YAŞAR KEMAL

◆

İnce Memed
1-2-3-4

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

İNCE MEMED
1-2-3-4

Yaşar Kemal Asıl adı Kemal Sadık Gökçeli. Van Gölü'ne yakın Ernis (bugün Ünseli) köyünden olan ailesinin Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali yüzünden uzun bir göç süreci sonunda yerleştiği Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Hemite köyünde 1926'da doğdu. Doğum yılı bazı biyografilerde 1923 olarak geçer.

Ortaokulu son sınıf öğrencisiyken terk ettikten sonra ırgat kâtipliği, ırgatbaşılık, öğretmen vekilliği, kütüphane memurluğu, traktör sürücülüğü, çeltik tarlalarında kontrolörlük yaptı. 1940'lı yılların başlarında Pertev Naili Boratav, Abidin Dino ve Arif Dino gibi sol eğilimli sanatçı ve yazarlarla ilişki kurdu; 17 yaşındayken siyasi nedenlerle ilk tutukluluk deneyimini yaşadı. 1943'te bir folklor derlemesi olan ilk kitabı *Ağıtlar*'ı yayımladı. Askerliğini yaptıktan sonra 1946'da gittiği İstanbul'da Fransızlara ait Havagazı Şirketi'nde gaz kontrol memuru olarak çalıştı. 1948'de Kadirli'ye döndü, bir süre yine çeltik tarlalarında kontrolörlük, daha sonra arzuhalcilik yaptı. 1950'de Komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla tutuklandı, Kozan cezaevinde yattı. 1951'de salıverildikten sonra İstanbul'a gitti, 1951-63 arasında *Cumhuriyet* gazetesinde Yaşar Kemal imzası ile fıkra ve röportaj yazarı olarak çalıştı. Bu arada 1952'de ilk öykü kitabı *Sarı Sıcak*'ı, 1955'te ise bugüne dek kırktan fazla dile çevrilen romanı *İnce Memed*'i yayımladı. 1962'de girdiği Türkiye İşçi Partisi'nde genel yönetim kurulu üyeliği, merkez yürütme kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Yazıları ve siyasi etkinlikleri dolayısıyla birçok kez kovuşturmaya uğradı. 1967'de haftalık siyasi dergi *Ant*'ın kurucuları arasında yer aldı. 1973'te Türkiye Yazarlar Sendikası'nın kuruluşuna katıldı ve 1974-75 arasında ilk genel başkanlığını üstlendi. 1988'de kurulan PEN Yazarlar Derneği'nin de ilk başkanı oldu. 1995'te *Der Spiegel*'deki bir yazısı nedeniyle İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılandı, aklandı. Aynı yıl bu kez *Index on Censorship*'teki yazısı nedeniyle 1 yıl 8 ay hapis cezasına mahkûm edildiyse de cezası ertelendi.

Şaşırtıcı imgelemi, insan ruhunun derinliklerini kavrayışı, anlatımının şiirselliğiyle yalnızca Türk romanının değil dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri olan Yaşar Kemal'in yapıtları kırkı aşkın dile çevrilmiştir. Yaşar Kemal, Türkiye'de aldığı çok sayıda ödülün yanı sıra yurtdışında aralarında Uluslararası Cino del Duca ödülü, Légion d'Honneur nişanı Commandeur payesi, Fransız Kültür Bakanlığı Commandeur des Arts et des Lettres nişanı, Premi Internacional Catalunya, Fransa Cumhuriyeti tarafından Légion d'Honneur Grand Officier rütbesi, Alman Kitapçılar Birliği Frankfurt Kitap Fuarı Barış Ödülü'nün de bulunduğu yirmiyi aşkın ödül, ikisi yurtdışında beşi Türkiye'de olmak üzere, yedi fahri doktorluk payesi aldı. En son, 9 Kasım 2013'te Norveç Edebiyat ve İfade Özgürlüğü Akademisi'nin (Bjørnson Akademi) Norveç'in ünlü milli şairi Bjørnstjerne Bjørnson adına verdiği "Bjørnson Ödülü"nü aldı. 28 Şubat 2015 tarihinde İstanbul'da hayatını kaybetti.

Yaşar Kemal

İNCE MEMED

1-2-3-4

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 3838
Delta - 18

İnce Memed 1-2-3-4 / Yaşar Kemal

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Grafik uygulama: Gülçin Erol Kemahlıoğlu

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. baskı: İstanbul, Mart 2013
3. baskı: İstanbul, Şubat 2016
ISBN 978-975-08-2490-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2014
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İnce Memed 1

Duvarın dibinde resmim aldılar
Ak kağıt üstünde tanıyın beni

1

Toros dağlarının etekleri ta Akdenizden başlar. Kıyıları döven ak köpüklerden sonra doruklara doğru yavaş yavaş yükselir. Akdenizin üstünde daima, top top ak bulutlar salınır. Kıyılar dümdüz, cilalanmış gibi düz killi topraklardır. Killi toprak et gibidir. Bu kıyılar saatlarca içe kadar deniz kokar, tuz kokar. Tuz keskindir. Düz, killi, sürülmüş topraklardan sonra Çukurovanın bükleri başlar. Örülmüşçesine sık çalılar, kamışlar, böğürtlenler, yaban asmaları, sazlarla kaplı, koyu yeşil, ucu bucağı belirsiz alanlardır bunlar. Karanlık bir ormandan daha yabani, daha karanlık!

Biraz daha içeri, bir taraftan Anavarzaya, bir taraftan Osmaniyeyi geçip İslahiyeye gidilecek olursa geniş bataklıklara varılır. Bataklıklar yaz aylarında fıkır fıkır kaynar. Kirli, pistir. Kokudan yanına yaklaşılmaz. Çürümüş saz, çürümüş ot, ağaç, kamış, çürümüş toprak kokar. Kışınsa duru, pırıl pırıl, taşkın bir sudur. Yazın otlardan, sazlardan suyun yüzü gözükmez. Kışınsa çarşaf gibi açılır. Bataklıklar geçildikten sonra, tekrar sürülmüş tarlalara gelinir. Toprak yağlı, ışıl ışıldır. Bire kırk, bire elli vermeye hazırlanmıştır. Sıcacık, yumuşaktır.

Üstleri ağır kokulu mersin ağaçlarıyla kaplı tepeler geçildikten sonradır ki, kayalar birdenbire başlar. İnsan birden ürker. Kayalarla birlikte çam ağaçları da başlar. Çamların birer billur pırıltısındaki sakızları buralarda toprağa sızar. İlk çamlar geçildikten sonra, gene düzlüklere varılır. Bu düzlükler boz topraktır. Verimsiz, kıraç... Buralardan Torosun karlı dorukları yanındaymış, elini uzatsan tutacakmışsın gibi gözükür.

Dikenlidüzü bu düzlüklerden biridir. Dikenlidüzüne beş kadar köy yerleşmiştir. Bu beş köyün beşinin de insanları topraksızdır. Cümle toprak Abdi Ağanındır. Dikenlidüzü, dün-

yanın dışında, kendine göre apayrı kanunları, töresi olan bir dünyadır. Dikenlidüzünün insanları, köylerinden gayrı bir yeri bilmezler hemen hemen. Düzlükten dışarı çıktıkları pek az olur. Dikenlidüzünün köylerinden, insanlarından, insanlarının ne türlü yaşadıklarından da kimsenin haberi yoktur. Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar. O da köylülerle hiç görüşmez, ilgilenmez. Abdi Ağayı görür gider.

Değirmenoluk köyü Dikenlidüzündeki köylerin en büyüğüdür. Abdi Ağa da bu köyde oturur. Köy, düzlüğün gündoğusuna düşer. Kayalığın dibindedir. Kayalar mordur. Üstlerini sütbeyaz, yeşile çalan, gümüşi, türlü renkte lekeler örtmüştür.

Üst başta yaşlı, yaşlılıktan dalları toprağa eğilmiş, dalları kıvrılmış bir çınar ağacı bütün haşmetiyle yıllardır orada durup durur. Çınar ağacına yüz metre yaklaşırsın, elli metre yaklaşırsın ortalıkta çıt yoktur. Her bir yan derin bir sessizlik içindedir. Sessizlik korkutur insanı. Yirmi beş metre yaklaşırsın gene öyle... On metrede aynı sessizlik. Ağacın yanına gelip de kayadan yanına dönüncedir ki iş değişir, birdenbire bir gürültü patlar. Şaşırıverir insan... İlkin kulakları sağır edecek derecede çoktur. Sonra iner, yavaşlar.

Gürültünün geldiği yer, Değirmenoluk suyunun gözüdür. Göz değildir ya, bura halkı oraya suyun gözüdür der. Öyle bilir. Bir kayanın dibinden köpükler saçarak kaynar. İçine bir ağaç parçası atılırsa bir gün, iki gün, hatta bir hafta suyun üstünde oynadığı görülür. Döndürür. Bazıları iddia ederler ki, kaynayan su, üstünde taşı bile oynatır, batırmaz. Halbuki suyun gözü burası değildir. Ta uzaklardan, çamlar arasından yarpuz, kekik kokularını yüklenerek Akçadağdan gelir. Burada da bu kayanın altından girer, köpürerek, kaynayarak bir delice homurtuyla öbür ucundan çıkar.

Buradan Akçadağa kadar öyle kayalık, öyle sarptır ki Toros, bir ev yerinden daha büyük toprak parçası görülemez. Ulu çamlar, gürgenler kayaların arasından göğe doğru ağmıştır. Bu kayalıklarda hemen hemen hiçbir hayvan yoktur. Yalnız, o da çok seyrek, akşam vakitleri keskin bir kayanın sivrisinde boynuzlarını, büyük çangallı boynuzlarını sırtına yatırmış bir geyik, bacaklarını gerip, sonsuzluğa bakarcasına durur.

2

Çakırdikeni en pis, en kıraç toprakta biter. Bir toprak ki bembeyaz, peynir gibidir. Ot bitmez, ağaç bitmez, eşek inciri bile bitmez, işte orada çakırdikeni keyifle serile serpile biter, büyür, gelişir.

En iyi toprakta bir tek çakırdikenine rastgelinmez. Bunun sebebi, bir kere iyi toprak boş kalmaz, her zaman sürülür ekilir. Bir de, öyle geliyor ki, çakırdikeni iyi toprağı sevmez.

Ne iyi, ne kötü boş bırakılmış orta halli toprakta da biter çakırdikeni. Çakırdikenini söker, yerini ekerler. Toros eteklerinin doruklara yakın düzlükleri bu minval üzeredir.

En uzun çakırdikeninin yüksekliği bir metre kadar olur. Bir sürü de dalları vardır. Dallar dikensi çiçeklerle donanır. Bu çiçekler beş perli, yıldız gibi, uçları sert, sivri iğnelerin ortasındadır. Her çakırdikeninde bunlardan yüzlerce bulunur.

Çakırdikeni bittiği yerde bir iki, üç dört tane bitmez. Öyle üst üste, öyle sık biter ki arasından yılan geçemez. İğne atsan çakırdikeninden yere düşmez.

Baharda zayıf, açık yeşildir. Hafif bir yel esse, toprağa değecekmiş gibi yatar. Yaz ortalarında, dikende, önce mavi damarlar peyda olur. Sonra yavaş yavaş dikenin dalları, gövdesi mavileşir. Açıkça bir mavidir bu... Sonra mavi gittikçe koyulaşır. Bu en güzel bir mavidir. Bir tarla, uçsuz bucaksız bir ova tüm maviye keser. Gün batarken eğer bir yel eserse mavi dalgalanır, hışırdar, aynen deniz gibi. Gün batarken sular nasıl kızarır, çakırdikeni tarlası da öyle kızarır.

Güze doğru dikenler kurur. Mavilik beyaza döner. Çatırtılar gelir çakırdikeninden.

Düğme büyüklüğünde sütbeyaz sümüklüböcekler vardır

hani. Bunlardan yüzlercesi, binlercesi dikenlerin gövdelerine sıvanır. Diken gövdeleri boncuk boncuk sütbeyaz olur.

Değirmenoluk köyü çakırdikenlik... Tarla yok, bağ, bahçe yok. Safi çakırdikenlik.

Çakırdikenliğin içinden koşan çocuk soluk soluğaydı. Çoktan beridir ki durmamacasına koşuyordu. Birden durdu. Bacaklarına baktı. Dikenlerin yırttığı yerden kan sızıyordu. Ayakta duracak hali yoktu. Korkuyordu. Ha yetişti, ha yetişecekti. Korkuyla arkasına baktı. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Ferahladı. Sağa saptı. Bir zaman koştu. Sonra yoruldu. Yorulunca çakırdikenlerinin içine yattı. Sol yanında bir karınca köresi gördü. Karıncalar iri iri. Körenin ağzında cıvıl cıvıl kaynaşıyorlar. Bir zaman her şeyi unutup karıncalara daldı. Ve birden aklına gelince sıçradı. Sağa saptı. Biraz sonra da dikenlikten çıktı. Dikenliğin kıyısına dizleri üstü çöktü. Baktı ki dikenliğin üstünden başı gözüküyor, kıçı üstü oturdu bu sefer de. Bacakları kanıyordu. Kan sızan yerlere toprak ekelemeye başladı. Toprak yaralara düşünce yaktı.

Kayalıklar azıcık ötedeydi. Kayalıklara doğru var gücünü harcayarak yeniden koşmaya başladı. En yüksek kayanın altındaki çınar ağacına vardı. Ağacın dibi bir kuyu gibi derinlemesineydi. Sapsarı, altın renkli, kırmızı damarlı yapraklar ağacın dibini doldurmuş, gövdeyi yarı beline kadar örtmüştü. Kuru yapraklar hışır hışır ediyordu. Gitti, kendisini yaprakların üstüne attı. Çınarın çıplak dallarından birisinin en ucunda bir kuş duruyordu, çıtırtıyı duyunca uçtu gitti. Yorgundu. Bitmişti. Burada, bu yaprakların üstünde gecelemeyi geçirdi aklından. Yumuşacık. Oturduğu yerden kalkamayabilir de. Sonra, "Olmaz," dedi kendi kendine. "Adamı kurt kuş yer." Ağacın üstünde kalmış yapraklardan birkaçı dolana dolana geldi öteki yaprakların üstüne düştü. Sonra boyuna birer ikişer düşmeye başladı.

Kendi kendine konuşuyordu. Sesli sesli konuşuyordu. Sanki, yanında birisi var da ona söylüyor:

"Giderim," diyordu. "Giderim bulurum o köyü. Kimse bilmez oraya gittiğimi. Gider bulurum. Giderim işte. Çoban olurum işte. Çift sürerim işte. Anam beni arasın işte. Arasın aradığı kadar. Keçi sakallı göremez yüzümü. Göremez işte. Ya köyü bulamazsam? Bulamam! Aç kalır ölürüm. Ölürüm işte."

Ilık bir güz güneşi vardı. Kayaları, çınarı, yaprakları yalıyordu. Toprak taze, apaydınlıktı. Bir iki güz çiçeği toprağı yarmış, ha çıktı, ha çıkacak. Çirişler acı kokuyor, ıslak ıslak da parlıyordu. Dağlar, çiriş kokar güzün.

Bir saat mı, iki saat mı ne kadar kaldı orada, belli değil. Ama, gün yıkıldı gitti dağların ardına. Neden sonradır ki çocuk, söylenmeyi bırakıp, kendini toparladı. Birden aklına düştü ki, arkasından geliyorlar. Deliye döndü. Güneşe bir göz atmayı da unutmadı. Güneş başını almış gidiyordu. Şimdi nereye gitmeliydi? Hangi yöne? Bilmiyordu. Kayaların arasından incecik bir keçi yolu geçiyordu, ona girdi koşmaya başladı. Kaya demiyor, çalı, taş demiyor koşuyordu. Yornuğunu iyi almıştı. Duruyor, bir an arkasına bakıyor, sonra gene koşmaya başlıyordu.

Ayakları biribirine dolanıyordu. Bu minval üzere koşarken, çürümüş bir ağacın üstünde küçücük bir kertenkele ilişti gözüne. Nedense buna sevindi. Kertenkele onu görünce ağacın altına kaçtı...

Bir sallandı, sonra durdu. Başı dönüyordu. Gözleri kardı. Etrafındaki dünya topaca dönmüştü. Nasıl da fırlanıyordu! Eli ayağı da titriyordu. Arkasına baktıktan sonra gene koşmaya başladı. Bir ara önünden bir keklik zurbası parladı. Kekliklerin kalkışından irkildi. En küçük bir çıtırtı duysa hep irkiliyordu zaten. Yüreği, bu sebepten, hep deli gibi çarpıyordu. Umutsuzcasına arkasına gene baktı. Kan tere batmıştı. Dizlerinin bağı çözüldü. Yere oturuverdi. Düştüğü yer ufacık taşlı bir yamaçtı. Ekşi ekşi bir hoş ter kokuyordu. Burnuna tatlı bir çiçek kokusu geldi. Gözlerini zorla açabildi. Başını ağır ağır, korka korka kaldırdı aşağılara baktı. Gün battı batacaktı. Gölgeler öylesine uzamış. Aşağıda hayal meyal bir toprak dam gördü. Sevinçten yüreği ağzına geldi. Evin bacasından duman da çıkıyordu. Duman, ağır ağır, salına salına çıkıyordu. Duman, bir kara duman değildi. Dumanın rengi hafif mora çalıyordu. Arkasında ayak sesine benzer bir patırtı duydu. Başını hızla çevirdi. Sol yanında orman kapkara kesilmiş bir sağnak gibi gökten yere iniyordu. Orman üstüne üstüne geliyordu. Gene konuşmaya başladı. Ama bağıra bağıra konuşuyordu. Hem ormandan kaçarcasına, aksi yöne yürüyor, hem olanca gücüyle:

"Giderim derim ki onlara... Giderim derim ki... Size derim... Size çoban olmaya geldim. Çift de sürerim... Ekin de biçerim. Derim ki benim adım Mıstık derim, Kara Mıstık... Anam yok, babam yok... Abdi Ağam da yok derim. Sizin davarınızı güderim... Sizin çiftinizi sürerim. Sizin çocuğunuz da olurum. Olurum işte. Benim adım İnce Memed değil. Kara Mıstık derler bana. Anam ağlasın. Olurum işte. Gavur Abdi Ağa da arasın beni. Çocukları olurum işte."

Sonra bağıra bağıra ağlamaya başladı. Karanlık orman akıyordu. Ağladıkça ağlıyordu. Ağlamaktan, yalnız, avazı çıktığı kadar ağlamaktan müthiş bir tat duyuyordu.

Yamaçtan aşağı inerken ağlaması kirp diye kesildi. Akan burnunu sağ kolunun yenine sildi. Yen, yamyaş oldu.

Evin avlusuna geldiğinde karanlık kavuşmuştu. Ötelerde birçok ev karartısı daha gördü. Bir an durdu. Düşündü. Bu köy, o köy mü ola? Kapının önünde uzun sakalı sallanan bir adam semerle uğraşıyordu. Başını kaldırınca sakallı, avlunun ortasında, dikilmiş kalmış bir karartı gördü. Karartı kendisine doğru bir iki adım attı durdu. Adam aldırmadı. İşine daldı. Ortalık iyice kararınca adamın gözleri görmez olup, uğraşmayı bıraktı. Ayağa kalktı. Soluna dönünce deminki karartıyı olduğu yerde öylece dikilmiş durup durur gördü:

"Hişt! Hişt!" dedi. "Hiştişt! Ne işin var burada?"

Karartı:

"Ben," dedi, "çoban olurum sana dayı. Ben çift de sürerim. Her bir iş yaparım size dayı."

Sakallı adam karartıyı kolundan tuttu içeri çekti:

"Gel hele sen içeri, sonra konuşuruz hepsini..."

İnceden bir poyraz esiyordu. Memed, tir tir titriyordu. Öyle bir titriyordu ki uçacak gibi.

Yaşlı adam içerdeki kadına:

"Ocağa odun at!" dedi. "Çocuk titriyor."

Kadın:

"Kim bu?" diye hayretle sordu.

Yaşlı adam:

"Bir Tanrı misafiri," diye cevap verdi.

Kadın:

"Misafirin hiç de böylesini görmedimdi," diye bıyık altından gülümsedi.

Yaşlı adam:

"Gör işte!" dedi.

Çocuk, ocağın soluna, duvara iyice yapıştı, büzüldü. Çocuğun kocaman bir başı vardı. Düz, güneşten solup, kırmızı olmuş kara saçları alnına, yüzüne dümdüz, dikine düşüyordu. Yüzü ufacıktı. Kupkuru bir yüzdü. Gözleri kocaman kahverengiydi. Teni güneşten yanmıştı. On birinde gösteriyordu. Dize kadar da şalvarını çalı yemişti. Bacakları bu sebepten çıplaktı. Ayakları da yalındı. Bacaklarında kan kuruyup kalmıştı. Ateşin çok iyi yanmasına rağmen titremesi durmuyordu.

Kadın:

"Yavru," dedi, "sen açsın. Dur, sana çorba koyayım da iç!"

Çocuk:

"İçerim," dedi.

Kadın:

"Isınırsın," dedi.

Çocuk:

"Titremem durur," dedi.

Kadın, ocakta ateşin yanı başında duran kocaman bir bakır tencereden kalaylı bir sahana döğme çorbası doldurmaya başladı. Çocuğun gözleri tenceredeki buğulanan çorbaya dikildi.

Kadın çorbayı getirip önüne yerleştirdi. Eline bir tahta kaşık verdi:

"Çabuk çabuk iç!" dedi.

Çocuk:

"Çabuk içerim."

Adam:

"O kadar da çabuk içme ağzın yanar sonra," dedi.

Çocuk:

"Yanmaz."

Çocuk gülümsedi. Yaşlı adam da gülümsedi. Kadın onların neye gülümsediklerine bir anlam veremedi.

Adam:

"Çorbayı içince, titremesi durdu aslanın."

Çocuk:

"Durdu," dedi, "durdu."

Kadın da gülümsedi.

Ocak, çamurla tertemiz sıvanmıştı. Evin damı topraktı. Tavanı çalıyla döşeliydi. Döşeme yılların isinden kapkara kesilmiş parlıyordu. Evi ikiye ayırmışlardı. Öteki bölme ahırdı. Bölmenin kapısından sıcak, ıslak bir hava geliyordu. Nefes karışığı... Bu taze sığır boku, saman, taze dal kokuyordu.

Derken bölmeden yaşlı adamın oğlu, gelini, kızı da geldi.

Çocuk onlara bir hoş, pel pel baktı.

Yaşlı adam, oğluna:

"Misafirimize hoş geldin desene," dedi.

Oğul gayet ciddi:

"Hoş geldin kardaş," dedi, "ne var, ne yok?"

Çocuk:

"Hoş bulduk," diye aynı ciddiyetle cevap verdi. "İyilik sağlık."

Kız da, gelin de, "hoş geldin," dediler.

O arada, ocaktaki kütük yanmış, tüm yalıma kesmişti.

Çocuk, ellerini koynuna sokmuş büzülmüştü. Yaşlı adam geldi çocuğun yanına oturdu. Ocağın gür yalımları arkalarına tuhaf gölgeler düşürüyordu. Bu gölgelere bakarak adam, çocuğun kafasından ne geçiyor, anlayabilirdi. Yaşlı adam da uzun zaman bir yerde durmayan, yalımlara göre yer değiştiren gölgelere gözünü dikti. Gözlerini gölgelerden ayırdığında gülümsüyordu. Yaşlı adamın yüzü uzun, inceydi. Sakalları sütbeyaz, değirmiydi. Alnını güneş yakmıştı. Bakır rengindeydi. Yüzüne ocağın yalımları da vurunca, alnı, yanakları, boynu kırmızı bakır gibi parlıyordu.

Birden aklına gelmiş gibi yaşlı adam doğruldu.

"Bre misafir," dedi, "senin adın ne? Adını bağışlamadın."

"Bana," dedi, "İnce Memed derler..."

Arkasından, pişman olmuş gibi altdudağını ısırdı. Utangaç utangaç başını önüne eğdi. Yolda, "Benim adım Kara Mıstıktır, derim" dediği aklından çıkıp gitmişti. "Olsun," dedi kendi kendine, "Mıstık da neymiş yani kendi adım dururken. Saklayınca ne var yani adımı. Kim görecek beni bu köyde."

Yaşlı adam, geline:

"Sofrayı serin de yemek yiyelim," dedi. "Haydiyin."

Sofra geldi ortaya serildi. Bütün aile ve İnce Memed sofranın etrafına halka oldular. Yemekte kimse ağzını açmadı. Sessizlik içinde yemek yendikten sonra, ocağa bir kucak odun daha atıldı. Ocağın tam orta yerine de yaşlı adam bir kütük getirdi yerleştirdi. Yandaki yalımlar kütüğü sardılar. Bu, ihtiyarın en büyük zevkiydi. Bunu böyle yapmasa edemezdi. Etraftaki yalımlar yaşlı adamın kütüğünü sarıverdiler. İşte buna bayılırdı. Kadın, adamın kulağına eğildi. Yavaş yavaş:

"Süleyman," dedi, "çocuğun yatağını nereye sereyim?"

Süleyman, her zamanki tatlı gülüşüyle gene güldü:

"Koca beygirin yemliğinin içine... Nereye olacak? Biz nerde yatıyorsak... Sevgili misafirim kim bilir nereden, Süleyman demiş de gelmiş?"

Süleyman Memede döndü. Memed, sıcaktan gevşemiş, uyuklar gibi bir hal almıştı.

"Bre misafirim, uykun mu var?"

Memed bir silkindi:

"Yok," dedi, "hiç uykum gelmiyor."

İyice gözlerinin içine bakıp:

"Bre İnce Memed," dedi Süleyman, "hiç söylemedin. Nereden gelip, nereye gidiyorsun?"

İnce Memed, duman kaçan gözünü ovuşturarak:

"Değirmenoluktan geliyor, o köye gidiyorum," dedi.

Süleyman:

"Değirmenoluğu biliriz ya, o köy neredeymiş acep?" diye merakla sorar bir tavır takındı.

Memed, hiç bozmadan:

"Dursunun köyü," dedi.

Süleyman ısrar etti:

"Hangi Dursunun?"

Memed:

"Abdi Ağa var ya..." dedi durdu. Gözleri bir noktaya dikildi.

Süleyman:

"Eeee?" dedi.

"Hani bizim ağamız. Dursun onun tutması işte. Çift sürer. Abdi Ağanın çiftini sürer. O Dursun işte."

Gözleri parladı. Azıcık duraladı:

"Geçende bir doğan yavrusu tuttu ki!... O Dursun işte! Bildin mi onu sen, şimdi emmi?"

Süleyman:

"Bildim bildim," dedi. "Eee sonra?"

"İşte onun köyüne gidiyorum. Dursun bana dedi ki... Bizim köyde, dedi, çocukları dövmezler. Çocukları çifte salmazlar. Bizim köyün tarlalarında, dedi, çakırdikeni bitmez. Ben, oraya gidiyorum işte."

Süleyman:

"Peki o köyün adı neymiş? Söylemedi mi Dursun sana hiç?"

Memed sustu. Düşündü. Başparmağını uzun zaman ağzına sokup, uzun zaman düşündü. Sonra birden:

"Yok," dedi. "Köyün adını söylemedi Dursun."

Süleyman:

"Acayip," dedi.

Memed:

"Yaa acayip," diye tekrarladı. "Biz Dursunlan beraber çift sürerdik. Otururdu bir taşın başına. Aaah derdi bizim köyü bir görsen! Taşı toprağı altındandır derdi. Denizi var, çamı da var, derdi. İnsan denizin üstüne biner her bir yere gidermiş. Dursun oradan kaçmış. Bana dedi ki, hiç kimseye söyleme benim oradan kaçtığımı. Ben de anama bile söylemedim."

Süleymanın kulağına eğilip:

"Sen de kimseye deme. Olur mu emmi?" dedi.

Süleyman:

"Korkma korkma," dedi, "hiç kimseye söylemem."

Sonra gelin kalktı gitti. Biraz sonra sırtında dolu bir çuvalla geri döndü. Çuvalı orta yere indirdi. Çuvalın ağzını açınca dışarı pamuk kozaları döküldü. Kozalar temizlenmiş, bembeyazdı. Her biri bir top beyaz bulut gibiydi. Birden evin içini keskin bir koza kokusu aldı.

"De bakalım İnce Memed, çek bakalım pamuğu," diye sevinçle söylendi Süleyman. "Göster kendini."

İnce Memed önüne bir kucak pamuk alarak:

"Ne var sanki, pamuk çekmek de iş mi?"

Alışkın elleri makina gibi işlemeye başladı.

Oğul:

"İnce Memed," dedi, "şimdi sen o köyü nasıl bulacaksın?"

İnce Memed bu sorudan hiç memnun olmadığını gösterir gibi bir hal takındı. İçini çekti:

"Ararım," dedi. "O köyün yanında deniz varmış. Ararım."

Oğul:

"Bre İnce Memed," dedi, "deniz buraya tam on beş günlük yol çeker."

İnce Memed:

"Ararım," dedi. "Ölürüm de dönmem Değirmenoluğa. Bir daha hiç dönmem. Dönmem işte."

Süleyman aldı:

"Bre İnce Memed," dedi, "senin başında bir hal var. Söylesene bana onu. Ne diye düştün yollara böyle?"

İnce Memedin elleri durdu:

"Süleyman emmi," dedi, "dur da sana hepiciğini söyleyim. Benim babam," dedi, "ölmüş. Biricik anam var. Başka hiç kimsemiz yok. Ben Abdi Ağanın çiftini sürerim."

Buraya gelince gözleri doldu. Boğazı gıcıklanmaya başladı. Kendisini tuttu. Bıraksa boşanıverecekti.

"İki yıldır sürerim çifti. Çakırdikeni beni yer. Dalar... Çakırdikeni adamın bacağını köpek gibi kapar. İşte o tarlada çift sürerim. Abdi Ağa beni her gün döve döve öldürür. Dün sabahleyin gene dövdü beni. Her bir yanım döküldü. Ben de kaçtım oradan. O köye gideceğim. Beni orada bulamaz Abdi Ağa. O köyde bir adamın çiftini sürerim. Çobanı olurum. İsterse oğlu da olurum."

Oğlu da olurum derken Süleymanın gözlerinin içine iyice baktı.

Memed dolmuştu. Bir kelime daha söylese boşanacaktı. Onun için Süleyman, Abdi Ağa lafını değiştirtti:

"Bana bak İnce Memed, madem böyle. Sen benim evde kalsana."

İnce Memedin yüzü ışıladı. Bir sevinç dalgası onu tepeden tırnağa ürpertti.

Oğul:

"Deniz çok uzak İnce Memed. O köy de kolay kolay bulunmaz."

Pamuk çekildi bitti. Ortalığı pamuktan düşen böcekler sarmış, telaşlı telaşlı oraya buraya gidiyorlardı. Kara, küçücük pamuk böcekleri... Ocağın bir başına da küçük bir yatak serdiler. Memedin gözlerinden sıcak bir uyku akıyordu. Yatağa hasretle, ürpertiyle baktı. Süleyman Memedin durumunu çoktan sezmişti.

"Gir!" diye yatağı işaret etti.

Memed hiçbir şey söylemeden büzülerek yatağa sokuldu. Dizlerini göğsüne çekti. Her tarafı havanda dövülmüş gibi ağrıyordu.

Memed, kendi kendine, içinden: "Oğlu olurum. Olurum işte. Anam arasın. Abdi Ağa arasın. Arasınlar işte. Kıyamete dek arasınlar. Dönmem işte," diyordu.

Gün doğmadan iki saat önce, her gün çifte gittiği vakitte sıçrayarak uyandı. Yataktan çıktı, dışarıya gitti. Uykulu uykulu dışarıda işedikten sonra, kendine geldi. Dünkü geceyi, ak sakallı Süleymanı hatırladı. "Süleymanın evi," dedi içinden. "O köye gidip de ne yapacağım? Süleyman Emmimin oğlu olurum. Burada kalırım. Dönmem işte."

Dışarının ayazından üşüdü. Geldi yatağına girdi. Dizlerini gene göğsüne dayadı. Yatak ısındı. Bugün, gün doğuncaya kadar uyuyacağını biliyordu. Derken kendinden geçti.

Sabah ayazının üstüne gün doğdu. Ana, ocaktan çorbayı indirdi. Çorba sıcak, tatlı tatlı ocağın kıyısında tüttü. Oğul, çoktan çifte gitmişti. Süleyman da semerin başına oturmuş, akşamki bıraktığı yerden yapmaya başlamıştı.

Kadın:

"Süleyman," diye çağırdı, "çorba soğuyor. Gel de iç!"

Süleyman:

"Misafir kalktı mı?"

Kadın:

"Sabi çocuk," dedi. "Fıkara çok yorulmuş dün herhalde. Sayıklayıp duruyor."

Süleyman:

"Uyandırma fıkarayı. Dün hep kaçmış. Yüzünden belliydi."

Kadın:

"Neden kaçmış ola?" diye sorunca...

Süleyman:

"Çok, çok sıkıştırmışlar," diye cevap verdi.

Kadın:

"Yazık," dedi. "Ne de güzel çocuk. Dinsizler ne istersiniz parmak kadar çocuktan?"

Süleyman:

"Canı istediği kadar kalsın evde."

Bu sırada Memed gerinerek uyandı. Gözlerini iyice iki eliyle ovduktan sonra ocaklıktan tarafa bakındı. Ağzı açık tenceredeki çorba usuldan usuldan buğulanıyordu. Başını dışarıya çevirdi. Kapıdan içeri bıçakla kesilmiş gibi bir güneş şeridi uzanıyordu. Hemen yerinden sıçradı.

Süleyman Memedin telaşını görünce:

"Korkma, yavrum," dedi. "Zararı yok. Uyu."

Memed döndü, ocaklıktaki bakır ibriği aldı dışarı çıktı. Yüzünü bol suyla yıkadıktan sonra Süleymanın başına dikildi, onun semer onarmasını seyre başladı.

Kadın:

"Gelin de çorbanızı için. Çorba soğudu," diye tekrar çağırdı.

Süleyman semerin başından üstünü çırparak kalktı. Memede bir göz kırptı gülümseyerek:

"Yürü çorbamızı içelim."

Çorba, sütlü bulgur çorbasıydı. Süt kokusu bulgur kokusuna karışınca, bir hoş koku meydana getiriyordu. Tahta kaşıklarla çorbayı içtiler. Çorba Memedin çok hoşuna gitti. "Oğlu olacağım işte," dedi.

Süleyman yapıp bitirdiği semerin içine kuru ot basıyordu. Ot, yaşlı, uzun parmaklarının arasından kayıyordu.

Güz güneşi bütün parlaklığıyla dünyayı doldurmuştu. Kurumuş ottan ince, altın bir toz çıkıyordu Süleyman karıştırdıkça. Toz güneşin altında parça parça yayılarak dört bir yana uçuşuyordu.

Süleyman:

"Çok mu sıkıştırdı seni Abdi Ağa?" diye sordu.

Memed böyle bir soruyu beklemiyordu. Kendini toparladı:

"Beni," dedi, "döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü, bir dövdü... Bir ay yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış, ben ölürmüşüm..."

Süleyman:

"Demek burada kalacaksın gayrı?"

Memed:

"Ne işim var," dedi, "o köyde? Buradan, on beş gün ötedeymiş. Denizi varmış, bana ne! Çakırdikeni yokmuş, burada da yok. Ben burada kalırım. Beni burada kimse bulamaz öyle değil mi? Değirmenoluk köyü çok ötelerde kaldı öyle mi? Kimse bulamaz değil mi?"

Süleyman:

"Ula," dedi, "deli deyyus, ahacık Değirmenoluk köyü şu dağın arkacığında. Geldiğin yolu bilmiyor musun?"

Memed, hayretler içinde donup kaldı. Gözleri kocaman kocaman açıldı. Sonra terledi. Teri oluk oluk akıyordu. Bütün umutları suya düşmüştü. Bir şeyler söyleyecek oldu, yutkundu. Havada kartallar dönüyordu. Gözleri onlara takıldı. Süleymana biraz daha sokuldu:

"Ben," dedi, "o köye gitsem de o adamın oğlu olsam. Beni burada bulursa Abdi Ağa öldürür."

Süleyman:

"Git o köye de, git o adamın oğlu ol," diye serzenişte bulundu.

Memed:

"Ben senin oğlun olsam ne iyi olurdu," diye yaltaklandı. "Ne iyi olurdu ama..."

Süleyman:

"Aması ne?..." diye sordu.

Memed:

"Beni bulursa... Allah var demez... Kıyık kıyık kıyar beni."

Süleyman:

"Ne gelir elden?" diye başını tezgahtan kaldırdı. Memedin yüzüne baktı. Memedin yüzü buruşmuş, yaprak gibi olmuştu. Koca gözleri sönmüş. Tüm ışığını yitirmiş gibi.

Memed, Süleymanın kendisine baktığını fark edince biraz daha yanına sokuldu elinden tuttu:

"Nolursun?" diye gözlerinin içine bütün arzusunu toplayıp baktı. Öteki:

"Korkma," dedi.

Memed, acı acı, bir sevinç, bir korkuyla karmakarışık güldü.

Sonra Süleyman işini bitirdi ayağa kalktı. Memede dedi ki:

"Bre İnce Memed, benim işim var şu karşıki evde. Oraya gitmeliyim. Sen, ne istersen onu yap. Gez köyün içini."

Memed ondan ayrılıp köyün içine daldı. Bu, yirmi, yirmi beş evlik bir köydü. Evleri ham toprakla yapılmıştı. Biçimsiz, üst üste, gelişigüzel konmuş taşlarla yapılmıştı. Ham toprak... Yükseklikleri yerden bir metre...

Köyü bir uçtan bir uca dolaştı. Çocuklar bir gübreliğin üstünde köküç oynuyorlardı. Kadınlar gördü. Evlerinin günden yanına, duldaya oturmuşlar çıkrık eğiriyorlardı. Bir tek de köpek gördü. Kuyruğunu iki patancının arasına kıstırmış, korka korka bir duvarın dibinden yürüyordu. Bu köyün her bir tarafını gübre almış. Akşama kadar köyü ev ev dolaştı. Hiç kimse ona, nereden gelip, nereye gidiyorsun demedi. Kendi köyleri olsa, bir yabancı görseler, bütün çocuklar başına toplanırlardı. Bu köy, bir başka köy... İşte, bu, zoruna gitti.

Eve gelince Süleymanı karşısında buldu.

Süleyman:

"Bre İnce Memed," dedi, "hiç uğramadın eve. Ne var, ne yok?"

"İyilik," dedi.

Bundan sonra Memed, köyün içini birkaç gün daha gezdi. Birkaç çocukla arkadaş oldu. Köküç oynadı. Üstüne köküç oynayan çıkmadı. Ama Memed, bu hüneriyle övünmedi. Başka bir çocuk olsaydı Memedin yerinde, övünmesinden geçilmezdi. O, çocuk işi der gibi, omuz silkti. Bu sebeptendir ki, Memedin onları yenişi, çocukların zoruna gitmedi. Sonra, Torosların güz yağmurları başladı. Güz yaprakları nasıl düşer, Toros yağmurları da öyle kocaman taneli düşer.

Gök gürlüyordu. Köyün üst başındaki dağdan, düzlüğe doğru taşlar yuvarlanıyordu. Dağ ormanlıktı. İri ağaçları vardı. Orman, üst üste. Sıktı.

Memed, bir gün Süleymana geldi dedi ki:

"Süleyman Emmi, böyle dur dur ne olacak? Benim canım sıkılıyor. Boşuna da ekmek yiyorum."

Süleyman:

"Dur hele. Acelen ne? Sana da iş bulunur bre İnce Memed."

Birkaç gün yağmur ara verdi. Islak taşların, kayaların, ağaçların, toprağın üstünde güneş parlıyordu. Ortalık usuldan da buğulanıyordu. Bir de köyün içinden buğuyla birlikte gübre kokusu geliyordu. Bazı bazı da güneşi bulutlar örtüyordu. Gümüşi bulutlar...

İnce Memed, evin kapısındaki bir taşın üstüne oturmuş, Süleymanın kendisi için ham gönden diktiği çarığı ayaklarına giyiyordu. Çarık ıslaktı. Çarığın üstünde mor tüyler de vardı. Tüylerden bunun bir tosun derisi olduğu anlaşılıyordu.

Çarıktan dolayı sevinçten uçuyordu İnce Memed.

Süleyman geldi İnce Memedin başucuna dikildi. Çarığı bağlayışını seyrediyordu. Memedin elleri, çarık bağlamaya alışkın eller... Öyle gösteriyor. Kaytanları taktı taktı, getirdi arkadan düğümledi.

Süleyman:

"Bre İnce Memed," dedi, "sen çarık bağlamakta ustaymışsın."

İnce Memed başını kaldırıp gülümsedi:

"Ben çarık bile dikerim Süleyman Emmi," dedi. "Ama sen iyi dikmişsin bunu."

İnce Memed, ayağa kalktı. Şöyle bir iki kere kuvvetlice bastı. On, on beş adım yürüdü. Geri geldi. Biraz daha yürüyerek çarıklarına baktı. Hayrandı. Geldi Süleymanın karşısına durdu:

"Ayağıma iyi oturdu," dedi.

Yola düştüler. Yolda, İnce Memedin gözleri hep çarıklarda. Bazı çabuk çabuk yürüyor, bazı duruyor inceden inceye tetkik ediyordu. Bazı bazı da eğilip çarığın tüylerini okşuyor.

Süleyman, Memedin bu sevincine ortak oluyor. Memnun oluyor.

"Sanırsam hoşuna gitti Memed?"

Memed:

"İyi oturdu ayağıma. Severim böyle çarıkları," diye cevap verdi.

Süleyman:

"Bak," dedi, "İnce Memed, o köye gideydin, sana böyle çarığı kimse dikemezdi."

Memed:

"O köyde ayakkabı giymezler mi?" diye yarı saf, yarı itçesine sordu.

Süleyman, itlik mi, değil mi kavrayamadı:

"Giyerler ya, çarık giymezler."

Memed:

"Anladım," dedi.

Yürüye yürüye köyün dışına çıktılar. Memed, birden ferahladı. Tarlalar, ta öteki dağın dibine kadar uzanıyordu. Bu tarlalarda da iş yoktu. Çakırdikeni yoktu ama, gene de iş yoktu. Bu tarlalar, taşlı tarlalar...

Memed, bir ara durdu sordu:

"Böyle nereye gidiyoruz Süleyman Emmi?"

Süleyman:

"Gezmeye çıktık," dedi.

Memed üstelemedi. Yürüdüler.

Memedin yeni çarıklarına çamur sıvandı, Memed, içinden, çarıklara bulaşan çamura küfretti.

Köy, uzaklarda kaldı. Köyden, bir iki dumandan başka hiçbir şey gözükmüyordu.

Süleyman:

"Beni dinle İnce Memed," dedi. "İşte buralarda otlatırsın keçileri. Ta şu ötelere de gidebilirsin. Yalnız şu kınalı tepenin ardına geçme. O taraf sizin köy, seni alır götürürler."

"Gitmem," dedi. "İyi ki söyledin."

Süleyman:

"Haydi dönelim," dedi.

Döndüler. Gökteki bulutlar bembeyazdı. Harman yerleri koyu yeşil birer daire halinde taşlı tarlalara serpilmişti. Uzun otlara yapışmış tek tük sümüklüböcek görülüyordu.

Süleyman:

"Bre İnce Memed," dedi, "çok mu sıkıştırdı keçi sakallı Abdi seni?"

Memed durdu. Süleyman da durdu. Memed, yeni çarıklarına bir göz daha attı.

Süleyman:

"Şuraya oturalım."

Memed:

"Oturalım," dedi. Sonra da başladı anlatmaya:

"Bak sana deyim Süleyman Emmi, babam öleli var ya, elimizde nemiz var, nemiz yoksa hepiciğini almış Abdi Ağa. Anam bir laf söylese döve döve öldürür. Beni de tutar kolumdan yere çakar. Beni birinde iki gün ağaca bağladı. Bıraktı gitti yazının ortasında. Yaa, orada, ağaca iki gün sarılı kaldım da anam geldi açtı. Anam olmasaydı beni kurtlar parçalardı orada."

Süleyman içini çekti:

"Demek böyle senin işler İnce Memed?" dedi kalktı. Arkasından Memed de kalktı.

Süleyman:

"Dediğim gibi eyle İnce Memed. O kınalı tepenin arkasına geçme. Birisi görür, haber verir keçi sakallı Abdiye, seni alır götürürler."

Memed:

"Tövbeler olsun," dedi.

Ertesi sabah, Memed çok erken uyandı, yataktan kalktı. Hemen dışarıya fırladı. Şafağın yeri usul usul ağarıyordu. Süleymanın yatağına gitti. Horultuyla uyuyordu. Dürterek Süleymanı uyandırdı.

Süleyman uykulu uykulu:

"Ne o? Sen misin İnce Memed?" diye sordu yavaştan.

Memed:

"Benim," dedi iftiharla. Sonra da ekledi:

"Vakit geç. Ben keçileri süreceğim."

Süleyman hemen kalktı. Gözleriyle karısını araştırdı. Karı çoktandır kalkmış inek sağıyordu dışarda. Karısına seslendi:

"Çabuk İnce Memedin azığını hazırlayın."

Kadın sütlü ellerini büyük bir tencerede yıkarken:

"Kalsın," dedi, "gerisini de akşam sağarım."

Azığı, el değer etek değmez, hazırlayıverdi. Ocakta kaynamakta olan çorbadan da çorba koydu Memedin önüne. Memed,

çorbayı bir anda sümürdü. Gözle kaş arası azığı beline bağladı, keçileri önüne kattı. Başından yağlanmış, eski şapkasını çıkardı keçilerin üstüne doğru fırlattı:

"Allooos bre," dedi. "Yaşasın."

Arkasından Süleyman:

"Uğurlu kademli olsun," diye bağırdı.

Memed, keçilerle birlikte gözden kayboluncaya kadar döndü döndü ona baktı.

Süleyman, sonra kendi kendine:

"Vay," dedi, "vay! Çocukluk..."

Karısı yanına geldi:

"Gene dertlendin," dedi. "Derdin ne?"

Süleyman içini çekerek:

"Bak şu çocuğa neler etmiş keçi sakallı Abdi! Yürek parçalanır haline çocuğun. Babasını tanırdım. Mazlum, kendi halinde bir adamdı. Bak şu çocuğun haline! Canından usanmış da kendisini dağlara, kurdun kuşun arasına atıvermiş!.. Bak hele!"

Karısı:

"Bre Süleyman," dedi, "sen de her şeyi kendine dert edersin. Gel içeri de iç çorbanı."

3

Akşam oldu, çiftçilerin hepsi çiftten döndü. İnce Memed gelmedi. Gün battı. İnce Memed gelmedi. Karanlık kavuştu, gene İnce Memed gelmedi.

Yandaki komşu evden, Zeynep Kadın, Memedin anasına seslendi:

"Döne! Döne! Daha Memed gelmedi mi?"

Döne inler gibi:

"Gelmedi bacım. Gelmedi daha Memedim. Ben, ne yapayım şimdi?"

Zeynep belki on seferdir Döneye söylüyordu. Gene tekrar etti:

"Git," dedi, "soruver Abdi Ağaya. Belki onlara gelmiştir. Git de soruver bacım. Şu senin de başına gelenler!.. Vay fıkara Döne!"

Döne:

"Bu benim başıma gelenler!.. Benim başıma gelenler!.. Memedim köye gelseydi, hiç durmadan bir yerlerde, doğru eve gelirdi. Abdi Ağanın evinde bir lokma durmaz o. Gene de varayım gideyim. Belki..."

Gökyüzünde ay yoktu. Bulutlu olduğu için yıldızlar da gözükmüyordu. Bir karanlık vardı!.. Silme karanlık. Döne, Abdi Ağanın evine doğru yola düştü. El yordamıyla yürüyordu. Bir el kadar pencereden azıcık ışık sızıyordu. Işığa vardı. Işığın yanında yüreği gürp gürp ederek durdu. Bir iki yutkundu. Eli ayağı titriyordu. Dişini sıktı. Neden sonradır ki, boğazından bir ses çıkabildi. Ses, ölü bir ses...

"Abdi Ağam! Abdi Ağam! Tabanlarının altını öptüğüm Abdi Ağam! Memedim daha gelmedi. Sizin evde mi ola? Sormaya geldim."

İçerden kalın, gür bir ses duyuldu:

"Kim o? Ne istiyorsun bu gece vakti Hatun?.."

Döne tekrarladı:

"Kurban olduğum Abdi Ağam! Memedim gelmedi eve. Sizde mi ola? Onu sormaya geldim."

İçerdeki gür ses:

"Allah belanı versin. Sen misin Döne?"

Döne:

"Benim Ağam," dedi.

Ses:

"Gel içeri. Ne istiyorsun bakalım?"

Döne, ezile büzüle içeri girdi. Abdi Ağa, ocağın başına, bir sedirin üstüne bağdaş kurmuş oturuyordu. Başındaki kadife kasketinin siperi sol kulağının üstünde. Yolda belde, kasabada hep böyledir. Bununla sofuluğunu göstermek ister. Üstüne ipekle işlenmiş, nakışlı bir mintan giymişti. Büyük taneli kehribar tesbihini şakırdatıyordu.

Uzun, keskin yüzlü, küçücük, yeşil mavi karışığı, bir hoş gözlü, pembe yanaklıydı Abdi Ağa.

"Gene ne istiyorsun? Söyle bakalım," diye tekrarladı.

Döne, ellerini önüne kavuşturmuş, öne doğru biraz eğilmiş, sol elini de sağ elinin içine almış, boyuna sıkıp duruyordu.

"Ağam," dedi, "Memedim daha gelmedi çiftten. Sizde mi ola, deyi geldim."

Abdi Ağa:

"Hah," dedi, ayağa kalktı. "Daha gelmedi ha? Vay it oğlu it vay! Daha gelmedi ha! Ya öküzlerim?.."

Kapıya hızla, geceliğini savurarak geldi. Dışarı bağırdı:

"Dursun, Osman, Ali nerdesiniz?"

Üç ses, üç yerden:

"Buradayız Ağa," dedi.

Abdi Ağa:

"Çabuk gelin buraya," dedi.

Üç kişi karanlıkta koşa koşa geldiler. Bunlardan biri, kırk yaşlarında gösteren Dursundu. Dursun çok iri yarıydı. Ötekilerse on beşer yaşlarında iki çocuktu.

Ağa:

"Hemen tarlaya gidin, arayın o it oğlu iti. Öküzleri mutlaka bulmalısınız. Bulmadan dönmeyin. Anladınız mı?"

Dursun:

"Biz de onu konuşuyorduk. Noldu acep Memede? Daha gelmedi, diyorduk. Gider ararız," diye söylendi.

Birden Döne hıçkırmaya başladı.

Abdi Ağa tiksintiyle:

"Kes," dedi. "Kes! Ne yapacağız bakalım, bu senin it oğlu itiyin elinden? Eğer öküzlere bir şey olmuşsa, onda kemik komaz kırarım. Kemiklerini tüm un ederim."

Dursun, Ali, Osman karanlığa atıldılar. Döne de arkalarına düştü.

Dursun, Döneye:

"Bacım," dedi, "sen gelme. Biz, bulursak buluruz. Belki sabanın bir tarafını kırmıştır. Belki boyunduruğu kırmıştır. Korkusundan gelemiyordur belki. Sen gelme. Biz bulur getiririz. Dön, bacım Döne!"

Döne:

"Kurbanlarınız olayım, yavrumu bulmadan gelmeyin. Dursun emmisi, yavrum sana emanet. Yavrumu bulmadan gelme. Yavrum sana emanet. Yavrumu bulmadan gelme! Yavrum seni çok severdi Dursun emmisi!"

Kadın, geri evine döndü.

Üç kişi karanlığa karıştı. Gecede, uzaklaşan ayaklarının sesi duyuluyordu. Alışkın ayaklar, gidecekleri yolu biliyorlardı. Önce ufacık taşlı bir tarlaya düştüler. Sonra, keskin bir kayalığı aştılar. Kayalığın arkasına dinlenmek için oturdular. Üçü de yan yana... Sokulmuşlar. Biribirlerinin üstüne abanmışlar. Böyle uzun zaman sustular. Belalı bir karanlık vardı. Böceklerin ötüşünden başkaca da çıt yoktu. Önce Dursun konuştu. Kimseye değil, geceye söylüyordu.

"Noldu bu çocuğa acep? Nereye gitti?"

Osman:

"Kim bilir ki..."

Ali:

"Memed bana ne diyordu, haberiniz var mı? Ben diyordu, o köye gideceğim. Öldürseler durmam, diyordu."

Dursun:

"Kaçmasın Memed. Bir delilik yapmasın?"

Ali:

"Kaçtıysa iyi etti," diye dişlerinin arasından ıslık gibi bir laf bıraktı.

Osman:

"Çok iyi etti."

Ali:

"Bizimkisi ölümden beter."

Osman:

"Çukurovaya bir atabilsek kendimizi."

Dursun:

"Çukurova yakın," dedi. "Yüreğir toprağı var. Bizim köy," diye devam etti. "Çok çalışırsın ama, kendi kendiyin ağasısın. Ne karışanın olur, ne görüşenin. Tarlalara bir bakarsın bulut çökmüş sanırsın kara toprağa. Öyle pamuk olur işte. Toplarsın. Okkası on kuruştan. Bir yazda Abdi Ağanın verdiğini, yani yılda verdiğinin beş mislini alırsın. Bir şehir var, Adana şehiri. Safi sırçadan, tiril tiril yanar gece gündüz. Aynen güneş gibi. Onun içinde gezersin. Evlerin araları, onlar sokak derler adına, cam gibidir. Balı dök yala. Trenler gelir gider. Denizin üstünde bir köy kadar vapurlar yüzer. Dünyanın öteki ucuna gider. O da güneş gibi yanar. Işığa boğulmuştur. Bir bakarsın bir daha gözünü alamazsın. Para dersen sel gibi Çukurovada. Yeter ki sen çalış."

Osman birdenbire ortaya bir sual attı:

"Dünya ne kadar büyük ola?"

Dursun:

"Çook," dedi.

Ayağa kalktıklarında Dursun köyünü anlatıyordu hala.

Kayalıktan sonra da, bir çakırdikenliğe düştüler. Çakırdikeni bacaklarına sarılıyor, bacaklarını dişliyordu.

Osman:

"Memedin çift sürdüğü tarla buralarda olacak," diye ötelerden seslendi.

Dursun:

"Buraları ben bilmem. Siz bilirsiniz," diye cevaplandırdı.

Alinin:

"İşte burası," diyen sesi sağ yandan duyuldu.

Dursun:

"Burası mı?" diye inanmaz inanmaz sordu.

Ali:

"Tabii burası. Havayı koklasana, sürülmüş toprak kokusu geliyor."

Dursun durdu. Derin derin havayı içine çekti:

"Öyle," dedi.

Öndeki Osman seslendi:

"Ayağım sürülmüş toprağa batıyor."

Ali:

"Benim de..."

Dursun:

"Bekleyin beni. Ben de geleyim."

Durdular. Dursun arkalarından yetişti.

"Şimdi çift sürdüğü yeri bulmaya çalışalım," dedi Dursun. "Ne dersiniz?"

Osman:

"O kolay," dedi. "Buluruz."

Ali:

"Üşüdüm yahu," dedi.

Dursun:

"Şunu bulalım da sonra," diye yatıştırdı onu.

Osman bağırdı bu sırada:

"Çektiği evlekler öyle duruyor. Bugün çift sürmemiş."

Ali de gidip ayağıyla yordamladı. Sürülmüş tarlanın kıyısını birkaç kere de dolaştı.

"Bugün çift sürmemiş Memed, evlekler öyle duruyor."

Dursun:

"Başına bir iş gelmesin?" diye acımış bir sesle sordu. Sesinde biraz da hayret vardı.

Osman:

"Ona hiçbir şey olmaz. Şeytanın kardeşidir o. Hiçbir şey olmaz ona."

Ali:

"Dursun Emmi, sen bilmez misin onu? Ona bir şey olur mu?" diye berkitti.

Dursun:

"Allah vere de öyle olaydı. Memed çok iyi çocuk. Öksüz."

Sürülmüş tarlanın ortasında durdular. Osman, çalı çırpı topladı. Aliyle Dursun konuşurlarken o ateşi yaktı. Ateşin başına geçtiler oturdular. Türlü ihtimaller üstünde durdular. Bayılabilirdi. Kuduz kurt gelir kapabilirdi onu. Bir hırsız gelir elinden öküzleri alırdı. Daha ne kadar ihtimal varsa, üzerinde teker teker durdular. Ama, üstünde ısrarla durdukları bir tek ihtimal yoktu. Hepsi de olabilirdi. Bir teki de olmayabilirdi.

Dursunun yüzüne ateşin yalımı vuruyordu. Kırmızı bakırın rengine çalıyordu yüzü. Yüzünde belli belirsiz, mutlu bir gülümseme vardı.

Ateş yandı geçti. Ocakta, kedi gözü gibi birkaç köz ışıldadı kaldı. Canları sıkılıyordu. Ali bir türkü söyledi. Dertli bir türküydü bu. Geceye yayıldı:

Kapıya oturmuş kurar araba
Bugün efkarlıyım gönlüm haraba
Kitaplar getir de yeminler edem
Senden gayrisine demem merhaba.

Üşüdüler. Osman çalı çırpı topladı, ateşi yeniledi. Dursunla Ali de kalktılar çalı toplamaya gittiler. Büyük bir yığın çalı yığdılar ateşin yanına.

Osman:

"Eeee ne yapalım şimdi?" dedi.

Dursun:

"Biz şimdi boş dönersek köye, Abdi Ağa kıyameti koparır. İyisi mi burada yatalım. Sabahleyin arar buluruz."

Ali:

"O Memed hiç bulunmaz gayri. O köye gitti o, neredeyse o köy. Dilinden düşürmüyordu."

Dursun güldü:

Ateşi devam ettirmek için Ali nöbetçi oldu, ötekiler kıvrıldılar. Ali gözlerini ateşe dikmiş kalmıştı. Bir ara başını kaldırdı. Gözlerini ateşten aldı. Karanlıklara daldı. Kendi kendine "Git-

ti," dedi. "Gitsin. İyi yaptı. O sırçadan şehire gitti. Ilık Yüreğir toprağına gitti. Gitsin. İyi yaptı. Varsın gitsin."

Osman uyanınca nöbeti ona devretti. Bir keseğe başını koyarken:

"Oraya gitti değil mi Osman? Memed, oraya gitti. Dursunun söylediği yere."

Osman:

"Oraya..." dedi.

Şafağın yeri ışırken üçü de uyandı. Tan yerinde hafif bir kızıllık vardı. Bulutların kenarı sırmalanmıştı. Az sonra kırmızı kenarlı bulutlar beyazlaşmaya başladı. Sonra bir yel esti. Birazıcık soğuk ama, çok tatlı. Seher yeliydi. Az sonra ortalığı seçebildiler. Sürülmüş toprağın ötesinde, çakırdikeni günün doğduğu yere kadar uzanıyordu.

Üçü birden ağır ağır tarlanın ortasından ayağa kalktılar. Sabah ışığı içinde kaldılar. Koyuca gölgeleri günbatıya doğru uzanmıştı. Üçü de kollarını açarak gerindi. Sonra üçü de yere çömelip işedi.

Gerine gerine Memedin çift sürdüğü tarlayı dolaştılar.

Osman:

"Bakın ize," dedi, "öküzler sabanla gitmişler. Arkalarında sabanla... Haydi izleyelim."

İzleye izleye yürüdüler. Bir yerde uzun uzun durdular, konuştular. Burada bir çift öküz yatmıştı. Kocaman izleri bozulmamış, daha kalıp gibi duruyordu. Hem de boyundurukla, arkalarında sabanla yatmışlardı.

Doğan gün, ortalığı ısıtmaya başladı. Çakırdikenlikten çıktılar, akarsuya geldiler. Ali, birden bir çığlık attı. İkisi birden Aliden yana döndüler. Dönünce, boyunlarında boyunduruk, arkalarında saban, tam koşum halinde öküzleri gördüler. Öküzün biri mor, biri kırmızıydı. İki öküzün de kaburgası kaburgasına geçmişti.

Osmanın yüzü sapsarı kesildi:

"Bir hal var bu çocuğun başında. Memed kaçsaydı, öküzleri böyle koşum halinde koyup gitmezdi. Bir hal var başında."

Ali:

"Hiçbir hal yok başında. Öküzleri kurnazlığından öyle bıraktı gitti. O köye gitti o."

Osman kızdı:

"O köy, o köy... Siz de... Neymiş o köy? Deli misin sen?"

Dursun gülümsedi:

"Kavga etmeyin yahu," dedi.

Öküzleri önlerine kattılar.

Köye girdikleri zaman gün kuşluktu. Karşıdaki dağdan bile yavaş yavaş sis kalkıyordu.

Dönenin başına ne kadar çoluk çocuk, kadın, genç, yaşlı varsa toplanmıştı. Yanaşmaların önünde koşulu öküzleri görünce ayağa kalktılar hep birden. Hiç kimse konuşmuyordu. Gözleri öküzlere dikilmişti.

Döne bir çığlık attı, öküzlere doğru koştu:

"Yavrumu nettin Dursun emmisi? Yavrum seni çok severdi."

Dursun:

"İşte, öküzleri böyle koşulu bulduk derede."

Kadın dövünüyordu:

"Memedim yavrum... Gün görmemiş öksüzüm..."

Dursun:

"Bacı," dedi, "ona hiçbir şey olmamıştır. Ben ararım onu. Arar bulurum."

Döne laf dinlemiyordu. Hem ağlıyor, hem de:

"Gün görmemiş öksüzüm," diyordu boyuna.

Sonra Döne çırpına çırpına tozların ortasına düştü. Orada kesik kesik inlemeye başladı. Yüzü, gözü, saçları apak toza belenmişti. Sonraları yüzü, göz yaşından çamura kesti.

Kalabalık öyle donmuş, bir öküzlere, bir Döneye bakıyordu. Kalabalıktan, iki kadın usulca ayrıldı. Geldiler, toprakta belenmekte olan kadını kollarından tuttular kaldırdılar. Döne, yarı baygındı. Başı, ölü başı gibi sağ omuzuna düşmüştü. Koluna girdiler evine götürdüler.

Döne gittikten sonra kalabalık bir karıştı, canlandı.

İlkin, kocakarı Cennet konuştu. Ona, at yüzlü Cennet derlerdi. Uzun yüzü, kırışık kırışıktı. Boyu çok uzundu. İnce parmakları dal gibiydi.

"Fıkara Döne," dedi, "noldola oğluna?"

Elif atıldı. Köyde şom ağızlılığı ile ün salmıştı. Kısa boyluydu.

"Ölmese gelirdi Memed," dedi.

Sonra bu söz boydan boya kalabalığı dolaştı:

"Ölmese gelirdi."

"Ölmese gelirdi."

"Ölmese gelirdi."

Elif tekrar söz aldı:

"Belki babasının düşmanları öldürmüştür."

Cennet Karı:

"Babasının düşmanları yoktu. İbrahim karıncayı incitmemişti," diye cevap verdi.

Beyaz başörtüler, alacalı bulacalı yazmalar, mor fesler, bakır paralı alınlar kalabalığı dalgalandı:

"İbrahim karıncayı incitmemişti."

"İbrahim karıncayı..."

"Karıncayı incitmemişti."

Sonra ortalık karıştı. Her ağızdan bir ses çıkmaya başladı.

"Vay Memed!"

"Vay öksüz!"

"Gözün kör olsun gavur dinli."

Sonra bir teklif dalgalandı kalabalığın üstünde. Kimin söylediği bellisiz.

"Döne kartal dönen yerlere gitsin baksın."

"Leş üstünde kartal döner."

"Nerede kartal dönüyor orada..."

"Orada..."

Bütün kalabalık bir anda bunu söyleyen kadına döndü. Bir an sessizlik oldu. Kalabalık, bir an gene dondu. Tekrar canlandı.

"Suyun gözüne düşmüştür."

"Gözüne düşmüştür."

"Gözüne..."

Kalabalık yönünü doğuya döndü. Önce ayakları çıplak çocuklar yürüdüler. Onların ardından ayağı çıplak kadınlar... Önce çakırdikenliğe çocuklar düştü. Ardından kadınlar... Çocukların bacakları ala kan içinde kaldı. Çocuklar, gene koştular. Kadınlarsa, bu önlerine çıkan çakırdikenine beddua ettiler:

"Kökü geçesice..."

Çakırdikenliği çıktıktan sonra, onun arkasından da kayalar göründü. Yorulmuş, ayakları kanamış çocuklar geride kaldılar, kadınlar öne düştüler.

Çınara ulaştıklarında yorulmuşlardı. Ulu çınar fışıldıyordu. Birden su gürültüsünü duyunca durakladılar. Bir zaman soluk aldıktan sonra, hep birden suya koşmaya başladılar. Gelen suyun gözüne gözünü dikip baktı. Gelen baktı. Kadınlar, yan yana, üst üste halka oldular. Su, büyük kayanın dibinden köpük saçarak kaynıyordu. Kayanın sol yanında büyücek bir havuz oluyordu su. Kaynayan suyun üstüne üç dört yaprak düşmüştü. Akıp gitmiyor, dolanıp duruyorlardı köpükler arasında.

Hiç çıt çıkarmadan uzun zaman baktılar.

Cennet Karı:

"Çocuk buraya düşseydi, şimdiye kadar suyun yüzüne bir kere olsun çıkardı," dedi.

Kalabalık, gene karıştı. Başlar dalgalandı:

"Bir kere olsun çıkardı."

"Çıkardı..."

Kalabalık yorgun, bitkin, umutsuz, neşesiz, sallana sallana geri döndü. Bunda çocuklar arkada kalmışlar, oynaya oynaya geliyorlardı. Kalabalık, toplu halde de yürümüyordu. Her biri bir yerde, başı eğik gidiyorlardı.

Döne, bu günden sonra, ağlaya ağlaya yataklara düştü. Ateşler içinde yandı. Köyün genç kızları da ona yardım ettiler. Döne birkaç gün sonra yataktan kalktı. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Alnına da beyaz bir bez bağlamıştı.

Bir gün köyün içini meraklı bir haber dolaştı: "Döne yemiyor, içmiyor, suyun gözünün başına oturmuş gözünü kırpmadan suya bakıyor, çıkacak mı diye oğlunun ölüsünü bekliyor."

Haber doğruydu. Döne her sabah, gün doğmadan kalkıyor, suyun başına gidiyor, gözlerini sudan ayırmadan ha bire bakıyordu. Bu, böyle on gün kadar sürdü. Sonra, Döne bitkin geldi evine kapandı. Şimdi de başka bir şey taktı aklına. Gene her sabah çok erkenden kalkıyor, damın başına çıkıyor, uzak göklere gözünü dikiyor, gökleri araştırıyor. Nerede sönen bir kartal kümesi varsa yaya yapıldak oraya koşuyordu. Bir iğne, bir ipliğe dönmüştü. Bazan kartallar çok uzaklarda, mesela Yağmurte-

penin üstünde dönüyorlardı. Orası bir günlük yol çeker. Döne, oraya da gidiyordu.

Bir gece Dönenin kapısı dövüldü. Bir ses:

"Döne bacı aç! Ben Dursunum," dedi.

Döne umutla, korkuyla kapıyı açtı.

"Gel Dursun kardaş! Memedim seni çok severdi," dedi.

Dursun, Dönenin serdiği döşeğe ağır, temkinli oturduktan sonra:

"Bana bak bacı," dedi. "Benim yüreğim öyle hükmediyor ki oğlun ölmedi. Bana öyle geliyor ki başını aldı gitti bir yere. Ben, onu bulurum."

Döne, Dursunun yanına çöküverdi:

"De," dedi. "Dursun kardaş. Bir bildiğin mi var?"

Dursun:

"Bildiğim yok ya bacı, yüreğim öyle hükmediyor."

Döne:

"Dillerine kurban olayım kardaş senin," diye yalvardı.

Dursun:

"Ben onu ararım. Arar bulurum. Sana şu kadarlığını söyleyim ki oğlun ölmedi. Memed ölmedi."

Döne onu uğurlarken:

"Bir umudum sende kaldı kardaş. Ah oğlumun bir sağlık haberini alsam... Dünyada hiç başka bir şey istemem. Sen bilirsin Dursun Ağam. Dillerine kurban olduğum. Sen bilirsin," dedi.

4

Yaz geldi çattı. Ekinler biçiliyor. Sıcaklar veryansın ediyor. Çukurovanın sıcağına sarı sıcak derler. Toros eteklerinin sıcağına da ak sıcak diyorlar. Ak sıcaklar çöktü.

İnce Memed geldi geleli çoban değil, İnce Memed, evin oğlu. Süleyman, İnce Memedi canı gibi seviyor. Gel gelelim, cin gibi, neşeden taşan oğlana son günlerde bir hal oldu. Ağzını bıçaklar açmıyor. Bir efkardır kaptırmış kendisini. Eskiden türkü söylerdi durmadan. Yanık söylerdi. Türküler de yok gayrı.

Keçilerini en iyi otlağa, en iyi yapraklı ormana götürürdü. Eskiden bir keçi, durup azıcık otlamasın, azıcık durgun görünsün, Memed derhal fark eder, ona bir çare bulur, iyileştirirdi. Şimdi keçileri salıveriyor otlağa, oturuyor bir ağacın, bir kayanın gölgesine, çenesini değneğine dayıyor, dalıp gidiyor. Arada sırada da dayanamayıp kendi kendine konuşuyor.

"Anacığım... Vay anacığım! Ekinlerini kim biçer ola şimdi? Gavur Abdi Ağa! Anacığım! Ekinlerimiz kuruyup dökülecek. Ekinleri kim biçiyor şimdi anacığım? Ben olmayınca anacığım?"

Duruyor, göğe, gökteki bulutlara, toprağa, kızarmaya yüz tutmuş ekinlere bakıyor.

"Leyleğin gözündeki tarla kurumuştur şimdi. Kim biçer ola? Anacığım!.. Yalnız nasıl biçersin tek başına?"

Geceleri de uyku girmez oldu gözüne. Yatakta ha bire dönüyor. Aklı fikri Leyleğin gözündeki tarlada. "Leyleğin gözündeki tarla çabuk gevrer geçer. Bir tane bile alınmaz. Bir tane bile. Geç kalınırsa."

Sabah oluyor, yataktan kalkıyor. Her bir yanı kırık. Ölgün ölgün... Keçilerini önüne katıyor. Keçiler dağılıyor. Her biri bir tarafa gidiyor. Umurunda değil. Baktığı yok. Süleymanın ak,

güleç yüzü geliyor gözlerinin önüne. Süleymanın sevgi dolu gözleri... Kendi kendinden utanıyor. Canlanıyor. Keçilerini toplayıp, otlağa iyi bir yere götürüyor... Bu uzun sürmüyor. Efkar basıyor. Toprağa gene çöküyor. Toprak cayır cayır yanıyor. Ama o durmuyor. "Leyleğin gözü," diyor. "Anacığım," diyor. Bir de bakıyor ki, akşam olmuş, gün batmış... Dağılmış keçilerini topluyor... Ötede, batan güneşten kalan son ışıklarla tepesi ışıyan Kınalıtepeye doğru sürüyor keçilerini. Keçilerini Kınalıtepenin eteğinde bırakarak, kendisi başına çıkıyor. Ötelerde bir düzlük gözüküyor. Akşam sisleri çökmüş düzlüğün üstüne. Usul usul kalkıyor. Bu görünen düzlük, çakırdikenli düzlük. Kınalıtepenin arkasında Değirmenoluğu göremiyor. Ortaya bir sırt gerilmiş. Aynen gerilmiş perde gibi. Bir boz toprak yığını. Otları yanacakmış, hemen tutuşacakmış gibi. Öyle kurumuş işte. Hatırlayıp, kendi kendine kızıyor. Süleyman ne demişti? "Kınalıtepenin ardına geçme!" demişti. Kınalıtepenin arkasında in cin yok. Buna daha beter kızıyor. Koşa koşa tepenin başından eteğe iniyor. Dağılan keçileri geç vakitlere kadar ancak toparlayabiliyor. Köye çok geç dönüyor. Süleyman ona, geç kalmasının sebebini sorduğu zaman da:

"İyi bir otlak buldum da keçileri ayıramadım," diye yalan söylüyor.

Bir gün gene çok erken yatağından kalktı. Keçilerin ağılına girdi. Sıcak, boğucu bir geceydi. Keçi ağılı sası sası kokuyordu. Keçileri ağıldan çıkardı, önüne kattı. Bazı bazı, daha şafak atmadan, şafaktan çok önce göğün doğusunda bir tarafı kınalanıverir. Az sonra da oradaki bulutların kenarları sırmalanır. Sonra da şafak atar. Memed, gündoğusuna baktı. Bugün öylesi bir gündü.

Sonra Memedin içi aydınlanıverdi. Yüreği hafifledi. Birden, kendisini kuş gibi hafif, rahat buldu. Bu arada seherin yelleri de esmeye başladı. Ufacık dalgalar halinde yel, yüzünü yalayıp geçiyordu.

Yüreği küt küt atarak keçilerin yönünü Kınalıtepeye doğru çevirdi. Memed arkada, keçiler önde bir toz bulutu bırakarak koşuyorlardı. Tam tepenin dibine gelince, Memed, keçilerin yönünü çevirdi. Telaşlı bir hali vardı. Keçiler dağılıp oraya bu-

raya gittiler. Memed toprağa oturdu, değneğini çenesine dayadı. Uzun uzun düşündü. Bir ara hışımla kalktı, keçileri tepeye doğru toplayıp sürmek istedi. Sonra vazgeçti. Oturdu gene düşünceye daldı. Bir zaman başı ellerinde kaldı. Keçinin biri boynunu, ellerini yaladı. Aldırmadı. Keçi kendiliğinden bıraktı gitti. O kadar bol ışık doldurmuştu ki ortalığı, dağlar taşlar, ağaçlar, otlar eriyiverip ışığa kesecek sanırdı insan.

Ellerini yüzünden çekti. Gözlerini açınca, gözlerine ışık doldu. Kamaştırdı. Bir zaman ışığa bakamadı. Gözleri alışınca yorgun, isteksiz kalktı. Keçileri aynı ağırlıkla topladı. Tepeye sürdü. Bir anda keçiler tepenin arkasına geçtiler. Memed, yönünü güneye döndü. Ellerini gözlerine siper etti. Uzaklara baktı. Gözüne ulu çınarın dalları ilişti gibi geldi. Yüreği hop etti. Tepenin arkasının kuzey yanı ovaydı. Değirmenoluk köyünün tarlalarıyla, yani çakırdikenli ovayla bu ova arasına keskin boz topraklı sırt giriyordu. Keçileri bu sefer sırtın dibine doğru sürdü. Önünden iki küçük kuş uçtu. Gökte de bir tek, bir kuş gördü. Başkaca, ovada siniler sinek yoktu. Ortalık ıpıssızdı. Ta uzaklarda, topraktan bir ak bulut kalkıyordu. Birden gözüne, aşağıda, sırtın dibinde küçücük bir tarla çarptı. Tarlanın ortasında kara bir leke eğilip eğilip kalkıyordu. Bu sefer de keçileri aynı isteksiz hal, aynı yorgunluk, ağırlıkla oraya çevirdi. Ekinin yanına gelince, ekin biçeni tanıdı. Bu, yaşlı Pancar Hösüktü. Pancar Hösük ekinden başını kaldırıp da keçilere, Memede bakmadı. Ha bire orak sallıyordu. Memed de keçileri boş bıraktı. Keçiler ekinin kıyısına geldiler. Hösük, gene farkında olmadı. Sonra keçilerin hepsi her yerden ekine daldı. Bir hışırtı, bir patırtıdır koptu ekinin içinde. Keçileri ekinin içinde görünce Pancar Hösük ifrit oldu. Elindeki orağı hışımla keçilere fırlattı. Orağın arkasından var gücüyle küfrede ede kendi de keçilere doğru atıldı. Memed, olduğu yerde durmuş, Pancar Hösüğü seyrediyordu. Pancar Hösük binbir güçlükle, oflayıp puflayarak keçileri ekinin içinden toplayıp çıkarırken, durup öylecene kendisine bakan çocuğu gördü. Onun keçilerin çobanı olduğunu anladı. İşte buna müthiş kızdı. Tepesinin tası attı. Keçileri bir tarafa bıraktı. Orağı attığı yerden aldı. Küfrederek çocuğa doğru geldi. Ağzından köpükler saçılıyordu:

"Ulan, anasını atın tepelediği köpoğlu köpek... Keçiler ekini geçirdiler. Sen durmuş seyredersin burada. Bir varayım da senin yanına... Senin babayın... Orospu analı... Anasının..."

Çocuk yerinden kıpırdamıyordu. Halbuki ihtiyar, çocuğun kaçacağını, kendisinin de onun arkasından yetişemeyeceğini tasarlıyor, yerden, ona atmak için taşlar topluyordu eline. Yaklaştı, çocuk ha kaçtı, ha kaçacak... Çocuk kaçmadı. Hösük, o hızla kolundan tuttu. Orağın sırtını kafasına indirecekken, eli kalakaldı. Çocuğun kolu elinden düşüverdi:

"Memmeed!.. Yavrum sen misin?" dedi. "Herkes seni ölmüş biliyor."

Soluğu kesilecekmiş gibi soluyordu. Toprağa çöküverdi. Kızarmış boynundan, yüzünden oluk oluk ter akıyordu. Bu sırada tekmil keçiler gene ekine doldu.

Pancar Hösük:

"Git de," dedi, "şu keçileri çıkar gel."

Ancak bundan sonradır ki, bir heykel gibi donmuş kalmış Memed kımıldadı. Koşa koşa ekine gitti. Ekine giren keçileri çıkardı uzaklara sürdü. Geldi Pancar Hösüğün yanına oturdu.

Hösük:

"Memedim," dedi, "ulan seni araya araya bir hal oldular. Suya düşmüş sandılar. Anan senin derdinden ölüyordu az daha," dedi, "hiç yüreğin acımadı mı anana?"

Memed, belini kamburlaştırmış, değneğini çenesine dayamıştı. Susuyordu.

Hösük sordu:

"Bu keçiler kimin?"

Memed, istifini bile bozmadı.

Hösük:

"Sana diyorum, Memed!" dedi, "bu keçiler kimin?"

Memed, ağzından dökülürcesine:

"Kesme köyünden Süleymanın."

Hösük:

"İyi adam Süleyman," dedi. Sonra da ekledi: "Bre deli, gideceksin gitmeye, anana haber versene. Usandın Abdi namussuzunun elinden. Anana haber ver, ondan sonra nereye kaçarsan kaç!"

Abdi lafını duyunca Memed, Hösüğün ellerine sarıldı:

"Nolursun Hösük Emmi," dedi, "benim Süleyman Emmiye çoban olduğumu kimseye söyleme. Nolursun yani. Abdi Ağa duyarsa beni alır götürür. Beni döve döve öldürür."

"Sana hiç kimse bir şey yapamaz," dedi. "Deli! Adam anasına haber vermez mi? Fıkara senin derdinden ölüyordu az daha..."

Hösük, sonra birdenbire lafı yarıda bıraktı. Kalktı, Memede bakmadan ekine gitti. Biçmeye başladı. Çabuk biçiyordu. Oğın hışırtısı Memede kadar geliyordu.

Hösük başını bir defa bile kaldırmadan biçiyordu. Bazı bazı beli ağrıyınca doğruluyor, ellerini beline dayıyor, uzaklara bakıyor, gene biçmeye koyuluyordu. Memedi çoktan unutmuştu. Memed de ekinin kıyısında durmuş, kımıldamadan, dimdik dikilmiş, ona bakıyordu.

Gün yıkıldı gitti. Gölgeler, upuzun uzadı.

Memed, güneşe şöyle bir göz attı. Gün kızarıyordu. Ovadaki otlar yarı pırıltılı, yarı gölgeli. Otlar ipil ipil ediyor.

Memedin ayakları Hösüğe doğru sürüklendi. O aynı hızla biçmeye hala devam ediyordu. Karşısında durdu. Yüreği küt küt atıyordu. Hösük, Memedin çıkardığı hışırtıyı duyunca doğruldu. Terden kapkara görünüyordu bu akşam vaktinde. Göz göze geldiler. Hösük yorgun, Memedin ta gözlerinin içine baktı. Canevine baktı. Memed, gözlerini indirdi. Gözleri yerde Hösüğe doğru bir iki adım attı. Ellerini tuttu:

"Allahını, Peygamberini seversen Hösük Emmi," dedi, "anama, kimseye söyleme, beni gördüğünü."

Eli, atarcasına bıraktı, arkasına bakmadan koştu.

Gün batmıştı ki, Kınalıtepeye geldi. Ter içindeydi. Nedense, bir an seviniyor, arkasından yüreği kararıveriyordu. Bir seviniyor, arkasından... Çarpışma. Kınalının tepesine çıktı. Sırtın dibindeki küçük tarlanın oraya gözünü dikti. Tarlanın ortasında küçücük bir kıpırtı fark ediliyordu.

Hösük, köye girdiğinde, önüne gelene, ehemmiyetli bir sır biliyor da söylemiyormuşcasına gülüyordu. Önlerinde duruyor, gülüyordu. Hösüğün bu haline kimse bir anlam veremedi. O doğruca Dönenin evine gitti. Döne kapısında, Pancar Hö-

süğü kendisine bakarak ha bire gülümser görünce, buna ne anlam vereceğini bilemedi. Pancar çok seyrek gülen bir adam olduğu gibi, ne Dönenin evine, ne de kimsenin evine gitmezdi. Tarladan evine, evinden tarlaya. Başka birisi olsaydı bu harekette göze batacak bir şey yoktu yoksa. İşi olmadığı zaman da evinin önüne bir hasır serer, üstüne oturur, hiç kimseyle konuşmadan kendi kendine tahtalar oyar, güzel nakışlı kaşıklar, kirmenler, çam bardaklar, tespihler yapardı. Şimdi Dönenin evinin önünde durmuş, ha bire gülüyordu. Gözlerini Döneden ayırmadan gülüyor, ama konuşmuyordu gene. Döne de bu durum karşısında ne diyeceğini bilemiyordu. Bir zaman şaşkın, Hösüğün etrafında dolandıktan sonra:

"Hoş geldin Hösük Ağam, buyur otur," diyebildi.

Hösük duymamış gibi yaptı, gülmeye devam etti.

Döne üsteledi:

"Hösük Ağam buyur otursana..."

Hösüğün gülmesi kesildi. Ağır ağır:

"Döne! Döne!" dedi, durdu.

Döne kulak kesildi.

"Döne, müjdemi isterim."

Döne gülümsedi. Arkasından da telaşlandı. Titreyerek:

"Müjden başım üstüne Hösük Ağam," dedi.

Hösük:

"Oğlunu gördüm bugün Döne," dedi.

Döne hiçbir şey söylemedi. Öyle oldu ki kessen bir damla kanı çıkmayacaktı. Kurumuştu.

"Oğlun, bugün yanıma geldi. Büyümüş, etlenmiş..."

Döne:

"Dillerine kurban olurum Hösük Ağam," diye inledi. "Müjden başım gözüm üstüne."

Döne, durup durup:

"Sahi mi söylüyorsun Hösük Ağam, sahi mi?" diyordu. "Müjden baş üstüne. Dillerine, senin güzel dillerine kurban olayım Hösük Ağam."

Sonra Hösük oturdu. Olup biteni bir bir Döneye anlattı. Döne yerinde duramıyor, evin bir ucundan bir ucuna gidip geliyordu.

Azıcık bir zamanda Pancar Hösüğün getirdiği haber bütün köye yayıldı. Kadınlar, erkekler, yaşlılar, çocuklar, köyde kim varsa, Dönenin evinin önüne yığılıştılar. Ay ışığı, köyün toprak damlarının, Dönenin evi önünde kımıldanan insan kalabalığının üstüne dökülüyordu.

Kalabalıktan gürültü, patırtı, şamata geliyordu. Birden gürültü kesiliverdi. Ortalıkta ses soluk kalmadı. Cümle başlar da güneye doğru çevrildi. Bir atlı geliyordu öteden. Atının koşumlarının madeni kısımları ay ışığında parlıyordu. Atlı yaklaştı. Sonra kalabalığı yardı, geldi ortada durdu.

"Döne! Döne!" diye bağırdı.

Kalabalıktan, zayıf bir kadın sesi cevap verdi:

"Buyur Abdi Ağam."

"Duyduğum doğru mu Döne?"

Döne geldi, atın başının hizasında durdu.

"Pancar Hösük görmüş. Geldi bana söyledi."

Abdi Ağa:

"Nerede o Pancar?" diye gürledi. "Gelsin yanıma."

Kalabalık karıştı:

"Yok. Hösük yok," dediler.

"Hösük hiç kalabalığa girer mi?"

"Kıyamet kopsa evinden çıkmaz."

Ağa emir verdi:

"Gidin getirin Hösüğü."

Hösük gelinceye kadar, kalabalıktan gene hiç ses çıkmadı. Ortalık derin bir sessizliğe gömüldü.

Az sonra beyaz don, beyaz gömlek içinde Hösük getirildi. Kollarını sıkı sıkıya tutmuş iki kişi arasında çırpınıyordu:

"Ne istiyorsunuz benden bu gece vakti? Derdiniz ne? Allah sizin belanızı versin deyyuslar!"

Abdi Ağa:

"Seni ben istedim Hösük," dedi.

Hösük indirdi. Yumuşadı:

"Ulan namussuzlar, neden Ağa çağırıyor demediniz?"

Ağaya döndü:

"Kusura kalma Ağam," dedi.

Abdi Ağa sordu:

"Hösük sen Dönenin oğlunu görmüşsün öyle mi?"

Hösük:

"Söyledim Döneye."

Ağa:

"Bana da söyle," dedi.

Hösük anlatmaya başlayınca, kalabalık etrafına sıkıştı. Halka oldu. Hösük, Memedi nasıl gördü. Orağı kafasına nasıl vuracaktı. Hepsini teker teker, hiçbir şey unutmadan anlattı. Abdi Ağa kızdı, küplere bindi:

"Vay Süleyman vay!" dedi. "Demek Süleyman benim kapıdaki adamları alır çoban edersin! Kırdığın ceviz kırkı geçti Süleyman! Demek Kesme köylü Süleyman ha?"

Hösük:

"O," dedi.

Abdi Ağa, Döneye seslendi:

"Ben onu yarın gider getiririm."

Atını sürdü gitti. Kalabalık arkasından homurdandı.

Abdi Ağa doludizgin giden atının başını Süleymanın kapısının önünde çekti:

"Süleyman! Süleyman!"

Süleyman içerdeydi. Dışarı çıktı. Abdi Ağayı görünce yüzü kül gibi oldu. Abdi Ağa, atın üstünden Süleymana eğildi:

"Süleyman," dedi, "sen hiç utanmadın mı? Benim kapıdan adam almaya utanmadın mı? Sen hiç haya etmedin mi? Abdinin kapısından adam alınır mı? Şimdiye kadar bu olmuş iş mi? Sen bilmez misin bunu? Yazık sana Süleyman. Şu ak sakalına da bakmadan..."

Süleyman:

"İn hele attan Ağa! İn attan da buyur içeri. Sana her şeyi bir bir söyleyim, Ağa," dedi.

Abdi Ağa:

"Senin evine inmem," dedi. "Oğlan nerede? Yerini söyle!"

Süleyman:

"Zahmet olur sana Ağa. Ben hemen alır şimdicik getiririm."

Abdi Ağa:

"Zahmeti mahmeti yok," dedi. "Göster bana yerini çocuğun."

Süleyman boynunu büktü:

"Peki Ağa, haydi gidelim," dedi, atın önüne düştü.

Keçilerin yanına gelinceye kadar, ne o konuştu, ne de o. Geldiklerinde, Memed, bir taşın dibine oturmuş düşünüyordu. Onları görünce ayağa kalktı yanlarına vardı. Abdi Ağaya hiç hayret etmedi. Süleymanla göz göze geldiler. Bakıştılar... Süleyman, ne gelir elden der gibi boynunu büktü.

Abdi Ağa atını Memede doğru bir iki adım sürdü:

"Düş önüme," dedi.

Memed hiçbir şey demeden atın önüne düştü yürüdü. Boynunu omuzlarının içine çekmişti.

Memed önde Abdi arkada öğleye doğru köye girdiler. Yolda ne Abdi Ağa bir şey sordu, ne de Memed bir şey söyledi. Yalnız, Memed, her an, atı üstüne sürüverecek, ezecek diye korkuyordu. Huyunu bilirdi.

Dönenin kapısına geldiler, durdular.

Abdi Ağa, içeriye seslendi:

"Döne! Döne! Al itini."

Döne dışarıya çıkarken o, atın başını çevirdi. Döne, bir çığlık atarak oğluna sarıldı. Bu arada köylüler de haberlenmişlerdi. Yavaş yavaş kalabalık birikiyordu. Kalabalık halka olmuş, Memed ortada. Önüne gelen soruyor:

"Neredeydin Memed?"

"Bu ne hal Memed?"

"Haa Memed?"

Memed, başını yere dikmiş ağzını açmıyor. Kalabalık gittikçe çoğalıyordu.

5

Memed, harmanın bileziğinde kalan son sapları da attı. Harman yapılırken yağmur yağmış, sapları biribirine yapışmıştı. Saplardan kapkara, kömür tozu gibi bir toz çıkıyordu. Sabahtan beri, durmadan sap atan Memed, tanınmayacak hale gelmişti. Kapkara. Yalnız dişleri ışıldıyordu. Sapı attı bitirdi. Sap öyle kabarmıştı ki, ortadaki öbeği örtmüştü.

Bileziğin yerinde, ıslanmış soluk bir yeşil halka kaldı.

Yorgun, Memed, gitti güneşin alnına ağzı yukarı uzandı. Firezlerin arasından, karınca şeritleri geçip ta uzaklara gidiyorlardı. Elleriyle gözlerini kapatıp bir zaman ağzı yukarı soludu kaldı.

Günlerden beri çalışıyordu. Önce ekin biçmişti tek başına. Leyleğin gözündeki ekinin içi bir de devedikeniyle dopdoluydu. Sonra harman yapmak için anasıyla birlikte şelek çekti. Günlerden beri de döğen sürüyor. Bu yüzden, bir deri bir kemik kalmış... Yüzü buruş buruş. Derisi sarkıyor gibi... Kapkara kesilmiş... Gözleri de iyice çukura kaçmış, avurtları geçmiş...

At, biraz ötesinde kütürtüyle yayılıyordu. Yıkılacak gibi zapzayıf... Kaburgaları dışarı fırlamış... Yaşlı bir hayvan. Belki on beş. Gözlerine sinekler çokuşuyordu. Sırtının tam ortasında, hiç iyi olmayan bir yağarı vardı. İrinlenmişti. İrin kan karışığı. Bir de ekin tozu yapışmıştı. Kocaman kara sinekler, bir kalkıp bir iniyorlardı.

Gün kuşluk oldu. Memed, bir yanına döndü. Oluk oluk terlemişti. Elini yüzüne sürdü. Kapkara bir avuç ter aldı attı.

Güneşin parıl parıl ettiği firezler, ova, gözü açtırmayacak kadar kamaştırıyordu. Ölürcesine yorgundu. Yattığı yerden, firezlerin aralığından bir iki kere hayvana baktı.

Hayvanın yanında dört beş leylek dolanıyordu. Leyleklere daldı. Eliyle de karıncaların yolunu kesti. Karıncalar ellerinin üstünden geçtiler.

Canını dişine taktı. Önce, uzandığı yerden kalktı oturdu. Başını sağ dizinin üstüne koydu daldı bu sefer de. Kendine azıcık geldi sonra. Ellerini toprağa bastırarak usul usul kalktı. Yüzünde, boynunda karıncaların dolaştığını hissetti. Aldı, toprağa attı onları. At toza batmış bir böğürtlen çalısı yanında durmuş, ön ayaklarından birini yalıyordu. Vardı, atı tuttu çekti.

Devedikeni mavi, kocaman çiçeğini açmıştı. Ufacık bir yel parladı onu eğdi.

Getirdi, atı bin güçlükle döğene koştu. At, kabarmış sapları yaramıyordu. Memed, döğenden indi, atla beraber sapların üstünden yürümeye çalıştı. At, ikide bir tökezliyordu. Memed, hayvana müthiş acıdı. Ne yapacağını bilemiyordu. At, terlemiş, kapkara kesilmişti. Öylesine soluyordu ki, göğsü, kaburgaları hep birlikte inip inip kalkıyordu. Bütün döşü, sırtı, sağrısı köpüğe batmış. Memed de tere battı. Terler her bir yerlerinden sızıyor. Terler gözlerine doluyor. Yakıyor. Nefesini de küflenmiş ekinin ıslak kokusu kesiyor. Bir zaman saplara bata çıka harmanı dönünce saplar yattı. Artık biraz daha kolay dönülüyor. Döğenin altında saplar çatır çatır ediyor.

Öğleye doğru saplar iyicene ezildi. Saplar ışılıyor. Karası gitti sapların. Şimdi döğenin arkasından ince, altın sarısı bir toz usuldan, Memedin genzini yakarak savruluyor. Toz kokuyor. Yanık yanık bir şeyler kokuyor.

Ta uzakta bir adam, öbek yapıyordu. Onun ötesinde de bir iki kişinin döğen sürdüğü görülüyordu. Koskoca ovada başkaca can eseri yoktu.

Firezler uzun uzun... Orak makinası, ekini dipten biçer. Firez, toprakta, bir karış ya kalır, ya kalmaz. Elle biçildiğinde yalnız başaklar alınır. Toprakta uzun saplar kalır. Firezlerin ötesi çakırdikeni.

Memedin dili damağı kurudu. Sıcakta, at da başını ayaklarının dibine indirmiş, ölgün ölgün yürüyor. Memed, döğenin üstünde düşünüyor. Hiçbir tarafa baktığı yok. Leylekler ta harmanın yanına kadar sokulmuşlar. Memed, uyumuş kalmış

gibi. At bazı bazı başını saplara daldırıyor geveliyor. İsteksiz. Saplar ağzından dökülüyor. Memedin hiçbir şeye aldırdığı yok. Güneş başına vurmuş. Bir keresinde ayağa kalktı. Köyden yana uzun uzun baktı. Görünürde kimsecikler yoktu. Dişlerini sıktı.

"Şu anam da..." dedi.

Anası ona azık, su getirecekti. Yutkundu. Ağzında bir damla tükrük kalmamıştı. Usulca gene döğenin üstüne yumuldu. At durdu. Başını da sapa soktu. Memed, oralı bile değil. Neden sonradır ki işi fark etti dizgini çekti:

"Deh! Yavrum deeh!" dedi.

Sinekler çokuşmuş. At, kuyruğunu yavaş yavaş kaldırmadan sallıyor. Sinekler aldırmıyorlar.

Kızgınlıkla yeniden ayağa kalkan Memed, yönünü köye döndürdü. Devedikeninin arkasından bir baş gözüküyordu. Az sonra gelenin anası olduğunu gördü. Kızgınlığı o anda sevince çevrildi.

Yaklaşan ana, kan ter içinde kalmış, azık tutan eli yere değecekmiş gibi uzamıştı.

"Nasıl ettin yavru?" dedi. "Kolayladın mı?"

Memed:

"Sapın hepsini attım bitirdim," dedi.

Ana:

"Kalın olmadı mı?" diye sordu.

Memed:

"Oldu ama, yumuşar," diye cevap verdi.

Ananın elinden testiyi kaptığı gibi başına dikti. Uzun uzun, kana kana içti. Testiden akan sularla göğsü, çenesi, göğsünden aşağı bacakları sırılsıklam oldu.

Ana:

"İn yavru," dedi. "İn de ben sürüyüm azıcık. Ekmeğini ye!"

Atın dizginini anasının eline verdi, böğürtlen çalısının gölgesine gitti. Çıkını açtı. Soğan vardı. Tuz da vardı. Ayran torbasına küçücük küçücük, mucuk dedikleri sinekler çokuşmuştu. Bir tasa da ayran doldurdu.

Yemeğini bitirdikten sonra çalının gölgesine yattı. Yalnız belden aşağısı günde kalıyordu. Uyudu.

Uyandığı zaman gün ikindi olmuştu. Gözlerini ovarak kalktı, harmana koştu:

"Ana," dedi, "yoruldun değil mi? Çok yoruldun."

Ana:

"Gel bin yavrum," diye mahzun, boynunu büktü.

İki gün sonra harman savruldu. Üçüncü gün kasar sürüldü. Dördüncü gün de ceç edildi. Kırmızı buğday taneleri harmanın ortasında parlıyordu. O gün, buğdayı çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, harmanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağanın gelip hakkını almamasıydı. O gece Memedle anası sineklere yene yene ceçi beklediler. O gün kuşluk oldu Abdi Ağa gelmedi. Öğle oldu gene bir haber yok. İkindiye doğruydu ki, arkasında semerli beygirlere binmiş üç yanaşmayla çıkageldi. Yüzü karanlık, korkunçtu. Döne, bu yüzü görünce korktu. Yıllardan beri çok iyi tanırdı onu. Dönenin kara bir deri gibi kırışık yüzü, biraz daha kırıştı.

Abdi Ağa, Döneyi işaretle yanına çağırdı. Yanaşmalara da şu emri veri:

"Dörtte üçü bize, birisi de Döneye."

Döne Ağanın üzengisine sarıldı:

"Etme Ağam! Acımızdan ölürük bu kış. Etme. Eyleme. Tabanlarını öpeyim Ağam!"

Ağa:

"Hiç sızlanma Döne!" dedi. "Hakkını veriyorum."

"Benim hakkım üçte birdir," dedi Döne sızlanarak.

Ağa, attan Döneye doğru eğildi. Gözlerinin içine bakarak sordu:

"Çifti kim sürdü Döne?"

Döne:

"Ben sürdüm Ağam."

"Bizim yanaşmalar sana yardım ettiler mi?"

"Ettiler Ağam!"

"Döne?"

"Buyur Ağam!"

"Bir daha oğluna tembih et de gidip Süleymanlara çoban olmasın."

Döne sapsarı kesildi. Ağa, atını sürdü gitti.

Arkasından yalnız:

"Kulun kurbanın olayım etme, Ağam!" diyebildi.

Yanaşmalar ölçmeye başladılar. Üç tane Ağaya, bir tane Döneye koyuyorlardı. Ağanın yığını büyüdü gitti. Döneninki küçücük.

Döne, yığınlara bakıp bakıp beddua ediyor.

"Yeme inşallah keçi sakallı. Doktor parası, cerrah parası et! Yılancıklar çıksın da yeme."

Yanaşmalar, üç beygire Ağanın hissesini yüklediler. Hiçbirisi ağzını açıp bir şey söylemedi Döneye. Toprak gibi, taş gibi donmuş kalmıştı her biri.

Memed, geldi anasının yanına oturdu. Tozlu harmanın ortasında küçücük bir buğday ceçi. Az önce ne kadar da büyüktü. Bir buğday ceçine, bir anasına bakıyordu. Suçlu suçlu somurtuyordu.

Ana:

"Süleymandan getirdiğinde seni ne diye dövmediğini anladım şimdi. Anladım. Rızkımızı kesmek için. Gavur dinli."

Memed, kendini tutamadı. Hıçkırmaya başladı:

"Benim yüzümden..." dedi.

Ana, oğlunu bütün gücüyle kucağına çekti, bağrında sıktı.

"Ne yapalım?" dedi. "Ne gelir elden?"

Memed:

"Ya bu kış?.." dedi.

Anası:

"Bu kış?.." dedi.

Sonra, ana da ağlamaya başladı:

"Aaah baban olaydı," dedi. "Aaah baban..."

6

Bir tek inekleri vardı. İnekleri bu yıl buzağılamıştı. Buzağı erkekti. Eğer İnce Memedin bir dönüm toprağı bile olsaydı, gelecek yıl inekten bir erkek buzağıyı daha dört gözle, yatakta yatamayacak kadar büyük bir istekle beklerdi. Gelecek yıl doğacak erkek buzağıyı hayal meyal görür gibi olur. Sonra iki buzağı birden büyür. Büyük bir çayırın ortasında çangal boynuzlu bir çift tosun... Tosunlar boyunduruğa kolay kolay alışmazlar... Uğraşmak gerek. En sonunda kuzu gibi olurlar. Tarla, çakırdikeni mi? Olsun. Çakırdikeni bir yıl biter, iki yıl biter. Üçüncü yıl köküne kibrit suyu. Yeter ki tarla senin olsun.

Yeni doğan buzağıların tüyleri, mora çalan bir kırmızıdır. Sonraları değişir. Sarı, kırmızı, mor olur.

Kulak tüyleri kadife gibi yumuşaktır. İnsan, avucunu iyice açar, orta yerini kulağa sürterse, soğuk, yumuşak bir ürperti, bir tatlılık duyar.

Bütün fıkara köy evlerinde buzağıların yeri, ocaklığın yakınına, yatak serilen yerin bitişiğine yapılır. Buzağıların altına çiçekli bahar otları serilir. Ev bahar çiçeği, ot, buzağı pisliği ve buzağı kokar. Buzağı kokusu, süt kokusu gibi bir şeydir.

Güz gelince buzağı büyür, o zaman öteki sığırların yanına yollanır.

Ana, bütün baharı buzağısından habersiz, onunla ilgilenmeden geçirdi. Oğlunun derdi olmasaydı, buzağı evin içinde bir top bahar gibi dolaşır, evin sevinci olurdu.

Memedlerin evi bir gözdür. Bir göz toprak dam... Duvarı, ancak bir metre yüksekliktedir. Bütün köyün damları güz yağmurlarına dayanmaz akardı. Köyde bir Memedlerin damına kareyleyemezdi güz yağmurları. Baba ölmeden az önce, gitmiş

Sarıçağşaktan toprak getirmiş, evin üstünü onunla döşemişti. Sarıçağşağın toprağı bir başka topraktır. Bizim bildiğimiz, kara, kumlu, kıraç topraklardan değildir. Bu toprak, parça parça billur gibi donmuştur. Sarısı, kırmızısı, moru, mavisi, yeşili, türlü türlüsü vardır. Bu, renk renk toprak billurları biribirine karışmıştır. Bu sebepten, Memedlerin evlerinin damı güneşte çeşit çeşit rengiyle yalp yalp yanar.

Yazın ana oğul canlarını dişlerine taktılar çalıştılar ama, ne çare!... Güzün dertli, belalı evlerine döndüler. Bir buzağıları bulunduğunu o zaman fark ettiler. Unutup gitmişlerdi. Buzağı dana olmuştu.

Ana, ocağa büyücek bir kütük atmıştı. Dışarda kara bulutlar güneyden kuzeye akıyorlardı. Biraz sonra evin içini bir şimşek aydınlattı. Ocakta, yalımlar biribirini yiyordu. Bu sırada Memed içeri girdi. Elleri kıpkırmızı kesilmişti. Ocağın başına çömeldi. Arkasına dönünce, yatmış geviş getiren ineği gördü. İnek rahattı. Önünde saman vardı. Yemiyordu. Evin öteki ucu da samanla doluydu.

Kalktı ineğin yanına gitti. İneğin başucunda duran danayı kulağından tuttu. Dana, buna huylandı. Başını elinden kurtardı, ineğin öteki yanına kaçtı. Oğlan gülümsedi.

Ana:

"Sen yoğiken Alıçlı derede doğurdu bunu Fındık. Gece yarısı araya araya bir çalının içinde buldum. Anası başına durmuş yalıyordu. Beni bir zaman yanına yaklaştırmadı. Sonra önlüğüme sardım eve getirdim."

Memed:

"Kocaman oldu," dedi.

Ana:

"Yaa!" dedi.

Sonra, konuşmayı kesiverdiler. Biribirlerinin yüzüne bakamadılar. İkisinin de başı önüne düşmüş, gözleri ocağın közlerine dikilmişti.

Ana:

"Vermezsek olmaz. Un daha şimdiden kalmadı," dedi.

Memed, cevap vermedi.

Ana, devam etti:

"Abdi Ağa da kızgın bize. Ölü fiyatına alır elimizden. Gene yazı bulamayız."

Memed susuyordu.

Ana:

"Başka çaremiz yok yavrum!" dedi. "Şu senin kaçman yok mu? Büktü belimizi."

Başını yavaş yavaş kaldırdı anasına baktı. Gözleri dolu doluydu:

"Beni," dedi, "bahane ediyor. Ben olmasam başka bir bahane bulurdu."

Ana:

"Bulurdu yavrum," dedi. "O gavur zaten babayın da düşmanıydı."

Bu anda, ikisi de ineğe doğru döndüler. Kırmızı, dolgun, alnı nokta benli bir inekti bu.

Kış geldi çattı. Kar diz boyu. Öğleüstünün karlı, bulutlu karanlığı var. Ana, is tutmuş kapkara bakır tencereyi ocağa vurmuş. Epeydir beri su, kaynayıp duruyor.

Bu sırada içeriye Cennet girdi.

Döne:

"Gel otur," dedi. "Cennet Hatun, gel otur."

Cennet, bir ah çekti:

"Oturuyum mu ki bacım? Oturuyum mu ki," diye bir köşeye ilişti. "Sabahtan beri ev ev dolanıp duruyorum. Ne yaptığımı, nereye gittiğimi bilmiyorum. Duydum ki sende de kalmamış buğday. Arpayı da tüketmişsin. Biz de tüketeli bir hafta oldu. Çuvalların dibi görüneli çok oldu. Bu yıl bizim ekin olmadı bacım. Sizinkisi gibi olsaydı... Bizim herif her yeri her evi gezdi. Ödünç istedi. Kimsede yok ki versin."

Cennet Karı ocakta kaynayan suyu gördü.

"Ne vuracaksın ocağa?" diye sordu. Cennet Karının sorusunda bir maksat vardı.

Dönenin dudaklarının yanından beyaz, ölü bir gülümseme geçti:

"Su vurdum işte!" dedi.

Cennet Karı:

"Hiçbir şey kalmadı mı?" diye hayretle sordu.

Döne:
"Olanımız ocakta," dedi.
Cennet Karı:
"Ya nedeceksin?" diye acıyarak sordu.
Döne:
"Bilmem," dedi.
Cennet:
"Gidip Mustuludan bir daha istesen?"
Döne:
"İsterim ya," dedi. "Onda da kalmamış..."

Tipi, yukardan beri, alabildiğine savuruyor. Tipi, göz açtırmıyor günlerdir. Ev aralarında köpekler bile yok. Köy, bir dağ başı gibi ıpıssız. Herkes, kapısını bacasını örtmüş içeri çekilmiş. İneği olanın evinde samanı da var. Kimsenin kimseyle bir ilişiği yok.

Döne de gitmedik ev, başvurmadık kapı komadı. Belki bir hafta. Belki de on gün: "Ölürüm de Abdi Ağaya yalvarmam," dedi. "Ölürüm de..."

Her yıl böyle olurdu. Köyün yarıdan çoğu aç kalır dökülürdü kapısına Abdi Ağanın.

Döne edemedi. Bir başına olsa neyse ne! Oğlan var. Günlerden beridir ki oğlanın ağzını bıçaklar açmıyor. Yüzünde, dudaklarında bir damla kan eseri kalmamış. Dudakları incelmiş, aynen kağıt gibi. Bütün yüz, bütün beden durgun. Ölü gibi. Bir yere oturdu muydu, akşama kadar oradan kalkmıyor. Başını iki eli arasına alıyor, dalıp gidiyor. Bütün canı, hayatiyeti, kini, sevgisi, korkusu, gücü kocaman gözlerine toplanmış. Gözlerinde arada bir, iğne ucu gibi bir pırıltı yanar söner. Keskin, batan bir pırıltıdır bu! Bu pırıltıdan korkulur. Korkunçtur. Parçalamaya, atılmaya hazırlanmış kaplanın gözlerinde de aynı pırıltı yanar söner mutlak. Bu nereden gelir? Belki yaratılıştadır. En doğrusu, çekilen işkencede, dertte, beladadır. Memedin gözlerine bu pırıltı, son bir yıl içinde gelip yerleşmiştir. Ondan önce Memedin çocuk gözleri bir hayranlık, bir sevinç içinde parlardı.

Gökte kara bulutlar yuvarlanıp duruyordu. Abdi Ağanın kapısında üşümekten iki büklüm olmuş, yırtık, el dokuması

giyimli bir kalabalık, biribirlerine sokulmuş titriyordu. Bir tek kişi vardı kalabalığın dışında: Döne. Onlar, Abdi Ağayı bekliyorlardı. İçerden, Abdi Ağa çıkacak da onlara bir şey söyleyecek. Derken Abdi Ağa, elinde doksan dokuzluk tespihi, başında devetüyünden örülmüş takkesi, sivri sakalıyla göründü:

"Gene aç mı kaldınız?" diye söylendi.

Kalabalıktan hiç ses çıkmadı.

Kalabalığın arkasında tek başına duran Döneyi gören Abdi Ağa:

"Döne! Döne!" diye bağırdı. "Sen doğru evine git! Sana bir tek tane bile vermem. Evine git! Döne!" dedi. "Şimdiye kadar benim köyümden, benim kapımdan adam kaçıp da başka köye, başka adama çoban olmadı, yanaşma olmadı. Bunu senin bir karış oğlun icat etti. Sen doğru evine..."

Kalabalığa döndü:

"Siz arkamdan yürüyün!"

Geniş şalvarının cebinden bir tutam anahtar çıkardı, eline aldı. Ceketinin cebinden de bir defter çıkardı.

Neden sonra kendini toplayabilen Döne arkasından:

"Ağam o, bir kımık çocuktur," diyebildi. "Bizi aç koma."

Ağa durdu. Döneye döndü. Arkasındaki kalabalık da durdu, döndü.

"Çocuk, çocukluğunu bilir," dedi Ağa. "Şimdiye dek, ben kendimi bildim bileli, kimse Değirmenoluk köyünden kaçıp da başka köyde çobanlık, yanaşmalık etmedi. Etmez de... Sen doğru evine Döne!"

Abdi Ağa, ambarın kapısını açınca, sıcak, tozlu bir buğday kokusu fırladı dışarı.

Kapıda durdu:

"Bana bakın," dedi. "O Döneye bir tek tane bile vermeyeceksiniz. Acından ölecek. Şimdiye kadar Değirmenoluk köyünde acından ölen olmadı. O ölecek. Ya da satacağı bir şeyi varsa, satacak. Verirseniz, verdiğinizi duyarsam, hepinizin evine gelir verdiklerimi alırım. Demedi demeyin."

Kalabalık:

"Bize yetmez ki..." diye cevap verdi.

"Bize yetmez ki..."

"Yetmez ki..."

"Döneye..."

En arkadan cırlak bir kadın sesi:

"Kaçmayaydı Dönenin oğlu da... Bize ne! Varsın acından ölsün."

Her biri sırtında çavdar, buğday, arpa karışığı zahireyle evine döndü. Değirmen köyün öte ucunda, ulu çınarın az aşağısındaydı. İkinci gün değirmenin önü çuvallarla doldu. Değirmen çoktandır bağlıydı. Kulaksız İsmaile gün doğdu.

Akşamüstü her evden, bir sıcak ekmek kokusu geliyordu.

Durmuş Ali, tam altmışında. Köyün en iri adamı. Yaşlı bir çınar kadar sağlam. Büyük yüzü, küçücük gözleri var. Ömrü boyunca ayağına ayakkabı giymemiştir. Ayağının altında kara, kırış kırış yırtılmış kalın bir tabaka ayakkabı yerini tutar. Ayakları kocamandır. Bu ayaklara göre, hiçbir ayakkabı bulunmaz. Bütün numaraların, hatta çarık büyüklüğünün bile dışındadır. Ama isteseydi çarık giyebilirdi. Bu, ona sorulduğunda, hiçbir şey söylemez, sadece küfreder.

Kadının biri hamur yuğuruyor, biri ekmeği açıyor, biri de sacda pişiriyordu. Pişiren kadının sağına kırmızı, kalın sac bazlamaları yığılmıştı.

Ali, bir iki tanesini iştahla yedi. Sonra gözleri sulandı. Karısına döndü:

"Avrat," dedi, "hiç boğazımdan aşmıyor doğru dürüst."

Kadın:

"Neden ola Ali?" diye hayretle sordu.

Ali:

"Şu bizim İbrahimin çocukları... Abdi gavurunun yaptığı hiç aklımdan çıkmıyor," dedi. "Döneyi kovdu. Dün bir tek tane bile vermedi."

Kadın:

"Yazık," dedi. "İbrahim olaydı..."

Ali:

"Abdi bize de tembih etti ki..."

Kadın:

"Duydum," dedi.

Ali:

"Şu koskocaman köyün ortasında, göz göre göre iki kişi aç mı kalacak?"

Ali, kızdı köpürdü. Avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Bağırtı ta köyün öteki ucundan işitiliyordu.

"Kalk bakalım avrat," dedi, "şu ekmekten iyi bir çıkın yap! Bir torbaya bir ölçek de un koy! İbrahimin çocuklarına götüreceğim."

Kadın eteklerinin ununu çırparak ekmek tahtasının başından kalktı.

Ali, elinde torba ve çıkın, hızla, gürleyen dallı bir ağaç gibi kapıdan çıktı. Dönenin kapısına geldiğinde yatışmıştı.

"Döne! Döne!" diye bağırdı. "Aç kapıyı."

Döneyle oğlu ateşi geçmiş ocağın başına büzülmüşler, birer taş parçası gibi hareketsiz duruyorlardı.

Ali, birkaç kere daha:

"Döne! Döne!" diye bağırdı.

Neden sonradır ki, Döne sesi tanıdı, toparlanıp kalkabildi.

Vardı kapıyı isteksiz isteksiz açtı:

"Buyur Ali Ağam," dedi.

Ali:

"Kız," dedi "ne bekletiyorsun sabahtan beri dışarda?"

Döne:

"Gel içeri Ağam," dedi.

Ali, kapıdan eğilerek içeri girdi.

"Bu ateş niye yanmıyor?" diye sordu.

Memedin gözlerine, o, iğne ucu gibi ışık çakılıp kalmıştı. Alinin iyi, güleç babacan yüzünü görünce ışık kayboluverdi.

Ali, çıkını gösterdi:

"Allah kerim," dedi.

Döne:

"Öyledir zaar," dedi.

Ali:

"Üşüdüm Döne!" dedi. "Bak çocuk da büzülmüş. Yaksana şu ateşi..."

Döne, boş boş ocağa baktı:

"Sönmüş mü?" dedi. "Hiç farkında olmamışım."

Ocağa odun attı, tutuşturdu Döne:

"Bu gavur Abdiyi..."

Abdi lafını duyunca, Memedin gözlerine o ışık gene geldi, oturdu.

Ali:

"Vuranın," dedi, "eli nurlanır. Doğru Cennete gider. Babası bunun gibi değildi. Köylüyü de düşünürdü."

Aliden sonra, birkaç köylü daha yiyecek getirdi Döneye. Bunu, Abdinin tüyü bile duymadı. Ama, bu köylülerin getirdiği ancak on beş gün yetti. Ana oğul iki gün aç kaldılar. Üçüncü günün sabahı Döne hiçbir şey söylemeden, ineği yattığı yerden kaldırdı. Boğazına bir ip bağlayarak dışarı çıkardı.

İnek dışarı çıkınca Memed:

"Ana!.." dedi.

Döne:

"Yavrum," dedi.

Döne ineği çekerek, geldi Abdi Ağanın evinin önünde durdu. Dana, ineğin memelerinin arasına başını sokmuş emiştiriyordu.

Döne, evin önünde bir zaman dikildi kaldı. Döneyi, dışarda Dursun görüp ağasına haber verdi. Haber üstüne Ağa dışarı çıktı. Döne başını yerden kaldıramıyordu. Sivri, ince çenesi titriyor, çocuk dudakları büzüşerek titriyordu. Bütün bedenini de hafif bir titreme almıştı.

Abdi Ağa, ineğin sırtına elini vurarak:

"Satmaya mı getirdin Döne?" diye sordu.

Başını yerden kaldırmadan:

"Heyye Ağam," dedi.

Abdi Ağa, Dursuna emir verdi:

"Şu ineği al Döne bacının elinden de, götür bizim ahıra!"

Elini cebine soktu anahtar tutamını çıkardı.

"Çuval getirdin mi kızım Döne?" diye sordu. Sesi yumuşak, şefkatliydi.

Döne:

"Heyye," dedi.

7

Meşe biten toprakta, hemen hemen hiç başka ağaç gözükmez. Dağ taş, dere tepe sırf meşedir. Meşeler, kalın, kısa gövdelidir. Dalları güdüktür. En uzun dalın uzunluğu bir metreyi geçmez. Koyu yeşil yapraklar üst üstedir. Toprakta, sağlam, toprağa bütün güçleriyle yapışmış dururlar. Hiçbir güç onları oradan ayıramayacakmış gibi gelir.

Meşe toprağı kıraç, bembeyaz, kireç gibi bir topraktır. Üstünde meşeden başka bitki yaşatmamaya ant içmiş gibidir.

Kadirliyle Cığcık arası küçük küçük, yaygın tepelerdir. Bu tepelerin toprakları killi, kapkara, yağlı, verimlidir. Buralar, eski Çukurova bataklıklarının son ucudur. Batısına Akçasaz bataklığı düştüğü gibi, doğusuna da Torosların çamlığı düşer. Tepelerin her bir yerleri tepeden tırnağa ekilir. İşte bu tarlaların içinde meşeler vardır. Her biri uzun, servi gibi meşelerdir. Dallarından taze bir yeşillik fışkırır. Gövdeleri, öteki kısa meşelerin gövdeleri gibi nasırlı değildir. Kavak gövdesi yumuşaklığında gözükürler. Dümdüz. Ekinlerin arasında meşe gibi değil de herhangi bir ağaçmış gibi dururlar.

Çakırdikenlik yeşil, çakırdikenlik mor, çakırdikenlik sütbeyaz dalgalanır. Şafağın yerine kırağı düşmüştür. Buza kesmiştir taş toprak. Çakırdikenliğin ortasında bacakları parçalana parçalana çift sürdü. Yandı, kavruldu. Topraktan dişiyle tırnağıyla söküp çıkardığının dörtte üçünü Abdi Ağa aldı elinden. Öteki köylülerden üçte iki alırdı. O yıldan sonra garaz başlamıştı. İnadından dönmedi. Fırsat buldukça da dövdü, hakaret etti.

Toprağına göre yetişir, büyür, gelişir.

Kıraç toprakta büyüdü.

Binbir bela... Boy atamadı. Omuzları, bacakları gelişmedi. Kolları, bacakları kuru birer ağaç gibiydi. Kupkuru. Avurdu avurduna geçmişti. Yüzü esmerdi. Gün yanığı esmeri... Ona şöyle alıcı gözle bakınca o meşeler mutlak akla gelirdi. Kısa, küt... Toprağa meşe gibi sağlam yapışmış. Her bir yanı sert, keskin. Yalnız bir yerinde, bir yerciğinde bir tazelik kalmış. Dudakları çocuk dudakları gibi pembe pembe... Çocuk dudakları gibi incecik kıvrılıyorlar. Dudakların kenarında her zaman, bir gülümseme durur gibi... Acılığına, sertliğine yakışır.

İnce Memed, bu sabah sevinçten taşmakta. Dışarı, güneşe çıkıyor. Güneşte dolaşıyor. İçeri giriyor. Kaçakçılardan alınmış, yeni ceketinin cebinde bir mendil sokulu. Mendili türlü şekillere koyuyor. Uğraşıyor. Bazı bir yaprak gibi açıp, bazı dürüyor. Kasketi de yeni. Kasketi başına geçiriyor. Altından alnına, kara, uzun perçemlerini çıkarıyor. Sonra geri koyuyor. Bir de böyle bakıyor aynaya. Beğenmiyor. Kara perçemlerini tekrar çıkarıp döküyor alnına. Öyle bırakıyor. Şalvarı da yeni. Şalvarı iki yıl önce almıştır ya, giymemiştir. İlk olarak giyiyor.

Çoraplar giydi, çoraplar çıkardı. Bu kadar çok çorap! Çorabı çoktu. Anası iyi çorap dokurdu. Bir de... nakışın en güzelini anası vururdu. En son giydiği çorabı da beğenmedi. Çıkardı bir köşeye koydu. Anasını yan gözle süzerek sandığa gitti, açtı. Sandığın içi yaban elması kokuyordu. Köşedeki nakışlı çoraba gözü ilişince titremeye başladı. Eğildi aldı. Yaban elmasının kokusu dört yanı sarmıştı. Eli çoraba değince titremesi arttı. Yüreğinden ılık bir şeyler geçti. Bir hoş oldu. Bir sıcaklık, bir yumuşaklık... Sandığın loşluğunda çorabın renkleri koyu... Çekti ışığa götürdü. Renkler ışıkta açıldı. Parladı.

Bir türkü duyulur... Gecede başka türlü, gündüzde başka türlüdür. Çocuk söylerse başka tatta, kadın söylerse... Genç söylerse başka türlü olur, yaşlı söylerse... Dağda söylenirse başka, ovada, ormanda, denizde başka türlüdür. Hep ayrı ayrı tattadır. Sabahleyin başka, öğle, ikindin, akşamlayın başkadır.

Bu nakışlı çorap bir türkü gibidir. Bir türkü sıcaklığında örülmüştür. Sarısı, kırmızısı, yeşili, mavisi, turuncusu, türlü rengi karışıp uyuşmuş, bir sıcaklık, bir yumuşaklık meydana getirmiştir. Aşk gibi, şefkat gibi bir şey olmuştur.

Bu çorap aşktır. Öyle bir gelenekten gelir. Memedin eli dokununca titremesi, ışığa çıkınca irkilmesi boşuna değildir. Böyle çorapların üstünde hep iki kuş nakışı bulunur. Gagalarını dayamış öpüşür gibi iki kuş... Sonra, iki ağaç vardır, gövdeleri küçücük. Tek, kocaman çiçekli... İki ağaç yan yana dururlar. Çiçekleri öpüşecek gibi burun burunadır. Sonra, bu iki nakış arasından sütbeyaz bir su akar. Kırmızı kayalar vardır kıyıcığında. Bir renkler, yalımlar cümbüşüdür almış başını gidiyor.

Çorapları giydi. Çarığını da üstüne çekti. Çorap, dize kadardı. Dize kadar bir yığın kuş, çiçek öpüşüyor, bir sürü ak su akıyordu.

İçinden, şöyle bir Hatçeye de görünsem geçti. Hatçelerin evine doğru yürüdü. Hatçe, kapının eşikliğindeydi. Memedi görünce kocaman ışıltılı gözleri gülümsedi. Yaptığı çorabı da ayağında görünce sevindi.

Memed, oradan köyün içine doğru yürüdü.

Evlerine geri döndüğü zaman, gün epeyce yükselmişti. Bir taşın üstüne oturdu. Arkadaşını beklemeye başladı. Az sonra arkadaşı damın arkasından çıkıp geldi.

Ana:

"Çocuklar," dedi, "çok eğlenmeyin. Abdi Ağa şehire gittiğinizi duymasın. Haliniz perişan olur sonra."

Memed:

"Duymaz," dedi.

Arkadaşı, Kel Alinin oğlu Mustafaydı. O da bu yıl on sekizine basmıştı. İkisi bir olup kafa kafaya vermişler, kasabanın nasıl bir yer olacağı üstüne tartışmışlar, en sonunda dayanamamış, gitmeye karar vermişlerdi. Oraya içlerinden bir şey çekiyordu onları. Dursunun masal gibi anlattığı Çukurova çekiyordu onları. Kararı bundan tam iki yıl önce vermişlerdi. O gün bu gündür bir türlü gerçekleştirememişlerdi. Bir kere Mustafa babasından, Memed anasından korkuyordu. İkisi birden Abdi Ağadan korkuyorlardı.

Bundan üç gün öncedir ki, ikisi bir olup, meseleyi Memedin anasına açtılar.

Ana:

"Nasıl olur?" dedi. "Siz nasıl gidersiniz kasabaya bu yaşta? Olur mu? Sonra Abdi Ağa ne der? Bir duyarsa Abdi Ağa, vallaha bu köyden bizi iyice kovar."

Memed, anasına yalvardı.

Ana:

"Olmaz," dedi.

Olmaz, dedi ama, yüreğine de dert oldu.

Sonunda:

"Kovarsa kovsun Abdi Ağa," dedi. "Biz de..."

Mustafanın babasına söylemediler. Ona, geyik avına gideceklerini, birkaç gün dağda kalacaklarını söylediler. Oldum olası, hep geyik avına giderlerdi. Memedin üstüne bir avcı daha yoktu köyde. Pireyi vururdu. Öyle de atıcıydı. Kel Ali, onları böyle süslü püslü giyinmiş, ayaklarında "muhabbet" çoraplarıyla görseydi imkanı yok ava gittiklerine inanmazdı. Mustafa, ava gitmek için aldığı tüfeği Memedlere bıraktı.

O gece sabaha kadar hayaller kurdular. Bir dakika olsun gözlerini yummadılar. Hep konuştular.

Daha şafağın yeri ışımadan, ortalık alacakaranlıkken yola çıktılar.

Koşarcasına gidiyorlardı.

Aşağıdan ince bir yel esiyordu. Soğucak.

Günün ucu azıcık görününceye kadar ne konuştular, ne de azıcık durup soluk aldılar.

Sonra Memed yeşil toprağın orada durup derin derin soluk aldı:

"Bundan ötede Sarıboğa varmış... Önce oraya uğrayacağız. Sonra Değirmenler, onun arkasından da Dikili köyü, Dikilinin arkasından da kasaba..."

Mustafa:

"Arkasından da kasaba..." diye söylendi.

Yürüdüler. Gene koşarcasına gidiyorlardı. Bir ara durup biribirlerine gülümsüyorlar, sonra gene hızlanıyorlardı.

Bir hızda Süleymanlıdaki tahta, yanık köprüyü, yeraltı yolunu, kan mezarını geçtiler. Torunlara geldiklerinde öğle olmuştu. Hava ılıktı. Nar ağaçları kırmızı çiçeklerini açmışlardı. Toprakta bir ıslaklık vardı. Toprağa oturdular. Nereden çıktıy-

sa, nar ağacının arkasından, göğsünü bağrını açmış uzun boylu, yorgun, terlemiş bir ihtiyar çıktı. Göğsünün uzun kılları da ağarmıştı. Ağarmış kıllar kıvırcık kıvırcıktı. Sütbeyaz sakalı da kıvırcıktı. Sırtındaki heybesini indirdi:

"Selamünaleyküm delikanlılar," dedi.

İhtiyarın gür, tokmak gibi vuran bir sesi vardı.

Oturur oturmaz, heybesinden bir çıkın çıkardı açtı, çıkında yufka, ince, beyaz ekmekler vardı. Bir de kocaman kırmızı bir soğan... Soğanın yanında da çökelek vardı.

Yemeye başlayan ihtiyar:

"Buyurun delikanlılar," diye onları çağırdı.

Memed:

"Ziyade olsun."

Mustafa:

"Ziyade olsun."

İhtiyar:

"Gelin canım," diye üsteledi.

Memed:

"Ziyade olsun."

Mustafa:

"Ziyade olsun."

İhtiyar ha bire ısrar ediyordu.

Memed:

"Biz kasabada yiyeceğiz," diye kesti attı.

Mustafa:

"Biz kasabada yiyeceğiz."

İhtiyar:

"Öyleyse o başka," diye gülümsedi. "Anladım. Şehir ekmeği... Ama, daha şehire bir hayli yolunuz var."

Memed:

"Orada yiyeceğiz."

Mustafa:

"Orada yiyeceğiz."

Yanlarındaki su çağlayarak, köpüklenerek kayaların arkasından, üstünden, yanından, yönünden hızla akıyordu.

İhtiyar, ağzı dolu dolu:

"Bu suyu bırakmayacaksınız. Sizi doğru oraya götürür."

Memed:

"Sen bizimle gelmeyecek misin?"

İhtiyar:

"Aaah yavrum," dedi, "ben de kasabaya gidiyorum ya, size nasıl ayak uydururum?"

Memed sustu.

İhtiyar, yemeğini bitirdi. Çıkını iyicene, sıkı sıkıya bağladıktan sonra gitti, suyun kıyısına yatıp doya doya içti. Elinin tersiyle ağzını, bıyıklarını silerek geldi oturdu. Kocaman tabakasını çıkardı, açtı. Cıgarasını sarı defter kağıdına parmak kalınlığında sardı. Çakmağı çakmaya başladı. Neden sonradır ki kav aldı, ortaya hoş bir koku salıverdi. Cıgarayı yaktıktan, belini de nar ağacına bir iyice dayadıktan sonradır ki:

"Bre delikanlılar, siz nereden olursunuz?" diye sordu.

Memed:

"Değirmenoluktan."

Mustafa:

"Değirmenoluktan."

İhtiyar:

"Keçi sakallı, gavur dinli Abdinin köyünden öyle mi? Duyduk ki gavur Abdi de ağa olmuş. Duyduk ki köylüleri kul gibi çalıştırır, hepsini aç kormuş. Kış gelince acından ölürmüş millet. Diyorlar ki Abdinin izni olmayınca kimse evlenemez, kimse köyden dışarı bile çıkamazmış. Diyorlar ki Abdi köylerde, sopayla döve döve adam öldürürmüş. Beş köyün hükümeti, padişahı Abdi imiş. Astığı astık, kestiği kestik... Vay bre keçi sakallı Abdi! Abdi ağa olmuş ha!"

İhtiyarı bir gülmedir aldı. Boyuna hem gülüyor, hem de: "Vay bre Abdi!" diye hayret ediyordu. "Vay bre Abdi! Vay bre keçi sakallı Abdi!"

Gülmeyi bıraktı:

"Doğru mu?" diye sordu. Kaşları çatılmıştı.

Çocuklar bakıştılar. O iğne ucu gibi pırıltı geldi Memedin gözbebeklerine yerleşti.

İhtiyar çocukların cevap vermediklerini, bozulduklarını görünce:

"Bre delikanlılar," dedi "o keçi sakallı it var ya, o köylüye

zulmeden deyyus, o yiğit kesilen, avradını... Abdi var ya, bir tavşan kadar korkaktır. O, bir karı gibidir bre! Geçti yavrularım. Geçti. Onun böyle bir namussuz olacağını bilseydim canını cehenneme gönderirdim. Kaç para eder, geçti. Demek, keçi sakallı Abdi ha?"

Gene gülmeye başladı:

"Demek Abdi padişahlık davasında? Kul etmiş beş köyü ha? Tüüüüüüüh! Vay anasını!.. Ulan Abdi senin böyle bir namussuz çıkacağını bileydim... Bir bileydim Abdi!"

Memedle Mustafa biribirlerine sokulmuşlar, ihtiyara inanmaz bir tavır takınmışlardı. Mustafa gülümsüyor gibiydi. Bu, ihtiyarın gözünden kaçmadı:

"Demek siz Abdinin köylüsüsünüz? Abdinin ayaklarıma kapandığı günler geçti."

Bu laflar üstüne Mustafa belli edercesine ihtiyara alaylı bir gülümsedi. Memed, bunu görünce Mustafayı dürttü. Belli etmesin diye. İhtiyar bunu da gördü.

"Siz," dedi, "Koca Ahmet adını duydunuz mu hiç?"

Memed:

"Duyduk," dedi.

İhtiyar sertçe Mustafaya sordu.:

"Sana diyorum, sen duydun mu?"

Mustafa yılışarak:

"Tabii duyduk," dedi. "Onun adını duymayan var mı?"

"Sıyrıngaçtan giderken, iki eşkıya önüne çıkmışlar, soymuşlar Abdiyi. Karısını da elinden almışlar. Bunu bana haber verdiler. Abdi de geldi ayaklarıma kapandı. Gittim karısını aldım getirdim. Teslim ettim kendisine. Böyle zulmedeceğini bilseydim fakir fıkaraya!.."

Koca Ahmet bu dağlarda bir destandı. Analar, ağlayan çocuklarını, Koca Ahmet geliyor diye avuturlardı. Koca Ahmet bir dehşet olduğu kadar bir sevgiydi de. Koca Ahmet bu iki duyguyu yıllar yılı bu dağlarda yan yana götürebilmişti. Bunun ikisini bir arada götüremezse bir eşkıya, dağlarda bir yıldan fazla yaşayamaz. Eşkıyayı korkuyla sevgi yaşatır. Yalnız sevgi tek başına zayıftır. Yalnız korkuysa kindir.

On altı koca yılda Koca Ahmedin burnu kanamadı. Koca

Ahmet, on altı yıl süren eşkıyalığında yalnız bir tek kişi öldürmüştü. O da kendisi askerde iken anasına işkence ederek ırzına geçen adamı... Köye geldiğinde bunu duymuş, adamı vurup dağa çıkmıştı. Adam Hüseyin Ağa idi.

Yol kesmezdi. Onun dolaştığı yerlerde başka hiçbir eşkıya da yol kesemezdi.

Çukurovanın en zengin adamını seçer, bir çetesiyle ona bir mektup yollardı. Şu kadar para isterim diye. Mektubu alan zengin adam, hemencecik istenilen parayı gönderirdi. Kimden ne kadar para istemişse eşkıyalığı süresince, santimi santimine almıştı. Öteki eşkıyalar giderler, zenginlere işkence ederler, öldürürler, çoğu gene beş para alamazdı. Elleri boş, Çukurovadan, arkalarında bir bölük candarma geri dönerlerdi.

Koca Ahmet aldığı parayı har vurup harman savurmazdı. Zaten nereye harcasın? Dağ başı... Gezdiği bölgenin hastalarına ilaç, öküzsüzüne öküz, fıkarasına unluk alırdı.

Affa uğrayıp da köyüne inince, yakın uzak köylerden onu görmek için köylüler, günlerce Koca Ahmedin köyüne taşındılar.

Koca Ahmet aftan sonra evine çekildi. Kendisini çiftine çubuğuna verdi. Karıncayı bile incitmedi. Yalnız, bir haksızlık görüp fazlaca kızdığında:

"Aaah! eski günler," diyordu. Sonra da bundan utanmışçasına susuyordu. Kızgınlığı geçince de gülüyordu böyle söylediğine...

Koca Ahmedin kendisi köyünde unutulmuş gitmişti. Böyle bir adam yaşıyor mu yaşamıyor mu kimse farkında bile değildi. Köylüleri ona alışmışlardı. Bu ak sakallı ihtiyar, yıllar yılı Torosları tutmuş Koca Ahmet değildi. Koca Ahmet yaşıyor mu yaşamıyor mu kimsenin umurunda bile değildi.

Dağda bir eşkıya ünlendi miydi, "Koca Ahmet gibi," diyorlardı. Bir eşkıya kadına bakmadı, yol kesmedi miydi, "Koca Ahmet gibi..." diyorlardı. Adam öldürmüyor, halka zulmetmiyorsa, "Koca Ahmet..." Cümle iyiliklerde, "Koca Ahmet gibi..."

Mustafaya döndü sordu:

"Nasıl bir adammış Koca Ahmet? Duydun mu?"

Mustafa:

"Babam der ki, Koca Ahmet gibi yiğit eşkıya, namuslu, fıkara babası eşkıya gelmedi bu memlekete."

İhtiyar:

"Boyu, bosu, yüzü nasılmış, hiç söylemediler mi?"

Mustafa:

"Babam der ki, uzun boylu, karayağız, koca bıyıklı dağ gibi bir adammış Koca Ahmet. Babam konuşmuş onunla. Alnının ortasında büyük, kara bir beni varmış. Gözlerinden ışık saçarmış. Meteliği vururmuş. Yaaaa... meteliği vururmuş. Babam onunla konuşmuş bile."

İhtiyar alaylı bir sesle sordu:

"Gavur Abdinin avradını eşkıyalardan alıp da, ona geri veren kim?"

Mustafa:

"Kim olacak, sensin. Ben aldım verdim demedin mi?"

İhtiyar hayıflı hayıflı başını salladı.

"Ben değilim ben," dedi. "Ben..."

Memed, adamın yüzüne dikkatlice baktı. İki kaşın orta yerinde, ak kılların arasında büyücek, yeşil bir ben gördü. Ben yeşil, kara değil... Bundan sonra da gözlerini adamın yüzünden ayıramadı.

Mustafa sırnaştı:

"Hani sen alıp verdiydin?"

Adam:

"Yok, yok," dedi, "ben alıp vermedim. O öldü."

Bunu böyle söyledikten sonra da boylu boyunca arka üstü toprağa uzandı. Heybesini de başına yastık yaptı.

Mustafa Memedi dürttü. Yavaşça:

"Haydi kalk gidelim."

Memed, cevap vermeden kalktı. Gözleri hala ihtiyarın yüzündeydi. Onlar ayağa kalkınca ihtiyar da gözlerini açtı.

"Demek, gidiyorsunuz ha?" diyerek sordu.

Memed, hayranlıkla:

"Sağlıcakla kal!"

Mustafa:

"Sağlıcakla kal!"

İhtiyar:

"Güle güle," dedi, başını heybesinden kaldırdı, onlara baktı. Onlar yürüdükten sonra başını geri indirdi. Gözlerini kapadı. Su çağıldıyordu.

Deveboynunun çamlığına gelinceye kadar konuşmadılar. Memedin yüzü zehir gibiydi. Acıydı. Bir zaman içinde bir sevinç çağlıyor, sonra kararıveriyordu. Kara yağmur bulutu çökmüş gibi.

Yan gözle birkaç kere Mustafaya baktı. Mustafa şaşkınlık içindeydi. Yokuşu çıkınca, Memed, yorgun yorgun bir taşın üstüne çöktü. Birden gülümsedi.

Mustafa bunu fırsat bildi:

"Ne güldün desene?"

Memed, boyuna gülümsüyordu.

Mustafa:

"Desene?"

Memed ciddileşti:

"Allah bilir ya bu adam Koca Ahmedin ta kendisiydi. Bana öyle geldi."

Mustafa:

"Laf."

Memed kızdı:

"Ne lafı? Herif tamı tamına Koca Ahmet."

Mustafa:

"De git sen de," dedi. "Bu adam hepimiz gibi adam. Dedem gibi üstelik de. Bunun Koca Ahmede benzer yeri var mı?"

Memed:

"Alnındaki beni gördün mü? Tam orta yerinde alnının."

Mustafa:

"Görmedim."

"Alnının orta yerinde yeşil büyük bir ben vardı."

"Görmedim."

"Gözleri çıra gibi yanıyordu."

"Yok."

"Gözleri sırça gibi yanıyordu."

"Görmedim."

"Bana öyle geliyor ki bu adamdan başkası Koca Ahmet olamaz."

Mustafa:

"Teh!" dedi, "böyle adamlar Koca Ahmet olacak olsaydı, dünya Koca Ahmetlerle dolardı. Bu adam aynen senin benim gibi..."

Memed:

"Gözleri çıra gibi yanıyordu. Yüzünde bir hoşluk vardı. Bir cana yakınlık... Keşki baban görseydi bu adamı..."

Böyle konuşa konuşa yamaçtan aşağı inerlerken, birden önlerine bir düzlük çıkıverdi. Düzlükte büyük bir kavaklık vardı. Kavaklığın ortasından bir su akıyor, kıvrılarak. Ova boyunca. Su, güneşte şavkıyor. Bu kadar uzun, böyle kıvrıla kıvrıla, ak ışıklar saçarak düz bir ovada giden suyu ilk olarak görüyorlardı.

Memed:

"Yaklaştık."

Mustafa:

"Neden belli?"

"Sular Çukurovada kıvrılır gider. Bence, bu su Savrun suyudur. Kavaklar da Kadirlinin Değirmen kavaklığıdır. Durmuş Ali Emmi böyle anlatırdı. Tamam mı?"

Mustafa Memedin kızdığını sandı. Sert konuşmuştu da ondan. Kolay kolay kızmazdı. Bir kere de kızarsa... beterin beteri olurdu. Bu sebepten gönlünü almak istedi.

"Tamam," dedi. "Bura Çukurova işte. Durmuş Ali Emmimin anlattığı iyi kalmış aklında."

Şabaplıya geldiler. Şabaplının altından geçen su arkı patlamış, alttaki yolu su basmıştı. Ayaklarını çıkarıp girmek zorunda kaldılar.

Şabaplının aşağısında, yani şimdiki Bolat Mustafanın evinin oralarda bir kırmızı toprakla bir beyaz toprak yan yanadır. O arayı da cilpirti çalıları almıştır.

Cilpirtiliği geçince kasabanın ilk evleri göründü. Bir kısmı saz evlerdi bunların. Saz evlerin alt başında büyük kiremitli bir yapı görünüyordu. Sonra, onların ötesinde, parlayan çinkoları, beyaz badanalı evleri, kırmızı kiremitleriyle bir oyuncak şehir gibi kasaba uzanıyordu. Memedle Mustafanın gözleri kasabada. Hayretle açılmış gözleri... Ne kadar da beyaz. Ne kadar da çok ev! Gözlerini bir türlü kasabadan alamıyorlar.

Boklu dereyi geçtikten sonra kasabaya girmiş oldular. Gün ışıkları camları parlatıyordu. Binlerce cam pırıltısı... Sırça saraylar... Dursunun dediği... Peri padişahlarının şehiri... Sarayları.

Kasabaya girerken sağları solları mezarlıktı. Mezar taşları yan yatmışlardı. Kararmış mezar taşlarının kuzeye gelen yanları yosun bağlamıştı. Mezarlığın orta yerinde de yaşlı, dalları çıplak denecek kadar yapraksız, bir tarafı da tamamen kurumuş ulu bir dut ağacı vardı. Bu kadar kocaman bir mezarlığı da ilk olarak görüyorlardı.

Çarşıya kadar mezarlığı düşünerek yürüdüler. Mezarlıktan, içlerine bir korku, bir ürperti düşmüştü. İlk dükkana varınca mezarlığı unuttular. İlk dükkan küçücük, üstü çinkoyla örtülü bir dükkandı. Dükkancı bir uzun masanın üstüne renk renk şekerleme dolu kavanozlar sıralamıştı. Kavanozlu masanın önünde gaz tenekeleri, şeker, tuz, incir, üzüm sandıkları duruyordu.

Bir zaman yan yana durup, bu dükkanı seyrettiler. Dükkan, Abdi Ağanın dükkanına hiç benzemiyordu.

Dura seyrede çarşının ortasına geldiklerinde, gün tepenin ardına iniyordu. Bir kumaş dükkanının önünde durmuşlardı. Türlü göz alıcı basmalar, yazmalar, şalvarlık kumaşlar, bir ipe dizilmiş kasketler, ipek krepler... Krepler sıra sıra, bir uçtan bir uca dükkanın içine asılmış. İçerde kocaman göbekli, kısa boylu bir adam uyuklayıp duruyor.

Büyücek çay taşlarından örülmüş bir kaldırımın üstünde duruyorlardı. Kaldırım yer yer sökülmüştü. Memedin içinden, "toprağı bile örmüşler," geçti. Çarşının sağ yanına sıralanmış ihtiyar, kambur dut ağaçları vardı. Bunlar orman gibi biribirlerine geçmişlerdi. Altlarında nalbantlar otururdu. Burunlarına alışmadıkları bir koku geliyordu. Acı, sabun kokusu... Tuz, yeni kumaş, küf, zahire kokusu...

Memed, Mustafayı elinden tuttu, bir dut ağacının altına çekti. Dutta serçeler kaynaşıyorlardı. Bir de vıcırdaşıyorlardı ki, bütün çarşı sesleriyle doluyordu.

"Akşam oluyor Mustafa, neyliyek?"

Mustafa, birden toparlandı. Ayıktı.

"Neyliyek?" diye Memedin gözlerinin içine boş boş baktı. Düş içinde dolaşır bir hali vardı.

"Köylüler kasabaya geldiklerinde handa yatarlarmış. Durmuş Ali Emmi öyle söylerdi. Hana gidelim."

"Gidelim. Han hepsinden iyi."

"Han nerede ama? Hanı bir bulsak."

Mustafa:

"Yaa bulsak," dedi.

Kepenkler şangırtıyla kapanıyordu. Bu kadar gürültü onları afallattı. Düşleri bir anda bozuluverdi. Serseme döndüler. Buradan da el ele tutuşup yürüdüler. Yanlarından göğüsleri köstekli iki şişman adam geçti. Cesaret edip de hanı soramadılar. Sonra bir dükkanın önünde duraladılar. Gün batmış. Ortalık karanlıkla aydınlık arası. Çocuklar gibi el ele tutuşmuşlardı. Dükkancı onları müşteri sandı:

"Buyurun ağalar. Ne istiyorsunuz?" diye iltifatlı laflar etti.

Kendilerine "ağalar" denince utandılar. Dükkanı bırakıp oradan ayrıldılar. Halbuki hanı soracaklardı.

Dükkanların hemen hepsi kapandı. Oradan oraya dolaşıp duruyorlardı. Bir saat kadar soracak kimse bulamadan, bir münasip adam bulamadan dolaşıp durdular. Öyle olur olmaz adamları gözleri tutmadı. Durup kötü kötü düşünürlerken Memed birden sevindi. Önlerinden, dağ kolu insanlarının el dokuması, şayak bir ceket giymiş biri, hızla yürüyordu. Memed, her şeyi unutup onun arkasından koştu:

"Kardaş! Kardaş!" diye seslendi. "Dur hele!"

Adam durdu, hayretle onun telaşına baktı. Bu bakış Memede bir hoş geldi. Beklemiyordu.

"Söyle!" diye sertçe çıkıştı adam.

Memed:

"Biz garibiz," dedi.

Adam:

"Eee... Ne istiyorsunuz?"

Memed ezildi büzüldü:

"Han nerede? Onu soracaktım işte," dedi.

Adam geri döndü:

"Gelin arkamdan," dedi, bir sokağa saptı.

Adam hızlı hızlı yürüyordu. Memed adamın yürüyüşüne dikkat etti. Bu, sarp yerlerin insanının yürüyüşüydü. Sarp yerlerin insanları adım atarken ayaklarını havaya fazla kaldırırlar. Dizleri hizasına kadar. Sonra ihtiyatlı, korka korka indirirler. Buna alışmışlardır. Halbuki, ova insanları tam aksinedir. Ayaklarını yerde sürürcesine giderler.

Han, büyük kapılı, kapısının tahtalarını kurt yemiş, çürütmüş, hantal, çürük bir yapıydı.

Adam:

"İşte han burası," deyip yoluna aynı hızla, aynı dağ yürüyüşüyle inip çıka devam etti.

Memed:

"Gidip hancıyı bulmalı."

Mustafa:

"Bulmalı."

İçeri girdiler. Hanın içi atlar, eşekler, katırlar, arabalarla doluydu. İçerde at, eşek gübresi diz boyuydu. Gübre ıslak ıslak, insanın genzini yakarcasına kokuyordu. Bu keskin kokudan içleri bulandı. Ortada, bir direğe büyücek bir fener asılıydı. Fener camının çok yeri isten kararmıştı.

Memed, Mustafaya:

"Fenere bak!" dedi.

Mustafa:

"Kocaman."

Ortadan kısa boylu, küçücük, içe çökmüş çeneli bir adam, telaşla oraya buraya gidip geliyordu. Bir köşede de sırtlarındaki arabalardan Maraşlı oldukları anlaşılan on beş kişi kadar görünen bir topluluk, yüksek sesle tartışıyorlardı. Bir tanesi kızmış, ha bire küfrediyordu. Ağasına, paşasına, dünyasına, feleğine, anasına, avradına veryansın ediyordu.

Adam, duruyor duruyor, küfre tekrar kaldığı yerden başlıyordu.

Bir tanesi:

"Ya bu bezleri satamazsak," diye başlıyor. Küfürbaz da...

"Bezin de anasını avradını," diye bitiriyordu.

Ağızlarından ne çıkarsa çıksın:

"Onun da anasını avradını," diyor yapıştırıyordu.

"Onun da soyunu sopunu, sülalesini..."

Farkında olmadan topluluğa yanaştılar. Tartışanlar bunların hiç farkında olmadılar. En uçta bir ihtiyar oturmuş, kalabalıkla hiç ilgilenmiyordu. Tatlı, çocuksu bir yüzü vardı. Arada bir de, ne düşünüp ne kuruyorsa, kendi kendine gülüyordu.

Memed, ona hiç çekinmeden yanaştı:

"Emmi," dedi, "hancı nerede ola?"

İhtiyar:

"Napacaksın o deyyusu?" diye sordu. "Suya düşmüş o fıkara," dedi sonra da.

Mustafa:

"Yazık," dedi "fıkaraya."

Memed, bunun üstüne Mustafayı dürttü. O, ihtiyarın şaka ettiğini anlamıştı.

İhtiyar:

"Tam da tepesi üstü düşmüş," diye güldü.

Mustafa gene anlamadı.

"Tüüh! Yazık fıkaraya," dedi.

İhtiyar:

"Yaa... Çok yazık," dedi.

Memed:

"Ona bakma emmi," dedi, "biz hana bu gece yatmak için geldik. Nerede şu adam?"

Mustafa afalladı bunun üstüne.

İhtiyar, ortada dolaşıp duran hancıya duyuracak kadar:

"Hancı dedikleri pezevenk işte," dedi. "Gidin o pezevenge söyleyin derdinizi."

Hancı duydu, gülümsedi:

"Bana bakın," dedi, "eğer pezevenk arıyorsanız, esas büyük pezevenk yanınızdaki ak sakallı... Pezevenklik yolunda ağartmış sakalı, değirmende değil..."

İhtiyar:

"Bak," dedi, "baş pezevenk, bu delikanlılar yer istiyorlar."

Bu arada, Memed hancıya doğru gitti.

Hancı:

"Bu ak sakallı pezevengin yattığı odada yatacaksınız. O, sizi oraya götürür."

İhtiyar:

"Vay pezevenk vay!" dedi. "Gelin delikanlılar. Yerinizi göstereyim."

Toz kaplamış sallanan bir merdivenden korka korka çıktılar. Merdiven, dökülecekmiş gibi çatırdıyordu. Toz, toprak içinde yüzen bir odaya girdiler. Odaya, yan yana bir sürü yatak serilmişti.

İhtiyar:

"Siz daha ilk olarak şehire geliyorsunuz. Öyle değil mi?"

Memed:

"İlk," diye cevap verdi. "İlk."

Mustafa:

"İlk."

İhtiyar:

"Nasıl olur?" dedi. "Her biriniz yirmi yaşını geçkin görünüyorsunuz. Nasıl oldu da hiç kasabaya inmediniz?"

Memed, utanarak:

"İnemedik," dedi.

İhtiyar:

"Hangi köydensiniz?"

Memed:

"Değirmenoluktan..."

İhtiyar:

"Dağ köyü orası öyle mi?"

Memed:

"Dağ!"

"Siz daha yemek yemediniz," deyince müthiş bir açlık duydular.

İhtiyar:

"Benim adım Hasan Onbaşı..."

Memed:

"Benimki Memed. Bu da Mustafa..."

Teneke kutuları paslanmış, üzümünün, pekmezinin, helvasının üstünde kara bulut gibi bir sürü sinek dönen bir bakkal dükkanına girdiler.

Hasan Onbaşı bakkala:

"Şu aslanlar ne istiyorlarsa ver. Bana da helva ekmek ver."

Memed:

"Bize de helva ekmek versin," dedi.

İpil ipil eden gaz lambasının ışığında helvalarını iştahla yediler.

Handaki odaya geldiklerinde, kendi yataklarından başka bütün yatakları dolmuş buldular. Soyunmadan yatağa girdiler. Odayı kalın bir sigara dumanı doldurmuştu. Sigara dumanı kat kattı. Sigara dumanlarının arkasında kirli, tahta kurusu ölüleriyle benek benek olmuş duvarda bir gaz lambası hayal meyal gözüküyordu. Yataktakilerin hepsi her yerden gürültüyle konuşuyorlardı.

Hasan Onbaşı, yatağa yerleşmeye çalışan delikanlılara:

"Demek ilk defa handa yatıyorsunuz?"

Memed:

"Heyye," dedi.

Sonra devam etti:

"Adam bu dumandan, bu kokudan boğulacak gibi."

Memedle Mustafanın yatakta kıpırdanmaları durdu.

Hasan Onbaşı:

"Nasıl, kasabayı beğendiniz mi?"

Memed:

"Çok büyük," dedi. "Kocaman evleri var. Saray gibi..."

Hasan Onbaşı güldü:

"Ya Maraşı görseniz siz!" dedi. "Bir bedesteni var, renk renk ışık. Her şey yüzüne güler. Lal olur kalırsın karşısında. Bir yanda kutnu kumaşçılar, bir yanda saraçlar, bir yanda bakırcılar... Ne demezsin. Bir cennettir Maraş! Maraş bunun gibi yüz tane gelir!"

Memed düşündü, düşündü:

"Abooov!" dedi.

Hasan Onbaşı:

"Yaa," dedi. "Ya, işte böyle. Bir de İstanbulu görseniz..."

Memed içindekini artık tutamayacakmış gibi gerindi. Yüzü karardı, kırıştı. Birden söyleyince de ferahladı:

"Bu kasabanın ağası kim?"

Hasan Onbaşı önce anlamadı:

"Ne dedin?" diye tekrar ettirdi.

Memed:

"Bu kasabanın ağası kim, diyorum," dedi.

Hasan Onbaşı:

"Yavrum," dedi, "ne ağası? Bu kasabanın ağası olur mu? Burada ağa yok. Herkes kendisinin ağası. Burada 'ağa' diye zenginlere derler. Ağa çok..."

Memedin kafası almadı:

"Buranın bir tek ağası kim?" diye tekrarladı. "Adı ne? Bu dükkanların, bu tarlaların sahibi kim?"

Hasan Onbaşı işi çaktı:

"Sizin köyün ağası kim?" diye Memede sordu.

Memed:

"Abdi Ağa."

Onbaşı:

"Sizin köyün tarlaları hep Abdi Ağanın mı?"

Memed:

"Ya kimin olacak?"

Onbaşı:

"Sizin köyün dükkanı?"

"Ağanın..."

Onbaşı:

"Sığırları, keçileri, koyunları, öküzleri?"

"Çoğu onun..."

Hasan Onbaşı sakalını kaşıyıp düşündü.

Sonra:

"Bana bak oğlum Memed," dedi. "Burada, senin öyle bildiğin ağalar yok. Bu kasabadaki tarlalar, az çok herkesindir. Tarlasızı da var tabii. Bu dükkanların her birinin bir sahibi var. Tabii ağaların tarlaları çok. Fıkaraların az. Çok fıkaranın da hiç yok."

Memed:

"Sahi mi?" diye hayret çığlığı kopardı.

Onbaşı:

"Yalan mı ya?" dedi. "Tabii sahi..."

İhtiyar, uzun uzun topraksızları anlattı. Sonra Maraşa geçti, Maraşı anlattı. Maraştaki pirinç tarlaları, pirinç işçileri. Maraşın bağları, Maraşın toprağı... Hocaoğlu adında bir ağa an-

lattı. Bir dünya kadar toprağı, küp küp altını olduğunu söyledi. Memed ağzını açmıyordu. Hasan Onbaşı Kafkasyada esir kalmıştı. Oraları anlattı. Galiçyayı da anlattı. Şamı, Beyrutu, Adanayı, Mersini, Konyayı, Konyada Mevlana derler bir ulu yatar, onun türbesini anlattı. Sonra birden anlatmayı bıraktı, yorganı başına çekti. Odanın içindeki gürültü de durmuştu. Köşede birisi sazın üstüne yumulmuş, çalıyordu. Usuldan da, duyulur duyulmaz, kalın bir sesle türkü söylüyordu. Adamın uzun yüzü gaz lambası ışığı altında türlü türlü şekle giriyor, bir uzuyor, bir kısalıyor, bir genişliyordu. Memed, hiçbir şey düşünmeden uzun zaman onu dinledi. Saz çalan sazını başucundaki çiviye taktıktan sonra, yorganı başına çekti.

Memede olan olmuştu. Gözüne uyku girmiyordu. Düşüncelere kaptırmıştı kendini. Düşünceler kafasına akın ediyordu. Düşünüyordu artık. Dünya kafasında büyümüştü. Dünyanın genişliğini düşünüyordu. Değirmenoluk köyü bir nokta gibi kalmıştı gözünde. O kocaman Abdi Ağa, karınca gibi kalmıştı gözünde. Belki de ilk olarak doğru dürüst düşünüyordu. Aşk ile şevk ile düşünüyordu. Kin duyuyordu artık. Kendi gözünde kendisi büyümüştü. Kendini de insan saymaya başladı. Yatakta bir taraftan bir tarafa dönerken söylendi. "Abdi Ağa da insan, biz de..."

Sabahleyin erkenden Mustafa onu dürttü. Duymadı. Uykudaydı. Belki de uykuda gibi dalgındı. Mustafa, yorganı onun üstünden çekti. Üstünde yorgan olmadan uyuyamazdı. Uyandı. Yahut da doğruldu. Gözleri şiş şişti. Yüzü sararmış, sapsarı kesilmişti. Ama yüzünde bir memnunluk vardı. Gözlerinde düşünmenin mutluluğu okunuyordu.

Hancının parasını verdiler, çıktılar.

Memed:

"Hasan Onbaşı nerede? Ona bir sağlıcakla kal desek," dedi.

Mustafa:

"Desek."

Kapıda kısa boylu hancıya sordular.

Hancı:

"O pezevenk mi?" diye sordu. "O pezevenk geceden kalktı, yükünü yükleyip köylere satmaya götürdü. On gün sonra ancak gelir. Boşverin o pezevengi."

Memed:

"Keşki görebilseydik onu," diye iç çekti.

Mustafa:

"Keşki..."

Çarşının ortasına geldiler, şaşkın şaşkın durdular. Öylece dikilmiş dört yanı seyrediyorlardı. Güneş alabildiğine çökmüştü. Çarşının kalabalığı onlara görülmedik bir kalabalık göründü. Memed, kendi kendine "Karınca gibi kaynaşıyorlar," dedi. Şerbetçiler sarı pirinç güğümlerini yüklenmişler, ellerindeki sarı pirinç taslarını şakırdatarak bağırıyorlardı:

"Şerbet! Şerbet! Bal şerbeti! Meyan kökü! Beyen kökü! Bir içen pişman, bir içmeyen!"

Sarı pirinç güğümlere gün vurup şavkıtıyordu.

Gözü sarı pirinç güğümde kalan Memed, güğümü yakından görebilmek için:

"Şerbetçi, bana bir şerbet ver!" dedi. "Arkadaşıma da ver!"

Şerbetçi öne doğru eğilerek, tası doldururken, o, parlayan pirincin üzerinde korkarak elini dolaştırdı. Şerbetçi ikisine de birer tas şerbet doldurdu uzattı. Şerbet soğuk, buz gibi köpükleniyordu. Her ikisi de şerbeti ancak yarısına kadar içebildiler. Hoşlarına gitmedi.

Bir köşe başında, yüksekçe bir kütüğün üstüne oturmuş biri nal dövüyordu. Nal şakırtısına türküler döktürüyordu. Bu kasabanın meşhur Kör Hacısıydı. Memed, güğüme, dövülen nallara hayran kaldı.

Burnuna hoş bir koku geldi sonra. Bu, kebap kokusuydu. Arkalarına dönünce, bir yıkık dükkanın içinden yağlı dumanların çıktığını gördüler. Dumandan keskin bir et kokusu, yağ kokusu fışkırıyordu. Koku başlarını döndürdü. Kebapçıdan içeri, kendiliğinden giriverdiler.

Kebapçı çırağı "Buyurun buyurun," diye iltifatlar etti. Bu daha çok şaşırttı onları. Oturdular, kebap beklediler. Dünkü çarşı, dünkü kasaba, dünkü dünya, bugün Memedin gözünde bambaşkaydı. Bugün ayaklarındaki, yüreğindeki bağ çözülmüştü. Kendisini hür, geniş hissediyordu, uçacak gibi hafiflemişti.

Kebabı utana utana yediler. Sanki dükkandaki insanların

hepsi durmuş, onlara bakıyordu. Kebapçı dükkanından çıktıkları zaman serseme dönmüşlerdi.

Çarşıyı bir uçtan bir uca iki üç sefer kat ettiler.

Memed Mustafaya döndü:

"Buranın ağası yoğumuş," dedi.

Mustafa:

"Sahiden."

Memed:

"Ağasız köy!"

Krepler asılı bir dükkana girdiler. Memed, bir ipek krep seçti. Sarı ipektendi. İpeği avucunda sıktı, sonra da açtı. Krep avucundan yere kaydı. Has ipek! Aldılar, dışarı çıktılar.

Mustafa Memede göz kırptı:

"Hatçeye değil mi?"

Memed:

"İyi bildin Mustafa. Akıllı oğlansın!" diye alay etti.

Dün akşamki helva yedikleri dükkandan helva aldılar. Sonra fırından da sıcak ekmek aldılar. Ekmeğin üstünden sıcak sıcak buğu çıkıyordu. Helvayla ekmeği bir mendile koydular, bağladılar.

Pazaryerindeki beyaz taşın üstüne oturmuşlar, manavlardaki öbek öbek sarı portakallara gözlerini dikmişlerdi. Kalktılar, birer tane portakal aldılar, soydular.

Köye doğru yola düştüklerinde vakit öğleye geliyordu. Dikine inen güneş, gölgelerini tam ayaklarının üstüne düşürüyordu. Küçücük, kara birer daire gölgeleri.

Kasabanın dışına çıktıklarından itibaren kasaba gözden kayboluncaya kadar, dönüp dönüp baktılar. Kasabanın üstünde ak bulutlar dönüyordu. Evlerin bacalarından süzülen gümüşi dumanlar, havada asılıp kalmışlardı. Kırmızı kiremitler durgun mavinin üstüne yapışmıştı.

Gece yarıyı geçerken köye girdiler. Şafağın yerindeki parlak, kocaman yıldız doğmuş, etrafa kıvılcım kıvılcım ışık saçıyordu.

Mustafa Memedlerin evi önünde ondan ayrıldı. Çok yorgundu. Kasabaya gittiğine de gideceğine de pişman olmuştu. Halbuki Memed onun tam aksi, sevinç içinde. Memed de ka-

pılarına doğru yürüdü. Yürüdü ya, ayakları geri geri gidiyordu. Evin duvarına sırtını dayadı, durdu. Girse mi girmese mi? Girmemeye karar verdi. Döndü, çitlerin karanlığına sine sine yürüyordu. Bir evin önünde soluk soluğa durdu. Evin önünde dalları şemsiye gibi açılmış bir dut ağacı vardı. Durduğu yer dut ağacının altıydı. Sonra, soldaki çitin karanlığına gitti yere yattı. Yorgunluğu yavaş yavaş çıktı.

Bacakları çok uzun, ince yapılı, rengi yeşile çalan, duman gibi, hani duman arkasından görünen ağaç yeşili var ya, onun gibi, boynu, gagası gövdesinden ayrı dedirtecek kadar uzun bir kuş vardır. Hep su kıyılarında bulunur. Adına Değirmenoluk köylüleri divlik kuşu derler. Sesinden kinayedir. Bu kuş, bir tuhaf, ıslık gibi öter. Uzun ıslığının sonu kesik kesik biter. Başlar biter, başlar biter. Bütün ötüşün tadı, örülüşü bu kesik kesik sondadır. Memed bu ötüşü tıpkı tıpkısına taklit ederdi. Birkaç kere yattığı yerden divlik kuşu gibi öttü. Gözü kapıdaydı. Kapının da ne açıldığı vardı, ne açılacağı... Sinirlendi. Üst üste birkaç kere daha öttü. Neden sonradır ki, kapı usulcana açıldı. Memedin yüreği göğsüne sığmayacakmış gibi atıyordu. Kapıdan çıkan karartı sessiz sessiz, yavaştan ona kadar geldi, yanına uzandı. Çitin dibine doğru iyicene kaydılar.

Memed elini uzattı, usulcana:

"Hatçe," dedi.

Hatçe:

"Can," dedi. "Yolunu, yolunu çok gözledim. Gözlerim yollarda kaldı."

Sıcaklıkları biribirlerine geçiyordu. Nefesleri bir yalım rüzgarı gibi. Biribirlerine biraz daha sokuldular. Başı dönüyordu.

Buz gibi, yumuşacık ipekli, bir su gibi, karanlıkta Memedin elinden Hatçenin ellerine aktı.

Bir zaman öylecene sarılmış kaldılar. Konuşmadılar. Tir tir titriyorlardı. Bacakları geriliyordu. Taze çimen kokusu... Başı dönüyordu.

"Sen olmasan ben ölürüm. Yaşamam. İki gün gittin de... Dünya başıma dar geldi."

Memed:

"Ben de duramadım."

Hatçe:

"Kasaba?"

Memed:

"Dur," dedi. "Sana söyleyeceğim var. İşler başka... Bir Hasan Onbaşı tanıdım. Bir Hasan Onbaşı ki, İstanbulu bile görmüş... Bir Hasan Onbaşı ki... Hasan Onbaşı Maraşlı... Maraşın içinden olurmuş. Bana her bir şeyi söyledi... Bir Hasan Onbaşı ki, bana dedi ki al nişanlını gel Çukurovaya... Hasan Onbaşı dedi ki, Çukurovanın ağası yok. Öyle dedi. Hasan Onbaşı bana tarla bulacak, öküz bulacak, ev bulacak... Hasan Onbaşı var Çukurovada. Nişanlını kaçır gel dedi."

Hatçe:

"Hasan Onbaşı..."

Memed:

"Bir iyi adam ki canıyın içine koy. Bize her bir şeyi yapacak... Kaçarsak."

Hatçe:

"Kaçarsak..."

Memed:

"Hasan Onbaşı... Bir sakalı var, uzun. Sütbeyaz. O Çukurovada varken, bize yok, yok gayri. Yaa, Hasan Onbaşı... Ulan delikanlı, dedi, al nişanlını, kaçır gel. Peki dedim ben de, on gün sonra alır gelirim."

Hatçe:

"On gün sonra..."

"Babadan da eyi... Bir ak sakalı var, akarsu gibi, parıl parıl."

Hatçe:

"Hemen gitsek," dedi.

Memed:

"On gün sonra..."

Hatçe:

"Korkuyorum."

Memed:

"Hasan Onbaşı Çukurovada varken. Amma benim derdim anam. Anama zulmeder Abdi."

"O da gelir. Mademki Hasan Onbaşı var."

Memed:

"Yalvarırım. Söylerim. Onbaşı var derim. Belki gelir."

Hatçe:

"Ben korkuyorum. Abdiden korkuyorum. Yeğeni hep bizde. Anamla hep fiskos... Bir gün önce..."

"On gün. On birinci deyince... Sen, ben, anam... Bir gece... Yollara... Ver elini Çukurova... Hasan Onbaşı biz geldik deriz. Şaşar kalır. Bir de sevinir ki..."

"Sevinir. Ben korkuyorum."

Uzun uzun sustular. Soluklarından başka ses yoktu. Gece böcekleri ötüşüyorlardı.

"Ben korkuyorum."

Memed:

"Onbaşı çok sevinir..."

"Anamdan korkuyorum."

Memedin başı dönüyor. Sarı çağıltı... Ha bire dönüyor. Alabildiğine akan, dönen, şimşeklenen sarı güneş çağıltısı...

"On gün deyince, on birinci gün... Yallah..."

Hatçe Osmanın kızıdır. Osman yumuşak, kimseyle ilgilenmeyen, kendi halinde bir adamdır. Hatçenin anasıysa Allahın bir belasıdır. Köyde ne kadar kavga, ne kadar gürültü varsa içindedir. Uzun boylu, güçlüdür. Evin bütün işini o görür. Çifti bile o sürer.

Memedle Hatçenin çocuklukları birlikte geçmişti. Erkek çocuklar içinde, en güzel evciği Memed yapardı. Onu, en güzel de Hatçe süslerdi. Beraber oynadıkları çocukları oyunlarına bırakır, kendileri başka bir yere gider oyunlar icat ederlerdi. Türlü türlü...

On beşine değince Hatçe, Memedin anasından çorap örmesini öğrenmek için, her gün Memedlerin evine gelirdi. Memedin anası ona en güzel örnekleri verir, en güzel nakışları öğretirdi.

İkide birde de saçlarını okşayarak:

"Sen benim gelinim olursun inşallah, sürmelim," derdi.

Hatçenin anasına, herkese, Hatçeden konuşurken "gelinim," derdi.

Bunun üstüne, on altı yaşlarında olan oldu. Memed yorgundu. Çift sürmeden geliyordu. Hatçe de dağdan, mantar topla-

madan. Belki bir aydır biribirlerini görmüyorlardı. Biribirlerine Alacagedikte rastlayınca, ikisini de bir sevinç, bir gülme aldı. Bir taşın üstüne oturdular. Karanlık basıyordu. Hatçe kalkmak istedi. Memed, elinden tuttu geri oturttu:

"Dur hele!" dedi.

Tir tir titriyordu. Her bir yanı ateşe kesmişti. Bedeninde çımgışmalar oluyordu:

"Sen benim nişanlım değil misin?" dedi.

Hatçenin ellerini ellerinin içine aldı:

"Sen benim..." dedi.

Hatçe gülmeye başladı.

Memed:

"De kız," dedi, "sen benim nişanlım değil misin?"

Hatçe Memedden çekiniyordu. Memed tutmuş göndermiyordu. Bir ter basmıştı ki...

"Kız," diyordu. "Sen..."

En sonunda öpmeyi akıl etti.

Hatçe kıpkırmızı kesilerek Memedi hızla itti. Kaçtı. Memed arkasından yetişti tuttu. Kız durgunlaşmış, kuzu gibi olmuştu. Memedin de eski heyecanı azıcık geçmişti.

"Bu gece yarısı gelirim," dedi. "Büyük dutun gölgesine sığınırım. Divlik kuşu gibi öterim... Herkes divlik kuşu ötüyor sanır."

Sonra da birkaç kere divlik kuşu gibi öttü:

"İşte böyle," dedi.

Hatçeyi bir gülme aldı:

"Divlik kuşu gibi... Kimse fark etmez."

Memed:

"Biz biribirimizin nişanlısı değil miyiz? Kimse fark etmesin."

Hatçenin birden rengi attı:

"Ya bizi gördülerse," dedi, kaçtı.

İşte bundan sonradır ki, gün geçtikçe sevdaları büyüdü, kara sevda oldu. Sevdaları dillere destan oldu.

Her gece ne yapar yapar buluşurlardı. Buluşmazlarsa ne onun gözüne uyku girerdi, ne onun... Hatçenin anası tarafından yakalandıkları da oldu. Hatçeye işkence yaptı anası. Ça-

resiz. Geceleri elini ayağını bağladı. Kapıya kilit üstüne kilit vurdu. Çaresiz. Hatçe her engele bir çare buldu. Hatçe Memede muhabbet çorapları dokuyor, mendilleri işliyordu. Üstüne türküler çıkarmıştı. Aşkını, hasretini, kıskançlığını renk renk nakışlara, ses ses türkülere dökmüştü. Bu türküler hala Toroslarda söylenir. Çorapları gören ürperirdi. Türküleri duyan, söyleyen hala ürperir, içinden bir şey başlar yeşil yeşil, taze yeşermeye...

Memed, evlerine ne zaman, nasıl geldiğinin farkına varmadı. Şafağın yerindeki, o kıvılcımlanan yıldız, ışığını yitirmiş, ağarmıştı. Şafağın yeri de usuldan ağarıyordu.

"Ana! Ana!" diye kapıdan çağırdı.

Ana uyumuyor, oğlunu düşünüyordu.

"Yavrum!" dedi kalktı. Kapıyı açtı, boynuna sarıldı.

"Demek gece yürüdünüz?"

Memed:

"Yürüdük."

İçeri girer girmez, Memed kendisini yatağın üstüne attı. Müthiş uykusu geliyordu. Kafasında sarı bir pırıltı şavkıyordu. Şavkıyan pırıltılar dönüyorlardı.

Belki umuttur. Belki de bir özlemdir. Özlem sıcacıktır. Özlem bir dost, bir sevgilidir. Sarıverir insanı sıcaklığı. Memedin kafasında, gönlünde ta iliklerine işlemiş, sarı pirinç pırıltıları vardı. Pırıltıların ötesinde kırmızı kiremitleri maviliğe yapışmış kasaba...

Sarı pirinç pırıltıları, koyu, mor, savrulan kebap dumanlarına karıştı. Kör Hacının nal şıkırtısı... Kaldırımı beyaz, sıykal, yani cilalı çay taşlarından yapmışlar. Beyaz beyaz parlıyor.

Ana oğlunun başucuna oturmuş soruyor:

"Kasaba nasıldı yavrum?"

"Hı?" diyor, başı düşüyor.

Kör Hacının nal döverken, nasıl türkü söylettiğini düşünüyor. Naldan düşüncesi kırmızı kiremitli evlere geçiyor. Yarı uykulu, yarı uyanık gülümsüyor. Düşünüyor ki, yarın öbür gün kaçacaklar. Hasan Onbaşı köylerden on gün sonra dönecek. Üzülüyor bu işe. Sonra dönüyor üzüntüsünden. On güne kadar ancak düzenlerler işlerini. Hasan Onbaşının çocuksu, şakacı

güleç yüzü... Ak sakalları. Ak sakalları yüzünde takma gibi duruyor. Hasan Onbaşı bir yer bulur. Bir de çift, yani iş bulur. Nedense Hasan Onbaşıya çok güveniyor. "Bütün dünyayı karış karış gezmiş, biliyor," diyor içinden. Kasabanın ağası da yok. Hatçe, anası, üçü üç yerden çalışırlar. Çalıştıkları kendilerinin olur. Hasan Onbaşı bu işi yapar mı yapar. Düşünüyor ki, nereden duymuştur, onu bilmiyor. Çukurova toprağı verimlidir. Düşünüyor, yüreği daralacak şekilde seviniyor. Çukurova toprağında çakırdikeni bitmez. Kendi Çukurovaya yerleşince, ev bark sahibi olunca, bir gün köye gelecek, Çukurova böyle böyle diyecek... Bütün bir köy arkasında inecekler Çukurovaya. Abdi, tek başına kalacak köyde. Ne ekin ekmesini bilir, ne biçmesini... Acından ölecek.

Ana tekrar ediyor:

"Kasaba nasıldı oğlum?" diyor.

O, anasına cevap verdiğini sanıyor, düşünüyor. Beyaz bir fötür şapkalı görmüştü manavların önünde. Tertemiz... Pantolonlu bir adam... Adam, portakal alıyordu. Parmaklarına dikkat etmişti. Uzun, beyaz parmakları çabuk çabuk para sayıyordu. Paralar parmaklarının arasından akıyordu. Gümüş parıltısı...

Ana:

"Yavrum," dedi, "uyuyor musun?"

Uyuyor muydu? Pirinç pırıltısı yeniden kafasını allak bullak etti. Çukurova güneşinin altında, güneş çarpınca fışkıran milyonlarca pırıltı.

Uyandığı zaman gün kuşluktu. Anası, başında oturmuş ona bakıyordu. Birden, nedense anasından utandı. Yorganı başına çekti. Çocukluğunda sevinçli olduğu zamanlar hep böyle yapardı. Anası gülerek, yorganı başından çekti:

"De kalk koca delikanlı. Gün kuşluk oldu. Kalk da kasabayı anlat."

Gözlerini kirpiştire kirpiştire açtı. Dışarda, göz kamaştırıcı bir güneş vardı. Güneşe şöyle bir göz attı. Birden kamaşan gözlerini içeri çevirdi. Güneş her şeyini altüst etmişti.

Yataktan çok yorgun bitkin kalktı. Bütün yorgunluğuna, içindeki bütün karanlığa karşın, yüreğine bir yerlerden bir ışık, bir aydınlık sızıyordu. Yüreğindeki kasveti dağıtan şeyin

kendi de farkında değildi. Bu sevinç, bu sıcak ışıktan ileri geliyordu. Bu ışık nedendi?

Anasının dizinin dibine oturdu. Kasabayı bir bir anlattı. Kadın, birkaç kere kocasından, birkaç kere de başkalarından dinlemişti kasabayı, ama bu kadar güzel kimse söylememişti. Sarı şavka gelince coşmuştu Memed... Su gibi akıyordu ağzından sözler...

Memed ateş içinde kasabayı anlattı bitirdi. Fakat anasına söyleyeceğine gelince yutkundu kaldı. Anası, onun bu halini bilirdi. Bu sefer de meseleyi çaktı. Oğlunun saçlarını okşadı. Gözlerinin içine baktı. Oğlu bir şey, ama önemli bir şey söyleyecekti ama, söyleyemiyordu. Oğlan, anasının gözlerinden gözlerini kaçırdı. Ana içinden, "Tamam," dedi. "Bir şey var. Mutlak bir şey var." Memede baktı. Memed, hareket edecek, kıpırdayacak halde değildi sanki. "Söyleyemeyecek," dedi, "kolay kolay."

Dayanamadı:

"Çıkarsana şu diliyin altındakini Memedim!"

Memed bunu duyunca irkildi. Yüzü kül oldu.

Ana:

"De çıkar," diye tekrar etti.

Memed başını yere dikti:

"Ben," dedi, "bu gece Hatçeyle konuştum. Kaçmaya karar verdik."

Ana:

"Sen aklını mı yitirdin Memed?"

Memed:

"Düşündük ki, sen köyde kalırsan, Abdi Ağa, sana zulmeder. Sen de bizimle gel Çukurovaya. Kasabada yerleşiriz."

Ana aynı şiddetle:

"Sen delirdin mi?" dedi. "Ben yurdumu yuvamı, evimi barkımı bırakır nereye giderim? Hem sen elin kızını alır nereye götürürsün?"

Memed:

"Öyleyse ne yapalım? Sen bir akıl ver."

Ana:

"Ben sana yüz kere söyledim. Vazgeç bu Hatçeden. Yüz kere,

bin kere söyledim. Vazgeç! Onu Abdi Ağanın yiğenine nişanlıyorlarmış. Olmaz. Böyle kafalardan vazgeç!"

Memed:

"Vazgeçemem. Abdi Ağa olmazsa, kim olursa olsun. Vazgeçemem. Abdi Ağa herkesin gönlünün ağası mı? Alır kaçarım. Benim bir tek korkum var, o da sana zulmederler. Benim korktuğum bu! Yoksa... evelallah..."

Ana:

"Evimi barkımı yurdumu yuvamı bırakıp da hiçbir yerlere gidemem. Sen, al git Hatçeyi. Gene de sana derim ki oğlum sen yalnızsın. Bundan iyilik çıkmaz. Karşında beş köyün kocaman ağası var. Kızı onun yiğeni istiyor. Bunun sonu iyi çıkmaz. Vazgeç bu işten. Kız mı yok sana!"

Memed kızdı. Anasına karşı pek az kızmıştı:

"Kız yok," dedi. "Dünyada Hatçeden gayrı kız yok."

Memed bir daha ağzını açmadı.

İki gün sonra duyuldu ki, Abdi Ağanın öteki köydeki yiğeni Hatçe için dünür göndermiş. Dünürleri arasında Abdi Ağa da var. Çığırıp bağırmasına, çağırmasına bakmadan, kızı ilk gelişte Abdi Ağanın yiğenine veriyorlar. Abdi Ağanın yiğeni bulunmaz kısmet. Kızı kendi gönlüne bıraksan, ya çingeneye varır, ya davulcuya. Hatçeyse ağlar ağlar avunur.

İki gün sonra da nişan takıldı. Abdi Ağa da gelinine bir beşi biryerde taktı.

Nişandan sonra köyün içine bir dedikodudur yayıldı. Kadınlar konuşuyor, çocuklar konuşuyor, yaşlılar, gençler, erkekler konuşuyordu:

"Memed, kaçırır onu. Yedirmez Hatçeyi Abdi Ağanın kel yiğenine."

"Korkar Memed."

"Hiç de korkmaz."

"Memedin gözünde kimse korkuyu göremez."

"Göremez."

"Memed bu!"

"Memed olsun. Memed kaç para eder. Abdi onu parça parça ettirir de leşini itlere attırır."

"Bir kere kızmasın... Attırır mı attırır."

"Memed kızı alır da gider."

"Nereye gider?"

"Nereye gider? O gidecek yeri bilir."

"Nereye gitse, yılanın deliğine bile girse, Abdi Ağa onu bulur çıkarır."

"Abdi Ağanın eli kolu uzun. Hükümet var arkasında..."

"Hükümet de var, Kaymakam da, Müdür de var. Karakol Onbaşısı da var."

"Her gün Müdür iner evine."

"Vallahi yüreğim parçalanıyor şu Memede."

"Geldi yabanın köylüsü de elinden aldı."

"Dün gördüm Memedi..."

"Vay fıkara!"

"Evlerinin arkasında gördüm. Yüzü sapsarı. Zehir sarısına kesmiş. Yeşil sarı."

"Ben de gözlerinden korktum. Bir hoş ışıklı gözleri var."

"Fıkara, nişan yapıldı yapılalı evden çıkmıyormuş..."

"Karanlık bir köşede..."

"Akşamadek... Düşünürmüş..."

"Kara sevda... Zor!"

"Kara sevda deli eder insanı."

"Memed yarı deli zaten..."

"Kızı her gece bağlarmış anası. Elini ayağını kendirle bağlarmış."

"Kilit üstüne kilit!"

"Dönenin de hali kötü."

"O da oğlundan korkuyor."

"Abdi Ağa da duymuş meseleyi..."

"Vay fıkara Memed!"

"Duymuş da gülmüş..."

"Kızın iki gözü iki çeşme..."

"Vay fıkara Memed!"

"Abdi Ağanın kel yiğeni, gelmiş fiyaka satıyor. Dolanıyor köyün içinde."

"Boynuzlu..."

"Geyik boynuzları..."

"Geyik..."

"Zulüm."
"Vay fıkara Memed!"
"Zulüm."
"Kahrından ölmezse Memed..."
"Asıl kız ölecek kahrından..."
"Ayıran kör olsun..."
"Yavaş yavaş söylen."
"Onmasın inşallah..."
"Sürüm sürüm sürünsün."
"Kurt işlesin tenine inşallah."
"Yılancıklar çıkarsın da yılın yılın yatsın."
"Yavaş yavaş..."
"Gözlerinde çakırdikeni bitesi."
"Beş köy kendinin, şu dağlar da kendinin."
"Dünya parayla alınır. Yürek alınmaz."
"Vay fıkara Memed!"
"Görsün Abdi. Görsün ne işler getirecek Memed onun başına. Siz hele durun."
"Öldürse..."
"Öldürse eli nurlanır."
"Memed daha çocuk."
"Vay fıkara Memed!"
"Çocuk ama..."
"Yılda kaç tane dağ keçisi vurur Memed?"
"Say!"
"İğnenin deliğinden kurşun geçirir."
"Abdinin gözlerinin bebeğinden inşallah."
"Yavaş söyle yavaş!"
"Bir silah geçse eline Memedin, koymaz Abdiye."
"Koca Ahmet dağda olaydı bu sıralar..."
"Gelirdi köye, bozardı nişanı, verirdi kızı Memede."
"Bir silah geçirse eline..."
"Memed hakkından gelir onun."
"Keşkiii!"
"Köylü o günleri görse... Kırk gün kırk gece şenlik eder."
"Kara sevdalıları ayıran iflah olmaz."
"Olmaz inşallah."

"Memedden bulmazsa, Allahtan bulur."

"Bulur inşallah."

"Yavaş yavaş!"

"Neredesin Koca Ahmet. Kendini göstereceğin gün bugündür."

"Koca Ahmet Dağıstanda çift sürüyormuş. Avrattan korkak olmuş."

"Memed kasabaya gitmiş."

"Yer yapıyor kendine."

"Şu kel yiğenine bir şey olsa..."

"Bir yıldırım düşse tepesine."

"Durup dururken canı çıkıverse."

"Çıkıverse..."

"Memed alsa kızı. Alsa götürse..."

"Memed alsa kızı..."

"Alsa götürse kızı..."

"Ben Hatçeyi bilirim. Öldürür kendisini."

"O ölürse Memed de yaşamaz."

"Vay fıkara Memed!"

"Vay fıkara Döne! Kocasız kaldı genç yaşında. Oğulsuz kalmasın."

"Oğulsuz kalmasın."

Bir köy insanı tekmil konuşuyordu. İçlerine dert olmuştu Memedin işi. Ama ellerinden bir gelir yoktu. Bu konuşmalar Abdi Ağanın kulağına dakikası dakikasına gidiyordu. Köyde "çıt" dese, o duyardı. Olup biteni, köylünün neler konuştuğunu bir bir biliyordu.

Adamını gönderdi. Memedi evine çağırdı bir gece. Memed, süklüm püklüm gelip karşısına el pençe dikildiğinde, bas bas bağırarak:

"Ula namussuz nankör! Köpek gibi kapımda büyüdün. Adam oldun. Ulan namus düşmanı! Duydum ki yiğenimin nişanlısına göz dikmişsin..."

Memed taş kesilmiş kıpırdamıyordu. Yüzü duvar gibi bembeyaz olmuştu. En ufak bir hareket yoktu. Yalnız, o iğne ucu kadar küçücük pırıltı gelip gözbebeklerine oturmuştu.

Abdi Ağa:

"Bana bak Memed!" dedi. "Bu köyde yaşamak, ekmek yemek istiyorsan benim dediğimden ayrılma. Sen çocuksun. Sen bilmezsin. Sen beni bilmezsin. Ben adamın ocağına incir dikerim. Duydun mu ekmeksiz, nankör? Ben adamın ocağına incir dikerim."

Geldi Memedin kolundan sertçe tuttu:

"Bana Abdi derler," dedi. "Ben adamın ocağına incir dikerim."

Memed susuyordu. O sustukça öteki kızıyor, bağırıyordu.

"Ulan ekmeksiz oğlu ekmeksiz..." diyordu. "Kimse benim yiğenimin nişanlısına göz dikemez. Ben adamı parça parça eder de leşini köpeklere atarım. Bana bak! O kapıdan bir daha geçmeyeceksin. Anladın mı? Geçmeyeceksin. Anladın mı?"

Memedi birkaç kere sert sert sarstı. Taştan ses çıkıyordu da ondan ses çıkmıyordu. İşte bu sessizlik kudurtuyordu Abdi Ağayı. Birden kendini kaybedip Memedi tekmelemeye başladı. Memed onu öldürmemek için kendini zor tutuyordu. Dişi dişini yiyordu. Avurt etleri dişlerinin arasındaydı. Isırıyor, yiyordu avurt etlerini hırsından. Ağzı kan içinde kalmıştı. Kafasında sapsarı bir ışık şavkıdı.

"Defol buradan! Sizlere iyilik yapmak, sizleri büyütüp adam etmek haram zaten. Besle kargayı gözünü oysun. Defol, itin oğlu."

Dışarı yarı baygın, yarı sersem çıktığında, yere kocaman bir tükrük attı. Tükrük bir avuç kandı.

8

Evler, ağaçlar, kayalar, yıldızlar, ay, toprak ne varsa dünyada, hepsi karanlığın içinde kaybolmuşlar, erimişlerdi. Usuldan usuldan karanlığın üstüne yağmur çiseliyordu. Yağmurla birlikte, hafif de bir yel esiyordu. Yel, soğuk bir yeldi. Arada bir, durup durup köpekler karanlığa havlıyorlardı. Sonra, yalnız bir horoz uzun uzun öttü. Vaktinden önce öten bu horozu sahibi sabahleyin erkenden mutlak kesecektir.

Uzaktan, dağın ötesindeki yoldan bir çıngırak sesi geliyordu. Bir ara çıngırak sesi kesiliyor, sonra tekrar başlıyordu. Bu, gelen yolcuların yorgunluğuna alamettir.

Memed, hayli zamandır, kocaman dalları şemsiye gibi açılmış dutun yanındaki çitin altına sinmiş bekliyordu. Memed düşünüyordu ki... Hayır, bu durumda Memed, hiçbir şey düşünemez. Memed, yalnız üşüyordu. Memed, bir şeyler duyuyordu düşünmeden. Karanlığa yağmur çiseliyordu usuldan. Karanlık bastığından beridir ki Memed, bu yağmuru yiyordu. İçine geçmişti. Bazı bazı bir titreme alıyor, sonra geçiyordu. Çitin ötesinde bir patırtı duydu, kulak kabarttı. Bu, çitten atlayan bir kediydi. Öyle sandı. Anası düştü aklına bir ara. Etini kesmişler gibi bir yerleri ağrıdı. Yüreğinde bir zehir acılığı duydu. Bir sızlama. İşkence edeceklerdi anasına... Çok uzakta bir şimşek çaktı. Karanlıkta erimiş dutun gövdesini, dallarını yaldızladı. Memedin de içinin karanlığından bir ışık yolu geçti. Uzun bir ışık yolu.

Bu anda bütün köy, atıyla, eşeğiyle, sığırı, keçisi, koyunu, böcekleri, tavukları, kedileri, köpekleriyle uyuyordu. Düşmanlıkların, kinlerin, sevgilerin, korkuların, kaygıların, yiğitliklerin üstünü kalın bir uyku örtmüştü. Düşler çarpışıyordu. Düşler yaşıyordu şu anda.

Görüş sahası ne kadar dar olursa olsun, insan muhayyilesi geniştir. Değirmenoluk köyünden başka hiçbir yere çıkmamış bir insanın bile geniş bir hayal dünyası mevcuttur. Yıldızların ötelerine kadar uzanabilir. Hiçbir yer bulamazsa Kafdağının arkasına kadar gider. O da olmazsa, düşlerinde yaşadığı yer başkalaşır. Cennetleşir. Şimdi, şu anda düşler veryansın ediyordur uykuların altında. Şu fıkara, şu kahırlı Değirmenoluk köyünde, değişmiş dünyalar yaşanıyordur.

Memed de düş görüyordu. Hem korkuyor, hem düş görüyordu. Kafasında birden, bir şimşek çaktı. Çukurovanın bol güneşi kafasında parçalandı, büyüdü, genişledi, aydınlandı. İçindeki ışık seli durunca Memed endişelendi. Korktu. "Ya gelmezse," diye düşündü. "Ya gelmezse ne yaparım?" Kafasından türlü ihtimaller geçti. "Gelmezse, ben bilirim yapacağımı," dedi. Eli tabancasının kabzasına gitti. Tabancası aklına gelince bütün korkuları siliniyor, çaresizliğini unutuveriyordu.

Tabancasını düşünüyordu ki çok hafif bir ayak sesi duydu. Az önce düşündüklerinden utandı. Gelip başında duran Hatçeydi. Gündüz olsaydı da Hatçe, Memedin yüzüne baksaydı. Önce yüzünün sapsarı kesildiğini, sonra yavaş yavaş kızardığını görür şaşardı. Başka şeylere, belki korkuya yorardı bunu.

"Çok beklettim," diye özür diledi. "Anam bir türlü uyumuyordu."

El ele tutuşup korka, sine uzaklaştılar. Toprağa öyle usturuplu basıyorlardı ki, en küçük bir çıtırtı bile çıkartmıyorlardı. Toprağa basmıyorlardı sanki.

Köyü çıkıncaya kadar, nefes bile almadılar dersek, doğrudur. Köyü çıktıktan sonradır ki, korkuları biraz azaldı, kendilerini azıcık serbest hissettiler.

Hatçenin bohçasını Memed taşıyordu. Hatçe bohçasını, Memed yoruldu diye istedi, öteki vermedi.

Tam sırasıymış gibi, çiselemekte olan yağmur delicesine bastırdı. Yanlarında, arkalarında, önlerinde şimşekler çakıyordu. Kayalığı geçtikten sonra bir ormana düştüler. Çakan şimşeklerden arada bir orman ışıyor, ortalık gündüz gibi oluyordu. Ağaç gövdelerinden oluk oluk suların aktığı görülüyordu ışıkta. Hatçe hıçkırarak ağlamaya başladı.

Memed kızdı:

"Tam da ağlayacak sırayı buldun," dedi.

Ortalık ışıyıncaya kadar, ormanda bir minval üzere yürüdüler. Nerede olduklarının farkında değildiler. Yağmursa, hala yağıyordu.

Hatçe, her adımda yağmura:

"Allahın kahrı gazabına uğra!" diye beddua ediyordu.

Ortalık iyiden iyiye ışıyınca, bir kaya kovuğu buldular sığındılar. Ayakta durmuşlar, ikisi iki yerden tir tir titriyorlardı. Elbiseleri vücutlarına yapışmıştı. Hatçenin saçlarının ucundan hala yağmur altında yürüyormuş gibi sular sızıyordu.

Memed, dişleri biribirini döverek:

"Kav ıslanmamışsa, bir ateş yakar ısınırız, kurunuruz," dedi.

Hatçe kıvançla gülümsedi.

Memed:

"Gülme," dedi. "Öyle bir yağmur yedik ki, değil deri kesenin içine, derimizin altına bile geçti."

Bel kayışına bağlı keseyi elleri titreyerek açmaya uğraşıyordu. Bütün umut, kurtuluş buradaydı. Gözleri kesenin içine dikilmişti. Sonra göz göze geldiler gülümsediler. Kesenin içine su işlememişti.

Memed:

"Bu keseyi kim yapmıştır biliyor musun?"

Hatçe:

"Yok," dedi.

"O, evine kaçtığım Süleyman Emmi var ya, o yaptı. O zamandan beri onun yadigarını saklarım."

Telaşlı telaşlı etrafına bakındı.

"Hiçbir kuru şey yok ki ellerimi kurulayım. Elim değince kav ıslanacak."

Hatçe:

"Aman tutma kavı yaş ellerinle," dedi.

Memed:

"Bak nasıl kurularım!" diye övündü.

Kovuğun arka tarafına doğru gitti. Oraya yağmur işlememişti. Toprak, kupkuru tozlanıyordu. Ellerini toprağa soktu, toza beledi. Tozlu ellerini havaya kaldırıp, Hatçeye:

"Oldu mu?" dedi.

Hatçe gülümsedi.

Memed:

"Git Hatçe," dedi. "Git de çalı çırpı topla!"

Hatçe kovuktan dışarı, yağmura fırladı. Biraz sonra, kocaman bir kucak çalıyla geri döndü. Çalılar ıslaktı ya aslında kurumuşlardı. İnce ince kırdılar, kovuğun orta yerine yığdılar. Memed, kavı çaktı. Çaktı ama, kav yansa bile, tutuşturmaz ki çalıyı. Çalının tutuşması için küçücük de olsa yalım gerek. Ne yapsalar?

Memed:

"Dur sen burada," dedi. "Ben gideyim çıra bulayım."

Az sonra elinde yağlı bir çırayla döndü. Kocaman, iki ağızlı hançerini çıkardı, çırayı yardı. Kav çırayı da ateşlemez. Ona da yalım gerek. Küçücük bir yalım olsa çıra alışıverir. Bir kibrit olsaydı şimdi... her şey kolaydı ama... kibrit de almıştı Memed. Ama kibrit ıslanmış, çorba gibi olmuştu.

Memed:

"Hatçe," dedi, "azıcık kuru bez bulamaz mıyız?"

Hatçenin dişleri şakırdıyordu.

"Bohçayı bir açayım bakayım. Belki ortasına su geçmemiştir."

Dışarda, yağmur veriştiriyordu. Aynen gök delinmiş gibi.

Hatçe bohçayı açtı. Aradı taradı. Entarilerinin içinde sıkışıp kalmış bir mendil buldu. Bu, Memedin ona ilk hediyesiydi. Kırmızı benekli bir mendildi. Kadınlar köyde böyle mendilleri başlarına bağlarlardı.

"Bu var kuru," diye Memede gösterdi.

Memed mendili tanıdı.

"O mu var?" dedi. Bir hoş olmuştu mendili görünce.

Hatçe:

"O," dedi.

Memed, birazıcık kızgın:

"Burada donup öleceğimi bilsem, onu gene yakmam."

Hatçe:

"Belki entarilerde kuru bir parça bulunur."

Memed:

"Getir hele," dedi.

Hatçe, bohçayı getirdi.

Memed, karıştırdı karıştırdı bohçayı:

"Ohhooo," dedi, "bunlarda bir kuru parça değil, yüz parça bile bulunur."

Hatçe:

"Bulunur," dedi. "Hepsini yak da çıplak gezelim."

Memed:

"Bu gidişle öyle olacak."

Kuruca bir entarinin iç astarını söktü. Çakmağı çaktı. Kavı, bez parçasının içine koydu. Üflemeye başladı. Üfledi babam üfledi. Yorulunca bezi Hatçeye verdi. Bu sırada tam yanlarına bir yıldırım düştü. Yer hafiften sarsıldı. Ağaçlar çatırdadı. Hatçe, elindekini yere düşürdü. Memed, eğildi yerden aldı. Avurdunu şişirerek yeniden üflemeye başladı. Avurdu acımıştı. Bezin üstünü küçücük bir alev yalayınca sevindi. Hemen öbür elindeki çırayı tuttu. Çıra cızırdayarak ateş aldı. Birkaç tane çırayı birleştirdi. Ortadaki çalı yığınına soktu, etrafını besledi. Yağmur gittikçe şiddetleniyordu. Gökyüzü bir kara dumandı. Boyuna da şimşek çakıyor, yıldırım düşüyordu. Şimşekler bir an için de olsa, dünyayı yaldızlıyorlardı. Her şimşekten sonra, Memedin içi, bir sarı pirinç pırıltısına boğuluyordu.

Ateş büyüdü. Memed, boyuna üstüne odunlar yığıyordu. Odunların suları çekilince ateş alıyorlardı. Kocaman kocaman yalımlar parlayıp oynaşıyorlardı. Üzerlerindekini çıkardılar, oradaki bir dalın üstüne serdiler. Dalı da ateşin yanına çektiler. Hatçe utanıyordu. Bu sebepten bir türlü iç gömleğini, donunu çıkaramıyordu.

Memed:

"Çıkar onları," dedi. "Çıkar da titremen geçsin."

Hatçe yalvarırcasına baktı:

"Bunlar da üstümde kurusun," dedi.

Memed:

"Üstünde kurumaz," diye kızgınlıkla söylendi. "Üstünde kuruyuncaya kadar, sen soğuktan ölürsün."

Hatçe, Memedin kızdığını anlayınca, gömleğini çıkarmaya başladı. Omuzları yuvarlak, esmerdi. Gömleğini çıkarır çıkarmaz çalıya attı, memelerini avuçlarına aldı kapadı. Omuzları titriyordu. Boynu, bir kuğu boynu gibi uzun, hoştu. Küçücük birer saç parçası kulaklarının arkasına doğru kıvrılıyordu. Örgülü ka-

ra saçları, arkasına dökülmüş, kuluncunu baştan başa örtmüştü. Memeleri ellerinden, parmaklarının arasından taşıyordu. Sarı, ayva tüylerin yerleri soğuktan kabarcıklanmıştı. Isınınca kabarcıklar kayboldu. Ten dümdüz oldu. Pembeleşti hafiften.

Memed, gözlerini Hatçeye dikmişti. İçinde, dayanılmaz bir arzu duydu.

"Hatçe!"

Hatçe, bu sesten, bu biçimde söylenişten ürperdi. Ses, her şeyi söylüyordu. Anladı.

"Memed," dedi, "şimdi köyde kıyamet kopuyordur. Şimdi bizi fellik fellik arıyorlardır. Bulurlarsa diye korkuyorum."

Memedin içinde de aynı korku vardı. Belli etmedi:

"Nasıl bulacaklar bu ormanın içinde bizi? Sen de!.."

Hatçe:

"Bilmem," dedi. "Bilmem ama, ben korkuyorum."

Uzun zaman sustular. Yağmur da azıcık yavaşladı gibi. Ateş gittikçe büyüdü. Yandaki kayalar bile ısındı. Taban toprağı da kurudu. Hatçe kuruyan gömleğini giydikten sonra donunu çıkardı. Memed, onun taze, dolgun bacaklarını gördü. Çoktan beri, içindeki arzu, dayanılmaz bir hale gelmişti.

Tekrar, aynı şekilde:

"Hatçe!" dedi.

Hatçe:

"Korkuyorum Memed," dedi.

Memed, yanına doğru yanaştı, sıkı sıkıya, acıtacak kadar bileğini tuttu. Hatçe öteye öteye gitti. Memed, Hatçeyi bütün gücüyle sardı. Öptü. Hatçe kendini birden bırakıverdi. Memed, onu kayanın dibine doğru sürükledi. Hatçenin kalın dudakları aralık kalmış, gözleri kapanmıştı. Hatçenin eli ayağı tutmuyordu. Usuldan usuldan, "Korkuyorum etme Memed," diyordu.

Büyük ateşin yalımları üzerlerine doğru uzanıyordu. Yalımlar, kayaları yalıyordu.

Neden sonradır ki kendilerine gelebildiler. Memed, Hatçeyi elinden tuttu. Yattığı yerden kaldırmak istedi. Hatçe azıcık doğruldu. Sonra, arkası üstü gene yattı. Korkusu tamamen gitmişti. İçinde bir eziklik, vücudunda yorgunluk kalmıştı. Sonra, kendi kendine kalktı. Bacakları, sırtı, kalçası toprağa belenmişti.

Hatçe, kadın olmuştu.

9

Ana, şafaktan önce kalktı. Hatçenin yatağına baktı. Yatağın içi doluydu. Hiç şüphelenmedi. Sabah olup da Hatçe her zamanki vaktinde yataktan kalkmayınca yüreğine tıp etti. Korkusu doğruydu. Yorganı açınca yıldırımla vurulmuşa döndü. Hatçe, bir yastığı yorganın altına uzunlamasına koymuş, onun yerine yastık yatıyordu yorganın altında. Bu, Hatçenin geceden kaçtığını gösteriyordu. Bu yastık oyununu da çabuk haberlenmesinler diye yapmıştı.

Yorgan kadının elinde kalakalmıştı. Ancak, kocası kendisine seslenincedir ki kendine geldi. Yorganı elinden bıraktı.

Toros köylerinde töre yerine geçmiştir. Kızı kaçan, atı, öküzü, horozu çalınan evinin kapısına çıkar, bütün köye, çekemeyenlere, gözleri kaldırmayanlara basar küfürü. Saatlarca durur durur küfreder. Köylü hiçbir cevap vermez ona, aldırmaz, küfredenin bir zaman sonra hırsı iner, ondan sonradır ki, ciddi ciddi olayın üstüne konuşulur.

Kocasına:

"Kız gitmiş," dedi. "Şimdi nişliyelim?"

Koca aşikar bir sevinç çığlığı attı:

"Çok şükür Allahıma," dedi. "Çok şükür. Hiç gönlüm yoktu, Abdi Ağanın kel yiğenine vermeye kızı. Çaresizlik belimi büküyordu. Çok şükür..."

Kadın:

"Sus," dedi. "Sus! Bir duyan olmasın, Abdi Ağa, kızı biz kaçırttık sanır da derimizi yüzer."

Sonra ana, töre olduğu üzere, evin kapısına çıktı usul usul dövünmeye baktı. Dövünmek hiç de gelmiyordu içinden. Kimseye küfredemiyordu. Bağıramıyordu da. Sallanıyordu boyuna.

Yalancıktan:

"Vay benim başıma gelenler!.. Kızım! Kızım! Sürüm sürüm sürünesin inşallah. Namusumu iki paralık ettin kızım! Kahrol! Kızım! İki gözün önüne aksın kızım!"

Kocası, çok sert:

"Gel içeri," dedi. "İyi yaptı kız. Gönlünün istediği ile kaçtı ya. Nolursa olsun. Hiç sesini çıkarma avrat! Bağırma. Git, Abdi Ağaya söyle durumu. Kıza da beddua etme! Gel içeri."

Kadın, kocasının dediğini tuttu. Başına, kara bir yazma bağladı. Doğru, Abdi Ağaya gitti.

Abdi Ağa, kadını görünce:

"Oooo, nerelerdesin bacım? Hiç uğramaz oldun Ağayın evine. Otur şöyle yanımdan."

Kadın, oturdu ağlamaya başladı. Kadını böyle ağlar, başında kara yazma görünce, Abdi Ağanın da yüreğine tıp etti.

Telaşla:

"Ne var bacı?" diye sordu.

Kadın, başını yere eğmiş boyuna ağlıyordu. Cevap vermedi.

Abdi Ağa:

"Söyle!" diye bağırdı. "Allahın belası söyle!"

Durdu düşündü:

"Söyle gelinime bir şey mi oldu?"

Kadın:

"Ağam..." dedi.

Ağa:

"Söyle," dedi.

Kadın yeniden:

"Ağam! Ağam!" dedi sustu. Hıçkırıklar sözünü kesiyordu.

Ağa:

"Kadın," dedi, "Allah senin belanı versin. Çatlatma adamı."

Kadın, gözlerini kuruladı:

"Kaçmış," dedi. "Yatağına yastık yatırmış, ilk akşamdan kaçmış."

Abdi Ağa gürledi:

"Vay!" dedi, "Vay! Bu da mı gelecekti başıma? Abdinin gelini bir yanaşmayla kaçacaktı, öyle mi?"

Sonra, kadına döndü şiddetli bir tekme attı.

"Bu köyü tepeden tırnağa yakarım. Ateşe vurur yakarım."

Durdu, bir an düşündü. Kadının kolundan tuttu kulağına eğildi:

"Dönenin öksüzü mü kaçırmış?" diye sordu.

Kadın, gözyaşlarını yazmasıyla silerken, başıyla "evet" işareti yaptı.

Abdi Ağa yerinde duramıyordu. Adamlarını çağırdı. Bütün köylüleri çağırdı. Bu onun köydeki itibarı için büyük bir darbe olmuştu. Bunun altından kalkmalıydı.

"Görsün," diyordu. "Görsün o ekmeksiz, ipsiz. Ben, ona ne yapacağım görsün! Parça bölük ederim. Parça da bölük."

Meseleyi az zamanda bütün köy duydu. Bütün köy, düğün bayram yapıyordu. Karısı, genci, çocuğu, kızı hep bir ağızdan sevinç çığlıkları atıyorlardı. Ama, Abdi Ağadan gizli. Abdi Ağanın, onun adamlarının yanında köylü, onlardan daha üzgün görünüyordu. Fısıltıyla konuşuyorlardı.

Yağmur durmadan yağıyordu. Köylüler yağmurun altına dökülmüşler, biribirlerine sokulmuşlar konuşuyorlardı. Öbek öbek toplanmışlar. Yağmur altında evden eve gidip gelmeler, yağmur altında büzülerek, ağız ağıza konuşanlar... Suya batmış gibi sırılsıklam her biri...

Derken alay-ı vala ile öteki köyün insanları, başta nişanlı olmak üzere sökün ettiler. Her birinin elinde bir av tüfeği vardı. Nişanlı ateş saçıyordu. Avuru zavuru köyü tutmuştu. Yakarım da yıkarım... Doğru Memedlerin evine gitti. Döne, bu sırada, evinin içinde oturmuş, dünyadan habersizmiş gibi duruyordu. Nişanlı aynı hızla kapıda attan indi, içeri girdi. Kadını saçlarından yakaladı. Sürüye sürüye Abdi Ağanın kapısına kadar getirdi. Kadını Abdi Ağa da gördü. Kendini tutamadı. Geldi çizmelerinin ökçeleriyle çiğnemeye başladı. Dönenin ağzından çıt çıkmıyordu. Her bir yanı çamura batmıştı. Gözleri bile çamurdan görünmüyordu. Abdi Ağa, kadını bıraktıktan sonra, bu sefer de nişanlı çiğnemeye başladı. Bırakıyor, avluda bıyıklarını geveleyerek dolaşıyor, tekrar kadına gelip çiğnemeye başlıyordu. Kadının ağzından sızan kanlar, çamura karışıyor, aşağılara kadar, kırmızı bir şerit olaraktan uzayıp gidiyordu.

Abdi Ağa, tepeden tırnağa sinir kesilmişti. Konuşmadan av-

luda dolanıp duruyordu. Kimseyi de gördüğü yoktu. Yöredekiler dolanıp duran Abdi Ağaya dikmişler gözlerini, ne söyleyecek diye bakınıp duruyorlardı. Önemli bir karar vereceği zaman, sakalının bir parçasını şahadet parmağına dolar çekerdi. Şimdi de çek babam çek ediyordu. Gelip ortada durunca, ses soluk kesildi, herkes ona bakmaya başladı. Parmağına doladığı sakalını bıraktı, sıvazlamaya başladı:

"Beni dinleyin," dedi. "Şimdi onlar bu yakınlardadır. Ya kayalıkta, ya ormanlıktadır. Arayacağız. Yalnız bu kadar kalabalıkla olmaz. On kişi kadar. Bulunca öldürmeyecek, eğer ben yoksam orada, bana getireceksiniz. Onun hesabını ben göreceğim. Abdi Ağanın gelini nasıl kaçırılırmış, ona ben öğreteceğim."

Abdi Ağa, lafını bitirince, öteki köylü Rüstem atıldı. Kel kafalı, çiçek bozuğu yüzlü, koca burunlu biriydi:

"Ben söyleyim de, beni dinle ağam," dedi. "Dün akşamdan beri yağmur çiseliyordu değil mi?"

Birkaçı birden:

"Öyle," dedi.

Rüstem sordu:

"Çamurda iz kalır değil mi?"

"Kalır," dediler. "Kalmasa bile... İsterse kalmasın. Belki de kayalıklardan gitmişlerdir. İz izlemeliyiz. Yakındadırlar. Mutlaka bulacağız. İz..."

Abdi Ağa:

"Üç kişi de kasaba yoluna gitsin. Duydum ki, kasabaya kaçmış..."

Sonra döndü, Rüsteme sordu:

"Kim izleyecek izi?"

"Topal Ali var."

Birkaç ses:

"Topal Ali, eğer gönlü isterse, yağmur olmasın isterse, kuru toprağı, kayayı, kuşu bile izler," dedi.

Rüstem:

"Kuşu bile izler. Yeter ki kanadının bir yanı azıcık toprağa değsin. Uçan kuşu bile izler."

Abdi Ağa:

"Hemen getirin neredeyse, Topal Ali," diye emir verdi.

"Topal Ali burada," dediler.

Topal, bir ayağını ta arkadan sürüyerek, sektire sektire Ağanın karşısına geldi dikildi:

"Ağam," dedi, "korkma onun için. Hiç kalbine keder getirme. Eğer İnce Memed toprağa bastıysa, ben onu bulurum. Kuş olup uçmadıysa ben onu bulurum. Yüreğine hiç gam, keder getirme..."

Topal Alinin köylüleri de boyuna Aliyi, öteki köylülere, Ağaya övüp duruyorlar.

"Bu Topal Ali bizim köyde ne kadar hırsızlık olduysa buldu."

"On beş yıldır bizim köyden iğne bile çalınmadı."

"Topal Alinin yüzünden..."

"Topal Aliynen geyik avına gitmeli..."

"Taşların, kayaların üstünde hiç iz görünür mü? Topal Ali kayalardan iz süre süre geyiğin otladığı yere kadar götürür."

"Topal Ali demişler buna Ağam!"

"Bu yanlarda sansar kalmadı."

"Topal Alinin yüzünden."

"İnce Memed çocuğu göğe çekilmişse de bulur."

Hiçbir kalabalığa girmeyen, köyün içine bile binde bir çıkan Hösük de gelmişti Ağanın evinin önüne. Hani Pancar Hösük var ya, işte o. Hösük Topal Aliyi eskiden beri tanırdı. Topal Aliyle, yıllardan beri bir tarlada, yan yana çift sürerlerdi. Topalın ne yaman bir izci olduğunu bilirdi. Zaten bu yanlarda bilmeyen yoktu. Abdi Ağa da duymuştu ününü Topalın. Köylülerin onu bu kadar övmeleri tanıtmak için değil, övünmek içindi.

Hösük baktı ki Topal, Memedin izini sürmeyi üstüne aldı. Topal, Memed neredeyse, hangi yolda beldeyse, mağarada kovuktaysa eliyle koymuş gibi bulacaktı. Nasıl etse de şöyle çaktırmadan Topalla bir konuşabilse. Topal onu kırmazdı. Bunca yıl birlikte tuz ekmek yemişlerdi. Topal hayran, köylülerin Ağaya kendisini övmelerini dinliyordu.

Onlar Topalı övdükçe, Topal da: "Evelallah sayende Ağam..." diye kabarıyordu.

Yiğit adam desinler, iyi adam desinler, Topal gibi adam yok şu köyler içinde desinler. Topal Alinin umurunda değildir. Oralı bile olmaz. Yalnız, "Topal gibi izci bulunmaz," dediler miydi kıvancına sınır olmazdı.

Topala işi düşenler, bir iki gün önce, Topalın kulağının duyacağı yerlerde, "Topal gibi izci var mı bu dünyada! Böyle izci!.. Adana toprağını bir bir gez bulunmaz. Analar bir tek izci doğurmuş, o da Topal Ali," diye konuşurlar, konuşmalarını Alinin duyduğunu anlayınca, ona başvururlardı. Bundan sonra Topal Aliden istedikleri neyse alırlardı. Böyle bir adamın işini Ali, ölür gene yapardı.

Topal, kalabalıktan ayrılıp izin başını bulmak üzere Hatçelerin evine giderken Hösük arkasından yetişti:

"Dur hele Ali," dedi. "Sana bir çift sözüm var."

Ali:

"Oooo Hösük kardaş!" diye boynuna sarıldı. "Hösük kardaş seni bir göresim geldi ki sorma gitsin. Bugünlerde ziyaretine gelecektim. Yaa Hösük kardaş. Ne var, ne yok Hösük kardaş? Hösük kardaş? Şu işi bitireyim de bu gece sende kalırım. Hösük kardaş. Buluyum şu oğlanı... Şimdicik bulurum. Ne var insan bulmada?.."

Hösük:

"Şöyle arkamdan gel! Kimse görmesin konuştuğumuzu. Ağa, benden şüphe eder."

Topal Ali merakla Hösüğün arkasına düştü. Demin azıcık durmuş olan yağmur iri tanelerle tekrar düşmeye başladı.

Ağanın evinin önünde Topal Aliye at hazırlıyorlardı. Atla iz sürülür mü? Topal Ali gözü kapalı bile sürer böyle izi.

Hösük, bir damın karartısına vardı sindi. Yanına gelen Aliye kırgın:

"Bre kardaşım, gel otur yanıma şöyle. Bre Ali, nasıl edip de teslim edicen fıkarayı Abdiye. Sen bunu nasıl yaparsın?" dedi. "Kıyma İnce Memede! Kıyma öksüze! Kıyma İbrahimin bir oğluna! İbrahim gibi iyi adam var mıydı? Seni de çok severdi. Mezarında kemikleri sızlar sonra. Bilirim. Hemen şimdi elinle koymuş gibi bulursun. Abdi ona çok kötülük eder. Kötülüğü sen etmiş olursun ona. Sana bir şey söyleyim mi Ali? Sen bun-

ların yolunu şaşırt bugün. Memed, bugünü de geçirirse kurtulur. Çocukluğunda Memed, Kesme köyündeki Süleymanın evine kaçmıştı. Herkes öldü sandıydı onu. Altı ay mı, bir yıl mı sonra ne, ben gördüm de anasına ben haber verdim sağlığını. Yaa öyle olduydu o zaman. Herkes öldü biliyordu oğlanı. Başını sokar bir yere. Gel kardaş şaşırt bunları. Kim bilir fıkaracıklar şimdi bu yağmurda yaşta nereye sokuldular? Bu kıyamette neredeler acep şimdi? Titreşiyorlardır şimdi. Ha Ali! Bana bir şey söyle Ali. Vazgeç bu işten."

Hösük konuştukça Topal renkten renge giriyordu. Halbuki az önce iz sürecek, kocaman bir köyün önünde iz sürecek, kaçanları bulacak diye ne kadar seviniyordu. Hösük konuştukça, o ağzını açmıyor, toprağa bakıyordu.

O sustukça, Hösük acı acı söylüyordu:

"Ya kardaşım Ali, fıkaracıklar şimdi sokulmuşlardır biribirlerine, titriyorlardır bir ağacın altında. Üstlerinden, yağmur değil bu, bir ırmak akıyordur şimdi. Bir ırmak durmadan akıyor. Ali kardaş! Korkuyorlar şimdi fıkaracıklar. Adamın yüreği parçalanır hallerine! Şu yağmurun da ettiğine bak! Durmuyor etmiyor. Şunların haline acısa da dursa, dursa Ali kardaş! Bir kuş parlasa korkuyorlar... Bir sıçan kaçsa, bir kertenkele tırmansa ağaca... Yürekleri göğüslerine sığmıyor şimdi. Ha geldiler, ha gelecekler diye. Bunlar sevdalılar Ali! Karasevdalılara kötülük eden onmaz. Eli kurur. Kupkuru bir ağaç gibi suyu çekiliverir. Eli kurur. Şaşırt yollarını Ali. Kurtar karasevdalıları. Cennetten sana bir köşk hazırdır. Hemencecik hazırlarlar köşkü. De Ali! De bana söz ver!"

Hösük, Alinin gözlerinin içine, gözlerini dikti baktı. Bunu yapmazsan olmaz mı, der gibi baktı. Öteki ağzını açıp tek mi çift mi demedi. Hösük, Alinin elini tutup tekrar başladı:

"Bak sana deyim ki Ali! Bunlar daha çocukluktan sevişirler. Kız, Memedi bir gün görmese yemek yiyemez, gözlerine uyku girmez, hüngür hüngür ağlar. Onları Allah nişanlamış, haberin var mı Ali? Allah! Bu Memed, Kesme köyüne kaçtı da, hani ben haber verdiydim anasına, kız o gelinceye kadar hasta yattı. Deliye döndü. Bu böyle kardaşım Ali. Bu, böyle işte! Gerisini sen düşün Alim. Sonra, tuttular kızı, verdiler Abdinin kel yiğe-

nine. Onlar da kaçtılar. Gerisini sen düşün. Bir kuş, bir çalıya sığınır. O çalı da, o kuşu saklar. Memed sana sığındı Ali. Sebep olma. Sen bu işi yaparsan Abdi sana dost olur ama, bir koca köy sana düşman kesilir. Abdi dost olsun da diyeceksin. Öyle değil Alim! İş öyle değil. Sen bilirsin Alim. Benim sana diyeceğim bu kadar."

Omuzları düşmüş, yorgun yüzü kederden değişmiş olarak Ali, Hösüğe hiçbir şey demeden ayağa kalktı. Hösük arkasından:

"Bir köy sana düşman kesilir," dedi.

Sonra, arkasından yetişip, kulağına:

"Karasevdalıları ayıranın onduğunu duydun mu hiç? Aralarına kara çalı olma sevdalıların. Yuva bozanın yuvası bozulur Ali! Bir köy bayram etti Ali, sevdalılar kavuştu diye. Çürük bir ağaca dönersin. Bir köy sana düşman kesilir. Bak, oğlanın anasını ne hale getirdiler çamurların içinde yatıyor daha! Belki de... Düşün Ali!"

Bu sırada, at hazırlanmıştı. Aliyi çağırdılar. Bir delikanlı hürmetlice atı tutmuş onu bekliyordu. Atın terkisinde de uzun tüylü, kara bir yamçı bağlıydı.

Yağmur siyim siyim yağıyordu.

Bütün köylü, çoluk çocuk dışarda. Bütün gözler Topalın üstünde. Topal, yüzlerce çift gözün ağırlığını, deliciliğini üstünde duyuyordu. Topal bacağına o ezeli ağrısı gene girdi. Ağrı dayanılır gibi değil. Ne zaman bir müşkül içinde kalmışsa o ağrı gelmiş, her zaman topal bacağına yapışmıştır. Dayanılır gibi değil.

Cümle köy, taşı toprağı, insanı, hayvanıyla Topala içinden beddualar ediyordu.

Hatçelerin evinin önündeki dut ağacının altında iki iz yan yanaydı. İzi sürdü. Önce Hatçelerin evini dört beş sefer dolandı. Köyün bütün çocukları arkasındaydı. Sonra gelişigüzel köyün içine daldı. Bir zaman köyün içinde dolandı durdu.

Hösüğün yanında, iki üç köylü duruyor:

"Topala ne söyledin?" diye soruyorlardı.

O övünerek:

"Söyledim söyleyeceğimi. Topal beni kırmaz sanırsam."

Köyün içinde başıboş dolandığını görünce sevindi. Topal, köyün içinde dolaşır da iz mi arardı? Başından aldı mıydı, sonuna kadar götürürdü izi. Çorap söküğü... Topalın böyle dolaşmasında hayırlı bir iş vardı.

Laf ağızdan ağıza dolaştı:

"Topalın böyle dolaşmasında hayırlı bir iş var."

"Kim söyledi?"

"Hösük söyledi."

"Kim?"

"Pancar."

Hösük:

"Topal, köyün içinde dolanıp duruyor. Allah bilir ya, yüreği acıdı sevdalılara. Onların yollarını şaşırtacak. De görüyüm seni Topal!"

Kel Ali:

"Ben o Topalı bilirim," diyordu. "Topal babasının izini bile sürer. Bulunca asacaklarını bile bile babasını, gene sürer izini. Yeter ki ona sürecek iz olsun. Dayanamaz. Topal, iyi adam, hoş adam, sevdalılara da yüreği parçalanıyor ya, iz sürmemek elinden gelmez. İz sürmeye gelince hiçbir şey geçemez önüne onun. Kendisini öldüreceklerini bilse bile, ötesinde ölümünü görecek bile olsa, bir iz ver önüne, sürer götürür."

Hösük:

"Peki Kel Ali," dedi, "belki on kere evi dolaştı. Çoktan beri de köyün içinde dolanıp duruyor, iz sürüyor, diyelim. Memed kızı aldı da kapı kapı dolaşmadı ya. Kız kaçıran adam, arkasına bile bakmaz. Topal Aliyse iz şaşıracak adam değil. Hele bu yağmurda... Ben ona dedim ki... Ali! dedim... Bir daha bakma yüzüme..."

Kel Ali bu lafları düşündü. Yüzünde bir umut, bir sevinç belli oldu:

"Allah vere de huyu değişmiş ola Topalın. Dönüp durduğuna bakılınca köyün içinde, huyu değişmiş... De, Topal Ali, göreyim seni!"

Topal Ali gitti geldi, gitti geldi. Kapıların önünde attan inip, toprağı iyice araştırdı. Taşlara baktı. Bir iz bulabilmek için ne yapılmak gerekiyorsa, hepsini yapıyordu. Yalnız asıl izin bu-

lunduğu yere bir türlü yaklaşamıyordu. Korkuyordu. Biliyordu ki izi bir daha görürse dayanamayacak alıp götürecekti. İz izler gibi yaparak köyün dışına çıktı. İçinden, dolduruvermek atı, başını alıp kaçmak geliyordu. Doludizgin!.. Ormanlığa gözünü dikti uzun uzun baktı. İzin yönü doğru ormanın içine gidiyordu. Sevişen iki insanı görür gibi oldu. Kafasında her şey altüst oldu.

Yağmur usul usul çiseliyordu.

Atının başını tekrar Hatçelerin evine doğru çevirdi. Geldi, Hatçelerin evinin önündeki dut ağacının yanındaki çitin üstünde durdu. Yerde upuzun bir çarık izi yatıyordu. Kendi kendine: "Çarık daha yeni dikilmiş," dedi. "Tüyleri uzun. Bu, olsa olsa kışın ölmüş bir tosun derisi olabilir." Gözünün önüne yeniden ormanda sevişenler geldi. Usul usul çiseleyen yağmurun altında. Her bir yerini bir merak ateşi sardı. Yakıyordu.

Dalmış gitmişken, köylülerden biri yaklaştı:

"Ne o Ali?" dedi. "Burada uyuyup kalacaksın. Abdi Ağa sabırsızlanıyor. Ne dolanıp duruyor köyün içinde, diyor. Diyor ki, bu kadar övdüğünüz Topal Alinin sürdüğü iz bu mu?"

Bunlar böyle konuşurlarken, Abdi Ağa doludizgin sürdüğü atının başını tam yanlarında çekti:

"Ne o?" dedi. "İzci başı ne o? Maşallah izci başı, sen ne iz sürermişsin! Sabahtan beri tapusunu çıkaracakmışsın gibi köyün içini dolandın durdun. Şimdi de bu çitin dibinde uyuyacaksın."

Topal Alinin gözleri karardı. Abdi Ağaya hızla atının başını çevirdi:

"Ağa," dedi, "sor köylülere bakalım, yeni çarık giymiş mi? Bu çarık kışın ölen bir tosunun derisi mi?"

Ağa, köylülere döndü:

"Doğru mu?" diye sordu.

Bir köylü:

"Doğru," dedi. "Kışın İsmailin tosunu öldüydü. Değirmenci İsmail var ya, işte onun, bir giyimlik de Memed aldıydı ondan."

Ağa, Topal Aliye:

"Doğruymuş... De göster hünerini Ali!" dedi.

Ali, boynunu içine çekti. Altındaki atı kırbaçladı. Abdi Ağayla yedi sekiz atlı da onun arkasından köyün dışına çıktılar. Kayalara gelince Ali atın başını çekti. Ötekiler de çektiler.

İz kayalara gidiyordu. Ali, gerçekten şaşırdı bu işe. İzlerin yönü ormandaydı oysaki... Kayadaki izleri araştırdı.

"Kayadan gitmişler. İnin atlardan da kayadan sürelim izleri," dedi.

Atları birisine teslim ettiler. Alinin ardına takıldılar. Kayaların arasında azıcık bir toprak parçası gördüler. Toprak parçasında üç tane sarı çiçek açmıştı. Toprak parçası kapkara, ışıl ışıldı. Sarı çiçekler parlıyorlardı. Sarı çiçeğin birisi yan yatmıştı. Ali, onu arkadakilere gösterdi:

"Biliyor musunuz, bu neden yatmış da ötekiler dimdik duruyor? Dün akşam, yahut gece yarısı üstüne birisi basmış. Çarığın yan tarafı, bakın şuraya bir iz bırakmış."

Sonra Ali kayalıkta döndü dolaştı. Abdi Ağa, arkasını hiç bırakmıyordu. Sivri bir kayanın dibine gelince:

"İşte buradan dönmüşler," dedi.

Yeniden atların yanına geldiler.

Artık, ormana doğru izler apaşikardı. Ötekiler bile izleri gözleyebiliyorlardı. Ormanın kıyısına gelince Ali durdu. Yüzü sapsarı, kül gibi oldu, sonra da morardı. İzler ormanlıktaki kayalığa doğru yön değiştirmişti. Bu, bir kör yürüyüşüydü... İz bir zaman doğru gidiyor, gidiyor, dönüp başka yöne vuruyor, yeniden dönüyordu. Ali, izin böyle döne döne, böyle birkaç kere aynı yere geldiğini gördü, acıdı. İçinden: "Şu Abdiyi alıp, ormanın aşağısına götüreyim, kurtulsun fıkaracıklar," geçti.

Bir ağacın kökünün dibinde yeşil bir ot bitmişti. Ot, terütaze, köke doğru yaslanmıştı. Otun yarısı ezilmişti. Onun arkasında da bir ağaç kıymığı toprağa gömülmüştü.

Yağmur yeniden şiddetlenmeye başladı. Topal Ali terkideki yamçıyı sırtına aldı. Ötekiler susuyorlardı.

Abdi Ağa:

"Vakit geçiyor Ali," dedi. "Gene izi mi yitirdin?"

"Yok," dedi. "Yürüyün." Atı ormana sürdü.

Bu sefer izi, gerçekten yitirdi. Abdiye döndü:

"İzin ucunu kaçırdım," dedi.

Abdi Ağa:

"Senin hünerin bu muydu? Bu muydu Topal Ali?" diye söylendi.

Nişanlı en arkada. Elinde çıplak bir tabanca... Kabzayı sıkıyor.

Ali, Abdi Ağanın sözüne içerledi:

"Şimdi çıkarırım izi," dedi. "Bunlar yakınlarda olmalıdırlar. Burada fırtınaya tutulmuşlar. Çok dönmüşler buralarda. Onun için izi şaşırdım."

Epeyce aradıktan sonra izi gene doğrulttu. Orman üst üste, sıktı. Atlar gidemeyecek bir hal aldı. Atları bıraktılar, yollarına yaya devam ettiler.

Ali:

"İşte buradan bir dal kırmışlar," dedi.

Sonra heyecanlandı:

"Yaklaştık... Buradan da bir kucak çalı almışlar. Kuru çalı. İz, kayalığa doğru gidiyor."

Topal Aliyle Abdi Ağadan başka hepsi sırılsıklam olmuşlardı.

Abdi, nişanlıya döndü:

"Sen neden yamçını almadın?" diye sordu.

Öteki cevap verecek halde değildi. Elindeki tabancası düşecekmiş gibi titriyordu.

Topal Ali kayalığa doğru koşmaya başladı. Heyecandan tıkanıyordu. Arkasından ötekiler de koştular.

Ali:

"Buldum," dedi. "Şu koca kayalığın altındalar. Yavaş olun."

Abdi Ağa gerilerden bağırıyordu:

"Oradalar mı? Bir şey söylesene Ali!"

Aliden ses sada çıkmıyordu. Soluk soluğa Abdi de geldi. Alinin durduğu yerde durup bakmaya başladı. Geriye kalanlar da geldiler, sıralandılar.

Ali söze başladı:

"Burada," dedi, "ateş yakmışlar. Şu çalının üstünde, elbiselerini serip kurutmuşlar. Ateşi kibritle değil, kavla yakmışlar..."

Kovuğun arka tarafına, kuru topraklı yere gitti. Toprağa eğildi. Uzun zaman araştırdı. Toprakta, kızın geniş, sert kalçalarının izini seçebildi. Kalçaların biraz üstünde omuz kürekleri nin yeri belli oluyordu.

"Gelin, gelin!" diye arkadakileri çağırdı. "Gelin de bakın."

Hepsi hep birden eğildiler, toprağa baktılar. Abdi Ağa ne var gibisine Topal Alinin yüzüne baktı.

Ali:

"Olacak olmuş," dedi.

Abdi Ağa, anladı ama gene sordu:

"Yani ne olmuş?" dedi.

Ali:

"Bak Ağa, şurası kızın kalçalarının yeri. Şurası da kürek kemiklerinin... Şurası da başının geldiği yer. Şu çizgilere bak. Buraya saçları yayılmıştır... Yani Ağam, atı alan..."

Abdi Ağanın yüzü değişti. Bir zaman öyle sustu kaldı. Sonra yavaş yavaş canlandı:

"Nereye gittiler onlar şimdi sana göre?"

Ali:

"Çok yakındalar. Şimdi buluruz."

Günse battı batacak.

Abdi Ağa:

"Karanlığa kalmayalım Ali."

Ali:

"Onlar buradan ayrılalı olsa olsa iki saat olmuştur. İki saatta bu ormanda ne kadar yol yürünür? Üstelik bunların karnı da aç! Isındıkları yerde hiç ekmek kırıntısı yok. Yiyecekleri olsa yerlerdi."

Nişanlı büzülmüş. Her bir yanından sular sızıyor. Dişleri de biribirini dövüyor.

"Bir ateş yakıp da ısınalım," dedi. "Üşümekten öldük."

Ötekiler de:

"Üşümekten öldük," dediler.

Abdi Ağa kızdı:

"Biz onları arayacağız. Siz kalın da ısının," dedi. "Avrat yürekli adamlar."

Aliyle birlikte ormana daldılar. Abdi Ağa, tabancasını çekti.

Nişanlı, Abdi Ağanın kızdığını görünce, ateş yakmaktan vazgeçerek arkasına düştü.

Yavaş yavaş karanlık basıyordu. Ali, tam izin üstündeydi. İz, öylesine belliydi ki, karanlıkta bile sürebilirdi. Artık kapandaydılar. Neredeyse ele geçeceklerdi. İzler, gittikçe tazeleşiyor-

du. Bir çalının ardında, bir çıtırtı duydular. Kulak kabarttılar. Karanlık yavaş yavaş basıyordu.

Abdi:

"Çalıyı çevirin," diye emir verdi.

Ali:

"Burdalar," dedi.

Birden bir kadın çığlığı duydular.

Abdi bağırdı:

"Memedi öldürmeyeceksiniz. Tutup bana getireceksiniz. Onu, ben elimle... Ona ne yapılacaksa, ben elimle yapacağım. Tüyüne dokunmayacaksınız Memedin."

Memed çalının arkasına sinmişti. Eli, tabancasının kabzasındaydı. Tabanca şalvarın sağ cebindeydi. Hiçbir şeyden, hiç kimseden korkmuyordu.

Hatçeye:

"Korkma!" dedi. "Seni onlara vermem."

Çalının içinden ayağa kalktı. Korka korka kendisine doğru ilerleyenlere:

"Teslim," dedi. "Teslim oldum."

Abdi:

"Durun," dedi. "Şu itin yanına ben varayım."

Ötekiler geri geri çekildiler. Abdiyle nişanlı öne düştü. Memed yalnız bir karartı olarak gözüküyordu.

Topal, biraz önce izi sürüp getirdiğinde bir sevinmişti ki... Şimdi bu durumu görünce müthiş bir kedere gömüldü. Her zaman böyle olurdu zaten. Oraya, bir kütüğün üstüne oturdu kaldı. Başını elleri arasına aldı. Kendi kendine söyleniyordu, "Ben, bu işi yapmayacağım. Bir daha yapmayacağım. Vay Memed!"

Abdi Ağa:

"Ulan nankör," dedi. "Ulan ekmeksiz. Bunu mu yapacaktın bana? Seni," dedi, "alıp götüreceğim köye... Gerisini sen düşün..."

Tam bu an, "çıt," diye bir tetiğin düşmesi duyuldu. Ama patlamadı. Abdi arkasını dönüp hışımlı:

"Ulan," dedi, "size demedim mi, ona hiçbir şey yapılmayacak..."

Memed hiç kımıldamıyordu. Heyecanlanmıyor, korkmuyordu. Taş gibi, öylecene durmuş bekliyordu. Bu sırada şalvarının sağ cebindeki eli biraz oynadı. Tabancayı yavaş yavaş tabaka çıkarır gibi heyecansız, dışarı çıkardı. Abdi Ağaya doğrulttu. Sanki hiçbir şey olmuyordu. Öyle dingindi. İki el ateş etti.

Abdi Ağa: "Yandım anam," diyerek yere düşerken, tabancayı nişanlıya çevirdi. Üç el de ona sıktı. O da "yandım," diyerek yere düştü.

Tabancasını cebine soktu. Aynı soğukkanlılıkla:

"Hatçe burada. Kılına dokunursanız, size yapacağımı bilirim."

Hatçeye de:

"Sen şimdilik eve dön. Ben seni sonra, gelir alırım. Başımızı alır, bilinmeyen bir yere gideriz. Sen doğru eve git. Bunlar sana dokunamazlar."

Memede ateş etmeye başladılar. Buna, Memed de şaşırdı. Oysaki Memed, oradan çoktan uzaklaşmıştı. Karanlığa sıkıyorlardı kurşunu.

Gece yarısına doğru ormandan çıktı.

Usul usul yağmur çiseliyordu daha.

10

Kapı usul usul vuruluyordu. Korka korka... Bir zaman duruyor, yeniden başlıyordu.

Kadın, kocasını uyandırdı:

"Kalk hele," dedi. "Kalk. Kapı vuruluyor."

Uykulu erkek birkaç kere kalkmaya davrandıktan sonra, başını yastığa geri koydu. Kapı, bu sefer biraz daha hızlı vuruldu.

Kadın yineledi:

"Kalk hele bre," dedi, "biri kapıyı dövüyor."

Erkek, homurdanarak kalktı. Sallana sallana kapıya vardı:

"Kim o?" diye seslendi.

Dışardaki:

"Benim," dedi. Sesi karıncalanıyordu. Boğazını temizledi.

"Sen kimsin?"

"Aç hele kapıyı. Tanırsın beni."

İçerdeki, kapıyı açtı:

"Gel içeri," dedi. "Öyleyse..."

İçeri, sendeleyerek girdi. Karanlıktı içerisi...

Adam, karısına:

"Karı, şu ışığı yakıver," dedi. "Misafir geldi."

Az sonra ışık yandı. Işığı yaktıktan sonra, kadın yanlarına geldi. Misafirin üstünden sular sızıyordu. Giyitleri bedenine yapışmıştı. Bu misafire hayretle baktılar. Su içinde misafir.

Kadın, nedense, misafirden gözünü bir türlü alamıyordu.

Durdu, baktı. Boyuna baktı. Gözlerine, saçlarına baktı, bulamadı:

"Bu misafiri gözüm ısırıyor ya," dedi sonunda... "Çıkaramıyorum."

Adam, gülümseyerek, her zaman gülümserdi:

"Benim de," dedi. "Benim de gözlerim artık almıyor ya, gene de gözüm ısırıyor misafiri. Kestiremiyorum."

Konuğun omuzuna elini bastırdı, baktı:

"Bilemeyeceğim. Tanıdığım bir surat ama, bilemeyeceğim."

Karısına:

"Karı," dedi, "öyle görüyorum ki misafir üşümüş. Islak. Bir ateş yakıver."

Misafire:

"De bakalım misafir sen kimsin? Gözüm ısırdı ya, bilemedim."

Misafir:

"Emmi," dedi, "ben İnce Memedim."

Süleyman, öteki gözden odun getirmekte olan karısına seslendi:

"Avrat," dedi, "bak hele gelen kimmiş! Bak hele!"

Kadın:

"Kimmiş?" diye heyecanla sordu.

"Bizim İnce Memed. Maşallah tosun gibi olmuş. Babayiğit. Ben de bugünlerde duruyor duruyor senin lafını ediyordum. Noldu bu çocuğa? diyordum. Demek yüreğime doğuyormuş."

Kadın:

"Yaaa yavrum," dedi, "bugünlerde hep Süleyman Emmin durup durup seni anıyordu."

Süleyman çok yaşlanmıştı. Kaşları uzamış, püskül püskül, apak olmuş, gözlerinin üstüne düşmüştü. Sakalı da çok uzundu. Bir pamuk yığını gibi. Bu hal, Süleymana heybet veriyordu.

Kadın, bir kat erkek çamaşırı getirdi Memedin önüne attı:

"Soyun da yavrum, bunları giy," dedi. "Sonra satlıcan olursun."

Memed, evin karanlık bir köşesine gitti, orada soyundu. Geldi, don gömlekle ocağın başına oturdu.

Süleyman:

"Eeee?" dedi.

Memed:

"Sizi çok göresim geliyordu ama, nidersin! Köycülük."

Süleyman, Memede takıldı:

"O köye daha gidemedin mi Memed?" dedi.

Memed, acı acı gülerek:

"Gidemedik," derken kafasının karanlığında bir top sarı ışık şavkıdı.

Süleyman:

"Sormak acep olmasın. Bu gece bu ne hal Memed?"

Memed:

"Anlatırım," dedi. "Derdime bir çare bulursun diye sana geldim. Dünyada senden başka tanıdığım kimse yok. Bana yardım edecek hiç kimsem yok senden başka."

Kadın:

"Üşümüşsün yavru," dedi. "Bir çorba koyayım da iç. Üşümüşsün."

Memed, sıcak çorba tasını eline alınca, yıllar önce aynı ocağın, aynı köşesinde gene böyle üşürken çorba içişini anımsadı. O zaman yalnızdı. O zaman korkuyordu. Her şeyden korkuyordu. Orman üstüne üstüne geliyordu. Korkuyordu. Şimdi cesur. Karar vermiş. Dünyası yırtılmış, geniş. Hür olmanın tadını tadıyor. Yaptığından hiç de pişman değil.

Kadın:

"Siz oturun konuşun. Ben gidip yatacağım."

Kadın gittikten sonra:

"De anlat bakalım Memedim," dedi, Süleyman.

Memed:

"Abdiyi de öldürdüm, yiğenini de," diye başlayınca, Süleyman:

"Ne zaman?" diye hayretle sordu.

Memed:

"Bugün karanlık kavuşurken."

Süleyman:

"Doğru musun Memed?" diye inanmaz inanmaz sordu. "Hiç adam öldürmüş hali yok sende."

Memed:

"Oldu bir kere. Ne yapalım, kader böyle imiş."

Olanı biteni inceden inceye Süleymana anlattı. Şafağın horozları ötüşüyorlardı. Bitirdikten sonra Süleyman:

"Ellerine sağlık yavrum," dedi. "İyi yapmışsın. Eee şimdi ne yapmak niyetindesin bakalım yavrum?"

Memed:

"Gidip hükümete teslim olmayacağım herhalde. Dağa çıkacağım."

Süleyman:

"Sen bugün yat hele, gerisini yarın düşünürüz."

Memed:

"Burada kıstırmasınlar beni?"

Süleyman:

"Kimsenin aklına gelmez. Adam vurup da gidip burnunun dibindeki köyde saklanacağın kimsenin aklına gelmez."

Memed:

"Öyle," dedi.

Süleyman:

"Onlar seni ararlarsa eğer, uzak köylerde, dağlarda ararlar..."

Duvara dizi dizi nakışlı çuvallar dayalıydı. Süleyman, Memedi çağırdı:

"Gel de Memed," dedi, "şu çuvalları beri alalım. Ne olur ne olmaz, gene biz tedbirimizi alalım. Çuvalların arkasına sana yatak yapacağım."

Bir zaman uğraşa terleye ikisi, çuvalları duvardan bir insan sığacak kadar ayırdılar. Arkasına Süleyman, bir yatak yaptıktan sonra:

"De, gir yat," dedi. "İstersen bir ay yat. Kimse şüphe etmez buradan. Şimdi üstüne bir de çul çektim miydi... Ha yat, de yat."

Memed, ona hiçbir şey söylemeden yatağa girdi.

Süleyman kapıyı iyice sürmeledikten sonra, yatağına geldi. Karısı uyumuştu. Uyandırdı:

"Bana bak," dedi, "Memedin yatağını çuvalların arkasına yaptım. Geline, oğlana, hiç kimseye Memedin bize geldiğini söylemeyeceksin."

Kadın:

"Olur," dedi, başı yastığa düştü.

Memed, yatakta bir zaman Hatçeyi düşündü. Abdinin kıvranıp düşmesini getirdi gözlerinin önüne. Abdi, hiç beklemi-

yordu bunu. Nişanlının bağırmasını, elleriyle toprağı yırtışını, dişlerini ağaçlara, toprağa kıvranarak geçirişini ve sonra birdenbire çözülüp yere, kanlar içinde serilişini... Bir adam görmüştü o sırada. Herkes, ona kurşun sıkarken, bu adam başını elleri arasına almış, bir kütüğün üstüne oturmuş, efkarlı efkarlı sallanıyordu. Büyük bir keder içinde kıvrandığı belli oluyordu. Buna bir türlü akıl erdiremedi. Kimdi bu?

Sonra her şeyi unuttu. Yeniden doğmuş gibi kafasının içi tertemizdi. Işıklıydı. Hiçbir şey olmamış gibi uyudu.

Çok neşeli uyandı. Olacak olmuştu. Dün geceyi düşünürken, o, iki iğne ucu gibi ışık geldi gözlerine yine çakıldı.

Süleyman:

"Bana bak!" dedi. "Ben sabahleyin kalktım köyü kolaçan ettim. Abdinin vurulma haberi gelmiş bile. Belki burayı da ararlar. Bu gece seninle dağa çıkıp eşkıyaları arayacağız."

Memedin, buna sevindiği yüzünden belliydi.

Süleyman:

"Deli Durdu bize akraba gelir. Benim çok iyiliğimi gördü. Seni korur. Onun yanında üç aydan fazla eğleşme. İtin biri. Onu çok yaşatmazlar dağda. Bir gün nasıl olsa vurulacak. Onun gibi bir eşkıyanın bir yıldan fazla dağda kaldığı görülmemiş ama, bunda bir şey var. Gene de benim bildiğime göre çok yaşamaz. Yerini yap, onun yanından ayrılmaya bak. Zaten, seninki bir iki aylık bir deneme, alışma. Ondan sonra kendine bir çete kurarsın. Bak! Sana tekrar söylüyorum o itlen dolaşma uzun boylu. Eşkıya değil soyguncu, hırsız... Sen olmasan yüzüne bakmazdım o itin. Bir taraftan da Deli Durdu iyi çocuk. Onu köylüleri bozdu. Köyüne misafir gitmiş bir gün, kendi köylüsü ona delice yedirip candarmaların tuzağına düşürmüşler. Zor bela kurtulmuş. İşte ondan sonra azdı. Her neyse... Bir iki ay idare et sen."

Memed:

"Deli Durdunun çetesi büyük mü?" diye sordu.

Süleyman:

"Ne kadar it varsa buralarda onun başında. İpten kazıktan kurtulmuşun hepsi onun başında. Bak, daha çok gençsin. Ama, pişeceksin. Uzun zaman dağda kalır mısın, kalmaz mısın onun

orasını Allah bilir. Dediklerimi iyi dinle. İşine yarar sanırsam. Eşkıyalarla çok düştüm kalktım. Bilirim. Çoğunun akıbetini gördüm. Varır varmaz çeteye öyle hemen herkesle can ciğer olma. Onlar, hemencecik seninle arkadaş olmak isterler, sana karşı hoş, yumuşak görünürler, arkadaş görünürler, seninle çok ilgilenirler, derdi olan derdini açar sana, insanlar böyledir. Sen kendini hiçbir zaman açmayacaksın. Kapıp koyuvermeyeceksin. Tesirin o zaman iyi olur üzerlerinde. Ağırbaşlı davranacaksın. Eşkıyalıkta yanındakilere tesir şarttır. Ha ne diyordum, hemencecik hepsiyle tanışıp, ahbap olayım deme. Bir zayıf damarını keşfederlerse ömrünün sonuna kadar rahat edemezsin. Onların yanlarında on paralık onurun kalmaz. Gün geçtikçe hepsini iyice tanırsın. İnsanları sözleriyle değil, hareketleriyle ölç! Ondan sonra da arkadaş olabileceğin insanı seç. İpin ucunu bir verirsen ellerine yandığın günün resmidir. Hapisaneyle dağın biribirlerinden zerrece farkı yoktur. İki yerde de reisler var, geriye kalanlar reislerin kullarıdır. Hem de ne aşağılık kullar... Reisler insan gibi yaşarlar, ötekiler köpek gibi... Sen reis olacaksın. Ama ötekileri köle gibi kullanma. Senin yaşamayın sırrı bu olsun. Varır varmaz şimdi, Deli Durdu sana bir mavzer verir. Öteki silahları, sen gün geçtikçe temin edersin. Ben, şimdi gideyim de Deli Durdu nerelerde geziyor, onu öğreneyim."

Köylülerden biri Deli Durdunun yataklığını yapardı. Süleyman onun evine gitti. Ondan, Deli Durdunun yerini yurdunu öğrendi.

Durdu, karşıdaki Aksöğüt köyündendi. Süleyman onu çocukluğundan beri tanırdı. Babası, harbe gitmiş, bir daha da dönmemişti. Azıcık akraba oldukları için Süleyman ona, anasına yardım etmişti. Daha doğrusu açlıktan ölmemelerine sebep olmuştu. Çocukluğunda da ele avuca sığmaz it oğlu itin biriydi.

Beş yıldır da dağdaydı. Yakmadığı ev, yıkmadığı yuva kalmamıştı. Bu taraf köylüler, elinden zar ağlıyorlardı. Yollardan kimse geçemez olmuştu. Yakaladığını, nesi var, nesi yok, çırılçıplak soyuyor bırakıyordu. Her şeyini, ama her şeyini, donunu bile alıyordu. Dostluk, ahbaplık bilmezdi Deli Durdu. Kardeşini, anasını, babasını dinlemezdi. Doğrusu bu ya, Süleyman

Memedi ona götürmeye korkuyordu. Aklına bir eserse, çocuğu vuruverirdi.

Süleyman Memede:

"O deli itin yerini öğrendim," dedi. "Duman tepesinde imiş. Biz, Duman tepesine çıkıp üç el ateş edeceğiz, Deli Durdunun adamları gelip bizi alacaklar. Ben bu deliye çok çok da güvenemiyorum ya... Neyse... Benim hatırımı çok sayar. Bu yanlarda başka çete olsa... Yok."

Gün battıktan sonra, Süleyman önde, Memed arkada yola çıktılar. Köyü çıkınca Süleyman arkasına döndü:

"Bre Memed," dedi, "sen şimdi eşkıya oluyorsun gayri, gelip de bizim evi basma e mi?"

"Önce sizin evi soyarım. Eşkıyalığın şanındandır. Ben, Deli Durdu çetesinden değil miyim?"

Süleyman, kahkahayla gülerek:

"Hele! Hele!" dedi.

Memed:

"Doğru söylemiyor muyum?" diye sordu.

Süleymanın yüzü değişti:

"Memedim," dedi, "kötü bir şey yapsaydın, başka herhangi bir adamı öldürseydin, seni götürür elimle hükümete teslim ederdim."

Memed:

"Ben de başka insana kıyamazdım zaten," dedi.

Süleyman, olduğu yerde zınk diye durdu. Memedin yakasından tuttu. Gözlerini gözlerine dikti:

"Bana bak! Oğlum İnce Memed," dedi. "Suçsuz adamı, az suçu olan adamı, parası için adam öldürürsen iki elim yakanda olsun."

Memed, dingin:

"Bundan sonra insan öldürmeyeceğim."

Süleyman, yakasını bırakmadan:

"Eğer bir Abdi Ağaya daha rastlarsan, onu da öldürmezsen gene iki elim yakanda olsun. Yüz tane Abdi Ağa görürsen, yüzünü de öldür..."

Memed, gülerek:

"Söz," dedi. "Yüz tane bulursam, yüzünü de..."

Yağmur, sabahleyin kesilmişti. Ova çamurdu. Ama şimdi dağa tırmanıyorlardı. Bastıkları yer küçücük taşlıydı. Taşlar, ayaklarının altında kayıyordu. Hava çürük ağaç, acı çiçek, ot kokuyordu. Gökteki yıldızlar iri iri... Her birinin yöresini aydınlık bir halka çevirmiş... Bir kuş vardır oğlak gibi meler, işte arada bir de o meliyordu. Biraz daha yukarılara çıkınca bir yusufçuk kuşu öttü. "Yuusuuufçuuuuuuuuk!"

Dumantepenin sivrisinin altına gelince Süleyman:

"İnce Memed," dedi, "çıkar da tabancanı üç el ateş et!"

Soluk soluğa toprağa çöktü. Soluğu taşıyordu:

"Oooof!" dedi, "ooof kocalık... Vay gençlik vay!"

Memed, bu sırada havaya üç el boşalttı.

Ta uzaktan, kayalıkları yankılandıran bir el silah karşılık verdi.

Süleyman:

"Vay vay dizlerim," diye inleyerek kalktı. "Haydi yavrum oraya doğru yürüyelim."

Memed, Süleymanın koluna girdi.

Tam yanlarında, bir el daha ateş edilince durdular.

Süleyman:

"Ne o, it dölleri beni mi vuracaksınız?" diye bağırdı.

Genç bir ses gürledi:

"Kim o?"

Süleyman:

"Gel ulan, gel de beni Deliye götür."

Sağlarındaki kayanın arkasından bir adam çıktı:

"Siz miydiniz ateş eden?" diye sordu.

Süleyman, tok bir sesle:

"Bizdik," dedi. "Deli nerede? Deliyi göster bana."

Adamın sesi şaşkındı:

"Durdu Ağaya kim gelmiş diyelim?"

Süleyman:

"Kesme köyünden Süleyman Emmi de."

Adam, birden:

"Kusura kalma Süleyman Emmi, sesinden tanıyamadım."

Süleyman:

"Kocalık yavrum," dedi. "Sesi de değiştiriyor. Sen kimsin yavrum? Seni de tanıyamadım."

"Ben," dedi, "Karacaörenden Mustuğun oğlu Cabbarım. Hani size semer yaptırmaya gelirdik babamla. Bize hem semer yapar, hem türkü söylerdin."

Süleyman:

"Acayip," dedi. "Sen de mi eşkıya olduydun? Hiç duymadımdı."

"Oldu, bir kere," dedi. Durduya bağırdı:

"Kesme köyünden Süleyman Emmi imiş..."

Ses kayalara çarpa çarpa dağıldı.

Mağaraya benzer büyük bir kaya kovuğunun önünde bir ateş yanıyordu. Yedi sekiz kişi ateşin yöresine sıralanmış, tüfeklerini temizliyorlardı. Üstlerindeki kaya bir kavak gibi uzanıp gidiyordu. Yanan kocaman ateş kayanın üstüne türlü, korkunç biçimler çiziyordu. Memed kayayı, adamları, silahları, ateşi böyle çırılçıplak görünce içine bir garipseme çöktü.

Karanlıktaki ayak seslerini duyunca, ateş başındaki adamlardan biri ayağa kalktı. Uzun boyluydu. Gölgesi, upuzun biçimlerle oynaşan kayanın üstüne düşüp sallanmaya başladı. Adam, onlara doğru geldi.

Süleyman:

"Sanırım ki bu gelen bizim Deli," dedi.

Cabbar:

"Öyle," dedi. "Durdu Ağam..."

Durdu bağırdı. Sesi zil gibi ötüyordu:

"Hoş geldin Süleyman Emmi! Ne o bu gece vakti? Bize karışmaya mı geldin Süleyman Emmi?"

Süleymanın eline sarıldı öptü.

"Duydum ki ulan Deli," dedi, "duydum ki bu dağların padişahı olmuşsun. Astığın astık, kestiğin kestik..."

Durdu:

"Olduk Süleyman Emmi," dedi. "Vallahi şu aşağı yollardan insan geçirmiyorum. Bu yakınlardan adam geçmesini yasak edeceğim. İnsan ayağı değmeyecek bundan sonra bu topraklara. Buradan Maraşa kadar da ne kadar yol varsa, haracını ben alacağım. Tanısın beni Aksöğüt köyü. Tanısın kimmiş Deli Durdu."

Süleyman:

"Gene deli deli söylenmeye başladın," dedi.

Durdu:

"Eğer daha çok canımı sıkarlarsa, o Aksöğüt köyünü yakar yıkarım, yerle bir eylerim. Yerine de eşek inciri dikerim."

Süleyman:

"Kes böyle lafları deli!" diye çıkıştı.

Durdu:

"Senin haberin yok öyleyse benden," diye söylendi. "Senin haberin yok!"

Süleyman:

"Var," dedi. "Var deli bok. Eşkıyalığı da beş paralık ettiniz."

Durdu:

"Birkaç yıl daha geçsin. Ben yükümü tutayım. Sen eşkıyalık nasıl yapılır görürsün."

"O zamana kadar ben ölürüm. Göremem senin eşkıyalığını. Şimdilik hırsızlığıyın ünü dünyayı tuttu."

Deli Durdu:

"Görürsün görürsün," dedi.

Süleyman kızdı:

"Böyle giderse, bu ağızlan gidersen seni vururlar deli!" dedi. "Ancak senin ölünü görürüm. Gençliğine yazık. Seni bilirsin ki çok severim deli!"

Durdu:

"Bilmem mi beni sevdiğini, bilmem mi sanıyorsun. Sor arkadaşlara, her gün söylerim, kemiğim Allahtansa, etim Süleyman Emmimindir," derim.

Arkadaşlarına döndü sordu:

"Öyle değil mi arkadaşlar?"

"Öyle," dediler.

Süleyman:

"Ben senin hiç yoktan eşkıya çıkmanı istemedim. Peki, söylesene sen niye dağa çıktın? Fiyaka için. Olmaz Durdu. Bu, delilik işte."

Durdu:

"Otur hele Süleyman Emmi," dedi, "otur da bir çay iç."

Süleyman, ellerini dizlerine dayayarak oturdu:

"Bu gençlik geçer mi ele," dedi, "it südükleri, siz dağlarda çürütün gençliği." Sonra, Durduya baktı gülümsedi: "Canıyın

kıymetini de bilirsin deli," dedi, "bu peryavşanları da nereden buldun?"

Bütün ateşin yöresi, bir harman yeri büyüklüğünde fırdolayı peryavşanlarla çevrilmişti. Kalın döşekler gibi yumuşacık sermişlerdi peryavşanları. Geceye, tatlı bir peryavşan kokusu yayılıyordu. Otu gibi, kokusu da yumuşacık, bayıltıcıydı peryavşanın.

Durdu kabardı:

"Sayende buluruz Emmi," dedi. "Bu dağlar bizim."

Süleyman, bir kahkaha attı:

"Hay, deli hay!" dedi. "Demek peryavşan tarlasının da tapusunu çıkardın?"

Memed dikkat ediyordu. Eşkıyaların hepsi de kırmızı fes giymişti. Kırmızı fes dağlarda adetti. Kırmızı fes eşkıyalığın alametidir. Kasketli, şapkalı eşkıya görülmüş değildir. Olmaz. Fesi kim icat etti bu dağlarda belli değil. Kim kullandı şapka devriminden sonra, o da belli değil. Belki, şapka devrimi olduğunda dağda eşkıyalar vardı, onlar fesi çıkarmak gerekliğini duymadılar. Ondan sonra da her dağa çıkan fes giydi başına.

Süleyman oturunca, bütün eşkıyalar geldiler, "hoş geldin," dedikten sonra teker teker elini öptüler. Memede de tuhaf tuhaf bakıyorlardı. Memed, Süleymanın arkacığına oturmuş, başını omuzları arasına gömmüş, küçücük kalmıştı.

"Bu çocuğu sorarsanız, adı İnce Memed. Elinden bir katil çıkmış. Size getirdim," diye Memedi takdim etti. Memed bu sırada, başını yere dikmiş, biraz da küçülmüş gibiydi.

Durdu, bir çocuğa, bir Süleymana baktı. Hayretle sordu:

"Bizimle beraber mi gezecek?"

Süleyman:

"Eğer kabul ederseniz... Etmezseniz de tek başına gezecek."

Durdu:

"Süleyman Emmi!" dedi, "başımızın üstünde yeri var. Sen getirdikten sonra..."

Arka çantasından bir fes çıkardı, Memede attı. Dalgın gibi duran Memed, fesi havada kaptı.

"Al bakalım yiğidim giy şunu! Benim eski festir bu ya, başkası yok şimdi. Sonra iyisini buluruz."

Süleymana döndü, bıyık altından güldü:

"Çok da genç maşallah."

Süleyman, buna alındı:

"Çok genç ama, kırk yıllık Abdi Ağayı yedi. Eşek hırsızlığından dolayı çıkmıyor dağa."

Durdu:

"Abdi Ağayı mı?" diye dehşetle sordu. "Abdi Ağayı ha? Vay anasını!"

Süleyman:

"Ne belledin ya," dedi.

Durdu, Memede inanmaz, hayret dolu gözlerle bakarak:

"Tüfeğin yok herhalde kardaş," dedi. "Abdi Ağayı hakladığına iyi yapmışsın. Eline sağlık. Beş köyün kanını emiyormuş. Aynen sülük gibi..."

Sonra Cabbara döndü:

"Cabbar," dedi, "şu son baskından aldığımız tüfek vardı ya, onu gömdüğün yerden çıkar da getir. Bir iki fişeklik de getir. Mermi de getir."

Bir lokma, incecik çocuğun Abdi Ağayı vurduğuna bir türlü inanamıyordu. Bu sebepten de ona şüpheli bakıyordu.

Bunu sezen Süleyman:

"Yalnız Abdi Ağayı değil, yiğenini de beraber öldürdü. Anladın mı Durdu?"

Durdunun şaşkınlığı bir kat daha arttı:

"Demek yiğenini de beraber ha!"

Memed, bu sefer iyice büzülmüş, ocağın başında küçücük kalmıştı. Üşür gibi bir hali vardı.

Sıcak çayı, ince belli bardaklara doldurup Süleymanla Memede verdiler.

Süleyman, bir baba şefkatiyle Memedin üstüne eğildi:

"Eşkıyalık başlıyor İnce Memed, sıkı dur!"

Ateşe boyuna odun üstüne odun atıyorlardı. Ateş gittikçe büyüyordu. Sıcak çoğaldıkça peryavşanlar daha hoş, daha keskin kokuyordu. Ateşin ışığından gökteki yıldızlar küçücük küçücük, iğne ucu gibi görünüyorlardı.

Durdu: "Sen korkma Süleyman Emmi," dedi. "Ben varken onun kılına hile gelmez."

Süleyman, Durduyu tepeden tırnağa acıyarak süzdü:

"Sen," dedi, "Durdu, dosdoğru ölüme gidiyorsun."

Durdu:

"Neden Emmi?" diye güldü.

Süleyman:

"Eşkıya olan eşkıya dağın tepesine böyle ateş yakmaz. Düşmanın karıncaysa da hor bakma. Bu, açık açık ölüme gitmek demektir."

Durdu, Süleymanın bu lafına da kahkahayla güldü:

"Bre Emmi," dedi, "kim var bu dağın başında? Kim görür?"

"Bir gün görmez, iki gün görmez... Çekirge gibi..."

Durdu:

"Hiç görmez. Görse de Deli Durdunun üstüne candarma mı gelebilir? Vay Emmi vay! Sen daha bilmiyorsun Deli Durduyu. Deli Durdu, bu dağların kartalı gayri. Kim uğrayabilir Deli Durdunun semtine?"

Süleyman:

"Görüşürüz," dedi.

Durdu, lafı değiştirmek için Memede sordu:

"Abdi Ağaya kurşun sıkarken elin titremedi mi hiç?"

Memed:

"Yoooo," dedi. "Hiç titremedi."

Durdu:

"Neresine nişan aldın?"

Memed:

"Göğsüne... Tam yüreğinin olduğu yere..."

Bunu söyledikten sonra, tarif edilmez bir yalnızlık duydu içinden. Yöresindeki her şey silindi gitti. Bu Deli Durduyu hiç sevemedi. İçindeki gariplik bundan mı geliyordu ola? Karşıdaki ateş karardı. Silah temizleyenlerin yüzleri karanlığa karıştı gitti. Kayadaki gölgeler devleştiler, sonra da ortadan yok oldular. Esen yel, yalımları günbatıya doğru yatırıyordu. Birden Süleymana gözü takıldı. O, neşeliydi. Ak sakallı yüzü ateşin yalımında türlü türlü oluyor, değişip duruyordu. Memed düşündü ki, Süleyman kendisine çok güveniyor. Garipsemesi azıcık azaldı. Sonra da dayanılmaz bir uyku bastırdı onu. Olduğu yerde kıvrılakaldı.

Süleyman:

"Çocuklar," dedi. "Şuraya ben de kıvrılayım. Bizim oğlan uyudu."

Durdu:

"Emmi," dedi, "benim sağlam bir asker kaputum var, onu örtün üstüne."

Süleyman:

"Getir," dedi.

Kaputun bir köşesini Memedin üstüne örten Süleyman, onun yanına kıvrıldı.

Sonra, öteki eşkıyalar da yattılar. Bir tanesi nöbetçi kalmış, kayanın sivrisinde bekliyordu.

Memed taş gibi uyandı. Donmuş kalmıştı sanki. Daha gün doğmamıştı. Şimdilik doğacağı da yoktu. Alacakaranlıkta, ocağın kıyısına sıralanıp uyumuş, hala horlayan eşkıyaları gördü. Gözü nöbetçiyi aradı yörede, hiç kimseyi göremedi. Ortalıkta horultudan geçilmiyordu. İçleri rahat uyumayanlar horlar. Doğrudur. Memedin içine, birkaç günden beri ilk defa korku girdi. Şimdi, ikicik, iki tek kişi gelse, bu horul horul uyuyanların hepsini bir çırpıda vurur, bıyığını da bura bura giderdi. Tüfeğinin ağzına kurşun verdikten sonra, nöbete durdu.

İlkin Durdu, arkasından da ötekiler uyandılar. Süleyman da uyandı onlarla birlikte.

Durdu, gözlerini ovuşturarak:

"Nöbetçi," diye seslendi:

Memed:

"Buyur Ağam," diyerek kayadan indi. "Hiçbir şey yok. Kimseyi de görmedim," diye tekmil haberini verdi.

Durdu:

"Sen misin İnce Memed?" diye sordu. "Nöbetçi sen misin?"

"Benim."

Durdu:

"Daha şimdi geldin. Dur hele, daha vakit var nöbete. Dur hele..."

Memed:

"Uykum gelmiyordu da, gittim arkadaştan aldım nöbeti."

Durdu:

"Öyle olur," dedi. "İlkin adamın dağda, bir hafta uykusu gel-

mez. Yüreğine bir gariplik, bir çaresizlik çöker. Dünyada yalnız kalmış gibi olur."

Süleyman uykulu uykulu:

"Bak hele şu bizim deliye, bakındı hele, neler de biliyor!" diye alay etti.

Durdu:

"Bre Süleyman Emmi," dedi, "sen de bana hiçbir şeyi yakıştıramıyorsun. Nolacak bu benim halim?"

Ortalık yavaş yavaş aydınlanıyordu. Daha güneş görünmemişti. Ama, karşı dağın doruğuna gün vurmuştu. Doruk ışık içinde, dağın geriye kalan yerleriyse karanlıktı. Doruktan, gün yavaş yavaş aşağılara indi. Biraz sonra da karşıki sırtın arkasından güneş çıktı.

Süleyman, hiç cevap vermedi Durduya:

"Sağlıcakla kalın," dedi, Memedi alnından öpüp yürüdü.

Durdu:

"Süleyman Emmi, bir çayımızı iç de öyle git," diye arkasından koştu. "Bir çayımızı... Vallahi içmeden bir yere salmam seni."

Süleyman:

"Sağ ol yavrum. Ziyade olsun."

Ceketinin kolundan yakalamıştı:

"Bir çayımızı içmeden seni göndermem," diyordu. "Bin yılın bir başı dağıma gelesin de... Bir çay içmeden ha!.. Salar mıyım seni?"

Süleyman, kendi kendine:

"Bu deliden kurtuluş yok," dedi. "Döneyim bari," dedi. Boynunu büktü.

Durdu:

"Ateşi iyice yakın!" diye emir verdi.

Süleyman:

"Şimdi de dumanı görünür."

Durdu:

"Ne yapayım? Ateş yakmayayım da ne yapayım? Onu da sen göstersene bana."

Süleyman:

"Ben sana hiçbir şey öğretemem oğlum," dedi. "Bütün çarelerini kendin yaratacaksın."

Deli Durdu düşündü. Başını bir iki kere salladı, fesin altından kara kakülleri çıkmış, kıvrışarak alnına dökülmüştü.

Süleyman sözünü sürdürdü:

"Fakir fıkaraya zulmetmeyeceksin. Haksızlara, kötülere istediğini yap. Cesaretine hiç güvenmeyeceksin. Kafanı işleteceksin. Yoksa yaşayamazsın. Burası dağdır. Demir kafese benzer."

Çay çabuk pişti. İnce belli bardağın ilkini gene Süleymana verdiler. Çay buğulanıyordu sabah soğuğunda...

Süleyman ayrılırken:

"Memedin size yardımı dokunabilir. İlk günler hoşça görün Memedimi. İncitmeyin. Kendi haline bırakın. Birkaç günde alışır."

Ayrıldı. Elindeki değneğe çöke çöke inmeye başladı. Beli bükülmüştü ama, gene de çabuk çabuk, bir delikanlı gibi dağdan iniyordu.

Memedin gözleri yaşardı o giderken. İçinden, "kim bilir ne zaman görürüm bir daha onu," dedi. "Belki de hiç göremem." Gözleri dolu dolu oldu. "Dünyada," diyordu, kendi kendine, "şu dünyada ne iyi insanlar var."

Güneş iyice yekinmiş, ortalığı ısıtıyordu.

Durdu, bir taşın dibinde oturup kalmış İnce Memedi çağırdı:

"Gel bakalım İnce Memed, şu yeni tüfeğini bir tecrübe et! Sen, hiç böyle bir tüfekle ateş ettin mi?"

Memed:

"Birkaç kere."

Durdu:

"Bak şu kayada bir leke var..."

Memed:

"Var."

Durdu:

"İşte ona nişan alacaksın..."

Memed, tüfeğini omuzuna çekti. Nişan aldı. Beyaz lekeye ateş etti.

Durdu:

"Vuramadın İnce Memed!" dedi.

Memed:

"Nasıl oldu?" diye kızgınlıkla sordu. "Nasıl oldu da!.."

Durdu:

"Ne bileyim ben," diye omuzlarını silkti. "Vuramadın işte."

Memed, dudaklarını geviyordu. Bu sefer tüfeği iyice omuzuna yerleştirdi. Biraz daha nişan aldı. Tetiğe çöktü.

Durdu:

"İşte bu sefer tamam," dedi. "Ortasından."

Beyaz lekenin oradan hafif bir duman çıkıyordu.

Memed, şaşkın şaşkın:

"Peki öteki neden değmedi ya?" diye sordu.

Durdu:

"Peki," dedi, "İnce Memed, sen her attığını vurur musun?"

Memed:

"Bilmem," dedi, gülümsedi.

Durdunun uzun yüzü gerildi. Genç olmasına karşın, Durdunun yüzü kırışık içindeydi. Ağzı çok büyük, dudakları incecikti. Sağ yanağının üstünden saçlarının içine kadar, uzun bir yanık izi vardı. Çenesi sivriydi ama, çok güçlü görünüyordu. Daima gülerdi. Gülüşünde bir acılık vardı.

"İnce Memed, sende iş var yavrum."

İnce Memedin utangaç bir çocuk gibi yüzü kızardı. Önüne baktı.

Arka arkaya üç defa ıslık çalındı aşağıdan. Kulak kabartıp dinlediler.

Cabbar:

"Haberci geliyor Ağam," diye seslendi.

Az sonra da haberci soluk soluğa çıktı geldi. Daha soluğunu alamadan:

"Aşağıdan, Çanaklının düzünden Akyola doğru beş kadar atlı gidiyor. Hepsinin de üstü başı düzgün... Paralı adamlara benziyorlar."

Durdu, hazırlanmakta olan adamlarına:

"Haydi çabuk hazırlanın, herkes bolca kurşun alsın," diye emir verdi. "Birkaç ocak daha söndürecek Deli Durdu."

Sonra Memede:

"Bak," dedi, "İnce Memed!"

Beyaz yere nişan aldı. Kaya duman içinde kaldı, açıldı.

Övündü:
"Nasıl İnce Memed?"
"Tam ortasından."
Öteki:
"Yaa ortasından," diye gülümsedi.
Sonra ortaya bir göz kırptı:
"Bu ilk avındır İnce Memed. Sıkı dur."
Memed, buna cevap vermedi.
Durdu:
"Tamam mı arkadaşlar?"
Ötekiler:
"Tamam."
Sık meşeler arasından geçen yola indiklerinde gün öğle oluyordu. Yolun bir yanına elli adım elli adım arayla siperlendiler. Bir tanesi de çok ileriye gözcü durdu.

Az sonra yolun ortasında, önünde zayıf, bacakları bacaklarına dayanan boz bir eşek bulunan karmakarışık, gök kır sakallı, uzun bıyıkları bütün ağzını örtmüş, bıyıklarının ucu sigara dumanından sapsarı kesilmiş, sarılığı ta uzaktan belli olan gözlerinin yöresi kırış kırış, kocaman, ayakları toza belenmiş, yamalı şalvarı yalpa vurarak birisi göründü. Usuldan, oynar gibi yürüyerek, bir türkü söylüyordu. Kendi kendine oyunlar yapıyordu küçük küçük. Gülümseyerek türküyü dinlediler:

Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Koynundaki memekler
Turunç olmuş kokuyor
Aman aman kara kız
Zülüfünü tara kız
Baban bekçi tutmaz mı
Koynundaki nara kız

Durdu:
"Teslim," diye bağırdı. "Yakarım."
Türkü kesiliverdi. Adam olduğu yerde kalakaldı.

"Teslimim baba," dedi. "Teslimim. Ne var yani?"

Deli Durdu, siperinden yola atladı:

"Soyun!"

Adam, şaştı kaldı:

"Neyi soyunayım Ağam?"

Durdu:

"Üstündekileri..."

Adam güldü:

"Şaka etme Allahaşkına. Benim elbiseleri ne yapacaksın? Bırak da beni gideyim. Çok yorgunum. Tabanlarımın sızıltısından yıkılacak gibiyim. Bırak beni güzel Ağam..."

Durdu:

"Sen soyun, soyun hele," diye kaşlarını çattı.

Adam, şüpheli şüpheli, yüreği ikircikli, şaka mı ediyor, yoksa ciddi mi diye Durdunun gözlerinin içine yaltaklanan bir köpek sevimliliğinde gülümseyerek bakıyordu.

Durdu, sertçe:

"Haydi haydi bekleme," diye çıkıştı.

Adam, hala inanmayarak gülümsüyordu. Durdu kaşlarını çatıp, adamın bacağına şiddetli bir tekme attı.

Adam, acıdan bağırdı.

Durdu:

"Çıkar diyorum sana. Çıkar!"

Adam, yalvarmaya başladı:

"Paşa Efendi, ben senin ayaklarını öperim. Ellerini de öperim. Benim hiç elbisem yoktur ki... Ben çırılçıplak kalırım. Anadan doğma..."

Şahadet parmağını ağzına soktu sonunda, çıkardı:

"Aha işte böyle çıplak, böyle rut... Yoktur başka Paşa Efendi. Senin ellerini öperim. Ayaklarını da... Alma benim elbiseleri... Sen çok büyük bir paşa efendisin. Ne yapacaksın benim partallarımı? Ellerini öperim, ayaklarını da..."

Durdu:

"Ulan it oğlu it, çıkar diyorum sana. Paşa Efendi! Paşa Efendi!"

Adam, durmadan yalvarıyordu. Sonra da ağlamaya başladı:

"Ben beş aylık gurbetten geliyorum. Çukurovadan. Çalışmadan geliyorum."

Durdu sözünü kesti:

"Demek paran da var?"

Adam, çocuk gibi burnunu çeke çeke ağlıyor:

"Beş aylık gurbette ölmüşüm... Çukurovanın sinekleri öldürmüştür beni..."

Durdu tekrar etti:

"Demek paran da var?"

Adam:

"Azıcık var," dedi. "Şu ihtiyar halimle çeltikte çalıştım. Çamurun içinde, öldüm Çukurovada. Şimdi evime gidiyorum. Etme bunu efendim. Çırılçıplak gönderme beni çoluk çocuğumun arasına..."

Durdu, daha çok kızdı:

"Daha iyi ya. Çıkar çıkar..."

Adam, kıvranıyordu. Durdu, hançerini çekti. Hançer pırıl pırıl etti güneşi görünce... Ucunu azıcık adama batırdı. Adam, havaya hopladı, bağırdı:

"Öldürme beni," dedi. "Çoluk çocuğumu göreyim. Çıkarayım elbiseleri. Senin olsun."

Siperliktekiler gülüyorlardı. Bu işe yalnız Memed içerlemişti. O yırtıcı kaplan ışığı gözlerine gelip çakılmıştı. Durdudan tiksindi.

Adam, telaşla, korkuyla elleri biribirine dolaşarak ceketini, şalvarını çıkarırken Durdu:

"Ha şöyle işte," diyordu. "Ha şöyle... Adamı ne üzersin bre adam?"

Adam elleri titreye titreye elbiselerini çıkarıp bir tarafa koydu.

Durdu:

"Donu da, gömleği de çıkar," diyerek bağırdı. Hançerin ucunu da bir daha batırdı.

Adam, hem titriyor, hem gömleğini çıkarıyordu:

"Peki Ağam, Paşam öldürme beni. Hepiciğini çıkarayım."

Gömleği de çıkardı, elbiselerinin üstüne koydu. Mintanı yoktu zaten.

Durduya, bu sefer yalvarırcasına, boynunu büktü baktı.

Durdu:

"Haydi haydi," dedi. "Bakma gözlerimin içine. Donu da çıkar."

Adam, donu da güç bela çıkarabildi. Titremekten elleri uçuyor gibiydi. Elleriyle önünü kapatarak koşa koşa eşeğine doğru gitti. Eşek, yolun kıyısında durmuş otluyordu. Sol eliyle yularından tuttu çekti. Bacakları çöp gibi ince, kıllıydı. Bacak adaleleri kemik gibi sert dışarı çıkmıştı. İçeri doğru çekik karnı kırış kırış, aynen bir pösteki gibi... Göğsünün kılları ağarmıştı. Kirliydi. Saman kiri. Kamburdu. Omuzları da düşmüştü. Bütün teni de pire, böcek yeniği ile doluydu. Kırmızı kırmızı. Büyük lekeler kaplamıştı her yerini. Hasır gibi. İşte Memed, önünden geçen yolcuyu böyle görüp bir kat daha acıdı.

Bu sırada yolun öteki ucuna diktikleri nöbetçi:

"Geliyorlar," diye onlara koşuyordu.

Durdu:

"Atlılar geliyor," dedi.

Siperdekiler, hala bir eliyle önünü kapatmış, yavaş yavaş gitmekte olan pörsümüş vücutlu ihtiyara gülüyorlardı. Adam beş on adım gidiyor, sonra dönüyor, hasretle, korkuyla elbiselerine bakıyordu. Gidiyor, gidiyor, durup bakıyordu. Durdu, ona seslendi:

"Gel," dedi. "Gel de al öteberini. Bizim avlar geliyor. Kurtardın yakayı..."

O, büzülmüş, bitmiş gibi görünen ihtiyar, kendinden beklenilmeyen bir çeviklikle koşa koşa geldi, bir paçavra yığını olan, kayış gibi kirlenmiş elbiselerini kucakladı. Koşa koşa geri döndü. Eşeğin önünde, ha bire koşuyordu.

Memedin yüzü kapkara kesilmişti. Elleri de titriyordu. Elindeki tüfeğin içinde ne kadar kurşun varsa, bir tanesini araya vermeden hepsini Durdunun kafasına boşaltmak istiyordu. Yani boşaltmamak için kendini zor tutuyordu.

Durdu, bu sefer daha gür:

"Teslim," diye bağırdı.

Gelen beş atlının beşi de birden, atlarının başını çektiler.

"Bir adım daha atar, kıpırdarsanız yakarım. Alimallah yakarım."

Siperdekilere seslendi:

"Ben, onların yanına gidiyorum. Davranacak olurlarsa, hepiniz her yerden ateş edeceksiniz."

Sallana sallana, ortada hiçbir şey yokmuş gibi atlıların yanına vardı.

"İnin atlardan," dedi.

Ötekiler, hiç ses çıkarmadan atlardan indiler.

Atların takımları gümüş savatlıydı. Adamların hepsi de iyi giyinmişti. İki tanesininki şehirli giyimiydi. Beş atlıdan birisi on yedi yaşlarında gösteren bir çocuktu.

Durdu, siperdekilere yeniden seslendi:

"Üç kişi daha gelsin."

Tam bu sırada on yedi yaşlarında gösteren çocuk, yüksek sesle ağlamaya başladı:

"Beni öldürmeyin nolursunuz? Ne isterseniz alın. Beni öldürmeyin."

Durdu çocuğa:

"Aslanım," dedi, "çırılçıplak, anadan doğma olacak, ondan sonra gidebileceksin."

Çocuk, birden bir sevinç çığlığı attı:

"Öldürmeyeceksiniz ha?"

Elbiselerini çabuk çabuk soyarken:

"Demek öldürmeyeceksiniz?" diye minnetle soruyordu. Göz açıp kapayıncaya kadar, elbiselerini, gömleğini, iç gömleğini, donunu her şeyini çıkardı. Durduya getirdi:

"Al!" dedi.

Hiçbir şey söylemeden ötekiler de soyundular. Üzerlerinde, yalnız donları kaldı.

Durdu:

"Donları da çıkaracaksınız ağalar," dedi. "Esas don gerek bana!"

Adamlar, gene hiç ağızlarını açmadılar. Donlarını da çıkarıp önlerini elleriyle kapattılar, yola düştüler.

Atları, elbiseleri, neleri varsa her şeylerini aldılar. Dağa doğru yöneldiler.

Dağa çıkarlarken Durdu Memede:

"Talihin varmış İnce oğlan. Bugün kısmetimiz iyi gitti. Üzerlerinden de tam bin beş yüz lira çıktı. Atları, elbiseleri de

cabası... Çocuğun elbiseleri sana iyi gelir. Daha yepyeni. Nasıl da bağırıyordu it oğlu it! Canı şekerden tatlı..."

Karanlıkkayasının dibine geldiklerinde, Durdu attan iner inmez, çocuğun elbiselerini Memede giydirdi. Baktı baktı da:

"Bre İnce Memed," dedi, "sana ne kadar da yakıştı, bu it oğlu itin elbisesi... Aynen mektepli gibi oldun..."

Memed, üzerindeki yabancı elbiseyle içinde bir küçülme, bir eziklik duydu. Boğulur gibiydi.

Nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Yoldan beri içinde tuttuğu, bir türlü sormaya cesaret edemediği soruyu, ortaya atıverdi bu anda:

"Her şeylerini alıyoruz almaya ya bunların. Peki, donlarını neden alıyoruz? Bunu anlamadım..."

Bunu söyleyince içinde bir hafiflik duydu. Bir an için olsa da üstündeki yabancı elbiseyi unuttu.

Durdu, Memedin bu sorusuna güldü:

"Şan olsun memlekete diye, alıyoruz donlarını," dedi. "Deli Durdudan başka eşkıya don almaz. Bilsinler ki bu soyulanları Deli Durdu soydu..."

11

Yağmur sonu sıcağı çökmüştü. Islak, yapış yapış bir sıcak... Velinin ıslak elbisesi vücuduna yapışmış, kana, çamura belenmiş ölüsünü Abdi Ağanın avlusunda bir çulun üstüne yatırmışlardı. Yeşil sinekler, ıslak ıslak parlayarak ölünün üstünde dolanıyorlardı. Bir gariplik, bir yalnızlık içindeydi ölü. Sapsarı kesilmiş elleri mahzun mahzun iki yanına sarkmıştı.

Abdi Ağa, kurşunun birini sol omuzundan yemişti. Kurşun omuzu deldikten sonra, dönüp kürekkemiğinin altında kalmıştı. İkinci kurşun sol bacağından girmiş, kemiğe rastlamadan çıkıp gitmişti. Abdi Ağanın yaraları, daha ormandayken köyün cerrahı tarafından yakılanarak sarılmıştı. Bu sebepten Abdi Ağa kan da kaybetmemişti. İlla ki kürekkemiğinin altındaki kurşun... Çok rahatsızlık veriyordu. Ciğerine işliyordu.

Abdi Ağanın biri on dört, öteki on altı yaşında iki oğlu vardı. Oğulları, akrabaları, fedaileri, yanaşmaları başına toplanmışlar, onun ağzından bir çift laf çıkmasını bekliyorlardı. Oysa hafif hafif boyuna inleyerek, of çekiyordu. Karıları, başucuna oturmuşlar sessiz sessiz ağlaşıyorlardı.

Birden tuhaf tuhaf gözlerini açan Abdi Ağa:

"Yiğenim nasıl? Velim nasıl oldu?" diye sordu.

Kadınlar, birer hıçkırıkla cevap verdiler.

Abdi Ağa:

"Demek?" dedi.

Köylülerden biri:

"Başın sağ olsun," diye cevap verdi. "Sen sağ ol Abdi Ağamız."

Abdi Ağa, gözleri parlayarak:

"O melunu?" diye sordu.

Boyunlarını bükerek ince bir sesle:

"Kaçırdık," dediler.

Abdi Ağa gözlerini belerterek yeniden sordu:

"Ya kız dedikleri o orospu?"

"Aldık getirdik," dediler.

Abdi Ağa, gözlerini yumdu, başını yastığa koydu. İnlemeye başladı. Bir zaman sonra gözlerini açtı:

"Kızı dövmediniz ya?" diye sordu.

"Hiç incitmedik," dediler.

"İşte bunu çok iyi etmişsiniz. Bir fiske bile vurmadınız ya?"

"Bir fiske bile vurmadık," dediler.

"Çok iyi yaptınız."

Herkes bilirdi ki, köylülerden biri bir kabahat işlediğinde Abdi Ağa onu dövmezse çok büyük bir kötülük yapacaktır ona. O adam ömrünün sonuna kadar, işlediği suçun cezasını çekecektir. Eğer döverse unutulur giderdi suç. Abdi Ağaya karşı suç işlediklerini sanan köylüler gelir onun önüne otururlar, dayak yiyinceye kadar önünden kalkmazlardı.

Gene gözlerini yumdu. Yüzü sapsarı kesilmiş, uzamıştı. Bir zaman sonra tekrar gözlerini açtığında, yüzünden belli belirsiz bir sevinç dalgası geçti.

"Benimle birlikte ormana gelenlerin hepsi burada mı?" diye sordu.

"Topal Aliyle Rüstem yok," dediler.

"Gidin onları da hemen bulun," diyerek kesin emir verdi.

Biraz sonra avlu kadın çığlıklarıyla doldu. Velinin anası, babası, köylüleri gelmişti. Ana, oğlunun üstüne atılmış, kan çamur içindeki ölüyü öpüyordu. Babaysa bir elini şakağına dayamış, kanı çekilmişçesine duruyordu. Anayı güçbela oğlunun ölüsü üstünden kaldırıp götürdüler. Baba da o kanı çekilmiş haliyle, başı önünde ağır ağır kalktı. Uzun boylu, ince bir adamdı. Çok uzun bir yüzü, geniş bir alnı vardı. İşlemeli yakasız bir mintan giyiyordu. Şalvarı çizgili, pamuk kumaştandı. Ayağına bir ham çarık geçirmişti. Çarığın, daha tüyleri dökülmemişti. Ayağa kalktıktan sonra şaşkın şaşkın, elleri yanlarına düşmüş kalakaldı... Yüzünde keder, tarifsiz bir acı-

lık çöreklenmiş kalmıştı. Oğlunun ölüsüne bir türlü bakamıyordu. İçi götürmüyordu.

Biri, o öyle dikilmiş dururken, geldi koluna girdi. Abdi Ağanın yanına götürdü. Abdi Ağa onu görünce:

"Kader," diye başını salladı.

Adam, bir boşandı:

"Kader kader... Buna kader demezler Abdi Ağa!" dedi. "Bu kader değil. Bir kedinin, köpeğin, uçan kuşun, neyin üstüne bu kadar varırsan birincisinde korkar, ikincisinde... Üçüncüsünde canını dişine takar kaplan kesilir... Parçalar seni. İnsanların üstüne bu kadar varmamalı. Almış kaçmış... Allah belalarını versin. Ko gitsinler..." dedi. Sonra durgunlaştı. Eski, kanı çekilmiş halini gene aldı. Sanki odaya girdi gireli ne konuşmuş, ne kımıldamıştı. Taş gibi durup durmuştu olduğu yerde.

Abdi Ağa, dişlerini gıcırdatarak:

"Bilseydim bunu yapacağını... Bir bilseydim... Bir bak onların başına neler getireceğim. O melun da, o orospu da bin kere ölümü arayacaktır. Bin kere... Aratacağım... Bunu kor muyum onların yanına? Öyle mi sanıyorsun? Bir çam ağacına bağlayacağım onları, altından ateş vereceğim. Şimdi nasıl olsa yakalanır o."

Yanındakilere sordu:

"Takibine çıkıldı mı?"

"Akşamdan beri..."

"Karakola adam gönderildi mi?"

"Akşamdan gönderildi."

"Candarmalar daha gelmediler mi?"

"Akşama doğru ancak gelirler. Hükümete haber göndermişler, müstantiği bekliyorlar, doktoru da bekliyorlar herhalde..."

Abdi Ağa:

"Doktor olmayınca, olmaz," dedi. "Onlar gelmeden benimle ormanda bulunanların hepsi gelsin. Burada mutlak eksiksiz bulunmalılar..."

Bir yanaşma:

"Topal Aliyle Rüstem dışardalar," dedi.

Abdi Ağa:

"Demek hepsi tamam oldu?"

"Tamam," dediler.

Abdi Ağa:

"Öyleyse hepsi yanıma gelsin. Odada kimse kalmasın. Hiç kimse..."

Ölen çocuğun babası o donmuş haliyle kalktı, ağır ağır dışarı çıktı. Bir kere olsun Abdi Ağanın yüzüne bakmadı. Onun arkasından, odada başka kim varsa hepsi çıktı.

Onların yerine ormanda bulunanlar geldiler, oturdular. Abdi Ağanın karşısında da halka oldular. Meraktaydılar. İfadenizi şöyle verin, böyle verin diyeceğini biliyorlardı. Bir hükümet işi oldu muydu, onlar kendiliklerinden hiçbir şey söyleyemezlerdi. Ne söyleyeceklerse, Abdi Ağa onları karşısına alır ezberletirdi. Ondan sonra geçerler hükümet adamının karşısına bülbül gibi şakırlardı. Ezberledikleri bitip de başka soru karşısında kalırlarsa, "gerisini bilmiyorum," derlerdi. Ne sorarlarsa sorsunlar, "bilmiyorum"du karşılığı. Abdi Ağa, bu sefer teker teker hepsinin yüzüne baktı. Hepsinin de yüzü sapsarıydı. Bir zaman da gözlerini onların yüzünden alıp, önüne eğdi. Sessizce öyle kaldı. Başını kaldırdığında teker teker delici bakışlarını üzerlerinde dolaştırdı. Dudakları usuldan kıpırdadı. Zayıf bir sesle:

"Beni dinleyin kardeşler," dedi. "Önce elinizi vicdanınızın üstüne şöyle bir koyun... Koydunuz mu? Haaa işte ondan sonra bir düşünün... Sizlere soruyorum şimdi: Yal döktüğünüz kapınızdaki köpek, sizi dalar, çoluğunuzu çocuğunuzu öldürürse ne yaparsınız? Bunun cevabını isterim sizden... Eliniz vicdanınızın üstünde... Ondan şaşmayın..."

Bakışlarını her birinin üstünde uzun zaman durdurarak gene teker teker baktı.

"Bir cevap söyleyin. Ne yaparsınız siz olsanız?"

Bu sefer de şiddetli şiddetli gözlerini bir yıldırım hızıyla üzerlerinde gezdirdi.

"Siz olsanız ne yaparsınız, söyleyin."

Mırıltı halinde:

"Olacak olur," dediler.

Abdi Ağa gözlerini belerterek:

"Yani?"

"Senin dediğin Ağa," dediler, "Sen bilirsin."

Bunu duyunca Abdi Ağa, sanki mühim şeyler söylemişler gibi, onları tasdik edercesine:

"Hah, işte kardaşlar, benim itim benim çocuğumu daladı. Çocuğumu, beni parçaladı. Bir tanesi kaçtı gitti. Yakalanacaktır. Kuş olup uçsa, gene yakalanacaktır. Kurtuluş yok. Burda onun suç ortağı kaldı. Bütün kötülükler bu kızın yüzünden oldu zaten. Bütün suç da onun... Oğlanı da kız vurdu yani... Gözümüzle gördük ki Veliyi kız vurdu. İkisinin elinde de tabanca vardı. Hepiniz gördünüz. Önce melun beni hedef aldı ateşledi. Sonra da kız, oğlanı hedef aldı ateşledi."

Abdi Ağa, dışarı bağırdı:

"Çocuklar, biriniz buraya gelsin."

İçeriye büyük oğlu girdi.

"O silahı getir oğlum," dedi.

Oğlan odadaki, duvara oyulu bir dolaptan yepyeni bir tabanca çıkardı babasına verdi. Abdi Ağa elindeki tabancayı yanındakilere uzattı:

"Teker teker bakın," dedi. "Kızın elinden aldığınız bu tabanca mı? Veliyi vuran tabanca bu tabanca mı? İyi bakın..."

Tabanca elden ele dolandı, geri Abdi Ağaya geldi.

"Gördünüz değil mi?" dedi Abdi Ağa.

"Gördük," dediler.

"Bu tabanca kızın elindeki, Veliyi vuran tabancadır. Kız Veliye ateş etti. Veli yere düşünce, tabanca da kızın elinden toprağa düşüverdi. Yerden tabancayı Hacı aldı. Kızı da Hacı tuttu. Hepiniz gördünüz bunu. Öyle değil mi Hacı?"

Hacı, kısa boylu, çakır gözlü, kocaman burunlu, zamanından önce yaşlanmış, yırtık yamalı elbiseli, yüzü gözü kir pas içinde, bıçak görmemiş, karmakarışık saçlı sakallı, toza batmış çıkmış gibi bir adamdı.

"Öyle oldu canını sevdiğim Ağam. Tam öyle oldu işte. Tabanca yere düşünce... Yani yere düşünce canını sevdiğim Ağam, yerden ben aldım. Kız, arkasını dönmüş kaçıyordu. Yani oğlanın elini tutmuş... Oğlan dediğim o melun İnce Memed var ya, işte o. Onun elini tutmuş ikisi birden kaçıyorlardı. Vardım Hatçeye sarıldım. Göndermedim. Gözümün önünde Hatçe vurdu Veliyi." Başını salladı. Gözlerini yaşarmış gibi kuruladı.

"Aaah Veli Ağam. Veli Ağam gibi var mıydı? Kötüler kıyar zaten babayiğide. Yiğidin yiğide kıydığını kim görmüş zaten. Aaah Veli Ağam, beş paralık bir avrat kurşunuyla giden Veli Ağam... Gözümün önünde vurdu kafirin kızı... Bir de nişan alıyordu köpoğlunun kızı... Bir de nişan... Kim bilir nerede öğrenmiş..."

Abdi Ağa:

"Duydunuz ya," dedi. "Hepiniz böyle gördünüz değil mi? Zekeriya sen? Sen de böyle mi gördün?"

"Aynen böyle gördüm," dedi Zekeriya.

"Topal Ali sen?"

Topal Ali, çoktandır patlamaya hazırlanmıştı:

"Ben," dedi, "ben hiçbir şey görmedim Ağa. Hiçbir şeycik. Bir iz sürdüm diye köylü yüzüme bakmıyor. Ne bu köylü, ne de bizim köylü. Ben geçerken çocuklar bile arkasını dönüyor. Avradım bile bana tiksinerek baktı. Konuşmadı benimle. Ben, hiç mi hiç bir şey görmedim Ağa. Bunu böyle bilesin. Memedin seni vurduğunu bile görmedim," dedi, ayağa kalktı kapıya doğru hışımla yürüdü. Bütün vücudu isyan kesmişti. Müşekkel bir isyan gibi yürüdü.

Abdi Ağa böyle bir hareketi, böyle bir isyanı hiç kimseden beklemezdi. Aptallaştı. Dudakları sarktı. Az kendine gelince sinirlendi. Sinirden başı sallanmaya başladı. Arkasından koşacakmış gibi ona doğru uzandı:

"Topal Ali! Topal Ali! O köyde durma gayrı. Köye varır varmaz evini yükle, nereye gidersen git! Bir gün daha kalırsan evde, adam gönderir, evini başına yıktırırım. Duydun mu Topal Ali?" diye bağırdı.

Sonra, kendi kendine:

"Namussuzlar, nankörler, ekmeksizler..."

Köpürdü:

"Hepiniz böyle gördünüz öyle mi?"

Hep bir ağızdan:

"Böyle gördük," dediler.

"Elinizi alın da vicdanınızın üstüne koyun köylülerim, kardaşlarım... Bir karış çocuk öldürmeye kalksın beni... Beş tane koca köyün ağasını... Sahibini... Bir kız için. Ben ölseydim sizin haliniz neye varırdı? Bir düşünün hele! Bir düşünün benim

yokluğumu... Bir kız bana gelin olacakken, gitsin bir baldırı çıplakla kaçsın. Bu hangi kitapta yazar? Elinizi iyice vicdanınıza koyun... Vicdanın karışmadığı işte iş yoktur. Hayır gelmez. İlle de vicdan..."

Tomruk Musa:

"Ağamız için değil mi, koyduk da gittik," dedi.

Ağa takdirle:

"Var ol Musa," dedi.

Teke Kadir:

"Ağamız için değil mi?" dedi. "Hepimiz koyduk gittik."

Ağa:

"Hepiniz sağ olun," dedi. "Bu yıl sizlerden ancak mahsulün dörtte birini alacağım. Haydi," dedi, "hayvanları da size bağışladım. Elinizdeki hayvanlar sizin olacaktır. Haydi gidin ellerinizi vicdanınıza koyun, hükümete ne söyleyeceğinizi belleyin..."

Ağanın yanından neşeli, güleryüzle çıktılar. Mahsulün dörtte üçü! Hayvanlar da! Vay anasını be! Avlunun bir köşesine, elli metre kadar uzağına çömelmişler, söyleyeceklerini ezberliyorlar...

"Hacı efendim... İşte bu Hacı efendim, vardı tabancayı yerden aldı. Kız, oğlanın elinden tutmuş kaçıyorlardı. Kız, oğlanın elinden boşandı... Vardık yakaladık..."

Hacı sözünü kesti:

"Burası olmadı," dedi. "Diyeceksin ki, Hacı, yani ben, vardım, onlar el ele tutuşmuşlar kaçıyorlardı. Sarıldım Hatçeye... Ben sarılınca, yani Hacı sarılınca diyeceksin, oğlan, yani İnce Memed, kızı bıraktı kaçtı."

"Hacı vardı kıza sarıldı. Hacı kıza sarılınca, oğlan, yani İnce Memed, bıraktı kaçtı."

"Kız bir nişan alıyordu. Nereden de öğrenmiş köpoğlunun kızı? Nişan aldı Veliye, üç kurşun sıktı. Üçü de değdi! Vay köpoğlunun kızı. Üçü de!... Sonra Veli cansız yere düşünce, kızın da elinden tabanca yere düştü. Hacı vardı, işte bu Hacı tabancayı yerden aldı."

Hacı:

"Tamam," dedi. "İşte böyle oldu. Onlar gelinceye kadar, daha iyice ezber ederiz."

Öğlen sonuydu ki, önde iki süngülü candarma, arkasında doktorla savcı, candarma gedikli çavuşu gelip Abdi Ağanın evine indiler. Avludaki ölünün üstüne çiçekli bir yorgan atılmış, ölünün sapsarı kesilmiş kolu, yorganın dışına çıkmıştı.

Doktor, genç, mavi gözlü, kıza benzer bir adamdı. Attan inince, ölüye tiksintiyle baktı. Yorganı üstüne geri örttü.

"Gömebilirsiniz," dedi.

Asık suratlarla içeri gidip Abdi Ağanın yanına oturdular. Çok yorulmuşlardı. Üçü de Abdi Ağayı kasabadan tanıyordu. Candarma gediklisi Abdi Ağanın çok dostuydu. Bu olaydan duyduğu kederi, her fırsatta, durup durmaksızın ortaya atıyordu.

"Hiç üzülme sen Ağa," dedi. "Katili ben elimle koymuş gibi bulurum. Getiririm. Cezasını bulur. Onun için sen hiç üzülme... Takibine dört tane candarma gönderdim."

Çavuş beraberinde daktilo da getirmişti. Daktilo heybeden çıkarılıp, ekmek tahtası üzerine kondu. Bir de candarma gönderdiler. Hatçeyi getirttiler. Kızın ifadesini aldılar. Kız, ifadesinde olayı olup bittiği gibi anlattı. İfade zapta geçirildi. Onun arkasından olayda bulunmuş şahitlerin ifadeleri alındı. Önce Hacı ifade verdi. Olayı baştan sona kadar anlattıktan sonra:

"Memed, Abdi Ağaya ateş ederken, bir de baktım bu kız, yani bu Hatçe elinde bir tabanca nişan almış, bir de nişan almış ki... Veliye ateş ediyor. Veli, 'yandım anam' diyerek yere düşünce Hatçe de dondu kaldı. Tabanca da elinden düştü. Ben vardım tabancayı çamurun içinden aldım. Memed, kızı, yani bu Hatçeyi kolundan tutmuş kaçıyorlardı. Vardım üstlerine atıldım. İkisini de tuttum. Memed kaçtı. Ben kızı bırakmadım. Yaaa bırakmadım. Bırakmadım işte. Bırakır mıyım!"

Hatçe, Hacının bu ifadesine şaştı kaldı. Ne demek istiyordu Hacı, anlamadı.

Savcı:

"Veliyi senin vurduğunu söylüyor," dedi, "ne diyorsun Hatçe?"

Hatçe:

"Yook," dedi. "Ben nasıl vururmuşum kocaman adamı?"

Hiç de olay bu Hacının dediği gibi olmamıştı. Neden böyle söylüyorlardı acaba?

Sonra, Zekeriyanın ifadesi alındı. O da tıpkı Hacı gibi söyledi. Ne bir sözcük az, ne de bir sözcük fazla. Şahitlerin hepsi aynı ifadeyi verince Hatçe kendi aleyhinde bir şeyler sezinledi. Yüreğine korku düştü. Gözlerinden de yaşlar sızıyordu.

Savcı şahitlere tabancayı gösterdi:

"Bu tabanca mıydı Hatçenin elindeki?" diye sordu.

"Yaa işte bu tabancaydı," diye cevap verdiler.

O gece Abdi Ağanın evinde misafir kaldılar. Altlarına çifte döşekler serildi. Şereflerine kuzular kızartıldı. Toprak kızartması. Savcı dağ köylüklerine her gelişinde toprak kızartması yaptırırdı. Etin en lezzetli pişme biçimi, mutlak toprak kızartmasıdır.

Gece, Hatçeyi de yandaki odaya hapsettiler. O gece hiçbir şey düşünemeyen Hatçe, başını iki dizinin üstüne koyarak, sabahlara kadar sessiz sessiz ağladı. Sabah olunca, Hatçeyi hapsedildiği odadan çıkarıp iki candarmanın önüne kattılar. Hatçe mahpusaneye götürülüyordu. Hiç kendinde değildi. Ne olacağını, ne yapacaklarını bir türlü bilemiyordu. Yürürken ayakları biribirine dolanıyordu. Bu onun, köyünden uzaklara gitmek için ikinci çıkışıdır. Birincisinde yanında dayanağı, sevdiği vardı. O zaman nereye gideceğini, ne yapacağını biliyordu. O zaman sıcacık bir tarla, bir ev hayalinin peşinde koşuyorlardı. Şimdi ise yüreğinde bir korku, bir umutsuzluk var. Bu adamların kendisine ne yapacaklarını düşünüyor. Köyden ayrılırken anası bile gelmemişti kendisini uğurlamaya... Kız arkadaşları bile gelmemişti. Bu, gücüne gidiyordu işte. Bu öldürüyordu onu. Kendini dayanılmaz bir efkara kaptırmış gidiyor. Bazı bazı da hiçbir şey duymuyor, düşünmüyor, görmüyordu. Yalnız, arada bir, kendine gelince, iki yanındaki candarmalara bakıp ürperiyordu. Hatçe için ötesi karanlık. Her adımda biraz daha karanlığa gömülüyordu. Gözlerinin önünde dev gibi bir hükümet... Candarmalar... Önde giden iki hükümet adamı...

Ertesi gün kasabaya geldiklerinde Hatçe bitmişti. Yorgundu. Sürünür gibiydi. Kasaba, içine bir hoşluk verdi. Yüreğine de azıcık emniyet geldi. Korkusu azaldı. Memedi anımsadı. Memed,

durup durmaksızın bir sarı pırıltı anlatmıştı. Portakalları, sütbeyaz çakıl taşlarını, akan suyu, kebap kokusunu... Bir evin önünde leylek yuvası gibi, bir oda varmış cıncıktan. Hangi ev acaba? Bir evin camına gün vurmuş kızarmıştı. Kırmızı cıncık takmışlar pencereye... Birden burcu bulandı. Memed olduğu gibi geldi gözlerinin önüne dikildi. Neredeydi şimdi ola? Memedi yakalarlarsa öldürürlerdi. "Benim yüzümden fıkara," dedi.

Candarma dairesinin altındaki nezaretin tabanı çimentodur. Ayak bileklerine kadar suyla doludur. Neden suyla doludur, niçin böyle etmişlerdir, belli değil. Pis pis hela kokar üstelik de. Karanlıktır. Mazgal deliği gibi tek penceresi vardır. O da kapalıdır sıkı sıkıya... Hatçeyi oraya attılar işte. Bir gece orada kaldı. Tabii gene gözlerine uyku girmedi. Uyuyacak da bir yer yoktu ama, gönlü rahat olsaydı ayakta da uyurdu. Koskocaman, derya misali bir karanlık içinde erimiş gibiydi. Kapıyı açmalarını da dört gözle bekliyordu. Kapı açılınca kurtulacağını sanıyordu. Sabah olduğunu tahmin ediyordu. Hiçbir yerden, kapı aralığından bile ışık sızmıyordu ama, gene de sabah olduğunu tahmin ediyordu.

Birden kapı açıldı. Işık, kurşun gibi ağır, ona çarpıp sersemletti. Aradan epeyce zaman geçincedir ki, ancak yavaş yavaş kendine gelebildi. Bu sırada bir candarma onu kolundan tutmuş dışarı çekiyordu.

Dışarı, bir sürü insan birikmişti. Hatçe dışarı çıkınca, bütün başlar ona çevrildi. "İşte nişanlısını öldüren kız!" lafı da kulağına kadar geldi. Anladı ki bütün bu kalabalık kendisi için birikmiş. Kalabalığa bir kere olsun, başını yerden kaldırıp da bakmadı. Öylecene kalabalığın ortasından geçti gitti. İki yanındaki candarmalar şimdi ona korku değil, güç veriyorlardı.

Çok yaşlı bir yargıcın önüne çıkardılar. Yargıç, türlü deneylerden, belalardan geriye kalmış yaşlı, gerdanı sarkmış, pos bıyıklı birisiydi. Kızın kimliğini saptadıktan sonra sordu:

"Mustafa oğlu Veliyi vurduğun iddia ediliyor, doğru mu?"

Hatçe, saf saf:

"Veliyi ben öldürmedim vallaha," dedi. "Ben neyle adam öldürürüm? Ben, elime tabanca almaktan korkarım."

Yargıç, köylüleri, köyün kadınlarını çok iyi tanırdı. Yıllardır, binlercesini dinlemişti. Hatçenin suçsuz olduğunu hemen anladı. Anladı ama, onu tutuklamak zorunda da kaldı. Kanıtlar güçlüydü.

Kadınlar koğuşu hapisaneye sonradan eklenmiş bitişik bir odadadır. Badanaları dökülmüştür... Duvarlar, kan lekesi içindedir. Şimdiye dek duvarda yüzlerce, binlerce sivrisinek öldürülmüştür. Bu kan lekeleri onlardandır. Tavan, tahtalar, pencereler, mertekler çürümüş, çürümekte...

Ortalık nem kokuyordu. Sidik kokuyordu. Kapının arkasında bir teneke vardı. Gardiyan gelmiş ona göstererek, gece sıkışırsa kullanabileceğini söylemişti.

Hatçe, istemeye istemeye, gardiyanın getirdiği ekmekten bir parçacık kırdı ağzına attı. Çiğnedi çiğnedi yutamadı. Tükürdü.

Ertesi gün, daha ertesi gün de bir şey yiyemedi. İçinde bulunduğu dünya kötü bir işkence dünyasıydı. Bir türlü alışamıyordu. İçeri düştüğünün üçüncü günüydü ki anası çıkageldi. Anasının ağlamaktan gözleri kızarmıştı. Hapisane penceresinin önüne oturup:

"Kızım kızım, kınalı kızım! Neydi bu senin başına gelenler?" dedi. "Niçin vurdun elin oğlunu?"

Kız, ilk olaraktan isyanla, hınçla konuştu:

"Ben nasıl öldürürüm elin oğlunu? Ben, elime silah aldım mı hiç? Bilmiyor musun?" diye bağırdı.

Kadın, bu isyan karşısında yumuşadı. Kızının bu işi yapamayacağını hiç düşünmemişti.

"Ben ne bileyim kınalı kızım! Herkes, Veliyi vuran Hatçedir, diyor. Ben ne bileyim kınalı kızım? Gider arzuhalciye arzuhal yazdırırım. Benim kızım silahtan korkar derim. Yaaa... Abdi Ağa bana haber salmış, arzuhal ne yazdırıp uğraşmasın, demiş. Onun haberi olmadan, senin için bir arzuhal yazdıracağım kınalı kızım. Beni öldüreceğini de bilsem arzuhal yazdıracağım. Yaa kınalı kızım. Senin hiç suçun yok. O gavur yapılı İnce Memed vurdu elin oğlunu. Senin üstüne atıyorlar. O gavur yapılı İnce Memed yok mu yıktı evimi... Senin için iyi bir arzuhal yazdıracağım kınalı kızım. Gidip ağlayacağım arzuhalciye. Ben gidiyorum kınalı kızım."

Köyden getirdiği yiyecek dolu çıkını pencereden uzattı.

"Ben arzuhalciye gidip her şeyi yazdırırım. Hükümet okursa onu, senin suçun olmadığını anlar... Hükümet de insan... Onun da merhameti var. Suçsuz yere ne diye seni yatırsın!"

Anasının gelmesi, onun biraz içini açtı. Hatçe ilk olaraktır ki, farkına vardı: Yeni yapılmış bir evin pırıl pırıl, kırmızı, temiz kiremitleri, onun arkasında caminin kubbesi, bir kalem gibi ince, dümdüz, sütbeyaz minaresi, beride duvarın dibinde kalın yapraklı bir de incir ağacı, ondan beride de koskocaman, tozlu bir avlu, avluda oraya buraya giden insanlar görülüyordu pencereden... Memed, her şeyi anlamış, kırmızı kiremidin güzelliğini, pırıltısını söylemişti.

Gardiyan geldi kapıyı açtı. Çok sinirli bir adamdı. Sertçe:

"Dışarıya çıkıp hava alabilirsin," dedi.

Öğle, akşam kapıyı birer kere açar, onu dışarı çıkarırdı. Şimdiye kadar dışarı da çıktığının farkında değildi. Dünyaya yeniden kavuşmanın sevincini duydu.

Hapisanenin büyük kapısıyla onun koğuşunun yan penceresi karşı karşıyaydı. Bir iki mahpus onu açılmış, dünyayla az çok ilgili görünce ona seslendiler:

"Bacı be! Aldırma bacı be! İnsan olanın başına her şey gelir. Haklamışsın herifi. Yaşşa bacı! Yaşasın kara sevda!"

Hatçe cevap vermedi. İçeri girdi. Memedi düşünmeye başladı...

Ana, arzuhalci sarhoş Deli Fahriye gitti. Deli Fahri, yıllar önce, zabıt katipliğinden rüşvetten dolayı kovulmuştu. Kovulduğu günden beri de arzuhalcilik ediyordu. Arzuhalcilikten, zabıt katipliğinden kazandığının iki üç misli kazanıyordu. "Avukattan daha dirayetlidir," diye de ünü yayılmıştı. Gece gündüz sarhoştu. Dilekçeleri sarhoş sarhoş yazardı.

Deli Fahri, başını daktilonun durduğu kirli masaya koymuş uyukluyordu. Dört bir yanını rakı kokusu sarmıştı. Ayak sesi duyunca başını kaldırdı. Bu biçim ayak sesleri, dilekçe yazdıracak insanların ayak sesleridir. Fahri, yılların verdiği alışkanlıkla, dilekçe yazdıracak kimseleri ayak seslerinden tanırdı. Masası bir kasap dükkanının saçağı altında olduğundan yanından her zaman bir sürü insan geçerdi. O, geçenlerin hiç-

birisine başını kaldırıp bakmazdı. Dilekçe yazdıracak kimse, çok uzakta bile olsa, o başını hemen kaldırır gelenin gözlerinin içine bakarak:

"Anlat bakalım," derdi.

Anaya da:

"Anlat bakalım," dedi.

Kadın, kaldırımın üstüne oturdu, başını duvara dayadı:

"Kurban olduğum Fahri Efendi," diye başladı. "Başımıza geleni sorma."

Fahri Efendi, kurşunkalemini ağzına sokmuş emiyordu.

"Kurban olduğum Fahri Efendi. Benim bir tek kızım vardı. Bir tek kızcağızım, kurban olduğum Fahri Efendi... Yaa kınalı kızım Hatçe... Fahri Efendime deyim, aldılar kınalı kızımı soktular mahpusaneye. Benim kınalı kızım mahpusanede yatar."

Fahri efendi usul usul ağzından kalemi çekti:

"Şu senin kızın neden dolayı mahpusaneye düşmüş, sen onu anlat bana," dedi.

"Kurban olduğum Fahri Efendi, sana deyim de iyi dinle.. Kızımı Abdi Ağanın yiğeni Veliye nişanladık. Kınalı kızımı. Keklik gibi kınalı kızımı. O gavur yapılı, o İnce Memed var ya. Dönenin öksüz oğlu, kız onunla sevişirmiş, biz ne bilelim. Bir gece kaçıyorlar. İzci Topal Aliyi bilirsin değil mi? Onu bilmeyen yok, o gavur bunların izini sürüyor, bir kayanın kovuğunda sevişirlerken eliyle koymuş gibi buluyor. Oğlan da çekiyor tabancasını Abdi Ağayı da, Veliyi de vuruyor. Kaçıyor gidiyor ondan sonra... Ondan sonracığıma Fahri Efendi kardaşıma söyleyim, daha oğlanı yakalayamadılar. Oğlanın yerine de benim kınalı Hatçemi aldılar getirdiler. Keşifçiler mahpusaneye soktular benim gül kızımı. O gözü kör olası öksüz Memedin yüzünden. Güya Veliyi benim kızım öldürmüş... Köylünün hepsi öyle ıspatçılık etti. Bir tek Topal Ali ıspatçılık edemem demiş, onu da Abdi Ağa köyden sürdü... Ne bileyim Fahri Efendi kardaş, kızın Veliyi öldürdüğüne ben de inandım. Kocaman bir köy hep bir ağız olup da yalan söyleyecek değil ya, benim kızıma ne garazları var, dedim. O gavur Abdi yaptırmış onlara bunu... Abdinin dediğinden köylü çıkamaz. Vay benim akılsız başım... Tuttum da onlara inanıverdim. Ya Fahri Efendi kardaşım... Sonra, geldim kıza, kınalı kızıma sordum

ki... İş başka... Kınalı kızım dedi ki, "Ben silah sıkmasını ne bilirim ana?" Ben de düşündüm ki kınalı kızım silah sıkmasını bilmez. Silahtan da korkar üstelik. Bizim evimize silah girmedi hiç. Babası silahı hiç sevmez kınalı kızımın... Hepsi yalan yere ıspatçılık ediyorlar kınalı kızımın üstüne... Garaz olmuşlar. Fahri Efendi Ağam böyle işte... Benim kınalı kızım tüfekten korkar... Tüfek görse ödü kopar... Hükümete bunu böylece yaz."

Fahri Efendi kağıdı aldı, eski, her bir yanı dökülmüş daktilosuna soktu. Gürültüyle yazmaya başladı. Hiç durmadan, tam beş sayfa yazdı:

"Bak kadınım," dedi, "okuyayım da iyi dinle. Bak gör nasıl donatmışım." Fahri Efendi, sigarasını dudağının bir o tarafına, bir bu tarafına atarak bir çırpıda dilekçeyi okudu bitirdi.

"Nasıl?" diye sordu.

Ana:

"Eline sağlık , çok iyi donattın," dedi.

Fahri:

"Kadınım," dedi, "başkasına olsa on beş liraya yazmazdım. Sen on lira ver. Arzuhali bir donattım ki taşa geçer billahi... Taşa geçer."

Ana, eli titreyerek, parayı üst üste düğüm attığı çıkınından çıkarırken:

"Eline sağlık," dedi. "İnşallah taşa bile geçer."

Fahri Efendi, kırmızı onluğu elinde evirir çevirirken dilekçeyi nereye götüreceğini, ne söyleyeceğini ona iyice anlattı. Kadın kalkıp giderken:

"Kusura kalma Fahri Efendi kardaş," dedi. "Gelecekte sana yumurta da getiririm, yağ da..."

Aldığı tarif üzere gitti, dilekçeyi vereceği yeri buldu. Karşısında kızını alıp getiren adamlardan birini görünce, önce korktu, sonra:

"Kurban olduğum Ağam," dedi, "benim kızımı ne diye aldın getirdin? Aldın getirdin de mahpuslara soktun? Benim kızım tüfek sıkmasını bilmez ki, adam öldürsün. Benim kızım tüfekten çok korkar... Çocukluğunda bir tüfek görse ağlaya ağlaya gelir benim yakama sarılır, saklanmaya çalışırdı. Sana bir ar-

zuhal getirdim. Fahri Efendi bir iyice donattı. Oku da kızı koyver kardaş. Ayaklarının altını öperim. Benim kınalı kızımın hiç suçu yok. Göğnü düşmüş, o gavur yapılı İnce Memedlen kaçmış... Herkesin kızı kaçar. Koyver kızımı. Tabanlarını öpüyüm kardaş..."

Savcı sert:

"Çok ukalalık etme! Bırak arzuhalini de git!" dedi. "Mahkeme adil kararını verecektir."

Başını evraklara eğdi, tekrar yazmaya koyuldu.

Ana, mahpusaneye geldiğinde akşam oluyordu. Hatçe sabahtan beri onu dört gözle beklemişti.

"Bir arzuhal donattırdım ki Fahri Efendiye, taşa demire geçer. Onu bir okusun hükümet, seni hemen bırakır. Suçsuz olduğunu anlar bırakır. Arzuhale, senin silahtan korktuğunu yazdırdım. Hani çocukken silah görsen kaçardın da kucağıma saklanırdın. İşte onu da yazdırdım. Bir donattı Fahri Efendi, tam yirmi liralık donattı. Amma benden on lira aldı. Varsın alsın, kınalı kızım için değil mi, malım da gitsin, canım da... Bir okusun onu hükümet..."

Hatçe:

"Keşki öyle olsa," dedi. Sonra anasının gözlerinin içine bakarak, başını önüne eğdi:

"Anam," dedi, "güzel anam, bana Memedden bir haber getir, bir daha gelişinde. Ne diyorsun güzel anam? Bana bir haber getir."

Ana kızgın:

"Zıkkımın kökü diyorum," dedi.

Hatçe gözlerini yerden kaldırıp, yalvarırcasına baktı:

"Anam anam, sürmeli anam, bak delikte çürüyorum. Memed olmazsa ben ölürüm. Sen kızını öldürmek mi istiyorsun? Ondan bir haber..."

Ana:

"Zıkkım," dedi. "İnşallah onu parça parça ederler. Sana ölüm haberini getiririm inşallah..." deyince kız ağlamaya başladı.

Ana, bunun üstüne sustu. Uzun zaman kız ağladı, o bir şey söylemedi. Sonra:

"Günbatıyor kınalı kızım," dedi. "Ben gideyim gayri."

Hatçe:

"Ana..." dedi.

Kadın durdu. Gözlerine yaş dolmuştu:

"Peki," dedi, sesi karıncalanarak. "Senin gül hatırın için bir haber öğrenmeye çalışırım. Memedin anasını bir dövmüşler ki... Belki ölür fıkara. Fıkara Dönecik. Sağlıcakla kal kızım," dedi yürüdü. "Korkma, Fahri Efendi iyi donattı arzuhalini."

Verdiği dilekçeye çok güveniyordu.

12

Öyle bir karanlık vardı ki göz gözü görmüyordu. Orman uğulduyordu. Orman kapkara bir duvar gibi karanlığa gerilmişti. Ta uzakta, dağın doruğuna yakın yerde, ipil ipil bir ateş yanıyordu. Ağaçlara çarpa çarpa el yordamıyla yürüyorlardı. Ama çok gürültülü... Gece ıslak ıslak kokuyordu. Çam, gürgen, mantıvar, peryavşan, çobançırası, ter kokuyordu. Ekşi ter... Püren kokuyordu. Gökyüzünde de bir iki yıldız parlayıp sönüyordu.

Aylardan beri bir sürü ev basmışlar, yol kesmişler, candarmalarla çarpışmışlardı. Candarmalar öteki eşkıyaların arkalarını bırakmış, Deli Durdu çetesinin üstüne düşmüştü. Deli Durdu da candarmalarla alay ediyordu. Oynuyordu. Memed az zamanda kendini göstermiş, arkadaşlarına, Deli Durduya kendini sevdirmişti. Çeteye yardımı dokunuyordu.

Durdunun karanlıktan sesi geldi:

"Burada kalalım. Bittik. Öldük. İki günden beri durmadan kaç babam kaç, nolacak halimiz böyle! Burada!"

Sesi hınçlı, inatçıydı.

Memed yanına vardı:

"Yavaş. Usul konuş Ağam."

Durdu:

"Nolacak yani?" diye hışımla konuştu. Memed değil de başkası konuşsaydı bu biçimde, bu kadar içerlemezdi. Dün gelmiş de bugün eşkıyalık dersi veriyor.

"Düşmanın karıncaysa da..." dedi, Memed.

Durdu:

"Eeee sonra?"

Memed, Durdunun alayını fark etmemiş gibi davrandı.

"Yani demem odur ki... hor bakma."

Durdu dayanamadı, içindekini dışarıya vurdu:

"Ohhooo, bre İnce Memed, Süleyman Kahya seni bize arkadaş değil, erkanıharp göndermiş. Karışma böyle işlere!"

Cabbar, Memedin solunda yürüyordu. Hızlı hızlı soluk alıyordu:

"Memed doğru söylüyor Ağa," dedi. "Ormanda kalırsak kuşatırlar. Ardımızdalar. Ha bire takip ediyorlar. Keklik gibi avlarlar alimallah, bir çeviririlerse... Asım Çavuş böyle bir fırsat arıyor zaten, yavaş..."

Memed:

"Keklik gibi..."

Cabbar:

"Arkamızda az boz candarma yok. Candarmalara köylüleri, bize düşman eşkıyaları da kat Ağa... Onlarla başa çıkamayız."

Memed:

"Baş edemeyiz. Cephanemiz bile yok."

Durdu olduğu yerde dikildi kaldı:

"Buradan bir adım ileri atmak yok."

Sesi ormanda çın çın öttü:

"İki günden beri köpek gibi kaçıyoruz. Köpek!"

İçlerinde biri vardı: Recep Çavuş. Nerden geldiği, kaç yıldır eşkıyalık yaptığı hakkında doğru dürüst hiç kimse bir şey bilmiyordu. Geçmişini ona kimse de soramazdı. Buna, soranı öldürecek kadar kızardı. Soranla bir daha ne bir yerde bulunur, ne de karşılaştığı zaman konuşurdu. Kırk yıllık düşmanmış gibi. Elliyi geçkindi. Hakkında bilinen tek şey Koca Ahmet çetesinden oluşuydu. Çete affa uğradığında herkes gitmiş hükümete teslim olmuş, o affı kabul etmemiş, bir iki yıl dağlarda tek başına gezmiş, iki yıl sonra, dağlarda yeniden eşkıyalar türeyince onlara karışmıştı. Girip çıkmadığı çete yoktu. Bütün çeteler onu tanır, sayar, severdi. Öyle, bir çeteye mal olup kalmazdı. Bugün canı istemiş, Deli Durdu çetesine gelmiş, yarın canı ister Deli Durdunun can düşmanı Yozcu çetesine gider. Kimseye, kimse hakkında dedikodu etmez, bir tek laf söylemezdi. Öbür gün de Kürt Reşo çetesine... Her çetede yeri vardı. Ona niçin geldin, niçin gidiyor-

sun, diyen de olmazdı. Üstelik, kimin çetesine gelirse, o çete sevinirdi. Onu uğur saymışlardı.

Eşkıyalıkta da çok ustaydı. Bir kez çarpışmaya tutuşmaya görsün, eli makinalı tüfek gibi işlerdi.

Karanlıkta, tok, alışılmamış sesi duyuldu:

"Durdu, çocuklar doğru söylüyorlar. Ormandan çıkıp kayalıkları tutalım."

Durdu:

"Recep Çavuş, Recep Çavuş," diye bağırdı, "buradan ileriye bir adım bile atılmayacak."

Cabbar:

"Durdu Ağam," dedi, "hiçbir şey gelmezse ellerinden, bizi kuşatırlar, ormana da ateş verirler..."

Durdu:

"Bir adım bile..."

Cabbar:

"Etme Ağam!"

"Durdu:

"Atılmayacak."

Cabbar:

"Perişan olacağız."

Durdu:

"Ben çete başı mıyım?"

Cabbar:

"Heyye," dedi, "sen çete başısın."

Memed:

"Heyye."

Ötekiler de öyle söylediler.

Memed:

"Ağam," dedi, "bir şey deyim de darılma."

Durdu:

"De bakalım erkanıharp," diye güldü.

Memed:

"Hiç olmazsa, sık ağaçlıklı, taşlı çukurlu bir yere varalım."

Durdu:

"Bir tek adım atılmayacak."

Oraya, dikildiği yere oturuverdi. Ötekiler de oturdular.

Uzun zaman hiçbirisinden ses çıkmadı. Bir ikisinin elindeki cıgaranın ışığı karanlıkta yıldız gibi parlıyordu. Kimseden çıt çıkmıyordu.

Cabbar ayağa kalktı. Gerindi. Yukarı doğru yollandı. Memed de arkasından gitti.

Cabbar bir ağacın dibine su dökmeye oturdu. Memed de yanına. Bir zaman sonra, Cabbar işini bitirdi ve kalktı. Memed de arkasından.

Arkalarını dönünce hafif bir ışık gördüler, şaştılar. Oldukları yerde kalakaldılar. Durdu, çam dallarını tutuşturmuştu. Ateşin ışığında gölge gibi sallanıyordu.

Memed:

"Düpedüz ölümünü arıyor bu adam."

Cabbar:

"Asım Çavuş neysem ne ya, arkamızdaki köylüler beterin beteri. Hepsi donsuz bıraktıklarımız."

Memed:

"Ben geldim geleli, en az beş yüz kişiyi donsuz bıraktık."

Cabbar:

"Soyduğumuz elbiseleri, bari köylerin fıkaralarına dağıtsaydık. Belki köylülerin elinden kurtulurduk. Kurtulamadığımızın sebebi var, iki gündür. Dışarda hiç yardımcımız yok. Hele köylüler, Aksöğütlüler, ellerine geçsek, bizi havada yerler. Zulüm... Durdu yapmadığını bırakmadı Aksöğütte. Zulüm. Akla hayale gelmez işkenceler, hakaretler..."

Memed:

"Bana bak kardaş," dedi, "insanların üstüne çok varmamalı. Öldürmeli, dövmeli, ama üstlerine çok varmamalı. Donsuz, çırılçıplak, köyüne, evine girmesi bir adama ölümden zor gelir. İşte bunu yapmamalı. İnsanlarla oynamamalı. Bir yerleri var, bir ince yerleri, işte oraya değmemeli. Ben Abdi Ağadan biliyorum. Yoksa... Korkmalı insanların bu tarafından. Aşağı görmemeli insanları..."

Dönerken ufacık bir suya düştüler. Dize kadar battılar. Su yarpuz yarpuz koktu. Gece yarpuz koktu. Yıldızlar kıvılcımlandılar. Her bir yer yarpuza kesti. Küçük su, yıldızlar, uğultulu çam ağaçları, yarpuz yeşili kokusu...

"Keşki Deliyi kandırsak da buraya çeksek."

Cabbar:

"Öldürsen yarım adım attıramazsın. İnat."

Durdunun ateşi koskocaman olmuştu. Bir harman yeri kadar yer tüm yalıma kesmişti. Yalımlar göğe çıkıyordu. Kocaman kütükler çatırdayarak yanıyordu.

Durdu gülerek ateşin etrafında gidip geliyordu:

"Bakın hele şu ateşe. Bu ateşten geçilir mi? Nerde yakılır böyle ateş?"

Cabbar:

"Keşki yanmasaydı."

Durdu:

"Gürül gürül."

Cabbar:

"Keşki..."

Durdu:

"Kes gayrı Cabbar," diye çıkıştı.

Gece orada, ateşin yanında kaldılar. Korkudan hiçbirisini uyku tutmadı. Durdudan başka. Her birinin içinde uykuda bastırılıp, öldürülmek korkusu vardı. Böyle bir korku kimin içine girmişse onu iflah etmemiştir.

Güya üç kişiyi, Recep Çavuşu, Horaliyi, Memedi nöbete dikip, ötekiler uykuya yattılar. Bir zaman uyumaya çalıştılar. Yattıkları yerde döndüler durdular. Olmadı. Önce Cabbar kalktı. Ocağın başına bağdaş kurup oturdu. Onun arkasından ötekiler... Durdu rahat, mışıl mışıl uyuyordu. Ocağın başında, konuşmadan gözlerini ateşe dikip kaldılar.

Tan yerleri ışırken bir cayırtı başladı. Dört bir taraftan kurşun kum gibi kaynıyor. Akşamdan beri ha başladı, ha başlayacak diye bekleyip duruyorlardı. Şaşırmadılar. Ateşin başından kaçıp uzağa siperlendiler.

Memed, kulağının dibinden kurşunlar vınlayarak geçerken kendisini ancak bir ağaç köküne atabildi.

Gedikli Asım Çavuşun arka yanı açık kalmış, Memed de tam oraya düşmüştü. Tüfeği doğrulttu. İçinden kusmak geldi. Sonra indirdi başka yana sıktı.

Kendi kendine güldü:

"Çavuş, Çavuş!" diye bağırdı. "İyi siperlenmemişsin. Yersin kurşunu."

Çavuş farkına vardı. Yanına yönüne kurşun yağıyor. Yeri yer değil. Tam bu sırada şapkasını kurşun alıp götürüyor.

"Ulan," diyor, "ulan bir düşersen elime."

Memed:

"Bana İnce Memed derler, Çavuş. Sen ancak ölümü geçirirsin eline. Çoluk çocuğun var. Çekil git Çavuş. Var git işine."

Çavuş:

"Çok yazık," diyor.

Kabzayı tutan elini bir kurşun sıyırıyor. Elinden kan sızıyor toprağa.

"Var git Çavuşum işine. Değme bize. Ölümün bizden olmasın. Çok düştün üstümüze."

Her bir tarafı kurşuna açık. Korkuyla geri çekiliyor. Düşünüyor ki şapkasını alıp götüren, elini sıyıran kurşunu sıkan adam kendisini çoktan vurabilirdi. Bu İnce Memed de kim? Deli Durdu onu böyle yakalamış olsaydı hali dumandı! İnce Memed! Böyle bir ad anımsamıyor. Çok Memed var. Ama İnce Memed?

"Ulan," diyor, "ulan, sana İnce Memedliği gösteririm." Tatlı.

Kurşun yağıyor. Şafağa kırmızı, yağlı kurşunlar yağıyor. Durdu açıklıkta dört dönüyor. Canını dişine takmış ha bire kurşun sallıyor. Sonra arada bir duruyor, Çavuşa küfrediyor.

"Çavuş, Çavuş! Deli Durduyu kaçtı sanma. Seni yüzbaşıyın yanına donsuz göndereceğim. İğne kadar yerini göster. Donsuz."

Çavuş, candarmalar, köylüler sarmışlar dört bir yanı. Tam kafes...

Kapana kısıldıklarını anlıyor Deli Durdu. Sürüne sürüne İnce Memedin yanına geliyor. Çetesi içinde en güvendiği adam Memeddir. Bulundukları yer kurşuna açık. Biraz yakına gelebilseler, çemberi daraltsalar, hepsini teker teker vurabilecekler.

Durdu, belki ömründe ilk defa azıcık telaşlanıyor. Kapan zorlu bir kapan. Ötekiler de korkuyorlar Durdudan. Daraltamıyorlar. Burada, bu ormanın açıklığında, Durdunun onlarla

çarpışmayı kabul etmesine şaşıyorlar. Bunda bir kurnazlık, bir hile var mutlak, diyorlar.

İşte, bu yüzdendir ki bulundukları yerde kalıyorlar. Bir türlü akıl erdiremiyorlar Durdunun kaçıp kaçıp da çarpışmayı burada, açıklıkta kabul etmesine.

"İşler kötü," dedi Durdu. Ter içinde kalmıştı. Soluyordu. "Hiçbirimiz kurtulamayacağız."

Bu sırada biri:

"Yandım anam," diye bağırdı.

Durdu:

"Bu birincisi," dedi. "Recep Çavuş gitti."

Sonra:

"Hiçbirisinden korkmam bunların. İçlerinde Dörtyollu diyorlar, bir candarma var. Bir de bizim köyden Kara Mustan var. Onlar olmasın içlerinde, yarar çıkarım. Onlar, pireyi bile sektirmezler, vururlar."

Memed arkaya baktı:

"Benim tüfeğim kızdı," dedi. "Elimi yakmaya başladı. Ne yapmalıyım?"

Durdu:

"Çok kurşun yakmışsın Memed kardaş. Yoksa elindeki tüfek iyi tüfektir. Ateşi kes de biraz, tüfeği toprağa bele. Kızgını geçer. Sonra hiç sıkamazsın. Şişer kalır."

Memed:

"Tüh!" diye acındı. "Tüh!"

Durdu:

"Kardaş!" diye söylendi usuldan. "Çevrildik. Bana bakmayın. Benim çok tecrübem vardır. Nereden olsa yarar kurtulurum. Ölsem de vız gelir. Sizi düşünüyorum. Benim yüzümden... Deliliğim yüzünden... Sizler nasıl kurtulacaksınız? Kaygım o. Arkadaşlarını koymuş da kaçmış Deli Durdu derler."

Memed:

"Bence hiçbir çare yok," dedi. "Akşama kadar bekleyeceğiz."

Bu sırada Durdunun tam önüne iki kurşun saplandı. Toz çıkardı.

Memed:

"Çare yok," dedi. "Akşama kadar dayanmalıyız."

Durdu toprağa saplanan kurşunların yerini gösterip:

"Bu kurşun Kara Mustanındır. İkimizi de vurur şimdi. Bir yerimizi görmüş olacak."

Memed:

"Durdu Ağam, öldü mü ola Recep Çavuş? Bir yanına varsak..."

Durdu:

"Dur hele," dedi. "Herif haklayacak bizi. Dur hele!"

Bu sırada önlerinden büyük bir toz bulutu kalktı. Yanlarına yönlerine ne kadar kurşun düşmüştü onlar da farkında değillerdi.

Durdu:

"Demedim mi sana? Bu Kara Mustan namussuzunu bilirim."

Memed:

"Vay anasını!"

Durdu:

"Hemen yerimizi değiştirmezsek..."

Yuvarlana yuvarlana, büyücek bir ağacın arkasına vardılar.

"İçlerinde bu Kara Mustan olmasa..."

Memedin kafası hep Recep Çavuşla uğraşıyordu.

"Recep Çavuştan ses sada yok. Bir yanına varsak..."

Başlarına kurşun yağıyor. Kurşunlar ormanın dallarını kırıyor. Dalları buduyor.

Süründüler. Kurşun altında Recep Çavuşun yanına vardılar ki, Recep Çavuş sağ yanına yatmış, her bir tarafı kan içinde. Onları görünce acıdan dişlerini sıkarak gülümsedi. Başını zorla kaldırarak:

"Uşaklar," dedi, "başınızın çaresine bakın. En az yüz elli kişiler. Beni olduğum yerde bırakın. Kader böyle imiş..."

Yarasına baktılar. Çavuş kurşunu boynundan yemiş... Boynundan giren kurşun, kürekkemiğinin üst başından, kemiğe bir şey yapmadan çıkmış. Kurşun, çıktığı yeri liyme liyme etmiş.

"Size bir sözüm var," dedi Recep Çavuş. "Şu Cabbar var ya, onu gözden ırak etmeyin. Sağlam, babayiğit çocuk. Bir orduya baş gelir. O olmasa beni sarat gibi ederlerdi. Kendi üstüne çekti

ateşi, benim vurulduğumu görünce. Öyle bir ateş açtı ki ondan sonra da onlara... Şaşırdılar."

Gömleğini yırtarak yarasını sardılar. Recep Çavuş uyuklar gibi:

"Yarın," dedi. "Yarın çemberlerini."

Memed:

"Mümkünü yok onun, Çavuş," dedi. "Yarmaya çalışırsak vuruluruz. Bizden, işte böyle korkuyorlar. Ya akşama kadar dayanacağız, ya da burada öleceğiz."

Recep Çavuş düşündü. Yüz etleri gerili. Bağırmamak için zor tutuyor kendisini.

"Bak, bunu doğru düşünüyorsun, Memedim. İçinizden bir tanesi bile kaçmaya kalkarsa hepiniz ölürsünüz. Toplayın arkadaşların hepsini, bir adım atmamaya, geriye bir adım atmamaya ant için. Anladım ki onlardan kaçmak ölmek demektir. Dayanın. Öyle sanıyorum ki üstünüze gelemezler. Gelecek olsalardı, çoktan gelirlerdi. Bir şeyden, bir tuzaktan korkuyorlar."

Memed:

"Haydi Durdu Ağam, şu işi yapalım."

Recep Çavuş:

"Zalanın oğlundan korkulur. Ödleğin birisidir. Ona göz kulak olun. Belki o kaçar..."

Durdu:

"Toplayalım arkadaşları. Horaliyle Cabbar ateşi sürdürsünler, oyalasınlar."

Arkasından da toplanma ıslığını çaldı. Arkadaşları, bu zamanda, kurşun kaynarken, bu toplanma ıslığına bir anlam veremediler.

Zalanın oğlu:

"Bu kıyamette nasıl toplantı yapılır?" diye yanındaki arkadaşa dert yandı. "Kurtuluş yok zaten. Recep Çavuş gitti."

Önce Horali geldi. Sonra da Ala Yusuf... Sonra da Güdükoğlu.

Durdu:

"O Zalanın oğlu nerede?" diye ikircikli sordu.

Horali:

"Geliyor," dedi. "Toprağa yapışmış, bir tek kurşun bile sıkmadı. Ha bire titriyordu."

Durdu:

"Acayip," dedi. "İçimizde en cesur onu bilirdim."

Tam bu sırada sürüne sürüne Zalanın oğlu da geldi. Elleri kan içinde kalmıştı.

Durdu, Horaliyle Cabbara:

"Haydiyin siz ateşi sürdürün," dedi. "Oyalayın onları. Bizim konuşacaklarımız var."

Bu, toplanmak için, bir anlık ateş kesilmesi, Asım Çavuşu iyice kuşkulandırmıştı. Deli Durduyla, bu ilk karşılaşması değildi. Ama onun ne yapacağı hiç kestirilemezdi. En delice hareket ettiği gibi, en akıllı da hareket edebilirdi. Bu, ormanın açıklığında çarpışmayı kabul eden, ya düpedüz ölmek istiyor, ya çok acemi, deli, serseri, ya da bir tuzağı var. Deli Durdu gibi iğnenin deliğinden geçen bir adam, hiç tongaya basar mı? Asım Çavuşa göre, mutlak bir tuzaktır bu! Ha çıktı, ha çıkacak! Buna karşı ne yapmalıydı? Bunu bilemiyordu işte. Çekse gitse saygınlığı beş paralık olurdu. Gitmese, mutlak bir tuzak vardı bunun içinde... Mahvolacaktı. Şapkasını alıp götüren, elini sıyıran kurşunlar da neydi ola? Bir uyarı mı? Memedin sözleri de iyice ürkütmüştü onu. Eğer isteseydi o kurşunları atan, onu çoktan öldürürdü. Çekip gitmek de elinden gelmiyordu. Hazır Deli Durduyu çembere almışken... Deli Durdu bir daha böyle çembere düşer miydi?

"Arkadaşlar," diye seslendi, "hiçbiriniz yerinizden ayrılmayın. Bakalım ne yapacak bu Deli. Çevrilmiş zaten. Avucumuzun içinde. Bu adam, kendi isteğiyle avucumuzun içine düştü. Yoksa, çoktan Mordağın kayalıklarını tutabilirdi..."

Onbaşı yalvarıyordu:

"Bu deli pezevengi ben bilirim. Delinin biridir. Canı istemiş burada kalıvermiştir. Hiçbir tuzak düşünmemiştir. Kendisine çok güvenir. Çemberi daraltalım, bak nasıl avucumuza düşecek."

Asım Çavuş:

"Yıllarca eşkıyalık yapmış, Deli Durdu gibi it oğlu it bir eşkıya kolay kolay burada çarpışma kabul etmez. Hiç olmazsa ormanın kuytuluğuna çekilir. Ormanın en ağaçsız yeri... Bunda mutlak bir iş var. Tetik duralım."

Onbaşı:

"Etme gediklim," dedi, "o çok güvenir kendine. Saralım şu-

nu da bitirelim işini. Daraltalım çemberi. Bir kaşık suda boğarız."

Çavuş:

"Duralım durduğumuz yerde," diye Onbaşıya çıkıştı.

Horaliyle Cabbarın ateşi yeniden başlayınca, Çavuş bunu bir türlü anlayamadı. Ne oluyordu?

Durdu:

"Arkadaşlar," dedi, "biribirimizden ayrılmak yok. Hepimiz bir yerden ateş edeceğiz. Üstümüze gelip, tüfeği kafamıza sıksalar bile yerimizden kımıldamak yok. Söz mü?"

Hep bir ağızdan:

"Söz," dediler.

Durdu:

"Öyleyse iyi bir yer bulun. Siperlenecek iyi bir yer..."

Memed:

"Ben bulayım mı?"

"Sen bul."

Memed bu sırada:

"Yatın yatın," diye bağırdı. O hızla attı kendisini. Ötekiler de yattılar. Kulaklarının dibinden vınlayarak kurşunlar geçiyordu.

Durdu:

"Gördüler," dedi. "Rahat vermezler burada."

Uzun zaman yattıkları yerden kalkmadılar. Kurşunlar sağlı sollu pat pat diye yanlarına düşüyordu. Vızıldıyordu kurşunlar.

Zalanın oğlu daha titriyordu.

"Vay! Vay!" dedi. "Memed vurulmuş." Gözleri de fal taşı gibi açıldı.

Durdu:

"Gerçek mi?" dedi.

Memed, kendinden söz edildiğini sezinleyerek, onlara döndü, sordu:

"Ne var?"

Zalanın oğlu, dişleri dişlerine çarparak:

"Üstün başın kan içinde. Vurulmuşsun."

Memed:

"Hiçbir acı duymadım," dedi. Elini başına götürdü. Eline baktı. Eli kızıl kan içinde kaldı. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Orasında burasında yarayı araştırdı bulamadı.

Durdu, sararmış yüzle Memedin yanına geldi. Yarayı aramaya başladı. Buldu:

"Başından," dedi, "azıcık çizmiş."

Memed:

"Aldırma," dedi gülümseyerek. "Siftah bir..."

Kalktı, ormana daldı. Kurşun altında hiçbir şey yokmuş gibi yürüyordu. Biraz sonra da:

"Buraya gelin," diyen sesi duyuldu.

Candarmalar göz açtırmıyorlardı. Gittiler.

Burası, yıkılmış ağaçların üst üste yığıldığı bir çukurdu.

Durdu:

"Tamam," dedi. "Ağaçları çıkaralım."

Birden üstlerinde bir kaynaşma oldu. Yapraklar dökülmeye, dallar çatırdamaya başladı. Ağaçları çıkaramadan çukura atlayıp, karşılık verdiler edilen ateşe. Yağmur gibi kurşun yağdırıyordu iki taraf da. Belki böyle yarım saat hiç durmadan karşılıklı ateş edildi. Sonra bir ara iki taraf da ateşi nedense kesiverdi. Durdu artık hiç korkmuyordu. Gelseler, şimdiye gelirlerdi. Çemberi daraltsalar bile akşama o kadar çok kalmamıştı. Dayanabilirdi o zamana kadar. Şu Çavuşun önünden kaçmak istemiyordu artık.

Sonra Horaliyle Cabbar da geldi çukura.

Cabbar:

"Hani Recep Çavuş?" deyince ortalık karıştı.

Memed:

"Biribirinize hiç kızmayın. Ben gider alır getiririm onu."

Ortalık yatıştı.

Emekliye sürüne çukurdan çıktı. Yorgundu. Yorgunluktan soluk alacak halde değildi. Vardı bir kütüğün dibine uzandı. Bu sırada karşı tarafın ateşi yeniden başladı. Kütüğün altından bir türlü çıkamıyordu. Nereden geliyor, nereden atılıyorsa, kurşunlar o kütüğü boyuna dövüp duruyordu. Bir atlama yaptı. Bir tarafı müthiş acıdı. Kendi kendine, "Kurşun yedim," dedi. Kalktı. Sağını solunu yokladı. Ağrıyan yeri yokladı. Yara yoktu.

Recep Çavuşun yanına vardığında her bir yanı kana batmış, eli ayağı da parçalanmıştı.

Recep Çavuş onu görünce:

"Ulan," dedi, "bu ne hal? Kan içinde yüzüyorsun."

Memed gülümsedi. Yüzü gözü öylesine kan içindeydi ki, gülümsemesi belli olmadı.

"Haydi gidelim, Recep Çavuş. Senin için geldim."

Recep Çavuş:

"Gidin yavrum," dedi, "siz kendiniz kurtulun da ben kalayım. Herifler dört bir yanı kuşatmışlar. Bir deli itin yüzünden bu hallere düştük işte. Hiçbiriniz kurtulamayacaksınız bu çemberden. Nereye baksan oradan kurşun geliyor. Asım Çavuş akıllanmış gayri. Bırakın beni de ben kalayım burada. Bana bak, oğlum Memed, sen iyi bir çocuksun, eğer bu çemberden kurtulursan gezme bu deliyle. Benim şaştığım, vakit öğleyi geçti, bunlar daha neden çemberi daraltmıyorlar? Nemiz var, nemiz yok öğrendiler?"

Memed:

"Korkuyorlar," dedi.

Recep:

"Çok tuhaf."

Memed:

"Tek korktukları bizim onlara tuzak kurduğumuzdur. Öyle sanıyorlar. Bilmiyorlar ki Deli Durdu zıpırlığından kaldı ormanın açıklığında. Bunu hiç akılları almıyor. Bilmiyorlar ki Durdu, ateşinden vazgeçemedi. Haydi Çavuş kalk gidelim. Ölürsek de beraber, kalırsak da..."

Recep Çavuş:

"Memedim," dedi, "bundan bir kurtulabilsem..."

Memed:

"Yaran hafif Çavuş. Kurtulursun."

Çavuş yürüyecek halde değildi. Ağır, kocaman Çavuşu Memed sırtına aldı. Biraz götürdükten sonra, yere bırakıverdi.

Çavuş Memedin gücünün yetmediğini anladı:

"Yavrum, böyle olmayacak. Sırtına alma beni. Gel de sana dayanayım. Böyle daha iyi..."

Memed:

"Olur," dedi.

Geçtikleri yerlerde büyük büyük kan pıhtıları bırakıyorlardı. Kurşuna tutuldular bu ara da... Toprağa yapışırcasına yattılar. Herhal görülmüşlerdi. Kurşunlar hep sağlı sollu toprağa saplanıyordu.

Recep Çavuş:

"İşi azıttılar. Yenice akılları başlarına geldi tereslerin."

Binbir bela içinde çukura geldiklerinde, iki kişiyi daha vurulmuş gördüler. Zalanın oğluyla Horali yaralanmıştı. Zalanın oğlu hala durmadan titriyordu. Ağlıyor, bağırıyor, çağırıyor, tir tir titriyordu.

Kuşatmanın daraldığını fark ettiler. Karşı tarafın atışları da daha korkutucu olmaya başladı. Durdunun köylüsü Kara Mustan da bu sırada boyuna bağırıyordu:

"Deli Durdu," diyordu. "Aksöğüt köyü senin yiğitliğini biraz sonra görecek. Mustafa Dayını sen iyi bilirin... Mağrur olma oğlum..."

Deli Durdu kızıyordu. Kızıyor, karşılık vermiyordu. Uzun zaman ateşi böyle sürdürdü.

Kara Mustan:

"Oğlum Deli Durdu," diyordu, "dilin boğazına mı aktı?"

En sonunda Durdu dayanamadı, ayağa kalktı:

"Kara Mustan Dayı," dedi, "ben seni iyi bilirim. Sen de beni iyi bilirsin. Eğer karıyın donunu senin başına şapka yapmazsam bana da Deli Durdu demesinler. Bu Deli Durduluk bana haram olsun!.."

Tam bu sırada Memed, ayakta dikilmiş duran Durduyu kendine doğru hızla çekti. Durdu o hızla Memedin üstüne yuvarlandı. Bir an, saniyenin yarısı kadar bir an daha ayakta kalsaydı Durdu, beş tane kurşunu birden yemişti. Çünkü karşı taraftan Kara Mustanla birlikte dört kişi ona nişan almıştı. Tüfeğin beşi de birden patladı ama, Durdu yerinde yoktu.

Recep Çavuş:

"Ulan Deli deyyus," dedi, "soytarılığı bir daha yaparsan ilk kurşunu benden yersin. Hep senin yüzünden zaten."

Deli Durdu Recep Çavuşun bu sözlerine güldü:

"Kurşun sıkacak halin var da neden başkalarına sıkmazsın?.."

Recep Çavuş Memedi göstererek:

"Şu bir karış çocuğa dua oku," dedi. "O olmasaydı halimiz dumandı."

Memed içinde müthiş bir acı duydu. Durduya şöyle bir baktı. Durdu da ona dostça baktı.

Memedin ellerinde, yüzünde, saçlarında kurumuş kanı görünce kendi kendine gülümsedi. Onun geldiği günü anımsadı. Nasıl da büzülmüştü Süleymanın arkasına... Süleymanın arkasına gizlenmiş, orada küçücük kalmıştı. Durdunun gözleri ışıklı bir sevgiyle doldu. "İnsanoğlu," dedi kendi kendine, "neleri yok ki... İşte bir avuç çocuk, dün eşkıya oldu, bugün elli yıllık eşkıyadan daha tecrübeli, daha usta..."

Önlerinden bir ses:

"Teslim olun," diye bağırdı.

Durdu:

"Al sana Kara Mustan," dedi. "Bu da senin olsun..."

Kara Mustan bir dana gibi böğürerek yere düştü.

Durdu, Recep Çavuşa:

"Bunda da mı haksızım, Çavuş?" diye sordu.

Recep Çavuş:

"Eline sağlık. Allahınızı severseniz, siz burada ölmeye karar mı verdiniz?"

Durdu:

"Verdik. Yemin de ettik. Bu çukurdan çıkmayacağız. Sen öyle söylemedin miydi?"

Recep Çavuş:

"Makinalıyla başladılar. Tarıyorlar. Artık kurtuluş umudu kalmadı. Ya ölüm, ya teslim."

Memed, hayretle, korkuyla sordu:

"Ya ölüm, ya teslim mi?"

Kafasında o pirinç parıltısı bir yalımlandı, yayıldı, geçti gitti.

Recep Çavuş:

"Başka bir yol biliyorsan sen söyle İnce Memed."

Memed:

"Sen bilmezsen Çavuş, ben ne bilirim."

Çavuş düşündü kaldı. Yarası sıcaklığını yitirmiş, acımaya başlamıştı. Düşünmeye bile fırsat vermiyordu. Çavuş başı önde, ha bire yüzünü buruşturup, dudaklarını geviyor. Ha bire geviyordu.

Sonra Çavuş başını kaldırdı. Herkesin üstünde teker teker başını gezdirdi. "Bir teklifim var," dedi. "Başarılırsa kurtuluruz. Diyeceğim yapılırsa, Asım Çavuş buralarda bir dakika durmaz, doğru yüzbaşının yanına gider."

"Neymiş o?" dediler.

Recep Çavuş:

"Üç tane bomba..." dedi. "İçinizde o makinalıya üç tane bomba savuracak yiğit var mı?"

Cabbar tüfeğini doldururken, arkasına dönüp ona karşılık verdi:

"Bunda hepimiz babayiğidiz. Nasıl olsa hepimizi temizleyecek Asım Çavuş. Öyle olmasın da böyle olsun..."

Memed:

"Hiç umut kalmadı mı?"

Çavuş:

"Tek umut söylediğimdir."

Memed:

"Ben varım."

Gözlerine o iğne ucu kadar küçük, çelik pırıltı geldi, yerleşti. Kafasından da gene o pirinç parıltısı şimşek gibi parladı geçti. İçi mutlulukla, acıyla bir an karmakarışık oldu.

Durdu:

"Bak hele babayiğide!.."

Çukurdan doğruldu.

"Bana iki bomba daha verin," dedi.

Cabbardan aldı. Atladı. Bütün gücüyle koşuyordu. Kulaklarının dibinde kurşunlar vın vın ötüyordu. Kendisini bir taşın ardına attı. Arkadakiler buna şaştılar. Vuruldu sandılar. Bu hızla giden Deli Durdu nasıl olur da kendisini vurulmadan yere atar? Taşın altından sarı çiğdemler çıkmıştı. Sarı, taze. Taş, büyücek, yuvarlak bir taş. Taşı bir yokladı. Yuvarlak taş ye-

rinden oynuyor. Taşı başına siper etti, yuvarlanmaya başladı. Beyaz taşa kurşunlar gelip değiyor. Bağrışmalar. Baktı ki taşla kurtuluş yok. Elli metre ötede bir ağacın çukuru. Oraya atlamak için ayağa kalktı. Kendini bir külçe gibi çukura fırlattı. Çukurun içi toprak, çürümüş yaprak kokuyor. Bir çiçek vardır mor, adını şimdi anımsamıyor. İşte o da kokuyor. Kayalıklarda vardır o çiçek. Her yerde bulunmaz. Bir dağın tepesinde bir bulut parçası dolanıp durur. Pırıltılar çökmüş kenarlarına. Sırmalamış.

Makinalının takırtısını yanı başında duyunca ayıktı. Önünde bir tümsek var. Tümseğin arkasında bir tümsek daha var. O tümsek berikinden az daha yüksekçe. Makinalıyı iki tümseğin arasına sıkıştırmış olsalar gerek. Öteden dolanıp, aradaki tümseğe çıkmak gerek. Tümsek, üstelik de sık ağaçlıklı.

Ayağa kalkıverdi, yürüdü. Kollarını sallaya sallaya, rahat, uzun bir yolda yürüyormuş gibi yürüdü. Görenler küçük dillerini yuttular.

Göz açıp kapayıncaya kadar bombaları ateşledi, makinalıya savurdu. Bir, bir daha. Bir daha... Büyük gürültülerle yer sarsıldı. Ortalık duman içinde kaldı.

Koşarak arkadaşlarının yanına geldi. Gün batıyordu.

Konuşmadı. Kimseye de bakmadı. Gözleri bir noktaya dikilmişti. Sert gözler. Yüzü kavrulmuştu. Kurşunlar seyrekleşti. Arada bir, tek tek düşüyor.

Ayağa kalktı gerildi:

"Asım Çavuş, Asım Çavuş, sağlıcakla kal, o dırdırını tamir et de geri gel. Burada beklerim."

O yandan ses sada çıkmadı.

Durdu Recep Çavuşa sordu:

"Sen bu yanları iyi bilirsin Çavuş. Köy möy yok mu bu yanlarda?"

Çavuş:

"Yok."

Durdu:

"Kayalığa kadar yürüyecek miyiz? Yürüyeceksek hal perişan."

Recep Çavuş:

"Durmak yok kayalıklara kadar. Ben bile bu yaram, bu ihtiyarlığımla yürüyorum da... Durmak yok."

Şafağa karşı kayalıklara vardıklarında hiçbirisinde insanlık hali kalmamıştı. Horali yol boyunca kime, neye olduğu belirsiz sövüp durmuştu. Daha da sövüp duruyor. Recep Çavuş dayanamamış, bütün gücüyle dişlerini sıkmasına karşın inlemeye başlamıştı.

Durdu çok durgun, yaralı, bitkin kayalıklara oturdu. Ağır ağır bir cigara sardı. Yaktı. Birkaç duman çektikten sonra Memede döndü:

"Dünyada ne isterdim biliyor musun kardaş?"

Memed:

"Yok," dedi.

Durdu:

"Şu vurduğum Kara Mustafa var ya, onun kellesini kesip bir sırığa geçirmeyi, götürüp bizim köyün orta yerine dikmeyi isterdim. Ne işi var bu adamın benim takibimde? Söylesene Memed kardaş, ne işi var?"

Cabbar:

"Siz ne yaparsanız yapın," diye seslendi uzaktan. "Ben acımdan öldüm."

Durdu:

"Bir çare bulsan bu işe... Sana babayiğitsin derim."

Cabbar:

"Susun da dinleyin," dedi. "Çok uzaklardan köpek sesleri geliyor. Buralarda köy falan yok. Bu köpek sesleri nedir dersiniz?"

Recep Çavuş inleye inleye:

"Ulan Cabbar," dedi, "ben çok eşek adam gördüm ya, senden daha eşeğini görmedim."

"O da nedenmiş Çavuş?"

Çavuş:

"Görmedim işte," dedi.

Cabbar:

"Ulan eşek, yani bilemedin mi bu köpek seslerinin nereden geldiğini?"

Cabbar:

"Ne bileyim bre Çavuş, onları ben doğurmadım ki..."

Çavuş:

"Ulan eşek," dedi, "o köpek sesleri yörük çadırlarından geliyor. Bu yakınlarda yörükler çadır kurmuşlar, köpekler de onların. Anladın mı şimdi?"

Cabbar:

"Anladım."

Recep Çavuş:

"İyi ki anladın."

Cabbar:

"Öyleyse ben İnce Memedle çadırlara gidip ekmek isteyeceğim. Gelir misin İnce?"

Durdu:

"Siz bilirsiniz," dedi. "Biz burada ateş yakar ısınırız, sizi bekleriz."

Memed:

"Gidelim Cabbar," dedi. "Gidelim ama, şu halimize baksana, bizi gören çingene sanır. Yahut da leş parçalamış köpek sanırlar..."

Cabbar:

"Aldırma bre kardaş. Yüzümüzü bir yıkadık mı olur biter."

Kayadan düze kadar, konuşmadan indiler. Biribirlerinin yüzüne nedense bakamıyorlardı. O da başını ona doğru döndürmeye korkuyordu, o da... Sanki bir suç işlemişlerdi. Kötü bir suç.

Cabbar en sonunda elini uzattı. Memedin sırça parmağını tuttu. Memed, ağır başını kaldırdı. Baktı. Cabbar da Memedin gözlerinin içine baktı. Bir zaman oldukları yerde durarak biribirlerinin gözlerinin içine baktılar.

Memed:

"Cabbar," dedi, "bu adam iyi bir adam değil, biz bunun peşine düşüyoruz ya."

Cabbar:

"Anca beraber, kanca beraber dedik bir kere. Gözümüz yanında açıldı."

Gün epeyi yükselmişti ki çadırlara yaklaştılar. Çadırlardan beş altı tane kocaman köpek üzerlerine doğru koştu.

Cabbar bağırdı:

"Köpekleri tutun!"

Çadırlardan birkaç tane çocuk çıkıp, geri geri içeri kaçtılar. Analarına:

"Eşkıyalar! Eşkıyalar geliyor," dediler.

Bunun üstüne dışarıya kadınlar, onların arkasından da erkekler çıktı.

Memed, büyücek bir çadırın önüne birikmiş yörüklere:

"Selamünaleyküm," diye selam verdi.

Yörükler, bu küçücük eşkıyaya şaşkınlıkla baktılar. Ona karşılık Cabbar iri, güçlü kuvvetli, gösterişli bir adamdı.

Sakallı bir yörük:

"Buyurun içeri Ağalar," dedi.

Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu. Ömründe ilk olarak böyle bir çadır içi görüyordu. Yörüğün "merhaba"sını bile duymadı. Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında nakışlı çuvallar... Çuvallarda nakışlar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir hızla uçuşuyorlar... Renklerin cümbüşü veryansın ediyor. Nerden bu kadar çok ışık doluyor çadırın içine? Işıklar, renkler biribirine karışmış oynaşıyor. Memedin gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman gözünü çuvaldan alamadı. Çuvalın üstünde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

Çadırın orta direği oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedeften.

Cabbar:

"Ne daldın bre uyansana?" diye Memedi dürttü.

Memed, gülümseyerek kendine geldi.

"Şimdiye kadar hiç böyle bir çadır içi görmediydim. Cennet gibi bir yer. Ne kadar da güzel!"

Cabbar:

"Bu çadır kimin?" diye sorunca, karşılarında oturan ak sakallı, yaşlı, kırmızı yüzlü, gülen, tatlı gözlü adam:

"Benim" dedi. "Bana Kerimoğlu derler."

Cabbar:

"Duyardım. Demek Kerimoğlu sensin?"

Kerimoğlu, kendine güvenmiş, alışkanlıkla:

"Benim," dedi.

Cabbar:

"Ağa, seni çok duyardım. İlk olaraktan görüyorum. Saçıkaralı aşiretinin ağası Kerimoğlu değil mi?"

Kerimoğlu:

"Öyle," dedi.

İçerisi taze, yeni kaynatılmış sıcak, buğulu süt kokuyordu.

Ağa, Cabbara baktı. Cabbar da Ağaya baktı. Ağa, karısına döndü:

"Bu delikanlılar şimdi açlar herhalde. Çabuk olsana karı!" diye onu uyardı.

Karı:

"Süt kaynıyor," dedi. "Kaynasın bitsin, hemen..."

Memed gülümsedi.

Cabbara:

"Burnum..." dedi.

Cabbar:

"Burnuna noldu?" diye sordu.

Memed:

"Burnum dışardaki süt kokusunu almıştı. Doğru çıktı."

Cabbar:

"Benim de," dedi. "Açken bütün burunlar bizimki gibidir."

Kerimoğlu, kırmızı yüzü biraz daha kızararak, mahcup mahcup:

"Oğullar, herhalde çarpışmadan geliyorsunuz?"

Cabbar:

"Asım Çavuş bizi kıstırmıştı. Kurtulduk çok şükür."

Memed:

"Korkak adammış. Yoksa hepimizi teker teker keklik gibi avlardı."

Cabbar:

"Sekitmezdi. Boşuna kurşun yaktı."

Kadın sofrayı getirdi ortaya attı. Kerimoğlu gülümseyerek açtı. Memed ilk kez kendisini bir yere, bir şeye yabancı sandı. Daha doğrusu kendisine, kendi içine bir yabancılıktı bu. Gö-

zü tüfeğine gitti. Sonra kılık kıyafetini gözünün önüne getirdi. Bütün göğsü boydan boya çaprazlama fişeklik... Yan tarafında kocaman bir kama ve bombalar. Başında kirlenmiş, pörsümüş bir mor fes. Üstelik de Deli Durdunun eskisi... İçinden: "Demek eşkıya oldum ha?" geçti. "Bundan böyle ömrüm eşkıyalıkta geçecek ha!.."

Sofraya önce süt geldi. Buğulanıyordu. Mavi mavi. Üstü de usul usul kırışarak kaymak bağlıyordu. Arkasından pekmez, sonra da kavurma geldi. İkisinin de birden ağzı sulandı. Çocuklar gibi gülüşerek biribirlerine bakıştılar. Kerimoğlu işi çaktı. Onun da yaşlı yüzü güldü. Sütbeyaz dişleri de ışıldadı.

"Buyurun canım," dedi. "Buyurun hay yiğen. Ne teklif tekellüf bekliyorsunuz."

İkisi iki yerden kaşıkları kaptılar. Süte saldırdılar önce. İlk hücumda sofradaki cümle ekmekler bitti. Sofraya yeniden ekmekler geldi. Süt bitti, yeniden süt geldi.

Yemeği o hızla yiyip bitirdikten sonra:

"Ziyade olsun Ağa," dediler. Ağa, usul usul daha yemeğe devam ediyordu.

"Sağ olun yavrular," dedi. "Gençlik böyle işte hay yiğenler," dedi.

Sonra, Ağa da elinin tersiyle bıyıklarını silerek sofradan çekildi.

"Eee," dedi, "sizler cıgara içmez misiniz? Birer cıgara da yakalım."

Cabbar, "İkimiz de içmeyiz," karşılığını verdi.

Kerimoğlu, cıgarasını ağzına götürdü, çakmak çaktı. Ortaya hoş, bayıltıcı bir kav kokusu yayıldı. Somurarak cıgarayı yaktıktan sonra:

"Size bir şey deyim de gücünüze gitmesin," dedi. "Aklınıza da bir şey gelmesin."

Memed:

"Söyle Ağam" dedi. "Aklımıza ne gelecek."

Kerimoğlu kızardı, bozardı:

"Demem o ki," diye kekeledi, "bu dağlarda ananız yok, eviniz yok. Çarpışmadan da çıkmışsınız. Üstünüz başınız kan içinde. Belki yaranız da var. Çamaşırlarınızı soyunun. Hemen

çocuklar yur. Siz de bu arada benim çamaşırları giyersiniz. Aklınıza Kerimoğlu bizi soyacak da yakalatacak gelmesin. Kerimoğlunun evinde kimseye kötülük gelmez. Kerimoğlu ölmeden misafirine kimse dokunamaz. Bunu da böylece bilesiniz."

Cabbar:

"Biz Kerimoğlunu biliriz, bre Ağa," dedi, "şu aklına gelen şeye bak!"

Memed:

"Şu aklına gelene..."

Kerimoğlu:

"Öyle deme hay yiğen. İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. Her kötülüğü yapar, her iyiliği de yaptığı gibi. Öyle deme hay yiğen!"

Kara gözlü, sürmeli, al yanaklı bir gelin her birinin önüne sabun kokan bir kat çamaşır getirdi koydu.

Kerimoğlu:

"Ben dışarı çıkayım da siz soyunun," dedi. Dışarıya çıktı.

O çıktıktan sonra Memed:

"Bre Cabbar," dedi, "ne iyi insanlar var şu yeryüzünde."

Cabbar:

"Ne de zalim, ne de melun insanlar var şu yeryüzünde Memed."

Memed:

"Bak şu Kerimoğluna," dedi. "Bak şundaki misafirperverliğe..."

Kerimoğu dışardan seslendi:

"Soyundunuz mu uşaklar? Geleyim mi?"

Memed:

"Soyunduk," diye cevap verdi.

İçeri giren Kerimoğlu Memede:

"Sana bir bakayım, bakayım yaran nasıl?"

Memed:

"Bakmaya hacet yok," dedi. "Başımı kurşun sıyırdı. Küçücük bir sıyrık..."

Kerimoğlu Cabbara da sordu:

"Sende bir şey yok mu?"

Cabbar:

"Çok şükür yok," dedi.

Kerimoğlu dışarı gitti. Bir zaman sonra elinde bir çanak, birtakım bezlerle geldi. Yakıyı eliyle yapmıştı. Memedin yarasını sarmaya başladı:

"İki gün içinde hiçbir şeyin kalmaz. Gençliğimizde biz de yaralandık yavru," dedi. "Hepsi gelip geçiyor."

Başı, usta bir cerrahtan daha ustaca sardı.

Memed minnetle:

"Eline sağlık Ağa," dedi.

Kerimoğlu:

"Yaran hafif ya, havakmış. Şişmiş. Yakı hemen geçirir. Korkma!"

Kerimoğlunun tuhaf, çocuk gibi bir hali vardı. Bir şey, bir soru soracağı zaman yüzü kıpkırmızı kesiliyor, utanıyordu. Gülümsüyor, kızarıyor, bozarıyor, en sonunda ezilip büzülerek soruyordu. Gene öyle oldu. Memede:

"Yavru," dedi. "Sormak ayıp olmasın, sahiden sen eşkıya mısın? Sahiden... Yoksa..."

Cabbar güldü:

"Ağa," dedi, "bizim İnce Memed, eşkıyacılık oynuyor."

Memed de gülümsedi:

"Yakıştıramadın bana eşkıyalığı öyle mi Ağa?"

Kerimoğlu:

"Kusuruma kalma yavru, seni hor görmek için söylemedim. Çok gençsin. On altısında ancak görünüyorsun. Onun için sordum. Kusura kalma..."

Memed, gururla:

"On sekiz," dedi.

Kerimoğlu:

"Meraklandım bu işe. Allahaşkına alınma. Neden eşkıya çıktın bu yaşta?" diye sorunca, Cabbar:

"Ağasının eşeğini hırsızlayıp satmış, sonra ağası döver diye korkmuş, geldi bize karıştı. Ne yapalım, kabul ettik. İçimizde bir tane de eşek hırsızı bulunsun. Ne olur, ne olmaz..."

Ağa, Cabbarın alay ettiğini anladı, mahzunlaştı. Sorduğundan pişman olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Susmuş konuşmuyordu.

Cabbar, Kerimoğlunun bu şakadan üzüldüğünü görünce:

"Ağa, sen Değirmenoluklu Abdi Ağa adında birini duyar mısın?"

Kerimoğlu:

"İyi bilirim onu," dedi. "Geçende duydum ki vurulmuş. Ama, ölmemiş. Yiğeni ölmüş."

Cabbar:

"İşte onu vuran bu!" dedi.

Kerimoğlu uzun uzun, tepeden tırnağa kadar Memedi süzdü:

"Acayip," dedi. "Hiç adam vuracak çocuğa benzemiyor bu İnce Memed. Acayip!"

Memed:

"Ağam," dedi Kerimoğluna, "bu yakıdan azıcık daha yapar mısın bize? Yaralı arkadaşlarımız var. Onlara da götüreyim..."

"Yapılmış merhem var," dedi Kerimoğlu. "Şifalı merhem. Ondan veririm sana. Yakı da yaparım şimdi."

Memed:

"Kötü gün görme."

Kerimoğlu, büyücek bir bezin içine merhem koydu. Biraz da yakı yaptı. Getirdi Memede verdi.

Onlar yola düşerken:

"Şaştım sana İnce Memed," dedi Kerimoğlu. "Sen hiç eşkıya olacak adama benzemiyorsun. Ama ne yaparsın. Zor gelmiştir herif... İnsanoğlu bu, kimin içinde ne var bilinmez."

İkisi birden:

"Sağlıcakla kal," dediler Kerimoğluna.

Kerimoğlu gülen sütbeyaz dişleriyle:

"Uğurola," dedi. "Bazı bazı gene uğrayın. Sohbet ederiz."

İkisinin de iki elinde kocaman ikişer torba vardı. Torbalar ağırdı. Kerimoğlu bu torbaları ekmek, peynir, tereyağıyla doldurmuştu.

Cabbar:

"Ne iyi adam."

Memed:

"Ne iyi..."

Memed birden anımsayınca yüzü değişti:

"Yahu Cabbar," dedi. "Çamaşırlarını geri vermedik adamın."

Cabbar:

"Aldırma," dedi. "Çalmadık ya, unuttuk..."

Memed:

"Olmaz," dedi. "Geriye dönüp verelim."

Cabbar gülerek:

"Kerimoğlunun hakkı var. Hiç eşkıyaya benzemiyorsun."

Memed:

"Ne yapayım," dedi. "Herkes eşkıya doğmaz ki..."

Cabbar:

"Öyleyse geri dönüp verelim çamaşırları."

"Dönelim," dedi Memed.

Koşa koşa geri döndüler. Kerimoğlu onları şaşkınlıkla çadırın kapısında karşıladı.

"Ne o?" dedi. "Neden geri döndünüz?"

Memed:

"Senin çamaşırlarını üstümüzde unuttuk gidiyorduk. Onları geriye getirdik!"

Kerimoğlu:

"Ben de bir şey var diye korktum," dedi. "Çamaşırlar benim size hediyem olsun. Çıkarmayın üstünüzden."

Memed:

"Olur mu ya?"

Kerimoğlu:

"Olur olur," dedi. "Çıkarırsanız gücenirim."

Kayalığa geldiklerinde karanlık kavuşuyordu. Uzakta, kayalığın yücesinde bir top ışık kıvılcımlanıyordu.

Cabbar:

"Memed kardaş," dedi. "Belki şu top ışıktadır bizimkiler..."

Memed: "Bizimkiler mi?" diye sordu.

Cabbar:

"Tabii bizimkiler. Kim yakar o kadar büyük ateşi. Durdu, Asım Çavuşa inat olsun diye, mahsustan bu kadar büyük yaktırmıştır ateşi."

Memed:

"Benim kıpırdayacak halim kalmadı Cabbar," dedi. "Şu haber ıslığını çalsana!"

Cabbar iki parmağını ağzına sokup, güçlü, uzun bir ay ıslığı çekti.

Memed:

"Bre Cabbar," dedi, "senin de ıslığını bir günlük yoldan dinle. Alimallah duyulur."

Biraz sonra ateş tarafından bir tüfek sesi geldi. Bunu bir yaylım ateşi izledi.

Memed:

"Bir şey mi var?" diye sordu.

Cabbar:

"Deli Durdu Ağa bayram ediyor," dedi. "Keyfi yerinde olursa boyuna kurşun yakar."

Islıklarına karşıcı olarak kimse gelmedi. Memed de Cabbar da buna içerlediler.

Ateşin yanına vardıklarında kan ter içinde kaldıklarını, bittiklerini hissettiler. Onları bu sefer Durduyla birlikte bütün arkadaşları ayağa kalkarak karşıladılar. Durdu, onlara yaklaşınca tabancasını çekti:

"Şerefe" dedi, birkaç el boşalttı. Sonra: "Acımızdan ölüyorduk hepimiz de, az daha yetişmeseydiniz. Bakın Recep Çavuşa daha inliyor. Yaradan değil. Açlıktan. Alimallah açlıktan..."

Ateş bir harman yeri kadar büyüktü. Kocaman, insan boyu yalımlar biribirlerine sarılarak, eğilip bükülüyorlardı. Odunların çıtırtısı ortalığı tutuyordu. Odunlar, yanarlarken bir hoş koku çıkarırlar. Su yanarmış gibi bir hoş koku... Yaş odunun yanması bir beter iş. Yalımların ortasında odun döner durur. Uzun zaman böylece dayanır. Sonra, ortadan ikiye ayrılarak yalımların içinde yiter gider.

Memed, ilk iş olarak Recep Çavuşun başına varıp:

"Nasıl oldu Çavuş?" diye sordu.

Çavuş inleyerek:

"Yaram azdı," dedi. "Havaktı. Ben bu yaradan kurtulamam gayri. Ölürüm. Ben öldüm gayri..."

Memed, ondan sonra da Horalinin yanına vardı.

"Sen nasıl oldun Horali kardaş?" diye sordu.

Horali ağzını açar açmaz bir küfür sağnağıdır başladı yağmaya:

"Anasını avradını... Darıdan ufağını... Kurşununu, eşkıyasını... Köyünü, ağacını, taşını toprağını, kayasını, yarasını...

Abdi Ağanın da avradını... Yaranın da avradını... Hişt duydun mu sen Abdi Ağa ölmemiş be. Vay koca pezevenk vay! Üzülme be o koca pezevengin işini görürüz. Aldırma. Yiğeninin de avradını. O ölmüş işte..."

Memed:

"Kardaş," dedi, "sizler için yakı getirdim. Merhem de getirdim. Kerimoğlu verdi. Kendi eliyle yapmış. Eski adam. İki güne kalmaz iyi eder yaraları..."

Horali:

"Merhemin de avradını..." dedi.

Memed:

"Öyle deme Horali kardaş," dedi, "belki bir faydası olur."

Horali:

"İnşallah."

Recep Çavuş:

"Senin Kerimoğlu da çok atmış," dedi, doğrularak: "Bir ayda iyi etsin yaralarımı ben razıyım."

Memed ikisinin de yarasını açıp ilaçladıktan sonra ocağın yanına oturdu.

"Ooof," dedi, "bir yorulmuşum ki..."

Durdu:

"Bak Memed," dedi, "Cabbar ne diyor senin için? Diyor ki, Memed Kerimoğlunun çadırının içini görünce ağzı ayrık kaldı."

Memed:

"Öyle oldu," dedi. "Böyle bir çadır içi hiç görmemiştim. Cennet köşkü gibi bir yer..."

Cabbar:

"O, Kerimoğludur o! Ona Kerimoğlu demişler. Adıyla sanıyla Kerimoğlu... Onun çadırının içi öyle olmayacak da, kimin çadırının içi olacak!"

Durdu:

"Sen onu bilir miydin eskiden?"

Cabbar:

"Duyardım," dedi. "Çok, çok paralı bir adammış. Gözümüzlen de gördük. Milyonların üstünde yatıyormuş."

Memed:

"Şu dünyada ne kadar iyi insan var," dedi. "Her şeyimizi

düşündü. Yaramı sardı. Karnımızı doyurdu. Çamaşırlarımızı yıkattı. Birer kat da çamaşır hediye etti."

Cabbar:

"Çok büyük bir Ağadır o."

Durdu:

"Bu kadar ünlü, bu kadar zengin bir Ağa da biz niye duymadık şimdiyedek onun adını?"

Cabbar:

"Bu," dedi, "yörüklerin Ağası. Bunlar konar göçerler."

Memed:

"Konarlar mı, göçerler mi, ne ne yaparlarsa yapsınlar, adamlar iyi adamlar. Çadırının direği som sedef işlemeliydi."

Durdu şaşkınlıkla:

"Çadırının direği som sedef işleme miydi? Vay anasını! Demek zengin herifçioğlu? Vay anasını! Demek çadırının direği som sedef işleme?"

Memed:

"Ne dersin!" dedi. "O kadar büyük bir çadır ki, on mu, on beş mi direği var. Bir gelin bize yemek getirdi. Boynunda belki elli tane beşi biryerde vardı. Hem zengin, hem de iyi adam. Hoş adam. Yüzü de güleç."

Cabbar:

"Abdi Ağayı vuranın sen olduğunu öğrenince nasıl da afalladı. Gözlerini dikmiş, sana yiyecekmiş gibi bakıyordu. Değil mi Memed?"

Memed:

"Bakıyordu ya," dedi. "Amma da bakıyordu."

Durdu, gözlerini yalımlara dikmişti. Konuşmuyor, soru sormuyordu artık. Derin düşüncelere dalmıştı. Yüzünü öylesine bir düşünce almıştı ki... Durdunun adetiydi. Durdu bir şeye karar vermeden önce, gözlerini nereye olursa olsun, bir insana, bir ağaca, bir buluta, çiçeğe, kuşa, tüfeğe, ateşe diker, saatlarca kımıldamadan öylece dururdu.

O susunca ötekiler de sustular.

Yanındakilere çok sert bir çıkış yaptı:

"Siz gidin yatın. Bu gece nöbeti Horali, ben, Recep Çavuş bekleyeceğiz."

Bu anında Durduya ses çıkarılamazdı. Çeker vururdu. Babası olsa vururdu. Onlar da hiç ses çıkarmadan gittiler, kayanın dibine kıvrıldılar.

Bazı insanlar vardır, sırf doğuştan hoşturlar. Recep Çavuş da onlardandır. Bunlar, yalnız insanlar kendilerini sevsinler diye doğmuşlardır. Sevilmelerine karşılık öteki insanlardan fazla bir yanları mı vardır? Hayır! Recep Çavuş konuşkan mıdır? Hayır. Çok neşeli mi? O da yok. Güler mi, oynar mı? Çok fazla iyilik mi yapar başkalarına? O da yok. Bu, bir sırdır: Üç yıldır Deli Durdu çetesinde. Ondan önce, iki aydan fazla bir çetede kalmamıştı. Millet şaşıyordu Recep Çavuşun Deli Durdu çetesinde üç yıl kalışına.

Recep Çavuş, Deli Durduya ilk rastladığında:

"Bana bak ulan Deli," demişti. "Sen de o akıllı pezevenklerden olsaydın, senin de çetende ancak iki ay kalırdım. Karışmazdım çetene. O allame heriflerin işleri güçleri tuzağa düşüp, kurşun yemek. Anladın mı?"

Durdu:

"Anladım," demişti.

Bundan sonra, o gün bu gündür Recep Çavuş, bu konu üstünde konuşmamıştı. Deli Durdu ne yapmışsa hiç karşı koymamıştı. Birkaç kere, hiç sebepsiz yere yaralanmış, Durduya gene bir laf söylememişti.

Yaşamı üstüne tam tamına hiç kimse bir şey bilmiyordu. Konuşması Antep yörelerinin konuşmasını andırıyordu. Ama pek açık değildi. Antepte uzun zaman kaldığı muhakkaktı. Antepten çok söz açardı.

Yaşamı üstüne türlü söylentiler vardı. Birisi şu: Recep Çavuş, bir gece uykudan uyanıp, "Karı," demiş, "ver benim şu tüfeğimi. Bir de azık hazırla. Ben, gidiyorum". Kadın, tüfeği getirmiş yanına koymuş. Azığı da hazırlamış. Çavuş tüfeği bir iyice yağlamış. Fişekleri takınmış. "Karı," demiş sonunda, "şu benim eski kalpağı da ver. Ben dağa çıkıyorum. Hakkını helal et". Karı buna çok şaşmış, "Delirdin mi sen, herif?" demiş. "Gece yarısı uyurken yatağından kalk da dağa çık! Görülmüş mü bu?" Recep Çavuş, "Canım öyle istiyor avrat," demiş. "Ben gidiyorum." Başka hiçbir şey söylememiş, evden çıkmış. Bir daha da dönmemiş.

Bazıları da der ki, Recep Çavuş damadına kızmış. Sebebi de, damadın kızına küfretmesiymiş. Bir gün damadın kapısından geçerken, damadın kızına: "Senin babayın..." dediğini duymuş. Ona kızmış, dağa çıkmış. Damadı öldürmeye kıyamamış.

Bazılarının da dediğine bakılırsa, Çavuş çok zenginmiş, ama, yol parası, vergi vermekten hiç hoşlanmazmış, köye tahsildar geldiğinde hasta olur, yataklara düşermiş. Yol parası vermemek için çıkmış. Kimi de kaynanasını öldürmüş de onun için çıkmış, diyor. Herkes uydurup uydurup bir şey söylüyor. Hangisi doğru, hangisi yalan belli değil.

Suçu var mı yok mu, o da belli değil. Ama, eskiden ne için çıkmışsa çıkmış olsun Recep Çavuş, şimdi yakayı ele verirse en azından bir otuz yılı var. Adı o kadar baskına, o kadar müsademeye, o kadar yol kesmeye, adam öldürmeye karışmıştır ki...

Gün doğdu. Gün kalktı kuşluk oldu. Durdu uyanmıyordu. Oysa üstüne gün ışığı düşürmek adeti değildi. Öğle oldu, gene uyanmadı. Cabbar sezinliyordu. İçinden de, "Bunda mutlak bir iş var. Bu deli hiçbir zaman bu vakitlere kadar yatmaz. Bir baskına gidilecek. Bazı zor baskınlardan önce kalkmamak adetidir. O da, yılda, iki yılda bir. Şimdi nereye gidecek ola?" diye geçiriyordu. Merakla bekliyordu.

Recep Çavuş, bugün çok neşeliydi. Türkü söylüyordu. Yaşlı, yanık sesiyle.

Bir ara:

"Bana bakın çocuklar, uyandırın şu Deliyi," dedi. "Uyandırın da ağzımıza bir lokma bir şey koyalım."

Memed:

"Ben, karışmam."

Cabbar:

"Ben de."

Güdükoğlu, vardı Durdunun başına dikildi:

"Durdu Paşam," dedi, "uyansana Durdu Paşam,"

Güdükoğlu Durduya her zaman, "Paşam" diye söylerdi. Bu da Durdunun çok hoşuna giderdi. Güdükoğlunun çetede birkaç ödevi vardı. Birisi soytarılıktı. Durduya soytarılık ederdi.

"Uyansana Paşam. Vakit öğleyi geçti Paşam."

Durdu, iri yumruklarıyla gözlerini ovuşturarak ağır ağır kalktı.

"Hemen yemek yiyelim. Sonra gideceğiz."

Cabbar:

"Yaralıları ne yapalım?" dedi. "Recep Çavuşun, Horalinin hali duman..."

Durdu, yaralılara sordu:

"Nasılsınız? Bizimle yürüyebilir misiniz?"

Recep Çavuş:

"Ben yürürüm. Ağrı o kadar kalmadı."

Horali:

"Ben de yürürüm," dedi. "Bu yaranın da anasını avradını..."

Büyük bir halka oldular, sofrayı ortaya aldılar.

Gölgeler kuzeyden doğuya dönerken, kayalıklardan aşağı indiler. Yörük çadırlarından köpek havlamaları geliyordu.

Memed:

"Şimdi nereye gidiyoruz böyle?" diye sorunca Durdu karşılık vermedi. Yalnız kızgın kızgın baktı.

Memed de üstelemedi.

Durdu, yönünü köpeklerin havladığı tarafa dönünce Memedle Cabbar işi çaktı.

Cabbar, Memedin kulağına:

"Durdunun gözü göz değil," diye fısıldadı.

Memed:

"Gözü göz değil."

Cabbar:

"Ya bir iş yaparsa Kerimoğluna. Ne yaparız?"

Memed:

"Ne yaparız?" diye tekrarladı.

Cabbar:

"Ne yaparız?"

Durdunun gidişinde bir kötülük vardı. Hem de kötülüğün dik alası. Durdunun yüzü, şimdiki gibi öyle kolay kolay kararmazdı. Şimdiyse öyle azgın bir yüz ki... Bir sinek konsa bin parça olur.

Durdu, adımlarını yavaşlatıp Cabbara sordu:

"Kaç çadır vardı, çadırının yanında Kerimoğlunun?"

Cabbar:

"Üç tane," dedi.

Çadırlara geldiklerinde, onları gene kocaman çoban köpekleri karşıladı. Köpeklerin arkasından çocuklar dışarıya fırladılar. Onlardan sonra da kadınlar. Sonra da erkekler... Kerimoğlu erkeklerin önlerinde duruyor, gelen eşkıya kalabalığına gülümsüyordu. Çadırların yanını yönünü sürülerle ak koyunlar sarmış, kara çadırlar bir sütbeyazlık ortasında kalmıştı. Koyunlar, kuzular meleşiyor. Kocaman çoban köpekleri pehlivan gibi dolanıyorlar, develer yatmışlar. Rahat. Ağızlarından köpükler dökülüyor.

Kerimoğlu:

"Hoş geldiniz misafirlerim. Safalar getirdiniz," diye muhabbetle teker teker her birinin elini sıktı.

Memed, gülerek:

"Hoş bulduk," dedi. Yüzünde gülümsemesi dondu kaldı sonra. İçini bir şüphe kurdu kemirip duruyordu. Deli Durdu ne yapacaktı acaba?

Sonra, Kerimoğluna Durduyu gösterdi:

"İşte çetebaşımız bu."

Kerimoğlu gün görmüş adamdır. Kaş altından Deli Durduya şöyle bir baktı. Ondan bir şey anlamadığını Memede belli etti. Durduysa yüzü asık, başı dimdik, etrafına bakmadan yürüyordu.

Kerimoğlu:

"Bunun adı ne?" dedi Memede.

"Deli Durdu."

Kerimoğlu hayret etti:

"O, bu mu?"

Memed:

"Odur işte."

Kerimoğlunun kırmızı yüzündeki gülüş dondu. Gözleri buğulandı.

"Donuna kadar soyarmış soyunca öyle mi?"

"Öyle."

Çadırın içine girince, Memed kadar değilse de, Durdu da şaşırdı. Duvarda nakışlı bir tüfek asılıydı. Durdu, Kerimoğluna kinli bir bakış attıktan sonra:

"Şu tüfeği getir de bir görelim Ağa," dedi. "Bir de Ağa tüfeği görelim."

Kerimoğlu, bu sözlerdeki kini fark etti. Yüreği sızladı. İçi, kendisine bir felaketin yaklaştığını söylüyordu. Bu adamın suratı surat, gözleri göz değildi.

Kerimoğlu, tüfeği getirip Durduya verirken:

"Yemeğiniz hemen mi gelsin?" diye sordu. "Yoksa akşama mı yersiniz?"

Durdunun gözleri kıvılcımlandı:

"Ben," dedi, "soymaya geldiğim adamın ne ekmeğini yer, ne de kahvesini içerim. Ekmeğini yer, kahvesini içersem soyamam."

Hışımla ayağa kalktı. Onun arkasından ötekiler de ayağa fırladılar.

Kerimoğlu:

"Yemeğini ye de, gene soy! Kerimoğlunun evine gelen yemek yemeden ayrılmaz," dedi. Ama sesi titriyordu. Yanaklarından da hafif bir kızıllık burnuna, alnına doğru yayılıyordu. Biraz sonra, alnında boncuk boncuk ter peydahlandı.

"Bana bak Durdu Ağa," dedi. "Bu dağlar eşkıya dolu. Şimdiye dek hiçbir eşkıya Kerimoğlunun evini soyamadı. Sen soyacaksan soy! İşte ev önünde."

Memedle Cabbar bu durum karşısında bitmiş, yok olmuşlardı. Tepelerinden kaynar sular dökülmüş gibi olmuşlardı.

Durdu:

"Önce paraları getir Ağa."

Recep Çavuşla Horali ayağa kalkanlarla kalkmışlar, sonra geri oturmuşlar, olanı biteni seyrediyorlar. Nedense Recep Çavuşun gözlerinin içi gülüyor.

Kerimoğlunun yerinden kıpırdamadığını gören Durdu, yavaş yavaş yaklaşıp, tüfeğinin dipçiğiyle omuzuna var gücüyle indirdi. Kerimoğlu yere düştü. Durdu elinden tuttu, kaldırdı.

Çadırın öteki bölmelerinde kadınlar, çocuklar gürültüyle ağlıyorlardı.

"Baksana bana Ağa, senin ağalığın Saçıkaralı obasınadır, bana değil. Bu dağlarda da Deli Durdunun ağalığı söker."

Güdükoğluna emir verdi:

"Ağayla git de ne kadar parası varsa al getir. Anladın mı? Kadınların altınlarını da topla getir. Anladın mı?"

Güdükoğlu:

"Anladım Paşam."

Güdükoğlunun çetede bir de bu işi vardı. Baskına gittiklerinde, işkence yaparak paraları çıkarttırırdı. Bu işin ustasıydı. O, hangi evi aramışsa, geride bir kuruş bile bırakmamıştır. Kurutmuştur.

Güdükoğluna gün doğdu. Ağanın kolundan tuttu, çekti:

"Geeel bakalım Kerimoğlu. Paraların yerini söyle. Yoksa, Güdüğün bir kurşunu taşlı köyü boylatır sana."

Durdu:

"Kerimoğlu," diye bağırdı, "ya canını vereceksin, ya da ne kadar paran varsa onu..."

Çadırın önüne, öteki çadırların çocukları, kadınları birikmişlerdi. Durdu, bunları böyle kapıya çokuşmuş görünce, dışarı çıktı bağırdı:

"Yallah evlerinize. Yakında size de sıra gelecek."

Kerimoğlu, gözleriyle Cabbarı, Memedi araştırdı. Onlar arkasında duruyorlardı. Arkasına dönünce, Memedle göz göze geldiler. Memed gözlerini indirdi. Kerimoğlu, sonra da Cabbara baktı. "Bana yapacağınız bu muydu?" der gibi kırgınlık vardı gözlerinde. Göz çukurlarında birer damla yaş birikmişti. Arkasına döndü. Güdüğün önüne düştü. Öteki bölmeye geçtiğinde, koyunlar gibi biribirlerine sokulmuş, ağlaşan kadınlardan birisine işaret etti:

"Aç sandığı. Ne kadar para varsa, çıkar da şu adama ver. Üzerinizde de ne kadar altın, bilezik, yüzük varsa çıkarın bana verin," dedi.

Kerimoğlu, Durdunun niyetini sezmişti. Bir metelik bile bırakmayacaktı kendisinde. Onun için ne var, ne yok eliyle vermeliydi.

Güdükoğlu bir tomar kağıt para, bir torba da altını getirdi. Durdunun eline verdi. Kerimoğlu da kadınların gerdanlık, yüzük, bilezik, başlık yaptıkları altınları toplayıp getirdi.

Durdu, Güdükoğluna:

"Tamam mı? Hiçbir şey kalmadı mı?" diye sordu.

Güdükoğlu:

"Kalmadı," diye kestirdi attı.

Oysa, bütün öteki baskınlarda Durdu, Güdükoğluna, "Kalmadı mı?" diye sorar, öteki, "Daha var Paşa," derdi. Sonra gider bir altın, bir kağıt lira getirirdi. Böyle böyle evi on kez, yirmi kez araştırır, kıyıda köşede ne kalmışsa teker teker çıkarırdı. En sonunda bir kalmadı işareti yapardı. Daha, bir yerlerde para kalmış mıdır, kalmamış mıdır, Güdükoğlu adamın yüzüne bakınca bilirdi. Hiç sapıtmaz, mutlak bilirdi.

Deli Durdu:

"Sen akıllı bir adamsın Kerimoğlu," dedi. "Ne var, ne yok hepsini kendi elinle verdin. Nasıl olsa senden zorla alacaktık. Senden akıllısına rastlamadım şimdiye kadar soyduğum insanlar arasında."

Kerimoğlu taş kesilmişti. Yüzü sapsarı, dudakları titriyordu.

Durdu yeniden, kesin, inatçı, buyurgan gürledi:

"Deli Durdunun bir adeti vardır. Bilir misin Kerimoğlu?" diye sordu. "Bunu başka eşkıyalar yapmaz. Zaten Kerimoğlunu da başka eşkıyalar soyamazlar. Ha, bilir misin?"

Kerimoğlu karşılık vermedi.

"Deli Durdunun adeti şudur ki, soyduğu adamları donuna kadar soyar. Çıkar giyitlerini Kerimoğlu," diye bağırdı.

Kerimoğlu kıpırdamadı.

"Sana diyorum. Çıkar giyitlerini."

Kerimoğlunda gene bir kıpırtı yok.

Durdu öfkelendi. Öfkesinden yerinde duramıyordu. Kerimoğlunun yöresinde fır dönüyordu. Birden, şiddetle kulağının dibine bir yumruk çaktı. Göğsüne de birkaç dipçik... Kerimoğlu sallandı. Düşecekken, Durdu kolundan tuttu. Bir, bir daha. Bir, bir daha:

"Çıkar!"

Kerimoğlu, acıyla konuştu:

"Etme bana bunu Durdu. Kerimoğlunun evini şimdiye kadar kimse basmadı. Yanına kalmaz bu!"

Bu sözler Durduyu çileden çıkardı. Kerimoğlunun kolunu bırakıp tekmelemeye başladı. Yere düşen Kerimoğlu:

"Etme," diyordu. "Etme. Yanına kalmaz."

Durdunun hiddeti daha arttı. Ayaklarının altında çiğnemeye başladı.

"Ben de biliyorum yanıma kalmayacağını. Onun için seni donuna kadar soyacağım. Hiç olmazsa, koskoca Kerimoğlunun bacağından donunu almış derler. Anladın mı?"

Öteki bölmede ağlamakta olan kadınlardan birkaçı gürültüyü duyunca, bu yana geçtiler. Bir kadın kendisini Kerimoğlunun üstüne attı. Kadının bağırtısı dört bir yanı tutuyordu. Güdükoğlu, bağıran kadını tuttu, Kerimoğlunun üstünden alıp bir tarafa fırlattı.

Durdu bağırıyordu:

"Çırılçıplak olmazsan, kendi elinle çırılçıplak olmazsan öldürürüm seni."

Kadınlar çığırışıyorlardı.

Kerimoğlu:

"Etme bunu bana. Etme, çoluğumun çocuğumun içinde," diye inliyordu.

Bir ara gözü, öyle durup kalmış, dudaklarını yiyen, zangır zangır titreyen Memede ilişti. Ona, yalvarırcasına baktı. Memedin içinden bir şey "cızz" etti. Yandı. Cabbara döndü. Bakıştılar. O iğne ucu parıltısı geldi Memedin gözlerine gene oturdu. Cabbar da hırsından avurtlarının içini yiyordu. Çok kızdığı zaman, kan çıkıncaya kadar avurtlarının etlerini dişleriyle çiğnerdi.

Kerimoğlu:

"Etme bunu bana Durdu Ağa," diye boyuna yineliyordu. "Etme!"

Durdu:

"Soyun!" diye bağırdı. "Yoksa..."

Tüfeğin namlusunu Kerimoğlunun ağzına dayadı:

"Soyun!"

Tam bu sırada Memed, kaşla göz arası çadırdan dışarıya fırladı:

"Kıpırdama Deli Durdu. Yakarım," diye bağırdı. "Kusura kalma ya, yakarım. Bu senin yaptığını..."

Onun arkasından da Cabbarın alaylı sesi duyuldu:

"Kıpırdama Durdu Ağa! Adamı koyver de git. Yakarım. Çok arkadaşlığımız var. Ölümün bizim elimizden olmasın."

Memed:

"Ölümün bizim elimizden olmasın."

Durdu, hiç böyle bir şey beklemiyordu. Şaşkına döndü.

"Demek böyle ha?"

Tüfeğine davrandı, dışarı iki el ateş etti.

Karanlık kavuşuyordu.

"Bak Durdu Ağa," dedi Memed, "öyle kurşun atılmaz." Durdunun kulağının dibinden cıv cıv diye iki kurşun geçti.

"Bırak da adamı git. Yeter ettiğin. Zulüm derler buna düpedüz. Bırak da git!"

Durdu:

"Demek böyle İnce Memed? Demek?"

İnce Memed:

"Ölmek istemiyorsan eğer," dedi, "bırak da adamı çadırdan çık git."

Durdu, yerde yatan adama bir tekme daha attı.

"Haydi arkadaşlar gidelim," dedi.

Dışarda, bir çukura yatmış İnce Memedin karartısını gördü:

"Alacağın olsun İnce Memed. Alacağın olsun Cabbar," dedi.

Çadırdan en son Recep Çavuş çıktı:

"Yaptığınızı çok beğendim çocuklar," dedi. "Ben de sizinle kalayım mı?"

"Kal Çavuş, kal!" dediler.

Durdu:

"Demek Çavuş sen de?.." dedi.

Çavuş:

"Ben de Durdu Ağa," diye karşılık verdi.

Durdu:

"Senin de alacağın olsun Çavuş," dedi.

Durduyla arkadaşları elli metre açılmışlardı ki, Durdu yere yatıp:

"Davranın arkadaşlar," dedi. "Bugün ölüm kalım günümüzdür."

Altı el birden Memed ve Cabbarın üstüne kurşun yağdırmaya başladı. Memedle Cabbar, Durdunun bunu böyle yapacağını iyi biliyorlardı. O sebepten bulundukları çukurdan ayrılmamışlardı.

Memed:

"Durdu Ağa, var git yoluna," dedi. "Çocukluk etme!"

Durdu:

"Ya siz," dedi, "ya ben..."

Recep Çavuş:

"Git ulan yoluna. Musallat olma çocukların başına. Sen zaten Kerimoğluna çatmakla belanı buldun. Saçıkaralı obası şimdiye haberlendi. Biraz sonra dağları pire gibi tararlar," dedi. "Var git yoluna!"

Memed:

"Var git yoluna," dedi.

Cabbar:

"Ölümün bizim elimizden olmasın. Var git yoluna..."

Karşı yanın silah sesleri kesildi.

Cabbar:

"Gidiyorlar," dedi. "Gidiyorlar Allahın belaları. Kerimoğlunun parasını paylaşmaya gidiyorlar."

Recep Çavuş:

"Gitsinler," dedi. "Saçıkaralı obası burunlarından fitil fitil getirir. Az sonra dağ taş insana keser... Eğer bu adam Kerimoğluysa, Saçıkaralı aşireti Ağası Kerimoğluysa... Dolar Saçıkaralı obası yazıya yabana..."

Memed:

"Şimdi varıp Kerimoğluna ne diyelim? Adamın yüzüne nasıl bakarız?"

Cabbar:

"Adam bize iyilik, biz ona kötülük ettik," dedi. "Varıp da yanına ne diyelim? Beğendin mi sana yaptığımızı? Erkeklik dediğin böyle olur işte. Biz adamı böyle soydururuz mu diyelim. Vazgeç! Görünmeden ona, çeker gideriz şuna aşağı."

Memed:

"Ben ne deyim," dedi, "Ben ne deyim Kerimoğluna."

Yattıkları çukurdan doğruldu. Çadırlara doğru yöneldi. Kerimoğlunun çadırından bir gürültü, çığırtı, bir hayhuy geliyordu. Çadırın kapısını açtı. Bir iki kadın, Kerimoğlunun kanlı başını bir leğene eğmişler yıkıyorlardı. Hem yıkıyor, hem beddua ediyorlardı.

Memed:

"Kerimoğlu Ağa," diye seslendi, bütün başlar kapıya çevrildi. Memedin içinden, hiçbir şey söylemeden kaçmak geçti. Ama kaçamadı.

"Ağa," diye kekeledi. "Kusura kalma. Böyle olacağını bilmiyorduk."

Döndü, koşmaya başladı.

Arkasında, Kerimoğlu bağırıyordu:

"Akşam yemeğini yemeden gitmeyin oğlum. Gitmeyin..."

Cabbarın yanına geldi.

"Haydi kalkın," dedi. "Kalkın da gidelim. Burada daha fazla kalamayacağım. Şu adama bir yüreğim yanıyor ki... Parça parça oluyor..."

Cabbar ayağa kalktı:

"Ne gelir elden," dedi. "Oldu bir kere..."

Memed, içini çekti:

"Şu Deliyi öldürmeliydik," dedi.

Cabbar:

"Onu öldürmek kolay değil Memed," dedi. "Çok it adam. Yoksa ben... Ben onu öyle bırakır mıydım!.."

Memed:

"Kurşunu yedikten sonra ne yapabilirdi?"

Cabbar:

"Yemezdi ki kurşunu," dedi. "Onun gibi bir adamı hiç görmedim."

Recep Çavuş:

"Bu adamda bir şey var," dedi. "Bütün yaptıkları yanına kalıyor. Onun yaptıklarını başka bir eşkıya yapsaydı, bir günden fazla yaşayamazdı. Bir şey var bu adamda. Ayrıldığımız iyi oldu. Amma ne yürekli adam! Her dakika ölümü bekleyen bir hali var."

Memed:

"İşte o hali korkuttu beni. Onun için vuramadım onu. Yoksa..."

Cabbar:

"Her neyse... Bir hal var bu adamda..." dedi, kesti.

Ali:

"Şuracıkta, iki saat uyuyalım," dedi.

Hasan:

"Ne kaldı ki bre Ali," dedi. "Öğleye bizim köye varırız. Gece sen bizim evde kalırsın. Yarın sabah da kalkar yola düşersin. İkindine senin köyü buluruz."

Ali, çok uzun boylu, çiçek bozuğu, uzun yüzlü, incecik, üfürsen yıkılacakmış gibi bir adamdı.

"Bu gece yarısı," dedi, "bu gece yarısı in cin belli değil. Gel şuracıkta sabaha kadar uyuyalım. Sabaha bir iki saat ancak kaldı."

Hasan:

"Ben bir dakika bile duramam," dedi. "Dört yıldır evimin yüzünü görmedim."

Ali:

"Ben de görmedim ama."

Hasan:

"Eeee?" diye sordu.

"Yoruldum," dedi Ali.

Hasan:

"Bak," dedi, "bir su şırıltısı geliyor. Git yüzünü yu, geçer..."

Ali:

"Soğuk su yorgunluğa bire birdir," dedi.

Hasan:

"Bizim köyün suyu..." dedi. "Bizim köyün suyu gibi var mı? Buz gibidir. Süt gibi apak kaynar yerin altından... Eskiden, tam üstünde bir ulu çınar vardı. Ben de gördüm gözümle... Bir gün bir yağmur yağıyordu. Kara, kapkara bir yağmur... Birden bir top yeşil ışık patladı gökyüzünde. Yeşil ışık çınarın üstüne ağdı. Vardık baktık, çınar yok yerinde... Çınar kül olmuş... Alimallah gözümle gördüm. Kül olmuş. Yurdu yuvası bellisiz şimdi çınarın..."

Ali:

"Tam üç yıl, üç koca yıl anam dinim ağladı Çukurovada," dedi. "Amma sonunda kazandım kardaş."

Ali yol boyunca, belki yüz kere, aynı cümle, aynı sözcüklerle Çukurovayı, Çukurovada binbir sıkıntı çekerek kazan-

dığı parayı, kazandığı parayla ne yapacağını anlatmıştı. Yolda konuşacakları bitiyor, bir süre konuşmadan yürüyorlar, biraz önce anlattıklarını yeniden anlatmaya başlıyorlardı. Hasan da köyünü, çocuğunu, kül olan çınarı, Çukurovayı, Çukurovadaki ağasını durmadan durmadan yinelemişti.

Ali sözünü sürdürdü:

"Paranın iki yüzünü kayınbabaya verip kızı eve getireceğim. Ötekine de bir çift öküz alacağım. Anama da içi pamuklu bir hırka yaptıracağım. Üşür fıkaracık. Evin de üstünü açıp yeniden döşeyeceğim. Şu bizim ev yok mu, yağmurlar bir başlamaya görsün. Çok akar gavuroğlu gavur..."

"Evi, yap kardaş yap! Ev akması kötü bir şey. Dayanılmaz."

Ali:

"Öldüm Çukurovada. Yandım. Adamı kebap ediyor. Gavurun yurdu. Bir daha mı, tövbe! Sıtması karnımda. Bu kış işim iş!"

Hasan:

"Sıtma bende de var," dedi.

Ali:

"Çukurovanın kahrını, eve bir avratla, bir çift öküz sokayım, anama da bir kalın hırka alayım diye çektim. Yoksa dayanılır mı?"

Hasan:

"Dayanılmaz."

Sonra, lafı Alinin ağzından alıp:

"Kardaş," dedi, "yarın tam öğle vakti, eğer böyle yürüyecek olursak, bizim köyün çayırlığına yetişiriz."

Ali:

"Orada..." dedi.

Hasan:

"Orada, ötede, düzlüğün ortasında..."

Ali:

"Ulu..." dedi.

Hasan:

"Bir ağaç vardır, dalları gürler."

Ali:

"Ağacı geçince," dedi.

Hasan:
"Ağacı geçince sol yanda..."
Ali:
"Taşları biribirinin üstüne yatmış..."
Hasan:
"İçini de ot basmış bir mezarlık görünür."
Ali:
"Mezarlığın içindeki ağacı söylemedin," diye anımsattı.
Hasan:
"Ben köyden ayrıldığım gün, kim bilir kim, mezarlığın ortasına soluk dallı, bilek kalınlığında bir ağaç dikmişti."
"Fıkara yapayalnız bir ağaç..." dedi Ali.
Hasan:
"Öyle işte," dedi.
Ali:
"Kurumamışsa eğer..."
"Kocaman..." dedi, öteki. "Ben mezarlığın yanından geçerken beni birisi görür."
Ali düzeltti:
"Birisi değil," dedi, "Körcenin oğlu Bekir görür."
Hasan:
"Bekir görür," dedi. "Çünkü Bekir, her daim gelir çeşmenin taşına oturur. Gözlerini şarıl şarıl akan suya çevirir düşünür."
Ali:
"Adetidir değil mi?" diye sordu.
"Adetidir," dedi Hasan.
Ali:
"Bekir gider haber verir eve."
Hasan:
"Anam bükülmüş beliylen..."
Ali:
"Dizlerine çöke çöke..."
"Hasan:
"Düşer yola, gelir beni karşılamaya."
Ali:
"Ya çocuk?" dedi.
Hasan:

"Gel azıcık şuraya oturalım," diye önerdi.

Oturdular. Hasan, küçücük, zayıf, kuruyup kavrulmuş bir adamdı. Kocaman dişleri dudaklarının arasından gözüküyordu. Kirpikleri bir hoş, tozlanmış gibi aktı. Mavi, pamuklu bir kumaştan şalvar giymişti. Şalvar daha yepyeniydi. Fabrika kokuyordu. Kasketi de yeniydi. Başında eğreti duruyordu. Kırmızı çiçekli mintanı ona tam yakışmıştı. Bir de ökçeleri basık Adana ayakkabısı almıştı ya, yolda giymeye kıyamıyordu. Giydiği ham gönden çarıktı. Kalın, köyden götürüp de eskitemediği çorabın üstüne giymişti. Çorap nakışlıydı.

"Amma da yorulduk," dedi.

Ali:

"Yorulduk amma..." dedi.

Hasan:

"Kalk," dedi. "Bu kadar dinlenmek yeter yolcu adama... Atalar ne demiş..."

Ali:

"Yolcu yolunda gerek."

Hasan:

"Köye gireriz kardaş. Benim oğlan şimdi altısındadır. Ben köyden ayrılırken yaşı ikiydi. Şimdi..."

Ali:

"Şimdi altısındadır."

Hasan:

"Beni anamla birlikte çocuk da karşılar."

Ali:

"Çocuk sana baba der. Ondan sonra eve geliriz."

Hasan:

"Bütün köylü bizim eve, başıma birikir. Eeee söyle bakalım Hasan efendi, ne kazandın Çukurovada? Ben, hiç derim. Çukurovada ne kazanç olacak. Gittik geldik işte, derim..."

Ali:

"Ben de ikinci sabah erkenden kalkar anayın pişirdiği çorbayı içerim. Tarhana çorbasını... Yola düşerim..."

Hasan:

"Sen yola düştükten sonra, ben de çocuğu yanıma alırım, öteki köye, ay boynuzlu kocaman bir çift öküz almaya giderim.

Sonra da yalıdaki taşlı tarlanın taşını birem birem ayıklarım..."

Ali:

"Sonra da iki üç kez üst üste sürersin tarlayı. Çukurova tarlaları gibi. Un gibi eylersin. Sonra da ekersin."

Hasan:

"Sonra bir ekin olur... Her göcek kaplan pençesi gibi toprağa yapışmış..."

Ali:

"Anamın hırkası," dedi. "Gider elimle Göksünde terziye yaptırırım."

Hasan, Alinin yüzüne doğru eğildi. Nefesini duydu.

"Sen," dedi, "köyden ayrılalı ne kadar oldu?"

Ali:

"Üç yıl."

Hasan:

"Varır varmaz nişanlını eve getirmek olsun, ilk işin."

Ali:

"Çok bekledi fıkaracık beni. Bu yılla altı yıl oluyor nişan takalı. Varır varmaz babasının eline saydığım gibi parayı... İkinci gün..."

Hasan:

"İşte bunu iyi yaparsın kardaş," dedi.

Ali:

"Çukurovada çektiğimi bir günde unuturum," dedi.

Yokuş yukarı çıktıkları için, konuşmayı kesmişlerdi. Yokuşu çıkıp tepeyi aşınca önlerinde upuzun bir düzlük salındığını gördüler.

Yolun kıyısında bir ses duyup durdular. Bir de mekanizma sesi geldi.

"Kıpırdamayın."

Hasan:

"Öldük," dedi.

Ali:

"Öldük."

Hasan:

"Kaçalım," dedi. "Vurursa vurur. Vurulmak soyulmaktan daha iyi. Vurulmazsak evimize yetişiriz."

Ali:

"Haydi," dedi.

Kaçmaya başladılar. Arkalarından kurşun, kaynadı. Bağırarak yere yattılar.

Kıpırdama diyen ses:

"Olduğunuz yerden kımıldamayın. Geliyoruz," diye bağırdı.

Aliyle Hasan oldukları yerden hiç kımıldamadılar. Korkudan kıpırdayacak halleri de kalmamıştı.

Memed, Cabbar, Recep Çavuş, üçü birden koşarak yatmakta olanların başuçlarına geldiler durdular.

Memed:

"Kalkın ayağa," dedi.

Ölü gibi, usul usul ayağa kalktılar.

Memed:

"Böyle nereden?" diye sordu.

Hasan:

"Çukurovadan kardaş," dedi.

Ali:

"Oradan işte," dedi.

Cabbar gülerek:

"Çok para kazandınız öyleyse. Sizler olmasanız, bizler acımızdan ölürüz. Çıkarın paraları."

Hasan:

"Beni öldürün," dedi. "Tam dört yıl..."

Cabbar:

"Çıkarın," dedi.

Hasan:

"Vur beni Ağam," dedi.

Ali:

"Benim nişanlım tam altı yıldır bekler. Nolursun beni vuruver."

Hasan:

"Tam altı yıl," dedi.

Cabbar, Hasanın koltuğunun altına elini soktu, bir çıkın çıkardı. Çıkın su gibi tere batmıştı. Çıkını açtı. Çıkının içinden balmumuyla yapılmış bir muşamba çıktı. Muşambanın içinde kağıt paralar vardı.

Cabbar:

"Bak hele, ne de çok para! Nasıl da saklamış!"

Hasan:

"Daya tüfeğini sık ağzıma. Vur beni. Çoluk çocuğuma böyle eli boş gidemem."

Ali:

"Tam altı yıldır," dedi. "Hiç mümkünü yok. Beni vuracaksınız. Gidemem."

Hasan:

"Tam dört yıl, Çukurovanın zehir gibi suyunu içtim. Sıtması karnımda."

Ali:

"Elinizi ayağınızı öpüyüm öldürün beni."

Hasan:

"Öldürün."

Memedin gözleri yaşla dolmuştu.

"Bana bakın," dedi sevgiyle. "Paranıza kimse dokunmaz sizin. Cabbar ver şunun parasını. Al paranı."

Hasan, inanmadı. Korktu. Titreyen elini uzattı. Aldı. Ne diyeceğini bilemedi. Ancak:

"Allah uzun ömür versin size," diyebildi. Sonra da ağlamaya başladı.

Ali:

"Uzun ömür," dedi.

Memed:

"Bakın size ne deyim. Çanaklının düzünden geçmeyeceksiniz. Orayı Deli Durdunun çetesi tutmuştur şimdi. Donunuza kadar soyar. Uğurlar ola. Sen de inşallah nişanlına kavuşursun kardaş," dedi. Sesi karıncalandı. Konuşacaktı daha. Konuşamadı.

Hasan, çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ağlaması bir türlü dinmiyordu. Giderken:

"Sağ olun," dedi. "Sağ olun kardaşlar. Berhudar olun. Allah sizi bu dağlardan kurtarıp sevdiklerinize kavuştursun."

Gidiyor gidiyor geriye dönüp bir dua ediyor, yeniden gidiyordu.

Ali de:

"Kavuştursun," diyordu.

Kayboldular.

Hasanın ağlaması daha durmamıştı.

Ali:

"Yeter bre Hasan," dedi. "Ne bu ağıt?"

Hasan:

"Şu dünyada ne kadar da iyi insanlar var. Şu bir lokma eşkıya çocuğa baksana. O olmasaydı, paramızı alırdı, o dev gibi herif."

Ali:

"Yok," dedi. "Almazlardı."

"Çanaklının düzünden gitmezsek bizim köye ancak iki gün sonra varabiliriz."

Ali:

"Ne yapalım?" diye sordu.

Hasan:

"Çanaklının düzünü tüm bana verseler, yolumuz iki gün değil, iki ay uzasa gene oradan geçmem."

Ali:

"Gel öyleyse oturup bir iyice yornuk alalım. Bir daha da yoldan gitmeyelim. Kıyıdan kıyıdan."

Oturdular.

Memed, gidenlerin arkasından:

"Paralarını aldıktan sonra onları öldürseydik sevinirlerdi," dedi.

Cabbar:

"O uzun boylusu vurun diye nasıl yalvarıyordu!"

Memed:

"Kim bilir nasıl, ne umutlarla çalıştılar!"

Cabbar:

"Nişanlısı tam altı yıldır onu bekliyormuş."

Memed:

"Çanaklıdan gitselerdi, Deli Durdu onları mutlaka soyardı."

Cabbar:

"Bu Delinin yaşaması haram amma..." dedi.

Gidip eski yerlerine oturdular. Bu işe hiç karışmayan Çavuşun sarılı boynu bir tarafa eğrilmişti.

Çavuş, gerindi gerindi:

"Ben bir tuhaf oldum çocuklar," dedi. "Yüreğimde bir soğukluk, bir titreme var. Ölürsem..." dedi, sonra pişman olmuşçasına sustu.

Memed:

"Bu kadar yaradan insana bir şey olmaz," dedi.

Cabbar:

"Başını koy da azıcık uyu," diye salık verdi.

Çavuş, uyumak için gözlerini yumdu.

Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Memed, Cabbara büyük bir sır verirmiş gibi sokuldu:

"Seninle biz kardaşız gayrı Cabbar," dedi. "Öyle değil mi kardaş?"

Cabbar buna sevindi: "Ona ne şüphe kardaş," dedi.

Memed:

"Meraktan çatlayacağım. Yüreğim ateş almış yanıyor kardaş."

Cabbar:

"Söyle kardaş da çaresini birlikte arayalım."

Memed:

"Aylar oldu, ben bu işi işleyeli. Duyduk ki Abdi Ağayı yaralamışım. Ölmemiş. Hatçenin hali ne oldu? Ya anamın hali ne oldu? Çatlayacağım. Şu Delinin ardından soygundan soyguna, çarpışmadan çarpışmaya... Bir türlü bir yolunu bulup da öğrenemedim..."

Cabbar:

"Köye gider öğreniriz kardaş" dedi. "Ne merak ediyorsun bunu."

Memed:

"O gavur ölmemiş. Hatçeye mutlak bir kötülük etmiştir. İçimde bir şey var... anlaşılmaz... bir acı... bir yara... yüreğim, durma Memed git, diyor."

Cabbar:

"Şu Çavuşun yarası bir hal olsun, hemen gideriz..."

Memed:

"Yüreğim, durma! diyor, Cabbar kardaş," dedi. "Durma!"

13

İndirdiler Heletenin düzüne
Kellesi yokkine bakam yüzüne
Benden selam söylen Nukrak kızına
Neneyle neneyle Iraz neneyle
Çık dağlar başına bana eleyle.

Nukrağı dersen de Ofunun dağı
Derde derman derler kartalın yağı
Ayağına düştüm Besninin beyi
Neneyle neneyle Iraz neneyle
Çık dağın başına ordan eleyle.

Kucağında dokuz aylık yavrusuyla Iraz yirmisinde dul kaldı. Kocasını çok severdi.

Ölüsü başında:

"Hüseyinin üstüne," dedi, "erkek bana haram olsun."

Dediğini de tuttu. Evlenmedi.

Kocası öldükten birkaç gün sonra, çocuğunu bir akraba kadına emanet ederek, sabanın arkasına geçti. Kocasının bıraktığı yerden tarlayı sürmeye başladı. Bir ay içinde tarlayı sürdü, ekti bitirdi.

Yaz gelince de hasadını yaptı tek başına. Güçlü kuvvetli, gençti. Tınmadı.

Çocuğu kucağına alıyor, onunla oynaşa oynaşa köyü dolanıyordu:

"Benim bebek büyümez mi emmileri bakmayınca? Benim Rızam büyümez mi?" diyordu.

Amcalara nispet olsun.

Amcanın büyüğü Irazla evlenmek istiyordu.

Iraz:

"Evlenmem," diyordu. "Hüseyinimin yatağına başka erkek sokmam. Kıyametedek yaşasam gene evlenmem."

"Iraz," diyorlardı, "bu da onun kardaşı. Yabancısı sayılmaz. Çocuğunun emmisi. Ona babası gibi de bakar..."

Iraz Nuh diyordu da...

Bunun üstüne Iraza kin bağlayan amca, Hüseyinden kalan tarlayı onun elinden aldı. Oysa tarlada hiçbir hakkı yoktu. Babaları öldüğünde, üç kardeş kalan tarlaları eşit olarak paylaşmışlardı. Bu parça da Irazın kocası Hüseyine düşmüştü. Ne çare, Iraz genç kadın. Hükümet yolu, karakol kapısı bilmez. Ne yaparlarsa yanlarına kalır.

Iraz tarlasızdı ama, gene de dayandı:

"Benim bebek büyümez mi emmileri gavurluk yapınca? Benim Rızam büyümez mi? Büyümez mi tarlası olmayınca?"

Yazın ırgatlık, kışın zenginlerin evinde hizmetçilik etti. Gününü gün etti. Çocuğu nur topu gibiydi. Dilinde, bir ağıt, bir ninni, acı bir türkü gibi;

"Benim öksüz büyümez mi?"

Büyüdü.

Neden yoksulluk içindeler? Neden tarlasızlar? Bunun sebebini her gün anasından, köylülerden duya duya büyüdü. İçine yanık bir türkü yerleşti kaldı. Bir ananın acısını, gücünü, yürekliliğini döktüğü bir türkü... "Benim yavrum büyümez mi?"

Rıza yirmi birine bastı. Fidan gibi. Dal gibi. Sakarköyün içinde onun gibi ata binen, cirit oynayan, nişan atan, halay çeken yok. Ama, ana da, oğul da rahat değiller... Yüreklerinde onulmaz dertleri var. Kendi tarlan olsun da, sen git el kapılarında yanaşmalık et, yarıcılık et.

Sakarköyün toprakları çok verimli... Öteki köylere bakarak geniş de. Büyük bir düzlük. Bu düzlüğün tam orta yerinde bir nokta gibi, Adaca denilen kocaman kaya parçası var. Cümle düzlük ekilip yeşerince, tarlalar yeşile kesince, Adaca kayası bembeyaz, yeşilliğin ortasında parlar.

Adacanın dibindeki tarlalardan bir tanesi, en büyüklerinden birisi Rızanın babasının tarlasıdır. Yıllardır amcası sürer.

İşte o tarla... Rıza bereketli, yağlı bir toprağı hayal eder. Hayal eder, yüreğindeki hınç büyür, taşar... Nereye gitse, nerede çift sürse, gözleri Adaca kayasının dibindedir. Adaca kayasının dibi bir aşk gibi.

Anası her zaman, her Allahın günü:

"Aaah oğul" der, "Adacanın tarlası... Baban bizi bu tarlayla gül gibi geçindirirdi. Gözleri kör olası..."

Rıza boynunu büker, dalar giderdi. Burnunda yağlı ışıl ışıl bir toprağın kokusu... Toprağın özlemi içini yakardı...

Anası:

"O senin gavur emmin," der, "o senin gavur emmin!.. Burnundan fitil fitil gelecek."

Son günlerde Rızaya bir hal oldu. Hiç böyle değildi. Sabahları çok erkenden uyanıyor, düşüyor yollara... Ver elini Adaca... Adacanın dibindeki tarlaya varıyor. Bir taşın üstüne oturuyor, dalıyor hayallere... Ekinler göcek olmuş. Toprakta böcekler. Gün doğarken toprak buğulanır. Buğulu toprağa özlem, özlemlerin en yamanıdır. Rıza elini yumuşacık toprağa daldırıyor. Toprak sıcacıktır. Parmaklarının arasından altın bir toprak akıyor yere. Rıza, "Bu toprak benim," diyor. Bütün etinde bir ürperme, bir tat... "Bu toprak benim ha," diyor. "Benim amma yirmi yıldır el ekiyor, el biçiyor..."

Kalkıyor. Yorgun, karar vermiş evine dönüyor. Anası soruyor:

"Şafaktan beri neredeydin?"

Karşılık vermiyor. Yüzü karanlık.

Bu böyle, tam tamına iki ay sürdü. Ekinler dize çıktı, sarı, yeşil, koyu, karanlık bir yeşile döndü.

Rıza bir gün:

"Ana," dedi, "bu tarla bizim."

Ana:

"Bizim ya yavru," dedi. "Kimin olacak?"

Rıza:

"Ben," dedi, "hükümete başvuracağım."

Ana:

"Ben de," dedi, "ben de bu günü bekliyordum."

Rıza:

"Yaşlılara sordum. Dedemden kalan tarlayı babam sağlığında amcalarımla paylaşmış. Paylaşmasa bile bizimki bizim. Dedemden bana kalacakmış."

Ana:

"Ya yavru," dedi, "bizimki bizim."

Bu bir miras davası olduğu için mahkeme o kadar uzun sürmedi. Adacanın dibindeki, yağlı, yumuşacık toprak Rızaya geçti. Yılların mihnetinin altında ezilmiş genç Rıza, bir sevgiliye, bir anaya babaya kavuşur gibi tarlasına kavuştu. Tarla kendisine teslim edildiğinde mevsim yazdı. Toprak sıcacık, kavruluyordu. Ekinler biçilmiş, firezler pırıl pırıl yanıyordu.

Rıza, yazyeri çıkarmak için bir çift öküz buldu. Pulluğu arkasına taktı öküzlerin. Toprak, pulluğun ağzında ufalanıyordu. Bütün derdi hemencecik tarlayı sürüp bitirmek, kendisinin olan tarlayı şöyle sürülmüş, tohumunu almaya, bire otuz, bire kırk vermeye hazır görmekti.

Yazyeri çıkarılırken çift iki kere koşulur. Biri şafaktan iki saat önce, öteki ikindin, garbi yeli çıktıktan sonra. Şafaktan önce koşulan çift gün kızıncaya kadar sürdürülür. Gün iyice kızdıktan sonra, artık çift sürülmez. Öküzler sineklenirler. Gitmezler. Bu arada ikindine kadar, bir ağaç gölgesinde dinlenilir. İkindiüstü, Akdenizin üstünde yelken bulutları yükselirken yeniden çift koşulur. Bu, ay ışığı varsa gece yarısına kadar devam eder. Yoksa, ortalık kararıncaya kadar sürer.

Ay ışığı vardı. Rıza, gün kızıncaya kadar, sonra ikindinden gece yarısına kadar durmadan sürüyordu. Sıcak demiyor, yorgunluk demiyordu. Bazan kendisini alamıyor, sabaha kadar sürüyordu. Sürülmüş yumuşak toprak, ay ışığında daha güzel görünüyordu. Gece... Sessizlik... Pulluğun toprağı yararken çıkardığı ses daha iyi duyuluyor.

Iraz, fidan gibi bir oğlan büyütmekten, hayırsız amcalardan tarlasını koparıp almaktan dolayı konurluydu. Köyün içinde, bu günler, bir sevinç kasırgası halinde dolanıyordu.

"Rıza..." dediler miydi:

"O, tarlasını sürüyor," diyordu.

Ayın on dördü. Ay, yusyuvarlak. Cümle tarlaları, daha çok Rızanın sürülmekte olan toprağını yaldızlıyor. Serince de bir

yel esiyor. Rızanın öküzleri, ayakları toprağa gömülerek, ağır ağır arkalarındaki pulluğu çekiyorlar. Ay ışığına, kalaylanmış gibi parlayan toprağa rağmen, ağır bir uyku dört bir yandan bastırıyor.

Rıza yorgun. Öküzleri bırakıp, bir toprak tümseğini başına yastık yapıp uyuyor. Koca ovada sürülmüş, ovaya kara bir el işi kağıdı gibi yapışmışçasına duran tarlanın ortasında kıvrılmış bir leke gibi...

Sabahleyin, akraba çocuklarından on bir yaşındaki Durmuş çocuk, her günkü gibi Rızaya gene azığını getirir. Gün iyice kızarmıştır. Ortalık çatır çatır eder. Çocuk, ağaçların dibinde, her günkü gibi Rızayı araştırır. Rıza, onun geldiğini görünce, ayağa kalkıp gülerek ona doğru gelecektir. Azığı elinden almadan, iki koltuğu altından tutup havaya kaldıracaktır. Çocuk şaşkın. Ağaçların dibini bir bir tarar. Yok. Sonra, tarlanın ortasına kıvrılıp yatmış Rızayı görür. Öküzler de ortada yok. Kıvrılıp yatmış Rızanın yanına geldiğinde ürker. Elinden azık düşer. Çocuk döner, bağıra bağıra kaçmaya başlar.

Köye girdiğinde soluk soluğaydı, çocuk. Yıkılacak gibi. Bağırıyordu. Bağırıyordu ama, sesi bir ıslık gibi çıkıyordu. Geldi, evlerinin önünde kendini yere attı. Kadınlar başına biriktiler. Korkmuş diye dilini çektiler. Soğuk su içirdiler. Başına su döktüler. Çocuk azıcık kendine gelince:

"Rıza Ağam kan içinde yatıyordu. Yere birçok kan göllenmişti ki..." dedi. "Ağzından da kan gelmişti. Böyle görünce onu, koşa koşa geldim işte."

Kadınlar, işi anladılar. Başlarını önlerine eğip sustular. Bir anda bütün köy haberi işitti. Iraz da duydu. Iraz, saçlarını yolarak, çığrışarak önde, köylüler arkasında tarlaya geldiler. Rızanın başı tümsekten düşmüş, yana sarkmıştı.

Iraz:

"Öksüz yavrum, gün görmemişim," diye oğlunun üstüne atıldı.

Rıza, dizlerini göğsüne doğru çekmiş, kıvrılmıştı. Önündeki çukura kan göllenmiş. Kan donmuş. Kanın üstünde böcekler, sinekler... Ortalığa keskin, tüten, kan kokusu gibi köpüklenen bir güneş de çökmüştü. Güneş buğulanıyordu. Ölünün

üstünde bir sürü sinek, şimşek yeşili... Parlayıp kayıyorlar... Kan köpürmemiş, kerpiç gibi donmuştu. Ama, bu sıcakta köpürmüş gibi duruyordu. Yahut da öyle geliyordu insana.

"Öksüz yavrum! Gün görmemişim."

Kadınlar, çocuklar, erkekler ölünün yöresine halka olmuşlardı. Kadınların çoğu ağlıyordu.

"Babayiğidim, sana kim kıydı?"

Iraz kendinden geçmiş. Dövünüyor, çırpınıyor. Yürek koymuyor insanda.

İki kadın varıp Irazı ölünün üstünden almak istediler. Yapışmıştı. Ayıramadılar.

"Beni de diri diri," diyordu, "beni de Rızamla beraber gömün."

O gün, Iraz akşama kadar oğlunun ölüsü üstünde kaldı.

Olayı kasabaya haber verdiler. Candarmalar, savcı, doktor geldi. Candarmalar, gözleri kan çanağına dönmüş, ağlaya ağlaya morarmış kadını sürükleyerek ölünün üstünden kaldırdılar. Kadın toprağa kapandı, ölü gibi kıpırtısız kaldı... Bir daha da uzun zaman sesi sadası çıkmadı.

Gerekince, toprakta yatan, toprağa yapışıp kalmış kadını Savcının karşısına getirdiler.

Savcı:

"Hatun senin oğlunu kim öldürdü acaba?" diye sordu. "Kimden şüphe ediyorsun?"

Kadının yüzü gerildi. Sonra boş gözlerle pel pel Savcının yüzüne baktı.

Savcı yineledi:

"Senin oğlunu kim öldürdü? Şüphen kime?"

Iraz:

"O gavurlar," dedi. "O gavurlar... O gavurlardan başka kim öldürecek? Emmisi oğlu öldürdü. Tarlanın yüzünden."

Savcı, tarla meselesini iyice araştırıp zapta geçti.

Kalabalık tarladan ayrıldı.

Üstünde yeşil sinekleriyle ölü, öküzleri kaçmış, bomboş öküz bekleyen boyunduruğuyla pulluk, ağlamaktan gözlerinde yaş kalmamış ana orada umarsız, ovanın mahzunluğunda kaldılar. Kara, yağlı toprak, sapsarı ovanın ortasına yapıştırılmış bir el işi gibi kara kara ışıldıyordu.

Katil olarak, amcasının oğlu Aliyi yakalayıp karakola götürdüler. Ali verdiği ifadede, o gün köyde olmadığını, Öküzlü köyünde düğünde bulunduğunu şahitleriyle ispat etti. Öküzlü köyü Sakarköye dört saattır. Iraz ve bütün köylüler biliyorlardı ki Rızayı vuran Alidir. Tarla yüzündendir.

Köylü de şaştı. Iraz da şaştı. İki gün sonra Ali elini kolunu sallaya sallaya köye geldi. Iraz, onu mutlak asacaklar diyordu. Öyle sanıp teselli buluyordu. Oğlunu vuranın köyde elini kolunu sallaya sallaya gezdiğini duyunca, kendinden geçti, deliye döndü. Evdeki baltayı alıp, doğru Alilerin evine koştu. Oğlunu vuranı mutlak vuracaktı. Aliler, Irazın baltalı, kendilerine doğru geldiğini görünce kapıları kapatıp, arkadan sürmelediler. Iraz, kapıyı kapalı bulunca, başladı kapıyı baltalamaya... Ali içerde değildi. İçerde olsa kapıyı kapamazdı. Ana, baba, iki kız ve bir küçük çocuk vardı içerde. Kapı kırıldı kırılacaktı. Kapıyı kırıp içerdekileri baltadan geçirmek için Iraz var kuvvetiyle kapıya sallıyordu baltayı. Köylüler gürültüye gelmişler, evin dört bir yanına yığılmışlardı. Iraza yaklaşamıyorlardı. Daha doğrusu, yaklaşmak içlerinden gelmiyordu. Oğlunun öcünü eliyle alsın...

Bazı bazı bir erkek:

"Etme anam, etme bacım, içerdekilerin ne suçu var? Ali yok evde," diyordu. "Vazgeç."

İçerden baba da:

"Ali yok içerde. Vazgeç Iraz," diye bağırıyordu.

Nasıl oldu, nasıl olmadı, Ali kalabalığın arasından fırlayıp arkasından Irazı yakaladı. Elindeki baltayı kaptı. Halsiz kadını var gücüyle bir tarafa fırlattı. Kadını çiğnemeye başladı. Köylüler vardılar Irazı onun ayağının altından aldılar.

Aynı günün gecesi, Iraz, Alilerin evine ateş verdi. Köylüler evi söndürmeye çalışırken Ali atına atladığı gibi karakolun yolunu tuttu. O gün sabahleyin olan biteni ve gece de Irazın evlerini yaktığını şikayet etti. Evin halen yanmakta olduğunu da ekledi sözlerine.

Candarmalarla birlikte Ali, köye girdiğinde sabah oluyordu. Bunu gören köylüler Alinin başına biriktiler:

"Etme Ali," dediler, "fıkaranın fidan gibi oğlu gitmiş, yüreği yangılı. Ne yaptığını bilmiyor fıkara. Bir de sen tuz biber

ekme yarasına. Mahpuslarda çürütme fıkarayı. Evini köylü söndürdü..."

Ali dinlemedi. Candarmalar, Irazı önlerine kattılar, aldılar karakola götürdüler.

Iraz ifadesinde:

"Kapıları da kırdım. Her bir şeyi de yaptım," dedi. "Eğer içeri girebilseydim, teker teker hepsini baltadan geçirirdim. Olmadı. Oğlumu, biricik öksüzümü öldürenlerin hepsini öldürsem, çok mu? Evi de ben yaktım. Hepsi içerde çatır çatır yansınlar diye de gece verdim ateşi. Namussuz köylü durur mu? Haber verdiler. Evi söndürdüler. Rızama karşılık çok mu görüyorsunuz? Benim öksüzüm bir memleketi değerdi. Ben onu nasıl büyüttüm biliyor musunuz? Çok mu görüyorsunuz?"

Savcıda da, mahkemede de aynı ifadeyi verdi. Tutuklayıp hapisaneye götürdüler, o gene ifadesinden şaşmadı. Boyuna söyleniyordu:

"Benim oğlum bir köyü, bir memleketi değerdi. Çok mu? Benim oğlum... Çok mu?"

Hapisanenin tek odalı kadınlar koğuşuna getirdiler soktular. İşte bunu hiç beklemiyordu. Bir çınar gibi oğluna karşılık, bir ev yakmış. Bu haksızlık ona oğlunun ölümünden de ağır geldi. Başını kaldırıp da hiçbir yere bakmıyordu. Bastığı yeri görmüyordu. Gözleri hiçbir şeyi seçemiyordu. Kör gibi, el yordamıyla dolanır gibi geziyordu ortalıkta. Yalnız mıydı bu odada, başka birisi var mıydı, farkında değildi. Bir köşeye, "kuyu dibine düşmüş taş gibi" oturmuştu. Sessiz.

Sütbeyaz başörtü bağlardı. Yüzü yanık esmerdi. Ela gözleri kocamandı. Işıl ışıl yanardı. Çekik kaşları yüzüne başka bir güzellik verirdi. Çenesi incecik, yüzü genişti. Geniş alnına küçücük bir kara perçem düşer, kıvrılırdı. Şimdi perişan. Yüzü çekilip kapkara kesilmiş. Gözlerinin akı kandan görünmüyor. Gözleri ağlamaktan o derece kanlanmış. Çenesi kurumuş gibi. Dudakları kansız. Susuzluktan, yarılmış gibi. Yalnız, gene başörtüsü sütbeyaz. Lekesiz.

Durup durup:

"Benim dal gibi oğlum," diyor. "Bir ülkeyi değerdi. Çok mu? Bir köyü taşıyla toprağıyla yaksam, kül etsem çok mu?"

Hatçe, bu yeni gelen kadına bir şey soramıyor. Gelişine çok sevindi. Şu yapayalnız koğuşta bir can yoldaşı... İçten içe sevindi ama, sonra kadına acıdı. Kim bilir ne gelmiştir fıkaranın başına? Can yoldaşı man yoldaşı istemezdi. Burası felaket yeridir. Kimsenin gelişine sevinmemeli.

Bir şeyler sormak istiyor kadına, dili varıp da bir türlü soramıyor. Böyle durgun, böyle ölüm dirim kavgası yapan, can çekişen insanlara kolay kolay bir şey sorulamaz. İnsan ne soracağını şaşırır. Hatçe de soramadı. Kadına baktı kaldı.

Akşam oldu. Hatçe dışarda, maltızına bulgur çorbası vurdu pişirdi. Soğan, acı yağ kokan çorbayı içeri aldı.

Çorba hafif hafif buğulanıyordu. Çorba soğuduktan sonra, korka korka Iraza yanaştı:

"Teyze," dedi, "açsın herhalde. Azıcık çorba koydum. İç."

Irazın gözleri bomboştu. Kör gibi bakıyordu. Duymuyor gibiydi de.

"Teyze," diye gene korka korka yineledi. "Teyze, içsene şu çorbadan azıcık. Çok değil, azıcık. Çok açsın herhalde şimdi."

Iraz, oralı bile olmuyordu. Gözleri bomboştu. Taşlaşmış. Gözlerini kırpmıyor bile. Körlerden daha beter bir hali var. Kör gözlerde, gene bir görebilme telaşı, isteği, çabası sezilir. Bunda o da yok. Sağır kulaklarda bir çırpınma, bir gerilme, duymaya doğru bir koşma vardır. Bunda yok.

Hatçe, usuldan dürttü:

"Teyze!"

Kadının boşluktaki gözleri ağır ağır geldi, Hatçenin üstüne dikildi kaldı. Hatçe şaşırdı. Kıvrandı. Gözlerin altından kaçmaya çalıştı. Bir şeyler söylemek istedi. Dili diline dolaştı, beceremedi. Sahanı orada, kadının önünde bırakıp kendisini dışarı attı. Soluğu tutulmuştu.

Gardiyan gelip, kapıyı kapayıncaya kadar dışarda kaldı. İçeri girmeye, Irazın haline bakmaya korkuyordu. Daha doğrusu yüreği götürmüyordu. Kapı üstüne kapanınca, hemencecik, titreye korka, Irazdan yana bakamayarak yatağını açtı girdi. Yatağında bir zaman büzüldü kaldı. Karanlık kavuştu. Kalkıp lambayı yakmadı. Her gün karanlık kavuşur kavuşmaz yakardı. Bugün bir türlü yakmaya eli varmıyordu. Yakınca o ölüm dirim

kavgasında çırpınan yüzü görecekti. Karanlıktan da korkuyordu. Ama, karanlık ışıktan daha iyiydi. Karanlık, hiç olmazsa, aralarına bir duvar gibi geriliyordu.

O gece Hatçenin gözlerine hiç uyku girmedi. İlk ışık pencerenin tahta aralıklarından içeri sızarken kalktı. Iraz, olduğu köşede duvara hafif bir gölge gibi yapışmıştı. Kıpırdamıyordu. Yalnızca beyaz başörtüsü belli oluyor, kirli duvarda sütbeyaz bir pencere gibi kalıyordu.

Öğle oldu, Iraz gene aynı durumda. Akşam oldu gene öyle. O gece de Hatçe, birincisi gibi korkulu, yarı uyur, yarı uyanık bir gece geçirdi.

Sabahleyin gene ışıklar sızarken gözleri şiş şiş uyanırken Irazın yanına vardı. Her şeye karar vermiş bir hali vardı.

"Teyze!" dedi. "Kurban olayım teyze! Etme!"

Kadının ellerine sarıldı:

"Etme nolur!"

Kadın, kocaman kocaman açılmış gözlerini onun üstüne çevirdi. Gözler solmuş, bütün ışığını yitirmişti. Gözlerin hiç akı kalmamış, tüm karaya kesmişti.

Hatçe dayandı:

"Derdini bana söyle, teyze," dedi. "Kurbanların olurum teyze. Dertsiz insan buraya düşer mi? Dertsiz insanın burada ne işi var? Öyle mi teyze?"

"Ne diyorsun kızım?" diye inledi Iraz.

Hatçe, Irazın ağzını açıp bir laf etmesine sevindi. Üstünden büyük bir yük kalkmış gibiydi.

"Neden böylesin teyze?" dedi. "Geldin geleli ağzını açmadın. Bir lokma ekmek de yemedin."

Iraz:

"Benim oğlum memleketi değerdi. Köyün yakışığıydı benim oğlum. Çok mu?" dedi, sustu.

Hatçe:

"Seni görünce ben derdimi unuttum," dedi. "Derdin ne teyze? Söyle de açıl."

Iraz:

"Oğlumu öldürenlerin evini yaksam, kapılarını kırsam, çok mu? Hepsini birem birem öldürsem çok mu? Kıyık kıyık kıysam..."

Hatçe:

"Vay teyzeciğim vay!" dedi. "Gözleri kör olasıcalar."

Iraz:

"Köyün yakışığıydı," diye inledi. "Hepsini öldürsem çok muydu?"

Hatçe:

"Vay ana, vay!" dedi.

"Bir de beni getirdiler buraya attılar. Oğlumu vuran elini kolunu sallaya sallaya gezer köyde. Ben ölmeyim de kimler ölsün!"

Hatçe:

"Hatun teyzem," dedi, "sen acından öldün. Geldin geleli ağzına bir lokma koymadın. Ben gidip de bir çorba yapayım."

Bugün çorbaya bolca yağ da koymaya karar verdi. Geldiğinden bir ay sonra, bazı zengin mahpusların çamaşırlarını yıkamaya başlamıştı. O sebepten birikmiş birkaç kuruşu vardı. Çarşıdan, mahpuslara bir kız çocuğu, yiyecek öteberi alırdı. Kızı çağırdı, eline bir elli kuruşluk verdi. "Git yağ al gel, buna," dedi. Sevinçten uçuyordu. Ne olursa olsun kadın konuşmuştu. Konuşan insan, öyle kolay kolay dertten ölmez. Bir insan konuşmadı da içine gömüldü müydü, sonu felakettir. İşte buna seviniyordu.

Hatçe, ne kadar hoş türkü biliyorsa hepsi teker teker içinden geçiyordu. Maltıza kömür doldurdu, yellemeye başladı. Kömür çabucak kırmızı köze kesti. Bir taraftan yelliyor, bir taraftan üfürüyordu. Küçücük kalaylı tenceresine suyu doldurdu, maltıza vurdu. Çorba hemencecik pişti. Bu kadar çabuk pişmesine çorbanın, Hatçe de şaştı.

Hatçe çorba lafını edince, Iraz, içinde bir eziklik, bir açlık duymuştu. Yüreği kazınıyordu. Barsakları, midesi biribirine yapışmış gibi... Oğlu vurulduğu günden beri ağzına bir lokma koymamıştı. Dışardan burnuna erimiş yağ, kızarmış soğan kokusu geldi. Kızgın yağın çorbaya dökülürken çıkardığı cızırtıyı işitti.

Hatçe çorba dolu sahanı getirdi, Irazın önüne koydu.

"Teyze," dedi, "nolursun?"

Eline de bir tahta kaşık tutuşturdu. Irazın kaşığı unutmuş

bir hali vardı. Kaşık eline yakışmıyor gibiydi. Düşecekmiş gibi duruyordu elinde.

Hatçe, çorbayı içmeyeceğinden korkarak:

"Haydi teyze," dedi. "Haydi haydi nolursun!"

Iraz çorbayı içip bitirdikten sonra Hatçe:

"Teyze," dedi, "ibrikte su var. Yüzünü yu! Kendine gelirsin."

Iraz, Hatçenin dediğini yaptı. Gitti yüzünü yıkadı.

"Eksik olma güzel kızım," dedi. "İnşallah muradına erersin."

Hatçe:

"Keşki," dedi, "ah bre hatun teyzem, keşki. Ah keşki."

Başından geçenleri oturdu, Iraza bir bir anlattı:

"Yaa," diyordu, "hatun teyzem, işte böyle oldu. Dünyada hiçbir şey istemem Memedimden bir haber alsam. Tam dokuz ay oldu buraya düşeli. Ne gelen var, ne giden... Anam olacak anam, karnından düştüğüm anam bile bir kere geldi. Yaaa hatun teyzeciğim, ilk günler bu delikte aç açına yattım. Sonra mahpusların çamaşırlarını yudum da... Yaaa hatun teyzem... Bir haber alsam... Ölü mü diri mi, bir haber alsam. İsterlerse assınlar beni. Umurumda değil. Memedimden bir haber gelsin..."

Irazın durgunluğu, sersemliği gün geçtikçe azalıyordu. Sonraları mahkumlardan öğrendi ki, "Kapıyı ben baltayla kırdım. İçerdekilerin hepsini öldürecektim, o piç gelmeseydi. Evi de içerdekileri de yakmak için yaktım," dememeliydi mahkemede. On tane de oğul öldürülebilir, ispat edilmezse, yani gören, bilen olmazsa olayı, kanun katili tutamazdı. Iraz ilk günlerde bu haksızlığı bir türlü anlayamıyordu. Sonra gitgide kavradı. Bundan sonraki mahkemelerde verdiği bütün ifadelerde her şeyi inkar ediyordu.

"Aaaah!" diyordu, "dışarda olsaydım, oğlumu Alinin öldürdüğünü hükümete gösterirdim. Aaah!" diyordu.

Hatçe, onu teselli etmeye çalışıyordu.

"Çıkarsın inşallah Iraz hatun teyzem. Çıkarsın da oğlunu öldüreni hükümete teslim edersin. Ya benim halim! Ya şu genç yaşım! Çürüyeceğim. Üstüme ıspatçılık eden edene."

Aradan günler geçti... Irazla Hatçe, ana-kız gibi oldular. Belki de ana-kızdan daha ileri. İçtikleri su ayrı gitmiyordu. Şimdi

ikisinin de derdi bir tek dert olmuştu. Hatçe, Rızanın boyunu bosunu, kara gözlerini, kalem gibi parmaklarını, halay çekişini, çocukluğunu, çocuklukta neler yaptığını, Irazın onu ne kahırlara katlanarak büyüttüğünü, tarla meselesini, son cinayeti en ince noktasına kadar, yaşamış, görmüş gibi biliyordu. Iraz da öyle. O da Memede ait ne varsa... Evcik yaptıkları günden beri hepsini biliyordu.

Son günlerde ikisinin derdi de, sevinci de birleşti. Bir tek düşünceleri vardı. O da Memed.

Irazla Hatçe, bütün gün, akşamlara, gece yarılarına dek çorap örüyorlar. Gözlerini kör edercesine. Ördükleri çoraplar kasabada şöhret yapmıştı. "Nişanlısını öldüren kızla, oğlu vurulan kadının çorabı..." Çoraplarda nakışların en acısı uçuşuyordu. Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağı gibi acı renkler, acı nakışlar. Kasaba, kasaba oldu olalı nakışın bu kadar etkileyenini, acısını, güzelini görmemiştir. Kasaba bunu böyle kabullenmiş. Böyle söylüyor.

Mahpusaneye ilk giren insan şaşırmıştır. Dünyadan apayrı düşmüş gibi olur. Sanki başka bir dünyadadır. Uçsuz bucaksız bir ormanda kaybolmuştur. Ondan da beter. Topraktan, evden barktan, dosttan, sevgiliden, her şeyden bütün bağlarını koparmışçasına uzaktır. Bir derin, ıpıssız boşlukta döner. Sonra başka bir hali daha vardır yeni mahpusun, taşı toprağı, duvarı, o azıcık görünen gökyüzünü, kapıyı, demir parmaklıklı pencereleri bile düşman sayar kendisine. Hele bir de parası yoksa, bir köşede boynu bükük kalakalır.

Hatçeyle Irazın böyle gece gündüz gözlerini kör edercesine çorap örmeleri boşuna değildir. Kazandıkları paranın kuruşuna bile dokunmuyorlardı. Yemiyorlardı. Birkaç aydır bütün yiyecekleri, hapisanenin verdiği tek tayındı.

Memed, er geç nasıl olsa gelecekti. Belki yarın, belki de bir ay sonra. Mutlak tutup getireceklerdi. Ona para gerekti. Bir köşede boynu bükük kalmasın diyedir, bu kadar göz nuru...

Iraz:

"Kızım," diyordu, "bizim gibi sıkıntı çekmeyecek Memedimiz. Burada biz varız."

Hatçe övünerek:

"Biz varız ya teyze," diyordu. "Biz varız."

Iraz:

"Memedimizin burada parası da var. Daha da kazanırız o gelinceye kadar. Geldiği gün paranın hepsini eline veririz. Ona buna mahcup düşmez. Eline bakmaz elalemin."

Geceleri yorgun, gözleri acıyarak yataklarına giriyorlar, uzun uzun konuşuyorlar, dertleşiyorlardı. Memed için türlü ihtimaller üstünde duruyorlardı. Akla hayale sığmaz. Neler icat etmiyorlardı! En sonunda Hatçe anasına kızıyor:

"Şu anam da," diye başlıyordu. "Şu benim anam da ana mı? Ben ondan en istedim sanki? Anam, dedim, kulun kölen olurum anam, Memedimden bir haber. Senden başka hiçbir şeycik istemem, dedim. Gitti de bir daha gelmedi."

Iraz:

"Kim bilir," dedi, "nolmuştur fıkara anana? Neler gelmiştir onun da başına?"

Iraz, anayı her zaman böyle savunurdu.

Her geceki gibi, gene gece yarısı yataklarına girdiler. Yatakları nemden ıslak ıslaktı. Gece böcekleri ötüyordu. Karanlığa çabucak alışsın diye de usul usul gözlerini ovuşturdular.

Hatçe:

"Iraz teyze," dedi.

Iraz:

"Ne?" diye sordu.

Her gece böyle başlarlardı.

Hatçe:

"Islak," dedi.

Iraz:

"Nedelim ya kızım?" diye karşılık verdi.

Hatçe:

"Benim anam da ana mı?" dedi.

Iraz:

"Kim bilir, neler gelmiştir fıkaranın başına?" diye gene her zamanki sözünü söyledi.

Hatçe, anasının üstünde durmadan başka konuya atladı.

"Çukurovada, Yüreğir toprağında bir gözcük evimiz ola-

caktı," dedi. "Memed yanaşmalık edecek, sonra da küçücük bir tarla alacaktık. Memed, böyle söylerdi, işte."

Iraz:

"Yaşınız genç. Gene olur," dedi.

Hatçe:

"Beni kebapçıya götürecekti kasabada."

Iraz:

"Gene götürür."

Konuşma bu minval üzere uzar, en sonunda Hatçe, dalar giderdi. Kendisinin hapiste, Memedin de kaçak olduğunu unuturdu. Iraz da unuturdu. Gene unuttular:

"Yüreğir toprağı," diye sayıkladı. "Yüreğir toprağı sıcaktır. Güneşlidir. Bir ekin olur, kaplan sökemez. Bizim tarlamız otuz dönüm."

Iraz:

"Yaaa kızım otuz dönüm."

Hatçe:

"Yarısına buğday, yarısına arpa ektik."

Iraz:

"Buğdayın ortasına da iki evlek soğan..."

Hatçe:

"Evimizin içini yeşil toprakla sıvadım."

Iraz:

"Yeşil toprak... Kırmızısı da var."

Hatçe:

"Bir ineğimiz var. Koca gözlü, kırmızı bir inek... Bir de buzağısı..."

Iraz burada susar, karşılık vermezdi. Gene sustu.

Hatçe sözünü sürdürdü:

"Benim evim senin evin. Memed senin oğlun, ben de kızınım."

"Kızımsın..."

Hatçe:

"Evimizin önündeki salkım söğüdün dalları sarkar. Yere ulaşır."

Iraz:

"Dört bir yanına çit çekeriz. Ortasına bahçe... Çiçeklik..."

Hatçe, derin bir uykudan silkinircesine kendine gelir:

"Memedi ne zaman tutup getirirler ola?" diye Iraza sorardı. Gene sordu:

"Hı? Ne diyorsun teyze?"

Iraz:

"Yarın değilse, bir ay sonra..."

Hatçe:

"Biz varız, değil mi teyze?" dedi.

Iraz:

"Biz varız," dedi konurlu. "Paramız da var."

Böylece uykuya dalarlardı. Gene daldılar.

Cuma günüydü. Cuma günü kasabanın pazarı kurulur. Hatçenin her Cuma günü gözleri yollarda kalırdı. Anası gelecekse Cuma günü gelirdi. Hatçe bugün de çok erkenden, daha gün doğmadan uyanmış, "Bari bugün gelse," demişti. Her Cuma böyle derdi.

Kuşluğa doğruydu ki, omuzu heybeli, uzun boylu bir kadın korka sine hapisaneye doğru geliyordu.

Hatçe:

"Iraz teyze," diye bir çığlık kopardı.

Iraz içerden:

"Ne var kızım?" diye heyecanla koştu.

Hatçe:

"Anam!" dedi.

Iraz yola doğru baktı. Yan yana durdular. Yorgun, ayakları yalın, kara yazmasının ucunu dişleri arasına almış, topallayarak gelen kadına baktılar. Kadının başı önündeydi. Mahpusanenin kapısına gelince durdu. İncecik, derisi, kemiğine yapışmış, sinirden tir tir titreyen gardiyan, kadına bağırarak sordu:

"Ne istiyorsun karı?"

Kadın:

"Kızım var içerde, onu görmeye geldim," dedi.

Hatçe:

"Ana," dedi.

Kadın usul usul başını kaldırdı, gardiyana baktı.

"Efendi kardaş işte kızım bu," dedi.

Gardiyan:

"Görüşebilirsiniz."

Heybesini duvarın dibine indirdi. Kendi de belini duvara verdi oturdu.

"Ooof," dedi, "kemiklerim sızlıyor."

Hatçe, öylecene durmuş anasına bakıyordu. Kadının ayakları parça parça yırtılmış, tırtıkları arasına toz dolmuştu. Saçları tozdan aklaşmış, boynundan aşağı bir çamurlu ter yürümüştü. Kaşları kirpikleri tozdan gözükmüyordu. Yırtık, kirli fistanı bacaklarına dolanmıştı. Bu hali görünce, Hatçenin anasına olan kızgınlığı geçti. İçine bir acıma doldu. Gözleri yaşardı. Boğazı gıcıklandı. Bir türlü anasının yanına varamıyordu.

Anası, öylesine durup, kendine yaş dolu gözlerle bakan kızını gördü. Onun da boğazı gıcıklandı. Ne diyeceklerini düşünüp de kendisini tutmasa boşanacaktı.

"Gelsene kadersizim, gelsene anayın yanına, gelsene gün görmemiş kızım," dedi.

Kendisini artık tutamayıp usul usul içine akıta akıta ağlamaya başladı. Hatçe vardı, onun elini öptü. Yanı başına da oturdu. Iraz da geldi bu sırada yanlarına:

"Hoş geldin bacı," dedi.

Hatçe, anasına Irazı tanıttı:

"İşte bu Iraz teyze," dedi. "Beraber yatarız."

Ana:

"Nolmuş bu bacıma da?" diye merakla sordu.

Hatçe:

"Rızasını vurmuşlar," dedi.

Ana:

"Vay!" dedi, "Vay! Gözleri kör olasıcalar. Vay bacım."

Bir sürecik üçü de sustu. Sonra, ana başını yerden kaldırıp konuştu:

"Kızım," dedi, "sırma saçlı da, kara gözlü kızım, kusuruna kalma anayın. O gavur Abdisi benim başıma neler getirmedi!.. Arzuhal vermişim diye hükümete, neler getirmedi başıma!.. Onun elinden çektiğimi bir ben bilirim. Benim bir daha kasabaya inmemi yasak etti. Yaa gül kızım... Yoksa gül kızımı dört

duvar arasında, elin kasabasında yalnız başına kor muydum! İki güne bir gelirdim sırma saçlı kızımın yanına."

Nedense, konuşmayı birdenbire kirp dedi kesti. Geldiğinden beri de ilk kez yüzü ışıyordu. Kadınların başını kendine doğru çekip, usuldan usuldan konuşmaya başladı.

"Dur güzel kızım, az daha unutuyordum. Sana havadisim var. Memed, eşkıya olmuş! Eşkıya!"

Ana, Memed lafını edince, Hatçenin yüzü kül kesildi. Yüreği, göğsünün içine sığmayacakmış gibi, parçalanırcasına atmaya başladı.

"Memed, onları vurunca gitmiş Deli Durdunun çetesine karışmış. Elaleme etmediklerini koymuyorlarmış. Yoldan da kimseyi geçirmiyorlarmış. Bütün yolları bağlamışlar. Önlerine geleni öldürüyorlar, donlarına kadar, anadan doğma soyuyorlarmış..."

Hatçe kızgınlıkla:

"Memed, böyle işler yapmaz. Memed, adam öldürmez," dedi.

Ana:

"Ben ne bileyim kızım," dedi, "hep böyle söylüyorlar. Deli Durdudan sonra Memedin adı söyleniyor. Ünü sardı dört bir yanı. İnce Memed diyorlar da bir daha demiyorlar. Ben ne bileyim kızım? Ben de elin yalancısıyım. Abdi gavuru Memedi böyle duyunca, bir ay kadar evinin yöresine her gece dört beş tane nöbetçi koydu. Köylüler diyor ki, dışarda beş tane silahlı nöbetçi beklerden, içerde gene korkuyor, sabahlara dek gözlerine uyku girmiyormuş. Evin içinde dolanıp duruyormuş. Sonra, evine Asım Çavuş gelmiş, İnce Memedi takip ettiğini söylemiş. Bu dağlar, İnce Memed gibi bir eşkıya daha görmedi, demiş. O olmasaydı, ben Deli Durdu çetesini darmadağın ederdim, demiş. Bunun üstüne, Abdi Ağa başını aldı, köyden gitti. Kimi diyor ki kasabada oturuyor, kimi diyor ki aşağı Çukurova köylüklerine inmiş. Kimi de Ankaraya, büyük hükümete kaçmış diyor. Yani Abdi Ağa Memedden kendisini saklıyor. Ben de Abdi Ağa köyde yokken gül kızıma gideyim, dedim. Yaa gül kızım işte böyle..."

Bunları anlatırken yüzü rahat, gülümser gibiydi. Bitirince, yüzü yemyeşil, ölü yeşiline kesti. Boğulur gibi bir hal aldı.

Memedin eşkıya oluşuna Iraz da, Hatçe de sevinmişti. Göz göze geldiler. Gözleri konuştu.

Anasının yeşil, boğulacakmış gibi olan yüzünü görünce korktular.

Hatçe kekeleyerek:

"Ana, ana ne var?" diyebildi ancak.

Ana;

"Sorma kızım," dedi. "Sana kötü bir haber vereceğim. İnşallah yalan. Gelirken duydum. Dilim varmıyor demeye kızım. Dilim varmıyor. Sabahleyin kızım, sabahleyin duydum ki, dün sabahleyin kızım. Duydum ki, bir yörük ağası yüzünden Deli Durduyla Memed dövüşmüşler. Deli Durdu iki arkadaşıyla birlikte Memedi de vurmuş. Öyle duydum, kızım. Memed, yörük ağasını kayırmış. Deli Durdu da onu vurmuş. Bir atlı geçmiş köyün içinden, atlı bir yörükmüş. Üstü başı cephane doluymuş. İki tane tüfeği varmış. Yörük ağasına yardıma gittiğini söylemiş. Kan tere, köpüğe batmışmış altındaki at. Köylüler öyle söylediler. O söylemiş Memedin vurulduğunu..."

Hatçe, ilk önce dondu kaldı. Sonra Irazın ellerine yapışıp kendisini onun kucağına attı:

"Bu da mı geliciydi başıma teyze?" diye bastı çığlığı. Sonra birden sustu.

Ana:

"Ben gidiyorum," dedi. "Allahaısmarladık kızım. Sana doğru bir haber ulaştırırım yarın bir gün. Heybede yağ var. Yumurta, ekmek var. Gelecek Cuma gene gelirim. O gavur köye gene gelmemişse. Heybeye sahip ol. Yitmesin. Sağlıcakla kalın," dedi, yola düştü.

Yolda yürürken:

"Dememeliydim bunu ona. Dememeliydim," dedi kendi kendine.

Hatçe durup durup yeniden hıçkırmaya başlıyordu:

"Ah," diyordu, "gavur Deli Durdu nasıl kıydın Memedime? Adam arkadaşına kıyar mı hiç? Nasıl kıydın?.."

Iraz, teselli ediyordu:

"Eşkıya olan eşkıyanın her gün ölüm haberi gelir, inanma. Buna alışacaksın."

Hatçe dinlemiyordu onun söylediklerini:

"Ben yaşamam," diyordu, "Ben yaşamam Memedimin ardına."

Iraz kızdı:

"Bre kız," dedi, "ne biliyorsun öldürüldüğünü oğlanın. Diri adama ağlanmaz. Ben çocukluğumda, yok yok, gençliğimde olacak. Koca Ahmedin ölüm haberini belki yirmi kez duydum. Daha sağmış Koca Ahmet."

Hatçe:

"Aaah! Teyzem bu öyle değil ki," diyordu. "Bu yeni eşkıya daha. Ben yaşamam gayri. Ben ölürüm."

Iraz:

"Eşek kız" dedi "eşkıyalar bazı bazı öldü haberini, kendileri mahsustan çıkarırlar. Bak, onun eşkıya olduğunu duyunca keçi sakallı köyden kaçmış. Belki bu haberi keçi sakallı için çıkardı o. Kendisini öldü çıkaracak. Keçi sakallı köye gelince onu öldürecek. Belki bir düzen."

Hatçe:

"O böyle şeyler yapmaz teyzem" dedi. "Ben bundan sonra yaşamam. Ölürüm teyzem," dedi.

Sonra sıtmaya tutulmuş gibi titremeye, yanmaya başladı. Iraz onu kucağına aldı, getirdi yatağına yatırdı.

"Dur hele," diyordu, "dur hele akılsız kızım, gün doğmadan neler doğar! Dur hele! Böyle her şeye inanma..."

İkinci gün, yataktan ölü gibi kalktı Hatçe. Alnına kara bir yazmayı çeke çeke bağlamıştı. Yüzü mum rengini almıştı. Donuk, sapsarı.

Bu haberden sonra, Hatçe iflah olmadı. Gün günü daha sarardı, daha zayıfladı. Uyku uyuyamıyor, yatağın içinde sabahlara kadar, başını dizlerinin üstüne koyup oturuyordu.

Onunla beraber, Iraz da uyumuyordu.

Konuşmuyorlardı geceleri. Fakat Iraz, ikide birde:

"Göreceksin deli kızım," diyordu. "Göreceksin. Memedin yakında iyi haberi gelecek."

Hatçe oralı bile olmuyordu.

14

İki günden beri gündüzleri bir yere saklanıp, geceleri yol alıyorlardı. Çamlı kayalıkların başına gelmişler, orada mola vermişlerdi. Deli Durdunun bir tuzağa düşüreceğinden korkuyorlardı.

Cabbar:

"O bunu bir türlü kaldıramaz. Bize bir kötülük yapıncaya kadar gözüne uyku girmez. Onun yüreğinden ne geçerse bilirim. Dört yıl beraber gezdim. Çok yaşamaz. O bu günlerde yer kurşunu ya... Peşimizi de bırakmaz. Yoksa ölür. Bize bir şey yapamazsa çatlar ölür. Şimdi mutlak peşimizdedir. Keşki bunu yapmasaydık," dedi, "keşki..."

Memed:

"Korkuyor musun Cabbar?" diye sordu.

Cabbar:

"Yok amma," dedi.

Memed:

"Amması ne?"

Cabbar:

"Yani... Yani peşimizi bırakmaz da..."

Memed:

"Geleceği varsa..."

Cabbar:

"Öyle insanca gelmez ki," dedi. "Bir yerde, hiç umulmadık bir yerde pusu kurar. Pususuna düşeriz. Yoksa, erkekçesine karşı karşıya gelse... Allah ya ona verir, ya bize..."

Recep Çavuş dalmış, batan güne, güneşin bir tarafını kırmızılaştırdığı çam ağacının tepesine bakıyordu. Gün batıyordu. Başını usul usul indirdi. Yüzünü, boynundaki yaraya sarılı alacalı bezi, batan gün yaldızlıyordu.

"Ya bize verir," dedi.

Yeniden çam ağacının tepesine daldı.

Cabbar:

"Bana gücendin mi Memed kardaş?" diye sordu.

Memed:

"Yok," dedi, "neden güceneyim kardaş? Belki dediklerinde haklısın. Bana da öyle geliyor ki peşimizi bırakmaz."

Cabbar:

"Demek istedim ki tetik bulunalım. Nolur nolmaz..."

Memed:

"Haklısın," dedi, "Nolur nolmaz."

Recep Çavuş:

"Beni dinleyin çocuklar," dedi. "Ben, bu dağların nesini severim biliyor musunuz?"

Memed, gülümsedi:

"Yok," dedi.

Recep Çavuş:

"Gün batarken ağaçlarını. Gün batarken hani ağaçlara pare pare ışık düşer. İşte onu."

Memed:

"Anladım," dedi.

Gün battı. Karanlık kavuştu. Ay yarımdı. Çok kalmıyor, hemen batıyordu. Ay, ağaçların gölgesini usuldan yere düşürdü. Gölgeler biribirlerine karışıyordu. Seçilmiyorlardı.

Cabbar:

"Yürüyelim mi?" diye sordu.

Memed:

"Yürüyelim," dedi, ayağa kalktı.

Recep Çavuş:

"Durun hele çocuklar, azıcık beni bekleyin," diyerek bir kayanın dibine doğru gitti. Orada biraz eğlendikten sonra döndü geldi.

"Karanlık kavuşunca, kayanın dibinde bir hoş, bir yeşillik gördüm. Yeşil bir kıvılcım... Yeşil yalım. Vardım baktım ki yosunmuş..."

Cabbar güldü. Memed de işin farkına vardı güldü:

"Bre Recep Çavuş, karanlıkta yosunu yeşil yalım gördün öyle mi?"

Recep Çavuş gayet ciddi:

"Şaştım bu işe. Bakın işte şurada."

Memed:

"Tamam mı yeşil yalıma baktığın?" diye sordu. "Öyleyse yürüyelim."

Recep Çavuş:

"Daha da bakmak isterdim ama, işimiz var."

"İşimiz var," dedi.

Kayalıklardan inmeye başladılar. İki gündür hep kayalıklarda yürüyorlardı. Yürüyorlar değil, sürünüyorlardı. Sabahtan beri de azıkları bitmişti. Acıkmışlardı. Ayaklarında ayakkabı kalmamış, zımpara taşı gibi kayalar, onları yemişti. Ayaklarında yalnız ayakkabılarının yüzü kalmıştı. Ellerinin içi soyulmuş, kızıl ete kesmişti. Kan da akıyordu.

Recep Çavuş:

"Gene başladık," dedi. "Gene başladık sürünmeye. Ne korkuyorsunuz böyle o deli namussuzdan? Ne korkuyorsunuz be? İnelim aşağı. Pusu mu kuracak, ne halt karıştıracaksa karıştırsın."

Memed:

"Geçer bre Çavuş," dedi. "Köye varırsak yakı yaptırırım ellerine."

Cabbar:

"Kocakarılardan beter oldun sen."

Recep Çavuş kızdı:

"Bir daha böyle konuşursan Cabbar," dedi. "Seni oraya çivilerim alimallah. Anladın mı?"

Memed:

"Cabbar sus!" diye gözdağı verdi.

Cabbar kahkahayla gülüyordu.

Recep Çavuş onun gülmesine de kızdı.

Dişlerini sıkarak:

"Herif adam değil ki," dedi, "orospu dölü."

Memed:

"Şimdi şimdi düze ineriz aslan Recep Çavuş," diye onu yatıştırmaya çalıştı.

Recep Çavuş:

"Şu orospu dölüne söyle de gülmesini kessin. Alimallah çivilerim."

Bunun üstüne Cabbar Recep Çavuşun yanına yaklaştı, elini hızla tuttu, öptü.

"Barıştık işte. Daha ne istiyorsun?" diye güldü.

Recep Çavuş yumuşamadı:

"Ben orospu dölleriyle barışmam," dedi.

Memed, lafı değiştirmek için:

"Çavuşum, tüfeğin dolu mu?" diye sordu.

Çavuş:

"Dolu!" diye sertçe karşılık verdi.

Memed:

"Çok iyi."

Recep Çavuş:

"Beşini de o Abdi gavurunun başına boşaltacağım. Parça parça, darmadağın olsun kafası... Zulmeder mi fakir fıkaraya?"

Memed:

"Beraber sıkacağız," dedi. "Benim yüreğim soğumaz elimlen öldürmezsem onu."

Müthiş kin duyarak düşünüyordu. Bir adam öldürmek!.. Bir adamı tamamen ortadan kaldırıp yok etmek... Bu, kendisinin elindeydi şimdi ha! Ormandaki attığı kurşunlar geliyordu gözünün önüne. Velinin can verişi geliyordu. Toprakta, çamurun içinde debelenişi... O, adam öldürmek demek değildi. Tabancayı ateşlerken dünyadan bir insanı ayırıyorum dememişti. Yakayı kurtarmak böyle daha kolay mümkün olmuştu. Şimdi bir adam öldürecek. Bir cana kıyacak... Öfkesi, aşkı, sevgisi olan bir şeyi ortadan kaldıracaktı. Buna, kendinde hak görmüyor gibi bir duyguya kapılmıştı. Düşünmeyi, hem de enine boyuna, derinliğine düşünmeyi öğrenmişti. Kasabadaki Hasan Çavuş... Belki de aşkı öğretmiştir düşünmeyi. Kim bilir! Abdiyi öldürmezse ne olurdu? Bir an, belli belirsiz, hayal meyal bu düşünceden korktu. Savmaya çalıştı. O savmak istedikçe, Allahın belası düşünce geliyor, sırnaşıyordu. "Hele köye bir varalım da..."

Recep Çavuş, var gücüyle bağırdı:

"Yetişin, düşüyorum."

Vardılar gördüler ki Çavuş, bir ayağını bulunduğu kayadan ötekine atmak istemiş, ayağı yetişemeyince, geriye de çekememiş... Elleriyle bir ağacın köküne yapışıp, orada asılıp kalmıştı. Çektiler.

Recep Çavuş bezgin bezgin:

"Allahaşkına söyle Memed, daha ne kadar var düzlüğe?"

Memed:

"Ha indik, ha ineceğiz."

Ay, tam karşı dağın ardına iniyordu ki, düzlüğe vardılar.

Recep Çavuş:

"Hah işte şöyle!" dedi. "Bir kayadan düşüp parçalanmadan geldik. Pusu mu kuracak, kursun deli deyyus. Şurada bir iyice dinlenelim. Avuçlarımın içi bir sızlıyor ki..."

Ötekilerin de avuçlarının içi, dizleri, ayakları sızlıyordu. Her parçaları bir kaya başında kalmış gibiydi.

Konuşmadılar. Memed, gene derin bir düşünceye dalmıştı. Diyordu ki, kendi kendine, "Abdi ölümü hak etmiştir". İneklerini çekip götürüşleri geliyordu gözünün önüne... Çakırdikenlikte, bıçak gibi ayazda, ayaklarını, bacaklarını dikenler yiye yiye çift sürüşü geliyordu. Ayazda, dikenlerin yırttığı yerler ateş düşmüş gibi cayır cayır yanar, adamın yüreğine işler. Zehir gibi acı, kahırlı çocukluğu toptan geliyordu aklına... "Abdi ölümü hak etmiştir. Hele varalım köye."

Cabbar dürttü:

"Heeeyyy Memed! Gene ne daldın?"

Memed:

"Hiç," dedi, utanarak.

Cabbar:

"Kalkın yola düşelim. Sabaha kalırsak hiçbir şey yapamayız."

Memed:

"Hakkın var," dedi.

Kalktılar. Bir çeyrek kadar yürüyünce çakırdikenliğe düştüler.

Recep Çavuş:

"Vay anam vay!" dedi. "Kayalığın gözünü seveyim. Bu dikenler adamın bacağını köpek gibi dalıyor."

Memed, sesi bozularak:

"Bu çakırdikenlik, o çakırdikenlik işte. Benim çift sürdüğüm yer."

Recep Çavuş durmadan:

"Vay anam vay!" diyordu: "Vay anam vay!"

Cabbar:

"Bre Memed," dedi, "bu kadar çakırdikenini saban sökemez ki... Dikenlik değil, ormanlık..."

"Vay anam vay!"

Memed:

"Ormanlık."

Cabbar:

"Kayalıklardan sonra da böyle bir diken ormanına düşerse insan... Talih dediğin de..."

"Vay anam vay! İnce Memedin de talihi böyle olur. Vay anam vay!"

Durup soluk alıyorlar, bacaklarından sızan kanı elleriyle yokluyorlardı.

Memed küfrediyordu. Çocukluğunda ettiği küfürleri yinelemekten tat duyuyordu. Bu küfürlerin çoğunu Dursundan öğrenmişti. Dursun şimdi nerelerdeydi acaba?

"Vay anam vay!"

Çakırdikenleri hışırdıyordu. Bastıkça, ağır, koygun bir ses çıkarıyorlardı. Gecenin ıssızlığında ses ta uzaklardan duyuluyordu.

"Vay anam vay!"

Cabbar:

"Diken neyse ne ya," dedi, "şu topraktaki ufacık taşlar da ayrı bir bela."

Memed:

"İşte çift sürdüğüm yerlere geldik. Tam buralar."

"Vay anam vay!"

Uzaktan, güneyden bir horoz sesi geldi. Horoz, uzun uzun, arkasını kesmeden ötüyordu. Sonra, bir dereye düştüler. Ayaklarının altından taş yuvarlanıyordu. Burdaki çakırdikeni daha beterdi.

"Vay anam vay!"

Dereyi çıkınca, karşılarına, karanlığa yapıştırılmış daha koyu bir karanlık gibi ulu çınarın karartısı çıktı. Çınara doğru yürüdüler. Çınarın arkasını dönünce, top gibi bir su gürültüsü patladı.

"Vay anam vay!"

Memed:

"Köye geldik," dedi. "Suya inip elimizi yüzümüzü yıkayalım. Ben size yarın birer tane çarık yaparım ki..."

Suya inip, ayakkabılarını çıkardılar. Ayaklarını suya soktular.

"Vay anam vay!"

Cabbar:

"Recep Çavuş," dedi, "yeter gayri baba! Çakırdikenlikten çıktık."

Recep Çavuş:

"Ben böyle dikenliğe hiçbir yerde rastlamadım. Vay anam vay!"

Memed:

"Buraya göz derler işte..."

Bir zamanlar Süleymanın evine kaçtığında, anasının gelip, haftalarca bu suyun gözüne baktığını, ölüsünün bu kayanın dibinden çıkmasını beklediğini anımsadı. Anası aklına düştü. Kendi kendine belki binbirinci kez sordu:

"Anamı nettiler ola?"

"Ha? Cabbar, anamı nettiler ola?"

Cabbar:

"Hiçbir şey yapamazlar," dedi.

Recep Çavuş:

"Vay anam vay!" diyordu. "Buralar neresi böyle?"

Memed:

"Buraya gözün gürültüsü derler. Aşağıda değirmen vardır. Kulaksız İsmailin değirmeni..."

"Bak kardaş! Köye girmeden oraya gidip, bir haber alalım. Daha iyi olur."

"Vay anam vay!"

Cabbar, Recep Çavuşa:

"Allah billah aşkına yeter Çavuş!" dedi.

Memed:

"Belki daha iyi olur. İsterseniz gidelim Kulaksızın değirmenine..."

Cabbar:

"Böyle daha iyi. Bence, hiçbir yere, hiçbir köye elini kolunu sallaya sallaya girmemeli."

Recep Çavuş:

"Bakın, bu doğru işte," diye söylendi. "Bu soytarı, köpoğlu Cabbarda iş var. Eşkıyalıkta, dağı taşı, kurdu karıncayı kendine her zaman düşman bileceksin. Her taşın ardında bir pusu var gibi davranacaksın. Sen daha yenisin ya, pişkinsin oğlum Memed. Düşünmek, tecrübenin yerini tutar. Sen, her şeyi inceden inceye düşün."

Ayağa kalktılar. Uzakta, bir kıvılcım gibi yanıp sönen bir ışık göründü.

Memed:

"Bir ışık dilimi görünüyor ya orada, işte Kulaksız İsmailin değirmeni o."

Değirmene yaklaşırlarken, ötede bir sürü köpeğin havlaması duyuldu.

Cabbar:

"Köy orası, köpeklerin ürdüğü yer olacak," dedi.

Memed:

"Orası..."

Değirmenin kapısına gelip durdular. Kulaksız İsmail ayak seslerini duyunca:

"Kim o?" diye dışarıya seslendi.

Memed:

"İnce Memed," dedi. "İbrahimin oğlu İnce Memed."

İçerden uzun zaman ses gelmedi. Sonra:

"Ne arıyormuş burada İnce Memed?" dedi. "Yalan. Onu Deli Durdu vurmuş diye duyduk. Daha dün duyduk."

Un kokusu geceye yayılıyordu. Öyle geliyordu ki onlara, bir un ambarının içine düşecekler biraz sonra.

Değirmenin abarasında akan suyun güçlü düşüşü patlıyor, gecenin karanlığına yayılıyordu.

Memed:

"Ölmedik. Benim, İsmail emmi," dedi. "Sesimden bilemedin mi?"

İsmail:

"Bildim, bildim. Geliyorum. Şimdi kapıyı açarım."

Geldi, gürültüyle kapıyı açtı. Kapı açılınca yüzlerine turuncu, sallanan bir yalımın ışığı vurdu. İsmail, Memede baktı baktı da:

"Bre İnce Memed," dedi, "öldüremedin şu gavur dinliyi de, kurtaramadın şu köyleri elinden."

İnce Memed gülümsedi.

İçeri girdiler. Ocakta yalımlar biribirlerine dolanıp, toprağa kadar yatıyorlardı. Un, içerde kara keskin koktu. İsmailin uzun kırış kırış boynu, sivri, uzun yüzü, sakalı, kulaklarına inen eski, yağlı şapkası safi una kesmişti.

Gelenlerin ellerini ayaklarını görünce korkuyla sordu:

"Nolmuş size böyle?"

Memed, gülümseyerek:

"Deli Durduyla çatıştık da, iki gün kayalıklarda yürüdük."

İsmail, sırtını yandaki duvara verip:

"Düneyin bir atlı geçmiş köyün içinden, Deli Durduyla çarpışmaya gidiyormuş. Deli Durdunun seni vurduğunu söylemiş. Bütün köy sana yandı Memedim. Bilirsin köylü seni çok sever."

Sonra Memedin arkasını tapıkladı. Kulaklarını okşadı.

"Bre Memed," dedi, "vallahi gözlerime inanamıyorum. Bu ne kadar cephane sende? Nasıl götürüyorsun bu kadar fişeği? Seni böyle fişekler içinde görmek tuhafıma gidiyor. Şimdi, hep aklıma Sarıcadüzde, çakırdikenliğin içinde düşe düşe çift sürüşün geliyor. Şimdiki gibi gözümün önünde. İnanamıyorum."

Memed:

"Oldu işte," dedi.

İsmail:

"Şimdi açsınız. Kalkayım da size gömme yapayım."

Ayağa kalktı, gözlerini ateşe dikti öyle durdu. Kendi kendine bir iki gülümsedi.

"Ateş de iyi yanıyor," dedi.

Beli bükülmüştü İsmailin. Memed, buna şaştı. İsmaili şimdikinden genç biliyordu. Kendi çocukluğundaki gibi.

Memed, korka korka:

"Anamdan," dedi, "Hatçeden ne haber? Abdi evde mi ola?"

İsmail olduğu yerde durdu kaldı. Ne gitti, ne bir karşılık verdi. Ne de oturdu. Bu soruyu zaten bekliyordu. Memed, ha sordu, ha soracaktı. Ödü kopuyordu. Olan oldu. Şaşkın şaşkın düşünür, dört bir yana bakınırken Memed soruyu yineledi:

"Anamdan...?"

İsmail, kekeleyerek:

"İyiler iyiler," dedi çabuk çabuk. "Durun geleyim de o gavur dinliyi anlatayım size. Unutturuyordunuz az daha. Ayaklarınıza, ellerinize tuzlu su yapalım da..."

Memedin içine kurt düşmüştü. Bu da böyle konuşunca... "İyiler iyiler," diye geçiştirmesi hayra alamet değildi.

Elinde büyücek bir leğen suyla gelen İsmail:

"Ellerinizi, ayaklarınızı içine sokun. Taş yemiş. Taş yeniği de beter ağrır. İyi gelir tuzlu su."

Memed:

"Yakında gördün mü anamı?" diye yeniden sordu.

İsmail:

"İyiler dedik ya, iyiler canım... Durun size gavur dinliyi anlatayım. Gavur dinli senin eşkıyalara karıştığını duyunca... eteklerini ateş aldı. Her gece evini beş altı, on nöbetçiye bekletiyordu. Sonra da ortalıktan yitti gitti. Yüzünü görseniz korkardınız. Korku adamı böyle edermiş zaar! Şimdi senin öldüğünü duymuş, belki köye gelmiştir. Diyorlar ki, onun milleti senin ölümünü duyunca bayram yapmış. Yaparlar ya Memedim. Onlar seni iyi tanırlar."

Memedin içine bir ateş düştü. Yerinde duramaz oldu. Bir an önce köye varmak için, içi kalaklıyordu.

"Haydi kalkın arkadaşlar, sabah olmadan köye girelim."

Cabbarla Recep Çavuş, Memedin ne demek istediğini anladılar.

Hiçbir şey söylemeden, ayakkabılarını giyip ayağa kalktılar.

İsmail:

"Gömmeniz ocakta kaldı. Biraz daha bekleyemez misiniz?" diye sordu mahzun mahzun. "O tuzlu su iyi gelir. Bir de gittiğiniz yerde yaptırın."

Memed önde, ötekiler arkada değirmenden çıktılar.

Beş on adım sonra, hemencecik, gene çakırdikenliğe düştüler.

Recep Çavuş gene bir, "vay anam vay!" çekti.

Gökte yıldızlar ıslak ıslak parlıyorlardı.

Recep Çavuş, doğuya dönüp işedikten sonra:

"Kuyrukyıldızı daha doğmamış," dedi. "Benim yıldız. Daha sabaha epey var."

Ötekiler susuyorlardı. Şimdi ayakları, elleri daha az acıyordu. Önlerinden bir tilki kaçtı. Köye yakın olmasalardı, Recep Çavuş onu oracığa deviriverirdi. Ne çare ki... Koca kuyruğunu dikenlerin üstünden sürükleyerek gitti. Yıldız ışığında tüyleri donuk donuktu.

Cabbar: "Memed kardaş?" dedi.

Memed:

"Köye biraz sonra gireceğiz. Köy, şu aşağıda işte..."

Köyün ilk evine yaklaşırlarken, birkaç kocaman köpek onları karşıladı. Memed, köpeklere yaklaşıp, "kuçu kuçu!" diye çağırdı. Köpekler Memedi tanıdılar. Ayaklarına yatıp, yaltaklanmaya başladılar.

Köyün ortasından geçip, doğru Memedlerin evine gittiler. Köy ıpıssızdı. Memed köyü, bu saatte böyle hiç görmemişti. Alışamadı. Gözleri ev aralarında insanları, tavukları, çifte gidenleri, ne olursa olsun canlı bir yaratık arıyordu.

Kapıyı usuldan tıkırdattı. Kulağını verdi. Ses sada yok. Birkaç kere daha tıkırdatıp bekledi. Gene ses yok. Edemedi, küçücük pencereye vardı. Usuldan, "ana, ana, ana!" diye seslendi. Gene ses soluk yok. Kulağını pencerenin tahtasına dayadı. Can kulağıyla dinledi. İçerden, ağaçları yiyen kurtların çıkardığı çıtırtılardan başka ses gelmiyordu. Şüphesi daha da büyüdü. Ama içindeki son umut ışığı da sönmemişti.

Arkasına döndü:

"Evde yok," dedi kahırlı kahırlı...

Düşündü. Köyde anası en çok kimi severdi? Durmuş Alileri severdi.

Durmuş Ali şimdi yetmiş beşinde vardır. Son zamanlarda azıcık beli büküldü. Büküldü ama, ellisinde gibi sapasağlamdır.

"İşte şurada, Durmuş Ali Emminin evi."

Durmuş Alilerin evi önünde kocaman bir köpek karartısı yatıyordu. Köpek, ayak seslerini duyunca başını kaldırdı. Sonra ağır ağır ön ayaklarının üstüne geri koydu.

Memed, yorgun yorgun omuzunu kapıya dayayıp:

"Durmuş Ali Emmi! Hey Durmuş Ali Emmi!" dedi.

İçerden telaşlı sesler gelmeye başladı.

Durmuş Alinin çok kalın, yaşlı sesi, sesler arasından seçiliyordu.

"Allalem bu Memed. Tıpatıp Memedin sesi. Allalem bu Memed!" diyordu.

Recep Çavuş Memedin kulağına eğilip:

"Sesini bildiler ha!" dedi. "Vay anam vay!"

Bu sırada kapı açıldı. Elinde bir çıralık tutarak, doncak, gömlekcek Durmuş Ali kapıda göründü. Sütbeyaz sakalı ta göbeğine iniyordu. Öylesine iri görünüyordu ki sanki eve sığmayacak, dışarı taşıverecekti.

Gülümseyerek:

"Bre Memed," dedi, "biz de evvelsi gün bir yörükten senin acı haberini aldıktı. Seni gördüğüme çok sevindim." İçeriye seslendi. "Kızlar Memed gelmiş. Kalkın da ateş yakın. Döşek serin."

Yere atılan döşeklerin çıkardığı ses duyuldu.

Durmuş Ali kocaman ak sakalıyla kapının önünden çekildi:

"İçeriye buyurun."

İçeri girdiler.

Cabbar somurtuyordu. Dokunsan ağlayacak. Durmuş Ali, elindeki çıralığı ocaklığın pervazına koydu, oturdu.

"Eee İnce Memedim, nasılsın bakalım? Daha daha nasılsın? Bütün köy yas tuttu, senin vurulduğunu duyunca. Hatçe duymuşsa kahrından ölmüştür. Hatçeden hiçbir haber alıyor musun? Fıkara anan da... Ananı sen varmışsın gibi kaldırdım. Kendi elimlen koydum mezarına."

Başını kaldırdı Memedin yüzüne baktı. Memedin yüzü morarıyordu.

Durmuş Ali telaşlandı:

"Memedim," dedi, "ne oluyor sana? Duymadın mıydı bunları yoksa?"

Cabbarın gözleri dolu dolu oldu. Recep Çavuş yerinden kıpırdanıp, tüfeğindeki kurşunları çıkardı, geri doldurdu.

Memed kendini hiç bozmadan sordu:

"Hatçeye ne oldu?"

Durmuş Ali dövünüyor:

"Vay benim akılsız başım! Bunu sana nasıl söyledim. Duymadığını ne bilirdim bunca ay! Vay benim akılsız başım!"

Durmuş Alinin karısı, Memed geldi geleli ocaklığın başına büzülmüş, gözlerini de ateşe dikmiş hiç kıpırdamadan öylece duruyordu. Memede "hoş geldin!" bile dememişti. Hışımla konuştu:

"Her zaman böyle yaparsın zaten. Çocuk bir yemek yeseydi de öyle söyleseydin. Kıyamet mi kopardı?"

Durmuş Ali:

"Ben ne bilirdim ben!" dedi. "Bunca ay geçti üstünden. Duymadığını ne bilirdim!"

Sesi, ağlar gibi bir hal aldı:

"Kusuruma kalma yavrum, kocalık..."

Durmuş Alinin oğulları, torunları, gelinleri, evde kim varsa ocak başında oturanların etrafına halka olmuşlar, başı mor fesli, göğsü çaprazlama fişekli, kalçasının üstü hançerli, tabancalı, bombalı, göğsü dürbünlü Memede bakıyorlardı. Gözlerinde bir şaşkınlık, bir inanmazlık, azıcık da alay okunuyordu. Onlara Memed eşkıyacılık oynuyormuş gibi geliyordu, şu kocaman adamların yanında.

Memed: "Hatçeye noldu?" diye üsteledi.

Durmuş Ali karşılık vermedi. Boynunu bükmüş, gözlerini ocağın yalımlarına dikmişti.

Memed:

"Teyze," dedi, Durmuş Alinin avurdu avurduna geçmiş, başörtüsünün altından yarısı kınalı ak saçları görünen karısına. "Teyze, sen söyle. Hatçeye noldu?"

Kadın, acıyarak Memedin gözlerinin içine baktı:

"Ben ne deyim ki sana Memedim, yavrum!" dedi. "Ben ne deyim ki sana! Hatçeye mi?"

Yüzü bir kızarıyor, bir bozarıyor, sararıyordu.

Memed:

"Nasıl olsa birisi söyleyecek. Hatçeye noldu?"

Kadın, Durmuş Aliye doğru öldürecekmiş gibi başını çevirdi, bir bakış fırlattı:

"Aaaah ne deyim ki sana," dedi. "Aaah ne deyim ki... Kim bilir çocukcağız kaç gündür yol yürüyor. Bir yemek yeseydi de öyle verseydin haberi..."

Oturduğu yerden kalktı, Memedin yanına geldi, sertçe oturdu. Elini dizine vurdu:

"Bak kardaşım, sana hepiciğini bir bir anlatayım. Abdi yaralanmış. Keşki yağlı kurşun yüreciğine gireydi de çıkmayaydı. Ayıkınca toplamış yalancı şahitleri. Bir tek Topal Ali dinsizi, sizin izinizi süren kara dinli demiş ki, ben ıspatçılık edemem yalan yere. Topal böyle deyince keçi sakallı da onu köyden kovdu. O da çoluğunu çocuğunu almış, evini barkını yüklemiş, başını almış gitmiş başka yere."

Şahitlerin kimler olduğunu, Hatçenin kasabadaki mahpusanede tek başına bir odada yattığını uzun uzun, bir bir söyledi. Sonra, Hatçeyi yakında salacaklarını duyduğunu da ekledi.

Memedin gözlerinin içine o iğne ucu gibi parıltı geldi gene oturdu. Cabbar bu parıltıyı fark etmişti. Memedin gözlerine bu parıltı gelince yüzü değişiyor, yüz etleri geriliyor, avına atılmaya hazırlanmış bir kaplana benziyordu.

Ağır ağır ayağa kalktı:

"Gelin arkadaşlar," dedi. "Şu Abdi Ağayla hesabımızı görelim."

Durmuş Alinin karısına döndü. Elini tuttu:

"Söyle," dedi, "teyze, anamı da onlar öldürdü öyle mi?"

Kadının gözleri yaşla doldu. Konuşmadı.

Memed:

"Öyle mi?" diye yineledi.

Kadın sustu.

"Yürüyün arkadaşlar," dedi.

Memed önde, Cabbarla Recep Çavuş arkada karanlığa daldılar. Memed, tüfeğini yokladı. Kurşunları tamamladı.

"Tüfeklerinizi yoklayın. Kurşunları tamam değilse, doldurun. Bombaları da hazırlayın."

Recep Çavuş kadının anlattıklarına çok içerlemişti. Anlatır-

ken, Memede bakıp bakıp başını bir o yana bir bu yana döndürüyordu.

Koşarcasına yürümekte olan Memedi kolundan tuttu, durdurdu:

"Bana bak," dedi, "çoluk çocuk, hiç kimseyi bırakmayacağız. Hepsini doğrayacağız."

Memed:

"Sen daha iyi bilirsin bu işleri Çavuş," dedi, kolunu elinden kurtardı, yürüdü.

Abdi Ağanın kapısına ne zaman, nasıl vardılar, kimse farkında olmadı.

Memed, Çavuşa:

"Sen çağır," dedi. "Misafir geldi de. Çok gerekli bir haber getirdi de."

Çavuş kapıyı üç defa hızlı hızlı çaldı. İçerden bir kadın sesi geldi:

"Kim o?"

Çavuş:

"Aç kapıyı bacı! Misafirim. Selamı var. Bir haber getirdim. Hemen geri döneceğim."

Kadın, söylene söylene geldi kapıyı açtı.

"Dur kardaş şurada da çıralığı yakayım."

Recep Çavuşu kapının iç kısmında bırakıp içeri girdi. Bir kibrit çaktı. İçerisi ışıdı. Bu sırada üçü birden ışığa doğru yürüdüler. Kadın ışıkta üç kişi görünce afalladı. Azıcık bakışlarını şaşkın şaşkın Memedin üstünde durdurdu. Sonra birden bir çığlık attı. Recep Çavuş kadını hemen tuttu. Eliyle ağzını kapadı.

Memed:

"Abdi Ağa evde mi?" diye hışımla sordu.

Kadın:

"Yok," dedi. "O gayri eve gelmiyor tırnağına kurban olduğum Memedim. Abdi Ağa olmaz olsun."

Bu sırada evdekilerin hepsi de uyanmış titreyerek eşkıyalara bakıyorlardı. Abdi Ağanın iki karısı, iki oğlu, misafir bulunan başka köyden kadınlar...

Memed, Çavuşa emir verdi:

"Önüne düşsünler de evi ara. Abdiyi gördüğün yerde kafasına sık!"

Çavuş:

"Beş kurşunun beşini de kafasına boşaltırım. Parça parça ederim."

Kadını tüfeğinin dipçiğiyle dürttü:

"Bir ışık yak da düş önüme."

Kadın, hiç ses çıkarmadan bir çıralık daha yaktı. Çavuşun önüne düştü.

Memed, ortada dimdik, bir hışım gibi duruyordu. Küçücük gövdesi büyümüş, dev kesilmişti. Korkunçlaşmıştı. Evdeki kadınlar ağlaşıyorlardı. İki çocuk rüzgardaki dal gibi titreşiyordu.

Ne kadar geçti belli değil. Çavuş geldi. Umutsuz umutsuz:

"Her köşe bucağı aradım, yok," dedi.

Kadın:

"Bir ay önce Çukurovaya gitti. Senin geleceğini biliyor, gözlerine uyku girmiyordu," dedi. "Başını aldı da gitti."

Memed:

"Çavuş," dedi.

Çavuş:

"Buyur," dedi.

Memed, çocukları gösterdi.

"Bunların ikisini de dışarı çıkarın. Gerekeni yapın."

İki kadın birden Memedin ayaklarına atıldı:

"Kurbanlar olduğum Memedim, benim sabilerimin ne günahı var? Yoluna öldüğüm Memedim. O gavur dinliyi bul da onu da öldür. Benim yavrularımın ne günahı var?"

Çavuş çocukları tutmuş sürüklüyordu. Çocuklar direniyorlar, çırpınıyorlardı. Cabbar, birini bileğinden tutup yere fırlatıverdi. Çocuk, var gücüyle bağırdı.

Kadının birinden hiç ses çıkmıyordu. Memedin ayaklarının dibine uzanmış, kurumuş kalmıştı.

Öteki kadın boyuna yalvarıyordu:

"Memedim, Memedim, benim çocuklarım mı etti sana? Ne suçu var onların?"

Çavuş elindeki çocuğu bütün gücüyle yere atıp ayağının altına aldı. Tüfeği çocuğun kafasına dayadı. Memede döndü:

"Yani dışarda olması şart mı? Söyle ne duruyorsun, çöküyüm mü?"

Yerde kuruyup kalmış kadın, bir şahin hızıyla çocuğun birini kapıya kadar sürüklemiş bulunan Cabbarın üstüne atıldı, ellerine sarıldı. Cabbar bir eliyle belindeki hançerini çıkardı, kadına sapladı. Kadın, "Yandım," diyerek yere düştü.

Çocuğa, Çavuşun tüfeği dayandığını gören kadın:

"Memedim, Memedim kıyma yavruma. Hakkın var ama Memedim yavrumun ne suçu var?"

Memedin yüzü saniyeden saniyeye değişiyordu. Gözlerindeki o iğne ucu gibi ışık söndü. Baktı ki, Çavuş tetiğe basıyor. Olan olacak. Söylemeye vakit yok. Çocuğun kafasına dayalı namlıya ayağıyla vurdu. Bir anda Çavuş tetiğe çökmüştü. Kurşun duvara saplandı.

Cabbara da:

"Koyver çocuğu," dedi.

Kadın, Memedin bir elini bırakıp birini, bir elini bırakıp öbürünü öpüyordu.

"Git Memedim. Git de o gavur dinliyi bul da öldür. Yerden göğe kadar hakkın var yavru. Arkasından bir damla gözyaşı dökersem bana da Zeynep demesinler. Bul da öldür. Hakkın var yavru."

Memed, hiç ağzını açmadı. Ağır ağır, her bir yanı çürümüş, ulmuş gibi dışarıya çıktı.

Recep Çavuş kızmıştı. Ana avrat küfrediyor. Memedi kolundan tuttu. Öyle sıkıyordu ki, kıracaktı sanki:

"Sen bu yürekle," dedi, "ne eşkıya olabilirsin, ne de intikam alabilirsin. Abdi seni adamlarına bir derede sıkıştırttırır, öldürtür. Zaten şimdiden Deli Durdu gibi bir düşmanın var arkanda."

Cabbar:

"Bana bak Recep Çavuş," dedi, "gevezelenme. Deli Durdu gibi düşmanımız varsa, Saçıkaralı aşireti gibi de koca bir aşiret dostumuz var şimdiden. Abdi yerine bu sabi çocukları mı öldürmeliydik!"

Recep Çavuş sustu.

Bağırtıyı, çağırtıyı duyan komşular don gömlek Abdi Ağa-

nın evine birikmişlerdi. Kulaktan kulağa, "Memed ölmemiş, Memed ölmemiş," sözü dolaşıyordu.

"Memed ölmemiş."

"Memed ölür mü hiç, Abdi dinsizini yemeden."

"Memed öldürmedi çocukları."

"Memedde deniz kadar merhamet var."

Kapıya birikmiş kalabalığı yararak avlunun dışına çıktılar. Koskocaman kalabalık öylesine sessizdi ki gecede, soluk alışları bile duyuluyordu.

Memed, ilk kez konuştu. Sesi kırgındı.

"Köylü haberlendi," dedi. "Rahat vermezler. Köyü dışarı çıkalım."

Cabbar:

"Çıkalım," dedi.

Recep Çavuş:

"Benim yaram azdı. Çok ağrıyor. Köyün dışına çıkalım da ne yapalım? Acımızdan da öldük."

Memed:

"Sonra geri geliriz."

Köyün dışına doğru yürüdüler. Arkalarında bir gürültü patırtı, hayhuy kaldı. Köyün içini köpek havlamaları doldurmuştu. Her bir taraftan telaşlı bir köpek sesi geliyor, uzun uzun havlıyordu.

Recep Çavuş, derin bir nefes alarak:

"Oturalım," dedi. "Ben yoruldum. Ben öldüm. Yaram da hiç durmuyor."

Cabbar:

"Sen de bre Çavuş," dedi, "sen de ne yaralanırsın, böyle hallerin var da."

Çavuş kızdı, ayağa kalktı:

"Ulan itin eniği," diye gürledi. "Ulan itin eniği. Bana bir daha ağzını açarsan kurşunu yersin. Sana bu kadar söylüyorum."

Cabbar kahkaha ile güldü.

Memed:

"Yapma Cabbar," dedi. "Başımıza bir iş açarsın."

Çavuş:

"Bu orospu dölünün yüzünden, elimden bir kaza çıkacak. Alimallah çıkacak."

Memed:

"Aldırma bre Recep Çavuş," dedi. "Şaka ediyor o."

Recep Çavuş:

"Etmesin. Ben can derdine düşmüşüm.

Memed:

"Cabbar gayri şaka etme," dedi.

Cabbar vardı, Recep Çavuşun ellerine sarıldı öptü.

"Kusura kalma. Bir daha şaka yok."

Recep Çavuş:

"Şeytan tüyü var bu pezevenkte," diye güldü.

Cabbar:

"Tövbeler olsun şaka yok."

Toprağa oturdular. Köyün içindeki gürültünün bitmesini, herkesin evlerine dağılmasını beklediler. Bu arada hiçbiri de konuşmadı. Üçü de ayrı ayrı şeyler düşünüyorlardı.

Gürültü gittikçe hafifliyor, köpek havlamaları yer yer kesiliyordu.

Cabbarın bu sessizlikten canı sıkılmıştı. Kendini tutamadı:

"Recep Çavuş..." diye başladı.

Recep Çavuş:

"Ne diyorsun?"

Cabbar:

"Recep Çavuş," dedi, "Memed önüne geçmese o sabi çocuğu öldürecek miydin?"

Çavuş:

"Öldürme değil, canını bile alacaktım. Ne var yani?"

Cabbar:

"Hiç, sordum da..."

Recep Çavuş dişlerini sıkarak:

"Cabbar," dedi, "sizin köyün orospusu mutlak senin anandı. Pezevengi de baban."

Memed:

"Cabbar sus artık," dedi.

Cabbar:

"Sustum işte."

Köydeki bütün sesler kesilmiş, köy gene o eski ıssızlığına, karanlığına gömülmüştü.

Memed:

"Kalkın," dedi, "sabah olmadan bizim Durmuş Ali Emminin evine varalım."

Recep Çavuş:

"Gözünü seveyim Memed," dedi. "Çabuk varalım."

Kalktılar.

Köy, gene o ilk girdikleri zamanki gibi ıpıssızdı.

Durmuş Ali, ayak seslerini uzaktan işitip kapıyı açmıştı. Kapıda bekliyordu.

"Ben de uyumadım," dedi. "Sizi epeydir bekliyorum."

Recep Çavuş:

"Geldik işte kardaş."

Durmuş Ali:

"Size tavuk kestirip pişirttim. Açsınız herhalde."

Recep Çavuş:

"Sorar mısın bre kardaş!"

Recep Çavuşun bütün fişeklikleri, kemerleri, tüfeğinin kayışı gümüş savatlıydı. Gümüşler usta kuyumcu elinden çıkmıştı. Recep Çavuşun sarkık bıyıkları kırmızıydı. Kınalardı bıyıklarını.

Oturur oturmaz, utangaç bir kız Memede gizli gizli gülerek sofrayı getirdi. Ortaya pilav geldi. Pilav sıcak sıcak tütüyordu. Bir sahanda da kızartılmış tavuk getirdiler.

"İşte bu pilav yaramın acısını alır. Bana böyle tüten, yağı burcu burcu kokan pilavlar gerek."

Cabbar:

"Bre Çavuş," dedi, "sen eşkıya değil, kalem efendisi olmalıymışsın."

Çavuş bütün hiddetiyle:

"Kes!" diye bağırdı.

Memed Cabbara:

"Dokunma Çavuşa," dedi.

Cabbar:

"Bir şey demedim ki," diye karşılık verdi.

Durmuş Ali, çoktandır Memede bir şeyler söylemeye hazırlanıyor, söyleyemiyordu. Ya araya laf giriyor, ya da o vazgeçiyordu. Memed bunu sezdi:

"Durmuş Ali Emmi," dedi, "ne diyeceksen de bre! Sabahtan beri ne yutkunup duruyorsun?"

Durmuş Ali:

"Ne yutkunayım bre oğlum," dedi. "Senin iyi bir adam olacağın daha çocukluğundan belliydi zaten. Şu sabi çocukları öldürmediğine iyi ettin."

Recep Çavuş Durmuş Alinin bu sözlerine delicesine öfkelendi:

"Koca! Koca!" dedi, "Senin aklın ermez böyle işlere. İnsanın yüreğindeki öç alma duygusu nedir sen hiç bilir misin? Başından geçti mi senin hiç?"

Durmuş Ali boynunu bükerek:

"Yok," dedi.

Recep Çavuş:

"Ben olsam o Memedin yerinde, onun evinde canlı yaratık koymam. Keserim. Evini de yerle bir ederim. Anladın mı koca?"

Durmuş Ali Memede bakarak:

"Anladım," dedi.

Yemek boyunca, Memed, başını önüne eğmiş düşünceli düşünceli susmuştu.

"Durmuş Ali Emmi," dedi, "ziyade olsun. Yemeğini yedik."

Cabbar:

"Ziyade olsun."

Recep Çavuş: "Ziyade olsun. Canım yerine geldi."

Cabbar konuşmaya hazırlanıyordu. Memed suskundu:

"Durmuş Ali Emmi, sana bir soracağım var."

Durmuş Ali:

"Sor yavrum."

Memed:

"Topal Ali hangi köye taşındı ola? Biliyor musun?"

Durmuş Ali:

"Diyorlar ki Çağşak köyüne gitmiş. Çağşak buraya iki günlük yol."

Memed:

"Topalın orada olup olmadığını nasıl öğreniriz?"

Durmuş Ali:

"Kör Alinin bacısı orada, kocada. Daha iki gün önce geldi oradan. Gider ona sorarım."

Memed, Receple Cabbara döndü:

"Topal Aliyi mutlaka bulmalıyız. Eğer Çağşak köyünde ise, oraya kadar gideriz."

Cabbar:

"Olur," dedi.

Çavuş:

"Ya benim yaram?" diye sordu. "Azdıkça azıyor."

Memed:

"Sen gelme Çavuşum. İstersen burada kal. Burada sana Durmuş Ali Emmi bakar."

"Bakarım kardaş," dedi. "İyi de saklarım."

Çavuş, yıldırıma uğramış gibi irkildi:

"Ben mi? Ben sizden ayrılamam. Anladınız mı? Ölürüm gene ayrılamam. Ayrılamam ama, size de bir teklifim var. Adam gönderelim de o buraya gelsin."

Durmuş Alinin yaşlı karısı da ötelerde oturuyordu. Söze karıştı:

"O yezid değil mi?" dedi, "Memedimi izleyip de başına bunca işleri açan, o yezid değil mi? Adam gönderirseniz kaçar. Başını alır yitirir. Dağlara düşer. O gavur gelir mi hiç?"

Durmuş Ali:

"Sen Topalı mı istiyorsun oğul?" diye Memedin gözlerinin içine bakarak sordu.

Memed:

"Topalı," dedi.

Durmuş Ali:

"Siz iki gün şu bizim ahırlıkta yatar mısınız?"

Memed, hiç düşünmeden:

"Bir hafta da yatarız."

Durmuş Ali:

"Şimdi ben, Kör Aliyi bindiririm ata. Seni Durmuş Ali istiyor diye, onunla haber gönderirim. Bir iz var izleyecek der, Kör

Ali. Diyorlar ki, Topal Ali iz sürmekten vazgeçmiş, yemin etmiş senin işten sonra. Benim için gelir Topal Ali. İzi sürmese de gelir. Sen ona bir kötülük etmezsin ya, Memed?"

Durmuş Alinin karısı gene atıldı:

"Etsin. Alsın hançerin altına Memedim onu, kıyık kıyık kıysın. Memedimin başına bu işleri hep o gavur çıkarmadı mı? Ormanın içinde, o olmasa kim bulabilirdi Memedimi? Memedim!" dedi, "Durmuş Ali adam göndersin getirsin onu. Sen şu kapının önünde parça parça et onu. Ben de köylüyü hep toplarım. Görsünler!"

Durmuş Ali:

"Deli deli söylenme avrat," dedi. "Topal Ali onu Memede kötülük olsun diye yapmadı. İz sürerken o hiçbir şeyi düşünmez. Gözü dünyayı görmez. İyilik mi, kötülük mü yapıyor, bilmez. İz dedin miydi, aklı başından gider. Ormandan geldikten sonra görmedin mi yüzünü? Tüm kanı çekilmişti. Ölü yüzü gibiydi yüzü. Herkes ıspatçılık etti de, köyden kovulmayı, yersiz yurtsuz kalmayı göze aldı da Hatçenin üstüne ıspatçılık etmedi. Yurdunu yuvasını koydu da gitti. Memedim Topal Aliye bir şey yapma! Topal Ali kötü bir adam değil."

Kadın:

"İyi adam olsun, kötü adam olsun Topal Ali. Senin başına bu işleri getirdi ya, öldür onu Memedim. Durmuş Ali adam gönderip getirtmezse onu, sen git, onu yılanın deliğindeyse de bul çıkar. Şu yanındaki koca hançeri var ya, sok karnına!"

Durmuş Ali kızdı.

"Bana bak avrat," dedi, "Allahını dinini seversen karışma bu işlere."

Kadın:

"Durmuş Ali! Aklını çelme oğlanın. Yapacağını yapsın."

Durmuş Ali:

"Yapsın," dedi. "yapacağını yapsın da, öldürsün fıkarayı. O, iz sürmek delisi. Memedin başına öyle işler geleceğini düşünmedi bile. Düşünseydi, gene iz sürerdi. İz sürme delisi. Öldürsün fıkarayı Memed de, yüreği soğusun."

Kadın:

"Bir yüreğim soğur ki," dedi, "buz gibi olur. Onun kanlı ölüsünü bir görsem!.."

Durmuş Ali:

"Bir şey yapmazsın öyle mi Memedim? Fıkaraya bir şey yapmazsın?"

Memed, ağır, tok bir sesle:

"Ben de ona iz sürdüreceğim," dedi.

Kadın:

"İzi sürdür. Sonra da hakla o gavuru. Seni bu hallere soktu. Hatçem de mahpuslarda, onun yüzünden çürür."

Durmuş Ali Memedin kulağına eğildi:

"Onun izini mi?" diye sordu.

Memed, gözleriyle "evet," yaptı.

Durmuş Ali:

"İşte buna sevindim Memedim. Çok sevindim. Kör Aliyi gider şimdi yataktan kaldırırım, yola düşürürüm. Topal Ali, dağ demez, tepe demez koşarak gelir. Şimdi, sizin yatağınızı bizim ahıra yapsınlar, iki gün orada yatacaksınız."

Sonra Durmuş Ali:

"Avrat!" diye seslendi, "Öyle deli deli, dipsiz laflar edeceğine, ahıra yatak yapın da misafirler uyusunlar. Ben Kör Aliye gidiyorum."

Kadın:

"Git," dedi, "Cehennemin zıbarasına."

Ufak tefek, saçları sütbeyaz olmuş, dişleri tüm düşmüş, ağzı bir torba gibi büzülmüş, koyu esmer, çakır gözlü bir kadındı. Memedin yanına yaklaştı. El ve kol işaretleriyle, çok önemli gizler söyleyecek bir tavır takınarak, "Gel! Gel! Yanıma yaklaş," dedi. Memedin kulağına eğildi:

"İnanma bu namussuzlara, güvenme bunlara. Durmuş Ali Emmine de güvenme. Bunlar hep o gavur Abdinin adamları. Belki şimdi, seni ahıra sokarlar, arkasından da gider candarmaya haber verirler. İnanma onlara. Durmuş Ali Emmine de güvenme. Onun için ben, gider, iki gün değirmenin orda beklerim. Candarmalar gelirken size haber ulaştırırım. Dışarı çıkar kaçarsınız. Yaa Memedim sana kötülük gelmesini bir ben istemem bu köyde. Sen Dönemin bana teberiğisin. Senin baban

ne iyi adamdı! Sen onun bana teberiğisin. Yatağınızı yaptırayım ahıra! Hemen yatar mısınız?"

"Uykusuzluktan öldüm Hürü Ana," dedi Memed, "öldüm. Üç günden beri..."

Hürü:

"Vay," dedi. "Benim gözüm önüme aksın. Vay!" dedi.

Kadınlara bağırdı:

"Gavurun kızları, gavurun kızları! Çocuklar uykusuzluktan ölüyorlarmış da bizim haberimiz yokmuş. İneklerin eski ahırına yatak götürün. Samanların üstüne serin."

Recep Çavuş:

"Oyyy," dedi. "Oy anam!"

Memed:

"Ne oldu Çavuş?" diye sordu.

Çavuş:

"Baksana boynuma. Nasıl da şişti! Baksana! Omuzlarımın arası almıyor."

Memed:

"İlaç yaparız şimdi."

Hürü:

"Sana şimdi Hürü Anan bir ilaç yapar ki, hiçbir şeyciğin kalmaz."

Yataklar çabucak ahıra götürüldü. Misafirler de arkasından ahıra gittiler. Ahırın orta direğinde küçücük bir çıralık asılıydı. İpil ipil yanıyordu. Ahır yarısına kadar samanlarla doluydu. Saman kokusu insanın genzini yakıyordu. Saman kokusu bir hoş, tozlu bir kokudur. Bir tarafta da tezek yığılıydı. Tezekler de acı kokar. Ahırın tavanı örümcek ağlarıyla doluydu. Örümcek ağlarına saman çöpleri yapışmıştı, sarkıyorlardı. Binlerce saman çöpü... Kadınlar kapıyı kapayıp çıktılar. Küçücük pencereden alacakaranlığın ilk ışıkları sızıyordu. Şafak attı atacak.

Yataklar samanların üzerine yapılmıştı. Cabbar yatağın başında durmuş, gözleri kapalı esne babam esne ediyordu.

Recep Çavuş, kaldırdı kendisini yatağın üstüne attı:

"Ben yanıyorum çocuklar," dedi. "Hepimiz uyumayalım. Birimiz nöbet tutsun."

Memed:

"Siz uyuyun," dedi. "Ben nöbeti tutarım."

Memed kederinden ölüyordu.

Cabbar, yatağa girer girmez uyudu. Recep Çavuş inliyordu.

Memed, tüfeğini almış samanlığın üst başına çıkmış, başını dizleri üstüne koymuştu.

Öğleye doğru Hürü, misafirlere yemek getirdi. Çavuş daha inliyordu. Bunu gören Hürü:

"Tüh," dedi, "unuttum."

Memed:

"Neyi unuttun Hürü Ana?" diye sordu.

Hürü Recebi göstererek:

"Bu kardaşın yarasının ilacını..."

Hemen geri gitti.

Onlar, yemeği bitirmişlerdi ki, Hürü, elinde tüten bir kapla geldi.

"Bu ilacı babam yapardı. Vurulanları hemencecik iyi ederdi bu ilaç. Ben de kardaş için yaptım."

Recep Çavuşun yarasını çabuk çabuk çözmeye başladı. Elleri alışkın ellerdi. Sargılar yaraya yapışmıştı. Açmak kolay olmadı.

Hürü:

"Vay benim kardaşım," dedi, "yaran da azmış. Vay benim kardaşım!"

Recep Çavuş dişlerini sıkarak inliyordu. Hürü yarayı ilaçladı. Tertemiz sardı.

Recep Çavuş:

"Ellerine sağlık bacı. Güzel ellerine sağlık," dedi. "Rahatladım."

Cabbar Memede:

"Sen de yat kardaş," dedi. "Ben beklerim."

Hürü:

"Ben de değirmenin oraya gidiyorum. Bir gavurluk yapmasın bunlar. Candarmaları öteden görür görmez size haber ulaştırırım. Bu evde Memedime kimse kötülük edemez. Güzel Dönemin oğluna... Varır değirmenin oraya giderim. Bakarım candarmaların yoluna."

Memed yatağa girdi ama, bir türlü uyku tutmuyordu. Günlerdir uykusuz, günlerdir yorgundu ama, gene de uyku tutmuyordu. Anasının ölümü, Hatçenin mahpusluğu çok koymuştu ona. Memed, bunca felaketlerin altında bunalmış gibiydi. Boğulacak gibi oluyordu bazı bazı. Yüreği ateş aleve kesmişti. Kendisini bir düşünceye kaptırıyor, bir daha kurtaramıyordu. Neden olursa olsun, bazan kendisinden, insanlardan, arkadaşlarından, her şeyden ürküyordu. Ama içinden geçen hiçbir şeyi, hiç kimseye belli etmiyordu.

Gece yarısı olmuştu ki, Cabbar onu uyandırdı:

"Uykum geldi," dedi. "Nöbeti al."

Memed zaten uyumamıştı. Kalktı. Tüfeğini kucağına aldı. Yataktan çıktı. Samanın tepesine gitti oturdu. Dizlerini göğsüne doğru çekip, başını üstüne koydu. Düşüncelere daldı gitti.

Sabaha karşı biraz dalmıştı. Samanlığın kapısı açılır açılmaz tüfeğine davrandı.

Durmuş Ali:

"Ne o İnce Memed, beni mi vuracaksın?" diye gülümsedi.

Memed karşılık vermedi.

Durmuş Ali:

"Kör Ali, Topalı aldı getirdi. Evdeler. Uyandır arkadaşlarını da eve gel. Topal Aliye işi anlattım. Çok korkuyor. Korkusundan ölecek. Bizim avrat da Topala etmediğini koymadı. Herifin üstüne atılıp yüzüne tükürdü. Seni İnce Memed öldürmezse, ben öldürürüm, dedi. Topalda öd kalmadı bunun üstüne. Beni öldürtmek için mi getirdin, diyor, tir tir titriyordu. Korkusundan ölecek."

Memed, Topal Alinin geldiğini öğrenince, yüzünde inceden bir sevinç dolaştı. Cabbar da uyanmıştı. Çavuşu uyandırmayalım diye düşündüler. Kızacağını düşünerek uyandırdılar sonra.

Cabbar:

"Kalk," dedi, "Recep Çavuş. Kalk! Ünlü izci Topal Ali gelmiş. Onunla konuşmamız gerek."

Recep Çavuş boynunu tutamayarak:

"Topal Ali mi?" diye hayretle sordu. "Topal Ali mi?"

Cabbar:

"İzci Topal Aliiiii..." diye uzattı. "Topal Aliiii..."

Recep Çavuş:

"Vay anasını," dedi. "Vay anasını! Demek geldi ha? Oy... oy... oyyy. Boynum kırıldı."

Cabbar:

"Noluyor Recep Çavuş? Etme canım!"

Memed:

"Kalkın," dedi. "Varalım şunun yanına."

Recep Çavuş:

"Bekleyin," dedi. Giyitlerini çırpmaya başladı. Gümüş savatlı takımlarını yerli yerince düzeltti. Bıyıklarını uzun uzun burdu. Gümüş tarağını çıkarıp, saçlarını düzgünce taradı. Gönlü götürüp de ayaklarına bir türlü bakamıyordu. Ayakkaplarının tabanı tamamen gitmişti. Fesinin tozunu koluyla aldı.

Cabbar dayanamayarak:

"Haydi Çavuş," dedi, "ayakkaplarımız azıcık kötü ya, ne yapalım?"

Çavuş:

"Ne yapalım?" dedi.

Evden içeri girdiklerinde ocağın başında oturan Topal Ali ayağa kalkmaya uğraştı. Azıcık da kalkabildi. Sonra geri oturdu. Yüzü kül kesilmişti.

Kör Ali:

"Getirdim Ali kardaşı," dedi.

Memed:

"Sağ ol," dedi.

Recep Çavuş dişlerini sıkarak Topal Alinin gözlerinin içine baktı:

"O izci deyyusu sen misin? Ulan hiç Allahtan korkmadın mı? Kuldan haya etmedin mi?" diye bağırdı.

Topal Ali, önüne, ocağın küllerine gözünü dikmiş kıpırdamıyordu.

Memed:

"Çavuşum sus," dedi. "Ben konuşayım Ali Ağa ile."

Çavuş hiddetle:

"Konuş bakalım! Sen konuş bu deyyus, namussuz, vicdansızla."

Memed, Topal Alinin yanına geldi, diz dize oturdu.

"Ali Ağa!" dedi, "Sana işim düştü. Benimle azıcık dışarı çıkar mısın?"

Topal Ali olduğu yerde öylecene donmuş kalmış:

"Memedim, hiç böyle olacağı aklıma gelmediydi. Kıyma bana! Çoluk çocuğum var. Kıyma!" diye yalvardı.

Memed:

"Korkma! Dışarda sana gizli bir şey söyleyeceğim."

Topal Ali:

"Kıyma bana!" diye inledi. "Nolursun kıyma! Ben ettim, sen etme kardaş!"

Memed:

"Kalk ayağa da sana bir şey söyleyeceğim şu köşede."

Topal Alinin yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Titriyordu:

"Nolursun," dedi, "kıyma bana! Öksüz koyma çocuklarımı. Tabanıyın altını öpeyim Memed kardaş. Ben ettim, sen etme!"

Recep Çavuş kızdı:

"Eeee," dedi, "Topal deyyus, kırdığın ceviz kırkı geçti. Kalkma bakalım."

Yan tarafında asılı hançeri çekti.

Memed:

"Çavuşum," dedi, "dokunma şu adama."

Çavuş:

"Dokunmayalım" diye başını salladı. "Dokunmayalım kardaş. Bize ne? Al da başına çiçek diye sok Topal Aliyi."

Hançeri isteksiz isteksiz geri yerine soktu.

Memed:

"Korkma Ali Ağa," dedi, "sana hiçbir şey yapacak değilim. Seni vuracak olsam, oturduğum yerde de vururdum. Kulağına gizli bir şey söyleyeceğim."

Topal Ali:

"Çoluk çocuğumun vebaline kalma," diye ayağa kalktı. Topal ayağını arkadan sürüye sürüye damın karanlık köşesine gitti durdu. Onun arkasından Memed de kalktı, yürüdü, yanına vardı:

"Bana bak," dedi, "Topal Ali, bunca felaketi sen açtın başıma. Neyse. Yiğitlik de yaptın. Onlar geçti gitti. Biz şimdiye bakalım. Sen bir iz süreceksin."

Topal Ali:

"Vallahi," dedi, "senin meseleden sonra ben iz sürmemeye yemin ettim. Öldür beni. Yemin ettim süremem. Elimi bir daha kana bulaştıramam."

Memed:

"Sürmezsen, seni o zaman öldürürüm işte."

Topal Ali, boynunu büktü:

"Bunu bana etme!" dedi. "Allah aşkına etme!"

Memed:

"Süreceksin," dedi, "hiç yalvarıp yakarma."

Topal Ali:

"Bu da ne izi?" diye usulca sordu.

Memed:

"Abdi Ağanın izi," dedi. "Onu bulacaksın. Yılanın deliğinde, kuşun kanadının altındaysa da bulacaksın. Onu bulmazsan... O zaman işte..."

Topal Ali:

"Oooooh bre kardaş!" dedi, "Bu muydu benden istediğin? İstediğin Abdi olsun. Cehennemde ise de bulur çıkarırım. Ya kasabada, ya Avşar köyünde, ya da Sarıbahçededir şimdi. Üç yerin birisinde... Gelin benimle Çukurovaya, elimle koymuş gibi bulayım onu. Bulayım da teslim edeyim o gavuru. O gavur benim evimi başıma yıktı. Yalancı şahitlik etmedim diye. Çoluk çocuk aç kaldık, Çağşak köyünde. Elin içinde garip garip kaldım kardaş. O gavuru parça parça et. Onu bulmak için elimden ne gelirse yaparım. Eşkıya da olurum. Eşkıya olur seninle dağlarda gezerim."

Memed:

"Tamam," dedi. "Hadi gidip ocağın başına oturalım. Gerisini sonra konuşuruz. Söyleme kimseye. Durmuş Ali de çaktı işi. Ama kimseye söylemez o."

Topal Ali:

"İsterse dünya duysun. Bana vız gelir. Şu adamın, köylüye, sana, Hatçeye, sonra da bana ettiği var ya yüreğime dağ gibi oturdu. Dünya duysun. Çok çok olmazsa alırım bir tüfek katılırım yanına. Vız gelir alimallah..."

Memed, ocağın başına geldi oturdu. Topal Alinin yüzü gülüyordu.

Durmuş Ali:

"Yüzün gülüyor Topal," dedi. "Yoksa yeni bir iz mi çıktı gene?"

Topal:

"Yok," dedi, "Memed kardaşın gönlünü aldım da ona seviniyorum."

Recep Çavuş, Cabbar, Topal Ali, Memed artık dört kişi olarak ahıra döndüler.

Samanlıktan çıkıp yola düştüklerinde daha gün doğmamıştı.

Memed:

"Sağlıcağlan kal Hürü Ana! Durmuş Ali Emmi, sağlıcağlan kalın cümleniz," dedi, yürüdü.

Köy yavaş yavaş uyanıyordu. Bir iki bacadan duman tütmeye başlamıştı.

Hürü hışımla:

"Memed! Memed!" dedi. "O gavur Topalı kıyma gibi kıymazsan, o yezidi kıymazsan sana hakkımı helal etmem. Dönenin kemikleri de mezarında sızlar. Duydun mu dediklerimi?"

Durmuş Ali:

"Yolun açık olsun yavrum" dedi. "Bakma bu delinin sözlerine.

Topal Aliye döndü:

"Ali sen de kusura kalma. Avratların yaşlılığı da cip beter oluyor."

Köyün dışına çıktıklarında Topal Ali:

"O gavurun ölümünü gözümle göreceğim ha!" dedi, dudaklarını yaladı. Hoşuna gidecek bir iş olursa, hep dudaklarını yalardı.

"Beni iyi dinle Memed kardaş," dedi. "Sana çok kötülük ettim. Sana çok iyilik etmek isterim bundan sonra da. Bu gavuru temizledikten sonra da, sana yardım yapmak isterim. Sen merhametli, sen iyi bir çocuksun. Senin yerinde başkası olsaydı, beni çoktan öldürürdü. Sen anladın ki bunda benim suçum yok. Bak, bile bile yalan söyleyerek Hatçenin üstüne şahitlik etseydim, o zaman suçum büyük olurdu."

Recep Çavuş çoktandır söze karışmıyordu. Topala:

"Demek sen iyi iz sürersin?" diye sordu.

Topal:

"Sürerdim," dedi. "Sonra yemin ettim. İnsan izi sürmemeye yemin ettim."

Recep Çavuş:

"Hayvanlardan ne istersin öyleyse?"

Topal:

"Ağam," dedi, "geyik meyik izi sürerim gayri. Ava gidenlerle. Onu da yapmazsam ölürüm. Ben iz sürmesem ölürüm."

Cabbar:

"Yaa!" dedi.

Recep Çavuş gene bir:

"Vay anam vay!" çekti.

Asılı kayanın düzlüğüne gelinceye kadar bir daha ağızlarını açmadılar.

Yollara çiy düşmüştü. Buradaki toprak kırmızıydı. Bir de koku geliyordu topraktan. Çukurova kokusu gibi bir şey.

Recep Çavuş:

"Vay vay!" dedi. "Vay vay vay anam! Dizlerim kırılıyor. Başımı tutamıyorum!"

Cabbar:

"Etme bre Recep Çavuş," dedi. "Ne oldu sana böyle?"

Recep Çavuş:

"Vay vay vay anam!" diye inliyordu boyuna.

Topal Ali:

"Yara çok şişmiş. Böyle olmaz. Gittikçe daha azar. Bir köye inelim. Bu yakında Sarı Ümmetin evi var. İsterseniz oraya gidelim. İyi adamdır."

Recep Çavuş:

"Olmaz," dedi. "Bir yara için evlerde kalamam. O gavurun arkasını bırakamam." Sonra da kızdı. "Memed, Cabbar gelin buraya. Bu iz sürmede çetebaşılığı bana vereceksiniz. Ne dersem emrimden çıkmayacaksınız. Kabul mü?"

Memed:

"Kabul Çavuş," dedi.

Cabbar:

"Nolacaksa kabul," dedi. "Ne yapacaksın bakalım?"

Recep Çavuş:

"Emrime kim karşı koyarsa vururum," dedi. "Babam olsa vururum."

Cabbar:

"Peki," dedi, "ne yapacaksın? Kimse emrinden çıkmayacak. Yapacağını söyle."

Recep Çavuş:

"Karışma gerisine," dedi, Topal Aliye döndü:

"Topal Ali," dedi, "sen iyi iz sürersin. Bu Abdi gavurunun yerini bulmaya söz verdin."

Topal Ali:

"Söz verdim," dedi. "Söz vermesem bile onu ben öldürmek isterim. Çiğ çiğ yemek isterim ben onu."

Recep Çavuş:

"Şimdi gel karşıma. Söyle bakalım, sence nerededir Abdi şimdi?"

Topal:

"Şimdi yerini bilemem. Ya kasabada, ya Avşar köyündedir. Belki de ta Yüreğire inmiştir. Arayacağınızı biliyorsa, mutlak Yüreğir düzlüğüne inmiştir. Yüreğire eşkıya inemez. Düzlükte barınamaz."

Recep Çavuş:

"Peki, Yüreğire inmişse ne yapacağız?"

Topal Ali:

"Ben onu gözetlerim. Ne zaman Yüreğirden ayrılırsa, size haber veririm. Ben onun peşini bırakmam."

Recep Çavuş:

"Şimdi?" diye sordu.

Topal:

"Siz şimdi Sarı Ümmetin evinde kalırsınız. Ben Çukurovaya iner, yerini bulurum onun. Gelir size haber veririm. Haydi Sarı Ümmete gidelim. Bize uzaktan akraba gelir. O gavur dinliyi de hiç sevmez."

İkindine doğru Sarı Ümmetin ormanlık bir tepedeki tek başına, yapayalnız kalakalmış evine geldiler.

Topal Ali, Ümmete:

"İşte bizim İnce Memed bu," dedi, tanıttı.

Ümmet:

"Kardaş," dedi, "dağa çıktığını duydum da çok sevindim. Seni görmeyi çok arzuluyordum."

Topal Ali, onları öyle, evin avlusunda bırakıp gerisin geri döndü, yürüdü.

Sarı Ümmet arkasından:

"Bir kahve içip de öyle gideydin Ali kardaş," diye seslendi.

Topal Ali, dönmeden, kendi kendine söylenircesine:

"İşim var Ümmet kardaş," dedi. "Acele işim var."

Topal, ayağını ta arkadan sürüyerek hızlı hızlı, koşarcasına devrilip kalka kalka yürüyordu.

Gece, usuldan bir rüzgar esiyordu. Donuk bir ay vardı. Ağaçların arasından pare pare dökülüyordu.

"Kuşun kanadının altına saklanmışsa da bulurum onu," dedi kendi kendine.

Gözünün önüne, evinin yıkılışı geldi. Yıllar yılı çalışıp tertemiz yaptığı, donattığı evi bir saatın içinde Abdi Ağanın adamlarınca yıkılmış, viraneye çevrilmişti. Bunun üstüne dişlerini sıktı. Biraz daha hızlı yürüdü.

Kasabaya girdiğinde yeni yeni sabah oluyordu. Pazaryerine geldi. Süpürgeci Muhacır Murat pazaryerini toz kaldırarak süpürüyordu. Muratın üşümüş bir hali vardı. Murata bir selam vererek kahveci Tevfiğin kahvesine aynı hızla yürüdü. Kahve daha yenice açılmıştı. Bir çay istedi. Tüten bir çay getirdiler. Heyecandan içi içine sığmayarak dükkanlar açılıncaya kadar kahvede bekledi.

Günün ilk ışıkları kasabanın ak taşlı kaldırımlarına dökülürken, Mustafa Emminin dükkanına gitti. Mustafa Emmi Maraşlı, hoş, ak sakallı bir adamdı. Dükkanı daha açmamıştı. Ali dükkanın kapısına sırtını verdi oturdu. Bekledi. Önünden burnunu yere sürerek bir uyuz köpek geçti. Kör Hacının nal dövdüğü yer karşıdaydı. Az sonra Kör Hacı geldi, tezgahın başına geçti, türkü söyleyerek nal dövmeye başladı. Karşı duvarın dibindeki gübrelik buğulanıyordu. Gün iyice değince, buğu çekildi. Sonra da yukardan aşağı Mustafa Efendinin gel-

diği görüldü. Mustafa Efendi dükkanının kapısında Topal Aliyi görünce sabah sabah, güldü:

"Ne o Ali," dedi, "ne o? Hırsızın izini bizim dükkanın içine mi getirdin?"

Topal Ali gerinerek doğruldu:

"Öyle oldu," diye karşılık verdi.

Mustafa Efendi dükkanını açıp içeri girdikten sonra:

"Gel bakalım Ali, nerelerdeydin bre kardaşım? Hiç görünmedin."

Ali:

"Sorma," dedi. "Felaket üstüne felaket."

Mustafa Efendi:

"Duydum."

Topal Ali:

"Duyduğun gibi."

Mustafa Efendi:

"Abdi bunu iyi etmemiş," dedi. "Beş vakit namazında niyazında ama, iyi etmemiş. Sana yaptığı insanlığa yakışmaz."

Topal Ali:

"Abdi Ağa burada imiş duyduğuma göre," diye Mustafa Efendiyi yokladı. "Ne geziyor ola? O buralardaysa ben gezmeyim kasabada. Sonra başıma iş getirir."

Mustafa Efendi:

"Korkma Ali," dedi, "o canının derdine düşmüş. O çocuk var ya, eşkıya çıkmış. Gözü pek bir çocukmuş. Kasabada bile duramıyor. Dün geldi benden sigara, kibrit aldı heybesine yerleştirdi. Atı dörtnala kaldırdı. Aktozlu köyüne gitti. O köyden yer yurt alacakmış. Dinsizin hakkından imansız gelir. Sen tevekkel ol yeter ki... O sana etti. Bak, el kadar çocuğun önünden bucak bucak kaçıyor."

"Aktozlu köyünde kimin evinde durur ola?" Çaktırmadan bir daha yokladı.

Mustafa Efendi:

"Kimin evinde olacak," dedi. "Muhtar Hüseyinin evinde. O akraba gelir ona."

Topal Ali, Aktozluda olup olmadığını iyice sağlamlamak için:

"O," dedi. "Aktozlu köyünü hiç sevmez. Çukurovaya ininee dayısının oğlunun evinde kalır Sarıbahçe köyünde."

Mustafa Efendi:

"Ne diyorsun bre Ali?" diye çıkıştı. "Adamcağız sapsarı kesilip kehribara dönmüş, tüm kanı çekilmiş. Dayısı oğlu gibi mazlum bir adama canını güvenir mi hiç? Ne hin oğlu hindir o Abdi! Duyduk ki, birkaç gün önce, o eşkıya çocuk Abdinin evini basmış. Çocuklarını öldürecekmiş, sonradan merhamete gelmiş, vazgeçmiş. Bir candarma müfrezesi gitti eşkıya çocuğun takibine. Adı İnce Memed miymiş ne. Bunu duyan Abdi çıkar mı Aktozlu köyünden? Muhtar Hüseyin yiğit adam. Ölmeden evinden misafir vermez. O, ne hin oğlu hin o! Hiç gider mi Sarıbahçe köyüne? Şimdi git, Hüseyinin ocağının başında bulursun onu. Elinle koymuş gibi."

Topal Ali:

"Eden bulur," dedi. "O, bana etti, Allah da ona... Daha çok sürüm sürüm sürünür inşallah el kapılarında. Daha çok ecel teri döker."

Mustafa Efendi:

"Sen tevekkel ol," diye söylendi. "Sen tevekkel ol. Eden bulur."

Abdi Ağanın yerini tam tamına öğrenmesine karşın gene içi götürmedi. İnceyi boş yere getiririm de, şu Çukurovanın düzünde başını belaya sokarım diye düşündü.

Mustafa Efendiden biraz helva, karşıki fırından da bir ekmek aldı. Aktozlu köyüne doğru yola düştü.

Kasabayı çıkınca bir saat sonra Akçasazın bataklığı başlar. Bükler, orman misalidir. Pırıl pırıl Savrun çayı büklerin arasından kirlenerek geçer, Akçasazın çamuruna karışır. Aktozlu köyü Akçasazın kıyısındadır. Sıtmaya yakalanmamış insanı yok gibidir.

Yalnızdutun kamışlığında yolunu şaşırır gibi oldu. Orada burada iz aradı. Bir çakal izini sürmeye başladı. İz, bataklığa bataklığa gidiyordu. İzi bulduğuna hem seviniyor, hem kızıyordu. İçinden, "çakal delirmiş," diyordu. Ama izi de bırakmıyordu. Çakala küfrede ede izisıra gitti. En sonunda iz onu kuraklığa çıkardı. "Bu köpoğlu çakalda iş var," dedi. "Bütün

çakallar akıllı olur zaten..."

Uzun sözün kısası, ikinci gün kuşluk vakti, Aktozlu köyüne girdi. Köy, yirmi beş otuz evlik bir köydü. Köyün evleri tüm huğdu. Huğların üstünün otu yepyeniydi. Bütün bataklık köylerinin huğlarının üstü yeni olur. Bataklık yanlarındadır. Biçiverir sazları, bağlayıverirler evlerin üstüne. Bataklığa uzak köylerin huğlarının üstünün otları güneş yiye yiye seyrelmiş, gümüşlenmiştir.

Topal Ali Aktozlu köyünün ıssızlığına karıştı. Ortalıkta siniler sinek yoktu. Yalnız, çitleri bel vermiş küçücük bir huğun kapısından bir kadın başını uzatıp geri çekti.

Topal Ali:

"Bacı!" diye seslendi arkasından. "Hatun bacı, Hüseyin Ağanın evi nerede?"

Kadın, kapıya geri döndü. Köyün orta yerindeki yarısı ot yarısı çinkoyla örtülü uzun bir huğu gösterdi. Ali, topal bacağını sürükleyerek, nefesi tutulacak kadar heyecanla eve doğru yürümeye başladı. Evin büyük kapısı açıktı. Bir an kapının önünde durdu. İçerdeki uzun boylu adam kapının önüne gelerek:

"Ne istiyorsun kardaşım?" dedi.

Topal:

"Ben Abdi Ağanın köylüsü olurum. Ona bir haber getirdim," dedi.

"Gir içeri."

Uzun evi bir uçtan bir uca geçerek kilim döşeli, ocaklığı gürül gürül yanan bir odaya geldi. Ocaklığın başında, ateşe doğru eğilmiş, usul usul tespih çeken, uyuklarcasına sallanan Abdi Ağayı gördü. Odanın kapısında bir zaman bekledi. Abdi Ağa, gene öyle uykulu uykulu sallanıp duruyordu. Arkadan yetişen uzun boylu adam:

"Ağa," dedi, "sizin köyden biri gelmiş."

Ağa, ağır ağır, oralı olmayarak başını kaldırdı. Gözlerini Alinin üstüne dikti. Ali, topal yanına devrilecekmiş gibi duruyordu. İlkin Ağa Aliyi tanıyamadı. Gözlerini kirpiştirerek baktı. Tanıyınca rengi attı. Bir şeyler söyleyecek oldu. Yarım kaldı. Ne dediği anlaşılmadı. Ali, onun yanına doğru yürüdü. Abdi Ağanın gözleri büyüdü. Elindeki tespih düştü:

"Gel bakalım yanıma oğlum Ali," diyebildi. "Köyden bir haber mi getirdin?"

Ali, yanına, ocağın yakınına oturdu.

Abdi Ağa:

"De bakalım, bir haber mi?" dedi.

Ali ayakta duran adama doğru bir iki göz attı. Abdi Ağa anladı. Adama:

"Gizli konuşacaklarımız var, Osman. Sen azıcık çık hele."

Uzun boylu adam çıktı, kapıyı kapadı.

Abdi Ağa, ona iyice sokularak:

"Ne haber Alim?" dedi, sonra yüzü değişti, korkunç bir hal aldı.

"Yoksa," dedi, "yoksa şimdi de benim izimi mi sürüyorsun?"

Topal Alinin yüzünde öyle acılı bir hal vardı ki, ha ağladı, ha ağlayacaktı. Kocaman adam şimdi boşanıverecek.

"Ağam," dedi, "şu benim başıma gelmeyen kalmadı, şu iz sürme yüzünden. Yurdumdan oldum. Evimden barkımdan oldum. Canımdan olacağım şimdi de. Geldi beni Çağşak köyünde yakaladı İnce Memed, aldı sizin Değirmenoluğa getirdi. Diyordu ki, "Abdi Ağayı da yakalayacak, ikinizi bir arada öldüreceğim." Bir gece sizin eve girdi. Kapıyı kırdı. Evden bağırtı, şamata geliyordu. Bu arada ben kaçtım. Hösüğün evine gittim. Hösük arkama bağlı ellerimi çözdü. Hösüğe dedim ki, "Git git bakalım Ağamın evinde ne olup bitiyor?" Hösük gitti, geri geldi. "Ağa evde yok. Memed içerden kapıyı kilitlemiş, içeri kimse giremiyor, içerde kadınlar, çocuklar çığırışıyor," dedi. İki eşkıya da düşmüşler köyün içine beni arıyorlarmış. Yaa Ağam. Ben oradan kaçtım. Köy bir kıyamet yerine dönmüştü, ben dışarı çıktıktan sonra. Çığırtılar ta aşağı dereden duyuluyordu. Bir çare bul buna diye, ben de sana geldim."

Abdi Ağanın yüzü soldu. Türlü türlü hal aldı.

Topal Ali bu arada ağlamaya başladı. Hıçkırarak ağlıyordu.

"Çoluk çocuğum Çağşak köyünde kaldı, Ağam. Benim bir taksiratım var mı? Ben nasıl giderim bir daha yukarılara? Bana bir akıl ver Ağam. Seni de düşünüyorum. Bu Çukurova köylüklerinde nolacak senin halin, Ağam! Biz neysek ne, senin halin öldürüyor beni. Koskocaman bir ağasın. Beş köyün ağasısın.

Her yerde, bütün dağ köylüklerinde senin parmak kadar çocuktan kaçıp Çukurovaya saklandığın söyleniyor. Benim halim neyse ne Ağam. Senin haline ağlıyorum."

Abdi Ağanın yanakları, boynu kıpkırmızı kesildi, gözleri yaşardı:

"Ali yavrum," dedi, "sana kötülük ettim. Evini Çağşaktan getir köyüne. Sana bir kağıt vereyim, evden sana öküz, tohum versinler. Kusura kalma yavrum Ali. Var git evini getir köyüne."

Ali:

"Nasıl giderim yukarılara da, evimi köye getiririm? Öldürür o namussuz oğlu namussuz beni."

Abdi Ağa:

"Korkma ondan," dedi. "Çok yaşatmam onu dağda. Deli Durduyla arası açılmış. Deli Durduya haber gönderdim. Yakında Çiçeklinin çetesini de peşine takacağım. Korkma ondan. Onu keklik gibi avlatırım, canım sağiken. Hiç korkma."

Elini cebine soktu. Bir tomar kağıt para çıkardı. İçinden on kadar yeşil banknot çekti:

"Al oğlum Ali," dedi, "bunları da kendine harçlık et. Şimdi sana diyeceğim var. Sen doğru köye gideceksin. Eve söyleyeceksin. Koyun sürülerinden üçünü Çukurovaya çeksinler. Görünme o meluna. İstersen gece git. Kimse seni görmesin. Oradan yanaşmalardan birini kendi evine gönder. Çağşaktaki evini alsın getirsin köye. Sen de bana bizim çocuklardan bir haber getir. O melun ne yapmış bakalım çocuklara? Merak ediyorum! Bir yemek ye de düş yollara."

Topal Ali gene ağlamaya başladı:

"Etme Ağam," dedi. "Beni yukarı geri gönderme. Elinden bir kurtuldum o melunun. Beni öldürür."

Abdi Ağa kızdı:

"Hemen düş yola! Dediklerimi yap! Korkma. Belki candarmalar şimdi onu yakalamışlardır. O eşkıyalığı ne bilir!"

Ali:

"Varayım gideyim Ağam," dedi. "Doğrusun. O eşkıyalığı ne bilir!"

İçerden yemek getirdiler Aliye. Ali, yemeği çabuk çabuk yedi, yola düştü.

"Varır giderim köye. Ağama bir haber getiririm."

Uçarcasına yol yürüyordu. Ayağının topallığını bile duymuyordu. Durup dinlenmeksizin bir buçuk günde Sarı Ümmetin evine vardı. Vakit gece yarısıydı. Usuldan bir ıslık çaldı kapıda. Ümmet ıslığı tanıdı. Dışarı çıktı.

"Hoş geldin kardaş," dedi. "Usul konuş. İçeri candarmaylan dopdolu. Seninkinin takibine gelmişler. Oradan dönüyorlar. Uyuyorlar şimdi. Asım Çavuş deli oluyor. Seninkiler de samanlıkta keyfediyorlar. Onlara bir kuzu kestim. Senin şu İnce Memed de yaman, çelik gibi bir oğlana benziyor. Konuşmuyor. Hiçbir şeye karışmaz bir hali var ya, içi dolu olduğu belli. Gözlerinden belli. Yanıp yanıp sönüyor. Göreceksin, o bu dağların en namlı eşkıyası olacak. Gel seni oraya götürüyüm."

Samanlığa yürüdüler. Sarı Ümmet yerden iki taş aldı, üç kere çıt çıt ettirdi. Kapı hafifçe açıldı.

Topal Ali:

"Ben geldim," dedi.

Memed:

"Hoş geldin," dedi, içeri çekildi, girince kapıyı örttü. "Şu senin arkadaşın Ümmet yok mu Ali Ağa, çok yiğit bir adam. Çok iyi bir adam. Başkası olsa, çoktan bizleri ele verirdi. Candarmalarla çoktan aramızda bir hır çıkardı. İyi ki geldin."

Topal Ali:

"Kardaş," dedi, "buldum. Aktozlu köyünde Hüseyin Ağanın ocağının başında oturup durur."

Memed sevincinden ne yapacağını bilemedi. Cebinden bir kibrit çıkarıp çaktı. Bu büyük bir yanlıştı. Çıralık eşiğin yanına konmuştu, buldu, yaktı.

Cabbarla Recep Çavuş köşede, ikisi bir yatakta uyuyorlardı. Usuldan vardı, Cabbarı dürttü. Cabbar hemencecik sıçrarcasına gözlerini korkuyla açtı, yanındaki tüfeğini kaptı. Memed, tüfeği eliyle tutarak:

"Bir şey yok Cabbar," dedi, "benim."

Cabbar:

"Ne var?" diye sordu. "Bir şey mi oldu?"

Memed:

"Ali geldi," diye karşılık verdi.

Cabbar:

"Ali mi?" dedi.

Memed:

"Ali."

Cabbar:

"Bulmuş mu?"

Memed:

"Bulmuş."

Cabbar:

"İşimiz iş desene."

Memed:

"İşimiz iş."

Cabbar:

"Hemen yola. Öyle mi?"

Memed:

"Hemen yola."

Cabbar:

"Hemen yola ya, Recep Çavuşun hali kötü. Boynunu döndüremiyor. Öleceğim diye korkuyor."

Memed:

"Ne yapalım öyleyse?"

Cabbar:

"Burada bıraksak onu."

Memed:

"Kalmaz. Başımıza iş açar."

Cabbar:

"Çare yok, uyandıralım."

Memed:

"Uyandıralım."

Cabbar, Çavuşu dürttü. Çavuş uykulu uykulu solundan sağına döndü. Cabbar:

"Çavuş kalk," dedi.

Çavuş:

"Yahu ben ölüyorum," dedi. "Ölüyorum işte."

"Kalk Çavuş, kalk canım. Yola düşmeliyiz hemen."

Ellerinden tutup yataktan doğrulttu.

Çavuş mızırdanıyordu:

"Etme bunu bana. Ben ölüyorum diyorum size, ölüyorum."

Cabbar:

"Kalk gözünü sevdiğim aslan Çavuşum. Hani sen çetebaşıydın! Çetebaşılık böyle mi yapılır?"

Elini bırakınca Çavuş yeniden yatağa düştü. Uyumaya başladı.

Memed:

"Fıkara," dedi, "günlerdir ilk defa uyuyor. Çırpınıp duruyordu."

Cabbar:

"Ne yapalım öyleyse?" diye sordu. "Burada bırakalım mı?"

Memed:

"Olmaz," dedi. Çavuşu bileklerinden tuttu kaldırdı. Kulağına eğilip birkaç kez bağırdı:

"Çavuş! Çavuş! Abdi Ağa Aktozlu köyünde imiş. Aktozluda, Aktozluda, Aktozluda... Ali şimdi geldi. Topal Ali geldi. Topal Ali."

Recep Çavuş gözlerini açtı.

"Nee?" diye sordu.

Memed:

"Abdinin yerini bulduk, Aktozluda."

Recep Çavuş:

"Topal Ali mi bulmuş?" dedi.

Memed:

"Topal Ali."

Recep Çavuş:

"Bulmasa onu vurmaya karar verdiydim. Yakayı kurtardı," dedi, ayağa kalktı. Yüzünü ağı yemiş gibi buruşturdu. Boynunun ağrısını belli etmek istemiyordu.

"Çocuklar," dedi, "yola düşmeden şu yaramı bir daha ilaçlayın. Recep Çavuş ömründeki en iyi şeyi yapacak. Abdi gavurunu öldürecek. Şimdiye kadar ne günah işledimse Allah indinde affedilir."

Topal Ali:

"Durun," dedi, "yarayı ben ilaçlayım."

Recep Çavuşun dizinin dibine oturdu.

Recep Çavuş:

"Ulan Ali," dedi, "eğer bulmasaydın onu, işin dumandı. Vururdum seni."

Ali:

"Bulduk işte," dedi, "fakir fıkaranın düşmanını. Verin cezasını."

Recep Çavuş:

"Öyle bir veririm ki," dedi. "Görürsün!"

Bir kundura boyası kutusundan merhem çıkaran Ali, yarayı onunla iyice sıvadı. Sonra da sardı.

Recep Çavuş:

"Haydi kalkın," dedi. "Çabuk olun. Dinsizin bir dakika yaşaması bile ziyandan."

O hızla kapıya çıktılar. Ümmete "Allahaısmarladık" demeyi bile unuttular, yola düştüler.

Cabbar:

"Bugünü de..." dedi.

Memed:

"Çok şükür bugünü de," dedi.

Ne yapacağını bilmiyor, içi içine sığmıyor. Tabana kuvvet önde uçar gibi yürüyordu. Topal Ali de arkasında.

Topal:

"Bana on lira verdi," diye olanı biteni, kıvırdığı yalanı anlatıyor, onları güldürüyordu.

Yalnızdutun oraya geldiklerinde açlıktan bitmişlerdi. Sevinçlerinden hiçbir yerde durmamış, gündüzleri saklanıp geceleri bayırlardan, büklerden yürümüşlerdi.

Topal Ali:

"Korkmayın, size şimdi ekmek getiririm," dedi. "Bekleyin şu oyukta."

Yalnızdut köyüne girdi. Bir saat ötede, Anavarza kalesinin orada, Aktozlu köyü görünüyordu. Yarım saat sonra bir torba dolusu ekmek, bir torba da yoğurtla geldi.

"Yoğurdu çaldım," dedi. "Evin direğine asmışlar, bizim evden alıyormuşum gibi aldım."

Yemeklerini yediler, birer de sigara sardılar üstüne.

Recep Çavuşun yarasının durulmaz bir halde olduğu yü-

zünden belli oluyordu. Ha bire dişlerini sıkıp yüzünü buruşturuyordu. Durmadan da söyleniyordu:

"Çetebaşı benim. Eğer işime karışırsanız bunda, gerisini siz düşünün. Bunca kötülük işledim. Bir de iyilik edeyim. Her dediğimi yapacaksınız anladınız mı?"

Cabbara dönüyor:

"Anladın mı Cabbar?"

Memede:

"Anladın mı Memed?"

Cabbar:

"Anladım."

Memed:

"Anladım."

Recep Çavuş:

"Şimdi gece oluncaya kadar burada bekleyeceğiz. Gece olunca da köyün kıyısındaki bükün içine girip saklanacağız. Siz hiç karışmayın. Ben buraları karış karış, taş taş bilirim. Anladınız mı? Taş taş. Şu görünen yer Ceyhanın adası, Anavarzanın ardında Hacılar var. Hacılardan yukarı dağları tutarız, adamı öldürünce. En az bir bölük candarma gönderirler, vukuattan sonra. Kurtuluş zor olur. Ama benim gibi buraları bilen kimse yoktur. Delik delik bilirim. Zinhar dediğimden dışarı çıkmayasınız. Çolak birader dediğimi tutmadı da koca çeteyi mahvetti. Kendi de vuruldu. Çukurova demek, Recep Çavuş demektir. Bunu da aklınızdan çıkarmayasınız."

Bulundukları yer bir sel yatağıydı. Seller sütbeyaz çakıltaşlarını, çam kabuklarını, kamış, ağınağacı köklerini sürüklemiş buraya, hayıt çalılıklarının dibine yığmıştı. Bundan sonra gelen seller boyuna hayıt çalısına gelip durmuşlar, onu sökemeyip, ne getirdilerse dibine bırakarak, üstünden atlayıp geçmişler, sığmayınca da yandaki tarlanın dibini oymuşlardı. İşte bu oyuktaydılar.

Akşam oldu. Gün indi. Bir sini gibi düz ovanın yüzünü yaldızladı. Bulutların kenarları da ışıklandı. Ovanın öbür ucuna yapıştı kaldı.

Recep Çavuş:

"Çoktandır," dedi, "güneşin Çukurovada batışını görme-

dim. Toprağın üstünde bir zaman durur, kızarır orada, kıpkırmızı kan kesilir. Birden batıverir sonra da. Durun da seyredeyim. Ben öleceğim zaten. Durun, durun seyredeyim."

Cabbar güldü.

Çavuş:

"Neye gülüyorsun bre it südüğü?" diye kızdı.

Cabbar:

"Topal Aliye," dedi.

Çavuş sustu.

Derken gün battı. Karanlık kavuştu. Çavuş ellerini beline dayamış, güne karşı dikilmiş heykel gibi duruyordu.

"Öleceğim ölmeye. Çukurovada günün batışını bir daha gördüm ya..." dedi.

Yalnızdut düzünü geçtiler. Sonra bir bataklığa saplandılar. Bataklıktan kurtulunca, Aktozlu köyünün huğlarının ışıkları gözüktü. Ancak, o da birkaç evden ölgün ışıklar sızıyordu. Geri yanı tüm karanlığa gömülmüştü. Çok yorulmuşlardı. Sırtlarını bir çalıya dayayıp oturdular. Topal Ali bir cıgara yakacak oldu. hafif hafif inlemekte olan Çavuş gürledi:

"Topal deyyus," dedi, "şimdi yere sererim seni. Koy elindeki kibriti cebine!"

Topal hiçbir şey söylemeden kibriti cebine koydu. Recep Çavuş:

"Bir daha söylüyorum," diye keskin, sert söylendi. "Benim dediğimden dışarı her kim çıkarsa, babam olsa da vururum. Söylen çetebaşı ben miyim?"

"Sensin Çavuş," dediler.

Bunun üstüne Çavuş başını önüne eğdi bir yarım saat düşündü. Sonra başını kaldırdı. Memede döndü, sordu:

"Bu Topal Ali sonra da senin işine yarayacak mı?"

Memed:

"Yarayacak," diye karşılık verdi.

Recep Çavuş:

"Bir eşkıyaya Topal Ali gibi adam her zaman gerek," dedi, gene sustu. Uzun zaman sustu. Vakit geçiyordu. Cabbar dayanamadı:

"Ne o Çavuş," dedi, "uyudun mu?"

Çavuş buna çok içerledi:

"İtin eniği," diye dişlerini sıktı. "Bu ovanın yüzünde bir koca köyden adam alıp götürmek kolay mı? Uyumuyor, plan kuruyorum."

Gene daldı. Neden sonradır ki, uyanırcasına başını kaldırdı. Gözlerini teker teker herkesin karartısı üzerinde durdurdu. Yıldız ışığında hiçbirisinin yüzünü fark edemiyordu.

"Çocuklar," diye başladı. Sesi sıcak, bir ana şefkatindeydi. "Benim iş bitti bundan sonra. Bu yara beni iflah etmez, götürür. Bunu iyi biliyorum. Sizi düşünüyorum. Şu İnce Memedi düşünüyorum. Onun yüreğinde iyilik var. Yıllar yılı, beş köyün erkeğinin içinden zalime kafa tutan, bir tek bu çıktı. Bunda iş var. Sağ kalırsam, onu gözüm gibi korurum. Ama öleceğim." Topala döndü. "Sen," dedi, "Topal akıllı adamsın. Üstelik eşkıya da değilsin. Memede çok yardım yapabilirsin."

Topal:

"Memede elimden geleni yapacağım. Evimin yıkılışı, köyümden kovuluşum yüreğime değirmen taşı gibi oturdu."

Çavuş:

"Şimdi işe gelince, gece yarıya doğru Hüseyin Ağanın evine varırız. Kapıyı açtırırız. Abdiyi içerde vurur çıkarız. Yalnız Topal Ali bizimle gelmesin."

Memed:

"Zaten gece yarıyı buldu, Çavuş," dedi. "Hemen gidelim. Olur mu? Hemen."

Çavuş ayağa kalktı. Fişeklerini düzeltti. Tabancalarının ağzına kurşun verdi. Bombalarını yokladı. Ceplerini araştırdı.

"Topal kibritini bana ver," dedi. "Ver de buralarda durma. Düş yola, nereye gidersen git."

Topal, kibriti çıkardı, verdi:

"Gazanız mübarek olun," dedi, arkasını döndü, yürüdü.

Memed:

"Gene görüşürüz. Sağ ol Ali," dedi.

Ali:

"Görüşürüz."

O, gözden yitip karanlığa karışıp gittikten sonra, onlar da köyün içine doğru yürüdüler. Serin bir poyraz esiyordu. Poyraz, köyün ot evlerinin saçaklarında ıslıklar çalıyordu.

Yarısı çinkolu evin önüne gelince durdular.

Çavuş:

"Kapıyı tıkırdat Memed," dedi. "Sen de Cabbar hazır ol. Yat sipere. Tümseğin ardına yat. Bu eve doğru kim gelecek olursa vur. Bakma gözünün yaşına. Gördüğün karartıyı düşür."

Memed yerden bir taş alıp kapıyı dövmeye başladı. Evin çinkoları yıldız ışığında donuk donuktu. Kapının tıkırtıları köyün ıssızlığını bozuyordu. Çok sonra, evin içinden bir erkek sesi geldi:

"Kim o? Bu gece yarısı kim o?"

Recep Çavuş:

"Benim," dedi, "kardaş Abdi Ağanın köylüsüyüm. Aç kapıyı, haber getirdim."

İçerdeki ses:

"Git de sabahleyin gel."

Tam bu sırada köyün öteki ucunda bir köpek havladı.

Recep Çavuş:

"Çok acele işim var. Ağayı mutlak görmeliyim şimdi. Açıver kapıyı kardaş!"

Adamın kapıyı açmasıyla kapaması bir oldu. Kapadı, arkasından da sürgüledi.

Recep Çavuş:

"Ah şu yaram," dedi, "yoksa içeri girerdim. Ah yaram. Amma zarar yok. Şimdi ben onlara kapıyı açtırırım."

Bütün gücüyle içeri bağırdı:

"Ben eşkıyaların başı Recep Çavuşum," dedi. "Duymadınızsa duyun. O gavur Abdiyi bana teslim edin. Etmezseniz siz bilirsiniz. Hüseyin Ağa filan tanımam. O gavur dinliyi teslim edin."

Memed de konuştu:

"Ben de İnce Memedim," dedi. "Anamın, nişanlımın intikamını almak için geldim," dedi. "Köylülerimin intikamını almak için. Fakir fıkaranın intikamını almak için. Onu çıkarın dışarı. O içerden çıkmadan biz buradan gitmeyeceğiz."

İçerdeki ses:

"Abdi Ağa yok bu evde," dedi. "Varın işinize gidin. Yok burada."

Çavuş:

"Bana Recep Çavuş derler. Eşkıyaların piri. Almadan gitmem Abdi dinsizini. Memed!" dedi sonra da, "çıkar bombayı, koy kapının eşiğine. Kapıyı atalım."

Adam içerden bağırdı:

"Çoluk çocuk var içerde. Abdi yok evde."

Recep Çavuş:

"Öyleyse aç kapıyı."

Adam:

"Açamam."

Recep Çavuş:

"Memed," diye bağırdı. "Ateşle bombayı, koy kapıya."

Memed:

"Hazır Çavuşum," dedi. "Koyayım mı?"

Çavuş:

"Ne duruyorsun ya?" diye bağırdı.

Bu sırada içerden bir silah sesi geldi.

Çavuş:

"Yat Memed yere," dedi. "Yat! O dinsiz sıkıyor."

İçerden dışarı kurşun yağıyordu.

Çavuş:

"Memed, bombayı at," dedi.

"Çoluk çocuğa kıymayın," diye bir ses geldi içerden. "Çıkıyoruz biz. Siz ne yaparsanız yapın. Abdi Ağa, sen de sıkma. Biz çıkalım da siz ne yaparsanız yapın."

İçerdeki kurşun durdu. Kapı açıldı. Uykulu çocuklar, don gömlek titreyen kadınlar dışarı döküldüler. Çabucak evden uzaklaştılar. En sonunda evden çok yaşlı bir adamla, iki delikanlı çıktı.

Yaşlı adam:

"İşte içerde Abdi. Varın hesabınızı görün."

Bunu der demez içerden gene bir yaylım ateşi başladı. Abdi çok çabuk kurşun sıkıyordu.

Silah sesini duyan köylüler Hüseyin Ağanın evine doğru geliyorlardı. İçlerinden biri: "Eşkıyalar basmış," dedi. Bunu duyan köylüler evlerine doğru koşmaya başladılar. Bir dakika içinde ortalıkta kimse kalmadı.

Çavuş:

"Memed," dedi, "al kapıyı. Ver et kurşunu."

Memed:

"Ne faydası var?" dedi. "Herif içerde. Üçümüzü de vurur."

Çavuş:

"Demek vurur!" diye alay etti. "Ben ona şimdi gösteririm. Sen kurşunla kapıyı. Söze karışma. Ne diyorsam onu yap. Eksik etme kapıdan kurşunu."

Bütün sesini bir araya toplayarak, bağırdı:

"Demek Abdi, elime ayağıma düşmek dururken, kurşun atarsın bana? Saklanıp evin içine, kurşun atarsın. Ben sana gösteririm."

Evin poyrazdan yanına gitti.

Memed kapıdan kurşunu eksik etmiyordu. Çavuşun ne yapacağını da merak ediyordu.

Abdi Ağa da içerden onlara doğru kurşun sallıyordu. Cabbarsa yönünü köye dönmüş, kımıldamadan yatıyordu. Memed, kapının yanına saklanmasaydı, çoktan kurşunu yemişti.

Ortalıkta ne kadın, ne çocuk hiç kimse kalmamıştı. Köy girdikleri zamanki gibi gene ıssız.

Aradan epey zaman geçti. Memed, ha bire kapıya kurşun sıkıyor. Bunun sonu neye varacak? Çavuş gitti evin ardına, gelmedi. Bir ara Memed boş yere kurşun sıkmaktan bıktı, kesti. Evin arkasından Çavuş bağırdı:

"Kesme kurşunu ulan. Orospu çocuğu kesme kurşunu."

Memed gönülsüz gönülsüz yeniden başladı.

Bu sırada dut ağaçlarının ardından bir ses geldi.

"Sabaha kadar kurşun yakın bakalım. Abdiyi dışarı çıkarabilir misiniz?"

Memed sordu:

"Sen kimsin?"

Ses:

"Ben Hüseyin Ağayım. Kürt Reşitten sonra Çukurovaya hiçbir eşkıya inmedi. Kürt Reşidi bile Çukurova yedi. Sabah olunca bu ovanın yüzünde sizi armut gibi düşürürler. Bırakın gidin."

Recep Çavuşun karıncalanmış, bozuk sesi bütün hıncıyla evin arkasından geldi:

"Cabbar! Cabbar! Söyletme şu yezidi. Kapa ağzını."

Cabbar dut ağaçlarının altını kurşun çemberine aldı.

İşte tam bu sırada olan oldu. Evin üstünden, yanından yönünden bir kırmızı yalımdır birden patladı. Belki bir saniye içinde bütün ev ateş içinde kaldı.

Recep Çavuş:

"Hüseyin Ağa, Hüseyin Ağa, koca deyyus," diye seslendi. "Kürt Reşidi avlarlar ama, beni avlayamazlar. Ben Recep Çavuşum. Çukurovanın kurduyum. Ya Abdiyi öldürürüm bu gece, ya da bu köyü yakarım."

Dutun altındaki adam bir çığlık kopardı, sonra kadınlar, çocuklar bir köy toptan çığırışmaya başladı.

Recep Çavuş:

"Memed," dedi, "kes ateşi de, o gavur bunalsın da kapıdan çıksın."

Memed ateşi kesti.

Poyraz, kavak boyu kalkan yalımları sağa sola savuruyordu. Evin yanındaki bir ev de az sonra ateş aldı. Daha sonra ateş üstteki eve geçti. On beş yirmi dakika içinde on kadar ev ateş almış yanıyordu.

Cabbarla Memed tam siper yatmışlar bekliyorlardı. Recep Çavuş evin yöresinde fırıl fırıl dönüyor, bağırıyordu:

"Çık Abdi çık! Çatır çatır yanacaksın. Çık da Memedin eline ayağına düş. Belki canını bağışlar."

İçerden ses sada gelmiyordu. Arada Recep Çavuşun kulağının dibinden cııv diye bir kurşun geçiyordu. Yalımlar, kıvılcımlar saçarak ta gökyüzüne çıkıyordu. Eğilip bükülüp kıvrılıyor, parça parça karanlık gökte uçuyor. Gökyüzü ışığa kesmişti. Gündüz gibi. Ortalık aydınlanıvermişti. Anavarzanın mor kayalıklarından, Ceyhan ırmağı kenarındaki büklüğe kadar, beyaz bir ışık delmişti karanlığı.

Beyaz don gömlekle yataklarından dışarı uğramış insan kalabalığı oradan oraya koşuyor, yanan evlerdeki eşyaları taşıyorlardı. Bir ana baba günü köyün içi.

"Abdi çık dışarı. Kebap olursun sonra, çık dışarı," diye ha bire bağırıyor Çavuş.

Memede dönüyor:

"Evin kapıdan başka çıkılacak hiçbir yeri yok Memedim," diyor. "Sen hiç küşüm çekme. Şimdi dışarı çıkar o. Kapıda gebertiver."

Memed:

"Olur," diyor.

Yaşlı bir kadın dutların altından koşarak geldi. Yanan evin içine girdi. Recep Çavuş hiçbir şey söyleyemedi kadına. Kadın evin içinden kucağında bir döşekle çıktı. Döşeği koşa koşa dutların altına götürdü. Sonra bir ceviz sandık çıkardı. Tencereler, kilimler, sahanlar, yorganlar çıkarıyordu boyuna. En sonunda dürülü bir büyük yorgan çıkardı koltuğunun altında. Bundan sonra da yalımlar kapıyı sardı.

Memedle Cabbar oldukları yerde, Recep Çavuş da evin yöresinde bekle babam bekle ettiler. Ne Abdi çıktı, ne bir şey oldu. Evin üstü yandı, çöktü. Açık kapıdan Abdi gene çıkmadı. Beklediler. Duvarlar yandı, içeri doğru yattı, kimse yok.

Poyraz iyice hızlanmıştı. Yalımları huğdan huğa savuruyordu. Şimdi hemen hemen köyün bütün evleri tutuşmuştu. Ortalık gündüz gibi. Sanki Çukurovanın, o kırmızı köz misali güneşi çökmüş ovaya. İşte her bir yer böyle aydınlık. Dut, söğüt ağaçlarının uzun gölgeleri düşüyor ıslak toprağa. Toprakta insan gölgeleri kaynaşıyor.

Esen poyraz değil, tüm yalım. Bir yerlerden, uzak bir yerlerden ha bire yalım fışkırtıyorlar sanki.

Memed:

"Kaçırdık eyvah," dedi.

Cabbar:

"Kaçırdık."

Recep Çavuş:

"Çıkacak hiçbir delik yoktu," dedi. "Boyuna da evin dört bir yanını dolanıyordum. Bir yeri yarıp da kaçmasın diye. Çıkmadı. İçerde yanmıştır. Bizim elimize geçmektense yanmayı daha iyi bulmuştur."

Cabbar:

"Belki," dedi.

Memed:

"Belki ama, ölüsünü gözümle görmek isterdim," diye içini

çekti. Sonra: "Yazık," dedi. "O melunun yüzünden kocaman bir köy yanıyor."

Cabbar:

"Yanıyor," dedi.

Recep Çavuş:

"Yansın," dedi. "Bütün Çukurova taşıyla, toprağıyla yansın."

Memed:

"Fakir fıkara nolacak ya?" diye acınarak sordu.

Recep Çavuş:

"Zaten bir şeyleri yoktu. Evleri de olmayıversin ne çıkar. Onların durumunu hiçbir şey değiştiremez. Her zaman oldukları gibidirler."

Memed:

"Eee Çavuşum," dedi, "böyle durup bekleyecek miyiz?"

Çavuş:

"Bekleyecek miyiz?"

Cabbar:

"Bekleyecek miyiz?"

Memed:

"Kasabaya çoktan haber gitmiştir. Kıyamet kopar yarın."

Recep Çavuş gürültüyle güldü:

"Bir köyü yaktılar diye Ankaraya tel çekerler. Kıyamet kopar. Şimdi Anavarzanın kayalıklarını tutmalıyız. Düzde bir yakalanırsak işimiz iş."

Yanan eve durup baktılar. Üçü üç yerden içlerini çektiler. Yanmakta olan köye arkalarını döndüler, yürüdüler.

Köyü çıkınca durdular, yönlerini köye döndüler. Bütün köy bir top ateşti, savrulan bir yalım dalgasıydı.

Memed:

"Vay," dedi, "bir tek ev bile kalmadı. Hep bu poyrazın yüzünden. Poyraz olmasaydı, bunlar olmazdı. Ölümümü isterdim de bunun böyle olmasını istemezdim."

Cabbar:

"Bir tek ev bile kalmadı," dedi. "Bütün köy ateşe kesti."

Memed:

"Biz köyden çıkarken çoluk çocuk, kadın erkek durmuşlar, öylecene taş kesilmişler gibi bize bakıyorlardı. Duydunuz

mu? Hiç birisinin ağzından çıt çıktığını, duydunuz mu? Bize ne beddua ettiler, ne üstümüze taş attılar, ne sövdüler. Taş kesilerek öylecene baktılar kaldılar. Bunu görmeyeydim. Kendi ölümümü göreydim de bunu görmeyeydim."

Çavuş üsteledi:

"Oldu bir kere," dedi. "Oy oy boynum. Ben öleceğim artık. Oy oy boynum. Kesiyorlar, koparıyorlar boynumu. O oy boynum. Kesiyorlar, koparıyorlar boynumu. Oy oy boynum."

Yere oturdu. Yüzünü iki eli arasına aldı, öyle kaldı bir süre.

Memedle Cabbar ayakta, başında beklediler, sonra Çavuş birden yere serilerek kıvranmaya başladı. Cabbar onu kucağına almak istedi. Kocaman Çavuşu zaptedemedi. Çavuş yay gibi geriliyordu.

Köyün bu yanından bir çığrıltı koptu. Kalabalık bir çığrıltı.

Kuyrukyıldızı doğmuştu. Tam güneşin doğduğu yerin üstünde. Koca yıldız yalp yalp ediyor, döndürüyorlarmış gibi kıvılcımlanıyordu.

Çığrıltı onlara yaklaşıyordu.

Bir ses boyuna:

"Bu yana gittiler. Daha şimdi gittiler," diye durmadan konuşuyordu.

"Ne yana?" diye soran bir ses de duydular onun arkasından.

Memed Cabbara eğildi:

"Asım Çavuşun sesine benziyor," dedi.

Cabbar heyecanla:

"Odur o," dedi. "Kaçalım. Çavuş, Çavuş sarıldık. Kalk."

Kıvranmakta olan Çavuşu omuzuna aldı. Yürüdüler.

Koşuyorlardı. Ne tarafa gittiklerini bilmiyorlardı. Köyün ateşi de yavaş yavaş sönmeye yüz tutmuştu. Karanlığa doğru kaçıyorlardı.

Asım Çavuş:

"Bükün yolunu, Anavarzanın yolunu tutun," diye bağırdı.

Cabbar:

"Yandık," dedi.

Memed:

"Şu dinsizin öldüğünü bilsem, ölüm umurumda bile değil. Ah bir öldüğüne, orada çatır çatır yandığına yüreğim inansa..."

Cabbar:

"Çavuşun çırpınması durdu," dedi.

Memed:

"İndir hele. Belki bir şey olmuştur."

Cabbarın arkasından Çavuş inleyerek:

"Hiçbir şey olmadı," diye konuştu. "Geçti. İndir beni."

Cabbar, şaşkınlıklar içinde kalarak Çavuşu sırtından indirdi.

Çavuş:

"Nereye böyle?" diye sordu.

Cabbar:

"Asım Çavuş arkamızda," dedi.

Çavuş, Cabbara:

"Beni ayağa kaldır," diye mırıldandı.

Cabbar onu iki koltuğundan tutarak kaldırdı. Çavuş ayakta sallanarak birkaç kere sağa sola döndü, yanına yöresine bakındı.

"Bana bakın," dedi. "Şimdi biz bükün yakınındayız. Anavarzaya sığınsak yüzde yüz kurtulurduk. Ona imkan yok. Yolda yakalarlar bizi."

Kulak kabarttı:

"Yakınımızdalar. İşitiyor musunuz sesleri?"

Memed:

"Heyye," dedi.

Cabbar:

"Heyye," dedi.

Çavuş:

"Bükte zor kurtuluruz. Yarın bu yakınlarda ne kadar köy varsa bizi aramaya çıkarlar büke. Ama başka çare yok."

Memed:

"Çare yok."

Çavuş:

"Bükün arkası Ceyhan ırmağı. Kendimizi ona atarız. Akıntıya bırakırız kendimizi. Kurtulursak kurtuluruz."

Memed:

"Ne yapalım?" dedi.

Çavuş:

"O iki dinliyi çatır çatır yaktık ya..."

Memed:

"Yaktık," dedi.

Cabbar:

"Benim şüphem var," dedi. "Belki kaçmıştır."

Bunun üstüne Çavuş deliye döndü, bağırmaya başladı:

"Ulan," dedi, "ulan iki dinlinin biri de sensin. Kurtulursa sevinirsin. Nasıl kurtulmuş, de bakalım? Kapıda Memed, ben de evin her yanındaydım. Nasıl kurtulur? Evde tek bir tek pencere yok. De nasıl kurtulur?"

Memed:

"Çatır çatır yandı o," dedi. "Bundan sonra ölsem de gam değil."

Çavuş:

"Ha şöyle," dedi.

Cabbar sustu.

Hışır hışır bir sürü ayak sesi gecenin içinde. Başkaca ses sada yok. Çalılara, otlara, toprağa sürülen ayak sesleri. Geceye, kocaman bir deniz dalgası gibi yükleniyor.

Cabbar:

"Yakınımızdalar. Hiç konuşmuyorlar."

Memed:

"Öyle."

Çavuş:

"Büke," dedi. "Tutun elimden."

Elinden tutup büke doğru koşmaya başladılar. Arkalarındaki ayak sesleri hızlandı, keskinleşti, çoğaldı. Üstlerine doğru bir hışırtıdır akıyor. Gece hışırtıyla birlikte üstlerine yürüyor. Dağ, taş, çalı, ağaç üstlerine yürüyor. Öyle geliyor onlara.

Bu ova... Bir belalı ova. Ne kadar da çok düzlük!.. Vay anam vay! Gün doğunca, kalaylı bir siniye vurmuş gibi yalp yalp ediyor. Tepeler küçücük küçücük. Yığma. Anavarzanın kayalıkları... Bir ulaşılsa, can kurtaran. Ötesi Ceyhan ırmağı. Bir karanlık, bir hızla akan sudur. Bazı bazı da ölüleşir. Yanları kara topraktır. Dökülür. Kıyısına basmaya gelmez. Kıyıları sazlıktır. Uzun bacaklı toyların yatağı... Püreni burcu burcu kokar. Yalnız bir dut ağacı vardır ovanın ortasında. Yaprakları toz içinde.

Kaçıp saklanacak, bu bükler de olmasa, ovanın ortasında dimdik, çırılçıplak kalıvermek işten bile değil...

Büklüğün içinden bir bataklık kokusu yayılıyor dört bir yana... İçine girmeye korkulur büklerin. Çok yerlerine, bu bükler, bük oldu olalı insan ayağı değmemiştir. Girilmez.

Hışırtı çoğalıyor. Ovanın yüzünü bir rüzgar gibi yalıyor. Bir yalım gibi koşuyor.

Recep Çavuş soluk soluğa:

"Şu yana çocuklar," diye inledi. "Az kaldı."

Önlerinden birden bir yaylım patladı.

Recep Çavuş:

"Yatalım," dedi, kendisini yere attı. "Tutmuşlar bükü. Ses çıkarmayın. Karşılık vermeyin. Sürüne sürüne bükün içine. Tüfeklerin ağzındaki kurşunları alın çocuklar. Hişt hişt, kurşunları alın. Bir kurşun patlarsa öldük demektir. Her bir peliğimiz bir yerde kalır, şu gelen köylü bizi didik didik eder."

Karşı taraf onları bir kurşuna tutmuştu ki, deme gitsin. Gece çakmak çakmak aydınlanıyordu. Sonra birden ateş durdu.

Bir ses:

"Yoklar," dedi usuldan. "Olsalar karşılık verirlerdi."

Başka bir ses:

"Köylüler geliyorlar," dedi. "Onlar bilirler."

Köylüler yaklaşıyorlardı.

"Belki Anavarzaya."

"Mutlak Anavarzaya... Bir eşkıyanın Çukurovada büklüğe sığınması için deli olması gerek."

Kadınlı, erkekli, çocuklu köylü kalabalığı gelip candarmalara kavuştu. Bir hayhuy... Her kafadan bir ses çıkıyor. Geceyi büyük bir gürültü dolduruyor. Hınçlı, kinli insan kalabalığı yerinde duramıyor. Kaynaşıyor. Bükün sınırında, tarlaların içinde dönüp duruyor. Kalabalık oradan oraya çalkanıyor.

Az sonra Anavarzanın dibinden kurşun sesleri geliyor.

"Anavarzaya! Anavarzaya!" Haykırışmalar. Ovayı dolduran bir hışırtı, kalabalık Anavarzaya akıyor.

Recep Çavuş:

"Kıpırdamayın," diyor. "İşimize yaradı kalabalık. Kalabalık şaşırttı, deli etti candarmaları. Aman kıpırdamayın."

Recep Çavuşun soluğu ateş gibi. Memedin kulağını, boynunu yakıyor.

Yanlarında çok çok on beş metre ötelerinde telaşlı telaşlı candarmalar dolaşıyor. Çalı dibine sinmiş üç yürek birden, kütür kütür atıyor. Candarmalar durup dinleseler, belki de atan yüreklerin gürültüsünü duyacaklar. Anavarzanın dibindeki kayırtı azıcık olsun dinmiyor, durmuyor. Bu da işlerine yarıyor.

Dolaştılar dolaştılar, konuştular, gitmeye karar verdiler. Oradan ayrıldılar.

Recep Çavuş derinden bir:

"Ooooh!" çekti. "Oooh! Çok şükür. Bizi didik didik ederlerdi düşseydik o köylülerin eline. Şimdi içerlere, derinlere..."

Ayağa kalktılar. Recep Çavuş bir iki adım attı. Durdu.

Memed:

"Ne var Çavuş?" diye sordu.

"Oy oy," dedi, "oy oy."

Memed:

"Ne yapalım söyle Çavuşum?"

Çavuş:

"İçeri," dedi. "Oy oy... içeri. Kuytuluklara..."

Bir koluna Memed girmişti. Ötekine de Cabbar girdi. Çavuşun ayakları sürükleniyordu. Ölmüş insan ayakları gibi cansız. Şafağa kadar öyle yürüdüler. Şafakta, doğu tarafı, bütün büklüğün üstünü bir turuncu ışık sardı. Bükün koyu yeşili turuncu ışığın içinde eriyor, mavi mavi tütüyordu. Bütün büklükten, ovadan ağır ağır bir duman kalkıyordu göğe yukarı.

Bacaklarını böğürtlen dikenleri yemişti. Memed çakırdikenliği düşündü. Nedense kafasında birden sarı pirinç pırıltısı bir şimşek hızıyla parladı geçti.

Çavuşu sık bir çalının üstüne yatırdılar. Her bir tarafı şişmişti. Kafası, boynu. Boynu omuzlarından fark edilemiyordu... Çavuş birkaç kere ağzını açıp konuşacak oldu, sesi çıkmadı. Eliyle Anavarzayı gösterdi. Bir de toprağı. Toprağa ısrarla bakıyordu.

Sonra Çavuşun gözlerinden damla damla yaş sızmaya başladı. Sonra da gözlerini kapadı. Birden upuzun gerildi.

Azıcık da doğruldu, düşüverdi.

Memed:

"Vay Çavuş vay!" dedi.

Cabbar:

"Vay!"

Memed:

"Öleceği hiç aklımdan geçmiyordu."

Cabbar:

"Söylüyordu," dedi. "Zaten her zaman söylerdi."

Memed:

"Muradına erdi mi ola?" diye sordu.

Cabbar:

"Onun neci olduğu, ne yüzden eşkıya çıktığı, nereli olduğu bilinmezdi. Bilmem muradına erdi mi?"

Memed:

"Abdinin öldürülmesini bir istiyordu ki, benden çok. Ona neydi oysa. Düşman benim düşmanım. Sen Abdi yanmadı, kaçtı dediğinde seni parçalayacaktı az daha."

Cabbar:

"Çıkar hançerini de bir mezar kazalım garip Çavuşa."

Memed hançerini çıkardı, toprağa soktu, eşmeye başladı:

"Garip Çavuşa," dedi.

Bir saat içinde, bükün yaş toprağını kazdılar. Göğüs derinliğinde, geniş bir mezar yaptılar. Kalınca ağaçlardan saldırma da kestiler. Sonra dikensiz çalı biçtiler. Çavuşu mezara giyitleriyle uzattılar. Saldırmaları dayadılar, çalıyı üstüne attılar, toprakladılar.

Memed:

"Cabbar," dedi, "garip Çavuşun başucuna bir ağaç ister. Bir de ağaç dikelim."

Cabbar:

"Dikelim," dedi.

Bilek kalınlığında, araya araya, bir dut ağacı buldular büklükte. Getirip çavuşun başucuna diktiler.

Memed:

"Belki bu ilk mezardır büklükte."

Cabbar:

"İlk mezar," diye karşılık verdi. "Kim getirip de ölüsünü bükün karanlığına gömecek!"

Az sonra gün doğdu. Çavuşun mezarının taze toprağı buğulanarak ışıladı.

Gün ışır ışımaz, köyden bu yana, Anavarzaya, büklüğe doğru bir çığrıltı gelmeye başlamıştı.

Cabbar:

"Çavuş ne dedi?" diye sordu.

Memed:

"Anavarzanın kayalıklarını gösterdi," dedi.

Cabbar:

"Ceyhan suyuna doğru gitmeliyiz. Bu bükü yarıp da Anavarzayı bulamayız."

Memed:

"Çavuşun dediğini yerine getirmeliyiz. O buraları çok iyi biliyordu. Bu köyü yaktığından da ne kadar memnundu, değil mi Cabbar? Bütün Çukurovayı yaksa, kül etse daha çok memnun olacaktı. Bir hoş bir adamdı şu Çavuş. Belki de şu Çukurova ona çok kötülük etmişti. Kim bilir?"

Cabbar:

"Onu bildim bileli Çukurovaya söverdi. Yanında hiç kimse Çukurova lafı edemezdi. Bazı dalar, hani şu kardaş türküsü var ya onu söylerdi:

Çukurova yana yana ördolur
Her sineği bir alıcı kurdolur
Sen ölürsen yüreğime derdolur
Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.

Söyleyip bitirdikten sonra da ağzını açıp kimseye bir laf etmezdi uzun bir süre. Birkaç gün böyle yalnız dertli gezer, sonra açılırdı. Kim bilir ne derdi vardı fıkaranın. Kimse ne olduğunu bilemedi. İşte sonu. Anavarzanın büklüğünde kaldı. Son zamanlarda ne Çukurovaya kızıyor, ne de o türküyü söylüyordu. Öteki eşkıyalardan duydum, onlar Çukurovaya indiklerinde, Çavuş inmez, onlar Çukurovadan dönünceye kadar, tek başına onları beklermiş. İşte akıbeti bu. Gene Çukurova toprağına gömüldü."

Memed:

"Bunu istiyordu belki," dedi.

Cabbar:

"Yürüyelim Memed," dedi. "Biraz sonra büklük insanla, köpekle dolar."

Memed, Çavuşun mezarına döndü:

"Güle güle kal Çavuşum, güle güle," dedi, yürüdü. Göz çukurlarında büyücek birer damla yaş birikmişti.

Cabbar:

"Güle güle," dedi.

Sık, kaplan yaramaz çalıların içinden güçlükle ilerleyebiliyorlardı. Çavuşun tüfeğini, gümüş işlemeli takımlarını Cabbar almıştı. Bütün bu yükler, yarılmaz duvar gibi çalılar, bitiriyordu onu. Memede gelince Memed her zamankinden daha dinç, daha çevik... Yaramadığı çalıları hançeriyle buduyor. Cabbar eğilerek arkadan geliyor. Memed büyük bir cebelleşme içinde.

Öğle sıcağı kızdırıyor. Ortalarda, çalıların çıtırtısından başka çıt yok. Geriye dönüp bakılacak olursa, Memedin çalıları keserek uzun bir tünel açtığı görülür.

Anavarzaya iki saatlık yolları kaldı. Yalnız gökyüzünü görüyorlar. Bir de Anavarza kayalığının tepesini.

Bükün yarısına geldiklerinde, gün Anavarzanın tepesinden aşıyordu:

Memed:

"Burada duralım, gece olsun da öyle çıkarız."

Cabbar:

"Ben yorgunluktan öldüm," dedi, uzandı. Sonra Memed de uzandı.

Kayalıklar yakınlarındaydı. Kayalıklardan inen yüzlerce, binlerce ayak sesi geliyordu.

Memed ayağa kalkıp, baktı:

"Göremedim," dedi. "Köylüler bizi arıyorlar. Geçti. Arasınlar aradıkları kadar. Kurtulduk demektir."

Cabbar uzandığı yerden doğruldu:

"Şimdi onlar bizi ne dağda, ne de bükte bulamayınca, Azaplı, Sumbas, kasaba kolunu tutacaklar, bizi pusuya düşürmek isteyeceklerdir."

Memed:

"Öyleyse birkaç gün bekleriz," dedi.

Cabbar:

"Kozan üstünden çıkarız biz de dağa," dedi.

Memed:

"Sen o yolu bilir misin?"diye sordu.

"O yolu bilmem amma, o dağları bilirim. Anavarzaya çıkınca her taraf görünür."

Memed:

"Haydi ortalık iyice kararmadan çıkalım."

Cabbar:

"Ayak sesleri kesildi."

Memed:

"Bükün kıyısında pusu kurmasınlar?"

Cabbar:

"Yok canım," dedi. "Nereden akıllarına gelecek."

Memed:

"Yürü öyleyse."

Karanlık kavuşuyordu ki, Anavarzanın başına çıktılar. Bazı yerlerde ipil ipil yanan ışıklarıyla gece içinde uzanıyordu. Ceyhan suyu kara bir şerit gibi kıvrım kıvrımdı. Aktozlu köyü büyük bir duman çökmüşcesine karanlık karanlık tütüyordu.

Memed gündoğu tarafını gösterip:

"Burası nere?" diye sordu.

Cabbar:

"Bozkuyu köyleri olacak," dedi.

Memed:

"Oradan gitsek mi," diye sordu. "Çok yakın."

Cabbar:

"Belki orayı da tutarlar. Ondan korkuyorum."

Memed:

"Oradan gidelim," dedi. "Gelecekleri varsa görecekleri de var."

Sonra Cabbara döndü. Cabbarın yüzü karanlıkta hayal meyal seçiliyordu. "Ne diyorsun Cabbar kardaş," dedi, "öldümola o melun?"

Cabbar:

"Sanmam," diye yanıtladı. "Eğer içerde olsaydı, kaçmasaydı, tutuşunca kendini dışarı atardı. Hiç olmazsa bağırırdı."

Memed:

"Belki birdenbire dumandan tıkanıp ölmüştür."

Cabbar:

"Son zamanlara kadar kurşun sıkıyordu içerden. Tıkanıp ölse onu yapamazdı."

Memed:

"Belki de birdenbire üstüne yanan bir duvar kepmiştir. Tavan çökmüştür."

Cabbar:

"Aaah keşki öyle olsaydı," dedi. "Aaah keşki... Bunca çektiklerimiz boşa gitmezdi."

Tepeden aşağı doğru inmeye başladılar. Adamakıllı da acıkmıştılar.

15

Eski Çukurovayı eskiler anlatırlardı. İnce Memedin eşkıyalığı zamanında doksanını geçkin bir Koca İsmail vardı. O söylerdi. Yemyeşil, çimen yeşili gözleri vardı Koca İsmailin. Çenesi bütün Türkmen çeneleri gibi ince, sakalı seyrekti. Geniş omuzları daha öyle, gençliğindeki gibi sağlam duruyordu. Gözleri, şahin gözleri gibi keskindi. Daha avcılığı bile bırakmamıştı. Beli iki büklüm, tüfeği omuzunda her zaman ava giderdi. Yanık Türkmen türküleri söyler, aşiret kavgalarını anlatırdı. Ve her hikaye sonunda da kavgada aldığı yarayı övünerek gösterirdi.

Bazı köye sığmaz olur, ev, köy ona dar gelirdi. Türkmenden kalan ne varsa saklamak, eski Türkmeni ömrünün her saatında yaşamak isterdi.

Bazı günlerde de tam coşardı. Sarhoşa dönerdi. Kendi eliyle bakıp büyüttüğü tor, al tayına biner, çamlı, kekik, yarpuz kokulu dağlara doludizgin sürerdi. Eski Türkmenden gelen bir rüzgar gibiydi. Göçü, sürgünü, Osmanlıyla büyük kavgayı söylerdi. Aynalı tüfek, derdi. Nakışlı dibek öter çadırlarda. Derim evleri al yeşil donanır. Al yeşil bir renk cümbüşüdür iner Çukurovanın düzüne...

"Bundan elli altmış yıl öncesine kadar," diye başlardı Koca İsmail. Başlar susmazdı. Bir aşk gibi, bir türkü gibi konuşurdu. "Çukurova salt bataklıktı, büklüktü. Yalnız tepe eteklerinde el kadarcık tarlalar... Çukurovada in yok, cin yok o zamanlar. Göç başlardı gürül gürül, Türkmen göçü... Çukurova bayramlığını giyerken. Yani soyunmuş ağaçlar, soyunmuş toprak, soyunmuş dünya donanırken... Al yeşil, göç kalkardı, gürül gürül. Alırdık göçü, aşardık dağları, konardık Binboğanın yaylasına. Kış basarken de inerdik Çukurovanın düzüne. Büklerini,

kamışlıklarını kaplan yaramaz. Bataklık. Düzlüklerinde yılın on iki ayında otlar dizde. Top top olmuş cerenler gezerdi. Sürmeli gözlü, ürkek cerenler... Cereni yavuz atlarla avlardık. Atın yiğitliği ceren avında belli olur. Kamışları kavak boyu uzar giderdi Çukurovanın. Göl kıyılarında, berdilerin tozakları gün ışığı gibi ışık saçarak dökülürdü sulara. Bütün Çukurova tepeden tırnağa nergis açardı. Gece gündüz yelleri nergis kokardı Çukurovanın. Bir belalı işti Çukurova. Akçadeniz dalga vururdu. Akköpüklü.

"Aşiretler konardı oba oba. Dumanlar tüterdi oylum oylum. Osmaniye Toprakkale düzünü, yani Ceyhan ırmağının dağlara doğru düşen yukarı yörelerini, deniz geçesini Tecirli aşireti yurt tutardı. Onun alt yanını, Ceyhanbekirli, Mustafabeyli, Ceyhan kazasını Cerit aşireti, Anavarzayla Hemite kalesi arasını Bozdoğan aşireti, Anavarza Kozan arasını Lek Kürtleri, Sumbas suyu Toroslar arasını Sumbaslı aşireti, şimdiki Ekşiler köyüyle Kadirli arasını da Tatarlı aşireti yurt tutardı. Bazı bazı yerlerini değiştirdikleri de olurdu. Bozdoğan Ceritin yerine, Cerit Bozdoğanın yerine geçerdi. En zorlu aşiret Avşar aşiretiydi. O, Çukurovada canının istediği yere konabilirdi. Önüne geçen olamazdı.

"Benim şöyle böyle aklıma geliyor. Osmanlıyla bir kavga oldu. Kozanoğlu derler bir Bey vardı. Şimdiki Kozanda otururdu. Başta o, bütün aşiretler Osmanlıyla dövüştü. Osmanlı yeğin geldi. Kozanoğlunu aldı götürdü. Avşarı da sürdü Bozoka. Darmadağın etti. Dadaloğlu türküsünü söyler aşiret bozgununun. Bir de Kozanoğlu üstüne yakılmış bir ağıt vardır."

Koca İsmail, burada susardı. Göz çukurlarına yaş dolardı. Dudakları titreyerek kalın gür sesiyle Kozanoğlu ağıdını söylerdi.

Çıktım Kozanın dağına
Karı dizleyi dizleyi
Yarelerim göz göz oldu
Cerrah gözleyi gözleyi
Olur mu böyle olur mu
Evlat babayı vurur mu

Padişahın askerleri
Bu dünya böyle kalır mı
Kara Çadır eğmeyinen
Ucu yere değmeyinen
Ne kaçarsın koç Kozanoğlum
Beş yüz atlı gelmeyinen.

"İşte bundan sonra aşiretleri zorlan Çukurovaya yerleştirdi Osmanlı. Tarla verdi, tapu çıkardı. Yaylaya çıkmayalım diye de dağ yollarına asker dikti. Kimse yaylaya çıkamadı. Aşiret Çukurovada dökülü dökülüverdi. Kimi sıtmadan kimi sıcaktan... Kıran girdi aşirete... Aşiretin Çukurovada yerleşip kalmaya hiç niyeti yoktu. Osmanlının verdiği bağ çubuklarının, ağaçların köklerini yakıp öyle dikiyorlardı. İşte bu yüzdendir ki, şimdi hiçbir köyde ağaç yoktur. Sonra baktı ki Osmanlı, aşiret tüm kırılacak. Yazın yaylaya çıkma izni verdi. Sonra sonra aşiret de Çukurovaya yerleşmeye, yurt yerlerini köy yapmaya, daha sonraları da ekin ekmeye başladı. Ondan sonradır ki aşiret bozuldu. Töreler kalktı. Devir döndü. İnsan miskinleşti. Osmanlının dediği oldu."

Koca İsmail, aşiret lafı açıldı mı günlerce anlatır, yorulmazdı. Özgür bir dünyanın özlemini çekerdi. Her sözünün başı, "Dadaloğlunu görmüş adamım ben," derdi. Bununla çok övünürdü.

Bin dokuz yüz on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi... Birinci Dünya Savaşı, Osmanlının yenilgisi. Bu sıralar Çukurova asker kaçakları, eşkıyalarla dolu. Toroslarda eşkıyadan geçilmiyor.

Fransız işgal kuvvetleri Çukurovaya gelmiştir. Eşkıya, asker kaçağı, yollusu yolsuzu, hırlısı hırsızı, kötü süt emmişi, iyisi kötüsü, genci kocası, cümle Çukurova halkı birleşip düşmanı Çukurovadan atma savaşına katılıyorlar. Düşman kovuluyor. Bütün yurttan da düşman kovuluyor. Yeni bir yönetim geliyor, yeni bir çağ açılıyor.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, iskandan yıllarca sonra, şartlar yavaş yavaş halkı toprağa bağlanmaya mecbur kılar. Toprak yavaş yavaş değer kazanır. İskana bir türlü dövüş kavga yanaşmak istemeyen Türkmenler, yaylaları bırakıp toprağa sarılırlar.

Taze Çukurova toprağı bire kırk, bire elli verir. Bu görülmemiş bir şeydir. Bin dokuz yüzden sonraki yıllarda Çukurovaya şöyle bir bakacak olursak, bataklıkların az da olsa çekildiklerini, büklerin yakılıp tarla yapıldığını, bomboş Çukurova toprağının yarı yarıya değilse de, ona yakın ekilmiş olduğunu görürüz.

Yeni yönetim küçük derebeylerine, derebeyi artıklarına, onların sınırsız egemenliğine son vermeye çalışır. Zaten son yıllarda derebeylik kendiliğinden çökmektedir. Onların çokları toprağa, mümkün olduğu kadar bol toprağa sahip olmak için savaşırlar. Bunu başarırlar da. Fıkara halkın elinden tarlalarını almak için başvurmadıkları çare kalmaz. Kimisi kanun yoluyla, kimisi rüşvetle, kimisi de zora başvurarak. Halkla yeni zenginler arasında bir boğuşmadır başlar. Zenginlerin toprakları gittikçe büyür. İşte bu sıralarda, toprağı için canını dişine takıp vuruşan, hakkını arayan halka karşı dağlardaki eşkıyalar da bir zor silahı olarak kullanılır. Bunlar dağlarda beslenir, yönetime karşı da korunurlar. Bu gerekli umara başvurmadık hemen hemen hiçbir ağa kalmaz. Dağlarda kendisine arka eşkıya bulamayan ağalar da, yeni eşkıyalar çıkarırlar dağa. Bu yüzden Toroslar eşkıyayla dolup taşar. Ovadaki ağaların çıkarları bu sefer de dağlarda biribirleriyle çarpışmaya başlar. Dağlardaki çeteler biribirlerine düşüp ha bire biribirlerini, fıkara halkı öldürürler. Ağaların toprakları büyür.

Ali Safa Bey fıkara düşmüş bir ağanın oğludur. Ağa, yoksul düşmesine karşın oğlunu önce Adana Sultanisinde okutmuş, sonra da İstanbul Hukuk Mektebi Âlisine göndermiştir. Her ne sebeptense Ali Safa Bey, Hukuk Mektebi Âlisini yarıda bırakmış, gelip kasabada avukatlığa başlamıştır. Bir sürü işlere girip çıktıktan sonra, aklı başına gelmiş, sonra da dört elle toprağa sarılmıştır.

Önce allem eder, kallem eder, yoksulluk yüzünden, babasının elinden çıkmış toprakları köylülerden geri alır. Toprak elde etmek hilesini bulmuştur artık. Doymaz.

Köylüler de ilk iskandaki, yahut ondan sonraların köylüleri değildir artık. Toprağın altın olduğunu anlamışlar, topraklarına dört elle sarılmışlardır. Köylülerle Ali Safa Bey arasında yıllarca süren bir savaştır başlar. Ali Safa Beyin it oğlu it zekası

kendisini bu savaşta gösterir. Türlü dolaplar çevirir, toprağı köylünün elinden almak için türlü çareler bulur. Önceleri, işe yarar usulü, iki köyü, üç köyü biribirine düşman etmek, onlar biribirine düşmüşken, bir yanı tutup, onun yardımıyla, öbür yanın tarlasına el koymaktır. Bu, en kolaydır, çok da işe yarar. Ama uzun sürmez. Biribirlerine düşmüş köylüler durumu anlayıp asıl düşmanlarının kim olduğunu bulurlar. Bulurlar ama iş işten geçmiş, topraklarının en az yarısı ellerinden çıkmıştır. Ali Safa Beyin çiftliği de iki üç köy arazisi kadar çoğalmıştır.

Yıllar yılı türlü usuller, türlü çareler bulur Ali Safa Bey. Her usul, her çare bir iki yıl içinde keşfedilir. Ama, her şeye karşın Ali Safa Bey karlı çıkar. Her yıl sonunda çiftliği biraz daha, biraz daha büyür.

Durum o kerteye gelir ki, sonunda Ali Safa Beyin bütün iplikleri pazara çıkar. Artık hiçbir köylü Ali Safa Beyin tuzağına düşmez. Bütün mümkünü, çareleri kesilmiştir. Ama Ali Safa Bey gene de bir umarını bulur.

Bu sıralar dağlarda eşkıyalar vardır. Asker kaçakları, soyguncular, kanlılar, başkaldıranlar... Ali Safa Bey bunlardan çıkar sağlamaya bakar bu sefer de. Dağdaki bir iki çetebaşıyla anlaşır. Bir iki adamını da dağa çıkarır. Eşkıyaları köylülerin başına musallat eder. Artık Ali Safa Beyin astığı astık, kestiği kestiktir. Yüreği varsa kımıldasın bir tek köylü bundan sonra!.. Bir gecede evi yıkılır, karısı kaçırılır, işkencelerle öldürülür. Bunları yaptıranın Ali Safa Bey olduğunu herkes bilir. Ali Safa Beyin bu yüzden kılına bile hile gelmez. Candarmalar eşkıyaların peşine takılıp vurulurlar.

Ali Safa Beyin bu usulünü, olağandır ki, öteki ağalar da uygularlar. Bundan sonradır ki, Çukurova toprakları kana bulanır. Önüne gelen, önüne geleni vurmaya başlar. Vuran vuranı... Dağlardaki eşkıyalar da ikiye, üçe, beşe, ona ayrılıp biribirlerine düşerler. Bir gecede birkaç çete birden ortadan kalkıp, birkaç çete birden türer.

Yalnız Gizik Duran, Kürt Reşit, Cötdelek gibi kendi başlarına buyruk eşkıyalar, ağaların kışkırtmalarına aldırmamışlar, eşkıyalara ve ağalara karşı fakir halkı ellerinden geldiği kadar korumaya çalışmışlardır. Toroslarda ünlenmiş nice kanlının

adı sanı unutulduğu halde bunların türküleri, daha dilden dile dolaşır.

İnce Memedin dağa çıkışı bu zamana, ağaların çıkarları uğruna dağlarda eşkıyaların biribirlerini yedikleri, Çukurovada, toprağı zorla elinden alınmış köylülerin inim inim inledikleri zamana rastlar.

Ali Safa Beyin yirmi bin dönümlük toprağı ilk yıl otuz bin dönüme çıkar. Sonraki yıllarda ise durmadan artar. Otuz beş bin, kırk bin, kırk beş bin, elli bin... Elli bir bin... Topraksız kalan köylüler de, toptan, Ali Safa Beyin yarıcısı olurlar. Irgadı olurlar, kendi toprakları üstünde.

Ali Safa Bey uzun boylu, boyuna parlak çizmeler giyen, kalın kara kaşlı, is rengine çalan bir tuhaf esmer yüzlü bir adamdır. Elindeki gümüşlü kırbacıyla her zaman parlak çizmelerini döver.

Bugün günlerden salı. Kalaycı çetesinin cephanesi kalmadı diye haber gelmiş. Cephanenin Suriyeden gelmesine daha bir hafta var. Ali Safa Bey şaşkın, telaşlı. Büyük konağının içinde sinirli sinirli durmadan dolanıyor. Düşünüyor. Ama durmadan, zincirleme düşünüyor. Birkaç yıl daha sabretmeli. Vayvay köyünün de topraklarını elde edinceye kadar. Sabretmeli. Sonra Ankaraya tel üstüne tel, kasaba halkı hükümete isyan etti, dağları eşkıyalar aldı, hükümet yok mu? diye feryatlar... Hele bir iki yıl daha sabretmeli. Bre Kalaycı çetesi!..

Karısı sedirde oturmuş, kocasının geliş gidişlerine, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vuruşuna hayran bakıyordu. Kızdığı zaman, içinde tutamadığı gizli sırlarını, planlarını karısına söyler, boşalırdı. Her zamanki gibi, gene yineledi:

"Hanım," dedi, "ne yapacağım biliyor musun?"

Hanım:

"Söyle."

Her zaman böyle başlardı.

"Ne yapacağım, biliyor musun? Usandım vallahi... Usandım. Canımdan bezdim. Bunların elinden. Her Allahın günü cephane. Her Allahın günü karakol... Usandım. Köylüler birleşmişler, dün, Kaymakama çıkmışlar, usandık eşkıyalardan, malımız, canımız, ırzımız yerde bizim, demişler. Tel çekecek

olmuşlar Ankaraya... Ben gittim önlerine geçtim. Kasabamızı lekelemeyin dedim, büyüklere karşı. Daha iki yıl sabretmeli, yoksa ben memnun muyum onlardan? Vayvay köyünü de geçireyim bir ele. Ne yapacağım, biliyor musun avrat?"

Kadın başını "evet" makamında salladı.

"Toplayacağım köylüleri başıma, tel üstüne tel Ankaraya. İsyan çıktı diyeceğim. Dağları eşkıya aldı. Küçük bir eşkıya hükümeti kuruldu. O zaman hükümet bir alay, yahut bir dağ fırkası gönderecek buraya, seninkiler tamam. Yakalayacaklar hepsini. Koca Kürt isyanını bastırdı bu hükümet, iki çarık çürük eşkıyaya hele hele... Telgrafçıya tembih ettim, eşkıyalar hakkında, kasabayı lekeleyecek hiçbir telgrafı çekmeyecek Ankaraya... Hiçbirisini... Amma iki yıl sonra Vayvay toprakları geçince elime... Ben bilirim o eşkıyalara yapacağımı..."

Sustu, daldı. Bir zaman dalgın, başı yukarda, evin içinde dolaştı durdu.

Kapı açılınca, Ali Safa Bey dalgınlığından ayıktı. Kapıyı açan hizmetçi, hemen geri kapatıp koşa koşa yukarı çıktı:

"Başı gözü sarılı bir adam," dedi. "Seni görmek istiyor. Sakalları uzun."

Ali Safa:

"Gelsin," dedi.

Başı gözü sarılı bir adam ofluyarak, kendisini getirdi sedirin üstüne attı:

"Selamünaleyküm Ali Safa Beyefendi biraderim," dedi.

Ali Safa:

"Aleykümselam."

Adam:

"Ali Safa Bey," dedi, "senin baban, benim en iyi arkadaşımdı. Senin ocağına düştüm," dedi. "Abdi senin ocağına düştü. Kurtar beni bu beladan. Bir koca köyü yaktı, gözümün önünde. Ocağına düştü babanın arkadaşı Abdi senin. Ocağına düştüm. Ali Safa Bey dedim de geldim. Kurtar beni bu beladan. Ayaklarını öpeyim, kurtar beni. Kurtar bu beladan. Babanla hukukumuz ileriydi, kardeş gibiydik, kardeşten de ileriydik. Tabanlarını öpeyim, kurtar beni."

Ali Safa gülümsedi:

"Bu telaşın ne?" dedi. "Hele azıcık yornuğunu al. Konuşuruz sonra."

Abdi Ağa:

"Daha telaşın ne, diye soruyorsun. Ben telaş etmeyim de kimler telaş etsin, Ali Safa Bey? Herif başımın üstünde Azrailin kılıncı gibi dolanıyor. Benim yüzümden bir kocaman köyü yaktı. Koskocaman Aktozlu köyünü. Ben telaş... Tabanlarını öpeyim Ali Safa Bey kurtar beni. Kurtar bunun elinden. Kurtar Ali Safa Bey. Abdi Emmin sana kurban olsun. Uyku dünek yok bana. Herif Azrailin kılıncı gibi başımın ucunda. Yok bana. Uyku dünek yok."

Ali Safa Bey:

"Abdi Ağa," diye yarı alay, yarı ciddi sordu. "Duydum ki bu senin İnce Memed, el kadar bir çocukmuş."

Abdi Ağa:

"Yalan yalan," diye ayağa kalktı. "Yalan, kavak kadar uzamış şimdi. Evi yakarken gözümlen gördüm. İkimiz kadar, kocaman. Yalan yalan! Çocukluğundaydı. Şimdi ikimiz kadar var. El kadar adam bu işleri yapabilir mi hiç? Dev kadar, kocaman o melun."

Ali Safa Bey:

"Sen merak etme Ağa," diye onu yüreklendirdi. "Bir çaresini buluruz. Kahveni iç hele!"

Abdi Ağa hizmetçinin getirdiği kahveyi eli titreyerek aldı. Ortalığa tatlı bir kahve kokusu yayıldı. Höpürdeterek içmeye başladı.

Ali Safa Beyin karısı gelip, Abdi Ağanın yanındaki sedire oturdu:

"Geçmiş olsun Ağa," dedi. "Duyduk da sana yüreğimiz yandı. Neler de gelmiş başına! Vay Abdi Ağa! Ali Safa Bey o gavurun hakkından gelir inşallah. Sen hiç küşüm çekme."

Köy yandı yanalı, Abdi Ağa bir hoş olmuştu. Boyuna konuşuyor, olayı, yangını anlatıyordu. Ama önüne kim gelirse. Dinlesin, dinlemesin ha bire anlatıyordu. Dinleyenler Abdi Ağaya acıyorlar, İnce Memedi lanetliyorlardı. Kaymakamı, karakol komutanı, candarması, katibi, memuru, kasabalısı, köylüsü, herkes Abdi Ağayla hemdert... Abdi Ağa başından geçeni öyle ağlayarak anlatıyordu ki, acımamak elde değildi.

Kadını karşısında, kendini dinlemeye hazır görünce, içinden ılık ılık, sevince benzer, neşeye benzer bir rahatlık geçti. Abdi Ağanın yüzü, geceyi anlatmadan önce öyle bir hale, öyle bir perişan, öyle bir acıklı hale geliyordu ki, konuşmasına bile gerek kalmadan, olanı biteni insan onun yüzünden okuyuveriyordu.

Kadın:

"Hepiciğimizin yüreği yandı. Kaymakamın hanımı dün bize geldiydi. Dedi ki, Kaymakam küplere binmiş... Ateş saçıyormuş. Onu, demiş, mutlak yakalamak gerek. Bir koca köy yakılır mı? Kaymakam Beyin hanımı seni görmeyi de arzuluyordu. Yangından kaçıp kurtulan adam nasıl adam acaba diyordu. Hepiciğimizin yüreği yandı. Ali Safa Beyin şu Vayvay köyü işi bitsin, onlara gösterecek. Bir tek eşkıya koymayacak dağlarda. Hepiciğimizin yüreği yandı Abdi Ağam sana."

Ali Safa Bey, evin o duvarından o duvarına, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vura vura gidip geliyordu.

Abdi Ağanın yüzü gerildi, dudakları titredi:

"Aaah," diye başladı. "Aaah! Benim hatun kızım, şu benim başıma gelenler. Şu benim başıma gelenler kul olanın başına gelmemiştir. Aaah! Benim hatun kızım. Güzel kızım. Veli benim yiğenimdi. Fidan gibi, dal boyluydu Velim. Hatçe onun nişanlısıydı. Hatçeyi kaçırmış bu kafir. Varsın kaçırsın. Bize ne. İki gönül bir olunca samanlık seyran olur. Benim Velime kız mı yok? Elini sallasa ellisi. Ben beş köyün ağasıyım. Babam, dedem de ağası. Yiğenimin nişanlısını kaçırdı ama, gelsin gene köyde otursun, dedim. Kalmasın el aralıklarında. Benim köylümün hepsi benim oğlum demektir. Besle kargayı da gözünü oysun derlerdi. İnanmazdım. Merhametten maraz gelir, derlerdi, inanmazdım. Nene gerek senin. Akılsızlık bende. Kalsın kaçtığı yerde. Sürüm sürüm sürünsün el içinde. Aldım yılanı, can düşmanımı getirdim köye. Yiğenimin nişanlısını kaçıranı affettim de köye getirdim. Sonra yiğenimi öldürdüler. Beni de yaraladılar. Az daha ölüyordum. Şu benim yaptığım iyiliğe bakın. Onun kötülüğüne..."

Kadın:

"Vay Abdi Ağa, vay," dedi. "Bu insanlara iyilik yapılmaz. Bizim Safa Bey hiç mi hiç kimseye iyilik yapmaz."

Abdi Ağa:

"Yapmamalı, iyilik yapmamalı imişiz ama geçti. Beni vurduktan sonra o nankör, o ekmek bilmez, o yediği sofraya bıçak sokan, kaçtı eşkıyalara karıştı. Varsın gitsin dedim Allah belasını versin. Eşkıya mı olur, kaçak mı, ne olursa olsun. Bir gün bir haber geldi ki beni öldürmeye ahdetmiş. Köye doğru çetesiyle geliyor. Yaa hatun kızım, çetesiyle geliyormuş. Benim için diyormuş ki, onun kanını şerbet gibi içeceğim diyormuş. Bak benim ettiğim insaniyetliğe, bak onun yaptığı melunluğu! Ne ister bilmem ki benim gibi ihtiyardan? Zaten ayağımın biri çukurda. Namazımda, ibadetimdeyim. Ben ne karışırım dünya işlerine. Baktım ki köye gelecek, o melun, beni öldürecek. O melundan her şey umulur. Kaçtım köyden. Evimi, yurdumu yuvamı bıraktım, kaçtım oradan. Aktozlu köyünden Hüseyin Ağa, bizim akraba olur, geldim onun evine sığındım. Keşki sığınmasaymışım. Yüzümden koca bir köy yandı kül oldu."

Kadın:

"Keşki," dedi, "keşki bizim eve geleymişsin. Bu işler olmazdı."

"Ne bilirim kızım. Böyle yapacağı o melunun aklımdan bile geçmezdi. Aklımın köşeciğinden. Keşkiii... Kızıma deyim, koca köy yandı kül oldu. Fakir fıkara çırılçıplak açıklarda kaldı. O sersefil çocuklara adamın yüreği parça parça olur. Yiyecek ekmekleri yok. Giyecekleri yok. Aç kalacaklar bu kış. Öküzleri, hayvanları da yandı çoğunun. Benim yüreğim, hiç kimseye değil de sabi çocuklara yanıyor. Yanıyor işte. O çocukları, o fıkara köylüleri gördüm de kendi durumumu unuttum. Topal Aliyi köye gönderdim. Bu fıkaralara yiyecek buğday getirsin, diye. Bir yanıyor ki yüreğim, bu fıkaralara. Benim yüreğim hep fıkaralara yanar. Yanar işte! O gavur bizim köyü de yakar diye korkuyorum. Alıştı bir sefer. Yakar mı yakar. Yakar da kül bile eder. Kül bile... Kızıma deyim, yerimi haber almış benim o canavar, almış çetesini, baktım gece yarısı bir ses geldi. Beni istedi. O olduğunu hemen anladım. Zaten bir gece evvel rüyasını görmüştüm. Bana ayan olmuştu. Yüreğime tıp etti. Hüseyin Ağa, beni vermedi dışarı. Verir mi? Bunun üstüne, o melun kapıyı ele aldı, ver etti kurşunu. Hüseyin Ağaya, "Çoluk çocuğunu al dışarı çıkar," dedi. Hüseyin Ağa alıp çocuklarını

dışarı çıktı, gece yarısı. Ne yapsın fıkara! Benim teslim olmamı söyledi. Olmadım. İçerden kendimi korudum. Bu sefer eve ateş verdi. Koca ev gür gür yanıyor. Kapıyı üç kişi ele almış, kurşunluyorlar. Kapıdan çıkamam. Başka çıkacak delik de yok. Dumanın, ateşin içinde dört dönüyorum. Bir kere niyetlendim, kendimi dışarı atayım, yok dedim sonra, onun elinden gitmedense cayır cayır yanayım. Üstüme yalımlar düşüyor. Kırmızı yalımlar. Duman sardı. Dört yanımı... Kapıyı da göremiyorum gayri. Karanlık bir duman içinde kaldım. Boğuluyordum. Dört yanımı bir cayırtı aldı. Kendimi oradan oraya atıyorum, oradan oraya. Kurtuluş umudum kesildi. Başıma yalım, ateş parçaları yağıyor da yağıyor. Ölüm, dedim, ölüm. Çocuklarım dedim, köylülerim dedim. Ben olmasam beş köyün beşindeki köylüler de acından ölürler. Fıkara köylülerim dedim. Sonracığıma, kızıma deyim, bir tarafım tutuştu. Başım yandı. Can havliyle kendimi attım yere... Ben böyle can telaşında dört dönerken ateşin içinde, kulağıma, "Abdi Ağa, Abdi Ağa!" diye bir ses geldi. Hüseyin Ağanın büyük karısının sesi bu. Yangında beni arıyor. "Buradayım bacı," dedim. "Gel," dedi, "şu çinkolu yere. Sarayım seni şu yorgana." Beni yorgana iyice sardı. Yorgan kocaman bir yorgan. Ben de ne kadarım zaten? Aldı koltuğunun altına çıkardı dışarı. O gavur da beni şimdi çatır çatır yandı biliyor. Hüseyin Ağanın büyük karısı olmasaydı çatır çatır yanardım. Cayır cayır... Görselerdi vururlardı zaten beni. Akıl etmediler."

Kadının gözleri yaş ile dolmuştu:

"İyi ki akıl etmemişler Ağa," dedi, "yoksa seni öldürürlermiş o gavurlar."

Abdi Ağanın da göz çukurlarına yaş dolmuştu. Ha boşandı, ha boşanacak.

"Sonra da," dedi, "Hüseyin Ağanın evi yanıncaya kadar beklediler. Ev yandı kül oldu. Bu sefer de köyde ne kadar ev varsa teker teker dolaşıp ateş verdiler. Hüseyin Ağanın evi neyse ne. Onu benim için yaktınız. Bir de Hüseyin Ağa zengin. Evinin yerine birkaç gün içinde bir ev dikiverir. Ya melunlar, ya dinsiz imansızlar öteki evlerden, fakir fıkaranın evlerinden ne istersiniz? Bu kış önü, çırılçıplak, evsiz barksız korsunuz fıkaraları?

Yaktınız Hüseyin Ağanın evini, savuşun gidin bre Allahsızlar. Fıkara köylü size ne yaptı? Hiç kimseye değil de şu fakir fıkaraya yanıyor yüreğim."

Kadın:

"Bu kış," dedi, "fıkaralar tiril tiril titreyecekler. Evsiz barksız. Yiyeceksiz de... Şu Vayvay köyü işi bitsin, Ali Safa Bey bir tek eşkıya koymayacak dağlarda. Tel üstüne tel çekecek Ankaraya... İsmet Paşaya... Tel üstüne tel... Kara asker gelecek. Böyle candarma değil... Hepsini birem birem toplayıp asacaklar. Köy yakarlar mı? Bizim halimizi hiç sorma Abdi Ağa. Yıllar yılı onları biz besleriz. Ali Safa Beyin kazandığının hepsi eşkıyaların. Cephanelerine gider. Şu Vayvay işi de bitsin!"

Ali Safa Bey dalgın dalgın daha gidip geliyordu. Karısının, "Şu Vayvay işi de bitsin," dediğini duydu. Birden ayıktı. Geldi kadının kolundan tuttu:

"Ne diyordun Ağaya?" dedi. "Ne diyordun?"

Abdi Ağa:

"Zarar yok Ali Safa Bey, biz yabancı değiliz," dedi. "Zarar yok. Senin baban benim kardeşimden de ileriydi."

Kadın:

"Ya," diye suçlu suçlu söylendi, "yabancı saysaydım Abdi Ağayı, söyler miydim öyle şeyleri hiç?"

Ali Safa Bey, pot kırdın, büyük bir hata işledin dercesine kadının gözlerinin içine baktı:

"Sen yürü odaya git," diye çıkıştı. "Bizim Ağayla gizli konuşacaklarımız var."

Kadın suçlu suçlu, pişman, kalktı başka bir odaya gitti.

Ali Safa Bey gülümseyerek, Abdi Ağanın yanına oturdu. Elini dizine koydu:

"Çok düşündüm Ağa," dedi. "Çok düşündüm. Bu İnce Memed, öyle yenir yutulur gibi değil. Korkmakta hakkın var. Hükümetten, köylüden korkmadan, bir koca köyü yakan adamdan korkulur. Bir haftadır, bütün dağlar candarmaya, adama kesti. Yok. Bulunmuyor. Aktozlu köyünden tam elli kişi peşinde. On beş tane köyden seçilmiş iyi silah kullanan adam var peşinde. Bulamıyorlar. Bu adamdan korkulur. Bu adamı ortadan kaldırmak zor."

Abdi Ağa renkten renge giriyor, bir kızarıyor, bir bozarıyordu. Ali Safa Beyin eline sarıldı:

"Ne yaparsan yap da, bunun elinden beni kurtar. Yarın gelir Çukurovada ne kadar köy varsa yakar. Ne yaparsan yap."

Ali Safa Bey:

"Zor olacak Abdi Ağa, zor olacak, ama ne yapalım!"

Abdi Ağa:

"Ne yaparsan yap!"

Ali Safa Bey:

"Bu adamın çaresine bakmaya çalışırım. Ama senden bir isteğim olacak..."

Abdi Ağa:

"İsteğin başım üstüne. Canımı iste Ali Safa Bey. Canımı iste kardeşliğimin oğlu. Senin için vereyim," diye heyecanla ayağa kalktı.

Ali Safa Bey elinden tutup geri oturttu.

"Sağ ol Ağa," dedi. "Bilirdim beni sevdiğini. Sakın aklına bu iş için senden karşılık istiyorum gelmesin. Sakın ha! Gelecekse hiç söylemem. Ben İnce Memedin icabına bakacağım. Sakın aklına bunun karşılığı olarak gelmesin."

Abdi Ağa gene aynı taşkınlık, aynı heyecanla:

"Gelmez, gelmez," dedi. "Vallahi gelmez. Benim sevgili kardeşliğimin oğlu, Ali Safa Bey."

Ali Safa Bey bir zaman susup düşündükten sonra, başını kaldırdı, Abdi Ağanın gözlerinin içine baktı:

"Biliyorsun ki Ağam benim de başımda türlü türlü işler var. Çok şükür son yıllarda gailem azaldı. Azaldı azaldı ama, şu Vayvay köyü arazisi davası bana uyku uyutmuyor."

Abdi Ağa aynı heyecanla:

"Ben bilirim," dedi. "Vayvay köyünün cümle arazisi senin babanındı. Baban eker biçerdi. O öldüğünde, sen mektepteydin. Vayvay köylüleri geldiler yerleştiler. Senin elindeki tapu, daha evvel ben sana söylemedim mi, Vayvay köyünün arazisini tüm içine alır. Bunu ben de, bizim beş köyün halkı da, Aktozlu köyü de, herkes bilir. Sen onun için hiç küşümlenme. Abdi Emmin o işin üstesinden gelir. Tarla işlerini sen bana bırak. Altı ayda Vayvay tarlaları senin olacak."

Ali Safa Bey:

"Ağa," dedi, "sakın ha, aklına karşılık olarak istediğim gelmesin."

Abdi Ağa:

"Yok, yok," diye başını salladı. "Yok, yok."

Ali Safa:

"Tümünü sürgün ettim köyden, korkularından köye basamıyorlar. Hepsi Yüreğir toprağına kaçtı. Gene de vazgeçmiyorlar."

Abdi Ağa:

"Sen onu Abdi Ağa Emmine bırak. Böyle işler, benim işim. Bak nasıl gelirim üstesinden!"

Ali Safa Bey:

"Bir hafta sonra cephane geliyor Suriyeden."

Abdi Ağa:

"Gelince?"

Ali Safa Bey:

"Kalaycı çetesine havale edeceğim onu."

Abdi Ağa:

"Abdi senin gözlerine kurban oğul," dedi, kalktı.

Ali Safa Bey misafir kalmasını istedi. Fakat Abdi Ağa bu sıralar onda misafir kalmayı matluba muvafık görmedi. Hatta:

"Bugünlerde el içinde biribirimizle konuşmayalım bile," dedi. "Ne olur, ne olmaz."

16

O gece sabaha kadar, durmadan, koşarcasına yürüdüler. Tanyeri ışırken soluk soluğa Akçaçamın kayalıklarını tuttular. Yol boyunca hiç konuşmamışlardı. Bir tek sözcük bile. Akçaçamın kayalıklarına çıktıklarında, bir taşın üstüne oturup, doğan güne karşı bir duman içinde kalmış Çukurovanın düzüne baktılar. Duman usul usul açılarak, köyler, yollar, tepeler, parlayan kıvrım kıvrım ırmak, çaylar göründü.

Kuşluğa doğru, ovada azıcık bir sis, bir buğu kalmadı. Ova pırıl pırıl, her ağacı, her taşıyla önlerine serildi. Tarlalar, ekilmiş ekilmemiş, renk renk, kara, kırmızı, boz topraklar yanlarındaymış gibi açıldı.

Cabbar:

"Baksana Memed," diye sessizliği ilk olarak bozdu. "Dün akşam işte oradaydık."

Memed, başını ona doğru döndürmeden:

"Oradaydık."

Cabbar, Memedin bu durgunluğuna ne diyeceğini şaşırdı. Sustu. Ama, nedense hep konuşmak istiyordu. İçinden bir şeyler dürtüyordu onu.

"Anavarzanın dibine bak! Ahacık şurası, şu kapkara görünen yer, bük. Şurası, üstünde bir şeyler uçuşuyor gibi duran yer de, Akçasazın bataklığı... Aktozlu köyünün daha dumanı tütüyor. Oylum oylum tütüyor. Ta göğe yükseliyor. Gördün mü?"

Memed, boynunu büktü:

"Görüyorum," diye bezgin bezgin karşılık verdi.

Cabbar çabuk çabuk heyecanla sordu:

"Ne düşünüyorsun Memed?" dedi. "Çok efkarlısın."

Memed:

"Yandı mola o gavur? O azılı? Onu düşünüyorum. Bir de Aktozlu köyünün fıkarasına kadirlik oldu. Ne yapayım, diye düşünüyorum."

Cabbar:

"Düşünme," dedi. "Olan oldu bir kere."

Memed:

"Olan oldu:"

Cabbar:

"Sarı Ümmete kadar gidelim. Bu gece orada kalalım. Yarın dağlara çekiliriz."

Memed, gözleri parlayarak:

"Bir de ne düşündüm biliyor musun Cabbar?"

Cabbar:

"Yok."

Memed:

"Varacağım Dikenlidüzüne. Beş köyün yaşlılarını toplayacağım başıma. Diyeceğim ki, Abdi Ağa yok artık. Elinizdeki öküzler sizindir. Ortakçılık, mortakçılık yok. Tarlalar da sizindir. Ekin ekebildiğiniz kadar. Ben dağda oldukça, bu böyle sürüp gidecek. Vurulursam başınızın çaresine bakarsınız. Sonra köylüyü başıma toplayıp, çakırdikenliği yaktıracağım. Çakırdikenliği yakmadan kimse çift koşmayacak."

Cabbar, gözleri yaşararak:

"İşte bu iyi," dedi. "Ağasız köy! Herkesin kazandığı, herkesin olacak."

Memed:

"Herkesin kazandığı..." diye gülümsedi.

Cabbar:

"Elimizde silah, toprakları bekleriz."

Memed:

"Bir şey daha yapmalıyız."

Cabbar:

"Ne yapmalıyız?" diye merakla, heyecanla sordu. "Ne yapmalıyız?"

Memed:

"Bilmiyorum kardaş ya," dedi. "Mutlaka bir şey yapmalıyız."

Cabbar:

"Ne yapmalıyız?"

Memed:

"Şu Aktozlu köyünün fakir fıkarasına kadirlik oldu. Mutlak bir şeyler yapmalıyız. Bizim yüzümüzden evleri yandı."

Cabbar:

"Kadirlik oldu ama, ne yapmalıyız?"

Memed:

"Ne yapmalıyız?"

Cabbar, gerinerek ayağa kalktı. Uzun bacakları, geniş omuzları çelik tel gibi gerildi. Memed de gerinerek kalktı. Yüzü iyice yanmıştı. Derisi kemiklerine yapışmış denecek kadar zayıflamıştı. Yüzünde hiçbir yorgunluk izi gözükmüyordu. Yürüyüşünde, konuşmasında, her hareketinde bir sağlamlık, bir temkin, bir atiklik belli oluyordu. Eşkıya olduğundan beri çok değişmişti.

Ayağa kalkınca, kafasında, o sarı parıltı güneşten şavkıdı, çoğaldı, büyüdü.

"Cabbar," dedi, dudaklarını tatlı tatlı yaladı. "Herkesin kazancı kendinin olacak. Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak."

Cabbar:

"Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak!"

Kayanın doğu yanına inip, Memed önde, Cabbar arkada keçi yoluna düzüldüler.

Cabbar:

"Belki de candarmalar ardımızdadır."

Memed:

"Ardımızdadırlar. Onun için ormanlığa gireceğiz."

Cabbar:

"İyi olur."

Memed:

"Şu tarla meselesi aklıma geldi geleli, hiç ölmek istemiyorum."

Cabbar:

"Ölmek mi?" diye sordu. Sesinde bir ürperti vardı.

Memed:

"Ölmek," dedi. Recep Çavuş gözünün önüne geldi. "Şu Recep Çavuş," diye sözünü sürdürdü. "Onun ne türlü bir adam

olduğunu bir türlü anlamadım gitti. Ölürken bile bize iyilik yapmak istedi. Köyün yandığına da seviniyordu. Bu adama bir türlü aklım ermedi. Hem herkesi seviyordu. Hem de herkese düşmandı. Köy yandı, sevindi. Köye iyilik yapsak gene sevinirdi gibime geliyor."

Cabbarın burnu havadaydı. Havayı kokluyordu. Çam ağaçlarını kokluyordu. Ağzında bir çam çöpü vardı. Geveleyip duruyordu.

"Bana da öyle geliyor," dedi.

Memed:

"Yüreğim yerinden kopacak gibi. Bir hoşum. Başım dönüyor. Sevineyim mi, ağlayayım mı bilemiyorum. Arada kaldım. Şu toprak meselesi... Köylü buna ne der, kim bilir!"

Cabbar:

"Kim bilir!" dedi.

Usuldan esen yel, pınar kokuları, yarpuz kokuları getiriyordu.

Ümmetin evinin üst başına, ormandan, kayalıklardan yürüyerek geldiklerinde gün aşıyordu.

Memed:

"Gün batsın da öyle gidelim Sarı Ümmete."

Cabbar:

"Öyle gidelim."

Oturdular. Derin derin soluk aldılar. Tere batmışlardı.

Gün battı, ortalık karardı. Duman içinde kalmış Çukurovanın üstüne kara bir perde indi. Gökyüzü yıldızlarla örtülüydü. Yıldızlar döşenmiş gibi üst üsteydiler. Doğudaki bir yıldız kümesi kıvılcımlanır gibiydi. Arada bir, bir yıldız akıyordu. Yıldızlar akıp, karşı dağın ardına gidiyorlardı çoğunluk...

Kalktılar, Sarı Ümmetin evine geldiler.

Memed, usul bir sesle:

"Ümmet kardaş, hişt! Ümmet kardaş."

İçerden uzun süre ses gelmedi. Sonra kapı açılıp Ümmet dışarı çıktı. Karanlıktakilerin Memedle Cabbar olduğunu anlayınca şaşırdı, korktu. Bir şey söyleyemedi. Ağzında uzun zaman bir şeyler geveleyip durdu.

Memed:

"Merhaba Ümmet kardaş, ne var ne yok?" diye hatır sordu.

Ümmet:

"Susss!" dedi.

Memed işi anladı.

Ümmet kulağına eğildi.

"Düşün arkama," dedi. "Düşün arkama da sizi dağa götüreyim. Burası dolu."

Cabbar:

"Acımızdan öldük Ümmet," dedi.

Ümmet:

"Az durun öyleyse," dedi. İçeriye girdi. Bir on dakika kaldıktan sonra geri çıktı:

"Haydi yürüyün, gidelim."

Ümmetin arkasından yürüdüler. Dağın doruğuna doğru kayalıklardan sekerek, ormanın ağaçlarını yordamlayarak, bir, bir buçuk saat yürüdüler.

Ümmet bir ağaçlıkta soluk soluğa durdu:

"Bre ocağınız bata," diye başladı. "Bu olacak iş mi hiç? Koca bir Çukurova köyünü yakmışsınız! Böyle iş olur mu hiç? Buna Gizik Duran bile cesaret edemezdi. Nasıl yaptınız?"

Cabbar:

"Ne var ne yok, sen onu söyle hele Ümmet?"

Ümmet bir açıklıkta soluk soluğa durdu.

"Hiç! Ne olsun," dedi. "Dokuz on köyün silahlısı, belki bin kişi var. Bir bölük de candarma, iki günden beri dağı taşı sarmışlar, sıçanın deliğine bile bakıyorlar sizi bulmak için. Bir ele geçerseniz bugünlerde bir parçanız bile bulunmaz. Sizi un gibi ufalarlar. Bir koskoca Çukurova köyü!.. Görülmüş iş mi bu? Haydi diyelim köyü yaktınız yakmaya..."

Ümmet burada sustu.

Memed:

"Yaktık yakmaya?.." diye sesi boğularak sordu.

Ümmet gene sustu.

Memed, gene sordu:

"Yaktık yakmaya?.."

Ümmet:

"Hiiiç, dedi. "Yaktınız yakmaya..."

Memed:

"Yaktık yakmaya?.."

Ümmet işin özünü kesin öğrenemediği için, lafı değiştirmeyi daha uygun buldu:

"Yaktınız yakmaya..." dedi, durdu. Bir yalan uyduramıyordu. Birden kafasında şimşek gibi çaktı: "Bari o dinsizi öldürebildiniz mi?"

Cabbar:

"Hüseyin Ağanın eviyle birlikte, o cayır cayır yandı."

Ümmet:

"Şurada mağara gibi bir kovuk var. Buraya kimse gelmez. Takipçiler çekilinceye kadar kalacaksınız. Buradan kıpırdamayın. Topal Aliyi sorarsanız, o Değirmenolukta. Yarın size yemek getiririm. Buradan çıkayım demeyin."

Çukurun başına geldi:

"İşte burası," dedi. "Girin içeri. Eğer takipçiler sizi bulurlarsa, aşağı yana, yani Çukurovadan yana kaçayım demeyin. Öldüğünüz gündür. Doruğa doğru çekilin. Doruğu aşınca, etekte Keşiş Çayına yetişirsiniz. Allahaısmarladık."

Ümmet gittikten sonra onlar da, kovuğun ağzına oturup, yemeklerini çabuk çabuk yediler.

Cabbar:

"Ben kovuğa girip uyuyacağım," dedi. "Eğer dayanamayacak kadar uykun gelirse, beni uyandır."

Memed karşılık vermedi.

Memedin kafasında sarı ışıltı akıyor babam akıyordu. Sarı pırıltı, yalp yalp eden ışıltılı kıvrım kıvrım bir ırmak gibi Memedin kafasında mutlu bir çağıltıyla dolanıyordu.

Herkesin toprağı herkesindir. Abdi Ağa ölse de ölmese de herkesindir. Çakırdikenliği bir ateş almıştır. Ateşler, çakırdikenlikte son hızla koşuyorlardı. Ateşler, yüksek yerden akan suyun hızıyla, çakırdikenliğin düzüne akıyor... Kasırga, bir top ateşi önüne katmış, gecenin karanlığında, düzlüğü dolanıyor. Dikenlidüzünde on, on beş gün, bir ay, bu ateş kümesi ha bire dolanır. Sonra bir gün, bakıyorsun ki, ateş sönmüş, bütün Dikenlidüzü kömür karasına kesmiştir.

Dikenlidüzünden türküler geliyor. Her bucaktan bir oynak türkü geliyor. Çiftçiler çiftleri koşmuşlar, bacaklarını ne çakırdikeni dalıyor, ne bir şey... Rahat...

Mutlak Değirmenoluk köyünde düğün olacaktır. Büyük bir bayram. Durmuş Ali, o töm töm haliyle, bir bacağını ta başının üstüne kadar kaldırıp tek ayağıyla bir acayip oyun oynayacaktır, alem gülecektir. Recep Çavuş duysaydı bu işi sevinirdi. Ne çare ki, şimdi Anavarzanın bükünde yatıyor.

Derken Memedin içine korkuya benzer bir şeyler girdi. Binden fazla köylü! Bu inanılmaz bir iştir. Binden fazla silahlı köylünün ne işi var bu dağlarda? Bu görülmüş iş değil. Bir köy yanmış. Yanmışsa onların neyine gerek? Bir bölük de candarma! Aldırma. Olursa olsun. Yüreğindeki korku silindi, geçti gitti. Şimdi öyle hissediyor ki, bin beş yüz olsun, iki bin olsun. Olsun oğlu olsun. Korku yok. Üzerinde de üç yüzden fazla kurşun var. Hiçbirisini boşa salmayacağından, yaşamakta olduğundan emin olduğu kadar emin.

Sabaha kadar az çok bunları düşündü. Hatçe de hiç aklından çıkmıyordu. Onu da düşündü. Mahpusaneyi düşündü. Yüreği burkuldu. Bu kadar felaketin bir arada, bir insanın başına nasıl gelebileceğine şaştı. Çok az küfrederdi. Hışımla küfretti.

Cabbar uyandığında gün kuşluktu. Gözleri güneşte kamaşarak:

"Beni neden uyandırmadın Memed?" diye sordu.

"Uykum gelmedi."

Cabbar:

"Bir lokma ekmek yiyelim. Sen de uyu."

Memed:

"Olur."

Cabbar çıkını getirdi açtı. Peynirle taze soğan vardı. Peynirle taze soğanı yufkaya sarıp, dürüm yaptılar. Ağır ağır yemeye başladılar. Yemeklerini yedikten sonra, karşıki kayanın altından bir su akıyordu, ona varıp, ağzı aşağı, yere serilircesine yatıp içtiler.

Memed:

"Şuraya, güneşe yatayım," dedi.

Cabbar:

"Yat."

Memed, başını kor komaz gitti. Bir çocuk gibi. Yüzü bir çocuk masumiyetiyle rahattı. Gün gelip tepeye dikilince uyandı.

Terlemişti. Gerindi. Kayanın dibinden kaynayan suda yüzünü yıkadı. Açıldı.

Cabbar:

"Bu Ümmet, bize bir iş etmesin?"

Memed:

"Bir iş etmesin?"

Cabbar:

"Kim bilir?"

Memed:

"Edemez, edemez ama, biz buradan gidelim. Değirmenoluğu tutalım."

Cabbar:

"Pusuya düşersek?.."

Memed:

"Eşkıya pusuya düşmez. Eşkıya pusuya düşürür."

Cabbar:

"Ümmeti bekleyelim."

Memed:

"Bekleyelim. Haber vermeden olmaz."

Bir saat sonraydı ki aşağıda, çalılıkların arasından bir çıtırtı duydular. Kendilerini kayaların ardına attılar. Ses gittikçe büyüyordu. Çıtırtı yaklaştı. Çamın arkasından Ümmet çıktı. Onları tam siper görünce gülümsedi. Memed de gülümsedi.

Ümmet:

"Umudu kestiler," dedi. "Dönüyorlar! Ben de onlara, dün Anavarzanın düzünde vukuat çıkaran eşkıya, bugün Akarcanın dağını tutamaz dedim."

Cabbar:

"İyi söylemişsin Ümmet kardaş," dedi.

Ümmet İnce Memedin elinden tuttu:

"Seni," dedi, "canım kadar sevdim kardaş. İyi yaptın. Senin yoluna çoluğum çocuğum, karım, hepsi kurban."

Cabbar:

"Yaktık. Cayır cayır yaktık," diye övündü.

Ümmet buna karşılık, hiçbir şey söylemedi.

Memed:

"Ümmet kardaş, herkesin ektiği toprak, herkesin olursa nasıl olur?" diye sordu.

Ümmet:

"Çok iyi olur," dedi.

Memed:

"Herkesin çift sürdüğü öküz, kendisinin olursa nasıl olur?"

Ümmet:

"Ondan iyi şey dünyada bulunmaz."

Memed:

"Çakırdikenliği iyice yaktıktan sonra çift koşulursa nasıl olur Ümmet kardaş?"

Ümmet:

"Çok iyi..."

Ümmetin getirdiği ekmek çıkınını Cabbar elinden aldı, beline bağladı.

"Sağlıcakla kal Ümmet," dediler.

Ümmet:

"Başınız daralırsa bana gelin. Sizi kardaşım gibi korurum. Seni çok sevdim Memed," dedi.

Memed:

"Sağ ol."

Önde yürüyen Memed durdu. Cabbar da onun yanına gelince durdu. Memed, sol eliyle Cabbarın silahı tutan elini sıktı. Göz göze geldi. Durup, öylecene bakıştılar.

Memed:

"Kardaş," dedi, "bir seviniyorum, bir seviniyorum ki şu işe..."

Cabbar:

"Ben de..."

17

Karadut köyü Ceyhan ırmağının kıyısına düşer. Ceyhan ırmağı Karadut köyünün önünde ovaya yayılır, genişler, bir göl gibi büyür, durgun görünür. Buralarda, Ceyhan ırmağı on yılda, on beş yılda yatak değiştirir, sağa sola yalpa vurur. Gittiği yerlerde bolca mil bırakır. O yüzdendir ki buralar, Çukurovanın öteki yerlerinden daha verimlidir. Toprağına paha biçilmez.

Ali Safa Beyin son ele geçirdiği çiftlik, Karadutla sınır sınıradır. Çiftliğin topraklarının yarıdan çoğu Ermenilerden kalmadır. Gerisi de Karadut köylülerinden zorla, hileyle alınmadır. Karadut köylüleriyle Ali Safa Bey arasındaki anlaşmazlık yıllardır sürer gider. Biribirlerinin izlerine kurşun sıkarlar. Ali Safa Beyin verimli Karadut topraklarına musallat oluşu, hileyle epey toprağı da ele geçirişi uzun bir hikaye, daha doğrusu bir maceradır. Bu iş, Ali Safa Beyin hilekarlığının, ihtirasının ölçüsüz, engel tanımaz olduğunu gösterir. Bir avuç toprak için Ali Safa Beyin nelere kadir olduğunu da anlamış oluruz.

Sarı Bekir Karadut köyündendi. Köyün tek okuryazar adamıydı da. Kasaba mektebinde okuduğu sıralar, zekasıyla ün salmıştı. Yürekliydi, ataktı, doğruydu. Ağzından yalan namına yalan çıkmamıştı. Uzun boylu, sırım gibiydi. Güleç yüzlü, çocuk gibi saf, temizdi. Bekir, Ali Safa Beyin karşısına dikilen bir engeldi. O olmamış olsaydı Ali Safa Bey Karadut köyünün tarlasının tümünü çiftliğine katabilirdi. Önüne dağ gibi dikildi. Kendi tarlasını, köylüsünün tarlasını savundu. Öteki köylülere hiç benzemiyordu. Köylüler onu çok seviyorlar, dediğinden çıkmıyorlardı. Uzun yıllar, Ali Safa Bey ona hiçbir kötülükte bulunamadı. Köylülerle arasındaki davalar sürüp gidiyordu. Köylü bir türlü alt olmuyordu. Vakta ki... Evet vakta ki...

Çetebaşı Kalaycı Osman, onun amcası oğlu olurdu. İşe yaramazın, serserinin biriydi. Üstelik de Ali Safa Beyin itiydi. Köyde ne olur, ne biterse Ali Safa Beye ulaştırıyordu. Köylü onu hiç sevmiyordu. Zaten çok çok da köyde kalmıyordu Kalaycı. Kalaycılığı da terk eylemiş, Ali Safa Beyin çiftliğine yanaşmıştı. Köylünün hayvanlarını çalıyor, ekinlerine ateş veriyor, her türlü namussuzluğu yapıyordu. Köylünün burasına gelmişti ama, ne yapsınlar, bir yanda Bekir Efendinin hatırı, bir yanda Ali Safa Beyin korkusu... Bir yanda da "ite bulaşma" sakıncası vardı.

Bekir Efendinin düğünü oluyordu. Davullar, zurnalar veryansın ediyordu. Köy dönüyordu. Bütün köy halay çekiyor, türkü söylüyordu. Köydeki her ev, bir düğün eviydi. Bekir Efendisi evleniyordu köyün.

Düğünün son gecesiydi. Düğün evinin önünde üç el silah atıldı. Ortalık karıştı. Bekir Efendi vurulmuştu. Kalaycı vurmuştu. Gelini, eli kınalı kaldı. Kalaycı da karanlığa karışıp soluğu dağlarda aldı.

Kalaycının Sarı Bekir Efendiyi vurmasının türlü sebepleri üstünde duruldu. Ne olursa olsun, durup dururken, Kalaycının Bekir Efendiyi tam düğün gecesi vurması şaşılacak bir işti. Bunu hiç kimse beklemiyordu. Köylüler hep bir ağızdan: "Kör olası, Bekir Efendi gibi adama kıyılır mı?" diyorlardı. "Kör olası..."

Türlü sebepler sayıp döküyorlardı. Kimisi, "Ali Safa Bey teşvik etti, para verdi, vurdurdu Bekir Efendiyi," diyordu. Kimisi, "Kızı seviyordu. Bekir Efendiyle evlenmesini götüremedi de ondan," diyordu. Kimisi, "Serserinin biridir, aklı öyle esmiştir, çekmiştir silahını vuruvermiştir, sırf Kalaycı, Bekir Efendiyi vurdu desinler diye," diyordu. Kimisi de, bunlar Kalaycı Osmanı yakından tanıyanlar, "Çocukluklarından beri Kalaycı Osman, Bekir Efendiyi çekemiyordu. Kalaycının Ali Safa Beye yardım etmesi bile Bekir Efendinin köylüyü tutması yüzündendi... Bekiri bir türlü çekememişti. Evlenmesi, köylünün de Bekiri bu kadar sevmesi, bu işi ona yaptırdı," diyorlardı. Her neyse, gerçekten Kalaycının Bekir Efendiyi vurması için hiçbir sebep yoktu. Yukardaki düşüncelerin hepsi birden Kalaycı için doğru olabilirdi. Kalaycının tıynetinde sayılanların hepsi de vardı.

Bundan sonradır ki Kalaycı, Ali Safa Beyin elinde bir korku, yıldırma silahı kesildi. Dağda ne kadar ipten kazıktan kurtulmuş varsa başına topladı. Bir bela, bir afet gibi, Çukurovadaki Ali Safa Beye karşı gelen fıkaraların başına çullandı. Ali Safa Beyin hasımlarının iflahını kuruttu.

Her şeye karşın, Ali Safa, Bekir Efendi vurulduktan sonra bile Karadut köyünden bir karış toprak alamadı. Kalaycı köye gelemiyordu. Eşkıya değil, her yanı ateş olsa, Karadut köylüsü adam yerine koymuyordu Kalaycıyı. Çekinmiyordu ondan.

Günlerden beri Çukurova çalkalanıyordu. İnce Memed adı, dilden dile dolaşıyordu. Köy yakan, ocaklar söndüren İnce Memed! İnce Memed, Aktozlu köyü yandıktan sonra dillere destan olmuştu. Aktozlu köyünü görmeye gelenin hesabı yoktu. Aktozlunun kadınları, çocukları biribirlerine, onları görmeye gelen yöre köylülerine İnce Memedi anlatıyorlardı: "Dev gibi bir adamdı. Bir kocaman çam kütüğünü ateşleyip eline almış evden eve yakarak dolaşıyordu. Köyün içinde yel gibi dolanıyordu. Yaktığı evlerden birisi sönecek olsa, yetişip ateşi basıyordu. Bir görseydiniz İnce Memedi! Gecenin karanlığında gözlerinden ışıklar saçıyordu. Boyu, bir kavak gibi uzuyor, bir kısalıyordu. Kurşun da geçmiyordu ona. Önüne gelen kurşun sıkıyor, kar ettiremiyordu."

Başka başka köylerde, başka başka biçimlerde, başka başka yorumlarla İnce Memed üstüne hikayeler anlatılıyor babam anlatılıyordu.

Ali Safa Bey, Muallimin Bağında, her zamanki buluştukları mağarada buluşup, Kalaycıya, İnce Memedi ortadan kaldırma önerisini yapınca, Kalaycı buna çok sevindi. Ama sevincini belli etmedi:

"Bu iş zor iş Ali Safa Bey," dedi. "Zor iş. Böyle bir adamla başa çıkılmaz."

Ali Safa Bey:

"Çukurovada İnce Memed adı dillere destan. Vuracaksan böylesini vur da namın dünyayı alsın. Fırsat bu fırsat! İnce Memedi de ortadan kaldırırsan gayri Çukurova bizim demektir."

Kalaycı:

"Zor," dedi.

Ali Safa:

"Korkma," diye omuzuna vurdu. "Epey de ötekinden çıkacak."

Kalaycı:

"Zor ama, bir bakalım. Belki bir yolunu buluruz."

Ali Safa Bey:

"Bulmalısın mutlak. O ne kadar cesur olsa da daha yenidir. Dağların huyunu bilmez. Bir tuzağa düşürürsün, tamam."

Kalaycı:

"Bakalım," dedi.

Ali Safa Beyden ayrılıp arkadaşlarına gelince:

"İş çıktı," dedi. "Epey de yolu var. Kolay da..."

Arkadaşları Kalaycının gözlerine baktılar.

Kalaycı:

"İnce Memed derler biri türedi ya, hani Aktozlu köyünü yakan. Onu ortadan kaldıracağız. Yolu açık. Ne kadar istersen o kadar."

İnce Memedi vurmak Kalaycı çetesi için ekmek yemek, su içmek kadar kolaydı.

Dağa çıktı çıkalı Kalaycının ortadan kaldırdığı çete üçü buluyordu. Sarı Bekir Efendi de içinde, vurduğu adamların sayısının kırkı geçtiği söyleniyordu.

Kalaycı Osman kısa boylu, yeşil, yılan yeşili gibi, yahut da çakıra çalan, bir tuhaf soğuk, ölüm gibi donuk gözlü birisiydi. Seyrek sakalları kirpi oku gibi dik dik, sarı yüzüne çakılmıştı. Geniş omuzlarına bakarak, boynu inceydi. Bir de bütün boynu ateşte kızartılmış gibi kıpkırmızıydı. Cepleri sırma işlemeli mavi şalvar giyiyordu. Sağlı sollu bütün bedeni fişeklerle donatılmıştı. Bacaklarında bile fişeklik bağlıydı. Fişeklikler de işlemeliydi. Ta uzaktan par par ediyordu. Sağlı sollu bir sürü sapı sedef tabancalar, kamalar, hançerler... Göğsünde de bir dürbünü vardı. Aynalı dürbün. Başındaki mor fesinin altında sarı kaküllleri iki kaşın arasına dökülüyordu.

Atılgan değildi, cesur da değildi. Hilekardı. Çarpıştığı, takip ettiği hiçbir insanla yüz yüze çarpışmamış, her zaman arkadan vurmuştu. Onun yaptığı hilekarlık, kurduğu tuzak akla hayale gelmezdi. Ali Safa Beyin aleti gibi görünüyordu. Gerçek-

ten aletiydi. Bir bakıma da Ali Safa Bey ona aletlik ediyordu. Şimdiye kadar candarmayla ancak bir iki kere karşılaşmıştı. Candarma, onun takibine çıktı mıydı, Ali Safa Beyin kurduğu haberci ağı derhal Kalaycıya yetişiyordu. Kalaycı kışları da Ali Safa Beyin evinde, kendisi için yaptırdığı özel odada mükellef bir hayat sürüyordu. Yalnız odada sıkıldığı zamanlar, dağa çıkıyor, çetesinin başına geçiyordu. Çete de çok rahattı. Kar bastırdığı zaman sarp bir dağ köyüne yerleşiyorlar, gelsin kuzu, gitsin kuzu keyif sürüyorlardı. Bunca serbestlik, bunca rahat hep Ali Safa Beyin sayesindeydi. Bu yüzdendir ki Ali Safa Bey, öl desin ölürlerdi.

Kalaycı sordu:

"İçinizde İnce Memedi tanıyan var mı?"

Horali belini bir ağaca dayayıp gözlerini yummuştu. Doğruldu:

"Ben iyi tanırım, Ağa," dedi. "Deli Durdu çetesinde beraberdik."

Kalaycı:

"Yanıma gel öyleyse Horali!" diye çağırdı.

Horali kalktı geldi. Kalaycı onu iki omuzundan tutup salladı:

"De bakalım, nasıl adamdır, bu İnce Memed?"

Horali yutkundu, dudaklarını siler gibi yaptı:

"Şöyle bakarsan hiçbir şeye benzetemezsin. Kısacık, incecik, koca kafalı, büyük gözlü, yirmi yaşında gösteren, hep düşünceli duran bir çocuktur. Onun kurşun attığını görmeyen, bir çatışmada yanında bulunmayan kim olduğunu anlayamaz. Bir nişan atar ki, meteliği vurur. Çeteye geldiği gün –Deli Durduyu bilirsin, ne kadar iyi kurşun attığını da bilirsin– İnce Memed, ondan iyi attıydı. Şimdi artık iğnenin deliğinden geçiriyordur. Çok atiktir. Yörük çadırı kavgasında istese Deli Durduyu, hepimizi vururdu. Vurmadı. O böyle adam olmasaydı, Deli Durdu onun hakaretinin altında kalır mıydı? Deli Durdu korkuyordu ondan..."

Kalaycı:

"Amma da övdün Horali, övdün ha övdün. Seni övücü başı mı tuttu İnce Memed?"

Horali:

"Yok," dedi. "Anlat, dedin İnce Memedi, ben de bildiğimi gördüğümü anlattım. İşte böyle bir adam İnce Memed."

Kalaycı toprağa oturdu. Başını iki eli arasına aldı, düşünmeye başladı.

Bir saat mı, iki saat mı ne geçti, Horaliyi yeniden çağırdı.

"Beni iyi dinle Horali," dedi. "İnce Memed sana güvenir mi?"

Horali:

"Güvenmez."

Kalaycı:

"Niye?"

"Deli Durduya karşı koyduğunda, ben Deli Durdudan taraf çıktım."

"Bundan ne çıkar?"

"Güvenmez. Zaten o hiç kimseye, babasına bile güvenmez. Yanındaki Cabbara bile güvenmez."

Kalaycı:

"De sende," dedi, "dünkü eşkıyayı başımıza Gizik Duran ettin."

Horali:

"Bilirim onu."

Kalaycı:

"Bilmez ol," diye çıkıştı.

Sinirlendiği zaman burnunu karıştırır, burnundaki kılları çekerdi. Gene öyle yapıyordu.

"Sen demek istiyorsun ki, İnce Memed ne tuzağa düşer, ne vurulur?"

Horali:

"Öyle demek istemedim. Tuzağa düşmez adam olmaz. Ne de olsa İnce Memed, daha acemidir. Tuzağın biçimine bakar."

Kalaycı:

"Sana güvenirim Horali," dedi. "Sen her işin üstesinden gelirsin. Senin gibi de tecrübeli eşkıya kalmadı dağlarda. Bunu sana havale edeceğim."

Horali:

"Et ama Ağa, onlar iki kişi."

Kalaycı:

"Öteki kim?" diye sordu.

"Uzun Cabbar."

Kalaycı:

"Allah için Uzun Cabbar, temiz çocuk. Babayiğit çocuk."

Horali:

"Ne gelir elden? O da onunla gidecek."

Kalaycı:

"Gitsin," dedi.

Sonra birden:

"Bana bak Horali kardaş," dedi, "onun bulunduğu yeri buluruz. Sen gidersin onu bizim çeteye davet edersin. Bu olmazsa başka bir çaresine bakarız."

Horali:

"Belki davete gelir de bu işi kolayca hallederiz. Belki gelir. Tuzağı muzağı akıl etmez o."

Kalaycı:

"Tamam mı?"

Horali:

"Tamam."

Kalaycı:

"Yerini çabuk bulabilir miyiz ola? Belli bir yeri var mı?"

Horali:

"Daha yeni fıkaracık," diye gülümsedi. "Nereden yeri olsun! Ama bulması kolay. Ben onu bulurum."

18

Günlerdir kaça saklana, aç yol yürümüşlerdi. Ormanlıklı, kayalıklı dağlar aşmışlardı. Yorgunluktan ölüyorlardı. İkisi de sırtlarındaki cephane yükünün altında iki büklümdü. Elleri de titriyordu. Üşümüş gibi.

Karanlık, kapkara çökmüştü. Yıldızlar seyrekti. İpileşiyordu. Yıldızlar sabaha karşı üşürler. Sabah yaklaşıyordu.

Gürültü birdenbire patlayınca Cabbar irkildi:

"Ne o?" diye şaşkınlıkla sordu.

Memed:

"Suyun gözü," dedi. "Hani ilk geldiğimizde..."

Cabbar:

"Bildim," diye karşılık verdi. "Öyleyse azıcık oturalım başında."

Memed:

"Olmaz."

Bütün yorulmasına, bitmesine bakmayarak birazıcık olsun bir yerde durmuyor, ha bire yol alıyordu.

Soluk soluğa:

"Ne var yani Cabbar kardaş," dedi, "işte geldik." Bir nefes alıyor, duruyor, sonra başlıyordu. "Ne var yani. Köye gidince dinleniriz. Köye şafak atmadan girmek gerek. Yaaa Cabbar kardaş. Bu kadar yol yürüdük de... Şimdicik varırız köye. Öyle değil mi Cabbar kardaş?"

Cabbar:

"Aldırma," dedi.

Bunun üstüne Memed de bir daha konuşmadı. Köye yaklaştıkça daha hızlı yürüyordu. Cabbar da arkasından yetişmek için var gücünü harcıyordu.

Şafağın yerinde iğne iğne ışıklar belirirken, köye girdiler. Birkaç köpek gürültüyle onları karşıladı. Memed, oralı bile olmadı. Bütün hızıyla dimdik yürüyordu. Durmuş Alinin evine geldi:

"Durmuş Ali Emmi! Durmuş Ali Emmi."

Durmuş Ali hemen karşılık verdi:

"Sen misin İnce Memedim?"

"Benim."

"Geliyorum İnce Memedim. Hoş geldin yavrum. O gavuru niceyledin? Duyduk ki Aktozlu köyünü yakmışsın. O gavur da içinde çatır çatır yanmış."

Kapı açılınca Memed heyecanla sordu:

"Kim getirdi bu haberi size? Köylü hep duydu mu?"

Durmuş Ali:

"Hepiciğimiz duyduk yavru. Eline sağlık. Hepiciğimiz sevindik. Ölüme sevinilmez ya, hak etti. Avradı bile sevindi. Ettiğini buldu, dedi. Bir damla yaş bile dökmedi. Gelin içeri yavrularım."

Birden, kendine geldi. Merakla sordu:

"Öteki arkadaşınızı, hani ihtiyarı nettiniz?"

Memed, içini çekerek:

"Sorma!.."

Durmuş Ali:

"Allah rahmet eylesin. Ben size şimdi ocağı yakarım. Açsınız herhalde."

Memed, sorusunu unutmamıştı:

"Durmuş Ali Emmi," dedi, "kim getirdi size bu haberi?"

Durmuş Ali:

"Duydun mu yavru?" diye sordu. "Duydun mu olan işleri, Topal Ali o gavurun adamı olmuş. İşte o söyledi. Köy yanarken, o da buraya geliyormuş. Durmuş köyün dışında yangını seyretmiş. Köy yanınca içine girmiş. Bir içerden Abdinin kemiklerini çıkarmışlar. Kemiklerinin bile çoğu yanmış."

Memed:

"Demek Topal Ali onun adamı olmuş?"

Durmuş Ali, ocaktaki közlerin üstündeki külü açarken:

"Öyle yavrum," diye kahırla söylendi. "İnsanoğlu bu. Çiğ süt emmiş."

Memed güldü.

Durmuş Ali:

"İnanmadın mı?" diye gözlerinin içine baktı.

Memed:

"Emmi," dedi, "sen de ne çabuk unutuyorsun."

Durmuş Ali:

"İhtiyarlık çökünce başa..." dedi.

Memed:

"Aldırma. Mesele değil," diye omuzlarını okşadı onun. Ocağın başına da oturdu. Cabbar da oturdu arkasından.

Durmuş Ali, üfüre üfüre ocaktaki ateşi parlattı.

"Eee?" dedi gülerek. "Daha ne var ne yok?"

Memed:

"Hiç," dedi.

Az sonra sabahın ışıkları pencereden sızmaya, yavaş yavaş ortalık ağarmaya başladı.

Durmuşun yaşlı karısı Memedin yöresinde dört dönüyor:

"Çatır çatır mı?" diye soruyordu. "De bakalım Memedim, çatır çatır mı? Ne iyi ettin şunu! Çatır çatır öyle mi?"

Ocaktaki çorbayı indiriyor, yağı kızdırıp cızırtıyla üstüne döküyor. Evin içini bir yağ kokusudur alıyor.

"Çatır çatır ha? Kemikleri de yanmış diyorlar. Yansın. Aktozlu köyü kül olmuş, diyorlar. Kül olsun."

Sofrayı getirdi ortaya attı, çorbayı da büyük bir sahana doldurdu, sofranın ortasına koydu. Ama ağzı hiç durmuyor, ha bire söyleniyordu:

"Çatır çatır ha? Çatır çatır?"

Bir zaman, Memedin elinde kaşık kalakaldı. Ne çorbaya daldırabiliyor, ne de yere koyuyordu. Öylecene, tutup duruyordu. Cabbar bunu az sonra fark etti. Cabbarla göz göze geldiler. Ortalıkta derin bir sessizlik oldu.

Durmuş Ali de durdu, bunların hallerine merakla bakmaya başladı. Neden sonradır ki, Memed hızla kaşığını çorbaya daldırıp, çabuk çabuk içmeye başladı. Gözlerine iğne ucu pırıltısı geldi oturdu. Keskin. Mest olmuştu. Başı dönüyordu. Sarı pırıltılar içinde şavkıyor, dönüyor. Çakırdikenlikte dağ gibi ateş yuvarlanıyor ha yuvarlanıyor. Yuvarlanıyordu...

Başını kaldırdı, dimdik durdu. Esmer yüzü, gözleri ışığa batmıştı:

"Sana bir şey söyleyeceğim Durmuş Ali Emmi," dedi.

Durmuş Ali, onun bu tavrına bir anlam veremedi, bomboş gözlerle bakarak sordu:

"Ne söyleyeceksin oğul?" dedi. "Sor!"

Memed, sesi titreyerek:

"O gavur öldü gayri," dedi sustu.

Sofrayı ortadan kaldırdılar. Ateşi ölçerdiler, yaktılar. Durmuş Ali iki kere dışarı çıktı, geri geldi. Evin çocukları ötede durmuşlar, kocaman kocaman açılmış gözlerle Memede bakıyorlardı.

Durmuş Ali, daha öldü gayrinin sonunu bekliyordu. Memed, "öldü gayri," derken öyle bir hal takınmıştı ki, çok önemli bir şeyler söyleyeceği apaçık gürünüyordu.

Durmuş Ali dayanamadı:

"Öldü gayri?" diye sordu.

Memed ağır ağır:

"Bir fikrim var," diye başladı. "Bilmem sen ne dersin bu işe?" Gene sustu. Sonra çabuk çabuk konuştu:

"Bu köyün, öteki dört köyün, tarlasını, tarlasının hepsini. Kim ne kadar... Ne kadar ekiyorsa. Hepsini... Ektiği kadar... Gerisini siz bilirsiniz. İşte böyle. Silahım elimde beklerim. Çakırdikenliğe de ateş..."

Durmuş Ali:

"Bre Memed," diye sözünü kesti. "Gözünü sevdiğim oğlum, yavaş konuş azıcık. Bir şey anlamadım."

Memed, heyecanını dizginledi:

"Demem odur ki Emmi, bu topraklar o gavurun babasının malı değil."

Durmuş Ali düşündü. Alnını kaşıdı.

Memed:

"Bu topraklar herkesindir... Toprağı o gavur yaratmadı. Beş köy köle gibi ona çalışır. Çukurovada Ağa da yok, bir şey de yok. Hasan Onbaşıyı bir dinleseydin!.."

Durmuş Ali:

"Bu topraklar da herkesindi eskiden. Bu gavurun babası çıkmadan. Allem etti kallem etti, toprakları elimizden aldı.

Ondan evvel herkes canının istediği yeri canının istediği gibi ekerdi."

Memed:

"İşte," diye parladı. "İşte gene öyle olacak. Tam öyle olacak."

Durmuş Ali, gene başını önüne eğdi, düşüncelere daldı.

"Gene öyle olacak. Tam öyle. Ne düşündün Emmi?

Durmuş Ali:

"Keşki öyle olsa," diye mırıldandı. Gözlerine yaş dolmuştu.

Memed:

"Olacak. Senden bir isteğim var. Beş köyün aklı yetenine haber gönderecek, buraya çağıracaksın. Konuşup, tarlaları dağıtacağım. Kölelikten kulluktan kurtulacaklar. Herkesin ektiği herkesin. Ellerindeki öküzler de kendilerinin olacak..."

Durmuş Ali:

"Keşkiii!.." diye bağırdı. "Keşki."

Memed:

"Sen haber gönder, gelsinler..."

Durmuş Alinin karısı, belini damın orta direğine dayamış, olanı biteni seyrederek ip eğiriyordu. Elinden kirmen düştü. Elleri yanlarına sarktı. Kendisini toparlayıp Memedin üstüne atıldı.

İs tutmuş duvara bir örümcek ağını germişti. Geziniyordu.

"Kurban olduğum yavrum bu doğru mu? Bunu yapacak mısın?" diye ellerini öpmeye başladı. "Yarısını, üçte ikisini kimseye vermeyeceğiz ha?"

Memed:

"Kulluk bitti," diye berkiştirdi. "Ölünceye kadar bu toprakları bekleyeceğim. Elimde silah. Ondan sonrasına da..."

Kadın:

"Öküzler?"

Memed:

"Onlar da..."

Kadın, Memedin ellerini bırakıp, duvarın karanlıkça yerine çekildi. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Ağladıkça ağlıyordu.

Durmuş Ali dışarı çıktı. Yüreği ikircikliydi. Geri girdi. Memede baktı. Yüzü, ona kaya gibi sert geldi:

"Kimleri çağırmalıyım oğul?" diye sordu.

Memed, başını kaldırmadan:

"Kimin aklı yeter olduğunu sanıyorsan..."

Durmuş Ali:

"Olur..."

Pancar Hösüğün evine gitti. Meseleyi ona açtı. Pancar, Durmuş Aliye hiçbir şey söylemedi. O da ikirciklendi. Sonra köyde ne kadar adam varsa teker teker dolaşıp, meseleyi anlattılar. Kimi sevindi birdenbire, sonra düşündü. Bütün köy ikircikliydi. Köylülerin bu olmaz işe inanası gelmiyordu.

Evlerin önünde çocuklu, kadınlı erkekli insanlar birikiyordu. İnsanlar, birikiyorlar, konuşmuyorlardı. Yalnız, korka korka biribirlerinin gözlerinin içine bakıyorlardı. Telaşlı insan kalabalığı, büyük bir sessizlik içinde, o evden o eve umutla taşınıyordu.

Kalabalık bir zaman, sessiz sessiz köyün içinde çalkandı durdu. Sonra Durmuş Alilerin kapısına geldi dayandı. Kıpırdamadan beklediler. Süt çocukları bile seslerini kesmişlerdi.

Memed, dışardan bir sürü ayak sesi duydu. Durmuş Alinin karısına sordu:

"Dışarda ne oluyor ana?"

Kadın gözyaşlarını silerek:

"Köylü hep toplanmış, kapıya gözlerini dikmişler. Bilmem."

Sonra dışarı çıktı. Bütün gözler onun üstüne dikildi. Bakışların altında ezildi. Kıvrandı. Sinirlendi:

"Ne istiyorsunuz?" diye bağırdı. "Ne toplandınız böyle?"

Kalabalıktan ses çıkmadı.

"Ne susuyorsunuz?"

En ufak bir kıpırtı bile olmadı.

"İnce Memedi görmek istiyorsanız, içerde."

Gene hiç kimse istifini bozmadı.

"Kör olasıcalar, ne duruyorsunuz böyle? Ha ne duruyorsunuz? Her evden bir ölü çıkmış gibi yaslı. Kör olasıcalar. Şunlara bakın! Şunlar da erkek!" Kadınlara döndü: "Siz de bunları erkek diye koynunuza alıp yatıyorsunuz ha! Vay vay sizin avratlığınıza. Bu sümsükleri ha! Ne duruyorsunuz böyle taş kesilmiş? Oynayın, gülün, düğün yapın."

Kalabalık taş gibi donmuştu.

"Allah belanızı versin. Duymadınız mı? İnce Memed Abdi Ağayı çatır çatır..."

Kalabalık usuldan bir dalgalandı.

"Çatır çatır... Aktozlu köyünü de baştan ayağa çatır çatır... Duymadınız mı? Dün de geldi bize. Şimdi içerde. Duymadınız mı? Gayri çalışıp çalışıp Abdi Ağaya vermek yok. Tarlalar da bizim. Cayır cayır... Öküzler de bizim... Cayır cayır. Aktozlu köyü de çatır çatır."

Kalabalık dalgalandı. Önce mırıltı halinde bir ses, kalabalığı baştan aşağı dolaştı. Mırıltı yükseldi, her ağızdan bir ses çıkmaya başladı. Köyü inanılmaz bir gürültüdür doldurdu. Köpekler havlıyor, horozlar ötüşüyorlar, tavuklar bütün telaşlarıyla oradan oraya kaçışıyorlardı. Çocuklar ağlaşıyorlardı. Ahırda eşekler anırıyor, atlar kişniyordu. Değirmenoluk köyü, Değirmenoluk oldu olalı böyle gürültüyü hiçbir zaman duymamıştır.

Az sonra köy, toz dumana karıştı. Köyün üstünü büyük bir toz bulutu kapladı.

Sonra birden köyün ortasından sevinç çığlıkları gelmeye başladı.

Davul zurna başladı. Türküler başladı.

"Bizim İnce Memedimiz."

"Bizim İnce Memedimiz."

"Onun böyle bir adam olacağı çocukluğundan belliydi zaten."

"Belliydi."

"Öküzler de bizim."

"Herkes ektiği tarlayı, istediği gibi ekecek. Üçte ikisini vermek yok gayri."

"Aç kalmak yok gayri, kış ortasında."

"İt gibi yalvarmak yok."

"Bizim İnce Memedimiz."

"İnekleri satmak yok."

"Zulüm yok."

"Herkes istediği yere gider."

"Herkes evine misafir bile alır."

"Dilediği..."

"Herkes kendi başına buyruk."
"Bizim İnce Memedimiz."
"Çatır da çatır."
"Çukurova korkusundan tir tir titriyor."
"Bizim İnce Memedimiz."
"Çatır da çatır."
"Hatçe hapisten çıkacak."
"Beş köy bir düğün kuracak."
"Bizim İnce Memedimiz."
"Memedin düğününü beş köy yapacak."

İki gün, iki gece davullar zurnalar durmadan çaldı. Öteki dört köy şenlik içindeydi. Koygun koygun davul sesleri geliyordu oralardan da. Geceleri bütün Dikenlidüzü ışık içinde kalıyordu. Çılgın bir neşe taşa toprağa, suya, ağaca işliyordu.

Beş köyün ileri gelenleri Durmuş Alinin evinde, Memedin yanındaydı. Bazan şüpheyle, bazan korkuyla, bazan minnetle, bazan da sevgiyle Memede bakıyorlardı.

İkinci günün akşamı Memed onlara bir öneride bulundu:

"Ağalar," dedi, "emmiler, kiminiz çift koştu şimdi, kiminiz de koştu koşacak. Sizden bir dileğim var."

Hep bir ağızdan:

"Dileğin baş üstüne İnce Memedimiz," dediler.

Memed, sözünü sürdürdü:

"Tarlayı sürmeden önce çakırdikenini yakmayı neden akıl etmediniz?"

Birkaç kişi:

"Düşünmedik."

"Yaktıktan sonra sürmek daha iyi olmaz mı?"

"Olur," diye karşılık verdiler.

Memed, ağır ağır ayağa kalktı. Bütün başlar da onunla birlikte yukarı kalktı.

"Çakırdikenliğe ateş vereceğiz. Ondan sonradır ki çift koşulacak."

Tüfeğini, fişeklerini tekmil kuşanıp dışarıya çıktı. Arkasından köylüler de çıktılar.

Kel Mıstık:

"Çakırdikenliğe," diye bağırdı. "Davul zurna çakırdikenliğe..."

Durmuş Ali:

"Öküzlerin ayaklarını, çiftçilerin ayaklarını çakırdikeni kapmayacak gayri."

Memed, ağır, temkinli, köyün dışına doğru yürüyordu. Başı dimdik, gözleri yarı kapalıydı. Arkasından Cabbar, onun arkasından da köylüler geliyordu. Kadınlar, çocuklar onu görmeye damların başına çıkmışlardı. Davul zurna da susmuştu. Ortalıkta çık yoktu.

Köyü çıktılar. Çakırdikenliğin içine daldılar. Güz yelleri efil efil dağlardan Dikenlidüzüne iniyordu. İnce Memed, ortada durdu. Öylece durdu kaldı. Köylüler onun küçük bir kımıldanışını bekliyorlardı. Memed başını arkaya çevirdi. Arkasındaki köylüler bir şey bekliyorlardı. Ondan bir kıpırtı.

Önünde, sütbeyaz olmuş çakırdikenlik uzanıyordu. Dikenlidüzüne kar yağmış gibi, sütbeyaz. Çıtırtılar geliyordu. Dikenlerin bedenlerine yapışmış, o küçücük sümüklüböcekler, dikenlerin dallarını, bedenlerini toprağa doğru eğiyorlardı.

"Cabbar!" diye çok hafif seslendi.

Cabbar çakırdikenleri yararak yanına geldi:

"Söyle kardaş."

Memed:

"Ben çift sürerken de, çakırdikenliğe ateş verip, öyle çift koşsalardı, ne olurdu yani?"

Cabbar gülümsedi.

Bu sırada, arkadaki kalabalık karıştı. Birkaç kişi çakırdikenleri biçip ortaya yığmaya başladı. Buna ötekiler de katıldılar. Az sonra, çakırdikeninden büyük bir öbek meydana geldi. Küçük bir tepe kadar. Öbek gittikçe büyüyordu. Ortaya atılan Durmuş Ali:

"Yeterin," diye heyecanla bağırdı. Cebinden bir parça çıra çıkardı yaktı. Kurumuş çakırdikeni öbeğine soktu. Öbek yavaştan tutuştu. Sonra, bütün öbek yalımlar arasında kaldı. Yalımlar esen yelle savruluyordu. Köylüler yalımları savrulan öbeğin uzağına çekildiler, yarım halka oldular. Bakmaya başladılar. Ateş öbekten düzlüğe atladı. Türküler, bağrışmalar,

coşkun bir sevinç düzlüğe yayıldı. Ateşle birlikte dolanmaya başladı. Halaylar çekiliyor, oyunlar oynanıyordu. Cabbar havaya ateş ediyordu.

Memed, gün batıncaya kadar susup çakırdikenliğin içinde bekledi.

Rüzgar büyük bir yığın halindeki ateşi önüne katmış doludizgin, ovada ha babam döndürüyordu. Ateş yığınının geçtiği yerler kapkara kömüre kesiyordu. Ateş güneşle birlikte günbatıya doğru uçuyordu. Yanan çakırdikeninden çığlıklar geliyordu. Ateşin önünde kuş gibi ötüyordu dikenlik.

Gene aynı ağırlıkla Memed, köye doğru yürüdü. Yeşilli, kırmızılı, mavili, renk renk giyinmiş kadınlar, çocuklar, çakırdikenliğe toplanmış eğleniyorlardı. Onlar da Memedin arkasından köye yürüdüler.

O gece sabaha kadar, bütün gece ateş Dikenlidüzünde Kınalıtepeden Yıldıztepesine, suyun gözünden Kabaağaca, öteki köylere, ta aşağılara, Çürükçınara kadar dolandı durdu. Koca bir aydınlık düzlüğü yalıyordu. Sonra Alidağın tepesinde bir top ateş gözüktü. Kocaman bir top ateş. Kuyrukyıldızı gibi dönen, kıvılcımlar saçan bir top ateş... Alidağın tepesi gün vurmuş gibi ağarıverdi. Apaydınlık. Köylüler bu işe şaştılar. Memed de şaştı. Orada, Alidağın tepesinde ilk olarak bir ateş görüyorlardı.

Bu sırada, Hatçenin üstüne tanıklık edenlerin yedisi de gelip Memedin karşısında durdular. Konuşmadılar.

Memed:

"Söylen," dedi.

"Biz ettik..." dediler.

Memed anladı:

"Oldu."

"Zorlan İnce Memedimiz."

Memed:

"Biliyorum."

Gözleri yaşarmış yedi kişi boyunları bükük, önünden sessizce çekildiler.

Gene sabaha kadar sevinçten, heyecandan, kederden, Memedin gözüne uyku girmedi. Keder Hatçenin kederiydi.

Değirmenoluk köyünün üstüne geniş, apaydınlık, taze, tertemiz, tüy gibi yeyni, ak bir gün açıldı. Değirmenoluk, pırıl pırıl bir düşün içindeydi. Ağaçlar, bir aydınlık içinde dönüyorlardı. Çakırdikeni daha yanıyordu. Ak ova, baştan ayağa karaya kesmişti.

"Yoldan Topal Ali geliyor," diye bir haber geldi. Memed, merakla bekledi. Topal Ali, topal ayağını yorgun yorgun sürükleyerek geldi, dikildi.

Memed gülümseyerek:

"Gel Ali Ağa, gel!" diye yanına yaklaştı, elini tuttu. Sevgiyle elinin üstünü okşadı.

Terlemişti. Kesik kesik soluyordu. Konuşmadı. Öyle yan yana kaldılar. Teri soğudu. Yüzü soluk, sapsarı, kırış kırıştı. Birkaç gün içinde belki on beş yıllık yaşlanmıştı.

Memed dayanamadı:

"Neden böylesin bre Ali Ağa?" diye sordu. "Çok durgunsun."

Topal Ali bitkin:

"Hiç sorma."

Memed, bu "hiç sorma"nın altında bir şeyler olduğunu sezdi. Öyle bezgin, öyle dertli, öyle içten içe bir öfkeyle söyledi ki...

Memedin kocaman gözleri biraz daha kocamanlaşarak:

"Bir kötü haber, bir şey mi var?" diye sordu.

Ali, biraz daha solarak, elleri titreyerek:

"Hiç sorma," dedi. "Hiç sorma."

Beni korkutma Ali Ağa!"

Ali:

"Olan oldu. Benim yüreğime iniyordu," diye inledi.

Memed, ona doğru uzanarak:

"Söyle!"

Ali:

"Gavur dinli..." dedi. "O..."

Memed:

"Eeee?"

Ali:

"Kurtulmuş!"

Memed:

"Neee!"

Yıldırım çarpmış gibi oldu. Sallandı. Gözleri karardı. Sonra kaskatı kesilip kaldı.

Ali:

"Ben onunla konuştum. Şimdi kasabada ev tuttu. Oraya yerleşecek. Beni de gönderdi."

Cabbar, Memedin bu halini görünce korktu:

"Aldırma Memed kardaş," diye onu teselliye çalıştı. "Elimizden kurtuluş yok. Kurtulamaz. Bugün değilse yarın..."

Durmuş Alinin karısı bir çığlık attı. Damın karanlığına gitti. Dövünmeye başladı:

"Vay dertli başım vay! Bu da mı geliciydi başıma! Vay vay! Vay vay vay!"

Cabbar:

"Ne dövünüp duruyorsun bre teyze? Nasıl olsa, o bir daha bu köye ayak basamayacak. Tarlalar sizin, öküzler de. Biz sağ oldukça..."

"Vay vay! Vay vay vay!"

Az sonra işi bütün köy duydu. Bunun üstüne köyün sokaklarında hiçbir insan kalmadı. Evlere çekildiler. Gürültü birdenbire durdu. Köy ıpıssız oldu. Köpekler havlamayı, horozlar ötmeyi kestiler. Sanki köyde bir tek canlı bile yoktu. Biraz önceki büyük gürültü, büyük sevinçle birlikte sanki bütün köy, bütün canlısıyla başını almış başka bir diyara göç etmişti. Siniler sinek kalmamıştı.

Bu sessizlik aynı minval üzere, ta ikindine kadar sürdü. Durmuş Ali çökmüş, başını ihtiyar omuzları arasına gömmüştü. Kadının da avurdu avurduna geçmiş, bir köşeciğe büzülmüştü. Memed başını tüfeğine dayayıp oturmuştu. Düşünüyordu. Alnı kırışık içinde kalmıştı.

İkindine doğru köyde hafif bir canlılık görüldü. Önce bir horoz gübreliğin üstüne çıktı, kanatlarını çırparak öttü. Horozun yeşil, kırmızı, mor tüyleri yağlı yağlı ışıldıyordu. Sonra köpekler havlamaya başladı. Arkasından insanlar da evlerinden çıktılar. Oraya buraya birikişmeye başladılar. Bir homurtu boydan boya köyü dolandı:

"Adam olmuş da..."

"Adam olmuş da dağın İnce Memedi."

"Sefil İbrahimin oğlu."

"Adam olmuş da Abdi Ağamızın tarlasını dağıtıyor."

"Boyuna bak, boyuna şunun."

"Gören yedi yaşında çocuk sanır."

"Sümsük."

"Tüfeği bile götüremiyor."

"Eşkıya olmuş da..."

"Eşkıya olmuş da köy yakıyor."

"Eşkıya olmuş da babasının malı gibi..."

"Babasının malı gibi bizim Ağamızın tarlasını, öküzlerini dağıtıveriyor."

"Adam olmuş da..."

"Ağamızın kapısında yallanırdı it gibi."

"Daha düne kadar."

"Sefil İbrahimin savsak oğlu..."

"Çalımından da yanından geçilmez."

"Savsak domuz."

"Elin kızı da onun yüzünden çürür."

"Çürür mahpusanelerde..."

"Hatçe çürür."

"Bak hele bak!"

"Çakırdikenliği de yaktırdı! Çift sürenlerin ayaklarını diken yemesin!"

"İncinmesinler!"

"Bak hele bak!"

"Gelmiş köye, Abdiyi öldürdüm deyi kabarır."

"Ağamızı..."

"Ağamız onun gibi yüz tane iti bir kurşuna dizer."

"Bizim Ağamız."

Sonra büyük bir kalabalık halinde köylü, Abdi ağanın avlusuna doldu. Abdi Ağanın karılarını, çocuklarını kutladılar.

Homurtu, gece yarısına kadar sürdü. Köyün yarısından çoğu Memedi tutuyordu. Abdi Ağanın ölmemesine yanıyorlardı. Onlar, evlerinden dışarı çıkmamışlardı. Durmuş Ali ölü gibiydi. Durmuş Alinin karısı hastalanmış, yatağa düşmüştü. Ağzını bıçaklar açmıyordu. Memedin de ağzını bıçaklar açmıyor-

du. Yalnız Cabbar ortaya düşmüş, ha bire konuşuyordu, köylüleri kandırmaya çalışıyordu.

"Abdi Ağa bu köye bir daha ayak basamaz. Onun için korkmayın. Yakında nasıl olsa ölecek. Mutlak ölecek. Vallahi de ölecek, billahi de ölecek. Ölecek. Böyle olmayın. Ölecek dedim, ölecek."

Kimse dinlemiyordu.

Daha gün doğmadan Durmuş Alinin evinden çıktılar. Memed başını yerden kaldıramıyordu. Başı göğsüne, cansızcasına sarkmıştı. Düşecekmiş gibi. Cabbar da yanında aynı sessizlikle ağır ağır yürüyordu. Köyü çıkarken bir iki köpek onlara ürdü. Memed duymadı bile. Cabbar köpekleri taşladı.

Çakırdikenlik yanıp bitmişti. Yarılmış toprak kapkara küllerle örtülüydü. Memed, ovanın ortasında dikildi kaldı. Cabbar da ona bir şey söylemeye cesaret edemedi. Bekledi bekledi. Memed yürümedi. O da vardı bir taşın üstüne, tüfeğini kucağına alıp oturdu. Gün doğdu. Memed, daha dimdikti. Kıpırdamıyordu. Gölgesi köyün üstüne doğru uzamıştı. Gün kuşluk oldu, Memed gene kıpırdamadı. Cabbar artık dayanamadı, vardı Memedi dürttü:

"Ne oldun bre Memed kardaş," diye sordu. Memed birden ayıktı. Gözlerini uykudan uyanırcasına kırpıştırdı.

Cabbar:

"Aldırma Memed kardaşım," dedi. "İnsanoğlu çiğ süt emmiştir. Onu da nasıl olsa..."

Memed, dişlerini sıkarak:

"Nasıl olsa..." diye bıçak gibi keskin söyledi.

Sonra, uçsuz bucaksız yanmış ovanın ötelerine baktı.

19

Mersinlerin koyu yeşilleri, insana koyu, sarhoş edici, ama delicesine sarhoş edici bir içkiyi anımsatır. Sülemiş tepesi sırtları yerde göceklenmiş, pençe pençe toprağa yapışmış mersinlerle doludur. Keçi yollarından geçenler keskin, ağır bir koku duyarlar. Koku ağırlık, tembellik verir.

Sülemiş tepesinin alt yanı düzlüktür. Bir tane ufacık taş bile bulunmaz. Kum gibi ince, yumuşak toprağı vardır. Buraya bir uçtan bir uca nar ekilmiştir. Kimse bilmez ne zaman ekilmiştir. Al çiçekler açarlar. Buraya Narlı Bahçe derler. Al çiçeklerden bir örtüyle örtünür. Çiçeklere arılar çokuşur.

Narlı bahçenin alt yanından Savrun çayı akar. Savrun çayı yukarılarda, yani Toroslarda, oluktan akarcasına fışkırır. Ufacıktır. Burada durgundur. Ovaya bir göl gibi yayılmıştır. Ayak bileklerine kadar bile çıkmaz. Cipil cipil... Yayılan su, ortasında birçok irili ufaklı adacıklar bırakmıştır. Milli, kumlu adacıklar... Bu adacıkların çoğu büklüktür... Bükler sıktır. Duvar gibi... Adacıkların bir kısmı da yarı çıplaktır. Üzerlerinde ılık ılık kokan hayıt, bir de iğneyapraklı, mor gövdeli ılgın bulunur. Yalnız yalnız salınır dururlar. Su kıyılarında ağın ağaçları da kocaman, pembe çiçeklerini açarlar.

Yıllardan beridir, en büyük adalardan biri olan Bostancık adasına kavun karpuz ekilir. Burayı Kürt Memo büyük tarlaları olan bir ağadan kiraya almıştır. Çukurovanın en iri kavunları, karpuzları Memonun Bostancığında yetişir.

Bostanın bekçisi Horalidir. Yıllardır Bostancık adasının kavunlarını, karpuzlarını bekler. Çardağın dört bir yanı karpuz kabuklarıyla dolar. Kabukların üstü arı oğul verir gibidir. O kadar çoktur ki arılar, kabuklar, üzerine konan arıdan gözükmez

olur. Arılar da türlü türlüdür, balarıları, kara arılar, boncuklu arılar. Arıların rengi, parlayıp, güneşte yeşile döner. Çardağın yöresinin böyle kabuklarla dolu olması, Horalinin cömert gönüllü olduğunu gösterir. Çok cömert bir adamdı. Bostancığa kim gelse kavun, karpuz ikram ederdi. Bostancığa uğrayan kavun karpuz yemeden geri dönemezdi.

Bu Horali nereden gelmişti, belli değildi. Bostancığa yakışıyordu. Ilgınlar nasıl yadırgamadan Bostancıkta duruyorsa, Horali de öyle duruyordu.

Horali Bostancığı sever miydi sevmez miydi belli değildi. Hiç de belli etmezdi. Bostancıkta biten ılgın sever mi sevmez mi yerini, belli değildir. Horali de öyle.

Bostancıktan geçimini iyiden iyiye sağlardı. Geçimden gayri, hoş tarafları da vardı Bostancığın. Yaz geceleri sıcaktan terlerken, onun çadırının altından küçük çığıltılarla Savrun çayı akardı. Ay ışığında çakıltaşları parlardı.

Bir bahar günü de bostan dikmeye geldiler Bostancığa. Ne görsünler! Bostancık yerinde yok. Yerinden su akıyor. Seller almış götürmüş Bostancığı. Bundan sonra Horali bir iki yıl ortadan kayboldu... O zamanlar eşkıyalık moda gibi bir şeydi. Önüne gelen, karısına kızan, bir tüfek bulup dağa çıkıyordu. Sonra birdenbire duyuldu ki, Horali eşkıyalara karışmış! Duyanın parmağı ağzında kaldı.

İşte bu Horali, o Horalidir.

Horali, İnce Memedi tuzağa düşürmek için fellik fellik arıyordu. Ama bir şeyden rahatsız. Yüreğinin gizlisinde bir sızı var. Sebebini bilmiyor.

Önce Değirmenoluklulardan sordu. "Mekanı Alidağı," dediler. Horali birkaç gün Alidağında dolandı durdu. Bulamadı. Deliye döndü. Dikenliğin düzünden yukarılara, Mazılığın düzüne çıktı. Gene bulamadı. Kime, hangi köylüye sorduysa, önce alık alık yüzüne bakıyorlar, sonra:

"İnce Memed mi?" diye soruyorlardı. "İnce Memed mi? Biz onu ne gördük, ne de biliriz."

İnce Memedin adını duymadık, ona sevgi bağlamadık insan kalmamıştı dağ köylüklerinde. O sebepten yerini bilseler bile, kimse haber vermiyordu. Vermezler de. Bu, ta eskiden

beri gelenekti. Sevilen eşkıyanın yerini hiçbir kimse kolay kolay bulamazdı.

Ama Horali umudunu kesmedi. O dağ senin, bu dağ benim. Ara babam ara! Sonraları bir de usul bulmuştu. Önüne gelene:

"Ben İnce Memedin çetesindenim," diyordu. "İnce Memedin... Köy yandıktan sonra yitirdim onları..."

Bu usul yavaş yavaş söktü. Horali Memedin asıl yerini öğrendi. Memed Savrun köyündeydi. Orayı yurt edinmişti.

Bazı bazı köyde kalıyor, orada geceliyordu. Bazı da Savrun gözünün çamlıklarında...

Savrun gözü küçük küçük eşkıyalar, soyguncularla doluydu. Onlara hiç karışmıyordu. Karışmadığı gibi, hiçbiriyle de konuşmuyordu. Böyle davranması, ona karşı eşkıyaların kinini, hasedini çoğaltıyordu. Gene bu yüzdendir ki, ondan korkuyorlardı. Savrun gözünde İnce Memed karanlık bir korku gibi dolanıyordu.

Köyde yatmadığı geceler, büyük çamlardan birinin dalını yatak etmişti. Orada yatardı. Cabbar aşağıda nöbet beklerdi. Nöbet sırası ona gelince, gene yerinden inmeden tüfeğini kucağına alır orada otururdu. Cabbarsa, bir türlü ağacın başına çıkmazdı. Memed, orasını ev gibi düzenler, içini yumuşacık yapardı. Cabbara, "gel gör," derdi. Cabbar gitmezdi. Gitmezdi ama, yukarısını da merak ederdi.

Horaliyi ulu çamın dibine, Memede yataklık eden bir köylü getirdi.

Cabbar onu görünce sevindi. Boynuna sarıldı:

"O yaradan kurtulduğuna bir sevindim ki Horali," dedi. "Bir sevindim ki... Şimdi neredesin?"

Memed de çamdan, alelacele aşağıya indi:

"Hoş geldin Horali kardaş," dedi, "seni çok merak ettik."

Bu kadar sevgi karşısında Horali afallayıp kalmıştı.

"Hiç," dedi, ne dediğini bilmeyerek. "Hiç!" Sonradan kendini toparlayabildi.

"Kalaycı çetesindeyim şimdi. Deli Durdu öldürüldükten sonra, oraya geçtim. Gezip duruyoruz işte. Nolacak. Öyle işte. Böyle yazmış yazan. Yazgı..."

Cabbar gülerek:

"Ne o bre Horali? Çok dertli görünüyorsun. Bu ne hal?"

Horali içini çekerek:

"Hiç sorma," dedi.

Ağaçlara bellerini verdiler, oturdular. Horali:

"Recep Çavuş nerde?" diye, gözleriyle dört bir yanı araştırarak sordu.

Cabbar:

"Sizlere ömür. Gitti," diye karşılık verdi. "O yara götürdü onu."

Horali:

"Vaaaay Recep Çavuş," diye acındı. "İşte bu dünya böyle!"

Cabbar:

"Yalan dünya," dedi, kızdı. "Yalan dünya. Sonun kara toprak."

Memed dalgındı. Ayıktı:

"Deli Durdu işini duyduk ama, bir de sen anlatsana. Sen içindeydin."

Horali:

"Hiç sorma Memed kardaş. Onu hiç sorma," diye inledi. "Yazık oldu fidan gibi delikanlılara. Çok yazık."

Cabbar:

"De anlat şunu Horali," dedi. "Sabırsızlandırma adamı."

Horali:

"Sizden ayrıldıktan sonra, Deli Durdu işi azıttıkça azıttı. Bu sefer köylerden kadın da kaçırmaya başladık. Kaçırıp dağlarda oynatıyorduk."

Cabbar:

"Bir eşkıya ne zaman bunu yapmışsa boku yemiştir. Kurtuluş yok."

Horali:

"Bir bu olsa, al da çiçek diye başına sok. Bir bu olsa..."

Cabbar:

"Daha da ne?"

Cabbarın hayreti gittikçe artıyordu.

Horali:

"Köyleri vergiye bağladı. Her köyden, her ev az çok ona bir vergi verecek. Zenginliğine, fakirliğine göre..."

Cabbar:

"Daha da ne!"

Horali:

"Daha var," dedi.

Cabbar:

"Ne var?" diye gözleri kocaman kocaman açılarak sordu.

Horali:

"Deveboynunun geçidinin üst yanına otururdu, oradan ne kadar canlı geçerse hayvanların sağ ön bacağını, insanların sağ kollarını vururdu."

Cabbar:

"Tam çıldırmış..."

Horali:

"Sağ kolundan vurup da çolak koyduğu insan sayısı yüzü geçti. Bir kısmı da öldü."

Cabbar:

"Çok kötü. Sonra?"

"Sonrası... kardaşıma söyleyim. Bir gün Aksöğüt köyüne girdik. Evlerden karıları çıkarttık. Getirttik meydanlığa. Hepsini. Kocakarıları bile. Kardaşıma söyleyim. Oynattık. Fıkaracıklar, koyun gibi biribirlerine sokulmuşlar, titreşiyorlardı. Korkularından bazıları bir iki göbek atıp, sonra kalabalığa kaçıp yumuluyordu. Ondan sonra da Deli Durdu köylünün anasına avradına sövüyordu. Boyuna sövüyordu. Erkekler evlerine kapanmışlar dışarı bile çıkamıyorlardı. Bir baktık, nasıl oldu nasıl olmadı, şimdi bile toparlayamıyorum. Ortalığı bir toz duman örttü. Toz duman içinde kaldık. Deli Durdu da yitti gitti. Ben bir damın üstünde buldum kendimi... Tüfeğim de yoktu yanımda. Bir yarım saat, ortalık toz duman içinde kaldı. Sonra açıldı. Kalabalık kaynaşıyordu ortada. Yorgun, ölü gibi bir kalabalık... Ben damdan indim. Korkumdan tir tir titriyordum. Neden damdan indim? Ben de farkında değildim. Daha da farkında değilim. Neden indim ola? Orada durdum, seyrettim kalabalığı. Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. Kimse beni görmedi. Belki gördüler de aldırmadılar. Mecalleri kalmamıştı. Meydana baktım, meydanda hiç kimse yoktu. Ölü mölü yoktu. Un ufak etmişlerdi Deli Durduyu, öteki eşkıyaları. Tozun içinde birkaç

tüfek kundağı gördüm. Bir de Deli Durdunun çizmesinin tekini... Başka hiçbir şey görmedim... İşte böyle... Aklım başıma gelince kaçtım oradan."

Cabbar:

"Demek böyle ha?" dedi. "Demek?.. Hiç böyle anlatmamışlardı."

Memed:

"Olacağı buydu. O da bunu bekliyordu zaten. Biliyordu onu. Öyle olacağını, başına böyle bir işin geleceğini biliyordu. Kendisini o yüzden kapıp koyuvermişti."

Cabbar:

"Senin Kalaycı da onun bir başka türlüsü... O da..."

Horali:

"O Deli Durdu gibi değil," dedi. "Korkak, puşt, iki yüzlü bir adam. O kolay kolay yakayı ele vermez."

Cabbar:

"Sana kardaş öğüdü benden, o da eninde sonunda gidecek. Onun da akıbeti akıbet değil... Sen ondan ırak ol arkadaş. Çok beladan geri kalırsın. Sana yanarım."

Memed, hiç söze karışmıyor gibiydi. Onları dinlemiyor gibiydi de. Döndü:

"Horali! Sana yanarım," dedi.

Sonra Horalinin elini tuttu:

"Peki, neden? Ne için arayıp buldun bizi? Bir şey mi, bir haber mi var?"

"Sizi Kalaycı davet etti. Görüşmek istiyor. Çok merak etmiş İnce Memedi. Görmek istiyor. Benden sordu. Tanırım, dedim. Arkadaşımdır, dedim. Seni övdüm. Kardaşımdır, dedim. Giderim bulurum, alır gelirim, dedim. Sizi çok aradım."

Memedle Cabbar, "bunun altında bir şeyler var," der gibisine biribirlerini süzdüler.

"Yaa?" dedi Memed. "Demek böyle?"

Horali:

"Böyle," dedi kekeleyerek.

Cabbar:

"Demek bizi çok aradın?"

Horali:

"Çoook."

Cabbar:

"Kalaycı bizi ne yapacakmış?"

Horali:

"Ben Memed kardaşı çok övdüm de... Git de bul getir, dedi. Madem bu kadar övdün."

Memed:

"Çok iyi ettin Horali kardaş," dedi. "Sağ ol."

Cabbar ona kızgın kızgın baktı.

Memed:

"Gidelim," dedi. "Ben de görmek istiyordum zaten onu. Hemen gidelim. Nerede bekleyecek bizi?"

Horali:

"Konurdağda..."

Memed:

"Olur. Onun davetini kabul etmeyeyim de kiminkini edeyim?"

Cabbar iyice şaşırdı.

Memed:

"Kalaycı davet eder de..."

Horali:

"Çok övdüm."

Cabbar, Horaliyi getiren adamı bir yana çekip sordu:

"Seni nasıl buldu, bu eşkıya?"

Adam:

"Önüne gelene soruyormuş. Bana getirdiler. Ben, dedi, İnce Memedin çetesindenim. Beni götür oraya. Ayrıldık, dedi. Bir daha da buluşamadık. Beni götür. Ben de aldım getirdim. Çok yalvardı."

Cabbar:

"Anlaşıldı," dedi. "Sen git gayri."

Konurdağı bulundukları yere çok uzaktı. Bir günlük yoldan bile fazla.

Adam giderken, geri dönüp dönüp bakıyordu.

Memed:

"Hüseyin kardaş," diye arkasından bağırdı. "Birkaç güne kadar geri döneriz. Sağlıcakla kal. Arkadaşı getirdiğin için sağ ol."

Adam:

"Güle güle," dedi.

Öğleye doğru Sıyrıngacı buldular. Karanlık kavuşurken de Keşiş suyunu tuttular. Orada bir köyden ekmek alıp yediler. Bir iki saat dinlendikten sonra, gene yola düştüler. Gün ışırken Akkaledeydiler. Yosunlu bir pınardan su içtiler. Her zaman Memed önde, Horali ortada, Cabbar arkada yürüyordu. Akkalenin üstündeki ak topraklı tepeye çıktılar. Orada uyuyacaklardı. Nedense tepeyi çıkarlarken Horali çok gerilerde kalmıştı. Cabbar bundan faydalandı:

"Memed," dedi, "Memed kardaş biliyor musun?"

Memed:

"Biliyorum," diyerek gülümsedi.

Cabbar kabına sığamayarak:

"Neden gidiyoruz öyleyse?"

Memed:

"Anlamadın mı, kardaş?" diye sordu. "Beni tuzağa düşürmek için arkamsıra adam çıkarmış. Beni tanıyan birini... Beni davet ediyor. Gitmesem olur mu? Korktu da gelemedi der. Aklınca bana tuzak kurmuş..."

Cabbar:

"Tuzağa bile bile düşüyoruz öyleyse. Onlar on kişi kadar varlar."

Memed:

"Yüz kişi olsalar da başka çare yok."

Cabbar:

"Horaliyi öldürelim öyleyse..."

Memed:

"Olmaz. Kalaycıyı görmeliyim. Ne çeşit bir adammış görmeliyim."

Cabbar:

"Görelim ama... Görelim haydi nolacaksa..."

Memed:

"Baksana Horalinin yüzüne. Dakkadan dakkaya değişiyor. Yüz, pişman bir adam yüzü... Ettiğinden pişman... Bana öyle geliyor ki birden boşanıverip her şeyi söyleyiverecek. Baksana, bir kerecik olsun, gözümüzün içine bakabiliyor mu? Kalaycı-

nın yanına gitmememiz için belki de yüreğinden boyuna dualar ediyordur. Gelsin de bak gözlerine..."

Bu sırada Horali yetişti. Onlar da sözü yarıda bıraktılar.

Memed:

"Eeee Horali," diye omuzunu okşadı. "Demek böyle?"

Horali dudakları titreyerek:

"Yaa, böyle," diye karşılık verdi.

Tepenin üstünde ulu birkaç ceviz ağacı vardı. Onların duldasına geldiler.

Cabbar:

"Siz yatın uyuyun," dedi. "Nöbeti ben beklerim."

Yattılar, uyudular.

Nöbetleşe uyudular, uyandılar. Uyandıklarında vakit akşama yaklaşıyordu. Akkaleden, Andırının doğusuna saptılar. Kayalıktı. Sonra çamlık bir yere düştüler. Çamları kaplan yaramazdı. Ortalık çam, yaban nanesi, yarpuz kokuyordu. Su çağıltıları ortalığı dolduruyordu. Yusufcuk kuşu durup durup ötüyordu.

Cabbar:

"Şahinin kayasına geliyoruz herhalde," dedi.

Horali:

"Öyle," diye konuştu. "Yarın sabah Kalaycının ordayız. Konurdağında, Göğcepınarın başında bekleyecekler bizi."

Memed, dişlerini sıkarak:

"Yaa?" dedi. Sonra kendisini tuttu.

Bir türlü, Kalaycının kendisine tuzak kuruşunun sebebini bulamıyordu. Kafası karmakarışıktı. Abdi Ağa geliyordu aklına. Abdi Ağayla da Kalaycıyı bir araya getiremiyordu.

Kayranlının tepesinde bir ala gün açıldı. Sisler topraktan, ağaçlardan yavaş yavaş kalkıyordu ki Konurdağına geldiler.

Horali:

"Siz dinlenin. Ben önden gideyim de haber vereyim."

"Sen git," dediler, bir ağaca bellerini verip oturdular.

Memed:

"Çete bize yaylım ateşi mi açacak dersin Cabbar?"

Cabbar:

"Yok canım," dedi. "Bize kuzular yedirtmeden öldürmezler."

Memed:

"Doğrusun. Cesaret edemez Kalaycı bizimle bir müsademeye. Duyduğumuz, bildiğimiz Kalaycıysa o, tüfeğimizi alıp, bizi sofra başında öldürmek ister. Kolay. Ama bizi neden öldürmek istediğini anlamıyorum."

Cabbar:

"Kolay," dedi. "O Ali Safa Beyin adamıdır."

Memed:

"Eeeee?"

Cabbar:

"Ali Safa Bey de..."

Memed:

"Yok canım," dedi.

Cabbar:

"Senin de aklına şaşayım Memed," dedi. "Onlar biribirlerinin itidir. Anladın mı?"

Memed:

"Anladım. Demek Abdi, ha?"

Cabbar:

"Başka türlü olamaz."

Öğleden az önceydi ki vakit, Horali döndü geldi.

Kalktılar. Göğcepınara doğru yürüdüler.

Göğcepınarın alt yanına vardıklarında, uzaktan Kalaycı göründü. Yaklaştı. Kendini kolladığı belliydi.

Memed, kendini yere attı. Yere atar atmaz da Kalaycıya doğru kurşunu döşendi.

Arkadan, "vay anam," diye bir ses geldi. Memed, bir ara döndü, baktı ki Cabbar Horaliyi vurmuş, Horali tepinip durur, kanlar içinde belenir.

Cabbar:

"Eyi ettim," diye bağırdı. "Sonuna kadar bekledim. Söylesin de tatlı canını kurtarsın, diye."

Memed:

"Kalaycı yitti," diye hayıflandı. "Acele sıktım. Vuramadım gibime geliyor."

Sonra sesinin var gücüyle bağırdı:

"Kalaycı! Puştluk etme! Sende zerre kadar erkeklik varsa çık

karşıma. Korkma. Ali Safanın iti. Kasap! Puşt kasap! Çık karşıma."

Cabbar da bağırıyordu:

"Kaçar mı sandın bizi? Çıksana erkeksen."

O taraftan hiç ses sada gelmiyordu.

Az sonra, dört yandan gelen bir kurşun yaylımı içinde kaldılar.

Memed gülerek:

"Yüreklendi Kalaycı," dedi. "Gösteririm ona."

Çarpışma, gece yarısına kadar sürdü.

20

Abdi Ağayla Ali Safa Beyin isteği üzerine Kalaycının İnce Memede kancıkçasına pusu kurduğu, İnce Memedin bu pusudan burnu kanamadan kurtulduğu, üstelik de Kalaycıyı yaralayarak, iki arkadaşını vurduğu, Kadirliden Kozana, Ceyhandan Adanaya, Osmaniyeye kadar bütün Çukurovada duyuldu.

Çokurovada, Toroslarda İnce Memedin macerası büyütülerek dilden dile dolaşıyordu. Herkes İnce Memedden yanaydı. Dağlar halkı, yayılan macerasından dolayı İnce Memedi bütün düşmanlarına karşı, her tehlikeyi göze alarak koruyabilirdi. Ama ne pahasına olursa olsun.

"İnce Memed mi?" diyordu. "İnce Memed dedikleri de bir sabi çocuk. Ama tepeden tırnağa yürek... Anasının kanını Abdi Ağada koymayacak. Ali Safa Beyde de Vayvay köyünün ahını koymayacak."

İnce Memedle Kalaycı kavgası daha çok etkisini Vayvay köyünde gösterdi. Haberin köye geldiği gün vakit akşamdı. Herkes işini gücünü bırakıp meydanlığa toplandı. Köylü seviniyordu. Köylü, bir arka bulmuştu artık. İnce Memed gibi bir arka... Köylü coşmuştu. Herkes İnce Memed üstüne bir şeyler uyduruyordu. Az zaman içinde İnce Memed destanlaşıverdi. Öyle çok kahramanlıklar, öyle çok olaylar uydurdular ki İnce Memed için, on insan ömrü bunları yapmaya yetmezdi. Ama, köylü bunları düşünecek halde değildi. Düşmanlarının, Kalaycının karşısında İnce Memed! İki yıldan beri Kalaycının korkusundan köylerinden çıkamıyorlardı. Ali Safa Bey tarlalarını ha bire ellerinden alıyordu. Kasabaya gidip haklarını koruyamıyorlardı. Altı ay daha geçse bütün tarlaları Ali Safa Beyin olacaktı. Köle olacaklardı.

Koca Osman, alanın ortasındaki mermer taşın üstüne oturmuş:

"İnce Memed, şahinim. İnce Memed, şahinim," diyor boyuna. Başka hiçbir laf etmiyor. Durup durup, "İnce Memed, şahinim!" diyor.

Koca Osman incecik, kısa boylu, köse sakallı, çenesinde ancak on beş kadar ağarmış sakalı olan, yeşil, çekik gözlü, seksen yaşında bir aksakaldı. On tane yetişkin oğlu vardı.

Oğulları, köylüler dört bir yanını almıştı. Ne söyleyeceğini bekliyorlardı. Koca Osman, son bir kez daha, "İnce Memed, şahinim!" dedikten sonra ayağa kalktı:

"Şahinim soygunculuk da yapmazmış, öyle mi?" diye sordu.

"İnce Memed soygunculuk yapar mı hiç?" diye konuştu köylüler.

Koca Osman:

"Atımı çekin oğullarım. Köylüler, siz de aranızdan para toplayın. Ben, şahinime gideceğim. Şahinime dağlarda para gerek olur. Herkes ne kadar verebilirse, o kadar versin."

Gün ışır, Çukurova toprağından çiyler kalkar, buğulanırken, Koca Osman atını mavi dumana batmış Torosa doğru doldurdu.

"İnce Memed, şahinim!"

Değirmenoluk köyüne üç günde ancak gelebildi. Köyde attan indiğinde bayılacak kadar yorulmuştu. Atının başını çekerek, topal topal köyün içine yürüdü. Sonra, köyün orta yerinde kan tere batmış atıyla durdu.

Derin derin soluk aldı. Şaşkın bir hali vardı.

Köyün çocukları oyunlarını bırakıp, orta yerde kalakalmış, boyuna soluyan yaşlı adama şaşkınlıkla baktılar. Koca Osman başını kaldırdı:

"Çocuklar," dedi, "gelir misiniz buraya?"

Çocuklar koşuştular.

Yaşlı adamın boynu köpük içinde kalmış atı, sağ ayağını karnına doğru çekmişti. Geri indirdi.

"Gül Alinin evi nerede?"

Çocukların en dikçesi atıldı:

"O çoktan ölmüş. Ben yokmuşum daha..."

"Ya İnce Memedin?"

Dikçe çocuk:

"Ohhooo bre emmi sen de!.."

Koca Osman kızıp gürledi:

"Noolmuş, bre oğlum, bana?"

Çocuk:

"İnce Memed eşkıya oldu. Duymadın mı?"

Koca Osman:

"Ben, ne bileyim yavru! Ben Çukurovalıyım. İnce Memedin hiç akrabası, anası babası yok mu?"

Çocuk bir "cık" yaptı.

Koca Osman:

"Kime misafir iner köye indiğinde?"

Çocuk:

"Durmuş Ali Emmime."

Koca Osman:

"Demek eşkıya oldu İnce Memed?"

Çocuk:

"Eşkıya oldu ya. Ağamızı öldürdüm diye, geldi köye, babasının malını dağıtırmış gibi de Ağamızın tarlasını köylüye dağıttı. Yaa emmi! Çakırdikenliği de yaktırdı. Ağamız onu öldürtecek. Onu hiç kimse sevmez bu köyde. Bir Durmuş Ali Emminin avradı sever. Ağamız, onu da köyden kovacak."

"Durmuş Alinin evi nerede oğul?"

Çocuk başıyla işaret etti:

"İşte o!"

Koca Osman atının başını çekti, Durmuş Alinin evinin önüne gelince:

"Tanrı misafiri," diye bağırdı.

Don gömlek, yaka bağır açık Durmuş Ali, beli iki büklüm, dışarı çıktı. Sütbeyaz sakalı dizlerine değer gibiydi:

"Tanrı misafiri hoş geldi," dedi. "Başım üstünde yeri var."

Atının başını tuttu, ahıra çekti.

İçerde büyük bir ateş yanıyordu. İçerisi saman, hamur, tezek kokuyordu.

Durmuş Ali geldi, karşısına oturdu.

"Merhaba bakalım," diyerek kocaman, paslı tabakasını Koca Osmanın önüne attı.

Koca Osman eğilerek:

"Beri gel! Beri gel hele. Kulağını bana ver," diye Durmuş Aliye doğru uzandı. "İnce Memedden haberin var mı? Nerelerde olur o?" diye yavaşça korkarak sordu.

Durmuş Ali gürültüyle güldü:

"Ne diye korkarak sorarsın İnce Memedi? Yok bir şey."

Koca Osman:

"İnce Memed," dedi, "benim şahinim. Ben ne bileyim. Ben onu aramaya geldim."

Sonra, onu niçin aradığını, ne istediğini uzun uzun anlattı. Bu arada konuşmaya Durmuş Alinin karısı da kulak misafiri oluyordu.

Koca Osman sözünü:

"İnce Memed, şahinim," diye bitirdi gene. Diline pelesenk etmişti bunu.

Kadın:

"İnce Memed, şahinimiz," dedi. "Görürsünüz, yakında o kel Abdiyi öldürür. Gelir tarlasını da dağıtır. Bu namussuz köylü ne etti yavruma? Neler etti İnce Memedime kardaş! O günler gelsin, çıkacağım meydan yerine, ağzımı açıp, yumacağım gözümü. O namussuz köylüye, o yavrumu tedirgin eden eyilik bilmezlere ben bilirim söyleyeceğimi. Ben bilirim o zaman. Sen de git kardaş, git söyle İnce Memedime. Benden de selam söyle. Öldürsün o Ali Safa Beyi de. Öldürsün o gavuru da. Kalaycının da kellesini kessin, göndersin Çukurovaya. Teyzen böyle böyle söyledi de. Duydun mu kardaş?"

Durmuş Ali:

"Allasen avrat," dedi. "Dur azıcık, nolursun. Şu kardaşın işini görelim."

Kadın sertçe:

"Sen de!.." dedi.

Durmuş Ali:

"Ne sen de?.." diye sordu.

Kadın:

"Topal Ali zaten Memedin yanına gidecek. Çiçekli deresindeymiş Memed. Kardaşı da yanına katarız."

Koca Osman:

"Uzak mı ora?" diye korkuyla sordu.

Kadın:

"Uzakça," dedi.

Koca Osman:

"Ben öyleyse, bu gece burada kalayım da, öyle gideyim."

Kadın:

"Bu gece kal kardaş," dedi. "Ben de Topalı bulduruyum. O, Abdinin kahyası oldu ya... Topal gene bizim. Olsun varsın."

Durmuş Ali, gözlerini belerterek karısına baktı. Kadın sustu.

Bir de baktılar ki, Koca Osman sırtını duvara iyice dayanmış, başı da bir yana sarkmış uyuyup durur.

Durmuş Ali gülümsedi. Kadın da gülümsedi:

"Fıkara ne kadar da yaşlı," dedi kadın. "Kim bilir kaç gündür at üstünde!"

Durmuş Ali:

"Kim bilir!" dedi.

21

Çiçeklideresinin tepesine doğru incecik bir çiğirden çıkıyorlardı. Sabahtan beridir ki Koca Osman boyuna Topal Aliye soruyordu:

"Şahinim nasıl bir adam?"

Her soruşunda da Topal Ali anlatıyordu:

"Kocaman ala gözleri var. Saçları diken diken. Yüzü acı. Çenesi ince, rengi yanık, boyu orta, kurşunu iğnenin deliğinden geçirir, atik, yiğit. Korkmaz. Öleceğini bile bile yürür."

Koca Osman:

"Yaa?" diyor, sonra da düşüncelere dalıyordu.

"Peki," dedi, Koca Osman, "şahinim bu dağın tepesinde mi saklanır her zaman?"

Topal Ali:

"Yok," dedi. "Bu yıl burada kalacak herhalde. Kasabaya yakındır Çiçeklideresi..."

Koca Osman:

"Yaaa?"

Topal Ali:

"Hani Hatçe hapiste. Şahitler döndüler ya, hükümet gene bırakmadı Hatçeyi."

Koca Osman:

"Vay şahinim!"

Topal Ali:

"Öyle oldu işte."

Sonra yemyeşil bir alana geldiler. Alanı kırpılmış gibi kısacık otlar sarmıştı. Gökte güz bulutları kaynıyordu. Aklı karalı bulutlar.

Koca Osman:

"Şahinime daha ne kadar var?"

Topal Ali, bir yamacı gösterdi. Yamaç kayalık, ormanlıktı.

"İşte orada."

Koca Osman:

"Dünya gözüyle şahinimi görüyüm de..."

Topal Ali:

"Gör," dedi.

Akşama doğruydu ki, ormanı yararak, bir yer damına geldiler. Topal Ali ay ıslığını çaldı. Cabbar, damın üstünde göründü.

Topal Ali:

"Cabbar!" diye bağırdı.

Cabbar içeriye seslendi:

"Memed kardaş, bak kim geliyor!"

Memed de damın üstüne çıktı.

"Ohhooo!.. Ali Ağa! Hoş geldin!"

Kucaklaştılar.

Ali:

"Kusuruma kalma Memedim," dedi. "Seni çok aradım. Verecek haberlerim vardı. Yetiştiremedim. Kalaycının pususundan iyi ki kurtuldunuz. Demek o kahpe dölü Horali!.. Hiç ummazdım ondan. Onu bostan bekçiliğinden bilirdim."

Bunlar böyle konuşurlarken Koca Osman arkada öyle dikilmiş, yüzünde bir gülümseme, duruyordu. Atı arkasındaydı. Her zamanki gibi sağ ayağını karnına çekmişti. Atın tüyleri domur domur olmuştu. Islanmıştı.

Memed usuldan Topala sordu:

"Bu da kim?"

Topal:

"Ta aşağıdan, Vayvay köyünden olurmuş... Sana şahinim deyip durur."

İnce Memed, ona doğru ağır ağır yürüdü, yanına vardı, elini uzattı:

"Hoş geldin emmi!"

Koca Osman:

"Hoş bulduk yavru. Yoksa şahinim sen misin?"

"Kim?"

"İnce Memed."

Memed hafiften utanarak gülümsedi:

"Benim."

Koca Osman hızla, kendinden beklenilmeyecek bir çeviklikle Memedin boynuna sarılıp öpmeye başladı.

"İnce Memed, şahinim!"

Hem öpüyor, hem ağlıyordu.

Cabbar geldi, ihtiyarı Memedden ayırdı. İhtiyar oracığa bir taşın üstüne oturdu, yüzünü elleri arasına aldı. "İnce Memed, benim şahinim!" Cabbar yeniden geldi, onu oradan kaldırdı, içeri götürdü. İçeriye boydan boya ayı postları serilmişti. Duvarlarda fişeklikler, bombalar, mavzerler asılıydı.

Oturduktan sonra yaşlı kişi duruyor duruyor:

"İnanamıyorum yavrum. Gözlerime inanamıyorum. Gerçekten şahinim sen misin?"

Memed her söyleyişinde kızarıyor, bozarıyordu.

"Gerçekten sen misin?"

Memed.

"Kusura bakma emmi. Dağbaşı. Kahve yok," dedi.

Koca Osman:

"Şahinimin canı sağ olsun."

Memed, biraz dolmuş, yanaklarına hafif bir kızıllık gelmişti. Kara bıyıkları uzamıştı. İncecikti. Yüzü daha sertleşmiş, her dakika dövüşe hazır, atıldı atılacak bir hal almıştı. Daha yanmış, kararmış, kavrulmuştu. Boyu da eskisinden daha uzun görünüyordu.

Topal Ali:

"Ben görmeyeli..." dedi.

Cabbar:

"Allah Çiçeklideresi köyünün yokluğunu vermesin. Besleyip duruyorlar bizi. Memed, Çiçeklideresinin hem ağası, hem hakimi, hem hükümeti. Çiçeklidereliler hükümete gitmiyorlar gayri. Her işi Memed görüyor. Memed de bir adil ki... Sen görmeyeli işler böyle işte."

Topal gülümsedi:

"İyi ki Kalaycıdan kurtuldunuz. Ben her şeyi öğrendim: Abdinin Ali Safa Beye gidip ayağına düştüğünü, Ali Safa Beyin seni öldürtmek için Kalaycıyı kasabaya çağırışını, her şeyi

öğrendim. Sana geldim ki, sen ortalarda yoksun. Vay, dedim, kendi kendime, vaaay dedim, Kalaycı yedi Memedimi. Düştüm yollara. Akkalede duydum ki, Kalaycıyla karşılaşmışsın, sen Kalaycıyı yaralamışsın. Daha iki kişilerini de vurmuşsun. Şapkamı havaya atıp döndüm geldim köye. Bekle babam bekle! Bir ay sonra Çiçeklideresinden aldım haberini. Göde Duran söyledi onu da..."

Koca Osman:

"Şahinim," dedi, "ben Vayvay köylülerinin elçisiyim. Kalaycı, Ali Safanın iti. Bizde adam koymadı vurmadık. Ali Safa tarlalarımızı alır. Biz hakkımızı ararsak Kalaycıya vurdurur. Duyduk ki..."

Memed, Topal Aliye:

"Demek, bunlar hep Abdi Ağanın başının altından çıkıyor? Öyle ha? Bilmiştim böyle olduğunu zaten."

Koca Osman sabırsız:

"Duyduk ki şahinim, sen o gavuru yaralamışsın. Keşki vuraydın, öldüreydin kafiri. Ah keşki..."

Memed, son derece durgun, telaşsız:

"Dün bir haber geldi. Aldığı yaradan iflah olmamış, birkaç gün önce cehennemi boylamış."

Koca Osman yerinden kalkıp, Memedin üstüne atıldı, ellerini öpmeye başladı:

"Doğru mu bu? Doğru mu, şahinim! Tarlalarımız bizim olacak gayri. Tarlalar bizim... Doğru mu, şahinim?"

Memed:

"Doğru," dedi. "Ben de nasıl oldu da Kalaycıyı öldürmedi o kurşun diyordum. Nişan alıp da sıkmıştım."

Koca Osman:

"Allah ne muradın varsa versin. Amin..." dedi.

Sonra gitti, heybesini açtı. İçinden büyücek bir çıkın çıkardı. Memede verdi:

"Bunu köylü gönderdi, şahinim. Çok şükür yarabbi! Bana müsaade. Ben yola düşeyim. Müjde vereyim köylüye... Düğün bayram yapsınlar."

O hızla çıktı, ağaçta bağlı atını çözdü. Üstüne bindi. Kapıya geldi.

"Sağlıcakla kal, şahinim. Şu haberi bir an önce yetiştireyim de... Seni arar Osman Emmin sonra. Eyvallah, şahinim!"

Atı üzengiledi.

Memed, azıcık şaşırdı Koca Osmana.

"Acayip," dedi.

Cabbar:

"Acayip."

Topal:

"Bre çocuklar, merak ettim. Nerden buldunuz bu Çiçekli-deresini Allahaşkına?"

Memed gülümsedi:

"Buluruz."

Cabbar:

"Buluruz."

Topal:

"Bizim köy nere? Burası nere?"

Cabbar:

"Burası bura," dedi.

Topal:

"Söyleyin, nasıl düştünüz buraya?"

Memed duvarı gösterdi. Gösterdiği yerde bir saz asılıydı.

Topal:

"Eeee?" dedi, "bundan ne çıkar?"

Cabbar:

"Türlü türlü ses çıkar."

Topal:

"Adama öykünme Cabbar!" diye çıkıştı.

Memed:

"Ali Ağa," dedi. "Bu sazın sahibi Sefil Alidir. Aşık Sefil Ali. Mazgaçta karşılaştık. Bir kayanın üstüne oturmuş saz çalıyordu. Tüfeğini de bir yanına yatırmış. Bize karıştı. Çoktan beri eşkıyaymış."

Topal:

"Elde de neler var!"

Cabbar:

"Sefil Ali iyi aşık amma! Herifte bir ses var. Deme gitsin."

Topal:

"Anladık. Sefil Ali eşkıya... İyi de aşık... Burası neden?"

Memed:

"Burası da Sefil Alinin köyü. Sefil Alinin dayıları da bu köyün en yiğit adamları. Anladın mı?"

Topal:

"Anladım," dedi.

Cabbar:

"Neredeyse gelir Sefil Ali. Şimdi tepenin sivrisindedir. Türkü yakıyor. Kim bilir ne üstüne? Dağdan gelir gelmez, soluk soluğa sazı çeker kucağına yumulur üstüne. İşte böyle bizimkisi. Düğün şenlik."

Memede döndü:

"Bre Memed," dedi, "şu aksakalın getirdiği çıkını aç da, ne kadar para göndermiş bize Vayvaylar görelim."

Memed:

"Görelim."

Ağır ağır çıkını açtı. Paralar deste desteydi.

Cabbar:

"Hepsi para mı?"

Memed:

"Hepsi..."

Cabbar:

"Zengin olduk," dedi.

Memed:

"Öyle."

Cabbar:

"Yaşa bre ihtiyar!"

Topal:

"Bununla kalsa iyi," dedi. "Bak göreceksin. O ihtiyar sizin yakanızı bırakmaz. İki aya bir, köylüden toplar toplar getirir size. Yaman bir adam o."

Memed:

"Bağrı yanmış adamın. Kim bilir ne kadar zulmetti onlara Ali Safa, Kalaycı."

Topal:

"Siz paradan yana korkmayın. Arkanızda dağ gibi bir Vayvay köyü var."

Cabbar:

"Dağ gibi," dedi.

Topal:

"Sen Koca Osmanın hoşuna gittin. Kalaycı o kadar zulüm bile yapmasaydı, gene getirirdi parayı... Bunlar böyledir. Sana şahinim dedi bir kere. Git evine çocuğunu al, kes, öldür gözünün önünde, sana hiçbir şey söylemez. Bunlar böyledir."

Cabbar:

"Bu gidişle kıyamete dek eşkıyalık yap. Burnun kanamaz."

Topal:

"Öyle deme Cabbar," dedi. "Ali Safa Bey boş durur mu? Kalaycı onun canıydı. Siz canını elinden aldınız. Bunu size koymaz."

Memed:

"Koymamaya çalışır."

Cabbar:

"Elinden gelirse..."

Memed:

"Siktir et bre Cabbar kardaş," dedi. "Sefil Alinin dediği gibi... Hangi günü gördük akşam olmamış."

Bu sırada tüfeğini çaprazlama boynuna takmış, sallanarak Sefil Ali içeri girdi. Doğru saza gitti. Duvardan aldı. Olduğu yere oturup saza düzen vermeye başladı. Birden bir türkü tutturdu. Kalın gür bir sesi vardı. Ses, Sefil Aliden çıkmıyor gibiydi. Türkü bin yıl öteden geliyor... Uzaktan dağlardan, Çukurovadan, denizden geliyor. Denizin tuzu, çamın sakızı, yarpuzun kokusu bulaşmış. Öyle bir türkü. "Gel benim derdime," diyor, "bir derman eyle. Alemler derdine derman olansın."

Bir an duruyor, bu sefer saz büyüyor. Saz tekrar ediyor: "Derman olansın." Sonra gene başlıyor Sefil Ali:

Her nere baktıysam yarimi gördüm.

Elleri duruyor. Sazın üstüne yumulmuştur. Uyumuş kalmış gibi. Birden başını kaldırıyor. Eli sazın üstünde uçuyor.

Dağlar taşlar uçan kuşlar.
Bir fırtına gibi çalıyor, söylüyor.
Adımı dersen de Sefil Aliyim
Bir gün akıllıysam yüz gün deliyim
Üstü köpüklenmiş bahar seliyim
Başı pare karlı dağdan gelirim

diyor, susuyor.

Sefil Ali olduğu yerde küçülmüş, tükenmiştir. Olduğu yerde, öylecene bir taş gibi kalakalmıştır. Donmuştur.

Sazını usuldan, bir yana koydu.

Memed de donmuş kalmıştı. Bir ara gözüne o çelik pırıltı gene geldi kondu. Sonra da kafasında bir top sarı ışık gene söndü, kıvılcımlandı. Bol ışıklı Çukurova düzü dalgalandı. Topal Aliye usuldan sokuldu:

"Ali ağam!.." dedi.

Ali:

"Ne?" diye sordu.

Memed ona "dışarı çık" diye bir işaret yaptı. Topal ayağa kalkıp kapıya yürüdü. Arkasından Memed de kalktı. Onlar dışarı çıktıktan sonra, Cabbar Sefil Aliye yaklaştı, dürttü. Sefil Ali kendine geldi:

"Bak, Ali," dedi Cabbar. "Bana bak..."

Ali:

"Noldu?"

Cabbar:

"Topalı dışarı götürdü Memed. Anladın mı?"

Ali güldü:

"Anladım."

Cabbar.

"Bu adam delirmiş. Aklı başından gitmiş bunun. Şimdi Topala ne söylüyordur biliyor musun? Ondan kasabaya gitmelerini istiyordur."

"Başka ne olacak? Her önüne gelene söylüyor. Bütün Çiçeklideresi köyüne yayılmış. Köylünün ağzında: Memed Hatçemi dünya gözüyle bir daha görüyüm diyormuş. Allah o zaman canımı alsın, gidip mahpusanede göreceğim, kasaba

ateş olsa gene içine gireceğim, diyormuş. Köylünün dilinde hep bu!"

Cabbar:

"Bu adam kanına susamış. Ben önüne geçmeye çalışıyorum, bana da kötü kötü, sanki düşmanıymışım gibi bakıyor."

Sefil Ali:

"Bırak sarhoşu yıkılana kadar gitsin."

Cabbar:

"Bırak sarhoşu ama, Memed yiğit adam, iyi adam. Bu dağlar Memed gibisini görmemiştir. Bir daha göremez de. Nur parçası adam. Evliya..."

Poyraz savuruyordu dışarda. Deli Poyraz... Neredeyse kar yağacak. Dağların üstünden bir turna katarı geçti az önce. Kış geldi demektir. Havada kış kokusu...

Çamın dalları poyrazda dökülüyordu. Memed, Topalı çamın yanında tutup dibine doğru çekti.

"Otur şuraya."

Topal, Memedin yüzüne bakınca hayretler içinde kaldı. Dudakları titriyordu. Merakla bekledi.

Memed geldi yanına çöktü.

"Ali Ağam," diye başladı, "sen akıllı bir adamsın. Bütün bu başıma gelenler senin yüzünden. Sen de biliyorsun bunları. Ama anladım ki bunda senin suçun yok. Sen iyi adamsın."

Topal Ali:

"Aman Memedim..." dedi.

Memed:

"Amanı mamanı yok Ali Ağa."

Topal Ali:

"De bakalım öyleyse..."

Memed, bir an durdu düşündü. Yüzü gerildi. Büyük bir acı içinde kıvranır gibiydi:

"Ben," dedi. "Hatçeyi görmeye gideceğim yarın."

Topal şaşkına döndü:

"Nasıl, nasıl?" diye söylendi.

Memed, tok, sert bir sesle:

"Ben yarın Hatçeyi görmeye gideceğim."

Topal:

"Eeee?"

Memed:

"Eeeesi mesi yok. Gideceğim."

Topal elini çenesine verip duraksadı. Epeyi düşündükten sonradır ki:

"Zor," dedi içini çekerek. "Çok zor. Düpedüz ölüm demektir."

"Ölümü alnıma aldım," dedi Memed, yüzü kırışarak, yüzü büyük bir acıyla gerilerek. "Ölümü alnıma aldım! Şurada tam yüreğimin ortasında bir yangın var. Oyuyorlar gibi yüreğimi. Gitmeliyim. Dayanamam gayri. Yarın şafaktan kalkıp yollara düşeceğim. Ben kasabaya..."

Topal sözünü kesti:

"Ya seni yakalarlarsa? Bütün umudum, bir köyün umudu sende."

Memed, köy lafını duyunca kapkara kesildi.

"Bir köyün bütün umudu mu? Bir köyün... Hangi köyün?"

Toprağa hışımla kocaman bir tükrük attı.

Topal Ali çok dingin:

"Celallenme kardaşım. İçi beni, dışı eli yakar. Sen köylüye gücenme. Korkularından ağayı tutar görünüyorlar. Yoksa yürekleri seninle bile... Bütün köyün, beş köyün umudu sende..."

Memed:

"Ben gideceğim," dedi, kestirdi attı. Topalın yanından kalktı. Dağa yukarı sarhoş gibi sallanarak yürüdü. Poyraz kokuyordu, kuru çam kokuyordu dağlar.

Topal, serseme dönmüş yerinden kalktı ve içeriye geldi.

Cabbar merakla, heyecanla Topala sordu:

"Ne dedi sana Memed? Söyle Ali kardaş!"

Ali:

"Yarın şafaktan önce kasabaya gidiyor."

Cabbar:

"Bu adam delirmiş," diye bağırdı. "Bağlamalı onu. Tutacaklar öldürecekler onu. Bağlamalı. Şimdi nereye gitti o?"

Topal Ali:

"Dağa doğru yürüdü gitti. Sallanıyordu..."

Cabbar arkasından dağa doğru koştu. Poyraz, ormanın ağaçlarının dallarını kırıyordu. Kar yağacak gibi bir koku vardı

havada. Bulutlar kararmış, kaynaşıyordu gökte. Birden ortalık karardı. İri taneli, sıcak damlalar düşmeye başladı.

Memedi ulu dalları yolunmuş bir çamın altında, çürümüş bir kütüğe oturmuş buldu. Yanına sokuldu. Dalgındı. Onun yanına geldiğinin farkında bile olmadı.

Usuldan yanına oturdu:

"Kardaş," dedi, "etme! Herkese de söyledin. Çiçeklideresi köyünde duymayan kalmamış. Kasabada da duyulmuştur. Yakalarlar seni. Etme bunu!"

Memed başını kaldırdı, dik dik yüzüne baktı:

"Doğrusun. Haklısın Cabbar. Ama gel bana sor. İçerime sor. Yüreğimi iki el tutmuş sık babam sık ediyor. Edemem. Hatçeyi görmeden edemem. Görmezsem ölürüm. Öyle öleceğime, böyle ölüyüm... Sen bana son bir kardaşlık yapar mısın?"

Cabbar:

"Senin için yapmayacağım iş yok Memed! Biribirimize kardaş dedik. Can dedik."

"Öyleyse bana eski püskü bir elbise... Senden istediğim bu."

Cabbar sustu, başı önüne düştü.

22

Koca Osman bir kuşluk vakti kasabaya doludizgin girdi. Atının kantarması köpük içindeydi. Çarşının ortasında attan indi. Atının dizginini koluna doladı. Çarşının bir başından öteki başına kadar çekti. Önüne kim gelirse gülümseyerek, "Merhaba!" diyordu yüksek sesle. "Merhaba!"

Kasaba Kalaycının ölümünü duymuştu. Koca Osmanın böyle kubara kubara dolaşmasının sebebini anlıyorlardı.

Sonra çarşıyı bir uçtan öteki uca birkaç sefer gitti geldi. Gözleri birini arıyordu. Bulamadı. Çarşıyı bırakıp aşağı çaya doğru döndü. Tevfiğin kahvesi önüne geldi. Atının önünde kızarmış yüzüyle, titreyen elleriyle öylecene, bir heykel gibi dimdik durdu. Sonra kahvenin camlarına alnını dayayıp içeri uzun uzun baktı. Köşede gözüne Abdi Ağa ilişti. Buna sevindi. Atı meydandaki akasya ağacına bağladı içeri girdi. Vardı Abdi Ağanın başında durdu. Abdi Ağa başını kaldırınca Osmanı, kızarmış yüzüyle, titreyen elleriyle gördü. Göz göze gelince Koca Osman gülümsedi. Abdi Ağanın rengi attı. Koca Osman yüksek sesle bir, "Merhaba," dedi.

Abdi Ağa merhaba demeye kalmadan, arkasını döndü yürüdü. Abdi Ağa ağzı açık arkasından bakakaldı.

Koca Osman, atını akasyadan çözdü, üstüne atladı. Vayvay köyüne doğru doludizgin sürdü. Vayvay köyü kasabaya iki saat çekerdi.

Koca Osman kahveden çıkınca, Abdi Ağayı bir telaştır aldı. Korkuyordu. Korkusundan hiçbir yerde duramıyordu. Beyaz saplı nagant tabancası, sağ yanında kuşağının içine sokuluydu. Sağ eli her zaman üstünde dururdu. Tavla oynar, para sayar, yemek yerken her zaman üstünde. Görünmez bir düşmanla her an karşılaşmak üzereydi. Öyle sayıyordu.

O hızla kalktı, doğru arzuhalci Siyasetçi Ahmede gitti. Siyasetçi Ahmet bir tuhaf adamdı. Bir hoş, sanki ağzına bir çuval cevizi doldurmuşlar da çalkalıyorlar gibi konuşuyordu. Siyasetçi, Deli Fahrinin can düşmanıydı. Ali Safa Beyin de has adamıydı. O da kasabada Kalaycının yüzü suyu hürmetine icrai sanat ediyordu. Kalaycı namına türlü türlü dolaplar çeviriyordu. Habere, o da çok yanmıştı.

Abdi Ağa o hızla dükkana girdi:

"Yaz," dedi, "Ahmet Efendi. Eğer hükümet hükümetse, hükümetliğini göstersin. Tam böyle yaz. Dağları belleri eşkıya almış. Her çalının dibi bir hükümet. İşte böyle yaz. On beş yaşında çocuklar bile dağda. Böyle yaz! Yaz! Köyleri yakıyorlar. Kasabayı bile basıyorlar. Malımızdan canımızdan emin değiliz. Böyle yaz! Karılar bile silahlandı. İsyan var. Kasaba hükümetliğini ilan etti. Kanun kağıtlarda kaldı. Böyle yaz. İşte böyle yaz! Gelsin de kara asker, köklerini kazısın bunların."

Siyasetçi Ahmet Efendinin karanlık yüzü bir daha karanlıklaştı. Başındaki siyah tüylü fötrünü çıkarıp masanın üstüne koydu. Cebinden çıkardığı mendiliyle alnını kurulamaya başladı.

"Bu dediklerini mi yazacağım?" diye sordu.

Abdi Ağa:

"Tamı tamına, harfi harfine yaz dediklerimi. Bu candarmalar baş edemezler bunlarla. Baş edemezler. Anladın mı? Baş edemezler. Bu candarmaların bir alayı İnce Memedle başa çıkamaz. Ya gerisi!.. Yaz. Yaz da kara asker göndersin hükümet. Yaz ki isyan var. Bir eşkıya, yirmisinde bir çocuk. Benim kapımın yanaşması... İnce Memed adında... İşte böyle, söylediğim gibi yaz... İnce Memed tarlalarımı köylüye dağıtır. Beni köyden kovar, tarlalarımı köylüye, benim yanaşmalarıma dağıtır. Beş köyümü... Ben korkumdan kasabada bile gezemem. Candarma dairesinin önünde ev tuttum. Pencerelerine kum torbaları koydum. Kurşundan dolayı. Bacasını ördürdüm. Bombadan dolayı. Beni candarma dairesinin önündeki evimin içinde vurmaya gelmiş geçen gün. Haberlenmeseydik, nöbetçi olmasaydı, evi dinamitle uçuruyormuş. Kasabayı, diyormuş İnce Memed, tüm dinamitleyeceğim. Tüm. İşte, böyle tam yaz!"

Siyasetçi:

"Ben," dedi ağlar gibi, "ben nasıl yazarım bunları? Elini keserler adamın. Haydi yazdık diyelim, şerefi var kasabanın. Gül adını pis etmeyelim kasabanın. Sonra da Kalaycı gittiyse, canı sağ olsun Ali Safa Beyin. Bir çete daha kurar. Ali Safa Bey, hükümete böyle yazdığına razı gelmez."

Abdi Ağa köpürdü:

"Sen dediğimi yaz," dedi.

Siyasetçi:

"Yazamam."

"Sana yaz diyorum kardaş, yaz!"

"Yazamam."

Hışımla ayağa kalktı:

"Ben de Fahri Efendiye yazdırırım," dedi.

Siyasetçi:

"Nereye istersen yazdır ya, hakkında hayırlı olmaz.."

Abdi Ağa doğru Deli Fahriye gitti. Deli Fahri onun ayak sesini çok uzaktan duydu, masadan başını ağır ağır kaldırdı.

23

Çiçeklideresinin beri yanı Şahinin kayası... Şahinin kayası sarp, yüce, dümdüz, göğe ağmış yosunlu bir kayadır. Şahinin kayası efsanelere karışmıştır. Destanlarda söylenir. Kayanın yüzünden aşağılara doğru bir pınar kaynar. Şahinkaya pınarı... Dört bir yanını yeşil, küçük ağaçlar, kokulu yarpuzlar sarmıştır. Üç kavak boyu yukardan, sarptan kokular gelir. Köpüklü su iner, kayanın duvar dibi yüzünden.

Şahin meraklısı bir genç varmış eskiden. Kayanın yüzündeki delikler, şahin yuvası. Şahinlerin civciv çıkarma zamanı bir şahin yavrusu almak ister. Şahin yuvası duvar gibi düz kayalığın orta yerinde. Ne alttan çıkılır, ne üstten inilir. Delikanlı uzun, kalın bir ip bulur, tepedeki en kalın ağaca bağlar. Şahin yuvasına doğru sarkar. Yavruyu alır koynuna koyar. Bu sırada ana şahin işten haberdar olur. Hışımla gelir, kanadıyla ipe çarpar, ipi kılıç gibi keser. Delikanlı, koynunda şahin yavrusu, aşağı düşer, parça parça olur.

Kaya bu yüzden Şahinin kayası olmuştur.

Geceden yola çıkan Memed, Şahinin kayasının dibinde durup dinlenirken, arkasından bir çıtırtı duyup baktı ki, ne baksın, Cabbar, kendisine bakıp durur. Göğsünün kılları arasından oluk misali ter sızıyor.

Uzun zaman Cabbar olduğu yerde durdu. Memed de önüne, toprağa baktı kaldı.

Sonra Cabbar geldi Memedin yanına oturdu. Elini usul usul uzatıp elini tuttu. Birkaç kere sıktı. Memed aldırmadı. Önüne bakmayı sürdürdü.

Cabbar, sesi karıncalanarak, titreyerek:

"Kardaş!" dedi.

Öyle candan, öyle dostça söyledi ki Memed başını ondan yana döndürmek zorunda kaldı.

Cabbar, ellerini elleri arasına aldı:

"Kardaş etme!"

"Sen de anlamazsan dedimi Cabbar kardaş," dedi, "ben ölsem daha iyi."

Cabbar:

"Memedim," diye inledi. "Ben senin derdini anlıyorum. Ama sırası değil bu işin. Dert ikimizin."

Memed:

"Öyleyse Cabbar kardaş, durma yoluma. Ben Hatçeye gideyim. Yakalanırsam kadere. Yakalanmazsam..."

Kızdı. Yüzü başkalaştı:

"Kimse beni yakalayamaz," dedi.

Cabbar:

"Bu senin yaptığın düpedüz ellerini kelepçeye uzatmaktır. Ya seni biri görür de tanırsa? Ya Abdi Ağa? Kasabanın içinde ne yaparsın?"

Memed:

"Kadere," dedi. Gözlerindeki pırıltı büyüdü. "Yakalanmam."

Cabbar:

"Var git git kardaş. Yolun açık olsun öyleyse."

Memed:

"Sağ ol."

Cabbar:

"Seni burada üç gün beklerim. Kürt Temirin evinde. Üç gün içinde dönmezsen bilelim ki yakalandın."

Memed:

"Bilin ki yakalandım."

Kalktı yürüdü.

Cabbar arkasından, kendi kendine, gözden kayboluncaya kadar "Seni de yitirdik İnce Memed, seni de," dedi. "Bu dağlar bir İnce Memed daha göremez. Vay!"

İnce Memed Çiçeklideresi köyünden yırtık bir çarık, bir de on beş yaşında bir çocuk elbisesi buldurmuştu. Elbise el dokumasıydı. Pamuktan, tırtıklı. Ceketi nar kabuğuna boyanmıştı. Şalvar beyazdı, kirliydi. Yırtıktı da. Elbise çok dar geliyordu.

Olduğundan bir misli küçülmüştü. Eline de kalın bir çoban değneği almıştı. Başına siperliği yırtılmış, yağlı bir kasket geçirmişti. Tabancasını, tabancasının fişeklerini, içerden bacağına bağlamış, ipleri beline sarmıştı.

Yolda uçarcasına yürüyordu. Yanını yönünü gözleri görmüyordu. Başı dönüyordu. Sanki bir boşlukta yuvarlanıyordu. Dünya silinmişti.

Gece yarısına doğru kasabanın kıyısına vardı. Kenar mahallelerde köpekler ürüşüyorlardı. Ne yapmalıydı? Bu vakitte kasabaya gitse, kasabada han bulamazdı. Belki yakalarlardı da. Aşağıdan bir değirmenin şıkırtısı geliyordu. Döndü, değirmene doğru yürüdü. Değirmenin gürültüsü adamın kulaklarını sağır edecek kadar çoktu. Çok ötelerden sıcak un kokusunu aldı.

Yarın Cumaydı. Hapisanenin ziyaret günüydü. Büyük bir bela vardı: Hatçenin anası... Abdi Ağa kasabaya yerleşti yerleşeli, her Cuma Hatçeyi ziyarete geliyor, güya Memedden haberler getiriyordu. Memed hakkında akla hayale gelmez hikayeler uyduruyordu ona. Bu sefer Memedin kötülüğüne değil, iyiliğine. Tarla dağıtma, çakırdikenliği yakma işini de bire beş katarak anlatmıştı. "Memed," diyordu, "bir büyümüş, bir uzamış kalınlaşmış. Aynen minare gibi olmuş." Hatçe sevinçten uçuyordu. Hapisane hapisane değildi artık. Cennete dönmüştü. Saatte bir Irazın boynuna sarılıp öpüyordu. Irazda da aynı sevinç!

Çiçeklideresine yerleşti yerleşeli de Memedden iki güne bir haber, para geliyordu.

Tozlu un çuvalları sıra sıraydı. Dört ağır taş, bir yanlarına unları fışkırtarak dönüyorlardı. Serpilen suyun, serpilircesine sesi geliyordu. Değirmenci kırçıl sakallı, gözü bozlu birisiydi. Tepeden tırnağa una batmıştı. On beş kadar köylü değirmenin orta yerine bir ateş yakmışlar, yöresine halka olmuşlardı. Memed vardı, bir "selamünaleyküm" çaktı, ötekiler yer açtılar. Halkaya girdi. Sonra gene konuşmalarına daldılar. Bir zaman sonra Memedin farkında bile olmadılar. Tarladan, üründen, yokluktan, ölümden konuştular. Deve boynunda bir tüccarın soyulduğundan söz açtılar. Birkaç tanesi bunu İnce Memedin yaptığını söyledi. İnce Memed lafı geçince, arkasından toprak dağıtma meselesi akla geliyordu. Burada da öyle oldu. Yaşlı-

ca bir köylü, "Toprağı dağıtmış dağıtmaya ya, çakırdikenliği ne diye yaktırmış köylüye, bu deli köppoğlusu?" diye merakla sordu. Ötekiler çakırdikenliğin yakılması üstüne akla hayale gelmedik laflar ettiler. Memed hırsından kudurdu. İçinden küfretti. Esas meseleyi, sebebi hiçbirisi de söylemedi. Akıllarına gelmedi. Siniri geçince içinden güldü. Çukurova köylüsü çakırdikenliği ne bilsin? Ne mene bir beladır, ne bilsin!

Sonra adamlar oldukları yere kıvrılıverdiler. Memed de kıvrıldı. Uyandığı zaman gün kuşluktu. Bir köylü başucuna durmuş, "Bre çocuk," diyordu, "gün kuşluk oldu. Yekin gayri. Atların, eşeklerin ayakları altında kaldın. Kalk gayri."

Şaşkın şaşkın uyanan Memed hızla kalktı, kasabaya doğru koşarcasına yola düştü. O hızla kasabaya girdi. Çarşının ortasından geçti. Çarşı eski gördüğü gibiydi. Sarı güğümlü şerbetçi ortada dolanıyordu. Kör Hacı nal dövüyordu aşkla şevkle. Nala Kozanoğlu türküsü söyletiyordu Memed yanından geçerken. Kebap dumanları dükkanlardan dışarı fırlıyordu. Kara şalvarlı köylü kadınlar dükkandan dükkana girip çıkıyorlardı.

Memed korkarak, büzülerek, belediye bahçesinin yanında, yukarı doğru giden bir köylüyü durdurdu:

"Hapisaneye nereden gidilir?" diye sordu.

Köylü:

"Şu sokağı doğru çık, şu karşıdaki taş kapıdan içeri gir," dedi, yürüdü.

Memed kapıdan girdi. Bir bölük candarma dizilmiş, hazırol durumunda çavuşu bekliyordu. Bir hoş oldu bu kadar candarmayı bir arada görünce. Dönüp dağlara doğru kaçmak geçti içinden. Hiçbir zaman, hiçbir yerde bu kadar sıkılmamış, yüreği daralmamıştı. Candarmaların ilerisinde, sağında basık, penceresiz bir dam gözüküyordu. Damın duvarları yosun bağlamıştı. Önünde, iki üç köylü kadın bekleşip duruyorlardı.

Memed, belini iyice kamburlaştırdı. Büzüldü. Küçücük kaldı. Damın hapisane olduğunu, üstünde dolaşan nöbetçiden anladı. Çok hapisane hikayesi dinlemişti. Bu da tıpıtıpına benziyordu. Ağır ağır dama doğru yürüdü.

O sinirli, Allahın belası gardiyan karşısına dikildi, sertçe sordu:

"Ne istiyorsun çocuk?"

Memed ağlamsı ağlamsı:

"Benim bacım burada mapus da..."

Gardiyan:

"Kim? Hatçe mi?" diye sertçe sordu.

Memed boynunu bükerek:

"Heye..."

Gardiyan içeri bağırdı:

"Hatçe! Hatçe, kardeşin gelmiş."

Kardeş lafını duyunca Hatçe şaşırdı. Şaşkın şaşkın dışarı çıktı. Memede doğdu geldi. Memedin yüzü bembeyaz olmuştu. Duvarın da dibine çökmüştü.

Gardiyan:

"İşte burada!"

Hatçe Memedi görür görmez, olduğu yerde kalakaldı. Dondu kaldı. Ağzından çıt çıkmadı. Sendeleyerek geldi, duvara sırtını dayayıp oturdu. Bitmişti. Uzun zaman böyle yan yana kaldılar. Dilsizmişler gibi. Öylecene biribirlerinin gözlerine baktılar. Iraz da geldi. Hatçenin bitkinliğine şaştı. Konuşmadıklarına da bir anlam veremedi. Memede yaklaştı:

"Hoş geldin oğul."

Memed belli belirsiz ağzında bir şeyler geveledi. Iraz bundan hiçbir şey anlamıyordu.

Öğleye doğru gardiyan geldi:

"Yeter artık. Haydin yerlerinize," diye bağırdı.

Memed yine öyle ağır ağır büzülerek ayağa kalktı, cebinden para çıkınını çıkardı. Hatçenin kucağına attı. Arkasını döndü yürüdü. Büyük taş kapıyı çıkıncaya kadar Hatçe de durdu orada, arkasından baktı.

Iraz:

"Bu ne kız?" dedi. "Bu da kim?"

Hatçe:

"Gel içeri Iraz teyze," diye inledi. "Gel de içeri..."

İçeri girdiler, Hatçe kendini yatağın üstüne halsiz attı.

Iraz meraklandı:

"Noldu sana?"

Hatçe:

"İnce Memed," dedi.

Iraz:

"Ne?" diye hayretle bağırdı.

Hatçe:

"İşte o çocuk İnce Memeddi."

Iraz:

"Vay gözlerim kör olsun," diye dövündü. "Vay gözlerim... İyice bakmadım da aslanımın yüzüne. Vaay gözlerim önüme aksın."

Sustular. Sonra iki kadın gözleri yaşararak, birden biribirlerine sarılıp, sallanmaya başladılar.

"Bizim İnce Memedimiz."

Sonra yatağın üstüne yan yana oturdular. Biribirlerine gülümseyip duruyorlardı.

Hatçe:

"Yüreğir ovası..." dedi.

Iraz:

"Evimiz."

"Kınalı toprak çalacağım duvarlarına. Otuz dönüm de... Iraz teyzemin elini ılıktan soğuğa vurdurmayacağım."

Iraz karşı koydu:

"Ev, hepimizin evi. Hepimiz dört elle çalışacağız."

Şimdi yeni bir umut kapısı açılmıştı. Günlerden beri hapisanede af konuşuluyordu. Bilmem hangi mebus gelmiş de Ankaradan, af çıkacağını söylemiş. Bu aylarda çıkacakmış. Hapisanede türküler çıkarılmıştı af üstüne. Gece gündüz hapisane af türküleri ile inliyordu. İçerde bir yaşlı Mustafa Ağa vardı. Herkese akıl verirdi. Akıllı, bilgili adamdı. Hatçe her Allahın günü ona:

"Mustafa Emmi, hapisaneler boşalınca, Memed de affa uğrar mı?" diye soruyordu.

"Değil Memed, dağdaki kurt kuş bile affa uğrar."

Hatçe buna seviniyor, sevinci bütün gün, bütün gece sürüp gidiyordu.

Yüreğir ovasının toprağı sıcak, verimlidir.

Hatçe içerdeki Yüreğiri bilenlerden köy köy, bucak bucak öğrenmişti. "Biz," diyordu, "Karataşa yerleşiriz. Değil mi Iraz teyze?" Iraz: "Yaa oraya," diyordu. "Karataşa..."

Dışarı çıktı, erkekler hapisanesinin kapısına vardı bağırdı:

"Mustafa Emmi!"

Mustafa Ağa okşar gibi:

"Ne diyorsun deli kız?" diye kapıya doğru yürüdü. Hatçenin ne diyeceğini bildiği halde, gene de sorardı.

"Memed de?" dedi.

"Dağların kurdu kuşu bile... Af çıkarsa, öyle çıkar. Çıkacak da... Hükümetin şerefine çıkacak."

Hatçe:

"Ellerini öperim Mustafa Emmi."

Mustafa Ağa, her zaman:

"Deli kız," der gülümser, koğuşuna çekilirdi. Öyle yaptı.

Iraz:

"Çıkacak," dedi. "Bizi de Çarşamba günü Kozana götürecekler. Burası bize ceza kesemezmiş. Öyle karar vermiş mahkeme. Keşki af çıksa da Kozana hiç gitmesek. Bir canım sıkılıyor ki."

Hatçe buna çok üzüldü:

"Keşki..." dedi. "Memed de gelemez Kozana. Keşki konuşsaydım Memedlen. Nutkum tutuldu da konuşamadım."

Iraz:

"Ben bilseydim Memed olduğunu onun..."

Hatçe:

"Af yakında."

Iraz:

"Mustafa Ağa akıllı adam. O bilir. Ankarada adamı var."

Hatçe:

"Bugün Cuma. Çarşambaya ne eder?" Parmaklarını saymaya başladı. "Cumartesi, Pazar... Çarşambaya kadar beş gün var. Gideceğimizi Memede söyleseydim. Keşki... Keşki söyleseydim."

Iraz:

"Ben onun İnce Memedimiz olduğunu bilseydim, hemen söylerdim."

Hatçe:

"Af çıkacak mı teyze?"

Iraz:

"Mustafa Ağa akıllı adam. Ankarada da adamı var. Çıkacak. O bilmezse kimse bilmez."

Hatçe:

"Evimizin önündeki salkım söğüdün dalları toprağa değer."

Iraz:

"Değer."

Hatçe:

"Buzağılarımız olur, mor mor."

Hapisaneden ayrıldığında Memed uçar gibiydi. Başı dönüyordu. Yere düşecekmiş gibi gözleri kararıyordu. Pazaryerine geldi. Kendisini ortadaki beyaz taşın üstüne zor attı. Az sonra kendine geldi. Pazaryerinde portakallar öbek öbekti. Lahanalar ortaya yığılmıştı. Küçücük tepeler gibi. Taştan kalktı, pazaryerinin ortasına doğru yürüdü. Bir sürü adam gördü Tevfiğin kahvesinin orada. Adamların üstlerinde aba, omuzlarında bel vardı. Kısa boylu, boğazı ipek ipli bir adam onlara boyuna küfrediyordu. Buna şaştı. İçinden "burda da Abdi Ağa var" geçti. Orada bekledi. Kısa boylu sövdü sövdü. Adamlardan hiç ses çıkmadı. Başlarını yere dikmişler, kıpırdamıyorlardı. Sonra, küfreden adam birden yumuşadı, "Kardeşler" demeye başladı. "Sizler benim canımdan azizsiniz." Buna haddinden ziyade şaşırdı. Bir anlam çıkaramadı. Omuzu belli adamlar, başları yerde, ağır ağır kımıldadılar, çaya aşağı yürüdüler. Birkaç kişi, "Çeltik tarlalarına gidiyorlar," dedi. Memed buna daha çok şaşırdı. Oradan çarşının ortasına vurdu. İlk geldiğinde kebap yediği dükkanın kapısından dumanlar fışkırıyordu dışarı. İçeri girdi. Kebap kokusu içini bayılttı. "Yelle!"

Memed:

"Çabuk kardaş!" dedi garsona.

"Yelle!" dedi öteki, kebapçıya.

Arkasına dönünce gözlerine inanamadı. Korktu. Gözlerini kırpıştırdı. Gördüğü, tam arkasında oturan Topal Aliydi. Hayal değil. Topal Ali ona hain hain gülümsedi. Memed hiçbir şey söylemedi. Bir anda kafasından yüzlerce kötü ihtimal geçti. Topal Ali durmuş, konuşmuyor, boyuna gülümsüyordu. Sonra yerinden kalktı, geldi Memedin yanındaki boş sandalyaya oturdu. Kulağına eğildi:

"Merak etme kardaş, hiçbir şey yok. Konuşuruz."

Kebaplar geldi. Yediler, dükkandan çıktılar. Sarı güğümlü şerbetçi bir uçtan bir uca çarşıyı dolanıyordu.

Memed:

"Şerbetçi, bir şerbet," dedi.

Şerbetçi doldururken, o güğüme elini dokundurdu.

Şerbetçi buna güldü:

"Altından yapılmıştır oğul, altından," dedi.

Topal Ali:

"Senin kasabaya indiğini Cabbar söyledi. Bindim ata, sürdüm. Başına bir iş gelmesin diye... Seni hapisane kapısında çok bekledim. Hatçe nasıl, eyi mi? Ulan deli, adam atsız hiç kasabaya iner mi? Başına bir iş gelecek olsa, kaçmak zorunda kalsan seni yakalayıverirler. Onun için, at elimde peşinde dolaşıyorum. Bir tanıyan olur. Bir şey olur. Binersin ata, sürersin dağlara..."

Memedin gözleri yaş ile doldu:

"Sağ ol Ali Ağa," dedi. "Sağ ol!"

Ali:

"Sen İnce Memedsin. Sen sağ ol kardaş!"

Memed:

"Sana bir şey söyleyeyim mi Ali Ağa?"

Ali:

"Söyle."

"Hatçeyle karşı karşıya oturduk. İkimizin de nutku tutuldu. Bir laf bile edemedik. Onu orada görmeyi hiç içim götürmüyor. Ben bir daha gidemem. Gitsem de nutkum tutulur gene... Sen varıver yanına... Ne diyor Hatçe, sor."

Ali:

"Olur," dedi. "Sen beni pazaryerindeki kahvede bekle. At pazaryerinin öte ucundaki dutun altında bağlı. Bir şey olursa... Atlarsın üstüne."

Memed:

"Atlarım."

Bir tuhaf, bir anlaşılmaz, bir ürperti vardı içinde. Sırtında soğuk soğuk bir şeyler dolaşıyordu. Rahat değildi. Bir yerlere sığmıyor gibi bir hali vardı. Kaçmak, bir şeyler kırmak, parçalamak istiyordu. Kedere, korkuya benzer bir duygu içinde. Bir çırpınma.

Atın yanına kadar hızla yürüyerek geldi. Görenler, sersem sersem yürüyen köylü çocuğuna acayip acayip bakıyorlardı. Atın burnuna samanlar yapışmıştı. Yerden yeşil ot kopardı, atın burnunu sildi. At demirkır bir attı. Lekeleri maviye çalan büyücek lekelerdi. Sağrıya doğru kınalanıyordu. Atın başını okşadı, kahveye geldi. Bir çay söyledi. Çayı getirdiler. Hatçe geldi gözünün önüne. Hatçe çok değişmiş, yüzü sapsarı olmuştu. Gözlerinin altı çürümüştü. Yüzü şişmanlamıştı ama, halsizliği, bitkinliği belliydi. Yüreği parça parça oldu. Gözlerinden masanın üstüne damlalar düşmeye başladı. Eğreti oturuyordu zaten. Çekinerek. Çayını içti, bitirdi. Merakla Aliyi beklemeye başladı. Gözleri Alinin geleceği yola dikildi.

Sokağın ucundan Ali göründü. Yüzü asılmıştı.

Memed onu karşıladı. Atın olduğu yana döndüler.

"Ne söyledi?"

"Sorma."

"Kötü mü?"

"İyi de değil."

Memed yüreği taşarak:

"Söyle söyle! Biliyordum zaten. İçimde bir dert vardı. Durdurmuyordu beni. Söyle!"

"Hatçeyi Kozan mahpusanesine götürüyorlar bu Çarşamba. Hatçe hakkını helal etsin, dedi. Ağır cezalıymış Hatçe. Bura mahkemesi kararı öyle vermiş. Irazı da götürüyorlar beraber."

Bunu duyunca, ilkin yıldırımla vurulmuşa döndü. Az zaman sonra kendisine geldi. Aliyi unutmuştu. Kendi kendine gülümsedi. Bütün Çukurova, ağacıyla, otuyla, taşıyla, toprağıyla kasabasıyla sarı pırıltılara kesti. O, gülmesini sürdürüyordu. Sonra birden ata atladı. Bir an içinde değişip, bambaşka bir İnce Memed olmuştu.

"Düş önüme Ali Ağa. Oldu."

Ali atın önüne düştü. Kasabayı hızla çıktılar. Binboğayı geçtiler. Dikirlinin üst başında şimdi Karacalı Osmanın portakal bahçesi bulunan yere geldiler.

Ali atın başını tutup durdu. Memedin gözlerinin içine bakarak:

"Ne var? Ne oldu? Bana da söyle!"

Memed attan indi. Gülümseyerek Alinin elini tuttu:

"Yolu bekleyeceğim. Hatçeyi candarmaların elinden alacağım."

Ali:

"Sen deli misin?" diye kızdı. "Çukurovanın ortasında, gündüz gözüne candarmaların elinden kız almak!.. Sen deli misin?"

24

Kapıdan içeri bir top sevinç halinde girdi. Cabbar Memedi tanıdı tanıyalı hiç böyle görmemişti. Sefil Ali de görmemişti. Memedi böyle sevinçten kanatlanmış görmek bir hoşlarına gitti. Memed oynak türküler söylüyordu damın içinde dolaşarak:

Armut dalda beşimiş
Tan yerleri ışımış
Anası yorgan vermemiş de
Ak memeler üşümüş.

Böyle bir türküyü Memedin ağzından duyacaklarını az önce birisi söyleseydi, imkanı yok inanmazlardı.

"Sefil Ali," diye gürledi. Her zaman çok durgun, ölçülü konuşurdu. "Al sazı da oynak havalardan çal!"

Sefil Ali hiçbir şey söylemeden vardı, duvardan sazı indirdi, çok oynak bir hava çalmaya başladı. Hem çalıyor, hem söylüyordu. "Vardım baktım demir kapı sürgülü– Siyah saçlar sırmayılan örgülü..."

Memed de karışıyordu Sefil Aliye.

Bir ara kapıda durakalmış Topal Aliyi gördü, koluna girdi. Sefil Aliye de, "Bir halay havası çal," dedi. Sefil başladı çalmaya, ötekiler başladılar ortada dönmeye. Sonra Memed soluk soluğa, halayı bıraktı, arkasını duvara verip oturdu. Duramaz bir hali vardı. Parmakları oynayıp duruyordu.

"Cabbar!" dedi.

Cabbar:

"Buyur Ağa,"

"Gün bugündür, kardaş."

"Nen var? Bir şey mi oldu?"

"Gün bugündür. Yiğitlik gösterecek gün..."

"Şaşırtma adamı, allasen."

Memed ayağa kalktı. Üstündeki çocuk giyitlerini çıkardı, damın bir köşesine attı, kendininkileri giydi.

Ayağındaki ayakkabının yüzü kalın Maraş derisindendi. Kırışık, koyu kırmızıydı. Tabanı da otomobil lastiğindendi. Şalvarı şayaktı. Kahverengi. Soydukları bir tüccardan almışlardı. Memedle Cabbar Kalaycı dövüşünden dönerlerken birkaç hafta Maraş yolunu beklemişler, adam soymuşlardı. Paraları, giyitleri, cephaneleri ondandı. Soygunculuklarından çok memnundular. Maraş yolunu tutmaya gene gideceklerdi. Kemerleri, tüfeğin kayışları gümüş işlemeliydi. Çok güzel işlenmişti. Başından fesi atmış, yerine mavi bir ipek yağlık sarmıştı. Şayak şalvarı benek benek karaydı. Tabancasını kabıyla birlikte, o yörük beyi göndermişti. Son derece güzel, kılaptan işlemeydi.

Fişeklikleri göğsüne, çaprazlama, çift sıra üstüne bağlardı. Onlar da kılaptan işlemeydi. Yörük beyinin hediyesiydi.

Cabbar merakla sordu:

"Ne var Memed? Söylesene!"

Memed:

"Gün bugündür."

Topal Ali kapının ağzında, belini duvara dayamış gülümseyerek duruyordu.

Cabbar:

"Topal, sen söyle!" dedi.

Topal:

"Çarşamba günü kasabadan Kozana götürüyorlar Hatçeyi. Candarmaların elinden alacak oluyor yolda. Ona seviniyor işte."

Cabbarın ağzından çıt çıkmadı. Yüzü asıldı. Sefil Ali de konuşmadı. Zaten karışmazdı bu işlere.

Memed işi çaktı. Oralı olmadı. Cabbarın yüzü asılırsa asılsın. O kimseden yardım beklemiyordu. Ya herro, ya merro demişti.

İlk tanıştıkları günlerde, Sefil Ali bir Köroğlu hikayesi söylemişti. Köroğlunun zuhuru. Günlerdir, Memedin kafasında o Köroğlu dönüyordu.

Şöyle rivayet ederlerkim:

Vaktiyle Bolu şehrinde... der başlardı.

Sokakta bir küçücük köpek görmüş Köroğlu. Köpek küçücük, el kadar. Dört beş kocaman kocaman köpek, araya almışlar küçük köpeği. Saldırırlar. Küçük köpek kaçmaz, kendini savunur. Savunduğu gibi, onları yener de... Her birini bir yana dağıtır, yoluna gider. İşte Köroğlu bunu görür. Bu dövüşü seyreder.

Demek, der Köroğlu, bir küçük köpek!.. Yürekli olunca... Ondan sonradır ki Köroğlu, Köroğlu olur. Korkmaz. Babasının başına da o iş gelince çıkar dağa.

Köroğlu, duydu duyalı, Memedi çok çekiyordu. Köroğlunu dinledikten sonra, bir daha yemin etmişti Ağayı öldüreceğine.

"Ne yüzünü ekşitiyorsun Cabbar kardaş?"

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Korkma, sana işim düşmeyecek."

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Ne hiçi?"

Cabbar:

"Hiç!"

Memed:

"Yaaa!"

Cabbar:

"Yanarım sana."

Memed:

"Bre Cabbar," diye öfkelendi. "Bana hep yanarsın sen zaten."

Cabbar:

"Babayiğitsin. Yanarım."

Memed:

"Neden ola?"

Cabbar:

"Yanarım işte."

"Sebebini söyle!"

Cabbar bu sefer iyice öfkelendi, bağırmaya başladı:

"Çukurovanın ortasında, düzlüğünde, gündüz gözüne, o kadar köyün arasından candarmaların elinden insan alacaksın, öyle mi? Çukurova kapan demektir. Eşkıya kapanı. Kim düşmüşse Çukurovaya çıkamamıştır dışarı. Yanarım sana. Üstelik sen Çukurovanın yolunu da bilmezsin. Yanında Recep Çavuş gibi biri olsa gene neysen ne! El yordamıyla Çukurovaya inilir mi?"

Memed kasıldı. Dimdik, bir kaya parçası gibi durdu:

"Sen şimdi benimle gitmeyecek misin? Onu söyle."

Cabbar:

"Ben gidip de kendi elimle kapana giremem."

"Açık söyle, kapanı mapanı bırak da. Gidecek misin, gitmeyecek misin?"

Cabbar:

"Gidemem."

Memed:

"İyi. Sen söyle Sefil Ali, benimle gelecek misin?"

Sefil Ali:

"Ben Çukurovayı bilmem ki kardaş, ben Çukurovadan korkarım. Benim sana bir faydam olmaz ki... Zararım olur. İstersen gelirim de. Arkadaş için değil mi?"

Cabbar Sefil Aliye öldürürcesine bir bakış fırlattı.

Memed:

"Demek böyle!" dedi sustu.

O gece birlikte yemek yemediler. Her biri bir yana çekildi somurttu.

İçlerinde, en sevinçlisi Topal Aliydi.

Uyku zamanı Cabbar:

"Siz uyuyun. Ben nöbetçi kalırım," dedi.

Ötekiler, Memed uyudu.

Gece yarısı, Cabbar Memede yaklaştı, dürttü. Memed öfkeyle kalktı oturdu. Uyumuyordu. Sert sert:

"Ne istiyorsun benden Cabbar? Arkadaşlığını yaptın işte! Daha ne istiyorsun benden?"

Cabbar:

"Kardaş!" dedi.

Memedin elini iki eli arasına aldı:

"Kardaş!"

"Yaptın arkadaşlığını," diye güldü öteki.

"Vazgeç bu işten. Hatçeyi nasıl olsa bırakacaklar. Şahitler hep ifadelerinden dönmediler mi? Hep Hatçenin tarafını tutmuyorlar mı? Hakime, Veliyi Memed vurdu demiyorlar mı? Bırakacaklar."

Memed:

"Döndüler ya, para etmiyor. Para etse Ağır Mahkemeye gönderirler mi Hatçeyi? Ağıra gönderiyorlar, Kozana. Anladın mı? Benim yüzümden sürüm sürüm sürünüyor mahpuslarda. Ya ölürüm, ya kurtarırım. Sana gel, demem. Gelmesen daha iyi olur. Bu, yüzde doksan ölüm demektir. Aklı başında bir adam kendini ölüme atmaz."

Cabbar:

"Senin için her şeyi yaparım Memed ama, bu düpedüz delilik. Göre göre kendini ateşe atmak demek. Yazık bize. Yazık sana. Senin için kardaş... Gel sözümü tut. Kırma beni. Nolursun Memed, kırma beni. Sen böyle bok yoluna gidersen yüreğime dert olur. Gel, etme bunu kardaş!"

Memed:

"Hiç söyleme Cabbar kardaş. Nefesine yazık değil mi? Söyleme. Yüzde yüz öleceğimi bilsem, gene gideceğim. Ben böyle yaşayıp da nolacak yani! Hiç söyleyip de nefesini tüketme."

Cabbar:

"Sen bilirsin," dedi. "Kendi düşen ağlamaz."

Elini bıraktı, köşeye çekildi.

Cumartesi, Pazar, Pazartesi Memedle Cabbar biribirlerinin yüzlerine bakamadılar. Biribirlerinden kaçıyorlardı. Memed, çok erkenden kalkıp dağa çekiliyor, karanlık kavuştuktan sonra dama geliyordu.

Salı sabahı, daha gün doğmadan, Memed kalktı Topal Aliyi uyandırdı:

"Ben gidiyorum Ali Ağa."

Ali yataktan sıçradı:

"Bu iş yalnız olmaz," dedi. "Üstelik sen Çukurovayı bilmezsin. Ben de seninle geleceğim." Güldü. "Kurşun sıkacak sanma

beni ha! Sen sıkarsın, ben uzaktan seyrederim. Saklanırım bir yere, seyrederim. Sana iyi bir at bulacağım. Çiçeklideresi köyünden. Ben de bineceğim bir ata. Sana haber ulaştıracağım. Dağa yakın bir yerde pusu kuracaksın candarmalara... Sıtırın kamışlığında. Sen dur, ben Çiçeklideresine gideyim. Olur mu?"

Memedin sevinçten gözleri parladı. Topal Alinin boynuna sarıldı, öptü:

"Senin," dedi, "bu iyilikleriyin altından nasıl kalkarım Ali Ağa?"

Ali:

"Ne iyiliği bre kardaş," diye kederli kederli başını salladı. "Kırdığımı bitiştirmeye çalışıyorum ben."

Hızla yürüdü gitti.

Bir iki saat sonra, gün değerken, damın kapısında bir patırtı oldu. Bir atın hızla, gürültüyle soluk alışı duyuldu. Memed dışarı çıktı:

"Ali Ağa," dedi gülerek, "yaşasın."

Ali:

"Düğün atı bu at. Süsledim."

Atın boynuna mavi boncuklar, renk renk kordelalar asılmıştı. Eyeri, dizgini sırma işlemeliydi.

"Düğün atı."

Topal Ali:

"Bir de yamçı getirdim. Büyük yağmur var. Hem yağmur için, daha çok da..."

Cabbar:

"Eeee?"

"Silahını kimse görmez. Çekersin üstüne, yalnız başın görünür. Haydi vakit geçirmeyelim."

Memed ata atladı. Topal Ali de arkasından...

Cabbar kapının eşikliğinde durmuş, onlara kıpırdamadan bakıyordu. Sefil Ali de öyle. Cabbarın yüzü, ölü yüzü gibi sararmıştı. Orada bir Hitit heykeli gibi donmuştu.

Memed atı kapıya sürdü. Cabbarın yüzüne bakmadan:

"Hakkını helal eyle Cabbar kardaş," dedi sesi bozularak, "Sen de hakkını helal eyle Sefil Ali!"

Cabbar hiç durumunu bozmadı. Gerçekten bir Hitit heykeli gibi, orada öylece kıpırdamadan kaldı.

Sefil Ali:
"Helal olsun kardaş," dedi.
Atları, bayırdan aşağı hızla sürdüler.
Cabbar uzun zaman olduğu yerde kıpırdamadan öyle kaldı.

25

Yağmur çiseliyordu. Güneşli bir yağmur. Bir zaman açıyor, sonra gene usul usul çiseliyordu. Kamışlar ıslanmışlardı. Üstlerinden sular süzülüyordu. Sular yapraklarda kabarcıklanıyor, güneşte parlıyordu.

O zamanlar Sıtırın alt yanında büyük bir kamışlık vardı. Yol kamışlığın üst başından, mersinle örtülü dağın eteklerinden geçerdi.

Kamışlığa Küçük Çınar köyü üstünden indiler. Gün batarken yağmur da dindi.

Topal Ali:

"Yamçıyı aldığıma iyi etmemiş miyim?" diye sordu.

Memed:

"İyi," dedi.

"Yağmur da durdu."

"Gene başlar."

"Çukurovada pusu kurmak için bu kamışlıktan iyi yer yok."

Memed:

"Bre Ali Ağa," dedi, "sen bu kadar çok şeyi nasıl belledin? Çukurovayı taş taş biliyorsun."

Topal Ali:

"Gençliğimde Çukurovadan at çalar, dağlara götürürdüm. Anladın mı şimdi Çukurovayı neden iyi bildiğimi?"

"Anladım. Bu yoldan geçecekleri muhakkak mı?"

Topal:

"Kozana iki yoldan gidilir. Biri Çukurköprünün yolu, biri de burası. Yağmur yağdığı iyi oldu. Çukurköprü yolundan çamurdan çıkamazlar, gömülürler. Bu yüzden, muhakkak buradan gelirler. Burası çok iyi. Buradan daha iyi pusu yeri bulunmaz.

Yapacağını yapar, hemen atarsın kendini dağa. Cabbar böyle olduğunu bileydi gelirdi."

Cabbar lafını duyunca Memedin yüzü gerildi.

Topal Ali:

"Vallahi de gelirdi," dedi. "O korktu. Dal gündüz, ovanın ortasında sarılacağımızdan korktu."

Memed gene sustu.

"Korktu," dedi. "Bir korktu ki... O ne hin oğlu hin o! Ne kadar eşkıya ovaya inmiş, ovada gezmişse, hepsinin öldürüldüğünü, bir tekinin bile dağa dönmediğini bilir."

Memed merakla sordu:

"Bir teki bile dönmedi mi?"

Topal:

"Bir teki bile."

Azık çıkınını açıp, yemek yemeye başladılar. Ağır ağır çiğneyerek yemeklerini yediler.

Topal:

"Ben gideyim de kasaba yoluna, onların arkasınca geleyim. Sen dağa çekil de uyu. Şafaklayın kamışlığa gir. Atı orta bir yere bağla. Görünmesin. Sen de yolun ağzına gel! Ben gidiyorum. Yarın ikindiüstü onlar buradalar."

Topal ata bindi, doludizgin kasabaya sürdü.

Topal gözden yiter yitmez, Memed de ata bindi, dağa çekildi. Bir taşocağına indi. Taşocağına sular toplanmıştı ama, taşocağı siperliydi. Yağmur yağsa bile insanın üstüne düşmezdi, mağara gibiydi. Ocağın çukuru su doluydu. Çukura taş yığmaya başladı. Atı tam üstteki büyük meşe ağacına bağladı. Yamçıya sarılıp, yığdığı taşların üstüne yumuldu. Bir zaman kendinden geçiyor, sonra hop diye ayıkıyordu. Şafağı böyle etti.

Şafaklayın ata atlayıp, kamışlığa geldi, atı, ta kamışlığın ortalarına sürdü, bir kamış köküne iyice bağladı.

Akşamdan beri bir hoştu. Bedeninin her yeri sızlıyordu. Büyük bir kamış kümesine sırtını dayadı, oturdu. Kamış kümesine sarıca arılar petek üstüne petek yapmışlardı. Örümcekler kamışlardan kamışlara ağlarını germişlerdi. Kamışlar pürçüklenmişti. Pürçükler tozakıyordu. Kamışların pürçüklerine gün vurdu derken.

Beklemek kadar zor bir şey yok. Bekledi. Ne zaman?.. Öğle oldu. Bir ıslak sıcaklık çöktü ovaya. İkindi oldu. Karşı dağların gölgeleri doğuya doğru uzadı. Bu sırada Memed, bir kamış köküne dayalı tüfeğini aldı, yol kıyısına yakın büyük bir kamış kökünün yanındaki çukura gitti. İkide birde yolun ortasına çıkıp kasabadan yana bakıyordu. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Dişi dişini yiyordu. Döşen kurşunu yazıya yabana... Nereye olursa olsun. Döşen! Kamışlığa, yola... Hırsından tepiniyordu. Her dakika bir yıl oluyordu artık.

Sonra hançerini çıkardı, çukuru kazmaya başladı. Bütün gücüyle kazıyor, toprağı avuçlarıyla dışarı taşıyordu. Soluk soluğa yola koştu, bir şey yok. Elleri yanlarına düştü. Öyle kalakaldı. Ne gelen var, ne giden. Umudu kesti. Gitti çukurdan tüfeğini aldı, geldi yolun ortasına dikildi. Gün neredeyse batacaktı. Ta yolun ötesinden kımıldanan bir top karartı göründü. Karartı gittikçe yaklaşıyordu. Yüreği hop etti. Buna karşın kamışlığa gene girmedi. Az daha yaklaşınca karartı, dört candarmanın önünde iki kadın olduğunu fark etti. Ağır ağır kamışlığa çekildi. Karşı dağın üstündeki güneşin yarısı kalmıştı. Candarmalardan en arkadaki uzun boylusunun bacağını nişan alıp tetiği çekti. Candarma bağırarak döndü, yere kapaklandı. Memed makinalı gibi tarıyordu, sağı solu. Candarmalar afallamışlardı.

Memed:

"Ulan karşınızda İnce Memed var. Bırakın o kadınları gidin."

Bir candarma daha düştü çığlık atarak. Öteki iki candarma da yolun kıyısındaki su dolu hendeğe attılar kendilerini. Memede karşılık vermeye çalıştılar. Karanlık kavuştu, yağmur da yeniden ufak ufak sepelemeye başladı. Kadınlar ortada öylece kalmışlardı. İkisini de korkunç bir titremedir almıştı. Yolun ortasına, çamurların içine oturuverdiler sonra da.

"Ulan candarmalar varın işinize gidin. Uğraşmayın bizimlen. Bir tabur bile olsanız vız gelirsiniz."

Vurulanların bağırtısı, iniltisi göğü tutuyordu.

"Alın da arkadaşlarınızı gidin. Alın da..."

Candarmalar bir ara ateşi kestiler. Kadınların da azıcık akılları başlarına geldi.

"Gözü kör olası haydi," dedi, "yavaş yavaş Memede gidelim."

Hatçe:

"Bu da mı gelecekti garip başıma?" diye inledi. "Gidelim."

Yol boyunca sessiz sessiz sürüdüler.

Hatçe:

"Memed!" dedi.

Memed:

"Geldiniz mi?"

Göz gözü görmüyordu karanlıktan. Memed çukurdan yola atladı, karanlıkta gölge gibi sallanan kadınlara doğru geldi. Ellerinden tuttu, kamışlığa, atın yanına çekti. Candarmalar oraya buraya daha kurşun sıkıyorlardı. At ayak seslerini işitince uzun uzun bir kişnedi. Memed atı çözdü:

"Binin," dedi. "Binin de arkamdan sürün."

Kamışlığı çıktıklarında, candarmalar kurşunu kesmişlerdi. Yaralı arkadaşlarıyla konuşuyorlardı.

Eteğe doğru, nalları kıvılcımlanan bir atlı, taşları biribirine katarak, son hızla önlerinden geçti gitti. Biraz sonra da geri döndü. Topal Ali olsa gerek diye Memedin içinden geçti.

Bir ses geldi usuldan:

"İnce Memed! İnce Memed!"

"Buradayız Ali, gel!" diye bağırdı Memed.

Ali geldi yanlarında soluk soluğa durdu. Attan aşağı indi:

"Memed kardaş, al atı, bin. Sonra Çiçeklideresine teslim et. Bu eteklerde durma. Akçadağa çekil. Asım Çavuş ne kadar candarma varsa çeker üstüne yarın. Yakayı ele verme. Ben sana ulaşırım. Bu gece ne yap yap Çiçeklideresini tut. Oradan da Akçadağı... Durma, doluduzgin. Allah selamet versin."

Arkasını döndü karanlığa karıştı.

Memed:

"Bu iyiliğini unutmayacağım Ali Ağa."

Topal Alinin bıraktığı ata atladı.

"Hatçe öteki attan indi, geldi terkisine bindi.

Karanlıkta, dağlara yukarı, doludizgin atı doldurdu.

Birkaç kere yolu şaşırdı. Sonra buldu. Gün doğmadan Çiçeklideresine yetiştiler. Doğru köyün içine sürdüler. Ortadaki herhangi bir evin önünde durdular.

Memed bağırdı:

"Dışarı çıkın hele!"

On sekiz yaşında gösteren bir delikanlı açtı kapıyı. Onları görünce gülümsedi, sevindi. Geldi atların başını tuttu. Ahıra çekti. Atlar köpük içinde kalmıştı.

Hatçeyle Iraz iki büklümdü. Titrer gibi bir halleri vardı. Yüzleri alacakaranlıkta kararsız, karmakarışık, şaşkın görünüyordu.

İçeri girdiler. Evin kadınları ocağı yakmışlar, ocağın başına da döşekler sermişlerdi. Döşeklere yorgun oturdular.

Memed:

"Ev sahipleri," diye konuştu, "ben iki günlük acım."

"Şimdi, şimdi İnce Memedimiz," dediler.

26

Abdi çökmüştü. Zayıflamıştı. Avurdu avurduna geçmişti. Kahvede akşamlara dek kulağının dibinde İnce Memed lafı ediliyordu. Buna ifrit oluyordu ama, ne gelirdi elden. Elin ağzı torba değil ki çeke bağlayasın.

Öfkesinden çarşıya sığmıyor, Maraşlı Mustafa Efendinin dükkanından Tevfiğin kahvesine, Tevfiğin kahvesinden Horoz Remzinin manav dükkanına, oradan arzuhalci Siyasetçi Ahmede mekik dokuyordu. Her oturduğu yerde kimsenin ağzını açtırmadan saatlarca konuşuyordu.

"Görün işte! Görün işte malınızı. Çocuk diyordunuz. Ben bilmez miyim onu? O ne yezid oğlu yezid. Şurayı iyi belleyin. Abdi demedi demeyin. O dağlarda hükümetini kuracak. Mutlak kuracak. Benim tarlalarımı, babamdan kalma tapulu tarlalarımı köylüye, düğün şenlik dağıtan adam, hükümet değil de nedir ya?.. Hükümetlik ilan edecek. Tel çektim Ankaraya belki bin tane. Ne cevap veren var, ne hal soran... Bir acayip iştir kardaşlar, bu hükümet işi. Bu kadar vatandaşını Torosun dağında bir eşkıyanın eline bırakmış. Gönder bir alay asker, kessin kökünü şunların. Haşa, sümme haşa! Hükümetimize dil uzatmıyorum. Uzatamam efendim. Amma neden kul eder bizleri birkaç eşkıyaya? Yazık değil mi? Günah değil mi?"

İkinci günü sabahleyin, yaralı candarmalar getirildi kasabaya... Mesele dilden dile dolaşıyordu. Herkes Memedden yanaydı.

Abdi Ağa da çarşının ortasına düşmüş, dört dönüyordu. Etekleri tutuşmuş. Konuşmuyordu. Yalnız önüne gelene:

"Ben size demedim mi?" diyordu.

Kimi görse, tanıdık, tanımadık:

"Demedim mi?" diyor, geçiyordu.

Sonra vardı Tevfiğin kahvesine, başını bir masanın üstüne koydu, orada hareketsiz, öylece kaldı. Öğle yemeğini unutmuştu. O öyle uyuklarken bir yanaşma geldi.

"Ağam seni istiyor," dedi.

Abdi Ağa ağır ağır başını kaldırdı.

"Nee?" diye bezgin bezgin sordu.

"Ağam, bize buyursun, diyor."

Kalktı. Başı çatlayacakmış gibi ağrıyordu.

Ali Safa Bey onu kapıda karşıladı, koluna girdi:

"Gel Ağam, gel bakalım. Bizi unuttun gitti."

Başını kaldırdı. Gözleri kan çanağına dönmüştü. Uzun uzun Ali Safa Beyin gözlerinin içine baktı, sonunda:

"Demedim mi?" dedi.

Ali Safa Bey gülümsedi:

"Gir hele içeri gir! Konuşuruz."

"Demedim miydi?"

Merdivenleri dura dura, soluk ala ala çıktılar. Abdi Ağa "of, off!" çekerek, bitmişçesine kendisini sedire attı.

"Demedim mi?"

Kahve geldi. Fincan elinden düşüp kırılacakmış gibiydi. Kahve dudaklarından dökülür gibi...

Ali Safa Bey geldi yanına oturdu. Sakalını okşadı:

"Aman Abdi Ağam sen bu kasabayı yaktıracaksın. O arzuhaller ne öyle? Hükümet bir ordu gönderecek. Günah değil mi bizim kasabamıza? Yazık değil mi? İki sütsüz dağa çıkmış diye adı kötüye mi çıksın?"

Abdi Ağa derinden derinden içini çekerek inledi, başını salladı:

"Abdi ne yaptığını biliyor mu Ali Safa Bey oğlum? Ne yaptığını biliyor mu? O beni öldürecek. Yaşatmaz beni o! Ne yapacağımı şaşırdım. Elim ayağım tutmuyor. Zoruma giden ölümüm değil. Zoruma giden, bir el kadar çocuğa kocaman hükümetin gücü yetmiyor. Zoruma giden bu da değil. Sorma derdimi Ali Safa Bey! Sorma halimi. Zoruma giden bunların hiçbirisi değil. Gitmiş köye, tarlalarımı köylüye dağıtmış. Öldürdüm Abdiyi, yaktım Abdi Ağayı diye. İşte bu kahrediyor beni, bu öldürü-

yor. Bu korkutuyor. Ölümüme yanmıyorum Ali Safa Bey. Bir ayağım çukurda. Bugün değilse yarın. Dünyaya direk kakacak değilim. Yarın bir tane daha çıkar, o da senin tarlanı dağıtır. Öbür gün bir tane daha... Daha da daha... Daha!.. Ben bundan korkuyorum işte..."

Ali Safa Bey omuzuna vurdu:

"Yok, Abdi Ağa, yok. Müsterih ol sen. Onlar belalarını bulacaklar. Müsterih ol."

Abdi Ağanın gözleri parlayıp, sakalı gerildi. Yüzüne kan geldi:

"Bugün banaysa, yarın sana. Beni bu korkutuyor işte. Dağda eşkıya mı var, istediği kadar olsun. Eşkıya da nedir ki... Ama bu! Bu korkutuyor beni. Toprak meselesi... Bir aklına düşerse köylünün, önüne geçilmez. Öldürüleceğimden değil, bundan korkuyorum. Siz bilirsiniz Ali Safa Bey. Bana kalırsa, hemen, gün geçirilmeden ölmeli bu oğlan. Bu oğlan eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürdü. Gün geçirip fırsat verme zamana. Aman oğlum. Karpuz meselesini aklından çıkarma. Vayvaylılar bile ona sığınıyorlar."

Ali Safa Bey aldırmıyor, gülüyordu:

"Anlıyorum Ağam," dedi. "Anlıyorum ama, korkma. Bugün değilse yarın, onun kellesini getirip senin kapının önüne atarlar. Korkma! Bir bölük candarmayla Asım Çavuş, elli gönüllüyle de Kara İbrahim onun takibine gönderildi. Candarmalar neyse ne ya, Kara İbrahim eski eşkıyadır. Eşkıyalığın yolunu yordamını, o dağları çok iyi bilir. Onlara dedim ki, kesin kellesini İnce Memedin, takın bir sırığa, getirin Abdi Ağanın evinin önüne dikin. Öyle yapacaklar."

Abdi Ağa:

"O bir gün daha yaşamamalı. Bir gün daha. İnşallah öyle olur. Dediğin çıkar."

Ali Safa Bey:

"İnşallahı da var mı? Mutlak öyle olacak. Sen Kara İbrahimi bilir misin?"

"Bilirim."

"İşte o!"

Abdi Ağa az kendine geldi. Umut kapıları açılıyordu.

"Kara İbrahim onun hakkından gelir," dedi. "Güveniyorum ona. Sen Vayvay işini..."

Ali Safa Bey sözünü yarıda bıraktı:

"Kalaycı öldü öleli işler kötü. Korkmuyorlar. Böyle giderse..."

Abdi Ağa:

"Şu ortadan kalksın bir kere hele..."

"Kalkacak."

27

Köylüler candarmaların elinden zar ağlıyorlardı. Memedin takibine çıkan candarmalar kesin emir almışlardı. "İnce Memedi diri, ölü mutlak getireceksiniz. Yoksa!.." Yoksası da vardı. Böyle emir alanlar hangi dağ köyüne girmişlerse, orasını bir anababa gününe döndürüyorlardı. Sopadan geçirmedikleri kimse kalmıyordu. Çoluk çocuk, tüm dağ köylüklerinden ah vah geliyordu. Amansız. Kimse İnce Memedin yerini bilmiyordu. Kimse onu aramaya çıkmıyordu. Yol gösterenler de yanlış yol gösteriyorlardı. Memedin suçsuz kızı hapisten kurtarışı dağ köylüklerinde, Değirmenolukta destan üstüne destan olmuştu. Herkes işini gücünü bırakmış, her yerde İnce Memed lafı... Hatçenin candarmaların elinden alınışı üstüne, bir günde belki on tane türkü çıkarılmıştı.

Kamışlık olayından iki gün sonraydı ki Değirmenoluğa candarmalar girdiler. Yüzlerine konan sinek kırk parça oluyordu. Öylesine asıktı yüzleri. Doğru Durmuş Alinin evine gittiler. İhtiyarı kapının önünde yakalayıp sigaya çektiler. Ağzından bir laf alamadılar. Sordular soruşturdular, gözdağı verdiler, olmadı. Dipçiklerle dövmeye başladılar. Karısı Hürü dövülen ihtiyarın başında kuş gibi çığrışarak dönüyor, ağzına geleni söylüyordu. Bir candarma dipçiği onu da susturuverdi.

İki ihtiyarı damın avlusunda, ala kan içinde bıraktılar, başka evlere gittiler. Akşama kadar bir sürü insana sıra dayağı attılar. Gece Abdi Ağanın evinde misafir kaldılar. Sabahleyin erkenden kalkıp gene dayağa başlayacaklardı. Dayak atmaktan bıkmış usanmışlardı. Hiçbirinde hal kalmamıştı. Her şeyin çaresi bulunur, köylüleri biribirine dövdürüyorlardı.

Böyle böyle, İnce Memed yüzünden dağ köylüklerinin üstünden bir işkence, bir candarma silindiri geçiyor, doruklara doğru yükseliyordu.

İnce Memed Alidağına çekilmişti. Alidağı korkunç sarp kayalıklıydı. Uzun boynuzlu, mor geyiklerin yatağıydı. Kayaları bıçak gibi sivriydi. Üstünde gezilmezdi, keserdi. Çakmaktaşından bir dağ derler ya, işte öyle bir dağdı. Doruklara doğru ağaç azalıyor, doruğun çok aşağısında bitiyordu. Doruk çırılçıplak kayalıklardı. Yılın dört mevsimi, kar eksilmezdi. "Ala karlı Alidağın yücesi – Soğuk oldu yatılmıyor gecesi."

Memed bu Alidağını, geyik avladığı zamanlardan taş taş, kaya kaya, mağara mağara bilirdi.

Tam dorukta bir mağara vardı. Ama mağaraya yol yoktu. Beş yüz metre bir kayanın yüzüne tırmanarak, yapışarak yürümek gerekti.

Çiçeklideresinden çıktıktan sonra sıkıştılar. Dört bir yandan candarma kuşatıyordu. Kara İbrahimin takip ettiği haberini de getirdiler. Çobanı, çiftçisi, ağaççısı, herkes haber ulaştırıyordu Memede. Memed günü gününe olan biteni öğreniyordu. Irazla Hatçe çok yorulmuşlardı. Ayakları şişmişti. Bu yüzden Çiçeklideresi dağında kalmışlardı. Kara İbrahim ve candarmalar Çiçeklideresi dağını tarayarak yukarılara doğru geliyorlardı. Sefil Alinin dayısının çobanı Memede, "Tam sarıldınız, kaçın, yoksa öldürülürsünüz," diye haber getirdi. Kaçamadılar. Bir şafak vakti çarpışma başladı. Dört bir yandan saldırıyorlardı. Memed kurşunlarını çok ölçülü kullanıyordu. Ancak, ilerlemeye çalışanları nişan alıp sıkıyordu. Asım Çavuş boyuna, "Teslim ol!" diye bağırıyordu. Memed, "Olur," diyor, arkasından da kurşunu yapıştırıyordu.

Dağın yamacına kum gibi candarma yapışmıştı. Yerlerinden kıpırdayamıyorlardı. Memedin tüfeği ateşe kesti ve ağzında kurşun kaldı. Tüfeği açılsın diye toprağa soktular. Tabancayla ateşi sürdürdü. Hatçe korkusundan tir tir titriyordu. Memed gülüyordu buna. Kapkara kesilmiş, kan tere batmıştı. Terler koltuklarından, kulunçlarından fışkırmış köpürmüştü. Beyaz bir tuz bırakmıştı sırtında, kuruyan yerlerde.

Iraz Memede yardım ediyordu. Az zaman içinde tüfeğini soğutup, içindeki kurşunu çıkardı. Memed tüfeğini yeniden eline

alınca sevindi. Akşama doğru nedense, ötekiler ateşi kestiler. Bu, Kara İbrahimin bir taktiğiydi. Onlar çekildi olacaklar, çarpışmadan vazgeçmiş gibi yapacaklar, sarılan da yerini terk edip kaçmaya çalışacak, onlar arkasından yükleneceklerdi. Memed bunu çaktı.

Onlar çekiliyorlardı. Sürünerek aşağı aktıkları belli oluyordu. Bozguna uğratmak gerekti onları. Çekilirken yüklenmek, karşı tarafın bozguna uğraması için birebirdi. Memed bağırarak olduğu yerden fırladı aralarına doğru. Hatçe arkasından feryadı bastı. Aldırmadı. Memedin arkasından geldiğini, kurşun yağdırdığını görenler tam bozguna uğradılar. Aşağı kaçışmaya başladılar. Gün batıncaya kadar Memed arkalarından gitti. Geri döndüğünde gece yarıyı buluyordu. Memed gelir gelmez, Hatçe ağlayarak boynuna sarıldı. Ha bire ağlıyor, durmuyordu.

Iraz onu tuttu hızla çekti:

"Ne derdin, kör olası? Kıyamet mi koptu? Ne var? Eşkıyalık bu! Eşkıya karısı her şeye katlanacak. Kes sesini. Kör olası seni. Çocuk kurtardı da seni başına bela mı aldı?"

Memed soluk soluğaydı:

"Size bir şey diyeceğim," dedi, dura dura.

Iraz:

"De!"

Memed:

"Burada kalırsak işimiz duman. Kaçmalı, izimizi yitirmeliyiz. Canınızı dişinize takın. Alidağına kadar yüreyeceğiz. Dört bir yanımız candarma dolu. Çare yok. Bir haftalık yiyeceğimiz var. İki günde Alidağını tutarız. Bir evimiz olur. Ben bir yer biliyorum. Kimse de bilmez orayı. Geyik avlarken bir yaralı geyik düşmüştü de, ben de oradan biliyorum. Orada yaşarız. Ömrümüzün sonuna kadar yaşarız."

Hatçe:

"Ömrümüzün sonuna kadar değil, affa kadar. Af çıkacakmış önümüzdeki yıl. Hükümetimizin kurulduğu gün. Affa kadar."

Memed:

"Af mı?" dedi. "Yüreğir toprağı... Amma o işi görmeden olmaz ki..."

Durdu. Gecede çıt yoktu:

"O işi görürüm affa kadar."

Hatçe:

"Görürsün. Görmeden olmaz. Sıçanın deliğine girse de..."

"Olmaz," dedi Memed. "Kalkın yola düşelim."

Yola düştüler. Soğuktan üşüyorlardı. Gökyüzü aydınlıktı. Gökyüzü, yıldızlar buz tutmuş, cilalanmış gibiydi. Ormanın dalları ıslaktı. Süründükçe ıslanıyorlardı. Hatçe bir kere "of" dedi, sonra kendine geldi vazgeçti. Bir eşkıyanın karısı dişini sıkmalıydı. Ağır ağır, çıtırtı çıkarmadan, yere sakınarak basıyorlardı. Dallar yüzlerini yırtıyordu. Memed önde, onun arkasında Iraz, arkada da Hatçe... Çiçeklidağını indiler. Gün doğuyordu. Memedin yüzü yarı aydınlık, yarı karanlıktı. Hatçeyle göz göze geldiler. Iraz onları oldukları yerde bıraktı, hızla aşağı doğru uzaklaştı, kayaların arkasında yitti.

28

Alidağının doruğuna çıkmak zor oldu. Zımpara taşı gibi kayalar, ellerini ayaklarını yedi bitirdi. Başları dönüyordu. Aşağılar, Dikenlidüzü bulutlar arasında, küçücük el kadar kalıyordu. Dikenlidüzündeki beş köy küçücük birer nokta gibi kalmıştı.

Mağaraya varacakları uçurumun dibindelerdi. Memed on defa bile gidip gelebilirdi. Ama bu kadınlar, nasıl gideceklerdi? Zor.

Memed:

"Siz burada dinlenin. Ben sırtımızdaki öteberileri götürüp mağaraya yerleştireyim, sonra da gelir sizi alırım."

Gitti. Duvar gibi düz kayanın yüzünden yürüyüşüne hayran kaldılar onun.

Yarım saat kadar sonra geri geldi. Gözleri gülüyordu:

"Bir evden daha iyi. Daha sağlam. Yanında da kartalların yuvaları var. Kartallarla komşuyuz."

Hatçenin elinden tuttu kaldırdı:

"Sen gel, Iraz teyze beni burada beklesin. Seni kartallara yem diye götürüyorum."

Hatçe:

"Bu duvarı mı çıkacağım?" diye korkuyla sordu.

Memed:

"Sen duvardan değil, benden tutarsın. Yürü!"

Tırmandılar. Hatçe, gözleri kararıp bir iki kere çığlık attı. Memed tersledi. Çıktılar.

Iraz da Memedi beklemeden kalktı, kayaya tırmandı. Korktu. Elleri düşecekmiş kadar yoruldu ama Memed geri döndüğünde onu kayanın başında buldu.

"Sen ezelden eşkıyaymışsın Iraz teyze!"

"Ezelden."

Mağaranın ağzı büyük değildi o kadar. Üç insan gövdesi girecek büyüklükteydi. Mağara derindi. Uzundu. Tabanı un gibi yumuşak, kömür tozu gibi kara bir topraktı. Toprağın üstü kuş gübreleriyle doluydu. Duvarlar, damar damar ak çizgilerle örtülüydü.

Memed:

"Buraya insan ayağı basmamıştır," dedi.

Iraz:

"Daha iyi."

Hatçe:

"Bizim köyümüz."

Iraz:

"Bizim evimiz."

Hatçenin sevinçten, gözleri ıslak ıslaktı:

"Haydi evimizi temizleyelim."

Iraz:

"Ya," dedi.

Memed:

"Ben köye gidiyorum. Alın şu tabancayı! Evinize ne gerek?"

Hatçe:

"Bir ayna," dedi.

Iraz güldü:

"Hey gidi gençlik hey!"

"İki minder, iki yorgan. Bir çam bardak, bir tencere, bir sac, un, başka da can sağlığı, gerisini sen düşün."

Memed:

"Sağlıcakla kalın."

Gece yarısı Durmuş Alinin evine geldi. Kapıyı kadın açtı. Memed olduğunu anlayınca:

"Susss! dedi. "Susss!"

Memed içeri girdi usuldan.

"Ne var Hürü Ana? Noldu?"

Hürü:

"Susss!"

Memed bir daha ağzını açmadı.

Kadın çıralığı yaktı, pencereleri sıkı sıkıya kapadı, dışarıya çıktı. Damın arkasını dolandı. Kimsecikleri göremedi.

"Yavrum," dedi, "sen nasıl oldu da geldin? Köyün içi candarma dolu. Durmuş Ali Emmini döve döve bir hal ettiler. Sakalından tuttular da sürüm sürüm sürüdüler fıkarayı. Köylüyü de hep değnekten geçirdiler. Bunu hep o keçi sakallı ediyor. Öldürmedin gitti. Durmuş Ali Emmine senin yerini sordular. Bilmem deyince, fıkarayı bir ettiler, bir ettiler ki, daha yatıyor. O günden beri yataktan çıkamadı. Beni de dövdüler. Her yerlerim kara kara. Öldürsene şu gavuru."

Memed:

"Topal Aliden ne haber?"

Kadın kızdı. Sesini yükseltti:

"Sen yok musun sen! Ah! Sana ne deyim? Seni kör bıçakla boğazlamalı. Eline düştüğünde, onu öldür demedim mi sana? Onu öldür. Şimdi Ağanın adamı oldu. Sizin damı da Abdi Ağa ona vermiş. Ya, sözümü tutsaydın da gebertseydin onu. Aaah! Seni. Şimdi candarmaların önüne düşmüş dolaştırıyor. Senin izini sürüyor. Abdi Ağanın alacaklarını o topluyor. Köylüyü dövdür babam dövdür ediyor candarmalara. Çok suçun var Memed, çok!"

"Şimdi nerede yatıyor, o Topal?"

Kadın gürledi:

"Nerede yatacak? Sizin evde. Dün evini getirdi yerleştirdi. Benim güzel Dönemin evine pis Topalın pasaklı karısı yerleşti. Ben de oturdum seyreyledim. Yüreğimden kan gitti. Öldüm. Kurudum kaldım."

Memed:

"Ben oraya gidiyorum."

Kalktı.

Kadın:

"Orası candarma dolu. Şöyle usturuplu var, öldür kafiri kaç."

Memed dışarı çıktı. Kendi evlerine vardı. Burnuna koyu bir süt, buzağı kokusu geldi. Bahar otları kokusu geldi. Avucunun orta yeriyle yumuşacık yumuşacık bir şeyler okşadı.

"Ali Ağa, Ali Ağa!"

Sesi duyunca Ali yataktan hopladı. "Bu adam delirmiş," dedi, içinden. "Mutlaka delirmiş." Telaşla dışarı çıktı. Eliyle ağzını kapadı. Yüksek sesle:

"İyi ki geldin. Sağ ol. İyi ettin kardaş. İnce Memed mi? Akçadağa mı gitmiş? İyi ki geldin. Biz Akkaleye kadar yorulacaktık. Yaşasın."

Kulağına eğildi:

"Sen git Durmuş Ali Emminin evine. Ben şimdi gelirim."

İçeri girdi, candarmalara:

"Arkadaşlar, herif almış başını Akçadağa çekmiş. Orada onu keklik gibi avlarsınız. Şimdi bir adamım geldi. İşler kolaylaştı. İzini doğrulttuk İnce Memedin. O melunun. Onu Akçadağda kıskıvrak sararsınız. Oldu bitti. Ben şimdi gidip de haberi Abdi Ağanın karısına müjdeleyeceğim."

Çıktı. Gece karanlıktı. Memedin yürekliliğine hayran kaldı.

Topal içeri girince Hürü şaşırdı. Memede ters ters baktı. Sende iş yokmuş dercesine baktı.

Memed:

"Hürü Ana konuşacaklarımız var," dedi.

Hürü:

"Konuşun," dedi. "Zaten o Topal domuzun pis yüzüne hasret değilim. Konuşun."

Topal güldü:

"Bu Hürü Hatun da nedense bana düşman. Ben ne yaptım ona?"

Hürü başını salladı. Dişlerini sıktı:

"Ben bilirim senin ne yaptığını. Ben bilirim senin... Topal domuz. Şimdi de candarmalarla bir oldun. Öyle mi? Şu Memedim olmasaydı burada... Ben seni sokar mıydım bu eve. Senin o topal kafanı parça parça ederdim. Bir taş alır, parça parça..."

Çekildi.

Topal:

"Yahu Memed," dedi, "nasıl geldin bu kıyamette. Öyle mi?"

Memed:

"Geldik işte."

"Takibinde eşkıya Kara İbrahim var. Abdi gönderdi onu da. Abdi, Ali Safa Bey... Kara İbrahim gelir onun hakkından diyorlar. Çok güveniyorlar Kara İbrahime. Çok da para vermişler. Ama Kara İbrahim, eski Kara İbrahim değil! Tömtömüleşmiş! Bunamış. Bir yol tutmuş, başındaki adamlarla birlikte, İnce

Memed geçecek de, tang diye vuracaklar. Sakın ha, o yoldan geçme! Kara İbrahim vurur seni. Sonra kardaşıma deyim, ben Abdi Ağanın gözdesiyim. Varsa da Topal Ali, yoksa da Topal Ali. Her şeyi benden soruyor. Ölmedi melun. Keşki o kadını sokmasaydınız içeri, ev yanarken."

Memed:

"Ne bilirdik! Telaş. Keşki..." diye hayıflandı.

"Senin kelleni getirip, Abdi Ağanın kasabadaki evinin önüne dikeceklermiş. Ali Safa Bey ona söz vermiş. Evi candarma kumandanlığıyla yan yana..."

Memed:

"Aldırma. Şimdi bana iki minder, iki yorgan, bir ayna, bir çam bardak, bir külek un gerek. Bunları bir ata yükle, ver elime. Tuz, biber, yağ..."

Ali:

"Kolay," dedi. "Ağamın canı sağ olsun. Evi emrimde. Ne istersen buluruz."

29

Asım Çavuşun emrindeki bir bölük candarma, Kara İbrahim ve avenesi, bir güz, bir kış dağlarda kaldılar. Dağ köylüleri ellerinden zar ağladı. Her köylü bir yer haber veriyordu. Akçadağ, Göğsün dağları, Beritdağ, Binboğalar, Aladağ, Kayranlıdağ, Konurdağ, Meryemçil beli ara ha ara ettiler. Ne üstlerinde üst ne başlarında baş kaldı. Sıçanın deliğine bile baktılar. İnce Memed yok oğlu yok. Kayıplara karışmış. Kışın yarısını Değirmenolukta geçirdiler. Alidağında, aramadık delik bırakmadılar. Alidağına geyik avına gittiler. Mağaranın yanı başına kadar çıktılar. Olmadı.

Topal Ali candarmaların önüne düşüyor, "Onu mutlak bulacağız," diye savuruyordu. Alıp Binboğalara götürüyordu... Güya iz sürüyordu. "Hani? Nerde kaldı senin meşhur izciliğin Ali?" diye soruyorlar, Ali, "İhtiyarlık, artık seçemiyorum," diye içini çekerek karşılık veriyordu. "İhtiyarladık artık. Geçti."

Topal Ali kocamamış, gençleşmişti. Rüzgar gibiydi. İçinde bir umut ateşi yanıyordu.

Bütün güz, bütün kış ayları dağlarda perperişan İnce Memedin ardında ora senin, bura benim dolaştıktan sonra, yorgun, bitkin kasabaya döndüler. Dağlarda iki tane büyük çeteyi de, bu arada, ortadan kaldırmışlardı ama, İnce Memed yoktu. Kasaba yas içindeydi.

Kara İbrahim on yaş daha ihtiyarlamıştı. "Ben böylesini görmedim," diyordu. "Bu adamda bir sır, bir hikmet var. Kayboldu gitti. Ben böylesine rastlamadım. Ama onu bulacağım. Onunla karşı karşıya geleceğim. Buna çare yok. Onunla bir hesabım var. Göreceğim. Çiçeklideresinde tutuştuğumuzda, kafasıdır dedim, belki yüz kurşun sıktım. Bir şey olmadı ona. Ona kurşun geçmiyor. Yoksa onu bir kurşunda haklardım. Neyse!"

Bir an içinde, bütün kasabada, "İnce Memede kurşun geçmiyormuş," lafı yayıldı. Dillere düştü. Abdi Ağanın kulağına kadar geldi. Abdi Ağa eriyordu zaten. Bir deri bir kemik kalmıştı. İnce Memedin ölüm haberini bekleye bekleye bir hal olmuştu. İkide bir Ali Safa Beye gidiyordu, "Hani oğlum Ali? Gözleye gözleye gözüm dört oldu," diyordu. "Dört de oldu, sekiz de. Hani, noldu?" Ali Safa Beyse, "Sabreyle emmi," diyordu, "sabreyle. Sabırla koruk helva olmuş. Sabreyle. Ben sana söz verdim. Onun kellesini getirip senin evinin avlusuna diktireceğim. Sabreyle."

Kurşun geçmez haberini de duyunca Abdi Ağa çılgına döndü. Bir koşu, soluğu Siyasetçinin dükkanında aldı. Meseleyi söyledi. Hemen, Ankaraya bir tel yazmasını istedi. Siyasetçinin aptal yüzü biraz daha aptallaştı, biraz daha dili ağzında büyüdü. Konuşamaz oldu.

Abdi Ağa:

"Yaz," dedi. "Yaz hükümete ki, bir şaki türedi dağlarda, kan içen... Çocukları öldürüyor. Genç taze kızları dağa kaldırıyor, ırzlarına geçiyor. Dağlarda hükümet kurmuş. Gittikçe nüfuzu büyüyor. Toprak dağıtıyor. Toprak dağıtmayı köylünün aklına düşürüyor. İşte bunu iyi yaz. Kafalarına iyi çak! Altına da bir çizgi çek buranın. Kaçırdığı kızların ırzına geçtiği gibi parça parça ediyor, ağaçlara asıyor her parçasını. Maraş-Adana yolunu çeteleri tutmuş, kimseyi geçirmiyorlar. Yaz! Siyasetçi Efendi, yaz kardaşım. Ne kadar kudretin varsa, hepsini dök ortaya. Ankarada okuyanın parmağı ağzında kalsın. Ordu göndersin. Ben pul almaya gidiyorum," dedi çıktı.

Kasaba, biribirine girmişti. "Bir İnce Memed ha! Parmak kadar çocuk ha! Bu işleri yapsın da... Ele geçmesin!"

Abdi Ağanın önüne gelene yanıp yakılmaları, Ali Safa Beyin entrikaları da buna eklenince iş büyüyordu. Ağlayan çocukları, "İnce Memed geliyor!" diye avutuyorlardı.

Bunun üstüne candarma bölüğü kasabaya geldiğinin haftasında, takviyeli olarak, gene Asım Çavuş kumandasında İnce Memedin takibine çıkmak zorunda kaldı. Kara İbrahim de avenesiyle bunca, İnce Memedi yakalayacağına dair, Abdi Ağaya yemin üstüne yemin ederek dağa çıktı.

30

Sarı çiğdem çiçeklerinin sapları, yok denecek kadar kısacıktır. Toprağa yapışmıştır. Kayaların aralarına, sapsarı bir halı serilmiş gibi olur. Güneş rengi. Mor sümbüller diz boyudur. Menekşeler ıslak, göz gözdür. Parıldar. Kırmızı çiçekler açar. Kırmızıları hiçbir kırmızıya benzemez. Billur kırmızısı... Tatlı, sıcak.

Yerden fışkırırcasına bir yeşil türer. Bir hoştur. Alidağından aşağılara bakınca yeşilin yağmur gibi yağdığı sanılır. Bulanık. Kayalar, benek benek, türlü renkle nakışlanmıştır. Hava burcu burcu çiçek kokar.

Eteklere doğru Alidağının kayalıkları kırmızılaşır, mora çalar. Ak bulutlar değip geçer, Alidağı nennilenir.

Yamaçta, Binboğalara bakan yönden, seyrek çamların içinde bir pınar kaynar. Yeşil. Memed sularını oradan getirir.

Ortalık günlük güneşlik. Dikenlidüzü ışığa boğulmuş. Her şey, ağaçlar, çakırdikenler, taşlar, kayalar ışığa kesmiş. Erimişler. Bazı çiçekler de...

Hatçe mağaranın kapısında başını Irazın dizlerine koymuş. Iraz da başının bitlerini kırıyor. Bitler fazla.

Bütün kışı mağarada geçirdiler. Mağarayı ev gibi donattılar. Evleri zengin bir köylü ağasının evinden daha da hoştu. Tabana peryavşan döşemişler, üstüne nakışlı yörük kilimleri sermişlerdi. Bahar gibi tüten kilimler. Kilimleri de Saçıkaralı aşireti ağası Kerimoğlu çeyiz olarak vermişti. Mağaranın duvarları geyik postlarıyla kaplanmıştı. İri boynuzlu geyikler. Boynuzlar cilalanmış gibi. Duvarlardan sarkıyorlar. Tüyleri altın yaldız gibi. Işıltılı.

Kış zor olmuştu. Alidağın tepesinde boran savururken, tipi göz açtırmazken, mağarada sabaha kadar akeş yakmalarına

karşın her gece donma tehlikesi atlatmışlardı. Memed, bir buçuk ay kadar çalışarak üstten kayayı delmiş, mağaraya bir duman deliği açmıştı ama, para etmiyordu. Duman içeriyi dolduruyor, karda boranda, tipide mağaranın kapısını açıp dışarıya çıkıp soluk almak zorunda kalıyorlardı. Üşüyorlardı. Donuyorlar, elleri ayakları düşecekmiş gibi oluyor, kendilerini dumana, mağaranın içine yeniden atıyorlardı.

Üstlerine ne kadar geyik postu, yorgan, kilim varsa hepsini örtüyorlar, biribirlerine sarılıyorlardı. Sıkı sıkıya, biribirlerine yapışıyorlardı. Gün doğunca biribirlerinden ayrılıyorlar, Memed geyik avına gidiyor, kadınlar ekmek pişiriyorlar, çorap örüyorlardı. Duvardaki postlar Memedin vurduğu geyiklerin postuydu. Etlerini yiyor, derilerini kurutuyorlardı. Bütün kış, bir gün bile etsiz kalmamışlardı.

Unlarını, yağlarını, tuzlarını Topal Ali getirip, etekte bir mağaraya koyuyor, Memed oradan yukarıya taşıyordu. Yerlerini Topal Ali bile bilmiyordu. Karda iz kalmasın diye de, mağaradan her çıktıklarında arkalarından büyük bir top kara çalı sürüklüyorlardı. Kara çalı, karda iz kalmasın diye başvurulan en iyi çaredir. İz ne kadar derin olursa olsun, kara çalı, üstünden bir silindir gibi geçer, izi yitirir. Kendi izi de yarım saat içinde yiter. Ne kadar arandıysa Alidağı, bu yüzden onların burnu kanamadı. Candarmalar nasıl şüphelensinler? Her bir yan lekesiz, dümdüz, el değmemiş kar...

Irazın dizindeki Hatçe:

"Hani ya teyze?" diye sordu. "Af çıkacaktı, Mustafa Ağa yalancı çıktı."

Iraz:

"Çıkacak," diye karşılık verdi. "Sabreyle kızım, sabreyle. Her tepeden bir gün doğar."

Zayıflamışlar, kapkara kesilmişlerdi. Derileri kemiklerine yapışmıştı. Gözleri büyümüş, bir gözün iki misli olmuştu. Gözleri sağlam, ışıltılıydı.

Hatçe:

"Güzel teyzem," dedi, "bir tepeden bir gün doğsun yeter. Bir tek gün doğsun... Başka istediğim yok."

Iraz:

"Sabreyle."

Hatçe:

"Dağbaşı," dedi. "Şu bizim de başımıza gelenler... Düş içinde dolanıyorum. Düş içinde. Bir türlü benim, ben olduğuma inanamıyorum. Memedin de Memed olduğuna..."

Boş kaldıkları günlerde, Memed bütün gün onlara nişan talimi yaptırmıştı. Irazın eli yatmış, iyice bir nişancı olmuştu. Hatçeyse bir türlü beceremiyordu. Tüfekten, kurşundan nefret ediyordu. Tüfeklere bakınca kusacağı geliyordu.

"Şundan bir kurtulsak..."

Iraz:

"Yeşil ekinler dizboyudur şimdi Çukurovada. Başaklar çıktı çıkacak. Karıncalar yuvalarından dışarılara, yollara dökülmüşlerdir şimdi. Güneşin altına serilmişlerdir."

Çukurova toprağı bu mevsim boydan boya güneş kokar. Irazın gözleri yaşardı.

"Adacanın toprağı..." dedi. "Şu af çıkmadan Memed öldürsün oğlumu öldüreni. Onu ben kendim elimlen öldürmeliyim... Sonra gider Çukurovanın toprağına yerleşiriz. Adacadaki toprağımızı eker biçeriz. Rızanın babası o toprakla bizi gül gibi geçindirirdi."

Hatçe:

"Adacadaki toprak..." dedi. Gözlerini yumdu. "Adacada kayalıkların arasında top top nergis biter, öyle mi?"

Iraz:

"Öyle."

"Adacadaki toprak bire kırk verir... Bir yılda, ev kurar insan. İnersek zaten ev kuracak paramız da var."

Iraz:

"Tapusunu da Memedimizin üstüne çıkarırız. Adacanın toprağı Memedimizin olur. Af çıkacak. Çıkmazsa da, biz başımızı alıp, bilinmeyen bir yere gideriz. Şu Abdiden bir vazgeçirebilsek Memedi. Şimdi gideriz. Adımızı değiştiririz. Bir gün gelir Memed, Aliyi öldürüp kaçar. Yok yok, Aliyi ben elimle öldürmeliyim. Kurşun sıkmasını onun için belledim."

Hatçe:

"Bu işler," dedi, "ne de karışık!"

Iraz:

"Çok karışık. Bazı oluyor rahatlıyorum. Rızanın yerine Memed gibi bir oğul buldum, diyorum, vazgeçiyorum her şeyden. Bazı da oluyor ki kızım! Deli divane oluyorum. Rızanın süt emdiği memelerim sızlıyor. Gönül diyor ki, kap tüfeğini, in köye, öldür Aliyi, o zaman ne yaparlarsa yapsınlar. Dur hele kızım! O Aliyi kıyma gibi... Kör olası Ali! Fidanıma nasıl kıydın?"

Hatçe:

Her tepeden bir gün doğar, sabreyle teyze, sabreyle... Ben korkuyorum şimdi. Doğar ama..."

Iraz:

"Gene mi?" diye çıkıştı. Gözlerini belertti. "Gene mi? Sen oğlanı sağ sağ yiyeceksin. Sağ sağ öldüreceksin."

Hatçe boynunu büktü.

"Gideli tam bir hafta oldu. O üç günden çok hiçbir yerde kalmazdı. Tam bir hafta... Ah şu eşkıyalık... Ah bu dağlar... Bir korku... Korkuyorum, teyzeciğim. Korkuyorum. Korkuyorum işte. Yüreğim daralıyor. Üç günden fazla kaldı mı dışarıda? Bir iş var başında Memedin. Ben varayım da köye gideyim. Yollara düşeyim. Yollara bakayım. Başında bir iş olmasa Memedin, çoktan gelirdi."

Hüngür hüngür ağlıyordu.

"Ben gideyim teyzeciğim."

Iraz kaşlarını çattı:

"Otur oturduğun yerde orospu," diye bağırdı. "Buradan bir adım atarsan seni vururum. Kımıldama. Başına bela olma oğlanın. Senin yüzünden vurulacak oğlan. Ona hiçbir şey olmaz."

Hatçe kalktı, koşa koşa mağaranın içine girdi, kendini ağzı aşağı yere attı. Sırtı inip inip kalkıyordu. Uzun zaman böyle ağladı. Az duruyor, sonra sırtı gene inip kalkıyordu.

Iraz vardı başucuna oturdu.

"Kızım kızım, güzel Hatçe kızım, neden kendini böyle yiyip bitiriyorsun? Kendini harap ediyorsun. Yazık sana. Memede hiçbir şey olmaz. Memed, yüz adamlan baş eder. Sen neden böyle ediyorsun?"

Hatçe gözyaşlarını kurularken:

"Ah teyze, keşki dediğin gibi olsa..."

Aşağıda Dikenlidüzün sisi kalkıyordu. Gökyüzünde bir parça kara bulut dönüyordu ki, Memed, eli yüzü kan içinde kalmış, terlemiş, soluyarak kendisini mağaranın içine attı. Bunu gören Hatçe Memedin boynuna atıldı, tekrar ağlamaya başladı. Ağlıyor, ağlıyor durmuyordu.

Memed:

"Dur hele Hatçe," diyordu. "Dur hele, sana neler anlatacağım! Dur hele azıcık..."

Saçlarını okşuyordu.

Iraz kızdı. Kolundan tuttu, hızla çekti:

"Hiç mi görmedik," diye bağırdı. "Senin gibisini de... Oğlanın başını yiyeceksin sen bu gidişle..."

Memed:

"Durun hele," diye gülümsedi. "Neler geldi başıma. Kerimoğlundan gelirken beni Sarıcadüzde pusuya düşürdü Kara İbrahim. Yaman adam şu Kara İbrahim. Hem yürekli, hem bilgili. Beni dağın tepesine kadar kovaladılar. Belki burayı da bulurlar. Tam üç gündür saklambaç oynuyorduk. Kaçıyor, kaçıyor önlerinden geri dönüyordum. Kovalıyordum Sarıcadüze kadar, geri dönüyordum. Bu sefer de onlar benim peşime düşüyorlardı. Bir oyun oynadık sormayın. Derdim, onlar Alidağını öğrenmesinler. Sonra Cabbarın yardımıyla şaşırttım etekte onları. Geldim. Bir hafta buradan çıkmayacağız. Yaramı sarın."

İki kadın el ele verip Memedi soydular. Omuzundan yaralanmıştı. Kurşunu yaradan çıkarırlarken, Memedi bir ateş bastı. Dizlerini karnına dayayarak titremeye başladı. Hatçenin aklı başından gitti. Divaneye döndü. Ne yaptığını bilmiyordu.

Memed, böyle ateş içinde bir hafta yandı. Yarası azmış, şişmiş, bir insan bedeni kadar büyümüştü. Ancak bir hafta sonradır ki, kendisine gelebildi. Olayı bütünüyle anlatmaya başladı.

"Sarıcadüze varmadan candarmalarla karşılaştık. Candarma on kadardı. Başlarında da Asım Çavuş vardı. Çarpışmaya tutuştuk. Allah bilir ya, bu Asım Çavuşun ölümü benim elimden olacak. Öyle apaçık üstüme üstüme geliyordu. Asım Çavuş, dedim, bu ne? Sen canından mı vazgeçtin? Tüfeği doğrulttum. Beni yanı başında böyle görünce, bağırarak kendini yere attı. Korkma Asım Çavuş dedim. Senin bir suçun yok. Ben,

isteseydim eğer, seni on defa vururdum. Var git yoluna, dedim. Hemen yattığı yerden kalktı, bana gülümsedi, candarmalarını aldı gitti. Bir tek laf etmedi. Sonra, Sarıcadüzde biri bana cephane verecekti. Kararlaştırdığımız yere vardığımda bir ateşle karşılaştım ki! Sormayın. Kara İbrahim yağmur gibi yağdırıyordu. İlk elde yaralandım. Dağa kadar iki gün, peşimden geldiler. Cabbarın sesine benzer bir ses duydum bir ara... Sonra anladım ki, nereden gelmişse gelmiş, beni kurtarmak için Cabbar onlara hücum ediyor. Onları geri sürdük. Geri ardımdan geldiler. Sonunda Cabbar üstüne çekti onları. Ben kurtuldum. Cabbarın ne yüzünü gördüm, ne bir şey... Cabbar gelir onların hakkından. Her neyse, biz buradan gitmeliyiz. Çok üstümüze düştüler. Şu Ali Safa Bey yok mu. Bu işler hep onun başının altından çıkıyor."

Bir hafta daha yattı. Dağın eteklerinden, iki güne bir, bir çarpışma sesi geliyordu.

Memedin yarası yavaş yavaş iyileşiyordu.

31

Güz geldi. Dikenlidüzünün insanları aşkla şevkle çalışıyordu. Bu toprağın verimi de iyi. Başaklar dolu dolu, ağır.

Hürü Ana bir rüzgar gibi Dikenlidüzünü dolanıyor. Bir dilim yalım gibi. Ha bire konuşuyor, küfrediyor. Söylüyor. Candarmaların dayağından sonra sağ kaburgaları incinmiş. Kırık gibi. Sakız vurmuş kaburgalarının üstüne. Soluk alırken yüzü buruşuyor, acılaşıyor.

"Gözleri çıkasıcalar, ne istersiniz benim gibi bir kocakarıdan?"

Bundan sonra bütün acılığıyla başlıyor:

"Ey köylüler, Abdi Ağa köye gelmiyor. Gelemediğine göre de siz malın üçte ikisini ona vermeyeceksiniz. Verirseniz eşeklik etmiş olursunuz. Eşekliğin büyüğünü... Bu yıl ekin iyi olmadı dersiniz. Öyle değil mi? Olmadı. Hiç olmadı. Biz acımızdan ölecek değiliz. Olmadı. Yok. Canımızı mı alacaksın? Yok işte. Yok canım. Ekinler yandı. Kavruldu işte."

Değirmenoluktan öteki köye, oradan ötekine gidip geliyordu. Yolda kendi kendine söyleniyordu. Bir döven süren, bir ekin biçen görmesin, alıyordu karşısına:

"Dua edin İnce Memedime. Yatın kalkın dua edin. Anladınız mı? Dua edin işte. O olmasaydı Abdi Ağa tepenizde karakuş gibi dönerdi. Çok şükür köyde yok. Bir tane bile vermeyeceksiniz Abdi Ağaya. Vermeyeceksiniz. Taş attı da kolu mu yoruldu? Yan gelip yatıyor kasabada."

Adamlar düşünüyorlar, başlarını sallıyorlar, kasketlerini çıkarıp başlarını kaşıyorlar.

"Sonu neye varacak bunun bakalım?" diyorlar. "Sonu neye varacak bakalım?"

Hasat bitti, ürün evlere çekildi. Abdi Ağaya kimse bir tane buğday bile vermedi. Topal Aliyle Ağanın öteki kahyaları köyün içinde dört dönüyorlardı. Hangi köylüye gittilerse:

"Ağamıza canımız kurban. Ağamız gibi yok. Biz onu elin kasabasında öyle sersefil kor muyuz? Ama velakin... Bir tek tohum bile kaldıramadık topraktan. Yok. Yoktan ne çıkar? Gelecek yıl, inşallah... Allah bize verir, biz de Ağamıza... Ağamız gibi var mı bizim! O gavur İnce Memed, tedirgin etti gül Ağamızı köyden, Ağamız ona kor mu bunu? İnşallah gelecek yıl bir ekin olur, o zaman hepsi de Ağamızın olsun. Biz aç kalalım. Ağamızın olsun. Dikenlidüzünde beş köy var. Ağamıza kurban olsun beşi de..."

"Dikenlidüzü, Dikenlidüzü oldu olalı böyle ekin olmadı onda. Ne yalan söylersiniz? Düpedüz, biz hak mak tanımayız densene. Biz Ağaya zırnık bile veremeyiz densene."

Köylüler:

"Aaah!" diyorlar, "bizim gözümüz çıksın. Ağamız elin kasabalarında öyle sürünsün de biz ona hakkını vermeyelim, olur mu bu! Ağamıza can kurban. İnce Memed gebersin."

Hürü sevinçten uçuyordu. Bütün yaz yeldiği, çene çaldığı boşa gitmemişti. Hiçbir köylü Abdi Ağaya bir zırnık vermemişti. Vermiyordu.

Hürü ak saçlarını kınalamıştı. Başından yazmasını atmış, yerine genç kızların düğünde bayramda bağladığı al yeşil ipekliler bağlamıştı. Fistanı da ipekteydi. Boğazına üç tane altın da takmıştı. Genç kızlığında taktığı boncukları da çıkardı sandığından. Taktı. Beline ipekli Trabulus kuşak bağladı. Yüzü hep gülüyordu. Evden eve türküler söylüyordu. "Hürü toy oldu," dediler. Açık saçık türküler... Türküleri duyan her genç kız kızarıyordu.

Köylülerin hakkını vermediğini duyan Abdi küplere bindi. Siyasetçiye gitti. Çok dokunaklı bir tel daha yazdırdı Ankaraya. Ağlaya ağlaya söyledi derdini. Ondan sonra düştü kasabanın içine... Kimi gördüyse olanı biteni anlattı. Kaymakama gitti. Candarma kumandanına gitti. Ağladı sızladı. Kaymakam, can-

darma kumandanı köylülerin bu hareketlerine çok kızdılar. Değirmenoluğa candarma üstüne candarma gönderdiler. Candarmalar köylüleri sıkıştırdılar. Hürü Anayı bir dama hapsettiler. Hürü Anayla köylülerin ağzından bir sözcük bile çıkmıyordu. Dayak yediler, küfür işittiler, koyunlar gibi top top oradan oraya sürüklendiler, ağızlarından çıt çıkmadı. Beş koca köy çoluk çocuk dilsiz kesilmişti.

İş o kerteye geldi ki bucak müdürü Dikenlidüzüne gelmek zorunda kaldı. Ne yaptı, ne söylediyse kimse konuşmadı. Boş gözlerle aval aval yüzüne baktılar durdular.

İlk olarak Topal Ali konuştu. Topal Alinin böyle konuşmasına cümle alem şaştı:

"Bizim Ağamıza canımız feda. O eşkıya, bir karış boylu İnce Memed de kim oluyormuş! Kim oluyormuş da biz onun dediğini yapacağız. Topraktan bir tane bile kaldırsaydık Ağamıza verirdik. O İnce Memed iti de kim oluyormuş. Bu yıl kıtlık gitti. Biz hepimiz acımızdan ölmesek çok iyi... Beni sorarsanız, ben Ağanın kahyasıyım. Ben de aç kalacağım. Bir tek tohum bile alsaydık topraktan, onu da Ağamıza verirdik."

Topal durdu, gözlerini koyun sürüsü gibi biribirlerine sokulmuş kalabalığın üstünde gezdirdi.

"Söyleyin," dedi, "topraktan bir tek tane bile kaldırsaydık, gül Ağamıza vermez miydik?"

Kalabalık usuldan kımıldandı, dili çözüldü:

"Verirdik."

Topal:

"Canımızı istese..."

Kalabalık:

"Verirdik."

Topal:

"İnce Memed köye gelirse..."

"Gelemez."

"Gelirse..."

"Öldürürdük..."

Bucak Müdürü buna inanmadı, köyü ev ev araştırmaya başladı. Hiçbir evde bir tek buğday tanesi bile bulamadı. Köylüler o kadar ürünü nereye saklamışlar, ne yapmışlardı? Şaşılacak işti.

Kasabada Dikenlidüzünün olayları günü gününe duyuluyordu. Dikenlidüzü kapısını dünyaya açmıştı artık.

Abdi Ağa divaneye dönmüştü. Saçını başını yoluyordu.

Bütün bu işlerin İnce Memedin başının altından çıktığı besbelliydi. O mutlak ölmeliydi. Bir de tam bu günlerde Aktozludan Hüseyin Ağanın gece, yatağında vuruluşu, işlerin üstüne tuz biber ekti. Hüseyin Ağayı kim öldürmüş olabilirdi? İnce Memed.

Asım Çavuş yiğit adam, iyi adam, dağların kurdu ama, bütün yürekliliği İnce Memedi yakalamaya yetmiyor.

Kumandandan azar üstüne azar işitiyordu. Asım Çavuş o hale gelmişti ki başını kaldırıp da çarşının içinden yürüyemiyordu. Utanıyordu. Aleyhinde, öyle çok dedikodu oluyordu ki, bunların çoğunu kulaklarıyla duyuyordu.

"İnce Memed dedikleri de," diyorlardı, "el kadar çocuk. Parmağına takmış koca Asım Çavuşu, oyum oyum oynatıyor."

Asım Çavuş hırsından patlıyordu.

32

Kayası, ağacı, otu, çiçeği, toprağıyla bütün Alidağını kar örtmüştü. Gökyüzü bile, alabildiğine sütbeyazdı. Sonsuz bir beyazlık. Alidağından Dikenlidüzüne, oradan Akçadağa, Çiçeklideresine, Çukurovaya kadar uzanıyordu. Bu arada bir leke, bir nokta bile yoktu beyazlığı bozan.

Uçsuz bucaksız beyazlığa gün vuruyordu. Bazan bir bulut gölgesi bu sonsuz, bu bozulmamış beyazlığı gölgeleyip geçiyordu. Beyazlığa güneş vurunca milyonlarca ipilti göğe doğru sıçrayıp insanın gözünü alıyordu.

Mağaranın durumu kötüydü. Ne un, ne odun, ne yiyecek kalmıştı.

Memedin saçı sakalına karışmıştı. Iraz süzülmüş, kararmıştı. Hatçeyse, karnı burnunda: Gebe. Nerdeyse doğuracak. Iraz, bugün değilse yarın, diyor. Hatçe sararmış, boynu incelmişti. Kara, ışıltılı saçları ot gibi karışık, soluk...

Asım Çavuş göz açtırmıyor, güzden beri Değirmenoluk köyünün yörelerinde, Alidağının eteklerinde dönüp duruyor.

Iraz Memedi dışarı çekti.

"Tipi yok bugün oğul," dedi. "Ne yapacaksan yapalım. Bu kız doğurdu doğuracak. Bir köye mi ineceğiz, yok burada tedarikini mi yapacağız, ne yapacaksak yapalım."

Memed küçücük kalmış, sakala gömülmüş yüzünü buruşturarak:

"Bir köye götüremeyiz. Ev ev geziyorlar. Ne yapacaksak burada yapacağız."

Iraz:

"Hemen," dedi. "Çocuk geldi gelecek. Ne yapacaksak yapalım."

Memed bazı bazı dağdan köye iniyordu. Ama arkasından da kocaman, bir top kara çalı sürüklüyordu.

İçeri girdiler. Hatçe oturmuş, sırtını mağaranın duvarına vermiş, gözlerini ilerde bir yere dikmiş, kırpmadan bakıyordu. Gözleri donmuş gibi.

Memed:

"Hatçe, biz Iraz Hatunla köye iniyoruz. Sen tüfeğe kurşunu ver, bekle. Biz geceye geliriz."

Hatçe:

"Ben yalnız kalamam," dedi.

Memed:

"Ne yapalım öyleyse Hatçe?"

"Ben de gelirim."

Memed:

"Etme eyleme Hatçe!"

Hatçe:

"Öldüm burada."

Memed:

"Iraz Hatun da kalsın."

Hatçe:

"Olmaz."

Memed:

"Bu ne aksilik?"

"İşte böyle."

Iraz:

"Kal kızım."

"Kalamam."

Iraz:

"Sen dağa çıktın çıkalı aksileştin."

Hatçe:

"Öyle."

Memed:

"Allah belanı versin."

Sustular. Memed vardı mağaranın taşına oturdu. Yüzünü iki avucu içine alıp kötü kötü düşünmeye başladı. Üstlerinde bir kartal dönüyordu. Kanatlarını germiş...

Memed öfkeliydi:

"Siz kalın," dedi, mağaradan aşağı inmeye başladı. Deli gibi, koşarak iniyordu.

Iraz Hatçeye çıkışıyordu:

"Kör olası," diyordu, "ne istiyorsun oğlandan? Oğlan zaten başı kayısı olmuş. Bir de senin derdin. Candarmalar aman vermez. Bir de senin derdin..."

Hatçe ağzını açmıyordu.

Öğle sonu Iraz dışarı çıktı. Çıktı ki, ne görsün! Memedin bir top kara çalısı dışarda durup durur. Delicesine aşağılara, karlı ovaya, avazı çıktığı kadar bağırdı. Memed çoktan gitmişti. Bağırdı bağırdı, Iraz içeri girdi, kendisini yere attı.

"Bir felaket," dedi, "bir felaket geliyor. Korkuyorum ki bir felaket geliyor. Çalıyı unutmuş. Tipi de yok ki izini örtsün. Hava dupduru. Tipi de yok. Gideyim desem, izini kapatayım desem, ben onun geçtiği yerlerden geçemem ki..."

İkinci günün gecesi Memed geri geldi. Renk menk kalmamıştı. Getirdiği yükün altında ezilmişti.

"Çok korktum," dedi. "Çalıyı unutmuşum, bir aşağı indim ki... Geri dönüp izin üstünden çalı çeksem, karanlık kavuştu kavuşacak... Sizi merak ettim, hemen döndüm. Topal Alinin yakasını candarmalar bir türlü bırakmıyorlar, iz sürdürüyorlarmış, benim izimi. Bundan korkuyorum. Bir iz görürse dayanamaz. Alır getirir. Bana, aman kardaş çalı çek, dedi. Anladım ki dayanamayacak. Korkuyorum. Hele şu zamanda... İş kötü."

Iraz:

"Bu gavurluğu yapmaz gayri Topal Ali. Korkma canım. Topal senin için canını verir."

Memed:

"Biliyorum verir ama, gene de iz görürse dayanamaz. Bu Topalı daha ilk günden vurmalıymışım ama..."

33

Asım Çavuş canından usanmıştı. "Şu İnce Memed yezidi de başıma bela kesildi. Savuşsa gitse de başka yerlere, elinden kurtulsam," diyordu. "Şunun elinden bir kurtulsam..."

Candarmalar da yorulmuş bitmişlerdi. "Kış kıyamet her Allahın günü Torosun yamacında dolaş dolaş ne olacak böyle?" Nerde insan izine benzer bir iz görseler, nerde karı bozulmuş görseler, peşinden günlerce gidiyorlardı. İnce Memed yüzünden başka birkaç çete daha yakalamışlardı.

Bir aydır da Alidağının yöresinde dört dönüyorlardı. Çünkü dağda yakalayıp dayak attıkları bir çoban çocuk, İnce Memedi Alidağında gördüğünü ağzından kaçırmıştı.

Alidağı dört bir yanına nöbetçi konmuş gibiydi.

Bu kış kıyamette İnce Memedin Alidağında yaşayacağını Asım Çavuşun aklı bir türlü almıyordu ama, çobanın ağzından alınan laftan sonra da Alidağından vazgeçemiyordu.

Dikenlidüzünden karı yara yara gelen atlı candarma soluk soluğaydı:

"Çavuşum gördük," dedi. "İzinin üstüne çalı çekiyordu. Dağa yukarı çekiyordu. Bizi görünce kaçtı. Hiç kurşun sıkmadı. Ama izi yitmez. Çalı çekse de yitmez. Karın yüzünü buz bağlamıştır. Çalı çekmek para etmez. İze baktık, iz eski iz."

Asım Çavuş sevindi. Memede ilk kez doğru dürüst rasgeliyorlardı.

Topal Aliyi çağırmak için Abdi Ağanın evine candarma gönderdi.

Topal geldi:

"Buyur Çavuşum."

Çavuş:

"İz var."

Topal:

"Karda gözüm almaz. Bana toprak gerek."

Oradaki köylüler hep bir ağızdan:

"Topalın karda gözü almaz. Karda iz süremez," dediler. "Sizi yanlış yere götürür," dediler.

Asım Çavuş gene de Topalın yakasını bırakmadı:

"Süremese de bizimle gelmeli," dedi.

Topal bunu duyunca yaprak gibi titremeye başladı.

"Tabanlarını öpeyim Çavuşum, beni götürme bu soğukta."

Çavuş:

"Olmaz," dedi, kesti attı.

Topal boynu bükülü, sırtını bir duvara dayadı, öylecene kaldı.

Çavuş başındaki candarmasını Alidağına doğru çekti.

Bir anda bütün köy çalkalandı: "İnce Memedin izi bulunmuş. İzi bulunmuş!"

Bütün köy, kadın erkek, çoluk çocuk, Alidağın eteğine kadar candarmaların arkasınca yürüdüler. Orada, etekte, izin başında yığılıştılar. Gözlerini ize dikip, baktılar kaldılar.

Topal Ali izi görünce yüreği parça parça oldu. Şaşırdı. Konuştu. Konuştu ama ne konuştuğunu kendisi de bilmiyor. "Neden çalı çekmemiş bu it oğlu?" diyordu usuldan. "Neden ola? Bulurlar. Apaşikar iz."

Asım Çavuş Topalı kolundan tuttu, izin başına götürdü:

"Ne ağzın kıpır kıpır ediyor öyle? Ne kıpır kıpır? Söyle, bu iz o mu?"

Topal:

"Yok," dedi. "Çoban izi bu. Üstelik de bir aylık."

Asım Çavuş kızdı, Topalı kolundan tutup, şiddetle karın içine fırlattı:

"Teres," diye bağırdı. "Topal teres. Hem Ağanın kahyalığını yapar, ekmeğini yersin, hem de İnce Memedi iltizam edersin. Sizin hepiniz birer İnce Memedsiniz. Allah size fırsat vermesin."

Candarmalara emir verdi:

"İzi takip edin."

Karda donarak, elleri düşerek, iki günde izi süre süre doruğa çıkardılar. Doruğu sardılar.

Köy yas içindeydi.

Topal boynunu büküp ağlamsı ağlamsı, "Buldular," diyordu. "Buldular İnce Memedimizi." Bütün ihtiyatı elden bırakmıştı.

Hürü Ana kükrüyordu:

"Bulsunlar," diyordu. "Bulsunlar da, görsünler göreceklerini... İsterse bin candarma olsun. Deler geçer İnce Memedim."

Akşama doğru ilk çatışma oldu. Candarmalar mağaraya giden yolu bulmuşlar, mağaranın ağzını da görmüşlerdi. Ha bire bomba sallıyorlardı yukardan, mağaranın ağzına. Memed onları mağaranın ağzına yaklaştırmamak için ilk karşılığı verdi. Asım Çavuşu bir ateş çemberine aldı.

Kaçıp kurtulabilirlerdi. Kaçamadılar. Hatçe sancılanmış, doğuruyordu. Dışarda tüfek seslerini duyunca ağlamaya başladı.

Iraz:

"Demedim mi ben size?" dedi. "Çalının yüzünden."

"Çalının yüzünden ama, gene bulamazlardı. Topal dayanamadı bence, gene izi sürdü. Onu öldürmeliydim. Bir tipi çıksa, bunlar burada bir dakika kalamazlar, gidince de bir haftada zor geri dönerler. Ah! Topal."

Asım Çavuş tatlılıkla söylüyordu:

"Oğlum Memed," diyordu, "teslim ol! Kapandasın bugüne bugün. Dört bir yan sarılı. Çıkamazsın. Yakında af çıkacak. Gel teslim ol! Senin ölmeni istemem."

Memed hiç karşılık vermedi. Bir kurşun Asım Çavuşun önündeki taşı parçaladı.

Bundan sonra çarpışma kızıştı. Her iki yan da kurşun yağdırıyordu.

Asım Çavuş:

"Bir hafta, bir ay burada bekleyeceğim. Nasıl olsa kurşunun bitecek."

Memed, dişini sıkarak, karşılık verdi en sonunda:

"Biliyorum Çavuş, biliyorum," diye bağırdı. "Öyle olacak sonu. O zamana kadar da sizden bir kişi bile bırakmam. Hepinizi vururum. Biliyorum Çavuş. Ben teslim olmam. En sonunda benim ölümü çıkarırsınız bu mağaradan. Anladın mı çavuş?"

"Yazık sana. Yazık senin gibi bir adama. Hepimizi vursan bile yeniden candarma yetişir. Ne kazanırsın? Af çıkacak bu yıl. Gel teslim ol, İnce Memed!"

Memed:

"Söyleme Çavuş," diye bağırdı. "Bunca seni vuracağım. Şimdiye kadar vurmadım. Bunca vuracağım. Bırakmadın peşimi."

Kurşun o kadar çoğaldı ki sesler konuşmalar duyulmaz oldu. Sustular.

Memedin yanı mermi kabuklarıyla dolmuştu. İki torba mermisi daha vardı ama, korkuyordu. Çok çabuk yakmak zorunda kalıyordu.

Iraz Hatçeyle uğraşıyordu. Hatçe durup durup çığlıklar atıyordu.

Iraz da:

"Ne kötü günde, ne kötü günde," diyordu. Hatçeyi bir an bırakıp, tüfeği kapıyor, Memede yardıma koşuyordu. Hatçe çığlık atıncaya kadar sıkıyordu. Sonra Hatçenin yanına varıyordu.

Hatçenin alnından damla damla terler süzülüyordu. Hatçe kıvranıyordu yerde. "Ah anam," diyordu. "Ah anam, beni doğurmaz olaydın anam."

Memedle Iraz da kapkara kesilmişlerdi. Mağaranın içi ekşi ter kokuyordu. Islak ıslak.

Bir an Memed:

"Yandım anam," dedi, sonra pişman oldu. Dudaklarını kanatıncaya kadar ısırdı.

Bu "yandım" üstüne yerde kıvranmakta olan Hatçe ok gibi yerinden fırladı, Memedin yanında yeniden yere düştü.

"Memedim," diyordu. "Vuruldun mu? Ben öldürürüm kendimi."

Iraz vardı Memedi açtı:

"Omuzundan yaralanmışsın," dedi. Sarmaya başladı yarayı.

Memed yaralı yaralı durmadan sıkıyordu.

Asım Çavuş bir adamda bu kadar çok kurşun olmasına şaşıyordu. Arkadaşlarından birkaç tanesi kurşunu yemişti. Yavaş yavaş umudunu kesiyordu.

Hatçe bir uzun çığlık daha attı. Iraz onu tuttu, yerden doğrulttu:

"Sık kendini sık!" dedi.

Hatçenin yüzü kırışıktan acıdandı.

Birden bir çocuk viyaklaması duyuldu. Memed arkasına döndü. Kan içinde bir bebek gördü. Hatçenin yüzü kağıt gibi olmuştu. Başını geri çevirdi.

Memedin elleri titriyordu. Elleri tutmadı. Tüfek elinden düştü. Iraz vardı tüfeği yerden aldı sıkmaya başladı. Hatçe ölü gibi yatıyordu. Memed az sonra kendisine geldi. Hafif bir sesle:

"Ver teyze," dedi, elini tüfeğe uzattı. Iraz verdi.

Iraz vardı, çocuğu sildi tuzladı.

"Oğlan," dedi.

Memedin yüzünde zehir gibi acı bir gülümseme dolaştı.

"Oğlan."

İkindiye kadar çarpışma sürdü. Memed tek elle idare ediyordu artık. Iraz dolduruyor, o bir taşı destek olarak alıyor, tek eliyle sıkıyordu.

İkindiüstü Iraz boynunu bükerek, bitkin:

"Kalmadı," dedi.

Memed kurşunu unutmuştu. Boğazlıyorlarmış gibi boğazından bir hırıltı çıktı. Tüfeğin üstüne düşüverdi. Geri kalktı sonra da. Gözleri yuvalarından fırlamıştı. Orada öyle şaşkın, kendinden geçmiş, durdu. Sağa sola sallanıyordu. Sonra sallana sallana çocuğa vardı. Yüzünü açtı. Şaşkınlıkla uzun uzun baktı. Mağaranın kapısına geri döndü. Gülümsüyordu.

Yerden tüfeği aldı. Cebinden mendilini çıkardı, bayrak gibi ucuna astı.

Iraza döndü. Iraz, büyük, sarkan bir kayanın altına oturmuş, için için ağlıyordu. Kurumuş kalmıştı.

"Iraz teyze," dedi.

Iraz başını kaldırdı, Memede baktı:

"Hatçe!" dedi. Hatçe kendinde değildi.

"Beni dinleyin. Bunlar beni sağ komazlar. Oğlumun adını Memed koyun."

Dışarı çıktı. Tüfeği havaya kaldırdı:

"Teslim," diye bağırdı. "Teslim oldum, Asım Çavuş!"

Asım Çavuş, iri yarı, palabıyıklı, büyük gözlü, babacan tavırlı, kalın dudaklı, yakışıklı bir adamdı.

Memedin teslim deyişine şaştı. İnanmadı.

"Teslim mi İnce Memed?" diye bağırdı.

Öteki ölü bir sesle:

"Teslim, teslim Çavuş," dedi. "Muradına erdin."

Çavuş candarmalara döndü:

"Siperlerinizden çıkmayın. Ben gideyim. Belki yalandır."

Az sonra, Çavuş mağaranın kapısındaydı.

Vardı Memedi elinden tuttu. Gülerek:

"Geçmiş olsun İnce Memed!" dedi.

İnce Memed:

"Sağ ol."

Iraz köşede büzülmüş, küçülmüştü.

"Hala inanmıyorum senin teslim oluşuna İnce Memed!"

Memed sustu. Kelepçeye ellerini uzattı.

Iraz yerinden ok gibi fırladı.

"Çavuş, Çavuş," dedi. "Sen de İnce Memedi teslim mi aldım diyorsun?"

Köşeye gitti. Bebeğin üstündeki kilimi çekti. Bebek ortaya çıktı. Gözleri yumuktu.

"İşte bu teslim aldı İnce Memedi. Siz de erkeğim diye övünüyorsunuz."

Asım Çavuş bunu beklemiyordu. Bir Hatçeye, bir Iraza, bir Memede baktı. Gülümsemesi dudaklarında dondu kaldı. Elini Memede uzattı, kelepçeyi aldı.

"İnce Memed!" dedi, sustu.

Göz göze, öylece sustular kaldılar.

"İnce Memed, ben de bu durumda seni teslim alacak adam değilim."

Belinden beş tarak fişek çıkarıp yere attı:

"Ben gidiyorum. Arkamdan ateş et," dedi.

Kendisini, bağırarak dışarı attı.

Memed arkasından ateş ediyordu.

Arkadaşlarının yanına gelen Asım Çavuş:

"O namussuz teslim olur mu hiç? Beni vurmak için yapmış o oyunu. Kendimi yere atmasam kurşunu yiyordum. İyi ki ihtiyatlı yürüyordum. Fırtına geliyor. Aşağı inelim. Hepimiz donar ölürüz."

Candarmalar, yorgun bitkin, Memedin mağarasına dönüp baka baka aşağıya inmeye başladılar.

Kara bulutlar Alidağının tepesinde kayıyordu. Tipi neredeyse başlayacak. İlk kar sepelemeye başladı. Sonra çoğaldı. Sonra da delice bir rüzgar savurmaya başladı.

Akşama doğru Alidağında kıyametler kopuyordu. Korkunç bir tipi kayadan kayaya savuruyordu.

Alidağı, Alidağının yöreleri ve gökyüzü sütbeyaz olmuştu. Bir beyazlık içinde dönüyordu.

34

Haber köye, köyden kasabaya bir anda yayıldı. "İnce Memed vurulmuş. Alidağında tipi dinince ölüsü aşağı indirilecek."

Değirmenolukluların gözü Alidağının boranlı doruğuna dikilmişti. Alidağı dağların dağı... Alidağı gayetle heybetli. Alidağı yedi İnce Memedi.

Herkes evine kapanmıştı. Abdi Ağayı bekliyorlardı. Haber aldıysa nerdeyse gelecekti.

Vayvay köylüleri Ali Safa Beyden tarlalarını parça parça geri alıyorlardı. Koca Osman on beş yaşında gibi gencelmişti. Ali Safaya meydan okuyordu.

"İnce Memed, şahinim."

Vurulma haberi Vayvaya da geldi. Koca Osman haberi duyunca yerinden kalkamadı. Kurudu kaldı. Ağzını bıçaklar açmadı bir zaman. Gözlerinden iplik iplik yaşlar süzülüyordu.

Sonra konuştu:

"Vay şahinim vay! Ne de babayiğitti şahinim. Bir gözleri vardı, kocaman. Kaşlar dersen... Kalem parmaklar... Boy dersen öyle... Selvi gibi. Vay şahinim vay! Bana diyordu ki, Osman Emmi, bir gün senin evine geleceğim, misafir kalacağım diyordu. Olmadı. Vay şahinim vay! Karısı da yanındaydı. Ne yapar ola fıkaracık şimdi? Bana bakın köylüler, şahinim bizi kurtardı bu gavurların elinden, karısını köye getirip tarla verelim, besleyelim. Hapise düşerse orada da besleyelim. Olur mu?"

Köylüler:

"Münasip," dediler.

Ali Safa korkusu geldi gene yüreklerine oturdu.

Abdi Ağa önce Ali Safa Beye koştu. Safa Beyi evde bulamadı. Safa Beyin karısı:

"Gördün mü Abdi Ağam, eden bulur. Gözlerin aydın."

Abdi Ağa:

"Aydınlık içinde kal kızım," dedi yürüdü.

Kaymakama gitti ve etek öptü.

"Allah hükümetin devletin zevalini vermesin Kaymakam Bey. Asım Çavuş bir kahraman adam. Yiğit adam. Can kurban öylesine."

Kaymakam:

"Gözlerin aydın Abdi Ağa. Hükümetten bu kadar şikayet ediyordun. Ali Safa Bey olmasa kasabanın adını rezil edecektin. Bereket Ali Safa Bey telgraflarını çektirmemiş."

Abdi Ağanın gözleri faltaşı gibi açıldı, yuvalarından fırladı.

Kaymakam güldü:

"Yaaa, göndermemiş."

"Hiç mi? Bir tane bile gitmemiş mi?"

Kaymakam:

"Yaaa, gitmemiş. Gitseydi o telgraflar seni de asarlardı, beni de... Sen delirdin mi? Ankaraya telgraf çekilir mi?"

Abdi Ağa düşündü. Sonra kahkahayla gülmeye başladı:

"İyi ki gitmemiş Kaymakam Bey. Asabiyet. Kasabamızın gül adı beş paralık olurdu. İyi ki... İnsanın gözü kızınca her şeyi unutuyor. Zoruma gidiyordu, koca bir hükümetin kel, parmak kadar bir çocukla başa çıkamaması... İnan, çok ağrıma gidiyordu. Ne etmişim de öyle telgraflar çekmişim. Delilik. Kusura kalma Kaymakam Bey. Afedersin."

Kaymakamdan, Candarma Kumandanına gitti. Ona da sevincini anlattı, teşekkürlerini bildirdi. Asım Çavuşa bir hediye yapıp yapamayacağını sordu. İnce Memedin başının buradaki evin değil de, köydeki evin kapısına dikilmesini rica etti. Kumandan da kabul eyledi.

Kasabaya haberi Topal Ali getirmişti.

Abdi ağaya gelmiş:

"Düşmanının ömrü bu kadar, Ağa," demişti. "Tamam. Dağdan çoban indi. Ölüsünü gözüyle görmüş. Asım Çavuş kellesini kesiyormuş. Ağama haberi çabuk getireyim diye, bekleyemedim koştum."

Abdi Ağa önce inanamamış, sonra sevincinden deliye dön-

müştü. Topal Aliden sonra, üç gün içinde dağlardan kim indiyse haberi doğrulamıştı.

Kumandandan sonra eve gelen Abdi Ağa, Topal Aliyi karşısına aldı:

"Asım Çavuş sana biraz kötülük ettiyse de aldırma canım. O kahraman, o yiğit bir adamdır. Bak, düşmanımızı temizledi."

Sonra coştu:

"O köylü," dedi hınçla, "o köylü. O ekmeksiz, o nankör köylü. Ben bir yıl başlarından eksik olunca bana bir tek tane bile vermediler. Yarın bir gün varacağım köye, ulan namussuz, ekmeksiz, geçen yıl kıtlık mı oldu? Söyleyin kıtlık mı oldu da benim hakkımı vermediniz? İnce Memede güvendiniz öyle mi? Alın İnce Memedinizi. Alın da ne yaparsanız yapın başını. Gördünüz ya İnce Memedinizi! Şimdi ben size gösteririm kıtlık nasıl olur! Gösteririm."

Topalı elinden tuttu:

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Bu yıl ekin her yılkinden daha iyi olduydu, öyle mi?"

Topal Ali:

"Her yılkinden iki misli!"

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Ben bu köylüye ne ceza vereyim?"

"Ağa canın bilir."

Abdi en yeni giyitlerini giydi. Tespihine koku sürdü. Gitti berbere, tıraş oldu. İçi içine sığmıyordu. Maraşlı Mustafa Efendiye gitti. Gülerek dükkana girdi.

Maraşlı Mustafa:

"Düşman dahi olsa ölüme sevinilmez Abdi Ağa," dedi. "Ne olup ne olmayacağı belli olmaz."

Bütün çarşıyı dükkan dükkan dolaşıp sevincini gösterip, onlardan birer "gözün aydın" aldıktan sonra ata binmiş köye geliyordu ki olan oldu. Kötü haber geldi. "İnce Memed, yaralı yaralı Asım Çavuşun elinden kaçmış kurtulmuş."

"Kim dedi?"

"Asım Çavuş dedi."

"Asım Çavuş nerde?"

"Geliyor. Şabaplının orada gördüm."

Abdi Ağa atın başını gerisin geriye çevirdi.

Asım Çavuş candarmalarıyla yorgun bitkin, kasabaya girdi.

Abdi, evinin avlusunda düşercesine attan indi. Cansız gibi yürüyerek doğru arzuhalci Deli Fahriye gitti.

"Yaz kardaş," dedi. "Doğrudan doğruya İsmet Paşaya yaz. Kaymakam, telgrafçı, Ali Safa Bey, Candarma Kumandanı, İnce Memed eşkıyası hep birlik olmuşlar. Yaz, Paşam sana ne kadar tel çektimse hiçbirini ulaştırmadılar de, yaz!"

35

Koca Osman:

"Şahinim, belini büktü ağaların. Ali Safa Bey daha dağa adam çıkarmaya çalışıyor. Çıkarsın çıkarabildiği kadar, şahinim hepsini yer."

Köyün orta yerindeki büyük dut ağacının altında toplanmışlardı. Güz yaprakları sararmış gibi. Nerdeyse dökülecek.

"Tarlalarımızın hepsini hak ettik. Tamam mı?"

"Tamam," dediler.

"Bu kimin yüzünden."

"İnce Memedin."

Koca Osman ayağa kalktı:

"Ankaradan Ali Saip Bey geldi," dedi.

Köylüler kulak kesildiler.

"İsmet Paşaylan konuşmuş. Bu güz bayramda... Yani hükümet bayramında büyük af çıkacakmış. Yani on beş gün, bir ay sonra... İnce Memed de affa uğrayacak. Çocuğu da olmuş. Ona tarla verelim. Bizim köye yerleşsin. Ne dersiniz?"

Köylüler hep bir ağızdan:

"Yerleşsin," dediler. "Başımız üstünde yeri var. Tarlamız da onun, canımız da... Öylesine yiğide!.."

Koca Osman köyün en verimli tarlalarından yüz dönümünü İnce Memede ayırdı. Bu yüz dönüm dul Eşenindi. Aralarında para topladılar. Eşeden tarlayı satın aldılar. Köylü hep birden, çift koşup bu yüz dönümlük tarlaya buğday ekti.

Koca Osman sürülmüş yumuşak toprağı karıştırdı. Parmaklarından su gibi topraklar süzüldü:

"Ölürsem gözüm açık gitmez," dedi. "Ali Saip Bey yalan söylemez. Dediği mutlaka çıkacak. İsmet Paşanın has adamı."

İşte bu sıralar kasabada gene kıyametler kopuyordu. Ali Safa Bey, İnce Memedin yakalanmamasından dolayı Kaymakama, Candarma Kumandanına yapmadığını bırakmıyordu. Onları, eşkıyaları himayeyle itham ediyordu. Ankaraya tel üstüne tel yağdırıyordu. Ankara, Kaymakama eşkıyaları yakalaması için şiddetli emirler veriyordu.

Yüzbaşı bizzat candarmaların başındaydı. Toros köylüklerine gına gelmişti artık. Eşkıyadan değil candarmadan.

İnce Memed hiçbir köyde barınamıyor, günlerce aç susuz, bir de çocukla dağlarda kalıyordu. Birkaç kere Yüzbaşı Farukun pususuna düşmüşler kurtulmuşlardı. Bugünlerde eğer Kerimoğlu olmamış olsaydı, İnce Memedin hali dumandı. Nerede olursa olsun mermi, ekmek, para yetiştiriyordu. Vayvay köyünden gelen paralar da Kerimoğlu yoluyla ulaşıyordu.

Bayramı Koca Osman kadar Kerimoğlu da dört gözle bekliyordu. Şunun şurasında ne kaldı.

Değirmenoluk, cümle Dikenlidüzü köylüleri af haberinden memnun değildiler. Memed dağdan inince Abdi Ağa köye geri gelecekti. Ödleri kopuyordu.

"Af dediğin de neymiş yani. Eşkıya eşkıyaysa dağda gezer. Memedin yerinde olsam inmem. Bizim gibi köylü olup da ne sürünecek. Alem ondan korkuyor."

36

Topal Ali:

"Duydun mu İnce Memed," dedi.

Memed gözleri apaydınlık güldü.

"Yoook."

"Ne yok? Sen de..."

"Vallahi yok."

Ali:

"Dur öyleyse..."

"Söyle."

"Demedim miydi sana Çiçeklideresinde Koca Osmanı? Ali Saip Bey Ankaradan gelmiş, büyük bayramda af çıkacakmış. Bunun üstüne Koca Osman köylüyü toplamış başına, böyle böyle demiş. İnce Memed bizim şahinimiz. Gelsin köye yerleşsin. Köylüler, başımız üstünde yeri var demişler. Sana yüz dönümlük bir tarla satın almışlar. Koca Osman kendisi seçmiş. Bir de ev yapıyorlar. Koca Osman dedi ki Ali Saip Bey yalan söylemez. Aman kendisini iyi korusun. Böyle söyle dedi. Af haberini ben ulaştıracağım şahinime dedi. Eeee, işler nasıl?"

Memed:

"Şu yüzbaşıdan dur durak yok. Öteki eşkıyaları bırakmış, kanlı katilleri, hep benim peşimde. Belki on kezdir çarpışıyoruz. Ne olursa olsun bir daha karşılaşırsam vuracağım."

Topal:

"Af var, boş ver," dedi.

Memed:

"Çok geliyor üstüme. Vuracağım."

"Etme. Bekle az daha. Oyala."

Topal gitti.

Affı duydu duyalı Hatçenin gözüne uyku girmiyordu, sevinçten.

Alayarın kan gibi kırmızı toprağı vardır. Hani çok kırmızı bir karpuzu ortadan yarar, güneşe korsun. İşte öyle kırmızı.

Üç günden beri Alayarın kırmızı topraklarına sığınmışlardı. Yüzbaşı Faruk başlarında alıcı kuş gibi dönüyordu ya, gene de mutluydular.

Hatçe, Iraz türküler söylüyorlardı. Oğullarının adı Memed kalmıştı. Memed tombul tombul büyümüştü. Bugünlerde de en güzel ninniyi dinledi. Hatçe Memedini havaya atıp atıp tutuyordu.

"Iraz teyze," diyordu, "bak hele şu Allahın işine. Biz otuz dönüm diyorduk. Allah bize yüz dönüm verdi. Bir de ev üstelik."

Öyle şakalar, öyle çocukluklar, öyle aptallıklar yapıyordu ki, on iki yaşında kız çocuğu yapmaz.

Memede ikide birde:

"Aman Memed," diyordu, "af çıkıyor. Evimiz, tarlamız var. Neden yüzün gülmüyor? Gülsene azıcık."

Memed buna acı acı gülümsüyordu.

Gün doğmadan Alayarda Yüzbaşı Faruk tarafından sarıldılar.

Yüzbaşı:

"İnce Memed, ben Asım Çavuş değilim. Hizaya gel," diye bağırıyordu. Memed karşılık vermiyordu. Candarmanın elinden nasıl kurtulunur, öğrenmişti. Aldırmıyordu bu yüzden.

Oyalama kurşunları sıkıyordu. Gece olsun, aralarından süzülüp çıkacaklardı. Iraz en namlı eşkıyadan daha atik, daha nişancı, daha yürekliydi. Tek başına üç gün bu candarmaları oyalayabilirdi. Yüzbaşı Faruk deli divane oluyordu. Bir tek adam, bir tek kadın! Üstelik de çocuk!

"İnce Memed, kurtulamazsın elimden."

İnce Memed niyeti arıtmıştı. Yüzbaşıyı öldürmeye sıkıyordu. Onun için ta içlerine sokulmuştu. Böyle bir ihtiyatsızlığı ilk kez yapıyordu.

Arkadan:

"Yandım," diye Hatçenin sesi geldi. Memed olduğu yerde donakaldı, ama geri dönmedi. Yüzbaşının bulunduğu yeri ateş çemberine aldı. Bunu da içi götürmedi, oraya bomba üstüne

bomba attı. Hışımla geriye döndü, geldi Hatçenin yanına. Hatçe upuzun uzanmış cansızdı. Çocuk da yanındaydı. Hatçe güler gibi yatıyordu.

Memed deliye dönmüştü, makinalı gibi taratıyor, ha bire el bombalarını savuruyordu. Iraz da bir taraftan.

Yüzbaşı yara içinde kaldı. Candarmalar dayanamadılar.

Iraz Hatçenin ölüsüne kapanmış ağlıyordu. Yüzü hapisaneye ilk geldiği günkü gibi olmuştu.

Memed tüfeğini kucağına çekip oturmuş, başını eğmiş ağlıyordu.

Iraz ölüden başını kaldırdı. Göğe baktı. Ta yücelerden bir katar turna geçiyordu.

Hatçenin kanı, Alayarın kırmızı toprağına karışmıştı.

Sonra çocuk bir ağlama tutturdu. Memed, çocuğu kucağına aldı. Bağrına bastırdı. Avutmak için dolanarak ninni söylemeye başladı.

"Şu köye haber verelim de," dedi Iraz, "gömsünler Hatçeyi."

Iraz haber vermeye gitti. Memed, kucağında çocuk, yüz etleri korkunçlaşmış, gerilmiş, ölüye gözlerini dikmiş, taş gibi kıpırtısız kaldı.

Haberi alan köylüler, kadın erkek, çoluk çocuk ölünün yanına geldiler.

"Vaaay," dediler, "vaaay İnce Memedin talihsiz Hatçesi."

Memed muhtarı çağırdı. Eline para verdi:

"Şanlı şöhretli defnedin Hatçemi," dedi. Hatçeye uzun uzun baktı. Hatçe gülümsüyordu. Çocuğu kucağına aldı.

"Yürü Iraz teyze," dedi.

Iraz arkada, o önde dağa yukarı çıktılar.

Dorukta bir mağara buldular. Kapısının taşına oturdular. Yandaki ağaçlardan yapraklar dökülüyordu. Bir kuş ötüyordu. Karşıki kayadan bir top ak güvercin kalktı. Bir kertenkele bir kütüğün üstüne çıktı. Bu sırada Memedin kucağında uyumuş kalmış çocuk uyandı. Sonra da bastı çığlığı...

Iraz geldi. Memedin sırça parmağından tuttu, gözlerinin içine baktı:

"Kardaş!" dedi. "Kardaş! Sana bir şey diyeceğim İnce Memedim."

Memed kımıldamadan bekliyordu.

"Kardaş, şu çocuğu ver bana da başımı alıp Antep köylüklerine gideyim. Ölecek bu dağlarda. Açlıktan ölecek... Rızamın kanından vazgeçtim. Rızamın yerine işte bu! Ver de gideyim. Büyütüyüm sabiyi."

Memed kucağındaki çocuğu ağır ağır uzattı. Iraz aldı, bağrında sıktı.

"Rızam!" dedi. "Benim Rızam."

Bir eliyle de üstündeki fişeklikleri soyuyordu. Soydu. Hepsini bir yere yığdı.

"Sağlıcakla kal İnce Memed," dedi.

Memed vardı Irazı kolundan tuttu. Çocuk ağlamasını kesmişti. Uzun uzun çocuğun yüzüne gözlerini dikti baktı:

"Uğurola."

37

Sağrısı toparlak değil, uzun olacak. Yumurta gibi. Kulakları kalem, alnı akıtma sakar, bacakları belinin uzunluğuna bakarak kısa, rengi ne al, ne doru, ne kula, ne de kır olacak, rengi pare pare benekli demirkır olacak.

At, Koca Osmanın evinin önünde bekliyordu. Kişniyor, eşiniyordu. Beli incecikti. Gözleri kız gözleri gibiydi. Işıltılı, kederli. Kuyruğu topuklarına kadar sarkıyordu. Süzülüyordu. Yalısı sağa yatmıştı. Koştuğu zaman dürülür, kaval gibi olurdu.

Büyük bayramla birlikte af da çıkmıştı. Dağdaki eşkıyaların çoğu, birkaçı hariç, hemen hepsi inip tüfeklerini teslim etmişlerdi. Candarma dairesinin avlusunda türlü türlü eşkıya... Bekleşip duruyorlardı.

Koca Osman atın yalısını okşayıp:

"İnce Memedime, şahinime de layık," dedi. "Oğluma da layık bu at."

Köylüler:

"Layık," dediler.

Koca Osman atın sırtına atladı:

"Ben şahinimle iki güne kalmaz gelirim. Gidin Endelin köy yerinden davulcuları çağırın. Çifte davullar dövülsün. Kasabada, Vayvay köyü İnce Memedi böyle karşılamalı. Herkesin eşkıyaları yaya gelir, bizim İnce Memedimiz Arap atlan..."

Koca Osman atın dizginlerine asıldı, doldurdu. Toroslar tüm maviye batmıştı. Morarıyordu.

Af haberini İnce Memede Cabbar getirdi. İki eski arkadaş uzun uzun kucaklaşıp konuşmadan yan yana oturdular.

Cabbar ayrılırken:

"Ben gidip teslim oluyorum," dedi.

Memed ağzını açmadı.

Değirmenoluğa bir öğleüstü girdi. Yüzü kararmış, gözleri çukura kaçmış, alnı kırış kırış olmuştu. Bir kaya parçası gibiydi. Küçücük kalmış gözleri bir inatçı pırıltıydı. Böyle dalgündüz ilk kezdir ki köye giriyordu. Sarhoşlar gibi yalpa vuruyordu. Kendinden geçmiş gibiydi. Kapılardan kadınlar başlarını uzatmışlar şaşkınlıkla, korkuyla bakıyorlardı. Çocuklar, arkasında, uzağından sessiz, korka korka onunla birlikte yürüyorlardı.

İnce Memedin köye girdiğini Hürüye haber verdiler. Hürü koşa koşa geldi onu alanda karşıladı.

Hışımla yakasından tuttu:

"Memed! Memed!" diye bağırdı bütün sesiyle. "Hatçeyi yedirdin onlara da şimdi teslim olmaya mı gidiyorsun? Abdi Ağa gelecek gene köyde paşa gibi oturacak. Sen teslim olmaya mı gidiyorsun? Avrat yürekli. Dikenlidüzü bir bu yıl aç kalmadı. Bir bu yıl, bol bolamadı ekmek yedi. Gene Abdi Ağayı başımıza bela mı edeceksin? Nereye avrat yürekli İnce Memed? Teslim olmaya mı gideceksin?"

Bu sırada bütün köy halkı alana toplanmış, ölü gibi, sessiz, kımıldamadan öylecene duruyorlardı.

"Avrat yürekli Memed! Bak şu kadar köylü, bak şu kadar insan senin gözüyün içine bakıyor. Teslim mi olacaksın? Abdiyi gene başımıza mı getirteceksin? Güzel Dönemin kemikleri sızlar mezarda. Güzel Hatçemin kemikleri..."

Memed sapsarı olmuş titriyor, toprağa bakıyordu.

Hürü yakasını hızla bıraktı:

"Git de teslim ol avrat yürekli herif," dedi. "Af çıkmış."

Bu sırada, Koca Osman doludizgin kalabalığa girdi.

"İnce Memed, şahinim," dedi. Kalabalığı yararak, Memedin yanına geldi boynuna atıldı:

"Şahinim," dedi. "Evin yapıldı bitti. Tarlanı da ektirdim. Bu atı da köylü senin için aldı. Öteki eşkıyalar gibi değil. Vayvay köyü şahinimi davul zurnayla karşılayacak. Çatlasın Ali Safa, Abdi Ağa... Bin ata, yürü!"

Alandaki kalabalık tepeden tırnağa homurdandı. Ortalık homurtuya kesti:

"Kör olası ihtiyar. Kör olası... Kör olası..."

Memed Koca Osmanın elinden atın dizginini aldı. Üstüne atladı. Kalabalığın öteki ucunda Topal Ali duruyordu, ona doğru sürdü. Bütün başlar o tarafa doğru çevrildi. Memed Topala başıyla, "düş önüme," diye bir işaret yaptı. Topal yürüdü. Memed atı doldurdu, bir top toz içinde köyden çıktı. Homurtulu kalabalık arkasından bakakaldı. Donup kaldı. Tutup kesseydiniz, hiçbirisinden bir damla kan akmazdı.

Atın başını Şahininkayasında çekti. Attan indi. Atı götürdü bir çınara bağladı. Çınar yaprağını dökmüş, yarı beline kadar altın sarısı, kırmızı damarlı yaprak içinde kalmıştı.

Şahininkayası pınarının dört bir yanı yemyeşil olmuştu. Billur yeşili... Bir taşın üstüne oturdu. Başını da elleri arasına aldı.

Neden sonradır ki Topal Ali gelebildi. Soluk soluğaydı. Telaşlıydı. Yanına oturdu. Alnının terini şahadet parmağıyla aldı, silkti:

"Ah kardaş yorgunluktan öldüm. Soluğum çıkmıyor."

Soluğunu toplamak için bir süre sustu.

Memed başını ağır ağır kaldırdı. Gözleri gene öyle ışığa kesmişti. Kafasından sarı parıltı aktı, kaynadı.

"Ali kardaş! Gece yarısı evinde olur mola? Bulabilir miyim?"

"Bulursun. Elinle koymuş gibi. Korkusundan dışarı bir adım atamaz gece."

"Evi bir daha, iyice söyle hele."

"Hapisane var ya, var. Sen orayı bilirsin. Haa, işte onun sağında Candarma Dayırası var. Candarma Dayırasını az geçince, sokağın öteki ucunda çivit boyalı bir tek ev var. Sen gece gideceğine göre, boyası gözükmez. Yalnız, bir tek ev. Uzun, minare gibi bir bacası var. Oradan doğrultursun. Belli olur. Gözüne hemen çarpar. Uzun. İki katlı. Oradaki evler hep bir katlı. Abdi Ağa günbatıdaki odada yatar, tek başına. Alttaki büyük kapı arkadan sürgülüdür. Bir yarık vardır. O yarıktan hançerini sokar, yukarı kaldırırsın. Açılır."

Memed, hiçbir şey söylemeden kalktı, ata doğru gitti çözdü, atladı. Doludizgin... Rüzgar gibi süzülüyordu at. Yalısı kaval gibi dürülüyordu.

Kulağına aşağıdaki değirmenin şakırtısı gelince kendine geldi. Atın başını çekti. Azıcık bir süre durdu. Kulak verdi. Sonra, atı ağır ağır sürdü. Tüfeğinin ağzına kurşun verdi. Tabancasına da... Tekereklerin evinin orada at ürker gibi yaptı. Burada atı mahmuzladı. Çarşının ortasından geçti. Kahvelerin lüks lambaları daha yanıyordu. Birkaç adam ona tuhaf tuhaf baktı. Bugünlerde silahlı adamlara o kadar şaşmıyorlardı. Olağandı. Boş verdiler. O, adamları görmedi bile. Caminin yanındaki sokaktan yukarı sürdü. Uzun bacalı ev sola düşüyordu. Evin önünde attan indi. Atı avludaki büyük, karanlık dut ağacının yatık bir dalına bağladı. Hançerini soktu, evin kapısını açtı. Yukarda ışık yanıyordu. Merdivenleri üçer üçer çıktı. Kadınlar, çocuklar Memedi görünce bir kıyamettir kopardılar. Doğru günbatıdaki odaya gitti. Abdi Ağa, uykulu uykulu kollarını açmış geriniyordu. "Ne var? Noluyor?" diye soruyor, geriniyordu. Vardı, kolundan tuttu, salladı:

"Ağa Ağa! Ben geldim Ağa!" dedi.

Abdi Ağa gözlerini açtı. Önce inanamadı. Sonra gözleri açık öyle kalakaldı. Gözlerinin karası bile apak kesildi.

Dışarda bir kıyamettir kopuyordu.

Memed elindeki tüfeği doğrulttu. Abdi Ağanın göğsüne üç el ateş etti. Kurşunların rüzgarından odadaki lamba söndü.

Yıldırım gibi merdivenlerden aşağı indi, ata bindi. Bu sırada candarmaların haberi olmuş, evi boyuna kurşunluyorlardı. Atı doludizgin Torosa sürdü. Arkasından kum gibi kurşun kaynıyordu. O hızla kasabayı çıktı.

Gün doğuyordu ki köye girdi. Orta yerde atın başını çekti. At terden kapkara olmuş, göğsü körük gibi inip inip kalkıyordu. Boynu, sağrısı köpüğe batmıştı. Memed de çok terlemişti. Ter, kulunçlarından fışkırmıştı. Yüzü, perçemi ıpıslaktı.

Gün bir adam boyu yekindi. Gölgeler uçsuz bucaksız batıya doğru uzadı. Islak at tepeden tırnağa ışığa boğuldu. Her yanı pırıl pırıl. Öyle dimdik.

Köylüler, onu öyle orta yerde, at üstünde dimdik, kaya gibi gördüler. Yavaş yavaş, sessizce, çoluk çocuk, genç yaşlı dört bir yanını aldılar. Kocaman bir halka oldular. Ortalıkta çıt yoktu. Soluk alışları bile duyuluyordu. Gözlerini ona dikmişlerdi. Yüzlerce göz üstündeydi. Susmakta inat ediyorlardı.

Orta yerdeki dimdik, kaya kesilmiş atlı azıcık kımıldadı. At bir iki adım attı sonra durdu. Atlı başını kaldırdı. Gözlerini kalabalığın üstünde gezdirdi. Hürü Ana sapsarı kesilmiş, kurumuş, kanı çekilmiş, gözlerini kocaman kocaman açıp üstüne dikmiş ondan bir söz, bir devinme bekliyordu.

Sonra at gene kımıldadı. Memed atı Hürü Anaya doğru sürdü. Önüne gelince atın başını çekti.

"Hürü Ana! Hürü Ana!" dedi. "Oldu. Hakkınızı helal edin."

Alidağı tarafına doğruldu. Bir kara bulut gibi köyün içinden süzüldü, çıktı. Gözden yitti.

Çift koşma zamanıydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbeyaz, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu. Durmuş Ali bile hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdikenliğe gidip ateş verdiler.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı. İmi timi bellisiz oldu.

O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl çift koşmazdan önce, çakırdikenliğe büyük bir toy düğünle ateş verirler. Ateş, üç gün üç gece düzde, doludizgin yuvarlanır. Çakırdikenliği delicesine yalar. Yanan dikenlikten çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alidağın doruğunda bir top ışık patlar. Dağın başı üç gece ağarır, gündüz gibi olur.

İnce Memed 2

Kırlangıç yapar yuvayı
Çamur sıvayı sıvayı

1

Anavarza ovasının güneyinden Ceyhan ırmağı geçer. Irmak Hemite dağından Anavarza kayalıklarına kadar öyle büyük kıvrıntılar yapmadan düz iner. Bazı yerlerde sular toprağı derinden oymuştur. Altı oyulmuş toprak zaman zaman büyük gümbürtülerle suyun üstüne çöker. Bazı yerlerde kılıçla kesilmişçesine suya inen dik yarlar, çöküntülerden dolayı diş diş olur, ırmağın kıyılarında küçük, kumlu koycuklar yapar. Bazı yerlerde de ırmak ovaya çakıltaşlarını sererek, geniş, yayılır. Buralarda sığ suyun aydınlık dibinden binlerce iri sazan balığı ışığa batmış, ardı ardına tirkenmiş, oradan oraya dalgalanarak kayar. Bir de ırmağın kıyılarında, küçük sazlık vardır. Sazlıklarda çok iri yeşil kurbağalar, bulut rengi, uzun boyunlu balıkçıllar dolaşırlar.

Ilgın ağaçları, hayıtlar, söğütler, zıncarlar, böğürtlenler yer yer kıyıları örerler. Sarıca arılar, kırmızı eşekarıları, boncuklu arılar, mavi yoz arılar peteklerini sıcakta büyütürler. Arı vızıltısından büklük uğuldar. Ve sert bir böcek sırtına benzeyen uzun gagalarıyla mavi, yanar döner pırıltılı gurruk kuşları gelir, kılıç gibi kesilmiş yarlara ince, uzun deliklerini günlerce oyar, yuvalarını ta toprağın dibine, derinine yaparlar. Hemite dağından Anavarza kalesine kadar, suyun bu kıyısında, yani Anavarza kalesi geçesinde, Hemite, Orhaniye, Selimiye, Endel, Kesikkeli köyleri vardır. Irmak zaman zaman yatak değiştirdiğinden bazan bu köylerden uzaklaşır, ta ötelere gider, bazan da evlerin içlerine kadar girer. Ulu sellerin köylerin yarısını alıp götürdüğü zamanlar da olur.

Ceyhan Anavarzanın yanında geniş bir büvet yapar. Anavarza kalesinin dibi büyük bir göl gibi olur, suları durmadan dönen. Büvetin suları yüzlerce yerde küçük küçük, birer hor-

tum gibi çukurlaşıp kabararak, başdöndürücü bir hızla ince ince köpüklenerek durmadan döner dururlar. Büvete düşmüş bir dal parçası, bir yaprak, hiçbir yere akıp gitmeden, büvetten büvete geçerek suyun yüzünde dönerler. Ve sulara kelebek düştüğünde, suların üstünde yüzbinlerce kelebek uçuştuğunda, bir insandan daha iri yayın balıkları geniş bıyıklı ağızlarını açarak suyun yüzüne fırlarlar. Bir kelebek yığınını kapıp sulara geri dönerler. Bu sıralar su sarı köpükten olur.

Anavarza kalesinin kayalıkları kuzeyden güneye uzanmış bir gemiye benzer. Üstündeki eskimiş, dökülmüş örenleri, yıkıntılarıyla. Anavarza gemisi her zaman durgun bir denizde hiç sallanmadan ağır ağır ilerler.

Yüce, sarp, mor Anavarza kayalıklarına çıkıp yönümüzü gündoğuya dönersek, ilk olaraktan başı dumanlı Hemite dağını görürüz. Eğer tanyerleri ışımışsa, dumanlar yücelere doğru ağmışsa, Hemite dağının tepesindeki top ağaçları, ermiş türbesini de görürüz. Hemite dağından sonra tepeler yassılır. Bozkuyu köyünün yöreleri çıplaktır. Boz topraklardır. Uzaklardan apak gözükür. Cığcık köyünün oralarda toprak değişir, kararır, ormanın yeşili başlar, ortalık çiçeklenir. Cığcıkta tarlaların ortasında, bir tarla Bizans mozayığı vardır. Yabanıl, büyük bir bahçe gibi ovanın ortasında çiçeklenir.

Kuzeyde Kadirli, Kadirlide Sülemiş tepesi... Sülemiş tepesinde tek tük mersin çalıları, ağır kokulu. Sülemiş tepesi çıplaktır ama hep yeşildir. Dibinden Savrun çayı kaynayarak ovaya iner. Anavarza ovasının kuzeybatısı Kozan yolu... Sumbas çayı Kozan yolunu ikiye biçip Anavarza kayalıklarının önüne gelir. Sumbasın öte geçesi, Anavarza kalesinin batıdan yüzü, Hacılar köyü... Onun ötesinde de Aslanlı köyü... Aslanlı köyünde eskilerin alıcı kuş dedikleri Lek Kürtlerinin kalıntıları otururlar. Daha ötelerde yelkenlerini açmış son hızla Akdenize doğru uçarcasına giden Dumlukale... Dumlukale hep dumana batık olur. Sıcakta kırmızı kayaları tüter.

İşte bu ova verimli Anavarza ovasıdır. Anavarza ovasının ortasına uzanmış karanlık, uğultulu, uçsuz bucaksız, kuş uçmaz, yılan işlemez büklüğü, sazlıklarıyla Akçasaz bataklığı. Akçasaz bataklığının kıyılarına kurulmuş sazdan, kamıştan

evleriyle Türkmen köyleri... Akçasaz bataklığı güneyde Savrunun Ceyhana kavuştuğu yerden başlar. Kuzeyde Vayvay köyünün tam altında biter.

Verimli Anavarza toprağı yılda üç kez ürün verir. Kara, yağlı, rahat ve doğurgan olan bu kütür kütür topraktan yılın her gününde başka türlü bir bitki fışkırır. Her bitki iridir. Başka topraklarda biten aynı bitkilerin iki, üç, beş misli olurlar. Çiçeklerinin, yeşilden patlamış otlarının, ağaçlarının renkleri de başkadır. Yeşilse yeşili billur yeşili, sarıysa sarısı sapsarı, kehribardır. Kırmızısı yalım yalım kıvılcımlanarak parlar, mavisi bin misli mavidir. Böceklerinin, karıncalarının, kelebeklerinin, kuşlarının kanatları, kabukları, sırtları görülmemiş, büyülü binbir renk içinde yalp yalp eder. Böcekleri, kelebekleri, kuşları, çekirgeleri ovada bir fırtına olur eser. Bir gün bakarsın, Anavarza ovasında binbir renk içinde balkıyarak, savrularak bir kelebekler fırtınası esmektedir. Ağaçlar, otlar, taş toprak, yeryüzü, gökyüzü kelebeğe kesmiştir. Sarı, kırmızı, yeşil, mavi, ak, her birisi bir kuş kadar kelebekler biribirlerine girmiş, binlerce, milyonlarca büyük bir kelebek hortumunda dönmekte, göğe ağmakta, dalgalanmakta, ovaya serilmekte, sonra birden kalkmakta, bulut bulut gene havalanmakta, dünyayı erişilmez, hayran, bambaşka, büyülü bir dünya yapmaktadır. Bir gün bakarsın, iri, kırmızı atlıkarıncalar, uzun bacakları üstünde yaylanarak ovaya düşmüşler doludizgin ovayı bir uçtan bir uca geçmektedirler. Bir gün bakmışsın rüzgarlar safi boncuklu arı esiyor.

Ovanın ateşböcekleri de çok iridir. Geceleri ova, Akçasaz yıldız yıldız ışık döşenmişçesine donanır. Sabahlara kadar otlar, ağaçlar, çiçekler, yapraklar, dallar yanar yanar söner. Ve çokturlar, üst üste uçuşurlar. Bir yıldız yalımı fırtınası savrulur durur. Yeryüzündeki, gökyüzündeki yıldız yalımları taşar, kavuşur, biribirlerine girerler.

Yeşil sinekleri, çekirgeleri, sırtlarındaki nakışlı kabukları sert, yanar döner böcekleri, hep bir fırtınada eserler.

Anavarza ovasında her şey, ot, ağaç, böcek, kuş, hayvan, sonsuz bir çiftleşmede, döllenmededir. Yaratıklar Anavarza ovasında başkadır. Verimli, sağlıklı, ışıltılı, büyülü bir dünyanın yaratıklarıdırlar.

Akçasaz bataklığının kıyıları ta içerlere kadar nergisliktir. Ve nergisler göbeğe kadar çıkarlar. Bir gül kadar da iri açarlar. Bütün bataklığın kıyıları fırdolayı sapsarı nergis tarlalarıdır. İşte bu yüzden baharları Akçasaz bataklığından bataklık kokusu gelmez. Yumuşak topraktan ılgıt ılgıt esen nergis kokusu, sıcağa, taşlara, otlara, ağaçlara, insanlara, böceklere, kuşlara siner. Baharları Anavarzada her şey, sinek, böcek, kurt, kuş nergis kokar. Gündüzleri, ılık güneşte nergis kokusu ağırdır. Baharları Akçasazın insanları sarhoş sarhoş yalpalar, başları döner. Anavarzada bütün yaratığın, kuşların, kurtların başı döner.

Çok eskilerden, Anavarza ovasını çölden gelen binlerce cerenin doldurduğu günlerden kalmış üç sürmeli ceren ovayı yıldırım gibi koşarak, kelebek fırtınalarının, çekirge, böcek, arı, kuş fırtınalarının, nergis esen yellerinin içinden geçerek Hemite dağından Anavarza kalesine, Anavarza kalesinden Vayvay altına, Vayvaydan Hacılara, Dumlu altına, oradan Ceyhan kıyısına vurup, gece gündüz dolaşırlar. Anavarzada hiçbir yaratık, yılan çıyan, alıcı kuş, kartal, insan, kurt, çakal, köpek, hiçbir yaratık bu cerenlere dokunmaz. Onlar Anavarza ovasında son kutsal yaratıklar gibi özgür, istediklerince gezerler.

Akçasaz bataklığının büküne kurşun işlemez, yılan giremez, öylesine sıktır. Bataklığın suları da bazı yerlerinde köpürerek, fıkır fıkır kaynar, yalım gibidir, içine parmağını sokamazsın, yakar. Bazı yerlerde su başkalaşır, o kaynayan fıkır fıkır suya hiç benzemez. Dibi çakıltaşlı, aydınlıktır. Bir de buz gibidir. Ta uzaklara kadar çakıltaşlarına vurmuş gün yansır. Bazı yerlerde de su bulanıktır, çürümüştür, kokar.

Bataklık toprağı da her yerde bir değildir. Çok büyük ayrıcalıklar gösterir. Bazı uzun, birer ağaç gibi uzamış sazlar, bazı kısacık, bodur otlar, kısa, parlak kaya çiçekleri... Bazı dümdüz serilmiş bir çimenlik, som yeşil. Bazı sık, ulu ağaçlarıyla gök görünmez bir orman... Türlü, renkli ağaçlar, otlar... Sarmaşıklar. Gün doğarken sarmaşıklar iki el büyüklüğünde mavi çiçekler açar. Sık kamışlıklar, yabangülleri, nilüferler ki, her birisi bir kucak, aydınlık sularda yüzen. Ve sazan balıkları, yayınlar, kaplumbağalar, iri yeşil kurbağalar... Sivrisinek bulutu.

Kara yılanlar, su yılanları, kırmızı kuyruklu tilkiler, korkak çakallar, boz yeşilimsi, uzun bacaklı, uzun boyunlu binlerce su kuşu.

Toroslardan ovaya inince, ova alabildiğine sessizdir. Ne bir kuş, ne bir su, ne bir insan sesi duyulur. Düz ova bütün sesleri yutar. Hele güneş varsa, sıcaksa, ovadan çıt işitilmez. Akçasazın yanına kadar bu böylece sürer. Sonra birden bir gürültü patlar, insanı şaşırtır, kanını dondurur. Bataklıktan türlü, biribirine karışmış, alışılmadık sesler gelir. Çığlık çığlığa kuş sesleri, kurbağa vıraklamaları, bataklık sularının fokurtusu, tuhaf böcek sesleri, orman uğultusu, sazların hışırtısı, horoz ötmeleri, köpek havlamaları, çakal vıykırmaları sazlıkta birleşir, kıyıda top gibi patlar. Akçasaz, insanı korkutur. İşte bu yüzden insanlar Akçasazın içine kolay kolay giremezler.

Anavarza toprağı, binlerce yıllık ölü Anavarza şehri, sarp kayalığında kaleleri, delircesine taşan Ceyhan ırmağı, Savrun, Sumbas çayları, kuşları, kartalları, çiçek azmanı çiçekleriyle, böcek azmanı böcekleri, bire bin veren tarlaları, Akçasazı, sarı sıcağın altında buz gibi aydınlık çaykaralarıyla, tozlu yolları, uçan balıklarıyla, verimli, doğurgan, durmadan doğuran bolluğuyla Çukurovanın ortasına, sıcağına serilmiş, sevdayla, şehvetle, rahat gerinir.

Gün Anavarza kayalığının üstünden batıya yıkılırken, bir kuş büyüklüğünde turuncu nakışlı bir kelebek, kanatlarını sırtında birleştirip, ayaklarıyla başını, gözlerini sıvazlayarak, bedeni ince, tatlı bir titreme içinde, batan güne karşı aydınlığa boğulmuş, büyülü, bir çeti dalına konmuş, öylece dimdik durur. Tam günün battığı o an, bütün Anavarza ovası, ağaçlar, sular, yeryüzü gökyüzü, silme bir maviye batar. Kelebek de mavi olur.

Anavarza toprağı toprak değil, altın. Bunun böyle olduğunu bir Ali Safa Bey bilir, toprağın tadını bir Ali Safa Bey yüreğinin ta derininde duyar. Herkesin başında iyi kötü bir sevdası vardır, herkesin bir tutkusu vardır. Ali Safa Beyinki kara sevda, onulmaz, beterin beteri. Ali Safa Beyin tutkusu Anavarzanın doğurgan kara toprağıdır. Ali Safa her gün doğuşunda ayaklarını kara toprağa sağlamca basıp, dünya uyanırken Anavarza

ovasını tattan titreyerek gözler. Bu uyanışı, bu biribirine karışmış böcekleri, akan sağlıklı, besili yılanları, üst üste binmiş iri, yeşil, yeşilin en tazesinde parıldayan kurbağaları, hızlı kaplumbağaları, sert kabukları binbir renk cümbüşünde böcekleri, arıları, kuşları, cerenleri, çiçek azmanı çiçekleri, fışkırmış ekinleri, doymuş, yeşilden patlamış çeltik tarlaları, kelebekleri, suları, bataklıkları, çaykaraları, yolları, toz direkleri, döne döne yağan gümüş bulutları bu kaynayan, deliren, esen, savrulan, durmadan çiftleşip doğuran dünyayı bir kıyamet günü dehşetine döndüren dünyayı, dünyanın yeniden doğuşunu gözler, başı döner, kendinden geçer. Ve Anavarza ovasını iki kolunun arasına alıp kucaklamak ister. Anavarza ovasında bir karış toprağı yokken, çiftliklere sahip olmuştur, doymaz. Niçin Anavarza ovasının tümüne sahip olmasın? Ya da daha çok daha çok topraklarını niçin büyütmesin? Ali Safa Bey hayat savaştır diyordu. Daha çok, daha çok toprak. Hayat savaş değilse hiçbir şey değildir. Toprak savaşıysa, savaşların en kutsalıdır. İnsanoğlu bu dünyada bir de savaşmıyorsa, ne işe yarar? Ottan çöpten ne farkı olur?

Ama toprak savaşı da gittikçe güçleşiyordu. Bu toprağa, Çukurovaya, Anavarzaya, sıcağa, sineğe, saz evlere, yerleşmeye düşman, toprağa zorla çakılmış iskan Türkmenleri gittikçe topraktan başka çareleri olmadığını anlıyorlardı. Elli dönümlük bir toprak parçasını beş kilo tuza, bir keçiye, on liraya, bir taya, bir ineğe aldığı günler çok uzaklarda kalmıştı. Bundan on beş, yirmi yıl önceleri üç bin liraya bir köy, yeriyle yurduyla satın alınır, köylüler de başka bir yere iskan edilebilirdi. Şimdiyse durum epeyce değişmişti. Şu saz evlerde oturanlar toprak için kan bile dökebilirlerdi. Ali Safa Bey bir şeye çok yanıp yakılıyordu, işini daha gizli görebilirdi. Tutkusunu hiç belli etmeyebilirdi. Hırsıyla, toprağa verdiği değerle, köylülerin gözlerini açan kendisiydi. Gözleri açılmış köylülerle savaşmak çok daha zordu, ama tatlıydı. İnsanlığa yaraşır bir davranıştı. Ve toprağı, bu kadar değerli bir şeyi elde etmek o kadar kolay olmamalıydı.

Anavarza ovasındaki köylerden birisi de Vayvay köyüdür. Öteki köylere bakarak az daha büyüktür. Vayvay köylüleri Ali Safa Beyin karşısında dikilen bir engeldir. Ne eşkıya, ne hü-

kümet korkusu, ne iyi, ne kötü söz para eyliyordu bunlara. Ölmezotu gibi toprağa yapışmışlar, gelen bütün belalara karşı bağırlarını açmışlar, dövüşüyorlardı. Ali Safa Bey bir Vayvay köyünün üstesinden gelse, gerisi kolaydı. Bütün Anavarza çorap söküğü gibi eline gelirdi.

Vayvay köyü Anavarza ovasının yukarı ucunda, Topraktepenin yarım saat kadar aşağısında, Dedefakılı bükünün sağında, Savrun çayının çakıltaşlarını yayarak genişlediği yerdedir. Köyün evlerinin hepsi kamıştan, sazdan, çitten yapılmış huğdur. Anavarza düzlüğüne yukarlardan bakar.

Ceyhan ırmağından Sülemiş tepesine kadar Anavarza o kadar düzdür ki, bataklıkları, köyleri, hüyükleri, bükleri, küme küme ağaçlarıyla bile bir deniz gibi bembeyaz kesilir. Gün doğmadan önce, Anavarza ovası da tıpkı deniz gibi bembeyaz kesilir. Ovadan çıt çıkmaz. Bu bir sesi bin ses eden toprak ıpıssız olur.

Daha ova beyazken, bir kuş büyüklüğündeki turuncu kelebek, bir çeti dalına konmuş dik kanatları titreyerek, başını ön ayaklarıyla sıvazlar, doğan güne karşı gerinir.

2

Karaçalı en güzel, en verimli toprakta biter. Boyu bir insan boyunu geçmez ama, bir kökten bir sürü çalı fışkırır. Genç karaçalı bal rengindedir. Çalı yaşlandıkça rengi de koyulaşır, baldan karaya kadar dönüşür. Baharda ilk tomurcuklanıp yapraklanan, sarı çiçeğini ilk açan karaçalıdır. Karaçalı yaprakları önceleri buğulu bir yeşildir. Sarı çiçekleri de buğulu bir sarıdır. Sonraları yapraklar koyu yeşil olur, karaya kaçan bir yeşil... Sarı çiçekler de yaza doğru turuncuya döner.

Çukurovada, Anavarza ovasında yüzlerce dönümlük karaçalı ormanları vardır. Balta girmemiş, kuş uçmaz, kervan geçmez alanlardır bunlar.

Karaçalı en sert dikenli ağaçtır. Bütün gövde tepeden tırnağa, en ince dallara kadar, kısa, üç köşe dikenlerle sıvalıdır. Karaçalı bal renginden karaya dönüşürken dikenleri de sertleşir, demir çivi gibi olur. Çalının kökleri bir tuhaf köklerdir, derinlere iner, kıvrım kıvrımdır. Bir karaçalıyı topraktan söküp atmak zor bir iştir. Yapışmıştır toprağa, ayrılmaz.

Karaçalılıkta atlar, eşekler, sığırlar, domuzlar, kurtlar dolaşamazlar. Köpekler giremezler. Yanılıp da girenler karaçalılıktan çıktıklarında kan revandırlar. Tavşanlar, bir de porsuklar, küçük çakallar yatağıdır karaçalılık. Bir de karaçalılıkta arada sırada kuyrukları yolunmuş yalım renkli tilkiler görülür.

Bahar aylarında karaçalılık bir arı mahşeridir. Dallarda sert dikenlere tutturulmuş binlerce sarıca arı peteği, boncuklu, kara arı, eşekarısı peteği... Ve kovanlarından dışarı uğramış balarıları karaçalılığın üstünde oğul verir gibi, binlerce, milyonlarca ipiltiyle ipildeşir, savrulurlar.

Örümcekler de karaçalılığa ağ gererler. Sabahları, gün do-

ğarken, karaçalılık incecik ak bir örtüye bürünmüş gibi olur. Esen seher yelinde, büyük, çalıdan çalıya gerilmiş ağlar sallanırlar.

İncecikten bir yağmur çiseliyordu, belli belirsiz, yağmur gibi, pus gibi. Hiç yel esmiyordu. Anavarza ovası bir buğu içindeydi. Gün doğuyordu. Doğuda, pusun ardında bulanık bir aydınlık görünüp yitiyordu. Adam, sırmalı abasına sarınmış, başını bir karaçalı köküne uzattığı tüfeğinin üstüne koymuş, dizlerini iyicene karnına yapıştırmış, büzülüp uyumuştu. Üstünden, tam karaçalılığın ucundan kıyameti koparan çığlık çağlığa bir kuş sürüsü geçti, adam gözlerini açtı, geri kapadı. Az sonra da doğruldu, gözlerini ovuşturdu, sağına soluna anlamsızca bakındı. Bedeni uyuşmuş, dizleri kırılıyordu. Gerinerek ayağa kalktı, ağzı acıydı, tükürdü. Tükrüğü bir örümcek ağını deldi, bir çalının budağına düştü. Eğildi, tüfeğini yerden aldı, omuzuna astı. Gümüş savatlı, uzun Çerkes hançeri sol kalçasının üstüne asılıydı, aşağılara, dizine kadar sarkıyordu. Onun yanına, kasığının üstüne nagant tabancasını takmıştı. Kalın, el dokuması, alacalı bir ipek gömleğin üstüne üç koşar fişek dizmişti. Boynundaki kara, iri dürbünü el değmemişçesine yeniydi. İşlenmiş, kalın bir yünden yapılmış çarığı da yeniydi. Nakışlı yün çorabı dizlerine kadar geliyordu. Toros köylülerinin dokuyup giydiği, ceviz kabuğuyla boyanmış açık kahverengi yün şalvarının üstüne çekmişti.

Üç yönden horoz sesleri, köpek ürüşmeleri geliyordu. Adam yönünü güneye döndü, hiçbir yeri kestiremedi. Uzun bir horoz sesi geldi güneyden. Batıda her şey bir uğultuydu. Geceden kalma kurbağalar daha ötüyorlardı, yer yer. Doğudan da bir hoş bir uğultu geliyor, sonra kesiliveriyordu. Uzaklardan, karaçalılığın dışından uzun uzun bir ay ıslığı geldi kulağına. Ortalık yapış yapış sıcaktı. Gün doğmuş, bir minare boyu kalkmıştı, pusun arkasından gözükmüyor, hayal meyal bir aydınlık buğulanıyordu, çiseleyen yağmurun ötesinde.

Doğuya yürüdü. Hali kalmamış, dizleri bükülüyordu. Dört günden beri yoldaydı. Azığını dün öğleyin bitirmişti ama, aç değildi. Açlık hiç aklına gelmiyordu. Dört gün önce onu askerler Savrungözünde kuşatmışlardı. Askerler çoktular. Üstü-

ne yağmur gibi kurşun yağmıştı. Bereket versin ki sarıldığında vakit akşamüstüydü. Karanlık kavuşurken bir de yağmur başladı. Gece yarısına doğru bir kedi gibi, asker duvarını çıt çıkarmadan aştı. Artık dağlarda yaşanmazdı. Dağı taşı asker almış, bir de taşlı sopalı, silahlı köylü kalabalığı onlara katılmış, çalı çalı, kovuk kovuk eşkıya avlıyorlardı. Bir hafta önce ulu, sarp bir dağın doruğuna sığınmış Koca Aliyi, dağa tırmanan binlerce köylü yakalamıştı.

Bir tek sığınacak yer, bir tek umut ışığı, kurtuluş yolu vardı, o da Vayvay köyü, Vayvay köyünde de Koca Osman. İkircikliydi, belki de daha köye varır varmaz Vayvaylılar onu hemen hükümete teslim ediverirlerdi. Belki de bir kardeş, bir oğul gibi bağırlarına basarlardı. Bir de Koca Osman çok yaşlıydı, bir ayağı çukurda... Ondan epeydir de bir haber alamamıştı. Ya ölmüşse, Vayvay köyünde kim tanırdı onu? Gelirken Sarı Ümmete uğramış, bir gece onda kalmıştı ama, Sarı Ümmetin de ödü kopmuştu. Ya Koca Osmanın da ödü koparsa? Koca Osman çok gün görmüş, çocuk yürekli yiğit bir yaşlıydı ama, insanoğlu bu, belli olmaz ki...

Düşünmek, kurmak para etmez, sonu ne olursa olsun Vayvay köyüne gidecek. Başka bir yolu, başka sığınacak bir yeri olsa gene Vayvaya gitmeye can atıyordu. Çok merak ediyordu. Ona bu kadar dostça, candan davranan Koca Osman, Vayvay köylüleri şimdi nasıl davranacaklardı? Kendilerine hiç zararı dokunmamış, üstelik de faydası dokunmuş fıkara dostu, zengin düşmanı Öksüz Koca Alinin durumu ortada. Köylüler onu dorukta yakaladıktan sonra döve döve, yüzüne tüküre tüküre alıp komutana getirmişler: "Düşmanıyın ömrü bu kadar olsun paşa kumandan," demişler, sonra da üç gün üç gece toy düğün eylemişlerdi.

Köye girer girmez elinin kolunun Koca Osman tarafından bağlandığını, sonra Ali Safa Beye götürülüşünü gözünün önüne getiriyordu. Nasıl bir adamdır acaba Ali Safa Bey?

Dün gece karaçalılığa düştüğünde dikenler bacaklarını yırtmışlardı. Yaraları sızladı. Yağmur belli belirsiz durmadan çiseliyor. Islanmış peteklerde büzülmüş, üst üste binmiş sarıca arılar...

Çalılar sık, bu yüzden o kadar çabuk yürüyemiyor.

Öğleye kadar böyle yürüdü, bir sel yatağına geldi. Sel yatağı baştan başa karaçalılığı ikiye biçiyordu. Dört sel yatağının birleştiği bir hüyüğün yamacında üç tane kocaman ağaç gördü. Ortadaki ağacın gövdesi çürümüş, iki adam sığacak kadar oyulmuştu. Ağacın kovuğuna girdi, sırtını dayadı. Abadan yağmur geçmemiş, bedeni ıslanmamıştı. Yalnız ayakları, bacakları ıslaktı. Sık dokunmuş, geniş sırmalı aba ta dizlerine kadar geliyordu. Tüfeğini çıkardı yana dayadı. Dürbününü, hançerini, tabancasını aldı tüfeğin yanına koydu. Gözlerini yumdu. İyice acıkmıştı, aldırmadı. Sarı Ümmet Vayvay köyünün yerini ona anlatırken, "Aşağıdan Narlıkışladan Savrunu karşıya geçecek, karaçalılığa düşeceksin," demişti. "Karaçalılıktan yukarı doğru yürü, bir hüyüğe varırsın. Hüyüğün yamacında üç ağaç göreceksin. Vayvay köyü oraya tam iki saat çeker. Vayvay köyüne gece gireceksin. Köyün orta yerinde ulu bir ağaç vardır, dibinde de yazılı apak bir mermer taş. Gecede bile parlar. Şıkır şıkır ışık gibidir. Ağaca varınca ona sırtını dayayıp yönünü güneye dön, yürü. Göz gözü görmez karanlık olsa da yürü. Bir kapıya varacaksın. Koca Osman diye seslen. Kapı hemen açılır."

Ya kapı açılmazsa, diye aklından geçirdi. Ya kapı açılıp da içerde bütün köyün erkeklerini toplanmış bulursam, diye düşündü.

Yarı düş, yarı hayal içinde ağacın kovuğunda akşamı etti. Kovuktan çıktı.

Hava azıcık serinlemişti. Daha yağmur çiseliyordu. Pul pul aydınlıktı, puslu bir gece düşüyordu karaçalılığın üstüne. Karaçalı çiçekleri tatlı, bayıltıcı bir kokuyla kokuyordu.

Tüfeğini, dürbününü, hançerini, nesi var nesi yoksa abasının altına aldı. Dışardan bakan hiçbir şey göremezdi. Yalnız abanın bir sakıncası vardı, o da Çukurovada aba giymezlerdi. Aba dağ köylülerinin urbasıydı. Kim görecek, köye geceleyin girecekti.

İlerde küçücük bir parlak ışık gözüktü. Çok yorulmuş, ayaklarını sürüklüyordu. Yağmur çiseliyordu. Burnuna gübre kokusu gelince ayıktı. Karaçalılığı çıkmış, köyün ilk evlerine varmıştı. Kalın sesli bir köpek bütün heybetiyle havladı. Çok

karanlık vardı. Artık hiçbir şey düşünmüyor, yalnız nedense yüreği hızlı hızlı çarpıyordu. Köye içeri girince karşısından bir adam geldi, o, hiç bozmadı. Adamın üstüne üstüne yürüdü. Selam verdi geçti. Adam da selamı aldı.

Sesi tanımayan adam:

"Uğurola, nereden gelip nereye gidiyorsun yolcu?" diye sordu. "Bu gece vakti!"

"Dağlardan," diye karşılık verdi. "Narlıkışlaya gideceğim."

Adam üstünde durmadı, usulca:

"Güle güle," dedi, "uğurola."

"Sağ ol," derken kendinde olmadan titredi.

Yol, köyü ortadan ikiye ayırıyordu. Sağda büyük bir ağaç kararıyordu. Vardı ağacın dibinde durdu. Yazılı ak mermer taşı ötede ağarıyordu. Silme bir karanlık vardı. Hiçbir ışık yoktu evlerde, bir tek ışıktan başka. Ölü sessizliği... Ağaca sırtını dayadı. Öyle yorgundu ki, bir süre ağaca dayalı öyle kalakaldı. Yüreği hızlı hızlı atıyordu. Neresi güney, neresi batı, kuzey, doğuydu, yönü bir türlü bulamıyordu. Başı dönüyordu. Yağmur çiseliyor, üstündeki ulu ağacın dalları gürlüyordu. Doğruldu, ne olursa olsun diye düşündü yürüdü. Az sonra bir evin çitine tosladı, el yordamıyla kapıyı buldu.

"Osman Ağa, Osman Ağa, oooo, Osman Ağaaa..."

Kalın bir erkek sesi:

"Kim o?" diye uykulu seslendi.

"Tanrı misafiri."

Kapı hemen açıldı.

"Buyur kardaş," dedi don gömlek bir adam. "Buyur da ışığı yakayım."

"Ben Koca Osman Ağanın evini arıyorum. Burası Koca Osmanın evi değil mi?"

"Dur kardaş giyineyim de seni götüreyim. İçeri buyur. Yağmur mu yağıyor?"

"Çiseliyor."

Adam hemen geldi, önüne düştü, konuşmadan Koca Osmanın evine vardılar.

"Osman Ağa, Osman Ağa, misafirin gelmiş, onu getirdim."

Kapı hemen açıldı. Bir kadın sesi:

"Hoş geldi, safalar getirdi konuk," dedi. "Tanrı misafiri. Sen de gel Veli. Daha erken. Koca Osman semer onarıyor, gelin."

Adam:

"Benim uykum var," dedi gitti.

Kadın arkasından:

"Sağ ol Veli," dedi, konuğu içeriye çağırdı. "Buyur kardaş."

Koca Osmanın kalın sesi ocaklığın oradan geldi:

"Kimmiş o gelen?"

Kadın:

"Bildiğim tanıdığım yok. Bir Tanrı misafiri. Abalı. Dağlı olacak."

Koca Osman:

"Dağlı mı?" diye sordu. "Demek dağlı, dağlı ha? Eh, hoş geldi safalar getirdi. Gel gel şöyle ocağın başına, gel gel şuradan otur. Yağmur mu yağıyor?"

"Çiseliyor."

Koca Osman, semeri bırakmış, ayakta dikilmiş kalmış yolcuya aşağıdan yukarı bakıyordu.

"Ne dikilmiş kalmışsın, otursana kardaş," dedi. "Allah Allah, otursana yahu. Ne oldu sana?"

Oturamıyordu. Otursa silahı gözükecekti.

Koca Osman ayağa kalktı, elini konuğun omuzuna koydu, çöktü:

"Otursana yavrum."

Oturmadı.

"Kamer, bir döşek getir de ser yere, kıymetli konuğumuza."

Kadın evin öbür ucundan karşılık verdi:

"Getiriyorum."

Koca Osman:

"Oğlum konuk, aban da çok ıslanmış. Nereden gelip nereye gidiyorsun?"

Sevinçli bir ses:

"Dağlardan gelip Koca Osmana gidiyorum," dedi.

"Demek Koca Osmana gidiyorsun, acayip."

"Acayip," dedi konuk.

Kamer Hatun döşeği getirdi, ocaklığın sol köşesine serdi.

"Buyur kardaş."

Koca Osman:

"Otursana oğlum," diye gürledi. "Çıkar şu abanı da otur. Misafirin de oturmazını ömrümde ilk olaraktan gördüm."

İkircikliydi, bir türlü abasına eli varmıyordu.

Kamer Hatun Koca Osmanın kulağına eğildi:

"Bu çocuğun başında bir hal var," dedi.

Koca Osman:

"Ne ola ki?" diye acınarak, küçümseyerek sordu. "Bir hal mı var başında senin konuk?"

Konuk gülümsedi:

"Beni tanımadın mı Osman Emmi?" diye sevgi dolu bir sesle sordu.

Koca Osman iyice yaklaştı, omuzuna bastı, yüzüne baktı:

"İnce Memed, şahinim, yavrum! Yavruma, şahinime benziyorsun sen misafir!" dedi, İnce Memede sarıldı. Titriyordu. Tepeden tırnağa zangır zangır ediyordu. "Sen misin, sen misin şahinim misafir? Tanrı misafiri sen misin? Sen o?" diye sevindi.

Memed bir tek sözcük söyleyecek durumda değildi. Tıkanmış kalmıştı. Tatlı bir düş içinde uçuyordu.

"Kör olası Kamer gelsene, baksana gelen kim imiş! Gelsene Kamer, gelsene!"

Kadın uzun evin öteki ucundan seslendi:

"Ne diyorsun Osman, ne?"

Koca Osman:

"Gel gel," dedi. "Gel gel, gel de gör kim gelmiş, kim gelmiş!"

Kamer:

"Kim gelmiş Osman?" dedi.

"Şahinim," diye bağırdı Koca Osman. "Şahinim, şahinim!"

Kamer.

"Bağırma," dedi, "deli zırrıkı, bağırma, oğlan kaçak. İnce Memed sen misin yavru?"

Memed:

"Benim ana," dedi.

"Hoş geldin yavru. Şu deli senin yakanı bıraksa da otursan. Kim bilir ne uzak dağlardan geldin."

Koca Osman:

"Sus karı," diyordu. "Bırakmam onu, bırakmam. Bir iyice koklamadan şahinimi bırakmam."

Boynunu, omuzunu, sırtını kokluyordu.

Kamer Hatun:

"Çocuk yorgun," dedi. "Çocuk yorgun. Canı burnundan çıkmış."

Koluna yapıştı, onu Memedden ayırdı. Koca Osman bir süre hayran durdu İnce Memede baktı. Kamer Hatun İnce Memedin abasını soymaya uğraşıyordu. Sonunda kendine gelen İnce Memed hemen abasını soyundu, tüfeğini, tabancasını, dürbününü, kamasını çıkardı duvara dayadı, kendi de az önce Kamer Ananın serdiği döşeğe oturdu.

Koca Osman da karşısına geçti oturdu. Hep onu seyreliyordu. Gözlerini yüzüne dikmiş, hayran, ayıramıyordu.

Memed gülümsüyor, Kamer Ana konuşuyor, Koca Osman öyle durmuş kıpırdamadan Memede bakıyordu.

"Gözüm yalan söylemiyor, öyle mi? Kulağım yalan söylemiyor, öyle mi? Demek sen şahinimsin? Seni bir daha dünya gözüyle gördüm ya... Gördüm ya, gördüm ya... Eee, hoş geldin bakalım."

Koca Osman yavaş yavaş kendine geliyordu.

"Demek böyle ha! Demek bir daha İnce Memedi de görmek varmış nasipte! Ulan talihlisin Koca Osman. Ulan seni kadir gecesi doğurmuş anan. Ulan mezara bile toy düğünle gidiyorsun. Ulan Koca Osman..."

Kalktı Memedin saçlarını okşadı, durdu baktı:

"Vallahi sen İnce Memedsin, şahinimsin," diye bağırdı.

Kamer Ana:

"Delirme, delirme," diye tersledi. "Deli herif, oğlan kaçkın, bir daha İnce Memed adını ağzına alma. Bağırma."

Koca Osman:

"Amman," diye bağırdı. "Aman aman!"

Kamer, Memed, ikisi birden telaşlandılar.

"Oğlan acından ölüyor. Şahinim acından ölüyor, çabuk Kamer, çabuk."

Kamer Ana:

"Ödümü kopardın," dedi. "Şimdi ocağa pilav koyarım."

Memed:

"Telaşlanma Osman Emmi, öyle fazla acımdan öldüğüm yok," diye güldü.

"Çabuk, şahinim acından ölüyor. Önce peynir getir, yoğurt getir, bal da vardı değil mi, yağ da vardı, taze yağdı değil mi?"

İnce Memed:

"Kamer Ana," dedi, "pilava hacet yok şu gece yarısı. Hazırda ne varsa..."

"Ben sana şahinim acından ölüyor demedim mi? Şu tarhanayı ısıtsana."

Ocaktaki tencereyi gösterdi.

Kamer Ana hemen sacayağını koydu, tencereyi ateşe vurdu.

"Bende akıl koymadı ki bu adam. Şaşkına çevirdi."

Koca Osman:

"Azıcık dayan şahinim, şimdi ısınır. Güzel yapmış tarhanayı."

Ocağı ölçerdi, daha odun attı. Yalım patladı.

"Kurban olayım Osman," diye yalvardı Kamer Ana, "nolursun durul... Azıcık kendine gel!"

Sofrayı Memedin önüne serdi.

Az sonra çorba ısındı. Kamer Ana büyük bir çorba tasına tarhanayı boşalttı, Memedin önüne sürdü. Çorba uzun, kımıltısız tüttü. Çok da güzel koktu. Memed çorbayı hiç durmadan, konuşmadan çabucak içti bitirdi. Kamer Ana ballı yoğurt koydu sofraya, Memed onu da çabucak bitirdi.

Kamer Ana evde yenecek ne varsa birer ikişer sofraya taşıyordu, tereyağı, şeker, peynir, ceviziçi, elma, erik, dut kuruları...

Memed sonunda:

"Çok şükür, çok şükür, sofranıza Halil İbrahim bereketi," dedi.

Kamer Ana durmadan:

"Ye yavrum, ye yavru," diyordu. "Uzak yerden geldin, ulu dağlardan hem de..."

Memed:

"Çük şükür ana, çok şükür patlayacağım. Karnım davul gibi oldu, baksana," diye gülüyordu.

Memedi bir anda bir sevinç dalgası sardı. Koca Osmanın evinde böyle sıcakcana karşılanışı ona bütün çektiklerini unutturdu, çocuklaştırdı.

"Kuş gibi yeynidim Osman Emmi senin evinde."

Kamer Ana hemen sofrayı kaldırdı, çok eski zamanlardan kalma, sapı kırılan bakır Türkmen cezvesini ocağa sürdü:

"Nasıl olsun kahven yavru?" diye sordu.

Memed şaşırdı. Ömründe çok az kahve içmişti, utandı, kızardı. Sonra sağ elini havaya kaldırdı:

"Nasıl olursa olsun ana," dedi.

Koca Osman:

"Benimki gibi olsun," diye söze karıştı. "İkisini bir pişir kahvelerin."

Kahveler pişinceye kadar hiç konuşmadan beklediler. Kocaman açılmış gözleriyle Memed hep gülümsüyordu. Kamer Ana kahveleri fincanlara boşaltırken taze kahve güzel koktu. Memedin, kahve kokusu çok hoşuna gitti. Fincanın kulpunu tutarken eli titredi, tabağın içine azıcık kahve döküldü. Memed, nasıl fincanı tutacak, nasıl içecek diye Koca Osmana bakıyordu. Onun da elleri titredi ama kahve tabağa dökülmedi. Üstelik Memedin ellerinden daha çok titriyordu, titremekten uçuyordu elleri. Elleri titreyerek birden fincanı dudaklarına götürdü, büyük bir gürültüyle sümürüp höpürdetti kahveyi. Memed de öyle yaptı ama, höpürdetemedi, bir de ağzı yandı. Bir tuhaf acı tadı vardı kahvenin. Kahve azıcık soğuduktan sonra Koca Osman gibi azar azar içti. Bir daha ömrü boyunca bu tatta bir kahve içmeyecekti. Her kahve içişte Kamer Ananın kahvesi gelecekti aklına, ama ne o erişilmez tadı, ne o erişilmez kokuyu bir daha tadamayacaktı. Ömrü boyunca bu kahvenin tadını duyacaktı, her kahve içişinde bu kahveyi arayacaktı. Her kahveyi bu tada varmak için içecekti.

Koca Osman kahvesini bitirip fincanı ocaklığın kıyısına koyduktan sonra:

"Dışarda soğuk mu var ola, üşüyorum," dedi.

Kamer Ana:

"Yağmur çiseliyor."

Koca Osman:

"İyi ki yetiştin yavru," dedi. "Hızır oldun da yetiştin, canımıza can kattın. Halimiz dirliğimiz hiç yok bu Ali Safa itinin elinden. Bu köyü bize bırakmayacak, bu belli. Bu benim gücüme gidiyor yavru, insanlığıma dokunuyor. Memedim, şahin oğlum. On tane oğul büyüttüm, on ürkek tavşan. Ben de çok yaşlıyım, köylünün de gözü korkmuş, yılmış Ali Safadan. Yılgın adam kötü adam. Allah bin belasını versin yılgın adamın."

Çenesinde bir tutam uzun, ak sakalı titriyordu. Derin çizgilerle kırışmış yüzü yalımların ışığında bakırlaşmış, acı içinde seyiriyordu. Kalın ak kaşlarının altında gözükmez olan çekik yeşil gözleri bir açılıp ışıklanıyor, sonra büzülüyor, kendi kırışığı içinde yitip gidiyordu. Koca Osmanın her bir davranışında bir çocukluk vardı. Geniş geniş, her şeye şaşarak gülüşünde, kaşlarını kaldırıp hayran bakışında, insanlara, hayvanlara, börtü böceğe, kurda kuşa candan sarılışında, her tutumunda bir çocuksuluk vardı. Köylüler ona delikanlılığında, orta yaşlarında, bu huylarından dolayı Çocuk Osman derlerdi. Kim bilir nasıl ettiler de Çocuğu Kocaya çevirdiler? Bu iş ne zaman oldu bunu Koca Osman da bilemedi, hiç kimse de. Köyde ona Çocuk Osman dendiğini hiç kimse anımsamıyor. Yalnız bir tek insan unutmamıştı, o da Kamer Ana. Kızdığında ona hep Çocuk Osman diye bağırırdı.

Kamer Ana öteden hışımla geldi:

"Neler, neler söylüyorsun öyle oğlana, daha çarığını çıkarmadan, daha soluğunu almadan, ayağının tozunu silmeden, Çocuk Osman, Çocuk Osman!.." dedi. "Yüz yaşına da gelsen, bin yaşına da gelsen, sen akıllanmayacaksın Çocuk Osman! Oğlan ateşin, yangının ortasından çıkıp gelmiş, canını zor atmış buraya, canını zor kurtarmış, bir de sen daha soluk almadan... Baksana oğlanın haline, görmüyor musun, erimiş. Bir yaralı kuş gelmiş, bir çalıya sığınmış. Belki şimdi peşinde bin tane asker vardır, bin tane ağa. Daha İnce Memed adından ödleri kopuyor ağaların. Onun Çukurovaya indiğini bilmezler mi? Çukurovada sana geldiğini de bulamazlar mı? Sen de daha fıkara soluk almadan başladın, halimiz dirliğimiz, halimiz dirliğimiz... Sana bir şey deyim mi Çocuk Osman, sen bu akıllan İnce Memedi ağalara teslim edersin. Ben bilmez miyim seni! Ağalar da alırlar İnce Me-

medi hükümetlerine götürürler, onlar da İncemizi asarlar. Ondan sonra ipin altında ağla, ağıtlar yak Çocuk Osman..."

Koca Osman bir fırsat buldu:

"Haklısın Kamer, haklısın. Sus. Sus anam sus!"

"Bu senin yaptığın ayıp. Köyün başına yıkılsın. Ali Safa Beyin cehenneme gitsin. Ne insanlık kalmış, ne töre... Daha soluğunu almadan... Sürgün ederse sürgün etsin Ali Safa. Sizin tavşan yüreklerinizden dolayı."

"Sus Kamer sus," diye bağırdı Koca Osman gür sesiyle. "Sus koca karı."

Memed çekişen karı kocayı gülerek, sevgiyle izliyordu.

"Sus koca karı sus, Memed bizim oğlumuz, hem de şahinimiz. Aaah, ah Kamer, köyün durumunu bilmesi iyi olmaz mı Memedimin?"

Kamer Ana azıcık yatışmış:

"İyi olur," dedi. "Öyleyse Zeyneli söyle. Köyün birinci durumu Zeynel. Kel Zeynel."

Koca Osman dudakları sarkmış, hüzünle.

"Şahinim," dedi, "durumlar çok kötü. Sen bugünlerde dağda barınamazsın. O dağ kollarının adamı azıcık yabansı olurlar. Hele bugünlerde kudurmuşlar. Ne İnce Memed tanırlar, ne Gizik Duran. Öz babalarını bile kovalayıp hükümete teslim ederler. Şu Anavarzaya çıksan iki günde yakalanırsın. Şimdilik burada, bizde kalacaksın. Senin burada olduğunu bu koca karıdan başka kimse bilmemeli, oğullarım bile. Seni kimse görmedi buraya gelirken, Veliden başka öyle mi?"

"Kimse görmedi."

"İyi öyleyse. Bu koca karının oğulları bile bilmeyecek. Bir şu koca karı, bir sen, bir ben, bir de koca Allah..."

Kamer Ana başını salladı, beyaz başörtüsünün altından çıkan alnındaki altınlar şakırdadı:

"Ah sen," dedi. "Seni ben bilmem mi Çocuk Osman. Yarın sabah bütün köye söylersin. Aaah, ben, ben seni, ben seni bilmem mi!"

Koca Osman öfkeyle ayağa fırladı:

"Mendebur karı benimle oynama," dedi. "Oynama benimle.

Ben deli miyim, ben deli deli miyim? Gideyim birisine söyleyim, o da gitsin başka birisine söylesin. O da ötekine. Ta Zeynelin kulağına gitsin. Zaten Zeynel köyde kuş uçurtmuyor. Zeynel de varsın ağasına, Ali Safa itine desin ki İnce Memed Koca Osmanın evinde, Vayvay köyünün içinde... Memedi de ipe çeksinler, öyle mi? Sonra da ağalar padişah olsun Memed ölünce, köyler de sürgün olsun, köyler de batsın."

"Tam böyle olacak Çocuk Osman."

"Memed, şahinim, şu koca karıya bir şey söyle. Şu Allahın gece yarısında beni dinden imandan çıkarmasın, zıddıma gitmesin."

Kamer Ana Koca Osmanın böyle çok öfkelendiği anlarda susardı. O susunca Koca Osman da sustu.

Kamer Ana:

"Şimdi gidelim de şu oğlana bir sığınacak yer yapalım."

Koca Osman:

"Yer yapalım da kimse göremesin, bulamasın. Yesin içsin yatsın orada şahinim. Şişmanlasın. Boyu da uzasın. Gülme Kamer, İnce Memed olduğuna bakma, daha çocuk o."

Kamer Ana:

"Allah bağışlasın," diye içini çekti. Anasına babasına diyecekti, sonra onun anasının babasının olmadığı aklına geldi. "Allah bağışlasın onu devlete millete," dedi. Bu da hoşuna gitmedi. Hükümet de, ağalar da onun düşmanıydılar. Bulsalar bir kaşık suda boğarlardı onu. "Allah bağışlasın onu şu yüzü gülmemiş, zulum altındaki fakire fıkaraya," dedi sonunda.

Koca Osman ocaklığın lambalığında duran çıralığı aldı huğun öteki bölmesine geçti.

"Memed, sen de gel," diye seslendi. "Gel de şu sana bir yer yapalım, sonra sabaha kadar konuşuruz şahinim."

Memed de, Kamer Ana da vardılar, yüklüğün önünde durdular. Yüklük bu köşeden o köşeye uzanıyordu. Nakışlı, ta huğun tavanına kadar gelen, isten kararmış bir dev dolaptı. Koca Osman büyük kapağı açtı, yüklüğün içinde sıra sıra dizilmiş ağzına kadar dolu kilim çuvallar vardı. Çuvalların üstü geniş bir tahtayla bölünmüştü. Yukarısı ipekli, kuş tüyü yorganla, döşekle doluydu.

Koca Osman:

"İşte Memed," dedi, "burası senin evin. Öteki evine gelince... Şu koca karı adamı haline bırakmaz ki... Toprağına gelince... Hani söylü sana toprak aldıydı ya... Şu yerini yapalım da senin, sonra konuşuruz. Koca karı gene dövüş çıkaracak. Şu çuvalları dışarı çıkaracağız şahinim. Al şu çıralığı kız."

Çıralığı orada durmuş, kendilerini seyreden Kamer Anaya uzattı, kadın çıralığı kaparcasına aldı.

Az bir zamanda buğday dolu beş çuvalı çıkarıp duvara dayadılar.

"Siz durun gayri," dedi Kamer Ana. "Şimdi sıra benim. Memed yavru, şu döşeği indir. Kusura kalma, benim gücüm yetmiyor."

Koca Osman:

"Kocadı," dedi hemen.

Kamer:

"Kocadım. Sen döşeği indir yavru."

Memed döşeği indirdi. Kamer döşeği dolabın içine serdi.

"Şu yastığı, şu yorganı da..."

Yatak mis gibi sabun kokuyordu, sakız gibiydi. Memedin içi gitti, bıraksalar şurada üç gün üç gece uyurdu, deli oluyordu uykusuzluktan.

"Haydi şimdi ocağın başına," dedi Koca Osman.

Kamer Ana:

"Bırak oğlanın yakasını, kurban olayım Osman," dedi. "Görmüyor musun, fıkara ayakta duramıyor."

Koca Osman:

"Haydi şahinim," dedi, "uyu öyleyse, yarın konuşuruz."

3

Sabaha kadar uyumayan Koca Osman horozlar öterken yataktan çıktı ocağı yaktı, kahvesini ocağa sürdü. Bir hoş olmuştu, yerinde duramıyor, içi içine sığmıyordu... İki kere gitti dolabın kapağını açıp uyuyan Memede baktı. Karanlıkta gözleri Memedi o kadar seçemedi. Kahvesini içtikten sonra gene Memedin her yanına varışında yüreği küt küt atıyor, çoktan beri duymadığı taze, tatlı bir heyecan içine düşüyordu.

Nakışlı ceviz sandıktan düğünlerde bayramlarda giydiği eski ama pırıl pırıl giyitlerini çıkardı. Giyitin rengi laciverde kaçan koyu bir maviydi. Şalvarının cepleri, paçaları, yan dikişlerinin üstü sırma işlemeliydi. Ceketi de yaşlı, kurumuş ince bedenine tıpı tıpına uyuyordu. Usta bir terzi elinden çıktığı belliydi. Giyindi. Ceket, şalvar, som ipekten çizgili mintan, lacivert yelek... Yeleğin üstüne saatının ağır ağır yer yer savatlı gümüş kordonunu sarkıttı. Kuşak yerine göbeğinin üstüne dedesinden kalma, ama yepyeni gümüş savatlı, altın işleme kuburunu sardı, kuburun yanına gene altın işleme deri barut kesesini taktı, onun yanına da yanar döner sapı sedef dolma tabancasını astı. Ayağına, uzun bir süre parlattıktan sonra, siyah çizmelerini çekti. Başına, ince keçeden pişirilmiş, üstüne ipek poşu sarılmış şapkasını geçirdi. Evin içinde bir baştan bir başa sağlam adımlarla birkaç kez gitti geldi. Gün ışırken Memedin içinde uyuduğu dolabı açtı. Memed kıvrılmış, bir topak olmuş uyuyordu. Tüfeği de başucunda.

Koca Osman içinden geçirdi: "Bu köpoğlusu çok yaman bir adam arkadaş. Şu tüfeği ne zaman getirdi de başucuna koydu? Benim evimde bile kimseye güvenmiyor. Ulan bir topacık da adam, şöyle bir sıksam canını çıkarırım. İyidir," diye gülümse-

di. "İnsanın yükte hafif pahada ağırı bizim oğlan. Umudumuz ışığımız. Dağlarda yemek bulamamış ki fıkaram boy atsın... Burada epeyce kalır da, yemek yer beslenirse belki boy atar, irileşir, babayiğit olur." Gene onun yüzüne hayran, şefkatle, sevgiyle bakarak gülümsedi. "Varsın boy atmasın, irileşmesin. Bir kusur değil ki... Şahin de küçük ama vermez avını." Bu kez sesli güldü. "Herkes ne sanıyor İnce Memedi, gören de görmeyen de iri, iki adam boyunda bir adam azmanı sanıyorlar. Böyle daha iyi. Kimse bu fıkara oğlanın İnce Memed olduğuna inanmaz. Antlar içsek kimseyi inandıramayız. O da saklanır, zamanı gelince de ağaları öldürüp, top top ışık patlayan Alidağına yürür, hem de ala karlı Düldülün sivrisine. Hem de doruğuna. Adamın küçüğü iyi olur, alıcı kuşun küçüğü gibi."

İçinden ılık bir sevgi taştı, usulca eğildi, Memedi saçlarından öptü, dolabın kapağını kapadı, gene evi bir uçtan bir uca yürümeye başladı. Bu sırada da Kamer Ana uyandı, ibriği aldı dışarı çıktı. O da oyalı geniş beyaz başörtüsünü sandıktan çıkarmış başına sarmıştı. Koca Osmanı görünce durdu güldü. Sonra korkuyla:

"Osman, Osman," dedi, "böyle her zaman giyinmezsin. Millet sezmez mi bir başkalık olduğunu?"

"Millet batsın," dedi Koca Osman öfkeyle, yılgınlıkla. "Millette akıl olsaydı o kadar zaten iki üç ağanın oyuncağı olmazdı. Bak, bak var da bak, içerde dolapta bebecikler gibi uyuyor, dudağını sündüre sündüre... Hem de sümüğünü çeke çeke... Bir topak, bir avuç insan... Amma adamda yürek var, akıl var, insanlık var. Onda bu insanlık var da, işte bu sebepten ağaların da hükümetin de ondan ödü kopuyor. Ödü, ödü kopuyor. Dağda beş yüz tane eşkıya vardı, eşkıya vardı da aldırmıyordu hükümet. Neden? O eşkıyalarda insanlık yoktu. Şimdi bir tek İnce Memed için bak bak, dağı taşı asker almış. Koca ağalar, ulu hükümet yer götürmez asker ile yürüyor şu fıkaranın üstüne... Bak bak!"

Hızla yürüdü, çizmeleri tok tok sesler çıkardı, vardı dolabın kapağını açtı:

"Bak, bebecikler gibi... Hükümet bunu böyle bir görse, hem utanır, hem de güle güle ölür."

Dolabı kapadı, ciddileşti, elini Kamer Ananın omuzuna koydu:

"Kamer Ana," dedi en sıcak sesiyle, "güzelim Kamer Ana, hükümet şahinimi böyle görse, ağalar Memedimi böylece görseler belki de daha çok korkarlar. Ummadık taş baş yarar demezler... Bu çocuk böylesine baş kaldırırsa, ya ötekilerde azıcık yürek olsa, insanlık olsa ne yapar demezler mi? İşte böyle güzelim Kamer Ana. İnsan olmak başka iş, insanlık başka iş."

Gene yürümeye başladı. "İnsan olmak... İnsan olmak... İnsan olmak," diyor, yürüyordu. "İnsan olmak, Kamer Ana, insan olmak... Bak bir ayağım çukurda. En çok, en çok daha on yıl yaşarım. Sonra üfürüverirler, can kuşu kafesten uçar gider. İnsan olmak Kamer Ana, insan olmak. Her işin başı bu. Korkudur insanı alçaltan, insanlıktan çıkaran. Bunu bilirim, bunu söylerim."

Kamer Ana bir parça yufkayla, bir tas süt getirdi verdi onun eline. Koca Osman dişsiz ağzıyla yufkayı çiğnedi, elindeki süt tasını başına dikti. Az bir sürede ekmeğini yedi, sütünü içti.

"Kamer Ana, ben köyün içine çıkıyorum. Şahin uyanırsa dışarı çıkarma, çorbasını dolaba götür. Bir de teneke koy yanına, hacetini içine yapsın. Kimse görmeden götür de dışarı dök. Yarın ahıra bir kapı açarım."

Çiseleyen yağmur durmuştu. Gökyüzünde azıcık bir bulut bile yoktu. İnce, ılık, belli belirsiz esen yel öteden, ovadan, Akçasazdan dalga dalga, güneşli nergis, püren, ot, bataklık, arı, kelebek, saz, çürümüş batak toprağı kokusu getiriyordu.

Koca Osman kapının eşiğine çöküp piposunu kaçak, kehribar gibi sarı tütünle doldurdu ateşledi, çekti. Üç kere köyün öbür ucundan duyulacak kadar öksürdü. Duyanlar:

"Koca Osman gene sevinçli günlerinden birinde," dediler.

Koca Osman ayağa kalktı, piposunu ağzının sağ yanına dişsiz çenesine sıkıştırdı, elini arkasına bağladı, dimdik durmaya çalışarak azıcık beli bükülmüş, azıcık kambur yürüdü. Güzel yiğit bir Arap at üstünde durur gibi bir tavır takınmıştı. Dünyaya tepeden bakan, bir büyük sır biliyor da söylemeyen... Evinden, köyün en ucundaki Selver Gelinin evine kadar böyle kurumlu, mutlu, gerilmiş, yarı gülen, küçük dağları yaratan

benim ey köylü diyen bir tavırla gitti. Herkes Selver Gelinin evine gidecek, onunla konuşacak diye düşündü. Ama o, gene o kurumlu haliyle Selver Gelinin kapısının önünden geriye döndü. Onun döndüğünü gören Selver dışarıya fırladı:

"Osman Ağam, Osman Ağam adam tam kapıya gelir de eşikten geriye döner mi?"

Selver Gelin de Koca Osmanın yaşındaydı. Kocası, çocukları hep askerliğe gitmişler, bir daha dönmemişlerdi. Kimsiz kimsesizdi, köyün ucundaki bu huğda tek başına yaşıyordu. Uzakta, öteki köyde yalnız bir tek torunu vardı.

"Bir kahvemizi iç de öyle git Osman Ağam."

Koca Osman durdu, gülümsedi, neden sonra:

"Selver Gelin," dedi o kurumlu, sır bilir de gizler haliyle, "kahve içecek zaman değil, sağ olasın sen anam."

Daha da dikleşerek yürüdü. Ağzı kulaklarına varıyordu.

Koca Osmanın bu halini, bayram giyinişini, sevinçli yüzünü görenler onda bir hal olduğunu anladılar. Kadınlar, çocuklar, hastalar sayrılar, yaşlılar kapıların eşikliğine oturup köyün ortasında piposunu tüttürerek, bu iki dirhem bir çekirdek gidip gelen Koca Osmana baktılar. Ne olabilirdi ki Koca Osman böyleydi? Köyde hiçbir olağanüstülük yoktu.

Koca Osman tam öğleye kadar böyle gitti geldi, gitti geldi. Kimse ona bir şey soramıyordu. Sormaya yanaşanlar da, tepeden, kurumlu, gözleri ışıklı, tatlı bir gülümsemeyle karşılaşıyorlardı. Elleri arkasında hem yürüyor, hem durmadan piposundan duman savuruyordu.

Koca Osmanın en büyük oğlu Hüsam hemen babasının evine, anasına koştu:

"Ana," dedi, "ne oluyor babama, ne var ana?"

Kamer Ana:

"Bilmem," dedi. "Ne bileyim ben o deli bozuğun ne yaptığını. Tutalgası tuttu, öyle gezinip durur işte. Osuruğu cinli."

Kamer Ananın hali de bir başkaydı. Hüsamı bu da çok kuşkulandırdı.

"Bir şey var ana ama, sen babamdan daha sıkı ağızlısın, ölsen söylemezsin. Nasıl olsa babam söyler. Baksana patlayacak... İki gün söylemezse patlar ölür. Bari sen söyle de bizi meraktan

kurtar. Babam son yıllarda hiç böyle giyinip köyün içine düşmediydi. İnce Memede gittiğinde bir böyle giyindiydi."

İnce Memed sözünü duyunca Kamer Ananın yüzü kül kesildi, elleri dudakları titredi. Bu da Hüsamın gözünden kaçmadı.

Hüsam köyün ortasındaki ulu ağacın altına geldi, köylüler toplanmışlar merakla onun getireceği haberi bekliyorlardı. Hüsam daha uzaktan:

"Hiçbir şey öğrenemedim. Babam söylemezse o söyler mi? Canınızı sıkmayın, iki üç gün içinde babam dayanamaz patlar. Yalnız şimdilik kimse ona bakmasın. Onu görmezlikten gelelim ki, öfkesi artsın da bir an önce söylesin... Haydi herkes eve..."

Koca Osman öğleyin eve girdi, dolaba gidip Memede bir merhaba dedi, oturdu çabucak yemeğini yedi dışarı fırladı, piposunu ateşleyip dumanını savurdu, gene yürümeye koyuldu. Hem yürüyor, hem göz ucuyla köylüyü, onların merakını kolluyordu.

Ortalıkta kimsecikleri göremeyince:

"Biliyorum kurnazlar," diye gülümsedi kendi kendine. "Ben bilirim sizi... Gizli gizli bakıyorsunuz bana biliyorum, patlayayım da çabuk söyleyeyim diye. Hiç yorulmayın, bu iş çatlasam da patlasam da söylenecek iş değil."

Koca Osman sabahın köründen akşamın karanlığına kadar üç gün böylece yürüdü. Üçüncü günün akşamı kendini eve attı. Yüzü soluktu, elleri daha titriyordu, piposunu tutarken.

"Yoruldum ulan, bittim ulan," dedi. "Üç gün bu! Üç gün sabahtan akşama kadar, can mı dayanır, öyle değil mi Kamer Ana? Kimsecikler ortada gözükmüyor ama, ben bilirim, bilirim onları. Şimdi onlar çatlıyor, patlıyorlardır."

İnce Memede bile bakmadı, kahvesini bile içmedi, ocağın kıyısına oturur oturmaz içi geçti, horlamaya başladı. Ağzı açıktı, karanlık bir deliğe benziyordu.

4

Üst üste kurşun sesleri geldi Savrun çayının kıyısından. Daha sabahın horozları ötmemişti. Birden köyde bir gürültü, bir uğultu patladı. Köpekler hep bir ağızdan havladı, eşekler anırdı, sığırlar böğürdü, atlar kişnedi, bağrışmalar çağrışmalar, çığlıklar ortalığı aldı. Islak gece, ıslak karanlık bir indi bir kalktı. Herkes dışarıya fırladı, don gömlek. Koca Osmansa hiç telaşlanmadı.

"Kamer Ana, Kamer Ana," dedi usulca, "köyde bir uygunsuzluk var. Gene bir bok yedi deyyus. Gene birisinin başına iş açtı."

Memed tüfeğini kapmış yüklükten fırlamış, kapının ağzına gelmişti. Dışarıya çıksam mı, çıkmasam mı, diye ikirciklenıyordu. Çıralık yanınca Koca Osman onu öylece gördü, yüzüne ters ters, alaylı baktı.

"Ne o İnce Memed, ne o şahinim?" dedi. "Ne o? Harbe mi hazırlandın?" Bağırdı: "Git otur yerine, git gir yatağına! Sana göre bir şey yok. Gene bir bok yedi koca deyyus. Bir fıkaranın, bir ağzı var dili yoğun ocağını söndürdü. Bu köyde her gece böyle işler olur, git de gir yatağına. Bir terslik olursa ben sana haber veririm."

Koca Osman bir yandan giyiniyor, bir yandan durmadan konuşuyordu.

Gerginliği geçen Memed elindeki tüfeği yana indirdi, ucundan tuttu, ocaklığın yanına geldi. Külün içinde akşamdan kalmış bir iki köz ışılıyordu.

Kamer Ana:

"Ne arıyorsun Allah aşkına Osman?" diye telaşlı telaşlı soluyarak aranan Koca Osmana sordu. "Ne arıyorsun Allah aşkına?"

Koca Osman öfkelendi hemen:

"Ölüyün körünü arıyorum Kamer Ana, ölüyün körünü," dedi. "Neyi arayacağım, saatımı arıyorum. Bir de senin derdini arıyorum Kamer Ana. Dışarda da kıyamet kopuyor. Kopar ya! Varsın kopsun! Hemi de bu köylüye, bu eşşek millete layık! Hemi de bin beş yüz kere layık! Oldu mu?"

"Ne yapacaksın bu gece yarısı saatını, şu kızılca kıyamet içinde? İşte al saatını! Al işte!"

Koca Osman saatını aldı:

"Ölüyün körünü yapacağım Kamerce, ölüyün körünü," dedi. Dudaklarında inceden bir gülümseme vardı.

Bunların böyle hep sevgiyle, biribirlerine kırılmadan dalaşmaları Memedi mutlulandırıyordu. Bu iki yaşlı insanın kurdukları dünya sonsuz bir sevgi, bir hoşgörü dünyasıydı. Dışardaki gürültü gittikçe büyüyordu. Memed şu iki çocuklaşmış insanı düşünüyordu. "Bütün insanlar böyle olsalar," diye geçirdi içinden. "Bütün insanlar böyle... Kim bilir ne güzel olurdu şu dünya, şu insanoğlu!"

Saatı da takan Koca Osman şöyle bir gerildi, çizmelerine, kollarına baktı, hemen piposunu ocaktan aldığı bir közle ateşledi. Dışardaki gürültü hem artıyor, hem de eve doğru yaklaşıyordu. Koşarcasına evden çıktı. Evden çıkar çıkmaz da avluda durdu:

"Yaktı," diye bağırdı. "Yaktı deyyus. Biz adam olmazsak yakar ya... Bizi düdük eder de çalar ya... Hepimizi de öyle eder, eder ya... Dediğini yaptı köpoğlusu, Yobazoğlu Hasanın evini ateşledi ya... Belki de Hasanı öldürmüştür! Öldürür ya... Vay Hasan, yiğidim Hasan! Bektaşim, kızılbaşım Hasan! Öldürdüler fıkarayı. Yiğidin anası çabuk ağlar! Yiğidin anası... Köyde yiğit bir adam vardı, onu da öldürdü o it! Yiğidin anası..."

Yiğidin anası çabuk ağlar dediğine pişman oldu. Acaba Memed duymuş muydu bu söylediğini? Duymuşsa rezillik. Gelmiş de eve sığınmış yaralı bir kuş gibi. Bir de sen kalk da yiğidin anası çabuk ağlar diye bağır. Sersem sepet Koca Osman! Kurt kocayınca köpeklerin maskarası olmuyor, kurt kocayınca köpekleşiyor. Koca Osman! İnşallah duymamıştır.

Alınmış mı alınmamış mı, öğrenmek için gitti kapıyı açtı:

"Konuk, oğul," diye içeriye seslendi, "Başını çıkar da dışarıya bak, yalımlar gökyüzünü tutmuş."

Memed içerden geldi eşiklikte durdu.

"Dışarı çıkmaca yok konuk. Göğe ağmış şu yalımlara bak, yalımları gör, sonra da git yatağına gir, bir güzelce uyu, şahinim konuk. İstersen çık dışarı da bir su dök dışarda. Belki canın dışarda su dökmeyi çekmiştir. Ama şu köşeden ayrılma, hemi de daha ileri gitme."

Tutuşmuş eve doğru ilerledi.

"Ben birinde kaçaktım. Bir evde altı ay kaldım. En hasretlik çektiğim neydi, biliyor musun oğul konuk? Neydi, dışarda, yıldızların altında gerine gerine bir iyice işemekti. Evden çıktığım ilk gece durmadan işedim, yıldızların altında. Fırsat bu fırsat, sen de işe. Bir iyice, hem de gerine gerine. Ama şu köşeyi geçeyim deme."

Memed usullacık kapıdan dışarıya kaydı.

Yobazoğlunun yan yana olan üç huğu tutuşmuş yanıyordu. Baştaki huğ eviydi. Onun aşağısındaki ahırlık, en aşağıdaki de samanlıktı. Yangın bir anda komşu Deli Durakın evine de atlamıştı. Durakın evi de yalım içinde kalmıştı. Orta hızda bir poyraz esiyor, bu, yalımların bir minare boyu yükselmesine yetiyordu. Yükselmiş yalımlar kopuyor, gecede oradan oraya savruluyordu.

Bütün köy, çoluk çocuk, genç yaşlı, hasta yatalak, kimi giyinmiş, kimi daha orada, yalımların ışığında giyiniyor, kimi don gömlek...

Yobazoğlu Hasan ellerini koynuna sokmuş iki yanına sallanıyor, gözlerini yanan evinden bir türlü ayıramıyordu. Karısı çocuklarını yanına almış ağıt yakarak yüksek sesle ağlıyordu.

Yakanlar huğların üçünü de kapılarından tutuşturmuşlardı. Bu yüzden içerden bir çöp bile almadan Yobazoğlu kendisini ve çocuklarını zor dışarı atmış, canını kurtarmıştı. Bir an daha gecikseydi içerde yanıp kül olacaktı.

Ahırdan yeri göğü sallayan bir atın kişnemesi geliyordu. Uzun ahırın içindeki at bir uçtan bir uca koşuyor, durmadan, acı, uzun, çığlık çığlığa kişniyordu. Atın üstüne yanan huğun çatısından parça parça ateşler düşüyor, atı delirtiyordu. Hiç

kimse de bir şey yapamıyordu. Delikanlılar, öteki erkekler öyle durmuşlar atın ölüm kişnemelerini dinliyorlardı.

Yaşlı Sefçe Kahya:

"Şu kapıyı açacak bir insan yok mu? Bir yiğit yok mu, bir kişi yok mu?" diye insan insan dolaşıyor, yalvarıyordu. "Kapıyı açarsanız, soylu bir attır o, kapıyı bulur çıkar. Ata acırım, hele böylesi soylu atlara. Soylu atlar insan gibidir. Bir konuşmaları eksik. Ağlarlar gülerler, düşünürler. En iyi dostlar atlardır. Bir yiğit, bir erkek yok mu? Aaaah yaşlılık, kapıyı açamam ki, açamam ki..."

Atın kişnemeleri gittikçe daha yükseliyor, daha yürek paralayıcı oluyordu.

Yobazoğlu Hasan birden kımıldadı, sonra kendi yöresinde topaç gibi dönmeye başladı, sonra yandaki huğun üstüne sermek için ıslattıkları kıl çulu delikanlıların elinden kaptı, çula sarındı, göz açıp kapayıncaya kadarcık bir sürede safi yalıma kesmiş ahıra daldı. Daldığı gibi de, atın yularından tutmuş geri çıktı. At dışarı çıkar çıkmaz şaha kalktı, yularını Hasanın elinden çekti aldı, köyün alanına koştu, az önce Hasanın yaptığı gibi kendi yöresinde bir süre döndü döndü, sonra ovaya aşağı aldı yatırdı, karanlığa karıştı gitti.

Huğlar gittikçe yalımdan gözükmez oluyor, bir ateş harmanı köyün kıyısında savrulup duruyordu.

Yobazoğlu sırtındaki çulu üstünden attı, gene ellerini koynuna soktu, gene gözlerini yalımlara dikti, ayırmadan öylecene baktı kaldı.

Herkesler de durmuşlar kımıldamadan yangını seyreyliyorlardı. Huğlardan çatırtılar geliyordu. Çatılar, çit duvarlar çöküyor, çatırdıyordu. İçerde kalmış son sığırın da böğürtüsü kesildi.

Donmuş kalmış insanlarda en küçük bir kıpırtı bile yok. Yüzleri uzamış, sapsarı. Yalnız Koca Osman onlardan ayrılıyor, gidiyor geliyor, konuşuyor, piposu ağzında ellerini beline dayıyor, dudaklarında bir gülümseme, piposunun dumanını havaya savuruyor. Arada bir Yobazoğlunun yanına varıyor:

"Geçmiş olsun arkadaş, bir musibet bin nasihattan iyidir," diyor, geriye dönüyor. Yobazoğlunun onu duyup duymadığına

aldırmıyor, gene geriye dönüyor: "Sen o işi iyi etmedin arkadaş," diyor. "Senin yaptığın bir ayıplıktı. Tekmil köyü tehlikeye atan sensin. İşte belanı da buldun. Bundan daha iyi bela mı olur arkadaş? Neredeyse avradın, çocukların, sen de içinde bir bir iyice yanacaktınız. Şükret arkadaş, şükret ki, bir musibet bin nasihattan iyidir. Ben bundan gayri senden korkmam. Ölümlen karşı karşıya gelmiş adam azıcık daha iyileşir, yiğitleşir. Sen aslında yiğit bir adamdın ama, kafası dik bir deyyustun. Öyle değil mi?"

Evlere gölgeler giriyor çıkıyor. Yalımların içine gölgeler giriyor çıkıyor. Yanmış et kokuyor. Yün, kıl kokuyor. Taze bahar kokularına yanık kokuları karışmış.

Koca Osman en sonunda yürümekten yoruldu, vardı ışığın ortasında durdu. Sırtı yanan huğlara dönüktü, sıcak vuruyordu sırtına. Başını havaya kaldırdı, gözlerini gülümseyerek teker teker köylülerin üstünde gezdirdi. Kadın erkek, genç yaşlı, çocuk herkesin üstünde.

Sağına dönünce yanına gelen Sefçe Kahyayla burun buruna geldi:

"Bak," dedi, "bak Sefçe Kahya arkadaşım, bak! Şu yalımlar ne güzel yalımlar. Bahar gecesinin karanlığına da ne güzel yakışmış." Gevrek gevrek güldü. Onun gülüşünü bütün köylü duydu, şaşkınlıkla ona gözlerini diktiler, homurdandılar. "Yalım geceye ne güzel uymuş, kurşun yüreğe ne güzel uymuş, eli kolu bağlı durmak bize ne güzel uymuş, kanı kuruyup yangın karşısında, elimiz koynumuzda durmak bize ne güzel uymuş, ağıt sesi gönlümüze ne güzel uymuş, karıların donu başımıza başlık diye ne güzel uymuş, insanlık bize ne güzel uymuş! Bak Sefçe arkadaş bak! Bu yalımlar ne güzel, ne kırmızı yalımlar! Yel estikçe uzuyor, genişliyor, güzelleşiyor. Yangınlar büyüdükçe yüreğim de kabarıyor, genişliyor. Yüreğim demircilerin örsüne dönüyor. Örs de yüreğe ne güzel uymuş. Ali Safa Bey de bizim korkaklığımıza ne güzel uymuş. İnsanlık da bize ne güzel uymuş! Bak Sefçe kardaş bak! Şu yalımlara bak, yalımlar gecemize ne güzel uymuş."

Sefçe Kahya onun bu gülen, sevinen haline, bu deli sözleri gibi bir anlam veremediği sözlerine baktı, boynunu o yana bu

yana büke büke ondan uzaklaştı. Hem yürüyor, hem, "Allah Allah, Allah Allah" diyordu. "Allah Allah, bu adam gittikçe aklını oynatıyor. Eskiden hiç böyle değildi. Köy yanıyor, o durmuş yangının karşısında gül babam gül ediyor. Vay Koca Osman vay! Demek kocadın ha! Belin büküldü, gözünün güheri döküldü ha! Vay Koca Osmanım vay! Vay kartal gibi yoldaşım vay! Kocalık batsın. Bir insan kocayınca çocuk gibi oluyormuş meğer, hem de bebecikler gibi. Vay fıkara! Allah Allah! Allah da Allah!"

Sefçe Kahya, Koca Osmandan iki yaş büyüktü. Beli iyice bükülmüş, iki büklüm olmuştu. Koca Osmanla Sefçe Kahya köyde tuhaf huyları, ayrı görenekleri, gelenekleri olan, köylünün bilmediği, görmediği, anlamadığı törenler düzenleyen, bu törenlere tıpı tıpına uyan iki kişiydiler. İkisi de aynı biçim giyiniyor, ikisi de kubur takıyor, ikisi de bellerinden eski dolma tabancalarını eksik etmiyorlardı. İkisi de, kendilerini bildi bileli usturayla başlarını kazıtıyorlar, tam tepelerinde iki parmak kalınlığında çok uzun saçlar bırakıyorlardı. Sefçe Kahyanın tepesindeki bu saç öylesine uzundu ki, bıraktığı zaman kadın saçları gibi ta beline iniyordu.

Gece ağır ağır açılıyor, öbür köylerden de gürültüler, bağırtılar, derinden uğultular geliyordu. Akçasazın içinden top patlamasına benzer sesler duyuluyordu. Yerin altında patlayan boğuk top sesleri.

Yangın kokusuna karışmış batak, nergis, çiçek, bahar kokuları... Ortalıkta bir an derin bir sessizlik oldu. Bütün sesler birden kesildi. Sonra bir at uzaktan acı acı kişnedi, o da sustu. Yangının çatırtıları çoktan durmuştu. Ortalığı yanık etin kokusu almıştı. Köylülerin burunlarının içi yanık etin kurumu, yağıyla doldu. Hep bir ağızdan öksürdüler.

Yalımlar usul usul kısaldı, küçüldü, sabaha karşı da ortada bir top köz kaldı. Gün doğarken kapkara tüten bir kömür yığınıydı evler. Evlerin içinde eğilip bükülmüş, erimiş kap kacak, bir köten, birkaç saban demiri, kireçleşmiş bir yığın çakmak taşı... Yanan hayvanların kemikleri bile kalmamış. Ahırın arkasındaki hendeğe içerden bir yol kapkara yağ akmış.

Çocuklar, kadınlar uykulu, yaşlılar bıkkın, delikanlılar,

orta yaşlılar terli, yorgun, doğan güne karşı ıslak toprağa çökmüş oturmuşlar. Başları yerde, yüzleri kederli ve umutsuz. Eğik başlar kımıldamıyor, hiçbir yöne bakmıyorlar. Havada utanç gibi bir şey var. Başlarını kaldırsalar biribirlerinin yüzüne bakacaklar diye ödleri kopuyor. Çıt da çıkmıyor, çiçekten çiçeğe, yapraktan yaprağa uçup duran arıların vızıltısından başka ses yok ortalıkta.

Bir tek Koca Osman ayakta. Yönünü doğan güne dönmüş, gölgesi aşağıya ovaya upuzun serilmiş. Bir heybet gibi ilk ışıklar altında dikiliyor. Dudaklarında bir gülümseme. Bir süre böyle durdu, piposunun dumanını doğan güne karşı savurdu. İnceden esen poyraz, dumanı alıp uzaklara götürdü. Sonra da Koca Osman kımıldadı, bin başlı uyumuş devin bir başı kımıldar gibiydi. Oturmuş kalabalığın önünden, tüten yangın evlerinin aralarından gidip gelmeye başladı. Elleri arkasında, tüten piposu ağzında, başı dik... Köylüler başlarını ağırca kaldırdılar ona baktılar. Onun böyle yangın yerinde sevinçle dolaşmasına bir anlam veremediler.

Gün kuşluk oluncaya kadar Koca Osman böylece dolaştı durdu, piposunun dumanını savurdu. Sonra da kurumuş kalmış, yanan sağ eli şişmiş, kabarmış, sol eli koynunda, yüzü sapsarı olmuş, bir gecede on beş yaş yaşlanmış, yüzü pörsümüş Yobazoğlu Hasanın önüne geldi. Gür, sevinçli, gümbür gümbür bir sesle:

"Yobazoğlu Hasan, Yobazınoğlu Hasan," dedi, "senin o baban rahmetli var ya, kızılbaş bir kişiydi, ama Kürt yiğidiydi. Mert adamdı. Tek başına bir adamdı ama, hiç kimse ona gözüyün üstünde kaşın var arkadaş diyemezdi. Bir çocuk gördüm, sabahleyin, geceleyin, akşamüstü. Gün gibiydi bu çocuk. Bir avuç adamdı bu çocuk işte. Safi yürekti ama. Bu çocuktan koca bir hükümet, hemi de Mustafa Kemal, Yunanı, dünyayı alt etmiş şahan gözlü Mustafa Kemal korkuyordu. Hemi de ağalar onun önünde tir tir titriyorlardı. Titremekten donları tutmuyordu, Yobazoğlu. Anladın mı Yobazoğlu? Sana bir çift sözüm var, varsın Ali Safa evini yaksın. Yaktı işte. İyi etti, hoş etti, güzel etti güzel, eline de sağlık yüreğine de... Varsın bizi de öldürsün. Hak ettik arkadaş. Bizler kepazeliği hak etmiş adamlarız

arkadaş. Çok münasip, çok güzel eder. Varsın elinden geleni ardına koymasın o Ali Safa iti. Olur mu? Hemi de iyi olur. Sen yalnız hiç korkma arkadaş. Hiç mi hiç korkma. Yüreğine korkuyu uğratma. Korkan yürek makbul bir yürek değildir. Sesi çabuk kesilir, Yobazım. Sen korkma arkadaş, korkma! Bütün bu işleri, seni korkutmak için getiriyor başına o gavur. Korkma yiğidim korkma! Sen yürekli bir adamsın, korkma! Ben sana korkma diyorum arkadaş. Çünküleyim ki korkan kişi hiçbir vakit, hiçbir yerde, havada, hem de karada, hem de denizde hiçbir vakit de iflah olmaz. Korkma, kaçan atın geriye gelecek, Ali Safa iti de belasını bulacak. Yangından kurtardığın at geriye gelecek, onu kurtarmak için yaktığın şu güzel kabarmış elini görecek, acıyor mu elin yavru? Acımaz mı? Varsın acısın, yanan eller iyi olacak. Atın geriye, geriye, geriye dönecek. Yangından kaçan at geriye dönmez ama, iflah olmaz ama, senin atın geriye dönecek. Arkadaş, Yobazoğlu kızılbaş Hasan, Kürt Hasan sana diyorum, sana diyorum, sana diyorum..." sesini yükseltti, sesi olağanüstü bir sesti, kalındı, bir devden çıkar gibiydi, tok... "Atın geriye dönecek. Arkadaş Yobazoğlu, her tepeden bir gün doğacak!"

Gülerek, kalın kaşların örttüğü gözlerini kalabalığın üstünde bir daha gezdirdikten sonra güvenli bir sesle, sözcüklerin üstüne bastıra bastıra:

"Her tepeden bir gün doğacak. Bir gün doğacak. Bir gün, bir gün, bir gün..."

Biçimsiz, boğumlu bir karaçalı köküne benzeyen şahadet parmağıyla güneşi gösterdi:

"İşte böyle," dedi, "işte böyle bir gün doğacak. İşte böyle güzel bir güneş. Sıcak. Hem de ılık. İşte böyle... Her tepeden bir gün doğacak. Atın geri gelecek. Geri gelecek..."

Arkasını döndü, çabuk çabuk evine yollandı. Bütün başlar da ona çevrildi. Kalabalık o evine varıp da kapıyı kırarcasına kapatıncaya kadar gözleriyle onu izledi.

5

Gün doğuyordu. Yobazoğlunun atı ovanın ortasında dimdik kıpırdamadan duruyordu. Gölgesi Anavarza kayalıklarına doğru uzanmıştı. Doğan güne karşı, binlerce kuş hep bir ağızdan ötüşüyor, ortalığı bir kıyamet günü telaşına döndürüyordu. Atın başı havadaydı, boynunu taze bir otu koklar gibi uzatmıştı. Kara gözlerinin akı iyice kanlanmıştı. Sağ sağrısının üstünde bir yanık kabarcığı gittikçe büyüyordu. Az sonra kabarcığın üstünde sinekler dönmeye başladı. At ilk olaraktan sinekleri kovmak için kuyruğunu salladı. Sonra mucuklar, daha başka küçük kara sinekler atın gözlerine çokuştu. Kıpırtısız at başını arada bir sallamaya başladı. Bir ara da gözlerine, sağrısındaki yanık yerine çokuşan sineklere de aldırmadı, hiç kıpırdamadı.

Ilık bir güneş doldurdu ortalığı. Kuşların sesleri kesildi. Arılar sıcakta uçuşmaya başladılar. Sonra sıcak daha çok arttı, terlemiş arılar, iri çiçeklerin içine girip saklandılar. Sıcakta ince pırıltılarla ortalığı doldurmuş, kanatları vızıldayan arılardan hiç kalmadı. Yalnız iri eşekarıları, onlardan daha iri, ince, uzun, nakış nakış, kırmızı, mavi mineli bocuklu arılar sıcağın altında dönmelerini sürdürüp gittiler. Orada burada, uzaklarda bir güneş parçası gibi havada çakıp yitiyorlardı. Sıcak yoğunlaştı, buğulandı. Otlar, ağaçlar, çiçekler, kuşlar hep bu fışkıran bahar sıcağı buğusunun içinde kaldılar. Bir kelebek bulutu savruldu geçti. Oğul vermiş bir arı bulutu, bir top, yandaki iri çınar ağacına ağdı. Her şey güneşli bir tazelik kokuyordu. Güneşli yeni açmış çiçek, güneşli ot, güneşli taze toprak. Bu buğulu sıcakta Anavarza toprağı şimdi, şu anda yaratılmış gibi gıcır gıcır taze kokuyordu.

Dimdik kıpırdamadan duran atın gözlerini mucuklar iyice doldurdu. Sağrıdaki yanık yeri de sinekten görünmüyordu. Kapkara sıvanmış. Bir kelebek atın uzun, tertemiz yelesinin üstüne konmuş, mavi kanatlarını açıp açıp kapatıyordu.

Yandaki Akçasaz bataklığının sularından dışarıya vuran bir parça şavk atın boynunun sol yanına vurmuş, parlatıyordu.

Ne oldu, ne olmadı birden at kımıldadı, başını salladı, birkaç kez çifte attı, sinekleri döktü, ovayı bir uçtan bir uca dönmeye başladı. Vayvaylı altından Tarsuslunun çiftliğinin oraya kadar koştu, sonra durdu. Öylesine koşuyordu ki ayakları gözükmüyor derdin.

At Tarsuslunun çiftliğinin oralardan Narlıkışla yörelerine geldiğinde gün ikindin oluyordu. Narlıkışlanın yanındaki bataklığın suları durmadan kabarıyor, köpükleniyor, fokurduyordu. Besili, uzun bir kara yılan otların arasından ağır ağır bataklığın kıyısına gidiyordu. Deliğinden yeni çıkmıştı, kanı yavaş yavaş uyanıyor, yılan kendine geliyordu. Kapkara sırtı güne geldikçe yeşillenip balkıyordu. Yılan tam atın ayaklarının dibinden, atın tırnağını yalayarak geçti. Bir iki böcek büyük gürültülerle bir karamuk ağacının yanında durmuş, atın başının dört bir yanında durmadan gürültülü halkalar çiziyordu. Atsa hiç aldırmıyordu.

Birden, uzaktan, Akçasazın üstünde bir yalım parçası yandı söndü. At o anda kanatlıymış gibi göğe fırladı, bir daha, bir daha göğe fırladı, boynu uzadı, bacakları açıldı. Sonra şaha kalkmaya başladı. Sonra başladı koşmaya, sonra da büyük bir halka yaparaktan dönmeye başladı. Sonra da bir anda olduğu yerde dikildi kaldı. Havayı kokladı bir süre. Sonra gene kıpırtısız, dondu. Etini, kulaklarını kessen kıpırdamayacaktı.

Uzakta, çok uzakta, Kozan yolunda bir adam yürüyordu bu yana doğru. At onu gördü, görür görmez de başını bir çırptı, deli gibi kişnedi, aldı yatırdı. Öylesine koşuyordu ki karnı yere değiyordu. Gün kavuşuncaya kadar koştu. Köpük içinde kaldı, gene koştu. Anavarza kayalıklarını geçti. Dumlukaleye doğru doğruldu. Orada, Hacılar köyü yöresinde çok uzaktan gelen bir adam daha gördü, aynı hızla geriye döndü. Hacılar köyünün ışıkları yanmıştı. Işıkları görür görmez, bir

ölüm kişnemesinde karanlığı yırttı. Sabaha karşı Topraktepe dolaylarına gelmişti ki, bitkin. Terden köpükten kapkara kesilmiş, körük gibi de soluyor. Bir adım atacak gücü kalmamış. Tanyerleri ışırken ilk ışıklar onu kulakları düşmüş, başı toprağa doğru sarkmış, sol art ayağını karnına çekmiş, küçülmüş, pörsümüş, yılgın buldu.

Yobazoğlu Hasanın atı soylu bir Arap atıydı. İnce, uzun, sallı, yağız bir attı. Donu karaya çalan bir yağızlıktaydı. Karaya çalan yağızlıktaki atlar çok ender olur ve soylarının en güzeli onlardır.

Yağız at bir yıl öncesine kadar Ali Safa Beyindi. Ali Safa Beye bu atı iki yaşında bir tayken, soyluk kağıdıyla birlikte çok sevdiği bir arkadaşı Urfadan göndermişti. Soyluk kağıdının yanına yağız atın soyunun olağanüstü maceralarını anlatan bir de menakıpname eklemişti. At geldiğinde dillere destan olmuş, Çukurovada onu görmek için Ali Safa Beye Kozandan, Adanadan, Tarsustan ağalar beyler konuk gelmişlerdi. İşte bu yüzden de Ali Safa Bey yağız atın üstüne titriyordu.

Ali Safa Bey bu at için ta Urfadan, bu soyun atlarına bakmış yaşlı bir seyis bile getirtti. Beye göre bu at insandan bile akıllıydı, bir konuşmuyordu. Bir de dili olsaydı... Her şeyi, her devinimi anlıyor, dostça, düşmanca, sevgiyle, iyilikle, kötülükle karşılık veriyordu. Ali Safa Bey üzüldüğünde o da üzülüyor, iri kara gözlerini buğulu bir kederdir kaplıyordu. Ali Safa sevinçliyse at bir sevinç kasırgası gibi esiyor, gözlerinden parça parça sevinç ışıkları dökülüyordu.

Ali Safa Bey:

"Ben onu severim candan ileri," diyordu.

Olağanüstü bir savaşta kendini yitirmiş Ali Safa Bey yağız ata binince kendine geliyor, dünyalar onun oluyordu. "Yağız atın binicisi Safa Bey!" sözü onu derecesiz bir kıvanca boğuyordu. Bu ata olan tutkusuna kendisi de şaşıyordu. İçinden hep geçiriyor, "demek ki," diyordu, "o eski, yabanıl Türkmen kanı damarlarımda daha aynı hızla dolaşıyor. Dolaşıyor demek! Arap atların soyu olur, insanlarda soy sop aranmaz, insanların daha başka da hususiyetleri var, ata benzemez. İnsanlar at değildir ama, bu bendeki at tutkusu ne?"

Bir gün geldi ki, at tutkusuyla toprak tutkusu karşı karşıya kaldı. Damarlarındaki yabanıl Türkmen kanı toprak karşısında yenilgiye uğradı.

Vayvay köyünde, Vayvayın yakınlarında küçük de olsa bir toprak parçası gerekti ona. Bir toprak parçası ki, Vayvay topraklarının kilidi olmalıydı. Uzun bir arama taramadan sonra kasabanın tapu memuru böyle bir toprak parçası buldu. Bir tapu ki, sınırları alabildiğine uzar, kısalır. Nereye götürürsen oraya kadar gider. Bu tapu hem de Vayvay köyünün sınırları içindeydi. On yedi dönümlük bir tapuydu bu ve Yobazoğlu Hasanındı. Böyle bir tapunun sınırları içine beş bin, on bin, on beş bin, hatta elli bin dönümlük toprak alınabilirdi. Böyle bir tapuyu bulduğundan dolayı Ali Safa Bey sevincinden uçuyordu. Daha tapunun adını alır almaz, tapucuya hemen oracıkta beş yüz liralık bir bahşişi veriverdi. Üç gün sevincinden gözlerine uyku girmedi. Üçüncü günün sabahı Yobazoğlu Hasanı çağırdı:

"Şu tapuyu bana ver Hasan," dedi.

Hasan hemen:

"Başüstüne Beyim," diye karşılık verdi.

"Biz seninle baba dostuyuz. Senin babanla benim babamın bir içtiği su ayrı giderdi. Kardeşiz, hısımız, senin tırnağın kesilse benim yüreğim acır. Et tırnaktan ayrılmaz Hasan..."

"Başüstüne Beyim."

"Biz kardeşiz, dostuz, hısımız ama dostluk başka alışveriş başkadır. Bu senin on yedi dönümlük tapuna kaç para verelim? Ya da başka ne istersin?"

"Canın sağ olsun Bey, bir avuç toprak değil mi, bir parça toprak değil mi? Canın sağ olsun Bey... Mademki istiyorsun, yarın kasabaya gidelim tarlayı hemen üstüne devredeyim. Mademki baba dostuyuz, ne kıymeti var bir avuç toprağın. Hiçbir kıymeti yok Beyim. Senin gül gibi canın var olsun, Allah gölgeni üstümüzden eksik etmesin."

Kıvançlı:

"Etmesin ama, olmaz," dedi Ali Safa Bey gülerek, "Olmaz. Azdan çoktan bir şey alacaksın. Olmaz. O zaman tarlanı istemem. Bir şey alacaksın azdan çoktan."

Hasan hep utangaç utangaç önüne bakıyor, bir karşılık vermiyordu.

"Olmaz Hasan, istemem tarlanı. Söyle ne istiyorsan. Önce sen iste, sonra ben kendim değerini veririm. Bir kuruş iste, bir öküz iste, bir keçi, bir koyun iste... Bir at iste..."

Hasan başını yerden kaldıramıyor, iyi ya da kötü bir söze varamıyordu.

Ali Safa Bey içinden geçiriyor, kız gibi kalmış Yobazoğlu, kız gibi, diyordu. Başını kaldırıp da yüzümüze bakamıyor. Bu yaşa gelmiş daha genç kızlar gibi kızarıp bozarıyor. Tarla için para almamakta direniyor. Türkmen göreneği, bir büyüğünün önünde söze varamamak, hem de onunla pazarlık edememek. Ama zorla kabul ettirmeliyim ona. Sonra kilükali mucip olur.

Bu on yedi dönümlük tarlanın altında çok şeyler yatıyordu. Bir şey vermeden tarlayı almak olmazdı.

"Söyle Yobazoğlu," diye en sıcak sesiyle söyledi Ali Safa Bey. "Söyle iki gözüm kardaşım. Söyle, insanların hası kardaşım. Ben de senin bu yiğitliğini hiçbir vakit unutmam. Mezar taşıma bile bunu söyler, bunu yazdırırım. Söyle şimdi."

Yobazoğlu başını kaldırdı, gözleri ışıltı içindeydi. Küçücük yüzü yaramaz, bıçkın bir çocuğun yüzüne benziyordu. Suç işlemeye hazırlanmış, atacağım sana kazığı diyen bir bıçkın yüze... Yobazoğlu başını kaldırınca Ali Safa Bey sevindi. Yola geldi çocuk diye içinden geçirdi. Yüzü yedi yaşında bir çocuğun yüzüne benziyordu. Benim bildiğim Hasan çok yaşlı. Nerdeyse aynı yaştayız. Hasan daha utangaç utangaç gülümsüyor, gözlerini Safa Beyin gözlerinden hiç ayırmıyordu:

"Beyim mademki çok direniyorsun..."

"Çok direniyorum Hasan. Karşılığını istemezsen alimallah kabul etmem. Toprak değil, altın olsa gene kabul etmem."

"Mademki aslan Beyim..."

Bey derin bir soluk aldı, sırtından ağır bir yük kalkmışçasına konuştu:

"Söyle Hasan, söyle canım. Dile benden ne dilersen."

"Senin yağız atı diliyorum Beyim. Ya at, ya da hiç. Atı bana verir, tarlayı alırsın. Hem de senin bindiğin takımıyla birlikte isterim."

Beyin rengi attı, ama hiçbir şey söylemedi. Konuşsa dili diline dolaşacaktı. En sonunda:

"Öyle mi Hasan?" diyebildi. "Demek yağız Arap atımı istiyorsun?"

"Kusuruma kalma Beyim," dedi ayağa kalktı Hasan. "Ya at, ya da hiçbir şey."

Arkasına bakmadan dışarıya çıktı gitti.

O gittikten çok sonra kendine gelebilen Bey öfkeden deliye döndü. Konağın sofasında dolandı durdu, ne yapacağını düşündü durdu. Şimdi şu anda eline geçse Yobazoğlu, onu parça parça edebilirdi. Yobazoğlunun dileği o kadar ağrına gitmişti. "Nasıl ister, nasıl ister, benim atımı nasıl ister bir köylü parçası, bir köylü iti?" diye bas bas bağırıyordu Ali Safa Bey. "Nasıl, nasıl buna dili varır, hem de cesaret edebilir?"

Öfkesi uzun sürdü. Birkaç gün doluya koydu almadı, boşa koydu dolmadı. Araya kasabanın gönlü kırılmaz kişileri girdi. Yakın köylerdeki ağalar girdiler. Herkes, herkes girdi. Bey, Hasana çok çok paralar, başka yerde dönüm dönüm tarlalar önerdi, Hasan bana mısın demedi.

"Ya Beyin yağız Arap atı, ya da hiçbir şey," diyordu. "Ya Arap at..." diye kuruluyor, "ya da hiç!"

Ali Safa Bey edemedi, başka hiçbir çaresi yoktu. Atını savatlı sırmalı takımlarıyla donataraktan Yobazoğlu Hasanın evine gönderdi bir sabah vakti. İçindeki kin de, Yobazoğluna karşı büyüdükçe büyüdü.

İki gün içinde de tapu ona geçti.

Ali Safa Bey tapuyu eline alınca önce güldü, sonra dişlerini sıktı, yalım yalım gözlerle Hasana, orada bulunan Vayvay köylülerine baktı:

"İşte şimdi elimden çekeceğiniz var," dedi. "Atımı, canım kadar sevdiğim atımı elimden alır mısınız? Alır da şu çingeneyi üstüne adammış gibi bindirir misiniz?"

Hasan da, köylüler de onun bu kadar neye öfkelendiğini anlayamadılar ama, içlerine korku düştü.

İçlerine korku düştü ama, korkunun ecele faydası olmadı. Hasan atı aldıktan sonra ata bindi köy köy, kasaba kasaba dolaştı. Dolaştığı yerlerde:

"Bu at," diyordu, "Yobazoğlunun atıdır. On yedi dönümlük bir kıraç tarla verdim, ot bitmez, bu atı aldım. Ahmak herif..."

Yobazoğlu sonra sonra gittikçe azıttı:

"İstesem," diyordu, "Ali Safa Bey atını değil, karısını da verecekti on yedi dönümlük bir kıraç tarla için. Merhamet ettim de karısını değil, atını istedim. Atını veren karısını vermez miydi, elinizi yüksek vicdanınızın üstüne koyun da söyleyin."

Türlü şaklabanlıklarla herkesi Ali Safa Beyin üstüne güldürüyordu.

Ali Safa Bey onun bu dediklerini günü gününe duyuyor, deliriyordu. Adamlarıyla birkaç kere Hasana haber yolladı: "Ağzını kapatsın," diye. "Ağzını kapatmazsa ben onun ağzına sıçıp kapatmasını bilirim," diye.

Hasan aldırmadı.

"Ben ağzımı hiç de kapatmam," diyordu. "Kapatmam," diyor kabarıyordu. "Ben ondan değil, onun feriştahından bile korkmam. Elinden geleni ardına koymasın. Geleceği varsa göreceği de var. Onun Kalaycı eşkıyası var ya, dağda olsaydı gene korkmazdım. O, on yedi dönümcük bir toprak parçasına, el kadar bir kağıda, bir avuç tarlaya şu gül gibi atı verdi mi vermedi mi, onun benim yanımda beş paralık adamlığı yok. İsterse beni öldürtsün. Gam yemem ki, beni bir it parçaladı derim. Bir avuç tarlam daha var, el kadar bir kağıdın üstüne yazılı. Onları da vereceğim, gelecek yıl Alinin karısını da alacağım, Arap atın terkisine atıp köy köy dolaştıracağım. Onun benim yanımda beş paralık haysiyeti yok. Öldürtsün beni."

Bir gün karaçalılığın yanındaki yoldan atla geçerken ona beş el ateş edip tutturamadılar. Çünkü atın sırtındaydı ve at yel gibi akıyordu. Kurşun tutmadı. Hasan her yerde, tekmil ovada doludizgin dolaşıyordu. Birkaç kez daha onu kurşun yağmuruna tuttular. Hasana gene bir şey olmadı. Yel gibi akıp gitti kurşun selinin içinden. Hiç aldırmadı, daha da azıttı, her yerde, düğünde dernekte açık açık konuşuyordu artık.

Karakola çektiler, ağzından burnundan kan gelinceye kadar dövdüler, Hasan karakoldan sonra on beş gün kan işedi. Gene bana mısın demedi.

"Alacağım," diyordu, "onun karısını. Er geç alacağım. Arap

atın terkisine atıp yayla yayla gezdireceğim. Elimde bir avuç tarlalık bir kağıt parçası daha var."

Üç kez atı çaldılar, Hasan gitti atı buldu getirdi.

"At ölse ne olur ki," diyordu. "Bir kere vermedi mi bana canından daha sevgili atını, atını verip insanlıktan çıkışmadı mı? At ölse onun insanlığı mı onarılacak?"

Gökyüzü lacivert bir koyu karanlığa doğru iniyordu. Yıldızlar kayıyordu dökülürcesine. Yağız atın burun kanatları büyük bir gürültüyle açılıp açılıp kapanıyordu. Koşuyor, koşuyor, bir ara durup uzun uzun havayı kokluyor, sonra geniş bir halkada kendi yöresinde dönmeye başlıyordu. Büyük bir harmanyeri kadar bir alanın otları, çiçekleri, böcekleri darmadağınık, toprağa yapışmış, ezilmiş...

Yağız at, uzun bir dönüşten sonra kayan bir yıldızla birlikte Akçasazın nergislerinin içine girdi. Nergisler karnına değiyor, ılık bahar havasında yoğun bir kokuyla kokuyorlardı. Gökteki kayan, kıvılcımlanan iri yıldız, yağız atın çıplak sağrısında balkıdı. Sağrı geniş, şehvetli, güçlü ürperdi. Yağız at Akçasazın duru sularına daldı. Sularda büyük, geniş yapraklı nilüferler yüzüyordu.

6

Kapı çalındığında Ali Safa Bey yukarda konakta eli yüreğinde bekliyordu. Atlardan inen iki kişinin ikisi de tepeden tırnağa çamura batmıştı. Atlar da çamur içindeydi.

Ali Safa Bey hemen aşağıya koştu.

"Ne haber?" dedi. "Yangını gördüm. Güzel yanıyordu. Hasandan ne haber, attan ne haber?"

Murtaza:

"Adem kapıyı çalınca Hasan açtı. Öyle değil mi Adem?"

"Öyle," dedi Adem. Küçücük, yamuk yumuk bir insandı.

"Ademe, yana çekil Adem, dedim. Adem yana çekildi, ben onun yana çekilmesiyle beş kurşunu da Hasanın üstüne boşalttım. Öyle değil mi Adem?"

Adem:

"Öyle," dedi. Yamuk yumuk başını havaya kaldırdı.

"Hasan yere düştü. Öküz gibi de böğürdü. Kapı üstüne kapandı hemen. Öyle değil mi Adem?"

"Öyle, kapı üstüne kapandı."

Murtaza:

"Ben elimdeki gazlı paçavraları ateşledim, yarısını eşikliğin üstüne, yarısını da huğun yelden yana gelen otlarının arasına soktum. Yalım birden patladı. Sonra ahıra gittim, ahırın kapısını da tutuşturdum. Yalım birden patladı. İçerde at kişnedi. Poyraz esti. Yalımlar geceye dağıldı. Köylüler koşuşmaya, bağrışmaya başladılar. Biz kaçtık. Üç tane adam bizi sazlığın içine kadar kovaladı. Yanan huğun içindeki at deli gibi, acı acı, yalvarır gibi kişniyordu. Kişnemesi yürek koymuyordu insanda. Üç adam sazlığın kıyısına kadar geldiler. Sazlığın içine giremediler. Üç adama üç kurşun salladık sazlığın içinden. Öyle değil mi Adem?"

"Öyle," dedi Adem. "Üç kurşunu ben salladım onların üstüne. Ama geceydi, karanlıktı, değmedi."

"At bir kişniyordu ki, sesi tüm ovada çınlıyordu. At ağlıyordu yanarken, sesi daha kulaklarımda..."

Adem:

"Yandı," dedi içini çekerek, "Yandı fıkara. Aynen insan gibi ağlıyordu, yürek koymuyordu insanda."

"Biz sazlığa girdik, sağ selamet. Sonra uzun, çok uzun, bitmeyecekmiş gibi, üç gün üç gece sürecekmiş gibi atın kişnemesi geldi. Sonra birden kirp diye kesildi kişneme."

Ali Safa Beyin yüzü acılı, öfkeli bir hal aldı:

"Yansın," dedi, "o at. Yansın. Yansın kül olsun." Rahat bir soluk aldı. "Haydi gidin atları yıkayın. Giyitlerinizi de değiştirin. Zeynel nerede kaldı acaba? Asıl haber onda. Zeynel gelmeden hiçbir şey belli olmaz."

"Belli olmaz," dediler gittiler.

Gün doğmuş, kuşluğa doğru, buğular ağır ağır kalkıyordu. Kuşlar seslerini kesmişlerdi. Bir tekerlek izi yeşil otların üstünde ta Anavarzaya doğru gidiyordu. Bir adam ahırdan gübre taşıyordu dışarı. Başka bir tanesi, kahverengi yün şayak giymiş abalısı doru bir atı tımar ediyordu. Bir kelebek bulutu, bir renk cümbüşünde geldi önlerinde yığılıştı, sonra uçup gittiler. Anavarzanın ak bir buğuya bürünmüş mor kayalıklarından göğe doğru mor, ışıltılı, aydınlık, duru bir bulut ağıyordu.

Murtazayla Adem yıkanmışlar geldiler. Hiç konuşmadılar. Beyin karşısında el pençe divan durdular. Beye karşı bir olumsuzlukta bulunmamak için tetikte olmanın çabası içindeydiler. Hiç yüzüne bakmıyorlar, başlarını yerden kaldırmıyorlardı. Ali Safa Bey bazı bazı oturduğu Türkmen kilimi döşeli sedirden kalkıyor, kırbacını sarı, körüklü çizmesine vura vura evin örtmesini öfkeli, sabırsız bir uçtan bir uca arşınlıyordu.

Murtaza:

"Bak Beyim, şu aşağıdan gelen Zeynel değil mi?"

Bey ellerini gözlerine siper edip baktı. Aşağıdan, böğürtlenlikten gelen Zeyneli gördü, kararmış yüzü ışıdı.

"Gelen Zeynel," dedi. "Ata ne oldu acaba?"

"At öldü," diye zaferle söylendi Murtaza. "Öyle değil mi Adem?"

"Öldü ki öldü. Hem de kemikleri çatır çatır yandı. Tüyü bile kalmadı."

Zeynel az sonra soluk soluğa geldi. Yüzü soluktu. Dudakları sarkmıştı. Bacaklarının titrediği belli oluyordu.

Biraz bozulmuş Ali Safa Bey:

"Otur şuraya, otur da biraz dinlen oğul Zeynel, kardaş Zeynel." Merakla yüzüne bakıyor, sabırsızlanıyordu. Zeynelin eğri çenesi biraz daha eğrilmiş sağa kaçmıştı. "Murtaza bir su getir Zeynele. İçsin de kendine gelsin."

Zeynel oturdu, Murtaza suyu getirdi Zeynele uzattı. Zeynelin elleri titredi tası alırken, su yere döküldü.

"Söyle Zeynel, ne oldu?"

"Hiçbir şey olmadı," dedi Zeynel. "Hiçbir şey olmadı. Hasanın evi, bir de ahırı, bir de samanlığı yandı... Hiçbir şey olmadı."

"Kendisi?"

"Burnu bile kanamadı."

"Ya at?"

"At yanıyordu. Ahırın da kapısı tutuşmuş. Hasan atı kurtardı. Az daha at uğruna kendi yanıyordu. Tutuşmuş kapıdan kendini kapıp koyverdi yalıma kesmiş ahırın içine. Atı çekti çıkardı."

"Köylü nasıldı Zeynel? Yılgın mıydı, korkulu mu?"

"Yılgın, yılgın ki ne yılgın! Kurumuş kalmıştı her birisi, yapraksız ağaçlar örneği. Taşa toprağa, ağaca kuşa, bir korku sinmişti köye, soluk aldırmaz."

"Aaaah, at ölmedi... Korkmaları çok iyi. Çok..."

"Yalnız birisi vardı. O da Koca Osman, hiç aldırmıyordu. Galyeni ağzında boyuna duman püskürtüp yangının karşısında geriniyor, gülüyordu."

"Gene bir oyunu mu var Koca Osmanın? Gelmeyecek mi? Gelip bizimlen konuşmayacak mı dersin Zeynel?"

"Ben onu bilirim Bey. Kılığını değiştirmiş, bin yıllık dolma tabancasını beline takmıştı. Bunda bir iş var ama hiç kimse ne olduğunu bilmiyor."

"Belki bunadı," dedi Bey. "Seksenini çoktan geçti Koca Osman. Durun bakalım."

Zeynel:

"Hiç aklım kesmiyor," dedi. "Bunamaz o. Kara bulut gibi köyün içine ağmış dolanıp duruyor. Geldi benim karşımda durdu, tepeden tırnağa uzun uzun beni süzdü süzdü, galyeninden göğe bir top duman koyverdi, ayağını yere üç kere vurdu. Bir bildiği var Koca Osmanın. Dövüşe hazırlanıyor. Üç gün önce böyle değildi. Yılgın, ölü gibiydi, ayaklarını sürüklüyordu."

Ali Safa Bey:

"Bu topraklar bizim öz malımız," dedi. "Altından kalkacağız. Koca Osman ne oyun kurarsa kursun. Ben güçlüyüm. Güçlü ve de haklıyım. Atın kaçması iyi olmadı yalnız. Bir yara gibi içimde. O atı yakalayıp vurmalı."

Adem:

"Ben eski bir avcıyım Bey. O atı neredeyse bulur, bir iki gün içinde vururum. Ya da sana yakalar getiririm."

"Bana getirme, vur," dedi Bey. "O atı vurmadan bana gelme. Haydi git vur o atı. Vur ki... Bu at işi burada bitsin."

Zeynel:

"Ben çok güzel bir şey buldum," dedi. "Alimallah köylü evini barkını bırakır da arkasına bakmadan ta Akdenize kadar kaçar. Korkusundan ödü patlar."

Ali Safa Bey:

"Sen çok güzel işler bulursun, arkadaş, Zeynel," dedi. "Bilirim senin güzel hünerlerini. Şu ovada senin de küçücük, güzel, verimli bir çiftliğin olacak, senin de. Hele yemeğimizi yiyelim de yeni planını anlatırsın."

"Anlatırım," dedi Zeynel. "Hem de ne güzel."

7

Yobazoğlu Hasanın yanan evinin önünde başlarını yere eğmiş oturmuş suskun kalabalığın üstüne çiy yağmıştı. Kalabalık üşümüş uyuşmuştu. Hiç kimsede en ufak bir kıpırtı bile yoktu. Kalabalık donmuş, kalıplaşmış gibiydi.

Gün doğdu. Parlak, sevinçli bir gün. Ovanın bütün kuşları hep bir ağızdan ötüştü. Arılar ince kanatlarında pul pul ışık, vızıldamaya, uzun uzun uçarak gezinmeye başladılar. Köyün uzak evlerinden birkaç bebe vıyaklaması geldi. Sonra küçük çocuklar onlara öykünüp ağlaştılar. İşte tam bu sırada yanan evin yerinden çıkan direk direk tütünlerin arkasından gölgeleri uzamış iki candarma gözüktü. Suskun kalabalığa gelip selam verdiler.

"Çavuşumuz, Yobazoğlu Hasanı istiyor," dediler. "Hem de şimdi."

Hep ağlamaklı, incecik yüzlü, incecik Seyfali upuzun ayağa kalktı:

"Evi yandı fıkaranın," dedi. "İşte dumanı çıkıyor. Yandı kül oldu." Bir gelincik gibi boynunu büktü. "Hakka reva mı yani? Şuna bakın arkadaşlar şuna! Hayvanları da yandı. Kurşun da sıktılar fıkaraya. Çocukları da, karısı da, atı da, o güzelim Arap atı da yanıyordu. Gitsin de Çavuşa söylesin derdini. Çavuş belki onun derdine bir çare bulur. Unu, bulguru, yağı da yandı. Tavukları, yatakları da yandı. Bakın daha dumanı tütüyor. Çavuş sorsun ona, evini kim yaktırdı, diye. Yobazoğlunun evini kimin yaktırdığını bilmeyen yok. Alın götürün Yobazoğlunu. İyi ki geldiniz. Arap at yanıyordu. Yobazoğlu var ya, kendini ateşe attı da Arap atını kurtardı. Arap atı da başını aldı gitti. Aldı da gitti..."

Yobazoğlu donmuşluğundan ayağa kalktı. Sırtı inceden buğulanıyordu. Candarmalara doğru yürüdü. Candarmanın birisi hemen arka çantasından bir kelepçe çıkardı, Yobazoğlunun ellerini kelepçeledi.

Seyfali:

"Bu da nesi?" diye sordu.

Candarma:

"Sen karışma Muhtar," diye sert çıkıştı.

Seyfali:

"Ben de geleyim. Geleyim mi?"

Candarma:

"İstemez," diye bağırdı. "Düğüne gitmiyoruz."

Yobazoğlunu önlerine düşürüp yürüdüler. Yeni yeşermiş tarlaların içinden geçerek toprak yola çıktılar.

İyice kızdıran sabah güneşinde kalabalıktan ekşi bir buğu yükseliyordu, ter kokusuna benzer. Yobazoğlu gözden ırayıncaya kadar arkasından baktılar. Konuşmadılar.

Çavuş Yobazoğlunu beter karşıladı. Ağzı köpürmüş, bar bar bağırıyordu:

"Ne hatır biliyorsunuz, ne gönül! Ne insanlık biliyorsunuz, ne kardeşlik! Ne büyük biliyorsunuz, ne küçük! Ne ağa biliyorsunuz, ne de bey! Ne Allah biliyorsunuz, ne Peygamber! Ne candarma biliyorsunuz, ne de Hükümet..."

Kendisini sonsuz bir öfkeye kaptırmış zangır zangır titriyor, kendinden geçiyordu.

Hasanın karnına üst üste tekmeler indiriyordu. Yobazoğlu kıvranıyordu. Kocaman elleriyle Yobazoğlunu boynundan tutup karakolun boş odasına çekti. Candarmalar hemen kiraz dalından sopasını getirdiler eline verdiler. Başı gözü, karnı, sırtı demiyor, neresi gelirse yerde inleyip kıvranan adama indiriyordu. Var gücüyle. Hem indiriyor, hem de kudurarak konuşuyordu:

"Evini yakarsın değil mi? Kendi evini kendi elinle yakarsın, değil mi? Ben de yutarım öyle mi? Ulan insan hiç kendi evini kendi eliyle yakar mı? Ulan sen aklını mı oynattın? Şimdi seni buradan tımarhaneye göndereyim mi? Hem de karakol karakol... Ulan yanan evin içinde çocukların, karın da yansaydı ya! Seni ipe çekmezler miydi? Ne diyorsun, niçin konuşmuyorsun? Ne-

den evini yakıyorsun? Şu köylerde herkes sana öykünse de evini yaksa neye varır bu hükümetin hali? De bakalım neye varır? Kötü örnek oluyorsun millete, evini yakarak yakaraktan..."

Boynu yüzü kıpkırmızı kesilmiş, ter içinde kalmış Çavuş halsiz kalıncaya kadar Yobazoğlunu dövdü, sonra yanında hazırol duran candarmaya sopayı uzattı:

"Kemiklerini kır şunun," dedi. "Bunlar kötü örnek oluyorlar. Bunlar Beye de, Allaha da, candarmaya da, Hükümete de bir gün olur karşı gelirler. Vur! Vur Allah aşkına! Vur şemşir aşkına. Vur ki vur, vur ha vur! Terbiyelerini iyi vermek gerek ki bunlar kendi evlerini yakıp, hem de içinde çocukları, millete kötü örneklik etmesinler. Vur ki vur!"

Candarma da başladı, aynı Çavuş gibi, ona tıpı tıpına öykünerek. Hem vuruyor, hem de konuşuyordu:

"Ulan köpek," diyordu dişlerini sıkarak, yüzü gerilmiş, gözleri pörtlemiş, bir Karadenizli ağzıyla, "ulan köpek, insan kendi evini kendi eliyle yakar mı? Hem de ahırını, hem de içindeki geyik gibi Arap atını, hem de içindeki gül gibi çocuklarını? Ulan köpek oğlu köpek..."

Yobazoğlunun hiç sesi çıkmıyordu. Ölüyü döver gibi dövüyorlardı. Karadenizli candarma da yoruldu. Üçüncü candarma aldı sopayı. Yobazoğlu kendinden geçti. Her yanı uyuşmuştu. Ağzından kan geliyordu. Sırtı da, elleri de, ayakları da kanamıştı. Her yerinden kan sızıyordu.

Çavuş:

"Şu köpeği götürün yol ağzına atın," diye emir verdi. "Ölürse kaçtı da vurduk dersiniz. Silahlı çatışmada öldürüldü. Bey bizi kurtarır. Eğer kendine gelirse, ona söyleyin ki Vayvay köyünü bırakıp gitsin. Ali Safa Bey ona başka bir köyde, başka bir yerde ev de verdi, tarla da. Vayvay köyünde kalır da Beye bir daha karşı koyarsa onun bu karakoldan ölüsü çıkacak. Söyleyin ona delilik yapıp da evini bir daha yakmasın."

Çavuş kahvesini höpürdetiyordu.

"Yobazoğlu ayıldı," dediler. "Daha dövelim mi?"

"Dövmeyin, buraya getirin."

Kalın rendesiz tahtalardan çatılmış masanın üstünde yeşil, yırtık, yer yer yanmış bir çuha seriliydi. Arkada kırmızı bir be-

zin üstüne yapıştırılmış pirinçten altı ok duvarda duruyordu. Pirinç okların uçları kararmıştı. Yer yer daha parlayan okların her bir yerine de sinekler pislemişler, okları bir tuhaf nakışlamışlardı. Pirinç okların üstünde Mustafa Kemalin mareşal üniformalı renkli, ayakta duran, mavi mavi bakan hüzünlü bir resmi asılıydı. Elinde kırbacı vardı. Resimde doru bir atın başı, atın başının arkasında da bir göl belli belirsiz gözüküyordu.

"Gel karşıma! Dur şöyle hazırol vaziyetinde. Haaa, işte böyle. Şimdi köye git, karını çocuklarını al, Narlıkışla köyüne yerleş. Bey sana o köyde bir ev temin etti. Tarla da buldu. Siz Beylen baba dostu olurmuşsunuz. Onun için sana ev verdi. Sen Vayvay köyünde kalırsan, bir daha bu karakoldan ölün çıkacak. Bey öyle söyledi. Evini de bir daha yakarsan sen bilirsin. Ev yakmanın benim kanunumda suçu idamdır. Bu seferlik seni Ali Safa Beyin ricası üzerine bırakıyorum. Gelecek sefer idam edileceksin. Evet, bu sefer ev yakma suçunu bağışladım, gelecek sefer seni öldürürüm. Haydi yürü, yolun açık olsun Yobazoğlu Hasan Paşa!"

Hasanın yüzünden, ellerinden durmadan kan sızıyordu. Gözlerini de açamıyordu. Giyitleri parçalanmış salkım saçaktı. Kanlı bir paçavra yığınıydı Hasan. Sendeleyerek yola düştü. Hiçbir şey düşünemiyor, yalnızca kendine acıyordu. Utanmasa kendi üstüne bağıra çağıra kadınlar gibi ağıt yakacaktı. Yalnızdut köyünü geçti, dereye indi. Derede onu iki atlı bekliyordu. Yakaladılar.

"Ali Safa Beyin sana selamı var," dedi bir tanıdık ses. Ama Hasan sesin sahibini çıkaramadı.

Gözlerini açıp, yalvarırcasına sesin sahibine baktı:

"Beni daha dövmeyin," dedi. "Bey ne söylerse başım üstüne."

"Ali Safa Bey dedi ki gitsin Narlıkışla köyüne yerleşsin. Orada bir ev var, hazır kendisini bekliyor. Yalnız ona bir öğüdüm var, dedi Bey, bir daha o Arap ata binmesin. Bir daha da evini yakmasın. Ev yakmak Cumhuriyetin kanununda idamlık. Bilsin ki, Cumhuriyet Hükümeti, ev yakılmasına hiçbir zaman izin vermez. Sen evinin içinde çocuklarını da yakacakmışsın. Bey dedi ki, sorun bakalım ona aklını mı oynatmış. Bey dedi

ki, ona armağan olaraktan verdiğim atı da yakıyormuş, sorun bakalım aklını mı oynatmış. Köye varır varmaz çoluğunu çocuğunu alacak Narlıkışla köyüne gideceksin. Beye de, sana ev verdi diye, her sabah, her akşam dua edeceksin. Olur mu?"

"Olur," diye inledi Hasan. "Olur kardaş, siz beni dövmediniz ya, olur. Arap atına da binmem, evimi de yakmam bir daha."

"Yoksa Bey seni öldürtecek."

"Söyleyin de öldürtmesin."

Köye girdiğinde gece yarısının horozları ötüyor, hiç uyumamış köylüler Muhtar Seyfalinin evinde toplanmışlar, dört gözle onu bekliyorlardı. Yobazoğlu, Seyfalinin evinde ışık görüp doğru oraya gitti. Hiçbir şey söyleyemeden, onu karşılamak için ayağa kalkmış iki delikanlının ayaklarının dibine yığıldı. Kendine geldiğinde sabahtı ve yataktaydı. Köylüler sabaha kadar uyumamışlar, onun başını beklemişlerdi. Kamer Ana onun yaralarına yakı yapıyordu, dualar okuyarak. Koca Osman kendi eviyle Seyfalinin evi arasında mekik dokuyor, olanı biteni evdeki İnce Memede anlatıyordu.

Yobazoğlu ancak bir hafta sonra yataktan çıkabildi. Ölümden kurtulmanın sevinci içindeydi.

Bir sabah köyün bütün evlerini teker teker dolaştı, herkesle helallaştı. Önüne kim gelirse, genç yaşlı:

"Ben gider oldum kardaşlar," diyordu. "Hükümet beni sürgün etti. Hükümete güç mü yeter. Hükümet emretti ki bana, Narlıkışlaya gideyim, orada yerleşeyim. Beni öldürdü hükümet. Öldürdü beni. Söyleyin, hükümetlen başa çıkılır mı? Çıkılmaz. Açık alınla çıktık on yılda her savaştan. Hükümetlen başa çıkılır mı? Bir daha Arap atına binmeyeceğim. Hiç binmeyeceğim. Evimi de yakmayacağım. Ben gider oldum, hakkınızı helal edin kardaşlar."

Yobazoğlu bir küskünlük, bir yılgınlık türküsü gibi köyün içinden çıktı. Ardından karısı, çocukları yola düştüler, ötelerde gözlerden ıradılar.

Gün kuşluktu.

8

Koca Osman:

"Bugün kapıyı kimseye açmayacaksın," diye Kamer Anaya askerce sert bir emir verdi. "Bugün biz evde yokuz. Ahıra bir kapı açacağım ki şahinim bir iyice çatlayabilsin. İyi bilirim, kaçaklıkta en zor iş çatlamaktır. Rahat çatlayamazsan dünya başına zindan olur, hem de yıkılır. Ahıra bir kapı açayım ki Kamer Ana, şahinim rahat rahat çatlasın."

Kamer Ana kapıyı kilitledi, bir iyice de arkasından sürgüledi.

"Gel Memed," dedi Koca Osman, "yardım et bana. Yardım et de şu kapıyı açayım, sen de güzel güzel çatla. Yüklüklerde, evin içinde, tenekeler üstünde ıkınıp durma."

Pencere aralıklarından kapı tahtalarının aralıklarından evin içinin alacakaranlığına oklar gibi aydınlıklar uzanıyordu. Işık yollarının içinde binlerce toz pırıltısı kaynaşıyor, dönüp duruyordu.

Koca Osman yanına gelen Memede:

"Kapıyı şuradan açacağız," diye ocaklığın yanındaki çiti gösterdi.

Memed:

"Testere var mı?" diye sordu.

Kamer Ana:

"Var," diye atıldı. "Var yavru."

"İyi öyleyse, kolay," dedi Memed.

Kamer Ananın uzattığı testereyi, tahrayı, baltayı Memed onun elinden aldı çitin dibine koydu.

Koca Osman, elleri belinde, alacakaranlıkta onu seyreliyordu.

"Hiç gürültü çıkmayacak şahinim. Sonra evde olduğumuzu

anlarlar. Zaten bir şeyler sezinliyorlar. Benim büyük oğlan gelmiş de anasına sormuş. Babamda bir hal var, nedir ola, diye."

Memed güldü, baltayı kaptı:

"Şurası mı Osman Emmi?" diye bir adam boyu yerden çiti gösterdi.

Koca Osman:

"Buradan kes," dedi. "Ben de şu kapıyı onarayım. İstersen şu kapıyı ölç, ona göre yap."

Memed eğildi, yanda duran eski, çatlamış, güneşten bozarmış kapıyı ölçtükten sonra elindeki baltayla düzlemesine kesti. Sonra testereyi aldı eline, kesmeyi onunla sürdürdü. Az sonra çitten düzgün bir kapı açıldı. Memedin elleri hünerliydi. Koca Osmanın onardığı eski kapıyı da götürdü, açılan yere çaktı, kilitledi açtı, kilitledi açtı, tamamdı.

Öğle olmuş, horozlar tek tük ötüyordu. Bu arada iki kez kapı çalındı, açmadılar. Memed terlemişti. Baltayı, tahrayı, testereyi, çivi dolu çanağı Kamer Anaya uzattı.

Koca Osman:

"Eline sağlık, iyi oldu şahinim, yavrum," diye usulca sırtını sıvazladı onun. Sıvazlarken elleri titriyor, ürperiyordu. Sonra kulağına eğildi, usulca:

"Şimdi git de bir iyice, bir güzelce ahırda çatla. Kamer Ana, ibriği ver yavruma. Çatla da sonra gel bir güzelce yemek yiyelim seninlen. Şöyle karşılıklı, hasretliğim var sana yavrum."

Memed ibriği Kamer Ananın elinden aldı, ahırın öteki ucuna köşeye gitti, yumuldu, bir iyice rahat çatladı. Koca Osmanın dediği doğruydu. İşini tenekeye yapmak onu çok sıkmıştı. Bazı günler hiç çatlayamıyor, geceyi bekliyordu. Bu da zor oluyordu.

Memed ahırdan döndükten sonra, bir eliyle suyu dökerek ocaklıkta elini yıkadı. Kamer Ana onun eline su dökecek oldu, Memed istemedi. Kamer Ana da fazla üstelemedi.

"Ocağı yakamadım," diye yakındı Kamer Ana. "Ama mor ineğin ağızı var. Bir de şeker dökerim üstüne. İsterseniz bal da var."

"Ballan ağız getir," dedi Koca Osman. "Yavruma iyi gelir. Ballan ağız insana güç verir."

Koca Osmanın bütün derdi günü bu çelimsiz, sıska oğlanı yedirip içirip heybetli bir insan haline getirmekti. Biraz da göz doldursa, şöyle boyu uzasa, omuzları genişlese, ensesi kalınlaşsa pehlivanlar gibi olsa, yüzünü gören korksa... Adam şunu, şu bir kımıcık çocuğu İnce Memed diye insan içine çıkarmaya utanır. Bunun İnce Memed olduğuna yemin billah etsen, Kurana el bassan kimseyi inandıramazsın. "Ben de tutmuşum da," diye içinden geçirdi, "şu bir karış adamı korkaraktan saklıyorum. İnce Memed köye geldi diye, salıver köyün içine, bunun İnce Memed olduğuna hiç kimseyi inandıramazsın. Şu Kamer Ana bile bu çocuğun İnce Memed olduğuna bir inanıyor, bir inanmıyor. İkide birde de kaş altından bana bakıp gözleriyle, inanamıyorum Koca Osman, inanamıyorum bunun şahin olduğuna, inanamıyorum, diyor. İnşallah yanılmıyorsundur. Gözlerinde kuşku Kamer Ananın. Ben de görmeseydim, ben de inanmazdım. İnce Memed dediğin de böyle olmaz ki... Bereket versin kimse yüzünü görmüyor. Görenler de onu böyle bebecikler gibi uyurken, dudaklarını sündüre sündüre uykuda burnunu çekerken görmüyorlar, çok şükür. Kamer Ana bir gün onu bebecikler gibi uykuda ağlarken görmüş:

"Oğlan ağlıyor Osman. Uykuda."

"Varsın ağlasın."

"Bebecikler gibi."

"Olsun Kamer Ana."

"Bu çocuğa tüfek hiç yakışmıyor. Bir parmak çocuk."

"Ne demek istiyorsun Kamer Ana?"

"Hiçbir şey demek istemiyorum. Bir avuç çocuk bu. Uykusunda çocuklar ağlar yalnız."

Kamer Ana inanamıyor, şu gözlerimle görmeseydim ben de inanmazdım. Abdi Ağayı öldüren bu mu, hem de varıp kasabanın ortasında, hükümetin içinde! Kalaycının canını alan, Asım Çavuşun başına işler getiren, cümle Toros dağlarının tir tir titrediği!..

"Çok ye, çok ye, lokmanı büyük tut, şahinim. Ağızlan bal adama çok yarar. Üç gün durmadan ağızlan bal yiyeceksin ki... Sonra yağlı yemekler yiyeceksin. Sen hiç yemek yememişsin ki... Kamer Anan sana..."

Memed hem gülümsüyor hem de Koca Osmanın gönlü olsun diye lokmalarını iki üç misli kocaman yapıyordu.

"Bak şahinim, fırsat bulup da sana söyleyemedim. Köylünün sana aldığı tarlayı Ali Safa ele geçirdi. Senin tarlan yok gayri. Evine gelince, işte orada duruyor. İçinde de Seyran Kız oturuyor. Seyran Kız çok öfkeli. Kimseylen konuşmuyor. Tek konuştuğu Kamer Ana. Onu seviyor Seyran. Seyran her gece, ortalıktan el ayak çekilip de kurt kuş uykuya varınca başlıyor ağıt söylemeye. Bir sesi var, dağı taşı delip geçen... Köylü de onun türkü söyleyeceği zamanı biliyor, uyumuyor, bekliyor. Dinliyorlar. Memedim, şahinim, Seyran Kız güzeller güzeli. Kul olanın başına gelmesin onun başına gelen... Düşman başına vermesin Allah onun başındaki derdi. Amma dayanıyor Seyran, yüzü azıcık solgun, kederli ama dimdik... Öfkesinin içinde yalım gibi. Öfke daha da güzelleştiriyor onu. Yüzüne bakmaya kıyamazsın."

Bütün Çukurova gibi Memed de Seyranın başına gelenleri biliyordu. İçini çekti.

"Bildin mi Seyranı sen de yavru?"

Memed, gözleri yaşarmış, yüzü gerilmiş, hüzünlü:

"Bildim Osman Emmi," diye karşılık verdi. "Bildim onu."

"Sana toprak aldık, ev yaptırdık diye, Ali Safa başımıza olmadık işler getirdi. İyi ki inmedin yavru, affa uyup da dağdan inseydin, Çukurova ağaları senin başına çok iş açarlardı. Seni yaşatmazlardı. Sen onların gözüne kocaman, sivri bir çelik diken gibisin. Düze insen de, dağda gezsen de, hapiste olsan da, yitip gitsen de, ölsen de sen onların gözüne batmış çelik bir dikensin. Varıp da kapılarına onlara kul olsan, onlar seni gene bağışlamazlar. Lokmanı büyük yap, çok ye ağızlan balı..."

Memed başını kaldırdı, yüzü çok ciddiydi. Kocaman bir lokmayı ağzına attı. Bir çelik pırıltısı geldi göz bebeklerine oturdu:

"Yobazoğluna ne oldu?" diye bıçak gibi, ürkütücü bir sesle sordu.

Kamer Ananın içinden geçti: "Demek İnce Memed dedikleri, bu ses. Ocağın yana oğlan, bu ne öfkeli ses böyle! Bu ne!"

Koca Osman:

"Yobazoğlu helallaşıp gitti", dedi. "Küskün, yılmış, bitmiş. Gitti. Ölüm halindeydi."

"Keşki köyü terk etmeseydi," diye üsteledi Memed.

Koca Osman boynunu büktü:

"Keşki," dedi. "Lokmanı büyük tut."

Sonra Koca Osman ayağa kalktı, pencerenin ışık sızan yerine gitti, toplu tabancasını kınından çekti yağlamaya başladı. Uzun bir süre tabancayı yağlayaraktan sustuktan sonra:

"Bir yalım yeli gibi Değirmenoluk köyünden çıktın," diye başladı. "Uçtun gittin. Gözlerden ıradın. Sen gidince Alidağın tepesinde bir kocaman minare boyunda ışık patladı, üç gün üç gece yandı. Bütün köylü de hayran, üç gece ışığı uyumadan seyretti. Ben de seyrettim. Ondan sonra o ışık her yıl senin yitip gittiğin günün gecesi yandı. Ortalık üç gün üç gece gündüz gibi oldu. Ondan sonra?"

Memed:

"Ondan sonra ben..." dedi, sesi karıncalandı. "İşte Osman Emmi, altımda senin getirdiğin at... Durmadan sürdüm. Bir gece ulu bir dağ başında uyudum, ikinci gün kıl çadırlı bir Türkmen obasıyla karşılaştım. Benim İnce Memed olduğumu hemen bildiler, beni öyle bir karşıladılar, öyle bir ağırladılar ki... Onlara Kerimoğlunu sordum..."

"Can bir adamdı, çok yiğit bir adamdı Kerimoğlu," dedi Koca Osman, tabancasını kılıfına sokarken.

Memed:

"Kerimoğlu gibi kocamış bir adamdı Türkmen obasının Beyi... Ben çadırına girerken havaya üç el ateş etti, sonra da bir koç kestirdi, hemen orada..."

9

"Adı Müslüm Beydi. Bir toy düğün... Sabaha kadar evinin önünde ateş yaktırdı. Çadırın önünde yanan ateş çadırın dört misliydi. Yalımlar göğe ağıyordu."

Müslüm Bey hiç sana kötülük eder mi yavrum, şimdi ben sana kötülük eder miyim? Sen çadırına indin diye Müslüm Bey övünmüş, övüncünden başı göğe ermiştir. Adam ondan hiç korkar mı? Böyle adama hiç güvenmez mi insan? Bu konup göçerler yiğit, sert adam olurlar. Yerlilere bakarak törelerine daha sıkı sıkıya sarılırlar. Şu başımızdaki bir tutam uzun saç var ya, Sefçeyle benim başımdaki... Bu haramzadelerin, bu yumurtadan çıkıp da kabuğunu beğenmemişlerin taşkalası oldu. Türkmenleri dersen tüm kocaları böyledir. Hem de genç yiğitleri, hep böyle bir tutam uzun saçlı. Türkmenin bir töresi, sağlam bir töre. Bu töre insanlığın da, insan olmanın da bir töresidir. Sana birisi gelir sığınır, arkam sensin, kalem sensin, ocağına düştüm derse, sen o insana ne yaparsın? Korur musun, atar mısın? Sen iyi yapmamışsın, güvenmeliydin. İnsanoğluna güvenmeli.

"Çok karanlık bir geceydi. Karanlık duvar gibiydi. Otların kokusu, çiçeklerin keskin kokuları çadırın içine doluyordu. Yastık dağ nanesi kokuyordu. İki gündür Müslüm Beyin konuğuydum. İki gecedir gözüme bir damla uyku girmiyordu. Uyursam, Müslüm Bey beni uykumda öldürür sanıyordum. Her an tetikteydim. Böyle bir iş, böyle bir güvensizlik hiç başıma gelmemişti. Usuldan bir yağmur yağıyordu geceye. Kalktım çıktım yataktan. Soyunmamıştım. Tüfeğimi, kurşunlarımı, neyim var, neyim yoksa dürbünümü, fesimi orada bıraktım, at da büyük çadırın kapısında bağlıydı, onu da orada bağlı bıraktım, düştüm yola..."

Bey seni bir at için öldürür mü hiç? Bir Türkmen ne kadar yozlaşırsa yozlaşsın, bir at için obasına sığınmış bir adamı öldürmez. O gece saklandığın mağaradan öteki geceye kadar çıkamadın. Kendini çırılçıplak, desteksiz, dünyanın ortasında yapayalnız kalmış sanıyordun, değil mi? Eşkıyalığı bırakınca ayağının altındaki toprağın kaydığını sandın, değil mi? Bunalıyordun, değil mi? Saklandığın mağarada da tir tir titriyordun. Benim de başıma geldi. Her insanın başına gelir. Bir insan ne kadar yürekliyse, o kadar korkaktır. Ya da bir insan ne kadar korkaksa o kadar yüreklidir. Bunun böyle olduğunu bir insan ancak seksenine gelince anlar.

Mağaranın taşları kırmızıydı. Çürümüş kırmızı taşlar dokununca ufalanıyordu. Kırmızı taşların üstünde çok tuhaf mavi, yozlaşmış, eğri büğrü, biçimsiz, hiçbir çiçeği, hiçbir yaprağı ötekine uymayan bir çiçek bitmişti. Mağaranın ağzını da su püreni örtmüştü. Taze taze kokuyordu.

İnsan hep kendisini yürekli sanır. İçine bir korku düşünce de bunu olağan saymaz. Kahrından ölür, delirir. Neden korkuyorum diye, aklını oynatır. Korku insanoğlunun yüreğine işlemiştir, bunu bilmez. İnsanoğlu salt korkudur, bunu bilmez. Bilmez de kendine yediremez korkuyu... Su püreni çiçeği, çiçeklerin en güzel kokanıdır, en taze... İnsanın derisine, saçlarına, iliklerine kadar siner. Püren kokusu en kötü haldeki insanı kendine getirebilir.

Aşağıda, çok aşağıda uzayıp giden yeşil çayırları, kısa, ak, kırmızı, mor, keskin kokulu çiçekleri, sürü sürü koyunları, sel yatakları, tek tük bodur ağaçları, seyrek, top top çalılıklarıyla bir ova bulutlanıyordu. Ovada buğunun içinde salınarak telli turnalar dolaşıyorlardı, sürülerle.

Ötelerden kurşun sesleri geliyordu. Bir yerlerde bir savaş olur gibiydi.

Gün batarken bir yangın rengi ovaya vurdu. Gökyüzü, dağlar, sel yatakları, ovanın dibinden görünmeden akan büyük ırmak bir yangının yalımları gibi parlayıp aktılar. Bir yalım seli bir an ovayı doldurdu. Sonra her şey, dağlar, ağaçlar, kırmızı topraklar, sürüler, otlar, turnalar som maviye kesti.

"Hiç böyle bir şey görmedim ömrümde. Mağaradan dışarı-

ya, yangına kendimi zor attım. Dağlar taşlar üstüme yürüdü. Üç gün yangının içinde aç açına yürüdüm. Bir çoban yüzüme öldürecekmiş gibi ters ters bakarak adımı sordu. Kara Mıstık, dedim. Üstüme güldü. Bir parça ekmek, bir çanak süt verdi, deliler gibi bir dikişte sütü içtim, bir lokmada ekmeği yedim. Ondan koşarak ayrıldım. Çoban arkamdan bana gülüyordu hep. İnce Memed, İnce Memed, diye bağırıyordu. Karanlığa kadar koştum. Karanlık duvar gibiydi, karanlığın üstüne yağmur yağıyordu."

Kurtlar kuşlar üstüne saldırıyordu, değil mi? Otlar, ağaçlar, böcekler... Sen hiç yılanı deri değiştirirken gördün mü, zor iştir. Öldürür yılanı.

Yılan önce yumuşak otlu bir yer bulur kendine. Bir süre orada otların üstünde döner durur. Sonra yay gibi iki üç kez gerilir. Gerilir bırakır, gerilir bırakır. Sonuncusunda çok uzun gerilir, bir top olur açılır. Bir de bakmışsın ki yılan o anda kavlamış, derisini upuzun, bambaşka, bir çalı dibine bırakmıştır. Derisini bıraktıktan sonra yılan bir sersemlik, bir korku içindedir, ne yapacağını, nereye gideceğini bilemez. Oralarda sersem sersem dolanır durur. Askerlikten döndükten bir yıl sonraya kadar bile ellerimi nereye koyacağımı bilemedim. Şimdi her sabah kalk borusuyla uyanıyorum.

"Çoban, İnce Memed, İnce Memed nereye, nereye? diye bağırdı arkamdan. İşte bu kulaklarımla duydum."

Kabuğundan sıyrılınca herkes bağırır. Herkes senin İnce Memed olduğunu bilir.

"Ne bilir?"

"Bilir işte. Sen söyle."

Fırat derler bir su akar. Yeşildir. Yosunu üstüne çıkar. Yaz bahar aylarında deniz gibi olur. Deniz gibi köpürür. Köy Fıratın kıyısında, yeşil kayalıklı bir dağın dibindeydi. Toprak damların çatıları yeşil toprakla örtülüydü.

"Adın ne?"

"Kara Mıstık."

"Çoban durur musun?"

"Dururum."

"Nereden olursun?"

"Uzunyayladan."

"Güzel atları olur Uzunyaylanın. Güzel atlar bir Urfada, bir de Uzunyaylada olur. Uzunyaylanın atları dayanıklıdır. Hele donu doru olanlar."

"Adım Kara Mıstık."

Bir düğün vardı. Herkes, çok yükseğe, biribirine eklenmiş iki uzun kavağın tepesine bağlanmış nakışlı tozağa kurşun sıkıyordu. Genci yaşlısı, askerlik görmüşü, eşkıyalık yapmışı, ünlü avcıları, herkes küçücük tozağı kavakların ucundan düşürüp düğün armağanını almaya uğraşıyordu. Çok kurşun yaktılar, çok öfkelendiler, çok sıkıldılar, utandılar. Tozak çok küçüktü, kurşun değmiyordu. Tozağı hiç kimsenin düşürememesi düğüne uğursuzluk getirirdi. Bütün gözler tozaktaydı. Daha gelinliği içindeki gelinin, güveyin, köydeki kızların, genç kadınların gözleri tozakta... Tozağın dört bir yanından vızır vızır kurşunlar geçiyor. Tozağın pulları, batmakta olan güneşin son ipiltileriyle pırıldıyor.

Çıkar kepeneğini sırtından. Büzülmüş kalmışsın bir köşede, kimse yüzüne bile bakmıyor. Bir avuç adamsın. Üstelik de korku içinde. Gözlerin yuvalarında sincap gözleri gibi korkudan dön ha dön ediyor. Çıkar kepeneğini sırtından Çoban Memed, Çoban Mıstık!

"Bir delikanlının elindeki Alaman filintasını aldım. Delikanlı bana ters ters baktı. Oradaki bütün erkekler bana ters ters baktı. Kızlar kadınlar üstüme güldüler. Elim ayağım zangır zangır titriyordu. Elimdeki tüfek uçar gibi titriyordu. Doğrulttum. Tozak düşüverdi."

Döne döne düştü yere.

"Adın ne?"

"Kara Mıstık."

Herkes İnce Memed dedi, tanıdı. Sen Kara Mıstık diyordun, onlar İnce Memed diyorlardı. Oradan da kaçtın. Köyün ortasında çırılçıplak kaldın. Herkes her şeyi biliyordu. Ananın ölümünü, Hatçenin vurulmasını, Asım Çavuşun seni mağarada yakalayıp da bırakışını, Abdi Ağayı öldürdüğün anı, Müslüm Beyin çadırında atını da, silahlarını da bırakıp kaçışını, herkes her şeyi biliyordu. Çakırdikenliğin yanışını da, Aktozlu köyünü de, Recep Çavuşu da... Herkes her şeyi biliyordu...

"İnce Memed, İnce Memed, sarp kayaların geyiğinin avcısı İnce Memed."

Karanlık duvar gibiydi. Usuldan bir yağmur çiseliyordu geceye. Fırat suyunda en küçük bir kıpırtı bile yoktu. En küçük bir yel bile esmiyordu. Gece, sıcak yağmur buğulanıyordu. Soyundu, suya girdi. Giyitlerini sol elinde tutuyor, sağıyla da yüzüyordu. Bir saat mı, iki saat mı Fıratla cebelleşti. Karşıya geçtiğinde tan yerleri ışıyordu. Yorgundu, bitkindi. Yüzdüğü su, sızlayan bedeni, uzandığı kumluk püren kokuyordu. Giyindi, yola düştü.

Her köyde onu tanıyorlardı. Bir köyde bir aydan fazla duramıyordu. Birisinde, ben İnce Memedim dedi. Vallahi de billahi de benim o İnce Memed. Hiç kimse inanmadı. O kadar alay ettiler ki onunla, o köyde de duramadı. Karanlık duvar gibiydi. Gecenin üstüne yağmur yağıyordu.

"Adını bağışla."

"Adım Kara Mıstık."

"Hah hah! İnce Memed Kara Mıstık mı?"

Başka çaren kalmadı yavrum. Dumanlı Fırat dolaylarında, kartal örneği Dersim Kürtlerinde, ak topraklı Birecik Türkmeninde seni tanımayan yok. Yakalayıp seni kanlı hükümete teslim edecekler. Abdi Ağanın kanını ödetecekler sana. Ya Hatçenin kanı, ya ananın, ya Irazcanın, Rızanın, ya Recep Çavuşun kanı? Onların kanı ne olacak? Hükümet onların kanını kimseden sormaz. Abdi Ağanın kanını senden sorar. Şu dünyada seni tanımayan yok. Her zaman, hep böyle olur. Senin gözün dağlarda kaldı. Ne yaparsan yap İnce Memedlik yakanı bırakmaz.

Keşki döndüğünde Müslüm Beye gözükseydin. Gece değil de, tüfeğini almaya gündüz gitseydin. Adam kendi tüfeğini gider de Müslüm Beyin evinden çalar mı? Vardın ki tüfeğin koyduğun gibi koyduğun yerde duruyor. Evde kadınlar seni iyi ağırlamadılar mı? Sen gittin gideli Bey senin atına kul olanı bindirmedi demediler mi? Ölünceye kadar da senin atına Müslüm Bey kimseyi bindirmez. On yıl gitmeseydin, on yıl silahlarına kimse dokunamazdı. Atımı Müslüm Beye veriyorum, binsin safasını sürsün, dedin. Müslüm Bey senin emanet atına biner mi sanıyorsun?

"Geldim Meryemçil beline. Elimde tüfeğim, kurşunlarım. Temir geldi yanıma. Küçücük, yürekli bir adam. İyi de bir adam. Bir orduyla başa çıkar. Geldim ki Kayranlıya, Düldül dağına, yeri göğü asker almış. Geldim Alidağına, karınca gibi asker. Çoluğu çocuğu köylüsü de cabası..."

Hızarcıyı kuşatanlar, kırk kurşunla onu elek gibi yapanlar askerler değil, köylüler. Koca Memedin boğazına ipi takıp sürükleyenler askerler değil, köylüler... Seni yakalasalardı, seni de öyle yaparlardı. Ya boğazına ip takarlar, ya kırk yerinden kurşunlayıp elek gibi ederlerdi. Bu İnce Memed, fakir fıkaranın dostu demezlerdi. Yüzbaşı Faruğu da, öteki bir hükümet adamını da yakalasınlar, senden de, Hızarcıdan da, Koca Memedden de beter ederler. Oyuncak ederler, oyuncak. Ama bilsinler ki sen güçlüsün... Güçlü değilsen yandın.

Yalnız kaldın dağda, değil mi, dünyanın ortasında sipsivri, çırılçıplak... Öyle değil mi?

"Yalnız kaldım, Osman Emmi, çırılçıplak, sipsivri."

Karanlık duvar gibiydi. Geceye yağmur yağıyordu, ılık, buğulu...

10

Koca Osmanın dudakları hep kıpır kıpır ediyordu. Ahıra gidiyor, çıkıyor, uzun kaşlarını kaldırıyor, sıvazlıyor, dört bir yanına bir şeyler aranırmış gibi bakınıyor, arada eğiliyor çizmelerini sıvazlıyor, ahırdaki atın yelesini okşuyor uzun uzun, sonra içeriye girip Memedin yanına varıyor, zorla gülümsemeye çalışarak: "Memedim, yavrum," diyor ağlamaklı bir sesle. Sesinde bir yas havası var. Dehşet bir acıma var.

Daha gün doğmamış, ortalık alacakaranlık. Sığırlar yaylıma gidiyorlar. Anavarza kayalıklarının üstünden ağır ağır karanlık bir duman yükseliyor.

Yağız at bir kayanın ucunda, donmuş bir kaya parçası gibi kıpırdamadan dikilmiş duruyor. Ne başını, ne de kuyruğunu sallıyor.

Muhtar Seyfali bir huğun arkasından çıktı. Koca Osmanın kaygılı yüzü bir açıldı, sonra kapandı. Az sonra da Seyfalinin arkasından Sefçe Kahya göründü. Elinde bir top, her bir çiçeği bir gül iriliğinde nergis vardı.

"Kamer Ana, al sana nergis topladım," dedi. Çiçekleri, yanda inek sağan Kamer Anaya uzattı. Kamer Ana bir genç kız gibi kızardı, utandı:

"Sağ ol Sefçe Ağam," dedi gülümseyerek. "Beni düşünmüşsün."

"Bu gece uyumadım. Hep sazlığın kıyısında dolaştım. Yobazoğlunun deli atı sabaha kadar doludizgin ovada döndü durdu. Nergisler de diz boyu."

Çitin dibine çömeliştiler.

Koca Osman hışımla:

"Söz verdim ama, gitmeyeceğim. O bir ağaysa, arkasında da

hükümeti varsa, ben de seksen yaşındayım. Benim de arkamda..." Sözünü bitirmedi. Bir kere daha: "Benim de arkamda..." dedi. İçi içini yiyordu. Söyleyememekten dertliydi. "Benim de arkamda koca Allah var," derken Memedin içinde yattığı dolabın durduğu köşeye baktı. "Bizim de arkamızda kim var, onu da kimse bilmez. Kalaycı nasıl belasını bulmuşsa, Ali Safa da öyle belasını bulacak. Biz, buraya yerleştiğimizde daha Ali Safa anasından doğmamıştı. Bizim de arkamızda..."

Sonra, Koca Osmanın en büyük oğlu Hüsam geldi. Sonra Reşit geldi. Birer ikişer, bütün köylüler Koca Osmanın evine geliyorlar, çömelişiyorlardı. Kadınlar da geldiler, sütünü sağıp süt kovasını eşikliğin yanına koymuş Kamer Ananın başına, avlunun bir köşesine kümeleştiler. Hiç konuşmuyorlardı.

Koca Osman bir ayağa kalkıyor, bağırıyor, sonra geri oturuyor, susuyordu. Arada bir şapkasını çıkarıyor, bir tutam saçını eline doluyor, sonra öfkeyle şapkasını başına geri geçiriyordu. Dolma tabancasının kabzasını da sert, tutuyordu:

"Lanet olsun o Yobazoğluna. Bir fiyaka için bütün köyü sattı. Bir at için. Ali Safaya iki kötü söz söylemek için. Şimdi çık bakalım işin içinden çıkabilirsen. Lanet olsun o Yobazoğluna. Kaçtı da gitti köyden en sonunda."

Yüzleri acıyla buruşmuş köylüler:

"Lanet olsun," dediler.

"Onun köyü bırakıp gitmesi bir daha belimizi kırdı. Şimdi Ali Safa yüreklenir, tepemizde külünkle taş kırar."

Hep bir ağızdan:

"Taş kırar Ali Safa," dediler.

"Yobazoğlu köye gelmeli."

"Başka çare yok, gelmeli," dediler.

Sefçe Kahya:

"Osman oğlan, sen de bir daha şu domuza gitmelisin. Bakalım ne diyor."

Birkaç köylü:

"Sen de Osman Ağayla birlikte git Sefçe Kahya," dediler. "Belki bir şey diyecek."

"Ne diyecek?" dedi Koca Osman. "Ne diyecek, gene beni

korkutmaya çalışacak. Gene köyden çıkın, diyecek. Gene şunu bunu yaparım size, diyecek. Köyden çıkacak mısınız? Çıkıp başka bir köy kuracak mısınız?"

Zeynel, kalabalığın en ucunda, eski Yunan yazısıyla bezeli dört köşe bir ak mermer taşının üstünde oturuyordu.

"Bu köy bize hayretmez," dedi. "Beş kere bilirkişi getirdik, Kaymakamı, Yüzbaşıyı getirdik, beş kere de köyün yerinin Ali Safa Beyin olduğu tebeyyün etti. Ve de tebeyyün etmiştir."

Kalabalıktan hiç kimse başını kaldırıp da Zeynelden yana bakmadı. Zeynel sözünü sürdürüyordu:

"Gökyüzüne çivi çakmaktan vazgeçelim. Herkes Çukurovayı kapışıyor. Ali Safanın köyünden çıkalım da tezelden kendimize bir yurt edinelim."

Koca Osman:

"Sen sus ulan köpek," dedi. "Sen Ali Safanın zaten bir itisin."

Zeynel gücenmiş:

"Bana öyle deme Osman Ağam," dedi. "Ben kimsenin iti değilim. Ama bu topraklar bundan böyle bize hayretmez. Elinde tapusu var. Arkasında hükümeti, dağda eşkıyası, bir koca köy de emmisi dayısı var. Bu köyden bizi çıkarır Ali Safa Bey. Erinde gecinde çıkarır. Daha vakit geçmeden, herkes Çukurovayı paylaşmadan biz kendimize bir yurt bulalım. Ali Safayla başa çıkamayız. Osman Ağam, geçende sen değil miydin bu topraklar bundan böyle bize hayretmez diyen? Sen değil miydin varıp Ali Safa Beylen konuşalım da kendimize başka bir köy yeri, başka topraklar bulalım diyen? Mademki şu Anavarzayı Ali Safa Bey çok seviyor, bu bataklığı, bu sıtmayı, bu belayı bırakalım da narı çok Memetli köyü yörelerine, dağlar eteğine gidelim diyen sen değil miydin?"

Sefçe Kahya:

"Sendin Osman oğlan, sendin o. Şimdi neden cayıyorsun?" diye Zeynele arka çıktı.

Çok uzun boylu Kel Arif elindeki çöple toza tuhaf çizgiler çiziyordu.

"Osman Ağam," dedi, "hakçası, senin de bir dediğin bir dediğini tutmuyor. Ya buradan çıkıp gidelim, ya da direnelim. Yıllardır böyle ikircik içinde, öldük bittik. Köylünün yarısı git-

ti. Ta Dumlukale ardına. Çorak topraklara. Sürünüyorlar. Bir dediğimiz bir dediğimizi tutmuyor bizim."

"İkimiz birlikte gideceğiz Ali Safa Beye. Bir daha konuşacağız," dedi Muhtar Seyfali. "Bu işi bir kazığa bağlamak gerek. İkircik öldürdü bizi."

Koca Osman soludu. İyice kızmıştı. Piposunu ateşledi, ayağa kalktı, avluda bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

"Hükümetle bir oldu Ali Safa. Üstümüzdeki zulüm arttıkça arttı. Biz de pıstıkça pıstık. Kalaycı öldükten sonra da başımızdaki kara bulut kalktı sandık. Öyle değil mi? Gene durmadı. Başımıza bin türlü işler açtı. Umudum kırılınca gidelim dedim. Kalaycı ölünce hükümeti dikti karşımıza. Bu zulüm dağını. Ben ne yapayım ben. Bu ölüm dağını dikti karşımıza. Eli kolu uzun hükümetin mağrıptan maşrıka kadar. Bizi de sorarsanız pıstıkça pıstık. Ben ne yapayım ben, burayı terk edelim dedim. Sarı nergisin sarvan kurup oturduğu, mor çiçekli yarpuzların üzengiyi dövdüğü, bir tek tohum atınca yüz tane veren doğurgan dede toprağımızı bırakıp da gidelim dedim. Başka çaremiz kalmadı dedim. Köyden kaçıp gidenlerin yarısı korkudan, yarısı bıkkınlıktan, umutsuzluktan gitti. Ancak az bir kısmına Ali Safa beş on kuruş verdi. Bir kısmı da buradan gidince çok güzel topraklara düşeceklerini sandılar. Şimdi işler değişti. Çok güzel değişti. Sizin haberiniz yok ama, değişti. Gidip yerleşecek bir karış toprak da yok Çukurovada."

Hüsam babasının sonsuz öfkesini üstüne çekeceğini bile bile:

"Değişen ne baba?" diye sordu. "Dün Yobazoğlunun evini başına yıkıp fıkarayı sürgün etmedi mi Ali Safa? Candarmanın döve döve kan işettiği Yobazoğlu Hasan değil mi? Değişen ne baba? Bu mu? Git getirsene getirebilirsen Yobazoğlunu köye. Getir de öldürsün Ali Safa..."

Babasının kendisine söveceğini sanıyordu. Koca Osman sövmedi, öfkelenmedi. Gitti geldi, düşündü. Piposundan dumanlar savurdu, düşündü. Teker teker köylülerin yüzüne baktı. Durdu, uzun uzun gözlerini köylülerin gözlerinin içine dikti baktı. Bir şeyler araştırır gibiydi. Çitin dibinden bir kök ısırgan kopardı, avucunda örseledi, toprağa fırlattı. Kendi kendine ko-

nuşur gibiydi. Yüzü bir açılıyor, bir kapanıyordu. Dudakları, tel tel sakalı titriyor, kalın kaşlarının altındaki küçücük mavi gözleri bir ışılayıp bir sönüyordu. Sonsuz bir ikircik içinde olduğu besbelliydi. Konuşmaya başlayacakmış gibi yapıyor, hemen o anda vazgeçiyordu. Herkes bir şeyler sezinliyordu. Koca Osmanın dilinin altında bir şeyler vardı ama, neydi? Herkes sabırsızlıkla Koca Osmanın bu dilinin altındakini bekliyordu.

Sonunda Koca Osman patladı:

"Gitmeyeceğim o köpeğe," dedi. "Nasıl atacaksa atsın bakalım bizi köyümüzden. Ne yapacaksa yapsın. Onun arkasında hükümeti, eşkıyası varsa, bizim arkamızda da... Var."

Bir ses:

"Bizim arkamızda kim var?" diye sordu.

Koca Osman dikeldi, bükülmüş beli hışımla doğruldu:

"Var," diye gürledi.

Sonra gene gezinmeye başladı. Hep ikircik içindeydi. Gittikçe de yoruluyordu. Yaşlı bedeni içindeki büyük cebelleşmeyi kaldıramıyordu.

Sağ ayağını öne attı, bir iki kere üstünde yaylandı. Sağ elini beline koydu, gülümsedi. Sonra yüzü karardı, gene gülümsedi:

"Bir dağ başıymış," diye söze başladı. "Uçsuz bucaksız Kafdağlarının başıymış. Silme bir karanlık varmış, kurşun geçmez. Yolcular yollarını şaşırmışlar. Hiçbir yerden bir damla ışık bile sızmıyormuş. Hiç de sabah olmuyormuş. Kafdağları gümbürdüyormuş. Hiç de sabah olmuyormuş. Gidemiyorlarmış karanlıkta. Karanlıkta soluk alamıyorlarmış. Umutlarını kesmişler. Kafdağlarında hiç sabah olmayacak demişler. Orada yığılışmış kalmışlar. Onları da, o yolcuları da kırk tane haramiyle bir harami başı kovalıyormuş. Gelmişler, başlarını karanlık duvarına çarpmışlar... Yaaa, çarpmışlar işte. Tam bizim gibi olmuşlar. Bir daha bu Kafdağında durmayalım, demişler. Yığılışmışlar, bizim gibi..."

Köylüler, ne diyecek, sözü nereye getirecek diye bekliyorlar, kulak kesilmişler. Kadınlar kalabalığında, o Kafdağı dedikçe fingirdeşmeler. Koca Osman da sözü bir türlü bir yere getirip bağlayamıyor, Kafdağı, Kafdağı, Kafdağındaki kılıç kesmez karanlık diyor. Taş gibi ağır bir karanlık omuzlarımızda, diyor. Bizim gibi, diyor. Konuşuğunun dibi başı belli değil.

Sonunda Koca Osman iyice yoruldu, sözünü:

"İşte bu karanlığın üstüne bir top ışık düştü," diye bitirdi. "Bu yüzdendir ki Kafdağındaki yolcular yollarını buldular, karanlık duvarını aştılar. Bizim de karanlığımıza bir top ışık düştü."

Soluğunu topladı:

"İşte sözüm bu kadar. Ben Ali Safanın ayağına gitmeyeceğim, işte bu yüzden. Giden gitsin, ben gitmeyeceğim... Çünküleyim karanlığa..." dudaklarını yaladı. "Çünküleyim bir top ışık düşmüştür. Gecemiz gündüz olmuştur."

Sefçe Kahya yanındaki Hüsamın kulağına eğildi, usulca:

"Hüsam oğul," dedi, "şu senin baban bir iyice kocamış. Ne diyor, anladın mı?"

"Hiç anlamadım emmi," dedi Hüsam. "Epeydir babama bir şeyler oldu. Çok yaşlandı fıkara."

Köylüler ne yapacaklarını bilemeden birer ikişer oradan ayrıldılar.

Koca Osman son sözünü söyledi:

"Varın söyleyin o bey olacak Ali itine, ben onunlan konuşmayacağım. Geleceği varsa göreceği de var. Varın böyle söyleyin."

İçeriye girdi, arkasından kapıyı hızla kapadı. Memede koştu:

"Dinledin mi oğul konuştuğumu?" diye sordu.

"Dinledim Osman Ağam."

"Güzel konuştum öyle mi?"

Memed:

"Çok güzel," dedi.

"Anladılar mı karanlığa düşen ışığın kim olduğunu?"

Memed:

"Kim bilir, belki de anladılar," dedi, içini çekti.

11

Koca Osman kurşun sesleriyle yataktan fırladı, hemen dışarıya koştu. Kurşun sesleri bir sağanak gibi geldi geçti. Köyün dört bir yanından at ayaklarının tapırtıları geliyordu. Durmadan köyün yöresini doludizgin dolanan atlar. Az sonra bir kurşun sağnağı daha boşaldı köyün üstüne. Kurşun sağnağı gelir gelmez de Koca Osmanın tam önündeki yazılı ak taştan beş el kurşun karşılık verdi. Ayağının dibinde patlayan kurşunlardan irkilip, üç adım geriye sıçrayan Koca Osman:

"Memed, yavrum, sen misin?" diye sordu. Hemen sonra da: "Korkuttun beni," dedi.

Memed duyulur duyulmaz bir sesle:

"Benim Osman Emmi," diye karşılık verdi.

"Hemen gir içeriye. Ben söylemeden de bir daha dışarıya çıkma. Keyfimi bozma. Topa tutsalar köyü sen aldırma, olur mu yavrum? Senin daha sıran değil."

Memed ak taşın ardından ayağa kalktı, içeriye girdi. Koca Osman onun ardından seslendi:

"Doğru dolaba gir. Gir de bir güzelce uyku çek..."

Sonra Memede sıcak bir merhametle acıdı.

"Sabahtan akşama kadar fıkara," dedi, "el kadar bir dolabın içinde. Benim evim ona mahpusaneden daha beter bir mahpusane. Şahinim, İnce Memedim evime konuk geldi de, bakındı hele onu nasıl ağırladım. Kurt kocayınca köpeklere oyuncak olmaz. Kurt kocayınca köpek oluyormuş Koca Osman, köpek. Aşk olsun sana. İnce Memedi, dağlar kartalını, hem de şahinini güzel karşıladın, iyi konukladın, aşk olsun sana aşk olsun," diye düşündü. "Bundan yirmi yıl önce olsaydı sen yavrunu, şahinini böyle mi konuklardın? Kurtlar... Köpek... Aşk olsun ulan."

Yaşarmış gözlerini sildi. Atlılar durmadan köyün yöresini doludizgin dönüyorlar, kısa aralıklarla da köyün üstüne kurşun boşaltıyorlardı. Karanlıkta, usuldan da bir yağmur yağıyordu geceye.

İçeriye girdi, Kamer Ana ocağı yakmış, ocağın başına iki büklüm çömelmişti.

"Canın mı sıkılıyor, Kamer Ana, öyle iki büklüm olmuşsun?"

"Bu ne Osman, bu başımıza gelenler?"

"Ali köylüyü korkutmak istiyor, ne olacak! Bu çok eski bir usuldür."

"Köylü ne yapıyor?"

"Köylü uyuyor. Ortalıkta çıt yok."

Koca Osman giyindi, ocaklığın başına oturup dolma tabancasının her iki gözünü de vura vura doldurdu:

"Kamer Ana," dedi yiğitçe bir tavır takınarak. "Tabancanın her iki gözüne de domdom kurşunu doldurdum. Kime rastgelirse alimallah bu yanından girer, öteki yanından çıkar. Karşıma gelenin vay haline! Vay ki vay, Kamer Ana! Bak elim de titremiyor eskisi gibi..."

Tabancalı sağ elini uzattı, bir gözünü kırptı, nişan aldı, gerçekten eli hiç titremiyordu. Çok yakından, huğun ardından kurşun sesleri geldi.

Koca Osman:

"Köyün içine girdiler," dedi dışarı fırladı.

Dışarda, karanlıkta, köyün üstünden şahlanmış atlar akıyordu. Bir an at ayaklarının sesi kesiliyor, bir kurşun sağnağı başlıyordu. Geceye ağır, iri taneli bir yağmur düşüyordu.

Koca Osman, "Bizim avluda olmaz," diye düşündü. "Bu itlerden birisini düşürürsem, candarma gelir bizim evi yoklar. Bir çuval inciri bok edersin, Koca Osman, Kocamış Osman. Zaten de öyle bir konukladık ki İnce Memedi, dolaba kilitledik fıkarayı. Bir de candarmaya teslim edelim, olsun bitsin."

Kendi avlusundan çıktı, oğlu Hüsamın avlusuna girdi, burada vurursam o itleri, Hüsamın evini ararlarken, bizimkini de ararlar, diye düşündü, bitişikteki Kürt Keremin avlusuna atladı. Atlılar doludizgin köyün sokaklarından geçiyorlardı.

Koca Osman bir taşın arkasına çöktü, tabancanın namlusunu sokağa çevirdi, bekledi. İçine bir güven gelmişti. "Bir tanesini vurup düşürdüğümde kim bilir İncem, yavrum ne kadar sevinir. Osman Emmisinin kocayınca köpek olmadığını anlar. Her kurt kocayınca köpek olmaz. Yiğit kurdun kocamışı da yiğit kalır. Hele bir geçsinler önümden," diye düşündü. "Gösteririm onlara köyün üstüne at sürmeyi. Gösteririm onlara köyü kurşuna tutmayı..."

Kürt Keremin huğunun üstünden vızıl vızıl kurşunlar geçmeye başladı. At ayaklarının sesleri yaklaştı.

Koca Osman:

"Vay anasını," diye dişlerini sıktı. "Öteki sokaktan geçtiler."

Bir ara at ayaklarının sesleri kesildi, kurşunlar sıkılmadı, köy derin bir sessizliğe gömüldü. Koca Osman kulak verdi dört köşeyi dinledi. Hiçbir yerden en ufak bir ses, bir kıpırtı gelmiyordu. "Hepsi ölmüş arkadaş, bunların hepsinin kanları kurumuş. Yarın sabah bunların hiçbirisini tutamazsın. Köyü bırakır bırakır giderler. Vayvay köyü sarı nergisli, mor yarpuzlu dede yurdum bomboş kalır. Bak kimseden bir ses soluk çıkıyor mu? Ölmüşler arkadaş. Bilseler ki, İncemin köyde olduğunu bilseler, hepsinin kanı şahlanır, ne Ali Safa dinlerler, ne bir şey. Bir bilseler..." Kendi kendine güldü. "Ne oldu bu itlere," dedi. "Güzel giyitlerim de ıslanıyor. Gelseler de işimizi görsek. Bırakıp gittiler mi köyü acaba? Gitmez onlar. Sabaha kadar kalırlar."

Az sonra köyün üstüne bir yaylım ateşi daha açıldı. Atlar kişnedi, doludizgin atlıların karartısı Koca Osmanın önünden süzüldü geçti. Atlılar o kadar çabuk geçtiler ki Koca Osman davranamadı. Elleri, tüm bedeni titriyordu. Gene gelirler diye içinden geçirdi. Düşündüğü de az sonra gerçekleşti. Tam atlıların karartıları önüne gelince, ayağa kalktı, kalkmasıyla dolma tabancasının tetiğine çökmesi bir oldu. Dehşet bir gürültüyü, karanlığı yırtan bir bağırma izledi. Atlıların karartıları bir anda köyü çıktı. Koca Osmanın vurduğu atlının sesi daha bir süre uzaklardan, bataklığın oralardan geldi.

Sevinç içinde eve gelen Koca Osman karşısında giyinmiş kuşanmış, tam donanımlı İnce Memedi buldu. Dürbününü bile boynuna takmıştı.

"Duydun mu İncem?"

"Duydum, eline sağlık."

"Öküzler gibi böğürüyordu. Neresinden vurdum ola?"

Memed:

"Diz kapağından," dedi. "Diz kapağı çok acır, öldürür adamı. Böyle böğürenler diz kapağından, bir de omuzlarından kurşunu yiyenlerdir."

Koca Osman tepeden tırnağa Memedi süzdü süzdü de:

"Ne o oğul," dedi. "Sefere çıkacak gibi giyinmişsin?"

Memed:

"Kusura kalma Emmi," diye özür diledi. "Bu benim huyumdur. Bir yerde kurşun sıkılıyorsa ben giyinik olmalıyım."

Koca Osman soluyarak:

"Yoruldum oğul, kocamışım oğul, bugün bunu iyice anladım. Az daha herifi vuramayacaktım. Az daha... Kim ola şu vurduğum, çok merak ediyorum. Kim dersin Memed?"

"Kimdir ola?" diye kendi kendine sordu Memed. "Belli olur mu kim olduğu? Ali Safa olsaydı ne iyi olurdu."

Ocağın başına varan Koca Osman:

"Ulan, amma da ıslanmışım. Bu giyitler var ya şahinim, ilk olaraktan yağmur yüzü görüyorlar. Yirmi beş yıldır," diye söylendi.

Sonra Memede döndü:

"Ali Safa buralara gelmez şahinim. O böyle yerlere itlerini gönderir. Gene de kimi vurduğumu merak ediyorum."

Giyitlerini soyundu, Kamer Anaya sundu:

"Kamer Ana, nolursun şunları ateşe tut da bir iyice kurusunlar."

Memed:

"Bir daha gelirler mi bu gece?" diye sordu.

"Ne yapacaksın?"

"Hiç!" dedi Memed. "Sordum."

"Bunlar sabaha kadar köyün yöresinde, içinde dışında dolanırlardı ama, ben yapacağımı yaptım. Bu gece bir daha gelmezler. Herifin böğürtüsü daha kesilmedi. Belki bir hafta bağıracak. Sen Kalaycıyı vurduğun yıl var ya, gene böyle, köyü akşamdan sabaha kadar kurşuna tutuyordu Ali Safa... Sen Ka-

laycıyı öldürünce boku yedi Ali Safa... İşte böyle. Yarın gece gene adam gönderir, gene köyü kurşunlatır Safa... Biz direndikçe, o türlü türlü oyunlar icat eder başımıza. Biz direnmedikçe, biz korktukça... Hem direnir, hem korkmazsak yılar Safa... Biz hem direnir, hem de korkarsak... Yarın bir tanesini daha vuracağım."

Çocuk gibi seviniyor, ellerini çırpıyordu:

"Kocamışım ama, karanlıkta ancak karartıları kıpırdıyordu, gene vurdum. Vurdum arkadaş. Yarın birisini daha vuracağım. Öbür gün bir tane daha... Ne kadar gelirlerse, her gün birisini yıkacağım. Tüketinceye kadar onları, bıktırıncaya kadar. Bu seferki diz kapağından olmuş. Ötekileri tam yüreciklerinin üstüne saplayacağım. Değil mi yavrum? Kan kusturdular. Bu köylü tabansız. Yarısı koyup da Dumlukaleye kaçmasaydı köylünün, bütün bunlar başımıza gelmezdi. Boşaltmasalardı köyü... Yobazoğlu da bırakıp gitmeseydi bizi, bütün bunlar başımıza gelmezdi. Gidip Yobazoğlunu getirmeliyim, gidip Dumlu yöresinde sürgün köylüleri bulmalı, onlara bir daha köye dönmeleri için yalvarmalıyım. Olur mu?"

Derin düşüncelere dalmış Memed, olur der gibi başını önüne eğdi.

Koca Osman, şalvarı ocağa tutmuş kurutmakta olan, yüzü uykusuzluktan, kederden uzamış Kamer Anaya:

"Ana," dedi, "ben çok yorgunum. Bana şu tabancamı uzat. Barut kesesini de ver. Azıcık da kuru çaput ver. Ver de aslanımı gene doldurayım. Yarın geceye gene ona iş düşecek."

Koca Osman vura vura tabancayı iyice sıkıladı.

Bir daha ne kurşunlar vızıldadı, ne de at ayağı sesleri geldi. Sabaha kadar Memedle karşı karşıya oturdular. Koca Osman söyledi, Memed dinledi.

12

Koca Osman daha gün ışımadan Seyfalinin evine geldi. Seyfali ocağın başına çökmüş, yanan ateşi bacaklarının arasına almış düşünüyordu. Koca Osmanı görünce ayağa kalktı. Uykusuz olduğu belliydi, sallanıyordu.

"Buyur Osman Ağam," dedi, büyük bir kedere gömülmüş. Sesi kısıktı, utangaçtı. "Gördün ya başımıza gelenleri, gene başladı."

Koca Osman ağız dolusu güldü:

"Daha ne bekliyordun Aliden? Oturup bize hayır dua edeceğini mi? Biz böyle karılar gibi evlere siner de çıt çıkarmazsak, köylünün yarısı korkar da Dumluya, Yüreğir toprağına kaçarsa, Yobazoğlu da bir yıl, iki yıl adamın atına biner zort atarsa, sonra da bir evi yanınca, iki de sopa yiyince başını alır da giderse, işte böyle eder Ali Safa..."

"Otur hele Osman Ağam, şöyle buyur."

Koca Osman ocaklığın öte geçesine, döşeğin üstüne çöktü. Hep mutlu mutlu gülümsüyordu.

"Canını sıkma Muhtar," dedi, piposunu ocaktan aldığı bir közle ateşlerken. "Hiç canını sıkma. Kafdağının gecesine düşen ışık bizim de gecemize yağmıştır. Düşmez kalkmaz bir Allah... Her tepenin başından yepyeni bir gün doğacak. Allah birdir ama, kapısı bin... Kul sıkışmayınca Hızır yetişmez. Hızır babamız da bir ak güvercin donunda gelir. Gamlanma Seyfali, gamlanma, hangi günü gördün akşam olmamış?"

Seyfali güvensiz bir bakış attı Koca Osmanın yüzüne. Koca Osman bu bakışı yakaladı, bu bakışa iyice içerledi. Sözcüklerin üstüne bastıra bastıra:

"Kaç geceyi gördün sabaha varmamış? Yavrum, Muhtarım, cücüğüm, öyle bakma bana," diye olanca sesiyle bağırdı.

Seyfali yumuşak, ürkmüş:

"Senin dilinin altında bir şeyler var Emmi," dedi. "Herkes, bütün köylü, çoluk çocuk meraktan çatlıyor."

Koca Osman yayına basılmış gibi ayağa fırladı:

"Çatlasınlar," diye bağırdı. "Çatlasınlar da patlasınlar. Var ya dilimin altında bir şey, olmaz olur mu? Hızırın elini tuttum, olmaz olur mu? Dün gece bir kurşun patladı, olmaz olur mu? Bir atlı öküz gibi böğürdü, duydun mu? Olmaz olur mu? Baksana şu köye bin yıllık bir mezara benziyor, olmaz olur mu? Söyle ne yapacağız, sen bu köyün Muhtarısın, olmaz olur mu?"

Bu sırada içeriye İmam Ferhat girdi. Uzun boylu, güneş yanığı, sağlıklı, uzun yüzlü, çok uzun kirpikli, otuzunda gösteren birisiydi. Yıllar önce gelmiş Vayvaya yerleşmişti. Yerleşmiş, buradan evlenmişti. İki kızı iki oğlu olmuştu, karısı Eşeden. Nereli olduğunu, nereden geldiğini kimse bilmiyor, hakkında türlü söylentiler dolaşıyordu.

Seyfali Ferhat Hocayı görünce ayağa kalktı:

"Şöyle, şuradan buyur Hocam," dedi.

Koca Osman Hocayı görünce azıcık yumuşadı, yerine oturdu:

"Olmaz olur mu?" dedi son bir kere daha.

Ferhat Hoca yerine otururken: "Osman Ağa, nedir o olmaz olmayan?" diye sordu.

Koca Osman Hocaya baktı:

"Dilimin altındaki," dedi.

Ferhat Hoca:

"Gerçekten," diye yarı hayret, yarı merak içinde konuştu. "Günlerdir sende bir başkalık var. Dilinin altında da bir şeyler olacak."

Koca Osman, oturduğu yerden dikeldi:

"Var," dedi. "Bir gece uyuyordum. Uykumun arasından bir ses duydum. Koca Osman, Koca Osman, diyordu. Fırladım, kapıyı açtım. İçeriye gözleri birer damla ışık olan ak bir güvercin süzüldü. O anda da güvercin donundan sıyrılıp Hızır oldu. Ak sakalları aydınlık. Elimi tuttu. Ne uykudaydım, ne de düşte. Kafdağındaki sıkışmış yolcuların karanlığının üstüne de bir top ışık düştü. Sen buna inanmazsın, sen mucizata inanmazsın, değil mi Hocam?"

"İnanmam," dedi Ferhat Hoca.

"Dilimin altındakine?"

"İnanırım," dedi güvenli bir sesle Ferhat Hoca.

Koca Osman:

"Aaah, Hocam," diye içini çekti. "Bir söyleyebilsem yüreğimdekini! Kaç gündür neredeydin Allahını seversen sen Hoca? Gene kayıplara karıştın. Bu gece burda mıydın?"

"Buradaydım."

"Ne yaptın?"

"Yatağımdan çıkmadım."

Koca Osman artık patlama haline gelmişti. Şu insanlar ne ahmak insanlardı. Anlatıyor anlatıyor, anlamıyorlardı. Koskocaman cin gibi Ferhat Hoca bile anlamıyordu. "Evimde Hızır var," diyordu. "Karanlığın üstüne, umutsuzluğumuzun üstüne bir top ışık düştü," diyordu. "Dilimin altında bir şey var," diyordu da, bir türlü anlamıyorlardı. Daha açık nasıl söylenir ulan bu? Düpedüz bir gece bizim eve İnce Memed geldi, diyemezdi ki! Demeli miydi? Söylemeli de köylüyü güçlendirip yüreklendirmeli miydi? Söylediğinde bir it çıkıp da bir ağaya, ya da Hükümete haber verirse ne olurdu o zaman? Hükümet, ağalar ne kadar askerleri, candarmaları, adamları varsa salmazlar mı? Memedin vurulmuş, çocuk gibi büzülmüş bir topacık ölüsü geliyordu gözlerinin önüne. Kırk kurşunla delik deşik etmişler güzelim bedenini, sıcacık yüreğini... Giyindirip kuşandırıp, donandırıp duvarın dibinde Memedin ölü resmini aldıkları geliyordu gözünün önüne. Ağlayan, yas içinde, boyunları öksüzler gibi bükük köylü kalabalıkları geliyordu gözlerinin önüne. İlle de ağaların, beylerin gülüşleri geliyordu gözlerinin önüne. Memedi bir gözünden bir gözüne güvenmeyeceksin. Ama söylemese de olmaz. Şu Ferhat Hocaya, Kuran üstüne bir yemin ettirip söylemeli mi? Hocaya falan benzemiyor. Yiğit adam, Ferhat Hoca. Çok gün görmüş, çok geçirmiş. Bir kişi bilmeli ki... Aaah, bir kişi bilmeli ki...

Koca Osman ayağa kalktı:

"Azıcık benimle dışarı çık Hoca," dedi. Sesi kararlıydı.

Ferhat Hoca hemen ayağa kalktı, Koca Osmanın koluna girdi, dışarıya sürükledi.

"Hoca, Hoca, Ferhat Hoca," diye inledi. "Köylü köyü bırakıp gidecek. Dayanamayacaklar."

Ferhat Hoca:

"Bana da öyle geliyor. Birkaç ev daha yakıp, birkaç gece daha atlılar kurşun boşaltırlarsa köyün üstüne, kimse kalmaz köyde. Kaçan kaçana... Köylünün gidenleri tabansızlık ettiler. Ne yurt bulmuşlar gittikleri yerde, ne de yuva, sürünüyorlarmış. Burada Ali Safa var da gittikleri yerde Ali Safa yok mu? Her taşın altında bir Ali Safa var, Osman Ağa. Köylü bu Ali Safalara ya direnir, ya da kul olur gider. Allah kulu kul yaratmış, kulu kimseye kul yaratmamış. Diretmeyen insan Allaha karşı insandır. Şu dilinin altındakini söyle bakalım."

Koca Osman karşılık vermedi. Düşünüyordu. Söylemeye can atıyor, böyle bir sırrın kendinde, yalnız kendinde oluşundan da sonsuz bir tat duyuyordu. Uzun uzun yürüdüler, köyü çıktılar. Kars ağaçları ormanına geldiler. Çok ağır yürüyorlardı ama, Koca Osman soluyor, bir ikircik ateşinde yanıyordu. Ferhat Hoca ondaki değişikliği onun yüzünden andan ana okuyordu. Söylemeye karar veriyor, Ferhat Hoca söyleyecek diye bekliyor, bir an sonra da onun yüzünden söyleyemeyeceğini anlıyor, merakı büyüyordu.

En sonunda sabrı tükenen Ferhat Hoca:

"Yorma kendini Koca Osman, sen bu sırrı şimdilik kimseye söylemeyeceksin. Sen bu sırrını kendi gözünden bile esirgiyorsun. Yorma kendini."

Koca Osman:

"Esirgiyorum Hoca," dedi ağlamaklı, sonra durdu uzun uzun Hocanın gözünün içine baktı baktı: "Kurana yemin eder misin kimseye söylememeye Hocam?"

Ferhat Hoca:

"Ederim," dedi.

Koca Osman sustu. Gene gözlerini Hocanın gözlerinin içine dikti, baktı baktı. Koca Osman bir büyülü, bir uyurgezer gibiydi.

Neden sonra:

"Kusuruma kalma, vazgeçtim, söylemeyeceğim. Yalnız şunu bil ki, Hızır bizim köyümüzdedir. Karanlığın üstüne top top ışık yağmıştır. Hem de büyük bir mucizat olmuştur," dedi,

Hocanın gene koluna girdi yürüdüler. Koca Osmanı ikircik terletmiş, bütün bedeni terden su içinde kalmıştı. Köye girip Seyfalinin evine geldiklerinde gün doğuyor, bahar toprağı inceden inceye buğulanıyordu.

Eşikte onları bekleyen Seyfalinin yanında Hüsam, Zeynel, Kamer Ana, daha bir sürü elleri koynunda, bu gece uyumadıkları yüzlerinden belli köylüler bekleşiyorlardı.

Seyfali:

"Şimdi beş altı kişi atlanıp karakola gidip şikayet edeceğiz. Karakoldan sonra da Kaymakama... Kaymakamdan sonra da Valiye tel çekeceğiz... Oradan da Mustafa Kemal Paşaya tel çekeceğiz," dedi.

Koca Osman bu sözlere uzun uzun, karnını tuta tuta, öksüre öksüre bir iyice güldükten sonra:

"Ulan Seyfali, saf olduğunu bilirdim ama, bu kadar saf olduğun da aklımın köşesinden geçmezdi. Ulan Seyfali, ananı belleyen kadı, kime şikayet edeceksin? Ananı belleyen kadı."

Ferhat Hoca ciddileşti:

"Gülme Osman Ağa, anamızı belleyen kadı olsa da, gene kadıyı kadıya şikayet etmeliyiz. Koca bir köy basılıyor, sabaha kadar kurşunluyorlar köyü, evleri yakıyorlar. Biz şikayet edelim de, onlar varsın aldırmasınlar."

"Edelim," dedi Koca Osman gülerek. "Anamızı belleyen kadı ne diyecek bakalım? Ne fetva çıkacak kadıdan?"

Az sonra atlandılar. Önde Koca Osman, onun arkasında Ferhat Hoca, Seyfali, Köy İhtiyar Heyetinden üç kişi, karakolun yolunu tuttular. Karakol köyün dışında, yolun kıyısında yapılmış çok uzun kerpiçten bir toprak damdı. Üstünde yarıya kadar yırtılmış, salkım saçak, solmuş bir bayrak dalgalanıyordu.

Karakolun önünde atlardan indiler, atları yandaki çite bağlayıp düğmelerini iliklediler, büyük kapıdan dama girdiler. Onları kapıda Dursun Onbaşı karşıladı. Muhtar Seyfali boynunu bükerek:

"Çavuşum içerde mi?" diye sordu.

Onbaşı biraz bozuldu, azıcık telaşlandı, hemen o anda karşılık veremeyip düşündü, sonra:

"Çavuşu dün gece vurdular," dedi. "Eşkıyalar vurdular."

Koca Osmanın kaşları kalktı, kaşların altından çıkan gözleri ışıldadı:

"Yarası ağır mı?" diye sordu. "Neresinden yemiş kurşunu?" Sesinde dehşet bir merak vardı.

"Kurşun bir domdom kurşunu. Domuz kurşunu. Dizkapağını parça parça etmiş Çavuşun."

Koca Osman gülerek:

"Dün gece nerede görmüş de eşkıyayı Çavuş, kurşununu yemiş?"

Onbaşı buna iyice şaşırdı. Epeyi bir süre karşılık bulamadı. Sonra:

"Dün gece bir haber geldi, Anavarzaya bir eşkıya çetesi inmiş. Dağlardan, Yüzbaşı Faruğun önünden kaçıp düze inmiş. İşte Çavuşu onlar yaraladılar," dedi, sıkıntılı. Sesi titriyordu.

Koca Osman Ferhat Hocaya bir göz kırptı. Ferhat Hoca:

"Haydi kasabaya, Kaymakama gidelim. Ankaraya da tel çekelim," dedi, öfkeden kapkara olmuştu.

Onbaşı:

"Bir şey mi oldu?" diye sordu. Yüzünde tutamadığı bir alay vardı.

Koca Osman:

"Hiçbir şey olmadı yavrum, ne olacak? Sayenizde rahatız. Azıcık bu gece bizim üstümüze kurşun sıktılar da... Biz de bize kurşun sıkıyorlar sanıyorduk, demek eşkıyayla çarpışıyormuş Çavuş. Sağlıcakla kal."

Koca Osman önde, ötekiler arkada karakoldan çıktılar. Atlara binip kasabanın yolunu tuttular.

Koca Osman yolda:

"Hocam," dedi, Ferhat Hocaya, "azıcık yanıma gelsene."

İki atlı geride kaldılar.

Koca Osman:

"Anladın mı?" diye sordu. "Çavuşun dizkapağını parçalayan, onu öküz gibi böğürten domuz kurşunu nereden çıktı?"

Ferhat Hoca:

"Anladım," dedi. "Eline sağlık."

"Hepimiz dün geceki benim yaptığımı yapsak, tavşan gibi pusacağımıza, bir daha köye uğrar mı Ali Safa dersin? Yoba-

zoğlunun evi yandı, öteki gece Ali Safanın evi de yansaydı buna karşılık, ne olurdu? Bir daha gelebilir miydi üstümüze kimse?"

"Gelemezdi."

"Neden karşı durmuyor da köyü boşaltıp kaçıyoruz? Köyü boşaltmayanlar da her gece yağan kurşunlar altında eli kolu bağlı duruyoruz? Neden ki dersin Hoca?"

Hoca:

"Yılmış adam Allahın makbul kulu değildir," dedi. "Yılmış, korkmuş, ürkmüş insan kadar kötü bir mahluk halketmemiştir yaradan. Dünyada cehennemden hiç çıkmayacak, ebedi yanacak bir yaratık, yılmış adamdır. Allahın en edna kulu korkmuş adamdır, korkmuş adam insanlığın yüz karasıdır. Çok sevindim, Çavuş gitti. Bunu Kaymakama nasıl anlatırız? Nasıl anlatırız ki, köyümüzü basan Çavuştur?"

Koca Osman:

"Hiç anlatamayız. Benim Çavuşu vurduğumu da hiç kimseye söyleyemeyiz. Bu gece gene basacaklar köyü. Yarın gece birisini gene vuracağım."

Ferhat Hoca:

"İyi edersin," dedi.

Koca Osman:

"Hızır bana dedi ki, bu dövüşü kazanmak içi gidenlerin geri gelmesi gerek, dedi. Ben gidenlerin yanına bir kere daha gideceğim, köye geri dönün diyeceğim. Durumlar değişti, diyeceğim."

Ferhat Hoca derinden bir ah çekti:

"Aaaah, aaah! Osman Ağam, aah!" dedi. "Getiremezsin onları. Orada sürünürler, ölürler de bir daha buraya döndüremezsin onları. Hızır bana da onlar köye dönerse iyi olur, dedi. Aah, ah Osman Ağa..."

Kasabaya girdiler, Ali Safa Beyin düşmanı Tilkioğlu Halil Ağayı önlerine alıp Kaymakama çıktılar. Köylerinin basıldığını, sabaha kadar köyün kurşuna tutulduğunu söylediler. Kaymakam bir çare bulacağını söyledi. Arzuhalci Kozanoğlu Fethi Beye bir tel yazdırdılar. Ankaraya çektiler.

Kasaba çalkalanıyordu, Ali Safa Beyin gene Vayvay köyünü adamlarına bastırdığı, bu adamların içinde Remzi Çavuşun da

bulunduğu, seksen yaşındaki Koca Osmanın dolma tabancasıyla karanlıkta Remzi Çavuşu vurup dizini parçaladığı herkesin dilindeydi.

Remzi Çavuş hemen o gün Adanaya Asker Hastanesine götürülmüştü.

Koca Osman önde, ötekiler arkada, çarşıdan geçerlerken dükkancılar, manifatura, bakırcı, ayakkabıcı, demirci esnafı, dışarı uğrayıp Koca Osmanı hayretle seyrettiler. Kadınlar, çocuklar da sokağa uğradılar. Koca Osmanı görmek için. Koca Osman kasabayı çıkıncaya kadar başını kaldırmadı. Üstüne dikilmiş yüzlerce gözün altında küçülüyor, eziliyordu. O gün kasabadan çok utandı.

13

Adem çok kısa boyluydu. Yuvarlak, hiç gülmeyen bir yüzü vardı. Boynu kısa, gözleri üç köşeliydi. İncecik dudakları sıkı sıkıya kapalıydı. Kolları, bacakları, elleri, parmakları, gövdesi, her şeyi kısa küttü. Elinde çok güzel bir Alaman filintası vardı... Yanık bir sarıya çalan saçları diken dikendi, kirpi oku gibi.

Adem bir köşeye, bir evsine oturur, hiç kıpırdamadan, yemek yemeden orada günlerce kalabilirdi.

Ali Safanın yanına altı yıl önce girmişti. Ondan önce tavşan, keklik, turaç, toy, turna avlar, Anavarza ovasının ağalarına, beylerine götürür, bununla geçinirdi. Ovada yıl on iki ay kış demez, yağmur çamur, gece gündüz demez dolaşır dururdu. Görülmedik, tuhaf kuşlar vurduğu olur, bu tuhaf kuşlarını Ali Safaya getirirdi. Cimri bir kişi olan Ali Safa Bey, Ademin kendisine tuhaf kuşlar getirdiğini görünce sevinir, kesenin ağzını açardı. Gene bir gün bu tuhaf kuşlardan birkaçıyla Ali Safa Beyin çiftliğine geldi Adem. Kuşların rengi maviye çalıyor, maviden yeşile değişiyordu. Gagaları, bacakları çok ince, çok uzundu. Ali Safa Bey bu görmediği güzel kuşlara çok sevindi:

"Keşki bunlardan bir tanesi diri olsaydı," dedi.

Gün batıyordu, Adem tüfeğini omuzuna vurdu ve Akçasaza gitti. Sabahleyin de kucağında o uzun bacaklı kuştan bir tanesi vardı. Kuş Ademin kucağında, yuvasındaymış gibi rahat yatıyordu. Başında nakışlar vardı, gözleri de kırmızıydı. Bundan sonra Adem Ali Safa Beyin çiftliğinde kaldı. Ne Adem Ali Safa Beye, ben bu çiftlikte kalmak istiyorum, kalabilir miyim, diye sordu, ne Ali Safa Bey, senin burada kalman gerekiyor, burada kal, dedi. Adem çiftlikte, sanki orada doğmuş büyümüştü, öylece kaldı gitti. Çiftlik konağının arkasındaki iki göz bir huğ

boşalmıştı. Kendi yapmış gibi hemen gitti oturdu. Birkaç ay sonra da yanında bir kadınla çıkageldi. Kadın tıpı tıpına Ademe benziyordu. Öyle kısa, her şeyi öyle güdük. Konuşmayan, iri, akı çok, çakır gözleriyle bakıp duran, düş içindeymiş gibi dolanıp duran bir kadındı. Adem onu çok seviyordu.

Bundan sonra Adem, Beyin birinci güvenilir adamı oldu. Adam korkutmaya, köy basmaya, eşkıyalara ulaklığa, eşkıyalığa, ne kadar zorla yapılacak işi varsa, Bey hepsine Ademi yolluyor, Adem de Beyinin bu güvenini doğruluyor, hangi işi üstüne almışsa, yüzünün akıyla altından kalkıyordu. Az bir sürede avcı Adem Anavarza ovası köylerinin başına bir bela kesildi. Ademin elinden en çok çeken köy de Vayvay köyüydü. Yılmış, usanmışlardı.

Elinde çok güzel bir Alaman filintası vardı, attığını vururdu. Tüfeğini karısı kadar severdi. Sarıya çalan saçları diken dikendi.

Adem çok öfkeliydi. Yağız atın ardından günlerdir koşuyor, ona bir türlü bir kurşun atımı yaklaşamıyordu. Sanki bu atın bin gözü, bin kulağı vardı. En küçük bir kıpırtıyı, karartıyı ta uzaklardan görüyor, en küçük bir çıtırtıyı ta uzaklardan duyuyordu.

Uzun bir süreden beri bu kamış kökünün içine sığınmış, yağız atın yakınlardan geçmesini bekliyordu. Atın ne geldiği vardı, ne gittiği... Ne de göründüğü. Adem alışkındı, sabırlıydı, beş gün, bir hafta, on gün de kımıldamadan burada beklerdi. Ama bu at onu çileden çıkarıyordu.

Ovada atla iki kez karşılaşmış, ikisinde de daha tüfeğini doğrultmadan at, ortadan silinivermişti. Ne olmuştu, nereye gitmişti? Adem kuşkulanıyordu, bu kadar çabuk, göz açıp kapayıncaya kadar ortadan yittiğine, siliniverdiğine göre bu atta bir şeyler vardı. Tuhaf bir attı bu. İnsan gibi de değil... Cin gibi, peri gibi... Büyülü bir şey. İçinden korkmaya başlamıştı.

Gece yarısı bir at ayağı tapırtısı duydu, kamışın kökünden çıktı, çok ötelerden bir at karartısı Topraktepeye yukarı süzülüp gidiyordu. Kamışlığa yeniden girdi, gecelerdir uyumuyordu, başını köke koyar koymaz gitti.

Uyandığında gün doğuyordu. Akçasazın üstünü yarı pus,

yarı bulut gibi bir duman örtmüştü. Anavarza da bu dumanın ardında kalmıştı. Ancak hayal meyal seçiliyordu. Toprağın üstündeki duman gittikçe çoğalıyor, yoğunlaşıyordu. Adem kamışlıktan çıkınca gözlerine inanamadı, at ötede, bir tümseğin üstünde, koyu bir pusun içinde kıpırdamadan duruyor, pusun içinde bir görünüyor, bir yitiyordu. Ademin yüreği hop etti, ilk olaraktan at ona bir kurşun atımı yaklaşmıştı. Hemen o anda tüfeğine davrandı, nişanladı, tetiğe çöktü. Kurşun vızıldadı. Bir an her şey pusun ardında yitti. Adem atın durduğu tümseğe doğru koştu. Az sonra atın debelendiğini görecekti, bunu bekliyordu. Ve atın kellesini kesecek, doğru Ali Safa Beye götürecek, düşmanlarının ömrü, Vayvay köyünün ömrü bu kadar olsun Beyim, diyecekti. Bey de onu memnun edecekti. Tarladan tarla, maldan mal, paradan para verecekti. On beş dönüm isteyecekti Beyden. Vermez miydi, neden vermesin, verirdi. Tümseğe geldi ki ne görsün, at, ta uzaklarda, sel yatağından Anavarza kayalıklarına doğru koşuyordu. Öylesine hızlı koşuyordu ki, sünüyor, karnı yere yapışıyordu. Adem orada durdu kaldı. Bir süre sel yatağından akan atı gözledi, at uçuyordu. Pus da yavaş yavaş kalkıyordu. At Anavarzanın dibinde bir küçücük nokta kalıncaya kadar onu izledi. Sonra at görünmez olunca, oraya, toprağa çöktü. Dişlerini sıktı. Öfkeden çıldırıyordu. Sonra korktu. Bu atta bir şey olmasın, diye düşündü. Bir peri, bir cin, bir iyi kimse at donuna girmesin! Bu kadar yakından bir atı vuramamak! Olacak gibi değil! Bir at bulmalı, hiç değilse yağız at kadar hızlı koşan, onunla kovalamalı, yaklaşınca öldürmeli. Başka türlü bu atı öldürmenin mümkünü yok, diye düşündü. Varıp gitmeli, Beyden iyi koşan bir at istemeli. Ama Beye, bir atı öldüremedim, diye nasıl söylemeli? Başkaca da bir umarı yok.

Ademin tabanı şişmişti. Şalvarının dizden aşağısını karaçalılar yemişti, şalvarın paçaları salkım saçaktı. Ellerini, yüzünü dikenler yırtmıştı. Çiftliğe doğru istemeyerek yürüdü. Konağa geldiğinde Bey daha yenice uyanmış, konağın örtmesinde elini yüzünü, genç bir kızın ibrikle döktüğü suyla yıkıyordu. Adem ötede durdu, dikildi kaldı. Bey onu görsün de, "ne var, ne yok Adem," desin, diye. Bey onu görmedi, Bey onu görmeyince

yürüdü merdivenden yukarı çıktı, merdivenin başında durdu. Bey uzun bir masaya birkaç kişiyle oturmuş kahvaltı ediyordu. Neden sonra merdiven başındaki Ademi gördü:

"Ne o, gel bakalım Adem," diye ona seslendi.

Adem masaya yürüdü. Beyin yüzüne hiç bakamıyordu. Bey onun atı vuramadığını anladı. Yanındakilere döndü:

"Size sözünü ettiğim avcılar başı Adem bu," dedi. "Elinden ne uçan kurtulur, ne de kaçan. Şimdi yüzünden anladım ki avcılar avcısı Adem atı vuramamış. Nasıl oldu bu Adem, anlatsana!"

Adem başını kaldırdı, gözleri dolu doluydu, dokunsan boşanacaktı. Sesi titreyerek:

"Bu atın bin gözü, bin kulağı var," dedi. "Bir tuhaf bir at. Yel olup akıyor, kuş olup uçuyor. Ancak bir kere yaklaşabildim. O da kendisi gelmiş başucuma dikilmişti. Kurşunu salladım. Her şey ortadan silindi. Ben onu vurdum sandım. Bir de baktım, ta uzakta Anavarzaya doğru gidiyor. Ben bu atı anlamadım. Belki de bu bir at değil Bey."

Ali Safa Bey iç geçirdi:

"O bir at Adem, o bir at," dedi. "O bir at ama, insanoğlundan daha akıllı."

"O bir atsa Bey, eğer at donuna girmiş bir peri, bir cin değilse, eğer büyülü değilse ben onu vururum Bey."

Bey ona karşılık vermiyor, masadakilerle birlikte gülüyordu boyuna.

"Yahu bu at seni bitirmiş Adem," dedi sonunda. "Bu ne hal?"

Adem:

"Bitirdi," dedi. "Bu at peri..."

"Yok Adem yok," diye sözünü kesti Bey.

"Kurşun tutmuyor Bey."

"Çok hızlı bir at. Bu kadar hızlı atları kolay kolay kurşun tutmaz Adem."

Adem başını yeniden yere eğdi:

"Bana bir at ver de Bey, onunla kovalayayım bu atı. Belki yakalarım."

"Git tavlaya da beğendiğin atı al. Ama umudum yok Adem, atla yakalayamazsın bu atı. Gene de sen bilirsin."

Adem oradan süklüm püklüm ayrıldı, evine geldi. Beyin yumuşaklığı onu bitirmişti. Azıcık da alay vardı Beyin sesinde. Atla da yakalanmaz mıydı şu domuz? At değil peri. Peri olmasa... Bu Bey de ne periye, ne cine inanır. Büyülü değilse bu at, büyülü...

Tavlada iki kır at var, ona binmeli, onunla kovalamalı yağızı. Allah kahretsin yağızı.

Ata karşı içinde bir korku... Belki ömründe vurmak isteyip de ilk vuramadığı yaratık bu attı. O gece sabaha kadar uyuyamadı. Karısı da zaten kendisine hiçbir şey sormazdı. Konuşmadılar.

14

Ferhat Hocanın kara, kıvırcık sakalları titredi. Yalım karası gözlerinden derin bir keder geçti. Uzun, güneş yanığı, güzel yüzü biraz daha uzadı, seyirdi. Koca Osmanın da kırış kırış yüzü acı içindeydi.

Yobazoğlu Hasan Narlıkışla köyünün en ucunda terk edilmiş, çitleri bel verip, çatısındaki sazları dökülmüş delik deşik bir huğa sığınmıştı. İçerde bir çam bardak, bir tek yatak, üç dört sahan, bir tek tencereden başka hiçbir şey yoktu. Üç çocuğunun üçü de hastalanmıştı. Huğun köşesinde bir hasırın üstüne uzanmışlar inleyip duruyorlardı. Yobazoğlu da zayıflamış, ufalmış, eriyip bitmişti. Ellerindeki, yüzündeki yaralar daha işleyip duruyordu. Yobazoğlu gene de gülüyor, sanki hiçbir şey olmamış duygusunu uyandırmaya çalışıyordu. Karısıyla bir yas gibi dolanıyordu evin içinde. Bu yıkık eve alışamamış, yanan evini, o yangın gününü bir türlü unutamamıştı.

Koca Osman, boğazı düğümlenerek, titrek sesiyle:

"Ferhat Hocayla sana geldik ki, yavrum Hasan, bu gurbet ellerde daha fazla sersebil olmayasın. Şu oturduğun eve bak! Gerin geçimin de yok herhalde. Ne demeye geldin buraya? Köylü sana ne yaptı? Burada acından da ölürsün. İnsan ölürse de kalırsa da emmisinin dayısının içinde ölüp kalmalı. Seni götürmeye geldik. Şuradan bir araba tutalım da bindirelim çoluk çocuğu, varıp gidelim köyümüze."

Hasan başını yere dikmiş Ferhat Hocaya da, Koca Osmana da hiç bakmıyordu. Ne düşündüğünü de hiç belli etmiyordu. Yüzünde de hiçbir değişiklik olmuyordu.

Koca Osmandan sonra Ferhat Hoca konuştu: "Seni köye götürelim Hasan," diye bitirdi sözünü.

Hasan başını kaldırdığında yüzü tanınmayacak gibi olmuştu. Gözleri dolu doluydu. Çaresiz kalmış bir çocuğa benziyordu.

"Ben o köye gidemem," dedi.

Koca Osman:

"Gidersin," diye bağırdı. "Hem de eşşekler gibi."

Ferhat Hoca:

"Gidersin ki ya mecburi," diye Koca Osmanı destekledi.

"Gidemem," dedi Hasan, bir çocuk çaresizliğinde ellerini koynuna sokarak.

"Çavuştan korkma," dedi Koca Osman. "Çavuşu bizim köyde vurdular. Hem de başparmağım kalınlığında bir domuz kurşunuyla. Hem de iki yüz elli yıllık bir dolma tabancadan çıkan kurşunla. Bizim köyü gece basmaya gelen çavuşu işte böyle vurup dizkapağını parça parça eyleyerekten öküz gibi böğürttüler. Şimdi Adanada hastanede ağzı yukarı yatıp öküz gibi böğürüyor. Neden ki dersen Hasan kardaş, yalnız dizkapakları domuz kurşunuyla parçalananlar böyle bağırırlar. Mustafa Kemal Paşaya da tel çektik ki, çok güzel bir tel. İşte Allahın güzel adamı Ferhat Hoca. Dinine imanına söyle Ferhat Hoca, tel nasıldı? Ne yazmıştı arzuhalci Kozanoğlu Fethi Bey, dinine imanına söyle, Fethi Bey çok okumuş bir adam değil mi? Bir yumuşak, iyice bir adam ama, yazısı taşa geçmez mi? Fethi Bey bir yumuşak adam ama Kozanoğlu değil mi? Göl yerinden eksik olmayan şu Fethi Bey değil mi? Ne yazdı Mustafa Kemal Paşaya, söyle Hocam, söyle de bilsin Hasan. Sen bu vatanı böyle mi kurtardın? Candarmalar, çavuşlar, hem de derebeylerin kalıntıları her gece köyümüzü basıp kurşunlasınlar, ırzımızı, namusumuzu payimal etsinler diye mi kurtardın? Ne yazdı ne, kim yazdı kim? Kozanoğlu Fethi Bey yazdı ki, Hükümetin ağaların arkasına geçip köyleri kurşunlamaları ayıptır. Onun için bir çare bulmak gerektir. Ne yazdı ne, kim yazdı kim? Kozanoğlu Fethi Bey! Dön köye Hasan. Sen bir Kürt oğlusun. Baban da yiğitti. Hem de Kızılbaş oğlusun sen. Kızılbaşlar korkmazlar. Yüce dağların kartallarına benzerler. Türkü söylerler ki, çok yanık. Elalemin parmakları ağızlarında kalır, Kızılbaş türkülerini dinlerken..."

Koca Osman konuştu, sesi çıkmayıncaya kadar, dişsiz ağ-

zından tükrükler saça saça söyledi. Sonra Kafdağı hikayesini, karanlığı, karanlık duvarına gelip kafalarını vurmuş, umutsuz yolcuları, sonra karanlığın üstüne bir kılıç gibi inen ışığı anlattı.

"Ne diyorsun Hasan?" diye sordu. Terlemişti, göğsünü açtı, ak, uzun kılları ıslak ıslak sıvazladı. Parmakları ekşi ter koktu.

Sözünü:

"Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, bir gün olur bize bakmaz mı dersin?" diye sürdürdü. "Haa, ne diyorsun Hoca?"

Sonra sözü onun ağzından Ferhat Hoca aldı:

"Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, hiçbir zaman iyi kullarını darda koymaz. Seni köye çağırıyorsak, elbet bizim de bir bildiğimiz var. Koca Osman ne dedi? Kafdağında yolunu yitirmiş, gelmiş de bir karanlık duvarına başını vurmuş, umutsuzluk duvarı önünde yığılışıp kalmışlar. Gidecekleri yer yok. İşte durum böyle bir merkezde iken kılıç kesmez, soluk aldırmaz karanlık duvarının üstüne bir top ışık düşmez mi? Bu yaşa gelmiş Koca Osman Ağa, bu ışığın ne ışık olduğunu biliyor, hem de bu ışığa inanmış. Bir de yolcular var, Yobazoğlu. Çölde susuz kalmış üç kişi bir seferinde... Susuzluktan ölecekler. Güneş de hiç batmıyor. Üç kişi dilleri bir karış dışarda dolanıp duruyorlar. Dolandıkları yerin ortasında bir kuyu var ki, yeşillikler içinde... Suyu da kar. Göremiyorlar kuyuyu. Kuyu bir yana gidiyor, onlar başka bir yöne. Sonra bir ak kuş görüyorlar havada. Yolculardan birisi Koca Osman Ağa gibi gün görmüş, her şeyi bilen bir kişi. Kuşun uçtuğu yere yürüyelim, diyor. Yürüyorlar. Kuş doğru suya gidiyor. Kanatlarını sallayışına bakın kuşun. O da susuzluktan yanıyor. Kuşun izine düşmüşler, varmışlar bakmışlar ki, yeşillikler içinde bir su kuyusu... İçmişler ve de ölümden kurtulmuşlar. İşte Koca Osman ak kuşu görendir. Sana gelmiş diyor ki, ak kuş suya gidiyor. Sen ne diyorsun Hasan? Köye dönüyor musun, dönmüyor musun?"

Koca Osman:

"Bu ak kuş meselini iyi buldun Hocam," dedi sevinip gülerek. "Bundan münasibi bulunmazdı. İşte ak kuş havalanmış. Bak Yobazoğlu Hasanım, bak Kızılbaşım, ak kuş, suyun abıhayat akan kaynağına uçuyor. Dön köye."

Daha çok konuştular, çok meseller anlattılar. Yobazoğlunun gözü iyice yılmıştı, köye döndüremediler. Yobazoğlunun yıkık huğundan çok üzgün ayrıldılar.

Yolda atlarını yan yana sürüp, bir süre hiç konuşmadılar. Anavarzaya aşağı Dumlukaleye doğru gidiyorlardı.

Ferhat Hoca:

"Gelmezler," diyordu. "Gelmeyecekler. Canlarından korkuyorlar. Can korkusu girdi mi bir insanın derisinin altına, o adamdan hayır bekleme Osman Ağa."

Yol boyunca Ferhat Hoca konuştu söyledi, Osman Ağa sustu.

O geceyi Hacılar köyünde geçirdiler. Ferhat Hoca hep konuşuyor, Koca Osman susuyordu.

Gün ışırken Dumlukaleye doğru yola çıktılar. Ferhat Hoca Hacıları çıkar çıkmaz sordu:

"Bir şey mi var, ne susuyorsun hep Osman Ağa?"

"Susuyorum, hem de düşünüyorum ki, sen bendeki ak kuşu ne bildin?"

"Sen söyledin Osman Ağa."

"Nerden gördün?"

"Görmedim Osman Ağa. Sen umutlusun, ben de umutluyum. Demek bir bildiğin var."

"Var Hocam. Hem de nasıl bir bildiğim var!"

İçi içini yiyor, aah, bir söyleyebilsem diye yüreği alıp alıp veriyor, kıvranıyordu. Yüzü bir kırışıyor, açılıyor, seviniyor, üzgünleşiyordu.

Sonunda:

"Bir ak kuş ki, ne ak kuş Ferhat Hoca! Görmelere seza. Bir ak kuş ki, aaaah Ferhat Hoca! Bir ak kuş ki, ak bir şahin Ferhat Hoca!" dedi.

Sonra da pişman oldu. Ak şahini düşünürse Ferhat Hoca, ak kuşun kim olduğunu bilebilirdi.

Ferhat Hoca:

"Görmelere seza," diye dalgın onun sözlerini yineledi.

Ertesi gün Sarıçama vardılar. Köylüler kepir taşlı bir kesmeliğe yerleşmişler, kırık dökük birkaç huğ, birkaç küçük toprak dam yapmışlardı kendilerine. Bir bölüğü eski kıl çadırlarda, bir bölüğü derme çatma alaçıklarda oturuyorlardı. Köylüler

onları çok iyi karşıladılar. Üstleri başları dökülüyordu. Hepsi zayıflamış, bir deri bir kemik kalmıştı. Çocukların hemen hepsi sıtmalıydı.

Koca Osman eski köylülerini bu halde görünce çok duygulandı, gözyaşlarını tutamadı. Ferhat Hoca da bozuldu.

Azıcık kendine gelen Koca Osman tepeden inme girdi söze:

"Sizin bu kötü halinizi duyup ve de yüreğim ağzıma gelip, yanıma da Ferhat Hocamızı alıp, Allahın bu güzel adamıyla bir olaraktan sizi almaya, alıp da köyümüze götürmeye geldim."

Bir süre kimseden çıt çıkmadı. Sonra Abdurrahman konuştu:

"Evimiz yanmadı mı ki evimize gidelim? Tarlalarımız sürülmedi mi ki, kızlarımız kaçırılmadı mı ki, hayvanlarımız kesilmedi mi ki, insanlarımız öldürülmedi mi ki... O köyde oturulacak hal mi kaldı ki köyümüze bizi alıp götüreceksin Koca Osman? Ali Safa mı öldü, yoksa bize kardaş mı dedi? Hükümet bizden yana mı geçti, İnce Memed mi çıktı ortaya yeniden? Ne değişti de köye götüreceksin bizi?"

Koca Osman İnce Memed sözünü duyunca sevindi, umuda düştü ama, aaah, söyleyemezdi ki, aaah!.. Ferhat Hocayla göz göze geldiler bu an, anlamlı bakıştılar. Koca Osmanın gene içi kaynadı, söylesem mi?

Sözü aldı, uzun uzun konuştu. Yalvardı, tehdit etti, gürledi, öğüt verdi, okşadı, karanlık duvarını delen ışığı anlattı, döndürüp çevirip birkaç kere ayrı ayrı söyledi. Sonra ak kuşu da ballandıra ballandıra söyledi. Başka meseller bulup hepsini de söyledi.

Sonra sözü Ferhat Hoca aldı, o da söyledi. Çavuşun köyde vurulduğunu, bir daha artık karakola gelemeyeceğini söyledi. Daha bir sürü meseller çıkardı ortaya. Ferhat Hocanın mevlut okumaya alışmış sesi çok dokunaklıydı. Hocayı dinleyenlerin gözleri doluyordu. Hoca güzel sesiyle Kurandan Arapça ayetler okuyor, sonra açıklıyordu. Ayetler köylülerin topraklarına geri dönmesi düşüncesini destekliyordu.

Akşama kadar uğraştılar, köylülerin aklını Vayvaya dönmeye çelemediler. Akşamüstü Koca Osman yemeklerini kabul etmeyip:

"Lanet olsun sizin gibi insanlara," diye bağırıp ayağa fırladı.

Öfkesinden zangır zangır titriyordu. Yüzü kağıt gibi olmuştu. Ferhat Hoca onu yatıştırmaya çalışıyor, düşüp ölüverecek diye korkuyordu. Koca Osmanı azıcık yatıştırdıktan sonra atına bindirdi, kendisi de bindi. Bu kadar öfkeye şaşırıp kalmış köylülere doğru atını sürdü, ağır, tok, durgun bir sesle sözcükleri tane tane söyleyerek:

"Siz Allahın lanetine zaten uğramışsınız. Size diyorum ki, Allahın belasına da uğrayacaksınız. Varın geberin şu ot bitmez kepir taşın içinde. Geberinceye kadar. Yıktınız Vayvayı."

Köylüler hiçbir söze varamadılar. Yerlerinden kıpırdayamadılar bile. Gün kavuşuncaya kadar orada öyle dikildiler.

Ay daha doğmamıştı, karanlıkta at sürüyorlardı. Gece yarısına kadar konuşmadan yan yana gittiler.

Koca Osmanın aklından Ferhat Hocanın İnce Memedi bilip bilmediği hiç çıkmıyordu. Bir, bilmeyen adam bu kadar mutlu olabilir mi, diye düşünüyor, az sonra, ne bilsin Ferhat Hoca, aslında yiğit adamdır, diye tam tersini aklından geçiriyordu. Sonra da, söylesem, Ferhat Hoca da Memedi görse, onunla konuşsa, diyordu. Ne icap eder ki... Ferhat Hoca hayınlık etmez, diye güvenini tazeliyor, sonra da insanoğlu çiğ süt emmiştir, güven olmaz, diye vazgeçiyordu. Dilinin ucuna ucuna geliyor, İnce Memed, diyecek oluyor, hemen vazgeçiyordu.

En sonunda dayanamadı:

"İnce Memed..." dedi durdu.

Ferhat Hoca:

"Ne olmuş İnce Memede?" diye sözün üstüne atıldı.

Koca Osman bir süre bocaladıktan sonra:

"Ferhat Hoca..." dedi, gene sustu.

Neden sonra:

"Ferhat Hoca," dedi... Bu Ferhat Hoca nereden gelmişti? Kimdi, kimin nesiydi? Vayvaydan evlenmiş, bir akraba kızını almıştı ama, kimdi? Güvenilir miydi? Bir gözden bir göze güvenmek var mı?

"Ferhat Hoca!"

"Buyur Osman Ağa."

"Ferhat Hoca, İnce Memed şimdi sağ olsaydı..."

"İnce Memed ölmüş mü dersin, Osman Ağa?"

"Hani sözün gelişi. İnce Memed eskisi gibi dağda olsaydı, bize yardımı dokunur muydu dersin?"

Ferhat Hoca büyük bir imanla:

"O yiğit, iyi, temiz bir uşaktı, dokunurdu," dedi.

Koca Osman:

"Keşki şu sıralar dağda olsaydı, ya da sağ olsa da yanımızda olsaydı, o karanlığa düşen bir top ışık gibi ışık olur muydu Ferhat Hoca?"

Ferhat Hoca:

"Olurdu," dedi.

"Ak kuş?"

"Böyle adamlar hep ak kuştur," dedi Ferhat Hoca. "Bunların işi hep ak kuş olmaktır. Kalaycıyı nasıl öldürdü, öldürdü de çarkına okuduydu Ali Safanın, öyle değil mi?"

Koca Osman:

"Keşki gene ortaya çıksa," dedi. "Çıksa da bu Ali Safanın canına bir daha okusa ki, muhkem. Belini doğrultamasa Ali Safa..."

15

Evi Seyran Kıza vermişler. Seyran Kızın başına gelenler, düşman başına gelmesin. Ev nasıl bir evdi kim bilir? Çıkıp görmeyi çok istiyordu Memed. Tarla nasıl bir tarlaydı, neredeydi? Onu da Ali Safa almıştı. Ali Safa nasıl bir adamdı? Ne istiyordu, bu kadar tarlayı ne yapacaktı? Padişahlık mı kuracaktı Anavarza ovasında? Koca Osman ne diyordu, şu Anavarza kayalıklarının tepesinde Ermeni krallarının kalesi var, diyordu. Bütün Çukurova o zamanlar Ermeni kralının buyruğundaymış. Ali Safa Bey öyle mi yapmak istiyor acaba?

İnsafsız, zalim, insanlığa yaraşmaz işler yapıyor Ali Safa. Hükümet de arkasında. Koca Osman, onu dizinin dibine oturtmuş, üç gün üç gece Çukurovadaki ağaları, beyleri anlatmıştı. Memed zaten artık bunları iyi biliyordu, ama Koca Osman daha iyi anlatmıştı. Şimdi her şeyi apaçık görüyor, her şeyi çok iyi biliyordu. Gittikçe de kızgınlığı artıyordu şu ağalara karşı. Bunların her birisi Abdi Ağadan daha beterdi. Hele şu Ali Safa Bey... Adını andıkça ürperiyordu. Hepsi de toptan kendisine düşmandı. Çukurovada Abdi Ağayı kanadının altına alan Ali Safa Beydi. Bunlar, bu ağalar beyler, biribirlerine ne kadar düşmansalar, o kadar dosttular. Abdi Ağanın ölümü onları deli etmişti. Bu yüzden çeteler kurmuşlar, koca Toros dağlarını delik delik köy köy aratmışlardı. Eğer kaçıp kurtulmasaydı, mümkünü yok öldüreceklerdi. Dağlarda ayağa kalkmış binlerce köylü, yüzlerce candarma, Koca Memedi, Hacı Duranı, Çete Durmuşu aramıyorlardı. Aradıkları, bulamayınca da deli divane oldukları, kendisiydi. Nereye gitse bulacaklar, öldüreceklerdi. Öldürülen Abdi Ağa değil, kendileriydi. Abdi Ağanın kişiliğinde öldürülen ağalardı. Bundan dolayı hiçbir zaman kendisini bağışlamayacaklardı.

Şu Ali Safa Bey bu köylüye bu kadar zulmetmişti de bir tanesi çıkıp da ağzına bir kurşun neden sıkmamıştı? Herkes yılgındı. Çukurovanın köylüsünün çoğu bugünlerde, yarı yarıya zulümden göç etmişti. Ovada bir yer bulmak için dolanıp duruyorlardı. Vayvay köyü de yarı yarıya boşalmıştı. Ali Safadan o kadar gözleri yılmış ki, bir sabah gözünü açıp bakmışsın ki köyde kimse kalmamış, göç edip gitmişler. Yılgın köylünün gözü kaçmakta. Koca Osman yılgın köylüyü nasıl tutacak, bir türlü bilemiyor, çırpınıp duruyor. Koca Osman bir Akmezar köyü, Akmezar köyünde bir İdris Ağa anlatıyor ki, İdris Ağanın haline yürekler dayanmaz. İdris Ağayı pençesine alıp kıvrandıran Bey, Mustafa Kemal Paşanın yakın arkadaşı Arif Saim Bey. Otomobili de varmış. Çukurovanın tozlu yollarında hep otomobille geziyormuş Arif Saim Bey. Memed hiç otomobil görmemişti. Görmeye can atıyordu. Koca Çukurda bir tek kişinin altında otomobil varmış, o da Arif Saim Beyin. Köylüler, ağalar Arif Saim Beyden çok korkuyorlar. Ondan Ali Safanın da ödü patlıyormuş.

Memed karanlık huğun içinde köşeye oturmuş, tüfeği kucağında, kırık dökük bunları düşünüyordu. Kapalı tahta pencerenin yarığından içeriye uzun bir ışık yolu iniyor, huğun toprak tabanında bitiyordu. Işık yolunun içinde binlerce parlak toz parçacıkları kaynaşıyordu. Memed birkaç kez sağ elini ışık yoluna tuttu. Işık içindeki eli büyüdü, güçlendi. Bir tuhaf bir duygu içindeydi Memed. Köylülerin yılgınlığı, umutsuzluğu yavaş yavaş onu da içine alıyordu. O da köylüler gibi karanlık duvarına gelip başını vurmak üzereydi.

Ferhat Hocayı görmüştü kapı aralığından iki kez. Hiç Hocaya benzemiyordu. Kıvırcık abanoz sakalı, iri yalım karası gibi gözleri, kıvırcık saçları, kartal burnuyla güvenilir bir adama benziyordu. Koca Osmanın dediğine göre bir Ramazan günü yorgun, sırtında torbası, torbasının içinde kitapları, çamaşırları, Anavarza yönünden gelip köye girmiş, hemen o akşam boş bir evi cami yapmış, köylüyü teravih namazına sokmuş, imam durmuştu. O gün bugündür köyün hocasıydı. Dinden hemen hiç konuşmaz, namazını kıldırır işine gücüne bakardı. Vayvaydan bir kızla evlenmişti. Evlendiği kızın biraz da tarlası vardı. İmamlık ücreti almaz, tarlayı eker biçerdi.

Köylü önceleri ondan ürkmüş, çekinmiş, sonra yavaş yavaş alışmış, onu da köylüden saymıştı. Ama daha Ferhat Hocanın büyüsü üstündeydi. Ona herkes daha bir büyülü kimseye bakar gibi bakıyordu. Koca Osman hem ona güveniyor, onu seviyor, hem de ondan çekiniyor, ondan ürküyordu. Çukurovanın ağaları da Vayvaya böyle bir hocanın geldiğini duymuşlar, önceleri onunla epeyce ilgilenmiş, sonra onlar da alışmışlar, zararsız bir kimse olduğunu öğrenmişler, unutmuş gitmişlerdi. Yalnız Ferhat Hocanın yakışıklılığı günden güne bütün Çukurovaya yayılmış, kadınların diline düşmüştü. Uzak köylerden, Adanadan, Kozandan, Tarsustan, hatta Mersinden, İskenderundan muska yazdırmak bahanesiyle genç kızlar, kadınlar onu görmeye geliyordu. Ferhat Hoca yazdığı muskaların karşılığında da para almıyordu. Ve ünü gittikçe bütün Çukurovaya yayılıyordu.

Memed binbir karışık duygu içindeydi. Karanlık huğun içinde durmadan, durmadan her şeyi düşünüyordu.

Acaba bu köy kendisine mezar mı olacaktı? Vurulursa, neresinden vurulacaktı? Ölümü nasıl olacaktı? Ölüm gelirken nasıl gelecekti, bir karanlık mıydı ölüm, nasıl bir karanlıktı? Uyku gibi mi? Çok mu sızlardı ölüm yarası?

Bazı bazı ölürcesine korkuyor, ölümü, boşluğu ta yüreğinin başında duyuyor, titriyor, bedeni tepeden tırnağa bir ölümle ürperiyordu. Kendi kendini çoktan ölüme mahkum etmişti ama, ölümün nasıl geleceğini bir türlü kestiremiyor, dehşet de merak ediyordu.

Yakalanmayacak, candarmanın eline geçmeyecek, hapisaneye girmeyecek, yargıç önüne çıkmayacaktı. Candarmayı, mahpusaneyi, yargıcı ona Hatçe anlatmıştı. Hatçe onları anlatırken, "Ölüme bin kere kurban olayım Memed," diyordu.

Memed bazı bazı bir öfkenin hışmıyla silkiniyor, "Dövüşerek öleceğim," diye bağırıyordu. İçinde onulmaz bir öç alma duygusu vardı. Bunu Abdi Ağa bitirememişti. Bu öç duygusunu bir yere yerleştiremiyordu. Karakoldaki Çavuşa yönelmişti öfkesi, Yobazoğluna dayak atan Çavuşa... Hükümete, Ali Safaya, Arif Saim Beye... Öcü kişilerden kişilere gidip geliyordu.

Memed bazan görmediği, bilmediği Ali Safayla dövüşüyor,

onu öldürüyor, kellesini getirip Vayvay köyünün içine atıyor, çekip gidiyordu dağlara. Koca Osman ona, şahinim bizi kurtardın, köylüye can verdin, diye ağlayarak sarılıyordu. Akmezar köylüleri de düğün bayram ediyorlardı Arif Saim Beyin ölümünden sonra. Memed bunları düşünürken kurşun sıkıyor, öldürüyor, kelleler kesiyor, kan ter içinde kalıyordu.

Sonra birden umutsuzluk duvarına başını vuruyordu. Koca Osmanın artık burasına kadar gelmişti. Köye geldi geleli lisanı hal ile anlatmadığı kimse kalmamıştı köye geldiğini, evinde olduğunu. Bir gün de patlayıverecek, herkese bağıra bağıra büyük sırrını söyleyecekti. Söyleyince ne olacaktı, ağalar, beyler, hükümet duyacak, olan olacaktı. Epeydir buradaydı. Uzun kalmıştı. Gene de Koca Osman yiğit çıkmış, herkese geldiğini söylemeye can attığı halde, hiç kimse duymamış, öğrenememişti. Artık burada durmamalıydı.

Oturduğu yerden kalktı, kapıya geldi, kapının yarığından dışarıyı seyretti. Bir kurk tavuk, arkasından on beş, yirmi tane civciviyle avludaki tozların içinde yumak yumak sarı yuvarlanıyordu. Avlunun ardındaki yoldan kısa boylu, geniş kalçalı, kırk belikli saçları bütün kuluncuna yayılmış genç bir kız geçti. Bir köpek, kuyruğunu patancının arasına kıstırmış, büzülmüş, duvarın dibine sinmeye çalışıyordu. Köroğlu geldi Memedin aklına. Köroğlundan sonra anasını, Hatçeyi düşündü. Hürü Ana ne yiğit bir kadındı. Şu Çukurovadaki her köyde bir Hürü Ana olmuş olsaydı Ali Safa da, Arif Saim Bey de görürdü gününü. Sonra yaşlı iyi yürekli Durmuş Ali... Sonra Topal Ali. Becerikli, iyi dost Topal Ali... Recep Çavuş, Cabbar... Cabbar eşkıyalık günlerini unutmuş, köye yerleşmiş, büyük bir tarla da mısır ekmiş. Evlenmiş, iki de çocuğu olmuş.

Hatçe, anası, Abdi Ağa, dağlar, mağara, Kalaycı, hepsi kafasının içinde kopuk kopuk, aydınlık, belli belirsiz, karanlık, biribirine karışmış, acı, tatlı, büyülü, taş gibi sert bir düş dünyası... Kafasında dönüp duruyor. Bir seviniyor, bir derin kedere gömülüyor. Kapıda bir akasya ağacı yoğun, sıcak kokusunu yayıyor. Binlerce arı çokuşmuş, dolaşıyor akasya çiçeklerinin üstünde, yöresinde. Ağır, sıcak, yoğun kokudan sarhoş.

Ulu çınar ağacı geldi gözlerinin önüne. Bir büyük yelde akıyordu yaprakları. Gürlüyordu. Mor kayanın ortasında kıpkırmızı keditaşağı çiçekleri bitmişti. Bir ocak, bir büyük top. İki kolunla kucaklayamazsın. Yalım gibi, keskin bir kırmızılık oturmuştu mor kayaların ortasına. Çok uzaklardan gözüküyordu. Keskin bir kırmızı geldi gözlerinin önüne, yandı, durdu. Köy, en küçük taşı, suyu, damları, küçük çocukları, çiçekleri, arıları, dağları, kayaları, insanları, kuşlarıyla gözlerinin önündeydi. Burnuna tütüyordu. İçinde dayanılmaz bir istek duydu. Nasıl olsa bugünlerde öldürüleceğim, diye düşündü. Şu köyü dünya gözüyle bir daha göreyim.

Dağları candarmalar, köylüler tutmuştu. Karınca gibi talamışlardı tekmil Torosu. Delik delik, mağara mağara eşkıya arıyorlardı. Köyden birisi çıkıp da söylemez miydi? Burada da söyler, diye düşündü. Her yerde söyler. Eşkıyayı uçan kuş söyler, yatan taş söyler. Eşkıyanın sonu erinde gecinde kurşundur. Ama iyi, tatlı, insanca, namuslu bir ölüm olmalı gelen, gelecekse...

"Koca Osman Ağa gelsin de iznini alıp bu gece yollara düşelim."

Kendi kendine böylece söylenir, düşünür dururken Kamer Ana eve doğru koşarcasına geldi. Anahtarı sokup iki çevirişte kapıyı açtı. Kapının yanındaki Memedi gördü:

"Ne o yavru?" dedi. "Ne yapıyordun burada?"

Memed:

"Dışarıyı seyrediyordum Ana," dedi. "Canım sıkıldı da..."

Kamer Ana ona doğru uzandı, eğildi, usulca:

"Köylü biliyor," dedi. "Bizim evde bir şeyler olduğunu sezinliyorlar ama, senin evde olduğun akıllarına gelmiyor. Herkesin gözü bizim evde. Aaah, o çocuk Osman yok mu, netti eyledi de herkesin gözünü bizim evin üstüne çekti. Bizim çocukların hepsi beni bir sıkıştırdılar, bir sıkıştırdılar, söyle evde ne var, babamızın dilinin altındaki nedir, dediler. Ben de onları yatıştırdım ama inanmadılar. Bence evi ararlar bugün. Ya da evi göz altında tutarlar, beklerler evi. Sen yüklükten çıkma Osman gelene kadar, olur mu?"

Memed.

"Olur," dedi ama, yüreğine de bir korku düştü. Şu Çukurovanın düzünde candarmayla çatışırsa ne yapardı? Sonu ölümden başka bir şey değildi. Geceyi bekleyip, sonra sıvışmaktan başka çare yoktu. Geceye ne kadar zaman vardı? Kapının tahta yarığından güne baktı, gün yıkılmış gitmişti. Az kaldı diye sevindi. Gidecekti ama üzülüyordu. Kendisini bu kadar candan seven bir insana sağlıcakla kal diyemeden, helallaşmadan nasıl giderdi? Koca Osman onu anası kadar, Hatçe kadar seviyordu.

16

Ali Safa Bey öfke içinde konağın sofasında gidip geliyor, söyleniyor, homurdanıyor:

"Attığın taş dediğin kuşu vurmuyor," diye hayıflanıyordu. "Daha ne kadar sürecek bu savaş! Topraklar bomboş duruyor. Şu işe yaramaz köylüler ne toprağa kendileri bir şey yapıyorlar, ne de bizi bırakıyorlar."

Zeynel sofanın ucundaki kerevette büzülmüş oturuyor, Ali Safa Beyin öfkesinin iniş çıkışlarına göre değişiyordu. Üzülüyor, seviniyor, umutsuzlanıyordu. Ali Safa Bey gelip karşısında dikilip duruncaya kadar bu böylece sürdü gitti.

Ali Safa Bey alaycı, tepeden:

"Hani," diye gürledi, "hani Zeynel? Hani, Vayvay köyü bu bahar göç edip gidecekti? Ne de bilirmişsin, ne de anlarmışsın! Hani, hiçbir şey olduğu yok. Ne olmuş, biliyor musun Zeynel, ne olmuş? Koca Osmanla Ferhat Hoca önce Yobazoğluna gitmişler, Vayvaya geri getirmek için, sonra da Sarıçama... Yalvarmışlar yakarmışlar, onları köye getirememişler. Sen diyordun ki, bu bahara kimse kalmaz köyde. Ne oldu Zeynel?"

"Vallahi bilmem Beyim. Bilmem ki ne oldu? Düşünüyorum, araştırıyorum, bir türlü bulamıyorum. Yobazın evi yandıktan sonra, köyün üstüne her gece böyle yağmur gibi kurşun yağdıktan sonra köylüler köyde kalamayacaklardı ama, ne oldu? Anlamadım Beyim. Önce Koca Osman dikildi köyün ortasına. Sonra Ferhat Hoca... Her şey birden değişti. Yılmış bitmiş köylü cana geldi. Vallahi bilmem Beyim, bir şey oldu ama, ne oldu?"

"Bu sümsük Kaymakam, Yüzbaşı, ya da Hükümetten başka biri onları üstümüze kışkırtmasın? Ama kim kışkırtacak, hepsi adamımız, hepsi emrimizde. Yoksa Arif Saim Bey... Arif

Saim Bey olmasın! Arif Saim Beyse yandık. Arif Saim Bey göz dikmesin buralara... Göz dikip de Vayvaylıları üstümüze kışkırtmasın?"

"Arif Saim Beyi çok düşündüm, çok araştırdım. On yıl önce Koca Osmanla bir kere konuşmuş. Köyden başka hiç kimseyle şimdiye kadar görüşmemiş."

"Ferhat Hocayla?"

"Hiç."

"Bu Ferhat Hocaya ne oldu? Şimdiye kadar etliye sütlüye hiç karışmıyordu."

"Çok öfkelenmiş diyorlar, en çok ata öfkelenmiş. Bir de köyün her gece kurşunlanmasına. Bir de Yobazoğlunun haline. Atı ovada dönerken görüyor, gözlerinden yağmur gibi döküyormuş. Çavuşu vuran Koca Osmandır diyorlar. Koca Osman eskiden böyle değildi. Köy kurşunlandığında başını dışarıya çıkaramazdı, değil Çavuşu vurmak."

"Bence değişiklik Koca Osmanda. Arif Saim Bey... Bu kadar küçülmez. Bir de Vayvay köyünün topraklarına ihtiyacı yok. Bir de beni sever. Vayvayın topraklarını istiyorsa bana söyler... Yok, yok. Hiç kimseyi düşünemiyorum. Belki Ferhat Hocadan güç alıyorlar."

"Belki ama öğrenemedim. Biliyorum ki direnme Koca Osmandan başladı."

Uzun uzun Koca Osmandaki değişikliği anlattı. Bayramlık giyitlerini, piposunu, köyün içinde hiç kimseyle konuşmadan gülümseyerek üç gün gidip gelmesini, Yobazoğlunun evi yanarken gülerek pipo içmesini, her şeyi en ince ayrıntısına kadar anlattı.

Ali Safa Bey sedire çökerken:

"Ben bu Koca Osmandan hiçbir şey anlamadım," dedi.

Zeynel:

"Çok cesur bir adam," diye karşılık verdi. "Gözüpek. On beş tane harbe girmiş çıkmış. Bedeni tüm yara içinde... Git gel akıllı bence... Bir, çok korkak oluyor, eline vur lokmasını al, bir, çok cesur oluyor, öfkesinden yanına yaklaşılmaz. Bir de çok canını seven bir adam. Ben de bu adamı anlamadım gitti."

Ali Safa Bey elini çenesine verdi, çenesini, boynunu kaşıdı:

"Biz de çok harbe girdik çıktık ama, bu geberesice gibi herkesin hakkıyla oynamadık. Herkesin topraklarını işgal etmedik. Bu kocamış köpek gibi memleketin istikbaliyle oynamadık. Milletin Çavuşunu kurşunlamadık. Alacağı olsun o kocamış köpeğin. Bir de o ne idiği belirsiz, hoca mı, imam mı, eşkıya mı işte onun. Alacakları olsun. Bindireceğiz Zeynel, bindireceğiz, bindireceğiz. Ta ki canları burunlarından gelinceye kadar, canlarından usanıncaya kadar, Vayvay onlara cehennem oluncaya kadar. Ya topraklarımı bırakacaklar, ya da bu dünya onlara cehennem olacak. Şimdi söyle, nereden başlayalım Zeynel?"

"Bir düşüncem var Ağam," dedi. "Yağmur Ağaya gidelim, söyleyelim ki köyde ne kadar at varsa hepsini çaldırsın."

"İyi akıl," dedi Ali Safa Bey, sevindi. "Üstelik her çalınan at başına da bir lira vereceğim Yağmur Ağaya. Üstelik de adamlarım ona yardım ederler. Sen de yardım edersin Zeynel."

"Ederim Bey..."

"Şimdi atlar bir başlangıç olur. Ya dize gelirler, köyü, aman Allah diye bağırarak bırakır giderler, ya da... Ya da beklesinler. Belalardan bela beğensinler."

Zeynel gözlerini yumup dudaklarını tatla yaladı:

"Bela beğensinler," dedi.

"Bu gece Yağmur Ağaya gidiyorum. Sen de Mehedinli köyüne git, bir de Çıkçıklara... Bizim akrabalara söyle, bu gece köyü gene kurşunlasınlar. Kurşunlasınlar ki, her gece köyü basanın Çavuş olduğu anlaşılmasın."

"Şimdi gidiyorum Bey," dedi Zeynel, konaktan indi, ata bindi sürdü.

Ali Safa Bey düşünüyordu, eğer karşı koyma gücünü bunlara Arif Saim Bey veriyorsa, bu topraklara göz diktiyse onunla başa çıkmak zordu. Çok yakından tanıyordu Arif Saim Beyi. Kasabada candarma üsteğmeniydi ve Bingöllü bir Kürttü. Atak, gözüpek, tutkulu bir kimseydi. Gözünü daldan budaktan sakınmazın biriydi. Adanayı Fransızların işgal ettiği sıralar Fransızlarla Kuvayi Milliyeciler arasında ikili oynuyordu. Çok zekiydi. Bugün Ankara Hükümeti demek, Arif Saim Bey demekti. Musta-

fa Kemalin en yakın adamıydı ve en gözde mebusuydu. İnşallah Arif Saim Bey değildir Koca Osmanı kışkırtan. Başka kim olursa olsun, başa çıkılır. Yeter ki Arif Saim Bey olmasın karşıdaki... Arif Saim Bey olsa böyle alttan alta köylüleri kışkırtmaz, doğrudan doğruya işe karışır, köylülere dokunma Ali Safa, diye bir haber gönderir. Yiğitsen ondan sonra köylülere karış. Kaymakam? Ya Kaymakam? Onda o yürek yok ama, gene de içten pazarlıklı, saman altından su yürüten birisine benziyor. Bu Kaymakamı tez günde buradan attırmalı, daha mutemet birisini bulup getirmeli. Candarma Kumandanı Yüzbaşı... Onun etliye sütlüye karıştığı yok. Hiçbir şeyi anlamıyor, düş içinde dolaşır gibi dolaşıyor dünyayı fıkara... O kalsın. Ondan iyisi can sağlığı.

İçini gittikçe büyüyen bir sevinç dolduruyordu. Vayvaylılar bir sabah kalkmışlar bakmışlar ki köyde bir tek at kalmamış. Ata meraklı Vayvay köyü hep eşekli. Bir tek at kalmış Anavarza yazısında, o da yağız at... Adem onu vurabildi mi acaba? Yağız atı düşününce içi sızladı. Sonra başka oyunlar, başka oyunlar. Gelip de: "Biz ettik Bey, sen etme! Bu tarlalar senin. Biz sana kötülük ettik. İki gün daha izin ver de toparlanalım. Hemen çıkar gideriz," deyinceye kadar.

Gelmiş, konağın kapısına çoluk çocuk, genç yaşlı, yığılışmış Vayvay köylülerine konağın balkonundan bakıyor: "Varın gidin, size iki gün izin. Ama iki gün. İki gün sonra sizi buralarda kimse görmeyecek. Kendi topraklarımda kan kusturdunuz bana. Bir insana bu kadar haksızlık edilir mi, ey kardeşler? Ekip biçmediğiniz tarla sizin neyinize ki?.." diyor.

Vayvaylıdan sonra... Şu karaçalılığı köklemek gerek. Karaçalılık beş bin dönümdür... Sonra yavaş yavaş Akçasazdan tarla kazanmak... Sonra çiftlikler... Çukurovada Anavarza toprağında büyük bir çiftliğe, çiftliklere sahip olmak, bir devlete sahip olmak gibi bir şeydir.

"Ulan Vayvay köylüleri, ulan alçaklar, ulan dikildiniz karşıma şu yüce Aladağ gibi, şu yüce Düldül dağı gibi... Ulan yol verin. Bu benim için ölüm kalım savaşıdır, sizin içinse hiçbir şey... Ulan çekilin yolumdan... Çukurova boş topraklarla ağzına kadar dolu. Ulan Yobazoğlu sen yaşayasın... En büyük iyiliği sen yaptın bana..."

Cüzdanından Yobazoğlunun ona devrettiği on yedi dönümlük tapuyu çıkardı, uzun uzun tapuyu elinde tutup seyretti, gülümsedi. Bu elindeki olmasa iş daha zor olacaktı.

"Veli," diye aşağı kata seslendi. Karayağız, uzun boylu, geniş şalvarı yalpalanan bir delikanlı çıktı.

"Veli, Vayvay köyünün yeri için keşif ne zaman?"

"Bu ayın on sekizinde."

"Ehlivukuflar tamam mı?"

"Tamam Beyim."

17

Elleri boş dönmüşlerdi ama, Koca Osman sevinçliydi. Bir sel yatağından ilerliyorlardı. Koca Osmanın atı ilerdeydi. Ferhat Hocanın atı geriden geliyordu. Ferhat Hocanın mümin yüzü, kıvırcık, güneşte yeşillenen kara sakalları bir derin düşünceye batmıştı. Gözleri yarı kapalı, bir derin düşüncede uyukluyor gibiydi. Bir sel yatağından yukarıya doğru çıkıyorlardı. Atların kulaklarına, gözlerine kapkara mucuklar sıvanmıştı.

Türlü türlü arılar, eşekarıları, boncuklu, kara, sarıca, bal arıları bataklığın kıyısındaki atların karnına değen nergislerin, yarpuzların, böğürtlenlerin, yaban güllerinin, püren çiçeklerinin üstlerinde oğul verir gibiydiler. Vızıltıları koskocaman Akçasaz bataklığında büyük, dalga dalga gelen bir uğultuya dönüşüyordu. Sel yatağından, atların tırnaklarına değerek bozca yılanlar akıyordu. Yemyeşil, serin kurbağalar taze taze, küçüklü büyüklü, karınlarını körük gibi şişirerek dallarda, güneşin ılıklığında soluklanıyorlardı. Atların her adım atışlarında bir sürü çekirge mısır patlağı gibi durmadan sıçrıyordu.

Koca Osman:

"Vay anam," diyordu. "Vay anam! Heriflerin bir gözü korkmuş, bir yılmışlar ki, vay anam vay!"

Ta ötelerden Anavarza kayalıklarının oralardan bir turaç sesi geliyordu. Turaç ötüyor, ötüyor, sonra bir süre susuyor, az sonra gene uzun uzun ötmeye başlıyordu.

Ak bir bulut inceden Anavarza ovasının üstüne kara gölgesini bazı Akçasazın kaynayan sularına, bazı yeşilden patlamış sazlara, bazı sulara serilmiş binlerce yaban ördeğinin üstüne, buğday tarlalarına, yabanıl büklere, tepeden tırnağa açmış yaban laleli düzlüklere düşürerek, bir duman gibi Sülemişten

Ceyhan suyuna, Ceyhan suyundan Bozkuyunun kıraç yamaçlarına, oradan Öksüzlü üstüne yapayalnız dolaşıp duruyordu.

İnceden esen yel Koca Osmanın tel tel sakalını oynatıyordu.

"Vay anam vay! Amma da korkmuşlar. Vay ocağınız bata adamlar. Aç kalmışlar, nana muhtaç olmuşlar, sürünmüşler, gurbete düşmüşler ama gene yönlerini köye dönüp de bakamıyorlar. Gözü korkmuş adam, vay senin ocağın batsın. Bir insana hiçbir şey yapma! Bir kere gözünü korkut yeter. Ölünceye kadar, kıyamet kopuncaya kadar onu köle yap da kullan. Gözü korkmuş adam insan değildir. Öyle değil mi Ferhat Hoca?"

Ferhat Hoca karşılık vermedi. Duydu mu, duymadı mı hiç belli değil.

"Gözü korkmuş adam insan değildir. Ayrı, insandan başka bir mahlukattır gözü korkmuş adam. Gözü korkmuş adam batsın, öyle değil mi Ferhat Hocam?"

Ferhat Hoca gene karşılık vermedi. Koca Osman döndü ona, gene söyledi:

"Ne dersin Hocam, belki de sen yılmış adamı insan sayarsın. Yılmış, gözü korkmuş adam insandan başka mahlukat değil mi Ferhat?"

Koca Osman, Ferhat derken olanca sesiyle bağırmıştı. Ferhat Hoca başını kaldırdı, tok, ağır, inandırıcı bir sesle, tane tane:

"Gözü korkmuş adam insandan başka bir mahluktur," dedi.

Koca Osman buna sevindi.

"Ama insanın yılmamışı da var. Ne yaparsan yap gözü korkmayanı da var. Öyle değil mi Hocam?"

"Var."

"Bir insan ki boyu küçücüktür. Cüssesi bir çocuk cüssesi kadardır. On iki yaşında bir çocuk cüssesi... Anasını öldürürler, gene gözü korkmaz. Sevgilisini, en sevdiğini öldürürler gene bana mısın demez. Hükümeti, köylüsü, ağası üstüne çullanır, kurşun yağmuruna tutarlar gene bana mısın demez. Dağlar kabul etmez onu, geceler, kovuklar, mağaralar, insanlar kabul etmez onu, gene bana mısın demez. Demez Ferhat Hocam, demez. Köpekleşmez bizim gibi. Bin yıllık, iki, üç bin, on bin, yüz bin yıllık bir haksızlığın karşısına dev gibi dikilir."

"Mücessem haksızlığı yere serer, öyle mi Osman Ağa?"

"Haksızlığın karnını deşer, yere serer Hocam. Sonra da gelir bir fıkaranın, seksen iki yaşına basmış, küffardan kalmış bir kocamış adamın evine atar kendini. Bir avuç çocuk, bir çocuk gelir kocamış bir adamın evine sığınır. Bir avuç çocuk bilir ki kocamış adam onu iki gözünden de esirger."

Koca Osman böyle konuşurken dönüp dönüp Ferhat Hocanın yüzüne bakıyordu, yüzünde bir değişiklik oluyor mu, diye. Ferhat Hoca hiçbir şeyi belli etmiyor, hiçbir şeyi anlamamışçasına yüzünde en küçük bir kıpırdama bile olmuyordu.

Koca Osman, "Eh gayri," diye düşünüyordu, "İnce Memedin bizim eve geldiği bundan da başka türlü nasıl söylenir! Bu Ferhat Hoca cin gibi bir adam. Leb demeden leblebiyi anlar, anlar ama bu kadar açık sözü nasıl anlamıyor. Küçücük, on iki yaşında bir çocuk kadar gösteren yürekli adam İnce Memed değil mi? Anası, sevgilisi öldürülen, dağların, gecelerin, insanların kabul etmediği safi yürek olan yiğit İnce Memed değil mi? Bu benim sevincim, Çavuşu vuruşum, yiğitliğim, bu bendeki değişme İnce Memed yüzünden değil mi? Ne anlamaz adamlar! Hiç kimse hiçbir şey anlamıyor. Bu insanlar zaten bu kadar ahmak olmasalardı, bu dünya bu kadar ahmak olmazdı."

"Bana bak, Ferhat Hoca, sen benim bunca zamandır konuştuklarımdan bir şey anlıyor musun Allah aşkına?"

Sel yatağından çıkarlarken Ferhat Hoca atını Koca Osmanın yanına sürdü. Yan yana gitmeye başladılar.

"Bir şeyler anladım Osman Ağa," diye karşılık verdi. "Bir şeyler anladım, diliyin altında bir şeyler var, söyleyemiyor, lisanı hal ile anlatmaya çalışıyorsun. Bir şeyler sezinliyorum."

"Hem de karanlığın üstüne düşen ışık. Hem de çöldeki kuyu. Hem de umut... Hem de... Eve varınca göreceksin. Görüp sevincinden deli olacaksın. Göreceksin ki Hızır Aleyhisselam evimizdedir. Sür atını."

Ferhat Hoca Koca Osmanın söylemek isteyip de söyleyemediği şeye, ışığa, Hızıra meraktan deli oluyor ama, üstüne varınca Koca Osman huyundaki insanların da iyice kapanacaklarını biliyordu. Böylesi hallerde Koca Osman gibisilerin üstüne varmayacaksın, onlar dillerinin altındakini nasıl olsa çıkaracaklar.

"Sür atını Ferhat Hoca, sür!"

Kendi de atını kırbaçladı. Heyecanından soluk soluğa kalmıştı. Altındaki at dörtnalaydı. Hoca da atını dörtnala kaldırdı. Yan yana at sürdüler.

"Evde bir oğul göreceksin ki çok kahır çekmiş. Evde bir şahin göreceksin ki Çukurovanın yakışığı. Evde bir arslan göreceksin ki safi yürek, evde bir yiğit göreceksin ki, insan ki insan. Evde bir insan göreceksin ki dost... Hem de kardeş. Mor kayaların alıcı kartalına benziyor Hoca... Yumuşak, pamuk gibi bir adam. Ondan İsmet Paşanın, bizim ordu kumandanı Yavuz İsmetin bile ödü kopuyor. Yavuz İsmet yürekli adamdır, kimseden korkmaz. Mustafa Kemal bile ondan akıl sorar. Ordunun aklı İsmet, kılıcı Mustafa Kemaldir. Anladın mı Hocam, bizim evde yatan kim?"

"Anlamadım ama çok merak ediyorum, Osman Ağa..."

"Ne dedin, ne dedin?"

"Çok merak ediyorum, çok. O adamı çok merak ediyorum. Meraktan deli oluyorum."

"Deli mi oluyorsun? Meraktan? Öyle mi?"

"Meraktan Osman Ağa, meraktan," diye bağırdı Ferhat Hoca.

"Öyleyse sür atını, kırbaçla da şahinimi bir an önce gör."

Ferhat Hoca altındaki atı kırbaçladı. Yan yana köye kadar doludizgin at sürdüler.

Avluda attan ilk inen Koca Osman oldu. Ayakları yere değer değmez Koca Osmanın dizleri büküldü, yere çöktü. Başı döndü ama hemen toparlandı, ayağa kalktı:

"Kamer Ana, Kamer Ana biz geldik," diye içeriye seslendi. İçerden ses sada gelmedi.

"Kamer Ana, Kamer Ana, ocağı sönmeyesi Kamer Ana, Ferhat Hocayla birlikte geldik."

Ferhat Hoca da attan inmiş, atını ilerdeki çite bağlamıştı.

Koca Osman kapıya vardı, kapı kilitli değildi, içeriye daldı.

"Kamer Ana, Kamer Ana! Neredesin?"

Hiçbir ses gelmedi, hiçbir yerden. Sonra hemen Memedin yerine, yüklüğe koştu, usulca:

"Memedim, şahinim, sen neredesin, ses ver," dedi, durdu dinledi. Hiçbir ses gelmedi bir yerden. Yüklüğün kapağını açtı, eliyle Memedin yatağını yokladı, kimsecikler yoktu. Ahıra gitmiştir diye ahıra koştu, usulca:

"Memedim, şahinim ses ver," dedi. "Gelen Ferhat Hocadır, yabancı değil."

Ortalığı dinledi, hiçbir yerden bir çıt bile çıkmadı.

"Ne oldu, ne oldu?" diye Koca Osman kendi yöresinde fır dönmeye başladı. Bu sırada Ferhat Hoca içeriye girmiş, Koca Osmanın haline bir anlam bulmaya çalışıyordu. Dönüp duran Koca Osmanın koluna girdi, ahırdan eve girdi.

"Ne oldu sana?" diye soruyor, uğunan adamdan bir karşılık alamıyordu. Bir anda su gibi tere battı Koca Osman. Onu köşedeki döşeğe oturtan Ferhat Hoca, gitti fıçıdan bir tas su getirdi, Koca Osmana içirmeye çalıştı. Çenesi, elleri titriyordu. Suyu içerken her yere döktü.

Bu sırada içeriye Kamer Ana girdi. Dökülüyordu. Öylesine kederli bir hali vardı ki, keder yüzünden akıyordu.

Koca Osman:

"Çabuk söyle, ne oldu?" diye inledi. "Ona ne oldu?"

"Hiçbir şey olmadı," diye karşılık verdi, ağıt söyler gibi kırgın bir sesle.

"Nerede?" diye sorarken Koca Osman azıcık açıldı. "Nerede şimdi?"

Kamer Ana bir Ferhat Hocaya, bir kocasına baktı, sustu.

"Söyle," dedi Koca Osman. "Ferhat Hoca bu yiten adamı biliyor ama, kim olduğunu, neci olduğunu bilmiyor."

"Köyünü göresi gelmiş," dedi Kamer Ana. "Köyüne gitti. Yalvardım yakardım, Osman Emmin gelsin de öyle git, dedim, durmadı. Köyüm burnumda tütüyor, dedi de başka bir şey demedi, gece yarısı giyindi kuşandı, başını aldı da gitti. Sana çok selamı var, ellerinden öperim, dedi giderken. Onu dünya gözüyle bir daha göreceğim, dedi. Belki iki güne kalmaz gelirim de, dedi."

Koca Osman:

"Gelmez o, gitti o," diye inledi. "Kolumu kanadımı kırdı da gitti o..."

Ferhat Hocanın elini tuttu:

"Şahinimi görmeni çok isterdim" dedi. "Demek nasipte yokmuş."

Sustu, bir daha konuşmadı, biraz sonra da uyudu.

18

Yeşil başörtü bağlardı. Uzun boyluydu. Buğday benizli kara saçlıydı. İki kalın örgü saçları ta kalçasının üstüne kadar inerdi. Azıcık uzun yüzlü, gamzeli, büyük gözlerinde keder... Dudaklarının ucunda tatlı bir kıvrıntı, uzun, kara, kıvırcık kirpikleri... Kulağının az altındaki küçücük, serpme üç beni... Yüzüne tuhaf, büyüleyen bir hava veriyordu. Seyran kutsal, başka dünyalardan gelmiş, dokunulmaz, yalnız, dünyada hiç eşi olmamış bir yaratığa benziyordu. Uzun bir süre kimse, kadın olsun, erkek olsun, Seyranın yüzüne bakamazdı. Hele hiç kimse Seyranın gözlerinin içine bakamazdı. Bir tuhaf, iç burkan, adamı bir yerlere, bir hüzne, bir dayanılmaz acıya alıp götüren hali vardı. Çok eski, hüzünlü, yumuşak, bazı da çok sert, büyüleyen, gecelerin, dağların arkasından gelen bir türküye benziyordu. Çok az konuşur, belki de hiç gülmezdi. Sesi de bin yıllık bir ağıt, bir keder gibiydi. Ve binde bir güldüğünde, ortalık aydınlanır, dünya umutlanır, ışıklanırdı. Gülünce ta canevinden güler ve bir kat daha güzelleşirdi. Yirmi beşle otuz arasında gösteriyordu. Kaç yıldır bu köydeydi, kimse farkında değildi. Burda doğmuş, burda büyümüşçesine toprağa yerleşmişti. Başından geçen büyük maceraya, belaya saygı duymayan kimse yoktu Anavarza toprağında. Bu köyde herkes onu evinin kızı sayıyor, öyle kabul ediyor, o da kendisini öyle biliyordu. Seyran Kız bu köyden gitse olmazdı, bu köy ayakta duramazdı. Onlara öyle geliyordu. Başına gelen görülmedik felaketten sonra Pazarcık dağlarından Seyranın kardeşleri, amca oğulları, akrabaları onu almaya, memleketine götürmeye gelmişler, Seyranı Anavarza toprağından, Vayvay köyünden bir türlü sökememişlerdi. Seyran hiç konuşmamış, susmuştu. Uzun yıl-

lar da sustu. Onu Pazarcık dağlarına götüremeyen kardeşleri, akrabaları, analarının ağıdına dayanamayıp, büyük bir oymak halinde dağlardan inmişler, Vayvay köyünün bereketli topraklarına yerleşmişlerdi. Zengin insanlardı. Çok yiğit, güçlü, sağlıklı, iyi silah kullanan, iyi ata binen kişilerdi. Cömerttiler, sevgi doluydular. Onlar Çukurovanın Türkmenini çok sevmişler, büyük bir sevgide, cömertlikte, insan ilişkilerinin güzelliğinde geleneği olan Çukurova Türkmeni de yiğit dağlıları sevmişti. Birkaç yıl içinde Türkmenlerle dağlılar kaynaştılar, kız alıp verdiler, kardeş gibi oldular. Ayrı huyda, yaratılışta insanlardılar ama bir sevgi, cömertlik, bir saygı geleneğinin güzelliğinde birleşiyorlardı. Seyran Kız kardeşleriyle, akrabalarıyla, anasıyla bile hiç konuşmuyor, onları bağışlamıyordu.

Anası:

"Seyran Kız benimle ağzını açıp bir kere konuşsun, ana desin, ondan sonra alaca kanım, hemen o an toprağa saçılsın, razıyım," diyordu. Ama Seyran Kız bana mısın demiyor, ağzını açmıyordu. İlk konuştuğu insan Kamer Anaydı. Kamer Anayla Seyran Kızın sevgileri bir ana kızın sevgisinden de ileriydi.

Seyran, Koca Osmanın yataklara düştüğünü komşu çocuk İbrahimden duydu.

İbrahim:

"Eve gelmiş Koca Osman, eve gelince bir şey varmış evde bulamamış. Bulamayınca, işte o zaman da hasta olmuş. Yere düşüvermiş. Bir iyice hasta olmuş. Ferhat Hoca da bir iyice, çok şaşırmış. Cin çarpmış Koca Osmanı. Koca Osman var ya, yaralı Yobazınoğluna da, kaçan köylülere de iyicene küsmüş," diyordu. "Bir iyice. Yaaa..."

Seyran Kız, İbrahimi daha fazla dinlemeden Koca Osmanın evine koştu. Kamer Ana Koca Osmanın yanına oturmuş, elini avuçlarının içine almış, hem okşuyor, hem de ağlıyordu. Seyranı görünce:

"Osman Emmin ölüyor kızım," dedi. "Ölmezse de bu dert onu iflah etmez. Onuruna dokundu kızım. Osman Emminizin onuruna dokundu. Son deminde bu da mı gelecekti başına fıkaranın?"

Koca Osman bu sırada gözünü açtı, sakalı titredi:

"Seyran Kız mı gelmiş, kızım mı gelmiş?" diye sordu.

Kamer Ana:

"Seyran geldi ya, kızın geldi ya," dedi. "Sen yataklara düşersin de Seyran Kızın seni yoklamaya gelmez mi hiç Osman?"

Seyran Kamer Ananın yanına çöktü, Koca Osmanın elini eline aldı:

"Geçmiş olsun Osman Emmi, geçmiş olsun," dedi, en sıcak, en şefkatli, en candan sesiyle.

Koca Osman azıcık doğruldu, Seyran Kızın yüzüne ak, gür kaşlarını kaldırarak uzun uzun baktı:

"Geçmeyecek güzel kızım geçmeyecek. Beni hiçbir şeycikler öldüremedi. Muharebeler, Yemenler, sıtmalar öldüremedi bu dert beni öldürecek."

Usuldan geri yattı, belli belirsiz ağlamaya başladı.

"Ben bir şahinim. Kocamış, kanatları kırılmış, telekleri dökülmüş, çırnağı, sayası aşınmış, uçamaz olmuş bir şahinim, kızım. Üstelik de yavrusunu yuvasından aldırmış, şahinini elinden kaptırmış, umudunu, ışığını yitirmiş bir şahinim. Öldürecekler şahinimi, yavrumu, alemlerin yakışığını, gözümüzün ışığını öldürecekler Seyranım, kızım."

Seyranın ellerindeki eli seyirdi, ateşe kesti, titredi. Yaşlar durmadan gözlerinden duluklarına doğru sızıyordu. Seyran da onunla birlikte ağlıyordu.

Koca Osman sayıklar gibi:

"Gidin şahinimi bulun," dedi. "Gidin alemin yakışığını, gözümüzün ışığını, umudumuzu demidimizi bulun, öldürmesin canavarlar onu. Parçalatmayın şahinimi kurtlara, dinsizlere. Ferhat Hoca, sen hocalar hocasısın. İnsanlar insanı, yiğitler yiğidisin... Şahinim sana teslim, sana emanet ben ölürsem. Parçalatma şahinimi alıcı kurtlara. Ben ona bir şey mi dedim de küstürdüm Kamer?"

Kamer Ana:

"Bin kere söyledim sana çocuk Osman, çocuk Osman," diye bağırdı. "Küsüp de gitmedi."

"Öyleyse beni neden beklemedi? Korktu. Onu ele veririm diye korktu. Güvenmedi bana, öyle mi?"

"Hiç de öyle değil," dedi Kamer Ana. "Oğlan bize çok gü-

vendi. Güvendi ki evimizde kaldı bunca zaman. Sen de herkese ilan etmeyeydin."

Yavaş, suçlu bir sesle:

"Kime ilan ettim Kamer, kime?"

"Kime ilan edeceksin, bütün köye!"

"Kime söyledim, ağzımı açıp da?.."

Kamer Ana iyice öfkelendi:

"Ağzını açmadın ama," diye bağırdı, "en güzel giyitlerini giyip de, galyeni ağzına alıp da, tabancanı beline takıp da, gümüş kordonunu sallandırıp da, çizmelerini parlataraktan üç gün köyün içinde Kozanoğlu gibi dolaşan sen değil misin? Köylü senin böyle dolaştığıyın sebebini sormaz mı, düşünmez mi, çocuk da senin bu deli hallerinden korkmaz mı?"

Koca Osman:

"Sus Kamer, sus kurban olayım. Öldürme beni! Diri diri yeme beni. Kızım Seyran söyle de şuna bari beni ölürken rahat bıraksın," dedi, yalvardı.

Kamer Ana:

"Susmayacağım çocuk Osman," diye bağırdı. "Evine gelen, sana sığınmış çocuğu Ferhat Hocaya daha dün gösterecek sen değil miydin? Gelmiş, senin evine, senin köyüne sığınmış."

"Sus Kamer sus, kurban olayım! Seyran kızım, öldürdü bu kaltak beni. Diri diri yedi, sustursana şunu."

Kamer Ana:

"Sustum işte," diye hışımla ayağa kalktı.

Koca Osman:

"Ferhat, kardaş, Hocam bir şey yap, bul şahinimi," dedi, bir yanından bir yanına dönerken.

Ferhat Hoca, kara, kıvırcık, yeşillenen sakalı, sinirli:

"Sen canını sıkma Osman Ağa, bir şey olmaz ona. Çok belalardan geriye kalmış bir kişidir o. Başını belaya sokmaz. Sen hiç üzülme, o geleceğim dediyse gelir. Başına da hiçbir iş açmaz o. Burada ya canı sıkılmış, ya da bir işi çıkmıştır. Yoksa seninlen helallaşmadan bir yere gitmezdi, gelecek," diye muhkem söyledi.

"Sahi mi diyorsun," diye Koca Osman yerinden doğruldu,

"Ferhat Hocam, ermişim, Allahın güzel adamı, ışık sakallım? Bak sakalların da yeşilleniyor. Ona bir şey olmaz değil mi?"

"Olmaz," dedi Ferhat Hoca güvenle.

"Ya gücendiyse bana?"

"Gücenmez," dedi Ferhat Hoca aynı sesle.

"Gelir mola bir daha?"

"Gelir," dedi Ferhat Hoca.

"Bir görseydin yüzünü hiç kendisine benzetemezdin. Kendine benzemeyen bir adam. Aah, bir görseydin yüzünü."

"Göreceğim," dedi Ferhat Hoca. "Onu erinde gecinde göreceğim."

Sesi büyük bir iman ve güvenle çınladı.

Bu sesteki inandırıcı, umutlu hava Koca Osmanı usul usul kendine getirdi. "Gözlerini bir görseydin Hocam, çelik parçası gibi. Bakamazsın. Gözleri kendine benziyordu."

"Benzer."

Koca Osmanın oğulları, gelinleri geldi, Seyfali, öteki köylüler, Sefçe Kahya, Seyranın kardeşleri, akrabaları, anası, Zeynel, Selver Gelin de geldi. İnce Memedin günlerdir Koca Osmanın evinde saklı bulunduğunu, dün Koca Osman eve geldiğinde de onun gittiğini görünce yataklara düştüğünü duyan herkes geldi.

Koca Osmanın evinin avlusu büyük bir kaynaşma içindeydi.

Sefçe Kahya sevinçle:

"Demek bizim oğlan bunamamış. Demek dilinin altında bir şey varmış da kimseye söylemiyormuş. Çok şükür," diyor, eli arkasında gülerek keyifli keyifli dolaşıyordu.

Köylü, İnce Memedi duyunca önce bir sevinmiş, sonra şaşkınlığa düşmüş, şimdi de şaşkınlıktan sevince, sevinçten yılgınlığa gidip geliyordu.

Zeynel işi öğrenince bir an Koca Osmanın başucunda bekledi, onun elini sıktı, sonra kimseye belli etmeden, oracıktan sıvıştı. Ferhat Hoca onu izliyordu, Kürt Keremin evinin önünde arkasından yetişti, elini, ağır, omuzuna koydu:

"Bana bak Zeynel," dedi en tok, en sert, en ağır sesiyle. "Memedin köye geldiğini, hem de gittiğini kimseye, Ali Safa Beye söylemeyeceksin."

Zeynel durdu, dudakları titredi, ağlamsı bir hal aldı yüzü. Bir süre düşündü.

"Bak Hocam," dedi, uzun boynu biraz daha uzayarak. "Ben kimseye söylemem. Ama bütün köy biliyor. Yakın köylere, bütün ovaya yayılmıştır şimdiye kadar. Ali Safa Bey, öteki ağalar başkalarından duyarlarsa karışmam. Mesuliyet kabul etmem. İşte ben, gözünün önünde gitmiyor, geriye dönüyorum."

Ve Ferhat Hocanın arkasına düşüp Koca Osmanın avlusuna geri döndü.

O gün köylüler umutlu, kırık, kızgın, sevinçli, hep İnce Memedi konuştular. Birkaç genç kız, birkaç delikanlı İnce Memed üstüne çıkarılmış türküler mırıldandılar.

Sonra Koca Osmana kızmaya başladılar. İnce Memed gelir de evine köylüye haber vermez, köyün içinde gert gert, ağzından duman savurarak Kozanoğlu gibi dolaşır. Onmayası ihtiyar! Karnı yemez ki İnce Memedi köylüye haber versin, haber versin de herkescikler de İnce Memedi doya doya görsün.

Öfkeleri, küslükleri, kırgınlıkları, korkuları hep Koca Osmana dönüştü.

İnce Memedi en az yirmi kişi köye girerken, Akçasazın kıyısında, gece köyün içinde dolaşırken, bir kır ata binmiş yel gibi Anavarza kayalıklarına giderken görmüştü.

Remzi Çavuşu da vuran İnce Memeddi.

İnce Memed üstüne her aklına gelen aklına geleni uyduruyor, söylüyordu.

O gece Koca Osmanın başında Kamer Anayla Seyran Kız kaldı. Koca Osman ikisinden başka kimseyi istemedi, oğullarını, gelinlerini, herkesi evlerine gönderdi. Ferhat Hoca da kendiliğinden gitti.

Koca Osman Seyran Kıza İnce Memedi, onun yürekliliğini, gözlerini, saçlarını, gerçekten saçları nasıldı, sesini, konuşmasını, insanlara sevgisini, dost yüreğini, iyiliğini, yumuşaklığını anlatıyordu. Coşuyor:

"Benim korktuğumu sanmayın," diyordu. "O bir orduyla dövüşür. Hem de tek başına. Aynen bir şahin gibidir o. Öyle atiktir ki, dövüşürken yüzünü göremezsin. Şimdi burdaysa, göz açıp kapayıncaya kadar ordadır. Yoksa bu kadar düşmanın

içinde canını koruyamaz. Onun gibi eşkıyaya kurt kuş, ağaç, taş toprak, çalı, yılan çıyan, tekmil yaratıklar, bilumum düşmandırlar. Hem de gayetle..." diyordu.

Sonra duruluyor:

"Ya çevirmişlerse yavrumu Akarcanın dağında? Bir tabur candarma, bin tane eli değnekli alçak köylü, on beş adamıyla ağalar köpeği Kara İbrahim... Bir tek, o da bir avuç küçücük bir adam, nasıl baş eder onlarla, o kadar itlen?" diye kaygılanıyordu.

Sonra da Kamer Anaya dönüyor, binbirinci kez:

"Giderken karnını bir iyice doyurdu mu?" diye soruyordu. "Yanına çok da azık verdin mi? Üç gün yetecek?"

Kamer Ana hiç bıkmadan:

"Karnını basa basa doyurdu. Ceviz içi, hem de yağlı peynir, hem de kaynamış yumurta, hem de bir topak şeker, hem de katmer, hem de yeşil soğan, kocaman bir çıkın yaptım, beline bağladım," diyordu. "Üç gün de yeter, beş gün de..."

Umudunu yitirmişlerin çırpınışındaydı Koca Osman.

Sabaha karşı daldı, sonra da derin, uyudu.

Onun Koca Osmanın evine geldiği, Koca Osmanın evinde altı ay saklandığı, daha dün Koca Osmana küsüp dağlara çekildiği Vayvaydan Kesikkeliye, Kesikkeliden Hemiteye, Bozkuyuya, Akmaşata, Narlıkışlaya, Öksüzlüye, Çıyanlıya, oradan Hacılara, bütün Anavarza ovasına yayıldı.

Kimse İnce Memed sözünü ağzına almıyor, ya o, diye, ya da şahin, diye söz ediyordu.

Bütün Anavarza ovası, öteki Çukurova köylükleri, Kozan altı köylükleri günlerce onun adıyla, onun yiğitlikleri, efsaneleriyle çalkalandı durdu da hiçbir ağanın, hiçbir hükümet adamının bundan haberi olmadı. Ova köylükleri en kutsal sırlarını saklar gibi saklıyordu İnce Memed adını. Koca Osman bunu bilseydi sevincinden deli olurdu.

19

Seyran, Pazarcığın kırmızı kayalıklı Harmanca köyünden olurdu. Harmanca köyü sivri, bıçak gibi, ak, yeşil, mor, kırmızı çakmaktaşından keskinleşmiş, tuhaf, orman gibi bir kayalıktaydı. Burada güzel atlar yetişirdi. Suları çakmaktaşı kayaların arasından kaynar, billur gibi şıkır şıkır, binbir aydınlıkta parlayarak ovaya inerdi. Harmanca köyünün üstünden yılda dört kez katarlanmış turnalar, çok alçaktan geçerlerdi. Çakmaktaşından kayaların aralarında uzun boyunlu, iri, keskin kokulu, keskin renkli çiçekler biterdi. Kayaların arasına serpiştirilen buğdaylar da çok sert, verimli, besleyici olurdu. İnekleri, atları, öküzleri, Harmanca köyünde yetişen tekmil yaratık ince, uzun, sert, güzeldi. Hele insanları insan güzeliydi. Maraş illeri, aşağı ova insanları Harmanca insanını salt güzelliğinden, yakışıklılığından tanırlardı. Harmancanın kuşları, böcekleri de uzundu, renkliydi. Öteki kuşlardan, böceklerden daha güzel öter, daha güzel parlarlardı.

Belki çok zengin değillerdi ama, tutumluydular. Yoksullukları belli olmazdı. Kendileri dokur, kendileri boyar, örer biçer diker giyerlerdi. Harmancadan hiç kimsenin kirli, yırtık giyindiğini kimse görmemişti. Onurlarına düşkün, sert insanlardı. Harmancada çok kan dökülürdü. Harmancada kan dökülmesi bir gelenekti, onun için çok az kişinin yüreğine korku düşerdi. Havasının, suyunun, toprağının sertliğinden olsa gerek, orada her şey kütür kütürdü. Yumuşak, eğilen hemen hiçbir şey yoktu. İnsanlarının yüzü bakır rengindeydi. Ve çok iri gözlüydü kadını erkeği.

Seyran, Halil Mollanın kızıydı ve beş kardeşin en küçüğüydü. Halil Molla bu dağların en soylu adamı sayılırdı. Soyluk kağıdı ta yüzyılların ötesinden getirirdi onun soyunu. Ve Molla

Halilin evi konuk yatağıydı. Ayrı bir görgüsü, ayrı bir geleneği vardı Molla Halilin evinin.

Bir gün çok küçük bir çocuk düştü Harmanca köyüne. Beş, altı yaşlarında ya var, ya yoktu. Bu çocuğun nereden gelip nereye gittiğini, hangi köyden olduğunu kimse bilemedi. Yalnız çocuk bir ipucu veriyordu. Nerede bir damla kan görse bağırarak başını alıp kaçıyordu. Hele bir insanda görmesin kanı, bağırması, çırpınması uzun süre durmuyordu. Çocuk Köse Velinin evinde büyüdü. Köse Veli Seyranların komşusu olurdu. Bir ara çocuğun başı kel oldu. Çocuğun başının kelini ne etti eyledi de, türlü ilaçlar buldu da, türlü merhemler yaptı da Seyranın anası iyi eyledi. Köylü, oğlanın adını Aziz koymuştu. Seyran Azizden iki yaş daha büyüktü. Komşu oldukları için birlikte oldular hep. Seyran bu kimsesiz çocuğa bir ana gibi davranıyordu. Hiç kimseyi Azize dokundurtmuyordu. Ne bir çocuk, ne bir büyük, hiç kimse... Seyran Azize bir kötülük etmek isteyenlere, onunla alay edenlere karşı bir canavar kesiliyor, kıyameti koparıyordu. Seyran Harmancanın çakmaktaşı kayalıklarında dolaşan, sert, hışım gibi bir dişi parsa benziyor, yanındaki yavrusuna en küçük bir kötülük etmek isteyenlere bütün yabansılığıyla saldırıyordu. Aziz sanki yabanıl Seyranın doğurduğu çocuktu. Seyran, evinin sofrasında kendinin yiyip de Azizin yiyemediği ne varsa Azize taşıyordu. Yaşları ilerledikçe, dostlukları da ilerledi. Artık biribirlerinden hiç ayrılmıyorlar, içtikleri su ayrı gitmiyordu.

Seyran büyük kız, Aziz delikanlı olmuştu. Seyran uzun boylu, Aziz kısacık, küçücüktü. Çok tatlı, kederli, hep güzel gülen bir yüzü vardı. Sol yanağından çenesine inen yara izi, onun yüzüne ayrı bir güzellik veriyordu. Yalnız, bütün küçüklüğüne karşın, Aziz de, Harmancılar gibi sert yetişmişti. Onlar gibi ata binen, onlar gibi iyi silah kullanan, onlar gibi sarp kayalıklarda günlerce yürüyebilen. Ve onlar kadar gözünü daldan budaktan sakınmayan, onlar kadar yürekli...

Seyran büyük kız, Aziz delikanlı olunca köyde dedikodular başladı. Bir delikanlıyla bir büyük kız artık bu yaştan sonra birlikte olamazlardı gece gündüz.

Dedikodular Harmancayı aşıp öteki yakın, uzak köylere de

yayıldı. Seyranın güzelliği dilden dile dolaşırken Azize olan sevdası da birlikte yürüyor, büyüyor, efsaneleşiyordu.

Seyranın babası bir gün anasını bir köşeye çekip:

"Konuşulanları duyuyor musun?" dedi.

"Duydum," dedi ana. "Duydum ama Aziz Seyranın çocuğu gibi bir şey. Kardeşten de ileri bunlar."

Molla Halil:

"Biliyorum, çok iyi biliyorum. Ama elin adamına nasıl anlatırsın. Kıza söyle de Azizden uzak dursun."

Ana, Seyrana olanı biteni söyledi. Seyran buna çok şaştı. Böyle bir şeyin başına gelebileceğini hiç düşünmemişti. Şaşkınlığı geçince güldü. Sonra da kederlendi. Anasıyla babasıyla uzun tartıştılar. Bir keresinde Azizi üç gün görmedi. Az daha acıdan ölüyordu. Acıdan ve meraktan.

Anası, babası, kardeşleri, akrabaları, arkadaşları, bütün köy günlerce üstüne düştüler. Seyran, Aziz olmadan yapamıyor, ekmekten sudan, gülmekten ağlamaktan kesiliyordu.

Azizi başka yerlere, başka köylere yolladılar, Seyran gitti buldu getirdi. Seyranı öteki köyden çok yakışıklı bir delikanlıya nişanladılar. Delikanlı atı, sürüsü, toprağı bol Hurşit Beyin oğluydu. Seyran delikanlıyı bir gece, kendisini öpmek istedi diye az daha vuruyordu.

Seyran iki yıl köylüyle, akrabalarıyla cebelleşti. Anasından emdiği sütü burnundan getirdiler.

Bir gün Aziz ortadan yitti. Çukurovaya, uzaklara, adı sanı duyulmadık ellere gitmiş, dediler. Bir gün Seyran da, Azizin geleceğinden umudu kesince, babasının tavlasından bir at çekip bindi, yollara düştü. Aradı taradı, sordu soruşturdu, Seyranı kim görürse eli ayağı çözülüyor, güzelliğine hayran kalıyordu, Azizi Vayvay köyünde buldu. Aziz, Muhtar Seyfalinin yanına sığınmıştı. Molla Halil Seyfalinin babasının dostuydu. Azizi onlara göndermişti. Seyfali de babası da Azizi iyi karşıladılar. Seyranla Azizin bitip tükenmeyen sevdaları Çukurova Türkmeninin diline düştü. Türkmenler gelenekleri görenekleri gereğince kara sevdalılara ellerinden gelen yardımı yaptılar. Sevdalılar dünyanın mutlu sevdalılarıydılar. Seyranın güzelliği dillere destan oldu. İşte bundan sonradır ki sevdalıların başına umulmadık bir bela geldi.

Ali Safa Beyin kendisinden büyük bir kardeşi vardı. Kardeşinin de üç oğlu vardı. Bunlar çiftlikte oturuyorlardı ama okumuş kişilerdi. Kasabaya bulaşmışlar, Türkmen geleneğine göreneğine sırt çevirmişler, kötüleyip insanlıktan çıkmışlardı. Kumar oynuyorlar, köylerde kadın oynatıyorlar, içki içiyorlardı. Bunlar, Türkmenin şimdiye kadar görmediği, böyle de insan olur muymuş diye şaştığı insanlardı. Bunlar hırsızlık yapıyorlar, insan da öldürüyorlardı.

Bunlar Vayvay köyündeki Seyfalinin evindeki Seyranın güzelliğini duydular, ondan sonra Vayvaydan ayrılmadılar. Sabah Vayvayda, akşam Vayvayda. Köylüler, Seyranı göz hapsine almış bu kötü adamlara karşı öfkelendiler. Bunlarla köylüler arasında birkaç kez de kavga çıktı. Bir de bunlara karakolun çavuşu Zülfo Çavuş da katıldı. Köyde dolanıp duruyorlar, Seyrana bir türlü yaklaşamıyorlardı. Seyran çok güzeldi, kimsesizdi, Aziz bir çocuk kadardı ama gene de Seyrana yaklaşamıyorlardı. Seyran onlara yüz vermek değil, suratlarına bile bakmıyordu. Edemediler, bir gece Seyfalinin evini bastılar, gece sabaha kadar kurşun yaktılar, köylülerden de onlardan da yaralananlar oldu ama Seyranı alıp kaçırdılar. Onlar Seyranı kaçırınca, Seyran üstüne çok şey söylendi. Kimi dedi ki Ali Safanın büyük yeğeni Seyrana sevdalanmış, sevdadan ölüyormuş, Seyran ona teslim olmamış, kimi dedi ki, başta Zülfo, sonra sırasıyla ötekiler Seyranın üstünden her gece geçiyorlarmış. Ne olduysa oldu, işin gerçeğini hiç kimse bilemedi, bundan sonra da hiçbir zaman bilemeyecek.

Karısı kaçırıldıktan sonra Aziz deliye döndü, ne yaptı eyledi, çok güzel bir Alaman filintası buldu. Hep mermi alıyordu. O kadar mermi aldı ki, kuşandığı fişekliklerin ağırlığı altında kıpırdayamıyordu bile.

Bir gün sabaha karşı Aziz, Zülfo Çavuşu, üç kardeşi, daha birkaç kişiyi Bozkuyu köyünde bir toprak damda yakaladı. Kapıyı açtı, eşikliğe çöktü, teker teker oradakileri öldürmeye başladı. İçerde sağ olaraktan Seyrandan başka kimse kalmadı. İşini bitirince de çok soğukkanlı, vardı Seyranı elinden tuttu, ayağa kaldırdı, uzun uzun gözlerini onun gözlerine dikti baktı, sonra da uzandı onu alnından öptü, döndü Bozkuyu köyünden

aşağılara koşarak indi. Karakola geldiğinde öğle oluyordu. Karşısına çıkan ilk candarmayı vurdu. Öteki candarmalar karakolun kapısını kapatıp çarpışmaya başladılar. Çarpışma üç saat sürdü. Sonra Aziz çok soğukkanlı ayağa kalktı, uzakta duran bir köylüden kibrit, gaz, paçavra istedi, adam hiç karşı koyamadı, gidince de gelmemezlik edemedi, az sonra Azizin istediği paçavrayı, gazı, kibriti getirdi, büyülenmiş gibiydi, Azize verdi. Aziz aynı soğukkanlılıkla gitti karakolun kapısına ateş verdi, karakolun kapısını da tuttu. Az sonra candarmalar kendilerini dışarıya attılar, Aziz kapıdan kim dışarıya kendini atmışsa hemen kurşunladı, öldürdü. Son candarmayı da kurşunlamıştı ki, kasabadan olayı duyan bir candarma müfrezesi Azizi çevirdi. Uzun bir çarpışma oldu, sonunda çok candarma vuruldu, Aziz kurşunları bitince yattığı hendekten ayağa kalktı, candarmaların üstüne yürüdü, vurulup düştü, bedeni delik deşikti. Kaç kurşun yediğini kimse bilemedi.

Azizin ölüsünü kasabaya götürdüler, candarma komutanlığının önünde iki gün halka teşhir ettiler. Halk hayranlıkla, sevgiyle baktı Azizin küçücük, bir avuç ölüsüne. Ölünce daha da küçülmüş bedenine, bir ermişe bakar gibi bakıyorlardı.

Seyranı hapse atmışlardı. Azizin ölüsüne sahip çıkacak kimse yoktu. Candarmalar ölüyü kasabanın dışındaki bir çukura atıp, üstünü birkaç kürek toprakla örttüler. Başı, ayakları dışarda kalmıştı. Candarmalar çekilip gittikten sonra halk geldi, Azizin ölüsünü çukurdan aldılar, camiye götürüp yıkadılar, büyük bir törenle götürdüler mezarlığa gömdüler.

Kara haberi, olaydan birkaç gün sonra Seyranın babası Molla Halil duydu. Olan biten onu o kadar etkiledi ki hemen hastalandı. Hastalandıktan birkaç gün sonra da öldü.

Seyranın anası, kardeşleri, akrabaları Çukurovaya indiler, hapisanedeki Seyrana geldiler. Seyran ne anasına, ne de kardeşlerine ağzını açıp da tek bir sözcük söylemedi.

Az bir süre sonra Seyranı bıraktılar. Seyran hapisten çıkar çıkmaz kasabanın üstbaşındaki tepede, mersin çalıları arasındaki Azizin mezarına gitti. Güzel sesiyle Azizin mezarının başında en güzel, en sıcak, en candan, duyanı deli eden ağıtlarını söyledi. Seyran birkaç gün kasabada kaldıktan sonra, Vayvaya, Sey-

falinin evine gitti. Anası, kardeşleri, akrabaları onu Harmancaya götürmek istediler. Seyran aldırmadı, duymadı, onları görmedi bile. Ana, kardeşler, akrabalar eli boş yurtlarına döndüler. Bundan sonra her üç ayda bir Seyranı götürmek için geldiler gittiler. Seyranın dağlara dönmeyeceğini iyice anlayan ana, bir gün tası tarağı toplayıp Vayvaya geldi. Onun arkasından kardeşleri, akrabaları da gelip Vayvaya yerleştiler. Paraları vardı. Atlarını, sürülerini de sattılar, Akçasazın kıyısındaki Türkmenlerden kendilerine toprak aldılar. Çok sert adamlardı, azdılar ama, kimse onlara gözünüzün üstünde kaşınız var diyemiyordu.

Seyran onların evlerine gitmedi, onlardan hiçbir şey kabul etmedi, anası da içinde hiçbirisiyle konuşmadı. Onların oturdukları evlere doğru dönüp bakmıyordu bile.

Dağ adamları Çukurovanın havasına, suyuna zor alıştılar. Seyran da, ötekiler de sıtmadan ilk yıl kırıldılar. Sonra yavaş yavaş onlar da Çukurun sıcağına, sineğine alıştılar.

Seyran her ayın ilk cuması kasabaya, Azizin mezarına gitti, mezarın başında, kuşlar gibi sabahlara kadar çığırdı, en güzel sesiyle ağıtlar söyledi.

Seyran ayrı bir evde tek başına yaşıyor, kendi kendine çalışıyor, ırgatlık ediyor, kimseden bir şey kabul etmiyordu.

Azizin ölümünden sonra Seyrana hiç kimse evlenme teklif etmedi. Seyran o kadar güzeldi ki, Çukurova köylüleri kutsal bir yaratığa bakar gibi bakıyorlardı ona. Ona kadın gözüyle bakmak kimsenin aklına gelmiyordu.

Kalaycının ölümünden, Memedin yitişinden sonra köylü Memedin boş evini Seyrana, dayayıp döşeyip verdi. Seyran da Memedin boş kalmış, sahipsiz kalmış evini kabul etmemezlik etmedi. Azizin üstüne yaktığı en güzel ağıtlarını bu evde, sabahlara kadar kuşlar gibi öterek söyledi. Ve köyün genç kızları bu evin köşelerinde sabahlayıp uykusuz kalarak bu ağıtları belleddiler. Ağıtlar bütün Çukurovada söylendi.

Seyran Aziz vurulduktan sonra bir tek kez gülümsedi. O da İnce Memedin Kalaycıyı vurduğunu duyduğu andı. Vayvaya geldi geleli hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi görmeyi istememiş, merak etmemişti. Kalaycıyı vurduktan sonra ta yüreğinin derininden İnce Memedi görmeyi istemişti...

Bir de şimdi kaçırdığı fırsata yanıyor, içinden alıp alıp veriyordu. "Biliyordum, sezmiştim Koca Osmanın evinde bir şey olduğunu. Kamer Ana durmadan kıpır kıpır ediyor, bir yerde duramıyor, hep evine doğru, evinin kapalı kapısına bakıyordu. Keşki eve girseydim," diyordu. Birkaç kez eve girecek olmuş, sonra da nedense bundan vazgeçmişti. İşte buna yanıyordu. Nasıl bir adamdı acaba? İnce Memed nasıl bir kimseydi?

Koca Osman da onun bu merakını sezmiş gibi, uyanır uyanmaz, hemen İnce Memedi ona gene anlatmaya başlamıştı.

"Bir gözleri var, iri, kocaman. Yüzüne bakınca iri, ışıl ışıl, yalp yalp eden gözden başka bir şey göremezsin. Öyle sert ki gözleri, uzun bir süre gözlerine bakamazsın, yüreğin hop eder. Onu kimse vuramaz ya, vurulursa yanarım. Hem de yaşayamam, ölürüm. Hem de onun tetikteki parmağı öyle bir işler, öyle bir işler, parmak uğunur, göremezsin, ona kurşun geçmez. Gene gelecek."

Gene gelecek derken, Ferhat Hocanın gözlerinin içine yalvarırcasına gözlerini dikti, bekledi. Ferhat Hoca da yüreğindeki bütün inancı sesine toplayıp, ona karşılık gerdi:

"Gene gelecek."

20

Çok güneş vardı, çok sıcak. Atın koyu gölgesi, yanı başında durduğu bir kuyu gibi derin, yemyeşil göleğin üstüne düşüyordu. Gökyüzünün çok uzağında, yücesinde ak bulutlar yığını, apaydınlık, ışığa batmış dolaşıp duruyordu. Ak bulutun gölgesi nereye düşmüş, bulutun gölgesi ortalarda yok.

Yeşil göleğin kıyısında bitmiş sığırkuyruğu otlarına, böğürtlenlere, bir mavi yarpuz çiçeğine arılar peteklerini kurmuşlar. Binlerce arı yeşil göleğin üstünde vızıldaşıp duruyorlar. Bir de çok iri yeşil sinekler... Bir de örümcekler geniş ağlarını güneşe germişler.

Yollarda kırık cam ışıltıları. Uzaktaki Ceyhan ırmağının yanan şavkı ovaya vuruyor. Ovada keskin bir ışık bir kılıç gibi bir parlıyor, bir sönüyor.

At taş gibi. Hiç kıpırdamıyor. Gözlerine parça parça ışık dilimleri vuruyor, sönüyor. At sağ küreğinin üst derisini ha bire oynatıyor. Oraya da durmadan kara sinekler konuyor.

At başını kaldırdı, burun deliklerini genişletti, bir iyice gerdi, sıcak havayı uzun bir süre kokladı, sonra başını toprağa indirdi, toprağı da, tozları burun deliklerinden salıverdiği soluklarla püskürterek kokladı. Dört beş sefer başını havaya kaldırdı, havayı içine çekti, sonra gene yere indirdi. Başının yöresinde büyük bir sinek vızıltılarla dönüyordu. Biraz sonra yağız at başını, burnuna sinek kaçmış gibi çırpmaya, sallamaya başladı. Sonra ne oldu, ne olmadı, şaha kalktı. Şaha kalkmış olarak kendi yöresinde iki kez döndü. Sağrısı çukurlaştı. Yeşil göleğin yöresini doludizgin üç kez döndü, sonra durdu, uzun uzun, bütün ovayı dolduran, uzun, çınlayan bir sesle kişnedi. Kişnedikten sonra gene öyle dimdik göleğin kıyısına dikeldi

kaldı. Hiç kıpırdamadı. Büyük, kara gözlerinin akı kanlanmıştı. Sağ ayağındaki biçimli, bilezik gibi takılmış sekili otlardan gözükmüyordu. İki arka ayağının nalını atmıştı.

İnce bir yel çıktı. Uzaklarda bir de küçücük, ama hızlı gelen bir toz direği parladı. Atın kürek kemiğinin üstü seğiriyordu, sinek falan yoktu. At esen yelle, parlayan toz direğiyle birlikte kuyruğunu da usuldan sallamaya başladı.

Kır atın üstündeki Adem üç gündür onu arıyordu. Bakmadığı delik, girmediği bük kalmamıştı. Yağız atı hiçbir yerde görememiş, içindeki korku azmıştı.

Adem:

"Hiç mümkünü yok, bu atta bir şeyler var," diyordu kendi kendine. Ve kafasından bu düşünceyi atamıyor, üstelik de bu düşünce gittikçe onun bütün devinimlerini içine alıyordu. "Üç gündür arıyorum, ovada aramadık hiçbir yer bırakmadım. Sazlığın girilebilecek her yerine girdim, yok yok yok..."

Adem o geceyi, Yobazoğlunun huğuna, yağız atın ahırına ateş verdikleri o geceyi olduğu gibi gözünün önüne getiriyordu. Ateş verir vermez, huğ birden kor gibi alışıvermişti. Hem de yalımlar bir anda bütün kapıyı alıvermişti. Bir mucizat olmamış olsaydı, bu atın o yangından kurtulmasının hiçbir mümkünü yoktu. Nasıl kurtuldu yangından yağız at? Şimdi üç gündür nasıl görünmüyor? "Bunda bir hikmeti hüda var."

Bir an inanılmaz bir korku dalgası geliyor, tüm yüreğini, bedenini sarıyor, eli ayağı kesiliyordu. Bu atı vuramam, diye düşünüyordu. Kimse de vuramaz. Vurursam elim kolum çont olur.

Atı vurursa başına büyük belaların geleceğine inanıyordu. Bir yandan atla hiç karşılaşmak istemiyor, bir yandan da onu görmeye can atıyordu.

Bindiği kır atın önünden fırt fırt durmadan kırlangıçlar geçiyordu. Şimdi Kerimli altından Tarsuslunun çiftliğine doğru gidiyordu. Burada, Akçasaz bataklığının kıyısında kamışlar göğe ağmışlar, her birisi bir ağaç kalınlığında... Burası kamış ormanı.

Adem, şu kamışlığın içine gireyim, diye düşündü. Kamışlığın orta bir yerinde tümsekte soğuk, çakıltaşlı bir çaykara olacaktı, diye ansımaya çalıştı. Attan indi, atı bir söğüt ağacına

bağladı, kamışlığa yürüdü. Kamışlığa gelince durdu. Gene korku gelmiş yüreğini bürümüştü. Kamışlığın kıyısı fırdolayı suydu. Çarıklarını çıkarmadan, şalvarını çemremeden suya girdi, bir süre kamışlığın içinde yürüdü. Kamışlıkta çok eşekarısı peteği vardı, çok sarıca arı. Örümcekler çok da ağ germişlerdi. Ayağı, uzun oklu birkaç yumulmuş kirpiye çarptı. Çok uzun bacaklı bir kuşun yanından geçti. Kuş nerdeyse Ademin boyu kadardı. Adem tam yanından geçti, elini uzatsa tutacaktı, kuş hiç aldırmadı, kıpırdamadı bile. Yalnızca kapalı gözlerinden birisini bir an için açtı, hemencecik de kapadı. Kamışlığın içi serindi, karanlıktı. Adem dikkatli yürüyordu. Kamışlıkta zehirli yılanlar çok olurdu.

Adem:

"Burada da değilse bu at nerededir?" diyordu. "Göğe çekilmedi ya bu zıkkımın kökü. Elbet bir yerdedir."

Çaykarayı buldu, suyun ağzına uzandı, dudaklarını suya soktu, emer gibi içmeye başladı. Neden sonra derin bir soluk alarak çaykaranın başından doğruldu, dizleri çamur olmuştu, çırptı.

Bu at bulunmaz. Bulunsa da vurulmaz. Vurulsa da, o atı vuran iflah olmaz. Belki ölmez ama yılın yılın sürünür, ölmekten beter olur. Ölüme can kurban, yetiş güzel ölüm, diye bağırır.

Kamışlığı aradı, korktu, sevindi, ta öteki ucuna, bataklığa kadar gitti geldi. Hep o kıpırdamayan kuşlardan görüyordu. Kamışlığı dışarıya çıktığında gün aşağılara inmiş gitmişti. Çok iri bir çiçek gördü. Turuncuya, mora çalıyordu. Üst üste açmıştı. Bir kuşa da benziyordu.

Yağız at, kuş donuna girendir. Kırlangıç olup önümüzü kesendir. Önünü kestim, bıyığına sıçtım Adem, diyendir.

Boyuna üst üste, durmadan içinden tekrar ediyordu: Kırlangıç donuna girdim. Bir kırlangıç, iki, üç, beş, on kırlangıç donuna girdim, önünden geçtim, bıyığına sıçtım.

Bir türlü bu tekrarlamanın önüne geçemiyor, öfkeleniyor, deliriyor, ama içi ha bire tekrarlıyordu: Önünden geçtim, bıyığına sıçtım.

Bir ara daldı, bir uykuda gibi dolaşıyordu. Şu uzun bacaklı yeşil kuş yağız at olmasın. Tüfeğini yeşil kuşa doğrulttu, korktu geri indirdi. Gene doğrulttu, daha fazla korktu bu sefer. Eli

makina gibiydi, bir nişan alıyor, bir indiriyordu. Devinimleri öyle çabuklaştı ki, sanki Ademin eli uğunuyordu. Birden tüfek patladı. Tüfek patlar patlamaz da yeşil, uzun bacaklı kuş cansızmışçana yere düştü, hiç kıpırdamadan oracığa serildi. Adem vardı, kuşu tuttu kaldırdı, kuşun çok uzun, Ademin boyunun iki misli uzun kanatları açıldı. Adem kuşu yere fırlattı, çabuk çabuk kamışlığı çıkmaya başladı. Çabuk çabuk da düşünüyordu. At gözlerinin önünden aynı hızla geçiyordu. Yağız at silkinip incecik, kapkara, kederli gözlü bir ceren oluyordu, ağcaceren. Ağcaceren silkinip bir kız oluyordu, hem de bir peri kızı... Sonra kuş oluyordu at. Bir üveyik. Üveyikten bir gurruk, yani bir yağmurcuk kuşu donuna dönüyordu, güzel, biçimli gagalı, som mavi. Mavi yağmurcuk kuşundan sonra som mavi bir duman örtüyordu Anavarza ovasının üstünü. Duman oluyordu at. Sonra toplanıyor duman, bir kavak ağacı oluyordu, tellice kavak. Tekbaşına, düz ovanın ortasında... Kavak su oluyor, toprağın üstünde apaydınlık yuvarlanıyor, su mor çimenli bir koru oluyor, koru bulut oluyor, bulut Anavarza kalesinin üstüne ağıyor, bir ejder oluyor. Adem dehşet korktu ejderden. Ejder yetmiş iki dilini uzatmış, kıpkırmızı, yalımdan, üstüne üstüne geliyor. Koşarak kamışlığı çıktı. Aydınlık yüzüne taş gibi çarptı, keskin. Gözleri kamaştı. Bir süre gözlerini yummak zorunda kaldı. Açtığında kır at az ilerisindeydi. Kır ata atladı, doludizgin sürdü. Kırlangıçlar gene fırt fırt yüzlerce önünden geçmeye başladılar. Önünden geçtim, bıyığına sıçtım... Adem atı kırbaçlamaya, üzengilemeye başladı. Hakkı inkar edilmez, kır at da beter koşuyordu. Koşuyordu ama, kırlangıçlar da gene sürülerce önünden geçiyorlardı. Ve içindeki ses boyuna tekrar ediyordu. Kır at bir sel yatağına düştü. Sonra bir göl çukuruna. Bir büklüğe girdi, birkaç hendek atladı. Gittikçe de yavaşladı, sonra kendi boyunca bir hıltanlığa girdi. Hıltanlığı sökemedi, orada durdu.

Yağız at kuş oluyordu. Önünden geçtim... Kırmızı bacaklı bir leylek. Bıyığına sıçtım. Altın gözlü, kocaman kanatlı bir koca kartal, incecik bir tazı oluyordu. Önünden geçtim... Bir kara yılan oluyordu. Ulu bir çınar ağacının gövdesine dolanmış. Çınar ağacının ta tepesindeki kuşun yuvasındaki civcivleri yemek için tepeye doğru çıkıyordu. Başını yuvaya uzatıyor, kıpkırmızı

yalım gibi, çatal dili civcivlerin tam üstünde. Adem işte tam bu sırada davranıyor, bir kurşunda yılan ta ağacın üstünden aşağılara sarkıyor, ölü. Amma da uzun! Önünden geçtim... Adem felç oluyor. Titrek İsmail gibi durmadan eli ayağı titriyor. Eli bir yana, ayağı, başı, gövdesi bir yana gidiyordu. Titrek İsmail dehşet nişancı, yakışıklı bir gençmiş. Uçan turnayı gözünden vururmuş. Bir gün av avlarken karşısına bir geyik çıkmış, ince, nazlı bir geyik. İsmail içinden geçirmiş, vurma şunu İsmail. Otlar, çiçekler, taş toprak dile gelmiş, amanın ha, vurma İsmail. İsmailin tetikteki parmağı duramamış. Bir de bakmış İsmail, geyiğin yerinde bir el kadar, çok parlak bir duman! Tüfek elinden düşüvermiş bu anda da. Başlamış titremeye, ağzında dili de köpürerek titremiş.

Adem gözlerine inanamadı. Elini gözüne siper etti, bir daha baktı, gene inanamadı. Ama öyle kıpırdamadan, güneşe gerilmiş duran, başı da dimdik yağız attan başkası olamazdı. Bir an ne yapacağını şaşırdı. Tüfeğini doğrulttu, at çok uzaktaydı ama, gene tetiğe bastı. Eli ayağı, bütün bedeni titriyordu. Bir an içinden geçti, Titrek İsmail gibi oldum. Atın bulunduğu yere baktı, at şaha kalkmış, gerilmiş, ön ayaklarını göğe yukarı uzatmış, göğe ağmıştı. Sanki göğe tırmanıyordu. Kanatlarını göğe uzatmış bir efsane kuşuna benziyordu. At bu halde, göğe ağmış ne kadar kaldı, Adem de farkında değil. At, ön ayaklarını bir yere vuruyor, sonra yeniden göğe ağıyordu. Bir tuhaf, görülmedik at oyunu oynuyordu. Bacakları, uzun, ince, soylu gövdesi geriliyor, uçuyor, sonra rahatlıkla çözülüyordu.

Adem tüfeğe bir daha davrandı, ata bir daha ateş edecekti, eli o kadar titriyordu ki tüfeği düz tutamadı.

At bir daha şaha kalktı, indi. Sonra, uzun, çın çın bir sesle kişnedi.

Kişneme bütün Anavarza ovasında çınladı, Anavarza kayalıklarında da uzun bir süre yankılandı. Sonra yağız at, günbatıya, Anavarza köyüne doğru aldı yatırdı. Onu gören Ademin altındaki kır at da aldı yatırdı. Yoksa, Ademin yağız atı kovalayacak hali yoktu. Öndeki yağız at öylesine bir koşuyordu ki, upuzun oluyor, sanki karnı yere değiyordu. Ademin altındaki

kır at da iyi koşuyordu. Ve koştukça rüzgar yapıyor, bu esen yel yavaş yavaş Ademi kendine getiriyordu.

Yağız at az bir sürede Anavarza kayalıklarının ardına, Anavarza köyünün oralara indi, sonra yönünü Hacılar Kamışlığına döndü. Hacılar Kamışlığını aynı hızla döndü, Akçasaza vardı. Gittikçe hızı kesiliyordu ama, kır atı da epeyce aralamıştı.

Yağız gitti Akçasazın kıyısındaki top söğütlerin orada dimdik durdu. Onun orada durduğunu gören Adem sevindi. Ne eli titriyordu, ne bir şey. Birden iyice inşan aldıktan sonra tetiğe çöktü. Baktı ki yağız at ortalıkta yok. Sırrolmuş gitmiş. Öfkelendi, korktu, kendine acıdı. Günlerdir bir atın ardındaydı. İn mi cin mi, peri mi şeytan mı bir atın ardındaydı. İtler gibi sürünüyordu. Bu atı vuramadan dönerse adamlığı bitecek, ekmeği kesilecek. Karısı da kendisi de ırgatlıkta sürün ha sürün edeceklerdi. Bütün mutlulukları şu atın vurulmasına bakıyordu.

Bir de zoruna gidiyordu. Bir at cin de olsa, peri de olsa, ermiş de olsa, yüz dona da girse nasıl vuramıyordu? Bunca yılın pireyi sektirmez Ademi...

Atın durduğu top söğütlerin yanına geldi, kır attan indi, bir ağaca bağladı. Puslu bir alacakaranlık çökmüştü, eğildi yağızın durduğu yerin toprağına baktı, kan var mı diye. Sonra yağızın izini sürerek bataklığa yürüdü. Az sonra önüne fokurdayan sıcak, derin sular çıktı. Birden, arkasında karanlığı yırtan bir kişneme duydu. Tam elli adım ötesinde. Geriye döndü, sazlardan başka bir şey göremedi. Koşarak çıktı. Bağlı kır atla yağız at koklaşıyorlardı. Bu fırsat kaçırılmazdı, hemen diz çöktü, nişan aldı, tetiğe bastı. Kurşunun sesinden boşa gittiğini anladı. Arka arkaya dört el daha ateş etti. Bir de baktı iki at yan yana koşuyorlar. Kır at da yularını koparmış, yağızla birlikte Narlıkışlaya doğru süzülüyorlar. Adam orada, bataklığın kıyısında, çiçek açmış yarpuzluğun içinde durdu kaldı. Atlar Narlıkışla altından geriye kırdılar, tam Ademin önünden süzülüp geçerlerken deliye dönmüş Adem diz çöktü, bir iyice gözledikten sonra tetiğe bastı. Beş kurşunu da arka arkaya boşalttı. Atlardan birisi düştü. Birkaç kez ince ince kişnedi. Uzun debelendi, karanlıkta...

21

Puslu, yapış yapış, ağır bir geceydi. Gökte çok parlak olmayan bir iki yıldız ışılıyordu. Sağda solda, yamaçlarda çoban ateşleri yanıyordu. Memed gittiği yolu çok iyi biliyordu. Küçücük, kayalıklı bir keçi yoluydu. Sarı Ümmetin evine çıkardı. Orman uğulduyordu. Ortalıkta çıt yoktu başkaca. Memed üstündeki büyük ağırlığın altında bile bir yere dokunmuyor, yürürken hiç ses çıkarmıyor, kayar gibi, ayakları yere değmiyormuşçana gidiyordu. Oysa ağırlığı çoktu. Bedenine üç koşar fişek bağlamıştı. İki koşar fişeği de sağlı sollu omuzlarından geçirmişti. Tüfeği, kaması, dürbünü, bombaları, tabancası, bir hayli ağırlık. Memed yürümeye, böylesine küçük patikalardan keklik gibi kaymaya alışkındı.

İki gündür dağlardaydı. Çok çabuk yol alıyordu. Hiçbir askerle, candarmayla, köylüyle karşılaşmamıştı ama, kuşkulanmıştı gene de. Havada bir şeyler vardı. Bir pusu, bir bekleme. Ta aşağılarda Nürfetin oralardan geçerken kulağına tüfek sesleri gelmişti. Belki küçük bir çarpışmaydı. Çok uzun sürmediğine göre pusuya düşen eşkıya ya vurulmuş, ya da teslim olmuştu. Memed onun için çok tedbirli yürüyor, sapa yollardan gidiyordu.

Büyük ağaçlı bir ormandan yürüyordu. Usul esen yelde bile sallanan ağaçlar gıcırdıyorlardı.

Ümmetin evine yaklaşmıştı. Vakit gece yarısını geçiyordu. Ümmetin evinin oralardan iri çoban köpeklerinin ürüşmesi geliyordu. Gecenin bu vaktinde köpek ürüşmesi hayra alamet değildi.

Memed üst baştaki yamaçtan Ümmetin damının üstüne kayıverdi. Yavaşça ayağını damın toprağına üç kez vurdu. Sarı Ümmet uykuda da olsa bu sesi duyar, hemen dışarıya çıkardı.

Eğer dışarıya çıkmazsa, bilinmeliydi ki ya evde yoktur, ya da çok büyük tehlike vardır. Memed sabırsızlandı, ayağını üç kez daha sert vurdu dama. Az sonra bir ayak sesi duydu, ama çok yavaş. Karartı duvarı dolandı, sürünerek yamaca tırmandı, yamaçtan kayarak dama indi:

"Yat Memed," dedi.

Memed hemen usulca yere uzandı.

Sarı Ümmet:

"Evin içi asker dolu. Ahırda da Kara İbrahimin çetesi..." dedi. Ağzını Memedin kulağına yapıştırmış konuşuyordu. "Seni arıyorlar... Ev ev, delik delik, köy köy seni arıyorlar. Senin Torosa döndüğünü duymayan kalmamış. Kim gördü seni Allah aşkına?"

Memed:

"Bilmem," dedi. "Kim gördü bilmem ki... Herhal gören olmuştur."

"Bu sefer seni öylesine, canlarını dişlerine takmışlar arıyorlar ki sorma... Ali Safa Bey, öteki ağalar başına para bile koymuşlar. Yüzbaşı Faruk konuşurken duydum. Birkaç ay Torostan silin. Ararlar ararlar bulamazlar, sonra da bıkarlar. Bu fırtına dininceye kadar sen buralardan uzaklaş. Dur burada bekle, sana mermi buldum. Belki giderken dövüşürsün."

Sarı Ümmet damın duvarından aşağı kaydı, az sonra bir elinde bir torba mermi, bir elinde de bir azık çıkınıyla geldi.

"Al bunları," dedi. "Sizin köye de hiç uğrama. İki aydır candarma sizin köyün üstünde dövünüyor."

Memed:

"Bizim köyde ne var, ne yok?" derken Sarı Ümmet sözü ağzından aldı:

"Daha fazla durma burada, sizin köye gelince olduğu yerde olduğu gibi duruyor. Amanın, hiç uğrama, tuzağa düşersin. Dağı taşı asker talamış, mukayyet ol. Bu köylüler kudurmuşlar, babansa, kardaşınsa da gözükme. Tez günde Torosları bırak. Haydi güle güle."

Karanlıkta elini uzattı, Memedin buz gibi olmuş elini sıktı, damın duvarından aşağı kayıverdi.

Memed de bir anda yamacı tırmandı, ormana karıştı gitti,

bildiği çok gizli bir keçi yolunu ayak yordamıyla buldu. Çok hızlı yürüyor, yüreğindeki korku büyüyordu. İçi karmakarıştı. Dört karanlık duvarı arasında kimsiz kimsesiz, dostsuz, yapayalnız öyle kalakalmıştı. Bir dünya da asker. Bir de köylüler... Dağ taş, asker, köylüler, ağaç, ot, uçan kuş, yerdeki karınca, herkes, her canlı da düşman.

Dehşet bir umutsuzluk dünyasını karartıyordu.

Gittikçe de içindeki, köye karşı hasreti artıyordu. Gitse başına gelecekleri biliyordu. Sağ kurtulmasının hiç mümkünü yoktu. Ama çok, deli gibi merak ediyordu. Köylü ne olmuştu? Çakırdikenliğe daha toy düğünle ateş veriyorlar mıydı? Durmuş Ali Emmi yorgun yaşlı bacağını havaya kaldırarak halay çekiyor muydu? Hürü Ananın kızgınlığı geçmiş miydi acaba? Amma da öfkeli bir kadındı. Öfkesinden toprak titriyor, yer gök sarsılıyordu. Herkesin öküzü herkesin miydi, herkesin sürüp ektiği toprak? Çok çok şey öğrenmişti bu birkaç yılda. Ama çok... On ömür yaşasa bir insan şu Memedin öğrendiklerini zor öğrenir.

Ali Safa Bey, Arif Saim Bey, öteki Çukurova ağaları... Memed uzun bir süre Çukurova ağalarının kendisine niçin düşman olduklarını anlayamamıştı. Abdi Ağayı öldürmüştü, Abdi Ağa onların akrabası değildi ki... Memed onlara ne yapmıştı da, salt kendisi için bütün Torosu candarmayla doldurmuşlardı? Daha da bunun sebebini o kadar anlayamıyordu ya doğrusu. Niçin öteki eşkıyalara bu kadar düşman değillerdi? Üstelik de birçok eşkıyayı da koruyorlardı? Ağaları, beyleri anladık, diyelim, köylülere ne oluyordu?

Nereye giderim ben, diye düşündü. Bütün Fırat dolaylarını, dil bilmez Kürt ellerini dolaştım geldim, sığınacak bir yer bulamadım. Bu dünya bana dar geldi. Gene döndüm koca Torosa. Kimse bilmez nerde kalır ölümüz. Ben Torosa ölmeye geldim. Baba toprağıma. Ölüm burnuma burcu burcu kokuyor. Bir eşkıya adamı, İnce Memed olmuş birisini, ağaların beylerin horladığı dünya kabul etmiyor Sarı Ümmet Ağa. Yeryüzü gökyüzü kabul etmiyor. Nereye giderim, Ümmet Ağam? Bir kanadı kırık kuşum ki, el kadar da olsam, beni hiçbir çalı kabul etmiyor.

Gidecek, kaçacak bir yer düşünüyor, bulamıyor, köpürüyordu. Koca Osman dedik, evine sığındık, iyi adam, has adam, baba adam, can adam, ama çocuk adam. Herkese evinde olduğumu söylemek için can atıyordu. Bereket Kamer Anaya... Çukurovanın düzünde candarmaya bir yakalanırsan kurtulmanın mümkünü yok. Artık Çukurova ağaları bayram edip sevinirlerdi.

Ormanın içinde, keçi yolunda, gecenin ortasında dikildi kaldı. Yönünü nereye dönse, gidecek hiçbir yeri yoktu ki. Yönünü nereye dönsün? Bir süre öyle gecenin altında, ayakta dimdik durdu kaldı. Çok şeyler düşündü. Düşünceler kafasına inanılmaz bir hızla geliyor, çokuşuyorlardı. Anası geliyordu gözlerinin önüne, Hatçe, çocuğu, Iraz Hatun, Koca Süleyman... Koca Süleyman deyince içinde bir sıcak, aydınlık umut ışığı çaktı. Bir de Kerimoğlu vardı. Bir de Cabbar vardı. Yiğit oğlandı, dost oğlandı Cabbar... Evlenmiş, iki de çocuğu olmuş, biri kız, biri oğlan. Cabbara gitse? Cabbarı boş bırakmazlar, Koca Süleymanı da... Kerimoğlunu da. Dağlarda iş yok. Ama nereye?

Yakınlarda bir mağara olmalıydı. Sabaha az kalmıştı. Nerdeyse ortalık ağaracak. Yönünü mağaraya döndü. Ortalık ışırken ulu bir kayalıktaki mağaraya vardı. Mağaranın deliğinin ağzında iki kartal duruyordu. Ve deliğin her iki yanında birer sakız ağacı bitmişti. Ağaçları mavi çiçekli sarmaşıklar sarmıştı. Memed mağaraya çıktı, yorgun kartallar istemeyerek kanatlarını açtılar, uçup az ileriye kondular.

Memed tüfeğini çıkardı, kayışını eline doladı, yere koydu. Elindeki mermi torbasını da tüfeğin üstüne koyar koymaz uyudu.

Uyandığında gün batıyordu. Susamış, acıkmıştı. Ortalık peryavşan, kekik kokuyordu. Mağaranın önü inanılmaz bir kırmızılıktaki keditaşağı çiçekleriyle bezeliydi. Kırmızı keditaşakları mağaranın ak, kara, yeşil benekli mor kayalıklarına sarvan kurup oturmuştu. Memed bu kadar çok açmış, bu kadar yalım yalıma, ta ötelerden bile parladığı görülen bir kırmızı çiçek yığınını hiç görmemişti. Tüfeğini taktı, mermi torbasını eline aldı, dışarı çıktı. Sabahki kartallar gene gelmişler, mağaranın kapısına konmuşlardı. İstemeyerek uçtular, on adım

ileriye bir kayanın sivrisine yan yana kondular. Çok yaşlı kartallardı.

Aşağıda bir pınar inceden çağıldıyordu. Memed gitti pınarın başına, uzun, mor çiçekli yarpuzların üstüne çöktü. Sarı Ümmetin verip de beline bağladığı çıkını açtı. Azıkta üç baş soğan, altı yumurta, bol çökelek, bir parça Türkmen peyniri, bol bol kömbe ekmeği vardı. Birkaç da bazlama. İştahla yemeğini yedi. Bu azık ona daha iki gün yeterdi. Memed o kadar boğazlı değildi her zaman. Hele canı sıkıldığı sıralarda yemek hiç aklına gelmezdi.

Ayağa kalktı, yönünü kuzeye döndü. Köyüne gidiyordu. Köyü gözünde tütüyor, içine bir özlemlik ateşi düşmüş onu yakıp kavuruyordu. Biliyordu, ölüme gidiyordu ama, duramazdı. Köyünü görmeliydi. Ya köyü görmeden ölürse? Koca çınarı, Kulaksızı, Kulaksızın değirmenini, koca çınarın büvetini, kınalı yolu, çakırdikenli Dikenlidüzünü, ağaçları, çalıları, devedikenlerini, köyün tavuklarını, hele kurk tavuk ardında dolaşan yumak yumak sarı civcivleri... Her şeyi, her şeyi göresi gelmişti. Durmuş Aliyi, onun ılıcık, şefkatli, dost gözlerini, sevgi dolu, merhametli, çok insan... Hürü Ana daha insan, daha çok... Sert, inatçı, herkesten çok insan. Sevdikleri için canını verir. Bir gün uykuda saçlarını okşamıştı... Memed unutamamıştı o sıcak, ana, bacı, dost, kardaş elinin sıcaklığını, dostluğunu, ılıklığını, yumuşacıklığını... Hürü Ana bir insanı böyle candan okşasın, insan salt bunun için canını verir... İsterse okşamasın, bir candan, ta yüreğinin derininden bir yavrum, Memedim deyişi vardır ki, bin can eder. Nasıl karşılayacaktı acaba? Deli, deli olurdu sevinçten. Ne yapacağını, ne edeceğini bilemezdi. Mustafa Çocuk, Hösük Emmi, Hösük hep şaşkın şaşkın durur, ellerini biribirine sevinerek kavuşturur, kavuşturur açardı, "Memed, azıcık daha büyümüş," derdi. "Büyüsün. Görkemli adam daha iyi eşkıyacılık eder. Elalem ondan korkar, herkes bizim Memedden çok korkuyor ya, daha çok korkar şimdi," der övünürdü. Mustafa ne yapardı, ne düşünürdü? Korkar mıydı? Belki de korkardı. Gider candarmaya haber verir miydi? O da evlenmiş, onun da bir çocuğu olmuştu. Cabbar duyunca gelir miydi? Memed gülümsedi, büyük bir inançla, "Gelir," dedi. Ya

Topal Ali? Kurnaz tilki gözlü Topal Ali? Ölünecek dost, ölünecek arkadaş, ölünecek insan... O nasıl karşılayacak acaba? Başını arkaya atıp gülecek, gülecek. Durmadan akan bir su gibi gülecek. Eli kolu, yüzü gözü, bedeni, başı her şeyiyle gülecek. Topal ayağı bile gülecek. Topal sevincinden deli divane olacak...

Memed de bir sevinç kasırgasında sevgiyle dolup taşmış, uçuyordu. Öyle çabuk yürüyordu ki, sanki ayaklarına kanat takılmıştı. Kötü şeyler hiç aklına gelmiyordu. Köyün candarmalarla dolu olduğu, öldürüleceği hiç hiç aklına gelmiyordu. Öldürülmese bile kötü durumlarla karşılaşacağı da aklının köşesinden geçmiyordu. Bir de türkü tutturdu. Çok az türkü söylerdi. Türkü söylemeye vakti olmamıştı ki... Tatlı bir sesi vardı.

Gün ışıyordu ki Uzunoluğun başına geldi. Uzunoluğun göbeğinde kırmızı benekli alabalıklar üst üste yüzerdi. Elini uzatsan tutabilirdin. Uzunoluğun balıklarına nedense hiç kimse dokunmazdı. Balıklar da çoğaldıkça çoğalırdı. Oluğun başına oturdu, azık çıkınını çıkardı, bir soğanı yumrukladı, çökelekle yemeye başladı. Arada sırada da ekmek kırıntılarını balıklara atıyor, balıkların ekmek kırıntılarına, üst üste, alt alta koşuşlarına bakıyordu.

Yemeğini ağır ağır yedi, balıklara baktı, rahattı, oracığa uzandı. Bu oluk çocukluğunun oluğuydu, buralarda nedense korkmak aklına gelmiyordu. Korkusuz, kuşkusuz, çocukluğunda nasıl uyursa öyle uyudu. Eşkıya olup da dağa çıktığından bu yana böyle derin, böyle deliksiz uyku uyumamıştı. Uyandığında buna kendisi de şaştı. Ama buraları baba toprağıydı, bildik topraktı. İçindeki sevinci kabarıp kabarıp geliyor, bir an önce gecenin inmesini bekliyordu. Karanlık kavuşur kavuşmaz köye inecek, Hürü Ananın kapısına varacak, usuldan, Ana, Ana diyecekti, ben geldim. Bakalım sesten tanıyacak mı? Tanımaz mı o? Ne cindir!

Ormanın içinden kayarak köyün üst başındaki yamaca indi. Uzun kayanın dibine oturdu, köyü seyretmeye başladı. Köyü seyrettikçe anıları da depreşiyordu.

Çocukluğunda, anasına küsüp evden kaçtığında da buraya, bu kayanın dibine gelir, belini isli kayaya dayar, köyü seyreder

düşünürdü. Bu uzun kaya hep isli dururdu, Memed kendini bildi bileli. Köylüler, çobanlar kayanın dibine ateş yakmayı çok severlerdi.

Köyün içinde candarmaları gördü. Gidiyor geliyorlardı. Sonra damlar arasında kendi damlarını seçti. Damın toprağı kırmızı, yeşil, mavi, turuncuydu. Cam kırıkları gibi yanan ak sıcakta ışılaşıyordu. Babası ta uzaktan getirmişti bu toprağı, dam akmasın diye. Güzel, yumuşacık, sıcacık, sevgi dolu anası geldi gözünün önüne, ömründe duymadığı yaman bir yalnızlık duydu. Dört yanda, uzun uzun çiriş çiçekleri açmıştı. Türlü türlü arılar, binlerce, ak sıcaklarda uğuldayarak, ak sıcaklar demek Memedin hoşuna gidiyordu, çiriş çiçeklerinin yörelerinde dolaşıyorlardı. İnce, dimdik, uzamış gitmiş çirişsiklerine binlerce ak düğme büyüklüğünde çiçek yapışmıştı.

Hatçelerin evine bakamıyordu. Evlerinin önündeki, o ulu ağacı göremiyordu.

Sonunda kendisini yenemedi, ağaç geldi gözünün önünde durdu. Bir gece gibi gerildi önüne. Delikanlı yüreği küt küt atarak divlik kuşu gibi öttü. Deli gibi bir bekleme kasırgasında delikanlı bekledi. Yumuşacık, sıcacık, sevgi taşan kız geldi. Memedin boğazına bir şeyler tıkandı, iki damla yaş gözlerinden aşağıya yuvarlandı indi.

Memed, bu havadan çıkmak için gözlerini Abdi Ağanın evine dikti. Abdi Ağanın evinin bacasından gür bir duman çıkıyordu. Memedin öfkesi şahlandı: "Kesemedim dumanı," dedi. "Kesemedim, kesemedim, kesemedim." Sesi inler gibiydi. İçinde büyük bir acıyla kalktı yürüdü, sonra kendine geldi, gülümsedi, dalgündüz candarmayla ağzına kadar dolu köye girmeye kalkıyordu. Uzun kayanın dibine dönerken, ötede, çalının dibinde iki ışıl ışıl çocuk gözü gördü. Gözler faltaşı gibi açılmışlar, şaşkın, hayran kendisine dikilmişlerdi. Çocukluğunda Memed de buraya gelir, o çalının dibine siner, uzun kayanın dibinde olup bitenleri seyrederdi. Bir seferinde Süleymanla Topal Anşacanın kızını sevişirlerken bu çalının dibine saklanmış, gözetlemişti. Bu çalının içinden hiç eşkıya gözetlememişti. Kim bilir ne hoş olurdu, boynunda dürbün, koşar koşar fişekliklerin altında iki büklüm,

gümüş savatlı kayışlara uzun Çerkes hançerleri, bombalar takılı küçücük bir eşkıyayı seyretmek.

Memed orada durmuş çocuğa sevgiyle bakıyordu. Çocuk, eşkıyanın kendisini gördüğünü anlamış, ne yapacağını iyice şaşırmış, kıpır kıpır ediyordu.

Memed gülen bir sesle, yumuşak şefkatli:

"Çocuk kardaş," dedi, "nolursun beni gördüğünü candarmalara söyleme, ben İnce Memedim."

Çocuğun onu böylesine seyredişi öylesine hoşuna gitmişti ki, gidip haber vereceği umurunda bile değildi. Memed köyü görünce bir hoş olmuş, eşkıyalığını, İnce Memedliğini, koskocaman bir Hükümetin kendisini yakalamak için dağları candarmayla doldurduşunu, ağaların adamı Kara İbrahimin nasıl kanına susamış bir bela olduğunu, her şeyi her şeyi bir anda unutmuş, içinde çocuksu, güzelim bir umut, bir sevgi, bir sevinç doğmuştu. Ilık ılık bir ince sevgi yüreğini alıyordu. Birden aklına geldi: "Ben bir kuş öldüremem," dedi. "Bir karıncayı ezemem. İncinir diye bir arıyı, bir kelebeği, bir kuşu tutamam." Şu anda, belki dünyada en çok elindeki tüfeğe, belindeki hançere, bedenindeki koşar koşar fişeklere şaşıyordu. Kendine bakıp bakıp gülüyordu.

Bu sırada Memedin bakışlarından kurtulmuş çocuk çalıdan çıktı, sinmiş bir tilkiye benziyordu. Yata yata çalıdan azıcık uzaklaştı, sonra aldı yatırdı. Hem koşuyor, hem de dönüp Memede bakıyordu. Çocuğun bu hali Memedi daha çok sevindirdi. Bu çocuk kimindi acaba? Kimlere benziyordu? Çocuğa iyice bakamamış, onun için kimlerden olduğunu çıkaramamıştı.

Gittikçe sabrı taşıyor, gün bir türlü batmıyordu. Abdi Ağanın bacasından durmadan duman tütüyor, candarmalar durmadan evlerin aralarında oradan oraya gidip geliyorlardı. Dışarda ne kadın, ne de erkek, hiçbir köylüyü görememişti. Hepsini hapis mi etmişlerdi acaba?

Kafasını Abdi Ağanın evinden çıkan dumana takmıştı. Onun yüzünden kendi köyüne bile giremiyor, baba yurdunda bile dolaşamıyordu. Dişlerini sıktı: "Bu dumanı söndüreceğim," diye bağırdı. "Bir tekini bırakmayacağım, bırakmayacağım. Bir tekini bile..."

Kayanın dibine kendini hızla savurdu. Beli kayaya küt diye vurdu.

Karanlık basmış, kuzeyden bir yel çıkmış, gündüz sıcaktan yanmış yaban naneleri, kekikler, peryavşanlar esen yelle ağır kokuyordu.

O geceyi düşündü. Recep Çavuşun Abdinin çocuklarını öldüreceği geceyi, tam da tetiğe çökecekken tüfeğe vurmuş, çıkan kurşun başka bir yöne gitmiş, çocuk ölmemişti. Acaba öldürse miydi? Ne günahı vardı çocukların? Onlar da büyüyünce babaları gibi milletin başına bela olmayacaklar mıydı? Hele olsunlar da görelim. Belki babaları gibi olmazlar. Eskiden de kurt eniği kurt olur. Epeyce yanlış bir söz. Eski üstüne, Abdi Ağa üstüne, Asım Çavuş, Yüzbaşı Faruk üstüne daha çok şeyler düşündü. Yüzbaşı Faruk öldürmüştü Hatçeyi. Yüzbaşı Faruk deyince içi ağı gibi acı bir kinle doluyor, tüyleri diken diken oluyordu. Yüzbaşı Faruğu öldürmeden, Hatçenin kanını almadan bu dünyadan gitmeyecekti. "Allah," dedi, "Koca Allah şu Faruğu öldürmeden bana ölümü nasip eyleme."

Ayağa kalktı, sarhoş gibi yalpalayarak köye aşağı inmeye başladı. Birden gene içini bir sevinç sardı. "Bu güz köye geleceğim," diye düşündü, "köye geleceğim, köylünün toprağa saban attığı gün, toy düğün olurken çakırdikenliğe ilk ateşi ben atacağım. Hürü Anayla birlikte..." Köye yaklaştıkça sabırsızlanıyor, yüreği daha çok, daha çok çarpıyordu.

Kapıda durdu, kapının duvarına dayanmasa ayakta duramayacak, yere düşecekti. Soluğu taşarak, kırık kırık bir sesle:

"Hürü Ana, Hürü Ana!" dedi.

Hürü Ana içerde tek başına uyukluyordu. Kulaklarına inanamadı, düş görüyorum sandı, bir gözünü açtı geri kapadı.

Memed, Hürü Ana beni belki de ölmüş biliyor, diye düşündü.

"Hürü Ana, Hürü Ana!"

Hürü Ana gene düş görüyorum sandı. Bir gözünü açtı, dualar okuyarak geri yumdu.

"Hürü Ana, Hürü Ana, benim, ben. Ben geldim."

Allah Allah! Hiç düşe müşe benzediği yoktu, bu ses kapı-

nın ardından geliyor, Memedin sesine benziyordu. Ama nasıl olurdu?

"Hürü Ana, Hürü Ana!"

Hele bir çıkayım da kapıya, bakayım. Ayağa kalktı, yarı uykulu, yarı uyanık, eline yanmakta olan çam çırasını aldı, kapıya vardı, ikircikli bir sesle:

"Kimdir o?" diye seslendi.

Memed, usulca, duyulur duyulmaz:

"Benim ana, İnce Memed, Dönenin oğlu. Aç kapıyı."

Hürü Ana kapının ardındaki sürmeyi çekti, kapı açıldı. Eşikte dikilmiş kalmış İnce Memeddi. Ağzı dili kurudu, bir tek söz söyleyemedi. Bir süre karşı karşıya öyle durdular kaldılar. Sonra Memed Hürü Ananın koluna girdi evin içine götürdü. Elindeki çam çırasını duvara soktu, Hürüyü yandaki döşeğin üstüne oturttu. Uzun bir süre karşılıklı sustular. Neden sonra kendine gelen Hürü Ana, çok ciddi:

"Hoş geldin yavrum, Memedim," dedi. "İyi ki geldin. Biz de seni yitmiş gitmiş, kayıplara karışmış sanıyorduk. Hoş geldin safalar getirdin yavrum. Köy candarma dolu."

Memed:

"Biliyorum," dedi.

"Seni gelirken kimse görmedi ya?"

"Bir çocuk gördü."

Tam bu sırada da Uzun kayanın dibinin oralardan kurşun sesleri gelmeye başladı.

"Candarmalar kurşunu bana sıkıyorlar, ana. Çocuk beni Uzun kayanın orada gördü de..."

Hürü Ana gülümsedi:

"Sıksınlar dursunlar, şu gavur hükümetin, şu ağaların kurşunlarını boşa yaksınlar, yaksınlar bakalım!"

Memed de gülümsedi.

Hürü Anaya bir şeyler sormak istiyor ama, bir türlü dili varıp da soramıyordu. Durmuş Ali Emmi nerde, diye soracaktı. Nereye gitmişti acaba? Acaba ölmüş müydü? Ölmüşse Hürü Ananın başında neden kara çatkı yoktu? Çakırdikenliği yakmışlar mıydı her yıl? Kimse karışmadan toprakları ekip biçiyorlar mıydı, o gün bugündür. Sorulamazdı. Bir kötülük olmuş

olmasın diye Memedin ödü kopuyor, bir tek soru soramıyordu. Burada bir ay bekler, böyle soru dolu gözlerle Hürü Ananın yüzüne bir ay bakardı da gene Hürü Anaya bir tek soru soramazdı.

Hürü Ana onun sabırsız, soru dolu gözlerini anlıyor ama, kötü haberleri söylemeye bir türlü dili varmıyordu. Fıkara zaten yıkılmış, erimiş bitmiş, diyordu içinden. Anası öldürülmüş, sevdiceği öldürülmüş, biricik yavrusunu bile doya doya koklayamamış, nerede olduğu bellisiz olmuş, bir de bu kötü haberleri duyarsa neye varır fıkaranın hali? Neye varır Hürüce, neye, neye varır?

Bir de gözünün içine bakıyor ki, melil melil, melil de mahzun. İnsan söylememezlik de edemez. Şuna bakın, kurbanınız olayım, şunun yüzüne bakın, ağzından memesi alınmış bir bebeciğe benziyor, nerdeyse burnunu çeke çeke ağlayacak.

Söylerim yavrum, söylerim. Şu Hürücenin yüreciği taştan demirden oldu. Söylerim yavrum, söylerim. Şu olan bitenlere demir olsam dayanamazdım, erirdim, çürürdüm. Taş oldum da dayandım. Bu kadar acıların, belaların üstüne sen nasıl dayanacaksın? Sen nasıl, sen nasıl? Keşki gelmeyeydin yavru. Güzelce başını almış, köyün içinden bir karaca bulut gibi süzülüp gitmiştin. Neden geldin yavru? Kimi seni Kırklara karışmış sandı. Kimi Mustafa Kemalin yanına gitmiş de, başkumandan olmuş Kemale, dedi. Kimi koca bir kuş donuna girip her gece anasının mezarına gelip sabaha kadar Dönemin mezarının üstünde döner, kuş dilince dualar okurmuşsun, dedi. Hatçenin de mezarında... Anana, güzelce Döneye, güzel Hatçeye nasıl dayandın Memedim? Niye geldin yavru? Sana nasıl söylerim olanı biteni. Bak saçlarıma, bir tek kara saç var mı? Bak yüzüme, kırışmamış birazıcık yeri kalmış mı? Sen giderken ben böyle miydim Memedim?

Memedin yüzüne gözlerini dikmiş, içinden konuşuyor, konuşuyordu. Sanki Memed içinden geçenleri duyuyordu. Öylesine el kol sallıyor, yüzünü buruşturuyor, açılıyor, kapanıyordu.

Nasıl olsa duyacak, diye geçirdi içinden. Bunca acıya dayanan buna da dayanır. Çocuk değil ya, koskocaman İnce Memed.

Söylemeye karar verince çoktan beri içinde zorla tuttuğu ağıdına başladı. Hem ağlıyor, hem de ağıt yakarak konuşuyor, derdini söylüyordu. Her sözünü de, demir olsam çürürdüm, toprak oldum dayandım, sözleriyle bitiriyordu. Döneye ağladı, Hatçeye ağladı, Durmuş Aliye ağladı, çocuklarına ağladı, ağıt yaktı.

Memed taş gibi, duvar gibi olmuş, yüzünde en küçük bir kıpırtı olmadan Hürü Anayı dinliyordu. Dışardan kurşun sesleri geliyordu. Sanki duymuyorlardı.

Ağlamayı, ağıdı bitiren Hürü Ana gözlerini, burnunu başörtüsüyle sildi, ayağa kalktı:

"Ben batayım yavrum," dedi. "Uzak yollardan geldiğini unuttum seni görünce. Kara yazılı Hürü batsın. Seni aç koydum."

Hemen gitti sofrayı getirdi Memedin önüne serdi. Güzel nakışlı pamuktan dokunmuş bir sofraydı bu. Bir çanak yoğurt, bir çanak cıvık pekmez getirdi. Azıcık bal, azıcık da peynir getirdi.

"Ye yavrum," dedi. "Hürü Anan sana kurban olsun. Eee, nerelerdeydin bakalım, yitti yiteli? Nerelere gittin?"

Memed karşılık vermiyor, dalmış gitmiş, yüzü taş gibi.

Yufka ekmeği lokma yaptı, önce pekmeze, sonra yoğurda batırdı, lokmayı ağzına attı, çiğnedi çiğnedi, yutamadı. Lokma bir türlü boğazından aşağı gitmiyordu. Durmuş Ali ölmüş değil, öldürülmüştü, nasıl öldürülmüştü, ağıttan bir türlü anlayamamıştı. Köylü hep Hürüceye düşman olmuş, köylülerin evi yağma edilmişti. Ağıt böyle söylüyordu ama, kim yağma etmişti?

Lokmayı yutamazsa Hürü Ana çok üzülecekti. Çiğnedi çiğnedi zorlan yuttu ama, kendisini de dinmeyen bir öksürük tuttu. Öksürüğü geçtikten sonra:

"Ana," dedi Memed, onun ateş gibi olmuş elini tuttu. "Olanı biteni bana söyle. Ne yapalım, başa gelen çekilir. Boğazımdan geçmiyor, kusura kalma. Senin ekmeğini ağı olsa da yerdim ama, geçmiyor boğazımdan. Kusuruma kalma, güzel anam, çok çekmişim."

Hürü Ana sakin, hiçbir şey olmamış gibi durgun:

"Yavrum, Memedim," diye başladı. "Sen köyün içinden süzülüp çıkınca... Köylü sevindi. Sonra korktu. Abdiyi ölmemiş sandı. Sonra öğrendik ki ölmüş, hem de domdom kurşunu onun yüreğini parça parça eylemiş. Köylü çok sevindi. Sonra Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Bir toy düğün yaptılar, dünya dünya olalı böyle bir toy düğün görmedi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlılar sakız gibi, sütbeyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı, çifter çifter. Durmuş Ali Emmin bile, hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah gün ışırken beş köyün kadını erkeği, hastası sayrısı, çoluğu çocuğu çakırdikenliğe gittik, dikenliğe ateş verdik. Böyle bir sevinci insan olan insan tatmamıştır. Bir iki yıl böyle gitti. Her şey bol bolamadı. O gün biz Çakırdikenliğe ateş verince, o gece Alidağın tepesinde bir top ışık patladı. Alidağın tepesi üç gece balkıdı durdu. Üç gece Alidağın tepesi gündüz gibi oldu. Köylü buna daha çok sevindi. Böyle bir yıl geçti. İkinci yıla girerken daha güzel, daha şenlikli bir toy düğün oldu. Çakırdikenlik daha güzel yandı. Dağın tepesindeki bir top ateş daha güzel patladı. Üçüncü yıldı. İkinci yıldan daha güzel, daha şenlikli... Bir toy düğün... Durmuş Ali Emmin hem oynuyor, bilirsin çok güzel oynardı, hem de elinde çam çırası yalımlanıyor, Çakırdikenliğe ateş vermeye gidiyordu. Birden ötelerden üç el silah sesi duyuldu, o yöne baktık. Bir atlı doludizgin tozutup gelir. Geldi, atını ilk önce çakırdikeni yığını yanındaki Durmuş Ali Emminin üstüne sürdü. Durmuş Ali yere düştü. Atlı Durmuş Aliyi atına iyice çiğnetti. Onun arkasından silahlı on atlı daha geldi, çoluk çocuğun üstüne at sürdüler, kurşun sıktılar. Çok insan yaralandı. Beş çocuk öldü, ikisi kız. Durmuş Ali Emmin iki gün daha yaşadı. Sana selam söyledi. Söyleyin oğluma, dedi, sonu iyi gelmediyse de, iyi bir iş yaptı. Gene de iyi bir iş yaptı. İşte o yıl çakırdikenlik yanmadı. Alidağının başında da bir top ışık patlamadı. Durmuş Ali Emmin öldü. Son solukta hep seni andı. Bu gelen atlı kimmiş, bildin mi? Kel Hamza vardı ya, Abdinin kardaşı Kel Hamza. Abdi onu köyden kovmuştu ya, dağlara gelemezdi Abdinin sağlığında. Bildin mi Kel Hamzayı Memed?"

"Bildim Ana."

"O Kel Hamza köye yerleşti. Başında silahlı adamları, adamlarından başka candarmalar, candarmalar... Kel Hamza mumlan arattı Abdiyi... Geldi köye yerleşti."

Hürü Ana durmadan, yanık yanık, köylünün Kelden çektiğini bir anlatıyor, anlatıyor, anlatıyor, duruyor, bir uzun uzun Memedin yüzüne bakıyordu.

Kel Hamza Abdinin ana bir, baba bir öz kardeşiydi. Abdi onu hiç sevmezdi. Bu yüzden de daha on beş yaşında onu Değirmenoluktan kovmuş, Dikenlidüzüne girmesini yasak etmişti. Kel Hamza ömründe bir tek kere Dikenlidüzüne girmiş, onda da yakalanmış, Abdi Ağaya getirilmiş, Abdi Ağa da üç gün üç gece ona sopa çektirmiş, yarı ölü Hamzayı bir atın sırtına yüklemiş, Dikenlidüzünün dışına götürüp, kardeşini it ölüsü gibi attırmıştı. Bu korkunç dayaktan sonra Kel Hamza uzun bir süre kendisine gelememiş, bir zaman, onu öyle yoldan bulan, iyileştiren Yörüklerin yanında çobanlık etmiş, sonra da Çukurovada, Telkubbe yakınlarında bir çiftliğe yanaşma durmuştu. Öyle Abdi Ağa gibi kısacık, çelimsiz değil, uzun boylu, kalın enseli, güçlü kuvvetli birisiydi. Kardeşinin ölümünü duyunca çok sevinmiş, sevincinden ne yapacağını bilememiş, çiftlikte üç gün sarhoşlar gibi dolaşmış, her önüne gelene kardeşinin öldürüldüğünü söylemiş, sonra da olayı unutup gitmiş, yanaşmalığını sürdürmüştü.

Bir gün Dikenlidüzünden çiftliğe, onu görmeye Pıtırakoğlu geldi. Ağzı çok kalabalık bir adamdı.

Ona yekten:

"Sen ne ahmak adamsın, duymadın mı kardeşinin öldürüldüğünü?" diye sordu.

"Duydum, deli gibi de sevindim onun geberdiğine," dedi Kel Hamza.

"İyi yaptın sevindiğine. Toprakları köylünün paylaştığını duydun mu?"

"Duydum," dedi Kel Hamza.

"Her yıl toy düğünle çakırdikenliğe gidip ateş verdiklerini?"

"Duydum."

"Alidağın tepesinde patlayan bir top ışığı?"

"Duydum."

"Abdinin iki karısının ikisinin de dul kaldığını?"

"Duydum..."

Pıtırakoğlu:

"Öyleyse burada, bu yanaşmacılıkta ne duruyorsun köpek!" diye bağırdı. "Dikenliğe ağa olmak, padişah olmak dururken burada yanaşmalık öyle mi? Akılsız köpek."

Pıtırakoğlu çok yaşlı bir adamdı.

Kel Hamza:

"Doğrusun," dedi.

"Doğruysam, sen de bana Dikenlinin beğendiğim yerinden, beğendiğim, su altı bir tarlayı verirsin."

"Veririm," dedi Kel Hamza.

Hemen o gün orada hazırlık yaptılar. Kel Hamza yanaşmalıktan biriktirdiği bütün paraya bir çift çizme, bir güzel şalvar, ceket, bir şapka, bir de borca çok güzel dört yaşında uzun boylu, İngiliz kan bir at aldı. Bir de Alaman filintası aldı, yüz mermisiyle birlikte, borca. Beş on tane de ipten kazıktan kurtulmuş hergele topladı başına, Pıtırakoğlu önde, onlar arkada, çıktılar Dikenlidüzüne. Birkaç hafta aşağılarda beklediler. Her işi Pıtırakoğlunun öğüdünce yürütüyordu Kel Hamza.

Köylüler Çakırdikenliğe ateş verirlerken... İşte böyle korkutulurdu köylünün gözü. Bir de Hükümetle. Hükümet sonra...

Köylü ne karşı koydu, ne bir şey. Kuzu gibi boyun eğdi. Üstelik çoğu da gitti özür diledi. İnce Memede attılar tuttular. Babasının kemiğine sövdüler.

Kel Hamza aynı gün Göktefikli Hocayı çağırtıp, Abdinin iki karısının ikisine de birden nikah kıydırdı. Akşam birisiyle, sabaha karşı da ötekiyle yattı. Kadınlar Kel Hamzadan derecesiz memnun kaldılar.

Sonra Kel Hamza köye candarmalar getirdi. Çavuşlara, onbaşılara her gün kuzular kızartıp rakılar içirtti.

"Kurban olduğum Memedim, yavrum, bundan gerisini ne ben söyleyeyim, ne sen duy. Kel Hamza köylüye haber gönderdi, üç yıl ektiniz biçtiniz, beylik hakkını, toprak hakkını vermediniz. Üç yıl evinizde neyiniz varsa alacağım. Önünde bir çavuş, on candarma, ev ev dolaştı köyü, evlerde ne varsa, un, buğday, yağ, at, inek, eşek, hepsini hepsini aldı götürdü,

yığdı Abdinin ambarına. Köylü o yıl aç kaldı. Aç kurtlar gibi sızılaştılar. Yakın köyler duydular da halimizi bize birer ikişer ekmek getirdiler. Köylünün çoğu yakın köylere gitti... O kış acından on beş kişi şişti şişti öldü. Dışarda hiç köylü görebildin mi gelirken? Göremezsin yavru, hepsi yarı çıplak... Dışarı çıkamıyorlar."

"Topal Ali?" diye sordu Memed. Sesi yok gibiydi.

"O, Hamzanın iti oldu. Köylünün malını o taşıdı ambara... Ben sana onu öldür demedim mi? Şu koca hançeri karnına sok da öldür demedim mi?"

Memed, sallanarak, ölü gibi ayağa kalktı. Ayakta duramadı, direğe yapıştı. Yalpalayarak dışarı çıktı. Sarhoşlar gibi Dikenlidüzüne aşağı yürüdü. Dişleri kenetlenmişti. Tir tir titriyordu.

Sabahın ilk ışıkları onu Dikenlidüzünün ortasında, dimdik dikilmiş, donmuş, hiç kıpırdamaz buldu. Yüzü bembeyazdı ve donmuştu. Gölgesi upuzundu.

Öğle oldu Memed kıpırdamadı, gölgesi toplandı, ayağının dibine geldi bir kara yuvarlak oldu. İkindi geldi geçti.

Hürü Ana gittikten sonra ardından çıkmış, koşarak onu aramaya başlamıştı. Sabaha kadar aramadığı bir yeri bırakmadı ovada. Gün doğduktan sonra da aradı. İkindiye doğru düzlüğe bakmayı akıl etti. Baktı ki, ne görsün, Memed düzlüğün ortasına dikilmiş durur.

Düşe kalka, koşa yürüye yanına vardı. Baktı ki Memed bitik, dişleri kenetlenmiş.

"Öldürdüm yavrum seni. Haydi çabuk, candarmalar görecek, birisi görecek."

Koluna girdi, yakındaki dereye doğru onu sürükledi, bir hayıt çalısının içine yatırdı. Yüzüne su serpti, ona diller döktü, sevindi, oynadı güldü. Neden sonra Memed kendine geldi:

"Anam," dedi, "güzel anam, anaların en yiğidi. Size çok kötülük ettim."

Uzandı Hürünün elini aldı dudağına bastırdı, öptü. Sonra gülümsedi.

"Ana," dedi, "Topal Aliye söyle de gelsin."

Hürü Ana karşı koyacaktı, sonra vazgeçti.

"Olur yavru," dedi, boynunu büktü. "Şimdi gider bu gece sana onu gönderirim. Kurban olayım Memedim, o gavura güvenme. Başına bir iş açar sonra. Köy candarma dolu. Onun da candarmayla, Kel Hamzayla içtiği ayrı gitmiyor. Kurban olayım kendine mukayyet ol... Bir sen kaldın..."

Demir olsam çürürdüm, toprak oldum dayandım... Toprak, toprak, toprak oldum da dayandım.

22

İdris Bey otuzunda gösteriyordu. İnce, uzundu. Sarı gözleri, kartal gagası burnu, uzun yüzüyle bu dünyada yaşamayan, nasılsa bir kere uğramış, yırtıcı, yabanıl bir yaratığa benziyordu. Büyülü, kutsal bir yaratığa... Uzun bıyıkları düşmüştü. Parmakları çok uzundu, güzeldi. Onunla ilk karşı karşıya gelen ne bedenini, ne altın gibi güzel gözlerini, ne sarı pırıltılı uzun bıyıklarını, ne saçlarını görürdü. Onunla ilk karşılaşan insan yalnızca onun uzun, güzel parmaklarını görür, hayran kalırdı.

Bir Çeçen beyi olan babası Osmanlı devrinde ili aşiretiyle birlikte Kafkaslardan gelmişti, Anavarza kalesinin karşısına, Ceyhan ırmağının güney geçesine yerleşmişti. Kurdukları köyün adına Akmezar demişlerdi. İlkönceleri Çukurovada sinekten, sıtmadan, sıcaktan hastalanmışlar, kırılmışlardı. Üç dört yıl içinde Çukurovaya alışmışlardı ama, sayıları da yarıya inmişti. Kafkaslardan getirdikleri atları da, öteki hayvanları da kırılmıştı.

Çukurovaya alışan Çerkesler Çukurova cinsi güzel atlar yetiştirdiler sonra. Ektiler biçtiler. Çukurova o zamanlar meyve bahçesi nedir bilmezdi, güzel, bakımlı meyve ağaçları diktiler Çukurun sıcağına. Evleri ottan Türkmen köylerinin yanına ahşaptan ve taştan, ikişer katlı güzel evleri olan, caddesi, sokakları olan bir köy kurdular.

Bereketli topraklar üstünde mutlu bir yaşama düzeni kurdular. Bütün ovaya güzel atları, iri meyveleri, yiğit davranışlarıyla ün saldılar. Öteki Torostaki Çerkesler gibi at hırsızlığı da yapmadılar. Beylerinin bir dediğini de iki etmediler. Geleneklerini, göreneklerini de Kafkastaki gibi korudular.

Mutlulukları, düzenleri, yepyeni, siyah, Ford marka bir otomobilin gelip son beyleri İdris Beyin kapısında duruncaya kadar, yıllarca sürdü. Otomobil toza batmıştı. İri, toz altında kalmış gözleri Çukurova güneşi altında parlıyordu. O güne kadar Akmezar köylüleri, askerliğe gitmiş birkaç kişinin dışında, hiç otomobil görmemişlerdi. Köylüler, yaşlı genç, kadın erkek, çoluk çocuk, korkuyla, şaşkınlıkla, hayranlıkla bu koca, ışık gözlü tuhaf yaratığa baktılar. Kiminin yüreğine acı bir uğursuz korku girdi, çöreklendi. Kimisi de bu tuhaf yaratığı gördüğüne sevindi.

Otomobilden iki kişi indi. Bir tanesi iri, kalın, kara kaşlıydı. Karalar içindeydi. Kara bir siyah lenger şapka giymişti. İri, kalın kara kaşlı adamın göbeğinin üstündeki bir deste altın kösteği ışıltı içindeydi. Dimdik, gerilmiş, arkaya doğru kaykılmış duruyor, yöreye yan gözle çok alçaltıcı bakışlar fırlatıyordu. Dağların taşların, cümle mahlukatın yaratıcısı sanki oydu. Yöreye öyle bir hava veriyordu her davranışıyla. İdris Bey de onu bir tuhaf karşıladı. Bu yarı tanrı yaratığın önünde iki büklüm eğildi. Yaşlı Çerkesler hem bu işe çok şaşırdılar, hem de çok kızdılar. Kara giyitli adamın arkasından otomobilden inen boz giyitli adam da onun önünde ceketinin düğmelerini boyuna ilikliyor, eli ceketinin düğmesinde, arkasından geliyor, pür tetikte, ne diyecek diye bir alıcı kuş gibi hazır bekliyordu.

Çerkesler bunun yepyeni, çok büyük, Çar gibi bir adam olduğunu anlamakta gecikmediler. Neydi, kimdi acaba?

İdris Bey biraz şaşkınlık, daha çok korku, merakla onu konağa çağırdı. Konuk hiç konuşmuyordu. Konağa girince iri konuğun arkasındaki adam İdrisin kulağına bir ad fısıldayıverdi. İdris Beyin yüzü soldu, telaşı birkaç misli arttı:

"Hoş geldiniz, hoş geldiniz, hoş gelip safalar getirdiniz Beyim. Bizim köyümüze şerefler bahşettiniz Beyim. Büyük şerefler..."

İri adam tombul elini bir daha ağır ağır İdris Beye uzattı, İdris Bey ele sarıldı ama öpmedi. İri adamın yüzünde bu yüzden bir hoşnutsuzluk belirdi. İdris Bey bunu gördü, sezdi, üzüldü. "Bizim soyumuz hiç kimsenin elini öpmemiştir, padişahın,

çarın bile," diye içinden geçirdi. "El öpmeyi hiç kimse bizden beklemesin."

Otuz yaşlarında gösteren iri yarı adam, ilk bakışta dehşet bir mücessem korku heykeline benziyordu.

Hiç konuşmuyordu. Karşısındaki elpençe divan, elleri ceketinin düğmesinde dikilmiş kalmış adama, gene karşısına dikilmiş, çok terbiyeli İdris Beye bir baş sallamayla, oturun emrini verdi. Berikiler onun karşısındaki sedire şöyle ilişip ellerini dizlerine koydular. Uzun boylu, genç, sarışın, çok güzel, uzun boynu kuğular gibi bir genç kız gümüş bir tepsi içinde kahve getirdi. İri adam, yan gözle kızı şöyle bir süzdü. Yüzündeki heybet azıcık açıldı, sonra hemen gerisin geri kapandı. Cebinden ağır ağır altın tabakasını çıkardı, açtı, parmaklarının ucuyla içinden bir sigara çekti, gene aynı ağırlıkta çıt diye tabakayı kapadı, cebine koydu. İdris Bey telaşlandı, çakmağını, çakmak taşını çıkarıp kavı üstüne yerleştirip çakıncaya kadar, konuk gene aynı ağırlıkla cebinden benzinli çakmağını çıkardı, hemen sigarasını yaktı. İdris Bey o zamana kadar benzinli çakmak görmemişti. Türkiyede birkaç kişide ancak vardı bu çakmaktan. Çakmak da altındı.

Çakmağın hemen yalım yalım yandığını gören İdris Bey utangaç gülümsedi. İri adamın da yüzünden şöyle bir gülümsemenin gölgesi geçti:

"Paşanın hediyesi," dedi. "Paşa arkadaşlarına çok güzel, kıymetli hediyeler yapmayı sever. Paşaya da bunu İngiliz Sefiri getirmiş."

Kahvesini, sigarasını hiç konuşmadan bitiren iri adam, biraz daha oturdu. Sonra dimdik, olanca heybetiyle, ayağa kalktı, elini çok uzak uzatarak gerdi, ucunu İdris Beye tutturdu, iki kez salladı, çok gür bir sesle:

"Allahaısmarladık," dedi. Hiç yanına yönüne bakınmadan dimdik merdivenleri indi, gene dimdik otomobile yürüdü. Şoför, iki büklüm, otomobilin kapısını açmış bekliyordu. Dimdik bindi. Otomobil çalışıyordu. Boz giyitli adam da şoförün yanına bindi oturdu. Otomobil yürüdü. İri bey İdris Beye bir daha dönüp bakmadı bile.

Otomobil bir toz bulutu içinde, dingillerine kadar yolun tozlarına gömülerek köyden çıktı gitti.

İdris Bey başına birikmiş köylülere:

"Kozan Mebusu Arif Saim Bey," dedi.

Köylüler onun adını çok duymuşlardı.

Yaşlı, gün görmüş, savaşlara girmiş çıkmış bir Çerkes:

"Mustafa Kemal Paşanın sağ kolu o," dedi. "Mustafa Kemal Paşanın silahşoru bu. Onun paşaylan içtiği su ayrı gitmez. Diyarbekirde bunun astığı adamları gördüm, şehrin bir ucundan öteki ucuna kadar sallandırmıştı. Büyük Mahkemenin en büyük reisi bu... Çok gençmiş. Otuz yaşında bile yok."

Bütün Çukurova Arif Saim Beyi iyi, çok iyi biliyordu.

Fransızların Adanayı işgalinde Siste candarma kumandanıydı. Fransızlar Adanayı işgal edince önce Fransızlarla anlaşmış, sonra bakmıştı ki Fransızlarda iş yok, bunlar kalıcı değil, yönünü Mustafa Kemale dönmüş ve Mustafa Kemalin en güvendiği adam olmuştu az bir günde.

Bingöllüydü ve fıkara bir Kürdün oğluydu. Zar zor okuyabilmiş, Harbiyeyi binbir müşkülatla bitirebilmişti. Okuryazarlığa öyle çok hevesi yoktu. Silah kullanmayı çok seviyordu. En büyük övüncü tabancayla çok uzaktan gümüş paraları vurmasıydı.

Mustafa Kemal Paşa onu Kozandan alıp bir güney iline, Fransızlara karşı halkı teşkilatlandırmaya gönderdi. O, oraya gitmeden aylar önce, halk Fransızlara karşı teşkilatlanmış, çarpışmaya başlamıştı bile. Yer yer de Fransızları bozguna uğratmıştı. İlin yiğit halkı hiçbir yerden yardım görmeden Fransızları çöle doğru sürüyordu. Arif Saim Bey bu halk güçlerinin başına geçti ve Fransızlar, bütün güney illerinde yenildiği gibi, bu ilde de bozguna uğradı ve memleketi bırakıp gitti. Arif Saim Bey de, bütün savaşa katılmış zabitler gibi İstiklal Madalyasıyla taltif edilip, kahraman ilan edildi ve Mustafa Kemal Paşanın has adamlarından birisi oldu. İlk olarak da candarma komutanı bulunduğu yerden mebus seçtirildi.

Arif Saim Bey mebus olup Ankaraya yerleşince ilk işi bir otomobil almak oldu. Sonra mal mülk edindi. Cumhuriyetin kuruluş devirleri geçip de ortalık durulunca, ilk işi çok yakından tanıdığı Çukurovaya gelmek oldu. Çukurovanın altın toprakları onun en büyük tutkusuydu. Kurtuluş Savaşı olmasaydı

eğer, bu toprakların bir avucuna bile sahip olmayı düşünemezdi. Bu toprakların büyük bir kısmı Sultan Abdülhamidin, derebeylerin, Mısırlı dedikleri Arapların, bir de Ermenilerindi.

Arif Saim Bey Çukurovaya gelirken otomobiline bir de tarım, toprak uzmanı almıştı. İşte beraberinde Akmezar köyüne getirdiği boz giyitli, eli hep ceket düğmesinde olan kişi bu ziraat uzmanıydı. Adı da Ahmet Beydi. Ahmet Bey öğrenimini Budapeşte Yüksek Ziraat Okulunda yapmıştı. Memleketteki birkaç uzmandan birisiydi.

Ankaradan çıkarlarken Arif Saim Bey:

"Kardeşim Ahmet Bey," demişti, "sizi bana büyük bir toprak mütehassısı diye tavsiye ettiler. Şimdi sizinle Çukurovaya gideceğiz, altımızda otomobil, Çukurovayı adım adım dolaşacağız. Siz toprağın kalitesine bakacak, bana Çukurovanın en verimli toprağını tespit edeceksiniz, ben de tespit ettiğiniz bu toprağı alacak, buraya Türkiyenin en büyük, en modern çiftliğini kuracağım."

Önce Yüreğir ovasını, Tarsus yörelerini dolaştılar. Karataşa, Ağba bataklığına indiler. Ahmet Bey toprağa bakıyor, bitkilerini inceliyor, köylülerle konuşuyor, ölçüyor biçiyor, defterine yazıyor, "Evet efendim, gidebiliriz," diyor, başka bir söze varmıyor, sadece düğmelerini ilikliyor, boyun kırıyordu. Ödevini çok iyi yaptığı, yapacağı her halinden belli oluyordu. Ağbadan Yumurtalığa geldiler, Yumurtalıkta üç gün kaldılar. Arif Saim Bey otomobilini Yumurtalıktan Aptioğlu çiftliğine sürdü. Bir eski maarif vekili mebus arkadaşı Aptioğlu çiftliğine sahip olmuştu. Bu onu çok kıskandırmış, deli etmişti. Aptioğlu çiftliğine sahip olan mebus halbuki hiçbir cepheye gitmemiş, onlar gibi kelleyi koltuğa almamış, Ankarada yan gelmiş yatmıştı. Bu çiftliğe nasıl, niçin sahip olmuştu? Ne hakkı vardı?

Aptioğlu çiftliğinin toprağını inceleyen mütehassısa dişlerinin arasından çıkan ıslık gibi bir sesle sordu:

"Nasıl?"

"Mükemmel," dedi Ahmet Bey.

"Bana bulacağınız toprak bundan daha iyi olacak."

"Başüstüne Beyim."

"En güzel topraklar benim olacak. Benim hakkım. Cephede

kanı döken benim. Kelle koltukta ben dövüşürken, o karısının koynunda uyuyordu."

"Evet Beyim, bulacağız Beyim."

"Tabii bulacaksın."

Hafif bir Kürt aksanıyla konuşuyordu.

Aptioğlundan Ceyhana vurdular. Kozana, Dumluya çıktılar. Dört gün de Osmaniye dolaylarında dolaştılar. Kadirliye vardılar, Akçasazın kıyılarını dolandılar. Ahmet Bey Akçasazın kıyısında çok güzel bir toprak buldu:

"Bey, bu toprak ölümsüz bir toprak," dedi. "Kıyamete kadar bire elli verir, bire yetmiş beşe kadar da çıkarılabilir verimi."

Arif Saim Bey sordu:

"Bire elli, bire yetmiş beş vermek ne demek?"

Ahmet Bey karşılık verdi:

"Toprağa bir tek tohum atarsanız, elli tohum alırsınız."

"Ortalama, ya da kötü bir toprak?"

"Kötü bir toprak bire bir, bire iki, bire üç, en çok bire beş verir."

"Nerde var bu topraklardan?"

"Bütün Orta Anadolu böyledir."

"Hazin."

"Orta toprak bire on, bire on beş verir."

"Çok iyi... Ölümsüz toprak ne demek?"

"Toprak fazla kullanılırsa yavaş yavaş verimini yitirir, gücü azalır. İşte bu ölümsüz toprak dediğim toprağın gücü hemen hemen hiç azalmaz. Böyle topraklar aşınmazlar. Kendi kendini besleyen, safi mil, yığma, bataklık toprağıdır ölümsüz toprak."

"Bu toprak ölümsüz toprak mı?"

"Ölümsüz."

Ahmet Beyin bulduğu ölümsüz toprak bir eski çiftlikti. Eski Türkmen beylerinden Akhocaoğullarınındı. Bugünlerde Akhocalar darmadağınıktı. Büyük toprakları parçalanmıştı. Ahmet Beyin beğendiği topraksa Selim Beye düşmüştü. Selim Bey çiftlikle, toprakla uğraşmıyordu. Yağmur Ağanın at hırsızlığı çetesine girmiş at hırsızlayıp duruyordu. Arif Saim bunu böyle öğrenince çok sevindi. Kasabaya gidip hemen Mal Müdürünü huzuruna çağırttı.

Mal Müdürü dedi ki: "Selim Beyin toprağı Hazine malı değildir, fakat o yakınlarda üç yüz dönümlük bir Hazine toprağı var, Ermenilerden kalma. Bu üç yüz dönümlük tapu Selim Beyin çiftliğini de içine alır."

Ve nasıl alabileceğini de açık açık anlattı. Arif Saim Beyin aklı yattı.

"Hiç kimsenin haberi olmadan hemen satışa çıkarın."

O gün o toprağı hemen satışa çıkardı Mal Müdürü Mazlum Bey. Toprak açık artırma ile satılacaktı. Açık artırmanın günü geldi doldu. Hiç kimse katılmadı açık artırmaya. Üç yüz dönümlük tapu yirmi üç liraya Arif Saim Beyin üstünde kaldı.

Arif Saim Bey çiftliğinin sınırını çizer, bu sınırın içine at hırsızı Selimin çiftliğini de alırken, Akhocalar soyu haberlendi. Akhocaların en yaşlısı, gün görmüşü, uzun, ak bıyıklısı Aziz Ağaydı. Aziz Ağa durumu öğrenince ateşlendi. Toprak gidiyordu. Toprak kendisinin değildi ya, Arif Saim Bey bu biçimde Akhocalar toprağını alırsa, ellerinde bundan sonra bir avuç toprak bile tutamazlardı. Onun için gayrete geldi, atına atladı, Adanadaki eski, büyük, köklü derebeylere gitti. Bu derebeylerden birisi iktidardaki tek partinin, Halk Partisinin Genel Sekreteriydi. Bu iki köklü soy çok eskiden beri dosttular. Çıkarları biribirine uzun yıllardan bu yana bağlıydı.

Genel Sekreter durumu öğrenince doğru Paşaya gitti, Arif Saim Beyin tutumunu ona hikaye etti. Paşa bu işe ne dedi, ne söyledi, onu kimse bilemedi. Yalnız Arif Saim Bey Selim Beyin çiftliğinden el çekti, bir daha da oranın semtine bile uğramadı. Yirmi üç liraya aldığı üç yüz dönümü de unuttu gitti.

Başına gelen bu korkunç olaydan sonra Arif Saim Bey Ahmet Beyle birlikte Dörtyola gitti. Dörtyolda bir hafta kaldılar. Dörtyolda büyük portakal bahçeleri vardı. Arif Saim Bey Dörtyolda kaldığı süre içinde oranın zenginleri, ayan ve eşrafıyla konuştu. Dörtyolda da Hazineye kalmış Ermeni mülkleri ve portakal bahçeleri vardı. Arif Saim bu mülklerden ve bahçelerden en güzelini Paşaya hediye ettirdi.

"Ne demek!" diyordu. "Bu yurdun kurtarıcısının burada bir bahçesi olmasın! Olur mu?"

Öfkeden köpürüyor, utançtan yerin dibine geçiyordu.

Zaten zenginler, ayan ve eşraf Mustafa Kemal Paşaya böyle bir hediye yapmak için can atıyorlardı. Fakat Kumandanın tepkisinin ne olacağını kestiremiyorlar, korkuyorlardı. Padişahlara toprak, bahçe, köşk hediye etmek Osmanlıların son yıllarında derebeylerin gelenekleri arasına girmişti.

Arif Saim Beyin teklifine derecesiz sevindiler.

Arif Saim Bey bundan sonra toprak yağmacılığına bir kulp bulmuştu. Çukurovada döndürdüğü dolapları eğer Paşa duyar da kızarsa:

"Paşam," diyecekti, "halk çalışmalarımıza bir cemile olarak bana, aynen size yapılan hediye gibi birazıcık bir toprak parçası hediye etti. Derebeyler beni çekemediklerinden dolayı size şikayet ettiler. Halkın bu cemilesini nasıl kabul etmeyebilirdim!"

Ahmet Beyin Çukurovada en çok beğendiği ikinci toprak Akmezar köyünün yakınındaki bir küçük çiftlik oldu. Ermeniler kaçarlarken, bu küçük çiftliğin sahibi Ermeni çiftliğini bir Türkmen dostuna satmış oldu. Türkmenle Ermeni can arkadaştılar.

Ermeni dedi ki:

"Eğer döner gelirsem kardeş, toprağımı bana geriye verirsin. Geriye dönemezsem çiftlik senin olsun. Anan sütü gibi ye iç, kullan, helal olsun."

Arif Saim Bey Ahmet Beye tekrar tekrar soruyordu:

"Ölümsüz toprak mı, Selimin toprağından da iyi mi?"

Büyük bir güvenle Ahmet Bey:

"Evet," diyordu "Selimin toprağından da iyi. Bu kadar güzel bir toprak parçası ancak dünyanın birkaç ülkesinde vardır. Nil kıyılarında bile böylesi bir toprak zor bulunur."

Arif Saim Bey hemen o gün kasabada bir araştırma yapıp çiftliğin macerasını öğrendi. Fıkara Türkmeni çağırtıp önüne on lira attı:

"Şu Ermeni çiftliğini bana devret," dedi.

Arif Saim Beyin huzuruna otomobile bindirilip, iki candarmayla apar topar getirilen fıkara Türkmenin ödü kopmuştu. Yolda getirilirken öldürüleceğini, hapsedileceğini, en azından

sürgüne gönderileceğini kuruyordu. Arif Saimin ününü bütün Anadoluda duymayan kalmamıştı ki... Onun karşısına çıkan sağ kalamazdı.

Türkmen asılmak yerine, dayak yerine önünde bir de on liralık görünce gözlerine inanamadı. Bir on liraya, bir kalın kara, çatık kaşlı Arif Saim Beyin sert yüzüne bakıyordu. Altından bir çapanoğlu çıkmasın diye, kuşkulu gözleri bir süre Arif Saim Beye, Arif Saim Beyden onluğa gitti gitti geldi.

"Al, al Mahmut," dedi Arif Saim Bey, anlayışlı. "Bu para senin hakkın."

Mahmut, Beyin kendisine adıyla seslenmesine sevindi, azıcık yüreklendi.

"Al diyorum sana Mahmut, al! Al kardeş, senin hakkındır. Ne kadar zamandır koynunda taşıyorsun bu tapuyu?"

Mahmut:

"On yıldır," diye bağırdı.

Arif Saim ağır ağır on lirayı iki parmağıyla, tiksinir gibi yüzünü buruşturarak yerden aldı Mahmuda uzattı:

"Al," dedi. "Bu tapuyu on yıldır cebinde taşımışın, her yıl için bir lira."

Mahmut parayı aldı, koynuna soktu, hemen yere yatıp Beyin ayaklarına kapandı. Yanındakiler Mahmudu yerden kaldırdılar. Bey ağır ağır cebinden bir beş liralık daha çıkardı, Mahmuda verdi. Mahmudun davranışı onu çok duygulandırmıştı.

"Sen hiç asker oldun mu Mahmut?"

Mahmut hemen hazırol durumuna geçip, Arif Saim Beyin karşısında dimdik durdu. Çivi gibi, yere saplanmış dimdik duruyor, kıpırdamıyordu. Gözlerini de bir noktaya dikmiş, kırpmıyordu.

"Oldum Kumandanım," dedi, bir çırpıda künyesini saydı.

"Harbettin mi?"

"Ettim Kumandanım."

"Nerelerde?"

Mahmut, soluksuz bir çırpıda saydı:

"Galiçyada, Çanakkalede, Kütülamarada, Yunanda..."

"Hiç yara aldın mı?"

"Aldım Kumandanım."

"Nerenden?"

"Boynumdan, kasığımdan, kolumdan, ayağımdan."

"Gazisin ha? Madalyan var mı?"

"Yok Kumandanım."

"Mahmut!"

"Buyur Kumandanım."

"Yakında çiftliği ihya edeceğim. Seni sevdim. Gelir çiftlikte çalışır mısın?"

Tapu memuru defter elinde bekliyordu. Tapu devri muamelesi hemen orada başladı, bitti. Mahmut parmak bastı, Bey şatafatlı imzasını binbir kurumla attı. Mahmutla el sıkıştılar. Mahmut, Beyin yanından deli gibi bir sevinçle çıktı. Köyüne giderken topukları arkasını dövüyor, bir sevinç türküsü gibi esiyordu.

İşte böylecene Türkmen Mahmudun çiftliğin tapusunu Arif Saim Beye devretmesiyle Akmezar köylülerinin de maceraları başlamış oldu. Genç İdris Beyin başına olmadık işler işte bu günden sonra açıldı.

Arif Saim Beyin beğenip satın aldığı çiftliğin tapusu ancak iki üç bin dönümü kapsıyordu. Arif Saim Bey gibi cephelerde kan dökmüş, Paşaya en yakın bir arkadaş olmuş, milli kahraman payesine ulaşmış bir insana bu kadar toprak yeter miydi? Gerçekten ayıptı. Bu pay dilenci payıydı. Bir milli kahramanı insan kendisi de olsa bu dereceye düşüremezdi. Akmezar köylülerinin de toprakları çoktu. Çeçenler ne anlarlardı topraktan, at yetiştirsinler onlar, varsınlar Yağmur Ağanın çetesine girsinler, at hırsızlasınlar.

Arif Saim Bey gülüyordu:

"Bıraksınlar toprağı topraktan anlayanlara, onu sevenlere, kendileri de sevdikleri işi icra etsinler. Baba mesleklerine dönsünler."

Akmezarlılardan önceleri toprak almak kolay oldu. Kolay oldu çünkü genç Milli Mücadele kahramanımızın bir hayata uyma, koşullardan faydalanma zekası vardı. Akmezar Çerkesleri üstünde uzun, ciddi araştırmalar yaptı. Tutkularını öğrendi. Yaşlılar, ikinci, üçüncü kuşak da olsalar, daha Kafkası, Kafkasın geleneklerini seviyorlardı. Kafkastan kopup gelmişlerdi

ama Kafkas onlar için bir düş dünyası, bir düş cennetiydi. Her sözlerinin başı Kafkastı, memleketti. Ve ellerinde Kafkastan kalmış kutsal bir emanetti at. Atı Kafkastakinden de daha çok seviyorlardı. Bey bunu öğrenince Yağmur Ağayı çağırdı, onu bir gece evinde konukladı. Uzun uzun eski günleri konuştular. Arif Saim Bey kasabada candarma kumandanı olduğu günlerden tanıyordu Yağmur Ağayı. Onu çetesiyle birlikte beş kere yakalamış, beş keresinde de bırakmıştı.

Kendisi, Yağmur Ağayı bırakışını salt onu sevdiği sebebine bağlıyordu ki, yalandı. Yağmur Ağayla bazı işlerde işbirliği yapmıştı. Bu işbirliğini şimdi söylemek ne Yağmur Ağanın işine geliyor, ne de Arif Saim Beyin işine... Karışık işlerdi. Ağızlarına bile almıyor, biribirlerinden bile utanıyorlardı.

Bir keresinde Yağmur Ağa boş bulundu:

"Bey, biz Fransızlarla..." diyecek oldu. Bey hemen onun sözünü kesti.

"Ne Fransızları!" diye bağırdı.

Yağmur Ağa her şeyi anladı. Aralarında da olsa Arif Saim Bey, milli kahraman, Fransızlarla işbirliği yaptığını konuşmak istemiyordu. Bir daha hiç konuşmadılar. Ama bütün Çukurova bu işbirliğini biliyordu.

"Eee Yağmur Bey, çete gelişti mi? Günde kaç at çalınabiliyor?" diye Arif Saim Bey çok ciddi soruyor, öteki de aynı ciddiyetle karşılık veriyordu:

"Çete çok büyüdü sayenizde Bey," diyordu. "Cumhuriyetimizin sayesinde. Şimdilik çetenin çok tecrübeli hırsızlardan müteşekkil üç yüz otuz altı kıymetli mensubini var. Bir de onların yardımcıları var. Yardımcılarının da yardımcıları var. Bin beş yüz kişilik bir cemiyetin şimdilik başıyız Bey."

"Bir ordu."

"Evet Bey, şimdilik bir ordu. Kafkasyada, İranda çok güzel atlar var. O atları alıp, Karadeniz kıyılarında satıyoruz. Kafkaslarda, İranda biraz zor oluyor at hırsızlığı ama, en usta hırsızları, bilhassa Çerkesleri oralara gönderiyorum. Karadenizden çaldırdığım atları ise Doğuya, Dördüncü Orduya gönderiyorum. Fazla iklim değişikliği atları yaşatmıyor. Bir yıl Kafkastan üç yüz at indirdim Çukurovaya, hepsi öldü. Sinekten, sıtmadan

yaşamadılar. Suriye, Irak, Urfadan aldığımız atları Garbi Anadoluya, İzmire, Aydına, Denizliye, Manisaya gönderiyorum. Savaş oralardaki at neslini tüketmiş. Garbi Anadoluda at çok pahalı ve saydığım yerlerden gelen atlar Garbi Anadolunun iklimine iyi intibak ediyorlar. Garbi Anadolundan çaldırdığım atları Orta Anadoluya geçiriyorum. Sanıyorum ki atçılığı geliştirme teşkilatımızı İrana, Afganistana, Hindistana kadar yayabileceğim. Öyle bir plan üstünde çalışıyorum."

"Bu büyük gayretinizi, Yağmur Ağa, Paşaya söyleyeceğim. Sanırım ki seni bir mebuslukla taltif ederler. Türk milletine hizmetiniz büyük."

Böyle çok ciddi yüzlerle, çok ciddi konuşurlarken birden basıyorlardı kahkahayı.

İyice güldükten sonra, at hırsızlığı çetesiyle alay ettikten sonra, ciddi işlere geliyordu sıra...

Yağmur Ağa at hırsızlığını çok seviyor, her yıl onun sayesinde yüzlerce, hatta binlerce at bölgeden bölgeye, memleketten memlekete taşınıyordu. Yağmur Ağa Ortaşarkta at neslini ıslah için elinden geleni yapıyordu. Yakında Uzunyaylanın Çerkeslerinin tümü, Çukurovalıların büyük bir kısmı Yağmur Ağa çetesine girerse hiç şaşmamalıydı.

Yağmur Ağanın eski, büyük çiftliğinde eski, ünlü, büyük at hırsızları, yeni, genç at hırsızlarına at hırsızlığı dersleri veriyorlar, gözlerinin tuttuklarını Yağmur Ağaya götürüp, al tepe tepe kullan Bey, diyorlardı. Seksenlik, güçlü, yiğit at hırsızı Üzeyir, çiftlikte istidatlı hırsızlara bukağı açma, bukağı kırma, bukağılı at hırsızlama talimleri yaptırıyordu.

Yağmur Ağanın bu durumunu Çukurovada, Türkiyede bilmeyen yoktu. Bu büyük, güçlü şebekenin gizlisi saklısı yoktu, işini apaçık, herkesin gözü önünde görüyordu.

Geçen yıl bir Iraklı Arap şeyhinin çok güzel bir atı çalındı. Şeyh atına deli gibi tutkundu, düştü yollara, soluğu Yağmur Ağanın çiftliğinde aldı. Derdini iki gözü iki çeşme Yağmur Ağaya anlattı. "Atım bulunmazsa ben yaşamam Yağmur Ağa," dedi. Bir kese altın çıkardı. "Bunun hepsini al ama atımı bana bul," dedi. Yağmur Ağa mert adamdı, şeyhin parasını almadı. Haline

çok acımıştı. Elinden tutup tavlaya götürdü. Şeyh şöyle uzaktan atlara bir göz attı. "Bu atların içinde atım yok," dedi.

Yağmur Ağa onun yanına namlı hırsızlardan birisini verdi: "Şeyhin atını bulmadan gelmek yok," dedi.

Altı ay sonra şeyhin atını Marmarisin bir dağında bir Yörük Beyinde buldular, Yağmur Ağanın selamını söylediler, Yörük Beyi atın parasını bile almadan atı şeyhe geri verdi.

Arif Saim Bey:

"Yağmur Ağa," dedi, "bana iki ay içinde en az yüz tane, Çukurova iklimine dayanıklı at bulacaksın."

Yağmur Ağa:

"Baş üstüne. Hepsi aynı don mu olsun?"

"Türlü donda olmasını tercih ederim. On tane doru, on tane kır, beş tane al, kula, ebeş..."

İki ay içinde yüzden fazla at geldi Arif Saim Beyin çiftliğine.

Arif Saim Bey önce Çerkes Yakubu çağırdı. Yakup çok yaşlı, hala attan inmez, tiridi çıkmış, parlak çizmeli, kızıl sakallı bir Çerkesti. İdris Beyin babasının değil de kendi babasının Bey olduğunu, İdris Beyin babasının da kendilerinin kölesi olduğunu her gittiği yerde söylerdi.

Arif Saim Bey:

"Yakup Bey," dedi, "kaç dönüm tarlan var?"

"Yüz yirmi dönüm."

Arif Saim Bey onu elinden tuttu, atların doldurduğu tavlaya götürdü.

"Tarlanın tapusunu bana vereceksin, buradan da beğendiğin iki atı alacaksın."

Yakubun gözleri faltaşı gibi açıldı:

"Doğru mu Bey? Ama bunlar çok asil atlar."

"Seç seç! Asil atlar olsun. Daha iyi ya!"

Çerkes Yakup bir hafta tavlaya, atların arasına karışıp kendisine iki at seçti. Gerçekten iki çok güzel, üçer yaşlı kır at seçmişti. Bir hafta uğraşmaya değer. Köye vardı, her şeyi anlattı. Birkaç kişi hemen atlarına atladı Arif Saim Beye koştular: "Bizim de tarlamız var Bey," dediler. Bey tarlalarının dönümünü sordu, her birisine tarlasının çokluğuna göre bir, iki, üç, beş, yedi at verdi.

Birkaç ay içinde Arif Saim Beyin tavlasında çok az soylu at kalmış, Akmezar köyünde de çok kişi atlanmıştı.

Bu minval üzere önceleri Akmezarlılardan toprak almak çok kolay oldu. Sonra işler gittikçe sarpa sardı. Arif Saim, Çeçenleri korkutma yolunu seçti. Bunda da biraz başarı kazanıp, biraz daha toprak elde etti. Başta İdris Beyle köylünün bir kısmı dayattılar, topraklarından Arif Saim Beye bir avuç toprak bile vermemeye yemin ettiler. Köylerini bırakıp nereye, ne yana gideceklerdi? Bunu İdris Beyin kafası bir türlü almıyordu:

Arif Saim Bey:

"Nereye isterseniz, sizi oraya iskan ettiririm," diyordu.

Arif Saim Beyin siyah, Ford marka, büyük gözlü otomobili diz boyu tozlara bata çıka İdris Beyin evine çok gitti geldi. Çok cebelleştiler. Arif Saim Bey İdris Beye çok yerinde, güzel önerilerde bulundu. Hatta: "Paşaya söyler seni mebus bile seçtiririm," dedi. İdris Bey gene ona bir karış toprak vermedi. Arif Saim Bey tehditlerde bulundu, İdris Bey bu tehditlere karşı:

"Boynumuz kıldan ince Beyim," diyordu da bir şey demiyordu. "Ne yapalım Beyim, boynumuz kıldan incedir."

23

Ademin içini onulmaz bir korku sarmıştı. Dün geceden beri ayakta, Akçasazın kıyısına gidiyor, bataklığın sularına ayaklarını sokuyor, sonra geriye, dibinde durduğu çınar ağacına geliyordu. Çok sivrisinek vardı. Islık çalar gibi vızıldıyorlar, Ademin yüzüne, boynuna, ellerine ayaklarına sıvanıyorlardı. Sırtından, kalın mintanından, gömleğinden bile geçiriyorlardı hortumlarını. Adem dalgındı. Acaba vurduğu kendi bindiği kır at mıydı, yoksa yağız at mı? Yağız atı vurdum gibi geliyor bana, diye içinden durmadan tekrar ediyordu. Yere düşerken kapkara bir ağaç gibi devrildi. Kapkaraydı. Kır at olsa güneşte parlardı. Beyaz bir bulut gibi. Bunları kuruyor, seviniyor, yarın Beye gideceğim, yağız atın kellesini götürüp avluya atacağım, düşmanıyın ömrü bu kadar olsun Beyim diyeceğim. İstersen Yobazoğlunun, Koca Osmanın da, İnce Memedin de kellesini getireyim. İstersen Kemal Paşanın da... Kendi kendine gülüyor, karanlıkta atın bulunduğu yere uzun uzun bakıyor, atın kapkara karartısını görüyor. Bak, diyordu kendi kendine, bak, bak! Kapkara uzanmış oraya. Yağız at dedik de nişan aldık. Şimdiye kadar hiç kurşunumuz boşa gitti mi? Nergislerin arasına giriyor, çiçekleri eziyor, gidiyor çaykaradan soğuk bir su içiyor. Bunu da başardık, diyordu. Bu işin altından da yüzümüzün akıyla çıktık. Sazlıktan çınarın dibine geliyor, ama ağaçtan ileriye bir adım bile atamıyordu. Varayım bakayım, diyor, atın ölüsüne doğru bir adım atıyor, içine bir korku düşüyor, öteki ayağını kaldıramıyor, geriye dönüyordu. Birden aklına düşüyor, ya vurduğum kır atsa, Bey ölünceye kadar yüzümüze bakmaz, bakmaz, bakmaz, diye içinden inliyordu. En güzel atını vurduk fıkaranın... Tavlasının en güzel atını seçip aldık, sonra

da beş kurşunda... Gidip atın ölüsünü görmek, bu korkunç işkenceden kurtulmak...

Geceye ağır, yapış yapış bir pus çökmüş. Sinekler, yanan elleri, giyitleri, kasketi, ayakları ıpıslak pustan. Yapış yapış. Durmadan da terliyor. Hiç mi hiç bir yel esmiyor. En küçük bir fisilti bile yok. Boğucu bir sıcak. Adem yakasını bağrını yırtarcasına açtı. Sıkıntıdan çatlıyor. Yerinde duramıyor.

Bir ara uyumak istedi, başını bir tümseğe koydu, uyku bana mısın demedi. Oysa eskiden, daha dün bile, başını yastığa koyar koymaz uyurdu. Bir süre debelendi durdu, sonra kalktı, Anavarza kalesine aşağı yürüdü. Kırlangıçlar gecede bile önünden fırt fırt geçiyorlardı. Atın ölüsünden uzaklaştıkça içi hafifliyor, yüreğine inceden, ılık bir sevinç doluyordu. Sabaha kadar böylece yürüdü. Gün ışıyordu ki durdu, geriye döndü, dün akşamki atı vurduğu yere baktı, atın ölüsü gözükmüyordu ama, uzun çınar ağacı, geniş dallarıyla kararıyordu. Çınar ağacının az ötesinde, göğün uzağında da bir kartal sürüsü dönüyordu.

Adem bir süre orada kımıldamadan çınar ağacını, aşağı doğru inen kartal sürüsünü seyretti. Ellerini havaya açtı, bir çocuk saflığı, bir çocuğun yürekten istemesiyle:

"Vurduğum yağız at olsun, Allahım," dedi. "Vurduğum yağız at değilse ben kimsenin, insan olanın yüzüne bakamam Allahım. Karımı da, onu candan ileri severim, sen tanığımsın Allahım, onu da bir daha göremem."

Karısını dehşet özlediğini anladı. Onunla yattığı son günü getirdi gözünün önüne. Sıkı, iri memeleri çok sıcaktı.

"Yağız at değilse ölen, ben ölürüm Allahım. Bana yardım et!"

Çınarın oraya durmadan kartallar gökten süzülüp geliyor iniyorlar, kanatlarını açıp toprakta sekiyorlar, sonra otların arasında gözden yitiyorlardı.

Atın ölüsüne doğru koşmaya başladı. Çınara varınca gözünü yumacak, tam atın ölüsünün oraya varınca açacaktı.

Çok sıcak vardı. Kızgın bir güneş düşmüş Anavarza ovasının düzüne, kasıp kavuruyordu. Güneş ateş kusuyordu. Ortada hiçbir canlı kalmamış, at, eşek, kurt, kuş, arı, böcek, örümcek, yılan hepsi gölgeliklere, serinlere sığınmışlardı.

Soluk soluğa çınara geldi. Öyle bir yorulmuştu ki, ayakta kalamadı, çınarın kökünün dibine yığılıverdi. Uykusuzluktan da ölüyordu. Bitmişti. Başını çınarın köküne koydu. Göz ucuyla da gökten sağılıp gelen kartallara bakıyordu. Kartallara dalmışken uyudu. Tüfeğini sağ eliyle sıkı sıkıya kavramıştı.

Gökten kartallar indiler, yüzlerce sağıldılar. Dört bir yanı kartalların kanat şapırtıları aldı. Kara, boz, turuncuya çalan kartallar. Yaşlı, genç akbabalar. Akbabalar atın ölüsüne yaklaşamıyorlar, uzaklarda duruyorlar, kartalların çekilip gitmesini bekliyorlardı.

Atın ölüsünün başında bir kanat karmaşası, bir kartallar kaynaşması bir süre sürdü, kartallar atın ölüsünün üstünde üst üste bindiler, biribirlerinin üstüne yığılıştılar. Kanatlar savruldu. Durmadan gökten kartallar süzülüp iniyorlardı. Atın ölüsüyle Ademin altında uyuduğu çınarın arası, çınarın altı, Ademin yanı yöresi kapkara, kanat çırpan kartala kesti.

Sonra kartallar ikindine doğru çekilmeye başladılar. Son kartal da atın ölüsünden bir damla koparacak et bulamayıp çekildi gitti. Ortada bir baş, azıcık kuyruk kaldı. Azıcık da yele. Apak bir iskelet yığını kalmıştı attan.

Kartalların arkasından birkaç cılız köpek geldi. Atın iskeletini ortadan alıp sazlığın kuytusuna, bir söğüdün derinine çektiler, orada rahat yalamaya başladılar.

Ademin üstüne gün geldi. Adem günün altında yandı kavruldu. Cıpıldak tere battı. Sonra da uyandı. Uyandığında ilk olaraktan baktı ki, atın orada ne kartal var, ne bir şey... Atın kemikleri nerede? Yalnız orada kemiklerin yerinde üç dört çok yaşlı, kanatları düşmüş akbaba dolaşıp duruyor. Bunun böyle olduğuna Adem sevindi. İçinden, anasını satayım öldürdüm yağız atı, dedi. Hem de kartallar yedi etini. Hem de kemiklerini köpekler aldı götürdü.

Atın olduğu yere vardı. Attan en küçük bir işaret bile kalmamıştı. Toprakta, otların üstünde bir kan lekesi, bir yular, belleme parçası bile kalmamış. Kartallar, köpekler hepsini sümürmüşler. Böyle olacağını Adem iyi biliyordu.

"Çok şükür Allahım sana," dedi. "Bu beladan da kurtardın beni. Yağız atı öldürmeyi de bana nasip eyledin. Sana çok

şükür. Eve varınca sana bir tellice horozu kurban keseceğim. Ama şu kır atı nasıl bulacağım? Ya yağız atın kellesi? Beyi, öldürdüğüme nasıl inandıracağım?"

Çok acıkmıştı. Bataklığın aşağıda bir yar vardı. Yarın dibinde çok yarpuz bitmişti. Bir de dut ağaçları vardı oralarda. Çaykarası soğuktu. Oraya gitti, belinden azığını çözdü. Azığının bezi ıslanmış, suya batmıştı. Ter ta ekmeğe kadar işlemişti. Ekmek kurumuş, taş kesilmişti. İçeriye işleyen ter bile bu taş gibi ekmeği yumuşatamamıştı.

Adem ekmeği çaykaraya soktu, kapkara balçık gibi ekmeği bir süre soğuk suda tuttu, ekmek azıcık yumuşadı, kemirmeye başladı. Kemirerek kara balçığı bitirdi. Azığındaki çökeleği de avuç avuç ağzına attı. Sonra yola düştü. Akşam serinliği çıkmıştı. Garbi yeli esiyor, güneyde, uzaklarda ak yelken bulutları kabarıyordu. Yollar tozuyor, tozdirekleri güneyden kuzeye döne döne yürüyorlardı.

Eve gidemezdi. Beye ne söyleyecekti? Kır at çiftliğe varmış mıydı?

Birden kartallara kızdı. Pis mendeburlar. Bırakmazlar ki insan öldürdüğü atın ölüsünü görsün. Kemiklerini bile yerler. Ulan pis kuşlar, kuş hiç kemik yer mi? Siz kuş değil, köpeksiniz be... Köpoğlu köpek. Ulan köpoğlu köpekler. İtler. Sürüngenler. Leş yiyiciler. Ulan gösteririm size. Yürüdükçe öfkesi büyüyor, taşıyordu.

Anavarza kayalıklarına gelince alacakaranlık çöktü. Kayalıktaki yöresi kırmızı deliğin üstünde dört beş kartal kanatlarını kısmışlar, boyunlarını içlerine çekmişler öyle duruyorlardı. Tüfeğini doğrulttu, en kocamanına nişan aldı, tetiğe bastı. Nişan aldığı kartal tenger menger kayalıklardan aşağı yuvarlanmaya başladı. Adem vardı, yarı yere kadar inmiş kartalın yanına tırmandı. Daha ölmemiş, kayalıkları çırmalayan kartalın kanadının ucundan tuttu, arkasından sürüklemeye başladı. Aşağı indi.

Hiçbir şey düşünmüyor, içindeki öfke taştıkça taşıyordu. Yolda öfkesinden ayağının ökçesiyle can çekişen kartalın başını bir iyice ezdi.

Ayakları onu aldı, dosdoğru Anavarza köyündeki askerlik arkadaşı Kürt Seferin evine götürdü. Birden başını kaldırdı ki Seferin evinin kapısında.

Sefer onu görmüş, çardağın merdiveninden aşağı iniyor.

"Hoş geldin Adem kardaş, ben de seni bizi unuttun sanıyordum. Bak çocuklar ne kadar büyüdüler!"

Ademin kanadının ucundan tutup sürükleyerek getirdiği kartalı gördü.

"Ne o? Bu ne? Bize kartal mı getirdin?"

Adem sürükleyerek getirdiği kartala şöyle bir göz attı, hemen elindeki kartalın kanadını bıraktı.

"Yolda gelirken vurdum da, çocuklar oynasınlar diye," dedi.

"Gel hele çardağa yukarı. Yorgun görünüyorsun."

Karısına seslendi:

"Çabuk bir ibrik getir. Doldur da bir iyice yüzünü yusun Adem. Bak kim gelmiş!"

Adem bir iyice ellerini, yüzünü yıkadı, kuruladı. Çardağa çıktı. Toga çorbası vardı, yarpuz doğranmış. Adem günlerdir sıcak yemeğe hasretti, çorbayı sümürdü. Sonra yastığa köskelip, olanı biteni, yağız atla arasındaki dövüşü, kartalları Sefere uzun uzadıya anlattı.

"Ne diyorsun Sefer? Bana bir akıl ver," diye de sözünü bağladı.

Sefer düşünüyordu. Adem bir soru daha sordu Sefere:

"Öldürdüğüm yağız at mıydı dersin?"

Sefer:

"Bilemem," diyordu. "Kimse de bilemez. Kır at sağsa onu, yağız at sağsa onu arayacak, birisinden birisini göreceksin. Böyle eli boş Ali Safa Beye gidilmez. Rahatın bozulur. Elalemin de oyuncağı olursun. Atı kartalların yediğini, bu yüzden atı göremediğini de kimseciklere, avradına bile söyleme. Elalem seni düdüğe koyar da öttürür."

Adem o gece çardakta sabaha kadar uyumadı, kurdu durdu. Daha gün ışımadan çardaktan indi, yola düştü. Bereket Seferin karısı azığını geceden hazırlamıştı da, onu aldı. Yoksa azık düşünecek hali yoktu.

Ceyhan ırmağının kıyısını dolanarak doğuya yöneldi, Anavarzanın ucunu geçti, öte yana dolandı. Bir ses geldi kulağına,

nal sesine benzer, başını kaldırdı, yağız atla burun buruna geldi. Tam kayanın ucuna dikilmiş, usul usul kuyruğunu sallıyordu. Adem ne yapacağını şaşırdı, dizinin bağı çözüldü, oraya yığıldı kaldı.

At az sonra kımıldadı, kayadan aşağı korkusuzca süzüldü indi, kendi yöresinde birkaç kez döndükten sonra Kesikkeli üstüne aldı yatırdı.

Adem:

"Ben ne bileyim ben," diyor, oturduğu yerden kalkmaya çabalıyordu. Sağ elini toprağa bastırmış: "Ben ne bileyim, ben," diyordu. "Aaah, ben ne bileyim ben..."

24

Köylüde gözle görülen bir değişiklik olmuştu. Herkes canlanmıştı. Evden eve gidip gelmeler, gülmeler.

Koca Osmandan yakınmalar: "Kör olası Koca Osman, kıskandı da bize göstermedi onu. Kör olası, kör olası ha nolurdu azıcık da biz görseydik gül yüzünü onun," diyorlardı. "Yalnız kendi görecek. Haset koca."

"Hiç karnı yer mi başkası da görsün?"

"İnsanlar kocadıkça nekes olurlar zaten..."

"Üç gün ağzında galyeni kurula kurula köyün içinde bir dolaşması vardı, Sultan Süleyman belliyordu kendini, öyle kurumlu."

"Onmayası koca... Şahini yuvadan uçurunca yataklara düştü."

"Düşsüün!"

"Düşsün de gebersin."

"Ömrü kesilesi koca, azıcık köylü de görse güzel yüzünü onun ne olurdu?"

"Seni bilmiş, seni diye gelmiş evine..."

"Kıskanacak ne var köylüden?"

"Yataklara düşmüş, inşallah kalkamaz."

"Kim bilir nasıl bir adamdı!"

"Kim bilir nasıl iyi bir yüzü vardı!"

"Diyorlar ki savaşa girince o, tüfeği yirmi kulaç uzuyormuş."

"Diyorlar ki, ona hiç kurşun geçmezmiş."

"Diyorlar ki Asım Çavuş bir gece uyurken onu yakalamış."

"O, öylece uyuyormuş..."

"Hiçbir şeyden haberi yok fıkaranın."

"Aynen bebecikler gibi."

"Asım Çavuş bir manga askerine emir vermiş: Boşaltın kurşunları şunun karnına..."

"Boşaltmışlar."

"Bir de bakmışlar ki..."

"Ne görsünler!"

"Kurşunlar ona geçmiyor."

"Geçmiyor!"

"Geçemez."

"Geçmeyecek..."

"Ömrü kesilesi nekes Koca Osman, Ağamızı bize göstermedi ki..."

"Canımızı..."

"Yavrumuzu..."

"Şahinimizi..."

"Gülümüzü..."

Gene de kıvançlıydılar. Koca Osmana kızıyorlar, öfkeleniyordular ama, gene de o köylerine gelmişti ya, yeterdi. Bir de haberleri olsa birazıcık yüzünü görselerdi, ne olurdu yani?

İçlerine bir güven girmişti. Ali Safa korkusu dört beş gündür silinip gitmişti. Böyle bir adam var mıydı yok muydu unutup gitmişlerdi. İçten içe bir düğün, bayram havası köyü sarıyor, onları cana getiriyordu.

"Osman Ağa neden haber vermedin onun köye geldiğini bize?"

"Korktum yavrularım, çok korktum."

"Biz ne yapardık ona? Onu gözümüzden bile esirgerdik."

"Köylü sana küs. Baksana o gittikten sonra bile cana geldi köylü. Gidip gelmesi bile..."

"Söyleyemezdim kimseye. Bir ağa, ya da hükümet duysaydı... Sararlardı köyü, öldürürlerdi şahinimi. Cesaret edemezdim."

"Biz onu şaha, padişaha vermezdik. Canımızı almadan onu bizden kimse alamazdı."

"Ne bilirdim, ne bilirdim, bir kuş gelmiş, bir çalıya sığınmış."

"Ona kurşun geçmez ki..."

"Bir orduya karşı durur o."

"Gencosman o."

"Ne bilirdim, çocuklarım, ne bilirdim!"

"Olur mu, burnunun ucunu göstermedin bize."

"Kendi istemedi. Arkasında bir ordu candarma vardı. Aylarca hiç yemek yememiş, bir deri bir kemik kalmış. Beni bu halimde köylüye gösterme Osman Emmi, dedi bana."

"Biz ona yemek yedirir, yağ balla beslerdik."

Uzun bir süre köylü onu görmediğine hayıflandı. Koca Osmana beddualar ettiler, onu sorgulara çektiler. Niçin, niçin görmemişlerdi onu? Böyle bir fırsat bir daha ele geçer miydi? Yakın köyler de Koca Osmanı kınadılar. Kırıldılar, küstüler.

Sonra onu Vayvayda, öteki köylerde görenler çıktı. Onu nasıl gördüklerini ortalığa düşüp anlatmaya başladılar. Koca Osman hasta yatağında unutuldu gitti. Onu her gören kendine göre bir hikayeyle anlatıyordu.

Önce Veli işe girişti, onu Koca Osmanın evine götüren:

"Kan uykularda, yorgun uyuyordum," diye başladı. "Bir düş görüyordum, hayrola, bir su akıyordu, çok aydınlık, gün ışığı akıyordu su değil. Suyun içinden uzun boylu, çaprazlama fişek takmış, yemyeşil yanan tüfekli bir adam çıkıyordu. Bir ses geldi kulağıma: Osman Ağa, Osman Ağa! Hayalde miyim, düşte miyim derken uyandım. Baktım ki kapıda birisi, açtım kapıyı. Bir adam, bir uzun boylu adam, üstünde başında kurşundan iğne atacak yer bulamazsın, öyle bezenmiş. Dürbünü altın, parıl parıl... Tabancasının, kamasının sapı da altın. Her yeri altın. İçeriye buyur ettim. Geldi, ışığı yaktım, oturdu, duvara sırtını verdi. Bir gözleri vardı, azıcık durup da bakamazsın, içine bir korku düşer. Çakmak çakmak gözleri. Alıcı kurt gözü gibi. Namaz kıldı. Elleri bileklerine kadar yemyeşil oldu namaz kılarken. Yemek çıkardım, yemek yedi. Hiç konuşmuyor, hep düşünüyordu. Adını bağışla, dedim. Üç kere söyledim, aldırmadı. Duymamışcılığa vurdu. Sonra ayağa kalktı, başı huğun otlarına değiyordu. Bizim kapıdan iki büklüm olarak çıkıyordu, öyle uzundu. Bizim kapıdan Seyfali geçer de, hem de dimdik, başının üstünde iki karış da boşluk kalır. Kapıya doğru yürüdü. Seni Osman Ağaya götüreyim, dedim. Sen onun evini bana göster, dedi. Bir de bana dedi ki bu köy zulüm altında

inliyormuş. İnsanlar bu kadar zulme layık değildir, dedi. Koca Osmanın evini gösterdim. Yağmur çiseliyordu. Merak ettim, kapıda bekledim. Koca Osmanın kapısında dev gibi bir ateşböceği çaktı durdu, yandı söndü. Sonra, o günden sonra Koca Osmanın evinin eşiğinde o ışık yandı durdu."

Veli her gün, yeni, güzel bir hikaye anlattı onun üstüne. Sonra onu Selver Hatun görmüştü. Öteki köyden Molla Mustafa, Anavarza köyünden Cabbar, Hacılardan Kör Ahmet, Narlıkışladan Kürt Cimşit, Vayvaydan Zeynel, Kürt Temir, Öksüzlüden Muttalip görmüştü. Onu orada, Koca Osmanın ahırında, atlılar köyü gece bastığında, Kürt Keremin avlusunda köyü basanlara kurşun sıkar, Çavuşu vurur, öküzler gibi bağırtırken çok gören olmuştu.

Bir de gecenin karanlığında Akçasazın kıyılarını, Anavarza Kalesini dolaşırken onu çok gören olmuştu. Bir kayanın üstüne oturuyor, başını elleri arasına alıyor düşünüyordu. Yanında yöresinde yüzlerce kartal uçuşuyor, kartallar gelip yanına, dizinin dibine konuyorlardı. İri kartalların sırtını okşuyordu, kuzu sırtı okşar gibi...

Bir keresinde onu, iri, çok iri bir kır atın üstünde görmüşlerdi. At öyle hızlı koşuyordu ki, ayakları yere değmiyordu. Yelesi bulutlar gibi.

İş oraya vardı ki, Vayvayda, öteki köylerde Memedi görmeyen çok az kişi kaldı.

Onun köye geldiğini duyan Sarıçama sığınmış Vayvay köylüleri de hayıflandılar. Keşki köyde olsaydık da onun gül yüzünü, mübarek yüzünü görseydik dediler. Ne dedik de Koca Osmanın sözünü tutmadık! Tutmadık da köye dönmedik! Yobazoğlu da yaptığı sersemliğe yanıyordu. Geldi Koca Osmandan özür diledi: "O zaman dönmediğime itler gibi pişman oldum," dedi. "Ne bilirdim? Söylemedin ki..."

Köyün bütün çocukları da görmüştü onu. Aralarında sabahlardan akşamlara kadar onu anlatıyorlar, onu yaşıyorlar, onun oyunlarını oynuyorlardı. Onlar da büyükler gibi onun adını ağızlarına almıyorlar, oyunlarında ona türlü türlü adlar takıyorlardı. Oyunlarda ağalar, candarmalar çok korkuyorlar, tir tir titriyorlardı. Onun önünde duramayıp yere düşüyor, yal-

varıyorlar, ayaklarını öpüyorlardı. Kıvranarak, burunlarını silerek, hıçkırarak yerde bir sürüngen oyunu oynuyorlardı.

Yerden biter, gökten iner gibi her gün bir türkü de çıkmaya başladı, onun üstüne. Yanık ağıtlar, heybetli destanlar, gülünçlü türküler, oyun türküleri... Çocuklar bile onun için türkülü bir oyun yaptılar.

Köylülerin ona karşı bu davranışları Koca Osmanı son derece kıvançlandırdı, onu cana getirdi. Başka türlüsü olsaydı Koca Osman düştüğü bu yataktan bir daha kolay kolay kalkamazdı. Öylesine bir kederle düşmüştü yataklara.

Köylünün kıvancı, sevinci az sürdü. Üç gecedir köyü kurşunluyordular ama, köylü bana mısın demiyor, korkmuyor, aldırmıyordu. Varsınlar kurşunlasınlar, kurşunlasınlar kurşunlayabildikleri kadar. Gelecekleri varsa, görecekleri de var. Titrek bacakları üstüne ancak dikilebilen Koca Osman, atlılar geceleri köye kurşun yağdırırlarken, dışarıya çıkıyor, dolma tabancasının her iki gözünü de birden:

"Gelin köpekler gelin, kurşunlayın köpekler kurşunlayın, geleceğiniz varsa göreceğiniz de var," diye bütün gücüyle bağırarak boşaltıyordu.

Köyün geceleri basılmasını köylü artık bir oyun, her gece yenilenen Ali Safa Beyin bir oyunu saymaya başlamıştı.

Bir sabah uyandılar ki ne görsünler, şaşkına döndüler. Gözlerine, kulaklarına inanamadılar. Köydeki bütün atları gece alıp götürmüşler. Bir tekini bile bırakmamasıya. Her şey akıllarına gelirdi de bir bu gelmezdi akıllarına. Eee, bu köylü atsız ne yapacak?

Sevinçleri, kıvançları kursaklarında kaldı. Şimdi ne yapacaklardı? O gün akşama kadar hiçbir şey yapmadan, hiçbir şey konuşmadan köyün içinde dolaştılar durdular. Kimsenin ağzını bıçaklar açmıyordu.

İkinci günün sabahı korkunç bir haber köyü bir baştan bir başa dolaştı, hırsızlar gece yaşlı atları götürmemiş, öldürmüşler, Çıkçıklar deresine doldurmuşlardı. Uzaklara baktılar, Topraktepenin oralarda kartallar dönüyordu. Oraya koştular, vardılar baktılar ki ne görsünler, bir sürü at ölüsü yan yana yatıyor.

Bu olay üstüne hemen o sabah iki kişi evini yükleyip, ver elini Sarıçam deyip çekti gitti. Çok kişi gidecekti. Ferhat Hoca önlerine geçti:

"Zulme karşı koymamak kafirliktir," diyordu. "Çocuğunun rızkını, baba yurdunu korumamak, bırakıp gurbet ellere düşmek kafirliktir. Zulme karşı koymamak zalime ortak olmaktır. Korkmak, korkudan dolayı yılmak kafirliktir."

Yoksa köy yarı yarıya boşalıyordu.

"Allah bize de bir sahip gönderecek," diyordu. "Bakın o nasıl geldi köye, onu tutamadık. Şahini biz elimizden uçurduk. O burda olsaydı, bütün bu işler başımıza gelir miydi?"

Zeynel hem Ferhat Hocayı dinliyor, hem:

"Hiç," diyordu. "Bu başlangıç daha. Daha neler gelecek başımıza. Daha neler, neler, neler de neler! Korkmak kafirlik mi değil mi, korkma da görelim Ferhat Hoca!" diyor, meydan okuyordu.

Ferhat Hoca ona hiç karşılık vermiyor, yalnız:

"Allah yoksulunu yalnız bırakmayacak," diyor, büyük imanını sesinde topluyordu. "Allah zulme karşı koyanlarla her zaman birlik olmuştur. Yoksa yeryüzünde zulüm bu kadar azalır mıydı?"

Seyfalinin evinde toplandılar, uzun bir tartışmadan sonra atları istemek için Yağmur Ağaya gitmeye karar verdiler. Bütün dünya biliyordu ki bir köyün bütün atlarını ancak Yağmur Ağa çaldırabilir. Ferhat Hoca, Seyfali, Sefçe Kahya atlandılar, doğru Yağmur Ağanın çiftliğine gittiler. Yağmur Ağa Sefçe Kahyanın yakın tanıdığıydı. Seferberlikte ikisi de Torosta asker kaçağı olarak birlikte dolaşmışlardı. Tam üç yıl. Yağmur o zaman çok gençti.

Sefçe Kahya attan iner inmez:

"Ulan Yağmur," dedi, "ayıp değil mi bu senin yaptığın? Bütün dünyanın atlarını çaldırıyorsun, çaldır. Ama bizden ne istedin? Ulan oğlum ite köpeğe uydun da neden çaldırdın atlarımızı?"

Konağın merdivenlerinde onları karşılayan Yağmur, Sefçe Kahyanın sözlerine hep gülüyor:

"Kim çalmış, kim çalmış senin atı?" diyordu. "Atın çalınmış da altındaki at kimin?"

Sefçe Kahya:

"Ulan it," diye bağırdı, "bu atları sana gelmek için Narlıkışladan Memidik Ağadan istedik. Anladın mı? Köyde bir tek at koymamış, kör, topal, uyuz, hasta, hepsini çaldırmışsın. Yaşlıları da öldürtmüşsün. Ulan uyuz..."

"Gelin hele, gelin yukarı da konuşalım."

Sedire oturdular, kahve içtiler, yemek yediler, Yağmur Ağa onlara çok saygı gösterdi, ama atları vermedi. Yalvardılar, tehdit ettiler, kızdılar, köpürdüler, atları alamadılar.

Ferhat Hoca:

"Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, bir olup bize bakmaz mı dersin?" diye Yağmur Ağaya sordu. "Allah bize de bir sahip göndermeyecek mi dersin, Yağmur Ağa?"

Sefçe Kahya onun sözünü tamamladı:

"Allah bize sahibi gönderdi ama, biz onu, gözümüzü kör ettik de tutamadık. Yoksa senin hırsızların köyün yakınından geçebilirler miydi?"

Yağmur Ağa gülüyordu. Onları gülerek uğurladı.

Boynu bükük, kırılmış köye döndüler.

25

Ali Safa Bey pencereden dışarıya baktı, ötede, avlunun dışında üç atlı karartısı duruyordu. Bir tanesi çok uzun boyluydu ve atın üstünde dimdikti. Ötekilerden bir at boyu ilerdeydi. Atlılar epey bir süreden beri orada duruyorlar, hiç konuşmuyorlardı. Pencerenin arkasındaki Ali Safa da dalmış gitmişti.

Odanın eşikliğinde duran yanaşma:

"Ne söyleyim İdris Beye?" dedi. "Çoktan beri orada bekliyor."

Ali Safa düşünüyordu. İdris Beyle görüşse mi görüşmese mi? İdris Bey ısrar ediyordu. Bu, bir ayda onun çiftliğine altıncı gelişiydi ve her seferinde de yok dedirtmişti. Şimdi düşünüyordu. Arif Saim Beyle ilişkilerinde işe yarayabilir miydi? Onu düşünüyordu. Arif Saim Bey belli olmazdı ki, sert bir adamdı. Belki de İdris Beyi çiftliğe aldı da, konuştu, diye kızabilirdi.

Gün inmiş, neredeyse batacak. Alacakaranlık ağır ağır ovada yürüyor. İdris Beyin tüfeğinin, hançerinin, fişekliklerinin, dizgininin gümüşüne son ipiltiler vurmuştu.

"Ne dedi İdris Bey?" diye adama yeniden sordu.

"Safa Beyi görmeliyim diyor. Çok önemli bir işi varmış, öyle söyledi."

Ali Safa Bey biraz daha düşündü. Biraz daha dışardaki atlı, silahlı üç Çerkese baktı. İdris Bey pırıltı içinde kalmıştı.

Son ışıklar da ağır ağır siliniyordu.

"Çağır gel İdris Beyi," diye emir verdi. "Saygıda kusur etmeyin."

Üç adam atlardan indiler. İdris Bey önde, arkadaşları arkada ağır ağır merdivenleri çıktılar. Ali Safa Bey onları merdiven başında bekliyordu.

"Hoş geldiniz, hoş geldiniz kardeşim İdris Bey," diye karşıladı. Kucaklaştılar.

Arkadan gelen İdris Beyin adamlarıydı. Onlara da şöyle bir başıyla hoş geldiniz dedi.

İdris Bey önde, Ali Safa Bey arkada odaya girdiler. Ali Safa Bey adamları odaya çağıramadı. Çerkes göreneğini azıcık biliyordu. silahlı adamlar beylerinin yanında oturamazlar, kapıda ayakta beklerlerdi.

İdris Bey, saf, mert, çocuksu haliyle:

"Çok geldim size Safa Bey. Belki on kez. Hiçbirisinde bulamadım. Uzaklardan, hem de kaçak size kadar gelebilmek benim için ne demek, biliyor musunuz? Yüzde yüz ölüm demek. Ölümü göze aldım."

"Oturun, oturun hele, sonra konuşuruz. Oturun canım, bir kahve için. Siz çok tehlikeli işler yapıyorsunuz, güpegündüz dolaşıyorsunuz Çukurovada, olmaz."

İdris Bey sedire otururken:

"Gece bir kurt gibi de ovaya inmek ağrıma gidiyor. Bir ay önce candarmayla Bozkuyunun altındaki derede karşı karşıya geldik. Çarpışma dört saat sürdü. Bereket gece indi de kurtulduk. Kurtulduk, size geldik ki gene evde yoksunuz. Kürt Ali Ağaya gittik, orada bir hafta kaldık. Bizi iyi sakladı Ali Ağa," dedi.

Ali Safa Bey:

"Bunun sonu neye varacak diye düşünüyorum," dedi acımaklı bir sesle.

İdris Bey, her şeyi göze almış bir sesle, gülerek:

"Sonu malum," dedi. "Sonu o kadar malum ki benim için... Arif Saim Bey için de sonu malum olmalı. Size bunu söylemeye geldim işte."

Arif Saim Bey kuduruyor, deliriyordu. Ne demek, ne demekti bu. Bir Çerkes parçası gelsin de Çukurovada karşısına dikilsin. Hem de otuz yaşında olmayan, dil bilmez bir Çerkes parçası...

"Ulan sana gösteririm Çerkesoğlu," diye kendi kendine basbas bağırıyordu. "Ulan seni gerisin geri Kafkasyaya, Bolşeviklerin içine sürmezsem bana da Arif Saim demesinler."

Paşaya da çok kızıyordu. "Aaah ah! Paşa," diyordu. "Bu ne

biçim anlayıştır. İnsan da bu kadar kendisini vatana millete verir mi? İnsan da bu kadar idealist olur mu? Biz kanımızı bunun için mi, aç susuz sürünelim, şöyle bir Çerkesoğluna oyuncak olalım diye mi akıttık? Kellemizi koltuğa alıp bunun için mi bu vatanı kurtardık? Kanun, nizam... Anladık, iyi güzel. Çocuklarımız aç kalacak, dileneceğiz Paşam, dileneceğiz. Ulan Çerkesoğlu, sana bir kahramanı yedirmeyeceğim. Paşa da isterse kellemi kessin. Paşa da bizi yanında kara gözlerimiz için tutuyorsa, bıraksın bizi, bize ihtiyacı yoksa bıraksın. İnsin omuzlarımızdan. Biz de başımızın çaresine bakalım."

Akmezar köylülerinden diretenleri teker teker çağırıyor, bir yana biraz para koyuyor, bir yana da bir yığın kızılcık sopası: "Seç bakalım, İdris Beyin kulu. Ya parayı, ya sopayı seç."

Kimi parayı, kimi sopayı seçiyordu. Sopayı seçenler korkunç dayak, küfür yiyordu. Ölümüne. Dayağı yiyenler yarı canlı, bir çıplak beygirin üstüne atılıyorlar, Akmezar köyünün ortasına bırakılıyorlardı.

Çiftlik konağının önünde büyük bir karaçalılık vardı. Arif Saim Bey sonunda dil bilmez Çerkesleri soyup, arkalarında eli kırbaçlı beş kişiyle bu karaçalılığa salıvermeye başladı. Bir yandan Çerkeslerin sırtlarında kırbaçlar şaklıyor, bir yandan da dikenler köylülerin çıplak bedenlerini yiyordu. Bedenler kıpkızıl kana kesinceye, "tapu da senin olsun, toprak da Bey," deyinceye kadar işkence sürüyordu.

Böylelikle Arif Saim Bey çok tarla aldı. İdris Beyin, akrabalarının, ona uyup diretenlerin tarlaları kaldı. Arif Saim Beyin tarlaları Akmezarın inatçı köylülerinin tarlalarını çepeçevre sardı. İdris Beyin, ona uyanların tarlaları Arif Saim Beyin toprakları ortasında bir ada gibi kaldı. Şimdi vermesin İdris tarlaları... Vermesinler bakalım!

"Vermesinler köpekler," diye bağırıyordu Arif Saim Bey. "Sürsünler bakalım nasıl süreceklerse tarlalarını, eksinler bakalım."

Kara Ford bir kere daha geldi Akmezar köyünde İdris Beyin kapısında durdu. Toz toprak içindeydi ve dingiline kadar tozlara gömülmüş, kocaman gözleri biraz daha kocamanlaşmıştı.

Köylüler ve İdris Bey onu eskisinden daha büyük saygıyla

karşıladı. Arif Saim Bey gene eskisi gibi kuruldu, konuşmadı, yalnız ayrılırken:

"İdris Bey," dedi çok yüksekten, "sizin ve bir kısım arkadaşlarınızın toprakları benim tarlalarımın içinde kaldı. Tarlalarımı çiğneyip geçemezsiniz. Buna izin vermem. Tarlalarımın ortasında kalan bu tarlaları bana satmaz mısınız? Ne düşünüyorsunuz?"

İdris Bey son sözünü sert söyledi:

"Ben ve arkadaşlarım, topraklarınız içinde kalan..."

"Ortasında."

"Ortasında kalan tarlalarımızı satmayacağız efendim."

Arif Saim Bey ona elini uzatırken:

"Çok genç, çok yiğit, çok mert bir insansınız, sizinle dost olmak isterdim ama, geçti," diye acı acı gülümsedi. "Allahaısmarladık."

Arif Saim hemen on kişiyi silahlandırdı. Onlara özel bekçi giyitleri giydirdi. Yeşil. Ve:

"Tarlalarımın içinden kim geçerse, topraklarımı kim çiğnerse vurun," emrini verdi.

Sonbahardı, çift sürme zamanıydı, genç bir Çerkes olan Fehmi öküzlerini, sabanını almış tarlasına gidiyordu. Arif Saim Beyin bekçileri Fehmiye geri dön, dediler, Fehmi aldırmadı, yürüdü. Bekçiler başka bir şey demediler, kurşunladılar. Fehminin ölüsü üç gün Arif Saim Beyin tarlalarında kaldı. İdris Bey şikayet etti. Arif Saim Beyin bekçilerinden birisini aldılar, götürdüler hapse attılar. Bekçi hapiste üç ay kaldı. Arif Saim hemen atladı Sivasa gitti. En büyük mahkeme Sivastaydı o zamanlar. Bekçiyi beraat ettirdi, sonra da vardı, adamın elinden tutup hapisten çıkardı, çiftliğe getirdi, onu orada bekçilere baş yaptı.

Sonra o yıl, Arif Saim Beyin topraklarını çiğneyerek kendi topraklarına geçmek isteyen üç kişiyi daha vurdular. Çerkeslerin ölülerine kimseler yaklaşamadı günlerce. Ölüler Arif Saimin topraklarında koktular. Onları vuran da ancak üç ay kaldı hapiste. Bir Sivas yolculuğu daha her şeyi çözümledi.

O yıl Arif Saim Beyin toprakları ortasında kalmış topraklar sürülüp ekilemedi. Ertesi yıl da öyle oldu. Ekilemiyordu ama, bu

topraklar çiftliğin ortasında bir ur gibi, süreli, kanayan bir yara gibi duruyordu. Gelecek yıl Çerkesler gene sürmeye gelecekler, gene öldürüleceklerdi. Sonunda Paşa duyacak, çocuklar bu ne kepazelik diyecekti. Paşadan çok korkuyordu. Paşaya da, başımda böyle böyle bir hal var, köylüler, gerici köylüler bana zulmediyorlar, diyemeyecekti. Şu kanayan yarayı tez günde iyi etmeliydi.

Kara Ford, gözleri biraz daha kocamanlaşmış, İdris Beyin kapısında bir daha durdu. Arif Saim Bey daha şişmanlamış, heybetlenmişti. Çerkesler ve İdris Bey onu gene aynı saygıyla karşıladılar. Arif Saim bu sefer yukarı, konağa çıkmadı.

"İdris Bey, şu tarla işini konuşmaya geldim. Böyle, topraklarımın içinde ada gibi kalmış tarlalar ne işinize yarayacak?"

İdris Bey:

"Ben ve arkadaşlarım, topraklarınızın içinde kalan..." Çok sertti sesi.

Arif Saim ona elini uzatırken acı acı gülümsedi:

"Ne yazık, çok gençsiniz," dedi. "Sizinle dost olmalıydık."

Ve Kara Ford Akmezar köyüne bir daha uğramadı.

Kasabada Noterlik ödevini Mahkeme Başkatibi Fazlı Bey görüyordu. Ufak tefek, hileci, korkak, sarhoş bir kişiydi. Osmanlı kalıntısı olduğu için yeni hükümetten, onun adamlarından ödü patlıyordu.

Arif Saim onu çiftliğe çağırttı.

"Fazlı Bey," dedi, "biliyorsunuz, senedi siz yapmıştınız, hani Akmezar köyünden İdris Beyden yüz elli bin lira alacağım vardı."

"Evet efendim, biliyorum efendim, yoksa senedi mi kaybettiniz efendim?"

Arif Saim Bey elini babacan bir gülümsemeyle, kıvançla Fazlının omuzuna koydu:

"Bu senet için ne kadar masraf gider?" diye sordu.

Fazlı bir hesap yaptı, parmaklarını saydı:

"İki yüz on bir lira iki kuruş," dedi. "Şahidi mahidi hepsi içinde. Pulu da dahil..."

"Al sana üç yüz lira... Nereyi istersen, hangi mevkii istersen de bana söyle..."

"Memnunum efendim," diye telaşlandı Fazlı. "Ben bu ka-

sabadan, bu kasabanın ekmeğinden, suyundan, kasabından, fırıncısından, insanlarından memnunum," dedi.

İdris Beyin yüz elli bin liralık borç senedi üç gün sonra geldi. Ve Arif Saim Bey borcunu ödemediğinden dolayı İdris Beyi derhal mahkemeye verdi. İdris Bey bunu duyunca:

"Bekliyordum," dedi. "Böyle bir şey yapacağını biliyordum. Onunla mahkemede hesaplaşacağız. Senedin sahte bir senet olduğunu ispat edeceğim ve onu rezil kepaze edeceğim."

Yıllardır Ankaraya, Paşaya, vekillere, tanıdığı mebuslara her olayda tel çekiyordu. Gene birkaç tel attı Ankara kuyusuna. Tellerin hiçbir tepkisi olmuyordu, olmuyordu ama, alışmıştı.

Arif Saim Bey, İdris Beyin sözlerini duydu:

"Ne yazık, çok genç," dedi. "Onunla dost olunabilirdi."

Hemen o gece Arif Saim Bey Hıdırınoğlunu çağırttı. Hıdırınoğlu bölgenin en azılı itlerinden birisiydi.

"Bugünlerde Akmezardan, İdrisle arası açık olan, ona hasım olan birisini bulabilir misin Hıdırınoğlu?"

"Sen yeter ki emreyle Bey, bulmak değil, yaratırım. Sana can feda."

"O adamı öldüreceksin."

"Öldürürüm Beyim."

"Öldürüp İdrisin konağının avlusuna, kapısına, içine bir yerine gömeceksin."

"Gömerim Bey."

Birkaç gün sonra candarmalar İdris Beyin ahırında arama yaparlarken ölüyü buldular. İdris Beyi hemen tutukladılar. İdris Bey kasabaya götürülürken candarmaların elinden kaçtı. Hıdıroğlu her şeyi Arif Saim Beyin isteğince düzenlemişti. Her şey yerli yerince uygulandı.

Arif Saim Bey tam bunu, böyle istiyordu. Alacak davası çok uzun sürmedi. İdris Bey kaçak olduğundan dolayı gelip de senedin sahte olduğunu kanıtlayamadı. İdris Bey yüz elli bin lirayı yüklendi.

Sonra İdris Beyin vurduğu adamın davasını büyük avukatlar aldı üstüne. İdris Bey adamın ölümünden altı ay sonra yirmi dört yıla mahkum oldu.

İdris Bey bütün olandan bitenden günü gününe haber aldı.

Kudurdu, deliye döndü. O kadar öfkelendi ki, bir gece kasabaya indi, benzinciden teneke teneke benzin aldı mahkemeyi yaktı. Mahkeme yanıp kül oluncaya kadar da yapının yanına kimseyi sokmadı. Mahkeme yapısı zaten eski bir yapıydı. Az bir sürede yandı kül oldu. Mahkeme yanıp kül olunca, öğleüstüydü, İdris Bey ve üç adamı candarmayla savaşa savaşa kasabayı çıktılar, dağa çekildiler.

İdris Beyin kasabadaki Ağır Cezayı yakmasını en ince ayrıntısına kadar bütün gazeteler yazdı. Arif Saim Beyin de bütün istediği buydu.

Mahkemenin yandığını duyunca:

"Ne yazık, çok genç," dedi. "Onunla dost olunabilirdi..."

Artık Toroslarda İdris Bey bir sarışın kurt olmuştu. Bir deli, bir kudurmuş kurt...

"Sizden bir şey rica etmeye geldim. Bütün dünya biliyor ki, ona yüz elli para bile borcum yok. Dünya biliyor ki adamı da ben öldürmedim. Mahkemeyi ben yaktım, cezam ne ise çekerim. Tarlamın da bir avucunu vermem Arif Saim Beye. Söyleyin ona, borç senedini yırtsın, ona yüz elli para bile borcum yok. Beş para bile. Ben bir karıncayı bile öldürmedim. Bunu herkes de, bütün ova da, beni mahkum eden hakimler de biliyorlar. Öyleyse beni beraat ettirsin. Bu dediklerimi yapmazsa Arif Saim, sonu malum. Akıbetinin ne olacağını o herkesten, benden de daha iyi biliyor. Siz onun yakın dostusunuz, varın bunu ona böylece söyleyin."

Hemen ayağa kalktı, merdivenlere yürüdü.

"Allahaısmarladık Ali Safa Bey..." dedi. "Söyleyeceğim bu kadardı."

İdris Bey Çukurovada, Torosta önüne kim çıkarsa, Arif Saim Beye aynı sözlerle aynı haberi gönderiyor, sabırla ondan gelecek karşılığı bekliyordu. Beklediği karşılık da bir türlü gelmiyordu.

Arif Saim Beyin kulağına İdris Beyin sözleri birkaç kez ulaştı. Arif Saim kasıklarını tuta tuta güldü. İdrisin ve adamlarının tarlalarını çoktan çiftliğine katmıştı.

Ali Safa Beyin bu geliş işine yaradı. Hemen atına atladı, Arif

Saim Beye gitti. Hem İdrisi, hem de kendi işlerini konuşacaktı.

Bir akşamüstü çiftliğe geldi. Arif Saim Beyin hiç Türkçe bilmez, iri, iki adam karartısında bir babası vardı, Zeko Bey. Zeko Bey gençliğinden bu yana uzun, çangal bıyıklarıyla övünürdü. Harput çarşısında tellallık yapardı. Oğlunun büyük adam olması onu son derece mutlulandırmış, hemen Harput çarşısındaki canı gibi sevdiği işini bırakmış, oğlunun yanına koşmuştu.

Çiftlik konağının kapısının önüne sandalyasını atmış oturmuştu. Ceplerinin kenarı, paçalarının ağzı sırmalı, bol bir mavi şalvar giymişti. Som ipekten yeşil mintanının üstüne sarkıttığı saatının altın kordonu üç parmak kalınlığındaydı.

Tarladan yorgun, paçavralar içinde, bir deri bir kemik, kurumuş, sıtmadan dudakları çatlamış ırgatlar geliyorlar, sağ dizlerini yere koyup, Zeko Beye niyazda bulunuyorlar, üç kez elini öpüyor, başlarına götürüyor, evlerine öyle gidiyorlardı.

Bu, ırgatların el öpme töreni günde bir sabah, bir akşam iki kez yapılıyordu. Zeko Bey elini ırgatlara öptürmek için daha gün doğmadan uyanıyor, nargilesini yakıyor, kahvesini pişirtiyor, çiftliğin kapısına geçip oturuyor, gözlerini büyük bir şehvetle yumup elini ırgatlara uzatıyordu. Önünden bölük bölük ırgatlar onun elini öpüp geçiyorlar, öpüp geçiyorlardı.

Zeko Bey, Ali Safa Beyi görünce daha bir zevklendi. Gözlerini yumup daha bir hazla elini ırgatlara uzattı.

Bir ara:

"Guro hesbe bigırın," dedi. Sesi kalın, güm güm öten bir sesti.

Birkaç iri adam, atın başını tutmak için Ali Safa Beye koştular. Ali Safa Bey attan indi, Zeko Beye koştu. Zeko Bey bacaklarını germiş, ayaklarını uzatmış, iri göbeğini çıkartmış, gerdanını kabartmış, ağzı kulaklarında bütün altın dişleri ışıklar saçıyor, öpmesi için elini Ali Safa Beye çevirmiş, bekliyor. Ali Safa Bey eli aldı, diz çöküp niyazda bulundu, üç kez öpüp başına koydu.

El öpme töreni bittikten sonra Zeko Bey ona:

"Lavo Ali Safa, bu serseran hati, sercavan hati, vira rune!" dedi.

Ali Safa Beyi yanına oturttu:

"Çayani?"

Yanındakiler:

"Nasılsın diye soruyor," dediler.

"Du hati bal Bege?"

"Beyin yanına mı geldin diye soruyor."

"Beg vıraye!"

"Bey burada diyor," dediler.

Zeko Bey bir yandan gelen ırgatlara elini öptürüyor, bir yandan bu minval üzere Safa Beyle konuşuyordu. Konuşmaları, Arif Saim Bey Safa Beyi, yukardan görüp sesleninceye kadar sürdü.

"Beybaba müsaade edersen Safa Bey yukarı çıksın. Onunla görüşülecek mühim işlerimiz var."

Zeko Beye oğlunun sözlerini çevirdiler. Yüzü gerildi, dudakları sarktı ama, gene de sertçe elini uzattı:

"Here lavo jore," dedi.

Ali Safa Bey gene sağ dizini yere koyup niyaza durdu, kendisine doğru uzatılmış iri, uzun parmaklı tombul eli üç kez öpüp başına koydu.

İki dost, iki yeni toprak sahibi, iki eski Milli Mücadeleci yemeği birlikte yediler. Sofrada türlü türlü av etleri vardı. Turaç, üveyik, keklik, tavşan... Dört usta avcı her gün sabahlardan akşamlara kadar Arif Saim Bey için av avlıyorlardı. Taze av etleriyle nefis Fransız şarapları içtiler.

Ali Safa Bey bir yolunu bulup İdrisin tehditlerini söyledi. Buysa Arif Saim Beyi çok neşelendirdi. Kasıklarını tuta tuta güldü. Ali Safa Bey de onun sevincine katılıyor, o da onunla birlikte gülüyordu.

En sonunda Arif Saim Bey gülmesini kesti, yüzünde gerçek bir acımayla, içini çekerek:

"Yazık," dedi, "ne de genç. Onunla dost olunabilirdi."

26

Memed yavaş yavaş kendine geliyor, bir şeyler, bir tehlike sezinliyordu. Başına gelenleri ansımaya çalıştı. Kafasının içinde her şey karmakarıştı. Uzaklarda bir sarı ışık dönüyor, karanlıklara karışıyor, bir yerlere pul pul yağıyordu. Bütün bedeni de sızlıyor, yanıyordu.

Ayağa kalktı, elini gözlerine siper ederekten köyden yana baktı. Köy çukurda kalmıştı. Köyün üstünde uzayıp göğe ağan birkaç dumandan başka bir şey göremedi. Her şey çok durgundu. En küçük bir fisilti bile yoktu. Bahar toprağı güneş altında geriniyor, topraktan ince ince çıtırtılar geliyordu. Üstünden, yükseklerden bir kelebek yığını geldi geçti. Önündeki iri mavi çiçeğe kapkara, kanatlarının ucu kırmızıya çalan bir kelebek konmuştu. Memed kara, iri bir kelebeği ilk olaraktan görüyordu. İçine korkuya, acıya benzer bir şey çöktü. "Sonun göründü," dedi kendi kendine. Sonra da: "Daha iyi," dedi. "Ne yapalım kader böyle imiş. Hatçeyi de öldürdüm, anamı da... Ben de dağlara düştüm. Köylüyü de, işte böyle perperişan koydum. Zulüm altında inleyip duruyorlar. Benden önce herkes kendi halinde yaşayıp gidiyordu. Ben olmaz olayım. Ben batayım."

Her şey kasabaya gittikten, Hasan Onbaşıyla han odasında konuştuktan sonra olmuş, başına bu işler gelmişti. "Keşki ayaklarım kırılsaydı da kasabaya gitmeseydim. Gözlerim kör olsaydı da Hasan Onbaşıyı görmeseydim. Kulaklarım sağır olsaydı da onun sözlerini duymasaydım. Köyün perişanlığına bak! Şu haline gününe, şu dirliğine bak!"

Çakırdikenliğe gittikleri gün düştü aklına. Dağ taş, insanlar fır dönüyordu sevinçten. Çakırdikenliğe düşmüş ateş bile düzlükte dönerken kendince bir sevinç halayı tutturmuş, se-

vinçten kabarıp taşıyordu. Durmuş Ali geldi gözlerinin önüne, iki büklüm Durmuş Ali, yaşlı bacaklarını ta havaya savurarak eski, çok eski bir Türkmen oyunu oynuyordu. Düzlükte dolanan ateşin yanında, ateşle birlikte eğilip kalkıyor, oynuyordu. Ateşle Durmuş Ali biribirlerine karışmışlardı.

Gene böyle ateşle kucak kucağa oynarken Kel Hamza dayanamayıp atına çiğnetmiş olacaktı onu.

Memedin göz çukurlarına iki kocaman yaş damlası geldi oturdu. Memed kendi kendine güldü. Sonra ayağa kalktı, tüfeğini omuzuna astı, yukarı, koyağa doğru çıkmaya başladı. Koyağın bittiği yer kayalıktı. Sırtını ulu kayalara vermeliydi. Sinerek, sakınarak koştu.

Koyağın ucuna gelmişti ki tüfekler patladı. Koyağın ucunda büyük, dibindeki renkli çakıltaşları ışıldayan bir pınar kaynıyordu. Memed ağzı aşağı uzandı, buz gibi sudan kana kana içti. Üstünden, epeyce yukarısından vızıldayarak kurşunlar geçiyordu. Bir anda kendisini mor, benekli bir kayanın arkasına attı. Üst başlar tutulmamışsa kurtuldu demekti. Ötelerden çığlık çığlığa Hürü Ana geliyor, ellerini kollarını sallayarak:

"Kaç Memedim, o kafir Topal seni ele verdi. Öldür onu, öldür, demedim mi?" diye bağırıyordu.

Memed kendisini kayanın ardına atınca rahatladı. Şöyle bir geceye ulaştıracak, önden de arkadan da kapalı bir yer aradı, gözüne kestirdiği yere sürünerek geldi, sırtını kayaya dayayıp bir süre soluk aldı.

Aşağıdan çok candarma, çok kurşun geliyordu.

Sıkı bir çarpışma başladı. Memed çok soğukkanlı, sağını solunu kollayarak, yavaştan alıyordu. Bu çarpışmada kimsenin burnunun kanamasını istemiyordu. İsteseydi şu azıcık bir süre içinde on candarmayı vurabilirdi. Açıktan, hiç korunma almak gerekliğini duymadan geliyorlardı. Memed korkutma, oyalama kurşunları sıkıyordu. Candarmalar kayalıkların dibine kadar geldiler. Başlarında Yüzbaşı Faruk vardı. Memed Yüzbaşıyı bir gördü, sonra gözden yitirdi. Sonra elinde tüfekle Topal Ali bir taşın ardında duruyordu. Telaşsızdı, yüzünde uzaktan belli belirsiz bir gülümseme seçilir gibiydi. Ya da Memed öyle görüyordu.

Hürü Ana uzaktan geliyordu. Durmadan elini kolunu sallı-

yor, bir çığlık yeli gibi esiyordu. Bir ara durdu, elini beline koydu, bir süre taşların arkasına yatmış Memede kurşun döşeyen candarmalara baktı:

"Candarmalar," dedi, "ana kuzuları, Memedime kıymayın. Bak o size hiç kıyıyor mu? İsteseydi şimdiye hepinizi öldürürdü. Bakın siz neredesiniz, o nerede? Memedime kurşun geçmez ki... Candarmalar, kuzular, boşuna gayret ediyorsunuz. Bırakın yavrumu da, engel olmayın ona da yoluna gitsin. Yoksa canınızı yakar ha... Memedimin daha çok işi var. O çok öfkeli, çok. Çok canı sıkıldı olan bitene. Yaa, candarmalar, yavrular, ana kuzuları siz de zulüm altında inleyensiniz. Uymayın Yüzbaşıya, dinsize, o Osmanlıya... Osmanlıda iman olmaz, din olmaz. Güven olmaz ha!"

Sağına soluna kurşunlar düşüyor, o hiç aldırmıyordu:

"O neee!" dedi bir ara. "O ne, gavur dölleri, beni mi vuracaksınız?"

Kayalıklara doğru yürüdü. Çok şiddetli bir ateş başlamıştı. Memed duruyor duruyor, bekliyor, sonra üstüne yağan kurşunlara çok şiddetli bir karşılık veriyor, sonra gene susuyordu.

Hiç korkmadan ayakta ateş eden Payaslı dedikleri candarmayı bacağından vurdu.

Yanına yönüne, kayalıklara değen kurşunlar kaynıyor, kayalıklardan duman çıkıyordu. Kayaların yüzü, değen kurşunlardan duman içindeydi.

Hürü Ananın sağında solunda kurşunlar vızıldıyor, kulaklarının dibinden geçiyordu.

"Vurun bakalım, öldürün bakalım beni itler. Elinize ne geçecek bakalım!"

Payaslı yerde kıvranıyor, acısından toprağı çırmalıyordu.

Hürü Ana onun başına geldi:

"Vay ana kuzusu vay," dedi. "Bir bokluk yapmasan Memedim seni vurmazdı. Hiç korkma, sana yakı yapar, iki günde iyi ederim seni köye dönünce. Sen de bir daha Memedime kurşun sıkmazsın."

Candarmayı orada bırakıp ilerledi.

"Ana, ana," diye bağıran sesini, telaşlı sesini duydu Memedin. "Ana, otur durduğun yere. Bu kafirler seni öldürecekler. Ana!"

Hürü Ana:

"Hah," dedi, "öldürsünler yavru, bundan sonra yaşamışım ki ne olacak... Öldürsünler yavru, ben senin yanına geliyorum."

Kurşunlar vızır vızır. Hürü Ana sanki hiçbir şey olmuyormuş gibi, bir yürüyüşe, buzağı gütmeye çıkmış gibi yürüyordu.

Yüzbaşı Faruk yanındaki Asım Çavuşa sordu:

"Bu deli kadın da kim?"

Asım Çavuş:

"Memedin Hürü Anası. Hani Topal Alinin can düşmanı. Hani sizin yüzünüzü görmek istemeyen."

"Amma cesur insan," dedi. "Deli mi?"

Asım Çavuş güldü:

"Çok akıllı."

Hürü Ana tökezledi, yere kapaklandı. Memedin ödü koptu. Ana hemen geri kalktı, gene yere kapaklandı. Memed bağırdı:

"Eğer Anayı vurdunuzsa bir tanenizi sağ bırakmam. Bir tekiniz bile bu koyaktan sağ çıkamazsınız."

Ana ayağa kalktı:

"Canını sıkma Memedim," dedi. "O itler beni vuramazlar. Ben ölmeden seni göreceğim. Allahıma yalvardım, seni bir daha koklamadan, güzel yüzünü görmeden Allah beni öldürmeyecek."

Memed kurşunu kesti. Candarmalar da kestiler. Aralarında, Hürü Ana ortadan çekilinceye kadar, sessiz bir anlaşma oldu.

Yüzbaşı Asım Çavuşa sordu:

"Yakalayabilecek miyiz?"

"Sanmıyorum Yüzbaşım. Yılan gibi kayar o. Öylesine kayar ki göz görmez onu. Şimdi isteseydi burada hepimizi vururdu. Kayalığı tutmadan onu aşağıda, sel yatağında çevirebilseydik belki teslim alırdık."

"Payaslıyı neden vurdu?"

"Hep ayaktaydı, meydan okuyor, bir de küfrediyordu."

"Sen de ona meydan okusan, küfretsen seni vurmaz değil mi?"

Büyük bir inatla:

"Vurmaz," dedi Asım Çavuş.

"Hiçbir şekilde?"

"En sıkışık zamanlarında üstüne gittim gene vurmadı. Ölümle karşı karşıya kaldı, beni gene vurmadı."

"Sebebi ne acaba Çavuş?"

"Bilmem ki Yüzbaşım."

"Payaslıyı köye götürsünler."

"Götürüyorlar Yüzbaşım."

Hürü Ana soluk soluğa Memedin yanına geldi. Elleri ayakları yırtılmış, kan içinde kalmıştı. Yeni fistanı da kuşağından aşağı parçalanmıştı.

Memed:

"Ana," dedi, "ana, ana bir şey mi oldu sana?" Ayağa kalktı ona doğru yürüdü.

"Yerine," diye bağırdı Hürü. "Yerine kara gözlüm."

Memed gülümsedi, onu elinden tuttu, bir kayanın kuytusuna çekti.

"Bir şeyin yok öyle mi? Buradan kıpırdayım deme. Kıpırdarsan beni öldürürsün."

"Kıpırdamam. Sen durma, sık kurşunları. Topal Ali orda bak, ağacın ardında. Devir, devir, devir şunu. Fırsat bu fırsat. Ben batayım, ben batayım," dedi sonra da. "Burada da başına bela oldum ya... Nasıl bilirsen öyle yap yavru. Başla. Sık... Durma! Gün geçirip fırsat verme zamana..."

Memed başladı. Karşıdan da başladılar. Kayalara gelip değen kurşunlardan dolayı ortalık toza toprağa bulanıyor, kayalardan çıkan parçacıklar kurşun gibi vızıldıyor, oraya buraya yağıyordu. Bir de kayalara gelen kurşunlar kulakları sağır eden bir ses çıkarıyordu.

Zaman geçtikçe Yüzbaşı Faruk Asım Çavuşa soruyordu:

"Eeee Çavuş, ne olacak böyle? Biz yüz seksen kişiyiz, karşımızdaki bir tek... Hücuma geçelim mi?"

"Çok sarpta Yüzbaşım. Kayalıkları çıkıncaya kadar hepimizi vurur. Bir tekimizi koymaz."

"Akşam oluyor. Gece iner inmez kaçacak."

"Kaçacak Yüzbaşım. Çok kötü durumda karşılaştık. Boyuna kurşun yakıp duruyoruz, faydasız. Çok da mermisi var Memedin."

Yüzbaşı zaman geçtikçe kızıyordu. Nasıl, nasıl kaçırmıştı

bu fırsatı? Bir yarım saat daha erken davransalarmış... Bir yarım saat daha erken... Yüzbaşının bu ikinci karşılaşmasıydı onunla. Hatçeyi vurmuşlardı birincisinde.

Bir kurşun geldi Yüzbaşının başının bir karış ötesine toprağa saplandı. Aynı yere bir kurşun daha...

Asım Çavuş:

"Bizi çoktandır görüyor."

Yüzbaşı:

"Saklanalım."

"Hiçbir yere saklanamayız. İstediği an bizi vurur. O da bunu söylemek istiyor."

"Halbuki biz onun karısını... Vurmuştuk..."

Asım Çavuş:

"Bir acayip huylu bir oğlan. Eşkıyaya hiç benzemiyor. Cin gibi, peri gibi, melek gibi bir insan. Evliya olacağına eşkıya olmuş."

Bu sırada:

"Yandım anam," diye bir ses duydular. Onu bir başkası, bir başkası izledi. Memed dört candarmayı da bacaklarından vurmuştu.

"Nasııl!" diyordu Hürü Ana. "Nasıl! Kel Hamzaya güvenmeyin, o hiç demedim mi?"

Sonra Memede açıktaki bir candarmayı gösteriyordu:

"Haydi, çabuk..."

Ve Memed kurşunu yapıştırıyordu. Karşıdaki kurşunu yiyip bağırtıyı basınca, Hürü Ana çocuklar gibi el çırpıyordu.

Memed terlemiş yüzü kapkara olmuştu.

Güneş aşağılara yıkılmış gitmişti. Az sonra batacaktı. Battı batacak. Ortalık kararmaya yüz tutmuştu. Memedin tüfeği de kızmıştı. Onun için tek tük sıkıyor kurşunu. Candarma yaralayıp zaman kazanıyor, tüfeğini soğutuyordu. Bir gözü de aşağı sarkmış, battı batacak güneşteydi.

Birden candarmalar kurşunu kestiler. Bir şaşkınlıkla Memed de kesti. Sonra Asım Çavuşu gördü. Eline bir ak mendil almış sağ kolunu ta yukarılara kaldırmış, bağırarak geliyordu:

"Memed, yavrum sana geliyorum. Teslim ol! Ölmeni istemiyorum."

Çavuş yukarı, Memede doğru dimdik yürüdü.

"Çavuş gelme."

"Memed yavrum, hükümetlen başa çıkılmaz. Dağ taş asker dolu. Ya vurulacak, ya da yaralanacaksın. Yüzbaşım seni bağışlatacak."

Memed bütün sesiyle bağırdı:

"Çavuş gelme!"

Sesinde korku, umarsızlık, umutsuzluk vardı.

"Nolursun Çavuşum gelme!"

"Vur onu! Bitir işini! Görsün gelme deyince gelmek nasıl olurmuş. Vur şunu."

Çavuş geliyordu, dimdik, fütursuz.

"Çavuş gelme nolur. Vururum seni. Çavuşum bunu yaptırma bana. Çavuşum bu kötülüğü yapma. Çavuşum elini ayağını öpeyim, kıyma bana." Sesinde korkunç, deli bir yalvarma vardı. "Asım Çavuş, Çavuş, Çavuşum, sende hiç insanlık, hiç din iman yok mu?"

Çavuşun mendil tutan sağ eli havada, dimdik. Yürüyor:

"Teslim olacaksın bana. Hem de bugün. Bilirsin dünyada bir tek insanı candan severim, o da sensin."

"Bilirim Çavuşum, vallahi bilirim. Kıyma bana. İşim var." Sesini yükseltti. Sesi kayalıklarda çınladı, yankılandı. Ses tümüyle değişmişti. "Çavuşum, sana söylüyorum, beni iyi dinle. Sana şimdi teslim olurdum ama... Bütün dediklerin doğru, haklısın. Beni öldürecekler, biliyorum. Ama ölmeden azıcık bir işim var Çavuşum. İşim olmasa sana kıyamazdım Çavuşum. Kusura kalma. Bir can için olsa, canım için olsa, canımı sana kurban ederdim. Geri dön Çavuşum."

İki kurşun Çavuşun kulaklarının dibinden geçti, Çavuş aldırmıyor yürüyordu. Memed, Çavuşun üstüne iki tarak fişek boşalttı. Çavuş aldırmıyordu.

Memedin bütün bedenini bir titreme aldı:

"Yüzbaşı," diye bağırdı, "işim var benim. Yoksa bir can için Asım Çavuşa kıymazdım, emir ver de dursun."

Nişan aldı, titremesi de durdu. Tetiğe bastı. Asım Çavuş bağırdı. Ak mendili, yukardaki sağ eli düştü. Mendil kızıl kana bulandı.

Yüzbaşı:

"Dön Çavuş," diye emir verdi.

Çavuş durdu, acı acı gülümsedi, karanlık kavuşuyordu. Ağır ağır geriye döndü.

Memed inler gibi:

"Kusuruma kalma Çavuşum," dedi. "Öldürdün beni. Keşki öldüreydin de bunu başıma getirmeseydin."

Yüzbaşı emir verdi, candarmalar yaylım ateşine geçtiler. Memed karşılık vermedi. Hürü Ananın elini öptü. Ana da onu kucakladı.

"Ana hakkını helal et."

"Anan sütü gibi helal olsun, yavru. Topal Aliyi unutma, öldür onu. Bütün bu belaları başına açan odur, biliyor musun?"

Memed karanlıkta bir sansar gibi kaydı, göz açıp kapayıncaya kadar karşıki, ormanlıklı, sarp kayalıklı koyağa geçti. Buralarını avucunun içi gibi biliyordu. Değil bir bölük, bir alay candarma bile gelse bu dağlarda bir daha onu yakalayamazlardı.

Candarmalar daha kurşun yakıyorlardı. Memed onlardan o kadar uzaklaşmıştı ki, kurşun seslerini ancak duyabiliyordu.

Hürü Ana olduğu yerden kımıldamamış, büyük bir mutluluk içinde kıvranıyor:

"Yakın yakın hükümetin kurşunlarını! Yakın kafirler," diyordu. "Yakın bakalım, kuş yuvadan çoktan uçtu."

Sonra da ekliyordu:

"Gelirsiniz, gelirsiniz, bana şimdi gelir, yaramıza merhem yap Ana, Hürü Ana dersiniz, öyle mi? Yavrum olmasa, yavrumdan korkmasanız beni öldürürdünüz kafirler. O zaman bizim yaramızı kim emleyecek diye düşünmezdiniz. Hah, hahhah... Memed vursun sizi, ben de sizin yaralarınızı emleyim, öyle mi? Olur, oluuuur, olur yavrucuklarım."

27

Yeşil, iri, dilleri yalım yalım dışarda yılan başları. Dağdan aşağı binbir gümbürtüyle iniyor. Bir de bir kara bulut iniyor düze. Kara bulutun içinden kırmızı gözleri mercan yılan başları çıkıyor, uzun kuyruklarını yere vuruyorlar. Kuyruklarını yere vurdukça tozlar fışkırtıyorlar. Yüzlerce mercan gözlü, ışıl ışıl yanan çatal dilli başlar.

Bir kılıç değiyor başlardan birisine, yerine iki baş çıkıyor. Daha iri, daha yalım dilli. Diller gerilmiş, dışarda. Keskin bir kılıç geliyor, o iki başı da kesiyor. Dört baş çıkıyor. Başlar kesiliyor, başlar büyüyor, dökülüyor. Bin başlı evran. Evranın başları gittikçe büyüyor, çoğalıyor. Kılıçlar yağıyor evranın başına. Bir bulutun içine girip gökyüzüne ağıyor evranlar. Sonra yollara iniyorlar. Kara, ak, boz, turuncu, sırmalı top top bulutlar toprağa, yollar boyunca tozan ovalara iniyorlar. Bir sürü eller kılıçlar üşürüyor, binlerce... Bulutların içindeki başlara. Başlar düşüyor, başlar çoğalıyor.

Kafdağının arkası, ulu kayalıklar, iri, uçak kadar kartallar, tren uzunluğunda evranlar. Güneşler, aylar, karanlıklar.

Memedin kolu uyuşmuş. Tüfeğinin namlusu daha yeni yeni soğuyor. Ay ışığı var. Ay ışığı Memedin tüfeğinde, fişekliklerinde yansıyor. Memedin dizi de ağrıyor, bir kayaya çarpmıştı. Elleri kanıyor. Yaralandım sanmıştı ilk önce. Sonra yaralanmadığını anlıyor. Yalnızca elleri kanıyor. Kan çabuk kurur.

Ötelerden, uzaklardan daha kurşun sesleri geliyor. Candarmalar durmadan kurşun yakıyorlar. Belli ki onlara karşılık veren birisi var, kim ola ki? Topal Ali olmasın, diye düşündü Memed. Kurnaz Topal, diye düşündü. Memed, heriflerin karnına, yüreklerinin içine girmiş.

Memed rahattı. Koşmaktan vazgeçti. Sarp kayalıklardan bir keçiyoluna düştü. Topal Ali şimdi bir taşın dibine yatmış, candarmaların üstüne ver ediyordu kurşunu.

Yüzbaşı Faruk yanındaki Asım Çavuşa soruyordu:

"Çavuşum, işte karanlık da çöktü. Neden bu adam daha kurşun yakıyor, bırakıp gitmiyor?"

Asım Çavuş:

"Bilmem," diyordu. "Belki onu arkadan da çevirdik sanıyor."

"Bu gece de kalırsa çemberde onun ölümü olur."

"Kim bilir Yüzbaşım, kim bilir ne düşünüyor?"

"Delirmiş mi dersin?"

Üstlerinden durmadan vızır vızır kurşun geçiyordu.

Asım Çavuş:

"Ben bütün ömrümde böyle bela, böyle soğukkanlı, atik bir adamla karşılaşmadım. O, gözden sürmeyi çeker derler ya, öyle hünerli. Bir soğ yılan gibi sessiz kayar, bir kuş gibi uçar... Bir düşündüğü var."

"İstese bizim yarımızı vururdu. Ne olabilir düşündüğü?"

"Sesi yılgındı. Ölüme karar vermiş bir sesti."

"Ben de seni onun için geriye döndürdüm. Seni vuracaktı Çavuş."

"Vuracaktı," dedi Asım Çavuş içini çekerek. "Bir tuhaf olmuş bu çocuk," diye de içinden geçirdi. "Bu çocukta bir şey var."

Topal Ali, Memed kaçsın, saklansın diye, onun bulunduğu yerin sağına kaymış, siperlenmiş, candarmaların üstüne yağdırıyordu kurşunu. Dudaklarında tuhaf, deli bir gülümseme. Gün ışıyıncaya kadar candarmaların üstüne kurşun yağdıracaktı. Gün ışımadan önce kurşunu kesecek, candarmaların arasına karışacak, onlarla birlikte, şu sabaha kadar kurşun yağdıran Memedi, kayalıklarda arayacaktı.

Yüzbaşı:

"Asım Çavuş," dedi heyecanla, "yaralanmış olmasın. Yaralanmış kaçamıyordur."

"Olabilir Yüzbaşım."

"Asım Çavuş?"

"Buyur Yüzbaşım."

"Bir arkadaşını artçı bırakmasın?"

Asım Çavuş:

"Memed onu yapmaz. Bilir ki artçı kalan arkadaşı ya yakalanacak, ya vurulacaktır bu durumda. Memed kimseye kıymaz."

"Yaralanmıştır öyleyse."

Çavuş:

"Olabilir."

Yılanlar iniyorlardı, sıcak bir ovaya. Her evranda karmakarış yüzlerce baş.

Memed:

"Kurnaz Topal," diye gülümsedi. "Candarmaların üstüne yağdıracak yağdıracak kurşunu, sabah gün doğmadan kesecek. Candarmalar sabahleyin, belki de bir gün, iki gün benim ölümü arayacaklar kayalıklarda, bulamayacak, içlerine korku düşecek, bu adam ermiş mi, büyülü mü, diyecek içinden her candarma. Topal bu işe çok gülecek. Bir de yakalarlarsa Topalı... Bir de yakalarlarsa... O zaman işte, topal bacağını bir iyice kırarlar, un ufak ederler..."

Topalla candarmaların sıktıkları kurşunu ayırt edebiliyordu.

Ulu çınar ağacına sırtını dayayıp bir süre oturdu. Sıkılan kurşunların sahiplerini seçmeye çalıştı.

Kafası karmakarışıktı. Kel Hamza, Çukurova, kaçan at, yangın, İdris Bey, İdris Beyi de ona Koca Osman anlatmıştı. Hürü Ana, ne güzel, dost, şefkatli, candan bir yüzü vardı Hürü Ananın, Topal Ali, ne biçim adamdı Topal, anlaşılmaz, Akçasaz bataklığı, Seyran, diyorlar ki dünyaya Seyran güzelliğinde birisi daha gelmemiş, yılgın, korkmuş köylüler. Yaşlıları çok yürekli, Hürü Ana, Koca Osman... Yaşlılar daha onurlu... Hele kadınlar, erkeklerden bin kere daha yürekli, atak... Haksızlığa karşı koyuyorlar. Deli Durdu... Deli Durdunun öldürülmesi... Bin başlı evran... Bin başını kesiyorsun, yerine bir baş ormanı hemen çıkıyor, onu kesiyorsun, yerine ondan daha büyük bir orman... Birden Deli Durdunun üstüne, çoluk çocuk, yüzlerce, kartallar gibi iniyorlar, sonra o anda kalkıyorlar. Deli Durdu ortada yok. Yalnız bir ayağı, çizmeli bir bacağı tozların içinde kanıyor. Çukurovada çok insan, dağlarda çok insan, dünyada

çok insan, az ağa var. Niye öyleyse ağaların başına kartallar gibi çokuşmuyorlar? Çokuşunca ne olacak, diye soruyordu Memed. Bin başlı evran, bir ulu bulut... Bir kılıç bin başlı evranı kesiyor, durmadan kesiyor, kılıç eskiyor, yoruluyor, evranın başı kesildikçe daha çoğalıyor.

Karmakarışık... Anavarza kalesinde Kral Torosun sarayı... Bir zamanlar bütün Çukurovaya...

Önünde, burnunun dibinde bir karartı. Memed birden korkuyla irkildi. Bir tilki toprağı koklaya koklaya kendisine doğru geliyordu. Memed kıpırdayınca uzun kuyruğunu savurup döndü, kaçtı. Memedin yüreği küt küt atıyordu.

Bir süre dinlendikten sonra ayağa kalktı, bütün bedeni sızlıyordu. Bir adım daha atacak gücü kalmamış, çökmüştü. Kel Hamzanın işleri, Durmuş Ali Emminin ölümü, Hürü Ananın hali, Değirmenoluğun durumu, çakırdikeni, tarlalar, zulüm, aç kalmış köylüler, bin başlı evran...

Koyaktan aşağı yürüdü. Koyak gecede derinleştikçe derinleşiyor, karardıkça kararıyordu. Sağ baştaki orman uğulduyor, ay ışığında kara bir sağnak gibi gökten yere iniyordu. Bütün koyak gümbürdüyor, uğulduyor, bir açılıp bir kapanıyordu. Ağaçlar, sular, kayalar... Kavuşup kavuşup, açılıyorlar. Orman üstüne üstüne geliyor, yağıyor, uğulduyor... Memedin başı dönüyor. Orman, koyak, sular, kuşlar, çiçekler, çalılar, sıcakta yanan mor ipiltili Anavarza kalesi, Alidağı, ışıklar, yangın, boyuna kendi yörelerinde dönen atlar... Atlar, koyaktan aşağı gürültülerle atlar iniyorlar, akıyorlar. Memedin başında karmakarış bir dünya dönüyor, kulakları uğulduyor, kulaklarında kurşun sesleri... Memed, korkunç bir selde yuvarlanıyor. Koyağın dibine dibine birisi onu, ayaklarından tutmuş çekiyor. Burnuna bir çiçeğin acı kokusu geldi. Sonra ortalık daha acı, barut koktu. Sonra da barut kokusu ter kokusuna karıştı.

Ay battı, karanlık daha da uğuldadı, Memedi sardı. Kurtlar, kuşlar, çakallar, ayılar, sürmeli cerenler, parslar, evranlar, atlar, yabanıl, evcil bütün yaratıklar karanlıkta koyağın karanlık dibine çığlık çığlığa indiler. Memedin başı dönüyor, gözleri kararıyordu. Yıldızlar, orman çalkanıyor, koyağın dibine, karanlığına akıyordular.

Memedin ayaklarının altından taşlar yuvarlanıyor, taşlar yamaçtan aşağı bir sel gibi akıyor. Memed de akan taşların üstünde akıyor.

Kel Hamzayı ansımaya çalışıyor, gözlerinin önüne getiriyor, sonra birden yitiriyordu. Kafasında yaralar vardı, onu ansıyor. Bir de kolları çok uzundu, dizlerinin oraya kadar inerdi, onu ansıyor. Bir de bir köşeye, güneşe oturur, hiç kimseyle konuşmaz, güneşte inadına yanar, terler dururdu. Kış olsun yaz olsun, yanardı. Yüzü kösele gibiydi. Kalın, manda derisi gibi kalın bir derisi vardı. Köylüler, "Bunun derisinden kurşun geçmez," derlerdi. Abdi Ağa onu ne zaman, niçin kovmuştu, Memed burasını ansımıyordu. Büyük bir suyun yüzü yanıyordu. Evranlar, bulutlar akıyordu suya aşağı... Ak, ak bulut yığınları... Çok ak, ışıklar içinde yanan...

Birden bütün uğultular, gümbürtüler durdu. Memed kendini inanılmaz bir sessizlik içinde birdenbire buldu. Dünya sessizlikten çın çın ötüyordu. Memed bir tuhaf oldu. Yöresindeki her şey, karanlık, gece, ışıklar, orman, bastığı toprak, düşünceleri, her şey silinmişti. Kendisi de yok gibiydi. Memed derin derin soluk aldı. Sessizlik bitmiyordu. Yanına yönüne bakındı, dümdüz bir karanlıktı. İki adım attı. İnceden bir ses geldi kulağına, çıtırtı gibi. Sonra bir öksürük sesi gibi bir şey duydu. Bir kapı açıldı, bir ışık demeti dışarı fışkırdı. Memedin gözleri kamaştı. Bir ses duydu. Bir insan onu kolundan tutup içeriye çekti.

Ak, uzun bir sakal gözlerinin önünden bir su gibi aktı:

"Ne oldu sana böyle yavrum?" dedi ak sakal.

Bir kadın onu okşadı. Çok sıcak bir sesi vardı. Ninni söyler gibi konuşuyordu. Memed ne söylediğini duymuyor, kendini sesin tadına vermiş dinliyor, kendinden geçiyordu.

"Kan içinde kalmışsın yavru," dedi kadının tatlı sesi. "Üstün başın kan."

Memedin dişleri kenetlenmişti. Açmaya uğraşıyor, çabalıyor, dişlerini bir türlü biribirinden koparamıyordu. Çok üzüldüğünde hep böyle olurdu, huyuydu.

Memed şimdi artık çok uzaktan gelen konuşmalar duyuyordu.

"Yatıralım oğlanı."
"Vurulmuş mu?"
"Yarası yok."
"Ne olmuş buna?"
"Kim bilir..."
"Nereye saklayalım?"
"Burasını ararlar mı candarmalar?"
"Daha çocuk."
"Hiç de büyümemiş."
"Bu kanlar ne?"
"Kaya yırtmış, bir çalıya takılmış... Kurşun yarası yok."
"İyice bak hele."
"Hiçbir yerinde bir yarası yok."
"Bu halde, nasıl bulmuş ola burayı?"
"Bizim evi nasıl bulmuş ola?"
"Bu halde?..

Sesler duyulmaz oldu. Memed sağından soluna birkaç kere döndü, inledi, bir şeyler söyler gibi yaptı, dişleri açılmadı. Bir süre sonra dişleri çözüldü. Sayıkladı. "Evran..." dedi. "Kara Hamza... Kel... Ne olacak?" dedi. "Ne, ne olacak? Kamer... Seyro..."

Sustu. Uyudu. Uykusu rahattı. Rahat soluk alıyordu.

İkindiye kadar uyudu. Sonra birden sıçradı, yanındaki tüfeğini kaptı, sendeledi, bu sırada Süleyman onu yakaladı. Memed gözlerini açtı. Süleymanı görünce gülümsedi, çözüldü, şaşkın şaşkın yanına yönüne bakındı. Süleymanın yaşlı karısı geldi, hiçbir şey olmamış gibi:

"Hoş gelmişsin yavru," dedi.

Memed ninni gibi yumuşak, tatlı sesi duyunca her şeyi ansıdı.

Süleyman:

"Eee, hoş gelmişsin koca oğlan! Biz de senin aklına hiç düşer miydik? Serçe kuşu kadar canımız kaldı. Çok şükür seni gördük koca oğlan," dedi, karısına döndü. "Ne duruyorsun bre avrat, çocuk şimdi aç. Acından ölmüştür fıkara..."

Kadın:

"Tarhana var ocakta. Hazır ettim," dedi.

Süleyman Memedi kucaklamış:

"Koca oğlan, benim koca oğlum, bunca zamandır nerelerdeydin?" diye onu sıkıyordu. "Nerelerdeydin, nerelerde?"

Kadın çabucak sofrayı serdi. Süleyman, "Otur koca oğlan," dedi, Memedi bıraktı. Memed hemen sofranın başına geçti oturdu. Derin sahandaki çorbanın yüzü kızarmış yağ ve kırmızı biberlen bezenmişti. Bir de bol nane atılmıştı. Bir de sarımsak. Çorba buğulanıyor, uzun bir mavi ince duman evin tavanına doğru yükseliyordu. Tatlı bir tarhana kokusu ortalığı almıştı.

Kadın kaşığı Memedin eline verdi:

"Çabuk iç!" dedi. Bakalım Memed bunu anlayacak mıydı? yıllar önce de onun önüne bir sahan tüten tarhana çorbası koymuştu. Memed ona gülen gözlerle, tatlı baktı. Çok eskiyi, çocukluğunu ansıdı.

"Çabuk içerim," dedi.

Koca Süleyman da kahkahayla gülerek:

"İnce Memed," dedi, "sen gene beni dinle. Çorba sıcak, o kadar çabuk içme, ağzın yanar ha!"

Memed:

"Benim ağzım hiç yanar mı?" diye sevindi.

Memed, Koca Süleyman, kadın biribirlerine bakıp gülümsüyorlardı.

Koca Süleyman sonra ciddileşti:

"Bak," dedi, "İnce Memed, hiç canını sıkma. Bu sabah iyi bir sordum soruşturdum. Topal Ali candarmaları almış, senin izini süre süre Çiçeklideresi yönüne götürmüş. Onun için çorbanı düz iç."

Memed gene güldü:

"Düz içerim."

Koca Süleyman, Memedin yüzü gülmüşken, tatlı sözleri sürdürdü:

"Eee, konuğum, nereden gelip nereye gidiyorsun?"

Memedin gözleri kıvılcımlandı, sapsarı bir deste ışık kıvılcımlanarak savruldu kafasında balkıdı. Gözlerine de geldi, o çelik pırıltısı oturdu. Boynunu büküp:

"Değirmenoluktan gelip o köye gidiyorum Emmi," dedi.

"Değirmenoluğu biliyorum ama, o köy nerede?"

Memedin içini sonsuz bir hüzün sardı ama bozmadı, Koca Süleyman üzülmesin diye.

"O köye gidiyorum işte," dedi. "O köye gidip o adamı bulacağım Emmi."

"Bulabilir misin oğul?"

"Bulacağım," dedi Memed inançla.

Değirmenoluğun halini biliyor muydu acaba?

"Değirmenolukta kimi gördün oğul?" diye sordu Süleyman.

"Hiç kimseyi, hiçbir şeyi görmedim Emmi, Süleyman Emmi," dedi, gözleri doldu.

Süleyman anladı ki Memed her şeyi biliyor, üstelemeyip sözü değiştirdi.

"İnşallah o köye gider, o adamı bulursun."

Memed:

"Bulurum."

Koca Süleyman, o köy bulunmaz, diyordu içinden. Ben yetmiş yıldır o köyü arıyorum. O köydeki o adamı da... Bu dünyada o köy yok, yok yavrum. Ara bakalım. Bir de sen ara. Dünya kurulduğundan bu yana herkes o köyü, o köydeki o adamı arıyor.

Memed tüten tarhana çorbasını içti bitirdi:

"Oooh," dedi, "karnım davul gibi oldu."

Sonra aralarında bir sessizlik oldu. Kadın sofrayı kaldırdı, sessizlik sürdü gitti. Koca Süleymanın oğulları, gelinleri geldiler, Memede korkuyla baktılar. Dün akşamki savaşı duymuşlardı. Memed yere bakıyordu. Koca Süleyman da onu bekliyordu.

Neden sonra Memed başını kaldırdı. Gözleri ışıl ışıldı, soru doluydu. Başladı konuşmaya. Durmadan anlattı, ne duyuyor, ne düşünüyorsa, hepsini açık açık, soğukkanlılıkla anlatıyordu. Koca Osmanı, Vayvaylıları, Seyranı, Akmezarlıları, İdris Beyi, Ali Safayı, Arif Saim Beyi, Hürü Anayı, Kel Hamzayı, her şeyi anlattı, boşaldı.

"Abdiyi öldürdük. Zalim, imansız bir adamdı. Anam gitti, Hatçe gitti. Ben de dağlara düştüm. Ölümün ardınca yürüyorum. Ne oldu? Kel Hamza geldi. Hiç aklıma gelmezdi Kel

Hamzanın gelip de köye çökeceği... Toprağı geri alacağı, köylüyü beterin beteri hallere sokacağı. Hiç aklıma gelmezdi... Şimdi Kel Hamzayı öldüreyim, diyorum; yerine bin beter bir Kel Hamza daha gelecek. Ne diyorsun, Süleyman Emmi, bana bir akıl ver."

Koca Süleyman:

"Bu dünya böyledir," diyordu. "Sular hendeğine dolar. İnsanlar doğar ölür, gün doğar batar. Ağaçlar büyür çürür. Sular akar, bulut ağar. Ağayı öldürürsün, ağa gelir yerine. Bir daha öldürürsün, bir daha gelir."

Memed:

"Bir daha, bir daha öldürürsün, bir daha gelir. Bir daha, bir daha gelir. Abdi gider, Hamza gelir, Hamza gelir, Hamza gelir," diyordu sayıklar gibi. "Hamza gelir, Hamza gelir, Hamza gelir, Hamza gelir..."

Koca Süleyman:

"Hamza gelir!" dedi bağırarak. "Dinsiz Hamza."

Ayağa fırladı, geri oturdu. Uzun ak sakalları dalgalandı.

28

Topal Ali iz sürüyordu. El dokuması, ceviz kabuğuyla boyanmış kahverengi, çizgili yün şalvarını çekmişti. Belinde kara bir kuşak dolalıydı. Kuşağın arasına çıplak bir tabanca sokmuştu. Topal ayağını ta arkalardan sürükleyerek yürüyordu. Ve böylece iz sürerek Kesme köyüne doğru gidiyordu. Memedin o yöne gittiğini herkes biliyordu. Topal Ali de bunu biliyordu. Üstelik Topal Ali Memedin Süleymanın evinde olduğunu da biliyordu. Alinin yanında çok ünlü bir izci daha vardı. Bu izci Elbistanlıydı. Adına Yel Musa derlerdi. Yaşlıca, ince uzun, derisi kemiğine yapışmış, kapkara tenli birisiydi. Topal Ali bir gün bakmıştı ki, bir sabah Yüzbaşı Faruğun yanında bu adam. Yüzbaşı Yel Musayı ta eskiden tanırmış. Bu İnce Memed işi çıkınca Elbistana haber salmış, Yel Musayı getirmişti. Yel Musa Çukurovada, Maraş, Antep yörelerinde çok ünlü bir izciydi. Ünü varıp Halebe kadar dayanmıştı. Topal Aliyiyse Dikenlidüzü köyleri, bir de Toros köylüklerinin bir bölüğü tanırdı.

Yel Musa çok konuşan bir adam değildi. Ali onun usta, çok usta bir izci olduğunu çoktan anlamış, ondan korkmaya başlamıştı.

İz sürmeye Memedin dün saklandığı kayalıklardan başlamışlardı. Aydınlık bir gündü. Bahar sıcağı çökmüş, çiçekler kokuyordu. Seher yeli gibi ince bir yel esiyor, çiçekten çiçeğe uçan arıların kanatlarını titretiyordu. Kayalıkların aralarında çok yeşil, kısa çimenlerin arasında kısa boylu çok parlak renkli sarı çiğdem, menekşe, salep çiçeği, kırmızının en serti, ustura gibisi keditaşağı açmıştı. Bir de uzun çiriş çiçekleri. Çiçeklere arılar çokuşmuştu. Taze kekik de kokuyordu ortalık. Ovaların, dağların, tarlaların, pınar başlarının, sel yataklarının, orman-

ların kendilerine göre ayrı bitkileri, ayrı kokuları vardır. Kayalıkların çok ayrı bitkileri, çok ayrı bir kokuları vardır. Kayalıklarda bahar nennileniyordu. Kayalık kokuları renkleri insanı sevince boğar. Hele baharları. Hele aydınlık, sıcaksa gün, hele inceden seher yeline benzer bir yel esiyorsa. Hele ılgıt ılgıt bir koku geliyorsa, keskin. İncecik, belli belirsiz bir buğu kayalıkların üstünü sarmışsa... Hele bahar böylesine nennilenmişse...

Gür otların çeşitli çirişlerin, çiçeklerin, renklerin arasında kayalıklar bir başka türlü güzelleşiyordu. Bir de kaya püreni kokuyor, koku esen yelle bir geliyor sonra gidiyordu. Çiçeklerin altında tuhaf renkli, küçücük kuşların yuvaları vardı. Bir de çiçekten çiçeğe, çiçekli çiriş sapından çiriş sapına küçücük, mavi, kırmızı, parlak bir yeşilde örümcekler, binlerce el kadar ağlarını kurmuşlar, bahar güneşine, ağın bir köşesine serilmişlerdi.

Küçücük, ak kaya mantarları bulgur gibi kaya toprağının bir yanını yararak dışarı çıkmışlardı.

Topal Ali korkuyordu, çok kaygılıydı. Şu köpoğlusu Yel Musa dehşet iz sürüyordu. Hiç sapıtmadan. Memedin izini bulmuş alıp götürüyordu. Böyle giderse bu izler Koca Süleymanın kapısının önünde son bulacaktı.

Bir iki kez onu yanıltmaya, izi alıp başka yöne götürmeye çalıştı, Yel Musa ona öyle bir bakış fırlattı ki, öyle küçümseyen, taş olsa erirdi. Ali sustu. Başka bir çareye başvurdu. Hiç umut kalmamıştı. Bu namussuz herif Memedi bulacaktı. Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş, Hamza Ağa, candarmalar, aşağıdan bir keçi yolundan ilerliyorlardı.

Topal Ali bu güzel bahar gününde, kokular, güneşler içinde durmadan terliyordu. Ömründe böylesine müşkül bir durumda kalmamıştı. Bir tek yolu vardı, o da Koca Süleymanın evindeki Memede bir haber ulaştırmaktı. Orta bir izci olsaydı Yel Musa, onu yanıltmak, başka bir yöne çekmek, geceyi bulmak, gece olup onlar uyuyunca da varıp Memedi Koca Süleymanın evinden almak... Artık bu mümkün değildi. Yel Musanın gözünden hiçbir iz kaçmıyordu.

Bir ara, geniş bir kaya harmanının ortasında izler çoğaldı, izler burada dört bir yana dağılıyordu. Yel Musa uzun bir süre bu izlerin başında bocaladı. Yönleri, izleri ölçtü biçti. Ali de

fırsat bu fırsattır, diye ona dağa doğru çıkan bir izi gösterdi. Yel Musa da, nedense Aliye uyup dağa tırmanmaya başladı. Alinin sevinçten yüreği duruyordu az daha.

Yel Musa izi ak bir kayanın dibindeki un gibi ince, hiç ot bitmemiş, kahverengi topraklara kadar sürdü. Bu toprağın üstünde yüzlerce iz vardı. Ali izleri teker teker ayırıyordu. Kurt, tilki, çakal, at, pars izi... Kartal, güvercin, sansar, akbaba izi. Yumuşak toprağı yüzlerce iz damgalamış. Yel Musa burada da durdu. Bir insan izi geliyor, ak kayanın sivrisine çıkıyordu.

Ali durmadan konuşuyor, Memedi, Memedin çocukluğunu, yiğitliğini, Abdi Ağayı, onun zulmünü, Abdi Ağayı nasıl öldürdüğünü, Hatçeyi, Irazı, çakırdikenliğini, Alidağının tepesinde patlayan ışığı, Memedin kayıplara karışmasını bir bir anlatıyor, onu serseme çeviriyordu. Ali biliyordu ki bu kadar serseme çevirmese Yel Musayı, Yel Musa gibi bir izci böylesine şaşırmaz, dağın doruğuna doğru iz sürmezdi.

Ali, Yel Musa izi yekpare ak kayanın sivrisine doğru sürer, binbir güçlükle taşa tırmanırken hiç konuşmasını kesmiyor, soluğu taşarak Memedi anlatıyor:

"Ona şu kadarcık bir kötülük edenin hiç onduğu görülmemiştir. Mutlak belasını bulur. Ben ondan korkarım arkadaş," diyordu. "O ermiş gibi bir adamdır. Kolay kolay bulunmaz, kayıplara karışır ya, kimse ona bir kötülük edemez ya, birisi kötülük ederse boş bulunup, yani onun koruyucuları görünmezler boş bulunup, birisi ona kötülük etme fırsatını bulursa, işte o adam zinhar iflah olmamıştır, hem de olamaz. Osmanca neden iki gözden oldu arkadaş, sen bunu biliyor musun, neden? Çünküleyim ki... Yani çünküleyim ki Alidağının tepesinde ışık patlayıp da üç gün üç gece yandığında, Osmanca Memedi Keşişin Gözünün oralarda görmüş, görünce gelmiş Yüzbaşıya haber vermiş. Haber verince Yüzbaşı Memedi kuşatmış, ala kanını kara toprağa akıtmış, Memed yaralanmış azıcık. Osmanca sabahleyin kalkmış ki, ne görsün, iki gözü de kapanmış. Bir de Sessiz Duranın işi var. O da Memedin yerini Yüzbaşıya haber verenlerden. O haber verince Memedin avradını, Hatçesini vurdu candarmalar. Ala kanı kara toprağa karıştı Hatçenin. Vuran candarmanın hemen oracakta canı çık-

tı. Hemen o anda Alidağının başından bir kara boran kalktı. Şimşekler, yıldırımlar biribirine karıştı. Yeryüzü gökyüzü karman çorman oldu. Alidağı indi indi kalktı, gürledi, zangırdadı. Hışım gibi, görülmemiş bir yağmur yağdı, seller taştı. Bir duyduk seller Sessiz Duranı, akrabalarını, konuştuklarını almış götürmüş, sığırlarını, beygirlerini de sel almış götürmüş. Ölüleri bile bulunmadı. Bir de benim işim, bu Memed kız kaçırmış, Abdinin yeğeninin nişanlısı bunun sevdiği imiş, almış, kaçmış ormana. Bir yağmurluk gün. Bana haber geldi. İz sürülecek, diye. Başladım izi sürmeye, şu karşı kayalıklarda. Kayalıkların ortasından karşıma Pancar Hösük derler büyük bir ulema çıktı, bir Hoca ki, nefesi kılıç gibi keskin. Bana dedi ki Pancar Hösük Efendimiz, amanın Ali, amanın ha, Memedi bulayım, sevdalıları ayırayım deme! Bu çocuk, İnce Memed dedikleri hiç tekin bir adam değildir, sonra senin başına bir iş açar. Bunu söyler söylemez Pancar Hösük Efendimiz gözden yitti gitti. Dinler miyim, serde gençlik var. Sürdüm, buldum onları... Memed Abdiyi vurdu, yaraladı, yeğenini vurdu, öldürdü. Ben oradan dönerken, daha yolda, ayağıma bir sızı girdi. Görülmedik, çekilmedik bir sızı... Avazım göklere çıkar. Kuşlar gibi, gece gündüz, bir ay bağırdım. Pancar Hösük Efendimiz benim feryatlarıma dayanamadı da geldi okudu üfledi, acılarım dindi. Ama işte ayağım da böyle topal kaldı. Ben İnce Memedin izini sürmem. Onun çok zapartasını yedim. Sürmem ama hükümet yakamı bırakmıyor ki, ben de onun izini sürer görünürüm. Görünürüm de, Memed bu yöne gitmişse, ben alır izi başka yöne götürürüm. Memed hiç tekin değildir. Alidağın başında... Üç gün üç gece... Bir koca top ışık... Bir minare boyunda... Patladı ki, ortalık gündüz gibi oldu. Bütün Toros köylükleri de bunu gördü. Bu Memed çocuk hiç tekin değildir hiç!.."

Yel Musa vardı, ak kayanın sivrisine çöktü başını elleri arasına aldı. Yüzü sapsarı kesilmiş, dudakları titriyordu. Ali de soluk soluğa kalmıştı, konuşmaktan. O da vardı, Yel Musanın karşısına oturdu, topal ayağını da Yel Musanın önüne, burnunun ucuna uzattı. Yel Musa çaktırmadan bir Aliye, bir topal bacağa bakıyordu:

Ali:

"Yorulduk," dedi. "Belki bu oğlan şu dağın sivrisindedir. Akşam dağın doruğuna yaklaşırız. Eğer Memed oradaysa bu akşam çok güzel bir çarpışma görürüz. Eğer Allah bir yanımızı göçürmezse bizim de... Çünküleyim İnce Memed çok yiğit, çok güzel dövüşür, aslanlar gibi... Candarmalar dağdan aşağı nasıl kaçışıyorlar görürüz. Osuruklarına sapantaşı ulaşmaz. İşte bunu görürüz."

Yel Musa Aliye öyle tepeden, öylesine küçültücü baktı ki, Ali ne yapacağını, neyleyeceğini şaşırdı. Ellerini bir dizine, bir kayaya koydu, olmadı, bir çiçek kopardı, yoldu, ayağa kalktı, geri oturdu. Yel Musanın yüzüne baktı. Onun yüzünde gene o sinsi, alaycı bir gülümsemeyi gördü. Başını öne eğdi. Sonra birden sel gibi konuşmaya başladı. Yel Musa hayretle onun yüzüne bakıyor, konuşmuyordu.

Şalvarı tırlıktı. Kirden rengini yitirmiş, boz bir renk olmuştu. Kırmızı Maraş ayakkabısının yüzü soyulmuş, çapar bir yüz gibi delik deşikti. Uzun, kırçıl seyrek sakalları dalgalıydı. Yüzü, derindeki gözleri, uzun kıvrık burnuyla, çekik kaşları, sivri çenesiyle tuhaf bir kuşa benziyordu Yel Musa. Düşünen, yaşlı, hüzünlü bir kuşa...

Kuş gibi iki üç kere kollarını çırptı ayağa kalktı. Ali onun bütün devinimlerini gözünü dikmiş izliyordu. Yel Musa önce yönünü dağın doruğuna döndü, sonra kayalıktan aşağı indi. Ali az daha sevincinden ölüyordu. Etekleri zil çalarak o da arkasından indi. Yel Musa gözlerini dağın doruğuna dikmiş, ak bulutlu doruğu süzüyordu. Doruğa baktı baktı, ilerde bir ağaç kadar büyük, her çiçeği kocaman bir sığırkuyruğu çiçeği sarartıyordu. Yel Musa yukarı doğru birkaç adım daha attı, sonra hemen aşağıya döndü, hızla, koşarcana dağdan aşağı inmeye başladı. Alinin yüreği ağzına geldi. Güne baktı, daha ancak öğle olmuştu. Bu adam gün kavuşmadan izi sürer, Koca Süleymanın kapısına götürürdü.

Öldürürüm bu adamı, öldürür Memedi kurtarırım. Girerim hapise. Memed de gelir beni hapisten alır, çıkarım dağlara. Ben de eşkıya olurum. Bir izci eşkıya olsun da görsünler, diye düşündü. Bir de, her şeyi şu adama açsam mı, diye düşündü. Açıp

yalvarsam, yakarsam mı? Para eder mi? Önce yalvarırım, her şeyi açarım, eğer izi sürerse ondan sonra onu çeker vururum. Bir de kıskançlık süsü veririm. Bir de izi yanlış sürdüğünü, İnce Memedin adamı olduğunu söylerim.

Yel Musa kayaların harman yeri gibi olduğu yere indi, bir baktı, izi doğrulttu, önüne kattı, dibi kararan koyağa doğru sürdü. Çok hızlı gidiyordu. Uzaklardan, aşağıdan yüzbaşı onları çağırdı:

"İzciler, izciler! Buraya gelin, sürdüğünüz iz yeter. Gelin de yemek yiyelim. İzi sonra sürersiniz," dedi.

Yüzbaşı çağrısını birkaç kez yineledi. Yel Musa duymadı, ya da duymamazlıktan geldi. Ali buna kudurdu, vardı onu kolundan tuttu, hızla çekti:

"Sen emir dinlemez misin?" diye bağırdı. "Ne biçim izcisin sen! Yüzbaşı çağırıyor."

Yel Musa durdu, onun gözlerinin içine öldürecekmiş gibi inatla baktı, bir silkelendi, kolunu onun elinden kurtardı:

"Bulacağım İnce Memedi," dedi. "Öleceğimi bilsem, çont olacağımı, gözümün kör olacağını, kan kusacağımı bilsem İnce Memedi gene bulacağım."

Topal Ali hiçbir şey söylemedi, kurudu kaldı.

İçinden, sen de İnce Memedi bulmadan, ben de seni öldürürüm, geçti. Bunu böylece bil, izciler başı.

Yel Musa önde Topal Ali arkada candarmaların tüfek çatıp oturdukları yere indiler. Yel Musa önde koşarcana yürürken uçan uzun bir kuşa benziyordu. Kollarını da bir kuşun kanatları gibi çırpıyordu yürürken.

Yüzbaşı, Asım Çavuş, Hamza, bir eski eşkıya, dördü çam ağaçlarının altındaki pınarın başına oturmuşlar rakı içiyor, yakındaki tepeleme köz dolu ocakta bir candarmanın pişirdiği şişi yiyorlardı.

Yüzbaşı:

"Gelin bakalım, kuşun kanadının izini süren izciler! Neler yaptınız?"

Yel Musa hazırol dikildi, askerce bir selam çaktı:

"İzi doğrulttum kumandanım, akşama kalmaz alıcı kuşu bulurum."

Ali onun olup biteni Yüzbaşıya söyleyeceğini sanıyordu. Yel Musaysa göz ucuyla ona bakıyor. Oturdular, közlerin üstünde et pişirmeye başladılar. Yel Musanın her şeyi çabuk. Çabuk yürüyor, çabuk yiyor, çabuk pişiriyor. Öyle bir çabuk konuşuyor ki... Sözcükler ağzından yuvarlanıyor. Yemek yerken Ali de ona uymaya çalıştı. Lokmaları çiğnemeden yutuyor.

Yel Musa lokması ağzında ayağa fırladı:

"Bin bereket," dedi. "Sofranıza Halil İbrahim bereketi. Ziyade olsun."

Yola düştü, yürüdü. Topal Ali de arkasından yola düştü ama, ona yetişinceye kadar kan ter içinde kaldı:

"Ne koşuyorsun?" diye bağırdı. "Arkandan atlı gelmiyor ya! Kelle mi götürüyorsun ulan? Azıcık yavaşla da yetişeyim."

Olduğu gibi toprağa çıkmış izin yöresinde Musa birkaç kez döndü, sonra başladı yürümeye. Beş adım ötede gene öyle kalıp gibi bir iz gördü. Yosun tutmuş, göbeğe kadar gelen bir kayanın dibindeydi iz.

Sonra gölgeler büyüdü. Gölgeler geldi gitti. Güneş parladı. Musanın çorapsız ayağının üstünden, şalvarla ayakkabı arası, kırışmış, yırtılmış, kan kurumuş, çırılçıplak... Yel Musa iki büklüm oluyor, doğruluyordu. Bir ak taşın dibinde durdu. Ak taşın üstünde bir küçücük çam bitmişti. Ne toprak, ne bir şey. Çamın kökleri dışarda. Ak taşı bir iyice kavramış. Musa hızla koyağı geçiyor, aşağılara iniyor. Bu gece candarmalar Kesme köyünde geceleyecekler. Yüzbaşı, "İzciler başı sizi orada bekleyeceğiz. Bir iz bulursanız bize haber verirsiniz," demişti.

Yüzbaşı hiç aldırmıyor. İnce Memedi bulmak gayreti sana mı düştü köpek?

Ali aşağılara, köye doğru inen izleri süren Musanın önüne geçti, gözleri kan çanağına dönmüştü.

"Musa," dedi, "dinle beni. Dinle Musa. İz ormana gidiyor. Bu izin yönü doğru ormana. Yoksa İnce Memed seni çont eder diye korktun da yanlış iz mi sürüyorsun?"

Yel Musa karşılık vermedi. Değneğini toprağa oyulmuş bir çizginin üstüne koymuştu. Yürüdü.

Topal Ali titremeye başladı.

"Ormana, kurban olayım Yel Musa, nolursun ormana... İz ormana gidiyor."

Yel Musa gene aldırmadı. Bildiğince yürüdü.

Köyün üstüne geldiklerinde gün kavuşuyordu. Candarmalar daha köye gelmemişlerdi. Ormanda içiyorlar, diye düşündü Ali. Kesme köyü sessizdi. Candarmalar gelselerdi köy uyanır, bu kadar sessiz olmazdı. Bacalardan dumanlar tütüyordu.

Ali:

"Şu Süleymanın evi, bacasından da gür bir duman çıkıyor. Bizim delioğlan da şimdi keyfinde, gep gep geriniyordur. Benim çektiklerimi bir bilse..." diye mırıldandı. Neredeyse ağlayacaktı.

Yel Musa iki yüz adım daha aşağı inerse iş işten geçecek... Belinden tabancasını çekti, ağzına kurşun verdi, nişan alacakken inanılmaz bir atiklikle Musa arkaya döndü. Yüzü allak bullak:

"Kıyma bana Ali, çoluk çocuğum var," diye ellerini yukarıya kaldırdı. "Kıyma bana... İzler ormana doğru gidiyor. Bilmiyordum bu kadar olduğunu. Beni atlatıp İnce Memedi sen bulacaksın sanıyordum. İzler ormana çıkıyor bak. Tamam mı?"

Ali tabancasını beline soktu. İkisi de karşılıklı bir süre titrediler durdular.

Sonunda Yel Musa:

"Ali," dedi, Koca Süleymanın evini gösterdi, "İşte Memed bu evde."

Topal Ali:

"Bu evde," dedi.

Koca Süleymanın evine doğru yan yana ilerlediler. Yürürken duruyorlar, biribirlerine bakıp bakıp gülüyorlardı.

29

Kaymakam şişman, katmer katmer gerdanlı, şiş, patlak gözlü, soğuk, morarmış kalın dudaklı, büyük kulaklı, kalın kaşlıydı. Kaşları alnında büyük bir kıvrıntı yapardı. Kısa boylu, soğuk mu soğuk bir adamdı. Tam bir Osmanlıydı. Başından fesi daha dün atmış, şapkayı eğreti giymiş gibi ter-ü taze bir Osmanlıydı.

Mustafa Kemale içten içe deli gibi kızıyor, kızgınlığını da açığa vuramadığı için kudurmuşluğu arttıkça artıyor, Mustafa Kemale asker oldular, Yunanı denize döktüler, Padişahı kovdular diye köylülere de çok kızıyor, bütün hıncını onlardan alıyor, bazan gözünün kestiği, Mustafa Kemale düşmanlığını bir iyice anladığı bir yobaz geçirirse eline içini ona bir döküyor, bir döküyor, saatlarca konuşuyor, Osmanlıyı, Abdülhamit Hanı, Vahidettin Hanı anlatıyor, bu mavi gözlü şeytandan bir gün kurtulacakları üstüne imanını tazeliyordu.

"Yavuzun, Kanuninin, Fatihin güzel vatanı bunlara kalmayacak," diye bağırıyordu. "Bu ne idüğü bellisiz kişilere... Bu eşkıyalara, bu Bolşeviklere kalmayacak... Bu günler arızi günlerdir. Düşmez kalkmaz bir Allah... Kalmayacak! Bu yeşil gözlü, sarıbaş yılan mahvolacak. Bu toprakları İngilizler, Fransızlar, Amerikalılar gelip işgal edecekler. Onlar, o Bolşevikler, o ayaktakımı, o sürüngen alçaklar bu vatanda hükümran olamayacaklar. Bu kafirler."

Mustafa Kemal düşmanlarına sonsuz umut dağıtıyordu. Beş vakit namazını hiç kazaya koymuyordu.

Köylülerden nefret ediyor, mümkün mertebe onların pis suratlarını görmek istemiyordu. Nerde bir köylü görse, yüzünü buruşturuyor, bir şeytan savma duası okuyor, yere kocaman bir tükrük atıyor:

"Bir köylü görmüyor muyum karşımda, sanki o sarıbaşı görüyor gibi oluyorum, ürperiyorum efendim, elimde değil, ürperiyorum nuru aynım," diyordu.

Arif Saim Beyin önündeyse binbir takla atıyor, onun en az beş adım arkasında yürüyor, ağzını açsa bir top gibi hemen fırlıyordu.

Arif Saim Beyin bütün pis işlerini pişirip kotaran oydu.

"Bunlar, bu aslanlar, bu alçaklar yıkacaklar sarıbaşı," diyordu. "Onda çok Arif Saim var. Her birisi de Arif Saimden daha yaman, daha alçak. Onlar yıkacaklar sarıbaşı. Hele bir bekleyelim, Mevlam neyler, neylerse güzel eyler. Bir tek Arif Saim bir sarıbaşı yıkar. Ama bin Arif Saim, tozunu attırır sarıbaşın. Hele bekleyelim."

Gece yatağına girince, yarın sabah uyandığında sarıbaşın düşmüş olduğu, yerine Vahidettin Han efendimizin geldiği haberini alacağını hayallıyor, büyük bir mutluluk içinde sırmalı giyitler, kordonlar, madalyalar hayallıyor, öyle rahat uyuyordu.

"Muhteşem Al Osman ülkesinde bunlar payidar olamaz. Aslan yatağına çakal giremez."

Her gece, her gece yarın sabah paşa olacağı inancıyla uyuyordu. Daha da çok İngilizlere güveniyordu. Bu Bolşevik ipsizlerine güneş batmayan imparatorluğun ali mensupları hiç Anadolunu bırakırlar mıydı? İşte bütün Arabistanı işgal etmişler, Peygamberimizin evlatlarını taht üzere payidar kılmamışlar mıydı?

Bu yolsuz, susuz, evsiz, ışıksız mezbeleden, çamur içindeki haşa huzurdan bu levse boğulmuş kasabadan tez vakitte ayrılacaktı. Sarıbaşın iktidarı pamuk ipliğine bağlıydı.

Kaymakam Ramiz Bey sıkıntıdan patlıyor, gece gündüz içiyor, derebey kalıntılarıyla kumar oynuyor. İskenderundan orospular getirtiyor, sabahlara kadar vur patlasın çal oynasın...

Kasabaya geldi geleli hiçbir köye çıkmamıştı. Çıkamazdı da. Bir kere köylülerden çok korkuyordu. Bir de sarıbaşın askerlerini görmeye dayanamıyordu. Ama bunların hepsi bahaneydi. Çok derinde, yüreğinde bir köylü korkusu vardı. Bu korkuyu belli etmemek için türlü bahaneler uyduruyordu.

Ali Safa Bey ona çok ricalarda bulundu. Bu Ali Safa iti de sarıbaşın adamlarından birisiydi. Milli Mücadelede Torosa çıkmış, kendisine Tayfun adını takmış, dağlarda Fransızlara karşı dolaşmış, sırf dağlarda Fransızlara karşı dolaştığından dolayı sarıbaş onu madalya ile taltif etmişti. Sarıbaşta teneke madalya çoktu. Önüne gelene de veriyordu. Ali Safa Bey sarıbaşın azat kabul etmez bir itiydi, sahtekardı, rezilin birisiydi ama, sarıbaşın efendilerine, o namussuz, akılsız, sürüngen askerlerine, yani efendim köylülere kan kusturuyordu. Geçen gün Yağmur Ağaya onların ne kadar atları varsa, hepsini çaldırtmıştı. Köylerini her gece bastırıyor, kurşun yağmuruna tutuyor, canlarından bıktırıyordu. Çürüyor, çürüyor, çürüyor efendim. Yedi yüz yıllık bir sahibül mülkü kovar mısınız aziz yurdundan, işte böyle olursunuz, iki gözüm efendim. Al Osman toprağı Yağmur gibi birisini hiç görmüş müydü efendim, yedi yüz yılda?"

"Eğilmiş seyrediyordum efendim, derin abın içindeki yeşil yılanın eşkalini, nuru aynım. Boğulmaktadır, suda çürümektedir iki gözüm. Bir tuhaf şımarmış ademdir sarıbaş. Burnu bu azim çürümenin kokusunu alamamaktadır efendim."

"Çok Yağmur Ağalar zuhur edecekler, çok Arif Saim Beyler, çok Tayfunlar... Çürütecekler, çürütecekler."

Ali Safa Bey:

"Siz gelmezseniz Kaymakam Bey, olmaz," diyordu. "Topraklarımı fuzulen işgal eyleyip evler kurdular. Ottan, kamıştan pis evler. Biz bunun için mi kan döktük? Allah sizi inandırsın Kaymakam Bey, şu Torosun her kayasında bir parçam kaldı. Haçında çarpıştım. Antepte Şahin Beyle, Karaisalıda Sinan Paşayla beraberdim. Biz çarpışır, biz ölürken bu benim tarlamı işgal etmişler. Asker kaçağıydılar. Arkamızdan bizi kurşunluyordular. Şimdi de efendimiz oldular. Bu vatanın efendi-i aslisi oldular. Lütfen geliniz, kendi gözlerinizle görünüz, görünüz ki ne biçim zulümler altında inliyoruz. Şahit olunuz. Ne biçim insanlarla mücadele ederekten bu vatana hizmet ediyoruz, görünüz, görünüz. Fransızlara karşı dövüşmek daha kolaydı. O düşmandı. Şimdi düşman vatanın bağrına saplamış hançerini. Sizi köye götürmek için Arif Saim Beyin otomobilini de rica etmiştim. Şoförüyle kapıda bekliyorlar sizi."

Kaymakam masada oturuyordu, hemen ayağa fırladı, önünü iliklediı:

"Arif Saim Beyin otomobilleri mi bekliyorlar beni? Hemen, derhal gidelim. Benim için mi istemiştiniz Beyden?"

"Sizin için."

"Otomobillerini fazla bekletmedik ya?.."

"Bekletmedik efendim."

"Katip, candarmalar, Başçavuş?"

"Onlar akşamdan köye gittiler efendim. Her şeyi hazır ettim."

Otomobile bindi. Çok sevinçliydi. Kim bilir belki bir şeyler olurdu. Kim bilir... Otomobiline binmişti. Otomobile kuruldu, sigarasını yaktı. Gerdanını bir iyice taşırdı. Şoföre ters yolu gösterdi:

"Burdan sürün evladım," dedi.

Kalın, uzun kehribar ağızlığını ağzında tutuyor, kuruluyordu.

Şoför ters yöne sürdü otomobili. Otomobil çarşının içinden geçti. Şoför üç kez korna çaldı. Bu Kaymakam Beyin daha çok hoşuna gitti. Tüm esnaf dükkanlardan dışarıya uğramışlar, yarı bellerine kadar eğilmişler Kaymakamı selamlıyorlardı. Ali Safa Beyin de bu hoşuna gitti. Halkın onu Arif Saim Beyin otomobilinde, Kaymakamın yanında görmesi onun nüfuzunu da on misli artıracaktı. Bir taşla kaç kuş vuracağını Ali Safa Bey çok önceden hesaplamış, Arif Saim Beyin karşısında binbir şaklabanlıklar yapmış, arzusunda da muvaffak olmuştu.

Şoför de Kaymakamın arzusunu anlamış, çarşının başında yeniden geriye dönmüş, esnafın hayran bakışları içinde çarşının öteki ucuna varmıştı.

"Bir daha döneyim mi Kaymakam Bey?"

"Dön evladım."

Bu fırsat, Arif Saim Beyin otomobiline binmek talihi bir daha eline geçmezdi. Utanmasa Ali Safa Beyden rica edecek, sabahtan akşama kadar otomobilin içinde böyle kurularak çarşının ortasından esnafın hayret dolu, hayranlık, korku dolu bakışları arasında gidip gelecekti. Akşamlara kadar.

İkinci kez dönerken dışarı çıkmış, ayakta, durmadan ceketlerini düğmeleyenlere gülerekten eliyle teker teker selam verdi. Sonra da içini çekerek:

"Çek yavrum, çek bakalım köye," dedi.

Vayvay köyüne kuşluklayın vardılar. Köylüler çoluk çocuk, genç yaşlı, Kaymakamı köyün dışında karşıladılar. Seyfali bir de davulcu, zurnacı getirmişti. Bir yanda da davul zurna çalıyordu.

Kaymakam kalabalığın üstüne şöyle bir bakış fırlattı:

"Ne sefalet," dedi. "Bunlar müstahak ama..."

"Müstahak," dedi Ali Safa Bey. "Mahvettiler beni. Onların yüzünden iflas ettim. Tarlalarımı ne ekiyorlar, ne de bana ektiriyorlar. Tarlalarımı bana verseler, kendileri de çiftliğimde ırgat olsalar gül gibi bakardım onlara. Ne sefalet kalır, ne bir şey."

"Anlamazlar iki gözüm. Bunlar insan değil ki... Mustafa Kemal Paşa Hazretleri de bunlara efendimiz diyorlar!"

"Efendimiz?"

"Gelseler de efendimizin şu hali pür melalini görseler."

"Efendimiz insandan başka, başka çeşit bir mahluk..."

Bir paçavra yığınıydı insanlar. Her birisi bir kuru değneğe benziyordu. Yeşil bir sarının ölülüğündeydi yüzleri.

Otomobil Vayvay köyünün ortasındaki ulu ağacın altında durdu. Köylüler elpençe divandılar. Boyun kırmışlardı.

Kaymakam, sert, gümbür gümbür bir sesle:

"Ehlivukuflar burda mı?"

"Burda," dedi Ali Safa Bey.

Kaymakam:

"Susun," diye bağırdı, durup dururken.

Sinek vızlasa sesi duyulur oldu ortalık. Herkes soluğunu korka korka alıyordu.

"Katip tapuyu oku."

"Baş üstüne Beyim."

"Ali Safa Bey, sizin ehlivukufunuz kim?"

"Çıkçıklar köyünden Sürmelioğlu Mahmut."

İki büklüm, uzun ak sakallı, yeşil gözlü, büyük yüzlü, iri kafalı, kafasını dik tutamayıp yana yatıran birisi geldi ortaya. Şalvarı liyme liymeydi. Ak bir kuşak sarmıştı beline. Kuşağın

üstüne bir kubur bağlamış, kuburla kuşağın arasına bir dolma tabanca sokmuştu.

"Çıkçıklar köyünden Durak Hacı."

Durak Hacı da yaşlıydı. Çok uzun boylu, köse sakallıydı.

"Topraktepeden Abdurrahman Hoca."

O da yaşlıydı. Çok esmerdi. Değirmi ak sakallıydı.

"Çankazadan Kölemenoğlu."

Kölemenoğlu da öne çıktı. İki büklümdü. Bir deri bir kemikti. Titriyordu.

"Muhtar, sizin ehlivukuflar?"

Sefçe Kahya, Koca Osman, Molla Memet, Ali Onbaşı çıktılar.

"Katip oku!"

Katip okudu:

"Ali Safa Beye ait on yedi dönümlük tapu... Cenuben Tariki am..."

"Neresi?"

Köyün altını gösterdiler. Uzaklarda ak bir yol ağarıp duruyordu. O yolu gösterdi Sürmelioğlu:

"Biz hep oradan geçerdik. Otuz yıldan beri..."

Sefçe Kahya, Koca Osman, Ali Onbaşı, Molla Memet, köyün solundaki uzak yolu gösterdiler. Bunun üstüne bilirkişiler arasında sert bir tartışma başladı. Kaymakam tartışmayı hemen kesti:

"Şarkan Yalnızdut deresi..."

Ali Safa Beyin bilirkişileri köyün üstündeki sel yatağını gösterdiler. Vayvaylıların bilirkişileri de uzaktaki Yalnızdut köyünü...

"Şimalen Akçasaz..."

Bilirkişiler gene ters yönleri gösterdiler.

"Garben Yazılıtaş."

Ta aşağıları, Anavarzanın altına doğru bir yeri gösterdiler.

Bilirkişiler arasında gene uzun bir tartışma başladı, sürdü. Kaymakam susuyordu.

"Bitti mi konuşmalarınız?" diye sert sordu.

Sustular.

"Ehlivukufların sözlerinden anlaşıldı ki Ali Safa Beyin tapusu Vayvay köyünü de içine alıyor. Ehlivukufların şahadet et-

tiklerine göre, çok az bir zaman önce Vayvay köylüleri gelip Ali Safa Beyin elindeki tarlalara çalıdan, otlardan sayfiye evleri inşa etmişlerdir. Vayvay köylülerinin Ali Safa Beyin tarlalarını fuzulen işgal ettiği anlaşılmıştır. İşgallerinin refine, Vayvaylıların çerden çöpten ev dedikleri sayfiyelerinin kaldırılmasına karar verilmiştir."

Sonra köylülere döndü:

"Hükümete karşı çıkıyorsunuz. Adamın tarlasını fuzulen işgal etmişsiniz. Şu çerden çöpleri kurmakla. Kimsenin tarlasını elinden alıp da sizlere veremem. Size bir aylık mühlet veriyorum. Bir ay içinde burasını boşaltıp gitmezseniz, candarma gönderirim, şu otları sizin başınıza yıkarım. Sizler şımardınız, ne büyük, ne hükümet, ne de Allah tanıyorsunuz. Ne hak hukuk, ne de adalet..."

Köylüler:

"Bu köyün ne zaman kurulduğunu kimse bilmiyor. Dedemizin dedesi kurmuş, ta Fırka-i Islahiye zamanında," dediler.

Kaymakam:

"Bana karşı mı koyuyorsunuz, bana itiraz mı ediyorsunuz, beni yutar mı sanıyorsunuz? Bu köy yüz yıllık olur mu? Ali Safa Beyin tarlasını zapt etmek için iki gün önce kurmadınız mı bu evleri? Kime yutturuyorsunuz? Yüz senelik, on senelik, on günlük köye hiç benziyor mu bu köy? Köy mü bu?" diye bas bas bağırdı.

Bağırdıkça bağırdı. Ağzı köpürdü. Şişindi. Kendinden geçti, gözleri döndü. Ayaklarını yere vurdu. Elini kolunu salladı.

"Yalancılar, sahtekarlar, alçaklar, dinsizler, imansızlar! Bir ay içinde köyü boşaltıp gitmeyin bakalım. Ezeceğim sizi, ezeceğim, karınca ezer gibi..."

Ayağını var gücüyle toprağa vuruyor, sürtüyordu:

"İşte böyle, yılan başı gibi, sizin de başınızı eze... eze... eze... Ezeceğim başınızı."

Köylüler korktular, sindiler, büzüldüler.

Kaymakam nerdeyse öfkesinden çat diye çatlayacaktı.

"Size Cumhuriyet Hükümetinin faziletlerini öğreteceğim."

Zangır zangır titriyor, ulu ağacın altında yürüyor, dolanıyor, bağırıyor, alay ediyor, küfrediyor, emirler yağdırıyordu.

Sonunda Ali Safa Beyle birlikte Seyfali ona yaklaşabildiler. Ali Safa Bey:

"Bey," dedi, "köylüler sizin şerefinize bir koç kurban etmişler. Muhtar Seyfali diyor ki, öğle oldu, yemeye buyursunlar, kusura bakmasınlar, diyor."

Kaymakam durdu düşündü, sonra birden var gücüyle bağırdı:

"Köpekler yesin onların kurbanlarını, köpekler! Yalancıların, utanmazların kurbanlarını... Şu köyü utanmadan yüz yıl önce atalarımız kurdu diyorlar, utanmıyorlar, beni kandırıyorlar. Şu ot yığınını... Dinleyin köpekler, doğru söyleyin, şu ot yığınını kaç gün önce yığdınız? Eğer bu otlar yüz sene önce yığılmışsa buraya, yüz yıldır bu ot yığını içinde yaşıyorsunuz diye, size hakaret etmeli, yüzünüze tükürmeli. Sizin kurbanınızı köpekler yesin."

Ali Safa Beyin kolundan tuttu, otomobile doğru sürükleyip onu içeriye soktu, kendi de girdi.

"Çalıştır makinayı evlat," dedi yumuşak. "Köylülere böyle kızdığımı da Arif Saim Bey, çok rica ederim evladım, duymasınlar. Malum ya, onlar köylülerimizi çok severler. Biz de severiz ama, yalan söylemeyenleri, tarla gasp etmeyenleri..."

Öfkesi geçmemiş, daha zangır zangır titriyordu.

Şoför kolu üç çevirişte motoru çalıştırdı, geldi bindi, otomobil hareket etti.

Kaymakam Bey elini uzattı, Ali Safa Beyin elini tuttu:

"Bunlara, bu alçaklara böylesi gerek, değil mi iki gözüm?" dedi, var gücüyle onun elini sıktı. "Sizden bir ricam var."

Ali Safa Bey hemen toparlandı:

"Buyurun efendim."

Kaymakam onun kulağına ağzını dayadı:

"Sizden çok, çok rica ediyorum. Şoför Beyefendi bugünkü hareketimizi, benim haklı öfkemi Arif Saim Beye ağızlarından kaçırırlarsa... Çok çok rica ederim... Onun ağzını kapatmanın bir yolunu bulamaz mısınız?"

"Siz bu hususta hiç merak etmeyin Ramiz Bey. Kaçırmaz."

Kaymakam bir türlü inanamıyor, korkusu gittikçe büyüyor-

du. "Vaziyeti Arif Saim Bey duyarsa... Ya şoför Arif Saim Beyin bir casusuysa?"

Kulağına iyice ağzını yapıştırıp:

"Ali Safa Beyciğim, bu arkadaş bey, ya hususi surette bizim hareketlerimizi kontrol için yollanmışsa? Bizim köylüye karşı nasıl hareket ettiğimizi öğrenmek için... Olamaz mı?"

Ali Safa Bey kesinlikle:

"Olamaz," diyor, onu bir süre için inandırıyordu ama sonra Ramiz Beyin korkusu gene büyüyordu. Köylüye böyle muamele ettiğimi duyarlarsa beni, beni, beni azlederler... Küfrettiğimi, hakaret ettiğimi, diye içinden geçiriyordu.

Gene Ali Safa Beye eğildi:

"Şu köylüler, köylerinde kalsalar olmaz mı? Bir yolunu bulsanız. Yahut da ben karışmasam da siz kendi tedhiş usulünüzce köylüleri kaçırsanız?"

Ali Safa:

"Olmaz," dedi. "Bir kere ok yaydan çıktı. Sonra Hükümetin otoritesi sarsılır. Payimal olur. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine bunu yapamazsınız. Onun asil bir kaymakamına tükürdüğü tükrüğü yalatamazsınız."

Kaymakam karar vermişti:

"Yalatırım Ali Safa Bey, yalatırım. Hem de bal gibi. Kaymakama değil, Valiye, Vekile yalatırım, hem de Baş..."

İleri gittiğini anladı:

"Ben kendi hesabıma yalarım," diye düzeltti.

Arif Saim Bey gibi bir insan kendi özel otomobilini niçin versin beş paralık bir ağaya, o ağa da gelsin bir kasaba kaymakamını bindirsin, birlikte köy kaldırmaya gitsinler? Hem de şoförüyle birlikte. Olacak iş mi? Normal mi efendim? Hem de cin gibi bir adam bu şoför, Emniyeti Umumiyeden bir müdür olabilir.

"Avrupada mı tahsil buyurdunuz Beyefendi biraderim?"

Şoför duydu ama aldırmadı.

"Size diyorum, Avrupada mı tahsil buyurdunuz?"

Şoför yarım döndü, gülümsedi, koyu bir Laz şivesiyle:

"Avrupayı hiç görmedim," dedi. "Hiç okumam yazmam yok."

Kaymakam bu karşılığa daha kuşkulandı. Saklıyor, diye düşündü. Sağlam Emniyeti Umumiyeden. Arif Saim Bey gibi bir adamın şoförünün hiç okuması yazması olmaz mı? Hiç Avrupa görmemiş olur mu? Kendini iyice ele verdi. Ne güzel de Laz taklidi yapıyor. Bravo, bu hainler polislerini iyi yetiştiriyorlar. Vahidettin Efendimizin de elinde bu kabil insanlar olsaydı Mustafa Kemalin kim olduğunu anlamaz mıydı? Ver yanına akıllı, cin gibi bir yaver, bütün efalini iki günde anlayıverirsin.

"Beyefendi, çok güzel kullanıyorsunuz otomobili. Ancak Avrupada tahsil etmiş bir kimse bu kadar nazik, nazenin kullanabilir bir otomobili."

Şoförün ağzı kulaklarına vardı, dehşet bir kahkaha kopardı, otomobil sarsıldı:

"Bizim usta, Erzurumlu Halil Usta, çok Avrupa gezmişti. Bana derdi ki, Cemal, senin gibisi Avrupada da yok. Sen makinanın Allahısın."

"Beyefendi, siz Karadeniz şivesini çok güzel konuşuyorsunuz."

"Konuşurum. Ana lisanımdır."

Vallahi adamlara bravo! Bravo... Çok iyi yetiştiriyorlar.

"Cemal Beyefendi, siz köylüleri seversiniz değil mi?"

"Çok severim. Köylü benim ana vatanımdır. Kim ki anavatanını sevmez, o ki haramzadedir."

"Ben bugün köylülere çok sert davrandım değil mi?"

"Yok Beyim, ne serti, çok yumuşak, çok insanca davrandınız. Bizim Arif Saim Bey onları dayaktan geçirir. Arif Saim Bey der ki köylü kısmı yalnız be yalnız dayaktan anlar. Bey Akmezar köylülerine çok kızdı. Çoğunu vurdu vurdu öldürdü."

"Münasiptir."

Laz şivesi daha da koyulaştı:

"Münasiptir onlara."

Alay ediyor diye geçirdi içinden Kaymakam. "Mahvoldum. Nasıl akıl etmedim, Beyefendinin şoförünün bir Emniyet mensubini olacağını!"

"Cemal Beyefendi bu gece birlikte içsek? Bir iki kadeh. Rica etsem? Beni mahzuz, beni şerefyab ederdiniz."

"Seni şerefyap yapardım ama, Beyefendi duyarsa anamı beller."

Alay ediyor, alay ediyor köpoğlusu... Böyle bir ahmağı bulsam, benim gibi bir akılsızı... Ben de alay ederdim.

"Rica ederim Beyefendi. Arif Saim Bey duymaz."

"Duyurmayız Cemal, sen hiç üzülme," dedi Ali Safa.

Kaymakam köpürdü, endazesiz eşek, diye geçirdi içinden, bir müdüre sen diye hitap ediyor! Anlamıyor ki kim olduğunu! Görsün o! Verdiğim kararı geri alacağım. Evet, Vayvay köyü yüz senedir bu çamurun, bu batağın, bu sineğin, bu cehennemin içinde ikamete memur edilmiştir. Tarih okuyanlar bilir. Hükümetin otoritesini Ali Safa gibi bir köpeğe alet etmeyeceğim. Kendisi, hususi usulleriyle nasıl kovarsa kovsun köylüleri, o bizi Hükümet olarak alakadar etmez.

"Cemal Beyefendi, ben de çok severim köylüleri. Bizim de ecdadımız köylüdür."

Otomobil bir çukura düştü, sarsıldı, sonra çıktı. Kasabanın kırmızı kiremitleri, toprak damları, ikindi güneşinde yanan camları onu tuhaf, yanan bir peri şehrine benzetmişti. Dağın eteğine yapışmış. Yukardan uzaktan.

30

Topal Ali Koca Süleymanın kapısını çaldı:

"Oooo, Süleyman Ağa, Süleyman Emmi açsana kapıyı, ben geldim, ben. Topal Ali," diye içeriye seslendi.

Koca Süleymanın ak, gür kaşları yukarı kalktı, dikeldi.

"Ben, benim, Topal Ali."

Koca Süleyman:

"Vay köpek vay, vay Kel Hamzanın iti vay, o olunca kapıyı açacağımı sanıyor. Vay vicdansız alçak vay! Vay topal bacağına sıçtığım vay! Değirmenoluk köylüsüne kan kusturan zulüm uşağı vay!" diye evin içini dolandı.

"Süleyman Emmi, biliyorum içerdesin, aç kapıyı. Acele işim var. Konuğunu görmeliyim."

Koca Süleyman yüklüğe gitti, yüklükten çok eskiden kalma ama güzel tüfeğini aldı, yavaşça tüfeğin ağzına kurşunları verdi.

"Konuğumu görecekmiş topal köpek! İzini sürmüş demek ki... Şimdi sana gösteririm konuğumun nasıl görüleceğini."

Kapıya yanaştı. Kapının dudak deliğine tüfeğin ağzını koydu, kendi de tahta yarığından baktı, nişan aldı, geriye çekildi, tam tetiğe basacaktı ki, Memed arkadan geldi:

"Dur Emmi," dedi, kolundan tuttu çekti. "Kapıyı aç, Topal benim adamım."

Koca Süleyman bundan bir şey anlamadı.

"Kapıyı aç Süleyman Ağa, ben burada onu bekliyordum."

"Eee, ben onu vuruyordum ya..."

"Yanlış bir iş olacaktı."

"Sen Topalı tanımıyorsun. Hiç de yanlış bir iş olmayacaktı..."

Koca Süleyman kapıyı açmaya gitti homurdana homurdana. Memed de arkaya...

Kapı açılınca Topal önde, Yel Musa arkada içeriye girdiler. Memedle Topal Ali kucaklaştılar.

Koca Süleyman bir onlara bakıyor, bir:

"Şu bizim oğlanda iş var," diyordu. "Eşkıya değil erkanıharp oğlan..."

Topal Ali çabucak durumu anlattıktan sonra, onlara Yel Musayı tanıttı. Koca Süleyman da Memed de Yel Musanın adını duymuştu.

Koca Süleyman gülerek:

"Sor Memede, ulan topal köpek seni öldürüyordum," dedi. "Seni Kel Hamzanın iti bilip öldürüyordum. Allah billah aşkına öldürüyordum. O zaman şu dünya bir kafirden temizlenirdi. Şu dünya bir tek Yel Musaya kalırdı. Bu dünyada bir tek olmak hem de Yel Musanın hakkı..."

Topal Ali:

"Gördüm, inandım, iman ettim ki hakkı..."

Memed:

"Bir dakika daha gecikseydim yüreğinin başından yiyordun kurşunu," diye hayıflandı. "Deli misin sen? Şu köylerde öyle bir ün yapmışsın ki, köylü seni eline geçirse havada pişirecek. Neden salıveriyorsun kendini?"

Koca Süleyman:

"Bir de kapının ağzına gerilmişti ki, şimdi topal bacağı havadaydı, Memed yetişmeseydi."

"Yaptığım iyilikler karşına durdu da canımı kurtardı," dedi Topal.

Bir süre şakalaştılar.

Koca Süleyman:

"Musa Ağa," diye sordu, "şu senin için anlatılanlar doğru mu? Gün doğarken Maraştan kalkar, gün batarken Adanada olurmuşsun, doğru mu? Kuş kanadıyla bu kadar yolu alamaz, gerçekten doğru mu?"

Yel Musa güldü:

"Doğru," dedi. "Açıkçası doğruydu, yaşlandım Süleyman Ağa."

Koca Süleyman sonsuz bir meraktaydı:

"Önüne katıp da sürüp bulamadığın hiçbir iz olmamış, doğru mu?"

Yel Musa bir çocuk gibi utandı, çekindi, ne yapacağını bilemedi:

"Bir seferinde," dedi, "eskiden Yarsuvat derlerdi, şimdi Ceyhan diyorlar, işte orada, biz iz sürdüm, sürdüğüm iz başka bir eşkıyanın iziymiş. Benim sürdüğüm izin sahibi Anavarza kayalıklarına saklanmış meğer. Sonradan onun da izini sürüp yerini buldum ama bir kere yanılmışım."

Topal Ali:

"Ben gördüm, hem de Yel Musadan korktum. Yolda o kadar yanıltmaya çalıştım onu, Memedin izini sürdü de bu kapıya kadar getirdi. Memed kardaş, sen benim hayatımı kurtardın ama, ben de seninkini kurtardım."

Yoldaki durumu, Musayı öldürmeye karar verişini en ince ayrıntısına kadar anlattı. O anlattıkça Yel Musanın yüzü sararıyor, gözleri büyüyordu:

"Sahi beni vuracak mıydın?" diye şaşkınlık içinde, yüzü allak bullak olmuş soruyordu.

Topal Ali:

"Söyleyin bakalım, başka ne yapabilirdim? Başka ne gelirdi elimden?" Koca Süleymanı gösterdi: "İşte bu da beni vuruyormuş, hiç suçum sudurum yokken."

Koca Süleyman:

"Vallahi vuruyordum," dedi. "İyi de olurdu ya. Neyse gelecek sefere, şu Topalın canını cehenneme göndermek boynumun borcu olsun."

Yemek yedikten sonra, Topal Ali Memedi bir köşeye çekti:

"Bu köyü, ev ev arayacaklar," dedi. "Yüzbaşı Faruğun bir huyu var, hangi köye girse baştan aşağı köylüleri dayaktan geçiriyor. Yaşlı demiyor, genç kadın, çocuk demiyor. Sen hemen bir ata bin de düş yola."

Memed:

"Nereye gideyim?" diye sordu.

Topal Ali:

"Dağ taş candarma dolu. Bir de çeteler hiç aman vermiyor. Bir de Kara İbrahim bilmem ne istiyor senden. Ben onun kanına susadım diyor da başka bir şey demiyor. Sen ne yaptın ona?"

Memed:

"Köpek," diye bağırdı. "Ne yapacağım, tavla tavla yılkılarını sürdüm, harman harman ekinlerini yaktım. Karısının, gelinlerinin, kızlarının ırzına geçtim, ne yaptım bilmem ki ona? Şimdi ben nereye gideyim?"

Ali düşündü kaldı:

"Burada kalamazsın. Muhtara. Senin Koca Süleymana geleceğini herkes bilir. Ormana kaçamazsın. Sıkışır acından ölürsün. Şimdi seni kim görürse haber verir. Eski İnce Memed yok oldu gitti. Hele Değirmenoluktan birisi seni görmesin, bir ellerine geç, Değirmenoluklular seni parça parça ederler."

"Nereye gideyim Ali?"

Ali düşünüyor, düşünüyor bir şey söyleyemiyor.

"Şu sıralar dağlarda yaşamanın hiç mümkünü yok. Keşki saklandığın yerden, daha bir iki yıl hiç çıkmasaydın da kendini iyice unuttursaydın."

Memed:

"Çukurovadaydım," dedi, oraya damın köşesine oturdu. Çukurovayı, Vayvayı, Ali Safa Beyi, Arif Saim Beyi, İdris Beyi, öteki Çukurova ağalarını, Seyranı Aliye bir bir anlattı.

Ali:

"Keşki dağlara gelmeseydin şu sıra. Koca Osman, Çukurova köylükleri seni ele vermezlerdi. Sıkışmışlar, senden imdat umuyorlardı. Bütün o köylükler tümden kırılmadan kimse seni ele vermezdi. Ya buralar... Görseler bir kaşık suda boğarlar seni. Sen Koca Süleymana bakma. O seni seviyor da... Dağlardan kurtulmanın çaresi? Benim aklıma hiçbir yer gelmiyor Sarı Ümmetten başka. O senin için canını verir. Sen gittin de aylarca yas tuttu, iki gözü iki çeşme ağladı. Ama onun oralar candarma dolu, saklayamaz."

Koca Süleymanı çağırdılar, ona da sordular, o da çok düşündü, Memede bir sığınca bulamadı. Yel Musa duruyor, duruyor: "Aaah, Maraş elleri," diyordu. "Alimallah bir İnce Memedi değil, bir orduyu saklardım."

Dört usta, dört eski kurt baş başa verip gece yarısına kadar düşündüler. Bu arada candarmalar çoktan köye gelmişler, yemeklerini yemişler, uyumuşlardı bile Yüzbaşı, Hamza, Asım Çavuş da Muhtarın evinde keklik kızartmasıyla rakı

içiyorlardı, onlardan Koca Süleymana her an haber geliyordu.

En sonunda Memed:

"Buldum," diye bağırdı. "Buldum. Kulaksız İsmailin değirmenine giderim, kimsenin aklına gelmez."

Topal:

"Gelir ama başka çare yok. Birkaç gün kal bakalım orada da biz düşünelim. Şimdilik en uygun yer orası."

Koca Süleyman:

"Orası," dedi. "Biz sonra Topallan düşünürüz."

Memed derin düşüncelere dalmış, ocağın başında düşünüyor, Süleymanın oğullarına, gelinlerine: "Atı hazırlayın, bol azık koyun. Bal da, yağ da koyun, kavurma da koyun," dediğini duyuyordu bile.

Neden sonra başını kaldırdı:

"Ali kardaş beni iyi dinle," dedi. Yel Musaya döndü: "Sen de iyi dinle koca," dedi. Koca Süleymana döndü: "Sen de gene iyi dinle Süleyman Emmi," dedi.

Yutkundu, hazırlandı. Çok önemli bir şeyler söyleyecek, vasiyet edecek bir hal takındı:

"Sizler," dedi, "ellerinin, gözlerinin, akıllarının hüneri çok kişilersiniz, çok şeyler görmüş geçirmiş, çok ömürler yaşamışsınız. Üçünüz bir aradasınız."

Gene sustu. Kafasını toplamaya çalıştı. Ali onun gözbebeklerinde o çelik ışıltısını gene gördü.

"Benim başıma gelenleri hepiniz biliyorsunuz," diye başladı. "Benim başıma gelen kul olanın başına gelmedi diyemem, kul olanın başına akıl hayal almadık işler gelmiştir. Ama benim de başımdan dayanılmaz işler geçti. Hepsini biliyorsunuz. Sonunda Abdi Ağayı öldürdüm, fakir fıkara kurtulsun deyi. Kurtuldu da... Abdi Ağa öldükten sonra millet şadlık şadımanlık etti, olmaya gitsin. Toprağı paylaştı. Köylü de ben de hep böyle gidecek sandık... Sonra ne oldu? Sonra Kel Hamza geldi, Abdiden bin beter. Eli kanlı. Kan kusturdu millete. Eee, bunun sonu ne olacak? Abdi gitti, Hamza geldi. Bir Hamza, bin Abdi etti... Eeee, benim emeklerime, çektiklerime ne oldu, nereye gitti? Büyük aklınız, büyük hüneriniz

var, çok gün görmüşlüğünüz var, söyleyin bakayım ben ne yapayım? Bir akıl verin bana."

Koca Süleyman:

"Ben söyledim sana," dedi sert. "Sular aşağı doğru akar hep. Akçadenize doğru. Suların yukarı doğru aktığını gördün mü hiç?"

"Abdi gidip Hamza gelecek hep, öyle mi?"

"Öyle," dedi Koca Süleyman sakalı titreyerek, kızgın, çaresiz, umutsuz.

Yel Musa:

"Ağa gidecek, ağa gelecek. Her yerde bu böyle. Allah böyle yaratmış. Kuşlar kanatlarıyla uçarlar. Yel kanatsız eser. İnsanlar iki ayakları üstünde yürürler. Ay da, gün de doğar batarlar."

Memed yüzü darmaduman onun da sözünü kesti:

"Abdi gidecek Hamza gelecek, öyle mi?"

Yel Musa:

"Öyle," dedi, boynunu büktü.

Topal konuşmuyordu. Belliydi ki bu işi çok düşünmüştü.

"Sen gittikten, Kel Hamza geldikten sonra hep bunu düşündüm. Geceleri uyku girmedi gözüme. Bir çaresini bulamadım." Derinden içini çekti: "Çok çok düşündüm, bir yere vardıramadım, bir kazığa bağlayamadım."

"Abdi gidecek, Hamza gelecek, Hamza gidecek, Süleyman gelecek, Ali gidecek, Veli..."

Koca Süleyman:

"Hep öyle oldu," dedi. "Ali gitti, Veli geldi. Deden gitti, baban geldi. Baban gitti, sen geldin. Sen gideceksin, oğlun gelecek..."

"Öyleyse niye uğraşıyoruz, canımızı dişimize takmışız, sen, ben, Ali, Yel Musa?"

"Uğraşıyoruz," dedi güvenli. "Uğraşmak haktır."

At çoktan hazırlanmış kapıda bekliyordu, Memed ayağa kalktı, teker teker üçünü de kucakladı. Yüzünde ağı gibi yeşilimsi alaycı bir acı donup kalmıştı, gülümseyen bir acı...

"Sağlıcakla kalın," dedi, dışarı çıktı, ata atladı. "Uğraşmak, dövüşmek, canını kanını vermek... Boş yere... Uğraşmak haktır..."

Kafasındaki bu soru onu gittikçe çökertiyordu.

"Uğraşmak, hiçbir şey değilse uğraşmak, nasıl hak olur?"

Şimdiye kadar tatmadığı ayrı bir duygu içindeydi. Düşünmenin tadını şehvetle bütün bedeninde duyuyor, çaresizlikle kıvranıyor, çöküyordu.

Değirmene varmış, kapısında durmuş, attan inmek aklına düşmüyordu. Ha bire bir şeyler kuruyor, düşünüyordu. Bir şaşkınlığa düşmüştü ki, kurtulmanın mümkünü yok. Başını bir türlü alamıyor, kendine gelemiyordu. İdris Beyin macerası iyice onun kafasını karıştırıyordu. Kendi milleti için kellesini koymuş, dağa çıkmıştı İdris Bey. Ölüm onu adım adım izliyordu.

Gün doğuşunu çok severdi. Dağların başı mavi bir çizgide koyulaştı, duruldu. Sonra mavinin altı üstü sırmalandı. Dağlar ıslak ıslak parladı, sonra sise gömüldü. Kuyrukyıldızı üşümüş bir güneş gibi parladı söndü, parladı söndü, balkıdı. Sonra ortalık aydınlandı. Memedin haberi bile olmadı. Sırtına çiy yağmış, atın üstünde kaskatı kesilmişti. Sırtına gün vurup, boynunu yakınca kendine geldi, hemen attan indi, değirmenin kapısına doğru yürüdü, ayağıyla kapıya dokundu, kapı aralandı, tıkırtıyı duyan bir ses, içerden, uzak bir karanlıktan uykulu seslendi:

"Kim o?"

Memed:

"İsmail Emmi sen misin?" diye sordu.

Ölgün, kırık, uykulu ses:

"Benim," dedi. "Benim kardaş, sen kimsin? Un öğütmeye mi geldin? Nerden buldun ki buğdayı? Hamza mı insafa geldi? Geliyorum. Dur, şalvarımı giyeyim de geliyorum."

Şalvarını çekiştire çekiştire kapıya geldi. Güneşe gelince gözleri kamaştı. Bir süre gözlerini uğuşturdu. Sağ elini gözlerine siper edip Memedi azıcık görebildi.

"Bir yolcu musun?" diye sordu.

Memed:

"İsmail Emmi ben Memedim," dedi.

Kulaksız İsmail azıcık kendine geldi, silkindi.

"Hangi Memedsin?" diye sordu, yumuşacık. "Hangi Memedsin sen?"

Memed:

"Ben geldim İsmail Emmi, ben. İnce Memed."

"Neee! İnce Memed mi? Hangi İnce Memed?"

"Kaç İnce Memed var İsmail Ağa?" dedi Memed.

Kulaksız İsmail alttan yukarı ona bakarak:

"Şu eşkıyacılık yapan İnce Memed mi?"

"O benim işte," dedi Memed.

Kulaksız İsmail durdu ona baktı, baktı hemen geriye döndü, elinde bir sopayla dışarı çıktı:

"Seni kafir," diye Memedin üstüne saldırdı. "Seni kafir oğlu kafir! Sıçtın ocağımıza, öldürdün, aç kodun beş köyü de daha ben İnce Memedim diye buralarda, buralarda, buralarda geziyorsun?"

Memed onu hemen yakalayıp sopasını elinden almasaydı, başı gözü yarılacaktı.

Bileklerini Memedin elinden kurtaramayan Kulaksız İsmail avazı çıktığı kadar bağırmaya başladı:

"İmdaaat, imdaat, can kurtaran yok mu, eşkıya İnce Memed değirmenimi bastı. Beni öldürüyor, imdaaat, imdaaat! Can kurtaran..."

Memed bileklerini bırakmıyor, öteki ortalığı çınlatıyordu. Sıtma görmemiş sesi dağdan dağa gidiyor, kayalıklarda yankılanıyordu.

Kulaksız bağırıyor, çırpınıyor, Memed ancak:

"Deli mi, deli mi oldun İsmail Emmi, aklını mı oynattın?" diyebiliyordu.

"İmdaaat, öldürüyor! Öldürüyor, öldürüyor..."

Kulaksız kendisini yere atmış, çırpınıyor, debeleniyor, kıyameti koparıyordu.

Memed kızdı, tepesinin tası attı, yerdeki Kulaksıza zorlu bir tekme attı, tabancasını çekti:

"Seni," dedi, "kara dinini imanını... Kes sesini! Ya kes, ya şimdi ben senin sesini keserim.."

Kulaksız İsmail hemencecik, kirp diye sesini kesti. Hiç ses çıkarmadı. Orada öyle, yerde, samanların, kurumuş fışkıların üstünde kıvrıldı kaldı. Zayıflamış bitmiş, boynu daha da uzamış, kırışmıştı. Yalın ayaklarının altı parmak girecek kadar

yarılmıştı. Üstü başı paramparçaydı. Her yerinden kırış kırış olmuş, büzülmüş eti gözüküyordu. Ağarmış, kirli, uzun sakalı isten sapsarıydı.

Memed ona baktı baktı, yüreği kabardı, boğazına bir şeyler tıkandı. Vardı, onu yerden kaldırdı, içeriye götürdü. Çam bardağı aldı, bir iyice yüzünü yıkadı. Sonra dışarda öyle durup duran atı içeriye çekti, bağladı.

Kulaksız İsmail, belini duvara vermiş ağlıyordu. Bir yandan hem hıçkırarak ağlıyor, hem bir yandan konuşuyordu:

"Kim dedi sana sümüklü İnce Memed, kim dedi sana ağamızı öldür de bizi Kel Hamzanın zulmüne bırak? Kim dedi sana..."

"Ağlama İsmail Ağam, ağlama. Bak ne diyeceğim sana."

"İstemem... İki yıldır bu değirmenin boğazından bir tane girmedi. Ne bir buğday, ne bir mısır, arpa, darı tanesi, bir tane öğütmedi bu değirmen. İşte bu hale getirdin sen bizi. Dikenlidüzünün köylüleri iki yıldır dileniyor. Hepsi de çırılçıplak... Ya, sen bizi bu hale getirdin işte..."

"Ağlama İsmail Ağam, ağlama! Bak sana ben ne diyeceğim, bak!"

"Ne diyeceksin kafir, dinsiz, kanlı... İki elin güzel, vicdanlı, aslan, merhametli Ağamızın kızıl kanına bileklerine kadar batmış da, daha bana ne diyeceksin kafir? Çocuklar açlıktan kurudular kurudular öldüler. Kel Hamzanın ambarları, kuyuları, tahıl almadı. Köylünün elinde ne varsa aldı, ya, hepsini aldı. Bir tek tane bile bırakmadı, hem de arpa, hem de darı, hem de mısır tanesi, bir tane bırakmadı. Herkes acından öldü. Kırfacana döndü millet. Dağlarda ot toplayıp yedik. Ağaç kabuğu, madımak, kuzukulağı yedik. Ne bulduysak yedik. Ne kadar sığırımız, öküzümüz, keçimiz, koyunumuz, atımız, eşeğimiz varsa elimizde, Kel Hamza hepsini aldı. Hükümet zoruyla aldı. Bir hafta kendi adamlarıyla dövüyor, sıradan geçiriyordu köylüyü, bir hafta candarmalara dövdürüyordu. Dövüle dövüle milletin sırtı yağar oldu, nasır bağladı Memedim, eşkıyam, yüce dağların alıcı kartalı! Söyle, ben ağlamayayım da kimler ağlasın! Altı aydır boğazımdan doğru dürüst bir yemek geçmedi. Hep senin yüzünden... Söndürdün ocağımızı, harap ettin hanemizi.

Viran eyledin köyümüzü. İncir diktin ocağımıza. Batırdın bizi. Kim dedi, kim, kim, kim söyledi sana gül Ağamızı, gözümüzün bebeğini öldür de bizi böyle öksüz koy diye, kim, kim, kim söyledi sana!"

Abdi Ağayı övmeye başladı. Hem ağlıyor, hem Abdi Ağa üstüne ağıtlar söylüyordu. Yanık, yürekten, Abdi Ağayı, onun merhametini, insanlığını göklere çıkaran ağıtlar.

"Ağlama İsmail Ağam, yeter," dedi Memed. "Gel de bir iki lokma bir şey yiyelim."

Heybeden azık çıkınını çıkardı, açtı. Azığın ortasında, yufka ekmeğe sarılmış, kızarmış kocaman bir tavuk duruyordu.

Kulaksız İsmail azığa şöyle bir göz ucuyla baktı, ayağa kalktı, değirmen taşının oraya gitti, çarpa çarpa yüzünü yıkadı geldi.

"Buyur İsmail Ağam," dedi Memed.

Kulaksız İsmail aç kurt gibi saldırdı tavuğa. Memed durmuş onun korkunç bir iştahla tavuğu yutuşunu seyrediyordu. Kulaksız İsmail iki eli, ağzı, burnu, çenesi, gözleri kaşlarıyla yumulmuş yiyordu. Az bir sürede tavuk bitti. Kulaksız, kemikleri yalamaya başladı. Birisini yalıyor yalıyor, ötekini alıyordu. Azıkta ne varsa az zamanda hepsini sümürdü Kulaksız İsmail. Üstüne uzun uzun bir su içtikten sonra:

"Oooh," dedi. "Ooooh! Cana geldim. Ölmüşlerinin ruhuna... Oooh, karnım doydu. Kusura kalma yavrum. Babanı çok severdim. Dünyanın en iyi insanıydı. Etliye sütlüye karışmazdı. Eline vur ağzındaki lokmayı al! Sen bu işi iyi etmedin Memed. Bizi perişan eyledin. Kusuruma kalma yavrum. Eeee, hoş gelmişsin bakalım! Bir de sigara olsaydı şimdi... Nerelerdeydin kardaş? Eeee, hoş gelip safalar getirmişsin bakalım."

31

O gece dehşet bir yağmur başladı. Sanki göklerden ırmaklar boşaltılıyordu. Yeller esiyor, savuruyor, kırıyor, döküyor, çatılar uçuyor, ağaç dalları, uzun kavaklar kırılıyordu. Göğün uzağında üst üste şimşekler çakıyor, durmadan gökler gürlüyor, dağlardan ovaya, ovalardan tepelere, koyaklara yankılanıyordu. Belalı Çukurova yağmurlarından birisiydi.

Yağmur sabaha karşı yavaşladı. Dereler, koyaklar taşmış geçit vermez olmuştu.

Gün doğarken yağmur da dindi. Islak, yapış yapış, buğuya batmış sıcak, yakıcı bir güneş doğdu. Güneş buğunun arkasından hayal meyal gözüküyordu.

Tuvarasında, Zalanınoğlunun sekiz kişilik çetesini candarmalar, eski eşkıya Kara İbrahimin de yardımıyla kurşundan geçirmişlerdi. Zalanınoğlu on yedi yaşında, uzun boylu, yakışıklı, kartal burunlu bir gençti. Babasının elinden tarlasını döverek almış bir kasabalıyı vurmuştu.

Anası onu çok sever, çocukken dizinin dibinden ayırmaz: "Zalanın biricik oğlu, biricik oğlu," diye severdi. Köylüler de ona bu yüzden Zalanınoğlu dediler. Ve bütün köy onun adının ne olduğunu unuttu gitti.

Zalanınoğlunun babası yumuşak, iyi bir adamdı. Çınarlı köyünde sulak, çok güzel tarlaları vardı. Kasabadan Abdullahoğlu bu tarlaya göz koymuş, orayı bahçe yapmak düşünü kuruyordu. Zalanınoğlunun babası tarlayı satmadı. Ötekiyse uğraştı, allem etti kallem etti tarlaya kondu. Üstüne üstlük kasaba külhanbeylerine birkaç kuruş verip adamı iyice dövdürdü. Zalanınoğlunun babası kasabaya inemez olmuştu. Kasabaya ne zaman inse dehşet bir dayak yiyor, kan revan içinde köye dönüyordu.

Zalanınoğlu güzel bir Alaman filintası buldu. Çok hızlı bir ata bindi. At komşularınındı. Doludizgin kasabaya sürdü. Abdullahoğlu bir ayakkabıcı dükkanında oturuyordu. Zalanınoğlu bunu biliyordu. Ayakkabıcı dükkanını eliyle koymuş gibi buldu. Tüfeğini Abdullahoğluna doğrulttu, tam beş el ateş etti. Abdullahoğlu cansız yere serildi. Zalanınoğlu da atını dağlara sürdü.

Ölüleri çıplak beygirlere atmışlardı. Ayakları atın bir yanında başları öteki yanında sallanıyordu. Zalanınoğlunun uzun boynu sarkmış, sallandıkça başı atın karnını dövüyordu.

Ölüleri getirip candarma komutanlığının büyük avlusuna attılar. Sekiz ölü kuşluklayın sıcakta, öyle yattılar kaldılar. Hemen birkaç iri yeşil sinek geldi, ölülerin başlarının yöresinde vızıldamaya başladılar. Sıcak güneş buğulanıyordu. Gökyüzü bombozdu, yanıyordu. Tuhaf bir buğulu yanma.

Zalanınoğlu kara bir şayak şalvar giymişti. Bir de gene güzel kara bir kaçak İngiliz kumaşından ceket giymişti. Ceketin üstünden üç koşar fişeklik geçirmişti. Fişeklikler savatlı gümüşle kaplıydı. Çerkes işi. Sapı gümüşlü Çerkes hançeri uzağına düşmüştü. Bir kayışla belindeki palaskaya bağlıydı. Dürbünü küçük, kahverengiydi. Ayağında, altı çok kalın köseleden bir kırmızı Maraş ayakkabısı vardı. Altına nakışlı bir kürt çorabı çekmişti. Tabancasının sedef sapı gözüküyordu.

Avlunun ortasına atılmış öteki eşkıyalar da aşağı yukarı böyle giyinmişlerdi. Ölülerden birisinin başı keldi, dımdızlak... Ünlü Yel Eşkıya dedikleri bu olsa gerek...

Candarma komutanlığının avlusuna kasabalılar dolmaya başladı. Duyan geliyordu Zalanınoğlunu görmeye. Zalanınoğlunun köylüleri de duydular. Onlar da, önde Zalanınoğlunun anası, ağıt yakarak, kadın erkek yola düştüler. Kasabanın yakınındaki köyler de yollara düştüler. Zalanınoğlunun ölüsünü görmeye geliyorlardı.

Candarmalar Zalanınoğlunun anasını, babasını, akrabalarını, köylülerini ölüye yaklaştırmadılar. Öteki eşkıyalara da kimseyi yaklaştırmıyorlardı. Bir karmaşalık, bir hayhuy sürüp gidiyordu. Ağıt sesleri kasabanın göklerini çınlatıyor, kadınlar dövünüyorlardı.

Zalanınoğlu upuzun uzanmış, başını sağ yüzünün üstüne yatırmıştı. Puslu güneşin bulanık aydınlığında terlemiş gibiydi. Yüzünde çocuksu bir gülüş donmuş kalmıştı. Islak giyitleri biçimli bedenine yapışmıştı. Ötekilerin de... Buğular fışkırıyordu giyitlerden gün kızdırdıkça.

Yeşil sinekler çoğaldı. Ölülerin üstüne inip kalkıyorlardı.

Zala yaklaşamadığı oğlunun ölüsü yöresinde bir kuş gibi çırpınarak dönüyor, "Zalanın biriciği, Zalanın biriciği, nasıl kıydılar sana, Zalanın biriciği! Sinekler konuyor ağzına yüzüne, Zalanın biriciği... Ben öpmeye kıyamazdım Zalanın biriciği, belemişler kızıl kana... Ben öpmeye kıyamazdım, atmışlar toprağın çamurun içine. Ne yatarsın Zalanın biriciği, kuşluklayın ısıcakta? Candarma dayırasının önünde? Ne yatarsın?" diye ağıtlar yakıyordu.

Zala sesi kısılıncaya, halsiz düşünceye kadar söyledi, dövündü durdu.

Sonra Fotoğrafçı Camgöz Emin geldi. Önce Zalanınoğlunu kaldırdılar, duvarın önüne dikmeye çalıştılar. Zalanınoğlu o kadar kurşun yemiş, bedeni öylesine hurdahaş olmuştu ki... Giyitleri kanlı çamura belenmişti. Çırptılar.

Zala:

"İncitmeyin, incitmeyin biriciğimi," diye son kalan sesiyle bağırıyordu.

İki güçlü kişi sırtı duvara dayalı Zalanınoğlunu ayakta tuttular. Bir candarma geldi, püsküllü fesini başına geçirdi. Camgöz Emin fotoğrafını çekti. Öldürülen tüm eşkıyaların fotoğrafını o çekmişti. Fotoğrafı çekildikten sonra adamlar Zalanınoğlunu bırakıverdiler. Ölü duvarın dibine yığılıverdi. Boynu da sol omuzuna düştü. Öyle gülümsedi kaldı.

Zala bir çığlık daha kopardı.

Sonra Yel Eşkıyayı getirdiler. Onun da sırtını duvara verip, kollarından tuttular. Candarmalar onun da fesini getirip başına oturttular. Buna orada bulunan herkes güldü. Fotoğrafın çekilmesi bitince Yel Eşkıya da yığıldı duvarın dibine. Başı göğsüne sarktı.

Eşkıyalar avluda iki gün daha kaldılar. Sıcakta koktular, şiştiler, giyitlerine sığmaz oldular.

Tellal Kambur Ahmet, yakasına madalya yerine fincanını takmış sabahtan akşama kadar bağırıyordu:

"Duyduk duymadık demeyin millet!" diyordu. "Zalanınoğlunun çetesi candarma kumandanlığının kapısında yatıyor. Bir ibret levhasıdır. Gidin görün... Gidin görün ki, neler doğurmuşlar analar... Ancak bir gün daha kalacak Zalanınoğlu orada. kokuyor, şişiyorlar... Duyduk duymadık demeyin millet!"

Zala, üç gün, üç gece yemeden, uyumadan orada, candarma komutanlığının avlusunda gözlerini oğluna dikmiş, bir topacık olmuş oturdu kaldı. Onu oradan kimsecikler koparamadı.

Üç gün sonra ölüyü Zalaya teslim ettiler. Bir yaralı kartal gibi oğlunun üstüne atıldı Zala. Onun kokmuş, şişmiş ölüsünü kokladı kokladı...

Yedi eşkıya ölüsünü sahipleri aldılar. Yel Eşkıyanın kimsesi yoktu. Onun da ölüsünü candarmalar kasabanın dışındaki eski kireç kuyusuna attılar. Ölüsünü köpekler yedi.

Gedikli Çavuş Hanefi çok yaşlıydı. Saçları apaktı. İnce Memed diye Zalanınoğlunu vuranlardan birisi de oydu. Kasabanın çarşısına düşmüş, eski bir destancı coşkunluğuyla olayı anlatıyor:

"İnce Memedi sardık diye seviniyorduk. Tuvarası deresinde sarılan İnce Memed, İnce Memed de olsa kurtulamazdı. Her yan, yer gök kayalık," diyor başlıyordu. "Kayalığın dibinde de eşkıyalar. Çarpışma bir saat sürdü. Bir de baktık İnce Memed, bir mendili tüfeğinin ucuna bağlamış bize doğru, teslim teslim, diye bağırarak geliyor. Arkasında da adamları... Yüzbaşı, durun, dedi, ben İnce Memedi teslim almam. Yaklaşsın ateş edelim... Hepsini öldürdük. Bir Yel Eşkıya teslim bayrağını açmamıştı. Akşama kadar çarpıştı. Sonra mermisi bitti. Onu da yakaladık, öldürdük. İnce Memedi yakaladık diye sevindik. Köylüler baktılar, bu İnce Memed değil, Zalanınoğlu dediler. Yüzbaşı kederinden ölüyordu. Bu İnce Memedde ne var, ne var ki yakalanmaz," diyordu.

Bu kasaba çok teslim olan eşkıya ölüsü görmüştü. Bundan birkaç yıl önce Hükümet dağlara haber salmıştı: "Dağda kim varsa gelsinler teslim olsunlar. Teslim olanlar affedilecek." Ve eşkıyalar teslim olmuşlardı. Bu teslim olan eşkıyalardan otuz kadarı Kozan hapisanesinde yatıyorlardı. Ünlü eşkıya Hacı Veli

de içinde. Bir sabah bu eşkıyaları kol kola halatlarla bağladılar, Adanaya götürüyoruz diye, yola çıkardılar. Adana Kozan arasında Sarıçam diye bir yer vardır. Bodur ağaçlı, kıraç bir yer. Sarıçam deresinde bu otuz kadar eşkıyayı kurşuna dizdiler. Sonra da kaçtılar da vurduk diye bir rapor uydurdular. Ölülerini de Sarıçamın deresine gömdüler. Olanı biteni o yörenin bütün köylüleri böylece görüp duydular.

Kaymakam bu olup bitenlere çok seviniyordu:

"Kanunsuzluklar, kanunsuzluklar yapsınlar, bu onları daha çabuk yıkar," diyordu. "Zulüm hiçbir zaman payidar olamamıştır. Çok genç olduklarından naşi, Cumhuriyetin efendileri bunu bilmiyor, bir zulüm kılıcı gibi halkın üstünde esiyorlar. Bir zulüm kılıcı, iki gözüm efendim."

Şu İnce Memedi de bir merak ediyordu ki... Kimdi, neydi, nenin nesiydi? Çok genç bir adammış, diyorlardı. Epey bir zaman ortadan çekilmiş, şimdi gene meydanı cenge girmişti. Onun da cesedini yakında kasabaya getireceklerdi.

"Cumhuriyetimiz çok kuvvetlidir, onu da teslim alıp kurşuna dizecekler pek yakında. Onu da göreceğiz, iki gözüm efendim. Onu da göreceğiz pek yakında," diyor, zevkle gözlerini yumuyor, ellerini ovuşturuyordu.

Ve kasabada onun üstüne konuşulanları biraz taaccüp, biraz korkuyla dinliyor, İnce Memed üstüne mütalaalarda bulunuyordu.

"Çok zalim, insafsız, insandan başka bir mahluktur bu, efendim, iki gözüm ciğerparem. İnsandan ayrı, bambaşka bir mahluk, Türk köylüsü, efendim. Ellerine bir fırsat düşmeyegörsün, babalarının gözlerini oyarlar," diyordu.

İnce Memed bir gece bir zengin ağanın evini basmış Taşoluk köyünde. Ağa param yok, demiş. Memed öyle mi, diye sormuş. Adamlarına kapıyı kapayın da bekleyin, demiş. Ağanın üç kızı varmış, on altı, on sekiz, yirmi üç yaşlarında. Önce on altı yaşındaki kızı yatırmış konağın ortasına. Babasının, anasının, kardeşlerinin gözleri önünde ırzına geçmiş. Hem gülüyor, hem ırzına geçiyormuş kızın. Babası, anası, kardeşleri elleriyle yüzlerini örtmüşler. Sonra kızı adamlarına terk etmiş. Onlar da kızın ırzına geçmeye başlamışlar. Memed ortanca kızı yatırmış

sonra, onu da bir iyice kirletmiş. Sonra da büyük kızı... Büyük kız onu çok sevmiş, ben senden ayrılmam Memed, demiş. Memedin ardına düşmüş.

Memed, ağaya bu muamelelerden sonra, eğer paraları çıkarmazsan, seni de feci yaparım, demiş.

"Zulüm, iki gözüm, nuru aynım, zulüm. Türk köylüsü zulüm makinası..."

Adam, nesi var nesi yoksa çıkarmış, altın, gümüş, elmas... Hepsini aldıktan sonra, hoşça kal, demiş, yürümüş. Büyük kız da bu kafire sevdalanmış ya, düşmüş ardına. Dağa çıkmışlar, Memed bakmış ki arkasına, o kız, büyük kız, onlarla birlikte gelmiş. Sevdalı. Çevirmiş tüfeğini vuruvermiş.

"Belasını bulacak o... Cumhuriyet Hükümetimiz Yunanın, koskoca Düveli Muazzamanın hakkından geldi ki, bir eşkıya parçasının gelemeye, iki gözüm sultanım! Az zamanda bekleyin. Zulüm makinaları..."

Bir eve girmiş, bakmış ki, kimse yok evde, yalnız beşikte bir bebecik uyuyor. Meleklere güldü, gülümsüyor. Bu kafir ne yapıyor, hançerini çıkarıyor çocuğun başını kesiveriyor:

"Olamaz, olamaz iki gözüm! Mersi, daha fazla anlatmayın. Facia... İnsan kalbi dayanamaz buna sultanım. Yürek paralanır. Ancak Türk köylüsünden sadır olur böyle zulümler. Efendimizden... Kati istihbarattır bu söylediklerim. Hilafım yok."

Büyük bir köye girmiş on kişilik çetesiyle. Bütün köylüyü kadın erkek, çoluk çocuk, genç yaşlı, hasta sayrı, yatalak kötürüm, köyün orta yerindeki alana toplamış. Emir vermiş herkes evindeki sacayağını, saban demirini getirsin, diye. Herkes gitmiş evindeki sacayağını, saban demirini getirmiş. İnce Memed kafiri emir vermiş ki, köyde ne kadar odun varsa şu alana yığın, demiş. Onlar da yığmışlar. Yakın odunları demiş, onlar da yakmışlar. Odunlar yanmış köz olmuş. Büyük köz yığınının içine saban demirlerini, sacayaklarını atın, demiş. Onlar da atmış. Demirler kıpkırmızı kor gibi olunca, demirleri çıkarın, demiş, çıkarmışlar. Sacayaklarını boynunuza geçirin, saban demirlerinin de üstüne çıplak ayaklarınızla basın, demiş. Bir iki kişi tereddüt edecek olmuş, hemen oracıkta onları vuruvermiş, cesetlerini de yarı canlı yanan közlere attırmış. Bir cızırtı,

bir yağ kokusu almış ortalığı. Bunu gören köylüler sacayaklarını boğazlarına derakap geçirmişler, çıplak ayaklarıyla da köze basmışlar. Bir cızırtı, bir yanık et kokusu almış köyü. Aradan haftalar geçti, köy hala yanık insan eti kokusuyla kokuyor.

"İnanılmaz bu anlatılanlara iki gözüm sultanım. İnanılmaz. Fakat kati istihbaratımızdır efendim. Zulüm... Türk köylüsü zulüm makinasıdır. Velakin insanoğlu bu kasabada olup bitenlere inanamaz. Zulüm..."

Kaymakam ve kasaba daha da azıttı. Elbirliğiyle İnce Memed üstüne aklın hayalin alamayacağı bir kara efsaneyi ördüler, kasabadan öbür kasabalara, Adanaya, Ankaraya kadar yaydılar. Yalnız kara, karanlık efsaneleri Çukurova, Anavarza köylüklerine işlemiyor, köylerin kapısına gelip orada kalıyordu. Kasabaya gelen köylüler İnce Memed üstüne çıkarılmış efsaneleri dinliyorlar, dinliyorlar, susuyor, hiç renk vermeden, "Acayip," diyorlar, içlerinden kasabalılarla alay ediyorlardı:

"Ödünü koparmış bizim delioğlan ırzı kırıkların," diyor, seviniyorlardı.

"İnce Memed dedikleri de kim, nasıl bir adam? Adı İnce onun, zebella gibi, kaba, iri, domuz gibi, çirkin, patlak gözlü bir adam. Böyle çirkin adam ne şu dünyaya gelmiş, ne de gelir."

"Bir kolları var İnce Memedin, dimdik durduğunda bile yerleri süpürüyor. Burnu tüm ağzını örtmüş. Gözlerine kan oturmuş. Çapaklı, çipil gözlü."

İnce Memedin görünüşü üstünde en çok Ali Safa Beyin karısı duruyordu. Gün doğuşundan gün batışına kadar kasabayı ev ev dolaşıyor, İnce Memedi çeşit çeşit, biçim biçim anlatıyordu.

Dehşet bir korku sinmişti, ışıksız, karanlık, çamur içinde, sokaklarından pislik akan, gübre kokan, yarı yıkık kasabanın üstüne. Bu kasaba ölü gibiydi. Bir dedikodu yuvası, bir cadıkazanıydı. Herkes, herkesin en gizlisini biliyor, herkes herkesin en küçük sürçmesini bağışlamıyordu. Her gün binlerce dedikodu yaratılıyordu. Dedikoduya kurban gitmeyen, dedikoduyla yöresini sindirmeye çalışmayan hiç kimse yoktu. Durgun, sıkıntılı kasabada herkes biribirinin gözünü oyuyor, kuyusunu kazıyordu.

Eşkıyalık olayları da olmasa kasabalılar sıkıntıdan patlayacaklar, biribirlerini kasabanın ortasında birikmiş gübreli, kokar göleklerde boğacaklardı. Şu eşkıyalar vurula vurula bitecek diye ödleri kopuyordu. İnanılmaz bir şehvetle konuşuyorlar, durmadan, durmadan konuşuyorlar, dedikodu yapıyor, her gün tepeden tırnağa kasabada kim varsa çekiştiriyorlar, korkuyla, şehvetle biribirlerine eşkıyaları anlatıyorlardı. Kasabanın erkekleri konuşma, dedikodu babında beterdiler ama, kadınları da bin beterdiler. Hiç mi hiç ağızları durmuyordu. Eşkıyacılık bahsinde erkeklerin başını Ali Safa, kadınlarınkini de Ali Safanın karısı çekiyordu. İnce Memed için uydurduğu hikaye şöyleydi:

"Kocaman, zebella, yarma gibi dağlardan bir köylü çocuğu Beye gelmiş. Bey sormuş bu adam azmanına, çalışmaya mı geldin, demiş. O da yok, demiş, eşkıya olmaya geldim. Dağda her ağanın bir eşkıyası var, hükümetin bile eşkıyaları var, ben de senin eşkıyan olayım. Dediğinden çıkmam, kimi istersen öldürürüm, demiş. Safa Bey de demiş ki ona, vazgeç bu sevdalardan, güçlüsün kuvvetlisin, bak dağ gibisin, gel de bizim çiftlikte çalış. O, burun kıvırmış. İstersen sana eşkıya olurum, demiş, diretmiş. Bizim Bey de eşkıya istemem, demiş. Ben Cumhuriyeti kuran bir adamım, ona karşı eşkıya kullanamam. Kocaman köylü de, bir dev gibiymiş, çirkin mi çirkin, beli de kambur, Beyin yanından uzaklaşmış. İki gün sonra gene gelmiş Beye, pişman olacaksın Bey, demiş. Ben bir kurşun atarım ki, gökteki meteliği vururum. Herkesin dağda bir eşkıyası var, ben de senin eşkıyan olayım. Sana kim karşı koyarsa hepsini öldürürüm. Elime bir tüfek ver, sal dağa da bak... Bizimki istememiş. Bir ay gelmiş gitmiş, bizimki gene istememiş. O da Safa Beye düşman olmuş, çekmiş gitmiş. İyi ki Safa Bey onu eşkıya olaraktan tutmamış. Onu eşkıya olaraktan tutan Abdi Ağanın sonu neye vardı, gördük. Oradan dağlara Abdi Ağaya gitmiş. Abdi Ağa saf bir adam. Peki demiş, ol benim eşkıyam ki, dağları muhkem, hem de sıkı dolaş. Hangi köylü benim aleyhimde konuşursa, onu vur öldür, demiş. Eline çok tüfek, o da yepyeni, çok kurşun vermiş. Abdi Ağa ona çok da para vermiş. Bu da dağa çıkmış. Dağda ünlen-

miş. Ünlenince adı İnce Memed olmuş. İnce Memed olduktan sonra köylere gidiyor, kim Abdi Ağanın aleyhinde konuşmaz, onun karılarına sövmezse onu öldüreceğim, diyormuş. Köylüler de hep bir ağızdan Abdi Ağaya küfrediyorlarmış. Besle kargayı gözünü oysun. Onu gören köylüler ta uzaktan Abdi Ağaya sövüp öyle geçebiliyorlarmış yanından. Koynunda büyüt de yılanı, önce seni soksun. Onun korkusundan dağlarda köylüler selam yerine Abdi Ağaya sövüyorlarmış, biribirlerini gördüklerinde. Abdi Ağa buna haber göndermiş, etmesin eylemesin diye. O da kızmış, Abdi Ağanın evini basıp ateşe vermiş. İki karısı varmış, ikisini de bir odaya kapatmış, kocaman adam bir onun ırzına geçermiş, bir onun. Sabahlara kadar kocaman adam kadıncıkların ırzına geçmiş, yan yana yatırıp. Abdi Ağa bir fırsatını bulmuş bize geldi. Yaprak gibi titriyordu zavallı. Safa Bey onu bizim evde bir hafta sakladı. Bir gün duydum ki İnce Memed Ağayı arıyormuş. Aman, dedim, Bey sav şunu. Belki bizim evi de basar şu zebella. Bey, Abdi Ağaya karakolun yanındaki evi tuttu. Tuttu ama gene kurtaramadı Abdi Ağayı. Herkes biliyor, İnce Memed bir gece bastı onun evini. Her gözüne bir kurşun sıktı. Bizim Bey diyor ki, iyi ki İnce Memedi eşkıya diye tutmamışım. O bir medeniyet, insanlık düşmanı, diyor. Vayvay köyünü topraklarımdan bir çıkartayım, diyor Bey, hiçbir eşkıya kalmayacak dağda... Yağmur Ağayı bile, o hırsızı bile deliğe attıracağım."

Ali Safa Beyin tombul karısı hikayeyi türlü türlü anlatıyor, anlatırken pembe yanakları biraz daha kızarıyor, onun Abdi Ağayı Çukurovada köy köy nasıl kovaladığını, zavallı ihtiyarın can havliyle kendisini evden eve atışını göz yaşartıcı bir sesle ağlar gibi en ince ayrıntılarına kadar söylüyor, bazan da kendini tutamıyor, ağlıyordu. Sözünü de:

"O da hak etti," diye bitiriyordu. "Senin neyine gerek öyle bir kocaman eşkıya tutmak, dev gibi. Kan içici. Bizim Bey dünyanın cesaretlisi, o bile korkmuş da İnce Memedi eşkıyacılığına alamamış. Hak etti Abdi Ağa, hak etti. Kendi başını yedi, milletin de başını bu canavarla belaya soktu."

Acayip haberler geliyordu dağlardan kasabaya. Candarmalar her gün üç kez çembere alıyorlarmış onu, o da bir yılan gibi

çemberden çıkıyormuş, kuş olup uçuyormuş. Onu gören candarmanın, insanların korkularından dudakları çatlıyormuş. Çatlıyor da onu görenin eli bir türlü tetiğe varamıyormuş. Bir gözleri varmış, baktığı adamı olduğu yere çiviliyormuş. Onu görenin korkudan ödü patlıyormuş. Fıkara candarmaların titremekten elleri tetiğe varamıyormuş ki...

Bir gece Kaymakama gelmiş, gırtlağına sarılmış, "Ben İnce Memedim," demiş, "benimle uğraşma, ben şu dağlarda, şu Çukurda ne kadar ağa, efendi varsa hepsinin kökünü kurutacağım," demiş. Kaymakam da onunla uğraşmayacağına yemin etmiş. Bunun için işte...

Anasını, karısı Hatçeyi, çocuğunu candarmaların eline geçmesin diye öldürmüş. Babasını da öldürmüş diyorlar ya, yalan. Babası daha önce ölmüş, bu İnce Memed öksüz büyümüş. Bir kardeşi varmış, o da diyar diyar kaçıyormuş. Onu yakalarsa, onu da öldürecekmiş.

Kaleboyuna oturmuş, o yoldan geçen kadınların ırzına geçiyor, erkeklerin sağ ellerini kesiyormuş.

Mustafa Kemal Paşaya haber yollamış, üstüme gelme, senin temizleyemediğin ağaları, hocaları ben temizleyeceğim. Derebeylerinin kellesini ben kesip kara vagonlara dolduracağım, sana yollayacağım, diye. Mustafa Kemal Paşa da ona dokunmuyormuş. "Sana dokunmak yok. Var yürüt hükmünü eski Çukurovada, ulu Toros dağlarında," diye ona ferman yollamış.

"Biz başımızın çaresine bakalım, kardeş. Başımızın çaresine."

Umuda kapılıyorlar, umutsuzluğa düşüyorlar, korkuyorlar, yürekleniyorlardı. Sıkıntıdan patlıyorlar, konuşuyorlar, olmadık hikayelere inanmaya can atıyorlardı.

Bir gün İnce Memed de bir çıplak atın sırtında kasabaya böyle, yağmurlu bir gün getirilirse... Nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı. Sevinsinler mi, ağlasınlar mı?

Yağmur yağıyor, toprak buğulanıyor, bir akarsu Çukurovanın üstünden Akdenize doğru uçuyor, şimşekler çakıyor, ortalık selsele gidiyor, güneş açıyordu. Eşkıyaların mahzun, kimsesiz ölüleri candarma komutanlığının avlusunda ak mermer taşının yanında... Sırt sırta ıslanıyorlar.

Yağmur yağıyor, güneş açıyor.

32

Kaymakam gelip gittikten sonra hiçbir olay olmadı. Ali Safa Bey iki kez atla köyün içinden sağına soluna dikkatle bakarak, her gördüğü insana gözlerini dikerek gelip geçti. Kaymakamdan sonra köylülerin içine korku düştü. Korku azaldı, çoğaldı, taştı. Her gün Ali Safa Beyden bir olay beklediler, bir şey olmayınca bomboş kaldılar.

Bu arada İdris Bey, arkasında iki atlısıyla köye gelip Koca Osmanın evine indi. Koca Osmana hayranlığını, sevgilerini, saygılarını söyledi. Ali Safa Beyin karşısındaki davranışları hoşuna gidiyordu. Yürekliliğini övdü.

"Biz," diyordu, "Arif Saim Beyin karşısında dayanamadık, kendimizi sattık. İşte sonucunda da bu hale düştük. İşte böylece dağlara düştük."

İçini çekiyordu. Genç, yakışıklı yüzü solmuş, gözleri çukura kaçmıştı.

"Ama biz de bir şeyler yapacağız. Arif Saim Beye haberler gönderdim. Tarlalarıma dokunma, dedim. Şu yirmi dört yılı sen uydurdun, yüz elli bin liralık borç senedi gibi. Uydurduğun gibi kaldır, dedim. Bekliyorum. Sonra yapacağımı ben bilirim. Bunu her önüme gelene söyledim. Sonuna kadar ona bu haberi göndereceğim, eğer Arif Saim aklını başına almazsa, işte o zaman başka şeyler konuşacak... Kürt Ali Ağa diyor ki, Arif Saim Bey düşünüyor. Hem de çok ciddi düşünüyor. Düşünsün bakalım. Ben sabırlıyım. Siz de sabırlı olun."

İdris Beyin Koca Osmanın evine indiğini duyan köylüler eve koştular. Seyfali, Sefçe Kahya, Ferhat Hoca da geldi.

İdris Bey köylüleri görünce gözleri yaşardı. Dayanamadı konuştu:

"Size gıpta ediyorum," dedi. "Ali Safa size büyük zulümler ediyor. Arif Saim Beyin bize ettiğinden daha çok. Bizimkiler, biz dayanamadık, birer birer ata tarlalarımızı Arif Saime sattık. Korktuk sattık. Benim gibi eşkıya olduk, sattık. Ahmaklık edip, sattık. İşte böyle dağlara düştük. Sizlere hayranım, dayatıyorsunuz. Bir ağaç ne kadar ulu, ne kadar güçlü, ne kadar sağlam olursa olsun, onu toprağından çıkaracak olursanız kurur. Bizi toprağımızdan çıkardılar, biz kuruyacağız. Size hayranım."

Köylüler de onun bu güzel konuşmasına, güzel, bir boğanın gözlerine benzeyen iri gözlerine, uzun, kamış parmaklarına hayran kaldılar. Ona çok da acıdılar.

İdris Bey atına binip köyden ayrılırken içlerinden bir şeyler koptu, bir acı. İdris Beyin sonu yoktu. Bunu biliyorlardı. Üstelik de çoğu zaman, at üstünde, ovada geziyordu. Onu yakında keklik gibi avlayıverirlerdi.

İdris Bey onlardan ayrıldıktan az sonra geriye dönmüş, Koca Osmana:

"Benimle köyün dışına kadar az yürü Osman Ağa," demiş, atından inip Koca Osmanın koluna girmiş, köyün dışına çıkınca: "Ben niçin bu köye geldim Osman Ağa, biliyor musun?" diye sormuştu. "İnce Memedin bu köye geldiğini, size indiğini bana söylediler. Onu görmeye geldim. Onunla görüşmek benim için de iyi olur, onun için de."

Koca Osman düşünmüş kalmıştı, ne söylese. İçinden, köylüler İnce Memedi buna duyurduklarına göre bu iyi bir insandır, güvenilecek bir insandır diye geçirdi. Ona her şeyi olduğu gibi anlatmalıydı öyleyse.

Bir ağacın dibine oturdular, Koca Osman olanı biteni bir bir İdris Beye söyledi.

İdris Bey onun elini öpüp ayrılırken:

"Sen hiç merak etme Osman Ağa, ben onu sana bulacağım," dedi, atına bindi, ovaya sürdü.

İdris Bey gittikten hemen sonra köye candarmalar geldi. İdris Beyin az önce köyden çıktığını anlayınca durmadılar, ardınca gittiler.

İki gün sonra da Anavarza kalesinde candarmalarla İdris Beyin çarpıştığı duyuldu. Çarpışma çok uzun sürmüş, İdris

Bey öyle yiğitçe, öyle gözünü daldan budaktan sakınmamacasına dövüşmüş ki, candarmaları bozmuş, dalöğlen de atına binmiş oradan uzaklaşmış gitmişti.

Yaz geldi, sarı sıcaklar çöktü. Akçasazın suları fokurdadı. Yüzlerce tozdireği göğe ağmış, ovada bir tuhaf devler gibi doludizgin dolaşmaya başladı. Leylekler, öteki göçmen kuşlar, balıkçıllar, ibibikler, üveyikler, binlerce türlü türlü kuş Akçasazın göğünü, bataklığını doldurdular. Yelken bulutları uzakta, güneyde Akdenizin üstünde yığın yığın kabardılar. Garbi yelleri esti. Dağlardan ovaya besili, iri yaban domuzları sürülerle indiler, uzun azı dişleriyle ovanın sıcak toprağını sürdüler. Çekirgeler büyüdü. Toprak, bitkiler, kuşlar, böcekler, her şey sonsuz bir berekette yavruladı. Anavarza toprağı daha da canlandı, kaynaştı, her şey iki üç misli çoğaldı. Örümcekler, örümcek ağları, arılar, arı petekleri birkaç misli çoğaldı, genişledi, büyüdü. Anavarza toprağı taze bir canlılar kaynaşmasının hızında, kıyametinde uğundu.

Bu yıl Vayvayın ekinleri gür, bol oldu. Buğdaylar insan boyunu geçti. Çok yerde ekinler ağır başaklarını götüremeyip yattı. Karpuzlar görülmedik bir irilikte olgunlaştı. Kavunlar sapsarı, iri, sıcakta ağır, ballı bir kokuda koktu. Kavun tarlalarının çok uzağından geçenler bile havaya, toprağa sinmiş ağır kavun kokusunu duydular. Uzun uzun bayıltıcı bir tatta havayı kokladılar. İri, beyaz yaz kelebekleri tıpkı kuşlar gibi göğün uzağında uçmaya başladılar. İri, parlak kara karıncalar tok, ağır buğday tanelerini, sıralanmışlar binbir güçlükle birkaçı birden ancak taşıyabiliyorlardı. Atlıkarıncaların ancak yedi sekizi bir araya gelerek, nakışlı, sert kabuklu, binbir renkte, pırıltıda yanan bir böcek ölüsünü zorlukla taşıyabiliyorlardı. Örümcek ağlarına sıvama sinek yapışmıştı. Besili, şişmiş örümcekler, köşelerine çekilmişler, bu sonsuz bereketteki sofralarının başında sindirim uykularına yatmışlardı. Ve uyuyan örümceklerin önüne sinekler yağıyor, ağlar gün geçtikçe sinekten ağırlaşıyor, olgun meyveler gibi dallardan aşağılara sarkıyorlardı. Bazan ağlar o kadar ağırlaşıyorlardı ki, ortaları çöküp sarkıyor, delinip parçalanıyorlardı. Ağları bereketten, ağırlıktan parçalanan örümcekler de hemen büyük bir gayretle, ça-

buklukla ağlarını yeniden geriyorlar, gerer germez de ağlarının kapkara sinekle sıvandığını görüyor, köşeciklerinde yeniden derin uykularına dalıyorlardı.

Petekleri de dallar taşıyamıyordu. Karaçalılıkta, Akçasaz büklüğünün toprağında yüzlerce petekli dal toprağa sarkmış çürüyordu. Peteklerde arılar milyonlarca, üst üste binip ipiltili kanatlarını sırtlarına yatırmışlar, tembel tembel bekleşiyorlardı.

Koca Osman yatmış, iri başakları toprağa sarkmış karakılçık, sert Çukurova buğdayını biçerken:

"Hay maşallah," diye destesini havaya kaldırıyor, "böyle bereket... Harmanlar, ovalar bu yıl buğdayı alamayacak. Harmanlar, ovalar taşacak," diye bağırıyordu. Hay maşallah... Yaradana kurban olayım."

Koca Osman sevinçten taşıyor, sevincini her önüne gelene, kurda kuşa, yılana çıyana, insana aşılıyordu. Bütün Vayvay köyü de aşağı yukarı böyle bir sevinç sıcaklığında dönüyordu. Çok kişi sıtmalıydı, bataklıktan bulut bulut sivrisinek geliyor, geceleri kimse doğru dürüst uyuyamıyordu ama sevinçleri de gittikçe büyüyor, köy bir düğün havasına dönüşüyordu. Canlı, iştahlı, umutlu ekinleri biçip harman yapıyorlardı. Kötü günleri, zulümleri çoktan unutup gitmişlerdi. Çalınan atlarını, Kaymakamın kötü davranışını, Allahın gecesi köyün üstüne yağdırılan kurşunları unutup gitmişlerdi. Döğeni atlarla sürerlerdi. Bu yıl döğeni neyle süreceklerdi, onu bile düşünmüyorlardı.

Ali Safa Beyi de bu yılki bereket sevinçten deli etmişti. Yalnız o verimli, doğurgan toprağa bakıyor, bakıyor, dişlerini gıcırdatıyor, yumruklarını sıkıyordu:

"Ah, köpekler!" diyordu. "Aaah, köpek köylüler! Göstereceğim size! Bekleyin!"

İdris Beyin verdiği haber doğruydu. İnce Memed gene dağlarda ortaya çıkmıştı. Artık her gün dağlardan ovaya İnce Memed üstüne haberler geliyor, bir anda da bu haberler Kozan köylüklerinden Ceyhana, Ceyhandan Osmaniye, Kadirli köylüklerine, oradan Bulanıkbahçeye yayılıyordu.

Vayvay köyünde tarladan tarlaya türküler atılıyordu. İnce Memed üstüne, ağalar, beyler, candarmalar üstüne. İnce Me-

med üstüne söylenen türküler hayran, sıcak... Ağalar, beyler, candarmalar üstüne söylenen türkülerse alaycı, meydan okuyan...

Türlü hikayeler de dağlardan ovaya iniyordu. Türlü türlü, akıl almaz hikayeler.

Bölük bölük candarmalar, yeri göğü almış köylüler düşmüşler Torosa, delik delik, taş taş İnce Memedi arıyorlar. Onu zorlukla bir yerde yakalayıp kuşatıyorlar. Memed bir insan duvarı ortasında umutsuz kalıyor. Ama her seferinde de bu duvarı yıkıp kurtuluyordu.

Bir sabah Memedin Tuvarasında, Savrungözünde, Babikli-de, Kızılcadağda sarıldığı haberi geliyor, Anavarza köylükleri soluklarını tutup haberlerin sonuçlarını bekliyorlardı. Aşı ekmeği, uykuyu unutup bekliyorlardı. Gelecek haber Memedin zafer haberiydi ama, bundan hiç küşümleri yoktu ya, gene de gözlerine uyku girmiyordu.

Memedin kuşatıldığı haberlerini kim getiriyor, kim yayıyordu, sonra da kurtulduğu haberi o anda Çukurovaya nasıl ulaşıyordu, kimsenin bir şey bildiği yoktu. Her iki habere de aynı gönül tazeliğiyle sahip çıkıyorlardı.

Haberler, bir adamdan, bir yolcudan, bir çocuktan, kadından, bir yerlerden çıkıveriyordu. Hiç kimse de araştırmıyordu. Sorup araştırmak akıllarına bile gelmiyordu. Bir yerden bir haber gelsin de nereden, ne biçim gelirse gelsin. Kimse orasına karışmıyordu. Köyler İnce Memed haberinden yoksun kalmasın da, nasıl bir haber olursa olsun, onun orası kimseyi ilgilendirmiyordu.

Candarmalar arkasında Memed önde. Memed dağa yukarı kaçıyor. Candarmalar çok... İğne atsan candarmadan yere düşmez, öylesine çok. Bir de köylüler, gözü kör olası, ocağı sönesi, ahmak, eşşek köylüler... Siz ne istersiniz İnce Memedden behey ahmaklar, size ne yaptı İnce Memed, behey kafasız eşşekler, bre eşşek köylüler? Dağın yamacını talamışlar. Dört bir yandan dağın yöresini sarmışlar, kovalıyorlar Memedi. Memed de can havliyle kaçıyor. Kurtuluş yok. Memed dağın doruğuna kadar kaçacak. Oradan sonra uçacak değil ya... Arkasından

Yüzbaşı Faruk gülerek bağırıyor, az kaldı İnce Memed, diyor, az kaldı İnce Memed. Dağın doruğuna az kaldı. Aşağıdan biz geliyoruz. Dağın doruğundan öte de yol yok. Seni yakalayacağım, boğazına ip bağlayacak, köy köy dolaştıracak, maymun gibi oynatacağım seni, diyor. Köylüler de, size ne zıkkımlar, size ne oluyor? Köylüler de gülüyorlar. Memed terliyor. Boyuna tökezliyor. Dağın doruğunda bir kayanın ardına sinmiş, ver ediyor kurşunu. Candarmalar aşağıda, Memed dorukta iki gün iki gece sürdü dövüş. Fıkara Memed üç gündür ağzına bir lokmacık bile koymamış. Çok acıkmış. Can telaşı, açlığı bile aklına gelmiyor. Memed candarmaları da vurmuyor. Köylülere de hiç kurşun sıkmıyor. Aaah, ah! O alçak köylülerin yüreklerinin başına saplasaydı, aaah! Alçak da namussuz köylülerin. Keşki. Sonra Memedin kurşunları da bitti. Ne yapsın fıkara Memed bu kadar insana karşı, tek başına... Kurşunu yok, bir şey yok. Birden akıl etti, başladı taşları yuvarlamaya tepeden aşağı. Başka çare var mı? Taş taşı yuvarladı... Taş taşı, taş taşı... Bir kıyamet koptu dağın doruğunda, yamaçlarında. Bir taş seli durmadan aktı, durmadan. Candarmalar, köylüler soluğu dağın eteğinde aldılar. Kaçar mısın kaçmaz mısın! Taş taşı yuvarladı, taş taşı... Candarmadan köylüden yaralanmayan kalmadı, oooh, alçak köylüler, oooh olsun. Yüreğim soğudu. Yerler gökler biribirine karıştı, gök gürler gibi patladı ortalık. Bütün bir gece dağdan aşağılara bir taş seli aktı durdu.

Memedle candarmalar çarpışıyorlarmış. Memed gene sıkışmış. Memed sonunda kuşatmayı yarmış çıkmış. Sabahtan az önceymiş, gün doğdu doğacak. Memed çok hızlı kaçarmış... Candarmalar da hemen izinde. Gün doğarken bir çiğirden ilerliyormuş. Bir de bakmış çok yaşlı bir kadın... Candarmalar dün eşeğini öldürmüşler. Kadın değirmenden geliyormuş, torunlarına un öğütmüş de... Eşek bir yana düşmüş, un çuvalı bir yana... Yaşlı kadın elleri koynunda ölü eşeğinin başında ığranıp durur.

"Adımı sorarsan adım Zeynep, köyümü sorarsan ta şu karşıki köyden olurum. Anasız babasız beş torunum var. Ondan bundan buğday topladım. Komşunun da eşeğini aldım, değirmene gittim öğüttüm, değirmenden dönerken işte eşeğimi bu-

rada candarmalar vurdular. Neden vurdular, onu da bilmem. Köye nasıl giderim, komşuya ne söylerim? Halim yaman. Çocuklar da evde aç aç bekleşir. Nolursun eşkıyalar başı sen de beni vurup öldürme. Candarmalar eşeğimi vurdu, eşkıyası da beni öldürür. Öldürme beni oğlum."

Memed un çuvalını sırtına yüklenmiş.

"Kalk ana, haydi gidelim," demiş. "Eşeğin sahibine ben parasını veririm," demiş.

Yaşlı kadın ikide birde Memedin eline yapışıyor, in misin cin misin, yoksa Hızır Aleyhisselam mısın, diyormuş. Memed yükün altında iki büklüm, bir de yürüyormuş. Bir de candarmalar yandan yönden kurşun sıkarak onu arıyorlarmış.

Yaşlı kadın candarmaların aradığı adamın, kurşun sıktığı adamın bu olduğunu anlamış. Bunu anlayınca da başlamış dövünmeye:

"Bırak benim un çuvalımı. Kurban olayım yavrum eşkıya, bırak da kaç. Candarmalar şimdi gelirler de seni öldürüverirler, benim eşeğim gibi," diyormuş. "Çocuklara bir şey olmaz. Acından ölmezler... İyi eşkıyam, güzel yavrum, ölme benim yüzümden, kaç!" Yalvarıyormuş.

Memed aldırmamış. Un çuvalının altında iki büklüm, köye kadar varmış. Eşek sahibine de parasını vermiş. Dağ köylükleri onun İnce Memed olduğunu anlamışlar, yakalayıp hükümete teslim etmek istemişler. Memed de onların yüzüne tükürmüş:

"Tuu, yüzünüze köppekler," demiş. "Ne gördünüz hükümetten de beni ona teslim edeceksiniz? Tuu derim size! Tükürürüm yüzünüze," demiş, ağzına geleni söylemiş.

Onlar da pişman olmuşlar, utanmışlar. Memed de küsmüş onlara, bir lokmacıklarını bile yememiş.

Yumuşacık bir adammış, pamuk gibi. Uz konuşurmuş. Utangaçlığından başını kaldırıp da kimsenin yüzüne bakamaz, hep önündeymiş başı. Konuşurken kızlar gibi kızarırmış. Ötelerden, uzaktan bakınca dağ gibi olur, heybetlenirmiş. Gözlerinden ateş saçılırmış. Yanına varınca, eğer durgun bir zamanındaysa çocuklar gibi küçücük olurmuş. Öfkelendiğinde tüyleri dikilir diken gibi olurmuş. Saçları da diken gibi dikilirmiş.

Öfkelendiğinde yakınında da olsan Memed kocaman olurmuş. Kederliymiş çoğu zaman. Çok sevinçli olduğu da olurmuş. Bir de ona kurşun geçmezmiş. Muskalıymış, dualıymış, afsunluymuş. Bir de onu bıçak kesmez, ateş yakmaz, su boğmazmış. Abdi Ağayı öldürüp de köyüne vardığında köylüsünü çekmiş Dikenlidüzüne bir dağ gibi bir ateş yaktırmış çakırdikenlikte. Ateşin içine girip ortasına oturmuş. Bunu görenler, "İki gözümüz önümüze aksın ki bu gözlerle gördük," dediler.

"Bir tek yerine kurşun işlermiş onun. O da açıksa, gözlerine... Eğer açıksa gözleri, gözlerine kurşun, bıçak, ateş işlermiş."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Hiçbir çaresi yok. Kurşun sıkarken gözlerini açmasa olur mu? Nişan aldığı yeri görür mü?"

"Memedin gözlerine bir çare."

"Gözlük desen kırılır. Bir kurşunda tuz buz olur."

"Memedin gözlerine bir çare."

"O zaman işte ona güç yetmez. Ordularla dövüşür, orduları bozar."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Kalkar ayağa, orduların önünde açıkta, saklanmadan, onların şaşkınlıkları arasında dolaşarak, ordulara kurşun sıkar. Ona gelen kurşunlar sapır sapır, pamuk atıyorlarmış gibi yere dökülür."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Bindiği atlara da kurşun geçmezmiş. Atların da yalnız gözlerine kurşun geçermiş. Memed al bir Arap atının üstünde orduların önünde at oynatıyor. Atın üstünde dimdik bir şıvgacık dal gibi. İnsan güzeli. Ordular ona hayran, paşalar, zabitanlar ona hayran, cinler periler, görünmezler, iyi kimseler ona hayran. Atının üstüne gün vurmuş... Doğan gün, açan çiçek, yağan yağmur ona hayran."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Ana kuzularına kıyamaz Memed. Canına kastedenleri bile bağışlar."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Atının üstünde, iri, güzel, al atının üstünde dağdan dağa uçar Memed."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Saçları alnına düşer kıvrılır. Kara perçemi yalp yalp eder. İri gözleri Arap taylarının gözlerine benzer, kapkara, büyük, dumanlı, kederli..."

"Memedin gözlerine bir çare."

"Her zaman üstünde bir şahin uçar. Yücesinde. Memed üstündeki şahini görür, sevinir. Bilir ki o şahin üstünde uçtukça ona hiçbir canlıdan zarar gelemez. Bir gün çok sıkışmış, kurşunları bitmiş, sarmış onu candarmalar. Yanında da arkadaşı Cabbar varmış. Cabbar tamam arkadaş, bizi yakalayacaklar, teslim olalım, demiş. Memed başını kaldırmış bakmış. Bakmış ki ötede, uzakta, göğün ucunda şahini dönüyor. Geç arkama demiş Cabbara. Beni kendine siper et. Bize hiçbir şey olmaz. Kurtulmuş. Şahin onun üstünde döndükçe ona hiçbir şey olmaz. Onun tılsımı, üstünde kanat açmış dönen şahindir."

"Aaah, Memedin gözlerine bir çare. Aaaah..."

"İşte Memed böyle bir Memeddir."

Çocuk uyuyordu. Daha yeni uyumuştu. Kasabadaki bütün ışıklar da sönmüştü. Öteki mahallede bir iki köpek ürüşüyor, bekçi düdüklerinin sesleri geliyordu. Memed altı aydan beri bu kasabadaydı. Şemsi Beyin iki katlı evinin altına sığınmıştı. Kimse farkına varmasın diye ona yemeğini, suyunu, öteki gereksinimlerini Şemsi Ağanın kız kardeşinin öksüz oğlu sekiz yaşındaki Mustafa götürüyordu. Memedin yanında Cabbar da vardı. Mustafa onlara hem yemeklerini götürüyor, hem de onlarla dostluk ediyor, dışarda olan bitenleri, duyduklarını, gördüklerini, onlara güzel güzel anlatıyordu. Bu üç insan biribirlerini çok sevmişlerdi.

Çocuk uyuyordu. Memed çocuğu uyandırdı:

"Sağlıcakla kal Mustafa," dedi.

Mustafa ona sarıldı.

"Geri dönersem sana ne getireyim Mustafa," diye sordu Memed.

Mustafa gülüşeftali kırmızı Maraş ayakkabılarını hep düşünde görürdü. Mustafa hep yalınayak gezerdi. Çağdaşları hep bu ayakkabıdan giyerlerdi.

"Dönersem sana ne getirmemi istiyorsun Mustafa?"

Mustafa bu kadar uykulu, düş içinde olmasaydı Memedden bir şey istemezdi.

Düşünü söylercesine:

"Memed Ağa," dedi, "bana Maraştan bir Maraş ayakkabısı al da getir. Gülüşeftali..."

Uyudu.

Memed dağlara çıktı. Memed savaştı. Başına türlü işler geldi. Aç kaldı, susuz kaldı, hastalandı, kaçtı kovaladı ama Mustafanın ayakkabısını unutmadı. Ayakkabıyı kimseye ısmarlayıp getirtmedi de, gidip ulu Maraş bedesteninden Mustafanın ayakkabısını kendi elceğiziyle alacaktı. Ayakkabıyı almak için Berit dağından ta Maraşa gitti, alıp döndü ve bu ayakkabıyı aylarca bir kutsal emanet gibi yanında taşıdı.

"İşte Memed böyle bir Memeddir."

Sonra bir gün candarmalar onun ardına düştüler. Kırksuda sardılar onu. Tuvarasına kaçtı. Yanında Cabbar bir de Recep Çavuş derler, çok yaşlı bir eşkıya vardı. Bir de Hızarcı katıldı onlara. Tuvarasında bir daha kuşatıldılar. İnce Memed çetesi, Çukurovaya aşağı, Akarca üstlerine sürdü indi.

Akarcada konakladıkları Duran Hasanın evinde Memed:

"Ben bu gece kasabaya inip geri döneceğim," dedi, tutturdu.

Duran Hasan:

"Değil eşkıya, yılan bedeni, kuş kanadıyla giremez kasabaya... Kasaba ağzına kadar candarmayla dolu. Dün seyyar candarma alayı kasabaya geldi, kasabanın içi dışı candarma dolu. Kuş uçurtmuyorlar. En küçük bir karartıya ateş ediyorlar."

"Bu gece kasabaya gideceğim."

Recep Çavuş:

"Ulan sömelek," diye bağırdı. "Baksana adam ne diyor, dinlesene... Sende hiç akıl yok mu?"

"Kasabaya gideceğim."

"Dün gece kasabaya giren iki yolcuyu kurşunlamışlar. Bu candarmalar çok sert. Gelir gelmez de on altı kişilik Hacı Osman çetesini öldürüvermişler."

Recep Çavuş:

"Ulan bu gece o kasabaya kimse giremez. Giren de sağ çıkmaz," diye gene bağırdı.

"Kasabaya gideceğim. Sağ çıkmasam da olur."

Daha çok, uzun bir süre tartıştılar. Ama Memede laf dinletemediler. Giyindi kuşandı, o gece kasaba yolunu tuttu. Kasabaya girdi. Kasaba bir ölü sessizliğindeydi. Şemsi Ağanın evini karanlıkta buldu. Memed kasabanın bu ağır sessizliğinden dehşetli korktu. Mustafa uyuyordu, onu uyandırmaya kıyamadı, ayakkabıyı başucuna koydu, onu öptü, oradan ayrıldı.

"İşte Memed böyle bir Memeddir."

Memed dönerken Akarcanın altında candarmalar onu karşıladılar. Çarpışma çok sert oldu. İşte Recep Çavuş burada yaralandı. Memede çok sövdü. Candarmalar onları Akarcadan kova kova Çukurovaya düşürdüler. Akçasaza saklandılar. Memed Akçasazda sıtmalandı. Recep Çavuş ona çok sövdü. Cabbar da sıtmalandı. Güneş altında, üşümekten ölerek toprakta belendi durdu. Recep Çavuşun boynundaki yara şişti şişti, koskocaman oldu. Recep Çavuş boynunu döndüremedi. Sıtmalandı. Akçasazın sıtmalı toprağında debelendi şişti, şişti. Ağzı gözü gözükmez oldu. Recep Çavuş dünyanın bütün ayakkabılarına, Mustafa çocuklarına, dünyanın bütün Memedlerine sövdü. Memed ona güldü. Recep Çavuş sonra öldü. Akçasazın toprağına gömdüler Çavuşu. Memed, "Vay Çavuş," dedi, çok ağladı.

"İşte Memed böyle bir Memed."

Ali Safa, İdris Beyi çağırdı:

"Senden bir dileğim var," dedi. "İnce Memed gene çıkmış ortaya..."

İdris Bey:

"Çıksın," dedi.

Ali Safa Bey:

"Demem o değil. O, dağlarda ortaya çıkınca, buradaki köylüler zil taktılar oynadılar. Onların güvenci de o... O, ortadan kalkmadan bize rahat yok. Ne sana, ne bana. Hiç kimseye. Açık söyleyeyim sana İdris Bey kardeşim, Abdi Ağanın tabiriyle o, eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürüyor. Hiçbir şey değil bu İnce Memed, zavallı, biraz kan içici, zalim, korkak bir tip. Köylüler onu koruyor, onu saklıyor, onunla avunuyor-

lar. Onu Mustafa Kemal Paşanın karşısına bir kuvvet olaraktan dikiyorlar."

İnce Memed dağda göründüğünden bu yana Ali Safa Bey dışarı çıkamıyor. Çıksa da yanında altı tane silahlı muhafızıyla çıkıyor. Ödü, ödü kopuyor. Düşlerine giriyor İnce Memed korkusu, can telaşına düşmüş ne yapacağını bilemiyor, kıvranıp duruyor. Ankaraya, amanın yetişin İnce Memed dağlarda gözüktü, canımız, malımız tehlikede, amanın yetişin diye tel üstüne tel çekiyormuş. Bir tabur gönderin, olmaz olmaz, bir alay, olmaz olmaz, bir fırka, olmaz olmaz, bir, bir... Çok asker gönderin... Bütün Çukurovanın alçak köylüsü onun arkasında. Amanın elinizi çabuk tutun, yılanın başı küçükken ezilmeli. Bunlar bir ayağa kalkarsa karıncalar gibidir bunlar, başa çıkılmaz. Amanın ha amanın!

Evinin pencerelerine, kapılarına kum torbaları koydurmuş, kapısında sabahlara kadar silahlı nöbetçiler bekliyorlarmış. Gene de Ali Safa Beyin gözüne uyku girmiyor, sabahlara kadar can telaşında dört dönüyormuş.

"Memedim, yiğidim, şahinim, aslanım."

Bu adam korkusundan kendisini asacak, diyorlar.

"Evet İdris Bey, bütün Çukurova ağaları, toprak sahipleri, köy, kasaba sahipleri toplandık, bir karara vardık, eğer sen İnce Memedi öldürürsen, biz de Arif Saim Beye toplanıp gideceğiz, senin haklarını ondan alacağız. Sen de bir Beysin, düşmez kalkmaz bir Allah, bakarsın senin köylülerini de baştan çıkarmış bu melun. Onun hakkından Çukurovada bir sen gelirsin. Eğer İnce Memedi öldürürsen bütün Çukurova ağaları, beyleri, hem de Hükümet sana minnettar kalacak. İsmet Paşa geçen gün bu yılanın başı ezilmeli, demiş. İnce Memedi öldürdüğünü duyan İsmet Paşa sana ne yapmaz! Biz de destekleriz. Çok kötü, çok alçak bir adam. Onun için kasabada söylenenleri bir duysan... Onun yaptıklarını bir sana anlatsalar! İnsan olanın tüyleri diken diken olur."

"Öldürme Memedi kafir İdris, sen de Memed gibisin. Kıyma ona!"

"İnce Memed senin için bir fırsat. Bu fırsatı da kaçırırsan, artık bundan sonra seni iflah etmez hükümet, İdris Bey."

"Hele bir düşüneyim Safa Bey."

"İnce Memedi öldürmek bir su içmek kadar kolay... Senin için."

"Hele bir düşüneyim Safa Bey."

"İnce Memedi öldürmek ne demek! İnce Memedi öldüren bir kahraman olur."

"Hele bir düşüneyim Safa Bey."

"Beyler karar verdiler, ya İnce Memedin kellesi, ya da... İdris Bey senin durumun da parlak değil. Kılıç ağzında yürüyorsun."

"Hele bir düşüneyim Safa Bey."

İdris Bey düşündü taşındı, araştırdı, ölçtü biçti, anladı ki, ya İnce Memedin kellesi, ya kendinin kellesi... Eğer İnce Memedi öldürmezse şu ovada yaşayamazdı. Öldürürse, durumu eski durumundan da daha iyi olacaktı. Memed de saf bir oğlandı. Onu vurmak da o kadar zor değildi.

"Düşündün mü İdris Bey?"

"Düşündüm."

"Dağlara yolculuk ne zaman?"

"Bu gece."

Tuvarasının kızılca kayalıklarında iri kertenkeleler olur. Tuvarasının toprağı yanar döner mordur. Tuvarası derin koyaklardır. Derin, kıraç... Kırmızı keditaşağından başka çiçek açmaz koyaklarında. Her koyağının toprağının rengi başkadır. Yeşil, sarı, koyu yeşil, ince kırmızı çizgiler, parça parça maviler. Türkmenler bu toprakları boya edip kullanırlar. Nakışlı çekirgeleri olur Tuvarasının. Bir de Tuvarası, dağlar gibi olmaz, sıcak olur. Sarp, kırmızı kayalar yalımlanır. Keskin olur kayası. İri gözlü puhular, kırmızı renklidir burada, kayanın renginden ayırt edemezsin.

Memedle İdris Bey Tuvarasında derin bir kayalar koyağında buluştular. Memedin arkasında, kayanın ardında üç arkadaşı bekliyordu. Eller tetikte. Memed, İdris Beyin ne için geldiğini çok iyi biliyordu. Onu öldürecek, kellesini götürüp Ali Safa Beyin konağına atacaktı.

El sıkışmadan karşı karşıya oturdular. Memed İdris Beyi çok sevdi. İçinden, ne yakışıklı adam dedi. Bir de çocuk kadar saf. Nasıl olmuş da bunca zaman eşkıyalık edebilmiş! Böyle saf

adamlar dağda üç gün bile kalamaz, öldürülürler. Memed, İdris Beyin başına gelenleri en küçük ayrıntısına kadar biliyordu. Yüreği yanıyordu İdris Beye ama, kendisini öldürmeye gelen adamı bağışlamazdı, öldürecekti. Memedin kederli gözleri daha da kederlendi.

Konuşmaya başladılar. Memed ona kendisiyle niçin görüşmeye geldiğini soruyor, İdris Bey bir türlü bir şey uydurup söyleyemiyordu. Sonunda:

"Buradan geçiyordum, şöyle bir İnce Memede uğrayayım dedim. Ne biçim bir yiğitmiş, ben de göreyim dedim," dedi.

Memed onun beceriksizliğine de, bu kadar saflığına da şaştı.

Dağ eşkıyalığı, ova eşkıyalığı üstüne konuştular. Konuşuyorlar, İdris Bey dinlemiyor, çok uzaklardan bir şeyler söylüyor, elinin titremesi boyuna artıyordu. Sonra dudaklarının kanı çekildi. Sonra da bütün yüzü bembeyaz oldu.

Gökteki şahin şimşek gibi yere iniyor, kayalıklara bir insan boyu kalınca da aynı hızla geriye, gökyüzüne dönüyordu. Bu işlemini durmadan yapıyor, gökle kayalık arasında kapkara iplikler dokuyordu. Şahinin böyle öfkeden delirdiği sıralar Memedin çok tehlikede olduğu sıralardır.

Memed de konuşmasını kesti. İdris Bey onun konuşmasını kestiğinin farkına bile varmadı. Sağ yanağı seğiriyordu. Kendinden geçmiş, eliyle koluyla bir şeyler yapıyordu. Alnı kırıştı. Ayağını hızla titretmeye başladı. Sağ ayağı uçuyordu. Memed bir süre bu karşısındaki titremeler, seyirmeler içindeki adamı seyretti. Sonucu bekliyordu. Birden adamın rahatladığını, titremelerinin durduğunu, yüzüne yavaş yavaş kan geldiğini gördü. Gökteki şahin de kanatlarını germiş, yönünü güneyden esen yele vermiş, durgun, gökte rahat salınıp uçuyor, küçücük kara gölgesi, belli belirsiz, kırmızı kayalıkların üstünde kayıyordu.

İdris Bey başını kaldırdı. Gözlerini Memede dikti uzun uzun baktı. Sonra birden ayağa kalktı, Memed de ayağa kalktı. İdris Bey hançerini belinden çekti, çeker çekmez de şahadet parmağını kanattı, sonra Memedin de elini aldı, kanattı. Memed gülümsedi. İdris Bey kestiği yerden çıkan Me-

medin kanını yaladı. Kendi kanamış parmağını da Memede uzattı. Memed de onun parmağına şöyle bir dilini dokundurdu.

İdris Bey coşkun bir çocuk saflığıyla Memedi kucakladı:

"Ben seni öldürmeye gelmiştim, kardaş," dedi. "İşte şimdi de kardaş olduk."

Memed de:

"Ben de beni öldürmeye geldiğini biliyordum. Ona göre de hazırlanmıştım. Sen beni öldürmeden ben seni öldürecektim. Bak," diye kayaların ardına işaret verdi. Kayaların ardından üç kişi çıktı. Pırıl pırıl silahlıydı üçü de.

"Nasıl İdris Bey kardaş, beğendin mi?"

İdris Bey:

"Beğendim," dedi. "İşte bunu çok beğendim. Yalnız sana şunu söyleyeyim ki, seni gören, seni tanıyan adam sana el kaldıramaz, sana kıyamaz. Ben seni bilmiyor, tanımıyordum. Halbuki sen beni tanıyordun. Sana insan olan insanın kıyamayacağını bilmeliydim."

Memed elini uzattı, usuldan onun sağ elinin serçe parmağını tuttu, sıktı.

Gökteki şahin havada rahat süzülüyordu, sivri kanatlarını germiş, uzatmış. Bir bulutun üstüne yapıştırılmış gibi.

Tuvarası kayalıkları top top, mavi, dikenli, pembe, mine çiçekli kevenlerle donanmıştı, keditaşaklarından başka...

İdris Bey olanı biteni bir bir Memede anlattı. Memed de ona birtakım öğütler verdi. Onun ovada yaşayamayacağını, dağlara gelmesini söyledi.

İdris Bey ondan ayrılırken:

"Şimdi gidiyorum, Çukurovada bir işim var, işimi görüp sana yakında gelirim kardaş. Kan kardaşım değil misin, seni bir daha ölünceye kadar bırakmam."

Memed ona av etlerinden Tuvarası pınarının başında güzel bir yemek yedirdi.

Ayrıldılar.

Memed onu bir daha hiç göremeyeceğini sanıyor, ömründe gördüğü bu en saf, en temiz, sert insana yürekten acıyor, içine koyu, ağır bir ağıt çöktükçe çöküyordu.

Gökteki süzülen şahin de kanadını düşürmüş, kara bir ağıt gibi İdris Beyin ardından gidiyor, onu uğurluyordu.

Yaz güzel geldi, verimli geldi. Sevinçli, umutlu haberler getirdi. Koca Osman yirmi yaş daha gençleşti. Ferhat Hoca açıldı. Çok iyi ekin biçerdi, bu yıl kendi ekininden başka komşularının da ekinini biçti. Olgun taneli başaklar kucağından kayıyor, harmanlara akıyordu. Sıtma kırıp geçiriyordu. Sıtmadan güneşte titreyen kadınlar, çocuklar, yaşlılar... Ama her şey bu yıl vız geliyordu. Torosun dağında bir ulu kaya... Bu yıl Çukurova, geçen yıllar kadar sıcak da değildi. Bu yıl sıcak, yanan Çukurova bir başka olmuştu. Bu zulüm toprağı, bir başka don giymişti. Çukurova bayramlığını giymişti.

Gökyüzü bastırıyordu, yoğun bulutlar Çukurova toprağına bütün ağırlıklarıyla çökmüşlerdi. Yıldızsız, fisiltisiz, yapış yapış bir geceydi. Birden uzun, geceyi, bulutları yırtan uzun bir çığlık Anavarza ovasını kılıç gibi kesti. O anda ovaya bakanlar ovada yer yer durmadan ateşlerin patladığını, büyüyüp dağıldığını gördüler. Şimdi Vayvay köyünün tekmil harmanları yanıyor, köylüler ellerini bellerine vermişler, köyün kıyısındaki hendeğin uzayıp giden tümseğine sıralanmışlar, konuşmadan ovayı seyrediyorlardı. Vayvayın altından Akçasaza, Akçasazdan Karaçalılığa, Karaçalılıktan sel yatağına kadar Anavarza ovası yanıyordu. Harmanlar, firezler, dikili mısır sapları, kurumuş otlar yalım düşmüş yanıyordu. Yalımlar dolana dolana köyün altındaki hendeğe kadar geldi. İnce ince çığlıklar geliyordu tarlalardan. Böcekler, yılanlar, örümcekler, kuşlar, kaplumbağalar, çakallar, tilkiler, tekmil hayvanlar kaçışıyorlar, yanıyorlardı.

Köylüler ovada dolanan, büyüyen yangını sabaha kadar seyrettiler. Konuşmadılar, of demediler, düşünmediler, öylece durdular kaldılar, etlerini kesseydiniz hiçbirisinin bir damla kanı akmazdı.

Sabaha karşı bir de yel çıktı. Yalımları Anavarza kalesinin altına doğru sürdü götürdü.

Koca Osman ağrımış belini tuta tuta evine doğru yollandı:

"Olsun," diyordu. "Varsın elinden geleni ardına koymasın."

Arkasından birkaç kişi ölü bir sesle, onunla alay ettiler:

"Koymasın," dediler. "Koymasın ya, bu kış ne yiyeceğiz?"

Gavurdağlarının başı ağarıyor, karanlığa, kapkara yalım toprağına pul pul ışıklar dökülüyordu, tuhaf, dalgalanan, bir yanı solan, bir yanı kararan bir alacakaranlıkta.

33

Hamzanın sabah atımında çıkıp gelmesi, çakırdikenliğe ateş verenlerin üstüne at sürmesi, sonra hemen kardeşinin karılarıyla evlenmesi köylülere önceleri oyun gibi geldi. Hamza, Abdi Ağanın karılarıyla evlenirken düğün yaptı. Şölenli, büyük çağrılı düğün... Düğünde bütün coşkunluklarıyla Değirmenoluk köylüleri oyunlar oynayıp marifetlerini gösterdiler. Düğüne bir tek insan katılmadı, o da Hürü Ana. Hürü Ana kocasının öldürülmesini bir türlü unutamıyor, Hamzanın şölenine, düğününe katılan köylüleri de bağışlamıyordu.

Düğüne katılan, Hamzaya dostluk gösteren, onun hemen emrine giren köylüye bir iyice garaz bağlamıştı. Hiçbirisinin yüzüne bakmıyor, evlerinin önünden bile geçmiyordu. Köyde, ıssız bir çölde kalmış gibi, tek başına kalmıştı. İn cin yok, kimsiz kimsesiz. Geliyorlar, yalvarıyorlar, ona sokuluyorlar ama Hürü Ana ağzını sıkı sıkıya kapatmış açmıyordu. Köyün sabi çocuklarının, kuşunun, karıncasının bile yüzüne bakmıyordu. "Öldürsünler," diyordu. "İsterlerse alaca kanımı şu toprağa akıtsınlar, onların bu yaptıkları köpekliktir, itliktir. Öldürsünler beni. Onlar gibi alçakların yanında yaşamaktansa, varır Durmuş Alimin, İnce Memedimin, güzel Dönemin, Hatçemin yanına giderim."

Köylüler arada sırada onun yanından geçerken:

"Neden şikayet etmiyor ola, Durmuş Aliyi öldürenleri? Korkuyor mu acep? Ağamızın hışmından mı çekiniyor?" diye laf atıyorlardı.

Hürü Ana da:

"Korkuyor," diye karşılık veriyor. "Korkmasın da ne yapsın, beş koca köy dolusu köpeği var Hamzanın, Kelce Hamza-

nın. Bir de ardında hükümeti var Hamzanın, yedi saray dolusu. Hükümet Hamzaya ne diyecek, eline sağlık Hamza diyecek. Ayıp değil mi yaşlısını öldürmüşsün? Adam elini bulaştırınca şu köylülerin akıllısını, yiğidini gencini öldürmeli... İki yüzünü, beş yüzünü öldürmeli. Köylü milleti öldürmekle tükenir mi, diyecek. Korkuyor, yaaa, korkuyor. Korkmasın da ne yapsın!"

Köylünün alaylı, umutsuz bakışı, İnce Memed üstüne söyledikleri iğneli sözler Hürü Ananın yüreğine ağılı bir hançer gibi saplanıyor, deli ediyordu onu. Bu sözler ona kocasının ölümünden de ağır geliyordu.

"İnce Memed de geliyor. Geliyor ha geliyor."

"Binmiş de Düldülün üstüne."

"Hazreti Ali gibi geliyor."

"Kızılgedikten de görülmüş."

"Bıyığını vızlatmış geliyor."

"Ağamızın toprağını fakir fıkaraya ne de güzel dağıtmış geliyor!"

Bu sözleri duyan Hürü Ana bir gün, iki gün sabrediyor, içine atıyor, sonra da birden patlıyor, başlıyordu köyün içinde dolanarak bağırmaya.

Mavi, tertemiz dolaması rüzgarda uçuyor, başörtüsünün altından fırlamış pamuk aklığındaki saçları ak bir bulut gibi yüzünden aşağı dökülüyordu, kıvrım kıvrım. Bakır yanığı, kırış kırış yüzüne saçları yakışıyordu.

"Gelecek," diyordu. "Beklerim, bekliyorum," diyordu. "Ben şu gözlerimi yummadan, üstümü kara topraklar örtmeden gelecek. Doru atlara binip, hem de Kızılcagedikten görünecek," diyordu. "Beklerim, Yusufu kuyudan çıkaran Mevla bir gün olur bize bakmaz mı dersin! Bir gün olup bizim üstümüze de bir gün doğmaz mı dersin?"

"Gelecek... İnce Memed gelecek. Bir gelecek ki, hem de güzel güzel gelecek... Doru atlara binmiş bir küren yiğit ilen gelecek. Gelecek, anasının, Hatçenin öcünü yerde koymadı, Durmuş Alinin de kanını yerde koymayacak. Şu sürüngen, solucan yapılı köylünün de yüzüne yüzüne tükürecek. Tu derim size, tükürürüm yüzünüze... Hamzanız da sizin, kaçacak delik ara-

yacak... Hem de hükümetiniz... Memed nasıl gittiyse gene öyle gelecek. Hem de nasıl gittiyse gene öyle gidecek."

Köylülerse Hürü Anaya aldırmıyorlar, onu duymuyorlardı bile.

"Eden bulur," diyorlardı. "Durmuş Ali etti de buldu. Yeter," diyorlardı. "Bunca yıl adamların toprağını ektik biçtik. Şimdi Hamza Ağamız, toprağın sahibi geldi, geri aldı topraklarını. Gene de Allah razı olsun, ambarlarımız tahıl dolu, ineklerimiz çifte buzağılı, peteklerimizden ballar taşıyor, öküzlerimiz, atlarımız çifter çifter... Ağasız köy olur muymuş, başsız beyinsiz kaldık, biribirimize düştüydük. İyi ki geldi Hamza Ağa, azıcık daha gecikseydi biribirimizin gözünü oyacaktık, iyi ki tez günde ulaştı Hamza Ağa da dizginleri eline aldı."

Köylü hep böyle gidecek, Hamza böyle yumuşak, dost olacak sanıyordu. Çifter çifter öküzler, atlar, bal dolu petekler... Önce bir manga candarma geldi köye. Arkasından bir manga daha... Başlarında uzatmalı bir Çavuş. Çavuş ak saçlı, çok sert görünen birisiydi. İki üç gün köyde hiç kimseyle konuşmadan, dolaştı. Hamza Ağa ona her gün bir koyun kesiyor, kavurmalar, şişler, rakılar, mantarlar... Çavuşun keyfinden yanına yaklaşılmıyordu.

Çavuş bir sabah köylüleri huzuruna çağırdı, en başta da Topal Aliyi sorguya çekti:

"Siz," dedi, "Abdi Ağayı katleylemiş, bütün mallarına el koymuşsunuz. Topraklarına, buğdayına, arpasına, alacaklarına, evine, köylerine, her şeyine el koymuş, onun neyi var, neyi yoksa gasp etmişsiniz. Beş Dikenlidüzü köyünün beşi de hırsızlıktan ve de katillikten suçludurlar. Gel bakalım Topal Ağa, bu söylediklerim doğru mu?"

Bir iki adım öne çıkan Topal Ali:

"Doğru," dedi.

Sonra köylülere dönen Çavuş:

"Siz ne diyorsunuz?"

Onlar da:

"Doğru," dediler.

"Öyleyse aldıklarınızı geri iade edeceksiniz. Türkiye Cumhuriyet Hükümetinde artık gasp devirleri kapanmıştır. Önce

adamı öldürmek, yani büyük Ağa Abdi Beyi, sonra onun varlığını gasp etmek idamlık suçtur. Sizi şimdi çoluk çocuk, oğlan uşak götürüp de darağacına çekmiyorsam, o da Hamza Beyimizin insaniyetliğinden ötürüdür. Bir suç işlemişler bilmeden diyor, şimdilik üstlerine varmayalım. Şimdi ilkönce ne kadar büyük baş, hem de küçük baş hayvanınız varsa, iki gün içinde getirip bu kapıya koyacaksınız."

Bir iki kişi karşı çıkacak oldu:

"Biz öldürmedik Abdi Ağayı, İnce Memed öldürdü," diye... Candarmalar hemen onları yakalayıp evin arka odasına çektiler, dövmeye başladılar. Hamza Ağa hemen arkalarından yetişip:

"Yapmayın," dedi, "onlar cahildirler, akılları ermez. Ne kanun bilirler, ne de bir şey. Kanunun, kaçmış gitmiş İnce Memed yerine kendilerini mahkum edeceğini bilmezler. Bırakın onları, o aklı ermezleri."

Köylülere de döndü:

"Ağayı öldürdükten sonra İnce Memed bu köye gelmedi mi, sizlere müjde getirmedi mi, getirdi. Siz de onun her dediğini yapmadınız mı, yaptınız. İşte işler böyle olunca, Hükümet nazarında İnce Memedin suçunu üstünüze almış oluyorsunuz, almadınız mı? Ama ben yetiştim, Hükümete dedim ki, onların bir suçu yok. Onlardan Ağam Abdinin hırsızladıkları malları geri alacağım. Köylülerimin hepsini asarsanız, benim topraklarımda kim çalışır, dedim. Hükümet de bana hak verdi."

Köylüler dağıldılar. Şaşkınlık içindeydiler. Hamzaya bir hak veriyor, bir vermiyorlardı. Hamzanın adamları iki gün içinde köyde ne kadar hayvan varsa hepsini topladılar, Hamzanın evine getirdiler. Köyün bütün sığırları, beş köyün bütün hayvanları Hamzanın oldu. Bir anda köye, at, öküz, inek, koyun, keçi tüccarları doluştular. Hamza beş köyün malını bir uçtan tüccarlara köylülerin gözleri önünde satıyordu.

Sonra Hamzanın adamları, köylülerin boş bulunup saklayamadıkları tahılları taşıdılar. Hamzanın ambarları, kuyuları dolup taştı. Kasabadan katır kervanlarıyla tahıl tüccarları sökün etti.

Hamza başlamış durmuyordu. Köylülerin nesi var, nesi yoksa evine taşıtıyordu.

Köylüler bir türlü bu soyguna inanamıyorlar, onlara Hamzanın, Çavuşun bu yaptıkları oyunmuş gibi geliyordu.

Hamza köylülere toprağı sürecekleri öküzleri, tohumları vermişti yalnız. Çift sürme bitince Hamza Ağa öküzlerini de onların elinden geri alacaktı.

"Ağam öldükten sonra çıkan ürünleri, bir tanesini bile Ağamın çocuklarına veremeden hepsini siz aldınız. Beş yıl da size bir tek tane vermeden ben alacağım ki hak yerini bulsun."

Köylüler:

"Doğru," dediler, "hak yerini bulsun. Ölmüş Ağamıza çok haksızlık ettik."

Şaşkınlık kış gelip de kar yağıncaya, evlerdeki yiyeceklerin hepsi tükeninceye kadar sürdü. Yiyecekler bitince, bir gün Hamza Ağanın evinin kapısına doluşup boyun büktüler:

"Biz ettik, sen etme," dediler. "Bize ne yaparsan yap yerden göğe hakkın var. Bizi bu kış aç koyma da ne yaparsan yap."

Hamza da parası olandan para aldı, olmayanlara, hoşuna gidenlere borç verdi. Hoşuna gitmeyenleri de kapıdan kovdu.

Köylüler bütün kış kapısında elpençe divan durup, boyun büktüler, ona yalvardılar. Köylülerin bu halleri Hamzayı derecesiz sevindirdi. Bütün kış böyle yalvartacaktı köylüleri, ne güzel!

Marta doğru köyde ölümler başladı. Çocuklar, yaşlılar birer birer ölüyorlardı. Köylüler bir deri bir kemik kalmışlar, cansızlıktan yürüyemiyorlardı bile. Köy köy oldu olalı böyle bir kış geçirmemişti. Uzatmalı Çavuş, Hamza Ağadan aldığı paralarla kasabada bir ev yaptırdı. Yoksullaştıkça köylüler siniyor, sindikçe köşelerine çekiliyorlar, konuşmuyorlardı. Belki de dünyanın en çok konuşan insanları Toros köylüklerindedir, kimsenin ağzını bıçaklar açmıyordu.

Onların kötü durumlarını duyan yakın köyler, onlara bir şeyler, bir yardım yapmaya çalışıyorlar, ötekiler aldırmıyorlardı bile. Kimsenin yüzü gülmüyordu. Herkes herkese küsmüştü. Herkes taşa toprağa, ormana, ağaca, buluta, kuşa kurda küsmüştü.

Bahar her yıl onların imdadına zor yetişiyordu. Baharda yeşil otlara dalıp yoksulluklarını unutuyorlardı. Bu yıl da bahar

onların imdatlarına yetişti. Hem de nasıl! Her yılkinden bin kere daha cana can katan... Küskünlükleri ne zaman bitti, ne zaman konuşmaya başladılar kimse bilmiyordu. Öyle bir konuşuyorlardı ki kimse kimseyi dinlemiyordu. Önüne gelen önüne gelene bir şeyler söyleyip geçiyordu. Konuşmaktan bıkmıyor, yorulmuyorlar, uykusuz geceler geçiriyorlar, konuşuyorlardı.

Bir ara bütün konuşmaları Memed üstüne çevrildi. Memed için neler neler söylemediler.

"Çarpık Memed."

"Kır ata da binmiş..."

"Kır atın üstünde de bir sinek gibi."

"Yamuk Memed."

"Ateş yakın köylüler. Ağanızı öldürdüm. Topraklar sizin!..."

"Kuruma bak kuruma!"

"Eşşek kafa, ahmak köylüler!"

"Çekin bakalım."

"Ulan müstahak, müstahak ulan. Size müstahak... Düşer misiniz bir karış boylu..."

"Bir karış boylu da sümüklü Memedin peşine!"

"Bayram eder misiniz, Ağamız öldüğünde?"

"Hem de toy düğün..."

"Eden bulur."

"Etme bulursun, yatma ölürsün."

"Ağamız bize ne yaptı, iyilikten başka?"

"Onun zamanında kimin burnu kanadı?"

"Sonra çıktı bir oğlan..."

"Adı da İnce Memed!"

"İnceye de kurban olsun!"

"Sana da bana da..."

"Sefil İbrahimin oğlu..."

"Öldürdü gitti gül yüzlümüzü."

"İki gözümüzün ışığını..."

"Dünyanın yakışığını..."

"Ağamızı."

"Abdi Ağamızı."

"Ne yaptı bize de öldürttük fıkarayı? Bir karış boylu çocuğa..."

"İnce Memed..."
"Vay boyu devrilesi, vay ocağı sönesi!"
"Vay eli kanlı katil..."
"Vay gözleri çıkası..."
"Vay ölmeyip de sürünesi..."
"Yılın yılın sıtmalar tutası..."
"Vay yılancıklar çıkarası."
"Ciğerleri çürüyüp de ağzından parça parça dökülesi."
"Nasıl kıydın Ağamıza? Elin nasıl vardı fakir fıkaranın ekmeğine?"
"Elin nasıl vardı da kıydın gül yüzlümüze?"
"Öksüz koydun Dikenlinin beş köyünü..."
"Sende hiç din iman yok mu?"
"Hiç vicdan, merhamet... Hiç insanlık yok mu sende?"
"Karanlık geceye benzersin."
"Ölmüş sıçana benzersin."
"Yalın kılıca benzersin."
"Kanlı."
"Çaldın bölük bölük böldün sen bizi."
"Ölümün soğuk yüzüne benzersin."
"Zelzeleye benzersin."
"Aç çocukların, açlığına benzersin."
"Eciş de bücüş."
"Cin çarpmışa benzersin."
"Sürüngen solucana benzersin."
"Ne dedin de kıydın Ağamıza?"
"Seher yeline benzerdi."
"Sıcacık ekmeğimize..."
"Düğünümüze derneğimize..."
"Çağşaklı pınarların ak suyuna..."
"Adı güzel Muhammedin ak soyuna benzerdi."
"Aaah, ağamız Abdi Ağa!"
"Ağaların ağası, yiğitlerin yiğidi!"
"Mezarına ışık yağası."
"Nasıl kıydı sana bir..."
"Bir kanı ciğeri beş para etmezin birisi..."
"Yiğide kıyan kötüdür kötü..."

"Kabeye inen nura benzersin."

Birdenbire yıllar sonra Abdi Ağa üstüne ağıtlar yakıldı, türküler çıktı. Sonra düşlere girmeye başladı Abdi Ağa. Yaşlıların, gençlerin, çocukların düşlerine girdi.

"Dün gece düşümde gördüm. Gülüyordu Ağamız. Ben, beni öldüren Memedi bağışladım, diyordu. Benim yandığım sizin durumunuz. Mezarımda sizin kötü haliniz için gözyaşı dökü-yorum. Köylülerim, canlarım. Sizin de suçunuz var benim ölümümde... Böyle diyor, bir top ışık içinde eriyip yitiyordu."

Uzun bir süre herkes Abdi Ağa üstüne binbir düş anlattı. Sonra bir ata binmiş, dikişsiz bir ak libasa bürünmüş Abdi Ağa, uçarak köyün üstünde dolaşırken görüldü. Ayaydınlık gecelerde, karanlık gecelerde, gece yarıları, tanyerleri ışırken Abdi Ağa atının üstünde Alidağından bu yana süzülüp geliyordu. Bazı geliyor, kır atla evinin önündeki tümseğin üstünde duruyor, tan yerleri ışırken kır at Alidağına yukarı ağıp gidiyordu.

Kır atlı Abdi Ağayı köyde hemen hemen herkes gördü. Hürü Ana, Pancar Hösük, Hüseyincik, bir de Mustafa inat etmişler, bütün köyün gördüğü Ağayı bir türlü göremiyorlardı.

"Ağamız onlara darılmış, küsmüş, onların gözüne gözükmüyor," diyorlardı. "Hürü gitse de türbeye bir horoz kesse Ağamızın ruhu için, belki o zaman onu da bağışlar Ağamız, onun da gözüne gözükür. Yoksa iflah etmez Hürüyü mübarek adam."

Sonra düşler de, kır atlı Abdi de, Memed de unutuldu. Köylü gittikçe yoksullaşıyor, Hamzanın baskısı gün geçtikçe artıyordu. Dikenlidüzü köylüleri artık onun elinin oyuncağıydı. Çalış, diyor, çalışıyorlar. Yat, kalk, otur, uyu diyor, bir dediğini iki etmiyorlardı. Küskün karanlıklarına da gittikçe gömülüyorlar, vurdumduymaz, hiçbir şeyle ilgilenmeden, gülmeden ağlamadan, öfkelenmeden, sevinmeden bir tuhaf havanın içinde yuvarlanıp gidiyorlardı. Umut ettikleri hiçbir şey yoktu. Umut edememenin boşluğundaydılar.

Bir gece Memedin köye geldiği haberi bir uçtan bir uca bütün köyü bir anda dolaştı. Hiçkimse aldırmadı, kimsenin tüyü bile kıpırdamadı. Memedin geldiğini yalnız ağızları söylüyor, kulakları duyuyordu. Bir uykuda, bir hoş düşteydiler.

Bir ara canlanır gibi oldular. İçlerinde sevince benzer, umuda benzer bir şeyler kıpırdadı söndü, kıpırdadı söndü. Sonra içlerindeki sevinç bir anda büyüdü. Ağız dolusu gülmeye başladılar. Köy bir süre gülüşmelerle çınladı. Köyde yıllardır duyulmadık bir gürültü patırtı başladı. Herkes gülüyor, konuşuyor, küfrediyor, ağlıyor, seviniyor, coşuyordu.

İkindiüstüydü ki görülmedik bir öfkeye kapıldılar. Değnekler, silahlar, eski kılıçlar, baltalar ortaya çıktı. Hürü Ananın evine saldırdılar. Memedi orada bulamayınca da Hürü Ananın ağılının kapısını, tek penceresini kırdılar. Memedlerin damı boş duruyordu, dama yüklendiler. Bir anda duvarı kapısı, damı ağaçlarıyla evi bir yığın haline getirdiler.

Sonra da öfkelerini alamadılar, taşlarla, sopalarla biribirlerine girişiler. Kiminin kolu, kiminin bacağı, kiminin başı kırıldı. Kıyasıya bir dövüş oldu. Önüne gelen önüne gelene vuruyordu. Dost, arkadaş, ana kız, baba oğul, kimsenin gözü kimseyi görmüyordu.

Candarmalar, Hamza Ağa bir köşeye sinmişler, korkuyla köylünün kudurmuş öfkesine bakıyorlar, onlara yaklaşmaya bir türlü cesaret edemiyorlardı.

Dövüş gece yarısına kadar sürdü. Kırılmadık dökülmedik bir şey kalmadı köyde. Dayak yemedik, yaralanmadık da kimse kalmadı.

Gece yarısı dövüş nasıl bitti, bunu kimse bilemedi.

O gece yataklarına giren köylüler, yıllardır uyuyamadıkları rahat, deliksiz bir uykuyu uyudular.

34

İkindiüstü değirmeni Kara İbrahimin çeteleriyle candarmalar sardılar. Memede teslim ol diye bağırdılar, Memed bir kurşunla karşılık verdi. Memede güldüler. Bu sefer kötü yakalanmıştı, artık hiçbir kurtuluşu yoktu. Az sonra bu yakınlarda ne kadar köylü varsa gelecek, değirmeni saracaktı. Memed düşünüyor düşünüyor, bir çare bulamıyordu. Değirmene sağdan soldan yağmur gibi kurşun yağıyordu. Kara İbrahim ikide bir gür sesiyle bağırıyordu: "Boşuna kurşun yakma İnce Memed, değirmenden sağ çıkamazsın."

Memed hiç karşılık vermiyor, değirmenin penceresinin yanına sinmiş, duman çıkan yerleri o da kurşunluyordu. Değirmen toprak bir damdı, acaba üstünü delip içeriye yukardan ateş edebilirler miydi? Akıl ederlerse, buradan gerçekten de Memed sağ çıkamazdı.

Arka pencere, yan pencere, kapı arasında mekik dokuyordu. Bir ön pencereden beş on kurşun, bir arka pencereden, bir kapıdan... Bu dövüşü ne kadar sürdürebilirdi. Önce bir umutsuzluğa düştü. Sonra mütevekkil, kendi kendine güldü. "Kurtuluş yok," dedi birkaç kez. "Bize artık kurtuluş yok..."

Kulaksız İsmail değirmenin kuytusuna gitmiş, tam köşeye çökmüş oturmuş, sanki olandan bitenden hiç haberi yokmuş gibi, sessiz, telaşsız orada oturup duruyordu. Dizlerini göğsüne dayamış, iki koluyla da dizlerini kucaklamış, başını da dizinin üstüne koymuştu. Gözlerini kırpıştırıyordu.

Kara İbrahim bir ara kızdı:

"Bombalayalım şu değirmeni, eğer kaçmazsa, taşların altında kalsın ölsün acemi deyyus," dedi. "Böyle eşkıyacılık mı yapılır, eşkıya dediğin eşkıya böyle de bir kafese sıkışır da kendi kendini öldürtür mü?"

Memed onun bu konuştuklarını duyuyordu. Hemen kurşunu kesti, bekledi. O kurşunu kesince nedense hemen ötekiler de kestiler.

Memed bu pencereden o pencereye mekik dokurken dışarıya da bakıyordu. Taşın arkasındaki Kara İbrahimi gördü. O da durmuş, dört bir yanı dinliyor, Memedin ne hazırladığını bulmaya çalışıyor, düşünüyordu. Çok esmer, avurdu avurduna geçmiş, dişsiz çenesi iyice içeriye göçmüş birisiydi. Yaşlanmıştı artık. Memed onu çok eskilerden, onun eşkıyalık yaptığı zamanlardan tanırdı. Kara İbrahim o zaman Torosun astığı astık, kestiği kestik en namlı eşkıyasıydı. Sonra bir afta düze inmiş, eşkıyalığı bırakmıştı. Geçimini dağdaki ağalara düşman eşkıyaları avlamakla sağlıyordu.

Memed İbrahimi görünce yüreği hop etti. Bir yanlışlık olmasın diye düşündü. İyice baktı. İbrahim bir bombayı eline almış evirip çeviriyor, kuşkulu kuşkulu yanına yönüne bakınıyordu. Memed, bu adam beni hiçbir şey saymıyor, dedi. Yoksa bu kadar usta bir eşkıya böyle bir açıklıkta çarpışmaz, dedi. Belki de Kara İbrahim değildir. Sonra baktı baktı, sarkık bıyıklarıyla oydu. Bu aralarda sarkık bıyıklı adamlar azdı.

Memed tüfeğini doğrulttu, bu sıra ötekilerin de değirmene ateşleri başlamıştı, Kara İbrahim solundan sağına dönüp değirmene ateş etmek isterken tetiğe bastı. Kara İbrahim, gerilmiş yay üstündeymiş gibi havaya fırladı, düştü. Memed o anda birkaç kurşun daha yapıştırdı. Kara İbrahim korkunç, yeri göğü inleten bir bağırtıyla toprakları, kayaları çırmalamaya, otları, ağaçları dişlemeye başladı sonra da, az bir süre sonra bir kayanın dibine birden yığılıverdi. Bir an bir sessizlik oldu. Memed birkaç çetenin, candarmaların kaçtığını gördü. Şimdi çıkıp kaçabilir miydi? Kaçamazdı. En korkak bir candarma, çete, onu kaçarken vurabilirdi. En iyisi değirmende kalıp ölümü beklemekti. Karanlık az sonra basacaktı. Basacaktı ama Kesme köyündeki Yüzbaşı Faruk, Asım Çavuş da değirmene karanlık kavuşmadan ulaşacaklardı.

Memed hem değirmende dönüp duruyor, hem de pencereden ikide birde Kara İbrahimin kayanın dibine kıvrılmış kalmış ölüsüne bir göz atmaktan kendisini alamıyordu. Az sonra kendisi de şuraya, şu örümcek ağlarıyla bezenmiş, şu isli

değirmenin duvarının dibine tıpkı öyle yığılıverecek, her şey bitecekti. Birden aklına, "Abdi gitti, Hamza geldi, Abdi gitti, Hamza geldi," sözü düştü. İçinden ha bire bunu söylemeye başladı. Bunu gerçekten öğrenmek istiyordu. Neydi bu, ne demekti? Hep böyle mi gidecekti? Her şey boş muydu? Hiçbir çıkar yolu yok muydu? Bir ara elleri durdu, kurşun sıkmaz oldu. Öyle kalakaldı. Dalmış gitmişti. Ne acayip, o durulunca dışardakiler de değirmene kurşun sıkmayı kesiyorlardı. Kara İbrahimin ölüsüne bir göz attı. Üstüne gölge düşmüştü. Başı göğsündeydi, şöyle yana doğru savrulmuştu. Sarkık bıyıkları daha da sarkmıştı. Dudaklarının ucunda bir alaylı gülümseme var gibi geldi Memede. Çok terlemişti, teri usul usul soğuyordu. Az sonra bedenini soğuk bir su gibi bir şey sardı, onu üşütmeye başladı. Bedenini inceden de bir titreme aldı. Gözüne Kulaksız İsmail erişti. Yerinden hiç kımıldamamış, karanlık köşede bir baykuş gibi, gözleri yuvalarında hızla dönüyor, ışılıyor. Kulaksız İsmaile gülesi geldi. Birden de şu değirmende sarılı olduğu, belki de az bir süre sonra öldürüleceği aklına düştü, üşüyen bedeninden şimşek gibi bir ürperti geçti. Ölmek istemiyordu. "Abdi gitti, Hamza geldi," diye mırıldandı, pencereye giderken dehşet bir gürültü geldi dışardan. At kişnemeleri kurşun seslerine, kurşun sesi gök gürültüsüne karıştı. Değirmenin altından akan suyun şarıltısı büyüdü. Memed dışarda bir kayanın altına sığınmaya çalışan bir karartıya ateş etti. Bu karartı da, kulakları sağır eden bir çığlıkla top gibi havaya fırladı. Karanlık kavuşuyordu. Gökler gürledi, şimşekler çaktı. Ortalık iyice karardı. Memed, Asım Çavuşun sesiyle birlikte bir de emir duydu:

"Şu kapıya iki bomba sallayın!"

Az sonra kapı, kapının duvarları gümbürtüyle çöktü. Orada kocaman bir yarık açıldı. Memed hemen orayı ateşe aldı ama, pencereler, abaranın üstündeki delik boşta kalmıştı.

Asım Çavuş:

"Sen akıllı adamsın Memed. Yüzbaşım senin ölmeni istemiyor. Yüzlerce kişiyle sardık değirmeni. Kurtuluşun yok. Gel teslim ol! Yüzbaşı senin canını bağışlatacak. Yüzbaşı her şeyi biliyor. Bombalarla değirmeni başına yıkacağız," diye bağırdı.

Artık karanlık basmıştı. Yağmur gittikçe artıyor, ortalığı sel sele veriyordu. Atlar durmadan, kaç at varsa yörede Memed kestiremiyordu, kişniyorlardı. Yağmurun altındaki candarmalardan inanılmaz bir kurşun seli akıyordu değirmenin çökmüş kapısına.

Asım Çavuş:

"Suyu değirmenin üstüne çevirin," dedi bağırarak.

Böyle bir şey olamazdı. Memed, Çavuşun kendisini korkutmak için bağırdığını anladı. Karanlık olmasa Yüzbaşıyı vurabilirdi. Ya da Yüzbaşıyı bir tutsaklayabilse ona sorardı: Abdi gitti, Hamza geldi. Bu ne demektir? Koskocaman, üç yıldızlı bir yüzbaşıydı. Belki bilebilirdi. Elleri makina gibi işlemeye başladı. Tam bu sırada yıkık kapının çökmüş yerinin yan duvarına bir iki bomba daha atıldı. Duvarla birlikte toprak dam da çöktü. Tam bu sırada da bir el onun omuzunu tuttu, Memed hemen ayağa fırladı. Kulaksız İsmail kısık bir sesle: "Azıcık dur da beni dinle," dedi. Yüzünü hayal meyal seçiyordu. "Kel Eşkıya bundan üç ay önce silahını yüz elli mermiyle bana bıraktı da gitti. Bir hafta sonra gelir alırım, dedi, gelmedi. Şimdi ben o silahı ambardan almaya gidiyorum. Sen teslim olma. Sen teslim olmamalısın Memedim," dedi. "Sen teslim olursan hiç olmaz. Sen ölürsen de olmaz. Şuraya sığın," diye bağırdı. "Eşşek herif, bir de eşkıya olacak! Karşındakiler de senin gibi eşşek olmasalardı bu değirmende seni çoktan avlarlardı."

Memedi kolundan tuttu, bir ağaç kemerin altına götürdü.

"Şimdi istedikleri kadar bomba savursunlar itler," dedi.

Memed karanlığa kurşun sıkıyordu artık.

Asım Çavuş bir şeyler bağırıyor, konuşuyor, şakır şakır yağan yağmurdan, at kişnemelerinden, vızıldayan kurşun seslerinden hiçbir şey duyulmuyordu.

Kulaksız İsmail elindeki yepyeni Alaman filintasıyla geldi, tüfeğin ağzına kurşunu verdi, karanlığa iki el ateş etti:

"Çir gibi tüfekmiş Kelin tüfeği de," dedi, Memedi gene kolundan tuttu. "Ben burada bu itlerle sabaha kadar dövüşürüm. Sen şuradan suya gir, korkma bir yere takılmazsın. Bırak kendini akıntıya... Korkma, suyu ben korurum, kimseyi yaklaştır-

mam. Suyla birlikte ak git. Sen git... Başka türlü kurtulamazsın. Sen gittikten sonra ben teslim olurum."

Kulaksız yağmurdaki candarmaların üstüne kurşun döşeniyor, Memed değirmenin ortasında durmuş kalmış, düşünüyor, bazı da bir sevinç dalgası geliyor, tüm bedenini sarıyor, onu uçuruyordu. Bazı bir hüzün geliyor, sızı gibi, ağrı gibi bir hüzün, boğazına bir şeyler gelip tıkanıyordu.

Kulaksız:

"Ne duruyorsun ulan sümüklü?" diye bağırdı. "Duracak zaman mı? Yürü git."

Duymuyordu. Büyülenmiş, bu hengamenin ortasında kendinden geçmiş dikeliyordu.

Kulaksız:

"Ulan dikilme! Ulan git... Yavrum, oğlum, İnce Memedim, öyle dikilme orada, git! Korkma!" diyordu. Bir yandan yağmura, karanlığa kurşun sıkıyor, bir yandan da Memede yalvarıyordu:

"Gözünü sevdiğim oğlum, yavrum, Memedim, seni yağmur kurtardı. Şu yağmur olmasaydı çoktan bu değirmeni başımıza yıkmışlardı. Nolur git, Kulaksız İsmail sana kurbanlar olsun git! Seni yağmur kurtardı. Allahın bu nimetini tepme, git!"

Dışarıyı, geceyi kurşunluyor, kurşunluyor, sonra geliyor:

"Git kardaş, git! Seni yağmur kurtardı, git! Ben onları sabaha kadar burada tutarım, git! Senin ölmeyin sırası değil, git! Bir iyice düşündüm, derin fikirlere daldım, bu sıralar sen ölmemelisin, git! Yağmur yağdı da kurtuldun, git!" diyor yalvarıyordu.

Hemen koşuyor, iki üç tarak fişek daha sıkıyor, geri geliyor:

"Git bre ahmak eşkıya, git! Bu ahmaklığından değil midir ki kastın kavurdun bizi, git!" diye çıkışıyordu.

Baktı ki olmayacak, koluna yapıştı, onu çekmeye, değirmenin alt deliğine götürmeye çalıştı, yerinden kıpırdatamadı bile.

"Vay ananı avradını herif," dedi. "Amma da zorluymuşsun."

Sonra da orada Memedin yanında durdu kaldı:

"Ben ne yapayım, ben," diye söylenmeye başladı. "Gitmiyor işte. Eşşek olmuş, ahmak olmuş da gitmiyor işte. Göz göre gö-

re de kendini öldürtecek. Ey Ümmeti Muhammet, böyle de bir eşek hiç dünyaya gelmiş mi? Sefil İbrahimin oğlundan da bu kadar adamlık olur işte!"

Tam bu sırada yıkık kapıdan giren bir demet kurşun yandaki duvara, ayaklarının az ilerisine yere yapıştı:

"Al işte, al! Var da gitme! İkimizi de öldürecekler burada. Git yavrum, yazık sana, tabanlarıyın altını öpeyim öldürülme! Yağmur yağdı kurtuldun. Öldürülme, öldürülme. Memedim, elini ayağını öpeyim, öldürülme, git. Ulan anasını eşeğin tepelediği pezevenk deyyus, git, öldürülme!"

Asım Çavuşun gene sesi duyuldu. Memed duymadı, Kulaksız da ne dediğini anlamadı.

Kulaksız kapının yıkılmış iri bir çinke taşının arkasına kendini atmasaydı gelen kurşunlar onu biçiyordu. Dışarda silahların ağzından çıkan ateşler, durmadan yer yer kayalıkları, yağmuru, ağaçları, suları, yıkık değirmeni yalımlıyor, aydınlatıyordu. Yağmur da yavaş yavaş diniyordu.

Kulaksız: "Ne yapayım, ne edeyim de şuradan göndereyim şunu? Bu oğlan çok çekti," diye düşünüyordu. "Ben de onu hiç iyi karşılamadım. Ayıp ettim oğlana, köylünün iğvasına kapıldım. Bir de doğrusu açlık aklımı başımdan almıştı."

Büyük, gökleri yırtan bir şimşek çaktı. Bir an ortalık gündüz gibi oldu, gün doğmuş gibi. Memed bir sarsıldı, düşecekti, kendini tuttu. Birden tüm bedenini bir ter bastı. Saçlarının ucu bile terledi. Bir anda da ter soğudu, kurudu, titremeye, üşümeye başladı. Dişleri biribirine vuruyordu.

"Yavrum, Memedim, seni öldürmesinler. Bak yağmur kesiliyor. Yürü git!"

Memed, Kulaksız İsmaile iki adım attı, onu kucakladı, hüzünlü, sıcak, ağıt söyler gibi bir sesle:

"Sağ ol, var ol İsmail Emmi, sağlıcakla kal! Gene geleceğim," dedi. "Ben yarım saat içinde buradan uzaklaşırım. Sen fazla kurşun yakma. Hemen kes. Tüfeğini de sakla. Güzel bir tüfek. Sağlıcakla kal..."

Daha konuşamadı, deliğe doğru gitti, Kulaksız da arkasındaydı. Memed delikten suya süzülüverdi. Suya inerken hiç mi hiç bir ses, bir çıtırtı çıkarmamıştı.

Kulaksız karanlığa ver ediyordu kurşunu, keyifliydi. Memedin kurtuluşu onu ta derinden sevindirmişti. Bir sevinçle dolup dolup taşıyordu. Ver ediyordu kurşunu.

Kulaksız, ne olur ne olmaz, diye kurşunu sabaha kadar kesmedi. Yağmur dinmişti. Tanyerleri ışıyordu. Karanlığa alaca gölgeler düşmüştü. Yüzbaşı Faruk elinde ne kadar silah varsa, hepsiyle değirmene saldırdı. Bombalar, kurşunlar yağdı değirmene. Bu, bir on dakika kadar sürdü. Değirmenden ses sada gelmiyordu. Beklediler, ses gelmedi. Uzun, sabırları taşıran bir bekleme oldu. Asım Çavuş değirmene bağırdı. Hiçbir karşılık alamadı. Memedin bir oyunundan korkuyorlardı. Var güçleriyle bir daha saldırdılar değirmene, kurşun, bomba yağdırdılar, değirmenin ön duvarını baştan ayağa yıktılar. Değirmenin bir yanı bir taş toprak yığını oldu, değirmenden çıt çıkmadı. Asım Çavuş konuştu, Yüzbaşı Faruk konuştu, taşta ses var, değirmenin içinden ses yok.

Asım Çavuş:

"Vurduk," dedi. "Çok acıdım bu delikanlıya Yüzbaşım." Yanaklarından boynuna iki iri damla yaş süzüldü aktı. "Yazık!"

Yüzbaşı:

"Bu kadar mı severdin onu?" diye sordu.

"Bilmem."

Gene de sabırsızdılar. Günün doğmasını bekliyorlardı.

Gün doğdu. Asım Çavuş bağırdı. Ses gelmedi. Asım Çavuş ayağa kalktı. Bacakları titriyordu. Yürürken yalpalıyordu. Adımlarını korka korka, üzüntüyle attığı ta uzaktan belli oluyordu. Memedin ölüsünü görmeye dayanamayacaktı. Değirmenden ses kesildiğinden bu yana belki on beş yaş kocalmıştı. Yüreğinden kan gidiyordu. Ağı gibi bir hüzün çökmüştü yüreğinin başına. Değirmenin on adım ilerisinde durdu, "Memed" diye bir daha ona seslenmek istedi. Ağzını açamadı. Dişleri kenetlenmişti. Orada durmuş kalmıştı, bir adım atamıyordu ileri. Biliyordu, Memed yalnızdı. Kurşunlar kesildikten sonra da bir yere kaçabilmesinin mümkünü yoktu. Memed ölmese karşılık verirdi. Demek ki vurulmuştu. Asım Çavuş: "İnşallah yaralanmıştır," diye içinden geçirdi.

Arkadan Yüzbaşı:

"Ne o, korkuyor musun Asım Çavuş? Memedin ölüsünden de korkuyoruz, öyle mi?" diye sordu.

Asım Çavuş ona döndü, sonra değirmene girdi, yüzünde geniş bir kıvanç, bir gülümseme belirdi:

"Vurulmuş Yüzbaşım, ölmüş," diye seslendi. Yüzbaşı koşarak geldi, "Ama Memed değil vurulan."

Kulaksız İsmail yere diz üstü çöküvermişti. Eli tetikteydi. Tüfeğin kundağı sağ göğsüne, namlusu da yere dayanmıştı. Kurşun Kulaksız İsmailin sol göğsünden girmiş, sırtından çıkmıştı. Kulaksız İsmailden çok az kan akmıştı. Az ilerisinde bir yığın boş kovan üst üste yığılmış duruyordu.

35

Anavarza at oynağı
Kana bulanmış gömleği
Kıyman aşiretler kıyman
Kör karının bir değneği

Atı öldürdüğünden bu yana Adem çiftliğe bir daha gidemedi. Ali Safa Beyle karşılaştığında ona ne söyleyecekti? Karısını da çok özlemişti. Bazı geceler içine dayanılmaz bir sevgi, bir özlem düşüyor, gizliden çiftliğe gidip karısını görmek istiyor, bir türlü yapamıyordu. Yağız atı vurmadan köye nasıl varacak, karısının, Ağasının, insanların yüzüne nasıl bakacaktı? Bunca yılın attığı attık, vurduğu vurduk bir avcısı nasıl olur da Anavarza yazısının ortasında bir atı vuramazdı! Elalem böyle bir avcının, böyle bir Ademin yüzüne tükürmez miydi? Sanki o bilmiyor muydu ki şimdi Adanadan Mersine, Tarsusa, Ceyhandan Kozana, Kadirliye, Osmaniyeden Dörtyola, Payasa, Gavurdağlarından Aladağa kadar tüm köyler, şehirler onu konuşuyor, Ali Safa Beyin avcılar başı Adem bir atı vuramadı, yazıklar olsun ona, demiyorlar mıydı? Bilmiyordu sanki... İnsanlar bir göz kesilmişler onu gözlüyorlardı. Böyle bir avcı koca bir ovada koşup yürüyen bir atı vuramasın! Olacak iş mi? Bu at afsunlu, bu ata kurşun geçmiyor, bu atı kurşun tutmuyor, millet ne bilsin? Yağız ata attığın kurşun geriye dönüp senin altındaki kır atı vuruyor, millet ne bilsin? Ancak konuşuyorlar, arkandan gülüyorlar. Yüksek ağalar, beyler, Arif Saim Beyler, Ali Safa Beyi aralarına alıp hep Ademi soruyorlar, ondan bir karşılık bekliyorlardı. Ali Safa Bey ne karşılık versin, fıkara hık mık ediyor, bir şeycikler

söyleyemiyor, yutkunuyor. Ne desin fıkara, bizim Adem gitti de gelmeyiverdi mi desin? Belki bir şeyler uyduruyordur. Çok sıkılgan, yalan dolan beceremeyen bir adamdır. Bela olduk adamın başına.

Kendi kendisine kızgınlığı gittikçe de artıyordu. Ya yağız at bulunacak, ya da Adem işte böyle Anavarza ovasında sırtında bir filinta dolaşıp duracak.

Yağız at sırrolup gitmişti. Adem günlerdir onu aramadık yer koymamış, bir türlü bir yerde izine rastlayamamıştı. Adem ovanın ortasına, yakan günün alnında saatlarca dikiliyor, terliyor, kavruluyor, düşünüyordu. Sıcağın altında sabahlardan akşamlara kadar öylesine dikiliyor, oradan oraya gün altında öylesine seğirtiyordu ki, giyitleri göğünüyordu. Yer yarılmış yağız at yerin dibine girmişti. Acaba Urfaya, kendi vatanına mı gitti, diye düşünüyordu Adem. Kuş donuna, yılan, böcek, kelebek, tilki donuna girip Ademin burnunun dibinde mi dolaşıyordu? Kırlangıç donuna girip fırt fırt burnunun altından geçen o olmasın? Anavarza kayalıklarında durmadan dönüp duran, iri, tek kartal o olmasın?

Bir gece uyanmış bakmıştı ki, bir kocaman hayvan yüzünü yalıyor, domuza, kurda, köpeğe, sığıra, hiçbir hayvana benzemiyor. Apak, iri, bir attan da daha iri bir hayvan. Adem başucundaki tüfeğini kaptığı gibi Anavarza kayalıklarında soluğu almıştı. O acayip hayvan da bir süre arkasından gelmiş, sonra vazgeçmişti. O olmasın?

Ovada bir yangın patlamıştı. Yangın çıktığında Adem uyuyordu. Birden düşünde kendisini bir köz harmanının içinde buldu. Hemen sıçradı. Ne görsün, az daha, uyanmasaymış yanıyormuş. Yalımlar bir anda üstüne atıldı. Adem bir oraya koştu, bir bu yana. Her yönden yalımlar saldırıyordu. Bir yalım çemberinde kaldı. Yalım çemberinin içinde dört dönüyordu. Yalımlar ovayı bir uçtan bir uca yalayıp geliyordu. Adem yalım çemberinde kendinden geçmiş, dört bir yanı dinliyordu. Çığlıklar, hayvan, böcek sesleri dolduruyordu ovayı... Kuşlar, yılanlar, böcekler ötüşüyordu, karmakarış. Yalımların örttüğü toprağın sırtı kabarıyor, yanıyor, inliyordu.

Birden bir bulut gibi yağız at, bir gölge gibi önüne indi. Önündeki gölgeler çoğaldı, bin türlü biçimde gölgelendi yangın

yeri. Gölgeler genişliyor, uzuyor, kısalıyor, yağız atın yöresinde oynuyorlardı. Yağız at da hiç yerinden kıpırdamadan genişliyor, uzuyor, irileşiyor, inceliyordu.

Bir yalım dalgası geldi. Ademin üstünden geçti. Adem kendisini o anda az ötedeki bataklığa atmasaydı yanıp kül olacaktı. Adem bataklığın içinde, yanında yalımlardan kaçıp bataklığı doldurmuş, inleyen, öten, bağıran, yüzen, çırpınan binlerce hayvanın ortasında sabaha kadar dolandı durdu. Göbeğine kadar batağa batmıştı gün ışığında.

Adem her şeyi unutur da ömründe bu yangın gecesini unutamaz.

Bütün Anavarza kalesinin kayalıklarını delik delik aramıştı. Bütün Akçasazı köşe bucak, sazlık büklük, ormanlık, batak, düzlük bir bir taramış, yağız atla günlerdir karşılaşmamıştı. Bir an umudu kesiliyor, utancından yerin dibine geçiyor, Anavarza yazısına, güneşin alnına gene dikiliyor, atın nerede olabileceğini düşünüp duruyordu.

Öğleden bu yana bir sel yatağının içinde dikilmiş kalmıştı. Nerede olabilirdi şu yağız? Eğer ovada olmuş olsaydı, insan ona bir kez olsun rastgelmez miydi? Ulan gideyim, diye düşünüyordu, başımı alayım da gideyim. Karısı da batsın, Ali Safa Beyi de, avcı başılığı da... Başımı alayım şu Yüreğir toprağına gideyim, bir ağanın seyisi olayım. Eskiden benden daha iyi attan anlayan, ata bakan kimse yoktu. Seyis olmam belki de... Bu mendebur yağız yüzünden...

Tozlu yoldan arkalarında birer ince bacaklı, güzel gözlü tayla iri iki doru kısrak geçiyordu. Geniş, besili sağrıları güneşte parlıyordu. Taylar ağır ağır tozlu yolda ilerleyen kısrakların yöresinde koşuyorlar, sıçrıyorlar, dönüyorlar, analarıyla oynuyorlardı.

Bu sıcakta, şu yağız at, şimdi serin bir kuytuluktadır. Canını çok sever o. Bir de ayağının dibinde soğuk, buz gibi, dibi çakıltaşlı, güneşli akar bir su, ya da bir çaykara olmalı. Nerede olabilir? Adem bütün kuytulukları gözünün önünden geçiriyor, birisine karar veremiyordu.

Kaçıp gitmeli. Gitmeli ama, her şeyi bırakmalı ama... Her şeyi, karısını, Ali Safa Beyi, yurdunu yuvasını, Anavarza ova-

sını, bu ova olmazsa, başka yerde yaşayamam gibi gelirdi ona, her şeyi, her şeyi bırakıp gidiyor, başını alıp gidiyor, Ceyhanbekirlideki sala biniyor, öteki yana geçiyor, sonra gerisin geri Anavarza ovasına dönüyordu. Bir şey onu ayaklarından, ta yüreğinin kökünden tutmuş geriye çekiyordu.

Uzun bir süre bu vazgeçemediği şeyin ne olduğunu anlayamadı. Bir gün, gene böyle dikilmiş, sıcağın alnında şakır şakır terler, yağız atın yerini düşünürken, aklına tıp etti. Yağız attan vazgeçemiyordu. Her şeyi bırakıp gidiyor, ele geçiremediği bu yağız atı böyle, Anavarza yazısında koyup gidemiyordu. İçindeki bu duyguyu önceleri anlamadı. Bırakıp giderim ulan, diye bağırdı. Bu at benim anam babam, kolum bacağım, gözüm mü? Bırakıp giderim ulan.

Ceyhan ırmağının salına bindi öte geçeye geçti, gidemedi, geriye döndü. İki günde bir Ceyhan ırmağının salına binip öteye geçiyor, sonra geri dönüyordu.

Yatmaya kaya gölgesi eğer şahmeran olmasa, sevmeye güzel kısası eğer fitnekar olmasa. Atlar şahmerandan korkmazlar ki...

Kim demiş korkmazlar diye! Anavarza kayalıklarının dibinden bir yel parladı, bir toz direği dikildi, sonunda da hemen söndü.

Çok sıcak var. Bu sıcakta kaya gölgesinde mi olur yağız at, kayalıklarda mı?

Kayalar sıcaktı, yanıyor tütüyordu. Kurumuş kekik kokuyor, her bir yan. Kaya kovukları, bodur ağaçlar, çiriş çiçeklerinin kurumuşları, sümüklüböcekler kekik kokuyordu. Her şey kurumuştu. En küçük bir can, bir yeşil yoktu kayalarda. Mor, boz, açık mavi, kırmızı, sarıca kayalar çatlıyordu. Adem bir kayanın dibindeki toprakta bir at izi gördü. İzi sürdü. İlerdeki mağaraya gidiyordu. Umudu yoktu ama, gene de sevindi. İçine bir de korku düştü. Elleri titredi. Ayaklarını kayalıklar yemiş bitirmişti. Kayalar yanıyordu. Üstüne basamazsın. İnsanın ciğerine işler. Adem dişlerini sıkıyordu. Gözlerine ter dolmuş, gözleri yanıyordu. İz onu aldı mağaranın kapısına götürdü. Kaya aralarında keskin dikenler bitmişti. İğne gibi. Mağaraya gelirlerken sağa sola akan boz, ağılı kaya yılanları gördü. Kovuğun kapısında ince, kahverengi yarı tozlanmış toprağın üs-

tünde kuş ayaklarının izleri üst üsteydi. Büyüklü küçüklü bir sürü ayak izi. Kuş izlerinin yanında yöresinde de çakal, tilki izleri... Tam orta yerde de bir atın ayak izleri. At, ayaklarındaki nalın üçünü atmıştı.

Adem izlerin üstüne basıp kovuğun kapısına geldi. Kovuğun ağzının yöresinde sakızlık ağaçları bitmişti. Kovuğun içindeki at gölgesi yoğunlaştı, belirlendi, sonra usul usul silindi.

Adem oraya, bir taşın üstüne oturdu, tüfeğinin ağzına kurşun verdi. Mekanizma şakırdadı. Adem kovuğun dibine doğru beş el ateş ettikten sonra tüfeğini bir daha doldurdu. Kovuktan dışarıya üç tavşan atladı, yokuştan aşağı indiler, gözden ıradılar. İzlerin üstüne ağır ağır akarak bir yılan geldi, başını kaldırdı, yöresine baktı. Adem onun başını nişan aldı, yılanın başı darmadağın oldu. Bütün Anavarza kayalıkları kurşun sesinden bir kalktı, bir indi. Alacakaranlıkla birlikte bir serinlik de usulcana iniyordu. Garbi yeli çıkmış, sıcak kekik, kurumuş ot, yanmış toprak, kaya kokularını dört bir yana saçıyordu, ağır.

Boz bir bulut gibi yağız at çıktı kovuktan. Kovuğun ağzından genişledi, uzadı. Ademin üstünden geçti, Ademin eli daha tetiğe varmadan at dağıldı, inceldi, ortadan silindi. Adem onun arkasından beş el daha ateş etti aşağılara... Kayalıklar yankılandı. Kurşun seslerini kayalıklar kayalıklara iletti. Adem bir süre yankılanmaları dinledi. Esen garbi yeli hızlanmış, kayaları boş küpler gibi öttürüyordu.

Ademin yüreğindeki korku azalıyordu. Çok da acıkmıştı. Şimdi buradan Seferin evine gitmeliydi. Ondan da utanıyor, yerin dibine geçiyordu. Geceleri gidip de yorgun insanları uykudan uyandırıp, yemek yaptırmak var mı? Arkadaşın değil, babanın evi olsun...

"Aaah," dedi, "Aaaah, yağız at, seninle kozumu pay edemeden gideceğim. Gideceğim yağız at, gideceğim. Beni ele aleme, dosta düşmana beş paralık ettin yağız at! Cinsen de, periysen de, insansan, atsan da yıktın beni. Ulan alacağın olsun."

Bas bas bağırıyordu da ancak içindeki onulmaz korkuyu atabiliyordu. O da bir anlık... Sonra atın korkusu geliyor, gene yüreğinin başına çörekleniyordu. Elini ayağını kesen, onu çont eden bir korku.

"Ulan gideceğim," diyor, kayalıklardan aşağı bir adım atıyor, duruyor, sonra da: "Ulan gitmeyeceğim, seni öldüreceğim," diyor, kayalıklara bağırıyor, sesinin gürleşen yankılarını dinliyordu.

"Ulan gideceğim, Anavarza kayalıkları sana kalsın. Anavarza, Akçasaz sana kalsın. Ulan, hepsi senin olsun. Beni yurdumdan yuvamdan ettin. Evimden barkımdan, Ağamdan ettin. Ekmeğimden aşımdan, dostumdan düşmanımdan ettin. Kuşlarımdan, arılarımdan ettin. Gideceğim, gideceğim ulan... Aaaah, sana belanı bulduramadım. Var gönen sonuna kadar. Yendin, bitirdin beni. Yere gelmemiş sırtımı sen yere getirdin. Ver elini Yüreğir toprağı..."

Yenilgiyi kabul ediyor, kayalıklardan yönünü güneye dönüyor, ipiltiye boğulmuş ova gözlerini kamaştırıyor, yakıyordu.

Sonra birden dönüyor, coşuyor, meydan okuyor, daha gür bir sesle kayalıklara bağırıyor, sesinin yankıları büyüyor, yankılanıyor, onu yüreklendiriyordu:

"Ulan gitmeyeceğim!"

Kayadan kayaya çarpa çarpa biten sesini dinliyor, sonra gene:

"Ulan gitmeyeceğim!" diye bağırıyordu.

Bu oyunu, sesi kısılıncaya kadar sürdürüyordu. Sonra da durmadan usul usul mırıldanıyordu kendi kendine.

"Ulan gitmeyeceğim. Ulan ya sen beni öldüreceksin, ya ben seni. Birimizden birimiz, birimizden birimiz... Ulan sen bir peri, cin değil, bir görünmez kimse değil, bir beni hayvan olsaydın, ya da bir beni adem... Birimizden, birimizden birimiz..."

Gün gölgesini batıya doğru uzatıyor. İncecik kambur, yırtık pırtık bir gölge. Adem kendi gölgesini bırakmıyor. Sabahın pusu usuldan buğulanıyor, gün kızdırdıkça da ortadan çekiliyor. Kuşluk vakti Anavarzanın yanmış, kapkara kesilmiş ovası, Anavarza kayalıkları ipileşiyor, göz kamaştırıyor. Güneş buğulanıyor, Anavarza kayalıklarından iplik iplik tütüyor.

Adem, ulan, diyor içinden, her yerde ot kurudu. Bir tek Akçasazın ortasındaki çimenlik düzü var. Taze, yemyeşil otlarıyla. At orada olamaz mı? Çimenlik düzü aklına gelince sevindi.

Anavarzada, Akçasazda atın bulunabileceği, atı aradığı her belirli yere bir ad takmıştı.

Bir sıcak batak suyunu geçti. Altı kumdu. Su dizkapaklarına kadar geliyor, bacaklarını yakıyordu. Kaynamış su gibi. Mandalar yatmış kaynamış suya, hiç kıpırdamıyorlardı. Sıcak suyu geçti. Mor çiçekler açmış, üstü kurumuş, bastıkça kırağı gibi çatır çatır kırılan bir toprağa geldi. Toprak kırıldıkça ayakları cıvık bir çamura gömülüyordu. Kurumuş toprağa yapışmış mor çiçekler silme, karşıdaki kapkara kesilmiş berdiliğe kadar uzanıyordu. Berdiliğe vardı. Bu berdilik tehlikeliydi. Berdi köklerinin arasında su yeşildi. Suyun yüzü yeşil yosundan kaymak bağlamıştı. Kaymağın üstünde renk renk kuş tüyleri uzun kısa, irili ufaklı yüzüyordu. Adem her zaman bu sudan korkmuştu. Derin kuyular vardı içinde. İnsanı çeker götürürdü. Onun için Adem bu suyun içinde yürürken hep berdi köklerine tutunurdu. Berdiliği zor bela öğleye kadar geçebildi. Akçasazın Gökbitiren büküne girdi. Bu adı bu büke Adem mi takmıştı, yoksa eskiden beri buraya Gökbitiren bükü mü derlerdi, bilemiyordu. Gerçekten göğe yukarı bakınca gök gözükmüyordu. Büklüğün içi büyük kaplumbağalar, yılanlar, tilkiler, domuzlar, türlü kuşlarla doluydu. Her dalda, sarmaşıkta bir yuva vardı. Her bir büyük arı peteğinin yanında bir yuva. Burasını da geçti. İkindi olmuştu. Ulu bir çınar ağacına vardı. Ağacın tam tepesinde kocaman bir leylek yuvası vardı. Öteki dallar da büyüklü küçüklü yüzlerce yuvayla bezeliydi. Yuvalardaki yavrular, başlarını dışarı uzatmışlar, büyük sarı ağızlarıyla her daldan budaktan binlerce kıyameti koparıyorlardı. Adem çınara belini verip orada azıcık yornuğunu aldı. Belindeki azık çıkınında göçmen köyünden aldığı kocaman somununa daha dokunmamıştı. Bataklıkta incirler vardı. Bir incir ağacı bulup, sapsarı kesilmiş iri, ballı incirleri ekmeğine katık edecekti. Yuvalardaki civcivler o kadar fazla ses çıkarıyorlardı ki, Ademde baş beyin kalmadı. Gülümseyerek dallara baktı, yüzlerce baş, kocaman açılmış sapsarı ağızlarla basıyorlardı şamatayı.

"Vay ocağınız bata vay, bu ne biçim bağırma! Yeri göğü birbirine katıyorsunuz," dedi Adem.

Çimenlik düzüne yaklaştıkça sabrı tükeniyor, yüreği tatlı bir heyecanla çarpıyordu. Birkaç kere bu çınarı görmüş ama ad koymayı akıl etmemişti. Bu çınarın adını da, "Kuşluk Tarlası" koydu. Burada da kuş bitiyor, diyordu kendi kendine. Burası da Kuşluk Tarlası. Ekin gibi kuş yavrusu bitmiş, kocaman sarı ağızlı. Kuşların açılmış gülünç ağızları onu ta içten güldürüyordu.

Karanlık çukuru geçti. Bir kuytu gibi, kapkara yosun bağlamış küçük bir göldü. Bir seferinde atın kapkara büyük hayalini bu kara suda görmüştü. Su kara, at kara... Biribirlerine karışıp gitmişti. Adem de suyun ortasına ortasına, ürpererek kurşunları sallamıştı. Öyle kalın, yarı çamur bir suydu ki, kurşunlar bir damla su fışkırtmamışlardı dışarıya.

Karanlık çukurundan sonra birden karşısına çimenlik düzü çıkıverdi. Taze, yepyeni, gıcır gıcır çimenler, yeşil serilmişti. Hiçbir çiçek, arı, kelebek, kuş yoktu çimenliğin üstünde. Sade, lekesiz bir inceden yeşillik. Çok yorulmuştu, çimenliğin ucuna oturdu. Gün görünmüyordu ama, ışıkların çekilişinden Anavarzanın ardına doğru sarktığı belli oluyordu. Çimenliğin bir kısmına bir ışık düşüyor, bir kısmı da gölgede kalıyordu. Gölgeli alan uzadıkça uzuyor, genişledikçe genişliyordu. Çimenliğin göğünden bir kuş bile uçmuyordu.

"Burada da yok," diye söylendi. Adem içini çekerek, "Halbuki ata benzer bir at bu çimenliğe gelmemeli mi? Eeeee, kuşlar da gelmiyor, arılar da... Hiçbir yaratık gelmiyor."

Yornuğunu alınca ayağa kalktı, çimenliği fırdolayı dolaşmaya başladı. Çimenliğin kıyısından şıkır şıkır, dibi kumlu, aydınlık bir su akıyordu. Aydınlık ayak bileklerine kadar çıkıyordu. Suyun içinden yürüdü. Hiçbir iz yoktu. Ne at izi, ne kuş, ne kaplumbağa, ne herhangi bir hayvan izi. Adem döndü, suyun kıyısındaki kendi izine baktı. Sonra çimenliği bir uçtan bir uca yürüdü geçti. Çimenliği geçerken burnuna keskin bir su püreni kokusu geldi, aradı bulamadı. Öteki kıyıda da oturdu biraz. Sonra, gün kavuşmadan Kuyruksuz ağacı tutayım, belki yağız at oraya gelmiştir, diye düşündü. Kuyruksuzun altından güzel, soğuk bir çaykara kaynardı. Adem terlemiş, dört yana ekşi bir ter kokusu fışkırtıyor, alışkın olan burnu bile bu ter kokusunu duyuyordu.

At Kuyruksuzdadır. Başka türlüsü olamaz. Orada, Kuyruksuzun dibinde iri çiçekli gülün yanında, sağ art ayağını karnına çekmiş duruyordur. Yanına yönüne iri gözlerini daha da açmış bakmaktadır. Kuyruksuzda değilse, Kel Mıstıktadır. Kel Mıstıkta değilse, Kürt Kızındadır, orada değilse Kirmen Çiçeğindedir. Hiçbirisinde değilse yağız at göğe çekilmiştir. Bir ömür arasan da bulunmaz. "Ulan bir ömür olsa da arayacağım seni! Ulan yağız at, gözümün feri çekilinceye, ak sakalım dizlerimi dövünceye, dizlerime kara su ininceye kadar, son soluğumu verirken bile seni arayacağım. Ulan seninkisi yiğitlik de, inat da, bizimkisi tavşan boku mu? Bizde de var o kadar adamlık."

Gün kavuşuyordu ki Kuyruksuza geldi. Kuyruksuzda ne at, ne de onun gölgesi vardı. Suyun başına yorgun çöktü. Bir iki çökelek kırıntısıyla, somunundan büyük bir parçayı yedi. Büyük bir sivrisinek bulutu içinde kalmış, sinekler başının yöresinde uğulduyordu. Son lokmasını daha yutmamışken orada uyudu kaldı. Uyandığında üstüne gün düşmüş, ter içinde kalmış. Sıcak derin, koyu, ipil ipil, tüten, sapsarı, yapış yapıştı.

Gözlerini ovuşturdu. Doğru Kel Mıstığa yollandı. Kel Mıstık her zaman yakasına bir kuru yaprak takardı. Bataklığın ortasındaki bu tepenin yamacında da Kel Mıstık gibi, tepesi kurumuş yapraklı, alt dalları yeşil bir ağaç vardı. Onun için Kel Mıstığa benzetiyordu burasını. Kürt kızı dediği yer karmakarış çiçekli bir yerdi. Orada çiçekler renk renk, boy boydu. Bir Kürt kızı görmüştü eskiden, bu yer gibi nakış nakıştı.

Bugün bulacağım diyordu. Tünel gibi uzun büklere, büklerin altına girdi. Nilüferli bir su onu dibine çekti. Suyla birlikte fıkır fıkır kaynadı. Kel Mıstığa, Kürt Kızına uğradı. Deli Ağaca uğradı, Sümbül Tekesine üç kez uğradı. Atın imi timi yoktu. Çok iri, bacakları uzun, kalın, insan boyunda boz yeşili bir kuş gördü Sümbül Tekesinde. Buraya neden Sümbül Tekesi adını koymuş bilmiyordu. O anda aklına o ad gelmiş, söyleyivermişti. Kuşun yanına vardı, kuş uçmadı. Uzun boynuna elini koydu, kuş oralı olmadı. Bir kanadı düşmüştü. Yarasına baktı, kurtlanmıştı. Torbasından tuz çıkardı, kurtlanmış yaraya ekeledi. Kuş can havliyle bir sıçradı elinden kurtuldu, uzağa indi. Tek kanadıyla, sekerek epeyce gitmişti.

"Ulan bu atı bugün Kurtlar Oymağında bulacağım."

İçindeki umut koygunlaştıkça sevinci artıyor, oynar gibi yürüyordu uzaktaki Kurtlar Oymağına doğru. Orada, orada, yağız at orada... Filintasını omuzundan aldı, yokladı, kurşun ağzındaydı. Bıçağına baktı, o da yerli yerinde duruyordu. Bugün yağız atın kellesini kesecek, karısına dönecekti. Öfkeleniyor, seviniyor, Kurtlar Oymağına yaklaştıkça karısını daha çok özlüyor, bir şehvet ateşinde yanıyordu.

"Orada," diye mırıldanıyordu. "Orada olmasa, içime böylesine doğmazdı. Orada, orada!"

Kurtlar Oymağına gelirken gözlerini kapadı. Açtığı zaman da ileriye değil, yere önüne baktı. Çok sıcak vardı. Sıcak gittikçe de koyulaşıyor, dumanlanıyordu. Kurtlar Oymağına gelince ortada durdu, tüfeğini sağ elinde tarttı, yanına yönüne, arkasına baktı. Bir süre kendi yöresinde döndü. Hiçbir şey, bir gölge bile göremedi, güneş buğusunun içinde. Yere çöküverdi:

"Yüreğir toprağına gitmeliyim," dedi usuldan. "Bu kafirin bulunup bulunacağı yok."

Kafir derken de içine bir korku düştü. Kutsal bir şeye sövmüş gibi. Azıcık da rahatladı. "Kafir, kafir," diye içinden geçirirken dişlerini sıktı, dişleri çatırdadı. "Sıçtın çarkıma... Elalemin içine çıkamaz ettin. Kimsenin yüzüne bakamaz ettin. Bir ömür boyu süründüm, bir lokma ekmek buldum, onu da sen aldın elimden. Yerimden ettin, evimden... Gül yüzlü avradımdan ettin."

Boğazına bir yumruk geldi tıkandı. Ağlasa, boşansa kurtulacaktı. Bir süre sıcağın alnında kımıldamadan, terleyerek orada uğundu kaldı. Sırtından, yüzünden, bacaklarından su gibi ter akıyordu.

Sevinçle ayağa fırladı. "Mutlak Gülfatmadadır!"

Bolu dağlarında candarmalık ederken, çok iri, güzel, bir insan boyunda bir çiçeğe rastgelmiş, çiçeğe hayran kalmıştı. Bu kadar iri bir çiçeği Akçasazda da görmemişti. Köylülere bu çiçeğin adını sormuş, gülfatma demişlerdi. Çiçeği bir kucak, salkımsaçaktı. Gülfatma adını taktığı yerde de o çiçeklere benzer iri, daha da iri salkımsaçak çiçekler görmüştü.

Gülfatmada çiçekler boyunu aşıyor, Adem çiçeklerin içinde yitiyordu. Bir gün karanlık çöküyordu. Bir hoş, gün ışırkene

benzer bir karanlık... Gecenin bir ucu aydınlanıyor, gecenin bir ucunda aydınlıklar yoğunlaşıyor, öteki ucunda karanlıklar genişliyordu. Adem en çok bu tuhaf karanlıktan korktu, ödü patladı. İşte tam bu anda da atın ayağının tapırtısını duydu. At, çiçeklerin üstünden süzüldü geçti. Bir anda dağıldı, ortadan silindi, bir duman gibi inceldi, Adem tüfeğine davranıncaya kadar, at yitti gitti.

"Bugün gene gelecek," dedi Adem. "O alıştığı yeri çok sever. Gülfatmaya bayılır o. Bayılır."

Sıcak, taş gibi ağır, omuzlarına oturdu. Soluk alamıyordu ama, yürüyordu.

Gülfatmadaki iri çiçekler, buğulu sıcağın içinde belli belirsiz daha da güzelleşiyorlardı.

36

Yarı beline kadar çamura batmış Memed, Kürt Keremin kapısında duruyordu. Gavurdağlarının ardından güneşin yarısı görünmüştü ama, bıçak gibi keskin bir sıcak vardı. Evlerin arasına alaca gölgeler düşmüştü. Memed, Kürt Keremin kapısından ayrıldı. Yalpalıyordu. Köyün ortasındaki yoldan, ayak bileklerine kadar tozlara batarak Selver Gelinin kapısına kadar gitti, bir an orada durdu, sonra geriye döndü. Evleri hayal meyal görüyordu. Burasını, Vayvay köyünü gecenin karanlığında, bu halinde nasıl bulmuş, nereden, hangi yollardan, candarmalara yakalanmadan, kimselere gözükmeden nasıl gelebilmişti? Bunu hiç bilemiyordu. Yoksa değirmenden kendini suya atıp da aktığında ayakları mı, kendinde olmayarak, almış onu buraya atmıştı? Bir içgüdü mü getirmişti onu buraya? Yoksa Sarı Ümmet mi? Sarı Ümmeti hayal meyal ansıyordu.

Seyfalinin evinin kapısında da bir an durdu. Boş gözlerle bakıyordu her şeye, bakıyor görmüyordu. Sonra ulu ağacın yanına geldi durdu. Belinden aşağı bataklık çamurları akıyordu. Tüfeğinin kundağı da çamura batmıştı. Alaca gölgeler çekildi, kızgın güneş bir köz yığını gibi Vayvay köyünün bozarmış otlarına, tozlu yoluna, yanmış, kavrulmuş gibi duran evlerinin üstüne düştü.

Tüfeği, dürbünü, kaması, koşar koşar bağlanmış fişeklikleri, başındaki püsküllü kırmızı fesiyle Memed eşkıyacılık oynayan şöyle irice bir çocuğa benziyordu. Önce, Memedi köyde, gün doğmadan az önce birkaç kadın, birkaç erkek görmüş aldırmamış, üstünde durmamışlardı.

Ulu ağacın altında duran Memed gene yürüdü. Başıboş, öyle köyün içinde dolanıp duruyordu.

Memedi önce İbrahim çocuk gördü. Hüsam gördü. Hüsam, Ferhat Hocaya:

"Köyün içinde, çocuk gibi, silahlı birisi dolanıp durur, kim ola ki?" diye sordu.

Ferhat Hoca evinin kapısında duruyor, somurtuyordu. Harmanların yanması onun belini bükmüştü. Ne yapacağını bilemiyordu. Dışarıya şöyle bir göz attı. Silahlı, pusatlı, çamur içindeki, küçücük, kamburu çıkmış, yumularak yalpalayan adamı gördü. Adam toz içindeki ayaklarını ölü gibi sürüklüyordu. Hemen Seyfaliye gitti:

"Seyfali, Seyfali çık hele dışarı. Çık hele, bu ne biçim iş... Şu adama baksana!"

Ferhat Hocayla birlikte oraya gelen Hüsam:

"İşte böyle, köyün içinde epeydir dolanıp duruyor. Varıyor, bir kapının orada azıcık duruyor, sonra yürüyor. İşte böyle."

Seyfali uzun boynunu kıvırdı kıvırdı, köyün tozları içinde uykuda gibi sallanarak yürüyen adama baktı:

"Bir hoş, bir tuhaf," dedi. "Adam tam teçhizat. Ne ola ki?"

Sonra öteki köylüler duydular, bir anda ağacın altı mahşer oldu. Soluklarını tutup, uyurgezer gibi köyün içini dolanan adama korkuyla, merakla baktılar. Adam gitti geldi, durdu yürüdü. Kendi kendine konuştu, kalabalığın burnunun dibinden birkaç kez geçti. Hiç kimseyi görmedi, hiçbir şeyi duymadı. Ta ki Koca Osman kalabalığı görüp, değneğine çöke çöke ağacın dibine gelene kadar. Koca Osman ağacın dibine geldi, sağ kaşını eliyle tutup yukarı çekti, köylülerin baktığı yöne doğru baktı. "Amanın!" dedi. "Amanın, düş mü, düş mü görüyorum? Düş mü? Hayal mi görüyorum, düş mü?"

Elleri ayakları titredi. Değneği elinden düştü. Sağ kaşını yukarı çekti, baktı: "Amanın, amanın bakın hele, bu adam silahlı mı?"

"Silahlı," diye bağırdılar, heyecanla.

Koca Osman topallayarak, soluğu taşarak Memede doğru koştu, vardı ona sarıldı:

"Yavrum," dedi, "hoş gelmişsin. Dar günde yetişenim. Biliyordum geleceğini. Bu dar günde bizi yalnız koymayacağını biliyordum. Yaktı," diye inledi Koca Osman. "Yaktı da kül etti.

Harmanlarımızı, yiyeceğimizi, tüm Anavarza ovasını cayır cayır yaktı. Bu ne hal?"

Bu sırada yanlarına Ferhat Hoca geldi. Koca Osman, Ferhat Hocanın elinden tuttu bir eliyle. Bir koluyla da Memedi kucaklamış tutuyordu:

"Gel," dedi. "O, şahinim. Gelmiş. Ben sana demedim mi? Demedim mi? O bizi kara günlerimizde tek başına koymaz, demedim mi?"

Kalabalık geldi, yanlarını yönlerini sardı. Kadın, genç kız, yaşlı, çocuk kalabalığının ortasında kaldılar bir süre. Ne yapacaklarını bilemediler. Memed donmuş, bomboş gözlerle kalabalığa bakıyor, yüzünden hiçbir şey belli olmuyordu. Yüzünde en küçük bir kıpırtı yoktu.

Kalabalık susuyordu. Kimseden çıt çıktığı yoktu.

Ferhat Hoca konuştu:

"Koca Osman," dedi, "Bunun başında bir hal var. Baksana oğlana, çamur içinde. Giyitleri de paramparça olmuş."

O zamana kadar Koca Osman, Memedin halinin farkında değildi, bir çığlık attı, onun koluna girdi:

"Şahinim, yavrum, ne olmuş sana? Bu ne hal? Yiğidim, şahinim... Hocam, kurban olayım sana, iyi bak, yaralı olmasın şahinim..."

Memedin bir koluna da Ferhat Hoca girdi, onu Koca Osmanın evine sürüklediler.

Bundan sonradır ki kalabalığın dili açıldı. Konuşmaya başladılar. Hiç kimse İnce Memed sözünü ağzına almıyor, herkes ya şahin diyor, ya o diyordu. Konuşuyorlar, ne konuştukları üstünde durmuyorlardı. Onu ilk görüşleri büyük bir hayal kırıklığı oldu. Ona bakıyorlar bakıyorlar, içlerinden, bu mu İnce Memed, diyorlardı. Bu küçücük, perişan, kamburu çıkmış, kendinden geçmiş çocuk mu İnce Memed?

Kalabalık geldi Koca Osmanın evinin önüne yığılıştı. Gene sustular. Bir süre ayakta dikildikten sonra fırdolayı çitlerin dibine oturuştular, sırtlarını çitlere dayadılar, gene sustular. Çocuklar bile konuşmuyor, bebeler bile ağlamıyorlardı.

İçerde İnce Memedi Ferhat Hoca kendi eliyle soydu, çamurlu şalvarını "hemen yıkayın," diye Kamer Anaya verdi. Bütün bedenine bir bir baktı. Sağ baldırında bir kurşun yarası gördü.

Yara derinde değildi. Bacakları da yer yer yırtılmıştı. Başka bir şeyi yoktu.

Memede boyuna sorular soruyor, karşılık alamıyorlardı. Memedin dişlerinin kenetlendiğinin farkına Ferhat Hoca neden sonra vardı.

Yeniden:

"Osman Ağa," dedi, "bu çocuğun başına büyük işler gelmiş. Gelmiş ki dişleri kenetli. Onu bu hale düşürmüş. Onun başına gelen ölüm korkusu, candarma çatışması değil. Daha beteri gelmiş. Baksana görmüyor, duymuyor."

Kamer Ana bir çocuk yıkar gibi onun elini ayaklarını, yüzünü bir güzelce sıcak suyla, sabunla yıkadı. Memede bir yatak serdiler hemen. Ferhat Hoca onu kendi eliyle yatağa yatırdı. Memed başını yastığa koyar koymaz uyudu.

Gün öğle olmuş, sıcağın altındaki kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Güneş yakıyordu. Koca Osmanın avlusunun tozları fırın külü gibi dokunanı yakıyordu. Güneş tepede kaynıyordu. Birden Deli Muslu ayağa kalktı. Çok uzun boylu, koyu esmerdi. Uzun bacaklarıyla bir tazıya benziyordu. Uzun kollarını sallayarak:

"Ne demek istiyorsunuz?" diye bağırdı. "Akılsızlar! Şahin de küçük ama vermez avını. Dağlarda bir orduyla çarpışmış, bir koca ordunun canına etmiş de oradan geliyor. Ne pustunuz öyle? Ne umudunuzu kırdınız? Geldi ya... Vayvay köyü dedi de geldi ya. Yetişti imdadımıza. Şahin de küçük ama, onunla kartallar dövüşemez. Ocağı batası umutsuzlar!"

Kalabalık kıpırdadı, gene her ağızdan bir ses çıkmaya başladı. Koca Osmanın evinden az sonra bir uğultu yükseldi. Önüne gelen önüne gelenle konuşuyor, içlerindeki umut, sevinç gittikçe büyüyordu. Az sonra, önce kadınlar, sonra erkekler, çocuklar ağız dolusu gülmeye başladılar. Köyün üstündeki yas havası bir anda dağıldı. Üstlerindeki boğucu kara bulut kalktı.

"Uyumuş," diyorlardı. "Başına büyük bir iş gelmiş de uyumuş. Dağda bir orduylan dövüşmüş, orduyu bozmuş, azıcık bacağından yaralanmış. Başına olmadık işler gelmiş, kimse bilmiyor. İşte bunun için böyleymiş. Uyurgezer olmuş da uyumuş."

Yavaş yavaş dağıldılar. Cana geliyordu köy. Usuldan, görülür görülmez çırnağını çıkarmış bir kartala benziyordular. O gün bütün evlerde en güzel yemekler pişti. Evden eve şakalar atıldı. Şakayla karışık, yakası açılmadık küfürler çınlattı ortalığı. Akşama doğru olanı biteni duymuş Abdal Aşır davulunu çekmiş, zurnacı oğluyla birlikte köye düştü. Halaylar başladı hemen. Gece de sinsin oynandı. Yaz gecesinin yapış yapış sıcağında, bir harman yeri büyüklüğündeki ateşin yöresinde sıcaktan terleyip dönerek, bu köyde, belki de ilk oynanan sinsindi bu. Yazın düğün dernek olmaz, olsa da yaz geceleri sinsin oynanmazdı. Narlıkışla, Yalnızdut, Öksüzlü, Akmaşat, Şıhmemetli, Dedefakılı köyleri de duydu Memedin Vayvaya geldiğini. Hemen o gün onlar da atlara, arabalara binip Vayvaya geldiler, şenliğe katıldılar. Gelemeyenler de köylerinde sevindiler.

Düğün dernek sevinç bittikten sonra, yediden yetmişe köylülerin içine bir ikircik düştü. Bu ikircik Memedin Vayvayda olduğunu bilen bütün köylülerin de içine düştü.

"Ne var yani," diyorlardı. "Gece girse de kimse görmeseydi onu. Dalgündüz köye de girmek yiğitlik mi yani? Varsın yiğitlik de geriye kalsın."

"Ya bir ağa duyarsa?"

"Ya bir ağa iti?"

"Ya bir candarma görürse?"

"Olur mu bu kadar da tedbirsizlik?"

"Olur mu, böyle olur mu?"

"Dalgündüz! Elini kolunu sallaya sallaya..."

"Adam da köye girer mi?"

"İnsan safi yürek olsa, gene de dalgündüz, bir eşkıya bir köye girer mi?"

"Babasının evi de olsa, bir eşkıya bir köye böyle gelir mi?"

"Kurşun geçmese de bir eşkıya Çukurovanın düzünde böyle de gezer mi?"

"İnsan şahin de olsa..."

"Şahin de olsa, Hükümete böylesine meydan okur mu?"

Böyle konuşuyorlar ama, böyle konuşmalarıyla bir çeşit övünüyorlardı. Memedin dalgündüz köye girmesinden ne kadar kaygılanıyor, ne kadar korkuyorlarsa o kadar da seviniyor, övünüyorlardı.

"Biraz boyu kısa ama varsın olsun," diyorlardı. "Adamda yürek var ki, nah bu kadar, demircilerin örsü gibi."

"İnce Memed dediğin de böyle gelir bir köye," dedi Selver Gelin.

Bütün köylüler gözlerini belertip öfkeyle Selver Geline baktılar. Selver Gelin anlaşmayı bozduğunu anladı:

"Yani o," dedi. "Yani şahinimiz de böyle gelir."

Baktı ki köylülerin bakışları onu bağışlamadı. "Kocalık batsın," diye yerindi. "Kocalık batsın. Kusuruma kalmayın, bir daha hiç ağzıma almam. O, şahinimiz Çukurovaya böyle dalgündüz girer, kimsecikler de onun kılına dokunamaz. O, şahinimiz."

Muslu ortaya atıldı. Ev ev dolaşıyor konuşuyordu:

"Nereye gitti, Zeynel nereye gitti?" diyordu. "Haydi bakalım Zeynel nereye gitti? Geldiğini görmedi mi? Ağacın altında değil miydi biz ona bakarken? Koca Osman onu kucakladığında yanında değil miydi? Boynunu uzatmış, yiyecek gibi bakmıyor muydu?"

Deli Muslu, başına altı tane daha askerliğini yapmamış genç topladı, konuşarak Akçasaza doğru yürüdüler. Bir buçuk saat sonra sazlığın kıyısına varıp, büklüğe girip bir kamışlığa oturdular, Zeyneli konuştular. Zeynel onun köyde olduğunu Ali Safa Beye söylerdi. O da emrindeki köylülerini, candarmalarını Vayvayın üstüne çekip onu yakalarlardı. Zeynel hakkında karara varıp büklükten ayrıldılar.

Zeynel, Memedi görür görmez bir koşu, yüreği küt küt atarak Ali Safa Beye yollanmıştı. Heyecanından yürürken ayakları ayaklarına dolanıyordu. Hem koşuyor, koştukça da içinde dayanılmaz bir ağırlık duyuyordu. Pişmanlık gibi belli belirsiz bir şey içine dolup dolup geri boşalıyordu. Şu İnce Memed de bir tuhaf adamdı. Canından bezmiş, dünyasından geçmiş bir hali vardı. Anasını, Hatçesini öldürmüşler, çocukcağızı dağlara düşürmüşlerdi. Dediklerine göre onu Asım Çavuş koruyormuş. Arkasında Asım Çavuş olmasaymış, onu çoktan öldürürlermiş.

"Çoktan öldürürlerdi. Bir avuç da adam. Tut boynundan sıkıver. Canı çıkıversin."

Konağın avlusuna geldi, orada çakıldı kaldı. İçindeki pişmanlık gittikçe ağırlaşıyordu. Kendini suçlamaya, küçümsemeye başladı. İnce Memedden dolayı onun da içinde küçük de olsa bir umut ışığı yanmıştı. Sevince benzer bir şeyler alıyordu arada pişmanlığının yerini.

"Hey büyük Allahım, beni bu dertten kurtar," diye mırıldandı Zeynel. "Ne oluyor bana böyle? Söyleyemeyecek miyim?"

Ne var bu çocukta? Bir büyü, bir keramet mi var? Şimdiye kadar Zeynelin başına böyle bir iş gelmemişti. Sevdim mi, diye düşündü. Bu piç kurusunu sevdim mi? Hiç de sevmemişti. Peki, içindeki bu olan biten neydi? Acıyor muyum acep ola bu eli bileklerine kadar kızıl kana batmış bir karış boylu oğlana? Kendini yokladı, hiç acımıyordu. Yalnız onun adını andıkça içini usuldan bir sevinç, bir güven dolduruyor, içinde küçücük bir umut ışığı yanıp sönüyordu. Allah Allah, bu da ne ki? Ha? Bu da ne?

Zeynel, geri dönsem mi, konağa çıkıp Ali Safa Beyi görsem mi, diye düşünürken, yukardan, konaktan Ali Safa Beyin sesi geldi:

"Ne o Zeynel?" diye gülüyordu. "Ne durdun kaldın öyle? Amma da uzun düşündün! Gel bakalım yukarı."

Zeynel başını yukarı kaldırdı. Karmakarış bir yüzle Ali Safa Beyine gülümsedi. Ali Safa Bey Zeynelin yüzünü hiç böyle görmemişti, ürktü. Eli sedef saplı nagant tabancasına gitti:

"Ne var, ne oldu Zeynel?" diye onu merdiven başında karşıladı.

Zeynelin içinden bir an söylemeliyim diye geçti. Şimdi köyü sarar yakalarlar, İnce Memed belası insanların başından böylece kalkar. Sonra, olmaz olmaz olmaz, diye bağırırcasına içinden geçirdi, olmaz olmaz!

Zeynel geldi, Beyin karşısındaki sedire çöktü, gülümsüyor, konuşuyor, kendini toparlamaya çabalıyordu.

"Harman yangınından sonra köylünün beli bıkını kırıldı. Bittiler," dedi. "Bir sabah baktım, köylü nesi var nesi yok torlamış toplamış gidiyor. Evlere de köyden çıktıktan sonra ateş verip yakacaklar. Aralarında öyle konuşuyorlar. Ben de evi topladım, denkleri kapının ağzına koydum. Nereden çıktıysa Ferhat Hoca

çıktı geldi, köylünün ağzından girdi burnundan çıktı. Burnundan girdi ağzından çıktı, millet öğleye doğru denkleri içeri taşıyıp çözdü, vazgeçtiler. Bu Ferhat Hoca bir bela. Koca Osman bile kapısının önünde denklerin üstüne oturmuş, boynunu bükmüş, dualar okuyor, kader böyle imiş, diye söyleniyor, Narlıkışladan arabayla gelip kendisini alacak akrabalarını bekliyordu. Bu adamda şeytan tüyü var. Herkese, her istediğini yaptırıyor."

Ali Safa Bey, Zeynel konuşurken kıpkırmızı kesilmiş, yay gibi gerilmişti. Fırladı ayağa kalktı:

"Ben," diye gürledi, "ben, ben..." Ayaklarını yere vurarak delice bir yürüyüşe geçti. Ayağının altındaki taban tahtaları zelzeleye tutulmuş gibi titriyordu. "Ben, ben yaparsam yaparım ona. Bir imam parçası! Nereden geldiği, ne olduğu ne idüğü belirsiz bir hoca parçası... Bana, bana... Ben de o köylüyü anasından emdiği süte pişman ederim. Anasından doğduğuna, doğacağına pişman ederim. Dinle beni Zeynel, ya bu kış buradan bu köy kalkmış olacak, ya da onların başına yeryüzünün görmediği bir belayı getireceğim. Satın aldığım, en değerli şeyimi uğruna verdiğim, atımı vererek aldığım topraklarımda daha fazla oturamazlar o köylüler. Buna müsaade edemem. Bu dünyada hak, hukuk, insanlık kalmamış. Şu hükümet, şu Kaymakam da çok zayıf... Bir insanın hakkını koruyamıyorsa hükümetlik yapmasınlar, yapmasınlar, onları zorlayanlar mı var efendim?"

Dişlerini gıcırdatıyor, yüzünün etleri geriliyor, kulağının altı seğiriyordu. Çipil gözleri açılıp açılıp kapanıyordu. Çizmelerini elindeki boğa aleti kamçıyla dövüyordu.

"Onlar beni bilmiyorlar. Benim daha neler yapabileceğimi akıllarına bile getiremiyorlar. O hükümet olacak Hükümet benim hukukumu müdafaa etmezse... Ben, ben, ben kendi hukukumu müdafaa eylemeyi çok iyi, çok güzel bilirim. Ben gölgemi bile adama çiğnetmem, gölgemi, gölgemi bile. Ben o köyü... O köyü... Az beklesinler..."

Konuştu, köpürdü, gitti geldi, Koca Osmana, Ferhat Hocaya sövdü. Köylüyü topraklarından tez günde nasıl atacağını binbir kez söyledi. Yerine ter içinde yorulmuş çökerken, can çekişir gibiydi.

"Kan kusturacağım onlara, kan kusturacağım," diyordu. "Kan, kan, kan kusturacağım, kan kan, kan kan... Fitil fitil burunlarından getireceğim o Vayvaylıların... Fitil fitil, fitil fitil... Bana yaptıkları kötülüklerin bedelini çok ağır ödeyecekler. Ağır, ağır, ağır ödeyecekler. Kan kan, kan kan kusturacağım!"

Cebinden sigarasını çıkardı, itinayla sarı kehribar ağızlığına taktı, Zeynel hemen gitti, küçük bir maşayla ocaktan köz aldı getirdi, Bey gelen köze bastıra bastıra sigarasını yaktı.

"Eee, Zeynel," dedi, "aslan kardeşim, sen de başa çıkamadın o akılsızlarla... Değil mi? Halbuki senin düşünceni kabul etseler de köyü boşaltsalardı, şimdiye köy sahibi, ev bark sahibi olmuş gitmişlerdi. Ne var ne yok? Dün gece sizin köyün oralardan, uzaklardan koygun koygun davul sesleri geliyordu. Harmanları yandı diye düğün bayram mı ediyorlar, bu utanmaz alçaklar? Ne o?"

Zeynel:

"Bizim köydeki dağlılar var ya, onların oğlu mu gelmiş askerden, ne olmuş, şöyle bir duydum, ona düğün kurmuşlar herhalde. Bir şey değil..." diye önemsemez konuştu. Üstünde sanki hiç durmuyordu.

"Ben, ben," dedi gene Ali Safa Bey, "o dağlılara da göstereceğim. Benimle birlik olun dedim o köpeklere, tekmil ovayı zapt edelim. Akılsız deyyuslar, akılsız deyyuslar, akılsız... Aldırmadılar bile. Ben, ben onlara... Bana dört beş gün sonra gel Zeynel. Şu işe bir son verelim artık. Bir ömür boyu şu sümsük heriflerle uğraşamam. Kati darbeyi bu günlerde Vayvaya indireceğim."

"Baş üstüne Beyim."

"Sen de kurtulursun, ben de."

"Baş üstüne Beyim."

"Vayvay köyüne bugünlerde biraz daha göz kulak ol. Oralarda bana bir şeyler dönüyor gibi geliyor. Harman yangınından sonra durmayıp gitmelilerdi. İyi dayandılar. Yalnız Ferhat Hoca değil... Başka şeyler de var. Dehşet diretiyorlar. Bir araştır. Köylü korkaktır, böyle diretmez sonuna kadar. Anla bakalım neymiş. Göz kulak ol. Şimdiki aldığım tedbirleri iki üç yıl önce almış olsaydım, ya da alabilseydim, malum ya, Hükümet o

zaman şimdiki gibi değildi, bizi daha çok sıkıyor, elimizi kolumuzu bağlıyordu, bu hayvanlara efendimiz diyordu, bunlar da şişin ha şişin ediyorlardı, onun için yalnız rahmetli Kalaycı eşkıya bunlarla uğraşıyordu. Bir tek Kalaycı eşkıya bunların yarısını köyden uğrattı. Şaşılacak iş, şimdi bu kadar tedbire bana mısın demiyorlar! Atları alınıyor, köyleri kurşunlanıyor, harmanları yanıyor, candarmalar onları öldürünceye kadar dövüyorlar gene bana mısın demiyorlar. Bir göz kulak ol Zeynel... Nereden geliyor bunların bu direnmeleri? Bu yılgınların, korkakların?"

"Baş üstüne Beyim."

"Ben çok araştırdım, bulamadım Zeynel. Kim kışkırtıyor onları?"

"Ben bulurum Beyim."

İçerden kızarmış av etleri, tarhana, kavrulmuş soğan kokusu geliyordu.

"Bir iki kadeh atalım mı Zeynel?"

"Baş üstüne Beyim."

Zeynel daha belalı bir ikircik cehenneminde yanıyordu. Söylesem mi, söylemesem mi? Başkası gelir de Beye söylerse? O zaman Bey ne derdi? Bunca emeciklerim gözüne dizine dursun Zeynel demez miydi? Beyim, derim, köy benden kuşkulandı. Köydeki olan biten her şeyi benden saklıyorlar. İnce Memedi de sakladılar. Ben ne yapayım, ben!

37

Muslu, bir de Sarı Süleyman, bir de Ahmet, üç kişi karaçalılıktaki sel çukurunun üst başındaki ağacın altına oturmuşlar alçak sesle konuşuyorlardı. Muslu askerlikte çavuş olmuştu. Yirmi sekiz yaşlarındaydı. Geniş omuzlu, ince uzun, çarpık bacaklıydı. Bir tazıya benziyordu. Gözleri bir tazının uzun, çekik gözleriydi. Kadife pantolon, körüklü çizme giyerdi. Köydeki atlar çalınmadan önce güzel, yarım kan al bir Arap ata binerdi. Hali vakti yerinde bir ana babanın tek çocuğuydu. Arap atına biner, köy köy Anavarza ovasını dolaşırdı. Evlenmemişti, köyün bu yaşa gelmiş tek bekar erkeğiydi. Sert huylu, kırıcı bir adamdı. Gözüpek bir adam olarak Anavarza ovasında nam salmıştı. Ali Safa Beyin işlerine, köye yaptığı zulümlere hiç karışmamış, şimdiye kadar Ali Safa Bey ne yapmışsa, "cık cık" yapmış geçmişti. Al atı çalınınca birkaç gün kızdı, sövdü saydı, sonra da vazgeçti. Muslu umutsuzdu. Nasıl olsa Ali Safa Vayvay köyünü buradan çıkaracaktı. Uğraşmak boşunaydı. Bu yüzden de hiçbir şeye karışmıyor, yalnızca olanı biteni uzaktan, hiçbir şeyi kaçırmadan izliyordu.

Sarı Süleymanla Ahmet yirmi, yirmi bir yaşlarındaydılar. Onlar da şimdiye kadar hiçbir şeye karışmamışlar, köyü boşaltacakları günü sabırsızlıkla beklemişlerdi. Onlar da Muslu gibi düşünüyorlardı. Ali Safa Beyin arkasında koskocaman bir Hükümet vardı. Bütün candarmalar emrindeydi. Bir de Ali Safa bir sürü silahlı it besliyordu evinde. Bir de Çıkçıklar köyü gibi hırsızlık, eşkıyalıkla geçinen bir köy vardı yanında. Ali Safa Beyin akrabaları oluyordu Çıkçıklar köyü. Bütün bunlarla nasıl başa çıkılırdı? Erinde gecinde nasıl olsa boşaltacaklardı köyü. Bu üç kişinin karışmaz tutumları onun köye geldiği güne

kadar sürdü. Memedi görür görmez Muslu kendinden utandı ve ilk olarak, Koca Osmanın avlusunda kendi umutsuzluğuna karşı çıktı.

Muslu:

"Sarı kardeş" dedi Süleymana. "Sarı kardeş, arkamızı vereceğimiz, dayanacağımız bir kale bulduk. O geldi işte. Çukurovanın ortasına yüce dağlardan düştü. O, orada dursun. Sırasını beklesin."

Ahmet:

"Beklesin," dedi.

Süleyman:

"O, orada beklesin," dedi.

Muslu:

"Önce onun başını sağlama bağlamalıyız. Ağalar, bir de Hükümet onun bizim köyde olduğunu duymamalı."

Ahmet:

"Nasıl duymaz? Dalgündüz bizim köye geldi."

Süleyman:

"Dalgündüz."

Muslu:

"İyi yaptı. Hiçbir köylünün ağzından, çoluğun çocuğun, yüz yaşında kocanın ağzından, etlerini kesseler, hiç kimsecikler bir söz alabilirler mi?"

Süleyman:

"Alamazlar."

"Kıyık kıyık kıysalar bütün köyü, kimse, o bizim köyde demez."

Muslu:

"Bir tek kişiden başka."

Ahmet:

"Zeynelden başka..."

Süleyman:

"Zeynelden..."

Muslu:

"Şimdi biz burada üç kişiyiz. Önce onu kurtaralım. O bize gerek."

"O bize çok gerek," dedi Ahmet.

Süleyman:

"Ne aslan o!"

Muslu:

"Aslan," dedi, güldü. "İşte onu kurtarmak gerek. Zeynel onu gördü mü?"

Süleyman:

"O, köyün içinde dolanıp dururken Zeynel yanımdaydı. Koca Osman gelip de köyün içinde dört dönen adamın kim olduğunu söyleyince... yüzü sapsarı kesildi Zeynelin. Bir baktım Zeynel yok. Yer yarılmış da yerin dibine gitmiş."

"Söyledi mi dersiniz Ali Safaya?"

"Söylemez mi?"

"İşi söylemek."

"Belki daha söylememiştir, söyleyecek."

"Ali Safayı belki bulamamıştır, bulacak."

"Söyleseydi, şimdiye bizim köyü candarmalar sarardı."

"Ali Safa kasabaya gitmiştir."

"Dönecek."

Muslu:

"Candarmalar sarmadan, onu bulmadan..."

Süleyman:

"Onu bulmadan."

"Biz Zeyneli bulmalıyız."

"Söylememişse...?"

"Bugün söylemez, yarın söylemez. Günün birisinde..."

"Söyler."

"Biz Zeyneli bulmalıyız."

Musluya çok sert huyundan, bir de çok az konuşmasından, her şeyi açık açık söylemesinden, her kusurunu konuştuğu adamın yüzüne yekten vurmasından ötürü deli diyorlardı. Deli Muslu ince, uzun bacaklı bir tazıya benziyordu. Yüzü de bir tazının uzun yüzü gibiydi. Koşunca da çok hızlı, tazı gibi koşardı.

Sağlam karar verdiler. Bir hançer çıkarıp hançerin üstüne el koyup ant içtiler. Sonra ayağa kalktılar, Çıkçıklar deresinin ovaya inen ucuna yollandılar. Orada Zeynelin yolunu bekleyeceklerdi. Zeynel nasıl olsa bu yoldan geçecekti. Ali

Safaya giderken, ondan dönerken derenin ucundaki yoldan mutlaka geçecekti.

Derenin ucunda geniş bir kamışlık vardı, uçsuz bucaksız. Uzun uzun kamışlardı her birisi... Bir orman gibi.

Öğleüstü kamışlığa girdiler yolun üç dört adım yukarısına, bir kamış oylumunun içine saklandılar.

Seyfali Ferhat Hocaya geldi:

"Zeynel köyde yok," dedi. "Zeynel gitmiş."

Ferhat Hoca:

"İşte bu kötü," diye içini çekti. "Onun da hali hal değil. Hastalanmış fıkara. Vurgun yemiş gibi. Parmağını tetiğe değdirecek gücü yok. Nasıl çarpışır candarmalarla? O kadar candarmayla?"

Seyfali:

"Nasıl saklarız?"

Ferhat Hoca:

"Kötü zamanı seçti. Bu sıralar Çukura inilecek sıralar değil. Değil ama, fıkara insanlıktan çıkmış. Dişleri kenetlenmiş. Daha yeni açıldı. Ne yiyor, ne içiyor. Nasıl saklarız onu dersin?"

"Nasıl saklarız?"

Koca Osman da duydu, Seyran da... Köyde, Zeynelin ortadan hemen yittiğini bir anda herkes duydu. Onun yitince nereye gideceğini de herkes biliyordu. Köyü bir telaş aldı:

"Nereye saklarız?"

"Nereye?"

"Candarmalar geldi gelecek..."

"Köyü bastı basacaklar."

"Vay şahinim vay!"

"Vay kadersizim vay!"

"Doya doya yüzünü bile seyredemediğimiz..."

"Kim bilir nasıl konuşur?"

"Tatlı dilini bir kez olsun duyamadığımız..."

"Kara günlerimiz..."

"Bir kuşcağız da gelmiş bir çalıya sığınmış."

"Alıcı kuşların çırnağından yavruyu alamadığımız."

"Beraber ağlayıp, beraber gülemediğimiz."

"Nereye saklarız?"

"Nereye?"

"Nerede bulamazlar?"

"Nerede?"

"Hiç mi insanlık yoktu yüreğinde Zeynel?"

"Hiç mi adamlık?"

Koca bir köy bir baş olmuş düşünüyor, üzülüyor, kahroluyor, gelecek candarmayı bekliyordu, şaşırmış. Ona bir sığınacak yer arıyor, bulamıyor, umutsuzlanıyor, umuda düşüyor, kırılıyor, bozuluyor, yüreklenip karşı koyuyor, korkup siniyordu.

"Nereye saklamalı, nereye?"

"Nereye?"

Koca Osman:

"Durun bre ocağı batasılar, durun hele..." dedi, başka bir şey demedi.

"Candarma ne bilir hangi evde olduğunu?"

"Bu evi ararlarsa ötekine kaçırırız."

"Bu evi..."

"Durun bre ocağı batasılar, durun hele..."

"Kemiklerimizi kırsınlar..."

"Un ufak eylesinler..."

"Dövsünler öldürsünler..."

"Onun yerini kimse söylemez."

"Dilsiz kesilir bütün köy."

"Atı iti, kurdu kuşu..."

"Atı yok."

"Kuşu karıncası..."

"Durun bre ocağı batası, durun hele..."

"Akçasaza saklayalım."

"Anavarza kalesine götürelim."

"Öksüzlünün adamı iyi olur."

"Dost olur."

"Anavarza kalesinin arkası Hacılar."

"Anavarza kalesinin arkası Lek Kürtlerinin yurdu."

"Lek Kürtleri kartallara benzerlerdi."

"Lek Kürtleri türkülerde kaldı."

"Nasıl saklarız?"

"Nereye?"

"Eşkıya Kürt Reşit vardı. Girerdi Anavarza kayalıklarının içine, kimse bulamazdı onu."

"Bir ormandı bu yöreler eskiden, bir ordu girse içine kaybolurdu."

"Netsek neylesek?"

"Bin arayıp da bir bulduğumuz."

"Yoluna kurban olduğumuz."

"Durun hele, durun ocağı batasılar. Durun hele, her tepeden bir gün doğacak. Durun hele, azıcık sabırlı olun hele."

Öbek öbek toplanıyorlar, Zeynelin üstüne konuşuyorlar. Zeynelin karısını kadınlar aralarına almışlar, ona ha bire sorular soruyorlar. Onu Ali Safa Beye söyleyecek mi, söylemeyecek mi?

O, kıvrılmış ocağın yanındaki yatağın içinde, uyuyor. Hiç kıpırdamadan, dudaklarını sündüre sündüre uyuyor.

Evden eve gitmeler gelmeler. Çocuklarda, yaşlılarda bir keder, bir bekleme, bir telaş. Herkes sinirli, herkes ateş üstünde oturuyor.

O gece köylüler sabaha kadar gözlerini kırpmadan, köye gelecek candarmayı, kurşun seslerini beklediler, gerilmiş. Ne gelen oldu, ne giden. Sabaha yorgun, mutlu çıktılar.

Bütün gün, bütün gece beklediler. Hiçbir yerden çıt çıkmadı. Zeynelin nerede olduğunu, nerede olabileceğini araştırdılar. Zeynel ortalıkta yoktu. Candarmalar gelmediklerine göre Zeynel nerede?

"Ona bir yer bulmalı."

Bütün Çukurovada, Anavarza ovasında, şu düz yazının yüzünde ona bir sığınacak yer arıyorlar, bulamıyorlardı. Buluyor, güvenemiyorlardı. Onu gözlerine, kardeşlerine, analarına, babalarına, güvenemiyorlardı.

Deli Muslu ince, uzun bacaklarıyla bir tazıya benziyordu. Uzun yüzü, basık burnu, çekik gözleriyle toprağı koklayan bir tazı gibiydi. Yoldan beş atlı, yedi yaya geçti. Bir çoban kamışlıktan sürüsünü geçirdi. Zeynel gelmedi. Gün indi, gölgeler uzadı. Zeynel gelmedi. İçlerinden birisini nöbetçi bırakıp uyu-

dular, uyandılar Zeynel gelmedi. Sonra yoldan geçen bir ayak sesi onları yerlerinden sıçrattı:

"Dur yolcu," diye yolun ortasına dikildiler. Yolcu durdu.

Muslu:

"Merhaba Zeynel," dedi.

Zeynel:

"Merhaba!"

"Seni bekliyorduk Zeynel, geç kaldın."

Zeynel:

"Hah?" dedi.

"Geç kaldın."

Zeynel yere yığılıverdi.

"Kalk Zeynel bizimle gel," dedi Muslu.

Zeynel gün ışıyıncaya kadar toparlanıp ayağa kalkamadı. Gün doğarken Muslu:

"Kalk Zeynel, kalk," dedi. "Sana bir şey yapmayacağız. Kalk Zeynel kalk."

Süleymanla Ahmet onun koluna girdiler, kaldırdılar. Zeynelin ayakları ayaklarına dolanıyor, zor yürüyordu.

"Zeynel korkma," dedi Muslu. "Başa gelen çekilir. Her insan ettiğini bulur. Hiç korkma. Olur mu? Korkunun bir faydası olmaz ki..."

Öğleye doğru Akçasazı tuttular. Karanlık zıncar büküne girdiler. Zıncardan gök gözükmüyordu.

Muslu:

"Yoruldun mu, otur Zeynel," dedi, bir sigara sardı ağzına tutuşturdu. Zeynelin dudakları titriyordu. Yere oturdu.

"Öldürmeyin beni," dedi. "Ben çok şey biliyorum. Bundan sonra size faydam olacak. Beni buraya öldürmeye getirdiniz, biliyorum. Nolur öldürmeyin."

"Öldürmeye getirdik," dedi Muslu.

Zıncarlar, gök, batak, çiçek, Muslu, ötekiler hep biribirine karıştı. Kocaman turuncu bir kelebek bir böğürtlen dalına konmuş, kanatlarını dikip biribirine yapıştırmış, ayaklarıyla kocaman mavi başını, pörtlek gözlerini sıvazlıyor. Zeynel yalnız turuncu kelebeği, onun gözlerini sıvazlamasını, ince ayaklarını görüyordu. Kelebek de hiç uçmuyordu. Rahat, orada öyle

duruyordu. Kelebek de bir ara silindi. Her şey karman çorman oldu. Pembe bir böğürtlen çiçeğinde arıya benzer, uzun, çelik yeşili, sokan bir sinek kaldı. Sineğin mavisi gittikçe çelikleşiyor, parlıyordu.

"Öldürmeyin beni."

Muslu tabancasını çekti, Zeynelin kafasına iki el ateş etti. Zeynel olduğu yere devriliverdi. Süleyman da Ahmet de ikişer el ateş ettiler.

Turuncu kelebek tabancaların sesinden havalanmış, bir sığırkuyruğuna konmuş, oradan da kalkıyordu. Konuyor kalkıyor, konuyor kalkıyordu. Sonra iyice havalandı, yükseğe, büklüğün üstüne çıktı, yükselip alçalarak günbatıya doğru uçtu gitti.

Muslu:

"Geberdi," dedi.

Ahmet:

"İstediği buydu."

Süleyman:

"Yolcu yolunda gerek."

Bataklığın ucuna, çamurlu suyun kaynadığı yerin az ötesine bir derin çukur kazdılar, Zeyneli olduğu gibi çukurun dibine atıp üstünü toprakladılar.

Muslu:

"Önümüzdeki bahara biz bile bulamayız Zeyneli. Kaynar sular örter onu."

Yorgundular. Köye girdiklerinde ayakta duracak halleri kalmamıştı.

Muslu ince, uzun bir tazıya benziyordu. Azıcık kamburu çıkmış...

Süleyman Musluyu uyandırdı:

"Zorlu bir garbi esiyor, haydi geç kaldık Muslu," dedi.

"Ahmet nerede?"

"Burada, çardağın altında bekliyor," dedi Süleyman.

Muslu hemen uyandı, giyindi, yola düştüler.

Ali Safanın harmanları daha çekilmemişti. Ancak, dünden beri birisinde batos çalışıyordu.

Muslu:

"Sen yukarıki tarlaları yakacaksın Süleyman. Önce harmanları, sonra firezleri ateşleyeceksin. Sen de Ahmet, Mıstıkölene doğru inecek, oradaki harmanlara, firezlere ateş vereceksin. Ben de batosu yakacağım."

Gece yarısına doğru Ali Safa Beyin çiftliğinin harmanlarında yalımlar patladı. Akşam sert başlayan garbi yeli durmamıştı. Harmanlardaki yalımları aldı tarlalara serpti. O gece sabaha karşı Ali Safa Beyin bütün tarlaları yalıma kesmiş, yanıyordu. Ovanın düzünde bir yalım gölü çalkanıyordu.

Vayvay köyü, öteki yakın köyler:

"Ali Safanın harmanları yanıyor," diye uykularından fırladılar. Kimi çardaklardan, kimi damlardan, kimisi de ağaçlara çıkıp gün ışıyıncaya kadar yanan tarlaları seyrettiler.

Koca Osman kabına sığmıyor, içeri giriyor, dışarı çıkıyor, dolma tabancasını dolduruyor, beline sokuyor, geri çıkarıyor:

"İşte böyle Ferhat Hocam," diyordu. "Allahın güzel adamı, sen doğru söylüyorsun. Eden bulmalı. İşte böyle Ferhat Hocam, şahinim geldi böyle oldu. İşte böyle eli top ışıklım, Hocam, ermişim, işte böyle... Daha neler, neler olacak şahinim burada uykudayken. Yeter ki onun gölgesi eksik olmasın Çukurova düzünün üstünden. İsterse kıyamete kadar böylece, sümüğünü çeke çeke uyusun. Onun gölgesi bize yeter. Eden bulacak. Yeter ki toprağımıza bir şahin gölgesi düşsün. Bir gölge... Yeter ki millet, onun ayağının Çukurova düzüne bastığını bilsin. Yeter. Dağları deler yol eyler. Köylü milleti ne kadar korkaksa, o kadar yiğittir. Yeter ki sırtını dayayacak bir şey bulsun, çavdar sapı da olsa olur. Eden bulur."

Gün kuşluğa gelirken başka bir haber de yayıldı köylere. Bu gece, harmanlar yanarken Ali Safa Beyin konağını da kurşuna tutmuşlar, tavlasında da ne kadar atı varsa alıp gitmişler. Haber doğruydu. Ali Safa bu geceki başına gelenleri hiç beklemiyor, kuduruyor, "Ben, ben, ben," diyor. "Hanım ben, ben, ben ne yaptım bu insanlara, bu nankörlere iyilikten başka?" diyor, saçını başını yoluyordu.

Hanım yarı ağlamsı:

"Ne gelir bizim elimizden iyilikten başka... Ne gelir, ne gelir," diye kocasına karşılık yetiştiriyor, köylülere beddualar ediyordu.

"Koymayacağım bunu onlara. O Vayvay köylüsüne, o kudurmuşlara... Ben de bensem, ben de bensem, koymayacağım."

38

Ali Safa Bey gördüklerine, duyduklarına bir türlü inanamıyor: "Benim," diyordu. "Benim harmanlarımı nasıl yakar, atlarımı nasıl çalarlar? Nasıl, nasıl, nasıl olur? Kimden alıyorlar bu cesareti?"

Karısı:

"Kimden alacaklar," diye ona yardım etmeye çalışarak konuşuyordu. "Kimden alacaklar? Var bir güvendikleri, var bir arka verip oturdukları çınarları. Var bir..."

"Düşünüyorum, düşünüyorum bulamıyorum. Kim var arkalarında? Bir korkup siniyor, köyü bırakıp gidecek oluyorlar, derken, bitmiş yılmışken, ne oluyor ne olmuyor, hemen ayağa kalkıveriyorlar, cana geliyorlar. Dikiliyorlar karşıma, hem de nasıl bir dikilme! Harmanlarımı yakıyorlar. Neredeyse konağımı kurşunlayıp beni öldürecekler. Bunlar, bu alçaklar, nankörler, ekmek bilmezler, ekmek yediği sofraya bıçak sokanlar, bir gün de utanmadan beni öldürmeye kalkarlarsa şaşmayacağım."

"Öldürürler bu gavurlar, iyilik bilmezler. Sen olmasan bu ovada Arif Saim Bey Akmezar köylüsü gibi ederdi hepsini. Vara edeydi, vara önüne geçmeyeydin. Aaah, iyilik! Aaah, insanın insana iyiliği..."

"Zeynel de gelmedi. Ne oldu adama? Zeynel böyle günlerde beni bırakmaz, bana bir haber getirirdi. Ne oldu acaba adama, korkuyorum. Kim, kim, kim yapar bunu bana? Bu alçakları kim kışkırtır? Atlarımı çalacak, harmanlarımı yakacak kadar kimden alırlar bu cesareti? Ferhat Hoca dedikleri Allahsızın, dinsizin buna gücü yetmez. Koca Osman bunağı da bir araba laftan ibaret. Kim, kim, kim?"

"Birisi olacak," dedi karısı gerdan kırıp, ciddileşerek. "Birisi olacak. Bizi kimse çekemiyor Bey. Keşki bu ovaya düşmeyeydik. Kimse ne çektiklerimizi, burada sıtmanın, sıcağın, sivrisineğin içinde nasıl ölüp ölüp dirildiğimizi, süründüğümüzü kimse bilmiyor. Çekemiyorlar, gözleriyle yiyecekler bizi. Ali Safa Beyin çiftliği diyorlar da başka bir şey demiyorlar, demiyorlar, aaah, demiyorlar. Unutuyorlar, sen adını değiştirip Tayfun Bey olurken, çelik göğsünü Toros kayalıklarında Fransıza siper ederken, düşmanı denize dökerken, kırk kişilik çakmaklı tüfekli çetenle Karboğazında Menil taburunu esir alırken, o günleri unutuyorlar, unutuyorlar aaah... Sen, sürerim sürerim gitmez kadana, Fransız kurşunu geçmez adama derken, canını bir çöp kadar bile nazara almazken, onlar neredeydiler? İki dönüm toprağı sana çok görüyorlar, sen koskoca vatan toprağını kanınla kurtarmışken... Aaah, canınla kurtarmışken... Onlar, bizi çekemeyenler, Fransızlar bu vatanın harimi ismetine yürürken dağlara kaçıyorlar, deliklere giriyorlar, çalıların içine yatıyorlardı... Hepsi, hepsi, hepsi öyleydi. Geçen gün kasabada, Fincancıların kızı gene mi çiftliğe, diye imalı sordu. Gene çiftliğe dedim. Yaaa, gene çiftliğe... Sonra açtım ağzımı yumdum gözümü, kızım kızım, dedim, senin baban Adanada Fransız bayrağı altında Fransız kumandanına göbek atıp, onun önünde kalça kıvırırken, benim Ali Safa Beyim, koskocaman Tayfun Beyim Fransız askerlerine kurşun atıyordu. Kurşun atıp kan döküyordu. İki dönümlük toprağı çok mu görüyorsunuz bir İstiklal kahramanına, bir Tayfun Beye? Kızım kızım... Bir sustu, o kadar hanımın içinde kuyruğunu, o kocaman bacaklarının arasına kıstırıp bir dişi köpek gibi gitti. İyi yapmış mıyım?"

Ali Safa Bey dalıp gitmişti. Onu duymuyordu bile.

Kadın:

"İyi yapmış mıyım?" diye üst üste birkaç kez daha sordu. "Bey, Tayfun Bey, iyi yapmış mıyım?"

Kendine gelen Bey, çabuk çabuk:

"İyi yapmışsın Hanım," dedi. "İyi, çok iyi yapmışsın."

"Herkes bize düşman. Bizim çiftlik mızrak olmuş da bütün Çukurovanın gözüne batıyor. Suç sende zaten. O kadar söyledim sana. Yaz Mustafa Kemal Paşaya, olup bitenleri anlat ona.

Ama bir bir anlat. O da onları, asker kaçaklarını da vatan hainlerini, gözü yemezleri, istiklal düşmanlarını çeksin ipe, çeksin ipe... Sana o kadar söyledim, İstiklal Harbi günlerinde bize, senin Tayfununa bir şey yapamayanlar şimdi dişlerini çıkardılar, çıkardılar Paşam, diye yaz dedim. Aaaah, sen iyisin, yumuşak yüreklisin, dağdaki kurdun, yerdeki karıncanın, sürünen ağılı yılanın incinmesini istemezsin, aaah, istemezsin."

Ağlamaya başladı. Kalın pembe beyaz bacağını kasığına kadar açıp kocasına gösterdi:

"Bak şu halime. Baksınlar halime. Şu bacaklarıma, şu gül gibi tenime baksınlar. İnsanın yüreği dayanır mı buna! İnsan olup da şu halimi görüp de yürecikleri parça parça olmaz mı? Sinekler yediler, yediler, paraladılar beni."

Bacak pütür pütür olmuş, sinek yeniği içindeydi. Sinekler Meliha Hanımı yemişler, bütün bedenini yara bere içinde koymuşlardı.

Ali Safa Bey vardı, karısını saçlarından öptü:

"Ağlama Meliha," dedi. "Ben bunun da altından kalkarım. Fransızı bu topraklarda nasıl perişan ettimse, düşmanlarımı da öyle, hem de bin misli perişan edeceğim. Hakkımız olan bu ova, bu topraklar bizim olacak."

Meliha Hanım, iri çekik gözlerini silerken:

"Arif Saim Bey yağdan kıl çeker gibi Çerkes köyünü nasıl sürdü çıkardı çiftliğinden! Yaşasın Arif Saim Bey. Biz şu Vayvay köyünün laf anlamaz alçaklarına takıldık da takıldık. Şimdiye kadar vatanımız bir çiftlik kazanacaktı ki aleme numune olacaktı."

"Ağlama Meliha," dedi Ali Safa Bey. "Ben eski bir savaşçıyım. Ben zorlukları severim. Arif Saim Bey gibi de arkamda Türkiye Cumhuriyeti yok. Ben tenezzül etmem, hükümeti kendi işlerime karıştırmaya... Biz İstiklal Harbimizi kendimiz için yapmadık. Bir bulabilsem... Bu köylüleri kışkırtanı bir... Çok tesirli, köylülerin güvendiği, inandığı birisi var bu işin arkasında. Ama kim? Kim, kim, kim, kimdir bu adam Meliha?"

"Herkes," dedi Meliha. "Kimse bize acımıyor. Kimse şu halimizi bilmiyor. Ben böyle mi olacaktım? Babam beni Anavarza ovasında sineklere yensin, pis, beş paralık köylüleri her akşam

her sabah karşısında görsün, onlarla konuşsun diye mi bu kadar okuttu? Şu halime bakın, bunun için mi?"

Yine bacağını kasığına kadar açtı, kocasına gösterdi.

"Ağlama Meliham ağlama, ben onlara yapacağımı bilirim."

Salonu bir uçtan bir uca gene yürümeye başladı. Meliha Hanım onun huyunu bilir, o yürümeye başlayınca susar, hayran gözlerle bıkmadan yorulmadan kocasının gidip gelmelerine bakar, yalnız o sorular sorunca konuşurdu.

Sarı çizmeleri tozlanmıştı. Çizgili kahverengi külot pantolonu çizmenin ağzını kapatıyordu. Kırbacını küçük küçük, üst üste çizmesine vuruyor, hafif bir davul sesine benzer bir ses çıkarıyordu. Yıllar yılı yürüyerekten, bu sesi çıkararaktan düşünmeye alışmıştı.

Bir de İnce Memedin gene Toroslarda göründüğü söyleniyordu. Geçenlerde Zeynel köyde genç bir kızın İnce Memed üstüne çıkarılmış bir türküyü söylediğini duymuş. Sahi Zeynele ne oldu? Bir aratmalı.

"Murtaza!"

Merdivenin altından bir ses:

"Buyur Beyim."

"Yukarı çık."

Murtaza, koşar koşar kuşandığı fişekliklerin ağırlığı altında yüzünü buruşturarak, şimdiye kadar hiç bu kadar kurşun taşımamıştı, yukarıya çıktı:

"Buyur Beyim."

"Murtaza yavrum, bak kaç gündür Zeynel gelmedi. Ne oldu acaba adama? Başına bir hal gelmesin! Zeynel arayı bu kadar açmazdı. Bir şey yapmış olmasınlar zavallıya? Git de Vayvay köyüne bir bakıver bakalım, ne olmuş. Belki de hastalanmıştır."

"Silahlı mı gideyim, silahımı bırakayım mı?"

"Bırak silahını."

Murtaza gitti.

İnce Memed Toroslarda görününce bu köylüler cana geliyorlar. İnce Memed ne zaman namlanmışsa Torosta, burada bunlar kudurmuşlardır. Bu geceki ayaklanmanın sebebi bu olmasın? Atları İnce Memed sürmesin?

Ali Safa Beyin is sürülmüş gibi esmerlenen yüzü bir açılıp bir kapanıyordu.

Dağdaki bir adamın verdiği güç bunlara bu rezaleti yaptırabilir mi? Bu insanoğlu, bu reziller belli olmaz ki... Bir yaprak kıpırdasa korkarlar da, üstlerine top güllesi yağsa korkmazlar... Şu İnce Memedi Arif Saim Bey tutuyor. Yoksa çoktan öldürürlerdi onu. Candarmalar yakalayıp yakalayıp geri bırakıyorlar.

Arif Saim Beye çok içerliyordu. O, istese koca Çukurovanın bütün toprağını alabilir, bir tanesi karşısına dikilip de, ne yapıyorsun Bey, diyemezdi. Dağlarda eşkıyaların dolaşması, düzenin bozuk olması onun işine yarıyor. Arif Saim Bey gibi kurtlara bulanık hava gerek. Bulanık hava yoksa, Arif Saim Bey gibi güçlü kurtlar bulanık hava yaratırlar. Ve Arif Saim Beyi çok da kıskanıyordu.

Döndü, karısına vardı, eğildi, onu alnından öptü:

"Üzülme Meliha," dedi. "Ben bunun da üstesinden gelirim. Şimdi bizim Çıkçıklar köyüne, akrabalara gidiyorum. İnsanlarsa insanlıklarını göstersinler varsınlar. Bu karanlık günlerde de günlerini görmezsem, ne zaman göreceğim, değil mi?"

Meliha Hanım gülerek dolgun yüzünde gamzeleri çukurlaşarak:

"Başka ne zaman günlerini..." dedi gülümsedi. İçten, aydınlık. "Kurban olayım Tayfun Bey, yanına çok adam al. Bu alçaklar sana her şeyi yapabilirler. Harmanımızı yakanlar, insanların rızkını, rızkımızı, atlarımızı çalacak kadar alçalanlar, tarlalarımızdan çıkmayanlar bize her bir alçaklığı, kötülüğü yaparlar. Kurban olayım Tayfun Bey kendine dikkat..."

Ali Safa Bey baş salladı, koşarak merdivenleri indi, avluda beklemedi, atını çekmişler, tutuyorlardı. O ata binerken, onunla birlikte üç kişi de atlara bindiler.

Çıkçıklar Ali Safa Beyi daha köyün dışında karşıladılar. Ali Safa Beyin babası Hacı Kahya onların büyüğü, fıkara bir ağaydı. Oğlunu borç harç içinde ancak okutabilmişti. Ali Safa Beyinse Hükümette Çıkçıklara çok yardımı dokunuyordu. Katillerini Hükümetin elinden çekip almıştı. Bu yüzden onu çok severler, onunla övünürler, onun bir dediğini iki etmezlerdi.

Daha merhaba demeden:

"Geçmiş olsun Bey," dediler. "Allah kerim. Bizim de elimiz kolumuz armut toplamıyor ya..."

Ali Safa:

"Sağ olun, var olun, sizden, siz akrabalarımdan çok memnunum. Musa Kahyayı göndermişsiniz, geldi, gönlümüzü hoş eyledi. Onun yangın sabahı hemen gelmesi bana dünyaları bağışladı. Şimdi iş daha da ciddileşiyor. Fakat arkamda dağ gibi sizler varken..."

Çıkçıklar:

"Evelallah," dediler.

Çıkçıklar, Torosun eteğinde, Çıkçıklar koyağının içinde, yalnız hırsızlıkla, eşkıyalıkla uğraşan bir köydü. Kadınları bile at hırsızlardı. İnsanları yedi yaşında tüfek kullanmaya başlarlardı.

"Sen hiç küşüm çekme Bey," dediler.

"Çukurovada atının ayağının bastığı yer senin olacak."

"Allah seni başımızdan eksik etmesin."

"Canımız da malımız da sana kurban Ağamızın oğlu."

"Senin tırnağına değen taş, bizim yüreğimizi parçalar."

Ali Safa Bey kıvanca batmış, ağzı kulaklarında ellerini ovuşturuyor, "sağ olun, var olun"dan başka söz söyleyemiyordu.

Bir yaşlı:

"Ne oldu böyle sana Ali?" diye çıkıştı. "Seni Vayvay köyünün ağzına atıp da biz yukardan seyir mi edecektik? Ne bozuldun öyle? Bütün bu köyü senin ayaklarının tırnağına kurban ederim. Var git konağına, rahatına bak. Bu yıl Vayvay köyü senin topraklarını bırakıp gidecektir. Vayvay köyü senin topraklarını bırakıp gitmezse, biz bu köyü bırakır gideriz. Bir daha insan içine de çıkmayız. Anladın mı dediklerimi, duydun mu Ağamızın oğlu? Var git işine. Bize bırak Vayvaylıları. Hemi de canını hiç sıkma."

Ali Safa Bey gözleri yaş içinde, sesi boğularak:

"Sağ ol Hacı Veli Emmi," dedi. "Beni mesrur eyledin."

Hacı Veli:

"Öyle ol da, rahat ol," dedi.

Ali Safa Beyin şerefine hemen bir keçi kestiler. Büyük bir ateş yaktılar, közde et kızarttılar. Rakı da buldular. Ali Safa Bey

öğle yemeğini köyde yedi. Yemekten sonra da Dursun Durmuşu çağırdı:

"Oğlum Dursun Durmuş," dedi. "Gün bugündür. Ne yapacaksın Vayvaya?"

"Ne dersen."

"Ellerinde hiçbir şeyleri kalmadı. Atları gitti, harmanları yandı. Sığırları, öküzleri, inekleri kaldı. Bir de ördekleri, kazları, tavukları... Dursun Durmuş, Vayvayda hayvan namına hiçbir canlı kalmayacak. Hepsini öldürüp fırdolayı Vayvay köyünün yöresine dizeceksiniz."

"Baş üstüne Ağam."

"Öteki işler sonra..."

"Vayvaylar çok korkak. Ellerine vur, lokmalarını ağızlarından al!"

Ali Safa Beyin aklını şu İnce Memed işi hep kurcalıyor ama çok önem veriyor görünmemek için bir türlü kimseye soramıyor, köylünün İnce Memed konusunu açmasını bekliyordu.

Bekledi, oturdu, konuştu, hiç kimse bir türlü İnce Memedin sözünü etmiyordu. Ali Safa Bey sonunda, kendisi İnce Memedi sormak zorunda kaldı, şöyle tepeden:

"Hani," dedi, "bir zamanlar dağlara bir eşkıya çıkmıştı. Bir çocuk, adı neydi hele? Hani bizim Abdi Ağanın katili."

"İnce Memed," dediler.

"Duydum ki gene dağlarda görünmüş."

Hacı Veli:

"Aslan o," dedi. "Kara İbrahimi de geçenlerde vurmuş. Bir candarma ordusuyla üç gün üç gece çarpışmış da sonunda orduyu yarmış çıkmış. Yaman adam o, yaman. Sonra da..."

Bütün başlar öfkeyle Hacı Veliye döndü... Hacı Veli içine düştüğü hatayı hemen anladı:

"Sonra da," dedi, düzeltmeye çalıştı. "Sonra da Mustafa Kemal Paşaya tel çekmiş, bu fakir fıkarayı başıma gönderme, yiğitsen sen gel karşıma," demiş.

Ali Safa Bey sorduğuna pişman oldu. Bu köylülerde, bu eşkıya çocuğa karşı derin bir sevgi, saygı vardı. Nereden geliyordu bu? Anlaşılmaz. Bıraksaydı eğer Hacı Veliyi, İnce Memedi bir anda bir efsane kahramanı yapıp çıkacaktı.

Herkes, herkes için tehlikeli bir adamdı İnce Memed. Vayvayı kışkırtsa da kışkırtmasa da çok tehlikeli bir adamdı. Vücudunun ortadan kalkması elzemdi.

İnce Memed hakkında çok deli şeyler düşünüyor, korkuyor, ürperiyordu. Acaba bu oğlan bir halk kahramanı mıydı? Bir halk kahramanı olabilmek için zavallı, yaşlı bir küçük köy ağasını öldürmekten başka ne yapmıştı? Bu çocuğu bu hale getirmelerinin asıl sebebi neydi acaba? İnce Memed sözü geçince, kendi akrabaları, kanı ciğeri, köylüleri bile nasıl susmuşlardı? Hacı Veli, geveze yaşlı, o da konuşmasa kimse konuşmayacaktı. Bir büyü, bir keramet mi?

"Korkuyor muyum?" diye kendi kendine sorarken ayağa kalktı:

"Kasabaya yetişmeliyim."

Atını getirdiler, bindi.

"Korkuyor muyum? Ben onların atlarını çaldırdım, onlar da benimkini... Ben onların harmanlarını yaktım, onlar da benim... Ben onların sığırlarını kestireceğim, onlar da... Ben onları öldürteceğim... Ferhat Hocayı belki de... Onlar da beni?.. Olabilir mi?.."

Ürperdi. İlk defa ölümü çok derinden, yüreğinin başında duyuyordu. Bu köylüler acaba onu öldürecekler miydi? Buna cesaret edebilecekler miydi? Bu mümkün müydü?

Kendi kendine gülmeye başladı. Korkuyorum, dedi. Bütün gece harmanların yanması sinirlerimi bozdu. Harmanları yakabilirler, anladık. Ama atları çalacak adam yok ki Vayvayda...

Gelip gelip İnce Memed takılıyordu aklına. Bütün bu işler İnce Memed yüzünden olmasın? Haa! Yok canım. Bugün gözükür dağlarda, yarın kaybolur, on yıl ortadan silinir... Bir acayip bir eşkıyadır bu. Belki de Hamzayı öldürmeye gelmiştir. Onu öldürecek, gene kaybolup gidecektir. Gene köylüler onun şerefine Dikenli ovasına ateş verecekler, gene dağların tepesinde ateşler yanacak. Ne garip! Bu köylüye çok zulmediyormuş... Ağasının öcü falan ama, ortaçağda değiliz ki! Böyle şiddet, işte böylesi bir neticeyi doğurur. Tatlı canını kurtarsın bakalım Hamza.

İnce Memedin Hamzayı öldürmek için Torosa geldiği düşüncesi akla çok uygun geliyordu. İnce Memed Hamzayı öldürecek, kaybolup gidecek, köylüler de gene onun arkasından ateşler yakacaklardı. Korkulacak bir şey yok. Yok ama...

Böyle düşünerek kasabaya girdi, atını eve çekti, adamlarından birisini yanına aldı çarşıya indi.

39

"Yaman adam," diyordu Yüzbaşı. "Yaman ve yiğit."

Hamza, gözleri faltaşı gibi açılmış:

"Hiç mi yakalanmayacak?"

"Eşkıyanın yakalanmazı olmaz ama, bakalım ne zaman?"

Asım Çavuş söze karışıyordu:

"Nerden, nasıl vuracağını bilmiyorsun ki! Suda balık gibi... İnsanın elinden kayı kayıveriyor."

"Şimdi nereye gitti dersin Çavuşum?"

Belli olmaz ki... Bir batıyor, nereden çıkacağı belli olmuyor ki... Bugün Çukurovadadır dersin, bir de bakmışsın ki adam yarın Aladağda. Bugün Aladağda dersin, bir bakmışsın ki devresi gün Çukurovada! Bu adam hiç belli olmuyor. Üç gün üç gece, dinlenmeden, uyumadan, yemeden içmeden rüzgar gibi yürüyor. İsterse gözüküyor, isterse gözükmüyor. Bir tuhaf adam."

Asım Çavuş biraz da Memedle övünüyordu. Ondan söz ederken gözleri parlıyor, sesi daha candan, daha sıcak oluyordu.

"Demek hiç yakalanmayacak?"

"Yakalanacak," dedi Yüzbaşı. "Ama canımızı aldıktan sonra... Bizi peşinden sürükleyip perperişan eyledikten sonra. Yakalanmaz olur mu? On dört yıl Osmanlı ordularını bozan Çakırcalı Efeyi bile vurdular. Yakalanmaz olur mu?"

Hamza gittikçe bozuluyor, kaygılarını, içinde gittikçe büyüyen korkuyu belli etmemeye çalışıyor, Çavuşa, Yüzbaşıya durmadan sorular soruyordu.

Sonunda anladı ki bu İnce Memedle başa çıkmak o kadar kolay olmayacak.

Asım Çavuş coşmuş anlatıyor:

"Bir gün gene karşılaştık onunla," diyordu. "Aşağı Andıranda. Bir çeltik tarlasının içinde üç kişi yürüyorlardı. Bir tepsinin içinde yürür gibi, tarlanın yeşilinde, ortada yürüyorlardı. Sabahtı. Biz ateşe başladık. Bir de baktık, çeltik tarlasında bir duman. Az sonra duman açıldı, ortalarda kimsecikler yok, sırrolmuşlar. O gün çeltik tarlasını, bütün yöreyi binden fazla köylü ve bir bölük candarmayla taradık. Yok olmuşlardı. Ertesi gün onu ve çetesini Sarıbahçede görmüşler. Araştırdım, doğruydu. Bu kadar yolu bir gecede insan nasıl alır? İşte hiçbir zaman buna aklım ermedi. Yakalanmaz demiyorum ama, bize kök söktürecek. Ben çok eşkıyayla karşı karşıya geldim, bu kadar ayağına, eline çabuk bir adamı daha görmedim. Bir kere gördüm onu. Küçücük de bir adam. Bütün köylü, ne hikmetse, onu tutuyor. Bunca yıldır eşkıya kovalarım, böylesine sevilen bir adam da görmedim. İnce Memedi köylünün elinden almak zor."

Hamza:

"Bizim köylü ona can bir düşman," dedi. "Ona diş biliyorlar. Ellerine geçse onu bir kaşık suda boğacaklar. Meğer diyorlar, biz Ağamızı ne kadar severmişiz! Abdi Ağam için gece gündüz gözyaşı döküyorlar. Hakları var, Abdi Ağam melek gibi, ermiş bir kimseydi. Şimdi de köylüler onu bir kır ata binmiş ışık içinde balkıyaraktan köyün üstünde uçarken görüyorlarmış. On beş gece sabahlara kadar bekledim, göremedim onu. Kızmış bana gözükmedi..."

Asım Çavuş, Hamzanın bu sözlerine güldü. Yüzbaşı Faruk da...

Hamza günlerdir içinde sakladığı korkusunu titreyen, ağlamsı, çaresiz, umudunu yitirmiş bir sesle söyleyiverdi.

"Ama o beni de öldürecek. Ben biliyorum. O beni duydu da buraya geri döndü. Beni öldürmek için döndü. Bilmez miyim ben! Keşki Çukurovadan gelmeseydim. Baba ocağım kör kaldı, ha ocağımız sönmesin dedim de geldim. İşte tatlı canımdan da oldum. Öldürecek beni."

Öldürecek beni derken teker teker Asım Çavuşun da, Yüzbaşının da gözlerinin içine bakıyor, onlardan bir imdat, bir çare, bir umut ışığı sözü bekliyordu.

Asım Çavuşun da, Yüzbaşının da yüzlerindeki gülümseme silinmiş, yüzleri duvar gibi olmuştu. Onlar, Memedin Hamzayı öldürmek için dağlara geri döndüğünü daha Memedin geldiğini duydukları gün aralarında konuşmuşlardı. Asım Çavuş:

"Hiç çaresi yok, Memed onu öldürecek," demişti. "Hamzayı öldürmeden Memed yakalanmaz."

Çarpışmada da Memed, işim var Çavuşum, diye yalvarırken, işinin ne olabileceğini herkes anlamıştı. Memed işini mutlaka görecekti.

"Beni öldürecek değil mi Çavuşum? Bunun önüne hiç kimse, sen de, Arif Saim Bey de, Mustafa Kemal Paşa da, koca Allah da geçemez öyle mi?"

Çavuş karşılık vermiyordu.

"Öyle mi Yüzbaşım?"

Yüzbaşı duymamış gibi onun yüzüne boş gözlerle bön bön bakıyordu.

"Öldürecek, öldürecek Yüzbaşım. Diliniz varmıyor değil mi?"

Karşılıklı büyük kütüklerin yandığı ocağın ötesine oturmuşlar, çatırdayan ateşe gözlerini dikmişler, bir söze varamıyorlardı.

Hamza birkaç kez:

"Of, ooof, of!" dedi ayağa kalktı, yıldızsız gecenin içine, dereye aşağı yürüdü.

"Tanrım şu taşa bir can ver. Ölmüşe bir can ver. Ocaktaki kıpkırmızı kesilmiş demire bir can ver. Kurumuş ağaca yaprak, kör göze ışık ver. Işık ver..."

Bin pişmandı. İt gibi pişmandı. Şu Pıtırakoğlu, aah şu Pıtırakoğlu! Kocamış köpek! O aldı, o aldı tatlı canımı elimden.

"Ölmeden o Pıtırakoğlunu öldüreceğim," diye bağırdı geceye.

Ölümü düşündükçe Pıtırakoğluna öfkesi artıyordu.

"Ulan namussuz, nereden aklına geldim? Gitmiş Çukurovada kendi kendime iyi kötü yaşayıp gidiyordum. İki dönüm tarla kazanmak için kıydın bana. Kıydın tatlı canıma. Ne yapayım ben, ne yapayım şimdi? Şu Yüzbaşı da o kadar tuzumu ekmeğimi, o kadar kuzularımı, yağımı balımı yedi. Şimdi de

durmuş da benim halime gülüyor. Asılmış bir adama bakar gibi bakıyor bana. Ulan Pıtırak, ben ölmeden, senin kuş boynu gibi incelmiş yalancı boynunu sıkıp da seni öldürmez miyim? Senin yüzünden... Her şey senin yüzünden!"

Küçük bir su çağıldıyordu. Farkına varmadan suyun içine girdi, gene farkına varmadan suyun öte yanına geçti. Silme bir karanlık vardı.

"Bu gece bitmeyecek," dedi. "Karanlık da benimle bile yürüyor. Bitmeyecek..."

Geceye karışmış, dert bela içinde, nereye gittiğini bilmeden, sormadan dolaşıyordu. Sonunda kendisini Topal Alinin evinin kapısında buldu. Evde ışık vardı daha. Belli ki Topal Ali de uyumamıştı bu gece.

"O da, o fıkara da can telaşında," diye düşündü. "Onun başını da ben belaya soktum."

Kapının budak deliğinden içeriye baktı. Ali bir köşeye büzülmüş, bacaklarını kollarıyla sarıp, çenesini dizinin üstüne koymuştu.

"Ali kardaş, Ali kardaş," dedi. Ali hemen sıçradı kapıya geldi açtı.

"Öldürecek," oldu ilk sözü. "Bizi öldürecek, öldürecek. Bizim için gelmiş dağlara. Öldürecek!"

"Öldürecek," dedi Ali, boynunu büktü. Ali şimdiden ölmüş gitmişti. Öyle bir hali vardı.

"Benim için gelmiş."

Ali:

"Bizim için."

"Keşki Çukurovadan dönmeseydim. Seni de yaktım Ali. Seni de... Sana da ben kıydım. Bana da Pıtırak sebep oldu. Keşki..."

"Keşki," dedi Ali. "Başkası ağa olur Dikenlidüzüne, başkası ölürdü."

"Başkası..." dedi Hamza.

"Ellerinden nasıl kaçırdılar onu? Derede sardılar, kaçırdılar. Kulaksızın değirmeninde sardılar, kaçırdılar. Bir tek adama bir bölük candarma..."

"Balık gibi," dedi Hamza... "Ele avuca gelmiyor. Bir de uçan kuş gibi, şimdi burada, az sonra Çukurovada. Yel Musa gibi... Ondan da beter!"

"Yel Musa diyor ki, bu adam benden de çabuk. Yel Musa diyor ki ben her şeyin izini sürdüm, diyor. Uçan kuşun, kaçan cerenin, sarıca karıncanın, kırkayağın, yaşayan her bir yaratığın izini sürdüm de bu adamın izini süremedim, hem de çıkaramadım, diyor. Bu adamda bir hikmet var ki, muhkem bir hikmet."

"Ne yapalım Ali? Bir şey düşün Ali. Bir düşün de şu tatlı canımızı kurtaralım."

"Öldürecek," dedi Ali. "Aaah, öldürecek. Ne yapalım?"

"Bir yere kaçalım. Adı sanı duyulmadık ellere."

Ali:

"Bulur o, bulur o," diye inledi. "Yılanın deliğine girsek, kuşun kanadının altına sığınsak gene bulur o, bulur bizi. Öldürür ikimizi. Kan kustura kustura öldürür ikimizi. Söndürür ocağımızı, ıssız koyar yuvamızı..."

"Candarmalar onu öldüremeyecek mi, Çukurova ağaları, Arif Saim Bey?"

"Onu hiç kimse öldüremez. Kurşun geçmez ki ona. Bir gözlerine kurşun geçer onun, diyorlar. Bir gün bir dağda yağmura tutulmuş. Uzun Cabbar, Recep Çavuş da yanında. Bir ulu ağacın altına sığınmışlar. Ağaca durmadan yıldırım düşüyormuş. Ağaç duman içinde kalıyormuş. Ağacın altından kaçmışlar, yandaki bir kayanın altına sığınmışlar. Durmadan yıldırım sağılıyormuş ağacın üstüne, ağaç gittikçe büyüyor bir ışık yuvarlağının içinde kalıyormuş. Işık gittikçe de parlıyor, kimse ışıktan yana bakamıyormuş. Birden Memedin, büyük bir yıldırım ağacın üstüne sağılırken, kayanın dibinden ağaca doğru fırladığını görmüşler. Az sonra da elinde bir düğme kadar, bakınca gözleri kör eden, öyle parlak bir şeyle geldiğini görmüşler. Memed, işte bu yıldırım, demiş. Yıldırımı yakaladım, demiş. Yıldırımı muskasının içine saklamış. Haydi Recep Çavuş bana bir ateş et, demiş. Recep Çavuş ateş edememiş. Çavuş, sen bana ateş etmezsen, ben sana ateş ederim, haydi, demiş, ant içmiş. Çavuş bakmış ki Memed kendisini öldürecek, ne yapsın, Memed orada nişan gibi duruyor, durmadan haydi Çavuş, diyormuş. Çavuş, ne yapsın, nişan almış, şu deli boku öldürmeyim diye bacağına ateş etmiş, gözlerini yumup... Gözünü açmış ki ne görsün, Memed gülüyor. Vu-

ramadım, demiş, bir daha, bir daha, bir daha ateş etmiş. Bakmış ki kurşunlar Memedin bedenine değip tapır tapır yere dökülüyor, geçmiyor. Yalnız bedende pire ısırığı gibi bir iz bırakıyor. Memed, Çavuş demiş, ben yıldırımı yakaladım. Yıldırım kimin üzerinde olursa ona kurşun geçmez. Yıldırımı Çavuşa takmış, başlamış kurşunlamaya... Kurşunlar Çavuşa da değmişler dökülmüşler, değmişler..."

Hamza:

"Doğru," dedi. "Yoksa o kadar candarmanın elinden öylesine çembere alınmışken, nasıl kurtulurdu? Doğru. Öldürecek. Hiçbir yolu yok mu bu adamın elinden kurtulmanın Ali? Bir yere saklansak, bir diyara kaçsak... Demirden odalara girsek..."

Ali:

"Öldürecek."

"Yalvarsak yakarsak, eline ayağına düşsek..."

"Öldürecek."

"Hiç mi bir kurtuluş yok?"

"Var," dedi Ali. "Var ama küçük bir umut. İğne ucu kadar bir ışık."

"O da ne?" diye azıcık cana geldi Hamza.

"O da Hürü Ana. Hürü Ana gider de Memede bağışla Hamzayı derse, belki seni bağışlar. Hürü Ana belki senin için Memede söyler, ama benim için... Ölse de ağzını açmaz."

"Haydi gidelim Hürü Anaya. Hele beni bağışlatsın... Gerisi kolay. Köyün birisini Memede verir, seni de bağışlatırım. Haydi, haydi, kalk yürü," dedi Hamza.

Kalktılar, Hürü Ananın evine yürüdüler. Kapısını usul usul çaldılar.

Hürü Ana:

"Dur yavrum," dedi, "dur yiğidim, geliyorum. Çıralığı yakayım da geliyorum. Duydum, duydum, perişan etmişsin o dinsizleri. Yaralıları şu kapıda üç gün inledi kafirlerin. Azıcık bekle, Hürü sana kurban olsun Memedim. Sana kurşunlar da geçmezmiş. Neden söylemedin de Hürü Anana, rahatça uykular uyuyaydım, gül gibi? Haram oldu uykular bana, sen dağda gezdikçe... Adam hiç söylemez mi anasına?"

Kapıyı açtı, açmasıyla:

"O neee!" diye kapaması bir oldu, elindeki çam çırası da yere düştü. Çam çırasını yerden alırken: "Kimsiniz siz?" diye bağırdı.

Topal Ali Hamzanın kulağına eğildi:

"Sen konuş, beni de hiç söyleme," dedi. "Konuş."

"Ben Hamzayım, Hamza Ağa," dedi Hamza.

Hürü Ana:

"İt," dedi, "sen nereden ağa oluyormuşsun, hele önce köpek ol da, insan değil, it ol da ondan sonra ağa ol! Ne istiyorsun bu gece yarısı bakalım?"

"Azıcık konuşmak istiyorum Ana."

"Benim seninle hiçbir konuşuğum olamaz. Erimin kanlısıyla, iki eli kollarına kadar kana batmış bir zalimle... Var git kapımdan."

"Ana bir şey söyleyeceğim. Çok gerekli."

"Var git kapımdan! Senin pis yüzüne bakamam. Çocukları açlarından öldüren sensin. Böyle bir kafirin yüzünü göremem."

"Ana kurban olayım."

"Var git kapımdan köpek! Köylüyü nan ekmeğe muhtaç eden sensin."

"Ana ayaklarını öpeyim aç kapıyı."

"Var git Kelce Hamza, var git, açamam kapıyı. Koca Torosun on bin, on beş bin, on altı bin, bir bin bin, dünya kadar insanını üstümüze güldüren sensin."

"Bak anam sana ne diyeceğim, bir haberim var ki sana bir haberim... Haber derim ona. Duyunca, duyunca bir sevinecek, deli olacaksın, güzel anam. Deli deli olacaksın."

"Var git Kelce Hamza, var git kapımdan. Senin kanlı ayakların, haram gövden bu eşikten içeriye atlayamaz. Var git yoluna, var git Kelce. Haberin senin olsun. Beni cana getirecekse de, dünyayı bana bağışlayacaksa da senin haberini istemem. Beni öldürsen bile senin yüzüne bakamam, pis yüzüne..."

Hamza yalvardı, Hürü Ana, var git, dedi de başka bir şey demedi. Hamzayla Topal Ali orada, Hürü Ananın duvarının dibinde sabahı ettiler. Hürü Ana da uyumadı. Sabaha kadar yatağın içinde döndü, kendi kendine konuştu durdu.

İlk ışıklar köyün üstüne dökülürken kapıyı açtı. Kel Hamzanın yanındaki Topal Aliyi tanıyıp bağırdı:

"Demek can telaşına düştünüz, öyle mi, Memedimden ödünüz koptu öyle mi?" dedi.

Hamza ayağa fırlayıp ellerine sarıldı onun:

"Ana benim bir suçum yok. Söyle Memede de öldürmesin beni. Sana üç tane, on tane fistan alırım. Çok alırım. Altın küpe de alırım. On tane de beşi biryerde alırım."

Hürü Ana tiksintiyle ellerini silkti onun elinden aldı:

"Var git işine Kelce," dedi. "Var git! Ben de gelin olurum, öyle mi? Senin bana getirdiklerini takar takıştırır, ben de gelin olurum, öyle mi? Gelin olur da Durmuş Alinin mezarında göbek atarım, öyle mi?"

Topala döndü, güldü:

"Can telaşına düştün öyle mi? Can telaşına düştünüz? Memed benim hiç kimsem olmaz. Ben de Memedi göremem. Görürsem de sözümü dinletemem. Topal bilir ki Memed sözümü dinleseydi, şu Topal burada olmazdı şimdi, kara topraklarda çürürdü. Varın gidin işinize yavrucaklar, varın gidin. Benden size hayır yok. Benden size imdat olmaz. Olsa olsa... Olsa da olsa..."

Kapısını kilitledi köyün içine yürüdü. Aliyle Hamza orada, duvarın dibinde kalakaldılar.

Hürü Ana bu sabahtan sonra bir öfke kasırgası halinde köyün içinde döndü durdu. Köyün her insanına nefretle bakıyordu. Hürü Anayı gören her köylü de, onu görünce başını yere eğiyor, yüzüne bakamıyorlardı.

Hamzayla Topal Alinin Hürü Ananın kapısına gelip, ona sabaha kadar yalvardıklarını Dikenlidüzündeki beş köyün insanı da duydu. Haber korkak fısıltılarla usul usul bütün Torosa yayıldı.

Hürü Ana onlara kapıyı açmamış:

"Varın gidin bu kapıdan köpekler," demişti. "O İnce Memed sizi öldürmezse, ben sizi öldürürüm. Şu ellerimle boğarım. Ben bu günü, bu günü bekliyordum yezitler. Ben bu güzel günü... Anladınız mı? Bu eşikten içeri kızılca kayanın kaplanı, Akçasazın ejderhası, Yılankalenin yılanları, Kırksuyun hort-

lakları girer de siz giremezsiniz. Memed de tez günde sizi öldürmezse, ben de ona hakkımı helal etmem... Etmem. Etmem, anladınız mı?"

Köylüler Hürü Ananın sözlerini sadece, bire bin katarak, konuşuyorlar, ya iyi ya da kötü hiçbir yorumda bulunmuyorlardı. Seslerinin havasından, yüzlerinin deviniminden de hiçbir şey anlaşılmıyordu. Daha doğrusu artık olaylara karşı nasıl davranacaklardı, onu bilemiyorlardı.

40

Kara İbrahimin ölüsünü de çıplak bir atın üstüne atıp kasabaya getirdiler ve kasaba mezarlığına gönderdiler.

Kasaba dağların eteğinde, bir koyağın ucunda, ovanın bittiği yerdeydi. Batısında bir çıplak tepe vardı ve tepenin dibinden Savrun çayı apaydınlık akıyordu. Çayın üstündeki ak kefenk taşlarından yapılmış köprü, yeşilin, mavinin üstüne yapıştırılmış, güzel bir oyuncak köprüye benziyordu. Ermenilerin bırakıp gittikleri mahalle yıkıntıya yüz tutmuştu. Burada şimdi Doğu Anadolundan göç etmiş Kürtler oturuyorlar, kasabadaki en küçük bir olayla bile ilgilenmiyorlardı. Toprak damlı Ermeni evlerinde oturan Kürtlerin mahallelerinden durmadan Kürtçe bağrışmalar geliyordu. Mutlaka her gün akşamüstü Kürtler taşlarla sopalarla biribirlerine giriyorlar, kollar kırılıyor, başlar yarılıyor, bütün kasabayı bir bağrışmadır dolduruyordu. Kasaba artık bu dövüşmelere alışmıştı.

Eski Ermeni mahallesinde ulu zeytin ağaçları, incir ağaçları sıcakta toz içinde kalmış, kavruluyorlardı. Yıkık Ermeni mahallesinde yıkıntılar arasında nar bahçeleri, nar bahçelerinde sevişirlerken ocaktaki demirler gibi kıpkırmızı kesilen kaya yılanları, uzun uzun...

Narların çiçek açımında mahalle donanıyor, arıların, kelebeklerin, kırmızı yılanların cümbüşü nar çiçekleri dökülünceye kadar sürüyordu.

Kasabanın üstünü boz bir bulut gibi, her ikindiüstü gittikçe kabaran, genişleyen, soluk aldırmayan bir toz bulutu örtüyordu. Evlerin, dükkanların içi, insanların giyitleri, iri çakıltaşlarından örülmüş ak kaldırımlar kalın bir toz tabakası altında kalıyordu. Şöyle uzaktan bakınca, kasaba, kırmızı kiremitleri,

çiçek açmış nar bahçeleri, zeytin, incir, ulu çınar ağaçları, pencerelerindeki camları, köprüsü, yarpuz tarlalarıyla apak, lekesiz bir aklıkla gözüküyordu.

Ağızları, burunları toz içindeki insanlar durmadan konuşuyorlar, biribirlerini çekiştiriyorlardı. Memurlar, ağalar, beyler Nazifoğlunun lokantasında kafayı çekip veryansın ediyorlardı söze. Daha az varlıklılarsa, esnaf, zanaatkarlarsa Tevfiğin kahvesinde oturup çay içiyorlardı. Bir de pazaryerinde aylak aylak dolaşan köylüler...

Herkes, herkesin her şeyini biliyordu. Gizli kalmış hiçbir şey yoktu bu kasabada. Arif Saim Beyle İdris arasındaki savaşı, Arif Saim Beyin tutkusunu, İdrisin kötü durumunu şimdiye kadar belki binlerce kişi konuşmuştu. Bu savaşı bir destan gibi yaşıyorlardı. Ali Safa Beyle Vayvay savaşını da en küçük ayrıntısına kadar izliyorlar, her iki savaşın da sonunu büyük bir heyecanla bekliyorlardı. Arif Saim Bey karısının kardeşini bir gün karaçalılığa, tarlalarını vermeyen Çerkeslerle birlikte sürmüş, kırbaçlaya kırbaçlaya öldürmüştü. Sebebini kimse bilmiyordu. Kimi Çerkeslere acıyıp karşı koymak istemiş, Arif Saim Bey de merhametli efendi, al işte, demişti. Kimi de ortada bir kadın meselesi var, diyordu. Türlü türlü sebep söylüyorlardı. Ama ortada bir gerçek varsa, o da delikanlının Arif Saim Beyin kırbacı altında, karaçalılığın dikenleri içinde can verdiğiydi.

Ali Safa Bey bundan sonra Vayvaylılara ne yapacaktı? Şimdi de hangi yıldırma yöntemini kullanacaktı? Kimi şöyle, kimi böyle, diyordu. Ve bundan sonra ne yapacağı, köylülerin de buna karşı nasıl davranacakları büyük bir zevkle tartışılıyordu.

Köylülerin son davranışları herkesi çok şaşırtmış, kasabadaki hiç kimse bu olaylar üstüne bir iki gün hiçbir yorumda bulunamamıştı. Ali Safa Beyin harmanlarının yanışı, atlarının çalınması yeni davranışlardı. Köylülerin böyle bir davranışta bulunacak ne güçleri, ne de gelenekleri vardı. Bu neydi, ne!

İnce Memedin yeniden dağlara dönüşü de bir acayip işti. Şimdiye kadar çok eşkıya işini gördükten, istediğini yaptıktan sonra başını almış gitmiş, ortadan silindikten sonra bir daha dağlara dönmemişti. Yıllar sonra belki de bu eşkıyalardan bir ikisi dönmüştü ama, hiç kimse onların yüzüne bakmamış, dö-

nen eşkıyalardan en kabadayısı dört beş gün, en çok on beş günde vurulmuştu. Bu ince Memedse dağlara bir kartal hışmıyla inmiş, Kara İbrahim gibi bir eski eşkıyayı ilk çarpışmada öldürmüş, bir sürü candarmayı da yaralamış, gene ortadan silinmiş gitmişti.

Ali Safa Beyden başka herkes Vayvay köylüsünün dirilişini, karşı koyuşunu Memedden biliyor, Memed üstüne türlü rivayetler çıkarıyorlardı. Ama ne Çukurovada, ne de dağlarda Memedi, Asım Çavuştan başka gören olmamıştı. Asım Çavuşsa Memedin baş adamıydı. Ona dokunamazdı. Ne malum, belki dağdaki Memed değildi. Memed adı altında şekavet yapan birisiydi. Ama Memed olmasa böylesine savaşabilir, bir bölük candarmayı önüne katıp böylesine Torostan Çukura kadar kovalayabilir miydi?

Tüfeklerini, pabuçlarını dağlarda bırakmış, kaçmaktan imanları gevremiş candarmalar, can havliyle, "Yandık Allah," diye kasabaya doluşmuşlardı. "Yandık Allah şu İnce Memedin elinden."

İnce Memed beş kişi, on kişiyle birlikte gelmiyordu candarmaların üstüne... Yerden biter, gökten yağar gibi yüzlerce insan yürüyordu onunla birlikte. Bir de bir top yıldırım varmış onun koynunda...

Ali Safa Bey kasabada, Tevfiğin kahvesinden Nazifoğlunun lokantasına, oradan candarma dairesine, oradan kaymakamlığa, davavekili Siyasetçi Ahmete, Siyasetçi Ahmetten postaneye mekik dokuyup duruyor, yüreğindeki korku da gittikçe büyüyordu. Köylülerin şu ayaklanmalarının sebebini de bir türlü bulamıyordu. Hiçbir sebebe parmak basamıyor, hiçbir sebep onu kandırmıyordu. İnce Memed mi? O, en sonuncu ihtimal... Bu işi gene yapsa yapsa Arif Saim Bey yapabilirdi. Arkasında Arif Saim Bey olmayan köylü bütün bunları beceremezdi.

"Bizim köylümüz," diyordu, "arkasında sağlam bir güç olmadan hiçbir harekette bulunamaz. Hiç kimseye güveni yoktur. En evvel kendisine... Bir İnce Memede güvenip benim harmanlara ateş veremezler, atlarımı çalamaz, adamlarımı öldüremezler. Arkadaşlar, çok dikkatli olmalıyız. Hükümet bence

yeni bir siyaset takip etmeye başladı. İlk oyununu da benim başımın üstünde oynuyor. Arkadaşlar, dikkat edelim, bu işi Arif Saim Bey düzenliyor. Şimdi anlıyorum onun Çukurovada çiftlik sahibi olmasını... Ne ihtiyacı var onun çiftliğe, mala mülke... Bütün Türkiye onların değil mi? Şimdi anlaşılıyor Cumhuriyetin adamlarının toprak sahibi olmalarının sebebi... Şimdi anlaşılıyor. Mudanyada zeytinlikler zaptetmenin, Egede çiftlikler kurmanın sebebi... Şimdi, şimdi anlaşılıyor. İnkılap bitmemiştir. Cumhuriyetin adamları Anadoluya türlü bahaneyle dağıldılar. Tetkik buyuruyorlar. Ondan sonra büyük darbelerini indirecekler, köylüyü efendi yapacaklardır. İnkılap büyüyor, gelişiyor. Bu işler Arif Saim Beyin başının altından çıkıyor. İnce Memed bile onun eseri."

Dinleyenler Ali Safa Beyle hiçbir tartışmaya girmiyorlar, susuyorlardı. Ali Safa Bey haklı olabilirdi. Cumhuriyet yeniliklere yöneliyordu, bu belli. Belli belirsiz, yeni inkılap kokuları esiyordu Ankaradan. Bu da belli.

Birkaç gün içinde Ali Safa Bey kendini de, kasabadaki ağaları, beyleri de bu işin Arif Saim Beyin başının altından çıktığına inandırdı. Arif Saim Bey bunu niçin yapıyordu? Yukardan bir emirle mi, yoksa kendi başına mı? İşte buna bir karar veremiyorlar, kulaktan kulağa fısıldaşıyorlar, ölü lambaların ışığında sabahlara kadar uyumuyor, konuşuyorlardı.

Tam bu sırada kasabaya Arif Saim Bey geldi. Kasaba sindi, korktu. Ağalar, beyler ödleri koparak, elpençe divan, ancak, onun huzuruna varabildiler. Arif Saim Bey kasabadaki bu ağır havayı, korkuyu sezmekte gecikmedi:

"İnce Memed mi?" diye güldü. "Bir zavallı çocukmuş. Ondan bu kadar korkacak, çekinecek ne var? Cumhuriyetimiz çok kuvvetlidir. Bir İnce Memed değil, binlerce İnce Memedi bir fiskede yıkar. Aldırmayın canım."

Toplantıda bulunan Karadağlıoğlu Murtaza Ağa:

"Sinek pis değil amma mide bulandırır. Bu İnce Memed bir şey değil ama, eşeğin aklına karpuz kabuğu düşürüyor. Köylüyü kışkırtıp bizim üstümüze salıyor. Köylüyü ayaklandırıyor. Ağalarımız, beylerimiz, koruyucumuz Hükümetimiz üstüne. Köylü ondan öğrendi ağaların atlarını çalmayı, har-

manlarını yakmayı, adamlarını vurmayı. Eğer sen doğru dürüst, sahici bir çiftlik kuruyorsan, bugün bize... Yarın sana..." dedi, sonra dili diline dolaştı.

"Ya ne kuruyorum?" diye gürledi Arif Saim Bey.

"Hani, hani... Hani dedim ki belki tetkik... Belki muvazaadır."

"Ne? Siz deli misiniz? Ben bir servet döktüm o topraklara. Çiftçilik mi oynuyorum sanıyorsunuz?"

"Hani... Hani... Bağışla Bey, yanlış anlaşıldı... Arz edemedim..."

Oradakiler de:

"Murtaza Ağadır bu, hiçbir zaman, hiçbir şeyi arz edemez," dediler.

Ali Safa Bey:

"Haşa! Sizin çiftliğiniz dünyanın en modern çiftliği olacaktır. Çukurova asırlar boyunca sizin bu asil hizmetinizle İstiklal Harbindeki kahramanlığınız kadar övünecektir. Asil bir evladını böylece de bağrına bastığından dolayı..."

Arif Saim Bey bir köşeye sinmiş kocaman Murtaza Ağaya sevgiyle baktıktan sonra:

"Teşekkür ederim, bu asil iltifatınıza teşekkür ederim Ali Safa Bey," dedi. "Demek Murtaza Ağa?"

Murtaza Ağa ayağa fırladı, geldi Beyi omuzundan öptü:

"Haşa huzurdan," dedi. "Haşa yüksek huzurlarından! Ben de şu Ali Safanın dediğini demek istemiştim... Hani var ya, hani o... Hani... Hani..."

Gene dili diline dolaşıp Murtaza Ağa kıpkırmızı kesildi.

Oradakiler Murtaza Ağanın haline gülüştüler.

Arif Saim Bey onu yatıştırmak için:

"Telaş buyurmayın Murtaza Bey, ne demek istediğinizi anladım," dedi.

Murtaza Ağa:

"Çok memnun oldum anladığına," dedi. "Anlamasan olmazdı. Yandıydım. Yoksa ocağım battıydı. Senin beni bir yanlış anlaman beni öldürür, evimi yurdumu yuvamı yıkar. Var ol, sağ ol Bey, ellerinden öperim."

Gitti rahatça yerine oturdu. İçinden bir daha böyle öfkeli devlet adamlarıyla konuşmamaya antlar içiyordu. Bunlar hep

kazı koz anlarlar, diyordu kendi kendine. Ah, bu Ali Safa deyyusu yok mu, nasıl da çevirdi sözü!

Arif Saim Bey, kasaba ileri gelenlerini bir şaşkınlık içinde bırakıp gitti. O gidince, berikilerin telaşları, korkuları arttıkça arttı. Niçin gelmişti kasabaya Arif Saim Bey? Elbet bir sebebi olacaktı, elbeet!

Dağdan inmiş, günlerdir kasabada dolaşan Hamza Ağanın da hali yürekler acısıydı. Girecek bir delik, canını kurtaracak bir sığınma arıyor, kasabada dört dönüyordu. Davavekili Siyasetçiden, Kozanoğlu Fethi Beye, ondan Deli Fahriye dolaşıp duruyor, her gün Ankaraya tel üstüne tel çekiyor, avuç avuç para döküyordu kasaba çarşısına. Arkasında Topal Ali, postanenin önünden bütün gün ayrılmıyor, önüne gelene:

"O beni öldürecek, o kafir. O benim için ininden çıkıp da dağlara geri geldi. Ne yapayım?" diyordu. "Bir akıl verin bana din kardeşleri. Ben ne yapayım?"

Ve içini, ayaküstü, bir çırpıda döküveriyordu:

"Ben ne yaptım, ben ne yaptım köylülerime, başsız kalmışlardı, baş oldum onlara. Gözünüz üstünde kaşınız, omuzunuz üstünde başınız var demedim. Beni bir sevdi köylü, bir sevdi, deme gitsin. O da, o karnı yemez kıskanç adam da bunu duymuş, köylülerin beni baba gibi, can gibi, çocukları gibi sevdiğini duymuş, saklandığı delikten çıkmış, gelmiş. O köylüyü hiç sevmez. Köylümüzün can bir düşmanı. Aman Allah ağalarımıza da düşman. Hele Hükümetimize! Ben, diyormuş, o Hükümete yapacağımı bilirim. O, köylüyü de hiç sevmez, köylü bir iyi gün görsün istemez. İşte bu sebepten de beni öldürür. Çünküleyim ben köylüye gün gösteririm. Benim ağalığımda köylünün bir eli yağda, hem de bir eli baldadır. İşte bu sebepten, köylüye düşmanlığından o beni öldürecek..."

Arkasındaki Topal Ali de ağlamsı ağlamsı onu onaylıyor:

"Öldürecek," diyordu, "aah, o kafir Ağamızı öldürecek. Beni de..."

Bir gün de kasabaya Vali geldi. Ağaları, beyleri, memurları Hacı Halil Ağanın evinde başına toplayıp bir konuşuk yaptı. Ankaraya çekilen teller üstüne konuştu. Zinhar bir daha böyle işler yapılmamalıydı. Ankara bu tellere çok kızıyordu.

"Bu kasabayı topa tutarım," diye bağırdı Vali. "Hepinizi sürgün ederim. Hem de ta Fizana... Şu İnce Memed mi nedir, birisi türemiş. Onu da sizden isterim. Yakalayacaksınız. Ağalar himaye etmezse dağda eşkıya yaşayamaz. Anladınız mı?"

Gene Murtaza Ağa ayağa kalkıp söze karıştı:

"Anladık ama, biz himaye etmiyoruz. Vallahi de billahi de etmiyoruz. Şimdiye kadar biz de öyle bilirdik. Biz himaye etmeden dağda eşkıya yaşamaz sanırdık. Vali Bey, gel gör ki, biz de şaştık, yaşıyor, yaşıyor işte. Hem de nasıl! Kasabamızın gül adını beş paralık ederek. Yaşıyor, yaşıyor ki yaşıyor. Hepimizi de öldürecek," dedi, gene dili diline dolaşıp ter içinde kaldı.

Vali:

"Siz," dedi, "adınız ne?"

"Murtaza Ağa."

"Siz açık sözlü, mert bir adamsınız."

"Mert..." dedi Murtaza.

"Bu İnce Memedi yakalamanın çaresini söyleyin bana."

"Vali Bey, bu itoğlu yakalansa da yakalanmasa da olan oldu zaten. Kurdun ağzına kan değdi. Hem de eşeğin aklına karpuz kabuğu düştü. Bundan sonra bizi de, Hükümetimizi de iflah etmez bu köylüler," dedi Murtaza. "Bu İnce Memed yüzünden."

Vali:

"Ben böyle açık sözlü adamları severim," dedi.

"İyi yaparsın, has yaparsın, münasiptir," diye övündü Murtaza. "Ben hep doğru sözlü olurum, iğ gibi..."

"Gelin şöyle yanıma oturun."

Murtaza gitti onun yanındaki sedire çöktü, ellerini de dizlerinin üstüne koydu.

"Vali Bey," dedi, "sana bir hikaye daha anlatayım da sonra varayım gideyim işime."

Vali:

"Anlatın bakalım. Rica ediyorum."

"İnce Memed üstünedir. Bu böylece biline. Hiç kimse alınmaya. Yılanı küçükken ezmek gerek. İnce Memed büyüdü. Belki şu dağdaki yeni türeyen eşkıya belki de asıl İnce Memed değildir. Artık İnce Memedi hiç öldüremeyiz. İnce Memed ölmez.

Durun bakalım, anlatayım. Yılanı bilir misin, kocaman yılanı? Benzetmekte hata olmaz."

"Bilirim," dedi Vali.

"Yılan nasıl ölür bilir misin?"

"Bilmem," dedi Vali.

"Başını bir taşla ezersin, ölür. Bu bir!"

"Ölür," dedi Vali. "Bu bir."

"Bir de boğarsın yılanı, bu iki. Bir de kurşunlarsın yılanı, bu üüüç! Yılan türlü türlü ölür bir de... Hastalanır ölür, leylek yer ölür, şöyle ölür böyle ölür. Bir de nasıl ölür, bilir misiniz?"

Valinin hoşuna gidiyordu Murtazanın konuşması.

"Bir de nasıl ölür?"

"Bir de nasıl mı ölür, sorduğu şeye bak Vali Beyimin! Bir yılan iğne ucu kadar bir yara alırsa... İğne ucu kadar bir yara ne ki! Bir insan, bir hayvan iğne ucu kadar bir yara alırsa ne olur? Hiçbir şey olmaz, düşünmeyin, hemen iyi olur. Halbuysam ki bir yılan iğne ucu gibi bir yara alırsa ölür. Nasıl ölür derseniz, işte onu siz görmediniz, bilmezsiniz. Ben bilirim. Yılan iğne ucu kadar da olsa bir yara alınca, sarıca karıncalar o yaraya üşüşürler. Bir gün içinde yılanı yer bitiriverirler. Anladın mı şimdi Vali Bey?"

Vali onun gözlerinin içine gözlerini dikmiş düşünüyordu:

"Evet," dedi. "Sözünüzü bitirin."

"İşte İnce Memed yılandaki açılan bu iğne ucu kadar yaradır."

"Evet."

"Efendime söyleyim ki, İnce Memed Abdi Ağayı öldürdü, toprağını köylüye dağıttı, bu yarayı açtı. Şimdi sarıca karıncalar bedene üşüştüler. İnce Memed ölse de yaşasa da gayri ne biz, ne de bu Hükümet kolay kolay iflah olamayız. Başımız dertten kurtulmaz. Köylü sarıca karıncalar gibidir, akılsız, yolsuz yordamsız. Amma velakin bir yerde, iğne ucu kadar bir yara açılmasın, yer bitirirler. Bizi işte bu İnce Memed yüzünden önce teker teker, sonra toptan yiyip bitirecekler. Sizi de bizi de Vali Bey. Ben köylüyüm ve de köylü milletimizi de gayetlen iyi bilirim. Bendeniz efendim, köylü milletinin ciğerini ışık gibi, derinden okurum. Sizler akıllısınız ve çok akıllı, okumuş yaz-

mış büyük kişilersiniz. Ben hayatımda, bunlar da bilirler ki, hiçbir şeyden korkmadım, işte bu İnce Memedden ödüm patlıyor. Ölüsünden de, dirisinden de..."

"Mübalağa ediyorsunuz Murtaza Bey."

"Sen öyle san, var sen öyle san Vali Bey. Ben şimdiden kendimi ölmüş sayıyorum. Sarıca karıncalar bedenimde dolaşmaya başladı."

"Mübalağa ediyorsunuz."

Murtaza Ağa bağırmaya, ellerini kollarını geniş geniş sallamaya başladı:

"Vallahi de billahi de, vallahi de billahi de Ali Safa Beyin başına gelenler İnce Memed yüzünden. Sarıca karınca işi... Ali Safa Bey ne derse desin, nasıl düşünürse düşünsün, sarıca karınca işi."

"Murtaza Ağa, senin yüreğini ulu bir korku sarmış," dedi Ali Safa Bey. "Mübalağa ediyor, bir zavallı çocuğu gözümüzde büyütüyorsun."

"Sen öyle bil," dedi Murtaza. Ter içinde kalmış, boynunun damarları şişmişti. "Sen öyle bil. Yakında bütün çiftlikler yakılır, bütün ağalar öldürülür, varımız yoğumuz yağma edilirse, görürsün. Sen öyle bil. Hem de sarı karıncalar..."

Akşama kadar konuştular, gülüştüler, bir anlaşmaya vardılar. Vali artık bu kasabadan Ankaraya hiçbir şekilde asayiş üstüne tel çekilmemesini, arzuhal, mektup gönderilmemesini istiyordu. Ağalar, beyler bir daha böyle bir şeyin olmayacağını Valiye söylediler. Ona sağlam, namus sözü verdiler.

Vali:

"Gözünüzde büyütmeyin şu zavallı çocuğu. Bu memleket Çakırcalıyı görmüştür," dedi. "Bu Toros dağları Gizik Duranı, Karayılanı, Yozcuyu, Cötdeleği, Kürt Reşidi görmüştür. Pek yakında İnce Memedin ölüsü bu kasabanın caddelerinde sürüklenecektir."

Otomobiline binip toz duman içinde kasabadan ayrıldı.

Kaymakam hemen o akşam Hamza Ağayı çağırdı:

"Derhal köyünüze gidecek, bir daha da yakın zamanlarda kasabaya gelmeyeceksiniz. Kasabanın kuvvei maneviyesini kırıyorsunuz. Nedir o, her gün Ankaraya tel çekiyor, büyükleri-

mizin başını ağrıtıyorsunuz! Bir daha da hiçbir şekilde Ankaraya tel çekmek yok."

Hamza bitkin:

"Ya beni öldürecek," dedi. "Kaymakam Bey, o beni öldürecek. Aaah, ben nerelere gideyim, o beni öldürecek."

Kaymakam başını salladı, Hamzanın acısına ortak oldu:

"Öldürecek," dedi. "Biliyorum, seni öldürmek için kayıplardan geriye döndü. Biliyorum ama, ne gelir elden. Hükümetimiz daha çok zayıf. Biliyorum ama... Vali de onu yakalamaya söz verdi ama, hiç zannetmiyorum efendim, iki gözüm, sultanım Hamza Bey... Kadere rıza deyip köyünüze dönecek, bekleyeceksiniz. Ola ki bir mucizat görüle..."

"Aaah, öldürecek..."

Hamza o gün atına bindi, arkasından Topal Ali dağların yolunu tuttu.

İkindiüstüydü, kasaba bir toz bulutu altında kalmış, dağlara doğru sarımtırak bir toz esiyordu.

Kırmızı, tozlu nar çiçeklerine çokuşmuş arılar... Bir yaşlı nar ağacının bedenine sıvanmış üst daldaki iri bir kelebek ölüsüne doğru çekilen binlerce sarıca karınca...

Çok sıcak vardı.

41

"Koca Osman kurban şahine."

Galyeni ağzında, sağ eli dolma tabancasının üstünde Koca Osman dimdik, on beş yaşında delikanlı gibi köyün içinde dolaşıyor, önüne gelene birkaç söz söylüyor, saçlarını okşuyor:

"Koca Osman kurban Memede, kurban alıcı kurda, kurban şahine. Kurban kurumuş ağaca can verene, yaprak döktürene. Koca Osman kurban Memede," diyordu.

Köy de Koca Osmanın sevincine katılıyordu:

"Vayvay köyü kurban Memede. Anavarza yazıları. Çukurova köylükleri kurban Memede."

Vayvay köyünün Ali Safa Beye aynıyla karşılık vermesi, harmanlarını yakıp atlarını çalmaları bütün Anavarza yazısını cana getirmişti. Herkes bu işi Memedden biliyordu. Neredeyse Muslu da bütün işleri Memedin yaptığına inanacaktı. Memed üstüne hikayeler, rivayetler, efsaneler, türküler gene almış yürümüştü.

"Hikmeti hüda," diyordu Koca Osman, Ferhat Hoca. "Bu köylü milleti anlaşılmaz ki! Sabahtan akşamlara kadar şahinimiz dillerde, ana ne Hükümet duyuyor, ne bir tek ağa, ne bir tek bey. Olacak iş mi? Hiç mi adamları, akrabaları yok şu köylülerin içinde ağaların, beylerin, Hükümetin?"

Var ama köylüler bir ağız olup, onlara, işte böyle bir ağız olup, ağızlarını da dikmişler. Onun üstüne bir tek söz sızmıyor yabana.

Ferhat Hoca, Koca Osman bu geveze köylülerin böylesine ketumluğunu anlamıyorlardı. Şimdi candarmalar herhangi bir köylüyü yakalayıp derisini yüzseler, gözlerini oysalar ağzından onun üstüne bir tek söz alamazlardı.

Koca Osman:

"Bu insanoğluna bir var, çöpünü, sineğini güvenemezsin, bir var, canını kaldır at önlerine, canı gibi korur," diyordu.

Köylüleri sevinçten deliye döndüren başka bir şey daha oluyordu. Her gece, tam gece yarısı Ali Safa Beyin çiftliği, aynen Vayvaylı köyü gibi kurşuna tutuluyordu.

Sefçe Kahya:

"Kaçacak," diyordu. "Ali Safa çiftliğini bırakıp Anavarza yazısından kaçacak."

Candarmalar, Ali Safanın adamları her gece çiftliği bekliyorlar, tam gece yarısı olunca, karanlıkta, nerden geldiği belirsiz kurşunlar çiftliğin üstüne yağıyor, sonra kurşunları sıkanlar yer yarılıyor, yerin dibine geçiyorlardı. Arıyorlar tarıyorlar, bir türlü onları bulamıyorlardı. Safa Bey şaşkına dönmüş, üç kere Arif Saim Beye gitmiş, başına gelenleri anlatmıştı. Arif Saim olanı biteni dinlemiş dinlemiş, sadece gülmüştü.

Ali Safa Bey:

"Köylüler ayaklandılar," demişti. "Düpedüz ayaklandılar. Bir irticai hareket hazırlıyorlar."

Arif Saim Bey gene gülmüş:

"Köylüler ayaklanamazlar. Türk köylüsünde öyle bir kabiliyet yoktur," diye ona karşılık vermişti. "Ayaklanamaz. Onda öyle bir gelenek yok."

Ali Safa Bey: "Ya benim yanan harmanlarım, ya çalınan atlarım, ya her gece kurşunlanan çiftliğim?" diyememişti. "Bütün bunları yapan Türk köylüsü değil de siz misiniz Arif Saim Bey? Belki de sizsiniz. Köylüler bir büyük yerden kuvvet alıyorlar. Sırtlarını çok sağlam bir kayaya dayamışlar. Yoksa bu ölüler etlerini kessem, şu yaptıkları işin bir tekine cesaret edemezlerdi. Bu kuvvet siz olabilirsiniz Arif Saim Bey. Bu kuvvet Paşa olabilir. Emniyeti Umumiyenin ajanları olabilir," diyememişti.

Büyük bir şaşkınlığa düşmüştü. İs bulaşmış gibi esmer yüzü domur domur ter içinde kalıyordu. Durmadan gece gündüz düşünüyor, terliyordu. Köylere bir sürü adam salmış, bu işin aslını astarını öğrenip gelin, demişti. Hiçbirisi akla uygun bir şey getiremiyordu.

"Kırklar dağından kırk ermişler çekilmiş gelmiş, Ali Safa Beyin harmanlarını yakmış, atlarına binmiş gitmişler. Bir de yedi tane ermişi orada bırakmışlar, her gece yarısı, Ali Safa Bey çiftliği boşlayıp gidinceye kadar orayı taşlayacaksınız, demişler. O dinsizin konağını... Onlar da, o görünmezler de konağı her gece taşlıyorlar, görünmeden çekip gidiyorlarmış."

Ali Safa Bey öfkesinden kuduruyor:

"Saçma, saçma," diye bağırıyordu. "Yakında, yakında konağımı kim kurşunluyor, bulacağım, bulacağım, bulacağım, atlarımı kim çaldı, harmanlarımı kim yaktı pek yakında bulup ortaya çıkaracağım. Köylüleri kim ayaklandırıyor, kim kışkırtıyor, hepsini tespit edeceğim, ondan sonra da Ankaraya gideceğim, görür onlar. Evimi kurşunlayan ermişler irticai bir hareket değil de nedir? Ankarada soracağım, soracağım. Biz bu vatanı bunun için mi kurtardık, evimizi kurşunlayan görünmezleri de düşmanla birlikte denize döktük sanıyorduk. Soracağım, hepsini soracağım."

Neydi bu başına gelen? Kozana, Osmaniyeye, Ceyhana, Payasa kadar gitti. Önüne gelen ağaya başına geleni anlatıyor, sebebini soruyordu. Hiç kimse onun yüreğine su serpecek bir söz söyleyemiyordu. Yalnız bir tek ağa, Ceyhanbekirlide çiftliği olan yaşlı Türkmen beyi Kürt Ali Ağa akla yakın bir sözler etti:

"Ali Safa oğlum," dedi. "Sen köylüleri çok sıkıştırmışsın. Bir odaya bir kedi yavrusu koy, hem de durmadan üstüne git, sonunda kedi yavrusu senin gözünü oyar. Kedi yavrusu kedi yavrusu iken... İnsanoğlu kedi yavrusu değildir. Ne kadar korkaksa, o kadar da yiğittir. Başka sebep arama, bu budur."

Ali Safa Bey buna da inanamıyordu. Çünkü köylüleri avucunun içi gibi biliyordu. Ne kadar sıkıştırırsan sıkıştır, sıkıştıkça pusarlardı. Bunu Kürt Ali Ağaya söylemedi. Arkasında sağlam, büyük bir güç olmadan, Türk köylüsü böylesine ayaklanamazdı. Delice ihtimalleri biribiri arkasına kafasında sıralıyordu.

Köylülerin direnişinin nedenini bulamadıkça öfkeleniyor, öfkelendikçe kuduruyor, dengesini yitiriyordu. Atına biniyor, Anavarza köylerine çıkıyor, köylerin ortasında atının üstünde dimdik duruyor, başına biriken köylülere:

"Kan kusturacağım o Vayvay köyüne, kan, kan, kan," diyor, atını üzengiliyor, bir öfke kasırgası gibi doludizgin Anavarza ovasını dolanıyordu.

"Şu hayvan misali köylülerde ittifak var da, her gece evimi kurşunluyorlar da, ayaklanmışlar da, bizde ittifak yok. Hiçbir ağa, bey, hem de Hükümetimiz, halin nicedir Ali Safa Bey, diyor mu? Atmışlar tek başıma beni aslanın dişleri arasına... Bugün bana yarın onlara değil mi? Görsünler? Ben burada mağlup olayım da, görsünler onlar... Bütün Çukurova yağma edilecektir."

Kafası durmadan işliyor, köylüye yapılacak kötülükleri pişirip kotarıyordu. Akla hayale gelmedik korku çeşitleri buluyor, icat ediyordu.

Köylüler de Ali Safa Beyin şaşkınlığının, perişanlığının, çaresizliğinin farkındaydılar.

"Koca Osman hayran şahine... Ala gözlüme, yiğidime, alemlerin yakışığına, Muhammedin güzel ışığına..."

Koca Osmanın evine gece olsun, gündüz olsun onu görmeye uzak köylerden insanlar geliyordu:

"Yok," diyordu Koca Osman. "O bir şahindir, güzel kanatlı. Geldi Anavarza çölüne bir kondu, sonra da uçtu gitti... Alıcı şahin düz ovada ne gezer! Çekti gitti kayalıklarına. Onu bulana aşk olsun. Onu doğuran anaya, gören göze, onun bastığı yola, içtiği pınara, onun üstüne düşen ışığa, yağan yağmura, doğan güne, bulaşan geceye aşk olsun..."

Ve insanlar boyunları bükük, bütün istekleri içlerinde kalmış köylerine geri dönüyorlardı.

Bir tek Sarı Sefer geri dönmemişti. "Göreceğim de, göreceğim şahini," diye dayatmış, üç gündür Koca Osmanın evinin eşikliğine oturmuş bekliyordu.

Sarı Sefer Narlıkışladan kimsesiz, onun bunun kapısında çalışan, dudakları çatlamış, boz kirpikli, saçları kirpi oku gibi dimdik, on dokuz yirmi yaşlarında gösteren bir delikanlıydı.

"Onu göreceğim," diyordu. "Bıktım canımdan. Beni kabul ederse onun çetesi olacağım."

Koca Osman, ne yapıyor, ediyor, onu kapının eşiğinden ayıramıyordu.

"Varma üstüme Osman Ağa, ben zaten canımdan bezmişim, hem de diriyken ölmüşüm, ya öleceğim bir iyice, ya da onu göreceğim."

"Göremeyeceksin," diye bağırıyordu Koca Osman. "O burada yok."

Bir gece çamura batmış Deli Muslu geldi Koca Osmana. Ferhat Hocayı da çağırdılar. Ferhat Hoca sarılıp Musluyu iki gözlerinden öptü. Süleymanı, Ahmedi de öptü:

"İyi yaptınız çocuklar," dedi. "Allah yanında mübareksiniz."

Zeyneli sordu. Onlar Zeynel üstüne hiçbir şey söylemediler. Zeynelin ortadan silinişine köyde herkes, Zeynelin karısı bile sevinmişti.

"Zeynel şahinin Çukurovaya indiğini Ali Safaya, Hükümete söylerdi," dedi Koca Osman. "Bugün söylemez, yarın söylemez, dayanamaz öbürsü gün söylerdi."

Muslu, Memedi görmek istediğini söyledi. Ferhat Hoca:

"Onun hali kötü Muslu," dedi. "Köyünü perişan görmek onu yıkmış. Hiç kendinde değil, sayıklayıp duruyor. Ne söylediğini, ne düşündüğünü kendi de bilmiyor. Onu görmeseniz daha iyi olur."

Muslu:

"Onu mutlaka görmeliyim. Görmesem olmaz. Neden böyle olmuş, görmeliyim," diye dayattı.

Koca Osman:

"Görsün," dedi. "Belki bir soracağı var Muslunun ona. Musluya el veren şahinim değil mi? El verip de Ali Safanın üstüne bir yıldırım yalımı gibi süren?"

Sabaha kadar tartıştılar. Bu yüzden, o gece yarısı Ali Safa Beyin konağı kurşunlanmadı.

Sonunda Ferhat Hoca:

"Beş altı gün sonra gel, Kamer Anayla Seyran seni ona götürsünler. Onlar bakıyorlar şahine. Yarasını ilaçlıyorlar," diye yumuşadı. "Belki beş altı gün içinde yarası iyileşir de çocuk kendine gelir. Ama ben onun halinden ürküyorum. Onu iyi görmüyorum."

"Ona bir şey olmaz," dedi Muslu.

Bütün Anavarza köylükleri bir göz olmuşlar bekliyorlardı. Ali Safa Bey bu başına gelenlerin altında kalacak bir kişi de-

ğildi. Durun bakalım, ne karşılık verecekti. Ferhat Hoca bunu Musluya sordu.

Muslu:

"Ne karşılık verirse versin, on mislini, yüz mislini alacak. Yanımızda, köyümüzde o var ya..." diye gürledi.

Sıcaklar çöktü, sinekler yaz gecelerini büyük bir uğultuyla doldurdu. Aşağı yukarı köyün bütün çocuklarını, erginlerin de yarısını sıtma tutuyordu. Köylüler sarı sıcağın altına, köz gibi kızmış toprağın üstüne yatıyorlar, sabahlardan akşamlara kadar üşüyerek tir tir titriyorlardı. Sıtma bile her yılki gibi onlara koymuyordu. Yanarken, üşürken içlerindeki kıvanç onları hiç bırakmıyordu. Ali Safa Beyin konağından her gün onlara haberler geliyordu. Haberler Vayvay köyünden bir anda bütün Anavarza ovasına yayılıyordu. Onun da nereye gittiğini, nerede durduğunu bilmiyorlardı ama, ondan da haberler eksik olmuyordu. Bir bakıyorsun Kayranlının dağında bir zalimin evini başmış, bir bakmışsın Haçın dağlarında bir bölük candarmayı önüne katmış, Çukurovaya kadar sürmüş.

Bu arada iki üç kere de İdris Bey geldi köye. Anavarza çarpışmasından sonra artık bir kurt gibi geceleri iniyordu Çukurovaya.

O da:

"İlle de şahini göreceğim," diyor da başka bir şey demiyordu.

Koca Osman, Ferhat Hocaya soruyor, o da:

"Mümkünü yok, olamaz, şahini bu adam göremez," diyor dayatıyordu. "Ne idüğü belirsiz, üstelik de bir bey."

"O kötü bir kişi olsa, ağa olsa, bey olsa, hükümet olsa köylü ona güvenir miydi? Güvenir de şahinin ovada olduğunu İdris Beye söylerler miydi? Bu adam iyi, dost bir adamdır. Varsın görsün onu," diyor, Ferhat Hocaya karşı çıkıyordu. "İyi bir adam, has bir adam. Belki şahinime bir diyeceği var."

"Bir diyeceği olamaz onun," diye bağırıyordu Ferhat Hoca. "Bu adam Memedi görmeyecek. Anladın mı Osman Ağa? Ne olduğu belirsiz bir adam. Hangi akılsız köylüden öğrenmişse öğrenmiş onun yerini."

Sonunda İdris Beye:

"Biz onu ne gördük, ne de biliriz," karşılığını veriyorlardı. "O hiç ovaya iner mi, deli mi o? O dağlarda gezer," diyorlardı.

İdris Bey inanmamış, atına biniyor, gecenin içine sürüyordu.

Selver Gelinin uzakta, Endel köyünde bir torunu vardı. Bu çocuk varı yoğu, canı ciğeriydi Selver Gelinin. Bütün kış yemez, içmez, eline ne geçerse biriktirir, torununa saklardı. İri narlar, olgun kavunlar, karpuzlar, Maraş dağlarından gelen bastıklar, kuru dutlar, üzümler, her şey, her şey torunu içindi. Bir de bir kocaman kovan arısı vardı. Ak petekler her yıl balı götüremez olur, petekler kovandan taşardı. Herkesin arısı vardı ama Selver Gelinin kovanı başkaydı. O, başka türlü bakardı arılarına, onun balı safi püren kokar ve apak olurdu. Arıları da öteki arılara bakarak daha besili, daha parlak renkli, iriydi.

Balını kesmiş, peteklerini süzmüş, büyük nakışlı bir hızmana doldurmuştu. Torununa götürecek günü bekliyordu. Hızmanı duvara asmış, zevkle seyrediyordu. Her yıl böyle yapar, torununun balından bir parmak bile alıp ağzına sürmezdi. Sandığı da kokulu dağ elması, armut, kuru incir, üzüm, bastıklar, kuru dut doluydu.

Balı sağdıktan, hızmana doldurup duvara astıktan sonra uzun bir süre balı seyretti. Bu yıl eli varıp da bal hızmanını duvardan alamıyor, bir türlü torununa götüremiyordu. Bir şeyler, ağrına giden bir şeyler vardı, bu yıl bal hızmanının duvarda duruşunda.

Selver Gelin bir sabah dayanamadı, bal hızmanını duvardan aldı, sandıktaki çerezleri de bir kilim heybeye boşalttı, aldı Koca Osmana götürdü:

"Al Osman," dedi. "Çok düşündüm taşındım, bu yıl bunları torunuma götüremedim. Elim varmadı, gönlüm gail olmadı. Bu yıl bunu ona ver. Çok sefillik çekmiş, hiç ekmek yememiş. O dağlarda ne olur ki yesin fıkara... Kurumuş kalmış, boy atamamış. Daha tazecik fıkara, iyi yer içerse belki boy atar, kendine gelir. Bunu ona götür. Anasının sütü gibi helal olsun. Söyle ona Selver Gelin sana kurbanlar olur, de, e mi?"

Koca Osman kabardı, üstüne renkli elişlerinden türlü nakışlar yapıştırılmış bal hızmanını okşadı.

"Olur," dedi, "güzelim Selver Gelin, olur. Söylerim. Sana bunu güzelim Selver Gelin gönderdi derim. Ye iç güçlen. Dağlar gibi ol! Seni görenler heybetinden de ürksünler. Şahin de küçük ama vermez avını ya, gene de sen heybetlen derim. Selver Gelin akıllı bir anadır, öyle istiyor, derim."

Selver Gelin ciddileşti:

"Öyle söyle, öyle istiyorum," dedi kıvançlı gülümsedi.

Koca Osman bal hızmanını okşuyor:

"Hızmana da ne güzel nakışlar vurmuşsun Selverce," diyordu. "Ne de parıl parıl. Dünyayı, Cenneti getirmişsin de bu hızmanın üstünü donatmışsın. Eline sağlık."

Hızmanın karasının üstünde çok mavi, iri bir tüfek vardı elişinden. Tüfeğin yanında da bir el duruyordu, azıcık yumulmuş.

"Osman kurban şahine, yavrusuna, aslanına, yiğidine, iki gözünün ışığına, alemlerin yakışığına," dedi. "Güzel elinin tasvirine de..."

Selver Gelin çok sevindi Koca Osmanın bunu böyle anladığına.

"Selver Gelin de kurban..." dedi.

42

Savrun çayı Akçasazın yukarı ucuna doğru yayılıp çakıltaşlarını yayıyor, sonra da çakıltaşlarının arasından ince ince çağıldayarak ikiye ayrılıyor, ortada etekleri kumlu bir tümsek bırakaraktan Akçasaz bataklığına iniyor, bataklığın kaynayan çamurlarına büklüğün altından geçerek kavuşuyordu. Her bitki yeşilden patlamıştı. Bataklığa doğru adanın kuzeyini yaşlı söğütler bir perde gibi çeviriyordu. Doğuda, adanın başladığı yerde de küçücük bir çınar ormanı yükseliyordu. Savrun çayı çınarların dibine yer yer çakıltaşlarını yığmıştı. Güneyde zıncarları, berdileri, kamışlarıyla perde perde bir de büklük yükseliyordu. Batıdaysa uçsuz bucaksız Akçasaz bataklığı... Büklük bir kuş cennetiydi. Yılın her gününde büklüğün ağaçlarına başka bir cins kuş kümelenirdi. Büyüklü küçüklü yüz binlerce çeşit kuş... Sabahları gün doğmadan önce, tan yerleri ışırken binlerce kuş birden ötmeye başlıyordu. Büklüğün üstüne bulut gibi kuşlar konuyor, kara bulutlar gibi kuşlar kalkıyordu.

Bu ada Seyfalinindi. Babasından, dedesinden bu yana onlar buraya bostan dikerlerdi. Çukurovanın en iri karpuzları, en ballı kavunları bu mil toprağında yetişirdi. Bir de belki dünyanın en iri kadife çiçekleri, çalı gibi büyük reyhanları olurdu bu bostanda. Yazın sıcağında ta uzaklardan kokuları duyulurdu. Altı yıldır bu bostanı Halilcik bekliyordu. Bir gün Seyfaliye çok uzun boylu, azıcık öne doğru bükülmüş, boynunu da omuzlarının arasına çekmiş patlak gözlü, kaşsız kirpiksiz, yaşını hiç belli etmeyen, bumburuşuk yüzlü bir köse gelmiş:

"Ben bu hayattan bıktım arkadaş, Seyfali Ağa," demişti. "Bana şu bostanı ver de bekleyeyim. Boyunca sevaba girersin. Biliyorum, bu bostanı bekleyenler ancak üç yıl dayanabilirler,

sonra cartayı çekerlermiş. Zehirli sıtma bostan bekçilerini alır alır götürürmüş."

Seyfali de:

"Peki arkadaş," demiş, o yıl bostanın bekçiliğini Köse Halile vermişti.

Köse Halil ölmek değil, sıtmalanmamıştı bile. Netmiş neylemiş sıtmalanmamıştı. Soranlara, "Ben sineğe karşı afsunlandım," diyor, boğazındaki büyük, nakışlı muskayı gösteriyordu.

Köse Halil her bahar, bostan dikiminde geliyor, her güz bostan bozumunda ortadan çekilip gidiyordu. Nereden geldiği, nereye gittiği hiç belli değildi.

Memedin köye geldiğinin üçüncü günüydü, Seyfali bostana indi:

"Halilim," dedi, "sana canımı, malımı, ırzımı, namusumu güvenebilir miyim? Sana şu koskoca fıkara milletinin gözünün ışığını güvenebilir miyim?"

Halil hemen işi çaktı, gülmeye başladı:

"Uzun söze ne hacet Seyfali Ağa, o benim de iki gözümün ışığıdır," dedi. "Benim şu kötü canım, şu kara topraklara gömülmeden onun kılına hile gelmez. Ona öyle bir yer yaparım ki, onu insan olan göremez, bulamaz."

Başka konuşmadılar. Memed o gece Köse Halilin iki söğüt ağacının dallarına kurduğu geniş çardakta serin, rahat uyudu. Köse Halil sazları ince ince dokumuş, cibinliğe benzer bir şey yapmıştı. Sazlardan örülmüş cibinliğe öyle hava delikleri uydurmuştu ki hem içerisi serin oluyor, hem de sinek giremiyordu. Ve dışarda bulut gibi sivrisinekler uğulduyor, bir tanesi olsun sazlardan dokunmuş cibinliğin içine giremiyordu. Altı yıldır Halilin sıtmalanmamasının nedeni işte buydu.

Ay ışığı vardı. Halil o gece hiç uyuyamamış, sabaha kadar Memedin soluk alışını dinlemiş, bu küçücük adamın macerası üstüne derince düşünmüştü. İşte bu küçücük adam şimdi yaralıydı, yorgundu. Dünyasından geçmişti.

Köse Halil bu arada Memedin yarasını ilaçlayan Kamer Anaya, Seyran Kıza, Ferhat Hocaya, Koca Osmana elinden gelen yardımı da yaptı. Kamer Ananın merhem için arayıp da bulamadığı otları, çiçekleri, sakızları sazlıkta, Anavarza kayalıkla-

rında, dağlarda aradı buldu. Kamer Ananın, Seyranın ilaçları, Halil olmadan, Memedin yarasını on beş güne varmadan iyileştiremezdi. Yarası iyileşen Memed gittikçe içine kapanıyor, kimseyle konuşmuyor, kimsenin yüzüne bakmıyordu. Halil, Kamer Ana, Seyran Kız bir şeyler soracak olsalar duymuyor, görmüyor, karşılık vermiyordu. Önüne koydukları yemekleri görmeden, tadını almadan büyük bir çabuklukla yiyordu. Yemeğini yiyor, Halilin onun için yaptığı, bir tünel gibi oyarak kokulu mersin dallarıyla döşediği kovuğuna giriyor, yatıyordu. Kovuğundan çıktığında da bostanın, Savrun çayının içinde ayakları taşlara, karpuz kavun teveklerine takılarak, uyurgezer, düşe kalka yürüyordu. Öyle bir haldeydi ki görmüyor, duymuyordu.

Köse Halil onu soranlara, Seyran Kıza, Kamer Anaya, Koca Osmana, Ferhat Hocaya:

"Onu cin çarpmış," diyordu. "Ben çoook cin çarpmış adam gördüm tıpkı bunun gibiydiler. Tıpkı tıpkı... Bizim köyde bir Ala Mustafa vardı, bir gün... gece..."

Ve Ala Mustafanın hikayesini, onu nasıl cin çarptığını en küçük ayrıntılarına kadar anlatıyordu. Ala Mustafa cinler düğün yapar, şölende yemek yerlerken, ne bilsin, üstlerine işemiş, cinler de onu böyle serseme çevirivermişler. Halil ant içiyordu ki Memed de bir dağda, bir mağarada cinlerin üstüne işemişti. Hoca, doktor para etmezdi. Ancak, onu böyle yapan cinler merhamete gelip iyileştirebilirlerdi.

Koca Osman gözleri yalım yalım, bir eli tabancasının kabzasında, bir eli de Köse Halilin boynunda:

"Bana bak Köse," diye bağırıyordu. "Anam avradım olsun ki seni öldürürüm. Onu cinlerin çarptığını kul olana söylersen senin kanını içerim."

Köse soğukkanlı:

"Söylenir mi hiç Osman Emmi," diyordu. "Hiç söylenir mi? Söylenir de milletin şevki kırılır mı? Köylüler duysa ki o bu halde, çöküverir de köyü bırakıp kaçarlar. Hiç kimseye söylenir mi? O kadarlığını biz de biliriz emmi, ohhooo sen de! Biz kaçın kurası Köse Haliliz! Biz bu sakalı değirmende ağartmadık."

Köse Halil bir gün Seyrandan büyük bir kazan, bir kalıp

sabun, bir kat da yepyeni çamaşır istedi. İkinci gün Seyran istenileni getirdi. Sabun pembe, kokulu bir sabundu. Ta Harmancadan bu yana bohçasında taşımış, kullanmaya kıyamamıştı. Halil hemen oracıkta bir ateş yaktı, su ısıttı, Memedi bir kamış kökünün arkasında soydu, onu bir kalıp sabunla çocuk gibi ovo ova yıkadı, kuruladı, giydirdi. Koca Osman ona bir yeni kara şalvar, bir de çizgili Maraş manısından mintan yaptırmıştı. Bir de arkası basık Adana ayakkabısı almıştı. Halilin giydirdikleri Memede yakıştı. Yeni, alışmadığı giyitlerin içindeki Memed biraz küçülmüş, biraz da çocuk gibi kalmıştı. Uzamış kıvırcık sakalı da olmasa, şu çocuğun İnce Memed olduğuna bin tanıkla kimseyi inandıramazsın.

Halil, "Elim değmişken şunu bir de güzelce tıraş edeyim," dedi.

Çakısını uzun uzun kılavladı, keskinleştirdi, ikindi serinliğinde de Memedi bir güzelce de tıraş etti, karmakarış saçlarını da şöyle yana özenle taradı. Bir ara Memed Halile baktı, ona gülümsedi, elini tuttu sıktı. Halil koşarak çınarların altında oturan Seyranın yanına geldi, heyecandan tıkanıyordu:

"Seyran Bacı, Seyran Bacı," dedi, "gördün mü olanı? Cana geldi, cana geldi! Vallahi billahi elimi sıktı. Hem de bana bir iyice güldü."

"Güldü mü?" diye sordu Seyran. "Sahi güldü mü?"

Ayağa kalktı, Memede doğru yürüdüler.

Memed ayaktaydı. Gelenlere bakıyordu. Bir hoş, hiç görmemiş gibi, gözlerini iyice açmış hayretle bakıyordu. Bakıyor, gülümsüyordu.

Seyran onun elini tuttu, yüzü yalımlandı, kıpkırmızı kesildi:

"Geçmiş olsun kardaş," dedi.

Memed hayran hayran Seyrana bakıyor gülümsüyordu.

Halil:

"Tanıdın mı ağam?" dedi. "Bu kız Seyran Kız. Kamer Anayla birlikte senin yaranı bu kız iyileştirdi. Ben de Köse Halilim. Bu bostanın bekçisiyim."

Halil Memedin bir şeyler arandığını sezdi. Bir acayip boşlukta kayıyor gibiydi:

"Ne arıyorsun kardaş?" diye sordu Halil.

Memed yanını yönünü yokluyordu.

"Tüfeğini mi arıyorsun? İşte burada."

Elinden tuttu, çardağın altına götürdü. Çardağın altındaki ot yığınını bir yana çekti. Yığının altındaki çukur meydana çıktı. Çukurun ortasına dürülmüş bir hasır uzatılmıştı. Halil eğildi hasırı açtı. Tüfek, fişeklikler, dürbün, tabanca, ne var ne yoksa oradaydı. Memed Halilin elini var gücüyle bir daha sıktı.

Hep gülümsüyordu.

Söğüdün altında oturup bellerini söğüt gövdelerine dayadılar. Seyran gözlerini Memedden ayıramıyordu. İçinde ılık ılık, sıcak bir şeyler kaynıyordu. Bu duyguyu uzun bir süredir unutmuştu. Memedin yüzüne baktıkça içine uzak bir yerlerden sıcak bir şeyler damlıyordu. Seyran gözlerini yere indiriyor, sonra bir de bakıyor ki gözleri Memedin yüzünde... Seyran ne yapacağını bilemiyordu. Bir tuhaf duyguya düşmüştü. İkide birde göz ucuyla bir şeyler anlamış mı, diye Halile bakıyordu. Halil oralı bile değildi. Bu, Seyranın yüreğine su serpiyor, dalıyor, doya doya Memedin yüzüne bakıyordu. İçinde bir şeylerin kıpırdadığını, bir başka duygunun yeşerdiğini sezinliyor, merhamete, sevgiye, analığa, dostluğa benzer karmakarış duyguların içinde çalkanıp duruyordu.

Halil iki üç kere bostanı dolaştı, iki deste kadife gülüyle reyhan kopardı, birisini Seyrana, birisini Memede verdi. Memed çiçekleri kokladı, kokuyu derin derin içine çekti. Hiç çiçek koklamamış bir hali vardı.

Garbi yeli çıkmış, tozlu yollarda Anavarza kalesinin oraya aşağılarda uzun toz direkleri koşuşturuyorlardı. Seyran hemen ayağa kalktı:

"Bir ateş yakayım da," dedi, "size sıcak bir çorba yapayım."

Çalı çırpı toplamaya başladı. Halil de ona yardım etti, hemen bir ateş yaktılar. Ocağa koydukları tencerede yağ cızırdadı, soğan koktu.

Seyran çarçabuk sofrayı serdi, sahanları koydu:

"Buyurun," dedi.

Memedle Halil bağdaş kurdular oturdular.

Memed ilk olarak bugün dura dura, sindire sindire çorbasını rahat içiyordu. Gözlerini yumuyor, çorbanın bütün tadını

çıkarırcasına, kendinden geçmiş, kaşığı ağzına sokuyordu. Bu, Halilin gözünden kaçmadı.

Çorba bitince Memed yanına yönüne birkaç kere bakındı. Ağır ağır büyüsü çözülen, sonsuz bir uykudan ayılan, büyük bir düş dünyasından bir gerçek dünyaya düşen bir insanın inanamaz hayretindeydi. Sonunda gözleri geldi Seyranın üstünde durdu. Bir an göz göze geldiler. Seyran gözlerini kaçırdı.

Memed konuştu:

"Eline sağlık bacım, hiç böyle bir çorba içmedim," dedi. Sesi Seyranı tepeden tırnağa ürpertti. Bütün bedeninden, bir insanın ancak ömründe bir kere duyabileceği bir çımgışma geçti. Eli ayağı çözüldü. Memedin sesi çok uzaklardan, başka bir dünyadan geliyordu. Acayip bir büyüden.

Akşamın alaca gölgeleri düşmeye başlamıştı. Gölgeler içinde bir an Memedin yüzünü yitirdi, ayağa kalktı, sağa sola yürüdü, vardı söğüdün köküne asılmış hızmanı aldı getirdi:

"Bal," dedi. "Sana Selver Gelin gönderdi. İyi bal. Kimseye vermez. Bir sana verdi."

Alelacele yıkadığı Memedin sahanına balı akıttı.

Memed:

"Sağ ol bacı," dedi. "Yaramı ne çabuk iyi ettiniz."

Seyran utandı, kızardı, sesi titredi:

"Kamer Ananın soyu hep cerrah. Kamer Ana yukarı dağlardan, Sarıtanışmanlıdan olur. Onlar kurşun yarasına ilacı iyi bilirler. Ben de dağlardan olurum. Bizimkiler hep kurşunla yaralanırlar," dedi, sustu. Konuştuğuna da bin pişman oldu. Hep eli ayağı zangır zangır titriyordu. Memedle Halil de bu halini sezerler diye ödü patlıyordu. Bereket versin gün batmış, karanlık kavuşmuştu. Bulut bulut sivrisinekler kulaklarının dibinde, başlarının üstünde ötüşüyorlardı.

Seyran hem buradan hemen kaçmak, hem de hiç ayrılmamak istiyordu. Şimdiye kadar hiç bu kadar da karanlığa kalmamıştı. Artık Memedin yüzünü de karanlıkta iyi seçemiyordu. Hemen ayağa kalktı. Memed de Halil de onunla birlikte kalktılar.

Seyran:

"Geç kaldım," dedi. "Sağlıcakla kalın."

Memed:

"Bu gece yarısı... Tek başına..." diyecek oldu.

Halil güldü:

"Ohhooo, Memed kardaş," dedi. "Sen Seyran Kızı bilmiyorsun. O şimdi bu gece bir ordunun içine girer. O hiçbir şeyden, hiç kimseden korkmaz ki..."

Seyran koşarcasına uzaklaşmış, Savruna varmıştı bile. Ayaklarını çıkarmış suyu geçiyordu. Suyu hemencecik geçti, ayakkabılarını ayağına geçirdi, tozlu yola düştü. Yıllardır unuttuğu bir duygunun içinde ürperiyor, eriyor, daha da titriyordu. Bazı kendisini büyük bir coşkunluğun içinde buluyor, bazı rahat bir sevince kaptırıyordu.

43

O gece Seyranın gözüne hiç uyku girmedi. Sevincinden içi içine sığmıyor, dolup dolup boşanıyordu. Bir tatlı, büyülü, yumuşacık, sıcacık bir düş içinde yüzüyor, ağır, kokulu, ılık bir şeyler, sevgiye, şefkate, merhamete, dostluğa benzer bir şeyler damarlarında hızla dolaşıyor, kanı çektiği acılardan temizleniyor, rahatlıyordu.

Seyran gün doğmadan yataktan çıktı. Bütün bedeni, saçları, derisi tırnakları, gözleri kulaklarıyla doğan güne karşı gerindi. Sonsuz bir mutluluk düşündeydi. Bostan, ayak bileklerine kadar gelen, çakıltaşlarının arasından cığıl cığıl akan su, söğütler, mavi bir bulut gibi gelip sazlığın yeşilinin üstüne inen kelebekler, çınarlar, kuşlar. Köse Halil, her şey, her şey bir mutluluk kıvılcımında onun yöresinde kımıldanıyordu.

Sonsuz bir ürpermede gerinirken, bazı bütün bedeni yalıma kesiyor, ateşler içinde kalıyordu. Dokunsan elini yakan.

Doğudaki dağların başı ağardı. Şimdiye kadar gün doğmadan önce dağların başının ağardığını hiç görmemişti. Gün doğmadan önce usuldan seher yeli esiyor, toprak buğulanıyordu. Kuşlar ötüşüyorlardı. İri, kanatları ıslanmış gözüken mavi, sarı, mor, kırmızı kelebekler uçuşuyorlardı. Arılar, çekirgeler, karıncalar uyanıyorlar, yuvalarından dışarıya, ıslak toprağın üstüne çıkıyorlar, doğan günü bekliyorlardı. Yeryüzü, gökyüzü, ağaçlar, sular, çiçekler, hayvanlar, kuşlar, böcekler sabırsız bir uyanmanın telaşında, doğacak günün sevincindeydiler. Her şey güzeldi, her şey sevinçten uçuyordu. Az sonra gün doğdu. Seyran günün doğuşunu da böylesine hiç görmemişti. Gökyüzü açıldı, hayal meyal tatlı bir mavide. Tertemiz, pırıl pırıl, yunmuş arınmış, gıcır gıcır bir gökyüzü. Gökyüzünde hiçbir bulut yoktu. Bir tek kuş bile geçmiyordu.

Seyran Savruna doğru yürüdü. Söğütler arasındaki büvete koştu. Bir anda anadan doğma soyundu, kendini kaldırdı Savrunun büvetine attı. Yüzdü. Harikulade biçimli, ince uzun bedeni çakıltaşlarının aklığında, sereserpe... Bütün sevinciyle yatıyordu. Soluk soluğaydı. Bir gören olur diye hemen giyindi. Hiç böyle güzel bir su, hiç böyle doğan güneş, hiç böyle bir gökyüzü görmemişti. Hiç böyle bir dünyaya doğmamıştı. Bütün dünya bir dost kıvancı içinde kaynaşıyordu. Pul pul bir sevinç yağıyordu dünyanın üstüne.

Köy de uyanmıştı. Islak saçlarını örerek köye girdi. Karşısına ilk olaraktan Ali Ahmet çıktı. Beli genç iken bükülmüş, yetmişlikti. Durdu, Seyranın yüzüne baktı baktı:

"Ne olmuş sana böyle kız?" dedi. "Gülüyorsun kız. Bir de meleklere benzemişsin. Ne oldu sana?"

Seyran vardı onu omuzlarından kucakladı.

"Deli kıza, hele hele deli kıza! Ne oldu sana böyle? Ne de güzelleşmişsin! Seni hiç kimse böyle görmedi. Amma da güzelmişsin sen Seyran Kız! Hürü melek var mı senin soyunda?"

Ali Ahmedin yüzü de, kınalı sakalları, kambur sırtı, çapaklı gözleri de ne güzel! Öfkeli, sabahtan akşama kadar çocukları döven Ali Ahmet ne iyi adam!

Seyran evine girdi, sandığını açtı. Dışarıya dağ elması, kadife çiçeği, kurumuş reyhan, nergis, yarpuz kokusu karmakarış fışkırdı. Sandıktan şimdiye kadar yalnız bir kez giydiği, en sevdiği kızlık fistanını çıkardı, giydi. Bu fistanı çok sevmişti. Bu fistan böyle değilse de, bir hoş, bir sevinç gününün fistanıydı. Boynuna yıllardır unuttuğu mercan, gümüş, altın karışığı gerdanlığını taktı, parlak kundurasını ayaklarına geçirdi, beline lahuri şal kuşağını doladı. Kulaklarına altın küpelerini, bileklerine altın bileziklerini taktı, aynalara baktı. Baktı, baktı. Amma da güzelleşmişti. Köyün içine çıktı. Onu böyle ilk olaraktan Selver Gelin gördü:

"Abooov kız!" dedi. "Bu ne güzellik! Yüzün gülüyor kız, haberin var mı Seyran, senin yüzün gülüyor. Yüzün gülünce de sen ne kadar güzel olurmuşsun meğer! Seyran yüzün gülüyor kızım."

Uzun kirpikleri, gözleri, yüzü pırıl pırıldı.

'Abooov, ne güzelmişsin meğer Seyran."

Seyran onun da omuzlarına sarıldı, boynundan öptü, sıcacık. Seyranın içinden öpmek geliyordu. Taşıyor, coşuyordu. Önüne gelen insanı, dostu düşmanı, ağacı, böceği, arıyı öpmek istiyordu. Bütün dünyayı öpse doymayacaktı. Yıllar yılı coşkun, sıcacık sevgisini içine tepmiş, çıkaramamıştı. Şimdi içindeki sevgi bendini yıkmış taşıp gidiyordu. Onu görenler, onun elini tutanlar ılık ılık bir sevginin onun elinden ellerine, gözlerinden gözlerine aktığını duyuyorlardı. Duyuyor, bir sevgi havasında rahatlıyorlardı.

Seyran gülüyor, okşuyor, öpüyordu.

Bir ara yüzünü inceden bir keder örttü. Bir anda da Seyran yüzündeki kederi silkti attı. Köyün öteki mahallesindeki anasının, kardeşlerinin evlerine yürüdü. Anası onun eve doğru geldiğini duymuş dışarıya, onu karşılamaya çıkmıştı. Kardeşleri, kardeşlerinin karıları, akrabaları, çocuklar, kadınlar, kim varsa Seyranı karşılamaya yola dökülmüşlerdi. Seyran gülerek geldi anasına sarıldı, sonra da aldı elini öptü. Anası durmadan ağlıyor, kızının saçlarını, yüzünü durmadan öpüyor, onu kokluyordu.

"Demek bizi bağışladın, Seyranım," diyor, ağlamaktan boğuluyordu. "Keşki baban sağ olaydı da bu günümüzü göreydi. Baban son soluğuna kadar senin hasretini çeke çeke öldü. Şimdi babanın kemikleri mezarında rahatladı. Biz sana çok ettik kızım. Sen gene insanlık edip bizi bağışladın."

Ana durmadan yağmur gibi döküyordu.

Kardeşler, çocuklar, akrabalar Seyranla kucaklaştılar. İçlerindeki büyük dert bugün onmuştu. Bunun sebebi neydi, Seyrana ne olmuştu? Gülmeyen yüzü, gözleri yaş dökerken bile, neden durmadan gülüyordu? Bunu soracak, düşünecek sıra değildi.

Ana, kardeşler, gelinler bayram ediyorlardı. Seyranın yüzü gülmediği sürece onlar da pek öyle ahım şahım gülmemişlerdi. Nedeni ne olursa olsun, bunca yıl yalvardıkları, onu azıcık görebilmek için yurtlarını yuvalarını terk edip ardınca yanan Çukurovaya düştükleri, onlara bir kere olsun bir tek söz söylemeyen, hiç gülmeyen, yüzlerine bakmayan Seyran, işte gülerek kendi gönlüyle, hem de bir mutluluk içinde gelmişti.

Ana evin ortasında duruyor, şaşırmış ne yapacağını bilemiyor, hayran olmuş, güzel kızından bir türlü gözlerini ayıramıyordu.

Seyranı bu bile dindirememişti. Anasının, kardeşlerinin, çocukların sevinci bile boşaltamamıştı. Tam tersi gittikçe doluyor, taşıyordu. Birden dışarı fırladı, gülerek:

"Ben gene gelirim," dedi gitti.

Ondan sonradır ki anası, kardeşleri bu coşkunluğun, bu hiç beklemedikleri bağışlanmanın sebebini düşünmeye başladılar. Düşünüyorlar, hiçbir şeye, bir nedene yoramıyorlardı.

Ana:

"Düşünmeyin," diye bağırıyordu. "Ne olursa olsun başım üstünde yeri var. Ne yaparsa yapsın Seyran. Son günlerimde yüzümü güldürdü ya. Güzelim kızım, Seyranım."

Kardeşleri de cana gelmişlerdi. Seyranın hali Çukurovaya geldi geleli onların yüreğini paralıyor, yüzlerine bakmaması, onları bağışlamaması ve felaketini onlardan bilmesi hepsini kahrediyordu. Babaları bu yüzden içine ata ata ölmüştü. Çukurovada kardeşler, akrabalar salt Seyran yüzünden yılgın duruyor, hiçbir işe karışmıyorlardı. Bugün onlara bir gün doğmuştu. Seyranın yüzü gülmüştü. Herkese de can vermişti Seyran.

Seyran koşarak Kamer Anaya gitti. Kamer Ana onu korkuyla karşıladı:

"Ne oldu sana kızım?" dedi. "Ne oldu sana? Köylü hep seni konuşuyor. Takmış takıştırmış, anana gitmişsin, öyle mi? Ne oldu sana?"

Seyran, yanakları çukurlaşarak, tatlı bir düş içinde çocuksu sevincinde daha da güzelleşerek gülüyordu.

"Ne oldu kız sana?"

Kamer Ana onun saçlarını okşadı, yüzüne uzun uzun baktı:

"Seyran kızım, sen ne güzelmişsin meğer, kimsecikler farkında değilmiş. Ne oldu sana?" diye sordu.

Seyran gözlerini yere dikmiş karşılık vermiyordu. Neden sonra başını kaldırdı, yüzü ateş içinde kalmış, kıpkırmızıydı.

"Kamer Ana..." dedi, arkasını getiremedi. "Kamer Ana..."

Kamer Ana sabırsızlandı:

"Söyle kız, hörtük. Ne o, adımı mı belliyorsun? Kamer Ana, Kamer Ana!"

Seyran yeniden başını yere dikmişti.

Kamer Ana yumuşacık, şefkatle:

"Söyle kızım, başındaki hali bana. Senin başında bir iyi hal var. Söyle anana..."

Seyran gene başını kaldırdı, iri, kara gözleri ışıltı içindeydi. Tüm göz sevgi olmuş bakıyordu.

"Ana," dedi. "Ana, oraya gidelim, gel de seninle, bostana."

Kamer Ana sevindi, güldü:

"Demek öyle ha! Demek senin yüzünü güldüren... Deli kız," dedi, onu candan kucakladı. "Amanın kimsecikler duymasın, sezmesin. Deli kızım, deli kızım, deli kızım."

Hem deli kızım diyor, hem de sırtına usul usul vuruyor, kucağındaki Seyranın saçlarını öpüyordu.

"Deli kızım şimdi hemen oraya gidersek, herkes her şeyi anlar. Bütün köy zaten seni konuşuyor. Ne oldu bu Seyrana, yüzü güldü, diyorlar. Bir yolunu bulur, gideriz."

"Duramıyorum Ana... Duramıyorum. Bana yardım et Ana, başıma da hiç böylesi gelmediydi."

Kamer Ana güldü:

"Hep böyle olur," dedi. "Bu işin sağlamı adamı yerinde durdurmaz. Hep böyle olur. Adamın kanını yakar."

Seyranın elini tuttu sıktı.

Seyran:

"Ana kurban olayım, gidelim," diye yalvardı. "Ana sen halimden anlarsın. Ana, Kamer Ana ölüyorum. İlk gördüğüm günden beri."

İçeriye Koca Osman girdi, Seyranı görünce:

"Kamer Ana," dedi sevinerek, "ne olmuş bu bizim deli kıza, gülmüş. Bütün köy onu konuşuyor. Gülmüş de anasına, kardeşlerine gitmiş. Ne olmuş dersin?"

Kamer Ana sert:

"Hiçbir şey yok," dedi. "O köylü de batsın, işleri güçleri kalmamış da kızın güldüğünü mü konuşuyorlarmış? İnsanoğlu bir kararda durmaz ki... Güler de ağlar da... Değil mi Koca Osman? Bunda konuşacak ne var? Bu köylü batsın. Kötü mü, kızcağız anası, kardeşleriyle barışmış. Kötü mü?"

Koca Osman:

"Ateşlenme bre Kamer Ana, köylü Seyranı konuşuyor diye Vayvayın da köylünün de tekmilini kurşundan mı geçireyim? Seyranda bir değişiklikler görmüşler, sebebini konuşuyorlar. Bunda alınacak, kızacak ne var Kamer Ana! Kötü bir şey düşünmez ki köylü Seyran Kız için. Seviniyorlar onun bu haline, bu gününe," dedi.

Kamer Ana:

"Bir de kötü mü düşüneceklerdi Seyran için! Daha da nesi!" diye sert çıkıştı.

Koca Osman:

"Seninle konuşulmaz şimdi Kamer Ana," dedi yumuşacık. "Tam yalımın üstünde."

"Üstümde," dedi Kamer Ana. "Ne olacakmış!"

Sonra kapıya yürüdü. Seyranı da elinden tutmuş ardısıra sürüklüyordu.

"Koca Osman, sen bu akşam git oğullarında yemeği ye. Ben bu akşam evde olmayacağım. Seyranla şuna aşağı sazlığa gideceğiz," dedi yürüdü.

Hemen evin arkasına, yola kayıverdiler. Yol tozluydu. Toz ayak bileklerine kadar çıkıyor, köz gibi tozlar ayakkabılarının içine doluyor, ayaklarını yakıyordu. Arkadan gelen güneş sırtlarını, boyunlarını yakıyordu. Yolun kıyısındaki otların, çiçeklerin yaprakları apak toz altında kalmış, buruş buruştu. Sığırkuyruklarına, yangında yanmamış yaş çalılara tepeden tırnağa ak, düğmeler gibi sümüklüböcekler yapışmıştı. Seyran sümüklüböcekleri hiç sevmezdi. Şimdi onlar bile gözüne güzel gözüküyordu.

Seyran önce koşarcasına yürüyor, Kamer Ana da ona var gücünü harcayarak yetişmeye çalışıyordu. Kamer Ana soluk soluğa kalmıştı. Bir de su gibi durmadan terliyordu. Sonunda Seyranın arkasından bağırdı:

"Dur kızım, dur! Arkandan yetişemiyorum, dur!" dedi.

Seyran arkasına döndü ki Kamer Ana çok gerilerde kalmış. Halinden utandı. Durduğu yerde Kamer Anayı bekledi. Kamer Ana ayaklarını sürükleyerek ağır, bitkin ona epey bir zaman sonra ulaşabildi. Tıkanıyordu.

"Sana yetişeyim diye öldüm kızım, ölüyorum. Vay dizlerim vay! Yaşlılık batsın."

Seyran Kız bu dalgınlığından utanmış, Kamer Ananın yüzüne bakamıyordu.

Kamer Ana havayı yumuşatmak için:

"Kızım," diye güldü, "acelen ne? Nasıl olsa varacağız bostana. Hem de gün batmadan..." Seviniyor gülüyordu.

Daha yornuklarını almadan, oturur oturmaz Seyran ayağa kalktı dikildi. Bir türlü oturamıyor, yerinde duramıyor, sabrı taşıyordu. Kamer Ana daha fazla oturamazdı. O da ayağa kalktı. Sıcağın altında gene düştüler yola. Seyran az sonra gene daldı, Kamer Anayı yolda bırakıp aralaştı gitti. Kamer Ana artık ona bağırmadı. Seyran tozu dumana katmış uçuyordu. Az sonra gözden ıradı, yitti.

Kamer Ana neden sonra bostana geldi. Seyran onun yüzüne bakamıyordu.

Köse Halil:

"Ana," diye ona doğru koştu, "iyi ki geldiniz. Bugün iki tane turaç avladım. Birisini bize pilav yap, birisini de Osman Emmime götür, olur mu? Turaçlar bir de yağlı ki..."

Memed de koştu geldi Kamer Ananın elini aldı öptü. Kamer Ana baktı, Memedin yüzüne kan gelmişti. Gözleri de, o ölü gözü halinden çıkmış, azıcık parıldıyordu.

"Ana hoş geldin. Seni göreceğim geldi. Osman Emmim nasıl? Köyde ne var ne yok?"

Kamer Ana:

"İyilik," dedi.

Göz ucuyla da Seyranı süzüyordu. Seyran heyecandan kıpkırmızı kesilmiş, soluğu daralıyor, göğsü inip inip kalkıyor, titriyordu. Memedse oralı bile değildi. Bu hal Kamer Ananın gözünden kaçmadı. İçinden, "Vay kızım, kınalı kızım, demek haberi bile yok! Demek senin işin böyle imiş. Şu güzel güzel yüzüne, şu suna boyuna, şu ala gözlerine bile bakmıyor, şu giyim kuşamını bile görmüyor o. Yaprak gibi karşısında titriyorsun, onun bile farkında değil... Yanakların al al olmuş, domur domur terlemişsin, onun bile farkında değil... Kadersizim, Seyranım, gene yanacaksın. Ben böyle olduğunu bilmiyordum ki... Onun haberi var sanıyordum. Aaah, kınalı kızım aaah! Aaah, gün görmemiş aaah! Şimdi ne yapacaksın sen? Kö-

se Halil bile farkına varmış da, o farkında bile değil, gül kızım, kadersizim," diye geçiriyordu.

Seyransa onun farkına varıp varmadığını düşünmüyordu bile. Büyülenmiş, gözlerini Memedin yüzünden ayırmıyordu, hayran. Konuşmuyor, duymuyor, başka hiçbir şeyi görmeden yalnızca ona bakıyordu.

İkindiye kadar söğütlerin serininde oturdular. Memed azıcık kendine gelmişti ama, gene konuşmuyor hep düşünüyordu. Korkutucu bir dalgınlıkta. Kamer Ana, insan böyle delikanlı olur, genç olur, bekar olur, Seyran gibi bir güzeli, giyinmiş kuşanmış, gözlerinin içine bakar bulur da, hiç yüzüne bakmaz mı, farkında olmaz olur mu? Bu adamı periler çalmış, cin çarpmış, diye düşünüyordu. Aklı başında bir adam, yanı başında Seyran gibi bir kız durur da hiç farkında olmaz mı? Vay Memedime vay! Vay da aslanıma vay! Dağlar beller, açlıklar yokluklar, dinsiz ağalar, imansız candarmalar fıkarada hal bırakmamışlar ki...

Seyrana bir acıyor, bir acıyor, yüreği parçalanıyordu. Allah bir insanı ondurmazsa ondurmaz. Önce Aziz sevdası, onmamış, başa kadar gitmemiş bir sevda. Sonra Memed sevdası... Yanacak kız, ölene kadar yanıp tutuşacak, bomboş. Fıkara Seyran, nasıl da bakıyor yüzüne! Hayran, deli, kendinden geçmiş. Nasıl da görmüyor öteki...

Memed birden başını kaldırdı, gözlerini Kamer Ananın gözlerine dikti:

"Ana," dedi heyecanlı, titrek bir sesle, "sen akıllı, gün görmüş bir anasın. Sana bir şey soracağım."

Başından geçenleri, anasını, Hatçeyi, çocuğunu, şu aşağıda Akçasazın batağında yatan Recep Çavuşu, Cabbarı, Topal Aliyi, Koca Süleymanı, Durmuş Aliyi, Hürü Anayı, Hamzayı, köyün şimdiki durumunu, Kulaksız İsmaili, her şeyi, her şeyi bir bir, bir çırpıda saydı döktü. Sonunda da gene:

"Ana," dedi, "sen ömür görmüş, gün geçirmiş altın yürekli bir anasın. Söyle bana ben ne yapayım? Abdi gitti, Hamza geldi. Hamza gidecek Bekir gelecek. Ali Safa Bey gidecek..."

Kamer Ana:

"Kenan gelecek," dedi.

"Vayvay köyü de bana düşman olacak, üstüme lanet yağdıracak, her cuma da Ali Safanın ruhuna mevlut okutacak..."

Kamer Ana düşündü kaldı. Çok düşündü, sonunda:

"Benim buna aklım ermedi Memedim," dedi. "Kusuruma kalma."

Memed Seyrana döndü:

"Bacı," dedi, "sen ne diyorsun bu işe? Seyran bacı?"

Seyranın güzelliğinin ilk olarak farkına vardı. Giyiminin kuşamının da farkına vardı. "Bu kadar da güzel insan olur mu," diye içinden geçirdi. "Bu kadar da, bu kadar da güzel insan olur mu?"

Seyran titredi, konuşamadı. Alı al, moru mor, terledi. Elleri uyuştu, ağzı kurudu.

"Sen ne diyorsun bacı? Koca Süleyman, uğraşmak, dövüşmek, zalime karşı durmak haktır, dedi. Sen ne diyorsun? Hiçbir sona varmayacaksa, zalimle dövüşmüşsün, onu alt etmişsin kaç para eder? Sen ne diyorsun bacı?"

Seyranın çok söyleyeceği vardı ama, söyleyemiyor, tıkanıyordu. Konuşsa sesi onu ele verecekti. Ödü kopuyordu bundan da. Edemedi, gözlerini yere dikip:

"Bilemem kardeş, bilemiyorum," dedi usulca. "Hiç bilemiyorum. Sen hepimizden, herkeslerden daha iyi bilirsin. Sen İnce Memedsin."

Kamer Ana kalktı, hemen oracığa bir ateş yaktı. Halil bulgur torbasını, kalaylı tencereyi getirdi Kamer Ananın yanına koydu. Köse Halilin tenceresi tertemiz, pırıl pırıldı. Kamer Ana şu Kösenin tenceresinin temizliğine imrendi. Tuz, yağ, yolunmuş yağlı, bir tavuk kadar iri turaç... Kamer Ana keyifle pilavı pişirdi, yağı pişmiş pilavın üstünde cızırdattı. Usuldan dalga dalga bir garbi yeli esiyordu. Garbi yeli pilavın kokusunu çok uzaklara götürdü.

Seyran oturduğu yerden hiç kımıldamamış, orada, gözleri Memedde öyle kalakalmıştı.

Memed derin derin, "ooh," diyerek pilavın kokusunu içine çekti. "Eline sağlık Ana," dedi. "Böyle güzel kokan pilavları işte böyle iyi analar yaparlar."

Kamer Ana, Seyrana:

"Kalk kız," diye çıkıştı. "Ne oturdun kaldın orada. Kalk da sofrayı ser."

Seyran hemen fırladı, sofrayı çardaktan aldı getirdi, ötedeki çimenliğin üstüne serdi. Çam bardakta soğuk su da vardı. Halil az önce uzaktaki çaykaradan getirmişti.

Dördü de sofranın başına bağdaş kurup oturdular, turaçlı pilavı bir güzel yediler. Yemek yiyişine bakarsan Memed iyice kendine gelmişti. Kendine gelmişti de, şu yanan tutuşan güzel kadından niçin haberi yoktu? Bu oğlanda bir şey, bir eksiklik vardı ama, ne?

Yemek yenip bittikten sonra Kamer Ana bulaşıkları yıkamak istedi, Halil izin vermedi. Kendisi yıkayacaktı.

Gün kavuşacaktı nerdeyse, alaca gölgeler çoğalıyordu. Güneş Anavarzanın arkasına sarkmış, bir ucu ovaya değdi değecek. Seyran Kız dalmış gitmiş, gözleri Memedde. Allah kimsenin başına vermesin böyle bir karasevdayı. Kamer Ana kalkacak oluyor, Seyranın haline bakıp vazgeçiyordu. Azıcık daha görsün sevdiğinin yüzünü fıkara, diye düşünüyordu.

Derken gün battı, karanlık kavuştu. Memedin yüzü hayal meyal ancak gözüküyordu ama, Seyran daha gözünü ondan ayıramıyordu.

Kamer Ana, artık ne görecek, diye düşündü. Oğlanın haberi bile yok. Haberi olsa ne olur ki, kefeni boynunda bir eşkıya... Ne yönden ele alsan, bir çıkar yolu yok.

"Hadi kalk kızım, geç kaldık," diye Kamer Ana birden ayağa kalktı, yürüdü. "Sağlıcakla kalın yavrular. Bir isteğiniz olursa, biz yarın öbür gün gene geliriz."

Memed koşarak çiçekliğe gitti, iki deste reyhanla karışık kadife gülü kopardı, birisini getirdi Kamer Anaya, ötekini de Seyrana verdi.

Yola düştüler. Seyran arkasına dönüp dönüp bakıyordu. Bir, bir adım atıyor, bir dönüp bakıyordu. Karanlık basmış, ay doğmuştu. Değil Memed, koskocaman bostanlık bile gözükmüyordu. Ama daha Seyran dönüp dönüp bakıyordu. Ayakları onu geri geri çekiyordu. Bu sefer de Kamer Ana çabuk gidiyor, bakıyor ki çok aralaştılar, duruyor, Seyranın gelmesini bekliyordu. Böyle dura yürüye köye yaklaşmışlardı ki Seyran:

"Dur Kamer Ana, dur," dedi arkadan. "Korkuyorum."

Kamer Ana durdu. Onun yanına gelmesini beklemeden:

"Neden korkuyorsun?" diye sordu.

Seyran geldi onun koluna yapıştı.

"Öldürecekler," diye inledi. "Onu öldürecekler Ana. Bir eşkıyanın başa kadar gittiğini hiç gördük, duyduk mu? Gizik Duranı bile öldürdüler. Öldürecekler onu Ana."

Kamer Ana susuyordu. Öteki durmadan konuşuyor. Kamer Ana hiçbir karşılık vermiyordu. Sonunda:

"Ağzını hayra aç kızım," diye konuştu Kamer Ana. "Hayra aç ki hayırla karşılaşasın. Kim öldürecekmiş onu?"

"Herkes, herkes," dedi Seyran. "Ağalar, candarmalar, Hükümet. Onu herkes öldürecek."

Kamer Ana şaşkına dönmüştü. Böyle bir konuşmayı hiç beklemediği için hazır değildi. Bir de tam Seyran gibi düşünüyordu. Bir eşkıyanın uzun bir süre yaşadığı görülmüş müydü? Hele İnce Memed gibi bir eşkıyayı yaşatırlar mıydı hiç? Dağ taş, kurt kuş silah olur da üstüne yürürdü. Ağalar beyler...

"Ona kurşun geçmez ki... Onun koynunda yıldırımı var, muskası var. Hızır da sırtını sıvazlamış."

Kamer Ananın can kurtaran olaraktan sarıldığı bu sözler etkili olmalıydı, ama o dinlemiyor, aldırmıyordu ki...

"Öldürecekler onu. Onu öldürecekler," diyordu boyuna.

"Yıldırımı var onun yaaa... Yaaa, yıldırımı var."

Kamer Ana buna kendi de inanmıyordu.

"Gözlerinden başka yerine kurşun geçmez."

Seyran onun koluna girmiş köye sürüklüyordu.

"Kurşun geçmez ki ona. Bir gözleri... Gözlerini de korur..."

44

Ali Safa Bey düşündü taşındı, baktı ki hiçbir yerden bir umut yok, başının çaresine kendi bakmaya karar verdi. Kaymakam da, Vali de Vayvay köyünü yerinden kaldırmaya yanaşmıyorlar, ne olur ne olmaz diye korkuyorlardı. Kaymakam Vayvayda verdiği kararı, Vayvaydaki sözlerini çoktan yalamıştı.

Ali Safa Bey onlara tepeden bakıyor:

"Hadi canım," diyordu. "Bu da hükümet mi? Şu adamlarına bakın, şu Kaymakama, şu Valiye! Ulan onları şu çiftliğe yanaşma diye bile almam! Vallahi de almam, billahi de. Paşa da, Arif Saim de hükümet kurduklarını sanıyorlar da gep gep geriniyorlar, öyle mi? Böyle bir hükümeti bizim Karadağlıoğlu Murtaza da kurardı. Hem de daha akıllıca."

Çıkçıkların yiğitlerini, beceriklilerini, eli silah tutanlarını çağırmış, gece gündüz onlarla Vayvay köyüne son darbeyi indirmek için planlar kuruyordu. Bir de çiftlik konağını bir müstahkem mevki haline getirmişti. Yepyeni Alaman filintaları, sandık sandık mermiler, tabancalar, kamalar, dürbünler, kırmızı fesler, asker giyitleri... Kapılara, pencerelere de kum torbaları yığdırmıştı. Zeynelin, Ademin kaybı onu çok korkutuyordu. Şu Vayvaylılar iyice azıtmışlar, cana kastetmeye başlamışlardı.

Zekeriya:

"Aramadık yer, sormadık insan bırakmadım, ne Zeynelden bir iz var, ne Ademden... Zeyneli köylüler, karısı da içinde, boğmuşlar, Akçasaza gömmüş, imini timini bellisiz eylemişler, Ademi de Yobazoğlu öldürmüş diyorlar. Çok aradım, ikisinin de ne ölüsünü, ne de dirisini bulabildim," diye haber getirmişti.

Safa Bey uyandığından bu yana hazırlıktaydı. Vayvay köyüne bugün için, beklesinler geleceğim diye haber yollamıştı.

Bugün Zekeriyaya özenle pırıl pırıl boyattığı sarı çizmelerini, İstiklal Savaşı günlerinden kalma daha yepyeni haki zabit pantolonunu giyecekti. Yıllardır hiç takmadığı altın kordonunu takacak, başına da büyük, kara lenger şapkasını geçirecekti.

Giyindi kuşandı, bıyıklarını burdu, sapı fildişi nagant tabancasını sol kasığının üstüne astı, ince sırma işleme fişekliği de beline bağladı. Parmaklarına da iri altın yüzüklerini taktı. Köylü altına, silaha, bir de askere saygı duyardı. Bacağında asker pantolonu, sarı çizmesinin koncuna sokulmuş gümüş savatlı kırbacı, İstiklal Madalyası, tabancası, kara şapkası, kordonuyla göz kamaştırıcı bir heybet gibi baktı kendine aynada. Bu kılık yeteri kadar ürkütücüydü. Köylüler bu kılığın etkisinde kalırlar, saygı duyarlardı. Köylü milletinin hiçbir zaman aklı olmamıştır. Akıl suni bir şeydir. Köylünün her zaman bakmaya gözü olmuştur. Yapabilse, Arif Saim Beyin duymayacağını bilse, baştan aşağı zabit elbisesi giyer, köylülerin karşısına öyle çıkardı. Şu Arif Saim de Çukurovanın başına bir bela kesilmişti ki ne bela.

Dursun Durmuşa asker giyiti giydirdi. Zekeriyanın da külot pantolonu hakiydi. Onunla birlikte Vayvaya gidecek on sekiz adamının her birisinde küçük de olsa askerliği ansıtan bir işaret vardı. Kiminin şapkasında bir candarma yıldızı, kiminin bacağında bir tozluk, kiminde bir kasatura, kiminde bir palaska, ceket, apolet...

Çalınan atlarının yerine baba dostu Yağmur Bey ona on beş kadar güzel, dört beş yaşlarında at göndermiş, bir kuruş da para istememişti. Yağmur Beyin gönderdiği atlar gerçekten çok güzel, soylu atlardı.

Ali Safa Bey atlara binmeden önce adamlarına son talimatı verdi:

"Ben köylüyle konuşurken hepiniz arkamda ayakta duracak, gözlerinizi bir noktaya dikecek, sağ elinizi tüfeğinizin namlusunun ağzına koyacak, hiç kıpırdamayacaksınız," dedi.

Atlara bindiler sürdüler. Köylü onları ulu, dalları dev kanatlar gibi açılmış dut ağacının altında bekliyordu. Hepsinde bir sabırsızlık, gözle görünen bir heyecan vardı.

Ali Safa Bey ve ardındaki atlılar bir toz duman içinde köye

doludizgin girdiler. Ali Safa Bey atının hızını daha iyice kesmeden ağacın altında atından aşağı atlayıp:

"Selamünaleyküm," diye bağırdı.

Köylüler kendilerini tutup, yumuşacık, heyecanlarını göstermemeye çalışarak: "Aleykümselam," dediler. Sonra da Ali Safa Beyi bir ucu ağacın gövdesine çivilenmiş, üstüne bir kalın döşek atılmış, döşeğin üstüne de bir Türkmen halısı serilmiş kerevete buyur ettiler. Ali Safa Bey, önünde açılarak kendine yol veren kalabalığa gülümseyerek, gitti kerevete ayak ayak üstüne atıp oturdu. Ceketinin düğmesini de, sapı fildişi tabancası, tabancasının sırma işleme fişekliği görünsün diye açtı. Herkesle teker teker merhabalaştıktan sonra sustu. Adamları da gelmiş, tek sıra halinde, karın içeri, göğüs dışarı, gözler bir noktaya dikili, sağ elleri tüfeklerinin namlu ağzında, sol elleri de işleme pırıl pırıl fişekliklerine takılı, put gibi duruyorlar, hiç mi hiç kıpırdamıyorlardı.

Uzun bir süre başını önüne eğip düşünen Ali Safa Bey başını kaldırdı, yalım gözlerini teker teker köylülerin üstünde dolaştırdı. Tanıdığı bütün köylüler buradaydı. Seyfali elini koynuna sokmuştu. Korkudan titrer gibiydi. Buna sevindi. Koca Osman olup bitene fütursuzca durura benziyordu ama, çocuk yüzünden hiçbir şey belli olmuyordu. Çok ağır deneylerden geçmiş bir yüzdü yüzü. Sayılamayacak kadar kırışık içinde. Bu kadar kırışık içindeki bir yüzden hiçbir şey anlayamazsın ki... Ferhat Hoca boynunu sağa yatırmış, iki eli göbeğinde kenetlenmiş, gözlerini kapayıp kendisini Allahın lütfu keremine bırakmış, mütevekkil, sakin duruyordu.

Sefçe Kahyada bugün bambaşka bir şeyler vardı. Bir acayip giyinmiş, şu yaz gününde bacaklarına kalın, çok nakışlı dizleme yün çoraplar çekmiş, şayak bir şalvar giymiş, sırma işleme iki tane kuburu üst üste beline bağlamış, dolma tabancasını da iki kuburun ortasına sokmuştu. Çizgili manıs mintanı çivit mavisiydi. Başına da keçeden ak bir lenger şapka geçirmişti. Uzun saçını iki parmak kalınlığında örmüş, şapkasının altından ensesine doğru çıkarmış, apak gümüş örgülü beline aşağı sarkıtmıştı. Kalabalığın ardında, dudaklarını sarkıtmış, kendi kendine homurdanarak gidip geliyordu. Selver Gelin de ora-

daydı. En beyaz, bulut gibi ak başörtüsünü bağlamıştı. Seyran sağ yanda, güzeller güzeli, yeşiller içinde, yüzünde sonsuz bir mutluluk balkıyıp duruyordu.

Ali Safa Beyin şaştığı, midesini bulandıran, onu korkutan, Seyranın kardeşlerinin, akrabalarının da toplantıya gelmiş olmalarıydı. Bu dağlılar gözüpek adamlardı. Hem de okumuş yazmış. Şimdiye kadar köyün hiçbir şeysine, girdisine çıktısına karışmamışlar, bir konuk gibi, bugün var yarın yok gibi Vayvayın dışında yaşamışlardı. Onlar Vayvay işine karışmış olsalardı, durum çok başka olur, Ali Safa Bey daha büyük zorluklarla karşılaşabilirdi. Şimdi durum öyle gösteriyordu ki bunlar da işe karışmaya karar vermişler.

Ali Safa Bey sustukça, köylülerin yüzüne baktıkça kendisini dayanılmaz bir kızgınlığa kaptırıyordu. Başka zaman olsa Ali Safa öfkesinin önüne geçmeye çalışır, öfkesini yenerdi. Şimdiyse kendisini kapıp koyvermişti. Öfkeli bir sesle konuşmak, köylüler üstünde daha büyük bir etki yapardı.

Boğazını temizledi, öksürdü. Herkes bir beden kesilip öksürüğün sonunu bekledi.

Ali Safa Bey:

"Ben bu köye adımımı atmazdım," diye başladı. "Bana bu kadar kötülük yapıldıktan sonra. Sizin hiçbirinizin yüzüne bakmazdım, beni böylesine Çukurovanın diline düşürdükten sonra. Size son bir sözüm var da onun için geldim. Günah benden kalksın diye geldim. Suç benden gitsin diye geldim. Sonra, Ali Safa Bey, Tayfun Bey söylemedi demeyesiniz diye geldim. Emmiler, kardeşler, size emmi, kardeş demeye de dilim varmıyor ama, neyse... Bana çok kötülük ettiniz, altınlar dökerek, biricik atımı vererek elde ettiğim tarlalarımdan inat edip çıkmadınız. Neden? Başka yerde boş tarla mı yok? Bu sinekli, bu pis, bu her sineği bir alıcı kurt olan toprağı inadına seçtiniz. Köy kurulacak, yurt edinilecek o kadar verimli, o kadar hali toprak var ki Çukurovada, daha üstüne bin tane köy kurulur. Siz kanunsuzluk yaparak, hükümetimizin kanunlarını çiğneyerek, gücünüze güvenerek topraklarımdan çıkmadınız. Söyleyin, neden çıkmadınız? Bu mülk benim değil mi, tapusu elimde değil mi?"

Delici bakışlarını köylülerin üstünde gezdirdi. Köylüler susmuşlar, dalmışlar dinliyorlar, başkaca en küçük bir harekette bulunmuyorlardı. Ali Safa, işte bu kötü diye içinden geçirdi. Bu işte bir bokluk var.

Sefçe Kahya:

"Senin değil yavrum, Ali Safa Efendi. Bu mülk bizim, bu köy bizim, bu yurt bizim kışlağımız dedemizin dedesinden bu yana. Sen nereden çıktın? Tayfun Bey olmadan sen neredeydin yavrum?"

Eli arkasındaydı. Daha fazla konuşmadı, arkasındaki elini çözüp galyenini ağzına yine yerleştirdi, gidip gelmeye başladı.

Ali Safa Bey bunu hiç beklemiyordu. Sefçe Kahyanın bu davranışı onun öfkesini, öfkesiyle birlikte korkusunu da bir kat daha artırdı:

"Söylemesi benden," diye bağırdı. "Yüz elli yıllık seceresi olan atımı Yobazoğluna vererekten bu toprakları alan ben değil miyim? Bu topraklar benim hakkım değil de köylünün yarısı neden bıraktı da köyü gitti? Yobazoğlu neden gitti?"

Gidip gelmekte olan Sefçe Kahya gene zınk diye durdu. Bükülmüş belini doğrulttu, bir an dimdik durdu:

"O gidenler," diye bağırdı, "o gidenler sütü bozuklardır. Korkularından gittiler. Yobazoğlunu da öldürünceye kadar dövdürdün. Garip bir kızılbaş, dayanamadı da kaçtı:

Ali Safa:

"Sen kaçma," diye bağırdı. "Var sen kazık çak şu dünyaya. Topraklarıma çiftlik kur. Zeytin ağacı dik ki meyvelerini yiyesin."

"Kaçmam," dedi Sefçe Kahya. Kalın dudakları titriyor, köpürmüş gibi ağzından, deve ağzından saçılır gibi köpükler saçılıyordu.

Gidip geliyor, gidip gelirken durmadan içinden konuşuyordu. Alsın Koca Osman, boynu uzun Seyfali, kara gözlü Ferhat Hoca! Hiçbirisi böyle aslanca konuşabilir mi Ali Safanın karşısında, deyin bakalım, konuşabilir misiniz? Vallahi, zaten benim bir ayağım çukurda... Adamın ocağına incir dikerim. Dek dur oğlum Ali Safa Efendi, hem de kahraman Tayfun Bey! Dek dur oğlum.

"Hem de zeytin ağacı dikerim. Hem de çınar dikerim. Güllüce portakal, allıca kiraz dikerim. Adam diker, insan yetiştiririm."

Ali Safa Bey sinek kovar gibi:

"Ne yetiştirirsen yetiştir," dedi, elini salladı. "Bana ne? Ben buraya bir insaniyetlik için geldim. Size haber vermeye geldim. Harmanlarımı yaktınız, sustum. Harman yakmak insanlıkta, hem de Müslümanlıkta mı var? Atlarımı çaldınız, her gece evimi de üstüne üstlük kurşunluyorsunuz, bütün bunlar Türkiye Cumhuriyeti kanunlarında, İslamlık, insanlık kanunlarında var mı? Ben sabrettim, bağrıma taş bastım. Sabırtaşı oldum, sabırtaşı. Bütün bu kötülüklere katlandım, karşılık vermedim. Korktu sandınız. Ha ben insanlık bozulmasın, emmi dayı arasına kötülük girmesin, dedim, siz bunu anlamadınız. Hiç anlamadınız. Ayaklanmakta direttiniz, devlete millete isyana devam ettiniz. Sizin yaptığınız düpedüz Şeyh Said isyanıdır. Ben bunu hükümete bildirmedim. Olduğu gibi bildirseydim, şimdi her biriniz ipte olurdunuz, sallanırdınız."

İki parmağını aşağı doğru sarkıttı, bir sallanan bacak işareti yaptı.

"İşte böyle. Sonra efendiler kendinize geliniz. Efendiler!"

Sesi çın çın ötüyor, ta uzaklara kadar gidiyordu. Sıcak ipiliyordu. Ulu dutun gölgesi serindi. Safa Bey gene de ter içinde kalmış, ter koltuk altlarından, kuluncundan fışkırmıştı.

"Sonra Efendiler siz..."

Sesinin etkisini ölçtü.

"Siz efendiler siz, sonra ne yaptınız?"

Gene sustu, gözlerini belertti. Boyun damarları parmak parmak şişmişti. Gözlerini köylülerin gözlerine dikti geçti, dikti geçti.

"Siz, siz, sizler, hepiniz cinayet işlediniz. Adamlarımı öldürdünüz. Evveeet, adamlarımı öldürdünüz. Efendiler, Zeynelle Ademi öldürdüğünüzü bütün Çukurova biliyor. Cinayetinizi Adanadaki Vali, Ankaradaki Hükümet, yanı başımızdaki Arif Saim Bey de biliyor. Dostumuz, kardeşimiz Arif Saim Bey. Ve buna deli divane oluyor. Adem size ne yaptı, Zeynel size ne yaptı da zavallıları öldürdünüz? Üstelik Zeynel sizin köylünüz

olur. Üstelik beş de çocuğu yetim kaldı. Efendiler, efendiler, efendiler bu cinayetleri sizin yanınıza bırakmayacağım. Adamlarımın kanını yerde bırakmayacağım. Eğer bu memlekette hak hukuk, kanun varsa, onların kanı yerde kalmayacak."

Birden ayağa fırladı, deli gibi elini kolunu sallamaya, ayaklarını küt küt yere vurmaya başladı.

"Kalmayacak, kalmayacak! Bu can bu tende durdukça kalmayacak. Siz arkanızdakine güveniyorsunuz. Arkanızdaki kim olursa olsun, benim arkamda da koca Allah var."

Arkasına döndü, dimdik donmuş kalmış adamlarını gösterdi. Sesini alçaltıp:

"İşte bunlar da var," dedi duyulur duyulmaz. Göz kırpar gibi de bir işaret yaptı.

"Kimseye güvenmeyin. Güvenip de haksız işler yapmayın."

Sesi perde perde iniyordu.

"Sizi kanunun pençesinden hiçbir kuvvet kurtaramaz."

Sesi iyice inmişti. Kuru, tok, kararlıydı.

"Şimdi diyeceğime gelelim. Size on günlük bir mühlet veriyorum. On gün içinde bu köyü boşaltıp gideceksiniz. Boşaltıp gitmezseniz sizinle canalıcı mücadeleye karar verdim. Bu köy benim. Bu köyün toprakları benim. Hakkımı kimseye yedirmem. On gün içinde köyü boşaltıp gitmezseniz, size karşı bütün varımı ortaya koyacağım. Sizi zorla topraklarımdan dışarı atacağım. Öldürürmüşsünüz beni, varın öldürün. Kan dökülecek, hanumanlar sönecekmiş, varsın sönsün. Evler yakılacak, imamlar, hocalar sakallarından ateşe verileceklermiş, verilerekten öyle canları çıkacakmış, varsın çıksın. Evleri gece basacaklar, avratları, kızları dağa kaldıracaklarmış, varsın kaldırsınlar, köyleri ateşe vereceklermiş, varsın versinler. Gözümü kırpmam. Üstüme gelen ateş, su olsa da, ecel olsa da, ejderha olsa da, hükümet olsa da gözümü kırpmam."

Arkasına döndü, kasılmış kalmış, put gibi dikilmiş adamlarını parmağıyla gösterdi:

"İşte bunlar da, üzerlerine gelen, kapkara ölüm olsa da gözlerini kırpmazlar."

Dursun Durmuş:

"Evelallah," diye bağırdı.

"Evet efendiler, bu on gün içinde topraklarımı bırakıp gitmeyecek olursanız daha akla hayale gelmez işler olacaktır. Bu köy Kerbela olacaktır. Kulak verin bana, kulak verin de beni can kulağıyla dinleyin, bu köy Kerbela olacaktır. Kerbelayı duydunuz mu, bilir misiniz? İşte öyle, bu köy tıpkı Kerbela gibi Kerbela olacaktır. Kerbela..."

Köylü susuyor, yüzlerinden hiçbir şey belli olmuyordu. Demek çok kararlıydılar. Sefçe Kahyaysa gidip geliyordu durmadan. Dişsiz ağzında galyeni. Hem de tütünsüz. Ali Safa Beyin onun haline gülesi geldi. Şu ihtiyarcık acaba neden kuruluyor böyle? Boynu da çöp kadar ince, on yaşında hasta bir çocuk gibi olmuş. Kubarıp duruyor. Yüz yaşını da aşkın gösteriyor.

"İşte efendiler, bugün buraya size bütün bunları söylemeye, esecek fırtınayı, olacak zelzeleyi, gelecek tufanı size bildirmeye geldim. Ya on gün içinde köyümü boşaltır gider, ya da mücadeleyi, arkanızda kim varsa, ona güvenerekten kabul edersiniz. Dövüş bu sefer kıran kırana olacaktır. Ta ki..."

Gidip gelen Sefçe Kahyaya baktı, bir karşılık verecek diye bekledi, Sefçe Kahya da başını kaldırmadı. Ali Safa Bey sedire oturdu, kırmızı, pırıl pırıl, üstünde büyücek bir inci bulunan altın iğneli kravatını gevşetti, ak mendiliyle boynunun, yüzünün terini sildi, mendil suya batırılmış gibi ıpıslak oldu.

Sefçe Kahya ona kaş altından bakıyor, köpeksiremiş, diyordu içinden. Köpeksiremiş, yılmış. Gözü korkmuş. Gözü korkmuş da yalvarıyor. Bu da yalvarmanın başka bir çeşidi. Bir de onun burda, köyümüzde olduğunu bilseydi, ödü bokuna karışırdı deyyusun, ödü bokuna karışırdı deyyusun, ödü bokuna, ödü bokuna...

Durdu, uzun uzun, belli ederekten Ali Safayı süzmeye başladı. Şimdi varsam, diye düşünüyordu, şimdi varsam da ona, o ite, o Ali Safaya, ulan Ali, İnce Memed Çukurovada, hem de bizim köyümüzde, hem de şu anda, şimdi, şimdi benim evimde... Ödü, ödü, ödü bir iyice bokuna karışırdı.

Gidip gelmeye başladı gene, kendi kendine mırıldandı: Söyleyeceğim, onun Çukurovaya bir boz şahin gibi indiğini Ali Safaya duyuracağım. Korkusundan gebersin namussuz. Bu iyiliği

ona yapacağım. Bakalım Çukurova ona nasıl dar gelir! Bakalım hele şu koca ovada saklanacak delik bulabilir mi?

Kurnaz, kısılmış, gülen gözlerle hala yüzünü kurulamakta olan Ali Safaya durup bakıyor, onu süzüyor, sonra yürüyordu.

Ona varıp diyeceğim ki, bir gece yarısı, ben senin dostunum Ali Efendi. Baban da benim arkadaşımdı. İnce Memed burada, Çukurovada saklanıyor. Köylüler ondan güç alıyorlar. İnce Memed de seni öldürmeye hazırlanıyor. Araştırıyor, kurşun nerenden girerse, sen en çok acı çekermişsin, onu bulmaya çalışıyor.

"Nerede, nerede, nerede, nerede İnce Memed? Nerede saklanıyor?"

Ali Safaya baktı, bir iyice güldü. Kahkaha attı. Ali Safa ona doğru döndü, baktı. Ne oluyordu bu ihtiyara? Aklını mı oynatıyordu? Köylüler de baktılar.

Sefçe Kahya bir daha güldü:

"İşte orasını bilmem," dedi, gene yürüdü.

Haber vermemeliyim, onun burada olduğunu varıp da Ali Safaya söyleyeceğimi Koca Osmana, Hocaya, Seyrana, kul olana, kimseye haber vermemeliyim. Önüme geçerler.

"Nereye saklanıyor emmi?"

"İşte orasını bilmem Ali Safam," diye bağırdı Sefçe Kahya...

Orasını bilsem, kulağından tutar da o eşkıya çocuğu, alır sana getirirdim.

"Koca Çukurovada nasıl bulmalı onu? Adam yitiği öküz yitiğine benzemez ki... Nasıl bulmalı, nerede?"

"Orasını bilmeeem."

Seyfali, ellerini önüne bağlamış, boyun kırarak Ali Safa Beye yaklaştı:

"Bey," dedi, "öğlen oluyor. Senin geleceğini öğrenince bir koyun kestirdim de... Bir yemeğimizi yiyin de öyle gidin."

Ali Safa Bey, şaşkın bakışlar arasında ayağa kalktı, atına doğru yürüdü. Bir delikanlı atını tutuyordu, üzengiye sarıldı. Ali Safa Bey ata atladıktan sonra:

"Sizin yemeğiniz... İstemez!" diye bağırdı.

Adamları da atlara atlamışlardı. Büyük bir toz bulutu kaldırarak köyün içinden doludizgin çıktılar.

Koca Osman arkalarından baktı baktı da:

"Bu adamda hiç insanlık kalmamış," dedi. "İnsan ellik gavurunun bile yemeğini yer... Bin yıllık düşmanının bile..."

Köylüler de ona katıldılar:

"Kalmamış... İnsanlık..." dediler.

Seyran Kız bir mutluluk, bir güzellik yeli gibi kalabalığın önünden esti, bir anda o da köyü çıktı, bostanın yolunu tuttu.

45

Aşağıdan, Anavarza kalesinin altındaki yoldan uzun bir göç yolu tozutarak geliyordu. Köylüler, Koca Osman, Ferhat Hoca umuda kapıldılar. Bu gelenler köyü bırakıp gidenler olmasınlar? Kuşluğa kadar merakla beklediler. Kuşluklayın köye doludizgin bir atlı girdi. Bu bir delikanlıydı, adı da Çekirge Süllüydü. Bindiği at çıplaktı, yularsız, bellemesiz.

"Canımıza tak dedi gurbetlik," diye başladı. "Onun da köye geldiğini duyunca yıktık evleri, torlandık toparlandık düştük yollara. Elle gelen düğün bayram. Dedik ki, köylümüz ölürse biz de beraber. Aç kalırsa, biz de beraber. Evlerimiz, harmanlarımız beraber yansın."

Öğleye doğru da göçün ucu köye girdi. Gelenler çok mahcuptular, kimseciklerin yüzüne bakamıyor, konuşmuyorlardı. Halbuki köylü gelenleri büyük bir coşkunlukla karşılamıştı.

Herkes yükünü götürdü kendi evinin önüne çözdü. İkindiye kadar köylülerin de yardımıyla herkes evine yerleşti. Akşam yemeğini ulu dutun altına çulları serip hep birlikte yediler. Her ev bir çeşit yemek yapıp dutun altına taşımıştı.

"Çok çektik," diyorlardı.

"Allah kimsenin başına vermesin gurbetliği."

"Gurbetlik dersen de ölümden beter."

"Bir yer ki aman Allah..."

"Cennet olsa da yaramaz."

"Cenneti istemem, bana ana baba yurdumu verin."

"Çok çektik ki, ne çektik."

"Dost yok, akraba yok."

"Hiç kimse yok."

"Daha erken gelirdik, neden gelemedik, utancımızdan yüzünüze nasıl bakardık!"

"Çaremiz kalmadı da, nah buramıza geldi de, düştük yollara..."

"Biz ettik, siz etmeyin kardaşlar."

"Bizi iyi, bizi dost karşıladınız."

"Bizi dost..."

"Olmaz olsun böyle gurbet."

"Gurbet dedikleri de bir rezillik..."

"Yerin dibine batsın gurbet el."

"Hem de cehennemin dibine."

"Batsın."

"Bizi korkuttular."

"Bizi kandırdılar."

"Hükümet korkusu."

"Hükümet zor."

"Dedik ki varalım, dedik."

"Dedik ki varalım gidelim köyümüze de, öleceksek elimizle obamızla birlikte ölelim, dedik."

"Düştük de tozlu yollara geldik."

"Yüzümüz yok yüzünüze çıkmaya."

"Gözümüz kör gözünüze bakmaya."

"Hükümet zor. Korkusu büyük."

"Başa çıkılmaz Hükümetlen."

"Hükümet beterin beteri."

"Hükümet onun arkasında, eşkıyalar onun. Ağalar beyler onun arkasında, kasabalılar onun... Zengini onun arkasında, fıkarası..."

"Bunaldık."

"Bunaldık da yurdumuzu yuvamızı bırakıp kaçtık. İyi yapmadık."

Akrabalar, dostlar, bir pişmanlığın, özlemin, kavuşmanın tadındaydılar. Dutun altında gece yarısına kadar oturdular, konuştular.

Koca Osman, Ferhat Hoca köylünün gelişine şaşmışlardı. O kadar yalvarmış yakarmışlardı da o zaman niçin getirememişlerdi?

Koca Osman:

"Bunun, bu şahinin de, bu boz kuşun da adında bir keramet var. Hem de büyük bir keramet," diyordu.

Ferhat Hocaysa alttan alta gülümsüyor, Koca Osman, ötekiler ne söylerse hiç karşı koymuyor başıyla onaylıyordu. Bu gelenlerin atları da vardı.

Gelenler o gece uyumadılar, köylülerin de bir bölüğünü birlikte uyutmadılar. Merakla onu soruyorlar, bıkıp usanmadan onun hakkında ne söylerlerse dinliyorlardı. Aynı hikayeyi belki beş altı adamdan duyuyorlar, gene de hikayeyi dinlemiyorlar yutuyorlardı.

"Nasıl, nasıl bir adam?"

"Gözleri, elleri ayakları?"

"Saçları nasıl, kaşı kirpiği?"

"Sesi nasıl, nasıl konuşuyor?"

"Boyu posu?"

Köylüler onun ne boyunu posunu, ne konuşmasını, hiçbir şeyini söylemiyor, "Yiğit, şahin, alıcı kuş gibi, kurşun geçmez ona, yıldırım çiçeği var onda. Muskasının içinde..." diyor geçiştiriyorlardı.

Daha çok kadınlar, daha da çok genç kızlar durmadan onun boyu posu, gözü kaşı üstüne sordular da, onu görenlerden doğru dürüst bir karşılık alamadılar. Kimsenin dili varıp da: "Onu görseniz, bir çocuk kadar küçücük, yüzü de yalnız kocaman bir çift göz," diyemiyordu. "Elleri de küçücük," diyemiyordu. Oysa Memedin elleri küçücük değildi. Omuzları da dar değildi. Ama onlara Memedin her şeyi küçücük geliyordu.

Sesi için de, konuşması için de bir şey söyleyemiyorlardı. Sesini, konuşmasını hiç duymamışlardı ki... Yalnız Kamer Ana duruyor: "O, adamın hası," diyor, ağız dolusu, mutlu gülüyordu. Gülüyor, yanında duran tepeden tırnağa sevda kesilmiş Seyrana bir göz atıyordu.

Birkaç gün içinde köy eski haline geldi. Sanki bu köyün yarısı göçüp de yıllarca Sarıçamın kepirinde yaşamamıştı. Sanki hiç kimse hiçbir zaman bu köyden ayrılmamıştı.

Yalnız azıcık hayal kırıklığına uğramışlardı. Köye gelir gelmez, karşılarında pür silah, burma bıyıklı, dağ gibi Memedi bulacaklarını sanıyorlardı. Oysa onun kimse yüzünü bile göremiyor, kimse yerini bile bilemiyordu. Birkaç gün sonra da köye Yobazoğlu geldi, karısı, çocuklarıyla. Onun evi yan-

mıştı, yükünü ulu dutun altına indirdi. Hemen bir ahır boşaltıp Yobazoğlunu da yerleştirdiler. Yobazoğlu, çocukları, karısı perişandılar. Hemen ona yardım ettiler, eksiklerini elden geldiğince tamamladılar.

"Hükümet değil, candarma, ağa değil, Azrail gelse yurdumdan bir yere bir daha ayrılmam. Öldürsünler beni. Boynumu kılıçlarının altına uzatırım, boynum kıldan incedir, vurun, vurun ki kanım baba yurdumun toprağına saçılsın derim," diyordu.

Durmadan ah vah ediyor, Koca Osmandan, Ferhat Hocadan özür üstüne özürler diliyordu.

Olanı biteni Ali Safa Bey duydu. Önce inanmadı, güldü geçti. Sonra Vayvaya en güvendiği adamlarını Zekeriyayı, Dursun Durmuşu gönderdi. Onlar da olayı doğruladılar. Ali Safa Bey küplere bindi, ağzı köpürdü. Bir gün sabahtan öğleye kadar konağın sofasında:

"Ben ben, ben ben, ben ben," diye gitti geldi. "Ben ben, ben yaparsam yaparım onlara! Demek meydan okuyorlar? Demek meydan... Ben ben... Ben ben, ben ben... Görecekler o köppekler... Köppekler... Köppekler! Ben ben..."

Yoruldu. Bedeni çözüldü. Gözleri yaş içinde kaldı:

"Yarabbi," diye mırıldanmaya başladı, "benim ne taksiratım var? Hulusu kalple memlekete bir çiftlik kazandırmaya çalıştım. Halbuki onların bu topraklara hiçbir ihtiyaçları yok. İnat ediyorlar. Halbuki ben onlara bu topraklardan bin kat daha iyi bir toprak bulurdum. Ne yaptım onlara da benim başıma yıllardır bu işleri açıyorlar? Hakkımı gasp ediyorlar. Çiftliğim güdük kaldı yıllardır onların yüzünden. Eşek kuyruğu gibi ne uzuyor, ne kısalıyor... İstanbulda, Ankarada bir işe girip, yan gelip yatmak dururken, canımı dişime takmışım, memleketim, asil vatanım için... Anlamıyorlar, insanlıktan anlamıyorlar, anlamıyorlar bu köylüler, anlamıyorlar. Anlatamıyorum. Sürünüyorum, sürünüyorum Melihayla birlikte. Kadını da getirdim bu cehenneme kilitledim. Bütün bedeni çıban içinde."

Karısının yara bere içindeki tombul bedeni gözünün önüne geldi:

"Zulüm," diye inledi. "Şu köylülerin bana yaptıkları işkence. Zulüm... İnsanlığa yakışmaz hakaretler. Çekemiyorum insan-

lar, artık taşıyamayacağım bu yükü, bu ağır zulüm altında inliyorum, inliyorum, inliyorum a dostlar, a can dostları, a kavga arkadaşları, a dostlar a! Kaldıramıyorum, götüremiyorum bu ağırlığı artık. Şu dünya dünya olalı şu benim başıma gelenler, şu bana yapılan alçaklıklar hiçbir mahlukata yapılmamıştır."

"Senin yumuşaklığından, insaniyetliğinden, merhamet dolu yüreğinden dolayıdır başına gelenler..."

Başını kaldırdı, yandaki sedire çökmüş karısının yaş içindeki gözlerini gördü. Kirpikleri de top top olmuş, yüzü ıpıslaktı.

Eteklerini gene göbeğine kadar açtı:

"Bunun için mi babam beni o kadar yüksek mekteplere gönderdi, İstanbullarda okuttu? Bunun için mi canım Safa Bey, bunun için mi? Yakında bu etler çürüyüp parça parça dökülecek."

Bacakları sivrisinek ısırıklarının yerinden başka da simsiyah kesilmişti.

"Bütün bunlar için mi bu Vayvay zalimlerinin bize zulmü, işkencesi? Haberleri yok mu halimizden, çektiklerimizden? Bu topraklar inşallah onlara mezar olacak, inşallah, hepsine, çocuklarına, karılarına, hepsine mezar olacak!"

Ali Safa Bey karısının haline candan acımıştı. Yüreği kan ağlıyordu.

"Olacak!" diye bağırdı. "Bu toprakları onlara mezar edeceğim, mezar, mezar... Ben, ben, beeeen! Ben yaparsam yaparım onlara... Senin şu döktüğün her damla yaş için onlardan bir can gidecek. Bir can! Bu yaptıkları zulmü, bana ve de sana... Yanlarına koymayacağım. Bütün mukaddesatımın üstüne, milletimin, vatanımın kutsal başı üstüne yemin ediyorum ki, bu aşağılık zulümlerini onların yanlarına bırakmayacağım. Bin misliyle ödeteceğim."

Meliha Hanıma doğru yürüdü, saçlarını okşadı, en şefkatli, sevgi dolu sesiyle:

"Afedersin Meliham," dedi. "Seni bu vahşete getirdim. Tabiatın ve insanların zulmünün içine getirdim hapseyledim. Kusuruma kalma. Ama görüyorsun ki epeyce de başarılı oldum. Zapt ettiğimiz toprak az buz değil, milyonlar eder. Aslını sorarsan biraz da memnunum. Bu kadar kıymetli bir şey öyle kolay elde edilmemeli ki bir kıymeti olsun. Hayat savaştır.

Hayat savaş değilse hiçbir şey değildir Meliham. Savaşların en kutsalı da toprak savaşıdır. Bir çiftlik kazanmak bir vatan kazanmakla birdir. Hiç farkı yoktur. Ağlama Meliham, daha çok genciz, önümüzde geniş, büyük bir hayat var. Şimdi ben gideyim de şu Vayvaydan, şu senin güzel gözlerinin intikamını alayım. Her damla yaş için onların başına bir tane bela çorabı öreyim. Analarından doğduklarına da doğacaklarına da onları bin pişman edeyim."

Eğildi, saçlarını kaldırıp karısını ekşi ekşi kokan terlemiş ense kökünden öptü.

"Meliham, sevdiğim, bu vahşete getirip de süründürdüğüm, perişan eylediğim, bütün bu Çukurova senin bir tırnağına değer mi ki! Ne yaparsın ki hayat... Mücadeleye mecburuz."

Merdiven başına yürüdü. Kendine gelmişti artık. Zekeriyayı, Dursun Durmuşu çağırdı:

"Yanınıza birkaç adam alın da gelin. Mutemet adamlar olsunlar. Kasabaya gideceğiz."

Atlandılar. Kasabada herkes köylülerin Vayvaya döndüğünü duymuştu.

"Zavallı Ali Safa Bey," diyorlardı. "Kimsiz, kimsesiz, arkasız. Köylüler gene gelip tarlalarını işgal etmişler."

Ali Safa Bey kasabaya ulaştıktan az sonra da ortalığa başka bir söylenti yayıldı. Herkes konuşuyor, Safa Beye daha çok acıyorlardı.

"Bir adam zavallı olursa, talihsiz olursa Ali Safa Bey gibi olur. Vayvay köylüsüne yemedi yedirdi, içmedi içirdi. Bir hastaları olsa hemen doktor, hoca başlarında. Tırnaklarına taş değse Ali Safa Beyciğin yüreği paralanırdı. Ali Safa Beyin tüm kazancı, varı yoğu Vayvay köylüleri içindi. Etme bunu Ali Safa Bey, başına sıçırma bu köylüleri, sonra kötü olur diyenlere, yoook, diyordu, onlar iki gözümdür, kardeşlerimdir, onlar bizim efendimizdir, diyordu. Koynunda besledi ki yılanı, yüreğinden soksun. Besledi ki kargayı gözünü oysun. Vay fıkara Ali Safa... Köylüler bir gece çiftliğini basmışlar, ver etmişler kurşunu. İki adamını da yakalamışlar, ağaca asıp, diri diri derilerini yüzmüşler. Sonra parça parça doğrayıp parçalarını Ali Safa Beyin konağına atmışlar."

Ademle Zeynelin türlü türlü hikayeleri, öyle acıklı öyle candan anlatılıyordu ki... Kasaba kadınları dövünüyorlar:

"Vay Meliha Hanım vay," diyorlardı. "Bu akılsız Ali Safa yüzünden onun da başına çok, daha çok belalar gelecek."

"İnsan hiç köylülere güvenir mi? Bu canavarlara!"

"Bu ekmek yedikleri sofraya bıçak sokanlara..."

"Bu kan içicilere!"

"Bu cellatlara!"

"Bu vahşet-i müşekkellere!"

"İnsan hiç güvenir mi?"

"Hükümette de iş yok."

"Vay Meliha Hanım vay! Kadersiz, garip, kimsesiz."

Kasaba bir merhamet kesilmişti. Herkesin gözü yaşlı. Kasaba pazarında dolaşan köylülere iğrentiyle, korku, ürküntüyle bakıyorlardı. Bakıyor, bu paçavra yığını gibi, boyunlarını sündürmüş, alık alık dolaşan canavarlara diş gıcırdatıyorlardı.

Ali Safa Bey olayı önce candarma komutanı Yüzbaşı Faruğa en acıklı, gücünün yettiği, dilinin döndüğü kadar acıklı anlattı. Yüzbaşının yüzü duyduğu korkunç canavarlık karşısında allak bullak oldu. Akşam olup Nazifoğlunun lokantasında iki kadeh attıktan sonradır ki olayların ağır etkisinden kurtulup ancak kendine gelebildi. Savcıların, hakimlerin hali de Faruk Beyden beterdi. Yalnız Kaymakam Bey ellerini ovuşturuyor, büyük bir kıvanç içinde: "İyi, güzel, memnuniyet verici bir hal," diyordu. "Yesinler biribirini, yesinler bu kafirler. Padişahımız efendimizin saltanatları devrinde böyle canavarlıklar olur muydu efendim, nur-i aynım?"

Ali Safa Bey Siyasetçiye, Fethi Beye, Deli Fahriye, Adanaya, Ankaraya tel üstüne tel yazdırdı. Köylüler ayaklanıyor, çiftlikleri yakıyor, hanumanları söndürüyor, kan döküyorlardı. Çukurova toprakları suyla değil kanla sulanıyordu, kanla!

Vali de ne derse desin. Bütün bu yazdıkları gerçek değil miydi?

Hemen o gün Vayvay köyüne bir manga candarma gönderildi. Candarmalar Ademin katili olarak Yobazoğlunu, Zeynelin katili olaraktan da Ferhat Hocayı yakaladılar. Ali Safa Beyle Savcı açık açık, her şeyi kardeş kardeş konuşmuşlar, katillik

için bu iki kişiyi daha münasip bulmuşlardı. Hasanın Çukurovada kimi kimsesi, arkası akrabası yoktu. Ferhat Hocanın da nereden geldiği bellisizdi.

Savcı:

"Safa Bey," dedi. "Bu Hoca esrarengiz bir adam. Bir de bunun casusluğunu ortaya atabiliriz, tutar. Onun casusluğuna Vayvay köyü bile inanır. Haydi kolları sıvayın. Sağlam deliller bulun casusluğa ait. Ferhat Hocayı idam ettirebilirim. Ferhat Hocayı çok iyi seçtik. Unutmayın ki o bir hocadır ve Ankarada herkes hocalardan ürker. Hele bugünlerde... Safa Bey, tam attık, turnayı gözünden vurduk."

Ali Safa hararetle Savcının elini sıktı:

"Çok isabet buyurdunuz Müddeiumumi Bey. Hoca ve Kızılbaş... Beli kırılacak köylülerin, alçakların. Siz mizanseni bana bırakın," dedi kasabaya daldı.

Vayvay köylüleri elleri kelepçeli Ferhat Hocayla Yobazoğlunu köyün dışına kadar uğurladılar:

"Tez günde gidin, tez günde gelin," diye alkışlar ettiler. "Koca Allah yardımcınız olsun."

Yobazoğlu köyün dışında durdu:

"Bile bile geldim. Böyle olacağını bile bile. Ama şuna inanın ki, insan öldürmek kötüdür, kimse inanmayacak, bari siz inanın, ben Ademi öldürmedim," dedi. "Çocuklarım hepinize emanet."

Ferhat Hoca önce konuşmak istemedi. Sonra nedense acı acı gülerek köylülere döndü, göz çukurlarında yaşlar:

"Siz benim kim olduğumu biliyorsunuz," dedi boğulan bir sesle. "Söylemeye hacet yok. Ben bir daha köye dönemeyeceğim. Beni asacaklar. Hakkınızı helal edin kardeşlerim."

Kapkara, yalım karası gözleri, gün vurdukça yanar döner yeşil olan sakalları bir pırıltıda şimşeklendi, parladı. Ferhat Hoca dudakları kıpır kıpır dualar okuyordu, yüzünde aynı acı gülümsemeyle.

Kasabaya ertesi gün, kuşluk vakti girdiler. Ferhat Hocanın güzel gözleri mosmor şişmişti. Yüzü de mosmordu. Bütün çenesinde kan kurumuştu. Paramparça olmuş giyitleri de kan içindeydi. Şalvarı liyme liyme edilmişti. Ayakkabıları kim bi-

lir nerde kalmıştı. Ayaklarından, bacaklarından yolun kül gibi tozlarına kan sızıyordu.

Yobazoğlunu dersen Hocadan bin beterdi. Bakılacak hal bırakmamışlardı. Bir kanlı paçavra yığınıydı.

Kasabaya yaklaşırken her ikisinin boğazına da birer kara, kalın kıl örme taktılar. Kasabada ellerinde karpuz kabukları, pislik, çamur, sopa, taş, çürük yumurta, çürük domates, kova kova ekşimiş ayran, büyük bir kalabalık onları bekliyordu.

Dereden aşağıdan başları gözükür gözükmez bağrışmalarla karşılandılar. Kabuk, çamur, çürük yumurta, taş, yağmur gibi yağdı üstlerine. En ağıza alınmayacak sövgüler, aşağılamalar...

Ferhat Hoca önde, başı önüne iyicene sarkmış, Yobazoğlu arkada, o da öyle, görmüyorlar, duymuyorlardı. Bağrışan, söven, taşlayan kalabalığın arasında önce pazaryerine getirildiler. Tellal Kambur Ahmet burada caniler üstüne, insanlık, kan üstüne uzun bir nutuk çekti, gözleri yaşartan. Sonra taş, pislik, çamur, küfür yağmuru gene başladı.

Boğazlarında ip, arkalarında yüzlerce kişi Ferhat Hocayla Yobazoğlu bütün kasabayı dolaştırıldılar. Kambur Ahmet her mahallede bir iki kere durdu dehşet nutkunu tekrarladı.

Mahpusaneye getirildiklerinde ikisi de ayakta duracak halde değildi. Yarı baygın duvarın dibine yığılışıverdiler.

Ali Safa Bey o gece Nazifoğlunun lokantasında kasabanın adli ve mülki erkanına büyük bir rakı ziyafeti çekti. Ziyafette Zeynelin ve Ademin ne kadar iyi, dost, sadık insanlar olduklarını söyledi. Onların insanlıklarını, faziletlerini saydı döktü. Onlar böylesi alçakça, rezilce, canavarca bir ölüme layık insanlar değillerdi.

Ali Safa Bey öyle candan, öyle güzel konuştu ki bu gece herkesi dilhun eyledi.

46

Daha günün doğmasına çok vardı ama ortalık ağarmış gibiydi. Cığıl cığıl akan Savrun suyunun çamurlu kıvrımının kıyısında bitmiş mavi çiçekle sıvanmış yarpuzların yaprakları terlemişti. Çiçeklerdeki bal arıları, öteki arılar kanatlarını sırtlarına yatırmışlar uyuyorlardı. Arada sırada da arılar şöyle bir ürperiyorlar, titrer gibi yapıyorlardı.

Bostan çardağının dibi, yöresi karpuz kabuklarıyla doluydu. Kesilmiş, kemirilmiş, parçalanıp hiç dokunulmamış karpuz kabukları... Çürümüş karpuzların kokusu bütün bostana, yöreye sinmişti.

Memed çoktan uyanmış bostanın içini dolaşıyor, düşünüyordu. Şu başıma gelenler diyordu kendi kendine. Bütün başından geçenler teker teker gözlerinin önünden geçiyordu. Nereden başlamış, nereye varmıştı. Koskoca Hükümet, Çukurova ağaları canlarını dişlerine takmışlar, onu arıyorlardı. Bölük bölük candarmalarını üstüne yolluyorlardı. Bir de eşkıya gibi eşkıya olsa kim bilir ne olacaktı! Ne istiyorlar benden, diye içinden geçiriyordu.

Koca Osman birkaç gün önce bir mutluluk halinde bostana düşmüş:

"Şahinim," demişti, "bu işin üstesinden geldik artık, Ali Safanın belini kırdık. Senin adını duyan köylüler, kaçmışlar da korkmuşlar, senin burada olduğunu duyar duymaz yüreklerine bir yiğitlik ateşi düşmüş, duramamışlar, koşmuşlar köye geldiler. Yobazoğlu da geldi. Sen burada, şu durduğun yerde durdukça köylü dağları düz edecek. Ali Safa bugünlerde erinde gecinde belasını bulacak. Deli Muslu oğlan iyi çalışıyor. Herkesler de Deli Muslu oğlanın yaptıklarının senin başının altın-

dan çıktığını biliyor. Doğru, sen olmasan, sen bize yürek vermesen biz avratlar gibi Safanın altına pısardık. Doğru doğru, dosdoğru. Anavarza binekleri, kurda benzer sinekleri, Memed sana oğul demem, yıkmayınca konakları..."

Bu ağıdı Koca Osman ağzından kaçırmış, sonra da pişman olmuştu.

"Yani yani konakları biz yıkacağız. Sen işte böyle burada duracak, yiyip içip yatacak, bize gölge olacaksın. Bes, bu kadarlığı bize yeter. Sen burada dur, biz kendi işimizi kendimiz görürüz."

Koca Osman ciddileşmişti, gözlerinde umutsuzluk, korku:

"Şahinim," demişti, "şunu bil ki, hiç aklına küşüm düşmesin, senin Çukurovada olduğunu tüm Anavarza ovası biliyor. Ama nerede olduğunu kimse bilmiyor. Senin Çukurovaya indiğini de hiçbir köylüden hiçbir ağa, hükümet adamı duyamaz. Köylü milleti sırasında taş gibi ketumdur. Taş gibi oğul. Sen burada rahat et."

Memed bunların da kendisinden çok şey beklediğini, hele Koca Osmanın söylediği ağıttan sonra iyice anlamıştı. Onu ne sanıyorlardı acaba? Birkaç yıl dağda gezmiş, zorla dağa itilmiş, başına olmadık işler açılmış, yıkılmış, köy köy, dağ dağ dolaşmış, başını sokacak bir delik bulamamış da gelmiş buraya sığınmış birisiydi.

Memed yanında yöresinde olanı biteni anlamaya çalışıyor, sabahlardan akşamlara, akşamlardan sabahlara kadar kafa yoruyordu. Olanın bitenin birtakımını geçirdiği deneylerden dolayı anlıyor, bir kısmına da hiç akıl erdiremiyordu. Şu koca Osman boşuna yeliyor uğraşıyordu. Ali Safa Bey onları köylerinden sürecekti. Arkasında Hükümet, yanında ağalar, başında bir sürü silahlı adamı. Koca Osmanın da güvendiği kendisi, İnce Memed! Bir tek adam. Koca Osman bilmiyor muydu ki candarmalar bir haber alsalar, burada, Akçasazın bataklığında sıkıştırsalar, bir bölük candarmayla onun İnce Memedini keklik gibi avlarlardı?

"Teslim olmayacağım, öldürecekler beni," diye gülümsedi.

Ali Safayı öldürdüler diyelim, daha kötü bir Ali Safa çıkmayacak mı karşılarına? Hem de beterin beteri. Hamzanın De-

ğirmenoluk köylüsüne yaptıklarını kılı kılına öğrenmişti. Bir iş yapalım, bir iyilik edelim derken zulüm olduk fıkaraların başına. Köylü ne kadar bana küsse, sövse, beni yerse hakkı var.

Bir daha diye düşünüyordu, bu Çukurdan diri çıkamayacağım. Şu bostanda rahatlıkla ölümü bekliyorum. İdam fermanımı boğazıma takmışım, Anavarza ovasında dolanıp duruyorum. Abdi gidince Hamza gelmese iş kolay... Bir Abdi gidiyor bin Hamza geliyor. Her dövüş boşa. Koca Osmanın, Vayvay köyünün de dövüşleri boşa. Tez günde burasını bırakıp başka bir yere yerleşseler... Başka bir yerde de karşılarına başka bir Ali Safa çıkmayacak mı?

Güze varmadan beni burada candarmalar yakalayacaklar. Hem de Vayvay köylüsü yerimi haber verecek Yüzbaşıya. Ala kanım Akçasazın çürümüş toprağına saçılacak.

Burada uyuşmuş, yarı uykulu, yarı ölü yaşamaktan başka çare yok. Köse Halilin yanında.

Köse Halille durmadan da, giden Abdinin yerine gelen Hamzayı konuşuyorlar, kafa yoruyorlar, bir çıkar yol bulamıyorlardı. Bir kaçacak, sığınacak delik de bulamıyorlardı. Nereye gitsen ağa var, candarma var. Nereye gitsen İnce Memedi tanırlar. Hay İnce Memed batsın. Hem de yerin dibine. Burada durup ölümü bekleyecekti. Nereye gitse, başını hangi taşa vursa ölüm ardından gelecekti.

Köse Halil canlı, terütaze bir adamdı. Gözüpek. Ha desen Ali Safanın konağına bir anda yürüyecek yüreklilikteydi. Memed, Halile hayranlıkla bakıyor, Halilse onun yılgınlığını, yitmişliğini, burada oturmuş ölümü tevekkülle beklemesini bir türlü anlamıyordu. Böyle de İnce Memed mi olurmuş, diye düşünüyordu. Kim bilir, zaar İnce Memedler de böyle olurlarmış.

Evvelsi gün Ferhat Hocayla Yobazoğlunu candarmaların alıp götürdüklerini duydukları an, Memedin yüzünü gören Halil onun hakkındaki düşüncelerini değiştirdi. Memedin yüzü, gözleri, elleri, sesi, her şeyi birden değişivermişti. Bedeninin yapısı bile bir anda değişmişti. Köse Halil kendi kendine, işte İnce Memed dedikleri de bu olsa gerek, demiş, sevinmişti.

Ferhat Hocanın, Yobazoğlunun başına gelenleri en küçük ayrıntılarına kadar onlara Seyran anlatıyordu. Ellerindeki ağır zincirleri, kasabadaki aşağılamaları... Memed susuyordu. Halil

birden onun yüzünün bambaşka olduğunu, keskin bir bıçağın ağzına benzediğini gördü. Gözlerinde bir iki kez küçücük ışıklar çaktı. Sonra bir çelik ışıltısı geldi gözbebeklerine oturdu.

Seyran birden konuşmasını kesti, bir tuhaf, gözlerini daha şimdi görüyormuş gibi Memede dikti. Şimdi şimdi, bu adam yitiklerden gelmiş gibiydi. Gözlerindeki çelik pırıltı oraya çakılmış kalmıştı.

Ortalıkta derin bir sessizlik vardı. Derin, korkulu... Sinek kanatlarının sesleri duyulur. Sıcaktı. Her şey bir kamaştırıcı ışıkta yanıyor, eriyor, akıyordu.

Memedin başında sarı ışıklar çakıyordu. Kıvılcımlanıyor, saçılıyor, büyük bir hızla gözleri kör eden sarı ışıklar savruluyor, dönüyorlardı. Dünya sapsarı kesilmiş, savrulan, akan, uğunan, saçılan, kıvılcımlanan sarı ışık içinde balkıyıp duruyordu.

Memed sendeleyerek çaykaraya kadar yürüdü, başını çaykaranın buz gibi suyuna daldırdı çıkardı, daldırdı çıkardı, sonra hızla bostanın içinde yürüyerek, bastığı yeri bilmeyerek, ayakları teveklere takılarak yürümeye başladı. Şimdi ortadan her şey silinmişti. Otlar, ağaçlar, Anavarza kayalıkları, su, toprak, Akçasazın bükleri, karşıdaki yatık dağlar, her şey silinmiş, ortada yalnız bir öfke heybeti gibi Memed kalmıştı. Halil, Seyran ondan gözlerini ayıramıyorlardı. Memed uzun bir süre gitti geldi, gitti geldi. Sonra bostanın ortasında dikildi kaldı. Dimdik. Yere saplanmış keskin bir kılıç gibiydi.

Halil onun yanına vardı:

"Kardeş," dedi, "Memed, burada dikilip kalma. Çok sıcak var. Sonra güneş çarpar, hasta olursun."

Çardağın altına geldiler. Karpuz kabuklarının üstüne çokuşmuş binlerce kırmızı eşekarısı, sarıca arılar, balarıları, boncuklu arılar, karaca arılar havalandılar. Saydam kanatları ağır güneşte binlerce titreşimde ipileşti.

Memed, Seyrana baktı, onu gördü. Bu sefer yüzü daha başka oldu. Ilık, dost, tatlı, bir hoş bir yüz. Gülümsedi.

Çardağın altına otururken:

"Vay Ferhat Hoca vay!" dedi. "Aslan gibi de adamdı. Ben hiç

böyle bir hoca görmedim. Koca Süleyman ne dedi, biliyor musun Halil?"

Halil:

"Yoook," dedi.

"Koca Süleyman bana, Abdi gider de yerine Hamza gelirse, dedi... İşte öyle dedi. Dünyada boş olan, işe yaramaz olan hiçbir şey yok, dedi. Uğraşmak haktır. Savaşmak haktır. Dövüşmek, boş olmaz, haktır, dedi."

Yüzü azıcık güldü, sonra kapandı.

Burayı bırakıp gitmeli, nereye gitmeli? Zararım oluyor fıkaralara. Ferhat Hoca içerde, boş yere belki fıkarayı asacaklar. Onlar benim yüzümden karşı çıkınca Ali Safa da atının başını çekmeyecek, bindirecek. Kıyasıya bir dövüş başlayacak. Sonu neye varacak bunun sonra, hiç! Vayvay köyünün ezildiği yanına kar kalacak...

Ama nereye, ne yana gitmeli? Dağlar, köyler, insanlar, çalılar kabul etmez oldu bizi.

Derin derin içini çekti.

Şu Koca Osman ona çok şeyler anlatmıştı. Cin fikirli bir adamdı. Ali Safa Beye de yenileceklerini avucunun içi gibi biliyordu. Ali Safa giderse onun yerine Kenan Safanın geleceğini de biliyordu. Tepelerine bin misli bir bela, bir hışım gibi ineceğini de... Ama gene cebelleşmekten geriye kalmıyordu, ölümü de göze alaraktan. Yaşlıların canı kıymetli olur, Koca Osmana canı da vız geliyordu. O olmamış olsaymış, bu köyde değil insan, siniler sinek bile kalmayacak, Ali Safaya çoktan teslim olacaklarmış.

Binlerce ceren gelirmiş güneyden, çölden her şubat Çukurovaya, Anavarza yazılarına. Sürü sürü dolaşırlarmış yazıda. Ceren sürüsü üstünde sivri kanatlı, hızlı karakuşlar... Karakuşlar cerenlerden de hızlı uçarlarmış. Varır cerenlerin sırtına konar, arkadan gagalarını cerenlerin gözlerine saplarlar çıkarır yerlermiş.

Koca Osman diyordu ki:

"Kör cerenlerin hali yürekler acısıydı. Anavarza yazısında yüzlerce kör olmuş, çaresiz ceren döner dururdu, bizim gençliğimizde. Kör cerenleri kimse tutup kesmeye de kıyamazdı. Öyle ölür giderlerdi."

Kör cerenleri düşünmek, sonra da sesli: "Ben bir kör cerenim, Anavarza yazısına düşmüş," demek hoşuna gidiyor. "Çaresiz bir kör cerenim karakuşun pençesinde..."

Anavarza yazıları ağarıyordu. Bir insanın göbeğine gelecek kadar koyu bir pus çökmüştü toprağa. Ağaçlar pusun üstüne gövdesizlermiş gibi oturmuşlardı.

Alacakaranlıkta, söğütlerin bu yanına, tümseğin üstüne karartı gene geldi usulca kondu. Memed bir haftadır gelip buraya konan karartıyı artık iyice tanıyordu. Gecede, uzaktan uzağa bir yakınlıkları olmuştu.

Bu at yağız donlu bir Arap atıydı.

Yağız at bütün gece Narlıkışlanın altındaki düzlükte koşuyor, yayılıyor, kişniyor, bir ışık görürse kendi yöresinde topaç gibi dönüyor, sonra da tanyerleri ışımadan çok önce bostana geliyor, usulca, hiç ses çıkarmadan, söğütlerin önündeki tümseğin üstüne çıkıyor, orada öylece hiç kıpırdamadan duruyordu. Memed de at gelmeden çok önceleri Halilin yaptığı sinek sarayından çıkıyor, ötelerden, uzaktan her gece aynı zamanda bostana gelen atı seyreyliyordu.

Yağız at gittikçe çoğalan sabah ışığında usul usul ortaya çıkıyordu. Gün doğarken ışık içindeki at bir güzellik oluyor, bu görülmedik güzellik karşısında Memedin yüreği atıyor, gözünü güzel attan ayıramıyordu.

Gene gözleri attaydı. Onun karanlığın içinden ağır ağır sıyrılışını soluğunu tutmuş, hiçbir ayrıntısını gözden kaçırmadan izliyordu. At, ışık içinde kalıp da tam belirince gene yüreği çarpmaya başladı. Bir güzellik karşısında uzun yıllardan bu yana yüreği böyle çarpmamıştı. Bu at soyu insan soyundan da güzel, diye konuşuyordu kendi kendine, her gün atışında.

Uzun beli daha da incelmişti. Kalem kulaklarını dikmişti. Uzun, gür, ta ayak bileklerine kadar inen kuyruğunu belli belirsiz sallıyordu. Uzun yelesi sağa yatmıştı. Düz, cilalanmış gibi yatmış, tertemiz tüyleri yıldırdıyordu. Yağız atın donu ışıktan ışığa değişiyor, bazı gümüş gibi oluyor, bazı da kapkara kesiliyordu. Işığına göre. Gergin derisinde, üstüne sinekler konmadığından dolayı, seğirmeler olmuyordu.

Şimdi az sonra, güneş kızdırırken yağız at kımıldayacak, başını bir sağa bir sola güçlüce sallayacak, sonra upuzun, belki boyunun iki misli uzayacak, bostanın üstünden bir bulut gibi akacak, uzayacak, genişleyecek, büyüyecek, Akçasazın üstüne ağacak, donu ağır ağır gümüş rengine dönecek, gittikçe açılacak, açılacak gözden silinecek, havaya, büke, suya, ağaçlara karışıp gidecekti.

Memed bu her sabah gördüğü atı Köseye söylememişti. Ha şimdi, ha birazdan Köseyi uyandırayım da atı ona göstereyim derken unutuyor, bu arada at da akıp gidiyor, Akçasazda bir anda ortadan siliniyor, sazlara karışıyor gidiyordu.

Koşarak çardağa vardı, kısık bir sesle, heyecanlı:

"Halil, Halil," dedi, "uyan!"

Halil hemen ayağa fırladı, iki yumruğunu gözlerine götürdü, uykusundan uyandırılmış, dudaklarını sündürüp ağlamaya hazırlanmış bir çocuk gibiydi. Sonra donunu çekiştirmeye başladı.

Memed:

"Gel Halil," diye onu kolundan tutup ardınca sürükledi. "Burada duralım."

Azıcık kendine gelen Halil:

"Ne var, ne oldu?" diye uykulu sordu.

Memed parmağıyla atı gösterdi:

"At," dedi, "orada..."

Beklediler. Kendine iyice gelen Halil, gözleri karanlığa alışınca:

"Biliyorum," dedi, "bu atı. Çok yakından tanıyorum."

Sustu sustu. Bir daha konuşmadı. Yan yana atı seyretmeye başladılar. İkisi de ne olup biteceğini biliyordu.

Günün ucu gözüktü. Yağız at bütün güzelliğiyle ortaya çıktı, kımıldadı, uçacakmış gibi ön ayaklarını iki üç kez havaya kaldırıp şahlandı, sonra da söğütlerin altından Akçasaz üstüne süzüldü, aktı, büklüğe karıştı.

Halil:

"Ben bu atı tanıyorum," dedi. "Bu at..."

Atın macerasını Memede anlatmaya başladı.

Memed:

"Bu atı yakalayalım Halil," dedi. "Ben de bu atı biliyorum. Yobazoğlunun evi yandığı gece köydeydim, Vayvayda... Şu atı bir yakalayabilsek..."

Köse Halil kestirdi attı:

"Bu atı kimsecikler yakalayamaz," dedi. "Hiç kimse bu atın yanına bile yaklaşamaz. Bir hoş bir at bu. Bakıyorsun bir batmış, günlerce ortada yok. Bakıyorsun hiç beklemediğin bir anda karşında. Nereye gittiğini, nereden geldiğini kimse bilemez."

Memed:

"Aaah, bu atı bir yakalayabilsek," diye iç geçirdi.

Halil:

"Onu aklından çıkar," dedi. Ve atın hikayesini sürdürdü.

47

Memed yeni uykuya dalıyordu ki yeri göğü sarsan bir at kişnemesiyle uyandı. Kişnemenin ardından üç el kurşun sesi geldi. At durmadan, delicesine üst üste korkmuş bir atın kişnemesiyle kişniyordu. Memed çardaktan aşağı indi, giyinmeden alelacele tüfeğini aldı Savrunun kıyısına vardı, karşıya geçip yarın ardına siperlendi. Halil de don gömlek arkasından gelmişti. Halili böyle görünce Memed kızdı.

"Gel buraya," diye ona seslendi. Halil geldi, yanına diz çöktü. Uzaktan iki el daha ateş edildi, atın kişnemesi daha büyüdü, daha delileşti. Gene çın çın öttü.

Memed karşıdaki tüfeğin yalımını nişanladı, beş el boşalttı. Gece yarısı bilmediği bir tüfeğin yalımına ateş etmek onu bir tuhaf eylemişti.

Az sonra önlerinden, burunlarının ucundan doludizgin sünmüş bir at karartısının geçtiğini gördüler. Memedle Halil bir süre orada beklediler. Atın karartısı gözden yitti gitti, ta uzaklardan ayaklarının güpürtüsü geliyordu. Güpürtüyü dinlediler. Güpürtü uzaklaştı uzaklaştı, sonra da duyulmaz oldu.

Toprağı dinliyorlardı. Bu kurşun sesleri neydi? Acaba Memedin yerini candarmalar bulmuşlar mıydı? Bulmuşlarsa kim haber vermişti? Burasını bir Kamer Ana, Koca Osman, Ferhat Hoca, bir de Seyran biliyordu. Bir de boynu uzun Seyfali... Hiç kimse de, öldürseler burasını candarmalara haber vermezdi. Belki mahpusanede Ferhat Hocayı sıkıştırmışlardı da o söylemişti.

Ya Halil? Memed ay ışığına döndü, Halilin yüzüne uzun bir süre baktı. Halil haber verir miydi?

"Kim haber verdi dersin yerimizi, Halil?"

Halil:

"Bilemiyorum," dedi. "Bilen yok ki birisi haber versin. Bilenleri de kesseler söyletemezler."

"Seyfali?"

"Bakma onun kaz boynu gibi uzun boynuna. Çok yiğit bir adamdır Seyfali."

"Burada sarılırsak kurtuluş yok Halil. Burası dağlara benzemez. Dağlarda insanı her kaya, her çalı saklar. Bu ovada her şey insanı ele verir. Çukurovaya güven olmaz. Hadi kalk Akçasaza girelim. İstersen sen burada bekle."

"Ben de seninle geleceğim," dedi Halil. "Ah bir de silahım olsaydı."

"Git de çardağın altından benim tabancamı al, gel!"

Halil koşarak çardağa gitti, elinde tabancayla hemen geriye döndü.

"Bak," diye Memed eğildi. "Bak orada... Bir karartı geliyor."

Halil baktı:

"Tüfeği var ama, bu bir candarma değil," dedi.

Adam üstlerine geliyordu.

Memed:

"Ben şuraya kamışların içine gideyim, sen geleni karşıla. Merak ettim. Kimmiş bakalım?"

Savrunu geçti, kamış kümesinin içine girdi, oturdu.

Birden aşağıdan at ayaklarının güpürtüleri gene gelmeye başladı. Bunu duyan karartı bir an durdu, sonra da hemen bir tümseğin arkasına yattı. Oradan kulaklarına bir mekanizmanın şakırtısı geldi.

Atın ayaklarının güpürtüleri gittikçe yaklaşıyordu. Tümseğin arkasından arka arkaya üç yalım parladı, kurşun sesleri geceyi yırttı. Arkasından da var gücüyle at kişnedi. Atın ayaklarının sesi de az sonra duyulmaz oldu.

Karartı Halilden iki yüz adım kadar uzaklıktaydı. Halil onun ayağa kalktığını gördü. O da kendinde olmadan karartıyla birlikte ayağa kalktı. Karartı Halili gördü. Halile doğru birkaç adım attı, sonra nedense durdu, sonra da arkasına dönüp geldiği yöne doğru aldı yatırdı.

Halil:

"Ağam, Memed Ağam," dedi, "adam kaçıyor, ne yapayım?"

Memed kamışlıktan çıktı, koşarak Halilin yanına geldi. Karartı bir sel çukuruna girmiş, gözükmez olmuştu.

Ay Anavarza kayalıklarının üstüne iniyordu. Anavarza kayalıkları uzaktan, ay ışığında gümüşten, donatılmış pırıltılı bir büyük gemiye benziyordu. Duman içinde ağır ağır ilerliyor, altındaki Akçasaz bataklığı da bükleri, kamışlıkları, sazlarıyla kapkara, dumanlı, dalgalı bir denize benziyordu.

Az sonra ay batacak, uzaktaki Anavarza kayalıkları karanlığın içine gömülecek, belli belirsiz bir gölge gibi akıp gidecekti.

Memed:

"Hiçbir şey yapma," dedi. "Gördün mü kurşunu nereye sıkıyordu?"

Halil:

"Gördüm," dedi. "Altın güpürtülerinin geldiği yöne döndü, sıktı."

Memed:

"Atın binicisi var mıydı?" diye sordu. "Ben göremedim."

Halil:

"Ben de göremedim," dedi.

"At hangi yöne gitti? Bizim at olmasın?"

Halil kesinlikle:

"Bizim at," dedi.

Gece sıcaktı. Zor soluk alıyorlardı. Bir tuhaf bir kuş sık sık ötüyordu. İnsanın tüylerini ürperten uğursuz bir sesle. Gece cikiliyordu. Sivrisineklerin sesinden gece ötüyordu. Bulut bulut çullanıyorlardı Memedle Halilin üstüne.

Memed:

"Şaştım," dedi. "Bu Çukurova bir hoş bir yer. Gecenin karanlığında bir adam bir ovaya düşmüş bir atı kurşunluyor. Olacak iş mi? Üstelik de avı vuramıyor, olacak iş mi?"

Halil gene kesinlikle:

"Bizim atı," dedi.

Konuşarak çardağa geldiler, sinek saraylarının içine girdiler. Ay battı. Yıldızlar çoğaldı, büyüdü. Yıldızlar bir mavide çakıyorlardı. Gökyüzü yıldız döşeliydi. İğne atsan yıldızdan göğe

düşmezdi. Hiç yıldız da akmıyordu, durgun, esintisiz bir geceydi, silme.

Savrunun ince cığıltısı kulaklarına geliyordu.

Kulaklarına at ayaklarının güpürtüsü gene gelmeye başladı. Ama at çok uzaklarda olmalıydı. Güpürtü gittikçe de yaklaşıyordu.

Memed sinek sarayından çıktı, çardaktan aşağı indi:

"Halil kardaş," dedi, "çok merak ettim. Acep bizim atın üstünde birisi mi var?"

Halil:

"Ben de geliyorum," dedi, çardaktan atladı. Gene eski yerlerine vardılar, yarı siper aldılar.

Atın güpürtüleri gecede yaklaştı, büyüdü, at önlerine geldi, tam geçerken onları gördü, ürktü. Arka ayakları üstüne dikildi. Göğe doğru birkaç kez atın karartısı uzadı uzadı söndü. At gözden ıradı gitti, uzaklardan güpürtüsü geldi.

"Bizimki," dedi Memed.

Halil:

"Bizimki..."

"Birisi öldürmek istiyor atı."

Halil:

"Ali Safa Bey."

Memed:

"Belki."

Çardağa çıktılar, sinek sarayına girdiler. Bütün gece boyunca seher vaktine kadar atın güpürtüsü uzaklaştı küçüldü, yaklaştı büyüdü.

Kuyrukyıldızı çıktı. Gece serinledi. Kuyrukyıldızı çok parlaktı. Dört beş yıldız büyüklüğündeydi. Bazı bir güneş gibi parlıyor, bazı ışığı donuklaşıyordu. Bazı ışığı sapsarı oluyor, bazı aklaşıyordu. Dönüyor, büyüyor, yalp yalp balkıyor, buz gibi donuyordu.

Çardaktan indiler, söğütlerin oraya varıp bir kamış kökünün ardına sindiler. At yavaş yavaş, tırnaklarının ucuna basarcasına uzun adımlarla yürüdü, geldi eski yerinde durdu.

Ortalık usul usul ağardıkça at da ortaya çıkıyordu. Terlemişti, boynunda, sağrısında köpük izleri vardı. Yağız at kap-

kara kesilmiş, ıpıslak, günün ilk ışıklarında parlıyordu. Yorulmuş, boynu düşmüştü, uyuklar gibiydi.

Halil:

"Şuna yaklaşayım mı?" diye sordu. "Belki bana gelir. Hayvanlar benden kaçmazlar. En yabanılları bile. Çakallar, tilkiler bile."

Memed sustu.

Halil ayağa kalktı, ayakkabılarını çıkardı, kayar gibi ata doğru ilerlemeye başladı, ata yaklaştı. Ata yaklaşırken, cuk cuk cuk yapıyordu. Atsa hiç durumunu bozmuyordu. Halilin ata yaklaştıkça umudu büyüyor, Memed olanı biteni can gözüyle izliyordu. Halil ata yaklaştı, yaklaştı, üç adım yanına kadar geldi. Tam üstüne atılıp tutacakken at kulaklarını dikti, Halile döndü, bir insan gibi baktı, başını kaldırdı, birden gerildi, Memed onun upuzun uzadığını, ta buradan oraya kadar uzadığını gördü. At bir anda bostanın içinden süzüldü, kaydı gitti. Bostanın üstünde, boşluğunda upuzun kara bir gölge bir süre Memedle Halilin gözlerinde salındı kaldı.

48

"Ana, Ana," diyordu Seyran. "Kamer Ana, böyle de iş mi olur, yanıyorum. Başım dönüyor, ayakta duramıyorum. Korkuyorum Ana!"

Kamer Ana anlayışlı, mutlu mutlu gülüyordu. Yüzünde bir acı. Muradına erememişim, dünyanın en güzel yaratığı, gene yolunu sarpa sürdün. Korkun boş değil. İnce Memed dedikleri bir eşkıya. Eşkıyayı dersen de bugün var yarın yok. Gene yangının, yalımın yüreğinde kalacak, güzeller güzelim, diye düşünüyor, içindekini Seyrana söyleyemiyordu. Azizden sonra Memed... Güzellerin talihi güzel olmaz. Analarından kötü kaderleriyle doğarlar. Yıllardır ona şu köyde vurulmayan erkek kalmadı da hiçbirisine bakmadı, Azizin yatağına erkek giremez dedi de... Sonunda varıverdi Memede sevdalandı. Sevdanın böylesi, umutsuzu beter olur. Oğlanın da, Memedin de ona hiç aldırdığı yok. Kız günlerdir yanıp tutuşuyor, gözünün içine bakıyor, ne yapıp yapıyor, bir yolunu buluyor, gece olsun gündüz olsun onu görüyor, sesini duyuyor, fırsatını bulunca da oturup akşamlara kadar gözlerini yüzüne dikip seyrediyor. Bunu bir erkek anlamaz mı, hele Memed gibi cin bir adam? O da anlıyor da, bu sevdanın sonu olmadığını biliyor da, kızı daha çok üzmemek için aldırmaz görünüyor belki...

"Üzülme kızım," diyordu ona Kamer Ana. "Senin yüzünü gören her erkek sana vurulur. Mümkünü yok vurulur. Şu koca köyde sana vurulmayan kaldı mı? Genç olsun koca olsun, hasta sayrı olsun, sana vurulmayan erkek kaldı mı? Sana gökteki kuşun, yerdeki karıncanın, yılanın erkeği bile vurulur. Bu Memedin başındaki hal büyük. Başı kayısı olmuş fıkara."

"Bakmıyor Ana, hiç yüzüme bakmıyor. Benden haberi bile yok. Oralı bile değil. Yüzüme baktığında da hep bana soruyor. Abdi gitti Hamza geldi, bunun bir yolu yok mu? Başka hiçbir şeyi düşünmüyor. Bu düşünce onun başını almış gitmiş, aklından çıkaramıyor. Belki de Hatçeyi düşünüyor hep. Hatçe benden güzel miydi ki?" diye yakınıyordu.

Köyün içini dört dönüyor, boyuna da köyün dışına çıkıp bostandan yana bakıyor, ancak azıcık böyle rahatlıyordu. Ya haberi olur da beni hiç sevmezse, sevmediğini söylerse, ölürüm, öldürürüm kendimi, diye gözüpek bir duyguda kıvranıyordu. Yüzü, çocuksu erkek bedeni hiç gözlerinin önünden gitmiyordu.

Onu görmek isteği saçlarının köküne kadar bütün bedenini sarınca, yerinde duramaz olunca Kamer Anaya geliyor:

"Ana ölüyorum, Ana bir şey bul da ona götüreyim," diye yalvarıyordu. Kamer Ana gülüyor:

"Deli kız," diyordu, "bostana taşıya taşıya evde bir şey bırakmadın ki..."

Gene de Seyranın bostana götüreceği bir şeyi buluyordu.

"Deli kızım, güzeller güzelim, kadersizim, kimsesizim, umutsuzum, ne olacak senin sonun?"

Seyran başını sonunu hiç düşünmüyor, yalnız Memedi düşünüyordu. Ona bir şey olmasın, onun tırnağına taş değmesin de Seyran varsın ölsün. Sevdadan ölsün, üzüntüden, Memedin başına gelecek kötülüklerin korkusundan ölsün...

Seyran bir sabah Kamer Anaya gene geldi, o gece sabaha kadar gözlerine bir damla uyku girmemişti:

"Ana duramıyorum. Ana bir şey bul da ona götüreyim."

Aradılar, düşündüler taşındılar, bir şey bulamadılar. Ne varsa köyde, ne buldularsa evde hepsini bostana taşımışlardı. Süt, tereyağı, bal, çorap, mintan, tesbih... Seyran her gün bir şey götürme bahanesiyle ancak bostana gidebiliyordu.

"Bu sefer de bir şey götürmeden git. Daha iyi olur. Bir şey götürmeden gidersen her gün neden bostana geldiğini daha iyi anlar. Birkaç gün de eli boş git, bu kız her gün niçin böyle geliyor, diye düşünür."

Seyran bunu yapamıyordu. Eli boş, bahanesiz bostana gitmek onun için ölüm gibi bir şey olurdu. Gururunu inciten bir

şey vardı eli boş gitmede. Memedin karşısına çırılçıplak çıkacakmış gibi bir duyguya kapılıyordu.

Evin içini epeydir arıyor, tarıyor düşünüyorlar, bir şey bulamıyorlardı. Sonunda Kamer Ana:

"Buldum," diye bağırdı, hemen oymalı ceviz sandığa gitti, alelacele sandığı açtı, arandı, hemencecik de aradığını buldu. Sarı kehribar emziği elinde sallayarak getirdi Seyrana verdi: "Al," dedi, "bugünlük bu yeter. Yarına Allah kerim. Başka bir şey buluruz. Bu emziği biz yeni evlendiğimizde Osman Emmine Yörük Ağası Kerimoğlu getirmişti."

Seyran, Kamer Ananın boynuna sarıldı, onu öptü.

"Kurban olurum Kamer Anama, insanlıklı Anama, altın yüreklime," dedi, sonra birden, daha sözünü bitirmeden yüzü kederlendi. "O sigara içmiyor ki," diye elindeki emziği Kamer Anaya uzattı.

"Deli kız," dedi, "biz ne bilelim onun sigara içmediğini. Al götür."

Seyranın aklı yattı, hemen yola düştü. Sıcakta toz toprak içinde kalmış, hızla, yarı koşar yarı yürüyerek yola düştü. Soluk soluğa kalıyor, terliyor, terler giyitlerinden dışarıya fışkırıyor, o bir an önce bostana yetişmeye can atıyordu.

İkinci gün de bir tavuk kızarttılar. Üçüncü gün kaymak götürdü Seyran...

Sonra Seyran, Kamer Anaya gitmekten utanır oldu. Akşam basar, gün kavuşur kavuşmaz Seyran usulca kimseye gözükmeden evden çıkıyor, bostana geliyor, gözünü Memedin uyuduğu çardağa dikiyor, gün ışıyıncaya kadar orada öylece bekliyordu.

Sivrisinekler yığın yığın üstüne geliyor, Seyranın sinek kovmaktan kolları yoruluyordu. Sinekler hortumlarını giyitlerinin üstünden bedenine bile geçiriyorlardı.

Bir gece Seyran olanca gücünü yüreğinde topladı, sürünerek çardağın altına geldi, gece boyunca Memedin soluk alışını dinledi, rahatladı.

Bostanın yöresinde sabaha kadar silahlı bir adam dolaşıyordu. Kısa boylu, yere bastığında hiç ses çıkarmayan bir adam. Arada sırada çardağın yanına geliyor, kulak verip çardağı dinliyor, sonra da Narlıkışla üstüne doğru koşarak uzaklaşıyordu. Seyran bunu Memede söyleyemiyordu. Bir de, bu silahlı adam-

dan dolayı kendini Memedin koruyucusu sanıyordu. "O uyusun, yiğidim, aslanım, ben onu beklerim," diyordu.

Silahlı karartı bir gece geldi, geldi tam çardağın karşısında Savrunun kıyısında durdu, sonra da yardan aşağı ayaklarını uzatıp oturdu. Kısa boylu bir adamdı. Seyran onu karanlıkta hayal meyal seçiyordu.

Ayağa kalktı, adamın üstüne yürüdü, adam hemen ayağa fırladı, arkasını döndü, kaçmaya hazırlandı. Seyran:

"Dur," dedi. "Kimsin sen?"

Adam bir kadın sesi duyunca durdu, bekledi. Seyran suyu geçip karartının yanına vardı, sert sordu:

"Kimsin sen? Ne arıyorsun burada her gece?"

Adam:

"Ben Ademim," dedi. "Ali Safa Beyin seyisbaşısı... Bir atı kaçırdık da, Bey bana dedi ki... Bey bana dedi ki... Atı yakalamadan gelme. Kaç ay oldu bilmem."

Seyrana azıcık yaklaştı:

"Bacı," dedi, "biliyor musun bu at, at değil... Yaaa, hiç at değil. Bu at cin... Bu at bir iyi kimse, bir peri, bir görünmez... Bir bakıyorsun karşında, bir bakıyorsun kayboluvermiş."

Seyran şaşkınlığını üstünden atıp:

"Hani seni öldürdülerdi? Sen öldürüldün diye Yobazoğlunu mahpusa attılar."

"Bilmem," dedi Adem. "Ben hiçbir şey bilmem. Bu at cin, peri..."

Arkasını döndü, var gücüyle sel yatağına doğru koşmaya başladı. Onların konuşmalarına uyanan Memed, çardaktan aşağı atladı:

"Kim o?" diye bağırdı.

Seyran hemen titreyerek yere yattı. Memedin sesini duyunca eli ayağı boşanmıştı.

Memedle Halil seslendiler, bostanın kıyısını baştan aşağı araştırdılar, kimseyi bulamadılar.

Seyran dağların başı ağarıncaya, kuyrukyıldızı gözükünceye kadar yattığı yerden kalkamadı. Orada eli ayağı boşanmış titredi kaldı. Sıcak toprak şehvetli, yalıma kesmiş bedenini daha da kızdırıyordu.

49

Derin uykularından silah sesleriyle uyandırıldılar. Köy kuşatılmış, köyün her yanından silah sesleri geliyordu. Köylüler bunu hiç beklemiyorlar, bu işler bitti sanıyorlar, rahat rahat uyuyorlardı. Kurşun sesleri gittikçe yaklaşıyordu. Az sonra köyün içinde duyulmaya başladı.

Bir yaylım ateşi bir süre köyün içini taradı. Sonra birden kadın çığlıkları doldurdu geceyi. Atlar kişniyor, köpekler ürüşüyor, horozlar ötüyor, kadınlar bağırıyor, çocuklar ağlaşıyorlardı. Kurşun sesleri sustu. At güpürtüleri çekildi, uzaklaştı gitti.

Sabaha karşı bir kurşun sağnağı daha geldi. Gene atlar kişnedi, köpekler ürüştü. Uzun kadın çığlıkları köyü, ovayı doldurdu. Kadın çığlıkları gittikçe uzaklaştı, gecede söndü.

Köylüler evlerden dışarıya döküldüler. Köye yeni gelenlerden üç kızı saçlarından sürükleyerek almış kaçırmışlardı. Kızların anaları, öteki köylü kadınlar ulu dutun altına gelmişler, yanaklarını yolup dövünüyorlardı. Dövünüyorlar, Ali Safaya beddualar ediyorlardı.

Gece köyü basanlar köyde ne kadar sığır varsa sürmüşler, yeni gelen köylülerin de atlarını çalmışlardı.

O gün köylüler hiçbir şey yapmadan, konuşmadan, kolları yanlarına düşmüş, köyün içinde dolandılar durdular.

İkinci gece atlılar gene geldiler, köyü kurşunladıktan sonra üç huğa ateş verdiler.

Ertesi sabah Ali Safa Bey Durmuşu köye gönderdi.

"Yetmedi mi?" diye sordu Seyfaliye Dursun Durmuş. "Bey diyor ki, eğer yetmediyse, eğer daha köyü bırakıp gitmeyeceklerse bizim de daha birçok düşündüğümüz var. Hani biz size kardaş dedik, akraba dedik..."

Dursun Durmuş elinin birini beline koydu, Safa Bey gibi arkaya kaykıldı, onun gibi konuşmaya başladı. "Bir köy, beş köy, şu Adana Vilayeti bizimlen başa çıkamaz. Şunu bilin ki köylüler, vatandaşlar, hem de kardaşlar, bir hafta içinde bu köyü bırakıp buradan gitmezseniz, hem de diretirseniz, bu köyü yok bilin. İçindeki adamları, çocukları, kuşları, kırlangıçları, tekmil canlıları yok bilin. Bir gece köyü kuşatacağız. Köyü kuşattıktan sonra, rüzgarlı bir gecede hem de, köye ateş vereceğiz. Köyden hiçbir canlı dışarı çıkamayacak. Çıkmaya uğraşanları vurup ateşe atacağız. Ne vicdansız köylülermişsiniz siz, alçaklar. Herkesin tarlasını neden bırakıp gitmiyorsunuz?"

Atına atladı gitti.

Az sonra köyü büyük bir heyecan sardı. Kaçırılan kızlar bitkin, çırılçıplak, memeleri kan, bedenleri çürük içinde köyün dışına bırakılmışlardı. Kızlar bir elleriyle önlerini, bir elleriyle de kanlı memelerini kapamaya çalışaraktan sürüne sürüne köye gelmeye çalışıyorlardı. Üstlerine çarşaflar örtüp evlere aldılar. Kızların üstünden sayısını bilmedikleri kadar erkek geçmişti. Üçü de hastaydı.

Karakoldan candarmalar geldiler. Köylüler candarmalara hiçbir olayın geçmediğini, hiçbir şikayetleri bulunmadığını söylediler.

Sefçe Kahya kendi kendini yiyordu. Ne dedim de söylemedim ona Memedin burada olduğunu, diye öfkeden kuduruyordu. Geceyi bekledi. Oğlu, kızları, torunları, evde kim varsa hepsi uyuduktan sonra yataktan usulca sıyrıldı, giyinmesinin gerekliği yoktu, akşamdan giyinmiş yatağa öyle girmişti, hemen yola düştü. Çiftlik de köye ne kadar uzaktı? Sabaha kadar oraya varabilir miydi acaba?

Gün doğduğunda daha yarı yoldaydı. Düşe kalka ancak ikindiye doğru Ali Safa Beyin çiftliğinin konağına varabildi. Ali Safa Bey evdeydi. Sefçe Kahyayı görünce onda bir iş olduğunu anladı.

Sefçe Kahya:

"Yorgunum, ölüyorum, açım, bitkinim Ali Efendi yavrum," dedi. "Seninle konuşacaklarım var. Hele kendime geleyim."

Çok sıcak vardı. Sefçe Kahya ancak akşama kendine ge-

lebildi. Ona soğuk, buzlu ayran, türlü, bir de turaç pilavı ikram ettiler:

Sefçe Kahya yemeği yiyip bitirdikten sonra:

"Konuşacaklarımız gizli," dedi. "Benim buraya geldiğimi de bizim köyden kimse duymayacak. Yoksa beni öldürürler, hem de o canavarlar beni parça parça ederler. Ben şu ömrümde canavar gördüm ama şu bizim Vayvay köyü gibi canavar görmedim. Allah onlara diş versin de tırnak vermesin. Tırnak versin de diş vermesin."

Ali Safa Bey onu elinden tuttu kaldırdı, öteki odaya götürdü. Çok sıcak vardı.

"Söyle Ağam," dedi Ali Safa. "Seni dinliyorum."

"Sen beni tanımazsın Ali Efendim," diye başladı Sefçe Kahya. "Senin baban benim en yakın bir dostumdu. Bir sıralar ikimiz de kahyaydık. Ben Vayvayda, baban Çıkçıklarda... Kahya demek, yani şimdiki muhtar demek. Siz çocuksunuz yani, kahyalık devrine yetişmediniz. O devirler Al Osmanın dünyayı zapt ettiği devirlerdi. İşte şimdi senin başında büyük bir tehlike var. Onu haber vermeye geldim."

Ali Safa Bey heyecanla:

"Söyle emmi," dedi.

"Seni öldürecekler."

"Kim?"

"Hem de tez günde."

"Kim?"

Telaşsız bir sesle:

"İnce Memed," dedi Sefçe Kahya. "Seni İnce Memed öldürecek Ali Efendim."

"İnce Memed nerede, ne zaman, ne oldu, kim, kaç kişi?" diye telaşlandı Ali Safa Bey. Korktuğu başına geliyordu.

"Çok düşündüm, iki aydır düşündüm. Söylemeyeyim dedim ama dayanamadım. Ölümünü istemedim. İşte şimdicik de senin evine geldim, hem de kara haberi veriyorum."

"Anlamıştım," dedi Ali Safa Bey. "Arkasında böyle birisi olmasa köylü bu kadar diretemezdi. Şimdi anlaşıldı."

"Anlaşıldı ya..."

"Onlar nerede şimdi, nasıl, ne yapıyorlar?"

"Dur Ali Efendi, sabırlı ol! Bir geceydi. İki mi, üç ay mı ne önceydi. İnce Memed köye gelmiş dediler. Dut ağacının altına vardım ki, ne görürsün, ortalık mahşer... Kalabalığı yardım, yanlarına vardım. Ortaya ateş yakmışlar. Halılar, kilimler sermişler dutun altına. Seyfali üç koyun kesmiş. Konuşuyorlar. İnce Memed dedikleri bir ince, sırık gibi uzun adam. Allah boy vermiş ki, boy vermiş. Kavaklar gibi ığranıp durur. Niye geldin diye sordu Seyfali, hoş gelip safalar getirmişsin ya, hacetin ne diye sordu Seyfali. Uzun boyunlu Seyfali. O da Ali Safayı öldürmeye geldim dedi. Köylülere zulmettiğini duydum, onu öldürmeye dağlardan Çukurovaya indim, dedi."

"Demek böyle dedi ha?"

"Böyle de dedi, daha çok şeyler de söyledi. Bana Memed demesinler, yıkmaz isem konakları, dedi. Abdiyi öldürdüm, dedi, Abdi hiç, Ali Safayı öldüreceksin ki dünyaya, tekmil dağlara, Ankaraya kadar namın yürüyecek. Güldü, çok güldü. Şimdi onun, o Ali itinin hiç haberi yok, diyordu. Öleceğinden, onun Azrailinin dağlardan indiğinden hiç haberi yok, diyordu."

"Desin," dedi Ali Safa. "Ben ben, ben ben ben... Kaç kişiydiler?"

"Çok, çok... Hepsi de silahlıydılar, sırma fişeklik kuşanmışlardı. Çok kişiydiler. Gözleri çelik gibiydi. Yemin ediyordu boyuna. Korkmayın köylüler, diyordu. Ben yaşadıkça korkmayın. Ben sağiken şaha sultana eyvallah etmeyin. Hepsinin hakkından gelirim. Elleri kocamandı. Bir elleri vardı, alıcı kuşun pençesine benziyordu. Ben bir Ali Safayı öldüremedikten sonra ne demeye İnce Memed olmuşum da dağlara düşmüşüm, diyordu. Dağlar şahini olmuşum. Ona, yanındakiler bir de ad takmışlar. İnce Memed demiyorlar ona, hep şahin diyorlar."

"Şimdi nerede, köyde mi?"

"Ne kurnazdır o, ne kurnaz! Köyde kalır mı hiç o? Bizim köyde bile bir o gece kaldı. Ben, diyordu, zaten bu Çukurovada kalmayacağım. İşimi göreyim, tez günde şu Ali Safanın kanını içeyim de şu yaz sıcağında yüreğim soğusun da dağlarıma çekileyim. Eşkıya adamın bir yanı dağda, bir yanı bağda olmalı. Onu öldürünceye kadar Çukurovadan çıkmam, diyordu da başka bir şey demiyordu."

"Şimdi nerede olabilir, bir duymuşluğun var mı?"

Sesi iyice titriyordu.

"Var," dedi Sefçe Kahya. Aaah, diye geçiriyordu içinden, aaah! O gün, köye geldiğini söyleseydik, İnce Memedin Çukurovaya indiğini... Bu mendebur bütün bu işleri, korkar da başımıza getiremezdi. Ali Safa Beyin is karası yüzü gittikçe yeşile dönüyor, Sefçe Kahya da bundan dolayı sevinç içinde kalıyordu.

"Şimdi o, bir, Hemite dağında olabilir. Hemite dağında top ziyaret ağacının altında... İki, Anavarza kalesinde olabilir. Üç, Karatepeye doğru geçebilir. Onu bu ovada aramamalı. Çok kurnaz bir eşkıya bu ince, uzun herif."

Ali Safa Bey durdu, düşündü, gözleri parladı. Bütün bedeni bir sıtmada yandı, is bulaşmış gibi kararmış yüzü kızardı. Sonra da soğuk terler döktü.

Sefçe Kahya:

"O kan içici öldürecek seni," dedi. "Mukayyet ol. Bir de diyordu ki, benim arkamda çok büyük bir adam var. Ali Efendi ne bilsin benim arkamdakini, diyordu. Benim sırtımı dayadığım adamı Ali iti bilse, diyordu, haşa huzurdan, Ali iti, diyordu! Ali itinin dudağı çatlar da korkusundan, sizin köyü değil, şu Çukurovayı, Anadolu toprağını bırakıp da Akçadenizin ötesine kadar kaçar. Ama duymasın, kaçar da onu öldüremem. Amanın, amanın, amanın ha duymasın! Bu itler korkaktırlar, bu alçaklar tavşan gibidirler, yüreksizdirler. Amanın kaçar, duymasın. Her şeyi duysun da bes bunu duymasın, diyordu."

Ali Safa hemen atıldı, gözleri yerlerinden dışarıya fırladı:

"Söyledi mi?" diye bağırdı. "Kimmiş o?"

"Söylemedi," dedi Sefçe Kahya gerinerek. "Ne kurnazdır o! Hiç söyler mi? Ama çok büyük bir adam olduğunu, Ankarada oturduğunu duydum."

"Biliyorum," diye ayağa fırladı Ali Safa Bey. "Biliyorum."

Sonra geldi Sefçe Kahyanın karşısında durdu, yaşlı adamın elini aldı öptü, başına koydu.

"Sen hayatımı kurtardın babamın arkadaşı," dedi. "Her şeyi tahmin etmiştim ama, İnce Memedin beni öldürmek için Çukurovaya indiği aklıma gelmemişti."

Sefçe Kahya:

"Sen haksızlık ettin," diye onun elini tuttu okşadı. "Sen çok haksızlık ediyorsun insanlara Ali Efendim. Haksızlık hiçbir zaman iyi değil."

Ali Safa elini ondan çekti aldı, sözün sonunu neye bağlayacak diye taş kesilip bekledi.

"Yobazoğluyla Ferhat Hocayı hapsettirmekle iyi etmedin. Birisi Allahın has adamı, öteki fıkara bir garip. Zeynelle Ademi de onlar öldürmediler, İnce Memedin çeteleri öldürdü. Senin evini de her gece kurşuna tutanlar onun çeteleri. Bizim köyün de kızlarını kaçırtıp ırzlarına geçirdiğin iyi değil... Yapma bir daha Ali Efendim. Seni öldürürler. Bu gece de iyice saklan. Bu gece değilse yarın gece konağını uçuracaklar. Duydum ki İnce Memed yüz kişilik bir çeteyle gelip senin konağını basacakmış. Ferhat Hocayı bıraktır. Atlarımızı, ineklerimizi geri ver."

Ali Safa:

"Vermem!" diye bağırdı. "Ya Vayvay köyünü topraklarımdan kaçırırım, ya da ölürüm."

Sonra döndü, odanın kapısını açıp aşağıya bağırdı:

"Atları çekin!"

Sefçe Kahyaya gene geldi. Sefçe Kahya ayaktaydı, onu kucakladı.

"Sağ ol, var ol," dedi, fırladı. Aşağıda atlar hazırdı. Sekiz kişi birden atlara atladılar, kasabanın yolunu tuttular.

İnce Memedin Anavarzada görüldüğü, başında otuz kişisi olduğu bir anda bütün kasabaya, kasabadan da bütün Çukurovaya birkaç gün içinde yayıldı. Haber geri Ali Safaya ulaştığında değişmiş, bambaşka olmuştu. Memedin başındaki çetesi otuz dört kişi değil yüz seksen dört kişiydi. Memed Anavarzada görülmüş değildi yalnız, oraya karargah da kurmuş, bütün ağalara beylere, hükümete meydan okuyordu.

Diyormuş ki, "Benim canım sağ oldukça şu fakir fıkarayı, tüyü bitmemiş yetimleri şu hükümete, kan içici ağalara beylere yoldurmayacağım, icap ederse de onların hepsini ortadan kaldıracağım. Ağalara son!"

Ağalar, beyler korkmaya başladılar. Şu yoksul köylüler, bu canavarlar sürüsü zaten bir kıvılcım bekliyordu. Ağaların

beylerin ta derinlerdeki, açığa vuramadıkları ezeli korkularıydı bu.

İnce Memed der ki diye başlayan türküler de gelmeye başladı kulaklarına. Halk bir şeyi türküye sokarsa, çok bir tehlikeliydi bu. Şu Çukurovadan çıkmam, yıkmayınca konakları... İnce Memed der ki dağlar başında, candarmalar koç yiğidin peşinde, gece gündüz ağaların düşünde, beyler korkar yüce dağda kartaldan.

Ali Safayı bu türküler daha korkuttu.

Vayvay köylüleri seviniyorlardı. Helal olsun İnce Memede, şahine, yüce dağ kartalına, helal olsun. Canımız, varımız, çoluğumuz çocuğumuz ona kurban olsun, diyorlardı.

Kızlarının namusu gitmiş, sığırları sürülmüş, atları çalınmış, evleri yanmış, adamları hapsedilmişti ama, vızgelir, İnce Memed Anavarza kayalıklarına çıkmış meydan okuyordu ya... Ali Safanın canını almaya ahdetmişti ya... Gerisi ne olursa olsun. Dağlar kartalı, şahinler şahini.

İnce Memed üstüne çıkan türkülerin en güzelleri, en dilden düşmeyenleri Vayvay köyünden geliyordu. Kim yakıyordu bu türküleri hiç belli değildi.

Koca Osmansa, Allah Allah, diyordu, kaç tane İnce Memed var şu dünyada acep? Bizim bildiğimiz İnce Memed bostanda yatıyor, Köse Halilin yanında. Gündüz külahlı, gece silahlı mı acaba bizim oğlan?

Bir sabah Anavarza kayalıklarında candarmaların İnce Memedi kuşattıkları duyuldu. Yer gök candarmayla dolmuş, İnce Memede kurşun döşüyorlardı. O gün İnce Memed bu kadar candarmayla tek başına dövüşmüş. Adamları da yanında yokmuş. Kozan üstüne gitmişlermiş. Memed onlara siz gidin demiş, başınıza bir hal gelmesin. Ben bunlarla bir başıma dövüşürüm. O gün candarmaları kayalıklardan Ceyhan ırmağına kadar tek başına üç kez ovaya sürmüş İnce Memed.

Anavarzada savaş sürüyor, durmadan da köylere böyle güzel, umutlu, iç açıcı haberler ulaşıyordu.

Vayvaylılar o gece sabaha kadar uyumayıp Anavarzadan haber aldılar. Memed bütün gece de tek başına candarmalara karşı koydu. Analarından emdiği sütü burunlarından getirdi.

Memed ağalardan başka insan öldürmezdi. Yoksa isteseydi bu candarmaların hepsini öldürürdü.

Bostandaki İnce Memede de Koca Osman, Seyran olanı biteni bir bir haber veriyorlardı. O da sabaha kadar gözünü kırpmadan Anavarzada yüzlerce candarmayla dövüşen İnce Memedin akıbetini bekledi.

Sabahleyin candarmalar bütün Anavarzayı ele geçirdiler. Silahlar susmuştu. Savaşanlar da vurulmuşlar, ya da kaçmışlardı. Candarmalar Anavarza kalesinin kayalıklarında her deliği, her kovuğu aradılar, hiçbir canlıyla karşılaşmadılar. Bir yılan, bir kertenkele bile görmediler. Aradılar taradılar, Torosun kalesinin içinde biribirlerine sokulup titreyen iki delikanlıyı buldular. Candarmalarla dövüşenler bunlardı. Yandan yönden başka tüfek sesleri de duymuşlardı ama kim olduklarını bilmiyorlardı.

Delikanlılar ilk gün candarmalara karşılık vermişler, sonra kaçmış buraya sığınmışlar, burada bir ölüm kalım titremesine tutulmuşlardı. Üstlerine, yanlarına yönlerine bir buçuk gün durmadan kurşun yağmıştı. Aşağıya bağladıkları dört atın dördü de vurulup ölmüş, işte orada yatıyorlardı.

Sarışın, uzun boylusu konuşuyor, esmer olanı bir titremeye tutulmuş, dişleri biribirine çarpıyordu.

Sarışın delikanlı:

"Biz," diyordu, "Yüzbaşım, Yağmur Ağanın hırsızlık çetesine iki ay önce girdik. Bizi bir usta hırsızın yanına verdi Yağmur Ağa, talim ettik. Bu atları Endel köyünden hırsızladık, gelirken yolda candarmaları uzaktan gördük, kayalıklara sığındık. Tövbe bir daha at hırsızlığına. Bin tövbe."

"Bu silahları size kim verdi?"

"Yağmur Ağa."

Yüzbaşı Faruk, konuşan delikanlıya bütün gücüyle bir tokat attı.

"Yağmur Ağanın adını bir daha ağzına alırsanız sizi öldürürüm," dedi.

Yüzbaşı Faruk deliriyordu. Bu İnce Memedi nasıl, nasıl ele geçiremiyor, her seferinde kaçırıyordu? Çukurovanın ortasındaki, şu ada gibi kayalıklarda da bu adam böyle elden kaçar giderse... Demek ki hiç yakalanmayacak.

Yüzbaşı, şu yaz sıcağında, tozun toprağın içinde Çukurovada dört dönüyor, Hemite dağından bir haber alıyor, oraya koşuyor. Karatepeden, Kazmacadan, ta Nurhak dağlarından, Akdenizin kıyısındaki Payastan bir haber alıyor, oralara koşuyordu. Onun Çukurovada bu koşuşturmaları bir tek işe yarıyordu, o da Memed hakkında türlü efsanelerin çıkmasına...

Her çarpışmadan sonra, kayalıklardan bir ak şahin fırlıyordu göğe, ışık gibi parlak, apak bir şahin... Çok hızlı uçuyordu, kurşun ulaşmaz, göz görmez.

Bütün bu efsaneleri bostandaki Memed de duyuyordu.

Bu arada Yüzbaşı, Memedi arar, onunla çarpışırken, on sekiz tane at hırsızı, altı tane de küçük eşkıya yakaladı.

Memedi bir türlü bulamayan, karşılaştığı zaman da onu elinden kaçıran Yüzbaşı Faruk çileden çıktı. Memed efsanesi de gittikçe büyüyordu. Bu da onu daha çok çileden çıkarıyordu. Bundan dolayı da önüne gelen köylüyü yatırıyordu dayağın altına.

İki gün iki gece Anavarza kalesinin dibindeki Anavarza köyünde kaldı. Köylülerin hepsini, genç, yaşlı demedi, sıra dayağından geçirdi. Ve iki gün sonra candarmalarıyla köyden ayrıldığında hiçbir köylü yere basamıyor, ayaklarını havaya dikmişler durmadan oflayıp inliyorlardı.

Memedin yerini bilseler söylerlerdi, bilmiyorlardı ki... Ama Yüzbaşı inanmıyordu. Bu asi, bu alçak köpeklerin hepsinin, hepsinin haberleri vardı, onun nerede olduğundan. Ona tapıyorlar, onu ilahi bir güç haline getirmişler. Onun hakkında her gün, onun insan üstü bir yaratık olduğunu gösteren bir hikaye uyduruyorlardı.

Yüzbaşı, Memedin tepesinin üstünde dolanan şahin hikayesine, yıldırım muskasına kahkahalarla gülüyor, hiçbirisine inanmıyordu ama, gene de Memedle çarpışmaya başladığı yerlerin göğünde gözleri bir ak şahin arıyordu.

"İnce Memed nerede?"

"Ne gördüm, ne bilirim, ne de adını duydum."

"Adını da mı duymadın?"

"Duymadım."

"Yatırın şunu!"

Adamı yatırıyorlar. Ayakları kan içinde kalıyor, yüzünde gözünde çizme yaraları... Bedeninde süngü izleri...

"Duymadım. Hiç, hiç bilmem."

Tozlu köyü, Mecidiye göçmenleri, Öksüzlü Türkmenleri, Narlıkışla köylüleri, Dedefakılar... Hiçbirisi ne İnce Memedi görmüşler, ne de onun adını duymuşlardı.

En sonunda sıra Vayvay köyüne geldi. Yüzbaşı Faruk Vayvay köyünde bir hafta kaldı. Herkesi birkaç kez sopa altına çekti. Çocukları, kadınları bile dövdü. Koca Osman bir hafta kan işedi. Ölecek diye korktular. Bir hafta sayıkladıktan sonra ancak kendine gelebildi. Yüzbaşı Seyfalinin tırnaklarını kendi eliyle söktü.

Köyde bir tek kişiyi, yalnız Sefçe Kahyayı dövmediler, yalancıktan olsun ona bir tek fiske bile vurmadılar. Köylü bundan hiçbir şey anlamadı.

"Ya İnce Memedin yerini bana haber vereceksiniz, ya da sizin hepinizi döve döve öldüreceğim."

"İnce Memedi ne gördük, ne biliriz, ne de adını duyduk."

Köylüler ağlıyorlar sızlıyorlar, çırpınıyorlar bağırıyorlardı ama ağızlarından da bundan başka bir söz çıkmıyordu.

"İnce Memed, şahinim."

50

Her sabahki gibi bu sabah da gün açılırken Halil eline bir tutam yeşil ot alıp ata doğru ayaklarının ucuna basa basa gitti. Yeşil otu ta ileriye uzatmış, gözü atta... At hiç kıpırdamıyor. Her şeyden habersizmiş gibi sağ art ayağını karnına çekmiş duruyor. Kulaklarını düşürmüş, yelesi taranmış gibi düzgün, kuyruğunun bir kısmı sağrısının üstünde kalmış. Bugün her günkünden daha çok teslim olacağa benziyor. Memed soluğunu tutmuş bazı duran, bazı ata doğru yürüyen Halile bakıyor. Halil, geh geh, geh, diye elindeki otu usul usul ata doğru sallıyor. Bir adım atıyor, duruyor, atın yeşil ota gelmesini bekliyor. At bakmıyor bile.

Halil vardı vardı, sağ elindeki otu soluna geçirdi, atın bir adım ötesinde durdu, elini uzattı, atın boynuna dokundu. Uzun, parlak, düzgün yağız boynu okşamaya başladı. At başını Halile çevirdi baktı. Halil, kendini ata beğendirmek için olacak, geniş geniş, ağzı kulaklarına vararak ata güldü. Biraz da dalkavukça bir gülüştü bu. Memed de onunla birlikte ata güldü. Halil o bir adımı da atıp yeniden atın boynunu okşamak isterken at birden doğruldu, kulakları dikildi, tam bu sıralar Halil onun yelesinden yakalamıştı, at iki üç kez şaha kalktı. Halil iki kolunu boynuna kenetlemişti, at birkaç kez var gücüyle silkindi, Halili düşüremedi. Kendi yöresinde fırıldak gibi dönmeye başladı bütün hızıyla. Halilin ayakları, gövdesi havada uçuyordu. Atın hızına, gücüne Halilin gücü daha fazla dayanamadı, kolları çözüldü, ta uzağa fırladı, yere düştü. Baldırı acıdı. At biraz daha kendi yöresinde döndükten sonra durdu, yerden kalkmaya uğraşan Halile bir göz attı, sonra bostanın ortasından, ayakları yumuşak toprağa gömülerek geçti gitti

yemyeşil, taze, yunmuş arınmış sazların içinde durdu. Sazlar onun karnını, sağrısını örtüyor, yalnız dik, uzun boynu, dikilmiş kuyruğu dışarıda kalıyordu. Sabah aydınlığında, koşmuş atın sırtı da inceden buğulanıyordu.

Köse Halil bitkin, soluk soluğa geldi.

"Bugün teslim oluyordu, teslim olmuş gitmişti ama gözüne bir şeyler ilişti de korktu. Burnunu gördün mü Memed," dedi, "amma da kocaman açılıyor, körük gibi soluyordu."

Memed gülüyor:

"Teslim olacak," diyordu. "Usul usul alışıyor, ilk günler böyle miydi? Belki yarın yakalarsın."

Halil:

"Yakalayacağım," diye geriniyor, köse çenesini okşuyor. "Yarın sabah onu yakalayacağım. Bak uzağa da gitmedi bugün, orada duruyor, gel Halil beni yakala diyor. Yağma mı var! Yakalanacaksa ayağıma gelsin. Bu hayvan milleti var ya, beni bir sever, bir severler... Hepsi. Bana yılan bile dokunmaz. Yılan bile."

Memed:

"Sivrisinekler bile," diye güldü.

Halil çok ciddi:

"Bana sivrisinekler bile dokunmaz. Ben cümle mahlukatın derdinden anlarım."

Memed:

"Dilinden de... Sultan Süleyman gibi."

"Süleyman gibi," diye tekrarladı Halil. "Süleyman gibi... Her adamın bir hüneri var. Beni de kurt kuş sever. Benim hünerim de bu."

Kendi kendine konuşarak çardağa gitti, çardağın direğinde asılı palaskasını çividen aldı, bir ince söğüdün gövdesine iyice bağladıktan sonra cebinden Elbistan çakısını çıkardı, hayranlıkla bakıp: "Halis çelik," dedikten sonra çakıyı açtı, palaskaya bir iyice tükürdü, kılavlamaya başladı.

Bir haftadır Halil her sabah kalkıyor, önce atla cebelleşiyor, sonra da bıçağını akşama kadar kılavlıyordu.

"Bugün kazıyacağım sakalını, az sonra," dedi Memede. "Öyle bir keskin oldu ki değmeyecek bile. Bir de sabun buldum, kokulu. Seyran bacının getirdiği kolonyayı da süreceksin."

Memedin sakalı uzamış, kaşınıyordu. Çok sakallı gezmişti, ister istemez. Ama bugünler hiç sakallı olmak istemiyordu. Bu lanet Köse de bir türlü çakısını keskinleştiremiyordu ki... Bu gidişle çakının kılavlanması bir yıl sürebilirdi.

Köse tam kuşluk vakti: "Tamam," dedi. "Oldu ki, çir gibi oldu."

Memedi çardağın merdivenine oturttu, boynuna bir havlu bağladı, su zaten ılıktı, sabunladı yüzünü, sabunladı köpürttü. Usta bir berber gibi çakıyı iki parmağı arasına aldı, yukarı kaldırıp baktıktan sonra başladı. Memedin uzamış sakalının bir parçasını, yüzü hiç incitmeden götürdü.

Memed:

"Yaşa Halil kardaş," dedi. "Eline sağlık. Çok çalıştın ama, ne de keskin yaptın, duymuyorum bile. Elin çok hafif."

Gözlerini kapayıp kendini Halilin keskin çakısına bıraktı.

Halil az sonra bütün yüzü kazıdı bitirdi, yıkadı sildi. Seyranın getirdiği kolonyadan da bol bol sürdü.

"Kalk artık, geçmiş olsun arkadaş," dedi.

Memed:

"Sağ ol Halil," dedi. "Ne de güzel. Hiç duymadım."

Yürüdü. Sonra aklına düşmüş gibi arkasına döndü:

"O adamı bugün gördün mü?" diye sordu.

Halil:

"Gördüm," dedi. "Gece yarısına doğru çok uzaktan geçti, yukarıya doğru gitti."

Memed sorusuna karşılık aldığı halde yürümüyor, duruyordu.

Halil onun neyi beklediğini anladı:

"Seyran bacı bu gece gelmedi," diye çabucak söyledi. "Bugünler köyün başında çok işler var. Bu gece onu göremedim."

Adem at bostanlığa dadandı dadanalı her gece sabaha kadar bostanın yöresini uzaktan dolanıp duruyor, bostana bir türlü yaklaşamıyordu. Atın her gün tanyerleri ışımadan bostana gelip, orada ağaçların altında durduğunu biliyor, gene de bostana yaklaşamıyordu. Bostandan ölümden korkar gibi korkuyordu. Adem bütün hayatında bostandaki adam kadar nişancı bir adamla karşılaşmamıştı. O kadar uzaklıktan neredeyse tüfeğin

yalımına ateş eden adam onu vuracaktı. Kıl payı kurtulmuştu. O gün bugündür de bu adamın kim olabileceğini izliyor, bulamıyordu. Birisi Köse Halildi. Onu yıllardır tanıyordu. Ötekisi bir yabancıydı. Çocuk kadar cüssesi vardı ama, kurşunları sıkan Köse Halil olamazdı. O yabancı turnayı gözünden vurur bir bela adamdı.

Merakı İnce Memedin Çukurovada olduğunu duyduğu güne kadar sürdü. Sonra düşündü. Böylesine belalı bir nişancı olsa olsa İnce Memed olabilirdi. Bu adam İnce Memed de olsa, Adem de gitse onun yerini Ali Safa Beye söylese, candarmalar da bir gece bostanı sarsalar, yakalasalar onu, işte o zaman bu cin, peri soyu, bu pis atı kovalamaktan da kurtulur, eski itibarını gene kazanır, karısının hasret kaldığı sıcak koynuna, çiftliğin rahatına gene kavuşurdu. Ya bu adam İnce Memed çıkmaz da candarmalar boşu boşuna gelir de bostanı sarar, eli boş dönerlerse, işte o zaman seyreyle sen gümbürtüyü. Bir de kadın vardı bu bostanın yöresinde her gece dönüp duran. Bir tuhaf bir şey bu bostan. Korkulu bir yer. At da gidiyor oraya sığınıyor.

Adem ikircik içinde günlerdir kıvranıyor, korkuyla bostanın yöresini sabahlara kadar uzaktan dolaşıyor, oraya iki adım daha yaklaşmaya cesaret edemiyordu.

Memed Savrun çayının başına gitti, bir yaşlı söğüdün köküne sırtını verdi oturdu. Su aydınlıktı. Küçük ipiltilerle ak çakıl taşlarının üstüne serilmiş akıyordu. Memed gözünü bu aydınlık içindeki suya dikti. Su ancak ayak bileklerine çıkacak kadardı. Yarısı dışarıda kalmış iri çakıltaşlarının sırtları kurumuştu. Yalnız Memedin önündeki yer dahaca bir derindi. Altı da çakıltaşlarıyla değil, kalın, renkli kumlarla döşeliydi. Küçük balıklar suyun dibinde daha aydınlanıp ışıklanarak yukarılara doğru arka arkaya ürkek kayıyorlardı.

Suyun yüzünden önce bir yaprak geçti. Sonra çok iri kırmızı bir eşekarısı ölüsü... Sonra da kocaman bir turuncu kelebek, bir kuş kadar, kanatlarını suyun yüzüne indirip sermiş, öylece geçti. Turuncu kelebek ölü değildi. Ya da Memede öyle geldi. Suyun dibine düşmüş gölgesi kendisiyle birlikte akıyor, aşağıda, ak çakıltaşlarının üstünde büyüyor, küçülüyordu.

Çok güneş vardı, ağır bir sıcak ovayı kasıp kavuruyordu. Göz açıp da kimse uzun bir süre bu toprağı eriten sıcağa bakamıyordu. Yol yol, iplik iplik çekilen, değdiği yeri eriten bir sıcak çökmüştü. Az sonra şu akan su duman olup uçacak, çakıltaşları eriyip çatlayacak, suyun toprağı yarık yarık olacaktı, sıcaktan... Bu su böyle aydınlık, böyle güzel, şu hayal meyal gözüken dağlardan geliyordu. Kayalıkların, çamların, gürgenlerin, ulu sedirlerin arasından süzülüp kaynayarak, durgunlaşıp coşarak, köpüklenerek, düzlüklerce çakıltaşlarını yayıp, derin koyaklarda sıkışarak...

Memed bu Savrun suyunu çok iyi tanıyordu. Eşkıyalık, çocukluk günlerinde bu suyu boydan boya izlemişti. Suya bakıyor hayal kuruyordu. Günlerdir de ilk olarak hayal kuruyordu. Abdi gitti Hamza geldi, günlerdir ilk olarak aklından çıkmıştı. Bir burgu gibi beynine işleyen bu düşüncenin aklından çıktığının farkına varsa kim bilir ne kadar şaşardı.

Seyran onu seviyordu. Bunun farkına daha ilk gününden varmış, birkaç gün ikircik içinde kalmış, sonra da onun kendisini sevdiğine bir iyice inanmıştı. Kız yanıp tutuşuyor, deli oluyordu. Bu kadar onurlu bir kız kendisini verse verse ancak bu kadar ele verebilirdi. Sabaha kadar gelip bostanın yöresinde dolaşması Memedin çok hoşuna gidiyor, damarlarındaki kanı coşturuyordu. Seyranı düşündükçe delirmiş kanı damarlarında koşturup duruyordu.

Seyranın bostanın yöresinde döndüğünü, hem de kendisi için, sevdadan dört döndüğünü gördüğü geceden beri de uyumuyor, gözleri karanlık yollarda onun karartısını arıyor, bulunca da tattan mestoluyor, kendinden geçiyordu. Bir de Seyran için çok korkuyordu. Fıkaranın başına çok işler gelmişti zaten, bir de bu gecelerde ona bir şey olmasa bari.

Bir gece Seyrana gözükmek, onun elini tutmak... Bunu deli gibi istiyordu ama bir türlü de yapamıyordu. Sevilmek duygusu onu bambaşka bir insan etmişti. Şimdi o da yalnız Seyranı düşünüyordu. Kadife gibi yumuşak, lacivert gözlerini... Böylesi sıcak, yakıcı, sevgi dolu, dost, insan, saf bir gözü insan soyu görmemişti. Yüzü, gamzesi, dudakları, inanılmayacak kadar güzel teni... Uzun boyu, yürüyüşü, salınışı... Sanki toprağa basmadan yürüyordu.

Seyran gözünde büyüyor, daha da güzelleşiyordu. Her gece uyanıyor, Seyranın ayak seslerini dinliyor, içi içine sığmıyor, sonsuz bir sevginin sıcaklığında kendinden geçiyor, çardaktan iniyor, ona varmak, elini tutmak istiyor, bir türlü yapamıyor, sığındığı ağacın kökünün orada büzüldükçe büzülüyor, bir sevgi fırtınasına tutuluyor titriyordu, usuldan, için için, ılık ılık... Seyrana nasıl dokunulur, öyle bir güzelliğin nasıl eli tutulurdu, Memedin bir türlü aklı almıyor, onu düşündükçe de hep başı dönüyordu. Bir de Seyrana çok acıyordu. Onu, onun sevgisini düşünüyor, gözleri yaş içinde kalıyordu. Nasıl olsa bir gün öldürülecekti. Öldürmeseler de uzun bir süre burada kalamazdı. Bir başkaldırmanın ateşinde kavruluyor, kafası, yüreği, elleri ayakları, saçları, bütün bedeni bir ateşte zangır zangır sarsılıyordu.

Böyle zamanlarında bir sıtmanın hummasında bedeni yalıma kesmişken o çelik pırıltı geliyor gözlerine oturuyor, kafasında da sarı altın, güneş pırıltısı savrulup duruyordu.

Anavarzanın üstünde bir gökyüzü gördü. Bir de hiç kımıldamayan bir ak bulut... Gök ne kadar mavi, bulut ne kadar aktı... Eğildi elini suya daldırdı, su parmaklarından süzüldü. Su ne kadar aydınlık, su değildi akan, ışıktı. Köse Halil bostanın içinde yürüyor, teveklerin kökünü kazıyor, dolduruyordu. Köse Halil ne iyi, ne dost, ne can adamdı.

Yüzbaşı Faruk, Anavarza savaşı... Savaşta üstlerinde dönen ak şahin, Yüzbaşının Çukurovada kayadan kayaya, dağdan dağa koşması... Sonra köylüleri sopanın altına yatırıp kan işetmesi... Kendi yüzünden. Koca Osmana adam kıyar mı? Belki yüz yaşında var. Bunları düşünmeyi hiç istemiyordu. Yüreğindeki acının bazı günler derisinin altından dışarıya taştığını duyuyordu.

Bunalıyor, çaresizlikle kıvranıyor, Köse Halilin duyacağına bile aldırmadan bas bas bağırıyordu:

"Öldür beni, öldür beni, öldür beni de kurtar," diyordu. "Ya bana bir çıkış yolu göster, ya da beni öldür yarabbi. Beni içine attığın bu cehenneme dayanamıyorum. Çatlayacağım."

Koca Osmanın yediği dayağı ta yüreğinde duymuş: "O kocayı dövmeselerdi de beni, beni öldürselerdi. Nolur, nolur

beni öldürselerdi," diye sabaha kadar inlemiş, toprakta debelenmişti.

Birden gecede delice ayağa fırlıyor, tüfeğini kapıyor, koşarak bostanı çıkıyor, Anavarzaya aşağı gidiyor, sonra birden aklına, Abdi gitti Hamza geldi düşüncesi saplanıyor, eli ayağı çözülüyor, çaresizliğin toprağına, ateşine oturuyor, orada kalakalıyordu. Böyle kaçtığı gecelerde onun arkasını bırakmayan Halil, onu bir çukurda, bir çalı dibinde yumulmuş, kendinden geçmiş buluyor, koluna girip bostana geri getiriyordu.

Tıraşlı çenesine aynen Köse Halil gibi eliyle dokundu. Gölgesi suyun dibine düşmüştü. Gölgesinin üstünden bir balık sürüsü geçti. Gölgeden çıkan balıkların uçan gölgeleri aydınlık çakıltaşlarının üstüne serpildi. Ortalık hayıt koktu. Çukurovaya indi ineli Memedin burnu ilk olarak da bugün koku alıyordu. Kokuya hasret kalmıştı. Hayıt kokusunu doya doya içine çekti. Belli belirsiz esen bir yel dalgası bir su püreni kokusunu da getirdi hayıt kokusunun ardından. Çocukluğu geçti hayal meyal gözlerinin önünden. Kulaksız İsmailin değirmeninin oralarda çok su püreni olur, güzel kokar, anası su püreni çalısından süpürge yapardı. Memed, Kulaksız İsmailin vurulduğunu daha duymamıştı. Hep yakaladıklarında Kulaksıza ne yaptıklarını düşünmüştü. Kulaksızın onu karşılayışını, sonraki davranışını düşündükçe, şu insanoğlu anlaşılmaz bir yaratık diyordu. Kulaksızı düşündükçe mutlanıyordu.

Sonra ortalık pıtırak koktu. Pıtırak Çukurova kokusuydu. Sıcakta Çukurova hep acı acı pıtırak kokardı. Bu yangın toprağı...

Ayağa kalktı, yönünü köye döndü, usul usul tozutan yola baktı, kimse gelmiyordu. Şimdi şöylece yola düşse, Seyranın evine varsa "Ben geldim Seyran," dese ne olurdu? Seyran ne yapardı? Yanakları al al olur, yüzüne bakamazdı. Güzel gözlerini yere diker, bir daha kaldırmazdı. Uzun, güzel boynu...

Oturup gözlerini gene suya dikti. Seyran karşısındaydı. Seyranın yüzünden başka hiçbir şey görmüyordu. Seyranın yüzü türlü türlü oluyor, ağlıyor, gülüyor, bağırıyor, öfkeleniyor, yumuşuyor, sertleşiyordu. Memed hayran, yalnız bu gözleri görüyor, başka hiçbir şeyi düşünmüyor, konuşmuyor, duymuyor-

du. Bir yumuşak büyüde kendini yitirip, sonsuz bir tatta ılık ılık sevgisinin dibine çöküyor, bir düşten büyüye, bir büyüden düşe gidip geliyordu.

Dayak yiyenleri, Koca Osmanı, beklediği Topal Aliyi, Ali Safanın zulmünü, candarmaları, Abdiyi, Hamzayı, ölümü, ayrılığı, her şeyi unutmuş gitmişti.

Karşıda, otların arkasında uzun, kırmızı bacaklarıyla sallana sallana leylekler dolaşıyorlardı.

O gün akşama kadar kalktı kalktı köyden yana baktı, geldi suyun başında oturdu, suyun aydınlık dibini, suyun üstünde akıp gidenleri izledi. Akşamı dar etti. Seyran akşamları gelmiyordu. Çoğu zaman gece yarısından sonra bostana geliyor, oraya her zamanki yerine büzülüp uyuyordu.

Memed o gün Köseyle de hiç konuşmadı. Köse Halil Memedin bu halini anlıyordu.

Yatağa girdi uyuyamadı. Yataktan çıktı, bostanı dolaştı. Köyün karanlık yollarına döndü döndü baktı. Anavarzanın üstüne doğru sarkmış ay, daha batmamıştı ama, neredeyse kayalıkların arkasına inecekti. Bostanın dışına çıktı, Ademin dolaştığı gibi oralarda dolaşmaya başladı. Bazı geceler bu vakitlerde at doğu yönünden doludizgin gelir, Anavarzaya aşağı akardı. Sonra şafağa karşı da bostanı birkaç kere dolandıktan sonra, suyun derinleştiği çınarın altında durur uzun uzun sulanır, sonra da gelir ilerdeki ağaçların yanındaki tümseğin üstünde dikilirdi.

Adem gene dolaşmaya çıkmıştı. Memed onu görmeden çok önce o Memedi görmüş kaçıyordu bile.

Adem uzaklarda, solup giden ay ışığında çok uzun bir adam göründü Memedin gözüne.

Derken ay battı. Memed gündüz oturduğu yere vardı oturdu. Ayaklarını da suyun içine soktu. Su azıcık serinlemişti. İkindiüstü çıkan garbi yeli daha usul usul esiyordu. Arada bir duruyor, sonra gene usuldan esiyordu.

Memed bir ayak sesiyle irkildi ama yerinden kıpırdamadı. Seyranı ürkütebilirdi. Seyran usulca geldi, suyu geçti, vardı her zamanki oturduğu yerde büzüldü. Yıldız ışıkları az önceki fersiz ay ışığından güçlüydü ya, Memed, Seyranın karartısını

ancak hayal meyal görüyordu. Seyranın ayak sesini duyar duymaz eli ayağı, bütün bedeni boşanmış, yüreği küt küt atıyordu. Birkaç kez ayağa kalkıp Seyrana gitmeye yeltendi, yüreği öylesine çarpıyor, öylesine bir titriyordu ki, kalkmışken gerisin geri oturmak zorunda kaldı. Neden sonradır ki zar zor kalkabildi. Seyrana yürüdü. Seyran kendine doğru geleni gördü, ağaç gövdelerinin arkasına ayağa kalkmadan kaydı, suya doğru sürünerek çekildi.

Memed ona bir şey söyleyecek oldu, sesi bozuldu. Ne söylediğini kendi de bilmedi, sustu. Seyran sesi tanıdı durdu. Memed heyecandan uçarak vardı, Seyranın elini tuttu. Seyranın eli kızgın demir gibi yanıyordu. Memed onu kaldırdı, kendine çekti. Seyran kendisini Memede yumuşacık, cansızmışçasına bıraktı, göğsüne doğru sağıldı. Memed onu kucakladı, boynundan öptü. Dudakları yanar gibi oldu.

Bir anda geceyi, ağaçları, gelip yanlarında duran atı, dünyayı unutmuşlardı. Ne zaman soyundular, iki beden ne zaman bir yalımda biribirine kenetlendi farkında bile olmadılar. Ne yörelerinde vızıldayarak bulut gibi dönen sivrisinekleri işitiyorlar, ne çıplak bedenlerini yolan dikenlerin, pıtırakların acısını duyuyorlardı. Bir sevişmenin değil, iki hasret bedenin bitişmesinin ateşinde, tadında, büyüsündeydiler.

Birkaç kez suya girdiler çıktılar. Bedenleri hiç ayrılmayacakmış gibi sonsuz bir yalımda birleşti. Bir birleşmede toprak gibi, ışık gibi, gelişen büyüyen hayat gibi zengin bir tattaydılar. Dünyanın ortasında tek başlarına kalmış, dayanılmaz bir özlemde, sevgide birleşmiş insan soyunun ilk kadınına erkeğine benziyorlardı.

Dağların başı ağarırken Memed kendine geldi. Seyran daha soluk soluğa, ağzı yukarı suyun kıyısındaki kumların üstüne serilmiş yatıyor, topuğunu sular yalayıp geçiyordu. Memed onu elinden tutup kaldırmasa böyle delice bir istekte soluyarak gün kızdırıncaya kadar yatıp kalacaktı.

Suya daldılar. Ayrı ayrı yerlerde, biribirlerine kaş altından bakarak aptes alıp, giyitlerine koştular, telaşla hemen giyindiler. Biribirlerinin yüzüne bakmadan suyun kıyısından aşağılara yürüdüler, sonra geriye döndüler. Memed bostana daldı,

olmuş bir karpuz kopardı, kırdılar kemirerek yediler. Karpuz serindi. Seher yeli esiyordu. Serinlikten, bir de doymuşluktan ürperip usultan titrediler.

Ortalık ağarıp da göz göze gelince birden gülüştüler. Birbirlerine bakıyor bakıyor, hayran bir şaşkınlıkta, bir büyüde, mucizede gülüşüyorlardı.

Atı gördüler. Gene olduğu yerde duruyordu. Sağ arka ayağını da karnına çekmiş, kulaklarını düşürmüştü. Seyran ata doğru gitti. Sanki bin yıllık dostmuş gibi ona yaklaştı, boynunu okşadı, sonra da yelesinden tuttu çekti getirdi. At arkasından kuzu kuzu geliyordu.

Memed çardağa bağırdı:

"Halil, Halil, Halil!"

Halil, yarı uyur yarı uyanıktı. Gözlerine inanamadı. Düş mü görüyorum diye kendi kendine söylendi.

"Halil, Halil, bak!"

Halil gözlerini ovuşturdu bir daha baktı.

"Allah Allah!"

Seyran atı çekti getirdi, çardağın yanına bıraktı. At yerinden kıpırdamadı. Seyran atın boynunu, sağrısını, alnını durmadan okşadı. Yüzünü yağız atın yüzüne dayadı, bir süre atla yüz yüze kaldılar.

Memed düşündü, bu dostluk geceleri kurulmuş olsa gerek, dedi kendi kendine. Geceleri yan yana durmuşlar, böyle sarmaşmışlar da at onun kokusuna alışmış. Yoksa bir anda bir atla bir kadın dost olamaz. Ya da Seyran başka bir insan.

Halil hemen bir kalın ip getirdi atın boynuna taktı. Sonra da ipin bir ucunu götürdü, yandaki ağaca bağladı.

51

Ali Safa Beyin çiftliğine doğru durmadan koşan Adem:

"Vallahi de o, billahi de o," diyordu. "Billahi de o!"

Kurtulduk. Atı vurmaktan da, kır atın ölümünden de kurtulduk. Bey beni artık yere göğe bastırmaz. Kim bulabilirdi ki böyle bir adamın yerini, kim haber verebilirdi ki...

"Vallahi de o, billahi de o."

Az sonra, daha gün ışımadan candarmalar, başlarında Yüzbaşı, bizimkilerin başında Ali Safa Bey, bir o kadar da köylü... Çevirecekler bostanı, daha o tüfeğine bile davranamadan... Teslim teslim, teslim diye bağıracak.

Ya o değilse?

Ayakları zınk diye duruyordu. Gecede dönüp dönüp bostana bakıyor, adını duyduydum, diyordu, onun adını da. Ama böyle ünlü bir eşkıya gelir de Kösenin yanında karpuz bekler miydi aylar ayı? Hiç mi işi gücü yoktu onun? Sazın sineğin içinde bir de... Beyi öldürecekmiş de. Öldürecek adam onun yolunu beklemez mi? Bu yerinden bile kıpırdamıyor. Beyi öldürecek adam hiç yerinden kıpırdamaz mı? İnce Memed hiç yerinden kıpırdamaz mı?

"O değil, o değil..."

Ter içinde kalmıştı. Geceye ekşi ekşi ter kokusu yayarak geri dönüyor, sallanarak ağır ağır yürüyordu.

Bey kandırılmayı hiç sevmez. Yalan söyleyenin tırnaklarını söker. O, gecedeki güzel sesli kadın ne demişti hele? Sen demişti, sen öldürüldün Adem. Kim öldürdü beni? Öldürse öldürse beni bu yağız at öldürür. Yağız at öldürdü beni, canımı aldı. Cin bu! Peri bu! Büyülü bu! Beyim vallahi de billahi de büyülü. Vurulmaz. Kimse vuramaz onu. İnsan olan, kul olan

vuramaz onu. Hiç vuramaz. Vuranın eli çont, gözü kör olur. Yüz elli yıllık soyluk kağıdı var onun. Hiç yalan değil, peri soyundan, iyi kimselerden olduğunu gösteren soyluk kağıdı olacak o. Sen yanlış görmüşsün Beyim. Çok yanlış görmüşsün de beni bu atın ardı sıra göndermişsin. At değil bu.

Karısı, onun iri memeleri, hep ıslak, kalın kırmızı dudakları, durmadan gerinmesi gözünde tütüyordu. Bu at var ya, Ademin yurdunu yuvasını yıkmıştı. Karısı aklına geldikçe bütün çektiklerini, yorgunluklarını unutuyor, tepeden tırnağa şehvet kesiliyor, karısının sert, ıslak kalçaları hiç aklından çıkmıyor, gözlerinin önünden gitmiyordu. Karısının kalçası gözünün önüne gelince elleri yanıyordu.

"Vallahi de o, billahi de o."

Geriye dönüyor, gene çiftliğe doğru koşuyordu.

O Köse Halili de öldürecekler. İnsan sıcaktan yanar ağzı kurur da yıllardan bu yana tanış olan bir adam, gel arkadaş şu bostandan bir karpuz al, kır ye de yüreğin soğusun demez mi? Köse Halili de öldürecekler. Nekes! Varsın öldürsünler.

Sabaha kadar ovada bir çiftliğe yürüdü, bir sazlığa. Gün ışığında ovanın ortasında daha dönüp duruyordu.

Tam üç gün üç gece, çıkınındaki azığı bitinceye, matarasındaki suyu tüketinceye kadar bir çiftliğe, bir sazlığa, bir çiftliğe, bir sazlığa yürüdü. Üç gün üç gece bir ikircik cehenneminde yandı. Bir gece yarısı kendisini Beyin merdiveninin altında buluncaya kadar.

Merdivenin basamağına oturdu, sabahı, Beyin uyanmasını bekledi.

Konağın nöbetçileri gün ışırken, "Kimsin sen?" diye bağırarak onun üstüne yürüdüler. Adem hemen ayağa fırladı, "Benim," dedi. "Bey uyandı mı?"

Bey de tam bu arada onu görmüştü. Merdivenleri hışım gibi indi. Onu gören Adem, "Beyim, Beyim," diye söylendi. "Beyim, Beyim... Ben..."

Ali Safa Bey:

"Dursun Durmuş, oğlum, gelsene," dişlerinin arasından ıslık gibi bir ses koyverdi. Dursun Durmuş oradaydı.

"Buyur Beyim," diye karşısına dikildi.

"Gel, gel," diye merdivenlerden yukarı yürüdü. Merdivenin başına gelince durdu, aşağıda kalakalmış, durmadan gözlerini kırpıştıran, şalvarı dizlerine kadar yırtılıp salkım saçak olmuş, elleri, yüzü, ayakları bacakları kerme bağlamış, yara içindeki, bu insanlıktan çıkmış, görülmemiş bir yaratığa benzemiş Ademi gösterdi.

"Dursun Durmuş oğlum," dedi, "bu öldürülmemiş miydi? Bunun için insanlar hapiste yatmıyorlar mı, hem de idam talebiyle? Ne yapacağız bunu şimdi?"

"Ne yapalım Beyim?"

Bir süre gözlerini Ademe diktiler, tiksintiyle onu süzdüler. Ali Safa Bey durgun, telaşsız bir sesle:

"Dursun Durmuş oğlum," dedi, "bu kadar düşünecek ne var, bu zaten öldürülmemiş miydi? Biz öldürmedik ya bunu. Değil mi?"

"Öyle Beyim."

"Öyleyse kimse farkına varmadan bunu Akçasaza bir götürüver. Kazma kürek de al kimseye fark ettirmeden. Yanına kimseyi de alma, tek başına gör bu işi. Öyle göm ki bataklığa, kimse bulamasın. Yerini de belle. Belki bir gerekliliği olur."

"Baş üstüne Beyim."

"Kusura kalma oğlum Dursun Durmuş, seni böyle ufak tefek işlerle yoruyorum ama, bunun sağ olduğu bir duyulsa, kasabadaki itibarım sıfıra iner. Durup dururken şimdi nerden çıktı da bu mendebur başımıza iş açtı? Bunlar da insan mı?" diye söyleniyordu. "Aylarca görünmezler, sonra bir gün bakmışsın ki... İğreniyorum, iğreniyorum bunlardan, ben ben, ben ben, ben! Haydi oğlum, kusura bakma, başa gelen çekilir. Daha, çok bu akılsız köpeklerin belasını çekeceğiz."

"Çekeceğiz Beyim, sen sağ ol Beyim."

Merdivenleri indi, Ademin tüfeğini, fişekliklerini aldı, oradaki bir adama verdi:

"Gel arkamdan," diye sert emir verdi Ademe.

Adem:

"Dursun kardeş," dedi, "Beyi görmeliyim. Ona bir müjde getirdim."

"Müjden batsın, gel!" diye bağırdı Dursun. "Başımın belası..."

"Beyi görmeliyim."

"Sus," diye bağırdı Dursun. "Bey seni görmek ister mi sanıyorsun? Düş önüme."

Adem onun önüne düştü, yürüdü:

"Gidelim," diyordu. "Gidelim de gözlerinle gör, sen de gör. Bak bakalım bu ata kurşun değiyor muymuş? İyi oldu. Atın yerini de biliyorum. Şimdi varınca elimle koymuş gibi bulurum onu. Ona kurşun değmiyor ki, değerse de geçmiyor ki. Benim diyeceğim başka... Hani İnce Memed var ya, işte ben onu gördüm. Bir de kız... İstersen sen de bir tek kurşun sık yağıza, bakalım vurabilecek misin? Onu kimsecikler vuramaz, peri soyu o. İyi kimselerden... Hani demem o değil. İnce Memed var ya, ben onu gördüm işte. Atı göstereyim sana, ondan sonra da onun yerini göstereyim sana. Bey seni de sever, beni de sever bunu duyunca, öyle değil mi Dursun kardeş?"

Dursun Durmuş bu sayıklar gibi hım hım konuşan adama kızmış, ifrit olmuştu zaten. Durup dururken elini kana bulayacaktı, şu pisin yüzünden. Bunlar da öldürülmeyi öyle hak ediyorlardı ki, öyle bir... Dursun onu dinlemiyordu bile.

Adem atın önünde yürürken durdu, gülümsedi:

"Öyle değil mi Dursun kardeş, yerini Beye gösterirsek Bey seni de çok sever," dedi, "beni de, beni de..."

Dursun:

"Çok sever," dedi. "Yürü" diye de bağırdı.

Gün kavuşurken Akçasaza girdiler. Adem:

"Dursun kardeş," dedi, "Az sonra at gelir, doludizgin tam şuradan geçer. Bekleyelim. Sen de bir dene, belki vurabilirsin. Amma hiç ummam. Senin emeciklerin de benimki gibi boşa gidecek. Biz buradan sonra bostana gidelim. Bir kez de sen kendi gözlerinle gör, olur mu? Sen İnce Meme..."

Sözü ağzında kaldı, bir kurşun göğsünü deldi geçti.

"Dursun kardeş öldürme beni. Neden? Avradımı göremedim ki..."

Sallandı yere düştü. Dursun yerde kıvranan Ademe üç el daha ateş etti. Ademin sol bacağı durmadan bir süre seğirdi seğirdi, sonra da kaskatı kesildi.

Adem yüzükoyun uzanmış, kollarını bacaklarını açmış serilmişti. Çenesinin altına doğru da kan göllenmişti.

52

Temmuz sıcakları Çukurovada beter olur, yeryüzü, gökyüzü yalıma keser. Toprak yarılır, otlar sararır, dünya yanık bir sarıya dönüşür. Sümüklüböcekler, kurumuş, yanmış çöplere sıvanırlar. Böceklerin renkli sert sırtları renklerini yitirip bir ak pırıltılı yalımda parlarlar. Arılar, sinekler, tek tük bahardan kalmış kelebekler kocamanlaşır, kartlaşırlar, bir böceğin, sineğin, kelebeğin birkaç misli olurlar. Kuşlar bile öyle keyifli uçamazlar temmuz sıcağında. Hele öğleleri sıcakta, havada bir tek kuş bile gözükmez. Kuşları havadan alan, tap diye yere düşüren sıcaklar derler bu sıcaklara.

Dağlar tepeler bir sıcak, ışık sisinde tüter, erir gibi olurlar. Bomboz kesilmiş gökten yere binlerce milyonlarca ancak gözün görebileceği kadar ince iplikler sağılır. Ovayı çepeçevre sarmış yatık Toroslar, Hemite dağı, Nurhak, Gavurdağları, Yılankale, Dumlukale, Anavarza kalesi, irili ufaklı yüzlerce tepe, hüyük uzaklarda hayal meyal, bir sıcak, ışık dumanının içinden ancak seçilirler. Belli belirsiz, bir tül ardından gözükür gibi.

Bütün ova sabahtan ikindine kadar çatır çatır eder, ortalıkta pek canlıya benzer bir yaratık gözükmez. İnsan bu sıcaklarda durmadan terler. Terlemesiyle de kuruması bir olur.

Toprak, kaya, taş buğulanır, erir gibidir. Yalnız büyük sıcaklarda sular buğulanmazlar. Durgun, donuk sıcağın altında öylece serilir, aktıklarını belli etmeden süzülür dururlar.

Memed böyle bir sıcağı ilk olarak görüyor, bazı boğulacak bir duruma geliyordu. Köse Halilse alışmış hiç aldırmıyor, "Memed kardaş, zor değil, zor değil alışacaksın," diyordu.

İkindi üstleridir ki Anavarza ovası canlanıyordu. Uzakta Akdenizin üstünde ak yelken bulutları kabarıp göğe doğru

ağıyor, ağan bulutlarla birlikte de serinletici garbi yeli esmeye başlıyordu. Yel önce bir esiyor, sonra kesiliyor, esiyor kesiliyor, sonra birden boşanıyordu. Akdenizin oralarda, yollarda bellerde uzun kavaklar gibi dönerek toz direkleri ovayı dolaşıyorlardı. Şurada patlayıp, burada sönerek, büyüyüp küçülerek, uzayıp kısalarak ovayı dönüp duruyorlardı. Birden bütün yollar beller, tepeler hüyükler, yeryüzü gökyüzü büyük bir toz bulutuna gömülüyor, koca ova uzun bir süre bu bulutun içinde kalıyordu. Tozdan hiçbir yeri, burnunun ucunu bile göremiyordun. Bazan da garbi yeli öylesine esiyordu ki bir damla toz kaldırmıyordu. Bir yağmur sonu yeli gibi...

Bazı öyle sıcaklar olurdu ki arılar peteklerinde, kuş yavruları yuvalarında, kaplumbağalar çanaklarında, çiçekler tomurcuklarında, karıncalar körelerinde kuruyup kalırlardı. Yangın toprağının ayrı bir kokusu, kuru, acı, buruk, ayrı bir tadı vardı. Hıltanlar, kurumuş, acı pıtıraklar, su pürenleri çatır çatır eden dökülen kurumuş kokularıyla kurumuş Çukurova toprağının hoş bitkileriydi.

Temmuz ayında Akçasazın batağı da kaynardı. Öylesine sıcak olurdu ki batak, parmağının ucunu sokamazdın içine. Kaynayan bataklıktan fokurtular gelirdi. Bir kazanda sular nasıl fokur fokur kaynarsa, bataklık suyu da öyle fokurtularla gece gündüz kaynar, bir ulu dev gibi derinden derinden sarsılarak, büyük gürültülerle soluk alırdı. Bataklığın soluklanışı, durmadan fokurdayarak kaynaması, bu ağır, derinden gelen gümbürtü buralarını yaşamamış bir kişiyi ürkütür, hele geceyse, hele karanlıksa tüylerini diken diken ederdi.

Yanında Halil gibi bu toprakların ustası bir kişi olmasaydı Memed Anavarza toprağını, Akçasaz bataklığını bu kadar kolay yaşayamazdı.

Her zamanki gibi Memed gene erkenden uyandı, suya gitti, yıkanacaktı. Gözlerine inanamadı. Düş mü görüyordu? Ortalıkta su falan bir şey gözükmüyordu. Eğildi suyun yerine dokundu. Kumlar, çakıltaşları eline geldi. Acaba yanılıyor muyum diye sağa sola, aşağı yukarı seğirtti. Tanıdığı, suya girdiği yerlere baktı, yanılmıyordu. Su çekilip gitmişti. Ama akıp dururken bir kocaman su nereye çekilip giderdi? Kim bilir, bu

Çukurovanın da huyu böyle diye düşündü. Sonra Halili uyandırıp sormak aklına geldi:

"Halil, Halil, Halil," diye bağırdı, "su kurumuş, Halil."

Halil uyanmıştı:

"Ne olmuş?" diye sordu.

Memed:

"Su kurumuş," dedi.

Halil koşarak geldi, suya baktı. Su yoktu.

"Her zaman bu su böyle kurur mu?" diye sordu Memed.

Köse Halil:

"Bazı, bazı," dedi düşünceli. "Çeltik ekerler. Ama böyle kökten kesildiğini hiç görmedim."

Suyun kıyısına oturdular, bacaklarını küçük yardan aşağı sarkıttılar. Konuşmadan gün doğuncaya kadar yan yana öyle düşündüler kaldılar.

Ağır, bir köz yığını gibi doğdu güneş. Hemen çiyleri bir anda kurutup ortalığı kavurdu. Savrunun yatağının ıslak toprağı da o gün öğleye kadar kurudu. Dik yerler küçük, örümcek ağları gibi yarıldı da.

İkindiye doğruydu ki, heyecan içinde, alı al moru mor, saçları, kaşı kirpiği, eli ayağı toza batmış, yalnız dişleri ışılayan Seyran geldi. Koşmuş, soluk soluğaydı.

"Kesti," dedi. "İşte şimdi ne yapacağız? Ali Safa suyumuzu kesti. Her şeye dayandık, şimdi ne yapacağız?"

Memed anlamadı. Koca bir su nasıl kesilirdi? Seyran anlattı. Yıllar önce ovaya bir Maraşlı gelmiş. Adı da Pişmanoğlu Mustafaymış. Savruna arklar açıp bentler yapmış, ovayı bataklık eyleyip pirinç ekmiş. Ama hiçbir zaman suyu kurutamamıştı. Az da olsa, pirinç tarlalarından geçip sapsarı da kesilse bir değirmenlik su akmış gelmişti.

Seyran:

"Dün," dedi, "köye üç atlı doludizgin girdi. Başlarında Dursun Durmuş. Dursun Durmuş köylüyü başına topladı. Beyden haber getirdim dedi. Safa Beyin selamı var, toprağımdan çıksınlar, köyümü bıraksınlar diyor. Onlar eğer köyümü bırakıp gitmezlerse, o sümüklü İnce Memede güvenip de topraklarımdan çıkmazlarsa, açlıkla, ırzlarıyla terbiye edemedim onları,

susuzlukla terbiye edeceğim. Kerbela gibi olacak Vayvay. Hem de öteki köyler. Onların yüzünden öteki köyler de yandı ama, ne yapalım yansınlar. Suç bende değil. Vayvay köyünde. Gelsinler, susuz kalan öteki köyler kozlarını Vayvaylılarla pay etsinler. Çıkarsınlar Vayvayı toprağımdan, suları hazır. Bey dedi ki, inat etmesinler, her şeye dayanılır da susuzluğa dayanılmaz. Çocuklara bataklık suyu da içirmesinler. Hepsi kırfacan gibi kırılırlar. Ben böyle söylüyorum işte, suç benden kalktı. Dursun Durmuş böyle dedi, sonra atına bindi, çekildi gitti."

Seyran suçluymuş gibi Memedin yüzüne hiç bakamıyordu.

Birkaç gün sonra iş iyice anlaşıldı. Ali Safa, Pişmanoğluna gitmiş, "Mustafa Bey," demişti, "bütün Savrunun suyunu keserseniz, bu yüzden de Vayvaylar topraklarını bırakıp giderlerse, size çeltik ekmeniz için üç yıl topraklarımı kirasız veriyorum."

Pişmanoğlunun canına minnetti. Hemen gitti, bentleri biraz daha kalınlaştırdı, bentlerden aşağı bir damla su bile akıtmadı.

Ali Safa Bey gülüyor:

"Ben ben, ben ben, ben işte böyle yaparım, yaparsam adama. Güvensinler bakalım o hayali İnce Memedlerine," diyor övünüyordu.

Çünkü Yüzbaşı Faruk ovayı aramış taramış, İnce Memedin izine rastlamamış, köylülerin bir hayali İnce Memed yarattıklarına inanmış, inancını da herkese söylemişti. Söylemiş değil, rapor olarak Vekalete bildirmişti.

Ali Safa Bey, Yüzbaşıya inanmıştı ama, tedbirli olmakta da kusur etmemiş, çiftliğin idaresini az bir süre için, şu İnce Memed muamması çözülünceye kadar Dursun Durmuşa bırakmış, kendisi de kasabadaki evine çekilmişti. Hayal meyal, ne olursa olsun, canını tehdit eden bir bela vardı ve bu bela da başının üstünde dönüp duruyordu.

Suyu kesmeyi akıl etmekle köylüye karşı şimdiye kadar bulduğu en iyi yıldırma biçimini bulmuştu. Bundan dolayıdır ki çok kıvançlıydı. Hem de temmuz ayında, dayansınlar bakalım...

Birinci, ikinci, üçüncü gün göleklerden içtiler. Bir hafta sonra gölekler de kurudu. Çaykaralar açtılar, köylüler çaykaraların başında kuyruk olup akşamlardan sabahlara, sabah-

lardan akşamlara dek beklediler. Az bir sürede çaykaralar da kurudu. Çayın yatağında, yarlarında açtıkları çukurlar bir damla su vermedi.

Kuyular açtılar. Köylerin toprağının bir kulaç aşağısı çakıllı kum çıkıyor, ne kadar kuyu açarlarsa açsınlar hemen, bir iki kova su almadan çöküyordu. Kuyu kazmaktan köylülerin ellerinin içine kan oturdu, yara oldu. Vayvay köyünde bir günde sekiz çocuk ölüsü birden kalktı.

Köylerin üstüne sıcak, sarı bir toz durmadan yağıyor, evlerin içlerine, en kuytu yerlerine kadar, insanların derilerinin altına kadar işliyordu.

Bir damla su için Aşağıçiyanlıda birisi en yakın arkadaşını vurdu, öldürdü.

Memed sabahtan uyanıyor, suyun yatağına düşüyor, saatlarca yukarı doğru, kasabanın altına kadar yürüyor, geri dönüyordu. Suyun yatağı gün geçtikçe daha çok yarılıyor, yarıklar büyüyordu. Yatağın bazı yerleri kül gibi sıcak toza dönüşmüştü. Bazı yeşillenmiş, kokmuş gölekler, yarılmış toprakta balık ölüleri, kaplumbağa ölüleri...

Yeşillenmiş, pis, balık ölüleriyle kokuşmuş bir gölekten umutsuz bir kaplumbağa susuzluktan ölmemek için çabalıyor, başını çamurlu sudan dışarı çıkarıp dört bir yana bakınıyor, umutsuz başında çamurlar kuruyordu.

Memed bu suyun ölüsüne, sevdiği bir insanın ölüsüne acır gibi acıyordu. Perperişan kokuşmuş, ölmüş, milyonlarca yarıkla parça parça bölünmüş bir su yeri. Memed bu suyun yatağını her gün bir ağıt gibi dolaşıyordu. Köylülerin durumlarını hiç düşünmek istemiyor, onları kafasından kovuyor, yalnız içini çekerek:

"Bela kesildik adamların başına" diyordu. "Bela."

Aşağıçiyanlı, Kümbet, Amberinarkı köylüleri bir araya geliyor, buna bir çare bulmaya çalışıyor, bir türlü işin içinden çıkamıyorlardı.

Eğer Ali Safa Bey Memedden korkup da kasabaya çekilmiş olmasaydı belki Vayvay köyü bir öğle sıcağında, susuzluk imanlarına tak dediğinde, bir yılgınlık anında ayağa fırlarlar,

köyü boşaltıverirlerdi. Öteki köylerden, ne Çiyanlıdan, ne Dedefakılıdan, ne de Narlıkışladan bir tek kişi çıkıp da:

"Arkadaş siz de terk ediverin şu köyü de biz de şu susuzluk belasından kurtulalım," demedi. "Siz de kurtulun, biz de kurtulalım," demedi. "bak çocuklarımız kırfacana tutulmuş gibi kırılıyorlar," demedi.

Her köyden bir adam alıp birkaç kez Kaymakama gittiler, durumlarını, kötü hallerini, çocuklarının ölümünü uzun uzun anlattılar. Kaymakam her seferinde de yapma bir acımanın altındaki büyük bir kıvançla ellerini ovuşturdu:

"Çok üzüldüm, geçmiş olsun, geçmiş olsun, başınız sağ olsun... Çok üzüldüm. Ama ne yapalım çeltik ekmiş Pişmanoğlu Mustafa Bey... Milli servet, kurutamayız ki..." dedi.

"Peki biz ne yapalım?"

"Çok üzüldüm, çok üzüldüm, bir çaresine bakın efendim. Bir çaresini bulun. Size su mu taşımamı istiyorsunuz, ben Kaymakam mıyım sucu muyum?" diye köylülere bağırdı.

"Mahsustan, bizi kaçırmak, topraklarımıza oturmak için Ali Safa Bey mahsustan yaptı. Suyun aktığı yerde çeltik yok ki... O yanda da başka köyler su içinde kaldılar. Çamur içinde..."

"Karışmam," diyordu Kaymakam. "Karışmam efendim, hele Ali Safa Beyin işlerine hiç karışmam. Ben kahyası mıyım, yoksa yoksa bir kanun adamı mı? Gidin Ali Safa Beyle anlaşın, sonra bana gelin. Ali Safa Beyle anlaşmak dururken bana niçin geldiniz? Ali Safa Beye gidiniz, oraya, evine. Hem siz çamur içinde kalan köylülerin avukatı mısınız? Bir şikayetleri varsa bize gelsinler. Hem şurada ne kaldı ki Ağustos, Eylül... Dayanın efendim. Dayanmak vücudu mukavim kılar. Az su içmek sıhhate daha faydalıdır efendim. Çok üzüldüm, susuzluğunuza çok çok üzüldüm. Bu sizin memleket de çok sıcak, çok sıcak, insan bir an terden ibaret kalıyor iki gözüm. Kemiklerim bile ter olup akacak. Çok sıcak, çok sıcak," diyordu.

Ankaraya, Adanaya teller de çektiler, hiçbir karşılık gelmedi, hiçbir tepkisini duymadılar.

Memedle Halil de arada sırada susuz kalıyorlar, Halil ne edip ne eyliyor bataklıktaki bir çaykaradan soğuk sular bulup getiriyordu. Her zaman taze ve soğuk...

Seyran fırsat buldukça Memede geliyor, geceleri Savrunun kuru yatağında gene öyle ateşli, candan sevişiyorlardı.

Köylü hafiften de olsa Memedin aleyhine dönmüştü. Konuşanlar, yılmışlar, çaresizler sözlerinin arasına istemeden de olsa Memedi yeren birkaç sözcük sıkıştırıyorlardı. Seyranı bu sözler ta yürekten yaralıyordu. Memede toz kondurmak istemiyordu. Elinden geldiğince de köydeki bu durumu Memede sezdirmemeye çalışıyordu. Bu laf arasındaki iğneli sözlere karşı Koca Osman köpürüyor, küplere biniyor, sözü söyleyeni anasından doğduğuna bin pişman ediyordu. Ediyordu ama elin ağzı torba değil ki çeke bağlayasın.

"Ne oldu yani İnce Memed Çukurovaya indi de?"

"Yedi bitirdi bizi Ali Safa."

"Adını duyduk da geri döndük köye."

"Adı batsın."

"Ondan da bir umut olur sandık."

"Umudu batsın."

"Atımız gitti."

"Malımız gitti."

"Irzımız gitti."

"Canımız gitti."

"Adını duyduk da köyü bırakıp gitmedik."

"Adı batsın."

Köyde susuzluk, hastalık arttıkça da Koca Osmana, İnce Memede yüklenmeler artıyordu.

"Fıkara Ferhat Hoca da, Allahın adamı da hapislerde çürür, onların yüzünden..."

"Onlara uymasaydı..."

"Asacaklar fıkarayı..."

Bütün bunların Memedin kulağına gitmemesi, bu ağır havayı Memedin sezmemesi gerekti. Bütün bunlar Seyrana zor geliyordu. Memed gene de bir şeyler sezinliyor, bir şeyler kuruyor, sinirleniyor, kahroluyordu. Bu, durmadan Seyranın ağzını aramasından belliydi.

Onun bütün bu rahatsızlıklarına sebep belki geçen gün Kamer Ananın ağzından kaçan sözlerdi.

Kamer Ana:

"Bre oğlum Memed, burada yattın kaldın, hiç canın sıkılmı-

yor mu? Suyun, hem de soğuk suyun var değil mi? Biz köyde yandık. Bir damla su için can veriyoruz," demişti.

Kamer Ana belki de bu sözleri kötü bir niyetle söylememişti ama, gene de bu sözler düz bir söze benzemiyordu. Altında kızgın bir taş vardı. Kamer Ananın sözleri Memedin yüreğine kurşun gibi saplandı.

O da bu sözleri söylediğine bin pişman olmuştu ama bir kez ok yaydan çıkmıştı.

O gün bu gündür Kamer Ana bostana uğramıyordu.

"Adamların başına bela olduk. Susuz koyduk, aaah! Aç koyduk. Perişan eyledik, aaah! Irzlarını ayakaltına aldırdık, umutlarını kırdık, güvenlerini aldık yüreklerinden. Aldık, aaah, ah ki aaah!"

53

İdris Bey geceleri bir alıcı kurt gibi Çukurovada dolaşıyor, üstüne ne kadar candarma gelirse gelsin bozuyordu. Böylesine gözüpek bir adamı bu ova çok az görmüştü. Onun yiğitliğini, gözünü daldan budaktan sakınmazlığını, ölümü hiçe saydığını bilen candarmalar da ona pek öyle yaklaşamıyorlardı. İdris Beyin bu yanda olduğunu duyunca onlar öteki yana gidiyor, İdris Beyi oralarda arıyorlardı. Bir de onun başına gelenleri herkes biliyor, bundan dolayı da ona saygı duyuyorlardı.

İdris Bey uçan kuştan car umuyordu. Çukurovada gitmedik ağa, bey, hatırlı kişi bırakmamıştı. Ta Antepteki çok koyunlu Kürt Hurşit Beye bile gitmişti. Hurşit Bey, "Tanırım tanırım Arif Saimi, onunla birlikte savaştık ama çok şımarmış, ne oldum delisi olmuştur. Ona insan sözü anlatmak zordur," demişti. "Senin şimdiki söylediklerin ona hiç anlatılamaz."

Gene de atına binmiş ta Antepten Arif Saim Beye gelmiş, İdris Beyle barışması dileğinde bulunmuştu.

Arif Saim Bey ona da ötekilere verdiği karşılığı vermiş, onu da eli boş çevirmişti.

Daha kışın Çukurova kışlağı, yazın Toros yaylağı olan, üç eteğini çıkarmamış Türkmen Beyi saygıdeğer Kürt Ali Ağayı da üç sefer Arif Saim Beye gönderdi. Onurlu Ali Ağa her gidişinde eli boş döndüğü halde İdris Beye dayanamamış, ona üç sefer gitmişti.

Sonra Kozandaki okuryazar Kurdoğlu gitti. Soyu ta Osmanlıya, Kayıhanlıya çıkardı. O da eli boş döndü.

Koca konağının içinde tek başına yaşayan, yoksul, soyu büyük Payaslıoğlunu da gönderdi. O da eli boş döndü.

Adanadaki Ramazanoğlu, atçılar başı Yağmur, Karamüftü-

oğlu Tevfik Ağa, Çokaklı uzun bıyıklı Ahmet Efendi, oğlu çok, cin fikirli, boynu eğri Bolat Mustafa da gitti. Bunların hiçbirisi İdris Beyi kıramıyor, boş döneceklerini bile bile Arif Saim Beye uğruyorlardı.

Arif Saim Bey bütün bu barış elçilerine aynı karşılığı veriyor:

"Demek sonu kötü olacakmış, hele şunun sonunu bir görelim," diyor, başkaca konuşmuyordu.

Arif Saim Bey İdris Beye çok acıyor, ona yüreği paralanıyordu, ama ne yapsın. Bu adam bu çağda soyu tükenmiş saf, mert, yiğit kişilerden birisiydi. Böyle bir düşmanı olmak bir insan için ne şerefti. Arif Saim Bey, İdris Beyin düşmanlığıyla gerçekten övünüyordu.

"Yazık yazık, ama ne kadar yazık, şu dünyada yalnız onunla dost olunabilirdi."

Başvurmadık insan bırakmayıp umudunu iyice yitiren İdris Bey bir akşamüstü Koca Osmanın evine geldi, atından inmeden içeriye seslendi:

"Osman Ağa, Osman Ağa!"

Koca Osman onu Çerkes şivesinden tanıdı, dışarıya çıktı. Ne için geldiğini de biliyordu.

"Haydi gidelim," dedi, İdris Beyin atını çardağın merdivenine çekip, merdivenden onun terkisine atladı. "Sür," dedi.

Bostana vardıklarında Memed daha uyumamıştı. Attan indiler. Karanlıkta Memedle İdris Bey kucaklaştı.

"Hele bir ateş yakın da biribirimizin yüzünü görelim."

Hemen kurumuş hıltan sapı topladılar, bir büyük ateş yakıp uzağına oturdular.

İdris Bey hemen söze girdi. Memede bakmıyormuş gibi davranıp onu kaş altından durmadan süzüyordu. Memed de bu bakır yüzlü yakışıklı adamın hiçbir davranışını gözden kaçırmıyordu. Çok güven verici bir hali vardı. İdris Bey de Memedi tam anlattıkları gibi bulmuştu. Ama biraz saf, çocuksuydu yüzü. Elleri ayakları bir yaramaz çocuğun ellerine ayaklarına benziyordu. Az önce topacını, oyuncaklarını kırmış da koşarak buraya gelmiş bir çocuğun ellerine... Memedin hiçbir hali İdris Beyi şaşırtmadı.

"Memed kardaş," dedi, "seninle işbirliği yapmak istiyorum.

Sana bunu teklife geldim. Senin emrine girmek istiyorum. Çünkü sen çok ünlü, çok yiğit, temiz, soylu bir insansın. Senin kumandan altında düşmanlarla savaşmak benim için şeref olur."

Çok uzun konuştu. Memedin hiç duymadığı sözler kattı sözlerine, Memedi övdü, sevdi.

Memed susuyor, hiç karşılık vermiyordu. Gece yarıya doğruydu ki, onun sürekli ısrarlarına dayanamadı, Abdi gitti Hamza geldi meselesini uzun uzun, en küçük ayrıntısına kadar anlattı, sözlerini de:

"Hatçenin kanı, anamın ölümü, benim dağlara düşmem işte buna yaradı," diye bitirdi. "Abdi gitti Hamza geldi."

İdris Bey:

"Hamzayı da öldür," dedi.

Memed, İdris Beyin saflığına gülümsedi.

"Gene Hamza gelecek. İlde Hamza çok. Hamzanın kökünü kurutmak yok mu?"

İdris Bey:

"Onu bilmem," dedi. "Ben önce Hamzayı ortadan kaldırırım, gelecek Hamzayı da geldiği zaman düşünürüm."

Koca Osman, Halil, öteki Çerkesler hiç söze karışmadan onları dinliyorlardı. Memede de hak veriyorlardı. Birisini öldürsen yerine bini çıkıyordu. Hepsini toptan öldürsen, onların yerine gene toptan geleceklerdi.

Memed sözünü:

"İşte benim elimi kolumu bağlayan, beni öldüren bu. Çabamın hiçbir işe yaramaması, işe yaramaması değil, sonun daha kötü olması, beterin beteri olması, işte beni kahreden, bana uykuları haram ettiren bu. Ben kaş yapayım derken göz çıkardım. Hem de kocaman bir köyün gözünü. Benim yüzümden köylülerim zulüm gördüler, açlıktan şişerek öldüler, benim yüzümden... Benim yüzümden gül gibi kızların ırzına geçtiler. İşte elimi kolumu bağlayan bu," diye bitirdi.

İdris Bey, Memedin derdinden hiçbir şey anlamamıştı.

"Şimdi ben gidiyorum," diye ayağa kalktı. "İki gün sonra geleceğim. En mühim işimi görüp geleceğim. Şimdi vakit yok. Ben geldikten sonra dağa çıkarız, orada bana bütün bunları

yeniden iyice anlatırsın. O zaman ben de anlar, senin yarana merhem olurum."

Memed hiç karşılık vermedi. İdris Bey atına atladı:

"Allahaısmarladık," dedi: "İki gün sonra..."

Memed:

"Güle güle..." diye söylendi, onun ardından tuhaf bir hüzünle baktı.

Koca Osman, Memedin yüzüne hiç bakmıyordu. Ona hiç şahinim dememişti. Gözlerinde derin bir acı, bir güceniklik vardı. Yüzüne ağı gibi bir keder çöreklenmiş oturmuştu. Kırışıklıklar daha çoğalmış, üst üste bindirilip karıştırılmış bir örümcek ağı yığınına benziyordu yüzü.

Sabahleyin bostandan ayrılırken:

"Memed oğlum," dedi Koca Osman, "bu Safa bizi bitirdi, yıktı, ona bir şey yapmak da elimizden gelmedi." Döndü, arkasına bakmadan, yürüdü gitti.

Çürümüş, yıkılmış bir ağaç gibi çürüklerini döke döke, acı bir türkü gibi sıcağın altında yuvarlanıyordu.

Memedin boğazına bir şeyler tıkandı kaldı.

İdris Bey ertesi sabah daha gün ışımadan Arif Saim Beyin konağına vardı. Konağın silahlı bekçileri onu gördüler. Dur diyemediler. İdris Bey atını sürdü, avlunun ortasında konağın yirmi adım ötesinde durdu:

"Arif Saim Bey, Arif Saim Bey," diye bağırdı. "Ben İdris, ben İdris. İşte geldim."

Arif Saim Bey yatağından fırladı, pencereye geldi, perdeyi araladı dışarıya baktı. İdris Bey arkasındaki üç adamıyla atının üstünde dimdik, sarı saçları, savatlı gümüş takımları, kara kalpağının altından taşmış altın sarısı saçları, bir yırtıcı kuşun gözlerine benzeyen mavi ışıklı gözleriyle bir onur, bir yiğitlik heykeli gibi duruyordu.

"Arif Saim Bey, Arif Saim Bey, ben İdris. Geldim işte."

Arif Saim Bey pencereyi açtı:

"Buyurun İdris Bey," dedi en yumuşak, en sıcak, dost sesiyle. "Buyurun yukarı, hemen giyiniyorum."

"Yukarı gelemeyeceğim Arif Saim Bey, siz aşağı buyurun. Hem de tabancanızı alıp öyle buyurun. Siz bir askersiniz. Si-

zinle çarpışmaya, kozumuzu pay etmeye geldim. Tabancanızı alıp buyurun aşağı..."

Arif Saim Bey pencereyi kapadı, içeriye çekildi.

İdris Bey orada atının üstünde sabırsızlıkla duruyor, gözleri konağın kapısında, gelecek Arif Saim Beyi bekliyordu. Bekledi bekledi, sabırsızlandı. Güneşin ilk ışıkları ovayı yaladı geldi. Gün bir kavak boyu yükseldi, İdris Bey daha bekliyordu. Sonunda dayanamadı:

"Arif Saim Bey, Arif Saim Bey..."

Sözünün arkasını getiremedi, arkadan gelen bir kurşun ensesinden girdi, boğazını parçalayıp çıktı. İdris Bey atının üstünden yere usulca cansız süzülüverdi. Kalpağı yana, başının az ötesine kaydı, sarı saçları toza serildi, karıştı. Kanı omuzlarının yanına göllendi, saçlarına kadar geldi, bulaştı.

Arkadaşları atlarından indiler, kalpaklarını çıkardılar, kalpaklı sağ ellerini göğüslerine bastırıp Beylerinin huzurunda bir süre sessiz durdular. Sonra ödevlerini yerine getirdiler. Sonra da ölüyü incitmekten korkarak atının üstüne koydular, oradan sessizce uzaklaştılar. Arif Saim arkalarından baktı baktı:

"Yazık," dedi. "Çok yazık. Onunla dost olunabilirdi."

İdris Beyin vurulma haberini Memede Topal Ali getirdi. Memed İdris Beyin öldürülmesine ne kadar üzüldüyse Alinin gelişine de o kadar sevindi.

54

Bir sabah daha ortalık yeni ışıyordu ki Anavarza kalesinin kuzeyindeki ovadan bir bölük insan doğuya doğru yürüdü. Ne için yürüdüklerini, nereye gittiklerini kimse bilmiyordu. Sonra Savrun üstü köylerinden, Çiyanlıdan, Narlıkışladan, Dedefakılıdan köylüler geldiler bu kalabalığa katıldılar. Kovanlarından uğramış arılar gibi köyler boşalıyor, çoluk çocuk, kadın erkek, hasta sayrı, genç yaşlı kalabalığa katılıyorlardı. Azaplı köyü yörelerinin de köyleri yürüyen kalabalığı duyup gördüler, onlar da köylerinden dışarı uğradılar. Şimdi kalabalığın nereye, niçin gittiği belliydi. Kasabaya doğru uzun, geniş bir toz bulutu çekiliyordu. Bu uzun bulut gittikçe de uzuyor, genişliyordu. Halil bir ağacın tepesine çıkmış, kalabalığı izliyor, aşağıdaki Memede olanı biteni söylüyordu. Az sonra alelacele ağaçtan indi, Memede:

"Saklan," dedi. "Bir bölük insan da bizim köyden bu yana geliyor."

Vayvay köyü de yola düşmüştü. Önde kadınlar, arkada çocuklar, daha arkada da erkekler, geldiler bostana girdiler, her birisi bostandan birer, ikişer karpuz koparıp koltuklarına aldılar, durmadan, konuşmadan geçtiler gittiler, az ilerdeki büyük kalabalığa katıldılar. Halil de onlara karışmıştı.

Kalabalığın yarısı çamur içindeydi. Tepeden tırnağa kadar, Pişmanoğlu suyu arklarından aşağı ovaya salıvermiş, bir sürü köyü su altında bırakmıştı.

"Nedir bu hal ey Pişmanoğlu?" diye soranlara, "Ne yapayım bu kadar suyu, içecek değilim ya, elbet bir yere bırakacağım," diye gülerekten karşılık veriyordu. Pişmanoğlu kocaman göbekli, hep gülen bir adamdı.

"Varsın şu yaz gününde bir iyice suya doysun teresler," diyordu. "Ya susuzların yerinde olsalar ne yapacaklardı? Millet aşağıda bir damla su için can veriyor, bu teresler de ayaklarına gelmiş nimeti tepiyorlar. Basacağım suyu, basacağım üstlerine. Bu sıcakta gözleri suya doysun."

Durmadan kasabada çarşı çarşı, dükkan dükkan böylece konuşuyor, milleti güldürüyordu. Daha da çok onun sözlerine Ali Safa Bey, Kaymakam, Yüzbaşı Faruk kasıklarını tuta tuta gülüyorlardı.

Uzun, geniş, gittikçe de uzayan, genişleyen toz bulutunun içindeki kalabalık kasabanın altındaki kubbeye gelince bir an durdu. Azıcık karıştı ortalık, büyük bir gürültü ta kasabaya kadar ulaştı. Buraya gelinceye kadar kalabalıktan çıt çıkmamış, susmuşlardı.

Savrun boyu köylüleri, su altında kalmış çamur içindeki Azaplı yöresi köylüleri elleri ayakları, yüzleri gözleri, saçları, tüm bedenleriyle bir toz deryasına batıp çıkmışlar, tozdan adam olmuşlardı.

Kasabalılar, köylüler kubbenin oraya gelip durduktan, dünyayı gürültüye boğduktan sonradır ki ancak, büyük öfkeli bir köylü kalabalığının kasabaya doğru yürüdüğünü duydular. Önce şaşkın şaşkın biribirlerinin yüzlerine baktılar, inanmadılar. Bir sessizlik oldu. Sonra güldüler, şakalaştılar. Sonra bir de baktılar ki kubbenin altındaki gedikten görülmemiş, bitmeyen tükenmeyen bir kalabalık sökün etti. Hemen gürültüyle kepenkler indirildi, herkes evine kaçtı sığındı. Kapılar kapatılıp ardından muhkem sürgülendi. Yüzbaşı Faruk ne yapacağını bilemiyordu. Kaymakam, öteki memurlar, ağalar, candarma komutanlığına sığındılar.

Yüzbaşı sonunda candarmalara sert:

"Süngü tak," emrini verdi.

Bu bir ayaklanma mıydı? Ağaların çoğu tir tir titriyordu. Hepsinin de yüzleri ölü yüzü gibi. Kaymakam yere, bir duvarın dibine yığılmış, tesbihini çıkarmış, dudakları kıpır kıpır durmadan dualar okuyor dört bir yana üflüyordu.

Kalabalık tepenin dibindeki, kasabanın ayakucundaki ak taştan örülmüş güzel, büyük köprüyü görünce koşmaya

başladı. Bentler köprünün altındaydı. Pişmanoğlu Savrunun suyunu buradaki bentlerle kesmişti. Kalabalık geldi, bentlerin başında durdu, geldi durdu, geldi durdu. Çıt çıkmıyordu. Gelenler geliyor, gözlerini bentlerin üstündeki göllenmiş sulara dikiyor bekliyordu.

Birden hiçbir şey olmamış gibi kalabalık ağır ağır suya indi. Bir anda da ortalık karıştı. Suyun içinde insandan başka bir şey gözükmedi bir süre. Kalabalık açıldığı zaman bentlerin yerinde en küçük bir şey, bir taş, bir tahta, bir çalı bile kalmamıştı. Kalabalık kapkara bir kapanmış, bir açılmıştı.

Sular aşağı doğru çağlıyordu. Suların çağlamasıyla birlikte de bir sevinç gümbürtüsü koptu kalabalıktan. Sesler öylesine gürdü ki, kasaba sarsıldı, titredi. Çağlayıp aşağı akan sularla birlikte aşağı doğru köylüler de aktılar, sonra toptan suya eğilip köpüklenen akan sudan içtiler. Suyla birlikte aşağılara iniyorlardı. Bir zaferin deli sarhoşluğundaydılar. O kadar gülüyorlar, eğleniyorlar, o kadar gürültü yapıyorlardı ki, kimse kimsenin ne dediğini anlamıyordu. Kulakları sağır gibi olmuştu.

Çağlayıp akan su böyle birkaç kilometre aynı hızla aşağılara indi, sonra yavaşladı durdu. Suyun yatağı, insan bacağı girecek kadar binlerce yarıkla yarılmıştı. Sular geliyor yarıklara doluyor, yarıkları doldurduktan sonradır ki akıyor, başka bir yarığa gelince gene duruyor, onu dolduruyordu. Kalabalık gözünü dikmiş yürümeyen, akmayan bu lanet suyu izliyordu. O gece uyumadan sabaha kadar suyun başını beklediler. Su akşamdan sabaha kadar ancak bin, bin beş yüz adımlık bir yol alabilmişti.

Su geliyor, geliyor, hooor diye gürültülerle yarıklara doluyordu.

Kasabalılar işin aslını anlayınca sevinç içinde dışarı fırladılar, onlar da geldiler, durmadan gelip yarıkları dolduran, akmamakta ayak direyen suyun başına birikiştiler. Köylüler gibi gözlerini suya dikip beklediler.

Kaymakam o kadar korkmuştu ki, haberi alınca çok öfkelendi:

"Bunların hepsini tevkif etmeli," diye bağırdı. Ali Safa Beyin can attığı bir şeydi bu, Kaymakamı kışkırttı. Yalnız Yüzbaşı

Faruk buna razı gelmedi. Adamlar susuz kalmış, gelmiş bir kişinin bendini bozmuştu. Bunda ne vardı?

Ali Safa Beye göre bu bir ayaklanmaydı. Köylü ayaklanmış, kasabanın üstüne yürümüştü.

"Bunlar, bu hareket cezasız kalırsa, çok ağır bir şekilde cezalandırılmazsa, neticede çok büyük hadiseler olur. Bu bir ayaklanmadır. Bu harekete katılan bütün köylüler tevkif edilmelidir," diye ayak diretti.

Savcı orada öyle duruyor, söze hiç karışmıyordu. Ali Safa Bey onu köşeye çekti, kulağına bir şeyler söyleyip eline şişkin bir zarf tutuşturdu.

Biraz sonra savcı:

"Bunların hepsini tevkif için mahkemeye yazıyorum," dedi. "Az sonra tevkif için karar çıkacaktır."

Yargıcın koluna girdi, dışarıya çıktılar.

İkinci günün ikindisiydi. Garbi yeli esiyor, ortalığı toza boğuyordu. Bir bölük candarma, başlarında Yüzbaşı Farukla geldi, gözlerini yarıklara dolan, bir türlü ilerlemeyen suya dikmiş kalmış bekleşen köylülerin üstüne, havaya ateş etti. Köylüler birbirlerine sokuluştular. Candarmalar bir daha ateş etmek gerekliliğini duymadılar. Köylüleri toparladılar candarma komutanlığının avlusuna doldurdular. Orası almadı camiye, cami avlusuna doldurdular. Orası da almadı, Ala Camiye götürdüler... İlkokula, Ermeni örenine doldurdular. Kasabanın boş avluları köylülerle doldu taştı. Başlarında birer ikişer candarma, sıcağın alnında aç susuz piştiler. Susuzluktan, açlıktan kıvranan köylülere kimse yaklaşıp bir damla su, bir lokma ekmek veremiyordu.

Bu sırada Ali Safa Bey durmuyor, Vayvaylılara haber üstüne haber yolluyordu:

"Köyümü bırakır giderseniz sizi affettiririm, yoksa Hükümete isyan bayrağı açtığınızdan dolayı ileri gelenleriniz asılacak, ötekiler de on beşer yirmişer yıl hüküm giyecektir."

Köylüler birkaç gün daha direttiler, razı gelmediler. Ama açlık, susuzluk öyle bir hal aldı ki susuz çocukların bağrışları, kadınların inlemeleri sabaha kadar kasabayı çınlattı. Bu çığrışmalara dayanamayan kasabalılar sabaha karşı mahpuslara su, ekmek verdiler.

Koca Osman Ali Safanın karşısına çıkmadı.

"Ölürüm de o herifin pis yüzüne bakmam," diyordu.

Dahası yarası iyi olmayan boynu uzun Seyfali, Koca Osmanın oğlu Hüsam, bir de Veli, Safa Beyin konağına gittiler. Savcı, Kaymakam da oradaydı. Kafayı çekiyorlardı. Gittiler, köşeye bir sedirin üstüne oturup terbiyelice iki ellerini dizlerinin üstüne uzattılar, öyle durdular. Başları önlerindeydi.

Savcı:

"Siz," dedi, "çok kötülük yaptınız Ali Safa Beye. Zulmediyorsunuz adama."

Seyfali:

"Haşa," diye ayağa kalktı. Başı tavana değiyordu.

Savcı:

"Sus!" dedi, "Otur yerine. Daha bu gece sizden beş delikanlı Safa Beyin çiftliğini yakarken yakalandı."

Ali Safa Bey söze karıştı:

"Deli Muslu, öteki birisinin adı da Süleyman. Beş kişi," dedi. "Benden ne istiyorsunuz arkadaşlar, ben ne yaptım size?"

Seyfali ayağa kalktı:

"Bırakın bizi, Vayvayı bırakıp gideceğiz. İskandan beri baba toprağımızı... Ne yapalım, kader böyle imiş," dedi, sesi ağıt söyler gibiydi. "Baba toprağımızı..."

"Ne zaman?" diye heyecanla sordu Ali Safa Bey.

Gene ağıt söyler gibi bir sesle:

"Hemen," dedi Seyfali. "Bizi bırakır bırakmaz. Başımızı alıp gideceğiz."

Savcı:

"Haydi gidin öyleyse, yarın sabah serbestsiniz," dedi.

Köylüler çekildiler gittiler ve sabahleyin erkenden de bırakıldılar.

Vayvaylılar dilleri boğazlarına akmış, suskun, köylerine dönerlerken Savrun çayı boyunca yürüdüler. Su ancak Amberinarkı köyüne kadar yürümüştü. Amberinarkının altında su daha hooor diye yarıkları dolduruyordu.

55

Kafasındaki sarı pırıltı genişledi, çoğaldı, iplik iplik uzaklardan geldi, sağıldı, sonsuz bir hızla döndü, savruldu, kıvılcımlandı, saçıldı, sonra da derinden derine balkıdı.

Çok sıcak vardı. Memed çayın kuru yatağına baktı, incecik bir su gelmiş yarıklara sessiz doluyordu. Demek Vayvay köyü göç ediyor ha, diye düşündü. O çelik ışıltısı gene geldi gözlerine oturdu, gözbebeklerine çakıldı kaldı. Koca Osman, Seyran, boynu uzun Seyfali, güzel gözlü Ferhat Hoca, inatçı Yobazoğlu, Kamer Ana, Selver Gelin geldi gözlerinin önüne. Demek artık bunların hepsi Vayvayı bırakıp gideceklerdi. Ya da çoktan çekip gitmiş, Vayvay köyünü bomboş bırakmışlardı. Seyran da iki gündür uğramamıştı. Son geldiğinde de söz söylememiş, ama öylesine bir gücengin bakmıştı ki, Memedi iliklerine kadar ürpertmişti. Yenilmişlik, yılgınlık damgasını Seyranın da alnına vurmuştu. Er geç onu da çürütecekti.

Topal Ali orada duruyor, topal ayağını altına çekmiş, söğüt dalından bir tuhaf bir düdük yapıyordu. Köse Halilse çayın kıyısına gitmiş, suların yarıkları dolduruşunu seyrediyordu.

Ali neden sonradır ki başını kaldırdı Memedin yüzüne baktı, bakar bakmaz da gözlerindeki ışıltıyı gördü. Yüzünden sevinçle acı, gülmekle ağlamak arası bir hava geldi geçti. Memed kalktı oraya gitti, Alinin yanı başında durdu. En dost bakışlarla ona baktı. Elini de omuzuna koydu. Bir süre kaldırmadı. Sonra çardağa gitti, bohçasını yatağın altından çekti aldı. Üstündeki şalvarı mintanı çıkardı bir yana koydu, kendi giyitlerini de çabucak, göz açıp kapayıncaya kadar giyindi. Tabancasını, hançerini, dürbününü taktı, fişekliklerini bağladı. Filintasını omuzuna astı, üstüne de sırmalı Maraş abasını geçirdi. Fesi-

ni elinde bir süre evirip çevirdikten sonra giymeyip abasının içindeki cebe koydu. Çorapları dizine kadardı. Ayakkabısı kurumuş, azıcık sıkıyordu ama açılırdı. Şimdi kılığı Çukurovaya nasıl gelmişse öyleydi.

Topal Alinin önüne geldi durdu. Gözlerindeki parıltı daha parlayıp büyümüştü. Kafasındaki sarı ışık seli durmadan akıyor, yarıklara doluyor, balkıyordu.

"Sağ kalsa da, bin yıl yaşasa da bu korku Hamzayı iflah etmez. Efendime söyleyim hiç etmez. Böyle bir korku hangi adamın kanına girmiş, yüreğine işlemişse, o adam bitmiştir arkadaş. Efendime söyleyim, dağdan taştan uçan kuştan can umuyordu Hamza. Üstünde bir kuş kanadı görse, bir arı vızıltısı duysa sıçrayıp ayağa kalkıyor, Memed geliyor, diye bağırarak dışarı uğruyordu. Sonunda evlere, damlara, köye sığamaz oldu. Dağlara düştü. Her gün bir mağarada, bir kovukta saklanıyordu. Gidiyor kovuğun en karanlık yerine gizleniyor, yemek yemeden, su içmeden, uyumadan orada büzülüp kalıyor, birden sıçrayıp dışarıya fırlıyor, 'geliyor Ali, beni kurtar, geliyor,' diye var gücüyle bağırıyor, bana sarılıyordu. Böyle böyle, günlerce Alidağında bir kovuk, bir tek mağara koymadık, dolaştık. Senin Çukurovaya indiğini bir çobandan duyduğu sabahı tarif edemem. Bir seviniyor, bir seviniyordu dille anlatılamaz. Bayağı yüreğim acıdı Hamzaya."

"Yüreğin mi acıdı Hamzaya?" diye sordu Memed.

"Vallahi yüreğim acıdı" dedi Topal Ali. "Duruyor duruyor, o Çukurovadan sağ çıkamaz diyordu, Çukurova eşkıyanın ölüm fakıdır. Kurtulsa bile yarı canlı kurtulur, burada da benim elime düşer, ben de İnce Memede hiçbir şey yapmam. Canını bağışlarım, iki de köyümü ona veririm, o da benim canımı bağışlar, diyordu. Başını yastığa koyar koymaz uyudu, üç gün uyanmadı, uyanır uyanmaz da beni çağırdı, çabuk ol Ali, dedi, çabuk çabuk ol, bin benim atıma hemen in Çukurovaya, yardım et Ali Safa Beye, Yüzbaşıya, sen olmazsan onun izini kimse sürüp de koca Çukurovada bulamaz... İnce Memedi, o şeytanı... Ata bindim geldim Çukurovaya, Ali Safa Beyin evine indim. Böyle böyle dedim, Hamza Ağanın selamı var, mübarek ellerinden öpüyor. Bey beni çok sevdi, günlerce yanından ayır-

madı, beni padişah konuklar gibi konukladı. Bana izciliğin sırrını anlattırdı durdu. Sonunda ben ona, Bey ağam, dedim, ben buraya vazifeyle geldim, gideyim de şu İnce Memed mendeburunun izini süreyim de size şu iflahsızı yakalattırayım. O sağ oldukça bize rahat yok, dedim. İşte geldim, hem de efendime söyleyim ki, şu İnce Memed rezilinin izini de sürdüm buldum."

Memedin yüzünü Ali hiç böyle acılı, kaya gibi de sert görmemişti. Gözlerine çakılmış kalmış çelik ışıltısını da böyle görmemişti.

İkindiyi geçiyordu. Uzakta, güneyde, Akdenizin üstünde ak yelken bulutları usul usul kabarıyor, göğe doğru yükseliyordu. Az sonra sert bir garbi yeli dalgası geldi, ortalık birazıcık serinledi. Sonra durdu. Bir süre durdu esti, esti durdu. Sonra yelken bulutları iyice kabarıp yükseldiler, yükseldikçe de ışıklanıyor, büyüyorlardı.

Derken garbi yeli bütün hızıyla başladı, tozu dumana kattı. Toz direkleri yer yer yollarda patladı, güneyden Toroslara doğru akmaya başladılar.

Memed, Topal Alinin elini tuttu, gözlerini de gözlerinin içine dikti sustu.

Ali:

"İyi," dedi kendi kendine konuşur gibi.

Memed:

"Ben Vayvaya bir uğrayacağım..."

Ali:

"Öyleyse seni kasabanın dışında beklerim," dedi. "Bak, beni iyi dinle, kasabanın dışındaki kuru dereyi bilirsin."

"Bilirim."

"İşte tam yolun sağında, dereyi aşağı inerken çok eski kocamış bir sakızlık ağacı var. Dibinde de bir tek mezar. Bu ağaç zifiri karanlıkta bile gözükür. Seni onun altında beklerim."

Memed çıplak ata atladı. Halilin günlerce örerek yaptığı yuları tuttu çekti. Köse dalmış gitmiş daha yarıklara dolan sulara bakıyordu.

"Hakkını helal et Halil," dedi Memed, atı sürdü, bostanın içinden çıktı. Bir toz bulutunun içine daldı, biraz sonra da atın başını Vayvay köyünün ortasında, ulu dut ağacının altına çekti.

Koca Osman hastalanmış, yataklara düşmüştü. Yatağını da evine değil, ulu dut ağacının altındaki sedirin üstüne yaptırmıştı. Kamer Anayla Seyran onun başını bekliyorlardı. Koca Osmanın ayaklarının oraya doğru da başka bir sedirin üstüne Seyfalinin yatağını sermişlerdi. Çınarın altına geçen gün yakalanan Deli Muslunun anasıyla Seyranın anası da gelmişti. Köyde bunlardan başka kimsecikler kalmamış, köylü ardına bile bakmadan nereye olursa olsun başını almış gitmişti.

Seyfali diretmiş, gitmem de gitmem. Ben baba toprağımda öleceğim. Başka yerde ölmekten korkuyorum, demiş ağlamıştı. Karısı da çocukları da onu böyle hasta hasta bırakıp gitmişlerdi.

Bir de dağlılar, yani Seyranın kardeşleri, akrabaları çıkmamışlardı evlerinden. Ferhat Hocanın karısı da onlara sığınmıştı.

Memed attan indi Koca Osmana doğru yürüdü. Koca Osman onu görünce yastıktan başını ağır ağır kaldırdı, baktı, sonra başını yastığa geri koydu gözlerini yumdu.

Yüzü solmuş, her zamankinden daha çok kırışmıştı. Kırışıktan gözleri bile gözükmüyordu. Memed geldi, onun elini tuttu avuçlarının arasına aldı. Koca Osman zorla gözlerini açtı, Memede baktı. Memed onun gözlerinde bağışlamaz bir güceniklik okudu.

"Nasılsın Emmi, geçmiş olsun," dedi kırık bir sesle.

Koca Osman ona karşılık vermedi. Memed bekledi bekledi Koca Osmandan bir ses çıkmadı.

Yeniden:

"Nasılsın diyorum Osman Emmi sana," dedi, Koca Osman gene karşılık vermeyince Kamer Ana araya girdi:

"Osman, Osman," dedi, "bak Memed seninle hellalaşmaya gelmiş, çocuk gidiyor. Sana nasılsın diyor."

Koca Osman gözlerini açtı Memedin yüzüne dikti, baktı kaldı. Neden sonradır ki duyulur duyulmaz bir sesle:

"Kocadım İncem kocadım," dedi. "Yoruldum Memed yoruldum, yenildim oğul yenildim..."

Gözlerini yumdu. Memed anladı ki Koca kendisine bir iyice küsmüş. Eğer gücenmemiş olsaydı ona şahinim derdi.

Memed, Seyfalinin de yanına vardı, ona da geçmiş olsun de-

di. Seyfalinin uzun boynu biraz daha uzamış, yüzü gözü yara bere içinde kalmış, şişmiş, morarmıştı.

Ayağa kalktı, bomboş kalmış, ıpıssız köye şöyle bir göz gezdirdi. Bakışları geldi Seyranın üstünde durdu. Sonra gene Koca Osmana yürüdü, vardı onun elini yeniden tuttu, iki eli arasına aldı, okşadı öptü. Ağlamsı, bozuk bir sesle de:

"Hakkını helal et Osman Emmi," dedi.

Koca Osmanın dudakları kıpırdadı. Memed Kamer Anaya gitti, aldı onun da elini öptü. Kamer Ana da onu kucakladı boynundan öptü. Memed teker teker orada bulunan herkesle helallaştıktan sonra geldi Seyranın yanında durdu. Bir türlü başını kaldırıp Seyranın yüzüne bakamıyordu. Seyranın sağ yanına sarkmış elini usulca tuttu sıktı. Sonra gene usulca, incitmekten korkarmışçasına Seyranı kucakladı, başı yerde atına atladı, doldurdu, doludizgin bir toz bulutu içinde köyden uzaklaştı gitti. Seyran ona güle güle, uğur ola diyemedi, arkasından bakamadı, ağlayamadı, gülemedi, orada öyle koca dutun yanı başında, güneşin altında kurudu kaldı.

Kasabanın kıyısındaki sakızlık ağacına vardığında gün çoktan batmıştı. Ali onun savrulup gelen karartısını daha uzaktan görmüş, yoluna çıkmıştı.

Memed:

"Ali," dedi.

Ali:

"Benim."

Memed atın başını çekti.

Ali:

"Şimdi gideceğiz, Bey evdedir. Evde değilse de sen yukarı çıkıp Beyi bekleyeceksin. Diyeceksin ki beni çiftlikten Dursun Durmuş gönderdi, diyeceksin. Unutma, Dursun Durmuş."

Memed:

"Unutmam," dedi.

"Senden hiç şüphelenmezler. Onlara her gece senin gibi silahlı çok adam gelir gider."

Kasabanın ışıksız, karanlık sokaklarını geçtiler, yüksek bir avlu duvarının kapısı önüne geldiler. Kapı büyük ve kemerliy-

di. Ali atından indi tahta kapıyı açtı. Kapı gıcırdadı. Memed atı içeriye sürüp yere atladı.

Ali atın başını tutup ona az ilerdeki merdiveni gösterdi. Memed koşarak merdivenleri çıktı, kapıyı çaldı, içerden bir kadın:

"Kim o?" diye sordu.

Memed soğukkanlı:

"Benim," dedi. "Çiftlikten geliyorum. Dursun Durmuş Ağa gönderdi. Bey evde mi?"

Kadın:

"Bir adam geldi. Çiftlikten geliyormuş. Dursun göndermiş," diye içeriye Beye seslendi.

Memed, Beyin: "O adamı içeriye al," dediğini duydu, ilk olaraktan soğukkanlılığını yitirip yüreği çarpmaya başladı. Bey yataktaydı, elinde bir gazete tutuyordu. Memed içeriye girince kapıyı usulca arkasından kapattı. Bey gazeteden başını kaldırıp:

"Ne var, ne oldu gene?" diye umursamaz sordu.

Memed:

"Benim adım İnce Memed," dedi birden. Tok, meydan okuyan bir sesle. "Beni bilebildin mi?"

Ali Safa Beyin elindeki gazete düştü, yatakta yarı doğrulmuş öyle kalakaldı. Yüzü apak oldu, gözlerinin karası bile aka kesti. Dudakları titredi. Ağzını birkaç kez açtı açtı kapadı, sesi çıkmadı.

Memed elindeki filintasını ona doğrulttu, üç el ateş etti. Kurşunların yelinden odadaki lamba söndü. Hemen o anda konağın içinde bir kıyamettir koptu. Memed ağır ağır merdivenleri indi, Alinin elindeki atını aldı, atladı doludizgin kasabayı çıktı. Bir süre gittikten sonra atın başını çekti, kulak verdi kasabayı dinledi. Kasabadan koygun bir uğultudan başka hiçbir ses gelmiyordu. Ne bir kurşun sesi, ne de başka bir ses... Atını yeniden doldurdu.

Gün doğuyordu ki Değirmenoluk köyüne girdi. Doğru Abdi Ağanın evine sürdü, kapıda durdu:

"Hamza Ağa, Hamza Ağa," diye bağırdı. Sesi duyan Hamza dışarıya fırladı, Memedin yanına geldi, Memed tabancasını çekip yumuşak bir sesle ona:

"Düş önüme," dedi.

Hamza durdu, bir süre gözlerini kirpiştirerek atın üstündeki adama baktı, onu tanıdı, sonra da köyün içine doğru, "Öldürüyorlar, öldürüyorlar," diye bağırarak aldı yatırdı. Boğazlıyorlarmış gibi bir sesle durmadan, "İnce Memed beni öldürüyooor, öldürüyooor, öldürüyooor!" diyor, bağırarak oraya buraya koşuyor, başını kapıdan kapıya vuruyor, kapılar açılmıyordu. Memed de biraz uzağından atın üstünden onu izliyordu. Bir çığlık, bir umutsuzluk, bir ölüm kasırgası halinde Hamza bir süre var gücüyle koşarak düşe kalka köydeki her kapıya vardı:

"Öldürüyorlar, öldürüyorlar, kurbanınız olayım öldürüyorlar," diye yalvardı.

Kendi evinin kapısına bile vardı. Yalvardı. Kendi evi de yüzüne kapanmıştı, açılmadı.

Saçlarına kadar terlemiş, gözleri görmez olmuş, başı kesilmiş tavuk gibi yönsüz, oradan oraya koşuyor, çırpınıyor, bir vardığı kapıya bir daha bir daha gidiyor, çaresiz, bitkin köyün içinde dört dönüyordu. Bir an durdu, azıcık düşündü, sonra var gücünü toplayıp köyün dışına doğru koşmaya başladı. Köyü dışarı çıkıncaya kadar belki on kez tepesi üstü yere kapaklandı kalktı, kapaklandı kalktı.

Memed hiç soğukkanlılığını bozmadan, arayı açıp kapamadan, o hızlanırsa hızlanarak, yavaşlarsa yavaşlayarak ardınca at sürüyordu. İşte böylece Hamza önde Memed arkada köyün yöresini üç kez döndüler. Hamza bir ara durdu, döndü, boş gözlerle Memede baktı. Sonra birden gene delicesine koşmaya başladı. Köyün içine saptı. Ayakta duracak hali kalmamış, her iki üç adımda bir kez yere düşüyor, toprağa boylu boyunca seriliyor, sonra büyük bir çabayla geri kalkıyor, kaçmaya uğraşıyordu. Memed onu böylece süre süre köyün alanına kadar getirdi:

"Dur burada," diye bağırdı.

Ortalıkta kimsecikler yoktu. Hiçbir canlı da gözükmüyordu. Ne kedi, ne köpek, hiçbir canlı... Ne de gökten bir kuş geçiyordu.

Hamza son bir gayretle:

"Yetişin öldürüyorlar, öldürüyorlar," diye bir daha bağırdı,

sonra da olduğu yerde durdu. Sağa sola sallanıyor, yaprak gibi titriyordu.

Dişleri biribirine çarpa çarpa:

"Beni öldürme efendim," dedi. "Şu köyün beşini de sana vereyim. Allahaşkına."

Sözü ağzında kaldı. Memed onun kafasına tabancasındaki kurşunları boşalttı. Hamza hemen ölmedi, toprağı pençeleriyle çırmalamaya, yırtmaya başladı. Kendi yöresinde fır dönüyor, toprağı yırtıyordu.

Memed omuzundan ağır ağır filintasını aldı doğrulttu, bir tarak fişeği daha Hamzanın üstüne boşalttı. Hamza olduğu yere yüzüstü yumuldu kaldı. Memed at üstünde onun yöresinde dönüyor, filintasını doldurup doldurup yumulmuş kapkara yatan ölünün üstüne boşaltıyordu. Ölünün yöresinde deli gibi at sürüyor, gidiyor geliyor, hırsını alamıyor, onun üstüne bir tarak daha kurşun boşaltıyordu.

Dışardan Memede bakanlar onun bir acayip, bir eski at oyunu oynadığını sanıyorlardı.

Memed sonunda yoruldu, atının üstünde alanın ortasında, ölünün yanı başında dimdik durdu. Terlemiş, ter kara perçemlerinden şıp şıp diye atın boynuna damlıyordu. Sırtından, abasının dışına da ter fışkırmıştı. At da köpük içinde kalmış, yağız at biraz daha kapkara kesilmiş, kömür karası olmuştu.

Köylüler birkaç kez evlerinin kapısından, pencerelerinden korka korka başlarını dışarıya uzatıp geri çekildiler. Onu öyle atı üstünde dimdik, kaya gibi gördüler.

Yağız at daha körük gibi soluyor, üstündeki Memed de öyle dimdik, dalıp kalmış kıpırdamıyordu.

Gün bir kavak boyu yükseldi. Kara perçemi, yüzü su gibi ter içinde kalmış Memedi, köpüğe batmış uzun boyunlu, büyük gözlü yağız atı ışığa boğdu. Gölgeler çekildi. Köyden hiç çıt çıkmıyordu. Bir sinek uçsa kanadının sesi duyulurdu. Her yan ıpıssızdı. Bu köy kuruldu kurulalı sanki buraya hiçbir canlı uğramamıştı. Ortalık sessizlikten öylesine çın çın ötüyordu. Bir yağız at, bir de üstündeki Memed, bir de aşağıda yumulmuş kapkara yatan ölü... Başkaca, dünya bomboş kalmıştı. Bir kuş bile ötmüyor, bir arı bile vızıldamıyordu. Uzakta, ötede kabarıp

soluklanan masmavi Dikenlidüzüydü. Dikenlidüzü apaydınlık serilmiş yatıyordu. Ve gittikçe güzelleşen yağız atın sağrısına pul pul düşen ışıklardı...

Memed atının üstünde durmuş kalmış, gözleri bir atmacanın gözleri gibi köyün ev aralarını dolaşıyor, bomboş alanlarda boşu boşuna bir kıpırdanma, bir ses arıyordu. Bir kapı, beş kapı, on kapı açılacak, köyün bütün kapıları açılacak, insanlar ha şimdi, ha birazdan şu alana doluşacaklardı. Memed bunu niçin bekliyordu, kendisi de bilmiyordu ama bekliyordu.

Uzun bekledi. Köy daha ıssızlaştı, daha boşaldı. Ne gelen vardı ne giden. Memed bir çıtırtı duymaya bile can atıyordu.

Birden, usul usul uzaklardan gelen bir ayak sesiyle irkildi. Başını yana çevirince giyinmiş kuşanmış, ak başörtüsü bağlayıp, küpelerini, mercan gerdanlığını takmış, renk renk ipekli Tarabulus kuşağını özenle beline dolamış yukardan aşağı gelen Hürü Anayı gördü. Atının başını onun geldiği yöne çevirip sürdü. Az sonra karşı karşıya kaldılar. Memedin yüzü açıldı, gülümsedi, bakıştılar. Sonra başlarını çevirip yerde yumulmuş yatan ölüye baktılar. Hürü Ana da gülümsedi. Sonra bakışları bir süre köyün içini taradı durdu, geldi gene ölünün üstünde durdu. Ölünün yanında yattığı taş çukura kanı dolmuş, göllenmişti. Kanın üstünde şimşek gibi bir yeşil sinek çaktı.

Bir daha göz göze gelip bakıştılar. Memed atını Hürü Anaya doğru iki adım daha yürüttü.

"Ana, Ana," dedi, "Hürü Ana, hakkını helal et."

Başka bir şey söylemedi. Hürü Ana da konuşmadı. Atının yularını çekti, başını Alidağına doğru çevirdi, doldurdu. Yağız at yıldırım gibi köyden çıktı. Alidağından yana bir kara ok gibi aktı, bir anda da gözden ıradı kayboldu gitti.

Hamzanın ölüsü yattığı yerde, orada taş çukurunun yanı başında iki gün öylece yumulmuş kaldı. Köylüler evlerinden dışarı çıkmadılar. Sadece, o da çok meraklılar, başlarını evlerinin kapısından dışarıya çıkarıp, görebildikleri kadar alanın ortasındaki ölüye bakıp başlarını hemen içeriye geri çektiler. Üçüncü günün sabahı Pancar Hösük evinden elinde bir iple çıktı, alanın ortasına geldi, ipi ölünün ayağına bağladı, ölüyü

köyün dışına sürükledi, uzaklara götürdü, Kulaksızın değirmeninin altındaki uçurumdan aşağı yuvarladı.

"Müstahakını buldun teres," dedi, arkasından da güldü. "Kel kafir. Aradığını buldun işte. Var git şimdi de kel kerkezlere yem ol!"

Bundan sonra köylüler bir süre hiçbir şey yapmadan, ellerini ılıktan soğuğa vurmadan, biribirleriyle hiç konuşmadan, korkarak köyün içinde tembel, aylak, ellerini kollarını sallaya sallaya dolaştılar...

Sonra bir gün usulca vardılar Kel Hamzanın kilerinin kapısını açtılar. Hamzanın karıları hiç ağızlarını açmadan uzaktan kileri açan köylüleri, oralı değilmişçene seyredip durdular. Kiler hızman hızman yağ, bal, pekmez, sandık sandık kuru üzüm, badem, ceviz, incir, kuru dut, armut, elma kurularıyla, balkabaklarıyla ağzına kadar doluydu. Bütün köyün gözünün önünde kileri, hiçbir sızıltıya meydan vermeden kardeşçe paylaştılar. Bir pay da Hamzanın karılarına ayırıp, "Alın bu da sizin payınız," dediler.

Sonra da, kiler paylaşmasından uzun bir süre sonra da Hamzanın evinin önüne yığılıp karılarından paraları istediler. Kadınlardan birisi ağzına kadar basa basa doldurulmuş bir torbayı getirdi onlara verdi. Oturup onu da kardeşçene pay ettiler. Bir pay da Hamzanın karılarına verdiler. Sonra herkes Kel Hamzanın bir çoğunu satamadığı, atını, eşeğini, keçisini, öküzünü, ineğini gidip Hamzanın evinin kapısından aldı evine getirdi. Sonra yıllardır buğday, arpa, darıyla doldurulmuş ambarları açıp onu da kardeşçe pay ettiler. Bir payını da Hamzanın karılarına verdiler.

Bütün bunları çok sessiz, azıcık korkarak, çekinerek, azıcık da utanarak, çıt çıkarmadan uslu uslu yaptılar.

Güz geldi çattı, hiç kimsede bir kıpırdanma olmadı. Soğuk yeller esti, gölgeler yayılıp soldu, çakırdikenliği kurudu, çatırdadı gene hiç kimsede en küçük bir kıpırdanma olmadı. Nerdeyse çift koşma zamanı da gelip geçecek, gene köylüler ellerini arkalarına bağlamış, geriye doğru kaykılmış, biribirlerinin gözlerinin içine bakarak köyün içinde dolaşıp duracaklardı. Eğer Abdaloğlu Bayramın tan davulu imdatlarına yetişmeseydi.

Bir sabahtı, daha gün ışımamıştı ki kulaklarına köyün ortasından bir tan davulu sesi geldi. Davul ağır, güvenli, koygun koygun ötüyordu.

Davulcunun Abdaloğlu Bayram olduğunu hemen anladılar. Zurnayı da oğlu Cümek çalıyordu. Onu da bildiler. Çünkü Torosta hiçbir Abdal böyle bir davul çalamazdı.

Abdaloğlu Bayram oğluyla birlikte davulu vur ediyor, yatıyor, kalkıyor, sıçrıyor, kükrüyor, çığlıklar atıyor, dolanıyor, oynuyordu. Kendini büyük bir coşkunluğa kaptırmış, bir sevinç kasırgası olmuş köyün ortasında uğunuyordu. Abdaloğlu Bayram kendini bildi bileli böyle bir coşkunluk içine düşmemişti.

Kuşluk zamanıydı ki, köylüler teker teker alana geldiler. Tertemizdiler, yunmuş arınmışlar. En güzel bayramlık giyitlerini giyinmişler.

Yaşlı kadınlar sütbeyaz başörtü, genç kızlarsa başlarına al vala bağlamışlardı. Alından, yeşilinden, morundan donanmışlardı. Hürü Ana bugün öylesine çiçek gibi olmuştu ki, bu kadar kalabalığın içinde bile seçiliyordu.

Geldiler, toplandılar, köyün alanına doldular. Alanda insandan iğne atsan yere düşmezdi. Az sonra kalabalık da Bayramla Cümekin oyunlarına katıldı. Köyün alanında büyük bir sevinç uğuntusunda döndüler durdular, sonra da oynayarak çakırdikenliğe doğru çekildiler.

Bayramın davulunun sesini öteki Dikenlidüzü köylüleri de duymuş, oralarda da davullar dövülüyordu. Onlar da çakırdikenliğe doğru çekildiler. Beş köyün beşi de çekilip geldiler, doğuda, çakırdikenliğin ucunda Alidağının eteğinde buluştular. Delikanlılar tırpanlarını çektiler çakırdikenlerini biçtiler, genç kızlar biçilmiş çakırdikenlerini topladılar büyük öbekler yığdılar. Bayram davuluyla bir öbeğin üstüne fırlayıp, köylülerin şimdiye kadar hiç görmedikleri bir oyuna başladı. Uzuyor, kısalıyor, dönüyor, ellerini kollarını kıvırarak bir eski zaman oyunu oynuyordu. O oynarken, köylüler, onun bir ışmarı üstüne altındaki öbeği tutuşturdular. Bayram bir süre de yalımların ortasında, yalımlara uyarak oynadı. Dalgalandı, esti. Sonra dimdik ateşin içinden çıkıp geldi kalabalığa karıştı.

Yalımlar diken öbeklerinden ovaya atladı. Kurumuş çakırdikeni ovası tepeden tırnağa bir anda yalıma kesti. Bir de poyraz esiyordu. Yalımları aldı, saçarak, döküp savurarak ta güneye götürdü. Çakırdikenlikten çatırtılar geliyor, çığlıklar geceyi dolduruyor, yalımlar bir uçtan bir uca ovada koşturuyordu. Sabaha karşı bütün Dikenlidüzü yalıma kesti, ova bir yalım selinde çalkalandı.

Bir daha İnce Memedden haber alınmadı. İmi timi bellisiz oldu.

O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl toprağa saban atmazdan önce çakırdikenliğe gelir, büyük bir toy düğünle dikenlere ateş verirler. Yalımlar üç gün üç gece bir sel gibi düzde dolanır, akar durur. Ova bir yalım fırtınasında çalkanır, yanan dikenlikten çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alidağının doruğunda bir top ışık patlar. Dağın doruğu üç gece ağarır, apaydınlık, gündüz gibi olur.

İnce Memed 3

Ateşi yandıran kavdır
Demiri dövdüren tavdır

1

Kimi yıllar Çukurovaya bahar birdenbire iner. Çiçekler tomurcuklar, kuşlar, arılar, böcekler, otlar birdenbire bastırır. Ilık güneş, apaydınlık ortalığı doldurur. Kurdu kuşu, börtü böceği, yılanı karıncasıyla bütün yaratık yuvalarından dışarıya uğrayıp şaşkın, telaşlı, yeni, taze bir dünyaya kavuşmanın sevinci içinde yumuşacık toprakta gezinirler. Akdenizin üstünden yekinen parça parça ak bulutlar, ovanın toprağına koyu, pul pul gölgelerini bırakarak Toros dağlarına giderler. Ve birdenbire, nereden geldiği belirsiz yağmurlar yağar. Ortalığı seller götürür. Sular taşar, yörelerine sapsarı milleri yayarak Akdenize deli bir hızla akarlar, mavi suyu kırmızıya boyarlar. Keskin, mor kayalıkların aralarında ışıltılı sarı çiğdem çiçekleri açar, sarvan kurmuş sarı çiğdemlerin bir ulu bahçesi olur dağlar. Ve binbir çiçekle, kokuyla nennilenirler. Turaç sesleri gelir durmadan, kuytulardan, bucaklardan. Ovanın insanları, bahar böyle birdenbire patlayınca küskün, kınalı cerenleri beklerler. Eskiden, aşağıdan, çölden, bahar gelince binlerce kınalı ceren akardı ovaya, kırmızı yalımlar gibi sünerek, Anavarzadan Kozan altına, oradan Tarsus düzlüğüne, Yüreğir toprağına, oradan Payasa, Osmaniye altına, oradan Dumluya sürülerle dolaşırlardı. Ve Çukurovalılar, atlarını ceren kovarak denerlerdi. En soylu at, binicisine en çabuk ceren yakalayan attı. Çukurovanın kır atları ta Asurlulardan bu yana soyunu korumuş, ününü getirmişti.

Çukurovaya böyle birdenbire gelen baharlarla birlikte Akdenize de taze, pırıl pırıl maviler inerdi. Baharla birlikte denize inen bu ışık mavisi göğe, ovaya, ak bulutlara vurur, çiçekten, yeşilden, ışıktan patlamış verimli toprağın üstünden ağır ağır

yürüyerek Toros dağlarına kavuşurdu. Koyaklarına mor gölgeler düşmüş, ovayı bir yarım ay gibi kuşatmış dağlar birdenbire maviye batar, ağacı, kuşu, kayası, suyu, ormanıyla bir mavide yıldız yıldız ışıyarak savrulur, kaynaşarak dönerdi.

Ilık güneş, esen yeller deniz kıyısından, bulutlar gibi ak çiçekler açmış portakal, limon, turunç bahçelerinden kokular getirir ve ovadaki tekmil yaratıklar bir tapınma sevincinin esrikliğinde kendilerinden geçerlerdi.

Böyle baharın birdenbire bastırdığı yıllarda yaz da birdenbire çöker, sarısıcaklar kurşun gibi inerdi insanların tepelerine. Erken gelen baharın sevinci kursaklarda kalırdı. Güneş bir kocaman köz yığını gibi, yöresine kıvılcımlar fışkırtarak, toprağı, otları, çiçekleri yakar, suları buğuya döndürüp alır götürür, küçük çayların yatakları parça parça yarılır, uçsuz bucaksız büyük bir örümcek ağına benzerdi toprak. Türküler söylenirdi bu birdenbire çöken sıcak üstüne. Çukurova yana yana ördolur, her sineği bir alıcı kurdolur, diye başlayan...

Baharın bütün görkemini, esrikliğini yaşayan ova insanları bu başlarına birdenbire bir keskin kılıç gibi inen sarısıcağın altında neye uğradıklarını bilemezler, gözlerini yakan ışıkların karanlığında kalıp ortalıkta yordamlayarak yürürler, yordamlayarak çalışırlardı bir süre, bu ışık karanlığına alışıncaya kadar. Yeller artık kokular yerine toz bulutları getirirdi. Köyler, kasabalar, evler, otlar, ağaçlar, insanlar apak, kalın bir toz tabakasının altında kalırlardı. Tozlarla birlikte de sivrisinek akınları, sıtma salgınları da başlardı. Kasabalarda, köylerde, tarlalarda, yollarda bellerde sıtmaya yakalanmışlar titreşir dururlardı. Çocuklara kıran girer ve köy mezarlıkları küçücük, taze toprak yığınlarıyla dolardı. Bataklıklardan, sazlardan, çeltik salaklarından bulut bulut gelen sivrisinekler insanlara, hayvanlara saldırır, onları yerlerdi. Ve bedenleri kıpkızıl kana keserdi insanların, hayvanların.

Eskiden yaz gelince, yazdan da önce, baharın ucu gözükünce Çukurun insanları sıcağa, toza, sineğe yakalanmadan göçlerini yükletip yaylaya, o mavi dağlara göçer, mavi, soğuk suların başına çadırlarını, alaçıklarını kurarlardı. Şimdi dağlar yitirilmiş bir cennet, bir acı özlemdi. Yarpuz kokulu serin

pınarlar, yediveren dağ çiçekleri, alageyikler, her evin önünde bir çatala kondurulmuş alıcı kuşlar, beli uzun büyük gözlü, kız yeleli Arap atlar ve ince uzun bacaklı tazılar onlar için artık erişilmez bir eski düştü. Dededen kalma kıl çadırlar ottan, kamıştan yapılmış evlerin köşelerinde, ahırlarında, samanlıklarında çürümeye bırakılmışlardı. Baharın ucu gözüküp, ilk çiğdem kayalıkların arasında sarı sarı parlayınca ve dağlara giden ilk Yörük göçleri gözükünce samanlıklarda çürümeye bırakılmış çadırlar yerlerinden çıkarılıp yıkanır, temizlenir, yeniden yerlerine konurdu. Her Çukurovalının gönlünde, bir gün gene eski yaşama dönmenin yalını parlardı. Dağlara giden Yörüklere imrenerek, öfkelenerek, biraz da sevinerek bakar, Çukurun sıtmasında, sarısıcağında, kan gibi ılık suyunda, pıtıraklı tarlalarında çalışmanın acısında eski günlerin bir gün geri geleceğine inanarak kendilerini avuturlardı.

Çukurova insanlarının yüreklerinde ne kadar mor gölgeli dağların, o yitirilmiş cennetin özlemi varsa, dağ insanları da onlar kadar, belki onlardan da daha çok aşağının, Çukurun, bu bire bin veren verimli toprakların özlemini çekerler, kayalıklardan, ormanlardan, inanılmaz yoksulluklarından kurtulmanın, oralarda, Akdenizin kıyılarında yumuşacık, sıcacık tarlalara kavuşmanın bir yolunu ararlardı.

Verimli, milli düzlüklerden sonra Torosun kıraç, kepir taşlı etekleri başlar. Ovanın en bereketsiz, verimsiz yerleridir buralar. Bu kepir taşlığın köylüleri hem Çukurun sıcağının, sineğinin, hastalığının, belasının içindedirler, hem de toprakları ot bitirmez verimsizliktedir, Anavarza, Yüreğir, Tarsus ovaları, Osmaniye düzlüğü, Kozan altı onların erişmek istedikleri yerlerdir. Uzun yıllardan bu yana, buralara köy kuran dedelerine karkışlar yağdırırlar. Karkışlarla birlikte düşünmeye de başlamışlardır, iskandan sonra, verimli Çukurova toprağı kabarmış, bor, kızoğlan kız, çalışacak insanını, sabanını, pulluğunu beklerken bunlar burayı ne demişler de yurt tutmuşlar, diye. Bu yıllar, Çukurovada verimli topraklar pay edilirken, eteklerde de bir kaynaşma başlamıştır.

Eteklerden sonra birdenbire gür ormanlar, yarpuzlu pınarlar, bol otlu küçük düzlükler başlar. Bu düzlüklere birer ikişer

ev kurulmuştur. Bu, ormanlar, keskin kayalıklar arasındaki küçük toprak parçaları ancak bir, iki, en çok da üç evi besleyebilir. İşte bu yüzden Maraştan Antalyaya kadar, Akdenizi çevreleyen dağlardaki köylerin evleri çok dağınıktır. At yürüyüşüyle çoğu köylerin ilk evinden son evine üç, beş, altı saat çeker. Bu küçük toprak parçaları da ekile ekile zaman geçtikçe verimlerini yitirmişler, üstündekileri besleyemez bir duruma gelmişlerdir. Yamaçlardaki düzlüklerin birçoğunun toprağını seller almış götürmüş, buraya yerleşmiş evler de kayalıkların taşlıkların aralarında dirliksiz, üç beş keçileriyle baş başa kalmışlardır.

Dağlardan yukarılara çıkıldıkça ormanlar seyrelir, daha yükselince de kısa boylu meşelere, onların ardından da bodur, yerle bir çalılara gelinir. Çalılardan sonra artık dağlar doruklarına kadar çırılçıplaktır. Bu çırılçıplak yerlerin en göze batan bitkisi de keven dikenidir. Güz aylarında sert çiçekleri kuruyup da diken parlaklığını yitirince kevenlerin içine yüzlerce, binlerce uğurböcekleri dolar. Diken öbekleri, uzaktan bakıldığında günün kimi saatlarında bir yalım gibi gözükür.

Çukurovaya bahar birdenbire indiği yıllar, dağlara da birdenbire yağmurlarla, sellerle, fırtınalarla gelir. Çayları taşıran, kuru dereleri, koyakları dolduran seller, inanılmaz bir hızla yamaçlardaki, koyaklardaki küçücük düzlükleri toprağı sökerek aşağılara, ovaya, Akdenize alır götürür. Ve dağ insanları bu erken gelen bahardan sonra, birdenbire binbir rengiyle fışkıran çiçeklerin, kokuların, yunmuş arınmış yıldızların, nennilenmiş dağların esrikliğinde kalırlar, ne yapacaklarını, ne edeceklerini bilemezler. Ve Çukurovaya çöken sıcağı, öldüren sivrisineği, kan gibi ılık, içeni ağılayan suları bilirler. Ve gene de Çukurovayı varılmaz, ulaşılmaz bir cennet olaraktan düşlerler. Ama onlar Çukurovadan gene de korkarlar. Ovalıların son yıllarda dağlardan korktukları gibi.

2

Keven dikeni ağaçsız kıraç yüksek yamaçların, tepelerin bitkisi olduğu kadar, uçsuz bucaksız Anadolu bozkırlarının da bitkisidir. Her birisi üç karışla beş, altı, yedi karış çapında yuvarlak öbeklerdir. Bu öbekler ağaçsız, çalısız yüksek dağ tepelerinde, yamaçlarında, derin bozkırlarda, yaylalarda küme küme biterler. Bazan beş, on, elli, yüz öbek bir aradadır. Bazan da ağaçsız, çalısız toprak silme kevenle döşelidir. Kimi zaman öbekler sık, üst üste biterler, kimi zaman da öbekler seyrek, aralıklıdır. Aralıklar bir adımdan on, on beş adıma kadar çıkar. Her öbekte binlerce yaprak diken bulunur. Bu dikenlerin en az otuzu kırkı bir sapın üstüne yıldız gibi biçimlice sıralanmıştır. Ana kökten, böylesi saplardan yüzlercesi toprağın üstünde örülerek, keleplenerek yuvarlak, yumru bir öbek oluştururlar. Kevenin çiçekleriyse uzun saplarla bu diken yaprakların üstüne çıkarlar.

Baharın ucunun gözükmesiyle yüksek yamaçlardaki, bozkırlardaki keven dikenlerinin yumuşak, ılık, incecik yeşili de ortalığı alıverir. Bu sıralar bozkıra, yüksek yamaçlara, belli belirsiz, tüten uçuk yeşil bir bulut inmiş gibi olur. Bu incecik yeşildeki diken yapraklar da yumuşacıktır. Gittikçe koyulaşan yeşiliyle birlikte bu yaprakların uçları da sertleşir, diken olgunlaşır, iğneleşir. Bitkiler koyu yeşildeyken keven öbeklerinden çiçekler fışkırıverir. Bu sefer de gene bozkırın, ağaç bitmez yüksek tepelerin, yamaçların üstünü, belli belirsiz, içlerinde mavi çelik kıvılcımlar çakan pembe bulutlar örter. Öbeklerden, yıldız yıldız diken yaprakların aralarından yükselen çiçek saplarının uzunluğu beş santimden yirmi beş santime kadar olur. Her sapta da on, on beş, yirmi, otuz çiçek bulunur. Bunlar

çok koyu, maviye kaçan pembe çizgili, içlerine bir karıncanın, küçücük bir arının girebileceği kadar küçücük pembe çiçeklerdir. Öylesine sıktırlar ki bu mavi kıvılcımlı çiçekler uçsuz bucaksız bozkırda ve dik yamaçlarda, yaylalarda uzun bir süre pembe pembe balkırlar. Öbeklerin altı, kümelerin araları bozkır ve yayla böceklerinin, küçücük kuşların, hayvanların sığıncasıdır.

Değirmenoluktan doludizgin çıkan atlı, atını önce geniş bir düzlükten karşıdaki moraran dağlara sürdü. Kararan bir ormana girdiğinde ortalığa alaca gölgeler düşmüştü. Ormanın ucunda atın başını bir süre çekip bekledi. Orman hışırdıyor, derinden de uğulduyordu. Çok uzaklardan da, aralıklarla bir kuşun sesi geliyordu. Atlı bu ormanı eskiden beri biliyordu ya, ikircikliydi. Onu izleyen candarmalar, içerde yoluna pusu kurabilirlerdi. Ormanı geçince belki de işler biraz kolaylaşırdı. İçeriye girmeyip sola, aşağıya sapsa, orası da tehlikeliydi. Oralarda ne bildiği bir köy, ne de tanıdığı bir insan vardı. Sağ yanda, gündoğusunda da kimseyi tanımıyordu. Bir bellisize atını süremezdi. Ormanı geçip de yaylalara ulaşırsa Yörük çadırlarına, belki de Kerimoğlunun obasına varabilirdi. Yörüklere kavuşmak onun için kurtuluş demekti. Topal Ali de onu Yörüklerde bulabilirdi. Bir ara dönüp Koca Süleymanın köyüne gitmeyi düşündü. Ama orası çoktan candarmalarca sarılmıştı. Bundan hiçbir kuşkusu yoktu. Faruk Yüzbaşı, Asım Çavuş onun Yörüklere gideceğini de bilirlerdi ya, belki daha ormana ulaşamamışlardı. Altındaki at köpüğe batmış, göğsü inip inip kalkıyor, burun delikleri açılmış seslice soluklanıyordu. Ormanı doludizgin çıkabilmek için Kırk suyun yolundan başka bir yerden geçemezdi. Sık ormanlara, kayalıklara, çalılıklara at işleyemezdi. Atı bırakıp yaya olaraktan girse ormanın içine, bu ormanı çok iyi bildiği halde, dışarıya birkaç günde bile zor çıkabilirdi. Atından inip onu bir çalıya bağladı, sırtını bir çınar ağacına verdi oturdu. Ormanın uğultusu gittikçe artıyor, o kuşun boğuk sesi aralıklarla uzaklardan ormanı aşıp çıtırtılarla, başka seslerle birlikte geliyordu. Adam kulağını yere dayayıp bir süre ormanın derinliklerini dinledi. Uğultulardan, çatırtılardan, o kuşun sesinden başka sesler de arıyordu. Gene çok uzaklardan

belli belirsiz bir çan sesi geldi kulağına. Çan üç kere öter gibi oldu, sonra da sustu. Adam kulağı yerde, çan seslerini bir daha duyabilmek için bekledi bekledi, ama bir daha o sesleri duyamadı. Bu çan sesleri bir devenin, bir katırın, bir sığırın çan sesleri mi, yoksa bir tekenin, bir keçinin çanının sesi miydi, sesler o kadar uzaktan geliyordu ki ayırt edemedi. Sesler biraz yakın olsaydı bunu ayırt etmek çok kolay olurdu. Çan sesi bir duyulur gibi olmuş sonra da hemen sönmüştü. Doğrulup yukarısındaki çınarın geniş, yaygın dallarına baktı. Ağacın yapraklarında en küçük bir kıpırtı yoktu. Ve en kalın, en uzun daldan aşağıya bir kırmızı karınca katarı yol yaptıkları gövdeye iniyor, oradan da çam pürlerinin öbek öbek yığıldığı bir başka ağacın altına doğru akıyorlardı. Küçücük, yumru, kırmızı sırtlarında son ışıklar ipiliyordu. Sırtını yeniden gövdeye dayayan adamı birden bir uyku bastırdı. Kısılmış gözlerinin önündeki yorgun at sağ art ayağını karnına çekmiş, tüyleri de domur domur olmuş, donu yağızdan karaya dönmüştü. Başını da uysal, yorgun yere sarkıtmış, uzun yelesi toprağa değecek kadar aşağılara dökülmüştü. Adamın gözlerinin önünden Kel Hamzanın uzayıp safran sarısı kesilmiş, gerilmiş, bir ölüm çığlığına dönmüş yüzü durmadan geçiyor, kocaman, ardına kadar açılmış ağzı, pörtlemiş gözleriyle yalvarıyordu. Uçan kuştan, dosttan düşmandan, yerdeki karıncadan car umuyordu. Adam yarı uykuda, yarı düşte, bir insan canının ne kadar tatlı, vazgeçilmez olabileceğini, kimi insanların, belki de büyük bir insan çoğunluğunun canlarını vermemek için ne kadar alçalabileceklerini ilk olarak düşünüyordu. İnsan canı bu kadar alçalmaya değer miydi? Ne pahasına olursa olsun insan yaşamını sürdürmeli miydi? Sıtmalar, hastalıklar, zulümler, buyruklar, açlıklar, yoksulluklar insan soyunun yaşama direncini kıramamış, insanoğlu kıyımlardan, aşağılamalardan, sakatlıklardan, kırımlardan sonra bile yaşamını sürdürmüştü. Bu korkunç güç, bu sonsuz direnç, bu yaşamak için katlanılan en aşağılık durumlar neydi, ne içindi? Kel Hamza, atının önüne düşmüş köyü, bütün bedeniyle korkuya kesmiş dolanırken, arada bir durup ona öyle bir, öyle köpekçesine yalvarışla bakıyordu ki insan yüreği dayanamaz. Onu öldürmemek için kendisiyle çok

savaşmış, sonunda da, böylesine insanlıktan çıkmış bir insanın yaşaması haramdır diye düşünmüştü. Ali Safa Bey de onu görünce, "Benim adım İnce Memed, beni bilebildin mi Ağa?" deyince, yüzü gerilmiş, kocaman olmuş gözleri inanılmaz bir korkuda açılmış açılmış kapanmış, bir ara, bir göz açıp kapayıncaya kadarki bir sürede gözleri namluya inanılmaz bir yalvarışla dikilmişti. Bu bir anlık yalvarışta da belki insan soyunun düşebileceği en beter aşağılanma, alçalma vardı. Bu kadar alçalmaya değer miydi bir can? Can bu kadar, her şeyden değerli miydi? Örneğin Hürü Ana böyle bir ölüm karşısında kalsaydı bunca alçaltır mıydı kendi kendini, canını bağışlayacaklarını da yüzde yüz bilse? Ya Topal Ali? Topal Ali deyince ikirciklendi. Sonra da birden pişman oldu Topal için böyle düşündüğüne. Topal hiçbir zaman, hiçbir koşulda kendisini alçaltamazdı. Benim canım söz konusu olunca da yalvarmaz mı, diye düşündü, o adama, beni öldürecek olana? Burada ikircikliydi, kesin bir şey düşünemedi. Ah, şimdi Ferhat Hoca olsa da bütün bunları ondan sorsaydı... Maphustaki Hocayı düşününce yüreği sızladı. Hocacık, o yumuşak, ipek gibi adam şimdi ne yapıyordu acaba orada, onu aşağılıyorlar mıydı, Yobazoğlu içerde ona gereğince hizmet edebiliyor muydu, Seyran onlara giyecek, para, yiyecek götürebiliyor muydu? Hoca içeri girer girmez sigarayı terk etmişti, oysa o sigara içmeyi ne kadar çok sever, bir sigaraya sarılıp dumanı içine çekerken gözlerini yumup kendinden öyle bir geçerdi ki... Niçin sigarayı bıraktı acaba? Şimdi Hoca içerde o güzel sesiyle gürül gürül Kuran okuyor, bütün ayetleri de bir bir maphuslara açıklıyordu. Hoca için bu dünyada akıllı, deli, büyük küçük yoktu. O, herkesle yürekten konuşur, akıllı da, deli de, yaşlı da, çocuk da ondan nasibini kendi yeteneğince alırdı. Ferhat Hoca duyunca ne derdi acaba, o gene iki kişiyi öldürmüş, gene dağlara düşmüş, gene ölümle karşı karşıya gelmişti. Ama o öldürdükleri şimdi onun ardındaydılar ve kanına susamıştılar. Neyi halletmişti? Vayvay köyü kurtulmuş muydu, Ali Safanın yerine bir başkası gelmeyecek miydi, Kel Hamzanın da yerine? Öyleyse bu savaşım ne içindi? Bundan sonra ne olacaktı, şu anda gideceği bir yer bile yoktu. Ve candarmalar şimdi onu belki dört bir yandan kuşatmışlardı.

Köylüler, onun parmağının ucunu görseler hükümete haber vermezler miydi? Uzak yemyeşil ince bir yoldan, çelik mavisi kıvılcımlı pembe çiçekleri bir bulut gibi ağmış kevenlerin arasından, yukardan aşağıya, sırtlarında filintalar, arka arkaya, karınca katarları gibi sıralanmış köylüler iniyorlardı, sayısız. İniyor, Alidağının önündeki düzlükte toplanıyorlardı. Ferhat Hoca bir tepenin üstüne çıkmış Kuran okuyor, ardından da açıklıyordu. Sonra da boynunu uzatarak, gırtlak kemiği inip kalka kalka insanlara yürekten, kendi sözlerini söylüyordu. Ve diyordu ki, hiçbir umarsızlık elimizi kolumuzu bağlamamalı. Savaşmak haktır. Sonra da kalabalık seller gibi Toroslardan, ormanlardan, kayalıklardan, sel yataklarından aşağıya, Çukurova düzüne iniyordu. İniyor, Anavarza ovasını, Yılankaleyle Dumlu arasını, oradan Kozan altını, oradan Misisi, İncirliği, oradan da Akdenize kadar o ovaları dolduruyordu. Kalabalık koca Çukurova düzünde sessiz bir deniz gibi dalgalanıyor, susuyordu. Anavarza kalesinden Ferhat Hoca gök gürler gibi konuşuyor, güzel, akıllı, kanatlı sözler söylüyordu. Onun büyüsüne kapılan kalabalık da şehirler üstüne yürüyordu. Ferhat Hoca durmadan konuşuyor, onları yüreklendiriyor, kalabalık da bir sele kapılmışçasına durmadan akıyordu. Bütün Çukurovanın göğünü bir toz bulutu kaplamıştı. Kalabalık şehirleri, köyleri içine alıyor, şehirler, köyler kalabalığın içinde yitip gidiyordu. Yüce bir dağın yamacında yanan, köz gibi bir sıcağın içinde kalan Memed, yukardan kopan bir sele kapılıyor, kökünden sökülmüş ağaçlar, kayalar, taşlarla birlikte sürüklenerek aşağıya hızla iniyor, sular onu yutuyordu. Ferhat Hoca da, "Kurtarın, kurtarın o sellerin alıp götürdüğü kişiyi, İnce Memeddir o, amanın kurtarın onu," diye bağırıyor, kimsecikler de onun bağırmasına çağırmasına aldırmıyordu. Kalabalık donmuş kalmıştı. Faltaşı gibi açılmış gözlerle ona bakıyorlar, yerlerinden kıpırdamıyorlardı. At ayaklarının tapırtıları geliyordu çok uzaklardan. Ferhat Hoca kulağını yere dayamış dağların arkasını dinliyordu. At ayaklarının tapırtısı gittikçe yaklaşıyor, çoğalıyordu. Atlılar geldiler geldiler, Memedin başının üstünden doludizgin geçtiler. Atlılar geliyorlar geliyorlar, Memedin üstünden doludizgin akıp gidiyorlardı. Memedse başını bir

türlü kaldıramıyordu. Ortalığı kurşun geçmez bir karanlık basmış, göz gözü görmüyor, soluk da aldırmıyordu. Atlılar bir dursa da Memed bir başını kaldırabilseydi... Karanlığın üstüne kırmızı sası sası kokan bir kan şorluyor, Ali Safadan, Kel Hamzadan şorlayan kan hiç durmuyordu. Kanın altından candarmalar ve Faruk Yüzbaşı çıkıyordu. Öfkeli gözleri, kırmızı çizmesi, yalım gibi şaklayan kırbacıyla... Birden, üstünden geçen at ayaklarının sesi kesildi, kalabalık çekildi gitti, karıncalar da yuvalarına çoktan dönmüşlerdi, kan yağmuru durdu, Ali Safa Bey, Kel Hamza gözleri, ağızları kocaman kocaman açılmış öyle ortalıkta kalakaldılar. Sessizlikten de beter, çın çın öten bir sessizlik ortalığı alıverdi. Memed, uçsuz bucaksız, mağrıptan maşrıka kadar silme bir düzlüğün ortasında kalıverdi. Üstüne çok mavi bir gök bütün ağırlığıyla usul usul iniyordu. Memed o yana kaçıyor, üstüne inen yoğun, mavi bir mermer taş gibi ağır gökyüzünün altından kurtulamıyordu. O yana kaçıyor kurtulamıyor, bu yana kaçıyor, sağa sola... Ortalıkta dört dönüyor, bu, ovanın üstüne kapaklanmış gökyüzü ona soluk aldırtmıyordu. Gökyüzünün bir yanı denize iner, derin suyu bütün ağırlığıyla ezerken, tepeler, dağlar, kayalar, ağaçlar dümdüz olurken, orman titredi, sallandı, ağaçları yattı yattı kalktı, büyük gıcırtılarla. Dünya çatırdamaya, yer yerinden oynamaya başladı. Memed de oturduğu yerden tam bu anda ayağa fırladı. Az ilerisindeki at, kulaklarını dikmiş, başını kaldırmış, ormanın derinliklerine bakar gibiydi. Sonra birden eşinmeye başladı. Ardından şaha kalktı. Fokurtularla burnundan soluyor, eşiniyor, tepiniyor, yularını koparıp kurtulmaya uğraşıyordu. Memed, yarı uykulu, yarı uyanık, yarı düşte kulak verip ormanı dinledi. Karanlık iyice çökmüş, orman koygun koygun uğulduyor, o tek başına uzaklarda öten kuşun sesi gene geliyordu. Ortalıkta atı böylesine tedirgin edecek hiçbir şey yoktu ya, böylesi soylu atlar kırk günlük yolda yaprak kıpırdasa sezerler, burun delikleri alabildiğine açılırdı. Tetikte olmak gerekti. At da gittikçe azgınlaşıyor, yerinde duramıyordu. O eski, kendi yöresinde dönme deliliğine iyice kapılıp gitmişti. Şimdi yularından kurtulsa varır şu alanda durur, kendi yöresinde bir topaç gibi döner dururdu. Biraz daha vakit geçerse azgın ata

yaklaşmanın hiçbir olanağı kalmayacaktı. Memedin apış arası, bacakları koparcasına ağrıyordu. Günlerce yol yürüdüğü halde bacakları hiçbir zaman böylesine hamlamamış, bedeni hiç böyle taş gibi ağırlaşmamıştı. At gittikçe azgınlaşıyor, yuların çevresinde dönüyor, ön ayaklarıyla havayı dövüyor, burnundan, fokurtusu ta uzaklardan duyulacak biçimde soluyordu. Memed artık hiçbir şey düşünemezdi. Birden yerinden fırlayıp yuları çalıdan çözdü ata atladı, geldiği yöne dönüp Alidağına doğru sürdü. Hızla giden at, bir sel yatağını geçerken ürküp olduğu yerde direkledi. Memed az daha yere düşüyordu, zor kurtuldu. Atın başını ormana çevirdi, ormana hızla girdi. Yanından yönünden su gibi orman akıyor, gittikçe hızlanan atın yeli onu bir hoş üşütüyordu. Kulağının dibinden de kurşun seslerine benzer, cıv cıv, birtakım sesler geçiyor, üstüne yapraklar dökülüyor, bazan yumuşak, bazan da sert, onu sarsacak, öbür yana yatıracak kadar sert dalları sıyırıyordu. Kulaklarındaki uğultu artarken uzaktaki kuşun sesi de yaklaşıyordu. Kısılmış gözlerinin ucuyla yanda bir ışık gördüğünü sandı, bir anda da orayı geçti. Bir ışık, ardından bir ışık daha, bir, bir ışık daha... Belli belirsiz ışıkları ardı ardına geçiyor, ışıklar biribiri üstüne yıkılıp karman çorman oluyordu. İncecik bir çiğirden gittiğini, üst üste küçük suları geçtiğini biliyor, nerede olduğunu az çok kestiriyordu. Belinin ortasına az önce giren sancı da onu kıvrandırıyordu. Bir süre sonra sancının geçtiğini anlayınca sevindi. Atı tekmelemenin hiçbir gerekliği yoktu. At, boynunu alabildiğine uzatmış, burnundan gürültülü sesler koyvererek yönünü doğrultmuş gidiyordu. Atın da, kendisinin de ter içinde kaldığını anladı. Gittikçe bütün bedeni uyuşuyor, atın böğürlerini sıkan bacakları feldirdiyordu. Böyle uyuşmuş, atı ne kadar sürdüğünü bilemeden gidiyor, at küçük suları, hendekleri, önüne gelen kütükleri, küçük kayaları, sel yataklarını atlarken yanına, başına, sırtına dallar sert sert vururken altındaki atın farkında oluyordu. At biraz yavaşlayıp da ayaklarında da bir suyun serinliğini duyunca, ormanı çıkmakta olduğunun farkına vardı. Birdenbire de, binlerce kuşun hep bir ağızdan vıcırdaştığını duydu. Demek tanyerleri ışıdı ışıyacaktı. Suyu geçerken doğu sandığı yöne başını çevirip baktı. Yıldızlar silin-

miş, gök belli belirsiz ağarmaya başlamıştı. Kuş vıcırtıları da gittikçe, kulağını sağır edercesine, artıyordu. Sığırcıklar, diye gülümsedi kendi kendine. Önlerine büyük bir kaya çıkınca at bir an durdu, bekler gibi edip sonra da koşmasını sürdürdü. Kayanın yanı yönü, ağaçları göğe ağmış, her ağacın gövdesini üç adam el ele verse çeviremez eski bir ormandı. Memed bu ormanı çalı çalı biliyordu. Burada geçen eski günleri olduğu gibi gözlerinin önüne gelince gevşedi. İçinden ince bir umut, bir sevinç ışığı geldi geçti. Az sonra ormanı çıkacak, uçsuz bucaksız, ağaçsız yamaçtaki pınarların başına konmuş Yörük çadırlarına varacaktı. Çoğunlukla Kerimoğlunun obası konardı buralara... Kerimoğlu obası daha da çok dağın gündoğusundaki geniş, doruğu kılıç gibi keskin kırmızı mor kayalığın dibindeki gür kaynağın başını yurt tutardı. Ya Kerimoğlu obası başka yerdeyse, ya onu öteki Yörükler yakalarlar da candarmaya teslim ederlerse? Ya?.. Bu anda kendini düşünmüyor, bileğindeki kelepçelerle güzel, hüzünlü gözlü, ince, kıvırcık kara sakallı Ferhat Hoca gözlerinin önünden hiç gitmiyordu. At biraz yavaşlamış, Memedin düşünceleri de daha açılmış, atın ayağının düzgün tapırtılarına uymuştu. Şimdi Ferhat Hoca olsaydı, ya da Koca Süleyman, ona yol gösterirler, Yörüklere güvenilip güvenilmeyeceğini ona söylerlerdi. İçini dehşet bir korku sarıp atın başını birden geriye çevirip, köpük içinde kalmış atı daha hızlı geldiği yöne sürdü. Biraz önce geçtiği çayın serin suyu ayağına değince kendine geldi. At çayın içinden geriye döndü. Gene o kayaya geldiler. Kuşlar daha çok, bütün ormanı doldurmuş binlerce, on binlerce dallara üst üste konmuşlar vıcırdaşıyorlardı. Atın başını çekti, gökyüzü usuldan ağarıyordu, ince bir mavi, gökyüzünün oralarda uçuşuyordu, at yorulmuştu, kendiliğinden durur gibi oldu. Azıcık sonra Memedin içindeki korku büyüdü, onu kılıçla çarpar gibi çarptı, derinden sarstı. At yeniden geriye dönüp çaya geldi. Çayın suyunun serinliği onun ayaklarına, ayak bileklerine değmeden önce o çayı gördü. Hayal meyal suya benzer bir koyu karanlık önünden akıyor, ormanın kuytusunda yitip gidiyordu. Aşağılardan da bir çağıltı geliyor, küçücük bir çağlayanın çığıltısını duyuyordu. At bu sefer de kendiliğinden geriye döndü. Böyle bir süre gidip

geldikten sonra kayalığın tam ucunda bitmiş, dalları gürleyen ulu bir ağacın altında durdu. Memed hiçbir şey yapmıyordu. At da, kendisi de bitmişti. At az sonra kulaklarını düşürüp sağ arka ayağını karnına çekti. Memed de atın boynuna doğru eğilmiş, onun boynundan fışkırmış köpükleri koklar gibi öyle kalakalmıştı. Bir süre durumlarını bozmadan öylece oldukları yerde kaldılar. Atın terli boynundan acı bir koku geliyordu. Birden sert bir sesle irkilen at ürker gibi yaptı, kulaklarını dikip ortalığı dinledi, sonunda da aldı yatırdı. Çıldırmış gibi cıvıldayan kuş seslerinin arasından geçtiler, geniş, iki yanında pespembe ağın ağaçlarının çiçeğe durduğu çakıltaşlı kuru bir dereye indiler, çıkarlarken sol yandaki ağaçların arkasından gelen bir yaylım ateşiyle karşılaştılar. At bir yassıldı, ardından da sağa vurup çakıltaşlarının üstünden kayarak koşmaya başladı. Öndeki kıvrımı, küçük burnu dönerlerken Memed, sağ küreğinin altında acıya benzer bir şey duydu. Acının az altında ona benzer bir acı daha... Bir de kalçasının tam üstünde daha da belirli bir başka acı... Atın boynuna yatmış, at onu dereye yukarıya götürüyor, Memedin sırtındaki acılar belli belirsiz artıyordu. Arkadan da bir ses durmadan, "İnce Memed, İnce Memed, bu sefer elimden kurtulamazsın, bu sefer elimden, elimden, elimden..." diye yineliyordu. "Bütün orman sarıldı, sarıldı." At yumulmuş çalıların arasından, sık ormanların içinden geçiyor, çakıltaşlı kuru dereye iniyor çıkıyor, Memedin burnuna kuru yarpuz, çamsakızı kokusu, bir de yaş bir odunun duman kokusu geliyordu. Arkalarda, kayalığın ardında kalanlar da ateşlerini kesmemişler, ha bire kurşun yakıyorlardı. Tanyerleri ışımaya, ağaçlar, otlar, çiçekler seçilmeye başlamıştı. At bir düzlüğe çıktı. Bir sürü çan sesi, insan sesiyle karşılaşınca bir an durdu. Ayaklarının dibinden dağın doruğuna kadar, çıplak yamacı içinde çakan mavi kıvılcımlarıyla balkıyan pespembe açmış keven dikenleri baştan aşağı sarmış, doldurmuş, tanyerlerinin dumanları içinde tütüyordu. Memed ortalığı dinledi, kurşun sesleri kesilmişti. Atı ormana döndürecek hali yoktu. Karşıdaki kırmızı, mor, doruğu kılıç gibi keskin ipileyen kayanın ardından birkaç mavi dumanın havaya süzüldüğünü görür gibi oldu. Başında dünyanın bütün kuşları vıcırdaşıyordu. Omu-

zundan göğsüne, oradan da karnına ılık bir kanın aktığını duydu. "Eyvah Ferhat Hoca," diye söylendi, "kader böyle imiş." Sonra birtakım insan sesleri geldi kulağına. Yukardan aşağıya da kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu sessiz, ayaklarının ucuna basa basa, çıt çıkarmadan bir kalabalığın indiğini gördü. Önlerinde de, başını önüne eğmiş Ferhat Hoca... Bütün bedeni tepeden tırnağa sevince kesti. Gözlerini iyice açıp keven dikenlerinin balkıyan pembe bulutu arkasından dingin, ağırbaşlı gelen Hocayı bir daha görmek istedi ama, gözlerini bir karanlık perdesi örttü. Tam bu sırada da atın üstünden kayarcasına yere sağıldı, boylu boyunca çoban yastığı da dedikleri keven dikenlerinin üstüne uzandı.

Bir süre onun başında bekleyen atın gözlerine doğru ötelerden bir yalım sünüp geldi. Yalım uzadı, kısaldı, çoğaldı. Sesler, gürültüler, ayak tapırtıları da arttı. Kulaklarını dikip bir süre bekleyen at birden ileriye fırladı. Keven çiçeklerinin üstünde, bir harman yerinde döner gibi halkalar çizerek, çizdiği halkaları da gittikçe küçülterek dönmeye başladı. Bir süre de topaç gibi kendi yöresinde döndükten sonra görkemli, büyük gözlü başını, güzel kulaklarını dikerek kaldırdı dağın doruğuna baktı, ardından da doludizgin oraya doğru aldı yatırdı.

3

Dün geceden bu yana, daha kurşun sesleri duyulur duyulmaz Ali Safa Beyin avlusu insanla dolmuştu. Kara haber en uzak köylere kadar ulaşmış, yakın köylerin ağıtçı kadınlarının bir kısmı çoktan gelmişler, işlerine başlamışlardı bile. Ali Safa Beyin kanlı ölüsü başında ağıtlarını söyleyerek ığranıyor, ölüyü göklere çıkarıyorlar, onun görkemli yaşamını, iyi niteliklerini, insanlığını sayıp döküyorlar, onu öldüren eli kanlı, yüreği kara İnce Memedi de yerin dibine batırıyorlardı. Memedi candarmalar az sonra yakalayacaklar kasabaya getireceklerdi. Arif Saim Beyle Taşkın Bey onu caminin avlusundaki çınar ağacına bağlayacaklar, Ali Safa Beyin hatununun, kardeşlerinin, akrabalarının, tüm kasabanın gözlerinin önünde onun diri diri derisini yüzeceklerdi. Onu, o kan içiciyi, o din düşmanını bu kartal gibi beyler yaşatırlar mıydı hiç? Kesmez, doğramazlar mıydı onu? Bari Ali Safa gibi bir yiğidi, bir çiftlik sahibini, hükümetin gözünün bebeğini öldüren de keşki bir insan olsaydı. O, İnce Memed dedikleri de fıkara, yalınayak, kabak yiye yiye karnı şişmiş, boyu bir karış da, boynu çöp gibi ince, gözleri pörtlemiş, karıncadan ürken bir öksüz köylü. Böyle bir yiğidi, Ağayı, adamoğlu adamı da vuran, fakir fıkaranın sığıncasını da öldüren bir adam olsa, bir sümüklü de bir sürgün oğlan... İnsan gibi bir insan olsa Ali Safa Beyi öldüren de insanın yüreği yanmaz...

Avludaki kalabalık bir anda çoğalmış, avludan yola, yoldan da aşağıya, caminin avlusuna taşmıştı. Kalabalık öğleye doğru bütün çarşıyı, çarşının altındaki alanı doldurmuş, oradan da suyun kıyısına kadar inmeye başlamışlardı. Atlar, arabalar, kağnılar suyun kıyısındaki pazaryerini doldurmuşlardı.

Ölüyü bir kısım akrabaları, kasaba ileri gelenleri hemen gömdürmek istiyor, Safa Beyin karısıyla, Karadağlıoğlu Murtaza, Çoymakzade Bekir, Taşkın Halil Bey, Muallim Rüstem Bey buna razı gelmiyorlardı. Ötekiler, yazıktır, hava sıcak, ölü daha şimdiden şişti, koktu, diyorlar, berikilerse, koksun, şişsin ama, onun kanlı ölüsünü cümle alan görsün, böyle kutsal bir ölünün cenaze törenine bütün insanlar katılsınlar, diye dayatıyorlardı.

Karısının dediği oldu ve ölü ertesi gün bile gömülmedi. Kasabada ne kadar kolonya bulmuşlarsa, çarşıda, evlerde hepsini getirmiş, Ali Safa Beyin kutsal ölüsünün üstüne bir güzelce boşaltmışlardı. Ölü gene de şişmiş, davul gibi olmuş, kokusu da evden, avludan taşıp ta aşağılara, çayın kıyısına, pazaryerine kadar ulaşmış, şişmiş ölü kokusu suya, ağaçlara, toprağa, insanların bedenlerine sinmişti. Bu arada cenaze törenine de milletvekili Arif Saim Bey, candarma alay komutanı, Adana Vali yardımcısı, öteki ileri gelen memurlar, Ali Safa Beyin Adanadaki büyük çiftçi arkadaşları, Kozandan, Osmaniyeden, Ceyhandan eski Türkmen Beyleri, daha bir sürü insan gelmişlerdi. Karadağlıoğlu Murtaza Ağa ortalığa düşmüş dövünüyor, inliyor, önüne gelenle konuşuyordu.

"Öldürdü," diyordu, "öldürdü bir karış boylu da, armut boyunlu öksüz İnce Memed, Ali Safa Bey gibi bir aslanı. Öldürdü arkadaşlar, akrabalar, hısımlar. Öldürdü koca İstiklal Savaşı yiğidini, Tufan Paşanın, Doğan Paşanın arkadaşını. Buna yürek nasıl dayanır. Kokuttu ölüsünü de bu sarısıcakta. Buna da yürek hiç dayanmaz. Daha önce de Abdi Ağamızı öldürmüştü. Beş köyün ağasını, dinimizin direğini. Onu da böyle, kasabamızı basarak öldürmüştü. Fıkarayı ala gözlerinden kurşunlayarak... Daha kimleri, kimleri öldürmedi bu İnce Memed... Hançeriyle Ağa kadınlarının karnını deşip bebeklerini dışarı çıkarıp, ölü bebekleri de nişan tahtası yapıp kurşunluyormuş. Zenginlere böyle yapıyormuş, o neysem ne, ya fıkaralara ne diyelim, onların da kızlarının, karılarının ırzlarına bir iyice geçtikten sonra kellelerini kesip kazıklara çakıyor, onları da yollar boyunca diziyormuş. Şimdi buradan dağlara gitmiş, Çiçekli-deresine, İstiklal Mücadelesi kahramanımız Çiçekli Mahmut Ağayı öldürmeye. Ahdetmiş o İnce Memed, işte bu söylüyor,

bu. Bu namlı Topal Ali ki, gökte uçan kuşun yerdeki izini sürer. Bu Topal Ali ki Abdi Ağanın has bir adamıydı. Bu Topal Ali ki, o kafir bunun eline bir geçerse etini kebap edecek. İşte bu Topal Ali ki, bu bile onunla başa çıkamadı."

Eliyle önüne gelene gösterdiği, övgülere boğduğu Topal Ali başı önünde, derin kederlere gömülmüş, onun sağ başından bir adım gerisinde, gözleri yaş içinde kalmış yürüyor, övgülere ilgisizmiş gibi yüzünde en küçük bir kıpırdama, değişiklik olmadan Ağasını dinliyordu.

"Candarmalarımız yetişmezse oraya, o Çiçeklideresine gidene kadar, Çiçekli Mahmut Ağa da, İstiklal Mücadelesinin göğsünü düşmana karşı tunç siper etmiş yiğidi de ölecek. Öteki tunç siper göğüslü Ağalar da... Kadınlarımız, vay kızlarımız... Sonra İnce Memed arkasına taktığı ipten kazıktan kurtulmuş, ipe kazığa müstahak canavar kişilerle dağlardan inecek, önce bizim kasabamızı basacak, sonra Adanayı, Mersini, Kozanı, tüm Çukurovayı alacak... Hepimizin bir bir derimizi yüzüp, kellemizi kesecek. Vay avratlarımıza, vay kızlarımıza, vay tarlalarımıza... Vay vay vay başımıza gelenlere... Biliyorum, o bütün Çukurovayı alsa da, biz gene İstiklal Mücadelemizde olduğu gibi Fransızları bu vatanın harimi ismetinde, Toros dağlarında nasıl boğmuşsak bunu da, bu İnce Memedi de öyle, öyle boğacağız."

O böyle konuştukça Topal Ali bir duruyor, bir tuhaf tilki gözleriyle kaşlarını yukarıya kaldırıp ona yandan şöyle bir bakıyor, hemen o anda da yürümeye başlıyordu.

Karadağlıoğlu Murtaza Ağanın durumu gerçekten kötüydü. Bütün bu söylediklerine yürekten inanıyor, İnce Memedden ödü kopuyor, bu kan içici, bu canavar adamdan dolayı gözlerine uyku girmiyordu. Hele Ali Safanın öldürüldüğünü de duyunca iyice zıvanadan çıkmış, kendisini bir ölüm korkusuna kaptırmıştı. Tek sığıncası, güvenci, sarıldığı tek dal Topal Aliydi. O da olmamış olsaydı Karadağlıoğlu Murtaza Ağa çoktan korkudan çıldırmış, dağlara düşmüştü. Topal Aliyi yere göğe koyamıyor, onu bir an için bile olsa yanından ayırmak istemiyordu. O yanında olmayınca bir korku karanlığının, boşluğunun içine yuvarlanıyordu. Aliye inanıyordu. Eğer Ali candarma

karakoluna vardığında, "yetişin, yetişin, İnce Memed Ali Safa Beyi öldürmeye gidiyor," diye bağırdığında candarmalar harekete geçmiş olsaydılar, Ali Safa Bey şimdi yaşıyor olurdu, aaah, yaşıyor olurdu... Topal Ali ağlamış, inlemiş, kendini paralamış, candarmaları bir türlü yerinden kıpırdatamamıştı. O elinde çıplak filinta, çıplak ata binili İnce Memed de gitmiş Ali Safa Beyi öldürüvermişti. O sebepten Topal Ali bir yiğit, bir fedakar kişi, bir güvenilir adamdır. O her şeyi, dağları, ovaları, kurdun kuşun yattıkları yeri, tekmil insanların yüreklerini bilir.

"Ben yılanın başı daha küçükken ezilmelidir, diye çok söyledim. İşte ezilmedi. İşte, koskoca yedi düvelle, on beş devlet-ül azimeyle dövüşmüş ve hem de onların ocağına incir dikmiş koskoca Türkiye Cumhuriyetini parmağına takmış oynatıyor. Parmağına, parmağına, ve hem de parmağının ucuna... Şimdi eğer biz bir orduyla yarından tezi yok dağları sarmazsak ve hem de o İnce Memedi ve hempalarını derakap yakalamazsak bu iş büyüyecek, bütün dağlara, oradan da tüm Anadoluna yayılacak, ondan sonra da bu baldırıçıplaklarla hiçbir zaman başa çıkılamayacak. Yoktan var ettiğimiz, düveli muazzamanın o kokmuş ellerinden aldığımız gül gibi vatanımız yok olacak. İşte bu, işte bu izci Topal Ali yiğidimiz olmamış olsaydı, zaten bu vatan çoktan elimizden uçmuş gitmiş, kellelerimiz dahi sırıkların ucunda köy köy dolaştırılmıştı."

Murtaza Ağa dudakları uzayarak, titreyerek, ter içinde kalarak konuşuyor, yırtınıyor, bağırıyordu. Arzuhalci Siyasetçiden Kaymakama, Kaymakamdan Taşkın Halil Beye gidiyor geliyor, kasabanın içinde, kalabalığın arasında dört dönüyordu.

Arzuhalci Siyasetçi önünde daktilosu, başında da Ağalar, durmadan Adanaya, Ankaraya telgraflar yazıyor, posta müdürü de bekletmeden o telgrafları üst üste Adanaya, Ankaraya çekiyordu. Siyasetçi hem telgrafları yazıyor, hem de bir yandan dili diline dolaşarak konuşuyordu:

"Ancak bir alay bu adamla baş edebilir. Bir tümen asker. Şimdi Torosta her çalı bir İnce Memed olmuştur. Murtaza Ağa efendimizin hakkı alisi var ki var derim size."

Ve bunu her söylediğinde de Murtaza Ağa onun cebine gizliden bir on lira atıyordu. O da yalnız Murtaza Ağa gözükünce

dükkanının önünde, ne konuşursa konuşsun, hemen sözünü kesiyor, "Murtaza Ağa zatıalilerinin dağlar kadar hakkı var, Torosta her çalı bir İnce Memed oldu daha şimdiden," diye bağırıyordu. "Bu vatanı onlara, o çarıklı köylülere payimal ettirmeyeceğiz. Değeri bin altın eden her adamımızı boğazlıyorlar, o ayak yalınlar, ama görecekler, Ankaradan bir alay gelince..."

Bir yandan da ter içinde kalarak ardı arkası gelmeyen arzuhallerini yazıp başında bekleyen adamlardan birisine veriyor, para pusulasını yazıp masasının çekmecesine, içinden İnce Memede dualar ederek atıyor, yeni bir arzuhale de hemen başlıyordu.

Arzuhalci Deli Fahriyeyse Ağalardan hiç kimse uğramıyordu. Deli Fahri de, dükkanı fabrika gibi işleyen Siyasetçiye yan gözle bakıyor, Ağalara, Siyasetçiye basıyordu küfürü.

"Gelmezler, gelmezler bana. Onlar bana düşman oldular. Çünküleyim ki ben İnce Memedin Hatçesini bir arzuhalle maphustan kurtardım. Çünküleyim ki gül yüzlü, Allah adamı, maphusanedeki adı güzel, kendi güzel Ferhat Hocanın arzuhalini yazıyorum. Çünküleyim ki, benim mermer taşa geçen arzuhallerim onu kurtaracak. Yalan, Ferhat Hocanın adam öldürdüğü... İftira ediyorlar Allahın ermişine... Yalan, İnce Memedin adam öldürdüğü..."

Dükkanın önündeki kalabalık kaynaşınca da Deli Fahri çok ileri gittiğini anlıyor, sözünü değiştirir gibi ediyor, sonra kendini yenemiyor, yeniden veryansın ediyordu.

"Belki, belki," dedi, "Ali Safa Beyi öldüren İnce Memeddir, belki. Belki Safa Beyin hakkını yediği bir ırgat, belki de tarlasını elinden aldığı bir köylü öldürmüştür. Nedir bu şamata, bu rezalet... Bir insan için Ankaradan bir ordu çıkarmışlar, bir insan için kocaman bir orduyu buraya getirmek günah değil mi? Bir koca ordu bir tek İnce Memedi nerede bulur ki? Çok insanın, çok fıkara köylünün canını yakacaklar, çok..."

Tam bu sırada Murtaza Ağanın başı dükkanın kapısının ardından çıkıverdi:

"Ulan köpek, deli köpek," diye bağırdı. "Şu parmağımı, şu iki gözüne sokunca pörtletiveririm." Parmağını bir ok gibi onun gözüne uzattı. Fahri sakınmasaydı Ağanın parmağı onun

gözünü çıkaracaktı, öyle sert, hızlı gelmişti parmak onun gözüne doğru. "Sus köpek."

Deli Fahri sapsarı kesilerek:

"Aman Ağam sustum," dedi. Sonra da boynunu büküp: "Ben ne dedim ki," diye ekledi.

"Ne dediğinin hepsini duydum köpek," diye gürledi Murtaza Ağa, öfkeden boyun damarları şişerek... "Ulan bu konuştuklarını bir hükümet adamı duysa seni ipe çekerler ulan, hem de derakap... Hem de şu meydandaki şu ağaca, derakap. Ulan senin o sarhoş kulakların ne dediğini hiç duymuyor mu ulan?"

Deli Fahri ayağa kalkıp boyun bükmüş, iki büklüm olup ellerini de göğsüne kavuşturmuştu.

"Aman Ağam, aman eline ayağına düştüm, elaman Ağam... Tövbe, tövbe... Siz de bana hiç arzuhal yazdırmıyorsunuz ki... Hep Siyasetçi, hep Siyasetçi... Zengin oldu Siyasetçi... Sabahtan beri hep o yazıyor, hep o..."

"Sus! Daha konuşuyor uyuz köpek, sus!"

"Sustum Ağam... O kafir İnce Memed diyordum Ağam, bu akşam değil de, yarın akşam dağdan yüz on bir adamıyla inecek, bizim gül kasabamızı yakacak, diyordum. Sor sor, işte şunların hepsi duydu." Dükkanın önündeki köylülere yalvarırcasına baktı. "Söyleyin kardaşlar, ben öyle demiyor muydum?"

Murtaza Ağa:

"Neee?" diye telaşlandı. "Sen nerden aldın bu haberi?"

Deli Fahri rahatladı:

"Ben duyarım, hem de çok sağlam yerlerden."

"Dur öyleyse," diye yöresine bakındı Murtaza Ağa. Gözüne kestirdiği yaşlı köylüye: "Sen gel buraya," dedi. Köylü onun yanına doğru kalabalığı yararak yürüdü.

"Buyur Murtaza Ağa."

"Sen şimdi Fahri Efendinin yazacağı telgrafı Ankaraya çekeceksin. Okuryazarlığın yoksa parmak basacaksın."

Fahri hemen sandalyasına çöküp kağıdı makinaya geçirirken:

"Sen hiç küşüm etme Ağam," dedi. "Ben telgrafı bir donatı-

rım ki, Ankaranın dağı taşı ve de Mustafa Kemali ve de ordusu, candarması hep dile gelir."

"Ne yazacaksın?" diye yumuşayarak sordu Murtaza Ağa.

"Aman Murtaza Ağa Efendim, aman yüksek Beyim, Deli Fahri ne yazacağını bilmez mi?"

"Ne yazacaksın?" diye gene sertleşti Murtaza Ağa. "Ne yazacaksın?"

Fahri yeniden ayağa kalkıp elpençe divan durdu, telaşlı, kanlı gözleri yuvalarında korkuyla dönerek.

"Ne yazacaksın?"

"İnce Memedin bütün dağları adamlarıyla tuttuğunu... Bütün yolları belleri... Kızların, gebe kadınların... Yetmiş yaşında kocakarıların..."

"Yok olmaz. Onlar hep yazıldı. Başka, başka, başka... Çalıştır kafanı..."

"İnce Memed bu gece emrindeki üç yüz atlısıyla gelerek... Kasabamızı..."

"Oldu," diye güldü Murtaza Ağa. "İşte şimdi oldu. Şimdi sen on kişi daha bul, her birisine bir telgraf yaz, önlerine de düşüp telgrafhaneye götür. Bizim orada hesabımız var, telgraf müdürüne ver o kağıtları... Parmak bastırmayı da unutma. Şu parayı da al..." Eline epeyce yüklü bir para sıkıştırırken de: "Deli kavat," dedi, "az daha, ben yetişmesem, bu deli kafanla sen ipi boyluyordun."

"Baş üstüne Ağam, var ol Beyim, Allah sana zeval vermesin."

Fahrinin paraları tutan eli titriyordu.

Murtaza Ağa oradan hızla uzaklaştı. Arzuhalci de kapıdaki birikmiş kalabalığa bağırdı:

"İçeriye gelin," dedi, "sen sen, sen... Kaçmak yok... Bu telgraflara parmak basmayanın cezası çok büyüktür. Sonra hepimiz cunhalı düşeriz. Bakın, işte şimdi gözünüzün önünde oldu. Az daha ipi boyluyorduk."

On beş kadar sessiz köylü geldiler, küçük dükkana sığıştılar, kağıdı daktiloya geçirmiş Deli Fahri de çatır çutur yazmaya başladı.

"Pişman oldular," diye konuştu. "Pişman olup sonunda bana geldiler. O Siyasetçi ne bilir telgraf yazmayı, telgraf yazıp

da Ankarayı tavlamayı. Benim telgrafımı Ankarada okuyan her kişi iki gözü iki çeşme ağlamazsa..." Önündeki eski, dökülen makinayı kaldırdı, "Ben de bu makinayı, işte böyle kaldırır taşa çalar paramparça ederim. O Siyasetçi ne bilirmiş arzuhal yazmayı... O, götünün deliğini bile bilemez. Onun arzuhaline eğer Ankara bir tek candarma bile gönderirse, ben de ona anlı şanlı güzel Ankara demem. Şimdi görün bakalım, yarın, ve hem de yarından da daha yakın ordumuz nasıl geliyor da çullanıyor şu Torosların üstüne..."

Yaratarak, gülümseyerek yazıyordu. Arzuhallerinin o yüksek yerlerdeki büyük etkisini çoktandır biliyor, bununla da övünüyordu. Şimdi ne kadar bulabilirse o kadar parmak bastıracaktı. Ve de çok şükür, bu kasabada parmakları olan çok adam vardı. Bir yandan telgrafları özenle yazıyor, bir yandan da eksilen adamların yerine yenisini bulup oturtuyordu. Bu minval üzere Fahri Efendi durmadan akşama kadar yazdı. Eğer Murtaza gelip de:

"Yeter bre Fahri Efendi biraderim, yeter artık, ocağımızı batırdın. Senin bugün yazdığın telgraflara giden parayla alimallah ben bir çiftlik alırdım. Yeter bre Fahri Efendi kardaşım, hiç din iman, insaf denen nesnenin zerresi yok mu sende?" demeseydi, hızını almışken sabahlara kadar yazacaktı.

Fahri Efendi onun bu sözlerine çok kızdı. İçinden, bunlar nankör adamlar, diye geçirdi. Bunlar iyilik bilmezler... Başını kaldırdı, kanlı gözleriyle ona gücenmiş bir köpeğin hüzünlü gözleriyle baktı, yorgun bir sesle de yumuşacık:

"Benim bu yazdığım telgrafları acaba Adanadaki, Ankaradaki, İstanbuldaki bütün avukatlar bir araya gelseler yazabilirler mi? Ben canımı, yüreğimi, ciğerimi koydum bu telgraflara." Küskün, başını geri indirdi.

Murtaza Ağa söylediklerine pişman oldu:

"Tamam," dedi gülerek, "tamam Fahri Efendi arkadaşım. Ne de alınganısın bre ulan..." Sırtına okşarcasına bir tokat indirdi, ardından da usul usul sıvazladı. "Gücenme bre kardaşım."

Fahri:

"Ben gücenirim arkadaş," dedi. "Ben çünküleyim ki işimin erbabıyım. Çünküleyim ki şu benim kalemimin üstüne... Bizi

mahveden bu sarhoşluk, sarhoşluk..." diye ekledi arkasından. Dudakları büzüldü, yüzü gerildi, gözlerine yaş doldu. "Aaah, sarhoşluk..."

"Bak arkadaş, sana da hiç şaka edilmiyor. Bak arkadaş, şimdi Ankarada yeryüzü gökyüzü senin telgraflarına kesti. Şimdi bütün Ankara o senin her birisi taşa geçen, insanları dilhun eden o yüce telgraflarından dolayı feryadı figan içinde. Elin dert görmesin, sağ ol, var ol... Yarın da, daha gün ışımadan, aynı faaliyeti hulusu kalbile sürdürmelisin. Ne kadar gücün varsa o kadar yaz. Sen ki bu kasabanın birinci, hem de baş birinci, her arzuhali çeliğe işler arzuhalcisi Fahri Efendisisin, ne kadar biliyorsan o kadar yaz ki, şu İnce Memedin ölüsü bir eşeğin üstüne atılmış kasabaya getirilene kadar yaz. Yaz ki yaz... Ve hem de benim şakalarıma gücenme. İnsan hiç ağası Murtazaya gücenir mi?"

"Gücenmem," diye güldü Deli Fahri. "Ben senin sözlerine hiç alınır mıyım? Ben hiçbir şeye gücenmem muhterem Karadağlızade Murtaza Ağaefendi. Ben sana, velinimetim Efendime, Ağalar sultanına hiç gücenir miyim ki, Allah benim, sana nankörlük edersem, şu iki gözümü önüme akıtmaz mı ki... İyi oldu, çok, çok iyi oldu yazdığım arzuhaller, bu sefer senin yüzünden ve hem de gül yüzünden dolayı birer arzuhal numunesi oldu ki, okuyanın dili boğazına akar şaşkınlığından. İşte bana böylesi arzuhalleri sen, sen yazdırdın. Sana hiç insan gücenebilir mi ki, ağaların sultanı?"

Ayağa kalktı, söylev çeker gibi sağ kolunu ileriye uzattı:

"Bu gece, bu gece, benden arzuhal bekle," diye bağırdı. "Geceler altın sabahlara gebedir. Ve hem de altın arzuhallere... Şimdi ben bu gece hayatım boyunca yazdığım en güzel, en tesirli, en usta arzuhalleri bulacağım, bir de büyük üstatların yazdıklarını göz önüne alarak, akla hayale gelmedik arzuhaller yaratacağım ki okuyanın karnını çatlata. Ve de o İnce Memed canavarını tutalar, ve hem de o kan içiciyi ve de onun ala gözlerine mor sinekler çokuşmuş ölüsünü uyuz eşeklerin ve hem de çıplak ve uyuz eşeklerin sırtına ataraktan kasabaya getireler. Ve hem de ve de altmış yedi köyün ortasında onun derisi yüzülmüş ölüsünü ve hem de Kozanda, Kadirli ve hem de Ada-

na vilayetinin tüm köylerinde, Ankaranın, İstanbulun içinde dolaştıralar, sonra da oturup Büyük Millet Meclisinin önünde keskin kasap bıçaklarıyla güzel güzel derisini yüzeler."

Fahri Efendi bütün bu güzel, kanatlı ve de görkemli sözleri yaratırken şimşekler çakan gözlerini Murtaza Ağanın gözlerine dikmiş onun beğenisini bekliyordu. Murtaza Ağaysa biraz alaycı, biraz kederli bir yüzle onu dinliyor, arada bir de usuldan, belli belirsiz başını sallıyordu. Fahri Efendi soluyarak yerine oturunca Murtaza Ağa konuşmak zorunluğunu duydu:

"Evet," dedi, "yerden göğe kadar haklısın. İnşallah dediğin olur da şu İnce Memedin derisini yüzerler de ötekilere de ders olur."

"Ders olur," diye ayağa fırladı Deli Fahri, sonra da gene yorgun, soluyarak yerine oturdu. Ardından da hayıflı hayıflı başını sallayıp, "Ah, ah," dedi, "aaah, ah! Ben böyle olacak adam mıydım, ben arzuhalci kalacak kişi miydim... Felek gözün kör olsun, evin yıkılsın Felek... Yerin dibine gömül sarhoşluk ve hem de yoksulluk... Her kötülüğün başı yoksulluk..."

"Kader böyle imiş Fahri Efendi, ne yapalım, kader. İnsanın elinden her kötülük gelir, arkadaş. Bak işte kanı ciğeri on para etmez, bir ayağı yalın köylü çocuğu bizim Milli Mücadelemizin en yiğit kahramanını gözünü kırpmadan öldürüyor, sonra da elini kolunu sallaya sallaya dağlarımızda dolaşıp duruyor." Murtaza Ağa bunları ona acımış, sevgi dolu bir sesle söylerken sırtını da usul usul okşuyordu. "Bu kasaba senin bu büyük iyiliklerinin altında kalmayacak. Seni mükafatlandıracak. Sen yeter ki çalış kasabamız için ve de Ankara üstüne ateşe devam."

"Devam!" diye gürledi Fahri Efendi. "Devam ki devam. Ve hem de havan topu ateşiyle ve hem de dağlar aşırı... Yangın yerine çevireceğim Ankarayı."

"Evet arkadaş, çevir ki çevir yangın yerine dünyayı. Senin, benim, vatanımızın ve bilcümle halkımızın, toprağımızın, tekmil mahlukatımızın hayatı büyük tehlike içinde."

Karadağlıoğlu ona biraz daha para uzattıktan sonra kaykılarak yürüdü, köprü başına doğru gitti. Onu gören köylüler saygılıca hazır ola geçer gibi yapıyorlar, bir köşeye çekilip geçmesini bekliyorlardı. O da göğsü ilerde, başı dik önünden geç-

tiği köylülere tepeden bir selam verip geçiyordu. Topal Ali de sessizce onun üç adım arkasından geliyordu.

Köprünün üstüne gelip bir süre çok aşağılarda akan çayın sularına baktı. Suyun içinden biribirleri arkasına tirkenmiş kıvrak, ürkek balıkları görünce sevindi. "Daha gözlerim gençliğimdeki gibi görüyor," diye kendi kendine söylendi. "İşte bu iyi," diye de bıyıklarını burdu. Böyle sevinerek bir süre aşağıdaki suya baktı. İnce Memedi düşünüyordu. Niye böylesine düşman kesilmişti bu çocuğa, bu kadar mı korkuyordu ondan, ne gelirdi böylesi kimsiz kimsesiz, üstelik de öksüz, dediklerine göre de boyu küçücükmüş onun, küçücük, okuryazar bile olmayan bir çocuğun elinden? Ateş olsa cirmi kadar yer yakardı. Yakardı ya, bütün dağların, bütün köylüleri tutuyorlardı onu. İşte Ali Safa Bey bu yüzden gitmedi mi? Vayvay köylüleri saklamadı da kim sakladı İnce Memedi, kim öldürttü ona Ali Safa Beyi? İnce Memedin Ali Safayla ne ilgisi olabilirdi ki, durup dururken niçin öldürmüştü adamcağızı? Demek, demek bütün Ağalara düşmandı o. Demek Çukurovadaki her iyi insanın kanına susamıştı. Belki beni de, diye düşünürken Murtaza Ağa, tepeden tırnağa ürperdi. Demek ki benim de kanıma susamış o İnce Memed. O yalınayak köylüler hepimizin kanına susamıştır. Bu İnce Memed eğer o dağlarda bir yıl daha kalırsa olmaz, olamaz. Alıştırır köylüleri. Bize düşman olmaya da alışırlarsa köylüler, işte sen o zaman seyreyle gümbürtüyü. Yıkmadık ev, söndürmedik ocak koymazlar Çukurovada. O köylüler, o dünyanın en ikiyüzlü insanları ellerine bir fırsat geçmesin, derimizi havada yüzerler. Ankarayı böyle telaşa vermek iyidir ve de gerçektir. Yılanın başı küçükken ezilmeli dedik. Söyleye söyleye dilimizde tüy bitti. İnce Memed köylüye önder oldu, yetişin imdada dedik, kimsecikler inanmadı. Amanın vatan gidiyor, dedik, kulak asan bile olmadı. Bir oğlancık dediler geçtiler. Alın size oğlancığı, alın işte Ali Safa Beyi de öldürdü. Daha da kimleri öldürecek... Ve kendi öldürülüşünü getirdi gözünün önüne. Soysuz adam, insanlıktan nasibi olmayan bu canavar kurbanlarının tam gözlerinin bebeğine sıkıyormuş kurşunu. Zavallı Abdi Ağayı da böyle öldürmüştü. Hem de üç saat yalvartarak, Abdi Ağaya ayaklarını öptürerek, yalatarak,

onu yerde yılanlar gibi süründürerek. Ali Safa Bey de ona çok yalvarmış, yakarmış, çiftliklerim, malım mülküm, şu dünyada neyim varsa senin olsun, demiş, bir tek canımı bağışla İnce Memed... Çok ağlamış, zarılamış, diller dökmüş, yerlerde onun ayaklarının dibinde sürünmüş, çarıklarının altını yalamış, o pis çarıklarının, öteki Nuh demiş de Peygamber dememiş. Onu bir gece sabaha kadar yalvarttıktan sonra, tam şafağın yeri ışırken, şu doğan güne bak Ağa, demiş, bir daha göremeyeceksin. Tüfeği gözüne dayamış, çökmüş tetiğe, Ali Safanın da başı bin parça olmuş, başının etleri kemikleri de, dilim dilim, odanın duvarlarına yapışmış. İşte bir tek bunu duysa, Ankara kıyameti koparır, bu vatan batmış der. Öyle köylü telgraflarıyla olmaz bu iş. Bu vatanın altı oyuluyor, şimdi bir tane İnce Memed, yarın iki öbür gün üç... Sonra sonra yüz, iki yüz, üç yüz, bin... İki bin, on bin, yüz bin... Çık çıkabilirsen başa! Her köylü bir İnce Memed kesilir... Böyle düşünerek köprüden aşağıya doğru yürüdü. Yöresindeki köylü kalabalığına korkuyla, öfkeyle, biraz da iğrenmeyle bakıyordu. Allah bunlara kel versin de tırnak vermesin, diyordu. Dosdoğru, koşarcasına Taşkın Halil Beyin konağına vardı, konağın avlusunda otomobiller duruyordu. Buna çok sevindi, yüksek Beyler daha gitmemişlerdi. Onlara söyleyeceği, yürek paralayıcı çok sözleri olacaktı. Taşkın Halil Bey, sen çok konuşma Murtaza, demişti ya, varsın desin. Konuşmamıştı da, kibar konuşmuştu da ne olmuştu? İşte Ali Safa Bey öldürülmüştü. Daha da çok kişi bu canavarın gözlerine sıktığı kurşunlarla can verecekti.

"Sen burada bekle," dedi Aliye. Avlu kapısının yanındaki zeytin ağacını gösterdi. Biraz çekinerek, yüreği çarparak Taşkın Halil Beyin büyük kapısı açık duran konağının merdivenlerine tırmandı. Halil Bey onu merdivenin çıktığı salonun ortasında karşıladı:

"Aman ha aman Murtaza," dedi, "sen sen ol, Arif Saim Bey, Vali Muavini, Candarma Albayı bir şey söylemezlerse İnce Memed lafını açayım deme. Aman ha aman, Arif Saim Bey dün akşamdan bu yana yağıp gürlüyor, adam deli divaneye dönmüş. Ankara bunu duyarsa bütün Çukurovayı yaktırır, diyor da başka bir şey demiyor. Amanın Murtaza, aman ha usul ol."

"Olur," dedi Murtaza Ağa suratını asarak. "Peki bu İnce Memed ne olacak?"

"Arif Saim Bey onu iş edindi, onun işi tamam artık. Bugün değilse yarın... Sen onun için hiç korkma. Dağlar candarmayla doldu."

"Korkuyorum Halil," dedi Murtaza Ağa. "Ben çok korkuyorum. Hani geçen sefer de Abdi Ağa öldürüldüğünde de tamamdı bu oğlanın işi?"

"Bu sefer tamam," dedi Taşkın Halil Bey. İçeriye girdiler. Murtaza Ağa ceketinin düğmelerini ilikleyip iki büklüm olaraktan önce Arif Saim Beye koşup ellerine sarıldı. Bey elini hızla çekmeseydi öpecekti. Sonra Vali Muavinine geçti. Ardından da Albaya. Odada tanımadığı birkaç adam, üç de candarma yüzbaşısı vardı. Onların teker teker ellerini sıktıktan sonra köşeye geçip büyük pencerenin altındaki ak patiskadan kırmızı gül işlemeleri olan sedire gitti oturdu. Odada ceviz ağacından oymalı boş birkaç koltuk vardı ya, Murtaza Ağa kocaman milletvekilinin oturduğu koltuk gibi bir koltuğa oturamazdı. Böylesi bir davranış saygısızlık olurdu.

Arif Saim Beyin yüzü azgındı. Hep önüne bakıyor, konuşmuyordu. O konuşmayınca ötekiler de konuşamazlardı. Derken Molla Duran Efendi, onun arkasından Mustantık Rüştü Bey, arkasından da Kozanoğlu Fahri Bey ve Tapucu Zülfü geldiler. Arif Saim Bey hiç kimseye başını kaldırmadı, ellerini uzatanların ellerini iki parmağıyla tutup bıraktı. Tapucu Zülfü gelincedir ki ayağa kalkıp boynuna sarıldı ve gülümseyerek de sordu:

"Nerdesin be kardeşim Zülfü, ne alemdesin? Çoktandır senden bir haber alamadım. Bizim hanım da üzülüyor, geçen gün Zülfüye ne oldu, diye sorup duruyordu. Sahi, ne oldu sana Zülfü be?"

"İyiyim Bey, bir kederimiz yok Beyim," derken Zülfü onun gösterdiği gül kabartmalı ceviz ağacından koltuğa oturdu, ayak ayaküstüne attı. "Eeee, sen nasılsın Bey arkadaşım. Bizim burada durumumuz iyi. Senden başka bir kederimiz olur mu ki... Derdimiz günümüz siz Bey kardeşimizi düşünmektir. Hanımefendiye selam söyle, onun mübarek ellerinden öperim.

Onunla birlikte diktiğimiz nar ağaçları büyüdü. İnsan başı kadar çok pembe narlar verdi. Narlar o kadar kocaman ki incecik dallar o narları götüremiyor da altına destek koyuyorum. Yakında büyük bir sepet nar göndereceğim ona ki hiçbir narı kesmeye kıyamayıp Hanımefendi, karşısına koyup onları günlerce seyredecek. Bir parıltılı pembe ki narların her birisi, böyle bir pembe, şafağın yerinde, günün batımında bile yok. Gönderdiğim incirleri aldı mı Hanımefendi kardeşim?"

Gülerek, sevinerek:

"Aldık," dedi Arif Saim Bey. "Aman Allah ben hayatımda böyle incirler görmedim. Eve Aydın mebusu arkadaşımız gelmişti, incirleri gördü, o da hayretinden öyle kalakaldı. Ne Aydında ne de İzmirde ben böyle incirleri görmedim, dedi. Aman efendim, aman efendim, çok memnun oldum. Hanım da sevincinden göklere uçtu. Bizim Hanım bu Zülfüyü kardeşi gibi sever. Kardeşi ne demek, çocuğu, anası, babası gibi sever. Evet efendim, biz gelelim incirlere. Nah, her birisi bunun kadar." Yumruğunu sıkıp gösterdi. "İşte bunun kadar. Afedersiniz her birisinin kıçından, afedersiniz kıçından şıp şıp bal damlıyor. Bal damlaları ki, her birisi ışıltılı, sarkmışlar sarı, kehribar incirlerin afedersiniz kıçlarından, afedersiniz kehribar. İşte bu bizim Zülfü hergelesi böyle incirler yetiştirir. Narları da göreceğiz, göreceğiz ki ne Fransa, ne Almanya ne de İngiltere böyle narlar yetiştirmemiş, ne de yetiştirebileceklerdir."

"Ne de İtalya," diye onu tamamladı Tapucu Zülfü.

"Ne de İtalya," dedi Arif Saim Bey sevinç içindeki yüzüyle.

Arif Saim Beyin bu Tapucu Zülfüyle hukukları çok eskiydi. Zülfü küçük bir kasaba tapucusuydu ama, anasının gözü bir kişiydi. Sırasında bir kaymakam, bir vali, bir milletvekili kadar etkiliydi. İttihatçılarla çalışmış, sonra Çukurovanın işgalinde Fransız askerleriyle birlikte Adanaya girmiş, Fransız kumandanının yanına bir yaver gibi kapılanmış, işte bu sırada da Adananın bir ilçesinde candarma kumandanı olan Arif Saim Beyi tanımış, onunla kardeş olmuşlardı. Fransızların Çukurovadan çekileceklerini bütün ovada ilk anlayan Zülfü olmuş, işbirliği yaptığı arkadaşı Arif Saim Beye bunu anında bildirmişti. Kozanda üç gün üç gece oturmuşlar, uyku uyumadan,

yemek yemeden konuşmuşlar, sonunda da Kuvayı Milliyecilerin saflarına katılmışlardı. Uzun bir süre Fransızların buyruğunda çalıştıktan sonra, her ikisi için de Kuvayı Milliyecilere katılmak kolay olmamıştı. Ama Zülfünün cin gibi aklı her bir zorluğu yenmiş, bunlar da Millicilerle birlikte savaşa katılmışlardı. Arif Saim Bey almış yürümüş, Başkumandan Paşanın en güvendiği üç adamından birisi olmuştu. Zülfüye gelince o, devletten hiçbir şey istememiş, salt ilçe tapuculuğunu ona yeniden vermelerini istemişti. Ve başta Arif Saim Bey olmak üzere, Toros dağlarında müstevliye karşı kanlarını akıtmışlara, kanlarının karşılığı, her avucu bir kan eder toprakları büyük bir uzmanlık rahatlığıyla pay etmişti. Bu kan pahası topraklardan en büyük pay da Arif Saim Beyle canı biraderi Zülfüye düşmüştü. Fransızlar Çukurovadan çekildikten, Kurtuluş Savaşı bitip yeni hükümet kurulduktan sonra o kadar çok kişi kahraman kesilmişti ki, bunların toplamı Toroslarda çarpışanların belki de on mislini geçmişti. İşte burada da Zülfü, Arif Saim Beyin, yeni kurulan devletin yardımına yetişmiş, kim Toroslarda çarpışmış, kim askerden kaçmış, inanılmaz bellek gücüyle, onları bir bir ayırmıştı. Ve öyle de bir hüneri vardı ki Zülfünün, kim savaşa katılmış, kim yalan söylüyor hemencecik ayırt ediyordu. Eğer Zülfü isteseydi şimdiye çoktan milletvekili, dahası da bakandı. Ama Zülfü bunların hiçbirisini istemiyor, şu küçücük üç bin beş yüz kişilik kasabanın küçücük tapucusu olmayı üne, bütün onurlandırmalara yeğ tutuyordu. O, öyle bir adamdı ki, Arif Saim Beyin bütün yakarılarına, dayatmalarına karşın İstiklal Madalyası için bile başvurmamış, bunu ona Arif Saim Bey bizzat Başkumandana söyleyerek verdirtmişti. Onun bir tek derdi vardı, o da topraktı. Bu verimli topraklarda dünyanın en güzel meyvelerini, çiçeklerini yetiştirecekti. Pamukçulukta da ovada devrim yapacaktı. Ahdetmişti. Bunun üstesinden kesinlikle gelecekti. Bu Arif Saimde de öyle sanıldığı kadar da iş yoktu. Paşanın gözünün bebeği olduğu halde gönderdiği, afedersiniz, kıçlarından kehribar gibi ballar damlayan, afedersiniz her birisinin kıçlarındaki damlaların üstüne bakanların sureti çıkar, işte böyle incirleri azıcık yüreklilik gösterip de Paşaya ulaştıramamıştı. Zülfü bu incirleri Paşaya öyle yaran-

mak, bir şeyler koparmak için göndermemişti Allah bilir, salt, ülkemizde de böyle cennet meyveleri yetişiyor demek için, bu ulusun en büyüğü yürekten sevinsin diye göndermişti.

"Asmalar diktim beyler, her asmayı teker teker aşıladım. Sonra İspanyadan turunç getirtip limon aşılattım. Limon, portakal aşılamak tecrübe isteyen işlerdir, kendime güvenemeyip ta Rodos adasından usta aşıcılar getirttim. Sonra efendim, narları da kendim aşılıyorum. Yakında bütün Akdenizi dolaşıp... Aaah Arif Saim Bey aaah, ah kardeşim, o incirleri Paşaya bir ulaştırsaydın, Paşa Çukurovanın ballı incirlerini bir tatsaydı, ya da o ballı incirleri, afedersiniz, şeylerinden kehribar bal damlayanları hiç olmazsa bir görseydi, belki de bu ülkenin başı olaraktan mutlu olurdu."

Arif Saim Bey sapı altın bastonunu üç kere yere vurarak:

"Paşa senin incirlerini münasip bir zamanda görecek," dedi. Sözleri kesindi. Zülfü buna çok sevinip bahtiyar oldu. "Belki de Paşayı senin bahçelerine, çiftliğine getireceğim. Paşa böyle müteşebbis adamları görüp tanıyınca bahtiyar olup sevincinden gözleri yaşarıyor. Hele bu müteşebbis insanlar onun cephe arkadaşları olunca sevincinden ne yapacağını bilemiyor. Seni tanıyor Zülfü." Göbeğini hoplata hoplata güldü. Göbeğiyle birlikte elindeki altın başlı bastonu da hopluyordu. "Seni, seni tanıyor."

Arif Saim Bey sonra ciddileşti, kaşlarını çattı, dalıp pencereden görünen Sülemiş tepesine bir süre baktı. Karadağlı Murtaza onun yüzündeki bu değişikliğe sevindi. Şimdi artık Ali Safa Beyin ölümüne gelecek, İnce Memedden söz edecek, diye düşündü. Yüreği ağzında, Arif Saim Beyin konuşmasını bekliyordu. O meseleyi açınca artık konuşmak onun için farz olurdu. Şu namussuz, Allahın belası Zülfü de bir türlü açmıyor ki İnce Memed sözünü. Ulan deyyus, bir kerecik olsun İnce Memed desen, Ali Safa Beyi gözbebeğinin tam ortasından vurdular, kızıl kanlara belediler onu, diye söylesen ne olur. Öfkeden deliye dönmüş, dişi dişini yiyor, içi alıp alıp veriyor, ulan iki bin yüzlü Zülfü, ben ne bilirdim senin Beyle bu kadar laubali olduğunu, diye düşünüyordu, yoksa seni Erciyesin ejderhası gibi kuşatır, sana İnce Memedin şu fıkara millete yaptıklarını

bir bir ezberletirdim, sen de onun yüksek huzurlarında şimdi bülbüller gibi öterdin. Aaah, bir yanılıp yazılsa da şurdan bir tanesi bir Ali Safa Bey lafı açsa... İşte sen o zaman gör Karadağlıoğlu Murtaza Ağayı ki, ne sözler söyler Başkumandanın öz bir arkadaşına ki söz derim sana.

Arif Saim Bey daldığı karşıki tepenin doruğundan gözlerini içeriye getirdi. Bir süre gene dalgın, amaçsız yöreye bakındıktan sonra birden anımsamış gibi durdu, bastonunu yerden bir karış kaldırdı:

"Hazır ol Zülfü," dedi, "önümüzdeki bahara hazır ol. Seni bir ziraat heyetinin başında Avrupaya göndereceğim. Gider misin?"

"Gider misin de ne demek," diye güldü Zülfü. "Gider misin de ne demek, can atarım."

"Öyleyse hazır ol Zülfü."

"Hazırım."

"Herkesi, bütün savaşa katılan kahramanları bu millet mükafatlandırdı. Bir tek kişi, bir alçakgönüllü kahraman bu mükafatlardan payını alamadı, o da benim canı azizim Zülfü biraderim, kahramanım. O da şurada gördüğünüz işte bu kişi, bir kasaba tapucusu. Onu Tapu Genel Müdürü yapsak, Ziraat Vekili yapsak, Zülfü bunların hiçbirisine tenezzül etmez. İşte bu adamdır o. İşte bu canı azizim olan Zülfüdür. Paşa beni ne zaman görse sorar, Zülfüyü gördün mü, Zülfü nerde, Zülfü ne yapıyor diye... İncirleri, afedersiniz her birisinin kehribar renkli kıçından bal akan incirleri Paşa Hazretleri, vatan kurtarıcı ulu insan bir görse, deli olur. İşi gücü bırakıp doğru Çukurovaya koşar."

Karadağlıoğlu içinden söylendi, gelsin de görsün Çukurovayı. Gelsin de Zülfü deyyusunun portakal bahçesi dediği o çalılığın içinde iki gözbebeğinin ortasından İnce Memedin kurşunlarını yesin. Yesin de aklınız başınıza gelsin. Ulan Arif Saim Bey, ulan dürzü, ulan şu meymenetsiz Zülfüden bile beter ikiyüzlü, bekle bakalım bekle. Altı ay sonra İnce Memed gelip de Ankarayı basmazsa ben de o ayağı yalın, götü açık İnce Memed çocuğuna İnce Memed demem. Senin iki kaşının arasından vurmazsa... İnce Memed seni gözbebeğinden değil de iki kaşının arasından vursun ki, seni kim öldürdü göresin.

"Evet Paşamız böyle işlere çok meraklı. Kendileri Dörtyolda bizzat bir portakal bahçesi kurdular. Kendileri toprağa çok meraklıdırlar. Şimdiye kadar binlerce dönüm toprak aldılar. Kendileri toprağı ne yapacaklar, salt numuneyi imtisal olmak için fertlere, bunu yaptılar. Ve bizler de numuneyi imtisal olmak için alıyoruz toprakları."

Zülfüye döndü, ona sevgiyle, sevecenlikle gülümsedi:

"Sen daha toprak alıyor musun?"

"Hiç almaz olur muyum Bey! Tabii alıyorum. Ben de bu Çukurova köylülerine canlı, gözlerinin önünde, öyle bir numuneyi imtisal oluyorum ki... Şu portakal, şu nar, şu incir bahçelerini kuraraktan öyle bir numuneyi imtisal olacağım ki... Pamuk çiftliklerini kurup Avrupalıların gözlerini kamaştıracağım. Sen sağ olasın, var olasın Bey. Allah senin sayini üstümüzden eksik etmesin."

"Teşekkür ederim Zülfü. Hele seni bir Avrupaya gönderelim de, ilmini artırarak oradan bir dön de..."

"Çok şeyler öğreneceğim Beyim yüksek sayenizde... O kadar, o kadar çok ki... Ne, ne yapıyorum biliyor musun Bey?"

"Ne yapıyorsun Zülfü?"

"Şimdi Bey, beni iyi dinle, beni iyi dinledikten sonra da bana delisin deme."

"Demem."

"Bütün kasaba bana deli diyor."

"Desinler. Ben demem."

"Şimdi ben... Biliyor musun, bütün paramı zeytin fidanlarına harcıyorum. Köylülere dağlardan zeytin fidanları söktürüp getirtiyor ve de diktiriyorum. Çukurova bir de sayenizde bir büyük zeytinlik olacak. Ne kadar çok zeytin fidanı diktim biliyor musun, çoğu da tuttu?"

"Ne kadar?"

"Otuz bin."

"İşte Cumhuriyet bizden böyle yenilikler istiyor. Sen ne dilersen dile Paşadan, senin için yok yok."

"Biliyorum Beyim ya, burada çok dedikodu yapıyorlar. Onlara göre ben bütün bu yaptıklarımı vatanın hayrı için değil de salt toprak almak için yapıyormuşum."

Arif Saim Bey göbeğini hoplata hoplata uzun uzun güldükten sonra:

"Hay Allah," dedi, "senin ne ihtiyacın varmış böylesi uydurmalara ki... Bütün Çukurova senin. Dilediğin yerde dilediğin kadar büyük çiftlik kurabilirsin. Bu beyler bunu bilmiyorlar mı? Bu vatanı biz kurtardık. Azıcık, bir çiftlik kadar toprağın da hakkımız olduğunu bilmiyorlar mı? Aldırma sen onlara. İşine bak. Ne kadar toprak istersen, beğendiğin yerden o kadar toprak alabilirsin, bu kasabalılar bunu bilmiyorlar mı? Bunun için kimse sana bir şey söyleyemez. Bu yüzden sana bir tek kelime söyleyeni vatan haini ilan eder ve hem de astırırım. Sen kimsin sen, bunlar seni bilmiyorlar mı? Sen de bunu bilmiyor musun?"

"Biliyorum Beyim."

Murtaza Ağa karşıda, sedirin üstünde hırsından çatlıyor, Taşkın Halil Beye, Molla Duran Efendiye, ötekilere kaşla gözle, elleri ayaklarıyla işaretler yağdırıyordu İnce Memedden söz açılsın diye. Ötekiler put kesilmişler, derin bir huşu içinde Zülfüyü dinliyor, hayranlık dolu gözlerini bir an için olsun Arif Saim Beyden ayıramıyorlardı. Murtaza Ağaysa içinden alıp alıp veriyor, Arif Saim Beyi, oradakileri baştan aşağı kalaylıyor, öfkesinden patlayacak gibi oluyor, sonra birden Ali Safa Bey, İnce Memed sözünü biri açacak diye umutlara düşüyor, bekliyordu. Ötekilerse hiç oralı olmuyorlar, arada sırada da öfkeyle Murtaza Ağaya bakıp boyun kıvırıyorlar, içlerinden de bu adam bizi Beyin huzurunda rezil rüsvay edecek, diye geçiriyorlar, korkuyorlardı.

Öğleyi az geçe odanın ortasına birkaç masa getirilip birleştirildi, üstlerine de ak patiskadan turuncu iri gülle işlenmiş örtüler atıldı. Rakılar, şaraplar getirildi karla doldurulmuş kovaların içinde. Tandır kebapları, ayranlar, pilavlar, öteki kebaplar, bahçede eşkıya kebabı bile yapılmıştı, türlü türlü yemekler aşağıdaki mutfaktan sofraya taşınıyordu. Getirilen yemeklerden, rakısını içen Arif Saim Bey şöyle bir tadıyor, çiğnerken duruyor, düşünüyor, eğer yüzü azıcık asılmışsa, önündeki kalaylı sahan hemen kaldırılıp yerine bir başkası konuyordu.

Öğle yemeği tam akşama kadar sürdü. Arif Saim Bey eşkıya kebabını çok sevmişti:

"Yahu Taşkın Ağa," dedi, "yahu biz Toroslarda düşmana karşı çarpışırken, sen o dağlarda bize eşkıya kebabını niçin hiç yapmıyordun?"

Taşkın Ağa sevinç içinde güldü:

"Dövüşmekten yemek yemeye fırsat mı bulabiliyorduk, sen söylesene Bey?"

"Doğru, doğru," diye güldü Arif Saim Bey. "Yerden göğe kadar hakkın var."

Murtaza Ağa içinden veryansın ediyordu, şu deyyuslara bakındı hele şu deyyuslara, düşmanla öylesine çarpışmışlardı Toros dağlarının doruklarında ve hem de kovuklarında yemek yemeye fırsat bulamamışlar! Yalancının o güzel avradını cümle alem düdüklesin mi? Hem böyle düşünerek sövüyor, hem de oradakilerin gözlerinin içlerine anlamlı anlamlı bakıyordu. Oradakiler onun yüzünden epeyce tedirgindiler. Bir ara Murtaza, elleri karnında iki büklüm yerinden kalkıp Zülfünün yanına geldi, kulağına eğildi:

"Ulan Zülfü," diye fısıldadı. "Ulan ocağın bata bre ulan senin. Ulan zeytin çiftliklerinin sırası mı? Ülkenin asayişi bozulmuş. İnce Memed önüne geleni gözbebeğinin tam ortasından kurşunluyor. Dağlar taşlar eşkıyayla, insanları tam gözlerinin bebeklerinden vuranlarla doldu, amanın Zülfü, amanın oğlunu öldürdüm ocağına düştüm, amanın bu ne haldır, söyle Beye ki, bir alay, bir fırka, bir kolordu göndersin ki... Dağlar taşlar, tüm köylüler hali isyanda..."

"Sus ve git," diye kaşlarını çattı Zülfü. "İnşallah Bey duymadı bu konuştuklarını."

Beyse pencereden dışarıya bakıyor, eşkıya kebabından bir parçasını gövdeye indirdikten sonra uzun uzun parmaklarını yalıyordu. Yalamayı bitirince de kadehine yapışıp gözlerini kapatıp rakısını bir tapınmada mest olarak içiyordu.

"Gidiyorum Zülfü," diye inledi Murtaza. "Gidiyorum ama sen de bunu unutma."

Odadan dışarıya çıktıktan sonra kapının yanına çekilip orada durdu. Arif Saim Bey onu saklandığı yerde göremiyordu. Öteki de canını dişine takmış işaretlerle Zülfüyü çağırıyor, yanına gelmesini istiyor, ona önemli, çok önemli bir şeyler söyle-

yeceğini anlatmaya çalışıyordu. Zülfüyse gelmemekte diretiyor, yüzünü buruşturuyor, onu elleriyle kovuyordu.

Aralarındaki sessiz tartışma uzun sürdü. Sonunda Murtaza öyle bir işaret yaptı ki Zülfü artık yerinde kalamazdı, hemen yerinden fırlayıp kapıya vardı:

"Ne istiyorsun be Allahın belası kafasız herif, senin elinden hiçbir yerde bize rahat yok mu?" diye dişlerini sıkarak yılan gibi fısıldadı. "Söyle ne istiyorsun benden?"

Murtaza gözlerini belerterek:

"Farkında değil misin Zülfü kardeşim, biz hepimiz ölüyüz. Bugün Ali Safaya, yarın bana, öbür gün de sana. Kurdun ağzına kan bulaştı. Toros dağlarını tuttu İnce Memed. Dağlar hali isyanda. Yılanın başını daha küçükken ezmezsek, bir İnce Memed iki, iki İnce Memed dört, dört İnce Memed... Çok kalabalık var şu dağların arkasında, şu kocaman Anadolunda, çok insan, çok insan... Amanın gün geçirip fırsat vermemeli zamana. Aman ha... Şimdi söyle Beye ki... Halimiz duman... Şimdi bizim halimiz duman, altı ay sonra da onların... İnce Memed altı ay sonra Ankaranın kapısına dayanmazsa..."

"Suuusss," diye onun ağzını kapattı Zülfü. "Sus, Bey bunu duymasın, seni ipe çektirir. Kim oluyormuş İnce Memed de Ankaranın kapısına dayanıyormuş. Sus, kimsecikler duymasınlar bunu, suuus!"

"Ama biz öldük."

"Kimseye bir şey olmaz, sus, delirme."

Murtaza Ağa yalvardı yakardı, Zülfünün ayaklarının altını öptü, o aldırmadı. O konuştukça, öteki gülüyordu.

"Kendi düşen ağlamaz," diye sonunda merdivenlere atıldı Murtaza Ağa. Koşarak dışarıya çıktı. Topal Ali onu zeytin ağacının altında bekliyordu. Ali Safanın evine yürüdüler. Ev, avlusu, salonu, balkonu, odalarıyla ağzına kadar uzaklardan gelen konuklarla zınkazınk dolmuştu.

"Ne kadar çok insan, ne kadar çok insan," diye şaşkınlığını söyledi Murtaza Ağa.

"Ne kadar çok da seveni varmış," diye karşılık verdi Topal Ali. "Abooov!"

Murtaza Ağa bir süre durdu, düşündü:

"Ali Safa eceliyle ölse, onun cenazesine bu kadar insan gelir miydi Ali?"

"Gelmezdi Ağam!"

"Gelmezdi Ali, gelmezdi. Pekiyi Ali, sen bu dünyanın en akıllı adamısın, malım da sana kurban, canım da... Sana bir sual soracağım, amma sen korkmadan benim bu sualime karşılık vereceksin."

"Veririm Ağam."

"Eğer Ali Safayı İnce Memed değil de başka birisi öldürmüş olsaydı, bu cenazeye bu kadar kalabalık gelir miydi?"

"Gelmezdi."

"Gelmezdi yaaa. Bunun yüzde biri bile gelmezdi. İnce Memed sayesinde Ali Safa Bey İran Şahı gibi gömülüyor."

Avlu kapısından döndüler.

"Çok kokuyor Ali."

"Kokuyor."

"Koku burnumun direğini kırdı."

"Benim de," dedi Ali.

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Gayret dayıya düştü. Kurda ne demişler?" Gözlerini ok gibi Alinin gözlerinin içine dikti baktı.

"Demişler ki, senin boynun niye böyle çok kalın, bu değil mi Ağam?"

"Kurt da demiş ki Ali, kendi işimi kendim görürüm de... Onun için Ali biz kendi işimizi kendimiz görmeliyiz. Ne candarmadan, ne Ankaradan, bize hiçbir yerden bir hayır yok."

"Yok," dedi Ali.

"Bundan sonra İnce Memed kimi öldürecek?"

"Kimi olacak Ağam, elbette seni."

"Keşki bulaşmayaydım bu kadar bu İnce Memede."

"Keşki," diye içini çekti Ali.

"Bundan sonra sıra bende."

"Sende," dedi Ali.

"Onun için ne yapıp yapmalı İnce Memedi öldürtmeliyiz."

"Öldürtmeliyiz."

"Bu geceden itibaren evde de kalmamalıyız. Her gece başka bir yerde... Seni de öldürür mü İnce Memed?"

"Senden sonra da beni öldürecek."

"Ne biliyorsun?"

"Bilirim. O İnce Memed var ya... O, bela bir adamdır."

"Bilirim beladır."

"O her şeyi görür, bilir. Şimdi bizim burada ne konuştuğumuzu bile görür, duyar. Onun her yerde gözü, kulağı vardır. Ona her şey ayan beyandır. Gökteki uçan kuş, yerdeki yürüyen karınca bile bu dünyada ne olup bitiyor, ona ulaştırır. O, şu dağın arkasına baksın, gözleri dağı deler geçer ve arkasında ne var, görür."

"Şimdi bizim burada şu konuştuğumuzu bile duymuş mudur?"

"Duymuş mudur da ne demek, elbette duymuştur. Onun duymadığı bir şey olamaz. Şu ağaçlardaki yapraklar onun gözüdür. Şu akan sular, biten otlar, yağan yağmurlar, esen yeller onun kulağıdır."

"Tevatür. Tevatür değilse de biz yandık."

"Biz yandık Ağa. Biz ölmüşüz de üstümüze ağıt yakan yok."

"Tevatür. Böyle bir insan bu dünyaya gelmemiştir."

"Hayır, hiç gelmemiştir."

"O zaman işte, o her şeyi duyuyor, görüyorsa, biz de bir kapalı yere sığınıp işaretlerle konuşalım, gene de duyar mı?"

"Onun orasını bilemem Ağa."

"Tevatür."

"Tevatür Ağa."

Kasabayı çıkmışlar Kabasakıza doğru yürüyorlardı. Uzun bir süre konuşmadan yürüdüler. Murtaza Ağanın alnı kırışmış, derin düşüncelere dalmıştı. Arada bir de durup tepeden tırnağa, üç adım arkasından gelen Topal Aliyi süzüyordu. Kimi hayranlıkla, kimi de küçümser bakıyor, Ali onun aklından nelerin geçtiğini bir türlü anlayamıyor, o da İnce Memedi düşünüyordu. Acaba kaçmış kurtulmuş, selamete erişmiş miydi, yoksa candarmalar onu yakalamışlar vurmuşlar mıydı? Ya da bir kovukta aç susuz, kimsiz kimsesiz sıkışmış kalmış mıydı? Doğrusu Ali çok endişe ediyordu. Dağ taş candarmayla dolmuştu.

Bir de Memedin sığınacak belli bir yeri yoktu. Çok deneysiz bir çocuktu. Onunla gitmediğine kimi zaman bin pişman oluyor, kimi zaman da seviniyordu. Bundan sonra bu kasabada Karadağlıoğlu Murtaza Ağanın yanında İnce Memede çok yardım edebilir, onu çok belalardan kurtarabilirdi. Ama işte bu günler kötü günlerdi. Memed bu günleri bir atlatabilse gerisi kolaydı. İnşallah Yörüklerin içine düşmüştür. Yörükler Kerimoğlundan dolayı onu severler. Belki onlar candarmaya vermezler Memedi. Kim bilir, insanoğlu belli olmaz ki, belki de bütün bu dağların adamları gözlerinin bebeği imişçesine korurlar onu. Belki de hemencecik yakalar candarmalara veriverirler onu. İçinde onulmaz bir acı, bir pişmanlık, ne demişti de onunla birlikte dağlara gitmemişti... Birlikte olsalardı, onları şu koskocaman dağlarda kim yakalayabilirdi. Onun şu mor dağlarda bilmediği kovuk, delik, mağara, tanımadığı insan mı vardı...

Az daha durmasa, önüne gelmiş dikilmiş, tepeden tırnağa onu süzen Murtaza Ağaya çarpacaktı. Murtaza Ağa gözlerini sert, dimdik onun gözlerine dikmiş bakıyordu.

"Söyle Topal Ali," diye bağırdı. "Bana doğruyu bir bir söyleyeceksin ki..."

Alinin birden yüreği cızz etti, acaba bu Murtaza Ağa her şeyi biliyor muydu, biliyor da kendisiyle eğleniyor muydu, böyle eğlene eğlene şu ilerde kendisini öldürecek miydi? Bir daha da İnce Memedi hiç göremeyecek miydi? Alinin üstünde tabancası yoktu. Bir küçücük hançeri, bir çakısı bile yoktu. Tetik bulunmalıydı, o tabancasını çekince belki elinden alabilir, onu vurabilirdi. Böylelikle İnce Memed bir Ağa daha öldürmüş olurdu.

Yay gibi gerilmiş Topal Ali:

"Buyur Ağa," dedi. "Zatına her şeyi bir bir söylerim." Sesi bir meydan okumaydı.

"Söyle bakalım, sen İnce Memede niçin bu kadar düşmansın?"

Topal bunu hiç beklemiyordu. Sevinmesiyle çözülmesi bir oldu. Sendeledi. Hemencecik de kendine geldi.

"Ağama bak hele Ağama, kara gözlü de yiğit, cömert Ağama, sen benim İnce Memede niçin düşman olduğumu bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum."

"Bil öyleyse. Abdi Ağa, o gül yüzlü, mezarında ışıklar içinde yatası, fıkaralar babası, insanlar cömerdi, yüreği insanlık dolu, o, dünyamızın biriciği, o Hazreti Ali ayarı Ağa kimin ağasıydı, kimin gözünün bebeği, yüreğinin bağıydı, benim... Onu öldüren, dört kitaptan murtat, dört kitapta katli vacip olan kim, İnce Memed... Yeter mi?"

"Yetmez," dedi, başını kaldırmış, gözlerini onun gözlerinin içine dikmiş Murtaza Ağa.

"Ağamı öldürdüğü yetmez mi, ekmek kapımı, çoluğumun çocuğumun, benim sıtaramı öldürdüğü yetmez mi?"

"Yeter," diye güldü Murtaza Ağa.

"Şimdi de canımı alacağı yetmez mi?"

"Yeter," dedi Murtaza Ağa, kendine bir ortak bulduğuna sevinerek.

"Yıllardır ölüm korkusundan, Allah düşmanımın başına vermesin ölüm korkusunu, dünyada bir şey vardır her şeyden beter, ölümden de zalim, o da ölüm korkusu, ben ölüm korkusundan ölmüşüm, tükenmişim, ölmüşüm. Benim kıymetli Ağam Abdi Ağa öldürülmeden çok önceleri zaten ölüm korkusundan dolayı ölmüş gitmişti."

"Öyleyse, biz de Abdi Ağaya, Ali Safa Beye benzemeden İnce Memedin hakkından gelmeliyiz. Sen bundan sonra benim öz bir kardaşımsın, oğlumsun, gözümün bebeğisin. Demek bunca yıl bu kadar korktun?"

"Korkudan öldüm ve hem de ölüyorum."

"Ben de..."

"Bu adamın vücudu ortadan kalkmadan..."

"Bize bu dünyada yaşamak haram."

"Haram," dedi Topal Ali.

Geriye dönüp ağır ağır kasabaya yürümeye başladılar. Gün çok aşağılara inmiş gölgeler uzamıştı. Kasaba evlerinin camlarından bir ışık, bir parıltı seli çağlıyor, evler, ağaçlar, tepeler bir aydınlığın ortasında, buğusunda dönüp duruyorlardı.

"Ali!" Sesi yumuşacık, sevecendi.

"Buyur Ağam?"

"Ali sen bu izciliği kimden öğrendin?"

"Hiç kimseden Ağam."

"Sen anandan izci mi doğdun?"

"Doğmadım ama, ona benzer bir şey."

"Ne demek ona benzer bir şey, ya doğdun, ya doğmadın."

"Hem doğdum, hem doğmadım."

"Peki nereden öğrendin sen bu hüneri?"

"Baka baka..."

"En çok neye baktın?"

"En çok izlere baktım."

"İzlerde ne gördün?"

"İzler sahiplerine benzer. Bir at izine baksam, üç aşağı beş yukarı o atın nasıl bir at olduğunu anlarım. Yelesini, kuyruğunu, boyunu bosunu sana gerçeğine yakın söyleyebilirim. Hele insan izlerini... İzlerden insanların yüreğini okurum. Hangi yöne gitmişler, ne düşünerek, nasıl düşünerek gitmişler bilirim. Sevinçli mi, öfkeli mi, küskün mü, kederli mi, içi karanlık mı bilirim. Aydınlık mı, dost mu, düşman mı bilirim."

"Tevatür."

"Tevatür değil Ağam."

"İzime bak öyleyse. Bak ve ne düşündüğümü söyle."

Ali hemen gerisin geri dönüp eğildi, izleri inceleye inceleye sel yatağına kadar geldi:

"Öyleyse şimdi beni dinle Ağa," dedi. "Bak, önce kuşkulusun. İnce Memedden daha çok benden korkuyorsun, doğru mu?"

"Doğru..."

"Gittikçe korkun azalıyor. Sonra, ne İnce Memedden korkuyorsun, ne de benden. İçinde şahlanmış bir yürek. Bütün dünyayla tek başına cenk edebilirsin. Arkasından birden gene onulmaz, dehşet bir korkunun içine düşüyorsun. Birileri seni aşağılıyor, sen susuyor, yutuyorsun bunu. Sonra yalvarıyorsun ona. Sonra da öfkeden deliriyor, patlıyorsun. Birden yanındaki adama kanın kaynıyor, o, ben olacağım, gönlün sağ yana doğru akmış, bütün kuşkuların bitiyor, ona kardeş gibi bağlanıyorsun."

Birden Topal Ali olduğu yerde durdu kaldı. Sarı çiçekli bir dikenin dibindeki ize takıldı, yüzü sapsarı kesildi. Ağzı kurumuştu, zor konuştu, sözler ağzından yarım yamalak döküldü.

"İşte bu izde beni öldüreceğin yazılı." Doğruldu, yalvararak Murtaza Ağanın gözlerinin içine baktı. "Beni niçin öldürmeye karar verdin Ağa?" diye sordu. "Ben ne yaptım sana?"

Murtaza Ağa telaşlandı, çabuk çabuk konuştu:

"Doğru, amennah... Korkuyorum senden. Şimdi bile. Ben İnce Memedden değil, senin o gözlerinin dibindekilerden korkuyorum. Doğru, seni öldürmeliyim ben."

"Öyleyse ben gideyim Ağam," diye boynunu büktü Topal Ali. "Adam adamdan korkar, anlarım. Adam benden hiç korkar mı?"

"Korkar korkar, adam senden korkar ya, sen bir sonraki izlere bak... Seni öldürmekten vazgeçtiğimi görürsün."

Ali öteki izlere bakınca sevindi:

"İşte böyleee," dedi, Ağanın kolundan sevgiyle tuttu. "İşte burada kardeş olmuşuz." Bir izleri araştırıyor, bir Murtaza Ağanın yüzüne durup bakıyordu.

"Vazgeç Ali," dedi Murtaza Ağa. "Bundan böyle sen benim can bir kardaşımsın."

"Kardaşınım."

"Anamsın, babamsın."

"Bu kadar da korkma Ağa İnce Memedden. Bundan sonra yanında ben varım."

Ağa, sevinç içinde kalmış gülüyordu:

"Ali sen kuşun kanadının izini..?"

"Evelallah."

"Sudaki balığın izini..?"

"Evelallah!"

"Ali sen Arif Saim deyyusunun izini..?"

"Evelallah!"

"Yahu Ali kardaşım, böyle de insanlık olur mu? Koskocaman, Ali Safa Bey gibi bir Milli Savaş kahramanı öldürülmüş..." Alinin kolundan tuttu. "Şimdi herkes, Zülfü bile, Arif Saim bile milli kahraman, fıkara, korkak, karıncadan ürken Ali Safa neden kahraman olmasın... Kim bilir İnce Memedi görünce ne kadar da korkmuştur fıkara... Daha tüfeğini görünce İnce Memedin, daha Memed tetiğe basmadan canı çıkıvermiştir fıkaranın, korkudan. Eşkıya da ölüye sıkmıştır kurşunu. Gittim gördüm ölüsünü, bir damla kan çıkmamış. Kafası parçalanmış,

odanın duvarlarına yapışmış, dediğim gibi, tevatür. Ölülere kurşun sıkarsan bir damla kanları çıkmaz."

"Bilirim, çıkmaz," diye onu onayladı Topal Ali.

"İşte bu zavallı, karıncadan ürken fıkarayı kurşunlamadan öldürmüş de İnce Memed, onlar da oturmuşlar onun cenazesi üstüne keyfediyor, rakı içiyorlar. Ulan bir tanesi, yazık oldu şu karıncadan ürken Ali Safaya demiyor, bu nasıl insanlık?"

"Bu nasıl insanlık?"

"Ama gelecekler İnce Memedler, koyunlarından önce karılarını alıp dağa kaldıracaklar. Buna sevinirler."

"Sevinirler," dedi Topal Ali.

"Ardından da gelecekler, mallarını mülklerini yağma edecekler."

"Ardından da," dedi Topal Ali, "kellelerini kesecekler."

"Öyleyse şimdi gülsünler onlar Safanın mezarının üstüne. Duvarlara yapışmış beyniyle alay etsinler... Gene de şu fakir fıkaraya bak Ali, sanki her birisinin kardaşı ölmüş, sanki her birisinin evinden bir ölü çıkmış gibi yas içindeler. Ağıt yakıp ağlıyorlar. Eeee, fırsat bulunca da bizi bunlar parçalamayacaklar mı?"

"Parçalamazlar Ağam."

"Ne dedin, ne dedin, parçalamazlar mı?"

"Parçalamazlar. Onlar insana kıymazlar. Onlar insana kıysalardı bu dünya böyle olmaz başka türlü olurdu. Onlar çok yumuşaktırlar, tıpkı ipek gibi."

"İpek gibi," diye derin, rahat bir soluk aldı Murtaza Ağa. "Demek onlar günü gelince bizi parça parça doğramazlar?"

"Doğramazlar," dedi Ali göğsü kabararak, kıvançla.

Murtaza Ağanın yüzü ışıdı, olduğu yerde durup Alinin yanına gelmesini bekledi:

"Ben de biliyorum Ali," dedi, "onlar bizi doğramazlar. Doğrasalardı zaten bu dünya böyle olmazdı." Sesini hemencecik kesti, başını yere dikip derin düşüncelere daldı. Epeyce sonra başını yerden kaldırdığında yüzü keder içinde kalmıştı. "Sen Kuyucu Murat Paşa diye birisini duydun mu?"

"Duymadım," dedi Topal Ali.

"Bir zamanlar, belki bundan iki yüz yıl önce şu Toros dağları azmış, gene böyle baş kaldırmıştı. O senin kimseyi öldür-

mez dediğin, benim de öyle bildiğim baldırıçıplaklar konaklar yıkıyor, evler yakıyor, kelleler kesiyor, azgınlaştıkça azgınlaşıyordu. Başlarında gene böyle boyu bir karış İnce Memedler, gene böyle Ferhat Hocalar. O Ferhat Hoca var ya, ne idiği bellisiz bir kişi. Belki de casus. Onu astıracak Arif Saim Bey. O asılacak ki biz rahat edelim. O, İnce Memedin akıldanesi imiş, doğru mu?"

"Doğru," dedi Ali.

"İnce Memedi Ağalara karşı o kışkırtıyormuş."

"Biliyorum, doğru."

"Sen İnce Memedi görsen tanır mısın?"

"Tanırdım."

"Şimdi tanıyamaz mısın?"

"Bilmem ki, ben onu bildiğimde küçücük bir şeydi. Sümüklü bir çocuktu. Diyorlar ki şimdi koskocaman olmuş, boyu kavak gibi uzamış. Yüzüne bakılamıyormuş korkudan."

"Öyle diyorlar. Ben de öyle duydum. Sen demek Kuyucu Murat Paşayı duymadın?"

"Duymadım," diye sıkılarak söyledi Topal Ali.

"Gene bunlar gemi azıya almışlar. Gene İnce Memed, Ferhat Hoca başlarında, gene tekmil Toros dağları, Urum toprakları ayağa kalkmışlar. Kızgın millet, öfkeli, kızgın boğalar gibi düşmüşler ovaya, taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmamışlar. Kimse de bu durumu Padişahımıza söyleyemiyormuş. Padişahımız gazaba gelir diye ürküyorlarmış. Sonunda bunlar öylesine azıtmışlar ki İstanbulu almaya, Padişahımızın kellesini kesmeye ant içip İstanbula yönelmişler. Padişahımızdır ki olanı biteni duymuş... Ben bunları büyük tarihlerde okudum Ali Ağa kardaşım."

"Biliyorum Ağam, senin yüksek okumuş olduğunu, aklının her bir şeye erdiğini. Yalnız ben değil, bütün cümle alem biliyor senin ne kadar akıllı bir kişi olduğunu. Ne kadar okumuş..."

"Sağ ol Ali kardaş, var ol Ali kardaş. İşte bunu duyan Padişahımız çok korkmuş. İstanbulun üstüne yürüyen bir kişi, iki kişi değil ki, yüz bin, yüz milyon kişi. İşte o zaman Padişahımız seraskeri Murat Paşayı çağırmış, ya Murat, demiş, bu ne haldır, koca Toros dağları, Konya, Sivas ovaları, Akçade-

niz, Karadeniz kıyıları ve Van gölü üstümüze yürümüş ki yer götürmez insan ile. Tez hazırlan, doludizgin git Torosa. Yılanın başı oradaymış, var git oraya ve de oradaki yılanın başını ez! İnsaf, merhamet yok. Bütün Torosu yediden yetmişe kılıçtan geçir."

Topal Ali:

"Tevatür."

"Kuyucu Murat Paşadır çekmiş ordusunu, gelmiş Torosa, çıkmış dağlara. Önce birkaç gün yatıp dinlenmiş ordusuyla çamların altında, ak çağşaklı, yarpuz kokulu pınarların başında. Kestirmiş emlik kuzuyu, yemiş kebabı. Murat Paşadır bu, seksen, doksan yaşındadır. Tecrübeli bir adamdır ki, Osmanlı İmparatorluğunu kurtaran. Üç gün sonra orduyu ayağa kaldırmış, ellerine kazma kürekler vermiş, nerede bir düzlük görmüşse oraya kuyular kazdırmış. Bunu gören, duyan millet de şaşırmış, Padişah da... Amanın şu ihtiyar Murat Paşa aklını kaçırmış olmasın? Paşa durmadan kuyu kazdırıyormuş. Torosta kuyu kazdırmadık yer bırakmamış, bir iki hafta durmadan kuyu kazdırmış. Sonra da orduyu çekmiş asilerin üstüne. Asileri dağların doruklarına kadar kovalamış, hepsini de yakalamış. Başlamış çoluk çocuk doğramaya, doğrayıp kazdırdığı kuyulara doldurtmaya. Başkaldıran insan o kadar çokmuş ki, kazdırdığı kuyular yetmemiş. Yeni kuyular kazdırmış, o da yetmemiş. Kumandanları demiş ki, kıymetli seraskerimiz, bu kadar insanı kuyulamakla nasıl başa çıkarız? Murat Paşadır, dini bütün Müslüman bir adam, buna çok öfkelenmiş, bağırmış, bağırtısından, öfkesinden taşlar sallanmış, toprak çatlamış, ben, demiş, hiçbir Müslümanın ölüsünü açıkta bırakıp kurda kuşa yem edemem. Orduyu ikiye ayırmış bundan sonra, yarısı kuyu kazıyor, yarısı da çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın kız demeyip Müslümanları doğruyormuş. Murat Paşa elhamdülillah Müslüman adam, dini bütün adam, o savaşta, tepeden tırnağa kana batmış çıkmışken bile bir kerecik olsun namazını kazaya bırakmamış. Murat Paşa öyle dini bütün bir Müslümanmış ki bir kuyuya kadını erkeği bir arada gömdürmezmiş. Müslümanlıkta kadınla erkeğin bir arada, üst üste yatması var mı?" Alinin gözlerinin içine baktı.

Ali:

"Yok," dedi.

"İşte dini bütün Murat Paşamız da doğradığı Müslümanların bebelerini ayrı bir kuyuya, çocuklarını, kızlarını, kadınlarını, yaşlılarını, gençlerini de ayrı ayrı kuyulara gömdürmüş. Sonra da başlarını yakalamış asilerin, sormuş, niye yaptın sen bunu, demiş. O da zulüm gördük biz, demiş. Bize Müslümanlık harici işler yaptılar, sipahiler, Padişahın adamları dinimize tecavüz ettiler, son meteliğimize, son koyunumuza, son kadınımıza kadar elimizden aldılar, kızlarımızın da ırzlarına geçtiler. Murat Paşa sormuş, vay ocağın yıkıla, siz bunun için mi başkaldırdınız? Bunun için demiş asilerin başı. Sen Padişah olmak için başkaldırmadın mı? Adam çok yakışıklı, büyük ela gözlü, gençten birisiymiş. Çok da utangaçmış. Adam şaşkın şaşkın, ben nasıl Padişah olurum, ben Padişah efendimizin kemter bir kuluyum. Benim Padişah olmak aklımın köşesinden geçmez. Benim Paşa olmak bile aklımdan geçmedi. Bize zulmettiler, biz de ayaklandık. Kuyucu Paşa efendimiz de bunu duyunca bir aah çekmiş ki dağlar inlemiş. Vah, demiş, vah benim kara başım, bu kadar insanı ben bunun için mi kuyuladım, vah, vah bana ki vaaah! Ocağım yıkıla ki benim, bu kadar insanı kuyuladım. Çok acımış, çok zarılamış ama dini bütün Murat Paşamız, iş işten geçmiş. Yanına almış asiler başını Padişaha götürmüş, hal keyfiyet böyle böyle Padişahım, demiş. Toros dağlarında insan, kurt kuş, börtü böcek hiçbir canlıyı bırakmayıp kuyuladım ama, iş başkaymış. Olanı biteni Padişaha anlatmış. Padişahtır gözlerinden kanlı yaşlar dökerek zarılamış, oy vatandaşlarım, kuyuların içinde yatan vay vatandaşlarım, demiş. O kadar üzülmüş ki, cennet mekan Padişahımız, asiler başını çağırıp iki gözlerinden öpmüş. Duydun mu Ali kardaş?"

"Duydum," dedi Topal Ali. "İki gözlerinden öpmüş."

"Öpünce de, oğlum asiler başı, sana üç değil, yedi değil, dokuz tuğlu vezirlik verdim ve de seni hem de Anadolu üstüne, bilcümle Urum üstüne Beylerbeyi yaptım, demiş. İşte böyle bu dünya kardaşım, öz bir kardaşım Topal Ali. Urum dediği de o Kayseri, Sivas yöreleri."

"Böyle," dedi Topal Ali boyun kırarak. "Tam böyle."

"Sonra ne olmuş?"

"Ne olmuş?" diye sordu Ali.

"Sonra da efendim, o asiler başı var ya, ordulara serasker olmuş, o da Van dağlarında başkaldıranların üstüne yürümüş. Varınca Van dağlarına ne yapmış dersin?"

"Ne yapmış?"

"Ne yapacak, o da ilk önce kuyu kazdırmış. Şimdi Ankara duyacak bu işi, İnce Memedi... Nasıl olsa duyacak, bütün Toroslar ayağa kalkınca. İsmet Paşa da, Deli Sinan Paşa kumandasında, Deli Sinan Paşa buraları çok iyi bilir, bir kucak da sakalı vardır. Sen hiç onun adını duydun mu?"

"Duydum," dedi Ali.

"Sen onun ne deli bir bela olduğunu biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi Ali yüzünde en küçük bir değişiklik olmadan.

"İşte bu delinin kumandasında bir büyük, yer götürmez orduyu gönderecek İsmet Paşa Torosa. Deli Sinan Paşa ne yapacak, önce kuyular kazdıracak."

Ali:

"Allah göstermesin!"

"Allah gösterecek," diye göğsünü kabarttı Murtaza Ağa. "Böyle giderse, İnce Memed de dağlarda padişah olursa, bu vatanın altını oymaya devam ederse Deli Sinan Paşa gelecek ve hem de en önce bin tane kuyu kazdıracak."

"Allah göstermesin!"

"Yılanın başı küçükken ezilmeyince Allah gösterecek."

"Ölüyü ne zaman gömecekler Ağam?"

"Hemen olmaz," diye dönüp yürüdü Murtaza Ağa. Ham yolda rugan kunduraları toza batıp çıkıyor, yöreye sıcak tozlar fışkırtıyordu. "Hemen olmaz Ali kardaşım. Beklemeli ölü. Alemi ibret için ölüyü bilcümle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları görmeliler, duymalılar."

"Ölü kokuyor, hava çok sıcak."

"Koksun varsın. Onun ölüsü beklemeli, bekleyecek. Üç gün, bir hafta..."

"Kasabada kokudan kimse duramaz. Ölü bugün de kalırsa hepimiz ölü kokusundan dolayı soluğu dağlarda alırız. Ölü

kokusu kötüdür. Ölü yarına kalırsa bu kasabada kokudan kuş, böcek, karınca, köpekler bile duramaz. Çok sıcak var."

Murtaza Ağa durdu, havaya, yolun kıyısındaki kavrulmuş, toz altında kalmış otlara, bitkilere baktı, birden de ceketini çıkarıp koluna aldı.

"Amma da terlemişim. Gerçekten de çok sıcak var." Sonra da tepeden tırnağa, ilk olarak görüyormuşçasına Aliyi süzmeye, ikircikli, kuşkulu, korku dolu gözlerle ona bakmaya başladı. Önce parmağını Alinin başına dayayıp: "Bu böyle olamaz Alim, kardaşım," dedi. "Sen benim öz kardaşım mısın, bunu kabul ediyor musun?"

Ali hemen toparlanıp hazır ola geçti.

"Ne demek ola ki... Senin ayağının vardığı yere bizim başımız varamaz. Zatınız bizi kardaşlığa kabul ettikten sonra..."

"İşte ol sebepten Ali Efendi kardaşım, Karadağlıoğlu, İstiklal Savaşının gözünü daldan budaktan esirgememiş, göğsü tunç siper kahramanı Murtazanın kardaşının başında böyle yırtık bir takke olamaz."

"Ne yapayım Ağam, fıkaralık..."

"Şimdi, derakap sana bir fötür şapka alacağız ki, o Arif Saim alçağı bile giymemiş ola." Sonra da onu yırtık, bir zamanlar sırmalı olan çizgili, yarım kollu Maraş abasının kolundan tuttu: "Bu ne?"

"Abadır Ağam."

"Bu da olmaz. Benim kardaşım... Hemen şimdi çarşıya... Doğru terziye." Gözlerini şalvara indirince bir iyice öfkelendi. Sonra da acıyla güldü: "İşte bu hiç olmadı Ali kardaşım. Benim can bir biraderim böyle el dokuması, bir iplik çeksen bin yama dökülür bir şalvarı nasıl giyer?"

"Ne yapalım, fıkaralık, evi yolu yıkılsın fıkaralığın."

"Bundan sonra sen fıkara olamazsın, değilsin. Söyle, değilsin."

Alinin yüzü soldu:

"Değilim..." Dili diline dolaştı. "Sayende değilim, değilim, olmayacağım da..."

"Doğru terziye. Bu mintan, Maraş manısından, benim yanaşmalarım bile bunu giymiyorlar. Olur mu Ali?"

Ali artık konuşmuyor, susuyordu.

"Peki, bu kırmızı postallar nedir Ali? Ayağını kaldır bakalım, kaldır hele, allalem bunların dibi de delik! Göster, göster hele tabanlarını. Utanma göster bakalım."

Ali utanarak önce topal, eğri, yamru yumru olmuş ayağını gösterdi. Postalın altından yumruk gibi kocaman bir nasır parçası gözüktü. Karadağlıoğlu Murtaza Ağanın gözleri yaşardı:

"Vay kardaşım vay," dedi, "biz ne düşüncesiz adamlarmışız, vay kardaşım vay... Ben böyle Avrupadan hususi getirilmiş giyitler içinde gezeyim, sen de çıplak gez... Ben böyle İstanbulda hususi surette yapılmış kunduralar giyeyim de ayağıma, sen postallarla dolaş, böyle kardaşlık olur mu? Doğru çarşıya!"

"Yalnız Ağam..."

"Ne yalnızı?"

"Ben postallardan başkasını giyemem. Bu ayağıma hususi postal gerek."

"Şimdi gideriz köşker kocamana, akşama kadar sana bir postal diker, hem de Maraşta bile görülmemiş."

Çabuk çabuk yürüyerek çarşıya geldiler, kumaşçıya gittiler, kumaşçı çok yaşlı, bir deri bir kemik, beli kırmızı göçmen kuşaklı bir adamdı.

"Çabuk çabuk, bir kat elbiselik, benim öz bir kardaşıma. Bak, bak Ali, beğen beğen beğendiğini al. Bak bak, ne kadar çok kumaş var."

Bir yandan topları gözden geçiriyor, bir yandan Alinin yöresinde dönüp kumaşları gösteriyor:

"Bunu mu istersin?" diye soruyordu.

Ali suskun, dili boğazına akmış, hayran kumaş toplarına bakıyor.

"Bunu mu?"

Ali konuşmuyor.

"Bunu mu Ali kardaş, bak, çizgileri mor, halis yün."

Ali susuyor, öteki boyuna gösteriyor.

Sonunda dükkancı baktı ki bunlar doğru dürüst bir kumaş seçemeyecekler, en üstteki kumlu, koyu mavi kumaş topunu indirdi.

"Kumaş arıyorsanız, işte bu. Ben Murtaza Ağa gibi bir

soylu Beye bu kumaştan başkasını bu dükkanda layık göremem."

Murtaza Ağa dükkancının bu davranışına sevindi:

"Beğendin mi, beğendin mi Ali Kardaş," diye onun yöresinde birkaç kez döndü.

Ali bir çocuk gibi utanarak kızararak:

"Beğendim," dedi. "Beğendim ama ne zahmet. Yazık değil mi bir çuval paraya?"

Kumaşçı:

"Ağa, sen paraya bakma," dedi. "Murtaza Ağada para ton kadar."

Murtaza Ağa da onu onayladı başını sallayarak:

"Hiçbir kıymeti yok."

Kumaşı alıp dükkandan çıktılar. Murtaza Ağa kumaşı alırken para vermemiş, salt, "Yaz deftere," demişti kumaşçıya.

Terzi dükkanı iki dükkan ötedeydi. Hemen oraya vardılar. Terzi posbıyıkları ağarmış kısa boylu, yuvarlak yüzlü, küçük gözleri fıldır fıldır yuvalarında dönen birisiydi.

"Hemen, hemen, hemen yarın isterim bu elbiseyi terzi başı. Hemen yarın. Paraya pula bakma, hemen yarın. Bu benim öz bir kardaşım Ali Ağadır. Böyle bir adam şu Çukurova toprağına şimdiye kadar gelmemiş, bundan böyle de hiçbir zaman gelmeyecektir."

"Aman Ağam, buyruğun baş üstüne ama, yarın akşama yetişmez."

"Yetiştireceksin."

"Yetişmez."

"Yetişecek."

Terzi bir anda yumuşadı, uzun uzun Topal Aliye baktıktan sonra:

"Olur Ağa," dedi. "Ne yapalım, bir elbise için senin hatırını kıracak değiliz ya... Gece sabaha kadar uğraşır bitiririz."

"Sağ olasın, var olasın," diye coşan Karadağlıoğlu Murtaza Ağa, terzinin sırtına bir tokat indirdi.

Oradan köşkere uğradılar, sonra gömlekçiye. Ustalar yarın akşam biltekmil her şeyi vereceklerdi.

Murtaza Ağa önde, Ali arkada çarşıyı birkaç kere bir uçtan

bir uca geçtiler. Koca çınarın altındaki nalbantın yanında bir süre durdular. Murtaza Ağa saraca Aliyi, "Şu Çukurova ülkesine böyle bir adam gelmedi, bundan sonra da kıyamet kopsa gelemez," diye tanıttı. Saraç, "Vasuphanallah," diye hayretini gizleyemedi.

Bunun arkasından camiye gidip, uzun uzun aptes aldıktan sonra namaza durdular. Namazdan sonra da ölü evine uğradılar. Ölü evi sessizdi, ne ağıt sesi, ne de herhangi bir ses. Ortalıkta çıt yoktu.

Kasabanın içindeki köylü kalabalığı da çekilmiş, ortalık bomboş kalmıştı.

Ali:

"Demedim mi?" diye Murtaza Ağanın gözlerinin içine baktı.

"Neyi?"

"Kokuyu... Bak, kokla Ağam, koku dünyayı almış, bütün kasabayı sarmıştır. Yarın sabaha kadar da... Vay Allah vay..."

Murtaza:

"İnşallah Arif Saim Beyin burnuna gider de bu koku, inşallah, Ali Safa Beyin, İnce Memedin lafı açılır. İşte o zaman da Deli Sinan Paşa..." Alinin gözlerinin içine uzun uzun baktıktan sonra: "Bunlardan bir hayır gelmez ya Ali," dedi, "gelir mi?"

"Gelmez," dedi Ali.

"Sinan Paşa da çok yaşlandı. Belki de tekaüt olmuştur. Hiç adı geçmiyor. Belki de asmışlardır. Delinin biriydi zaten."

"Ben de duydum, ağaçlara talim ettirir, hazır ola geçmeyen ağaçları kırbaçlatırmış."

Murtaza Ağa güldü:

"Belki de asmamışlardır. Belki de İsmet Paşa onu gönderir. O bir gelirse Toroslara Kuyucu Paşaya rahmet okutur. Sen Faruk Yüzbaşıyı tanıyor musun?"

"Görmüşlüğüm var."

"İnce Memedi yakalayabilir mi?"

"Yakalayamaz."

"Neden?"

"O köylüye çok zulüm ediyor."

"Haaa, doğru... Böylesi zamanlarda köylüye zulmetmeyeceksin, değil mi?"

"Köylü hakareti, zulümü hiç sevmez..."

Gene yürüdüler. Murtaza Ağa durup durup ona bakıyor, sonra gene yürüyorlardı. Aralarında uzun bir sessizlik oldu. Köprüye kadar ayaklarının ucuna bakarak yürüdüler. Köprünün korkuluğuna yan yana durup aşağıya, suya baktılar bir süre. Murtaza birden sordu:

"Senin şimdi üstünde silahın var mı?"

"Yok."

"Şimdi İnce Memed gelse de önce seni, ardından da beni öldürmeye kalksa ne yaparsın?"

"Hiçbir şey yapamam."

"Peki, düşman sahibi adam hiç silahsız dolaşır mı?"

"Katiyyen dolaşmaz."

"Peki sen?"

"Gözü çıksın, fıkaralık."

"Sen iyi bir nişancı mısın?"

"Sayılırız Ağam," diye alçakgönüllü boynunu büktü Ali.

"Tabanca mı, mavzer mi?"

"İkisi de..."

"Pekiyi, İnce Memed mi iyi atış yapar, sen mi?"

Topal Ali utandı, kıvrandı, gözlerini aşağıdaki suya dikti, gülümsedi, Ağaya baktı, Ağa bekliyordu.

"Söyle, söyle, gerçeği söyle, ben kardaşın gerçeği bilmeliyim."

"İnce Memed..."

"Eeee, ne olmuş İnce Memede?"

"Demem o ki..."

Gene utangaç sustu, başını öte yana çevirdi, suya baktı, gözlerini karşıdaki bahçenin uzun, telli kavaklarına dikti.

"Söyle, ne diyorsun?"

"İnce Memed daha dünkü çocuk... Bize gelince, biz ki izci Topal Aliyiz..."

"Haydi eve gidelim. Sen bundan sonra bizde kalacaksın. Beğendiğin tabancayı, filintayı sana vereceğim. Tabanca nagant. Zinhar naganttan başkasını kullanmayacaksın. Ötekiler tutukluk yapar."

"Doğru."

"Sapı fildişinden on dört tabancam var, beğen, beğendiğini al."

"Sağ ol Ağam."

"Kundağı işlemeli Alaman filintalarıyla bir orduyu donatırım, her birisi yeni fabrikadan çıkmış. Onlardan da seç."

"Seçerim Ağam."

"Sandık sandık da mermi..."

"Sağ ol Ağam."

"Kaç yıldır silah kullanmıyorsun?"

"Yirmi bir yıldır."

"Elin alışkanlığını yitirmiştir."

"Yitirdi Ağam."

"Yarın öbür gün, cenaze kalktıktan sonra atlara binip Akarcaya çıkacağız. Orada atış talimleri yapıp, elimizi alıştıracağız."

"Haklısın Ağam."

"Şimdi eve."

"Olur Ağam."

"Çoluk çocuğun?"

"On bir kölen var."

"Allah bağışlasın. Onlar orada mı kalsınlar, dağda, yoksa bizim çiftliğe mi indirelim?"

"Onlar orada kalsınlar. Onlar düze inince İnce Memed benden kuşkulanır."

"Doğru. O İnce Memed senden korkar mı?"

"Azıcık çekinir."

"Sen var iken yanımda bana dokunamaz mı?"

"Beni öldürmeden dokunamaz."

Murtaza Ağa ona gene dönüp uzun uzun, onun gözlerinin içine baktı, ardından da alelacele beline davranıp tabancasını bel kemerinden çıkardı Aliye verdi.

"Al," dedi, "ne olur ne olmaz, benim tabancam eve varıncaya kadar sende dursun. Gözlerinden öperim Ali Ağa kardaşım, şu kuş gibi canım sana emanet."

"Hiçbir küşüm çekme kıymetli ve de ala gözlü Ağam. Senin canın bundan sonra benden sorulur."

"Doğru mu, yürekten mi söylüyorsun bunu Topal Ali Ağa?"

"Yürekten söylüyorum ki, hem de ne yürekten."

"Gene de korkuyorum senden. Senin o gözlerinin altında bir şeyler saklı."

Murtaza Ağa gitti bir kerpiç bahçe duvarının üstüne sekilendi. Topal Ali de vardı onun yanına sokuldu.

"Benden korkuyorsun da ne demeye tabancanı bana verdin?" Ali bu sözleri yumuşacık, sevecenlikle söyledi.

"Nasıl olsa sen beni öldüreceksin, ya şöyle, ya da böyle. Sen İnce Memedin adamısın."

Bir süre aralarında bir sessizlik oldu. İkisi de başını yere dikmiş ayaklarına bakıyorlardı. Sonra Ali yerinden çok dingin, aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi kalktı, onun karşısına geçip gözlerini onun gözlerine dikti, uzun bir süre büyülenmiş gibi böyle kalakaldılar.

Murtaza Ağa:

"Sen İnce Memedin adamısın, bunu bu dünyada bir ben bilirim. Sen İnce Memed için canını verirsin. Çünküleyim sen en akıllı köylüsün. Bir de İnce Memedin başına bu işleri sen açmadın mı?"

"Ben açtım," diye güldü Ali. Gülüşü içtendi.

"O yüzden ona canını verirsin."

Ali susuyordu.

"Niçin konuşmuyor, bir söze varmıyorsun Ali? İnce Memed isterse beni öldürmez misin? Söyle Ali."

Ali karşılık vermiyor, yüzü uzamış, kırmızı bıyıkları iyice sarkmıştı.

"Öldürmem Murtaza Ağa. Ben adam öldürmeyi sevmem. Allah verdiği canı ancak kendi alır. Adam öldürmek kötü bir şey."

"Kötü," diye sevindi Murtaza Ağa. "Ama İnce Memed öldürüyor."

"O başka," dedi Ali gür, kendine güvenmiş bir sesle.

"O başka mı, o başka mı? Demek o haklı, öyle mi?"

Birden tepeden tırnağa korkuya kesip gözleri faltaşı gibi açıldı.

"Demek sen beni öldürürsün, o başka... İnce Memed beni öldürür, o başka..."

Korkusu gittikçe artıyor, Topal Ali de onun bu elle tutulur, gözle görülür ölüm korkusunu onunla paylaşıyordu.

Ali elini beline atıp:

"Ağa," dedi, "al şu tabancanı. Sende bu korku, bende bu doğruluk varken biz bir araya gelemeyiz. Sen bana hiçbir zaman güvenemeyecek, hep korku içinde yaşacaksın. Al şu tabancanı da ben gideyim. Gideyim de başımın çaresine bakayım." Alinin uzattığı tabancayı Murtaza Ağa bir türlü alamıyor, gözlerini onun gözlerinin içine dikmiş bekliyordu. "Al Ağa tabancanı."

Murtaza Ağa sapsarı yüzüyle, merak dolu gözleriyle, bütün canını, duyarlığını, sezgilerini gözlerine toplamış, çok uzaklardaki iğne kadar bir ışıltıyı görecekmiş gibi boynunu uzatmış Aliye bakıyordu.

Alinin sesi bu sefer kesin ve inatçıydı:

"Al Ağa tabancanı!"

Murtaza Ağa gene elini uzatmadı. Ali de elindeki tabancayı onun yanına koyuverip geriye döndü, köprüye aşağı yürüdü.

"Dur Ali, dur!" diye can havliyle bağırdı Murtaza Ağa. "Dur bre kardaşım. Biz sana kardaş dedik, biliyorum beni öldüreceksin. Ama öldürürse de kardaşım öldürsün beni. Dur ve de hemen geriye dön!"

Birkaç adım atıp sertçe onu kolundan tuttu, kendine çekti, buyuran, sert bir sesle:

"Al o tabancayı oradan. O tabanca benim sana armağanımdır. Şimdi beni iyi dinle Ali, benim hayat sana bağlı. Al, ne yaparsan yap! İster öldür, ister kaldır. İstersen götür de İnce Memede teslim et. Ama bundan sonra sen sen ol, beni bırakıp da bir yerlere gitme."

Ali gitti usulca tabancayı oradan aldı, beline takıp Ağanın yanına geldi.

"Kusuruma bakma Murtaza Ağa."

"Ne kusuru Ali. Kusur bende. Haydi eve gidelim."

Eve vardıklarında gün battı batacaktı. Işıklar evlerin camlarına bütün görkemiyle vurmuş, sırtını bu zeytin ağaçlı yamaca dayamış kasabayı bir peri sarayına çevirmişti. Bu saatlarda kasaba uzaktan, Anavarzanın bu yanından bakınca yerden savrulan renk renk bir ışık yumağında döner, yöreyi ta uzaklara kadar tarifsiz bir aydınlığa boğardı.

Murtaza Ağa, Türkmen Beylerinden birinin oğluydu. Babası buralarda çok sayılan Kekeme Adem Ağaydı. Cömert,

sofrası yerden kalkmayan bir adamdı. Eski kışlaklarını çiftlik olarak kapatmış, tapusunu da üstüne yaptırmıştı. İleriyi gören bir kişiydi. Belki bu kasabada ilk sağlam tapu onundu. Tapusu yedi bin dönümlüktü ama, tapu sınırları içinde belki kırk bin dönümlük tarlalar kalıyordu. Öyle ötekiler gibi hazinenin, ya da Ermenilerin topraklarına konmamıştı Murtaza Ağa. Ve hem de bununla övünürdü. Yalnız, şimdi bu oturduğu konağı, kaçarken ona Ermeni dostu Karabet Keklikyan vermişti. Herkes konağın Karabetten zorla alındığını söylüyordu ya, Murtaza Ağa bu iftiraya cin ifrit oluyordu. Hayır, o, bu görkemli konağı gasp etmemiş, Ermeni dostu Keklikyana çil çil altınlar sayarak satın almıştı. Konakları gasp edenler Zülfüydü, Taşkın Halil Beydi, Molla Duran Efendiydi, Mustantık Rüştü Beydi. Ötekilerdi. Bir kuruş vermeden, ne devlete ve ne de konakların sahiplerine, onlar gidince, babalarının malları gibi gelip oturuvermişlerdi.

Murtaza Ağa kapının tokmağını üç kere hızlı hızlı vurdu. Kapı hemencecik açıldı. Konak iki katlıydı ve on dört odası vardı. Bir oda da çatı katındaydı ve tavan arasından küçük bir merdivenle çıkılır, icabı hal, başka, gizli bir merdivenden de sokağa varılırdı. Kasabanın en güzel, beyaz badanalı, büyük yapılarından birisiydi. Karabet Keklikyan, ustayı ta Sivastan getirmişti. Konak yapıldığında hem Ermeniler ve hem de Türkler arasında dillere destan olmuştu. Her odasının duvarı nakışlı ak dişbudak ağacından işlenmişti ki, hiçbir odanın yapısı ötekine benzemiyordu. Birinci katın tabanı çakıl taşlarıyla renk renk döşenmiş, döşemenin tam ortasına da Anavarzanın oralardan bozulmadan getirilmiş, üstünde geyikler, sülünler, mor çiçekler olan bir Bizans mozaiği yerleştirilmişti.

Pırıl pırıl bir tahta merdivenden yukarıya çıktılar. Karşılarına gelen duvarda gene Anavarzadan getirilmiş büyük bir mozaik daha vardı. Bu mozaikse bir kuş cennetiydi. Bir bataklıkta yürüyen leylekler, uçan turnalar, kırmızı bir yılan, kınalı keklikler...

Ali büyük salonun ortasında dikilmiş kalmış, hayran hayran bu mozaiğe bakıyordu.

"Ne bakıyorsun Ali?"

"Tevatür Ağa! Kim yapmış ola?"

"Küffardan kalma. Karabet bunu yerin altından çıkarttırmış, çok kıymetliymiş. Öyle dediler. Bundan, odalarda üç tane daha var."

"Tevatür! Tıpkı canlı gibi. Yılan da akıyor."

Merdivenin tam karşısındaki büyük cumbaya gidip fırdolayı işlemeli yastıklarla çevrilmiş sedirlere oturdular. Ortalık yahni kokuyordu.

"Amma da acıkmışız," dedi Murtaza Ağa.

"Acıktık," dedi Ali.

"Soğan yahnisi sever misin?"

"Bir kere yemiştim bir seferinde, tadı daha damağımda."

"Şehriyeli pirinç pilavı, taze yağlı?"

"Kim sevmez ki," diye güldü Ali.

"Ardından da püren balı."

"Bizim yaylada çok olur," dedi Ali. "Ağama en hasını, süt gibi apağını getirtirim. Ama biz çok az tadarız."

"Var ol Alim, kardaşım."

Ortalıkta kimsecikler gözükmüyordu. Tam bu sırada odalardan birisinden iriyarı, geniş kalçalı, memeleri dışarıya taşmış, çizgili, ayaklarını örten bir fistan giymiş, beline yeşilli kırmızılı püsküllleri sarkan bir kuşak dolamış, ayağında rugan kundura, başında yeşil bir ipekli başörtü, büyük kara gözlü, dimdik yürüyen, boynu çok uzun, kırmızı dudaklı, azıcık da soluk yüzlü bir kadın geldi:

"Hoş geldin Ali Ağa kardaşım," dedi.

Ali, "Hoş bulduk," derken yere bakıyordu.

"Vay, vay, vay," diye başladı kadın ardından da. "Ölüsü davul gibi şişmiş Ali Safa Beyin. Yatağa yorgana sığmıyormuş, Hüt dağı gibi olmuş. Bir de kokuyormuş. Bu gece bütün kasabayı sarar bu koku, diyorlar. Bu gece biz kokudan kasabayı terk ederiz, diyorlar."

Hüsne Hatun Murtaza Ağanın ilk karısıydı ve otuz altı yaşındaydı. İskenderun yörelerinden bir Türkmen Beyinin tek kızıydı. Onu almak için Murtaza Ağa her şeyi yapmış, elinde avucunda ne varsa onun uğruna harcamıştı. Onu, ondan sonra evlendiği öteki genç karılarından daha çok severdi

her zaman. Hüsne Hatun ona üçü erkek beş çocuk doğurmuştu. Öteki genç kadınlarınsa altışar çocukları vardı, daha da doğuruyorlardı.

Öteki kadınlar Aliye, hoş geldine gelmediler. Töreye göre, eve gelen yakın akraba ya da çok yakın dost, bildik tanıdık değilse onlar yüze çıkamazlardı.

"Varsın koksun," dedi Murtaza Ağa. "Nasıl olsa bir gün gömülür. Toprak bütün kokuları örter."

"Örter," dedi Hüsne Hatun, "örter... Ne olmuş o İnce Memede, ondan hiçbir haber yok mu Ağa?"

"Yok," dedi Murtaza.

"Kim bu adam, ne bu adam, cin mi, peri mi, var mı, yok mu, kartal gibi ağaları, beyleri öldürüyor da ona kimse bir şey yapamıyor."

"Biz adam değiliz ki," dedi Murtaza Ağa. "Biz adam olsak o Abdi Ağayı bile öldüremezdi. Arif Saim Bey burada, Halilin evinde, korkularından ona kimse bir şey söyleyemiyor, benim de ağzımı kapattılar, sanki şu bizim Arif Saim Tanrının öz bir vekili... Ödleri kopuyor herkesin ondan, donlarına sıçıyorlar korkularından. Ali Safa da gitti gider. Bundan sonra sıra bizde. Bizden sonra da Arif Saimde. Arif Saimden sonra da..."

"Hüt dağı gibi şişti fıkaranın ölüsü, kokuyor," dedi gene Hüsne Hatun. "Yemeğinizi yiyin de..."

"Hamamlığı yakın Hatun, büyük bir kazan su ısıtın. Ali kardaşım çok uzaklardan geliyor, bir iyice yunsun arınsın. Bir kalıp da kokulu sabun verin. Bir kat da benim donumdan, gömleğimden verin. Ali kardaşın yatağını da benim odama serin. Bundan böyle biz aynı odada yatacağız. Bu İnce Memed azıttı, hiç belli olmaz ki..."

"Hiç belli olmaz," dedi Hüsne Hatun içini çekerek. "Bu azgın insanların ne yapacakları hiç belli olmaz. Küçükalioğluna, dağlar kartalına ne yaptılar, evini basıp onu paramparça ettiler. Ben işte şu gözlerimle gördüm olanı biteni. Hem de parçalayanlar yabancılar da değil, kendi eli aşireti. İnsanlar azgın, azgın... Ali kardaşı ben çok duydum. Yemek gelsin mi?"

Murtaza Ağa Topal Aliye baktıktan sonra:

"Gelsin," dedi.

Hüsne Hatun Topal Aliyi tepeden tırnağa süzerek yerinden kalkıp mutfağa ağır ağır, salınarak gitti, az sonra da genç bir kız koskocaman, işlemeli bir bakır sini, bir cicim sofrayla geldi, cicimi kilimlere serip siniyi üstüne koydu. Ardından da yufka ekmek dürümleri, bakır sahanlarda yahni, pilav, yoğurt, kızartılmış keklik eti geldi. Sofraya bağdaş kurup başladılar tüten yemekleri kaşıklamaya. Yemek uzun sürdü. Yemekten sonra gene aynı kız ibrik, leğen ve boynuna atılı apak bir havluyla geldi, Alinin eline su döktü.

"Su ısındı mı?" diye bağırdı içeriye Murtaza Ağa.

İçerden Hüsne Hatunun, "Hazır" diyen sesi geldi.

Kız, Alinin önüne düşüp hamamlığı gösterdi. Ali alelacele soyunup yıkanmaya başladı.

Yatak odasında büyük bir gaz lambası yanıyordu. Şişesi de pırıl pırıl parlıyordu. En küçük bir is bulaşmışlığı yoktu. Lambanın karpuzu koskocamandı ve pembesine mavi çiçekler işlenmişti.

Murtaza Ağa yer yatağına girmiş, ipekli ak ince bir çarşafı boğazına kadar çekmişti. Ali, uzun bir süre sonra Ağanın gömleğini, uzun paçalı donunu giymiş, odaya büzülmüş, sıkılmış girdi. Bütün bedeni kokular içindeydi. Anadan yeni doğmuş gibi olmuştu. Hemencecik Ağanın yanına serili yer yatağına girip o da ipek çarşafı boğazına kadar çekti. Ömründe hiç böyle bir yatak görmemişti. Birden aklına düştü, Ali Safa Bey de, şu Hüt dağı gibi şişmiş adam da bütün ömründe böyle yataklarda mı yatmıştı? Böyle sakız gibi, böyle yumuşacık, böyle ipeği insanın tenine değince ürperten...

"Demek Ali sen her yaratığın izini bilirsin, arıların bile?"

"Az çok Ağam."

"Nereden belledin bütün bunları?"

"Kendiliğinden, meraktan, avcılıktan..."

"Hiç ustan mustan yok muydu, örnek aldığın bir adam?"

"Vardı. Adına Kel Hacı derlerdi. Gökteki turnanın, uçan sineğin, yerdeki yılanın izini bile sürerdi. Allah vergisi... Ve hem de her izi tanırdı. Ben önce onu tanıdım, babamın çok bir can arkadaşıydı. Ondan sonra ben keklikleri çok severim. Keklik palazlarının izini sürmeye başladım ilk olaraktan. Bir iyice öğ-

rendim kekliklerin huyunu suyunu. İzlerini sürerek yuvalarını bulurdum. Yılda belki beş yüz keklik palazı yakalar, büyütürdüm. İşte böyle. Kel Hacıya gelince hünerini kimseye öğretmedi, oğluna bile. Yanına da hiç çırak almadı. O nerdeee, biz nerdeee... Öyle bir izci bu dünyaya ne geldi, ne de gelir. Biz onun yanında çocuk kalırız. Yel Musa bile onun eline su dökemez."

"Tevatür."

"Tevatür," diye yineledi Ali.

Ondan sonra da Ali öteki kuşlara merak sarıyor, sarp, üç kavak boyu bir kayalığa, şahin yavrusu almak için tırmanırken düşüp ayağı kırılıyor, bundan dolayı da işte böyle topal kalıyor, ama gene de kuşların izini sürmeyi bırakmıyor. İzlerin ardınca dağ taş, bayır demeyip dolaşıyor. Bir iz gördü mü bir yerde, o izin ne izi olduğunu ölüyor, bitiyor, tükeniyor ama gene de o izi buluyor, öğreniyor. Kuşlardan sonra da yabani hayvanların izlerine merak sardırıyor, bundan dolayı koyak, kaya, doruk, yamaç demeyip şu koca Torosu dolaşıyor. Sonra küçük böceklerin, karıncaların, kelebeklerin, sümüklüböceklerin izlerini öğreniyor. Ardından da insanların... Alinin bu dünyada işi bu, hüneri bu. Yeryüzünde çok az ölümlüye nasip olmuştur böyle bir hüner. Bu iz merakından dolayı Ali suların, ağaçların, sudaki balıkların, her bir şeyin huylarını öğrenmiştir. Ali bir seferinde karşısına çıkan bir yılanla karşı karşıya, göz göze gelmiştir. Ne o ondan gözünü ayırabilmiş, ne de bu... Büyülenmiş gibi böylece bir gün akşama kadar gözlerini biribirlerinin gözlerinden çekmeden, gözleri biribirlerine kenetlenmiş kalakalmışlardır. Böyle bakışırlarken Ali yılanın yüreğinin içindekini, aklından geçenleri okumuş, yılan da Alinin içinden geçenleri... Sonra gün batarken yılan başını yere indirmiş, arkasını dönmüş, çıngırağını öttürmeden akmış gitmiş, neden sonradır ki, ta uzaklardan onun sevinç içindeki çıngırağının sesi gelmişti.

"Ali, sen kayıptan da haber verirmişsin."

Ali o anda yatağının içinde doğruldu, korkuyla:

"Yok, haşa! Biz kim, kayıptan haber vermek kim... Yok, haşa..."

"Ben öyle duydum da...

Ali Torosta dolaşırken tilkilerin, kurtların, yabanıl parsların, vaşakların, yabankedilerinin, ayıların da izlerini sürüp onların yuvalarını, inlerini buluyordu. Birkaç gece kış uykusuna yatmış ayıların mağarasında, ayılara sarılarak yatıyordu. Çok çok yağmurca, çok sığın, çok karaca, çok susamuru, çok sansar vuruyordu. Şahinlerin, kartalların, doğanların yuvalarını buluyordu izlerini sürerek... Çiçeklerle de konuşuyordu. İnce Memed, şu dünyadaki yaratıkların en soylusuydu. İnce Memed onun iki gözünün bebeğiydi.

"Çoluk çocuğunu da dağlardan getirmelisin Ali."

"Sana daha önce de söyledim ya Ağam, ben evi dağdan alır da ovaya indirirsem İnce Memed bundan kuşkulanır. Anladın mı?"

"Anladım," dedi Murtaza Ağa, hiçbir sebep yokken içini çekerek. Ardından da ekledi, "aaah, Ali, aaah," diye ciğeri söküllürcesine soludu, "aaah. Şu kafirin pis bedeni bir ortadan kalksın, bak ben sana neler yapacağım, ne iyilikler..."

Ali başını ona doğru döndürmüş ona bakıyor, bekliyordu.

"Buyur Ağa."

"Bak sana ne yapacağım, seni senin köye gönderip evini barkını aldırtıp getirteceğim. Sana çiftlikte, istersen kasabada, kasabada olsun daha iyi, seni ölünceye kadar yanımdan ayırmayacağım da, bir ev yaptıracağım. Çiftlikten tarlalar vereceğim, altına da bir Arap at çekeceğim ki, Çukurovada böyle bir at bir tane olsun." Coşmuştu: "Ali!"

"Buyur Ağam."

"Yarın senin altına bir at çekeceğim Çerkes eyerli, bir Arap atı. Hem de yaşı dört, donu da demirkır. İnce Memed duysun da çatlasın. Çatlasın, değil mi?"

Ali:

"Çatlasın," dedi.

"Uyuyalım öyleyse. Unutma, yarın senin giyitleri alacağız. Yarın akşama. Fötür şapkayı da unutma. Yarın bambaşka bir insan olacaksın. Bir de aaah, bir de ayaklarına postal değil de kundura, hem de parlak kundura olsaydı... Sen benim kardaşım değil misin, Mustafa Kemal Paşa gibi giyinmelisin. Hiç ömründe ceket pantolon giymedin, başına da fötür şapka takmadın, değil mi?"

"Takmadım."

"Haydi uyuyalım... Kokuyor..."

"Ölü kokuyor."

Ali hemen uyudu. Murtaza Ağanınsa sabaha kadar gözlerine uyku girmedi. Birkaç kere de Alinin uykusu ağır mı, hafif mi, diye denedi. Alinin uykusu kuş uykusu gibiydi, en küçük bir çıtırtıda hemen uyanıp yastığının altındaki tabancaya o anda hemen el atıyor, ses çıkaranın Murtaza Ağa olduğunu anlayınca da gülümseyerek başını yastığa koyuyor, koyar koymaz da uyuyordu.

Sabahleyin uyandıklarında ikisi de sevinç içindeydi. Ali gittikçe Murtaza Ağayı sevmeye başlıyordu. Ve bu onu korkutuyordu.

Hüsne Hatun bu sabah çok güzel bir kahvaltı hazırlamıştı muteber konuğuna. Bir top, daha ayran kabarcıkları üstünde tereyağı, ak petekli bal, taze kaymak, süt, çay, kendi eliyle yoğurup pişirdiği fırın ekmeği, peynirler... Kahvaltı sofrasında bir kuşsütü eksikti. Gene akşamki gibi hiç konuşmadan kahvaltılarını bitirdiler. Bu sabah Hüsne Hatunda da bir hafiflik vardı. İçi, her nedense pırıl pırıldı.

"Haydi gidelim Ali, belki azıcık yalnız bulurum da Arif Saim dedikleri dümbüğü, asker kaçağını, Fransız casusunu da şu İnce Memed belasını onunla konuşmak yolunu bulurum. Bu yılanın nasıl bir ejderha olduğunu belki ona anlatabilirim. Bir ay daha geçerse Kuyucu Murat Paşa Hazretleri Efendimiz de gelse, artık onunla şu Torosun kayalıklarında başa çıkamayacağını bir bir ona anlatırım da onlar da akıllarını başlarına toplarlar. Dur bakalım, bu kanlı katil de derdimizi Ankaraya anlatabilecek mi?"

"Anlatır," diye inançla konuştu Hatun. "Yeter ki sen onun yakasını bir kez eline geçir, kurban olduğum Ağam."

Murtaza Ağa hızla merdivenlere atıldı. Siyah fötr şapkası elindeydi. Bugün lacivert bir takım elbise giymiş, ak bir gömleğin üstüne de kırmızı çizgili mor bir kravat takmıştı. Rugan pabuçları pırıl pırıldı. Yakasında da kırmızı bir mendil sokuluydu. Büyük gözleri her zamanki gibi bir korkudan, bir telaştan fıldır fıldır dönüyordu. Yüzü uzun, yüz çizgileri derindi.

Alnı, gözlerinin kenarları kırışmıştı. Güldüğü zaman çıkık elmacık kemikleri, derin çizgileriyle cana yakın, sıcak, dost bir insan oluyordu.

O önde, Ali arkada merdivenleri inip Taşkın Halil Beyin konağının yolunu tuttular, oraya vardıklarında Murtaza Ağanın sevinci arttı, Beyin otomobili avluda yunmuş arınmış, silinmiş taptaze duruyordu.

"Dur orada," diye otomobile konuştu Murtaza. "Dur orada ki Murtaza Ağa senin kara gözlerini öpsün." Ardındaki Aliye döndü. "Sen de şu ağacın altında bekle, bekle ki, koca Tanrı belki yüzümüze güle. Oooof bu koku da ne, burnumun direği kırılacak. Neredeyse bayılacağım. Tabancan yanında mı?"

"Yanımda."

"İyi öyleyse, kokuyla sen nasılsın?"

"Ölüyorum."

"İyi, öyleyse bekle. Ölüdür kokar. Çok sıcak var. Ölüdür, katlanacağız."

Kapı açıktı, ikircikiksiz içeriye girip merdivenleri çıktı. Taşkın Halil Bey onu merdivenin başında karşıladı.

"Yaktın bizi, mahvettin Murtaza," dedi öfkeyle. "Rezil ettin dünyaya. Nedir o telgraflar, Ankarayı topa tutmuşsun. Sen delirdin mi, ne oldu sana? Küçücük bir eşkıya çocuk bir adam öldürmüş dağa kaçmış. Daha yakalanıp yakalanmadığı da belli değil, sen sanki bütün dünya ayaklanmış gibi kasabadaki her kişiye telgraf çektirmişsin, sen delirdin mi? Bey şimdi uyanır da bunları duyarsa... Onun mebus olduğu bir bölgede böyle asayişsizlik olsun, Bey bunu bir duyarsa, elbette duyacaktır, ben hiç karışmam, seni çengele asar, ya da otomobilinin arkasına bağlar Adanaya kadar bir parçan kalmaz."

Ötekiler de şaşkın şaşkın onlara bakan Murtaza Ağanın yöresini sardılar, onlar da Halil Beyden daha sert konuştular. Bereket Bey uyuyordu da seslerini fazla yükseltip bağıramıyorlardı. Ama her sözleri Murtaza Ağanın yüreğine bir ağılı hançer gibi saplanıyordu. Ne yapacağını, kendini nasıl savunacağını bilemez, ortada kalmış gözlerini kirpiştirip duruyordu. Sonunda:

"Kokuyor," diye bağırdı, "amanın ne kadar da çok kokuyor. Amanın ölüsü batsın, dirisi de, telgrafı da batsın, her

şeyi de... Amanın burnumun direği kırıldı kokudan. Amanın ha... Bey uyanmasın. Ya Bey uyanırsa bu koku içinde yandık. Ne yapalım?"

"Ne yapılabilir, ölü evi burnumuzun dibinde. Gerçekten koku dehşet... Ne yapılabilir?"

"Ölüyü Bey uyanmadan evden alıp hemen camiye götürmeli."

"Götürmeli," dedi Mustantık Rüştü Bey.

Kaymakam da gelmişti:

"Derhal götürmeli."

Savcı:

"Hemen şu anda... Bey bir uyanır da..."

Emekli yargıç Hüdai telaşlandı:

"Kolonya, kolonya..." diye.

"Bütün kasabadaki kolonyaları ölü evine taşıdılar."

Birden içerden böğürür gibi bir ses duyuldu.

"Uyandı," dedi Halil Bey. "Bu kokuyu Beyin burnunun almamasının mümkünatı yok."

Hemen odaya koştu.

Bey uyanmış ortada don paça dönüyor, pijamasını çıkarıyor, yeniden giyiyor, pantolonunu, gömleğini arıyor, bulamıyor. Şaşkın, perişan...

Kendine azıcık gelince bas bas bağırmaya başladı:

"Kokuyor, kokuyor, dayanamayacağım, kokuyor! Bu böyle kokan şey nedir? Kokan, kokan..? Bu koku ne kokuyor? Pantolonum nerede?"

"İşte, işte burada... Buyurun Bey."

"Kokuyor."

"Buyurun ceketinizi."

"Kokuyor."

Çabuk çabuk, elleri ayakları titreyerek giyinen saçı sakalı karmakarış Arif Saim dışarı fırladı.

"Aman Beyler kokuyor! Ben ömrümde böyle bir kokuya rastlamadım. Bütün dünya kokuyor. Kokudan öleceğim. Kolonya, kolonya... Bir şey... Ne olursa olsun, kokuyor. Ne kokusu bu?"

"Ölü kokusu..."

"Ölü mü, kimin ölüsü?"

"İnce Memed eşkıyası," diye atıldı Murtaza Ağa, "Birkaç gün önce Ali Safa Beyi öldürdü de, şimdi de dağa kaçtı. Dağdaki

köylülerin hepsini de öldürecekmiş. Köylülerimizi kazığa çakacakmış. Yılanın başı... Aman Beyim... Kuyucu Murat Paşa... Yakında bu yılan ejderha olacak..."

"Kolonya... Kokuyor..."

"İnce Memed... Yılan... Öldürdü... Kokuyor..."

"Kokuyor... Şoför... Derhal..." Arif Saim bel kemerini bağlarken merdivenlere atıldı. "Çabuk çalıştır otomobili oğlum. Kumandan Bey, Vali Bey, arkadaşlar çabuk olun, vedalaşmanın sırası değil. Ben öldüm bittim, bayılacağım..."

Ötekiler hemen gelip otomobile doluştular.

"Çabuk, sür!"

Ve otomobil var hızıyla avludan dışarıya atılıp, ortalığı bir toz bulutu içinde bırakarak kasabayı çıktı gitti.

"Kurtulduk," diye sevindi Arif Saim Bey, "kurtulduk."

Otomobilin arkasından bakakalan kasabalılara Murtaza Ağa:

"Söyledim," dedi övünerek, "anlattım. Yakında bir büyük orduyu çeker gelirler. Kuyucu Murat Paşa örneği."

O konuşurken, yöresine bir baktı ki kimse kalmamış. Herkes bir yana almış yatırmış.

"Ali," diye bağırdı, "Ali, haydi biz de gidelim. Her şeyi Beye söyledim. Ölünün koktuğu iyi oldu, yoksa şu köpekler bana ağzımı açtırmazlardı. Haydi koş, buradan kaçalım, kasabanın dışına çıkalım."

Köprüye aşağı koşmaya başladılar. Köprüyü geçtikten sonra kumlukta, hayıtların içinde durdular. Koku çayı geçememiş, öte yanda kalmıştı.

"Gördün mü Ali, kasaba bomboş kalmış. Bütün köylüler kaçmışlar. Kim gömecek ölüyü dersin?"

"Bulunur Ağa."

"Dur bakalım. Biz gitsek olmaz mı Ali?"

"Olur ama, gitmeyelim Ağa."

"Beğendin mi tabancayı?"

"Çok beğendim Ağa."

"Benim tabancam."

"Sağ ol Ağam."

"At da yarın çiftlikten geliyor. Bana öyle geliyor ki, bu yavşak hükümet İnce Memedle başa çıkamayacak, gayret bize düşecek Ali kardaş."

"Kim bilir, belli olmaz."

"Bize düşerse?"

"O zaman da düşünürüz Ağam."

"Düşünür müyüz?"

"Düşünürüz Ağam."

Murtaza Ağa gözlerini Topal Alinin gözlerinin içine dikmiş, çok derinlerde, uzaklarda bir şey ararcasına gene bakıyordu. Aliyse onun ne aradığını biliyor, içinden gülüyordu.

"İçinden bana gülüyorsun Ali."

"Vazgeç Ağam."

"Neden vazgeçeyim."

"Aramaktan. İnsanoğlu hiç belli olmaz Murtaza Ağam. Bugün böyleyse, yarın şöyle. İnsan her gün yeniden doğabilir isterse Ağam. Ama her sabah anadan yepyeni, başka bir insan olarak doğabilir. İyi de doğabilir, kötü de... Şimdi bu baktığın, gördüğün benim, Aliyim, yarın bir iş yaparım ki senin de, benim de aklımızın köşeciğinden geçmemiş ola. Onun için tevekkül ol, daha çok arama, üstüne varma. İnsanoğlunu anlamak o kadar kolay değil. Kuşlar da, böcekler de göründükleri gibi değiller. Bu dünyada her canlının bir huyu vardır, insanın da yüz bin huyu vardır. Bak Ağam, dünyada bir insanı, karımı, kardeşlerimi, kızımı oğlumu, anamı babamı tanıdım dersen yalandır."

"Biliyorum, yalandır."

"İnsan, tanıdığını sandığı insanı kendisine benzeterek tanır."

"Doğrudur, benzeterek."

"Bir insan ne kadar sana benzerse, o kadar da benzemez. Hiçbir insanın bir başka benzeri yoktur."

"Yoktur," diye düşündü Murtaza Ağa" olamaz da..."

"Öyleyse beni öğrenmeye çalışmaktan vazgeç."

Murtaza Ağa güldü:

"Al işte vazgeçtim gitti," diye sağ kolunu savurdu. "Vazgeçtim ama, seni kimsin, nesin diye de bir merak ediyorum ki... Ben senin gibi bir adamı hiç görmedim. Şu dünyada senin gibi bir adam yok."

"Var," dedi Topal Ali, "hem de çok. Bir hüner bir kişide varsa her insanda da var demektir. Yeter ki merak et, yürekten merak et, insanoğlunun elinden hiçbir şeyin kurtuluşu yoktur."

"Ben şimdi yürekten isteseydim senin gibi bir izci olabilir miydim?"

"Olurdun, candan yürekten sarılınca, merak edince olurdun."

"Sen neden bu işe merak sardın da, bütün ömrünü şu izciliğe verdin de başka bir şeye vermedin, şu izcilik, bu kadar bir hüner ya, ne işe yarıyor, yarayacaktı ya da... Hiç düşündün mü? Bu işe başlarken, izciliği yani, yeni öğrenirken, bu hünerin hiçbir işe yarayıp yaramayacağını hiç düşündün mü?"

"O zaman hiç düşünmemiştim. Şimdilerde, yaş kemale erince düşünmeye başladım."

"Ne düşünüyorsun, neye yaradı şu senin hiç kimsede olmayan ince hünerin?"

"Çok düşündüm, uzun bir süredir buna bir cevap bulamadım."

"Sonra?"

"Sonra birden aklıma geldi..."

"O gelen ne?"

"Yaşamak ne işe yarıyor diye sordum kendi kendime. Yaşamak ne işe yarıyor, söylesene Murtaza Ağam?"

Murtaza Ağa sustu bir süre, gene gözlerini gözlerinin içine dikti, uzun uzun baktıktan sonra yürekten gülerek Alinin koluna girdi:

"Sahi bre Ali, yaşamamız, ölmekten bu kadar korktuğumuz, yaşamak ne işe yarıyor? Uğruna bu kadar alçaldığımız, zulmettiğimiz, haram yediğimiz, insan öldürdüğümüz yaşamak ne işe yarıyor? Sonunda işte böyle ya bir kasabayı, ya da küçücük bir mezarlığı kokuyla dolduruyoruz. Vay babam, insan ölüsü de ne kadar kokarmış böyle, it leşinden de beter. Ben de böyle kokacak mıyım?"

"Haşa."

"Kokarım, kokarım... Belki bundan da beter... Ali!"

"Buyur Ağam."

"Benden sana vasiyet, beni İnce Memed öldürürse, beni hemen, derakap gömsünler."

"İnce Memed seni öldürmeyecek."

"Öldürecek," diye inatlaştı Murtaza Ağa, hem de üç kere ayağını yere vurdu, ayağının dibinden kumlar fışkırdı. "Öldürecek!"

"Orasını ben bilmem Ağam."

"Doğru sen bilmezsin. Bilmezsin ya öğreneceksin. Şimdi bu kasabada sıra bende. Keşki onunla o kadar uğraşmasaydım."

Ali susuyordu.

Uzun bir süre çayın kıyısında, portakal bahçelerinin içinde dolaştılar. Aşağıdaki köye inip Murtaza Ağanın portakallarını, limonlarını, narlarını gördüler. Dallardaki portakallar daha küçücük, yemyeşildi. Her birisi bir güvercin yumurtası kadar. Murtaza Ağa söylemiyordu ya, bu bahçe de ona Ermeni dostundan kalmıştı.

Uzaktan öğle ezanını duyunca oldukları yerde durdular. Kasabanın camlarına gün vurmuş, ortalığı ışıltıya boğmuştu. Yalnız kasaba değil, yöreleri bile ta uzaklara, yukardaki ormana kadar bu ışıltılardan ipiliyordu.

"Sela okunuyor."

"Az sonra Ali Safa Beyi gömecekler."

Ali Safa Beyin ölüsünü camiye kadar köylüleri, akrabaları zor taşımışlar, bir ikisi salacayı taşırken bayılıp yerde kalmıştı. Zar zor camiye getirilip musalla taşına yerleştirilen ölüyü imam yıkamak istememiş, yanaşmalardan yaşlı Hürrük Ağa tabancasını çekip imamın ayağının dibine üç el ateş etmiş, bunun üstüne titreyerek ölünün yanına giden imam Ali Safa Beye birkaç maşrapa su döküp işi bitirivermişti. Namazı altı kişi kılmış, mezarlığa üç kişi gitmişti.

Kasabanın pencereleri, kapıları sıkı sıkıya kapatılmıştı. Kasaba ıpıssızdı onlar kasabaya girdiklerinde. Ortalıkta ne bir kedi, ne de bir köpek vardı. Ortalık o kadar sessizdi ki, burasını sanki bin yıl önce şu bitip tükenmeyen kokudan ötürü bütün yaratıklar terk edip gitmişlerdi.

"Koku daha duruyor."

"Duruyor Ağa."

"Azalmış ama..."

"Azalmış."

"Senin giyitleri yarın alırız."

"Yarın Ağam."

"Atı da çiftlikten yarın getirirler. Şimdi adam gönderirim çiftliğe."

"Var ol Ağam."

4

On dört yaşındaki çoban çocuk Müslüm dün geceden beri bu yamaca oturmuş kimi uyuklayarak, daha çok da uyanık burada öylecene kendi kendine bekliyordu. İşlemeli kızılcık değneğini önüne, ayaklarının ucuna uzatmış, göğsünde turuncu bir güneş nakışı olan kepeneğini de yanına, bir keven çiçeğinin üstüne sermişti. Yandaki kayanın dibinde de sarı kocaman çoban köpeği büyük başını uzattığı ön ayaklarının üstüne koymuş uyukluyordu. Boynundaki tohtun dikenleri bir hançer gibi uzundu. Koyunlar, aşağıdaki tek tük ağaçlar bitmiş yemyeşil düzlükte uyukluyorlardı. Buradan dağın doruğuna kadar pespembe keven çiçekleri yamacı örtmüştü. Doğan güneş bütün bolluğuyla ışıklarını ortalığa salıvermiş, ormanı, kayaları, gökyüzünü pembe bir aydınlıkla doldurmuştu.

Çoban çocuk Müslüm hiç de rahat değildi, arada bir ayağa kalkıyor, günbatısındaki uzun kayanın tepesine çıkıyor, gündoğusundan kıvrılarak akan ince suyu, aşağıdaki binbir yeşilde kaynaşan, dalgalanan ormanı, günbatıdaki karşı dağın çıplak yamacına tırmanıp öte yüze aşan yolu gözlüyor, sonra gelip gene kepeneğinin yanına uzanıyordu. Yüzü de durmadan renkten renge giriyordu. Dün gece, ormanın içinden, oradaki yüksek kayalığın ardından yaylım ateşleri gelmiş, sonra da kesilmişti. Sabaha karşı da şu koyunların yayıldığı düzlüğün alt yanında bir bağırtı olmuş, bağırtının ardından da üç el kurşun atılmıştı.

Çoban Müslüm Sarıkeçili obasından olurdu. Oba her zamanki yaylağına dağın gündoğusundaki büyük Kızılkartallı koyağına kurulmuştu. Yemyeşil koyağın tam ortasından bir değirmen döndürecek kadar, dağın tam doruğunun altındaki ulu kayanın dibinden ak köpükler saçarak bir su kaynardı.

Obada dün geceden beri bir sessizlik vardı. Herkes fısıltıyla konuşuyor, çadırdan çadıra gidip gelmeler, bir telaş, biraz korku, daha çok sevinç. Çoban Müslüm her şeyi biliyor, koyunlarını buraya çekmiş dün akşamdan beri bekliyordu. Obadaki korkuyu da, sevinci de ta yüreğinin başında duyuyordu. Ona hiçbir kimse bir şey söylememişti ve hem de, hay Müslüm çocuk sen şöyle yap, böyle yap dememişlerdi. Çimeni yeşil gözleri bir ışıklı sevinç, bekleme içindeydi. Ara sıra yüreğine de bir korku, ardından da bir acı çökmüyor değildi. Ama o ne yapması gerektiğini biliyordu. Şu aşağıdan, Çukurovadan, kim nereden gelirse gelsin, işte şu ormanın içindeki, o küçük çayın dolandığı, yeşil yosunların tepeden tabana kadar örttüğü kayalığın dibindeki yoldan geçecek, koyunların yayıldığı düzlüğün ortasındaki yola gelecek, oradan ya Kızılkartal koyağına, ya da uzaktaki dağı aşan yola vuracaktı. Ve Çoban Müslüm yolların ağzını tutmuştu. İçi alıp alıp veriyor, yüreği durmadan atıyordu.

Uzun bir süre olduğu yerde keven çiçeklerinin ardında yattı. Diken öbeklerinin altı, kırmızı kara benekli uğurböcekleriyle kaynaşıyordu. Bu yamacın keven çiçekleri çok pembe olduğu gibi, dikenler bir billur ışıltısında çakarak gün ışığı altında yanar söner, fışkırırlardı, buranın uğurböcekleri çok kırmızıydı, bir yalım gibi kırmızı kırmızı çakarlardı.

Çoban Müslüm sabırsızlanmaya başlamıştı. Gözleri uzak bir karartıda, kulakları ufak bir çatırtıdaydı. Koyunlar aşağıdaki düzlükte rahat otluyorlardı. Köpekse yanda uyuyordu. Biraz da acıkmıştı ya, sabırsızlığından karnını doyurmak aklına gelmiyordu. Sonunda belindeki çamçağını alıp aşağıya, koyunların yanına indi, mor büyük bir koyunu yakalayıp sağmaya başladı. Çamçağı sıcak, köpürmüş sütle dolunca geriye, güneşli kepeneğinin yanına geldi, dağarcığından ekmeği çıkarıp kokulu sütü içmeye başladı. Bir ak bulut ormanın üstünden yukarı doğru ağıp geliyordu. İncecik bir yel esti söndü. İlk güz güneşi gittikçe aydınlığını artırıyor, orman, pembe keven dikenlerinin çiçekleri derin bir yeşilde, yoğun bir pembede biribirlerine karışmış tütüyorlardı. Orman, buradan, dağın yamacından ta aşağılara, belki de Çukurovanın ucuna kadar

inip gidiyor, çıplak yamacı bürümüş keven çiçekleri de ormandan dağın doruğuna kadar balkıyarak, ışıkları savurarak, bir sırma ışığında, pembede, morda, kırmızıda yukarıya çıkıyordu. Çok uzaklardan birtakım uğultuya benzer sesler geliyor, yücelerde kanatlarını iyice germiş iri kartallar uçuyor, yerlerinden hiç kıpırdamıyor, göğe yapışmışlar gibi oldukları yerde süzülüyorlardı. Uzun boyunlu, kırmızı salkımıyla bir çiçek, bir çalılığın ortasından güneşe doğru uzanmıştı. Kısacık mavi, mor, sarı çiçekler kevenlerin aralarını doldurmuşlardı. Kalın, kara, güçlü arılar çok sesli, gürültüyle vızılayarak çiçekten çiçeğe uçuşuyorlardı. Küçücük, bir başparmak kadar küçücük, renkli kuşlar kevenden kevene konuyorlardı. Karnını doyuran Müslümün canı sıkılıyordu. Oysa onun canı hiç sıkılmazdı. Bir küçücük kuşa, bir karıncaya, bir arıya, böceğe, kartala dalar, onların yaşamına katışır, kendini unutur giderdi. Gökyüzü de onun için bir tuhaf, kocaman mavi bir çiçek, koskocaman, kanatlarını açmış bir kuştu. Karnını doyurduktan sonra hep çiğdem soğanı çıkarmaya gider, çiğdemin çiçeklerinden, yeraltındaki en kocaman soğanları bulur çıkarırdı. Solgun, kurumuş çiçeklerin soğanları büyük ve çok sütlü olurdu. Müslüm köküyle bir abanmada bir kökü dışarıya alıverirdi. Bu işte çok ustalaşmıştı. En iri çiğdemler de taş dipleriyle çalı aralarında, kevenlerin altlarında biterlerdi. Koyu sarı, kısa saplı çiçekleri göz kamaştırırdı. Öylesine parlak, öylesine sarı. Müslüm çiğdem köklerini kazarken hiç bilmediği taze, buğulu bir kokuyla toprak kokar, onun başını döndürür, sarhoş ederdi.

Çiğdem çıkarması epeyce uzun sürdü. Günbatıya yıkılıp gitmiş, o çiğdem çıkarma telaşesinden her şeyi unutmuştu. Torbası soğanlarla dolunca, birazıcık ağrımış belini doğrulttu, aşağılara ormana, ardından da yukarıya, dağın doruğundaki süzülen kartallara baktı. Sonra da oturdu, somurtarak çiğdem soğanlarını soymaya başladı. Soğanların üstünü zar gibi açık kahverengi bir ağ kaplardı. Ağı soğanın üstünden sıyırıp alınca iri bir nohut tanesinden biraz daha iri soğan apak ortaya çıkardı. Çiğdem çiçekleri ister çiğ, ister sütle kaynatılıp yenirdi. Her derde deva sayılır, kokusu uzun bir süre insanın genzinden gitmezdi.

Müslüm bir yandan usul usul çiğdemlerini soyuyor, bir yandan da ağır ağır çiğneyerek yiyordu. Yüzü terlemiş, keven çiçekleri gibi pespembe olmuş, çimeni yeşil gözleri kartal gözleri gibi yöreyi araştırıyordu durmadan. Bir ara köpeğinin başını kaldırıp, kulaklarını diktiğini gördü. Ayağa kalktı, bir yandan soyduğu çiğdemleri avuç avuç atıştırıyor, bir yandan gözleri ormanı, yöreyi araştırıyordu. Sonra köpek ayağa kalkıp ormana doğru ürmeye başladı, sonra da koyunlara doğru ürerek koştu. Tam bu sırada da ormanın içinden ilk candarmanın şapkasının altındaki pirinç ay yıldızı parlayıp söndü. Ardından da kır bir ata binili Faruk Yüzbaşı çıktı. Yüzü azgındı. Onun ardından da tüfeklerini omuzlarına asmış candarmalar gözüktü. Düzlüğün sağ yanındaki pınarın orada Yüzbaşı atından indi. Göğsündeki dürbün ilk anda göze çarpıyordu. Tabancasını manevra kayışının tam altına bağlamıştı, kocaman bir tabancaydı. Parlayan çizmeler giymişti. Bıyıklarını da sipsivri burmuştu. Bu bıyıklar ona heybet veriyordu. Giyitleri yeni ütüden çıkmış, az önce giyilmiş gibiydi. Candarmalar da pınarın üst başına tüfeklerini çatıp sırasıyla çam oluktan mataralarını doldurup su içtiler. Onlara üren köpeğini durdurmak için Müslüm yıldırım gibi koşmuş, düzlüğe inip köpeğini tutmuş, bomboş, şaşkınlık dolu gözlerle orada dikilmiş kalmış, onlara bakıyordu.

Onbaşı Kertiş Ali, çoban çocuğu Yüzbaşıya gösterip:

"Bir çoban," dedi, "ilk olarak buralarda bir insanla karşılaşıyoruz."

Yüzbaşı az ötedeki çocuğa başını kaldırıp baktıktan, elindeki sapı gümüş savatlı kırbacıyla oynadıktan sonra, başını önüne geri indirdi:

"Bu bir çocuk," dedi yavaşça.

Kertiş Ali, şu karşıki kıraç dağların koyağına yerleşmiş, ot bitmez, verimsiz, fıkaralıktan canı çıkmış bir köyden olurdu. Askere gidince tezkere bırakmış, uzatmalı olmuştu. Birçok karakolda komutanlık yaptıktan sonra kendi kasabasına atanmıştı. Çok kıvançlıydı bundan. Burada karakollardaki gibi fazla rüşvet alamıyorsa da, şimdiye kadar kazandıkları yeterdi de artardı bile. Daha şimdiden kasabaya büyük, Ermenilerden kalma bir bahçe içerisine bir ev yaptırmıştı. Kendisini göstermek, köyün-

deki ününe ün katmak, bütün Çukurovaya namını salmak istiyordu. Onun için para pul hiçti. Onun naçizane düşüncesine göre insana nam gerekti. Bu nam için de onun İnce Memedi yakalaması, ya da vurması gerekti. İnce yakalansa, ya da vurulsa bütün nam Yüzbaşının olurdu ya, küçük de olsa ona da bir pay düşerdi. Asım Çavuşu dersen, o ne nam istiyordu, ne de şan. O zaten canından bezmişti. Üstelik de İnce Memede, o kan içiciye, Abdi Ağamızı, Hamza Efendimizi, Ali Safa Beyimizi, çiçeği burnundaki Cumhuriyetimizin daha nice kıymetlisini gözlerinin yaşına bakmadan ta gözbebeklerinin ortasından kurşunlamış, beşikteki bebekleri süngülemiş, ben Ağayım, ben Beyim diyenlerin dillerini kökünden kesmiş, ardından da bu insan insanlarımızı kazığa oturtmuşa hayrandı. Şu dağlar eşkıya doluydu. Kertiş Ali Onbaşı iyi biliyordu ki, dağlardaki birçok eşkıya çetesine dokunulamazdı. Mustafa Kemal Paşa benzeri Yüzbaşı Faruk Bey değil, İsmet Paşa bile dokunamazdı. Çünkü onların birçoğu aşağıdaki Çukurova Beylerinin, Ağalarının adamlarıydılar. Bir de kimsesiz eşkıyalar vardı. İnce Memed namlıydı, onu gene fakir fıkaralar, köylüler tutuyorlar, canları gibi, onu gözbebekleri gibi koruyorlardı. Ya ötekiler, hiç kimseye yar olamamışlar... Ne Beylere, ne köylülere... İşte onları kırıp geçiriyorlardı. Onlar da o kadar çoktu ki dağlarda, her ay beş onunu öldürüyorlar, gene bitiremiyorlardı. Kertiş, eşkıya öldürmekte, kurşunu gözlerinin içine sıkmakta ün yapmıştı. Ona daha şimdiden, eşkıya kasabı Allahsız Kertiş Ali diyorlardı. Şu candarmalar içinde köylüleri dövmekte de onun üstüne yoktu. Hele dağ köylülerini... Karakollarda öyle bir dayak uzmanı olmuştu ki, Ankaradakileri on yıl okuturdu. Onun karşısında kurt kuş, yılan çıyan, taş bile dile gelirdi, değil köylü yaratığı. "Bu köylüler sadece dayak atılmak, donlarına işeyinceye, altlarına sıçıncaya kadar dövülmek için kurban olduğum yüce Tanrı tarafından halk edilmişlerdir," derdi. Birkaç yılda uzatmalı onbaşılıktan istifa edecek, Anavarza ovasında Akçasaz yakınlarında bir çiftlik sahibi olacaktı. Daha şimdiden yolunu yapmıştı. Bunun için de Zülfü Efendiye, Arif Saim Beye yanaşmak gerekti.

"Çocuklar bu iş için daha iyidir Yüzbaşım," dedi Kertiş Ali. Yüzbaşının karşısında taş kesilmiş dimdik, göğüs ilerde,

karın içerde, başı yukarda hazır olda duruyordu. "Çocuktan al haberi."

"Çağır öyleyse..."

Kertiş Ali koşarak Müslümün yanına gitti. Çocuk daha orada durmuş, köpeğinin tohtundan tutmuş candarmalara bakıyordu. Kertiş Alinin koşarak kendisine doğru geldiğini görünce çok sevindi ya sevincini belli etmemeye çalıştı.

"Çabuk gel! Bırak o köpeği de gel, Yüzbaşım seni istiyor." Alnı kırışmış, boyun damarları şişmişti. "Kov o köpeği de çabuk gel."

Müslüm boynundan tuttuğu köpeği bırakıp koyunlara doğru saldı. Köpek onun buyruğunu dinleyip sürünün yanına gitti.

Kertiş önde, Müslüm arkada Yüzbaşının yanına vardılar.

Yüzbaşı başını kaldırdı, tepeden tırnağa Müslümü süzdükten sonra:

"Sen buralarda ne yapıyorsun?" diye oralı olmayarak sordu.

"Çobanım," dedi Müslüm kıpkırmızı kesilip eli ayağı titreyerek.

"Nerede oturuyorsun, hangi kabiledensin?"

"Sarıkeçili oymağındanım."

"Kimin oymağı o?"

"Bizim oymağımız."

Yüzbaşı gülümsedi.

"Sen ne kadardır buradasın?"

"Bir gece, iki gündüz oluyor."

"Buradan geçen bir atlı, bir adam, bir silahlı, bir yaralı kişi gördün mü?"

"Hiç kimseyi görmedim. Buralara hiç kimsecikler gelmez ki... Ben burada hiç adam görmem, kaç yıldır koyun güderim burada. Siz adam arıyorsanız o aşağılardadır."

"Anladım Yüzbaşım, bu it yalan söylüyor."

Yüzbaşı elindeki kırbacı ona doğru, sus, diye kaldırdı.

"Sen bu gece hiç kurşun sesi duydun mu?"

"Duymadım."

"Nasıl olur, nasıl duymazsın, bütün orman kurşun sesinden biribirine girdi, çarpışma oldu, nasıl duymadın?"

"Uyuyordum. Benim uykum ağırdır."

"Sen nasıl bir çobansın ki uyuyorsun, koyunları kurt kapmaz mı?"

"Kapamaz," diye övündü çoban çocuk. "Sen o sarıyı görüyor musun, on tane kurdu yer. Onun gibi bir köpek yok."

Onun köpeği, o sarı tıpkı insan gibiydi. Her şeyi bilir, anlar, düşünürdü. Bir tek konuşamıyordu. Meram etse belki de konuşurdu.

"Benim bu sarı var ya, hiç çobana bir gerek olmadan bu sürüyü alır bir hafta, on gün, bir ay dağlarda güder. Benim bu sarı var ya, küçücük tehlike olsun, bir yılan, bir akrep, bir insan, ben de uyuyor olayım, gelir beni usulca kolumdan tutar uyandırır."

"Bu gece seni uyandırmadı mı, kurşun seslerini duymadı mı?"

"Kurşun seslerini duysa o beni uyandırırdı."

"Uyandırmıştır," diye bağırdı Kertiş Ali, "ama o duymadım diye yalan söylüyor."

"Uyandırırdı," diye karşılık verdi Müslüm. "Demek ki duymamıştır. O kurşun seslerini bilir. Eşkıyayı, candarmayı, iyi adamı, kötü adamı biribirinden ayırır. Geçenlerde bir adamın boynunu kaptı şu aşağıdaki ormanda az daha adamı boğuyordu. O adam var ya, bir kızın başına çöktükten sonra da onu parçalamışmış. Ya, benim sarı öyle bir sarıdır. O, köpeklerin ağası, piridir."

"Çok mu seversin köpeğini?"

"Herkesten çok... O benim arkadaşımdır."

"Anasıdır Yüzbaşım, babasıdır," diye alay etti Kertiş Ali.

Müslüm de ona sert çıkıştı. Onun kim olduğunu iyi biliyordu. Onbaşı olunca on beş candarmayla kendi köyüne gitmiş, bütün köyü üç gün üç gece sopadan geçirmişti.

"Ne sandın ya..."

"Yalan söylüyor Yüzbaşım. Bu adam İnce Memedin ne yana gittiğini biliyor. Şunun ifadesini alayım."

"Al," dedi Yüzbaşı soğukkanlı.

"Burada mı, ormanda mı?"

"Burada," dedi Yüzbaşı. "Şu aşağıda. Bakalım bu deyyusu nasıl konuşturacaksın?"

Kertiş, Müslüme yumuşacık, sevecenlikle yaklaştı:

"Bak yavrum," dedi, "dün sabah ortalık ışırken, bir yağız ata binmiş, hem de çıplak bir yağız ata, doludizgin önünden geçen tüfekli adamı görmedin mi? Atın üstündeki adam senden az irice... Söyle yavrum, tam ormandan çıktı, senin üstüne geldi, at ayaklarının tapırtısından da sen uyandın, ya da seni köpek uyandırdı. Sen de uyanınca o doludizgin atlıyı gördün. Hangi yana gitti o atlı?"

"Görmedim."

"Görmedin mi?"

"Hiç görmedim."

"Yavrum, senin adın ne?"

"Müslüm."

"Müslüm yavrum, söylemezsen senin için iyi olmaz."

"Hiçbir atlı görmedim."

Dört candarma çoktan hazırlanmışlar bekliyorlardı. En iriyarısının elinde kalın bir sopa vardı.

"Yıkın şunu."

Hemencecik Müslümü yıkıp tüfeğin kayışını ayaklarına geçirdiler.

"Çıkarın çarıklarını."

Çabucak çarıklarını, çoraplarını çıkarıp öteye, bir keven öbeğinin üstüne attılar.

"Başla."

İriyarı candarma bütün gücüyle sopayı Müslümün ayaklarına durmadan indiriyor, çocuktan hiçbir ses sada çıkmıyordu. Yüzbaşı gözlerini şaşkınlıkla açmış bu tansık işe bakıyordu.

"Devam, daha sert."

Yüzü gözü ter içinde kalmış Müslüm salt dişlerini sıkıyor, sopa her indikçe bedeni bir geriliyor, hopluyor, ardından da çözülüyordu.

Aradan epey bir süre geçti, Müslümden çıt çıkmadı. Yüzbaşı gözlerini faltaşı gibi açmış şaşkınlıkla ona bakıyor, o ses çıkarmadıkça öfkeleniyordu.

"Ali, sen al sopayı eline," diye sert bir komut verdi. "Bu da nasıl bir iş böyle!"

İriyarı candarmadan sopayı eline alan Ali, bütün gücü, hü-

neri, ustalığıyla abandı çocuğun üstüne. Müslüm, gene gık demiyordu.

Köpek de gelmiş az ilerde, dört bir yanını mavi çiçekli yarpuz almış pınarın ayakucunda duruyor, kaygılı gözlerle yere yıkılmış, ayaklarına boyuna sopalar inen Müslüme bakıyordu başını dikmiş, tetikte bir hali vardı. Ama Müslümden en küçük bir çıt, bir işaret gelmiyordu.

Yüzbaşı dayanamadı, yerinden kalktı, gitti çoban çocuğun başucunda durdu. Kertiş Ali kapkara kesilmiş, dişlerini sıkmış, kalın sopayı kaldırıyor, bütün gövdesiyle abanarak indiriyor, çocuktan, hoplayıp gerilmekten başka en küçük bir tepki gelmiyordu.

Sonunda çocuğun ayakları kanamaya başladı.

Yüzbaşı:

"Olamaz Ali Onbaşı, olamaz. Sen hiç böyle bir mahlukata rastlamış mıydın?"

Soluk soluğa, ter içinde kalmış Kertiş Ali, "Yok," diye karşılık veriyordu ona, var gücüyle, hıklayarak sopasını indirirken, "yok Yüzbaşım, ben ömrümde böyle bir bela görmedim."

"Söyle oğlum, sen İnce Memedi gördün, değil mi?"

Müslümün dişleri kenetlenmişti, açılmıyordu.

"Söyle oğlum, yoksa bu Ali Onbaşı seni öldürecek. O, böyle döve döve çok adam öldürmüştür."

"Çok öldürdüm, çok öldürdüm," diye bütün bedeni gerilmiş, boyun damarları şişmiş Kertiş Ali, Yüzbaşıyı onaylarken, ayağa inen kalın sopa sanki bükülüyordu. Ve ayaktan kanlar fışkırıyordu. Sopa bir anda kıpkırmızı oldu.

Gözü bir ara orada dikilmiş kalmış köpeğe ilişen Yüzbaşı Faruk:

"Dur," diye sevinç içinde buyurdu Kertiş Aliye, "dur Ali Onbaşı."

Ali Onbaşı derin bir soluk alarak durdu.

"Kaldır onu."

Kertiş Ali çocuğu elinden tutup zorla ayağa kaldırdı. Müslüm ayakta duramayıp boylu boyunca yere serildi.

"Kaldır şu köpeği."

Kertiş Ali çocuğu yerden kaldırdı, koluna girdi. Çocuğun

öteki koluna da bir candarma girdi. Çocuk aralarında cansızmışçasına sallanıyordu.

Asım Çavuş başından beri olanı biteni boş gözlerle seyretmiş, sonra ayağa kalkıp yanlarına gelmişti.

"Bu çocuk ölüyor Yüzbaşım. Bakın, can çekişiyor."

"Bunlar yedi canlıdır, bir şey olmaz bunlara," diye sert çıkıştı ona Yüzbaşı. "Görmedin mi, bu kadar sopa yedi de of bile demedi."

"Yedi canlıdırlar," dedi Kertiş.

"Ben onu konuşturmasını bilirim," dedi Yüzbaşı. Tabancasını belinden çıkardı, orada durup kalmış köpeğe çevirdi: "Aç gözlerini şimdi çoban bey, aç da şimdi az sonra ne olacak onu gör!" Sesi bıçak gibi keskindi, öfkeli, utkulu bir sevinç doluydu.

Çocuk ağır ağır gözlerini açtı, bir tabancaya, bir Yüzbaşıya, bir köpeğe baktı.

"Şimdi söyle," diye gürledi Yüzbaşı. "Eğer şu anda doğruyu hemen söylemezsen köpeğini öldüreceğim."

Çocuk gözlerini kirpiştirdi, çabucak bir köpeğine, bir güneşten menevişlenen Yüzbaşının tabancasına, bir uçları titreyen Yüzbaşının bıyıklarına baktı:

"Söyleyeceğim," dedi. "Sarıyı vurma. Hemen söylerim. İnce Memedi gördüm."

"Ha şöyle," diye güldü Yüzbaşı. "Getirin şunu..."

Gitti eski yerine bir sekinin üstüne çöktü. Çocuğu karşısına getirdiler oturttular.

"Ne bildin İnce Memed olduğunu onun?"

"Tüfeği vardı."

"Başka?"

"Altındaki at yağızdı."

"Başka?"

"Altındaki at çıplaktı."

"Başka?"

"Benim kadar bir çocuktu."

"Başka? Hangi yana gitti?"

"Şu yana..." Günbatıyı gösterdi. "Ben onun gittiği yeri de biliyorum..."

"Nereye gitti?"

"Bakırgediği var ya, işte oradaki mağarada Kel Eşkıya var, dokuz kişisiyle. İnce Memed işte onlara karışmaya gitmiş."

"Ne biliyorsun bütün bunları?"

"Onlar konuştu."

"Kim?"

"Dün Kel Eşkıya burada, şu pınarın başında konuşurken, İnce Memed geliyor, dedi, ondan haber geldi. Onu Bakırgediğindeki mağarada bekleyeceğiz. Sonra da gittiler. Başlarında kırmızı fesleri vardı."

"Peki, daha önce niçin söylemedin bunları?"

"Çok korktum."

Yüzbaşı ayağa kalktı, gerindi, bacaklarının üstünde birkaç kere yaylandıktan sonra, önüne getirdikleri atına atladı ve hareket emrini verdikten sonra, atını orada dikilmiş kalmış köpeğe doğru sürüp tabancasını çıkardı, köpeğe doğrultmasıyla tetiğe asılması bir oldu. Köpek derinden bir venildedi, kıvrandı, kendi yöresinde dönmeye başladı. Yüzbaşı tabancasındaki bütün kurşunları üst üste köpeğin başına boşalttı. Bir anda kan gölüne batıp çıkan köpek oraya, yeşil çimenlerin üstüne cansız serildi. Kurşun sesini duyan Müslümün kalkmasıyla köpeğe koşması bir oldu ya, köpek çoktan ölmüş, kevenlerin arasına bir insan gibi upuzun serilmişti.

Candarmalar çekilip giderlerken Müslüm köpeğini kucaklamış, kanlı başını kucağına almış, bir ölü çocuğa ninni söyler gibi ığranıyordu usul usul...

5

Yağız at uzakta, açık kahverengi keskin çakmaktaşından kayalığın üstünde duruyor, usul usul da kuyruğunu sallıyordu.

Kertiş Ali Onbaşı:

"Yüzbaşım," diye bağırdı, "işte o at, İnce Memedin atı. Ali Safa Beyin atı. Demek İnce Memed buralarda. Çoban çocuk doğru söylemiş. Demek İnce Memedi Bakırgediği mağarasında sıkıştıracağız."

"Bu atı vur," diye bağırdı Yüzbaşı.

"Çok uzakta," dedi Kertiş Ali Onbaşı. "Ama onu vurmalı."

Kayalığa doğru koşmaya başladı.

Yüzbaşı arkasından:

"Dur," diye bağırdı. Kertiş Ali Onbaşı olduğu yerde durdu. Yüzbaşı atını üzengiledi, onun yanına vardı. "Ver tüfeğini bana. Sen oraya yetişinceye kadar o at gider." Yamaca doğru atını doldurdu. Yamaç kepir taşlıktı ve bu kepir taşlıkta Yüzbaşının atı zor koşuyor, durmadan tökezliyordu. Yüzbaşı birkaç kere attan düşme korkusu geçirdi ama düşmedi. Kayalığın dibine gelip durduğunda atı köpüğe batmıştı, körük gibi de soluyordu. Yağız at bal rengi, pul pul ışıltılı kayalığın sivrisinde duruyor, daha usul usul kuyruğunu sallıyordu. Yüzbaşı aşağıdan yukarıya bir iyice nişan aldıktan sonra tetiğe bastı, o tetiğe basar basmaz da yağız at ortadan o anda yitti gitti. Yüzbaşı bu işe çok şaşırdı, sağa sola bakındı, attan bir iz bulamadı.

Onu bekleyen askerlerine döndüğünde çok öfkeliydi:

"Vuramadım," dedi. "Nasıl olur?"

Kertiş Ali Onbaşı:

"Yüzbaşım," dedi, "ben buradan iyice baktım, siz daha tüfeği doğrultur doğrultmaz o at gözükmez oluverdi. Ne oldu,

nereye gitti göremedim. Köylülerin dedikleri gibi bu at büyülü."

Yüzbaşının alnı kırışıp bıyıkları titredi:

"Ne büyülü, ne bir şey," dedi yere tükürerek. "Vuramadım gitti. Çoktan beridir mavzer kullanmıyorum. Keşki benim yerime Asım Çavuş ateş etseydi."

Asım Çavuş gülümsedi:

"Haşa Yüzbaşım," dedi, "haşa, sizin vuramadığınızı ben hiç vuramazdım. Ali Onbaşının da dediği gibi, siz daha tüfeği ona doğrulturken, o, bir sündü, upuzun bir çizgi oldu, bir anda boşluğa aktı gitti. O çok kurnaz, hem de deli bir at. O öldürülen Ademi, Yobazoğluyla Ferhat Hoca bunun için öldürüyorlar, bu at için..."

"Fıkara Adem, bu at yüzünden gitti. Rahmetli Ali Safa Bey anlatırdı, o, dünyanın en büyük avcısı, nişancısıymış. Öyle bir adam bu atın ardından yıllarca dolaşmış da onu vuramamış... Sonunda da Ferhat Hocayla atın sahibi Ademi..."

"Ferhat Hocayla Yobazoğlu asılacak, değil mi?"

"Asılacak ya, Ağırceza Reisi çok sert bir adam."

"Kılı kırk yarıyor."

"Giyseler giyseler on sekiz yıl giyerler, diyorlar."

"Onlar asılacaklardır."

"Keşki tez günde asılsalar. Başımıza çok iş açacaklar."

"Ne işi?"

"İnce Memed..."

"İnce Memed mi?" Yüzbaşı güldü. "Az sonra onu yakalayacağız."

"Ben bu İnce Memedden bu sefer korkuyorum. Çok deneylerden geçti. Eğer bu sefer onu elimizden kaçırırsak, başımıza çok bela açacak."

"Atı gibi, öyle mi Çavuşum?"

"Atı gibi Yüzbaşım," diye çekinerek gülümsedi Asım Çavuş.

Yüzbaşı atını sürdü. Asım Çavuş sağ yanında, Kertiş Ali Onbaşı solunda, candarmalar da arkadan yürüyorlardı.

"Çoban çocuk sence doğru mu, Asım Çavuş?"

"Bilemem," dedi Asım Çavuş. "Bunlar hiç belli olmazlar. Belki de bizi İnce Memedden uzaklaştırmak için..."

"Peki ya, o kadar dayağı niçin yedi?"

"Bizi inandırmak için."

"Az daha ölüyordu..."

"Ölürdü de... Dedim ya Yüzbaşım, bu sefer İnce Memedi elimizden kaçırırsak işimiz zor."

"Kaçırmamalıyız," dedi Yüzbaşı.

"Kara İbrahimi de bulmalıyız."

"Onun köyünden geçelim mi?"

"Adam gönderip onu köyün dışına çağıralım bu gece. O bilir İnce Memedin yerini."

"Bilir," dedi Asım Çavuş.

"Bakın Yüzbaşım," diye onların konuşmalarını kesti Kertiş Ali Onbaşı.

Yüzbaşı başını çevirip onun gösterdiği yere baktı, yağız at orada bal rengi, pul pul ipiltili çakmaktaşı kayalığın sivrisinde duruyor, kuyruğunu da usul usul sallıyordu. Yüzbaşı onu görür görmez:

"Ali ver mavzerini," dedi, onun elinden mavzeri kapar kapmaz da atını üzengileyip yokuş yukarı kepir taşlık yamaca sürdü. Kayanın dibine gelir gelmez de tüfeği doğrultup tetiğe çökmesi, onun tetiğe çökmesiyle de atın yitip gitmesi bir oldu.

Yüzbaşı bal rengi kayalığın dibinde bir süre bekledikten sonra aşağıdaki candarmaların yanına ağır ağır atını sürdü.

"Ne oldu, bu sefer vurabildim mi?"

Kertiş Ali Onbaşı başı yerde susuyordu.

"Al şu tüfeğini. Bu at bizimle alay ediyor..."

Gün batarken Üçoluklara geldiler. Üçoluklar mor kayalıklı, kayalıklarda üst üste kevenler bitmiş, her keven de şıkırdım gibi çiçeğe durmuş, sarp bir yamaçtan kaynıyordu. Oluklardaki sular üç yerden bu kayalığın dibinden köpürerek fışkırır, mor bir topraktan geçer, ardından da kırmızı çizgili ak bir gediği üç yerinden aşar, büyük çam ağaçlarından oyulmuş oluklara dökülürdü. Olukların altı, yöresi yarpuzlu bir gölcüktü. Gölcüğün dümdüz kıyılarını çok yeşil çimenler kaplamıştı. Yılın on iki ayında, karda kışta kıyamette bile bu çimenler hep böyle yemyeşil kalırdı. Tüfekleri, içinde binlerce kırmızı benekli alabalık yüzen gölcüğün kıyısına çatıp dinlenmeye geçtiler.

Dinlenmeye geçmişler, Yüzbaşı oturmuş sırtını oradaki bir kayaya dayıyordu ki Kertiş Ali Onbaşının sesi duyuldu:

"Yüzbaşım, Yüzbaşım, işte orada."

Yüzbaşı başını kaldırınca karşıdaki çıplak tepenin üstünde, batan günün son ışıklarıyla kapkara bir elmas taş gibi ışılayan atı gördü:

"Bunu vurmalıyım Asım Çavuş," diye ayağa kalktı. "Bu at..." Sözünün gerisini getiremedi, bu sırada da Kertiş Ali Onbaşı mavzerini ona uzattı. Tüfeği alan Yüzbaşı aşağıdaki derin dereye indi. Dere kıvrılarak atın durduğu tepenin tam arkasına iniyordu.

Yüzbaşı, bu sefer de gez, göz, arpacık bir iyice nişan aldı, kurşun vızıldadı, ama gene at bir anda ortadan silindi. Yüzbaşı yorgun argın Üçoluklara dönmüştü ki, tepenin ardından bir at kişnemesi geldi, karşı kayalıklarda uzun uzun yankılandı. Yüzbaşının atı da ona bir kişnemeyle karşılık verdi.

Karşıdan, aşağıdaki düzlükten, derenin kıyısındaki ince yoldan bir atlı doludizgin tozu dumana katarak geliyordu.

"Kara İbrahim bu gelen Yüzbaşım," dedi Kertiş Onbaşı.

"Ne bildin?"

"Ben o kadar uzaktan bile onun gelişini bilirim. Üstelik de bize mühim bir haber getiriyor."

"Mühim," dedi Asım Çavuş. "Bizim buralarda olacağımızı biliyordu."

"Yaman adam."

"Çok yaman adam bu İbrahim, Yüzbaşım. Her kaya, her çalı, her ağaç onun gözü kulağı."

Yüzbaşı sustu. Onlar da susup Kara İbrahimin gelişini beklediler.

Atından gölcüğün kıyısında yere atlayan Kara İbrahim hemen Yüzbaşıya koşup, hazır ola geçip bir selam verdikten sonra:

"Sana haberim var Yüzbaşım," dedi. "Tam dokuz kişiler. Ben kendim teker teker saydım onları."

"İnce Memedi de gördün mü, içlerinde mi?"

"Bilemem, ben İnce Memedi tanımıyorum Yüzbaşım, belki de içlerinde. Ona benzer bir adamı gördüm."

"Nasıl bir adam?"

"İnce Memedin tarifine uygun... Geniş omuzlu, kısa boylu, kalın kaşlı... Bir de Maraş abası giymişti. Bir de dizleme çorapları vardı bacaklarında. Püsküllü fesini sağ yana yıkmıştı. Dört koşar fişeklik bağlamıştı. Silahı da Alaman filintasıydı. Sol kolu omuzuna asılıydı, hem de öne eğilerek bir hoş, yaralı gibi yürüyordu."

"Ne dersin Asım Çavuş?"

"Bilmem, ben onu görmedim ki Yüzbaşım. Görmedim ama, bu tarif İnce Memed tarifine uyuyor."

"Uyuyor, odur," dedi Kertiş Ali. "Ben onu vurdum, bunu iyi biliyorum."

"Ne dersin İbrahim?"

"Yakalanınca o mudur, değil midir belli olur. Üç adam şimdi onların izini sürüyor. Bu gece nereye sığınırlarsa sığınsınlar, onlar avucumuzun içindeler."

"Erat yemek yesin, istirahata geçsin. Sabaha karşı onları kuşatalım Yüzbaşım."

"Olur Çavuş," dedi Yüzbaşı Faruk. "Şafağa karşı onlar uykudayken."

"Orasını siz bana bırakın Yüzbaşım," dedi Kara İbrahim. "Onların yerini ben bu gece elimle koymuş gibi bulurum. Çok uzakta değiller ve de candarmayı beklemiyorlar."

Yüzbaşı:

"Kara İbrahim," diye onun omuzuna yavaşça, okşarcasına elini koydu, "eğer bu dokuz eşkıyanın içinde İnce Memed varsa, işte o zaman dile benden ne dilersen. Çukurova ağaları seni zengin, Karun ederler. Hele bir etmesinler."

Ve daha tanyerleri ışımamış, ortalık ıhırcık karanlıktı. Eşkıyaların nöbetçi koydukları iriyarı, fesli olduğu alacakaranlıkta bile belli olan eşkıya bir kütüğün üstüne yumulmuş oturmuştu. Uyuklar gibi bir hali vardı.

"Ben bu adamı tanıyorum Yüzbaşım," dedi Kara İbrahim. "Benim öz bir dayımın oğlu olur. Eşkıya olmadan yiğit oğlandı. İşte sonu buymuş, ne yapalım. Su testisi su yolunda kırılır. Ne yapayım, kader böyle imiş. Onu canım kadar severdim."

Yüzbaşı:

"Hazır mısınız Asım Çavuş?" diye sordu.

"Hazırız Yüzbaşım."

"Ben işaret verince toptan yaylım ateşi başlayacak. Ben emir vermeden de durmayacaksınız, isterse hepsi öldürülmüş olsun eşkıyaların."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

"Ali Onbaşı!"

"Buyur Yüzbaşım."

"İlk kurşun senden!"

"Baş üstüne Yüzbaşım."

"Şu kütüğün üstündekini ilk atışta..."

"İlk atışta Yüzbaşım..."

Kara İbrahim içini çekti:

"Vay dayım oğlu vay, vay kadersizim, kimsesizim, vay gün görmemişim vay, az sonra öyle mi? Hay benim iki gözüm çıkaydı da bu günleri görmeyeydim, hay," diye kendi kendine söylendi durdu bir süre.

Ve ilk kurşunu Kertiş Ali Onbaşının sıkmasıyla kütüğün üstündeki yumulmuş iri adam havaya sıçrar gibi oldu, sonra da kütüğün bu yanına düşüp cansız yere serildi. Kurşun sesleriyle birlikte de Yüzbaşının atı uzun uzun kişnedi, kayalıkların ardından başka bir at da yankılanan kişnemesiyle ona karşılık verdi.

6

Çiftliğe gönderilen yanaşma İngiliz kırması al bir atı alıp gelmişti. At, beş yaşında, dayanıklı, bineği iyi, rahat bir attı. Murtaza Ağa gerçekten, kendi bindiği attan sonra bunu severdi, iyi de koşan bir attı. Aliyle birlikte avluda duran atın yöresinde dönüyorlar, ata hayran bakıyorlardı. Demek Ali bu ata binecekti... Ali gözlerine bir türlü inanamıyordu. Parlak güz güneşinde atın tüyleri pırıl pırıldı. Alnı sakar, sağ ayağı dize kadar sekili at onlar yöresinde dönerlerken keyifli kuyruğunu sallıyordu.

"Çerkes eyeri mi Ali, Türkmen eyeri mi, hangisini seversin?"

Ali sıkıldı, ellerini ovuşturdu, başını yere dikti, yüz etleri gerildi.

"Sıkılma bre Ali, sen benim kardaşımsın."

"Ağam bilir."

"Git içeriye, içerde bir oda dolusu eyer var, hangisini beğenirsen al."

"Ağam bilir. Sen hangisini münasip görürsen."

Murtaza yanaşmanın elindeki atı aldı:

"Git de içerden kaşı gümüş savatlı Çerkes eyerini getir," dedi.

"Baş üstüne Ağam."

Eyer gelince Ali gözlerine inanamadı. Eyer, çok değerli bir eyerdi, attan bile değerliydi.

"Ali, eyeri atına sen vur."

Ali, yanaşmanın elindeki eyeri elleri titreyerek aldı, ata gitti, usta bir binici gibi alışkın, eyeri atın sırtına yerleştirip kolanı bir iyice sıkıladı.

"Bin ata da şöyle köprünün ötesine, dün gittiğimiz yerlere sür."

Ali kıpkırmızı kesilmiş, terlemiş, elleri titriyor, konuşamıyor, yerinden de kıpırdayamıyordu.

"Bin Ali."

En sonunda Ali kendini zorladı, konuştu:

"Binemem Ağam."

"Neden imiş o?"

"Çünküleyim ben kimim ki Ağamın şu görkemli atına bineyim. Ben kim oluyorum..."

"Sus," diye bağırdı Murtaza Ağa, "sus! Sen benim öz bir kardaşım değil misin, bu at da senin değil mi? Derakap ata bin!"

Ali ne yaptığını bilmeden kendini atın üstünde buldu.

Murtaza Ağa geriye çekilip gerindi, bir ata bir Aliye baktı:

"Vasüphanallah, Allah nazardan saklasın! Demek yiğidin yakışı da at imiş... Ali!"

"Buyur Ağam," hafif bir ses çıkardı Ali, atın boynuna doğru yumulmuş.

"Giyitlerini yarın alacağız. Belinde nagant tabanca, elinde de Alaman filintası, başında fötür şapka..." Sevinçle bağırdı: "Haydi şimdi sür ve de yel gibi kasabayı çık da geri gel, işimiz var."

Ali atı üzengiledi, al at avlu kapısından dışarıya bir uzun yalım gibi sünüp gözden yitti.

Murtaza Ağa arkasından:

"Aliye de pıravo, kardaşıma," diye bağırdı.

Hüsne Hatun, öteki kadınlar, çocuklar, evdeki konuklar, konağın balkonunda durmuşlar onları seyreyliyorlardı.

Murtaza Ağa avludan ayrılmamış, bir duvardan bir duvara gidip gelerek giden atlıyı bekliyor, başını önüne eğmiş düşünüyordu. Arada sırada da yüzünü avlu kapısına çevirip bir süre duruyor, sonra gene yürümesini sürdürüyordu. Ali gittiği yerden döndüğünde onun haberi bile olmamıştı. Öylesine dalmış gitmişti. Ağanın kendisini görmesini, attan in, demesini bekleyen Ali konak kapısının önünde atın üstünde dikilmiş duruyor, gidip gelerek kendi kendine konuşan Ağaya bakıyordu.

Hüsne Hatun yukardan balkondan seslendi sonunda:

"Ağa, Ağa, Ali geldi, duymadın mı?"

Murtaza Ağa başını kaldırdı, şaşırmış, Aliye bir baktı. Az sonra da sert, gerilmiş yüzü yumuşadı:

"Alim, kardaşım geldin mi," dedi. "Nasıl atın iyi mi?"

Ona doğru yürüdü.

Ali attan ineyim mi, inmeyeyim mi diye ikircik içindeydi. Murtaza Ağa birkaç adım ötede durdu, bir ata gözlerini dikip uzun uzun bakıyor, bir Aliye. Ali de ona gözlerini dikmiş buyruğunu bekliyordu.

"Çok güzel, çok münasip," diye gülümsedi sonunda Murtaza Ağa. "Ve de uygun. Ve de başka türlüsü olamaz. Dünyalar izcisi Aliye ve hem de Murtazanın öz bir kardaşına yakışsa yakışsa böyle soylu bir at yakışır."

Hayran hayran, sevgi dolu gözlerle Aliye bakıyor, ona attan in demek aklına gelmiyordu.

Yukardan gene Hatun seslendi:

"Ağa, buyur da Ali Efendi kardaşımız attan insin, senin buyruğunu bekliyor."

"Ne, ne?" diye kendi yöresinde telaşla dönen Murtaza Ağa bağırdı. "Estağfurullah, haşa! İn kardaşım Ali..." Yanaşmaları çağırdı: "Çocuklar, neredesiniz, Ali Ağanın atının başını tutun..."

İki yanaşma birden koşup attan inmiş Topal Alinin elinden atın dizginini aldılar. "Çarşıya çıkalım Ali Efendi kardaşım, önce Hacı İsmaile gidelim, sana oradan bir fötür alalım, hem de mebus fötürü."

Ali sıkılmış, başını yere dikmiş, korkarak konuştu:

"Ağam ben fötür giyemem ki... Ben hiç giymedim ondan... Beni bağışla gözünü sevdiğim Ağam."

"Olmaz," diye gürledi Ağa. "O sana ısmarladığım takım elbise fötürsüz giyilmez. Beni ele aleme rezil mi edeceksin Ali, el ne diyecek, söyle, ne diyecek? Murtazanın kardaşının fötür şapkası bile yok, diyecekler. Düş önüme!"

Murtaza Ağa önde, Ali arkada avlu kapısından çıktılar. Ağa hem çabuk çabuk yürüyor, hem de durmadan konuşuyordu:

"Olur mu, olur mu böyle işler, kardaşım? Hem takım elbise giyecek, soylu İngiliz atına binecek, beline fildişi saplı, sapı altın kaplı nagant tabanca takacaksın, bir de Karadağlıoğlu Murtaza Ağanın büyük hünerli, dünyada bir tanecik usta olan, izciler başı olan, ve de izciler şahı olan, er lakabıyla anılır, gö-

zümüzün bebeği ve hem de tüm Çukurovanın umudu Topal Ali olasın, ondan sonracığıma da sen fötür şapka giymeyesin, olamaz kardaşım olamaz."

Durdu, geriye döndü, gene gözlerini bir şeyler arayarak çivi gibi Alinin gözlerinin içine dikti, ardından da:

"Olamaz kardaşım olamaz. Böyle bir adam Arap atsız, fötür şapkasız, nagantsız ve hem de Alaman filintasız, ve hem de Ali Efendi kardaşım, fötür şapkasız olamaz. Hem de öyle bir fötür şapka ki yalınız be yalınız onu ancak mebus beyler ve hem de emekli büyük paşalar giyer. Oldu mu?"

"Baş üstüne Ağam, sen nasıl buyurursan öyle olsun."

"Hah, böyle işte." Yürümeye başladı. Bir, hızla coşkuyla yürüyor, bir, durup Aliyle konuşuyordu. "Yarından tezi yok Ali kardaş, şu Sülemiş tepesinin öte yamacına nişan talimine gideceğiz. Elimiz alışsın. Bakmışsın ki İnce Memedle karşı karşıya gelmişiz, o daha tetiğe basmadan, biz ikimiz iki yerden basacağız tetiğe." Gene durdu: "Ali!"

"Buyur Ağam?"

"Ali sen bir insanı gözünün bebeğinden vurabilir misin?"

"Eskiden vurabilirdim Ağam."

"Mavzerle, uzaktan?"

"Uzaktan Ağam."

"İnce Memedle karşılaşırsak..."

Ali de durmuş, o da çivi gibi gözlerini onun gözünün içine dikmişti. Murtaza Ağa gözlerini onun gözlerinden kaçırıyor, yere, sağa sola bakıyor, nereye bakarsa baksın Alinin gözleri onun gözlerine yapışmış bir türlü bırakmıyordu.

Sonunda Ağa dayanamadı bağırdı:

"Söyle Ali, söyle kardaşım, söyle benden ne istiyorsun?"

Ali de sesini yükseltti:

"Ağa, Ağa," dedi, "sen bana iyi bak, ben Topal Aliyim. Öyle İnce Memed, Mince Memed benim yanıma yaklaşamaz. Mademki sen bana kardaş dedin, bu kadar itibar ediyorsun bana, İran Şahını ağırlar gibi ağırlıyorsun, sen artık gerisine karışma. Senin yanına hiç kimse yaklaşamaz. Değil İnce Memed, Mustafa Kemal Paşa bile yaklaşamaz. Mademki biz kendimizi Topal Ali olarak bilmişiz, sen bundan sonra kimseden korkmadan,

çekinmeden rahat uyu." Sesini biraz daha yükselterek: "Bir daha da beni denemeye kalkma, olur mu? Mademki biribirimize kardaş dedik. Var mı bundan ötesi?"

"Yok," diye gözleri sevinç içinde kalmış Murtaza onun koluna girdi, yürüdüler. "Yok, ben ayıp ediyorum. Can korkusu, ne varsa bu canda, nasıl olsa ölecek değil miyiz, insan gene de korkuyor, korkup zıvanadan çıkıyor. Kusura kalma kardaşım, sana ta başta kardaş dediğimde güvenmeliydim."

Murtaza Ağanın ayakları sevinçten uçuyor, Topal Aliyi kolundan yakalamış sürüklüyordu.

"Koktu," dedi, "çok koktu."

"Kokar," dedi Ali.

"Şişti."

"Şişer," dedi Ali, "güz günü de olsa, Çukurova çok sıcak."

"Ali!"

"Buyur Ağam."

"Sen saata bakmasını bilir misin?"

"Bilirim."

"Sana bir de altın ve hem de bir okka altın köstekli Longines marka saat gerek."

Ali susuyordu.

"Evet ve hem de evet, sana böyle bir saat yakışıp gelir... Saatı yeleğin bir cebine, kösteğin ucunu da yeleğin öteki cebine sokarsın, bir okka kösteği de göbeğinin üstüne sarkıtırsın..." Kendi saatını gösterdi, "İşte böyle, işte böyle gece gündüz ışıldar durur."

"Sağ ol Ağam, kardaşım."

Ne giyitler, ne at, ne tabanca, ne mavzer, hiçbir tanesi saat kadar etkilememişti Topal Aliyi. Saat sözünü duyunca heyecanlandı, yüzü sarardı, dudakları titredi, ayakları feldirdedi. Alideki bu değişiklik de Murtaza Ağanın gözünden kaçmadı.

"Evet ve hem de bin kere evet, sana bir altın saat yazıp durur. Ve hem de altının parıltısı yüzüne vurup durur."

Hacı İsmailin dükkanının önüne gelmişler, orayı çoktan geçmişler, Murtaza Ağa, Alinin saat işine çok sevindiğini anlayınca, veryansın ediyordu saatlar üstüne. Alinin koluna iyice girmiş, uzun gövdesiyle ona abanmış, kendinden geçmiş, ala-

cağı saatın ne biçim bir saat olacağını, onu İsviçreden doğrudan doğruya saatın fabrikasından getirteceğini söylüyor, saatı, taşlarını, nakışlarını, kösteğinin ağırlığını, minelerini bir bir sayıp döküyordu.

"Yiğide dört şey gerek. Bir yiğit dört şeysiz olamaz. Hem de senin gibi bir yiğit. O dört şeyden birincisi saat, ikincisi güzel, kalın sağrılı avrat, üçüncüsü silah, dördüncüsü yavuz, kulağı kalem gibi, tüyleri yıldırdayan attır."

Çarşıyı dışarıya çıktılar gittiler, Murtaza Ağa coşmuş konuşuyordu. Neredeyse kasabayı çıkacaklardı.

Murtaza:

"Ali!" diye gene durunca, farkına vardı ki neredeyse kasabayı dışarı çıkacaklar. "Kasabayı çıkmışız Ali, dönelim."

Döndüler, Hacı İsmailin dükkanına geldiler. Hacı İsmail onları yerden temennahla karşıladı:

"Buyur, buyur, buyur karagözlü, soylu Ağam benim. Seni görmeyeli... Gözleyi gözleyi gözümüz dört oldu. Şu İnce Memed işi de... Duydun mu karnı Hüt dağı gibi... Kokusu daha kasabayı dolanıp durur, ağaçlara, toprağa, duvarlara sinmiş çıkmıyor..." Hemen kasadan kolonya şişesini çıkardı, önce Murtaza Ağanın üstüne, sonra Topal Aliye, ardından da dükkana, sonra da kendine sepeledi. "Kokuyor. O İnce Memed zavallı Ali Safayı tam gözünün bebeğinden..."

"Gözünün bebeğinden," dedi Murtaza. "İnce Memedin merakıdır, vurduğu kimseyi vurunca tam gözünün bebeğinin orta yerinden, yıldızından vuruyor, öyle değil mi Ali?"

Ali:

"Huyudur," dedi.

"Evet huyudur. Bundan sonra da bu kasabadaki Ağaların hepsini gözlerinin bebeklerinden vuracakmış. Haber göndermiş, ahdetmiş, ant içmiş, Peygamberin başı için, Allahın adı üstüne, ben Çukurovada, diyormuş gözbebeğinden vurmayacağım ağa bırakmayacağım, hem de domdom kurşunuyla. İsterse hacı olsun, hoca olsun, benim için fark etmez..."

"Allah göstermesin, aman Allah göstermesin, aman Allaaah... Musibet, felaket, bela... Demek Allahın bir gazabı... Buyurun, oturun..." İkisine birer sandalya uzattı. Kendi de titre-

yerek oturdu. Çember sakalının üstündeki yanakları kıpkırmızı olmuştu. "Musibet..." Hacı latasını savurarak oturduğu sandalyasını onların karşısına çekti. "Demek yemin etmiş, ant vermiş Allahın adı üstüne? Hiçbir kimseyi... Öyle mi? Gözbebeği demek..." Hacı dualar okuyor, ardından da: "Lain," diyordu, "şeytanı lain, demek bütün ağaları?"

Murtaza gülerek Alinin kulağına fısıldadı:

"Bir ben kalacağım, gözbebeğinden kurşun yemeyecek, o da senin yüksek sayende, kardaşlığının yüzü suyu hürmetine."

Ali de gülmeye başladı:

"Evet Hacı Bey, hiç kimse aldırmıyor ama, bu musibet, bu şeytanı lain bence bir şeyler yapacak."

Hacı okuyup üfleyerek:

"Yapacak," dedi. Ardından da gene okuyup üfleyerek: "Bir emriniz mi?"

Murtaza, Aliyi anlatmaya başladı Hacı İsmail Efendiye.

"Biliyorum Ali Ağa kardaşımızı," dedi Hacı İsmail. "Öyle bir ünlü kişiyi kim bilmez ki..."

"Kimse bilmiyor," diye gene başladı Murtaza Ağa. Alinin bütün marifetlerini, izciliğini, gökteki kuşun, sudaki balığın bile izini sürebildiğini bir bir söyledi. Anlattıkça coşuyor, coştukça Alinin akla hayale sığmaz marifetlerini sayıp döküyordu, sonunda sözünü: "İşte bu adam benim öz bir kardaşımdır. Şu darı dünyada tek şeyim budur. İşte bu kardaşıma bir fötür şapka istiyorum ki mebus şapkası olacak ve de Arif Saim Beyin şapkasına benzeyecek."

"Baş üstüne, öyle bir şapka var, var," diye ayağa fırladı sevinçle Hacı İsmail. "Sakladım, kıymetini bilmezler görüp de almasınlar diye bu güzel şapkayı. İnşallah Ali Ağanın başına uyar."

Dükkanın ardiyesine girmesiyle elinde büyücek bir bohça çıkması bir oldu. Bohçayı masanın üstüne koydu, kırılıp dökülecekmişçesine parmaklarının ucuyla incitmeden açtı. Şapka simsiyah, sol yanında kırmızı tüyüyle ortaya çıktı. Gerçekten göz kamaştırıyordu.

Murtaza Ağa hemen ayağa kalktı:

"Ne güzel," dedi. "İnşallah Ali Efendi kardaşımın başına uyar."

"Uyar," dedi Hacı İsmail, şapkayı masadan iki eliyle usulcana aldı, yavaş yavaş Alinin yanına geldi: "Lütfen Bey kardaşım serpuşunuzu çıkarır mısınız?"

Ali hemen takkesini başından alıp dizinin üstüne koydu. Doğruldu, başını dikti, Hacı İsmail gene usulca getirdi şapkayı onun başına koydu. Koyduktan sonra da şöyle bir baktı:

"Tam oturdu," diye de ellerini çırptı.

Murtaza Ağa çok ciddi bir yüz takınarak Aliye yaklaştı, uzaklaştı, baktı, eğildi, doğruldu, sağdan soldan gözden geçirdi:

"Oldu," dedi. "Sağ ol. Ceremesi ne kadar?"

Hacı:

"Kıymeti yok," dedi. "Hele siz şapkayı alın götürün, ben deftere yazarım."

Çaylar geldi, içtiler, dükkanda biraz daha oturdular. Ali daha öyle dimdik, kaskatı kesilmiş duruyor, sağına soluna bile bakmıyordu.

"Bir de aynada kendinize bakmaz mısınız efendim?" diye onu elinden tutup kaldırdı Hacı İsmail. Ali, gene dimdik, kaskatı, bir kalıp gibi ayağa kalktı. Aynanın önüne gittiler. Ali aynanın önünde hazır olda gibi kaskatı durdu kaldı. Eğer Murtaza Ağa, "Ali kardaş işimiz var, haydi gidelim," demeseydi, belki de Ali sonuna kadar kıpırdamadan aynanın önünde öyle dikilip kalacaktı.

Oradan köşkere gittiler. Köşker çok güzel bir deriden kırmızı, uzun konçlu postalı hazırlamıştı. Ali postalı giyip dükkanın içinde şöyle bir dolaştı.

"İyi mi, ayağına iyi geliyor mu Ali kardaş?"

"İyi geliyor," dedi Ali. "Sağ ol Ağam."

"Öteki, hele öteki, öyle olan ayağına da? Hani şahin yuvasından düşüp de..."

"Ona da, ona da çok iyi geldi."

Murtaza Ağa köşkere çıkardı parasını verdi.

"Sağ ol Ağam, Allah ziyade etsin. Efendi kardaşımıza bir postal diktim ki üç yılda eskitemez."

"Sağlıcakla kal. Haydi gidelim Ali."

Ali bekliyordu.

"Haydi Ali, ne duruyoruz?"

"Ağa," dedi, durdu Ali.

"Söyle!"

"Eski postalım nerede acaba?"

"Ne yapacaksın eski postalı, altları delik, paramparça olmuş."

"Gerek olur Ağam."

"Haydi canım, ne gereği olacak o eski postalın, bizim canımız sağ iken!"

Ali başında fötr şapkası, ayaklarında kırmızı postalıyla köşker dükkanının ortasında dikilmişti. Sonunda köşker eski postalları getirip eline tutuşturdu.

"Yok," diye bağırdı Murtaza Ağa, "olamaz, bu eski paramparça postallarla çarşıda dolaşamayız. Zinhar, böyle bir şey olamaz! Elalemi üstümüze güldürme kardaşım Ali."

Alinin elindeki postalları alıp dükkanın bir köşesine fırlattı, koluna girdi, dükkandan çıktılar. Doğru terziye gittiler, terzi onları epeyce uzaktan görmüş karşılamaya çıkmıştı. Sevinç içinde onları karşıladı, dükkana geldiler.

"Kumaş çok güzel," diye konuşuyordu terzi. "Böyle güzel kumaş geçecek ki insanın eline, işte böyle güzel elbise dike... Demek bu kardaş namlı izci Topal Ali Ağa? Böyle bir adama elbise dikmek benim için şereftir Ağamız."

"Sen izciler başı Topal Ali Ağayı nereden biliyorsun?"

"Onu kim bilmez ki Ağamız? Onun namı yedi düveli tutmuştur. O öyle bir izciymiş ki, kara taş üstünde kara karıncanın izini karanlık gecede sürer imiş."

Ağa kahkahalar atarak güldü. Sevinç içindeydi.

"Tevatür, tevatür," diyordu durmadan, "hem de ne tevatür." Gülmesi geçince: "Bak, terzibaşı," dedi, "senin o dediğin yanlış."

Terzi üzüldü:

"Neymiş o yanlış olan Ağam, bir kusur mu işledik?"

"Her şey doğru da, haşa, ne kusur olacak terzibaşı, haşa... Yalnız o karınca işinde bir hata var. O kara taşın üstünde karanlık gecede kara karıncanın izini süren Ali kardaş değildir. Kara karıncayı gören Allahtır, öyle derler. Ali kardaş gökte uçan kuşun bile izini sürer."

"Karıncanın da," dedi terzi. "Bütün Çukurova, bütün Türkiye onu tanıyor. Hem de Avrupa gazeteleri onun için yazılar yazıyorlar. Dünya da tanıyor onu."

Murtaza Ağa ciddileşti:

"İşte bunu duymamıştım, demek Avrupa gazeteleri onun fotoğrafını basıyor?"

"Basıyor," dedi terzi. "İşte şu kulaklarımla öğretmen Zeki Beyden duydum. Tam şu kulaklarla. Zeki Bey yedi düvelin gazetelerini okur mu okumaz mı?"

Murtaza Ağa yüzünü buruşturarak:

"Okur ama, o bir zındık," dedi.

"Bütün dünyayı bilir mi bilmez mi?"

"Bilir ama, zındık..."

"Zındık olsun," dedi terzi. "O diyor ki, Ali gibi bir adam Avrupada olsa onu baş tacı ederler. Karun kadar da zengin olur, diyor. Böyle bir hüner yeryüzünde kimsede yokmuş. Ama, diyor Zeki Bey..."

"Ne diyor, ne diyor?" diye telaşlandı Murtaza Ağa.

"Diyor ki, çok yazık, diyor, İnce Memed onu yaşatmaz, diyor. İnce Memedin başına gelenler bu Ali Ustanın yüzündenmiş."

"Hiçbir şey yapamaz İnce Memed," diye gürledi Murtaza Ağa. "Onun, o İnce Memedin bizim üstümüze geleceği varsa, göreceği de var. Şu Avrupanın Karun işine gelince, Ali kardaş yakında burada da Karun olacak. Sen tapucu Zülfüyü biliyor musun, onun Arif Saim Beyle nasıl konuştuğunu gördün mü? Selam söyle Zeki Beye, Ali kardaş burada da Karun olacak. Burada da onu baş tacı edeceğiz." Elini terzinin omuzuna pat, diye indirdi: "Bak," dedi, "iyi bak Ali Kardaşın şu başındaki fötür şapkaya, böyle bir şapkayı Arif Saim Bey, Mustafa Kemal Paşa giymiş mi?"

Terzi, Topal Alinin yöresinde birkaç kere döndükten sonra, saygılıca:

"Ustam," dedi, "şu başındaki şapkaya bakabilir miyim?" sesinde hayranlık vardı.

Topal Ali öyle dimdik, değnek yutmuş gibi duruyor, gözlerini bir noktaya dikmiş donmuş kalmış, hiç kıpırdamıyordu. Sağ eliyle, al, dercesine işaret etti. Terzi şapkayı Alinin başından usulcana aldı, sağına, soluna, üstüne, içine baktı, birkaç kere hafifçe fiskeledi:

"Abooov Ağam!" dedi ardından da. "Bu İtalyan şapkası, abooov, bu bir kucak para... Bunu Adanadaki Deli Memet bile giyemez."

"Giyemez ya," diye övündü Murtaza Ağa.

"Elbiselerini şimdi burada mı giyecek Ali Ustamız, evde mi, bohça yapayım mı?"

"Evde," dedi Murtaza Ağa. "Ancak ev münasiptir böyle bir elbiseye."

Terzi elbiseleri hemen bir bohça yapıp Aliye uzattı:

"Buyur ustam, hayırlı olsun, güle güle giy."

"Yaz deftere."

"Baş üstüne, baş üstüne Ağam."

Murtaza Ağa önde, Topal Ali arkada terziden çıktılar. Konağa doğru gelirlerken:

"Avrupaymış, kadir kıymet bilirmiş Avrupa, deyyus zındık Zeki Bey, biz sanki bilmiyormuşuz gibi. Değil mi Ali kardaş?"

"Öyle Ağam."

"Muallim zındık Zeki gelsin de şu fötürü, şu elbiseyi görsün, Avrupada böylesini giymişler mi bakalım, söylesin. Dillerine pelesenk etmişler, Avrupa da Avrupa! Aaah, ayağındaki şu kırmızı postallar da olmasaydı, o zaman işte, kim kadir kıymet biliyor, kim bilmiyor bütün dünya görürdü."

Avluyu geçip konağın kapısına geldiler. Yukardan, balkondan Hüsne Hatun onları gülümseyerek, sevinerek izliyordu. Aliyi sevmişti. İnceliğine, davranışına, insanlığına hayran kalmıştı.

Merdiven başında onları karşıladı:

"Aldınız öyle mi giyitleri? Şapka da ne güzel! Hayırlı olsun, hayırlı olsun..."

"Büyük, aynalı oda açık mı?"

"Açtım," dedi Hüsne Hatun. "Açık ama beni bekleyin kapıda azıcık." Hemen çabucak gidip elinde bir bohçayla geriye döndü. "Bu da Ali kardaşa benim hediyem. İki kat don gömlek, üç çift çorap, mendiller... Buyur Ali Efendi kardaş."

"Gel!" Murtaza Ağa kapıyı iteleyip Aliyi içeriye soktu. "Sen giyin, ben geliyorum. Donunu gömleğini de değiştir. Çorap da giy. Sonra da berbere gideceğiz."

Kapıyı kapadı, onu balkonda beklemekte olan Hatunun yanına gitti:

"Sağ ol," dedi. "Bu adamı el üstünde tutmalıyız. Onu herkes tanıyor. Muallim Zeki Bey diyormuş ki, onu dünyanın gazeteleri yazıyormuş. O zındık okumuş. İnce Memedden bizi korursa bu adam korur. Millet gittikçe azgınlaşıyor. Koskocaman Bey öldürüldü de kimsenin tüyü kıpırdamadı. Korktuğuyla kaldı Ali Safa Bey..."

"Öldüğüyle kaldı," diye öfkelendi Hüsne Hatun. "Fıkaranın ölüsünü de it ölüsü gibi kokuttular. Allah Ali Safa Bey gibi kimseyi etmesin. Bu adam iyi bir adama benziyor."

"İnce Memedin de adamı..."

"Ne biliyorsun?"

"Ben biliyorum, anlıyorum. Ama yavaş yavaş bizim tarafımıza geçiyor. Bir hain, bir kafir, ama bir insan yanı var bu adamın. Ekmek yediği sofraya bıçak sokuculardan değil. İçtiği bir kahvenin hatırını kırk yıl sayıcılardan..."

"Becerikli, akıllı. İnsan böylesi insanlara güvenmeli."

"Sağ ol Hatun, ona sen de hediyeler yaptın. Biliyordum zaten. Hele ben gideyim bakayım bakalım, giyinmiş mi bizim Ali Ağa!"

İçeriye girdiğinde Ali giyinmiş, aynanın karşısına geçmiş kendisine şaşkın şaşkın bakıyordu.

"Gel Hatun, gel!" diye dışarıya bağırdı Murtaza Ağa, "gel de Ali kardaşımızı gör. Gel gör de ne biçim yiğit, yakışıklı bir adam olmuş bizim kardaşımız, gör!"

Hatun koşarcasına odaya girdi, aynadaki Aliye uzun uzun baktı, çok ciddi bir yüzle:

"Ne güzel bir elbise yaptırmışsınız," dedi. "Çok da yakışmış Ali kardaşa, tıpkı mebus gibi olmuş. Hayırlı olsun. Güle güle eskit Ali kardaş."

Alinin "Sağ ol," diye sesi ancak duyulabildi.

Murtaza Ağa da Alinin yöresinde dönüyor, şapkaya, elbiseye, gömleğe bakıyor, Aliyi tepeden tırnağa inceliyordu. Sonunda dingin bir sesle:

"İyi, münasip, güzel," dedi. "Yalnız bel kemeri eksik, onu unuttuk. Hatun, benim bel kemerlerinden birisini al da getirsene."

Hatun hemencecik çıktı geldi:

"Al," dedi, "bunu daha yeni getirmiştin Adanadan."

Murtaza Ağa kemeri aldı, kendi eliyle Alinin pantolonuna geçirdi, tokayı sıktı.

"İstersen gevşeteyim."

Ali başıyla, iyi işareti yaptı.

Murtaza Ağa geriye çekildi, yana gitti, öne geçti Aliye baktı. Aynanın içinde onu seyreyledi. Pencerenin önüne ışığa götürdü bir süre de inceledi orada onu:

"Oldu," dedi. "Ali kardaşı böylece al götür Büyük Millet Meclisine, orta yerine oturt, herkes Başkan geldi sanır. Aaaah, şu postallar da olmasa... Yakışmıyor, üstte fötür, İtalyan malı, altta da kırmızı dağlı çarığı, yakışmıyor."

"Yakışıyor," dedi Hatun, "hem de bir güzel... Postal bizim geleneğimiz, göreneğimiz değil mi, hem de dede yadigarımız, Mustafa Kemal Paşa da onu istemiyor mu?"

Murtaza Ağanın gözleri parladı:

"Doğrusun Hatun," dedi. "Geleneğimiz, göreneğimizdir bizim kırmızı postal. Orta Asyadan bu yana dede yadigarımızdır. Mustafa Kemal Paşa bunu duysa, bilse, kendisi de bizim Ali Ağa gibi bu postalı giyer, Büyük Millet Meclisinin içinde zort zort gezinirdi... Sen sağ ol hatun. Teşekkür ederim, konuğuma, hem de bana iyi davrandın. Asil azmaz, yol tezikmez, demişler. Sen ki bu dünyanın, koca Türkmenin en soylu Beyinin kızısın... Biz şimdi Ali kardaşlan berbere gidiyoruz."

"Güle güle," dedi Hatun, onlar oda kapısından çıkarlarken.

Ali dimdikti, gerilmişti. Kaskatı yürüyor, önüne bakamadığından bastığı yeri görmüyordu. Merdivenleri inerlerken nerdeyse yuvarlanıyordu. Murtaza Ağa onu kolundan muhkem kavradı da Ali yukardan aşağıya tepetaklak düşüp bir yerini kırmadı.

"Güle güle gidin. Akşama gelecek misiniz yemeğe?"

"Dur Hatun dur," diye telaşlandı Murtaza Ağa. "Az daha unutuyordum. Ali Ağanın partallarını ateşe at da gözüm görmesin kardaşım Alinin böyle paramparça giyitler giydiğini... Amanın ihmal etme Hatun, derakap yak!"

"Olur, Ağa, olur, hemen şimdi," diye yukardan aşağıya konuştu Hatun.

Ali boğazlanmaya götürülen birisi gibi derinden inledi:

"Elini ayağını öpeyim Ağam, oğlunu öldürdüm ocağına düştüm, yaktırma benim partalları. O şalvarı bizim köroğlu dokumuştu yedi yıl önce kendi eliyle. İpliğini kendi eğirmiş, boyasını kendi boyamış, kendi elceğiziyle dokumuş, biçmişti, dikmişti. Ayağını öpeyim Ağam, yakmayın benim partallarımı."

"Olmaz," diye kükredi Murtaza Ağa. "Olmaaaz, benim gözüm bir daha göremez senin, kardaşımın, o eski halini anımsatan partalları. Dayanamam, göremem, duramam. Yakın onları, yakın!" Sesi konağın içinde çın çın öttü.

"Hemen," diye kesin konuştu Hatun. "Hemen şimdi, ocak yanıyor zaten."

Ali sustu, bir imdat arar gibi sağa sola bakındı, Ağa onun koluna girmiş dışarıya sürüklüyordu.

Çarşıyı böylece geçtiler, dut ağacının altındaki berber dükkanına girdiler. İçerde berberden başka kimsecikler yoktu. Murtaza Ağa Alinin başındaki fötrü alıp duvardaki çiviye astıktan sonra:

"Ali Ağayı saç sakal... Bir güzel tıraş edeceksin ki..."

"Baş üstüne Ağam..."

Murtaza Ağa orta yerde durmuş kalmış Aliyi kolundan çekerek götürdü koltuğa oturttu.

Berber:

"Demek izci Ali Ağayı da tıraş etmek bize nasip olacakmış. Allah bu güzel günü de bize gösterecekmiş..." Beyaz önlüğünü özenle bağladı. Makas şakırdamaya başladı.

Murtaza Ağa biraz öteye, kirli koltuğa dört köşe olup oturmuş, ünlü izci kardeşi Topal Alinin tıraşının bitmesini bekliyordu, kendi kendine övünerek.

7

Dağların doruklarına gün vurmuştu. Ortalıkta çıt yoktu. Silah sesleri kesileli epeyi olmuştu. Aşağıdaki bir çalının dibinden bir inilti geliyor, Kertiş Ali Onbaşı oraya bir kurşun sallıyor, inilti kesiliyor, bir süre sonra da gene başlıyordu. O başlar başlamaz da Kertiş Ali Onbaşı gene öfkeyle silahını çalıya doğrultuyor, bir kurşun daha sallıyordu oraya.

Candarmalardan hiç ölü yoktu. Yalnız Dörtyollu Muhsin kolundan bir yara almış, kurşun sol bilek kemiğini paramparça etmiş, Yüzbaşı da onu aşağıdaki Çiçeklidere köyüne yollamıştı. Onlar da Dörtyollunun kolunu köydeki cerraha sardırmışlar, bir ata bindirip kasabaya yollamışlardı.

Gün yavaş yavaş aşağılara, dağların yamaçlarına iniyor, ışıltılı bir keven çiçeği pembesi usuldan, ince bir bulut kalkar gibi buğulanıyordu. Yüzbaşı bir kayanın üstüne oturmuş sigara içiyor, düşünüyor, bıyığının da bir ucunu, sigarayı dudaklarından aldıkça ağzına götürüp çiğniyordu. Ihırcık karanlık kalkmış, ortalık seçilmeye başlamıştı. Çalının dibindeki inilti daha geliyor, inilti duyuldukça da hemen arkasından Kertiş Onbaşı bir el ateş ediyordu.

Biraz sonra gün iyice açıldı, aşağıdaki düzlükte, kayaların, kevenlerin aralarında, kütüklerin arkalarında birtakım insanlar kıvrılmışlar yatıyorlardı.

"Asım Çavuş!"

Asım Çavuş derin bir uykudan yeni uyanmışçasına yorgun ayağa kalktı, geldi Yüzbaşının karşısına selamı çakıp ayakta dikildi.

"Asım Çavuş, bu çete kimin çetesiydi?"

Bilmiyorum Yüzbaşım. Benim bildiğime göre buralarda çete

falan yoktu. Buralarda çete barınamaz. Üstelik de bu kapana hangi eşkıya gelir de kısılır, anlamıyorum. Bu, yeni bir çete olacak."

"Bunların, bu imha ettiklerimizin arasında İnce Memed olabilir mi?"

"Bence olabilir Yüzbaşım. Çünkü o da çok tecrübesiz bir eşkıya."

"İnce Memedi öldürdük diye mi bu kadar üzüntülüsün, belki öldürememişizdir. Ne diyorsun?"

"Bence öldürdük Yüzbaşım."

"Ali Onbaşı!"

"Buyur Yüzbaşım!"

"İnce Memed şunların arasında mı?"

"Onların arasında."

"Ne biliyorsun?"

"Çünkü Yüzbaşım, bir çoban çocuk ancak İnce Memed için o kadar dayağı yer, başka hiçbir eşkıya için ölmeyi göze almaz bir Yörük."

"Köpeğini İnce Memedden çok seviyormuş demek ki."

Asım Çavuş:

"Onlar köpeklerini analarından da, babalarından da, kardeşlerinden karılarından da, bu dünyada herkesten de çok severler."

"Öyleyse bundan sonra işimiz kolay Çavuşum."

"Kolay..."

"Sen bir köpeğin bu kadar olduğunu biliyordun demek?"

"Biliyordum Yüzbaşım. Ama herkes bu çoban çocuk gibi değil. Bu çocuk köpeğine karasevda bağlamış." Sözünü bitirir bitirmez, "Bak Yüzbaşım," diye de karşı kayalığın doruğunu gösterdi.

Yüzbaşı başını kaldırıp oraya bakınca gözlerine inanamadı. Kekeleyerek:

"O mu, o at mı?" diye kendi kendine söylendi. "Ne tuhaf. Demek İnce Memedin ölüsünü görmeye gelmiş."

Asım Çavuş:

"Çok tuhaf. Köylüler bu at için türlü şeyler söylüyorlar. Sözümona bu ata kurşun değmiyormuş, değse de geçmiyormuş."

Yüzbaşı güldü:

"Bir kere daha deneyelim öyleyse."

"Uzak," dedi Asım Çavuş. "Kurşun yetişmez."

"Ali Onbaşı, şu ata ne diyorsun?"

"Bir deneyelim Yüzbaşım."

"Boş ver," dedi Yüzbaşı. "Şunları çok merak ediyorum, öldürdüklerimizi... Acaba İnce Memed aralarında mı?"

"Aralarında Yüzbaşım."

"Sen hiç İnce Memedi gördün mü Ali Onbaşı?"

"Görmedim..."

"Sen Asım Çavuş?"

"Ben bir kere gördüm gibi ama, tanıyamam."

"Köylüler?"

"Onlar tanırlar Yüzbaşım."

Köylüler de yavaş yavaş, aşağıdaki koyağın dibindeki düzlüğe toplanıyorlardı ama yukarıya, candarmaların yanlarına çıkamıyorlardı.

"Haydi eratı alalım da aşağı inelim, bakalım içlerinde sağ, yaralı bir kimse var mı?"

"O inleyenin de sesini kestim Yüzbaşım."

Aşağıya indiler, o çalının ardındaki inleyen adam ağzı yukarı serilmiş, daha ölüsü soğumamıştı. Bıyıkları yeni terlemiş gencecik birisiydi. Sadece belinde bir tabanca gözüküyor, o da kabından çekilmemiş bile. Başında fes bile yok.

"Bu İnce Memed olamaz," dedi Yüzbaşı. "O daha yaşlı olacak."

"Daha yaşlıdır," dedi Asım Çavuş. "Bu genç, Kara İbrahimin yiğeni olmasın?"

"O nerede?" diye sordu Yüzbaşı.

"O gitti. Yiğeninin ölüsünü görmemek için, son inilti kesilince atına bindi de gitti."

Ölüleri teker teker dolaştılar, hepsi de dokuz kişiydi. O genç, ölüsü daha soğumamış kişiden başka hepsinin başında da fes vardı. Hepsi de koşar koşar fişek bağlamışlar ve iyi giyimliydiler. Ellerindeki mavzerler de yepyeniydi, fabrikadan dün çıkmış gibi. Sabah ışığında namluları menevişliyordu.

Kuşluk oluncaya kadar ölülerle uğraştılar, saçlarına, gözle-

rine, boylarına boslarına baktılar, İnce Memeddir, diye bir kişinin üstünde karar kılamadılar. Şu yandaki çukurda yatan, daha parmağı tetikte olan, gözleri ardına kadar açılıp öyle kalmış, sırtındaki sırmalı abası yepyeni kişi İnce Memed olabilirdi.

"Benziyor mu İnce Memede Çavuşum?"

"Bu olabilir Yüzbaşım. İnce Memedin tarifine uyuyor. Omuzları geniş, boyu kısa, avurtları çökük, bıyıkları gösterişsiz, gözleri büyük, dizleme çoraplar, Çerkes hançeri..."

"Uyuyor bütün bunlar ona, öyle mi?"

"Tıpkı, uyuyor."

"Bu olabilir öyleyse." Yüzbaşı kahkahalarla gülüyordu. "Hala orada duruyor..."

"At sabahın gür ışığında ipileyen kayaların üstünde dimdik durmuş, salt arada bir kuyruğunu sallıyordu. O da olmasa bu at kayadan bir parçadır denebilirdi.

Köylüler de yavaş yavaş gelmişler, koyağın yarlarının üstüne sıralanmışlardı. Çıt çıkarmadan, soluk bile almadan, onlar da oralarda dikilmiş kalmışlardı.

Yüzbaşı onlara seslendi:

"İçinizde İnce Memedi tanıyanlar, görenler, bilenler var mı?"

Yüzbaşı sorusunun karşılığını bir süre bekledi, kalabalıktan çıt çıkmıyordu.

"Hiç kimse İnce Memedi görmedi mi içinizden?"

Kalabalıktan gene bir ses çıkmadı.

Bu sefer Kertiş Ali Onbaşı bağırdı:

"Yahu siz nasıl adamsınız, içinizde eşkıya İnce Memedi bir gören yok mu? Nasıl olur? Hacı Musa sen, sen görmedin mi İnce Memedi, gel buraya."

"Sen de gel ihtiyar," diye öfkeyle bağırdı Yüzbaşı. "Ne haindir bunlar. Hepsi tanır İnce Memedi bunların, ama söylemezler. Ben de onlara gösteririm."

Yaşlı kişi, Hacı Musa uzun ak sakalını savurarak yokuştan aşağıya indi, ölülerin yanına vardı:

"Buyur Yüzbaşım."

Boynu incecik, bir deri bir kemik kalmış, sakalları ta göbeğine kadar inmiş yaşlı adam, teker teker ölülere bakmaya başladı.

"Bunu," dedi, "bunu tanıyorum. Bu Köstebek Bekirin kel oğ-

lu. Buna Kel Eşkıya derler, yılını unuttum, çoktan beri dağlardadır. Öldürmüşler işte."

Yüzbaşı onu elinden tutup gözleri faltaşı gibi açılmış eşkıyanın yanına götürdü:

"Bu İnce Memed değil mi?"

Yaşlı adam eğildi kıvrılmış yatan eşkıyanın yüzüne uzun uzun baktı. Eşkıya kurşunu karnından yemiş, kurşunlar onun belden aşağısını parçalamış, bacakları bir kan göleği içinde kalmıştı.

"Bilemedim ama bu İnce Memede benziyor."

Yukardan bir delikanlı hızla indi geldi:

"Ben tanıyorum onu," dedi. "Çiçeklideresinde ona azık götürmüştüm."

"Öyleyse bu adam mı o?" Gözleri faltaşı gibi açılmış adamı gösterdi Yüzbaşı.

Delikanlı eğildi, uzun uzun karnı parçalanmış adamı inceledi:

"Bu değil," diyerek doğruldu.

"Bak bakalım şunlara, hangisi İnce Memed bunların?"

Delikanlı hemen o nöbette olan, uyurken ilk kurşunu yiyen iriyarı adamı gösterdi:

"İşte İnce Memed bu, azık götürdüğüm adam. İşte o boyu kavak kadar olan İnce Memed bu."

"İyi biliyor musun? Yoksa elimden kurtulamazsın. Kemiklerini kırarım."

"Bu Yüzbaşım. Ben Çiçeklideresinde üç gün üst üste azık götürdüğüm İnce Memedi bilmez miyim... Konuştuğum, üç gün yanında oturduğum İnce Memedi tanımaz mıyım. İşte bu adam İnce Memeddir."

Asım Çavuş:

"Allah Allah," dedi, "demek bize İnce Memedin eşkalini kendi köylüleri yanlış vermişler."

"Vay alçaklar," dedi Kertiş Ali Onbaşı.

"Bu İnce Memedse, ben de o Değirmenoluk köylülerine yapacağımı bilirim. Zaten hepsi bir olup Hamza Beyi linç etmişler, onu da İnce Memedin üstüne atmışlar. Bunun hesabını, İnce Memedin de hesabını ben onlardan soracağım."

Yağız at daha orada, kayanın doruğunda, sabahın güneşi vurmuş, pırıltılar içinde bir heykel gibi şavkıyarak duruyordu.

"İçinizde İnce Memedi gören, tanıyan, bilen başka bir kişi var mı?"

Yukardan genç bir kadın:

"Yüzbaşı Efendi, Yüzbaşı Efendi," diye bağırdı, "bak aşağıdan Çiçeklideresinin köylüleri geliyorlar, onların hepsi İnce Memedi tanırlar."

"Çavuş, Mahmut Ağa Çiçeklideresinin Ağası değil miydi, o buraya gelirse..."

"O burada yok Yüzbaşım, ovaya indi, çiftliğinin başında."

"Hani gürleyip duruyordu, o İnce Memed de kimmiş, kimmiş, diye..."

"Gürler Yüzbaşım."

"Bekleyelim Çiçeklideresi köylülerini de İnce Memedi bir iyice teşhis edelim de, ondan sonra kasabaya haber ulaştıralım. Yanlış bir iş yapmayalım. Yoksa bütün dünyaya rezil olduğumuzun resmidir."

Hem konuşuyor, hem de başını kaldırıp orada dikilmiş kalmış ata bakıyordu.

Az sonra Çiçeklideresi köylüleri geldiler, yokuştan aşağıya öteki köylülerle birlikte döküldüler, ortalıkta derin bir sessizlik vardı.

Çok yaşlı, tel tel ak sakalları uzun, beli iki büklüm biri ortaya çıktı, eğilerek, uzun uzun inceleyerek, bütün eşkıyalara baktı, "cık" etti, "Bunların arasında İnce Memed yok," dedi. Ellerini göğe açtı, "Çok şükür koca Allahıma," diyerek dua ettikten sonra kalabalığa karıştı.

"Gel bakalım ihtiyar," diye Yüzbaşı komut verir gibi bağırdı. "Şunu al getir Ali Onbaşı."

Ali Onbaşı yaşlı adamı kalabalığın arasından buldu çıkardı, Yüzbaşının önüne getirdi.

"Ne dedin, ne dedin?" diye bağırdı Yüzbaşı. "Bunların arasında İnce Memed yok mu, dedin? Bir de dua ettin öyle mi?"

"İnce Memed yok," diye yaşlı adam kendisinden beklenmeyen bir sesle gürledi. "Ben İnce Memed oğlumu severim."

"Sever misin o kafiri, o kanlı katili?" diye var gücüyle ba-

ğırdı gene Yüzbaşı. Yumruklarını sıkmış ayağını yere vuruyordu.

"Ne bağırıyorsun?" diye başını kaldırıp Yüzbaşıya baktı yaşlı. "Niye öyle yırtınıyorsun yavrum, sen daha belekteyken ben Çanakkalede, Sarıkamışta, Yunanda düşman kurşunlarını yiyordum. Sen öyle bağırmasana. Bana kim derler biliyor musun, bana Sarı Çavuş derler, hiç adımı duydun mu?"

"Seni şimdi Ali Onbaşıya bir teslim edersem..."

"Et bakalım et! O dinsiz imansız Kertişe, ben de Mustafa Kemal Paşaya bir telgraf çekeyim de, bakalım o size ne yapar... Kertişi de, seni de bir güzelce... Çanakkalede ben onun neyi olurdum bir sorsana Yüzbaşı Faruk Efendi..." Uzun sakalını tuttu kaldırdı. "Çok şükür, çok şükür ki Allaha bunların içinde İnce Memed yok. Sen mi kaldın, bu Kertiş mi kaldı İnce Memedi öldürecek..." Asım Çavuşa döndü, sevgiyle baktı: "Buna sözüm yok," dedi. "Bu Asım Çavuş değil mi? Buna sözüm yok. Bu Asım var ya, yiğit adam, has adam, taşağı dört okka adam. Haydi teslim etsene beni Kertişine, o soysuz celladına, Mustafa Kemal de bunu bir duysun da..."

Yüzbaşı:

"Bu adam bunamış," dedi gülerek. "Bunak ihtiyar! Alın götürün şunu."

"Bak bak Yüzbaşı," diye bağırdı Sarı Çavuş. "Bak İnce Memed orada." Kayalıktaki atı gösterdi. "Yiğit isen onu yakalasana."

Yöredeki köylüler:

"Onun kusuruna kalma Yüzbaşım," dediler. "O çok bunadı. Ne gözü görüyor, ne de kulağı duyuyor."

"Eskiden böyle miydi bu Sarı Çavuş?"

"Bir zabit görse ta uzaktan hemen sıçrayıp ayağa kalkar esasa geçerdi."

"O hiç böyle konuşur muydu kumandanın karşısında..."

"O bunadı."

"O, eskiden olsa hiç böyle konuşur muydu..."

"İnce Memed ölmedi diye dualar okur muydu..."

"O, İnce Memedi yakalar, elini kolunu bağlar, Yüzbaşısına teslim ederdi."

"O böyle beli bükülmüş bir adam mıydı ki, o bir diz çökerdi, mavzerini şöyle doğrulturdu göğe, bir kartal havadan tenger menger yere düşerdi."

"Kusuruna kalma Sarı Çavuşun Yüzbaşım..."

"O İnce Memedi hiç görmedi. Görse bile tanımaz ki..."

Sarı Çavuşun kalabalığın arasından daha sesi geliyor, ama söyledikleri anlaşılmıyordu.

"Susturun şu bunağı," diye bağırdı Yüzbaşı.

Sarı Çavuşun sesi bir daha duyuldu, kolunu ötedeki ata doğru uzattı:

"İşte İnce Memed orada düdüğüm, yiğit isen onu vursana. Bak, aslanlar gibi, gün parçası gibi orada yıldırdayıp duruyor, vurabilirsen vursana onu."

Bundan sonra da susturuldu.

Bozulmuş, ikirciklenmiş Yüzbaşı gülümsemeye çalışarak boynunu kıvırıp duruyordu.

"Şimdi söyleyin bakalım bana, İnce Memed hangisi?"

Köylüler arasında bir tartışma çıktı, biribirlerine düştüler. Uzun bir süre aralarında tartıştılar. Sonunda ortaya mavi dolamalı, kapı gibi, iri bir yaşlı kadın atıldı.

"Ne biribirinize düştünüz bre ulan köylüler..." Eşkıyaların başında teker teker duruyor: "Bre ulan köylüler şu adam İnce Memed olabilir mi, bakınsana şuna, boynu armut çöpü gibi ince, bir gözü de yılık, kıvrılmış yatar, bacaklarını da karnına çekmiş."

"Olamaz," dediler köylüler.

Öteki eşkıyanın başucuna vardı. Bu uzun yüzlü, sarı sakallı birisiydi. Kurşun kafatasını almış götürmüş, beyni görünüyordu.

"Ya bu, ya bu sarı çıyan, böyle bir İnce Memed gördünüz mü siz hiç?"

"Görmedik," dedi on beş, yirmi köylü hep birden. "Böyle bir İnce Memed olamaz."

"Şuna bakın çocuklar, eli de tetikte daha... Korkusundan bir tek kurşun sıkamamıştır. Bakın bir ayağı da topal..."

Bu geniş omuzlu, kısa boyunlu eğri bacağının birisi kısa, asker pantolonu giymiş, azıcık kambur birisiydi. Bir çukurdaydı. Her bir yanı da kan içinde kalmıştı.

"Ulan köylüler, Allah billah aşkına söyleyin şu topal gibi bir İnce Memedi siz hiç gördünüz mü?" Burun kıvırdı. "Ya bu kel, Kel Eşkıyayı bu yörelerde bilmeyen var mı?"

"Yok," dediler hep bir ağızdan kadın, erkek, çoluk çocuk bütün köylüler.

"Köylere gelir, çok güzel türküler söyler, Köroğlu hikayeleri anlatır, Vezir Kizir oyunu oynar, bütün köylüleri gülmekten kırar geçirirdi. Bir elinde sazı, bir elinde tüfeği... Biz ona eşkıya gözüyle bakmazdık ki... Vay Kel Eşkıya kardaş vay..."

"Uzun etme," dedi Yüzbaşı sabırsızlıkla.

"Dur Yüzbaşı," diye dikeldi kadın. "Dur bacım, dur Yüzbaşım. Dur ki sana şu Kel fıkaraya yazık ettiğini söyleyeyim. Biz yayla zamanı gelince dört gözle Kel Eşkıyanın gelmesini beklerdik. O geldi miydi, bütün köyler obalar şenlenirdi."

"Geç otur."

"Dur Yüzbaşı Ağam, dur, sarı yavrum dur! Bu Kel Eşkıyanın hiç kimse karıncayı bile incittiğini duymadı, görmedi. O bir ahır zaman ermişiydi. Öyle değil mi köylüler, elinizi yüreğinizin üstüne koyun da söyleyin, o bir ermiş değil miydi, söyleyin?"

"Ermişti, ermişti," diye kalabalıktan sesler yükseldi.

Bu sırada Asım Çavuş kadının yanına geldi, sevecen bir sesle:

"Emiş Hatun," dedi, "dur senin ermişinin hünerini ben sana göstereyim."

"Göster bakalım Asım Çavuş Ağam," diye dikeldi Emiş Hatun.

Asım Çavuş eğildi Kel Eşkıyanın önündeki kapçık yığınını gösterdi:

"İşte bu kadar kurşunu o sıktı bize, candarmaya. Bak, hiçbir eşkıyanın önünde bu kadar çok kapçık yok."

Emiş Hatun ona pek aldırmadı, gene köylülere döndü:

"Bu ermiş yapılı, eli sazlı, güzel türkü söyleyen, tatlı adam hiç İnce Memed olabilir mi?"

"Olamaz," dediler.

"Ya bu çocuk? Daha bıyıkları yeni terlemiş. Bir tek kurşun bile sıkamamış. Önünde hiç kapçık yok..."

"Hangisi İnce Memed, burada İnce Memed var mı yok mu, biz sana onu soruyoruz Emiş Hatun."

"Burada İnce Memed var," diye derin derin içini çekti Emiş Hatun. "Bizim ocağımız battı da söndü Çavuşum, burada, bu ölüler arasında İnce Memed var Çavuşum. Bu dünyaya bir daha böyle bir İnce Memed gelir mi ki..." Gitti, o iriyarı, sağ yanına yatıp kıvrılmış, kütüğün üstündeki ilk kurşunu yiyince böğürerek havaya fırlamış, sonra da yöreyi çırmalayarak, ancak altı kurşun yedikten sonra zorla can vermiş eşkıyanın yanına diz çöktü: "Vay İnce Memedim vay," diye ığralanmaya, ağıt yakmaya başladı usul usul. Öteki köylü kadınlar da geldiler, ölünün yöresine halkalandılar, usuldan ağlamaya, ağıt söylemeye başladılar.

"Muhtar kim?" diye kalabalığa bağırdı öfkelenmiş, tir tir titreyen Yüzbaşı.

"Benim Yüzbaşım."

Yüzbaşı kadınları gösterdi:

"Bu ne, ne oluyor bu köyde, bir eşkıyaya, bir katile böyle ağlamak?"

"Bizde kim olursa olsun, gelenek görenektir, ağlarlar, ağıt yakarlar."

"Yerin dibine batsın böyle bir gelenek görenek! Gel yakına."

Muhtar Yüzbaşının karşısına gelip hazır ola geçti:

"Emret komutanım."

Bu sırada Yüzbaşının gözüne kayalıktaki at ilişti:

"Senden üç gün içinde bu atın kellesini isterim."

"Emret Yüzbaşım, baş üstüne Yüzbaşım... Üç gün içinde."

"Şimdi beni dinle Muhtar, dokuz tane beygir bulacaksın, bulabilir misin?"

"Bizim köyde yalnız üç beygir var Yüzbaşım. Ama yakın köylerde çok at var, isteriz."

"Hemen buluruz beygirleri Yüzbaşım..." dedi Kertiş Ali.

"Birkaç saat içinde isterim. Beygirler çıplak gelecek."

"Anladım Yüzbaşım, baş üstüne Yüzbaşım."

"Bir de İnce Memedin öldürüldüğünü en erken kasabaya nasıl ulaştırırız, Asım Çavuş, sen söyle."

Asım Çavuş hüzünle, dokunsalar boşanacak yüzüyle Yüzbaşının karşısında çoktandır dikilmiş duruyordu, taş gibi.

"Buralarda çok hızlı giden at bulunur mu?"

"Öyle at bulunmaz Yüzbaşım. Bulunsa da sarp kayalıkları aşamaz atlar."

"Ya ne yapacağız?"

"Mutlu haberimizi en erken ancak ayağına çabuk bir kişi ulaştırabilir kasabaya."

"Böyle bir kişiyi tanıyor musun?"

"Biliyorum."

"Kim o?"

"Tazı Tahsin."

"Burada mı?"

"Kalabalığın arasında gördüm."

Yüzbaşı elini çenesine verip bir süre durduktan sonra mağaranın ağzındaki çınarların altına yürüdü. Asım Çavuş da arkasından gitti. Ulu çınarın gövdesinin altına döndüler. Yüzbaşı yavaşça sordu:

"Bu eşkıya İnce Memed mi gerçekten, onun bizdeki eşkaline hiç benzemiyor. O küçücük bir adam, buysa dev gibi."

"Anlamadım," dedi Asım Çavuş. "Bunca yaş yaşadım, feleğin çemberinden geçtim, otuz yıldır bu dağları dolaşırım, ben bu işi anlamadım. Bu adam İnce Memed değil bence, ama ağıt yakıyorlar."

Yüzbaşı o yöne doğru baktı, ölünün başındaki kadınlar çoğalmışlar, belki birkaç köyün kadını bir araya gelmişler hüngürdeşiyor, ağıtlar söylüyorlardı. İnce Memedin yiğitliğini, inceliğini, yakışıklılığını, sevdasını, Hatçesini, Abdi Ağayı öldürüşünü, köylüleri kurtarışını, gökteki meleklerin onu alıp götüreceklerini, cennetin kapısının daha o uzaktan gözükünce açılacağını, onun yeşil donlu Kırk Ermişlere daha şimdiden katıldığını söylüyorlardı.

"Başkasına, başka eşkıya ölüsüne ağıt yakmazlar mı?"

"Bakın, görüyorsunuz Yüzbaşım, sekiz tane daha eşkıya yatıyor orada, hiçbirisine bakıyorlar mı, ermiş dedikleri Kel Eşkıyanın ölüsü bile köpek ölüsü gibi olduğu yerde kaldı. Bakın bakın, üstünde dolaşıyorlar öteki ölülerin..."

"Çiçeklideresinde kaldı, değil mi, İnce Memed?"

"Ben onu orada kuşattım da kıl payı elimden kaçırmadım mı Yüzbaşım? Hani saz çalan bir aşık vardı, o Sefil Aşık dedik-

leri Çiçeklideresinden olurdu. O da sonunda kaybolmuştu ya, hatırladın mı?"

"Hatırladım," dedi Yüzbaşı gülerek, gözleri sevinçten parlayarak. "Evet, anlaşıldı, bizdeki eşkal ne olursa olsun, bu İnce Memeddir." Çizmelerini kırbaçladı. "Şimdi bana Tazı Tahsini çağır."

Kalabalığa doğru yürüdüler. Yüzbaşının sonsuz sevinirken birden öfkelendiğini gören Asım Çavuş, bunu bir şeye yoramıyor, bekliyordu. O, Yüzbaşısını çok iyi tanırdı, böyle çizmelerinin üstünde her adımda yaylanarak yürürse, demek ki o çok öfkelenmiştir. İşte o zaman seyreyle gümbürtüyü.

Yüzbaşı kalabalığın ucunda zınk diye durdu. Kadınlar gittikçe çoğalarak, İnce Memedin yöresinde ağıtlarını sürdürüyorlardı. Olayı duyan öteki köylüler de yollara bellere dökülmüşler, genç yaşlı, kadın erkek, çoluk çocuk daha bir uçtan geliyorlardı. Kayalıklarda öyle durmuş kalmış yağız at da Yüzbaşının sinirini bir iyice bozuyordu.

"Asker, hazır ol!"

Komut sesi kayalıklarda yankılandı. Kadınların ağıtları sürüyor, kayalıklardaki at da dingin dingin kuyruğunu sallıyordu.

"Kadınlara hücum! Onları dağıtın."

Candarmalar kadın kalabalığına saldırdılar ya, kadınlar karşı koydular, candarmalar önce bir insan duvarına çarpıp sonra kadınların arasında yittiler. Bağrıltılar çağrıltılar kayalıklarda yankılandı. "Sizin ananız yok mu, sizin bacınız, sizin avradınız, nişanlınız yok mu, kafirler!" sözleri de gürültü arasından duyuluyordu.

Yüzbaşı baktı ki kadın kalabalığı bölüğünü yutuverdi.

"Süngü tak!"

Muhtar:

"Aman Yüzbaşım," diye onun yanına koştu. "Bir vukuat çıkmasın, candarmayı geri çek. Biz erkekler dağıtırız onları."

Yüzbaşı komut verdi, candarmalar gelip önünde hizaya girdiler. Onlar da öfke içindeydiler.

Muhtar koşarak erkeklere gitti, onları toplayıp konuştu. Bu sefer oradaki erkek kalabalığı saldırdı kadınlara, kimi karısını,

kimi kardeşini, anasını yakalayıp sürükleyerek İnce Memedin ölüsünün başından uzaklara götürüyor, onların ellerinden kurtulan kadınlar da gene gelip İnce Memedin başına diz çöküp oturuyorlardı. Diz çökmüş kadınlara erkekler gene saldırıyorlardı.

Yüzbaşı:

"Bu ne haldir Çavuşum?" diye Asım Çavuşa şaşkınlığını söyledi.

"Bu böyledir, Yüzbaşım."

"Asi insanlar. Bunlara çok kötek gerek."

"Çok kötek yediler ama Yüzbaşım, yüzyıllardan bu yana, uslanmıyorlar."

"Uslanmayacaklar da... O tazı mı nedir, o nerede?"

"Tazı Tahsin... Burada Yüzbaşım."

Tazı Tahsin hazır ola geçmiş çoktan beridir orada duruyordu.

"Sen misin o?"

"Benim Yüzbaşım."

"Çok, çok, çok çabuk kasabaya gidecek, benim sana vereceğim pusulayı Kaymakam Beye ulaştıracaksın. Ne kadar çabuk gider de İnce Memedin ölümünü o kadar çabuk kasabaya ulaştırırsan, kasaba Ağaları seni paraya boğar, seni zengin ederler. Ne kadar zamanda ulaşırsın kasabaya?"

"Bilemem ama, en çabuk..."

Muhtar:

"O bir attan daha hızlı koşar," dedi.

Yüzbaşı bir taşın üstüne çöktü, cebinden bir kalem, defter çıkarıp çabucak pusulayı yazdı Tazı Tahsine verdi.

"Göreyim seni Tahsin, bu akşama kadar..."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

"Tazı Tahsin yel gibi koşarak kalabalığın içinden sıyrılıp çıktı, bir anda da gözden ıradı yitti gitti.

Erkekler daha kadınlarla cebelleşiyor, ağlaşmalar, kargışlar ortalığı almış sürüp gidiyordu ya kadınların inatları da yavaş yavaş kırılıyordu. Bir anda her şey duruluverdi. Ortalıkta ne ses, ne sada kaldı. Çıt bile çıkmıyordu. Kadınlarsa başlarını önlerine eğmişler, karşı, pembe pembe ışığı savrulan yama-

ca akıp gidiyorlardı. Ak bir başörtüsü denizi aydınlığın içinde dalgalanıyordu.

"Ne oldu Muhtar?" diye sordu Yüzbaşı. "Ne oldu bu kadınlara da böyle süklüm püklüm yamaca çıkıp gidiyorlar?"

Muhtar, İnce Memedin soyulmuş ölüsünü gösterdi. Kadınlar ölünün donundan gömleğinden, bir de tüfeğinden başka her şeyi almışlardı.

"Bu ne demek?"

"Efendim, bir ölü önlerinde olmazsa, kadınlar ölünün giyitleri üstüne de, tıpkı ölü önlerindeymiş gibi ağıt yakarlar, şimdi öteki koyağa ağıt yakmaya gidiyorlar."

"Bela," dedi Yüzbaşı.

"Bela," dedi Asım Çavuş.

"Bela," dediler Kertiş Ali Onbaşıyla Muhtar.

Tazı Tahsin koşuyordu. Sevinç içindeydi. Kasabaya bir haber ulaştıracaktı, isterse İnce Memedin kara haberi olsun. Bunun karşılığında da kim bilir ona ne armağanlar vereceklerdi. Belki Çukurovada bir çiftlikte ona bir iş de bulurlardı. Böylesine at gibi koşmasını göz önüne alarak, belki de çok başka, güzel bir iş verirlerdi. Belki de asker olduğunda onu candarma yazarlar, o da Kertiş Ali Onbaşı gibi bir uzatmalı olur, belki de Çavuş olup şu dağlarda padişahlığını ilan ederdi. Önünde birkaç dağ vardı, eğer yüksek dağları aşmak olmasa Tazı Tahsin alimallah gece yarısına doğru kasabaya varırdı.

Tazı Tahsin yemek yemeden, su içmeden, bir an için olsun dinlenmeden, bütün gün, bütün gece koştu. Kasabaya girdiğinde ayaklarını zorla sürüklüyordu ya, kıvanç içindeydi. Onun bu kadar tez bir sürede haberi kasabaya, böylesine çaba harcayarak, ta Bakırgediği mağarasından buraya kadar bir gün, bir gecede geldiğine kimse inanmayacaktı. Bereket Kaymakamlığı biliyordu, onun için hiç aranmadan doğru oraya varabilecekti. Kaymakamlığın merdivenlerini çıkarken gün kuşluk oluyordu, artık soluk alıp verecek hali bile kalmamıştı. Merdivenin başına geldiğinde tükenmişti. Yüzbaşının verdiği kağıdı elinde tutuyordu. Kapıdaki odacıya bir şeyler söyledi ama, anlaşılmadı. Elini adama uzattı, uzatmasıyla da boylu boyunca oraya,

tahtaların üstüne düşmesi bir oldu. Kendinden geçmişti. Gürültüyü duyan Kaymakam odacıyı çağırdı:

"Ne oluyor?"

"Bir adam kapının önüne geldi düşüverdi. Suya batmış çıkmış gibi... Her bir yanından ter fışkırıyor. Elinde de bir kağıt var. Sımsıkı tutmuş, bırakmıyor."

Kaymakam, biraz şişmanca, inek gözlü, gerdanlı, dazlak kafalı, gözleri yuvalarında fıldır fıldır dönen, feleğin çemberinden geçmiş birisiydi. Cumhuriyetten önce de kaymakamdı. Tam otuz üç ilçede kaymakamlık yapmıştı şimdiye kadar. Merakla dışarıya fırladı. Tazı Tahsin kapının önüne boylu boyunca serilmiş yatıyor, göğsü körük gibi inip inip kalkıyor, oluk oluk da terliyordu.

"Ölüyor mu?"

"Ölmüyor," dedi odacı. "Çok koşmuş, uzak yerlerden uzun koşarak gelmiş."

"Elindeki kağıdı al bakalım, neymiş."

Odacı Tazı Tahsinin yumulmuş elini açıp kağıdı almaya çalıştı, bir türlü eli açamadı.

"Açılmıyor."

"Allah Allah, nasıl olur da açılamaz, gayret et!"

Odacı diz çöküp Tazı Tahsinin elini iki elinin arasına aldı, çabaladı çabaladı, gene açamadı.

"Olacak gibi değil!"

Kaymakam kendisi eğildi, o da denedi. El kenetlenmiş bir türlü açılmıyordu.

"Allah Allah, çok merak ettim, nedir acaba?"

"Bu kadar, böyle ölürcesine koştuğuna göre çok mühim bir iş olsa gerek. Açılmıyor..."

"Açılmıyor," dedi Kaymakam. "Derhal doktoru çağır. Anlat ona. Gelsin de bir iğne yapıp, şu adamın elini açsın. Ölüyor mu?"

"Ölmüyor Efendim," dedi odacı merdivenlere doğru koşarken. Bu sırada Tahrirat Katibi, öteki memurlar da haberlenmişler, merdivenin altında birikişmişlerdi. Korkularından yukarıya, Kaymakamın katına çıkamıyorlar, yukarıda bir şeylerin döndüğünü anlıyorlar, ama ne olduğunu bilemiyorlardı. Ön-

lerinden merdivenleri üçer üçer atlayarak inen odacı da onlara bir şeyler söyleme fırsatını bulamamıştı.

Az sonra yakında, karşı sokakta olan Doktor, çantası elinde koşarak geldi. Hiçbir şey sormadan diz çöküp uzanmış yatmış adamı, göğsünü açıp dinlemeye başladı.

"Bir şeyi yok," dedi. "Şimdi kendisine gelir."

"Eli açılmıyor," dedi Kaymakam.

"Nasıl olur?" diye şaştı Doktor. Güçlü bir adamdı, kendisi de denedi açamadı. "Bekleyelim," dedi. "Az sonra kendine gelir."

"Bir iğne yapsana."

"Lüzumu yok Kaymakam Bey. Az sonra... Bekleyelim."

"Buyurun," dedi Kaymakam, Doktoru odasına çağırdı. "Ne olabilir ki? Bir kahve?"

"Sade."

"Anlamadım."

"Bir şok olabilir."

"Nereden geliyor, nereye gidiyor, belli değil... Elindeki kağıt... Durmadan da terliyor, bakınsana..."

"Şimdi kendine gelir."

Dışardan:

"Gözlerini açtı," diye bağırdı odacı.

Kaymakamla Doktor kapıya çıktılar. Tazı Tahsin gözlerini açmış, şaşkın şaşkın yöresine bakıyor, gözleri bir Kaymakamın, bir Doktorun, bir odacının üstünde gelip duruyor, soru dolu bakışlarla onları izliyordu. Sonra da ağır ağır doğruldu. Birden eline baktı, kağıdı gördü. Kağıdı görünce her şeyi anlayıp ayağa fırladı:

"Kaymakam Bey, Kaymakam Bey yetiştim," dedi. "Yetiştim! Bir gün bir gecede..."

"O elindeki ne?"

"Yüzbaşı Faruk Bey... İnce Memedi öldürdü."

"Neee?" diye bir çığlık attı Kaymakam. "Kim? İnce Memed mi? Yüzbaşı Faruk... Ver o kağıdı."

Tazı Tahsin elini Kaymakama uzattı, eli açılmıyordu.

"Ver o kağıdı bana!"

Tazı Tahsin daha soluyordu:

"Açılmıyor," diye boynunu büktü. "Dur Beyim, ben onu

şimdi açarım." Bir yandan elini açmaya uğraşıyor, bir yandan da soluk soluğa anlatıyordu: "Bakırgediği mağarasında çevirdi Yüzbaşım, sabaha karşı. Gün ışıyıncaya kadar müsademe ettiler. Yüzbaşı, İnce Memedi kendi eliyle öldürdü. İnce Memed de öyle İnce Memed değil, senin benim gibi dört adam eder, çam yarması gibi bir şey. Yüzbaşım tam iki kaşının ortasından vuruvermiş." Tazı Tahsin sonunda elini açabildi: "Açtım," dedi sevinçle, kağıdı Kaymakama uzattı. Kaymakamın, Doktorun, odacının ağzı kulaklarındaydı.

Kaymakam durup durup elindeki pusulayı bir daha bir daha okuyordu.

"Bu İnce Memed başımıza çok gaile açacak sanmıştım, eh, o da halledildi. Şimdi rahatız. Öbür eşkıyaların hiçbir ehemmiyeti yok. Asıl canavar olan buydu. Halk bunu tutuyor, koruyordu. Ankara da, Adana da bizi çok sıkıştırıyorlardı. Evet, bu iş de bitti. Kasaba eşrafı da bu çocuktan çok korkuyorlardı. O, Ali Safa Beyi öldürdükten sonra uyumamaya başladılar. Sanki İnce gelecek, hepsini teker teker gözlerinden kurşunlayacak... Hele Murtaza Ağa, o ne gece, ne gündüz yerinde duramıyor, hep İnce Memed gelecek de onu gözbebeğinden kurşunlayacak sanıyordu. Şimdi tamam."

Tazı Tahsin ayakta dikilmiş kalmış sallanıyordu. Kaymakamın gözü ortada kalakalmış Tahsine ilişti:

"Demek İnce Memedle birlikte Yüzbaşı Faruk Beyin öldürdüğü eşkıya sayısı dokuz, öyle mi?"

"Tam dokuz tane. Hepsi de ölü. Yüzbaşım bana dedi ki ulan Tazı, kuş kanadıyla uçsa bu haberi senden daha çabuk Kaymakamıma ulaştıramaz. Yarın sabah bu haberi Kaymakamımıza yetiştirmeni senden dilerim, dedi. Ben de düştüm yola, bir at bile, Beylerin Arap atları bile benden daha çabuk koşamaz, dört günlük yoldur Bakırgediğiyle kasaba arası, ben de koşup bu haberi zatına ulaştırdım. Benim adım Tazı Tahsin. Asker olurken beni candarma yazmanı ve hem de beni uzatmalı onbaşı, istersen de çavuş yapmanı zatından dilerim. İşte o zaman gör eşkıyaların kökü nasıl kazınırmış. O Kertiş Ali var ya, o vizzo... Onun köylüyü dayağa çekmekten, karakola her düşenden rüşvet almaktan başka bir bildiği yok. Çok da korkak...

Ben rüşvet de almam, beni uzatmalı onbaşı yaparsan. İstersen de bütün köylüyü, anamı babamı bile öyle bir sopadan geçiririm ki, Kertiş Ali Onbaşı da, Yüzbaşım da, Mustafa Kemal Paşa da yanımda vız kalır."

"Adım ne, adım ne demiştin?"

"Tazı."

Kaymakam önündeki kağıda yazdı.

"Tazı ne?"

"Tazı Tahsin derler bana. Ben bu dağlarda attan daha hızlı koşarım. Bir keresinde çocukluğumdaydı, bir tavşanı koşarak yakaladım da işte ol sebepten benim namıma Tazı dediler, Tazı Tahsin. Adımı da imam koymuş Tahsin diye, yüzbaşısının adıymış."

"Gidebilirsin."

"Buyur?"

"Gidebilirsin."

"Gidebilir miyim?"

"Gidebilirsin."

"Buyur, ya muştuluğum, ya müjdem?"

"Gidebilirsin."

Tahsinin ağzı açık kaldı. Bir şeyler daha söyleyecekti ki odacı onu kolundan tutup dışarı çıkardı.

"Yüzbaşım bana... Muştuluğunu... Seni, dedi, altına, gümüşe, tarlaya takıma boğacak Ağalar, Beyler, dedi..." Boynunu büktü. "Ben öldüm yahu. Az daha canım çıkıyordu. Görmedin mi şu gözlerinle kardaşım? Ben ölmüyor muydum? Bırak kolumu kardaşım."

Odacı onun kolunu ancak aşağıda, Hükümet konağının avlusunda bıraktı:

"Çek git buradan," dedi. "Ulan hayvan, Hükümetin koskoca Kaymakamına böyle konuşulur mu?"

"Buyur?"

"Dedim ki Hükümetin koskoca bir Kaymakamına böyle konuşulmaz."

"Buyur?"

"Sen bilmiyor musun ki Kaymakam onbaşıdan da, yüzbaşıdan da daha büyüktür?"

"Buyur? Ya benim muştuluğum?"

"Bre ulan sersem sepet, mankafa, hiç Kaymakamdan muştuluk istenir mi?"

"Buyur?"

"Şimdi sen buralarda durma beni dinlersen, buralarda başına bir iş açacaksın sen."

"Buyur?"

Odacı onu orada bırakıp yukarıya çıktı, Tazı Tahsin de gidip konağın avlusunda işlemeli antika iri bir mermer taşının üstüne oturdu.

Odacı Tazı Tahsinin eli açılır açılmaz, Kaymakam, Yüzbaşının pusulasını okuyup da iş muhkemleşince hemen aşağıda, merdivenin dibinde bekleşen memurlara koşmuş, memurlar da bu mutlu haberi hemen dışarıya yetiştirmişlerdi. Kasaba bir anda bu inanılmaz haberle çalkalanmaya başlamış, dükkanını kapatan pazaryerine, pazaryerindeki Tevfiğin kahvesine koşmuşlardı.

Murtaza Ağa haberi duyduğunda konağında Topal Aliyi karşısına almış, ona gelecekteki tasarımlarını anlatıyor, onu zengin, Karun, çiftlik sahibi edeceğini söylüyordu. Bu sabah da ona tam yüz lira vermişti. Bu yüz lirayla beş altı tane kırmızı, ay boynuzlu öküz alınabilirdi. Küçük bir tarla bile alınabilirdi. Ali içten içe, gerçekten Murtaza Ağayı sevmeye başlamıştı. O, göründüğü kadar saf, temiz, doğrucu bir adam değil, hinoğlu hin, kurnaz, dalkavuk, kan içici, çıkarcı, yalancı, berbat bir kişiydi, bunu Ali birkaç günde iyice öğrenmişti ya, onu gene de sevmeye başlamıştı. Bu mendebur, bu aşağılık adamı sevmek istemiyordu, içinden, derinden gelen bir duyguyla da onu sevmekten kendini alıkoyamıyor, bu yüzden kendinden, kendi insanlığından utanıyordu.

Haberi getiren kebapçı Nusretti.

"Doğru mu ulan bu getirdiğin haber?" diye ayağa fırladı Murtaza Ağa. Boynu kıpkırmızı kesilmiş, boyun damarları şişmişti. "Doğru mu getirdiğin haber?" Kebapçıya bir sarılıyor, onu öpüyor, soluk soluğa kalmış soruyordu: "Doğru mu bu haber? Doğruysa seni Murtaza Ağan... Murtaza Ağan seni... Sana yeni bir dükkan açarım. Ne istersen yaparım. Muştuluğun başım üstü-

ne, dile benden ne dilersen..." Kendinden geçmiş, durmadan da doğru mu, doğru mu, diye soruyor, ardından da: "Murtaza senin kara gözlerine kurban ve hem de hayran olsun, kebapçı Nusret Efendi," diyordu. "Murtaza senin güzel dillerine..."

Bu sırada odalardaki kadınlar, yanaşmalar, hizmetçiler de salona döküldüler.

Hüsne Hatun yere diz çökmüş:

"Çok şükür, çok şükür Allahım senin bu gününe, bu dirliğine, bu düzenine. Şu adamın bize ölü yüzünü gösterdin ya, bizi bu adamdan kurtardın ya çok şükür, çok şükür sana büyüklerin büyüğü Allahım," diyor, ardından da dudakları kıpır kıpır dualar okuyordu. "Onun ölüsünü şu gözlerimle görürsem, sana çifte kurbanlar keseceğim Allahım... Sen bana onun ölü yüzünü gösterdin ya..."

Murtaza Ağa en sonunda kebapçıya sormayı akıl etti:

"Kim getirmiş haberi, nasıl olmuş bu iş, kebapçım, Nusretim? Bu haberi bana sen getirdin ya, muştuluğun baş üstüne. O dükkanı sana alacağım, mülkiyeti senin muştun olacak. Hiçbir kıymeti yok bizim için. Kim, kim getirmiş haberi?"

"Bir köylü. Bakırgediği mağarasından dün sabah yola düşmüş, bu sabah, az önce, kuşluklayın Kaymakama, odasına gelmiş, canı çıkmış. Avucunda bir kağıt varmış, zorlan ölünün avucunu açmışlar, Murtaza Ağama söyleyim, içinden bir mektup çıkmış. Mektupta Yüzbaşı yazıyormuş ki, İnce Memed de içinde dokuz eşkıyayı çevirip bir mağarada sabaha karşı hepsini teker teker geberttim, diyormuş. Yalnız İnce Memed bizi bir iki saat uğraştırdı, otuz kurşun yedi adam, bana mısın demedi, diyormuş. Diyormuş ki, sonunda onu yaralı yakalayıp tam gözbebeğinin ortasına ben kendim ateş ettim, diyormuş."

Murtaza Ağa ellerini havaya açtı:

"Çok şükür koca Allahım sana," dedi, "bu günü de bana gösterecek miydin?"

Hemen odaya koşup en güzel, düğünlerde bayramlarda, Ankaralara, Adanalara gittiğinde giydiği lacivert İngiliz kumaşı giyitini giydi. Kırmızı da bir kravat taktı. Yaka cebine de kravatın renginde bir mendil soktu. Yeni İtalyan fötrünü de bugün ilk olarak giyiyordu, İnce Memedin ölümü onuruna. İstan-

buldan getirttiği kundurayı da ilk olarak giyiyordu. Murtaza Ağa odadan çıktığında iki dirhem bir çekirdekti.

Hemen cüzdanını çıkardı, kebapçı Nusrete bir deste uzattı:

"Şimdilik bu kadar, bu kadar... Sonra, sonra o dükkanı, çalıştığın kebapçı dükkanını senin mülkiyetine geçireceğim. Sen bana bu hayırlı haberi verdin ya..."

Merdivenlere atılıp ikişer ikişer indi basamakları. Ayakları sevinçten uçarak avlu kapısından dışarıya dimdik, büyük meydan savaşı kazanmış kumandan gibi çıktı.

Haberi duyduğundan bu yana bir kere dönüp de, arkasından ona yetişmeye çalışarak gelen Alinin yüzüne bakmamıştı. Ali ona ulaşabilmek için arada bir koşmak zorunda kalıyordu. Çarşıyı hızla geçip Kaymakamlığa geldiler. Avluya girince Murtaza geriye dönüp ona şöyle bir tepeden baktıktan sonra:

"Ulan Topal," dedi, "dur bakalım burada."

Haberi duyduğundan bu yana Alinin bir yumruk gelmiş boğazına tıkanmıştı. Ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Murtaza Ağadan çekindiğinden, hiçbir kimseden çekindiğinden değil, dosta düşmana karşı ağlamak istemiyordu. İnce Memed öldükten sonra onun Murtaza Ağaya ne gereksinmesi kalırdı ki... Bu alçak köpeğe de, şunun sevincine de bak... Herkes nasıl da seviniyor... Haberi bir anda duyan kasaba çiçeğe durmuş ulu bir ağaca benzemişti. Herkes gülüyor, şadımanlık ediyordu. Ya da Aliye öyle geliyordu. Hükümet konağının avlusunda yapayalnız kalmıştı. Dünyanın ortasında da kimsiz kimsesiz kalmıştı. Farkında olmadan gözlerinden iri iri damlalar dökülmeye başladı. Ağladığını dosta düşmana göstermek istemeyen Ali, gitti avlu duvarının bir köşesine çömeldi, başını da önüne eğdi.

Onun ağladığını gören Tazı Tahsin, bu ağlayan kelli felli adamın yanına gelip karşısına dikildi. Fötr şapkalı adam tıpkı dağ köylüleri gibi omuzları sarsıla sarsıla ağlıyordu. Adama içi kaynadı, ona doğru azıcık eğildi:

"Ağlama emmi," dedi. "Ne diye ağlıyorsun ki? Ne oldu, bir hal mi geldi başına?"

Bu sözleri duyan Ali ayağa kalktı, tıpkı köylüler gibi mavi kumaş ceketinin yeniyle gözlerini sildi. Ama bir türlü kendini tutamıyordu.

Tazı Tahsin akıl etti:

"Yoksa İnce Memede mi ağlıyorsun sen emmi?" dedi. "Öldürdüler onu." Birden o da ağlamaya başladı: "Kim ağlamaz ki İnce Memede," diyordu, "öyle bir babayiğide. Bir kolları vardı, benim gövdem kadar. Yedi köyün avratları da onun ölüsünün başına toplanıp ağıtlar yaktılar. Bunu gören Yüzbaşı da süngü taktırıp candarmasını avratların üstüne hücum ettirdi. Avratlarla candarmalar arasında yaman bir cenk oldu. Köylerin erkekleri de candarmaların tarafına geçip avratları hep bir olaraktan püskürttüler İnce Memedin ölüsü başından. İşte o zaman avratlar ne yaptılar, ne yaptılar, avratlar da İnce Memedi bir iyice soyup giyitlerini, silahlarını aldılar, onun giyitlerinin üstünde ağıt yakmaya Kınalıkoyağa gittiler. Ben buraya gelirken avratlar Kınalıkoyağa birikmişler ağıt yakıyorlar, ağıtlarından dağlar, taşlar inliyordu. Ağa emmim ağla, İnce Memed gibi bir babayiğide, aslan parçasına kim ağlamaz ki..."

Kendisi de gözlerinden sel gibi yaşlar döküyordu.

Az sonra kendini toparlayan Topal Ali, karşısında ağlayan dağlı delikanlısını tepeden tırnağa bir süzdü:

"Sen nereden olursun kardaş?" diye sordu.

"Çiçeklideresinden olurum emmi."

"Sen niye geldin de bu Hükümetin içinde duruyorsun ki, sana kim derler, güzel adını bağışla."

"Bana Tazı Tahsin derler," diye gözlerini sildi delikanlı. "Ben var ya, bana Yüzbaşı pusula verdi, amanın, dedi, İnce Memedin ölüm haberini çabuk ulaştır ki kasabaya, seni göreyim... Kaymakam, Ağalar, Beyler sana bir muştuluk verirler ki, seni askercilikte uzatmalı onbaşı, istersen çavuş da yaparlar, sana da çok para verirler. Ben de burada muştuluğumu bekliyorum."

"Seni bize öldü dedilerdi de..."

"Ölür gibi oldum. Kaymakamın odasının önüne öldüm de düştüm. Sonra eli çantalı Doktor geldi de beni diriltti."

"Derdin neydi de böyle koştun?"

"Yüzbaşı dün kuşluklayın bana dedi ki, bu kuşluklayın sen eğer haberi kasabaya ulaştırırsan, dile benden ne dilersen, ben de dün kuşluklayın Bakırgediğinden çıktım."

"Ne? Bakırgediğinden mi, neee?"

"Bakırgediğinin mağarasından... İnce Memedin atı da mağaranın kayalığının yüce doruğuna dikilmiş öyle kartal gibi duruyordu, kıpırdamadan, yağız bir at."

"İnce Memedin ölüsünü sen şu gözlerinle gördün mü?"

Alinin gözyaşları kesilmişti.

"Gördüm."

"Nasıl bir adamdı dedin?"

"Kocaman, iri gözlü, kara çangal bıyıklı, uzun..." Kulacını açtı. "İşte bu kadar geniş göğüslü, altın dişli..."

"Sen İnce Memedi daha önce görmüş müydün?"

"Görmemiştim."

"Yüzbaşı da İnce Memed mi, dedi, o çangal bıyıklı, altın dişli eşkıya için?"

"Öyle dedi. Sevincinden deli oluyordu. Bir de o kayalıkta duran atlan, avratlara öfkeleniyordu. Bütün Çiçeklideresi köylüleri de baktılar onun yüzüne, vay vay, dediler, zarıladılar, İnce Memede yazık oldu, dediler."

"Öteki eşkıyalara da baktın mı?"

"Teker teker baktım, hele birisi vardı, bıyıkları daha yeni terlemiş on altısında bir şey..."

Topal Ali Tazı Tahsini kolundan tuttu, işlemeli antika mermer taşın oraya götürdü. Yan yana taşa oturdular. Topal öldürülmüş eşkıyaları Tazı Tahsine en ince ayrıntılarına kadar anlattırdıktan sonra:

"Bre Tazı oğlum," dedi, "sen Yel Musadan da yaman bir adammışsın. O kadar yolu nasıl geldin?"

"Geldim ama, öldüm de dirildim. Beni o eli çantalı Doktor diriltti."

Ali gülmeye başlamıştı. Bütün bedenini bir sevinç almış, bıyıklarından, gözlerinden, ellerinden, giyitlerinden, topal ayağından sevinç fışkırıyordu. Onun bu sevinci Tazı Tahsine de geçmiş, delikanlı da duruyor duruyor, kahkahalarla gülüyordu.

Topal Ali:

"Bekle burada," diyordu Tazı Tahsine. "Bekle de muştuluğunu al. Şimdi içerden Murtaza Ağa çıkacak, ben onu sana gösteririm, muştuyu ben getirdim, diye ona söyle... Öteki Ağalara

da söyle. Sana çok para verirler. Vermezlerse, buradan bir yere ayrılma. Az daha ölüyordun."

"Ölüyordum değil emmi, ben öldüm, öldüm de öbür dünyaya gittim geldim."

Kasabanın ileri gelenleri, birer ikişer, güzelce giyinmişler, şakalaşarak, kahkahalar atarak geliyorlar, Hükümet konağına çıkıyorlar, yukardan da ha bire sevinçli bağrışmalar, kahkahalar geliyordu. Ali de onlar kadar sevinçliydi ya, içini bir ikircik kurdu kemiriyordu. Midesini şu kadınların yaktıkları ağıt bulandırıyordu. Bu ağıt işi de olmasa, şimdiye kadar çoktan sevincinden kanat takıp uçmuştu.

Duruyor duruyor, düşünüyor, keskin gözlerini Tazı Tahsine dikiyor, ona bakıyor, inceliyor, ardından da soruyordu:

"Sen İnce Memedi hiç görmüş müydün?" diyor, ardından da bütün eşkıyaların eşkalini inceden inceye ona anlattırıyordu.

"Biz İnce Memedi hiç görmedik," diye başlıyordu Tazı Tahsin. "Görmedik ama biliriz onu biz. Onu bütün Toros dağları da bilir..."

Ondan sonra öldürülmüş öteki eşkıyalara geçiyordu.

"Nasıl bir adamdı, bir daha söylesene İnce Memedi."

"Ben onu iyice görmedim. Yüzbaşı pusulayı elime verince düştüm yola, üç günlük yolu bir gün, bir gecede geldim. Az daha ölüyordum. Öldüm de. Doktor diriltti. O da bir işe yaramadı. Muştuluğumu verirler mi?"

"Kim bilir, belki de verirler."

"İnce Memed var ya, dağ gibi, çangal bıyıklı bir adammış. Alnının ortasında bir ben varmış, Peygamber mührü. O sebepten ona kurşun geçmez imiş."

"Nasıl geçmiş öyleyse?"

"Onun orasını bilemem, onu ancak koca Allahımız bilir. Belki de ölmemiştir. Bizim köylülerimiz diyor ki, öteki köylüler de, o kayanın doruğunda bekleyen at İnce Memedin atıymış. O at da Köroğlunun atı gibi ölümsüz bir atmış. Dünyada bir tek at varmış Kırk Ermişlere, Ölmezlere karışmış, o da Köroğlunun atı imiş. Bengisu içmiş de o, Köroğlu içememiş, at bu suyu içince Kırk Ölmezlere karışmış. Ondan sonra da Köroğlu Kırk Ölmezlere katışmış. O da fakir fıkaraya yaptığı iyilikler-

den dolayı. İnce Memedin atı o yüce dağın kayalıklı doruğunda İnce Memedin ölüsünü bekliyormuş, onu alıp sırtına Kırk Ölmezlere götürecekmiş. Ben ne bileyim ben, bütün köylü öyle söylüyor."

Önde Kaymakam, yanında Belediye Başkanı, yargıç, savcı, sorgu yargıcı, arkalarında Zülfü, Taşkın Halil, Murtaza Ağa, Molla Duran Efendi, avukat Kozanoğlu, kasabanın öteki ileri gelenleri Hükümet konağının kapısından çıktılar. Hepsi de ziller takınmış gibiydiler, gülüyorlar, bağırarak konuşuyorlar, şakalaşıyorlardı. Belki de hiçbirisi ömründe böylesine utkulu, mutlu bir günü yaşamamıştı. Ali onların arkalarından giderken Tazı Tahsine:

"Bak işte Murtaza Ağa şu," dedi. "Şu yakasında kırmızı mendil olan. Onun yanına var, korkma, hakkını iste, muştuluğunu versinler."

Onlar cümbür cemaat Hükümet konağının kapısını çıkmışlardı ki, Tazı Tahsin onların yolunu kesti, geldi Murtaza Ağanın karşısına dikildi:

"Benim adım Tazı Tahsin," diye hazır ola geçip selam durdu. "İnce Memedin kara haberini ben getirdim size. İstersen şuna sor." Orada durmuş gülümseyen Kaymakamı gösterdi. "Üç günlük yolu bir günde aştım da koşarak geldim. Hiçbir Arap atı benim gibi koşamazdı. O kadar çok koştum ki, işte bu adamın kapısına gelince ölüverdim. İşte bu iyi adam Doktor getirtmiş de beni diriltmiş." Kaymakamın yanına kadar gitti, bu sefer de onun önünde hazır ola geçti. "Doğru değil mi Kaymakam Ağam?"

Kaymakam gülerek:

"Doğru," dedi.

Bu sefer Murtaza Ağanın önüne geçti Tazı Tahsin:

"Şimdi anladınız ya, benim ölüp dirildiğimi, onun için benim muştuluğumu verin. En çok muştuluğu da senden isterim Murtaza Ağa."

Ötekiler orada durmuşlar, bu incecik, çıta gibi dağlı delikanlısına sevgiyle bakıyorlardı.

"Şu adam var ya..." Sağ elini uzatıp en geride durmuş sevinç içinde dişleri, gözleri ışılayan Topal Aliyi gösterdi. "İşte

bu adam sizin her birinizin deve dişi gibi çok büyük adam olduğunuzu söyledi. Her biriniz Mustafa Kemal Paşaya yamaç, Gizik Duran gibi birer büyük adammışsınız." Gene sağ eliyle Murtaza Ağayı gösterdi: "İlle de bu Ağa, çok büyük bir ağa imiş. Öyleyse hemen ne demeye benim muştuluğumu vermiyorsunuz?"

Oradakilerin hepsi kahkahayla güldüler. Önce Murtaza Ağa, arkasından ötekiler, Kaymakam bile, ellerini ceplerine atıp cüzdanlarını çıkardılar.

Önce Murtaza Ağa cüzdanından bir yüzlük çekip Tazı Tahsine uzattı, Tahsin gözleri faltaşı gibi açılmış parayı onun elinden aldı:

"Bunun hepsini bana mı veriyorsun güzel Ağam?" dedi.

"Hepsini sana veriyorum, ne şaştın öyle?"

"Ben şaşmayım da kimler şaşsın Ağam... Ben üç yıl Yüreğir toprağında yanaşmalık yaptım da bunun yarısını vermediler..."

Belediye Başkanı:

"Yavrum Tazı Tahsin, Murtaza Ağa gibi bir ağayı sen Yüreğir toprağında, koca Anadolunda, bu dünyada var mı sandın?" diye laf attı.

"Amenna yokmuş..." dedi Tazı Tahsin.

Ötekiler de beşer onar sıkıştırdılar Tazı Tahsinin eline. Taşkın Beyle Tapucu Zülfü de yüzer lira verdiler. Buna Murtaza Ağa çok içerledi. Onlar kim oluyorlardı da İnce Memedin ölüm haberine muştuluk olarak onun kadar para veriyorlardı. Çok öfkelenmiş, onların bu davranışı onurunu kırmıştı. Birisi nereden geldiği belirsiz bir tapucu, ötekiyse İstiklal Mücadelesinde dağlarda saklanmış, bir köstebek gibi çalı diplerinden başını çıkaramamış, bunun karşılığı da İstiklal Madalyası almış, kabak yiye yiye acından ölmüş, sözümona bir köy ağasının oğluydu. Ayıp ettiler, diye düşündü Murtaza Ağa, bana karşı derecesiz ayıp ettiler...

Tazı Tahsin ellerinde sıkı sıkıya tuttuğu paralar, gözleri şaşkınlıktan faltaşı gibi açılmış, ne yapacağını bilemez, ortada öylece kalakalmış, bir imdat ister gibi, karşıda tek başına ağzı kulaklarında duran, tekerlek şapkasını gözlerinin üstüne indirmiş, ona bütün iyilikleri eden Topal Aliye bakıyordu.

Murtaza Ağa, Tazı Tahsini sert çağırdı:

"Gel buraya oğlum."

Tazı Tahsin korktu, ikircikli, birkaç kere Topal Aliye baktı, bu sert adamın ellerindeki parayı geri alacağını sandı. Gözleri bir Kaymakama, bir Aliye, bir Belediye Başkanına korkuyla gitti geldi. Şuradan alıp yatırsa arkasından kurşun bile yetişemez, bir de dağları tutunca onu bir daha şeytan bile arasa bulamazdı. Tazı Tahsin tam kaçmaya hazırlanırken Murtaza Ağanın sesini bir daha duydu ve de elindeki cüzdanı gördü. Murtaza Ağa elinde iki yüzlük daha tutuyor, içten, sıcacık, sevecenlikle ona gülümsüyordu:

"Gel yavrum gel, sana o kadar az para layık değil. Sen ki, o canavarın, o ırz, o millet, o vatan düşmanının ve de öz bir, can bir kardeşimiz Ali Safa Beyin katilinin ölüm haberini ilk olaraktan sen haber verdin, hem de ölümün pahasına..."

Taşkın Halil Beye, Belediye Başkanına şöyle meydan okurcasına gerinerek parayı Tazı Tahsine uzattı. Tazı Tahsin o anda dondu kaldı, elleri titredi, yüzü sarardı, paralar ellerinden yere döküldü. İşte o zaman Murtaza Ağa sert, tepeden düşmancasına Aliye baktı. Ali koştu yerdeki paraları toplayıp Tazı Tahsine verdi.

Murtaza Ağa:

"Yavrum Tazı Tahsin," diye onun omuzunu okşadı, "bundan sonra bir hacetin olursa doğru bana geleceksin. Murtaza Ağa diye sor, benim konağı sana gösterirler. Sen de kendi evinmiş gibi gel. Asker olunca da..."

Tazı Tahsinin dili tutulmuştu, konuşamıyordu, yalnız göğsü heyecandan inip kalkıyordu.

"Demek Yüzbaşı Faruk İnce Memedi yakaladı, tam gözbebeğinin ortasından vurdu. Var olsun vatanın ortadireği, Cumhuriyet çocuğu, kahraman, hem de milli kahraman... Söyle yavrum, tam gözbebeğinin ortasından mı?"

Tazı Tahsin yutkunuyor, söyleyemiyordu.

"Şu paraları cebine koysana."

Aliyi gene düşmanca tepeden tırnağa süzdü. O da hemen koşup Tazı Tahsinin elindeki paraları düzeltip şalvarının cebine koydu. Dalkavukça da:

"Söyle Ağamıza," dedi, "söyle de Ağamız sevinsin, Yüzbaşı İnce Memedi nasıl öldürdü..."

"İki gözünün ortasından, Peygamber mührünün tam üstünden vurmuş Yüzbaşı İnce Memedi."

Murtaza Ağa Alinin sesindeki alayı fark etti ama, şimdilik aldırmadı.

"Tam ortasından," diye gürledi. "Haydi gidelim." Topal Aliye de öldürücü bir bakış fırlattı. Kinli, soğuk. Bu bakışla çok şey söylemek istiyordu.

Kaymakam önde, ötekiler arkada Belediyeye gittiler. Burada Yüzbaşıyı karşılama töreni hazırlıklarını konuşacaklar, bu büyük haberi Ankaraya, Adanaya, Arif Saim Beye bildireceklerdi. Bir de mutlu haberi herkes duysun diye, kasabada duymayan kalmamıştı ya, çarşıya tellal çıkaracaklardı.

Belediyede ilk olaraktan tellal Kambur Ahmedi çağırdılar. Ona söyleyeceği sözleri bir bir ezberlettiler. Ezberletmenin hiçbir gerekliği de yoktu ya, Kambur Ahmet öyle bir tellal çağırırdı ki, bu Çukurovada hiçbir aşık, Aşık Torun Paşa bile onunla boy ölçüşemezdi.

Topal Ali Belediyenin dış merdivenlerinde kalmış, gene dışarda Ağasını bekliyor, başına gelecekleri düşünüyordu. Çarşının köşesinde durmuş kalmış Tazı Tahsin de onu gözlüyordu. Sonunda bütün yürekliliğini topladı, Topal Aliye koştu:

"Ben gidiyorum Ağam," dedi. "Sağ ol. Bu iyiliği bana sen ettin. Adını bağışla bana, olur mu?"

"Benim adım Topal Ali..."

Tazı Tahsin onun sağına baktı, soluna döndü baktı:

"Yani," diye sordu, "ünlü izci Topal Ali sen misin, hani gökte uçan kuşun izini bile süren?"

"Benim," dedi Ali.

"Abooov," diye şaştı Tazı Tahsin. "Sen böyle ne kılığına girmişsin böyle abooov, vay vay babam vay! Ben varayım da gideyim, belki akılları başlarına gelir de paramı elimden geriye alırlar. Ben bu paraylan on çift öküz bile alırım değil mi, istersem?"

"Alırsın. Beş de at alırsın. Bir de gelin getirirsin eve. Dört de inek, bir sürü de koyun..."

"Hele ben yola düşeyim, yolcu yolunda gerek... Abooov, Topal Ali Ağam sen de ne hallere girmişsin. Sen eskiden de böyle miydin yoksa?"

"Böyle değildim," dedi Topal Ali yüzünü buruşturarak.

"Sağlıcakla kal. Senin bu iyiliğini unutmayacağım."

"Güle güle..."

Tellal bağırmaya daha Belediyenin önünden başlamıştı. Kambur Ahmedin öyle bir sesi vardı ki neredeyse Alinin kulaklarını patlatacaktı.

"Eeeey ahali, duyduk duymadık demeyin, bugün, az önce Yüzbaşı Faruk Beyden gelen bir habere göre İnce Memed namlı kan içici eşkıya öldürülmüştür. Eeeey ahali, ilan olunur."

Elindeki büyük çanı çalarak, aynı sözleri söyleyerek çarşının başına kadar vardı. Orada bir süre durup kendine çekidüzen verdikten sonra, birkaç kere öksürdü, ardından da daha gür bir sesle bağırmaya başladı.

"Eeeey ahali, duyduk duymadık demeyin, İnce Memed dün gece tanyerleri ışırken Yüzbaşı Faruk Bey kumandasındaki candarmalarca sekiz kişilik çetesiyle birlikte imha edilmiştir. Bunun için Yüzbaşı Faruk Bey ve müfrezesi için büyük karşılama merasimi yapılacaktır. Her dükkan bayrak asacak, bütün çarşı süslenecektir, tıpkı Cumhuriyet Bayramlarında olduğu gibi. Eeeey ahali, duyduk duymadık demeyin, o kan içici, o yediden yetmişe eline geçen kadının ırzına geçen ırz düşmanı, o gebe kadınların karınlarındaki bebeleri kurşunlayan, o yaşlı kimselerin gözlerini kızgın demirleri sokarak oyan, o genç kızların ırzına geçtikten sonra derilerini yüzen, o İnce Memed, gözlerinin bebeğinden kurşunlanarak öldürülmüştür. Onun ve de adamlarının leşleri yarın değilse öbür gün kasabamıza getirilecektir. Ve her vatandaş o canilerin leşlerine tükürecektir ve de bu kan içicilerin, hususiyetle İnce Memedin cesedine kim tükürmekten imtina ederse cezalandırılacaktır. Hem de en ağır bir cezayla... Eeeey ahali, Yüzbaşı Faruk Beyimizle müfrezesi kasabamız ve köylülerimiz tarafından büyük, muzaffer bir kumandan, İstiklal Mücadelesini kazanmış bir kumandan gibi karşılanacaktır. Eeeey ahali, duyduk duymadık demeyin."

Tellal Kambur Ahmet çarşıyı bırakmış, mahallelere dalmış, oralarda da, elindeki çanı sallayarak, var gücüyle bağırıyordu. İnce Memedin zalimliği, kan içiciliği üstüne neler, neler söylemiyordu. Her duyanın tüyleri diken diken oluyordu.

Topal Ali Belediyenin geniş merdivenleri üstüne oturmuş, içerden çıkacak Murtaza Ağasını bekliyor, bir de onun, bundan sonraki kendisine karşı alacağı tavrı merak ediyordu. Bir de şu Tazı Tahsini düşünüyordu. Başına devlet kuşu konmuştu. Şimdi o, iyi biliyordu, o kadar aç, yorgun, bitkin olduğu halde, geldiğinden daha hızlı koşuyordur, hem de arkasına dönüp baka baka, birisi arkamdan geliyor mu, diye. Gelip de elimden paracıklarımı alırlar mı, diye.

Tazı Tahsin tıpkı onun düşündüğü gibi yapmış, koşarak yola düşmüş, bir anda da kasabayı çıkmış, dağların yolunu tutmuştu. Canını dişine takmış, ne olursa olsun bir an önce kasabadan uzaklaşmaya, ormana varmaya çalışıyordu. Bir ulu ağaçlı ormana ulaşırsa, artık onu değil Hükümet, izci Topal Ali bile bulamazdı, on yıl arasa...

Kaymakam önde, Belediye Başkanı ve ötekiler arkada gülüşe şakalaşa Belediyeden çıktılar. Bu sırada da pazaryerinden davulların sesi gelmeye başladı. Topal Ali de on beş, yirmi adım geriden onları izliyordu. Hepsi doğruca kasabanın tek içkili lokantası olan Nazifoğlunun lokantasına gittiler. Nazifoğlu bütün hazırlıklarını yapmış onları epeydir bekliyordu. Lokantaya girince Murtaza Ağa Kaymakamdan izin istedi:

"Bir saata kalmaz eve gider gelirim Kaymakam Bey, bir işim var da."

Ali lokantanın karşısındaki dut ağacının altında onu bekliyordu. Murtaza Ağa Alinin yüzüne bile bakmadı, ama Ali ne yapsın gene onun ardına düştü.

Murtaza Ağa önce pazaryerindeki Deli Fahriye uğradı, onun omuzlarını okşadıktan sonra:

"Pıravo," dedi, "hem de sedhazar pıravo, öyle arzuhaller yazdın ki Fahri Efendi biraderim, arzuhal derim sana. Çok teşekkür eder ve de yüksek hürmetlerimi sunarım zatına."

Deli Fahri ayağa kalkmış, ceket düğmesini iliklemiş, eli düğmenin üstünde:

"Aman efendim, aman efendim, hiçbir kıymeti yok. Zatınız için, şerefi aliniz için değil mi, biz değil Ankarayı, arzuhalle yedi düveli donatırız, ve hem de ayağa kaldırırız. Yüksek zatınız yeter ki emir buyursunlar."

"Artık kestin değil mi?"

"Tabii kestim efendim," diye önünde boyun büktü Deli Fahri, hacıyatmaz gibi de birkaç kez eğildi kalktı.

"Şimdi senden bereketli ve de kamil, taşa, çeliğe işler kaleminden bir ricam daha var."

"Baş üstüne efendim, emir buyurula efendim, emriniz derakap yerine getirilecektir."

"Şimdi beni iyi dinle, Dahiliye Vekaletine, bir, Adana Valiliğine, iki, Büyük Millet Meclisi Reisliğine, üç, bir de pek muhterem mebusumuz Arif Saim Beyin çok ali zatına tebrik, teşekkür telgrafları yazılacak, bu telgraflarda büyük sergerde İnce Memedin imha edildiği ve hem de sekiz hempasıyla birlikte. Ve hem de büyümeden, Yüzbaşı Faruk Bey ve müfrezesi tarafından yılanın başının ezildiği... Burada Faruk Beyi göklere çıkaracaksın ki, o minval üzere işte. Öyle göklere çıkaracaksın ki onun ayakları hiçbir yere değmeye... Binbaşı ola, kaymakam, miralay ve hem de paşalığa kadar pervaz vurarak, yani kanat açarak yüksele..."

"Pervazın ne olduğunu, haşa huzurunuzdan, biliriz efendim."

Deli Fahri yerlere kadar birkaç kez daha eğildi.

"Biliyorum, sen her şeyi, şeytanın yattığı yeri bile bilirsin. Ol sebepten işte biz de Siyasetçiye gitmeyip, böyle mühim işler için zatı devletlerine geliyoruz."

"Estağfurullah efendim."

Hacıyatmaz birkaç kere daha eğilip kalktı.

"Evet, kıymetli arkadaşımız Fahri Efendi, arzuhallere şunu da ilave edeceksin, İnce Memed sergerdesinin itlafından dolayı bütün Çukurova ve hem de bütün Toros dağlarının halkı, düğün bayram ediyorlar, diye yazacaksın. Ve hem de bu düğün kırk gün kırk gece süreceğe benzer. Olacaktır deme, süreceğe benzer demek lazım. Faruk Yüzbaşı ve hem de müfrezesinin bu sergerdeyi, yılanın başını ezmesi tüm milleti sevince gark eylemiştir ki, onların sevinçlerini görmeye sezadır."

"Baş üstüne. Yüce zatınıza... Yüce zatınız var olsun, sağ olsun... Bende öyle telgraf örnekleri var ki ta İstiklal Mücadelesi günlerinden kalma. Okuyanı hüngür hüngür ağlatır. Sen hiç küşüm çekme."

"İlk telgrafları ben imza edeceğim, yani benim adımı yazıp ilk telgrafları ben çekeceğim. Benim çekeceğim telgraflar çok başka, çok yüksek kelimelerle olacak."

"Biliyorum."

"Bilirsin tabii... Şimdi beni dinle."

"Baş üstüne, seni dinliyorum Ağam." Deli Fahri hazır ola geçmiş put gibi duruyordu.

"Bundan sonra buraya köylerden çok kalabalık gelecek. Kaymakam bütün muhtarlara emir gönderdi, yediden yetmişe kim varsa, İnce Memedin ölümü bayramına gelsinler diye. İşte sen o zaman tuttuğun köylüye telgrafların altına parmak bastıracaksın. Çocuk olsun, kör, sakat olsun, sen aldırma, yeter ki adını yaz, parmağını bastır."

"Çok gelecek. Zaten köylü emir vermeseydi de Kaymakam, kendiliğinden İnce Memedin ölüsünü görmeye gelecekti. Göreceksin, bugün yarın yer gök insan olacak. O kadar insan gelecek ki kasaba o kadar insanı almayacak, dolacak taşacak."

"Tamam. Yaz sen. Şu parayı da al. Postacıya para vermek yok. Bu sefer bütün paraları Taşkın Halil Beyle Molla Duran Efendi ödeyecekler. Onun için dayan, bir hafta gece gündüz demeyecek, fabrika gibi telgraf yetiştireceksin."

"Baş üstüne Beyim. Siyasetçiyi de kendime yardımcı alırım."

"Ne yaparsan yap... Yap da Ankaraya dolu gibi telgraf yağsın yeter ki..."

"Başvekile de çekmek lazım değil mi, yavuz İsmet Paşaya?"

"Amman ha, az daha yavuz İsmeti unutuyorduk. Amman ha, unutma onu."

Arkasına dönünce, ilerde akasya ağacının altında dimdik, utkulu bir kahraman gibi duran, yüzünden gözünden, giyitlerinden, tırnak uçlarından bile sevinç fışkıran Aliyi gördü. Onu küçümseyerek, dudaklarını büzüp aşağılayarak baştan ayağa süzdü. Sonra da tükürür gibi başıyla yürü, diye bir işaret çaktı.

Bu işaret altında çok şey yatıyordu ya, Alinin umurunda değildi. Onun derdi İnce Memed öldürülmüş müydü, değil miydi. Tazı Tahsine bakarsan öldürülmemişti, anlattığı kişilerin hiçbirisinin kıbalı İnce Memede benzemiyordu. Ya kadınların ağıt yakmaları, ya yaşlı adamların onu tanımaları? Çiçeklideresinin insanları İnce Memedi tanırlardı. Ya onların tanıklıkları? İkircik içinde kıvranıyor, kahroluyordu.

Doğruca, koşarcasına yürüyerek eve geldiler. Avluya girince Murtaza Ağa öfkeli, küçümseyen, onu aşağılayan bir yüz ve sesle:

"Topal oğlan, sen burada azıcık bekle bakalım," dedi.

Ali avlu duvarının dibine çömelip cebinden bir sigara aldı yaktı. Başka zamanlarda sigara içmek aklına gelmezdi. Böyle ikircikli zamanlarda sigara içmese deli olurdu. Sigaranın birini söndürüp birini yakıyordu.

Biraz sonra onu bir yanaşma balkona çıkıp çağırdı.

Ali ağır ağır merdivenleri çıktı. Yukarda beş tane iri adam ayakta durmuş, bekliyorlardı. Murtaza Ağaysa bir aşağı, bir yukarı gidip geliyordu. Bir süre öfkeyle böyle gidip geldi. Yüzü de gittikçe azgınlaşıyordu. Hüsne Hatun odanın kapısında durmuş, kocasının gidip gelişini endişeli bir yüzle izliyor, bir eli başındaki ak başörtüsünde sinirli sinirli oynuyordu.

Murtaza Ağa geldi, adamların biraz ilerisinde dikilmiş kalmış Topal Alinin karşısında durdu:

"Eeee Topal Ağa, söyle bakalım, İnce Memedin geberdiğine çok sevindin öyle mi?" diye sordu.

Ali usulca:

"Ağam bilir," dedi.

"Ağan bilir ya, yukardan baktım ağzın kulaklarına varıyordu. Demek bu kadar sevindin. Canın kurtuldu, değil mi?"

"Kurtulduk Ağam."

"Yüzbaşı Faruk Bey..."

"Yiğit adammış, pıravo."

"Pıravo ki pıravo... Yılanı gebertti. Eee Topal Ali Ağa, biz seninle ne yapacağız şimdi? İnce Memed de öldü artık."

"Allah rahmet etsin öldü."

"Neee, neee, Allah rahmet mi etsin diyorsun o köpeğe?"

Murtaza Ağa, ayaklarını yere vurarak, bütün konağı zangırdatarak, tüyleri diken diken eden bir sesle avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

"Yani, yani..."

"Ulan Topal köppek, ne yani yani... Ne demek yani yani?"

"Yani Müslüman da, her Müslüman ölüsü için, Allah rahmet etsin derler de... Allah rahmet etsin."

"Susss, susss, susss Topal köpek sus! Kapımda beslediğim bir uşak bile... Kardaş deyip de yatak odamı paylaştığım birisi ona rahmet okursa..."

"Yani Müslüman dedik de... Yani, yani... Yani Kuranda yazar da... Her kim olursa olsun... Müslüman da..."

"Ulan Topal köpek sen hiç yılandan Müslüman gördün mü? Domuzdan, canavardan, sırtlandan, ejderhadan, kan içici keneden Müslüman gördün mü?"

Topal Ali başını önüne eğmiş artık karşılık vermiyor, öteki de durmadan:

"Ejderhadan, sırtlandan, Anavarza ejderhasından..." diye bağırıyor, ortalığı çınlatıyordu. Boyun damarları şişmiş, ter içinde kalmış, yüzü mosmor olmuştu.

Hüsne Hatun onun koluna yapışmış yatıştırmaya çalışıyor:

"Aman Ağa dur, dinginle azıcık. Topal Ali Ağa ağzından kaçırdı. Dur, bu kadar öfkelenme, sana bir şey olacak."

Uzun bir süre Murtaza Ağa bağırdıktan sonra kendi kendine dinginledi, geldi, başı yerde Topal Alinin karşısında durdu:

"Ulan Topal köpek," dedi, "sen kim oluyordun da benim baba yadigarı tabancamı alıp beline takıyordun, ulan, ulan... ulan köpek, bu tabanca senin gibi bin tane kanı ciğeri beş para etmezin kanını değmez mi? Söylesene ulan, sen kim oluyordun da Karadağlıoğlunun tabancasını beline takıyorsun, söylesene düdüğüm?" Gülüyordu, sesi öldürücü bir alaydaydı. "Topal Ali Ağa, şimdi çıkar bakalım belindeki o tabancayı."

Ali, başı önünde beline davranırken, oradaki üç kişi birden Ağayla onun arasına girip perde oldular. Ali tabancayı çıkarır çıkarmaz en baştaki çok iri adam tabancayı hızla kapıverdi. Ardından da Ağaya uzattı.

Ağa tabancayı alıp şöyle bir havaya kaldırdı, kolunu birkaç kere salladıktan sonra:

"Ulan Ali Ağa," dedi, "ne de güzel bindin de Karadağlıoğlunun küheylanına zort atarak çarşıda geziyordun, lenger şapkayı da, mebus şapkasını da başına geçirmiş... Ulan o şapka senin gibi bin itin kanını değmez mi?"

Durdu alay ederekten gene onu baştan aşağı süzdü: "Şuna bak, şuna," diye kahkahalarla güldü. "Şuna bak şuna, daha o şapkayı başında tutuyor, utanmadan da... Ulan sende hiç utanma arlanma yok mu, ulan adam, senin gibi bir adam, kıyamet kopsa da öyle bir şapkayı giyebilir mi?"

Geriye çekildi:

"Teh," dedi, "amma da yakışmış mebus şapkası dağlı Topal Aliye... Eşeğin sikinin üstündeki gül, kelebek gibi..."

Kahkahalarla gülüyor, ha bire de yineliyordu, "eşeğin zekerinin üstündeki gül, üstündeki gül!"

Oradakiler de gülüyorlardı. Yalnız Hüsne Hatun, salonun ortasında dimdik durmuş kalmış, başı önünde kıpırdamadan duruyor, başörtüsünün bir ucu ağzında, çiğniyordu.

Murtaza Ağa birden gene öfkeyle, pencereleri zangırdatarak bağırdı.

"Çıkar o şapkayı başından. Daha, daha gözümün önünde o kılıkta duruyor, dahha, dahha..."

Ali sağ elini zorla, tükenmiş bir adamın eli gibi kaldırdı, şapkayı başından alırken yere düşürdü, hemencecik de eğildi, yerden aldı, gözlerini kırpıştırarak yalvarırcasına oradaki adamlara baktı. Bir yerlerden bir imdat ister gibiydi. Gene tabancayı alan adam uzandı şapkayı aldı götürdü sedirin üstüne koydu.

"Şuna bakın allahaşkına, daha durmuş orada tilki gibi bakıp duruyor. Ne utanmaz adamlar varmış şu dünyada..." Gene bağırdı: "Çıkar o üstündekileri..." Sesi gene aşağılayıcı, alaycı bir hal aldı. "Şuna bak şuna... Şuna da bak Topala da ne yakışmış İngiliz kumaşından elbise! Daha da durmuş bakıyor! Çıkar onları, Toppal köpek. İnce Memede Allah rahmet eylesinmiş! Çıkar..."

Ali hemen sırtındaki ceketi çıkardı yere koydu.

"Verdiğim paralar cebinde mi?"

Ali usulca ceketi yerden aldı, cebinden çakmağını, tütün tabakasını, mendilini, çakısını çıkardı, sol eline aldı, parayı da ceketin üstüne koydu.

"Çıkar!"

Ali yere oturup postalları çözdü. Ötekiler durmuşlar, bir hoş gözlerle, biraz da alaycı gülümseyerek ona bakıyorlardı. Yalnız Hüsne Hatunun daha başı önündeydi. Sararmış yüzünde hiçbir kıpırtı yoktu.

Ali postalı çözdü, çıkardı ceketin yanına koydu.

"Çıkar!"

Ali yalvarırcasına oradakilere bir daha imdat istercesine baktı. Ardından da Hüsne Hatuna baktı. O hiçbir şeyi duymuyor, görmüyor gibiydi. Edemedi pantolonu da çıkardı. Arkasından da mintanı çıkarıp öteye fırlattı.

"Çıkar!"

Birden Hüsne Hatun:

"Yeter, yeter!" diye bağırdı. "Bir insana bu kadarı da yapılmaz." Aliye döndü: "Yürü git kardaşım," dedi.

Ali don gömlek, yalınayak başı kabak merdivene doğru gitti, sonra da arkasına dönüp Murtaza Ağaya baktı, göz göze geldiler, Murtaza Ağa onun bu bir anlık bakışından ürperdi, tepeden tırnağa titredi.

Ali merdivenin başında durmuş kalmış, bir şeyler söylemek istiyor, ardından da vazgeçiyordu. Birkaç kere ağzını açtı açtı kapadı. Sonra vakur, ağır, merdivenlere yürüdü, kapıyı açtı çıktı gitti.

8

Topal Ali, böyle don gömlek, yalınayak başı kabak çarşının içinden geçmemek için, Murtaza Ağanın konağından yukarıya teneke mahallesine saptı, bir ev aralarına sinerek, bir koşarak kasabayı soluk soluğa çıktı. Kan ter içinde kalmıştı. Kuru derede bir kovuğa sığınıp terinin soğumasını bekledi. İlerdeki köyde tanıdıkları vardı ama oraya bu kılıkta gitmek istemiyordu. Sabahtan bu yana ağzına bir lokma koymamıştı. Karnı zil çalıyordu. Daha ikircik içindeydi, durmadan İnce Memedi düşünüyor, bir türlü bir karara varamıyordu, acaba o vurdukları adamlardan bir tanesi İnce Memed miydi? Yolda getirilen ölüleri beklemeli, önünden onlar geçerlerken görmeliydi. Candarmaların hangi gün gelecekleri belli değildi. Ya bugün gelebilirlerdi, ya da iki gün sonra. Ölülerin iki gün içinde kasabaya ulaşacakları kesindi. Bütün hazırlıklar yapılmış, köylere kadar buyrultular çıkarılmış, kasaba onları tez günde bekliyordu. Yüzbaşı Faruk da bunun böyle olacağını bilirdi. O da şimdi kasabaya bir an önce varabilmek, yaptığı büyük işin tepkilerini bir an önce görebilmek için can atıyordu.

Bakırgediği mağarasından Çukurovaya iki yol inerdi, birisi yukardaki dereboynunun yolu, öbürü de çay boyunca inen yoldu. Çay boyunca inen yol, uzundu ama düzdü. Dereboynu yolu ise yokuşlu inişliydi ya, keseydi. Şimdi candarmalar yorgundurlar, bunlar aşağı yoldan inerler, diye düşündü Topal Ali. Ardından da Yüzbaşı şimdi sevincinden çatlıyordur, inişli yokuşlu, sarp kayalık olsa da kese yolu yeğler diye aklından geçirdi. Bu iki düşünce arasında bir süre gitti gitti geldi, sonunda da yorgunluk, bitkinlik, insan ne kadar hırslı olursa olsun, onu yener, dedi, aşağı yolda beklemeyi yeğledi. Gene de içi ra-

hat değildi. Aaah, yanında İnce Memedi tanıyan bir kişi daha olsaydı, yani Sarı Ümmet şu anda yoldan çıkıverip gelseydi...

Teri kurumuştu, yola çıktı. Hem hızlı hızlı yürüyor, hem de elini gözüne siper edip uzun uzun bir arkasına, bir önüne bakıyordu, bir tanıdık gelmezmola, diye. Şimdi buradan Sarı Ümmete gitse, onu alıp hemen dönse, yolun birisini o, birisini de kendisi beklese nasıl olurdu? Olmaz, diye öfkeyle yere tükürdü. O gidip dönünceye kadar, candarmalar geçip gitmiş olabilirlerdi. Ulan, Topal Ali, ulan o köpeğin bütün aşağılamalarını yutan köpek, kasabanın kıyısında beklesene, diye kendine sövdü. Ulan hırpo, ince Memed öldürülmüş olsa bile, sen de bunu onun, o Murtazanın yanına bırakabilecek misin, böylesi bir alçaklık elinden gelebilecek mi? Amma da gözbebeklerinden korkuyor, diye kendi kendine güldü. Murtazayla karşılaştıkları anı gözlerinin önüne getiriyor, yolun üstünde durmuş kendi kendine gülüyordu. Elinde sapı fildişinden bir tabanca... Böyle bir tabancayı ne edip, ne yapıp bulacaktı. Başında o lenger şapkanın, sırtında da o mavi giyitin tıpkısı, ayağında da gene öyle bir kırmızı postal. Oda, Murtaza Ağayla yattıkları oda... Odaya çıt çıkarmadan nasıl girilir, çok şükür onu bir iyice öğrenmişti. Murtaza onu görür görmez sapsarı kesilir, dili boğazına akardı, korkudan ağzını açıp konuşamaz, en küçük bir ses bile çıkaramazdı. Belki de kurşunu yemeden ölüverecekti. Aman ölmesin. "Ağa, Ağa, Murtaza Ağa, işte ben geldim, İnce Memed değil de ben geldim. Bir al Arap atına bindim de geldim, cebimde de bin altın var. Aç, aç, aç gözlerini, tam gözbebeğinin ortasından..." Kurşunlar arka arkaya patlayacaktı. Murtazanın hiç sesi soluğu çıkmayacaktı. Sonra soğukkanlı dışarıya çıkacak, Hüsne Hatunla, ötekilerle karşılaşacak, Hüsne Hatuna utanarak bakacak, sonra da, "Hüsne Hatun," diyecekti, "hak etti değil mi, elimde olsa senin hatırın, hem de gül hatırın için Murtaza Ağayı öldürmezdim, çok cebelleştim kendimle senin gül hatırını üzmemek için, ama kendime güç yetiremedim. Sen olsaydın benim yerimde başka türlüsü elinden gelir miydi?" Merdivenlerden ağır ağır inecek, dışarda duran al ata atlayacak, candarmalar konağı sarmışlardır, atı dolduracak, ateş yağmuru altından kayıp çıkıp gidecekti.

Kimse de geçmiyor yoldan, vay senin yol gibi ananı avra-

dını... Kasabanın girişinde beklese olmaz mı? Bu kılıkla mı? Kim bilecek bu kalabalıkta kim olduğunu... Ama bunlar, bu candarmalar kesinlikle aşağı yoldan geçeceklerdir. Bunlar, bu candarmalar, körün değneğini bellediği gibi, bildikleri, her zaman gittikleri yoldan giderler. Bir candarmanın kesedir, diye, yukarı yoldan şimdiye kadar gittiği hiç görülmüş müdür?

"Şimdi giderim," diye kendi kendine konuştu, "giderim de o ağın ağaçlarının arasına yatarım. Oralarda bostanlar olurdu eskiden, belki bir bostancı bulurum. Karnımı da bir güzelce doyururum."

Murtazayı öldürmeden, bir iyi yalvartmalı, tabanlarımın altını öptürmeli miyim? O çok şeyi hak etti. Dur hele dur, şu İnce Memed işi bir hallolsun...

Birkaç adım attı aşağıya çaya doğru. Çay uzaktan bir ışık seli gibi şavkıyıp, kıvrılarak ovanın üstünden akıp gidiyor, kasabanın altında yeniden ortaya çıkıyordu, daha incelerek, kıvrımlarını düz ovaya daha geniş sererek, bir ışık buğusu içinde yalp yalp yanarak...

O gün akşama doğru, karanlık kavuştu kavuşacak, çayın kıyısındaki yola vardı. Ağın ağaçları bir orman gibiydi, pembe, ak, koyu kırmızı çiçeklerini güneşin alnına sermişlerdi. İnceden inceye de esen ılık yelde kokuyorlardı. Yol boyunca, ağın ağaçlarının arasından yukarılara doğru yürüdü. Karanlık çökünce de yolun üstündeki iri bir çınar ağacının altında durdu. Daha yukarılara yürüyecek hali kalmamıştı. Yarım saat daha yürüse ormanı tutacaktı ya, ne gereği vardı. Çınarın kalın gövdesine sırtını verip uyudu. Günün olayları onu yürümekten daha çok yormuştu. Biraz sonra başı önüne düşüverdi. İzci Topal Ali çoktan uyumuştu. Tanyerleri ışırken bir çakalın az ötesinde pavkırmasıyla hemen ayağa sıçradı, uyku sersemi sağına soluna bakındı, yanında Murtaza Ağayı aradı, o anda da kendine geldi. Doğuya baktı, ıhırcık karanlık kalkıyor, dağların başı usuldan aydınlanıyordu, tanyerlerine belli belirsiz bir morla, bir pembelik çökmüş gibiydi.

"Geçtilerse?" diye söylendi kendi kendine. Gene kendi kendine güldü. "Ulan, sen Topal Alisin," dedi, "Örümcek ağında yürüse sen duyar hemen uyanırsın."

Çaya indi, suyu avuçlarıyla alıp yüzüne çarpa çarpa yundu.

Karnı çok, çok acıkmıştı. Gün doğdu, ortalık kızdırdı. Yoldan bir geçen olmadı. Öğle oldu, gene bir Allahın kulu ortalıkta gözükmedi. Ali çay boyunca, bir bostan bulurum, bir çobanla karşılaşırım umuduyla ikindine kadar yürüdü, kimseyle karşılaşmadı. Bir zıncarlıkta durmuş ne yapacağını düşünürken, ilerde, yemyeşil, bir insan boyundan da yüksek, sazlara karışmış, geniş bir alana yayılmış bir böğürtlenlik gördü. Kör kurdun kısmetini veren Allah, diye böğürtlenliğe seğirtti. Oraya varınca çok sevindi, her bir böğürtlenin üstü parmak kadar, parmak kadar kara böğürtlenlerle sıvalıydı, üzüm salkımı...

"Allah benim şu akılsız başımı koparsın," diye konuştu. "Nasıl oldu da bu böğürtlenliği daha önce akıl edemedim!"

Böğürtlenler tatlanmışlar, bir kısmı da kurumuştu. Ali, diken, tevek, dal demiyor avuç avuç böğürtlenleri sıyırıp ağzına dolduruyordu. Ağzında tadına erişilmez bir lezzetle, insanı mest eden bir koku kalıyordu.

Böğürtlen yiye yiye taa zıncarlığın içine kadar girmiş, karnı da bir iyice şişmişti. Susadı, böğürtlenliği çıkıp çayın kıyısına geldi, çay kan gibi ılık akıyordu, içmedi. Kıyıya oturup yarın dibindeki çakıl taşlarının arasından, eliyle bir çaykara açarak, kaynayan buz gibi suya ağzı aşağı yatarak doya doya içtikten sonra da birden ayağa fırladı: "Amanın ocağın bata Topal Ali, sen karnına daldın, ya candarmalar geçip gitmişlerse..."

Yola çıkıp koca çınarın altına geldi. Akşama kadar orada bekledi. Yoldan gene bir Allahın kulu geçmiyordu. Karanlık kavuşunca gene sırtı çınarın gövdesine dayalı başı önüne düştü.

Uyandığında tanyerleri ışımıştı. Gün doğuncaya kadar bekledi, gene bir gelen giden yoktu. Bunlar öteki yoldan gidecekler, dedi kendi kendine. Böğürtlenliğe inip bir karnımı doyurayım da... Koşarak böğürtlenliğe indi, çabuk çabuk böğürtlenleri iki eliyle birden avuç avuç tıkınarak yedi, doydu. Dün açtığı çaykara kapanmıştı, kolayca yeniden açtı, soğuk sudan doya doya içti.

Yolun ortasında durmuş bekliyor, bir karara varamıyordu. Yukarı yoldan gidiyorlar diye kendisini kesinlikle inandırıp oraya doğru koşmaya başladı. Bir büyük kayalığın üstüne

çıkıp oturdu. Buradan, Çukurovanın önüne serilmiş düzü, köyleri, sararmış ekin yerleri, bükleri, bataklıkları, hüyükleri, Anavarza, Yılankale, Dumlukalesiyle, her birisi birer ışıltıya kesip ovaya yayılmış kıvrım kıvrım uçan sularıyla gittikçe mavileşerek, dumanlanıp düzleşerek Akdenize doğru iniyor, oralarda, Akdenizin kıyılarından ağır ağır yükselen, kabaran ak bulutların altında kalıyordu. Yollar da durmadan tozukuyor, toz direkleri dönerek buralara doğru ipileyerek geliyor, yakınlarda bir yerlerde sönüyorlardı.

Yoldan öğleye kadar kimse geçmedi. Öğleyi az geçe izci Topal Alinin kulakları çok uzaklardan gelen bir ıslık sesini seçti. Beklemeye başladı. Doğrusu geleni merak ediyordu. Bu bir çoban ıslığı, bir ağaç kaçakçısı, bir candarma, bir köylü ıslığı olamazdı. Avcılar da böyle ıslık çalmazlardı. Yörükler, dağlılar, Çukurovalılar, kasabalıların da ıslıkları başka başkaydı. Her kavim, her soy, her millet başka başka çalarlardı ıslıklarını ve Topal Alinin kulakları çok ıslık duymuştu. Duymamışsa bile hangi ıslığın hangi dudaktan çıktığını şavullayabilirdi. O böyle düşünürken, o kestiremediği ıslık sesi iki kere daha geldi. Bu ıslıklar bir insan ıslığına değil de, duyulmadık görülmedik bir kuşun sesine benziyordu. Topal Ali merakından deli olacaktı. Her şeyi, İnce Memedi, Murtaza Ağayı unutmuş, şu yaklaşıp gelen ıslığı düşünüyordu.

Yolun kıvrımından önce bir eşek başı gözüktü kocaman kulaklarıyla. Sonra eşek bütünüyle ortaya çıktı. Bu iri, kapkara, besili, tüyleri yıldırdayan bir eşekti. Bu bir Yörük eşeği diye düşündü Topal Ali, ancak Yörükler bu kadar iyi bakarlar eşeklerine. Eşek yüklüydü ve yükün ağır olduğu eşeğin yürüyüşünden anlaşılıyordu. Birinci eşeğin arkasından bir ikincisi, bir üçüncüsü çıktı. Sırtlarındaki dolu kilim çuvalların altında belleri bükülüyordu. En arkadan da çok genç üç kadın geliyordu. Zülüf biçimlerinden, başlıklarından üçünün de genç kız oldukları anlaşılıyordu.

Ali yola indi. Kızlar karşılarında don gömlek birisini görünce gülümsediler.

"Durun güzel bacılar," diye önlerine geçti Ali.

Kızın birisi öndeki eşeği durdurmak için ıslık çaldı, eşek de zınk diye ıslığı duyar duymaz yerinde kalakaldı.

"Ne akıllı eşeğin var bacım," diye güldü Ali.

"Soyludur," diye şakalaştı kız. "Soyu Arabistandan gelir, bu da Arap eşeğidir."

"Hangi obadan olursunuz?"

"Sarıkeçili oymağından..."

"Nereden gelip nereye gidiyorsunuz?"

"Kasabanın pazarına peynir götürüyoruz."

"Halimi görüyorsunuz kızlar, burada bekliyorum. Karnım da aç. Burada da çok bekleyeceğim daha. Bana azıcık peynir ekmek verir misiniz?"

Kızlardan birisi hemen öndeki eşeklere koştu, çarçabuk birkaç bazlamayla bir tekerlek peynir aldı geldi:

"Al kardaş."

"Sağ ol bacım, Allah kötü gün göstermesin size."

"Burada ne bekliyorsun kardaş? Herhalde başından çok işler geçmiş olacak."

Ali bu Yörükleri, hele Sarıkeçili oymağını iyi tanırdı. Bunlara İnce Memedi beklediğini söylemesinin hiçbir zararı yoktu. Kimseye bir şey söylemezlerdi.

"İnce Memedi vurmuşlar kızlar," dedi Topal Ali. "Aaaah, ah, içim yanıyor kızlar. Candarmalar İnce Memedin ölüsünü çetesiyle birlikte getiriyorlarmış da, ben onu gözlüyorum işte. İnce Memedin ölüsünü göreceğim."

Kızlardan üçü de üç yerden, bir çiçek gibi açarak, içten gülmeye başladılar.

"Kızlar, ne gülüyorsunuz? İnsan İnce Memedin ölüsüne güler mi kızlar, siz ne biçim kızlarsınız?"

"İnce Memed senin neyin olur da bekliyorsun ölüsünü?"

"Hiçbir şeyim olmaz kızlar, hiçbir şeyim," diye inledi Ali. "Hiçbir şeyim kızlar... Ama yüreğim yanıyor İnce Memede kızlar."

Baştaki hiçbir şey söylemeden ıslığını çaldı, öndeki kara eşek ıslığı duyar duymaz yürüdü, kızlar da gülüşerek yürüdüler. Ali gitti somurtarak kayasına oturdu, uzaklaşıp giden kızların sevinç dolu gülüşlerini daha duyuyordu. Önce kızlara, "Orospular, Aydınlı orospuları, ne olacak," diye söven Ali, onların gülüşleri uzaklaşıp gittikten sonra kendine geldi, "Bunda

bir iş var," diye düşündü. "Bu gencecik kızlar ne diye gülsünler İnce Memedin ölüsüne?"

Peynir ekmeği biraz yedikten, "çok şükür" diye ayağa kalkıp gerindikten sonra kayalıktan indi, aşağı yola koşmaya başladı, çınara geldi. Elindeki peynir ekmeği geniş yapraklara iyice sardı, çınarın kovuğuna yerleştirdi. Kovuğun ağzını da kocaman bir taşla kapadı, suya indi, bir çaykara açıp su içti.

Çınarın altında uyudu, uyandı, yolu gözledi, içi götürmedi, yukarı yola çıktı, sonra aşağı indi. Sonra gene yukarı çıktı. Candarmaların her iki yoldan da geçtiği geçeceği yoktu.

Çınarın kovuğundan son kalan peynir ekmek parçasını da çıkarıp yedi, üstüne de çaykaradan su içtikten sonra kasaba yolunu tuttu. Nasıl olsa İnce Memedin ölüsünü kasabaya getireceklerdi.

Daha kasabaya çok bir yol varken, oralardan koygun koygun gelen davulların sesini duydu, bacakları titredi, yakındaki bir kayanın üstüne oturdu. Kayanın yöresini fırdolayı sarmış, üst üste açmış çiğdem çiçeklerini gördü, gözlerinden yaşlar kendiliğinden dökülmeye başladı:

"Eyvah Topal Ali," dedi, "eyvah ki sana! Şimdi kasabaya gidip de şu düğün bayrama mı katılacaksın... Ocağın batsın da sönsün senin Topal Ali, şimdi kasabaya varıp da İnce Memedin ölüsünü mü göreceksin, eyvah Topal Ali..."

Aşağıda, yamacın dibine yapışmış, camlarına gün vurup dünyayı bir tuhaf ışıltıya boğmuş kasabadan koygun koygun gelen davul sesleri Alinin yüreğini burkuyordu. Gene de kendini yenemedi, gözlerinin yaşını yeniyle silip yola düzüldü. Ne olursa olsun İnce Memedin ölüsünü görmeliydi.

"Buna dayanabilir misin Topal Ali, İnce Memedin ölüsünü görmeye? Onun ölüsünü görünce ölmez misin? Ya ölmemişse, sevincinden çıldırmaz mısın?"

Kasabaya indiğinde bir köylü kalabalığını yola çıkmış, köylerine dönerlerken gördü, yanlarına yaklaşarak sordu:

"Nereden geliyorsunuz köylüler, İnce Memedin ölüsünü mü gördünüz?"

Ona, onun bu yarı çıplak haline tuhaf tuhaf bakan köylülerden bir tanesi:

"Niye soruyorsun Ağa, sen de mi görmeye gidiyorsun onun ölüsünü? Biz onun yüzünü göremedik. Dokuz tanelerdi, her birisini çıplak bir atın sırtına yüzükoyun atmışlardı. Baştaki eşkıyanın, eğer İnce Memed oysa; babayiğit bir adam, attan sarkmış elleri neredeyse yere değecekti. Öteki yüzdeki ayakları da öyle. Onun ağırlığından altındaki beygirin beli çökmüştü. Yüzünü göremedik. Diyorlar ki İnce Memedin tam alnının ortasında Peygamber mührü varmış. Bütün millet o mührü görmeye koştuk ama, yüzü ata dönük olduğundan göremedik. Sonra da candarma dairesine götürdüler. Tüh, göremedik onun o mübarek gül yüzünü. Sen niye böyle çırılçıplak kaldın kardaşım? Yoksa seni eşkıyalar mı soydu?"

"Yok kardaşım, yok," dedi Ali, onlardan hızla uzaklaştı.

Köylüler bölük bölük kasabadan ayrılıyorlardı. Topal Ali hangi köylü kalabalığına sorsa aynı karşılığı alıyor, kasabanın yöresinde dönmesini sürdürüyor, o kadar istediği, can attığı halde kasabaya giremiyordu. Gün atıncaya kadar kasabanın yöresinde dolaştıktan sonra, yorgun, bitkin gitti büyük bir bahçenin içindeki su değirmenine canını zor attı. Değirmenci, bütün kasaba halkı gibi onun başına gelenleri, Murtaza Ağanın, İnce Memedin öldürüldüğünü duyunca, kardaş diyerekten donattığı, altına boğduğu adamını nasıl kovduğunu duymuştu.

Apak uzun sakallı, çok uzun boylu, küçük ela gözlü, uzun yüzlü birisiydi. Esmer yüzündeki elmacık kemikleri çıkıktı.

"Cuk cuk cuk," yaparak, boynunu kıvratarak Aliyi karşıladı. "Duyduk," dedi, "başına gelenleri. Aldırma, üzülme, insan olanın başına akla gelmedik iyilik de gelir, kötülük de... İnsan olanın başına her türlü alçaklık da gelir, yiğitlik de. İnsan, insandan her şeyi beklemeli Ali Ağa. Demek İnce Memed seni de Ali Safa Bey gibi öldürecekti, sen de dağlardan kaçıp geldin de Murtazaya sığındın, o da senin başına bunları getirdi, öyle mi?" Onu kolundan tuttu, yandaki unlu, bir sedire benzer uzun sandığın üstüne oturttu. "Ben değirmeni durdurayım da öyle konuşalım."

Gitti değirmeni durdurup geldi. Ortalıkta pervanelere çarpan suyun sesinden başka ses kalmadı.

"Bre Ali Ağa, sen de ne saf adamsın, adam bu alçaklara inanır

güvenir mi? Adamı böyle rezil ederler işte. Bütün kasaba onun sana bu yaptıklarıyla çalkalanıyor. O da önüne gelene, izci Topal Aliye şöyle yaptım da, böyle yaptım, diye övünüyormuş."

"Övünsün," dedi Ali içini çekerek. "Övünsün bakalım, daha ne kadar övünecek..."

Gelip onun yanına oturan değirmenci Kara Hasan Ağa:

"Bak Ali Ağa, sana yarın sabah bir ceket, bir şalvar, mintan, bir de postal alır getiririm. Köşker senin şu öteki ayağının ölçüsünü biliyor herhalde. Murtaza deyyusu sana postalı orada yaptırmış. Ben bu akşam haber salarım, yarın öğleye kadar o, sana postalını hazır eder. Dört oğluyla birlikte çalışıyorlar. Ölse de benim hatırımı kırmaz."

"Sağ ol, var ol," diye onun ellerine yapıştı Topal Ali. "Ben senin bu iyiliğinin altından nasıl kalkacağım, nasıl ödeyeceğim bütün bunları?"

"Sen Topal Alisin," dedi Hasan Ağa. "Sen ödersin. Ne zaman ödeyebilirsen o zaman öde. İstersen hiç ödeme. Sen izci Topal Alisin."

Alinin boğazına bir yumruk gelmiş tıkanmış, çabalıyor çabalıyor konuşamıyordu.

Kara Hasan Ağa sonunda akıl etti:

"Vay benim ocağım batmaya!" diye bağırdı. "Yemeği unuttum. Sen şimdi acından ölüyorsundur."

Hemen koştu, ocağın üstündeki isli bakır tencereyi aldı getirdi, yana, uzun sandığın üstüne koydu. İki tane de taze kömbe getirdi, kaşığın birisini Alinin eline tutuşturdu, tencerenin kapağını açtı. Kapak açılınca ortalığı mis gibi bir türlü, av eti, tereyağı kokusu aldı.

Yemeği yiyip bitirdikten sonradır ki Alinin dili açıldı:

"Hasan Ağam, söyle bana," dedi, "sen İnce Memedin ölüsünü gördün mü?"

"Gördüm. Dün sabah onu şu yoldan, önümden geçirdiler. Ama yüzünü göremedim. Çıplak beygirlerin sırtlarına atmışlardı onları. İnce Memedin tam alnının ortasında Peygamber mührü varmış, Faruk Yüzbaşı tam oradan vurmuş. Çünküleyim ki Ali Efendi kardaşıma söyleyim, İnce Memede orasından, o mühürden başka yerden kurşun geçmezmiş."

"Sen İnce Memedi hiç görmüş müydün, Hasan Ağa?"

"Bu değirmene gelmiş, bir gece de burada yatmış, benim kül kömbemi yemiş, tıpkı senin gibi, senin oturduğun yere oturmuş, ama ben onu görememiştim, her ne hikmetse."

"Öldürdüler mi acep?"

"Öldürmez olurlar mı, öyle bir düğün bayram kurdular ki Ağalar, öyle bir şenlik şadımanlık, ancak İnce Memed öldürülünce böyle bir şenlik şadımanlık olur. Kusura kalma Ali kardaş, o İnce Memed senin düşmanın ya, oğlum ölmüş gibi yanıyor yüreğim ona."

"Benim de..." diyebildi Topal Ali, ardından da boşandı, gözlerinden yağmur gibi dökmeye başladı.

"Ağlama," diyordu değirmenci Hasan. "Ağlama ala gözlü Ağam. Aaah, İnce Memed, yiğitler yiğidi İnce Memed, ona düşmanları bile ağlıyor, Mustafa Kemal Paşa bile duysa ağlar ona. Kim ağlamaz ki bu babayiğide? Yedi ülkelik koca Toros dağları bile ağlıyor yiğide, ana kuzusuna. Ağlama kardaşım ağlama, kader böyle imiş. O sağ kalsaydı seni öldürecekti. Onun yüzünden köyünü, evini barkını, on bir çocuğunu bıraktın da gelip böylesi alçakların, Ağaların avucuna düştün, düştün de insanoğlunun gördüğü en büyük hakarete uğradın. Ondan sonra da düşmanına yağmur gibi gözyaşları dökerek ağlıyorsun. Çünküleyim ki, insanoğullarının en soylularından birisisin. Senin kanına susamış düşmanın yiğitse, ağlarsın. Ağla kardaşım ağla. İnce Memed için akan gözyaşı boşa gitmez. Ne mutlu İnce Memede ağlayan, kanına susamış bir yiğide ağlayan kişiye!"

Değirmenci Kara Hasan son sözleri yarım yarım, boğazı tıkanarak ancak söyleyebildi, ondan sonra o da ağlamaya başladı.

İkisi böyle epey bir süre ağladıktan sonra, değirmenci kalktı, değirmene yol verip abaraya bir çuval buğdayı boşalttı. Değirmen gürültüyle işliyor, konuşsalar bile artık öyle kolay kolay biribirlerini duyamıyorlardı.

Yüzbaşı Faruk Bey ve onun kahraman müfrezesini gözleyenler, onları Yanık Cevizde bekliyorlardı. Gelecekleri yolu öğrenmişlerdi. Topal Alinin sandığı gibi de onlar çayın kıyısındaki

alt yolu yeğlemişlerdi. Uzaktan, candarmaların, at üstündeki Faruk Yüzbaşının, beygirlerin üstlerine atılmış ölülerin karartıları gözükür gözükmez gözcüler atlarına atladıkları gibi kasabanın yolunu tuttular. Haberi bir an önce kasaba Ağalarına yetiştirmek için atlarını çatlatırcasına sürdüler.

Kasabada her dükkan, her ev bayrak asmıştı. Çarşıya da üç tane zafer takı kurulmuştu. Zafer taklarının direklerini murt dallarıyla sarmışlar, bu koyu yeşil dalların aralarına kırmızı, sarı, ak kasımpatılar sokmuşlardı. Her takın üstüne de, büyük, yere kadar sarkan bayraklar asılmıştı. Pazaryerine de gene bayrağa sarılı bir kürsü kurulmuştu. Burada önce Kaymakam, sonra Belediye Başkanı, ardından da öğretmen Sami Turgut konuşacaktı. O, her Cumhuriyet Bayramında kürsüye çıkar, öylesine kahramanca konuşurdu ki, halkın iki gözü iki çeşme olurdu. O olmazsa Cumhuriyet Bayramlarının hiç tadı tuzu olmazdı.

Kızlar en güzel giyitlerini giyinmişler sokaklara dökülmüşlerdi. Dün geceden beri de bayramlıklarını giyinmiş köylüler durmadan, dağlardan, ovadan şehire akıp geliyorlardı. Pazaryerinde dört beş davulcu zurnacı durmadan çalıyorlar, köylü delikanlılar da ortalarda halaylar çekiyorlardı. Herkes sevinç içindeydi. Sabırsızlıkla İnce Memedin ölüsünü bekliyorlardı. Haberciler gelir gelmez, Kaymakam, yanındaki Ağalara:

"Haydiyin beyler," dedi, "artık geliyorlar. Onları çok uzaklardan karşılamalıyız."

Yepyeni, daha bir kere, o da geçen Cumhuriyet Bayramında giydiği smokinini giymiş, beyaz eldivenlerini sağ eline, fötr şapkasını da sol eline almıştı.

"Hamza Dayının otomobili kapıda bekliyor efendim," dedi odacı.

Kaymakamın bugün olağanüstü inceliği üstündeydi. Odacıya bile teşekkür etti. Önde Kaymakam, arkada Molla Duran Efendi, en arkada da tapucu Zülfü, Hükümet konağından çıktılar, Hamza Dayının otomobiline gene sırayla bindiler. Murtaza Ağa, bir iri İngiliz safkan ata binmiş, onları pazaryerinde bekliyordu. Bugün çok başka giyinmişti. Bacaklarında pırıl pırıl körüklü bir sarı çizme, çizmede altın kaplama olduğu söylenen

mahmuzlar, lacivert külot pantolon, pantolonun üstünde çok kıymetli bir yeşil kuşak, çizgili mavi ceket, yemyeşil bir cep mendili, kuşağın renginde de bir kravat... Başına da pırıl pırıl yanan Rusyadan getirilmiş astragan bir kara kalpak. Kalpağını sağ yana yıkmış, sağ elindeki sapı altın işleme kırbacını dizinin üstüne koymuş, sol eliyle de dizgini tutuyordu. Böylece, atının üstünde avını kapmaya hazırlanmış bir kartala benziyordu. Hiç kıpırdamıyor, yüzünde en küçük bir çizgi bile oynamıyordu. Belki gözlerini de kırpmıyordu.

Önde Kaymakamın otomobili, arkada Murtaza Ağa, onun arkasında da her Cumhuriyet Bayramında milis giyitleri giyerek atlarına binen öteki kasabalılar, her birisinin elinde birer bayrak, onların arkasından da davulcular, davulcuların önünde halay çekerek ilerleyen köylü gençleri, onların arkasında da kadınlı erkekli, genç yaşlı, çoluk çocuk halk kalabalığı, ağır ağır kasabanın dışına doğru ilerliyorlardı.

Bu büyük, ucu bucağı gözükmeyen kalabalık kasabayı ancak bir saatte çıktı. Öğleye doğru yukarı değirmenin üst başında durup beklemeye başladılar. Derken Yüzbaşı yukarıdaki gedikten gözüktü. Atının üstünde dimdik duruyor, palaskasının tokasına vuran güneş şimşek şimşek yansıyordu. Onun arkasında da, ayağı çarıklı köylülerin başlarını çektikleri çıplak atların üstlerine atılmış ölüler, onlardan sonra da candarmalar geliyorlardı.

Yüzbaşı, kalabalığa yaklaşınca kalabalıktan gök gürler gibi bir "Yaşasın" sesi yükseldi. "Yaşasın Faruk Yüzbaşı! Yaşasın onun kahraman candarmaları... Yaşasın Türkiye Cumhuriyeti. Kahrolsun İnce Memed..."

Kalabalığın önünde öğretmen Sami Turgut kalabalığa ne söyleyeceklerini bu birkaç saat içinde ezberletmiş, o elini kaldırdıkça, bağırdıkça bağırıyorlar, elini indirip susunca susuyorlardı. Sami Turgut kan ter içinde kalmıştı ya, daha da canını dişine takmış, boyun damarları şişerek hem bağırıyor, hem de bağırtıyordu.

Yüzbaşı, çıplak atlardaki ölüler, candarmalar, Kaymakamın karşısına gelince durdular. Yüzbaşı atından inerken davul zurna, bağırmalar birden kirp diye kesiliverdi. Yüzbaşı

gitti Kaymakamın önünde selama durdu. Kaymakam onu vardı kucakladı, alnından üç kere öptükten sonra koluna girip otomobiline götürdü. Otomobilde yan yana oturdular. Hamza Dayı gaza bastı. Otomobil önde, ötekiler arkada yavaş yavaş, alkışlar, yaşa, var ol sesleri arasında kasabaya girip, doğru Belediyeye gittiler. Yolda, kasabanın içinde kurbanlar kesildi. Üç boğa, on bir koyun, altı da keçi... Üç boğayı da Murtaza Ağa kestirmişti. Koyunların bir kısmı Taşkın Halil Beyden, bir kısmı da Molla Duran Efendidendi.

Çıplak beygirlere atılmış ölüler, İnce Memedin ölüsü başta, sokak sokak bir süre dolaştırıldıktan sonra pazaryerine getirildiler. Candarmalar ölülerin yöresini çevirip halka olmuşlar, kimseyi yaklaştırmıyorlardı.

Önce Kaymakam çıktı kürsüye:

"Bu bir büyük muzafferiyettir," diye başladı. "Sergerdenin başı İnce Memed sekiz kişisiyle birlikte Yüzbaşımız Faruk Bey tarafından imha edilmişlerdir. Ve böylece de devletimiz büyük bir gaileden kurtulmuş bulunmaktadır. İşte görüyorsunuz, devletimize, öz bir milletimize başkaldıranların sonu budur." Eliyle beygirlere atılmış, elleri, boyunları cılız beygirlerde yere doğru sünmüş ölüleri gösterdi: "İşte budur, işte böyledir."

Kaymakam daha birçok şey konuştu. Dağdaki bütün eşkıyaların da akıbetlerinin bu olacağını söyledi, İnce Memedin akıbeti bu olduktan sonra, dedi. Göğsünü kabartarak, fötr şapkası elinde, halkı selamlayarak kürsüden indi. Ardından da Belediye Başkanı kürsüye atladı.

"Eeeey, muhterem Türk milleti," diye gür sesiyle başladı. Boynu uzuyor, kısalıyor, söylediklerinden pek bir şey anlaşılmıyordu önceleri. Sonra birkaç kere pantolonundan çektiler, o da kendine geldi, heyecanını yenip tane tane konuşmaya başladı. "Bu vatanı," dedi, "hiç kimse şimdiye kadar alt edememiştir. Bundan sonra da alt edemeyecektir. Milletimizin harimi ismetine tecavüz eden İnce Memed nam eşkıyalar gibilerin işte sonu budur. Selçukilerden beri bu millet çok eşkıya görmüştür. Bütün başkaldıranların akıbeti bu olmuştur. Bu vatan, bu din, bu millet düşmanları her zaman Faruk Yüzbaşı gibi kahramanları, vatan evlatlarını karşılarında, tunç bir göğüsle bulmuş-

lardır. Evet, kahraman Yüzbaşı Faruk Bey, çelikten göğsünü, bu canavarlara her zaman tunç siper edip, işte onları bu hale getirmiş, onların ölülerini birer boş çuval gibi uyuz, yağır beygirlerin sırtına atmıştır. Faruk Bey Yüzbaşıya binbaşılık yazılıp gelir... Yok, yok, böyle kahramanlara binbaşılık, miralaylık, paşalık bile az gelir. Çünkü onlar, bu vatanı nice musibetlerden kurtarmış ve hem de kurtaracaklardır."

Belediye Başkanı durdu, öksürdü, kürsünün üstündeki suyu alıp lıkır lıkır sonuna kadar içti, kollarını birkaç kere açıp kapadı, şahin gözlerini baştan sona kadar alanı hıncahınç doldurmuş kalabalığın üstünde dolaştırdı, kaşları çatılıp alnı kırıştı:

"Evet, ve de bin kere evet! Yüzbaşı Faruk Bey gibi bir kahramanı doğurup bu vatana armağan bırakan analar var olsun, bin yaşasın."

Gene sustu, gözlerini kalabalığın üstünde dolaştırdı. Yüzbaşı Faruk utangaç, başını önüne eğmiş, elindeki kırbacını usul usul çizmelerine vuruyordu.

"Haydi hep birden, ben söyleyince haydi hep birden... Yüzbaşı Faruk Bey gibi kahramanlarını, böyle fedakar, tunçsiper yiğitleri doğuran analar bin yaşasın. Haydi hep birden, bin yaşasın..."

Kalabalık hep bir ağızdan:

"Bin yaşasın!"

"İnce Memed gibi bu vatanın nanı nimetiyle büyüyerekten, bu vatanın kıymetli evlatlarını hançerleyip, gözlerini oyaraktan onları öldüren İnce Memedler kahrolsun!"

"Kahrolsun!"

"Lanet olsun!"

"Lanet olsun!"

Belediye Başkanı üç kere daha kalabalığa lanet olsun dedirttikten sonra kürsüden soluyarak indi. O iner inmez de sabrı tükenmiş Sami Turgut atladı kürsüye. Çok soğukkanlıydı. Kürsüde bir süre bekleyerek, bir sağa, bir sola, bir arkaya döndü, halkı gözden geçirdi. Hiç kimseden ses çıkmıyor, yalnız ölülerin beygirleri kuyruklarını durmadan sallayarak sinekleniyorlardı.

"Irkımız," diye bir ses ortalığı çınlatınca herkes derinden ürperdi, "kahraman ve hem de yüce, yüceler yücesi ırkımız, yiğitlerimiz, yiğidin harman olduğu ülkemiz... Arı bir pınar suyu gibi temiz kanımız. Bütün damarlardan üstün can damarımız. Orta Asyadan buralara kadar kıl çadırlarda gelen ırkımız. Bütün dünyaya kan saçan, her kıl çadırı muhteşem bir saray yapan ırkımız. İnsanlığın bayrağını yükselten bir ırktır bizim ırkımız. Eğer biz olmasaydık, olmasaydık, olmasaydık..."

Ellerini kollarını büyük bir hızla sallıyor, eğiliyor, kalkıyor, sağa sola dönüyor, kürsüde kendini paralıyordu. Kıpkırmızı da kesilmiş, ter içinde kalmıştı. Sesi gittikçe azgınlaşıyordu. Sanki kalabalığa değil de taa şu uzaktaki perde perde moraran Aladağa konuşuyordu.

"Biz olmasaydık bütün dünya ışıktan, yiğitlikten mahrum kalırdı. Dünyayı adam eden şanlı soyumuz... Biz olmasaydık, insanlık kötürüm kalırdı... Orta Asyadan savlet edip Ön Asyaya kadar gelen soyumuz... Biz tarihlere adımızı altın harflerle yazdık. Kayalara, gökyüzüne yıldızları, ayı biz kazdık. Tanrıdağlarından attığımız ok Alp dağlarının bağrını deldi de öte yana geçti. Demir bilekli pehlivanlar saldık yeryüzüne. Kükremiş aslanlar misali, muhteşem yelelerimizi savurarak, sallayarak dolaştık yeryüzünü. Yolumuza çıkanı ezdik. Aman dileyenin kılına dokunmadık. Mağrıptan maşrıka kadar dünyayı zapt ettik. Çelik donlu kaplanlar dolaştı dünyayı, alınları ay ve yıldızlı. İşte arkadaşlar, siz böyle bir soydansınız. Bu soydan, İnce Memed nam kefere gibi kefereler nasıl çıkar, çıkarsa da işte o kanı bozuk köppekleri, işte, işte bu hale koyarlar... Bakın işte orada uyuz bir beygirin sırtında biruh ve bimecruh yatıyor. Ve hem de sarkmış başı, uzamış boynu ve elleri nerdeyse toprağa değecek. Boyu devrilsin leşin, leş oğlu leşin! Onlar kim olursa olsunlar, kanları ne kadar bozuk olursa olsun, onların bu vatana güçleri yetmeyecektir. Onlar Ali Safa Bey gibi kanı temiz, kanı Orta Asyadan bulanmadan gelmiş vatan evlatlarını ne kadar çok öldürürlerse öldürsünler, onlar bitmeyeceklerdir. Bir Ali Safa Beyi öldürecekler, soylu kanımız bin Ali Safa Bey, on bin, yüz bin, yüz milyon Ali Safa Bey yetiştirecektir. Biz, biz, biz bu batmış devletin temelini kanı-

mızla yuğurduk. Daha dün harimi ismetimize, tıpkı bu İnce Memed gibi elini kolunu sallayarak giren hain düşmanları kanımızın ebediyete kadar sönmeyecek ateşinde boğduk ve hem de kıyamete kadar boğacağız. Biz, bugün imtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kütleyiz. Bizim eşitliğimizi bozan İnce Memed nam kafir gibisileri de kanımızda, alın terimizde boğacağız..."

Birden sözlerini kesti, gözlerini kısıp halka bir süre baktı. Kürsüde yelesi kabarmış, kafeste kükremeye hazır bir aslana benziyordu. Kollarını ağır ağır yana açtı, ardından da yukarı kaldırdı:

"Ölmez bu vatan," diye bağırdı. "Ölmez ölmez ölmez bu vatan... Ölse de, ölse de, ölse de hatta... Çekmez kürenin sırtı bu tabutu cesimi, cesimi, cesimi... Çekmez, çekemez, çekemez," derken bir Kaymakama, bir Murtaza Ağaya, bir Yüzbaşıya bakıyordu.

Kürsüden, bir kuş gibi kollarını açarak iki üç metre uzağa fırladı, geldi Kaymakamın önüne düştü. Hazır ola geçip onun önünde eğildi.

Kaymakam:

"Seni candan tebrik ederim Sami Turgut Bey. Ben Ankarada bile senin gibi bir hatip görmedim. Hamdullah Suphi Bey bile, Ömer Naci Paşa bile söz söylemekte senin eline su dökemezler."

Oradakilerin hepsi de buna benzer sözlerle kutladılar öğretmen Sami Turgutu. Yalnız Murtaza Ağa onun kulağına eğilip bir şeyler söyleyince büyük hatibin yüzü güldü.

Az sonra büyüklerin gitmesiyle candarmalar da beygirlere atılı ölüleri kuşatıp candarma komutanlığına götürdüler, eşkıyaları beygirlerden alıp karakol duvarının dibine yan yana dizdiler. İnce Memedin don gömlek kalmış ölüsü en baştaydı ve sırtını iyice duvara dayamışlardı, başı da sağ yana düşmüştü. Öteki eşkıyalara gelince, onları da oturtmuşlar, sırtlarını duvara dayamışlar, ayaklarını da uzatmışlardı, tıpkı İnce Memed gibi. Her birisinin de başı yana, omuzlarının üstüne düşmüştü. Candarmalar eşkıyaların tüfeklerini de kucaklarına koymuşlardı. Fişekliklerine dokunmamışlar, kimisinde çaprazlama, kimisinde belden bağlama öyle duruyorlardı. Ki-

misinde kama, kimisinde tabanca, dürbün vardı. Kel Eşkıyanın da önüne kocaman bir bomba koymuşlardı, tüfeğinin kundağı yanına...

Kaza candarma kumandanlığı eski bir yapıydı ve çok geniş, bir metre kadar yüksekliği olan bir taş duvarla çevriliydi. Tek katlı hapisane damı da bu geniş avlunun içindeydi. Kumandanlık avlusunda üç tane de antika, üstü işlemeli büyük mermer taş duruyordu. Çok eskiden, eski eserlere meraklı bir Osmanlı yüzbaşısı, bu yapıtları Anavarza kalesinin yakınındaki bir hüyükten kağnılarla getirtmişti. Birisinin üstünde, caddeye bakan yüzünde çok güzel, düz burunlu bir kadının resmi vardı. Ötekiler asma yaprakları ve koyun başları, beş yapraklı, biribirlerine benzeyen çiçeklerle bezeliydi.

Caddeyi bir anda büyük bir kalabalık doldurmuş, avlu duvarının üstünden, orada yan yana dizilmiş eşkıyaların boynu bükük ölülerini seyreyliyorlardı. Kasabanın tek fotoğrafçısı Gözlüklü Rahmi hemen makinasını kapmış, Yüzbaşıdan izin almış, içeriye girmiş, eşkıyaların resimlerini çekiyordu. Resim çekerken de eşkıyaların başlarının dik durmasını istiyor, ne yaparsa yapsın bir türlü onların başlarını dikleştiremiyordu. Sonunda onların başlarını dik tutması için bir candarmanın kendisine yardım etmesini Yüzbaşıdan istedi, Yüzbaşı da Kertiş Ali Onbaşıya emir verdi.

Bu sırada olayı baştan sona kadar yaşayan Vayvay köyünden Muslu Çavuş köye gidip olayı onlara da haber vermeyi akıl etti. Duvarın dibine yan yana dizilmiş ölülere, kalabalığın arasından bir daha baktı sonra yola düştü. İnce Memed dedikleri adamı burada da, pazaryerinde de epeyce yakından görmüştü. Bu adamı hiç mi hiç İnce Memede benzetememişti. Az önce avlu duvarının oradan baktığında sağdan üçüncü kişinin İnce Memede benzediğini fark etti. Demek candarmalar o zebella gibi adamla İnce Memedi karıştırmışlar, diye düşündü. Ya da kendisi yanlış görmüştü, İnce Memed diye onu göstermişler de, o zebella gibi adamı anlamıştı.

Köye gün kavuşurken girdi. Köyden çıt çıkmıyordu. Ne bir kedi miyavlıyor, ne bir köpek ürüyor, ne de bir kuş ötüyordu. Doğru muhtar boynu uzun Seyfalinin evine gitti:

"Duydun mu Seyfali Emmi başımıza gelenleri? İnce Memedin ölüsünü dağlardan bugün getirdiler," diye kara haberi ona ulaştırdı.

Boynu uzun Seyfali boynunu uzatarak:

"Suuusss!" dedi. "Sus Muslu Çavuş, sus ki ocağımız battı. Sus ki Koca Osman bunu bilmiyor, duyarsa ölüverir. Seyran da bilmiyor, yoksam bütün köy biliyor. Bir yas çökmüş köyün üstüne... Sus oğlum sus! Koca Osman duyarsa ölüverir. Nasıl ederiz de ona bu kara haberi duyurmayabiliriz? Seyran da perişan olur ya, o genç, sağlam."

"Mümkünü yok," dedi Muslu Çavuş, "bir gün nasıl olsa duyacak Osman Emmi."

"Duyacak, duyar duymaz da canı oracıkta çıkıverecek. Vay Koca Osman Emmi vay. Vay ki vay, akıbeti bu mu olacaktı, dağlar gibi Koca Osmanın, başına böylesi işler de mi gelecekti? Allah düşman başına vermesin böyle bir felaketi..."

Muhtar boynu uzun Seyfaliyle Muslu Çavuş o gece uyumadılar, sabaha kadar konuştular. Köydense çıt çıkmıyordu. Sabah oldu, gün kavuştu, gene köyde çıt yok. Bütün ova da öylesine bir sessizliğe bürünmüştü ki, ortalık çın çın ötüyordu. Sanki köydeki, bütün ovadaki canlıların üstünü bir ölüm uykusu örtmüştü. Toprağın altında bir tohum çatlasa sesi duyulacaktı.

Gün kuşluk olunca Muslu Çavuş, Seyfalinin evinin kapısından dışarıya bir iki adım atıp hemencecik de geriye döndü. Köyün sokaklarında hiçbir canlı yoktu. Böylesine bir sessizlikten ürkmüştü.

Gene karşı karşıya geçip oturdular, sabaha kadar her şeyi konuşmuşlar yorulmuşlardı. Ellerinde birer çöp, önlerindeki ocağın küllerini karıştırıyorlardı. Uzun, bu yoğun sessizliği yırtan bir çığlıkla irkilip ayağa fırladılar. Çığlık öylesine uzun, ustura gibi keskin bir çığlıktı ki, sanki göğü ikiye biçmiş, geriye dönüp susmuştu.

"Eyvah Muslu Çavuş," dedi Seyfali, "bu çığlık Seyranın çığlığı. Şimdi artık Koca Osman duyar, bir cenaze daha kaldırırız yarın öbürsü gün. Haydi Seyranın evine gidelim."

Seyran evinin duvarının dibine çökmüş, oraya yumulmuş,

gözleri kapalı, kıpırtısız duruyordu cansızmışçasına. Taş gibi devinimsizdi.

Eve her gelen Seyranı bu halde görünce hiçbir söze varamıyor, bir köşeye büzülüp oturuyor, gözlerini de Seyrana dikip kalakalıyorlardı. Seyranın evinin önü gittikçe kalabalıklaşıyordu. Gene yoğun sessizlik olduğu gibi sürüp gidiyordu. Ortalıkta ağır, öldürücü bir hava vardı. Kuşluklayın aşağı yukarı köyün bütün insanları Seyranın evinin önüne gelmiş çömelmişlerdi. Yalnız Koca Osmanla Kamer Ana yoktu ortada. Herkes de onları bekliyordu. Bu ağır hava daha fazla süremezdi. İşkenceden de ölümden de öte bir şeydi.

Köyün göğünden geçen bir ak bulutun gölgesi üstlerinden geçti. Üstlerindeki dut ağacından karşı salkım söğüde birkaç kuş uçtu. Tam bu sırada da ortalığı sevinç dolu bir gülüş çınlattı. Köylüler başlarını çevirince öteden, en güzel giyitlerini giyinmiş, gümüş kösteğini, savatlı, işlemeli kuburunu beline bağlamış, dizleme nakışlı çoraplarını çekmiş, ayağındaki kırmızı postalları parlayan Koca Osmanla, gene bayramlıklarını giyinmiş, burnuna altın hırızmasını takmış Kamer Anayı gördüler.

Koca Osmanın sesi çınladı:

"Şunlara bakın hele şunlara," dedi. "Mezar taşları gibi ne çökmüş kalmışsınız öyle? Uzun boyunlu Muhtar, seni ben de akıllı bir adam sanırdım. Tuh senin adamlığına!"

Seyranın yanına gitti durdu, onun başucunda biraz bekledikten sonra, sert, buyurucu bir sesle:

"Kalk kız ayağa," dedi. "Ahmak avrat, ne öyle oturmuş kalmışsın bir yas evinde gibi? Sen de bu ahmak köylüye, bu akılsız Seyfaliye uymuşsun. Kalk! Yoksa ayağımın altına alırım seni. Kim öldürebilirmiş ki benim şahinimi, İnce Memedimi, oğlumu? Yılda kaç kez öldürür o kasabalılar, o Ağalar aslanımı. İlk kez mi duyuyorsunuz onun ölüm haberini?"

Kahkahayla gülüyor, çömelip kalmış köylülerin arasında dolaşıyor, eğleniyor, şakalaşıyordu.

"Hahhaaah, tuzlayım da kokmasın o Faruk Yüzbaşı, o vuracakmış benim şahinimi ha? Hahhahhaaah! Kim bilir kimi, hangi zavallı eşkıyayı vurmuştur da İnce Memed yerine, onunla övünüyordur ödlek Faruk Efendi."

Olduğu yerde durdu, sert, ayağını yere vurdu:

"Bre ahmaklar, deli insanlar, böyle yas tutacağınıza, böyle kanınız kuruyarak mezar taşı kesileceğinize, biriniz gidip de candarma kumandanının kapısında eşkıya ölülerine baksaydınız ya, içinde şahinimin ölüsü, ağzımdan yel alsın, tu, tu, tuuu, ağzım dilim kurusun, ölüsü var mı yok mu diye baksaydınız ya... Bu köylüden başka kim tanır, kim bilir ki şahinimi, kim, kim, kim... Sağ adamın yası tutulmaz, haydın kalkın."

Sesi o kadar buyurucuydu ki herkes ayağa kalktı. Bu sırada da Seyran yola düşmüş kasabaya doğru koşuyordu.

"Bırakın gitsin," dedi Koca Osman onun ardından gülümseyerek. "Aklı başına geldi falliğin. Şimdi gidip de görecek."

Kamer Anayı kolundan tuttu:

"Haydi, çabuk eve gidelim de ben bir iyice karnımı doyurayım," diye çekti götürdü. Bundan sonradır ki köylüler açılmaya, biribirleriyle konuşmaya başladılar.

Seyran karaçalılıkların, kamışlıkların aralarından geçiyor, küçük bölüklere düşüyor, altın sarısı firezli tarlalardan koşuyordu. Kasabaya yetişmek için en kısa yolları arıyor, çukur, tepe, ark demiyor, gözü hiçbir şey görmeden gidiyordu.

Kasabanın önünden geçen çaya ne zaman vardı farkında değildi. Bacakları, elleri, yüzü bile yırtılmış, kanamıştı, bunun da farkında değildi. Akarsuya gelince bir an kıyısında durduktan sonra, yere oturdu ayakkabılarını çıkarıp eline aldı. Ayağa kalkınca öylece bir an daha düşündü, sonra da suya vurdu, karşıya geçti. Orada ayakkabılarını giyerken, ya az sonra İnce Memedin ölüsüyle karşılaşırsam, işte o zaman ne yaparım, diye düşündü. Köye doğru birkaç adım attı. Kumlardaki kendi ayak izlerini gördü. Topaç gibi bir kara arı delirmişçesine, mosmor açmış bir hayıt çiçeğinden öbür hayıt çiçeğine vızıldayarak, dönerek, uğunarak, bir uçak gibi sesler çıkararak gidip geliyor, bir kuş kadar büyük, mavi benekli turuncu bir kelebek de bir sığırkuyruğunun üstünde durmuş süzülüyordu. Sarıca karıncalar yaldızlı, yaprakları sararıp tepesi tozaklamış bir kamışın gövdesinden yukarıya dizilmiş, kamışın tozağına doğru çekiliyorlardı. Bir koskocaman sarı örümcek, bir karaçalıdan ötekine gerdiği bir kulaç genişliğin-

deki ağının köşesine sinmiş avını bekliyordu. Ağında hiçbir sinek yoktu. Ya ağını daha yeni kurmuştu örümcek, ya da düşenleri hemen yiyordu. Seyran orada durup bir an bekledi, ağa bir sinek düşmüştü, küçücük, ak bir sinek, kocaman, yabanıl sarı örümcek köşesinden yıldırım gibi çıkıp sineğin üstüne atladı. Atlamasıyla birlikte de köşesine çekilmesi bir oldu. Küçücük sinek yerinde yoktu... Ağır ağır yola çıktı, bokböcekleri, önlerindeki yuvarlaklarını tozun içinden yukarıya doğru sürüyorlardı. Onları geçince çok sarı, başı da mavi bir küçük kuşla karşılaştı, kuş sanki üç kere başının yöresinde döndükten sonra çekti gitti. Kulaklarında incecik kanat şapırtıları kalmıştı. Kuş önünden uçuyor, bir çalıya konuyor, o yaklaşınca gene uçup biraz ilerdeki bir çalıya tünüyordu. Karşıdan çok uzun bir toz direği geldi, tozutarak, dönerek, savurarak... Kuş bir ara tozların içinde kaldı, onu gördü hemencecik de. Ardından da yitirdi. Az sonra toz direği gelip onu da içine aldı, kasabaya doğru çekti gitti, çayın kıyısında da söndü. Seyran kuşu bir süre göremeyince içine ağır, acı gibi, sızlayan, yürek söken, ağı gibi bir acı çöktü. Sonra kuş geldi tam karşısında ince ince kanat çırparak uçtu.

Seyran geriye döndü, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün, öldürülmüşse eğer İnce Memedin ölüsünü görmeyecek miydi? Az sonra akarsuyun kıyısındaydı, yere oturmuş ayakkabılarını çıkarıyordu. Ayağa kalkıp karşıya geçti. Kuş da onunla birlikte uçuyordu. Karşıda azıcık durdu, bekledi, hemen de, gene kuşla birlikte geriye döndü. Gene bir an bekledi, gene döndü.

Oradan geçenler, o gün, gün yıkılıncaya kadar, uzun boylu, yanık tenli, ela gözlü, incecik bir kadının, mavi başlı küçücük bir kuşla birlikte çayı durmadan bir o yana, bir bu yana geçtiğini gördüler, şaştılar ama, buna bir anlam da veremediler.

Gün suları kızartırken Seyran birden sudaki kendi suretini gördü. Başının sağında da, bir karış yanından, küçücük kanatlarını sallayarak o kuş uçuyordu.

"Nasıl olsa öldürülmüşse göreceğiz onun ölüsünü değil mi küçük kuş?" diye yanındaki sarı kuşa sordu. Kuş kanatlarını uğundurdu.

Kasabaya koşmaya başladılar. Seyran candarma komutanlığını biliyordu. Sokaklarda vakit öldürmeden oraya vardı. Avlu duvarının berisinde öyle çok büyük bir kalabalık yoktu. Bir çocuk sürüsü, otuz kırk kadar beyaz başörtülü kadın, yedi sekiz erkek oraya dizilmişler, kederli gözlerle komutanlık duvarının dibinde, sırtları duvara dayalı eşkıya ölülerine bakıyorlar, hiç de konuşmuyorlardı. Dalmışlar gitmişlerdi. Gözlerini de ölülerden ayıramıyorlardı. Seyran da geldi avlu kapısının önünde durdu, kuş gitti, o antika mermer taşlardan birisinin üstüne kondu, cikilemeye başladı. Ortalığı burun direklerini kıran bir ölü kokusu almıştı. Bütün kasaba taşı toprağı, insanıyla kokuyordu.

Seyran yerinden bir türlü kıpırdayamıyor, gözlerini kocaman kocaman açmış, taa buradan İnce Memedin ölüsünü tanımaya çalışıyor, oraya gidip de, ölüleri yakından görmeye bir türlü cesaret edemiyordu. Zaman geçiyor, mermer taşın üstüne konmuş sarı kuş, taşın üstünden kalkıyor, konuyor, vıcırdıyordu, Seyransa bir türlü yerinden kıpırdayamıyordu. Kuş gene geldi başının üstünde dönmeye başladı. O kadar yakınında dönüyordu ki başının kuş, kanatları neredeyse kulaklarına, burnuna çarpacaktı.

Kuş gitti gene mermer taşın üstüne kondu, ne vıcırdıyor, ne kanat çırpıyor, kabartma kadın başının yukarısında durmuş bekliyordu. En sonunda Seyran yavaş yavaş, dimdik, yüzü gerilmiş, avlu kapısından içeriye daldı, ölülere doğru yürüdü. Kuşun konduğu taşın yanından geçti, taşın üstündeki kadın başı kabartmasını gördü, tıpkı kendisine benziyordu taştaki kadın, öyle burnu düz, çenesi çukurdu. Ölülere yaklaşınca durdu. Nöbetçi candarma ona, yasak, burada ne işin var, diyecekti, Seyranın yüzünü görünce sözleri ağzında kaldı, konuşamayıp, olduğu yerde dikildi kaldı. Biraz daha yaklaştı. Hızla, ölülere teker teker baktıktan sonra yüzü bir aydınlık sevinçle parladı, gülümsemeye başladı. Onun sevinci orada durup kalmış candarmaya da geçti, o da onunla birlikte gülümsedi.

Seyran ölülerin yanından ayrılırken, gülümsemekten utanarak gene gülümsüyordu. Avlu duvarının üstüne dizilmiş ço-

cuklar da ona gülümsediler, onun bu utanmış halini görünce. Kadınlar da, yaşlı erkekler de...

Kadınlardan birisi sordu:

"Bacım, bacım," dedi, "seninki yok mu içlerinde? Çok kokuyorlar."

Seyran iri, kapkara, bir sevinç ışıltısında yanan gözlerini sevgiyle ona çevirdi:

"Yok," dedi, "yok, kurban olduğum teyzem, benimkisi içlerinde yok. Çok şükür yok. Çok da kokuyorlar."

Feldirdeyen dizleri onu çekemeyip oraya oturdu, sevinç gözyaşları dökmeye başladı. Kadınlar onun başına biriktiler:

"Ağla kızım ağla," diyorlardı, "Ölüye yastan ağlamaktansa, diriye sevinçten ağlamak... Ağlamak kadınların yazgısıdır. Kokuyorlar."

Sarı kuş üstlerinde dönüyor, yukarlarda geniş, altın sarısı halkalar çiziyordu.

Seyran ayağa kalktı, yeniyle gözyaşlarını sildi:

"Sağlıcakla kalın analar, bacılar, kardeşler," diye mutlu mutlu söylenerek köye doğru yürüdü. Gün kavuşuyor, küçük kuş kimi zaman onun önünden gidip bir çalıya konuyor, çalıda onu bekliyor, o gelince de uçuyordu. Kimi zaman da gelip başının ucunda bir süre dönüyordu. Seyranın kulaklarında küçücük kanat sesleri.

"Küçük kuş, küçük kuş. Seyran sana da kurban olsun, küçük kuş!"

9

Önce o bıyığı yeni terlemiş eşkıyanın anasıyla babası geldi. Ana oğlunun ölüsünü görünce çığlık atarak vardı ona sarıldı. Baba susuyor, öyle, kanı çekilmiş, sapsarı durmuş kalmış boş gözlerle karısına bakıyordu. Candarmalar anayı zorla oğlunun üstünden aldılar. İnce Memedin ölüsünün biraz uzağına, duvarın dibine oturttular. Ananın sanki kanı kurumuştu, ondan da en küçük bir ses çıkmıyordu.

Candarmalar, babayı alıp Yüzbaşıya götürdüler. Bitişik odadaki Asım Çavuş babanın ifadesini alıyor, bir candarma da daktiloyla yazıyordu.

Bıyığı yeni terlemiş delikanlı, ekinlerine sığırlarını salıvermiş kapı komşuları Pehlivanı vurmuştu. Pehlivan köyün baş belası birisiydi. Köyde herkese söver, herkesi döver, aşağılardı. Bütün köyün gözünü korkutmuş, delikanlının anasını da, ölümünden birkaç ay önce köyün ortasında, onun gözünün önünde ağzından burnundan kan getirinceye kadar dövmüş, kimse de ona ses çıkaramamıştı. Bu olaydan sonra bıyığı yeni terlemiş delikanlı iflah olmamış, insan içine çıkamamış, herkesten, her şeyden utanmış, yemeden içmeden kesilmişti. O gün bu gündür, başını kaldırıp da anasının yüzüne bakamamıştı.

Evlerinde çok eskilerden kalma bir tabanca vardı. Onu almış uzaklara gidip tabancayı denemişti. Tabancanın kurşunu kalın, yaş bir ağacın bir yanından girmiş, öbür yanından çıkmıştı. Kocaman, karadağ dedikleri cinsten toplu bir tabancaydı. Delikanlı tabancayı bir daha yanından ayırmamıştı.

Pehlivanın sığırları onların ekinlerine aşağı yukarı her gün giriyor, bıyığı daha yeni terlemiş delikanlı da her gün koşarak gidiyor, tarlalarından Pehlivanın sığırlarını çıkarıyordu. Bir gün Pehlivanla karşılaştılar, Pehlivan ona bağırdı:

"Sen ne hakla benim sığırlarımı tarladan çıkarıyorsun? Sen bilmiyor musun ki benim sığırlarım hür ve serbesttir? Yarın atlarımı, eşeklerimi de sizin ekine bırakacağım."

Delikanlı bir şeyler söyleyecek olmuş, Pehlivan onu kaptığı gibi yere fırlatmış, ayaklarıyla yerdeki genci çiğnemeye başlamıştı. Delikanlı koltuğunun altındaki tabancayı çekememişti.

İkinci gün atlar, eşekler, sığırlar doluşmuşlardı gene ekinlerine. Böyle giderse bütün ekin bitecek, onlar da tarladan bir buğday tanesi bile alamayacaklardı.

Muhtara, köyün büyüklerine gittiler, kimse Pehlivanın sığırlarını durduramıyordu. Hayvanlar her gün tarlaya salıveriliyorlar, delikanlı da her gün onları çıkarmaya gidiyor, kemikleri kırılıncaya kadar dayak yiyerek geriye dönüyordu.

Bir bayram sabahıydı. Herkes giyinmiş kuşanmış, köyün alanında toplanmıştı. Delikanlı da giyinmiş kuşanmıştı. Bir yeni yetme kadar değil de, daha çok bir çocuğa benziyordu.

Kalabalığın karşısında durup şöyle bir baktıktan sonra:

"Bana bak orospu avratlı Pehlivan," dedi. "Korkak köpek..."

Gülüyordu.

Pehlivan kalabalığın ortasından hışımla ona doğru atladı. Delikanlı usulca tabancayı çekti, soğukkanlı, eli titremeden doğrulttu, tetiğe bastı. Pehlivan havada bir perende attı, geldi ayaklarının dibine boylu boyunca serildi. Çocuk gene soğukkanlı, tabancasında ne kadar kurşun varsa hepsini de Pehlivanın üstüne boşalttı. Pehlivan her kurşunu yedikçe sırtı usulca kalkıp iniyordu.

Sonra çocuk kalabalığa döndü:

"Kusura kalmayın, mübarek bayramınızı kana buladım... Hakkınızı helal edin, ben gidiyorum," dedi, çekildi gitti.

Ne arkasından bir koşan, ne de ona bir tek söz söyleyen oldu.

Sonra onun dağa çıktığı, daha sonra da Kara Osman çetesine girdiği duyuldu.

Baba, komutanlığın merdivenlerinden gene öyle donmuş kanı çekilmiş, uyurgezer indi. Oğlunun ölüsünü sırtladı, avlu kapısında bekleyen at arabasına götürdü. Sonra döndü orada kalakalmış anayı aldı, arabaya, oğlunun yanına koydu. Ova köylüklerinden olurlardı, atları kırbaçladı.

Onlar daha gitmeden, kadın erkek bir köylü kalabalığı candarma komutanlığının avlusunu doldurdu. Soldan üçüncü yanık yüzlü adam için gelmişlerdi. Bu eşkıyanın adı Ökkeşti. Tam otuz yıldır dağdaydı. On beş yaşından bu yana yol kesiyor, topladıklarının bir kısmını köylüsüne veriyordu. O hiç kimseyi öldürmemiş, bir Ağanın işlediği bir suçu üstüne almıştı. Suçunu üstüne aldığı Ağanın öldürdüğü de başka bir Ağaydı ve ölenle öldüren kardeş gibiydiler. Öldürülen Ağanın çok akrabaları vardı. Ökkeş hapiste bir ay bile kalsaydı, kesinlikle öldürülürdü. Belki suçunu üstüne aldığı Ağanın da yardımıyla hapisten kaçtı. Dağdan başka hiçbir yerde yaşayamazdı. Düşmanları o kadar güçlüydüler ki nerede olursa olsun onu bulup öldürürlerdi. Tam otuz yıl çeteden çeteye geçerek, dağdan dağa kaçarak onların ellerinden kurtuldu. Dağa çıkar çıkmaz adını hemen değiştirmiş, başına kırmızı fesi giyer giymez adıyla sanıyla başka bir adam olmuştu. Bir çeteden çıkıp başka bir çeteye girişinde, bir dağdan öbür dağa geçişinde de ad değiştiriyordu.

Köylülerden birisi yukarıya çıkıp Asım Çavuşa ölüyü alacaklarını söyledi. Candarmalar ölünün üstündeki silahları aldılar, Ökkeşi de köylülere teslim ettiler.

Onların arkasından da bir gelin geldi. On sekiz yaşlarında gösteren, uzun boyunlu, ceren gözlü, iyi giyinmiş, boğazına taa göbeğine kadar inen beşi biryerdeler takmış, kirpikleri kıvırcık güzel bir kadındı. Biraz hüzünlü, biraz da gülüyor gibi bir hali vardı. Kadın geldi soldan ikincinin, İnce Memedin ölüsünün yanındaki ölünün önünde durdu, bir tuhaf uyur gibi başı önüne düşmüş eşkıyaya baktı kaldı. Yüzü hiç değişmiyordu. Candarmalar onu oradan Asım Çavuşa götürmeseler, sonuna kadar ölüye bakıp duracaktı.

Güzel gözlü kadın komutanın yanından indikten sonra geldi gene ölünün karşısına dikilip ona gözlerini kırpmadan bakmaya başladı. Bu eşkıyanın adı Kerimdi. Anavarza ovasının verimli topraklarında büyük bir çiftliği vardı. Komşu çiftliğin oğlu karısının ırzına Akçasazın bükünde zorla geçmişti. Kerim de adamı yakalamış, Anavarza kalesine çıkarmış, elini kolunu bağlamış, üç gün üç gece ona işkenceler yaparak öldürmüştü.

Dışarda Hamza Dayının otomobili bekliyordu. İki adam

geldi, Kerimi aldılar, otomobile taşıdılar, arkaya, koltuğa yerleştirdiler. Güzel gözlü kadın da öne, Hamza Dayının yanına bindi. Ölü çok kokuyordu, şişmişti.

İkindiüstüydü ki altı kişi geldi, altısı da yepyeni lacivert giyitliydiler. Ayaklarında körüklü siyah çizmeler, bacaklarında da gene ceketin kumaşından külot pantolonlar vardı. Hepsinin başındaki de biribirinin tıpkısı fötr şapkalardı. Bıyıkları da biribirinin bıyığının tıpkısıydı. Kapkara, uzun ve uçları özenilerek burulmuştu. Geldiler, İnce Memedin karşısında durup teker teker eğilip onun yüzüne baktılar.

Dışarda, avlu duvarının ardında çocuklardan başka kimse kalmamıştı. Çocuklarsa, kuşlar gibi duvarın üstüne çıkıp sıralanıp oturmuşlar, meraklı gözlerle eşkıyaların gelen alıcılarına bakıyorlardı.

"İnce Memedin önünde durdular," dedi birisi. "Bunlar da İnce Memedin akrabaları."

"Yok," dedi en iriceleri yılık gözlü Aşık Mustafa. "İnce Memedin hiçbir kimsesi yok. Onun bir anası vardı, onu da Abdi Ağa öldürdü."

"Yalancı."

"Ne yalanı, biz geçen yıl onların köyüne yaylaya çıktık."

"Hişt, bakınsana be, bunlar İnce Memedin önünde durdular, eğilip eğilip bakıyorlar. İnce Memedin kimsesi yok da bunlar neci ya?"

"Arkadaşları," dedi Aşık Mustafa.

Lacivert giyitli altı kişi hep birden yukarıya, Yüzbaşının yanına çıktılar.

"Biz geldik Yüzbaşım," dediler.

"Hoş geldiniz ya ne istiyorsunuz?"

"Kardeşimizin ölüsünü almaya geldik."

"İyi ya, gidin de alın. Önce Asım Çavuşla konuşun." İçeriye bağırdı: "Asım Çavuş, bir eşkıyanın daha sahipleri çıktı. Bu kokudan kurtulacağız."

"Bakalım Yüzbaşım."

Yüzbaşı lacivertli altı kişiyi Asım Çavuşun yanına gönderdi.

"Kim kardeşiniz?"

"Kara Osman."

"Hangisi o?"

"En baştaki, don gömlekle kalmış olanı."

"Öteki eşkıyaların hepsi giyimli de bizimkisi neden böyle yarı çıplak?"

"Vurduğunuzda böyle miydi?"

"Silahı bile yok muydu?"

"Böyle ayağı yalın başıkabak mıydı?"

"O adamı, aşağıdaki iriyarı adamı söylüyorsanız, o Kara Osman değil."

"Ya kim?"

"İnce Memed."

Ölünün kardeşleri öfkelendiler:

"Bizim kardeşimiz Kara Osman nasıl İnce Memed olur?"

"Nasıl olmaz, beş köyün halkı gördü. Hepsi de bu İnce Memeddir dedi..."

"Bizim kardeşimiz Kara Osman nasıl İnce Memed olur Çavuşumuz?"

Asım Çavuş masasından fırlayıp birkaç adımda Yüzbaşının karşısına geldi dikildi, olayı ona nasıl söyleyeceğini bilemiyordu. O anda da alnı boncuk boncuk terlemişti.

"Ne var, ne oluyor Asım Çavuş?"

"Bunlar İnce Memedi istiyorlar."

"Neyi olurlarmış bunlar İnce Memedin?"

"Kardeşleri."

"Allah Allah, Asım Çavuş, Memedin hiç kimsesi yoktu ki, bunlar kardeşleri olsun..."

"İnce Memed, İnce Memed değilmiş Yüzbaşım..."

"Ya kimmiş?" diye ayağa fırladı Yüzbaşı.

Asım Çavuş odasında durmuş beklemekte olan kardeşleri çağırdı:

"Gelin buraya." Sesi çok sertti. "Siz kimin ölüsünü istiyorsunuz?"

"Kardeşimiz Kara Osmanın... İşte orada, aşağıda, don gömlek..."

"Olamaz," diye bağırdı Yüzbaşı.

"Olur," dedi kardeşlerden büyüğü, "çünkü o bizim kardeşimiz Kara Osmandır."

"Olamaz! Onun Kara Osman olduğu ne malum? O İnce Memeddir."

"Nasıl olamaz Yüzbaşım? Hiç insan kardeşini tanımaz mı? Biz İnce Memedin ölüsünü alıp da ne yapalım, ne tanırız, ne de onu biliriz."

"Belli olmaz," diye gene bağırdı Yüzbaşı. "Sizler hangi köyden olursunuz?"

"Çok uzaklardan," dedi büyük kardeş. "Düldül dağının dibinden, Meryemçil belinden."

"Bu işte bir iş var Asım Çavuş. İnce Memedi Kara Osman diye alacaklar, dağlarda bir şeyler çevirecekler. Bütün köyler ve bütün kasaba halkı, onu tanıyanlar, görenler, bilenler, bu İnce Memeddir demediler mi?"

"Dediler Yüzbaşım."

"Kadınlar ağıt bile söylemediler mi, ah İnce Memed, vah İnce Memed diye?"

"Söylediler."

"Bunda bir oyun var!" Yüzbaşı altı kardeşe dönüp ayağını yere vurarak, sert çıkıştı: "Sizin hepinizi hapsederim, yalancılıktan, hilebazlıktan."

"Yüzbaşı öyle deme. Bir hançer de sen vurma yaramızın üstüne. Bir tuz da sen ekme yaramıza. Zaten dağ gibi kardeşimizi yitirmişiz, zaten bok yoluna gitmiş."

"Bu kişi sizin kardeşiniz olamaz. İnce Memeddir o."

"Nasıl olur Yüzbaşım, biz yedi kardeşiz, bütün Toroslarda, Maraşta, Göksunda, Andırında herkes bizi tanır, bizim yedimiz de biribirimize benzeriz. Şöyle baksana alıcı gözle bize. Bize bütün Toroslarda yedi kardeşler derler. İnelim aşağıya istersen, Osmanın ölüsünün başında yan yana dizilelim, bakalım onu ölü olduğu halde birimizden ayırabilir misin?"

"Olamaz. Kokuyorlar."

"Olur Yüzbaşım olur. O bizim öz bir kardeşimiz, ana bir baba bir kardeşimiz Osmandır. Al istersen bak nüfus cüzdanlarımıza. Bu benim, bu Osmanın, bu da öteki kardeşlerimin. Bak, Osmanın kafa kağıdında fotoğrafı da var. İn aşağıya, fotoğrafla ölüyü karşılaştır, bak bakalım, Osman mı değil mi? Koksun, o bizim kardeşimizdir."

Yüzbaşı öfkeyle aşağıya indi, bir kafa kağıdındaki fotoğrafa, bir ölüye baktı, tıpkısıydı. Fotoğraf yeni çekildiği için, ölü hemen hiç değişmemişti.

Yüzbaşı merdivenleri çıkarken:

"Olamaz, olamaz, olamaz," diyordu.

"Baktın mı Yüzbaşım?"

"Baktım," dedi Yüzbaşı öfkeyle. "Siz böyle bir hileyle bizden İnce Memedin ölüsünü almak istiyorsunuz?"

"Biz ne yapalım İnce Memedin ölüsünü? İnce Memed bizim kimimiz değil, kimsemiz değil."

"Ben bilemem ne yapacağınızı. Ben size İnce Memedin ölüsünü Kara Osman diye verememem."

"Ver ölümüzü bize de varsın İnce Memed olsun."

"İnce Memedle akrabalığınızı ispat edeceksiniz."

"Nasıl edelim, akraba değiliz ki İnce Memedle. Biz onun köyünün nerede olduğunu bile bilmiyoruz. Yalnızca adını duyduk."

"Verememem."

"Şimdi bu ölü burada, candarma kumandanlığının duvarının dibinde böyle kokacak mı? Zaten şimdiden şişmiş, davul gibi olmuş, kokuyor da... Ne yapacaksınız ölüyü."

"O seni alakadar etmez."

"Yarın öbür gün kokudan şu kasabada bir tek canlı duramaz. Daha şimdiden..."

"O seni alakadar etmez."

"Yüzbaşım, biz de hakkımızı arayacağız, icap ederse, kardeşimizin ölüsü için her şeyi yapacağız. Onu mezarsız bırakamayız. Biz yedi kardeştik, altı kardeş kaldık, öleceğiz de gene kardeşimizin ölüsünü alacağız. Eğer biz Osmansız dönersek eve, anamızla babamız kederinden ölürler.

Yüzbaşı bu kadar, onları dinleyecek kadar yumuşak bir adam değildi. Karşısında böylesine kafa tutan, dangul dungul kişileri derhal sopanın altına yatırır, analarından emdikleri sütü burunlarından getirir, onları doğduklarına bin pişman ederdi. Bir, bunların kılıklarından huylanmıştı. İkincisi, konuşmaları öyle köylü möylü konuşmasına benzemiyordu. Her birisinin yeleğindeki bir uçtan bir uca sarkıtılmış altın saat kor-

donları, belki iki avuç gelirdi. Bunlar çok çok zengin bir soydan olmalıydılar. Üçüncüsü, Yüzbaşının içine bir ikircik ateşi düşmüştü. Bu adam koskocaman, çam yarması gibi bir adam, söylediklerine göre İnce Memed küçücük, bir çocuk gibi bir şeydi. Ama onu tanıyan Çiçeklideresi köylülerine ne oluyordu, niçin bu adam İnce Memeddir desinler de ağıt söylesinlerdi üstüne? Eğer bu adam İnce Memed değilse, bütün Türkiyeye İnce Memedin öldürüldüğü bildirilmiş, onun ölümünü boy boy resimler basarak gazeteler bile yazmışlardı. Hayır, bu adam İnce Memedden başkası olamaz, diye düşündü.

Asım Çavuşu, Kertiş Ali Onbaşıyı çağırdı, yandaki odaya kapandılar. Uzun uzun bu işi tartıştılar, sonunda da kesin bir sonuca varıp dışarıya çıktılar.

"Ben İnce Memedin ölüsünü Kara Osmandır diye size veremem. Nereye isterseniz oraya başvurabilirsiniz."

Yüzbaşı sert, kesin konuşmuştu. Kardeşlerin yapacakları hiçbir şey yoktu. Şaşırmışlar, ne yapabileceklerini tartışarak çarşıya indiler. Bir dükkancıdan arzuhalciyi sordular, o da eliyle pazaryerindeki Deli Fahriyi gösterdi, "İşte bunun kaleminden kan damlar, yazdığı arzuhaller taşa demire bile geçer. On avukat bile onun eline su dökemez. Böyle yaman bir adamdır. Arzuhal yaza yaza koca İnce Memedi de öldürten budur," dedi.

Uzaktan onların geldiğini görünce Deli Fahri hemen anladı bu kişilerin arzuhal yazdıracak kişiler olduklarını, onları dükkanının dışına kadar çıkarak karşıladı.

"Buyurun, buyurun, içeriye buyurun efendim." Önde gelen en büyük kardeşin kolundan tuttu: "Zatı devletleriniz şöyle buyursunlar," diye ona eski koltuğu uzattı.

Adamlar ona başlarına geleni anlattılar, bir Savcıya, bir de Kaymakama dilekçe yazmasını istediler. Valiye de, Ankaraya da telgraf çekeceklerdi. Telgrafları da ona yazdıracaklardı.

Fahri Efendi onları uzun uzun dinledikten sonra:

"Hele siz birer çay için. Arzuhal falan yazmaya hiç gerek yok. Siz burasının yabancısısınız herhalde. Soylu duruşunuzdan sizin kıymetli kişiler olduğunuz anlaşılıyor. Sizin işinizi benim arzuhalsiz halletmem gerek... Kahveci... Siz çayınızı içinceye kadar ben gelirim. Siz hiç telaşlanmayın. Ben ölünüzü onların elle-

rinden alırım... Yazık, yazık, yazık," dedi ve koşar adım oradan uzaklaştı. Çarşıdan geçerken de birkaç dükkana olayı anlatmadan edemedi. Anlatmasa çatlar ölürdü. O, Murtaza Ağanın evine varıncaya kadar olayı bütün çarşı öğrenmişti, az sonra da bütün kasaba her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilecekti.

Murtaza Ağa:

"Ne oldu, gene ne var Fahri Efendi?" diye onu telaşla karşıladı.

Fahri Efendi, sedire oturdu. Konuşacak durumda değildi. Ağzını bir kuş yavrusu gibi sonuna kadar açmış, göğsü inip inip kalkıyordu. Epeyce sonra kendine gelip soluğunu toparladı:

"Felaket Ağa. Büyük felaket. Mahvolduk. Tarih, tarih olalı böylesi bir rezalete şahit olmamıştır."

"Beni korkutuyorsun Fahri..."

"Kork Ağam kork. Ne kadar korkarsan o kadar hakkın var. Kork Ağam kork. Felaket!"

"Söyle, çabuk!" Onu kolundan tutup sarstı.

"İnce Memedin altı kardeşi geldi benim dükkana. Her birisinin göbeğindeki saat kordonu bir okka gelir."

"İnce Memedin altı kardeşi mi varmış?" diye sordu gülümseyerek Murtaza Ağa.

"O İnce Memed dedikleri İnce Memed değilmiş."

"Ya kimmiş?"

Deli Fahri sorunu olduğu gibi Murtaza Ağaya aktardı. Murtaza Ağanın etekleri tutuştu. Ne yapacağını bilemiyor, salonda gidiyor geliyor, "Felaket, felaket, büyük felaket," diye kendi kendine söyleniyordu. "Ben öldüm, ben yandım, aaah Topal Ali kardaşım aaah! Ben bundan sonra da yaşayabilir miyim acaba, aaah, aaaah, ah! Kadrini kıymetini bilmediğim öz bir kardaşım Topal Ali. Kusura kalma Ali Efendi kardaşım, insan küçük kardaşına böyle şakalar, küçücük şakalar yapmaz mı? Hani seni bir sınamak istedim. Adam kardaş dediği, can dediği, bir ömür boyu ırzını, namusunu, canını, malını teslim ettiği bir adamı sınamak istemez mi?"

Dalmış gitmiş, salonda dört dönüyor, kendi kendine delicesine mırıldanıyordu. Deli Fahri onun sözleri arasından yalnız Topal Ali, kardaşım Topal Ali sözlerini seçebiliyordu.

Ayağa kalkıp:

"Ağa," dedi, "hemen bir şeyler yapmalıyız. Onlar bir Ankaraya, Adanaya telgraf çekerlerse biz, hepimiz, sen, ben, Yüzbaşı, bütün kasaba yandık."

Hüsne Hatun odanın birinin kapısında durmuş, merakla Murtaza Ağaya bakıyor, yüzü solmuş gitmiş bekliyordu ya, kocasına bir şey soramıyordu. Bir ara onu gören Murtaza Ağa:

"Yandık, yandık, felaket, büyük felaket. Ben artık ölüyüm, eyvaaah, Topal Ali," diye ona koştu. Sorunu çarçabuk anlattı. "Topal Ali, Topal Ali kardaşımı buldur bana Hatun. Ben Belediyeye gidiyorum. Adamlar çıkar kasabaya, daha buralardadır o. Yerdeyse de gökteyse de onu bana bulsunlar. Ne kadar adam bulursan, o kadar adam çıkar kasabaya, dağlara köylere, Ali kardaşımı, yılanın deliğine girmişse de, kuşun kanadının altına saklanmışsa da bana bulsunlar. Ben onu sınadım. Adam kardaşını sınamaz mı?"

Hüsne Hatun derinden içini çekti:

"Aaah Ağa ah," dedi. "Aceleci Ağa. Senin bu acelen yok mu..."

"Sınadım. Kardaşımı sınadım."

"Bir daha Topal Alinin, öyle sanıyorum ki yüzünü göremezsin..."

"Görürüm, görürüm," diye ceketini giyerek merdivenlere yürüdü Murtaza Ağa. "Ona tarlalar veririm kan pahası, çiftlikler hediye ederim, o benim kardaşım değil mi, bana gücenmez. Hemen çıkar adamları..."

Belediyeye geldiğinde Kaymakamı, Savcıyı, sorgu yargıcını, yargıcı, öğretmen Sami Turgutu, Molla Duran Efendiyi, Yüzbaşıyı, Taşkın Halil Beyi, tapucu Zülfüyü, yani bütün erkanı orada hazır buldu. Yüzbaşı candarma göndermiş, herkesi Belediyeye çağırtmıştı. Durumu gözden geçiriyorlar, bu işin altından nasıl kurtulacaklarını düşünüyorlardı.

Candarma gönderip altı kardeşi de getirttiler. Molla Duran Efendi bunları hemen tanıdı. Babaları onun çok yakın arkadaşı olurdu. Gençliğinde bunların köydeki konaklarında kalmıştı. Yedi kardeşlerin ocağı, at hırsızlığı ocağıydı. Bunlar taa babadan, dededen, sülaleden bu yana at hırsızıydılar. Suriyeden, Iraktan, daha aşağılardan, Yemen çöllerinden bile at hırsızlar-

lar, Bulgaristana, Yunanistana, İrana, Rusyaya soylu atlar satarlardı. İşte Molla Duran Efendi gençliğinde bu ocağın kapısında at hırsızlığı yapmıştı. Kara Osmanın eşkıya olmak için hiçbir sebebi olamazdı, kanlı katil de olsa, yüz kişiyi de kıtır kıtır doğramış bulunsa, Kaplan Ağa dedikleri, gerçekten kaplan gibi bir adam olan Ağa, oğlunu değil mahkemenin elinden, İsmet Paşanın elinden bile alırdı.

Molla Duran Efendi, Kaplan Ağayı, soyunu sopunu oradakilere en ince ayrıntılarına kadar anlattı. Bu ocağın dedeleri Halep Valisine, İstanbul Padişahına, Arap şeyhlerine her yıl bir sürü soylu atı armağan olarak gönderirlerdi. Bu soy öyle bir soydu ki, bütün Torosların şahı bunlardır, derdin.

Demek ki böyleydi. Bu adamın da İnce Memed olmadığı anlaşılmıştı. Altı kardeşe Kara Osmanı vermekten başka çare kalmamıştı. Ama nasıl vermeliydi, işte en büyük sorun buradaydı.

Molla Duran Efendi:

"Orasını bana bırakın," dedi. "Ben orasını hallederim. Ben gelirken gördüm, kasaba çoluk çocuk haberi duymuşlar, cemmi gafur kumandanlığa gidiyorlardı. Şimdi gidin bakın kumandanlığın önü ana baba günüdür. Onun için Beyler bir teklifim var."

Kaymakam:

"Buyurun efendim, Duran Bey, sizi dinliyoruz."

"Bu delikanlılar ölülerini gece, sabaha karşı alacaklar, ortalıkta kimsecikler yokken... Bir çula, hasıra saracaklar... Gerisine siz karışmayın. Bundan sonrasını artık ben hallederim."

"Ya İnce Memed yerine başkası için düğün bayram?" diye ayağa kalktı Taşkın Halil Bey. "Bence bu işin altından kalkmak müşkül."

"Müşkül," dedi tapucu Zülfü.

"Korkmayın, ben her şeyi hallederim. Gene öldürülen İnce Memed olur, sonra da ölüsü kaybolur. Siz bana inanın ve hem de güvenin."

"Ya Ankarayı, Adanayı ne yapacağız?"

"Onu da bana bırakın. İnce Memedin yerine başka bir zatın öldürüldüğünü onlar duyamazlar, duymayacaklar. Bu da benden."

Yüzbaşı ayağa kalktı, utangaç:

"Hepinize teşekkür ederim Beyler," dedi. "Gerçekten büyük bir yanlışlık oldu. Eğer İnce Memed sağsa, ben de Yüzbaşı Faruksam, onun yakında ölüsünü pazaryerinde göreceksiniz. Ya da benim ölümü."

Dışarı çıkan Duran Efendi Belediyenin bir odasında, alçakgönüllü oturmuş kalmış kardeşlerin yanına gitti:

"Gözünüz aydın oğullarım," dedi. "Babanıza selam söyleyin. Bu gece de bize gelecek, akşam yemeğini bizde yiyecek, sabaha karşı da gizlice ölünüzü alıp götüreceksiniz."

Kardeşler, "Sağ ol amca," diyerek onun teker teker elini öptüler.

"Sahi çocuklar, niye eşkıya çıkar da böyle candarma kurşunuyla ölür, Kaplan Ağa gibi bir kaplanın oğlu?" diye de bir soru sormaktan kendini alamadı Molla Duran Efendi.

Kardeşler biribirlerine bakıştılar, gene büyük kardeş verdi karşılığı ona:

"Bilmiyoruz amca," dedi. "Bunun sebebini hiç kimse de bilmiyor. Bir ara onun eşkıya olduğunu duyduk, aradık taradık, hiçbir yerde onun izine bile rastgelemedik. İki gün önce de Çiçeklideresinden babamın eski bir adamı, Osman onun elinde büyümüştü, o, Osmanı çocuklarından da çok severdi, yolda iki at çatlatarak kara haberi bize ulaştırdı."

Molla Duran Efendi içeriye girip bütün olanı biteni erkana anlattı. Yüzbaşı bu işe şaşırıp kaldı. Kara Osman nasıl İnce Memed olmuştu, buna hiç aklı ermedi. Çiçeklideresi köylülerine öfkeleniyordu. Onu onlar bu rezil duruma düşürmüşler, onuruyla oynamışlardı. Hele o ağıt yakan kadınlar... Bu olaydan sonra Çiçeklideresi köylüleri onun elinden zor kurtulurlardı artık. İşkencelerden işkence beğensinlerdi.

Belediyeden çok üzgün çıktılar. Hele Yüzbaşı bitmiş tükenmişti. Başı yerdeydi ve başını kaldırıp kimsenin yüzüne bakamıyordu. Bir de Murtaza Ağanın hali beterdi, yüzü sapsarı kesilmiş, bacakları feldirdiyordu. Sağa sola, fır fır dönen gözlerle korku içinde bakıyordu. Kolları yanlarına düşmüştü. Yuvalarında fır fır dönen gözleri de olmasa Murtaza Ağaya tam bir canlı cenaze derdi insan. Ayaklarını sürükleyerek topluca

candarma komutanlığının önündeki caddeye çıktılar. Komutanlığın önü her zamankinden de daha çok bir kalabalıkla dolmuştu. İnce Memedin, İnce Memed değil de Kara Osman adında başka eşkıya olduğunu duyan gelmişti. Haber kısa denecek bir sürede köylere kadar bile yayılmıştı. Bütün kasaba çalkalanıyordu.

O gece, sabaha karşı, daha tanyerleri ışımadan, altı kardeşler ölülerini çok görkemli çıplak bir kır atın üstüne atıp götürdüler. Hepsi de, görkemli, uzun bacaklı kır atlara binmişlerdi.

Ertesi günün sabahı candarma komutanlığının duvarları önünde Kel Eşkıyadan başka hiçbir eşkıyanın ölüsü kalmamıştı. Avlu duvarının dışındaki kalabalık çekilmiş, yalnız çocuklar kalmışlardı. Onlar da, kimler gelip de Kel Eşkıyanın ölüsünü alacaklardır, diye meraklarından bekleşiyorlardı.

Kel Eşkıyanın duvarın dibindeki yalnız ölüsü, öyle mahzun, kederli, başı bir yanına düşmüş bekleyip duruyordu. Dehşet de kokmaya başlamıştı. Önünden geçen candarmalar, burunlarını tutup hızla uzaklaşıyorlardı. Nöbetçi de taa uzaklarda dolaşıyordu, burnunu tutmuş. Sonunda, çocuklar bir de baktılar ki Kel Eşkıyanın da ölüsü duvarın dibinden yok olmuş.

10

Kasabadaki çalkantı bir türlü durulmuyor, hemen hemen her yerde İnce Memedden başka bir şey konuşulmuyordu. Konuşmaların odak yerlerinden başlıcası berber Kör Salihin dükkanı, onun ardından Tevfiğin kahvesi, ondan sonra da Deli Fahrinin arzuhalci dükkanı, pazaryeri, köprübaşı geliyordu.

İnce Memedin ölüsünün candarma kumandanlığının önünden sırra kadem bastığı gecede olan bitenlerdi en çok üstünde durulanlar. O gece on iki yeşil libaslı kişi gelmişti kasabaya. On ikisi de biribirinin tıpkısı... Giyimleri kuşamları, ağızları burunları, hepsinin de iri gözleri, saçları, elleri ayakları, boyları, duruşları tıpı tıpına biribirine benziyordu. Hepsi de biribirinin tıpkısı kır atlara binmişlerdi. Atların koşumları da, dizginleri, eyerleri, üzengileri aynıydı. Atlarına benzer bir kır atı da yedeklerinde getirmişlerdi. Yalnız bu kır at çıplaktı. Bu yeşil donlu adamlardan altısı kasabaya girmişler, İnce Memedin ölüsünü candarmaların gözlerinin önünden almış, çıplak kır atın üstüne atmışlar, candarmalar hiçbir şeyi görmemişlerdi. On ikiler ölüyü Kırklar dağına götürüp Kırk Ermişlere teslim etmişlerdi.

"Sıkıştılar köpekler, yalancılar... İnce Memedi öldürdük, diye de dünyaya ilanat verdiler."

"Ne çıktı altından, ne çıktı?"

"Altından, at hırsızlarının padişahının oğlu Kara Osman çıktı."

"Kardeşleri geldiler, onun ölüsünü aldılar götürdüler."

"Kırk Ermişler gelmiş de..."

"Yeşil donlu Kırk Ölmez..."

"Almışlar da ellerinin üstüne, uçurmuşlar İnce Memedi Düldül dağının doruğuna..."

"Doruğunun tam üstüne."

"İnce Memed de orada, yeşil donlu da, ela gözlü Kırkların ortasında, bir has bahçenin de içinde gözlerini açmış da, ben neredeyim erenler, bana ne oldu, diye sormuş da..."

"Erenler de demişler ki..."

"Ne demişler, ne demişler... Sen öldün de dirildin, demişler."

"Sen öteki dünyaya gittiydin de, seni oradan, kanadımıza aldık da biz getirdik."

"İnce Memed de ne demiş..."

"Sağ olun var olun, siz olmasaydınız, hele o bindirdiğiniz kır at olmasaymış, ben şimdiye çoktan kara toprağın altında yılanlara çıyanlara yem olmuştum. Var olun, sağ olun Kırk Ermişler, demiş."

"Sizi düzenbazlar sizi, ne olacak şimdi?"

"Nasıl saklarsınız şimdi?"

"İnce Memed yarın dağlardan iner de, gene birinizin tam gözbebeğinin ortasından çivilerse ne dersiniz ha, ne dersiniz?"

"İnce Memed Kırk Ermişlerin sarayından kurtuldu da Düldül dağının tepesinden indi de..."

"Ne dersiniz ne?"

"Bütün bunlar o karnında kırk tilki dolaşan Molla Duran Efendinin başı altından çıkıyor..."

"Ödü kopuyor İnce Memedden..."

"İnce Memed bir gün önce ölsün de..."

"Gerisi ne olursa olsun."

"İsterse yalancıktan ölsün..."

"Hahah, hahaaah..."

"Zülfü de korkuyor."

"Belli etmiyor ya, korkuyor."

"Ya Murtaza?"

"Topal Aliyi fellik fellik arıyormuş da bulamıyormuş."

"Deliye dönmüş korkudan, aramaktan."

"Ağaçoğlu çetesi de İnce Memede katılmış."

"Aydınlı Temir de..."

"Horoz Veli çetesi de ona katılmış."

"Yakında hepsi birleşip..."

"Yürüyeceklermiş kasabanın üstüne..."

"Korkmayıp da ne yapsınlar fıkaralar."

"Can bu!"

"Can dediğin bostan tarlasında bitmez ki..."

"Belki bu kasabayı bırakırlar da giderler."

"Belki büyük şehirlere kaçarlar."

"İnce Memed onları orada da bulur."

"Orada da bulur."

"Orada da..."

Değirmenci Kara Hasanın çırağı Çolak Sabri kasabadaki konuşulanları saatı saatına ustasıyla, geldi geleli değirmenden dışarıya adımını atmamış Topal Aliye ulaştırıyordu. Her gelen haber Topal Aliyi biraz daha sevindiriyordu. Kara Hasan da onu tepeden tırnağa bir güzel donatmıştı. Kırmızı postal, kara şalvar, çizgili mintan ve bir de çok güzel, çizgili bir kasket... Yakında Topal Ali dışarıya çıkacak, çarşıyı bir uçtan bir uca dimdik geçecekti. Artık kendine iyice gelmişti. Arada da Murtaza Ağayı düşünmeden edemiyor, değirmenciye soruyordu:

"O alçak ne yapıyor Ustam, şimdi o alçak korkusundan keçilerin tümünü kaçırıp dağlara düşmeyecek mi?"

Kara Hasan gülümsüyor, karşılık vermiyordu.

Değirmenci çırağı Sabri bir haber daha getirdi değirmene.

"Biraz geç gelmiş kulağıma nedense. Ne oldu bu kulaklarıma da hep geç duyar oldum, Ali Ağa, bu günlerde?"

"Bazan öyle olur," dedi Ali. "Sen söyle haberin neymiş?"

"Haberim çok güzel," dedi Sabri.

"Söyle Sabri, söyle kardaşım. Söyle iki gözüm. Şu geç haberini söyle."

Önem verdiği haberlerde Sabri hep böyle nazlanıyor, Topal Aliyi çatlatıyordu.

"Seyran kim?"

"İnce Memedin kadını."

"Nerede oturur?"

"Şu aşağıda Anavarza ovasında. Vayvay köyünde."

"İşte o gelmiş İnce Memedin ölüsünü görmeye. Çok güzelmiş."

"Çok güzeldir," dedi Ali, "Seyran bacım."

"Dünya güzeliymiş."

"Öyledir. Şu dünyadaki, oradaki dağlardaki kadınlar içinde bir tane Seyran daha yoktur. Yüreklidir de... İnce Memed gibidir o..."

"İşte o gelmiş candarma kumandanlığına, usulcana, korka korka ölülere yaklaşmış, teker teker hepsine baktıktan sonra..."

"Sonra?"

"Efendime söyleyim, orada durmuş, ellerini beline koymuş, gülmeye başlamış. Ölülerin başında durmuş, gül babam gül ediyormuş. Öyle bir gülüyormuş ki, gülüşüne oradaki seyirci kalabalığı da katılmış. Candarmalar bir bakmış bütün millet gülüyor, onlar da gülmeye başlamışlar. Sonra çarşıya da geçmiş buradaki gülmeler. Çarşıda da kim varsa, karınlarını tuta tuta gülmeye başlamışlar, neye güldüklerini bilmeden. Oradan evlere de geçmiş. Bereket versin ki Seyran Hatun gülmekten yorulmuş da millet de ölülere gülmekten kurtulmuş."

Seyranın İnce Memedin başına gelmesi Topal Aliyi kıvanca boğdu.

"Ulan Sabri," dedi, "bu haberinden sonra sana... Ulan ahdim olsun, seni ben de gümüşletmezsem... Demek öyle gülmüş ha, sevincinden..."

"Sevincinden," dedi Kara Hasan.

"Bütün kasabayı da, köyleri de güldürmüş."

"Böyledir," dedi değirmenci. "Bir kişi bütün dünyayı sevincine katar da güldürür, ağıdına alır da ağlatır. Böyledir bu. Bir tuhaf yaratıktır şu insanoğlu."

"Çok tuhaf," dedi Ali.

"Ben gidiyorum," dedi Sabri.

"Haydi git," dedi Ali. "Aman ha kulağını dört aç. Bakalım İnce Memedden başka bir haber var mı..."

Sabri çıktı, biraz sonra da bir yığın haberle geriye döndü. İnce Memedin atı, azıcık uzaktan, kayalıklardan giderek Yüzbaşıyı, candarmaları izliyormuş. Yüzbaşı da ne biliyorsa bunun İnce Memedin atı olduğunu biliyormuş. Onları izleyen atı öldürmek istiyormuş. Kurşunu sıkıyor, sıkıyor, at orada, olduğu yerde kuyruğunu sallıyormuş.

"İnce Memedi tanımayan Yüzbaşı, o yağız atın İnce Memedin atı olduğunu nasıl biliyormuş?"

"O ünlü bir attır," dedi Topal Ali. "Ali Safa Beyin cinli atıdır. Yani afsunlu. Ona kimse kurşun değdiremez. Ben bile, İnce Memed bile."

"Sonra da Yüzbaşı yataklara düşmüş..."

Yüzbaşı o günden sonra gerçekten yataklara düşmüştü. Asım Çavuştan başka kimseyle konuşmuyor, uyumuyor, doğru dürüst yemek bile yemiyordu. Karısı, çocuklarıyla Ankaraya, bir albay olan babasının evine gitmişti. Bu kasabayı beğenmiyor, insanları çok kaba, yalancı, deli buluyor, fırsatını buldukça çocukları kaptığı gibi soluğu baba ocağında alıyordu. Kocasının İnce Memedin karısını öldürmesini bir türlü yutamamış, o günden bu yana onu küçümsemeye başlamıştı. Yüzbaşı da bunu biliyor, karısıyla bile arasını açan İnce Memede deli oluyordu.

"Asım Çavuş..."

Sesi çok usul çıkıyordu, duyulur duyulmaz.

"Buyur Yüzbaşım."

"O at İnce Memedin atıydı, değil mi?"

"Evet Yüzbaşım. O atı iyi tanıyorum. Senin atını nasıl tanırsam. Kendimi, karımı, kızımı nasıl tanırsam."

"Ben de tanıyorum o atı, unutamam."

"Unutulmayacak bir at.

"O zaman niçin öyle başıboş bırakılmış o at? Ormanda vurduğumuz İnce Memed olmasın?"

"Ben de vurduğumuzu sanıyordum."

"Nereye gitti öyleyse?"

"Orada Yörük obaları var. Belki de yaralandı."

"Köyler yok mu?"

"Köyler de var, aşağıdaki düzlükte."

"Köylüler, Yörükler bizim vurduğumuz İnce Memedin ölüsünü saklayamazlar mı?"

"Saklarlar."

"İnce Memed bizimle alay etmek için Bakırgediği oyununu bize oynayamaz mı, köylüleri kışkırtıp?"

"İnce Memed böyle oyunlara düşmez."

"Kasabalılar da İnce Memedi çok büyüttüler. Sanki Viyanayı almışız gibi bizi karşıladılar. Ankaraya da İnce Memedin öldü-

rüldüğü üstüne çok da telgraf çekilmiş. Şimdi de İnce Memedi Kırk Ermişler almış götürmüşler!"

"Ben kulağımla duydum."

Murtaza Ağa, Zülfü Bey, Molla Duran Efendi, Taşkın Halil Bey, ötekiler Yüzbaşıyı görmeye, ona geçmiş olsun demeye geldiler. Yüzbaşı hiçbirisini istemedi.

Murtaza Ağa zaten öfkesinden deli oluyor, yay gibi gerilmiş, zangır zangır titriyordu.

"Ulan Yüzbaşı," dedi yılan ıslığı gibi bir sesle, "ulan Yüzbaşı, yaktın bizi, mahvettin. Ulan Yüzbaşı seni kahramanlar gibi karşıladık. Ulan Yüzbaşı, Mustafa Kemal Paşa bile İstiklal Mücadelesini kazandığında Ankarada, dokuz eylülde İzmirde böyle karşılanmadı. Ulan Yüzbaşı, Napolyon gibi girdin kasabaya. Ulan, niye söylersin bu yalanı da, bizi bütün dünyaya, İstanbula, Ankaraya rezil edersin? Ulan bütün gazeteler yazdı İnce Memedin öldürüldüğünü, şimdi bunun altından nasıl kalkacaksın?"

"Onlar kalkar," dedi Taşkın Halil Bey. "İt iti ısırmaz."

"Isırır," dedi Molla Duran Efendi. "Isırır ya, biz ne yapacağız bu İnce Memed belasıyla? Yüzbaşı ölse de gitse de o bizi ilgilendirmez, yalnız biz bu belanın elinden nasıl kurtulacağız?"

"Kurtulamayacağız," dedi Halil Bey.

"Bir duruşu vardı muhterem Yüzbaşımızın, başparmağını çenesine koyuyor, sağ ayağını ileriye atıyor, azıcık da belini kamburlaştırıyordu, tam Kocatepedeki Mustafa Kemal Paşa gibi. Vay ocağın bata vay senin Yüzbaşı gibi! Koca bir kasabayı yaktı da ocağımızı söndürdü. Biz böylesine iri bir yalanlardan sonra iflah olur muyuz?"

"Olamayız," dedi Zülfü kesinlikle. "Sende de kabahat var Ağa. Sen de çok heyecanlandın."

"Heyecanlanırım ya, heyecanlanmaz mıyım, hem heyecanlanırım, hem de sevinçten deli olurum. Bakın ne olmuş, nasıl bir olay olmuş, bir halk, bir vatan, bir aile düşmanı, bir Mustafa Kemal Paşa düşmanı, başı fesli bir hainin öldürüldüğünün haberi gelmiş ve hem de... Sen olsan sevincinden delirmez misin, en yakın arkadaşını tam gözbebeğinin ortasından vurup da, beynini duvarlara yapıştıranın ölüm haberini... Siz olsanız benim yerimde ne yapardınız, Zülfü Bey?"

"Ben olsam daha soğukkanlı davranırdım, Murtaza Ağa."

"Ben davranamam Zülfü, davranamam. Bak, şimdi de ne yapıyor, bizi, bu büyük kasabanın eşrafını kabul etmiyor. İşte ben buna dayanamam. Çünkü bizim yanımızda bu götü boklu adam kim oluyor?"

"Kim oluyor?" diye onu onayladı Molla Duran Efendi.

"Afurundan tafurundan yanından geçilmiyordu. Şimdi de yataklara düşmüş milli kahramanımız!"

"Düşer, sen olsan, sen de düşerdin."

"Bu yalandan sonra, kasabamızın gül adını beş paralık ettikten sonra o bu kasabada kalabilir mi, kalsın mı Zülfü Bey? Zatı devletleriniz Arif Saim Beyefendiye bunun aslını astarını anlatmayacak mısın, bu kadar yardımı olsun kasabamıza, çok mu göreceksin?"

"Bu Yüzbaşı Faruk Bey çok yakında İnce Memedin hakkından gelecektir!" Zülfü Beyin sesi çok kızgındı. "Ben, ben, ben bu Yüzbaşı Faruk Beye çok güveniyorum."

"Var sen güven! Sana mübarek olsun böyle bir yalancı."

"Çok onurlu bir delikanlı. Bak, onurundan yataklara düştü. Kimsenin yüzüne bakamıyor. Bir kalkarsa yataktan..."

"Vay başına gele Çiçeklideresi köylülerinin! Hepsinin kemiğini kıracak, un ufak edecek. Vay gele başına şu koskoca Toros dağları köylülerinin..."

"Köylü yalnız dayaktan anlar," diye gene kesin bir sesle konuştu Zülfü.

"Sen öyle bil," diye kızarak onlardan ayrıldı Murtaza Ağa. Evine geldi. Daha kapıdan girer girmez sordu: "Ne haber? Topal Ali..?"

Hüsne Hatun:

"Hiçbir haber yok," dedi.

"Onu bulmalıyım. Başka hiçbir çarem yok. Hiç kimse anlamıyor bundan sonra neler olacağını. İnce Memed onların evlerini başlarına yıkacak, haberleri yok. Bir tek, meseleyi Molla Duran Efendi anlıyor. Onun da başında bir eşkıyalık belası var da ondan. Oğlunu öldüren Ağaçlı çetesi Toros dağlarının kayalıklarında kılıcını keskinleştirip durur, onu da boğazlamak için. Şimdi anlaşıldı ki Hükümetten hiçbir fayda yok.

Yüzbaşımız yarın bize İnce Memeddir diye bir yabandomuzu ölüsü getirirse hiç şaşmamalıyız Hatun. Getirir de, aaah, ben İnce Memedi vurmuştum, yolda gelirken, çıplak atın üstünde, Kırklar Yediler İnce Memedi yabandomuzuna çevirmişler, derse, şaşmam."

"Vilayet candarma kumandanı geliyor mu?"

"Yarın öğleden evvel burada."

"Konuş onunla, her şeyi anlat."

"Anlatırım. O eski bir adam, baba adam. Belki derdimizi anlar. Şu Zülfüye deli oluyorum."

"Ne yaptı gene?"

"Arif Saim Beye, öteki Ağalara Beylere, bu, şu koskocaman ovaları verdiği, kendisinin de bir dünya kadar çiftliği, bahçeleri aldığı yetmiyormuş gibi, bir de benim tekerime taş koyuyor."

"Ne diyor, ne diyor o sümsük köpek, o adama benzemez?"

"Bu işi sen büyüttün, İnce Memedi sen bu hale getirdin, diyor. Sanki İnce Memed işi küçükmüş gibi! Aaah, Topal Ali aaah!"

"Onun gibi başka bir adam bulamaz mısın?"

"Bulamam, bulamam, aah bulamam. Bulabilsem, bulabilsem o köpeğe hiç bu kadar müdahane eder miydim, o Topal ite. O İnce Memedin düşmanı, İnce Memedden de daha yürekli bir adam. İnce Memed ondan korkuyor. Ben kendi ocağımı kendi elimlen yıktım. Ben kendi idam fermanımı kendi elimlen kendi boğazıma taktım."

"Belki bulunur."

"Aaah, gözüm onun gözünü bir görse, ne yapar yapar suçumu ona bağışlatırım. Aaah, onu bir kerecik, bir an için görebilsem... Ben ona büyük suçumu bağışlatmasını bilirim. Ben onu sınadım vallahi Hatun. Ne bilirdim ben onun onuruna bu kadar düşkün birisi olduğunu, aaah ne bilirdim! Keşki sınamaz olaydım."

"Bulacağız onu. Bütün kasaba onu on dört koldan arıyor."

Ali kardaşı bulana bir armağan mı versem, bin lira gibi bir para mı koysam onu bulana..."

"Acele etme Ağam, bugün yarın bulurlar onu. Sen Vilayet candarma kumandanına her şeyi, bir yolunu bul da anlat."

Murtaza Ağa o gece hemen hemen hiç uyuyamadı, uyuduğunda da olmayacak düşler gördü. Bir sürü insanı arka arkaya tirkemişler, bir ırmak boyunca dolaştırıyorlardı. Hepsinin de gözlerinden, oluk gibi kanlar akıyordu. Akan kanlar süzülüp gidiyor ırmağa karışıyor, ırmak kıpkızıl oluyordu. Bütün bu insan sürüsünün en önünde de Murtaza Ağa, kendisi, gözbebeklerinden kurşunu yemiş, kurşunlar ensesinden çıkmıştı.

Sabahleyin doğru Kaymakamlığa gidip İl Candarma Komutanı olan Albayı Kaymakamla birlikte beklemeye başladılar. Komutan fazla gecikmedi. Albayın otomobili ilçe konağının önünde durunca, ikisinin de gözleri penceredeydi, hemen koşarcasına aşağıya inip onu karşıladılar.

Murtaza Ağa boşandı, bu halkın eşkıyalardan çektiklerini bir bir, dili döndüğünce anlattı. Babacan bir adam olan Albay çok duygulanmıştı. Neredeyse ağlayacaktı.

"Bu çocuğa da çok üzülüyorum. Kahrolmuştur Yüzbaşı. Gençler böyle işlere hiç dayanamazlar. O yüzden hasta olmuştur. Demek ki eşkıyalar, bu İnce Memed halkımıza bu kadar zulüm ve işkence ediyorlar?"

"Bu kadardan da fazla."

"Bizim gençliğimizde," diye güldü Albay, "candarma kumandanlığına her gün bir Çakırcalı Efe ölüsü getirirlerdi. Halk bizi aldatırdı. Ben o zamanlar çok çok gençtim. Bir gün bizim Yüzbaşı, Çakırcalı yerine bir kaçakçıyı öldürmüş, ölüyü de köylülere göstermiş, onlar da amenna, bu kişi Çakırcalıdır, demişlerdi. Yüzbaşı İzmire gelip de ölünün Çakırcalı olmadığını anlayınca kendini öldürmeye kalkmıştı. Hay gençlik hay! Bizim Yüzbaşı Faruk Bey nasıl, onun hastalandığını duydum da, meseleyi hemen anladım ve de koştum geldim."

"Kimseyle görüşmüyor," dedi Kaymakam.

"Dün biz, kasabanın eşrafı, on beş, yirmi kişi toplandık, ona geçmiş olsuna gittik, bizi kabul etmedi."

"Edemez, edemez," diye gene güldü Albay. "Daha o, bir süre de kimsenin yüzüne bakamaz. Ben kalkayım da onu görmeye gideyim de..." Ayağa kalktı:

"Yine görüşürüz."

"Baş üstüne Miralayım."

Yüzbaşı evinde giyinmiş kuşanmış, tıraş olmuş Albayı bekliyordu. Albayı aşağıda, kapının önünde, çakı gibi selama durarak karşıladı.

Albay:

"Geçmiş olsun Yüzbaşım, evladım," dedi.

O önde Yüzbaşı arkada, onun da arkasında Asım Çavuş yukarıya çıktılar. Albay salonda bir koltuğa çöktü oturdu. Epeyce şişman bir kişiydi, merdivenleri çıkarken soluk soluğa kalmıştı. Ayaktaki Yüzbaşıyla Asım Çavuşa:

"Buyurun oturun," dedi.

Oturdular.

Albay gülmeye başladı:

"Geçmiş olsun," dedi gene.

"Sağ olun kumandanım."

"Böyle işler her candarmanın başına gelir Yüzbaşım."

"Köylüler beni kandırdılar."

Kandırırlar Yüzbaşım. Siz daha çok İnce Memed öldüreceksiniz, çok İnce Memedi yakalayacak, teslim alacaksınız. Bu bizim işimizde yasadır. Halkın sevdiği, koruduğu bir eşkıyayı ele geçirmek, öldürmek zordur."

"Biliyorum komutanım."

"Halk şimdiden bu adamı ermiş mertebesine çıkarmış. Bizim İzmirde Çakırcalı Mehmet Efe hala bir ermiştir. Onun mübarek mezarını ziyaret edenler, mezarının toprağından bir tas suya koyup içenler cümle hastalıklarından piripak olurlar. Bu sizin İnce Memed de..."

"Evet komutanım."

"Anlattıkları doğruysa... Ermiş..."

"Doğrudur komutanım ya, ben onun kellesini size, zatınıza getireceğim."

"İnşallah Yüzbaşım. Ama siz böyle küçük olaylara bu kadar çok üzülürseniz... Biz çok şeyler gördük Yüzbaşım. Size bir bölük candarma, üç tane zabit gönderiyorum. Ne kadar gedikli çavuş isterseniz o kadar da gedikli gönderirim. Bütün bu bölgenin mesulü sizsiniz, gönderdiğim bölük de sizin emrinizdedir." Ayağa kalktı. "Geçmiş olsun, üzülmeyin Yüzbaşım."

"Sağ olun komutanım."

Albay ağır ağır merdivenleri indi:

"Allahaısmarladık," dedi, otomobiline bindi.

O gider gitmez de Yüzbaşı cana geldi, dirildi, daireye koştu, masasına otururken:

"Kan kusturacağım o Çiçeklideresi köylülerine," dedi dişlerini sıkarak.

Öğleyin Albayla birlikte Kaymakamın evinde yemek yerlerken, kapı çaldı, Murtaza Ağanın adamlarından birisi gelip karşılarında durdu. Murtaza Ağa her şeyi anlamıştı, kalktı, ayakları biribirine dolanarak ona gitti.

"Buldunuz mu?" diye sordu.

"Bulduk."

"Neredeymiş?"

"Kara Hasanın değirmeninde."

"Onu hemen alıp eve götürün. Ben Miralay gider gitmez evdeyim. Hatuna selam söyle. Ali kardaşıma iyi baksın, ben gelene kadar."

Murtaza Ağa döndüğünde onun yüzünde birdenbire açan sevinç yemektekilerin ilgisini çekmişti.

"Buldum," diye şakıdı Murtaza Ağa. "Onu buldum. Topal Aliyi! İnce Memedin can bir düşmanını. Topal Ali kardaşım candarmamıza çok bir yardımcı olacaktır. Ona küçük bir şaka yapmıştım. Ne onurlu adammış! Onu sınamıştım, anlamayıp hemen evi terk etmişti."

Albaya Topal Alinin kim olduğunu coşmuş anlatıyordu. Önündeki yemeği unutmuş gitmişti. Anımsayıp da önündekileri görüp de bir lokma bile almıyordu. Onun izciliğini, yerdeki karıncanın, gökteki bulutun izini bile sürebildiğini, izine bakıp bir insanın ne düşündüğünü, ne yaptığını, ne yapacağını ve nasıl bir adam olduğunu, onun bilgeliğini, nişancılığını, uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı art ayağından vurduğunu, onun daha nice hünerlerini sayıp döküyordu.

"Tevatür diyeceksiniz ya, tevatür değildir. Onun hünerine yalnız bu kasaba değil, biltekmil Toroslar şahittir."

"Evet," diye onu onayladı Kaymakam, "doğrudur."

"Vardır," dedi Albay gülerek, sevinerek, "vardır böyle on

parmağında on hüner adamlar. Böyle adamların bizimle işbirliği yapmaları çok iyi olur."

Ayağa kalktı. Murtaza Ağayı bugün daha yakından tanımış, daha çok sevmişti. Bunun için Kaymakama teşekkür etti.

Albayın otomobili daha kalkmadan o, evinin yolunu tutmuş koşuyordu. Soluk soluğa kalmıştı. Merdivenleri hızla çıktı:

"Nerede, nerede, nerede benim kardaşım? Özürler dilerim yahu. Hani sen de ne onurluymuşun bre kardaşım! Narıbeyza imişsin, yani beyaza kesmiş ateş, yalım gibi imişsin. Biz seni sınamaya kalkmadan..." Odalara giriyor çıkıyordu: "Hüsne, Hüsne," diye bağırdı, "Hüsne, sen nerelerdesin böyle, Hüsneee!"

Hüsne Hatunla, ötekiler salona bir anda doluştular. Yanaşmalar, seyisler, katipler, çocuklar da geldiler. Hepsi de öyle süklüm püklüm, sus pus duruyorlardı.

"Ne susuyorsunuz öyle? Nerede Ali Ağa kardaşımız?"

"Gelmedi," dedi Hüsne Hatun. "Sabahtan beri ona göndermedik adam komadım, gelmiyor. Giden hiçbir adamla da, ağzını açıp bir tek sözcük konuşmuyormuş."

"Allah Allah, ne demek bu, niyeymiş o, Allah Allah! Ne olacak şimdi?" Sedire oturdu, başını önüne eğip düşünmeye başladı. "Siz gidin," dedi ayakta duran ev halkına. "Hüsne, sen kal!"

Hüsne Hatun geldi onun yanına oturdu. Yan yana, öyle bir süre kaldılar, hiç konuşmadılar.

"Ne diyorsun Hüsne, ben mi gideyim o Topal ayağına sıçtığımın ayağına, her şeyi bütün kasaba biliyor, onu giydirip kuşattığımı, sonra da nasıl kovduğumu şu kasabada duymayan kaldı mı? Kalkar da onun ayağına gidersem, şimdi bütün kasaba üstümüze gülmez mi?"

"Varsın gülsünler," diye gülümsedi Hüsne Hatun. "Varsın gülsünler, kim onlar, bir sürü baldırıçıplak. Can pazarı bu. Bizim canımız sırat köprüsünde. Biz kılıcın ağzı üstünde yürüyoruz. O baldırıçıplaklara da ne oluyor? Duydun mu sen, duydun mu hiç, İnce Memed ne olmuş?"

"Allah belasını versin onun."

"On iki yeşil donlu, on iki kır ata binip gelmişler. Onun ölüsünü bir yeşil ipekliye sarıp gene yeşil bir kır ata bindirmişler alıp gitmişler. Bütün bu işler olurken de candarmalar bakıp

kalmışlar, ağızlarını bile açamamış, öyle lalüebkem oldukları yerden kıpırdayamayıp onları seyretmişler."

"Yalan. O iş başka..."

"Biliyorum yalan, yalan ya... İnce Memed Düldül dağındaki Kırk Ölmezlerin arasına götürülmüş. Çok değil, yakında, yalınkılıçlı, yeşil donlu bin kişiyle zuhur edecek... Zuhur ve huruç edecek, inecek Çukurovaya, bütün Çukurovayı ele geçirecek. Malı çok olandan alıp, malı olmayanlara verecekmiş. Zuhur ve huruç ettikten sonra Çukurovada, ve hem de koca Toroslarda kurt ile kuzu birlikte yayılacakmış. Herkes çalışacak, herkes eşit kazanıp, eşit yiyecekmiş. Kimsenin kimsede gözü kalmayacakmış. O İnce Memed zuhur ve de huruç edince değil insanın insanı en küçük bir biçimde incitmesi, en küçük bir biçimde de kimse kimsenin gönlünü bile kırmayacakmış. O, zuhur ve huruç edince insan değil insanı, yerdeki karıncayı bile incitmeyecekmiş... O zuhur..."

"Yeter, sus allahaşkına, sus Hüsne Hatun, yalan, bütün bunlar külliyen yalan... O Molla Duranın başının altından çıkıyor bütün bunlar. Ona uydur dedik ya, bu kadar da demedik. Adam şimdiden İnce Memedi bir de ermiş ederse, yandık bittik. Bir eşkıya yetmedi de, bir de biz ermişle mi uğraşacağız? Hay Allah belanı versin Molla Duran, vur dedik diye bu kadar da öldür demedik! Durumumuzu biraz kurtaracak bir şey uydur da halkın ağzına ver, dedik. Bakın hele şimdi... Biz ne söyledik, o ne yapmış!"

"Doğru," dedi Hüsne Hatun. "Bütün bu söylediklerim doğru. On iki yeşil donlu, kır atlı, biribirinin tıpkısı, hepsi de biribirinin burnundan düşmüş gibi, hepsi de İnce Memede benziyorlar. İnce Memede de... İstersen çağır da bizimkilere sor, onlar gözleriyle görmüşler. Bizimkiler niye yalan söylesinler, hem de sabaha karşı, ıhırcık karanlık yiter, tanyerleri ışırken... Bir iyice görmüşler."

"Yalan!"

"Yalan olamaz, kurban olduğum Murtazam. Yalan olamaz bu. Çöldeki devekuşu gibi başımızı kuma sokmayalım. Molla Duran Efendi, taaa Mısırlarda okumuş, o diyormuş ki, İnce Memed zuhur ve huruç edecekmiş."

"Allah bin belasını versin o Molla Duranın... Şimdi biz bu Topal Ali işini ne yapacağız, sen onu söyle bana?"

"Bir adam daha gönderelim. İstersen hatırlı birkaç adam gönderelim. İstersen cami imamını gönder."

"Ben onu biliyorum, tanıyorum, kimi göndersek gelmez."

"Öyleyse sen git de gönlünü al!"

"Olur mu, bu yaştan sonra nasıl giderim o ayağına sıçtığım itin topal ayağına? Aaah, ah, ah," diye dişini sıktı, çenesi çatırdadı. "Yazık, çok yazık ki Topal Aliden başka çaremiz yok. Ne yapmalı?"

"O senin kardaşın değil mi, kardaşını sen gücendirmedin mi, büyük de olsan onun ayağına gitmelisin."

"Ağırıma gidiyor Hatun, ağırıma gidiyor, o Topal bokun ayağına gitmek. Ölsem daha iyi."

"Allah göstermesin."

"Görenler bana ne diyecekler? Bütün kasabanın diline düşeceğim. Buradan kaçıp gitsek de, bu beladan sıyrılsak mı? Birkaç yıl Adanada otursak mı, şu İnce Memed belası ortadan kalkana kadar, ne diyorsun Hatun?"

"Sen bilirsin."

"Ya bu işler, bu atlar, bu çiftlikler... Herkes dünya kadar tarla kapatır, şu ovayı yağma ederken ben ne olacağım? Başka çaresi yok... Aliyi geri getirmekten başka mümkünümüz çaremiz yok. O benim canımı korurdu. Ne gereği vardı, onu sınamanın, böyle bir şakayı yapmanın, her adam her şakayı kaldırabilir mi?"

Susup başını önüne eğdi, uzun bir süre öylece kaldı. Hatun da yanında öyle kalakalmış, o da düşünüyor, İnce Memedin zuhur ve huruç edeceğine, bir gün gelip hanumanları söndüreceğine inanıyordu. Kızlığında, babasının evindeyken, yeşil donlu bir ermişin bir gün ortaya çıkacağını, doğruluğu, iyiliği, eşitliği, kardeşliği yayıp pekiştireceğini, kimsenin kimsede hakkının kalmayacağını, kısa çöpün bile uzundan hakkını alacağını, herkesin, dünyadaki her yaratığın mutlu olacağını, yüzü gülmeyen kişinin, yaratığın kalmayacağını, bütün dağların, ovaların, köylerin, kasabaların, şehirlerin ağzına kadar çiçekle dolacağını, bütün dünyanın bir çiçek bahçesine döneceğini,

ölümden başka hiçbir kaygının kalmayacağını, bu adam sayesinde, çok duymuştu. Neden o adam İnce Memed olmasındı? Kanlı bir kişiden, yeşil donlu ermiş olur mu, diye sormaktan da alamıyordu kendini. Beş köyün üstüne kendini tanrı yapar da Abdi Ağa gibi, beş köyün insanına da zulüm ederse, her kim ki o Abdiyi öldürürse ermiş olur ya... Ali Safa Bey gibisini... Ermiş olur ya...

"Ermiş olur ya..."

"Ne diyorsun?" diye sordu Murtaza Ağa, yüzü allak bullaktı.

"Sen git Topal Aliye. Çok düşünme öyle. Nasıl olsa gideceksin."

"Doğru, gideceğim." Ayağa kalktı. "Alinin giyitleri, postalı, fötür şapkası nerede?"

"Bir tek postalı evde, ötekilerin hepsini sen seyis Şaban Ustaya vermedin mi?"

"Eeee şimdi ne yapacağız, o sevinçle amma işler yapmışız ha!"

"Canın sağ olsun, geçer."

"Geçer," dedi Murtaza. "Geçer ya şimdi ne yapacağız şu giyit işini?"

"Şaban Usta burada, aşağı evde çalışıyor, şimdi ben bir adam gönderir o giyitleri aldırır getirtirim. Şaban Ustaya da bunun tıpkısı giyit, şapka alırsın. Kundurası da caba."

"Hemen," dedi Murtaza Ağa, sevindi.

Hüsne Hatun bir yanaşma çağırdı. Şaban Ustaya gitmesini, giyitlerini alıp gelmesini, usul usul, en ince ayrıntısına kadar anlatarak buyurdu. Biraz sonra giyitler, kırmızı postal, fötr şapka ipekli bir bohçaya sarmalanmış, Murtaza Ağanın yanına konmuştu.

"Başka hiçbir mümkünüm çarem yok, benim bu Topal ırzı kırığına ölüm gidiyor, ama ne gelir elimden? Söyle de atımı çeksinler."

"At hazır, kapıda seni bekliyor."

"Sağ ol Hatun."

"Allah sözünü geçkil, kılıcını keskin eylesin."

Değirmen kapısında onu saygıyla Kara Hasan Ağa karşıladı, atının başını tuttu, Murtaza attan inince atı götürdü çınar ağacının altına bağladı.

"Hoş gelip safalar getirmişsin Murtaza Ağam, değirmenimize."

"Sağ olasın," dedi Murtaza Ağa, ama bir türlü de değirmene doğru bir adım atıp da yürüyemiyordu. Pervanelere dökülen su, dönen taşlar, şakıldaklar inanılmaz, kulakları sağır edici bir gürültü çıkarıyorlardı. Hasan Ağa onun söylediklerini bir türlü anlayamıyor, ötekiyse avazı çıktığı kadar bağırıyordu.

Hasan Ağa edemedi:

"Dur Ağam," dedi, "şu değirmeni durdurayım da geleyim."

Değirmene koştu, o korkunç gürültü de kirp diye kesildi. Ortalığı derin bir sessizlik sardı. Bu sessizlik daha çok ürküttü Murtaza Ağayı.

"Diyordum ki..." diye kekeledi. "Hani diyordum ki, bizim deli oğlan, kardaşım Ali buradaymış..." Konuşurken gülmeye çalışıyor, gülemiyordu.

Kara Hasan Ağa:

"İçerde canım, içerde o. Keyfi yerinde ya, geldi geleli hiç dışarıya çıkmadı."

"Nasıl çıksın fıkara," dedi Murtaza Ağa. "Ben öyle bir bok yedim ki, o da şakamı anlamadı. Benimkisi de eşek şakasıydı... Yaaa, eşek şakasıydı."

Orada dikilmiş duruyor, içeriye bir türlü yürüyemiyordu. Kara Hasansa undan apak olmuş değirmenin kapısını açmış, "Buyur Ağa," diyerek onu bekliyordu.

"Buyur Murtaza Ağam."

Murtaza Ağa sanki onu duymuyordu.

Belki böyle yarım saattan fazla kapıda durdu kaldı. Güldü gülemedi, konuştu konuşamadı. Kara Hasana abuk sabuk bir şeyler sordu, ondan, bir kulağından girip ötekinden çıkan karşılıklar aldı. Birazıcık kendisine gelince gülebildi. Baktı ki durumu iyice. Birkaç kere daha gülmeyi denedi, bayağı gülebiliyordu, hemen gülerek içeriye girdi, sevinçli bir sesle bağırarak:

"Ben geldim Ali kardaş. Dağ Musaya gelmezse Musa dağa gider. İşte ben geldim. Nasılsın, iyi misin, gül yüzlü kardaşım Ali? Yahu adam Ağasına bir hoş geldin de mi demez? Bak hele şuna, şuna bak, Hasan Ağa. Doğru, hakkın var. Beni affetmeni,

bağışlamanı dilemeye geldim senden. Özür dilemeye geldim. Beni eylediğim kusurlardan dolayı canı yürekten bağışlamanı dilemeye geldim, muhterem ve hem de yüce gönüllü kardaşım. Ben seni sınamak istediydim, keşki sınamaz olaydım da, dilim ağzımda çürüyeydi. Hani dedim ki, şu yiğit kardaşımızı bir sınayalım, mademki bir ömür boyu kardaş olduk. Abooov, denemez olaydım da, boyum devrileydi. Abooov kardaş, sen ne onurlu adammışsın öyle, beni, şakamı gerçeğe alıp o giyitleri çıkarıp üstümüze atınca, ben bir oldum ki, ben bir oldum kardaş, senden bunu hiç beklemiyordum, çoluk çocuğumun içinde, hatunlarımın önünde ben öyle oldum ki, dondum kaldım. Eğer ki, bir hançeri alıp da yüreğimin başına saplasaydın bir damla kanım çıkmazdı. Ben öyle perişan, öyle perişan oldum ki... Bütün çarşı, kasaba bu senin bana yaptıklarını duymuşlar da, herkes bana acımış, Murtaza Ağa bir kardaş bulduydu kendisine, onu da bok yoluna elinden kaçırıp, şu darı dünyada tek başına, bir başına gene kimsiz kimsesiz kaldı, demişler."

Elindeki mavi ipekten giyit bohçasını görünce anımsadı.

"Kalk," diye sertçe buyurdu. "Kalk da çıkar o üstündekileri, bunları giy de eve gidelim. Kapıda atın seni bekliyor."

Arkaya döndü, Kara Hasan kapıda bekliyordu:

"Bu giyitleri kardaşıma sen mi aldın?"

"Ben aldım Ağam, ben ne yapayım, değirmene geldiğinde çırılçıplaktı."

"İyi yapmışsın. Kardaşıma gösterdiğin bu konukseverlikten dolayı sana candan ve hem de yürekten teşekkür ederim. Ve hem de hürmetlerimi sunarım."

"Sağ ol Ağam. Ben de zatına bin kere hürmet ederim, o mübarek ellerinden öperekten..."

"Kaç para verdin bu giyitlere?"

"Hiçbir kıymeti yok Ağam."

"Ne demek kıymeti yok? Sen fıkara bir adamsın. Ne demek ola ki..." Hemen cüzdanını çıkardı. "Ne demek ola, ne demek ola ki... Sen benim iki gözümden de aziz kardaşımı böyle ağırlamışsın, al, al, al şunu."

Ona bir elli liralık uzattı.

"Aman Ağam, bu çok... Hem de o kadar çok ki... Ben bu pa-

rayı bir yılda kazanamıyorum, aman Ağam, kulun kurbanın olayım, ben ne yapacağım bu kadar parayı?"

"Çocukların var. Al ve cebine koy o parayı."

Sesi sert ve buyurucuydu. Kara Hasan onun buyruğundan dışarıya çıkamazdı. Elleri titreyerek, örme bir kese çıkarıp elli lirayı dürdü büktü, içine koydu.

"Kalk Ali kardaşım, çıkar o partalları da kendi giyitlerini kuşan."

Alinin başı önündeydi. Sanki taştan bir adamdı. O ne söylerse söylesin hiçbir tepkide bulunmuyordu.

Murtaza Ağa, Kara Hasana gözlerini dikti, uzun uzun ona baktı. Ondan bir imdat ister gibiydi, sonunda vazgeçti:

"Sen dışarı çık temiz ve hem de saf, iyi yürekli Hasan Ağa. Senin için Molla Duran Beyefendiye de söyleyeceğim, bu yıl kirayı senden almasın olur mu?"

"Sağ ol Ağam."

Bu değirmen Molla Duran Efendinin, öyle değil mi?"

"Onun Ağam."

Murtaza Ağa başıyla kapıyı kapa da git, diye işaret etti. Öteki çıkarken:

"Buralardan da ayrılma," dedi. "Çağırınca duyacak bir yerde ol."

"Olur Ağam."

"Bak Ali kardaşım, biliyorum, seni çok gücendirdim, o gülden nazik, ipekten ince, ışıktan hafif, o güzel yüreciğini kırdım. Biliyorum, yürek bir sırça çiçektir. Bir kere kırılınca o çiçek bir daha öyle bir çiçek olur mu, olmaz, biliyorum olmaz, ama kardaşların sırça gönülleri biribirlerine öylesine sıcaktır ki, kardaşlık yüzünden sırça bile birleşip, ne kadar kırılırsa kırılsın, un ufak olsun, eski haline gelebilir. Her sabah taze, mavi bir sarmaşık çiçeği gibi yeniden açabilir. Yaaa kardaşım..."

Alinin tam karşısına geçip durdu, alttan eğilip yüzüne baktı:

"Ne oluyor sana, niye böylesin kardaşım? Rica ederim bir söze var. Çok çok rica ederim, yalvarırım sana. Oğlunu öldürdüm, ocağına düştüm senin. Ayaklarının altını öpeyim Ali, bana bir şey söyle. Bir küçücük kuşum ben, bir çalıya sığınmışım,

o çalı da sensin Ali kardaş, kırma beni, gel kendi evine... Bundan daha çok bir insan bir insana yalvarabilir mi Ali?"

Son sözleri çok kızgın çıkmıştı. Gittikçe de kızıyor, eli ayağı usuldan da titremeye başlamıştı.

"Söyle Ali," diye gırtlağı yırtılırcasına bağırdı, "söyle konuşmayacak, bir söze varmayacak mısın, ulan dinsiz imansız, Allahsız kitapsız Topal, bir can için de olsa bir insan bu kadar yalvartılır mı?"

Değirmeni bir uçtan bir uca gidip geliyor, ayaklarını yere vuruyor, kollarını açıp kapatıyor, avurtlarını şişiriyor, bir o yana, bir bu yana boynunu kıvırıyordu.

"Ulan Topal," diye avazı çıktığı kadar gene bağırmaya başladı, "ulan Topal bacağına sıçtığımın deyyusu, sen iki iz sürmekle kendini bir bokum mu sanıyorsun? Ulan yabandomuzu, domuz taşağı uyuz Topal, ulan sen adam mısın sen..."

Ne kadar küfür varsa arka arkaya sıralıyor, küfürleri de bir türlü bitip tükenmiyor, Topalsa olduğu yerde, olduğu gibi taş kesilmiş, soluk bile almıyor, en küçük bir biçimde kıpırdamıyor, gözlerini bile kırpmıyordu.

Sonra Murtaza Ağa biraz ileri gittiğini anladı, sesini indirdi yumuşattı:

"Bak Ali kardaşım," diye yeniden yumuşacık, kadife gibi bir sesle konuşmaya başladı. "Bak Ali kardaşım, bu kardaşın Murtazaya bir iki söz söyle de, öldürme beni. İstersen kendi evine gelme. Böyle küs durma, ne olursun, yüreğimi, benim bu ince, çocuksu, yiğit yüreğimi ve hem de Topal Alinin öz bir kardaşının yüreğini dilhun ediyorsun, yani kan ağlatıyorsun ve hem de paramparça ediyorsun. Bir tek sözcük söyle kardaşına Ali. Aliii, Aliiii, Aliiiii... Bir şey söyle bana da hiçbir şey yapma."

Önüne vardı, gene eğildi, yüzüne baktı, sevinçle doğruldu:

"Yüzün yumuşadı, o güzel, o gül yüzün yumuşadı! Murtaza kurban olsun o gül yüzlere, Murtaza hayran olsun! Yumuşadığına göre demek konuşacaksın ha? Bekleyeyim bakalım. Biraz bekleyeyim. Hay kurban olduğum Allah, bu güzel günün de mi varmış, Ali kardaşım konuşacak. Çok şükür, çok şükür Allahıma, çok şükür Alimi konuşturana..."

Kapıdan değirmen taşlarına, taşlardan kapıya yürümeye başladı.

"Bekliyorum, bir tek sözcük söyle, o da, Murtaza, diye söyle. O kadar, senden başka bir şey istemiyorum."

Köşeye atılmış, eski, aşınmış bir değirmen taşının üstüne oturdu. Kan ter içinde kalmış, gözlerini de Aliye dikmişti. Kızmaya başlıyor, boğazına bir yumruk geliyor tıkanıyor, Alinin üstüne atılıp onun boğazını sıkmak istiyor, sonra da büyük diretme gücüyle kendisini yeniyordu.

İçini çekerek ayağa kalktı:

"Benimle konuşmayacaksın ha? Ben ne yapayım öyleyse? Ali, bana bak..." Sesini iyice yumuşattı, kendisi de bir iyice kendi sesini dinledi. Sesi sıcaktı, içe işleyici ve yürektendi, sevecendi. "Bak Alim, oğlum, kardaşım, iki gözüm, gözlerimin bebeği, bak, sana söylüyorum, on bir çocuğun ve hem de bir tek avradın var, olur mu, daha gençsin, iki tane gül gibi karı daha alabilirsin. Sana yüz dönümlük bir çiftliği daha şimdiden verdim. Üstüne tapusunu yarın çıkartmazsam anam avradım olsun. İşte Ali, bundan büyük yemin olur mu? Bak Alim, bak oğlum, bak iki gözümün çiçeği, istersen sana bir de ev alacağım. Alacağım değil, aldım! Muhacir Muradın iki katlı konağını... Yüz otuz liraya satıyormuş, onu da sana aldım. Anan sütü gibi sana helal olsun. Yarın onun da tapusu elinde olacak... Bak oğlum Ali, tapu senin elinde olursa ne evi, ne de tarlayı kimse senin elinden alamaz. Al atın da kapıda bekliyor. Evde de yeni fabrikadan çıkmış bir Alaman filintası, kız gibi. Ne diyorsun Ali? Seni maaşa da bağlayacağım, altın kakmalı tabancamı, altın kordonlu, bana İsmet Paşanın hediyesi saatı da sana vereceğim."

Onu usulca omuzlarından tutup sarstı, sırtını sıvazladı.

"Haydi kardaşım kalk evimize gidelim," dedi. "Çok geç oldu. Hatun seni ne kadar sever biliyorsun, kardaştan da ileri, şimdi bizi gözleyi gözleyi gözleri dört olmuştur. Ne diyorsun Ali, gelmiyor musun?"

Yorulmuştu, köşedeki taşa gitti. Körük gibi soluyordu. Tozlu, örümcek ağlı tavana kırlangıçlar kocaman bir yuva yapmışlar, yuvada da sarı sarı kocaman ağızlı yavrular, kefli ağızlarını açmışlar, kıyameti koparıyorlardı.

Murtaza yerinden kalktı, dinginlemişti. Elini havaya kaldırdı, parmağıyla yuvayı gösterdi:

"Bak şunlara Ali kardaş," diye güldü. "Bak şunlara, kuş yavrusu kuş yavrusu iken bak ağızlarını açmışlar, yem getirecek analarını, babalarını bekliyorlar. Ya senin o dağlardaki on bir yavrun, on bir tane ciğerparen, ne üstte üst, ne başta baş, aç susuz, senin yolunu gözlüyorlar. Onları niçin kurtarmak istemiyorsun?" Sesini yükseltti: "İşte ben sana, hem de öz bir kardaşın, elimi uzatıyorum, bu eli geri çevirme."

Uzatılmış eli öyle havada, Alinin burnunun dibinde duruyordu. El bekledi, bekledi, sonunda da usuldan titremeye başladı.

"Demek bu eli kabul etmiyorsun? Pekiyi kardaşım." Sesini gene yumuşattı, sıcacık, içtendi. "Olur kardaşım, sen bilirsin kardaşım."

Elini indirip dışarıya çıktı.

Alinin içi gidiyordu. Bu adam bu sefer her dediğini yapacaktı ya, Alinin onunla konuşmak, onun yüzüne bir daha bakmak içinden gelmiyordu. Hele dağdaki perperişan çocuklarını anınca Alinin yüreği cızz etmişti. Çocuklarını o korkunç yoksulluktan kurtarabilirdi. Onun çocukları da şu Çukurovada okuyabilir, yanaşmalıktan, çobanlıktan, ırgatlıktan kurtulabilirlerdi... Az daha ayağa kalkıp Murtaza Ağanın boynuna sarılacak, sen benim öz bir kardaşım Murtaza Ağasın, ben, senin beni sınadığını anlamıştım, diyecekti. Çalıştı çabaladı, yapamadı. Yüreği götürmedi. Kendini yenemedi. İşte Murtaza Ağa da gitti. O da ömrünün en büyük fırsatını kaçırdı.

Topal Ali içerde kendisiyle böyle cebelleşirken, Murtaza Ağa Kara Hasanın elinden tutmuş içeriye girdi, gürleyerek, sevinçli bir sesle:

"Şuna bir akıl ver Kara Hasan," dedi. "Seni Allahın huzurunda yemin edeceğim için şahitliğe çağırdım. Ben şimdi ne söylüyorsam, Kurana el basarım ki ve de Allahın büyük adı üstüne yemin ederim ki, şu söylediklerimin hepsini Topal Ali nam kardaşıma vereceğim."

Vereceklerinin hepsini bir bir saydıktan sonra Kara Hasana sordu:

"Saydıklarımın hepsini aklında tutabilir misin?"

"Tutabilirim Ağam."

Murtaza Aliye döndü, elini sırtına koydu. Ağlamaklı bir sesle:

"Konuş Ali," dedi. "Kalk da evimize gidelim."

Elinin altındaki Alinin sırtının ürperdiğini sezinledi. Ardından da onun titrediğini anladı.

"Haydi Ali, Hüsne Hatunun zatını gözleyi gözleyi gözleri dört olmuştur."

Konuşmasını sürdürdü. Yalvardı, kızdı, sövdü, bağırdı, çağırdı, sızlandı, yumuşadı, bir su gibi sesi aydınlandı. Ali taş kesilmiş konuşmuyordu.

Açık kalmış kapıdan ok gibi giren kırlangıcı görünce sesini kirp diye kesti. Kuş gelmiş yuvasının yöresinde dönüyor, yavrular da ağızlarını kocaman kocaman açmışlar, yaygarayı basarak, analarının vereceği yemi bekliyorlardı.

Aliye vardı, kocaman elleriyle onun başını tutup hızla yukarı kaldırdı:

"Bak şu kuşa," dedi, "bak şuna... Bak bak şuna... Bak yavrularına nasıl sevinerek yem getirmiş de veriyor, bak! O bir hayvan, sen de insansın. İyi bak!"

Alinin kararmış yüzü terlemişti, gözleri de ıpıslaktı.

"Haydi Hasan Ağa, biz dışarıya çıkalım, o da şu kuşa baksın da insanlığından utansın. Utansın da aklı başına gelsin. Ben az sonra gene geleceğim."

Ali onun arkasından koşmaya çalıştı, ayağa kalkamadı, konuşmak istedi, ağzında dili dönmedi. Sanki dili şişmişti. Gözlerini de gidip gelen, yavrularının ağzına bir şeyler koyan kırlangıçtan ayıramıyordu.

Murtaza Ağa geriye döndüğünde onu öyle bıraktığı gibi başı havada, gözleriyle yavrularını doyuran kuşu izler buldu.

"Konuşmayacak mısın Ali?"

Alinin başı gene önüne düştü.

"Konuşmayacaksın demek Topallar Topalı Ali... Ben de senin başına bir işler getireceğim ki felek de maşallah desin! O Adanadaki candarma Miralayı kim, benim canı azizim, ve hem de öz bir biraderim değil mi, işte ben sana yakında bir kulp

takacağım ki kulp derim sana. Beni iyi, iyi dinle Topal Ali, Ferhat Hocayla Yobazoğlunun bir suçları var mı, neden yatıyorlar içerde? Ferhat Hoca gibi bir Allahın mübarek adamı hiç adam öldürür mü, fıkara Ademi öldürüp ne yapsın o, neden öldürsün Ademi o, bir sebebi ve de bir sebebül hikmeti var mı? O şimdi içerde, belki de onu asarlar. Neden bu hale getirdiler onu, çünkü biz bir istihbarat aldık ki o, İnce Memedi himaye ediyor. Bir de o, ne olduğu belirsiz bir kimsedir, casus mu, Bolşevik mi, nereden geldiği belirsiz bir kişidir. Onun pis vücudunun tezelden, derakap ortadan kalkması gerek. Ya Yobazoğlu? Neden yatıyor, o fıkara bok yoluna, o, İnce Memedin bindiği Ali Safanın atı yüzünden yatıyor. Ali Safa Beyin ölümüne de o sebep oldu. Hepimizin ölümüne, kasabamızın adının şu koskocaman Türkiyede kötüye çıkmasına o sebep oldu. Onu, İnce Memede at verdiğinden dolayı meydanın ortasında asacaklar. Bak Ali, Miralay kardaşım sana iş teklif ediyor, demek ki sen yüce bir devlet memuru olacaksın. Ve biz Ağalar, Beyler, hepimiz senin yanına şapkamız elimizde salavatla varacağız. Miralayım bana dedi ki, mademki senin kardaşın Topal Ali Efendi böyle hünerli bir adamdır, yeryüzünün en büyük izcisidir, yerdeki karıncanın, ağındaki örümceğin, gökteki kuşun izini sürer, biz de onu devlet memuru yapıp ölünceye kadar maaşa bağlayacağız. Ve hem de yüzbaşı maaşına, öyle uzatmalı kel onbaşı maaşına değil. Sen öldükten sonra da çocukların alacaklar bu maaşı. Seni hükümet izcisi yapacağıma, maaş bağlatacağıma da Kurana, o yüce kitabımıza el basarak ant içerim. Miralay dedi ki senin izci kardaşın sayesinde bu dağlarda ne eşkıya kalacak, ne de hırsız... İzlerini sürüp yerini derakap bize bildirecek, biz de..."

Geldi elini Alinin omuzuna koydu:

"Kalk," dedi, "kalk da gidelim ala gözlü kardaşım. Kalk, kul kusursuz olmaz, demiş atalar. Bir kusur işledik diye beni de, kendini de, çocuklarını da mahvetme. Bak o kırlangıcı gördün ya... İşte, bir küçücük hayvanı, senin ancak bir parmağın kadar var o kırlangıç, ondan örnek alalım da biz insanlığımızdan utanalım. Bir kırlangıç, küçücük bir kırlangıçken, bak nasıl da bakıyor yavrularına."

Sevindi, gülümsedi.

"Sen hiç uçarken gördün mü kırlangıçları, görmez olur musun, gökte bir inerler, bir çıkarlar, ok gibi bir süzülür, bir göğe ağarlar, ne yaparlar böylece, söyle, sen herkesten daha iyi bilirsin, söyle, ne yaparlar?"

Biraz geriye çekilerek onun sorusuna karşılık vermesini bekledi. Belki kendinde olmadan ağzından bir sözcük kaçardı bu inatçı, alçak adamın.

"Söyle, söyle, söyle ne yaparlar?"

Baktı ki bu oyuna düşmedi Topal Ali, bağırmaya başladı:

"Söyle Topal mendebur, topal bacağına sıçtığım, ne yaparlar, sinek toplayıp yavrularına getirmezler mi, söyle topal bacağına sıçtığımın, topal sineği... Ulan sen kimsin, bir sinekten de kıymetsiz bir mahlukat değil misin?"

Kapıya koştu, açacaktı vazgeçti, geriye döndü.

"Bak sana son sözümü söylüyorum, iyi dinle beni, günah kalktı benden. Yakında bu değirmenin kapısında bir adam öldürülecektir. O da tam gözbebeklerinden kurşunlanarak, işkence edilerek, derisi yüzülerek, bir çuvala koyularak şu değirmenin abarasına atılacaktır. Bunun cezası idamdır. Sonra beş adam gelecek, amenna, biz kendi gözümüzle gördük, bu adamı Topal Ali öldürdü diyecekler. Bu şahitlerden birisi de sana iyilik eden, burada günlerdir karnını doyuran değirmenci Kara Hasan olacak, isterse şahitlik etmesin, bu değirmenin sahibi kim biliyor musun, Molla Duran Efendi. Anladın mı şimdi? Seç şimdi ikisinden birisini, ya asılmak, ya da devlet memurluğu, ya da çiftlik sahipliği, seç birisini..."

Sesini son perdesine kadar yükseltti:

"Ben şimdi gidiyorum. Konuş, konuş Aliiii..." Sanki kilometrelerce öteye bağırıyordu. Ali sözcüğünü öylesine uzatıyordu, "İşte ben gidiyorum. Bundan sonrasını artık sen düşün. Elimden de kurtulacağını hiç sanma." Güldü. "Dağa çıksan çıkamazsın, orada İnce Memed, ovada da ben... Ben de şimdi gidiyorum, demek eve gelmiyorsun?" Dişlerinin arasından ıslık gibi bir ses çıkardı: "Sen görürsün!"

Kapıyı öylesine hızla çarptı ki, bütün değirmen sallandı, Aliyi de irkiltti.

Az sonra da kapıyı yavaşça açarak geriye döndü:

"Bak Alim, kardaşım, ne geldi aklıma, beni şimdi iyi dinle, bundan sonra sana Topal Ali demeyecekler. Belki, alışkanlık, sana Topal Ali diyecekler ya, sen topallamayacaksın. Neden ki dersen, Alamanın payıtahtı Berlinde ayak gibi ayak yapıyorlarmış, etten kemikten. Ben sana Alaman kardaşlarımızdan, Alaman bizim kardaşımız değil mi, bir milyona da olsa bir ayak getirtip taktıracağım. Yok, ille ayağı biz ancak Alamanyada takarız derlerse, biz de seninle Alamanın payıtahtına gider, yeni ayağını orada taktırırız."

Bu buluşuna çok güveniyordu. Buna da hayır diyebilirse bir insan, artık o insandan daha aşağılık birisi olamazdı.

"Sen de bundan sonra yeni ayağınla taşların kayaların üstünden, ağaçların tepesinden, dağların doruğundan keklik gibi sekersin. Sekersin de ne izler sürersin, değil mi kardaşım?" Sözünü kesip, birdenbire bir sevinç çığlığı koparttı: "Bak, bak Ali kardaş, bak! Kırlangıç gene geldi, bak bak, bak Ali kardaş, yavrular ağızlarını nasıl açtılar bak, kafam girer ağızlarına, sarı sarı, boyunlarını da nasıl uzatıyorlar, bak, bir karış, keratalaın boyunları kopacak..."

Ali onun, bak bak, demesiyle başını kırlangıç yuvasına çevirmiş, gülümseyerek kıyameti koparan yavrulara, onların yöresinde uçarak dönen ana kırlangıca bakıyordu.

"Ali konuş!"

Ali hemen başını gene önüne indirdi. Bu sefer Murtaza Ağa tam zıvanadan çıkıp kendini paralamaya başladı:

"Ulan senin derini yüzdüreceğim ulan," dedi. "Ulan seni kazığa oturtacağım, yaptıramaz sanıyorsun, değil mi, seni ayağına, bacağına sıçtığımın Topalı seni! Ulan biz İstiklal Mücadelesini kazanmış kişileriz. Bir Topal Ali, topal bacağına sıçtığım aşağılık mahlukat vız gelir."

Artık köpürmüş, kendini kapıp koyvermişti, ağzına ne gelirse söylüyordu.

Alinin karşısında böyle, değirmenin içinde dört dönerek ne kadar sövdü saydı, kendi de, Ali de, değirmenci Hasan da farkında değildi. Bu ara değirmene gelenler, içerdeki sesi, şamatayı duyuyorlar, bahçenin bir köşesine çekilip siniyorlardı.

Sonunda:

"Ağzına sıçtığımın topal deyyusu, sana insanlık değil, ölüm, zulüm layık," dedi, kapıdan bir ok gibi çıkıp atına yürüdü. Değirmenci Kara Hasan hemen koştu, atın başını tuttu, üzengiye yapıştı. Atına atlayan Murtaza Ağa, kapkara kesilmiş bir yüzle birazıcık eğildi, yavaşça:

"Söyle ona," dedi, "çok öfkelendim inadına, ahmaklığına, kardaşı değil miyim, elbet de öfkelenirim. Söyle ona, Vali onu Hükümetin maaşlı başizcisi yapacak, ben onun topal ayağına yeni bir ayak taktıracağım, eskisinden daha iyi olacak ayağı. Kara Hasan, eğer Ali kardaşımın gönlünü eder de evime gönderirsen, ben de bu değirmeni alır sana veririm. Sen de bana taksit taksit ödersin. Bilirsin, ben sözümün babayiğidi bir kişiyim. Onu bu gece evde bekliyorum."

Değirmenden içeriye ok gibi süzülen kırlangıcı Kara Hasana gösterdi:

"Bak," dedi, "bak, şu kuşa bak, yavrularına yem getiriyor."

Atını sürdü.

11

Çocuklar kasabanın üst başındaki yamaçta, murt çalısının dibinde, bir Roma mezarının önünde aşık oynuyorlardı. Çirişsiklerinin üstlerinde kurumuş çiçekleri daha dökülmemişlerdi. Çalılar, dikenler, otlar, baştan ayağa küçücük, düğme kadar, düğme kadar, sümüklüböceklerle apak kaplıydılar. Türlü türlü, kırmızı, mavi, yeşil, sarı, hepsi de güneşe gelince çakan, büyüklü küçüklü arılar, gürültülerle vızlayarak dalaşıyorlardı.

Aşık oyunu, koyunların, keçilerin, danaların aşık kemiklerinden çıkarılan kemiklerle oynanırdı. Bir biçim bir zar oyunuydu. Büyüklerin kumar aracı olan bu kemikler küçüklerin de oyun aracıydı.

Aşık Mustafa daha işe başlamadan:

"Neyine oynayalım?" diye sordu.

Öteki çocuklar bu soruya karşılık vermeye hazır değildiler. Çoğu kez çiğdemine oynarlardı.

"Çiğdemine," dedi Veysi çocuk. Daha sekizini sürüyordu ya, okula gitmiyordu. İnat etmişti, hiçbir zaman da o okul dedikleri şeye gidip, o mengeneye sıkışmayacaktı.

"Daha çiğdem çıkarmadık ki," diye onu yanıtladı Aşık Mustafa.

"İncirine."

"İncir nerede be?" diye sordu Mustafa. "Bakın dallara bir tek incir kalmış mı, üveyikler yemiş bitirmişler."

"Arısına."

İpliklerle bellerinden bağlanmış arılar sağlarında, sollarında uçuşuyorlardı.

"Ben ütülürsem bile," dedi Aşık Mustafa, "arılarımı vermem, kimsenin arısını da istemem. Bakın bakın," diye az ilerde uçan

arılarını gösterdi. Her birisi parmak kadar, parmak kadardı, güneşe geldikçe de sapsarı, bir altın bilye gibi şavkıyıp sönüyorlardı. "Siz hiç böyle arılar yakaladınız mı, buralarda hiç böyle arı gördünüz mü? Bu arıları kimseye de vermem, bir kişiyi sokunca, hemencecik orada, hık dedirtmeden öldürüyor."

Tartışma uzun sürdü. Sonunda anlaştılar, kim ütülürse, ütenler onun sırtına binecekler, kara incire kadar gidip geleceklerdi. Bunu da Veysi hiç istemiyordu. Çünkü aşık oyununda şimdiye kadar bir kerecik bile olsun kazanamamış, bu çocukları sayısız, sırtında eşekler gibi taşımıştı. Oysa Veysi çocuk arı, kuş, sinek yakalamakta birinciydi. Şu kasabada onun üstüne bir avcı daha yoktu. Bir keresinde yaylada bir şahin yavrusu bile yakalamış, büyütmüştü, şahin ona öylesine alışmıştı ki, nereye gitse, onunla birlikte onun bir kulaç üstünden uçarak oraya gidiyordu. Ne yapsa, bir çalıya, bir dala, bir duvara konup onu bekliyordu. Sonra bir gece onun şahini ortadan yitti gitti. Ne olduğunu, nereye gittiğini kimse bilemedi. Veysi çocuk bütün kasabayı, kasabanın bütün yörelerini aradı taradı günlerce, kuşunu bulamadı. Sonunda işi anladı, ya kuşu çalmışlar, ya da babası geceleyin şahini birisine satmıştı. Zaten babasını, o adamı hiç sevmezdi. Bunun üstüne de ona iyice bir düşman kesilmişti, büyümeyi bekliyordu.

Her zamanki gibi gene Veysi ütüldü, çocuklar onun sırtına teker teker binip kara incire kadar gittiler geldiler. Veysi güçlü, sağlıklı bir çocuktu ya, bu kadar çocuğu sırtında taşıyınca çok yoruluyor, kan ter içinde kalıyordu.

Oyun bitince arılarını dikenlerden, otlardan çözdüler, ellerine alıp uçurarak, çalılık yamaca yürüdüler, ellerinde sivri uçlu meşe köküçleri vardı, bunlarla çiğdem soğanlarını kolaylıkla çıkarıyorlar, şalvarlarının kocaman ceplerini bunlarla dolduruyorlardı.

Topraktan çiğdem çıkararak, arılarını bağladıkları yerden çok uzaklara gittiler, bir dere aştılar, kuru pınarı geçtiler, baharda bu pınarın çam oluğundan şakır şakır sular akardı, alıçlığa vardılar, burada bodur meşelerle alıçlar karmakarış bitmişti. Bundan sonra da gene bodur, yaban zeytinleri başlıyordu. Zeytinlikler arasındaki kuru derenin yamacında, şimdiye

kadar görmedikleri incir ağaçları gördüler. Her incir ağacının üstü olmuş, her birisi yumruk kadar iri incirlerle doluydu. Çocukların hepsi her yerden incirlere saldırdılar.

Aşık Mustafa:

"Çok yemeyin, karnınız ağrır," dedi. "Kimseye de haber vermeyelim, arada sırada gelir yeriz. Bakın, bu ağaçları kuşlar da bilmiyor. Gagalanmış hiçbir incir yok."

"Yok," dedi Gülbahar kız.

O, hiçbir zaman erkek çocuklardan ayrılmıyor, kızlarınsa aralarına hiçbir zaman girmiyordu. "Çok da tatlı incirler, bal akıyor."

Karınlarını doyurduktan sonra yarın üstüne sıralanıp ayaklarını aşağıya sarkıttılar. Hepsi de şu aşağıdaki mahalleden olurlardı. Bu mahallenin bütün halkı da, toptan, kadın erkek, çoluk çocuk tarlalarda ırgatlık yaparlardı. En çok da pamuk tarlalarında çalışırlardı. Yakında bütün mahalle pamuk toplamaya aşağıdaki ovaya ineceklerdi. Çocuklar pamuk toplamayı çok seviyorlardı. Çünkü her pamuk tarlasında, pamukların arasında karpuz tevekleri, domates fidanları olurdu. Her tevekte beş on ballı karpuz, her domates fidanında da yüzlerce kırmızı domates... Çocuklar saldırırlar, domatesi, karpuzu kapışırlardı. Bir de kuş yuvaları olurdu pamukların dibinde, içlerinde küçücük yavrular, ya da palazlar...

Aşık Mustafa pamukta, geceleyin iş bitip de ırgatlar dinlenmeye çekilince sazını eline alır, onlara türküler söylerdi. Söyledikleri türkülerin bir kısmı bellenmiş eski türkülerdi, bir kısmını da düpedüz kendi uydururdu. Bir Allah vergisi. Büyüyünce bir hak aşığı olacaktı, tıpkı Dadaloğlu gibi. Daha şimdiden saçı sakalı ağarmış aşıklarla karşılaşıyor, bir o, bir yaşlı aşık söylüyor, hiç bile mat olmuyordu. Bir coşmaya, ardından da bir titremeye başlayınca, sözler ağzından şu pınarlardan akan çağıl çağıl sular gibi boşanıyordu. Eşkıyalara da çok meraklıydı. Onlar üstüne çok türkü çıkarmıştı. İnce Memed üstüne de türküleri vardı. Şu ölen dokuz eşkıya üstüne de üç ağıt yakmıştı ya, daha kimseye söylemiyordu. Hele dursundu hele, bu yıl pamukta kalabalık çok olacaktı. Dağlardan, her şeyden çok türküyü seven insanlar ineceklerdi. İşte Aşık Mustafa da ilk

olarak onlara söyleyecekti dokuz eşkıyanın ağıtlarını.

"On iki yeşil donlu adam," dedi Veysi. "On ikisi de biribirinin tıpkısı, gece yarısı gelmişler..."

"Yalan," dedi Gülbahar.

"Yalan," dedi İsmet.

Mustafa susuyordu.

"İnce Memedi öldürememişler ki... Babam söyledi. Bilmiyorsunuz yani, benim babam bekçi. Görmediniz mi, nah bu kadar tabancası var, karnının üstüne asılı. İşte babam dedi ki... O İnce Memed değil başkasıymış. Babam dedi ki, İnce Memede kurşun geçmezmiş, bes alnındaki Peygamber mührü..." diye bilgisiyle övündü Fevzi. "Benim babam hem de bekçibaşı... Boyu da aşağıdaki kavak kadar."

Oradaki bütün çocuklar, bir şey söylesin diye Aşık Mustafaya baktılar.

Aşık Mustafa, ciddi, kendine güvenmiş, türkü söyler gibi bir hal aldı, dudaklarını uzattı:

"Doğru," dedi, "o İnce Memed dedikleri kişinin, İnce Memed olmadığı doğru. O başkasıymış. Şimdi ben size bir şey söyleyeceğim ya, kimseye söylemeyeceksiniz."

Gözlerini teker teker herkesin üstünde gezdirdi, sonra da sesini alçalttı:

"İnce Memed, ölmemiş, yaralanmış. Alnında Peygamber mührü varmış, bu doğru, oradan yalnız kurşun geçermiş ona... Belki de oradan yaralanmıştır... Yaralandığı doğru, hem de gün gibi ortada. Geçen gece dağlardan bir Aydınlı Yörüğü geldi bize... Hiç kimseye söylemek yok. Amcamlan fısır fısır, çok gizli konuşurlarken, ben uyumuşçuluğa vurdum, onlar ne konuştularsa duydum. Şimdi hepsini size anlatacağım. Eğer bir kimseye ağzınızdan bir tek söz kaçırırsanız, Yüzbaşı da bunu duyar, giderler yaralı yaralı İnce Memedi orada kıstırıp yakalarlar, onu getirip pazaryerinde de asarlar, kellesini de kesip Ankaraya, Mustafa Kemal Paşaya yollarlar. İşte böyle İnce Memed Ali Safayı öldürünce dağa kaçmış. Ali Safa çok zalim bir adammış. Köylüye kan ağlatıyormuş. İnce Memed de onu gözbebeklerinden vurmuş, dağa kaçınca candarmalar ona pusu kurmuşlar, İnce Memedi de vurup atından düşürmüşler.

O atı da onu almış, dişleriyle candarmaların arasından çıkarmış. Candarmalar ata kurşun yağdırmışlar ama, vuramamışlar. O at afsunluymuş, ona hiç kurşun değmiyormuş. At da almış onu dağın tepesindeki bir mağarasına götürmüş. Çıkmış dağın kayalık doruğuna, oradan kişnemiş, kişnemiş. Bir kanatlı ejderha inmiş bir ak bulutun içinden... At sevinmiş, onu mağaraya götürmüş. İnce Memed ejderhayı görünce korkmuş. Ejderhadır, onun yaralarını kırmızı dilleriyle yalamış, dokuz tane, dokuz yalımdan dili varmış. O saatte hemen İnce Memedin yaraları iyileşmiş. Benim Yörük kocasından duyduğum bu. Yalan mı?"

"Hiç yalan olur mu," dedi Fevzi, "benim babam da duymuş bunu. Hiç yalan olur mu, Yörük kocasının bir yığın, nah bu kadar ak sakalı varmış."

"Sakalı bir kucaktı," dedi Mustafa. "O kadar sakalla insan hiç yalan söyler mi?"

Oradan kalktılar, dereyi geçip kireç ocaklarına vardılar. Orada çok tavşan yavruları olurdu. Bir tanesini bir yakalarlarsa... Mustafa bir tanesini iki yıl önce yakalamış ve büyütmüştü. Tavşan büyüyünce amcası onu kesmiş de yemişlerdi. Mustafa da çok ağlamıştı. Amcası da tavşanı kestiğine köpekler gibi pişman olmuştu. Şimdi bir daha tavşan yavrusu yakalarsa Mustafa, amcası onu hiç kesmeyecekti.

Kireç ocaklarına çıktılar. Bunlar yan yana kazılmış, yörelerine yarı yanmış yığın yığın ak taşlar atılmış derin kuyulardı.

Kuyulara yaklaşırlarken daha uzaktan burunlarına keskin bir koku geldi. Orada, oldukları yerde durdular beklediler. Yukardan esen ince yel dalga dalga kokuyu onlara getiriyordu.

Aşık Mustafa:

"Bulduk," dedi.

"Neyi?" diye sordu Fevzi.

"Neyi olacak," dedi İsmet. "Kel Eşkıyanın ölüsünü. Demek kireç kuyularına atmışlar onu."

"Ben korkuyorum, ben ölüden çok korkarım, dönelim, kaçalım," diye telaşlandı Veysi.

"Olmaz," diye kesin konuştu Aşık Mustafa. "Olmaz. Hepimiz hep birlikte oraya gideceğiz."

"Korkma Veysi," dedi Fevzi. "Biliyorsun, sen kendi gözlerine görmedin mi, benim babamın tabancası var, hem de kocaman, hem de karnının üstünde asılı."

"Korkacak ne var," diye çıkıştı Mustafa, "sen erkek değil misin?"

"Haydi gidelim," diye kireç kuyularına yürüdü Gülbahar.

"Dur sen kız!" diye bağırdı Mustafa. "Böyle işlerde hep erkekler önde gider."

Önde Mustafa, arkada ötekiler, burunlarını tutarak kireç kuyularına kadar koştular. Bir kuyunun başında durup baktılar.

"Burada değil," dedi Mustafa. "Arayalım."

Karşıda kuyuların üstündeki çıplak düzlükte bir sürü köpekle, bir sürü akbaba karşı karşıya durmuşlar bekleşiyorlardı. Köpekler kocaman çoban köpekleriydiler, akbabalarsa yaşlı, uzun kanatlıydılar. Köpekler yerlerinden hiç kıpırdamıyor, gözlerini akbabalara dikmişler tetikte duruyorlardı. Akbaba kalabalığına arada bir, birkaç akbaba, büyük kanatlarını sallamadan yere iniyor, sekerek geliyor, akbaba topluluğuna karışıyorlardı.

"Burada," diye bağırdı Veysi. "Bu ocakta. Burası çok kokuyor. Ölü görünmüyor ya, burası çok kokuyor, burada."

Çocuklar o kuyunun üstüne toplandılar. Kuyudan çok koku geliyordu ya, kireç ocağını ağzına kadar, silme mavi kelebekler doldurmuşlardı.

Aşık Mustafa:

"Kel Eşkıyanın ölüsü burada," dedi bilgiç bilgiç. "Kelebekler, bir güzel çiçeklere, bir de iyi kimselerin ölülerine çokuşurlar."

Ocaktaki yüz binlerce, üst üste yığılmış uçan mavi kelebeklerden dışarıya, yukarıya bir ışık yayılıyor, bütün yöreyi bir mavi duman gibi aydınlığa boğuyordu.

Bir ara, bir hortumda yükselircesine kelebekler burgulanarak, ocaktan dışarıya uğrayıp gerisin geri indiler, çocuklar da bu sırada ölüyü görebildiler. Ölü çırılçıplaktı. Kel, dazlak başın ortasında bir kan bulaşığı görülüyordu. Bacaklarından birisi kopmuş ortalıkta gözükmüyor, öbürü de soyulmuş, ortada bir uzun ve ak kemik kalmıştı. Kel Eşkıyanın gözlerinden bir ta-

nesi açık kalmış, canlı, alaycı çocuklara, az önce havaya uçan kelebeklere, gökte dönen üç akbabaya bakıyordu.

Kelebekler inince Mustafa çocuklara:

"Haydi gidelim, çok kokuyor," dedi.

Aşağıya yorgun argın inip arılarını bağladıkları yerden aldılar. Mustafanın hiç keyfi kalmamış, suratı da asıldıkça asılıyordu. Bağladığı çalıdan teker teker aldığı arılarının ipliklerini çözüyor havaya bırakıyordu. Öteki çocuklar da onun gibi yaptılar.

Mustafa arıları uçup gidince olduğu yere, çalının dibine çöktü oturdu. Yüzü sararmıştı, konuşamıyordu. Öteki çocuklar da onun gibi sararmış yüzlerle geldiler onun yanına sıralandılar. Onlar da ağızlarını açacak durumda değillerdi. Böylece aradan uzun bir süre geçti. Neredeyse ikindi olacaktı.

Sonunda Mustafa göğsüne düşmüş başını kaldırdı, gözleri yaş içinde kalmıştı. Kendini tutmasa hıçkıracaktı. Sesi boğularak:

"Demek Kel Eşkıyanın kimi kimsesi yokmuş. Dedikleri doğruymuş, candarmalar da onu getirmişler buraya atmışlar." Sustu. Az daha konuşsa boşanacaktı. Biraz bekleyince kendine geldi: "Bu gece bu ölüyü köpekler yerler. Köpekler geceyi bekliyorlar. Gece olunca akbabalar uçup gidecekler, ölü de köpeklere kalacak."

"Sabaha kadar bekleyelim," dedi Fevzi. "Babamın bir tabancası daha var..."

"Bekleyemeyiz," dedi Mustafa, "ama bir şey yapmalıyız."

"Ben artık ölüden korkmuyorum," diye kendi kendine söylenircesine konuştu Veysi. "O da işte, ölü gibi ölü işte."

"Onu köpeklere bırakmak olmaz."

"Olmaz," dedi Cemal.

Sustular, derin düşüncelere daldılar.

Mustafa:

"Akşam oluyor."

İsmet:

"Ne yapalım?"

Mustafa ayağa kalktı, ötekiler de onunla birlikte ayağa kalktılar.

"Ne yapalım, biliyor musunuz," diye konuştu Mustafa güvensiz bir sesle. Sonra daldı.

"Ne yapalım?" diye sabırsızlandı Cemal.

"Şu koyun damını görüyor musunuz?"

Hep birden, kireç ocaklarının biraz aşağısındaki dama baktılar.

"Ölüyü oradan şimdi alabilsek, oraya götürebilsek..."

"Allooooş," diye hep birden bağırarak oraya koştular. Önce Mustafa, ardından Veysi, onların ardından da ötekiler ocağın dibine indiler, kelebeklerin arasından zorla ölüyü seçebildiler.

"Çıkarabilir miyiz?"

"Benim belimde bir kocaman kıl örme var," dedi Cemal. "Belki on kulaç. Benim anam..." Ağzına burnuna kelebekler doluyordu. Eliyle kelebekleri kovdu. "Benim anam beni ipsiz hiçbir yere göndermez. Şimdi anladım." Beline dolanmış ipi dönerek açtı, Mustafaya verdi: "Ölüyü bağla," dedi, "biz de dışarıya çıkalım, oradan çeker çıkarırız."

O kadar heyecanlıydılar ki, burunları bu korkunç kokuyu bile duymuyordu.

Ölüyü sürüyerek koyun damına getirdiklerinde gün batmış, karanlık kavuştu kavuşacaktı. Kapıyı bir iyice orada buldukları telle muhkem bağladılar. Akbabaları bırakan iri, azgın köpekler gelmişler, kıçlarının üstüne oturup gözlerini koyun damının kapısına dikmişlerdi. Çocuklar onlara aldırmadılar, istedikleri kadar beklesinler. Gece iyice bastırmadan, bir koşu evlerini buldular. O akşam hiçbirisi ne bir lokma yemek yiyebildi, ne de bir damla uyudu.

Daha tanyerleri ışımadan koyun damının altındaki sakızlık ağacında toplandılar. İlk önce Veysi, kucağında sakız gibi, sabun kokan iki apak patiska çarşafla gelmişti. Çarşafları, telgrafçının dul karısı Kadriye Hanımdan çalmak o kadar kolay olmamıştı. Veysi çarşafların yerini, kadının uyuduğu odayı, evlatlık kızın yattığı yeri iyi biliyordu. Eve de kolaylıkla, bir kedi gibi çıt çıkarmadan girdi, gel gör ki, kahpe feleğin ettiği oyuna bak, Kadriye Hanım uyumuyordu. Veysi, bir insan uyuyor mu uyumuyor mu soluk alışlarından bilirdi. Geceleri biraz hırsızlık ettiği, yiyecek bir şeyler aşırdığı için soluk alıp veriş-

lerin ustası olmuştu. Öylesine bir soluk dinleme ustasıydı ki Veysi, bir insanın düş gördüğünü, düşünde de neler gördüğünü soluk alışlarından bilebilirdi... Kadriye Hanım hiç uyumuyor, düşünüyordu. Veysi onun soluk alışlarından ne düşündüğünü de biliyordu ya, ayıptı, kimseciklere söylenmezdi. Veysi evin küçücük balkonuna sinmiş bekliyordu. Yani, şimdi şu mikrop karı uyumazsa ne olacaktı, Kel Eşkıya kefensiz mi kalacaktı, zaten fıkaranın kel başına gelmeyen kalmamıştı... Ama sonunda da mavi kelebekler onun üstünü örtmüşler, onun ölüsünü köpeklere, akbabalara, yılanlara çıyanlara yedirmemişlerdi. Küçücük küçücük mavi kelebekler, her birisi mine çiçekleri kadar, ufacıcık... Çünkü, neden, çünkü Kel Eşkıya, anası ne söylüyordu, hak aşığı imiş. Bir elinde saz, birisinde de mavzer, mavzeri hiç kullanmamış... Hep saz çalar, türkü söylermiş dağlarda. Karıncayı bile incitmemiş. Öyle bir sesi varmış ki, o türkü söyleyince dağlar taşlar, kurtlar kuşlar dile gelir, bütün kızlar da, onun kel başına bakmayıp, ona karasevda bağlarlarmış. Bu Kel Eşkıya öyle bir ermiş olmayıp da başka birisi olsaydı, bu kadar kelebeğin o çukurda ne işi vardı, her birisi de ipil ipil, ışık gibi yanan mavi kelebeğin... Hiç böyle kelebek görülmüş müydü, şu dünyada? İşte böyle bir adam olan Kel Eşkıya kefensiz kalmamalıydı. Yaaa Allahım, diye, sindiği yerden ellerini göğe açarak yalvardı Veysi, şu mendebur, erkeğe doymaz karıyı bir uyutuver. Yarın çarşafların çalındığını anlar anlamaz Kadriye Hanım teyze, kıyamet kopacaktı ya, varsın kopsun. Utanmadan da Veysinin üstüne atacaklardı çarşaf hırsızlığını. Mahallede de herkes onu belki de ilk olaraktan savunacaktı. Söyleyin, söyleyin, söyleyin bakalım, Veysi çarşafı ne yapacak, şeker değil ki yesin, para değil ki alsın...

Sabaha karşı, az önce, dalmış gitmiş Veysi Kadriye Hanım teyzenin soluğunu dinleyince, az daha sevincinden uçacaktı. Hemen çamaşır sandığına koştu. Sandığı açar açmaz da yüzüne ılık bir dağ elması kokusuyla sabun kokusu çarptı. Ya Allah, dedi kendi kendine, şu Kel Eşkıya senin bir iyi, ermiş kulunsa turuncu gül, mavi menekşe işlemeli, ha, kelebeklerin her birisi mavi, mor birer menekşeye benziyordu, çarşaflardan geçsin elime. Ve elini uzatır uzatmaz, eli koskocaman bir gülün

üstüne geldi. O çarşafı çekti aldı. Bir kedi gibi sessiz, rahatlıkla merdivenin korkuluğundan kayarak indi, avlu kapısının altında, her zaman yatarak geçtiği bir açıklık vardı, oradan, elindeki çarşafı yere değdirip kirletmeden kaydı, sakızlık ağacının altına geldi. Çarşaftaki öteki işlemeyi araştırdı alacakaranlıkta el yordamıyla, onlar da mor menekşeydi. Her şey iyiydi ya, burada tek başına ödü kopuyor, koyun damından yana da hiç bakamıyordu. Şu çocuklardan bir tanesi gelseydi, her şey o zaman daha kolay olur, iki kişi olunca daha az korkarlar, belki de hiç korkmazlardı. Gittikçe korkusu artıyordu. Neredeyse, bir çıtırtı duysa tabanları yağlayacaktı.

Arkasında bir patırtı duyunca, hemen kulakları dikildi, kaçacaktı ki, gelen karartının Gülbahar olduğunu anladı. Onu yolda karşıladı. Kız soluk soluğa kalmıştı. Elinde kocaman, kiloluk bir kolonya şişesi tutuyordu. Ağacın altına geldiler. Ortalık ışıdı ışıyacaktı. Yakından bakınca, her bir şeyleri çocuk gözleri seçebilirdi.

"Ne o elindeki Gülbahar?"

"Hiç," dedi Gülbahar, "kolonya."

"Nereden kaldırdın?"

"Nazlı Ablanın çeyizinden. Onda böyle on beş tane kolonya daha var. Kokuyor, üstüne serperiz."

"Ben de ona kefenlik buldum, yolda gelirken..."

"Güzel mi?"

"Çok güzel," dedi Veysi, "işlemeli. İyi ki düşürmüşler. Ben de yolda gelirken..."

"Ben hiç bulamadım, ben hırsızladım," diye üzüntülü bir sesle konuştu Gülbahar.

"Olsun. Böyle hırsızlık hırsızlıktan sayılmaz, kıymeti yok," dedi Veysi. "Bütün ölülere kolonya dökerler, bizim eşkıyamız neden kolonyasız kalsın."

Bu sırada birisi oflayarak poflayarak yokuşu çıkmaya uğraşıyordu.

"Kim var orada?" diye korkulu bir sesle sordu gelen insan.

"Ben varım," dedi Veysi, "Bir de Gülbahar."

"Buraya gelin, getiremiyorum, yoruldum."

Veysi:

"Cemal, sen misin?" diye sordu. "Sen burada kal," dedi Gülbahara. Aşağıya indi.

Cemal, bir hasırı ucundan tutmuş sürüklüyordu. Bir elinde de bir kazma vardı.

Az sonra da Fevzinin sesi duyuldu. Onlar hasırı ağacın altına getirmişlerdi ki İsmetle Mustafa da geldiler. Ardından da Fevzi gözüktü. Fevzinin elinde de kocaman bir sabun kalıbı vardı. İsmet de bir kürek bulmuş getirmişti. Mustafa da bir orak taşıyordu elinde, bir kürekle birlikte.

Tanyerleri ışırken çocuklar, önce kireç ocaklarının oraya gittiler. Bütün kireç ocakları ağızlarına kadar, menekşe menekşe, ışılayan, sırtları ıslak kelebeklerle dolmuştu. Oradan aşağıya koyun damına indiler. Akbabalar, kartallar koyun damının üstüne konmuşlar, kanatlarını düşürmüşler, kartallar bir yanda, akbabalar öbür yanda karşı karşıya durmuşlar bekleşiyorlardı. Köpeklerse koyun damını çevirmişler, yan yana kıçlarının üstüne oturmuşlar, gözlerini de damın duvarlarına dikmişlerdi.

Mustafa:

"Buraya boş yere geldik. Önce mezarı kazmalıydık."

"Ölüyü götürelim de mezarlığa öyle kazarız," dedi Fevzi. "Hem mezarlığın yanında su da var. Ölüyü yıkarız da. Ben bir kalıp sabun getirdim."

"Bir gören olursa ya..."

"Görsünler," dedi İsmet. "Mezarlıkta ölü olur. Görseler ne derler ki..."

Uzun tartıştılar, Mustafa sonunda ötekilerin isteklerine uydu, koyun damının kapısını açar açmaz öylesine bir koku çarptı ki onlara, hepsi birden sersemlediler. Gülbahar hemen yetişip ölünün üstüne çeyizlik kolonyanın yarısını boca etti. Ölüyü bir anda dışarıya çıkardılar. Kolonyanın, açık havanın etkisiyle koku azıcık eski gücünü yitirdi. Akbabalar, kartallar, köpekler ölüyü gördükleri halde yerlerinden kıpırdamadılar. Oysa çocuklar, ellerinde taş, sopa onlara karşı tetikte ve hazırlıklıydılar.

Ölüyü hasırın üstüne yatırıp mezarlığa kadar kolaylıkla getirdiler. Bu arada Gülbahar, ölünün üstüne serpe serpe kolonya

şişesini bitirdi. Kel Eşkıyayı getirip mezarlığın yanındaki bir hendeğe, çalıların altına yatırdılar. Onlarla birlikte, köpekler, akbabalar, kartallar da gelmişlerdi. Köpekler gene koyun damındaki gibi kıçlarının üstüne oturup ölünün yöresine halkalandılar. Kartallar, akbabalar, ağır ağır sekerek, kocaman kanatlarını gerip mezarların arasına indiler. Kartallar bir yana, akbabalar bir yana çekilip beklediler.

Mustafa:

"Murt çalısı kesmeye gideceğiz. Kim benimle gelecek, kim burada kalıp ölüyü bekleyecek?"

Gülbahardan başka hepsi Mustafayla birlikte gitmek istedi.

"Veysi, sen Gülbaharla burada kal, ölüye de iyi mukayyet olun. Köpekleri, kuşları yaklaştırmayın ona," diye Mustafa buyurdu.

Murtluk kireç ocaklarının az üstünden başlıyor, Akarcaya, çam ormanlarına kadar gidiyordu. Mustafa bu işleri iyi biliyordu, az bir sürede bir mezarlık murtu biçti. Her çocuk kucağında bir kucak çalıyla mezarlığa döndüler. Kartallar, akbabalar, köpekler daha yerlerinden kıpırdamamışlar, oldukları yerlerde öyle duruyorlardı. Çalıları üst üste koydular, çok koyu yemyeşil bir yığın oluştu oracıkta, mezarların arasında. Murtların keskin kokusu neredeyse ölünün kokusunu bastırıyordu.

Murtu getirdiklerinden dolayı kıvançlıydılar. Burada hiçbir ölü murt çalısız gömülmezdi, Fevzi:

"Bunu iyi yaptık," dedi. "Murtsuz ölü ölüden sayılmaz. Kel Eşkıyanın ölüsü ölü gibi ölü. Bir de yıkamalıyız."

Mustafa:

"Olmaz," diye diretti. "Nerede buluruz kazanı, suyu ısıtmak gerek... Olmaz. Yapamayız. Üstelik de camide yıkamamız gerek onu."

"Mezarlıkta da olur," dedi Fevzi. "Evlerde de yıkanır ölü."

Ortalık karıştı, her ağızdan ayrı bir söz çıkıyordu. Ölüyü yıkamak mı, ya da yıkamamak mı üstüne bir türlü anlaşamıyorlardı. En sonunda gene işi Aşık Mustafa kestirdi attı:

"Size soruyorum," dedi. "İsterseniz en bilgili hocaya gidin sorun, şehit olan ol kişileri yıkamanın hiç gereği yoktur. Yüce Tanrının melekleri, o mübaret kişiyi yıkayıp pirüpak eylemiş-

lerdir. Söyleyin bakalım, Kel Eşkıya şehit değil midir? O şehit değil de o kireç ocağındaki onun üstünü örten kelebekler, hem de mavi, hem de ufacık ufacık, hem de ipil ipil... Nedir öyleyse?"

Aşık Mustafa bunları söyleyince akan sular durdu. Bunun üstüne karşı gelebilecek sözü kim söyleyebilirdi ki... Fevzi somurtmuş, elinde kocaman bir kalıp sabunla az ilerde, şaşkın, kalakalmıştı.

"Pekiyi, ya duasız ölü gömülür mü?"

Mustafa soğukkanlı, dingin:

"Duayı ben okurum," dedi. "Benim bildiğim dua kadar duayı kim bilebilir ki... Ben şimdi Kel Eşkıyaya duayı okuyup, onun ruhuna gönderiyorum. Haydiyin şimdi bir mezar yeri bulalım da kazalım."

Bu da uzun süren bir tartışma konusu oldu. Sonunda mezarlığın ortasındaki dut ağacının altını seçtiler, ama orasının toprağı kurumuştu, taş gibi sertti. Kazmak zor oldu. Mezarı kazıp bitirdiklerinde kan ter içinde kalmışlar, yorgunluktan kıpırdayacak halleri kalmamıştı.

Ölüyü ağacın dibine getirdiler, Kadriye Hanımın turuncu güllü, mor kelebeklere benzeyen menekşe işlemeli çarşafına sardılar, onu incitmeden, yavaşça mezara indirdiler, üstüne de murt çalılarını yumuşacık yumuşacık serdiler. Sonra da toprakladılar. Ağacın altında taptaze, uzun bir toprak yığını oluştu.

"Durun, bekleyin," diye koşmaya başlayan Fevziyi ister istemez beklediler. Fevzinin dönmesi uzun sürdü. Mezar taşlarına oturdular. Fevzi elinde boyu kadar bir salkımsöğüt fidanıyla döndü.

"Kökünden çıkardım," dedi. "Bu kurumaz. Hele derin gömersek hiç kurumaz."

Buna sevindiler. Elbirliğiyle derin bir de çukur kazdılar mezarlığın başucuna.

"Ben bu salkım söğüdü büyüyünceye kadar, her gün gelir sularım da," dedi Gülbahar.

"Ben de her gün Gülbaharla birlikte gelirim," dedi Veysi.

"Bu salkımsöğüt büyüyünce de kelebekler gelirler üstüne konarlar," diye onlara katıldı Aşık Mustafa.

Çocuklar bir süre mezarın yöresinde sessizce durdular. Mustafa, dudakları kıpır kıpır, dua okur gibi bir şeyler yaptı. Ortalıkta hiçbir ses yoktu, bir arı vızıltısı bile duyulmuyordu. Ortalığa apaydınlık bir güneş çökmüş, iki çocuk eli büyüklüğünde masmavi, kanatlarının uçları yaldızlı bir kelebek de karşıdaki mezar taşının bu yanında sıcaktan kavrulmuş bir çiçeğin dalına konmuş, kanatlarını durmadan açıp açıp kapatıyordu.

Sonra çocuklar, bir mezara, bir biribirlerine baktılar, ardından da hep birden, "Allooooş," diye bir sevinç çığlığı koyverip kasabaya doğru koşmaya başladılar. "Allooooş, allooooş!"

Onların bu şakıyan sevinç çığlıklarını duyan köpekler kaçıştılar, kartallar, akbabalar, geniş, ağır, kanatlarını açarak havalandılar.

12

Çukurovadaki köy evleri genellikle sazlarla kamışlardan, bir de cilpirti dedikleri çalılardan kurulur, huğ denilen bu evler dikdörtgen biçiminde, uzunlaması en çok yirmi beş, otuz adım, enlemesi on adımla on beş adım arası olurdu. Yan duvarları kamışsa, kamışlar, uzatılmış kalasların üstüne dikine dizilirdi, çitse, dikilmiş kazıkların arası ince çilpirti çubuklarıyla örülürdü. Duvarın yüksekliği iki buçuk metreden fazla olamazdı. Kamış çitlerin de, cilpirti çitlerinin de içi toprakla kalınca sıvanır, bu sıvaların üstü de Hemite dağı yörelerinden getirilmiş mavi, sarı, yeşil, kırmızı topraklarla boyanır, süslenirdi. Huğların üstü çoğunlukla sazlarla örtülürdü. Yalnız çok zengin insanların evlerinin, o da çok seyrek, duvarları taştan örülür, damları da çinkoyla, kiremitle örtülürdü. Bu yörede yalnız Talip Beyin iki katlı konağının duvarları taş, damı kiremit, pencereleri de camlıydı. Ve bu konak düz ovanın ortasında apak parıldayarak yeni dikildiğinde uzun bir süre dillerde dolaşmış, salt bu konağı görmek için uzak köylerden, dağlardan meraklı konuklar gelmişlerdi.

Bu yöre köylülerinin Anavarza altından Kozana, Kadirli altına, oradan Osmaniye, oradan da Ceyhana kadar evlerinin kamışları, sazları yalnız Akçasazdan elde edilebilirdi. Akçasaza da Türkmen Beyi Talip Bey sahip çıkmış, Akçasazın her yanına eli tüfekli, boğa aletinden kırbaçlı bekçiler koymuştu. Gereksinimleri olan köylülere Akçasazın kamışlarını, sazlarını satıyor, dediklerine göre de sandıklara kese kese altın dolduruyordu. Akçasaza sahiplendiği gibi Anavarza ovasının büyük bir kısmına da sahip çıkıyordu. Bu ovada yılkı yılkı atları, koyun, tosun, inek sürüleri yayılıyordu.

Ovanın her yıl bir kısmını Yörüklere satıyor, her nasıl ediyorsa bazan ikinci yıl, bazan da birkaç yıl sonra sattığı yerleri zorla onların ellerinden geriye alıyordu.

Bu ovada Talip Beyin elinden çekmeyen kalmamıştı ya, Homanlı Yörük obasının başına gelenler bin beterdi. Bu oba çoktandır yerleşmek istiyordu. Koyunu keçisi, sığırı, atı, devesi bol, çok zengin bir obaydı. Derlerdi ki, Homanlı Beyinin çadırının direği som altındandır. Bunu ovada gözleriyle görenlerin olduğu da söylenirdi.

İşte Talip Bey bu aşirete sahip çıktığı topraklardan bir kısmını sattı. O nasıl sattı, tapucu Zülfü ne yaptı, bunu kimse bilmiyor, yalnız birkaç yıl sonra başlayan yargılamada Homanlı obası bütün toprağı yitirdi. Obanın elinde avucunda hiçbir şey kalmamıştı. Neleri var neleri yoksa, hepsini satıp satıp parasını Talip Beye vermişlerdi. En soylu atlarını, develerini, sürülerini, kilimlerini, keçelerini, ta dededen kalma işlemeli, sedef, gümüş, altın kakmalı beşiklerini bile satmışlardı. Evlerinde neleri kalmışsa onu da mahkeme, avukat parası olarak vermişler, ipipullah sivri külah kalmışlardı.

Oba dağılmamıştı ya, çok perişan olmuştu. Eğer dayanışmayı, geleneğini daha yitirmemiş öteki Yörük obaları olmamış olsalardı, Homanlı oymağı çoktan dağılmış, ya da açlıklarından kırılmış gitmişlerdi. Ovada Talip Beyin adamlarının dayağını yememiş köylü mumla aranacak kadar azdı. Akçasaza girdin, yat boğa aletinden kırbacın altına, Talip Beyin toprağına bastın, gir Talip Beyin konağının yanındaki özel hapisanesine de orada gözlerin ışılayaraktan, üç gün üç gece aç kalaraktan, tuzlu su içerekten kal da aklın başına gelsin. Bu Talip Bey dayak faslında zaptiyeden de, candarmadan da bin beter bir kişiydi.

O sabah, erkenden, kasabaya Talip Beyin öldürülme haberi geldiğinde kimsenin bu habere pek inanası gelmedi. Onu, o kartal gibi adamı kim öldürebilirdi ki... Onun yüzlerce koruyucu silahlı adamı, dokuz oğlu, şu kadar akrabası vardı. O, devlet içinde devlet, hükümet içinde hükümetten de daha güçlü hükümetti.

Öğleye doğru her şey açık seçikti ve gerçekten Talip Bey öl-

dürülmüştü. İnce Memedden başka da kim öldürebilirdi bu Anavarza kaplanı Talip Beyi? Talip Bey de İnce Memedin eliyle öldürülünce kasabanın beli kökünden kırılmıştı. Böyle kaplan gibi bir beyi de öldüren İnce Memed çetesiyle artık başa çıkılamazdı. Ne Hükümet, ne de bir şey... Koskocaman düveli muazzamayı yenen ordu bile gelse İnce Memedle başa çıkılamazdı.

İnce Memed dün gece, tanyerleri ışırken, on bir tane tepeden tırnağa ak libaslar giymiş kişisiyle Talip Beyin köyüne gelmiş, hepsinin de altında birer kır at ki, Köroğlunun Kıratı örneği, ellerinde Alaman filintası gıcır gıcır, ay ışığında parlayan... Heybeleri fişeklerle, bombalarla dolu... On iki ak libaslı adam basmışlar köyü, Talip Beyin adamlarının ellerinden silahlarını alıp, onları muhkem bağlayarak domuz topu etmişler. Sıra konağa gelmiş, teslim ol, ya Talip, demişler. O da, ben teslim olmam, demiş, yiğit adam, Osmanlı adam, kurşuna kurşunla mukabele etmiş. Dokuz oğlu, İnce Memed adını duyar duymaz, korkularından çükleri düşüp, elleri başlarının üstünde hemen orada konaklarının önünde İnce Memede teslim olmuşlar. İnce Memeddir, "Ey arkadaşlar," demiş, "benim sizinle hiçbir davam olamaz, benim davam Talip Bey dedikleri kan içici zalimlen. Şimdi sizin ikinizi geri bırakıyorum, gidin, onu bana yakalayıp getirin, çünküleyim ki ben, soylu Beyimiz Talip Beyi, ne kadar zalim, ne kadar ırz düşmanı, her ne kadar şu ovada zorla ırzına geçmediği güzel kadın bırakmamışsa da ben onu öldürmeyeceğim. Eğer o teslim olmaz, böyle direnirse, ben de onu öldürmek zorunda kalacağım. Çünkü bana kurşun geçmez, bense onu eleğe çeviririm. Eğer siz de gider geri gelmezseniz, onun iğvasına uyup da, ben de şu domuz topu ettiğim kardeşlerinizi ve hem de adamlarınızı, akrabalarınızı toptan gözbebeklerini oyarak öldürürüm," demiş. Çocuklar da gitmişler babalarının yanına, böyle böyle demişler. Talip Bey gene teslim olmamış. İnce Memed de bağırmış, "Konağı gaz döküp de yakıyorum," diye. Talip Bey de, "Yak ulan," demiş, "senin gibi bir puştun elinden öleceğime, konağımın içinde yanarım onurumla ölürüm, daha iyi. Çık ortaya da, çık ortaya da seni göreyim, bre İnce Memed," diye bağırmış. "Çık ortaya da, bakalım sana nasıl kurşun geçmiyormuş, bir anlayalım."

Bunun üstüne Memeddir, ak libaslar içinde, bir mermer direk gibi gelmiş avlunun ortasına dikilmiş, her bir yanından ışıklar fışkırıyor, ortalığı onun ışıkları apaydınlık ediyormuş. "Buyur Bey, yüksek bir huzuruna geldim," demiş, "başla taramaya beni." Talip Beydir, bir tarak kurşunu onun üstüne boşaltmış, o da bağırmış, "Al Talip kurşunlarını," bedeninden aldığı beş kurşunu da Talip Beye atmış. Ne yapsın Talip Bey, bu işe çok şaşırmış ama gene de ateş etmeyi sürdürmüş. İnce Memeddir, artık sabrı tükenmiş, "Yakıyorum konağı" diye bağırmış. Çocuklardır, hileyle Talip Beyin yanına yaklaşmışlar, onu kıskıvrak yakalayıp İnce Memede getirip teslim etmişler. O da ortaya bir ateş yaktırıp, yere bir kazık çaktırıp ucunu kılıç ucu gibi sivrilttirmiş, Talip Beyi evladü eyalinin gözleri önünde kazığa geçirmiş. Talip Beydir çok zarılamış, gözlerinden kanlı yaşlar dökmüş. Öldürün beni, hemen öldürün, diye yalvarmış. Öldürün de beni evladü eyalimin karşısında bana bu kötülüğü etmeyin. Öldürmemişler, o kazıkta, güneşin alnında, üç gün üç gece inlemiş durmuş. Su istedikçe tuzlu su, yemek istedikçe gene tuzlu su vermişler. Talip Bey tam ölecekken İnce Memed gelmiş, tabancasını çekmiş, onun her iki gözünü de kurşunlamış. Koskocaman Türkmen Beyi Talip Bey de işte böylece rahmeti rahmana kavuşmuş.

Talip Beyin İnce Memedce bu biçimde öldürülme haberi, gelen haberlerin hepsi tıpatıp doğru olmasa da, her haberde az da olsa bir gerçek payı vardı. Bu haberler, bu sefer yalnız Murtaza Ağayı korkudan çıldırtmamış, öteki Ağaları, Beyleri de, en çok da o soğukkanlı görünen, her şeye gülüp geçen tapucu Zülfüyü can telaşına düşürmüştü. Talip Beyi öldüren İnce Memed bile olmasa, daha kötüsü, o, neyin nereden geldiğini iyi biliyordu. Tez elden asayişi düzeltmeli, şu canileri ortadan kaldırmanın yolları bulunmalıydı. Kasabada herkesten önce kolları o sıvamış, Murtaza Ağayla işbirliğine geçmişti. Telgraflar çekiyor, mektuplar yazıyor, Kaymakamla, Yüzbaşıyla konuşuyor, önüne gelenden düşüncesini soruyordu. Bu İnce Memed artık çok olmuştu, ortadan kalkmalıydı.

Hemen, o sabah öğleye kadar, daha haber bütün çıplaklığıyla yayılmadan beş kişilik bir delege oluşturdular. Delegeler

o gün yola çıkacaklar, trene binip Ankaraya gidecekler, İnce Memedi, onun ülke için nasıl bir çıban başı olduğunu İçişleri Bakanına bir bir anlatacaklardı.

Murtaza Ağa bu durumdan dolayı çok mutluydu. Önüne gelene:

"Nasıl, nasıl?" diyordu. "Herkesin canı herkes için kıymetli. Pezevenk Zülfünün kendi canı canken bizimki patlıcandı. O zaman gözleri bebeklerinden kurşunlayan, Beyleri kazıklara oturtan İnce Memed bir çalı kakıcı, masum bir köylü çocuğuydu. İş kendi canına gelip dayanınca, işbirliği yaptığı Talip kardaşı kurşunlanınca derakap Ankaraya heyet, kendi de başında... Oooh... Gitsin bakalım."

Beş kişilik heyetin içinde başta Taşkın Halil Bey, avukat Kozanoğlu, emekli yargıç Hüdai Bey, Türkmen Beyi Kaplanoğlu Halis Bey de vardı. Başta Zülfü, bunlar ağzı laf yapan dirayetli kişilerdi. Ne yapar ederler, elleri boş dönmezler, en azından bir alay askerle şu Torosların üstüne bir hışım gibi yürürlerdi. Dağda eşkıyaları olan Ağalar, Beyler, eğer adamlarını kayırıyorlar, seviyorlarsa, onları artık Toroslardan başka yere göndersinler, hiç olmazsa bir süre için izlerini yitirttirsinlerdi.

Bu arada Murtaza Ağa birkaç kere değirmene daha gitti, Topal Ali yoktu. Nereye gittiğini değirmenciye söylememişti. İşte şimdi şapa oturmuştu. Bu anlatılanların yarısı bile doğruysa, Zülfü bile can telaşına düştüğüne göre durum gerçekten vahimdi, sıra kesinlikle ona gelmişti. Şu alay gelinceye kadar canını saklayacak bir yer bulabilseydi. Aaah, Topal Ali, aaaah! O, İnce Memedin her huyunu suyunu biliyordu...

Çarşıda bir ara Molla Duran Efendiyi gördü, o tilki adam ona görünmemek için saklanmak istedi. Murtazanın hiç gözlerinden kaçar mı, vardı, hemen onu saklandığı dükkandan çıkardı. Molla Duran Efendinin, bu dünya kurnazı, Camiyül Ezherde okumuş bu dünya allamesinin bile, dünya yansa vurdumduymazın bile yüzü sapsarıydı. Konuşurken sesi titriyordu.

Onun koluna girdi, çarşıyı çıktılar, konuşa konuşa köprüye aşağıya indiler.

"Ne yapacağız?"

"Vaziyet feci. Çok acıdım haline Talip Beyin. Hem kazığa çakmışlar konağının içinde, hem de gözlerinin önünde evladü eyalinin, gencecik kızlarının, gelinlerinin üç gün üç gece ırzlarına geçmişler."

"İntikam, intikam, intikam alıyorlar ayak yalınlar bizden..."

"Biz böyle olur da, gece gündüz biribirimizin kuyusunu kazarsak elbet de alacaklar. Biz birlik olmazsak... Ali Safa Bey öldürüldüğünde hepimiz senin gibi, soylu bir gayreti, Karadağlıoğlu Murtazanın güttüğü gayreti gütseydik, belki de şimdi, şu anda Talip Bey böyle feci bir şekilde öldürülmez, yanımızda olurdu."

"Gözbebeklerinden vurmuş. Bu vaziyet bu işin İnce Memedin işi olduğuna hiçbir şüphe bırakmıyor."

"Evet, evet, evet," diye kaşlarını çattı Molla Duran Efendi. "Evet insanları gözbebeklerinden kurşunlamak o kafirin huyudur, zavallı Abdi Ağayı da böyle öldürmüştü, değil mi?"

"Böyle..."

İkisi de düşünceye dalmışlar, kendilerini düşünüyorlar, bu işin altından nasıl kalkacaklarını hesap ediyorlardı. Ankara bu eşkıya işini ciddiye almıyor, kös dinliyordu. Niçin ciddiye alsınlar, tehlikede olan kendi canları değildi ki...

Molla Duran Efendi başını kaldırdı, Murtaza Ağanın yüzüne baktı, bir şey soracak gibi oldu vazgeçti. Aynı hareketi birkaç kez daha yapınca Murtaza Ağa:

"Sor," dedi, "ne soracaksın, Molla Duran Efendimiz?"

"Şeyi soracaktım..."

"Neyi?"

"Hani şu Topal Ali meselesini... Dünden bu yana çarşıda, kasabada, şu Talip Bey haberi gelinceye kadar bu konuşuluyordu. Sen gitmişsin de Topal Alinin ayaklarını öpmüşsün, yalvarmış yakarmışsın, çiftlikler vaat etmiş, konaklar yaptıracak olmuşsun ona..."

"Doğru," dedi Murtaza Ağa. "Sana hayatını bağışlayan bir adama, sen ne vermezsin ki, Hocam?"

Topal Aliyi, onun izciliğini, İnce Memede düşmanlığını, onun İnce Memedden daha nişancı, daha yiğit, daha yürekli, becerikli bir kişi olduğunu bire bin katarak ona da bir daha anlattı.

"Biz bir büyük kusur işledik, Hocam, ona karşı, ve kendimizi bağışlatamadık. O çok onurlu bir zat. Adamoğlu adam o... Bir gün kendimizi, kusur işlediğimiz öz bir kardaşımız zata kendimizi bağışlatabilirsek ne mutlu bize."

Değirmen olayından sonra nereye gitse, kimi görse Aliden söz açma fırsatını kaçırmıyor, kendi hakkındaki bu kanatlı, iyi sözleri duyar da imana gelir diye, onu göklere çıkarıyordu.

"Demek Topal Ali Efendi böyle bir insan? Ben zatlarıyla hiç müşerref olamamıştım. Ne yazık..."

"Yazık, yazık," dedi Murtaza Ağa.

Bu sırada onlara doğru koşarak birisi geliyordu. Gelen delikanlı çok heyecanlıydı.

"Müddeiumumi Bey gönderdi beni. İlle de Murtaza Ağayı bul getir, dedi. Durum çok nazik, amanın iki eli kandaysa da hemen bana yetişsin."

"Demek durum bu kadar nazik..."

"Çok nazik, çok nazik," dedi delikanlı.

"Demek durum bu kadar nazik, birlikte gidelim seninle Molla Duran Efendi. Zatının yüksek tecrübelerinden müstefit oluruz."

Birlikte Savcılığın yolunu tuttular.

Savcı ak bıyıklı, çökük avurtlu, dalgalı ak saçlı, zayıf, gırtlak kemiği dışarıya fırlamış orta boylu birisiydi. İnsan ona baktığında ilk olarak gırtlak kemiğini, sonra da uzun boynuyla kırışık içinde kalmış alnını görürdü. Her zaman sinirli, telaşlı bir hali vardı ve çabuk çabuk konuştuğundan söylediklerinin bir kısmı hiç anlaşılmaz, bir kısmı da zor anlaşılırdı.

"İyi ki çabuk geldiniz Beyler," diye konuştu Savcı. Odasındaki kanepelerin üstüne çökmüş dokuz kişiyi gösterdi. Bunlar yaş sırasına göre kanepenin üstüne sıralanmış oturmuşlar, ellerini de dizlerinin üstüne koymuşlar, gözlerini karşıdaki Atatürk resminin gözlerine dikip öyle kalakalmışlar, hiç kıpırdamıyorlardı. Hepsinin de elmacık kemikleri çıkıktı. Az çok biribirlerine benziyorlardı. Hepsi de buğday benizli, büyük kulaklıydı.

"İyi ki, iyi ki çabuk geldiniz. Yoksa vaziyet nazik ve vahim. Çok vahim. Bu Beyler bir arzuhal getirdiler, bendeniz bunu

kabul edemezdim. Hayatı memuriyetimde böyle bir şey gelmedi bendenizin başına... Bu kasaba çok tuhaf bir yer... Güya babaları Talip Beyi İnce Memed değil de başkaları katletmişler... Ben de onlara olamaz böyle bir şey, dedim, babanızı İnce Memed nam cani ve şaki katletmiştir, bundan başkasını biz mahkeme olarak kabul edemeyiz. Bu kasaba, hayatı memuriyetimde gördüğüm en acayip yerdir. Muhterem Beyefendilere rica ediyorum ki babanızı kanunen İnce Memedden başkası katledemez, anlamak istemiyorlar sözlerimi... Acayip, acayip, acayip..." Bundan sonra konuşmasını o kadar çabuklaştırdı ki, kimse bir şey anlayamadı. Soluk soluğa sözlerini bitiren Savcı: "İşte hal ve keyfiyet bu minval üzeredir Beylerim, Ağalarım," dedi. Tilki gözleriyle bulanık, biraz şakacı, biraz da kendisiyle alay eden, babacan, dünyaya boş veren, bıkmış biri gibi Murtaza Ağaya baktı.

Murtaza Ağa her şeyi anlamıştı:

"Başınız sağ olsun kardaşlarım," dedi.

Ötekiler hep bir ağızdan:

"Sağ ol, sağ ol," diye toparlandılar.

Murtaza Ağa yüzüne ağlamsı bir hal vererek:

"Yandı yüreğimiz, kökten yandı Anavarza kaplanı Talip Beye. Demek onu da öldürdü, o kan içici canavar, demek Talip Bey gibi bir kaplana da kıydı! Vay kafir vay! Demek onu da gözbebeklerinden vurdu, vay alçak vay! Üzülmeyin çocuklar, kardaşlarım, benim acılı oğullarım. Bilirsiniz biz Talip Beyle kardaştan da ileriydik. Kasabaya gelir de beni görmez olur muydu hiç! Hiç üzülmeyin oğullarım, bundan sonra artık sizler benim oğullarımsınız. Atının üstünde, soylu kır atının üstünde onun bir kasabaya girişi vardı, Arabistan çöllerinden boşanmış bir kaplan sanırdın. Öyle dimdik, kırbaçlı eli sağ dizinin üstünde, gözler ilerde, göğüs kabarık... Sizler de tıpkı babanıza benziyorsunuz. Başınız sağ olsun. İnşallah her biriniz o babayiğidin, o dünya soylusunun yerini doldurursunuz. Ve dolduracaksınız. Çünküleyim ki göl yerinden hiçbir zaman su eksik olamaz. Bir de İnce Memed işini... O Anavarza kaplanını öldüreni..."

Büyük oğul epeydir yutkunuyor, bir şeyler söylemek istiyor, ama Murtaza sözün arkasını bırakmıyordu ki...

Sonunda büyük oğul canını dişine takarak Murtaza Ağanın sözünü keserek konuştu:

"Bizim babamızı İnce Memed öldürmedi ki..." dedi.

"Ne? Ne, sen ne diyorsun ne?"

"Bizim babamızı öldüren İnce Memed değildir. Biz babamızın katilini biliyoruz. Bütün Anavarza yazısındaki köylüler de biliyorlar."

"Olamaz, olamaz, İnce Memedden başkası olamaz. Kanunen yasaktır. Biz hemen bir heyet hazırlayıp, İnce Memedin tenkili için Ankaraya gönderdik bile. Bu hadise, Anavarza kaplanı Talip Beyin öldürülmesi üzerine..."

"Babamızı Aslan köylülerle Yörükler birleşip öldürdüler. Katiller ortalıkta dolaşıp duruyorlar. Saklanmıyorlar, kaçmıyorlar bile."

"Kaçmazlar, kaçamazlar, niçin kaçsınlar, çünkü Anavarza kaplanını onlar öldürmemişlerdir. Çünküleyim ki o kan içici İnce Memed öldürmüştür. Başkası olamaz, kanunen yasaktır. İlle de Anavarza kaplanı babamızı alelade bir köylü öldürdü demekte ısrar ederseniz pişman olursunuz. Pişmiş aşa soğuk su katmayın, hazır heyetimiz Ankara yolundayken. İnce Memed işi hallolunduktan sonra biz o köylülerin de, Yörüklerin de icabına bakarız. Değil mi, Müddeiumumi Bey?"

"Olur efendim, arz edeyim efendim. Siz bu arzuhali mevkii tatbike koymayın efendim. Doğru arz ediyorlar kendileri... Murtaza Ağa Beyefendileri, kendileri... Ben size arz etmedim mi daha önce, İnce Memedden başkası bu ovada, bu dağlarda, yani Çukurovada bugünlerde, kendileri ifna edilinceye kadar, hiç kimse, hiçbir insanı öldüremez. Muhterem babanızı da İnce Memed kendileri katleylemişlerdir. Meselenin tatbik biçimi, muhterem pederinizin kaçırılması biçimi, kendilerinin kazığa oturtulup gözlerinden kurşunlanması, muhterem ve kıymetli babanızın katli şekli gösteriyor ki babanızı İnce Memed katletmiştir. Anavarza kaplanı ve de muhterem..."

"Babamızı gözlerinden kurşunlamamışlar ki..."

"Olamaz," diye ayağa kalktı Murtaza Ağa," olamaz! Çünküleyim, alınan istihbarata göre babanız, Anavarza kaplanı Talip Bey gözlerinden katledilmiştir. Bu da yalnız İnce Memed nam caninin işi olabilir."

"Böyle bir fiili yalnız be yalnız İnce Memed işleyebilir."

"Yok," dedi heyecanla büyük oğul, "yok. Babamızın ölüm biçimi başka, durum da, çok rica ederim anlatayım da... Çünkü bu iş böyle kalırsa, çok büyük hadiselere sebebiyet verilecektir. Ben bu çocukları, akrabaları, obamız köylülerini zor zapt ediyorum. Ben olmasaydım, bugün çoktan kan gövdeyi götürmüştü. Biz çok kuvvetliyiz ya, Aslan köyün köylüleri de, Aydınlı Yörüğü de çok yürekli, gözü kanlı insanlar."

Bundan sonra, ister istemez Murtaza Ağa sustu, büyük oğul da olayı olduğu gibi anlatmaya başladı. Başta Aydınlı Kerem, Aslan köyden Kürt Zaro, Kısacık Hacı, Deli Kenan, daha üç kişi Talip Beyin yolunu günlerce bekleyip onu pusuya düşürmüşler Kozan yolunda, öldürmemişler, onu Akçasaz bataklığının en kuytu, insan ayağı basmamış, kaplan giremez, zıncarından, ağacından, kamışlarından gök görünmez bir yerine götürmüşler, çok da yalvartmışlar. Önce bir kulağını kesmişler, arkasından burnunu, sonra da kollarını... Göğsünün derisini yüzmüşler. Dudaklarına, gözlerine bir şey yapmamışlar. Gözleriyle olanı biteni görsün de, diliyle yalvarsın diye... Sonra kazığa çakmışlar, ondan sonra da Talip Beyi yarı canlı oradaki söğüt ağacının en sağlam dalına ayaklarından çırılçıplak asmışlar. Bütün bedenine de bal sürmüşler, arılar, sinekler çokuşsunlar da, onu ölmeden yiyip bitirsinler diye.

"Bizim İnce Memede ne düşmanlığımız vardı ki babamızı böyle öldürsün?"

"Ali Safa Beyin ne düşmanlığı vardı ki onu gözlerinden kurşunlasın?" Murtaza Ağa içini çekti. "Vah Talip Bey vah, insan soyu canavar olmuş da bizim haberimiz yok..."

"İşte bu sebepten bizim arzuhalimiz mevkii muameleye konacaktır. Eğer bu kasabada bu işi başaramazsak Ankaraya, Adalet Vekaletine kadar gidip meseleyi en büyük merciye arz edeceğiz. Yoksa çok kan dökülecek, Anavarza ovasında sonu gelemeyecek bir muharebe başlayacaktır, eğer hükümet babamızın katillerini bulup asmazsa..."

"Babanızın katili İnce Memeddir."

"Değildir," diye kesinlikle konuştu büyük oğul.

Murtaza Ağa sıkışmıştı. Bu dokuz ahmak oğul bir çuval in-

ciri neredeyse berbat edeceklerdi. İmdat ister gibi orada susup kalmış Molla Duran Efendiye baktı, ona bir de, konuş, diye, gizlice çimdik attı.

"Dur Murtaza Ağam, dur," dedi Duran Efendi usulca.

"Ne durması be kardaş!" diye inler gibi bir ses çıkardı Murtaza Ağa. "Önce İnce Memedin yakalanma yalanı, şimdi de bunlar, Ankaraya çıkacak yüz bırakmadı bizde. Şimdi ben ne bok yiyeyim ben!"

"Sus!" dedi Molla Duran Efendi. "Dirayetli Müddeiumumimiz her şeyin üstesinden gelirler, her belanın altından kalkarlar."

Bu sırada yargıçlar girdiler odaya, arkasından da Yüzbaşıyla Asım Çavuş. Savcının odası gittikçe doluyor, ayakta duracak yer bile bulamıyorlardı son girenler.

Yüzbaşı Savcıya bir selam çaktıktan sonra:

"Muhterem Müddeiumumi Bey, Belediye Reisimiz sizi orada bekliyorlar, hepimizi daha doğrusu. Kaymakam Bey ve öbür zevat da gelecekler."

Murtaza Ağa buna çok sevinip hemen ayağa kalktı. Molla Duran Efendiyi de kaldırdı.

Molla Duran Efendi çember sakalını sıvazlayıp bir an düşünerek:

"Siz gidin, ben sonra gelirim," dedi, sonra da onun kulağına eğilip: "Nasıl olsa siz orada uzun kalacaksınız. Ben sonra gelirim. Ben dönünce öyle zannediyorum ki her şey bir miktar yoluna girmiş bulunacak."

"Çabuk gel Molla Duran Efendi."

"Mümkün mertebe."

Ötekiler de cümbür cemaat Belediye yoluna düştüler.

Belediyenin salonu geniş, oturacak yeri de çoktu. Kaymakam da çoktan gelmiş, orada onları bekliyordu. Kardeşleri görünce onların hepsini sert sert bakarak, tepeden tırnağa teker teker süzdükten sonra:

"Başınız sağ olsun Beyler," dedi. "Sizin babanızı feci bir şekilde öldüren İnce Memed bizim de düşmanımızdır, yani Cumhuriyetimizin de... Merak etmeyin, çok yakında o İnce Memed nam sergerdenin cesedi bu kasabada halka teş-

hir edilecektir. Ali devletimize başkaldıran hiçbir sergerde dokuz yüz yıldır payidar ve muvaffak olamamış, Selçukiler ve Osmanlılar, şimdi de son Türk Devletinin sığındığı Anadoludaki asil kanlı Cumhuriyetimiz İnce Memed denilen sergerdenin hakkından gelecek, asil babanız Türkmen beyi, Anavarza kaplanı Talip Beyin de intikamı pek yakında alınacaktır."

"Babamızı İnce Memed öldürmedi, Aydınlı Kerem, Kürt Zaro, Kısacık Hacı, Deli Kenan, daha başkaları onu kaçırarak işkenceyle öldürdüler."

"Ya onu gözlerinin bebeğinden kim kurşunladı?"

"Doktorla Müddeiumumi Bey otopside de göreceklerdir ya, babamızda hiçbir kurşun yarası yok. Kurşun yarası almamış bir insan nasıl olur da gözbebeklerinden kurşunlanır? İsterseniz şimdi gidip görelim, olduğu yerde asılı duruyor, gözleri faltaşı gibi..."

Tartışma uzun sürdü, kardeşler diretiyorlardı babalarını İnce Memedin öldürmediğinde. Babalarını öldürenler Aydınlı Yörükleriyle Aslan köylülerdi. Yukarda adları verilen kişiler, babalarını yüzlerce kişinin gözleri önünde kaçırıp büklüğe götürüp işkenceyle öldürmüşlerdi.

"Olamaz," dedi Kaymakam.

"Olamaz," dedi Yargıç.

"Ben her şeyi bütün teferruatıyla tetkik ettim, olamaz," dedi Savcı. "Onlar İnce Memedi Aydınlı Kerem olarak görmüşler. Bu İnce Memed bir şeytan, bir cin taifesi... Her an başka bir dona giriyor. Bizi de aldatmadı mı?"

"Aldattı," diye onu onayladı Yüzbaşı. "İnce Memed diye biz Kara Osman çetesini yok ettik."

Büyük oğul sonunda öfkelendi:

"Siz beni deli mi sanıyorsunuz?" diye bağırdı. "Ben de yarın Ankaraya gidiyorum. Babamın da ölüsü o bataklıkta, ben dönünceye kadar öyle gözleri faltaşı gibi açılmış kalacak. Merak etmeyin, bizden başka da babamızın yerini kimseler bulamayacak."

"İnce Memedden öğreniriz yavrum," diye güldü Murtaza Ağa. Onun ardından da ötekiler hep birden gülüştüler.

Bu sırada da içeriye yorgun argın, asık bir yüzle Molla Duran Efendi girince herkes sustu, bütün başlar ona çevrildi.

Molla Duran Efendi tecvitli sesiyle:

"Beyler," dedi mübarek çember sakalını sıvazlayarak, "zannediyorum ki İnce Memed işinde sizler bir sonuca varamamışsınızdır."

"Talip Beyin muhterem oğulları katil İnce Memed değildir diye diretiyorlar. Bu şekilde de bizim bütün planlarımız altüst olmuş bulunuyor," diye üzüntüsünü belirtti Murtaza Ağa.

"Üzülmeyin Kaymakam Bey," dedi aptes alır gibi kollarını sıvarken Duran Efendi. "Ortada bir yanlışlık olacak. Delikanlı Beyler yanılıyorlar. Kul olan yanılır, bes Allah yanılmaz. Peygamberimiz Efendimiz demişler ki..." Peygamberimiz Efendimizin dediğinden vazgeçti o anda. "Boş bir oda var mı burada?" diye de sordu.

Belediye Başkanı ayağa fırlayarak yandaki bir odanın kapısını açtı, "Buyurun," dedi.

Oğullar hemen oturdular. Yüzleri allak bullaktı.

Molla Duran Efendi öne uzanıp boynunu bir leylek boynu gibi de uzatmıştı. Sağ elindeki tespihini hızla çekiyordu.

"Ulan deli misiniz siz?" dedi. "Öyle ne ısrar edip duruyorsunuz? Ulan aklınız mı yok sizin? Ulan hepten söndüreceksiniz ocağını Anavarza kaplanı Talip Beyin." Kolunu birkaç kez daha çemredikten, aptes alır gibi yaptıktan sonra: "Size," dedi, "birkaç küçük sualim var, doğru cevap vermeniz sizin menfaatinize olur."

"Buyur," dedi büyük oğul.

"Bir, babanız Aslan köyden, daha ergen altı kızın ırzına, kızları adamlarına kaçırttırıp geçti mi, geçmedi mi?"

"Geçti," dedi büyük oğul.

"Kızları da adamlarıyla sonradan evlendirdi mi evlendirmedi mi?"

"Evlendirdi."

"Bu duruma çok kızan Aslan köylü Hurşit Ağayı Akçasaza götürüp orada işkenceyle, kulağını, burnunu, hayasını keserek öldürdü mü öldürmedi mi?"

"Öldürdü."

"İşte şu Müddeiumumi babanızı bu beladan kurtardı mı kurtarmadı mı?"

"Kurtardı."

"Demek bu Müddeiumumi sizin dostunuz?"

"Çok para alır ama, gene de dostumuz."

"Pekiyi, Yörükleri perişan edip, donlarına kadar babanız onları soyup, sattığı tarlaları bir hilesini bulup, ellerinden geri aldı mı almadı mı?"

"Amenna aldı," dediler, oğulların dokuzu da dokuz yerden.

Molla Duran Efendi gözlerini belertmiş, korkunç bir hal almış, tespihli sağ elini beline dayamıştı.

"Şimdi asıl mühim sualime geliyorum." En küçük oğulu gösterdi. "Sen kalk ayağa bakalım. Kalk ve gelip karşımda dur."

Delikanlı kalktı onun karşısına dikildi. Epeyce de utangaçtı, yüzü kıpkırmızı kesildi. Usuldan da terliyordu.

"Söyle bakalım, sen evlendiğinde, dünya güzeli bir kızla, baban kaç gün düğün dernek yaptı?"

"Yedi gün," dedi utangaç delikanlı yere bakarak.

"Düğüne bütün Çukurovanın Ağalarını, Beylerini çağırdı mı?"

"Çağırdı."

"Birkaç ay sonra da baban, senin güzel karını elinden alıp yedinci karısı yaptı mı?"

"Yaptı," diye fısıldadı, kıpkırmızı, oluk oluk terleyen yüzünü gizleyerek delikanlı.

"Sen de kendini Anavarza kayalıklarından aşağıya atmaya kalkmadın mı, tam sen kendini uçuruma fıldırtıp atarken bu," büyük oğulu gösterdi, "bu da seni kolundan tutmadı mı, sen de bundan dolayı ona ateş etmedin mi?"

Durdu, soluğu taşmıştı. "Git yerine otur," diye buyurdu delikanlıya.

Delikanlı da ayağı ayağına dolanarak gitti yerine bir külçe gibi çöktü.

"Şimdi babanızın sizlere yaptıkları üzerine birkaç sual daha sorayım mı? Çünkü babanızın size yaptıklarını, aramızda kalsın, siz benden de, şu koca ovadakilerden de, şu dağlardan da çok daha iyi bilirsiniz, sorayım mı?"

"Sorma," dediler.

"Gördünüz, az önce çarşıdan geldim. Bütün çarşı neyi konuşuyor, biliyor musunuz? Sizi konuşuyor. Sizin babanızı, sonunda onun yaptıklarına, insan aklı almaz zulümlerine dayanamayıp, Akçasazın büküne götürüp onu işkenceyle öldürdüğünüzü konuşuyorlar. Şu anda çarşıda sizin Talip Beyi bağırta bağırta büklüğe götürdüğünüzü gören tam yirmi kişi dolaşıyor. Yirmisiyle de konuştum. Şimdi söyleyin bana, babanızın katili İnce Memed mi, Aydınlı Kerem mi?"

Oğullar susmalarını sürdürüyorlardı, başları yerde.

"Şimdi ben dışarıya çıkıp, ortada bir yanlışlık olduğunu, on iki ak libaslı kişiyi, başlarında İnce Memed, sizin de gördüğünüzü söyleyeceğim."

Dışarıya çıktı, haziruna her şeyi anlattı. Oğullar da onun arkasından geldiler ve herkes onları yürekten, şen şakrak, sevinç içinde kutladılar.

"Bu gece bizde misafirsiniz," dedi Duran Efendi. "Allah bin rahmet eylesin, mekanı nur olsun, Peygamber Efendimiz onu şefaatinden mahrum etmesin. O ki iyi kimselerden, ermiş gibi bir adamdı, Allah indinde şehit olmuştur. Son Türk Devletinin temel direklerinden birisiydi, Allah ona bin rahmet eylesin. Benim de canı azizim ve de içtiğimiz su ayrı gitmeyen bir güzel dostumdu. Ol sebepten bu gece siz baba dostunuzun evinde misafir kalacak, yarın da Müddeiumumi ve Doktorla Akçasaza gidip zabıt tutacaksınız. Belki sizinle birlikte muhterem Karadağlıoğlu Murtaza Ağa Beyefendi de gelirler."

Ve işi mutlu bir sonuca bağlayıp Belediyeden cümbür cemaat çıkarak soluğu Nazifoğlunun lokantasında aldılar. Bu gece bütün masraflar Murtaza Ağadandı. Elbirliğiyle bir vartayı daha atlatmışlardı ve İnce Memed delegeleri de Ankara yolunu tutmuşlardı. Murtaza Ağa çok mutlu olacaktı, hem de çok mutlu, şu Topal Ali işini de bir halledebilseydi. Ama yakında hiç kimseye bir gereksinme kalmayacaktı, bir alay asker Ankaradan Toroslara doğru yola çıkınca...

Ertesi sabah Hamza Dayının otomobiliyle Savcı, Doktor, Candarma Komutanı, bir de Murtaza Ağa yola çıktılar. Candarma Komutanı gitmek zorunda değildi ya, bu olayı çok merak

etmişti. Bir de bu İnce Memed canisinin cinayetlerini, cinayeti işleyiş biçimlerini görmek, teker teker incelemek istiyordu.

Çiftlikle kasaba arasındaki toprak yol, bugünlerde hava kurak gittiğinden epeyce iyiydi. Otomobil de her zamanki huyundan vaçgeçip bozulmadığından çabuk vardılar. Molla Duran Efendinin evinden erken uyanıp atlarına binen oğullar çoktan yerlerine ulaşmışlar, konağın avlu kapısında durmuşlar onları bekliyorlardı.

"Bir kahvaltı yapalım da öyle gidelim vaka mahalline," dediler.

Yukarıya çıkıp hazırlanmış kahvaltıyı hemencecik yaptılar. Aşağıda herkesin bineceği atlar hazır bekliyordu. Atlara bindiler, Akçasaza yöneldiler. Tam öğle sıcağında girdiler Akçasaza. Sık çalılarda görülmemiş irilikte örümcekler, çalıdan çalıya büyük örümcek ağlarını germişler, köşeye çekilmiş avlarını bekliyorlardı. Koskocaman sarıca arı petekleri dallara asılmışlar, asıldıkları dalları, o kadar iriydiler ki, çökertmişlerdi. Yolda her adım başında oradan oraya akan kara, yeşil, mor, kırmızıya çalan boz yılanlarla karşılaşıyorlardı. Her yandan kuş sesleri, onları görünce havalanan kuş kanatlarının şapırtıları geliyordu kulaklarına. Dallarda, havada, çalılıklarda yüzlerce biçim biçim kuş yuvaları, havada uçan cins cins kuşlar... Savcı bu bataklıktan epeyce ürkmüştü ya, epey de kıvançlıydı. İkide birde de yanındaki Yüzbaşıya:

"Ne harikulade ve korkunç," diyordu.

Bir ara sık, yüksek bir kamışlığa düştüler, Savcı artık buradan hiç çıkamayacaklarını sanarak dehşete uğradı. Bereket ki oğullar, büklüğü çok iyi biliyorlardı da, kamışlıktan kolaylıkla ve çabucak çıktılar, az sonra da bir açıklığa geldiler. Küçük bir alan taptaze incecik, yeşil bir çimenle kaplıydı. Çimen öylesine ince, taze bir yeşildi ki, sanki az önce topraktan fışkırıvermişti. Düzlüğün ortasında kalın, görkemli, dalları yöreye yayılmış bir söğüt ağacı yükseliyordu. Gündoğusundaki uzun, yatık, kalın dalında da çırılçıplak, uzaktan kapkara gözüken bir insan asılıydı. Başı topraktan üç karış yukardaydı. Söğüte yaklaşınca bir arı, sinek uğultusuyla karşılaştılar. Ölüye tepeden tırnağa, üst üste arılar çokuşmuşlar, ölünün

teninden iğne ucu kadar gözükür bir yer bırakmamışlardı. Talip Beyin bir tek, ela gözleri sonuna kadar açılmış, şaşkınlıkla, hayretle öyle bakıyorlardı. Gözlere değil arı, bir tek sinek bile konmuyordu.

"Rahmetli babanızı oradan indirin," dedi Savcı. Bir süre oğullardan hiçbirisi bu arılı, sinekli babaya yaklaşamadı. Ölüye sıvanmış arılardan başka, bir arı kümesi de, tıpkı arı oğul verir gibi ölünün yöresinde uğuldayarak dolaşıyorlardı. Balarıları, eşekarısı, sarıca, kara, kırmızı, alaca arılar, türlü türlü, hiç görülmemiş arılar karman çorman olmuşlar, azgınlaşmış, kaplan kesilmiş her birisi, uğuldayarak söğüdü sarmış dolaşıyorlardı.

Onlarla birlikte ölüyü götürmeye gelen çiftlik adamları tedbirli gelmişler, arıcıların bal keserken kullandıkları elek başlıklardan getirmişlerdi. Başlarına onları takıp söğüte yürüdüler, bir süre arıların içinde kalıp bocaladıktan sonra ölüye varabildiler. Ve ölüyü söğütten alıp çıplak bir atın sırtına attılar.

Çiftliğe ölünün üstünde oğul veren, uğuldayan arılarla girdiler. Orada onları yakın köylerden gelmiş, gelip yolun kıyısına sıralanmış, büyük bir çoluk çocuk, genç yaşlı, kadın erkek meraklılar kalabalığı bekliyordu.

Tutanağı orada, Talip Beyin konağında tuttular. Tutanakta, Talip Beyin her iki gözünden de kurşunla vurularak öldürüldüğü, öldürüldükten sonra da kulaklarının, burnunun kesildiği, sonra da üzerine bal sürülerek Akçasaz denilen nam mahalde bir söğüt ağacına asıldığı yazılıydı. Doktor daha birçok şey, bilimsel birçok terim kullanmıştı. Bu tür, gözlerden kurşunlayarak öldürmenin, bu ovada ve hem de Toroslarda, yalnız be yalnız bir kişinin, İnce Memed nam eşkıyanın marifeti olduğunun da eklenmesi unutulmamıştı.

Konakta av etlerinden, gerçekten de hiçbir yerde yenemeyecek kadar lezzette pişirilmiş yemeklerini yediler, gün daha kavuşmadan da kasabaya ulaştılar. Kaymakam, Belediye Başkanı ve öteki zevat rakı sofralarını kurmuşlar, çiftlikten gelecek konuklarını bekliyorlardı. Hemen masaya çöküp Talip Beyin şerefine içmeye başladılar.

Yüzbaşı her kadehe asıldıkça:

"Feci, feci bir manzaraydı," diyordu da başka bir şey demiyordu. "Ben de o kan içici İnce Memedi... Tıpkı... Aynı..."

Murtaza Ağaysa sevinçten uçuyordu. Bugün büyük bir iş başarmışlar, işte Savcı, işte Doktor, işte köylüler, Talip Beyin de aynen Abdi Ağa, Ali Safa Bey gibi gözbebeklerinden kurşunlandığını görmüşlerdi. Eğer Belediye Başkanının söylediği bir söz onun midesini bulandırmamış olsaydı, bu sevinci belki de bir hafta sürecekti.

"Rica ederim Reis Bey, lütfen bir daha söyle."

"Efendim, senin Topal Aliyi Molla Duran Efendi çağırtmış, büyük paralar vererek onu kendisine başmuhafız tutmuş."

Murtaza Ağanın sevinci iğne sokulmuş bir balon gibi sönüverdi. Hemen kalkıp Molla Duran Efendiye gitmek istedi ya, bunu da yapamadı. O gece o kadar içti ki, herkesin, özellikle Molla Duranın ikiyüzlülüğü, kalleşliği hakkında o kadar konuştu ki sonunda onu kimse dinlememeye başladı. O da bunu anlayınca azıttıkça azıttı.

Gece yarısına doğru artık kendinden geçmiş Murtaza Ağa, kollarına girmiş iki adamın yardımıyla, ayaklarını sürükleyerek evine gidiyordu.

Talip Beyin çiftliğine gidenler otomobile biner binmez Molla Duran Efendi de hemen evine koşmuştu. Adamlarına:

"Çabuk," diye bağırdı, "bana Topal Aliyi bulun, yerdeyse de gökteyse de bana onu hemen bulacak getireceksiniz. İzciler başı Topal Aliyi. Kara Hasanın değirmeninde diyorlar. Orada değilse Kara Hasan onun nerede olduğunu bilir. Söyleyin ona Topal Aliyi bana kulağından tutup getirsin. Söyleyin ona, hemen şimdi Topal Aliyi ondan isterim. Hemen şimdi."

Aradan bir saat geçmemişti ki Kara Hasan Topal Aliyi almış gelmişti.

"Buyur Efendi," dedi, "izciler başı Topal Ali budur."

Molla Duran Efendi sedirde oturmuş, gözlerini yummuş, tespihini çekiyordu. Usulca gözlerini açtı.

"Topal Ali mi dedin?"

"Topal Aliyi istemişsin, ben de zatınıza onu getirdim."

"İyi, gelsin bakalım."

Elindeki doksan dokuzluk tespihi Topal Aliye doğru salladı,

"Ali, gel otur şuradan bakalım." Karşısındaki ceviz sandalyayı gösterdi. Değirmenci Hasana da, "sağ ol Kara Hasan, sen de git," dedi.

Hasan hemen dönüp giderken Ali de vardı sandalyaya çöktü, dizlerini kavuşturup iki elini de çok saygılı üstüne koydu.

"Rahat otur," dedi Molla Duran Efendi.

Ali birazıcık kıpırdandı.

"Bre Ali, ocağın batmaya, senin izciliğini anlata anlata bitiremiyorlar. Hele Murtaza Ağa seni yere göğe koyamıyor, Topal Ali kardaşım diyor da başka bir şey demiyor. Bir de İnce Memed senin can bir düşmanınmış, bre Ali, nasıl ettin de öldüremedin onu? Senin gibi bir adamın fendi, öylesi dünkü çocuğu havada yer, değil mi?"

"Öldüremedik Efendi..."

"Niçin, neden?"

"O çok yüreklidir Efendi."

"Ya sen?"

"Onun yanında biz kimiz Efendi..."

"Ona kurşun geçmez diyorlar. Sen de buna inanıyor musun?"

"İnanıyorum Efendi. Onu Kırkgöz Ocağının Anacık Sultanı afsunlamış, Efendi. Bir de ben kendi gözümle gördüm, onda yıldırımın içinden çıkmış ateş gibi yanan, bakınca gözleri kör edecek kadar kamaştıran bir taş var."

"Ne işe yararmış o taş?"

"O taşı üstünde taşıyanlara kurşun değmezmiş, değse de geçmezmiş. O taşı, yani yıldırım taşını üstünde taşıyanları kılıç kesmez, ateş yakmaz, su götürmezmiş."

"Tevatür," dedi Molla Duran Efendi. "Sen buna inanıyor musun?"

"Herkes inanıyor."

"Ben böyle zırvalara inanmıyorum dersem, ne dersin?"

"Sen bilirsin, sen de nefesi taşı eriten ulularımızdan bir büyük hocasın."

"Estağfurullah... İnce Memed mi iyi nişancı, sen mi?"

"Karşılaşmadık hiç, karşılaşırsak ya Allah ona verir, ya bana..."

"O seni nasıl etti de öldüremedi, o kadar çok istediği halde?"

Ali güldü:

"O daha dünkü çocuk, bizimle aşık atamaz, cebinde yıldırım taşı da olsa..."

"Anladım. Onun yakında işi tamamdır, ne olursa olsun. Ama köylüler onu çok tutuyorlarmış. Onu bir ermiş, keramet sahibi büyük bir alim seviyesinde yükseltmişler. O bu kadar iyi adam mı?"

"İyi bir adam."

"İyi bir adam da seni neden öldürecek, hem de on bir tane çocuğunu öksüz bırakacak?"

"Ben ölümü hak ettim de..."

Molla Duran Efendi tespihini hızlı hızlı çekmeye başladı, biraz şaşırmış, çenesini öne uzattı, birkaç kez lahavle dedikten sonra sakalını birkaç kez de sıvazladı:

"Demek sen ölümü hak ettin, nedenmiş ki o?"

"Onun başına bütün bu belaları ben sardım. Onun izini sürerek Abdi Ağaya yakalattım."

"Ha, ha, ha, hikaye malum."

"İşte böyle Efendi."

"İnce Memedi çok mu seversin?"

"Çok severim, hem de canımdan ileri."

"Ali!"

"Buyur Efendi."

"Ben seni çok sevdim."

"Sağ ol Efendi."

"Şimdi sen benim yanımda çalışacaksın."

"Senin yanında çalışırım Efendi."

"O Murtazanın sana yaptığı ayıp, gayri insani bir hareket. Önce seni giyindirip kuşattı, sonra da elbiselerini elinden alıp, ayak yalın başı kabak dışarıya attı, öyle mi?"

Topal Ali başını önüne eğip sustu.

"Sonra da üç gün üç gece değirmene gelip yalvardı, ayaklarının altını öptü. Sen de onunla tenezzül edip konuşmadın."

Ali, üzgün, başını kaldırdı, hızla tespihini çekmekte olan Molla Duranın gözlerinin içine baktı:

"Konuşmadım, konuşmak elimden gelmedi, dilim tutuldu."

"Benim yanımda çalışmak için ne istersin Ali?"

"Bir fötür şapka ilk önce. Bir de takım elbise. Bir çift de kundura... Ondan sonra da soylu bir al at. Bir de Alaman filintası, bir de sapı fildişinden, yepyeni, menevişlenen toplu bir tabanca. Giyitlerin parasını hemen şimdi isterim. Aylık olarak da sen söyle, on bir çocuğum var dağda, getiremiyorum, ne verirsen çalışırım, senin vicdanına kalmış."

"Benim vicdanıma kalmışsa iş kolay," diye gülümsedi Molla Duran Efendi, elini kuşağının altına soktu, oradan eski, yıpranmış, koskocaman bir cüzdan çıkardı. "Şu parayı al Ali," dedi, "çarşıya git kendine, çocuklarına, karına istediğini al. Bu parayı deftere yazıyorum. Sonra azar azar maaşından keserim."

"Sağ ol Efendi."

Parayı alan Topal Ali önce şapka satan adama gitti, öteki şapkanın tıpkısı olan bir şapkayı aldı. Sonra kumaşçıya, oradan terziye gitti. Terziye ısmarladığı takımın pantolonu külot olacaktı, tıpkı süvari subaylarının pantolonu gibi. Ardından da kunduracı Cafer Ustayı buldu. Cafer Usta onun ayağına baktı baktı:

"Ben bu ayağa nasıl kundura yaparım?" diye kendi kendine söylendi.

"Köşker nasıl postal yapıyorsa, sen de öyle bir çift çizme yapacaksın."

"O köşker..."

"Sen de ünü bütün Çukurovayı tutmuş bir kunduracısın. Ferasetin elinden hiçbir şey kurtulmaz."

Cafer Usta tepeden tırnağa onu şöyle bir süzdükten sonra, yüzü güldü:

"Sen," diye sordu, "ünlü izciler başı Topal Alisin, değil mi?"

"Ben Topal Aliyim," dedi Ali.

"Öyleyse sana bir çift çizmeyi yaparım, hem de seve seve." Kağıtlar çıkardı, ölçüler aldı, hesaplar yaptı, ölçtü, biçti: "Tamam," dedi. "Üç gün içinde gel. Biliyorum, senin işin ivedi."

Bir hafta sonra Ali giyinmiş kuşanmış, çizmelerini çekmiş, topallamamaya çalışarak çarşının ortasından yürüyor, bana bakıyorlar mı diye de kaş altından yöreyi dikizliyordu.

Birkaç gün içinde al at da, filinta da, tabanca da gelmişti. Bütün bunlara Molla Duran Efendi bir de çok keskin bir Ala-

man dürbünü eklemişti ki, gece karanlığını bile aydınlatan. Bunları hep Alinin hesabına yazmıştı.

Murtaza Ağa, Alinin böyle al bir at üstünde, boğazında da dürbün, üstelik de konağının önünden zort atarak geçtiğini görünce küplere bindi, bundan önce kendini zor tutmuştu ama tutmuştu. Aliyi böyle görünce kendisini son derece aşağılanmış saydı, doğru Molla Duran Efendinin evine gitti.

"Hoca, Hoca," diye bağırdı, "yaktın beni. Ocağımı söndürüp üstüne incir diktin. Böyle de iş olur mu, Topal Ali benim elimden alınır mı?"

Hoca yumuşak gitti, onun ağzından girip burnundan çıkıp yatıştırdı. Aliye ondan daha çok kendisinin gereksinmesi olduğuna inandırmaya çalıştı.

Murtaza inanmış görünerek onun evinden ayrılırken, içinden de, bunu Molla Duran Efendinin yanına bırakmayacağı üstüne yeminler ediyor, Kurana el basıyordu.

13

Değirmenoluk köyü daha gün doğmadan karıştı. Evden eve sessizce gidip gelmeler, fısıltılar, anlamlı bakışlar... Biraz sonra da, gün dağların yamaçlarını aydınlatırken köy derin bir sessizliğe büründü, ortalık ıpıssız kaldı. İnce Memedin ölümünü duyduklarında da böyle olmuş, ağlayan bebekler bile susmuştu. Vurulan eşkıyanın İnce Memed olmadığını duyunca da bir sevinç kasırgası birden patlamıştı.

O zaman da, ne yapıp etmişler, İnce Memedin ölümünü Hürü Anaya bildirmemişlerdi. Hürü Ana çok görmüş geçirmiş, esen yelden hile sezen bir kişiydi ya, köydeki sessizlikten kötü bir anlam çıkarmamış, hiç üstüne alınmamış, kimseye de bu sessizliğin sebebini sormamıştı. Köy, İnce Memedin vurulmadığını duyup da, bir sevinç kasırgasında dönerken de Hürü Ana fazla coşkunluğa kapılmadan, salt, "Biliyordum," demiş, o da onlarla birlikte kendini sevinç seline kaptırmış gitmişti. Yalnız, o da bir kerecik, yüreğinin başı cızz etti, o da kocası Durmuş Aliyi anımsadığında. O, şimdi sağ olsaydı, diye düşündü, hasta haline bakmadan, bir ayağını taa havalara kaldırarak, o eski zaman oyununu büyük coşkunlukta eserek oynardı.

Şimdi bu sessizliğe gene aldırmıyordu. Ama içinde azıcık da olsa, belli belirsiz bir acıyı, kuşkuyu taşıyordu. Benim oğluma hiçbir şey olmaz, diyordu kendi kendine, o fakir fıkaranın ekmeği, güvencesi, tek umududur, diyordu. Onun üstünde çok kişinin duası var. Koca, ala gözlü, güzel, ak sakallarından yeryüzüne ışık saçılan, yerin göğün yaratıcısı ne demeye korumasın onu... Ona kurşun geçmez, onu ateş yakmaz, onu su boğmaz. Koca Allahımız kimi canı yürekten kayıracağını, koruyacağını bilmez mi?

Toprak damının günden yanına oturmuş, İnce Memedine dizleme bir çift çorap örüyordu, çorabın da bitmesine az kalmıştı. Bu çorap öyle güzel bir çorap olacaktı ki bitince, hiçbir ana on yıldır askerdeki, yüzüne hasret kaldığı oğluna, karasevdalı bir kız, ölümüne özlem duyduğu yavuklusuna, bir gelin ateşinden yandığı gurbetteki kocasına böyle bir çorap yapmamış olacaktı. Masmavi çiçeklerden büyüklü küçüklü nakışlar işlemişti çoraplara. Bu çorapları taa uzaktan İnce Memedde görenler, ağzına kadar çiçekle dolmuş bir tarlanın yürüdüğünü sanacaklardı. Böyle bir çorabı şahlar, padişahlar, koçyiğit Köroğlu bile giymemiş görmemişti.

Güz güneşi kızdırıyor, az ilerde uzun boyunlu mor bir çiçeğin yöresinde çakıp sönerek dolaşan bir kırmızı, mavi arı da çiçeğe konuyor, hemencecik de kalkıyordu.

Hürü Ana arada bir başını çoraptan kaldırıyor, gözlerini kırpıştırarak başını köyün içine çevirip bakıyor, sonra da mor çiçeklerine dalıp gidiyordu. İnce Memed bu çorabı giyince koca Allah onu daha da çok kazalardan belalardan koruyacaktı. Neden korumasındı, Hürü Ana kime ne yapmıştı? Şu dünyada Allahın hiçbir yaratığına bir kötülüğü dokunmamış, onun bir kelebeğini, bir karıncasını bile incitmemişti. O dinsiz Topal Alinin dışında, hiçbir kulunun da gönlünü yıkmamıştı. O da hak etmişti, o kafir de. İnce Memed de, o öteki ayağı da kırılası Topalı bir adam sayıyordu da, işte Hürü Ana da buna cin ifrit oluyordu. Topal Aliye yüz veren, onunla konuşan hiç kimseyi de bağışlamıyordu. Ama İnce Memede gelince, ona toz kondurmuyordu. O, işini bilirdi. Zaten şu kadarcıkken, ufacıcık bir çocukken bir yürekliydi o! O da koca Allahımızın, ala gözlü de ışık sakallımızın bir karıncasını bile incitmemişti.

Köylünün böyle içine kapanmasına, günlerce susmasına da kızıyordu ya, susuyordu. Ne olacak, ahmak köylü, diyordu. Ahmak, hem de nankör... Abdi Ağayı öldüremedi diye köylünün İnce Memed hakkında atıp tuttuklarını, onu köyden kovduklarını hiç unutamıyor, kızıyordu. Şimdi Kel Hamza da gitmişti ya, oooh, artık rahatlardı. Bol bolamadı toprakları vardı, ekinleri de harmanlardan taşacak, inekleri, kısrakları, keçileri koyunları çifter çifter doğuracaktı. Bu ahmaklar bilmiyorlardı

ki, bu onların başına konmuş devlet kuşudur, İnce Memed bereketidir. Bakın hele şunlara bakın, onlara bunca iyilik eden İnce Memedin bir tek anası, Hürücenin yanına da hiç uğruyorlar mı?

Çorabını öğleye kadar ördükten sonra, azıcık bir şey kalmıştı zaten, azıcık daha çalışırsa belki akşama bitirecekti, Hatçeyi anımsadı, ona üzüldü, ne iyi bir kızdı diye aklından geçirdi, o da İnce Memede böyle çoraplar yapardı, karasevdasını belli etmek için, o ölmüşse, İnce Memed çorapsız mı kalacaktı, çok şükür onun Hürüce Anası daha yaşıyordu, hem de turp gibiydi, şişleri, yün yumaklarını, çoraba sarıp eve götürdü, usullacık ocaklığın yanındaki iskemlenin üstüne koydu, belini iyice doğrultup çatırdattı, köyün içine çıktı.

Ev aralarında kimseyi göremedi. Onu görenlerin saklanır, kaçar gibi bir halleri vardı. Varsın kaçsınlar, kaçsınlar. Varsın sussunlar, sussunlar... Gene bir hal mi geldola İncemin başına? Bu domuz köylüler de benim yavrumu ölmeden öldürecekler, tu, tu, tu... Ocaklardan, evlerden ırak...

Vardı Hösüğün evinin önünde durdu, kapı kapalıydı, buna öfkelenip bağırdı:

"Ne oldu böyle gözü çıkasılar, ne var gene? Köyün her evinden bir ölü çıkmış gibi..." Sesini sertleştirdi. "Beni duymuyor musunuz hörtüklerden gidesiler, açın kapıyı!"

Pancar Hösüğün evinin kapısı açıldı, Hösük dışarıya çıktı, gözleri kızarmıştı.

"Ne o, ne var?" diye gürledi Hürü Ana.

"Bir şey yok," dedi kollarını yana açarak Hösük. "Sen hele buyur hele Hürüce Bacı."

"Bir şey var," diye yüzü öfkeden gerilmiş, konuştu Hürü Ana.

Pancar Hösük daha da yumuşak:

"Gel hele, gel hele şöyle içeri de..." diye onu yumuşacık kolundan tutup çekti.

"Gene İnce Memedi mi öldürdünüz, varsın ölsün," diye meydan okudu Hürü. "Varsın vursunlar, İnce Memed ölünce dünya durulur mu sandılar. Analar daha nice İnce Memedler doğurur. O, İnce Memed ölmez. İnce Memed ölür ölür dirilir.

Ölmüşse İnce Memed canımız sağ olsun. Ölmüşse o, düşmanın karşısında düğün bayram ederim, hem de göbekler atarım, anladınız mı?"

"Gel hele Hürüce Bacı, içeriye gel hele."

"İnce Memed öldürülmüşse göbek göbek atarım," diye bu sefer arkaya dönüp bütün köye bağırdı Hürü. "İnce Memed bir sefer ölür, bin sefer dirilir. Analar sağ olsun, analaaar, ahmak köylü beni dinleyin, analaaar. İnce Memed bizim köyden değil miydi, Sefil İbrahimin oğlu değil miydi, ya anası, eline vur ekmeğini elinden al fıkaracık Döne değil miydi, nedir bu böyle, evlere kapanıp her biriniz bir mezar taşı olmuşsunuz."

Hösük sesini daha indirerek:

"Gel bacım, sen azıcık içeriye gel de yornuğunu al da..."

Hürü kolunu onun elinden kurtarıp köyün ortasına doğru, bağırarak çağırarak yöneldi, geldi küçücük alancıkta durdu. Köylüye, candarmaya, yüzbaşıya, kim aklına gelirse, İnce Memedden başkasına veryansın ediyordu.

O, orada o kadar çok bağırdı çağırdı ki, köylüler meraktan birer ikişer evlerinden çıkıp, alancıkta, onun yöresinde birikişmeye başladılar. O da köylüler kalabalıklaştıkça azıttıkça azıttı. "Siz erkek değil misiniz, insan değil misiniz, İnce Memedin de iki gözü, iki eli, iki kulağı var, sizin de... İnce Memed vurulursa vurulsun. Koçyiğit Köroğlu yitti gitti de, bir daha gelmedi, Kırklara karıştı da dünya duruldu mu, Demircioğlunu delikli demir deldi de dünya Demircioğlusuz mu kaldı, Gizik Duranı vurdular da ne oldu, dünya padişaha mı kaldı, öldürsünler İnce Memedi, öldürsünler..."

Öldürsünler derken, her öldürsünlerle birlikte onulmaz acısını da dile getiriyordu. Her öldürsünler derken, kendi de bir kere ölüyordu.

Sonra sustu, dinginledi, köylü biltekmil çocuk, yaşlı gelmişler, onun yöresinde halkalanmışlar, bu acıdan, öfkeden taş kesilmiş yaşlı insana bakıyorlardı.

Hürünün susması uzun sürdü. Ellerini beline koymuş, gözlerini Alidağının doruğuna dikmiş, dalmış gitmişti. Gittikçe çözüldüğü, bir iyice yaşlandığı, çöktüğü belli oluyordu. Kendini bıraksa, dizleri ağırlığını çekemeyip oracığa çöküverecekti.

Bunun farkına varınca, kendine geldi, acısını, merakını içine itip gene dikeldi, gözlerini kalabalığın üstünde dolaştırdıktan sonra:

"Gene ne oldu İnce Memede?" diye sordu, tepeden, alaylı, gülümseyerek. "Onu gene ala gözlerinden kurşunladı mı Yüzbaşı Ağa? Ne oldu? Onu gene kancıkladı mı soyu tükenesi Topal Ali? Varmış da uşak olmuş Molla Durana... Oooh, çok şükür Allahıma, benim ahım yerde kalmaz, koca Allahım da ala gözlüm, onu daha kötü, daha beter edecek, uşaklıktan da beter edecek..." Ellerini havaya açtı, dudakları kıpır kıpır etti, "Çok şükür Allahıma," diyerek ellerini gene beline indirdi. "Bana haber vermiyorsunuz İnce Memedin ölümünü, değil mi, Hürüce Ana yaşlandı, dayanamaz, dayanamaz diye, öyle mi?"

Sustu, gözlerini gene kalabalığın üstünde dolaştırdı, iki üç kere el çırptı, oynar gibi birkaç kere sallandı.

"Dayanırım yavrularım, dayanırım," dedi. "Ben bilmez miyim, kurban olduklarım..."

Sesi acıdan titriyordu.

"Ben bilmez miyim ki eşkıya dünyaya payidar olmaz? Sultan Süleymana kalmayan dünya, o Süleyman kuş dilini bilirdi, Kaftan Kafa hükmederdi, işte ona kalmayan dünya, hiç kimseye kalmaz. Biliyorum, İnce Memed de bir gün ölecek, ya da Köroğlu gibi, Köroğlu Ürüşan Ali gibi, o da yitiklere karışacak..."

Kırklara diyecekti, dilini tuttu, o, İnce Memedin, ölse de yitse de sonunda Kırklara karışacağına, koca Allahına ne kadar inanıyorsa o kadar inanıyordu. Şimdi şu köylülerin dilini açarsa, nasıl olsa açacaktı, o köylülerin bin çeşit huyunu suyunu bilirdi.

"Dayanırım yavrularım dayanırım. Eşkıyanın sonu yoktur, bilirim yavrularım bilirim. Bilirim, bilirim de gene de yüreğim yanar, demircilerin köresi gibi."

Sesi gene gürledi:

"Susmayın, konuşun," diye buyurdu. "Ben İnce Memedin Hürü Anasıyım, ben dayanırım."

Sesini indirdi, şimdi sesi sevecen sımsıcacıktı:

"Demir olsaydım çürürdüm, toprak oldum da dayandım, toprak oldum da dayandım, toprak oldum da..."

Birden dikleşti. Sanki az önceki yumuşacık, ipek gibi yumuşacık, okşayan sesli kadın değildi.

"Söyleyin bakalım gene ne geldi İnce Memedin başına?"

Kalabalık başını önüne indirmiş, taş gibi donmuş susuyordu.

"Ne susuyorsunuz hörtükler?" diye bağırdı. Sonra da gene öfkelendi, ağzına geleni kalabalığın üstüne kustu.

Bir şeyler olmuştu, bir şeyler ya, bu hörtüklerden gidesiler susuyorlardı. İçine düşmüş kurt onu gittikçe kudurtuyordu. Ya gerçekten İnce Memede bu sefer bir şey olmuşsa, toprak oldum da dayandım ya, demişti de övünmüştü, bu sefer dayanamazdı. Durmuş Aliden on dört çocuğu olmuş, hepsini de kara topraklara koymuştu, koymuştu da toprak olup dayanmıştı, İnce Memede taş olsa da, gökyüzü olsa da dayanamayacak, çürüyecekti, ölmese bile.

Tam önünde süklüm püklüm, ellerini karnının üstüne kavuşturmuş Kısacık Mahmudu görünce, içinde bir umut uyandı. Kısacık Mahmuda, anası o bir yaşındayken ölmüştü, o bakıp büyütmüş, evlendirmişti. Onun huyunu suyunu bilirdi.

"Gel yanıma Mahmut," diye buyurdu.

Mahmut geldi, onun önünde durdu.

"Söyle, ne oldu İnce Memede? Bana bir daha sordurma!"

Sesi öylesine buyurucu ve kesindi ki Mahmut değil, kim olsa onun sorusuna karşılık vermemezlik edemezdi.

Mahmut:

"At," dedi sustu.

"Ne atı?" diye kaşlarını çattı Hürü.

"İnce Memedin atı, bindiği at... Hani, o gün..."

"Anladım, kara at. Ne olmuş ona?"

"Orada... Orada duruyor," dedi Mahmut.

"Üstünde binicisi var mı?"

"Çıplak," dedi Mahmut.

Hürü sapsarı kesildi, çıplak sözünü duyunca. Birkaç kere sallandı, bu çok az sürdü, kendini toparladı.

"Nerede?"

"Orada, kayalarda."

Hürü yürüdü, Kısacık da arkasından. Kalabalık sessizce aralandı, ona yol verdiler.

Hürü hızlandı, yürüdükçe hızı artıyor, uğunuyor, Kısacık Mahmut arkasından zor yetişiyordu. Kayaların dibine gelince durdu. Göğsü körük gibi alıp alıp veriyordu. Başını kaldırdı, yağız at sarp kayalığın tam doruğunda duruyordu. Yönünü güneşe döndürmüş, başını dikmiş, kuyruğunu usul usul bir sağa bir sola sallıyor, dünyayı ağzına kadar doldurmuş bol ışığın altında tüyleri yıldırdıyordu.

Hürü bir kayanın üstüne çöküp, gözlerini attan hiç ayırmadan yornuğunu aldıktan sonra ayağa kalktı:

"Sen burada bekle Mahmudum," dedi, kayalığa tırmanmaya başladı. "Birkaç sualim var şu kara attan, bakalım o ne söyleyecek, ben ne dinleyeceğim."

Kayanın tepesine çıkan incecik bir çiğir buldu kendine. Allalem, bu da buradan çıkmış tepeye, diye düşündü. Hem dinlene dinlene çıkıyor, hem de atla konuşuyordu. Güzelim elma gözlü, kız suratlı yağız at. Keklik sekişlim de ceren bakışlım. Sırma yelelim de ipek kuyruklum, sen Köroğlunun Kıratına benzersin, kanat takarsın da göğe uçarsın, yedi günlük yolu, bir göz açıp kapayıncaya kadar aşarsın. Senin binicine kurban olsun Hürüce, sen onu neyledin nettin, söyle bana, nolursun? Onu alıcı kuşlara, yırtıcı kaplanlara, yedi dilli yılanlara mı kaptırdın, söyle sana kul olayım, sen ne yaptın binicini? Söyle bana binicini, bir haber ver ondan, Hürüce Ana da kurban olsun sana, hemi de tırnaklarına, onu bir derin yardan mı uçurdun, derin derin sulara mı düşürdün, onu gittin de azılı, kurt dişli candarmanın kurşununa mı teslim ettin, söyle elma gözlü, kız suratlı yağız at... Sen Hazreti Alinin Düldülüne benzersin. Yüz bin kılıç içinden de süzülerek çıkarsın, söyle bana ne yaptın binicini, yangınlar mı onu elinden aldı, hasta mı, sayrı mı oldu, söyle ona ne oldu? Sen, adı güzel, kendi güzel Muhammedin Burağına benzersin, pervaz vurup gökyüzüne uçan. Hızırın Benlibozuna benzersin, yedi denizler üstünde yürüyen, söyle bana binicini şu moraran yüce dağlara mı verdin, kara çadırlı, çimeni yeşil gözlü Yörüklere mi teslim ettin, iyi yürekli, tez canlı köylüler mi kaptılar senin üstünden onu, söyle bana, kurban olsun İnce Memedin anası Hürüce sana. Söyle ne yaptın binicini, tüyleri yıldır yıldır gün altında yanan yağız at?..

Böyle, atla konuşa konuşa atın yanına kadar çıktı, onun birkaç adım berisinde durdu. At yerinden hiç kıpırdamıyor, öylece kuyruğunu sallayıp duruyordu. Bundan yüreklenen Hürü atın yanına kadar yanaştı, sağ elini kaldırdı yelesine dokundu, okşadı usul usul, çekinerek.

"Kurban olsun Hürüce senin sırma yelene, söyle nereye götürdün binicini sen, sağ mı, hasta mı, sayrı mı, iyi ellerde mi, başı darda mı?"

Yağız at tam bu anda kıpırdadı, arkasından da şaha kalktı, ön ayakları havayı dövüyordu, Hürü onun birden kayalıklardan aşağıya süzüldüğünü gördü. Olduğu yerden az daha çekilmeseydi Hürü, yağız at onu kayalıklardan aşağıya yuvarlayacak, o da bin parça olacaktı.

"Boyu devrilesi de elma gözleri çıkasıca şeytanın öz bir oğlu kara domuz, sen insanlıktan, atlıktan ne anlarsın, delirmiş de aklını oynatmış imansız, merhametsiz! O senin gibi pise... İncemde de akıl mı var sanki, onda hiç akıl olsaydı, can bir düşmanı, hemi de kurdun kuşun, dünyadaki tekmil canlıların düşmanı, Molla Duranın da kölesi Topal Aliyi hiç yaşatır mıydı? Ben de sana koç Köroğlunun Kıratı, dedim! Var da sen kurban ol Köroğlunun, o kıyamete kadar yaşayacak bengisu içmiş Kıratının tırnaklarına. Sana adı güzel kendi güzel Muhammedin Burağı dedim, var sen de..."

Ata kızmış veriştiriyordu. Öfkesi biraz geçince kayalardan indi.

"Nereye gitti o huysuz, kötü yağız?" diye Kısacık Mahmuda sordu.

"Köye," dedi Mahmut.

Yan yana, ağır ağır köye yöneldiler. Hürü Ana başını önüne eğmiş, hiç konuşmuyordu.

Böylece eve geldiler.

Hürü:

"Kısacık," dedi, "şimdi gitme de bu akşam sana bir güzel yemek pişireyim. İstersen sana bir horozlu soğan yahnisi yaparım. Çocukken ne kadar severdin, aklında mı?"

Kısacık Mahmut güldü:

"Senden sonra ben hiç horozlu soğan yahnisi yemedim, Ana."

"Şimdi bugün ye işte," dedi Hürü.

Dışarıya oturup sırtlarını duvara verdiler. Onlar daha otururlarken at doludizgin, süzülerek, bir yel gibi önlerinden sünerek geçti gitti. Hürü onu görünce başını çevirdi:

"Ne yaparsa yapsın, o kara domuzlan bir daha konuşmam," dedi. "Onun bir daha da yüzüne bakmam, o boyu devrilesinin."

Aradan çok geçmemişti ki at gene süzülerek önlerinden geçti, kayalıklara doğru gitti. Onun yüzüne bakmamaya ant içmiş Hürü, o gözden ırayıp yitinceye kadar özlemle arkasından baktı.

Gün yıkılıp gitmişti, önce Hürü Ana ardından da Kısacık Mahmut ayağa kalktılar.

Hürü:

"Mahmudum," dedi, karşıda eşinen iri, apak ışılayan, açık sarı telleri sarkan horozu gösterdi, "şunu yakala da kes, kes de sana..."

Kısacık Mahmudun koşmasıyla, horozu kesmesi bir oldu. Başı kesik horoz oradan oraya sıçramaya başladı.

"Kısacık, ocağı batasıca Kısacık," diye bağırdı Hürü Ana, "böyle de horoz kesilir mi, haydi git de yakala onu. Eziyet çekmesin fıkara. Yakala da üstüne kestiğin bıçağı koy, kıpırdamaz o zaman horoz."

Kısacık Mahmut koştu, horozu yakaladı, yere yatırıp, üstüne bıçağı koydu, horoz kıpırdamadı.

Hürü Ana kolları sıvayıp gün batıncaya kadar Kısacık Mahmuda bir yahni yaptı ki kokusu bütün köyü doldurdu. Karşı karşıya geçip horozu bir güzel yediler. Hürü Ana bu güzel yemeğin üstüne bir de çay pişirdi.

Bir at ayağı tapırtısı duyup Hürü Ana dışarıya fırladı, eşikte bir süre durup alacakaranlıkta uçan bir kuş gibi yumuşacık akan atı seyretti.

İçeriye dönünce:

"Mahmudum," dedi, "biliyor musun, bu İnce Memed ölmedi, daha sağ. Sağ ama başında da bir hal olduğu besbelli. Onun başında bir hal olmasaydı, bu at böyle başıboş dolaşmazdı buralarda. Vurulmuş olsaydı gene dolaşamazdı."

"Doğrusun Ana."

"Şimdi ben onun nerelerde olduğunu biliyorum. Bu at bize haberci geldi. Keşki ben de ona o kadar sövüp, kargış etmeseydim. İnce Memed beni istiyor. Benimle gider misin?"

"Giderim Ana. Giderim ya, ben senin için cehenneme desen de giderim ya, İnce Memedin yeri uzak mı yakın mı?"

"Epeyce uzak," dedi Hürü Ana.

"O zaman bu kadar yolu sen nasıl gidersin?"

"Ben giderim," diye dikleşti Hürü Ana. "Yeter ki sen yorulma."

"Bizim eşeği de alırım yanıma. Semerini de daha yeni yapmıştım. Üstüne de bir minder atarım, yorulursak bineriz. Benim eşek at gibidir, Ana. Şu İnce Memedin atı bile onun kadar yürüyemez."

"Olur," diye güldü Hürü Ana. Ardından da ekledi: "Yürüyemez. Yarın gece yarısı yola çıkarız, kimse bilmesin nereye, ne yana gittiğimizi. Sen de karına kasabaya gittiğimizi söyle, olur mu?"

"Olur," dedi Kısacık Mahmut.

Kısacık Mahmut tam gece yarısı Hürü Ananın kapısının önündeydi. Hürü Ana da bütün gece uyumamış onu bekliyordu. Elinde büyücek bir bohça ve bir sepetle dışarıya çıktı.

"İnce Memedime de incir kuruttuydum, Delice koyağın narından da ona nar sakladıydım. İnce Memedim taa çocukluktan bu yana Delice koyağın narlarını sever. O narların her birisi pespembe olur da, insanın yüzüne gülen, adam kafası büyüklüğünde her birisi... İşte bu bohçada da ona don gömlek, bir de mintan, birkaç tane de dizleme çorap götürüyorum. Bu gece şimdiye kadar oturup ördüm de mavi çiçekli çorabı bitirdim. Dönünce sana da yaparım yavru, bu çoraplardan, üstüne de cerenler işlerim."

"Sağ ol Ana. Eşeğe binsene."

"Dur hele, dur Mahmut, dur hele köyü bir çıkalım."

Hürü Ana önde, yedeğindeki eşeğiyle Kısacık Mahmut arkada, köyü usullacık çıkıp Alidağı yoluna düştüler. Alidağına ay vurmuş, dağ bir ay dumanı içinde kalmış, bir mavi, incecik, ardından gökyüzü gözüken bir bulutmuşçasına Dikenlidüzü-

ne inmişti. Ay ışığında bir ortadan siliniyor, sonra da ardından ay ışığında apak kesilerek, inceden de mora dönüşerek yeniden ortaya çıkıyordu. Hürü Ananın elleri üşümüş, o da ellerini koynuna sokmuş, üstüne de yumulmuştu.

"Ana binsene eşeğe."

"Binerim ya, üşüyorum, soğuk var, hele biraz, gün doğuncaya kadar yürüyeyim."

Tam Alidağının dibine varmışlardı ki gün doğdu. Hürü Ana dağın dibinde durup uzun uzun dağa şöyle bir baktı. Çıplak dağ baştan sona çiçeğe durmuş, kısa boyunlu masmavi çiçekler dağı gökyüzü mavisine boyamıştı. Alidağının kırmızı, mor, tüten kayalıkları mavinin içine bir batıyor, bir çıkıyorlardı.

Hürü Ana yolun üst başında, kayayı yarıp çıkmış koskocaman, turuncu, uzun boyunlu, ipileyen bir çiçek gördü.

"Bak Kısacığım, bak," dedi. "Şu Allahın işlerine, şu güzel çiçeğe bak, ne de güzel ipiliyor, ışığın içine batmış da..."

"İpiliyor," dedi Kısacık Mahmut.

"Onu oradan usulca kopar getir de İnce Memedime götüreyim, solar ya biz onun yanına varana kadar, varsın solsun. İnce Memedim Alidağımızın çiçeğini belki de çok özlemiştir."

Mahmut koşarak gitti, çiçeği köküyle birlikte kaya yarığından söktü çıkardı.

"Şu bohçayı al da eşeğin üstünden içine koy. Kokuyor mu?"

Kısacık Mahmut çiçeği uzunca burnunda tutarak kokladı.

"Kokuyor Ana," dedi. "Hem de ne güzel kokuyor, Çukurova nergisi gibi."

Getirdiği çiçeği Hürünün eline verdi. Hürü de çiçeği incitmeden uzun uzun kokladı.

"Kokuyor," dedi, "çok da güzel. Solsa bile Memedimin çamaşırları burcu burcu kokacak."

Mahmut bir kayanın üstüne koyup bohçayı çözdü, Hürü Ana da turuncu, güzel kokulu çiçeği, Memede kendi eliyle diktiği Maraş manısından kırmızı çizgili mintanın içine koydu usulca, incitmeden, mintanı katladı, bohçayı da eskisi gibi bir güzel bağladıktan sonra eşeğin semerine astı.

"Bin artık Ana, gün de doğdu. Benim eşeğim marzıman, benim eşeğim Kıbrıs eşeği."

Eşeğini övüyor, yere göğe koyamıyordu. Hürü Ana da onu hoşgörüyle dinliyordu. Eşeğinden başka hiçbir şeyi yok ki fıkaracığın, varsın övsün, diye içinden geçiriyordu. Üstü düz bir taşa gelinceye kadar övmesini sürdürdü Kısacık Mahmut. Düz taşın önünde durup arkadan gelen Hürüyü bekledi. Hürü hiçbir şey söylemeden taşa çıktı, oradan da eşeğe atladı.

"Oooh, yorulmuşum," diye eşeğin yularına yapıştı. "Deeeh..."

Eşek Mahmudun övdüğünden de iyiydi, at gibi gidiyor, Mahmut arkasından zor yetişiyordu.

Öğleye doğru ormanın ilk ağaçlarına ulaştılar. Buralarda ağaçlar seyrek ve kısaydı. Bir pınarın başında durdular, Hürü Ana eşekten atlayarak indi. Mahmut onun huyunu iyi bildiğinden, onun ne eşeğe binişine, ne de inişine yardım edebiliyordu.

Pınar apak çakıltaşlarının altından kaynıyor, dibine gün vurmuş suyun içinde küçücük küçücük balıklar ışıldayarak oradan oraya dolaşıyordu. Sular pınarın altında uzun, geniş bir çam oluktan dökülüyor, aşağıdaki dereye çamların arasından akarak gidiyordu. Yöreyi, mosmor açmış, diz boyu yarpuzların keskin kokusu, ılık güneşte biraz daha keskinleşerek dolduruyordu.

Hürü Ana dağarcığı sırtına bağlamıştı, onu oradan aldı, pınarın başına çöküp oturdular. Dağarcıktan kalın, kızarmış, yer yer de yanmış, dilim dilim kesilerek üst üste konmuş soğanlı kömbe çıktı.

Mahmudun ağzı sulanıp yutkundu. Derin derin, daha yeni ılımaya yüz tutmuş kömbenin kokusunu içine çekti:

"Ne güzel Ana," dedi, "ne güzel kokuyor kömbe!"

Kömbeden bir parça aldı ısırdı. Hürü Anaya baktı, o yemiyordu. Mahmut elindeki parçaya yumulmuş, dünyayı gözü görmüyordu. Karnını bir iyice doyurduktan sonradır ki, ancak yeniden Hürüye bakabildi, o daha ağzına bir lokma atmamıştı.

"Niçin yemiyorsun Ana?" diye sordu.

Hürü Ananın gözleri yaş içinde kalmıştı:

"Ben batayım ben," dedi. "Hürü Anan batsın da şu kara topraklara gömülsün. Benim kömbe boğazımdan geçer mi ki, sen bilir misin hay oğul, hay Mahmutçuk, eşeği güzel yiğidim, İnce

Memed de çok severdi soğanlı kül kömbesini. Ben de ona taa çocukluktan bu yana kömbe yapardım.

"Gene yaparsın Ana, üzülme."

"Yaparım," dedi Hürü, "üzülmem..." Pınara eğildi, dudaklarıyla sudan kana kana içti. "Kalk gidelim," dedi. "Belki Allah bize İncemin izini gösterir."

Mahmut önde, eşeği yedeğinde, en arkada da Hürü Ana, gene yola düştüler. Mahmut yol kıyısında iri bir kütük görünce eşeği çekti, gene onun önünde durdular, Hürü Ana kütüğe çıkıp eşeğe atladı. Eşeğin semeri yeniydi. Semerin üstüne Mahmut, daha yeni yapılmış bir pamuk minder atmıştı, Hürü Ana bu yüzden çok rahat ediyor, ikide birde de arkasına dönüp Mahmuda:

"Sana," diyordu, "köye döner dönmez, bir çorap yapacağım ki İnce Memedime yaptığım çoraba da benzer."

Ormanda on bir tane Yörük kadınıyla karşılaştılar. On birinin de çocukları işlemeli kırmızı kolanlarla sırtlarına bağlanmıştı.

"Durun hele kadınlar," dedi Hürü.

Yörük kadınları durdular, eteklerinde kabuklu yeşil ceviz vardı.

"Bereketli olsun Yörük kadınları."

"Sağ ol Ana," dediler.

"Size bir sualim var, iyi düşünün de öyle konuşun. Siz, dün, ya da öncesi gün, ya da bir hafta, on gün önce burada bir at gördünüz mü, bir yağız at, eyersiz, dizginsiz, pusatsız, bellemesiz, çırılçıplak..."

Kadınlar hiç konuşmadılar, bir süre ona, Kısacık Mahmuda baktıktan sonra ormanın içine kaçarcasına çekildiler gittiler. Hürü onların ardından bakakaldı. Sonra eşeğini tekmeledi:

"Deeeh!" Sesi sevinçliydi. "Gördün mü başımıza gelenleri, bu işin içinde bir iş var, İnce Memedim sağ... Yoksa biz atı sorunca onlar niçin kaçsınlar..."

Bundan sonra ormanda kime rastgelmişler, kime atı sormuşlarsa, hepsi de onlara bu kadınlar gibi davranmışlar, önce onları tepeden tırnağa süzdükten sonra ormana kaçıp gözden ırayıp gitmişlerdi.

Hürü Ana artık kızmaya başlıyordu:

"Bu da ne, bu da ne, bu Yörükler dil bilmiyorlar mı, bunlar akıllarını mı oynatmışlar?"

İyi ki yağız atı soruyor Hürü Ana, bir de İnce Memedi sorsaymış, bunlar ne yapacaklarmış acaba?

"Nereye kaçıyorsunuz, nereye, ben adam yiyici değilim..."

Eskiden olsa, yüreğinde de acısı olmasa Hürü bunlara, kasıklarını tuta tuta bir güler, bir gülerdi ki aklı başından gidene kadar.

Geceyi iri bir sedir ağacının altındaki pınarın başında geçirdiler. Kısacık Mahmut gece yarısı ormanın içine şöyle girivermiş, birkaç tane irice, yağlı, ağır kuşla gelivermişti. Oluğun alt başına, çimenlerin üstüne bir ateş yakmışlar, kuşları yolup yıkamışlar, tuzlayıp közlerde bir güzelce pişirmişlerdi. Hürü ömründe bu kadar yağlı, güzel kokulu, lezzetli et yememişti.

"Bre ocağın batmaya Kısacık, sen bu kuşları nasıl yakaladın?"

"Yakalarız biz Ana."

"Bre Kısacık, bu kuşlardan bizim Dikenlidüzünde de var mı?"

"Bizde de çok olur Ana."

"Köye döner dönmez, senden bu kuşları isterim, hem de beş tane."

"Ohhooo Ana," dedi Kısacık, "istersen sana her gün on tane de tutarım."

"İnce Memed eve geldiğinde de..."

"O zaman elli tane iste Ana, şu benim gözümden."

Parmaklarını yaladıktan sonra, sırtlarını biraz ağaca verip kestirdiler. Eşeği az ilerdeki çalıya örklemişler, bol çimende o da iştahla yayılıyordu.

Hürü Ana uyandığında ay daha tepedeydi:

"Kalk yürü Kısacık," dedi. "Uyan, yolcu yolunda gerek."

Kısacık sıçrayıp uyandı.

"Yolcu yolunda gerek Ana, yolcu yolunda," diyerek eşeğe gitti, onu çalıdan çözdü. "Bin Ana," dedi.

Hürü güldü.

"Haydi, haydi tut ayağımdan bineyim. Bu gece yarısı binit kütüğünü nerede bulacağız."

Gün burnuna ormanı çıktılar. Keven dikenlerine gün vurmuş, bir pembe ışık bulutu yamaçlarda savruluyor, tozukuyordu. Ormanın üstünden de yer yer, yeşil, sarı dumanlar kalkıyordu.

"Baksana Kısacık, şu karşı dağın ardından bir duman yekiniyor gibi. Benim gözlerim iyi seçemiyor, ocak dumanı mı o, yoksa yekinen bulut mu?"

Kısacık, sağ elini gözlerine siper edip baktı:

"Bu duman ocak dumanı Ana," dedi. "Dikine tütüyor."

"İyi."

Eşeği tekmeledi.

Yemyeşil bir küçük koyağa indiler. Koyağın ortasından incecik bir su çakıltaşlarını yuvarlayarak akıyordu. Aşağıda, tek ağacın dibinde birçok kadın karartısı gördüler. Kadınlar ya yere çömelmişler, ya oturmuşlardı, buradan belli olmuyordu.

"Oraya gidelim."

"Gidelim Ana," diye eşeğin önüne düştü Kısacık Mahmut.

Onlar yaklaşınca kadınlar hep birden ayağa kalktılar.

"Selamünaleyküm kadınlar."

"Aleykümselam," dedi kendi yaşında bir kadın.

"Kolay gelsin, yunak mı yuyordunuz?"

"Yunak," dedi yaşlı kadın.

Bunların Yörük kadınları olduğu uzaktan bile belli oluyordu. Başlarına taç başlık dedikleri işlemeli bir gümüş tas kapatıyorlar, onun da yöresini incik boncukla, zenginleri altınla, inciyle donatıyorlardı. Önlükleri de köylülerin önlüklerinden başkaydı. Çok renkli, çok işlemeliydi.

"Hangi obadan olursunuz?"

"Sarıkeçili," dedi Yörük kadını.

"Ben de Hürüyüm, bu da Kısacık Mahmut. Ben büyüttüm bunu, yani bu da benim doğurmadığım oğlumdur."

Kadınlar gülüştüler.

"İkimiz de şu aşağıdan Değirmenoluk köyünden oluruz. Size bir şey soracağım ama, kaçmayacaksınız, sorduğum şeyi duyunca herkes başını alıp yitiyor da..."

Kadınlar gene gülüştüler.

Biraz önceki, iriyarı yaşlı kadın:

"Belki biz de kaçarız. Sen bize de hiç sorma istersen."

"Sormasam olmaz."

"Sor öyleyse bacı, belki de kaçmayız."

"Siz buralarda yağız bir at gördünüz mü, dün ya da öncesi gün, ya da on günden bu yana. Yağız, görkemli bir at, azıcık deli. Kimse onu yakalayamaz, kimse onu vuramaz. Bir kişiden başka, kimse onun üstüne binemez. Bir yerlerde başıboş gezer durur."

Az önce konuşan yaşlı Yörük kadın:

"Ben de kaçıyorum bacı," dedi. "Kusura kalma. Böyle bir şeyi ne sen bize sordun, ne de biz sana bir şey söyledik. Sağlıcakla kal."

Gerçekten de ormana aşağı yürüdü gitti.

Hürü eşeğinden indi, bir yere sekilenip konuşmaya başladı. Kadınlar orada, suyun başında taş kesilmişler çıt çıkarmıyorlardı. O konuştukça ötekiler biraz daha başlarını önlerine eğip susuyorlardı. Hürü de bendini yıkmış sel gibi konuştukça konuşuyordu.

En sonunda yoruldu, dayanamadı:

"Abooov, analarım," dedi, "siz de ne biçim kadınlarmışsınız, altı üstü bir at, varın söylemezseniz söylemeyin! Biz o atı görmedik deyin ne olur."

Ayağa kalktı, kadınlara tepeden, küçümseyerek baktı, Mahmut eşeği onun önüne kadar getirmişti, öfkeyle bindi.

"Bunda bir iş var Mahmut," dedi.

"Var Ana."

Koyağı yukarıya çıktılar. Uzakta sivri, çakmaktaşındanmış gibi ipileyen bir kayalık gözüküyor, kayanın altına doğru bir yerden göğe uzun dumanlar ağıyordu. Sarı yeşil bir çalılığı geçince alt çukurun içinde küçük bir koyun sürüsü gördüler. Sürüyü küçük bir kız çocuğu otlatıyordu, on, on bir yaşlarında.

Hürü Ana kız çocuğunu görünce:

"Mahmut," dedi, "baksana şuna, şu kız çocuğuna, onun yanına gidelim."

Kızın yanına indiler, sürünün genç köpeği hışımla onları karşıladı. Küçük kız hemen köpeğin önüne geçti.

"Benim küçücük kızım," diye eşekten indi Hürü, "sırma

saçlı da çimeni yeşil gözlüm. Benim bu güzel, kırk örgülü saçlı da elma yanaklım Sarıkeçili oymağından olur, öyle mi?"

Utangaç kız, pespembe yanakları kızararak:

"Biz Sarıkeçiliyiz," dedi.

"Kurban olam senin güzel dillerine, ne güzel de konuşuyor benim gül kızım. Sen kimin kızı olursun, benim sürmelicem?"

"Aslanoğlanın kızıyım."

"Ben bilirim Aslanoğlanı."

"Sen gördün mü babamı?"

"Görmez olur muyum hiç, bizim evimize gelir, bana Ana der. Kocaman, çimeni yeşil gözlü bir adam."

"Sen şakacıktan söylüyorsun, değil mi teyze, benim babam küçücük." Kısacık Mahmudu gösterdi. "İşte bunun kadar."

Hürü hemen toparlandı:

"Ya, ya, şakacıktan söylüyorum."

Utangaç kız sıkılmış, yüzü ter içinde kalmıştı.

"Ben de kızıma neler getirdim, Aslanoğlanın kızına. Senin adın neydi hele?"

"Fatmalı."

"Yaaa, ben de güzel Fatmalıma nar getirdim ki, bal akıyor içinden... İncir getirdim ki, kendi elimlen kuruttum. Mahmut!"

Mahmut eşekten bir kocaman narla, bir avuç incir almış getiriyordu.

"Al kızım al!"

Kız utanıyor, zırıl zırıl da terliyordu. Sonra birden gülmeye başladı, gülerek:

"Ben de seni tanıyorum teyze," dedi.

"Teyzen sırma saçlarına kurban olsun," diye onun saçlarını usul usul okşadı Hürü. "Ye, ye bakalım incirleri."

Kız bir ona, bir Mahmuda baktı, sonra da sırtını onlara dönüp ağzına bir incir attı. Döndüğünde gözleri ışılıyordu.

Az öteye çekilip düzlüğün yamacına yan yana oturdular. Kız bir yandan incirleri atıştırıyordu. Bir Hürüye sevgiyle, gözleri parlayarak bakıyor, bir atıştırıyordu. İncirleri bitirdikten sonra:

"Bu narı çadıra götürsem de Müslüme versem olur mu teyzem? Ben yemesem de Müslüm yese. O hasta da..."

"Mahmut, bir nar daha getir."

Mahmut bir nar daha getirdi kıza verdi. Kız sevincinden uçuyordu.

"Bunu da evde kesip yesek olur mu? Anam babam da yer."

"Olur," dedi Hürü onun saçlarını okşayarak. "Olur güzel kızım, Fatmalım benim."

Küçük kız ona minnetle baktı, sırtından dağarcığını çıkardı, iki narını da güzelce dağarcığa yerleştirip yeniden sırtına bağladı.

"Müslüm hasta," dedi.

"Müslüm senin kimin olur?"

"Ağam olur," dedi. "Onu hasta etmişler. Sen buralarda ne arıyorsun teyze?"

"Bir at arıyorum," dedi Hürü Ana. "Bir at, kara, yağız... Güzel bir at arıyorum. Sen buralarda öyle bir at gürdün mü hiç?"

"Gördüm," diye heyecanlandı Fatmalı, yüzü de yeniden kızardı. "Görmez olur muyum hiç, o at işte... Her gün uçarak gelir, şu kayanın tepesine konar, orada hiç kıpırdanmadan durur. Yaaa, bir de kuyruğunu sallar. Sonra kartallar gelince, kartallar da onun üstünde çok çok dönünce o da ışığa karışır gider." Birden kuşkulandı, gözlerini Hürünün gözlerinin içine dikti uzunca baktı. "Sen o atı niye arıyorsun teyze?"

"Oğlumun atı da, oğlum da..."

"Sen yalancıktan böyle diyorsun, değil mi teyze?" diye gülerekten sordu Fatmalı. Daha öyle gözlerini Hürünün gözlerine dikmiş kuşkuyla bakıyordu. "O atın hiç sahibi yokmuş ki. O at cinli bir at imiş. Diyorlar ki o Köroğlunun Kıratı imiş. Babam diyor ki Köroğlunun atı hiç ölmez imiş. İşte bu yaşlanınca böyle kara olmuş. Babam diyor ki Köroğlunun o hiç ölmeyen atı, yaaa... Babam diyor ki dondan dona da girer imiş."

"O ata birisi biniyormuş," dedi Hürü Ana.

"Yok, yok," diye telaşlandı Fatmalı. "Olur mu hiç? O at var ya, çok yıllardan beri, ben doğmadan önce, babam da doğmamışmış, sen benim dedemi biliyor musun, ak sakalı var, nah bu kadar." Kollarını açtı. "İşte böyle bir kucak... Bu at o doğmamışken bile bu kayalığa gelirmiş, orada da öyle dururmuş. Kartallar onun can düşmanıymış, kartallar gelince de o kaçarmış. Yaaa..." Daha kuşkuyla bakıyordu Hürüye. Sonunda gülerek:

"Yalancık," dedi, "sen o atı aramıyorsun. Benim ağam Müslümü dövdüler de o hasta şimdi. Ben de onun yerine çobanlık ediyorum."

"Kim dövdü?"

"Kim dövecek, Kertiş Ali Onbaşı... Sen biliyor musun teyze, o Kertiş var ya, bir döverse adamı kemiklerini kırıyormuş. Müslümü bir dövmüş, bir dövmüş..."

"Niye dövmüş ki?"

Fatmalı elini çenesine dayadı, başını önüne eğdi, bir süre böylece düşündükten sonra Hürüye baktı, gene başını eğdi önüne.

"Niye dövmüş ki onu?"

Fatmalı gene ona karşılık vermedi. Sanki soruyu hiç duymamıştı. Birden başını kaldırdı, karar vermişti, gözleri sevinçten parlıyordu.

"İnce Memedi sormuş" dedi. "Sen İnce Memedi biliyor musun?"

"Hıııım," dedi Hürü, elini başına götürdü, "öyle bir adı duymuşluğum var."

"Sen yalancıktan söylüyorsun," dedi Fatmalı. "Ama ben gene de sana konuşacağım."

"Senin sırma saçlarına kurban olsun Hürü Ana."

"Senin adın Hürü değil mi?"

"Hürü..."

Bir süre de bunu düşündü Fatmalı, elini çenesine koyarak.

"Müslüm ne yapmış?"

"Müslüm de İnce Memedi görmedim demiş. Onu gene dövmüşler. O gene söylememiş. Mahsustan, yalancıktan söylememiş. Çok dövmüşler, kemiğini de kırmışlar, Müslüm gene de söylememiş. Sonra da köpeğini öldürecek olmuşlar, Müslüm de, işte o zaman, gene yalancıktan İnce Memedin yerini söylemiş. Müslüm İnce Memedin yerini..."

Dudaklarını ısırarak sustu.

"Sonra ne olmuş Fatmalım?"

"O kırbaçlı adam var ya, İnce Memedin Hatçesini öldüren... İnce Memed de onu öldürecekmiş..."

"Eli kırbaçlı?"

"Hah, işte o, Müslüm İnce Memedin yerini ona söyleyince, gene de itini öldürmüş. Müslüm yaralarına, hastalığına ağlamıyor da gece gündüz itine ağlıyor. Yaaa, Müslüm onları şaşırtmış. Müslüm o kadar kötek yedikten sonra İnce Memedin yerini söyleyince... Onlar da inanmışlar."

Sonra Fatmalı birden öfkelendi:

"Ben hiçbir şey bilmiyorum," diye bağırdı. "Ne biçim bir Hürüceymişsin sen..."

Ayağa fırladı, dağarcığına davrandı, "Al, al istersen narlarını da," dedi. "O at deli... İnce Memed yok. Onu Bakırgediğinde vurdular, sen duymadın mı?"

"Yok güzel kızım yok," diye ayağa kalktı Hürü Ana. Hemen de eşeğe binip sürdü. Biraz uzaklaştıktan sonra geriye dönüp: "Sağlıcakla kal, benim gül yüzlüm," deyip eşeği tekmeledi. "Sana, verdiğin güzel muştundan ötürü neler, neler alacağım, sen hele azıcık bekle." Bu son sözleri Fatmalı duydu mu, duymadı mı, aldırmadı. Fatmalı küçük köpeğiyle birlikte olduğu yerde durmuş kalmış onların gidişlerine bakıyordu.

İkindiye doğru kayalığın yanına vardılar, önlerindeki tümseği dönünce Yörük çadırları gözüktü. Yolda hiç konuşmamışlardı. Fatmalı kız birçok şey söylemişti ama, dilinin altında da birçok şey vardı.

"Söyle bakalım Kısacık, İnce Memedi bulabilecek miyiz?"

"Vallahi bilemem Ana," dedi Mahmut. "Şu küçük kıza bak, o bile kök söktürdü bize. Bunların çok sıkı ağızlı olduğunu bilirdim de bu kadar oldukları aklımın ucundan bile geçmezdi."

"Gene de İnce Memedin yolunu doğrulttuk. Şimdi kime gidelim, obanın Ağasına mı, yoksa Aslanoğlanın çadırına mı?"

"Battal Ağaya gidelim daha iyi."

"O çok iyi bir adam imiş. Sarıkeçilinin büyük başı da o imiş. Onu çok eskilerden bilirim."

Aşağıya indiler. Kara kıl çadırlar, koyağın her iki yanına, ortadan akan suyun kıyısına karşılıklı sıralanmışlardı.

"Şu çadır olacak Beylik çadırı, bak Mahmudum, beş direkli. Yanında da derimevi. Mademki derimevi var Beylik çadırının yanında, bu ev her obada olmaz, biz de orada kalırız."

Beş direkli çadıra yaklaşırlarken Mahmut uzaktan bağırdı:

"Battal Ağa, Battal Ağa köpeklere sahip olun, tanrı konuğu..."

Dışarıya çok uzun boylu bir adam çıktı:

"Buyurun, buyurun," diye bağırdı. "Köpekler bağlı..."

Hürü Ana beş direkli çadırın kapısında eşekten indi. Çadırdan birkaç kişi daha çıkmıştı konukları karşılamaya. Gençten birisi eşeğin yularını tutup çadırın köşesindeki kazığa bağladı. Mahmut gidip eşekten bohçayı, heybeyi, öteki öteberileri aldı getirdi.

"Hele içeriye buyurun."

"Sen Battal Ağa mısın, Sarıkeçilinin soylu Beyi?"

"Battal benim."

"İyi," dedi Hürü Ana, içeriye girdi.

Çadırın içi çok görkemliydi. Hürü Ana şaşırdı, ağzı açık baktı kaldı. Böyle kilimleri, çuvalları, keçeleri, çadır direklerini, böyle eğmeleri şimdiye kadar hiçbir yerde görmemişti. Horzumlu oymağı Beyinin çadırı bile böylesine görkemli değildi.

Onu ipekli bir döşeğin üstüne buyur edince Battal Ağa, kendine geldi, vardı döşeğe bağdaş kurdu oturdu. Ayakkabılarını daha eşiklikte çıkarmıştı.

"Abooov," diye güldü Hürü Ana, "demek daha böyle Yörük çadırı kalmış ha! Bana dedilerdi ki Yörükler bitti tükendi, fıkaraladı. Böyle bir çadırı görünce sevindim Battal Ağa."

"Sağ ol bacım."

"Benim adım Hürü. Adımı hiç duydun mu Battal Ağa?"

Adam sıkıldı, ellerini uğuşturdu, tel tel uzun sakalı sallandı.

"Senin adını duymadım bacı," dedi sonunda da.

"Bana Değirmenoluk köyünden Hürü Ana derler. İnce Memedin Hürü Anası benim işte."

Battal Ağa epeyce yaşlı görünüyordu, çok da iyi giyinmişti. Açık kahverengi yün şalvar, dizleme çorap, kırmızı postal, en iyi Maraş manısından çizgili, yakasız bir mintan, belinde de bir Trablus kuşak... Parmağında da yeşil kaşlı, üstünde alkış kazılı altın bir yüzük...

Kokusu bütün çadırı doldurarak, bir kız elinde bir gümüş tepsi içinde kahveler getirdi, önce Hürü Anaya, sonra Mahmuda, arkasından da Battal Ağaya tuttu. Sonra da, orada oturanlara fincanları sıradan dağıttı.

Kahveyi içerken Hürü Ana:

"Bana bak Battal Ağa, ben Sarıkeçiliyi iyi bilir, iyi tanırım. Sarıkeçilinin ününü namını çok duymuşluğum vardır."

Sustu, çadırın içinde şöyle bir göz gezdirdi. Orta yerde bir çatalın üstünde irice bir şahin duruyor, çakmak çakmak gözleriyle fıldır fıldır Hürü Anaya bakıyordu. Ocağı batasıca kuş, diye geçirdi içinden Hürü Ana, benden ne istiyor ki bu, benimle ne alıp veremediği var ki... Her yan, çadırın içi çok değerli, her birisi bir Arap at, çift hörgüçlü bir deve eden değerli kilimlerle döşeliydi. Hürü Ana kilimci birisi olduğundan, onun üstüne kilim dokuyan yoktu şu koca Binboğalarda, ne Kürtte, ne Kürdistanda, ne de şol koca çöl Arabistanda, öyle söylerlerdi, Hürü Ana bile bu çadırdaki kilimlere hayran kaldı. Kırmızılar, sarılar, kahverengiler biribirine karışmış, çadırın içinde uçuşup yanıyordu.

Hürü Ananın gözleri işlemeli direklerden kilimlere, oradan şahine, oradan da Battal Ağaya gidip geliyordu.

Battal Ağa, Hürünün niçin susup çadırın içini inceden inceye gözlediğinin sebebini çaktı, odadakilere gözleriyle dışarıya çıkın, bunun gizli bir söyleyeceği var, dedi. Hürü Ana da bilirdi, bu gözlerle konuşmayı, eğer dil icat edilmemiş olsaydı, bu Yörükler gözleriyle gene şimdiki gibi, belki şimdikinden de daha iyi konuşurlardı, diye düşündü.

Adamlar ayağa kalkıp, Hürü Anaya hoşça kal deyip çıktılar.

Onlar çıkınca Hürü Ana gözlerini Battal Ağaya çevirdi, bakışlarını onun üstünde bir süre tuttu.

"Bu çadırlar yedi direkli olur Battal Ağa, bunun iki direği nerde?"

Güldü. Battal Ağa da güldü, çok yakışıklı, güzel, taa içten, sıcacık gülen bir adamdı. Çimeni yeşil gözleri büyüktü, dünyaya sevgiyle bakıyor, onun gözlerinden yayılan sevgi, sıcaklık, güzellik dünyayı bir anda sarıveriyor, onun yanına gelen insan sevgiyle, sıcaklıkla yunup arınıyor, içinde kinden, hasetten, kıskançlıktan, cümle kötülüklerden hiçbir şey kalmıyordu. Böyle insanlar var bu dünyada, diye düşündü Hürü Ana, onun gamzeli yanaklarına, yüzündeki derin çizgilere, kırmızı tel tel uzun sakalına, çıkık elmacık kemiklerine, uzun yüzüne ba-

karken. Böyle bir yüzü gören, adam öldüremez, hiçbir yaratığa kötülük yapamaz, yoksulun acısına dayanamazdı.

"Hürü bacım," dedi Battal Ağa, "artık bizim gücümüz yetmez oldu yedi direkli çadıra. Yedi direkli çadırı taşımak için dört deve gerek. Bizde ne deve kaldı, ne de Arap atı... Bizi bitirdiler Hürü bacım, bizim iflahımızı kestiler. Çadır da beş direğe indi. Gelecek yıl üç direğe, ötekisi yıl da bir direğe inecek..."

Yüzü hüzünlenip sakalı titredi, güzel, çimeni yeşil gözleri de dumanlandı. Ve sustu, artık konuşamazdı bir süre, çok dertliydi Battal Ağa, kendini tutmasa, şu yaşlı kadının önünde yerlere kapanıp hüngür hüngür ağlayacaktı.

O konuşmayınca Hürü başladı. Battal Ağanın haline çok yüreği yanmıştı. Çukurovada onların başına şu yeni yetme Ağaların neler getirdiklerini biliyordu.

"Yaa kardaşım, Battal Ağa kardaşım, başınıza gelenleri biliyorum. Eskiden yayla dönüşü Yörükler Dikenlidüzüne konarlardı. O zaman o dinsiz Abdi Ağa yoktu, onun babası zamanında. O gavur Abdi Ağa, sen de bilirsin ya, etek etek para aldı da Yörüklerden, ondan sonra onlar da konmaz oldular Dikenlidüzüne."

Yörükler konduklarında Dikenlidüzü bir seyran yerine dönerdi. Yeşil atlas, kutnu kumaş giymiş, başı altın varaklı Yörük kızları salınırdı düzlükte. Yüzlerce kız, delikanlı bir arada semah dönerlerdi. Mengiye belki bin kişi dururdu, kadın erkek, insanların güzel seslerinden dağlar dalgalanırdı. Büyük toy düğünler kurulur, günlerce şölenler sürerdi. Yeğin atlarla cirit oynarlardı. Buradan Alidağının dibine kadar koşan atlar, dağın yöresini bir günde döner gelirlerdi. Dönen döner, dönemeyen atlar çatlardı. Yüzlerce Dede gelirdi sedefli sazlarıyla Dersim dağlarından, Orta Anadolundan, Kazdağından, Hacıbektaşı Velinin Suluca Karahüyüğünden. Gece sabahlara kadar sazlar çalınır, ulu destanlar söylenirdi.

"İşte ben bu günlere yetiştim Battal Ağam. Ne yapalım, işte bu günlere de kaldık. Devir döndü Battal Ağam, insan azgınlaştı. İnsan insanlıktan çıkıştı. Bundan sonra biz iflah olur muyuz ola? Bundan sonra herkes kendini düşünüyor. Eskiden bir tek insanın tırnağına taş değse, bir oymağın, bir aşiretin,

bütün şu dünyadaki insanların yüreğine değmiş gibi olur, herkesin yüreği sızlardı. Şimdi ya, şimdi herkes biribirisinin ölüsüne basıp geçiyor, basıp geçiyor, basıp geçiyor."

Hürü Ana boşanmış, coşkun bir sel gibi, öfkelenmiş konuşuyordu.

Çok konuştu, çok ilendi, çok köpürdü, en sonunda öz konuya geldi:

"Hay Yörükler Yörükler," diye başladı. "Hay Aydınlılar Aydınlılar, hay Sarıkeçililer Sarıkeçililer sizin kulunuz kurbanınız olayım, sizin eskiden yedi direkli çadırlarınız olurdu içi padişah sarayları, otağları gibi. Arap atlarınız olurdu ceren kovan. Tor şahinleriniz olurdu, her birinizin elinde gökte uçan turnayı, toyu kapan... Hay Yörükler Yörükler, sizin eskiden sofralarınız yerden kalkmazdı, bir ay, iki ay... Hay Sarıkeçililer Sarıkeçililer, size kanlılar, katiller sığınırdı, padişah gelse, yer götürmez orduyla üstünüze atılsa, siz, hepiniz kırılırdınız da, size sığınmışı gene kimseye vermezdiniz. Siz böyle bir soy, böyle bir kavimdiniz. Göl yerinden su eksik olmaz Battal Ağa. Söyle bana..."

Battal Ağa güzel, aydınlık, çimeni yeşil gözleri, apak inci gibi dişleriyle gülüyordu.

"Bir dileğin olacak senin bizden Hürü bacı, söyle dileğini, korkma, ne ise dileğin, can baş üstüne."

Hürü Ana oturduğu yerden şöyle bir doğruldu dikeldi:

"Ben İnce Memedin Hürü Anasıyım. Beni iyi dinle, Hacıbektaşı Veli donlu Battal Ağa, bak şunu..." Eliyle orada yumulup kalmış Kısacık Mahmudu gösterdi. "İşte bunu bir yaşındayken, anası öldü de ben aldım büyüttüm. İnce Memedin anası ölmediydi ya, ona da çok emeğim geçti. Ben onun bu sebepten dolayı öz bir Hürü Anasıyım. Kurban olayım sana güzel gözlü, gül yüzlü Battal Ağam, bana İnce Memedimden bir haber ver."

"Ben ondan sana nasıl haber vereyim Hürü bacım, o dağda gezen bir eşkıya."

"Bak, beni kandırma Battal Ağam, ben onun izini süre süre aldım buraya kadar getirdim. Şu aşağıda atından inmiş. Söyle bana Battal Ağam, ben onun öz anasıyım, analık batsın yüreğim yanıyor, sen ondan bana haber söyle, o ölü mü inmiş atından, diri mi?"

Gözlerini Battal Ağanın gözlerinin içine dikmiş, alnında domur domur olmuş terler, bekliyordu.

"Ölü mü, diri mi?"

Battal Ağanın yüzünden durmadan ikircik gölgeleri geçiyordu.

"Söyle ala gözlü Battal Ağam, ben onun anasıyım, diri mi, ölü mü?"

"Diri," dedi Battal Ağa çok düşünceli, ikircikli bir yüzle. "İnce Memed diri Hürü Hatun."

"Yaralı mı?"

Battal Ağanın güzel gözleri hüzünlendi. Yüzündeki sevinç bir anda yitip gitti.

"Yaralı," dedi, "hem de o ağır yaralı bacım." Sesi yumuşacık, bir ağıt yakar gibi acımaklıydı.

Hürü gene dikleşti:

"Canını sıkma koca Battal," dedi, "analar daha nice İnce Memed doğurur, daha... Hiç sen üzülme ona. İnce Memeddir bu, ölür ölür dirilir. Hazreti Ali gibidir. Mehdi örneğidir o. Hiç cerrah merrah getirdiniz mi?"

"Getirdik," dedi Battal Ağa.

"Onu görmeliyim. O beni, Hürü Anasını görünce düzelir."

"Onu bugün göremezsin. Bana bile söylemiyorlar yerini. Onun yerini bir tek kişi biliyor, o da bizim Temir."

"Eşkıya Temir mi?"

"Eşkıya Temir," dedi Battal Ağa.

"O beni tanır, onu hemen çağırt bana koca Battal."

"Burada yok. Yarın sabaha kadar sabredeceksin."

Başka çare yoktu, Hürü Ana sabredecekti. Battal Ağa ayağa kalktı, öteki odalara geçti. Onun oraya gitmesiyle de bir sürü kadın, kız, gelin, çocuk Hürünün yanına geldiler, ona hoş geldin deyip elini öptüler.

Akşam yemeğinde sac kavurması, pirinç pilavı, petekli balla ağız yediler.

Çadırın en son odasında ona yatak yaptılar. Hürü Ana ömründe hiç bu kadar yumuşak bir yatakta yatmamıştı. Başını yastığa koyar koymaz uyudu. Çok yorulmuştu.

Sabahleyin çan sesleriyle, bir hayhuyla uyandı ki dipdiriydi.

Çarçabuk giyindi orta odaya geçti. Battal Ağa cezveyi ateşe sürmüş onu bekliyordu, gülerek karşıladı:

"İyi uyudun mu Hürü bacım? Hele bir kahvaltı et de, seni bekliyorlar geceden bu yana. Senin Mahmut Efendi burada kalacak."

Oturdular, sofra hazırdı. Bir tasta da süt dumanlanıyordu. Tatlı bir taze ekmek, süt kokusu doldurmuştu çadırı. Ortada üstü ayran kabarcıklı bir tereyağı topu duruyordu. Bazlama el yakacak kadar sıcaktı.

"Hele bir kahve içelim seninle karşılıklı."

Battal Ağa kahveyi kendi eliyle koydu onun fincanına.

Konuşmadan kahveyi içip kahvaltıyı yaptılar.

Hürü ayağa kalkıp:

"Yolcu yolunda gerek, öyle değil mi Ağam?" dedi.

Battal Ağa hep gülüyordu.

Dışarıya çıktılar, dişlerine kadar silahlanmış, başında mor püsküllü bir kırmızı fes, ilk bakışta, sarı posbıyıkları göze çarpan kısa boylu birisi, elinde görkemli, Çerkes eyerli bir atla onu bekliyordu.

"Bu işte Temir," dedi Battal Ağa içini çekerek. "Benim emmim oğlu olur. Güvenilir adamdır."

Temir, Hürü Anaya yaklaşıp onun elini öptü.

"El öpenlerin çok olsun oğlum Temir."

"Temir senin gözlerini bağlayıp öyle götürecek seni gideceğin yere, kusura kalma," diye özür diledi ondan Battal Ağa.

Binek taşına kadar gittiler. Hürü Ana taşa bir atlayışta çıktı, Temir de üzengiyi tutmuştu, ata usta bir binici gibi bindi.

Battal Ağaya:

"Sağlıcakla kal," diyerek yola düştüler, develerin, koyun, keçi sürülerinin, at gibi iri, boynu tohtlu köpeklerin, güzel giyimli kadınların arasından geçtiler. Her çadırın önünde de bir çatalda tünemiş bir şahin vardı. Bir hayhuy içinden, çocuk ağlamaları, çoban bağırmaları arasından geçerek obayı çıktılar. Aydınlı Temir atın önünden yel gibi gidiyordu. Yemeden içmeden, bir an olsun dinlenmeden bir suya vardılar, onun arkasından da yaprakları altına kesmiş bir ormana girdiler. Temir ne arkasına bir kere dönüp bakıyor, ne de bir tek söz-

cük konuşuyor, gittikçe de hızlanarak atın önünden gidiyordu. Ormanı çıktılar, bir dümdüz, göz alabildiğine uzanan bir çayırlığa düştüler. Burada her şey öylesine yeşildi ki, gökyüzüne bile aydınlık bir yeşil vurmuştu. Çayırlığı geçmek epeyi bir zaman aldı. Atın önündeki Temir fesinin püsküllleri rüzgarda uçuşarak uğunup gidiyordu. Derin bir çukura indiler. Çukuru çıkınca, kayaları çakmaktaşından çok yüksek, sarp bir dağla karşılaştılar. Kayalığın dibinde çok ulu bir sapsarı kesilmiş ağaç gürüldüyordu, onun dibinde durdular.

Aydınla Temir atın yanına gelerek:

"Hürü Ana, kusuruma bakma benim, gözlerini bağlayacağım," dedi utanıp sıkılarak. Cebinden ipekli, köşelerine mavi menekşe işlenmiş bir büyük mendil çıkardı. "Al Ana," dedi, "bununla gözlerini bağla. Sıkıca bağla ki, hiçbir yanı göremeyesin. Bizim göreneğimiz budur. Eşkıyaların..."

Hürü Ana gülümseyerek, kendi elleriyle, içinden eşkıyalara, özellikle, şu kendini bir şey sanan Aydınlı Temire söverek kendi elleriyle kendi gözlerini bağladı.

Temir atın dizginini tuttuktan sonra:

"Ana," dedi, "sen dizgini bırak da eyerin kaşına yapış."

Hürü onun dediğini yaptı. Temir atı çekti götürdü.

Çekerim, diyordu Hürü Ana, her bir şeyciği de çekerim... Kör gibi de şu sarı bıyığına itlerin işediği Temirciğin de peşine işte böyle düşerim. Oğlum için, şahinim için, gül yüzlüm için değil mi, benden ne isterlerse onu yaparım. Şimdiye kadar gözü bağlanmamış Hürücenin gözlerini bağlayanlar, bana güvenmeyenler alacağınız olsun. Bundan sonra da ben Hürüce karıysam, bunu, bu bana yaptığınızı fitil fitil burnunuzdan getirmez miyim, ulan sümüklü Temir! Ben kimim, ben kimim, sen beni biliyor musun sümüklü Yörük, ötürüklü Temir, ben böyle gözü bağlanacak bir kişi miyim, o İnce Memedi de bir gözüm görürse, ben de ondan bunu sormaz mıyım, onun ağzına şu parmaklarımı takıp da yırtmaz mıyım, o köpeğin... İnce Memed olmuş da daha dünkü çocuk, Sefil İbrahimin oğlu, benim gözlerimi kapattırıyor, bana güvenmiyor da... Ulan hırpo, sen neci, neci oluyorsun da bana bunları ediyor, başıma bu işleri açıyor da, beni şu dağları görmekten mahrum ediyorsun? Şim-

di şu kör gibi gözlerim seni görünce sen de öpmek için elime sarılacaksın değil mi, seni şu Hürücenin o gül ellerine seni ben kurban etmez miyim ben! Beni o candarmalar yakalayacaklar da, senin yerini benden öğrenmek için beni dövecekler de, ben de İnce Memed işte şurada, şurada diyeceğim, öyle mi? Öyle mi benim aslan yavrum, öyle mi şahin yiğidim, öyle mi benim deli atın binicisi sıçanım, adam mı oldun sanıyorsun bir kötücük Abdi Ağayı öldürmekle, kendini Köroğlu mu sandın serçe yürekli Ali Safayı gece uyurken vurmakla? Ulan ben Durmuş Alinin avradı, yedi köyün Hürü Anası Hürüce değil miyim, ulan benim derimi yüzseler de candarmalar, düşmanlarımız, ben değil senin yerini şu bıyığına itler sıçası Temirin bile yerini söyler miyim, etimi didik etseler de, kellemi süyenlere geçirip köy köy dolaştırsalar da, gözlerimi oysalar, daha iyi olmaz mıydı... Bundan sonra hay İnce Memed, sen benim yüzüme nasıl bakacaksın, ben senin yüzüne nasıl bakacağım, hay dört kitaptan kovulmuş kafir, zındık İnce Memed! Dilim varmıyor, dillerim çürüsün inşallah, sen, sen, sen Topal Aliden de kötü bir yaratıksın, ondan da ikiyüzlü bir domuzsun.

Şu anda gözlerindeki bağı çözüp gerisin geri köye dönmek, bir daha da o İnce Memedin adını ölünceye anmamak istiyordu ya, yapamıyordu.

Çok sarp bir yola düşmüşlerdi, bunu atın ayağının altından aşağılara doğru akan taşlardan, bir de atın durmadan tökezlemesinden biliyordu. Eyer kaşına sıkı sıkıya yapışmıştı. Öndeki Temirin atla birlikte körük gibi soluduğunu duyuyor, geber, geber, gözlerimi bağlayan pis Aydınlı geber, diyordu.

Şu sağ yanda derin bir uçurum olsa, atın da ayağı kayıverse, Hürü de atla birlikte yuvarlansa gitse uçurumun dibine de paramparça olsa, sen de gelsen hay İnce Memed, uçurumun dibinde onun kanlı ölüsünü görsen, uçuruma inemeyip onun ölüsünü bile kaldıramasan, kartallar da gelip üleşini parçalasalar, o zaman ne yaparsın sen İnce Memed? De bana, söyle bana, zil takar da anam ölmüş, diye ağlar mısın, hiç de ağlamazsın, o seni doğurmaz olasıca Dönenin öldüğünü sana ben söyledim de ağladın mıydı?

Geldiğine bin pişman olmuştu. Bu Sefil İbrahimin oğlundan

da hayır mı çıkardı... Öfkeden sonunda o hale geldi ki, şurada, şu sümüklü pis Yörükten utanmasa oturup hüngür hüngür ağlayacaktı.

Temirse at üstündeki yaşlı kadının homurtularını duyuyor, arada sırada da dönüp baktığında onun gerilmiş, öfke içindeki yüzünü görüyor, onun öfkesine bir anlam veremiyordu.

Öfkeden eyere öylesine sıkı sıkıya yapışmıştı ki Hürü Ana, kaskatı kesilmişti. At bir yerde durunca bir uykudan uyanırcasına irkildi.

"Geldik Ana, gözlerini aç..."

Hürü var öfkesiyle bağırdı gözlerini açarken:

"Gelmez olaydık... Ben ona şimdi yapacağımı bilirim."

Temir onu attan indirmek istedi.

"Yaklaşma bana, sürme elini. Ben kendim inerim."

Attan atlayıp, kapısında silahlı babayiğit bir kişi duran mağaranın büyük ağzından hışım gibi içeriye daldı. Dalmasıyla mağaranın ortasında zınk diye durması, ardından da onun üstüne atılıp kucaklaması bir oldu.

"Memedim, yiğidim, aslanım, yavrum, nasılsın?"

Memed gözlerini açtı, gözlerini sevecenlikle ona dikti, baktı, gülümsedi:

"Çok şükür dünya gözüyle seni gördüm ya Ana," dedi, "bundan sonra ölsem de gam yemem. Bütün istediğim buydu. Allahıma hep yalvarıyordum, Anamın yüzünü bana göstermeden öldürme, diyordum. İşte Allah da..." Gözlerinden boşanan iki damla yaş yanaklarına doğru akıyordu.

"Sus, köpek," diye bağırdı Hürü. "Anan sana kurban olsun. O nasıl bir söz ki senin ağzından çıkan, suuus! Susmazsan, böyle avrat gibi, bebecikler gibi mızırdanırsan hemen şimdi buradan başımı alır da giderim. Göster, göster bana yaralarını benim gül yüzlüm."

Memed gülümseyerek yaralarını gösterdi, yaraları güzelce sarılmıştı. Hürü ilk olarak onun yatağına bir göz attı, bu yatak dün gece yattığı yatağın tıpkısıydı.

"Yaraların sızlıyor mu?"

"Azıcık."

"Demek ki çok sızlıyor." Ayağa kalktı, mağaradan dışarıya

çıktı, Temiri arandı, kapıdaki adama: "Nerede o Temir, hani benim gözlerimi bağlayan?" diye sordu.

"İçerde Ana," dedi o iri adam gülümseyerek.

Hürü mağaraya geri döndü, Temir yatağın başucunda ayakta duruyor, dalmış düşünüyordu.

"Cerrah getirdiniz mi yavruma?"

Temir:

"Üç tane," dedi, dışarıya yürüdü. Hürü Ana anlamıştı, o da onun arkasından dışarıya çıktı. Bir kayanın duldasına varıp çömeldiler.

"Söyle Temir, oğlum iyi değil mi?"

Temir üzüntülü bir sesle:

"İyi değil Ana," dedi.

"Cerrahlar ne dediler?"

"Kurşunları çıkaramadılar. Cerrahlardan ikisi Yörüklerdendi. Birisi de şu aşağıdaki köyden."

"Demek benim yavrum ölecek?"

"Onun orasını Allah bilir Ana."

"Benim yavrum ölmeyecek. Onun orasını gene de koca Allahımız bilir ya, Hürücenin yavrusu düşman kurşunundan ölmez."

"İnşallah Ana, Allah ağzından duysun Ana..."

Hürü içeriye girip Memedin başucuna oturdu, saçlarını, alnını okşamaya, onu öpmeye başladı. Onunla sıcak, yürekten, yumuşacık konuştu. Onu Memedin başında böyle görenler, bu tepeden tırnağa sevecenlik, sevgi kesilmiş kadının o olduğuna bir türlü inanamazlardı.

Memedin ateşi vardı ya, o kadar da değildi. Bir ara gözlerini açtı, Hürüye baktı, gülümsedi:

"Sen geldin ya, dünya gözüyle seni bir daha gördüm ya, artık iyileşirim."

"İyileşeceksin," diye sert, kesin konuştu Hürü. "İyileşmemek olmaz. Ben sana şimdi bir çorba pişireceğim ki..." Dışarıya çıktı, Temire:

"Çorba yapacak bir şeyleriniz var mı?"

"Her şey var Ana, ne istersen... Ama o ağzına günlerdir bir şey koymuyor ki..."

"Ben pişirirsem koyar. Sen şuraya bir ateş yak bakalım. Tencereyi de getir. Bol da nane topla şuralardan."

"Buraya ateş yakılmaz ki anam."

"Nedenmiş o?" diye çıkıştı Hürü.

"Dumanını görürler."

"Mağaranın içinde de olmaz. Dumanı bunaltır oğlumu."

Temir düşünüyordu.

"Düşünme o kadar, duman gözükmez bir yer bul."

"Şurada küçük bir mağara daha var, olur mu Ana?"

"Olur," dedi Hürü. Sevinmişti. İlk olarak açılmış, yüzü ışımıştı. "Naneli çorba onu açar."

Kollarını sıvadı, küçük mağarada oğluna özene bezene naneli bir çorba pişirdi ki, içen kaşığı da birlikte yutar. Hem de küçük mağaranın dışına bir damla duman salmadı, ne etti eyledi de...

Günlerdir ağzına bir lokma koymamış Memed kocaman bir sahan çorba içti.

"Demedim mi ben sana Ana, sen gelince ben iyileşirim..."

"İyileşeceksin."

O gece sabaha kadar Memed inledi. Hürü uyumuyor, onun inlemelerini, soluğunu dinliyordu. Hasta iki üç kere de uyudu, hem de uzunca. İşte bu iyiye alametti ya, ateş, bir de inlemeler onun gözünü korkutmuştu. Sabah olunca Hürü bir güzelce çorba daha pişirdi, bu da yoğurtlu dövme çorbasıydı. Çorbanın içinde gene bol bol taze nane vardı. Memed bu sefer de çorbayı içti bitirdi.

Çorbadan sonra elini Memedin başına koydu, ateş öyle duruyordu. Bu olmaz olası ateş... Buna bir cerrah gerekti ki, öyle böyle cerrah değil... Dışarıya çıktı, kapının ağzındaki bir taşın üstüne oturdu, düşünmeye başladı. Gün yeni doğmuş, dağların yamacına vurmuş, ortalığı bir ışık seline boğmuştu. Aşağıda, uzakta, ta Çukurovaya kadar uzanan ormandan dumanlar yekiniyordu. Mağaranın yanından akan gözün altı apaydınlıktı, ışılayarak küçücük balıklarla birlikte bulutlar geçiyordu ak çakıltaşlarının üstünden. Hürü bir ara orada suyun dibinde, bulutların üstünde kendi suretini görünce birden şaşırdı:

"Ocağı batasıca Hürüce karı," dedi, "amma da kocamışsın."

Oradan kalkıp başka yere oturdu. Ardından da Temiri çağırdı:

"Gel hele Temir."

"Buyur Ana."

"Bu oğlan şimdilik iyi ya, dayanıyor ya, böyle giderse uzun bir süre bu oğlan ölür."

"Ne yapalım Ana?"

"Ben bir şey düşünüyorum. Kırkgözün Ocağı buraya çok mu uzak?"

"Epeyi uzakta Ana."

"Sen Kırkgöz Ocağını hiç duydun mu?"

"Kim bilmez ki Ana..."

"Kırkgöz Ocağının postunda şimdi Anacık Sultan oturuyor değil mi?"

"O oturuyor."

"Sen biliyor musun ki o Anacık Sultan yüreğinden yağlı kurşun yemişi, yüreği parça parça olmuşu kurtarır?"

"Herkes bilir Ana."

"Kurşundan ölmüş ölüyü bile kurtarır. Kan ocağıdır o. Yeter ki bir yerden kan çıksın, Kırkgözün Ocağı onu sağaltmamış olamaz, görülmüş duyulmuş değildir."

"Biz de düşündük Kırkgöz Ocağını, Battal Ağa da... İnce Memedi biz bu halde oraya götüremeyiz ki... Anacık Sultan da, o ocağın huyu öyle imiş, hiç yerinden kıpırdamazmış."

"Ben onu kıpırdatırım."

"Çok yaşlıymış o, belki de yüz yaşında, buraya nasıl çıkar ki?"

"Sen İnce Memedi aşağı indireceksin, olur mu, şu dağın dibine... Candarmalar daha başlarının telaşesindeler. Orada, aşağıda bir Yörük obasında... Ben Anacık Sultana gidiyorum. Sen beni Sarıkeçiliye şimdi hemen götür, şimdi... Memedin yerini Battal bilir değil mi?"

"Bilir."

"Onu aşağı indir, ölürse de aşağıda ölsün, burada dağ başında boku bokuna değil. Benim yaptığım çorbayı ihmal etmeyin. Ona her gün sabah, öğlen, akşam bu çorbadan yapın. Başka bir şey isterse de verin."

İçeriye girdi, uzun uzun Memede sarıldı, onu öptü kokladı:

"Ben gidiyorum oğul," dedi. "Kırkgözün Anacık Sultanına gidiyorum. Ben dönünceye kadar dişini sık, dayan, ölme. Ben Anacık Sultanı alıp gelince, kirp der yaraların sağalır. Bir de seni ona afsunlatırım ki, sana kurşun değmez, değse de geçmez. Top bile işlemez sana Anacık Sultandan sonra... Dişini sık yavrum, dayan yiğidim. Şu fıkara, şu dünyada kimsesiz, elsiz ayaksız kalmış Hürüce için dayan, ölme, ben dönünceye kadar."

Mağaranın kapısının önünde durmuş hayranlıkla, sevgiyle, içi ığıl ığıl ederek ona bakıyor, bir türlü adımını atıp da dışarıya çıkamıyordu.

"Allahım," dedi, dudakları kıpır kıpır etti, ellerini havaya açtı, bir süre öyle tuttu. "Allahım, koca Allahım, adı güzel Muhammed aşkına, uzun kılıçlı Ali aşkına, Kırkgöz Ocağının bütün pirleri, ermişleri aşkına, oğlumu bana, fakir fıkaraya bağışla..."

Çıkarken onu bir daha göremeyecekmiş gibi dönüp dönüp baktı. Onun o gül yüzünü, ermişlere has o yumuşacık yüzünü gözlerinin içine, derinine, hiç unutmamacasına nakşediyordu.

Temir atı çekmiş kapıda onu bekliyordu.

"Oğlum," dedi Hürü yalvarırcasına, "benim gözlerimi nolursun bağlama. Ben İnce Memedin anasıyım, derimi yüzseler bile..."

Temir:

"Olur Ana," dedi, onu kucaklayıp ata bindirdi.

Hürü ona şöyle atın üstünden eğilip baktı:

"Anan sana kurban olsun," dedi. "Anan senin şu altın gibi yalp yalp eden güzel bıyıklarına hayran olsun. İyi ettin de gözlerimi bağlamadın. Şu senin yoldaşın Memed var ya, ölmeyecek..."

Şen şakrak, atını kayaların arasından sürdü. Sol yanına baktı ki, abooov, ucu bucağı gözükmez bir uçurum...

"Onu buradan nasıl çıkardınız yavru?"

"Sorma Ana," diye içini çekti Temir.

Yokuş aşağı gidiyorlardı. Neredeyse at tepesinin üstüne dikilecek, Hürü de şu uçurumdan aşağı uçacaktı.

"Keşki gözlerimi gene bağlasaydın!"

Gülüştüler.

14

Kırkgöz Ocağı orada, çakmaktaşından apak kayalıkların arasında, iri, yaşları belirsiz ağaçların yanında, Türkmenin Horasandan geldiği yıllardan bu yana durup durur. Eski, çakmaktaşından örülmüş eve üç tane kemerli kapıdan girilir. Kapılar meşedendir ve sağlamdır. Üstüne türlü çiçekler, kuşlar, böcekler, Kurandan ayetler işlenmiştir. Her kapının işlemeleri arasında bir giz, bir afsun gizlidir. Bu ocak Horasandan bu yana bütün dertlere deva, hastalara şifadır. Yoksullar, düşkünler, başı dara gelmişler dertlerine çareyi bu ocakta ararlar. O ulu ağaçların altından apak da bir su kaynar, kayaları, köpürerek, gürüldeyerek dolandıktan sonra yamaçtan aşağılara doğru inanılmaz bir hızla taşları oyarak iner. Kimileri, bu suyun, böyle sonsuz bir hızla akarken birdenbire olduğu yerde durduğunu, durmakla kalmayıp gözüne doğru aynı hızla gerisin geri aktığını gördüklerini söylerler. Toroslarda bunun böyle olduğu tartışılmaz, tartışmak imansızlığı, zındıklığı kimsenin aklından bile geçmemiştir şimdiye kadar. Bahar inince Kırkgöz Ocağının apak, çakmaktaşından keskin kayalıklı dağlarına, bir gece sabaha kadar kayalıklardan çatırtılar gelir, bu gece bütün kuşlar, böcekler, kurtlar, kaplanlar, bilcümle yaratık ayaktadır. Ve sabah açılınca, o sabah, gökyüzünde bir damla bulut bile olamaz, ortalığı göz kamaştıran bir aydınlık doldurur, bu aydınlıkta, bütün ak kayaları, geceleyin sarı çiçeklerin yararak çıktığı, bütün çatırtıların çiçeklerin kayaları yarma sesleri olduğu anlaşılır. Bütün dünya, yeryüzü gökyüzü, gürüldeyerek koşan su sarıya keser. Dünya ardından aydınlanmış sarı bir billur gibi şavklanarak döner. Güz gelince de bakarsın ki, o sarı çiçekler bir gecede yok olmuş gitmişler. Dünya gene sütbe-

yaza keser. İlk güz günlerinin gecesi gündüzü gene inanılmaz, lekesiz bir aklık içinde döner. Gökyüzü, toprak, ağaçlar, otlar, tekmil çiçekler apaktır. Uçan kuşlar bile apak olurlar. Bir gece gene dünya çatırdamaya başlar, dağlar sallanır, sabah olup da gün açınca insan şaşar kalır, bu sefer de ak kayalıkları mavi çiçekler yarmıştır, her şey ince, yumuşak, dokunsan bozulacakmış gibi duran, uçuşan, sımsıcak bir maviye kesmiştir. O mavinin içine bir kere giren cümle dertlerinden, karanlığından, karamsarlığından sıyrılıp apaydınlık bir maviyle dolar, anasından doğmuş gibi olur. Ölünceye kadar da içi pır pır ederek, başına ne gelirse gelsin, ömrünün sonuna kadar, hiçbir insanın erişemeyeceği bir çocuksu sevinçle mutlu olur. Ölmeden, ömrünün her saniyesinde bir cennet coşkunluğunu, aydınlığını, sevincini yaşar. Buna erişmek, bu mavinin içine girmek, mavi sevincinin tapınmasını yaşamak o kadar kolay değildir. Zulüm edenler, insanları aşağılayanlar, kanlılar, hak yiyenler, sömürenler, çalışmamışlar, hazır yiyiciler buraya gelemezler, gelseler de bu mavinin içine giremezler, girseler de öylesine sevinemezler, yürekleri bir sevincin sıcaklığında, esrikliğinde, kendinden geçmişliğinde pır pır edemez.

Hürü Ana bir buçuk gündür yoldaydı. Altındaki at sağlamdı ve yanındaki delikanlılar da, birisi sağında, birisi de solunda ata ayak uydurarak, yorulmadan çevik yürüyorlardı. Coşku ve korku içindeydi. Coşuyordu, Kırkgöz Ocağına yüz sürecekti, korkuyordu, Kırkgöz Ocağının postunda oturan Anacık Sultan, İnce Memedi iyi etmeye yanaşmazsa... İşte o zaman ne yapardı bu Hürüce, elsiz ayaksız, kimsiz kimsesiz kalırdı. O dünyalar kaplanı oğulcuğu da gözlerinin önünde can çekişe çekişe ölürdü. İşte o zaman da haşa huzurdan Hürüce bu Kırkgöz Ocağına... Haşa haşa, dilleri çürüyesi Hürüce, bütün bunları sen nasıl aklından geçirirsin? Allah da biliyor ki, bütün kulları da biliyorlar ki Kırkgöz Ocağı kan ocağıdır. Kurşun yemişi ölüyse de bu ocağa ulaştırınca dirilir. Hele yaralıysa, bu kapıdan yaralının ölü çıktığı, sakat kaldığı ne görülmüş ne de duyulmuştur. Hürüce o maviyi de görecek, o mavinin de içine girecek, bin yaşında da olsa Anacık Sultanı kandıracak, onu İnce Memedin başına götürecekti. Yaşlı olsun varsın, ermişler,

Kırklara karışmışlar, yaşlanıp çökerler mi hiç! Kırkgözün Anacık Sultanı şimdi on sekiz yaşında gibidir. Yeni filizlemiş bir şıvgacık dala benzer. O her sabah yediveren bir gül, her seher, her sabah yeniden açar.

Geyikler gelirler ona her sabah, boynuzlarında tan ışıklarının ipiltisi, tüylerinde sabah güneşinin yıldırtısı... Kırkgözün bacıları da onları sağarlar. Sonra da her ay bir erkek geyik çöker kapıya, üç gün üç gece boynunu büküp, gözlerini ocağa diker bekler. Üçüncü gün onu keserler, postunu da kurutup Anacık Sultana getirirler. Anacık Sultan da o postu, dünyanın bir yerindeki bütün kirlerden, kötülüklerden, zulümlerden arınmış bir kişiye gönderir. Bu kişi kadın, ya da er kişi olabilir.

Orada, Kırkgöz Ocağının tam üstünde de, içine ışık doldurulmuş gibi şişmiş duran bir bulut kaynar, oradan başka hiçbir yere kıpırdamaz. Bulutun altında da ak güvercinler... Yaratıklar içinde de en zavalsız kuş, bu ak güvercin dedikleridir.

Kırkgözün Ocağına varmak, eşiğine yüz sürmek, Kırkgöz Ocağının postunda oturanın yanına varmak o kadar kolay değildir. Eskiden Kırkgöz Ocağında kırk kazan kaynar, buraya gelen hastalar sayrılar, dertliler, yaralılar doyasıya yemek yer, geyik sütü içerlermiş. Avşar, Kürt, Türkmen Beylerine, İran Şahlarına, Osmanlı Padişahlarına kılıcı bir Konyadaki Hünkar Dede, bir de buradaki Kırkgöz Ocağı kuşatırmış. Bir kılıç kuşatsın diye, bu kapıda aylarca, yıllarca bekleyen, bekleyip de Kırkgözün pirini göremeden dönen çok Bey, çok Şah, Padişah var imiş. Fakir fıkaraya açılan kapılar bu zalim Beylere, Padişahlara kapanırmış.

Kırkgöz pirlerinin kırk tane gönül gözleri olurmuş, biriyle mağrıbı, birisiyle maşrıkı görürlermiş. Birisiyle cenneti, ötekiyle cehennemi, birisi iyi insanda, birisi zalimdeymiş. Biri geçmişte, biri gelecekteymiş. Birisi karıncada, birisi kuştaymış. Yağmurda, bulutta, suda, ateşte, yıldızlardaymış... Birisi insan yüreklerindeymiş. Bu kapıdan içeriye, bu kapı olduğundan beri kötülük, haram, zulüm girememiş. İşte şimdi de insan azıp, dünya kirlenince bu kapıdan artık kolay kolay girilemiyormuş. Anacık Sultan, o da çok gençliğinde yakışıklı genç bir zalim Beyin direnişini kıramamış, onun adımını eşikten

içeriye attırmış da, geyikler yedi yıl onun semtine uğramamış, bulut o durduğu yerden çekilmiş gitmiş, güvercinler bir daha o yörelerde kanat çırpmamışlar, su tersine akmamış, kayalar çatırdayıp sarı, mavi çiçekler çakmaktaşlarını yaramamışlar.

Hürü Ana korkuyordu, kırk gözle bütün dünyayı gören, her insanın, bu iyi mi, kötü mü, diye içini okuyan Kırkgözün Anacık Sultanı onu içeriye almazdı belki. Bir kötülük yaptım mı, bir günah işledim mi, diye bütün yaşantısını gözlerinin önünden geçiriyor, bazan umutlanıp seviniyor, bazan da korkuyordu. Acaba günahı mı, ya da sevabı mı daha çoktu? Düşündükçe hep sevabı ağır basıyordu. Gençliğinde, daha Durmuş Aliyle yeni evliyken, o da askerdeyken, başka birisiyle değirmende... Acaba Anacık Sultan bu kadar eski bir şeyi anımsar da, onu içeri almaz mıydı? Çok eski, çok eski, diye düşündü, Anacık Sultan da çok yaşlı.

Sağ yanında giden delikanlıya sordu:

"Sen Anacık Sultanı gördün mü, yavru?"

"Gördüm," dedi delikanlı.

"Çok mu yaşlı?"

Delikanlı şöyle bir, tepeden tırnağa Hürüye baktıktan sonra:

"O senden genç."

Hürü buna çok bozuldu.

"Nasıl olur, nasıl olur yavrum," dedi alaylı, dudakları titreyerek. "Nasıl olur yavrucuğum, o Mustafa Kemal Paşaya kılıç kuşattığında, o zaman daha Yunan munan işi ortada yoktu, ben küçücük bir kız, o koskocaman bir avrat idi."

"O senden genç Ana. Demek ki pirler kocamıyorlar."

"Kocamıyorlar yavrum, aaah onlar kocamıyorlar."

Şimdi oraya varınca, kayalar yarılıp da mavi çiçekler ortalığa çıkınca her şey anlaşılacaktı. Yoook, onu kayalar apak karşılar da hiçbir şey olmazsa, işte o zaman şu kara başlı Hürü Ana da yanmıştı, kör talihli İnce Memed de...

"Yavru, sen buraya geldiğinde, o kayaları çatır çatır çatlatarak çıkan mavi çiçekleri gördün mü?"

"Kayaların çatırdadığını görmedim ya, çiçekleri gördüm. Kayaların yarıklarından fışkırmışlar, yazıya yabana bir mavi kilim gibi döşenmişlerdi."

"Ben de görür müyüm?"

"Sen niye görmeyesin Ana?"

"Sen harama hiç uçkur çözdün mü yavrum?"

Delikanlı bir tuhaf baktı ona.

"Ben hiç uçkur çözmedim ki harama uçkur çözeyim."

"Hiç adam öldürdün mü?"

"Öldürmedim."

"Sen hiç birisini dövdün mü?"

Delikanlı sustu, karşılık vermedi.

"Sana diyorum," diye dikleşti Hürü Ana. "Sen hiç adam dövdün mü?"

"Dövdüm."

"Köpeklere vurdun mu?"

"Vurdum."

"Hiçbir hayvan öldürdün mü?"

"Öldürdüm."

"Kuş?"

"Kuş da öldürdüm."

"O zaman sen Kırkgözün Anacık Sultanını nasıl gördün?"

"Demek ki hiç günahım yokmuş Hürü Ana."

"Hııım."

Hürü Ana sevindi, o değirmendeki işi şimdi kendisi bile hayal meyal anımsıyordu. Onlar, o eski değirmene onunla üç gün üç gece kapanmışlar, içerden kapıyı kilitleyip soluk bile almadan, uyumadan, dinlenmeden sevişmişlerdi, ama geçmiş zaman, o günleri hep anımsamak, yeniden o tatları yaşamak istiyor, bir türlü o eski tadı bedeninde bulamıyordu. Amaaan, kırk gözü değil de, bin gözü bile olsa Anacık Sultan o kadar eskiyi nasıl görecekti? O değirmen bile yıkılmış, yerinde yeller esiyordu. Ama başka günahları da vardı Hürü Ananın... Pekiyi ya, Anacık Sultanın hiç mi günahı yoktu, insan olur da, kadın olur da hiç günahı olmaz olur muydu? Onu ateşle mi yıkamışlardı yani? Kim bilir bu iş nasıl bir işti, akıl sır ermez. İşte gidiyordu oraya, belki de mavi çiçekleri görüverirdi. Belki de daha kapıya varmadan Anacık Sultan onu yüz geri ederdi. Hele durun bakalım, azıcık daha sabretmeli, azıcık daha dişimizi sıkmalı. Ak göt, kara göt geçitte belli olur.

Sultan Murad da yiğit, gözünü daldan budaktan esirgemez bir padişah imiş. Bağdat üstüne sefer eylemeye karar vermiş. O kavli kararında olsun, Muradın anası bir gün Padişah oğlunu huzuruna çağırmış, "Oğlum Murad," demiş, "sefere gidiyorsun Bağdat üstüne, hayırlı uğurlu, kademli olsun. Osmanlı büyük bir devlet, senin de yer götürmez askerlerin var, var ama Bağdat da yenir yutulur lokma değil, karşındakiler de epeyce güçlüler. Onun için sen sefere giderken, yolunun üstündeki Kırkgöz Ocağına uğramadan, onların desturunu almadan gitme. Kırkgöz Ocağından kime destur çıkmışsa onun kılıcı keskin, bahtı ak olmuş. Unutma bu öğüdümü. Şunu da unutma, sen bir büyük padişahsın, gurura kapılırsın, Kırkgöz Ocağının eşiğine giderken, Allah huzurunda nasıl olursan, orada da öyle dur. Ocağa girerken yedi kez toprağı öp. Üç eşik vardır ocakta, üçünde de niyaza dur..."

Sultan Muraddır, anasının hayır duasını aldıktan sonra elini öpmüş, askerini hazırlamış, birkaç ay sonra da sefere çıkmış. Sefere çıkmış ya, o telaşe içinde her şeyi unutmuş, orduyu çekmiş taa Diyarbakıra kadar gelmiş. Diyarbakırda uzun bir süre kalmış. Oradan da bir türlü ayrılamıyormuş. Orduda dedikodu başlamış, amanın ha, biz Bağdada sefere mi, yoksa Diyarbakıra oturmaya mı geldik? Padişahın bütün bunlar kulağına gidiyormuş. Gidiyormuş da bir türlü de yola çıkamıyormuş. Unuttuğu bir şey varmış gibi boyuna düşünüyor, kimseyle konuşmuyor, araştırıyormuş. Bir gün birden, hak demiş, çok şükür Allahıma buldum. Hemen seraskerini, vezir vüzerasını çağırmış, amanın Kırkgözün Ocağını pirini bana bulup getirin, demiş. Seraskeri, vezirleri, olamaz Padişahım, Kırkgöz Ocağının piri ocağından çıkıp da hiçbir yere, çıkıp da kimsenin huzuruna varamaz, demişler. Senin padişah baban, dedelerin hep onun huzuruna gidip kılıç kuşanırlardı. Konyada Molla Hünkar neyse Kırkgöz Ocağının pirleri de odur. Ve hem de ondan da bin beterdirler. Sultan Muraddır, gidin getirin, diye buyurmuş, ben Kırkgöz, bin göz dinlemem. Vezirler vüzeralar derin konuşmalara dalmışlar, Padişaha birkaç kez daha gidip yalvarmışlar, Padişahtır diretmiş. Vezirler ne yapmışlarsa olmamış, çarnaçar kalkmışlar Kırkgöz Ocağına gitmişler, pire çıkmışlar, pir onlara demiş

ki, ne için geldiğinizi biliyorum, Sultan Murada söyleyin, kim oluyor da babasının, dedelerinin yüz sürdüğü ocaktan yüz çeviriyor? Vezirler bu sözler, bu keramet üstüne şaşıp kalmışlar, dönüp Padişaha gelmişler, işte Padişahımız hal keyfiyet böyle böyle demişler. Sultan Muraddır, azgın mı azgındır, ben de onun üstüne ordu çekerim, demiş, varın söyleyin, pir midir nedir, ona.

Vezirler daha son kapıda niyaza durmuşlarken pir gülmüş, gencecik de bir adammış:

"Söyleyin Sultan Murada, ne kadar ordusu varsa, çeksin gelsin ocağımız üstüne," demiş. "Onu çok deneyen oldu, hiçbirisi de iflah olmadı."

Padişahtır öfkelenmiş, yeri göğü inletmiş, Bağdat ordusunu çevirmiş Kırkgöz Ocağının üstüne. O gün gökyüzünden bir tufan boşanmış, Nuh tufanı yanında yaz yağmuru gibi kalır.

Aman Padişahım, yaman Padişahım, Padişahtır, gittikçe öfkeleniyor, yağmur dinmedikçe kuduruyormuş. Sonunda bir sabah yağmur durmuş, ordu da Kırkgöz pirinin üstüne harekete başlamış. Uzun bir ova geçmişler, karşılarına görkemli bir dağ çıkmış, ala karlı, sivri başlı, güzel, ceren gibi süzülen bir dağ.

Vezirler, bu dağı aşarsak, Kırkgöz Ocağı onun arkasında demede olsunlar, dağ bir gürlemiş, bir gürlemiş, ovaya aşağı ateşler saçarak yürümeye başlamış. Padişahtır bunu görünce yere kapanmış, Kırkgözün piri, ben ettim sen etme, demiş. Tam bu sırada da ak bir güvercin önüne konmuş. Dağ durunca güvercin de uçmuş gitmiş.

"Ordu dönsün Diyarbakıra, ben tek başıma Kırkgöz Ocağına gidiyorum," demiş Padişah. Tebdili kıyafet olaraktan, yanında seraskeri, sevdiği vezirleri Kırkgöz Ocağının yoluna düşmüşler.

Onlar ocağın aşağısına gelince bir çatırtıdır almış dünyayı, bir de gözlerini açıp bakmışlar ki, yer gök, dağlar taşlar, kayalar, mavi çiçeğe durmuş. Padişahtır atından inip yukarı doğru akan sudan aptes almış, ardından da yere kapanıp üç kez toprağı öpmüş. Dış kapıya kadar yedi kez aynı şeyi yapmış. O kapının önüne varınca kapı kendiliğinden açılmış. Muraddır hemen niyaza durmuş. İkinci, üçüncü kapıda da aynı işi yapmış.

Kırkgöz Ocağı piri:

"Yaaa Sultan Murad kalk ayağa, sen gel şu yanımdan otur. Vezirlerin de dışarda oldukları yerde kalsınlar."

Sultan Murad, ben tebdil bir adamım, sen nasıl oldu da benim sultan olduğumu bilebildin, diye soramamış. Ne kadar da gençmişsin pirim, daha bıyıkların yeni terlemiş, diyememiş.

"Bağdadı fethetmek sana nasip olmuştur Sultan Murad, ne mutlu sana."

"Sağ ol pirim," diye Sultan Murad bir daha toprağı öpmüş.

"Yalnız sana bir diyeceğim var, bu dediğimden dışarı çıkarsan olmaz. Bu gece burada kalacaksın, yarın sabah erken yola düşeceksin, şu aşağıda Çukurovada Karaburçlu köyünde bir dul kadının oğlu vardır, Osman adında, daha bıyığı terlememiş. İşte sen bu Osmanı alacak orduna katacaksın. Osman sana karşıdır, dağlarda gezer, zenginden alır fıkaraya verir. Dertlilere derman, çaresizlere güman olur. Bağdat zulüm elindeymiş. Fakir fıkara kan ağlıyormuş. Osmanı alıp da orduna katmazsan Bağdadı zulüm elinden kurtaramazsın."

Padişah:

"Ben nerede bulabilirim ki dağlarda gezen asi bir Osmanı? Ben onu aramaya gitmesem olmaz mı?" diye ricada bulunmuş.

"Sen gitme," demiş pir de, "ben onu sana gönderirim."

Sonra pir durmuş Padişahın gözlerinin içine dikmiş gözlerini. Gözleri öylesine etkiliymiş ki, Padişah gözlerini ondan kaçırmasa, gözleri onun şavkından yanıp kör olacakmış.

Vezirler vüzeralar da gelmişler pirin huzuruna. Bu anda da dağdan çangal boynuzlu bir kırmızı geyik inmiş.

Kırkgözün piri:

"Sizin bu akşamki kısmetiniz bu imiş. Bağdat seferinin de kurbanıdır bu. Hoş kurbandır, kendi gelendir, gönüllüdür. Murat kendi eliyle kesecektir," diye buyurmuş.

Geyiktir kendiliğinden yere yatmış, Murat geyiğin boynuna çalmış bıçağı, başı bedenden ayırmış ya, bir damla kan akmamış.

Geyiği avlunun ortasında yanan köz harmanında kebap edip yemişler, Padişah padişahken bile ömründe böylesine lez-

zetli, tekmil dağların çiçeklerinin rayihasını taşıyan bir et yememişmiş.

O gece orada, kuru yerde, közlerin yöresinde uyumuşlar. Orada uyuyanlar, kuştüyü kutnu yataklarda uyuyanlar, böylesine tatlı bir uykuyu şimdiye kadar hiç uyumamışlar.

Sabah erkenden tanyerleri ışırken geyik sürüleri gelmiş her günkü gibi, bacılar onları sağıp Padişaha sıcak sıcak ikram etmişler. Hiç kimse ömründe insanı böylesine esrikleştirip, sevinçten uçuran bir içkiyi içmemişmiş.

Padişahtır düşünmüş, böyle koskocaman, ülkelerin, dünyanın tek padişahı olacağıma, bu ocakta hizmetkar olsam daha iyi olmaz mıydı, hey koca Allahım, demiş. Gözlerinden kanlı yaşlar dökerek, kaderdir başımızdaki, yazgıdır alnımızdaki, diyerek yola revan olmuş. Gelmişler Diyarbakıra, onlar Diyarbakıra ulaşamadan üç gün önce Osman Diyarbakıra varmış.

Osmanı görünce vezirler dudak bükmüşler:

"Bu bir çocuk, ne kadar da genç, Padişahım," demişler. "Biz bıyığı tarak tutmayanı nasıl orduya alır da Bağdada götürürüz?"

Osmandır:

"Bana bir tarak verin," demiş, tarağı alınca üstdudağının üstüne saplamış. "Tarak tutuyor, gördünüz ya," diye gülmüş.

Padişah onu orada iki gözlerinden öpmüş.

Bağdada vasıl olmuşlar böylece. Savaş da Bağdat kapısında başlamış. Osmanın adı orduda Genç Osman olmuş. Ve ordunun önünde, yayından atılmış bir ok gibi savaşmış. Surların hendeğini ilk atlayan, kalenin kapısını ilk açan o olmuş. Kır atının üstünde durmadan usanmadan kılıç sallamış. Bir öğle vakti de, güneş Bağdat çarşısını yakarken, savaş kızışmış, kanlar ortalığa saçılırken bir kılıç gelmiş Genç Osmanın başını koparmış. Genç Osmandır, eğilmiş başını yerden almış, kellesi kucağında üç gün savaşmış. Onu böyle görenler, dost düşman korku içinde kaçışmışlar. Sonunda Bağdat düşmüş. Padişah kelle kucağında dövüşen Genç Osmanı, üç gün Bağdat kalesinin burçlarından seyretmiş, savaş kesilince, bulun bana Genç Osmanı, demiş. Aramış taramışlar, ne Genç Osmanı, ne de onun atını bulabilmişler. Yalnız, onun kellesinin düştüğü

yerde, rayihası dünyayı tutan, her gün bir başka cins gülün açtığını görmüşler. O güller bugün de, orada, Genç Osmanın kellesinin düştüğü yerde her sabah gün doğarken açarmış. Kıyamete kadar da açacakmış, Bağdadın ortasında.

Genç Osman Bağdat düşer düşmez, kellesi kucağında yola düzülmüş, doğru Kırkgöz Ocağına gelmiş, kapıda durmuş öyle, atının üstünde dimdik. Kellesi yokmuş ki niyaza dursun. O da öyle durmuş orada, kalmış... Bu sırada pir işi anlamış dışarıya çıkmış:

"Gazan mübarek olsun Genç Osman," demiş, "var git yoluna. Bundan sonra bu ocak senin yüzü suyun hürmetine kan ocağı olacaktır, ölümcül yaralılar, can çekişenler bile gelse sağalıp gideceklerdir."

Genç Osman bu sözler üstüne atını üzengilemiş, Kırkgöz Ocağının kapısından fırlamış çıkmış, şu yüce dağların mor dumanına karışmış gitmiş. İşte o gün bu gündür Genç Osmanın kır atı bu dağlarda dolanır durur derler.

"Burası mı?" diye sordu Hürü Ana yanda yürüyen delikanlıya. "Kırkgözün Ocağına geldik değil mi?"

"Geliyoruz Ana. İşte şu yukarıdaki tepeden parlayan ev," dedi delikanlı.

Apak, çakmaktaşından keskin kayalıkların arasından yukarıya çıkıyorlardı. Yokuş çok dikti ve altındaki at güçlü olmasına karşın kendini zorluyordu. Hürü Ananın gözleri yöreyi bir alıcı kuş gözleri gibi tarıyor, kayalıkları yarmış çıkmış mavi güz çiğdemlerini arıyordu. Buralarda, bu kayaları çatır çatır yararak çıkan mavi çiçekler o kadar üst üste olurlardı ki, taşlar, kayalar çiçeklerden gözükmezdi.

"Bu kayaları çatlatıp çıkan çiçekler nerde?" diye yandaki delikanlıya düş kırıklığına uğramış bir sesle sordu Hürü Ana.

"Ben öyle çiçek miçek görmedim Ana hiç."

"Buraya kaç yıldır gelir gidersin?"

"Kendimi bildim bileli."

"Kayaları, işte şu kayaları çatlatıp çıkan hiçbir tane bile mavi çiçek görmedin mi?"

Delikanlı boynunu büktü:

"Görmedim Ana..."

"Allah Allah!" diye boyun kıvırdı Hürü Ana. "Demek eskiler yalan söylemişler bize."

"Yok Ana, yoook," diye telaşlandı delikanlı, "eskiler yalan söylememişler. O çiçekleri var ya, yalnız iyi kimseler görürlermiş. Şimdi bile o çiçeklerle sıvalıdır şu ak kayalar. Üstelik de masmavidirler. Biz onları görmüyoruz."

"Hııım..."

Yandaki su köpürerek akıyordu keskin kayaların aralarından, üstlerinden. Su aşağı doğru ak köpükler fışkırtarak uçuyordu. Bu doğru, diye sevindi Hürü. Yukardaki damın üstüne baktı, acaba damın üstünde ak bir bulut salınıp duruyor muydu? Damın üstünde öyle salınıp duran bir bulut yoktu ama, arkadaki dağın sivri doruğunun sol yanında, mavi, duru, ışıklı göğe yapışmış gibi duran küçücük ak bir bulut vardı. Hürü Ana buna da sevindi, demek, dedi içinden, fıkara küçük bulutçuk burada dura dura yorulmuş da, oraya azıcık yornuk çıkarmaya gitmiş.

Hürü Ana yanında soluk soluğa yokuş çıkan delikanlıya:

"Şu bulut," diye gösterdi dağın doruğundaki küçük bulutu, "Kırkgöz Ocağının bulutu değil mi, ne demeye başını almış da o dağa çekilmiş gitmiş, yorgun mu, küskün mü?"

Soluk soluğa yokuşu tırmanan delikanlı güldü:

"Bulut küser mi Ana, kime küsecek o bulut?"

"Küser," diye çıkıştı Hürü Ana. "Neden küsmesin. Uçmasını biliyor da, orada çakılıp kıpırdamadan durmasını biliyor da küsmesini neden bilmeyecekmiş?"

Delikanlı Hürü Ananın bu kadar öfkeleneceğini bilememiş gülmüştü. Güldüğüne pişman:

"Ben ne bileyim Hürü Anam, belki de küsmüştür," dedi.

"Küsmüştür," diye kestirdi attı Hürü. Bu Kırkgöz Ocağını gözü hiç tutmamıştı. Böyle mi olurmuş Kırkgözün Ocağı, diye öfkesini sürdürüyordu. Bulut küsmüş gitmiş, orada dağın doruğunda duruyor, ne sarı çiğdem var, ne de mavi, kayaları çatlatıp çıkan... O kümbet nerede acaba, o kümbet? Şu dama da bak, bizim fıkara Kel Alinin damı da bundan iyi...

Biraz yukarıya çıkınca kayalıkların aralarındaki topraklardan fışkırıp masmavi ortalığa serilmiş mavi güz çiğdemlerini görünce neredeyse sevincinden kanatlanıp uçacaktı.

"Gördüm, gördüm çocuklar," diye bağırdı. "Mavi güz çiğdemleri bakın serilmiş yatmışlar toprağa çimen gibi."

"Gördüm," dedi deminki konuşan delikanlı. Öte baştaki delikanlı hiç konuşmuyor, başını önüne eğmiş düşünüyordu.

"Demek kayalıklarda da var."

"Olmaz olur mu, var," dedi delikanlı keskin bir imanla.

Yukarda, ulu ağaçların altında kümbeti görünce biraz daha sevindi Hürü Ana. İmansızlığından, güvensizliğinden dolayı da kendi kendine kızdı.

"Bu kümbet her gece sabaha kadar, yöresine inen bin tane yıldızlan birlikte sabahlara kadar dönermiş, değil mi?"

Delikanlı bir tuhaf, korkuyla baktı Hürü Anaya.

"Bin yıldızla birlikte her gece... Gökten inene... Şuraya..." Kubbenin yöresini gösterdi Hürü. "Yıldızlar sabaha karşı dönerler dönerler. Sabah olunca şu suyun içine girerler, suyu, kayaları, göğü, bütün dünyayı keskin, ışıtarak taa Çukurovaya kadar, ormanları, dağları, geçtiği yerleri aydınlığa boğarak akarlarmış." Hürü Ana gene kızmış, işkillenmişti: "Sen duymadın mı bütün bunları?"

"Duydum, duydum," diye çabuk konuştu delikanlı. "Dünyayı, ormanı, çiçekleri ışığa boğarak akarlarmış."

Ocağın kapısına kadar durum iyi gitti. Kümbet, ağaçlar, küsmüş bulut, mavi çiçekler, her şey, o kendinin sandığı gibi görkemli değilse de gene de her şey yerli yerindeydi. Ama toprak damın karşısına varıp durunca, bütün sevinci kursağında kaldı. Düş kırıklığından da öte bir karamsarlığa düştü. Damın önünde bir uyuz köpek yatıyor, köy evlerinin avlusu gibi ocağın avlusunda da tavuklar eşiniyorlardı. Ortalıkta ne üç kapı vardı, ne de bir kapı. Yandaki büyük kemerin yarısı çökmüştü. Herhalde kapının birisi bu olacak, diye içinden geçirdi Hürü. Damın sol üst başındaki gene yer yer yıkılmış geniş bir örenin içinde de gübre, kül, moloz tepecikleri gözüküyor, kül yığınını yarmış çıkmış uzun bir mor çiçeğin yöresinde de bir kuş kadar büyük mavi bir kelebek, geniş kanatlarını açıp kapatarak dolaşıyordu. O kadar bozulmuştu ki Hürü Ana kelebeğe bile aldırmadı. Hiçbir şeye değil de bu kutsal ocağın kapısındaki uyuz köpekle tavuklara çok bozulmuş, atın üstünde, ineyim

mi döneyim mi, diye ikircik geçirmeye başlamış, orada öylece durup kalmıştı. Ocağın kapısıyla, ancak bir çocuk girecek kadar geniş olan penceresi de kapalıydı. Ortalıkta da hiçbir adam yoktu.

"Kırkgözün Ocağı burası mı," diye kırılmış, ölümcül bir sesle sordu Hürü Ana.

"Burası..."

Hürü Ana yorgun, bitkin, atın boynuna doğru uzanmış, kanı çekilmiş, dizgin elinden düşmüş, orada yıkık kapı kemerinin karşısında durmuş kalmıştı. Delikanlılar da aşağıda, başları önlerinde, kemerin bir büyük taşının yanına dikilmişlerdi. Ne o konuşuyor, ne de ötekiler bir şey söylüyorlardı. Aralarındaki sessizlik çok uzun sürdü.

Neden sonradır ki delikanlılar Hürü Ananın sesiyle irkildiler:

"Geliyor, geliyor, dağın üstündeki bulut bu yana geliyor."

Başlarını kaldırdılar ki, doruktaki küçük bulut bu yana geliyor.

Hürü Ana hemen attan indi, yıkık kemerin ortasını, burası eşiktir diye şavullayıp eğildi öptü. Delikanlılar da atı yandaki ağaca bağladıktan sonra onun gibi yaptılar. Hürü Ana ağır temkinli yürüyordu. Avlunun ortasına gelince, burada da eğilip bir ak taşı öptü. Açık kapıdan içeriye baktı, içerisi karanlıktı. Delikanlılar kapıda kalmışlardı. Bir adımda geniş taş eşiği geçti. Karşısına çok uzun boylu, sarışın, sarkık bıyıklı, el dokuması bir kahverengi yün şalvar giymiş, bacaklarına da işlemeli dizleme bir çorap çekmiş genç bir adam çıktı.

"Buyur Hatun," diye incelikle, saygıyla onun önüne düştü. Büyük bir oda geçtiler, burası daha aydınlıktı, yere, tahtaların üstüne nakışlı keçeler sermişlerdi. Bir oda daha geçtiler. Hürü Ananın gözlerine burada çok büyük, her yanı tahta işlemeli bir ocak ilişti. Ocakta, yanmamış iri kütükler. Üçüncü oda apaydınlıktı. Dört yanı da apak, turuncu işlemeli patiska örtülerle kaplanmış sedirlerle çevrilmişti. Uzun odanın köşesindeki gene büyük, ceviz ağacından, oymalarla süslenmiş ocağın sağ yanındaki döşeğe serilmiş postun üstünde, ilk bakışta Anacık Sultan olduğu anlaşılan bir kadın bağdaş kurmuş oturuyordu.

Hürü Ana onun önünde vardı durdu, sonra da hemen sağ dizini yere koyup niyaza vardı, Anacık Sultanın eline yapışıp öptü. Anacık Sultan onu elinden tuttu kaldırdı sağ yanına oturttu. İri, güzel, çimen yeşili, içinde mavi kıvılcımlar çakan gözlerini sevgiyle Hürü Anaya çevirip:

"Hoş geldin Hürü Hatun," dedi okşayan, sıcak, candan bir sesle. "Hoş gelip safalar getirmişsin sen Kırkgözün kutlu ocağına. Hiç üzülme, senin oğlun İnce Memed o yaralardan ölmeyip kurtulacaktır."

Hürü Ananın gözleri parladı, yüzü allak bullak oldu, ne yapacağını şaşırdı, konuşmak istedi konuşamadı, o anda da onun eline sarılmak geldi aklına. Anacık Sultanın bir elini bırakıp birini öpüyor, bir elini bırakıp öbürünü öpüyordu. Sonunda dili çözülüp konuşabildi:

"Hürü senin o kerametli dillerine kurban olsun, Hürü senin o bastığın kutlu toprağa hayran olsun."

"Yarın sabah erkenden seninle yola düşeceğiz, ben şimdi haber salarım Battala, Sarıkeçili obasına, İnce Memedi onlar Kızılkartallıya indirirler. Ben de onun yaralarına bakarım."

"Hürü senin o kutlu tabanlarının altını öpsün."

Anacık Sultan alçakgönüllü gülümsüyor, sağ eliyle usul usul onun omuzlarını sıvazlıyordu. Hürü Ana da artık susmuş, konuşamıyor, onun apak saçlarına, ince çenesine, sevgi kıvılcımları kaynaşan gözlerine, uzun kuğu boynuna, çıkık elmacık kemikli, değirmi, nurlu yüzüne, gözleri yaş içinde kalmış hayranlıkla bakıyordu. Eğer, o az önceki genç adam bir gümüş tepsinin içinde tüten, kokusu bütün odayı birden saran kahvelerle gelmemiş olsaydı, Hürü Ana daha ona öyle lalüebkem bakıp kalacaktı.

Kahveyi alan Hürü titreyerek bir fincanı dudaklarına götürüyor, bir odayı seyrediyordu. Karşı duvarda uzun, belki de üç kulaç, bir ak ipekten bayrak asılıydı. Bayrağın üst köşesine bir taç işlenmişti, iki el büyüklüğünde, tacın altından da öteki uca kadar yeşil bir yazı yazılmıştı, Arap yazısıyla. Bayrağın sağ yanında altın ışıltılı bir Kuran duruyordu. Sonra duvarlara boylu boyunca yaldızlı, bir tuhaf, hiç görülmemiş kara çerçeveli hatlar, sedefli sazlar, fildişi, gümüş, altın kakmalı tefler, keşküller,

altın yaldızlı teberler sıralanmışlardı. Ocağın öbür yanındaki duvarının ortasına da, tek başına murassa bir kılıç konmuştu. Yerdeki kilimler çok eskiydi ya, renkleri baş döndürücü bir güzellikteydi.

"İnce Memedi gördün mü Hürü Hatun."

"Gördüm Anacık Sultan. Çok yanıyordu. Kendinde değildi. Benim şu iki gözüm kör olsun da önüme aksın Anacık Sultan, ben ona üç tane çorap örmüştüm veremedim. İncir kurutmuş, Delice Koyaktan nar devşirmiştim yediremedim."

"Yakında yedirirsin."

Hürü yavaş yavaş kendini toparlıyor, yüzü açılıyor, ellerindeki titreme duruyordu. Artık düşünebiliyordu da... Beni şimdiye kadar ne duydu, ne de gördü Anacık Sultan, öyleyse benim ben olduğumu ne bildi? İnce Memed için geldiğimi bir yerden duymuş olamaz, kimse bilmiyordu ki... Kapı da kendiliğinden nasıl açıldı, ben kapıya gelir gelmez...

Anacık Sultan yumuşak, iyilik dolu, öyle durmadan incecik gülümsüyordu. Doksan dokuzluk, içi altın çekirdekli uzun kara taneli tespihini toparlayıp yana koydu, ayağa kalktı, otururken heybetli görünüyordu, oysa ufacık tefecik bir kadınmış, Hürü Ana bu işe şaştı kaldı. O önde, Hürü Ana arkada dışarıya çıktılar. Dışarda büyük, bahçe gibi bir yerde mezarlar vardı. Mezar taşları bir tuhaf, sert mor taşlardandı. Düzgünceydi taşlar da... Ama hiçbir mezar taşının üstünde ne bir yazı, ne de bir işaret gözüküyordu. Bahçenin günbatı ucunda başka uzun bir dam daha vardı. Ve damın önünde, dalları bütün yapıyı örtmüş ulu ceviz ağaçları yükseliyordu. Ceviz ağaçlarının oraya gittiler. Onlar daha kapıya varmadan evden kadınlı erkekli bir sürü kalabalık çıkıp Hürü Anaya, hoş geldin, dediler. Bunlar Kırkgöz Ocağının bekçisi Mülayim Babanın çocuklarıydılar. Mülayim Baba tam seksen dokuz yaşındayken Anacık Sultana gelmiş, ya Kırkgözün Anası, demiş, bana destur, benim artık gitmek zamanım geldi, ben gidiyorum. O da var git Mülayim Baba, diye onu uğurlamış. Mülayim Baba da asasına dayana dayana dağların yücesine doğru yürümüş. Onu geçen yıl, ak sakalı dizlerinde, bir dağın yücesinde asasına dayanmış, bir geyik sürüsüne çobanlık ederken görmüşler. O tam, bu ocağa

yetmiş beş yıl hizmet etmiş bir kişidir, başka türlüsü de nasıl olurdu zaten. O da Yunus gibi bu ocağa eğri odun bile sokmayan bir kişiydi. Ona da, neden odunlarının hepsi ok gibi doğru, diye soruyorlardı, o da, bu ocağa odunun bile eğrisi giremez karşılığını veriyordu gülerek.

Mülayim Babadan altı çocuk, sayısız torun ve kendi eliyle diktiği bu ceviz ağaçları kalmıştı.

Dağın yamacına, büyük düz bir taşın üstüne gelip durdular. Aşağısı baş döndürücü uçsuz bucaksız, dibi başı olmayan bir derinlikti. Ve bir ulu kuyu gibi ormanlar, dağların ortasındaki, çok aşağılarda kalan düzlüğe kadar iniyor, yamaçlarda, düzlükte, sararmış, kızarmış, koyu yeşilde sallanan ağaçların üstünde bir altın tozu fırtınası eser gibi oluyor, kırmızı, sarı, altın tozları ormanın üstünde savruluyor, karşı yüce dağa kadar hortumlarda dönerek çıkıyordu. Sonbahar ormanı uğulduyordu, derinden, dağları belli belirsiz sallayarak.

Ak taşın üstüne karşı karşıya oturdular.

Anacık Sultan birdenbire Hürü Anaya sordu:

"Bu akşam geyikleri bekliyorsun, değil mi?"

"Bekliyorum," dedi Hürü Ana, hiç şaşmamış.

"Geyikler gelecekler kapıya duracaklar, biz de gidip onların sütünü sağacağız. Sabah olup da tanyerleri ışıyınca geyikler dağlarına çekilip gidecekler. Onların aralarından bir geyik, biz onu keselim de yiyelim diye kapıda kalacak, öyle mi?"

"Kalacak," dedi Hürü Ana. Bunu ne diye soruyordu ki Anacık Sultan, bunda ne olağanüstülük vardı ki...

"Geyikler bu kapıya uğramayalı yüz yıl oldu."

"Uğramasınlar," diye öfkelendi Hürü Ana. "Uğramasınlar! Hürüce senin kutluca ocağının taşına bile kurban olsun."

Her yıl Köroğlunun Kırklara karışmış, ölümsüz Kıratı bir bahar gününde, genç, tüyleri yıldırdayarak gelir bu kapıda durdu. O da geyikler gittikten sonra gelmez oldu. Diyorlar ki Kırat dünyanın bir köşesinde iyilik, kardeşlik, eşitlik, özgürlük için hala savaştaymış. Hazreti Alinin Düldül atı da Kafdağlarından ötede bir yerde savaştaymış. O da bu kapıyı bilmiyor yüz yıldır. Yalnız Genç Osmanın Arap atı, üstünde kellesi kucağındaki binicisiyle buralarda, şu aşağıdaki ormanda, o dağ

senin bu dağ benim dolaşıyormuş. Geçen yıl bir çoban bir mağaranın kapısında görmüş, kesik başlı genç adam daha kanlı kılıcını elinde tutuyormuş. O da uğramayalı çok oldu Kırkgöz Ocağına...

"Hürüce senin güzel kerametine, tatlı dillerine hayran olsun. Varsın gelmesinler, bir gün gelir yorulurlar, ocaklarına gene düşerler."

Gün battı, dağların dibine ağır, taş gibi bir karanlık çöktü, ormanın üstünde savrulan altın tozu yitip ortadan silindi gitti. Yalnız karşıki dağın doruğu bu çöken karanlık içinde, altınla kaplanmışçasına, gözleri yakan bir parıltı içinde kalıp balkımasını sürdürdü. Anacık Sultan ayağa kalkarken, yüce dağın ışık içindeki keskin doruğunu gösterdi.

"İşte bir bu kaldı bu ocağa eskilerden, her şeyi bitti. İşte bu dağın doruğu uzun bir süre böyle, dünyayı karanlık basmışken, yalp yalp eder durur. Kayalar da çatırdamıyor, mavi çiçekler de çıkmıyor, sular da ters akmıyor," diye yakındı Anacık Sultan. "Kimseye inandıramıyorum, bu ocağın kerametinin kalmadığını."

Hürü Ana ona gittikçe öfkeleniyordu. Elini sertçe, bir ışık yalımı içinde kalmış yanan doruğa uzattı:

"Ya bu ne Anacık Sultan, Hürüce senin ala gözlerine kurban."

"Elimizde bir o kaldı Hürü Hatun. Bu ocaktan bir o kaldı. Fitne ficurla dolmuş bu dünyaya fıkara Kırkgöz Ocağının gücü yeter mi?"

"Bir gün gelecek, yetecek," dedi Hürü Ana, bütün imanı güveniyle.

İçeriye girdiler. Anacık Sultan onu büyük bir odaya aldı. Odayı eski, mavi karpuzlu bir gaz lambası ışıtıyordu. Odada küçük testiler, hızmanlar, küpler, tuhaf, renk renk şişeler raflara yan yana dizilmişlerdi. İşte yarın İnce Memedi iyi edecek ilaçlar bunların arasındaydı. İşte bu ocakta tam bin yıldır bu ilaçlardan kaynatılırdı. Binboğaların, Aladağın, Düldül dağının, Erciyesin, Hasan dağının, Çukurovanın, bozkırın bütün şifalı çiçekleri, otları bu ocağa getirilir, ocakta da bin yıldır bunların özleri çıkarılırdı.

"Hürüce senin kerametine kurban olsun."

"Hürü Hatun, Hürü Hatun," diye Anacık Sultan elini onun omuzuna koydu, "benim de, bu ocağın da hiçbir kerameti yok, keramet toprakta, ağaçta, suda, insanlarda, böceklerde, kuşlarda... İyi bak şunlara..." Önündeki raftan koyu kırmızı bir şişe aldı, kapağını açtı, kokladı. Ortalığa Hürü Ananın hiçbir zaman duymadığı, insanın içini okşayan incecik bir koku yayıldı. "İşte bütün keramet bunda. Kırk yıldır ben bu işi iyi anladım. Keramet sende bende değil, keramet toprakta, insanlıkta."

Şişeyi yerine koyup oradan çıktılar, büyük akarsuya gidip aptes aldılar. Su köpürüyordu. Ak kayaların ışığı suya, geceye vurmuştu. İncecikten, insanı esrikleştiren bir koku yayılmıştı havaya. Namazlarını Anacık Sultanın büyük odasında geyik postlarından namazlıklar üstünde kıldılar.

Mutfak çok büyüktü, yan yana bir sürü ocak isler içindeydi. Büyük kazanlar konmuştu ocaklara ve kapakları kapalıydı. Ocağın bir tanesi yanıyordu. Anacık Sultan:

"Sana bir bulamaç yapayım Hürü Hatun."

Hürü Ana bir yere sekilendi, onun bulamaç yapışını seyre koyuldu. Elleri çok hünerliydi. Bu Anacık Sultan hiç evlenmiş miydi acaba? Kim bilir gençliğinde ne kadar güzel bir kadındı, şimdi bile yumuşacık, güzel yüzünden, tatlı gülüşünden insanın içine sevinç doluyor. Yıllardır, Kırkgöz Ocağının pirleri savaşa gidip dönmediklerinden bu yana da bu Anacık Sultan işte bu mutfakta tekmil dağların çiçeklerini kaynatır, özlerini çıkarır, hem de kendi eliyle. Onun bir tek yardımcısı vardı, salt onun yardımını kabul ederdi, Mülayim Babanın... Onun çocukları, torunları, karısı, gelinleri bile şimdiye kadar bu mutfağın yüzünü görmemişlerdi. İşte bu Mülayim Baba da gitti geyiklere çoban durdu...

Anacık Sultan ilaçlarından, her birisi pırıl pırıl yanan, çok eskilerden kalmış, insanları kesip biçen aletlerinin hünerinden, ölüyü dirilten çabalarından, şimdiye kadar kimseden hiçbir ücret almadı. Ölüyü bile diriltse, bu ocağın geleneği, bunun karşılığında hiçbir şey almamaktı. Bütün ömrü boyu bulamaç içen Anacık Sultan da yıllardır kimseden bir kuruş almamıştı. Onun bu durumunu bilenler, kendisine biraz bulamaç sağlansın, Mü-

layim Babanın çocukları bu dağ başında aç kalmasınlar diye, aşağıdaki ceviz ağacının kovuğuna, o da gizlice beş on kuruş koyuyorlardı. O da onlara yetiyordu da artıyordu bile. Geyiklerin yüz yıldır bu kapıya uğramaması onların bir kap bulamaca muhtaç olacak kadar yoksullaşmalarına sebep olmuştu.

İşte bu dünya güzeli Anacık Sultan, eline erkek eli değmeden, ocağını sürdürmek için bu dağ başını kendine mekan tuttu. Ona geyikler uğramadı. Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü, Genç Osmanın Arabı onun semtine uğramadı, kayalar çatlayıp çiçekler fışkırmadı, o inat edip ocağından ayrılmadı.

Çorbalarını sahanlara koyup büyük odaya geldiler. Cicim sofra serilmiş açık duruyordu. Ortasında da bir dürüm yufka ekmek. Çorbalarını konuşmadan içtiler. Konuşmadan da yatsı namazına kadar yan yana oturdular.

Yıllardan bu yana bir kartal kadar büyük, tüyleri yemyeşil, gagası şahin gagası gibi kıvrık, gözleri kıpkırmızı billur gibi bir kuş, her akşam gün batar, karşı dağın başı ışığa keserken gelir kalkar, koca kanatlarını açarak uçar gelir ocağın üstünde üç kere döner, ardından da karşı moraran dağın üstüne yukarı süzülürdü.

Namazı kıldılar, ötedeki odada yatak serilmişti, Hürü Anayı, Anacık Sultan odasına kadar götürdü: "Allah rahatlık versin," diye onu orada bıraktı. Hürü Ana yatağa girdi. Yatak dağ çiçeği kokuyordu.

Sabahleyin uyandığında tüy gibi hafifti, içi öylesine pır pır ediyordu ki, anasından yeni doğmuş gibi. Yataktan hemen çıkıp giyindi, kuşağını beline sardı, doğruca Anacık Sultanın odasına gitti, orada bir kız çocuğu elinde ibrik, havlu, önünde leğen, sabun bekliyordu. Kız su döktü, Hürü Ana elini yüzünü yudu. Anacık Sultan ocağın yanındaki postuna oturmuş, gözlerini yummuş, usul usul tespih çekiyor, dudakları kıpır kıpır dualar okuyordu.

Hürü Ana yıkanmayı bitirince Anacık Sultan gözlerini açtı, tespihini yanına bıraktı:

"Sana bu sabah da sütlü dövme çorbası yaptım," dedi.

Odanın ortasındaki yerde, sofranın üstündeki sahanlarda çorbalar tütüyordu. Hemen oturdular.

Kahvaltı bitince Anacık Sultan ayağa fırladı.

"Yolcu yolunda gerek," diye dün akşamki şişelerin bulunduğu odaya gitti. Hürü Ana da onu izledi. Anacık Sultan vardı, üstüne kabartma güller işlenmiş bir ceviz sandığı açtı. Sandık açılırken çın çınnn öttü. Anacık Sultan sandıktan bir ipekli yeşil kadife kese aldı, kesenin kimi yerleri eprimiş, havı dökülmüştü. Büzgülü keseyi açtı, içinden çıkardığı incecik, ışıl ışıl makasları, bıçakları, daha başka bir sürü aletleri, gene işleye işleye aşınarak parlamış küçücük şimşir çubukları, büyük bir merceği teker teker gözden geçirdikten sonra torbaya geri koydu, ağzının da büzgüsünü sıkı sıkıya çekti. Ardından da küçücük bir sandığı raftan aldı. Sandığın içinde de büyüklü ufaklı, renk renk bir sürü şişeler, kundura boyası kutuları, el kadarcık hızmanlar vardı. Bu oda öylesine güzel, binbir dağ çiçeğinin kokusuyla kokuyordu ki, Hürü Ana buraya girer girmez bir çeşit dağ sarhoşluğuna tutuluyordu.

Anacık Sultan İnce Memedi iyi etmeye gidiyordu. Mümkünü çaresi yok, onu iyi edecekti. Hürü Ana ondan bir şey daha isteyecekti ya utanıyordu. İlaç odasının kokuları onu yüreklendirdi:

"Anacık Sultan," diye yüzü sapsarı, sesi titreyerek başladı, "senden bir dileğim daha var. Onu da benden esirgeme de şu darı dünyada gözüm açık gitmesin. Bu kutsal ocağın içinde bunu senden isteyim de..."

"Buyur Hatun."

"Şu İnce Memedimi bir de afsunlayıver de ona kurşun geçmesin. Bunu da benden esirgeme."

Anacık Sultan onun bu isteğine karşılık vermedi:

"Haydi çıkalım," dedi, kendi de önden çıkıp yürüdü, avluya gitti. Hürü Ana da bozulmuş, ardından geliyordu. Bir de sıkışmıştı ki, dün geceden beri, o kadar sıkıştığı halde hacetini göremiyordu, neredeyse çatlayacaktı. Böyle kutsal bir yerde o işi yapmanın çok saygısızlık olacağını düşünüyordu. Dışarda, kendini getiren delikanlılar, dün ocakta onu karşılayan uzun boylu adam ellerinde atlar onları bekliyorlardı.

Onları kapıda gören delikanlılar saygıyla toparlanıp koştular, Anacık Sultanın önünde sağ dizlerini yere koyup niyaza

durdular. Anacık Sultan onları ellerinden tutup kaldırdı. Uzun boylu adam elinde bir halı heybe tutuyordu, daha kapıda Anacık Sultanın elindekileri almış heybenin gözlerine koymuştu.

Atlara bindiler, yokuştan aşağıya sürdüler. Günün yeri ışırken dört yol ağzına indiler. Kadim zamanlardan beri bu yollardan kervan geçerdi. Bir yol güneyden gelir kuzeye, öbürü doğudan gelir batıya giderdi. İşte bu yollar burada da kesişirlerdi. Yoldan geçen hiçbir kervancı da yukardaki Kırkgöz Ocağına uğramadan, oranın eşiğine yüz sürmeden geçmezdi. Buraya uğramadan geçenin başına uğursuzluklar yağardı.

Hürü Ana:

"Durun," diye bağırdı. Onun atını yedekleyen delikanlılar atı durdurunca Hürü attan fırladığı gibi ormana daldı, bir ağacı dulda edip hemen donunu sıyırıp oraya, çimenlerin üstüne çatladı.

Anacık Sultan yolun ortasında durmuş onu bekliyordu. Bir süre sonra Hürü Ana başı yerde, donunu bağlayarak ormandan çıktı geldi. Anacık Sultan her şeyi anlamıştı. Çok kişi o kutsal Kırkgöz Ocağında o işlerini yapamazlardı. Bunu düşünmeliydi. Gene de tatlı tatlı gülüyordu Hürü Anaya, şakacı. Atına binen Hürü Anayı onun bu gülüşü yüreklendirdi. Kızmıştı da:

"Anacık Sultan," diye sert bir sesle konuştu, "bunu esirgeme benden, İnceme, oğluma bir afsun yap ki ona kurşun geçmesin. Yıldırım taşı bile kar etmedi de ölüyordu işte."

"Ben afsun bilmem," dedi Anacık Sultan. "Keşki bilsem."

"Nasıl olur da bilmezsin, hay Anacık Sultan? Beni mi kandırıyorsun? Sen Kırkgöz Ocağı olasın da... Şimdi gidince benim oğlumu kurtarınca da..." Heybeyi gösterdi. "Ya oradakiler ne?"

"Ben onları bin yıldır dağlardan toplarım, ben onları bin yıldır kaynatıp özünü çıkarırım. Ben onları bin yıldır insanlara dağıtırım," dedi. Anacık Sultan dingin, güvenli. "Bak oraya," diye de dağları gösterdi. "Her şey oralarda. Her şey çiçekte, her şey otta. Bütün tılsım şu şırlayarak gelen ışıkta. Kusura kalma bacım, böylesi kerametler benim elimden gelmez. Keramet şu durmadan doğuran toprakta."

15

Tazı Tahsin dağlardan ormanlardan saklana saklana Çiçeklideresi köyüne kadar gelmiş, köyün üstündeki mağaranın önünde oturup kalmıştı. Korku içindeydi. Koynundaki bu kadar parayı bir coşkunluk anında ona veren Murtaza Ağa sonradan pişman olup ardına çoktan atlı çıkarmıştı. İyi ki yoldan gelmemişti. Yoldan gelmiş olsaydı, ne kadar koşarsa koşsun, mutlaka atlılar onun arkasından yetişecek, paralarını elinden alacaklardı. Kim kime bir İnce Memed muştusu için bu kadar parayı verirdi...

Tazı Tahsin mağaranın önüne oturmuş şimdi de köye giremiyordu. Acından da ölmüş, karnı, bağırsakları biribirine geçmişti. İner miydi hiç köye, şimdi Murtaza Ağanın adamları çoktan köye gelmişler, o imansız, kan içici muhtarın evine on beş candarmayla inmişler, onu bekliyorlardı. Kim kime bir çiftlik alacak kadar parayı bir muştu için bağışlardı? Murtaza Ağanın parasını kaçırdı diye de candarmalar onu yatırırlar sopanın altına, kan işetinceye kadar onu Muhtarın evinde döverlerdi. Allah kulunu Kertiş Ali Paşanın eline düşürmesin! Kertiş Ali Onbaşı ıssızda yakaladığı köylüleri, Onbaşı Ali Paşa, Onbaşı Ali Paşa, diye bağırtıyordu. Acından ölse de Tazı Tahsin, işte bu mağaranın önüne gömülse de, burada da onun ak kemiklerini bulsalar da köye uğrayamazdı. Aaah, anası da hiç evden çıkmazdı ki... Bir yanılsa da buralara bir çıksaydı, ona ne güzel sıcak bazlamalar getirirdi... Kimseye de görünemezdi. Onun bu kadar parayı alıp kaçtığını herkes biliyordu. Tazının bu kadar parası var diye şimdi köy biribirine girmiş, başlarında da Muhtar, dört gözle onun yolunu gözlüyorlardı. Mahmut Ağaya bile haber göndermişlerdi.

O gece mağarada yattı. Korkuyordu da. Mağaranın içi kayışkanat doluydu, her birisi kocaman kocaman, hem de kan içici. Bu kayışkanatlar var ya, insanın gırtlağına gagalarını bir saplar, damarlarında ne kadar kan varsa sömürüp bitirinceye kadar bırakmazlarmış. Yatarken parasının üstüne yatıyordu. Kayışkanatlar bütün kanını sömürsünler de yeter ki paracıklarına dokunmasınlardı. Bu parayla neler, neler alacaktı. İki çift kırmızı, ay boynuzlu öküz, bir pulluk, dört sütlü inek, koyun, keçi, bir de doru bir at, o doru atları severdi, doru atın alnı da akıtma sakar olacaktı, bir de Topal Alinin şapkası gibi tüylü bir lenger şapka, bir de tıpkı Topal Alinin pantolonu, ceketi gibi bir ceket, sonra da kenarları sarı kordonlu kırmızı, ateş gibi yanan bir çift postal... Atına binip köyün bir başından bir başına akşama kadar gidip gelecekti, lenger şapkası yana yıkılmış... Haaa, hep bunu unutuyordu, o da korktuğundan, Tazı Tahsinin tüfekten, tabancadan, hançerden bile, kan çıkaran ne varsa hepsinden ödü kopardı, bir de Alaman filintası takacaktı omuzuna, tabii içi boş, o deli miydi, hiç filintasına kurşun koyar mıydı? İçinde kurşun yoksa, o gene tüfekten korkardı ya, o kadar çok korkmazdı.

Sabaha karşı azıcık uyudu, bir uyandı ki, başucunda azman bir yaratık. Bağırarak dışarıya uğradı. Dışarda da çoban Veliyle göğüs göğüse geldi. Onu tanıyamadı, hemen mağaraya döndü, mağarada o kocaman yaratık öyle duruyordu, dışarıya kaçtı. Bir süre böyle mağaradan dışarıya, dışardan içeriye gitti geldi. Sonunda Veliye bakınca onu kepeneğinden tanıdı.

"Veli..."

"Ne var," dedi Veli, "ne oldu sana?"

"İçerde..."

"İçerdeki benim köpek. Seni tanıdı da sesini çıkarmadı. Ben de şuradan geçiyordum az önce, mağaradan bir inilti duydum, korktum içeriye giremedim, oraya köpeği saldım."

Tazı Tahsin dizleri çözülmüş yere çöküverdi. Bir süre göğsü inip inip kalkarak öyle kalakaldı.

"Ne oldu Tahsin, ne var, söyle bana?"

"Candarmalar," dedi Tahsin can çekişircene. "Murtaza Ağanın adamları... Mahmut Ağamıza da haber salmışlardır. O da

benim kemiklerimi un ufak eder eline geçirirse beni." Olanı biteni olduğu gibi Veliye anlattı. "Eğer bu dediklerimi de bir tek kişiye, anana, babana bile söylersen seni boğar öldürürüm. Bunu böylece bil," dedi.

Veli on altısında ya var, ya yoktu, ablak yüzü dinlediği büyük maceranın heyecanından kıpkırmızı kesilmişti.

"Tahsin Ağam ben bunu hiç kimseye söyler miyim! Ben Mahmut Ağayı bilmez miyim, o yeter ki bir adamın elinde para görmesin, hemen alıverir. O da yetmez, ardından da insanın kemiklerini kırıverir, un ufak eyler. Mahmut Ağa da köye geliyormuş. Demek bunun içinmiş."

"Söylemeyeceğine yemin edeceksin."

"Neyin üstüne?"

"Ananın başı üstüne."

"Anamın başı üstüne ben hiç yemin etmedim. Sonra anam ölür ya..."

"İyi işte, o zaman da sen kimseye söylemezsin."

"Anamın başına yemin edemem."

"Edeceksin. Etmezsen ben de seni burada öldürürüm. Öldürür de kaçarım. Kim bilecek..."

"Öldür ama anamın başı için bana yemin içtirme. Sonra ölür fıkara. Başka neyin üstüne dersen ederim."

Tazı Tahsin direniyor, öteki öldürseler de, anası üstüne yemin etmeye bir türlü yanaşmıyordu. O kadar tartıştılar, konuştular ki ikisi de yoruldu, sesleri de çıkmaz oldu, biri bir yana düştü, biri bir yana, ıslık gibi çıkıyordu artık sesleri.

Tazı Tahsin duyulur duyulmaz:

"Bana ekmek ver," dedi, "git biraz da süt sağ."

Veli ona ekmeği verdi, vermesiyle keçilerin içine girmesi, oradan da köye aşağı alıp yatırması bir oldu. Tazı Tahsin o kadar açtı ki onu kovalayıp yakalamak aklından bile geçmedi. Velinin köyü nasıl velveleye vereceğini biliyor, önündeki yemeği bir anda bitirmeye çalışıyordu. Sonunda sabredemedi, azık çıkınını da alıp yukarı ormana, pınarın başına çekildi. Susamıştı, ağzını ak çağşaklı pınara dayadı, kana kana yarpuz kokulu sudan içti.

Bir önündeki Velinin azığından yiyor, bir pınara eğilip su

içiyordu. Çıkındaki son kalıntıyı da bitirince ayağa kalktı, yukarlarda daha rahat yerler, küçücük çimenli bir alanın ortasında uzun, üstü de düz bir kayalık vardı, oraya gidecekti, ayağa kalkar kalkmaz sallandı, gözleri karardı, düşecekti, bir dala yapıştı. Gene de dal onu taşıyamadı, yere düştü, düşer düşmez de onu bir uyku bastırdı, taş gibi uyudu kaldı.

Bütün Çiçeklideresi köyü, İnce Memedin ölüm haberini kasabaya götüren Tazı Tahsinin zengin olduğunu, Ağaların, Beylerin ona verdikleri muştu parasını da onun elinden almak için Mahmut Ağanın onun arkasına on bir atlısıyla düştüğünü duymuş, ortalık allak bullak olmuştu.

"Onun elinden alır Mahmut Ağa bu parayı."

"Ona verdikleri paraylan on bir öküz, dokuz at, yüz keçi, otuz beş koyun alınırmış..."

"Zengin oldu da gitti."

"Korkmasın da ne yapsın, o kadar paranın onda olduğunu eşkıyalar bir duyarlarsa..."

"Kertiş Ali Onbaşı Paşa bir duyarsa..."

"O parayı onun elinde bırakırlar mı hiç, Tazıcık Tahsinin!"

"Para değil, başına bela aldı Tazıcık Tahsin."

"Mahmut Ağayı bela aldı, kartal bakışlı."

"Ya bizim Muhtar? Onun elinde bırakır mı o parayı..."

"Kertiş Ali Onbaşıyla bir olup..."

"Mahmut Ağa kimseye bir zırnık koklatmaz o paradan..."

"Vermesin bakalım parayı onlara Tazı Tahsin."

"İnce Memedi öldürenler Muhtarla Kertiş Ali Paşa... Onlar parayı..."

"Parayı alan da burnu sümüklü Tazıcık Tahsin."

"Birazıcık koştu diye bir insana o kadar parayı verirler mi?"

"Mahmut Ağa derisini yüzer onun."

"Onbaşı Kertiş Ali Paşa gözlerini oyar onun."

"Yiğitse gelsin köye..."

"Mahmut Ağa binmiş al atına, filintası boynunda, kuş gibi bu yanlara geliyormuş."

Tazı Tahsinse ormanda uyuyor, bir tuhaf düşler görüyordu.

Üstüne günün değmesiyle uyandı. Uzaklarda bir kurt uluyordu. Kurt uluması uğursuzluğa alamettir. Tazı Tahsinin tüy-

leri diken diken oldu. Eli koynundaki parasının üstündeydi. Ödü koptu. Şimdi Veli gitmiş her şeyi köyde anlatmıştı. Köylü de... Kim bilir... Kızlar da ona ne biçim bakacaklardı, zengin bir adama o biçim baktıkları gibi. Köyün içinde, tıpkı Onbaşı Kertiş Ali gibi göğsü içerde, kıçı dışarda koç gibi dolaşacak, herkes bu Tazı Tahsin ne biçim zengin adammış diye, ona bakacaklardı.

Kurt korkusu, köyde zenginliğinin tadını çıkarma düşüncesi onun ayaklarını aldı köyün üst başındaki kayanın üstüne götürdü. Karanlık kavuşuncaya kadar burada saklanacak, karanlık kavuşunca da bir sansar gibi köye inecek, anası da köyde olanı biteni ona ulaştıracaktı. O da... Köyde parasını öyle bir yerlere saklardı ki bin yıl arasa kimse bulamazdı. Köyü hemen görmek istiyor, burada sabırsızlıktan ölüyordu. Görsünlerdi o köylüler mırmırık çorbası içe içe karnı şişmiş Tazıcık Tahsini, görsünlerdi...

Daha fazla dayanamadı, gizlendiği kovuktan dışarıya çıktı, altında saklandığı kayanın üstünde gezinmeye başladı. Şimdi bir köylü onu burada göğsünü şişirmiş böyle gezerken görmeliydi ki, bütün zenginler göğüslerini işte böyle şişirirlerdi. Ya köye gelmişlerse Mahmut Ağayla adamları, ya da Murtaza Ağa, işte o zaman da Tazı Tahsin alır yatırırdı dağlara öte. Yakalasınlar yakalayabilirlerse, şu kayalıklarda o koşarken arkasından kurşun sıksalar ulaşamazdı. Köye gidecek, parasını almaya gelen birisi varsa, ver elini dağlar, çok da azık alacaktı yanına... Tuz da, keskin bir bıçak da... Acıkınca bir çobanın sürüsünden bir oğlağı... Çamlar arasında, yarpuzlu pınarların başında harmanlamış közlerin üstünde kebap ettiği oğlak etlerini, dudaklarının kıyısından yağları akıta akıta yiyecekti. O it oğlu Velinin, hele Velinin yiye yiye keçilerini bitirecekti. Onlar Tazıcık Tahsini ne sanıyorlardı, o Tazıcık Tahsin öyle becerikli bir hırsızdı ki uyurken gözlerinden kirpiğini çalar da kimsenin haberi olmazdı. Niçin bu Çiçeklideresi köyünde hiç horoz yoktu, bu köydeki bütün horozları çalıp da yiyen, hem de yarpuz kokulu pınarların başında, kimdi? Kimdir o ki, Kalealtının mağarasında köyden çalınmış bütün horozların başını saklayan, Tazıcık Tahsindir. Pekiyi, on yıldır, o kadar horozu

çalanın, köydeki horoz soyunu kurutanın kim olduğunu köylü bilebildi mi? Köydeki bütün çocukların adı horoz hırsızına çıktı da, bir Allahın kulu çıkıp da, ey millet, bu kadar horozun kökünü kurutan Tazıcık Tahsindir, diyebildi mi, bunu bir tek kişicik akıl edebildi mi? Gerekirse on yıl dağda kalır da Tazıcık Tahsin, kendisine Tazıcık demeye bayılıyordu, bütün bu yakın köylerin taze oğlaklarını ve hem de kuzularını bitirir de, gene de şu alnının öz bir teriyle kazandığı paracıklarını kimseye kaptırmazdı.

Karanlık usul usul çöküyor, Tazı Tahsin kayanın üstünde deliler gibi oradan oraya yürüyor, fır dönüyordu.

Gün batınca öylesine bir sevindi ki havaya hoplayarak bağırdı kendinde olmayarak. Bundan da ödü koptu, koşarak gitti kayanın altındaki kovuğa saklandı. Keskin kulaklarıyla bir süre yöreyi dinledi, baktı ki ortalıkta çıt yok, usul usul, temkinli kayadan indi, bir sansar gibi sessiz, sinerek köye aşağı kaydı. Evlerine vardığında yüreği güm güm atıyordu.

"Ana, ana, kapıyı aç!"

Anası kapıyı açtı, içerde ocak yanıyordu, ateş ışığında anası onun yüzüne bakınca bir şaşkınlık çığlığı attı:

"Abooov oğlum, sana ne oldu böyle?"

Hemen içeri girip kapıyı kapatan Tazı Tahsin:

"Bir şey olmadı anam, ne var ki... Dur şimdi sen... Şu sorduklarımı dinle, bugünlerde buraya kasabalı adamlar geldiler mi, beni aradılar mı, köyde hiç Topal Ali adında topal bir adam gördün mü? Mahmut Ağa nerede?"

"Yoook, yavrum, hiç kimse gelmedi köye, ne topal ne kör ne de sağlam... Kimse de seni aramadı. Mahmut Ağa daha gelmedi ya gelecekmiş."

"Hiç kimse, hiç kimse, öyle mi?"

"Hiç kimse oğlum, bilmiyor musun sen, bu köyde sinek uçsa benim haberim olur."

"Ana zengin oldum."

"Duydum yavrum, duydum," diye anası şaşkın şaşkın onun yüzüne bakıyordu. "Velicik çoban köyü velveleye verdi. Köy senden başka hiçbir şey konuşmuyor."

"Zengin, zengin oldum, ana, gel!" Anasını kolundan çekip

ocağın yanına götürdü, elini koynuna sokup mendiline sardığı paraları çıkardı: "Bak ana," dedi, "Bu bir, yalnız buna iki çift öküz alınır. Köye hiç, hiçbir yabancı insan gelmedi, değil mi?"

"Hiç, hiç gelmedi."

"Bu iki, buna da bir at, bir mavzer, bir de pulluk alınır. İşte şuna da... Sana iki inek de alacağım. İşte şuna da... Bol bolamadı süt içeceğiz, yoğurt, yağ, kaymak yiyeceğiz. On bir tane de yavrulu keçi alacağız... Sen de peynir yaparsın. Ana, köye hiç kimse gelmedi mi, hiç, hiç? Uzun bir adamla, Mahmut Ağa da mı?"

"Gelmedi, hiç, hiç, hiç!"

"Zengin oldum, ana."

Ananın gözleri ardına kadar açılmış, Tazı Tahsinin yere yan yana dizdiği paralara bakıyor, paralara, gözlerine inanamıyordu. Tazı Tahsin de bir yandan olanı biteni anlatıyor, Murtaza Ağadan, Topal Aliden söz ediyordu.

"Pişman olmaz mı o adam bana bir İnce Memed muştusu için verdiği paraya?"

Ananın yüzü birdenbire sararıverdi.

"Bilmem ki yavrum."

"Pişman olmaz, pişman olmaz," diye güldü Tazı Tahsin. Bu endişeli bir gülüştü. "Ben ona İnce Memed gibi bir adamın ölümünü muştuladım. Bana bu para az bile."

"Yaaa yavrum, az bile," diye ayağa kalktı anası. "Sen şimdi acından ölmüşsündür."

"Öldüm," dedi Tazı Tahsin. "Öldüm ne demek, üç gün üç gece bir lokma ekmek aşmadı boğazımdan... Az bile bana bu para, değil mi ana?"

"Az bile."

"Nereye koyalım da bu parayı, kimse..."

"Sen bana ver o parayı, ben koyacağım yeri bilirim. Mustafa Kemal Paşa gelse bulamaz."

"Verememem ana, ben saklayacağım."

Anası gücendi:

"Senin paran değil mi, sen sakla! Ama Kertiş Ali Onbaşı Paşayla, bir de Muhtar derini yüzerlerken, sen paranın yerini söylemez misin?"

"Söylerim..."

"Öyleyse sen bilirsin yavrum."

"Sen sakla ana," diye heyecanlandı Tazı Tahsin, "Beni döve döve öldürseler bile paranın yerini söyleme onlara. Beni kıyma gibi etseler de... Gözlerini, kulaklarını kapa, söyleme. Mahmut Ağa seni atına çiğnetse bile."

"Söylemem."

"Yemin et!"

"Neyin üstüne?"

"Benim üstüme."

"Ettim gitti."

Eğer Tazı Tahsinin bağırmalarına dayanamayıp, ana paranın yerini söylerse onlara, Tazı Tahsin o anda hık deyip ölecekti. Buna da, ölür de anası razı gelemezdi. Kertiş Ali onu döve döve öldürürdü, o başka.

Tazı Tahsin paraları anasına teslim ettikten sonra:

"Çorba koy ana, ölüyorum," dedi.

Ana çorbayı koydu sofraya tencereyle. Tazı Tahsin büyük bir tahta kaşıkla çabuk çabuk içmeye başladı. Biraz sonra da ter içinde kaldı.

"Oğlum ben gidiyorum."

"Git ana, git de... Paraları da sıçan yemesin."

Ana çıktı gitti, döndüğünde Tazı Tahsini ocağın önünde kıvrılıp uyumuş buldu.

Sabahleyin ana oğul sevinç içinde uyanıp mor ineklerin, soylu atların, koyunların, keçilerin, pullukların, kaplan giremez ekin tarlalarının inanılmaz düşünün tadını çıkara çıkara öğleye kadar konuştular. Konuştukça da konuşuyorlardı. Tazı Tahsin köyün içine çıkmak için o kadar acele etmese ana oğul bu konuyu durup dinlenmeden üç gün üç gece konuşurlardı. Tazı Tahsin hem anasıyla birlikte ilerdeki zenginliğinin mutluluğunun düşlerini iliklerine kadar tadını çıkararak kuruyor, bir yandan da köylünün kendisini görmesini istiyordu. Parasını sağlama almıştı. Dünya dünyaya girse, onu elinden alacak bir güç yoktu şu dünyada.

Dayanamadı, sonunda köye çıktı, çınarın altına geldi. Çınarın altından gür bir pınar kaynıyordu. Onu gören çocuklar

evlere koşmaya başladılar, bir anda da çınarın altı kadın erkek, çoluk çocukla doldu. Önüne gelen nasıl zengin olduğu üstüne Tazı Tahsine soru soruyor, o da bıkmadan usanmadan, buradan koşarak kasabaya nasıl gittiğini, kasabada kendisini davul zurnayla nasıl karşıladıklarını, Kaymakamın odasının kapısına kadar gidip orada nasıl kendinden geçtiğini, uyandığında Doktoru, kasabanın ileri gelenlerini başında bulduğunu, uzun boylu çok zengin bir adamla, lenger şapkalı topal bir adamın kendisine durmadan para verdiklerini, paraları almak istemeyince de ona çok öfkelendiklerini sayıp döküyordu. Sonra ona zorla para veren adam onu evine götürmüş, onuruna kuzu kesmiş, peteklerden bal sağmış, ona gül kokulu şerbet verip, gül kokulu yataklarda yatırmıştı.

"Sonra o uzun boylu adam dedi ki... İnce Memed o adamı mümkünü yok öldürecekmiş. Onbaşı Kertiş Ali Paşa da İnce Memedi öldürünce, ben de muştuyu ona götürünce, o da bana dedi ki dile benden ne dilersen, başım üstüne her bir dileğin. İstersen seni, bu kasabanın gül kokulu kızlarıyla evlendiririm, dedi. Ben de istemem, dedim. O da beni uğurlarken, sen benim oğlumsun Tahsin, dedi, bu ev senin evin. Ne zaman başın sıkışırsa gel, attan at, silahtan silah, seni çok sevdim, yakamdan geçirip evlat edindim, paradan para, tarladan tarla, kızdan kız beğen... Ne dileğin varsa baş üstüne... Mademki benim düşmanımın ölüm muştusunu sen getirdin bana, ölüp dirilerek... Ben de seni... Ben de ona, sağ ol Ağam, dedim."

Kalabalık gittikçe çoğalıyordu ki, bir al ata binili Muhtar aşağı yoldan gözüktü. Kasabadan geliyordu. Susup onu beklediler. Tazı Tahsinin gözleri fıldır fıldır dönüyor, Muhtar gelmeden şu kalabalığın arasından sıyrılıp, bir an önce dağın yolunu tutmak istiyordu ya, yapamıyordu. Muhtarı görür görmez bütün bedenini bir titreme almış, dizlerinin bağı çözülüp oraya, çeşmenin taşına çöküvermişti. Birkaç kez de kalkmayı denemiş, bir türlü de ayağa kalkamamıştı.

Muhtar geldi, kalabalık ikiye ayrıldı, o da gelip çeşmenin yanında atından indi, atı bir delikanlıya verip, "Bunu eve götür," dedi.

"Ne o, ne var, böyle toplanmışsınız?"

"Ne olacak, bizim Tazı," dediler.

"Zengin olmuş."

"İnce Memed onu zengin etmiş."

Olanı biteni baştan sona kadar ona anlattılar. Muhtar güldü. Ardından da, "İşler kötü," dedi. "Yüzbaşı bizim köye çok kızıyor, o köyü yerle bir edeceğim, diyor. Aldık başımıza belayı. Şu avratlar bizim köyümüzü yaktı. Bir de Mahmut Ağa duyarsa... Duymaz inşallah, köye gelmez inşallah."

"Ne olmuş, ne olmuş bizim köyümüze?"

"O ölen İnce Memed değilmiş."

"Kim imiş ya?"

"Kara Osman imiş." Derin bir soluk aldı. "Bizim avratlar da İnce Memed diye ağıt yakınca, hah işte İnce Memed budur, öldürdük onu diye Ankaraya tel çekmişler. Aslı çıkmayınca da rezil olmuşlar. Yüzbaşı, o avratlara kazık sokacağım diyor da bir şey demiyor. İnşallah Mahmut Ağa kızmaz."

"O, kazığı avradına soksun!"

"O köyü sürgün edeceğim, yakıp da yerine darı ekeceğim, diyor da başka bir şey demiyor Yüzbaşı. İnşallah Mahmut Ağa köye gelmez..."

"Yaksın bakalım..."

"Ben canımı zor kurtardım. O da gene İnce Memed yüzünden. Bana kıymayın, beni dövmeyin, beni hapislere sokmayın, dedim onlara, ben size İnce Memedi getiririm, yerini bulur size haber veririm, dedim de canımı ellerinden zor kurtardım. Hiçbir şeye değil de o avratların ağıt yakmalarına deli oluyor, yağıyor gürlüyor Yüzbaşı, o Çiçeklideresi avratlarının alacağı olsun, diyor. İnşallah Mahmut Ağa..." Kadınlara döndü, gözlerini belerterek:

"Ne vardı yani, elin eşkıyasına İnce Memed diye ağıt yakmanın ne gereği vardı yani? Koskoca kasabada köyümüzün gül adını boka çıkardınız, ben ne yapayım şimdi ben... Aaaah şu avratlar aaah... Elin eşkıyası size ne? Ne der de ağıt yakarsınız bre fallikler? Yakarsınız da..."

"O Allahın kulu değil mi?"

"Ölü, it ölüsü gibi gömülür mü?"

"Bir de İnce Memedin ölüsü olursa..."

Muhtar var gücüyle bağırdı:
"O İnce Memedin ölüsü değil."
"İnce Memedin ölüsü değilse insan ölüsü değil mi?"
"Ölüye ağıt yakılır."
"Biz atadan dededen böyle gördük, ölüye ağıt yakılır."
"Her önünüze gelene mi?"
"Her insan olana..."
"Öyleyse Muhtar..."
"Sen ölünce Muhtar, sana ağıt yakmayalım."
"Senin ölünü it ölüsü gibi atalım çukura."
"İster misin?"

Muhtar kızdı, bağırdı, sövdü dellendi. O sövdükçe kadınlar da sövüyorlardı. Sonunda Muhtar kadınların erkeklerini çağırdı, onlar da kadınları susturamadılar. Muhtar evine kaçmak zorunda kaldı ya, kadınlar çınarın altına birikmişler Muhtara, Yüzbaşıya, Ankaraya ağza alınmadık küfürlerle sövüyor, sevinçli türküler söyleyerek İnce Memedi övüyorlardı. Onun ölmediğine o kadar sevinmişlerdi ki, Yüzbaşı değil, atına adam çiğneten Mahmut Ağa bile onlara vız gelirdi. Köyün içini sevinç türküleri doldurmuş, çınarın altı bir düğün evine dönmüştü. Muhtar, yanında da birkaç yaşlı, saçlarını başlarını yoluyorlardı. Sevinç türküleri, kahkahalar gece yarısına kadar sürdü.

O sevince Tazı Tahsin de kendini kaptırmıştı. O, başka bir şeye, İnce Memedin ölmemesine herkesten daha çok seviniyor, sevincinden ne yapacağını bilemiyor, boyuna bağırıyordu.

Evlerine geldiklerinde:

"Ana," dedi, anasının boynuna sarıldı, "anam benim, şimdi iyice zengin olduk. Bak ne yapacağım, Muhtar değil, ben arayacağım İnce Memedi, izini sürüp onu bulacağım, gidip o Ağaya haber vereceğim, o Ağa da bana bu sefer daha çok, daha daha çok para verecek. Bu ev parayla dolacak. Nah, bu kadar!"

"Sus, hörtüklerden gidesi, ben para istemem. Onlar da İnce Memedi öldürecekler, öyle mi?"

"Öldürsünler," diye dudak büktü Tazı Tahsin. "İnce Memed benim babamın oğlu mu? Yarın sen bana çok azık hazırla, ben gidiyorum."

16

Bütün muhtarların listesi Murtaza Ağanın cebindeydi. Bir gece atına atladığı gibi Adananın yolunu tuttu. Ramazanlı Beyinin evine vardığında gece yarısını çoktan geçiyordu. Bey yaşlı bir adamdı, çoktan da uyumuştu. Kapıyı çalar çalmaz bir uşak kapıyı açtı. Yarı uykulu Bey başında takkesi, sırtında gecelik entarisiyle hemen uyanmış, aşağıya inmişti.

"Kimdir o?" diye sordu. Sesinde korkudan çok bir şaşkınlık vardı.

Kapıyı açan uşak köşede duruyor, içeriye giren bu uzun boylu, lenger şapkalı, kuşağının altına çifte tabanca sokulu, daha önceden tanıdığı bu Ağaya bir tuhaf bakıyordu.

Murtaza Ağa:

"Benim Bey," dedi, "ben Murtaza kulun. Bu gece yarısı seni rahatsız ettim ki... Kusura kalma..."

"Canım, gel hele, gel yukarı da sonra konuşuruz."

Yukarda gidip gelmeler... Konağın ışıkları çoktan, Bey daha merdivenlerden inerken yakılmıştı.

Yan yana sedire oturdular. Onlar oturur oturmaz da kahveler geldi.

"Hayır ola Murtaza Ağa..."

Murtaza Ağa bütün olanı biteni, İnce Memedi, Ali Safa Beyin öldürülmesini, Yüzbaşı Faruk Beyin yalanını, kendisini Ramazanlı Beyi gibi kasabada karşılatışını, Talip Beyin İnce Memedce feci bir biçimde katledilişini bir bir anlattı:

"İşte," dedi, "hal keyfiyet bu minval üzeredir, Bey... Arif Saim dedikleri o adam da her şeyi, kendi götünden korktuğu için bütün bunları olmamış gibi gösteriyor Ankaraya. Ankara bütün olanı biteni duyacak olursa, onu bir daha buraya mebus

tayin etmez. Bu yüzden de dağlar eşkıyalarla doldu. Bu can düşmanı, ırz, mal düşmanı İnce Memed de kendisini bilumum Toros dağları üstüne hükümdar ilan etti. İnce Memedi bundan sonra ne bir bölük, ne bir tabur, ne de bir alay durdurabilir. Bütün halk tabakası ve de bilumum baldırıçıplak, ayağı yalın taifesi onun buyruğunda. Şu düşmana karşı kurtardığımız vatanı payimal ettiler. Duyduğuma göre de yakında Adanayı işgal edecekler, bütün şehri yağmalayıp taş üstünde taş, kelle üstünde baş bırakmayacaklar..."

Ramazanlı Beyi Arif Saimin can bir düşmanıydı. O milletvekili olacakken, Ankara bu ne idiği belirsiz candarmayı onun yerine milletvekili tayin etmişti. Oysa bu Adana yedi yüz yıldan bu yana onlardan, Ramazanlı Beylerinden sorulurdu. Yedi yüz yıl bu topraklara hükmetmiş Ramazanoğulları Cumhuriyet devrinde külahın bir parçasını başkalarına kaptırmışlardı. Bu da onlar için yenir yutulur bir bela değildi. Hiçbir çağda Ramazanlı Beylerinin başına böylesine bir bela gelmemişti, taa Memlüklerden, Selçukilerden bu yana... Bir tek milletvekilleri vardı, o da sarhoşun birisiydi ve ancak yarım Ramazanlıydı.

"Haklısın Murtaza Ağa," dedi Ramazanlı Beyi. "Bunu, bu ayaklanmayı bir yolunu bulup Ankaraya bildirmemiz gerek. Yalnız nasıl bildireceğiz? Dahiliye Vekilinin yanına varılmıyor. O kendisini sadrazam sanıyor. Paşaya ulaşmaksa Toros dağlarını denize indirmekten daha zor."

Sabaha kadar, kılı kırk yararak konuştular, sonunda da Murtazanın düşüncesinde, önerdiği yolda gitmeyi kararlaştırdılar.

"O Arif Saimin başka işleri de var Bey..."

"Nedir o?"

Murtaza Ağa güldü:

"Ben yavaş yavaş tespit ediyorum ya, şimdilik ispat edecek durumda değilim. Bir ispat edecek duruma gelirsem eğer, işte Arif Saim, işte o zaman toz olacak."

Bey heyecanlandı:

"Söyle, nedir o?" Gözleri büyümüştü.

"Benim anladığıma göre Arif Saim küçücük bir mebuslukla, vekillikle, başvekillikle yetinecek bir adam değil. Onun gözü

yükseklerde... Her konuşmasında Paşayı ben idare ediyorum diyor da başka bir şey demiyor."

"Bunu biliyoruz."

"O gizli gizli konuşuyor."

"Kiminle?"

"Yukarı dağlardaki Çerkeslerle anlaşmış durumda... Onun için de dağlara, bütün dağlar ayağa kalksa da ilişmek istemiyor. Duyduğuma göre..."

"Söyle duyduğunu."

"Çerkesler ona kuryelik yapıyor, Suriyedeki Fransızlarla, Iraktaki İngilizler arasında. Daha tespit edemedim. "Ayağa kalktı, kollarını salladı, bir ara ayakta düşündü. "Dilim varmıyor Bey," dedi, yerine oturdu. "Ne yapayım benim bu sözü söylemeye dilim bile varmıyor."

"Varsın," diye bağırdı Ramazanlı Beyi.

"Sana bir şey soracağım Bey."

"Sor."

"Şu tarihler, şu eski toprak, şu koca Osmanlı ülkesi şimdiye kadar bir Mustafa Kemal Paşa daha yetiştirebildi mi?"

"Onun orasını bilemem," diye yüzünü astı Bey. "Sen ne oluyor, onu bana söyle."

Murtaza Ağa bozuldu, birkaç kere yutkundu. Ömründe ilk olarak, Mustafa Kemal Paşa hakkında böyle soğuk bir bilemem sözüyle karşılaşmıştı. Şaşkınlığı sürüp gidiyordu. Neden sonradır ki kendini toparladı.

"Arif Saim Beyin Mustafa Kemal Paşaya bir suikast hazırladığı, hatta bunun için de İnce Memedin, öteki bilumum eşkıyanın Toros dağlarında kuvvetlenmesini istediği halk arasında dolaşan yaygın bir şayiadır. Ne buyrulur?"

Ramazanlı Beyi buna uzun uzun güldü:

"Yanlış bir şayiadır bu, Murtaza Ağa. Yanlış. Arif Saim buna cesaret edemez."

"O gözü kanlı bir çete reisidir Bey, eder."

"Edemez."

"Bütün halk bunu konuşuyor."

"Yanlış konuşuyor."

"Yakında görürsünüz."

"Keşki," diye ağzından kaçırdı Bey.

"Olamaz," diye ayağa kalktı Murtaza. Tüyleri diken diken olmuş, korkudan kaçacak delik aramaya başlamış, bir anda da ter içinde kalmıştı. "Olamaz!"

Bey ayağa kalktı, ödü kopmuş Murtazayı dinginleştirdi. Bir daha da ne o, ne de öteki bu konuya dokunmadı.

Daha gün ışırken konağa avukat Hamurcuzade Sabit Bey geldi. Genç bir adamdı. Hırslı gözleri yuvalarından fırlamış dönüyordu. Murtaza avukatı görünce ürperdi. Kısa boylu, çekik gözlü, çıkık elmacık kemikleri yüzünden dışarıya kaçmış bir tuhaf kişiydi. Gözleri de tam burnunun üstünde birleşmişti. Yerinde duramaz bir hali vardı ve çabuk çabuk konuşuyordu.

"Bu Sabit Beyin," dedi Bey, "kaleminden kan damlar. Değil Adanada, bütün Türkiyede Sabit Beyin üstüne işbilir bir avukat daha yoktur. Ol sebepten bugün sana Murtaza onu takdim ediyorum."

Murtaza Ağa ister istemez Sabit Beyle işbirliği yapacaktı. Yoksa Beye ayıp olacaktı. Geldiğine de geleceğine de bin pişman olmuştu avukatı görünce.

Oturdular, baş başa, öğle yemeğine kadar çalıştılar. On altı muhtar İçişleri Bakanına on altı mektup yazacak, otuz üç muhtar da telgraf çekecekti. Mektupları, telgrafları Sabit Bey bütün gece çalışarak, yarın öğleye kadar hazır edecek, sonra da Murtaza Ağaya okuyacak, onayını alacaktı.

Güzel bir öğle yemeği yediler ve Sabit Bey, yemeği yer yemez çantasını kaptığı gibi çıktı gitti. O gittikten sonra Bey:

"Ateş gibidir, vallahi ateş gibidir Sabit Bey oğlumuz, şimdi Ankarayı bir ateşe tutacak ki ne Dahiliye Vekaleti kalacak, ne Başvekalet, İsmet Paşa belki de buraya bir ordu gönderecek."

Murtaza Ağa öğleden sonra şehire çıktı, Seyhan kıyısına gitti, çocuklar şekerkamışı somuruyorlardı, uzun bir şekerkamışı aldı, nehrin kıyısına, dönme dolapların kuytusuna çekilip gizli gizli kamışları somurmaya başladı. Kerhaneye gidecekti. Taşçıkanın kapısına kadar geldi, bir süre bekledikten sonra vazgeçti. Gençliğinde her Adanaya gelişinde kerhaneye giderdi. Şimdiyse Ramazanlının evine konukluğundan mıdır, nedir, yapamadı. İçinde bir tuhaf korku, acı vardı. Bu Hamurcuzadeyi

hiç tutmamıştı. Halleri biraz öğretmen Sami Turgutun hallerine benziyordu. Bir de bu adam onu soyup soğana çevirecekti. Bu işi, bu İnce Memedi bu kadar kafasına takmamalıydı. Ne yapmıştı ki İnce Memede? Ona bir şey yapmamıştı ki onu öldürsün. Bütün bunlardan vazgeçse de İnce Memedi Molla Duran Efendinin üstüne sevk etse olamaz mıydı, Molla Duran Efendiyi İnce Memede öldürtmenin bir yolunu arasa da bulsa... İnce Memedin can bir düşmanı Topal Ali de Duran Efendiye çırak durmuştu. İkisini birden... Ama o Topal gerçekten İnce Memedin düşmanı mıydı, hiç de öyle gözükmüyordu. O, İnce Memedin kasabadaki bir kolu, adamı olamaz mıydı? Eğer öyleyse yandım diye, dizlerini dövdü Murtaza.

O gün akşama Ramazanlı konağına döndüğünde Murtaza allak bullaktı. Bey onu güler yüzle, taa merdivenin başında karşıladı, elinden tutup sedire oturttu. Beyin Hatunu bile gelip, ona, hoş geldin, dedi. Konak Seyhan kıyısında, iki katlı, ahşap, her katı on bir odalı, büyük balkonlu, görkemli bir konaktı. Bu konakta Beyin babası olan paşa oturmuştu ilk olarak. Ve konağı Ermeni ustalar yapmışlardı. Marangoziyesi için de dağlardan, ağaçtan adam yapan Rıza Ustayı getirmişlerdi.

"Farkında değil misin," diye üzüntülü bir sesle konuştu Bey. "Hiç mi farkında değilsin koca Türkmen Ağası Murtaza, bunlar Çukurovayı paylaşıyorlar. Kimi Elazığdan, kimi Manisadan, kimi Afyondan, Maraştan, Urfadan gelmişler, baba, dede yurdumuz, kışlağımız Çukurovayı paylaşıyorlar, yağma ediyorlar. Böyle bir talanı ne Selçuk, ne Osmanlı, ne de Mısır Valisi Memet Ali Paşanın oğlu İbrahim devrinde gördük. Köy köy, ova ova paylaşıyorlar. Biz de elimiz kolumuz bağlı durmuş bunların kudurmuşçasına toprağımızı parçalamalarını seyrediyoruz. Sen ne diyorsun Murtaza Ağa, biz tükendik, biz bittik artık."

Ramazanlı Beyi çok dertli, çok öfkeliydi. Şu Ulu Camiyi, şu koca taş köprüyü, hanları, hamamları onlar yapmışlardı bu şehire. Bu Adanayı onlar var etmişlerdi. Çukurova onların hükümranlığındaydı belki sekiz yüz yıl... Bu adam, bu Bey tepeden tırnağa öfkeye kesmez de ne olurdu. Koskoca Ramazanlı kuyunun dibine atılmış bir taş gibi köşeye fırlatılmış atılmıştı.

Murtaza Ağa çok üzülmüş, neredeyse ağlayacaktı. Sonra birden kendisine geldi. Bilgilerini yokladı. Bundan yıllar önce, en yakın arkadaşlarından birisi Ramazanoğullarından olurdu. Onun işi gücü Ramazanlıyı, onun görkemli tarihini, Yüreğirli Beyi olaraktan Çukurovaya gelişlerini anlatmaktı. Ramazanlılar tarih boyunca hiçbir zaman yönetimden düşmemişlerdi. Şu anda bile yönetimde hatırı sayılır ağırlıkları vardı. Daha da olacaktı. Göl yerinden hiçbir zaman da su eksik olmamış, olmayacaktı. Yakında Ankarayı gene Ramazanlı soyu dolduracaktı. Arif Saim Beyi, öteki yeni yetmeleri Bey yutamıyordu. Doğruydu, haklıydı ya, azıcık da sabır gerekmez miydi? Doğru, şu anda bu çarık çürük, nereden geldikleri bellisiz, soylarının neci oldukları bile bilinmeyen kişiler bile mebus olmuşlar, Çukurovada cirit atıyorlardı da, şu koskoca Bey köşesine çekilmiş, kuyunun dibindeki taş gibi kalmıştı. O öfkelenmesindi de kimler öfkelensindi...

İkinci gün tam öğleüstü Avukat Sabit Bey konağa geldi. Çantası ağzına kadar kağıtlarla dolmuştu. Mektupları, telgrafları teker teker Murtaza Ağaya okudu. Ağa ömründe bu kadar dokunaklı, bu kadar etkili hiçbir sözler duymamıştı, avukata hayran kaldı.

Okuma bittikten sonra Bey:

"Sizi temin etmeliyim, Karadağlıoğlu Murtaza Ağa, Sabit Bey bizim öz bir evladımızdır. Ona verdiğimiz sırlarımız hiçbir yere çıkamaz. Bundan müsterih olabilirsiniz," dedi.

Sabit Bey çekik gözlerini Murtaza Ağaya dikerek kesin bir dille konuştu:

"Bize tevdi edilen sır kellemiz gidene kadar bizde kalır. Bunu bilmelisiniz."

Murtaza Ağa bu sözler üstüne gene sevincinden uçmaya başladı.

"Telgraflar bugün öğleden sonra Ankaraya çekilecek ve mektuplar postaya verilmiş bulunacaktır."

Sıra ücret işine gelmişti. Hamurcuzade Sabit Bey bu kadar küçük bir şey için para almamakta, Murtaza Ağa da, onu överek göklere çıkarıyor ve para almasında diretiyordu. Sonunda Sabit Bey, Murtaza Ağanın yalvarmalarına yakarmalarına da-

yanamayıp, o küçük ücreti söyledi. Söyler söylemez de Murtaza Ağanın dudakları uçukladı. O küçücük ücret bir servetti ve Murtaza Ağanın cebinde şu anda o kadar para yoktu.

Pişkin pişkin gülerek:

"Evden gönderirim," dedi, azıcık sıkılmış, utanmış.

"Hiçbir kıymeti yok," diye çabuk çabuk kağıtlarını toplayan Sabit Bey basamakları ikişer ikişer atlayarak konaktan indi.

Kasabaya dönen Murtaza Ağa her şeye karşın mutluydu. Çarşıyı bir uçtan bir uca savaş kazanmış bir kumandan kabarmasıyla, başı dik, göğüs ilerde dolaşıyor, her önüne çıkanla selamlaşıyor, konuşuyor, yarenlik ediyor, şakalaşıyordu. Bir tek Topal Aliyi görünce cinleri başına üşüşüyor, yerin dibine de geçiyordu. O değirmendeki yalvarmaları da gözlerinin önünden hiç gitmiyor, bu Topalı yaşatmayacağı üstüne yemin üstüne yemin ediyordu. Önce onun topal ayağını gözlerinin önünde, eline bir kasap satırı alıp kökünden kesecek, sonra yavaş yavaş derisini yüzerek, gözlerini oyarak onu öldürecekti. Hele şu İnce Memed belası ortadan bir kalksındı hele. Şunun, şu topal ayaklarındaki parlak çizmelere bakındı hele. Kabzası fildişi tabancaya, altındaki Arap ata, başındaki lenger şapkaya da bakındı hele. Seni uşşak oğlu uşşak seni! O Molla Duran Efendi, o sahtekar yalancı, o alçak, o da görecekti. O Arif Saim, o Yüzbaşı da görecekti. Şu avukatı gözü çok tutmuştu. Onun o istediği küçücük ücreti de kardeşine vermiş, daha kasabaya ayak basar basmaz göndermişti. Çünkü bu avukatta çok iş ve istikbal vardı. Yakında mebus, vekil, her ne isterse onu olacak, ol sebepten de Murtaza Ağanın işine yarayacaktı. Murtaza da ona elinden geleni esirgemeyecekti. Evet, bu Arif Saim Bey Mustafa Kemal Paşayı öldürmek istiyordu. Varsın kimse inanmasın. Avukat Hamurcuzade Sabit Bey isterse bütün dünyayı buna inandırır, Mustafa Kemal Paşa da bizzat Arif Saim Beyi kendi gözleri önünde astırırdı.

Artık geceleri rahat uyuyordu. İnce Memedden de hiç ses sada gelmiyordu dağlardan. Belki de öldürülmüştü. Belki de ölüsü şu kireç ocağına atılan eşkıya İnce Memeddi, İnce Memeddi de korkusundan onun ölüsüne kimse sahip çıkamamıştı. Ama şu İnce Memedin başka bir huyu daha vardı, duruyor duru-

yor, bir yerlerde gizleniyor, ardından da düşmanın üstüne hiç umulmadık bir sırada hışım gibi iniyordu. Ali Safa Beyi de böyle öldürmemiş miydi?

Eşkıya Bayramoğlu onun dostu olurdu. Affa uğrayıp da düze inince ömründe bir kere bile olsun kasabaya uğramamış, Adanaya gitmemişti, vekiller, paşalar onu çok görmek istedikleri halde, o hiç köyünden çıkmamıştı.

Osmanlı devrinde on dört yıl dağlarda gezmiş, Maraşı, Adanayı, Antebi titretmişti. Çok genç, on altı yaşlarında dağa çıkmış, hükümet onun için durmadan aflar çıkarmasına karşın o kabul etmemiş, hiçbir zaman da dağdan inmemişti. Kurtuluş Savaşı gelip çatınca da çetesini toplamış, düşmana karşı Torosların bir kanadını tutmuş savaşa girişmiş, böylelikle de dillere destan olmuştu. Savaş bittikten sonra köyüne çekilmiş, tüfeğini, fişeklerini, altın kabzalı hançerini, dürbününü, değerli tabancasını satmış, bir ev yapıp evlenmiş, bir çift de öküz almış, babasından kalan birkaç dönümlük tarlada çiftçiliğe başlamıştı. O gün bugündür de o destanlar kahramanı, türküler yiğidinin adı unutulmuş, imi timi bellisiz olmuştu. Dünyaya onun kadar kurnaz bir eşkıya gelmemiş, tam on dört yıl koca Osmanlıya, üstüne gönderilen taburlara, alaylara kafa tutmuş, ne bir kurşun yarası almış, ne burnu kanamıştı. Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz, demişlerdir ya, Bayramoğlu dağda dolaştığı on dört yıl süresince dünyaya hükümdar olmuştu. İnce Memedin hakkından gelse gelse, bu eski kurt gelebilirdi.

Murtaza Ağa bu eski kurdu kimseye, Yüzbaşıya, Arif Saim Beye sonuna kadar söylemeyecekti. O yerinde dursundu hele. Yakında, o değilcikten onu bir ziyaret edecek, halini hatırını soracak, ona armağanlar götürecekti. Eğer İnce Memed ortaya bir daha çıkacak olursa işte o zaman, buyur Bayramoğlu meydan senin, diyecekti. Dile benden ne dilersen...

Ertesi sabah çarşıya çıktı, dükkancılara uğrayıp Bayramoğluna bir şeyler bulmaya çalıştı. Ona bir kaput, bir takım elbise, bir Halep kuşağı, kırk düğmeli bir Halep yeleği, bir fötr şapka, gömlek almalıydı. Ama onun boyu ne kadardı bilmiyordu ki... Birden Kürt Rüstem geldi aklına. Kürt Rüstem bütün gün, kış

ortalarına kadar sırtında pırıl pırıl yanan güğümüyle çarşıda zillerini çalarak meyankökü şerbetini satardı.

Kurtuluş Savaşında Bayramoğlu çetesinde dövüştüğü söyleniyordu. Kürt Rüstem her Cumhuriyet Bayramında haki, buruş buruş çete giyitlerini giyer, bacağına örümcek ağı gibi yarılmış, tabanı paramparça çizmelerini çeker, başına büyük, görkemli kuzu derisinden kara kalpağını geçirir, kayış yerine bir yün ip takılmış eski, kundağı çentik çentik tüfeğini omuzuna asar, göğsünde koskocaman madalyaya benzer kırmızı kordonlu eski zaman parasıyla komşusu sucunun karnı karnına geçmiş, kemikleri fırlamış yağır beygirine biner, çok süslü kırbacını eline alır, törenlere katılırdı. Her katıldığı törende de, halkın onunla alay etmesine katlanamaz, bir olay çıkarır, bağırarak, söverek evine döner, ondan sonra da bir hafta evinden dışarıya adım atmaz, kendi kendisiyle konuşur, savaşta aldığı yaraları bir el aynasında, "Bak, bak Kürt Rüstem, iyi bak, bunlar hiçbir işe yaramadı, halbuysamki kurşun sesini duyunca kaçacak delik arayanlar kahraman, zengin olup, çiftliklere kondular, bak bak, iyi bak Rüstem, sen bir bok olamadın," diye kendi kendine gösterirdi.

"Oooo, merhaba Kürt Rüstem Ağa."

Rüstem şehrin dışında, mezarlığın bitişiğinde kendi eliyle tenekelerden, atılmış tahtalardan, çalılardan yaptığı evinde altı küçük çocuğu, genç karısıyla oturuyordu.

"Buyur Bey, buyur Ağa," diye onu dışarıya koşarak avluda karşıladı. "Buyur Ağa, buyur! Kürt Rüstemin evine de böyle büyük Ağalar gelirler miymiş? Vay babo vay!"

Murtaza içeriye girmedi. Yandaki bir mezar taşının üstüne oturdular. Rüstem onu ele geçirdiğinden dolayı mutluydu. "Bana bak Ağa..." dedi.

Murtaza Ağa başına gelecekleri biliyordu. Çaresiz katlanacaktı.

"Buyur Rüstem..."

"Allahını seversen, sen ne zaman dağa çıktın da, düşmana bir tek kurşun attın da sana madalya verdiler? Söyle, söyle..."

"Eeeeh, biz de karınca kararınca..."

"Düşman bizim kasabaya girdiğinde, biz de kasabayı düşmanın elinden aldığımızda ben seni samanlıkta, samanlara

gömülmüş, başında yüz elli tane civcivle bir sürü kurk tavuk dolaşırken görüp de oradan elinden tutarak çıkarmadım mı?"

"Çıkardın, ne yapalım, can tatlı..."

"Hahhaaah, can tatlı öyle mi, öyleyse o madalyayı kim verdi sana, başında dolaşan civcivler mi, kim?"

"Ne var yani, ben aldım."

"Peki, bana niye vermediler?"

"Sana haksızlık ettiler."

"Peki, seni geçtik, o Taşkın Bey?.. Savaş süresince bir kere olsun evinden çıktı mı, elini vicdanına koy da söyle."

"Çıkmadı."

"Niçin verdiler öyleyse ona o kadar tarlayı? Ya Zülfü köpeği, o Fransızların adamı, köpeği değil miydi?"

"Köpeğiydi."

"Ya Arif Saim? Bir gün tebdili kıyafet dağlardan kasabaya indim..."

"İndin."

"İnince beni candarmalar yakaladılar Arif Saime götürdüler. O da beni Kemal Paşanın adamıdır, diye, yatırdı sopanın altına... Üç gün üç gece beni öldürdüler. Ben de dil bilmiyor gibi, lala diyerek ahraz gibi gösterdim kendimi, tatlı canı kurtardım. Şimdi o..."

Kasabada kim varsa, Kurtuluş Savaşında kim kaçmış, kim kaçmamışsa, Kürt Rüstem bir bir saydı döktü. Boyun damarları oklava gibi şişmiş, yüzü, boynu boncuk boncuk terlemişti.

"O zaman benim ayağıma kapananlar, göreyim de selamlarını alayım diye yolumu kesenler şimdi benimle alay ediyorlar, bir tas meyan şerbetimi bile içmiyorlar, ikramımı bile kabul etmiyorlar."

"İnsanoğlu çiğ süt emmiştir."

"Emmiştir," diye, boşalmış, dinginlemiş Kürt Rüstem gülümsedi. Yıllardan beri Ağalardan kimi, nerede ele geçirse Rüstem, onların korkaklıklarını, ikiyüzlülüklerini yüzlerine karşı böyle sayar dökerdi. Ne olursa olsun, Rüsteme ses çıkaramazlar, ondan çekinirler, ne söylerse söylesin yutarlardı.

"Buyur Ağam, kusura kalma, bin yılın başı bir sen gelmişsin evime, hoş gelmiş safalar getirmişsin, benim iki gözüm çıksın,

ben de sana ileri geri konuşurum. Buyur, ne emredersen emrin başım üstünedir, ünü büyük Murtaza Ağam."

Murtaza, bu Kürdü nasıl da candan severim, diye içinden geçirdi.

"Sen, Rüstem, Bayramoğlunu tanırsın, değil mi?"

"Tanımam mı Ağam," diye övünerek ayağa kalktı, geri oturdu Rüstem. "İşte bir tek yiğit, yürekli, çocuk gibi temiz, mert bir adam vardır şu Çukurovada, şu dağlarda, o da Bayramoğludur. O hiç yalan söylemez, kimseye tepeden bakmaz, çocukla çocuk, büyükle büyük bir kişidir. Ben onunla beş yıl dağlarda gezdim, iki yıl da düşmana karşı dövüştüm, bu dünyaya geldim geleli ben çok adam gördüm tanıdım, öyle bir adam görmedim. Şimdi öyleyse sen bana söyle, ben neden o şerbet güğümünü dağlardan indim ineli sırtımda taşıyorum, kimin yüzünden?"

"Kimin yüzünden?"

"Kimin yüzünden olacak, Bayramoğlunun yüzünden... Savaş bitince bizi başına topladı, sizi, dedi, bağışladı hükümet. Şimdi sizler düze inip kendinize birer iş bulacak, harama el sürmeyecek, kimseye karışmayacaksınız. Çünkü, neyise o, tarihe geçtiniz, milletin gözbebeği oldunuz, dedi. İşte bu yalanı, bir kere yalan söyledi Bayramoğlu, o da bu yalanı... Biz de, o da, milletin de, kimsenin de gözünün bebeği olamadık."

"Duyduğuma göre durumu çok kötüymüş."

"Çok kötü," dedi Kürt Rüstem. "Hem de nasıl kötü... Kendisi, çocukları, karısı her yıl pamuk toplamaya, çeltik biçmeye, ot vurmaya Çukurovaya inerler. Yoksa açlar. Ben ona her yıl, her bayramda..." İyice, karnını tuta tuta güldü. "Her Cumhuriyet Bayramından sonra ona giderim. Ben ona gidince, o da beni görünce şenlik şadımanlık eder. Ben de ona armağanlar götürürüm, çay, şeker... O, çayı çok sever. Dağda bile çaydanlığını yanında taşırdı. Şeker olmasa da olurdu. Çay da bulamazsak dağ otlarını içerdi. O, her otu bilirdi."

"Onun boyu posu ne kadar?"

Kürt Rüstem bir şeylerden kuşkulandı, sevindi.

"Sen ne yapacaksın Ağa, onun boyunu posunu? Anladım," diye de arkasından inci gibi dişlerini göstererek güldü. "Sen ona armağanlar yapacaksın?" Ayağa kalktı: "Bak bana, aha bo-

yu işte bu kadardır. Muharebede, baskınlarda kimi zaman biribirimizin çarıklarını giyerdik. Ben Kürt, o Türkmen, Allah bizi ölçmüş biçmiş bir yaratmış!"

"O zaman kalk gidelim de terziye ölçünü ver. Kunduracıya da... Çizme sever mi o?"

"Severdi ya, şimdi fıkara bir köylü o, sen ona kırmızı postal alırsan daha çok sevinir. Pantolon giymez. O, Topal Ali gibi pantolon da giymez, lenger de takmaz."

"Anladım."

"Vay sen sağ olasın Ağa... Ben bilirim, senin gibi bir Ağa da yoktur bu Çukurovada. O tabanca da, silah da, at da istemez."

"Anladım."

"O, bes çay, şeker ister."

Murtaza Ağa önde, Rüstem arkada ayakları heyecandan biribirine dolanarak çarşıya yürüdüler.

"Sen aslan çıkmışsın böyle Karadağlının oğlu! Senin yaptığını kimse, Mustafa Kemal Paşa bile yapmamıştır. Bu dünyada Bayramoğlunun adını duymayan kalmış mıdır ki Mustafa Kemal Paşa kendi yürekli askerinin adını duymasın... Vay sen sağ olasın! Kadir kıymet bilen kişi adamlar içinde adam, insanlar içinde insandır."

Kürt Rüstem çarşıya kadar bir çocuk gibi sevinerek Murtaza Ağayı severek, ona inanarak, onun gösterdiği hak bilirliğe hayran kalarak göklere çıkardı. Sonra çarşının ucunda durdu, gözleri yaş içinde kalmıştı:

"Dur Ağa," dedi, "dur da bana bak. Madem sen bu insanlığı Bayramoğluna gösterdin, bundan sonra da aha, bu can burada sana fedadır ve hem de yoluna kurbandır. İste benden ne istersen bundan sonra."

Birkaç gün sonra Murtaza Ağa, Rüstemin ona Bayramoğluna götürmesi için getirdiği bir paket çayla yarım okka şekeri heybesine, Bayramoğluna gidecek armağanların bulunduğu göze yerleştirdi, yola çıktı. Sevinç içindeydi. Artık Kürt Rüstemi, Bayramoğlunu, bu unutulmuşları anımsadığı için, istediği gibi kullanabilirdi.

Bayramoğlunun köyünü çok eskiden, belki de çocukluğunda bir kere görmüştü. Köyün yolunu da çok iyi bilmiyordu. Atı-

nın dizginini bırakmış, kendi de derin düşüncelere dalmıştı. Bayramoğlu, bu adının duyulduğu her yerde selama durulan kişi niçin böyle yapmış, Kurtuluş Savaşı biter bitmez niçin bir daha çıkmamak üzere köyüne çekilmiş, bir çift öküzün ardında, yoksulluk içinde seyirtmiş durmuştu? Oysa, o isteseydi Çukurovanın en büyük çiftlikleri onun olabilirdi. Arap atların üstünden inmez, çocuklarını Avrupalarda okutabilirdi. Ne olmuştu ona da, dünyadan böyle elini eteğini çekmiş, etliye sütlüye karışmaz olmuştu? Dehşet merak ediyordu onu. Nasıl bir adamdı acaba, İnce Memed üstüne de ne düşünüyordu?

O gece bir Yörük çadırında konuk kaldı. Yörükler eski imrenilecek, görkemli yaşamlarını yitirmişlerdi ama, gene de onu iyi konukladılar, altına üç döşek serip üstüne atlas yorgan örttüler. Yatak peryavşan kokuyordu. Başını koyduğu kuştüyünden yastık o kadar yumuşaktı ki hemen uyudu. Sabahleyin erkenden köpek ürüşmeleri, çan sesleri, koyun melemeleri, bir hayhuy içinde uyandı. Gözlerini açar açmaz da başucunda, elindeki gümüş tepside sütlü kahvesi tüten çok genç bir kızı buldu. Fincanın mahfazası altından örülmüştü. Yatağından çıkmadan kahvesini aldı, höpürdeterek içti, ardından da giyindi, çadırın dışına çıktı. Biraz önceki genç kız elinde ibrik, omuzunda kar gibi apak bir havlu, önünde leğen onu bekliyordu. Dereye aşağı inip bir kayayı siper etti ve önünde akan pınarın ayağında yıkandı. Döndüğünde kızı olduğu yerde onu bekler buldu, yüzünü sabunlayarak yıkadı. Kız ona çok ölçülü döküyordu suyu.

Oba başıyla kahvaltıya oturdular. Sofrada bembeyaz bir petekli bal vardı ve bal hiç bilmediği çiçeklerin kokusuyla kokuyordu. Obanın başı onu, babasını çok yakından tanıyordu. Eski günleri, iskandan önceki yaşamı konuştular.

Kahvaltı bittikten sonra obanın başı ona bir şahinle, bir ceren postu, bir de halı heybe armağan etti. Her çadırın önündeki çatalların üstünde birkaç şahin vardı. Şimşek gibi çakan gözleriyle ışıyıp gelen tanyerlerine bakıyorlardı.

Atına bindi, koyunların, develerin, çok güzel, renk renk giyinmiş kadınların arasından geçti. Obanın her bir çoban köpeği birer at büyüklüğündeydi. Hiçbir tanesi ona ürmedi. Yörük-

lerin köpekleri bile Çukurova insanından daha saygılı oluyor, diye düşündü.

Karşısındaki Düldül dağı usul usul sivri doruğuyla dumandan sıyrılıyor, bakır rengi ağırlığıyla sıra sıra dağların arkasında, üstünde, bambaşka bir dünyanın bir büyülü parçasıymış gibi yükseliyordu. Derken gün vurdu Düldülün başına, dağın doruğu ışığa battı, bir yıldız gibi savrularak parladı. Elindeki şahin kanatlarını geniş geniş açarak geriniyor, şimşek gözleriyle yöreyi kolaçan ediyordu. Bu şahinden dolayı çok onurlanmıştı. Yörükler, şahinlerini ancak çok değerli saydıkları konuklarına armağan ederlerdi. Murtaza Ağa o kadar kıvançlıydı ki, eğer bu kış Yörükler Anavarza yöresine inecek olurlarsa, onları, hayvanlarını metelik almadan çiftliğinin geniş otlarında barındıracaktı. Bunu oba beyine söyleyememişti, şahini aldıktan sonra ona böyle bir öneride bulunmak onu aşağılamak olurdu. Ama Murtaza Ağaydı o, gün görmüş, devran geçirmiş bir soyun çocuğuydu, obayı çiftliğine incelikle çağırmanın bir yolunu nasıl olsa bulurdu.

Karşısında görkemli Düldül dağı, yukarılara doğru tırmanıyordu. Altındaki at güçlü bir attı, bu kadar yokuşu tırmanıyor, bana mısın demiyordu.

Yolda, ellerinde baltalarla sık ormanların içinden çıkan adamları gördü. Birkaç kişiye Bayramoğlunun köyünü sordu, hiç kimse ne Bayramoğlunu, ne de onun köyünü bilemedi. Yolda, bir büyük, yeşil, ortasından pınarlar kaynayan düzlükte bir obaya daha saptı, onlar hem Bayramoğlunu, hem de köyünü biliyorlardı, yolu gösterdiler.

İkindiüstü köye girdi. Köy birkaç evlikti ve hepsi de yığma taşlardan yapılmış toprak damdı. Her evin önünde koskocaman, dalları evlerin üstüne kadar uzamış çınarlar vardı. Çınarların altından da birer gür pınar kaynıyordu.

Karşısından gelen bir yaşlı kadına Bayramoğlunun evini sordu. Kadın atının başını tutup çekerek onu Bayramoğluna götürdü.

"Heeey Bayramoğlu, gözün aydın, eli tor şahinli konuğun geldi," diye onu kutladı. Bayramoğlu onun sesini duyar duymaz dışarıya çıktı:

"Buyur Ağam," diye onun atının başını tuttu. "Hoş gelip safalar getirmişsin:"

Murtaza Ağa atın terkisindeki heybeyi aldı, yere koydu. Bayramoğlu da atı çekip ilerdeki çit ağıla bağladı. Sonra, genç bir insan gibi Murtaza Ağaya koştu. Şahini onun elinden alıp ilerdeki ağacın budağına koyup bağladı.

"Hoş gelip safalar getirmişsin."

İçerden birkaç kadın birden dışarıya döşekler taşıyor, çınarın altındaki peykelerin üstüne seriyorlardı.

"Hele buyur, buyur hele otur. Kahve nasıl olsun?"

"Orta."

"İki orta," diye bağırdı içeriye Bayramoğlu. Oysa o kahveyi hep sade içerdi. Konuğa ayıp olmasın diye o da orta söyledi.

Murtaza Ağa oturduğu peykeden, göz ucuyla tepeden tırnağa Bayramoğlunu süzerken, bir yandan da Düldül dağına bakıyordu. Yıllarca bu dağları, şu ovaları titretmiş kişi, bu kemikleri dışarıya fırlamış zayıf, üfürsen yıkılacak kişi miydi? Bayramoğlunun gür kaşları vardı. Bu salkım saçak gür, ak kaşlarının altındaki çukura kaçmış kıvılcımlı yeşil gözleri tıpkı şu ilerdeki budağa konmuş şahinin gözlerine benziyordu. Bu uzun, tel tel ak sakallı, incecik kişinin elleri insanı korkutacak kadar kocaman ve güçlüydü. Bacaklarındaki solmuş, eprimiş el dokuması şalvarının paçaları, cep ağızları dökülmüş, liyme liyme olmuştu. Ayağındaki ham çarığı belli ki kendisi dikmişti. Çizgili mintanı tertemiz gözüküyor, sabun kokuyordu.

"Bana Karadağlıoğlu Murtaza derler..." dedi Murtaza Ağa alçakgönüllü, adını söylemekten utanır bir havayla. "Geçende bizim Kürt Rüstemle seni konuşuyorduk Bayramoğlu. Ben de o anda içime doğdu, ulan, dedim Rüsteme, bizim gözümüz kör olmuş da dünyayı görmüyoruz, dedim, savaş bittikten sonra, o yiğidi biz, dedim, kuyunun dibindeki taş gibi unuttuk gittik, dedim. Bu hakka reva mı, bu, insanlığa sığar mı, dedim. Ben, dedim, işte o unuttuğumuz ulu yiğit, gazi Bayramoğlunu görmeye gidiyorum, dedim."

"Sağ ol Ağa."

Bayramoğlu bir tuhaf, sorular sorarcasına Murtaza Ağanın gözlerinin içine bakıyor, Murtaza Ağa da gözlerini ondan ka-

çırmak zorunda kalıyordu. Onunsa gözleri, Murtaza gözlerini nereye çevirirse çevirsin gelip onun gözlerini buluyordu. Bayramoğlu biliyordu ki bu Ağalar bir çıkarları olmadan, bir gördürecekleri bulunmadan, onun yanına uğramazlardı. Murtaza da onun bu duygusunu anlıyor, bu seferlik onun üstüne varmak istemiyordu. İnce Memed işini ona bu kez açmayacak, eğer o açarsa, İnce Memede hiç önem vermez gözükecekti.

Kahveler geldi, dumanlı, kokuları temiz havaya yayılarak...

Eski günlerden, Kurtuluş Savaşından, Kurtuluş Savaşına katılmış eşkıyalardan, Karayılandan, Kürt Süleymandan, Gizik Durandan konuştular.

"Ben," dedi Bayramoğlu alçakgönüllü, ağırbaşlı, "ben Karayılanı da, Kürt Süleymanı da, Gizik Duranı da tanıdım. Karayılan yiğit, yürekli, düşünmesi kıt bir kişiydi. Kürt Süleyman onun bacısı Haneyle evliydi. Asıl akıl, asıl eşkıya Kürt Süleymandı. Karayılanı Fransızlara karşı dövüşe götüren oydu. Koca Fransız ordusunu perişan eden... Gizik Duran akıllı bir adamdı ama kurnazlığının kurbanı oldu. O sağ kalsaydı, bütün Çukurovayı şimdiye kadar alır, kendisine çiftlik yapar, kendisini de bu çiftliğin başına hükümdar ilan ederdi. Arif Saim onun yanında çocuk oyuncağı kalırdı. Arif Saimi de iyi tanırım. Ben Fransızların tarafına geçeyim diye bana yapmadığını koymadı."

"Bayramoğlu," diye sordu Murtaza, "sen niye bu dağlara çekildin kaldın?"

Bayramoğlu usuldan güldü.

"Bir eşkıya ya sonuna kadar eşkıya kalır, ya da benim gibi ölür. Savaş bittikten sonra ben kendi kendime dedim ki... Birlikte savaştığım kişilere karşı eşkıya olup dövüşemem. Ben Mustafa Kemal Paşanın emrinde düşmana karşı dövüştüm, o başa geçince ben ona karşı gelemezdim. Gittim Doğan Beye, ben köyüme çekiliyorum... O bana, iyi yaparsın, dedi, o beni, o benim ne dediğimi anladı. Ama bu Arif Saimle Kılıç Ali yakamı bırakmadılar. Aman sana çiftlik, aman sana mülk... Aman ha aman..."

"Niçin kabul etmedin ki?"

"Bu da bir çeşit eşkıyalık olurdu, başka biçimde bir eşkıyalık... Niçin veriyorlardı bana o malı mülkü, ben ne yapmıştım

ki... Birkaç kurşun yakmıştım Fransıza karşı öyle mi, bizim candarmalara karşı yakacağımız o birkaç kurşunu düşmana karşı yakmıştım. Benim işim eşkıyalıktı, ha şuna sıkmışım kurşunu, ha buna..."

"O kadar da değil Bayramoğlu."

"O kadar, o kadar," diye diretti Bayramoğlu. "Onlar, çiftlikleri, paraları, malı mülkü eşkıya Bayramoğluna veriyorlardı. Bak, Murtaza ağa, beni dinle, sen de bugün bana, benim için gelmedin, eşkıya Bayramoğlu için geldin. Sağ ol, var ol ama, konuğumsun, başım üstünde yerin var, ben eşkıyalığı, elimden tüfeği bıraktığımdan bu yana, Kürt Rüstemin dışında, çete arkadaşlarım da içinde, o gün bugündür bana kimse uğramadı... İlk sen uğradın, söyle ne istiyorsun?"

Murtaza Ağa köşeye sıkışmıştı. İçindekini söylese bütün tasarıları yatar, Bayramoğlu bir daha onun yüzüne bakmazdı.

"Ben bir şey istemiyorum," diye kesin konuştu Murtaza Ağa. "Yalnız be yalnız seni görmeye geldim. Senin gibi bir adamı, benim gibi bir adam merak etmez mi? Düşmana bir tek kurşun atmamışlar, düşman gelince karılarının eteklerinin altına sığınmışlar kahraman, gazi oldular, dünyanın malını mülkünü aldılar da senin gibi bir adam da, hiçbir mecburiyetliği olmadığı halde ırgatlığa soyundu. Sen dağdan indiğin, hiçbir şeyi kabul etmediğin sıralar, senin hakkında neler neler söylemediler. Senin Düldül dağında bir saray hazinesi kadar hazinen olduğunu biliyor musun?"

"Biliyorum."

"Senin Çukurovaya ırgatlığa yalnız be yalnız hazineni örtmek, kendini beş parasız göstermek için gittiğini de biliyor musun?"

Bayramoğlu ince, çocuksu bir gülüşle gülüyordu.

"Biliyorum."

"On beş yıl, bizim Kürt Rüsteme de inanmadılar, onun sırtında şerbet satmasını da, parasını saklamak için yaptığını söyleyip durdular. Ha bu yıl çıkaracak hazinesini Kürt Rüstem, ha gelecek yıl çıkaracak da hanlar hamamlar, çiftlikler alacak derken, aradan yıllar geçti ve Kürt Rüstemin sırtından meyan şerbeti güğümü inmedi. Kürt Rüstem onları umut kırıklığına

düşürünce de, onun hazinesinden umutlarını kesince de fıkaraya bir düşman oldular, bir düşman oldular, nereye gitse, ne yapsa onunla durmadan alay etmeye başladılar. Kürt Rüstem de aldırmadı, o da onların alaylarına katılıp kendi kendisiyle alay etmeye başladı."

"Biliyorum Ağa. Yiğit adamdır, sağlam, güçlü adamdır Rüstem. Ben onunla yıllarca dağda gezdim, onun hiçbir zorluğun altında kalmadığını gördüm. Böylesine ermiş huylu, iyi, yürekli, akıllı adamı bu yaşıma geldim daha görmedim. O istese bir kasabanın yarısını bir gecede doğrar. Öyle çevik, öyle attığını vurur bir adamı da görmedim daha. Söyle Ağa ne istiyorsun?"

Gözlerini gene onun gözlerinin içine dikti. Öteki gözlerini kaçırıyor, kaçırıyordu ama, bir türlü başaramıyor, Bayramoğlunun çelik gözleri sonunda geliyor, onun gözlerine yapışıyordu.

"İnce Memedi mi soracaktın bana Murtaza Ağa?" diye yumuşacık, anlayışlı, hoşgörülü sordu Bayramoğlu.

"Yok," dedi sapsarı kesilerek Murtaza. Onu nasıl da yakalamıştı bu hin oğlu hin, insanın yüreğinin içini okuyordu... Birden kendini toparladı: "Topal Aliyi duydun mu?" diye sordu. Bu da, sözü başka yöne çekmesi de para etmedi.

"Bilirim onu," dedi Bayramoğlu. "Ben eşkıyayken benim öyle bir adamım olsaydı, bütün dünyaya eşkıya değil, padişah olurdum."

"Eyvah!" diye inledi Murtaza Ağa. Ardından da çabuk çabuk, bir solukta Topal-Aliyle olan macerasını olduğu gibi, ne bir eksik, ne bir fazla anlattı.

"Ona iyi davranmamışsın," diye üzüntüsünü belli etti Bayramoğlu. "Öylesi insanlar bu dünyaya bir kez gelirler. Hiç böyle insanlara kıyılır mı?"

"Kıydık işte," diye inledi Murtaza.

"Bak Murtaza, olmuş bir kere, benden bir öğüt istiyorsan, mademki bu dağ başındaki evime zahmet edip gelmişsin, sana bir öğüt vereyim de sözümü iyi dinle, sen İnce Memedden korkma, bundan sonra, tatlı canını seviyorsan Topal Aliden sakın. Molla Duran Efendi de canını sakınsın ondan. İnce Memede gelince..."

Murtaza Ağa kulak kesilerek bekledi. Bayramoğlundan İnce Memedi dinlemeye can atıyordu. Bu umut etmediği bir fırsattı.

"İnce Memedi görmedim ya, duydum. Ben ona şaşıyorum Murtaza Ağa. Dediklerine göre küçük de bir çocukmuş. Ben kendimi bildim bileli bu adam kadar milletin tapındığı bir insan görmedim. Bu millet ne Köroğlunu, ne Çakırcalıyı, ne Gizik Duranı, ne Kırkgözün şehit ermişlerini, hiç, hiçbir kimseyi bu kadar sevip böylesine ermiş mertebesine yükseltmedi. Şaşıyorum, ne var bu çocukta, ne yaptı da millet onu bu kadar sevdi, anlamadım. Yaşlı, bir ayağı çukurda Abdi Ağayı öldürdü, o da iş mi?"

Biz, diyecekti, biz böyle kaç tane... Vazgeçti.

"Duydum ki, yıllarca bir delikte saklanmış saklanmış da geçende Ali Safa Beyi öldürmüş, sonra da gene yitiklere karışmış gitmiş. Ne oluyor, ne bitiyor anlamıyorum. Benim bildiğim bir eşkıya elinden silahını bırakır bırakmaz ya öldürülür, uzun süre yaşayamaz, ya da Kürt Rüstem gibi, benim gibi elin diline pelesenk olur, ırgat olur, ırgatlıkta da rahat bırakmazlar, maskara olur. Ben bu küçücük çocuktaki sırrı hikmeti anlamadım gitti."

Bayramoğlu, İnce Memedi çok merak etmiş, onun yaşamını, eşkıyalık macerasını baştan sona kadar öğrenmiş, onun gizinin içinden bir türlü çıkamamıştı.

"Çakırcalıyı biliyor musun?"

"Biraz duydum."

"On dört yıl dağlarda koca Osmanlı ordusuna karşı dövüştü. Ordular yendi. Padişah onu dört kez bağışladı, düze indirdi. Çakırcalı Efe düzde, her inişinde iki yıl kalamadı, dağa çıktı. Millet onu rahat bırakmadı. Çakırcalı eşkıyalık yapmak istemiyor, eşkıyanın bir gün, önünde sonunda bir kurşundan gideceğini biliyordu. Onun için de en küçük bir fırsatta düze iniyor, ardından da gene dağa çıkmak zorunda kalıyordu. Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz, onun sözüdür derler. Ya da kadim sözdür. Doğrudur. Dağda her an bir çalının dibinden, bir candarma kuşatmasından, ya da bir arkadaşından kurşun beklersin. İnsan dağdayken her an kelle koltuğundadır. Eğer ben silahı elimden bıraktığımda Çukurovaya inseydim, bir çiftlik, mal mülk sahi-

bi olsaydım, millete karışsaydım, birkaç yıl içinde dağa çıkmak zorunda, erinde gecinde kalırdım. Düzde kalıp da doğru dürüst yatağında ölmüş eşkıya da yoktur. Ben düze inseydim, insanlara karışsaydım, bir kişi bir kişiye haksızlık etmez miydi, ederdi. İşte o zaman milletin gözü de benim üstüme dikilirdi. Bir candarma bir köylüyü dövmez miydi, milletin gözü senin üstünde olurdu, al başına belayı. Bu dünya zulüm dünyası oldukça, böylece de kaldıkça milletin gözü eşkıyalığa bulaşmış, haksızlıklara, zulme dayanamadıklarına inandıkları kişilerin üstünde olur her zaman. Şu beş evlik köyde bile kocasından dayak yiyen kadın, anasından gözü korkmuş çocuk, candarmadan korkan delikanlı hep gelirler, hiç konuşmadan benim gözümün içine bakarlar. Bu köyde bile dayanamadım, belki on kere tüfeği alıp dağa çıkmaya davrandım, günlerce kendi kendimle cebelleştikten sonra şeytana lanet edip oturdum yerime. Şimdi artık rahatım. Şimdi yaşlandım. Şimdi artık kimse gelip de melul mahzun gözlerimin içine bakmıyor. Benden umutlarını kestiler. Sen sorsana Kürt Rüsteme şimdiye kadar kaç kere tüfeği alıp dağa çıkmaya kalkmış. Bir keresinde bana geldi, tam karar vermiş, üç gün üç gece ona diller döktüm de ancak yolundan döndürebildim. Üstelik o bir şerbetçi, onun kim olduğunu kasabada bilmiyorlar, üstelik de çok dayanıklı bir adam o... Gene de..."

"İnce Memed?" diye sordu Murtaza sıkılarak, bir açık vermemeye çalışarak.

"Onun işi bir tuhaf. Benim bu çocuğa aklım ermedi. Gidiyor, yitip yitip yeniden ortaya çıkıyor. Bir eşkıya, benim bildiğim, hiçbir yere saklanamaz. Bu çocuk nereye saklanıyor, kim saklıyor onu? Kimse bir eşkıyayı ondan bir şey beklemeden saklamaz. Gitti bir yere çoban durdu diyelim, eşkıyalığa alışmış, hele İnce Memed gibi ermişlik mertebesine çıkarılmış bir kişi kendisini silip de bir köşede kalamaz. En küçük bir yanlışlıkta, falanca kediye taş attı diye, kapar tüfeğini, soluğu dağda alır. İnsanlar insan gibi bir eşkıyayı düzde bırakmazlar. Sana bir şey söyleyim mi, bu İnce Memedin, İnce Memed de olsa sonu yok. Her eşkıya da, ne kadar yürekli olursa olsun, sonunun olmadığını bilir. Geçende de Ali Safa Beyi vurmuş, dağa kaçmış ortadan da yitmiş gitmiş."

"Bir daha ortaya çıkmayacak mı dersin?"

"Çıkmamak için her şeyi yapacak."

"Rahat bırakmayacaklar mı dersin?"

"Benim anladığıma göre bu İnce Memed öyle bir adam ki kendi kendini rahat bırakmayacak."

"Yani ne olacak?"

"O Ali Safayı tanır mıydı?"

"Sanmıyorum."

"Onu öldürmesi için bir sebep var mıydı?"

"Bilemem. Benim bildiğim yoktu. Belki öldürdüğü ana kadar onun yüzünü görmemişti bile."

"Böyle adamlar vardır, onlar mecburdurlar."

"Sen?"

"Ben onlardan değildim."

"Onlar..?"

"Onların içinde ayrı, bambaşka bir ateş yanar. Mecbur ateşidir o. İnce Memed dağa çıkmaya, Abdi Ağayı, Ali Safayı öldürmeye mecburdu. Sonuna kadar gidecektir. Bari acele etmese..."

"Neye acele etmese?"

"Dağa çıkmaya... Dağda teşkilat kurmadan bir eşkıya yaşayamaz."

"Halk ona tapıyor ya..."

"Tapsın... Yüz bini tapar, bir tanesi düşman olur, işte o zaman yandı. Bir eşkıyanın bütün otlar, çiçekler, kuşlar, her çalı, her yaprak gözü olmalı. Kırk günlük yolda yaprak kıpırdasa, o burada duymalı, hile kapmalı. Köroğlu böyleydi de sonuna kadar yaşadı."

"Onun da Topal Alisi var," diye Bayramoğlunun ağzını aramak için konuştu Murtaza, tepeden tırnağa dikkat, onun hiçbir hareketini kaçırmayarak.

Bayramoğlu dingin, azıcık düşündükten sonra:

"Onda bir Topal Ali varsa eğer, Topal Ali gibi bir insan onu eğer tutuyorsa, İnce Memede hiç kimsenin gücü yetmez."

O gece sabaha kadar uyumadan konuştular. Sabah olup da gün açılınca Murtaza Ağa getirdiği armağanları heybeden çıkardı.

"Bunlar Kürt Rüstemin," dedi, yüzüne baktı Bayramoğlu-

nun. Bayramoğlu Rüstemin armağanlarını gülerek, gözleri yaşararak aldı. "Bunlar da benden..."

Bayramoğlu bu kadar güzel giyitlere, kırmızı postala çok sevindi. Çok mahcup olmuştu.

"Ne zahmet, ne zahmet," diyordu da başka bir şey demiyordu.

Kasabaya dönen Murtaza Ağanın içi alıp alıp veriyor, bir ölüm korkusundan güvene, bir güvenden ölüm korkusuna düşüyordu. Şunu iyice anlamıştı ki, Bayramoğlu kolay kolay İnce Memedin takibine çıkmayacaktı. O, hiçbir şeyi istemiyordu, köyünde rahat ölmekten başka. Ama gene de belli olmazdı böyle adamlar. Bir bakmışsın tüfeği kaptığı gibi tutmuştur dağların yolunu.

O biliyordu ki insanın içinde bir kurt varsa, o kurt kolay kolay ölmez, uyur uyur uyanırdı. Bayramoğlunun içindeki kurdun da ölmediğini gözlemlemişti. Göz insanın aynasıdır. Bayramoğlunun gözlerinin çok derinlerinde bir şeylere özlemi, yitirilmiş cenneti görür gibi olmuştu. Belki de yanılmıştı. Ama onun gözleri insanı pek öyle de yanıltacağa benzemiyordu. Bir insan ölmeden, kendisini, her şeyiyle böyle nasıl öldürebilirdi, bunu Murtaza Ağa hiçbir zaman anlayamayacaktı.

Başını önüne eğmiş, yanına yönüne bakmadan, sanki yöresinde hiç kimse yokmuşçasına çarşıyı bir uçtan bir uca gidip geliyordu. Tanıdığı bir sesle irkildi:

"Ne o Murtaza Ağa, ne bu hal, dalmış gitmişsin, üç seferdir önümden geçiyorsun, gözün dünyayı görmüyor."

Karşısında durmuş ona bakan eli kırbaçlı adam Çiçeklideresinden Mahmut Ağaydı.

"Vay Mahmut Ağa, sen misin? Ben de günlerdir neredesin Mahmut kardaşımız diye seni düşünüyordum. Halil Beyin evinde seni bir gördüm, o hayhuy içinde bir yitirdim. Nerelerdesin kaç gündür?" Koluna girdi, köprüye aşağı yürüdüler. "Duydun, gördün olanı biteni. Ne oluyor, neler oluyor böyle? Bu adam, bir ayağı çarıklı köylü çocuğu almış başını açmış kanatlarını yıkıp yakıyor, adamlarımızı öldürüp gidiyor. Bu gidişle bu kasabada adam bırakmayacak. Önce Abdi Ağa, ardından zavallı Ali Safa, onun arkasından Anavarza kaplanı

Talip Bey, ne olacak bu böyle, Talip Bey gibi bir kaplan nasıl öldürülebilir, arkasında bu kadar eli aşireti, yanında kaplan gibi cengaverleri, ordusu varken?"

"Öldürülür. Bir insan o kadar zalim, ırz düşmanı, oğullarının bile karılarına süluk ederse öldürülür. Onu öldürmekten de beter etmemişlerse yanlış etmişler. O kendisini Anavarza kaplanı değil de, Anavarza Allahı ilan etmişti, öldürülür."

"Bu baş belası, bu İnce Memed ne olacak, o bizi, dağlardan insin de teker teker öldürsün diye, böyle bekleyecek miyiz kurbanlık koyunlar gibi?"

"Kim, kim?"

"İnce Memed."

"Eeee, ne olacak İnce Memed?"

"İnce Memed işte... Hepimizi öldürmeye ahdetmiş. Seni bile öldürecekmiş."

"Beni mi, nasıl?"

"Bayağı. Abdi Ağa, Ali Safa Bey, Talip Bey gibi gözlerinden, hem de tam gözbebeğinin ortasından kurşunlayarak... Ben Talip Beyin, o Anavarza kaplanının ölüsünü gördüm, iki gözü de paramparçaydı. Her iki gözünden de birer kurşun girmiş, ensesinden çıkmıştı. Aman Allah... Aman Allah göstermesin böyle bir ölümü, düşman başına vermesin. Ali Safanın da beyni duvara yapışmıştı olduğu gibi."

Mahmut Ağa onun sözünü kesti:

"Dur Murtaza," dedi. Durdular, karşı karşıya geldiler. "Talip Beyi İnce Memed öldürmedi. Bunu böyle bil."

"Ya kim öldürdü?"

"Oğulları... Bir de Kerem. Köylülerle bir olup babalarını öldürdüler. Bunu da herkes biliyor. Bütün köylüler, Anavarza ovasında övünüp duruyorlar, kaplanı öldürdük diye. Sizin de korkunuzdan işinize geliyor İnce Memedin üstüne atmak. Kim İnce Memed de onun üstüne atıyorsunuz her şeyi, büyütüyorsunuz. Ali Safa Beyi de İnce Memed öldürmedi."

Murtaza Ağa pantolonunu çekiştirdi, bıyıklarıyla oynadı:

"Sen, sen, sen ne diyorsun Mahmut Ağa? O İnce Memed ki... Ben Talip Beyin ölüsünü gördüm, tam iki gözlerinden... Bunu yalnız İnce Memed yapar, huyudur. Bu da mı yalan?"

"Yalan," dedi Mahmut Ağa soğukkanlı. "O İnce Memed dediğiniz bir çocuk. Eşkıyalık nerde, o nerde, bir gariban o."

Murtaza Ağa öfkeleniyor, öfkesini belli etmemek için de elinden geleni yapıyordu.

"Yahu, yahu Mahmut Ağa, sen nasıl bir sözler söylüyorsun öyle? Ağzından çıkanları duyuyor musun öyle? Bütün kasaba, bütün Adana, şu dağlar, ovalar, o canavarın korkusundan uyuyamıyor. Herkes yedisinden yetmişine can telaşesinde, sen ne diyorsun..."

"Siz korku hastalığına tutulmuşsunuz."

Murtaza Ağa artık ona kızdı, ağzına geleni söyledi. Mahmut Ağa da onun kızgınlığına ondan daha da sert bir öfkeyle karşılık verdi. Biribirlerine ağza alınmayacak sözler söyleyerek köprünün üstüne kadar geldiler.

Köprünün üstüne gelince sustular, korkuluktan eğilip aşağıdaki suya baktılar. Murtaza Ağa yavaş yavaş yatışıyor, kızgınlığı diniyordu. Mahmut Ağa da ona, bu can telaşındaki adama acımıştı.

"Gerçekten sen bu adamdan bu kadar korkuyor musun?"

"Herkes korkmalı ondan sağdıcım, yılanın başı küçükken ezilmeli. Yoksa iş büyüyecek. Bu adam yarın öbür gün başına ipten kazıktan kurtulmuş ne kadar adam varsa toplayacak... Bütün dağlar, bütün ova yoksulluktan, açlıktan kırılıyor, aç köpekler de fırınları yıkarlar, sen bunu bilmiyor musun?"

"Bilirim."

"Benim korkum, benim derdim bu işte. Ben her zaman derim ki yılanın başı daha küçükken ezilmeli."

"Bu yılan İnce Memed değil, o bir hiç, bir zavallı, başı belaya girmiş bir adamcık."

"Öyleyse Kozan maphusanesinin kapısını bir gece açıp da bütün maphusları dışarıya kim salıverdi, salıverdi de arkasından maphusaneyi kim ateşledi?"

"İnce Memed olamaz."

"Ya kim?"

"Onun orasını sen bilemezsin."

"Kim?"

"Yakında kim olduğunu sana öğrenirim."

"Demek sen İnce Memedi hiçbir şey saymıyorsun?"

Mahmut Ağa onun koluna girdi, okşarcasına, dingin bir sesle:

"Yahu Murtaza, siz aklınızı yitirmişsiniz korkudan. Dağlar eşkıya dolu. Her birisi kaplan gibi adamlar. Her birisi bin İnce Memed eder, siz varsa da İnce Memed, yoksa da İnce Memed... Yanlış, olmaz, olmaz böyle bir şey."

Kasabaya yöneldiler, taş köprünün yokuşundan ağır ağır aşağıya indiler. Mahmut Ağa hep asık suratlı, zamanından önce kırışmış, uzun yüzlü, çok konuşmayan bir kişiydi. Onun yüzünü ilk görenler bir ürperti geçirirlerdi.

"Bak Murtaza, sana bir şey söyleyim mi, şu İnce Memed var ya, şimdi ata biner, yanıma da kimseyi almadan dağa çıkar, onu yarın kulağından tutar alır sana getiririm."

"Ne? Doğru mu söylüyorsun?"

"Niye şaştın o kadar?"

"Şaştım. Çok şaştım hem de."

"Neden?"

"Dünya biribirine girdi. Ankara karıştı. Adana ayağa kalktı, Yüzbaşı yataklara düştü, Arif Saim Bey bile bunun için kasabaya geldi, candarma alay kumandanı bile... Günlerdir Türkiyede İnce Memedden başka bir şey konuşulmuyor, neredeyse ordu çekilecek Toroslara, sen de tutmuşsun, İnce Memedi yarın kulağından tutar alır getiririm diyorsun!"

"Alır getiririm, hem de yarın."

"Öyleyse niye alıp getirmedin şimdiye kadar?"

"Yapma Murtaza," dedi Mahmut Ağa. "Yapma be kardaşım, hiç olmazsa sen böyle söyleme. Bir gün olsun beni anımsayıp da, bu İnce Memed işi ne olacak diye bana bir Allahın kulu sordu mu? Ben mi gidip onlara yalvaracaktım, İnce Memedi kulağından tutup getireyim diye? Şu kasabada bir haftadır dolaşıp duruyorum, bir kişi geldi de bana bir şey sordu mu İnce Memed hakkında, söyle?"

"Sormadık. Demek bu İnce Memed işi bu kadar kolay."

"Bana bak Murtaza," diye onun kolunu tuttu Mahmut Ağa, "sen beni taa eskilerden tanırsın, daha çocukluktan... Babamla sizin eve geldiğimiz günlerden bu yana. Söyle, şimdiye kadar ben hiç zort attım mı?"

Murtaza Ağa biraz düşündü.

"Hayır, haşa... Sen..."

Kasabaya geldiler, çarşının ucunda durdular.

"Sen bu gece bizde kalacaksın. Hüsne Hatun seni yemeye bekliyor. Bizde geceleyeceksin. Atın nerede bağlı? Atını da al getir. Hem konuşur, hem de dertleşiriz. Sen haklısın. Biz seni hiç düşünmedik. Biz adam olmayız. Korku bizim hepimizi delirtmiş. Sen duydun mu hiç Arif Saim işini?"

"Ne olmuş Arif Saime?"

"O, Paşayı öldürecekmiş. Öyle bir hazırlık içindeymiş. Dağlardaki Çerkeslerle birleşmiş, İngilizlerle, Fransızlarla anlaşmış. Olacak iş mi bu? Sen Arif Saimi yakından tanırsın, böyle bir işi yapabilir mi?"

O hiç gülmemiş, gülme nedir bir kere bile bilememiş adamın yüzünden bir gülümseme gölgesi geçti:

"Geç," dedi, "kim bilir, hangi düşmanı uyduruyor bunu Arif Saimin... Akşama konuşuruz."

Elini Murtaza Ağaya uzattı, arkasını döndü, az ilerdeki saraçın dükkanına girdi.

Murtaza Ağa, Çiçeklidereli Mahmuda karşı takındığı tavırdan dolayı kıvançlıydı. O, İnce Memedi kulağından tutup yarın sana getiririm, dediğinde coşmamış, onun üstüne gitmemiş, soğukkanlılığını yitirmemişti. Doğruydu, bu kasabada İnce Memedin işini bitirecek bir kişi varsa o da Mahmuttu. Şimdiye kadar onu niçin hiç kimse, o cin fikirli Zülfü bile akıl edememişti? Oysa böyle bir yiğit, gözü kanlı bir kişi karşılarında durup duruyordu. Hem de haphazır İnce Memedi öldürmeye, şanına şan katmaya gönüllü.

Eve vardığında Hüsne Hatun onu merdiven başında karşıladı:

"Hoş geldin Ağa... İyi haberler mi?"

Yüzü rahatlamıştı. Son günlerde de Hüsne Hatun onu hiç böyle dingin görmemişti. Odasına girdi, sedire yayıldı.

"İyi haberler Hatun."

Derin bir soluk aldı. Neredeyse dinginliğinden uyuyuverecekti.

"Biz eşeğiz Hatun. Gözümüzün önündeki koskoca dağı gör-

müyoruz da, gidip Arabistan çölünde çöp arıyoruz. Yaprağı görüyor da ulu ağaçlı ormanı görmüyoruz. Biz eşşeğiz. Hem de eşşeoğlu eşşekleriz..."

"Ne oldu Ağa?"

"Biraz önce Çiçeklideresinden Mahmutla konuştuk. İnce Memedi o, bir kibrit çöpü kadar bile görmüyor. Bu kadar korktuğumuzdan dolayı bizimle alay ediyor. O İnce Memed mi, diyor, yarın giderim dağa, kulağından tutar alır getiririm, diyor."

"Alır getirir."

"Bize gücenmiş."

"Gücenir, hakkı da var."

"Ben hiç oralı olmadım, üstüne de varmadım. Anladım ki İnce Memedi öldürmeye, namına nam katmaya can atıyor. Biz istemesek de o İnce Memedi yakalamaya gidecek. Anladığıma göre hazırlıklarını bile yapmış. Onun dağda iki de eşkıya çetesi var, öl dediği yerde ölen, kal dediği yerde kalan. Anlamıyorum Hatun, bu adamlar bu işleri nasıl beceriyorlar. Üstelik Mahmut Ağa benden de, bu kasabada herkesten de çok mürekkep yalamış bir kişi."

"Onlar doğduklarından bu yana can pazarındalar. İşleri bu, adam öldürmek, adam korkutmak. Ona göre yetişmişler. Bilmiyor musun şimdiki çiftliğini nasıl aldığını. Kim yapabilirdi bu ovada onun yaptığını."

"Öyleyse bu adam için iyi hazırlan. Öyle bir şölen çekelim ki ona, gözleri kamaşsın."

"İnce Memedden de ona hiçbir söz etmek yok, öyle mi? Kendi açarsa onun lafını, ne ala, öyle mi?"

"O duramayacak, kendiliğinden açacak. Can atıyor İnce Memedi öldürmeye."

Mahmut Ağa Torosların en soylu ocaklarından birisinden olurdu. Babası onu okusun büyük adam olsun diye, Adanalara, İstanbullara göndermişti. O da elhak okumuştu. Kasabada hiç kimse onun Toroslara, bu çetin yaşayışa, bu kadar okuduktan, büyük şehirlerde yaşadıktan sonra döneceğini hiç sanmıyordu. Oysa, babası ölür ölmez o hemen köyüne dönmüş, aradan bir hafta geçmeden de arkasından dişlerine kadar silahlanmış on beş atlısıyla kasabaya inmişti. Daha o gün kasabada, babasının

mezarına sövdüğü söylenen birisini atına çiğneterek öldürmüş, hiçbir şey olmamış gibi de atını sürmüş, kasabadan çıkmış gitmişti. Bu olay kasabada hiçbir zaman unutulmamış, bundan sonra o, atına adam çiğneten Mahmut Ağa olarak anılmıştı. Atına adam çiğneten Çiçeklidereli Mahmut Ağaya babasından çok para, çok mal mülk kalmış, o da bunların üstüne, babasından da, dedesinden de çok servet yığmıştı.

Zenginliğini babasından, dedesinden gelen ekonomik düzene borçluydu. O, bu düzeni daha da geliştirerek sürdürmüştü. Bu düzen ovada, özellikle Akdeniz kıyılarında pek bilinmeyen bir düzendi. Örneğin, Ağa bir köylüye genç bir kısrak veriyordu. Anası ölmez, karı yarıya oluyordu. Köylü kısrağa bakıyor, yemliyor, tımar ediyordu evinde. Diyelim ki bu kısrak zamanla altı tay kulunluyordu, bu altı tayın üçü köylünün üçü de Ağanın oluyordu. Anası da her zaman Ağanındı. Ana kısrak öldü, diyelim. Köylü bunu ödemek zorundaydı. Böylelikle Ağa, bir sürü köye, yüzlerce, binlerce kısrak, inek, koyun, keçi dağıtıyordu. On yıl, on beş yıl sonra Ağanın köylerde at yılkıları, koyun, inek, keçi, tosun sürüleri oluşuyordu. Köylü kendi payına düşeni de Ağadan başka kimseye satamazdı. Ağanın istediği pahaya ona vermek zorundaydı.

Mahmut Ağa, okumuş adam, bu düzeni geliştirmişti. Köyler üstünde düşünmüş, nerede en güzel at yetiştiriliyor, o köylere kısrak vermiş, nerede en güzel keçi, koyun, inek yetiştiriliyor, oraya keçi, koyun, inek vermişti. Ondan önce babasının, dedesinin devrinde işler başkaydı ve kısraklar, inekler, keçiler karmakarışık dağıtılıyordu. Böylelikle Mahmut Ağa soylu atlar, boğalar, inekler, keçiler yetiştirmişti. Dağlarda, Çukurovada yılkı yılkı atları, koyun sürüleri, inek sürüleri vardı. Ve her yıl bu sürüler Halebe, Adanaya, İstanbula götürülüp satılıyor, altın olarak da Mahmut Ağanın kasasına dönüyordu.

Bu ovada en soylu atlara binen, en çekinilen, en cömert kişi oydu. Astığı astık, kestiği de kestikti. Atına adam çiğnetmeyi huy edinmişti. Bundan dolayı da kimse ondan hesap soramazdı. İsterse, öldürdüğü kişinin karısına, çocuklarına, akrabalarına bir kan pahası öderdi.

Sonra Adana Valilerinden birisi onun bu ününü duymuş, Mahmut Ağayı, bu nasıl bir adamdır diye, yanına çağırmış, o da gitmemişti. Vali, isteğini birkaç kere yinelemiş, Mahmut Ağa aldırmamıştı. Buna çok kızan Vali de, bir Yüzbaşının komutasındaki candarmaları Çiçeklideresine göndermiş, o da evde Mahmut Ağayı bulamamıştı. Yüzbaşı dağlardan Adanaya dönerken bir konakta Mahmut Ağa onu çevirmiş, yakalamış, "Buyur Yüzbaşım, ben Mahmut Ağayım," demişti. Yüzbaşıyı birkaç gün yanında alıkoymuş, ona görülmedik şölenler düzenlemiş, biraz da cebine diş kirası koyarak, "Vali Beye selam söyle, ben Devlete asi değilim, kendi isterse buraya gelsin, birkaç gün bu cennet dağlarda konuğumuz olsun, başım üstünde yeri var," demiş yollamıştı.

Bundan sonra da Vali Adanadan ayrılmış, bu iş de burada kalmıştı. Ama Mahmut Ağa bir kere kuşkulanmış, bundan sonra hep tetikte kalmış, bir subayı, tahsildarı, hükümet adamını, kuşkulandığı kişileri öyle kolay kolay dağlara sokmamıştı. Birinci Dünya Savaşına kadar kendi dağlarında, kendi halinde yaşamını alçakgönüllü sürdürmüştü.

Birinci Dünya Savaşında çok zorluk çekti Mahmut Ağa. Az bir sürede dağlar asker kaçakları, eşkıyalarla doldu. Bunlar köyleri basıyor, talan ediyor, karşı gelenleri öldürüyorlardı. Bu yüzden Mahmut Ağa adamlarını çoğaltmak zorunda kaldı. Bunun için de çok para gerekiyordu, bir kısım adamlarını ayırıp, çok yazık ki, hiç istemediği halde soygunculuk yaptırdı. Bu işten sıkılıyordu ya, ne yapsın... Adamları Maraş, Kayseri, Çukurova yörelerine kadar sarkıp ona çok ganimetler getirdiler.

Köylülerle de başı belaya girmişti. Kimi köyler, ellerindeki keçileri, koyunları, sığırları yemiş bitirmişler, onu da asker kaçaklarının üstüne atmışlardı. Mahmut Ağa, geniş bir araştırma yaptırdı. Eşkıyalar, kaçaklar birkaç hayvan almışlardı ya, onun hayvanlarını yiyenler çoğunlukla aç kalan kendi köylüleriydi. Bu olaylar düzenin bozulması demekti, bu da onu deli divane ediyordu. Sorunu kökünden kesmek gerekiyordu.

Bir gün atına bindi, arkasındaki silahlı adamlarıyla dağların yükseklerinde bir koyağa kurulmuş ormanlık Sakızlı köyüne gitti. Köye girdi, köy sanki bomboş, onu ne bir kimse karşıla-

maya çıktı, ne de bir kimse köyün içinde gözüküyordu. Köy yıllar önce bırakılmış gibiydi. Sakızlı köyü soylu keçiler yetiştiren bir köydü. Mahmut Ağa buranın kırmızı, uzun tüylü keçilerinin damızlığını taa uzaklardan, kucak dolusu paralar dökerek getirtmişti. Her birisi iri, çok sütlü keçilerdi. Ve köylüler bütün bu değerli keçileri kesmiş yemişler, bu güzel, altın rengindeki keçilerin kökünü kurutmuşlardı.

Köyün ortasındaki büyük kamalak ağacının altında atından indi, ağacın dibinden kaynayan suyun kıyısındaki bir kayanın üstüne oturup filintasını kucağına aldı. Yüzü cehennem gibi olmuştu.

"Bana Muhtar Musayı alın getirin."

Muhtar Musa iki silahlı adamın ortasında süklüm püklüm, ellerini karnının üstünde kavuşturup öne bükülmüş geldi. Ağanın, hiç kimsenin yüzüne bakamıyordu. El dokuması şalvarı yama içindeydi, mintanının yırtıklarından kılları dışarıya fırlamıştı. Ayağındaki çarıksa yepyeniydi ve kırmızı keçi derisinden yapılmıştı.

"Köyde hiçbir keçi kaldı mı, bir tane bile?"

Musa başını kaldırmadan büzülmüş, duyulur duyulmaz bir sesle:

"Kalmadı," dedi.

"Bir tane bile?"

"Kalmadı."

"Hepsini siz mi yediniz, benim keçilerimin?"

"Biz yedik."

"Eşkıya, kaçak?"

"Sayende bu köye kimse uğrayamaz."

"Niçin yediniz?"

"Çok dayandık yememek için. Aç kaldık. Bir ay, iki ay, üç ay dayandık. Sonra bir tane kestik..."

"Ondan sonra?"

"Gene acıktık."

"Sonra?"

"Gene kestik."

"Sonra?"

"Bütün keçiler tükendi. Son keçiyi de üç gün önce kestik."

"Şimdi?"

"Açız."

Mahmut Ağa ayağa kalktı, oradakiler onu atına binecek, Muhtar Musayı çiğneyerek öldürecek sandılar. Oysa, hiç öyle olmadı. Mahmut Ağa yumuşacıktı, ne kadar yumuşak olabilirse böyle bir adam, o kadar yumuşaktı. Usulca yerinden kalktı, Musanın yanına gitti.

"Başını kaldır!" diye buyurdu soğuk bir sesle.

Musa korkuyordu, usul usul başını kaldırdı.

"Bugün, bu köyden çıkıp gideceksiniz. Bir tek kişi kalmayacak. Yarın gene geleceğim, eğer bir tek kişi bile kalmışsa bu köyde atıma çiğneterek öldüreceğim. Anladın mı?"

"Ağam kıyma bize. Bizi yerimizden yurdumuzdan etme. O keçileri yetiştiren bizdik. Gene yetiştirir, bir keçinin yerine üç keçi veririz. Bağışla bizi."

"Yarın bu köyde kimseyi görmeyeceğim."

Buyruğu kesindi.

Mahmut Ağa üç gün sonra köye döndüğünde köy bomboştu. Adamlarına evleri teker teker arattı. Köyde üç yaşlı köpekle, yaşlılıktan ayağa bile kalkamayan bir karıkocayı köyün dışındaki keçi ağılına sığınmış buldular. Ağaya getirdiler.

"Siz niye gitmediniz?"

Büzülmüş, çok da temiz giyinmiş karıkoca, ona hiç karşılık vermediler.

Mahmut Ağa üstelemedi. Bu yaşlı kişilere çok acımış, gözleri dolmuştu.

"Bunları alın, atlara bindirin, bizim köye götürün. Yolda ihtiyarları inciteyim demeyin. İyi bakın onlara. Şu köpekleri de götürün. Köpeklere de acıdım. Aç kalırlar burada zavallılar."

Mahmut Ağanın yaşlı karıkocaya, üç köpeğe gösterdiği iyilik, yumuşak yüreklilik birkaç gün içinde bütün dağ köylüklerine yayıldı, kasabada bile duyuldu. Herkes ondan övgüyle söz etti.

Sakızlı köyünün sürülmesi üstüne, hiçbir köy, hiçbir kişi bundan sonra, açlarından da ölseler, bir daha değil sığır, keçi, bir tavuk bile kesip yemediler.

Muhtar Musa köylülerinin önüne düşüp onları Çukurovaya kadar indirdi. Zor olmuştu onları köylerinden, ata mezarlarının bulunduğu yerden koparıp almak. Ama başka hiçbir umar yoktu, gitmeliydiler. Direnmeye çalışan birkaç kişinin de direncini bütün köylüler bir olup kırdılar. Ve çığlık çığlığa yollara düştüler. Ağıtlardan dağlar yankılandı.

Kasabaya geldiklerinde bitkindiler. Köprünün altına kondular. Onların maceralarını duyanlar, ellerinden ne gelirse undan un, yağdan yağ, bulgurdan bulgur yardım ettiler.

Ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Genç erkeklerinin hemen hepsi savaşa gitmişlerdi. Muhtar Musa gibi yaşlılar da bu beladan nasıl kurtulacaklarının yolunu düşünüp duruyor, bir çıkar yol bulamıyorlardı.

Köprünün alt başındaki hayıtların arasında ancak on gün kadar kalabildiler. Kasabada iş yoktu. Muhtar Musa, çok eskilerde Çukurovaya yanaşmalığa inmişti. Anavarza ovasındaki çalıştığı köyü anımsadı, göçlerini ovaya çektiler, o köyü buldular. Köylüler onlara samanlıklarını verdiler. Çok yağmur yağdı o yıl. Çok yoksulluk çektiler. Ovanın durumu da iyi değildi. Çok çocukları öldü.

Köyün yakınında, buradan Ceyhan ırmağına kadar karaçalılık, kamışlık, zıncarlık bir toprak parçası uzanıyordu. Orada bir açıklık bulup ilk huğlarını, Talip Beyin onlardan hiçbir para almayarak verdiği kamışlarla, otlarla kurdular. Neleri var, neleri yoksa sattılar. Kazma kürek, orak, tahra, balta aldılar, kök sökmeye başladılar. Çoluk çocuk, yediden yetmişe, dişleriyle tırnaklarıyla işe girişmişlerdi. Bir dev çalışmayla karaçalılıktan o yıl ekecekleri kadar bir tarlayı çıkardılar. Köylülerin de yardımıyla ektiler biçtiler. O yıl, hemen hepsi sıtmaya yakalandı. Dağ insanları öyle kolay Çukurovanın insanı eriten sıcağına dayanamıyorlardı. Yaşlıların epeycesi sıtmadan öldüler. Ama dayandılar. Her yıl karaçalılıktan, zıncarlıktan, kamışlıklardan tarla çıkarmayı sürdürdüler. Çukurova insanları kendilerini bildi bileli böylesi çalışkan insanları görmemişlerdi. Şaşkınlıktan parmaklarını ısırdılar. Köylerinin adını Yalnızyurt koydular. Yalnızyurdun köylüleri büyümüş, çentik çentik olmuş elleri, yırtılmış, kapkara

kesilmiş, avurdu avurduna geçmiş yüzleriyle öteki köylüler arasında hemen belli oluyordu.

Karaçalılıktan kurtarılmış bor toprak bire otuz, kırk veriyordu. Buğday, arpa, soğan, sebze, pamuk ektiler. Her köylü bu kurtarılmış toprakta utku kazanmış bir kahraman gibi dolaşıyordu. Atlar, inekler, koyunlar aldılar. At yetiştirmekte Çukurovada üstlerine kimse çıkmadı. Urfadan getirttikleri damızlık kısraklarla soylu atlar yetiştirdiler. Ve ovadaki köyler içinde de ilk taştan evleri onlar yaptılar. Öteki köylerde sokak, alan yokken, bunlar düzgün sokaklar yapıp, köyün ortasına bir de alan açtılar. Ova köylerinin hemen hiçbirisinde cami yoktu. Yalnızyurt köylüleri alan ortasına, hem de kerpiçten bir de cami diktiler. Yaz gelince, yaylaya da gitmeye başladılar. Hasat günleri Çukurovaya erken inerdi, Yalnızyurtlular imeceyle ürünlerini erken kaldırdılar, köylerini bomboş bırakıp yaylaya Meryemçil beline çıktılar. Öbür yana, kendi köyleri yörelerine Mahmut Ağanın korkusundan gidemiyorlar, onun başlarına bir iş açacağından korkuyorlardı. Erkeklerinin çoğu savaştan dönmemişlerdi. Dönenler de sakat, yarım, hasta kişiler olarak gelmişlerdi. Dönmeyenlere çok ağıtlar yakıldı. Yalnızyurdun kadınları büyük bir direnç gösterdiler. Güzel kadınlardı, kimi asker kaçaklarıyla, yakın köylerin, yaylaların delikanlılarıyla evlendiler. Az bir sürede ovalı gibi ovalı olup, ovanın kuralları-na Çukurovalılar gibi uydular.

Mahmut Ağa da bu sıralarda dağlarda yel gibi esiyor, Çukurovaya çıkmış Fransızlara, onlarla işbirliği yapmış Ermenilere karşı dövüşüyordu. Başına çok adam, çok eşkıya toplamıştı. Dağlardan ovaya kadar iniyor, düşman güçlerini Mercinde, Osmaniye altında bozguna uğratıyordu. Ünü de gittikçe büyüyordu. Bir gün bir çarpışma dönüşü, düşmanı bozmuş, adamlarıyla Kozana çekilirken yolu Yalnızyurt köyüne düşmüştü. Muhtar Musa onu taa köyün dışında çoluk çocuk, genç yaşlı bütün köyle karşıladı. Onların eski Ağaları değil miydi bu kahraman kişi, Karboğazında kırk kişiyle bir Fransız taburunu tutsak ettiği söylencesi buralara kadar gelmiş, onun ününe ün katmış değil miydi?

Mahmut Ağa, Çukurovada bir köyün böyle yediden yetmişe kendisine karşıcı çıkışından kıvanç duymuştu. Bu köyde bir-

kaç gün kalmaya, bu güzel, orta yerinde camisi bile olan köyde dinlenmeye niyetleniyordu. Adamları arasında birkaç da yaralı vardı.

O, atının başını çekmiş, kendisini köyün dışına kadar karşılamaya çıkmış bu daha çok kadınlı kalabalığa sevgiyle bakıyordu ki, karşısına Muhtar Musa çıktı:

"Köyümüze hoş geldin Ağamız," dedi.

Mahmut Ağa Musayı hemen tanıdı:

"Ne o, Musa," dedi, "senin ne işin var bu köyde?"

"Bu köy bizim köyümüz Ağamız. Hoş geldin, buyur."

Mahmut Ağa konuşmadı, başını önüne eğip atını üzengiledi, köyün içine bile girmeden, yandan çekti gitti.

Kasabada sordu soruşturdu. Onun keçilerini yemiş kişilerin böyle, çok verimli topraklarda bir köy kurduklarını, ovanın da en çalışkan adamları olduklarını öğrendi.

Fransızlar, Ermeniler ovadan çekilip gittiler, Kurtuluş Savaşı bitti. Düşmana karşı savaşmış yiğitler silahlarıyla kasabalara indiler. Artık yeni bir devlet kuruluyordu. Bu yeni devletin temeline de taş onlar olacaklardı. Ovanın paylaşımına girişti-ler. Bu paylaşım kimi yerlerde çok kolay, kimi yerlerde de zor oluyordu. Uzun bir süre Mahmut Ağa bu işlere karışmadı, seyirci kaldı. O çok şey istemiyordu, onun her şeyi vardı, dağlardaki düzen dedesi zamanından beri olduğu gibi, üstelik de gelişerek sürüp gidiyordu. Ama bu böyle sürüp gidemezdi de... Ovaya inmesi gerekti. İstediği yerden, istediği kadar toprak alabilir, çiftlikler kurabilirdi. Yeni bir dünya başlıyordu. Mahmut Ağa bunu sezecek, bilecek kadar okumuş, dünyayı öğrenmiş bir kişiydi. Bir sabah adamlarını çağırdı, "Atlanın," dedi. Adamları atlandılar. Yönleri Anavarza ovasınaydı. Yalnızyurt köyüne geldiler. Köylüler onun köylerine geldiğini haber alınca, köyün alanına, caminin önüne toplandılar. Ağanın onları köylerinden kovduğunu sanki unutmuş gitmişlerdi.

Muhtar Musa sevinerek:

"Buyur Ağa, in, hoş geldin köyümüze," diye onu sevgiyle karşıladı.

Öteki atının üstünde azgın suratını biraz daha asmış hışım gibi duruyordu.

"Buyur, in Ağamız. Hoş geldin. Bizi ziyadesiyle sevindirdin köyümüze gelmekle, dünyayı bağışladın."

Mahmut Ağa, atının üstünden azıcık eğilip:

"Musa," dedi, "bu köyü yarın boşaltacaksınız."

Buyruğu kesindi.

"Ağa, Ağamız, Mahmut Ağa..."

Mahmut Ağa atını sürdü, uzaklaştı.

İkinci gün adamlarını köye gönderdi. Köylüler yerinden kıpırdamamıştı. Üçüncü, dördüncü gün de... Mahmut Ağa sabrediyordu. Sabrı on gün sürdü. Demek bu köylüler, bu sümsük alçaklar, sürüngenler ona, Milli Savaş kahramanına karşı koyuyorlardı. Atına bindi Yalnızyurda geldi. Hiçbir köylü yoktu ortalıkta, herkes evine sığınmış, olacakları bekliyorlardı.

İki adam Muhtar Musayı evinden sürükleyerek aldılar, Ağanın huzuruna getirdiler.

"Niçin çıkmadınız köyümden Musa? Ben bu köyü yediğiniz keçilerimin karşılığı olarak sizden alıyorum. Karşı koyarsanız olacağı siz bilirsiniz."

"Nereye gidelim Ağam? Biz bu köyü dişimizle, tırnağımızla... Bak ellerime, şu eller hiç de ele benziyor mu? Bak yüzüme, bedenime, hiç insan yüzüne, bedenine benzer yeri kalmış mı? Bak köylüye, kadına, erkeğe, hiç insana benzer bir yerleri var mı? Kolay mı oldu sanıyorsun Ağa, karaçalılıktan bu tarlaları çıkarmak?"

Azgın yüzlü Mahmut Ağa atının üstünde bir heybet gibi kasılmış duruyordu. Adamlarına buyurdu:

"Ateşe verin köyü."

Mahmut Ağa böyle poyrazlı bir günü beklemişti. Köyün her bir yanından birden yalımlar patladı. Köylüler ağlayarak, dövünerek alana doluştular. Öteberilerini bile dışarıya taşımayı akıl etmemişlerdi.

"Yarın burada, bu köyde bir tek canlıyı görmeyeceğim."

Atının üstündeki Mahmut Ağa, ardındaki bir kısım adamlarıyla kalabalığı yardı, köyü çıktı gitti.

O gittikten sonra da köylülerle Mahmut Ağanın adamları arasında bir dövüş başladı. Köylülerden çok kişi yaralandı. Atların ayakları altında çiğnendiler. Bu arada Yunan Savaşından

silahıyla yeni dönmüş Kasım, Mahmut Ağanın küçük kardeşi Salihi bir kurşunda atından cansız yere düşürdü. Köylüler önüne geçmeselerdi, sığındığı hendekten adamların hepsini öldürecekti.

İkinci gün Mahmut Ağa Yalnızyurda döndüğünde köyde hiçbir canlı, ayakta da hiçbir ev kalmamıştı. Birkaç evin daha dumanları tütüyor, kerpiç cami ovanın ortasında, dumanların arasında dimdik duruyordu tahta minaresiyle.

Mahmut Ağa Kasımı yakalamak, öldürmek için bütün dağ yollarını tutturdu. Dağlardaki tanıdıklarına, adamlarına, eşkıyalara haberler yolladı. Kasımın ya ölüsünü, ya da dirisini derdest edip göndermelerini istedi. Aradan aylar geçti, hiç kimse Kasımın hiçbir yerde en küçük bir izine bile rastlayamadı. Yalnızyurt köylülerinin de imi timi bellisiz olmuştu, o günden sonra, ne kadar araştırdıysa da, onlardan bir daha bir haber çıkmadı.

Mahmut Ağa, Murtaza Ağanın evine biraz geç, gün battıktan sonra geldi. Yanaşmalar avlu kapısında onu bekliyorlardı. Avlu kapısından içeriye atıyla girdi. Onun geldiğini balkondan gören Murtaza aşağıya indi, atının başını tuttu. Atından çabucak atlayan Mahmut Ağa:

"Estağfurullah," dedi, "bu nasıl iş."

Atın dizginini onun elinden aldı, yanda beklemekte olan yanaşmalardan birisinin eline tutuşturdu. Yanaşma atı, avlunun içindeki uzun, çinkolu ahıra çekti. Ötekiler de kol kola yukarıya çıktılar. Kurulmuş masanın önünde Hüsne Hatun onları karşıladı:

"Hoş geldin Mahmut Ağa kardaşım," dedi güleç bir yüzle. "Bizim evimizi şereflendirdin."

Mahmut Ağayı Murtaza Ağa kolundan tuttu masanın başına oturtturdu. Masada mezeler, karlı su, bir billur çanakta da tepeleme kar bekliyordu.

"Çoktan beri ağzıma içki koymamıştım. Bu iyi oldu."

Murtaza Ağa onun kadehini doldurdu.

"Biraz kar, su?"

"Evet," dedi Mahmut Ağa.

Hem içiyor, hem de eski günlerden söz ediyorlardı. Ne o, ne de öteki İnce Memed konusunu bir türlü açmıyorlardı. Bu

durum gece yarısına kadar sürdü. Hüsne Hatun neredeyse sabırsızlığından patlayacaktı. Odaya giriyor çıkıyor, mezeler, yemekler getiriyor, ne Mahmut Ağa, ne de Murtaza o konuya bir türlü dokunmuyorlardı. Sonunda dayanamadı:

"Bu İnce Memed de başımıza, milletin başına bela oldu," diye patladı.

Murtaza Ağa, bir çuval inciri berbat ettin dercesine ona gücengin baktı.

"Sen de, Mahmut Ağa da, bütün bu kasaba ileri gelenleri de bu İnce Memed işini küçümsüyorsunuz ya, hiç de öyle değil. Bizim oralarda, babamgilin memleketinde böyle bir İnce Memed çıksa da bir Ali Safa Beyi değil, Ali Safanın sineğini öldürseydi, bütün Amik ovası ayağa kalkar, o sineği öldürmüş adamı yakalar, başını keserlerdi."

Çok heyecanlanmış, elleri titriyordu. Yüzü de kıpkırmızı kesilmişti.

Mahmut Ağa ona bir tuhaf bakıyordu.

"O kadar küçük iş değil bu iş. İnce Memed yarın bir gün kalkar da, o yitip gitmiş Yalnızyurt köylülerini başına toplar da..."

Murtaza Ağa ona öyle bir baktı ki, Hüsne Hatun sözünü kirp diye kesmek zorunda kaldı.

Bunun üstüne Mahmut Ağa konuşmasa olmazdı.

"O İnce Memed bir hiç Hatun," dedi, sustu.

Hüsne Hatun, bir hiç de bu yaptıkları ne ya, diyecekti, Murtaza Ağanın gözleriyle karşılaşınca sustu.

Bir tek daha atan Mahmut Ağanın azgın yüzü biraz açıldı.

"Onun hiçbir kıymeti yok Hüsne Hatun. Yarın öbür gün atıma binerim, giderim dağa ve hem de onu kulaklarından tutup sana, ve hem de öz be öz senin için onu kulaklarından tutarım, bu konağa, bu odaya, sana getiririm. Yoook, onu sağ istemiyorsan eğer, onun kellesini, gene kulaklarından tutar getirir senin önüne atarım. Şimdiye kadar, Murtaza Ağayla bugün çarşıda karşılaşıncaya kadar İnce Memed sözünü kimseden duymadım. Kimse de bana, başımızda böyle bir gaile var, bunun altından nasıl kalkarız, diye bir şey sormadı. Kimse benden bir şey istemedi. Artık kimse bizi adamdan saymıyor. Bana Yal-

nızyurt işinden dolayı garaz bağlamışlar. Bilmiyorum ki benden ne istiyorlar? Adamlar bütün keçilerimi yediler, kardeşimi, adamlarımı öldürdüler, altınlarımın, tarlalarımın üstüne oturdular, benim etek etek para döküp ormanları hopur edip çıkardığım tarlalarımın... Ben de mülküme sahip çıkınca, dünya alem, Ankara bile, diz dize, yan yana çarpıştığım, düşman kurşunları altında, ateş içinde birlikte çalıştığım arkadaşlarım bile bana düşman oldular. Yemin ederim size, eğer o Yalnızyurt köylülerinden bir tekini bulabilselerdi, Yalnızyurt çiftliğini elimden alırlar, o köylülere verirlerdi. Biz şu dağlarda vatanımız için ala kanımızı boşuna akıtmışız. Çalı diplerine tavşan gibi sinip de bir daha başlarını çıkaramayanlar, Zülfüler, Arif Saimler, Taşkın Haliller başımıza kahraman kesildiler. Bizse... Bereket versin ki tarlalarımı gasp eden Yalnızyurtlular kaçtılar, utançlarından bir daha ortaya çıkmadılar, terki diyar eylediler de bizim çiftliğimiz elimizde kaldı."

"Çekemeyenler, düşmanlar," dedi acılı bir yüzle Hüsne Hatun, "Biz seni bilmiyor muyuz Ağa, senin gibi var mı? Sana da, Murtazaya da bütün bunlar düşman. İkinizi de karınları yemiyor. Çünkü sen de, Murtaza da, ikiniz de daldan eğme değil onlar gibi, sizler kökten sürmesiniz. Bizler Osmanlıya kız vermiş, kız almış bir soydanız. Bu yabanıllar bizi çekebilirler mi ki? Onlar ellerinden gelse, seni de, Murtazayı da İnce Memede öldürtürler. Belki de öldürtecekler."

"Yağma değil," diye soğukkanlı söylendi Mahmut Ağa.

Bir süre durdu, arkası arkasına kadehini başına dikti. Murtaza Ağa meze tabağını ona uzattı. Öteki, gözleriyle ona teşekkür etti. Sağına soluna, duvarlara, sedirlere bakındı.

"İşte bu mümkün değil. Birkaç gün sonra, sırf senin gül hatırın için o İnce Memedin kellesi senin şu güzel ayaklarının dibinde olacak."

"Düşmanlar da kıskançlıklarından tam orta yerlerinden çatlayacaklar," dedi Hüsne Hatun, "o kadar korktukları İnce Memedin başı benim ayaklarımın dibine düştü diye. O sümsük Yüzbaşı da gene yataklara düşecek, belki de kahrından ölecek. Duyduğuma göre karısı ona dayanamamış, çocuklarını aldığı gibi miralay babasının yanına gitmiş."

"Gider," dedi Murtaza Ağa. "Böyle bir korkak adamla ne yapsın kadıncağız..."

Mahmut Ağa bundan sonra, arada bir birkaç sözcük söyleyerek ağır ağır gün atıncaya kadar içti. Çok konuşmuştu. Oysa, onun çapındakiler, onun soyluluğundaki kişiler İnce Memed gibi bir kuştan ürken gariban için bu kadar söz etmezlerdi. Zararı yok, diye kendini teselli etti, bunlar yabancı sayılmazlar. Bunlar da hane halkından olurlar. İnanmıyorlar, diye de düşünüyordu, bunlar benim İnce Memedin kellesini yarın, öbür gün getireceğime, getirip de ayaklarının dibine atacağıma inanmıyorlar.

Bu Arif Saimin de Paşayı öldürme girişimi nereden kaynaklanıyordu? Ortalık karışıyor muydu? İyi ki bu sorunu konuşmamışlardı. İçinden, kendi kendine epey bir süre sevindi.

17

Murtaza Ağa ağzı kulaklarında çarşıyı bir baştan bir başa sonuna kadar gidip geliyor, önüne gelen köylüyle, kasabalıyla konuşuyor, Tevfiğin kahvesinde başına toplananlarla tartışıyor, şakalaşıyor, eski Kurtuluş Savaşı günlerini anlatıyor, Mustafa Kemal Paşanın Torosları örgütlemek için gönderdiği genç subaylardan, Doğan Beyden, Tufan Beyden söz ediyordu. Her gittiği yerde bir sevinç, bir mutluluk rüzgarı estiriyordu.

Kasabalılar onun daha dün sokaklarda boynu bükük, yüzünden düşen sinek kırk parça olur, can çekişir halde dolaşırken bugün böyle birdenbire bir sevinç fırtınası olup esmesine bir anlam veremiyorlar, şaşırıyorlardı. Onun sevinci, ona ne kadar şaşarlarsa şaşsınlar, bütün kasabaya da geçmiş, tasalı kasaba halkı dört kol bir çengi oluvermişti. Herkes öldürülen eşkıyaları, Ali Safa Beyi, İnce Memed belasını unutmuş gitmişti. Pazaryerinde, ortada fol yok yumurta yokken, Abdal Cümek durup dururken davulu çekmiş gelmiş, delikanlılar halaya durmuşlardı. Nereden gelmişse bir de cambaz kumpanyası zuhur etmiş, köprünün alt başındaki alana, mavi çiçek açmış, güzel kokulu hayıtların arasına, çok yükseğe tellerini germişler, davul zurna eşliğinde sabahtan akşamlara kadar, üç kadın bir erkek iplerin üstünde göbek atıyor, birikmiş kalabalıktan para topluyorlardı. Hele kalabalığa Murtaza Ağayla kasaba ileri gelenleri katılınca da, alana sandalyalar atılıyor, koltuklar getiriliyor, yüksek tellerin üstü bir göbek cümbüşüne dönüştürülüyordu.

Pehlivan güreşleri, at koşuları için de hazırlıklar yapılıyordu. Velhasıl bütün kasaba yedisinden yetmişine kadar Murtaza Ağanın sebebi bilinmeyen sevinç dalgasına kapılmış gidiyordu.

Şeytan, yılık bakışlı, feleğin çemberinden bin kere geçmiş berber Kör Salih, sırtında da otuz dokuz gözü olan ve de bu kasabada ne olup bitiyorsa malumu bulunan kişi, önüne çıkana:

"Olamaz, olamaz," diyordu. "Bu Murtaza gibi bir adam bu dünyaya gelemez! Güldüğü zaman bütün kasaba onunla birlikte gülüyor, ağladığında bütün kasaba ağlıyor, korktuğu zaman da onunla birlikte saklanacak sıçan deliği arıyor. Olamaz, olamaz... Böyle bir adam bu dünyaya bir daha gelemez."

Ve feleğin çemberinden bin kez geçmiş Kör Salih bunun sebebini, bu geveze insandaki sırrı hikmeti arıyor bulamıyordu. Bir hin oğlu hin yanı yok değildi bu adamın. Bir de çocuk kadar saf görünüşlüydü. Bu adam için, içi dışı bir kişidir dersen, o da değildi, alimallah şeytana külahını ters giydirirdi. Sevinince tam yürekten, iliklerine kadar seviniyor, korkunca da eli ayağı çözülüyor, ölüp tükeniyordu. Herkes de onun sevincine, korkusuna katılmak zorunda kalıyordu.

"Bu deyyus ölünce," diyordu Kör Salih, "bütün kasaba da onunla birlikte öleceğiz. Yahu, kırk yıldır her Allahın günü kavga ettiğim karımla bir haftadır ne dövüş, ne kavga, ne gönül kırıcı en küçük bir söz... İnşallah bu deyyus hep böyle bir sevinç yeli olaraktan eser de..."

Onun sırrı hikmetini bir tek kişi biliyordu bu kasabada, o da Kürt Rüstem. Önüne gelene soruyordu:

"Ne oldu böyle Murtaza Ağaya, ne oldu?"

"Ne oldu Rüstem?"

"Çünküleyim o Kabeye gitmiştir."

"Yahu Rüstem, ne zaman Kabeye gitti de geldi o?"

"Ben bilirim."

Rüstemin dilinin altında bir şeyler vardı ya, söylemiyordu. İnatçı Kürt, öldürseler de söylemezdi.

Son günlerdeki Rüstemle Murtaza Ağa arasındaki yakınlık kimsenin de gözünden kaçmıyordu ya, ne olduğunu bir türlü anlayamıyorlardı.

Murtaza Ağadaki, kasabadaki bu sevinç dalgası Arif Saim Beyle Vali kasabaya gelinceye kadar sürdü. Bir sabah önde Arif Saim Beyin yepyeni, toza batmış çıkmış Ford arabası, arkada da Valinin uzun siyah, bayraklı otomobili çarşıdan geçtiler, doğru Kay-

makamlığa gittiler. Çarşıdan geçerken otomobilinin içindeki Arif Saim Beyin yüzünü görenlerin ödleri koptu. Orada, otomobilin arka kısmında, toza batıp çıkmıştı, başı dimdik, gözleri kapalı, yüzü gergin oturuyor, ne sağa ne de sola bakıyordu. Vali, onun yanında oturan babacan candarma alay komutanı da öyleydi. Kaymakam bu tepeden tırnağa toz içinde kalmış, tozdan yalnız gözleri ve dişleri ışılayan kişileri Kaymakamlığın önündeki sokakta karşıladı. Eli ayağı titriyor, ne yapacağını bilemiyordu.

"Kaymakam!"

"Buyur Beyim."

"Taşkın Halil Bey, öteki Ağaları, Beyleri, Zülfü Beyi, Hakimi, Müddeiumumiyi derhal buraya çağıracaksınız..."

"Baş üstüne."

Kaymakamın kasaba ileri gelenlerini çağırmasına gerek kalmamıştı. Onların geldiğini duyanların bir kısmı daha şimdiden Kaymakamlığın avlusuna birikmişlerdi bile. Geriye kalanlara da haber ulaşmış, onlar da koşturmaya başlamışlardı.

"Hoş geldiniz," diye önce Arif Saim Beyin, sonra da sırasıyla Valinin, Candarma Komutanının eline sarılan Taşkın Halil Bey, "bize buyurun efendim," dedi, "bizim evde daha rahat buyursunuz. Rica ederim efendim."

"Olur," diye onun yüzüne bakmadan gürledi Arif Saim Bey. "Yüzbaşı nerede?" Öfkeli gözlerle yanına yönüne bakındı. "Onu derhal Halilin evine getirin!"

Otomobillere yeniden bindiler, Taşkın Halil Beyin evine yollandılar.

Konağa çıktıklarında ellerinde fırçalarla dört beş kişinin onları beklediğini gördüler.

"Yollar çok tozlu efendim," diye özür diledi Taşkın Halil Bey. "Daha Cumhuriyetimiz yeni, ham toprak yol... Toza toprağa bulanacağınızı bildim de... Sizlerin çektiği de bu vatan için, insanın yüreği taş olsa da erir, dayanamaz. Sizin şu halinize çok üzülüyorum efendim, ceketinizi de lütfeder misiniz, tozlarını çırpayım efendim."

Arif Saim Bey ceketini çıkartırken:

"Mübarek tozlarını diyeceksin Halil," diye güldü, "mübarek tozlarını..."

"Mübarek tozlarını efendim..."

Arif Saim Bey çıkardığı ceketini elinde fırça tutan baştaki adama uzattı. Taşkın Halil Bey mübarek tozlu ceketi alabilmek için can havliyle uzandı, Arif Saim Bey gözlerini belerterek onu ellerinden tuttu:

"Halil," dedi, "Halil yapma, biz seninle silah arkadaşı sayılırız, yapma!"

Taşkın Halil Bey bozuldu.

Arkadan gelen Vali de ceketini bir fırçacıya uzattı. Albay, bir fırçacıdan fırçayı kendi alıp merdiven başında ceketini, pantolonunu sırtında kendi fırçalamaya başladı.

İçeri girip koltuğa çöken Arif Saim Bey öfkeyle:

"Miralay," diye bağırdı, "lütfen ceketini ver de onlara, buraya gel!"

"Baş üstüne Beyefendi." Çabucak ceketini çıkaran Albay, odaya koştu. "Buyurun Beyefendi."

"Rica ederim, geç de karşıma otur, şuraya, şuraya, Vali Beyefendinin yanına."

Hemen karlı şerbetler geldi. Bu anda da kasaba ileri gelenleri içeriye doldular. Her gelen, itiş kakış, sol elleri ceket ilikleri̇nde, iki büklüm, "Hoş geldiniz," diyor, önce Arif Saim Beyin, sonra da Valinin, Albayın ellerini sıkıyor, gene iki büklüm durumlarını hiç bozmadan, sol ellerini ceketlerinin düğmelerinden çekmeden gidip bir köşeye büzülüyorlardı. Hepsi de ter içinde kalmışlardı. Bir tanesi de küçük bir yüreklilik gösterip alnındaki boncuk boncuk teri silemiyordu.

Arif Saim Beyin bu da gözlerinden kaçmıyordu. Şu koskocaman adamlara, burada, karşısında süklüm püklüm duran bu canavarlara, "çıkarın mendillerinizi, çıkarın da şu alınlarınızdaki teri silin," diye emir veremezdi. Hepsinin gözü de Arif Saim Beyin yüzüne dikilmiş, ağzından çıkacak kutsal kelamı tetikte durmuş bekliyorlardı.

Sessizlik uzun sürdü. Ne Vali, ne Candarma Komutanı, ne de Arif Saim Bey, konuşmuyorlardı. Arif Saim Bey önüne, gittikçe asılan bir yüzle bakıyor, bastonuyla usul usul, gittikçe sinirlendiğini belli ederek oynuyordu. Yüzbaşı gelmiş, onun önünde çakılmış kalmıştı. O geldiğinden beri de Arif Saim Bey

başını bir kere kaldırıp onun yüzüne, soğuk şerbetlerini alırken bile bakmamıştı. Bal, ekşi elma, nar suyu şerbetleri gümüş tepsilerde gelip gelip gidiyordu. Konuklar, kutsal tozları alınmış ceketlerini alıp giyerlerken bile orada çakılmış kalmış Yüzbaşının yüzüne bakmamaya özellikle özen gösteriyorlardı.

Sessizlik son sınırına vardıktan sonra Arif Saim belermiş gözlerini odadakilerin üstünde teker teker dolaştırıp, bastonunu sertçe yere vurdu, pencerelerin camları zangırdadı. Odadakiler de bir ürperti geçirdiler.

"Burası kokuyor."

Yüzünden öfkeli mi, alaylı mı, hüzünlü mü olduğu belli olmayan bir gülümseme geçti. Sesini biraz daha yükseltti:

"Size diyorum ki bu kasaba kokuyor."

Tapucu Zülfü yılışarak:

"O geçen seferdi Beyefendi," dedi, "ölü kokmuştu, zatıaliniz..."

"Sen içindesin de farkında değilsin Zülfü, kokuyor. Hala kokuyor. Bana öyle geliyor ki Zülfü, bu kasabalar çürümüş, kıyamete kadar da böyle kokacaklar."

Zülfü:

"Hakkı aliniz var Beyefendi," dedi gücenmiş, "ne yapalım, biz kokuyoruz."

"Kokuyorsunuz." Gittikçe öfkesi kabarıyordu. "Arabadan çantamı getirin."

Az sonra çanta geldi.

"Kaymakam Bey, şunları okuyun."

Kaymakam bir çanta dolusu telgrafı, mektubu, önce kekeleyerek, ardından da düzgün, rahat okumaya başladı. O okudukça ayaktaki Yüzbaşı yaprak gibi, yüzü sapsarı kesilmiş, titriyordu. Neredeyse düşecekti.

"Git Yüzbaşı, oraya, hah işte oraya, karşıma otur, sakın oradan kıpırdayayım deme. Kaymakam, sen de devam et!"

Mektuplar, telgraflar okunup bitince Arif Saim Bey üzüntülü, yürekten bir sesle:

"İşte böyle arkadaşlar," dedi, "kokuyor."

Odadakilerden çıt çıkmıyor, parmaklarını bile kıpırdatmıyorlar, gözlerini kırpamıyorlar, belki soluk bile almıyorlardı.

Arif Saim Bey dingin bir sesle, öfkesiz, üzüntüsüz, alaysız sözlerini sürdürdü:

"Ben buralarını, kendi seçim mıntıkamı çok iyi bilirim. Ben buralarda, şu genç adamdan daha gençken candarma kumandanlığı yaptım. O zaman da buralarda sizin gibi ağalar vardı. Ben şu genç adamdan daha gençken..." Yüzbaşıyı gösterdi bastonunu uzatarak, "Eşkıyaların ardında şu Toros dağlarında basmadığım taş, girmediğim kovuk kalmadı. Ben şu genç adamdan daha genç bir kişiyken, İnce Memedlerle, öylesi çalıkakıcılarla değil, Bayramoğlu, Gizik Duran, Dirgen Ali, Kürt Reşit gibi dağ padişahlarıyla çarpıştım. Hepsini dize getirdim diyemem ama, dize de gelmedim. O zaman da sizin gibi ağaların dağlarda eşkıyaları vardı. Ama böylesine, alçakçasına telgrafları kimse aleyhime yazmamıştı. Hepsini biliyorum, bu kasabayı, şu Torosları insan insan, ev ev biliyorum, hey Ağalar Beyler sizin de ciğerinizde kaç damar var, biliyorum. Hepinizin dağlarda, istediğinizi yaptırdığınız bir çeteniz var. Kokuyor."

Sustu, sorusuna bir karşılık arar gibi gözlerini teker teker kalabalığın üstünde dolaştırdı. Herkes başını önüne eğmişti.

Zülfü gene yılışarak başını kaldırdı:

"Benim yok, eşkıyam yok Saim," dedi.

"Biliyorum senin eşkıyan yok Zülfü," dedi Arif Saim Bey. "Senin eşkıyaya ihtiyacın da yok."

Zülfü sözü onun ağzından kaptı:

"Olamaz da..."

"Niçin olsun Zülfü," diye güldü Arif Saim Bey. "Senin arkanda ben varım, biz varız, yetmez mi?"

Zülfü başını önüne eğdi.

"Biliyorum," diye sözünü sürdürdü Arif Saim, "eşkıya işi kolay bir iş değil, bir umumi asayiş, bir devlet meselesidir... Ve Şarki Anadolunun dışında da yalnız benim seçim mıntıkamda eşkıya var... Mustafa Kemal Paşanın kulağına kadar bu giderse hiç de iyi olmaz. Bir küçücük eşkıya işini, evet, bir küçücük, siz pireyi deve, ve dahi habbeyi kubbe yaparaktan Ankaraya tel üstüne tel, telgraf üstüne telgraf çekerekten ne kazanıyorsunuz? Söyleyin, kim yaptı bu işi?"

Gözlerini Zülfünün gözlerine dikti, baktı, Zülfüden bir karşılık bekliyordu. Zülfü kıvrandı, bir şeyler konuşacak oldu beceremedi.

"Bana bir şey olmaz Zülfü. Şu Toroslar, şu Çukurovadaki bütün insanlar yediden yetmişe eşkıya olsalar, sen de biliyorsun Zülfü, bana bir şey olmaz ve de olamaz. Paşa beni çağırıp da böyle küçücük işler için bana bir şey sormaz. Olan, bu gül gibi Çukurovaya, bu Vali Beyefendiye, bu muhterem Miralaya, şu genç Cumhuriyet çocuğu Yüzbaşıya olur Zülfü, sen biliyorsun."

"Biliyorum muhterem Beyefendi."

"Beni dinle Zülfü, sen bu kasabada iken, evet, senin gibi bir kolum ve kanadım bu kasabada iken, ben bu kasabadan böyle şeyler beklemezdim. Bak bana Zülfü, ben Ankarada iken, bu Beyefendilerin de kıllarına hile gelemez. Ben Ankarada Valimi de, Miralayımı da, Yüzbaşımı da, sen de bilirsin müdafaaya muktedirim."

"Muktedirsiniz efendim."

"İnce Memedi bile müdafaa edebilirim. Onun için isterseniz hususi af çıkarttırıp, Çukurovada da ona sizin çiftliklerinizin beş misli, on misli büyüklükte bir çiftlik tahsis edebilirim. O da sizin başınıza bir bela olur ki, şu Molla Durandan da daha beter."

Molla Durana bastonuyla bir işaret çaktı:

"Kalk ayağa ve buraya gel."

Molla Duran elindeki doksan dokuzluk tespihini alelacele cebine koyarak, şapşal, geldi onun önüne dikildi.

"Söyle Duran, sen ne zaman Camiyülezhere gittin de orada din tahsil eyledin, söyle!"

"Elini ayağını öpeyim Beyim..."

"Söyle, sen ne zaman okudun da, okuryazar oldun, söyle! Sen elifi görsen mertek sanmaz mısın?"

"Beyim, Beyim..." Boynunu bükmüş yalvarırcasına ona bakıyordu.

Arif Saim acı acı güldü:

"Molla Duran Beyefendinin altını daha çok karıştırmayacağım, sonra bir çapanoğlu çıkar ki onun altından, hepinizin parmağı ağzınızda kalır."

Bastonuyla ona dokundu:

"Yaklaş, yaklaş, yaklaş bana Duran."

Molla Duran ona, ayakları biribirine dolanarak yaklaştı:

"Eğil!"

Molla Duran iki büklüm olaraktan, elleri karnına bağlanmış eğildi, Arif Saim ağzını onun kulağına dayayıp usulca:

"Ulan Duran, bu işler senin o kopası başının altından çıkabilir, söyle sen mi çektirdin telgrafları? Sen mi yazdırdın mektupları?"

"Yok vallahi Beyim, yok billahi Beyim. Tabanlarının altını öpeyim, kıyma bana."

"Pekiyi, kim bu adam öyleyse, ya da adamlar?"

"Vallahi bilemiyorum Beyim, billahi bilemiyorum." Murtaza Ağaya belli belirsiz bir göz attı, ötekiyse onun gözünü yiyince bütün bedeni tepeden tırnağa çımgıştı. "İsterseniz kim olduğunu araştırırım."

"Araştır ve bul. Bulamazsan gerisini sen düşün. Şimdi git yerine otur! Yüzbaşı!"

"Buyur Beyim."

"Bu kasabada bir gazeteci olacaktı, neydi adı hele? Muallim miydi ne..."

"Evet efendim..."

"Onu buraya çağırın."

"Baş üstüne Beyim."

Nedense Duran Efendiyle konuşunca Arif Saim Beyin keyfi yerine gelmişti.

"Böyle bir sahtekar, yani şu bizim Duran gibi bir alçak, korkma, sırrını faşetmem Duran..." Göbeğini sallaya sallaya güldü. "Böyle bir deli, şeytan şu yeryüzüne gelmemiştir. İşte ben de, hep birinci adamları sevdiğimden Durana bunun için hayranım. Şuna bakın, gerçekten, sakalı, saltası, bir başında yeşil sarığı eksik, ayaklarındaki mestleriyle Camiyülezher müderrisine benziyor. Bizim Duran, bizim Duran bin yüzlü, iki bin, üç bin yüzlü değil on bin yüzlüdür. O İnce Memed çocuğunun üstüne candarma yollayacağınıza, madem ondan o kadar korkuyorsunuz, bu Duranı yollayın, yağdan kıl çekercesine, tutsun onu kulağından size getiriversin. İnanın bana..."

"Haşa Beyefendim, haşa huzurdan!"

"Bakındı hele Durana, haşa kelimesini de öğrenmiş! Ulan Duran..."

Ona baktı, bekledi. Yüzü sevinç içindeydi, gülüyordu.

"Sayenizde efendim, öğrendik Beyefendim..."

"İşte bu üfürükçü Allahsız gibi bir de Ankarada var. Müdürü Umumi o efendim. Ne Müdürü Umumisi, Başvekil o, o, her şey Ankarada. Bir gece yarısı baktım bizim kapı çalınıyor, açtım kapıyı, baktım bizim Müdürü Umumi kapıda süklüm püklüm, çantası koltuğunda süt dökmüş kedi gibi duruyor."

Artık bunları anlatırken durmadan gülüyor, kendi kendine eğleniyordu.

"Önce tanıyamadım onu. Yüzü bir felaket habercisinin yüzü, sanki Gazi Paşanın başına bir hal gelmiş, öyle perişan. Gel içeriye gel, dedim. İçeriye korkarak girdi. Oturttum, bir kahve söyledim, buyurun muhterem kardeşim, dedim, saygıyla huzurunda eğildim. İstersen eğilme, o isterse beni de, İsmet Paşayı da bir anda toz eder... Siz beni dinleyin, şu adam var ya..." Bastonunun ucuyla gösterdi: "İşte bu adam da isterse bu kasabayı, şu Toros dağlarını, şu Çukurovayı toz eder. Ben korktum da bugün onun üzerine daha fazla varamadım, isterse beni de toz eder. Hahhaaah... Ama ben onun çok, çoook, çoooook eski dostuyum, bana kıyamaz... İşte bizim Müdürü Umumi çantasını açtı, şu size getirdiğim, az önce de okuduğumuz kağıtları bana verdi ve bunları sizin için hıfzettim Beyefendi, dedi, bunları benden başka da kimse görmüş değildir. Bu dünya böyle işte..."

Bu sırada öğretmen Zeki Bey içeriye girdi.

"Gel bakalım gazeteci Bey... Senin adın neydi hele?"

"Gazeteci Zeki."

"Sen muallimsin de değil mi?"

"Muallimim."

"Otur bakalım."

Zeki Bey saygılıca, ellerini dizlerinin üstüne koyarak oturdu, boynunu alçakgönüllü büktü.

"Buradan İstanbul gazetelerine haberler veriyor, muhabirlik yapıyormuşsunuz."

"Yapıyorum efendim."

"Eveeet, hangi haberleri verdiniz şimdiye kadar?"

"Efendim, geçen gün dokuz eşkıyanın öldürülme haberini verdim. Çok da iyi yazdım. Yüzbaşımızı merasimlerle nasıl karşıladığımızı, İnce Memedin nasıl bir adam olduğunu çok güzel tasvir ederek bildirdim."

"Başka?"

"Efendim, eşkıyaların o köyü bastıklarını, ve de altı kızın ırzlarına geçerek, dağa kaldırarak, ardından da bütün köyü yakarak..."

"Böyle bir şey oldu mu?"

Yüzbaşı:

"Bizim haberimiz yok," dedi.

"Pekiyi, başka?"

Öğretmen Zeki Bey bir yıl içinde yazıp gönderdiği bütün haberleri coşkuyla saydı döktü. "Murtaza Ağa Beyefendi çok vatansever bir kişidir," dedi. "Öyle bir muhterem zattırlar ki kendileri, her şeyden beni haberdar ederler."

"Sonra, sonra, sonra ne oldu?"

"Efendim," diye iki büklüm oldu Zeki Bey, sıkıldı, elinden oyuncağı alınmış bir çocuk gibi üzüldü, dudaklarını sündürdü. "Efendim ben şikayetçiyim," dedi. "Size şikayet ediyorum."

"Neyi, kimi?"

"Size bilumum İstanbul gazetelerini şikayet ediyorum, efendim, bütün bu özene bezene yazdığım, bu feci haberlerin hiçbirisini neşretmediler. Anadolu batsa, toptan yansa, düşmanlar gelse de bizim buralarını işgal eylese gene yazmayacaklar. Bize efendim, bize sinek kadar ehemmiyet vermiyorlar. İnce Memedi, İnce Memedi bile neşretmediler muhterem efendim, onun ölümünü bile... Şikayet ediyorum efendim. İyi ki beni çağırdınız da, ben de zatınıza bütün bunları söyleyebildim."

"Hiçbir haberiniz çıkmadı mı şimdiye kadar gazetelerimizde?"

"Çıktı," dedi bir çocuk gibi sevinerek Zeki Bey. "Çıkarmayalardı da, ben de göreydim onları."

"Neydi o haber?"

"Zatı devletlerinin kasabamızı teşriflerini bildirmiştim, başsayfadan onu verdiler, sizin resminizle birlikte."

"Bunun için bir ücret falan?"

"Efendim?"

"Ücret falan, dedim."

"Ne için?"

"Haber için."

"Almadım efendim. İstemiyorum da... Yeter ki kasabamızın adı gazetelere geçsin, ben başka bir şey istemiyorum."

"Zeki Bey!"

"Buyurun efendim."

"Sen muallimsin değil mi?"

"Sayenizde Beyefendi."

"Şimdi size bir teklifim var."

"Baş üstüne efendim."

"Muallimliği bırakacaksınız."

"Yapamam efendim," diye inledi Zeki, "çoluk çocuğum, ihtiyar anam babam açlarından ölürler."

"Öyleyse gazeteci Bey, o gazetelere haber vermeyi derhal kesecek, bir daha da hiçbir yere tek satır yazmayacaksınız. Eğer duyarsam... Şimdi gidebilirsin. Eğer bir daha duyarsam..."

Zeki ayağa kalktı, milletvekilinin ellerine sarıldı, o, elini çekti, öteki zorla onun elini öpüp, sallanarak merdivenlere yürüdü, hem yürüyor, hem de, "Duymayacaksınız efendim, hiçbir zaman duymayacaksınız, duymayacaksınız, duy... duy... duymayacaksınız," diyordu.

Bütün çarşı boyunca "Duymayacaksınız" sözünü yineledi. Yöresini görmüyordu, köprüye kadar kendinde olmayarak yürüdü.

"Zavallı çocuk," diye arkasından üzüldü Arif Saim Bey. Üzüntüsü içtendi. "Verdiği hiçbir haberi çıkmıyor, o gene de göndermekte ısrar ediyor. Zavallı küçük idealist muallim!"

Gözleri Taşkın Halil Beyi aradı:

"Nerede bu Halil Bey?"

"Şimdi gelecek efendim."

"Buraya gel Yüzbaşım..."

Yüzbaşı hazır ola geçti.

"Buradan hiçbir haber sızmayacak dışarıya.

"Postaneye el koydum efendim. Bu kasabadan dışarıya bizim haberimiz olmadan, çoktandır hiçbir şey çıkmıyor. Ne mektup, ne de telgraf..."

"Adanayı muhterem Vali Bey ele alıyor."

Vali rahat, kendine güvenmiş konuştu:

"Arif Saim Beyin emrettikleri gibi olacak."

"Yüzbaşım, siz de artık ne yapılması gerektiğini biliyorsunuz elbet... Üzülmeyiniz. İnce Memed vakası da canınızı sıkmasın. Ben Bayramoğlunu dokuz kere öldürdüm. Her öldürdüğümde de köylüler, işte Bayramoğlu budur, diyorlardı. İnanın, beni aldatmak için söylemiyorlardı bunu. Yalan da söylemiyorlardı. Her iriyarı, pos bıyıklı kişiyi Bayramoğlu sanıyorlardı. Ölünce bütün insanların yüzü değişir. Köylüler de her öldürdüğümüz kişiyi Bayramoğlu sanıyorlardı. Siz İnce Memedi daha bir kere öldürdünüz. Biliyorum, şimdi gözünüze uyku girmiyor, yemekten içmekten kesilmişsinizdir. Ben de Bayramoğlunu ilk kez öldürdüğümde böyle olmuştum. Bayramoğlunu üçüncü öldürüşümde artık alışmış, onu bir dördüncü kez gerçek öldürmeyi soğukkanlılıkla beklemeye başlamıştım. Onu dokuzuncuda bile öldüremedim. Dokuzuncuda öldürdüğümüz kişi, ne yazık ki, on yedi yaşında bir at hırsızı çıktı. Bu daha bıyığı terlememiş çocuk, şimdi Mecliste birlikte olduğumuz... Neyse..."

Arif Saim Bey onun üstüne konuşmak istemedi. Burada oturanların hepsi de olayı ve Mecliste olan o kişiyi biliyorlardı.

Dayanamadı gene konuştu:

"Mecliste birlikte çalıştığımız, o, bütün yeryüzünün atlarını bir zamanlar ıslaha kalkmış, bu yüzden de bütün atları geceleri ahırlarından aldırarak... Son Bayramoğlu, işte onun kurbanıydı."

Taşkın Halil Bey kolları çemrenmiş içeriye girdi:

"Eşkıya kebabı hazır Beyim," dedi.

"Boğma rakı da var mı?"

"O da hazır."

Odanın ortasında, dört masa yan yana getirilerek bir sofra kuruldu.

Murtaza Ağa yemeğe kalmak istemiyordu. Canı çok sıkılmıştı. Bu işlerin kendi başı altından çıktığını burada bilmeyen yoktu. Molla Duran Efendi de ona öyle ne biçim bakmıştı... Taşkın Halil Beyin arkasından dışarıya kaydı, merdivenleri inerken Halil Bey onu kolundan yakaladı:

"Ahmak adam, ahmak adam," diye yılan ıslığı gibi bir sesle kulağına fısıladı. "Ahmak adam, sen şimdi buradan kaçacak olursan, şimdi senin arkandan Arif Saim Beye neler söylemezler ki... Bütün bu pislik senin üstüne yıkılmaz mı? Dön geriye."

Murtaza sessizce geriye dönüp eski yerine oturdu.

Taşkın Halil Beyin evindeki boğmalı, eşkıya kebaplı cümbüş sabaha kadar sürdü. Konuklar o gece hiç uyumadan, sabahleyin tanyerleri ışırken yola düzüldüler.

Zülfü onları uğurladıktan sonra, çabuk çabuk evine gitmekte olan Murtaza Ağanın arkasından yetişti, hızla onun kolundan tutup koparırcasına çekti:

"Ulan alçak, korkak köpek, sırf korkundan başımıza sen getirdin bu işi. Beni mahvettin, ocağımı söndürdün. Gördün mü, ayrılırken Arif Saim, o benim adam edip de Meclislere gönderdiğim kişi, elimi sıkmadığı gibi, yüzüme de bakmadı. Yaktın beni Murtaza. Ben de seni yakacağım ki, küllerini yelde savuracağım. Anladın mı, benim istikbalimi yok, yok, yok ettin! Şimdi bekle beni, az sonra kozunu, onun da istikbalini söndürdün, Yüzbaşı Farukla, Valiyle, Arif Saimle pay et!"

Kolunu itip arkasını döndü gitti. Bir süre olduğu yerde donmuş kalmış Murtaza, onun arkasından koştu, önüne geçti:

"Benimle oynama Zülfü," dedi. "Sen beni tanımıyorsun. O güvendiğin dostlarına, o Molla Duran sahtekarına sor, beni sana söylerler. Ben son sözü ilk söyleyen kişiyimdir, şu mektuplar, telgraflar yüzünden eğer başıma bir iş gelecek olursa seni katiyetle öldürtürüm."

Zülfü gülmeye başladı, ardından da onun koluna girdi:

"Be ahmak adam," dedi, "ben senin Adanaya, Ramazanlı Beyine gittiğini, onun avukatına bu mektupları yazdırdığını bilmiyor muyum?"

"Ne!" diye bağırdı Murtaza Ağa. "Sen bütün bunları nereden öğrendin?"

"Ben öğrenirim ama, benden kimseye, Arif Saim kardeşime de bir söz çıkmaz. Ama sen de bundan sonra bana sormadan bir iş yapayım deme."

"Söz!"

Kol kola girip konuşa konuşa köprüye kadar gittiler.

Yüzbaşıysa, candarma komutanlığındaki odasına zor yetişip, Arif Saim Beyin getirdiklerini masasının üstüne yaydı, teker teker okumaya başladı. Okudukça bir tuhaf oluyor, kendinden geçiyordu. İkindiye kadar her mektubu, telgrafı birkaç kere döne döne okudu. Sonra da avazı çıktığı kadar bağırdı. Asım Çavuş, Kertiş Ali Onbaşı hemen koşup odasının kapısında hazır ola geçtiler.

"Buyur Yüzbaşım."

Yüzbaşı kendinden geçmiş, gözü hiçbir şeyi görmüyor, bağırıyordu:

"Şimdi şimdi, artık bundan sonra benim kim olduğumu öğrenecekler o ikiyüzlü sümüklüböcekler! Benim istikbalimle oynar, beni bu hale koyarlar mı, beni mahvederler mi? Ben bundan sonra insan içine nasıl çıkar, komutanlarımın, büyüklerimin yüzüne nasıl bakarım?"

Kapıdaki astlarını hazır olda görünce azıcık yatıştı:

"Ben gidiyorum. Okuyun şunları..."

Yalpalayarak, sarhoş gibi odadan çıktı, evine gitti, bütün bedeni havanda dövülmüş gibi acıyordu, soyunmadan yatağının üstüne uzandı, az sonra da uyudu.

Sabahleyin erkenden komutanlığa gelen Yüzbaşı, Asım Çavuşu, Kertiş Ali Onbaşıyı, öteki çavuşları, onbaşıları yazıcıların odasında önlerindeki masada mektuplar, telgraflar, toplanmışlar, tartışır buldu. Onların yüzlerine bile bakmadan, çok sert bir suratla gitti masasına oturdu. Bu sabah tıraş bile olmamış, saçı başı dağınık, ayakkabıları tozlu, komutanlığa böyle perişan gelmişti. Gözleri de çukura kaçmıştı. Bir süre kendi kendine masasında uğraştıktan, bir şeyler yazıp karaladıktan, kağıtları karıştırdıktan sonra Asım Çavuşu çağırdı.

"Kim bu Çankazık köyü muhtarı Kenan?" diye sordu. "Ben onu tanıyor muyum?"

"Tanıyorsunuz kumandanım."

"Nasıl bir adam?"

"Bizim muhbiri hasımız. Hani bütün at hırsızlarını takip ederek bize yerlerini bildiren, kısa boylu, cin gözlü zayıf adam..."

"Tanıdım," dedi Yüzbaşı. "Ne de hoş bir adama benziyordu.

Benim aleyhime Ankaraya nasıl böyle bir mektup yazdırabilir, ha ne dersin Asım Çavuş?"

"İnsanoğludur, insanoğlu belli olmaz Yüzbaşım. Bir ağaç bin damardır, damarlarının dokuz yüz doksan dokuzu yeraltında, ancak bir tanesi dışardadır. İnsanoğlu da böyledir. Sanıyorum ki o yazmamıştır bu mektubu, ona yazdırmışlardır."

"Ben de öyle zannediyorum. Yazdıranı bize söyler, değil mi?"

"Söyler Yüzbaşım, o bizim muhbiri hasımızdır, sizi de canı gibi sever."

"Ben de öyle bilirdim. Kenan nasıl yaptı bu işi bana? O mektupları okuyunca kendimden geçtim, insanlığımdan utandım. Daha da kendime gelemedim. Eğer o kendim olduğunu unutup, şu Yüzbaşıyı yakalayıp ifna mektuplardan bir tanesi kumandanlığın, Dahiliye Vekilinin eline geçmiş olsaydı, mutlaka katlime ferman okunurdu. Mektuplar o kadar tesirli ki, ben bile bir ara, kendim olduğunu unutup, şu Yüzbaşıyı yakalayıp ifna edeyim, diye düşündüm. Benim gibi bir insan için, uydurma da, yalan da olsa böyle şeyler yazılır mı, nasıl kıymışlar bana, şu insanoğlu çok gaddar, Asım Çavuş, çok gaddar... Ben, bilerek, salt beni merasimle karşılasınlar, bana madalya versinler diye, Kara Osmanı İnce Memed yaparak öldürmüşüm... Öldürdüğümüz dokuz kişinin de hiçbir suçları yokmuş! Biz onları Bakırgediğinde yakaladığımızda at otlatıyorlarmış, köylü delikanlıları imişler. Olamaz."

"Olamaz ama, olur," dedi Asım Çavuş. "Bekleyelim Yüzbaşım, bu çıfıt çarşısı kasaba daha ne işler açacak başımıza."

"Haklısın," dedi Yüzbaşı, "bekleyelim ve çok müteyakkız olalım..." Acı acı güldü. "Ali Onbaşıyı çağır."

Ali Onbaşı kapıda bekliyordu. Gözleri yaş içinde içeriye girdi.

"Buyur Yüzbaşım," dedi ölgün, bitkin bir sesle:

"Kenanı derakap bugün burada isterim."

"Burada," diye övündü Ali Onbaşı. "Onu dün gece buraya derakap getirttim. Aşağıda bekliyor."

"Üzülme Onbaşım."

"Ben üzülmeyim de kim üzülsün... Sen git, can pazarında canını haraç mezat et... Bu kadar köylüyü dayaktan geçir... Bak

Yüzbaşım," ellerini açtı, "bak Yüzbaşım şu ellerime, dayak ata ata köylülere bu hale geldi. Buna can mı dayanır? Ellerim ayaklarımdan daha büyük. Böyle insan eli olur mu, keşki köyümde kalsaydım da ırgat olsaydım. Bu hadiseden sonra ben yaşayamam, ya istifa ederim, ya da kendimi döve döve öldürürüm. O mektuplarda hep bize cellat diyorlar, biz cellat mıyız, Yüzbaşım, biz vazifesini bihakkın yapan vatansever Cumhuriyet çocuklarıyız. Biz, vazife icabı olmasa kimsenin tavuğuna kış eder miyiz? Ben ölmeyim de bu hadiseden sonra kimler ölsün..." Kertiş Ali Onbaşı dokunsan ağlayacaktı.

İyi yürekli Yüzbaşı onu nasıl teselli edeceğini bilemiyordu.

"O Kenanı al getir."

"Onun kemiklerini kırıp un ufak edeceğim..."

Onbaşı aşağıya koştu, Kenanı yaka paça, dişlerini sıkmış gıcırdatarak getirdi. Kenan neye uğradığını bilemiyor, korku içinde paniklemiş, Yüzbaşının gözlerine bir köpek uysallığıyla yalvararak bakıyordu.

"Dur orada!"

"Şu mektubu oku ona Asım Çavuş."

Asım Çavuş tane tane mektubu Kenana okudu, bitirdi.

"Gel buraya!"

Kenan şaşkın, Yüzbaşının masasının önüne geldi.

"Bu mektubu sen mi yazdırdın?"

"Haberim yok."

"Bak bu imza senin değil mi?"

Kenan, iki eli de ceketinin ilikleri üstünde kenetli, eğildi mektuba baktı.

"Benim değil efendim."

"Peki, bu mühür? Mühür belli olmasın diye de kıvratmışsın."

"Benim değil Yüzbaşım. Ben hiç zatınız için böyle şeyler söyler miyim?"

Yüzbaşı hışım gibi yerinden fırladı, fırlamasıyla da tokadı var gücüyle Kenanın yüzüne indirdi. Kenan sallandı ya, düşmedi. Yüzbaşı buna daha çok öfkelendi. Bir tokat, bir, bir daha. Muhtar Kenan kendisini yerde buldu. Kertiş Ali onu alıp ge-

ne olduğu yere dikti. Kenanın ağzı burnu kan içinde kalmıştı. Yüzbaşı yerine otururken derin derin soluyordu.

"Söyle sana bu mektubu kim yazdırdı?"

"Ben böyle bir mektup yazmadım ki..."

"Kim yazdırdıysa söyleyeceksin!"

"Ben..."

"Ali Onbaşı, al onu, söylet bu köpeği... Söyletinceye kadar... İstersen bunu dereye de götürebilirsin."

"Yüzbaşım, beni ona teslim etme," diye yalvardı Kenan. "Kimi isterseniz yazın onun adını da imza edeyim. Ben senin adamın değil miyim?"

"Ben hakikati istiyorum."

Kertiş Ali Onbaşı onu sürükleyerek odadan çıkardı. Yüzbaşı yatışmış gülümseyerek onların arkasından bakıyor, az sonra da onun hakikati söyleyeceğine inanıyordu.

Aradan uzun bir süre geçti, Kertiş Ali Onbaşıdan bir ses sada çıkmıyor, Yüzbaşı da sabırsızlanıyordu.

"Demek dayanıyor, Asım Çavuş. Ali Onbaşıya bir insanın bu kadar dayanması için o insanın çelik kadar sert olması gerek, değil mi Çavuşum?"

"Öyle Yüzbaşım, onlar, o Ağalar, bu ülkenin düşmanları, bizim düşmanlarımız böylesi tehlikeli işleri yaptıracak adamları bilirler. Denenmiş adamlarına yaptırırlar."

"Aaaah, bir söyletebilsem şu muhtarları... Peki, yirmi üç muhtardan hiçbirisi söylemez mi?"

"Çoğu söyler Yüzbaşım. Bizim Ali Onbaşıya dayanacak adam çok azdır şu dünyada."

"Çok azdır ama..." diye içini çekti Yüzbaşı. "şunu çağırt da bir soralım bakalım, vaziyet ne alemde imiş."

Az sonra Kertiş Ali Onbaşı elleri kan içinde, kürekkemiklerinden ter fışkırmış, yüzü kararmış öfke içinde geldi.

"Konuşmuyor Yüzbaşım."

"Ne söylüyor?"

"Kasabada ne kadar Ağa varsa, başta Karadağlıoğlu Murtaza Ağa, hepsinin adını veriyor."

Yüzbaşı, aşağıdaki Kertiş Ali Onbaşıyı her saat başı yanına bir kere çağırıp rapor alarak sonucu gece yarısına kadar bekledi.

"Konuşmuyor Yüzbaşım. Bu sefer de adını bildiği ağaların, Beylerin hanımlarının adını söylemeye başladı. Arif Saim Beyin hanımının da adını söyledi. Bütün mektupları o yazdırasıymış Zülfünün isteği üzerine."

"Ali götür onu dereye," dedi Yüzbaşı, kendi de uyumaya gitti. "Eğer derede itirafta bulunacak olursa beni uyandırırsın, bekliyorum."

Muhtar Kenan, gözleri bağlanınca her şeyi anladı, Kertiş Ali Onbaşının ayaklarına kapandı:

"Kimi istiyorsan söyleyim Ali Onbaşı Paşam," dedi. "Kıyma bana boş yere, çoluk çocuğum var, daha her birisi küçücük küçücük... Anam babam da çok yaşlı."

Bir saat sonra Muhtar Kenan, kollarına girmiş iki candarmanın arasında kuru derenin çakılları üstünden yukarıya doğru sürükleniyordu.

Sabah erkenden Yüzbaşı daireye geldi, hiç uyuyamamış, vicdanı çok rahatsız olmuştu. Mektuplardaki imzaları, eczacıdan aldığı büyük bir lupla inceliyordu. Mühürlerin hiçbirisi okunmuyordu, hepsi döndürülerek basılmıştı. İmzalara gelince, işte burada işler karışıyordu. İmzalar sahte olsalardı, hepsinin bir ya da iki, üç elden çıkması gerekmez miydi? Her mektuptaki imza başka bir insanın elinden çıkmıştı, hepsi de köylü yazısıydı. Muhtar Kenanın imzasını elindeki evraklarda bulunan onun imzasıyla karşılaştırmış, beş aşağı beş yukarı imzaları aynı bulmuştu. Öyleyse bu adam, canı pahasına da olsa niçin konuşmuyordu? İçindeki umut sönmemişti daha. Dereye götürüp de Ali Onbaşının konuşturamadığı bir insanı şimdiye kadar görmemişti. Ali Onbaşıya da çok acıyordu. Zavallı adam çocukluğundan bu yana doğru dürüst bir gün görmemiş, anası babası, kardeşleri hep açlıktan, sıtmadan ölmüşler, o da yedi yaşında öksüz kalarak gaddar insanların kapılarında ölürcesine çalışarak yaşamını ancak sürdürebilmişti. Büyüyünce asker ocağı onun imdadına yetişmiş, o da çalışarak, bihakkın vazife görerek bu mertebeye erişmiş, uzatmalı onbaşı olmuştu. Ama gel gör ki bu vazifesine düşkün kişi, bir canavar halkın içine düşmüş, gece gündüz durmadan, ölürcesine dayak atmak zorunda kalmıştı. Onun yaşamı çekilir bir yaşam değildi. Şim-

di az sonra dereden bitkin, yarı ölü bir durumda, perperişan kendisini buradaki sıcak ocağına atacak, günlerce de kendisine gelemeyecekti. İnsanlarla uğraşmak hiç de kolay değildi. Bir de bu fedakar, saygılı, vazifesi için kelle koymuş adamın adını cellat koymuşlardı! Eşkıyalarla savaşırken görmelilerdi Ali Onbaşıyı... Bir orduya bedel bir askerdi o. Kertiş ne demek, diye düşündü bir ara, kertişin kertenkelenin büyüğü olduğunu sormuş öğrenmişti ya, Ali Onbaşının neresi kertişe benziyordu? Sonra da her şeyi, bütün dertlerini unutup güldü, gerçekten Ali Onbaşı kocaman, mavi damarlı acayip burnuyla, hep kafasını aşağı yukarı indirip kaldırmasıyla bir kertişe benzemiyor muydu?

"Ali Onbaşıdan ne haber Asım Çavuş?"

"Daha hiçbir haber yok. Şimdi gelir o. İşini gün ışığına koymaz o."

"Konuşturmuş mudur?"

"Konuşturmuştur."

"Kim olabilir bu mektupları yazdıranlar?"

"Hiç beklemediğimiz birisi."

"Mesela?"

"Mesela Molla Duran Efendi."

"Sen ondan mı şüphe ediyorsun?"

"Hayır."

"Kimden?"

"Bence bu kasabada iki kişi var, birisi Zülfü, birisi de Murtaza Ağa."

"Nasıl olur? Birisi Arif Saim Beyin en yakın arkadaşı, ötekisi de benim... Olamaz."

"Ben ikisinden başkasını düşünemiyorum."

"Bunu bana niçin yapsınlar?"

"Onun orasını ben bilemem artık. Zatınız düşününüz."

"Bizim Ali Onbaşıya kertiş diyorlar, biliyor musun?" diye sözü başka yere çeldi Yüzbaşı. Zülfü Bey de, Murtaza Ağa da olamazdı. Niçin olamazdı, çünkü olamazdı da ondan...

Yüzbaşı makaraları koyvermiş gülüyordu. Epeyi bir süre güldükten sonra:

"Kertiş büyük kertenkele demektir. Hani başını kaldırır kaldırır indirir ya bizim onbaşı, büyük burnuyla kertişe benziyor değil mi?"

"Benziyor," diye gülerek ona katıldı Asım Çavuş. "Çok benziyor. Başını tıpkı öyle yapıyor. Çok sinirli bir onbaşı."

"Yazık bu adama," dedi Yüzbaşı. "Ona çok acıyorum, bir adı da cellat."

"Evet cellat... Zavallı."

"Nerede kaldı acaba?"

Yüzbaşı acaba sözünü daha bitirmeden Kertiş Ali Onbaşı odaya girdi, hazır ola durdu, dökülüyor, alnında da boncuk boncuk terler... Kulunçları, koltuk altları da ıpıslaktı. Göbeğe kadar da çamura batıp çıkmıştı. Giyitleri de buruş buruş...

Onu görür görmez önce Yüzbaşı, arkasından da Asım Çavuş, kasıklarını tuta tuta gülmeye başladılar. Bir başını kaldırıp kaldırıp indiren Aliye bakıyorlar, bir gülüyorlardı. Onlar güldükçe Ali hazır olunu pekiştiriyor, başını daha çok indirip kaldırıyordu.

Sonunda Yüzbaşı zorla gülmesini tutabildi:

"Konuştu mu?"

"Konuştu kumandanım."

"Sence gerçeği mi konuştu?"

"Bence gerçeği konuştu."

"Kimlermiş?"

"Zülfüyle Murtazaymış ya..."

"O da nesi?"

Kertiş Ali kıvrandı, bir şeyler söyleyecekti, beceremedi.

"Yoksa öldü mü?"

"Az biraz."

"Ne demek az biraz..."

"Çok dayandı, ben de dayandım... Can çekişirken bu iki ismi ağzından aldım. Hemen, onu candarmalara bırakıp koştum."

"Demek öldü?"

"Az biraz."

"Otur da bir çay iç..."

Kapıdaki er koşup hemen sıcak bir çay ulaştırdı Ali Onbaşı-

ya. Ali Onbaşı çayı içerken bile yarı hazır oldaydı. Yüzünde mutlu insanların rahatlığı, iyi bir iş görüp de yorulmuş insanların dinginliği vardı.

"Evet Onbaşım, Muhtar Kenan ölmüştür."

"Az biraz..."

"Ölmüştür Ali Onbaşı!"

"Baş üstüne Yüzbaşım, ölmüştür Yüzbaşım. Hani ben Kenana çok acıdım da... Ölmüş, ölmüştür Yüzbaşım."

Biraz sonra da candarmalar Muhtar Kenanın ölüm haberini getirdiler.

"Gidip orada, ölünün başına zabıt tutacaksınız. İsterseniz Müddeiumumiyi de, Doktoru da götürebilirsiniz. Daktiloya geç Asım Çavuş, sen, bizzat... Yazıcıyı istemem. Benim söylediklerimi aynen yazacaksınız. Bana Kenanın künyesini getirin."

Çankazık Muhtarı Kenanın künyesi zaten dün akşamdan beri masanın üstünde duruyordu. Ali Onbaşı onu oradan kaptığı gibi Yüzbaşıya uzattı.

"Buyurun Yüzbaşım."

"Teşekkür ederim. Şimdi sen git istirahat et, Asım Çavuş zaptı bitirinceye kadar."

Daktilo şakırdamaya başladı. Bu, çok eski, büyük, hantal, bir kısım harfleri basmayan, ama Asım Çavuşun eline geçince şıkır şıkır işleyen bir makinaydı.

"Evet... İnce Memed nam sergerde, dün gece kasabanın kıyısındaki kuru dereye kadar inerek, hükümetimize çok kıymetli faydaları dokunmuş bulunan, bütün at hırsızlarının yerlerini haber vermekle hırsızları yakalatmış bulunan, dağlardaki bütün eşkıyaların yerlerini senelerce takip ederek bize göstermiş bulunan Çankazık köyü Muhtarımız Kenanı darbeyleyerek katleylemiştir. Ve Muhtarımızın yanında bulunarak bu feci sahneleri bize anlatarak, bu feci durumu bize duyurmuş bulunan gene Çankazık köyünden Süleyman oğlu Haydar nam köylü, bu feci manzarayı bize şöylece arz eylemiştir. İnce Memed nam sergerde adamlarıyla..."

Asım Çavuş birden tuşlardan elini çekti:

"Yüzbaşım," dedi, "bu ifade çelişik bir ifade olmuyor mu?"

"Ne demek o?"

"Hem İnce Memed kayıp, yok, diyoruz ve hem de kasabaya kadar indi, diyoruz."

Yüzbaşı Faruk güldü:

"Asım Çavuş," dedi, "bu zabıt bizde kalacak, sonra İnce Memed ifna edilince de bütün onun yaptıkları sahneye dökülecek. Anladın mı?"

"Anladım Yüzbaşım."

"Bütün bunlar sonra bizim sicilimize yazılacak. Devam."

Adamlarıyla gelerek Muhtarımız Kenanı evinden alarak, kasabanın kenarındaki kuru dereye getirerek, kasabamız eşrafından Karadağlıoğlu Murtaza Ağanın yerini sormuşlardır. Sergerde İnce Memed maktul Ali Safa Beyle birlikte Murtaza Ağayı da öldürmek isteyerek onun evine de gitmişse de o tarihte Murtaza Ağa evinde bulunmamakla bu badireden canını zor bela kurtarmakla, ölümü atlatmıştır. Onu ille de katleylemek isteyen sergerde kasabaya kadar inmek cesaretini kendinde bularaktan, mücehhez olaraktan Çankazık Muhtarı maktul Kenanı gece buraya yatağından alıp getirmekle, Muhtara Murtaza Ağanın yerini sormakla Muhtarımız da canını gözüne alarak Murtaza Ağanın bilmekte olduğu yerini söylememekte direnerek ve İnce Memed nam sergerde de ve adamları da onu darbeyleyerek, sabaha kadar işkence ederek öldürmekle ve de işbu zabıt mahallinde şahitler huzurunda tespit edilerek...

"İyi mi?"

"Çok güzel Yüzbaşım."

"Cenazeyi hemen ailesine teslim edin. Cenazeyi kasabanın içinden geçirmeden alsınlar gitsinler. Sen de Ali Onbaşıyı, birkaç candarmayı, şahitleri... Şahitler hazır mı?"

"Ali Onbaşı çoktan hazır etmiştir şahitleri. Böylesi işlerde o şahitsiz, bir yere bir adım bile atmaz."

"Doktoru, Müddeiumumiyi..."

"Beş dakikada her şey hazırdır."

Cenaze ikindiüstü Çankazıktan gelen ailesine, köylülere teslim edildi. Köylüler kasabanın üstünden dolanarak ağlayamadan, çıt çıkaramadan ölülerini alıp sessizce çekilip gittiler.

Haberi duyan Murtaza eli ayağı boşanmış, soluk soluğa candarma komutanlığına geldi, merdivenleri ikişer ikişer çıkarak Yüzbaşının odasına girdi:

"Aldığım haber doğru mu Yüzbaşım? Demek İnce Memed nam serderge bu gece dereye kadar inmiş, demek zavallı Kenan evladımızdan benim evimi sormuş, o da aziz canından vazgeçerek benim evimi ve de yerimi, çünkü benim yerimi, ben her zaman evde yatmam, o sergerde Ali Safa biraderimizi katlettikten sonra ben, her gün, her gün değilse de birkaç güne bir başka bir hanede kalırım ya da bir köye azimet ederim... Demek, benim yerimi Kenan evladımız kimseye söylememiş, aziz canını vererekten, beni kurtarmış? Ben de onun evlatlarına, babalarını arattırmam. Babasını anasını kimseye muhtaç etmem. Demek bu hadise doğru ha?"

"Maalesef doğru."

"Demek kasabaya kadar inmiş ha?"

"İnmiş."

"Demek ben şimdi yaşamıyor bulunabilirdim."

"Maalesef..."

"Demek..."

"Maalesef..."

"Şimdi ne yapacağım ben?"

"Siz hiç korkmayın, ben tedbirimi aldım. Gördünüz ya benim adamlarımı... O Kenan bizim muhbiri hasımızdı. Sizin için canını verdi."

"Var olsunlar, var olsunlar öyle vatan çocukları. Bu vatan onların naçiz omuzlarında yükselecek, arşu alaya ulaşacaktır. Sizin ve onun gibi genç yiğitlerin." Ayağa kalktı: "Bana müsaade..."

Ve çarşıya düştü, İnce Memedin kuru dereye kadar gelerek, kendi evini maktul ve mağfur Kenandan sorduğunu, o da canı pahasına, babasından değerli saydığı Murtaza Ağasının evini onlara göstermeyerek, ekmek yediği sofraya bıçak sokmadığını canını vererek gösterdiğini, önüne gelene yanıp yakılarak, övünerek anlatmaya başladı.

"İnce Memed nam kafir adem, yakalamış bizim Kenanı, söyle Murtaza Ağanın yerini, o bilmiyorum, demiş. O bilmiyorum dedikçe ötekiler basmışlar değneği, hayasını burmuşlar,

bizim Kenan da ölürüm, ölürüm de Murtaza Ağanın yerini söylemem, ben onun evinde dünyaya, dosta da düşmana da açık sofrasında yemek yedim, demiş. Pıravo, bin pıravo aslanıma da, şehit evladım Kenanıma..."

Kasaba olayı daha o Yüzbaşıya ulaşamadan çok önce duymuş, berber Kör Salihin Nazikler adlı dükkanı, arı kovanı gibi işlemeye başlamıştı.

Yalnız Murtaza Ağa kasabada hem dolaşıyor hem de korkuyordu. Adanaya gitmeden önce Muhtar Kenana bir mektup yazdırıp Ankaraya, Adanadan attırtmıştı. Acaba Arif Saim Beyin getirdiği mektuplar arasında bu da var mıydı? O zaman o mektuplar arasında Muhtar Kenanın iki tane mektubu olması gerekti. Birisi avukatın Adanada yazdığı, öteki de Müddeiumuminin bizzat kendi eliyle daktilosunda donattığı mektup... Ulan Müddeiumumi Bey, bir de mektup yazıyor ki, ulan oğlum allameyi cihan mısın, her satırını yiyen köpek kudurur, vay vay! Eğer iş böyleyse kıymetli kahraman Muhtar Kenan, İnce Memedin değil de Kertiş Alinin sopaları altında can vermiştir. Bunu Yüzbaşıdan öğreneceğim, hem de bu gece, dedi kendi kendine. Öğrenmezsem merakımdan ölürüm.

Gece yarıyı iple çekiyordu. Belki de gelen İnce Memeddir... O ki, bu kasabada Ağa bırakmamaya ant içip yemin vermiştir. Niçin ilk öldüreceği kişi Murtaza Ağa olmasın, bu kasabada ondan görkemli, ondan yiğit, ondan zengin kim vardır ki? O, Murtaza Ağanın nur içinde yatası babası Adanadan bu yana biltekmil toprakları tapulayan kişi değil midir? O Murtaza ağanın her gece mübarek mezarında yatası babası bu kasabaya Maraşlılarla birlikte ilk çeltik eken, ilk pamuk yetiştiren kişi değil midir? O Murtaza Ağanın soylu Türkmen Beyi babası değil midir ki, bu kasabanın ovalarını koyun sürüleri, inek, boğa sürüleri, yılkı yılkı atlarla doldurmuş kişi?

Onun soylu, gök gibi gürleyen dedesi değil midir ki... Murtaza Ağa buraya gelince duruyor, dedesinin yaptığı büyük işleri kendi kendine bile söylemekten ürküyordu. Ama o ne yapsın, ne yaparsa yapsın, bütün kasaba onun dedesini, dedesinin neler yaptığını biliyordu. Her neyse bütün kasaba onun dedesini bilsinler de hükümet adamları bilmesinler, ne olur ne olmaz.

Onun dedesi Fırkayı Islahiyede Kozanoğluyla birlikte olup Sumbas kolunu tutmuş, koskocaman Kozanoğlu Osmanlıya pes ettiği halde, onun dedesi Osmanlı ordusu karşısında bir adım bile gerilememiş, Fırkayı Islahiyeyi kırmış geçirmişti.

Dedesinin Türkmen tarafından çok ayıplanan, Osmanlı tarafından da çok övülen bir davranışı daha olmuştu. Kozanoğlu yenilince Torosa kaçmış, yanında da Aşık Dadaloğlu, Toroslarda köy köy, dere kovuk gizlenmiş, ama onları dağlar kabul etmemiş, Kozanoğlu Ahmet Paşa da Karadağlıoğlunun yedi göbekli çadırına sığınmıştı sonunda... O gece Dadaloğlu sabaha kadar, sazı kucağına çekmiş, yenilginin türküsünü söylemiş, bütün Türkmen eli de onunla birlikte ağlamışlardı. Sabah olunca da o soylu Karadağlıoğlu olan dedesi, Kozanoğlu Ahmet Paşanın ellerini arkasına bağlayarak götürmüş, Osmanlı kumandanı Derviş Paşaya "Paşa, al sana Kozanoğlunu getirdim, getirdim ya, sen onu öldürmeyesin, yoksa bu dünya başına yıkılır," demişti. Ama Aşık Dadaloğlunu Osmanlıya teslim etmeye içi elvermemişti ya, buna karşın bile, Türkmen onun soylu dedesinin Kozanoğlunu Osmanlıya teslim edişini bağışlamamış, bunu insanlığa, törelere aykırı bulmuş, obadan aşiretten, bir sabah bir de bakmıştı ki, yöresinde bir tek kişi kalmamış, ondan sonra da soylu dedesinin aşiretinden bir tek kişi, kardeşleri, akrabaları bile yanına uğramamıştı. Hala eski Türkmenden kalan kişiler, onun dedesinin adını anarlarken, şeytana lanet okurlardı.

Gece yarısı olana dek dedesini, babasını düşündü nedense... Ne yapıyor, ne ediyorsa bu gece dedesini, babasını düşünmekten kendisini alıkoyamıyordu. Ama dedesi Kozanoğlu Ahmet Paşayı teslim etmişti de hükümete, Aşık Dadaloğlunu teslim etmemiş, onu korumuştu. O koruduğu, canını kurtardığı Dadaloğlu bile, o günden sonra ona sırtını dönmüş, bir daha evine ne uğramış, ne de yüzüne bakmıştı.

"Hüsne Hatun," dedi, çoktan beridir konuşmadan, onun yüzüne bakıp düşüncelerini okumaya çalışan karısına, "dedemi düşünüyorum. O iyi ki Türkmen Beyi olarak kalmamış. O, Türkmen Beyi olarak kalsaydı, biz de bugün öteki baldırıçıplak, açlıktan nefesi kokan Türkmen Beylerinin çocukları gibi olurduk. Böyle yarı göçebe, yarı aç yarı tok... İyi ki, iyi ki..."

Karısı ona karşılık vermedi ve bir tuhaf baktı. Çünkü karısının soyu o yarı aç yarı tok dediği Türkmen Beylerindendi.

Derviş Paşadır, cömert adam, yiğit adamdır, haza Osmanlıdır, dedesinin Osmanlıya yaptığı bu iyiliğin karşılığı olarak, dile benden ne dilersen, istersen atının ayak basabildiği kadar toprak senin olsun, demişti. Dedesidir, Derviş Paşanın huzurunda kıyama varmış, kanlı yaşlar dökerek, ben ne yapayım malı mülkü, ben ne yapayım dünya malını, elim aşiretim beni bir cüzzamlı gibi bu dünyada yek başıma bırakarak gittikten kelli, demişti. Derviş Paşadır, onu teselli etmiş, şu Ceyhan ırmağının bu yanı senindir diye bir ferman yazıp eline vermişti. Bozgunda Türkmenden kalan sürüler, atlar, develer, çadırlar, altınlar da dedesinin olmuştu. Babasına gelince o da bu malları iyi idare edip malının üstüne mallar katmıştı. Gün geçmiş devir dönmüş, onları yalnız bırakmış aşiretleri biraz toprak, biraz otlak için onların ayaklarına düşmüştü. Fakat onun soylu babası Nuh demiş de Peygamber dememiş, onları bırakıp giden aşiretini bağışlamamış, onlardan bir tekinin bile yüzüne bakmamıştı. Ama Murtaza Ağa öyle mi, Murtaza Ağa sıcakkanlıdır, eline aşiretine düşkündür, elsiz aşiretsiz hiçbir şeyin yürümeyeceğini, kaba ağacın dal ile gürlediğini bilendir.

"Babam yanlış yaptı Hatun, öyle değil mi?"

"Yanlış," dedi Hüsne Hatun.

"Elin aşiretin olmayınca servetin hiçbir kıymeti yok."

"Olamaz," dedi Hatun sevinerek.

"Şimdi elimiz aşiretimiz yanımızda olsaydı, biz de eller gibi... Bak Bozdoğanlılara, kimse gözün üstünde kaşın var diyebiliyor mu? Onlar fıkaradırlar, benim servetimin binde birisi onlarda yok ama, alem onlardan korkuyor."

"Korkacak."

"Onların hiç kimsesi, hiçbir şeyleri yok ama, aşiretleri var. Ha deyince yüz kişi ve hem de bin kişi Bozdoğanlı Beyi için ölür."

"Ölür," dedi Hatun.

"Bir İnce Memed dağa çıkınca benim gibi can telaşına düşüp bir sıçan deliğini bin altına aramazlar."

"Aramazlar."

"Ben varayım da Yüzbaşıya gideyim bakayım devran ne gösterecek... Bence Muhtar Kenanı Kertiş Ali Onbaşı öldürdü."

"Belki İnce Memed öldürmüştür, hiç belli olmaz."

"Hiç belli..." Murtaza Ağa saatına baktı, merdivenleri indi.

Daha uzaktan Yüzbaşının gaz lambasını görünce sevindi. Bu anda da içi Yüzbaşıya kaynadı. İyi çocuktu, mert adamdı. Tam bir Cumhuriyet zabitiydi. Hilesi hurdası, yalanı dolanı yoktu, dobra dobra bir adamdı. Ama ne yazık ki, Zülfüye tapınmıştı. Zülfü de onun kuyusunu kazıyordu. Bu anda onun için yazdırdığı mektuplara çok pişman olmuştu. Yazık değil mi, diye düşünüyordu, böylesi bir gence, gecesi yok, gündüzü yok, yıl on iki ay eşkıyaların ardında, hem de kurşun yağmurları altında. Bu alçak köylüler onu aldatmışlarsa, kadınlar onun yolunu İnce Memedden çevirip de Kara Osmanın üstüne döndürmüşler, Kara Osman öldürülünce de ona İnce Memeddir diye ağıt yakmışlarsa ne yapsın...

Kapıyı çaldı, bir er:

"Kimdir o?" diye sordu.

"Yavrum benim, ben Murtaza Ağa, Yüzbaşıya haber ver."

Kapı açıldı, er:

"Yüzbaşım seni bekliyor," dedi.

Yukardan Yüzbaşı kıvançlı bir sesle:

"Ben bilirim, ben adamımı bilirim," diye gülüyordu. "Seni bekliyordum Ağa. Çay da hazırlattım. Geç kaldın."

"Geç kalmadım, tam gece yarısı, ortalıktan el ayak çekilsin de dedim hani."

"Hoş geldin, iyi yaptın. Zülfü Bey de burada."

Zülfüyle kucaklaştılar.

Çay hazırdı.

Zülfü hemen konuya girdi:

"Şu mektup ve telgraflar... Arif Saim Bey deli oluyor bu işe. Gördün ya, benim yüzüme bile bakmadı. Mektupları yazanı istiyor. Dün de bir dedikodu geldi kulağıma, tuh tuh, ocaklardan uzak, güya ki Arif Saim Bey Mustafa Kemal Paşamıza, yerine geçmek için suikast hazırlıyormuş, Çerkeslerle birlikte. Düveli muazzamayla işbirliği içindeymiş. Böyle şey olabilir mi hiç?"

"Olamaz, haşa!" diye bağırdı Murtaza Ağa. "Amanın Arif Saim Bey bunu duymasın, bu kasabayı yıkar. Ateşe verir de yakar."

"Dur heyecanlanma Ağa," dedi Zülfü, olgun, gün görmüş ağırbaşlı haliyle. "Dedikodunun menşei bizim buralar değil, Adanada dolaşan bir dedikodu bu. Onun için bizi pek o kadar alakadar etmez. Ama ne dehşet bir dedikodudur bu ki, Arif Saim Bey..."

"Haşa, bin kere haşa..."

"Evet, iyi konuştun Murtaza Ağa, haşa. Evet, ne biçim bir dedikodudur ki bu çıkan, Arif Saim Bey Allahtan önce Mustafa Kemal Paşaya tapar. Ben bilmez miyim, tapar. Mustafa Kemal Paşa, Allah göstermesin, şimdi ölse, Arif Saim Bey de duyduğu anda onun ölümünü çeker tabancasını kendi ağzına boşaltır. Korkuyorum Murtaza Ağa, çok korkuyorum, bu dedikodunun altından bir şey çıkar diye."

"Korkma," diye güldü Murtaza Ağa. "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz, diye korkma. Biz öyle insanlarız ki ateş olmayan yerden duman çıkarırız. Bunu da dünyalar kahramanı, akıllı, o güneş başlı Paşamız bilir. Bilmez mi?"

Zülfünün gözlerinin içine gözlerini dikip bir süre delici bakışlarla ona baktı, o susuyordu.

"Bilir," diye bağırdı Murtaza.

Yüzbaşı masanın bir köşesine oturmuş, bir yandan onlara çay dolduruyor, kuşkulu, rahatsız bir ona, bir ötekine bakıyor, endişeli bir yüzle onların konuşmalarını dinliyordu. Murtaza Ağa da sözü değiştirmek için kıvranıyor, bu da Yüzbaşının gözünden kaçmıyordu.

Bir ara, uzun bir sessizlik oldu. Kimse sessizliği bozamıyor, öz konuya kimse dokunmak istemiyordu. Sonunda Yüzbaşı:

"Bu gece buraya ne için toplandığımızı üçümüz de gayet iyi biliyoruz," diye söze başladı. "Edindiğimiz gizli malumata göre bu mektupları, haşa huzurunuzdan, sizin ikinizin yazdığı tebeyyün etmiş bulunuyor. Ben sizlere toz kondurmadığımdan dolayı bunu sizlere sormak lüzumunu bile duymadım. Siz bunu duyarak zahmet ederek buraya kadar geldiniz."

"Duydum," dedi Zülfü gülümseyerek.

"Duydum," dedi Murtaza Ağa çok üzgün.

"Gene de size bir şey sormak benim haddim değil. Siz Zülfü Bey, Arif Saim Beyin cephe arkadaşısınız, böyle işleri yapmanızın lüzumu yok. Siz de Murtaza Ağa, benim en yakın dostumsunuz, ağabeyimsiniz, siz de bana..."

"Haşa, haşa, bin kere haşa... Siz benim en kıymetlimsiniz. Arif Saim Bey için Mustafa Kemal Paşa neyse, siz de benim için osunuz."

"Sizden benim ricam, üçümüz, hep beraber bu mektupları kimin yazdırdığını bulacağız. Ben de bu adamların cezalarını kendi çapımca, elimden geldiğince verdikten sonra Arif Saim Beye bildireceğim. O artık ne yapacağını kendisi bilir. Yalnız benim elimde kati deliller gerek. Ben yarından tezi yok yirmi köyün Muhtarlarını sorguya çekeceğim. Belki onlar bir itirafta bulunabilir. Arzuhalci Deli Fahri şu anda nezarette, bana telgrafları Murtaza çektirdi, diyor. Siyasetçi, Ali Onbaşının elinde, o dayanıyor."

"Yüzbaşı, bırakın o adamları, o, ilk telgraflardı, Ali Safa Bey maktul düştüğü gün çekilen... Ben sizin iyiliğiniz için size kuvvet gönderilsin diye yazdırmıştım. Siz de biliyorsunuz. Yazık, demek Siyasetçi dayanıyor, rica ederim Yüzbaşım onu Kertiş Alinin elinden alınız. Öldürür o, o garibi şimdi."

"Öldürmeyecek."

Murtaza Ağa üzgün, boynunu büktü:

"Benim bildiğim Kertiş Aliyse onu çoktan öldürmüştür."

"Bana söz verdi, öldürmeyecek."

"Eğer sen onun imdadına beş dakika daha ulaşmazsan, yarın sabah buyurun cenaze namazına... Rica ederim Yüzbaşım, çok rica ederim. Siyasetçinin çok çocuğu var. Siz onu bırakırsanız, ben de size söz veriyorum, mektupçuları bulacağım."

Yüzbaşı hemen ayağa kalktı gülümseyerek, aşağıya bir şeyler söyledi, kapının oralardan tüfek şakırtıları geldi.

"Tamam. Şimdi bırakılacaklar." Sandalyasına oturdu, çayları tazeledikten sonra: "Yarın yirmi üç Muhtarın ifadesini alacağım. Ne yazık ki bu yirmi üç Muhtardan birisini İnce Memed katleyledi, döve döve..."

Zülfü anlamlı anlamlı güldü:

"Demek kasabanın içine kadar gelebilmiş, çok cesur bir adam olacak bu İnce Memed."

"Çok cesur, delicesine cesur," dedi Yüzbaşı.

"Benim evi sormuş."

"Sormuş."

"Kenan oğlum da söylememiş..."

"Sizin uğrunuza canını vermiş. Halbuki Kenan bilseydi ki siz her gece başka bir yerde yatıyorsunuz... Sizden ne istiyor bu adam?"

"Benden çok istediği var. O biliyor, benim ona ne yapabileceğimi, o biliyor benim... Yüzbaşım, bilmelisiniz ki bu eşkıyaların her yerde gözleri, kulakları vardır. Onlar, hele İnce Memed, Bayramoğlu gibi çalışanlar..."

"O kadar büyütmeyin Murtaza Bey..."

Murtaza Ağa boynunu büktü, somurttu:

"Ben de sandımdı ki Muhtar Kenanı Onbaşımız Ali öldürmüştür. Eğer İnce Memed öldürmüşse... Ben öldüm, hakkınızı helal edin."

"O kadar değil Murtaza Ağa."

"Şimdi gelir, isterse beni şu anda burada öldürür."

"Rica ederim Murtaza Ağa."

"Öldürür," diye inledi Murtaza.

Zülfü bir yolunu bulup masanın altından onun bacağına bir tekme vurdu. Murtaza da sözünü değiştirdi.

"Ben kimden şüphe ediyorum bunu size açıkça söylemeliyim."

"Buyurun Zülfü Bey..."

"Ben o molla bozuntusu, yalan kumkuması Duran Efendiden şüphe ediyorum."

"Doğrudur," diye ayağa fırladı Murtaza Ağa. "Çok doğru, o saman altından su yürütendir."

"Bu kasabada, muhterem Yüzbaşım, sizin aleyhinize böyle mektupları yazacak bir tek kişi vardır, o da..."

"O Molla Duran karıncayla cima edip belini incitmeyenlerdendir."

"Doğru..."

"Delil gerek arkadaşlar."

"Bulunur," dedi Zülfü.

"Buluruz," dedi Murtaza Ağa. "Ama onu derdest edip de mahkeme huzuruna çıkartmak, üstelik de böylesi muhataralı günlerde, kimin işine yarar?"

"Ben kimseden çekinmem," diye gürledi Yüzbaşı. "Yarın onun ifadesini alacağım." Ayağa kalktı, beli ağrımıştı, gerindi. "Taşkın Halil Bey?" diye sordu.

"O çok tehlikelidir," dedi Zülfü. "Onun ifadesini lütfen almayın Yüzbaşım."

"Neden?"

"Olmaz Yüzbaşım. Başınıza iş açarsınız."

"Ben kanundan başka kimseden korkmam."

"Onun da sırası gelecek."

"Zülfü Beyi dinleyelim Yüzbaşım. Yanlış bir iş yapmayalım. İnce Memed..."

"Siz ondan hiç korkmayın Murtaza Ağa. Bir daha o bu kasabanın kıyıcığına değil, o Torosun kıyıcığına bile gelemeyecek. O yakında..."

Yüzbaşı öylesine kesin, öylesine kendine güvenmiş konuştu ki, Murtaza Ağa içinden, senden önce Çiçeklidereli Mahmut Ağa, diye onunla alay etti.

Bundan sonra da kasaba ileri gelenlerini, kim bu mektupları yazar, ya da yazamaz, diye teker teker gözden geçirdiler. Sabaha karşı da bir olumlu sonuca varamadan dağıldılar.

Zülfü dışarıya çıkar çıkmaz:

"Ahmak," diye Murtazanın kulağına bir yılan ıslığı gibi fısıldadı. "Ulan ahmak adam, anlamadın mı, Yüzbaşı Kertiş Aliye Muhtar Kenanı öldürtmüş, anlamadın mı, Kenandan da bizim adımızı almış, anlamadın mı, Kertiş Ali koşarak bana geldi, her şeyi anlattı, anlamadın mı? İnce Memed nerede, eşkıyalar nerede, sen hiçbir eşkıyanın döve döve adam öldürdüğünü duydun, gördün mü be ahmak adam, bunu, bu kadarcık şeyi anlamayacak ne var?"

"Anlamıştım," dedi Murtaza sıkılarak. "Anlamıştım ya, gene de ne olur, ne olmaz diye..."

"Haydi sana gidelim. Sen Hüsne Hatunu uyandır."

"O uyumamıştır. O bizi bekliyordur şimdi."

"Katmerli, yağlı ballı bir kahvaltı yapalım. Taze tereyağı istiyorum, hem de bu sabah yayılmış. Hem de üstünde ayran kabarcıkları olan. İnce Memedi de takma o kadar kafana. Altı üstü zavallı bir köylü. Bu ateş gibi Yüzbaşı onun hakkından gelir yakında."

"Yapma Zülfü, alay eyleme. O, dağ gibi Ali Safa Beyi yedi. Seni de, beni de... O bizim kanımıza susamış. O İnce Memedin akıbetini yakında göreceksin. O Yüzbaşı bir hiç."

"Yakında görürsün Yüzbaşıyı. Belki de öldürülmüştür İnce Memed. Belki de öldürülen dokuz eşkıyanın arasındaydı. Benim dağlardan aldığım istihbarata göre, dağlarda şu anda böyle bir eşkıya, İnce Memed yok. Bu istihbaratım yanılmaz, katidir."

"Öyleyse neredadir bu şeytan?"

"Yakında öğreniriz."

"Ne zaman, ne zaman? Tez ol aman Zülfü. Benim uyku dünek gördüğüm yok. Şu anda bile bir yerden gelecek kurşunu bekliyorum. İnce Memed yakında öldürülecektir. Gene de korkuyorum."

"Korkma!"

Kol kola Murtaza Ağanın konağına döndüler. Neredeyse gün ışıdı ışıyacaktı. Hüsne Hatun onları konağın alt kapısında karşıladı:

"Hoş geldin Zülfü kardaşımız," dedi, "sen de olmasan... Murtaza Ağanın bir tek dostu var bu kasabada, o da sensin. Gün geçmez ki Ağa bir kere senin o güzel adını ağzına almasın, Zülfü Bey kardaşım şöyle de, böyle, diye..."

Yüzbaşı onların ardından, hiç beklemeden doğru Candarma Komutanlığına koşmuştu. Düşünceli, öfkeli, gergindi. Eşkıyalar kolaydı da, bu hin oğlu hinlerle nasıl başa çıkacaktı. Her şeyi biliyorlardı. Zülfü ona, İnce Memed sözünü edince, onu küçümseyerek, nasıl da yüzüne bakmış, ben böyle saçmalıkları yutar mıyım, hey kumandan bey, demek istemişti. Öldürttürdün Kenanı, onun ağzından da bizim adımızı aldın ya, sana helal olsun, değer, diye anlamlı, öldürücü gülümsemişti.

Kertiş Ali Onbaşı onu daha, o eski kabartmalı taşın yanındayken karşılamıştı.

"Gel Ali, işler karıştı ki arapsaçına döndü. Gel odama da konuşalım."

Odada, masanın üstünde tüten semaver onu bekliyordu.

Yüzbaşı:

"Yaşa be Onbaşı," diye sevindi, "çayı da hazırlamışsın. Ne biliyordun geleceğimi?"

"Bilmez olur muyum Yüzbaşım..."

Yüzbaşı ince belli kadehe tavşan kanı çayını doldurdu, şekeri atıp arkasına kaykılarak koltuğa dayandı.

"On dokuzunu itiraf ettirdim Yüzbaşım."

Yüzbaşı tepeden tırnağa onu süzdü. Kertiş Alinin gözleri şişmiş, kan çanağına dönmüştü. Pantolonu düşmüş, yüzü sarkmış, gömleği de yırtılmış, elleri kan içinde kalmıştı. Yüzbaşı ona acıdı. Nedense bu adama sonsuz bir acıma duyuyordu. Bir de onun enerjisine olağanüstü hayrandı.

"Kimse ölmedi ya."

"Ölmedi. Bunlar sağlam çıktı."

"Keşki Kenan da ölmeseydi..."

"Ölmezdi Yüzbaşım ya, Kenan çok yalınkat bir adammış. Hem yalınkat, hem de inatçı. Ölüverdi."

"Keşki ölmeseydi. Bütün kasaba onu bizim öldürdüğümüzü sanıyor. Zülfü de, Murtaza Ağa da öyle sanıyorlar. İtiraf edenler ne diyorlar?"

"Önce direndiler, sonra da bülbül gibi öttüler. Kenan o kadar yalınkat çıkıp da ölmeseydi, bunlar bir iki sopada hiç itiraf ederler miydi sanıyorsunuz? Bu gece en az beş kurban vermiş olurduk."

"Ne diyorlar?"

"Ne desinler Yüzbaşım, Zülfü Bey, Murtaza Ağa diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Bir kişi Taşkın Halil Beyin, bir kişi de Molla Duranın adını verdi. Gerisi Zülfü de Murtaza da... Murtaza da, Zülfü de..."

"Biliyorum, biliyorum onlar," dedi Yüzbaşı, "ama bir şey gelemez ki elimizden. Ne yapabiliriz ki onlara?" diye derinden çaresizlikle içini çekti, ellerini umutsuzlukla açarak. "Keşki Kenanı öldürmeseydin."

"Yalınkat çıktı Yüzbaşım. Öldürmek kastı mahsusum yoktu biliyorsunuz, kendiliğinden öldü."

"Biliyorum Onbaşım, ama gene de... Bir daha..."

Başını önüne eğdi Yüzbaşı, önündeki çay bardağı tütüyordu, uzun bir düşünceye daldı. Başını kaldırdığında gözleri bulanmış, yüzü allak bullaktı:

"Çok yalnızız Onbaşım, çok," dedi. "Dört bir yanımızdan kuşatmışlar, her şey onlar, biz de... Bırak şu muhtarları da gitsinler... Demir çemberlerle sarmışlar her bir yanımızı, yalanla dolanla. Bunlarla nasıl başa çıkarız ki... Bırak o adamları. Üzülüyorum, kahroluyorum. Can pazarındayız Onbaşı, biliyor musun? Bırak o zavallıları gitsinler..."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

Kertiş Ali Onbaşı her şeyi anlamış, öfkesi tepesine çıkmış, Yüzbaşısına o da yüreği paralanarak acımıştı. Sevgi dolu gözlerle, onu tepeden tırnağa okşayarak süzdü. Az daha beklese, çocuklar gibi hüngür hüngür ağlayacaktı, dışarıya kendini dar attı. Ulan İnce Memed hakkın var oğlum, yerden göğe kadar hakkın var. Keşki ben de senin yanında olsam da şu Ağaların soluğunu kessem de, her gün beş onunu... Sıktığı dişleri ağzında çatırdadı.

18

İnce Memed birkaç haftadan beri iyiydi. Dağdaki mağarasından ormana inmiş, ormanın en kuytu yerinde küçük bir çadırda yaşıyor, Kasımla Temirin obalardan ona getirdikleri yeni sağılmış taze sütleri içiyor, tereyağlarını, balları, kızarmış av etlerini yiyordu. Obalar sanki yarışa girişmişlerdi. Her önüne gelen kadın, genç kız ona bir yiyecek pişiriyor, ne yapıp ediyor, sıcak sıcak ona ulaştırıyorlardı. Küçük kara çadır bir gelin evi gibi kilimlerle, keçelerle döşenmiş, işlemeli çuvallar, heybeler, atlas yorganlar, kuştüyü yastıklar, yün döşeklerle donatılmıştı.

İnce Memedin iyileşmesi obalarda bitip tükenmeyen bir bayram sevinci yaratmıştı. Herkes işi gücü bırakmış, bu olağanüstü sevgi seline kaptırmış kendisini. Varsa da İnce Memed, yoksa da İnce Memed...

Kırkgözün Anacık Sultanının verdiği merhemler, içirdiği iksirler, daha ilk günden etkisini göstermiş, bir hafta içinde de onun ateşini düşürmüş, yaralarını sağaltmaya başlamıştı. Hürü Ana onun başında kuşlar gibi dönmüş, geceleri uyku yüzü görmeden onun başını beklemişti. Yaralarını merhemlemiş, iksirlerini, onu gece yarıları bile uyandırıp içirmişti. Sonunda İnce Memed gözlerini açıp gülümseyince de, onun saçlarını okşamış:

"Hürü Anan senin kara gözlerine kurban olsun," demişti. İnce Memed ayağa kalkınca da, "Şimdi artık bana izin İnce oğlum," diyerekten eşeğine binmiş, Kısacık Mahmutla birlikte köyün yolunu sevinç içinde tutmuştu.

O İnce Memedin de, onun gözlerini bağlatarak yanına öyle götürttüğünü bir türlü unutamamıştı. Hele daha iyileşip de

eşkıyalığa başlasındı hele, Hürü Anacık da şu dünyanın kaç bucak olduğunu ona gösterirdi.

İnce Memed iyileşip de, Hürü Ana yola düşünce görenler onu tanıyamamışlardı. Belki yirmi yaş gençleşmiş, yüzündeki kırışıklıklar yitmiş, gözleri genç kızların gözleri gibi parlamıştı. Yüzüne mutlu bir gülüş yerleşmiş, sütbeyaz dişleriyle Hürü Ana bir sevinç gülü olup açmıştı.

"Seni daha bırakıp gitmezdim ama İnce Memed, benim daha çok işim var köyde..."

Uzun uzun biribirlerine sarılmışlardı...

Köye geldiğinde, bir akşamüstüydü, hiç yorulmamış, Kısacık Mahmudun eşeğinden, daha eşeği durdurmadan, yere usta, genç bir binici gibi atlamıştı. Eve vardıklarında da İnce Memedin yağız atını kapısının ağzında öyle dimdik durur bulmuştu. At başını kapıya dayar gibi etmiş, düşünceli, sessiz öyle durmuş kalmıştı. Onu gören köylüler evden eve koşuşarak haberi herkese bir anda ulaştırmışlardı. Kapısının önü de, daha o eve girmeden ana baba günü olmuştu.

"Hoş geldin Hürü Ana, Hürü Ana hoş geldin," sesleri köyü bir anda doldurmuştu. Bu kadar kalabalık bile bu yağız atı ürkütemiyor, at, olduğu yerde kıpırdamadan duruyordu.

"Üç gündür bu at burada Hürü," dedi Hösük. "Üç gündür gece gündüz bu at ne yiyor, ne de içiyor, burada böyle bekleyip duruyor."

Hürü Ana kalabalığı yardı, atın yanına doğru çekilerek, "Yol verin, yol verin," diye yürüdü, "benim ona söyleyeceklerim var, o üç gündür beni neden böyle kıpırdamadan bekliyor, ben onu biliyorum işte."

Köylü kalabalığı soluksuz kesilip sustu. Hürü Ana atın yanına usul usul yanaştı, elini kaldırdı onun yelesini korkarak usul usul okşadı. Kulağına da eğilip, "Güzel at, yağız at," dedi, "sen Hazreti Alinin Düldülü, Köroğlunun Kıratı, Genç Osmanın Arabı, Peygamberin Burağı soyundansın. Sen soyluların soylususun. Yoksa burada üç gündür yemeden içmeden durur da beni bekler miydin... Dur şimdi..."

At huysuzlanmaya, kuyruğunu hızlı hızlı, sağa sola sallamaya başlamış, başını kaldırmış kulaklarını dikmişti. Hürü

Ana şimdi ancak onun göğsüne yetişebiliyor, heyecanlanmış, elleri titreyerek ancak oralarını okşayabiliyordu. Kalabalık da durmuş onları büyümüş gözlerle seyreyliyordu.

"Şimdi beni iyi dinle," diye duyulur duyulmaz bir sesle konuştu Hürü Ana. "Başını azıcık indir de kör olası, bak sana ne güzel sözler söyleyeceğim, beni dinle."

Elini çekti, yukardaki atın gözlerine bakmak istedi, at gittikçe huysuzlanıyordu, onun gözlerine gözlerini rastlatamadı. "Var dinleme beni, verme kulağını bana. İstersem ben de sana onu söylemem işte!"

Ata söyleyeceğini seslice söyleyemezdi, şu mendebur kalabalık duyabilirdi. At da bir hoş oluyordu. Şu at kaçıp gitmeden de iyi haberini ona bildirmeliydi ki, o da duysun, mademki fıkara üç gün üç gece burada onun yolunu gözlemişti, varsın sevinsindi.

Atı bırakıp kalabalığa döndü:

"Şimdi siz azıcık uzaklaşın bakalım, ben bu huysuz, deli ata gizli bir şeyler söyleyeceğim. Haydin kurban olduklarım, haydin güzel köylülerim. Kusuruma bakmayın, gülden nazik gönlünüz de incinmesin. Ben bu atı savdıktan sonra teker teker evlerinize gelirim."

Kalabalık küskün, çıt çıkarmadan arkasını dönüp oradan uzaklaştı. Hürü Ana, kalabalığın iyice ortadan çekilmesini bekledikten sonra atın yanına vardı:

"Sana bu güzel haberi vermezdim ama bu huysuzluğundan, deliliğinden dolayı, ama neyleyim ki iyi kimselerdensin sen, sihirbaz bir atsın, bir de üç gündür yolumu gözlüyorsun."

Kalabalık çekilince at biraz dinginlemiş, başını biraz indirmişti.

"İyi dinle beni, İnce Memed iyileşti, iyileşti, iyileşti."

Biraz öteye çekilip atın gözlerine baktı, onun tepineceğini, sevineceğini, başını göğe kaldırıp dünyayı inleterek kişneyeceğini sanıyordu. Atta hiçbir değişiklik görmeyince de kızdı, ona yaklaşmadan, olduğu yerden bağırdı:

"İyileşti, iyileşti, duymadın mı beni Allahın bin belası, gözü kör olup da boyu devrilesi, iyileşti, iyileşti..."

At gene aldırmıyordu.

"Hay sen Köroğlunun Kıratına, Alinin Düldülüne, Peygamberin Burağına kurban olasın... Hay benim de, İnce Memedin de tırnaklarımıza kurban olasın..."

Öfkesi tepesine çıktı, kendini yitirip bağırdı:

"İnce Memed iyi oldu, kurtuldu, iyi oldu, kurtuldu, onu Anacık Sultan sağalttı, duydun mu?"

Köylüler onun "İnce Memed sağaldı" sözlerinin kendilerine söylendiğini sanarak hemen gerisin geri koşarak, sevinerek gürültüyle döndüler.

Hürü Ana da atın ön ayağına bir tekme attı, o anda da at şaha kalktı, uzun uzun kişnedikten sonra Alidağına döndü aldı yatırdı, bir top kara bulut gibi köyün içinden süzüldü çıktı.

"İnce Memede ne olmuş, ne olmuş ana?" diye sordular.

"Yaralı mıymış?"

"Hasta sayrı mıymış?"

Bu kör olası at yüzünden ok yaydan çıkmış, olan olmuştu.

"İnce Memed yaralıydı, iyi oldu," dedi Hürü Ana. Yanını yöresini bir iyice keskin gözleriyle bir daha araştırdıktan sonra, "İnce Memed çok şükür Allahıma iyi oldu," dedi. "Ağır yaralıydı, iyi oldu. İyi olmayıp da ne bok yiyecekti, elbette iyi olacaktı. Ben gittim ona, kuruttuğum incirlerle, Delice koyağın narlarını yedirdim ona. Elceğizimle götürdüğüm çorapları giydirdim ona. İyi olmayacaktı da ne yapacaktı o İnce Memed! Kırkgöz Ocağının Anacık Sultanını ocağından aldım da, ata bindirdim de, bin yaşındaki o kutlu kadını onun ayağına götürdüm. Kim olsa onun yerinde iyi olurdu. O Kırkgöz Ocağı ki, kılıçlarla iki şak olmuş insanı biribirine yapıştırarak diriltmiş ocaktır. O Kırkgöz Ocağı ki, kelle kucağında Genç Osmanı üç gün üç gece Bağdadın içinde savaştıran ocaktır. O Kırkgöz Ocağıdır ki, kendi şu iki gözümlen gördüm, duvarında Alinin Zülfikarının asılı durduğu ocaktır. O kılıcı var ya, yedi bin yedi yüz yetmiş yedi kişi gelse o duvardan söküp alamaz. O kılıcı var ya, yere düşse, dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz kişi gelse de yerden kaldıramaz, ama bir Anacık Sultan gelir, bir kuştüyünü kaldırır gibi onu yerden alıverir de yerine asar... O İnce Memed iyileşmesin de ne yapsın!"

Hürü Ana coşmuş, atı, öfkesini, kendisini unutup İnce Memedin başından geçenleri bir eski zaman hikayecisi gibi, evinin önündeki taşın üstüne çökmüş anlatmaya başlamıştı. Köylüler de oldukları yere oturmuşlar onu dinliyorlardı.

Hürü Ana taa baştan, Ali Safa Beyin öldürülmesinden işe başladı. Candarmaların, İnce Memed kasabadan çıkarken üstüne yağmur gibi kurşun yağdırdıklarını söyledi. Değirmenoluk köyünü geçiyorum, dedi, siz onun orasını benden de iyi biliyorsunuz, Kel Hamzanın köpek yemiş, kartallara pay olmuş leşinin kemikleri daha aşağıda duruyor. Orasını geçti. Ormanı, ormana girerken işte bu yağızın ürktüğünü, ormana girmek istemediğini, İnce Memedinse bu kutlu, sihirli atı zorladığını, ormanın içinde candarmaların pusuya yattıklarını, gene atın kulaklarını dikip direkleyip durduğunu, İnce Memedinse bunu anlamadığını, gene atı sürdüğünü, sürünce tam candarmaların ortasına düştüğünü, gecenin karanlığında atın yere yatarak, karnının üstünde sürünerek onu kurtardığını, ama o akılsız, at sözü dinlemez İnce Memedin tam yedi tane kurşun yarası aldığını, eşkıyaların nasıl gelip onu kurtardıklarını bir bir anlattı. Eşkıyalar onu almışlar götürmüşler yüce dağ başındaki mağaralarına, cerrah çağırmışlar, cerrahlar onun kanını durdurup yaralarını sarmışlar ya, İnce Memedi de, yedi kurşun yemiş, kolay mı bu, bir ateş almış, fırın gibi yanmaya başlamış. Hürü Ana da onu aramış. Aramış aramış da kimse onun yerini ona söylememiş. Hürü Ana her şeyi en ince ayrıntısına kadar her şeyi anlatıyordu da ne bir yer adı veriyor, ne de Yörüklerden söz ediyordu. Sonra onun yerini bir hayır sahibi eşkıyadan öğrenmiş. Eşkıyalar da onu İnce Memede götürürlerken gözlerini bağlamışlar. Hürü Ananın kim olduğunu bilememişler de bu haltı o sebepten karıştırmışlar. Hürü Ana da buna o kadar kızmış ki, o İnce Memed sümüklüsünü hasta halinde tepelemeye kalkmış. İyi olunca da bunu onun yüzüne vurmamış ya Allah kerimdir, o sümüklünün yakası bir daha eline geçerse, yakası, Hürücenin, işte o zaman görürmüş dünyanın kaç bucak olduğunu...

Gün battı, karanlık kavuştu, yatsı oldu, Hürü Ana şen satır anlatıyordu. Yeni Kırkgözün Ocağına gelmişti.

"Yoruldum," dedi. "Kırkgöz Ocağını da yarın öbürsü gün anlatırım. O Kırkgöz Ocağı kırk gün kırk gece anlatmakla bitmez ki... Yalnız onu söylemeden edemem, Kırkgöz Ocağının karşısında ak çakmaktaşından yüce, sivri doruklu bir dağ var, gecede gündüzde, yağmurda karda bile başından gün eksik olmuyor, kurşun geçmez karanlıkta bile dağın doruğu yalp yalp ediyor. İşte böyle."

Komşular onu o akşam yemeğe alıp götürdüler. Hürü Ana kimsenin evinde yemek yemek istemezdi ama, ne yapsın, çok geç olmuştu, ister istemez bir kerecik olsun, başka yerde yemek yemeyi kabul etti.

Sabahleyin uyandığında daha bir sevinçliydi Hürü Ana. Hemen ocağa bir kazan su koydu, su ısınınca hamamlığa geçti, sandığından çıkardığı bir kalıp kokulu sabunla bir iyice yundu arındı. Komşu kızı çağırtıp saçlarını ördürdü, beliklerinin arasına da birer küçük gök boncuk koydurdu. İnce Memedin Hürü Anasına nazar değmesin, diyerek güldü. Sandıktan, gençliğinden bu yana giymediği kutnu fistanını, parlak kundurasını, ince, yalnız şehirli karıların giydiği çorabını çıkardı. Başına da yeşil pullu ipeklisini bağladı. Burnuna Durmuş Alinin askerden dönerken Arabistandan getirdiği altın hırızmasını taktı. Ayak bileklerine halhallarını bağladı. Beline Trablus kuşağını sarıp püsküllerini dizlerine kadar sarkıttı, giyindi kuşandı, ardından da uzun uzun şöyle bir aynaya baktı. Sonra da, aynayı yerine koyarken, "Vay bre insanoğlu," diye kendi kendine söylendi, "sen ne biçim yaratıksın böyle, bir gecede bin yaş kocuyor, bir günde bin yaş genceliyorsun."

Salınarak köyün içine yürüdü. Her eve giriyor çıkıyor, herkesi seviyor okşuyordu.

Bir evden çıkmış, dudaklarında gülücükler köyün ortasına geliyordu ki karşısına bir atlı çıktı. Atlının bindiği at, İnce Memedin yağızı gibi soylu, görkemli al bir attı. Binicinin ayaklarında çizmeler, başında da tüylü bir lenger şapka, bacağında kılıç gibi ütülenmiş bir külot pantolon, sırtında bir yepyeni, çarktan çıkmışçasına kırışıksız bir ceket vardı. Atlının omuzunda da pırıl pırıl, menevişli bir Alaman filintası asılıydı. Yan yana geldiklerinde atlı atının başını çekip durdu:

"Hürü Ana," dedi.

"Hürü Anan sana kurban olsun, buyur yavru," diye sevindi Hürü Ana. "Sen kimsin de beni böyle hemencecik tanıdın da, Hürü Ana dedin bana yiğidim?"

"Ben Topal Aliyim, Ana," dedi atlı.

"Neee? Sen Topal Ali misin? Benimle taşkala etme yavrum. Topal Ali senin tırnaklarına kurban olsun aslanım. O bana hiç Hürü Ana der mi, o beni eline geçirse kanıma ekmek doğramaz mı?"

"Vallahi billahi ben Topal Aliyim, Ana."

Hürü Ana ona kurnaz kurnaz, gülümseyerek, sen benimle eğleniyorsun dercesine baktı.

"Ana sen de bugün giyinmiş kuşanmış üç günlük geline dönmüşsün, ne oldu böyle sana, bir şey mi var?"

Hürü Ana buna karşılık vermedi.

"Hürü Ana sana kurban olsun atlı," dedi, "senin o Topala hiç benzer bir yerin var mı?"

"Ana istersen, şu yana geç de topal ayağıma bir bak..."

Hürü Ana kuşkulanmıştı. Öbür yana geçti, Alinin üzengiye sıkıştırılmış, bir top yumruk gibi topal ayağını gördü. Görür görmez de yerlere saldırdı, bir taş kapıp:

"Seni topal ayağına sıçtığımın topal domuzu seni..." diye taşı hızla ona fırlattı. Taş Topal Aliye değmedi.

Hürü Ana, taşı ona değmeyince çıldırdı, yerde ne kadar taş bulduysa Topalın üstüne yağdırmaya başladı. Toprakta dönemiyor, atın üstünde şaşırmış kalmış Topal Aliye basıyordu kalayı...

"Seni Çukurova zağarı seni. Başına da lenger şapka giymiş, adam olmuş da... Seni kapıların yal köpeği seni! Seni de candarmaların boku seni! Senin o lenger şapkanın içine çatır çatır sıçarım da, doldururum da sen de giyersin, seni! İnce Memedi ölmüş sandın da bu köye geldin, öyle mi, seni! İnce Memed ölmedi, ölmedi. O İnce Memed de seni öldürmeyince ben de gözü açık gitmez miyim seni!"

"İnce Memed iyi mi Ana? Çok şükür Ana... Müjden başım üstüne... O sağ olsun da..."

Daha fazla konuşamadı, ensesine yediği bir taşla sallandı ama yere düşmedi.

"Seni de bütün köpeklerin ağzına sıçtığı da, bütün eşeklerin burnuna işediği... Seni Çukurova zağarı da seni... İnce Memed ölmez ya, ölür mü, ölür mü, ölür mü o hiç, sizin gibi daha bin tane kokarcayı öldürmeden ölür mü?"

"Etme Ana, sana sözüm var," diye yalvarıyordu Ali.

Bir yandan da gelen taşlardan kendini sakınmak için çabalar harcıyordu.

"Omuzuna mavzer takana da bakın köylüler, sakalına, bıyığına da çocukların bokunu sürdüğüme de bakın, İnce Memedi öldü sanınca tüfekler kuşanıp, Arap atlara binip köye gelene de bakın, kurbanınız kulunuz olayım. İnce Memed öldü diye de gerp gerp gerinene de bakın! İnce Memed ölmedi, ölmedi..."

Hürü Ananın şamatasını duyan köylüler dışarıya uğramışlar, Hürü Ananın bu güzel giyimli atlıya yaptıklarına üzülerek bakıyorlardı.

Sonunda Hürü Ana eline oralardan uzun bir süğen geçirdi. Alinin ona dönük sırtına gelha eyledi. Topal Ali sarsıldı, atını sürmese ikinci süğeni yiyip yere düşecekti.

"Kaç," diye arkasından gürledi Hürü Ana, "kaç topal ayağına sıçtığım, kaç. O İnce Memed de bu sefer seni de öldürmezse, ben de ona hakkımı helal etmem."

Hırsını alamamıştı ondan, elinde taşlarla onun arkasından bir süre gitti ya ulaşamadı. Evine vardı, damının üstüne çıktı, yönünü Alidağından yana döndü, yağız atı çağırmaya başladı:

"Gel, gel, gel yağız atım gel. Kalem kulaklı da, ince de bellim, elma gözlüm gel. Gel de şu Topalı ayaklarının altında eziver. İnce Memedi ölmüş biliyor da köye geliyor, gel! Köroğlunun Kıratı, Peygamberin Burağı, Alinin Düldülü soylum, gel! Gel ha gel! Hürü Anan seni çağırıyor, soyunda küheylanlık, soyunda azıcık adamlık, mertlik, yiğitlik varsa gel! İnce Memed uzaklarda, onun yerine sen varsın, gel! Gel de şu uyuz, şu hayın Topalı ayaklarının altında çiğne de, un ufak eyle, gel!"

Ellerini havaya açtı, dualar okumaya başladı. Hem dualar okuyor, hem yağız atı çağırıyordu.

Az sonra Alidağının önündeki çakırdikenli düzlükten kopan at, süzüldü geldi Hürü Ananın evinin önünde durur gibi

etti, sonra da gündoğudaki kayalıklara doğru doludizgin, kuyruğu havada çekildi gitti.

Atı görür görmez Hürü Ananın nutku tutulmuş, olduğu yere damın üstüne dizlerinin bağı çözülerek oturmuştu. Yüreği, korkusundan, şaşkınlığından hızlı hızlı atıyordu.

"Komşular," diye kısılmış, ürkmüş bir sesle aşağıdakileri çağırdı, "gelin de beni buradan indirin, bu at benim halimi bırakmadı."

İki delikanlı merdivenleri ikişer ikişer çıkıp onu alıp aşağıya indirdiler.

"Amanın komşular, amanın köylüler, amanın kardaşlar, bacılar, amanın bu atın işi de nasıl bir iş, hiç dünyada böyle bir şey görülmüş mü, şu dünya dünya olalı beri?"

Yorulmuş, yüzü gerilmiş, dudakları kağıt gibi olmuş, ter içinde kalmıştı.

"Ana azıcık yornuğunu al!"

Onu içeriye götürdüler, yere döşek serip, sırtına yastıklar koyup oturttular. Hürü Ana gözlerini kapatıp bir süre öyle kaldı. Biraz kendine gelince, gözlerini açıp sordu:

"Dışarıya bakın bakalım, o at kapıda duruyor mu?"

Baktılar, içeriye dönüp:

"O at görünürlerde yok," dediler.

"O domuz, kafir nereye gitti?"

"Abdi Ağanın evine indi," dediler.

"İnsin bakalım," diye Hürü Ana gülümsedi. Ardından da gene eski sevincini buldu, yanındakilerle şakalaşmaya başladı. Onlar evlerine dağılıp giderlerken de arkalarından seslendi:

"Amanın millet, ben bu İnce Memedin atından korktum," dedi.

Topal Aliyi unutmuş gitmişti. Kafası hep İnce Memedin atıyla uğraşıyordu. Bu at cin miydi, peri miydi, bu yaşa gelmiş böyle bir işle karşılaşmamıştı. Belki de Köroğlunun don değiştirmiş ölümsüz Kıratı buydu. Kıyamete kadar sırtında çok Köroğlu, çok İnce Memed taşıyacaktı...

Dişlerini sıkarak:

"Öldür Topal Aliyi öldür!" dedi hırsla.

Atı, gece yarısına kadar, dışarı çıkıp çıkıp gözledi ama at bir daha gözükmedi. Hürü Ana, at İnce Memede gitmiştir, diye düşündü. İnce Memed de ona binecek, daha Topal Ali köyden cehennem olup gitmeden yetişecek, o topal hayınını öldürecekti. Hele gelsindi, hele, hele bir de Topal Aliyi öldürmesindi, Hürü Ana o, gözlerini bağlatıp da kendisini kör gibi dağlardan aşıran o sümüklüye gösterecekti.

İnce Memed sabah erkenden kalktı, şalvarını, kanlı abasını giyindi. Hürü Ananın onun için ördüğü çorabı ayaklarına çekti, çarığını bir güzelce bağladı, fişekliklerini kuşandı, dürbününü boynuna astı, fesini, öteberilerini heybeye koydu, tüfeğini omuzuna taktı:

"Haydiyin arkadaşlar," dedi, "oba Çukurovaya inmeden gidip onlarla bir helallaşalım."

Memed önde, Kasımla Temir arkada incecik orman yolundan yürüdüler. Ormanı çıktıklarında öğle olmuş, sisler ormanın üstünden kalkmıştı. Bir süre yürüdükten sonra Kızılkartallı koyağına vardılar. Battal Ağa onları taa aşağılara kadar inerek karşıladı. Memedin yüzü asıktı ve alnı kırışmıştı, gözlerine de o parlak ışık gelmiş yerleşmişti. Battal Ağa, "O dedikleri ışık bu olsa gerek," diye kendi kendine mırıldandı eşkıyaların önünde Beylik çadırına doğru yürürken.

Çadırda yemekler çoktan hazırlanmış, açık sofra onları bekliyordu. Çadırların önlerinde çatallara oturtulmuş alıcı kuşlar bugün çok telaşlıydılar, kanatlarını açıyor, çırpınıyor, uçmak için kendilerini zorluyor, bağlı oldukları yerden kurtulmak için iplerini gagalıyorlardı. Memed bu kuşların, böylesi durumlarının sebebini çok iyi bilirdi. Göç hazırlıklarına başlandığında bunlar hep böyle olurlardı. İnsanoğlunun bilemediği, hayvanlarda tuhaf bir önsezi vardı.

Yemeklerini hemen hiç konuşmadan yediler, bitirdiler. Sofra kalktı, kahveler geldi. Kahve gelince Memed çok sevindi. O, ömründe çok az kahve içmişti ya, Yörüklerin pişirdikleri kahveye bayılıyordu. Yörük kahvesinin tadı, kokusu uzun bir süre damağından gitmiyor, nereye gitse onunla birlikte geliyordu.

"Yarın değilse öbürsü gün gidiyoruz biz çocuklar," dedi Battal Ağa. "Bundan sonra artık bizim işimiz zor. Baba kışlağımıza gene etek dolusu para vereceğiz. Ne elimizde kaldı, ne avucumuzda, şu Molla Duran Efendi olacak adam baba dede kışlağımızı çiftlik yaptığı yetmiyormuş gibi her yıl da bizden altın para istiyor, kağıt para olursa olmuyor. Şimdi aşağıya inince Adanaya gidip altın para bulacağım. Biz bittik, biz tükendik. Şu Molla Duran Efendi gibi bir firavun yok şu Çukurovada. Yakında bu yaylağa da sahip çıkarsa hiç şaşmayacağım. Şimdi de Topal Aliyi kendisine kahya yapmış. Diyorlar ki..." Memedin gözlerinin içine gözlerini dikip, bir şeyler bekler gibi baktı. "Diyorlar ki bu Topal Ali de bin beter, ondan da insafsız bir adammış. Elinden çekeceğimiz var. Molla Duran Efendi o Topal Alinin altına bir at çekip omuzuna bir mavzer vermiş."

Memed kendinde olmayarak güldü, bu da Battal Ağanın gözlerinden kaçmadı.

"Sanırım ki bu Topal Ali, Abdi Ağanın adamı izci Topal Alidir."

"Odur," dedi Memed gülerek, sevinerek.

"İyi bir adam mıdır?" diye sordu Battal Ağa ortaya.

"Çok iyi adamdır," dedi Memed. "Onun gibi yiğit, yürekli, akıllı bir adamı daha analar doğurmamıştır."

"Öyle de diyenler var," dedi Battal Ağa. "Her neyse bizim işimiz artık zor. Bizi şu Çukurovalılar soya soya bitirdiler. Kerimoğlunun da başı belada."

"O nasıl?" diye sordu Memed. "Onu yıllar var ki göremedim. Şu dünya gözüyle onu bir görsem de elini öpsem. Allah ölmeden bunu da bana nasip eder inşallah."

Memed Kerimoğlundan söz ederken utangaç, suçlu bir çocuk gibiydi.

"O da," dedi Battal Ağa Memedin içinden geçenleri sezerek, "seni çocukları kadar, canı kadar seviyor."

Memed biraz daha sıkılıp önüne baktı. Kerimoğluyla karşılaştıkları günleri hiç anımsamak istemiyordu.

"Onun obası da perişan oldu. Onların da kışlaklarına birisi, yeni yetme bir Ağa sahip çıkmış. Kışlaklarının yanından bile geçirmiyormuş onları o Ağa... Durun hele, ne idi onun da adı?"

Düşünceye daldı, alnı kırıştı, bıyıklarıyla oynadı. "O da bir İstiklal Harbi kahramanıymış. Kılıcının hakkı olaraktan, ona da Kerimoğlunun kışlağını vermişler. O da, onları kışlağın yanına yaklaştırmıyormuş. Molla Duran gene insaflı, altın alıyor ya gene de bizi kışlağımızdan kovmuyor." Durdu, bıyıklarıyla oynadı: "Hah," dedi, "onun adı da Sabit Bey. Hiç duydunuz mu böyle bir adamı?"

"Duymadım," dedi Memed boynunu bükerek.

"On yıla kalmaz artık biz biteriz. Bizim oba şimdiden bile dağılmaya başladı." Gözleri doldu. "Ben ölürsem," diye kekeledi, "Yörüğün mezarlığı olmaz ya, mezarı da olmaz ya," acı acı güldü, "beni getirin de şu pınarın başına, o ağacın altına gömün."

"Allah gecinden versin," dedi Memed, onun da gözleri dolmuştu.

"Buradan başka bizi kabul edecek toprak yok. Bari tez günde öleyim de, burası da elimizden gitmeden şu pınarın başına gömüleyim."

"Ağa etme," dedi Memed sesi titreyerek.

Bu sırada genç kızlar, gelinler, yaşlı kadınlar, küçük, büyük nakışlı bohçalar getirip çadırın eğmesinin dibine koyuyor, durmadan, Memede bir göz atıp gidiyorlardı. Bir delikanlı da birkaç sırmalı fişeklikle, bir Alaman filintası getirdi, işlemeli çuvalların dibine koydu, ayakta, elpençe divan durup bekledi. Arkasından bir dürbün, iki Çerkes hançeri, bir nagant tabanca getirildi, sapı fildişinden... Memed bütün bu gelenlerin ne için olduğunu anlamıyor, şaşkınlıkla bir filintaya, bir bohçalara bakıyordu.

Battal Ağa uzun, ince boyuyla ayağa kalktı, çimeni yeşil gözleriyle bir erkek güzeliydi, birinci bohçayı aldı, açmadan Memedin önüne koydu. Sırasıyla öteki gelen bohçaları da Memedin önüne dizdi.

"Bunlar sana İnce Memed. Bunlar obamızın sana çamsakızı çoban armağanıdır. Kusurumuza kalma sana karşı bir kusur işledikse..."

"Kusur bizde," diye toparlandı Memed. "Aman ne zahmet..."

Şaşırmış, ne yapacağını bilemeden önündeki bohçalara bakıyordu.

"Aç onları," dedi Battal Ağa. "Bunlar sana obamız kızlarının..." Çuvala dayalı filintayı, onun yanındaki fişeklikleri, tabancayı gösterdi. "Bunlar da sana obamızın armağanıdır."

Kıpkırmızı kesilen Memed ancak bir "Sağ olasınız" diyebildi. Boğazına bir yumruk gelmiş tıkanmıştı. Kendisini tutmasa katıla katıla ağlayacaktı. Elini bir türlü bohçalara süremiyordu.

Sonunda Battal Ağa dayanamadı, bohçalardan en büyüğünü açtı. Bohçanın içinden el dokuması açık kahverengi, ceplerinin ağzı, dikiş yerleri, paçaları sırmayla işlenmiş bir şalvar çıktı. Şalvarın bağının püsküllerı de simle karıştırılmıştı. Gene bohçadan simle işlenmiş yepyeni bir aba çıktı. Bir ipekli mintan, mintanın yakası gene ipekli ipliklerle çok ince işlenmişti, üç çift işlemeli, dizleme çorap, üç tane köşelerine çok mavi menekşe kondurulmuş ipekli mendil, bir çift de kırmızı Maraş postalı duruyordu orada, paçalı patiska donun altında.

Memedin şaşkınlığı geçmiş, büyümüş gözlerle ona yapılan armağanlara hayranlıkla bakıyor, o parlak iğne ucu gibi ışık gelmiş gözlerine gene yerleşmişti, konuşamıyordu.

Battal Ağa, Kasım, Temir mutluluktan uçarak gülümsüyorlardı.

"Al bu bohçayı da şu yandaki bölmeye git de giy... Korkma üstüne tıpatıp gelir. Bizim hatun kişiler seni iyi tanıyorlar."

Bu öneri Memedin imdadına yetişti, bohçayı kaptığı gibi yan bölmeye geçti, daha oraya varır varmaz da boşandı. Hem ağlıyor, hem de bir yandan soyunuyor, eski, kanlı, candarma kurşunlarının delik deşik ettiği partallarını bir yana koyuyordu, düzgünce dürüp katlayarak...

Çarçabuk yeni giyitlerini giyindi, eline çoraplardan birisini aldı, çorap çok güzeldi ya, Hürü Ananın çorapları daha güzeldi, elindeki bohçaya geri koyup eski çorabını ayağına geçirdi. Postal ayağına iyice oturdu, bağlarını özene bezene bağladı, içeri girecekti ama, ağlaması durmuyordu ki... İpekli mendillerden birisini aldı, gözlerini uzun bir süre kuruladıktan sonra bölmeden çıktı.

"Demedim mi sana, demedim mi, hay yiğen," diye gürledi şen şakrak Battal Ağa. "Her şey nasıl uydu sana... Bizim Yörük kadınları bu işi iyi bilirler, taa Köroğlundan bu yana."

Köroğlu sözünü duyunca Memedin yüreği sızladı.

"Koç Köroğlunu da bizim Türkmen hatunları savaşa çıkmadan önce böyle donatırlarmış, ata dede göreneğiymiş bu. Bizim eskiler böyle söylerler... Aşık Yeşil Köroğlunu anlatırken, onun giyimini kuşamını bir gün bir gece söyler de bitiremezdi."

Memed en sonunda konuşabildi. Hep önüne bakıyor, ıslak gözlerini görmesinler diye kimseyle göz göze gelmek istemiyordu.

"İyi oldu," diye duyulur duyulmaz bir sesle konuştu. "Bu iyi oldu işte Ağa. Ben dağları bırakıyorum. Buradan başımı alıp adı bilinmedik diyarlara gideceğim. Oralarda kendimi yitireceğim. Bu işin sonu yok. Bu işin sonu, beş para etmez birisinin sıktığı kör kurşundur."

Ötekilerin yüzüne baktı, onların yüzlerinde en küçük bir şaşkınlık izi görmedi.

"Yoksa benim böyle yapacağımı biliyor muydunuz?" diye Memed, şaşkınlığını yenemeyerek sordu.

"Benim bildiğim," diye Battal Ağa gün görmüş, olgun konuştu, "benim bildiğim hiçbir eşkıya sonuna kadar dağda kalmak istemez. Dağda yaşlanan hiçbir eşkıya görülmemiştir ya, sonunda eşkıya bir kurşundan gitmezse, dağda yaşlanırsa, elden ayaktan düşer, eşkıyalık yapamaz. Onun için sen bunu iyi ediyorsun oğlum Memed. İyi ediyorsun ya, senin gibi bir eşkıyanın da kendisini kaybedip sonuna kadar düzde kaldığı da görülmemiştir. Ya düzde şu sebepten bu sebepten öldürülmüş, ya da en küçük bir haksızlığa dayanamayıp dağa çıkmıştır. Beni yanlış anlama Memed, sana dağda kal demiyorum, atadan dededen gördüklerimi, duyduklarımı söylüyorum, bir eşkıyanın kendisini kaybedip düzde yaşaması dağda yaşamasından daha zordur. Ben şimdiye kadar düze inmiş de eceliyle ölmüş, ya da yeniden dağa çıkmamış bir eşkıya daha görmedim. Çalıkakıcıları demiyorum, senin gibi nam sahibi, İnce Memed olmuş, Köroğlu olmuş eşkıyadan söz ediyorum."

"İşte Bayramoğlu, Bayramoğlu çekilmiş köyüne yaşıyor, gül gibi..."

"Bayramoğlu öldü," dedi Battal Ağa. "O kendini öldürdü. Kürt Rüstem de kasabada, sırtında şerbet güğümü onun bu-

nun maskarası olaraktan her gün ölüyor. O Kürt Rüstem ki, Bayramoğlu bile onun mertliğinin, yürekliliğinin, insanlığının yanına varamaz, onun eline su dökemezdi."

"Ben de ölürüm," dedi Memed.

"Ben sanmıyorum ya inşallah üstesinden gelirsin," dedi Battal Ağa. "Ben seni azıcık tanıyorsam, senin içindeki bu kurt var iken, böyle de depreşip durur iken, sen mecbursun. Köroğlu da mecburdu."

"Biliyorum mecburum, biliyorum duramam, biliyorum İnce Memed yitince ben buna dayanamam. Biliyorum kendimi, biliyorum ya kaç para eder... Biliyorum, biliyorum, biliyorum."

Battal Ağa çimeni yeşil gözlerini onun gözlerine dikmiş, Memed artık gözlerini saklamıyordu, onun gözlerine gelmiş oturmuş o çelik ışıltısına bakıyor, vay insanoğlu vay, diyordu içinden, az önceki şu halim selim, şu, giyitleri görünce bir çocuk gibi utanarak sevincinden, iyiliğinden çocuk gibi ağlayan adama bakın, bir şu kaplan kesilmiş, tüyleri diken diken olmuş deve bakın.

"Biliyorum Ağam... Beni iyi dinle, içimi yakanı söylüyorum sana. Ben ölümden korkmuyorum. Ölüm bizim, bugün değilse de yarın er geç yolumuzdur. Ondan korkan insan olamaz. Ben kurşunla ölmekten korkmuyorum. Benim derdim başka..."

Battal Ağa düşünceli, uzun parmaklarını çenesinde dolaştırıyor, onu can kulağıyla, her sözüne önem verdiğini belli ederek dinliyordu.

"Benim derdim büyük dert. Allah kimsenin başına vermesin böyle bir derdi. Düşman başına bile... Ben Abdi Ağayı öldürdüm, onun yerine Kel Hamza geldi. Onu da öldürdüm, bakalım kim gelecek... Ali Safa Beyi öldürdüm. Şimdiye kadar onun yerine birisi gelmiştir, onu da öldürdüm diyelim, bak Kerimoğlunun da başına Sabit Bey konuvermiş, hem de gökten inmiş. Senin başında da Molla Duran Efendi var... Benim bütün bu öldürmelerim neye yaradı, bunu desene bana Battal Ağam? Binini öldürsem, iki bini gelecek..."

Battal Ağa kahkahayla gülünce Memed bir tuhaf oldu.

"Şimdi anladım senin derdini," dedi Battal Ağa. "Bir iyice anladım." Hem konuşuyor, hem de gülüyordu. "Sen de beni iyi

dinle İnce Memed..." Diz üstü çöküp sesini dikleştirdi. "İnce Memed öldürülecek onun yerine Ali Memed gelecek, o da öldürülecek onun yerine Hasan Memed gelecek... O da öldürülünce Veli Memed gelecek... O da, o da, o da... Sen ne sanıyorsun oğlum Memed, İnce Memedler bitecek mi sanıyorsun? Her insanın içinde bir mecbur kurdu, bir İnce Memedlik, bir Köroğluluk kurdu var. Köroğlu gitti İnce Memed geldi. İnsanoğlunun içinde bu kurt oldukça insanoğlu ne olursa olsun yenilmeyecek. Sen insanoğlunun içindeki kurtsun, ne olursan ol, nereye gidersen git. İşte insanoğlunun içindeki bu kurt yiterse, insanlık da işte o zaman insanlıktan çıkar. İnsanoğlu içindeki bu kurdunu yitirmeyecek, ona kıyamete kadar gözü gibi, yüreği gibi bakacak. O kurt insanoğlunun şahdamarı, atan yüreğidir. Senin içindeki kurt da, işte insanlığın bu kurdudur."

O gün İnce Memed onlara, hakkınızı helal edin, ben gidiyorum diyemedi bir türlü. O gece sabaha kadar tartıştılar. Battal Ağa dünya üstüne, insanlık üstüne çok şey biliyordu. "Bir İnce Memed giderse bin, on bin, yüz bin İnce Memed gelir, Ağalar biter de İnce Memedler bitmez," sözü onun içine işlemiş, bu söz onu tepeden tırnağa sarsmıştı. Sözün etkisinden bir türlü kurtulamıyordu.

Sabah oldu gün açıldı, İnce Memed düşüncesini değiştirmiyordu. Zaten yaraları da iyi olmamıştı daha. Son olarak da bunu söyledi Battal Ağaya.

Battal Ağa, ne söylerse söylesin, sonunda ona hak veriyordu. O da insandı, o da çoluk çocuğa kavuşacak, rahat edecekti. Bunu biliyordu. Ama insanın içindeki o kurdu da biliyordu. Bu kurt onu rahat bırakmayacaktı, bunu da çok iyi biliyordu.

Sabahleyin gülerek, sevinerek bir kahvaltı ettiler. Gün kuşluğa doğru İnce Memed ayağa kalktı:

"Ben gitmeliyim," dedi, "hakkınızı bana helal edin, belki de kıyamete kadar bir daha görüşemeyeceğiz."

Hançerini, dürbününü, tabancasını, fişekliklerini aldı Battal Ağanın önüne koydu.

"Bunlar obada kalsın, belki bir gün bir İnce Memed daha düşer bu obaya. Bunlar öteki yitip gitmiş, imi timi belirsiz olmuş İnce Memedindir diyerekten ona verirsiniz."

Dün akşamdan bu yana oldukları yerde duran obanın ona armağan ettiği filintayı gördü, vardı onu da fişekliklerle, tabancayla, hançerlerle birlikte yerinden aldı, getirdi Battal Ağanın önüne koydu.

"Bu da ondan sonra gelecek İnce Memedin olsun," dedi gülümseyerek. Öteberilerini, armağanlarını heybesine tıka basa doldurup omuzuna attı, dışarıya çıktı. Dışarda bütün oba çadırın önüne birikmiş onu bekliyorlardı.

"Hakkınızı helal edin," dedi İnce Memed onlara minnetle, sevgiyle bakarak, yürüdü. Başta Battal Ağa, yanında Kasımla Temir, obanın öteki ileri gelenleri, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, bütün oba onu buldukları, keven dikenlerinin pespembe tüttüğü yere kadar uğurladılar.

İnce Memed ormana kadar, arkasına bakmadan geldi, oradaki, vurulduğu yerdeki kayalığın arkasını döndü, derede bir taşın üstüne oturdu, heybesinden Hürü Ananın ona getirdiği Delice koyağın narından bir tanesini çıkardı, narı okşadı, kokladı. Pembe narın kabukları incelmiş, biraz da kurumuştu. Dişleriyle kabuktan bir parça ayırıp yere tükürdü, yavaş yavaş soyarak mayhoş, iri, ışıltılı taneli narın bir tanesini bile yere düşürmeden yedi. Elini derenin suyunda yıkadıktan sonra, geldi eski yerine oturdu, düşüncelere daldı. Nereye gideceğini, ne yapacağını bilmiyordu. Nereye gitse, bu eli kolu uzun Mustafa Kemal Paşa onu bulamaz mıydı, bulup da asmaz mıydı? Bir de Battal Ağanın o söylediği söz hiç aklından çıkmıyordu. O sözlerin etkisine kendisini o kadar kaptırmıştı ki, neredeyse geriye dönecek, gece yarısı Battal Ağayı uyandıracak, "bir İnce Memed giderse bini gelir," diyecek, tüfeğini alıp yürüyecekti. Bu söz onu cana getirmiş, daha şimdiden bambaşka bir insan etmişti. Acaba, bu söze Ferhat Hoca ne derdi, diye düşündü. Ferhat Hoca da mı Battal Ağa gibi düşünürdü? Hürü Anaya da gidip hakkını helal ettirecekti. Acaba onun eşkıyalığı bırakıp gitmesine Hürü Ananın tepkisi ne olacaktı? Heybesinden bir nar daha çıkarıp düşünceli düşünceli yedi. Ardından bir nar daha çıkardı. Geride üç narı daha kalmıştı, onları hiç yemeyecek, Hürü Anaya gösterecekti.

Yörükler heybeye epeyi azık koymuşlardı, ona iki üç gün yeterdi. Birden ürperdi, sırtından soğuk terler döküldü, yanına yönüne bakındı, inanılmaz bir boşluk içinde kaldığını duydu. Bir şeyler arandı yöresinde, bulamadı. Sonra birden aklına tıp etti, tüfeği yoktu yanında. Korktu. Ya şimdi eşkıyayla, candarmayla karşı karşıya kalırsa, ne olacaktı... Hem de açıklıkta oturmuş, ahmak ahmak nar yiyordu. Ayağa kalkmasıyla ormanın içine dalması bir oldu. Artık gece yol alacak, gündüz bir kuytuda saklanacak, bir gece yarısı da Hürü Ananın, o gül anasının kapısını çalacaktı. Biliyordu, o, Hürü Anasını çok iyi biliyordu. Gözlerini belerterek üstüne yürüyecek, "Seni avrat yürekli İnce Memed," diye bağıracaktı, "bu fakir fıkarayı, Seyranı, Koca Osmanı, şu umutsuzları nereye bırakıp gideceksin, bir iş yaptın bari sonuna kadar götür şunu," diye kükreyecekti.

19

İnce Memed yatsı namazında köyün üst başındaki kayalığa geldi, serince bir yel esiyordu, azıcık üşüdü. Birden köyün oradan burnuna çok alışık olduğu bir koku geldi. Çoktandır, köyün kokusunu unutmuştu. Şimdiye kadar hiçbir yerde onu böylesine yatıştıran bir koku duymamıştı. Kokuyla birlikte anasını, Hatçeyi, Seyranı anımsadı. Çocuğu neredeydi, Iraz Ana onu nereye götürmüştü, o gün bugündür, ne etmiş eylemişse de onların izini bir türlü bulamamıştı. Köyden tek tük köpek sesleri geliyordu. Bir kayanın kovuğuna sığındı. Hem yelden korunacak, bu köyde candarma, gammaz eksik olmazdı, hem de kem gözlerden saklanacaktı.

Gökyüzü silme yıldızla döşeliydi. Bir süre yıldızlara daldı. Gökyüzü oya gibi işlenmişti. Çocukluğunda bu kayalığa fak kurmuş, karlı gecelerde donarak sabahlara kadar burada fakını beklemişti. İlk yakaladığı sansarı da elinden Abdi Ağa almıştı. O kocaman, gözleri fıldır fıldır sansarını fakla birlikte köye götürmüş, bütün köylü de sansarın başına birikmişti. Sansar çok korkmuş, fakta titriyordu. Sonra Abdi Ağa fakıyla birlikte sansarını elinden almış, kürkünü de kaputunun yakasına diktirmişti. O kadar istediği halde fakını da geri vermemişti. Abdi Ağayı düşünürken içinde bir boşluk daha duydu. Hatçeyi, çocukluğunu, anasını anımsadı. İçindeki boşluk gittikçe genişliyordu. Seyran geldi gözlerinin önüne, incecik, dal gibi boyu, büyük ela gözleri, iki yanağındaki gamzeleriyle, yiğit, candan ve güzeldi, öylece durdu. Memedin içine onu çıldırtan bir özlem geldi oturdu. Şimdi şu anda, şurada, şu delirmiş yıldızların altında Seyran burada olmalı, onun elini sıcacık tutmalı, ona sarılmalıydı. Seyran onu bu kadar özlüyor muydu acaba? Kim

bilir, belki de onu ölü sanıyordu. Hürü Ana ona bir haber salmıştır nasıl olsa, diye sevindi. Gitmeden Seyranı da görecek, onu da birlikte alıp götürecekti gittiği yere. Ama Seyrana nasıl gidecekti, onların evini, Vayvay köyünü candarmalar hiç boş bırakırlar mıydı, candarmaların eşkıyaları avlama biçimlerinden başlıcası da sevgili evleri beklemekti. Eşkıyalar ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, insandır bu, beklendiklerini yüzde yüz bildikleri halde kendilerini yenemiyor, eninde sonunda bir gece soluğu sevdiklerinin evlerinde alıyor, daha sevgililerinin yüzlerini bile göremeden, sevgililerinin gözleri önünde kan içinde yere seriliyorlardı. "Seyranı görmenin bir yolunu bulacağım," diye mırıldandı. Düşündükçe Seyrana özlemi artıyor, şimdi, şu anda yola düşüp Vayvay köyüne, her şeyi göze alarak gitmek istiyordu. Candarmalar bugünlerde onu Vayvayda aramazlar, Seyranın evini beklemezlerdi. Silahının olmadığını düşününce... Silahı olsaydı, Seyrana gitmenin tam sırasıydı. Belki de gene gidebilirdi kılık değiştirerek. Çukurovalılar gibi bir kara şalvar giyer, çorapsız ayağına da arkası basık bir kara yemeni geçirirdi. Bir de kasket takardı başına, kasketin siperini de tam gözünün üstüne indirirdi. Kim bilecekti onun İnce Memed olduğunu... İnce Memed olduğu alnında yazılı değildi ya... Bıyıklarını da kestirirdi. Hiçbir bıyıksızın eşkıya olduğu görülmüş müdür? Seyran önce korkacak, küsecek, sonra da sevincinden deli olacak, ona kemiklerini kırarcasına sarılacaktı. Sonra da onların kayalık köylerine başlarını alıp gideceklerdi. İnce Memed ölecek, çok da çocukları olacaktı. Acaba, şimdiye kadar Seyranın niçin çocuğu olmamıştı? Yoksa hiç mi çocuğu olmayacaktı, kısır mıydı? Varsın olsun, kısır olsun Seyran, diye gülümsedi, onun çocuğu vardı ya... Bir gün, nerede olursa olsun, nasıl olursa olsun oğlunu bulacaktı. O bulamazsa da çocuk onu gelecek bulacaktı. Iraz ona iyi bakmıştır, hem de gözü gibi. Bundan hiç kuşkusu yoktu.

Gece yarısının horozları ötüp sustuktan sonra kovuğundan dışarıya kaydı, hava daha da soğumuştu. Bildiği kuytu yollardan köye girdi, bir kedi gibi çıt çıkarmadan Hürü Ananın kapısına geldi. Küçük takadan baktı, Hürü Ananın çıralığı daha yanıyordu. Ana da ocağın önüne oturmuş közleri bacağının

arasına almış, başını da önüne düşürmüş dalmış gitmişti. Belki de öyle uyumuş kalmıştı.

Usuldan takayı tıkırdattı. Hürü Ana tıkırtıyı duyunca ayağa kalktı, şaşkın şaşkın sağına soluna bakmaya başladı. Memed bir daha tahtaya vurunca Hürü Ana kapıya koştu açtı. Onu görünce:

"Biliyordum, biliyordum da bugün geleceğini, oturmuş bekliyordum," dedi.

Kucaklaştılar.

"Gir içeri."

"Ne biliyordun?"

"Bilmez olur muyum hiç, senin deli at var ya, ne bileyim ben, o atı herkes senindir diye biliyor, yağız, görkemli bir at."

"Benim atım o."

"İşte o olmaz olası at, üç gündür, sabah, öğlen, akşam kapıya geliyor, orada boynunu büküp duruyor, ben de ona su, arpa vereyim diye çırpınırken, kuyruğunu kaldırıyor, uçup gidiyor. Ondan biliyorum senin geleceğini."

"At mı söyledi?"

"Taşkala etme köpek," diye Hürü Ana sevinçle onun sırtına bir yumruk indirdi. "Senin o deli atın batsın.

"Ne olmuş atıma?"

"O atın batsın, batsın... O kadar yalvardım da..."

"Ne istedin de yapmadı?"

"Ne isteyeceğim o kara suratlı domuzdan, Topal Ali buradaydı, dedim ki ata, bu senin sahibin İnce Memedin baş, birinci düşmanıdır, ayaklarının altına al da ez onu, un ufak eyle, dedim de o kara suratlı yüzüme bile bakmadı. Sonra da pişman olup kapımdan ayrılmadı. Ben de senin hatırın için ona su, arpa verdim, ellerden bularak ne suyu içti, ne yemi yedi."

"Sen bir hoş olmuşsun Ana, at ne anlar ki," dedi Memed onun sırtını okşayarak.

"Anlar, anlar o," diye kulağına eğildi Memedin, bir şeyler söyledi. "O her şeyi anlıyor, anladın mı?"

"Anladım," dedi Memed, Hürü Ananın ocağın önüne serdiği döşeğe yorgun çöküverdi. "Topal Ali burada mı?"

"Onu öldürecek misin?" diye gözleri ışılayarak sordu Hürü. "Öldüreceksin, değil mi?"

"Ben eşkıyalığı bıraktım Ana. Topal Ali burada mı?"

"Düne kadar buradaydı. Duydun mu, Abdi Ağanın evini, bir kucak para dökerek satın aldı. O, kasabada bir adamın çiftçibaşısı olmuş. Ayağında çizme, başında lenger şapka, omuzunda aynalı mavzer, altında da Arap at... Köyün içinde, benim bağrıma basarak gort gort dolaştı beş gün. Küçük dağları ben yarattım, büyükleri de babamdan kaldı, diyor da başka bir şey demiyordu."

"Abdi Ağanın çocuklarına ne oldu?"

"Sürgün oldular köyden, her şeyciklerini bırakıp kasabaya göçtüler, orada dükkan açmışlar fıkaralar, koca, dağ gibi gürleyen Abdi Ağanın çocukları. Yüreğim yandı onlara. Köyden, bizden ayrılırlarken fıkaralar, sana söylemeyi unuttum sen hastayken, iki göz iki çeşme ağladılar. Bütün köylü de onların arkasından ağladı. Onların evini de bu Topal Ali alınca, köylünün yüreğine de hançerler saplandı. Koca Abdi Ağanın evi Topal Alinin oldu, Topal Alinin oldu, duydun mu Memed, duydun mu?"

"Duydum Ana," dedi Memed. "Bir iyice duydum."

"Topal Alinin de o pasaklı avradı, on bir tane sümüklü çocuğuyla bizim gül gibi Abdi Ağamızın evine yerleşti. Bunu da duydun mu Memed?"

"İyice duydum Ana..."

"Bir dükkan açıldı köye. Bir Darendeli geldi. Çok da iyi adam, adı da Göde Mevlüt. Mevlüt Efendinin bir göbeği var, nah senin kadar. Yaaa, öyle iyi bir adam ki, dükkanı da ağzına kadar dolu. Basmalar, kutnu kumaşlar, cıncık boncuk, boyalı şekerlemeler, ayakkabılar, tuz, biber, şeker, ne istersen var. Mevlüt Efendinin dükkanında olanlar kasabada bile yok. Bir de iyi adam ki, taa beni uzaktan görünce, buyur Ana, diye karşılıyor, beni dükkanına çağırıyor, kendi elceğiziyle bana kahve pişiriyor, kimseden para da istemiyor, parası olanlar veriyor, olmayanları da deftere yazıyor. Dükkanı arı kovanı gibi işliyor. Taa dağlardan bile köylüler, Yörükler gelip ondan alışveriş ediyorlar."

Memedin kulağına eğildi:

"Kimsecikler duymasın," dedi usulca. "Bir sen bil. Onu Hükümet senin için buraya göndermiş diyorlar. Ben de ondan şüphelenmiştim zaten. Gözleri velfecir okuyor. Ben böylesi çok gülen, herkesin suyuna giden, yaltakçı adamlardan korkarım. Topal Ali gelince de gece gündüz fısır fısır konuştular. İşte ondan sonra da benim ondan sıtkım sıyrıldı. Bir de önümde kuyruk sallayarak, o değilcikten seni sordu. Ben de, neee, dedim, o İnce Memed mi, o yok ki buralarda. O, Halebe gitmiş diyorlar, dedim. Bunu duyunca da o bir düşünceye daldı, bir düşünceye daldı, işte onun Hükümet adamı olduğunu, hele Topal Aliyle fiskos edince de senin kanına susadığını bir iyice anladım."

"Topal Ali gene gelecek mi?"

"Gelmez olsun da, arkasının üstüne gelsin! Gelecek zaar. Onu öldüreceksin değil mi?"

"Ana ben eşkıyalığı terk ettim, diyorum sana... Bak tüfeğim, silahım var mı?"

Hürü Ana durdu, ona uzun uzun baktı, ardından da:

"Demek sen silahsız pusatsız geldin köye? Seni öldürüverirler şimdi. Sen Allahtan korkup, Peygamberden utanmıyor musun da böyle geziyorsun? Ulan seni böyle çırılçıplak iki yaşındaki çocuk bile öldürüverir!"

Hürü Ana telaşlanmış, ne yapacağını bilemiyor, evin içinde dört dönüyor, eline ne geçerse kapının ardına yığıyordu. Kütük, yorgan, döşek, ekmek tahtası, kaşıklık, kap kacak...

"Ana ne yapıyorsun?"

"Ne yapıyorum görmüyor musun ahmak herif, kapıyı muhkemleştiriyorum."

Götürdü bir yastığı da küçük pencereye tıkadı:

"Buradan da ışık sızmasın."

"Ana gel otur hele yanımdan, güzel anam."

"Geldim oturdum Memed Ağa," dedi alaylı bir sesle Hürü Ana. "Geldim oturdum işte, kanına susamış Memed Ağa. Sen buraya gelirken hiç kimse görmedi ya?"

"Görmedi," dedi Memed.

"Ah, ben ne yapayım yarabbim, ben ne yapayım şu Sefil İbrahimin oğlunun elinden... Bunların adamlığı bu kadar işte,

tutmuş da silahsız gelmiş köye! Ben şimdi nereden bulayım bir torba fişekle, bir mavzeri... Hay koca Allahım, her şey verdin de şu öksüz Memede, hay ala gözlerini sevdiğim güzel Allahım, neden azıcık akıl vermedin? Kendini koyun gibi boğazlatmaya gelmiş köye..."

Geliyor, Memedin yanına oturuyor, söylenerek kalkıyor, evin içinde dönüyor, kapının arkasına bir şeyler yığıyor, pencereye gidip yastığı aralayıp dışarıyı dinliyor, yeniden geliyor, yeni tanıyormuş gibi Memedin yüzüne uzun uzun bakıyor, yeniden kalkıyor evin içinde dolanıyor, yerinde duramıyordu.

"Ana, dur, Ana vallahi bir şey olmaz. Ana benden kimsenin haberi yok."

"Seni ahmak adam, ahmak adam," diye yılan ıslığı gibi ses çıkarıyordu Hürü. "Sen değil misin benim gözlerimi bağlatıp da, beni dağlardan aşırtan, kör gibi aşırtan... Ulan ben mi kaldım, Anan Hürü mü kaldı senin yerini candarmaya haber verecek? Ulan sümüklü Memed, ben unuttum mu sanıyorsun bana bu yaptığını? Bre boyu devrilesi Memed, diyeceksin ki, candarmalar seni yakalarlar da derini yüzerler, sen de diyeceksin ki Hürü Ana dayanamaz derisinin yüzülmesine de benim yerimi söyler. Ulan sümüklü, ben Hürü Anayım, Hürü..."

Kendi göğsüne küt küt yumrukları indiriyordu.

"Ben Hürüceyim Hürüce, etimi dirhem dirhem kerpetenle koparsalar da, gözlerimi oysalar da, ben seni, oğlumu, bir tek gözümün ışığını ele verir miyim?"

"Ana ben yapmadım, senin gözlerini ben bağlatmadım."

"Onlar yoldaşın değil mi senin?"

"Değil Ana, nerden yoldaşım olacak. Ben vurulunca, kendimden geçince onlar beni orada bulmuşlar. Göz bağlamak da Yörüklerin töresiymiş."

"Vay onların böyle törelerinin içine sıçayım!"

"Sıç Ana, sıç!"

"Şimdi, şimdi, şimdi ne olacak, ya şimdi candarmalar evi sarmışlarsa?"

Memed düşündü, onu nasıl etse de, bu gece ona bir şey olmayacağına inandırsa. Candarma yok, dedi. Kimse benim buraya geldiğimi bilmiyor, dedi. Candarmalar kendi canları

telaşındalar, dedi, bin dereden su getirdi, olmadı. Ne söylerse söylesin Hürü Ananın korkusu güvensizliği artıyor azalmıyordu.

Memed ne söyleyeceğini, ne yapacağını şaşırmıştı ki, birden aklına geldi, yüzünde içten bir gülümseme dolaştı:

"Ana," dedi.

"Söyle ahmak herif."

"Ana, ben hiç kendimi ateşe atar mıyım, güzel anam benim?"

"Ya ne bok yersin?"

"Çık dışarıya da bak anam, işte atım orada, damın arkasında bekliyor, arkadaşlarım da yukarıki kayalıktalar... Bir şey olunca... Ben ata atladığım gibi... Tüfeğim de orada..."

Hürü Ananın birden yüzü değişti, yatıştı, sanki az önceki telaşından kıyameti koparan o değildi:

"Öyle desene yavrum, yiğidim, Memedim, İncem," dedi. "Öyle desene Anana kara gözlüm, güzel Dönemin teberiği."

"Yoksa Ana ben öyle bomboş köye iner miyim?"

Hürü Ana bir ara öyle ayakta durdu kaldı, sonra da:

"Vay benim gözüm çıksın da iki elim yanıma gelsin, şimdi sen açsın oğlum."

"Açım Ana," dedi Memed kıvançlı.

"Gel bana yardım et de şu kapının ardındakileri yerlerine koyalım."

Hürü Ana o telaşla kapının ardına o kadar şey yığmıştı ki, onları alıp yerlerine koymak bir hayli zaman aldı.

Ocağa çorba koyan Hürü Ana:

"Yağ yakmayacağım yavru," diye özür diledi. "Yağ kokusunu bu gece yarısı alırlar da köylüler, Hürücenin evine birisi gelmiş, derler."

"Peynir ekmek yok mu?"

"Bal da var," dedi Hürü Ana.

"O zaman yarın yaparsın çorbayı. Senin tarhana çorbanı özledim."

"Olur."

Hürü Ana tencereyi ocaktan indirip sofrayı getirdi Memedin önüne serdi:

"Kaymak da var," dedi. "Bu sabah yapmıştım."

"Sağ ol Ana."

Memed yemeği yiyip bitirinceye kadar konuşmadılar.

"Ana, ben bundan sonra eşkıyalığı bırakıyorum."

Hürü Ananın, bu sözleri duyunca yakasına yapışacağını, "Nereye, nereye avrat yürekli İnce Memed, nereye?" diyeceğini umuyordu. O da o zaman onun bu sözlerine dayanabilir miydi? Abdi Ağayı öldürmeden önce öyle olmamış mıydı?

"Ana buralardan başımı alıp gideceğim, adı sanı bilinmedik ellere, çoluk çocuğa karışacağım. İnce Memed ölecek, adımı da değiştireceğim."

Hürü uysal, dingin, hiçbir tepki göstermeyerek, karşısına oturmuş onu dinliyordu.

"Ana, Abdi Ağa öldü yerine Kel Hamza geldi. Kel Hamza öldü yerine... Ali Safa Bey öldü, çok Ağa var."

Hürü onu sessiz sessiz dinliyordu.

"İnce Memed ölünce Ana, yerine çok İnce Memed gelecek. Ağalar az, İnce Memedler çok. Bir İnce Memed ölürse bin, iki bin, on bin, yüz bin İnce Memed gelecek. Ben olmasam da olur."

Ona kaş altından bakıyor, tepkisini ölçüyordu, oysa taş gibi susmuş, yüzü kıpırtısız onu dinliyordu.

"Eninde sonunda eşkıyalığın sonu kurşun değil mi Ana?"

Ondan bir söz bekliyor, Hürü Ana susuyor, ne bir söze varıyor, ne de en küçük bir harekette bulunuyordu.

"Gidip uzak bir köyde bir tarla alacağım, azıcık param var, bir ev yapacağım, adımı da Kara İbrahim, Sefil İbrahim koyacağım, iyi mi, çocuklarım olacak. Anladım ki eşkıyalık bana göre değil, ben de babam gibi, eline vur ekmeğini elinden al, yumuşak bir kişiyim. Adam öldürmek benim işim değil. Çok düşündüm, Allahın yaptığı yapıyı yalnız Allah yıkmalı."

Hürü başını önüne eğmişti.

"Su istiyor musun?" diye sordu ona.

"Sağ ol Ana. Senin nasıl Abdi Ağanın ölümüne yüreğin yanıyorsa..." Hürünün yüzüne baktı, hiç olmazsa onun bu sözlere bir şey diyeceğini bekliyordu. Hürü Ana gene oralı olmadı. "Benim de Abdi Ağaya, Ali Safa Beye yüreğim yanıyor."

Hürü Ana:

"Sus köpek," diye gözlerini belertti. "Benim Abdi Ağaya yüreğim yanıyor demedim. O, Abdi de, Ali Safa da Allahın yaptığı yapı değil, şeytanın yaptığı yapıdır. Şeytanın yapısını da insan bozar, hem de insanoğlu insan..."

"İşte ben de Ana, şimdi buradan aşağıya, Çukurovaya ineceğim, Seyranı alıp yanıma gideceğim, o adı bilinmedik diyara, Sefil İbrahim olacağım."

"Dünya Sefil İbrahimle ağzına dopdolu oğlum, ondan kolay da, Sefil İbrahim olmaktan kolay da bu dünyada hiçbir şey yok yavrum."

"Biliyorum Ana, yok."

Hürünün sözleri onu taa yüreğinden kavramış, allak bullak etmişti. Gerçekten de dünya babası Sefil İbrahim gibi etliye sütlüye karışmayanlarla dopdoluydu.

"Sana bir şey deyim mi oğlum, Memedim, bir şey deyim de bana gücenme, olur mu, ben seni doğurmadım ama, sende anandan da, o baban Sefil İbrahimden de emeğim çok, onun için bana küsme, bir İnce Memedin ölüsünün tırnağına yüz bin, yüz bin yüz Sefil İbrahimi değişmem."

"Öyleyse sen bana eşkıyalığı bırakma diyorsun Ana."

"Öyle bir şey demedim," diye öfkelendi Hürü. "Can senin oğlum." Elleri titriyor, yüzü seğiriyordu. "Var git yolun açık olsun."

"Çukurovada..."

"Anladım, sen bir kızla evlenmişsin, öyle mi? Topal söylemiş komşulara. Çok güzel bir kızmış. Babası, kardeşleri de kaplan gibi kişilermiş."

"Evlendim Ana."

"Allah hayırlı kademli etsin. Ne zaman ineceğim, ne zaman ineceğim, dedin Çukura?"

"Yarın öbür gün Ana."

Hürü sustu, tüyleri diken diken oldu, sesi sertleşti:

"Ne zaman, ne zaman?"

Dudakları kıvrıldı, çarpıldı. Memed onun bu huyunu bilirdi. Hürü Ananın ağzı çarpılınca kaplan kesilirdi. Şimdi artık patlayacaktı ama, nedense susuyordu. Memed onun patlamasını bekliyor, Hürüyse usul usul dinginliyordu.

Düşman bekler onun kapısının eşiğini, görünmez düşman yavrum. Böyle de iş olur mu? Göz gözü görmez, karanlık gecede yağmur çiseler, sen hiç kimse beni görmüyor dersin, iliklerine işlemiş çiseleyen yağmurun altında aklına hiçbir şey getirmeden kendi tuzağına yürürsün. Sarılmıştır Seyranın evi, bin göz seni beklemektedir, sessizce. Yağmurdan ıslanmış gelirsin, Çukurovanın evlerinin çitleri kamış, damlarının üstü ottur, bin kurşun yağar üstüne, daha Seyran bile diyemeden canın çıkıverir. El kızıdır ağlar ama, yanarsa anan yanar, ağlarsa anan ağlar Memedim. Bu yaşımda bunu da mı getireceksin başıma... Var git nereye istersen, var git. İstersen Sefil İbrahim ol, Lapacı Veli ol, ne olursan ol da ölme, beni arkandan ağlatma yavrum. Anandan da babandan da daha çok benim hakkım var sende... Sen de iyi bir adamsın. Biliyorum, karıncayı incitmez senin yüreğin, ben seni bilmezsem kim bilir gül yüzlüm? Senin alnına yazılmış Abdi Ağayı öldürmek, Ali Safayı öldürmek. Alnına yazılmışsa, ne gelir elden, var git de, yolun açık olsun, kendini yitirt, yitirt de tuzağa düşme.

"Ana konuşmuyorsun. Ne mırıldanıyorsun öyle kendi kendine?"

"Kuş beyinli," diye mosmor kesildi Hürü Ana, ayağa kalktı. "Ne olacak, bundan da adam çıkar mı Allahım... Elin oğulları yaşlandıkça akıllanır, bizimki de işte böyle olur. Böyle sersem, böyle ne dediğini bilmez."

"Ana ne oldu?"

"Ölüyün körü oldu. Sefil İbrahim olacakmış kazboku, Sefil İbrahim hiç olmazsa kendi halinde bir adamdı, senin gibi de kuş beyinli değildi. Sen kurban ol o güzel adına Sefil İbrahimin."

"Dur Ana, anlamıyorum, neden kızdın, dur Ana, elini ayağını öpeyim nolursun söyle bana, gel şuraya otur da..."

"Bir de eşkıya olacak ötürüklü de, götü boklu Memed! Sen donunun bağını bağla da ondan sonra eşkıyacılığa kalk. İyi ediyorsun ölmeklen."

"Ana kurban olayım, ne oldu?"

Hürü Ana onun ağzına öykündü, "Ana ne oldu, ne oldu," diye gülerek. "Ana ne oldu? Ne güzel de bellemiş ne oldu sözlerini benim aslan yavrum!"

"Ana ne oldu?"

Hürü Ana sesini iyice yükseltti, bağırmaya başladı.

"Ana sus, Ana sesini dışardan duyacaklar, bu gece yarısı diyecekler..."

Hürü ellerini beline koydu:

"Duysunlar, inşallah duysunlar da candarmalar gelip seni öldürüversinler de ben de senin elinden kurtulayım. Şimdi sen o fallik Seyran için Çukurovaya ineceksin, değil mi, candarmalar onu boş bırakırlar mı sanıyorsun? Sen oraya varır varmaz, pusudakiler, daha Seyranın yüzünü görür görmez, tılsımlı yıldırım taşı mı var sende, gördük taşını, Kırkgözün Anacık Sultanı yetişmeseydi imdadına sen işte o zaman Abdi Ağanın yanına sağlam gitmiştin, ben de sana Abdi Ağanın mezarının yanında güzel bir mezar yaptırırdım, onun mezarına işemeye gelenler, sana da işerlerdi, seni öldürürler, kalbura çevirirlerdi. Beklemiyorlar mı sanıyorsun Seyranın evini?"

"Anladım Ana, elini öpeyim Ana sus!"

"Susmam," diye bağırdı Hürü Ana.

"Ana vazgeçtim. Ana vallahi gitmeyeceğim Çukurovaya. Vallahi dediğini anladım Ana..."

Hürü geldi onun yanına diz çöktü, saçlarını okşamaya başladı.

"Demek anladı benim akıllı eşkıya, İnce Memed oğlum? Şu dağlar da, şu millet de sana İnce Memed diyorlar öyle mi, bakındı hele, bakındı benim güzel yavruma..." Sesi bir bebeğe ninni söyler gibiydi. "Akıllı da yürekli oğlum, anlayabilmiş benim güzel de, eşkıya oğlum da..."

"Ana vallahi anladım, gitmiyorum Çukurovaya. Sus da Seyranı bulmanın, ona ulaşmanın bir yolunu bulalım."

"Senin şu damın arkasındaki deli atını göndeririz ona," dedi Hürü Ana. "İstersen o it boku, bin yüzlü Topal Aliyi de göndeririz, o da sizin izinizi sürer. Sen de bu sefer Abdiyi değil de onu öldürür, yeniden dağa çıkarsın."

Hürü Ana yatışıyordu usul usul. Hakkı da vardı ya, neden bu kadar öfkelenmişti. O, gözlerinin bağlanmasını bir türlü yutamıyor, diye gülümsedi kendi kendine Memed.

"Ana taşkala etme nolursun, sana geldik ki..." Boynunu bük-

tü. O böyle öksüz çocuk gibi boynunu bükünce Hürü Ananın yüreğinden kan gitti.

"Ben sana ulaştırırım Seyranı. Sen onu bana bırak. Sen daha hemen gitmiyorsun ya..."

"Hemen gidiyorum Ana."

"Oğlum, sana hemen nasıl yetiştireyim Seyranı?"

"Nasıl yetiştirirsen yetiştir."

"Dur şimdi, sabah olsun. Ben Kısacık Mahmudu bulurum. O da Seyranı bulur... Sen de onu bir yerde beklersin."

"Ben nereye gideyim o zamana kadar, ben artık eşkıya değilim ki..."

"Sen Cehennemin dibine git, olur mu?"

"Olur Ana!"

"Şimdi ben Kısacık Muhmudu yarın sabah bulurum... Sen de... Sen de..." Hürü Ana düşünüyordu. "Gözü kör olmayası Memed," diye onun omuzuna vurdu. "Sen de Kırkgözün Anacık Sultanına gitsene." Gözleri parladı. "Hem onun, seni cana kavuşturduğundan dolayı elini öper, hem de ondan bir tılsım alırsın da bir daha kurşun değmez. Oraya gider onun elini öpersen sana bir tılsım verir, belki de seni afsunlar... Sen de Genç Osman gibi kesik kellen kucağına düşse ölmezsin."

"Bana ne gerek tılsım Ana, bundan sonra?"

"Her insana, her zaman gerektir Kırkgöz Ocağının tılsımı. Bu dünyada da, öteki dünyada da..."

"Olur Ana, bugün tanyerleri ışımadan yola çıkayım."

"Olamaz. Yarın gece, ilk akşamdan. Karanlık kavuşunca..."

Sabaha kadar oradan buradan, İnce Memed İbrahim olunca neler edeceğinden konuştular. Tatlı düşler kurdular. Hürü Ana onun çocuğu olunca, ne edip eyleyecek, onları bulacak, ölünceye kadar çocuklarına bakacak, büyütecekti.

"Çok seviniyorum Memed," dedi Hürü Ana. "Cenazemi sen, bir de Seyran, bir de çocukların siz kaldıracaksınız, görkemli. Ben senin evinde ölürsem, evin neredeyse de, buraya getireceksin benim cenazemi, Durmuş Ali Emmiyin yanına gömeceksin."

"Olur Ana."

"Dur," diye bir genç kız gibi sevinerek ayağa fırladı Hürü Ana. "Sana güzel bir börk örmüştüm, keçilerin tüyünden, yu-

muşacık, işlemeli. Bir yıl göz nuru döktüm ona. Sana gelirken unutmuşum. Giy bakalım."

Yeşil sandığın çıngırağını açarak renk renk bir bohçadan börkü çıkaran Hürü Ana, onu Memedin başına koydu:

"Yakıştı," dedi. "İşte sen bu börkü giyince de seni kimse tanımaz. Nerdeyse tanyeri ışıyacak. Ben senin tarhananı ocağa koyayım."

Tarhanayı ocağa koydu, kendi de gitti gene sandığı açtı, Memedin önünde üstündekileri çıkarıp Yörüklerden köye geldiği günkü giydiklerini giydi.

"Bunları giydim senin yanından geldikten sonra. Bugün de giyeceğim."

"Sağ ol Ana," dedi İnce Memed. "Şu bana yaptığın iyiliklerin altından kalkabilir miyim ki..."

"Git canını kurtar, çocukların olsun."

Dışarıya çıktı, damın arkasına dolandı, orada, uzakta, küçük kayalığın üstünde atın karartısını görünce sevinçle içeriye koştu:

"Atın orada duruyor," dedi.

20

İnce Memedle Tazı Tahsin Keklikbelinde karşı karşıya geldiler. Hışım gibi bir yağmur yağıyor, damlalar yere pat pat diye düşüyordu. Dağlardan, koyaklardan sarı, köpürmüş seller, taşları, ağaç gövdelerini sürükleyerek gümbürtüyle yukarlardan aşağılara iniyordu. Şimşekler çakıyor, yakındaki ormanın ulu ağaçlarının doruğuna yıldırımlar düşüyordu. Tazı Tahsin İnce Memedi görünce korkusundan önce ne yapacağını, bir suçlunun, suçüstü yakalanmış bir kişinin telaşı içinde nereye kaçacağını bilemedi. Yüzü sapsarı kesilmiş, eli ayağı çözülmüş, orada, üstünden oluk oluk aşağı inen yağmurun içinde yolun ortasında durup kalmış, gözlerini İnce Memede dikmiş bakıyordu. İnce Memed de durmuş onu süzüyordu. Bu adam bu kadar niçin korkmuştu, kendisini görünce?

Bir süre sonra Tazı Tahsin kendisini toparlayıp İnce Memede gülümsedi:

"Uğur ola İnce Memed Ağam," dedi utangaç, özür dileyen bir sesle.

"Kim, kim, kim dedin sen?"

"İnce Memed Ağam dedim..."

"Bana mı?"

"Kime olacak, sana ya Ağam. Senden başka bir İnce Memed var mı bu dünyada?"

İnce Memed yakalanmıştı. İstediği kadar kendini yadsısın, bu adam onu tanımıştı. Hem de onu çok yakından biliyordu.

"Adını bağışla," dedi.

"Adıma Tilki Tahsin derler."

"Hangi köydensin?"

"Çiçeklideresinden."

"Bir de Tazı Tahsin var o köyde, tanır mısın?"

"Tanırım. O tazı, ben tilkiyim."

İnce Memed güldü. Yandaki kayanın kuytusuna çekildiler, burasını yağmur tutmuyordu.

"Nerden gelip nereye gidiyorsun?"

"Senden saklı değil ya Ağam, sigara kaçakçılığı yapıyorum."

Cebinden balmumuylan yapılmış bir kalın keseden, ellerini toprakta kurulayarak, tütün kağıt çıkarıp sigara sardı, Memede uzattı. Memed onun uzattığı kavlı çakmağı da aldı, bir çakışta kavı tutuşturdu. Dağ havasında yanan kav güzel koktu.

"Çoktandır cıgara içmiyordum Tahsin kardaş. Eşkıyacılıktır bu. Bir gün cıgara bulursan beş gün bulamazsın. Bir de adama çok zarar veriyor bu meret."

"Ben de her zaman içmiyorum," dedi Tazı Tahsin.

Ama Tazı Tahsin çok tedirgindi. Korkuyor, ardından da hemencecik seviniyor, dalıp Memedin gözlerine bakıyor, Memed ona bakınca da gözlerini kaçırıyor, bir türlü tünediği taşın üstünde rahat edemiyor, yerinde duramıyor, bu da İnce Memedin gözünden kaçmıyordu. Bu çocukta bir iş vardı ya, acaba neydi, bunu anlaması gerekti.

"Ben vurulduğumda Bakırgediğinde miydin?"

"Oradaydım İnce Memed Ağa. Senin o atın var ya, o da oradaydı, yağız. Bir kayalığın en yüce sivrisine dikilmiş, kıpırdamadan orada öyle duruyordu."

"Ben vurulunca kadınlar bana ağıt yakmışlar."

"Yaktılar. Yüzbaşı senin ölünü onların elinden, süngü tak, alınca, onlar da seni çırılçıplak edip giyitlerini aldılar, çekildiler koyağa, sana üç gün üç gece ağıt yaktılar."

"O İnce Memed bana hiç benziyor muydu?"

"Şimdiki sana mı, şimdiki sana hiç benzemiyordu. O, iki metre boyunda, boğa gözlü, kalın kaşlı, yanık yüzlü, çam yarması gibi bir adamdı."

"Çiçeklideresi köylüleri beni yediden yetmişe tanır, bilir, nasıl yanıldılar?"

"Kimse yanılmadı ki İnce Memed Ağam, ben bile o adamı İnce Memed sandım, bu işte hiç yanılma yok, o adamı İnce Memed bildiler, o kadar."

Memed güldü:

"Çok acayip bir iş," dedi.

"Çok acayip," dedi Tazı Tahsin, "çok acayip ya, o adam senden çok benziyordu İnce Memede, anladın mı?"

"Anladım," dedi İnce Memed gülümsemesini sürdürerek.

Bir şimşek çaktı göğü bir uçtan bir uca biçerek, gürültüsü dağları çatırdatarak, ortalığı velveleye vererek.

İnce Memed onu bir süre yokladıktan, el altından inceledikten sonra:

"Bak Tahsin kardaş," dedi. "Beni iyi dinle, candarmaları görür de beni sana sorarlarsa o gitti dersin. O bir daha eşkıyalık yapmayacak, dersin. O, başını almış gidiyordu, ben gördüğümde, dersin. O günahlarını bağışlatmak için Kabeye gidiyordu, dersin, olur mu? Bak silahım da yok."

"Olur," dedi Tazı Tahsin, kovuktan hemen çıktı, yağmura koştu. Memed onun arkasından bir süre baktıktan sonra, bu adamda bir şeyler vardı ama, neydi, diye düşündü. Yolu değiştirmeliyim. Gözleri kötüydü, hem de korku doluydu. Böylesi, her şeyden, en küçük gölgeden, kıpırdayan yapraktan korkan kişilerden korkulur. Bunların insanlara yapamayacakları kötülük yoktur.

Tazı Tahsin gözden ırılıp yitip gidince o da kendini kovuktan dışarıya atıp yönünü yalçın kayalıklı dağın yamacına çevirdi, yolu bırakıp. Biliyordu, böylesi gözleri olan adamlar ilk gördükleri adama, ilk gördükleri candarmaya onu gördüklerini söylerlerdi. Belki de şu anda canını dişine takmıştır, bu tilki mi, çakal mı olacak zıknabut, topukları kıçına değerek koşuyordu kasabaya, Yüzbaşıya. Onun için bu bölgeden hemen uzaklaşmak gerekti.

Tazı Tahsin gittikçe üstündeki korkuyu, heyecanı atıyor, içindeki sevinç büyüyordu. Günlerdir dağ taş koymamış onu aramış, sonunda bir çoban çocuktan onun buralarda dolaştığını öğrenmiş, buralardan ayrılmamış, şu yolları belleri mekan tutmuştu. Tazı Tahsin şu köylü milletinin, hele şu Yörüklerin ağızlarının ne kadar sıkı olduğunu biliyordu. O, köylüyü konuşturmasını da bilirdi ya, ona buralarda rastlamak onun için kolay olurdu. Şimdi İnce Memed silahsız pusatsız nereye gidi-

yordu, onun yerini bir iyice bulmak, saptamak gerekti. Geriye döndü, bıraktığı kovukta onu bulamadı. İzlerine baktı, o, dağa yukarı gitmişti. Her şeyi anlayınca, sevincinden yüreği duracaktı. İnce Memed Kırkgözün Ocağına gidiyordu. Yoksa bir eşkıya, ahmak değilse, eşkıyalığı bıraksa bile bu dağlarda silahsız pusatsız gezemezdi, ancak Kırkgözün Ocağına giderken bir kişi yanına en küçük bir silah alamazdı. Bir çakı bile. O ocağa çakıyla bile yaklaşan iflah olmaz, belasını bulurdu. O ocakta da bir eşkıyayı, mahkumu, kim olursa olsun, ocağın çatısı altına sığınmışsa oradan onu kimse alamazdı. Bu ocağa gelen padişahlar, beyler bile bir günlük yolda silahlarından arınıp ancak ondan sonradır ki ocağın eşiğine yüz sürebilirlerdi.

İnce Memed de bir günlük yolda silahlarından arınmış, dervişler gibi heybesi boynunda yaya yapıldak yola düşmüştü. Hemen yetişip o adama haber vermeli, o da ona para vermeli, ondan sonra da Yüzbaşıya gitmeliydiler. Yüzbaşı, candarmalar silahlı ocağa giremezler ya, ocağın yollarında pusu kurup da İnce Memedi pusuya düşüremezler mi? Tez, çabuk, daha İnce Memed Kırkgöz Ocağına yetişmeden candarmalar yolları tutmalı. Ya da o Kırkgöz Ocağından dönerken...

Tazı Tahsin geriye döndü, canını dişine takmış koşmaya başladı. Kasabaya bu gece sabaha karşı varmalı, candarmayı yola çıkarmalıydı. Ama o adamı nasıl bulacaktı? Görünce o uzun boylu adamı tanırdı. Tarif edince de onu herkes bilirdi. Büyük bir Ağaydı o. Bir de o Topal Ali vardı, izciler başı. Hiç kimseyi bulamazsa onu nasıl olsa sorar soruşturur bulurdu.

Yağmur göz açtırmıyordu. Çarığı su içindeydi. Başka bir ayakkabı olsa bu yağmura mümkünü yok dayanmazdı, kırmızı postal, çift sürme ediği... İnce Memed de postal giymişti. Bu da iyiydi. O, ayağındaki kırmızı postalla bu yağmurda iki günde varamazdı Kırkgözün Ocağına. O kırmızı postallar öyle çok su çekerlerdi ki, şişerlerdi. Belki de İnce Memedin heybesinde çarığı vardı. Eşkıya milletinin ayağı muhkem olmalı, bu atalardan kalmış bir sözdür.

Yokuştan aşağı uçup gidiyordu. İliklerine kadar ıslanmıştı. Eğer böyle hızla koşmamış olsaydı, titremekten dişi dişini yer, buyar da ölürdü. Gittikçe de hızlanıyordu. Bu hız-

la düzlüğe indi. Düzlük silme çayırlıktı, ortasından da dibi çakıl taşlı bir pınar kaynıyordu. Pınarın akarağı sel sularıyla birleşmiş, taşmış, yanı yöreyi almıştı. Az aşağıdaki orman uçsuz bucaksız taa Çukurovaya kadar kararıyor, üstünden, bu yağmurun altında bile, azıcık dumanlı, top top ak bulutlar yükseliyordu. Sağ yanda da, düzlüğün ortasından tek başına bir kayalık yükseliyordu. Kayalığın bu yanında da yaşlı, dalları yöreyi örtmüş bir sedir ağacı duruyordu. Kayalık, ak bir bulutun içindeydi. Tazı Tahsin olduğu yerde durmuş, ormanın yolunu ararken, ortadaki kayalıkların üstünde, bulutların içinden bir at başı görür gibi oldu. At başı yitip yitip ortaya çıkıyordu. Sedir ağacına kadar, düş mü görüyorum, hayal içinde miyim, diye yürüdü. Koskocaman bulut hızla kayalığın sivrisinde savrularak dönüyordu. Ağacın altında durdu bekledi. Yağmur gittikçe artıyor, çakan şimşekler, düşen yıldırımlar dağları çatırdatıyor, sallıyordu. Uzun, dünyayı ışığa boğan bir şimşek çaktı, bulutların içindeki at bir süre için ortaya çıktı yitti. Tazı Tahsin İnce Memedi gördüğünden de daha çok sevindi ata. Hemen kayalığa tırmanmaya başladı. Hem İnce Memedin haberini daha çabuk ulaştıracaktı kasabaya hem de atı götürecek, o cömert, zengin adama verecekti. O zengin, o cömert adam da onu altına, paraya gark edecekti. Birden anımsadı, Murtaza Ağaydı adı...

Bu dimdik, duvar gibi kayaya çıkması çok zordu. Hele yağmur da durmaz yağarken, insan yağlı direğe tırmanmış gibi oluyordu. Bu at nasıl çıkmıştı buraya? Belki de bu bir at değil bir cin peri, bir şeytandı. Korktu ama, atın yanına da gitmekten kendini alamadı, gözlerini hırs bürümüştü. Yağmur yukardan atkuyruğu gibi sağılıyordu.

Tazı Tahsin doruğa çıktığında elleri kan içinde kalmıştı. Bir şimşek çaktı, gökler gürledi, çok yakına çatırtıyla bir yıldırım düştü, altındaki kaya beşik gibi sallandı, at simsiyah bir yalbırdadı, onun üstüne doğru bir şahlandı, Tazı Tahsin atın karnının altında kaldı, her nasılsa, korkusundan kendisini taşların aralığına atabilmiş, at da gelmiş üstünden süzülerek geçmiş gitmiş, aşağıda, ağacın yanında dikilmiş kalmıştı. "Yakalayacağım onu," diye söylendi Tazı Tahsin. "Onu yakalayıp karşı-

lığında bir çiftlik alacağım. Ben olmasam kim yakalayabilirdi ki bu atı!"

Hızla kayalıklardan aşağıya inen Tazı Tahsin bir çalının dibinden yeşil otlar kopardı, eline aldı, ata seslenerek ona yaklaşmaya başladı. Ata gittikçe yaklaşıyor, yaklaştıkça da yüreği göğüs kafesini yaracakmış gibi gümbürdüyordu. Yaklaştı, yaklaştı, elini uzattı, yelesinden tutacakken, ne oldu ne olmadı, Tazı Tahsin kudurmuş, gözleri pörtleyip dışarıya uğramış, dişleri ışıl ışıl bir kılıç gibi parlayarak atın onun üstüne ancak saldırdığını görebildi, ardından da kendisinin bir top gibi yerden yere vurulduğunu, savrulduğunu gördü.

At onu yere çaldıktan sonra çavmış, uzağa, pınarın yanına kadar kendini yenemeyerek gitmiş, ancak orada durabilmiş, birkaç kez de kendi yöresinde fır dönmüş, ardından da Tazı Tahsinin üstüne doğru sünerek, horlayarak, köpüklü ağzı, dışarıya fırlamış dişleri, gerilmiş boynu, pörtlemiş gözleriyle saldırıya geçmişti.

Tahsin az daha yerinden kalkamayacak olsaydı, atın dişleri arasında parçalanacak, ayakları arasında can verecekti. At daha ona yüz metre kalmadan Tazı Tahsin canını ağacın gövdesinin arkasına zor attı. Bu sefer yağız uzaklara çavıp gitmeden hemen horlayarak, gözlerinden ateşler saçarak Tazı Tahsine döndü, dişleriyle uzandı, ağacın gövdesinin arkasına sinmiş Tahsinin kolunu kaptığı gibi, ceketinin yenini aldı götürdü. Bereket versin ki Tahsin kolunu daha at başını uzatmadan çekmiş de onun dişleri yalnız cekete ulaşabilmişti.

Artık atla Tazı Tahsin arasında bir ölüm kalım savaşı başlamıştı. At, dişleri, çiftesi, bütün gövdesiyle Tazı Tahsine saldırıyor, öteki de ağacın gövdesini dönerek kıl payı canını kurtarabiliyordu ya, sonunda at o kadar çok saldırdı ki, Tazı Tahsin yoruldu, gözleri kararmaya, başı dönmeye başladı. Az sonra yere düşecek, hiçbir kurtuluş umudu kalmayacaktı. Atsa gittikçe hızlanıyor, saldırısını artırıyor, Tazı Tahsini yakalayamayınca da hırsından ağacın gövdesini dişliyordu. Tahsinin artık bir tek kurtuluş umudu kalmıştı, o da ağaca tırmanıp canını kurtarmak... At çavıp gidince acele ağaca tırmandı, yatık ilk dala kadar çıktı. At onu orada ağacın dalında görünce çılgına

döndü, şaha kalktı, eğer at şaha kalkıncaya kadar Tazı Tahsin ağacın öbür yanına dönmeseydi, azgın canavar onu kapacaktı. Tahsin daha yukarıya, daha yukarıya, ağacın doruğuna kadar tırmandı. Bütün bedeni cezbeye kapılmış gibi titriyordu. Yağmur ağacın gövdesinden, dallarından, yapraklarından seller gibi boşanıp aşağıya iniyordu. O, doruğa çıktıktan sonra at gene durmadı, ardı ardına, bir yerlerden imdat beklercesine, sert, keskin, uzunlu kısalı kişneyerek şaha kalktı, birinci dala kadar uzandı geri düştü. Bu hareketini bir süre yineledikten sonra durdu, bir süre de kızgın, kanlı gözlerle ağacın altından Tazı Tahsine öfkeli baktı. Sonra da ağacın gövdesine yanını vererek, kulaklarını, kuyruğunu düşürmüş, sol art ayağını karnına çekmiş orada kaldı.

İşte şimdi yandım, diye düşündü Tahsin. İşte şimdi bittim... Ya bu at bir hafta buradan ayrılmazsa, ben de burada ağacın başında açlıktan, uykusuzluktan ölür de giderim... Ölmezsem de üç günden fazla dayanamam, atın ağzına düşüveririm. Bu at da kıyamete kadar burada, ağacın altında durur bekler. Ne demiş de başına şu işi açmıştı... Ne demişti de bu deli, bu afsunlu atı yakalamaya kalkmıştı da tatlı canından olmuştu... Artık onun için kurtuluş umudu yoktu ve canavar ağzını açmış onu bekliyordu. Belki silahlı öteki eşkıyalar, çobanlar, köylüler gelirlerdi de onu kurtarırlardı. Gece yarısına kadar böyle düşündü. Yağmur daha dinmemişti. Tazı Tahsinin dişleri üşümekten biribirine vuruyor, bütün bedeni zangır zangır ediyordu. Eğer bu gece burada kalacak olursa, atın onu parçalamasına hiç gerek yoktu, donar ölürdü bu ağacın başında. Yarın sabah da kartallar üleşini parçalarlardı.

At bilmişti onun İnce Memedi haber vereceğini de öldürmeye kalkmıştı. Yoksa bu at, insanı görünce, insanları kendisine yaklaştırmadan alıp yatırıyor, yitip gidiyordu. Kendisine böyle ölürürcesine saldırmasının bir sebebi olmalıydı. Ve hem de vardı. Demek ki bu at, ermişler gibi her şeyi biliyor, anlıyordu. Acaba ona yalvarsa, İnce Memedi kimseye söylemeyeceğine söz verse onu bırakır mıydı, bırakmazdı bu kara domuz. Onu burada, bu ağacın başında dondurup öldürecekti.

Korkarak doruktan aşağı alt dallara indi, titremekten uçu-

yordu. Daha uzun bir süre burada duramayacak, olmuş armut gibi atın ağzına düşecekti. Alt dalda sırtını kalın gövdeye dayadı. Buraya daha az yağmur geliyordu. Yağmur dursa çok daha kötü olacaktı. Ayaz çıkacak, ayaz da onu bu ağacın üstünde daha çabuk öldürecekti.

Allahım, diye titremekten uçan ellerini göğe açtı ama, fazla tutamadı, koca Allahım şu atı al da başka bir yere götür de ben de buradan ineyim. Nolursun Allahım, vallahi billahi de ben bu gece burada kalırsam buyar ölürüm. Koca Allahım, eğer sen de bu atı şu altımdan alır da götürürsen, ben de sana kocaman, bir tellice horoz kurban ederim. Eğer sen de bu atı şuradan alır da uzaklara götürürsen, ben de bir toklu çalıp sana kurban keserim. Sonra hırsızlık malın kurban olamayacağını akıl etti. Allahım, satın alır da keserim, dedi. Baktı ki at yerinden kıpırdamıyor bile, sol art bacağını karnına çekmiş, olduğu yerde durup duruyor. Bir ay da oruç tutarım, üç ay da sana namaz kılarım, diye yalvardı Tazı Tahsin. Köydeki ebeye de etli kömbe yaparım, hem de sığırcık etinden. Ebe var ya, o, etli kömbe için can verir de ölür bile. İstersen keklik etinden yaparım kömbeyi, soğanlı, yağlı, biberli. Şakırdamaktan bir hal olan ağzı sulandı. Karnı da dehşet acıkmıştı. Yavaş yavaş donuyor, kanı çekiliyor, titremiyordu bile. O ebe var ya, dünyada ondan daha ermiş bir karı yoktur. Bu dünyada güzel, türkü söyler gibi dua etmekte de onun üstüne yoktur. Ben ona keklikli kömbeyi pişirip verince de, güzel kokulu, o da yiyince de, ardından da sana bir gün bir gece, istersen de üç gün üç gece dua eder, kurtar beni şu attan.

Başını çevirdi, aşağıya baktı, at olduğu yerde, tüyleri domur domur olmuş, o da üşümüş duruyordu.

Bir süre yalvarmasının etkisinin sonucunu yukardan, ata bakarak bekledi. At oralı bile değildi. Yağmur da gittikçe azıtıyordu.

Bu sefer, Tazı Tahsin baktı ki Allahtan umut yok, ata dönüp yalvarmaya başladı.

At, at güzelce at, o senin sahibin var ya, İnce Memed, ben onunla konuştum, biliyor musun, o İnce Memed ki bir güne bir gün eşkıya olsa silahsız pusatsız gezmezdi, onu silahsız pusat-

sız gördüm, demek ki Kırkgözün Ocağına gidiyordu. Kırkgözün Ocağına hiç kimse silahlı giremez. Taa kadim zamanlardan kalmış bir görenektir bu. Padişahlar, sadrazamlar, beyler, paşalar bile Kırkgöz Ocağına bir günlük yolda silahlarından arınıp, kılıçlardan, hançerlerden üryan olaraktan, öyle varıp eşiğini öperlerdi. Yılanlar, ejderhalar dişlerini söküp, akrepler, ağılı arılar iğnelerini atıp ol huzura öyle çıkabilirlerdi. Senin görkemli sahibin İnce Memed de silahlarından arınmış gidiyordu, nereye gidiyordu böyle, üryan, nereye gidecek, Kırkgözün Ocağına gidiyordu. Onun o yiğit, onun Hazreti Ali, onun o gül cemalini gördüm. Bırak beni gideyim. Bu ağacın üstünde vallahi billahi donuyorum. Ölürüm de kanlım olursun. Bir atın da kanlı olması hiç iyi değil. Sen hiç kan işlemiş at gördün mü, duydun mu? Bir at kan işlerse, o at bir daha da kıyamete kadar iflah olmaz. Kırklara da kavuşup ermiş mertebesine yetişemez. Sen de orada sabaha kadar kalırsan da ben de burada buyar ölürüm. Sen de benim kanlım olursun. Git oradan ne olursun, İnce Memedin başı için benim yakamı bırak da burada ölmeyeyim. İnce Memedi de candarmaya, o Ağaya haber vermeyeceğim. İstersen adı güzel, kendi güzel Muhammedin adına, görkemli, yüce Allahın adı üstüne yemin ederim, git de oradan, aşağıya ineyim de canımı kurtarayım.

Yağmur kabarmış, yağdıkça yağıyor, dört bir yandan kulağına sel çağıltıları, yuvarlanan iri taşların sesleri geliyordu. Şimşek ışıkları uzun süre ortalığı aydınlatıyor, ağacın altındaki at kulaklarını düşürmüş, boynunu yere doğru sarkıtmış, yelesi, perçemi dökülmüş, aşağıda uyuyordu kıpırdamadan.

Bak güzel, soylu at, güzeller güzelisin. Sen de beni buradan azat edersen, ben de İnce Memedin yerini... Bağırmaya başladı. Üşümekten sesi istediği gibi çıkmıyordu. Kimseciklere, kimseciklere, kimseciklere söylemem, söylemem, ne üstüne dersen yemin ederim. Haydi çekil oradan.

Baktı ki elleri ayakları uyuşmuş, donuyor, ağacın doruğuna çıkıp inmeye başladı. Az sonra da ısındı, dişlerinin şakırdaması da biraz azaldı. Ulan gitmezsen gitme, köpek, diye bağırdı. Sen at değil, deli bir uyuz köpeksin. Köpeksin, köpeksin... Durmadan da ağacın doruğuna çıkıyor iniyordu.

Ortalık azıcık ışıdığında da artık tükenmiş, kıpırdayacak hali kalmamış, bacakları, kolları da sanki yerinde yoktu, kopmuştu. Aşağıya hüzünle baktı, az sonra gücü sonuna gelecek, atın ayağının altına buradan sağılıverecek, at da onu ayakları, dişleriyle paramparça edecekti.

"İmdaaat, imdaat! Can kurtaran yok mu?" diye var gücüyle bağırdı. Kulak verdi dört köşeyi dinledi, akan sellerin çağıltısından, yuvarlanan taşların seslerinden başka hiçbir ses duyulmuyordu. Arada da uzak dağlara düşen yıldırımlar, gürleyen, çatır çatır eden gökler dünyayı beşik gibi sallıyordu. Ortada bir tek canlı yoktu, ne kuş, ne böcek, ne sırtlan, ne domuz, ne çakal, ne de ayı... İşte şu atla, şu aşağıda bekleyen gözü dönmüş canavarla dünyanın ortasında yapayalnız, bir başına kalmıştı.

Bak güzel at, diye gene yalvarmaya başladı, beni bırak da, bağışla da gideyim, ne olursun. Biliyorum, ben kötü bir adamım, İnce Memedi Yüzbaşıya haber vermeye gidiyordum, sen karşıma çıkmasaydın, koca Allah seni karşıma çıkardı da bana bu kötülüğü yaptırmadı... İşte ben de vazgeçtim. Beni bırakacaksın, değil mi?

"Bırakmayacak mısın?"

".....".

"Neden bırakmayacaksın, İnce Memedi gidip de haber mi verdim?"

".....".

"Biliyorsun ki vermedim. Sen çıktın karşıma. Verecektim. Ne mi alacaktım?"

".....".

"Ölümünü haber verdim de... Ben de dedim ki, ölüsü bu kadar para eden adamın dirisi ne kadar eder ki? Düştüm yollara, günlerce, günlerce aradım onu."

".....".

"Kimse onun yerini bana haber vermiyordu. İnsanoğlu, kurt kuş, yol sapak, ayılar çakallar, tüm dünya dilsiz kesilmişler onun yerini bana söylemiyorlardı. Sonra koca Allah onu benim karşıma çıkardı. Kırkgözün Ocağının yolunda..."

".....".

"Yok, yok, yooook! Allah çıkardı onu benim yoluma. Ben o yolu tutmuş günlerdir bekliyordum. Başka yoldan Kırkgözün Ocağına gidemezdi ki... Mecburi oraya gidecekti."

"....."

"Çok akıllıyım ya... Ama sen yakaladın beni. Sen daha akıllısın."

"....."

"Akıllısın, çok akıllısın.... Bak bir garip dul anam var benim. Benden başka onun dirliği düzenliği yok. Beni öldürürsen, canım çekiliyor zaten, anam kahrından ve hem de acından ölür. Bana acımaz mısın?"

"....."

"Biliyorum, vicdansız bir atsın, ama sen soylu bir atsın, soylu atlar da ölümsüzdürler, sonra kıyamet kopunca da cennete giderler. Onlara orada Peygamber, huriler, melekler binerler. Ama bugün burada bir kan işler de, Allahın yaptığı güzel yapıyı yıkarsan Allah da seni, senin gibi bir kanlıyı cennetine sokar mı? Sen cennetini, bir beni öldüreceksin diye cehenneme çevirme. Cehennem yerinde hiç ateş yoktur, isteyen ateşini buradan götürsün. Sen kendi ateşini buradan götürme."

"....."

"Neee, bütün atlar cehennemlik mi, hele yağız atlar? Yok! Kim söyledi bunları sana, İnce Memed mi?"

"....."

"Kırkgözün Anacık Sultanı mı? O öyle bir şey söylemez, bütün soylu atlar cennetliktir, ben de bunu ondan duydum."

Tanyerleri usul usul aydınlanıyor, aşağıdaki ormanın üstünden yağmura yukarı apak dumanlar ağır ağır yükseliyordu. Yağmur azıcık bir süre yavaşlıyor, ardından da gökler gürleyerek çatırdıyor, arkası arkasına şimşekler çakıyor, yıldırımlar düşüyor, gökten yere ırmaklar boşaltılıyordu.

"Bak, cennetini cehennem etme."

"....."

"Bak, ben de buradan kurtulursam, senin başına yemin için ant veriyorum, sana harmanlardan çalıp bir kuyu arpa doldururum mağaralara, sen de kışın aç kalmazsın."

"....."

"İnce Memedin de yerini..."

"....."

"Yok, yok, iki gözüm yerinden çıksın ki... Kimseye haber vermem! Kurana da el basarım."

Sert bir yel esti, ağacın dalları biribirine girdi, ağaçtan bir kuş sürüsü gibi kopan yapraklar havalandı, aşağıya, ormana uçtu. Yağmur kırbaç gibi sağdan soldan veriştirdi, at orada durmuş olana bitene aldırmıyor, yere sarkıtmış boynunu bir kere olsun havaya kaldırarak yöresine bir kezcik olsun bakmıyordu.

"Amma da, amma da inatçısın."

Artık sesi çıkmıyor, ancak ağzını açıp kapatabiliyordu, o da bin güçlükle. Yağmur, dağlardan gelen soğuk yel öylesine artmıştı ki ağacın üstünde kendisini zor tutuyordu.

Çok yakınlara bir yıldırım düştü, yıldırımın şavkı öylesine sert, ustura gibi keskindi ki gözlerini kapamasa o anda kör olacaktı. Birincisinden daha sert bir yıldırım onlara biraz daha yaklaştı. Üçüncü yıldırım atın üstünde durduğu o uzun sivri kayalıkta patladı. Artık arka arkaya şimşekler çakıyor, sağda solda, yakınlarda yıldırımlar patlıyor, şimşekler birer ağ gibi biribirlerine dolaşmış dağlardan aşağıya akan sellerle birlikte sünüp geliyor, ormana aşağıya dökülüp gidiyordu. Dağdan, ortalığı sarsarak inen son yıldırım geldi ağacı dört kere dolandı, bir ışıktan halka yaptı, at bir sıçradı halkanın dışına çıkmak istedi, çıkamadı. Yıldırım ağacı bırakıp atın yöresinde dolanmaya başladı. At yıldırım halkasının ortasında kalmış koşuyor, halka da savrularak onun yöresinde dönüyordu. Atla yıldırım Kızılkartallı koyağına yukarı böylece biribirinin yöresinde dönerek, savrularak, biribirlerine dolanarak, görülmemiş bir yoğun ışık, at oyununda gözden ıradılar gittiler. Bu sırada da ağacın üstündeki Tazı Tahsin gövdeden akan sularla birlikte yere akıverdi. Bir süre gövdenin dibinden kalkamadı, gözleri yörede yıldırıma karışmış gitmiş atı korkuyla arıyordu. At bir kez daha döner gelirse, artık kurtuluşu yoktu. Ne bir daha ağaca tırmanacak hali kalmıştı, ne de kaçıp koşacak... Sürünerek yokuş aşağı inmeye, hareket ettikçe de ısınmaya başladı. Ormanın üstünde bir yerlerde şimşekler çakıyor, bir büyük top ışık ormanı, dağları aydınlatıyor, Tazı Tahsin bu ışıkta her şeyi en in-

ce ayrıntısına kadar, kayalıklardaki en küçük, iğne ucu kadar çakan ipiltileri, çalılarda yağmurun bozduğu küçük damlaların sarkıttığı örümcek ağlarını, en küçük yaprağın damarlarına kadar her şeyi görüyordu.

Başını kaldırınca ormanın ucundaki çadırları gördü. Bunların Yörük çadırları olmadığını hemen anladı. Dışarda ne hayvan, ne insan, bir çadırın önünde bir çatalın üstüne tünemiş iri alıcı kuştan başka hiçbir canlı gözükmüyordu. Bağırmak istedi, sesi çıkmıyordu. Korkuyla yöresine bakınıyor, geliyor mu diye de atı aranıyordu. Çadırlar yakındı ama, çenesi kenetlenmiş, bütün bedenini seğirir gibi inceden ince gelen bir titreme almıştı. Elleriyle ayaklarıyla yere dokundukça da çamura giriyordu. Az bir sürede de çamurdan adam olup çıkmıştı. Yağmur gittikçe de artıyordu. Önü alıcı kuşlu çadırdan dışarıya kırmızı önlüklü bir kız çıktı, hemencecik de dışarda hiç durmadan içeriye geri girdi. Kızı görünce Tazı Tahsin içine doğan sevinçle çabaladı. Sürünmeye başladı. Kuşun tam yanında gözleri kararırken, ala şahinin şimşek gibi çakan gözlerini, açılmış esneyen ağzındaki kıpkırmızı dilini, kıvrık keskin gagasını gördü, kendinden de geçti.

Az önceki kız bir daha, hışım gibi inen yağmurun altına, dışarıya çıktı, onu gören kuş kanatlarını açtı, çırpındı, yöresine ağır damlalar fışkırttı, kız da dışarda hiç durmadan gerisin geri çadıra girdi.

"Dede," dedi, "kapıda bir ölü var, uzanmış yatıyor."

Dede kepeneğini sırtına alıp dışarıya çıktı. Çok uzun boylu, çok ak sakallı, çok uzun parmaklı bir adamdı. Tazı Tahsinin yanına kadar geldi, sağ elini onun göğsüne koydu:

"Bu adam bizim Tazı Tahsin," dedi gülümseyerek, "ölmemiş. Hiçbir şeyi de yok. Azıcık donmuş, çok da korkmuş."

"Neden korkmuş dede?"

"Bilmem, korkmuş."

Dede, torun Tazı Tahsini içeriye taşıdılar.

"Babanın donunu, gömleğini, çorabını, giyitlerini getir. Bir de havlu getir. Sen de ateşi bir iyice gürlet. Bunun çenesi kenetlenmiş. Ölmemiş ya Tazı Tahsin, durumu o kadar da iyi değil. Bir de çay kaynat."

Tazı Tahsini yandaki boş bölmeye çekti. Bu sırada Tahsin gözlerini bir kere açtı kapadı:

"Amanın geliyor, geliyor, geliyor yetişin," diye de dişlerinin arasından mırıldandı duyulur duyulmaz. Yaşlı adam onun ne dediğini anlayamadı.

Kız dedesinin istediklerini getirdi yanına koydu. Keçenin üstüne uzanmış yatmış Tahsinin üstünden başından boşanan sular keçenin üstünde göllenmişti. Yaşlı adam becerikli ellerle Tahsini çarçabuk soydu, havluyla onu yavaş yavaş kuruladı, giydirdi, kilimlerle sarmalayıp ocağın başına taşıdı. Bu sırada Tahsin iki kere daha gözlerini açtı kapadı.

"Her şey kolay da şu Tahsinin kenetlenmiş dişlerini açmak zor. Bu kadar üşümüş insanların kenetlenmiş dişleri kolay kolay açılamaz."

Kız ateşi gürlettikçe gürletiyor, çadırın içi ısınıyor fırın gibi oluyordu. Kız ikide birde de dışarıya çıkıp içeriye girmeseydi çadır daha çok ısınacaktı.

"Dede, kuş da dışarda Tazı Tahsin gibi donacak. Tüyleri kabarmış, tüyleri domur domur olmuş. Onu içeriye alayım mı?"

"Bir şey olmaz kuşa," diye sert, kesin konuştu dede.

"Ama dede..."

"Bir şey olmaz," diye kalın, püskül püskül ak kaşlarını çattı dede. "Kuşların tüylerinden onlara su geçmez. Kuşlar üşümezler."

"Üşümezler de dışardaki kuş niye öyle kabarmış da büzülmüş?"

"Huylarıdır, kuşlar öyle çoğu kez kabarırlar soğuk, yağmurlu, karlı havalarda..."

"Ama dede..."

"Eeee, al getir içeriye istersen kuşu," diye kızdı dede.

Kız dışarıya çıktı, kuşu çatalıyla birlikte aldı getirdi, çatalı ocağın yanına çakıp kuşu üstüne kondurdu.

"İşte şimdi, az sonra büzülmekten kurtulur, gözleri cin gözleri gibi oynar," dedi kız.

Kuşun gözlerine perde örtülmüş, tüyleri domur domur olmuş, sağ ayağını karnına çekmiş, uykusunda ürperiyordu arada sırada da.

Bir süre ısındıktan sonra, önce kuş, sonra da Tazı Tahsin gözlerini açtılar, bir tuhaf, bir şeyleri anımsamaya çalışarak önce kıza, ardından da dedeye baktı. Konuşmak istedi, çenesi açılmadı.

Ocakta çay fokurdayarak kaynıyordu.

"Ağzını açıp da bir çay içersen, karnına sıcak bir şey girince hiçbir şeyin kalmaz." Dede sesini yükseltip onun kulağına eğildi, kulağı az duyanlarla konuşur gibi bağırdı: "Sen çok korkmuşsun, sen çok," dedi. "Sen çok korkmuşsun sen, çok, sen çok..."

Öteki, gözlerini açıp, ona bir süre anlamsız, boş gözlerle baktıktan sonra yeniden kapadı.

"Seni kim kovaladı da böyle korkuttu, yavrum Tazı?"

Tazı Tahsin gözlerini bir daha açtı, bu sefer gözlerinden bir ışık belirtisi geçti.

Isınmış kuş da kanatlarını geniş geniş açıyor, geriniyor, ardından da çırpınıyordu hızlı, sert. Gözleri de keskin, yuvalarında dönüyordu.

Tazı Tahsin usuldan titremeye başladı. Dede sevindi:

"Kendine geliyor Tazı," dedi.

Çaydanlıktan ince belli bardağa tavşan kanı bir çay koydu, çay tüttü. Tazı Tahsin gözlerini dumanlanan çay bardağına dikmiş ayıramıyordu.

Dede, elindeki bardağı karıştırdığı kaşıkla birazıcık çay aldı, başını dizinin üstüne aldığı Tahsinin ağzına kaşığı boşaltmaya çalıştıysa da Tahsin ağzını açmadığından çay dudaklarının kıyısından boynuna aşağı aktı gitti. Yaşlı adam bunu birkaç kere yineledi. Sonunda Tahsinin ağzı azıcık açılıp hasta dudaklarını diliyle yaladı. Bunun üstüne de dede çay bardağını doldurup onun ağzına dikti. Tahsin zorla da olsa çayı yutuyor, yuttukça da kendine geliyordu. Böyle böyle Tahsin kısa bir sürede tam on bir bardak çay içti, kendine gelince de irkildi.

"Geliyor," diye inledi. "Yetişin geliyor, geliyor. Geliyor, yetişin ümmeti Muhammed..."

"Kim geliyor Tahsin?"

Tahsin ayağa kalktı, sendeleyerek geri oturdu.

"O geliyor o. At." Yüzü gerilmiş, seğiriyor, gözleri korku içinde açılmış, dört bir yanına bakınıyordu, yandaki kuşun kuşkulu gözlerinin tıpkısı.

"Vahap Dayı, sen misin?"

"Benim Tahsin."

"Ben kurtulacak mıyım Vahap Dayı? Beni öldürdü o."

"Kim?"

"O yağız at."

"Ne yağız atı Tahsin? Şimdi sen sus, sana balla yağ gerek."

Dede kalktı, bir kulplu tavaya bir hızmandan bal, bir hızmandan da tereyağı döktü, ocakta kaynatmaya başladı. Yağ, balla birlikte eridi, ortalığı keskin, güzel yanmış bir koku aldı. Sanki bütün çiçeklerin kokuları yakılarak bir araya getirilmişti. Öyle kokuyordu.

Vahap Dayı dolu tahta kaşığı Tahsinin ağzına dayadı:

"Aç ağzını, iç şunu."

Tahsin bir kurbağa ağzı gibi kocaman açtı ağzını.

"Bunu içersen şimdi kendine gelirsin."

Tazı Tahsin tavadaki bal yağ karışımını sonuna kadar içti bitirdi, yüzüne kan geldi, yanakları pespembe oldu.

"Gördüm," dedi, "İnce Memedi gördüm. Gidiyordu, silahsız pusatsız. Bir insan silahsız pusatsız nereye gider, ancak Kırkgözün Ocağına gider, ben de onu gördüm, kasabaya haberi iletmek için koşuyordum ki..."

İnce Memedi, atı, eski, hastalıktan yeni kurtulmuş anlatmaya hasret kalmış bir destancı gibi bıkmadan usanmadan, anlatmaya doymadan anlatıyordu.

"Nasıl, nasıl bir adam dedin İnce Memed, nasıl kıbalda bir adam?"

"Nasıl olacak, boyu benim kadar, avurdu da avurduna geçmiş, boynu ince armut sapı gibi, gözleri de çukura kaçmış, koskocaman elleri benim ellerimin iki misli, bıyıkları sarkık... İşte öyle, bir çocuk kadar İnce Memed."

Bunları duyunca önce kız, onun ardından da Vahap Dayı koyverdi makaraları. Tazı Tahsin aptallamış, onların yüzüne alık alık bakakalmıştı. Vahap Dayı hem gülüyor, hem de dizlerine vuruyor, "Vay anasını Tazı Tahsin, vay, vay anasını," diyor-

du. "Demek İnce Memed parmak kadar bir çocuk, demek atı da yıldırıma sarılıp, dolanıp başını da aldı gitti, vay be Tahsin oğlum, vay benim yavrum, senin başına neler gelmiş de..."

"Ne gelmiş Vahap Dayı?"

"Olan olmuş sana yavrum, öyle İnce Memed mi olurmuş hiç, Tahsin oğlum? Amanın bunu kimseye söyleme, seni taşkalaya alırlar da bir daha milletin dilinden kurtulamazsın. Aman ha aman! Atı da burada söyledin, başka bir yerde söyleme, amanın ha, sen sen ol da... Senin dediğin gibi bir İnce Memed olamaz."

"Olur Vahap Dayı olur, ben onu şu gözlerimle daha dün gördüm."

"O senin gördüğün İnce Memed değilmiş Tahsin oğlum. İnce Memed on bir yaşındayken bile o kadarcıktı, şimdi o, ben onu geçenlerde gördüm Değirmenolukta, atının üstünde dimdik, uzun, yakışıklı, bir sıvgaca dal gibi duruyordu. Öyle iriydi ki, altındaki o seni yiyecek olan atın belini çökertiyor, iki kat ediyordu. Amanın Tahsin oğlum, bu sözleri, atın da seni yiyeceği, seni yağmurda üç gün üç gece ağacın altında beklediği tevatürünü kimsecikler duymasın, olur mu, senin için hiç iyi olmaz. Sen kapı gibi İnce Memedi bir sabicik çocuk yaptın da çıktın, Tahsin oğlum, bunları başkalarına anlatıp da elalemi üstüne güldürme."

"Ama Vahap Dayı, vallahi de, billahi de..."

Kız daha gülmesini kesmemiş, Tazı Tahsin direttikçe o gülmesini artırarak sürdürüyordu.

Sonunda çaresiz kalan Tahsin:

"Varın siz inanmayın," dedi küskün. "Ne gelir ki elimden."

"Hiçbir şey gelmez," dedi Vahap Dayı. "Şimdi beni iyi dinle Tazı oğlum. İyi adamsın, hoş çocuksun, baban da senin gibiydi ya, o da çok korkaktı. Sen de çok korkmuşsun."

"Çok korktum. O at beni yiyordu. Beni yemek için kocaman ağzını açıp ağaca tırmanıyordu. Bir düşseydim ağaçtan, benim bir parçamı bırakmazdı. Silah var mı evde?"

"Var, ne yapacaksın?"

"Şimdi gelir o... Gelince de üçümüzü de yer o. Paramparça eder üçümüzü de... Nereye gitsem o benim kokumu alır. Bir ta-

banca alacağım kasabaya gittiğimde. O benim kokumu alarak beni bulduğunda da çekeceğim tabancayı..."

"O ata kurşun geçmez," diye güldü Vahap Dayı. "Sen de onu vuramayınca, vay gele senin başına... İşte o zaman yağız at seni didik didik edecek..."

"Doğru, ona kurşun geçmez," diye boynunu büktü Tazı Tahsin. "Peki ben ne yapayım, nerelere gideyim bu atın elinden de canımı kurtarayım, bana bir akıl ver Vahap Dayı."

"Bak Tahsin, sen bundan sonra ağaç olmayan yerde dolaşma. Senin başka çaren yok."

"Yok," dedi Tazı Tahsin. "Kızgın eşekarılarının yuvalarına çomak sokmayacaksın. Sokunca işte böyle olur, eşekarılarının da elinden kurtulamazsın."

"Kurtulamazsın," dedi daha için için gülmekte olan kız.

"Hiç kurtulamazsın," dedi Vahap Dayı.

"Ya şimdi gelirse, ben ormana kaçayım mı?"

"Gelmez," dedi Vahap Dayı.

"Gelirse?"

"Gelirse bu kuş ne güne duruyor, ben bu şahini yalnız av avlamak için mi aldım sanıyorsun? Bu kuşu o atın üstüne salıverdim mi, tamam."

Kız karnını tuta tuta, uğunarak gülüyordu.

"Kuş gider, onun başına, kulaklarının arasına konar, bir gagada bir gözünü, öbür gagada da öteki gözünü oyar şuraya atıverir. İki gözü kör at seni arasın da bulabilsin."

Tazı Tahsin gülümsedi, yatıştı, arkasına yaslanıp gözlerini kapattı, biraz sonra da olduğu yerde uyudu kaldı. Çocuklar gibi rahat, dudaklarını sündürerek soluk alıp veriyordu.

Uyuduğu da iyi olmuştu, az sonra Vahap Dayının çadırına üç gündür beklediği kaçakçılar geldiler. Heybeleri ipekliyle, saatla, altınla doluydu. Malları Suriyeden alıp Malatyaya götürüyorlardı. Üç kaçakçının üçünün de atı doruydu. Eyerleri, dizginleri kılaptan işleme, heybeleri halı, silahları Alman filintasıydı. Lacivert ceket, külot pantolon giymişler, ayaklarına parlak çizmeler çekmişlerdi. Mintanları ipeklidendi. Kasketleri pahalı İngiliz kumaşındandı. Ceketlerinin altına gene kılaptan işlemeli fişekliklerini üst üste çaprazlama bağlamışlardı.

Vahap Dayı kaçakçıları sevinerek karşıladı.

"Üç gündür, geceli gündüzlü gözlerim yollarda sizi bekliyordum. Başınıza bir iş geldi sanıyordum."

Kaçakçılar hiç ıslanmamışlardı. Geniş, sugeçirmez ince Çerkes yamçıları onları dizlerine, atları da sağrılarına kadar örtmüş korumuştu. Heybelerini, öteberilerini çabucak çadıra taşıdılar.

"Üzülme, senin oğlan Halepte kaldı, durumu iyi Vahap Dayı," dediler.

Vahap Dayı oğlunu sormak istiyor, korkusundan, başına bir iş gelmiştir diye soramıyordu.

"Ne yapacakmış Halepte?"

"Bizi bekleyecek, gelecekte birlikte döneceğiz. Duyduk ki İnce Memed yeniden dağa çıkmış, ortalığı kasıp kavuruyormuş."

"Hele oturun, hele azıcık ısının hele. Bir de çay için..."

"Öteki çeteler nerdeler?"

"Hele oturun hele!"

Vahap Dayı onların sırmalı, yağmuru yiyince kaskatı kesilmiş yamçılarını, yün başlıklarını öteki odaya götürdü geldi, ateşin dört yanına döşekler serdi:

"Buyurun," dedi, "oturun."

İnce belli bardaklara kız çay dolduruyordu. Kaçakçıların üçü de pos bıyıklıydılar. Baştaki en uzun boylu olanı cebinden küçük bir altın maşallah çıkarıp kıza uzattı:

"Al," dedi, "bu senin hediyen."

Vahap Dayının gözleri parladı.

Ötekiler sıcak çayı ağır, usturuplu içiyorlardı. Kız dolduruyor, onlar birer parça şekeri dişleriyle kırıyor gırtlama yapıyorlardı.

"Şu yatan babayiğidi de sorarsan, bunun adına Tahsin derler, Tazı Tahsin. Bu Tazı Tahsin bu dağlarda üç günlük yolu bir günde gitmekle, üç koca dağı da iki günde aşmakla namlıdır. Soylu Arap atlar bile onunla yarışamazlar... Amma velakin başına bir iş gelmiş ki Tazı Tahsinin Allah düşman başına vermeye."

Baştan sona kadar onun başından geçenleri, İnce Memedin Bakırgediğinde nasıl vurulduğunu, köylü kadınların İnce Me-

mede nasıl ağıt yaktıklarını, İnce Memedin vurulma haberini Tazı Tahsinin nasıl bir gün bir gecede kasabaya ulaştırdığını, kasabalıların bayram ettiklerini, Tazı Tahsini de nasıl paraya pula boğduklarını, sonra öldürülen eşkıyanın İnce Memed değil de başkası olduğunu, bundan sonra da Tazı Tahsinin İnce Memedi aramaya çıktığını, onu gördüğünü, arkasından da İnce Memedin yağızını yakalamaya çalıştığını, atın da onun başına ne işler açtığını bir bir anlattı.

"Bu at işi doğru mu?" diye sordu kaçakçı başı.

"Niçin yalan olsun, o at öyle bir attır. Onu İnce Memedden başkası yakalayamaz, onun yanına kimse yaklaşamaz. Çok denendi, o ata kurşun da geçmiyor."

"Peki şu yıldırım işi, atın bir yıldırım halkasının ortasında koşması, yıldırım ışığına sarınıp gitmesi, bu da mı doğru?"

"Neden doğru olmasın?" dedi Vahap Dayı. "Alinin Düldülü, Köroğlunun Kıratı böyle değil midir?"

"Bu atı yakalamanın hiç mümkünü çaresi yok mu?"

"Yok," dedi Vahap Dayı. "Görmüyor musunuz, bu hayını ağacın tepesinde buydurup öldürüyormuş. Yıldırıma şükretsin."

"Koca Dursun çetesi buralarda mı?"

"Akçadağdaydı önceki gün."

"Öyleyse daha bir haftada buraya gelemez o. Bizi pusuya düşüremez ya?"

"Geleceğinizi kimse bilmiyor."

"Candarmalar?"

"Onların gözü İnce Memedden başkasını görmüyor, dağları eşkıya almış, onlar için varsa da İnce Memed, yoksa da İnce Memed. O da ortalarda yok. Saklanmış bir kaya kovuğuna çıkmıyor ortaya."

"Bir tuhaf eşkıya."

"Hem de ne tuhaf! Ben böyle bir eşkıyayı şimdiye kadar ne gördüm, ne de duydum. Bir süre ortadan çekiliyor, yitiyor, adı sanı, imi timi bellisiz oluyor, bir bakmışsın ki bir gün ortaya çıkıvermiş, dünyayı biribirine katıp karıştırıvermiş. Yakında dağların üstüne büyük asker güçleri yürüyecek. İşte o zaman bir süre siz buralara uğramayacaksınız. Dün Çiçeklioğlu bü-

tün çetesiyle buradaydı, ona tez günde başını alıp bu dağlardan başka yere gitmesini öğütledim."

"Bu at işini aklım almadı."

"Yüzbaşı bu atı köylülerden istedi, buyurdu, köylüler onu yakalamak için dağ bayır ardına düştüler, yakalayamadılar."

"Şimdi yollar açık mı?"

"Yollar açık, Kürt Kerem çetesi de sizi Kırkgözün dört yol ağzında bekliyor. Siz bu dağlardan aşana kadar sizinle beraber olacak."

"Haydi bir yemek yiyelim."

Tazı Tahsinin yatağını öteye, çadırın eğmesinin dibine çekmişler, o uyuyordu. Alıcı kuş da çatalının üstüne tünemiş, gözlerine perdeyi indirmiş, bir kanadını da taa ayağının yanına düşürmüş kestiriyor, arada sırada da perdenin arkasında kalmış gözleri oynuyordu.

Yemeklerini yediler, yolcu yolunda gerek deyip atlarına atladılar, yamçılarını üstlerine çektiler hışım gibi yağan yağmurun altına vurdular.

Onlar gittikten sonra Vahap Dayı yatsı namazına kadar kaval çaldı, kız dinledi. Yatsı namazından sonra pekmezli yoğurt yiyip uyudular.

Tazı Tahsin uyandığında daha sabaha epeyi vardı ya dinlenmiş, dincelmişti. Ocaktaki büyük kütükler köze dönüşmüşler, neredeyse küllenecekler di. Kıl çadırın içi sıcacıktı. Kızla dedesi derin uykudaydılar. Tazı Tahsin gözlerini bir iyice uğuşturduktan sonra, geceden bu yana ocağın başındaki çakıltaşlarına serilmiş kuru giyitlerini aldı giyindi. Çarıklarını da çekti. Dışarıya çıkıp yürümeli, kasabaya ulaşmalı, güzel haberini o uzun adama vermeli, ondan da gene bir kucak para almalıydı. Geç, geç, çok geç kalmıştı zaten. Kim bilir, şimdiye kadar İnce Memed Kırkgöz Ocağından çıkmış, nerelere gitmişti... Dışarda yağmur yağıyordu daha hışım gibi. Varsın yağsın, dedi kendi kendine Tazı Tahsin, gitmeli, kasabaya ulaşmalı, muştuyu o uzun boylu Ağaya vermeli, muştuluğunu da almalıydı. Dışarıya çıktı, çıkmasıyla da geriye dönmesi bir oldu. Dışarda, tanyerlerinin oralarda ağartıya benzer bir şeyler balkıyordu. Atın karartısı da ormanın üstüne koskocaman bir bulut gibi

çökmüş oturmuştu. Karartı karanlığa yapışmış boyuna kabarıp şişiyordu. Ne olursa olsun, at onu öldürse de Tazı Tahsin yola çıkacaktı. Ocağın yanındaki çatalına tünemiş alıcı kuşu, gözlerinde közlerin ışığı, kendisine bakar gördü. Hah, diye, tepeden tırnağa bir sevinç ürpertisi geçirdi, hah, şimdi kuşu alacak, at da gelirse kuşu onun üstüne bırakacak, kuş da onun gözlerini oyacaktı. Ama Vahap Dayının kuşu alınamazdı ki... Vahap Dayı bu dağlarda İnce Memedden de, atından da daha cana kıyıcıydı. Dağdaki bütün eşkıyalar, kaçakçılar ondan sorulurdu. Onun bilmediği, tanımadığı, yönetmediği eşkıya yoktu bu dağlarda. İstediğini öldürtür, istediğini sürdürür, istediğini kurtarırdı. Böyle bir adamın kuşunu kim çalabilirdi ki... Şu dağın başında yanında bir çakı bile olmadan, işte böyle hiç kimseden korkmadan uyuyabiliyordu o. Allahtan sonra eşkıyalar ona taparlardı. Tazı Tahsin onu gördüğünde, dişleri kenetlenmemiş bile olsaydı, dili tutulurdu. Oysa ne de iyi bir adamdı. Onun canını kurtarmıştı. Kuşu istese, bir günlüğüne vermez miydi? Uyandırmak için üstüne eğildi, sonra birden, ya vermezse, diye vazgeçti, dışarıya çıktı, ortalık neredeyse aydınlanacaktı. Yağmur daha olduğu gibi veriştiriyordu. Sellerle dolmuş koyaklardan suların gürültüleri geliyordu. Vahap Dayı sabahleyin uyanınca, bir de bakmış ki kuş yok. Herkes bilir, o, kuşlarını canından çok sever. Bilir Tazıcık Tahsinin aldığını, hiç öfkelenmez, çağırır oğullarından, eşkıyalarından birisini, yakalayın şu hayın Tazıyı, nankörü, ekmek yediği sofraya bıçak sokanı, kellesini kesin de bana getirin, der. Yeter bu kadarı da. Bunları da düşündükçe eli ayağı çözülüyordu. Ama kuşsuz da bir yerlere gidemezdi Tazı Tahsin, at ormanın ucunda durmuş, gölgesini de dağ gibi ormanın üstüne, karanlığa düşürmüş bekliyordu.

Vahap Dayı sağından soluna dönerken homurdandı, kulakları kocamandı, Tazı Tahsin böylesine bir kulak görmemişti ömründe. Gülmesi geldi. Bu anda da çatalın üstündeki kuşu kaptığı gibi dışarıya çıktı. Durmadan yokuş aşağı, çırpınan kuşun başını koltuğunun altına sıkıştırmış, göbeğine kadar gelen hızlı selleri, keven dikeni öbeklerini, kayaları aşarak koşuyordu. Ormanın ucuna vardığında ulu bir sedir ağacının

dibinde durdu, ağacın altı öyle fazla yağmur tutmuyordu. Kalın yapraklı dalların altlarındaki kimi tümsekler yer yer tozluydu bile. Bir tümseğin üstüne sekilenip oturdu. Kuş artık çırpınmıyordu ya, çok sarsılmıştı. Şimdi geçer, diye düşündü. Doğruydu, az sonra kuş kendine geldi, çırpınmaya, onun ellerini gagalamaya başladı.

Biraz dinlendikten sonra Çukurova yolunu buldu, artık Tazı Tahsinin keyfine diyecek yoktu. Kuş da artık ona alışmış, çırpınmayı, ellerini gagalamayı bırakmış, yatışmıştı.

Poyrazoluğa gelince yağmur dindi, ortalık açtı, güneş çıkıverdi, ıslak kayalar ışıladı, Tazı Tahsinin de, kuşun da gözleri kamaştı, kuş gene çırpındı ya, öyle eskisi gibi huysuzluk etmedi, az sonra da dinginledi.

Tazı Tahsin kasabaya ertesi sabah girdi. Üstü başı çamur içindeydi. Elindeki kuş da çamur içinde kalmış, kanatlarını düşürmüş kolunda uyuyordu. Halsiz düşmüş, ne çırpınıyor, ne de herhangi bir harekette bulunuyordu. Kasabanın ilk evlerine gelince Tahsin kuşa uzun uzun baktı, kuş canını attan kurtarmış, onun yüzü suyu hürmetine korkusuz buraya kadar gelmişti. İnşallah kuşa bir şey olmayacak, o da ilk fırsatta kuşunu götürüp Vahap Dayıya teslim edecekti.

Pazaryerinde, taa on beş dükkan öteden burnuna yoğun bir kebap, sumak kokusu geldi. Acından ölüyordu. Hemen kebapçıya koştu. Kuş da ondan beterdi.

"İki kebap, bol soğanlı, domatesli... Bir parça da çiğ kıyma, kuşa."

Kebapçı ocağa çifte kebabı söyledi. Gitti bir avuç da kıyma aldı getirdi. Tahsin daha elini açıp uzatmadan kuş onun elindeki kıymaya saldırdı. Gagasını onun avucundan hiç çekmeden canlanmış gözleriyle, hiçbir yöne bakmadan kıymaları yuttu. Çabuk çabuk kıymaları yiyip bitiren kuş onun gözlerine, aç bir köpek gibi bakmaya başladı.

"Bir bu kadar kıyma daha."

"Bu kuş kıtlıktan çıkmış."

İki misli daha kıymayı bir top yapıp kebapçı getirdi Tahsine verdi. O da gene kuşa yedirmeye başladı. Kuş bu sefer öyle eskisi gibi başını kaldırmadan yemiyor, bir yiyor, bir süre yöreyi

seyrediyor, yutkunuyor, üst üste, gagasını bacağının tüylerinde temizliyor, sonra gene keyifli keyifli yemeye başlıyordu.

Kebaplar geldiğinde kuş kıymasını bitirmiş, kanatlarını açmış, uzun uzun geriniyordu.

Yaşlı kebapçı geldi, o kebabını yerken karşısına oturdu. Dükkanda başka kimse yoktu.

"Nedir bu halin arkadaş?" dedi Tazı Tahsine. "Senin başında bir hal var. Bak, bak tepeden tırnağa çamura batıp çıkmışsın. Cıcığın çıkmış..."

"Çok yağmur yağdı."

"Elindeki kuş bile çamur içinde."

"Bütün gece koştum, yürüdüm."

"Derdin neydi bre arkadaş?"

Tazı Tahsin hem çabuk çabuk kebabını yiyor, bir yandan da ona laf yetiştiriyordu.

Kuşun önüne bir parça kebap attı. Kuş kanatlarını açarak masanın üstünde koştu, muşambadaki parçayı kapıp yuttu. Tahsin bundan sonra bir kendi ağzına atıyordu kebabı, bir kuşun önüne... Kuş kanat uçları titreyerek önüne düşen kebap parçasını üç yutkunmada yutuyordu.

"İnce Memedi gördüm arkadaş, onu çok aradım, sonunda da yerini buldum, kendisiyle konuştum. Onu da buraya, o uzun adama haber vermeye geldim. O uzun adam dedi ki... Adını unuttum onun."

"Bu kasabada epeyce uzun adam var."

"Bu çok zengin bir Ağa, ben İnce Memedin ölüm haberini getirince ona, o da bana çok para verdi, ben zengin oldum. Hah, buldum, onun adı Murtaza Ağaydı, öyle değil mi?"

"Şimdi de dirim haberini mi?"

"O Ağa dedi ki bana, eğer sen bana İnce Memedin yerini bulur da haber verirsen seni altına, paraya boğarım. Ben de bütün dağları aradım buldum onun yerini."

"Şimdi de haber vermeye geldin öyle mi?"

"Öyle."

"İnce Memed nasıl bir adam?"

"İnce, uzun, dal gibi... Nah benim iki mislim, utangaç, akıllı, yürekli, büyük kara gözlü, kara kaşlı, çekik bıyıklı, sır-

malı aba giyinmiş bir tuvana delikanlı. Öyle de yakışıklı ki yüzüne bakmaya kıyamazsın. Onu bir görünce de yanından ayrılamaz, yüzüne bakmaya doyamazsın."

"Şimdi sen de onu haber vermeye geldin o Ağaya, o Ağa sana para verecek, candarmalar da gidip İnce Memedi öldürecekler, öyle mi?" Kebapçı birden sertleşti: "Seni casus köpek," diye dişlerini sıktı. "Kalk oradan, zıkkımlandığın yeter. Kalk, kalk da siktirol, cehennem ol da git. Seni uyuz oğlu uyuz, casus oğlu casus... Kalk..."

Tazı Tahsin şaşırmış kalmış, yüzü allak bullak olmuştu. Orada, lokması ağzında, öyle kalakalmıştı. Ne ağzındaki lokmayı çiğneyebiliyor, ne de dışarıya atabiliyordu.

"Kalk, kalk, seni anasını avradını... Kanı ciğeri beş para etmez uşak seni... Beş on kuruşa İnce Memedi öldürttüreceksin, değil mi, kalk! Al kuşunu."

Kuşun ipini sandalyadan çözdü, Tahsinin başına attı onu. Tazı Tahsin bir süre kuşla cebelleştikten sonra, kuşu yakalayabildi.

"Kalk, defol git buradan, senin gibi pis bir adamın parasını da istemem, haydi kalk, zıkkım olsun sana..."

Tazı Tahsin neye uğradığını bilemiyor, aval aval, bir yerlerden bir imdat umar gibi dört bir yana bakınıyordu.

"Kalk ulan dedim sana," diye iriyarı kebapçı kuşandığı ak önlüğü savrularak onun koluna yapıştı, "de yallah!" Onu dışarıya sürükledi. Kuş onun omuzuna konmuş, Tazı Tahsin de varmış karşı duvara dayanmıştı. Daha ne olup bittiğinin farkında değildi. Öfkeden kudurmuş kebapçı daha onu duvara dayanmış, orada bekler görünce üstüne zorlattı. Tazı Tahsin baktı ki, o dev gibi adam delirmiş üstüne geliyor, kebapçının boynuna doğru uzanmış kocaman çemrenmiş, kalın kollarının altından kaydı uzaklaştı, çarşının ortasından yukarıya doğru gelişigüzel koştu. Caminin avlu kapısına gelince durdu, içeriye girdi. Bir kısım adamlar şadırvanda aptes alıyorlardı, bir musluğa varıp ağzını dayadı, kana kana içti. Bu adam ona niçin böyle yapmıştı, Tazı Tahsin bir türlü anlayamıyordu. Bir yandan da seviniyordu, enayi, nedense o kadar çok öfkelenmişti ki kebap parasını bile almayı unutmuştu. Bu şehirlerde çok tuhaf

insanlar vardı, canım... Belki de İnce Memedi yanlış tarif ettim, o yüzden kızmıştır, diye düşündü. Doğru tarif edeyim de benim üstüme gülsünler, değil mi, gülsünler de beni taşkalaya alsınlar, öyle mi? Hahhah, yağma mı var! Bu delifişek, osuruğu cinli adamın kudurmasına başka türlü bir anlam vermenin mümkünü yoktu.

Şadırvanın taşında oturmuş, o uzun, zengin adamı düşünürken, gözüne yaşlı, çember sakallı, yumuşak görünüşlü bir adam ilişti, işte bu adama o uzun zengin kişi sorulabilir, diye içinden geçirdi, yanına çekinerek yanaştı:

"Sana birisini soracağım..."

"Sor bakalım," diye gülümsedi eli tespihli, çember sakallı, yumuşak tavırlı adam.

"Hani bir adam var, çok uzun boylu, çizmeli, çok da zengin. Ben ona İnce Memedin ölüm haberini verince, o da bana çok para verdi. O adamı işte, onu arıyorum."

"Adı yok mu o adamın?"

"Bilemiyorum ama, adı Murtaza Ağa olacaktı. Zengin bir adam. Parlak çizmeleri de var."

"Ne yapacaksın o adamı sen?"

Tazı Tahsin bir an düşündü. Hiç bir daha İnce Memedin sözünü eder miydi, yalanını kıvırdı:

"O bana iş verecek de... Çiftliğinde de..."

Adam düşündü, düşündü, kendi kendine birkaç ad saydı:

"Bilemiyorum, çıkaramadım kim olduğunu," dedi. "Ben tanımıyorum Murtaza Ağayı."

Sonra da tuhaf tuhaf onun yüzüne baktı. Bu delikanlıdan kuşkulanmıştı.

"Sen niye böylesin çocuk?" diye sordu. "Çamura batmış çıkmışsın. Şu kuşu benim elime ver de, sen de git şu şadırvanda arın."

Tazı Tahsin kuşu ona güvenip vermeden şadırvana gitti, önce kuşun çamurlu kanatlarını, gagasını, başını bir güzelce sildikten sonra omuzuna kondurdu. Kendi de ayaklarından başlayarak, bacaklarına, göğsüne, kollarına kadar çamurlardan arındı.

"Sen böyle ıpıslak üşür, satlıcan olur ölürsün," dedi çember sakallı adam. "Bir ocakbaşı bul da kurun."

"Olur dayı," dedi Tazı Tahsin. "Hani bir de topal bir adam vardı, izciler başı... Lenger şapkalı, boğazı yularlı, yuları da som kırmızı, yalım gibi, sen onu da mı bilmiyorsun? Topal Ali olacaktı onun da adı."

"Onu biliyorum," diye güldü yaşlı adam. "İzci Topal Aliyi arıyorsun, değil mi?"

"Onu arıyorum işte."

Yaşlı adam Molla Duran Efendinin evini ona bir güzel tarif ettikten sonra:

"İşte Topal Ali Ağa orada," dedi. "Git onu bul da, o da sana bir ateş bulsun da kurun."

Tazı Tahsin camiden çıkmadan az önce yağmur yeniden yağmaya, çok iri tanelerle dökülmeye başlamış, sokaklarda kimsecikler kalmamıştı. Aldırmadı, yağmurun altında, sırtında kuşu, Topal Aliye rastgelirim umuduyla çarşıyı bir uçtan bir uca gidip gelmeye başladı. Yağmur da gittikçe ağırlaşıyor, kuzeyden de omuzundaki kuşun kanatlarını savuran sert, soğuk, keskin bir poyraz esiyordu.

Kasabanın tek çöpçüsü Göçmen Murat bu omuzu kuşlu çocuğu", bir yere ulaşacakmışçasına yağmur altında hızla çarşıyı gidip gelmesine acıdı, başında bir hal mı var acaba fıkaranın, diye düşündü.

"Hişşt kardaş, haçan sen, bakarım ha böyle böyle gider gelirsin durmadan. Haçan de bana, var mı bir derdin?"

Tazı Tahsin onu duymadı, yürüyüşünü sürdürdü.

"Hişşşt, hişşşt, oğlum hişşşt!"

Kolundan çekti onu durdurdu. Göz göze geldiler. Göçmen Murat sorusunu yineledi. Öteki de Molla Duranın evindeki lenger şapkalı izciler başı Topal Aliyi aradığını söyledi.

"Haydi seni ona götüreyim," dedi Göçmen Murat, onun koluna girdi. "Kuşun da çok güzel ya be evlat, ıslanmışsınız ikiniz de, cıcığınız çıkmış. İkiniz de hasta olursunuz."

Molla Duran Efendinin evine çabuk geldiler.

"Molla Duran Efendi, a be Molla Duran Efendi, Tanrı misafiri geldi sana."

Göçmen Muradın sesi üstüne Topal Ali çıktı balkona.

"A be bu çocuk seni arar be Ali Efendi. İzciler başı Ali Efendi der de çarşıda döner durur bütün gün."

Topal Ali Tazı Tahsini hemen tanıdı:

"Geliyorum," dedi, "sağ olasın Murat Efendi."

"A be bir şey değil, sağ olasın sen de..."

Aşağı inen Ali:

"Ne oldu sana Tahsin, nereden böyle?"

Tazı Tahsinin bedenindeki bütün kan çekilmiş, yüzü kağıt gibi olmuştu.

"Gel hele, gel yukarıya."

Onu yukarıya çıkardı, bir kat çamaşır getirdi önüne koydu:

"Şu odada soyun, kuşunu oraya koy da..."

Molla Duran Efendinin kadınları, evdeki evlatlıklar, hizmetçiler gidiyorlar geliyorlar, bu kuşlu oğlanı Topal Aliden soruyorlardı. Sonunda Duran Efendi de geldi, o da omuzunda bir kuşla bir çocuğun evine gittiğini daha çarşıda duymuştu.

"Kimmiş o Ali?"

"İnce Memedin bize ölüm haberini getiren o koşucu çocuk."

"Hani şu koşmaktan bayılan çocuk mu?"

"O," dedi Topal Ali. "Bence onda bu sefer de bir iş var. Gene koşarak gelmiş, yağmur altında hem de. Şimdi içerde giyiniyor."

Mutfağa gidip bir de şalvar aldı getirdi, Tazı Tahsine verdi.

"Bunu da giy."

Tahsin şalvarı da ayağına geçirdi, dışarıya çıktılar.

"İşte bu çocuk, Efendi."

Molla Duran:

"Tanıdım," dedi. "Gel bakalım."

Önde Ali, arkada Tazı Tahsin, omuzunda da kuşu Molla Duran Efendinin açtığı kapıdan büyük bir odaya girdiler. Sedirler apak, dizi dizi güller işlenmiş, sabun kokan patiska beziyle kaplanmıştı.

"Bir çay Ali," dedi Molla Duran Efendi. "Belki çocuk acıkmıştır da... Belki çok uzun yoldan geliyordur."

"Haber getirdim size," diye sevindi Tazı Tahsin. Yemek yediğini, kebapçıyı anımsadı, yüzü değişti. "Yemek yedim," dedi, "kasabaya gelince, bir çay olursa üşümem geçer."

Ali kalktı, mutfaktan bir gümüş tepside, büyük bardaklara konmuş üç tane çay aldı getirdi.

Tazı Tahsin çayını içinceye kadar konuşmadı, sonra da çenesi açıldı. Olayı olduğu gibi, baştan sonuna kadar, en ince ayrıntısına kadar anlattı bitirdi.

"İşte," diye gösterdi köşedeki sandalyanın üstüne bağlanmış kuşu, "O attan bu kuş beni kurtardı. Eğer ben bu kuşu Vahap Dayıdan çalmamış olsaydım, şimdi ben burada olmazdım, o at beni paramparça ederdi."

"Tam, şu iki gözünle gördün mü İnce Memedi?"

"Tam. Yalan söylüyorsam şu iki gözüm önüme aksın ki... İnce Memedi gördüm, İnce Memedi... Ben onu görünce, o da İnce Memed olduğunu bildirmek istemedi."

"Sen onu daha önce nereden tanıyordun?"

"Dayıma da bak hele, ben onu köyündeyken de tanırdım, eşkıyalığında da bizim köyde kaldı, her gün görürdüm onu."

"Pekiyi, nasıl bir adam İnce Memed?"

Tazı Tahsin Topal Aliye baktı, o başını önüne eğmiş susuyordu. Söylese miydi acaba, bu İnce Memedin tarifinden de her zaman bir kötülük çıkıyordu da...

"İnce Memed nasıl bir adam oğlum, bana anlat bakalım."

"Sen onu gördün mü Duran Ağa?"

Duran Efendi güldü:

"Görmez olur muyum hiç," dedi.

"Öyle bir adam işte."

"Nasıl bir adam?"

Tazı Tahsin sıkışmıştı, bir şeyler söylemek zorunda sayıyordu kendisini.

"Kocaman, öküz boynuzu gibi bıyıkları var, iki adam omuzunun üstüne bağdaş kursa otursa yerimiz dar demezler. Gözleri de at gözleri kadar büyük. Kolları ağaç dalları gibi."

Molla Duran Efendi gülmeye başladı:

"Bre ocağın yana Tahsin," dedi, "sen İnce Memedi değil, Kör Aşığın anlattığı Köroğlunu söylüyorsun."

"Hah, işte İnce Memed o Köroğluna benziyor işte."

Topal Ali de gülüyordu.

Molla Duran Efendi Aliye:

"Alim," dedi, "bu çocuğun elbiseleri kurusun da sen onu Murtazanın konağına kadar götür de ona teslim et. Belki çocu-

ğa birkaç kuruş verir, bak fıkara ne kadar çok zahmet çekmiş. O deli at da fıkarayı öldürüyormuş, bereket versin şu kuş..."

"Öldürüyordu," diye derin derin içini çekti Tazı Tahsin. "Ya bu kuş olmasaydı, ben de o çadırdan buraya hiç bir tek adım atabilir miydim!"

"Allah korumuş seni İnce Memedin atından Tahsin kardaş," diye onun sırtını sıvazladı Topal Ali.

"Allah korudu..."

Molla Duran Efendinin mahkemede bir işi vardı, onlara allahaısmarladık deyip dışarıya, daha da şiddetlenmiş yağmura çıktı, paltosunu giyip şemsiyesini alarak.

Onlar yağmur azıcık hafifleyinceye, giyitler kuruyuncaya, ikindine kadar o odada oturup konuştular, sonra da Ali aldı onu Murtaza Ağanın konağına götürdü, işte burası diye de görkemli yapının kapısını gösterip döndü.

"Murtaza Ağa, Murtaza Ağa," diye bağırdı avlu kapısına varan Tazı Tahsin. "Murtaza Ağa, ben geldim. Ben geldim."

Balkona çıkan Murtaza Ağa:

"Vay sen hoş gelmiş safalar getirmişsin, sen kimsin?" diye gülerek aşağıya bağırdı. "Açın kapıyı çocuklar, bakın bakalım bu gelen kişi kimmiş bu yağmurda."

Yanaşmalar Tazı Tahsini bir iyice sorgudan geçirdikten sonra onu yukarıya çıkardılar.

Onun omuzundaki kuşu gören Ağa:

"Sen avcı mısın, avların nerede?" diye merakla sordu.

"Ben avcı değil, Tazı Tahsinim. Hani ben size İnce Memedin ölüm muştusunu vermiştim de, sen de bana para vermiştin... Ben de şimdi sana bir haber getirdim ki... İnce Memedi gördüm, yerini de biliyorum."

"Nerede?" diye gözleri parladı Murtaza Ağanın. "Vay senin dillerine hayran olsun Murtaza Ağan! Ben de seni paraya, altına, tarlaya boğmazsam, ben de seni dört kez evermezsem... Ben de seni... Gel, gel, gel içeriye de anlat bana... Hiçbir şeyi kaçırmadan."

Odaya girdiler. Tazı Tahsin adamını bulunca böyle olacağını biliyor, sevincinden uçuyordu. Sağlam bir güven geldi içine oturdu. Kuşu köşedeki sandalyanın üstüne bağladıktan

sonra geldi Murtaza Ağanın karşısına oturup onun gözlerinin içine sevgiyle baktı.

"Ben senden parayı aldım ya, hemen kaçtım. Kaçınca sen adam gönderip benden parayı geriye istemedin İnce Memed ölmeyince... Ben de dedim ki, bu güzel Ağanın bu büyük iyiliğinin altında kalamam, dedim. Ona İnce Memedi bulayım da bari bu sefer de onun dirisini haber vereyim. Haber vereyim de Yüzbaşım da, Onbaşı Kertiş Ali Paşa da onu yakalasınlar da assınlar..."

Tazı Tahsin başından geçenleri bu sefer daha derinlere, ayrıntılara inerek ağır ağır anlattı bitirdi. Ardından da:

"İşte," dedi, "bu burada olmasaydı, şimdi ben burada olmazdım. Beni bu kuş kurtardı. Eğer bu kuş yüzünden de Vahap Dayı benim gırtlağımı kesmezse..."

"Kesemez," diye onun sözünü kesti Murtaza Ağa. "Yarından tezi yok, ben Vahaba bir atlı gönderip sana bu kuşu satın alacağım. O Vahap ha, o ha, benim sözümden çıkamaz."

"İnşallah," diye boynunu büktü Tazı Tahsin.

"Bre Tahsin Efendi," diye onun omuzuna vurdu Murtaza Ağa gülerek, üst çenesindeki ön altın dişleri ışılayarak, "bre Tahsin Efendi sen her şeyi anlattın da söyledin, bir güzel hatmettin de İnce Memed nasıl bir adammış, boyu posu, saçları burnu, hiç söylemedin."

Tazı Tahsin bu belayı atlattım sanıyordu. İşte gene çatmıştı. Ne demeli, nasıl demeli, diye bir hayli düşündükten sonra sevinçle:

"Senin gibi o," dedi. "Senin gibi güzel, yakışıklı bir adam. Onun da ağzında seni gibi altın dişleri ışılıyor. O da senin gibi cömert. O da senin gibi bana altın verdi de, eşkıya parasıdır diye almadım. İyi yaptım mı, eşkıya parası haramdır alınmaz, değil mi?"

"Keşki alaydın," diye onun omuzlarını okşadı Murtaza ağa. "Domuzdan bir kıl çekmiş olurdun."

"İstemez," diye onun elini tuttu Tazı Tahsin. "Ben eşkıyaların parasını istemem, benim dağ gibi Ağam var. Ben de İnce Memedi yakalatırsam, o da beni Karun edecek."

"Ederim," dedi Murtaza Ağa koltukları kabararak. "Şim-

di kalk da hemen Yüzbaşıya gidelim. O da hemen askerlerini Kırkgözün Ocağına çekip İnce Memedi imha eylesin."

Murtaza Ağaya yamçısını getirdiler, bir yamçı da Tazı Tahsine verdiler. Dışarda, göğün dibi delinmişçesine bir yağmur dökülüyordu.

"Hiç durmuyor," dedi Tazı Tahsin. "Şu dağlar, ormanlar hep deniz oldu da çıktı. İyi ki bu yağmurda yetişebildim sana."

Yüzbaşı Tazı Tahsinin geldiğini, İnce Memedden haberler getirdiğini duymuş, epeyi bir süreden beri onları bekliyordu, yanında Asım Çavuş, Kertiş Ali Onbaşıyla birlikte. Onları ayakta, kapıda karşıladı. Tazı Tahsine çay ısmarladılar.

Yüzbaşı:

"Anlat bakalım, delikanlı," dedi okşayıcı bir sesle. Yüzbaşı onunla konuşunca, hem de doğrudan doğruya, Tazı Tahsin çok onurlandığını taa yüreğinin başında duydu. Bu sefer en baştan başladı. İnce Memedin nasıl yaralanıp atından düştüğünü, Yörüklerin onu alarak dağda sakladıklarını, o ölmekteyken, hemen o gün Delice koyağın narıyla Hürü Ananın ona nasıl ulaştığını, oradan Kırkgözün Anacık Sultanına gidip onu getirdiğini, onun da İnce Memedi merhemlerle, iksirlerle iyileştirdiğini, bütün bunları İnce Memedi ararken ondan bundan, özellikle küçük çocuklardan öğrendiğini söyledi. Oradan ata, attan Vahap Dayıya, Vahap Dayıdan kuşa geçti:

"İşte şu kuş benim canımı kurtardı. Yoksa İnce Memedin atı beni yiyordu. Ağam da bu kuşu Vahap Dayıdan bana satın aldı."

"İyi biliyor musun şimdi İnce Memed Kırkgözün Ocağında mı, şimdi, bu anda?"

"Orada," dedi Tahsin. "Nereye gidecek bu yağmurda? Öyle bir yağmur yağıyordu ki ben gelirken dağlara, ağaçları, kayaları kökünden söküyordu. Bir yere çıkamaz o. Sıkıştı kaldı orada."

"Demek silahı da yoktu, sen onu gördün, onunla konuştun, öyle mi?"

"Gördüm, konuştum."

"Niçin silahı yoktu onun dedin?"

"Çünkü Kırkgözün Ocağına hiç kimse, Mustafa Kemal Paşa bile silahlı giremez."

"Girerse ne olur?"

"Giremez."

Murtaza Ağa sözü aldı, uzun uzun Kırkgöz Ocağını, onların afsunlarını, kerametlerini saydı döktü. Ocağı Yüzbaşı da, Asım Çavuş da çok iyi biliyorlardı.

"Bu cahil halk tapıyor onlara," diye de sözünü bitirdi Murtaza. "Bu irtica, bu hurafeler ruhuna işlemiş bu koyun sürüsü halkın. Daha, daha bin yıl ister bu cahil halkı bu hurafelerden kurtarmak için. Onlar da halkı istismar ediyorlar, soyuyorlar sömürüyorlar, bir horozu, bir tek keçisi, koyunu olan da çekiyor onları seve seve götürüyor ocağa bağışlıyor."

"Erkek yok şimdi ocakta," dedi Asım Çavuş. "Pir postunda bir kadın oturuyor. Ve bütün Toroslar, Maraş, Kayseri, Antep yöreleri ona tapıyorlar."

"Çok erkek vardı onlarda İstiklal Harbine kadar."

"Ne oldu onlara?" diye sordu Yüzbaşı. "Biraz biliyorum ya, siz gene anlatın."

Murtaza Ağa heyecanlandı:

"Gönüllü yazıldılar," dedi, "on altı erkeğin on altısı da İstiklal Harbine gönüllü gitti. Hepsi de bir günde yan yana Dumlupınarda şehit düşmüşler. Yunanlılar diyorlarmış ki bizi Türk Ordusu yenmedi, ordunun önünde eli kılıçlı, ak libaslı, yeşil sarıklı, uzun boylular yendi, diyorlarmış. Onlar bize aman vermediler. Hurafe... Bizim halk da buna inanıyor."

Yüzbaşı:

"On altı pirin de harbe gittikleri doğru mu?"

"Doğru," dedi Murtaza Ağa. "Bütün kasaba o zamanlar dağlardaydı. Hepimiz asker kaçaklarıydık, ben sonra Kuvayı Milliyeye karıştım. Onların on altısını bir arada, torbaları sırtlarında askere giderlerken gördüm. Onlar yolda yürürlerken bütün bu cahil halk da onların bastıkları toprakları öpüyorlardı. Hurafe..."

"Demek hiçbirisi dönmedi harpten?"

"Dönmediler," dedi Murtaza Ağa.

"Demek yerlerine bu kadın bakıyor?"

"O bakıyor," dedi Asım Çavuş. "Yaşlı bir kadın. Çok sert, kimseyle konuşmuyor."

"Kurtulamayacak demek bu halk uzun bir süre daha bu irticadan, yalanlardan, istismardan," diye içini çekti Yüzbaşı. "Nereye gitsek karşımıza bunlar çıkıyor. Demek İstiklal Harbinde Türk ordusunun önünde bunlar çarpışmış."

"Bunlar, bunlar," dedi coşkuyla Tazı Tahsin. "Herkes biliyor, onları askerin önünde dövüşürlerken, Kırk Ermişlermiş onlar, bütün askerler görüyorlarmış onları. Bizim köyden Kız Ali var ya, o da görmüş onları siperlerinin önünde. Düşmanlar yağmur gibi kurşun yağdırıyor, onlar ellerini kollarını sallayarak yürüyorlarmış düşmanın üstüne. Düşman da yeşil sarıklılar geliyorlar diye korkularından deli oluyor alıp başlarını yitiriyorlarmış."

"Şimdi İnce Memed şu anda Kırkgöz Ocağında, öyle mi?"

"Orada."

"Şimdi biz gidersek, onu orada elimizle koymuş gibi buluruz, öyle mi?"

"Bulursunuz."

"Ya at, yani İnce Memedin azgın atı bizim de yolumuzu keserse, keser de bizim hepimizi yerse?"

"Ben de kuşu size veririm," dedi Tazı Tahsin.

Yüzbaşı, Murtaza Ağa kahkahayla güldüler. Tazı Tahsin onların neye bu kadar yürekten güldüklerini anlamadı, o da güldü, onlar güldüğü sürece.

"Pekiyi, sen İnce Memedi gördün, üstelik de konuştun diyorsun, değil mi?"

"Konuştum."

Onlar geldiğinden bu yana Ali Onbaşı bir şeyler söylemek istiyor, fırsat bulamıyordu. Bu oğlanı hiç gözü tutmamıştı. Kertiş Ali köylüydü ve de köylülerin yüreklerinde kaç damar var, beyinlerinde kaç bin tilki dolaşıyor, o bilirdi. Bunlar böyle saf görünürler, Yüzbaşılar, Murtaza Ağalar da onlara inanırlardı.

"Bir şey mi söylemek istiyorsun Ali Onbaşı?"

"Evet Yüzbaşım."

"Söyle öyleyse."

"Bence İnce Memed büyük işlere hazırlanıyor."

"Ne demek istiyorsun?"

Sözü Asım Çavuş aldı:

"Ali Onbaşı demek istiyor ki bu Tahsin Efendinin bize söyledikleri hep uydurmadır."

"Yok vallahi billahi," diye sapsarı kesildi Tazı Tahsin. "Niye tevatür edeyim? Bakın şu ayaklarıma, ben o İnce Memedi şu Ağamın hatırı için dağ tepe o kadar çok aradım ki, belki beş kez ölüyordum da Allah kurtardı. Niye uydurayım ki? Ağa bana çok para verdi, ben de ona iyilik yapayım da İnce Memed de benim Ağamı öldürmesin, o da ölmeyince bana çok para, çok çok tarla versin de, ben de... Ben de evleneyim de çoluk çocuğa karışayım. Yaşım da geldi geçiyor. Anam da diyordu ki geçenlerde, sen hiç evlenemeyeceksin... İşte bu adı güzel, kendi güzel Ağa çıktı da, ben de ona İnce Memedin ölümünü ulaştırınca, o da bana çok para verdi. İnce Memedin ölümü yanlış olunca da, ben de duydum ki İnce Memed hep Ağaları öldürüyormuş, ben de kendi kendime dedim ki, İnce Memed işte o iyi Ağayı öldürmeden, ben de İnce Memedi bulayım da, yakalattırayım da, Ağam da kurtulsun da..."

Murtaza Ağa kıvançlı, gözlerinin içi gülerek Tazı Tahsine bakıyordu sevgiyle.

"Sen İnce Memedi gördüm diyorsun, değil mi?" diye sordu Yüzbaşı."

"Gördüm."

"Onun eşkalini bana anlat bakalım. O İnce Memed dedikleri de ne kıbal bir adammış, biz de bilelim."

Tazı Tahsin ikirciklendi, sonra ürktü, kıvrandı. Murtaza Ağanın gözlerine baktı ondan bir car umarcasına, Murtaza Ağa neşesini bulmuş gülüyordu. Hangi İnce Memedi söyleseydi acaba, hangisini söylese hepsinin de altından bir çapanoğlu çıkıyor, insanlar ona ya inanmıyor, ya da onunla alay ediyorlardı. Her şeyi tutturmuştu da şu İnce Memedin kıbalını bir türlü tutturamamıştı. O Topal Ali çok iyi, çok akıllı, anlayışlı bir kişiydi. Keşki ona şu İnce Memedi, şu insanlara nasıl anlatayım diye sorsaydı, o da ona bunların nasıl bir İnce Memed istediklerini söylerdi.

"O İnce Memed, o İnce Memed var ya, tıpkı... tıpkı..."

Sustu. Acaba burada bunu söylemek yakışık alır mıydı? Murtaza Ağayla göz göze geldiler, onun gözleri, söyle, der gibiydi.

"Tıpkı bu Murtaza Ağama benziyor, parmakları onun parmakları, gözleri de öyle. Onun kulakları biraz büyücek ya, kulakları da, boynu da, boyu posu da işte bu Ağama benziyor. Ağzını açınca, onun ağzındaki üç tane altın diş de bunun dişi gibi şavk veriyor. Onun da burnu böyle şahin gagası gibi kemerli. O da böyle güzel, yumuşak gülüyor. Onun yaşı da..."

Burada durdu düşündü.

"Onun yaşı da... Onun yaşı azıcık daha genç. Bir de o, çabuk, tazı gibi yorulmaz bir kişi. İşte bu. Ayağında kırmızı postal, dalında Maraş abası, hem de sırmalı... Mintanının yakası da işlemeli, tıpkı oya gibi, ipekli. Parmağında da bir tane altın, kırmızı kaşlı yüzük var. Ona Kırkgöz Ocağından vermişler."

"Sus!" diye öfkelendi Ali Onbaşı. "Böyle İnce Memed mi olurmuş, sus."

"Ya nasıl olurmuş?" diye boynunu büktü Tazı Tahsin.

"Şimdi bunun kim olduğu anlaşıldı mı Yüzbaşım?" diye sordu Onbaşı.

Yüzbaşı susuyor, düşünüyordu.

"İnce Memed bir oyunlar çeviriyor, dikkatli olmalıyız Yüzbaşım," diye çok ciddi konuştu Asım Çavuş. "Kırkgöz Ocağını da bu işe niçin karıştırıyor, o da üstünde ciddiyetle durulacak bir meseledir. O, bir harekata hazırlanıyor, bizim de dikkatimizi böyle elemanları vasıtasıyla başka yöne çekmek istiyor." Murtaza Ağaya döndü: "Siz söyleyin Murtaza Ağa," dedi, "çok görmüş geçirmiş, feleğin çemberinden geçmiş bir kişisiniz, hiçbir köylü bu delikanlı gibi gönüllü olaraktan gelir de İnce Memedin yerini bize söyler mi?"

"Söylemez ama, bu..."

"Kim olursa olsun Murtaza Ağa... Sen söyle Ali Onbaşı, şu dağlarda kaç kişiyi döve döve, derilerini yüze yüze, tırnaklarını söke söke cansız, sakat bıraktın da ağızlarından gene İnce Memed üstüne bir söz alabildin mi?"

"Ohhooo," dedi Kertiş Ali Onbaşı, başını kaldırdı indirdi, "Yüzlerce, binlerce... Doğruyu söylemedikleri gibi son kertesinde, ölürlerken bile, bizi şaşırtmak için, işte bu adam gibi tevatür atarlar." Yüzbaşıya döndü: "Götüreyim mi?"

Yüzbaşı:

"Kusura kalmayın Murtaza Ağa. Bundan bir şeyler öğrenebiliriz."

"Ama Yüzbaşım, bu saf bir çocuk. Ben sanıyorum ki..." Sonra da korktu. Bu köylüler böyle saf görünürler ya, hiç de belli olmazlar, diye düşündü. Her birisinin karnında yüz tilki vardır.

"Biz biliriz," diye kesin konuştu Yüzbaşı.

"Belki de haklısınız, haklısınız. Ama ne yazık, ne de hoş, iyi yürekli bir çocuktu. Yüzü hiç de casusluk yapacak bir yüze benzemiyordu. Belli olmaz ki, bu köylüler belli olmazlar ki, bunlar yalnız dayaktan..."

Tazı Tahsin onun gözlerine yalvararak, kurbanlık koyun gözleriyle bakıyordu.

"Müsaadenizle... Şimdi onun kim olduğunu anlayacağız. Ali Onbaşı, götür."

"Beni öldürmeyin," diye inledi Tazı Tahsin. "Ben anamın bir tanesiyim, nolursunuz beni öldürmeyin. Size o İnce Memedin atının gözünü oyan bu kuşu da veririm." Ali Onbaşı onu sürüklerken, öteki direniyor. "Ağam, Ağam," diye yalvarıyordu, "bütün bunlar senin ettiğin o iyilik yüzünden başıma geldi. Keşki bu kasabaya gelmeseydim, gelip de seni görmeseydim. O İnce Memed de arkasının üstüne ölseydi. Paranı pulunu istemem Ağam. Beni öldürtme. Her şeyi söyleyeceğim. Beni yeter ki öldürtmeyin. Şu Kertiş Alinin elinden alın."

"Bakın Murtaza Ağa, şimdiden itirafa başladı bile..."

Murtaza Ağa, altın dişlerini ışıldatarak gülüyordu.

Kapının ağzında Tazı Tahsin Ali Onbaşının elinden bir ara boşanıp koştu Murtaza Ağanın ellerine yapıştı:

"Beni verme ona. Derimi yüzer o, öldürür beni. Ne istersenız söyleyeceğim. İnce Memed öldü, öldü, öldü. Ölüsünü şu gözlerimle gördüm."

Onbaşı geldi onu güçlü elleriyle kavradı, çırpınmalarına, dövünmelerine kulak asmadan, aldı götürdü.

Arkalarından Murtaza Ağa:

"Onu öldürmeyeceksin Ali Onbaşı," diye üzgün bir sesle bağırdı.

Ali Onbaşı gittikten sonra Yüzbaşıyla Murtaza Kurtuluş Savaşı günleri üstüne derin bir sohbete daldılar, Asım Çavuş da

kulak kesilmiş onları dinliyordu. Murtaza Ağaya göre şu altın madalyalıların hepsi asker kaçağıydı. O karanlık günlerde onlardan bir teki bile bir silahın tetiğine dokunmamıştı. İçlerinde silah görmemişlerse çoğunluktaydı. Savaş süresince dağda bir kuytuya çekilmişler, savaş bitince de ortaya kahraman olaraktan çıkmışlardı. Asıl yiğitliği gösterenler Gizik Duran gibi, Bayramoğlu, Şerbetçi Rüstem gibi eşkıyalar, ya da öteki fıkara köylülerdi. Onlarsa ortada yoklardı. Ötekiler düşmüşler yazıya yabana, Ermenilerin çiftliklerini, Yörüklerin kışlaklarını, öteki Hazine tarlalarına pay ediyorlar, bir türlü de gözleri toprağa doymuyordu. Taşkın Halil Bey, Zülfü, emekli yargıç Hüdai, Mustafa Rüştü Bey, bunların hepsi hepsi birer sahtekardı. Hepsi, Çamuroğulları, Tazıgiller, Yiğitoğulları üç beş yılın, Cumhuriyetin şişirdiği kenelerdi. Bu Çukurovada iki kökten sürme soy vardı, birisi Ramazanoğulları, birisi de Karadağlıoğullarıydı. Karadağlıoğulları Ramazanlıdan daha soyluydular. Çünkü bu Karadağlıların soyları Dulkadiroğullarından geliyordu. Osmanlıya kız vermişler, kız almışlardı. Dulkadiroğullarının devleti zamanında Maraştan Malatyaya, Harputa, oradan da Sivasa kadar uzanırken Osmanlılar daha Söğütte emekliyorlardı. Alçakgönüllü Murtaza Ağa ne bu şanlı soyunu kimseye söylüyor, ne de altın yaldızla yazılmış soyağacını kimseye gösteriyordu.

"Söyledi," diye alı al moru mor içeriye girdi Ali Onbaşı. Terlemiş, ter kulunçlarından dışarıya fışkırmıştı. "Evet ben haklıymışım. Onu buraya İnce Memed göndermiş. İnce Memed dağlarda büyük bir çete kurma hazırlığındaymış, yakında da, sebebini bir türlü öğrenemedim, Tazı Tahsin söylemiyor ya da bilmiyor, kasabayı basacakmış. Ancak bu kadarını ağzından alabildim onun."

"Anlaşılmıyor, anlaşılmıyor," diye ellerini havaya açtı Murtaza Ağa. "Şu bizim köylüleri anlamak mümkün değil. Siz olmasanız ben de bu çocuğu yutmuş gitmiştim. Durumu nasıl, hali dirliği?"

"Turp gibi," dedi Ali Onbaşı. "Bıraksam yürür bile. Şimdiden ayağa kalkıp gözlerini bile açtı."

"İyi," dedi Yüzbaşı.

"Bu yalınkat değil, sağlam çıktı," dedi Ali Onbaşı. "Böylesi sağlam insanlar geçmeli ki insanın eline, kırk gün kırk gece döve de bana mısın demeye. İnce Memed de amma seçme adamlar buluyor ha... Bakmayın öyle pısırık gözüktüğüne onun, turp gibi. Ne yapacağız şimdi onu Yüzbaşım?"

"Bana bağışlayın, ben getirdim onu buraya," diye ricada bulundu Murtaza Ağa. "Bana verin de onu, ben kazanayım. Böyle bir sağlam köylüyü İnce Memede armağan edeceğimize, onu ben eve götüreyim, yaralarını sarayım da gönlünü kazanayım."

"Ama o bir hain..."

"Bir haini de bana verin, rica ederim."

"Getirin," diye buyurdu Yüzbaşı.

Az sonra iki candarma, Tazı Tahsinin koluna girmiş getirdiler. Tazı Tahsinin bacakları biribirine dolanıyordu. Gözleri kapalıydı. Boynundan, yanaklarından, alnından kanlar akıyordu. Dudakları da yarılmış, tüm giyitleri paramparça olmuştu.

"Bırakın, onu duvara dayayın."

Duvara dayadılar. Tazı Tahsin bir süre sırtı duvara dayalı olduğu yerde sallandı, ardından da yere sağılıverdi cansızcasına.

"Şimdi, az sonra kendine gelir," dedi Yüzbaşı. "Ben de böyle bir şeyi bu çocuktan hiç beklememiştim. Kasabayı nasıl koruyacağız İnce Memedden, elimizde çok az candarma var, bir kısmı da acemi. Bir şeyler düşünecek misiniz Murtaza Ağa?"

"Yarından tezi yok, bütün kasaba ileri gelenleri bir konuşuğa oturmalı, bir çare bulmalıyız Yüzbaşım. Bu, böyle olmaz."

"Daha on beş, yirmi gün vaktimiz var Ağa... O daha çetesini kuramaz. Belki de bir ay... Bir ay içinde de biz..."

Bu arada Tazı Tahsin üç kere gözlerini açtı açtı kapadı.

"Tazı Tahsin oğlum, gözlerini açtın, farkında mısın?"

Tazı Tahsin gözlerini yeniden açtı, gülümsemeye çalıştı çarpılmış dudaklarıyla.

"İyi misin?"

"İyiyim," dedi Tazı Tahsin, gene gülümsemeye çalışarak. "Sağ olsun Kertiş Ali Onbaşı beni öldürmedi. Sen de sağ ol Ağam. Keşki bana o iyiliği etmeseydin..."

21

İnce Memed ormanın açıklığında, kayaların arasında durdu. İlerdeki apak kayanın dibinden bir göz kaynıyor, aşağıda, altındaki çakıltaşları görünen bir gölek oluşturuyordu. Göleğin içindeki küçük, kırmızı benekli balıklar, bir taştan bir taşa savrularak uçuşuyorlardı. Kayaların arasından yer yer, mor çiçekli yarpuzlar fışkırmıştı. Hızlı yağmur suyun yüzünü dövüyor, göleğin üstü çapar bir yüze benziyordu. Yukardan hızla akıp gelen seller, bir an için göleği bulandırıyor, küçük balıklar, çakıl taşları gözükmüyor, sonra da geçip gidiyorlardı. Ortalık kaya, ıslanmış kekik, su, dağ toprağı kokuyordu.

Yorulmuş Memed, yağmurun altında, bir süre bir taşın üstüne sekilenip sırtını bir taşa dayadı oturdu. Sırtındaki yün, tiftik karışımı sırmalı abasının gözenekleri yağan yağmurdan sıkışmış, su geçirmiyordu. Yol boyunca hep Hürü Anayı düşünmüş, bu da onu mutlu etmişti. Onun sevgisi bitip tükenmiyordu. Şu pınarın suyu gibi apaydınlık kaynıyor, onun yöresine kim gelirse, insanı, kurdu kuşu, dostu düşmanı aydınlatıyor, ısıtıyordu. O Hürü Ananın yüzünü gören, sıcak sevgisinden tadan mutsuz olamaz, adam öldüremez, kötülük yapamazdı. Memede, taa çocukluğundan bu yana güç olmuş, sevgi kaynağı olmuş, en karanlık günlerinde, Hatçenin ölümünde bile onun sevgisi, kendinden umudunu kesmişken bile, onun sıcaklığı, aydınlığı içini ağartmış, onu yaşama döndürmüştü. Bir de şu Battal Ağanın sözü yok mu, artık bundan sonra ölse de gözü açık gitmeyecekti. Bir Ağa gidince bin tanesi gelirse, bir İnce Memed gidince, on bin, yüz bin, yüz yüz bin tanesi gelecekti. Ağalar az, fıkaralar çoktu. O günden bu yana İnce Memed bu sözleri diline pelesenk etmiş yineleyip duruyordu. O bu söz-

leri yineledikçe içi aydınlanıyor, sevgiyle dostlukla doluyor, dağları, bulutları, şu akan azgın selleri, gürleyen şimşekleri, yıldırımları gözleriyle okşuyor. O küçücük, kendisini kancıklamak için kasabaya koşan o adamı da sevmişti. Kim bilir, onu kancıklayınca ona ne kadar para vereceklerdi. O küçücük adamın gözleri sıtmalı gibi yıldır yıldır yanıyordu. Onu görür görmez önce korkmuş, eli ayağı çözülmüş, sonra da sevincinden göklere uçmuş, tabanları yağlamıştı. Şimdiye çoktan kasabayı bulmuş, kasaba Ağalarından, candarma Yüzbaşısından muştuluğunu almıştı. Candarmalar, Memed uzun deneyleriyle biliyordu, böylesi havalarda kasabadan burunlarını bile dışarıya çıkarmazlardı. Onun için rahattı. Şu burada yağmur tutmayan bir mağara, kovuk bulacak, acıkmıştı, karnını doyuracak, ondan sonra da ver elini... diyecekti. Ver elini diyecekti ya, nereye gidecekti, onun için bütün dünya bir tuzaktı. Her taşın altında, her köşede, her çalının içinde onu bir uğursuzluk bekliyordu. Seyranı nasıl köyden alacak, onunla birlikte şu dağları nasıl aşacaklar, nereye sığınacaklardı? Eşkıyalığa da alışmıştı, bundan sonra başka bir işi nasıl yapacak, üstelik de ne iş görebilecekti? Bir Ağanın yanına yanaşma dururum, çift sürerim, diye kendi kendine gülümsedi. Belki de Çukurovaya, Adanaya, deniz kıyısına, Dursunun köyüne iner, gerçekten Dursunun köyünün adı neydi, orada portakal bahçelerinde bahçıvan dururum. Seyranla ikimize portakal bahçelerinin içinde bir küçücük ev yaparım, yıllar sonra da Hürü Ana gelir, o da çocuklara bakar. Portakal bahçelerinin üstüne, bahar gelip de ortalık ılıyınca aydınlık, bol güneşle birlikte, ak bulutlar gibi çiçekler çöker. Limon, portakal, turunç çiçeklerinin kokuları insanları, arıları, kuşları, kelebekleri, yılanları, kurbağaları esrikleştirirdi. Turunç kokularını alan bilcümle yaratık bir sarhoşluk döngüsünde kendilerinden geçerler, savunmasız, kendilerini doğanın insafına bırakırlardı. İnce Memed bir keresinde baharda, portakal bahçeleri ak bulutlar gibi dalgalanır, dünyayı, taşı toprağı kokuyla kendilerinden geçirirken, bir gece ay ışığında bir bahçede kalmak zorunda olmuş, üç gün üç gece oradan ayrılamamış, kendinden geçmiş, o ağaçtan bu ağaca dolanıp durmuştu. Seyran portakal çiçeği kokacaktı, çocukları, yağan yağ-

mur, esen yel, tozan toprak hep hep portakal çiçeği kokacaktı. Koca dalgalı Akdeniz portakal çiçeği kokuyordu. Bir çift de ak güvercin alacaktı, hani o gökte on sekiz takla atanlardan... Bir de şahini olacaktı, tülek, küçücük, ak badanalı evinin önüne ak bir çatalın üstüne konduracaktı. Çukurovada deniz kıyısında çok bıldırcın olurdu. Kuşunu, sabah erkenden ava çıkacak, çalılardan kaldırdığı bıldırcınlara bırakacaktı. Hürü Ana dişsiz ağzıyla, çenelerinden yağ akıta akıta yumuşacık bıldırcın etini yiyecek, şu darı dünyada hiç gün görmemiş Hürü Ana, onun evinde gün görecekti. Seyran hep gülecekti. O güldüğü zaman dünyalar güzeli olurdu. Bir süre oturduğu yerde aydınlık suya bakarak Seyranı düşündü, onun yüzünü getirdi gözlerinin önüne, gamzeleri insanın içini ılıtan, sevgiyle, aşkla dolduran, incecik bir kıvrıltıyla çukurlaşıyorlardı. Esmer, tatlı yüzünden ılık, insanı aşktan delirten incecik bir kokuyla karışık bir yel esiyordu. Dehşet özlemişti onu. Hemen elini çabuk tutmalı, Kırkgözün Ocağına gidip geri dönmeli. Seyranı oradan almalı, sonra da adı sanı bilinmedik ellere... Bu adı sanı bilinmedik eller sözünü çok seviyordu. Karacaoğlan da öyle demiyor muydu, adı sanı bilinmedik ellere gitmeyince gönül yardan ayrılmaz... Bir de oraya, o bayıltıcı portakal çiçeği kokulu eve taşındıktan sonra, Seyran da, çocuklar da çalışırlardı, bir tek Hürü Ana çalışmazdı. Doğruca Anavarzaya gelecek, Recep Çavuşun mezarını bulacak, orasını bir türbe gibi yapacaktı. Onun mezarını da İnce Memed türbe gibi yaptırınca, herkes ne bilirdi onun eşkıya olduğunu, köylüler de, Yörükler de gelecekler, onun türbesinde kurban kesecekler, ağacına çaput bağlayacaklardı.

Yağmurun dağlardan sürüklediği taşların gürültüleri geliyor, şimşekler çakıyordu. Seyranı anımsayınca bütün bedeniyle çıldırtan bir şehvette geriniyor, tepeden tırnağa da bir çımgışma içinde kalıyordu.

Ayağa kalktı, burnunda portakal çiçeklerinin kokusu, başında bir ak sarhoş kelebek bulutu, yöresinde apak esriklemiş, gökte üst üste yığılarak yalpalayan kuşlar, bir iki adım attı göleğin yanına doğru. Göleğin içinden, çakan şimşekle birlikte kırmızı ışıltılı bir balık atladı, kırmızı ışığını suyun yüzüne bırakarak dibe indi. İnce Memed gülümsedi mutluluk-

la. Şu eşkıyalığı, sonu ne olursa olsun bıraktığı iyi olmuştu. Top kayayı dönünce az ilerdeki her yanı isten kapkara olmuş mağarayı gördü. Adımlarını sıklaştırıp oraya vardı. Mağaranın içi çakıltaşlarıyla döşeliydi. Çok eskiden bu mağaranın içinden bir pınarın kaynadığı belliydi, bu çakıltaşları o eski günlerden kalmaydı. Nereye çekilip gitmişti bu su?

Azığını çıkardı, heybenin içine de su geçmemişti. Bu Yörükler bu işi iyi biliyorlardı. Onların dokuduğu işlerden çok azından su geçiyordu. Yufka ekmeğini, peyniri çıkardı, bir baş soğanını da kırdı, bir iyice karnını doyurdu. Karnını doyurunca kendine geldi, durmak gerekmez, diye düşündü. Bu dağlardan ne kadar olursa, o kadar çabuk kurtulmalı, portakal bahçelerinde soluğu almalıydı. Seyranın adı ne olmalı, diye gülümsedi kendi kendine. Ona ne ad yakışır, anasının adı Döneydi. Kızı olursa, ne ad koyardı, Gazel, dedi, Gazel ne güzel bir ad... Abdi Ağadan sonra dağlara, Kürtlerin arasına çekilmişti bir ara. Çok güzel, suna gibi bir kız görmüştü, adı Gazeldi. Seyranın adı Gazel olacaktı. Bir de kızları olursa onun adını da Gazel koyarlardı. Anası da Gazel, kızları da Gazel... Dağlı Kürtler, içinde Gazel adı geçen uzun, çok güzel bir de türkü söylemişlerdi. Gazel ona bir kere, taa derinden kara gözleriyle bakmış, o da bir kere, azıcık, onu tepeden tırnağa ürpertmişti. Seyrana benziyordu tıpkı... Portakal bahçeleri, kokusu, Gazel, Seyran biribirlerine karıştı. Gazelle Akçasazın kıyısında bir gece sabaha dek, dize çıkmış, gürlemiş sarı gözlü nergislerin arasında dolaşmışlardı. Sabaha kadar ılık esen yeller nergis kokmuştu. Seyran bir ceren gibi kayıyordu, kokudan esriklemiş nergislerin arasından. Durmadan, hoş sesli bir kuşun sesi geliyordu bataklığın içinden... Kuşun sesini dinleye dinleye... Seyran uyuyuvermişti orada dizlerinin üstünde. Çok yorulmuş, çok belalardan geriye kalmış, çok yaralanmıştı. Candarma görünce de bir hoş oluyor, yüzü çarpılıyor, gözleri dalıyordu. İçinde candarmaya dehşet bir öfke duydu. Hatçeyi öldürmüşler, Seyranı da, ölünceye kadar onulmayacak bir biçimde yaralamışlardı. Uyuyuverdi.

Uyandığında yağmur yavaşlamış, seller azalmıştı. Çok uzaklarda şimşekler çakıyor, uzak dağlara yıldırımlar düşü-

yordu. Mağaradan çıktı, postalı ayağını sıkmıştı, bağlarını gevşetti.

Kırkgözün Ocağına vardığında gün doğuyordu. Gölgeler upuzundu. Islak ak kayalara vurmuş güneş karanlık ormanın ağaçlarının başını aydınlatıyordu. Büzülmüş mavi güz çiğdemleri kaya aralıklarında, çalı, ağaç diplerinde yumulmuşlar morarıyorlardı. Bir düzlükte kündükü, pespembe bir hoş laleler gördü, boyun bükmüşler, üst üste bitmişlerdi. Köpürmüş bir su, çakmaktaşı kayalıkların arasından son hızla akıyordu. Karşıki dağın başı bakılamayacak kadar aydınlıktı. Memed, dağın karşısında bir süre durdu. Allalem, bütün yıl gece gündüz başından ışık eksilmeyen ulu dağ bu, diye içinden geçirdi.

Yıkık avlu kapısından içeriye girdi. Kutsal ocağın avlusundaki ak kayalar yunmuş arınmış, ortalık ışığa kesmişti. Eğildi toprağı öptü. Orta yere gelince bir daha eğildi. İçini, şimdiye kadar hiç bilmediği korkuyla, sevgiyle karışık bir duygu kapladı. Eşiğe kadar vardı, diz çöktü orada, eğildi üç kere eşiği öptü. Kapı birden açılınca irkildi. O uzun boylu adam, kapının kanadı elinde, bekliyordu. Ayağa kalkıp ona gülümsedi. Adam onun önüne düştü. Bir karanlık yerden geçip, başka bir karanlık yere düştüler. Üçüncüde, aydınlık geniş bir salondaydılar. Ocağın yanındaki sedirde, apak giyinmiş, postuna oturmuş, doksan dokuzluk tespihini önüne yığmış Anacık Sultan onu bekliyordu. Gitti, onun önünde niyaza durdu. Anacık Sultanın elini aldı üç kere öpüp alnına götürdü. Anacık Sultan onu elinden tutup çekti, yanına oturttu. Az sonra hoş kokulu bir kahve geldi. Memed bir türlü kahvenin kulpunu tutamıyor, elleri titriyordu. Bu, Anacık Sultanın gözünden kaçmadı. Fincanı aldı tepsiden ona uzattı, bu da onu daha çok allak bullak etti.

"Seni bekliyordum İnce Memed. Hoş geldin yavrum, iyi misin?"

"İyiyim anam," dedi İnce Memed, bir çocuk sıkılganlığıyla. Yüzüne kan basmış, yanıyordu.

Odada kılıçtan başka da hiçbir şey görmüyordu. Çocukluğundan bu yana bu kılıç üstüne çok şey işitmişti. Türkücüler, aşıklar, hikayeciler bu dağlarda yıllar yılı şu duvarda asılı kılıcın macerasını anlatmışlardı. Bu kılıcın üstüne altınla dokuz yüz

doksan dokuz ayet, hadis yazılmıştı. Tılsımlıydı. Ocaktan İstiklal Harbine giden on altı kişiden hiçbir tanesi de bu kılıcı kuşanıp gitmemiş, hiçbirisi de geriye dönememişti. Bu tılsımlı kılıcı niçin almamışlardı? Belki de kılıcı almış olsalardı, hiçbirisinin de burnu kanamazdı. Hepsi de geriye, ocaklarına dönebilirlerdi. Hasan Beyin kutsal kılıcını ocakta taşıyacak erkek kalmamış, duvarda mahzun, küskün öyle durup duruyordu. Ne kadar iyi bir insan olursa olsun İnce Memed bu kılıcı taşıyamazdı. Hasan Beyin soyundan gelenler bile, hakkı olanlar bile kılıcı duvardan alarak kuşanıp savaşa gitmek yürekliliğini gösterememişlerdi. Ocak, bu tılsımlı, kutsal kılıcı kuşanamayacak kadar bozulmuş muydu, kim bilir. İşte bir tanesi de İstiklal Harbinden dönememişti.

"Ne düşünüyorsun İnce Memed, yavrum, gözlerini kılıca dikmişsin de?"

"Niçin savaşa giderken pirlerimiz bu kılıcı alıp da öyle gitmediler, diyorum."

"Güçleri yetmedi Hasan Beyin kılıcına. Babam, kardaşlarım, amcalarım, Hasan Beyin kılıcıdır o... O kılıca herkesin gücü yetmez ki derlerdi, o kılıçtan korkarlardı."

Padişah Eyüboğlu Selahaddin armağan eylemişti Hasan Beye kutsal kılıcını. Bu kılıç onun elinde Kudüsü, Şam-ı Şerifi korumuştu demir donlu, boyunlarında haç asılılardan. Ve kutsal beldeler uğruna şehit düşmüştü. Bir sabah, uykudan yorgun uyanan Eyüboğlu Selahaddin Padişah Hasan Beyi yanına çağırmış, şu doğan güneşin, balkıyan ışığın, dönen çarkı feleğin, çölün, kutsal Kudüsün, bereketli toprağın, yeşil çimenlerin yüzü suyu aşkına, bu kılıç bundan sonra senin elinde o demir donlulara karşı savaşacak, kimseye de teslim olmayacaktır. Al kılıcı, al askerlerini ko git, günün battığı yere. Hasan Beydir kutsal kılıcı eline almış, yarenlerine, haydin gazaya demiş, iş başa düştü, Anadoluna, Rum toprağına gidelim.

Konya ovasında demir donlu, boğazlarında haçlar asılı uzun kılıçlılarla karşılaşmışlar. Gelenler kalabalık, demir donlular deniz kadar, ışıltılar, şangırtılar içinde, Hasan Beyin ordusu azlık. Öbürleri onun otuz katı.

Kıyasıya bir cenk başlamış Konya ovasında. O gün Hasan Beyin on beş bin kişisinden on bini gitmiş. Konya ovasında

kartallar, kuzgunlar insan etine doymuşlar. Ertesi gün, Hasan Beyin ordusunun geriye kalanları da kırılmış. Hasan Bey kırk kişisiyle arkalarındaki alımlı dağa sığınmış. Düşmanlar kalabalık, dört bir yanından ulu, sivri, görkemli dağı kuşatmışlar. Hasan Bey gün akşam oluncaya kadar, bu dağı karıncalar gibi sarmış demir donlularla dövüşmüş, gün kavuşunca da dağın doruğunda üç kişi kalmışlar. Doruğa gür bir ateş yakıp dinlenmeye geçmişler. Yaktıkları ateşin ışığı bütün ovayı aydınlatmış. Sabah açılmış, Hasan Bey düşman ordusunun içine, koyun sürüsüne dalan bir kurt gibi dalmış. Düşmanlar onu sağ yakalamak istiyorlarmış. Hasan Bey üç arkadaşıyla tam öğleüstü şehit düşmüş. Düşmanlar sevinçlerinden bağırmışlar. Komutanları, "Onun kılıcını bulun bana," diye buyurmuş. "Bizim kökümüzü o kılıç kesti, ocağımızı söndürdü." Kılıcı aramışlar taramışlar, yok. Geriye dönmüşler, komutana, hal keyfiyet böyle böyle demişler. Komutan da "Bunda bir iş var, amanın kılıcı bulamadınızsa Hasan Beyin ölüsünü bulun da kellesini kesin," demiş. Demir donlular varmışlar ki ölüler de yok.

Ertesi gün köylüler gelmişler, bakmışlar ki kırk ölü de yan yana uzanmışlar, dudaklarında gülümsemeler, hiçbir yerlerinde en küçük bir kan damlası yok, yatar dururlar, derin uykularda. Onları yıkamışlar, ak kefenlere sararak gömmüşler. Bir de görmüşler ki ne görsünler, Hasan Beyin kılıcı gelmiş mezarının başucuna dikilip kıyama durmuş. Kılıcı almak istemişler, el uzatmışlar, köylüler el uzatır uzatmaz kılıç çekilmiş yerin altına girmiş. Onlar çekilince gene yerin altından ağır ağır çıkmış, gene kıyama durmuş. Ötekiler kılıcı ne kadar oradan almak istemişlerse, kılıç onlara teslim olmamış. Bu sırada bir er peydah olmuş, "Destur," diye bağırmış, "destur ümmeti Muhammed, bu kılıcı buradan hiç kimse koparıp alamaz. Vakta ki Hasan Beyin soyundan bir er buraya gele, bu dağa çıka, adı da Hasan ola, ancak o er Hasan Beyin kutsal kılıcını yerinden ala... Ondan bu yana, o kılıcı yerinden koparmaya hiçbir er muktedir olamaya..."

Aradan yıllar, yüzyıllar geçmiş, o kılıç orada, Hasan Beyin, onun yiğitlerinin başında türbedarlık yapmış Kırkgöz Ocağına Hasan adında bir pir gelinceye kadar. Pir günlerden

bir gün, on yedisinde tuvana bir delikanlı imiş, dağa yürümüş, Hasan Bey dedesinin türbesine gelmiş kılıcı görmüş. Ürküntüsünden oraya yaklaşamamış. Kılıçtır, ona doğru yürümüş kabzasını delikanlının eline vermiş. O da almış onu ocağa getirmiş.

O günden sonra o dağın adı Hasan dağı olmuş. Ve o gün bugündür, güneş her sabah doğduğunda Hasan dağının doruğuna gelir, orada bir süre oturur, ardından da göğe yükselir.

Akşam oldu, Anacık Sultan, namazını kıldıktan sonra mutfağa gitti, ona hoş kokulu bir çorba pişirdi. Çorbadan sonra yan yana oturdular, gece yarısına kadar öyle durdular, konuşmadılar.

Sonunda Anacık Sultan sessizliği bozdu:

"Konuşmuyorsun İnce Memed, bir derdin mi var oğlum senin?" diye sordu.

"Dağlardan iniyorum Anacık Sultan," dedi İnce Memed. "Eşkıyalık bana göre değil. Hiçbir işe yaramadım şimdiye kadar. İnce Memedi öldüreceğim. Onu sana sormaya geldim."

"İçin neyi istiyorsa onu yap!"

"Onu yapayım da, nereye gideyim, ne yapayım? Bir de benim başımda külfetim, karım var, aşağıda Vayvay köyünde yolumu gözlüyor."

"Hiçbir gidecek yerin yok mu?"

"Yok Anacık Sultan. İnce Memed ölünce yerine çok İnce Memed gelecek. Fakir fıkaralar çok, ötekiler az. Ben nereye gitmeliyim?"

Sustular düşüncelere daldılar. İnce Memedin gözleri kutsal kılıca takılmış ayrılmıyordu. Bu kılıç sahipsiz kalmıştı, bundan sonra onu oradan alabilecek bir kişi çıkacak mıydı?

"Gitmesem, bu dağlarda kalsam, olmaz mı Anacık Sultan, ömrümü burada bitirsem, bir kurşunla da ölsem..."

Ondan destur istiyordu düpedüz İnce Memed, gitme, eşkıyalığını sürdür, senin yazgın da bu imiş, alın yazını silemezsin, demesini bekliyordu. O bunu söylerse, bundan sonra iş tamamdı.

"Gönlünün istediğini yap."

"Olur Anacık Sultan..."

Anacık Sultan ayağa kalktı, cebinden bir sürü anahtar çıkardı, bir sandığın önüne oturup çın diye açtı. Oradan kadifelerin içine sarılmış bir mühür yüzük aldı getirdi:

"Bu," dedi, "ocağın mühürüdür. Benden sonra bu ocak sönüyor, al sende kalsın. Malatyaya gidersen, Ağuiçen Ocağına var, bunu onlara göster, seni saklarlar. Ölünceye kadar da, parmağına taktığım bu yüzüğü yanından ayırma. Belki sana bir faydası olur. Bu ocak sönerken, bu yüzük iyi bir kimsenin parmağında olsun."

Sağ elini tuttu yüzüğü ortaparmağa usulca, incitmeden geçirdi. Yüzük sanki İnce Memedin parmağına göre yapılmıştı, tıpatıp uydu.

"Bu kılıç da senin hakkın ya, benim gönlümce, o kılıcı ben kimseye verememem. Ben öldükten sonra o kılıç kendi başının çaresine kendisi bakar."

İnce Memed onun huzurunda niyaza durup elini üç kere öpüp başına koydu.

"Bana destur Anacık Sultan," dedi sevinç içinde, ışık içinde kalmış, bedenine yepyeni bir güç gelmiş, yeniden anasından doğmuş gibi olmuştu. İçi öylesine yunmuş arınmıştı.

"Bir çorba daha pişireyim de sana, ondan sonra seni şu doğan güne teslim edeyim."

Gün burnuna çorbayı da aynı tastan birlikte içtiler.

İnce Memed uğunan bir ışık içinde kalmış, yukardan aşağıya kanat takmışçasına iniyordu. Sağ yandan da, ormanın içinden bir kalabalığın ağıt sesleri geliyordu.

Dört yol ağzına gelince durdu, ağıt seslerine kulak verdi, merak etmişti, bir taşın üstüne oturdu, bekledi. Ağıt sesleri gittikçe yaklaşıyordu.

Önce salacayı gördü. Salacanın üstüne genç, bıyığı yeni terlemiş bir delikanlıyı uzatmışlardı. Ölünün yüzü balmumu gibi olmuştu. Kolları salacadan aşağıya sarkmış sallanıyordu. Salacayı taşıyanlar da genç adamlardı. Altısının da yüzleri donmuş gibiydi. Geldiler, İnce Memedin önünde durdular. Onu görmüyorlardı. Ürkek gözlerle sağa sola bakındılar, omuzlarındaki salacayı yakınlarındaki bir ak kayanın üstüne yerleştirip, ölünün sarkmış kollarını da toplayıp göğsünün üstünde birleş-

tirdiler. Az sonra da ağıtçı kadınlar, köylüler kalabalığı sökün etti. Geldiler, ölünün yöresinde halkalandılar.

Memed ayağa kalktı, önündeki ak sakallı yaşlı kişinin yanında durdu:

"Başınız sağ olsun," dedi usulca. "Ne olmuş ki bu delikanlıya?"

"Gözü kör olsun, ocağı sönsün o İnce Memedin," dedi yaşlı adam, "köyümüzü bastı dün gece, bizi soydu, kızlarımızın başına çöktüler. Bizi perperişan ettiler."

Bu sırada onu gören kalabalık birer ikişer onların yanlarına gelmeye başladılar.

Ağlamaktan sakalı ıpıslak olmuş yaşlı adam:

"Bu benim en küçük oğlumdu. Hiçbir sebebi yokken, onu kurşunlayıverdiler."

"Kör olası İnce Memed," dedi bir ikisi. "Kör olası..."

Salacanın başucuna oturmuş bir kadın ırganarak ağıdını usul usul sürdürüyor, İnce Memedi de yerin dibine batırıp çıkarıyordu.

Memed bir hoş oldu, dünya başına yıkıldı, gözleri kardı, ayakta duramadı, az önce kalktığı taşın üstüne kendisini zor atıp başını elleri arasına aldı, yumuldu.

Onun bu üzüntülü hali oradakilerin gözlerinden kaçmadı. Ölünün yöresindekiler de orayı bırakıp onun yanına geldiler.

Yaşlı adam:

"Sen onu, oğlumu tanır mıydın yolcu?" diye sordu. "Benim aslanım senin de mi yoldaşındı, onun yoldaşı çoktu."

"Ona bütün dünya yandı."

"Ocağı sönsün o İnce Memedin."

"Yağlı kurşunlardan gitsin."

"Leşini itler parçalasın."

"İnşallah mezar yüzü görmez de kartallara yem olur."

Ötekiler konuşuyor, o, bir türlü kendine gelemiyordu.

Yöresine birikmiş kalabalığın ilenmeleri, İnce Memede küfürleri uzun sürdü. Sonunda kalabalığın içinden uzun boylu, ötekilere bakarak daha iyi giyinmiş, saat köstek takınmış, beli tabancalı birisi çıktı, geldi Memedin kolundan tuttu:

"Başını kaldır arkadaş," dedi. "O İnce Memed değil ferişţah

da olsa Hasanın ölüsünü biz yerde komayız, biz altı kardeşiz, öcümüzü alırız. Sen nereden tanırdın Hasanı?"

Memed başını yerden kaldırdı, o çelik ışıltısı gelmiş gene gözbebeklerine oturmuştu ya, gene de çok perişandı.

"Nasıl bir adamdı bu sizin İnce Memed dediğiniz adam?" diye yumuşacık sordu. "Bu Hasanı öldüren?"

"Yüzü batsın," diye atıldı bir sakallı. "Sarı bir çıyana benziyordu."

"İnce Memed sarı bir çıyana benzemez."

"Ya neye benzer?"

"İnce Memed senin benim gibi bir adamdır."

"Sarı bir yılana benziyordu."

"Çakır gözleri soğuktu."

"Suratı ölümün suratıydı."

"Bir yanlışlık olacak."

"Bir yanlışlık yok oğlum yolcu, ben tanırım, o İnce Memeddi."

"Sen İnce Memedi hiç görmüş müydün?"

"Ben onu iyi tanırım."

"İnce Memed böyle genç, yakışıklı bir Hasana kıyamaz. Ben de bilirim onu."

"Biz hepimiz de tanırız İnce Memedi."

"Kim bilmez İnce Memedi..."

"O zalim İnce Memedden başkası olabilir mi, yolcu?"

Kadınlar da, kızlar da geldiler Memedin başına. Onlar İnce Memedi erkeklerden de daha çok tanıyorlardı. Onu taa çocukluğunda, Değirmenoluk köyünde keçi güttüğü günlerden biliyorlardı.

"İnce Memed Hasanı öldürmez."

Kalabalık gittikçe öfkeleniyordu. Memed baktı ki hiçbir çaresi yok, ayağa kalktı, başı önünde kalabalığın arasından sessizce sıyrıldı çıktı, yokuş aşağıya yürüdü gitti. Arkasından da ağıtlar yeniden başladı.

Hiçbir şey düşünemiyor, öfkelenemiyor, üzülemiyordu. Sağ küreğinin altındaki yara yerinin sızılamasını bile duymuyordu. Bütün bedeni donmuş gibiydi. Ormanın ucundaki pınarın yanına kadar yürüdü. Ancak pınarı görüncedir ki susadığı,

acıktığı aklına geldi. Oluğa ağzını uzatıp soğuk suyu içti. Pınarın başındaki iri sedir ağacına sırtını dayadı, daldı. Ölü delikanlının yüzü ona çok dokunmuştu. Onu bir yerlerden tanıyordu ya, nereden, çıkaramıyordu.

Hürü Ananın dağarcığına koyduğu azığını çıkardı, gönülsüz gönülsüz yemeye başladı. Tam bu sırada da yukarılarda bir kıyamettir koptu. Başını çevirip o yana baktı. Kara bulut gibi bir kuş sürüsü biraz ötesinde çalkanıp duruyordu. Kuş sürüsü son bir hızla bir toprağa iniyor, toprağa değecekken birden çavıyor, az ilerden gene geriye dönüyor, ardından ormanın üstüne çavıp, oradan aynı hızla geriye geliyordu. Memed, sürünün içine ok gibi girip çıkan alıcı kuşu görünce her şeyi anladı.

Bu, o kadar da büyük bir alıcı kuş değildi. Yalnız kanatlarının ucu hançer ucu gibi sivriydi. Alıcı kuş, sonsuz bir devinimdeydi, sürüye bir dalıyor, kuş bulutunun arasında bir ara yitip gidiyor, sürü çekilince de, bir anlık, toprağa bir karış kalmış, neredeyse yere çakılacakken toparlanıyor, gene aynı hızla saldırıyordu. Memed ayağa kalkmış, kuşların en küçük bir devinimlerini kaçırmıyordu.

Kuş sürüsüyle alıcı kuşun cebelleşmesi uzun sürmedi. Sonunda, gökten inanılmaz vıcırtılarla yere inen sürü dağılınca toprakta debelenen alıcı kuşu gördü, yanına koştu, kuşun bir kanadı bir çalıya, bir dikene, dala değmiş olacak ki düşmüş yerde sürünüyordu. Alıcı kuşa yaklaştı, kuş onu görünce kanat açıp uçmaya çalıştı, azıcık havalandı, birkaç adım sonra geri düştü. Memed ona yaklaştıkça, o son bir gayretle uçuyor, ardından da düşüyordu. Memed ona elini uzattığında, artık uçmaktan umudunu kesmiş kuş onun ellerine saldırdı. Sert gaga başparmağını yaraladı.

"Seni yakalayacağım," diye güldü Memed. "Sen bir acemi kuşmuşsun. Usta olsaydın ne kanadın kırılırdı, ne bir şey... Şimdi bir de kuş kapmış, yüksek bir dala çekilmiş yemeye başlamıştın."

Memed ellerinin sıyrık içinde kalmasına karşın uzun bir cebelleşmeden sonra onu yakaladı. Kuş yorulmuş, bitmişti ya, gözleri canlıydı. Yuvalarında hırsla dönüyor, teslim olmayı aklından bile geçirmiyordu. Ah, diye düşündü, şimdi Anacık

Sultanın merhemleri yanımda olmalıydı ki senin kanadına sürmeliydim, sürmeliydim de o güzel kanatçığını bir güzel sağaltmalıydım."

Kuşu kucağına aldı:

"Acemim, güzel gözlüm, bu dünya böyle işte. Hiç acemiliğe gelmez. Senin kadar hırslı, öfkeli olmaya da gelmez."

Onu okşarken, kuş sert bir gaga daha attı elinin üstüne, deriyi bıçak gibi yardı. Memed kanını yaladı, pınar suyunda yıkadı.

"Dostunu düşmanını bilseydin zaten başına bu iş gelir miydi..."

Kuşun macerası onu iyice keyiflendirmişti. Heybeden kestiği bir parça iplikle onun ayaklarını bağladı, bir keven dikeninin yanına koydu. Yarım bıraktığı yemeğini yemeye başladı. Pınara gitti, oluğa ağzını dayadı, içti, keven dikeninin yanındaki kuşu aldı yola düştü. Seyrana götürürüm, dedi kendi kendine. Seyran ona bakar, kanadını sağaltıp sonra da bu acemiyi Anavarza kayalıklarına bırakır. O da Recep Çavuşun mezarının üstünde, bir daha böyle acemilikler yapmadan döner durur, belki de gider onun mezarının başucundaki ağaca konardı. Kuşun ayaklarındaki ipi çözdü. O, İnce Memedin öldürdüğü Hasanı hiç düşünmek istemiyordu. Ölü çocuk, ağıtçı kalabalığı aklına geldikçe ya Hürü Anayı, ya Ferhat Hocayı, ya da Seyranı düşünüyordu.

Bir koyağa indi. Bu koyakta bir şeyler anımsıyordu ya çıkaramıyordu. Burasının kevenleri öbek öbek sarı, çok pembe, som kırmızı bitmişti. Kırmızı kevenlerin dikenleri bile kıpkırmızıydı. Koyağın yamaçlarına kırmızı, yalım yalım ocaklar açılmış, közleri ışılar gibiydi. Yanı başında bir atın gürültüyle soluklandığını duyunca olduğu yerde dikildi kaldı. Yağız at yirmi, yirmi beş adım kadar ötesindeydi, durmuş ona bir tuhaf bakıyordu. Elindeki kuşu yere koydu, ata doğru gitti, yanına yaklaştı, elini tam ona uzatırken at sündü, başının üstünden akarak uzaklaştı gitti. Biraz zayıflamıştı. Gitti, sivri bir kayanın üstünde durdu, üst üste üç kere kişnedikten sonra, yönünü güneşe döndü kulaklarını dikti. Memed yerdeki kuşu aldı, ata özlemle baktı:

"İbret al gönlüm," dedi, "eğer sende azıcık adamlık kalmışsa bu attan, bu kuştan ibret al." Elindeki kuşun başını okşadı: "Sen de ibret al alıcı kuş," dedi. "Bak o at atken bile, ağzı dili yokken bile kimseye teslim olmuyor. Olmayacak da... Bu dağlarda ölecek, kemikleri un ufak olacak ama, o da Köroğlunun atı gibi teslim olmayacak. At atken, ağzı var dili yokken bile... İbret al deli gönlüm, bu kuştan, bu attan."

Kızılkartallı koyağına çevirdi yönünü. İnşallah Sarıkeçili oymağı daha kalkmamıştı. Koşarcasına yürüyordu, kucağında yaralı alıcı kuşuyla. Alıcı kuş artık dinginlemiş, Memedin kucağında yatışmış, ona uysal gözlerle bakıyordu.

Önündeki tepeyi aşınca obayı görecekti. Görmüş geçirmiş Battal Ağa onu görür görmez her şeyi anlayacak, yumuşacık, dudaklarının ucuyla gülümseyecekti. Memed ona ne söyleyeceğini, nasıl davranacağını bir türlü bilemiyordu.

Tepeye çıkınca oymağın yerini gördü, göç kalkmıştı, bir iki ocak da daha incecikten tütüyor, dumanlar ormanın üstüne doğru iniyordu. Bir süre olduğu yerde durup orayı seyretti. Ayakları onu aldı koyağa götürdü. Battal Ağanın çadırının yerinde kıl çulların, kilimlerin izleri olduğu gibi duruyordu. Bir çift eski çocuk çarığı, nakışlı bir çorap eskisi, bir sipsi, bir kırık kamış gördü. Sipsiyi yerden alıp çalmaya başladı. Çocukken güzel sipsiler yapar, çok da güzel çalardı. Bir taşın üstüne oturup eski, çocukluğunda çaldığı havaları çaldı. Hatçeye sipsi çalmasını öğretmeye çalışmış, bir türlü becerememişti. Kızlar bir türlü kaval çalmasını, sipsi öttürmesini öğrenemiyorlardı. Kuşların çatalları çadırların önünde daha dikili duruyordu. İlerdeki bir çadır yerinde boş bir hızman yan yatmış duruyor, hızmanın yöresinde bir arı sürüsü dolanıp duruyordu. Bir çadırın önünde de kıpkırmızı bir öbek keven dikeni bitmişti, terü taze ışılıyordu. Sapı kırık bir çakı bir çadır direğinin çukuruna düşmüştü. Karınca katarları oymağın ortasından yukarıya, yana, aşağılara ince yollarından, ağızlarında tohumlar çekiliyorlardı. Önündeki çatala bir küçücük kuş geldi kondu. Memed, bu kuşu bir taşla vurmalı, etini de elindeki alıcı kuşa vermeli, diye düşündü. Yerden aldığı taşı kuşa nişanladı, küçük kuş öylesine renkli, ince, güzeldi ki atmaya kıyamadı taşı, aldığı

yere usulca geri koydu. İçine bir hüzün çöktü, elindeki yaralı kuşun da gözleri hüzün doluydu. Kuşu göç yerine bıraktı. Alıcı kuş bir sıçrayışta çatalın üstündeki küçük kuşun yanına vardı. Öteki havalandı, birkaç kere alıcı kuşun yöresinde döndükten sonra, zikzaklar çizerek ormanın üstüne uçtu gitti. Memed de onun arkasından ormana indi, candarmayla ilk karşılaştığı kayalığa, yaralandığı yere geldi. Kayalığı döndüğünde bir candarma bölüğüyle hapahap kaldı. Bir an ikircik geçirdikten sonra yolun kıyısına çekilip bölüğün geçmesini bekledi. At üstündeki Yüzbaşı onun karşısına gelince atının başını çekti, bu sırada onun arkasındaki bölük de durdu.

"Gel bakalım buraya köylü," dedi Yüzbaşı.

Astsubaylar, çavuşlar, onbaşılar da hemen yanlarına koştular.

Memedin yüzü bir an sararıp sonra eski haline döndü.

"Bu elindeki ne kuşu?"

"Yaralı," dedi Memed, "ne kuşu olduğunu bilmiyorum." Kuşun macerasını kısaca anlattı.

"Demek yakalayamadı, bir tek kuş bile alamadı o kadar kuşun içinden?"

"Alamadı."

"Şimdi sen bu kuşu ne yapacaksın?"

"Köye götürüp bakacağım, iyi olunca da ormanına bırakacağım."

"Güzel. Senin adın ne?"

"İnce Memed."

"Allah Allah," diye güldü Yüzbaşı, "bu dağlardaki herkesin adı da İnce Memed."

"İnce Memed," diye gülümsedi Memed.

"Bir de eşkıya İnce Memed var, sen onun adını duydun mu, İnce Memed?"

"Kim duymadı ki onun adını?"

"Nerede o şimdi, biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi Memed boyun bükerek, alçakgönüllü. "O şimdi Akçadağda."

"Çete kuruyormuş..."

"On altı kişilik bir çete kurmuş."

"Bütün köylüler biliyor."

"Onun yerini bana söylerler, değil mi?"

"Söylerler."

"Öyleyse ben de onu yakalarım."

"Yakalarsın, Faruk Yüzbaşım."

"Ben Faruk Yüzbaşı değilim. Ben Maraş Candarma Kumandanlığına bağlıyım. İnce Memedi ben yakalayacağım Faruktan önce."

"Meramın elinden hiçbir şey kurtulmaz, Yüzbaşım."

"Sen İnce Memedi gördün mü?"

"Gördüm Yüzbaşım."

"Nasıl bir kişi?"

Memed başını önüne eğdi, bir süre düşündü, gözlerinin içine gözlerini dikip:

"Senin gibi babayiğit bir kişi. Senin gibi iri gözlü, karayağız, uzun parmaklı... Sen onu görsen çok seversin."

Yüzbaşının yüzü biraz daha yumuşadı.

"Sen şimdi nereye gidiyorsun böyle?"

"Kasabaya gidiyorum."

"Onun yerini sen bana gösteremez misin?"

"Ben şu yakın yerlerden olurum Yüzbaşım, Akçadağı hiç bilmem."

Yüzbaşı atını sürdü:

"Sağlıcakla kal İnce Memed."

"Güle güle Yüzbaşım."

Memed yolun kıyısına çekildi. Bölük geçinceye kadar orada bekledi. Bölük geçtikten sonra halsiz oradaki bir kütüğün üstüne çöküverdi. Yüreği küt küt atıyordu. Çok korktum, diye kendi kendine söylendi. İnce Memed de korkar mıymış, diye de alay etti. Gerçekten bir hoş olmuştu, ayağa sallanarak kalktı, bir iki adım attı, ayakları biribirine dolanıyordu, geriye dönüp kütüğe yeniden oturdu. Kucağındaki kuş gözlerini ona dikmiş şaşkınlıkla bakıyordu. Kuşun başını avucunun içine aldı, kuş çırpınınca vazgeçti. Kuşu yere koydu. Kanadı sarkmış yerde sürünüyordu. Kuş bir iki sıçradı, uçmaya çalıştı, tek kanadıyla uçamayıp bir yana devrildi. Bomboş, yalnız, ortada kalakalmış Memed hemen gitti kucağına aldı onu, kuş da için-

deki boşluğu, korkuyu dolduramadı. Bir eksiklik duyuyordu, kolu, bacağı, başı yokmuş gibi geliyordu ona. Candarmaların arkasından baktı, son candarma da çalının karartısında yitince ayağa kalktı, koşmaya başladı. Sanki Yüzbaşı geriye dönmüş, horlayan atıyla onu kovalıyor, atın soluğunu ensesinde duyuyordu. Mor kayalıklı Süleymanlı yokuşunu indi, yokuşun dibinden küçük bir dere akıyordu, taşlara basa basa karşıya geçti, çınarların duldasına girdi. Ağaçlar daha kırmızı yapraklarını dökmemişlerdi. Çalıların arasından kendine korkuyla bakan bir tilkiyi gördü. Tilki onu görür görmez uzun, yalım gibi kuyruğunu sallayarak yamacın yüzünden koşarak yabangüllerinin arkasında yitti.

İçindeki boşluk büyüyor, onulmaz bir korku bütün bedenini usul usul sarıyordu. Sarıkeçili oymağı uzaklarda olamazdı. Yurt yerindeki ocaklar daha tüttüğüne göre, oba, kuyrukyıldızı tanyerinde göründüğünde yola çıkmıştı. Ve uykulu çocukların elleri, yüzleri üşümüştü. Yayla dönüşü onlar da daha şafak atmadan kuyrukyıldızı doğar doğmaz yola düzülürler, Memedin elleri yüzü üşür, Hürü Ana onun ellerini elleri arasına alırdı.

Ormanın ortasında yeşil bir düzlük vardı. Yörükler her zaman oraya konarlar, yeşil düzlüğün ortasından kaynayan ak çağşaklı pınarın başında birkaç gün konaklarlardı.

İkindiüstü düzlüğe yaklaşırken kendini tüy gibi bir boşluğun içinde uçarken buldu. Şu kucağındaki kuş da olmasa kendinin var olduğuna bile inanamayacaktı. Bir şeyi, çok alıştığı bir şeyi yitirmişti ya neydi, bir türlü de o yitirdiği şeyin ne olduğunu bulamıyordu.

Uzaktan kulağına bir oymak kalabalığının sesleri geldi. Sandığı gibi oba yeşil düzlüğe konmuştu. Burada birkaç gün kalırlardı. Önündeki kayalığı dönüp de uzun sedir ağaçlarının arasına girince çadırların tepelerini gördü, ilerleyemedi. Şimdi obaya nasıl girecek, Battal Ağaya ne söyleyecekti? Sağa kırdı. Eğreltiler göğsüne kadar geliyor, ıslak orman reçinesi, toprağı, yarpuzu, daha yeni açmış güz çiçekleriyle keskin, acı kokuyordu. Ormanın kokusu onu azıcık kendine getirdi, kuşa baktı, o gözlerinin perdesini indirmiş uyuyordu, sıcacık.

Oymağa girmek için geceyi bekledi. Obanın çoban köpek-

lerinden korkuyordu. Her birisi at gibi köpeklerdi. Gece bir yabancıyı görmesinler, parçalarlardı.

Yeşil düzlüğün çevresini dördüncü kez dönmekteyken bir çobanı gördü. Yanında boynu tohtlu kırmızı alalı köpeği bir pınara eğilmiş, kollarını çevremiş, pınarın göleğinden elini sokup sokup ustalıkla alabalıkları yakalayarak çimenlerin üstüne atıyordu.

"Çoban!"

Çoban onu tanıdı:

"Buyur Memed Ağam." Hemen köpeğiyle onun yanına geldi.

"Battal Ağa oymakta mı, Kasımla Temiri gördün mü?"

"Oymaktalar."

"Haydi git obaya da Kasımla Temiri çağır. Beni söyleme. Sizi bir yoldaşınız istiyor diye söyle. Al buraya getir."

Çoban gitti. Biraz sonra Kasımla Temir omuzlarında tüfekleri, çaprazlama fişeklikleri tam tekmil düzlüğün ucundan gözüktüler. Memedi görünce hiç şaşırmadılar, gülümseyerek ona koştular, sarıldılar.

Temir:

"Battal Ağa seni bekliyordu," dedi. "Az sonra gelir, diyordu. Kahven ocakta hazır."

"Ne biliyordu?"

"O çok şey bilir. Eski bir soydur. Yörük Yörükken bütün bu dağlar, bütün o aşağıdaki Çukurova bizimdi. Yörük kalmadı artık. Bizi kötü köylü, bizi perişan, bizi nan ekmeğe muhtaç ettiler."

Bu çok az konuşan Temirin böyle konuşması Memedin içine işledi.

"Haydi gidelim," dedi Kasım. "Seni bekliyor Battal Ağa. Seni görünce çok sevinecek. Sen gittin gideli yalnız seni konuştu. Senden başka ağzına başka söz alamıyordu. Ne konuşursa konuşsun, sözü döndürüyor dolaştırıyor sana getiriyor, her gün de sabahlardan akşamlara kadar tepeye çıkıp senin yolunu gözlüyordu. Ben her şeyde yanılırım da adamda yanılmam diyordu. Yanılmamış. Haydi."

Kasım önde, Memed onun arkasında, en arkada da Temir obaya yürüdüler. Battal Ağa onları düzlüğün ucunda karşıladı. Memedi kucakladı:

"Hoş geldin İnce Memed," dedi.

Battal Ağanın ellerinden, gözlerinden, tüm bedeninden öyle bir sevgi taşıyordu ki Memedi ürpertti. Onu bir tek Hürü Ana böyle karşılar, onu bir tek Hürü Ana böyle severdi.

"Seni gittiğin günden beri bekliyordum."

"Neden?"

"Kurdunu iyi biliyorum senin."

"Nasıl bir kurtmuş ki o acep?"

"Şimdi o kurdu sen benden daha iyi öğrendin, gördün, tanıdın, bildin, bana mı soruyorsun?"

Çadıra geldiler.

"Biz bu düzlüğe hiç konmazdık, seni Kızılkartallıda bekledim, bekledim umudu kesmedim ya, keser gibi ettim, göçü yükledik, buraya gelince de içim götürmedi, çözün yükü dedim. Seni, sen gelinceye kadar, kışa kadar burada yolunu gözleyecektim."

"Size Çukurovaya gelirdim."

"Çukurova olmaz, eşkıya tuzağıdır orası. Ölümdür. Yüzbaşıyla yolda karşılaştın mı?"

"Karşılaştım, bana adımı sordu, ben de İnce Memed dedim. Bu kuş kurtardı beni. Hiç kucağı kuşlu eşkıya olur mu?"

"Olmaz," dedi Battal Ağa.

Çadıra döşekler, sofra serilmiş konuğu bekliyordu. Önce tüten bir çorba getirdiler.

"Anacık Sultanın çorbasından," dedi Battal Ağa.

"Ne biliyorsun?"

"Parmağındaki yüzük ocağın yüzüğüdür. Bunu ocakgillerden başkası takamaz. Sana nasıl verdi ki? Seni pir saymıştır. İşte bunu unutma. Bu yüzük parmağındayken seni bütün kazalardan belalardan korur."

Oturdular, büyük tastaki çorbayı kaşıklamaya başladılar.

Bu sırada da o güzel genç kız Memedin tüfeğini, fişekliklerini, obanın armağanı tüfeği, fişeklikleri getirdi onun yanına koydu.

Memed:

"Kurt," dedi. "Kimin içine girmişse, ölünceye kadar..."

"Ölünceye kadar," dedi Battal Ağa. "İnsan her şeyden kurtulur da içindeki kurttan kurtulamaz."

Bundan sonra yemek bitinceye kadar konuşmadılar. Yemek bittikten sonra Memed Hürü Anayı, Anacık Sultanı anlattı.

Battal Ağa:

"Hürü senin içindeki kurdun birisidir."

Memed:

"Öteki de Anacık Sultan," dedi. Atı, alıcı kuşu da anlattı.

"At da senin içindeki kurdun birisidir."

"Kuş da," dedi Memed.

Battal Ağa elini onun sırtına koydu:

"Memedim, oğlum," dedi sevgi dolu gözleriyle, "yiğidim, senin içindeki en büyük kurt sensin."

"At," dedi Memed, gülüştüler.

Daha yatsı namazı olmadan Memed:

"Ben uyuyacağım," dedi. "Battal Ağam, bu kuş da sana teslim. Şu kuşun kanadına bir bak hele. İyi olur mu olmaz mı? Çukurovaya inmeden iyi olursa onu bırakırsın. Beceriksiz bir şey fıkara..."

"Kurdunu," dedi Battal Ağa.

"Kurdumu," dedi Memed.

Kız geldi:

"Memed Ağamın yatağını serdim."

Memed:

"Sağ ol bacım," dedi, sonra Kasıma döndü. "Kasım bu gece yarısına kadar nöbet sende. Gece yarısından sonra da Temir bekler. Kusura kalmayın, ben bugün çok yorgunum."

Kalktı yatağa gitti, soyunmadan yorganı üstüne çekip tüfeğini, fişekliklerini yanına uzattı, başını yastığa koyar koymaz da uyudu.

Temir ona tanyerleri ışımadan seslendi. Memed epeydir uyanmış Temiri bekliyordu. Yataktan çıktı, kapıdaki ibriği aldı, dereye indi, orada çatladı. Geldiğinde sofrayı hazır buldu. Çorba, tereyağı, bal, sıcak bazlama. Battal Ağanın yüzü bu sabah ışık içindedi, sevinçliydi. Kahvaltıyı çabuk yapıp helallaştılar. Battal Ağa onu üç kere kucaklayıp alnından öptü. Daha oba uyanmamıştı. Orman dumanlanıyordu. Gün ışıyıncaya kadar ormanın içinden yürüdüler, bir kayalığa gelince Memed durdu:

"Çetebaşını seçeceğiz çocuklar."

Kasım:

"Sensin," dedi.

Temir:

"Sensin."

Memedin tüfeğini taşın üstüne uzatıp ellerini üstüne koydular, onun her buyruğunu yerine getireceklerine Kuranı Kerimin, adı güzel kendi güzel Muhammedin, Hazreti Alinin, Kırkgöz Ocağının, Hasan Beyin kılıcının, Kırklara karışmış Köroğlunun üstüne ant içtiler.

İnce Memed yolda gördüğü, eşkıyaların öldürdüğü Hasanı anlattı:

"Biz bu İnce Memedi bulmalıyız," dedi. "Yoksa bu dağlarda yaşamamız müşkül." Köylülerin ona söylediği o sarı yılan gibi eşkıyanın kim olabileceğini sordu.

Kasım:

"Biz onu tanıyoruz," dedi. "Temir de, ben de onu iyi biliriz. O da bizi bilir."

Temir:

"Şimdi ben onu neredeyse elimle koymuş gibi bulurum. Onun saklandığı bütün yerleri biliriz. Ona Sarıçiyan Abdik derler. Yakalayınca öldürecek miyiz?"

"Öldürmeden yakalayacağız."

İki gün geceli gündüzlü yol aldılar dağlara doğru. Çok kayalık bir yere geldiler.

Memed:

"Kusura kalmayın ben daha hamım, yorgunluktan öldüm. Yemek yemek bile istemiyor canım," diye onlardan özür diledi, kendini yere attı.

Kasım:

"Biraz bekle," diye onu ayakta tutmaya çalıştı. "Şimdi, yere kuru ot sereyim de..."

Hemen Temirle ikisi kuytulardan kuru otlar toplayıp kovuğun içine serdiler, Memed kendini otlara attı.

"Temir seni bekleyecek, ben de Sarıçiyanı bulacağım. Burada adamlarımız var, onlar onu bulurlar."

Kasım gün doğarken geldiğinde Memed uyanmış, bazlamasının içine sardığı peyniri yiyor, Temir de ona hayran bakıyordu.

"Buldun mu?"

"Buldum. Az ilerde, yanlarında da altı tane kız, keyfediyorlarmış."

Memed:

"Tamam," dedi. "Onlar bu gece uyumamışlardır, sersem sersem, kuşatacağız onları. Sarıçiyanı vurmak yok. Ötekileri, Allah ne kısmet etmişse..."

"Ya teslim olmazsa Sarıçiyan?"

"Teslim olacak."

Yamaçtan aşağıya bir kedi sessizliğiyle indiler. Sarıçiyan çetesi korunmasız bir aralıkta, tabak gibi ortadaydılar.

"Bunlar eşkıya değil, çalıkakıcı," dedi Memed. "Eşkıya olan bir eşkıya böyle yerde konaklar mı?"

"Eşkıya olan bir eşkıya böyle elin ırzına dokunur mu?"

"Ölüm fermanlarının altına bunlar kendi elleriyle basmışlar mührü."

"Temir sen şu yana geç! Kasım sen de şu kayanın üstüne çık! Ben de şu taşın arkasına geçeceğim. İlk önce ortada dolanana ateş edeceğim. Öldürmeye değil. Kısmeti varsa..."

İlk kurşun atıldığında o ortada dolanan zayıf eşkıya bağırarak yere düştü, sonra kalktı, elindeki tüfeğiyle kendi yöresinde döndü. Az sonra da elindeki tüfek fırladı gitti. İnce Memed, Kasım, Temir hiç ses çıkarmadan ardı ardına ateş ediyorlardı. Neden sonradır ki oradan bir karşılık geldi. Sonra onlar da ateş etmeye başladılar. Kızlar oraya buraya koşuşuyorlar, kendilerini taştan taşa atıyorlar, ilk kurşunda vurulmuş eşkıya yerde debelenip duruyordu.

Memed, omuzu gözüken bir tanesini daha vurdu. Vurulan kişi ayağa kalkıp yokuştan aşağıya aldı yatırdı. Temir onu iki bacağından da biçti. Bir kişi daha tüfeğini bırakıp kaçmaya başladı. Temir onu da devirdi, arkasından da:

"Seni kara dinini..." diye sövdü.

"Teslim ol Sarıçiyan, teslim ol Abdik," diye Memed gür, etkili, kayalıklarda uzun uzun yankılanan bir sesle bağırdı. "Sarıldınız, ya teslim olun, ya da hepinizi öldüreceğiz."

"Sen kimsin?" diye sordu Abdik.

"Ben İnce Memedim," dedi Memed.

"Eğer senin İnce Memed olduğun doğruysa teslim olurum."

"Ne bileceksin doğru olup olmadığını?"

"İnce Memedi tanıyan bir arkadaş var içimizde."

"Öyleyse sal da gelsin."

Kayalığın ardından küçücük bir adam çıktı. Tepeden tırnağa bütün bedenine fişeklikler bağlamıştı. Yaklaştı.

"At tüfeğini yere. Tabancalarını da..."

Adam bir anda silahını, tabancalarını yere attı, fişekliklerinden soyundu, ellerini havaya kaldırdı, gülünç bir hal aldı. Tir tir titrediği daha uzaktan belli oluyordu.

"Gel bakalım buraya."

Adam uzandı, İnce Memedi gördü, bir an dondu kaldı, sonra da aşağıya doğru delicesine bağırarak:

"Bu İnce Memed, İnce Memed!" diye koşmaya başladı, kendini Sarıçiyanın yanına dar attı. "İnce Memed, İnce Memed... İnce Memedi gördüm."

"Teslim oluyorum," diye ortaya çıktı Sarıçiyan. "Söz ver, canıma kıyma!"

"Söz veriyorum, canına kıymayacağım."

Sarıçiyan Abdik tüfeğini atmış, onlara doğru geliyordu.

"Temir dışarıya çıktı, Sarıçiyanı yakaladı, tabancalarını alıp bir anda soydu.

"Siz de çıkın."

Kayalığın dibinden altı kişi daha çıktılar. Temir hepsini soydu.

Kasım da, Memed de yerlerinden çıktılar. Memedin sert, öfkeli yüzü ter içinde kalmıştı. Hiç konuşmadan Sarıçiyanın yüzüne onu aşağılayan bir bakışla baktı. Kızlar da bir araya toplanmışlar, koyun gibi biribirlerine sokulmuşlardı.

"Kızlar, gidin de şu yaralıların yaralarını sarın," dedi Kasım.

Kızlar koştular, fistanlarını yırtıp yaralıların yaralarını sardılar.

Memed Kasımın kulağına:

"Bunların hepsini de anadan doğma soyun."

Kasım kızlara baktı.

Memed:

"Ne yapalım," dedi. "Uzun bir ip bulun."

Kasım:

"Kızlar, bunları bağlayacak uzun ipleriniz var mı?"

Kızlar kuşaklarını çıkarıp biribirine uladılar.

Kasımla Temir eşkıyaları anadan doğma soydular, kuşaklarla onları biribirlerine tirkediler.

"Siz Hasanın köyünden misiniz?"

"Oradanız."

"Düşün önümüze."

Köy o kadar uzak değildi, ikindiüstü vardılar. Köylü çoluk çocuk, genç yaşlı olanı biteni duymuşlar, köyün orta yerine toplanmışlar, konuşmuyorlardı.

O yolda İnce Memedle konuşan yaşlı adam kalabalıktan ayrıldı, Memedin karşısına geldi:

"Ben seni tanıdım, sen Hasanın yoldaşı değil misin?" dedi.

"Benim."

"Sen mi yakaladın bunları?"

"Biz."

"Sana kurban olayım," diye ayaklarına kapandı onun yaşlı adam. "Bu İnce Memedi sen ne yapacaksın şimdi?"

"O İnce Memed değil," dedi Memed. "Ona Sarıçiyan Abdik derler." Sarıçiyana döndü: "Söyle bakalım Sarıçiyan, İnce Memed kim?"

Abdik başını önüne eğmiş susuyordu.

"Söyle, İnce Memed kim?"

O karşılık vermiyordu.

"Kim?"

Kasım sert bir dipçikle onu yere düşürdü.

"Söyle, İnce Memed kim?"

Sarıçiyan gözlerini kırpıştırdı. Korkudan dili dönmüyor, sesi çıkmıyordu, İnce Memedi omuzuyla gösterdi.

"Ağalar, kusura bakmayın, İnce Memed benim."

Kalabalık dalgalandı, homurdandı.

"Sen misin İnce Memed?" diye ona sarıldı yaşlı adam. "Oğlumun öcünü aldın."

Bir kadın gelip İnce Memede sarıldı, onu ellerinden öptü. Kalabalık o homurtudan sonra bir ses daha çıkarmadı.

İnce Memed:

"Size bu adamları böyle çırılçıplak köyünüze getirdim diye bana gönüllenmeyin. Benim onlara vereceğim ceza budur. Şimdi ben onları size teslim ediyorum, tüfekleri, fişekleri, öteberileri, giyitleri de aşağıda, onları alın, bunları da alın ne ceza verirseniz verin. Haydi bize allahaısmarladık."

Köylüler onların yolunu kestiler, "Bir yemeğimizi, bir çayımızı içmeden biz İnce Memedi hiçbir yere göndermeyiz," dediler.

"Size ben gücendim," dedi İnce Memed.

"Söyle kusurumuzu," dedi Hasanın babası.

"Siz bana ilendiniz."

"Oğul acısı..." dedi yaşlı adam.

"Irzımız payimal oldu," dedi bir yaşlı kadın.

İnce Memed sesini yükseltti. Çok öfkeli olduğu belliydi.

"Siz beni yaraladınız."

"Biz sana ne yaptık, İnce Memed?"

"İnce Memed hiç Hasan gibi çiçeği burnunda bir genci öldürür mü, daha evlenmemişti bile, değil mi?"

"Evlenmemişti..."

"İnce Memed böylesi bir insana kıyar mı?"

Karşılık vermediler.

"İnce Memed hiç ırza geçer mi, bunu neden hiç düşünmediniz?" Bakın İnce Memed bu eli kanlı ırz düşmanlarını, kendi adını beş paralık edenleri bile size teslim ediyor, benim öcümü de siz bunlardan alın."

Kalabalık donmuş kalmış, kimse bir söze varamıyor, öne düşmüş başlarını kaldıramıyorlardı.

Onlar geçerlerken kalabalık ortadan ikiye ayrıldı, önde İnce Memed, arkada Kasımla Temir köyün içinden ağır ağır çıktılar gittiler.

"Bu köyün adı ne?"

"Bu köye Çamlıyol köyü derler."

22

Ümmetin sofrası her zaman herkese açıktı. Bu dağ başında, bu yörelerde onun evinden başka ev yoktu. Onun için yolda belde, karda kışta kalanlar oraya sığınırlardı. Eskiden orta halli bir kişiydi Ümmet, bir yıl içinde zenginleşivermiş, değişmişti. Evi üç gözlü bir toprak damdı. Şimdi o toprak damın yerinde çatısı kırmızı kiremitli, pencereleri, kapıları kemerli iki katlı, yirmi üç gözeli bir konak yükseliyordu. Konak yüksek mazgallı duvarlarla çevrilmişti. Yapı ormanlıklı, kayalıklı dağın yamacına yapışmış, çok uzaklardan bile apak parlıyor, avlusundaki çınarın altından da gür bir pınar kaynıyordu. Söylentiye göre Ümmet eşkıya Keklikoğlu yüzünden zengin olmuştu. Keklikoğlu tam otuz yedi yıl üç kişisiyle bu dağlarda gezmiş, evler basmış, yollar kesmiş, ocaklar söndürmüştü. Ümmet onu taa çocukluğundan beri tanır, ona yataklık, ulaklık ederdi. Gene söylentiye göre Keklikoğlu otuz yedi yılda sandık sandık altınlar biriktirmiş, bu biriken altınları da, çok güvendiği, canı kadar sevdiği Ümmete emanet etmiş, bundan sonra da ortadan yitip gitmişti.

Onu Ümmetin öldürdüğünü, hem de ne biçim öldürdüğünü herkes biliyor, olayı da gözleriyle görmüşler gibi anlatıyorlardı. Bir gece Keklikoğlu yorgun argın, elinde bir torba altınla Ümmete gelmiş. Eşkıyaların üçü de yorgunluklarından ayakta uyuyorlarmış. Onları böyle görünce Ümmettir çok sevinmiş, önceden hazırladığı deliceli ekmeği de onlara yedirince yaşlı eşkıyaların üçü üç yerden, daha sofradan kalkmadan, oldukları yerde tırlamışlar. Ümmet onların üçünü de katırlara atmış dağın doruğuna götürmüş, üçünü de yan yana yatırmış basmış kurşunu. Kendilerinden geçmiş eşkıyalar debelenememişler bile.

Bu söylentiye kimi inanıyor, kimi de hiç inanmıyordu. Ümmet onu tanıyan, gören bütün insanlara güvenilir bir adam duygusu veriyordu. Bütün bu Keklikoğlu söylentilerine karşın herkes ona eskisinden de daha çok güveniyordu. Söylentiler, en küçük bir biçimde de olsa, onu hiç etkilememişti. Bu dağ başında, bu dört yol ağzında eşkıyaların da, candarmaların da ona gereksinmeleri vardı. O da, her insanın, her başı dara gelmişin yardımına koşuyordu. Eşkıyaları izlemeye çıkmış candarmaya ne kadar yürekten yardım ediyorsa, izlenen eşkıyalara da o kadar, belki ondan da çok canı gönülden yardım ediyordu. Bir eşkıyanın yakalanması onun için ne kadar bir sevinçse, o kadar da bir üzüntüydü. Ümmet bir tuhaf bir adamdı işte.

Şimdi soylu atlar besliyordu tavlasında. Urfadan, İskenderundan, Halepten seyisler getirtmişti atları için. Sürü sürü keçileri, boğaları, inekleri otluyordu aşağıdaki düzlükte, yeşil alanda. Bütün bu yörede avuç içi kadar bir düzlük de olsa Ümmet tapusunu üstüne çıkarmıştı. Her zaman gülüyordu, hep sevinç içindeydi. Konağın bittiği gün de eve üç tane biribirinden güzel kız getirmişti, tam bir hafta süren bir de toy düğün düzenlemiş, Maraştan, Andırından, Adanadan, Antepten çağrılılar gelmişlerdi düğüne. Bütün bu dağların eşkıyaları da, kanlı bıçaklı olanlar da toplanmışlardı düğüne. Güleç yüzlü Sarı Ümmet gelinleri sıraya bindirmiş, her gece birisiyle gerdeğe girip üç gecede işini tamamlamıştı.

Sarı Ümmet bir de dağdaki bütün ceviz ağaçlarını alıyordu. Her ağaca bir sahip uyduruyor, uydurduğu sahiplerden de ağaçları satın alıp kestiriyordu. Evinin arkasındaki koyak ağzına kadar ceviz kütükleriyle dolmuştu. Ümmet yakında bu kütüklerin üstünü çinkoyla örttürecekti. İşte ondan sonra da ağaçlar beklesin dursunlardı. Bu ağaçlardan o küpler dolusu altın kazanacaktı. Ne kadar beklerse o kadar iyiydi. Cevizlerin pahası her gün artıyordu.

İnce Memedle arkadaşları bir gece yarısı indiler Sarı Ümmetin evine. Memed konağı görünce şaşırdı kaldı:

"Bir yanlışlık olacak arkadaşlar," dedi. "Bizim Sarı Ümmetin damı tam buradaydı geçen yıl ya, bu konak burada yoktu."

Kasım:

"Bu konak Sarı Ümmet Ağanın konağıdır, hem de senin bildiğin toprak damın yerine yapılmıştır."

"Vay anasını," diye şaştı Memed. "Bu kadar parayı nereden bulmuş, hem bir yılda bu konak nasıl yapılır?"

"Sivastan, Kayseriden, Göksundan çok ustalar getirmiş, namlı, hünerli ustalar... Buralarda taş da, ağaç da çok."

"Ya bu kadar para?"

"Keklikoğlunun bütün altınları ondaymış. Öldürmüş Keklikoğlunu, altınlar da ona kalmış."

"Ümmet kimseyi öldürmez, kancıklamaz. Ümmete parayı yaşlanınca Keklikoğlu kendisi vermiş, sonra da başını alıp gitmiştir. Bir yıl içinde de böyle bir konak yaptır demiştir. Ümmet de ne yapsın, kolları sıvamıştır."

"İnşallah," dedi Kasım.

"İnşallah," dedi Temir.

"Öyledir," diye kesin konuştu Memed. Yerden bir taş alıp büyük kemerli avlu kapısına vurdu: "Ümmet, Ümmet! Hay Sarı Ümmet!"

Kapıyı silahlı iki kişi açtı.

"Ümmet Ağa konakta," dedi öndeki silahlı adam çok sert bir sesle. "Kim diyeyim?"

"İnce Memed dersin."

Kısa bir süre bir sessizlik oldu, sert sesli adam yumuşacık bir sesle sordu:

"Sen İnce Memed misin?"

"İnce Memedim."

Adam İnce Memedin üstüne eğildi, onun yüzüne baktı, yıldız ışığında pek seçememiş olacak ki:

"Kusuruma kalma İnce Memed. Ağaya bir haber vereyim."

"Ver," diye buyurdu İnce Memed.

Az sonra yukardan aşağıya Sarı Ümmetin gülüşü çınladı.

"İncem, İncem, İnce kardaşım hoş gelmişsin. Bu bizim sersemler de seni konağın kapısında bekletiyorlar."

İki eski arkadaş kucaklaştılar.

Ümmet önde, Memed arkada yukarıya çıktılar. Konağın koskocaman bir sofası vardı, at meydanı gibi. Odalar yan yana sıralanmışlardı. Ümmet en uçtaki odanın kapısını açtı. Orta-

daki, her yanı işlemeli tahtalarla çevrilmiş büyük ocakta kütükler yanıyor, ocağın tam alnına asılmış bir büyük, karpuzu pembe işlemeli, mavi gaz lambası ortalığı ışıtıyordu. Oda fırdolayı yumuşacık, renk renk halılarla örtülmüş sedirlerle çevrilmişti. Sedirlerde şişkin halı yastıklar...

"Aç mısınız?"

"Ağamızın konağına geldik, tok olacak değiliz ya! Ben bu gece yarısı, gece yarısı da olsa kuzu isterim böyle bir konak Beyinden."

"Ben de kuzuyu şimdi kestiririm İnce Memedime. Yeter ki o beklesin."

"Beklerim," dedi İnce Memed. "Sen azıcık peynir ekmek bulursan... Şu ocağa da çay da koyarsan..."

"Daha, daha? Başka bir isteğin var mı, benim yakışıklı oğlum, İnce Memedim?" diye şakalaştı Sarı Ümmet. Ardından da bağırdı: "Kızlar, çocuklar..." Odaya iki kız, birisi delikanlı üç kişi girdiler. "Hemen bir kuzu kesin, oğlum, kızartın, çabuk olsun. Kızlar, siz de yağ, bal, peynir, ne varsa evde böylesi şeylerden hemen getirin, çay da yapın, demli olsun. Benim dünya kardaşım gelmiş ki, sevinçten deli olmamak eldeyse olma bakalım..."

Gerçekten de Sarı Ümmet sevincinden yerinde duramıyor, gidiyor geliyor, onu kucaklıyor, öpüyor, konuşuyordu.

"Ölüm haberini bile duyduk..."

"Az daha ölüyordum."

"Anacık Sultan olmasaydı..."

"Kurşunun bir tanesi sağ küreğimin altında duruyor." Anacık Sultanı, Hürü Anayı anlattı. Şimdiye kadar başından ne gelip geçmişse Sarı Ümmete baştan sona söyledi.

Sarı Ümmetin sevincinden ağzı kulaklarına varıyordu.

"O Yüzbaşı var ya, hani senin dağda karşılaştığın, onun adına Şevket Yüzbaşı derler, Faruk Yüzbaşının can düşmanı. Biribirlerini hiç çekemiyorlar. Şevket Yüzbaşı Maraş Vilayeti Candarma Kumandanlığı emrinde. Ama o gene İnce Memedin ardında. İnce Memedi ben yakalayacağım diyormuş da başka bir şey demiyormuş. Faruk Yüzbaşı da avucunu yalayacak, ele aleme rezil kepaze olacak. İki Yüzbaşı biribirlerine takışmışlar ki kan gövdeyi götürüyormuş."

"Sen şu konağın işini anlat hele bir kere. Ben bu işi anlayamadım. Bir gecede periler mi kondurdu onu buraya."

"Periler kondurdu dersen ben de inanırım, öylesine göz açıp kapayıncaya kadar çıktı bu konak ortaya... Eşkıya Keklikoğlu var ya..." Sustu, sonra da gözlerini Kasımla Temire dikti.

Memed onun ne demek istediğini anladı:

"Konuş," dedi. "Bu Kasım, bu da Temir. Bunların yanında her şeyi konuşabilirsin. Bu arkadaşlar senin bildiğin kişilerden değil, anladın mı, benim canımı güvendiğim kişiler. Bunlar olmasalardı, ben şimdiye kadar çoktan kara toprağın altında olurdum. Senin de bu güzel konacığını göremezdim."

"Anladım," diye güldü Sarı Ümmet. "Şimdi beni iyi, can kulağıyla dinle öyleyse. Keklikoğlunu çok eskiden, çocukluğumdan, babamın sağlığından bu yana tanırdım. Babam onu çok severdi. Babam öldükten sonra ne yapar eder, iki eli kanda da olsa yılda birkaç kez bana uğrar bir hafta, iki hafta kalır dinlenirdi. Biz onunla, babam öldükten sonra baba oğul gibi olduk. İki arkadaşı vardı, üçü de aynı gün eşkıya olmuş, dağa çıkmışlardı. Bir gün, şu taşın arkasından bir ıslık sesi geldi, hemen Keklikoğlunun geldiğini anladım. Ben de ıslığımı çaldım. Dokuz kişi birden avluya girdiler. Keklikoğlu, kardaşlığımın oğlu, diye bana sarıldı. Şu dünyada senden başka kimsem yok. Eğer adam çıkarsan da sensin, çıkmazsan da... Şimdi bir koç boğazla da bize, seninle sonra konuşuruz, dedi. Koç kolay, Keklikoğlu, dedim. Sen koçu kesilmiş bil, biz babamızın arkadaşını ağırlamasını iyi biliriz, dostu düşmanı ağırlamasını bildiğimiz gibi..."

Keklikoğlu yanındakileri Sarı Ümmetin damına gönderdi, siz içerde dinlenin, çok yorgunsunuz, dedi. Onlar içeriye çekilince, bunlar da gidip şu çınarın dibinden kaynayan suyun başına oturdular.

"Kardaşlığımın oğlu, beni iyi dinle," diye konuştu Keklikoğlu. Kaşları çatılmıştı. Onun sakal bıraktığını bu anda fark etti Sarı Ümmet. Keklikoğlunun sütbeyaz, uzun bir sakalı vardı. "Yaşlandım Sarım, oğlum, artık bir dağdan ötekine bir günde ulaşamıyorum. Benim eşkıyalığım bitti ya namımız iş görüyor. O nam da bir gün, iki gün iş görür, üçüncü gün de deriyi tuzla-

rız. Ben eşkıyalığı bırakıyorum. Söyle bana, ömrümün sonuna kadar yaşayacak param var, çok altın biriktirdim, ben nerede saklanabilirim?"

O gün akşama kadar kafa kafaya verdiler düşündüler, Keklikoğluna rahat yaşayacak bir yer aradılar. İkinci günü de düşünerek, tartışarak geçirdiler. Üçüncü gün Keklikoğlunun gidip saklanacağı yeri buldular. Keklikoğlu kıvançlıydı.

Bir zamanlar Kürt Resul Paşa Çukurovaya, kasabaya sürgün gelmişti. Kürt Resul Paşa sürgüne gelirken dokuz karısını, bin kadar atlısını, çocuklarını, elinin, aşiretinin bir kısmını da getirmişti. Yaz gelince Çukurovanın korkunç sıcaklarına, sineğine dayanamayan Kürtler kırılmaya başlamışlar, hükümetten izin alaraktan yaylaya çıkmışlardı yüzlerce kara çadırla. İşte bu sırada genç bir adam olan Keklikoğlu da onun adamlarına karışmış, karıncayı gözünden vuracak kadar atıcı olan Kürtlerden nişancılığı öğrenmişti. Onun nişancılığına Resul Paşa bile parmak ısırmıştı. Gel zaman git zaman Paşa Urfaya döndü. Bütün Harran ovası, Ceylanpınarı taa Abdülaziz dağlarına kadar onun toprağıydı. Keklikoğlu da Resul Paşayla birlikte Urfaya gitmişti. Paşa onu bütün adamlarından daha çok seviyor, onu yanından ayırmıyordu. Keklikoğlu az bir sürede Kürtçe de öğrenmişti.

Paşa Urfada gene rahat durmadı. Doğrusu bu kadar geniş, verimli toprakların üstünde bir devlet kurulabilirdi. Paşa başkaldırdı. Çarpışmada yenildi ve Halebe kapağı dar attı. Araya Halep Beyleri, Valisi, Paşası girdi de Padişah Resul Paşayı bağışladı. O da Halepte oturmaya, topraklarından gelen gelirle geçinmeye razı oldu. Yanından da, nereye giderse gitsin, koruyucusu Keklikoğlunu ayırmıyordu. Paşa sürmeli gözlü, ceren bakışlı, geniş alınlı, uzun yüzlü, ince, dal gibi bir kişiydi. En soylu, en güzel atlara bütün Arabistan ülkesinde o binerdi. Keklikoğluyla aynı yaştaydılar, biribirlerine de kardeş gibi benziyorlardı. Bir seferinde Halep Valisi, Resul Paşanın yerine Keklikoğlunun boynuna sarılmış onu öpmüştü.

Bir gün, çok canı sıkılan Keklikoğlu, o sonuna kadar başkasına koruyuculuk, bekçilik yapacak bir adam değildi, elindeki tüfeğin hakkını verebilecek bir kişiydi, "Destur Paşam ben gidiyorum," dedi.

"Etme eyleme Keklikoğlu, sen benim kardaşımsın, kardaşımdan da ilerisin bu gurbet elde benim için... Sen benim için Torosun en yüce doruğunun üstünde açmış bir güneş gülüsün, beni bırakmak sana yakışmaz."

Keklikoğlu, Resul Paşa ne söyledi, ne yaptıysa onu dinlemedi, ondan ayrıldı ve üç arkadaşıyla yıllarca Antep, Urfa, Halep yollarını tuttu. Gözü pek, sert, yürekli bir adamdı. Az bir sürede bütün güneyde Urfadan Adanaya, Halebe, Musula kadar ünlendi. Ve yıllarca bu yollarda altın, elmas, inci, yakut ve yeşim topladı. Arap, Kürt, Türkmen Ağalarının, Beylerinin evini bastı. Onun adını duyan, ne istiyorsa hemen çıkarıp veriyordu. Bedeninde yaralanmadık yer kalmadı. Yedi canlı bir kedi gibiydi ve canı çıkmıyordu.

Yükünü tutunca onun için daha güvenceli bir yer olan Toroslara döndü. Dağlar eşkıyaların en büyük sığıncalarıdır. Burada da boş durmadı, yollar kesti, evler bastı, altınlarının üstüne altın koydu. Ama bir kerecik olsun, yanılıp yazılıp da bir fıkaradan bir iğne bile almadı. Orta halli olduğunu bildiği kişilerin bile bir ipliklerine dokunmadı. Onun şu ovada, şu dağlarda soymadığı hiçbir Bey, Ağa yoktu. Sanki bütün Ağaları, Beyleri vergiye bağlamıştı. Zamanı gelince herkes, Keklikoğlunun gönderdiği adamına vergisini veriyordu. Vermeyenler de birkaç gün içinde, isterse yılanın deliğine girsin, kuşun kanadının altına saklansın öteki dünyayı boyluyordu. Toroslar, Toroslar oldu olalı böyle kurnaz, akıllı, çevik bir eşkıya görmemişti. Yıllarca bölükleri, taburları, alayları ardına takmış oyum oyum oynatmıştı bu dağlarda. Herkes onun elinden el aman demişti. En büyük özelliği bu gece buradaysa, öbür akşam Çukurovada oluşuydu. Onun bu kadar çabuk devinme gücüne kimsenin aklı ermiyordu. Bir bakmışsın Aladağda, iki gün sonra da bir bakmışsın Düldülde... Bu kadar uzaklığı, bu kadar az sürede kuş bile uçamazdı.

Toroslarda, Çukurovada, adının geçtiği her yerde herkes onun yığdığı altınlardan söz ediyordu.

Halepteki Paşa daha sağdı. Sarı Ümmetle üç gün üç gece düşünüp buldukları saklanacak yer Paşanın yanıydı. Paşa onu görünce çok da sevinecekti. Duyduğuna göre Paşanın o kadar,

eskisi gibi hali vakti de iyi değildi. Hem ona bir yardımı da dokunurdu.

"Bu iş tamam, Paşanın yanına gidiyorum. Başka bir isteğim daha var senden Sarı Ümmet, bunu da yerine getirirsen gözüm açık gitmez."

"Buyur amca, isteğin neyse başım üstüne."

"Burasını bana satacaksın. Ustaları birlikte getirdim, onlar nasıl bir konak yapacaklarını biliyorlar. Resul Paşanın çöldeki konağını onlara gösterdim, tıpkısını dikecekler buraya. Bu konak bir yıl içinde bitecek. Ben gelip göreceğim. Şu çınarın dibine, suyun üstüne, kayalığın içine de mezarımı yapacaksın, ben nerede ölürsem öleyim, benim mezarımı alıp buraya getireceksin. Paraya gelince, yakında göreceksin ya, Sultan Süleymanın hazineleri kadardır benim altınlarım, onları sana vereceğim. Ben de Halepte yaşayacak kadar yanıma altın alacağım, insan halidir, yetmezse sen bana getirirsin."

Bir gece yarısı üç katır alıp Keklikoğlunun altınlarının saklı olduğu sarpa gittiler. Gerçekten burası kimsenin aklına gelmezdi. Gelse de kolay kolay bu sarpa çıkmayı kimse göze alamazdı. Altınlar çelik kasalardaydı.

"Konak bittikten sonra Keklikoğlu geldi gördü mü?"

"Gelmedi."

"Duydu mu?"

"Duydu."

"Gelecek mi?"

"Gelecek."

"Ne zaman?" diye heyecanlandı Memed. "Gelince bana da haber verir misin?"

"Veririm."

"Paşayla arası nasılmış?"

"Paşa çok fıkara düşmüş, Keklikoğlunu görünce çok sevinmiş. Keklikoğlu da onun ayaklarının altına altınları sermiş."

"Sen artık zenginsin."

"Zenginim."

"Bu konak senin."

"Benim. Ama onun gelip de dünya gözüyle onun için yapılan konağı görmesini öyle bir istiyorum ki..."

"Niçin hemen gelmedi?"

"Çok korkuyor o," dedi Sarı Ümmet.

"Keklikoğlu mu?"

"Keklikoğlu."

"Ne tuhaf!"

"Yaşlanınca insan korkak olur, ejderha da olsa."

"Bunu bilmiyordum. Bir yaşlının önünde ne kadar zaman kalmış ki..."

"Bir gün bile kalmışsa, o, bir güne bin yılmış gibi dört elle sarılır. O yüzden yaşlılar kadar korkak bir yaratık gelmemiştir bu dünyaya. Delikli demiri görünce, bir delikli demir de kendi almayı akıl etmemiş, dağlardan kaçmıştır koç Köroğlu. Neden? Korkaklığından. Yaşlı olmasaydı kaçar mıydı Köroğlu?"

"Kaçmazdı..."

"İşte bunun için Keklikoğlu bir daha buraya gelemez. Ölünce onun ölüsünü buraya ben getireceğim. Bana inanıyor."

"Sana nedense herkes inanır. Herkes senin Keklikoğlunu öldürdüğünü söylüyor ya, gene de sana güvenmeden edemiyorlar, sana kıyamıyorlar."

"Keklikoğlunun ölmediğini biliyorlar da..."

"Bir resimci bulsan..."

"Konağın resmini çektirip Keklikoğluna göndersem, diyorsun. İyi bir akıl. Boşuna İnce Memed olmaz ki adam..."

"Ne yaptım da İnce Memed oldum? İşte buna da akıl sır ermiyor ki... Köroğlu da benim gibiydi herhal."

"Tıpkı senin gibi..."

"İşe yaramaz... Boş yere..."

"Bak," dedi Ümmet, "sana bir şey deyim de beni iyi dinle... Bu millet sana İnce Memed demişse, bunda bir şey vardır, sende bir şey bulmuştur. Millet, insanı herkesten iyi anlar, dünya kurulduğundan bu yana insanoğlu insanoğlunu tartmıştır. İnsanoğlu, insanoğlunu bildiği kadar hiçbir şeyi bilmez."

"Benim aklım ermiyor."

"Ersin."

"O senin insanoğlun var ya, en çok da insanda yanlış yapıyor."

"En çok da insanı tanıyor. Keklikoğlu geldi de bu kadar insan içinde beni nasıl buldu? Biliyordu ki dünya dünyaya geçse,

ben bu konağı yaptırırım, onun da ölüsünü şu kayalığa gömerim. Başucuna da yabangüllerini dikerim. Hem de kara gözlü nergis, hem de mor saçaklı sümbül..."

Kuzu kızartması sabaha karşı ancak yetişti. Bir güzel karınlarını, hiç konuşmadan doyurdular. Kasımla Temir, Memedin gözüne baktılar, uykusuzluktan ölüyorlardı.

"Siz gidin uyuyun, biz Ümmet kardaşımla nöbeti bekleriz."

Ötekiler kalktılar, Sarı Ümmet onları götürdü yataklarına yatırıp geldi.

"Şimdi söyle bana, elinde güvenilecek eşkıyaların var mı, yiğit, yürekli, becerikli..."

"Var."

"Kim?"

"Sinemoğlu çetesi."

Memed güldü.

"Neye güldün?"

"Sinemoğlu daha çocuk."

"Genç Osman da çocuktu. Sen de çocuksun."

"Anladım, anladım," dedi Memed.

"Sana da... Evvel Allaha, sonra da sana tapıyor. Çok konuştum onunla. Söyle bakalım ne işine yarayacak?"

"Kasabayı basacak."

"Nasıl?"

"Karşı tepeye, bağlara gelecek, mitralyozun başına oturacak, kasabayı taradıktan sonra sabaha karşı dağlara çekilecek."

"Sen şu düşündüklerini baştan sona anlatsana."

Memed ne düşünüyorsa, ne kurmuş, ne yapacaksa Ümmete teker teker anlattı.

"Gitme Çukurovaya," diye ona yalvardı Ümmet. "Bu sefer Çukurovadan sağ çıkamazsın. Çukurova kırk bin hayın göz olmuş seni bekliyor."

Uzun uzun tartıştılar, Sarı Ümmet Memedi yolundan çeviremedi, Nuh diyor da Peygamber demiyordu.

"Yazık olacak sana Memed. Sen soluk aldıkça fakir fıkaranın umudusun, istersen hiçbir şey yapma. Sen eşkıyalığı bırakacak cinsten bir insan değilsin, buna hiç umutlanma. Sen içinde başkaldırma kurduyla doğmuşsun, başka türlü yapamazsın."

"Ölmek istemiyorum," dedi Memed, "kurşunlardan gitmek istemiyorum."

"Kurşunlardan gitmek senin yazgın. O parmağındaki yüzüğü sana niçin verdi Anacık Sultan, biliyor musun?"

Gün doğarken konaktan çıkmışlar, gelmişler Keklikoğlunun çınarının altındaki kayalığa tünemiş oturmuşlardı. Suyun dibine bütün çakıltaşlarını tek tek gösteren bir ışık çökmüştü tanyerleri ışır ışımaz.

"Kendi kendini yenemeyeceğini bildiğin için."

Ümmetin bu sözlerine bir yandan kızmış görünüyor, bir yandan da için için, kendi bile farkında olmadan seviniyordu.

"Demek Topal Ali, Molla Duran Efendinin yanına girdi?"

"Görme Topal Aliyi! Adana Valisi gibi lenger şapka başında. Bir de kırmızı kartal tüyü sokmuş lengerin kuşağının içine. Topal ayakta çizmeler... Geçenlerde bir al Arap ata binmiş, kucağında Alaman filintası... O da delirmiş."

"Ne olmuş da delirmiş?"

"Murtaza Ağayı öldüreceğim diyor da başka bir şey demiyor."

"Asıl yüreğinde kurt olan insan odur işte. Onun yüreğindeki kurt yırtıcı bir kaplan kadardır. Bunca yıl bu düzene, bu gidişe, bunca kötülüğe, zulme nasıl dayandı bu adam, şaşıyorum. Demek ki bu adamda kırk aslan yüreği varmış."

"Onu da istiyor musun?"

"Onun aklı olmazsa, işte o zaman Çukurovadan çıkamam ben."

"Başka adam gerek mi sana?"

"Sağ ol Ümmet kardaş, biz üçümüz yeteriz."

İki gün içinde Ümmetin adamları Sinemoğlunu buldular getirdiler. Altı kişiydiler. Altısı da aynı yaşta, gepgenç gösteriyorlardı. Sinemoğlu Memedi görünce hemen önünde niyaza gelip elini aldı, üç kere öptükten sonra alnına götürdü. Ötekiler de onun gibi yaptılar. Karşıya geçip diz üstü oturdular, ellerini de kucaklarına aldılar. Karşıdan, doruğuna gün vurmuş görkemli bir dağa bakar gibi bakıyorlardı ona, hayran.

Sarı Ümmet, bu arada Sinemoğlu çetesini anlatmıştı Memede. Çetedeki eşkıyaları ona teker teker söylemişti. Şaşılacak iş,

hepsinin de macerası aynıydı, bütün bu dağların, ovanın insanlarının da macerası aynıydı. Öyleyse, niçin yalnız bu altı kişi çıkmıştı dağa? Onların içindeki kurt daha mı başka bir kurttu ki...

Sinemoğlunun dedesi savaşa gitmiş dönmemişti. Söylediklerine göre dedesinin babası, onun da babası savaşa gitmişler gelmemişlerdi. Dedesi, babası, üç amcası, yedi dayısı da savaşta Arabistan çölünde, Yunan Savaşında kalmıştı. Çetedeki öteki delikanlıların babaları, dedeleri de savaşlardan dönmemişlerdi. Bunların altısı da, askerlik zamanları gelince kafa kafaya vermişler, düşünmüşler taşınmışlar dağa çıkmışlardı.

"Bir af çıkarsa inecek misiniz?"

"İnmeyeceğiz."

"Ölünceye kadar savaş içinde olacaksınız, savaştan korkup askere gitmediniz ya..."

"Eşkıyalık savaştan iyidir."

"Kim bilir," dedi Memed. Sonra da gözlerine o çelik ışıltısındaki ışık geldi çakıldı. Sapsarı güneşler başında döndü, saçakladı, harmanladı. "Bir yer bulsak kendimize, bir portakal bahçesi, deniz kıyısında. Portakallar çiçek açmış, kokuları insanın başını döndüren... Siz hiç portakal bahçesi gördünüz mü?"

Sinemoğlu ellerini gösterdi, elleri tırmık içindeydi.

"Bak ellerime, portakal bahçelerinde ırgatlık edenin elleri böyle olur. Ben yedi yaşımdan bu yana Dörtyolda portakal topladım."

"Şimdi büyük bir bahçemiz olsa, o da çiçek açsa, güzel koksa, siz gene inmez misiniz düze?"

"İnmeyiz."

Akşamüstü al atının üstünde Topal Ali geldi. Memed onu görünce gülmeye başladı. Topal attan indi geldi Memedi, Ümmeti kucakladı, o, iki kat olmuş daha Topal Aliye bakıp bakıp gülüyordu.

Topal Ali kızmış gibi yaptı, kaşlarını çattı:

"Neye gülüyorsun oğlum sümüklü Memed, bir açık yerimi mi gördün?"

"Yok yok... Şu lenger şapkasına bakın şunun... Lenger, lenger..."

Memed gülmekten neredeyse boğulacaktı. Sinemoğlu, Kasımla Temir, Ümmet, öteki eşkıyalar da Memede katılmışlar, onlar da gülüyorlardı.

"Ne var ki oğlum bu lengerde bu kadar gülecek?"

"Çıkar şunu Ali."

"Çıkarmam oğlum, senin gibi görgüsüz bir eşkıya parçası Ağaların, Beylerin, hem de Paşaların giydiği lengerden ne anlar. Sen biliyor musun ki bu tüylü lenger, senin gibi bir köylünün üç kanı pahasınadır."

Topal Ali lengerini çıkardı, kırmızı kartal tüyünü okşadı, tozunu almak için fiskeledikten sonra şöyle usturuplu başına geçirdi.

"Şimdi anladın mı oğlum Memed bu lenger nasıl giyilirmiş?"

"Anladım," dedi Memed.

Üç eski arkadaş sarmaş dolaş oldular. Topal onlara sabaha kadar kasabayı, onların korkularını, Murtaza Ağayla arasında geçenleri anlattı. O anlattıkça Memed gülüyordu. Karnı, kasıkları gülmekten ağrıyordu.

"Öldürdün beni gülmekten, beni Ali kardaş."

"Yarın Faruk Yüzbaşıyla karşılaşırsan böyle gülmeyi unutursun."

"Unutmam."

"Ben Murtazayı öldürüp de dağa çıkınca sen gülmeyi iyice unutursun."

"Sen bunu bana yapmazsın. Sen Çukurovada olmazsan ben ne yaparım?"

"Sen ne yaparsan yap, ben kendi elimle öldüreceğim Murtazayı."

"Sen onu öldürmeden, ya onu ben öldürürsem?"

Alinin gözleri yuvalarından fırladı, dudakları titredi, yumruklarını sıktı:

"Bütün o hakaretleri senin için yuttum. Murtazayı sen benden önce öldürürsen, Kuran üstüne, Allahın adı üstüne ant veriyorum ki ben de seni öldürürüm..."

"Abooov Ali!" dedi Memed, Topal Aliyi hiç böyle görmemişti, "bu ne öfke böyle!"

Topal Ali Memedi üzdüğünü anladı:

"Kusura kalma Memedim," dedi. "Biliyorsun sen ne dersen o olur ya, böyle aşağılık bir adamın bu dünyada bir damla su içmesi, bir lokma ekmek bile yemesi haram. Bizim şu dünyamız ne kadar kötü olursa olsun, böyle bir adamın yaşamasına layık bir dünya değil."

"Ali Ağam," diye boynunu kıvırdı Memed, "şu dünyaya kim bilir ne kötü, ne alçak, tanıyınca ne kadar utanacağımız insan gelmiştir, kim bilir?"

"Bunun gibisi gelmemiştir," diye kestirdi attı Topal Ali. "Ben onu kendi elimle öldüreceğim."

"Öldür," diye güldü Memed.

Sabahleyin atına binen Topal Ali kaykılarak, lengerin tozunu fiskeleyerek yola düştü. O gözükmez oluncaya kadar da Memed onun arkasından güldü.

"Bize üç at gerek Ümmet."

"Ohhooo, attan çok ne var konakta..."

"Neden o kadar çok atın var?"

"O Kürt paşası var ya..."

"Var..."

"O Urfalıymış, söyledim ya..."

"Söyledin."

"Urfanın küheylanları dünyanın güzel atları."

"Bunu herkes biliyor."

"O Kürt Paşasının da Urfada tavla tavla Arap atları varmış."

"Sen bu atları Urfadan mı getirdin?"

"Ay otuz, hafta yedi, bir hafta, bir ay geçmiyor ki Keklikoğlu bir at göndermesin, bir kaçakçıyla, bir Kürt eşkıya, bir seyisle..."

"Çok mu at var ahırda?"

"Say sayabildiğin kadar. Hepsi de eyerli, her bir eyerin, dizginin, üzenginin değeri belki de yüz altın."

"İnşallah Keklikoğlu korkusunu yener de gelir görür bütün bunları..."

"İnşallah," dedi Sarı Ümmet.

Gün kavuşurken atları çektiler, bindiler. Sarı Ümmet her birisine de birer sırmalı Kabartay Çerkesi işi yamçı verdi, silahları görünmesin diye.

"Siz gidin, ben de arkanızdan geliyorum. Ben de silahlı ineceğim kasabaya."

O gece sabaha kadar at sürdüler ya Vayvay köyüne ulaşamadılar. Gün burnuna Azaplının altındaki büklüğe vardılar, atları sazların, kamışların içine çekip geceyi orada beklediler. Memed sabırsızlanıyor, hemen dışarı çıkıp Vayvaya gitmek istiyordu. Uzaktaki yoldan at arabalarının sesleri geliyordu. Soğuk bir poyraz esiyor, büklükteki kamışları güneye doğru yatırıyordu. Ova bir tuhaf hışıltı içindeydi. Poyrazın önüne düşmüş kuşlar hızla Akdeniz üstüne, kanatları savrularak akıp gidiyorlardı. Çürümüş ot, kök, yaprak, çiçek kokusu ortalığı almıştı. Anavarzanın üstündeki bulut oraya çakılmış gibi kıpırdamadan duruyordu. Memed gözlerini kapatmış, yöresindeki dünyayı unutmuştu. Delice koyaktaki çiçek açmış nar ağaçları al bir bulut gibi yukarıya, dağın doruğuna yukarı ağıp gidiyordu. Kıpkırmızı bir yol oradan buraya kadar bütün ovayı kuşatıyordu. Kıpkırmızı bir kuş, gözleri de bir köz gibi yanarak büklüğün üstünde kanatları yalazlayarak dolanıyordu. Sararmış başaklar, ikindiüstü yeliyle sırtları ışılayarak, altın sarısında şavklanarak doğudan yana yatıyorlardı. Seyranın güneş yanığı yüzü, saçları buğday, acı çiçek, gün ışığı kokuyordu. Sıcak toprakta onu deli eden bir koku vardı. Sarı güz yaprağı, yağmur sonu toprağı kokuyordu Seyranın bedeni. Islak, sıcak... Memed durmadan bataklıktan dışarıya kayıyor, Vayvay köyünden yana bakıyor, açılmış geniş burun delikleriyle havayı kokluyordu. Her yer Seyranın gün ışığı kokusuyla kavrulmuş kokuyordu. Seyranın kokusu kayaya, kanadı yaralı alıcı kuşa, çalıların dibindeki menekşeye, dibi çakıltaşlı, kıyıları yarpuzlu pınara sinmişti. Kasım da, Temir de Seyran kokuyorlardı.

Memed sonunda dayanamadı:

"Atları çözün arkadaşlar," dedi, "gidiyoruz."

Kasım çok deneylerden geçmiş bir kişiydi, Memedi anlıyordu.

"Gidelim," diye ayağa kalktı.

Memed çoktan ata binmiş büklüğü dışarı çıkmıştı bile.

Doludizgin köye girdiler.

Koca Osman bir türlü gözlerine inanamıyor, kapısının önünde durmuş bu üç atlıya yaklaşıp yaklaşıp bakıyor, tanıyamıyordu. Atlar, atların koşumları, binicileri ona bir şeyleri anımsatıyordu ama, o gidiyor geliyor, bakıyor, bir türlü çıkaramıyordu.

"Osman Emmi, Osman Emmi benim ben, Memed."

"İnce Memed şahinim!" diye ona koştu Koca Osman, gitti atın dizginine sarıldı. Öylesine heyecanlanmıştı ki ata tutunmasa yere yuvarlanacaktı. Memed attan inip onu kucakladı eve götürdü. Kamer Ana kapıda durmuş onları bekliyordu.

"Siz de inin yavrular."

Kasımla Temir de indi.

Bir anda avluyu bir köylü kalabalığı doldurdu. Atları tavlaya çektiler. Memedin köye girdiğini, daha o doludizgin gelirken görmüş Seyran da koşarak Koca Osmanın evine geliyordu. Çok öfkelenmiş, korkusundan yüreği ağzına gelmişti. Bu ahmak adam ölümünü arıyordu. Dalgündüz, hem de atlı... Bu köy ihbarcı doluydu. Vay akılsız Memed vay, bir bulup da bir yitirdiğim...

O gelinceye kadar Koca Osmanın büyük avlusu ağzına kadar insanla dolmuştu. Bir yandan da duyan geliyordu, duyan geliyordu. Seyran geldi, kalabalığı yardı, kapının ağzında durdu. Sapsarı kesilmiş tepeden tırnağa titriyordu.

Memed onu görünce bir hoş oldu, yerinden kıpırdayamadı. Seyrandan baş döndürücü bir koku fışkırıyor, bütün dünyayı dolduruyordu. Memedin gözü karardı, sendeledi, Seyrana doğru yürüdü.

"Kendini öldürtmeye mi geldin Memed?"

Seyranın sesi sert, soğuktu.

Memed kendine geldi. Ona yaklaştı, kucaklamak istedi. Seyran onun elini silkeledi attı.

"Buralarda candarmalar cirit atıyor, Çukurova ağzına kadar askerlen doldu. Her çalı, her böcek, her ağaç, her kuş da ihbarcı oldu. Sen kendini öldürtmeye mi geldin?"

Memed konuşamıyordu.

"Bin atına hemen çekil dağlara."

Seyran bir kaya parçası gibiydi, gözleri kıvılcımlanmış.

"Ben seninle evlenmeye geldim bugün."

"Ben böyle, senin gibi kanına susamışlarla evlenemem. Bin atına da hemen çekil git!"

"Seyran!"

"Konuşma benimle. Ben böyle ne oldum delisi olanlarla konuşamam. Bir de İnce Memed olacak! Söyleyin bana ey millet. İnce Memed gibisi böyle de bir iş yapar mı?"

Arkasına döndü, kalabalığı yardı çıktı, evine yollandı. Öylesine çabuk, öfkeli, kendinden geçmiş homurdanarak yürüyordu ki, babası, kardeşleri ardından yetişemiyorlardı.

Konaklarının avlusunda babası Seyranın kolundan tuttu, kardeşleri de yetişti.

"Ne oldu, ne var kızım, Seyran?"

"Onu öldürecekler baba."

"Kim öldürecek kızım?"

"Yüzbaşı, candarmalar... Onlar üç kişi, candarmalar bin kişiler. Baba, gönder onu dağlara. Kurban olayım baba. Şimdi, onu gören Feleksiz Fazlı kasabaya yetişmiştir bile. Yetiş oraya, onu kurtar baba. Bu ovanın yüzünde İnce Memed değil, kuş olsa kurtulamaz candarmaların elinden. Köylüler de candarmalarla bir olurlar, baktılar ki İnce Memed naçar, yalnız kalmış."

"Feleksiz Fazlıyı bulun."

Seyranın kardeşleri bir anda köyün içine daldılar.

"Feleksiz Fazlı..."

"Feleksiz Fazlı!"

"Şimdi gördüm, az önce şu evin duldasındaydı."

"Şaşkın şaşkın İnce Memede bakıyordu."

"Gözlerini dikmiş."

"Feleksiz Fazlı, Feleksiz Fazlı..."

Köylüler dağıldılar, herkes Feleksiz Fazlıyı arıyordu. Biraz sonra Feleksiz Fazlının bir ata binmiş, kasaba yolunu tutmuş olduğu haberi geldi.

Koca Osman:

"Yetişin, yakalayın onu. Altındaki atını vurun, olmazsa kendisini de vurun. O kasabaya yetişirse biz Memedi kurtaramayız."

Boynu uzun Muhtar Seyfali:

"Muslu, sen koş, binbir ata sen git. Feleksiz Fazlı sana teslim. Yanına kaç kişi alırsan al! Ama o kasabaya varamasın."

"Seyranın kardeşleri de yola çıkmışlar."

"Onlar yakalarlar Feleksizi."

"Öldürsünler," diye gürlüyordu Koca Osman. "Onu öldürüp ölüsünü Akçasaza gömsünler."

"Kim bu Feleksiz?" diye çırpınıyordu İnce Memed. "Niçin bu kadar telaşlandınız?"

Ona kimse karşılık vermiyor, herkes Feleksiz Fazlıyla uğraşıyordu.

En sonunda boynu uzun Muhtar Seyfali:

"Bu," dedi, "Memedim, bu Feleksiz Fazlı öksüz, Yüzbaşının adamı. Sen gittikten sonra gece gündüz Seyranı gözlüyordu. Nereye gitse, ne yapsa gölge gibi onun ardındaydı. Şimdi de seni görünce, Yüzbaşının ona verdiği ata binmiş, doludizgin sürmüş gitmiş, telaş bu!"

"Seyran buna mı kızdı?"

"Neye kızacak ya," diye çıkıştı Kamer Ana. "Senin ölüm haberin geldi de, o az daha kendini öldürüyordu. O koca konakta sabahlara kadar çığrıştı. Sonra da, ölenin sen olmadığını görünce sevincinden uçtu. Bütün dünya da, gökteki kuşlar, sudaki balıklar, yerdeki karıncalar, çöllerin cerenleri, dağların kartalları kurtları, ağaçlar da, sular da onunla bile dört döndüler sevinçlerinden."

Gökteki yıldızlar, çiçekler, ay, güneş sevinç açtılar, sevinçten ışık saldılar. Bütün dünya gülüyordu. Şu ovanın tekmil insanları da katıldılar sevincine Seyranın. Senin ölmediğini öğrenince ova, bebeler bile ağıtlarını kestiler, sevinç mırıltıları koyverdiler.

"Seyran korkuyor."

"Bana bir şey olmaz. Bak!"

Parmağındaki yüzüğü gösterdi.

"Bu ne?"

"Kırkgöz Ocağının mührü bu, tılsımlı mühür. Anladın mı?"

"Seyran bunu bilmiyor."

"Bunu Anacık Sultan verdi bana. Bundan sonra..."

"Anladım," diye sevindi Kamer Ana. "Sana kurşun geçmez."

Bu sırada Seyranın amcası içeriye girdi. Geniş omuzlu, kurumuş yüzlü, ak sakallı, güzel giyinmiş, yanağında bir yara izi, sert bakışlı bir adamdı.

"Bizim çocuklar onu kasabaya varmadan yakalarlar."

Memed sevindi. Bu iri, güvenli, güleç yüzlü adamı çok sevmişti. Kasımla Temire:

"Siz dışarda nöbete durun, kalabalığa da söyleyin dağılsınlar. Benim Ağalarla konuşacaklarım var. Şöyle odaya buyurun."

Önde Seyranın amcası, arkada Seyfali, Hüsam, öteki köylüler odaya girdiler.

Memed Koca Osmana:

"Emmi, sen kal," dedi.

Koca Osman kaldı.

"Şimdi biz içeriye girince sen, Allahın emri Peygamberin kavliyle Seyranı amcasından bana isteyeceksin. Köyde imam var mı?"

"Var."

"Ondan sonra da Seyrana gidilecek, nikah orada kıyılacak."

"Bu çok güzel," diye sevinçle şakıdı Koca Osman. Hemen içeriye girdi, kızı istedi.

"Verdim gitti," dedi Seyranın amcası. "Onları Allah yazmış biribirine. Benim elimden ne gelir ki..."

Hüsam imama koştu, Seyfali, Koca Osman tanık oldular. Seyran, önde imamı, arkada Memedi, Koca Osmanı, Seyfaliyi görünce her şeyi anladı ya öfkesi geçmedi, sertleştikçe korkuyor, korktukça sertleşiyordu.

Kısa bir sürede nikahı kıydılar, Memedle Seyranı odada bıraktılar çıktılar. Az sonra Koca Osmanın avlusunda davullar dövülmeye, zurnalar ötmeye, halaylar çekilmeye başladı.

Memed, çekinerek, ağır ağır, ortada taş gibi donup kalmış Seyrana yaklaştı, gülümsedi, öteki öyle buz gibi duruyordu.

"Seyran," dedi. Taş kesilmiş Seyranın kirpikleri bile oynamadı. Memed onu kucakladı, sıktı, öptü, Seyran bir ağaç kütüğü gibi cansız, bütün kanı çekilmiş, ayakta ölmüştü sanki. "Seyran ne oluyor?"

Seyran durumunu hiç bozmadı.

"Etme Seyran..."

Uzaktan, davulun sesinin altından, Akçasazdan birtakım sesler geliyordu.

"Ölü müsün Seyran?"

Memed uğraştı, yalvardı yakardı, Seyranın inadını kıramadı.

"Öldürdün beni Seyran. Bir şey, bir söz söyle bana."

Seyran kocaman, küsmüş gözlerini şaşkın, sevgi dolu onun yüzüne dikti bir süre, gözlerinin içine baktı:

"Bin atına git Memed," dedi. "Sen ölürsen ben yaşayamam. Sen git, ben seni neredeysen tez günde bulurum. Bin atına!"

Sesi o kadar hüzünlüydü ki Memedi yürekten yaraladı.

"Hemen gidiyorum Seyran," dedi. "Şu anda."

Kucaklaştılar. Seyran onu yanağından, incitmekten korkarmış gibi usulcana öptü.

Memed merdivenleri birer ikişer koşarcasına indi. Seyran da onu izledi.

"Haydiyin arkadaşlar, gidelim."

Koca Osman onu yakaladı:

"Olmaz," dedi kesin bir sesle. "Düğün yemeğimizden yemeden seni bir yere göndermem. İşte asıl uğursuzluk bundan gelir."

Memed gülerek Seyranı gösterdi.

Koca Osman:

"Kız," dedi yumuşacık, "ne istiyorsun benim şahinimden? İnce Memed benim şahinim. Herkes seni öldü sandı da..." Elini Memedin omuzuna koydu: "Söyle Seyran, yalan mı, ben, benim şahinim ölmez, dedim. Söyle, söyle yalan mı?" Sonra gitti Seyranı kucakladı: "Ulan," dedi, "ulan kız, adınız Seyran da olsa avrat milleti değil misiniz, bak kızım Seyran, Feleksiz Fazlı kasabaya yetişse bile, haydi yetişti diyelim, candarma hazırlanacak da, buraya yetişecek de... Sen deli misin kızım, bırak da şahinim yemeğini, hem de düğün yemeğini rahat rahat yesin. Ona düğün yahnisini Kamer Anası pişirdi." Sağına Seyranı, soluna Memedi aldı. Ak sakalları sevinç içinde gülüyordu. "Bu düğün üç gün üç gece sürecek, sen şimdi çekip gitsen de... Sen kimsesiz, öksüz bir çocuk değilsin, senin evin var, Koca Osman gibi baban var. Şu ovada kim varsa,

yarından tezi yok okuntu gönderilecek, pehlivanlara, aşıklara, halaycılara..."

"Sağ ol Emmi..."

Odaya geçtiler. Seyran kapıda kaldı. Bir süre Memedi, onun güzelliğini hayran seyrettikten sonra ayrıldı, alacakaranlıkta köyün yöresinde dönmeye başladı. Keskin kulakları en küçük bir sesi, bir çıtırtıyı kaçırmıyordu. Feleksiz Fazlıyı aramaya çıkanlar bir türlü daha dönmemişlerdi. Bir yandan evlendiğine, Memedin canını da göze alıp ona geldiğine seviniyor, içinde ılık ılık kaynayan, aydınlık bir su gibi içine çöken bir sevgi, bir yanda da onulmaz bir korku... Şimdi elinde olsa da Memedi bir kuş yapıverse de onu havaya atıverseydi. Allahım, diye kollarını göğe açtı. Gökte yıldızlar üst üsteydi ve sevinç içindeki yıldızlar gün vurmuş, balkıyan sarı bir ekin tarlası gibi dalgalanıyordu. Allahım, sen koru Memedimi.

Kasabaya doğru yürüyor, dereye gelince geriye dönüyor, kulağını yere dayayıp uzaklardan sesler dinliyordu. Topraktan, uğuldayan, patlayan bataklık seslerinden başka hiçbir ses alamayınca da yüreğine bir güven geliyordu. Ve düşünüyordu, bundan sonra bütün yaşamı hep böyle geçecek, bir ömür boyu, ya da İnce Memed de vurulana kadar eli yüreğinin üstünde olacaktı. Memedin elinde bir yüzük görmüştü, üstünde yazılar olan o eski yüzüklerden birisine benziyordu. O koruyucu yüzüklerden... Heyecanlandı. Ama şimdi nasıl gider de, o kadar adamın içinde ona, Memed, bu parmağındaki yüzük ne, diye sorabilirdi.

Köye doğru koştu, Koca Osmanın avlusuna geldi, Kasımı buldu, bu adamı gözü tutmuştu:

"Ben Seyranım," dedi.

"Bildim bacım."

"İçeriye gir de, onun kulağına, kimse duymasın, benim onu burada beklediğimi söyle."

Kasımın içeriye girmesiyle Memedle birlikte çıkması bir oldu.

"Seyran..."

"Daha bir gözükür yok ortalıkta. Ben yolları gözlüyorum. Kasım, Temir kardaş da burada. Sana bir şey soracaktım da, onun için..."

Sesi sıkılgan, utangaçtı.

"Sor Seyran..."

"Hani demem o ki..." Kekeledi.

Memed güldü:

"Benden mi utanıyorsun?"

"Hani dedim ki..."

"Ne dedin Seyran, Seyran, Seyran," diye Memed onu kucakladı. O yanık güneş, ışık, ekin, ot, insan kokusunu içine çekti. Başı döndü. İçi sevgiden doldu taştı.

"Hani... O parmağındaki..."

"Yüzük mü? Onu işte benim yaralarımı sağaltan Kırkgöz Ocağının piri Anacık Sultan verdi. Bu yüzüğü yalnız ocağın soyu takabilirmiş, ilk olarak ben takıyorum... Ölümden, kurşundan, hastalıklardan, yıldırımdan..."

"Biliyorum Memed. Sen var git yoluna. Yolun açık olsun, Allah seni sonuna kadar gönendirsin. Seni tez günde arayıp bulacağım. Artık senin üstünde bu yüzük varken hiç korkmuyorum."

"Korkma," dedi Memed. "Bak sana bir şey söyleyim mi, bir Abdi ölünce yerine Kel Hamza gelir, o ölünce yerine, on Kel Hamza... Ali Safa ölünce, yüz Ali Safa gelir... Öyleyse benim çabam niye?"

"Niye," diye sordu Seyran. Memedin bu kadar konuştuğunu görmemişti. Herhalde çok önemli bir şey söyleyecekti, durup dururken, gecenin yarısında böyle sorular sorduğuna göre.

Avlunun ortasında büyük ateş yanıyor, ateşin yöresinde delikanlılar eski, ağır bir halay çekiyorlardı, durgun bir su gibi dingin.

"İnce Memed ölünce..." Sesi ışık gibi çınlıyordu.

"Allah göstermesin."

"İnce Memed ölünce on bin, yüz bin, yüz yüz bin, bin bin, milyon İnce Memed gelecek. Neden ki dersen fakir fıkaralar çokluk, zenginler azlık... Sonunda tükenecekler."

"Anladım," diye onu kucakladı Seyran. "Bir iyice anladım. Sonunda kırıla kırıla soyları tükenecek. Sen şimdi gir içeri de yemeğini ye... Kaç gündür açsın, kim bilir."

Memed içeriye girdi, Seyran da köyün yakınındaki tepeye yollandı. Tepe o kadar yüksek değildi ya gene de tepe sayılırdı.

Birden anımsadı ki çalınan davullar, bu kurulan düğün onunla İnce Memed için...

Tepeye çıkıyor, iniyor, çalınan davulla halaydan halaya geçişini dinliyor, yanan ocağın durmadan ölçerilişini izliyor, düğününü düşünüyor, Anacık Sultanın yüzüğünü aklından çıkarmıyor, ama gene de korkudan kurtulamıyordu. Şu adam, şuradan, başına bir hal gelmeden kurtulsa gitse diye Tanrıya yalvarıyordu.

Ama İnce Memedin bütün yaşamı böyle, bugünkü gibi geçmeyecek miydi, buna can mı dayanırdı. Derin, kaygan, umutsuz bir karanlığın içine yuvarlandı. Dayanamayıp ıslak toprağa oturdu, ardından da başını elleri arasına aldı.

Sonra birden kendine geldi. "Orospuya bak," dedi gülerek kendi kendine. "Şu korkak, ahmak orospuya bak... Hep böyle korkacakmış. Oğlan ne dedi, hiç anlamadın mı, hey ahmak kafa Seyran, sümüklü, Ağalar az, fıkaralar çok... Kırıla kırıla tükenecekler. Dünya kurulduğundan bu yana berikiler kırıldılar, kırıldılar tükenmediler. Bu sefer de ötekiler..."

Koca Osmanın avlusuna geldiğinde gençleri yeni bir halaya durmuş buldu. Köyün kızları, gelinleri, kadınları da en güzel bayramlık, düğünlük giyitlerini giymişler, takmışlar takıştırmışlar birer bahar çiçeği gibi açmışlardı. Seyranı aralarına aldılar, geniş sofalı bir eve götürdüler, eski, sevinçli güzel türkülerine başladılar. Bunun bir oyun değil, gerçek bir düğün olduğunu daha yeni anlamışlardı. Az bir sürede Seyrana çok güzel bir gelin başı yaptılar.

Gece yarısına doğruydu ki doludizgin gelen atlı Koca Osmanın avlusunda, yanan ateşin yanında durup atından atladı, koşarak içeriye girdi, onun telaşını gören davulcular da seslerini kestiler beklemeye başladılar.

"Kasabanın altında, köprüye bir sigara içimlik yerde ulaştım Feleksiz Fazlıya. Atını doludizgin sürüyordu. Bir kurşunda atını vurdum. At devrildi. At devrildiği yere vardım. Baktım ki Fazlı yok. Onu aramaya başladım oralarda, çalıların içinde, kamışların köklerinde, ağaçların üstlerinde. Ben onu aramakta olayım, bir baktım, köprüde bir kalabalık. Bir baktım, candarmalar. Bir baktım, başlarında Yüzbaşı Faruk, yanında Teğmen

Habip, Kertiş Ali, Feleksiz Fazlı... Ben de atı doldurdum, buraya yetiştim."

Memed, soğukkanlı, hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı, gülümsüyordu:

"Bu iyi oldu," dedi, oradakileri teker teker kucakladı, dışarıya çıktı, halay çekenlerin yanına vardı. "Sağ olun çocuklar, ne güzel de halay çekiyordunuz, neden durdunuz?"

Davullar hemen çalmaya başladı.

Seyranı sordu, yol gösterdiler, gelin başlı Seyranı görünce gözleri doldu:

"Sağlıcakla kal Seyran," dedi.

"Selametle git."

Aşağı yoldan, Amberarkının oradan kasabaya doğru çıktılar.

Kabaağacın altında yanında atı, sigaranın birisini söndürüp birisini yakıyordu Topal Ali.

Memed:

"Kasım bak," dedi, "orada, o ağacın altındaki ipiliyen cıgara Topal Alinin."

"Ne biliyordu ki bizim geleceğimizi?"

"Bilse de, bilmese de o bekler."

Biraz sonra ağacın yanında atlarının başını çektiler.

"Selamünaleyküm Topal Ağa."

Topal Alinin karartısı onlara doğru birkaç adım attı.

"Memed Ağa, buyurun, inin bakalım, bir cıgaramızı için."

"İçeni severiz," dedi Kasım.

"İçeni severiz," dedi Temir.

"Sar bir tane okkalı," diye güldü Memed. "Biliyor musun Topal Ağa, ben evlendim."

"Biliyorum. Allah bir yastıkta kocatsın."

"Düğün var Vayvay köyünde."

"Biliyorum. Allah şenliğimizi eksik etmesin."

"Faruk Yüzbaşı da takım taklavat düğüne gidiyor."

"Biliyorum."

"Senin de bilmediğin hiçbir şey yok Topal Ağa. Sinemoğlu ne alemde?"

"Allah göstermesin, bir bela o... Dün gece yarısından sabaha kadar mitralyozu şu tepeye koydu, tıkırdattı. Kasabada hiç

kimse, ne candarma, ne de Asım Çavuş burunlarını dışarıya çıkaramadılar. Şimdi, az sonra da başlar."

"Öyleyse Faruk Yüzbaşı onu bıraktı da nasıl gitti Vayvaya?"

"Seni yakalayacak. Feleksiz Fazlı onun has adamı, büyük casusu. O ihbarı yapınca iş tamam demiştir."

"Hocayı gördün mü?"

"Hocayı gördüm, çok sevindi, seni gözlerinden öpüyor. Nöbetçi de tamam. Yobazoğluna gelince, ben buradan çıkmam da çıkmam diyor."

"Desin o, tüfeğin ucunu görünce... Şimdi seninle Molla Duran Efendinin evine gideceğiz, ondan sonra da biz Ferhat Hocayı gidip alacağız. Sarı Ümmet nerede?"

"Çarşıda... Görme onu sen. Şimdi o geçerken bütün çarşı ayağa kalkıp onu selamlıyorlar. Ağalar, Beyler bile o geçerken, Sarı Ümmet bir selam versin diye can atıyorlar."

"Demek işler yolunda."

"Yolunda ya, sen benim Ağam Molla Duran Efendiyi ne yapacaksın?"

"Sen benim Ağam Murtazaya ne yapacaksan..."

"Etme eyleme İnce Memed bunu bana. Kendime güzel, iyi, insanlıklı bir Ağa bulmuşum, onu da sen elimden alma."

"Sen beni ona götür. Ama daha önceden senin elini bağlayacağım."

"Bağlama," dedi Ali. "O cin gibi bir adam. Her şeyi, seninle benim dostluğumuzu, kardaşlığımızı biliyor. O bizden birisi... Ağalara, Beylere öfkesinden deli oluyor."

"Daha iyi ya... Haydi gidelim öyleyse."

"Ona bir kötülük..."

"Haydi gidelim Ali."

"Dur bre adam, şu sigaranı bitir."

"Bitmiyor ki... Çok kalın sarmışsın." Üst üste elindeki sigarayı birkaç kere çekti tüketmek için, sonra yere, uzaklara attı. "Haydi kalk..."

Topal Ali kalkarken, karanlıkta bile lengerini fiskelemeyi unutmadı.

Topal Ali yampiri yampiri merdivenleri çok hızlı çıktığından soluk soluğa kaldı.

"Ne oldu Ali, ne var?"

"Bir yanlışlık, uygunsuzluk yok. İnce Memedi getirdim."

"Neee?"

"İnce Memedi."

Duran Efendi onu karşılamak için ayağa kalktı.

"Buyurun, buyurun İnce Memed evladım, ben de seni görmeyi çok arzu ediyordum. Seni gördüğüme çok sevindim. Benim Peygamber sıfatlım, Hazreti Ali Efendimizin, Köroğlu dedemizin kılıcı oğlum, İnce Memedim, tüyü bitmedik yetimlerin intikamı... Senin kılıcına suyu Allah vermiş, senin sırtını Hazreti Hızır okşamıştır. Kılıcını nereye uzatırsan kesecek, meydan muharebesinin ortasında kalsan sana kurşun değmeyecektir. Buyur hele buyur, bir kahvemizi için."

Bu yaşlı adam sevincinden dört kol bir çengiye dönmüş, ne yapacağını, ne söyleyeceğini bilemiyor, İnce Memedin yöresinde dönüp duruyordu.

"Öldürdün o dinsizi, öldürdün o Ali Safayı. İnşallah geriye kalanını da öldürürsün. Allah bundan sonra ne ömrüm kalmışsa alsın sana versin. Otur, dinlen yavrum, aç mısın, susuz musun, burası senin evin, babanın, kardaşının evi..."

Boyun damarları şişmiş, yüzündeki damarlar kıpkırmızı kesilmişti.

"Kahveler gelene kadar, sana bir sigara sarayım ki kokulu, kehribar bir tütünden..."

Sigarayı sararken güldü:

"Şu Topal var ya, şu Topal, Allah bunun gibi bir adamı düşman başına vermesin. Dedim ki ona, günlerdir diyorum ki ona, bana açıldığı günden bu yana, ulan, diyorum, bizim İnce eşkıya adamdır, dağda belde adamdır, onun arkasında benim gibi bir adam gerek. Git sor, paraya pula, silaha cephaneye, yatağa, adama bir ihtiyacı var mı, yerini bilmiyorum, diyor da Topal şeytanı lain başka bir şey demiyor. Kimseye, kendi gözüne bile güvenmiyor."

"Sana çok güveniyor Efendi."

"Şimdi anladım güvendiğini."

"Ferhat Hoca işini de sana söyledi mi?"

"Söyledi."

"Daha nasıl güvensin sana Efendi?"

"Güveniyor."

Memed başını önüne eğdi, bir süre daldı gitti. Arada bir başını kaldırıp bir Kasıma, bir Temire bakıyor, sonra geri indiriyor, dalıp gidiyordu.

"Söyle Memed oğlum, bir zorun mu var, benden bir isteğin mi var?"

Memed başını kaldırıyor, bir onun yüzüne, bir Kasıma, bir Temire bakıp geri indiriyordu.

"Söyle arkadaş içindekini, sıkılma, beni baba, ağabey bil. Ne istersen bana her şeyi açık açık söyle. Hiçbir boka yaramadım şu dünyada para biriktirmekten başka, her şey, bütün öfkem içimde kaldı. Şu kasaba Ağalarına baktıkça kusacağım geliyor, şu insan müsveddelerine, merhametsiz, yalancı, korkak canavarlara... Gittikçe ben de onlara benziyor, onlar gibi hileci, belki onlardan da bin beter yalancı, ikiyüzlü, kendime, evime, çocuklarıma, dostlarıma, sana, Aliye bile ikiyüzlü oluyorum, onlar gibi... Gözünü seveyim, benden ne istiyorsan söyle. Açık konuş benimle."

"Yörüklerin kışlaklarını ver onlara," diye sert, bıçak gibi konuştu İnce Memed. Sesinin böyle gür, keskin, buyurucu çıkmasından da utandı, başını önüne eğdi.

"Verememem."

"Vereceksin," diye öfkelendi İnce Memed. Molla Duranın "Verememem" diye sert çıkması işine yaradı. Artık o da ondan daha sert olabilirdi.

"Kimseye malımdan, tapulu toprağımdan, canım gitse de bir avuç verememem. İki gözüm İnce Memede bile. Ben onları nasıl kazandım sen biliyor musun, bir can için, canımdan korkup da ben toprağımı birisine verir miyim sanıyorsun İnce Memed?"

"Durun," diye söze karıştı Topal Ali. "Ortada bir yanlışlık olacak. İnce Memed senin tarlalarının tapusunu istemiyor, Yörükler gene eskisi gibi konsunlar da para vermesinler, diyor. Yörükler çok fıkara düştüler. O topraklar onların..."

"Allahım," diye güldü Molla Duran Efendi. "Onlardan da ben çil çil altınları sayarak aldım. Söyle Yörükler gelsinler otur-

sunlar. Sen yaşadığın sürece, dağda da olsan, düzde de olsan, yatalak hasta da olsan onlardan otlakiye, toprak bastı parası almayacağım."

"Sen sağ ol Molla Duran Efendi."

"Sen de sağ ol İnce Memedim, oğlum, yiğidim. Allah seni dağlarımızdan eksik etmesin. Bundan sonra ne ömrüm varsa Allah onu benden alsın da sana versin."

Önce Topal Ali, sonra eşkıyalar ayağa kalktılar, Molla Duran Efendi onları konağın kapısına kadar uğurladı.

"Dinle beni İnce Memed, bu ovada her ne hacetiniz varsa tarafımızdan görülecektir. Sizden de bu Molla Duran Efendi hiçbir şey istemeyecektir. Bes, kimse tarafından ben sağ iken, topraklarıma el bile sürülemeyecektir. Canımı koyarak aldığım o topraklar da benim insanlığımdır, İnce Memedlik nasıl senin insanlığınsa... Allah yardımcınız olsun ve de kılıcınız keskin... Ferhat Hocaya selam söyleyin."

Ali o sırada, onlar Duran Efendiyle konuşurlarken kılığını değiştirmiş eski köylü donuna girmişti.

Onlar ev aralıklarından hapisaneye doğru yürürlerken, tepeden de Sinemoğlunun cayırtısı başladı. Yalnız mitralyozu takırdatmakla yetinmiyorlar, beş mavzer de beş yerden durmadan ateş ediyordu kasabanın üstüne.

Duvarın üstündeki nöbet yerindeki candarmanın yere yattığını, "parola, yasak," dediğini duydular. Topal Ali bir kedi gibi duvara tırmanıp nöbetçiyi mengene gibi elleriyle tuttu: "Sus ulan Sivaslı," dedi, "bana Sinemoğlu derler, kanını içerim senin."

"Kıyma canıma Sinemoğlu!"

Topal Ali candarmanın tüfeğinin mekanizmasını çıkardı aldı.

"Bunu hapisanenin kapısının yanına koyarım giderken. Kötü bir şey yapmıyoruz, iftiraya uğramış Allahın adamı Ferhat Hocayı kurtarmaya geldik, sana ne oluyor?"

Duvardan kayarak aşağıya indi.

"Aç gardiyan kapıyı."

Gardiyan kapıyı açtı.

Bu sefer yukardan, candarma komutanlığından etkili, bilinçli bir ateş başladı. Altı yedi kişi kadar vardılar.

"Asım Çavuş," diye bağırdı Memed, "kasabayı kırk kişiyle sardım. Faruk Yüzbaşıyı da Vayvaya gönderdim, kötü bir şey yapmıyorum. Sen de biliyordun Ferhat Hoca adam öldürmedi. O, karıncayı bile incitmez. Onu alıp götüreceğim, ne var bunda... Eğer kurşun sıkmayı sürdürürsen, şimdi seni de alır dağa götürürüm. Anamın ve hem de Hatçenin ruhu, Kırkgöz Ocağının başı için söylüyorum ki, bilirsin beni, seni alır götürürüm. Sen de koca Çavuş, dosta düşmana rezil olursun."

Asım Çavuş kurşunlarını kesti.

Gardiyan Ferhat Hocayla Yobazoğlunu içerden aldı getirdi İnce Memede teslim etti.

"Sizi gördüğüme çok sevindim İnce Memed Bey. Sizi görmek beni saadete gark eyledi. Hoca Efendiye karşı hörmette kusur etmedik zannedersem. Kendileri bizden zannedersem memnundurlar..." Eğildi Ferhat Hocanın elini öptü. "Güle güle Hocam, geçmiş olsun. Bakın, ne güzel, İnce Memed Bey sizi bihakkın tahliye ettiler. Ben size, buraya düştüğünüzden bu yana hiçbir suçunuz yok, kurtulacaksınız demiyor muydum, kurtuldunuz işte, gözünüz aydın. Biz de sizin sayenizde İnce Memed Beyefendiyi tanımış, görmüş olduk. Güle güle efendim. Kusurumuz olmuşsa, biz kulunuzu bağışlayınız efendim..."

23

Feleksiz Fazlı Yüzbaşıya şikayet ediyordu.

"Ben bu köyde kalamam Yüzbaşım. Beni öldürmediler, dövmediler bile ya, öldürmekten beter ettiler, benimle köyde hiç kimse konuşmuyor, kimse yüzüme bakmıyor, köyün köpekleri bile. Anam, kardeşlerim bile benimle konuşmuyorlar. Kertiş Ali Onbaşımız, köyde dayaktan geçirmediği kimse bırakmamış, anamın bile kaburga kemiklerini kırmış. Köylü dayak yediğine, zulümlere, aşağılanmalara kızmamış da düğünlerinin bozulmasına kızmış. Ben ne bileyim onun kimin düğünü olduğunu. Ben kasabaya koşarken köyde düğün müğün yoktu. Sonra da öğrenemedim bu düğünün nereden çıktığını, kimse benimle konuşmuyor ki, kime sorayım da öğreneyim o düğünün nereden çıktığını? Ben İnce Memedi bilmez miyim, onu senden de, kardaşımdan da, anamdan da daha iyi tanırım. Şu gözlerimle gördüm. Köylü onu yitirdiyse suç benim mi Yüzbaşım?"

"Suç senin," diye gürledi Yüzbaşı. "Köylü seni bilmemeliydi. Öğrendikten sonra, sen de ortadan kaybolunca İnce Memed de kaçtı. Sen bana başka adamı göndermeliydin."

"Adam bulamıyorum Yüzbaşım. Hepsi, yediden yetmişe bütün köylüler, Çukurovalılar ve hem de dağlılar onu ermiş eylemişler de bastığı toprağı öpüyorlar. Onun geldiğini size haber verdim diye anam bile konuşmuyor benimle. Bir şey yap Yüzbaşım, ben o köyde yaşayamam artık."

"Pekiyi, yerine adam buldun mu?"

"Bulamadım."

"Köye gideceksin."

"Gidemem."

"Emrediyorum."

"Gidemem Yüzbaşım. İnce Memed bir daha köye gelirse ilk işi beni öldürmek olur."

"Köye gelemez o bir daha."

"Gelir Yüzbaşım. O hiçbir şeyden korkmaz. Hem gelir, hem de beni öldürür."

"Sen köye gideceksin, o kadar. Haydi çık şimdi, benim işim var. Murtaza Ağaya git, sana para versin. Sen bugünden tezi yok köye git ve benim emrimi bekle. Seyrandan da gözlerini ayırma."

Feleksiz Fazlı boynunu büktü ve yavaş yavaş Yüzbaşının odasından çıktı.

"Söyle Asım Çavuş," diye masasından, palaskasına parmaklarını sokmuş Yüzbaşı kalktı. "Söyle, bu gece de gelecek mi o mitralyozlu eşkıya kasabayı kurşunlamaya?"

"Gelecek Yüzbaşım."

"İnce Memed mi bu adam?"

"İnce Memed olamaz Yüzbaşım. O ciddi bir eşkıyadır."

"Sen seviyorsun onu, değil mi?"

"Severim Yüzbaşım. O da beni sever."

"Biliyorum Asım Çavuş. Düşman ama..."

"Düşmanın yiğidine can kurban."

"Bu kim olabilir?"

"O küçüklerden, nam yapmak isteyenlerden birisi olabilir. İnce Memed ondan kasabayı bir gece basmasını istemişse..."

"O da meydanı boş bulup... Onu bu gece pusuya düşürelim de... Şu işi bitirelim. Kasabanın eşkıyalarca basıldığı Ankarada bir duyulursa... Ferhat Hocayı, Yobazoğlunu da kaçırdı İnce Memed maphusaneyi basarak, bu da duyulursa seninle ben ondan sonra ancak bir iş görebiliriz, o da Belediyeye, Muhacir Muradın yerine çöpçü yazılabiliriz."

"Doğru Yüzbaşım, ben çarşıya insan içine çıkamaz oldum. Herkes bizimle alay ediyor gibime geliyor."

"Alay ediyorlar. Görmedin mi Vayvay köyünü, herkes bizimle alay ediyordu. Bunlar, bu köylüler bize ne kadar düşmanlar böyle... Korkuyorlar bizden. Sadece korkuyorlar. Bizi hiç sevmiyorlar. Eşkıyadan da korkuyorlar ya bizi hiç sevmiyorlar. Ne yapacağız şimdi?"

"Ferhat Hocanın kaçması?"

Kasaba hiç konuşmuyordu. Sanki hiçbir şey olmamıştı. Üç gecedir, eşkıyalar geliyorlar, kasabayı kurşunluyorlar, sabaha karşı da çekip gidiyorlardı. Murtaza Ağa bile telaş etmiyordu. İki gündür de ortalıkta yoktu. Yüzbaşı soruyor, adamlar çıkarmış araştırıyor, onu kimse bulamıyordu. Kaymakam da, Belediye Başkanı da sus pus olmuşlardı. Zülfü Beyinse ağzı kulaklarındaydı. Emekli yargıç Hüdai Beyin dilinin altında bir şeyler vardı da söylemiyor, konuşmuyorlardı. İnce Memed, Molla Duran Efendinin evini basmış, onun adamı Topal Aliyi yakalamış, elini ayağını bağlamış, öldürecekken, Molla Duranın yalvarması üstüne vazgeçmişti. Topal Ali de bu utanç verici olaydan sonra evden çıkmıyordu. Onurlu adamdı Topal Ali. İnce Memed gibi bir çocuğun onu yakalaması çok ağırına gidiyordu. Böyle bir adamın bu hale düşmesi, aşağılanması onun biraz da ölümü demekti. Bundan sonra Molla Duran ona niçin iş versindi.

"Topal Ali bize bundan sonra yardım edebilir, onu iz sürmekte kullanabiliriz, değil mi Asım Çavuş?"

"Benim bu adamı hiç gözüm tutmadı Yüzbaşım. Bana bu adam her zaman el altından bir şeyler çeviriyor gibi geldi. İkiyüzlü bir adam. Ya da İnce Memedden çok korkuyor."

"Herkes bu adamdan çok korkuyor ya, ben onu kendi elimle öldüreceğim."

"Şevket Yüzbaşı da onun ardındaymış."

Yüzbaşı güldü.

"Ardında," dedi. "O hiçbir zaman beni çekemedi, şimdi de İnce Memedi elimden alacak. Biz onunla sınıf arkadaşıyız. O kadar eşkıya temizledi, yakaladı daha doymuyor."

"Bazı insanlar doymaz," dedi Asım Çavuş.

"Ağır Ceza Reisiyle görüşmeliyiz."

"Sert bir adam Yüzbaşım..."

"Ferhat Hocanın hiçbir suçu yoktu ki... Biliyorsun Adem kayboldu gitti. Kim öldürdü Ademi biliyor muyuz? Belki de ölmemiştir. Biz sırf Ali Safa Beyin hatırı için onu tevkif ettirdik. Adil bir mahkemenin onu beraat ettirmesi gerekti. O korkak, ağlayan inatçı adamın adı neydi?"

"Yobazoğlu."

"Hah, o. Adam öldürebilir mi?"

"Öldüremez."

"Öyleyse beraat etmeleri gerek."

"Adil bir mahkeme onları çoktan beraat ettirmeliydi, delil kifayetsizliğinden."

"Taşkın Halil Beyin..."

"Siz kendiniz gidin Ağır Ceza Reisine, her şeyi anlatın. Kaçmış değil de, beraat etmiş de bırakılmış gibi."

"En iyisi bu ya... Ya Ferhat Hoca da eşkıya olursa?"

"Onu da sonra düşünürüz."

"Bir de başımızda imam, eşkıya imam! Bir acayip iş."

Akşamüstü candarmalar tam teçhizat hazırlandılar. Domuz tepesindeki çalılıkta pusuya yatacaklar, bu gece kasabayı kurşunlamaya gelen eşkıyaları pusuya düşüreceklerdi.

"Topal Aliyi de yanımıza alalım."

"Alalım Yüzbaşım. Onu bir de böyle deneyelim. Belki bir faydası dokunur."

Bir candarma gitti Topal Aliyi Molla Duran Efendinin yanından aldı getirdi.

Odaya giren Topal Ali, elinde lenger şapkası, çizmeleri, külot pantolonuyla hazır ola geçti.

Yüzbaşı ona otur demeden doğrudan doğruya soruna girdi:

"Şimdi, bu gece Asım Çavuşla pusuya yatacak kasabayı kurşunlamaya gelen eşkıyaları yakalayacaksınız. Otur."

Topal Ali yandaki boş sandalyaya ürkek, sağına soluna bakınarak çöktü. Şapkasını dizlerine geçiriyor, ellerini bacaklarının üstüne koyabilmek için, şapka bir türlü dizlerinde durmuyor, düşüyordu. Asım Çavuş yerdeki şapkayı aldı sonunda, duvardaki çiviye astı.

"Sağ ol Çavuşum."

Çavuşun elindeki yara izi Alinin gözlerinden kaçmadı. İnce Memed onu demek ki bu elinden vurmuştu. Bu Asım Çavuş kadar akıllı, yürekli bir adamı görmedim, diye düşündü. Bu Çavuş böyle candarma olup sürüneceğine eşkıya olmuş olsaydı eğer şu dağlarda İnce Memedden de daha çok nam verir, adı dillere destan olur, bütün Türkiye Cumhuriyetinin

candarmaları bir araya gelseler onu yakalayamazlar, vuramazlardı.

"İnce Memed sana çok kötülük etti mi?"

"Etmedi. O beni öldürecek. O bana kötülük etmez. Molla Duran Efendiyi, din adamıdır ya, saydı da beni öldürmedi."

"Kimler bu kasabayı kurşunlayanlar, hiçbir fikrin var mı?"

"Bence küçücük, genç çocuklar bunlar. Aklı başında kimseler bunu yapmazlar."

"İnce Memedin parmağı var mı bu işte?"

"Var. O, Ferhat Hocayı kurtarmak için candarmayı kasaba dışına çıkarmak istedi... Bunların da kasabayı kurşunlamak hoşlarına gitti. Durmadan kurşunluyorlar her gece. Çocuk dedim ya... Nam için. Yakında kim olduklarını dünyaya ilanat verirler."

"Eğer bu gece biz onları yakalamazsak... Bu gece gelirler mi?"

"Eğer öteki çeteler onların önüne geçmezlerse..."

"Kasabamız için yüzkarası."

"Öyledir Yüzbaşım."

"Sen ne diyorsun, gelirlerse yakalayabilir miyiz?"

"Asım Çavuş geliyor mu?"

"Geliyor."

Ali gülümsedi:

"Öyleyse yakalarız. Ben de bir silah alabilir miyim?"

"Alabilirsin. Hem de kendi silahını..."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

"Ben kasabada kalıyorum bu gece. Siz istediğiniz kadar candarma alın yanınıza."

Ali sevindi.

O gece Domuz tepeye gizlice çıktılar, çalıların arasına yerleştiler, sabaha kadar beklediler, kimseler gelmedi.

Gün doğunca Ali eşkıyaların izlerini sürdü bir süre.

"Bunlar altı kişiler," dedi. "Altısı da acemi çaylak. Bugün de gelmelilerdi, niçin gelmediler? Öteki eşkıyalar ya onları vurmuş, ya da kulaklarını çekmiş olacaklar."

"Keşki onları yakalasaydık," dedi Asım Çavuş. "Senin için de, benim için de iyi olurdu."

"İyi olurdu," dedi Ali.

"Bu İnce Memedi ne yapacağız?"

"Onu yakalamak zor."

"Zor ama yakalamalıyız. Yüzbaşı kederinden ölecek. İnce Memed diyor da başka bir şey demiyor."

"Herkes bir İnce Memed."

"Atını bile evliya ilan ettiler."

"Ben biliyorum o atı," dedi Topal Ali. "Ali Safa Beyin soylu atı. İnce Memedin değil ki..."

"Bütün dağlara emir verdik, yakalayın da getirin diye, kimse yaklaşamıyor o ata, niçin anlamıyorum. Vuramıyorlar da..."

"Attan korkuyorlar. Bizim köylüler böylesi hayvanlardan ürkerler. Onu yakalar, onu vururlarsa başlarına bir felaketin geleceğinden korkarlar."

"Sen de korkar mısın?"

"Korkarım. İnce Memedi vururum da o atı vuramam."

O gün Asım Çavuş, Topal Ali candarmalarla birlikte yakın köylere kadar çıkıp geriye döndüler, kasabayı basanların kim olduklarını köylerde herkes biliyordu. Kasabaya geldiklerinde bütün kasabanın da bildiğini gördüler. İnce Memedin, üstelik de kasabayı bastırarak Ferhat Hocayı hapisten aldığı halde adından kimse söz etmiyordu. Varsa da eşkıya Sinemoğlu, yoksa da eşkıya Sinemoğlu.

Asım Çavuşla Topal Ali kasaba yöresinde bir hafta daha pusuya yattılar, o yörelerde kuş bile uçurtmadılar, ne gelen oldu ne de giden.

Yüzbaşı Asım Çavuşa:

"İşler karıştı Asım Çavuş. Ağır Ceza Reisine, çok düşündüm, ben gidemedim. Hiç kimse de Ferhat Hocanın kaçırılışı üstünde durmuyor. Murtaza Ağa uğraşıyor şimdi bu işlerle... Bundan sonra seninle biz halledeceğiz bu işi. İşler de çok karıştı. Bir izci daha bulduk. Zülfü Bey de İnce Memedin bir arkadaşını getirecek bana. Onu İnce Memede göndermemizi istiyor. Kancıklayarak İnce Memedi öldürsün diye. Biliyorsun Çavuş, ben bunu yapamam. Biraz ağırıma gider bu iş. Yıllardır ben İnce Memedle karşı karşıyayım. Onu ben yakalamak, öldürmek isterim. İnce Memed de benden bunu beklemez."

"Beklemez Yüzbaşım."

"Çok acayip bir insan bu İnce Memed."

"Bir eski zaman adamı."

"Çok da genç. Ölümün ötesine geçmiş. Belki de yiğitliği, temizliği, mertliği bundan. Zülfü Beyin çiftliğinde çalışan eşkıyanın adı Cabbar. Onu sen hatırlıyor musun?"

"Hatırlamaz olur muyum..."

"Af çıktığında ilk teslim olanlardan birisi. Hani hep İnce Memedi anlatmıştı da bize, kendisinden hiç söz etmemişti. Deli Durduyu da söylemişti. İnce Memedi niçin sevdiğini de... Biz İnce Memed çetesini çok sanıyorduk, sadece iki kişi olduklarını ondan öğrenmiştik. Hoş bir adamdı, temiz, çocuk yüzlü. Şimdi Zülfü Beyin çiftliğinde çalışıyormuş. Bugün de Reise Taşkın Bey gidecekti. Diretiyor Reis. Varsın diretsin. Ama suçsuz Ferhat Hocaya acıyorum. O da çok hoş bir adam. Adalet yerini bulsun istiyorum. Yoksa öbür kısmını, biliyorsun kolay hallettik. Bu Murtaza yaman adam. Kasabayı istediği gibi konuşturuyor, istediği gibi herkesi düşündürüyor, inandırıyor. Kaymakam çok pasif. Müddeiumumi ateş gibi. Ben Cabbarın İnce Memedi kancıklamasını nasıl kabul ederim? Biliyorum başımıza bela."

Taşkın Halil Bey, o gece Ağır Ceza Başkanının evine gitti. O da eski bir hukukçuydu. Gençliğinde mahkemelerde çalışmış, sonra da kasabada bir süre davavekilliği yapmıştı. Ceza Reisiyle de sevişirlerdi.

"Buyurun Halil Bey, hoş geldiniz."

Çok ince, saygılı bir adamdı Başkan. Dazlak kafalı, zeki görünüşlü, parlak gözlü, çok görmüş olduğu her halinden belli olan bir kişiydi. Kartal burnu, güçlü, geniş çenesi ona sert bir insan görünümü veriyordu. Babası da, dedesi de yargıçtı. Yargıç olmakla, bir yargıç soyundan gelmekle övünürdü. Babasının yargıç cüppeli karakalem resmi evinin duvarında asılı tek resimdi.

Halil Bey, gevşemiş eski taban tahtalarını gıcırdatarak gitti yargıcın gösterdiği çok eski, kumaşı solmuş, eprimiş bir koltuğa çöktü. Bu evdeki tek koltuğun yıllardır, ülkenin birçok ilini, kasabasını dolaştığı belliydi. Ağaç kısımlarını da yer yer kurt yemişti.

"Ne haber Halil Bey, çoktandır görüşemiyoruz?"

"İşler," dedi Halil Bey. "Memleket yeniden kuruluyor, işler başımızdan aşkın. Hem memleket işleri, hem şahsi işlerimiz. Şu çiftliği biraz yenileyelim, şu yıllardır boş kalmış toprakları biraz işleyelim, bir traktör, birkaç makina alalım dedik, mahsul hiç para etmiyor. Pamuklar da ambarlarda yığıldı kaldı, kimse satın almıyor. Adanadaki fabrikalar daha yeni yeni açılıyor. Ziraat Bankasının kasaları tamtakır, bir kuruşluk kredi vermiyor. O boş topraklara baktıkça yüreğim sızlıyor. Bir hasta, sakat işsizler ordusu ki ovada sürünüyorlar aç susuz. Tekmil ovada sıtmalanmamış bir tek kişiye rastlayamazsınız. Millet açlıktan yıllardır ot yiyor. Ot da olmamış olsaydı halimiz dumandı. Sapır sapır dökülüyor insanlarımız. İşler karmakarışık, ne yapacağımızı bilemiyoruz. Bir de başımızda bu eşkıyalar... Kasabayı bile keyifleri için basıyorlar, kurşunluyorlar. Murtaza Ağanın bu kadar korkmakta hakkı varmış, geçen gün İnce Memed sergerdesi Molla Duran Efendinin evine gelmiş, onun yeni bir adamı var, Topal Ali, onu öldürmek istemiş, Molla Duran Efendi rica etmiş de adamın canını kurtarmış. O da hapisaneden Ferhat Hoca nam kişiyi kaçırmış. Yüzbaşı Faruk Bey benden..."

"Yapamam Halil Bey!" Yargıç kızdı. "Hiçbir zaman böyle bir şey yapmadım, gene de yapamam..."

"Ama hiçbir suçu yokmuş Ferhat Hocanın."

"Hiçbir suçu yoktu da peki niçin adamı idamlık iddialarla karşıma çıkardılar, kati surette böyle bir şey yapamam. Adaleti oyuncak haline getiremem. Biliyorum, çok tecrübem var, bundan sonra bu kasabada beni rahat bırakmazlar ama ne yapalım, ben dededen bu yana hakim olan bir ailedenim, benim için adalet mübarektir, hiçbir şekilde onu kirletemem. Ferhat Hoca suçluydu da kaçınca mı suçsuz oldu? Bırakın bunları Halil Bey. Siz bu memleketin halasına kanıyla iştirak etmiş bir kişisiniz. Bunu benden istememeliydiniz. Eğer adalet zedelenirse biz bu memleketi zor ayakta tutarız. Bu Müddeiumumiyi de benim gözüm hiç tutmuyor. Hiç suçu olmayan bir adamı benim karşıma nasıl, nasıl getirirler deliller uydurarak, şahitler göstererek? Kederimden kahroluyorum Halil Bey... Biliyorum,

memleket yeni kuruluyor, çok hatalar oluyor, ama adalet fikri, insan vicdanı çok eskidir. Ben onların arzularını maalesef yerine getiremeyeceğim. Ferhat Hoca, benim önüme getirilen delillerle mahkum edilecekse edilecek, beraat edecekse edecektir."

Yargıç o kadar sert, kesin, inanmış konuşmuştu ki bir anda ter içinde kalmıştı. İkide birde de mendiliyle alnını siliyordu.

Karısı:

"Bu kadar öfkelenme Bey, kendini öldürüyorsun," diye ona bir bardak su getirdi, sevecenlikle onun omuzuna okşarcasına dokundu.

"Kahroluyorum Hanım, şu memleketin haline kahroluyorum. Biliyorum, bu günleri de atlatacağız ama... Çok zor olacak... Karşıma gelen, suç işlemiş köylüleri bir görseniz, kendimden, insanlığımdan utanıyorum."

"Zor meslek sizinki," dedi Halil Bey. "Çok zor. Allah yardımcınız olsun."

"Zor," dedi kıpkırmızı kesilmiş Yargıç. "Şimdi ben önüme getirilen delillere bakarak Ferhat Hocayı cezalandırsaydım, ne olacaktı? Şimdi de aynı adamlar karşıma gelmişler, suçu yok, diyorlar. Ben ne yapayım ben? Ben kanun adamıyım. Biz mesleğimizde babamızdan, dedemizden böyle gördük. Kahroluyorum Halil Bey... Beni anlıyor musunuz? İnsanın içindeki adalet duygusunu köreltirsek, insanın insana saygısı kalmaz. İnsanın insana itimadı, hürmeti kalmayınca da bir yerde insanlık çok şey kaybeder, hayat çirkinleşir."

Yargıç coşmuş konuştukça konuşuyordu.

"Biz yeni bir memleket kurarken çok adil olmalıydık."

Başını kaldırdı, bir tuhaf Taşkın Halil Beye baktı.

"Şimdi bu Ferhat Hoca eşkıya mı olacak?"

"Belki de," dedi Halil Bey. Çok utanmıştı, elini koyacak yer bulamıyordu, yanına, koltukla bacağının arasına sakladı elini.

"Şimdi adam eşkıya olur da bizden görmediği adaleti kendisi dağıtmaya çalışırsa, köylüler de İnce Memed gibi onu evliya mertebesine yükseltirlerse biz ne yapacağız, bu adam haksız mı, diyeceğiz?"

Halil Bey bilgiç bir tavırla:

"Bu adam eşkıya olacak, hem de kanlı bir eşkıya."

"Biz onu beraat ettirsek de... Bu duruma göre suçsuz olduğu anlaşılıyor, gene eşkıyalıkta devam eder mi?"

"Belli olmaz ki insanoğlu, belki de hiçbir şekilde eşkıya olamaz."

Yargıç bir su daha içerek düşüncelere daldı. Sonra da güldü.

"Bu insanoğlu hiç belli olmuyor. Şu Yüzbaşıya da doğrusu acıyorum. Burada, bu kadar eşkıyanın, asker kaçağının karşısında tek başına bırakılmış. Bir de karşısında bu kasaba canavarları... Küçücük bir menfaatleri için, Halil Bey, yapmayacakları yoktur. O da öfkelendikçe, sıkıştıkça öfkesini köylülerden alıyor. Karşıma getirilen köylülerin hallerini görüyorum, görüyor ve de kahroluyorum."

Taşkın Halil Bey ayağa kalktı, o da terlemişti.

"Kasabayı bile bastılar, üç gece mitralyozla taradılar. Durumumuz müşkül."

"Müşkül," dedi Yargıç. "Allah yardımcımız olsun."

Taşkın Halil Beyi kasaba ileri gelenleri, Kaymakam, Belediye Başkanı belediyede bekliyorlardı.

Altın dişli, yakışıklı, eski bir kunduracı olan Belediye Başkanı onu daha yolda karşıladı.

"Ne oldu?"

"Ne olacak, Reis yağdı gürledi, ağzına geleni söyledi ama Ferhat Hocayı beraat ettirecek."

"İsterse ettirmesin," dedi Murtaza Ağa. "Ferhat Hoca yok. Ne hapse girdi, ne de çıktı. Hiç kimse bilmiyor bunu, bilmeyecek de... Kasabayı da kimsecikler basmadı. O kurşun sesleri var ya, candarmaların kaçakçılarla giriştikleri müsademelerin kurşun sesleriydi. Bunları da bugün öğrendik."

Molla Durana döndü, onu omuzundan tuttu:

"O senin eve gelen de İnce Memed değildi, öyle mi?"

"Değildi."

"O İnce Memed de yakında yakalanacak, şu kasabanın ortasında o Ferhat Hocayla birlikte asılacaktır. Şimdi Zülfü Bey kardaşımızı dinleyelim."

"Dinleyelim," dedi Kaymakam.

"İnce Memedin bir eşkıyalık arkadaşını buldum, adı da Cabbar. Uzun Cabbar diye tanınıyor. Afta İnce Memedle birlik-

te dağda gezerken düze inmiş. Tesadüfen öğrendim. Bizim çiftlikte çalışıyor. Sessiz, etliye sütlüye karışmayan bir kişi. Eşkıya demeye bin şahit ister. Köylüler onun çok cesur, namuslu, İnce Memedi İnce Memed yapan kişi olduğunu söylediler. Ben de düşündüm ki, onu İnce Memede eşkıya gibi gönderelim, o da uyurken İnce Memedi bir gece öldürüversin. Bunu Yüzbaşıya söyledim, kabul etmedi. İlle de İnce Memedi ben yakalayacağım, ben öldüreceğim, diyor. Bencil..."

Murtaza Ağa:

"Ya İnce Memed, kasabayı basan, hapisaneden adamlar kaçıran, Vayvay köyünde düğün kuran İnce Memed, Yüzbaşı onu yakalayamadan, ya o bizim hepimizi öldürürse? Hep birlikte Yüzbaşıya gidelim onu ikna edelim."

"Ben çok rica ettim."

Belediye Başkanı:

"O beni sever, beni dinler."

Kaymakam:

"En kolayı Cabbar formülü. Yüzbaşının bunu kabul etmesi gerek. Ama Cabbara sordunuz mu, kabul etti mi, yiğit bir adam diyorsunuz, öylesi bir adam arkadaşını kancıkça öldürmeyi kabul eder mi?"

Zülfü Bey kahkahayla güldü:

"Sormadım ama kabul eder. Ben ona kabul ettiririm. Daha küçücük küçücük üç çocuğu var."

"Siz Yüzbaşıya kabul ettirin yeter ki, ben Cabbara kabul ettiririm," dedi güvenle Murtaza Ağa. "Ben de duyardım Cabbarı."

Yüzbaşıyla ertesi sabah konuşmaya karar verdiler.

Sabah erkenden Kaymakam, Belediye Başkanı, Taşkın Halil Bey Belediyede buluşup Yüzbaşıya gittiler. Ve Yüzbaşı bir süre direttikten sonra kabul etti.

Eski komitacı Taşkın Halil Bey:

"Biz de bu iyiliğinin altında kalmayacağız, Yüzbaşım," dedi.

"Ne gibi?"

"Eğer Cabbar onu öldürürse, biz de Ankaraya, Adanaya, bütün dünyaya İnce Memedi senin öldürdüğünü ilan edeceğiz."

Kaymakam:

"Çok güzel bir fikir."

Belediye Başkanı coşkun bir adamdı, ayağa kalktı, Yüzbaşının elini yakaladı, ardından da onu kucakladı:

"Sizi şimdiden tebrik ederim Yüzbaşım. Ha siz öldürmüşsünüz İnce Memedi, ha böyle bir tertiple öldürtmüşsünüz, gene şeref sizin."

"Ben bunu kabul edemem. Ben bu sahtekarlığı... Bu adam ortadan kalksın da onu kim öldürürse öldürsün. Ama onu ben öldürmek isterdim, o adam benimle çok oynadı, onurumla benim. Onu yakalamak, konuşmak sonra da onu öldürmek isterdim. Ardında gençliğimi tükettim. Ne yapalım, şimdi de onu tertiple, kancıklayarak öldürteceğiz. Ne yapalım... Ben düşmanıma böyle bir oyun oynamak istemezdim. Düşmanıma, hem de düşman-ı biamanıma..."

"Teşekkür ederiz Yüzbaşım."

"Hürmete şayan bir insansınız."

"Murtaza Ağa Cabbarla konuşacak, ona kabul ettirecek."

Yüzbaşı içini çekti:

"İnşallah kabul etmez," dedi kederden kahrolan bir yüzle. "En büyük düşmanıma bile bunu yapmak, onu en yakın arkadaşına öldürtmek istemezdim, ne yapayım ki çaresizim. Önümüz de kış, hiçbir harekatta bulunamam. Onun da tezelden imhasını herkes istiyor, herkes o adamdan niçin bu kadar korkuyor, anlamıyorum."

"Korkuyoruz, ben bile ondan korkmaya başladım Yüzbaşım," diye onun sözünü kesti Taşkın Halil Bey.

"Siz de mi?"

"Ben de Yüzbaşım."

"İnşallah kabul etmez Cabbar ya, ben bu köylüleri yakından bilirim. Korkusundan, hele üç çocuğu da varsa ırgat Cabbarın, zaruretten kabul edecektir."

"Üzülmeyiniz Yüzbaşım, neticeden çok memnun kalacaksınız."

Yüzbaşı onları merdiven başına kadar uğurladı.

"Asım Çavuş, duydun mu?"

"Duydum Yüzbaşım."

"Kabul edecek mi Cabbar?"

"Kabul ettirecekler."

"Cabbar bu işi becerebilecek mi?"

"Onu iyi tanırım, mert, kendi halinde, çok iyi bir adamdır. Teslim olduğunda, İnce Memedi bıraktım geldim dağlarda, diye çok üzülüyordu. Kendine yediremiyordu arkadaşını tek başına dağlarda bırakıp indiğini. Ben onu teselli etmeye çalışmıştım. Demek Zülfü Beyde çalışıyormuş ha? Belki de İnce Memedi öldürebilir."

"En yakın arkadaşını öyle mi, ah bu bizim köylüler..."

"Böylesi eşkıyaları çoğunlukla arkadaşları..."

"Hiç mi arkadaşlık... Arkadaşlık bir insanın canından daha değerli değil mi? Belki de Cabbar gider de İnce Memed çetesine girer, her şeyi ona anlattıktan sonra."

"Olabilir..."

"Böyle bir şey olursa çok sevineceğim."

"Ben de," dedi Asım Çavuş.

"Biz şimdi, Cabbar ona yetişmeden, İnce Memed daha toparlanmadan bir harekata girişsek..."

"Önümüz kış, Torosta da yağmurlar başladı."

"Kaç kişisi varmış yanında, dedin?"

"Fazlının söylediğine göre üç kişilermiş."

"Bahara kadar toparlanırlar."

"Toparlansınlar. Biz de toparlanırız."

"Cabbar?"

"Belli olmaz," dedi Asım Çavuş. "Beceremezse ölüsü de gelir."

"İnce Memed en yakın arkadaşını öldürür mü?"

"Öldürür," dedi Asım Çavuş.

Zülfü Bey o gün çiftliğe Cabbarı alsın gelsin, diye bir adam gönderdi. Cabbarla Murtaza Ağa konuşacaktı.

Murtaza Ağa:

"Eğer," diyordu ellerini kıvançla ovuşturarak, "eğer Cabbar bu işin altından kalkamazsa, elimde bir kozum daha var ki koz derim size. Değil İnce Memedi öldürmek, bütün dağlardaki eşkıyaların tozunu attırır. Ama ben, doğrusu bu Cabbara da çok güveniyorum. Ulan şu Zülfü yok mu, şu Zülfü, eğer onun üstüne bir adam daha varsa şu Çukurovada, ben de şu iki elimi ve hem de şu bıyıklarımı kökünden keserim."

Cabbarı sabırsızlıkla bekliyor, onun nasıl bir adam olduğunu çok merak ediyordu. Teslim olduğunda onu karakolda görmüştü, öbür eşkıyaların arasında, İnce Memedin arkadaşıdır, diye azıcık üstünde durmuştu, o günden bugüne çok bir zaman geçmişti, ancak büzülmüş, iki kat olup oturmuş çok uzun boylu bir adamı şöyle böyle anımsıyordu.

"Yüzbaşı çok üzülecek."

"Üzülsün," diye güldü Murtaza Ağa. "Ona ne oluyor? Biz gönderiyoruz Cabbarı. Ona, bunu haber vermenin bile lüzumu yoktu. O kendi işine, kasabayı İnce Memede bastırdığına karışsın. İnce Memed herhangi bir şekilde öldürülürse mesulü o mu olacak? Gene bize şükretsin o Yüzbaşı, beceriksiz, İnce Memedi Cabbara biz öldürteceğiz, ya da başkasına, parsayı o toplayacak. Eğer bu Cabbar da bu işin üstesinden gelemezse, bende de bir adam, bir adam, bir adam var ki İnce Memedi su gibi içer. Yalnız şimdilik, ince bir taktik icabı onun adını kimsecikler öğrenemeyecekler. Ben adamımı İnce Memedi öldürmeye gönderdiğimde de bunu ne kimseye söyleyeceğim, ne de kimseye bir şey soracağım, ne de muhterem Yüzbaşı Faruk Beyden icazet dileneceğim. Hele Cabbarı bir deneyelim. Ben, maşa dururken közü elimle tutmak, kendi adamımı zahmete koşmak istemiyorum. Çünkü o kahraman insan, o bana, bu kasabaya her zaman lazım olacak bir cesur, gözü kanlı kişidir. Öyle kişiler ancak bir asırda bir kere gelebilirler bu Çukurovaya ve hem de biltekmil Toros ve hem de Binboğa dağlarına. Bende de bu adamlardan bir değil, iki alıcı kuş var."

"Şimdi anladım sendeki değişikliğin sebebini," diye güldü Taşkın Halil Bey. "Ağzın kulaklarında. İnce Memedden de hiç korkmuyorsun."

"Onun için İnce Memed çantada keklik."

"Ne sandın ya oğlum Zülfü?" diye gürledi Murtaza Ağa. "Tabii İnce Memed çantada keklik. Beni Ali Safa mı sandın? O İnce Memed benim için bir içimlik su bile değil... Onun benim için bir karınca kadar bile hükmü yok. O İnce Memed mi ne kızılkurt, o, ayağı yalın, çıplak köylü mü ne, o öksüz... Öylesi bin eşkıya benim için bir kuru çöp bile değil. Onu bağırlarına

basan köylülere de bu muhterem Türkiye Cumhuriyetinin bir sözü olacak, Yüzbaşıya da..."

Arif Saim Beye de diyecekti ya sustu. Öyle durup dururken ortaya attığı o söz ortalığı velveleye vermiş, Adana, Ankara ve hem de İstanbulu çalkalamıştı. Aldığı son haberlere göre, Arif Saim Beyin Mustafa Kemal Paşaya suikast yapacağı haberi bütün ülkede bomba gibi patlamıştı. Ankarada yüksek rical Mecliste, rakı sofralarında, gazete matbaahanelerinde hep bunu konuşuyorlardı. Kasabada da bu suikast işini herkes biliyordu ya, hiç kimse öyle uluorta konuşamıyordu. Ateş olmayan yerden duman çıkmazdı. Belki de doğruydu, Murtaza Ağa böyle mühim bir hadiseyi kendi işkembeyi kübrasından çıkaracak değildi ya... Nasıl olsa Mustafa Kemal Paşanın da kulağına gidecekti bu hadise. İşte o zaman gör sen, Zülfüyü ve işte gör sen Arif Saim Bey adındaki milli kahramanı! Boğazında ip, göğsünde yafta, ipte sallanan Arif Saim Bey ve de Zülfü ve hem de yandaşları...

Zülfü onun birkaç kere ağzını aramış, Murtaza Ağa hiçbir şey duymamış gibi davranmış, oralı bile olmamıştı. Biliyordu ki, Zülfü bir gün bu meseleyi onunla açık açık konuşacaktı. Şimdiden ödü kopmaya başlamıştı.

Cabbarı gördüğünde, Murtaza Ağanın gözü onu hiç tutmadı. Ayağında çiftçi edikleri, bacağında solmuş, yırtık bir kara şalvar, başında siperliği kırılmış bir kasket, süklüm püklüm, soluk yüzlü bir adam, utangaçlığından da kimsenin yüzüne bakamıyor.

Konağa geldiğinde çok erkendi. Murtaza Ağa, aba altında er yatar, diye düşünerek onu iyi kabul etti, kahvaltıya çağırdı. Cabbar kahvaltıda şaşkındı, çayı içerken, tabaklardan peyniri, zeytini alırken bir kere olsun başını kaldırmamış, onun yüzüne bakmamıştı. Elleri de titriyordu. Sofradaki bala, tereyağına elini bile süreməmişti.

"Evet Cabbar Efendi, demek sen İnce Memedin arkadaşıydın?"

Cabbar sıkıldı, utandı, bir şeyler söylemek istedi söyleyemedi.

"Demek öyle ha, sen dağda İnce Memedle mi gezdin, birlikte mi başladınız eşkıyalığa?"

"Daha önce ben Deli Durdu çetesindeydim, Deli Durdu Kerimoğlunu dövünce... Evini de soyunca ben de, bir de Recep Çavuş ondan ayrıldık, İnce Memedle birlikte dolaştık. Recep Çavuş da Akçasazda ölünce biz Memedle birlikte kaldık."

"Hep iki kişi miydiniz?"

"İki..."

"Sen neden eşkıya çıkmıştın?"

"O adam anamı çok dövdü de... Anam ölünce de ben... İşte onu..."

"Sonra?"

"Sonra af çıkınca ben indim. İnce Memed dağda kaldı, dağda kalınca da Abdi Ağayı öldürdü, sonradan da ortalıktan yitti gitti, imi timi bellisiz oldu. Bir de baktım, Ali Safa Beyi öldürmüş, dediler. Ayrıldığımızdan sonra ben onu hiç görmedim."

"Şimdi İnce Memed dağda, geçen gün de kasabayı bastı, Topal Aliyi öldürecekti, Molla Duran Efendi de onu elinden aldı, yalvararak yakararak. Sen biliyor musun İnce Memedin Topal Aliye niçin düşman olduğunu?"

"Biliyorum, İnce Memed söylemişti bana."

"Niçin?"

"Topal Ali, İnce Memed Hatçeyi kaçırdığında onun izini sürüp onu yakalatmış da, İnce Memed onun yüzünden eşkıya olmuş da, bir de Hürü Ana var ya, ona, ille de Topal Aliyi öldür, diyor da, o da Hürü Anayı hiç kıramaz da..."

"Nasıl bir adam bu İnce Memed, çok mu yürekli?"

"Yürekli de söz mü, deli o. Kendisini ateşin içine kapıp koyuverir. Yeter ki gözlerindeki o ışık bir kez yanmasın."

"Nasıl bir ışık o?"

"Nasıl bir ışık olduğunu bilemem. O çok kızar da, bir şey yapmaya kalkarsa gözlerinde iğne ucu gibi ışıklar çakar. İşte o ışıklar çakınca da İnce Memedi bir daha kimse zapt edemez."

"Çok mu kurnaz, çok mu akıllı?"

"O çok akıllıdır, bir çocuk kadar da iyidir, azıcık da kurnazdır. O, karıncayı bile incitemez. Herkese de inanır, bir çocuk gibidir, dedim ya."

"Sen onu çok mu seversin?"

"İnsan arkadaşını sevmez mi?"

Murtaza Ağa gözlerini Cabbarın gözlerinin içine dikti, Cabbar gözlerini ondan kaçıramadı. Böyle göz göze bir süre kaldılar.

"Seni şunun için buraya çağırdım ki, sen... Sen..." Cabbarı yokluyordu. "Sen İnce Memedi öldüreceksin."

Sanki Cabbar böyle bir öneriyi bekliyordu, yüzünde hiçbir değişiklik olmadı, bir söze de varmadı.

"Hükümet bu İnce Memedin üstünde çok duruyor. Ankaradaki İsmet Paşa, öteki büyükler, bu İnce Memedin vücudu ortadan kalkmalı diyorlar da başka hiçbir şey demiyorlar. Bizi burada çok sıkıştırıyorlar. Biz de İnce Memedi ortadan kaldıracak bir gözü pek, yiğit kişi ararken Zülfü Bey de seni söyledi. Ben de münasiptir dedim. İnce Memedi öldürmek şerefi de onun en yakın arkadaşının olsun, dedim. İnce Memed gibi bir yiğidi, cömert, iyi, arkadaş canlısı, Hazreti Ali emsali yürekli bir kişiyi de kanı ciğeri beş para etmez birisi öldürmesin de, onun yakın arkadaşı şerefli Cabbar öldürsün, dedim. İnsanın gönlü İnce Memed gibi bir adamı bir kötünün öldürmesine razı gelmiyor. İnce Memed erinde gecinde nasıl olsa öldürülecek. Hiçbir eşkıyanın, İnce Memed gibi bir eşkıyanın sen sonunda kurşundan gitmediğini gördün mü?"

Durdu, sorusuna karşılık bekledi.

Cabbar:

"Anlamadım," dedi. "O, Abdi Ağayı öldürdükten sonra eşkıyalık yapmayacaktı. Bunu ben biliyordum. Ali Safa Beyi öldürdüğünü duyunca inanamadım."

"Herkes biliyor Ali Safa Beyi onun öldürdüğünü."

"İnanamam. Onun derdi Abdi Ağaydı, onu da öldürünce kaçıp gidecekti. Ben dedim ki, Ali Safa Beyi başka birisi, bir düşmanı, başka bir köylü öldürmüştür de İnce Memedin üstüne atmışlardır. Ben öyle dedim."

"Topal Ali var ya, o şimdi Molla Duran Efendinin yanında çalışıyor, daha önce de benim yanımda çalışıyordu..."

"Duydum."

"Sen onu da iyi tanır mısın?"

"Tanırım."

"İşte o Topal Ali, İnce Memedi Ali Safa Beyi öldürürken gözüyle görmüş."

Cabbarın ilk olaraktan yüzünde bir değişiklik oldu, elle tutulurcasına bir şaşkınlık belirdi, bu da Murtaza Ağanın gözünden kaçmadı.

"Şimdi İnce Memed dağda. Bu kati ve eşkıyalık yapıyor, adam öldürüyor, yol kesiyor."

"O yol kesmez," diye kesin konuştu Cabbar.

"Önce dediler ki, İnce Memedi Topal Aliye, Kürt Rüsteme, daha başkalarına öldürtelim. Zülfü Bey de senin adını söyleyince, ben de işte İnce Memedi öldürmek böylesi bir adama yakışır dedim. Bak, ben harbi adamım, lafı öyle evelemesini, gevelemesini bilmem, kurşunu adamın alnına alnına sıkarım. Onun için iyi dinle beni ve hem de kulaklarını bir iyice açaraktan. Sen İnce Memedi öldürünce, Zülfüyle, öteki Ağalarla Beylerle konuştuk, sana üç yüz dönümlük, beğendiğin yerden bir tarla vereceğiz. Bir çift beğendiğin at, dört öküz, iki pulluk, tohumluk, bir de ev yaptıracağız sana. Bir de sana, ne kadar gerekliyse aramızdan toplayarak para vereceğiz. Paran Molla Duran Efendide kalacak. İnce Memedi öldürüp döndüğünde de para senin olacak. İnsan halidir bu, eğer sen gider de, sen İnce Memedi değil de, o seni öldürürse bütün para, sana söylediklerim, tarla marla karına, çocuklarına verilecek. Eğer sen bizim şimdi bu dileğimizi kabul etmezsen, hem İnce Memede ve hem de bize kötülükte bulunacağın için, seni bu Çukurovada yaşatmayacağız. Önce seni Zülfü Bey çiftlikten atacak. Bu da olmadı öyle mi, seni bu dünyada hiçbir yer kabul etmeyecek, bizim ve hem de Hükümetimizin eli kolu uzundur taa arşa kadar, seni nereye gitsen bulacağız. Bana hiçbir şey de mi yapamazsınız diyorsan, yaparız, öldürülmüş bir adamı senin üstüne atarız. Ya dağa çıkar İnce Memede karışır, gene de kurşundan gidersin, ya da içeriye girersin, hapisanede çocuklarının yüzünü göremeden ölürsün. Ya da asılırsın şu kasaba meydanında..."

O sözünü bitirince Cabbar sapsarı ölü gibi kesildi:

"Etme bunu bana Ağa," diye onun ellerine sarıldı. "Bunu yapma, kıyma bana. Beni İnce Memede öldürtme."

"O ne bilecek senin ona niçin geldiğini? Eşkıya çıktım dersin, senin dağa çıktığını duyunca, o da sana inanır."

"İnanmaz o. Bilir beni o. Benim bir daha eşkıya çıkmaya-

cağımı da bilir. Kendisini öldürmeye geldiğimi de bilir, etme bunu bana. Küçük, küçücük çocuklarım var, kıyma bana."

"Tamam! Başka söz istemem. İnce Memedi senden isterim. Ve hem de tüm kasabamız ve hem de bilumum Hükümetimiz böyle bir şerefi sana layık gördüler de... Sus! Al tüfeğini, çık dağa... Senin bu kasabaya geldiğini, bizimle görüştüğünü kul olan bilmeyecek. Yolun açık, gazan mübarek olsun."

Cabbar bundan sonra ne kadar inledi sızladı, yalvardı yakardıysa da Murtaza Ağaya, onun ağzından bir tek söz alamadı. Murtaza Ağa taş kesilmişti de dil vermiyordu.

Sonunda:

"Bana on gün izin," dedi Cabbar. "Bir düşüneyim, taşınayım."

"Gene eşkıya çıkmaya kalkma, alimallah yanarsın..."

"Eşkıyalık nerde, biz nerde," diye acı acı gülümsedi Cabbar.

Upuzun boyuyla ayağa kalktı, sendeliyordu.

"Sana on beş gün izin, düşün taşın."

24

Molla Duranın köyü şu uzak mor dağların arkalarında kayalıklı, ormanlık keskin bir koyağın kuytusundaydı. En yakın köy bir buçuk, en yakın kasabaysa üç günlük yoldaydı. Köyü dünyaya sarp dağları aşan incecik bir çiğir bağlıyordu. Yılın yedi ayı da köyün bütün dünyayla ilişkisi kesiliyordu. Tarlaları yoktu. Kaya aralıklarında buldukları avuç içi kadar topraklara ekinlerini kazma ile ekiyorlardı. Ve çok keçileri, az koyunları, hemen hemen hiç inekleri yoktu. Bu sarpta katırdan başka da binit işlemiyordu. Duran gözünü açtığından beri bol bol kabak, bol bol mantar biliyordu. Ekmeği bile çok seyrek görüyordu. Ekşi ayran, imansız çökelek bile onun özlem duyduğu yiyeceklerdendi. On iki yaşına kadar boynu çöp gibi inceydi. Gözleri yuvalarından fırlamış, yüzü kurumuş, kavrulmuştu. Bacakları, zayıflıktan biribirine dolanıyordu.

Birinci Dünya Savaşı yıllarında köy ilk yabancıları gördü. Bunlar, kimisi daha bıyığı terlememiş genç, kimisi de orta yaşlı kişilerdi. Kimisi silahlı, kimisi silahsız, kimisi yarı çıplak, kimisi de koyunları altın dolu, çok güzel giyinmiş, altın kordon takınmış, parlak çizmeli kişilerdi. Birkaç yıl içinde köydeki insan sayısı üç katına, Kurtuluş Savaşı günlerinde de beş katına, yedi katına çıktı. Köye sığınanlar daha çok okumuş yazmış kişilerdi. İçlerinde eşkıyalar, yol kesiciler, kaçakçılar da vardı. Bu asker kaçakları, kaçakçılarla birlikte de kurulduğundan bu yana tekdüze yaşamını sürdürmüş olan Sarıasma köyü birden başkalaştı, birkaç ay içinde köylülerde gözle görülür bir biçimde değişiklikler oldu. Köylülerin kılıklarında bile farklar görüldü. Kaçakların bir kısmı bu kuytu köye ev bile yapıp, karılarını getirdiler. Ve burada bütün gözlerden, baskılardan uzak kıvanç içindeydiler.

Duranın babası savaşa gitmiş Sarıkamışta kalmıştı. Künyesi daha gelmemişti ya, babasının onun yanında can verdiğini bir asker arkadaşı köye kadar gelerek haber vermiş, kendisi de bir daha asker ocağına dönmemişti. Duranın anası güzel, güçlü, gösterişli bir kadındı. Babasının ölümüne ağlamamıştı bile. Köydeki asker kaçaklarından İmam Hüseyin Hocayı çoktan evine almıştı. İmam Hüseyin kırmızı yüzlü, kara çember sakallı, geniş omuzlu, kalın dudaklı, iri gözlü, lacivert külot pantolonlu, körük çizmeli, gümüş savatlı kuburunun içi altın dolu, altın köstek saatlı bir hocaydı. Hep ağzı kıpır kıpır dualıydı da. Yepyeni bir Alman filintasını da hiçbir zaman cüppesinin altından eksik etmiyordu. Çaprazlama bağladığı fişeklikleri sırma işlemeliydi. Ve her işleme bir tılsıma işaretti.

Hüseyin Hoca köyde ne kaçaklarla, ne de yerli hiç kimseyle konuşmuyordu. Varsa da yoksa da ev, hem de Duranın anası. Hoca, hiç uyumadan her gece sabaha kadar onunla sevişiyor, ilk günlerde Duranı uyutmuyorlardı bile. Duran da ne yapsın onları her gece dinlemek zorunda kalıyordu. Çok da hoşuna gidiyordu ya uykusuzluğa fazla dayanamıyordu.

Hocadan Duranın üç tane kız kardeşi oldu. Bu arada Duran da semirdi, boy attı. Hoca onu seviyordu. Yalım gibi kara gözlerinde derin, hırslı bir ışık vardı. Bu da Hüseyin Hocanın gözünden kaçmadı. Az bir sürede ona okuryazarlık, dualar öğretti. Birlikte namaz kılmaya, Kuranı bile birlikte ezber okumaya başladılar. Hüseyin Hoca öğrencisinin başarısından dolayı kıvançlıydı ve onunla övünüyordu.

Bir gün Duran, Hocanın hazırlandığını, köyü, anasını, çocuklarını bırakıp kaçacağını anladı, onu izlemeye başladı. Bir gece yarısı, anası derin uykudayken, Hüseyin Hoca yataktan kalktı, giyindi, filintasını aldı, yastığının üstüne bir kese bırakıp dışarıya çıktı. Duran çoktandır bu anı bekliyordu, giyinikti. O da az sonra onun arkasından dışarıya fırlayıp uzaktan Hocayı izlemeye başladı. Bahardı, ılık bir yel esiyor, hışırdayan ormanın üstüne de yoğun bir ay ışığı dökülüyordu. Köyü çok hızlı çıktılar, Hocaya birkaç köpek havladı, öteki aldırmadı. Yardaki keskin kayalıklı, yüksek gediği aştılar, gün burnuna derinliği birkaç kilometre, kuyu dibi gibi bir uçurumun dibi-

ne indiler. Yolda Hoca birkaç kere kuşkulanmış, arkasından birisinin geldiğini anlayıp durmuş yöreye bakınmış, dinlemiş, kimseyi göremeyince de yürümesini sürdürmüştü. Derin koyağı yukarı çıkarken, tam öğleüstü Hoca bir pınarda aptes almış, büyük zekerini tutup bir süre oynamış, sonra da namaz kılıp oturmuş yemeğini yemişti. Duran da acından ölüyor, karnı gurulduyor, Hoca yemeğini atıştırırken onun ağzının suyu akıyordu.

Yemekten sonra azıcık kestiren Hoca, sağına soluna kuşkuyla bakındı, gözleri birilerini arıyordu. Kesinlikle bir şeyleri sezinlemişti ya, Duran onun ardınca öylesine gizli, ürkek bir kuşmuşçasına yürüyordu ki öteki bir türlü, ne kadar kuşkulanırsa kuşkulansın onu göremiyordu.

Hoca akşam yemeğine oturuncaya kadar Duranın durumunda öyle pek bir değişiklik olmadı. Biraz bacakları feldirdiyor, başı dönüyordu ya gene de Hocayı izleyebiliyordu.

Hoca bir yaylanın düzünde, tek bir ağacın altından kaynayan oluğun başında durdu, azık torbasını gövdenin dibine yerleştirdi, sağa sola şahin gözleriyle bir bakıp namaza durdu. Duran artık dayanamadı, bir kedi gibi sürünerek, çıt çıkarmadan ağacın dibine geldi, elini azık torbasına uzattı, tam bu sırada da Hüseyin Hocanın sert pençesi onun bileğini kavradı.

"Biliyordum mendebur köpek, biliyordum senin benim peşimde olduğunu. Acıktın değil mi?" diye gülümsedi. "Seni mendebur seni. Dur namazımı bitireyim de sonra konuşuruz seninle, bekle."

Yeniden namaza durdu, bir rekattan sonra duasını topladı.

"Gel bakalım Molla Duran Ağa, şöyle bir karnımızı doyuralım. Ondan sonra..."

Torbada çok peynir, çok soğan, çok katı yumurta, çok patates, çok ekmek vardı. Bu kadar büyük hazırlığı kimsenin haberi olmadan Hüseyin Hoca ne zaman, nerede yapmıştı, Duran bu işe gerçekten şaşırdı.

"Daha fazla ben o köyde kalamazdım, Duran oğlum. Anana gelince, o daha genç, çok da güzel. Ben de ona epeyce altın bıraktım. Bir haftaya kalmaz, genç, beğendiği birisiyle evlenir. Beni çoktan unutmuştur bile. Yalnız, o seni benim kaçırdığımı

sanır, bana düşman kesilir. O sensiz yapamaz. Benim ondan olan kızlarımı kendisinin saymıyor. Sen döneceksin köye."

Duran çok dingin:

"Dönmeyeceğim," diye kesin konuştu.

"Pekiyi, nereye gideceksin?"

"Sen nereye gidersen oraya."

Yemeği çabucak bitirdiler. Hüseyin Hoca olukta ellerini yıkadı, döndü. Duran azık torbasını topluyordu.

"Sen benimle gelemeyeceksin."

"Geleceğim."

"Sen benim başıma bela mısın?"

"Ne var, belayım..."

"Bak Duran, seni çok severim bilirsin. Kızlarımdan da, anandan da seni fazla severim. Ama şimdi hemen dönmezsen geriye seni öldürürüm." Filintasının mekanizmasını şakırdattı, namluya fişek sürdü, tüfeği omuzuna dayayıp Durana çevirdi. "Derhal geriye dönmezsen yersin kurşunu."

"Dönmeyeceğim."

"O üç kız çocuğuna kim bakacak, sen gidiyorsun, ben de..."

"Onlar kendilerine bakarlar, anam da üç güne varmaz evlenir."

"Ulan mendebur, dön diyorum sana, şimdi tetiğe bastım basacağım."

"Bas," diye soğukkanlı konuştu Duran.

"Öldürürüm seni," diye dişlerini sıktı Hüseyin Hoca.

"Öldür."

"Al öyleyse..."

Duranın ayağının dibine bir kurşun salladı. Çocuğun yüzü azıcık sarardı ya başkaca durumunu hiç bozmadı. Hüseyin Hoca bir kurşun, bir kurşun daha salladı, öteki hiç aldırmıyor, gözlerini bile kırpmıyordu. Hüseyin Hoca bu çocuğun bundan da daha gözü pek bir çocuk olduğunu biliyordu ya onu geriye döndürmenin de bir yolunu arıyordu. Kurşun para etmeyince onu kandırmayı denedi. Ölümü göze almış bir kişi birkaç söze kanar mı? Yalvardı yakardı, türlü diller döktü, oğlan aldırmadı bile, orada öyle ağaç gibi dikilmiş kalmıştı. Paralar önerdi, gene olmadı.

"Ben de senden daha inatçıyım, sana kıyamadım, buna güvenme, sen benimle uzun bir süre kalamayacaksın. Bunu böyle bil de başının çaresine öyle bak."

Hüseyin Hoca önde, Duran arkada yola düştüler. Çukurovaya kadar yalnız yemeklerde bir araya geldiler ama, bir tek sözcük konuşmadılar. Önde güçlü kuvvetli Hüseyin Hoca, arkada ayakları şişmiş, boynu sönmüş direnen Duran, Akdenizin kıyısındaki ak badanalı evleri portakal ağaçlarının arasındaki bir köye geldiler. Burada Hocayı herkes tanıyordu. Karısı, çocukları onu ağlayarak, sevinçten deli olarak karşıladılar. Köyde kimse gözlerine inanamıyordu. Hocanın üç yıl önce Sarıkamıştan künyesi gelmişti.

Hoca hiçbir şey olmamış gibi evine yerleşti, çoluk çocuğuna karıştı, Durana da bir yatak verdiler, hiç kimse de neci olduğunu, nereden gelip nereye gittiğini sormadı. Köye geldiklerinden bir hafta sonra Hüseyin Hoca bir dükkan açtı, dükkanda tozlanmış kavanozlar, boş kutular, telis çuvallar, çuvalların hepsi de sabun kokuyordu, büyük büyük sandıklar... Kolları sıvadılar, sabahtan akşama kadar dükkanı sildiler süpürdüler, yıkadılar ovdular, dükkan pırıl pırıl oldu. Ama hiç konuşmadılar. Konuşmak değil, Hüseyin Hoca bir kerecik başını kaldırıp da onun yüzüne bakmadı.

İkinci gün, boğazlarına mavi boncuklu ziller takılmış iki biribirisinin tıpkısı doru at koşulmuş yeşil, nakışlı, koşumları pırıl pırıl, yağ kokan yepyeni bir arabaya binip kasabaya indiler. Çok alışveriş ettiler.

Dükkan açılır açılmaz bütün köylü saldırdı. Birkaç kez kasabaya gene gittiler, köylü mal almaya doymuyordu. Savaş içinde öteki köyler ne kadar fıkaralaşmışsa, bu köy o kadar zenginlemişti. Bir yandan kaçakçılık yapıyor, Suriyeye sığır, keçi, koyun götürüyorlar, bir yandan da İskenderundan gelen teknelere portakallarını yüklüyor, az da olsa yetiştirdikleri pamuklarını gene aynı teknelerdeki tüccarlara veriyorlardı. Köylülerin tümü de Girit göçmeniydiler.

Molla Duran tam üç yıl kaldı Hüseyin Hocanın yanında. Üç yılda bir tek sözcük bile konuşmadılar. Üç yılda bir kere olsun göz göze bile gelmediler. İkisi de Allahın belası iki çetin cevizdi.

Üç yıl doluncadır ki bir gün kasabada bir kebapçı dükkanında karşılıklı oturmuş sumaklı kebap yerlerken, Molla Duran Hüseyin Hocanın gözlerine dostlukla bakarak ilk olarak konuştu:

"Gidiyorum Hocam," dedi. "Beni başımdan da büyük gönendirdin, sağ olasın. Senin bu iyiliğini ölünceye kadar unutmayacağım. Hakkını helal et." Sesi karıncalanmış, elleri de usuldan titriyordu.

"Helal olsun ne hakkım geçmişse sana Duranım. Sen de var ol, sağ ol... Artık gideceğini biliyordum." Elini koynuna soktu, büyük bir cüzdan çıkardı. "Üç yıldır dükkandan kazandığın paraları bile hazırlamıştım. Al paranı." Cüzdandan kalın bir deste para çekti, kıvançlı, gülümseyerek Durana uzattı. "Al!"

Duran parayı aldı, boğazına asılı kesenin büzgüsünü açıp desteyi oraya güzelce yerleştirdi, ayağa kalktı. "Sağlıcakla kal Hüseyin Hocam," dedi, çıktı gitti.

Hoca onun arkasından sevgiyle baktı. Bu çocuk çok hırslı, diye düşündü, öyle bir adam olacak ki bütün Çukurovanın şaşkınlıktan parmağı ağzında kalacak.

Molla Duran hemen, gün geçirip fırsat vermeden zamana pazara gidip görkemli, at gibi bir Kıbrıs eşeği satın aldı, bir çift de camekan uydurup içini cıncık boncukla doldurdu, hemen o gün de köylere çıktı.

Gittiği köylerde hem öteberilerini satıyor, fırsat buldukça da imamlık ediyor, namaz kıldırıyordu. Nereye gitse, dağ başında da olsa bir vakit için namazını geçirmiyordu.

Altı ay sonra eşeği satıp yerine bir at aldı. Atıyla kaçak mal satmaya başladı. O da yetmedi, yanına dört beş kişi uydurup Halepten kaçak mal getirdi. Bu kaçak mallarla Antepte, Kilis'te dükkanlar açtı. Bu da yetmedi, büyük bir kaçakçı şebekesinin başı oldu. İşi olağanüstü bir beceriyle yönetti, çok para kazandı. Kaçakçılığın da sonunun olmadığını biliyordu. Her şeyi, şebekeyi, dükkanları yüzüstü bırakıp sandık sandık altınlarla kasabaya geldi. Köprünün üst başını oldum olası severdi. Otuz dönümlük bu büyük bahçeyi üç altına aldı. Bir yıl içinde kasabada büyük bir ün yaptı. O, yedi yaşındaki Hafızı Kuran olmuş, bunu duyan Adana Valisi de onu Mısıra Camiyü-

lezhere okumaya göndermişti. O da orada öyle bir tahsil yapmıştı ki değme din bilgini onun eline su dökemez. Ankarada ona Diyanet İşleri Başkanlığını önermişler, o bütün önerileri geriye çevirmiş, hiçbir şey kabul etmemişti...

Bundan sonra onun büyük aşkı tarla olmuştu. Zülfüyle anlaşmış, hazinenin açık artırmaya çıkardığı toprakları birkaç altına bir uçtan almaya başlamıştı. Birkaç yıl içinde hazineden, köylülerden o kadar çok tarla almıştı ki tapularının sayısını kendi de unutmuştu. İlk karısı babası ölmüş bir Ağanın kızıydı, ondan da binlerce dönümlük çiftlikler gelmişti. Aldığı en güzel tapu da on yedi dönümlük, bir köylüden iki buçuk altına düşürdüğü bir tapuydu. Bu tapu Torosun tam ovadan başlayan, en gür ormanlı, her ağacının gövdesini iki adam el ele verse çeviremez bir yamacını tutuyordu. Bu on yedi dönümlük tapunun sınırları öylesine sünekti ki bir yanı ovadan başlıyor, dağların ilk tepelerine kadar gidiyordu. Batıdan doğuya da kilometrelerce uzuyordu. Molla Duran bu tapuyu alınca kendisini mahkemeye verdirmiş, mahkeme yıllarca sürmüştü ama, o da kazanmıştı. Bu sefer de Yargıtaya göndermişti kendisini, o da yetmemiş Genel Kurulca da tapusunun sınırı kesinleştirilmişti. Ve orman sedir ormanıydı. Sedir ağacı değerli ağaçtı ve Mersin limanında yabancı bandıralı gemiler, bu değerli sedir ağaçlarını bekliyorlardı.

Molla Duran Efendi bu güzel, büyük ormana bin baltayla birlikte girdi. Acele ediyordu. Hükümet bir kendine gelirse, bu ağaçları ona yedirmezlerdi. Birkaç yılda sınırlarının içinde dikili bir fidan bile kalmadı. Bu yüzden de öylesine bir zenginleşti ki parasını koyacak yer bulamadı. Ormanın kökünü sökmek çok zor oldu. Bereket ki bütün ova, bütün dağlar işsizdi. Gündeliği on kuruşa, boğazı tokluğuna adamlar çalıştırdı. Ormanın yerinden inanılmaz verimlilikte bir toprak çıktı. Çukurovanın Akdeniz kıyısında, Yüreğir ovasında bile böyle bir toprak yoktu. Molla Duran Efendi karasevda bağlamıştı bu toprağa. Bu zamana kadar karıyı üçlemişti ya onlarla fazla ilgilenemiyordu. Varsa da yoksa da orman toprağı... Kasabaya giren birkaç traktörden üçü de onundu. Bir batöz, bir sürü de orak makinaları almıştı. Makinaya çok meraklıydı.

Aldığı topraklar içinde dört Yörük obasının kışlakları da kalmıştı. Önceleri Yörükler direttiler, baba dede kışlakları için bir de para mı vereceklerdi? Sert, dişli, gözü kanlı adamlardı. Ama kim olurlarsa olsunlar Molla Duran Efendinin karşısında kısa bir sürede pes etmek zorunda kaldılar, kuzu kesildiler. Molla Duranla başa çıkmak her adamın harcı değildi. Ve Molla Duran, Yörüklerden otlakiye parası olarak kağıt para değil de altın istiyordu. Yörükler de her yayla dönüşü kadife keselerde ona altınlarını biltekmil sunuyorlardı.

Topal Ali:

"Battal Ağa geldi, Molla Efendi."

"Atını tavlaya çektiniz mi?"

"Çektik."

"Buyursun gelsin."

Molla Efendi Battal Ağayı ayakta karşıladı. Onu seviyordu. Böyle hem ölüp giden, hem de kuyruğu dik gidenlere oldum olası hayranlığı vardı. Yörükler bitmişler tükenmişler, açlıktan da ağızları kokuyor, obalar da gün geçtikçe tükeniyor, her gün bir, birkaç çadır obalardan ayrılıp buldukları yerlere gidip yerleşiyorlar ama Battal Ağa kılığı kıyafeti, çadırının görkemi, elindeki şahiniyle eski halini olduğu gibi sürdürüyordu. Buraya bile şimdi elinde şahiniyle gelmişti.

Battal Ağa burulmuş bıyıkları, Halep işi, siperliği geniş şapkası, cepleri sırmalı kumaş şalvarı, lacivert ceketi, çizmeleri, ipekli mintanıyla bir erkek güzeliydi. Kucaklaştılar.

Kahveler geldi, ilk yudumdan sonra Battal Ağa cebinden kırmızı kadife keseyi çıkartıp Molla Efendiyle kendi arasına, sedirin üstüne usulca koydu.

"Bizimkilerin güçleri bu yıl bu kadar," dedi.

"Al onu oradan," diye güldü Molla Duran Efendi.

"Al ve de koynuna olduğu gibi koy."

"Ama... Nasıl olur... Bu... Kışlak parası..."

"Al ve cebine koy!"

Battal Ağa şaşırmıştı. Elinde tuttuğu keseyi bir türlü ne yapacağını bilemiyordu.

"Biz sana bir şey yapmadık. Ne oldu, Efendi? Sen bizden, biz de senden hoşnutuz..."

"Al ve de cebine koy!"

"Bunun ne olduğunu bana söylemeden... Belki seni gücendirdik. Öyleyse, insan halidir, kusura kalma. Ne oldu, kulun olayım söyle?"

"İnce Memed geldi."

Battal Ağanın yüzü sapsarı kesildi.

"Vallahi onu biz sana göndermedik, Efendi."

"Biliyorum haberiniz yok. Ona bir iyilikte mi bulundunuz?"

"Yaralanmış, bizim obanın yanında atından düşmüş, yarası çok ağırmış, bizimkiler de almışlar onu kurtarmışlar."

"İyi yapmışsınız," diye onun omuzunu okşadı Molla Duran Efendi. "İyi yaptınız ki, ben yerden göğe kadar memnun oldum. Onun gibi insanlar bizim bu dünyamıza gerek. Bu kadar kötülük, pislik, ikiyüzlülük ve hem de zalimlik dolu dünyamıza böyle ışıklı pınar suları gibi temiz olan insanlar gerek ki bize, azıcık soluk alalım. Onu kurtardığınıza iyi yaptınız ya, o da beni çok kızdırdı. Gelmiş buraya, bana Yörüklerin eski kışlakları Yörüklerin olacak, diyor." Birden parladı, bu sözler onu yüreğinden yaralamıştı. Onun tepkisiydi. Yoksa Molla Duran Efendi soğukkanlılığını hiç yitirmez, yitirdiği zamanlarda da burnuna esrikleştirici portakal çiçeklerinin kokusu gelir, onu dinginleştirirdi. "Ulan İnce Memed, bir daha söyle hele bir daha, sen eşkıya oldun diye kimin malını alıp da kime veriyorsun, dedim. Ben kızınca o da indirdi. Yörüklerin ata kışlağıymış benim tarlalarım, hem de bin yıllık. Olsun, bana ne, ben çil çil altınları sayarak almadım mı o toprakları? Yörüklerin aklı yok muydu, niçin benden önce akıl edip de kendi kışlaklarının tapusunu almadılar? Ben kızdıkça o indirdi, o indirdikçe ben kızdım... Sonunda anlaştık. O benim tapuma karışmayacak, ben de sizden, ben ölünceye kadar otlakiye almayacağım."

"Vallahi billahi, Kuran üstüne yemin ederim, buraya İnce Memedin geldiğinden haberimiz olmadı, yoksa göndermezdik."

"Cebine koy o keseyi!"

Battal Ağa kuşkulu, onun gözlerinin içine bakarak, altından bir çapanoğlu çıkmasın diye çekinerek keseyi koynuna soktu.

"Bizi bilen bilir. Biz gökteki kartallarla dövüşerek, dişimizle

tırnağımızla bu hale geldik. Bizi Allahtan başka kimse yolumuzdan çeviremez. İnce Memed gibi çocuklar bize bir lokma bile olmazlar. Lokma olmazlar da ne demek, dişimizin kovuğuna bile girmezler. Ama öyleyse ben niçin sizden bundan sonra ölünceye kadar otlakiye, kışlak parası almayacağım? Söyle neden?"

"Allah seni inandırsın ki onu biz buraya göndermedik. Bize gücenme ve de kusurumuza kalma..."

"Neden mi, çünkü siz İnce Memed gibi bir yiğidi kurtardınız. Kurtarıp da bu mübarek vatana iade ettiniz. Bundan dolayı ben de size minnetimi bildirmek için... Bundan sonra siz benim için İnce Memed gibi bir ermişi, kahramanı kurtarmış kişisiniz. Başım üstünde her zaman yeriniz var."

Battal Ağa ikircik içindeydi, bu adam İnce Memedi gerçekten seviyor mu, diye düşündü. Böyle adamlar dünyada kendilerinden başka da hiç kimseyi sevmezler, dedi kendi kendine. Böylesi canavarlar öyle kolay kolay da korkmazlar.

Molla Duran Efendi onun ne düşündüğünü anlamış gibi, biraz acı, biraz alaylı gülümsedi:

"Bir insan ne kadar yürekli olursa olsun İnce Memedden korkmalı. Çünkü o, ölümün ötesinde yaşıyor. Bu ne demektir, biliyor musun?"

"Biliyorum ya, İnce Memed öyle değil."

"Doğru, her zaman değil. Çoğu kez herkes gibi bir adam. Yumuşak, iyi huylu, küçük bir çocuk gibi nazlı... Kimisinde de..."

"Korkulur," dedi Battal Ağa.

Molla Duran Topal Aliyi çağırdı.

"Ali, şöyle otur hele. İnce Memedi konuşuyorduk."

"Duydum Efendi. Doğru konuştunuz ikiniz de. Onu iyi tanıyorum, çocukluğundan bu yana, bir iş yapmaya kalkıştı mı gözlerine önce bir çelik ışıltısı gelip yerleşiyor. İşte o zaman o ölümün ötesine geçiyor. İşte o zaman ondan korkulur."

"Benden de korkulur," dedi Molla Duran Efendi. "Biz onunla aynı demirdeniz."

"Anladım," dedi Ali. "İkinizi bir arada görünce hemen anladım. İkinizin de gözlerine o ışık geldi aynı anda yerleşti."

"Ben bir karış kışlağı vermem deyince, bu toprakları benden alacak yürekli bir kişi varsa gelsin de görüşelim deyince, o anladı ki olmayacak. Ben de ona otlakiyeyi hediye ettim. Bir de onu kurtardığınız için size... Bir de Aliyi bağışladı benim hatırım için. Belki Ali onun adamıdır, o başka. Ali onun, dedikleri gibi düşmanı da olsa benim için bağışlardı."

"Bağışlardı," dedi Ali, kıvançlı.

"Size bir gizlim var, ama adamım Aliye güvenemiyorum. Bilsem ki bu adam İnce Memedin adamı, rahat edeceğim."

"Bana sen güvenmelisin. İnce Memed de güvenmeli. Benden de korkulur."

"Bunu biliyorum işte. Sen hepimizden betersin."

"Siz ayda yılda bir ölümün ötesinde gezersiniz. Bana gelince ben her gün ölümün ötesindeyim. Benden ben bile korkuyorum. Ama İnce Memedle sen bana güvenmelisiniz."

"Dinleyin öyleyse, birkaç gün önce eşkıya Kuzgun Veli bana haber salmış. Diyor ki, İnce Memedi ben öldürürsem, beni bağışlatır da düze indirtir misiniz? Bu adam kafasına koymuş, bu işi yapacak. Ben önayak olmasam bile başkasına, Taşkın Halil Beye, Zülfüye, Murtazaya başvuracak. Onların da İnce Memedden o kadar ödleri kopuyor ki onun her istediğini kabul edecekler. Şimdi size söylüyorum, Kuzgun Veli feleğin çemberinden geçmiş bir kişidir, otuz otuz beş yılık eşkıyadır. Yanında da gün görmüş, turnayı gözünden vurur sekiz kişisi var. Belki de, gaflete getirip İnce Memedi avlayabilir. İşte o zaman da ben kendim de ölmüş, yenilmiş gibi olurum. Topal Ali de öyle olur. Ben onun ölümüne dayanamam. Bunu şakacıktan değil, taa yüreğimin kökünden söylüyorum. Bir çare..." Sustu, yüzü kararmıştı, başını önüne eğdi, bir süre düşündü. "Tek çare, bunu İnce Memede ulaştırmaktır. Temkinli ol, üstüne gelen Kuzgun Velidir diye. O Kuzgun Veli ki, pis bir adamdır, öldürdüğü insan elliyi geçer. Bunu ona kim ulaştıracak, Battal Ağa sen mi, izci Ali sen mi?"

Aliyle Battal Ağa biribirlerine bakıştılar, Battal Ağa çabucak:

"Ben," dedi, "ben, ona bu haberi ulaştırırım. Sağ ol Molla Duran Efendi. Senin de bize bir emrin olursa..."

"Estağfurullah..."

Battal Ağa ayağa kalktı, yanına yöresine bakındı. "Ali Ağa, benim heybem nerede?"

"Kapının arkasında, getireyim mi?"

"Zahmet olmazsa."

Ali kapının arkasındaki halı heybeyi aldı getirdi onun önüne koydu. Battal Ağa cebinden bir anahtar çıkardı halı heybenin kilidini açtı. Kilit üç kere çınnn etti. Heybeden büyücek bir külek çıkardı.

"Bunda arı sütü var," dedi. "İnsanı gençleştirir. Arıların yuvaları en yüce dağın doruğunda bir çakmaktaşı, cam gibi bir kayanın kovuğundadır. İşte bu bal oradandır." Bir külek daha çıkardı. "Bu da tereyağıdır. Bu yağı sen de, sen de iyi bilirsiniz." Üçüncü külek biraz daha büyüktü. "Bu da mor peynirdir, otlarla yapılır. Yalnız bizim Yörükler yapmasını bilirler. Yiyince rayihası on gün insanın bedeninden gitmez. Hoş, deli, esrik bir koku içinde dolaşır insan. Bir de her derde devadır. Bana izin."

Molla Duran onu cümle kapısına kadar uğurladı, kucaklaştılar.

"İnce Memede haberi ulaştırmayı unutma."

"Bu gece."

Ali onu bahçenin dışındaki yola kadar uğurladı.

Battal Ağa atın üstünden ona eğilip yavaşça:

"Sana yarın Müslüm çocuğu yolluyorum buraya. O, İnce Memedi neredeyse bulur."

Molla Duran yatsı namazını kılmış, duasını topluyordu, aşağıdan biraz telaşlı gelen Topal Ali:

"Geldiler," dedi.

"Al getir."

Kepenekli üç çoban girdi odaya. Molla Duran ayaktaydı, Kuzgun Veliyle kucaklaştılar.

"Bu dünyada bir tek sana güvenirim Molla Duran. Malımı, mülkümü, karımı ve hem de canımı. Sen de çiğ süt emmiş bir insanoğlusun ya, sana şu insanlar içinde en çok güvenirim."

"Sen otur hele otur, şu kepeneğini çıkar da... Sana çobanlık eşkıyalıktan daha çok yakışıyor." Öteki eşkıyalara döndü. "Siz de kepeneğinizi çıkartın."

Kuzgun Veli, ötekiler kepenekleri üstlerinden atınca altın-

dan pırıl pırıl, menevişli silahları çıktı. Göğüsleri çaprazlama fişeklikten gözükmüyordu. Dürbünleri, tabancaları, hançerleriyle dişlerine kadar silahlanmışlardı.

Kuzgun Veli çok uzamış gitmişti. Bir zenci kadar yanık yüzlüydü. Yaşını hiç göstermiyordu. Molla Duran onu tanıdığı günden beri o hep otuzundaydı. Onuncu yıl affında İnce Memedle birlikte affı kabul etmeyerek dağdan inmeyen eşkıyalardan birisi de oydu. Niçin düze inmiyorsun diyen dostlarına, daha yükümü tutmadım, birkaç kuruşla düze ineyim de Çukurovada onun bunun oyuncağı mı olayım, demişti. O zamandan bu yana da soymuş, öldürmüş, yol kesmiş, evler basmıştı. Dört karı, bir çiftlik almış, çiftliği atlar, soylu boğalar, koyun sürüleriyle doldurmuştu. Hepsi de kendisine benzeyen çok çocuğu olmuştu. Urfadan, Maraştan, Halepten, Malatyadan, Kayseriden bu yana birçok zenginin ocağına incir dikmişti.

"Artık yaşlılık geldi kapıya dayandı. Dinlenmenin de sırası geldi. Ölüme ne kadarcık günümüz kaldı ki Duran Efendi... Çok insan öldürdük Duran kardaş, çok ocaklar söndürdük. Allaha çok şükür çiftliğimiz de, her şeyimiz de var. Sen benden iyi bilirsin, sandığımızdaki altınları saymaya kalksak üç gün üç gece sürer sayması. Bundan sonra bir kör kurşundan gitmek de var. Şimdiye kadar kimse bize yaklaşamadı ama yaşlılığımızı anlayınca yaklaşırlar. Otuz beş yıldır çete başıyım, ölümü göze almazsan kimseyi ölüme gönderemezsin. Öldürme de öyle... Kocadım artık, can tatlılaşıyor insan kocayınca, artık ölümü göze alamıyorum. Öldürmekte de yüreğim yumuşadı. Kolay kolay adam öldüremiyorum. Eskiden olsa insanı bir kasabın bir koyunu doğradığı gibi gözümü kırpmadan doğrardım. Çok da doğradım. Ölümü, öldürmeyi göze alamayanı da dağda yaşatmazlar, öldürürler. Ben tez günde dağdan düze inemezsem, uzun yaşayamam artık, beni öldürürler. Şu iki kişi, bak başlarını önlerine eğmişler, öyle duruyorlar, insan insanın yüreğindekini her zaman okur, onlar bilsinler ki benim içime en küçücük bir korku gelmiş yerleşmiş, bunlar bile beni öldürürler."

Adamlar durumlarını hiç bozmadılar. Dizlerinin üstüne koydukları tüfeklerine sıkı sıkıya yapışmışlardı. Çünkü Kuzgun Veli de öyle yapmıştı.

"Ben kendimi iyi biliyorum, benim içime korku düştü. Bir insana bir kurşun sıkarken de ellerim titriyor. Ben bundan sonra iflah olmam. Ben artık dağdan yüze inmeli, çiftliğime yerleşmeli, çoluk çocuğumun arasına karışmalıyım. Artık kuru toprakta da yatamıyorum, sırtım, belim tutuluyor. Çiftliği kale gibi yaptım. Ben düze inince kimseye bulaşmazsam kimse bana karışamaz. Her şeyi, düze inmek için her şeyi yıllar yılı ona göre hazırladım. Hiç olmazsa ölmeden önce birkaç yıl rahat yaşamak, bir Arap ata binip şöyle korkusuz, gece de olsa dolaşmak istiyorum. Bunu göremeyeceğim diye de korkuyorum. Bunun için çok çok insan öldürdüm, çok zulmettim, hakkım değil mi birkaç yıl dinlenmek?"

Karanlık bir kuyu gibi derinde olan, gökyüzü düşmüş bir kuyu aydınlığındaki gözlerini Duran Efendinin gözlerinin içine dikti baktı, ondan bir umar bekliyordu.

"Çarem sensin Molla Duran Efendi. Benim halimden bu kasabada yalnız sen anlarsın. Anamla Çukurovanın sarısıcağında başak topladığımız günleri, susuzluktan kavrulup da bir damla su bulamadığımızı, sıtmalı, kurtlu, kan kesilmiş çeltik sularını içtiğimizi, ben anamla sıtmadan titrerken köylülerin bizi tarladan tarlaya kovaladıklarını..."

İki eski arkadaş, uzun yıllar önce aşağı yukarı haftada bir iki kere ya dağda, ya kasabada buluşurlar, dertleşirler, biribirlerine çocukluklarını anlatırlardı. Kuzgun Veli, Molla Duranın acı yaşamına ağlar, Molla Duran da ötekinin..."

"Yalnız sen bilirsin. Ölüm korkusuz bir tek günü yaşamak istiyorum, bir tek geceyi güzel bir yatakta rahat uyumak istiyorum. Allahtan daha fazla bir şey istiyorsam, o koca Allah bin belamı versin."

Sonra güldü:

"Bir şey daha istiyorum, Hacca gidip, Allahımıza günahlarımı da bağışlatmak istiyorum."

"Hacca birlikte gideceğiz. Kavli kararımız öyle değil miydi?"

"Hani aklında mı, oraya, Akdeniz kıyısına, seninle birlikte giderken mübarek Hacca gideceğimize de biribirimize söz vermiştik. Sen o adamdan çok korkuyordun, Hüseyin Hocadan."

"Doğru, çok korkuyordum."

Molla Duran Hüseyin Hocanın portakal bahçesinin içindeki evini eliyle koymuş gibi bulmuştu bunca yıl sonra. Hüseyin Hoca onu görünce önce deliler gibi sevinmiş, sonra da yüzü sapsarı kesilerek titremeye başlamış, salt, o da bir kere, "Beni öldürmeyeceksin, değil mi," diye sormuştu.

Hüseyin Hoca çok zengin olmuştu. Portakal bahçesinin sınırını taa Akdenize kadar götürmüş, birkaç tane de gemi almış Akdenizde yüzdürüyordu. Portakal ağaçları şıkırdım gibi çiçek açmıştı ve dünya kokudan deliriyordu. İki arkadaş Hocayı almış al köpüklü, yüksek dalgalı, büyük denizin kıyısına götürmüşlerdi.

"Son sözün Hocam?"

Molla Duranın sesinin titrediği Kuzgunun gözlerinden kaçmamıştı.

"Beni tanyerleri ışırken vuracaksınız. Böyle olacağını, senin bir gün geleceğini biliyordum. Anandan, çocuklardan bir haber var mı?"

Molla Duran karşılık vermedi. Sabaha kadar denizin sesini dinleyerek dingin beklediler. Tanyerleri ışıdı ışıyacak Molla Duran sapı fildişi tabancasını çekti, Hüseyin Hocanın karşısına geçti.

"Daha var," dedi Hüseyin Hoca. "Tanyerleri az sonra ışıyacak, o kadar acele etme canım..."

Molla Duran elinde tabanca onun karşısında bir süre bekledi.

"Tamam mı, bak ortalık ağardı."

"Tamam," dedi Hüseyin Hoca. Yüzü kül gibi olmuştu.

Molla Duranın tabancasından çıkan üç kurşun doğru gitti Hüseyin Hocanın yüreğine saplandı. Hüseyin Hocanın çok kanı aktı. Hoca son soluğunu verinceye kadar başında beklediler.

"Nasıl da soğukkanlı, hiçbir şey olmamış gibi, tanyerleri ışırken öldürmüştün onu... Sonra da çiçekli bir portakal dalı kırmış doya doya koklamıştın. Birlikte Hacca gidip günahlarımızdan arınacağız."

"Arınacağız," dedi Molla Duran Efendi.

"Şimdi senden isteğim, ben İnce Memedi yakalamaya, ya da öldürmeye geldim." Konuşurken Topal Aliye gözü ilişti.

"Bu mu?" dedi Molla Duran. "Bu izci Topal Alidir. İnce Memed bunun kanına susamıştır. Geçen gün öldürüyordu Aliyi, onun elinden zor aldım. Bana ne kadar güvenirsen, ona da o kadar güven."

"Ben Topal Aliyi bilirim," diye güldü Kuzgun Veli. "O da beni bilir."

Topal Ali biraz yakına gelip ona elini uzattı:

"Hoş geldin," dedi.

"Hoş bulduk Ali kardaş. Korkma, o İnce Memedi öldüreceğim. Dünkü çocuk o."

"İnşallah."

"İnce Memedi öldürmek için bir tek şey istiyorum, o da bağışlanmam. Anladın mı, Molla Duran Efendi?"

"Anladım."

"Ben İnce Memedi öldürdükten, ya da yakaladıktan sonra, elimde bana bir şey yapılmayacağı üstüne, en büyük yerden bir söz kağıdı olacak. Bunun üstesinden gelirsen ben de sana..."

"Haydi şimdi biz uyuyalım. Gün açıla, hayır ola..."

Molla Duran Efendi sabahleyin Taşkın Halil Beye giderken, Topal Aliden talimatını almış çoban Müslüm de dağlara İnce Memedi aramaya gidiyordu.

Gece kasabanın ileri gelenleri Molla Duran Efendinin konağında toplandılar. Kuzgun Veli, İnce Memedi yakalamak ya da öldürmek için, bu işi yaptığında onu affeden yazılı bir söz istiyordu. O da Arif Saim Beyden.

Zülfü:

"Ben bu kağıdı sana iki gün içinde alır getiririm. Arif Saim Bey şimdi Adanada. Beni de çağırmış."

"Ben de sana böyle bir kağıdı Validen alırım," dedi Murtaza Ağa. "Ben seni iyi tanırım. Gelsen gelsen bu işin üstesinden sen gelirsin."

"Ben de candarma komutanından alırım," dedi Taşkın Halil Bey. "Askerler mert olurlar, hem de sözlerinin eri..."

Kuzgun Veli çetesi bir hafta sonra cebinde kağıtları Molla Duran Efendinin bahçesinden, suyun kıyısındaki ılgınların arasından, İnce Memedi aramak için dağlara çekiliyordu. Bundan Kaymakamın, Yüzbaşının, öteki hükümet adamlarının hiç

haberi olmamıştı. Kuzgun Veli, işini sağlama almak için bunu Ağalardan, Beylerden özellikle istemişti.

İnce Memedden korkulur, ona göre kendini sakın, demişti Molla Duran. Kuzgun Veli düşünüyordu. Acaba ne demek istiyordu Molla Duran? İnce Memed kimdi, küçücük, zavallı, ağzı süt kokan, zorlan eşkıyalığa itilmiş, tek başına dağlarda gezen, ne yapacağını bilemeyen bir kişiydi. Allah ondan razı olsun. Eğer o bu kasabalıları bu kadar korkutmamış olsaydı, yıllardır beklediği düze inme düşü gerçekleşemezdi. İnce Memed onun başına konmuş altından bir devlet kuşuydu. Onu öldürmek istemezdi ya, ne yapsın, o öldürülmek için karşısına çıkmış, bunun için ona devlet kuşu olmuştu. Ne kadar istemezse istemesin onu öldürecekti.

Sevincinden uçuyor, kendi kendine türkü söyleyerek, oynuyordu yürürken arada bir de... Gençliğinde de bir adam öldürdüğünde, yol kesip altın keseleri koynuna koyduğunda, ev bastığında da hep böyle keyiflenir, sevincine sınır olmazdı. Tez, tez günde öldürmeli bu İnce Memedi, güzel çiftliğine yerleşmeliydi.

O kadar çabuk yürüyordu ki öteki eşkıyalar, en gençleri bile arkasından yetişemiyorlardı.

Kale boynunu bu minval üzere aştıktan sonra Kuzgun Veli geriye döndü:

"Bu böyle olmayacak çocuklar," dedi. "Yürümekle ona yetişilmez hemen. Birer at bulmalıyız, yukardaki Çerkeslerden."

Öğleye doğru atlar hazırlanmış, çınarın dibinde onları bekliyorlardı.

Bir dağları tutarlarsa, gerisi kolaydı ve İnce Memed avuçlarının içindeydi.

25

"Bizi asacaklardı, biliyor musun Memed," dedi Ferhat Hoca. "İyi ki yetiştin de kurtardın bizi."

Tam on gündür bu sarp, kuytu köydeydiler. Köye yalnız bir tek yoldan gelinebilirdi, o yol da çırılçıplak gözlerinin önündeydi. Yoldan karınca geçse köyden gözüküyordu. Köyde bir eski zaman kalesi kalıntısı, kalıntılarda da yabanıl aslan kabartmaları vardı. Buradaki bütün insanlar da Ferhat Hocayı tanıyor, onu seviyorlardı. Kimse bir şey söylemiyordu ya, Ferhat Hocanın her ne sebeptense burada birkaç yıl kaldığı belliydi. Memed, Hocayı çok yakından tanıdığı için, bu köyde hangi sebepten kaldığını merak bile etmiyordu.

Yobazoğlu onlardan daha yolda, nereye gideceğini, ne yapacağını söylemeden ayrılmış gitmişti.

"İnsanın bu kadar korkağı da..."

Ferhat Hoca en çok Yobazoğluna şaşıyordu. Diline pelesenk etmişti, "İnsanın bu kadar korkağı da..." diyordu da başka bir şey demiyordu.

Memed Ferhat Hocayla birlikte olduğundan hem çok mutluydu, hem de ona büyük bir güven duyuyordu.

O gün bugündür de İnce Memedle Ferhat Hocanın tartışmaları sürüyordu.

Hoca:

"İnsanın yolunu Allah çizer. Allah benim yolumu çok eskiden çizmişti de ben anlamamıştım. Ben, sen eşkıyalığı bırakıp gitsen de ben bu dağlarda kalacağım. Bunun bir mümkünü çaresi olmadığını anladım. Benim sonum kurşun. Bunu düşümde de gördüm. Hapisten kurtulacağımı, dağlara geleceğimi de düşümde görmüştüm. İnsan hem kendi yolunu kendi çizer,

hem de Allah çizer. Ben dağda kalmamak için her şeyi yaptım, ama baktım ki alnıma yazılmış, kaderin önünden kaçamıyorum. Dağda bir tek eşkıya kalmasa da ben dağda kalacağım. Böylesi benim için daha iyi. O sığındığım köyde Allah seni boş yere karşıma çıkarmadı."

Hoca sonunda çok kesin konuşmuştu, Memed üstelemedi. Çoktan da atıcılık talimlerine başlamıştı. Her sabah erkenden kalkıyor, namazını kıldıktan sonra:

"Haydiyin çocuklar, benimle gelen var mı?" diyor, yanına kim takılırsa onunla köyün arkasındaki düzlüğe çekiliyor, atışlara başlıyordu. Bir de durmadan dağ tırmanıyor, yürüyor, koşuyordu.

Memed, Hocanın her şeyine şaşırıyordu ya, onun atıcılığına hayran kalmıştı. Gözünün gördüğü neye nişan alıyorsa onu vuruyordu. Memed böyle bir nişancıyı ömründe ne görmüş, ne de duymuştu.

Köyde bir ay kaldılar. Memed anladı ki bu köylüler, yakın köyler Hocayı bir ermiş eylemişler, onu kutsuyorlar. Sebebini de öğrendi.

Ferhat Hoca kıtlık yılında üç arkadaşıyla bu köye sığınmış, yol kesmiş, Kayseriden, Develiden, Sivastan, köylerden zengin evleri basmış, sürüler talan etmiş getirmiş bu köylerin aç insanlarına dağıtmıştı. Gücünün yettiğince de buralardaki aç asker kaçağı sürülerinden onları korumuştu.

İşte bundan dolayıdır ki Ferhat Hocanın buralarda yeniden gözükmesi düğün bayram karşılanmıştı.

Memed:

"Hocam," dedi, tüfeğini onun önüne uzattı, "ben senin emrindeyim. Çetebaşı sensin, bundan önce olduğu gibi, ben de senin çetenim."

"Köylüler mi söyledi bunu sana?"

"Köylüler söylemediler. Ben öğrendim."

Ferhat Hoca onun öğrendiklerini bura köylülerinin hiçbir zaman, hiç kimseye söylemeyeceklerini biliyordu. Onun macerasını, buralara geldikten sonra, bir yabancıdan, saf bir çobandan cin gibi Memedin öğreneceğini de biliyordu.

"Bir gün sana her şeyi, bütün başıma gelenleri en küçük

ayrıntısına kadar anlatırım. Al tüfeğini önümden. Çetebaşı sensin."

"Alamam. Kabul edemem."

"Al onu önümden. Ben kimin çetebaşı olacağını bilirim."

"Ben de bilirim Hocam."

Hoca kızdı:

"Al onu yerden. Eski köye yeni adet çıkarma."

"Çıkarırım."

"Başıma bela mısın sen?"

"Belayım."

"O zaman arkadaşları çağıralım, hemen şimdi, çetebaşını seçelim. Sen olduğun yerde kal. Çocuklar gelin."

Kasımla Temir onları biraz ötede durmuşlar izliyorlardı, yakına geldiler.

"Çetebaşını seçeceğiz. Memedi isteyenler?"

Üçü de Memedi istediler...

Memed bu oldubittiye bir düşte, bir yarı uykuda gibi küskün bakıyor, bir şey söylemiyordu.

Üçü de silahlarını aldılar, götürdüler Memedin ayaklarının dibine koydular. Memed birden duygulandı, gözleri yaşardı, hemen vardı Ferhat Hocanın elini kaptı alnına götürdü.

Köylüler olanı biteni görmüşler, duymuşlardı. O gece Memedin onuruna büyük bir şölen verdiler. Yakındaki köyden davulcular, aşıklar, türkücüler, kavalcılar geldiler. Köyün ortasındaki alana büyük bir ateş yakıldı, orman, kayalıklı yamaçlar sabaha kadar aydınlandı.

Bir hafta sonra Memed:

"Çok küflendik buralarda," dedi, onun aklı fikri hep Seyrandaydı. Bir gün önce Seyranı alıp bilinmeyen yerlere, üstelik de portakal bahçelerinin olduğu deniz kıyılarına gitmek istiyordu. Bunun için de birazıcık olsun paraya gereksinmesi yok muydu?

"Çıkalım buradan. Yalnız burasını unutmayalım. En kötü günlerimizde... Buranın köylülerini teker teker kesseler, bizi kimse ele vermez."

"Biliyorum, vermezler Hocam."

"Burası bizim kalemiz..."

Köylüler, kadın erkek, çoluk çocuk onları aşağıdaki gediğe kadar uğurladılar.

Ferhat Hoca köylülerden ayrılıp tepeyi çıkınca, gökte uçan kartallardan birisini gösterdi:

"Memed," dedi, "şuna iyi bak. Bu benim ilk avım, eğer vurabilirsem talihim yaver gidecek." Tüfeğini kaldırdı, tetiğe çöktü, kurşunun sesinden kayalar yankılandı ve kartal tıngır mıngır gökten düşmeye başladı. "Demek ki talihim yaver gidecek."

Hoca buradaki yolları, köyleri avucunun içi gibi biliyordu, akşama doğru bir küçük, ortasında tek parça kırmızı bir kayadan adacığı olan bir gölün kıyısına kurulmuş bir köye geldiler. Köylüler öteki köyden daha büyük bir sevgi, coşkuyla karşıladılar Ferhat Hocayı. "Hocam seni ölmüş biliyorduk. Candarmalar seni öldürmüşler diye çok haberin geldi, çok şükür bu günümüze Hocam," diye sevinerek onu karşıladılar. Hocaya kurbanlar kestiler, onları orada bir hafta ağırladılar.

Gölde alabalık vardı. Ferhat Hoca bacaklarını çemreyip göle girdi, eskiden olduğu gibi elleriyle kovuklardan çok alabalık yakaladı.

Bu köyde çok güzel soylu atlar yetiştirirlerdi bilinen zamandan bu yana. Köyün atları Urfanın, Arabistanın soylu atlarından da daha ünlüydü. İnce Memedin bindiği Ali Safa Beyin atının ünü buralara kadar da gelmişti.

"Kimi atlar böyledir, bir tezikmeyegörsünler, onları kimsecikler yakalayamaz. İnsana düşman kesilirler. Yangın onu çok korkutmuş, bir daha ölünceye kadar kendine gelemez."

Ferhat Hocayla Memedi iki katlı, güzel bir eve konuk etmişlerdi. Ev gölün üst başındaki kayalığın ucundaydı. Aşağıdaki göl som maviydi. Ortasındaki kırmızı kayalığa tanyerleri ışıyıp da gün vurunca göl de, o yörelerdeki ağaçlar, toprak, otlar da som kırmızıya kesiyor, gün yükselince de kırmızı kaya ışıltılara boğulup göl maviliyordu.

Hocayla Memed yan yana serili yataklarında sabahlara kadar konuşuyorlardı. Memed soruyor, öteki karşılık veriyordu. Hoca şu dünya üstüne, insanlar üstüne çok şey biliyordu. İnsanın bir gözlerinin içine bakmayagörsün, yüreğinin en derin yerini bile okuyordu.

"Sen kafana takmışsın Memed, sana söz, öğüt para etmez. Al Seyranı yanına, git o deniz kıyısına, portakal çiçeklerinin arasına... Ama bil ki sen gene uzun süre oralarda kalamayacaksın, dağlara geri döneceksin. Senin mayanda dağlar var. İnşallah portakal bahçelerinde başına bir iş gelmez. Oradan çabuk kurtulursun... Bir insan İnce Memed olunca, İnce Memedlik insanın sırtına en büyük yüktür. Bir insan İnce Memed olunca başka hiçbir şey olamaz. Portakal bahçelerinin içinde bir gün, iki gün, bir yıl ancak kalabilir. Bir yıl ancak, o da en çok karısının koynunda kalabilir, bundan sonra bağlasalar hiçbir yerde duramaz."

"Bayramoğlu otuz yıldır nasıl durdu?"

Ferhat Hoca güldü:

"Ben onun çetesinde kaldım," dedi, "hem de uzun bir süre. Ondan boyuna haber alırım. O her gün, her sabah silahını kuşanır, karşı dağa kadar gider geriye döner. Onun silahını bir gün elinden alsınlar, bir sabah silahını kuşanamasın, gör sen ondan sonra Bayramoğlunu. Bayramoğlu bir gün dağa gene çıkacak. Belki de son soluğunda, ama çıkacak. O, yatağında osura osura ölecek adam değildir. Sen Abdi Ağayı öldürdüğünde kaybolup gitmiştin, niçin döndün, kim zorladı seni, kim tanırdı seni?"

"Döndüm..." dedi Memed.

"Gene döneceksin. Senin de mayanda onların mayasında olandan var. Köroğlunun, Pir Sultan Abdalın, Sakarya Şeyhinin..."

Birisi aşık, hem pir, hem aşık.. Güzel türküler söyler. Alevi, Kızılbaş, asi. Şahın adamı, Şah Alinin, hani Düldül atının sahibi Hazreti Ali var ya, onun adamı. Bu yüzden de padişaha düşman, ona asi.

Bir sabah yanında çalışan Hıdırı çağırır, ben bu gece bir düş gördüm Hıdır, der. Düşümde İstanbula gidiyormuşsun, orada Vali olup Sivasa geliyor, beni burada Sivas çarşısında asıyormuşsun. Haydi güle güle. Yazgının önüne geçilmez. Hıdırdır, pirin ellerine, ayaklarına düşer, aman pirim, yaman pirim, ben seni nasıl asarım, yeter ki Vali olayım. Pir Sultandır, yürü git Hıdır, der, onu yolcu eyler. Hıdır gider, aradan yıllar geçer, Si-

vasa bir Vali gelir Hızır adında. Bir gün Valinin aklına gelir ki onu düşünde görerek, himmet edip İstanbula yollayan piri Yıldızelinin Banaz köyündedir. Hani o Vali olup beni asacaksın demişti ya, ben ona büyük, misli görülmemiş bir şölen çekeyim de görsün, der. Sivasla Banaz arası üç günlük yol. Şölen gününü hazırlar, Sivasın ileri gelenlerini, Beylerini, Ağalarını da çağırır ki pirine nasıl bir saygı gösteriyor Vali, Vali olduğu halde. Sivasla Banaz arası üç günlük yoldur, Vali adamlarını göndertip Pir Sultan Abdalı sarayına getirtir, o şölen yerine gelirken huzurunda niyaza varır. Pir buna derecesiz sevinir ya içinde de bir kuşkusu vardır. Bu Hıdır Hızır olmuştur ve hem de Osmanlı... Bir kişi Osmanlı olmuşsa ona güven olmaz. Bir de düşünü görmüştür pir. Derken şölen başlar. Sofrada türlü yemekler vardır, buralarda görülmemiş, bilinmemiş. Sofrada kuş sütü eksik. Herkes yemeği yemeye başlamış, Pir Sultan öyle elleri kolları bağlı gibi durup durmuş. Hızır Paşanın bu gözünden kaçmaz. Buyur pirim, yemek ye. Pir karşılık vermez, herkes iştahla yemeğini yerken o el bile sürmez. Aman pirim... Pir Sultan başını kaldırır, gözlerini oradaki Ağaların, Beylerin, yüksek devlet adamlarının üstünde teker teker dolaştırır, ben bu yemekten yiyemem, der, çünkü bu yemekte tüyü bitmedik yetimlerin hakkı, kan ter içinde çalışanların kanı var, bu yemek zulüm yemeğidir, ben bu yemeği yiyemem, haramdır. Bu yemeği ben değil, köpeklerim bile yemez.

Hızır Paşa çok kızar, saçını başını yolar, öfkeden delirir. Durumunu birazıcık kurtarmak, bu Beylerin önünde daha fazla rezil olmamak için, çağır köpeklerini, pirim, der, bakalım yemeyecekler mi... Pirdir, hemen buradan Banaza el eder, köpekler yola düşüp gelirler. Buyur Paşa, işte köpekler. Yemekler Pir Sultanın köpeklerine sunulur, köpekler, yemekleri şöyle uzaktan, burunlarının ucuyla koklarlar, Paşanın adamları ne yaparlarsa yapsınlar yemezler.

Paşa bu kadar insan önünde çok bozulur. Bu aşağılanmayı nasıl yutacaktır, durumunu kurtarması gerekir.

Düşün gerçek çıkıyor, pirim, der Hızır Paşa. Yalnız sana pirim olduğun için bir kapı daha açıyorum, bu bana yaptıklarına karşılık seni çoktan sallandırmalıydım. Şimdi sen, şu insanla-

rın huzurunda üç deme söyleyeceksin, bu üç demede de Şah adı geçmeyecek. Böyle yaparsan seni bağışlarım. Yoksa seni bu sabaha karşı şehrin meydanında en yüce ağaca astıracağım.

Pir Sultan sazı kucağına çeker, ilk demesini söyler. Başta Paşa, ortadakiler donar kalırlar. Pir Sultan şiirinin her dizesinde bir kere Şah demiştir. Şölendekiler ikinci demeyi beklerler. O da baştan aşağıya Şahla doludur. Üçüncü deme de öyle.

Hızır Paşa, pirim, düşün gerçekleşti, der, asesler piri alırlar Sivas meydanında asarlar. O yüzden Sivasın adı kanlı Sivas kalır. Kıyamete kadar da bu şehir böyle anılacaktır.

O sabah günle birlikte bütün Sivasta Pir Sultan Abdalın bu minval üzere asıldığı konuşulur. Bir tanesi der ki, ben ala şafakta Pir Sultanı ak libaslara bürünmüş Kayseri kapısından çıkıp giderken gördüm. Ötekisi, ben de onu Tokat kapısında gördüm, der. Kimi onu şehrin doğu, kimi batı kapısında görmüştür. Kimse pirin asıldığına inanmamaktadır. Kuşkuda olanların bir kısmıysa, Halep oradaysa arşın buradadır, derler. Haydi meydana gidelim de görelim, Pir Sultan asıldıysa oradadır. Şehrin alanına gelirler ki ortalıkta hiç kimse yok. Yalnız bir kalın, uzun ip bir ağacın dalında sallanır durur...

Ferhat Hoca güzel sesiyle Pir Sultanın o üç, her dizesinde Şah adı geçen şiirini söyledi.

Memed:

"Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi bir aşıkmış. Hak aşığı..."

"Dadaloğlu gibi," dedi Ferhat Hoca.

"Pir Sultanın atı yokmuş, öyle mi?"

"Yok," dedi Ferhat Hoca.

Sakarya Şeyhini sorarsanız Sultan Dördüncü Murat devrinin Mehdisidir. Mehdi olaraktan Sakarya dağlarında zuhur ve huruç eylemiştir. Padişah üç kere üstüne ağır asker göndermiş, Mehdi üç keresinde de Osmanlı askerini birkaç bin kişisiyle püskürtmüştür.

Sultan Murat ordusunu çekmiş Bağdat seferine giderken ordu Konyada konaklamış. Bu arada serasker, sadrazam, vezirler, aman biz ne yapıyoruz, diye ayıkmışlar, Padişaha gitmişler, Padişahım, biz böyle ne yaptık, biz askeri aldık Bağdada gidiyoruz, o melun Sakarya Şeyhi nam Mehdi de İstanbulun

burnunun dibinde, bizim altmış bin kişilik ordumuzu yenen beş bin kişilik orduyla kaldı. Ya İstanbulu işgal ediverirse? Sultan Murattır, düşünmüş, demiş ki, gidin benden selam söyleyin Şeyhe, ona bir soylu at, bir hilat kürk, bir de vezirlik tuğu gönderiyorum. Bağdadın fethine, Kızılbaş üstüne gidiyorum, ordusunu alsın gelsin, sevaptır, o da Bağdadın zaptına katılsın. Serasker, sadrazam, vezirler almışlar armağanları gelmişler Sakarya dağlarına. Buldurmuşlar Şeyhi.

"Padişah sana vezirlik ihsan eyledi hem de üç tuğlu. Bu atı, bu hilatı da yolladı. Kızılbaş üstüne seferim var, sevaptır, o da ordusunu çeksin gelsin de birlikte fethedelim Bağdadı, dedi."

"Kabul edemem."

"Ne? Ne, vezirliği mi kabul edemezsin?"

"Edemem."

"Nasıl edemezsin?"

Serasker, Sadrazam şaşırmışlardı. Karşılarında uzun boylu, çökük avurtlu, kara abanoz sakallı, solgun, yanık tenli, yalım karası ışıltılı, keskin gözlü bir genç adam kaya gibi duruyordu.

"Edemem."

"Edemezsen biz de seni burada, İstanbulun burnunun dibinde bırakamayız."

"Biliyorum."

"Senin beş bin kişin var, Bağdat ordusunun yekunu neredeyse üç yüz bin kişi..."

"Biliyorum."

"Bu orduyu geriye döndürüp seni hallettikten sonradır ki ancak biz Bağdat seferine gidebiliriz."

"Biliyorum."

"Bu ordu seni yenecek. Sen yakalanınca Konya çarşısında bir eşeğe ters bindirilip çırılçıplak dolaştırılacaksın."

"Biliyorum."

"Derdin ne öyleyse?"

"Zuhur ve huruç etmeye mecburum."

Ve mecbur adam, Sakarya Şeyhi kapıda duran kır atına atladı mor dağlara doğru uçtu gitti.

Ve Sultan Murat Bağdat ordusunu onun üstüne çekti. Sakarya dağlarında mubalağa cenk olundu. O gün akşama kadar

Şeyhin ordusundan hemen hemen kimse kalmadı. Ve akşamüstü Şeyhi yakaladılar. Yalım karası gözlerinde korku, soluk, güzel yüzünde keder yoktu.

Konya şehrinde onu bir eşeğe ters bindirip cellada teslim ettiler. Cellat onun derisini ağır ağır yüzdü, mafsallarını kanırdı. Onun yüzünde en küçük bir sızlanma gözükmedi.

Cellat boynunu uçurmadan:

"Eriş ya Dede Sultan," dedi.

Sabaha karşı biraz uyumuşlardı. Memed hiç uyumak istemiyor, günlerce, gecelerce Hocayı dinlemeye can atıyordu. Bu Ferhat Hoca da ne çok şey biliyordu... İnsanı, ağacı, otu, çiçeği, yıldızları, şu dünyada ne var ne yoksa, tekmil gizleri ondan sormalıydı. Bu dağlarda niçin bu kadar çok dolaşmıştı, eşkıya desen eşkıyaya, imam desen imama, kaçakçı desen kaçakçıya, asker kaçağına, şehirliye, köylüye benzemiyordu. Memed şaşkınlık içindeydi, bu yaşa gelmiş buna benzer hiçbir adamı görmemişti.

Tanyerleri ışırken, bütün bir gece uyumuşlar gibi dipdiri kalktılar, giyinip gölün kıyısına indiler. Sabahın sisi içindeki gölün dibinin aydınlığında yıldırım hızındaki kırmızı benekli alabalıklar oynaşıyorlar, bir anda bir yere toplanıp, bir anda da ortalığa kıvılcımlar fışkırtarak kayıyor yitip gidiyorlardı. Suda balıklarla ışıkların oyunu karmakarıştı.

"Eriş ya Dede Sultan, demiş, başka bir şey dememiş öyle mi, cellat palayı çalarken öyle deyişi, kellesinin kanlar saçarak yere düşmesi olduğu gibi gözlerimin önünde. Bu gece düşümde Pir Sultan oturmuş bir ak taşın üstüne türkü söylüyor, Şeyh de durmadan, eriştin mi bana Dede Sultan, diyor, ışık gibi arı, gökyüzü gibi duru gülüyordu."

"Bu dünya işte onlardaki mayanın yüzü suyu hürmetine duruyor, onlar olmasa bu dünyayı zulüm, kötülük, pislik alır götürürdü çoktan."

"Götürürdü," diye onu onayladı Memed. Gözlerini suya dikmiş çok derin, etiyle kemiğiyle, saçlarının köklerine, tırnaklarının uçlarına kadar bütün bedeniyle düşünceye kesmiş düşünüyordu. Suyun dibindeki çakıltaşlarının üstünde ışıklar dalga dalga genişleyerek kıyıda tükeniyorlardı.

"Demek kellesi uçarken, eriş ya Dede Sultan, demiş, başka bir şey dememiş, ne yalvarmış ne de yakarmış, başkaca hiçbir şey dememiş?"

"Dememiş," dedi Ferhat Hoca gülümseyerek.

Kaldıkları eve döndüklerinde çoban Müslümü eşiğe oturmuş kendilerini bekler buldular.

Onları görünce ayağa kalktı:

"Beni bildin mi İnce Memed?" diye sordu.

"Bildim. Hani sen o Yüzbaşının köpeğini öldürdüğü çoban çocuk değil misin, kan işeyen?"

"Benim," dedi Müslüm. "O Kertiş Aliyi de, o Yüzbaşıyı da öldüreceğim."

"Dur hele," diye gülümsedi Ferhat Hoca. "Dur hele, onları sonra öldürürsün, şimdi sen buraya niçin geldin, onu söyle?"

"Amma da bulunmaz adamlarmışsınız siz de, hay yiğen. Sizi araya araya ayaklarım şişti, çarığım delindi," diye gücenik konuştu Müslüm.

Ayağının altını gösterdi. Çarığının bütün tabanı aşınmış gitmişti.

"Sana yeni bir çarık alırım. Buraya niçin geldin?"

"Beni sizi bulmaya Topal Ali Ağa gönderdi." Ferhat Hocaya, eğil işareti yaptı, bu adamı İnce Memedden daha çok gözü tutmuştu. Ferhat Hoca eğilip kulağını onun ağzına dayadı: "Bakın, beni buraya Topal Alinin gönderdiğini sizden başka kimse bilmeyecek. Bilirse olmaz. Dünya ağzı gevşek adamlarla doludur. Olur mu?"

"Olur," dedi Ferhat Hoca doğrulurken. "Sen getirdiğin haberi söyle."

Çoban Müslüm kuşkulu gözlerle yanına yönüne bakındı, kimseyi göremeyince, alçak sesle:

"Kuzgun Veli çetesi sizi öldürmeye geliyor." Sesini daha alçalttı. "Topal Ali Ağa dedi ki, kasaba Beyleri ona çok para vermişler sizi öldürsün diye. Bir de onun suçlarını bağışlayacakmış Hükümet, o da gidip çiftliğinde yan gelip yatacakmış ölene kadar. Topal Ali böyle dedi işte."

"Sağ ol Müslüm," dedi Ferhat Hoca, onu kucakladı. Ardından da bir dua okuyup onun üstüne üfledi.

"Bildim," diye güldü Müslüm. "Sen Ferhat Hocasın. Hııım... Sen ne yaman adamsın sen..." Müslüm onu tanıdığına sevinmişti.

"Sen beni nereden biliyorsun?"

"Ben seni bilirim, hem de çok iyi," diye övündü Müslüm.

"Sen bizi nasıl buldun Müslüm?" diye merakla sordu Memed.

"Ben bulurum," dedi Müslüm. "Sen onun orasına karışmasan iyi edersin. Üzümünü ye bağını sorma. Şimdi ben Kuzgun Veliyi kovalamaya gidiyorum." Sesini alçalttı, sağına soluna bakındıktan sonra: "Topal Ağa bana dedi ki, haberi ver onlara, sonra da Kuzgunun yerini bul, onlara bildir dedi. Ben gidiyorum, bir diyeceğiniz var mı, sizi neredeyseniz ben bulurum..."

"Bir yemek yeseydin ya Müslüm."

"Azığım var belimde. Cebimde de param var." Bir iki topallayarak yürüdü. "İşte o dedi ki bana, gün geçirip fırsat verme zamana. Sağlıcakla kalın." Yürüdü, bir elli altmış adım gittikten sonra döndü: "Senin at var ya, senin at? O delirmiş yahu Memed Ağa. Çok bela bir at olmuş. Onu geçen gün Karsavuran düzünde gördüm. Kendi kendime, bu İnce Memedin atıdır, dedim, yanına varayım da azıcık boynunu okşayım, dedim, aman varmaz olsaydım, az daha beni öldürüyordu. Yüzbaşı da emir vermiş, o at demiş, görüldüğü yerde, İnce Memedden de önce vurulacaktır, demiş. Yaaa, duydun mu Memed, onun hakkında da vur emri var. Benim köpeğimi de öldürdü o Yüzbaşı. Ben de onu öldüreceğim. Senin atını öldürürse de... Köylüler de senin atına yaklaşamıyorlarmış. Köylüler dediler ki, o ata yaklaşınca at görünmez oluyormuş. Olmaz olsun öyle at, iyi huylu bir şey değil. Vururlarsa hiç üzülme. Aaah, benim köpeğim öyle miydi ya..."

İçini çekti.

26

Yağız at yel gibi uçarak geldi geniş yeşil çayırlığın ortasında durdu. Başını kaldırıp kulaklarını dikti. Düzlüğü çepeçevre sarmış orman uğulduyordu. Sarı yapraklar yer yer yeşili örtmüştü. Uzaktaki yarı puslu dağın koyaklarına sabahın gölgeleri düşmüştü. Dimdik at kımıldadı, gerindi, sağrısı ince ince kırıştı. Bedeni upuzun uzamış, karnı yere değecek kadar gerilmişti. Bir süre böyle durdu. Dikeldiğinde kuşkuyla sağa sola bakındı, bir kayalık ayna gibi arada bir şavkıyor, ışıklar atın gözüne geldikçe at bir irkiliyor, kulaklarını dikip sağa sola bakınıyordu.

Çayırlığın ortasından yöresini mor çiçekli yarpuzlar almış, dibi ak çağşaklı üç pınar kaynıyordu. Pınarlardan suların yüzündeki kaygan böcekleri son hızla oradan oraya kayıyorlardı.

Yağız at çok ağır, yürümez gibi en yakınındaki pınara yürüdü, eğildi, kuyruğunu usulca sallayarak suyu içmeye başladı. Başını sudan bir türlü çekmiyordu. Yukarda, gökte atmacalar, göğüslerini esen yele vermişler, öyle süzülüyorlardı. Pınarın başına üç tane ardıç kuşu kondu. At bundan ürker gibi oldu, başını kaldırdı, sonra geri indirdi. Az sonra bir ak bulut gibi bir kelebek sürüsü geldi, pınarların yöresindeki mor yarpuzlara kondu. At, çayırlık, bir süre ak kelebek bulutu içinde kaldı. At huylandı, başını aşağı yukarı, kuyruğunu yana yöreye hızla salladı. Kelebekler bir uçuyorlar, sonra gerisin geri yarpuzlara konuyorlardı. Bir ara geliyor, at kelebeklerden gözükmüyordu. Durmadan başını silkeleyen, kuyruğunu da daha hızlı sallayan at aldı yatırdı. Kelebekler onu bırakmıyorlar, onunla birlikte, onu sarmışlar uçuşup gidiyorlardı. Güneşte çok ışıltılı, saydam, pul puldular.

At çayırlığı bir uçtan bir uca kelebeklerle gidiyor geliyor, duruyor eşiniyor, çifte atıyor, alıyor yatırıyor, şaha kalkıyor, kelebeklerden bir türlü kurtulamıyordu.

Düzlüğün ortasında yorulmuş, teslim olmuş durdu. Ak kelebekler üstünde kaynaşıyorlar, o inatla öyle durmuş hiç kıpırdamıyordu. Üç pınarın üçünün de suyu taştı, fokurdadı, ak köpükler kabardı yeşil çimenlerin üstünden çağıldadı. Atın dizlerine kadar çıktı sular. Kelebekler atın üstüne sıvanmışlardı. Sular ormana çekildiler gittiler. Güneş pınarların dibine vurdu. Atmacalar orada, göğün mavisine yapışmış daha öyle duruyorlardı.

Aşağıdaki ormanın içinden bir yalım patladı sündü, at yalımı görür görmez olduğu yerde bir süre pıstı, karnı yere yapıştı, kulaklarını indirdi, perçemi başının ucundaki sarı çiçekli çalıya değdi. Üstünde kelebekler, nereden geldikleri belirsiz gittikçe çoğalıyorlar, at da gözükmüyordu. Güneş ortalığı kavurdu, gözleri kör eden tozlu bir sarı sıcak aldı ortalığı, otlar, pınar, mor çiçekli yarpuzlar kurudu. Bir toz tabakası ormanı, otları, çiçekleri, suları kapladı. Kar yağmış gibi her yer tozlar altında kaldı. Yağız at silkindi, tozlar, kelebekler döküldü. Bir ara Hürü Ana elinde bir urgan, bir tutam ot ata yaklaştı. Bir yalım patladı aralarında, at şahlandı ileriye sıçradı, yöresini sarmış yalımlarla birlikte kendi yöresinde hızla döndü. Hürü Ana, atın ötesinde durmuş yalımlarla birlikte dönen atı seyreyliyordu. Ormandan elleri urganlı, bir tutam otlu bir sürü köylü çıktı. Yalımlarla birlikte dönen ata doğru geldiler, Hürü Ananın arkasında döndüler. Ormandan çıkıp geliyorlar, çıkıp geliyorlar Hürü Ananın arkasında toplanıyorlardı. Sonra ortada yalımlarla dönen atın yöresinde halkalandılar. Kalabalık büyüyordu atın yöresinde. Yalımlar söndü. At gene ak kelebek bulutu içinde kaldı. O döndükçe de kelebekler savruluyor ama onu bırakmıyorlardı.

Urganlar sağıldı ata doğru. At döndükçe atılan urganlara dolanıyordu. Dizlerinin üstüne çöktü. Bu anda da gözden yitti gitti. Köylüler şaşırdılar. Atın döndüğü yere geldiler. Otlar bir harman yeri kadar ezilmişler, at izleri toprağı çakur çukur etmişti.

Sert bir yel esti, sarı yaprakları savurdu. Köylüler yaprakların altında kaldılar. Hürü Ana gülerek, ata söverek yaprakların altından çıktı elindeki urganla. Köylüler de yaprakları yararak onu izlediler. Hürü Ana bir kayanın üstündeki atı görünce ona koştu. Köylüler de onun arkasından... Kayalığı çevirdiler. At hiç aldırmıyor, kayanın sivrisinde, yönünü güneşe dönmüş, uzun gölgesi kayayla birlikte toprağa serilmiş orada dimdik duruyordu. Köylüler kayalığa tırmanmaya başladılar. Dik kayayı yarıya kadar tırmanıyorlar, oradan öteye bir karış bile çıkamıyorlardı. Kaya sallandı, tırmanan köylülerin hepsi yere döküldüler. Eli mavzerli, kara yüzlü bir adam çıktı ortaya, durun siz, dedi. Diz çöküp toprağa, ata nişan aldı, arka arkaya beş el ateş etti, at yerinden kıpırdamadı bile. Onun ardından Yüzbaşı Faruk geldi kayanın dibine, köylüler süklüm püklüm, elleri karınlarının üstüne kavuşturulmuş yana çekildiler. Azgın yüzlü Yüzbaşı Faruk ata bakınca yüzünü geniş bir gülümseme kapladı, yere diz çöktü, ata nişan aldı, arka arkaya beş kere ateş etti. At hiç aldırmadı. Yüzbaşı Faruk mavzerini çabucak doldurdu, gene beş kere tetiğe bastı. At hiç oralı değildi. Yüzü güneşe dönük, olduğu yerde öyle durdu kaldı. Yüzbaşı tüfeğini doldurup doldurup boşaltıyordu. Hiç de yorulmuyordu. Bir kelebek bulutu geldi, atı sardı. At kendi yöresinde kelebekleri savurtarak döndü, ardından da kayanın doruğundan, kelebeklerle birlikte, tam Yüzbaşının üstünden bir kuş gibi süzülerek, uzaktaki çayırlığa indi. Seyran onu yelesinden tutmuş çekiyordu. Yüzbaşı köylülere döndü, İnce Memedin canı bu attadır, sizden bunun ölüsünü ya da dirisini istiyorum, dedi. Eğer tez günde bunun ölüsü ya da dirisi bana gelmezse siz bilirsiniz. Köylüler, gözümüzden iste bu atı Yüzbaşım, dediler. Asım Çavuş orada, kayanın dibine sinmiş, çömelmiş, tüfeği kucağında üst üste sigara içiyor, üzgün düşünüyordu.

At yeşil çayırlığın ortasında duruyor, yelesini sarkıtmış, kuyruğunu sallıyordu. Ayaklarındaki dört nalı da attığı, tırnaklarının genişlemesinden belli oluyordu. Biraz zayıflamış, tüyleri de domur domur kabarmış, uçları güneşten solmuştu. Atmacalar gökyüzünde oldukları yerde, mavi göğe yapışmışçasına süzülüyorlardı.

Bir sürü kuş, hepsi de ak, ormandan top top çıkıp çayırlığa kondular. Yağız at, çayırlığın aklığının üstünde bir kara leke gibi kaldı. Uzaktaki dağdan bir ak bulut koptu geldi, atın tam üstünde durdu. Bulutun gölgesi ak kuşların, yağız atın üstüne düştü. Bir mavi, küçücük gölekte atın yansıması gün ışığıyla birlikte çalkalanıyordu. Yağız atın yansıması gölün aydınlığında bir kırılıyor, kayanın doruğuna çıkıyor, ardından süzülerek iniyordu. Altın pırıltısındaki balıklar atın üstünde dolaşıyorlardı.

Gök, çayır, mor yarpuzlar, sarı yaprakları esen yelde uçan orman, at, her şey silindi, her şey ak, saydam bir ışığa kesti. Ormanın üstündeki ışık şırlıyor, dünyanın öteki ucu gözüküyordu. Portakallar çiçek açmış, kokuları taa Akdeniz kıyılarından dalga dalga dağlara kadar vuruyordu.

Kırmızı, pembe, ak, sarı keven dikenleri birer yalım öbeği gibi yanıyordu uzak dağın yamacında. Gün ışığında dönüyorlardı. Tanyerleri ince, bulutlu ışıyordu. At, upuzun uzatmıştı bacaklarını, gerininceye karnı yere değdi değecek. Gözleri dışarıya fırlamış, gözlerinin akında kırmızı damarlar, boynu kuğu boynu gibi uzun, güzeldi. Dağın doruğundan ışığa batmış, keven dikenlerinin cümbüşüne karışmış, ayağının altındaki taşları yuvarlayarak kır, güzel, ince boyunlu, nazlı bir kısrak geldi yağızın biraz ötesinde durdu, otlamaya koyuldu. Yağızı sanki hiç görmemişti. Yağız yeni gelene başını kaldırdı baktı, o da onun gibi, onu görmemişçesine atlamaya başladı. Aralarında vızıldayarak, ondan ona gidip gelen yeşil, bir parmak büyüklüğünde ışığa gelince çakıp sönen bir arı mekik dokuyordu.

Yağız at, usulca kısrağa yaklaştı. Öteki oralı olmadan, karşı koyağa otlayarak ilerledi. Koyakta insan boyu kadife kırmızı çiçekler el büyüklüğünde, el büyüklüğünde buradan ormana kadar sık, yılan giremez açmışlardı. Kısrak çiçeklerin arasına daldı ve ilk olarak yağıza baktı. Yağız ona koştu. Onunla koklaşmak istedi. Kısrak birden onun yelesine bir diş attı, yağız geriye sıçradı. Kısrak, az aşağıya, koyağın dibine çekildi, yağız onu bırakmadı, burnunu kuyruğunun dibine götürdü. Kısrak, sert bir çifteyle onu durdurdu. Yağız kızmıştı. Sağında solunda dönüyor, kokluyor, öteki ısırıyor, beriki aldırmıyordu. Kısrak,

geriliyor, arada bir bacaklarını açarak işiyordu. Yağız onun işemiğini kokluyor, başını göğe dikiyor, burun deliklerini alabildiğine açarak havayı kokluyordu. Öteki duruyor, işiyor, yağız koklayarak onun yöresinde dönüyordu.

Kısrak durdu, arkasına döndü, yağıza baktı, yağızın burun delikleri titriyor, açılıp kapanıyordu. Aletini çıkarmış, dikmiş, karnına yapıştırıp yapıştırıp indiriyordu. Kısrak bacaklarını açmış, gerilmiş, sağrısı ince bir titreşimde bekliyordu. Yağız ön bacaklarını açtı, uzattı, kısrağın üstüne attı, dişleriyle onu boynundan kavradı, tutturamadı indi. İkincide de tutturamadı. Üçüncüde artık dişleri kısrağın yelesini bırakmadı, kısrağa aştı. Sağrısı gerildi, önce çabuk çabuk, sonra yavaştan devinmeye başladı. Atın üstündeki ön bacakları, baldırları, sağrısı uğunan bir titremedeydi. Bu sırada ak bir kelebek bulutu ortalığı ışığa boğarak geldi, onların üstlerini örttü. Yağız, kısrağın üstünden inince de kelebekler, geldikleri gibi ışıldayarak, top top savrularak, havada zikzaklar çizerek çekildiler gittiler.

Yağızla kır kısrak orada, oldukları yerde kulaklarını düşürmüş, başlarını toprağa sarkıtmış kaldılar.

Doğudan bir yalım parçası sündü geldi, çiçeklerin arasından geçti, atların yöresinde halkalandı. Yağız bir sıçrayışta yalımları aşıp yönünü dağa döndü, bir anda da keven dikenlerinin kırmızı, sarı, pembe dumanının arkasında yitti gitti.

Bir koyağın diz boyu taze çayırlarının ortasındaydılar. Yağızla kısrak, kıtlıktan çıkmışçasına, başlarını yerden kaldırmadan otluyorlardı. Uzakta, ormanın üst yanında bir yerden gür bir duman tütüyor, yamaca doğru yayılarak ağıyordu. Atmacalar, göğüslerini yüksekte esen serin yele vermişler, alabildiğine kanatlarını açmışlar, bomboş, duru gökte salınıyorlardı.

Çalının arkasından turunculara bürünmüş, uzun kara belikleri kalçalarına kadar inmiş bir kız çıktı, yayılan atlara doğru yürüdü, kır kısrağın yanına geldi. Yayılan kır kısrak kızı görünce başını kaldırdı, baktı, kızı bekledi. Kız onu yelelerinden tuttu, üstüne bindi sürdü. Yağız bir süre kır kısrağın kuyruk altını koklayarak onların arkasından gitti, kız atı doldurunca yağız olduğu yerde kaldı. Ötekiler uzaklaştılar. Yağız uzun uzun üst üste birkaç kere kişnedi, arka ayaklarının

üstüne dikilerek, onların arkasından, onlar gözden ıralıncaya kadar baktı. Mahzun geriye dönüp yeniden otlamaya koyuldu.

Yağız at tanyerleri ışırken o çok mavi gölün kıyısındaydı. Suyun üstü dumanlanıyordu. Ormanın sarı yapraklarının üstünden bulutlar kalkıyordu. Kır kısrak karşı kıyıda kişniyor, eşiniyor, bacaklarını gerip işiyor, yağız da burun deliklerini açarak derin derin, bütün havayı içine çekiyordu.

Yağız dayanamadı, kendisini mavi sulara bıraktı, öbür kıyıya doğru suları köpürterek yüzmeye başladı. Kır kısrak da kendisini suya attı, ortada buluştular. Yağız onu dişleriyle boynundan yakaladı, kısrak kurtulmaya çalıştı, çabaladı, sonunda da kurtuldu. Birlikte kıyıya çıktılar. Kısrak sırtından sular akarak bacaklarını alabildiğine gerip işemeye başladı, çırpındı, üstündeki suları döktü. Yağız onun yanına geldi aşmak istedi. Yörelerini urganlı, silahlı köylüler alıverdiler. Kısrak huysuzlandı, kişnedi, arkasını döndü yağıza çifteler yağdırdı. Yağız şahlandı, kişnedi, kudurdu. Eli urganlı köylü kalabalığı gittikçe kalabalıklaşarak üstlerine geliyorlardı. Aralarına nereden geldiği bilinmeyen bir yalım düştü, patladı, sündü, üstlerine bir ak bulut indi, yağız kalabalığın üstünden göle süzüldü, yüzerek karşıya geçti. Kır kısrak da arkasından geldi. Gölü çıktılar, çırpınıp sularını döktüler, ormana daldılar.

Güzel bir bahar ılıklığında toynakları yumuşacık toprağa gömülerek, ak çiçekler açmış portakal bahçelerine düştüler. Esen yel, dalga dalga şimdiye kadar hiç bilmedikleri bir koku getiriyordu burunlarına. Portakal bahçelerini geçtiler. Irgatlar iki büklüm olmuşlar, tarlalarda çalışıyorlardı. Aralarından sıyrıldılar. Çalışan adamlar o kadar işlerine vermişlerdi ki kendilerini, önlerinden geçen atları görmediler bile... Kıyılarına vardıkları uçsuz bucaksız serilmiş büyük deniz minare boyu dalgalarla köpükleniyordu. Biribirlerine sokularak yan yana denizi beklediler. İkisinin de gölgesi kumlara düşmüştü. Bir incecik yel çıktı, sonra durdu. Kısa aralıklarla yel bir fisiliyor, bir duruyordu. Çok sıcak vardı. Sıcakta deniz duruldu, üstü dümdüz oldu, kırışıksız. Denizin ortasından bir aygır başı gözüktü, bu yana geliyordu. Kır kısrak huylandı, kaçmaya davrandı. Portakal kokuları denize doğru esti. Kır kısrağın burun delik-

leri titredi. Denizdeki at başı gittikçe yaklaşıyordu. Geldi geldi, tam önlerinde denizden çıktı. Lekesiz kır, iri, gözleri büyük, kulakları kalem, yeleleri mavi boncuklu bir aygırdı. Silkindikten sonra kır kısrağa yaklaştı. Onu kokladı. Kısrak hiçbir şey yapmıyor, hiçbir devinimde bulunmuyordu.

Yağız şaşırmış, kır kısrak ne yapacak diye bakıyordu. Aygır onun her bir yerini kokluyordu. Denizden kıpkırmızı bir yalım sağılıverdi kıyıya, yağız şahlandı, aygıra saldırdı. Kır kısrak bir yana çekilmiş bu biribirine girmiş azgın atlara bakıyordu.

Dövüşleri uzun sürdü. Kuyruk, yele kılları havada uçuşuyor, keskin dişlerin yaraladığı bedenlerden kanlar akıyor, atlar kırmızıya boyanıyordu. Sonunda ikisinde de kıpırdayacak bir durum kalmadı ya, yağız biraz daha canlıydı. Aygırı önüne kattı, tarlalardan, portakal bahçelerinden onu dağlara sürdü. Aygır ormanda yitinceye kadar arkasından kovaladı. Döndü denizin kıyısına geldi. Kır kısrak onu orada bacaklarını açmış bekliyordu. Yağız yorgunluğuna bakmadan ona aştı. Bu sırada da bir kelebek bulutu gelip pır pır üstlerini örttü.

Bulut dağılınca eli urganlı köylü kalabalığını karşılarında buldular. Bu sefer çok daha kalabalıktılar. Hep birden onları yakalamak için urganlarını attılar. Bir yalım patladı. Yağız kendi yöresinde üç kere döndükten sonra denize atladı, kır kısrak da arkasından... Kalabalığın bağırtısı, şamatası az sonra gerilerde kaldı. İki at yan yana uçsuz denizde sonsuza doğru yüzüyorlardı.

27

Gediği aşınca Sakızlı köyü karşılarına çıktı. Köy bir koyağın üst ucundaki düzlükteydi. Sırtını mor kayalıklı Kekilli dağına vermişti. Evlerin çoğu yarı yarıya yıkılmış, duvarların taşları arasından yaban otları, eşek incirleri, çiçekler fışkırmış, köyün dışındaki ağaçsız küçük mezarlığın da bütün hece taşları devrilmişti.

Kasım köyün üst başına gelince durdu, bir taşın üstüne sekilendi.

"Şu ev bizimdi," dedi kaşlarını çatarak. Koyağın karşı yamacındaki, yığma taşlardan geniş bir avlusu olan iki katlı, sıvaları dökülmüş, bağdadi kirişleri görülen bir evi gösterdi. "Köy sürüldükten sonra buraya bizim köyden tek gelen insan benim. Ne yapalım, bütün keçilerini yemiştik Çiçeklidereli Mahmut Ağanın. Açlık bu. Dini imanı, vicdanı yok açlığın..."

Konuşkan bir adam olmayan Kasımın dili çözülmüştü.

"Benim yutamadığım, bizi buradan kovdu anladık, keçilerini yemiştik. Ama Çukurovadaki köyümüzü neden elimizden aldı? Biz o toprakları canımızı vererek çıkarmıştık."

Ellerini gösterdi. Ellerinde çalı yırtmamış, orak, tahra, balta kesmemiş azıcık bir yer bile kalmamıştı. Elleri bir tuhaf hayvana benziyordu.

"Öldürdüğün Mahmut Ağanın küçük kardeşiydi, değil mi?" diye onun yanına çömelmiş Ferhat Hoca sordu.

"Bir kurşunda başı paramparça oldu, taşa düşmüş karpuz gibi."

"Senden başka, öteki köylüler hiç mi diretmediler?"

"Diretmediler. Diretseler de hiçbir şey gelmezdi ellerinden. Mahmut Ağanın başında çok silahlı adam vardı. Bir de Hükü-

met arkasında. Çok da gözümüzü korkutmuştu bizim Mahmut Ağa. Bu kadar korkan insanlar hiçbir şey yapamazlar."

"Sen nasıl yaptın öyleyse?"

"Ben onların on misli, yüz misli korkuyordum da ondan. Nasıl yaptım, ben de bilmiyorum. Parmağım tetiğe dokunuvermiş."

"Ya şimdi Kasım?"

"Şimdi o kadar çok öldüm ki, korkuya alıştım."

"Duyduğuma göre senin Sakızlı köylüleri, yani Yalnızkurt köylüleri başlarını almışlar, uzak, adı sanı duyulmadık diyarlara gitmişler. İmleri timleri belirsiz olmuş."

"Antakyaya, Amik ovasına gittiler. Orada saklanıyorlar. O kadar korkuyorlar ki Mahmut Ağadan, orada da gelir kendilerini bulur diye, delik delik kaçıyorlar. Böylesine bir korku görülmüş değil. Böylesi bir korku ölümden de beter."

"Beter," diye onu onayladı Ferhat Hoca. "Bir aşabilselerdi içlerindeki o korku dağını, bir kırabilseler o zinciri bir daha kimse o köylüleri zapt edemez. Ne kadar güçlü olursa olsun Mahmut Ağa toz ediverirler onu. Ama gel gör ki..."

İnce Memed de Ferhat Hocanın yanına tıpkı onun gibi çömelmiş, elindeki bir çöple toprağı karıştırıyor, hiçbir söze varmıyor, salt dinliyordu. Temirse aşağıdaki çitlembik ağacının altına oturmuş, sırtını gövdeye dayamıştı, boynunu uzatmış ıpıssız köye bakıyordu.

Kasım içini çekti:

"Bir daha dönmeyecekler bizimkiler bu köye, Çukurovaya da... Çöl Arabistanda yitecekler."

Ayağa kalkıp köye aşağı yürüdü. Ötekiler de onu izlediler. Kasım vardı evlerinin avlusunun önünde durdu, orada bir süre bekledi.

"Ne o Kasım, eve girmeye korkuyor musun?"

"Ben bu evde doğdum da, büyüdüm de..." Başını kaldırdı Ferhat Hocaya, Memede, Temire baktı, evi baştan aşağı süzdü. "Giremeyeceğim," dedi, arkasını döndü, koyağın dibinden, suyun kıyısından yokuş aşağı yürümeye başladı. Ötekiler onun ardından zor yetişiyorlardı. Yıkık köy, ortasındaki çıplak, uzun kavak ağacıyla gözükmez oluncaya kadar bu minval üzere yü-

rüdüler. Memed varıp da Kasımı tutup kolundan durdurmasaydı onun duracağı yoktu. Soluk soluğa kalmışlardı.

Bir taşın üstüne çöken Ferhat Hoca tabakasını çıkardı, kalın bir sigara sardı, iri demirci çakmağını çaktı, ortalığı güzel bir kav kokusu aldı.

"Köyün neresinde saklandın Kasım, kendi evinizde mi, kaçak olduğun sıralar? Mahmut Ağa seni fellik fellik aradığında boş köyden korkmadın mı?"

"Korkuyordum," dedi Kasım. "Ama burada, boş köyde gizlendiğim sürece beni kimse ele vermezdi. Bir de benim gelip de boş köyde sığınacağım Mahmut Ağanın aklına gelmezdi."

"Boş köylerden, eski örenlerden insanlar kadim zamanlardan beri korkarlar, şimdi az önce Kasımın kendi evinden korkup da kaçtığı gibi."

"Korktum, ürktüm," diye Ferhat Hocayı onayladı Kasım. "Ölülerden çok korktum."

"Köyde saklandığın sıralar yemek için ne yapıyordun?"

"İlk günlerde Çiçeklideresine gidiyordum yemek yemeye. Herkes bana sofrasını açıyordu. Az bir sürede bütün köyler benim boş köyde barındığımı öğrendi. Ben hiç korkmadım. Bir keresinde Çiçeklideresinin içinde Mahmut Ağayla karşı karşıya geldik. O beni tanımazdı ya bütün adamları beni görmüşlerdi, tanıyorlardı. Korkumdan dizlerim çözüldü, ileriye bir adım atamadım. Onların karşısında sararmış yaprak gibi titreyerek öylece kaldım. Ne onlar beni yolun ortasında bırakıp gidiyorlar, ne ben yerimden kıpırdayabiliyordum. Sonunda Mahmut Ağa bir şeylerden kuşkulanmış olacak ki beni yanına çağırdı, sen kimsin, nereden gelip nereye gidiyorsun, bu halin nedir, niçin böyle yaprak gibi titriyorsun, diye sordu. Ben de ona, Ağamı, Mahmut Ağamı görünce böyle oldum, deyince onun hoşuna gitti, gülmeye başladı, ardından da atını sürdü, bana daha başka bir şey sormadan çekildi gitti. Mahmut Ağanın adamları giderlerken, atlarının üstünden bana dönüp dönüp bakıyorlardı. Onların bakışlarından Mahmut Ağa hilelenir de geriye döner diye ödüm koptu. Yolun az ötesindeki dama canımı zor attım. Çok tuhaf değil mi, Mahmut Ağanın adamlarından hiçbirisinin beni ele vermemeleri? Oysa aylardır dağ taş beni arıyorlardı."

"Ferhat Hoca, sen ne dersin bu işe?"

"İnsanoğlu yiğit yaratıktır," dedi Ferhat Hoca. "İnsanoğlu mert, onurlu yaratıktır. Kasımın o kadar korktuğunu görünce kimse onun aradıkları Kasım olduğunu söylememiştir Mahmut Ağaya. Bunu küçüklük, alçaklık saymışlardır. Herkes insanların kötü, alçak yanlarını görüyor da bu yanlarını görmek istemiyorlar."

Kasımı omuzundan tuttu:

"Söyle oğlum," dedi, "sen boş köyde kalırken bütün bu yöre köylüleri, Çiçeklideresi de içinde senin orada kaldığını yediden yetmişe biliyorlardı, biraz önce öyle demiştin, değil mi?"

"Biliyorlardı. Biliyorlar, şu tepedeki ağacın dallarına getirip benim için yiyecek asıyorlar, çıkını dala bağladıktan sonra da bir ay ıslığıyla bana haber veriyorlardı. Bazan gece ben uyurken ay ıslığını duyuyor, yatağımdan çıkıyor, bir köylü de bir yatak bırakmıştı bir seferinde ağacın dibine, ağaca geliyor, daha sıcacık yemek çıkınını daldan alıyordum, bir gecede üç kez ıslık sesi duyduğum da oluyordu. O kadar çok yemek geldi ki bana, sonunda köyden hiç çıkmaz oldum. Ardından da Temir düştü köye."

Temir:

"Buradan, şu karşıki yoldan yaylaya gidiyordum," diye söze karıştı. "Bir ıslık duydum. Bir adamın da ağaca bir çıkın bağladığını gördüm. Köyün bomboş kalmış bir köy olduğunu, başından da neler geçtiğini biliyordum. Bir çalının içine saklanıp bekledim, baktım Kasım çıktı köyden, geldi çıkını daldan aldı, oracığa, ağacın altına çöktü, çıkını açtı atıştırmaya koyuldu. Sonra ben çıktım ortaya, Kasımın yanına geldim, afiyet olsun arkadaş, dedim, sağ ol, dedi başını kaldırıp, buyur... Ben de gidip onun yanına çöktüm, birlikte yemeği yedik."

"Mahmut Ağa bütün bu olan bitenleri duysaydı, önce Çiçeklideresi köylülerini, sonra da bu dağların köylüklerini Sakızlı köyü gibi sürgün ederdi, değil mi?"

"Ederdi."

Yöreyi çepeçevre çevirmiş dağların doruklarını bulut almıştı. Bir de batıdan, Aladağ üstünden kapkara bir bulut yığını kabararak geliyordu. Ortalık da usuldan kararıyordu.

Yalnız Sakızlının ortasındaki alana bir harman yeri büyüklüğünde çok parlak bir ışık düşmüştü uzun, çıplak kavağın tam üstüne.

"Yağmur geliyor."

"Gelsin," dedi Memed. "Biz de Sakızlıya sığınırız. Kasımın evi olduğu gibi duruyor."

"Ben gitmem," dedi Kasım. "Yağmurdan boğulsam da, beni seller alsa götürse de ben o köye bir daha girmem. Mahmut Ağanın elinden bir daha kaçsam da, katlime ferman çıksa da, ben de bu köye girince yüzde yüz kurtulacağımı bilsem de o köye bir daha giremem. Siz girin köye yağmur gelince, ben sizi burada oturur, beklerim."

"Haydi kalkın," dedi Ferhat Hoca. "Burada da daha fazla kalmayalım. Ortada kum gibi candarma kaynıyor. Durup dururken bir çatışmaya girmeyelim."

Yamaca yukarı yürüdüler. Soğuk yağmur yelleri esmeye başlamıştı. Yağmur yeli kimi çok sert, sağdan soldan aşağıdan yukarıdan esiyor, kurumaya yüz tutmuş keven çiçeklerini çatırdatıyor, kırıyor, savuruyor, kimi yumuşuyordu. Yamacı çıkınca iri, ağır damlalar da pat pat diye toprağı dövmeye başladı. Aşağıdaki yolda atını bir oraya, bir buraya süren, arada bir de durup yöreyi araştıran, dinleyen bir yolcu gördüler.

Kasım:

"Tanıdınız mı şu atlıyı?" diye yolu gösterdi. "Çoban çocuk o. Ne de güzel at sürüyor, atının üstünde oynuyor."

"Bizi arıyor," dedi Memed, "o şeytan."

Temir koşarak, bağırarak aşağıya indi. Yolcu atının başını çekti, Temiri bekledi.

"Merhaba Müslüm. Ne var, ne yok?"

"İyi haberler var."

"Dur, bekleyelim, ötekiler gelsinler de..."

Müslüm attan indi, atı götürdü yolun kıyısındaki çam ağacına bağladı.

"Yaralarım daha sızılıyor. Kertiş Ali beni dövmüştü ya... Yağmur yağınca yaralarım sızılıyor."

"Çok yağmur yağıyor..."

"Siz ne biçim eşkıyasınız?" diye çıkıştı Müslüm. "Eşkıyanın

yamçısı olur ki Çerkesden gelme. Top güllesi bile işlemez, değil yağmur."

"Bizim yok. Biz fıkara eşkıyayız."

"Zengin olun. Dağlar taşlar zengin adamlarla dolu. Ben çıkmalıyım ki bir dağa, o zaman görün siz! Bütün bu dağları, ovaları, zenginleri soyarım."

"Onlar da seni öldürürler."

"Öldürsünler, ölüm haktır. Ölümden korkup da sen geri durma, yiğidin alnına yazılan gelir."

Yağmur hışım gibi iniyordu. Eşkıyaların da, Müslümün de cıcığı çıkmıştı. Ortalık da gittikçe kararıyor, yalnız karşıda düz bir kayanın üstü pul pul ışılıyordu.

"Hoş geldin Müslüm."

"Hoş bulduk İnce Memed."

"Sende iyi haberler olacak."

"Var," dedi Müslüm. "Beni size Hıdır gönderdi."

"Kimmiş o Hıdır?"

"Sen onu tanıyormuşsun. Bir Hasan varmış, hani senin arkadaşınmış. Onu Sarıçiyan öldürmüş de, ben de İnce Memedim, demiş. İşte bu Hıdır o Hasanın babasıymış. Anladın mı?"

"Bildim," dedi Memed.

"İşte bu Hıdır bana dedi ki tez ulaş İnce Memede... Onlar benim senin ulağım olduğumu biliyorlar nasıl bellemişlerse... Bir onlar mı biliyor," diye övündü Çoban Müslüm, "bütün dağ köylükleri biliyor."

"Bir de candarmalar bilirse kemik koymazlar sende..."

"Bilemezler, bilseler de beni bulamazlar, bulsalar da yakalayamazlar, yakalarlarsa da ellerinden kaçırırlar, kaçırmazlarsa da hapsedemezler, asamazlar. Ben çok kurnazım, hem de akıllıyım."

"Anlaşıldı. Şimdi sen Hıdır Ağa ne dedi, onu söyle bana."

"Hıdır Ağa dedi ki, ölmüş Hasanın babası, Kuzgun Veli onların köyüne gelmiş. Bu Kuzgun Veli Hükümete söz vermiş, seni öldürecekmiş. Hükümet de onun için af çıkarmış. Hıdır Ağa dedi ki, o senin kanına susamış. Hıdır Ağa dedi ki, amanın İnce Memede söyle, bu gece Çamlıyol köyüne ulaşsın. Biz Kuzgun Veliye bu gece delice ekmeği yedireceğiz, o da iki gün iki gece baygın düşecek. Gelsin de kellesini kessin."

"Bu gece nasıl yetişiriz Çamlıyola? Atla bile gitsek oraya yetişmenin mümkünü yok."

"Hıdır Ağa bir de dedi ki aman temkinli olsunlar, Çiçeklideresinden Mahmut Ağa da otuz adamıyla onun ardındaymış."

"Ohhooo, dünya bizim ardımıza düşmüş," diye güldü Ferhat Hoca. "Biz de hapisaneyi basmasaydık, kasabayı kurşunlatmasaydık. Daha da çok adam yollayacaklar üstümüze. Her şey iyi de Mahmut Ağaya ne oluyor, onu anlamıyorum."

"Ben onu çok yakından tanırım," dedi Memed. "Onun gibi nam düşkünü bir adam yoktur bu dağlarda, şu aşağı ovada."

"İnce Memed bu kadar ünlendi ya, ondan pay kapacak teres," diye öfkesini belli ederek konuştu Kasım. "O benim kurşunumla gidecek. Allah..." Ellerini havaya açtı: "İnşallah," diye de indirdi.

"Önce şu Kuzgun Veliyi ortadan kaldırmalıyız."

"O kolay," dedi Ferhat Hoca. "Kuzgun bizi bir karınca kadar bile görmüyor. Bu yüzden onun işi kolay. Onu çabuk avlarız. Ben Mahmut Ağadan korkuyorum. Bir, başında çok adamı var. İki, şu dağlarda onun yandaşı olan epeyce de çete çıkar. Üç, candarmaları da alır yanına. Dört, köylülerin de hepsi onun kulu. Kasımın işine bakmayın. O bir kere olur. Yoksa köylüler, salt Mahmut Ağanın gözüne girmek için, hepimizin derisini, babaları, anaları, çocukları olsak da derimizi yüzerler. Söyleyin şimdi ne yapacağız?"

"Çamlıyola gideceğiz. Ne yapıp edeceğiz bu gece, sabaha karşı da olsa oraya ulaşacağız. Hadi sen yola çık Müslüm."

"Nasıl ulaşırız Memed?"

"Ulaşırız Hocam. Ben kese yolları biliyorum. Şu dağı aşınca Çamlıyolun üstüne düşeriz. Yolumuz çok sarptan geçiyor ya, ne yapalım."

Müslüm atının başını çevirdi, doludizgin kırbaç gibi inen yağmurun altında gözden uzaklaştı.

Ötekiler kayaların arasından yer yer çamlar, çalılar çıkmış eğe gibi pütürlü, çarıklarını dolayan dağa vurdular. Durmadan yağmur biteviye usul usul yağıyordu. Tüfeklerinin ağzını yere çevirmiş eşkıyalar dik yamacı tırmanıyorlardı. Memed en

öndeydi ve bir geyik gibi sekiyor, ötekiler onun ardından zor ulaşıyorlardı.

Gece ortalık göz gözü görmez bir karanlıktı. Hiçbirisi nereye bastığını, ne yaptığını, ne yöne gittiğini bilmiyordu. Gün açılıncaya kadar Ferhat Hoca iki kere sele kapıldı. Birincisinde onu zor kurtardılar. İkincide Hoca bir dala yapışmış avazı çıktığınca bağırıyordu, yerini kolay buldular. Kasım da bir uçurumun kuyu gibi derin dibine düştü. Ondan umudu kestiler. Bir yarım saat sonra düştüğü yerden çıkageldi. Düştüğü yer yumuşacık bir dere yatağı, kumlukmuş, azıcık sol bacağı incinmişti.

Kaya, çalı, orman, dağ, su demiyor, önlerine düşmüş Memed kedi gözleriyle karanlık demiyor ilerliyordu. Gediğe geldiklerinde ortalık azıcık ışımıştı. Aşağıdaki köyün birkaç evinin de bacaları tütüyordu.

"Geldik," dedi Memed.

"Geldik ya, öldük," diye karşılık verdi Ferhat Hoca.

Memed:

"Temir," dedi, "köyün şu en ucundaki eve gidecek kadar halin kaldı mı?"

"Kaldı," dedi Temir. "İstersen bir bu kadar daha yürürüm."

"Öyleyse o eve git, evde kim varsa, kadın, erkek, çocuk Hıdırın evine gönder. Hıdırı al buraya gel."

Temir koşarak, sanki bu kadar yolu o yürümemiş, gecenin karanlığında, yağmur altında o çalılıklara düşmemiş, ağaçların gövdesine o toslamamış gibi yamacı aşağı indi. Berikiler, büyük bir sedirin duldasında oturdular. Burasını hiç yağmur tutmamış, sular biribirinin üstüne yapışmış geniş dalların üstünden kayıp gitmişti.

"Bir ateş yaksak mı?" diye sordu Kasım. "Kururduk. Ben titriyorum."

"Hepimiz titriyoruz," dedi Ferhat Hoca.

"Dört bir yandan kuşatıldık Kasım," dedi Memed. "Farkında değil misin, nasıl ateş yakarız?"

Kasım üstelemedi.

Bundan sonra hiçbirisi bir daha konuşmadı. Başlarını önlerine düşürüp daldılar gittiler. Aşağıdan bir çatırtı duyuncaya kadar da öyle kaldılar.

"Geldik," dedi Temir. Koşarak yokuşu çıkıyor, ardından da, çok gerilerde kalmış Hıdır Ağa geliyordu. Ağacın altına geldi, daha soluğunu toparlayamadan: "Konuşmuyor," diye yakındı, "bu Hıdır mıdır nedir, ağzını açmıyor. Bir şeyler dönmüş olacak bu köyde ya ben bir şey anlayamadım. Gelsin hele."

Gitti, sırtını ağacın gövdesine dayadı.

"Buyur Hıdır Ağa," diyerek Memed Hasanın babasını yolda karşıladı, koluna girdi sedirin altına getirdi. Ferhat Hoca da, Kasım da onu biraz aşağıya inerek karşıladılar.

"Hoş gelmişsiniz Ağalar. Bu kardeş Ferhat Hoca mı?"

"Odur," dedi Memed.

"Biz Hocamızı bu dağlarda çok severiz. O, Allahın bir ermişidir. Uzun yıllar biz onu Hızır sandık. Sonra da anladık ki o Ferhat Hocaymış."

"Hızırdır," dedi Memed. "O Hızırdır da bizi Ferhat Hoca donuna girmiş kandırıyor."

"Kandırmam," diye güldü Ferhat Hoca.

"Buyurun eve gidelim öyleyse. Sıcak çorba sizi bekliyor evde. Hem de dumanı üstünde."

"Kuzgun Veli nerede?"

"Boş verin Kuzgun Veliye de siz eve gelin."

"Hani bu gece?"

"Geç kaldınız, kaçırdık onları. Merak etmeyin, bir daha gelecekler."

Arkasına döndü yürüdü, ötekiler de onu izlediler.

Köye girdiklerinde bütün köylülerin dışarıya dökülmüş, onları beklediklerini gördüler. Aralarından geçip Hıdır Ağanın evine, konuk odasına geldiler. Konuk odası çok geniş, büyük pencereleri aşağıdaki çok derin, bakınca baş döndüren uçuruma açılmış, damı kırmızı kiremit döşeli, bütün duvarları tahta oymalı, tabanı seçme kilimli, çinke taşından örülmüş büyük ocaklı, iki duvarına boydan boya karşılıklı sedirler konmuş bir odaydı.

"Çok ıslanmışsınız, soyunmaz mısınız?"

Hıdırın dilinin altında bir şeyler olduğunu Memed çoktan anlamıştı. Yoksa bu sabahın erkeninde, daha gün yeni doğdu doğacakken, kırbaç gibi indiren yağmurun altında bütün köy-

lüler dışarıya dökülüp niçin onları beklesinlerdi? Bu köyde bir şeyler dönmüştü ya, acaba neydi? Ferhat Hocayla kiminde göz göze geliyorlar, bir şeyler döndüğünü gözleriyle konuşuyorlardı ya, ne olduğunu çıkaramıyorlardı.

"Soyunuruz," dedi Memed.

Biraz sonra Hıdır Ağa elinde dört kat çamaşırla geldi.

"Bunları giyin. Çocuklar giyitlerinizi ateşe tutup hemen kuruturlar siz çorbanızı içerken."

Teker teker yan odaya girip soyundular, kuru çamaşırları giyinip çıktılar. Onlar giyininceye kadar da büyük bir bakır sini gelmiş ortaya konmuştu. Sinide üstü yağlı, kırmızıbiberli, sarımsaklı tarhana çorbası tütüyordu. Hıdır Ağa da uzun, ağzı geniş tasları ortadaki büyük kaptan tarhanaları kepçeyle alıyor dolduruyordu.

"Buyurun hele..."

Ocak gürlüyordu. Dört aç kaşık dört yerden tarhana tasları-na saldırdılar. Ardından tereyağı, ak petekli, püren kokan bal geldi. Bir iyice karınlarını doyurdular. Bir genç kızla bir delikanlı geldiler siniyi, tasları, kapları kaldırdılar.

Memed kendini bırakmış, ocağın sıcağına kendisini kaptırmış gitmişti. Hocaysa tetikteydi. Çorba içerken bile tüfeğini kucağından ayırmamıştı.

Sofra kaldırılır kaldırılmaz, önce yaşlılar, ardından da ötekiler birer ikişer odaya gelmeye başladılar. Her gelen, "merhaba, hoş geldiniz," diyor, bir yere oturuyordu. Oda iyice dolup da yükünü alınca Hıdır Ağa eşkıyaların kurumuş giyitlerini getirdi. Gene teker teker öteki odaya gittiler giyinip geldiler.

Kırmızı çizgili, ağızları geniş, kulpsuz fincanlarda kahveler geldi. Sıcak odanın içi ağır bir kahve kokusuyla koktu. Adamlar kahveyi içerlerken Hıdır Ağa:

"Getirin," dedi.

İki delikanlı önlerinde çırılçıplak, zayıf, zayıflıktan kasık kemikleri dışarıya fırlamış, çok uzun boyunlu, yanık tenli, gözlerinin feri sönmüş, elleri arkasına bağlanmış bir adamı odaya getirdiler. Adam korkulu gözlerle yöreye bakıyor, öne eğilmiş hayasını bacağının arasına alıp saklamaya çalışıyordu.

"Buna Kuzgun Veli derler. Çetebaşıdır. İnce Memedi öldür-

mek için buraya, bizim köye kadar gelmiştir. Buyurun, biz de onu Çamlıyol köyü olaraktan size teslim ediyoruz."

"Sağ olun," dedi İnce Memed.

"Ötekileri de getirin."

Delikanlılar öteki çıplak eşkıyaları da getirdiler. Hepsinin de kolları arkadan bağlanmıştı. Hepsi de öne eğilmişler hayalarını saklamaya çalışıyorlardı.

"Beni niçin öldürecektin Kuzgun Veli?"

"Şunun için ki İnce Memed, seni öldürürsem beni affedeceklerdi. Ben de şu dağlardan bıkmıştım. Aşağıda ovada çiftliğim, varlığım, karılarım, çocuklarım, her bir şeyim vardı. Kırk yıldır bu dağlara nasıl dayandım, bilmiyorum. Kırk yıl her gün her gün öldüm. Ömrüm kalmışsa bir yılcık da, bundan sonra ölünceye kadar da rahat yaşayayım, dedim, her gün ölmektense... Nasip değilmiş. Bu alçak, insanlıktan çıkmış köylüler beni al ile avladılar. Bir kurtulabilsem şimdi, hiç umut yok ya, bu köylülere yapacağımı bilirim ben. Hiç yerinme, sevinme İnce Memed, senin sonun da benim sonum gibi olacak. Sen temiz bir çocuksun. Bu köylüler seni de benim gibi yakalayacaklar, üstelik İnce Memede değil de candarmaya teslim edecekler. Şimdi benim azıcık da olsa bir umudum var. Senin hiç olmayacak."

"Neymiş o senin azıcık umudun?"

"O da sensin. Sen azıcık yiğit bir eşkıyaysan beni bırakırsın. Çünkü hiçbir eşkıya böyle eli kolu bağlı bir hasmını öldürecek kadar küçülmez."

"Sen benim hasmım değilsin."

"Ben kim olursam olayım, seni öldürmeye geliyordum. Bu yüzden de şimdi ben senin eline düştüm, beni öldüreceksin. Silahsız, çırılçıplak, o da şu alçak köylülerin yakaladığı bir düşmanını öldüremezsin. Bu insanlığa yakışmaz. Eğer beni öldürürsen, azıcık mertlik kalmışsa sende, ölünceye kadar kendini bağışlamazsın. Ben ölürken senin insanlığını, yiğitliğini, cömertliğini, içinde ne güzel şeyin kalmışsa onun hepsini de alıp götüreceğim. Beni bırakmak zorundasın. Beni bırak, ver silahımı elime, seninle karşı karşıya, teke tek dövüşelim."

"Haklısın," dedi İnce Memed. "Dur da Ferhat Hocaya sorayım."

"Kuzgun Veli haklı," dedi Ferhat Hoca. "O bizim düşmanımız."

"Hoca," diye bağırdı Memed, "sen yanlışsın. Ben onu kendim için, o, beni öldürmeye geldi, diye öldürecek değilim. Şimdi teke tek biz onunla vuruşursak, o da beni öldürürse bu köylüler ne olur? Kuzgun canavarı bütün bu köyleri yakmaz mı, taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakır mı? Benim derdim bu. Yoksa ben böyle zalim, böyle bir kan içiciyi, yol kesiciyi, fakir fıkarayı soyucuyu karşıma alır da konuşturur muydum."

"Ben fakir fıkarayı hiçbir zaman soymadım. Sen beni bırakırsan eğer, belki seninle bir daha hiç karşı karşıya gelmem ama bu köylüleri senin dediğinden de beter ederim."

"Söyle Hocam, buna ne diyorsun?"

"Ben söyleyeceğimi söyledim Memed."

Köylüler susmuşlar, olanı biteni seyrediyor, düşünüyorlardı.

Hıdır Ağa olduğu yerden ayağa kalktı:

"Bırak gitsin Kuzgun Veliyi İnce Memed," dedi. "Bizim içinse sen hiç küşüm çekme. Biz de senin o bildiğin adamlardan değiliz. Eşkıya Sarıçıyan bizi gafil avlamıştı. O zaman köyümüzde üç dört tüfekten başka tüfek yoktu. Şimdi köy bir cephanelik gibi. Bizim de gözümüz açıldı. Sen bırak Kuzgun Veliyi istiyorsan. Bizi düşünme, onun bu köye bir daha geleceği varsa, göreceği de var." Köylülere döndü: "İnce Memed bıraksın mı Kuzgun Veliyi?"

Köylüler hep bir ağızdan:

"Bıraksın," dediler.

"Getirin şunların giyitlerini, silahlarını da..."

Delikanlılar eşkıyaların silahlarını, giyitlerini getirip önlerine koydular. Hıdır Ağa, Kuzgun Veliyi elinden tuttu yandaki odaya götürdü. Öteki eşkıyaları da oraya soktu.

Ferhat Hoca allak bullak bir suratla ayağa kalktı dışarıya çıktı. Memed de onu izledi. Dışarıya çıkınca Hoca gözden yitti. Memed, gözleriyle onu aramaya başladı. Yağmur dinmişti. Sırtını, avludaki iki adam el ele verse çeviremez ceviz ağacının gövdesine verdi. Merak ediyordu, Hocaya böyle ne olmuştu, böyle allak bullak olmuş bir yüzle nereye gitmişti?

Uzun bir süre ağacın altında bekledi. Hoca bir türlü bir yerlerden çıkıp da gelmiyordu.

"Allahaısmarladık İnce Memed. İnşallah, Allah seninle beni bir daha karşı karşıya getirir."

Kuzgun Veli onun yanından, arkasında yedi adamıyla geldi geçti. İçerdeki köylüler, Kasımla Temir de dışarıya çıkmışlar Kuzgun Velinin gidişini seyreyliyorlardı.

Kuzgun Veli yığma taş avlu duvarını aşınca ayağı kayar gibi oldu, bu sırada da tüfeği patladı, kurşun Memedin abasını deldi, omuzunu sıyırdı geçti. Ardından da Kuzgun:

"Ateş," diye emir verdi adamlarına. "Hepiniz İnce Memede... Ateş!"

Memed kendini ağacın arkasına çoktan atmış, o da ateşe başlamıştı.

Kuzgun Velinin adamları öyle, açıkta dimdik durmuşlar, hiçbir şeye karışmadan, olanı biteni seyreyliyorlardı. Kuzgun Veli taş yığınlarının üstünden ağacın arkasındaki Memede kudurmuş gibi ateş ediyordu. Dehşet nişancıydı. İlk kurşunda İnce Memedi tutturamaması, onun yapamayacağı bir işti. Kırk yıldır da başına böyle bir iş gelmemişti.

Kuzgun, Memedin ağacın arkasından gördüğü en küçük bir parçasına ateş ederken, arkadan, kayaların arasından Ferhat Hoca şalvarının bağını bağlayarak çıktı. Kuzgun Velinin çıldırmış sırtı önünde tabak gibiydi.

"Kuzgun Veli!"

Kuzgun Veli Ferhat Hocanın sesine döndü, dönmesiyle de, tam alnının ortasından kurşunu yemesi bir oldu, taş yığınının üstüne ağzı yukarı serildi.

Tam bu sırada da aşağıdan bir çoban kan ter içinde kalmış, boyun damarları şişmiş, körük gibi soluyarak geldi:

"Köy sarıldı," dedi.

Ferhat Hoca yaklaştı, Kuzgun Velinin adamlarının önünde durdu:

"Bakın çoban kardaş ne dedi, köyü sarmışlar. Siz bize katılıyor musunuz, yoksa gidiyor musunuz?"

Öndeki kısaca boylusu:

"Bir yere gidemeyiz zaten, sarıldık," dedi.

"Memed..."

Sapsarı kesilmiş Memed:

"Adam bizi öldürüyordu. Sen mahsustan dışarı çıkmıştın Hocam, bunu bilerek."

"Ben Kuzgunu yakından tanırım."

Karşı yamaçtan köyün üstüne bir yaylım ateşi açıldı, ardından da kesildi.

"Teslim ol, İnce Memed!"

Memed:

"Kasım, sen yanına iki kişi al, şu kayanın altına sığın, orayı tut. Temir sen de iki kişi al, şu aşağıyı tut... Hocam sen de şu karşıya..."

Ortada kısacık adam kalmıştı.

"Sen de yanıma."

Bir yaylım ateşi daha başladı.

"Yere yatın. Köylüler, sizler de evlerinize..."

Yaylım ateşi sürüyordu.

"Teslim ol İnce Memed, kurtuluşun yok. Her bir yerden sarıldın."

Köyün dört bir yanından gelen yaylım ateşine bakarsan büyük bir kalabalıkça sarılmışlardı. Kurtulmaları olanaksızdı hemen hemen...

"Hocam söyle ne yapacağız?"

"Çarpışacağız."

"Böyle kaç gün dayanırız?"

"Köyde de çok cephane var, belki üç gün, dört gün. Bilemedin beş gün."

"Üç gün içinde bütün yöremiz yüzlerce, binlerce askerle dolar. Bugün bu kuşatmayı, en çok da bu gece yarıp çıkamazsak bizden hayır bekleme Hocam, hepimizi teker teker keklik gibi avlarlar."

"Ne düşünüyorsun?"

İnce Memed Hocayı elinden tuttu, uçurumun başına götürdü. Üstlerine kurşun yağıyordu, taş yığınlarının ardında durdular. O kısa boylu eşkıya da yanlarındaydı. Az sonra, nereden çıktıysa, çoban Müslüm de geldi aralarına.

"Ben şu uçurumdan aşağı insem de, bu gece onları varsam da arkalarından kuşatsam, onlar da..."

Ferhat Hoca uçurumun ucuna geldi, aşağıya baktı:

"Abooov, ocağın yana Memed," dedi, "bakamadım bile, dibini bile göremedim uçurumun! Sen buradan nasıl aşağı ineceksin? Bir düşersen bin parça olursun."

"Ben çok indim böyle uçurumlardan. Eskiden, geyik avlarken."

"Bu uçurumdan inemezsin. Kuş kanadıyla, yılan beliyle de inemez."

"Ya inerim, ya da burada hepimiz candarmalara yem oluruz. Candarmalar bizi yakalarlarsa sağ mı bırakırlar sanıyorsun."

Memedle Ferhat Hoca arasındaki tartışma uzayıp gidiyor, köyü saranların yaylım ateşi de gittikçe çoğalıyor, Kasımla Temir de yanlarındaki Kuzgun Velinin adamlarıyla aynı yoğunlukta onlara karşılık veriyorlardı.

"Senin Kasım iyi dövüşüyor."

"Gece yarısına kadar onları arkalarından..."

"Bu uçurumu inemezsin. Baksana, uçsuz bucaksız, bir de duvar gibi dimdik."

Bu sırada orada durmuş bekleyen, bir kızarıp bir bozaran çoban Müslüm:

"Ben Memed Ağamı buradan indiririm," dedi.

"Nasıl indirirsin?"

"Ben yolunu biliyorum. Önce ben önlerinden inerim, sonra da onlar benim ardımdan gelirler. Eğer bana da bir tüfek verirseniz..."

"Sen tüfeği ne yapacaksın?"

"Ben de işte onlara..." Köyün dışından ateş edenleri eliyle gösterdi. "Ben de... Bana tüfek vermezseniz, ben de burada kalırım. Ben bir çoban çocuğum, kimse bana bir şey yapmaz."

Ferhat Hoca duvarların dibine sinerek Kuzgun Velinin ölüsüne kadar gitti. Müslümün bu tüfeğe göz koyduğunu anlamıştı. Eşkıyanın üstündeki bütün silahları, kurşunları, bir de onun kuburunu aldı geldi, "Al," dedi çoban Müslüme verdi. Çoban Müslüm, elleri ayakları biribirine dolanarak silahları kuşandı.

"Memed, sen de bu kuburu al... Ağzına kadar altın dolu. Sana bir gün para gerekebilir."

Memed hiçbir söze varmadan, gümüş savatlı, çok güzel bir deriden işlenmiş, gül, ceren, at başı kabartmalı kuburu aldı

beline bağladı. Kubur çok ağırdı ve ancak altın bu kadar ağır olabilirdi.

Ferhat Hoca, "Ben gidiyorum, adamlar bizimkileri çok sıkıştırıyorlar. Böyle giderse akşama kadar dayanamayacağız," dedi, yanındaki iki kişiyle köyün sol yanına, uçurumun öteki ucundaki kayalığa kaydı.

"Hoca orayı tutarsa bir gün de, iki gün de dövüşür, karşısında bir ordu da olsa."

Az ilerde durmuş kalmış Kuzgun Velinin kısa boylu çetesi hiçbir söze varmıyordu.

"Senin adın ne?" diye onun varlığının farkına varan Memed sordu.

"Şahan."

"İnebilir miyiz dersin buradan aşağıya parçalanmadan?"

"İneriz."

"Öyleyse Müslüm, düş önümüze."

Müslümün yüzü kıpkırmızı olmuş, suratı asılmıştı. Olağanüstü bir işe hazırlanmış insanların temkinindeydi. Yönünü gündoğuya döndürdü, uçurumun kıyısındaki uzun, hendek gibi bir çukura indi. Çukurun içini keven dikenleri, çalılar, kurumuş otlar ağzına kadar doldurmuştu. Memedle Şahan da onu izlediler. Müslüm, kiminde göbeğe kadar suya batıyor, ama hendekten çıkıp da dışarda yürümeyi nedense düşünmüyordu, ateş etkisinin dışına çıktıkları halde. İster istemez Memedle Şahan da, bir şey söylemeden onun arkasından gidiyorlardı.

Sık ağaçlıklı, ağaçlarının her birisinin gövdesini iki kişi çeviremez bir ormana geldiler. Bir sel yatağı ormanı çok derin ikiye biçmişti.

"İşte, inersek buradan, bu sel yatağından aşağı inebiliriz. Ben eskiden hep sel yataklarından inerdim. Keçiler de sıkışınca sel yataklarından inerler uçurumu. Ben keçilerden öğrendim uçurumlardan böyle inmeyi."

Şahan, Memede döndü:

"Şu ormanın içinden vursak da, arkalarına geçsek, ne dersin?"

Memed:

"Çevirmişlerdir. Burasını boş bırakmazlar. Müslümün kılavuzluğundan başka çaremiz yok. İn Müslüm."

Memed:

"Ya Allah, ya fettah, ya bismillah," dedi, uçurumu inmeye başladı. Bıçak gibi kayaların arasından, suyun açtığı yollardan kolaylıkla aşağı iniyorlardı. Bu yollar da çok sarptı, tutundukları kayalar, çalılar, ağaç kökleri, dikenler ellerini bıçak gibi doğruyor, giyitlerini dalıyordu. Az bir sürede üçünün de elleri kızıl kan içinde kaldı.

Müslüm arada sırada biraz durup da onları beklediğinde öğütlerini eksik etmiyordu. "Uçurumdan aşağıya bakmayacaksınız. Sonra başınız döner düşersiniz. Toprağa, küçük taşlara basmayacaksınız. Kaya bulacaksınız basmak için. Kayalardan değil, köklerden tutacaksınız, sağlam köklerden," diyordu. Öğütleri birer buyruktu.

Büyük bir cebelleşmeden sonra uçurumu indiler ama onlarda da insanlık hali kalmamış, elleri, dizleri, ayakları parçalanmıştı.

Müslüm:

"Şimdi şu derenin içinden aşağıya inersek oradan yukarıya çıkılacak bir dere bulacağız. O dereyi de çıkınca onların tam arkasına düşeriz. Ondan sonra da, allooooş, Allah ya onlara verir, ya bize. Memed Ağam, sen de benim nasıl bir kurşunlar sıktığımı göreceksin," diye sevindi. "Ne yazık ki bu mendebur Kuzgunun çok kurşunu yokmuş."

"Ne diyorsun sen Müslüm, sendeki kurşunla bir ordu durdurulur."

"Az, az," dedi Müslüm. "Haydi yürüyelim, daha çok yolumuz var."

"Müslüm, sen buralarını çok iyi biliyorsun. Daha önce gelmiş miydin bu köye?"

"Ben buraya hiç gelmedim."

"Öyleyse az ilerde bir dere olduğunu ne biliyorsun?"

"Bilirim," diye övündü Müslüm. "Belli olur o. İndiğimiz sel yatağından dolayı. Her sel yatağının yanında birkaç dere olur. Sen bunu bilmez misin?"

Dere çakıltaşlı bir kuru dereydi. Sel suyu azalmıştı. Yokuşu da azdı. Suların içinden yürüdüler. Kurşun sesleri daha durmadan geliyordu.

Derenin üstüne ormana çıktıklarında karanlık kavuşmuştu. Bir süre ormanda bekleyip soluklandılar.

Şahan:

"Ben bu yukarıları iyi bilirim. Şu koyaktan yürüyelim."

Islak dallar yüzlerini acıtıyordu. Koyağı çıkarlarken Memed:

"Durun," dedi. "Önümüzde birisi var."

Durdular, kulak verdiler yöreyi dinlediler.

"Kıpırdama! Kim o?"

"Benim İnce Memed," dedi bir ses.

"Sen kimsin?"

"Sefil Aliyim ben, Sefil... Anladın mı?"

"Gel Ali, buradayız, bekliyoruz seni."

Ali çalıların arasından, çalıları yararak sesler çıkararak bir süre sonra geldi onları buldu. Memedle kucaklaştılar.

"Sizi arıyordum. Burada olduğunuzu duydum, ata bindim sürdüm. Buraya gelince de sarıldığınızı anladım. Ben de arkadan candarmalara ateş etmeye başladım. Neye uğradıklarını bilemediler. Şimdi, nedense, az önce köyü kurşunlamayı durdurdular. Gelin şu ilerdeki kayaya gidelim. Atım orada. O kayayı tutarsak, dört kişi olduk şimdi, ateşe bir başlarsak sarıldıklarını sanarlar, hele bir ikisini vurursak..."

"Vururuz," dedi Memed. "O kolay. Tüfeklerinin yalımına ateş açarız, o tamam. İstediğim kadarını..."

"Dana gibi böğürtürüz," dedi Şahan.

"Bu kardaş kim?"

"Bu Şahan," dedi Memed. "Bu da çoban Müslüm."

"Kuzgun Veli çetesinden Şahan bu mu? Abooov Memed, sen de adamın hasını bulurmuşsun! Kuzgun Veli kim ki, onu Kuzgun Veli eden bu Şahandır derler. Ne oldu Kuzguna, size mi katıldı?"

Memed olayı olduğu gibi ona anlattı.

Sefil Ali:

"İyi olmuş," dedi. "Şimdi benim kayaya gidelim. Kayanın arkası bir sarp ki kartal bile uçamaz."

Kayaya vardıklarında Sefil Alinin atı onları kişneyerek karşıladı. Yukardaki on altılık ayın önünden hızla bulutlar geçiyordu.

Atın üstünde bir sazın karartısını gören Memed:

"Demek sen daha aşıklığı bırakmadın Ali," dedi.

"Ben eşkıyalığı bıraktım. Öncesi gün köye geldiğimde senin yeniden dağa çıktığını, bu köyde olduğunu duydum. Tüfeğimi aldım düştüm yola."

Ali daha sözünü bitirmeden önlerinden yoğun bir cayırtı başladı.

Çoban Müslüm:

"Ben de çok candarma öldüreceğim."

"Eşkıyalar candarma öldürmezler," diye onu azarladı Memed.

"Ya, onlar eşkıyaları öldürüyorlar."

"Onlar öldürürler."

"Eşkıyalar candarmaları öldürmezler de ne yaparlar öyleyse?"

"Çok sıkışırlarsa yaralarlar."

"Sıkışmazlarsa?"

"Kaçarlar."

"Ya ben Kertiş Aliyi görürsem?"

"Onu vur," dedi öfkesini belli ederek İnce Memed. "Öldür onu. O bir zalim, işkenceci..."

Candarmalara ilk ateşi Müslüm açtı. Üçüncü kurşununda aşağıdan bir bağırtı geldi.

"Gördüm," dedi Müslüm. "Tüfeğinin yalımıyla birlikte de nişan aldım. Öldürmedim. Omuzunu deldi geçti kurşunum."

"Sus , konuşma," dedi Memed.

Dağılmışlar, aşağıyı yoğun bir ateşe tutmuşlardı. Sanki dört adam değil de kırk adam ateş ediyordu. Koşarak, sağa sola atlayarak, elleri makina gibi işleyerek kendilerini çoğaltıyorlardı. Candarmalar iki ateş arasında kaldıklarını çoktan anlamışlar, şaşkınlıktan ateşlerini seyrekleştirmişler, ateş çemberinden bir an önce, gün doğmadan sıyrılmanın yollarını arıyorlardı. Bu eşkıya kalabalığı gün doğunca hepsini keklik gibi avlayacaktı.

Kimseye haber vermeden adamlarıyla İnce Memedi izlemeye çıkan Mahmut Ağa Kızılkartallıda Yüzbaşı Şevketle karşılaşmış, Kuzgun Velinin Çamlıyol köyünde İnce Memedi yakaladığını duymuş, Yüzbaşıyla birleşerek hızla bu yöne kaymış-

lar, Çamlıyol köyünü kuşatmışlardı. Mahmut Ağa da, adamları da bu köyü, bu yöreleri taş taş, çalı çalı biliyorlardı.

"Bastırıyorlar Yüzbaşım. Sandığımız gibi bunlar birkaç kişi olamazlar. Sarıldık. Hem sarıldık, hem de köydekiler yaman dövüşüyorlar. Çok usta adamlar. Biz onlardan ancak bir kişiyi vurabildik, onlarsa bizim yarıya yakınımızı yaraladılar. İsteseydiler hepimizi vururlardı. Sıkışırlarsa, sabah da olursa bizim bir tekimizi bırakmazlar. Onlar, candarmadır diye öldürmeye sıkmıyorlar. Gün doğup da bizi böyle görürlerse... Ben çekiliyorum, şuna aşağı doğru."

Yüzbaşı Şevket çok öfkelenmişti:

"İnce Memedi bir daha mı kaçırdık?"

"Belki kaçamamış, belki onu öldürmüştür Kuzgun Veli."

"Ya o Kuzgun Veliyi öldürmüşse?"

"O öldüremez Kuzgunu. Kuzgun kurt gibi bir adamdır."

"Demek ben artık hiçbir zaman İnce Memedi öldüremeyeceğim, öyle mi?"

"Kim bilir, belki..."

"Faruk Yüzbaşı benim şu halimi duyarsa çok sevinecek. Çekilelim Mahmut Ağa."

Memed bir süre sonra onların çekilmekte olduklarını anladı.

"Ne yana gidiyorlar Müslüm?"

"Şimdi öğrenirim."

Müslüm kayalara tutunarak aşağıya indi, ağaçların arasından, çalıların içinden çıtırtı çıkarmadan yürüdü, yok oldu. Döndüğünde ay batıya iyicene yıkılmış gitmişti.

"Geldiğimiz yöne, aşağı çekiliyorlar. Oradan aşağıdaki büyük ana yola inecekler. Aralarında çok sivil var. Birisi tam önümden geçti. İstesem öldürürdüm."

"Sivil mi?"

"Sivil" dedi Sefil Ali. "Seni bizim köyün Ağası Mahmut Ağa üstüne almış."

"Mahmut Ağanın benimle ne alıp veremediği varmış?"

"Seni yakalamak, seni öldürmek herkes için bir şan... Şimdi artık şu ağaçlar bile sana düşman. Mahmut Ağayla adamları olacak o siviller."

"Haydin öyleyse yollarını keselim."

Geldikleri koyağa indiler, son hızla inmeye başladılar. Bulutlar ayın önünden akıp gitmişler, ortada testekerlek, koskocaman ay gökte yüzer gibi kalakalmıştı. Çok uzaklarda, göğün eteklerinde de birkaç yıldız ipiliyordu. Yaprakların üstlerindeki damlalar da parlayıp sönüyorlardı.

Koyağa inip de dirseği dönünce Memed:

"Ayak sesleri geliyor, şu karşı yamaca, kayalığa siz, bu yamaca da Müslümle ben çıkalım, onları aramıza, çapraz ateşe alalım. Sivillerin iğne ucu kadar bir yerlerini görürsek vuracağız. Herkes sivillere öldürmeye kurşun sıkacak."

Biraz sonra ilk candarmanın deredeki karartısını gördüler. Sefil Ali onun ayaklarının dibine bir tarak kurşunu boşalttı. Candarma bağırarak geriye doğru aldı yatırdı. Ardından da, ormanın içinden kayalığa kurşunlar yağdı. Karşılıklı dövüş gün ışıyıncaya kadar sürdü. İnce Memed, Mahmut Ağayı arıyordu. Onu vurmak sevap olacak, bütün bu dağlar, aşağıdaki Çukurova bayram edecek, diye düşünüyordu.

"Sen Mahmut Ağayı tanır mısın?"

"Tanımaz olur muyum, köyümüzün Ağası..."

"Ben de yakından tanırım," dedi Şahan. "Benim de onunla bir geçmişim var."

"Haydi öyleyse bitirelim şimdi şu adamın işini."

Bulundukları yerden aşağılar tabak gibi gözüküyordu. Ağaçların, büyük taşların arkasına siperlenmiş candarmalar apaçık ortadaydılar. Ne tuhaf, bir tek sivil kişi yoktu ortalıkta. Yüzbaşı, sol elinde kırbacı, sağ elinde tabancası ortada dönüp duruyordu.

Gün kuşluğa kadar, ne candarmalar, ne de Memed çıt çıkarmadan beklediler. Sonunda Yüzbaşı, kalkın komutu verdi. Candarmalar birer ikişer ağaçların, taşların ardından çıktılar, tek sıra olup koyağın içinden aşağıya yürüdüler, çektiler gittiler.

Onlar çekilip gidince Memed:

"Köye gidelim. Belki Mahmut Ağadan da bir haber alırız."

İkindi olurken köye geldiler. Açtılar, yorgunluktan bitmiştiler. Onlar köye girerken Hıdır Ağa onları gedikte karşıladı.

"Ferhat Hoca yaralandı, durumu da hiç iyi değil. Aşağıdan da iki bölük candarma köye doğru geliyormuş," diye haber verdi.

Memed hemen Ferhat Hocanın yanına koştu. Hoca ak çarşaflar içindeki sabun kokan bir yatakta rahat yatıyor, arada sırada acıdan yüzünü buruşturuyordu.

"Geçmiş olsun Hocam."

"Sağ ol Memed, hemen kalkıp bu köyden uzaklaşmalıyız. Bizi burada bir daha kıstırırlarsa bizim için artık kurtuluş yok. Önüne gelen, aşağıdan buraya doğru yürüyen candarmalara bizi haber veriyor. Sabahtan bu yana belki on beş kişi geldi."

"Yaran nasıl?"

"Kolumda. O kadar önemi yok. Silah bile sıkabilirim sıkışırsam. Hemen gitmeliyiz. Benim için bir at bulun."

"Sefil Alinin atı var."

"Kim bu Sefil Ali?"

"Benim eski arkadaşım. Bir ara birlikte dolaştık, yiğit oğlandır. Bizim sarıldığımızı duyunca..."

Memed Ferhat Hocayı kendi eliyle giydirdi, Sefil Alinin atı kapıda bekliyordu. Binektaşına çıkabilen Hoca ata kolaylıkla bindi. Köylüler onları köyün dışına kadar uğurladılar. Ferhat Hocaya, onun kurşun sıkışına, yiğitliğine, kurnazlığına hayran kalmışlardı. İnce Memedin adını bile etmiyorlardı.

Köyü dışarı çıkıp bir sigara içimliği yol gidince durdular.

"Nereye gidiyoruz?"

"Nereye gidelim Hocam?"

Herkes bir köyü, saklanacak bir yeri söylüyordu. Hocanın yarası, Hoca aldırmaz görünmesine karşın iyice şişmişti. Ağrısı da çoğalıyordu.

"Yakın bir köy olsa daha iyi olur. Bir de cerrah gerekecek bana. Biraz şişiyor."

Sefil Ali:

"En yakın köy bizim köy."

"Sizin köyün Ağası da bizim kanımıza susamış. Gidip de Mahmut Ağanın kucağına mı düşelim," diye acı gülümsedi Ferhat Hoca.

"Daha iyi ya," diye diretti Sefil Ali. "O bizim ardımızdaysa, bizim kendi köyüne saklanacağımız hiç aklına gelmez."

"Bir tanesi bizim orada olduğumuzu haber veremez mi?"

"Bizim köyde öyle insan yoktur," dedi Sefil Ali. "Sonra cerrah da hazır."

"Kasımın boş köyüne gitsek?"

"Ben oraya gitmesem iyi olur," dedi Kasım.

Aralarında uzun bir süre tartıştılar. Karanlık kavuşmuş, dondurucu bir yel esiyordu.

"Biz Memedle bizim köyde o kadar kaldık da, söyle Memed, kimse bizi kancıkladı mı?"

"Kimse."

"Bir kişi bile çıkmaz mı Mahmut Ağaya haber verecek?"

"Çıkmaz."

"İkiye ayrılacağız," dedi Memed. "Ben, Hoca, Ali, Kasım, bir de eşkıya Müslüm, Çiçeklideresi köyüne gideceğiz. Temir, Şahan, ötekiler de Sakızlı köyüne gidecekler. Hangimizin başı dara gelirse, o ötekinin imdadına yetişir. Yiyecek var mı yanımızda?"

"Var," dedi Temir. "Hıdır Ağa o kadar çok azık koymuş ki hepimize bir hafta yeter."

Düzlükteki yol ayrımında biribirlerinden ayrıldılar. İnce Memedle Ferhat Hoca, Kasım, Müslüm, Ali Çiçeklideresine, ötekilerse boş Sakızlı köyüne gittiler.

Çiçeklideresine vardıklarında neredeyse gün ışıyacaktı, horozlar daha ötmemişlerdi. Sefil Ali ötekilere köyün dışında bir süre beklemelerini söyleyip köye girdi. Sarı Çavuş onun dayısı olurdu, onun evine vardı, durumu anlattı. Sarı Çavuş: "Gelsinler, başım üstünde yerleri var. Bu köyde de onları kimse bulamaz. Bizim evi aramak kimsenin aklına gelmez." Sefil Ali geriye döndü arkadaşlarını aldı, Sarı Çavuşun evine geldi. Çavuşun evi çok büyük, altı gözeli bir damdı. Odalar biribirine ulalıydı ve odadan odaya geçilebiliyordu.

"Bu son oda sizin," dedi Sarı Çavuş. "Düşmanlar kapıdan girerlerse, beş odayı geçip size gelinceye kadar siz şu kapıdan kaçar, hemen arkadaki kayalığı tutarsınız. O kayalığı tutunca da sizi kimse yakalayamaz."

Yerlere kilimler, keçeler serilmiş, üstlerine kalın döşekler atılmıştı. Harlı yanan ocakta da büyük bir çaydanlık kaynıyordu.

"Siz oturun, kahvaltı şimdi hazırlanır. Bizim Köroğlu şimdi yanınıza gelir, ben de cerraha gidiyorum. İnşallah evdedir."

Sarı Çavuş öğle olurken yanında bir kara eşeğe binili yaşlı cerrahla köye girdi. Cerrahı Sarı Çavuşun yanında gören köylüler, ortada olağanüstü bir şeylerin geçtiğini, Çamlıyolda kuşatılmış İnce Memed çetesinden yaralıların buraya düştüklerini anladılar, sus pus oldular. Bunu Tazı Tahsin de duydu. Sarı Çavuşun evinin arkasındaki kayalıklara saklanıp evi gözetlemeye başladı. Köy evlerinde ayakyolu yoktu. Herkes işini kayalıkların arasında görüyordu. Eğer eşkıyalardan birisi dışarıya çıkacak olursa, nasıl olsa çıkacaklardı, Tazı Tahsin de onları görecek, kim olduklarını öğrenecekti. Önce Kasım çıktı kayalığa, ay ışığında sağına soluna uzun bir süre bakındıktan sonra şalvarının bağını çözdü taşların duldasına, Tazı Tahsinin az ilerisine çömeldi çatladı. Bir hoş bir koku aldı ortalığı. Kasım işini görürken bile eli tüfeğinin tetiğindeydi. Tazı Tahsinin ödü koptu. Bir öksürse, bir ses çıkarsa yanmıştı. Bu korkunç adam onun gözünde gittikçe şişiyor, uzuyor, kocamanlaşıyordu.

Ardından Sefil Ali, onun ardından da Müslüm. Müslümün de eli tetikteydi. Az daha da Tazı Tahsini görüyordu. Bir adım ötesindeki uzun taşın yanına gelmiş uzun uzun çövdürmüştü. Sidiğinden sıçrayan damlalar Tazı Tahsinin yüzünü gözünü ıslattı. İnce Memed Ferhat Hocanın koluna girmiş dışarıya çıktı. Aralarında fısır fısır konuşuyorlardı. Sonra yan yana çömeldiler, öyle çömelerek de konuşmalarını sürdürdüler. Onları görünce Tazı Tahsin kendinden geçmiş, yüreği göğsünü küt küt dövmeye başlamıştı. Yerinde duramıyor, ötekilerse çömelmişler, kıçları açık konuşmalarını sıçarak sürdürüyorlardı. O kadar yavaş konuşuyorlardı ki Tahsin onların bir sözcüklerini bile duyamıyordu. Kan ter içinde kalmış titriyordu. Bir ara kendini çont olmuş sandı. Elini kolunu, başını bile kımıldatamıyordu. Onların orada çömelmiş konuşmaları ona bir yıl kadar sürmüş geldi. Onlar kalkıp gittikten, dama girdikten uzun bir süre sonra bile Tazı Tahsin kendine gelemedi. Kalkmak, yürümek, koşmak istiyor, bir türlü bedenine hükmünü geçiremiyordu.

İlk horozlar ötünce doğrulabildi. Ayaklarını sürükleyerek Muhtarın evine geldi. Muhtar avluda aptes alıyordu. Onu görünce, aptesini yarıda kesti, ayağa kalktı:

"Ne var, ne oldu Tahsin?" diye sordu. Tahsinin bu sabah vakti niçin geldiğini hemen anlamıştı.

İçeriye girdiler.

"Burada," dedi Tahsin. "Şu iki gözümle gördüm. İnce Memed, bir de yaralı adam. Bir de bizim Sefil Ali, bir adam daha, hepsi de Sarı Çavuşun evindeler. Mahmut Ağaya hemen haber vermeliyim. O da bana çok para verecek, Murtaza Ağadan da bile çok. Bizim Mahmut Ağamız herkesten zengin değil mi?"

"Zengin."

"Hemen gidiyorum."

"Ya İnce Memed kaçarsa, ondan sonra düşündün mü senin halin ne olur?"

"Ben de kaçarım."

"Herkes biliyor senin İnce Memedi herkese haber verdiğini."

"Bilsinler. Ben kaçarım."

"Peki benim halim neye varacak?"

"Mahmut Ağa İnce Memedi kaçırmaz."

Muhtarla Tazı Tahsin arasındaki konuşma epeyce sürdü. Tazı Tahsini bir türlü kandıramadı Muhtar. Bu küçücük adamın gözü dönmüştü. Başına da çok kötü işler gelecekti. Ancak kapıdan çıktığını görebildi. Gitse Sarı Çavuşa, Tazı Tahsinin Mahmut Ağaya konuklarını kancıklamaya koştuğunu söylese miydi? Sarı Çavuşun damının kapısına kadar yürüdü, orada bir süre durduktan sonra geriye döndü. Yerinde duramıyor, bir Sarı Çavuşun damının önüne gidiyor, orada bir süre bekliyor, sonra kendi evine geri dönüyordu. Evden eve mekik dokuması öğleye kadar sürdü. Öğleyi biraz geçiyordu, Sarı Çavuşla ağacın altında karşılaştılar.

"Dur," diye kükredi Sarı Çavuş. "Sen beni bilirsin. Ben Mustafa Kemal Paşayla silah çatmış bir adamım. Onunla birlikte Çanakkale denizini ben göğe fışkırttım. Sen ne demek istiyorsun da, daha gün doğmadan bu yana evimin kapısına ayağı yanmış it gibi durmadan geliyor gidiyorsun? Bana bak," diye çimeni yeşil gözlerini belertti. "İnce Memed bu evde. Kıçında

donun varsa, onu git de senin o zalim, alçak, kan emici Ağana söyle. Gelsin de İnce Memedi benim evimde öldürsün. İşte o zaman ben de, sen bu Sarı Çavuşu iyi tanırsın, işte o zaman ben de senin de, o Ağan olacak itin de kökünüzü kuruturum. Unutma bunu Muhtar, ben Çanakkalede Mustafa Kemalle çakmak çaktım, gökyüzüne sular fışkırttım. Haydi yürü. Sen düşün gerisini."

Muhtarın dili tutulmuştu sanki. Tazı Tahsinin Mahmut Ağaya gittiğini, kendini zorluyor zorluyor, bir türlü söyleyemiyordu Sarı Çavuşa.

"Çavuşum bana kıyma," sözcüğü ağzından dökülüverdi. "Ben sana bir şey yapmadım."

"Sen düşün gerisini," diye Çavuş ona sırtını döndü evine girdi. Çok kızmıştı Muhtara. Öfkeden seyrek sakalları titreyerek ona sövüyordu.

Muhtar birkaç kere daha Sarı Çavuşun kapısına kadar gitti. Tazı Tahsini söylemek istiyor, kapıya gelince orada bu düşüncesinden vazgeçiyordu.

Akşam olunca Muhtar konuk odasına girdi, anahtarı karısının eline verdi, "Üstüme kilitle," dedi, "yarın sabaha kadar da bağırsam çağırsam, evde yangın çıksa, Mahmut Ağa gelse kapıyı bana açma. Yemin et, adı güzel Muhammedin, üstü bulutlu Kırkgöz Ocağı üstüne..." Kadın yemin etti ve onun üstüne kapıyı kilitledi.

28

Kayalıklardan esen yel köye kekik kokuları getiriyordu. Silme ay ışığında kayalıklar billurdanmış gibi ışılıyor, aşağıdan yukarıya dağı çevirmiş ova apak bir göl gibi dalgalanıyordu. Uzun kavakların gölgeleri toprak damların üstüne düşmüştü. Önde Mahmut Ağa arkada adamları bir kedi sessizliğiyle, konuşmadan, sigara içmeden, ince dağ yolundan köye iniyorlardı. Çok uzaklarda, durup durup bir puhu ötüyor, arada sırada da kayaların çatırtısı duyuluyordu.

"Gel bakayım yanıma Tazı." Mahmut Ağa duyulur duyulmaz bir fısıltıyla konuştu. Tazı Tahsin arkasındaydı, yanına geldi.

"Kapıda nöbet bekleyen bir kişi var mıydı?"

"Dün gece yoktu, belki bu gece koymuşlardır."

Yürüdüler, köyün yukarısına, Sarı Çavuşun evinin üst başına geldiler. O kadar sessiz yürümüşlerdi ki ayaklarının altından bir taş bile kayıp aşağıya yuvarlanmamıştı.

"Git bak bakalım, dışarda bir nöbetçi var mı?"

Tahsin yamaçtan aşağıya kayarak indi. İnmesiyle de dönmesi bir oldu.

"Nöbetçi var. Tam kapının önünde. Allalem nöbetçi de Sefil Ali."

"Sefil Ali mi, hani saz çalan bir eşkıya vardı, o mu? Bizim köylü?"

"Gözüm iyi seçtiyse, odur," dedi Tazı Tahsin.

Ağa yanındaki iriyarı adama buyurdu:

"Sen bu işin ustasısın, Sefil Aliyi al da buraya getir. Eğer onu kaçırırsan, en küçük bir sesi çıkarsa, hepimizi ölmüş bil. İstersen Tazıyı da al yanına."

Uzun boylu, iri adam ayakkabılarını çıkardı, oraya taşın üstüne koydu, "Haydi Tahsin," dedi, "düş önüme."

Bir kelebek gibi sessiz kayıyorlardı. Köyün ortasından akan suyun sesi taa buralarda patlıyordu. Ortalıkta başkaca en küçük bir çıtırtı yoktu, kayaların çatlamasından başka.

Onlar Sarı Çavuşun damının duldasına girdiklerinde Sefil Aliyi sırtını köşeye vermiş, başını da önüne düşürmüş buldular. Ona beş adım, dört adım, üç, iki adım yaklaştılar, Sefil Ali daha durumunu bozmuyordu. Önce iri adam Alinin üstüne atıldı, mengene gibi kollarıyla Alinin ağzını kapadı. Ali deprenirken Tazı Tahsin de üstüne atladı. Onu kıskıvrak yapıp yukarıya, Mahmut Ağanın yanına götürdüler.

"Elini ayağını bağlayın, o burada kalsın. Biriniz de başını bekleyin."

Damın duldasına indiler, duvarın dibine arka arkaya sıralandılar. Bu anda uzaktaki puhu öttü, Sefil Alinin atı kişnedi, kocaman, ak bir çoban köpeği de kuyruğunu patançları arasına sıkıştırmış büzülerek yanlarından geldi geçti, gitti Sarı Çavuşun, ağacın altında uyuyan köpeğinin yanında durdu. Köyün alt ucundan birkaç köpek sesi geldi, çok seyrek, o da kesildi.

Mahmut Ağa biraz önce Sefil Aliyi yakalayan iri adamı kolundan tuttu yanına çekti:

"Kapı açık değilse, üçünüz birden yükleneceksiniz kapıya. İnşallah kapı açıktır. Yanınıza mavzer almayacaksınız. Karşı koyarlarsa hançerlersiniz. Tazı, sen de köpeklere mukayyet ol. Hiç köpek sesi istemem."

Üç kişi daha ayırdı.

"Siz de kapı açılır açılmaz, onların arkasından..."

Kapı açıktı ve öndeki üç adam ellerindeki cep fenerlerini yakarak içeriye daldılar. Ötekiler uyuyorlardı, deprenemediler bile.

"Tamam mı?" diye heyecandan kısılmış, titreyen sesiyle sordu Mahmut Ağa.

İri adam:

"Tamam," diye bağırdı.

"Ellerini kollarını bağlayın."

"Bir tanesi yaralı."

"Onu da bağlayın."

Kısa bir sürede dört kişinin kollarını arkalarına bağladılar, Sefil Aliyi de yukardan getirdiler.

"Muhtarı çağırın."

Sarı Çavuş olanı biteni duymuş, don gömlek dışarıya çıkmış aval aval Mahmut Ağanın yöresinde konuşmadan dönüp duruyordu.

"Sarı Çavuşu alın getirin."

"O burada," dediler.

"Vay, seni kocamış köpek, demek benim köyümde, benim evimde düşmanlarımı, bu milletin canına kast etmişleri saklarsın ha? Seni kocamış uyuz it seni. Başına neler geleceğini hiç şu akılsız başının köşeciğinden geçiriyor musun?"

"Ağzını topla Mahmut, ben kocamış köpek değilim, kocamış köpek olan sensin."

"Söyletmeyin şu deyyusu, bağlayın ellerini. Senin derini yüzeceğim senin, kocamış çakal."

"Çakal senin baban. Hem de sensin. Hem de sülalen."

"Getirin şu dinsizi yanıma."

Mahmut Ağanın boğa aletinden kırbacı arka arkaya yılan ıslığı gibi öterek şakladı.

"Muhtar gelemiyor Ağamız."

"Nedenmiş o?"

"Avradı onu odaya kitlemiş."

"Gidin de kırın kapıyı."

İki ev ötedeki evden bir süre pat küt, kapı gıcırtıları geldi, az sonra da kesildi.

"Oooo Muhtar, baba dostu, insan Ağasını böyle kilitli kapılar ardından mı karşılar?"

"Kusura kalma Ağam, avrada kendimi kilitlettim."

"Nedenmiş o?"

"Çünküleyim ki Tazı Tahsini sana ben gönderdim. Pişman olurum da onlara, Tazı Tahsini sana gönderdiğime..."

"İyi yapmışsın."

"Bize buyurun."

"Size geleceğiz ya, şu eşkıyaları nereye koyacağız?"

"Hele eve gidelim de... Onları da alıp..."

"Doğru..."

Köyde iki katlı topu topu iki ev vardı. Bir tanesi Mahmut Ağanın konağı, bir tanesi de Muhtarın eviydi. Eşkıyalar önde, Mahmut Ağayla adamları arkada, bir anda olayı duyup alanları, ev aralarını doldurmuş köylü kalabalığını yardılar, Muhtarın evine geldiler. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Sanki hepsinin kanı çekilmiş, kupkuru ağaçlara dönmüşlerdi.

Muhtarın konuk odasının kapısı açıktı ve karısı elinde anahtarlarla kapının kırık kanadının önünde duruyordu. Kadın ocağa da üst üste üç kütük atmış, kütükler tutuşmuşlar, bol yalımlarla yanıyorlardı. Oda aydınlıktı.

Mahmut Ağa geçti başa oturdu. Adamlarından beşi de alt alta onun aşağısına sedire sıralandılar. Öteki adamlarının bir kısmı dışarda, bir kısmı da içerde elleri tetikte bekliyorlardı.

"İndirin onları sedirden, o eşkıyaları... Kim oluyormuş onlar! Aşağılık yol kesiciler, soyguncular... Getirin onları, yere, şu ayağımın dibine oturtun. Bizim Muhtar da bu kefen soyuculara paşa muamelesi yapıyor."

Muhtarın sedire oturttuğu eşkıyaları Mahmut Ağanın adamları aldılar, Ağanın ayaklarının dibine yan yana dizdiler.

Mahmut Ağa bir süre onları süzdükten sonra, baştakine:

"Hey yaralı, sen kimsin bakalım? Çok da utangaç bir adama benziyorsun."

Ferhat Hoca başını kaldırdı, inceden, alaylı gülümsedi:

"Ben Ferhat Hocayım."

"Oooo, sen misin o? Duydun mu, sen hapisi yarıp da kaçtıktan sonra beraat ettin, kurtuldun yani. Ama şimdi, İnce Memedin yandaşı, çetesi olaraktan asılacaksın. Seni neden, sizi neden şu anda öldürmüyorum, biliyor musunuz, siz benim elimle öldürülmeye layık değilsiniz, siz asılarak ölmeye layık canavarlarsınız. Bilseydim ki içinizde azıcık adamlık var, sizi ipe göndermez, hemen buracıkta öldürürdüm. Seni uyuz köpek, bir de hoca olacaksın. Dediklerine göre çok da bilgili, derin bir hocaymışsın. Hiç de suçun yokmuş kaçtığında, şimdi idam edileceksin. Bacakların sallanacak, böyle böyle."

Sağ elinin iki parmağını açtı açtı kapadı.

"Sen kimsin?"

"Ben İnce Memedim."

"Vay anasını, süt dökmüş kediye benziyorsun ulan, İnce Memede de hiç benzemiyorsun." Muhtara döndü. "İyi bak bakalım şu babayiğide, şu aç kalmış bir sıçana benzeyen Toros dağlarının kahramanına! Bu adam İnce Memed mi? Sen daha önce Memedi tanıdın mı?"

"İnce Memedi bu köyde kim tanımaz ki... Bu adam İnce Memed."

"Allah Allah! Allah Allah, şu yakaladığım, bunca ardında koştuğum adam da bari bir adama benzeseydi. Bunu İnce Memeddir diye kasabaya götürsem herkes benimle alay eder, beni tefe koyar da diyar diyar gezdirirler! Ben böyle bir sümüklüyü, solucanı kasabaya götüreceğime bırakırım. Bunu salıveririm de utançtan kurtulurum. Kasabada Ağalara, Beylere dedim ki yarın gider de onu kulağından tutar getiririm. Bakın şu övündüğüm adama, ben bunu kapıma uşak yanaşma bile almam! Şu murdarın suratına bakın, Abdi Ağayı, Ali Safa Beyi öldüren kokmuş tilki taşağının suratına! Tuuuu, senin pis yüzüne... Daha da durmuş, şuna söz söylüyorum, şu kokmuş sırtlan leşine. Ben Hükümetin yerinde olsam, şöyle bir adama benzemezi asmazdım bile. Bok kuyusuna atardım, bok kuyusuna..."

Mahmut Ağa kimi öfkeleniyor, ayağa kalkıyor, eğilip Memedin yüzünün ortasına tükürüyor, onu tekmeliyor, kimi yerine oturup ayak ayaküstüne atıyor, onunla alay ediyor, alayın ardından da küfürlere başlıyordu. Sonunda yoruldu, sesi bile çıkmaz oldu. Ama Memedden hıncını daha alamamıştı.

"Sen kimsin?" Kasıma sordu.

"Ben Hacı Temirim. Anavarza köylüklerinden olurum. Kuzgun Veli çetesindenim. Kuzgun Veli vurulunca bunlara katıldım. Kader..."

Mahmut Ağa onun üstünde durmadı.

"Çocuk, sen kimsin?"

"Ben de Sarıkeçili oymağından olurum. Benim adım da eşkıya Müslüm."

"Neee, eşkıya mısın sen?"

"Eşkıyayım ya..."

"Ne zamandan beri?"

"İki gün önceden..." Müslüm, iki gün demeyecekti ya, iki yıl diyecekti belki de, ağzından kaçırdı.

Mahmut Ağa:

"Çözün şunun kollarını," diye buyurdu.

Adamlar Müslümün kollarını açtılar.

"Ben sana ne kötülük yaptım da Ağa beni bırakıyorsun? Ben eşkıya değil miyim?"

"Atın şunu dışarıya."

Müslüm somurtuyordu. Dışarıya attılar.

"Seni biliyorum, sen bizim Aşık Sefil Alisin. Sana bir şey yapamam. Baban benim has adamımdı, Allah rahmet eylesin. Balkan Savaşına gitti, o kadar önüne geçmeye çalıştım, askere gitme, dedim, beni dinlemedi gitti, bir daha dönmedi. Seni eşkıyalığı bıraktı dediler bana."

"Bırakmıştım. İnce Memedin yeniden dağa çıktığını duyunca, iki gün önce ben de gittim onu buldum."

"İyi ki buldun. Sen olmazsan o bu köye gelmez, ben de onu böyle, dalında olmuş bir armut gibi koparamazdım. Açın şunun kollarını."

Sefil Alinin kolunu açtılar.

"Çek sazı da bir iki tıngırdat bakalım."

Sefil Ali karşılık vermedi, herhangi bir devinimde de bulunmadı.

"Al sazı eline," diye sert buyurdu Mahmut Ağa.

Sefil Ali gene oralı olmadı.

"Bana saz çalmıyor musun?"

Sarı Çavuş başını kaldırdı:

"Sana, değil benim yiğit yiğenim, sana benim köpeğim bile saz çalmaz, Mahmut."

"Öyle mi?" diye alaylı güldü Mahmut Ağa. "Öyle mi, Mustafa Kemalin has adamı, öyle mi Çanakkalede bir mermide denizi göğe uçurup da dünyayı denizsiz koyan martavalcı?"

"Mustafa Kemal Paşanın adını senin gibi köpekler ağızlarına alamazlar. Senin gibi kan içiciler. Senin gibi atına adam çiğneterek öldürenler..."

Mahmut Ağa ağır ağır yerinden kalktı. Gözleri sapsarıydı.

Sarı Çavuşun yanına geldi. Bu böğrüdür diyerek yaşlı adama bir tekme savurdu. Ardından bir daha, bir daha... Sonra elindeki kırbaçla, ayaklarıyla, bütün gövdesiyle Sarı Çavuşun üstüne abandı. Yaşlı adamın ağzı burnu, saçları sakalları, mintanı ayakları kızıl kan içinde kaldı. Öteki dövdükçe hırslanıyor, yerdeki adamın üstünde dolanıyor, hırslandıkça dövüyordu. Sarhoş gibi yalpalayıncaya, ayakta duramaz bir duruma düşünceye kadar Çavuşu çiğnedi. Çavuşsa en küçücük bir ses çıkarmadı, of bile demedi.

"Eğer bu gece sabaha kadar ölmezsen, yarın sabah seni öldüreceğim. Şu itin de elini tekrar bağlayın."

Sefil Alinin elini arkasına yeniden bağladılar.

"Şimdi Muhtar, bu gece biz burada kalacağız. Muhkem bir yer gerek bunlara sabaha kadar. Sabahleyin candarmalar gelecekler, kasabaya bu canavarları öyle götüreceğiz."

"Bu odada kalsınlar."

"Burası olmaz. Belki adamları basıverirler köyü. Bunların bir yarısını Sakızlıda kıstırdım. Senin Tazı gelince de hemen onları orada bıraktım geldim. Onlar bu gece belki burasını basarlar. Senin ev olmaz..."

Başını elleri arasına aldı, düşündü.

"Buldum," diye de başını kaldırdı. "Bizim konağa... Orası kale gibi muhkemdir. Bin kişi kuşatsa orasını üç kişi on gün koruyabilir."

"Doğru," dedi Muhtar.

"Anahtarlar sende mi?"

"Bende."

"Haydi kalkalım da bu ahır zaman kahramanlarını bizim konağa misafir edelim. Şu kocamış uyuz domuzu da ortadan kaldırın. Kaldırın da, yarına sağ çıkarsa eğer, bunu da kasabaya götürüp asalım."

Dışarıya çıktılar. Köyün içinde kimsecikler kalmamış, incin top oynuyordu. Ortalıkta ürkütücü bir sessizlik vardı. Bu, eski kurt Mahmut Ağanın gözünden kaçmadı.

"Bu köyde bir şeyler dönüyor, Muhtar."

"Ne gibi, Ağam?"

"Bilemem. Köy çok sessiz."

"Bizim köyümüz her zaman sessizdir."

"Bu başka bir sessizlik. Köye ben gelmişim, İnce Memedi yakalamışım, Sarı Çavuşu çiğnemişim, bunu da bütün köylü duymuş, sonra da bu sessizlik..."

"Korktular. Sen gelince bizim köylü hep böyle sessizleşir, saygıdan."

"Belki de..."

Muhtar önce kale kapısı gibi muhkem kemerli yüksek avlu kapısını, ardından da konağı açtı, merdivenleri çıktılar. Bir delikanlı, elinde büyük bir gemici feneri taşıyarak önlerinden gidiyordu.

"Şu odaya koyalım. Bir gecelik. Bu odanın dışarıya açılan penceresi yoktur. Zaten babam suçlu köylüleri hep bu odaya hapsederdi."

Önce Sarı Çavuşu getirdiler, odanın ortasına attılar, arkasından da ötekileri.

"Bütün konağı ışıklandırın. Avlunun ortasına da büyük bir ateş yakın. Sabaha kadar sönmeyecek." Adamlarına da buyurdu: "Sen, sen, sen... Gözünüzü kırpmayacaksınız. Ben bu geceden korkuyorum. Keşki şu eşkıyaları alıp hemen gidebilseydik... O da olmazdı... Pusu... Candarmaları bekleyeceğiz. Tazı Tahsin kasabaya uçtu mu? Bir de atlılar gitsinler, bizimkilerden, çabuk."

"Gönderelim. Tazı Tahsin çoktan uçtu."

"Yorulmuşum. Gözlerimden uyku akıyor."

Konağın her köşesine bir lamba asılmış, avlunun ortasına da kütükler yığılmaya başlanmıştı.

"Gözlerinizi dört açın. Yoksa canınızdan olursunuz."

O önde, Muhtar, adamları arkada, eve geldiler. Muhtarın karısı sofrayı sermiş, bir de büyük şişe rakıyı sofranın ortasına dikmişti. Ağalarının içkisiz yapamayacağın bilirlerdi. Sinide de haşlanmış birkaç keklik tütüp duruyordu.

"İşte buna sevindim Muhtar. Ama bu sessizlik beni ürkütüyor."

"Uykudalar."

"Elimi keserim ki bu anda, bu köyde kimse uyumuyor, bebeler bile."

Mahmut Ağa kendi köylüsünü iyi biliyordu. İnce Memed ve arkadaşlarının yakalandığı andan bu yana köyü çok sessiz bir fısıltı almıştı. Kadınlar, kızlar, kız çocukları lisanı hal ile biribirleriyle konuşuyorlar, onların konuşmalarını hiçbir erkek, erkek çocuklar bile duymuyorlar, duysalar da konuştuklarından hiçbir şey anlamıyorlardı.

"İnce Memedi asacaklar."

"Ne de güzel ağıtlar yakmıştık ona!"

"Şimdi de bizim köyümüzde yakalandı."

"Lanetli, uğursuz sayılacak bizim köy..."

"İnce Memed asılırsa..."

"İnce Memed asılırsa..."

"Başımıza gökten taş, ateş, yılan çıyan, ejderha, solucan yağacak..."

"İnce Memed asılırsa..."

"Bu köy, bu dünya..."

"Bu koca Binboğalar yıkılacak."

"Topraktan kan fışkıracak su yerine..."

"Kıyamete kadar."

Emiş Hatun, arkasında yedi tane genç kız köyün içine düşmüşler, ev ev, kadın kadın dolaşıyorlardı.

"Bu bize yakışır mı?"

"Bizim köy İnce Memedin yakalandığı yer, diye anılacak kıyamete kadar."

"İnce Memed de bizim yüzümüzden asılacak."

"Sarı Çavuşu da öldürdü o dinsiz."

"Eskiden atına adam çiğneterek öldürürdü."

"Şimdi kendisi çiğniyor."

"Atının yerine..."

"Varınca öbür dünyaya ölülerin yüzüne nasıl bakacağız?"

"Çocuklarımızın..?"

"Elalemin..?"

"Şu koca Toros dağlarının..?"

"Pamuk topladığımız Akçadenizin..?"

"Ekin biçtiğimiz Çukurova toprağının yüzüne nasıl bakacağız..?"

"İnsanoğlu bizden bunu kıyamete kadar sual etmez mi?"

"İnsanoğluna ne diyeceğiz?"

Tanyerleri neredeyse ışıdı ışıyacaktı. Köyün bütün kadınları sessizce gelmişler, Mahmut Ağanın konağının kapısında durmuşlardı. Üç kadının ellerinde siniler, sinilerin içinde de yiyecekler vardı. Bütün kadınlar ak çarşaflara sarınmışlardı.

"Açın kapıyı yavrular, size yiyecek getirdik."

Nöbetçi, kadınların sesini duyunca kapıyı açtı, kadın kalabalığını görünce bir tuhaf oldu.

Emiş Hatun:

"Ne o, yavrum?" dedi. "Ürküttük mü seni? Korkma bir şey olmaz."

Kadınlar içeriye doldular. Nöbetçiyi ortalarına aldılar. Adam bir anda aralarında yitti gitti, sesi soluğu çıkmadı. Kadınların bir ucu çoktan konağa çıkmışlar, oradaki nöbetçileri de aralarına almış, yitirmişlerdi. Muhtarın yaşlı karısıyla, o da İnce Memede güzel ağıt yakanlardandı, Emiş Hatun, onların arkalarında da genç kızlar maphusların odasına girdiler.

Emiş Hatun:

"Çözün şunların ellerini," diye bağırdı.

Kızlar göz açıp kapayıncaya kadar onların ellerini çözdüler.

"Bunlar giyitleriniz, alın da hemen giyinin."

Eşkıyaların silahları da kızların kucaklarındaydı.

"Bunlar da silahlarınız, kuşanın. Sabaha az var. Neredeyse gün ışıdı ışıyacak. Dağı tutun. Sarı Çavuşu bize bırakın. Biz ona bakarız."

Önce İnce Memed, sonra ötekiler, yaralı Ferhat Hoca bile, nasıl giyindiklerini, silahlarını nasıl kuşandıklarını bilemeden giyindiler kuşandılar, "Sağlıcakla kalın, sağ olun, var olun," dediler, ikiye ayrılarak, onlara yol veren kadın kalabalığının arasından çıktılar, az sonra da kayalıkları tuttular. Kadınlarsa hiçbir şey olmamış gibi ellerindeki tepsileri yere, nöbetçilerin önüne koydular, "Yiyin afiyet olsun," dediler, geldikleri gibi gene sessizce çekildiler gittiler.

Bir süre sersem sersem orada kalakalmış nöbetçiler bir koşu Mahmut Ağaya gittiler. Mahmut Ağa daha yeni sızmıştı, onu kendine getirmeye çalıştılar. Kendinden geçmiş Ağa bütün çabalara karşın ancak bir kere gözlerini açtı. "İnce Memed kaçtı

Ağa, kaçtı," dediler, o aldırmadı, gözlerini kapayıp yeniden derin uykulara daldı.

Sabah oldu, gün ışıdı, Ağayı kimse uyandıramıyordu. Yöresinde dönenip duruyorlar, bağırıp çağırıyorlar, kıyamet koparıyorlar, Mahmut Ağa bana mısın demiyor, rahat uykusunu sürdürüyordu.

Öğle vaktinin horozları öterken Ağa kendiliğinden uyandı, eline tutuşturulan ibriği aldı, uykulu sersem, sallanarak, evin arkasındaki kayalığa gitti, bir taşın arkasına çömelip çatladı. Yıkandıktan sonra döndü, yöresindeki herkes sus pustu, köyden de, horoz seslerinden başka bir ses gelmiyordu.

Büyük bir sini içinde kahvaltı geldi. Mahmut Ağa kahvaltısını tek başına yaptığının farkına varmadı. Sofradan kalktı, bir kız ibrik sabun, havlu getirdi, Ağa ellerini, ağzını yıkadı, ayağa kalkınca, önünde el pençe durmuş, süt dökmüş kediye dönmüş Muhtara sordu:

"Candarmalar daha gelmediler mi?"

"Gelmediler ya Ağam..."

"Ne var?"

"Yani daha gelmediler de... Hani..."

"Söyle, dilinin altında ne var?"

"Hani demem odur ki... Ağam daha iyi bilir ya, bu gece ya... Yani ya..."

"Ne var, ne oluyor?"

"Bu gece İnce Memed de..."

"Ne oldu İnce Memede?"

"Onu götürdüler..."

"Kim? Candarmalar mı? Gösteririm onlara. Benim yakaladığım eşkıyayı... Olamaz. Onların ellerinden alacağım. Beni neden uyandırmadınız onlar geldiğinde?"

"Uyandırdık Ağam, sen uyanmadın."

"Binin atlara, candarmaların arkasından yetişelim, İnce Memedi ellerinden alalım."

Bu sırada o iriyarı adam ortaya çıktı, ellerini ovuşturuyordu:

"Ağam," dedi, "İnce Memedi candarmalar götürmedi."

"Ya kimler götürdü?"

"Periler, cinler..."

"Nasıl periler, cinler? Yani düpedüz kaçırdınız, öyle mi?"

Olayı duyunca Mahmut Ağanın bağırıp çağıracağını, kıyameti koparacağını, nöbetçileri, Muhtarı, öteki adamlarını kan işetinceye kadar döveceğini sanıyorlardı, tam tersi oldu, Ağa çok soğukkanlı davrandı.

"Şimdi anlat bakalım sen."

İriyarı adam ellerini daha çok ovuşturuyordu.

"Ben avlu kapısında nöbet bekliyordum. Ortalıkta çıt bile yoktu. Bir ara dalmışım, bir kadının sesiyle ayıktım. Sana yemek getirdim, dedi kadın. Tepeden tırnağa ak libaslar içindeydi. Şu yukarı kayalıklardan, şu aşağıdaki alandan, yandan yönden hiç ses çıkarmadan ak libaslar giyinmiş kadınlar geliyorlardı. Sonra ne olduğunu anlayamadım. Gözümü açtığımda kollarımın, ağzımın bağlı olduğunu anladım. Öteki nöbetçiler de yanımda yatıyorlardı, avlunun ortasında, taşların üstünde. Ayağa kalktım, odaya koştum, İnce Memed yoktu. Dağa yukarı baktım, binlerce ak libaslı kadın doruğa yukarı ağır ağır çekilip gidiyorlardı. Arkalarından koştum, birkaç el de ateş ettim, bir baktım ortada kimsecikler yok. Cin miydi, peri miydi, insan mıydı bu kadınlar, artık onun orasını ben bilemem, Allah bilir."

"Çiçeklideresinin canavar kadınlarıydı. Hani o İnce Memede ağıt yakan kadınlar. Onlar ne cin, ne peri, ne ferişteht, düpedüz insandı."

Öteki nöbetçiler de aşağı yukarı buna benzer şeyler söylediler. Yalnız, onlara göre kadınlar çırılçıplaktılar, hepsinin de memeleri dimdik, sert ve sivriydi. Bunlar da onları yakalamak için arkalarından koşmuşlar, yetişmişler, kadınlardan tuhaf, bayıltıcı bir koku esince kendilerinden geçmişlerdi.

"Atımı getirin."

Hemen atını getirdiler, bindi:

"Muhtar, bütün köylü toplansın." Adamlarına buyurdu: "Siz de ata binin."

Muhtar yanındaki bekçiye:

"Şu taşın üstüne çık da tellal çağır, bilumum köylü burada toplanacak, Ağamız gidiyor."

Bekçi taşın üstüne çıktı, gür sesiyle köylünün alanda toplanmasını söyledi. Bu bir gelenekti. Yıllardan bu yana Ağa, Ağanın babası, dedesi ne zaman isterlerse köylü alana hemencecik dakika sektirmeden toplanırdı.

Az bir sürede kalabalık bütün alanı doldurdu. Mahmut Ağa da, arkasında adamlarıyla atını sürdü kalabalığın kıyısına geldi durdu. Bıyıklarını burarak güldü. Köylü, bunca yaş yaşamışlardı, Mahmut Ağanın güldüğünü ilk kez görüyordu.

"İyi yaptınız," diye söze başladı. Sesi soğuk, düz, kesindi. En küçük bir öfke, bir kırgınlık, üzüntü yoktu. "Çok iyi yaptınız da benim yakaladığım İnce Memedi bıraktınız. Bizim ahmakları da, İnce Memedi periler aldı götürdü diye de kandırdınız, uyuttunuz. Ne yaptıysanız iyi yaptınız. İnce Memed size mübarek olsun. Onu tepe tepe kullanın, sevin, sayın. Şimdi ben bugün gidiyorum. Az sonra gelecek candarmalara da yolda rastgelirsem, size bir fiske bile vurmamalarını söyleyeceğim. Siz benim bin yıllık köylümsünüz, aşiretim kanımsınız. Onun için hiç kimsenin size hakaret etmesine dayanamam. Şimdi sizden istediğim, on gün içinde bu köyü bırakacak gideceksiniz. Bugünden sonra bu köyde hiçbir tavuk, keçi, sığır, koyun kesilmeyecek. Göndereceğim çobanlara hayvanları teslim edeceksiniz. Biliyorsunuz, oturduğunuz evler, bastığınız toprak, köyde ne var ne yoksa, şu akan su bile, hepsi benim. Kıçınızdaki donunuz bile benim. On gün sonra buraya geleceğim, burada bir tek kişi bulursam, artık onun orasını kendisiyle bir de Allah bilir."

Atını sürdü, arkasına bile dönüp bakmadan köyü çıktı.

Kalabalık karıştı. Uzun bir süre kimin ne söylediği anlaşılmadı. Ardından da top top dağılıştılar.

"Ayağı kademli geldi İnce Memedin, batası!"

"Batıp da yerlere geçesi..."

"Olmaz olası!"

"Yıktı viran etti köyümüzü."

"Öldürdü hepimizi."

"Söndürdü ocağımızı."

"Zaten yüzünde de meymenet yoktu."

"Gözleri de yılan gözleri."

"Boyu da bir karış."

"Boyu yerin dibine geçesi..."

Biraz sonra köyün içini bir çığrıltıdır aldı. Sürgün ağıtları yakılıyor, İnce Memede kargışlar yağıyordu. Emiş Hatun evinin karşısına geçmiş, kuş gibi çığırıyor, bu evde geçen güzel yaşamını anımsıyor, dile getiriyor, senden nasıl, nasıl ayrılacağım tellice evim, diyordu her sözünün sonunda da... Senden nasıl ayrılacağım tellice kavağım, senden nasıl ayrılacağım gün gibi suyum, alakarlı dağım, savran kurmuş sarı çiçekli, mor kevenli koyağım, yaz bahar ayları gelince nennilenen ormanım, sarıasmalarım, üveyiklerim, ballı incirlerim, bin çiçekten bin koku derleyen arılarım?

"Gelmez olaydın da Çiçeklideresine, İnce Memed!"

"Görmez olaydık o devrilesi boyunu."

"Pörtlemiş kurbağa gözünü."

"Ölü, dağarcık yüzünü."

"Yağlı kurşunlardan gidersin inşallah, İnce Memed."

"Leşini itler sürükler inşallah İnce Memed."

"Kartalların ağzında kalır her parçan, her bölüğün inşallah İnce Memed."

"İnşallah seni bir çingene asar, İnce Memed."

"Onmayası..."

"Gün görmeyesi..."

"Yılın yılın, yılancıklar çıkararak da hapislerde çürüyesi İnce Memed."

"Mezar yüzü görmeyesi..."

Kayalıklara saklanmış eşkıyalara kadar köyün çığlıkları, patırtıları gürültüleri geliyordu.

"Hocam, bir şey var bu köyde. Bir şey oldu onlara."

"Oldu," dedi Ferhat Hoca. "Mahmut sabahleyin uyanınca..."

"Ne yapar onlara Hoca?"

"Kasımın köyüne ne yapmışsa, ondan beterini de, hem de bin beterini bunlara yapacak."

"Ne yapalım öyleyse, Hoca?"

Hoca ona karşılık vermedi.

Aralarında uzun bir sessizlik oldu. Hiç kimse konuşmuyor-

du. Köyün üstünden bu yana durmadan top top kuşlar uçuşarak yorgun geliyorlardı.

Köyde seslerin kesildiğini neden sonra fark ettiler.

"Ne oldu, Hocam?"

"Kötü bir şey oldu. Seslerin böyle birdenbire kesilmesi hayra alamet değil."

"Tam bizim köyde de böyle olmuştu," dedi Kasım. "Allah düşman başına vermesin böyle bir derdi."

Bu sırada aşağıdan, kayalıkların arasından Müslümün kırmızı fesli başı gözüktü.

"Nereden buldun o fesi?" diye ona takıldı Ferhat Hoca.

"Sarı Çavuş verdi."

"Nasıl o?"

"Çok inliyor ya, iyi."

"Köy nasıl?"

Müslüm köyü, köylüleri, Memede sövenleri en ince ayrıntısına kadar onlara bir bir anlattı.

"Demek böyle ha!"

"Böyle," dedi Müslüm. "Hiç anlamadım bu işi, ne var bir göçmede de bu kadar ağlıyorlar, kıyameti koparıyorlar? Biz her gün göçüyoruz. Göçmek daha iyi değil mi?"

Ayağa kalkmış Hoca onun omuzunu okşadı:

"Konup göçmek daha iyi ya, bu insanlar o tadı çoktan unuttular yavrum. Müslüm. Senin çocukların da unutacak. Göç sözü edilince de aşağıdakiler gibi kıyameti koparacaklar."

"Sanki dünya batıyormuş gibi..."

Ferhat Hoca Memedi elinden tuttu, kendine doğru çekti:

"Gel," dedi, "gel de şurada birazıcık kendi kendimize konuşalım."

Bir kayanın dibine, sırtlarını taşlara verdiler oturdular.

"Şimdi iyice anladım ki, oğlum Memed, bu eşkıyalık sana göre değil. Aşağıdan sesler gelirken öldün öldün de dirildin. Eğer köylü sürgün edilir de, öyleye benziyor, Çiçeklideresi köyü Sakızlıya benzerse sen kolay kolay ayakta kalamaz, yaşayamazsın. Bu iş başka iş, senin gibi çocuk yüreklilere göre değil. Senin yüzünden bir köy azıcık ağladı diye neredeyse düşüp şu kayaların içine ölecektin. Ya yarın senin yüzünden Faruk

Yüzbaşı, Ağalar, Beyler bütün Torosları dayaktan, işkenceden, zulümden geçirirlerse, ya yarın öbürsü gün bütün Toroslar bir feryadü figana dönerse, senin halin nice olur Memed?"

Memed boynunu bükmüş konuşmuyordu.

"Bak yavrum, sen bir deli atın bile tek başına dağda kalmasına dayanamıyorsun. Neredeyse üzüntünden çont olacaksın. Seni öldürseler de sen bir insana ateş edemezsin. Benim anlamadığım, sen nasıl Abdi Ağayı, Kel Hamzayı, Ali Safayı öldürdün? Bana öyle geliyor ki onları sen öldürmedin. Azıcık anlıyorum ya, az daha Yobazoğlunu öldürecektin atını yakalamaya gitmiyor da, başını alıp kaçıyor diye. Bak Memed, senin o belindeki kuburda çok altını var Kuzgun Velinin, sana bir ömür boyu yeter. İyi ki Mahmut görmedi. Ben de İnce Memed adını bu dağlarda eksik etmem. Ölünceye kadar seni başımda, yanımda taşırım. Hiç kimse senin düze indiğini bilemez ben ölünceye kadar. Ben ölünce de bir başka İnce Memed çıkar."

"Çıkar mı, dersin?"

"Çıkar," diye toprağı yumrukladı Ferhat Hoca. "Sen nasıl çıktın? Şu topraktan, şu sarı çiğdem, bak, toprağı nasıl yarmış çıkmışsa, bak, nasıl yüzümüze gün ışığı gibi gülüyorsa, insanların içinden de İnce Memedler böyle çıkacak. Beni merak etme. Ben şimdi dağlardan, ormanlardan benim köye giderim."

"Sefil Aliyle birlikte gidin."

"Olur."

"Ben de Kasımı, Müslümü alırım. Temir ne oldu acaba?"

"Sen onları merak etme, ben yakında bulurum."

"Hakkını helal eyle Hocam."

"Çok çocuğun olsun."

Kucaklaştılar.

Eşkıyaların yanına geldiler. Ferhat Hocanın sakalı titriyordu. Durmadan da gözlerini kirpiştiriyor, ellerini ovuşturuyordu.

"Haydi siz sağlıcakla kalın. Ben, Kasım, bir de Müslüm, biz gidiyoruz."

Helallaştılar.

Memed arkadaşlarıyla köye geldi. Gün yıkılmış gitmiş, gölgeler uzamıştı. Köylüler alanda durmuşlar kalmışlardı. Yamaçtan inen İnce Memedi, o daha çok uzaklardayken görmüşlerdi.

İnce Memed aralarına gelince hiçbir tepki göstermediler. Ne başlarını çevirip baktılar, ne konuştular, ne de ona bir kötü söz söylediler, öyle orada balçık gibi devinimsiz kalakaldılar. Sadece Emiş Hatun ona sırtını döndü. Memed, yanında Kasımla Müslüm köyün içinde bir oraya gitti, bir buraya... Bir süre dolandı durdu. Köyden çıt çıkmıyordu. Sonunda Sarı Çavuşun evine yollandı. Evde kimsecikler yoktu. Sarı Çavuş da ocağın yanına serilmiş yatakta tek başına inliyordu.

Memed vardı, Çavuşun yanına diz çöktü:

"Geçmiş olsun Çavuş Ağam."

"Sağ ol Memed. O kafir gitmiş. Gitmiş, gitmiş ya köyü de bitirmiş. Ben bunu ona bırakmam. Sarı Çavuşun bunu ona bırakacağını sanıyorsa aldanıyor. Ayağa kalkar kalkmaz onu öldürecek, başını da kesip İsmet Paşaya yollayacağım, bunları başımıza siz cellat eylediniz diye. Mustafa Kemal Paşama da bir mektup donatacağım ki mektup derim sana. İşte o zaman bu kasaba ağaları görürler Hanyayı Konyayı... Köyü sürgün ediyor sidikli Mahmut, varsın, ne olacak, biz de Çukurovaya gideriz. Gider de karaçalılıklardan, kamışlıklardan, sazlıklardan toprak çıkarırız. Bizim köyümüzün delikanlıları çok güçlüdürler. Bir köye yetecek kadar ormanı, karaçalılığı altı ayda hopur eder, tarla çıkarırlar."

Yanına çökmüş Memedi kolundan tuttu:

"Sen çok üzülmüşe benziyorsun. Aldırma bizim köyün kadınlarının senin için ileri geri konuştuklarına. Canları yanıyor da, köylerinden sürgün ediliyorlar da onun için öyle azıcık acı konuşuyorlar. Yoksa onlar sana hiç kıyarlar mı? Sen ölünce, bizim köyün kadınları senin üstüne öyle bir ağıtlar yaktılar ki, şu dünyada hiçbir kadın adı güzel kendi güzel Hazreti Muhammed üstüne bile böyle güzel ağıtlar yakmış değil... O kadınlar işte dün gece de..."

Gözleri ışıladı, sözünün gerisini yuttu.

"Dün gece de peri kızları, bin tane, iki bin tane, ak libaslara bürünmüşler geldiler de, bizim kadınlar da onlara, salt sizin gülden nazik hatırınız için ballı börekler verdiler de... Onlar da sizi o yılan Mahmudun dişlerinden kurtardılar da... Ol sebepten bizim kadınların kusuruna bakmayasın Memedim. Seni

Çukurovadaki köyümüzde de beklerim. Ben o zamana kadar da Mahmudu öldürürüm, sen de rahat rahat köyümüze gelir gidersin."

Dişsiz ağzını açarak içten güldü:

"Başın dara gelirse de Çukurovada gene peri kızları gelirler de seni kurtarırlar."

Elini Memedin kolundan çekti.

"Ben iyiyim. Cerraha adam gönderdim, az sonra gelir. Tez günde iyi eder beni. Haydi sen git. Allah yolunu açık, kılıcını keskin etsin."

Memed eğildi, onun elini öptü. Kasım da, Müslüm de...

Sarı Çavuş, onlar giderlerken yataktan doğruldu, gözleri yaş içinde kalmıştı:

"Aaah," dedi arkalarından, "aaah, sizin bu yiğitliğinizi, insanlığınızı, insanlara saygınızı Mustafa Kemal Paşa bir görse, bir duysaydı size canını verirdi. Ben onunla Çanakkalede omuz omuza çarpıştım. Her top mermisi atışımızda düşman gemilerine, bütün deniz olduğu gibi göğe çıkıyordu, gemiler de havalarda uçuyorlardı."

Memed başını geriye çevirdi, ona çok güzel bir şeyler söylemek istiyor, bir türlü de bulamıyordu.

"Allah sana çok, çok uzun ömürler versin Emmi," diyebildi sonunda. "Hazreti Nuh kadar uzun ömürlü olasın."

29

İnce bir yel esiyor, ovadaki yeşil ekinleri yatırıyor, bol ışıkta yatan ekinlerin sırtları ışılıyor, gökte, köyün üstünde de büyük bir kartal geniş halkalar çizerek, kanatlarını kıpırdatmadan dolanıyordu.

Ay ışığı bataklığın üstünde sallanıyor, bataklık yerleri sarsarak, çok uzaklarda soluklanıyordu. Buradan Torosa doğru fırıldak gibi dönerek, yöresinde ay ışığını savurtarak akan toz direkleriyle birlikte gölgeler gidiyorlardı.

Bir suyun üstüne geldiler toz direkleriyle gölgeler. Ay ışığının derinliğinde göklerin ucunda yüzlerce kartal geniş halkalar çizerek dönüyorlar, koyu gölgeleri toprağa düşüyor, ağaçların, çalıların, kırmızı, ak, mor, sarı çiçeklerin, akarsuların üstünde bir tuhaf oyun oynuyorlardı, gölgelerin, kanatların, yıldızların... Hiçbir yerden hiçbir ses çıkmıyordu.

Soğuk bir yel esti, çok uzaklardaki Aladağın ardında üst üste şimşekler çaktı, şimşek ışıkları oradan buraya ancak ulaşabildi. Ardından birdenbire koyu bir gece çöktü, ortalık ışık sızmaz bir karanlığa kesti. Gecenin içinden, üstünden kır donlu atlar indiler yamaçtan aşağıya, upuzun uzayarak, apak çizgiler bırakarak karanlığın ucunda. Atlar gecenin üstünde, kartalların altında dönüyorlar, ak çizgilerini parlatarak, geceyi oyarak aşağıya iniyorlardı. Çok, çok atlar çıktı karanlığın içinden, kuyruklarında, yelelerinde yıldızlar. Parladılar, söndüler, köyün içini baştan sona doldurdular, üst üste, burun buruna, yele yeleye, başları havada, horulayarak soluklandılar, göğüsleri körük gibi indi çıktı. Baş, yele, kuyruk, gövde ayak biribirine karıştı, savruldu. Birden dünyayı bir kişneme aldı. Bütün kır atlar başlarını göğe kaldırdılar, kulaklarını diktiler. Göğün

ötesinden onların kişnemelerine bir tek at onlara uzun bir kişnemeyle karşılık verdi. Kişneme yaklaştı, bu sırada da karanlığın içini bir tünel gibi oyarak bir top ışık çıktı geldi. Işığın içinden bir kır at, kır atın üstünde bir yeşil donlu, yeşil sarıklı atlı, atlının elinde yeşil ışıklar fışkırtan bir kılıç... Yeşil atlı köyü ev ev dolaştı, her evin kapısının önünde durdu. Ardından da konağa vardı. Zincirler şangırdadı gecede, kayalıklar, karanlık, yıldızlar un ufak oldu.

Yeşil donlu adam atını duvara sürdü, duvar ortadan ikiye biçildi, kapılar ardına kadar açıldı. Hızır Aleyhisselam, bin terkime İnce Memed, dedi. Öteki onun terkisine atladı, ala donlu, mor çiçekli Aladağına doğru uçtular gittiler. Onun arkasından kızıl külahlı bir kır atlı, onun ardından da ak külahlı bir kır atlı geldiler, Ferhat Hocayla Kasımı aldılar götürdüler.

Kayalıklarda kurşun sesleri kaynıyordu. Ortalık yalıma kesmiş, cehenneme dönmüştü. Bir turna çıkmıştı göğün öteki ucundan, gelmiş, üstlerinde usulcana dönüyordu. Memed, Kasım, bir de çoban Müslüm sarılmışlardı. Mahmut Ağanın adamları yüz kişiden de fazlaydı. Bir yandan da bölük bölük candarmalar geliyorlardı. Belki bin kişi kuşatmıştı üç kişiyi. Ormanı da üst yandan ateşlemişlerdi. Orman, bütün dağ tutuşmuştu. Yalımlar doludizgin geliyordu Memedin üstüne doğru. Yalımların önünden yılanlar, tilkiler, kurtlar, böcekler, ayılar, tavşanlar uçarak, çığlık çığlığa kaçıyorlardı. Az bir sürede bütün dağ yalıma kesti, dünya bir köz yığını oldu. Öterek çığlık çığlığa gelen yılanlar, tilkiler, kurtlar, böcekler, tavşanlar, çakallar kendilerini akarsuya atıyorlar, su onları alıyor, aşağılara götürüyordu. Yağız at da geldi kuyruğu tutuşmuş, yalımların üstünden, karnında yalımlar... O da kendini suya bıraktı. Memed arkadaşlarıyla yüksek bir uçurumun başındaydı, yalımlar burunlarının dibine kadar gelmiş, onları neredeyse içine alacaktı.

Turna geldi, tam tepelerinde, yalımların, dumanların üstünde durdu. Yağız at sağılarak ormanın içinden çıktı. Memed atın yelesini yakaladı. Kasım da kuyruğunu tuttu, Müslüm atın üstüne bindi. At uçurumdan aşağıya süzüldü indi. Sonra aşağıya binlerce, on binlerce at geldi. Üst üste suyun kıyısına yığılıştılar. Yağız at onların arasına karıştı çekildi gitti.

Çamlıyol köyünde Yüzbaşı Şevket, Ferhat Hocayı kuşatmıştı. Memed ortaya çıktı. Çiçeklidereli Mahmut Ağa Ferhat Hocayı yaraladı. İnce Memed onları kuşattı. Berikiler onun elinden canlarını zor kurtardılar, üç gün üç gece savaşarak. Sonra Memedle arkadaşları, Ferhat Hoca yorgun düştüler. Sarı Çavuşun evinde uyudular. Mahmut Ağa geldi onları yakaladı. Ellerini kollarını zincirledi, onlar o kadar yorgundular ki uyanamadılar. Mahmut Ağa, onlar uyuyorlar diye onları öldürmedi, uyuyan insanlar öldüklerini bilemezler, hiç ölmemiş gibi olurlar diye. Götürdü onları kendi konağına hapseyledi, yedi kapı arkasına. Bir bulut çıktı Aladağın üstünden, ışığa doymuş, ışıkta patlayacak bir duruma gelmiş, güneş gibi aydınlatan, koskocaman, göğün yarısını almış bir bulut. Ak, çakmaktaşı kayalıkların üstünde durdu ışık bulutu. Geceye ışık yağıyordu. Kayalıklardan bir kadın kalabalığı, hepsi de ak libaslar giyinmiş, köye indiler. İndikçe iniyor, indikçe iniyorlar, kadın kalabalığının ardı arkası kesilmiyordu. Çiçeklideresinden Emiş Hatun onlara, hoş geldiniz, dedi. Ak libaslı kadınlar köyün içinde büyük bir toy düğün kurdular. Yöredeki bütün dağlar, üstteki gök, yandaki orman aydınlandı. Sabaha karşı kadınlar konağın kapısına geldiler, silahlı adamlara, açın kapıları, dediler, biz İnce Memedi alacağız. İnce Memedi, arkadaşlarını aldılar götürdüler, köyün üst başındaki mağaraya bıraktılar.

Sabah olunca yağız at kuyruğu sırtında, kulakları dikilmiş, yelesi kabarmış, köyün içinden üç kere yel gibi geçti. Üç keresinde de Mahmut Ağa, adamları tüfeklerinde ne kadar kurşunları varsa yağızın üstüne boşalttılar, ata değmedi. Sonra atlar indiler yamaçlardan aşağıya, hepsi de kırdı. Ovada buluştular. Gelen ovanın ortasına birikiyor, gelen birikiyordu. Ovaya ak bulutlar inmiş gibi oldu. Atlar, ovanın bir ucundan öteki ucuna çekiliyorlardı. Memedi, yaralı Ferhat Hocayı aralarına aldılar, Çukurovaya indiler, Akdeniz kıyısına çekildiler gittiler, denizde yittiler.

Dağlardan gelen atlı atının başını Murtaza Ağanın kapısında çekti. Murtaza Ağa onu konaktan gördü, aşağıya indi.

"Mahmut Ağa İnce Memedi yakaladı, elini kolunu bağladı hapsetti, kapısına da on beş silahlı adamını dikti. Candarma-

ları bekliyor, onlar gelince alıp kasabaya getirecekler. Bana dedi ki selam et, dedi, Murtaza Ağaya, gözleri aydın olsun, dedi. Ona haber vermeden çıktım dağlara, dedi, kusuruma kalmasın. Ona da, kimseye de haber veremezdim."

Daha onlar konuşurlarken Tazı Tahsin sallanarak geldi, atın tırnağının dibine düştü. Yüzüne kolonya serperek, epeyce uğraşarak onu ayılttılar.

"Şu iki gözümle gördüm," dedi. "İnce Memed Ferhat Hocayla Sarı Çavuşun evinde uyurlarken, ben Muhtara söyledim, bir gece sabaha kadar evin ardındaki kayalıklarda bekledim de... Mahmut Ağa da geldi, onları kıskıvrak yakaladı, ellerini ayaklarını zincirlediler, kapıya da yüz silahlı adam diktiler. Muştuluğumu isterim."

Tazı Tahsin sözünü yeni bitirmişti ki bir atlı daha geldi. Atının burnu şişmiş, körük gibi soluyordu.

"İnce Memedi yakaladı Mahmut Ağa."

O gün akşama kadar atlılar geldiler geldiler gittiler. Tazı Tahsin çarşıya düşmüş İnce Memedi nasıl yakalattığını önüne gelene anlatıyor, ama o eski kebapçı dükkanının önünden geçmek yürekliliğini bir türlü gösteremiyor, pazaryerine gelince belki üç yüz adım ötesinden geçiyordu kebapçının.

Sonunda Topal Ali buldu onu. "Gel bakalım Tazı Tahsin," dedi. Tazı Tahsin olayı ona da bire bin katarak, kıvançtan kendinden geçerek anlattı.

"Eğer bu yaptığın doğruysa seni öldürürüm ulan boklu Tazı."

"Neden, ne yaptım ki ben sana?"

Gözü dönmüş, boyun damarları şişmiş, bıyıkları diken diken olmuş Topal Ali hışımla onun üstüne yürüdü. Tazı eğer atik davranmayıp da Alinin eline bir geçseydi, kırılmadık yeri kalmazdı.

Topal Ali öfkesini yenemeyince Molla Duran Efendiye gitti, onu gören Duran Efendi:

"Duydum Ali, duydum," dedi. "Çok yandım İnce Memede. Diri yakalamış onu üstelik de o kafir. Keşki onun ölüsünü ele geçirseydi Mahmut. Çok kötülük edecekler İnce Memede. Ona çok hakaret edecekler. İnsanlığa yakışmaz zulümlerle, işkencelerle aşağılayarak öldürecekler. Ölümden de bin beter edecek-

ler onu. Bu yoz kasabalılar, ben bunları çok iyi tanıyorum, öç almaları yaman olur. Bunlar insanlığın dışına düşmüş, hiçbir hayvanın da..."

"Onu kurtarmak mümkün değil mi?"

"Dur hele, dur Ali, gün doğmadan neler doğar. Dur hele dur, o kadar üzülüp de kahretme kendini. İnce Memeddir o."

"O bir çocuktur, iyi, temiz yürekli bir çocuk. Bu iş burada bitti. Ben de o Mahmudu yaşatırsam bana da Topal Ali demesinler."

"Dur hele dur Ali. Ben şimdi Belediyeye gidiyorum. Sen de çarşıya çık. Dur Ali, üzülme, biz de varız. Gün doğmadan neler doğar."

Yüzbaşı Faruk çok üzgündü. Kaymakamın, Belediye Başkanının, ötekilerin dediklerini hiçbir zaman yapamayacak, candarmalarını alıp Deveboynunda Mahmut Ağayı, Yüzbaşı Şevketi karşılayamayacaktı. Arif Saim Bey, Vali, İl Candarma Komutanı, İçişleri Bakanı da emir verse bu işi yapamayacaktı.

"Asım Çavuş, bir olay çıkmalı bu gece kasabada. Biz de askerimizi çekip ya şu yana, Düldül dağına doğru gitmeliyiz, ya da ovaya aşağı inmeliyiz."

"Olur Yüzbaşım. Ali Onbaşı bu gece sivil giyinip başına kırmızı bir fes takar, geçer kasabanın üst başına sabaha kadar kasabayı kurşunlar. Biz de onu Hemite dağına, Osmaniye üstüne doğru kovalarız."

Yüzbaşı kıvançlanmıştı. Ne olursa olsun, kendisine haber vermeden İnce Memedi yakalamaya dağa çıkan Mahmut Ağayı, ona yardakçılık eden, üstelik de kendi bölgesine girerekten eşkıya avlayan o işgüzar Şevketi karşılamayacaktı. O, önce İnce Memede fiske bile vurdurmayacak, ne boynuna ip takılıp kasabada dolaştırılacak, ne ona kimse tükürecek, ne de onu en küçük bir biçimde de olsa kimse aşağılayabilecekti.

"Biz gidiyoruz Yüzbaşım. Biz kasabada yokken bu katil İnce Memede neler yaptırmaz ki..."

"Hiçbir şey yaptıramaz," diye yumruklarını sıktı Yüzbaşı. "Ben Kaymakama tembih ederim, o da benim sözümden çıkamaz. Kasaba dışına çıkmasak da, o katili karşılamasak... Onu da ele aleme ilan etsek... Olmaz, değil mi? O zaman kıskandı da Yüzbaşı... Demezler mi?"

"Derler."

"İnce Memede en küçük bir hakarette bulunsunlar da göreyim onları. Hepsini deliğe tıkarım."

"Korkarlar."

"Üstelik de İnce Memedi astırmayalım, Asım Çavuş, öyle değil mi? Onun Abdiyi, Ali Safayı, Kel Hamzayı öldürdüğünü gören var mı?"

"Yok. Hiç kimse onun karıncayı incittiğini bile görmemiştir."

"İstersek onu beraat bile ettiririz."

"Ettiririz Yüzbaşım."

"Bana haber vermeden İnce Memedi yakalamak nasıl olurmuş, görsünler."

"Bu gece kasabadan çıkıp gidecek, birkaç gün de dönmeyeceğiz, öyle mi Yüzbaşım?"

"O Mahmut Ağayı, o katili, o köyleri sürgün eden sömürücüyü, o halk ve insanlık düşmanını karşılayacak değilim ya... Her bakımdan bizim, o gelirken kasabada olmamamız daha iyi. Bir asker bir katilin elini sıkmamalı. Bir asker bir eşkıyayı bir katilden teslim almamalı."

Çarşıda bir uyurgezer gibi dolaşan Topal Ali neredeyse kahrından ölecekti. Yukarlardan, dağlarlardan kim geliyorsa İnce Memedin yakalanma haberini getiriyor, herkes kendince başka başka biçimlerde onun yakalanışını anlatıyordu.

Belediyede toplanmış kasaba ileri gelenleri de artık İnce Memedin yakalandığından şüphe etmiyorlar, Mahmut Ağayı nasıl karşılayacaklarını, ona nasıl görkemli bir tören düzenleyeceklerini düşünüyorlardı.

Murtaza Ağa, Zülfü, Taşkın Halil, ötekiler, bu olaydan dolayı buruktular. İnce Memedi bu adam yakalayacağına, keşki İnce Memed dağlarda kalsa da, bunlar da ölüm korkusundan geberseler, sokağa çıkamasalardı. Herkesin içinden de bu, buna benzer düşünceler geçiyor, kimse de yüreğindekini dışarıya vuramıyordu. Şimdi artık Mahmut, Arif Saim Beyin, Ankaranın gözünde bir iyice milli kahraman olur, isterse eğer onu milletvekili de yaparlardı. İşte o zaman yaklaş yaklaşabilirsen Çiçeklidereli Mahmudun yanına. Artık, o isterse Çukurovada-

ki, Toroslardaki bütün köyleri sürgün edebilirdi. Çarşıda daha şimdiden onun yiğitliği üstüne destanlar düzülmeye başlamıştı. "Çangal bıyığını burar, atına adam çiğnetir, buna Mahmut Ağa derler, parmağında dünyayı oynatır."

"Yüzbaşıya yüreğim acıyor."

"Git de avını elinden al onun."

"İnce Memedi kimseye haber vermeden git de sen yakala."

"Olur mu böyle şey!"

"Yüzbaşı da, bu soylu, öz Türk kanlı bu Yüzbaşı da böyle ağır bir hakareti de onun yanına bırakırsa, ben de ona Yüzbaşı Faruk demem."

"Olamaz."

"Bırakamaz."

"Durun hele," diye gürledi Murtaza Ağa. "Durun hele arkadaşlar, İnce Memed daha gelmedi kasabamıza, hapisaneye girmedi. İnce Memedi o dağlardan indirip de kasabaya getirmek, bir alay candarma da olsa yanlarında kolay mı sanıyorsunuz? Azıcık sabırlı olalım ve hem de bekleyelim. Kim bilir o dessas İnce Memedi ne hilelere başvurarak yakalamıştır. Yüzbaşı diyor ki, İnce Memede hiçbir hakarette bulunamayacak kimse, diyor. Muhterem Yüzbaşımız Faruk Bey diyorlar ki, o aslan yavrusu Memedi mahkum etmek için elimizde hiçbir delil yok, diyor. Onun Abdi Ağayı da, Kel Hamzayı, Ali Safa Beyi de vurduğunu gören bir kimseyi şimdiye kadar bulamadık, diyor. Evet, doğru söylüyor. Böyle olunca bu adamı adil Türk mahkemesi nasıl mahkum edecek? Sen söyle Taşkın Halil Bey, sen hem büyük bir hukukçu, hem de Milli Mücadele kahramanısın. Cumhuriyetimizin hem de gözbebeğisin, sen söyle."

"Delil yoksa İnce Memedi kimse mahkum edemez."

Molla Duran Efendi:

"Onu, bu kadar ünlenmiş bir eşkıyayı bırakabilecekler, demek?"

Taşkın Halil Bey sağ elini yeni kabaran göbeğinin üstüne koyup Molla Duran Efendiye döndü:

"Delil yoksa ne yapabilir mahkeme?" diye sordu. "Hele böyle kılı kırk yaran bizim Hakim gibi bir hakime düşerse, o hiç kimseyi, babasını bile, devleti bile dinlemez, kanun neyse

onun bütün gereğini yerine getirir, İnce Memedi de kimsenin gözünün yaşına bakmadan bırakır."

"İnce Memedi dağlardan alıp getirebilirse o Mahmut, o Mahmudun kim olduğunu tekmil bu kasaba bilir," diye konuştu Zülfü. "Hiç kimse bu zavallı köylü çocuğunun aleyhine bir tek delil bulamayacaktır. Eğer bir ülkede adalet yozlaşırsa, o memleketin dibi oyulmuş demektir. Adaleti çökmüş bir milleti yok olmaktan hiçbir güç kurtaramaz. Kanun karşısında eşkıya İnce Memed de birdir, Başvekil İsmet Paşa da... O zaman öyleyse kim, hangi kuvvet İnce Memedi mahkum edebilir? Yakında İnce Memed de, bu talihsiz kişi de, bu halkımızın bir ermiş mertebesine yükselttiği mübarek insan da bizim gibi hür, serbest bir vatandaş olarak bu topraklarda dolaşacaktır. O bir şehit yavrusudur. Dedesi Çanakkalede, babası Yunanda, bir amcası Sarıkamışta, dayısı Kanalda, öbür amcası Galiçyada kalmıştır. Bütün bunlardan ötürü bu vatanda hür ve serbest dolaşmayı o hepimizden daha çok hak etmiştir. İcap ederse ben onun için Hakim Beyle de, Arif Saim Beyle de görüşeceğim. İcap ederse ben onun için Ankaraya kadar giderim. Siz hiç üzülmeyin, ben İnce Memedi, bu mübarek kişiyi, o Çiçeklidereli Mahmuda yedirmem, o kan içiciye, o zalim, o köyleri sürgün edene, o sülük gibi bütün bu dağların, ovanın kanını somurana... Tanrı şahidim olsun ki, şu koca ovadan ona, bundan sonra da değil bir dönüm, bir karışlık bir toprak parçasını bile vermeyeceğim."

Belediyeden sonra konuşmaları gece geç zamanlara kadar da lokantada içerek sürdürdüler.

Sabah olurken de karşı tepeden bir cayırtı koptu. Eşkıyalar gene kasabayı basmışlardı. Yüzbaşı yarından tezi yok kasabayı basanları izlemeye çıkacak, o sırada da Mahmut Ağa kasabaya gelecekti. Kasaba ileri gelenleri de ister istemez, Yüzbaşıyı karşıladıkları gibi değilse de, onu gene görkemli karşılayacaklardı. Yüzbaşının kasaba baskını oyununu oynayaraktan böylece ayrılması iyi olacaktı. Onun yanında kimse Mahmut Ağayı kucaklayamaz, coşamaz, onu gökyüzüne çıkaramazdı. Öyle görkemli karşılayamazlar, kasaba bayraklarla donatılamaz, Turgut Saim o göz yaşartıcı söylevini, yırtınarak, kendini pa-

ralayarak, ölüp ölüp dirilircesine söyleyemezdi. Bütün bunları yapsalar da tadı olmazdı. Genç, Cumhuriyet çocuğu Yüzbaşıya karşı biraz ayıp olurdu. Zaten Mahmut Ağa İnce Memedi yakalamakla ona yapacağını yapmıştı.

Molla Duran Efendi eve gece yarısından sonra ancak gidebildi. Topal Ali gözleri şişmiş, yüzü bir iyice kırışmış, on beş yaş daha kocamış, onu bekliyordu.

"Haydi gözün aydın Ali, müjdemi isterim."

"İnce Memed kaçmış mı?"

"Kaçmamış Ali."

"Ya ne olmuş öyleyse?"

"İnce Memed Abdi Ağayı öldürmedi mi?"

"Benim bildiğim..."

"Senin ne bilip bilmediğini bilmem. İnce Memed Abdi Ağayı öldürmemiş. Kel Hamzayı da, Ali Safayı da öldüren İnce Memed değilmiş."

"Hiçbir şey anlamıyorum, Efendi."

"Ben de anlamıyorum Ali ya, dur da sana anlatayım anlatabilirsem."

Molla Duran Efendi gitti sedire oturdu, doksan dokuzluk tespihini eline alıp dualar okumaya başladı.

"Gel yanıma otur, Ali. İnce Memedi Çiçeklidereli Mahmut Ağa yakalayınca burada bizimkiler öldüler dirildiler. Yüzbaşı da çok öfkelendi, onu karşılamamak için bir oyunlar çevirecek. Emir vermiş Yüzbaşı, İnce Memede kimse..."

Her şeyi olduğu gibi baştan sona anlattı.

Ali:

"Her şey aklıma gelirdi de işte bu gelmezdi."

"İnce Memedi de yanımıza alırız."

"O zaten hiç eşkıyalık yapmak istemiyordu, bu iyi oldu."

"İnce Memed beş altı yıl çok işimize yarar. Ondan sonra eşkıya, ermiş değil de peygamber olsa da unutulur. Beş altı yıl da bize yeter de artar bile."

Sabaha kadar uyumadan konuştular, tasarımlar kurdular, düşler, çiftlikler gerçekleştirdiler.

Ali uyumadan çarşıya çıktı, camiye gidip sabah namazını orada kıldı. Namazdan sonra berber Kör Salihe uğradı. Berbere

daha hiçbir müşteri gelmemişti, Kör Salih onu güzelce bir tıraş etti. Tıraş ederken de durmadan konuştu.

"İnce Memed beraat edecek. Bir eşkıya adam, dağa alışmış adam düzde ne yapabilir ki..."

"Daha o çok genç, bir çocuk o."

"Demek Abdi Ağayı, Ali Safayı da o öldürmedi?"

"Öldürmedi," diye kesin konuştu Ali. "O, karıncayı bile incitmez, nereden adam öldürecek... İftira."

"İftira bir ateşten gömlek," dedi Kör Salih hayıflanarak.

Ali Kör Salihe para verdi, berber Aliden para almadı. O çıktıktan sonra dükkana Murtaza Ağa girdi, girer girmez de:

"Salih, Salih, kardaşım Kör Salih," dedi, "insanoğlu yanılan bir yaratıktır. Ne çok yanılmış da, ne kadar çok korkmuşuz. Meğer İnce Memed hiç kimseyi öldürmemiş."

"Ben de biliyorum Ağa, o karıncayı incitmemiş bir kimsedir. O küçük bir delikanlıdır, bu koskocaman Ağaları nasıl öldürür ki?"

Murtaza Ağa biraz düşündü, bıyıklarını sağa sola oynattı:

"Herkes biliyor bu Ağaları, Beyleri kimin öldürdüğünü. Bir biz bilmiyormuşuz. Daha doğrusu bir ben bilmiyormuşum. Yüzbaşı da, Taşkın Halil Bey de, Molla Duran da, Zülfü de, Ankaradaki Arif Saim Bey de, bütün Türkiye biliyormuş, bes bir ben bilmiyormuşum. Benim de onun adını söylemeye dilim varmıyor."

"Kim Ağa? Kurbanın olayım söyle..."

Ağa nazlandı.

"Kimdir o, Ağa? Ben, ben, ben nasıl olur da ben bilmem? Bu kasabada benim bilmediğim bir şey olabilir mi, söyle kulun olayım."

"Diyorlar ki, bütün kasaba, bütün Çukurova yediden yetmişe onu konuşuyor, maalesef, diyorlar ki, Abdi Ağayı, Ali Safayı da, Kel Hamzayı da öldüren Çiçeklidereli Mahmuttur, diyorlar."

"Vay anasını!" diye bağırdı Kör Salih. "Bunu bilmeliydim işte. İnce Memed gibi ayağı çarıklı bir garibanın bu kaplan gibi Ağaları öldüremeyeceğini bilmeliydim. Nasıl, nasıl oldu da bu kadar atladım? Kendimi ölünceye kadar bağışlamayacağım. Talip Beyi kim öldürdü öyleyse?"

"Bu kadar ahmak olma Kör Salih," diye ona çıkıştı Murtaza Ağa. "Ayıp etme artık. Artık onu da kimin öldürdüğünü sen bul."

"Vay be, onu da Mahmut Ağa ha? Vay namussuz kan içici adam vay! Diyorlar ki Mahmut Ağanın o kadar çok altını varmış ki hepsini de bankaya koymuş, on bir sandık... Doğru mu?"

"Herkes biliyor, var. Nasıl olmasın, onun sülalesi yüz yıldır Torosu soyuyor. Artık Çukurova da ona kaldı. Bundan sonra da bütün Türkiyeyi soyar soğana çevirir. Bundan sonra bu kasabada onun önüne duracak bir kuvvet yok. Bundan sonra o daha çok, daha çok kaplan gibi Ağaları öldürmeye devam edecek."

"Allah seni esirgesin Ağa."

Murtaza Ağa boynundan kuyruksokumuna kadar ürperdi.

"Dilim varmıyor ya, Allah bizi bu adamların elinden kurtarsın. Zavallı İnce Memed, zavallı çocuk bihakkın bu dağlarda aç kurt gibi yıllarca kovalandı, bok yoluna. Ne haksızlık, ne vicdansızlık, ne zulüm, ne adaletsizlik."

Tıraşı bitti, berber Kör Salih hiç konuşmadan eski bir fırçayla onun üstündeki kılları aldı.

"Hırslı, doymaz insanlar, gözlerini toprak doyursun. Onu, o zalimi, o kan içiciyi bir de merasimlerle karşılayacağız, milli kahraman ilan edeceğiz Çiçeklidereli katili. Hay Allah, şu başımıza gelenlere bakın! Bir katil, bir masumu yakalamış diye merasimler yapıyoruz. Ne yapalım bizim milli geleneğimiz bu, Oğuz dedelerimizden bu yana göreneğimiz bu."

Çarşıda esnafın bir kısmı dükkanlarına ay yıldızlı kırmızı bayrakları çekmişlerdi bile. Dağlardan murt dalları, yaban çiçekleri getirilmiş, taklar dikilmişti. Ustalar hırsla çalışıyorlardı. Pazaryerine kürsü kurulmuş, kürsünün üstü, yanı yöresi bayraklarla örtülmüştü. Davulcular pazaryerine daha gün doğmadan gelmişler, sabırsızlanıyor, bir sorumlu kişinin, çal demesini bekliyorlardı. Köylüler dağlardan, ovalardan daha şimdiden kasabaya çekilmeye başlamışlardı.

Öğleye doğru bütün hazırlıklar bitti. Herkes heyecan içindeydi. Artık kasaba, bunca zamandır beklediği İnce Memedi görecekti. Çiçeklideresinden Mahmut Ağayı da daha iyi, daha yakından tanıyacaktı.

Çarşının ortasına üç tane tak kurulmuştu, yemyeşil, mavi susamlarla, yaban çiçekleriyle, kasımpatılarla donatılmış, her zamankilerden daha güzel. Kurbanlar hazırlanmıştı, koyun, keçi, boğa... Boğayı Murtaza Ağa Mahmut Ağanın ayakları dibinde kestirecekti.

Taşkın Halil Bey:

"Olamaz," diyordu. "Bile bile bir katili biz böyle karşılayamayız. Ankara duyarsa bunu, bizim için hiç de iyi olmayacak."

"Ya ne yapalım, adam İnce Memedi almış getiriyor, zincirlemiş onu kanlı katiller gibi."

"Ah keşki Yüzbaşı gitmeseydi."

"Ne olurdu?"

"Bir katili karşılamamıza müsaade etmezdi."

Belediye Başkanı:

"Ben de etmiyorum," diye dikeldi. "O adam, o katil bu kasabaya sessiz sadasız, bir tabut gibi girecektir. Bundan Yüzbaşı da çok memnun olacaktır."

"Öyleyse bayraklar indirilsin."

"Taklar sökülsün."

"Davulcuları def edin."

"Çok güzel olacak, böyle bir karşılama bu adama."

"Onun İnce Memedi yakaladığını Vali duymayacak."

"Ankara bilmeyecek."

"Tıs yok."

"Sorarlarsa inkar ederiz."

"Belki de kendi içeriye girecek."

"İnce Memed de..."

Belediye Başkanı, "Siz beni burada bekleyin," diye dışarıya çıktı. Bu görkemli takların yıkılmasına bizzat nezaret edecekti. Çarşının ortasında yeşil bir dalın, bir tek çiçeğin, bir bayrağın bile asılı kalması bu katile büyük bir onur vermek olurdu. Çarşıya aşağı hızla yürürken karşısından gelen, atı kan köpüğe batmış atlı doludizgin giden atının başını onun önünde çekti, atından da hızla kaldırıma atladı.

"Felaket Reis Bey, felaket," dedi.

"Ne oldu?"

"İnce Memedi kaçırdılar."

"Gel Belediyeye gidelim."

Belediye Başkanı önde, haberci arkada, körük gibi soluyan atı bir memura bırakıp salona girdiler.

"Kaçmış," dedi Başkan.

"Kim?"

"İnce Memed."

Herkes ayağa kalktı, haberciye soru üstüne soru yönelttiler. Haberci, onun yalnız, onun ve arkadaşlarının Mahmut Ağanın Çiçeklideresindeki kale gibi konağından, elleri ayakları zincire vurulmuş, kapıda da on altı silahlı adam beklerken kaçırıldıklarını biliyordu. Mahmut Ağa ona bu kadarını söylemişti. Bu haberciden sonra kasabaya haber üstüne haber gelmeye başladı. Her önüne gelen İnce Memed üstüne bir haber getiriyor, her haber de önce çarşıyı bir anda dolaşıyor, sonra da kasabanın en uç mahallesindeki en küçük eve kadar ulaşıyordu.

Murtaza Ağa Belediyeden doğru çarşıya koştu:

"İndirmeyin bayrakları," diye bağırdı. "Muhterem Mahmut Ağa İnce Memedi elinden kaçırmış. Takları da daha güzel süsleyin."

Pazaryerine geldi. Pazaryerinin alanı kalabalıktı, davulcular, zurnacılar beklemekten yüzleri kararmış, yorulmuşlardı.

"Çalın!"

Dağlardan ak libaslar giyinmiş kadınlar iniyorlardı gecenin karanlığında, bir ellerinde yalın kılıçlar, öteki ellerinde ışıklar. Kadınlar dağlardan, yamaçlardan, aşağı ovadan çekildiler geldiler, çekildiler geldiler, köyün alanını, ev aralarını, arkadaki kayalığı doldurdular. Sonra da ardından Mahmut Ağanın kale gibi konağını sardılar, duvarlarını yıktılar, silahlı adamlar onları görünce durdular kaldılar, yerlerinden kıpırdayamadılar bile. Ak libaslı kadınlar gittiler İnce Memedle arkadaşlarının zincirlerini kopardılar, aralarına aldılar, çakmaktaşından kayalıklı dağlara çekildiler gittiler. O sayısız ak libaslı kadınların her birisinin üstünde de bir kırmızı kartal dönüyordu gecenin arkasında yalımlar saçarak.

Mahmut Ağa İnce Memedi yakaladığında yağmur yağıyordu. Dağ başıydı, karanlıktı. Soğuk, dondurucu bir yel esiyordu. Memed kaçıyor, Mahmut Ağa onu kovalıyordu. Memed kaya

kovuklarına, ağaçlara, mağaralara saklanıyor, Mahmut Ağa, o neredeyse eliyle koymuş gibi bulup çıkarıyordu. Memed ne yapacağını, nereye saklanacağını bilemiyor, kayalıklarda dönüp duruyordu. Sonunda Ferhat Hoca işi anladı, "Görmüyor musun Memed," dedi, "parmağındaki yüzük seni ele veriyor. Nereye gitsen, nereye saklansan, ateşböceğinin götündeki ışık gibi elindeki bu yüzük gün gibi ışıyarak..." İnce Memed, "Ben bu yüzüğü parmağımdan çıkaramam. Çıkarırsam eğer, Mahmut Ağanın pireyi vurur nişancıları beni delik deşik ederler." İnce Memed yürürken bir aydınlık selinin ortasında kalarak, gün gibi ışıyarak öyle yürüyordu. Mahmut Ağa onu bir duvara dayadı, yirmi yedi adamının yirmi yedisini de önüne dizdi, ateş, dedi. Yirmi yedi kurşunun yirmi yedisi birden sapır sapır yere döküldüler. Ateş, ateş, ateş... Mahmut Ağa hırsından kudurdu. Işık içinde balkıyan Memed gülüyordu. Bunun üstüne büyük kamasını çekti Mahmut Ağa, uzağa çekildi, gerindi, gerindi, İnce Memede gelha eyledi. Kama, çeliğe gelmiş gibi ortadan küt diye kırıldı. Ateşe attı kamayı Mahmut Ağa, o dağ gibi yığılmış közlerin içinden seher vakti açmış, üstü çiyli iri apak bir gül gibi açtı, esen yelde ığralanmaya başladı. Elini kolunu zincirleyerek, en yüksek uçurumun başından onu derin suya attı Ağa, o elini kolunu sallayarak bir ışık yumağı içinde, yöresine kıvılcımlar fışkırtarak geriye geldi. Mahmut Ağanın onun parmağındaki yüzükten haberi yoktu. Dört yanında pembe kiraz çiçekleri açtı. Çalılar, otlar, çamlar, kayalar, akarsu, toprak, gökyüzü, yeryüzü, bulutlar hep birden çiçeğe durdular, evren ağzına kadar çiçekle doldu.

Çaresiz Mahmut Ağa ağlamaya başladı, bu başıma gelen nedir diye.

Kısa boylu, apak, uzun sakallı asık yüzlü bir Derviş çıktı ortaya. Senin gücün buna yetmez, dedi Mahmuda. Çünkü sen eli kanlı birisisin. Baksana kör adam, İnce Memed bir ışık denizinde yüzüp durur. Kısa boylu Derviş, gel buraya Mahmut, diye buyurdu. Mahmut onun huzurunda hazır ola geçti, el pençe divan durdu, boyun kırdı, buyur pirim, dedi. Sen öldürmedin mi Abdiyi, söyle bana? Ben öldürdüm pirim. Kel Hamzayı, Ali Safayı, Talip Beyi sen öldürmedin mi? Ben öldürdüm. İnce

Memed, sağ ol sen pirim, dedi. Aşağıda, ovada ak libaslar giyinmiş binlerce, yüz binlerce kızoğlan kız arasına karıştı gitti. Akdenizin kıyısına vardılar, portakallar hep birden çiçek açtılar, yer gök, deniz çiçeğe kesti. Kızoğlan kızlar hep birden denize türküler söylediler, deniz onların ayaklarının dibine geldi. Taa buradan Torosa kadar incecik bir mavi aldı ortalığı. Maviye yürüdüler. İnce Memed ışığı ortalarında parlıyordu, uzaklarda yittiler gittiler.

Ferhat Hoca kolundan yaralıydı. Şişmişti. Acısından yerinde duramıyor, dişlerini sıkıyordu. İnce Memedin zincire vurulduğunu, Mahmut Ağanın kalesine hapsedildiğini duydu. Dağlardan aşağıya yürüdü. Onunla birlikte köylüler, taşlar kayalar da birlikte iniyordu Çiçeklideresinin üstüne. Köyün içini ağzına kadar candarmalar doldurmuşlardı. Ferhat Hocanın taşlarla, kayalarla, yer götürmez insanla köye indiğini görünce korkularından deliye dönüp, soluğu aşağıdaki ovada aldılar. Hocadır, İnce Memedin hapsedildiği kaleye gitti, açılın ya kapılar, dedi, kapılar açıldı. İnce Memed bir köşeye sinmiş, korkusundan gözleri ışılıyordu karanlıkta. Ferhat Hocadır, silinin ya karanlıklar, dedi, karanlıklar silindi, bir top ışık altındaki İnce Memed gözlerini kirpiştirdi. Çözülün ya zincirler, zincirler İnce Memedin üstünden sıyrıldılar, olduğu gibi yere düştüler. Hışım gibi yağmur yağdı. Ferhat Hoca, İnce Memed, ötekiler dağın doruğuna çıktılar. Buradan Düldül dağına, oradan Aladağa görkemli gökkuşakları uzandı. Gökkuşakları bütün gece gün ışıyıncaya kadar da gökyüzünde yalp yalp ederek, tekmil yıldızlarla birlikte savruldular.

İnce Memed nereye yönünü dönse orada kendi boyundan da uzun bir çiçek açıyor, üstünde incecik, salkım saçak gökkuşakları dönüyordu.

Yağmur yağdı, sellerden sonra ak çakıltaşları çıktı ortaya.

Kaymakam, Belediye Başkanı, yargıçlar, savcı, öğretmenler, Murtaza Ağa, Taşkın Halil Bey, Zülfü, ötekiler Mahmut Ağayı yukardaki çınarın orada karşıladılar. Mahmut Ağa yorgun, sarı bir yüzle atından indi, ona karşıcı çıkanlarla kucaklaştı. Arkasındaki atlıları put gibi kıpırdamadan oldukları yerde, başları önlerinde duruyorlardı.

Kaymakam, Mahmut Ağa, Belediye Başkanı, Murtaza Ağa, Molla Duran Efendi, Hamza Dayının otomobiline sıkışarak Murtaza Ağanın evine, o üç görkemli takın altından geçerek yollandılar, onlar takın altından geçerlerken davullar, zurnalar da başladı, esnaf, bu güzel günü kutlamaya gelenler de yollara dökülmüşlerdi, kıyamet alkışladılar.

Büyük bir şölen hazırlanmış, cicim sofralara bakır siniler konmuştu. Yemeğe oturmak için geride kalan arkadaşlarını beklediler. Onlar daha yeni soluklanmışlardı ki ötekiler yetiştiler. Murtaza Ağa, o eli kanlı, iri, can, vatan millet düşmanı İnce Memedi yakalamış arkadaşı yiğitler yiğidi Mahmut Ağa için öyle yemekler pişirtmişti ki yiyen beş parmağını da birlikte yer, öyle lezzetli.

Mahmut Ağanın adamları dört yandan İnce Memedin yerini ona haber veriyorlardı. Bütün dağlar da, o Kırkgözün piri olacak orospu yüzünden İnce Memedi tutuyor, onu saklıyordu. Mahmut Ağa tam yedi kere kapana kıstırdı o kan içiciyi. Beriki hem cıva gibi bir adam, hem de bütün bu fakir Toroslar onun yanında. O orospu Anacık Sultan yüzünden de, onun yarasını Anacık Sultan iyi eylemiş, ocağın mührünü de ona vermiş, işte bundan dolayı da bu kanlı katil bir ermiş olmuş çıkmış. Ama meramın elinden ne kurtulur ki, sonunda Mahmut Ağa onu Çiçeklideresinde yakalayıp zincire vurmuş, kendi kale gibi konağına da, yedi kapı arkasına hapseylemiş. Ve gece yarısı bir gürültü kopmuş, Mahmut Ağa dışarı çıkmış ki ne görsün, bütün köylüler yediden yetmişe dışarda bekleşip dururlar. Konağın yöresini de almışlar, köyü hıncahınç doldurmuşlar. Sonra dağlardan, aşağı ovadan daha çok, daha çok insanlar akmış gelmişler, akmış gelmişler. İğne atsan adamdan yere düşmüyormuş. Ayağı çarıklılar kalabalığı da nedense gittikçe öfkeleniyor, homurtuları uğultuya dönüşüyormuş. Sabah olmuş gün açılmış ki, Mahmut Ağa ne görsün, dünya bir adam denizi olmuş. Ne yapsın Mahmut Ağa, atına binmiş, adamlarını yanına almış, kalabalığı yararak, canını köyün dışına zor atmış. Bir de bakmış ki, ne görsün, kalabalık, başta da kendi köylüleri, hepsi onun köylüleri ya, hepsi de onun nanı nimetiyle perverde olanlar ya, konağa yürümüş, bir kapanmışlar, sonra da kalkmışlar,

konağın yerinde yeller esiyor. Bu, ejderhadan korkmayan Mahmut Ağanın, o azgın kalabalıktan ödü patlamış. İnce Memedi, Ferhat Hocayı almış kalabalık, hiç durmadan, Mahmut Ağanın gözünün önünden, zincirleri parçalayarak dağlara çekilmiş gitmişler.

Murtaza Ağanın rakı kadehini tutan eli titriyor, ağzına kadar dolu kadehten yöreye rakılar saçılıyordu. Taşkın Halil kıpkırmızı kesilmiş, boyun damarları şişmiş, elinde bir keklik budu öyle kalakalmıştı. Molla Duran Efendi bir yandan tespihini çekiyor, bir yandan sakalını sıvazlıyordu. Zülfü çenesini avuçları arasına almıştı. Kaymakam bir şeyler homurdanıyor, Savcı şaşkınlığını gizleyemiyordu.

"Ben demedim mi?" diye yakındı Murtaza Ağa. "Söyleyin, ben demedim mi yılanın başı küçükken ezilmeli? Şimdi artık bundan sonra Kuyucu Murat Paşa da gelse para etmez. Ayağı çarıklılar artık azdılar, dişlerine kan değdi, İnce Memedi Toros kaplanı Mahmut Ağanın bile elinden aldılar. Tamam, bu iş burada biter... İnce Memed artık bundan sonra bu kasabada taş üstünde taş, kelle üstünde baş bırakmaz. Ben söyledim. Ben kendimi paraladım, amanın, dedim, bu köylünün dişine bir kere kan değmesin, amanın yoldaşlar bunlar bizi perişan ederler, dedim. Bana inanmadılar, bana Murtaza korkusundan çıldırmış, karıncayı bile İnce Memed görüyor, dediler, buyurun, alın işte! Oysa bizim çok tecrübemiz vardı. Dişine kan değmiş ayağı çarıklıdan daha zalimi, daha kan içicisi bu dünyaya gelmiş değildir. Benim dedem, salt bir eşkıyayı, Devlete asi Kozanoğlunu yakaladı da Derviş Paşaya teslim etti diye, şu Çukurova bizimle, bizim soyumuzla, itimiz atımızla bile konuşmadı. Kendi elimiz, obamız bile o günden sonra yüzümüze bakmadı. Yahu, yüz yıl geçmiş, daha yüzümüze bakmıyorlar. İşte bundan sonra, şimdi ne yapacağız biz, söyleyin?"

Mahmut Ağa rakıyı içtikçe kendine geliyordu.

"O İnce Memedi bir daha yakalayacağım. Yakalar yakalamaz da öldüreceğim, hem de çok yakın bir günde. Çiçeklideresi köyüne de on gün içinde köyü boşaltsınlar diye emir verdim," dedi, elindeki kadehi sonuna kadar başına dikti.

"O köy yerinde kalırsa olmaz," dedi Murtaza Ağa. "O İnce

Memedi elimizden alıp kaçıran köy cezasını bulmalı. Onların Çukurovaya yerleşmelerine müsaade etmemeli."

"Onları hudut harici etmeli," dedi Taşkın Halil Bey. "Bu kadarı da fazla. Bu, basbayağı Cumhuriyete, Devlete, hepimize kafa tutmadır. Bu fiil çok sert bir şekilde cezalandırılmalı."

"Derhal," dedi Zülfü Bey. "Bu gaileden, zecri tedbirler almadan kurtulamayacağımız anlaşıldı."

"İnce Memed kurtulur kurtulmaz da geçen gece eşkıyalar kasabamızı bastılar. Bu hadiseden sonra, İnce Memedin kurtulduğunu bilmeliydik. İşte bu yüzden de Yüzbaşımız, kıymetli kardeşimiz Mahmut Ağayı karşılamak şerefinden mahrum kaldı. Çok dikkatli olacağız bundan sonra," dedi Kaymakam.

İçki, muhabbet gece yarıya kadar sürdü. Çiçeklideresi köylülerine tanınan on günlük mühlet çoktu. O köylüler derhal köyü tahliye etmeliydiler. Mahmut Ağa bunun mümkün olamayacağını söylüyor, "Ben," diyordu, "bu yaşa gelinceye kadar çok köy boşalttım. On günden önce ne yaparsak yapalım onlar köyü boşaltamazlar, bize de baş ağrısı olurlar. Benim sizden ricam, onlar Çukurovaya gelirlerse, onların bu altın topraklara yerleşmelerinin önüne geçilmesidir. Bunlar Suriyeye, Iraka, İrana sürgün edilmeliler. Çünkü dağlardan kovulanlar gelir Çukurovada köy kurarlarsa mükafatlandırılmış olurlar, tıpkı Sakızlı köyü gibi. Numuneyi imtisal olurlar."

"Hayır," diye bağırdı Zülfü. "Sana söz veriyorum Mahmut Ağa, o köylüler Türkiye topraklarından kendilerine bir ayak basacak yer bulamadıkları gibi, bir mezarlık toprak da bulamayacaklardır. Sana söz veriyorum, söz."

Şerefe kadeh kaldırdılar.

30

Dağlardan, ormanlıklardan çok hızlı yürüyerek Avşarlara gelmişler, büklüğün içine saklanmışlardı. Uzun, tozaklamış mor kamışlar esen ince yelde ırgalanıyorlar, bulutsuz gökte kuşlar, buradan Akdeniz üstüne küme küme uçuyorlardı. İncecik bir otta da bir arı kadar küçük ak bir kelebek kanatlarını açıp kapayarak dinleniyordu. Yorulmuş bitmişlerdi. Bir türlü de onları uyku tutmuyordu. Kasım hep konuşuyor, Memed onu dinlemiyordu. Derin düşüncelere dalmış, kendi içine gömülmüş gitmişti. Kimi zaman o çelik ışıltısı geliyor gözlerine oturuyor, ayağa kalkıp yöreyi dinliyor, başında bir sarı ışık yumağı saçılarak şavklanıyor, toprağa pul pul sağılıyordu.

Kararsızdı. Burnuna çürümüş ot, kamış kökü, saz, çürümüş su, bataklık kokusuyla birlikte portakal çiçeklerinin, Seyranın güneşten yanmış bacaklarının, dik memelerinin kokusu güneşe, sıcağa karışmış geliyordu. Bataklık soluklanıyor, uğulduyor, toprak sallanıyordu dünya her soluk alışta. Önce Seyrana gitmeli, onun sıcacık koynuna girmeli, gamzeli, gülerken sevgiden, sevecenlikten insanı çıldırtan yüzünü görmeli, karşısına oturmalı, gözlerini kırpmadan kıyamete kadar onu seyreylemeliydi. Seyran böylesi durumlarda hiç konuşmazdı. O da durur, hiç konuşmadan ona öylece bakar kalırdı. Onu bir kere daha görseydi... Belki gideceği yerden bir daha hiç dönemezdi. Seyranı görmeden ölmek ölümden de beterdi. Portakal kokuları, Seyranın güneş kokusu elle tutulacak gibiydi. Yöresindeki her şey silinmişti. Bataklık, dünya, Kasım, küçük kelebek... Ortada yalnız Seyran kalmıştı. Korkmaya da başlıyordu. Seyranı bir daha görememek onu çıldırtıyordu. Çok acıkmışlardı. Yemek yemeden de, aç acına oraya gidilmezdi ki... Şimdi, Sey-

rana gitmeli, onun yanına varmalı, Seyran ona taze Çukurova sebzelerinden bir türlü yapmalı, onlar da karınlarını bir iyice doyurmalılardı.

Müslüm kasabaya, Topal Aliye gideli çok olmuştu. Bir türlü de gelmiyordu. Yakalanmış mıydı acaba? Yakalanmış da... Yok yok, bu Yörük çocuğunu yakalayıp diri diri derisini yüzseler, etlerini kıyma etseler, gözlerini oysalar bile onun ağzından kimse bir söz alamazdı. Gecikmesinin bir sebebi olmalıydı.

"Sabırsızlanma Memed," dedi Kasım.

"Geç kaldı."

"Az sonra gelir."

Müslümün ay ışığını yakında duyacaklardı. Müslüm gelince de buradan doğruca Seyrana gidecekler, ona bir yemek yaptıracaklar... Seyranın yemeğinin kokusu geldi burnuna... Seyranı candarmalar bekliyorlarsa, gene bir yakalanırlarsa Çiçeklideresinin durumu neye varırdı... Sarı Çavuş onu bağışlamış görünüyordu. Ama ötekiler, kıyamete kadar onu bağışlayamayacaklardı. Belki de bin yıl, iki bin, üç bin yıl onun adı anıldıkça kargışlar okuyacaklardı ona. Ama Seyranı da görmeden olmazdı. Aç aç da bir şey yapılmazdı ki...

İkircik cehenneminde yanıyor, bataklığın dışına çıkıyor, bir kamış kümesinin arkasına gizleniyor, yolları gözlüyordu. Müslüm görünürlerde yoktu. İçine kurt düşüyor, Kasımın yanına gidiyor, ya bataklığı candarmalar sararlarsa diye düşünüyordu. O zaman hiçbir kurtuluşları yoktu. Sığındıkları bu bataklık yer, bu büklük küçücük, ada gibi bir yerdi. Dört bir yandan kuşatılırlarsa kurtulmanın mümkünü yoktu. Candarmalar, köylüler onları sararlar, çıkacak bir delik bile bırakmazlar, burada bataklığın içinde boğarlardı onları. Seyranın yanı, Vayvay köyü daha güvenli değil miydi? Orada sarılsa bile, bir koca köy vardı yanlarında, geceleyin dışarıya sızarlar, Akçasazı, Anavarzayı tutunca belki de kurtulabilirlerdi, geçen seferki gibi. Burada kapana kısılmışlardı. Tedirgindi. Kasıma da bir şey söyleyemiyordu. Kasımsa Aladağdan serindi, dingindi. Hiçbir şey olmuyor gibi sırtını bir kamış köküne dayamış, bacaklarını da upuzun uzatmış, gözlerini yummuştu. Kendisindeki tedirginliğin ona da geçtiğini bilmiyor değildi Memed. Öteki hiç renk vermiyordu. Aldırmıyor

görünmek, korkmadığını göstermek için ya durmadan konuşuyor, ya da böyle gözlerini kapatıp, yüzü kıpırtısız öyle uzanıp kalıyordu. Sonunda içindeki ikirciğe dayanamayan Memed:

"Kasım," dedi. Kasım gözlerini açtı. "Kasım, ya bizi haber alırlar da burada kuşatacak olurlarsa biz ne yaparız? Bu küçücük büklükten nasıl çıkarız, ben de o zaman Çiçekliderelilerin yüzüne nasıl bakarım?"

"Onların yüzlerine hiç bakamazsın."

"Benim derdim ölmek değil, keşki ölseydim de bu işler gelmeseydi başıma. Ölümümle karşılaşsaydım da o Çiçeklidereleri öyle görmeseydim. Ben ölünce benim üstüme öyle bir ağıtlar yakmışlar ki... Hazreti Peygambere bile böyle bir ağıtlar yakılmamış. Sen hiç o ağıtları duydun mu?"

"Nereden duyacağım, duymadım ya söylediler."

"Ben şimdi öldürülürsem, bu anda, şu bataklığın içinde, bana bir daha ağıt mı yakarlar, kargış mı ederler dersin?.."

"Onun orası hiç belli olmaz."

"Biz köye girince gördün ya yüzlerini. Hepsinin kanı çekilmişti. Her evden bir ölü çıkmış gibiydiler."

"Allah başa vermesin onların düştüğü durumu. Allah bizim başımıza verdi, kul olanın başına vermesin. Zor."

Ya şimdi ölürsek... Karnımız da aç. Gitsek de Vayvaya... Seyran... Seyran bize bir Çukurova türlüsü yapsa... Biz de bir iyice karnımızı doyursak... Ben de... Ben de hiç olmazsa bir kere olsun Seyranın yüzünü görsem, diyecekti, diyemedi. "Ben de işte..."

"Müslümü bekleyeceğiz. Zaten gün kavuşuncaya kadar buradan çıkmak olmaz. Bizi birisi görürse işte o zaman bittik. İşte o zaman Çiçeklidereliler öldüler, diri diri de toprağa gömüldüler."

"Gerçekten Kasım, onların neydi o halleri öyle, yüzleri? Diri diri toprağa gömülmüş gibiydiler."

Müslümün ıslığı taa bataklığın öbür ucundan geldiğinde gün çoktan kavuşmuştu. Kasım ona karşılık verdi. Islıklar sustuktan biraz sonra Müslüm yanlarındaydı.

"Topal Ali Ağam size yemek gönderdi," dedi. "Ben karnımı hemen oracıkta doyurdum. Siz acınızdan öldünüz, değil mi?"

"Öldük," dedi Memed, hemen onun elindeki çıkını aldı açtı. "Gel Kasım." Yemeğe başladılar, hiç konuşmadan çıkındakileri sildiler süpürdüler.

"Topal Ali Ağam dedi ki hemen gelsinler. Candarmaların hepsini Yüzbaşı almış kasabanın dışına çıkmış. Topal Ali Ağam dedi ki, Osmaniye üstüne gitmişler. Mahmut Ağa kasabaya geliyor diye, Yüzbaşı candarmalarını çekmiş, başını da almış gitmiş. Topal Ali Ağam dedi ki, tam sırası, Mahmut Ağa da Murtaza Ağanın evinde, tam sırası, dedi. Aman bu gece yetişsinler. Gün geçirip fırsat vermesinler zamana. Ben iki atla Kabasakızın altında onları bekliyorum. Mahmut Ağa da adamlarını, dedi Topal Ağam, çiftliğine göndermiş."

Müslüm sustu, somurttu:

"Benim atım yok," dedi arkasından da.

Memed ayağa kalktı, daha önce kazdıkları çaykaradan su içti avuçlarıyla.

"Demek Seyranı göremeyeceğim. Belki de onu hiç bir daha dünya gözüyle göremeyeceğim. Ölürsem, bu yüzük sana teslim Müslüm, sen bu yüzüğü ne edip eyleyeceksin Seyrana ulaştıracaksın..." İçini çekti. "Ölümü de burada, Çukurova toprağında bırakmayın. Ölümü Hürü Anaya teslim edin, o ne yapacağını, beni nereye gömeceğini bilir. Bir de Hürü Anaya söyle ki..." Sözünü bitirmedi. "Haydi, düşelim yola."

Kabasakıza geldiklerinde Topal Alinin karartısını daha uzaktan gördüler. Ulu ağacın altında bir adamla üç at...

Topal Ali önce Memedi, sonra da Kasımı kucakladı.

"Ne yapalım Ali," dedi Memed, "yazgı böyle imiş."

Topal Ali güldü.

"Bunu ben hiç istemedim, Ali. Bil ki hiç mümkünüm çarem yok."

"Allah yolunu açık etsin, kılıcını da keskin..."

Sonra taşların üstüne oturdular, Ali, Murtaza Ağanın evini, merdiveni, odayı uzun uzadıya ona anlattı:

"Kapıyı ben açacağım," dedi. "Seni taa odanın kapısına kadar ben götüreceğim. Bir şey olursa Kasımla ikimiz... Üçümüz, kasaba candarmayla dolu bile olsa, biz dağları tutarız. Meraklanma."

Memed konuşmadı. Üç kişi atlara bindiler, Müslüm orada kaldı.

"Sen," dedi, "Seyran bacına git, her şeyi ona olduğu gibi söyle. Memed diyor ki, de, kusuruma kalmasın. Sağlıcakla kal."

Atlarını sürdüler. Silme ay ışığı aşağı ovayı doldurmuş, dağları aydınlığa boğmuştu, gündüz gibi. Hızla kasabanın içinden geçtiler. Evlerin gölgeleri sokaklara, alanlara düşmüştü. Murtaza Ağanın kapısında indiler. Ali avlu kapısını kolaylıkla açtı. Evin cümle kapısının anahtarı da çoktandır kendisindeydi. Merdivenin başında bir gemici feneri yanıyordu. Ali önden çıktı. Sahanlıkta durdu, "İşte bu kapı," diye fısıldadı, o aşağı inerken Memed oda kapısını açtı. Karpuzu büyük lamba biraz kısılmış yan duvarda yanıyordu. Kapı açılır açılmaz Mahmut Ağa uyandı, doğruldu, sol dirseğinin üstüne yaslandı, tabancası elindeydi, Memedi görünce öyle kalakaldı. Bu sırada Murtaza da uyanmış, o da onun gibi durmuş Memede bakıyordu.

"Beni tanıdın mı Mahmut Ağa, benim adım İnce Memed."

Mahmut Ağanın elindeki tabanca son bir gayretle doğruldu, bu sırada da İnce Memedin elindeki filinta üç kere üst üste patladı. Kurşunların yelinden duvardaki lamba söndü. Kurşunlar patlar patlamaz da Murtaza Ağa yorganı başına çekti, yatağın içinde tortop oldu. Memed merdivenlerden indi, Alinin elindeki atı aldı atladı, kasabanın içinden yel gibi çıktı. O kasabadan çıkmış, uzaklaşmış gitmişti ki arkasından kurşun seslerinin geldiğini duydu.

Bütün bir gün, bir gece sapa yollardan, ormanlardan, sel yataklarından at sürdü, gün burnuna Çiçeklideresi köyüne geldi. Köyün orta yerindeki alanın ucunda, uzun kavağın yanı başında durdu. At köpük içinde kalmış, burun delikleri açılmış, göğsü körük gibi iniyor kalkıyordu. Gün doğdu, ortalığı yoğun bir ışık aldı. Kavak ağacının, atlının gölgeleri ipileyen, gür akan suyu geçip öteye, günbatıdaki kayalara kadar uzandılar. Köyden çıt çıkmıyordu. Birkaç kız çocuğu, birkaç kadın başlarını kapılardan uzatıp geri çektiler. Karşı dağdan bir kuş sesi geldi, sonra da sustu. Boynu tohtlu turuncu iri bir çoban köpeği toprağı koklayaraktan köyün alt başına ağır ağır yürüdü, evlerin aralarında yitti. Dağın doruğundan kopan ak bir

bulut geldi kavak ağacının üstünde bir süre salındıktan sonra yönünü gündoğudaki yüksek dağa döndü, tel tel saçılarak yukarı ağdı. Yeşil, kırmızı tüyleri yalbırdayan bir horoz, bir kül tümseğinden çıkmış hatmi çiçeklerinin yanında eşindi. Horozun, iri çiçekli mor hatminin yöresinde, güneşe gelince çakan, binbir kıvılcımda balkıyan boncuklu azgın bir arı gürültüyle dönüyordu. Suyun altına gün vurmuş, ak çakıl taşları buradan aşağıdaki düzlüğe kadar ak bir yol gibi kıvrımlaşarak serilmişti.

Memed atının üstünde öylece durmuş bekliyordu. Esmer yüzünde de pul pul ışıklar, derin çizgilerini iyice ortaya çıkarmıştı. Başı açıktı. Sırmalı fişeklikleri, filintasının namlusunu menevişliyordu.

Kuşluk oldu, vakit öğleye yaklaştı, köyde en küçük bir devinim yoktu. Memed ne yapacağını bilemiyor, orada, kavağın yanında durmuş bekliyor, küllükteki horoz da durmadan eşiniyor, boncuklu arı hızını, vızıltısını artırmış çakarak, kıvılcımlanarak daha uçuyordu. Bu sırada karşı evden kıpkırmızı giyinmiş, saçları kırk örgülü, mavi boncuklu bir kız çocuğu çıktı, ürkek, ayaklarının ucuna basarak geldi atın önünde durdu, gözlerini hayretle açmış Memede dikmiş orada kalakaldı. Ardından bir kız çocuğu daha geldi. Tıpkı birinci gelene benziyordu. Sonra birer ikişer kız çocukları geldiler, öteki kızların yanına dikildiler. Memed onlara gülümsedi. At başını, kulaklarını dikti. Kuyruğu, yelesi kapkara dökülüyordu. Donu aldı, tüyleri domur domur olmuş, rengi de gittikçe açılıyordu. Çocukların ardından genç kızlar, onların ardından ak başörtülü kadınlar sessizce, akar gibi geldiler, alanı doldurdular. Memedin gözleri kalabalığın içinde o iriyarı kadını, Emiş Hatunu arıyordu. Emiş Hatunu suyun öte geçesinde, kavak ağacının gölgesinin ucunda, orada, ak taşın yanında dikilmiş gördü. Atı ona doğru sürdü, kalabalık usulca ikiye ayrılıp ona yol verdiler. Küllükteki horoz eşinmiyor, arı da artık o kadar hızla, dünyayı vızıltıya boğarak dönmüyor, kadınların başları üstünden uçarak köyün alt başına kadar inerek geniş halkalar çiziyordu.

Memed, Emiş Hatunun birkaç adım önünde atının başını çekti:

"Emiş Hatun," dedi, biraz yorgun, biraz utangaç, "Emiş Hatun, bundan sonra bu köy kıyamete kadar yerinde kalacak. Hakkınızı helal edin."

Atının başını Yıldızlı dağdan yana çevirdi, doldurdu, köyün içinden al bir rüzgar gibi süzüldü çıktı. Alanda kalan köylüler bir süre daha yerlerinden kıpırdayamadılar, o gözden yitip gidinceye kadar arkasından bakakaldılar.

İkindiüstü köye ilk muştucularla birlikte davulcu Abdal Bayram, zurnacı Cümek de geldi. Haberi alan öteki Toros köylükleri de dağlardan, ovalardan Çiçeklideresine aktılar. Çiçeklideresi köyü bu kadar kalabalığı alamadı. Kayalıklar, aşağı ova insanla doldu taştı. Gece sabaha kadar davullar çaldı, halaylar çekildi. Mübalağa şenlik oldu. Toroslar şimdiye kadar böyle bir şenliği görmemişlerdi.

Sabah oldu gün açıldı, Sarı Çavuşu yatağından aldılar, koluna girip kalabalığın ortasına götürdüler. Sarı Çavuş:

"Uşaklar," dedi, "öteki köylüler, İnce Memed atına binip de gözden ırayıp gidince bir şeyler yaparlarmış..."

Bu söz üstüne delikanlılar karşı çıplak, uçsuz bucaksız yamaca çekildiler, az bir sürede pembe, sarı, kırmızı kurumuş keven dikenlerinden bir tepe yığdılar, Sarı Çavuş çakmağını çakıp öbeği tutuşturdu. Köylüler yamacı doldurmuşlardı, iğne atsan insandan yere düşmezdi. Abdaloğlu Bayram davulunu çalarak, oynayarak, yalımların içine bir batarak, bir çıkarak o eski zaman oyununu oynadı. Kadınlar, el ele tutuşarak, şimdiye kadar görülmemiş dev bir halaya durdular. Yalımlar öbekten yamaca kaydı, bütün dağı bir anda sardı. Dağ yalımlarla dönerek çalkandı.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı, imi timi bellisiz oldu.

O gün bugündür, Çiçeklidüzü köylüleriyle öbür köylüler kevenli yamaçta, İnce Memedin gittiği gün toplanırlar, büyük bir toy düğünle kevenlere ateş verirler. Yalımlar üç gün üç gece bir sel gibi yamaçta dolanır, bütün dağ tepeden tırnağa ateşe keser, yamaç bir yalım fırtınasında çalkanır, kevenlerden çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de önce Yıldızlı, sonra Çakmaklı, ardından da Boranlı dağın doruğunda birer top ışık patlar. Dağların doruğu üç gece ağarır, ortalık apaydınlık, gündüz gibi olur.

İnce Memed 4

Yüce dağ başında bir koca kartal
Açmış kanadını dünyayı örter

Romanın başlangıcındaki Leonardo da Vinci'nin yazısı Mentor Books'un bastığı *The Notebooks of Leonardo da Vinci*'den alınmış (sayfa 202) ve Murat Belge tarafından çevrilmiştir.

1

"Sınırlarımızın yakınlarındaki Kalindra şehrine girdim. Bu şehir Toros dağlarının Fırattan ayrılan kolunun eteklerinde kuruludur. Ve batısında koca Toros dağının doruğu yükselir. Bu doruk öylesine yüksektir ki gökyüzüne dokunur gibidir. Dünyanın hiçbir yerinde bu dağdan daha yüksek bir dağ yoktur. Daha güneş doğmadan dört saat önce yamaçlarına gün vurur. Bu dağ dünyanın en ak taşından yaratıldığı için ışıl ışıl pırıldar ve karanlığın ortasında parıldayan ay ışığı gibi çevredeki Ermenilerin yollarını aydınlatır. Yüksekliği öyle bir yüksekliktir ki, en uzak gökteki bulutların, düz bir çizgi halinde dört mil yukarısına çıkar. Batıya doğru baktığınızda gecenin üçüncü kısmından sonra bile güneşin bu dorukları aydınlattğını görürsünüz. Hani bir zamanlar durgun havalarda, göktaşı sandığımız, gecenin karanlığında biçim değiştirdiğini gördüğümüz, kimi zaman iki üç parçaya ayrılan, kimisinde kısa, kimisinde uzun gözüken şey işte budur. Bütün bu değişikliğin sebebi dağın bu kısmıyla güneşin arasına giren, gün ışıklarını kesen bulutlardır.

Torosun bu yamacı o kadar yüksektir ki, haziran ayında güneş tam tepedeyken, dağın gölgesi on iki günlük Sarmatyanın kıyılarına düşer. Aralık ortasındaysa, kuzeye doğru bir aylık yolculuk sonunda ulaşılabilen Karadeniz dağlarına kadar uzanır. Rüzgara bakan yüzü her zaman bulutludur, pusludur. Çünkü kayaya çarpan rüzgar iki kola ayrılır, sonra da dağın öbür yanından iki kol yeniden birleşir ve bu esinti sırasında her köşe bucaktan topladığı bulutları ardı sıra sürükler getirir, orada bırakır. Buralarda her zaman gök gürler, yıldırımlar düşer, bulutlar öylesine toplanır ki yağıştan kayalar yarılır, aşağı doğru seller akar. Dağın eteğine yerleşenler çok zengindir, buralarda güzel dereler, çaylar akar, her zaman verimlidir, her köşeden ürün fışkırır. Üç mil tırmandıktan sonra koca çam orman-

*larına, gürgenliklere, böyle başka ağaçlara gelinir. Bundan sonra, bir üç mil daha çayırlardan, otlaklardan geçilir. Ondan sonrası yıl boyu eksilmeyen kardır. Bu karlı alan da on dört mil daha gider. Oralarda daha doruğa varmadan, yakıcı bir havayla karşılaşır ama rüzgarın imini timini duymazsınız. Orada hiçbir canlı da yaşamaz. Yalnız doruktaki yarıklarda barınan, avlarını aramak için bulutlardan aşağıya süzülen birkaç alıcı kuş vardır. Ağaçlıklı tepeler bitince, bulutların başladığı yerin yukarısı çıplak kayalıklardır. Kayalar da apaktır. Görülmemiş bir aklıktadır. Bu sert, zorlu yamaçlardan doruğa çıkmanın mümkünü yoktur."**

Toroslar ovayı bir ay gibi çepeçevre kuşatır. Ve Çukurova Akdenizle dağların arasında kalır. Ovayı kuşatan dağlar kat kattır. Ta görünmeze kadar açık maviden, maviden, mordan, laciverde uzanır, çok uzaklarda da göğün belli belirsizliğinin içine karışır gider.

Dağların koyakları koyu gölgelidir. Gün doğarken gölgeler batıya, yıkılırken doğuya dönerler. Çok sıcaklarda oralardan ovaya ince bir serinlik iner gibi olur. Ve dağlar gün gün, an an değişir. Gün doğarken kimi günler altın sarısına batar, bu sarılık kızıla, sütbeyaza, ardından ince bir maviye keser. Mosmor da olur. Öğleüstleri, çok sıcaklarda bir turuncuda da tüter, her yer yanarken, her yan bombozken.

Sonra da laciverde dönüşür, bahar aylarında menekşedir dağlar. Yamaçlarına altın çiviler çakılmış gibidir. Menekşenin, laciverdin üstünden, yumuşacık, sonsuza kayarlar bir ışık selinde.

Görkemli Düldül dağı kat kat olmuş, üst üste binmiş yatık dağların ardındadır. Sütbeyaz ışığıyla bütün yöreyi ısıtarak döner. Başı çoğu zaman bulutsuzdur. Yazın da daha çok mor bulut rengindedir, ya da tüten bir kızılımsı bakır morundadır. Lacivert, çok pembe karışımında tüter söner. Doruğunda da bir iri, dönen, savrulan yıldız salınır durur.

Toros dağlarının dorukları salt kayalıktır. Kayaları ak, pembe kırmızı, kahverengi, turuncu, yeşil çakmaktaşıdır. Çakmaktaşlarının üstünde geniş kanatlı kartallar dönerler.

* Leonardo da Vinci

Çakmaktaşı doruklardan aşağılara inilince ormanlar başlar. Bunlar çok gür ormanlardır. Yabanıl hayvanlar barınağıdır buralar. Her bir çamı, sediri, gürgeni, çınarı göğe ağmıştır. Pınarlar kaynar her bir koyaktan, kaya dibinden, yamaçtan. Yarpuz, çam, çiçek kokar suları. Kimisinde, büyüceklerinin içinde alabalıklar oynar. Bir ağaçtan çakmaktaşına, bir yamaçtan dereye son hızla inerler.

Ve Çukurovayı Toroslar yaratmıştır. Çok eskiden Akdeniz Torosların tam eteğinden başlardı. Sonra Ceyhan, Seyhan, sonra öteki irili ufaklı dereler, çaylar Torosların tüm bereketli topraklarını taşıyarak denizi doldurdular, ortaya Çukurova çıktı. Ova güneşle, ışıkla doldu. Sular şakırdadı. Toprak bereketten deniz gibi taştı.

Seyhanın anası Zamantı suyudur. Kaynağını Uzunyayladan alır, uzun bir düzlükten geçtikten sonra Toroslara varır. Orada çakmaktaşından kayalara çarpar, mor, sert kayalıklardır bunlar. Zamantı kayalarda köpürür, derin koyaklara düşer. Çok aşağılardan toprağı oyarak baş döndürücü bir hızla akar. Gene önüne kayalar çıkar, kayaları aşamayınca toprağı deler, yerin dibine girer... Uzun bir süre yer üstünde gözükmez. Sonra birden yukarıya fışkırır. Deli bir hızla, çılgınca savrularak kayadan kayaya başını vurur, önüne bir çakmaktaşından dağ yeniden çıkıncaya kadar. Sonra gene yerin dibine batar, çıkar... Çok çok pınar, çok dere, çok çay alır Torosları aşıncaya kadar. Bir de Göksuyu alır. Göksu Torosun Tahtalı dağından doğar, o da çok pınar dere, çok çay alır, sonra da gelir Zamantıya katılır. Ondan sonra bunların adına Seyhan derler, bir ulu su olur. Her bir su o kadar aydınlıktır ki, sanki akan su değildir de ışıktır. Dibine kitap düşse okunur.

Ceyhana gelince onun gözü Binboğaların göbeğindedir. İlk doğuşunda ona Horman deresi derler. Horman deresi Nurhak dağlarından gelen Söğütlü deresiyle birleşir... Coşkun deli bir su olur. Torosları bir uçtan bir uca biçerken Aksu, Körsulu, Çayır, Savrun, Sumbas, Handeresi, Cerpece çaylarını ve daha nicelerini, binlerce pınarı, gözü, dereyi alarak büyük Akdenize ulaşır. Seyhan da, Ceyhan da Akdenize binlerce, yüz binlerce ton toprakla birlikte gelirler. Binlerce, yüz binlerce ton mil ya-

yarlar Akdeniz kıyılarına. Her yıl ova biraz daha, biraz daha büyür ve Torosta kayalıklar her yıl biraz daha arınarak sivri ak kayalıklar biraz daha ortaya çıkar. Ve belki bir gün Torosta hiç ağaç, hiç toprak kalmayacak, koca Toros salt kayalık olaraktan dikilip duracak gökle toprak arasında. Keskin kayalar kızgın bakır mor kızılında tütecek ve belki de bir damla su kalmayacak bu çıplak kayalıkların Torosunda... Belki bir tek bitki bitmeyecek bu ustura keskini kayalarda. Belki bir tek canlı yaşamayacak.

Akdeniz kıyılarında toprak da deniz gibi dalgalanır, köpürür. Geniş ova da, ulu Toroslar da Akdeniz kadar mavi, Akdeniz kadar ışıklıdır. Akdenizin üstünde ne kadar ışık kaynarsa, ovanın da, Torosun da üstünde öylesine ışıklar balkır. Dağlar nasıl kaya, çam, yarpuz, çiçek kokularıyla yüklüyse, geniş, düz ova da toprak, deniz, portakal, limon, turunç kokularıyla yüklüdür. Ve yılın her gününde gebe toprak çılgıncasına ağzını açmış, verimden delirmiş gerinerek baharı, Torosun göndereceği yağmuru bekler. Günün birinde de Aladağın göğünü kapkara bir bulut örter, sıcak bir yağmur yeli bütün ovanın üstünü yalayarak geçer. Ardından iri, sıcak damlalar dökülür. Sonra da yağmur boşanır, ortalık sel sele gider. Yağmur kesilir kesilmez de ova ağzına kadar bitkiyle, çiçekle, kuşlarla, böceklerle dolar. Ova bir sevinç mestliğinde yumuşak, ılık nennilenir. Turunç, portakal, limon ağaçları köpürür. Ilık yeller çiçek kokularını alır, bütün ovayı baştan sona geçerek Toros dağlarına götürür.

Dağlardan sularla birlikte kartallar da inerler ovaya. Bataklıklar bir kuş cenneti olur yılın on iki ayında da... Renk renk, cins cins kuşlar doldururlar bataklıkları. Doğudan batıya, güneyden kuzeye göç eden kuşlar Çukurova bataklarına uğramadan yollarına gidemezler.

Çukurovada her şey saydamdır. Kayalar, toprak, ağaçlar bile. Kuşlar, böcekler, yılanlar, insanlar bile... Gökyüzü ışıktan bir mavidir. Geceleri de ortalık silme yıldız döşelidir. Ve sularının dibine Kuran düşse okunur.

2

Anavarza kayalıklarından, kayalıklardaki kaktüs ormanının arasından aşağı ovaya saklanarak, sinerek inen Memed kendisini devedikenlerinin içinde buldu. Burada devedikenleri bir orman gibi üst üste bitmişlerdi. Dikenlerin üstünden Memedin başı bir görünüyor, bir yitiyordu. Bahar alabildiğine patlamış, Anavarzanın kayalıkları arasındaki kırmızı topraklarda sarı çiğdem çiçekleri üst üste fışkırmıştı. Kayalıklardaki, her birisi bir ağaç büyüklüğündeki kaktüsler de kırmızı, mavi, sarı, ak çiçeklerini açmışlardı. Eşekarıları, balarıları, sarıcaarılar büyük çiçeklerin içlerini doldurmuşlar, kanatları ipiltilerde, çiçeklere girip çıkıyorlardı. Kayalardan, kayaların üstündeki örenlerden bir yeşilliktir aşağılara delicesine iniyordu. Memed geceyi büyük surun doğu yönündeki bir kovukta geçirmişti. Çıngıraklı yılan korkusundan ilk horozlar ötünceye kadar gözlerine uyku girmemişti. Uyandığında gün kuşluk olmuştu. İnceden ılık bir yel esiyordu. Kocaman el büyüklüğündeki ak kelebekler küme küme çiçeklere, otlara iniyor kalkıyorlardı. Aşağıdaki Akçasazın üstüne kalın bir pus çökmüş, hiçbir şey gözükmüyordu. Güneyde, Ceyhan ırmağının kayalıkları yaladığı yerlerin üstünde, öyle durup duran bir top ak bulutun altında on bir tane kartal uçuyordu, kanatlarını germiş, yönlerini daha yeni fisilemiş güney yeline dönmüşler, orada, çok mavilemiş duru gökyüzünde kıpırdamaz gibi duruyorlardı.

Devedikenleri de mor dikenlerini koskocaman açmışlar, bir hoş, ot gibi, acı pıtırak gibi kokuyorlardı. Memed bir ara olduğu yerde durdu. Gözü Anavarza kayalıklarına çakıldı kaldı. Yüzüne birden bir mucuk bulutu gelip sıvandı. Memed, bu sinekleri duymuştu. Yüzündeki sinekleri iki eliyle sıyırdı. Bir da-

ha yüzünü boş bırakmadı. Sinek bulutu geldikçe korunuyordu. Dün akşamdan beri kafası Recep Çavuşa, Deli Durduya, Abdi Ağaya takılmıştı. Şimdi hepsi de toprak olmuşlardı. Bu insanlar ne istiyorlardı, Deli Durdu, Recep Çavuş ne istiyordu? Bu ölümlü dünyada Abdi Ağa ne istiyordu? Ferhat Hoca ne istiyor? Sarıçiçekli Mahmut Ağanın öldüğünü duyunca sevincinden deli divaneye dönmüştü. Sabaha kadar uyumamış, Memede, "söyle hele, kurşunu yiyince ne yaptı, nasıl inledi, ne söyledi?" diye sormuş durmuştu. Memed de durmadan yeniden, yeniden anlatmıştı. Ferhat Hoca, onun anlatmasına doymuyor, "daha, daha, daha Memed, daha," diyor, onu yeniden, yeniden, anlatmaya zorluyordu. Memed de artık uydurmaya başlamıştı. O uydurdukça öteki daha istiyordu. Mahmut Ağanın ölümünden bu kadar tat mı alıyordu? Onun her anlatışında yüzü büyük tatla geriliyor, gözleri ışılıyordu. Böylesine sevinç, hiçbir olay karşısında hiç kimsede görülmüş değildi. Ya Recep Çavuş, o ne istiyordu? Memed, birçok olayı, birçok kişiyi anlamıştı da bu Recep Çavuşu hiç anlamamıştı. Her olay, her devinim, yaralanması, ölmesi bile onun için bir öfke, bir sevinçti. O, devinimi, eylemleri, daha da çok eylemleriyle dünyayı dolduruyordu. Ya Kızılbaşoğlu, o ne istiyordu? İstediği yağız at işte dağlarda dolaşıp duruyor, varsa da atını yakalasa, alsa götürse ya... Attan, insanlardan, her şeyden, uçan kuştan, vızılayan sinekten bile ödü kopuyor, o da bir şeyler istiyor, istiyor ya, ne? Hürü Ana! O ne istediğini biliyor, diye güldü Memed. Hürü Ananın ince uzun bedeni, sevgi dolu gözleri, candan yürekten halleri geldi gözlerinin önüne. İçine şu kokulu, ılık bahar güneşi gibi bir sevgi doldu, "benim gül anam," dedi. "İşte böyle bir anası olan kişinin kıyamete kadar dünyası cennet olur, öyle değil mi anam?" Hatçe geldi gözlerinin önüne, kurşunu yiyip de öleceğini anlayınca, önce gözlerini Memede, sonra Iraz Anaya, sonra da belekteki çocuğa dikmiş öylece, canı çıkıncaya kadar bakmış kalmıştı. Birden farkına vardı ki, başı dikenlerin üstünden gözüküyor, ya birisi görmüşse... Karnı da acıkmıştı. Ağzının içi de kayış gibi olmuş, acılaşmıştı. İlerdeki çukura doğru yürüdü, az inince artık başı dikenlerin üstünden gözükmedi. Bir sürü küçücük kuş, sapsarı, yeşil kırmızı, boyunları halkalı, mor

çiçeklere, küme küme, incecik kanat sesleriyle inip kalkıyorlardı, önünden usulca, çok uzun bir karayılan sırtı meneviş-leyerek akıyordu. Memedin eli tabancasına gitti yavaşça, yılan onu görmemiş, gördüyse de aldırmamış, orada öyle usulcana akıp gidiyordu. Memedin eli tabancanın üstünde kalakalmış onun geçip gitmesini bekliyordu. Uğurdur, diye geçirdi içinden. Atalar, bir şeyi hiç boş yere söylemezler. Bir insanın karşısına yılan çıkması uğurdur.

Yılan biraz gittikten sonra başını kaldırdı, belki bir karış kadar yukarıya dikti, Memedle göz göze geldiler. Yılan kırmızı çatal dilini çıkardı, dişleri de gözüktü, Memed tabancasını kabından çıkardı. Eli titriyordu. Ya yılan üstüne saldırırsa? Hemencecik de korkusu geçti, yılana nişan almaya gerek yoktu. Bir insan ne yana nişan alırsa alsın, eğer oralarda bir yılan varsa, kurşun gider onu bulurdu. Bu da Allahın bir hikmeti işte. Ama gene de Memedin yılana dönük tabancalı eli titriyor, yüreği de atıyordu. Sonunda yılan gözlerini onun gözünden ayırdı, bir karış daha yükselerek geriye, Memede döner gibi etti, şimdi başını iki karış kadar yukarıya kaldırmış, dili de çok daha uzamış, çok daha kırmızı kesilmişti. Memed gerilmiş, tetikteydi. Yılan ona dokunmazsa bir şey yapmayacaktı. Böylece yılanla karşı karşıya ne kadar bir süre geçti, hiç bilemedi, önündeki dikenlere bir küme, o sapsarı küçücük kuşlardan kondu. Yılan başını onlara çevirdi, kuşlar konar konmaz da pırrr, diye uçtular az ilerdeki daha gür dikenlere kondular. Tam bu sırada da Memedin elindeki tabanca patladı, kocaman karayılan ayak ucuna kıvrılarak cansız düştü.

Memed, tüh, diye içinden geçirdi, eli ayağı kesilmiş, yüzü apak kağıt gibi olmuş, yüreği delicesine atıyordu, tüh, uğurumuzu öldürdük. İçine, şimdiye kadar hiç bilmediği bir korku düştü. Ortadan biçilmiş yılanın kuyruğu daha öfkeyle oynuyor, yere şap şap vuruyordu.

Arkasına baktı. Tabanca sesini duyan olmuş muydu acaba, uzaktaki bulutun altında dönen kartallar çoğalmışlardı. İki üç adım arka arkaya giderek yılandan uzaklaştı, bir karaçalı kümesini dolanarak çukura indi. İçindeki korkusu gittikçe azıyor, onu bir hoş ediyordu. Sanki dünyanın bütün karanlığı

yüreğinin başına çökmüştü. Dün gece Anavarza kayalıklarına ulaşınca sevinçten deliye dönmüş, bir kurtulmanın tadında kuş gibi yeynilmişti. Şimdi korkunç bir karanlık duvarına başını vurmuştu. Birdenbire yöresini, dört bir yanını candarmaların çevirdiğini anladı. Sel yatağının dibine oturdu, sırtından kara imam cüppesini çıkardı, tüfeği cüppenin altındaydı, omuzundan aldı, yavaşça mekanizmayı çevirdi. Kurşun namlunun ağzındaydı. Az ilerden, sel yatağının kıyısından çiçeklenmiş bir böğürtlen kümesi aşağılara, Ceyhan ırmağına doğru uzayıp gidiyordu. Çalının dibine vardı, diz çöktü, eski, dört köşe, üstünde bir tuhaf yazılar olan, yarısı toprağa gömülmüş taşı görünce yüreğine azıcık su serpildi, sevindi. Taşın yanına varınca sevinci daha da arttı. Taşlar üst üste, merdiven gibi derin bir çukura doğru iniyorlar, çukurun dibinde yatmış çinke taşından mor kalın direkler duruyordu. İşte burası iyi bir sığınaktı. Memed burada bir bölük candarmayla bile dövüşebilir, belki de gece olunca kaçar canını şu Çukurova belasından kurtarabilirdi. Kurtarıcı ak taşın yanına çöktü oturdu. Çok yorulmuştu, belini ak taşa rahatça dayadı. Korkusu bir türlü geçmiyordu. Şu elindeki tüfeği, belindeki tabancayı bırakabilse, bıraksa da böyle dümdüz, herkes gibi yollara düşüp o köye varsa, selamünaleyküm Abdülselam Hoca, benim adım Molla Memed, beni Ferhat Hoca sana gönderdi dese, olmaz mıydı? Ama tüfeğinden bir türlü ayrılamamıştı. Önce tüfeğini Ferhat Hocada bırakmış, sonra tüfeği bıraktığından dolayı bir sonsuz boşluğun içine düşüp ortada yapayalnız, çırılçıplak, bütün mümkünü çareleri kesilmiş kalınca geriye dönmüş, utanarak, Ferhat Hocadan tüfeğini geri istemişti. Sonra dağlardan Çukurovaya gelinceye kadar silahlarını beş kere saklamış, beşinde de onlardan ayrılamamış, geriye dönmüş, imam cüppesinin altına silahlarını yeniden kuşanmıştı. Fesi atıp şapka giymesi de kolay olmamıştı. Sonunda bu çizgili kaskete bir iyice alışmış, yıllardır başında taşıdığı fesi ne tuhaf, çabucak unutmuş gitmişti. Taşa belini dayayınca sırtına bir serinlik geldi. Yanına yönüne daha korkuyla bakınıyordu. Devedikenlerinin kocaman, mosmor, üst üste açmış çiçekleri esen incecik yelde ağır sallanıyordu. Gökyüzü, kalesi gözüken Anavarza kayalıkları, yukardaki Ak-

çasazın yüksek ağaçları, gün ışığı ve gözüken her şey mosmor kesilmişti. Devedikeni çiçekleri morlarını ağır ağır bütün ovaya yayıyorlardı. Gündoğuda, az ilerde Hemite dağı, kuzeydeki Toroslar da mosmor kesilmişlerdi.

Memed, Müslümü bekleyeceği Akçasazdaki uzun kavak ağacını bu sabah uyanır uyanmaz, gözleriyle bataklığı tarayarak kolaylıkla bulmuştu. Şimdi ayağa kalksa da yönünü kuzeye dönse kavak ağacını bu çukurdan bile görebilirdi. Kavak ağacı, hay maşallah, öylesine uzamış gitmişti. Bu Müslüme de bir şey olmasındı. O da inatçı, Allahın belası bir şeydi. Tüfeğini elinden bir türlü bırakmıyordu. Ama çok becerikliydi ve Yüzbaşıyla Kertiş Ali Onbaşıya kin bağlamıştı. Böylesine bir deve kini olur değil! Bu Faruk Yüzbaşıyla Kertiş Ali Onbaşının ölümleri mümkünü çaresi yok onun elinden olacaktı. Müslüm gibi bir insanı hiç görmemişti Memed. Ne görmüş, ne de duymuştu. Onu oraya, Abdülselam Hocanın köyüne o götürecekti. Köyü o biliyordu. O köy denizin kıyısında, Gavur dağlarının dibinde, Payas kalesi yakınlarındaydı.

Memed, o köyü düşününce kendi kendine gülümsedi, içi açıldı biraz, çocukluğu aklına geldi. O köye gidecekti. Başka hiçbir şeyi düşünmemişti o zamanlar, o köye gidecekti, derdi günü buydu, o köye gidecek o adamın kapısına çoban duracak, denizi görecek, portakal bahçelerinin içinde gezecek, portakal çiçeklerinin kokusu onu mest edecekti. Dursun nereye gitmişti acaba? Belki de köyüne, yani o köye gitmişti. Kim bilir, Abdülselam Hocanın köyü Dursunun köyü olamaz mı? Kıyıda bin tane köy yok ya... Olamaz ya. Dursun merhaba, diyor ona. Merhaba Memed, merhaba incecik oğlan. Eskisi gibi önce saçlarını, sonra omuzunu okşuyor, sonra da kucaklayarak yerden kaldırıyor. Merhaba incecik oğlan, merhaba Memed... Nasıl benim köyüm, bak, ne kadar da güzel değil mi? Denize bak, ne kadar da köpürüyor, Allahın bir hikmeti, üstündeki gemilere bak, nasıl da yalp yalp ediyor, süt beyaz, bir ışıklı, ışığa doymuş bulut gibi, kayıyor, kayıyor, kayıyor incecik oğlum kayıyor. Gözleri ne güzel güler Dursunun... Ela gözleri keder, acı dolu... Onun gözlerinde kederle sevinç bir aradadır. Bir tuhaftır yüzü. Dünyada hiçbir yüz onun yüzü gibi sıcak değildir. Hiçbir

göz onun gözü gibi insana candan yürekten, okşayarak, insanı sevgi ışığına sararak bakamaz. Eşkıya mı oldun Memedim, Abdiyi mi öldürdün? Ünün dağı taşı tuttu, vardı gitti de Ankaraya ünü büyük Gazi Mustafa Kemali buldu. Mustafa Kemal Paşa senin namını duyunca çok sevinmiştir. O da senin gibi fıkara bir dul avradın oğlu. O da senin gibi fakir fıkarayı seviyor. Senin ününü, namını duyunca o, incecik oğlan, varın şu incecik oğlanı bulun da... bulun da... bulun da... Mor kayalardan mor yılanlar iniyordu, sular gibi akıyor, çağlıyordu. Mor kayalar çalkalanıyordu... Kayalar suların üstüne inmişler batmıyorlar, her bir yanlarından ışıklar fışkırıyordu, mosmor ışıklar... Dursun mor ışıkların, devedikenlerinin, mor kıvıl kıvıl yılanların ortasında kalmış dönüyordu. Memedin başı arkaya, ak yazılı taşa, beş yapraklı kabartma bir çiçeğin üstüne düştü. O uyur uyumaz da öteden öteki karayılanın tıpkısı bir karayılan gene ağır ağır, hiç akmıyorcasına geldi. Memedin önünden akarken başını kaldırdı ona bir tuhaf baktı, ardından da başını indirdi gene aktığını hiç belli etmeden aktı gitti. Sonra ardından onun tıpkısı bir yılan daha geldi geçti. Bu yılan uzun uzun Memedin yanında durdu, onu koklar gibi etti, birkaç kere başını ellerine uzattı, elini yalar gibi yaptıktan sonra başını çekti. Bir süre bir top oldu önünde kıvrıldı kaldı. Yumağının üstündeki başı Memede dönüktü. Orada ne kadar kaldı, başı yumağının üstünde ne kadar uyudu, orası belli değil, yanına başka kara bir yılan yaklaşırken başını kaldırdı, yöreyi araştırdı, az ötesinden geçen yılanın arkasına takıldı, ikisi birlikte böğürtlen çalılarının arasından akarak, merdivenlerden aşağıya, taş direklerin yanına indiler. Memedin tam alnının ortasına devedikenlerinden sızan bir güneş parçası vurmuştu. Anavarza kayalıklarından bir kuşun kesik kesik sesi geliyordu.

Büyük mor, sarı, ak kelebekler, cins cins, güneşe gelince çakan arılar, yüzlerce küçücük renkli kuş devedikenlerine iniyor kalkıyorlardı. Ötelerde, Ceyhan ırmağının öte geçesinde toz direkleri parlayıp sönüyordu.

Güneyde Akdenizin üstünde ak bulutlar kabarır, garbi yeli esmeye başlarken Memed uyandı. Ter içinde kalmıştı. Gözlerini uğuştururken yanı başına keleplenip oturmuş kocaman

karayılanı gördü. Şaşkınlıkla ona baktı. Yılanın çatal dili azıcık dışarda kalmıştı, göz göze geldiler, yılanın başında, sırtında pul pul yeşil, çakan menevişler vardı. Memed, tabancasına davrandı, "Allah belasını versin," diye öfkelenerek ayağa kalktı. "Burada da yer gök yılan."

Dereye aşağı yürüdü. Devedikenlerinden dışarıya çıkmak istemiyordu. Başı dikenlerin üstüne çıktıkça eğiliyor, ya da derenin dibine iniyordu. Derenin dibi de safi pıtıraktı. Daha pıtıraklar yeşil olduğundan bacaklarına yapışmıyordu. Ama Memed, pıtırakların içinde uyumuş bir yılana basarım, diye, kendini kollayarak yürüyordu. Biraz yürüdükten sonra çok derin bir çukura düştü. Çukurdaki devedikenleri boyunu geçiyordu. Burada dikenlik bir orman gibiydi. Küçücük, renk renk binlerce kuş kaynaşıyordu. Her adım attıkça, üst üste binmiş bir kuş kümesi vıcırdayarak, telaşla havalanıyordu. Kelebekler, küren küren buradan oraya akıyor, bir dikene konduklarında dikeni sütbeyaz ediyorlardı. Memed birden Hatçeyi düşündü. Dikenlik, hiç bilmediği bir kokuda acı kokuyordu. Memed şimdiye kadar hiç böyle bir koku bilmemişti. Ardından Seyran düştü aklına, köye girememişti. Köyü, o geceyi düşününce tüyleri ürperdi. Az daha kapana kısılıyordu. Candarmalar, Memedin köye uğrayacağını düşünmüşler, köyün yöresini sıkı sıkıya kuşatmışlar, kuş uçurtmuyorlardı. Bir candarmanın öksürmesi, altındaki atın ürküp kaçması onu yüzde yüz bir ölümden kurtarmıştı. Arkasından sıkılan kurşunların hesabı yoktu. Ova uzun bir süre kurşun sesleriyle yankılanmıştı. Anavarzanın altına gelincedir ki atının başını çekmiş, attan inmiş, kayalıklara o hızla tırmanmıştı. Biliyordu, yakında Anavarzayı da çevirecekler, yeri göğü insan alacak, onu yakalayacaklardı. Çok uykusu vardı, yorulmuş, tükenmişti. Başını kale surunun duvarına dayar dayamaz uyumuştu. Uyandığında çok şaşırmıştı. Yanında yönünde ne candarma, ne başka insan vardı... Kayalıklardan aşağıya indiğinde acından ölüyordu. Şimdi de acından ölüyordu. Buraları boş bırakmazlar, çevirirler Akçasazı da... Ve Akçasazdan da kurtuluşun mümkünü çaresi yoktu. Yürüdükçe terliyordu. Fıkara Seyran, diye düşündü. O da gün görmedi Hatçe gibi. Anam da gün görmedi. Bana kim bu-

laştıysa acıyla yoğruldu, iflah olmadı. Hürü Ana aklına gelince içi sevinçle doldu. Bir tek onu mutlu edebilmişti. Uzaklardan bir turaç sesi geldi. Artan garbi yeli dikenleri yatırıyor, hışırdatıyordu. Belki de bu beladan da Allah onu kurtarabilirdi. Birden karşısına, hap diye, bir söğüt çıktı. Oraya koştu. Eşkıyalığı bıraktığına pişman olmuştu. Ne demişti de, bir hayalin ardına takılıp inmişti buralara. Dağda kalsa ölecekti, yüzde yüz ölecekti ya, dövüşe dövüşe ölecekti. Ama o dövüştüğü candarmaların suçu neydi? Ama kendisinin de bir suçu yoktu. O sadece tatlı canını savunuyordu. Ötekiler ondan ne istiyorlardı? Ölürüm de askere gitmem, dedi. Söğüt ağacının yanına gelince, vardı bir tümseğin üstüne sekilendi. Sırtındaki dağarcığını da hemen oradan aldı, ipini çekerek büzgüsünü açtı. Bu dağarcığı kim vermişti ona, ne zaman omuzuna geçirmişti, hiç anımsamıyordu. Dağarcıktan kocaman, hiç dokunulmamış bir somun çıkardı. Üç tane de peynir topağı vardı bir bezin içinde. Üç yumurta, on bir tane de ceviz gördü dağarcığın dibinde. Yanına yönüne bakındı, ortalıkta su falan yoktu. Şimdi yemeği yerse susuzluktan kavrulacaktı. Somunu, öteki yiyecekleri dağarcığa geri koydu, dağarcığın ağzını büzdü omuzuna astı. Tüfeği ağır geliyordu, çıkardı önüne koydu. İmam cüppesini çıkarmış, yanına, devedikenlerinin üstüne sermişti.

Ne yapacağını, bu kapandan nasıl kurtulacağını düşünürken, gözleri ortalıkta bir yılan arıyordu. Kavak ağacına gitmeli miydi? Ya Müslümü yakalamışlarsa, Kertiş Ali de onu işkenceye çekmişse, o da kavağın yerini söylemişse... Birden kendine sonsuz öfkelendi, etleri gerildi, kasları ağrıdı. Delirme ulan, delirme Memed, delirme yüreksiz, dedi. Müslümü yakalasalar da, etlerini parça parça kerpetenle koparsalar, gözlerini oysalar, derisini yüzseler de Müslüm hiç yerimizi söyler mi, delirme ulan, delirme Memed. Şimdi onun Müslüm için böyle düşündüğünü Hürü Ana duysa onu itin götüne sokar sokar çıkarırdı. Hürü Ana Müslümü ne bilirdi ki? Belki de obada görmüştü onu. Memedin kafası iyice karışmıştı. Akdenizin üstündeki bulutlar iyice yekinmiş, şişmişlerdi. Garbi yeli azıtmış dünyayı toza boğuyor, toz direkleri dönerek, yüzlerce, Akçasazın üstüne geliyor, orada sönüyorlardı. Aşağıdaki, Ceyhan ırmağının yanın-

daki yoldan durmadan atlılar, çamparaları Anavarza kayalıklarında yankılanan at arabaları geçiyordu. Garbi yeliyle birlikte de kuşlar havalanmıştı. Her bir yan ot, çiçek, saz kokuyordu. Patlamış bir yeşil doldurmuştu dünyayı. Patlamış bir devedikeni pembesi, moru almıştı ortalığı. Memed yerinden kalktı, sırtını ağaca döndü, şalvarının bağını çözdü, ötelere, devedikenlerinin dibine uzun çöğdürdü. Arkasına dönünce Anavarza kayalıklarında cam parçası gibi bir şeyin parlayıp söndüğünü gördü. O gördüğü şey belirsiz aralıklarla, güne gelince parlayıp sönüyordu. Arkasından da bir cayırtı başladı. Memed o parlayıp sönen şeylerin candarmaların alınlarındaki yıldız olduğunu anladı. Cayırtı kesilmiyor, kayalıklarda yankılanarak bir cehennem gürültüsünde sürüyordu. Eyvah, diye düşündü Memed, Müslümü kıstırmış olmasınlar. Yüreği çarptı. Ağacın yanına dikilmiş, gözleri Anavarzada. Kurşun sesleri kesilmeden sürüyordu. Telaşlandı. Acaba Müslümün yardımına koşsa mıydı, koşup gitse, o ulaşıncaya kadar Müslümü çoktan haklamış olurlardı. Gitmese... Gitmese... Bir karış çocuğu kurdun ağzına atmış olur, bundan sonra da, eğer içinde azıcık adamlık varsa ölünceye kadar kendini bağışlamaz, içindeki kurt onu yer bitirir boş kovana çevirirdi. Hiçbir şeyi düşünmeden yerdeki cüppesini aldı giydi, tüfeğini de omuzuna astı koşmaya başladı. Karşıdan devedikenlerini dalgalandırarak ona doğru uçarak gelen yılanı görünceye kadar sürdü bu koşması. Kara, uzun yılanı görmesiyle, o anda da bacağına demir bir çubuğun hızla inmesi bir oldu, bacağı kökten kesilmişçesine acıdı. Yılan, hiçbir şey olmamış gibi, yerden üç dört karış yüksekte, devedikenlerini sallayarak uçup gidiyordu. Yılan yitip gidinceye kadar arkasından baktı, sonra bacakları titredi, olduğu yere çöktü kaldı. Uzun bir süre yerinden kıpırdayamadı. Kulağı kayalıklardaki kurşun seslerindeydi. Birden ayağa fırladı, gene koşmaya başladı. O koşarken de birden kurşun sesleri, hep birden kirp, diye kesildi. "Eyvah," diye bağırdı Memed, "Müslüm gitti." Gene bacakları onu çekemedi, yere çöktü. Orada, çöktüğü yerde ne kadar kaldığını bilemiyor. Gözlerinin önünden son hızla fırt fırt kırlangıçlar geçiyordu durmadan. Koskocaman ak benekli bir mavi kelebek gördü. Kelebek başının yöresinde do-

landı dolandı geldi elinin üstüne kondu, kanatlarını da çatıp orada öylece durup bekledi. Memed, kelebek uçup gider, diye, ne elini kıpırdatabiliyor, ne de öyle seslice soluk alabiliyordu. Burnuna bir güzel, ince bir çiçek kokusu geldi. Kulağı kirişte, Anavarza kayalıklarından en küçük bir ses, bir çıtırtı bekliyordu. Elindeki kelebek de yerinden hiç kıpırdamıyor, kanatlarını bitiştirmiş öyle duruyordu. Az sonra, kayalıkların dibinden bir yaylım ateşi sesi daha geldi. Memedin gözü elindeki kelebeğe gitti, kurşun sesleri arasız sürüyordu. Şu Allahın belasına bak, dedi içinden gülümseyerek, ne de güzel konacak yeri bulmuş. Ayağa kalkarken, hastir, dedi kelebeğe, elini salladı, kelebek uçtu, çok yükseklere havalandı, sanki kanatları tutmuyormuş gibi boşlukta, kanatları sarkarcasına oradan oraya çavarak geldi, bir sığırkuyruğunun tepeden tırnağa sıvalı sarı, pembe çiçeklerinin üstüne kondu. Memedin eli üstünde ne biçim duruyorsa öyle durdu. Memed, sığırkuyruğuna doğru hızla ilerledi ve kuyruğu salladı, mavi kelebek havalandı, bu sefer uzun bir süre havalarda dolaştı, sonra da gene geldi, başka bir sığırkuyruğuna kondu. Artık Memed, kelebekten vazgeçmişti. Ondan yana bakmadı bile. Anavarzanın altından kurşun sesleri bir kesiliyor, ardından da daha yoğun kayalıklarda yankılanıyordu. Tüfeğin namlusu üstünde kırmızı, kara benekleri büyük bir uğurböceği gördü. Bu bir büyük uğur, dedi ama, aldırmadı. Az sonra böcek uçtu gitti. İki üç adım sonra yuvarlak bir diken kümesinin üstünde uğurböceklerini kaynaşır görünce ağzı kulaklarına vardı, kümenin yanına çömeldi, kaynaşan böcekleri seyretmeye başladı. Diken kümesi böcekten kıpkırmızı olmuştu. Şu yılanlarda, kelebekte, başıma konan kuşta, oysa başına hiç kuş konmamıştı, bu uğurböceklerinde bir şey, bir iyilik, bir hayır var inşallah, diye umutlandı. Haydi varayım da kavak ağacına gideyim. Sel yatağına indi, çabuk çabuk Akçasazdaki kavak ağacına yürüdü. Ağaca geldiğinde tükenmiş bitmiş, devedikenleri, böğürtlenler karaçalılar, zıncarlar her bir yanını dalamışlar, şalvarı, saltasının etekleri parça parça olmuş, yırtılmış bacaklarında kan kurumuş, tüm bedeni sızlıyordu. Belinden iki ağızlı Çerkes hançerini çıkardı, sazlığın kıyısı on adım ötesindeydi, oraya gitti. Burada suların dibi çamur değil,

çakıltaşıydı, susuzluktan ölüyordu, içmedi. Hançeriyle kıyıya epeyce uğraşarak bir çaykara kazdı. Çaykaradan buz gibi bir su çıktı. Kıyıya oturdu suyun durulmasını bekledi. Su durulunca, dağarcığını aldı açtı, yiyeceğini çıkardı, yere serdiği cüppesinin üstüne koydu. Çaykaraya vardı, buz gibi suyu avuçlayarak içti. O kadar susamıştı ki dayanamadı, çaykaranın önüne yattı, ağzını suya dayadı. Karnı şişti, davul gibi oldu. Bir süre çaykaranın başında, öyle ağzı aşağı uzandı kaldı. Bütün bedeni havanda dövülmüşçesine sızlıyordu.

Anavarza kayalıklarından yeni bir yaylım cayırtısı gelince ayağa fırladı, yönünü oraya döndü. Gün, aşağı sarkmış gitmiş, neredeyse batacaktı. Cayırtının başlamasıyla kesilmesi bir oldu. Birden acıktığı aklına geldi, hemencecik de cüppenin başına çöktü. Eli, ağzı makina gibi işliyordu. Bir çabuk çabuk yiyor, bir çaykaraya gidiyor bir avuç su içiyordu.

Karnını doyurunca kalktı, dağarcığını doldurdu, yırtık saltasını toparladı, geldi kavak ağacına belini dayadı oturdu. Gözleri kısılmış yöreyi seyrediyordu. Bataklığın kıyısında su kaplumbağaları güneşliyor, arada bir de içlerinden birisi suya atıyordu kendini. Kurbağalar uzun bacaklarıyla sazlıklardan, nilüfer yapraklarının üstünden azman çiçeklerin üstüne, oradan da suya atlıyorlar, suyun içinde uzun bacaklarıyla ötelere kadar gidiyorlardı. Sağda, bir sıra ulu söğüt ağaçları bitmişti. Gündoğusu kaplan sökemez, yılan giremez bir zıncarlık, çalılık, kamışlıktı, mor kamışlar, kavağın yarı beline kadar uzamışlar, bir ormanmışçasına, esen garbi yelinde gıcırdayarak, hışırdayarak sallanıyorlardı. Günbatıya, Anavarzadan yana da yemyeşil bir sazlık, berdilik, ta kayalıkların dibine kadar suların içinde top top uzanıyordu. Ayağındaki ayakkabıda da iş kalmamıştı. Keşki çarık giyseydim, diye düşündü. Ayakları da dehşet sızlıyordu. Nasıl sızlamasın ki, diye düşündü, fıkaralar günlerce, kayalık, çalılık, ormanlık demeden yol teptiler.

Gün batarken az ilerisinden, top top sazlıkların oradan, tabanca sesine benzer bir şey pat diye, düştü. Ardından da bir inilti geldi. Memed ayağa fırladı, iniltinin geldiği yöne doğru birkaç adım attı, bataklığın kıyısına gelince durdu. Keskin kulaklarıyla, sesin geldiği yanı dinledi. Birkaç kez uzaklardan su

şapırtısı geldi. Balık atlamasına benziyor, dedi. Karanlık iyice kavuşuncaya kadar olduğu yerde bekledi, bir daha bir ses duyamayınca geldi eski yerine kavak ağacına sırtını dayadı oturdu. Burnuna türlü kokular geliyordu, biribirine karışmış... Bataklık, yeşilden patlamış sazlık kokuları, yarpuz, su püreni, ekin, toz kokuları... Gece cikilemeye, uçsuz bucaksız bataklığın bütün kurbağaları bir ağızdan ötmeye, yakınlardaki köylerin köpekleri havlamaya başladılar. Birkaç adım ötesinde bir çakal üç kere üst üste pavkırdı, onu görünce bir anda karartısı devedikenliğin içinde yitti gitti. Onun ardından bir çakal daha geldi, önceki çakalın olduğu yerde o da pavkırdı. Onların arkasından birkaç çakal daha geldi, onlar da orada pavkırıp hemen yittiler. Karanlık çöktükçe bataklık uğulduyor, derinden soluklandıkça toprak sallanıyordu. Garbi yeli azıtmış, kavağı bir iyice sallıyor, neredeyse yere yatıracak, kamışların başları biribirlerine giriyordu. Anavarza kayalıklarından puhu sesleri geliyordu, karanlıkta bir tuhaf kuş karartıları gecenin içinde, göğün aydınlık kalmış yerinde daha dönüyorlardı. Memed, karanlığın üstünde ışık içinde dönen kuşlara şaşkınlıkla bakıyordu. Şimdi filintamı elime alsam, şu aydınlığın içinde kendi kendilerine dönen kuşlardan birisini tenger menger düşürsem... diye düşündü. Ama bu yörenin bütün köylüleri, candarmaları buraya doluşurlardı. Candarmalar neysem ne ya, ille de köylüler zalim olurlar. Şu dünyada şu köylü milleti kadar zalim bir millet var mı, hele de zulmü kendi kendine. Dünyada hiçbir şeyden, yılandan ejderhadan, beyden paşadan, aslandan kaplandan, tek boynuzlu gergedandan korkmayacaksın, ille de bu köylü milletinden korkacaksın. Ne dostluğuna güveneceksin, ne de düşmanlığına. Bir bakmışsın dostken düşman, düşmanken dost olmuşlar. Ferhat Hoca hep ne der, bu köylü milletine güven olmaz. Pek iyi, çok güzel, Ferhat Hoca köylü değil mi? Topal Ali, Sarı Ümmet, Koçyiğit Köroğlu, sazı güzel, sözü güzel Dadaloğlu da, Genç Osman, Gizik Duran, zenginden alıp fıkaraya veren Çötdelek, Müslüm çocuk da köylü değil mi? Kırklara karışanlar, pirler ermişler, hep köylü değiller mi? Ben de köylü değil miyim? Ama biz başkayız. Tek tek, köylüler başka, diye geçirdi içinden... Ölümü kalımı, sevdayı zulümü bilen, Al-

lah avazlı Karacaoğlan da köylü değil mi? Köylü değiller, diye bağırdı içinden... Onlar başka bir şeyler, başka bir insanlar. Köylüler, dünya kurulduğundan bu yana zulüm altındalar, zulme dayanmışlar, yoksulluğa, alçalmaya, aşağılanmaya, öldürülmeye, tutsaklığa, on yıl askerliğe, Yemene dayanmışlar, bunlar dayanamamışlar. En çok zulüm görenden korkacaksın. Fırsatını bulursa bin misli zulmeder... At kişnemeleri, çakal pavkırmaları, horoz sesleri, bataklığın yerleri sarsan soluklanmaları arasında dalar gibi oldu. Bir yağmur yağıyordu üstüne. Bir yağmur yağıyor, bir gün açıyordu. Bir taşın üstüne birisi oturmuş elinde bir alıcı kuşla yağız bir atın dizginini tutuyordu. Kayalıklardan doludizgin atlılar iniyor, atların nallarından çıkan kıvılcımlar ortalığa saçılıyordu. Atlıların karşısına Müslüm çıkıyordu, basıyordu kurşunu atlılara. Atlıların her birisi bir yere dağılıyorlar, her birisinin nallarının kıvılcımları bir tepeden gözüküyordu. Yılanlar akıyordu durmadan, kırmızı çatal dilleri dışarda... Yemyeşil yılanlar. Birden mosmor oluyorlar, ardından yalıma kesiyor, durmadan, durmadan Anavarza üstünden bu yana akıyorlar. Dilleri kırmızı, gözleri mercan... Mor devedikenlerinin üstünden süzülerek... Memed kavak ağacının ta tepesine çıkıyor, en ucuna, doruğuna. Aşağıda gözleri dilleri kıpkırmızı, ışıl ışıl yanan, kırmızı yılanlar. Yılanların sırtları da ışıltı içinde... Müslüm az ilerde duruyor, yılanların kaynaşmasına bakıyor, hiç de korkmuyor, bu ne biçim korkusuz adam böyle, yılanlardan da korkmuyor. Bir toz direği geliyor bu anda kıpkızıl, yalıma kesmiş, başı kavaktan da yukarı, Anavarza kayalıklarından da yukarda. Toz direğin içinden yedi başlı, yedi kırmızı çatal dilli bir ejderha çıkıyor, duvar gibi yılanların önüne geriliyor, onları kavağın altından kovarak... Anavarzadan yılanlar daha durmadan uçarak geliyorlar, çarpıp kalıyorlar. Hatçeyi elinden tutmuş getiriyor. Bir eli yarasının üstünde, kanı şıp şıp toprağa damlıyor. Toz içinde kalıyor Hatçe. Hiç konuşmuyor, bir taşın üstüne oturuyor, taş apak oluyor, ışıklı. Az sonra kızıl kana kesiyor taş parçası. Taştan kanlar fışkırıyor. Sarı Mahmut Ağanın elinden tabancası düşüyor. Murtaza bağırıyor, bağırıyor, birden, kirp, diye sesi kesiliyor, turuncu yorganı başına çekip bir topak oluyor, küçücük bir

mavi kuş yöresini mavileyerek, gökyüzünün uzağında, aydınlığın ortasında, kuş, nereye uçarsa aydınlık da oraya gidiyor, kayıyor, kayıyor, geliyor. Memedin başının yöresinde, saçlarını, tüm bedenini mavileyerek dönüyor, kuşun çok mavi, salkım saçak kuyruğu var. Kırmızı gagası çok uzun, göğsü sapsarı, güneş sarısı... Gözleri mercan... Seyranın başının yöresinde de dönüyor mavi kuş, Seyranın saçları, yüzü, gözleri, tüm bedeni maviye kesiyor... Kuş durmadan, son hızla başının yöresinde dönüyor. Seyran soluk soluğa koşuyor cami avlusuna... Karakol çıkıyor karşısına, bir candarma duvarı... Candarma duvarını kuş aşıyor, geri Seyrana geliyor, cik cik, cik cik, sevinç içinde ötüyor. Candarma duvarı maviye kesiyor. Cami, karakol, çarşı, çarşının döşemesi, uzaktan şavkıyarak akan su, hep maviye kesiyorlar. Seyran candarmaların arasından geçiyor, duvarın dibinde dokuz eşkıya ölüsü. Çapraz fişeklik kuşanmış, tepeden tırnağa kapkara giyinmişler. Tüfeklerini kucaklarına yatırmışlar. Hiçbirisinin başı yok. Kuş geliyor birinci eşkıyanın başına konuyor, hikmeti huda, mavi bir baş çıkıyor ortaya. Böyle böyle, kuş sayesinde, dokuz başı da görüyor Seyran. Küçücük mavi kuş gülmeye başlıyor. Hem kanatlarını çırpıyor, hem başlıyor gülmeye. Gidiyor ölü eşkıyaların başlarına konuyor, durmadan, durmadan ortalığı çınlatarak gülüyor. Kasabanın üstünden uçuyor, köprüye, çaya, dağlara gidiyor, gittiği yerler som maviye kesiyor, geriye dönüyor, gülüyor, gülüyor. Küçücük kuşun gülmesi bütün kasabayı, dünyayı çın çın öttürüyor. Minareye konuyor, minare masmavi oluyor. Kuş gülüyor, gülüyor, o kadar çok gülüyor ki çatlayıp minareden aşağıya düşüyor. Seyran kuşun başında bir ağıt tutturmuş... Sarı Mahmut Ağa geliyor, kılıcını çekiyor, Seyranın başını uçuruyor, kuşun, Seyranın ölüsü başında Hatçe ağıt yakıyor, bir eli kanayan yarasında... Hürü Ana yağız ata binili, cami duvarını, altındaki ata atlatarak geliyor. Hatçeyi kolundan tutup terkisine atıyor, "Kör olasılar, kör olasılar," diye söyleniyor. "Siz, siz böyle ağıt yakarak öldüreceksiniz benim İnce Memedimi. O ölmedi. O, caminin avlusunda yatan İnce Memed değil, bir kuş, gülmekten çatlamış bir kuş ölüsü." Hatçe, onların yanından, bir ata binmiş giden Seyran, Seyranın başı yöresinde dö-

nen mavi kuş gülmeye başlıyor. Gülüşleri Anavarza kayalıklarını çınlatıyor, arkalarından Hürü Ana da onlara katılıyor, o da bir gülüyor, bir gülüyor. Onlar böyle gülerek gitmekte olsunlar, karşılarına İnce Memed çıkıyor, "Ne gülüyorsunuz ocağı batmayasılar," diyor, "yanınıza bir de kuş almışsınız." Ötekiler, "Biz güleriz," diyorlar. "Allah böyle gülmekten geriye koymasın." Hürü Ana, yağız atın başını çekiyor, "Ne var oğlum," diyor, "işte şu altımdaki ömründe hiç yüzü gülmemiş at da gülüyor. Bre oğlum, ben İnce Memedin anasıyım, İnce Memedin anası gülmesin de, kuşu, Seyranı, atı, köylü milleti, Çiçekli köyü gülmesin de kim gülsün."

"İnce Memedi çevirdiler Anavarzanın dibinde candarmalar, Ana. Bileklerine çelik kelepçe taktılar. Elindeki beşlisini aldılar. Boğazına kıl örme geçirdiler, Kertiş Alinin eline verdiler. Duydun mu Ana?"

"Duymaz olayım oğlum, sen kimsin? Bu kara kara haberi bana diyen dillerin çürüsün."

Hürü Ana, kuş, Seyran, Hatçe kasabanın kalabalığının ortasında kalmışlardı. Kalabalık gittikçe çoğalıyor, azgınlaşıyordu. Ortada İnce Memed, başı kabak, ayağı yalın, boğazında bir boklu kıl örme, dili bir karış dışarda, boynu uzamış, gözleri pörtlemiş, bilekleri kan içinde, dişleri kenetli, şalvarı yırtılmış baldırları gözüküyor, bacakları, perçemi kan içinde. Perçeminden şıp şıp toprağa kan damlıyor. Bir uğultu, bir uğultu, kulakları sağır ediyor, kalabalık hem bağırıyor, eline ne geçerse, karpuz kabuğu, çürük yumurta, çürük domates, at, sığır boku, çamur, kaktüs inciri, taş, kaya parçası, hem de Memede atıyor. Memed sendeliyor, yere düşüyor, candarmalar onu yerde sürüyorlar. Tozdan çamurdan, pislikten Memedin hiçbir yanı gözükmüyor. Kalabalık, Memedin üstünden, ona tükürerek geçiyor. Amanın ne kadar da tükürükleri çok! Hiç de acımıyorlar. Memed tükürük altında kalıyor, ak köpükler. Hürü Ana tepeden tırnağa öfkeye kesmiş bağırıyor, "Bunlar kasabalı," diyor. "Köylü milleti her bir şeyi yapar da insana hiç böyle tükürür mü, İnce Memed! Sen yanlış biliyorsun köylüyü, köylü milleti insanoğluna böyle kıyar mı hiç, insanlığa, sen yanlış biliyorsun İnce Memed, köylü milleti, kim olursa olsun, isterse bin

adamın kanlısı olsun, hepsini de derilerini yüzerek öldürsün, köylü milleti bir insana bunu yapar mı?"

Sesi kasabanın üstünde çınlıyor, başının yöresindeki mavi kuş her yanı maviye boğarak dönüyordu. Tam bu sırada Hürü Ananın altındaki yağız at Kertiş Alinin üstüne yürüdü, dişleriyle onu kaptı, ta caminin duvarına kadar fırlattı. Cami duvarı kan içinde kalırken Kertiş Ali boş bir çuval gibi yere yığıldı. At kalabalığın arasına girdi, önüne geleni kapıyor, arkasına geleni tepiyordu. Bir anda ortalıkta bir tek insan kalmadı o kalabalıktan. Kasabadan çıt da çıkmıyordu. Kuş, yöreye mavisini dağıtarak havada uçuyor. Seyran yerde yatanın başucuna oturmuş ığranıyordu. Hürü Ana atı onun yanına sürdü, "Kalk oradan kız," dedi, "siz insanı ölmeden öldürürsünüz. O İnce Memed değil. Onun parmağında Anacık Sultanın yüzüğü var. Onu kimse vuramaz, yakalayamaz. Onu yılan yılanken, yılan bile sokmuyor."

"O yüzük onda değil, bende," dedi Seyran, yüzüğü Anaya gösterdi.

"Ocağım battı," diye inledi Hürü Ana, attan aşağı atladı, geldi, yüzükoyun yatmış ölüyü çevirdi, "bak kız Seyran," diye bağırdı, "bu İnce Memed değil. Bak kız Seyran."

Kuş hemen geldi, ölünün üstünde dönerek, dünyayı boyayarak uçmaya, ardından da gülmeye başladı. Hürü Ana buna çok kızdı: "Kes o gülmeyi," dedi, "kes! Yağlı kurşunlardan gidesi kuş, hiç ölüye gülünür mü, isterse düşman ölüsü olsun, kes!" .

Kuş, kirp, diye gülmesini kesti, ardından da, uçtu gitti.

Memed ayağa kalktı, bir iyice gerindi, kemikleri çatırdadı. Mavi kuş başının yöresinde mavi halkalar çizerek uçuyordu. Uzaktan bir çatırtı duydu, kulak kabarttı, çatırtı bir duruyor, bir başlıyor, gittikçe de yaklaşıyordu. "Bu gelen inşallah Müslümdür," diye içinden geçirdi. "Eğer bu gelen Müslümse, o köye yerleşir yerleşmez, koca Allahıma bir kurban keserim."

Kuş daha başının yöresinde dönüyordu. Yılanlar, yalımdan dillerini dışarıya çıkarmışlar, devedikenlerinin üstünden akıp geliyorlar, akıp geliyorlardı. Geliyor on adım ötede, küçücük mavi kuşların ördüğü, yalp yalp eden, menevişlenen duvarın önünde duruyorlardı. Yılanlar geliyor, gecede mercan gözleri

ışılayarak, bir aydınlık kuşağı ortasında kalmış mavi kuş duvarının ardında duruyorlardı. Birden, her yılan duvardan bir mavi kuş kaptı. Kuşlar can havliyle vıcırdaşıyor, kıyameti koparıyorlardı.

Bir ıslık sesini duyar gibi oldu, kulak verdi ortalığı dinledi. Esen garbi yeli dalları, kamışları biribirine katıyor, ötelerdeki tarlalardan ekinlerin ince hışırtılarını getiriyordu. Memedin, kirişteki kulağı en küçük bir sesi bile ayırt edebiliyordu.

"Bu gelen Müslümdür," diye söylendi sevinerek. Bu arada bir kuş sesine benzeyen bir ıslık daha duydu. Memedin de artık hiçbir kuşkusu kalmadı. Gökten leylekler inmeye başladı. Gergin kanatları, uzun kırmızı bacakları, gagalarıyla. Her birisi bir yılanı kuyruğundan yakalıyor, havalanıyor, o, havalanırken yılan ağzından küçücük mavi kuşu bırakıyordu. Ve yılanlar leyleklerin gagalarında kıvrılarak, kuşun bedenine varmak isteyerek, ulaşamayarak, kıvranarak uçup gidiyorlar, ağızlarından kurtulan mavi kuşlar da geliyorlar Memedin başı yöresinde halkalanarak dönüyorlardı. Kanat şapırtıları ortalığı almıştı. Kuş duvarı yeniden örülüyordu. Sevinç içindeydi.

Bir ıslık sesi daha geldi az ileriden, devedikenlerinin içinden.

"Sen misin Müslüm?" diye usulca konuştu Memed.

"Benim," dedi aynı yavaş sesle Müslüm. "Benim Memed Ağam. Ben geldim."

Başının yöresinde dönen kuşlar sevinç içinde şakıdılar.

Müslüm usulca çalının arkasından çıktı. Memed, onun karartısına koştu, kucaklaştılar. Bir süre öyle kucaklaşmış kaldılar.

"De hele Müslüm. Sabahtan bu yana Anavarzadan gelen kurşun sesleri sana mıydı?"

"Acımdan öldüm," dedi Müslüm. "Hepsini bir bir sana sonra söylerim Memed Ağam. Hele sen şu yüzüğü al hele..."

"Seyranı görmedin mi?"

"Al hele şu yüzüğü sen, gerisini sonra söylerim. Hele bir karnımı doyurayım. Bu yüzük parmağımda olmasaydı, ben çoktan şimdi cansız kara toprağın üstüne seriliydim. Öyle bir yüzük ki, vay babam vay! Vay Allah vay! Bu yüzük senin par-

mağında iken sana top güllesi bile işlemez. Yaşasın Anacık Sultan."

Memed onu elinden tutmuş çaykaranın yanına götürüyordu.

"Otur sen şuraya şimdi ben azığı getiriyorum."

"Benim de var," dedi Müslüm, "o dursun." Belindeki azık çıkınını çözdü, önüne serdi.

"Şuraya, ayağının dibine bir çaykara eştim, suyu buz gibi, eğil de iç."

Müslüm önündeki suyu avuçladı.

"Buz gibi," dedi.

Yemeğini bitirinceye kadar bir daha hiç konuşmadı. Memed, onun konuşmasını sabırsızlıkla bekliyordu.

Müslüm, neden sonra yemeğini yedi bitirdi. Önündeki azık bezini el yordamıyla karanlıkta topladı, götürdü kavağın kökünün oraya koydu, geldi çaykarada elini yüzünü bir iyice yudu, vardı Memedin yanı başına oturdu.

"Burada olmaz," dedi. "Burada oturamayız. Çok yılan var buralarda."

"Sen buraları iyi biliyorsun değil mi?"

"Ben şu Çukurovada her yeri bilirim."

Güldü.

"Bize boşuna yörük dememişler. Şu devedikenlik var ya, ağzına kadar karayılanla doludur. Ama sokmazlar, zavalsız yılanlardır. Her birisinin boyu nah benim beş mislim gelir. Şu kavağın yarısı kadar bile uzunları var. Bak şimdi ne yapalım biliyor musun Memed Ağacığım... Al sen şu yüzüğü de parmağına tak hele."

"Acelesi ne?"

"Sen tak hele, acelesinin ne olduğunu ben sana söylerim. Bak şimdi ne yapalım."

Yüzüğü Memede uzattı, öteki aldı, parmağına taktı. "Taktın mı parmağına?"

"Taktım."

"İşte şimdi oldu."

"Oldu," dedi Memed, "şimdi ne yapalım?"

"Şimdi de," dedi Müslüm, "şu yandaki söğütlerin üstüne

çıkalım. Bizim kaçak yörüklerin yatağıdır o söğütlerin üstü. Orada taht gibi yatacak yerler var."

"Gerçek mi?"

"Gel de gözünle gör. Burada yerde kalırsak yılanlar gelir. Sokmazlar ya, boğarlar. Bir dolanırlar adamın boğazına, sıkarlar, öldürür şuraya atarlar."

"Az önce zavalsız dediydin ya..."

"Sokmuyorlar. Burada bir yerde kalırsak domuzlar, sırtlanlar, kurtlar, çakallar da gelirler..."

Memedin kolundan tuttu, kulağına eğildi, "Şu sazlığın içinde ejderha da var," dedi. "Hem de yedi başlı. Gözlerinden yalım fışkıran. Yedi tane başındaki her bir dili bin çatal... Gördüğü hiçbir adamı iflah etmemiş, almış götürmüş sarayına. Ama sen korkma, bir kere senin parmağında yüzük var, o ejderhalar böyle yüzüklere hiç yaklaşamazlar. Bir de... Haydi gidelim de çıkalım oraya, ağaçların üstüne."

"Gidelim," dedi Memed. Kavağın dibine vardılar, öteberilerini aldılar. Garbi yeli gittikçe azıtmış esiyor, kamışlar gıcırdıyor, dallar biribirlerine vuruyor, uzun kavak yatıp yatıp kalkıyordu. " Çok yel var. Çok da yıldız."

"İşte böyle yıldızlı havalarda ejderha sarayından dışarıya çıkmaz. Yıldızlardan ödü kopar onun. Bir de yıldızlardan korkmasa... Dur Memed Ağam, önce ben çıkayım ağaca... Yatakların yerini biliyorum." Hemen ağaca tırmandı. "Bak," diye sevindi, "bak, Memed Ağacığım, bizim Deli Osman buraya bir yatak yapmış, karyola derim sana. Gel de bak. Otlardan döşeği, yastığı bile var. Bir has ipekten yorganı eksik."

"Geliyorum."

Memed elindeki öteberiyi Müslüme uzattı, kendi de, üç adam el ele verse kuşatamaz kalın söğüt gövdesine tırmandı, eğildi, söğüdün yatak yapılmış yatık dallarının üstünü yokladı.

"Yumuşacık yatak," dedi.

"Uzan, rahat et," dedi Müslüm. "İstersen cüppeni silahının üstüne koy da yastık yap."

"İyi akıl..."

Memed, öyle yaptı, başını cüppesinin üstüne koydu uzandı. Gökyüzünde yıldızlar üst üste kaynaşıyordu. Bütün gök silme

yıldızla döşeliydi. Memed yıldız ışığında Müslümün yüzünü seçebiliyordu.

"Söyle bakalım."

"Nesini söyleyim Memed Ağacığım, Ferhat Hoca iyice azıttı, önüne geleni soyuyor, zenginden alıyor, fıkaraya veriyor, sen de mi öyle yapardın?"

"Ben de öyle yapardım."

"Gittim Ferhat Hocaya. Ferhat Hoca bana bir mektup verdi. Sen de biliyorsun, Abdülselam Hoca. Abdülselam Hoca bir muska yazarmış, ölünün boğazına tak, ölüyü diriltir. Yiğit bir adammış. Aldım mektubu, koydum koynuma, vardım Hürü Anaya, böyle böyle, dedim. O da bana, var söyle kara gözlü Memedime, bana çok güzel bir ev yaptırsın portakal bahçeleri arasına. Ben de, dedi, şaşırtırım köylüyü, candarmaları, önce Düldül dağına giderim, ardından da Çukurovaya inerim. Var git Seyrana söyle, dedi, ondan da Çukurovada kara gözlü, Memedime benzeyen bir çocuk isterim, Allah analı babalı, bir de Hürü Analı büyütsün, dedi. Ben oradan Seyrana gittim. Candarmalar sarmışlar köyü, kuş uçurtmuyorlar. Vay, vay, dedim, vay! Sonra, bir gün, tanyerleri ışırken candarmaları uyuttum, Seyrana vardım. O da çok sevindi. Sevincinden kanat taktı uçtu. Var söyle Memedime, dedi, ben de Çukurovada, portakal bahçesinin ortasında bir ev istiyorum, karbeyaz olsun. İki katlı, beş odalı olsun. Sırça pencerelerine gün vursun. Hiçbir vakit gün eksik olmasın, dedi. Şu bergüzarı da sana gönderdi." Ona boncuklu bir kese uzattı. "İçindekinin ne olduğunu bilmiyorum," dedi.

"Sağ ol," dedi Memed, "Müslümüm, kardaşım, yiğidim."

"Ben de ona ne dedim; Seyran Bacı, dedim. Sen hiç korkma Çukurovada. Ben, İnce Memedin yerine, dağda sizi de, köylüleri de beklerim. Zenginden de alırım, hepiciğini fıkaralara dağıtırım. Yazık, fıkaralara çok yazık. Hiç de paraları yok. Öyle değil mi Memed Ağacığım."

"Öyle," dedi Memed.

"Seyran Bacının oradan ayrılırken, köyü çıkarken, candarmaları uyuttum, derken, tanyerleri daha ışımamış, bir candarma beni gördü, ver etti bana kurşunu. Ben de hiç durur mu-

yum, ben de salladım. Oradan kaçtım, Anavarzayı tuttum. Bir baktım, onlar benden önce gelmişler Anavarzaya, kayalıklarda onlar benim başımı görür görmez, aman Allah, Allah seni inandırsın Memed Ağam, candarmalar sanki bir orduyla harbediyorlarmış gibi, hepsi her yerden bir kurşun döşendiler üstüme, bir kurşun, yer gök ateşe kesti. Ben de orada bir oğlak tuttum, bir dikene bağladım. Oğlak azıcık başını gösterir göstermez, bin kurşun yağıyordu olduğu yere. Candarmalar oğlakla harbede dursun, ben soluğu surlarda aldım, sonra da kalenin içine girdim. Burada, kalede eğer üstüme gelecek olsalardı, bir tekini koymaz, hepsini kurşundan geçirirdim. Bereket versin onlar daha oğlakla savaşıp duruyorlardı. Kaleden seyrediyordum. Oğlak onları taşkalaya almıştı, candarmalar kurşunu kesince oğlak taşın üstüne çıkıyor, yaylım ateşi başlayınca da taşın ardına iniyordu. Vallahi billahi, iki gözüm önüme aksın ki... Oğlak candarmalara çok uzaktı Memed Ağam. Oğlak mı, insan mı, yani ben miyim seçemiyorlardı. Oradan ben aşağı indim, Anavarzanın merdivenlerine, baktım bir on beş kadar candarma aşağıda durup dururlar. Beni gördüler."

Müslümü görünce yere yatıp bir yaylım ateşine başladılar. Kurnaz çocuk oraya yattı, hiç kıpırdamadı. Onların yaylım ateşine hiç karşılık vermeyen Müslüm, bir taş mezarın içinde yatarken, oğlakla savaşanlar önünden geçerek, aşağıya indiler. Ovadan bir candarma bölüğü daha geldi kayalıkların dibine. Müslüm kayalıklardan aşağı inerken, havada kanat kanada uçan çok kartal gördü. Kurşun seslerinden dolayı yerlerinde duramamışlar, uçup gökyüzünü kaplamışlardı.

Ali kesiğinde de candarmalarla karşılaştı Müslüm. Çirişlerin arasında yitti, gözükmez oldu. Öylesine toprağa yattı ki gökteki keskin gözlü kartallar bile onu göremediler. Gene candarmalar çok kurşun yaktılar. Müslüm böylece sürünerek bir buğday tarlasının içine girdi. Buğday tarlası insan boyuydu. Firiklemiş ekinler esen yelde hışırdıyordu. Kırmızı gelincikler kırmızı bir kilim gibi yeşil karakılçık başakların üstüne serilmişti. Müslüm ekinlerin içinden Ceyhan ırmağına doğru yılan gibi akarken önüne bir uruşman kümesi çıktı, Müslüm sevincinden deliye döndü. Güzel kokulu bitkiyi kökünden ko-

parıyor, güzel güzel yiyordu. Bütün bedeninin, saçlarının, ellerinin ayaklarının, gözlerinin bahar koktuğunu duyumsadı. Arkasından candarmalar, kayalıklarda daha kurşun yakıp duruyorlardı. Müslüm uruşmanları bitirdikten sonra, ekinin içine ağzı yukarı yatarak havaya beş el kurşun salladı. Candarmalar kayalıklardan ovaya dökülürken, Müslüm onlardan çok daha hızlı, Ceyhan ırmağının yarlarının dibinden yukarıya, devedikenliğin altına kaydı. Sel yatağına gelince, kurtuldum, diye sevindi.

"Candarmalar, köylüler bu devedikenliğin içine hiçbir vakit giremezler. Neden ki dersen, bu karayılanlardan korkarlar. Burada her yıl bu aylarda en az on beş kişiyi yılanlar boğar öldürürler."

"Demek böyle ha! Pekiyi sen nasıl girdin?"

"Benim efsunum var, yılan bana bir şey yapmaz. Bir de ben korkmam. Buranın yılanları beni tanırlar. Beni çok gördüler geçen yıl."

"Unutmuş olamazlar mı?"

"Yılanlar insanlar gibi değil, onlar dostluğu da, düşmanlığı da unutmazlar. Ben geçen yıl onlara kova kova süt verdim."

"Hıı, şimdi anladım işi, yılanlar sütü çok severler, hele koyun sütünü."

"Memed Ağama deyim, ne candarma, ne de köylüler, devedikenliğe giremezler."

"Demek ben tatlı canı iyi kurtarmışım."

Müslüm coşkuyla:

"İyi ki iyi," diye onayladı. "Anan seni kadir gecesi doğurmuş. Yoksa şimdi ben seni boğazı sıkılmış oracıkta bulacaktım, mosmor kesilmiş."

"Mosmor," dedi Memed şaşkınlıkla.

"Candarmalar şuradan, günbatıdan da gelemezler, şu aşağıda ejderhanın sarayı olduğunu bilirler. Ejderhanın oraya yaklaşanı yuttuğunu da bilirler. Kimi zaman dünya soluk alır gibi bir soluk alır, sazlık, Anavarza kayalıkları, toprak bile sallanır, o, ejderhanın soluk alışıdır işte. Buraya kimse yaklaşamaz. Bizi burada yakalayamazlar. Bize ejderha da bir şey yapmaz. Geçen yıl anam, şuraya koskoca bir kazan süt koydu ejderha içsin di-

ye. Kazan öyle büyüktü ki üç adam zor taşıdı. Ejderha da beni tanır. Ben ta içerlere kadar gittim de bana hiçbir şey yapmadı. Sende de yüzük var, sana kurt kuş, insan, hiçbir yaratık hiç yaklaşamaz, candarmalar beni, o kadar kurşun sıktılar da niye vuramadılar, söyle! Söyle niye vuramadılar?"

"Sende Anacık Sultanın yüzüğü vardı da ondan."

"Ondan," dedi Müslüm, güvenli bir sesle. "Ondan yaaa..."

"Şimdi de o bende..."

"Şimdi bu bataklık çevrili. Köylüler, candarmalar burasını boş bırakmazlar. "

"Bırakmazlar," dedi Memed. "Biz burada en az üç gün kalmalıyız. Onlar, bizden ses sada çıkmayınca üç günden fazla kalmazlar."

"Ben onları teziktirdim," dedi Müslüm. "Onlara aşağıyı gösterdim, bucağı, ben yukarıya kaçtım. Şimdi onlar bucağı kuşatmışlardır. Bucağın çalılığı, zıncarı, ağaçları buradan daha büyük, üstelik bucakta ejderha da, karayılan da yok."

"Gene de bekleyelim," dedi Memed. "Burada da kapandayız ya, olsun. Ovada çırılçıplak yakalanmaktan daha iyi."

Uzun uzun tartışarak, buradan çıkmayı bir iyice tasarladıktan sonra sohbete geçtiler. İkisi de o kadar yorgundu ki uykuları hiç gelmiyor, konuştukça açılıyor, açıldıkça konuşuyorlardı. Memed, bu Müslüm çocuğa şaşırmış kalmıştı. Bir bebek gibi saf, bir eke gibi akıllıydı, şimdiye kadar Ferhat Hoca da içinde, insanoğlunun böyle akıllısını görmemişti, şu yılanlardan, ejderhadan da ödü kopuyordu. Anasının, hiç kimsenin haberi olmadan, kazan kazan sütleri getirmiş, tek başına, korkudan eli ayağı titreyerek, onlarla dost kalmak için ejderhaya, yılanlara sunmuştu. En az korktuğu insanlardı. Bu kadar güzel silah kullanmayı da nereden öğrenmişti?

"Sen hiç ejderhayı gördün mü?"

"Görmedim," dedi Müslüm.

"Belki de öyle bir ejderha yok."

"Olmaz olur mu Memed Ağam, hiç ejderha olmaz mı, ağzını hayra aç da günaha girme. Bu kadar karayılan olur da burada onların hiç ejderhası olmaz mı?"

"Belki de olmaz."

"Öyleyse ejderha yok da o sütleri kim içti, yaaa.. ."

Utku kazanmış bir komutan gibiydi.

"Sana bir şey soracağım," dedi Memed onun kolunu tutarak.

"Sor," dedi Müslüm.

"Ama doğruyu, dosdoğruyu söyleyeceksin bana. Ne duyduysan, ne gördüysen onu."

"Olur," dedi Müslüm, "ben hiç yalan söylemem ki..."

"Diyorlar ki, Seyran benim ölümü almaya kasabaya yaya yapıldak giderken bir mavi kuş onu hiç bırakmamış, başının az üstünde, başının yöresinde hep uçmuş durmuş, ta ki Seyran o ölünün benim ölüm olmadığını görene kadar. Söyle bakalım, böyle bir şey olmuş mu?"

"Olabilir. Ferhat Hoca, bütün köylüler, bütün kasabalılar da görmüşler o kuşu. Seyran Bacıdan hiç ayrılmıyor, başının bir karış üstünde, bir karış yöresinde dönüp duruyormuş. Böylece kuş Seyran Bacıyla birlikte kasabaya kadar gitmiş, onunla köye geri dönmüş. Seyran Bacı ne zaman dışarı çıksa, kuş nerede olursa olsun uçup geliyor, o nereye gitse, başının üstünde o da oraya gidiyormuş. Bütün köylüler bunu her gün görmüşler. Ben göremedim." Sesi özür diler gibiydi. "Yalnız o kuş mavi değil sarıymış."

"Mavidir," dedi Memed sertçe.

"Sarıdır," diye aynı sertlikte karşılık verdi Müslüm.

"Mavidir."

"Bana, o kuş sarıdır, diye Seyran Bacı söyledi."

"Sen sus," diye buyurdu Memed, "ben biliyorum, o kuş mavidir."

"Mavi olsun, mavi olsun," dedi Müslüm boynunu bükerek.

Tanyerleri yavaş yavaş ışımıştı. Hemite dağının tepesine gün vurmuş gibiydi. Bataklık üç kere soluklanmış, toprağı sarsmıştı. Kuşlar uçuşmaya, böcekler ötmeye başlayacaktı neredeyse. Dünya, binbir ışığı, rengi, kuşu, aydınlığı, ipileyen kayalıkları, çiçekleri, bataklığın üstünden kalkan incecik dumanıyla görkemli bir uyanıştaydı. Önce Müslüm, ardından da Memed uyudu.

3

Kurşun seslerine uyanan kasabalılar, don gömlek, pijamalı, yarı çıplak kasabanın sokaklarını doldurdular. Bir süre hiç konuşmadan uyurgezerler gibi, biribirlerine çarparak dolaştılar. Sonra ortalık birden patladı, şehrin içini bir uğultu aldı. Her önüne gelen, her önüne gelene bir şey söylüyor, bir şeyler soruyor geçiyordu. Ortalık ağarana kadar, bütün kasaba yediden yetmişe kadar sokağa dökülmüştü, bu kargaşa sürdü. Ortalık ağarınca, dükkanların kepenkleri gümbürtüyle açıldı, insanlar top top köşebaşlarına, kahvelere, dükkanların önüne biriktiler, konuşmaya, geceki olayı yorumlamaya başladılar. Yukardaki tepelerden daha kurşun sesleri geliyordu.

Murtaza Ağa, Memedi gördükten, yorganı başına çektikten sonra bir daha hiç kıpırdayamamış, yatağının içinde öyle kaskatı kesilmiş kalmıştı. Karısı gelmiş onu yatağın içinden çıkarmaya çalışmış, yorganı üstünden çekmiş, bir türlü de oradan alamamıştı. Kadın utanıyordu, ya şimdi Savcı, Yüzbaşı, Doktor gelir de Ağayı böyle yatağının içinde çont olmuş görürlerse ne derlerdi. Bu hal kasabanın diline düşerdi ki kıyamete kadar söylenirdi.

"Kurban olduğum Murtaza kalk! Yoluna öldüğüm gül yüzlü Ağam uyan. Bak, yanın yören kan gölü. Gün doğdu kalk. Şimdi bütün dünya bu eve dökülür, bu odaya gelirler. Seni böyle korkudan çont olmuş görmesinler. Elalemin diline düşeriz ki kasabaya oyuncak oluruz kurban olduğum Murtazam. Kalk, kurban olurum, kalk!"

Çalışıyor çabalıyor bir türlü kaskatı kesilmiş kalmış Murtazayı açamıyordu. Yanaşmaları, öteki kadınları da çağırmıyordu ki, sevgili yiğidini böyle görmesinler. Sonunda edemedi,

bir kova soğuk suyu onun üstüne boca etti. Murtaza Ağadan inceden bir inilti geldi. Bir, bir, bir kova, bir kova daha... Murtaza Ağa parmağını sallayarak işaret verdi. Hüsne Hatun eğildi, koluna yapıştı onun, bu kadar su o kadar çok işe yaramamıştı, çalıştı çalıştı Murtaza Ağayı yerinden bile oynatamadı. Sonunda edemedi konaktakileri çağırdı.

Ötekiler konağın orasında burasında hazır bekliyorlardı, hemen koştular Murtaza Ağayı yataktan kaldırdılar, oturma odasına sürüklediler.

Hüsne Hatun:

"Hamamlığı yakın," diye buyurdu.

Murtaza Ağa kendine gelmişti ya, kenetlenmiş dişlerini bir türlü açamıyordu. Yüzü de sapsarı kesilmişti. Hüsne Hatun bütün çabasıyla onu konuşturmaya çalışıyor, yüzüne avuç avuç kolonya döküyordu.

"Hamamlığı yaktık Hatun..."

Hatun Murtaza Ağayı iki kişinin yardımıyla hamamlığa sürükledi, onu yere yatırdı, soymaya başladı. Kaskatı kesilmişi soymak o kadar kolay olmadı ya, sonunda Hüsne Hatun bu işi de becerdi. Çıplak adamı kolundan tuttu mermerin üstüne kadar sürükledi, üstüne kova kova hafif ılık suyu dökmeye başladı. Biraz sonra Murtaza bir kolunu, ardından da bacağını oynattı. Ardından gözlerini açtı, korkuyla, şaşkınlıkla Hüsne Hatuna baktı. Ardından da, "Kan," dedi, "kan, kan, kan, çok kan..." Gözlerinin içi güldü bir ara.

"Yaram nasıl, çok kan geliyor mu?"

"Hiçbir şeyciğin yok, kurban olduğum," dedi Hüsne Hatun. "Piri paksın. Bir pire ısırığı bile yok gül bedeninde, çok şükür."

"Yok mu?"

"Yok ya kul olduğum, ala gözlü sultanım benim. Yüce Allah seni o zalimin kurşunlarından esirgemiş."

Konağın avlusunun önü olaydan sonra hemencecik insanla dolmuştu. Gün attıktan sonra da insanlar durmadan geliyorlar, avlu kapısının açıldığı caddeyi bir uçtan, öteki uca dolduruyorlardı.

"Topal Ali," dedi Murtaza Ağa. "Amanın, ne pahasına olursa olsun, bana Topal Ali Ağayı, o ağalar ağasını, paşalar paşasını,

o insanlar insanını, o ermişler ermişini bana ulaştırın. O kurtardı benim canımı. O, olmamış olsaydı, ben de şimdi Mahmut Ağanın yanında ala kanlı, kanlara belenmiş yatmış olacaktım. Mahmut Ağa nasıl?"

"Kan gölüne batmış çıkmış. Amanın ne kadar da çok kanı varmış. Bütün oda, yer gök kana kesmiş."

"Bana hiçbir şey olmamış mı?"

"Çok şükür, çok şükür pire ısırığı kadar bile, diken çiziği kadar bile..."

"Ben bu canı kime borçluyum?"

"Kime?" diye sordu Hüsne Hatun.

"Topal Aliye gülüm. Topal Aliye... O canavar, yani İnce Memed oğlumuz o aslan yürekli, o çatal yürek içeriye girince... Kurşunu sıkınca, lamba da sönünce, ben ona, ne yapıyorsun, İncem, oğlum deyince, o da bana dedi ki, ben daha, o zaman elime Mahmut Ağanın kanı fışkırmamış daha, ben bayılmamışım daha, işte o zaman kulağıma çatal yüreklimin bülbül sesi geldi. Var git Murtaza, yaşa Murtaza Ağa, ölmeyin tam sırasıydı ya, seni Topal Aliye havale ettim. Var git Murtaza Ağa, bir ye de Topal Aliye bin şükret..."

"Doğru mu, hayalda, düşte olmasın."

"Doğru. Vallahi billahi şu kulacıklarımla duydum. Ondan sonra da elime kan gelince kendi kanım sanıp öldüm. O zamandan bu zamana kadar ölüydüm. Bir yerimde hiçbir şey yok ya, en küçük?"

"Yok," dedi Hüsne Hatun, "çok şükür koca Allahıma, kurdu kuşu yaratana, cansız çamurdan bizi halk edene... Çok şükür, çok."

"Ben bu Topal Aliye ne yapsam, nasıl bir iyilikte bulunsam da gönlünü alsam. Bak Hatun, şu Topal Aliye benim yaptığım kötülüğe, onun bana yaptığı iyiliğe..."

"Keşki," dedi Hatun içini çekerek, "ünü büyük, sözü seçkil Topal Ali Efendimize bunu yapmasaydın, keşki."

"Keşki," diye içini çekti Murtaza Ağa da Hatunu gibi. "Keşki... Kul kusursuz olmaz demiş sevdiğim."

"Kul kusursuz olmaz gül yüzlü Ağam, sen Topal Ali için üzülme. Onunla barışacağız. Öyle görkemli bir adama senin gibi bir Ağayı bağışlatmak kolay."

"Kolay," dedi Murtaza Ağa gülümseyerek.

Hüsne Hatun, daha kendisine gelememiş kocasını kokulu sabunlarla onu incitmeyerek köpürte köpürte bir iyice ovalayarak yudu arıttı.

"Çok şükür kendime geldim," dedi Murtaza Ağa ayağa kalkarken, "çok şükür Allahıma, çok teşekkür Topal Ali Bey kardaşıma, ermişler ermişine. Çok şükür bu günüme, bu halime." Hatun sabun kokulu yepyeni çamaşırlar getirdi.

"Bayramlık giyitlerimi de çıkar sandıktan, kalpağımı da... Kırmızı mintanımı da... Hani Kurtuluş Savaşında giydiğim... Yani Mercin Cephesinde, Fransızlara karşı savaştığım cephede giydiğim kan kırmızı gömleği de... O gömlek şehit kanıyla boyanmıştır. Benim kendi şehit kanımla. İnce Memed benim şahinim, yiğidim. Ona kurşun geçmiyor biliyor musun Hatunum?"

"Aman ha, aman Ağam, bunu her yerde söyleme, İnce Memed şahinim, deme."

Murtaza Ağa, Kurtuluş Savaşı milis giyitini giyer, parlak çizmelerini ayağına çekerken celallendi:

"Diyeceğim Hatun," dedi, "o benim canımı bağışlamadı mı? Bir kurşunu da bana oracıkta hemen sıkıverseydi ne yazardı, değil mi, söyle, söyle ne olurdu? Söyle, o benim canımı kurtarmadı mı? O benim şahinim değil mi?"

"Doğru, o bir şahandır. Doğru, bir kartaldır. O Anka kuşudur. O dağların yırtıcı kaplanıdır. O, adı güzel, kendi güzel Muhammede eştir, doğru. Hepsi dos dos dosdoğru. Yalnız işin içinde başka iş var."

"Ne işi Hatun?" diye gürledi Murtaza Ağa, kalpağını başına giyerken.

Hüsne Hatun:

"Ya Mustafa Kemal duyarsa senin İnce Memede şahinim dediğini gönüllenmez mi? İnce ona asi değil mi, kul olduğum Murtaza Ağam? Ünü büyük Gazi Kemal Paşamız ne der sonra sana, ünü büyük İnce Memedi bizim Murtaza ne diye gökyüzüne çıkarıyor demez mi? Demez mi, iki gözümün çiçeği Murtaza Ağa efendim?"

"Der," dedi Murtaza. "Ben de ağzımı sıkı tutarım ama, bundan sonra da o İnce Memede göstereceğim dostluğu, iyiliği ben

bilirim. Silahtan silah, mermiden mermi, dosttan dost, ne isterse onun emrine kılarım. Şu Topal Aliyi de başıma taç ederim. Bu gece onu eve, yemeğe çağırabilir misin?"

"Hele dur Ağam, hele acele etme. Topal Aliyi, gönlü kırılmış Ali Ağamızı o kadar kolay değil eve çağırmak. Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa bir daha bitiştirmek zordur."

"Zordur," dedi yüzünü asarak Murtaza Ağa.

"Onu da hiç kimse bilmeyecek. Bir daha ağzımızdan çıkmayacak."

"Nedir o çıkmayacak olan?"

"İnce Memede dostluğumuz."

"Çıkmayacak," diye güldü Murtaza Ağa. "Bir Allah bilecek, bir ben, bir sen, bir de..." Durdu, düşündü. "Bir de... Bir de... Bir de Topal Ali..."

"O İnce Memedin düşmanı değil mi?"

Murtaza Ağanın yüzünü bir şaşkınlık aldı. Bir süre konuşmadı.

"Bu insanlar belli olmuyorlar ki Hatun," dedi. "İnce Memed onun öyle can bir düşmanı da onun hatırı için benim canımı niçin bağışlasın? Bunların aralarında bir şeyler var. Sonra Hatun..."

Kaşlarını çattı, alnı kırıştı.

"Sonra Hatun, Topal Ali beni öldürmemesini niçin ondan istesin? Ben o Topalın onurunu ayaklarımın altına almamış, onu beş paralık etmemiş, onu itin götüne sokup sokup çıkarmamış mıydım? Şu dünya dünya olalı, benim Topalı aşağıladığım gibi hiçbir insan hiçbir insanı aşağılamamıştır. Bu işin altından bir çapanoğlu çıkmasın... Bir şey, bizim aklımıza gelmeyen bir şeytanlık olmasın?"

İkisi de aklına geleni söyleyemedi.

Hüsne Hatun yutkundu.

"Belki," dedi, "sen ona yalvarınca, sen pişman olunca o da pişman oldu. Unutma ki bu adamlar birisini severlerse ölene dek severler."

"İnşallah dediğin gibidir," dedi Murtaza Ağa. "Allah ağzından duysun sevdiğim."

Hüsne Hatunu bağrına basarak kucakladı.

"Şu Mahmut Ağaya bir bakalım."

Hüsne Hatun önde, Murtaza Ağa arkada odaya yürüdüler. Mahmut Ağanın yastıktaki başı yana kaymış, yüzü sapsarı kesilmişti. Gözleri de sonuna kadar açılmış, karşı duvara dikilmiş kalmıştı. Dudakları azıcık aralık kalmış, ağzından çıkmakta olan sözcük sanki o anda orada donmuş kalmıştı. O sözcük biraz sonra bir çığlık olaraktan oradan boşanacak, odayı fır döndükten sonra karşı tepeye ağacak, orada patlayacaktı. Duvarlar, yastık, yorgan, döşek, Murtaza Ağanın yatağı baştan aşağı kana batmış çıkmıştı.

"Ne kadar da çok kanı varmış şu serçe kadar insanın," diye kendi kendine söylendi Murtaza Ağa, sonra Hüsne Hatuna döndü, "bir mandanın da ancak bu kadar akar kanı."

Hüsne Hatun onun yüzüne baktı, Murtaza Ağa gittikçe sararıyordu, koluna girdi dışarı çıktılar, bu sırada da avlu kapısından içeriye önde Kaymakam, arkada Savcı, Doktor, Yüzbaşı girdiler. Onların arkasından da Belediye Başkanı, Zülfü, Taşkın Halil Bey, Molla Duran Efendi, Muallim Rüstem Bey sökün ettiler. Topal konağın avlu kapısının karşısındaki ak badanalı evin duvarının dibinde durmuş, ayağında parlak çizmeleri, başında fötrü, sırtında pırıl pırıl giyitleri, ak mintanı, yakasına sokulmuş büyük kırmızı mendiliyle büyük işlere hazırlanmış, çok ağırbaşlı bir insan tavrıyla hüzünlü bir yüzle duruyordu. Yalnız arada sırada sarkık bıyıklarının üstündeki sivri burnu seğiriyordu.

Odaya girenler önce bir irkiliyor, sonra da oldukları yerde kalakalıyorlardı. Gelen konuklarla az bir sürede oda ağzına kadar doldu.

"Mahmut Ağaya otopsi yapmayalım," dedi Taşkın Halil Bey. "O bir milli kahramandır."

"Evet, kahramandır," dedi Yüzbaşı. "Onun İstiklal Madalyası bile vardır, ona otopsi yapmaya gerek yok."

Doktor da:

"Gerek yok," dedi. "Her şey ortada. Ben raporumu şimdi yazarım. Ama bir bakayım."

"Hiç gerekliği yok," dedi Murtaza Ağa. "Ben ona giren kurşunları teker teker saydım, tam üç tane."

Doktor gitti ölünün üstünü açtı. Ölünün gecelik fistanı ta baldırlarına kadar sıvanmış, bacakları çarpık çurpuk, birisi bir yana, biri bir yana kıvrılmıştı.

"Biraz dışarıya çıkar mısınız?"

Odayı dolduranlar dışarıya çıktılar. Doktor da, elleri kan içinde kalarak, daha kanın bir kısmı iyice kurumamıştı, ölünün gecelik fistanını sıyırdı, çırılçıplak kalan kan içindeki ölünün her bir yanına iyice baktı. Mahmut Ağa, üç kurşunun üçünü yan yana, araları birer parmak, birer parmak yemişti.

"Amma da nişancı köpoğlu," diye söylendi Doktor dışarıya çıkarken.

Öğleye doğru Mahmut Ağanın çiftlikteki karıları, akrabaları, yakınları, ırgatları döküldüler kasabaya. Çiçekli köylüsü de yarı yarıya gelmişti yas yerine. Doktor raporunu yazdıktan, Yüzbaşı zaptını tuttuktan sonra ölüyü ailesine teslim ettiler.

Mahmut Ağanın yakınları ölüyü Murtaza Ağanın hamamlığında yıkadıktan sonra ona giyitlerini giydirdiler, ölüyü Kaymakamın isteği üzere kasabanın alanına götürdüler, bir masanın üstüne yatırdılar, üstüne de, ne uçları yırtılmış, ne ay yıldızı sökülmüş, yepyeni bir bayrak örttüler. Önce Yüzbaşı çıktı kürsüye, Kurtuluş Savaşımızın tunçsiper göğüslü ulu kahramanı, dedi. Ve hem de albayrak gibi göğsünde altın madalyası dalgalanan, sen ölmeyeceksin, diye de bağırdı. Bu vatan, şu yüce Toros dağları yaşadıkça sen de bu vatanın yüreğinde yaşayacaksın. Güneş yok olduğu gün ancak, sen de işte o zaman yok olacaksın. Kutsal naaşın Türk milletinin yüreğine şimdiden gömülmüş bulunuyor. Senin huzurunda, bu mübarek vatanın mübarek topraklarının huzurunda ant içiyorum, daha senin tenin soğumadan o İnce Memed nam asinin kanıyla senin mezarını sulayacağım. Ulu soylu, Toros kartalı, göğsünü düşmana tunçsiper olaraktan germiş milli kahramanımız senin ulu, Orta Asyadan gelen kanını ve hem de ulu, şanlı kanını Fransızlar sorul sorul akıtamadı, ama o asi, o vatan düşmanı, ayağı yalın köylü çocuğu, senin acıyarak beslediğin o hain, senin kanını bu mübarek topraklara döktü. Senin kanından o topraklar üstüne güneşler doğacaktır, aylar yıldızlar, ışıklar doğacaktır. Senin kanını yerde koymayacağım. Öcünü İnce Memedden, öteki düşmanlardan alacağım.

Yüzbaşı çok coşmuş, çok bağırmış, çok yaman kanatlı sözler söylemiş, duyanın şaşkınlıktan parmakları ağzında kalmıştı. Kürsüden inerken ter içindeydi. Kıvançlıydı. Yüzünde de belli belirsiz bir gülümseme. Aşağı iner inmez onu önce Kaymakam, ardından Savcı, sonra ötekiler yürekten kutladılar. Eh, bir insan konuşunca böyle konuşmalıydı. Şu koca alanda onun konuşmasını işitip de ağlamayan kalmamıştı.

Kürsünün yanında, Kurtuluş Savaşı kılığına girmiş, kalpağını başına yanlamasına geçirmiş, Kurtuluş Savaşı savaşçıları Napolyon gibi, onlar da kalpaklarını yanlamasına giyiyorlardı, filintasını takmış, altı koşar fişeklik kuşanmış Murtaza Ağa, Yüzbaşı kürsüden inince o da atından atladı geldi Yüzbaşıya sarıldı:

"Senin gibi yiğide can kurban," dedi. "Şimdi seni dinleyen kurt kuş dile gelir, insanoğlunda yürek kalmaz. Sen kardeşimiz ulu kanlı Mahmut Ağamızı, o mecruh kişiyi ebedileştirdin. Seni duyan taş ve toprak bile titredi."

Yüzbaşının arkasından Kaymakam, ondan sonra Belediye Başkanı, sonra da ötekiler... Fakat hiçbir konuşma Yüzbaşının konuşmasını tutmadı, hiçbirisi onun kadar içtenlikli, bu ölüye yüreği yanarak konuşmadı.

Tören bittikten sonra ölüyü candarmalar göçmen Hamza Dayının kasabadaki tek otomobiline taşıdılar. Hamza Dayı otomobili kasabanın dışındaki köprüye kadar yavaş sürdü. Ötekiler de, önde Kaymakam, yanında Yüzbaşı, Yargıçlar, Savcı, kasabalılar, köylüler, başları yerde bir yas havası çalınırcasına kederli, arkasından gittiler.

Köprüye gelince Hamza Dayı gaza bastı, kalabalık da, gene öyle yas içinde, çok kederli, çok saygılı kasabaya ağır ağır geri döndü.

Birkaç gün kasabadan çıt çıkmadı. İnce Memedin arkasına düşenler hiçbir şey elde edemeden geriye döndüler. Yüzbaşı evine kapandı. Ne candarma komutanlığına geldi, ne de çarşıya çıktı. Bu kasabanın ortasında, hem de candarma komutanlığının bitişiğinde vuku bulan ikinci cinayetti. Bu İnce Memed bunu mahsus yapıyordu. Meydan okuyordu ona. Karısının ölümünü unutamıyor, kan güdüyordu Devletin bir yüzbaşısıyla,

hem de Devletle... Onun alacağı olsun. Dişi dişini yiyor, öfkeden kuduruyor, "Asım Çavuş," diye bağırıyordu, "bu adam gemi azıya aldı artık, onun bir icabına bakmalıyız, ya da ölmeliyiz." Asım Çavuş da onun kadar öfkeli, onun kadar da bu işe deli oluyordu. Artık bu İnce Memedin bir çaresine bakılmalıydı. O ölmeden artık onlara bu kasabada rahat yoktu.

"Ya İnce Memed, ya ölüm Yüzbaşım," dedi Asım Çavuş.

"Ya ölüm," diye onu onayladı Yüzbaşı. "Kan güdüyor bana, Devlete. Dağda öldürmüyor da geliyor, burnumuzun dibinde öldürüyor Mahmut Ağayı."

"Bizi dünyaya rezil etmek için," dedi Asım Çavuş.

"Benim istikbalimi karartmak, beni mesleğimden etmek için," dedi Yüzbaşı.

Murtaza Ağa, olay gecesinin korkusunu, yılgınlığını üstünden atmış konuşmaya başlamıştı. O dükkan senin, bu kahve benim, nerede bir kalabalık görürse dalıyor başlıyordu konuşmaya. İki üç kere de Topal Aliyle karşılaşmış, önüne dikilmiş, onurunu ayaklar altına alarak ona yılışmış, yaltaklanmış, yolunu kesmiş, ötekiyse taş gibi, başını önüne eğmiş, onun yüzüne bile bakmadan, yanından kaymış gitmişti. "Bakın hele bakın, şu Topal bacağına sıçtığım deyyusun yaptığına, hem canımızı kurtarıyor, hem de yüzümüze bile bakmıyor. Ulan insan kurtardığı canın yüzüne bir kere olsun bakmaz mı?"

İster canını kurtarsın, ister yüzüne bakmasın, Murtaza Ağa Topal Aliyi gördükçe korkudan deli divane oluyor, eli ayağı kesiliyordu. "Benim ölümüm bu adamın elinden olacak," diye kendi kendine yakınıyordu, "öyle bir bakıyor ki bana, her bakışı beni bin kere öldürüyor." Kimi zaman onu öldürmeyi kuruyor, o beni öldürmeden, ben onu öldüreyim bari, diye düşünüyordu. Ama bu düşünceyi kendinden bile saklıyor, hemen unutuyordu. Bu adam nereden çıkmıştı karşısına? Onu öldürmeyi düşünürken de eski eşkıya sucu Kürt Rüstemi hiç unutmuyordu. Ona bir çiftliklik toprak, kese kese altın, bir Arap at verse, Kürtler silaha hiç dayanamazlar, bir Alaman filintası verse, canını bile verse, Kürt Rüstem öldürmez mi Topal Aliyi... Bir topal adam, onu öldürmekten kolay ne var? Bu düşünceyi de, ne kadar benimserse benimsesin, Topalı öldürtmek düşün-

cesi onu ne kadar mutlu kılarsa kılsın, o, bu düşünceyi hemen kafasından kovuyor, başlıyordu olay gecesini anlatmaya. Bu geceyi anlatacak bir kişi bulamazsa Murtaza Ağa çatlar da patlar ölürdü.

"Kapı açılınca uyandım, duvarda karpuzu büyük, altın işleme pembe lamba yanıyor, odanın içini gündüz gibi ediyordu. İçeriye zebellah gibi birisi girdi. Ayağı yerde, başı gökte. Kolları çınar dalları gibi. Gözleri ejderha gözleri gibi yanıyor. Mahmut Ağa da uyanıktı. Onu görünce Mahmut Ağa, yastığının altındaki tabancasını aldı, odaya girene çevirdi. At onu elinden, diye bağırdı gelen adam, ben İnce Memedim. İnce Memed sözünü duyunca Mahmut Ağanın elindeki tabanca yorganın üstüne düşüverdi. Elleri titremekten uçuyor, dudakları mosmor olmuş, yüzü kağıt gibi apak kesilmişti. Bana, Murtaza Ağam, ben senin çok tuzunu ekmeğini yedim, beni nerede gördüyse, ne bileyim ben, belki de görmüştür, senin evini, bu güzel, bu konuksever, bu onurlu da şerefli evini kana buladığım için çok üzgünüm, özür dilerim bunun için. Mahmut Ağaya da, sen kafirsin, duanı oku, Allah senin duanı bile kabul etmez ya, çünkü sen fakir fıkaraya zulüm yapan, köy göçüren, kan içici bir dört kitapta katli vacip bir murtatsın. Eğer sen Murtaza Ağa gibi bir iyi Ağa olsaydın, ne yaparsan yap, sana da dokunmazdım. Amma velakin sen Çiçekli Mahmut Ağasın. Tüfeğinin ucunu bana döndürdü, yorganı çek başına, diye bağırdı. Bağırtısından bütün konak zangırdadı. Üç el kurşun, pat, pat, pat etti. Mahmut Ağanın sesi bile çıkmadı. Sonra onun merdivenleri inen ayak sesini duydum. Başımı yorgandan çıkardım ki, Mahmut Ağanın yatağı kan içinde kalmış. Ölü bir kanıyor, bir kanıyor, hiçbir yerde böyle kan görülmüş değil. Üç boğa kanı kadar kan aktı Mahmut Ağadan, fıkaradan. Ölüverdi işte."

Murtaza Ağa artık İnce Memedle uğraşmıyor, sözüm ona kimseye belli etmeden onu göklere çıkarıyor, "Onu kimse öldüremez, onu kul olan yakalayamaz," diyordu fırsatını buldukça, yeri geldikçe. "Çünkü Memedde Kırkgöz Ocağının yüzüğü vardır. Çünkü İnce Memedde yıldırım çeliği vardır. Bir gözümü açtım ki ne göreyim, ortalık öyle aydınlık ki o kadar ola. Bir baktım ki başı tavana değmiş bir adam, elinde bir filinta

tutuyor. Bir baktım ki adamın parmağında bir yüzük, yüzüğün parıltısı dünyayı almış, yüzük öylesine parlıyor ki, insanın gözünü yakıyor insan bakınca, onu böyle görünce kim olduğunu derakap anladım, Mahmut Ağa da anladı fıkara, Allah rahmet eylesin, yürekli bir adamdı. Tabancasını kaldıracak, İnce Memede nişan alacak oldu, elinden tabanca yere düşüverdi. Sonra bir top ışık içinde gelen adam, bir top ışık içinde çekildi gitti. Ben ona, kasabayı çıkıncaya kadar baktım. Kocaman bir ışık ortasında yürüdü gitti, dağı tuttu. Bir baktım ki, dağın yamacı da gün vurmuş gibi ışığa batmış. Bir top ışık buradan Düldül dağına, oradaki Kırk Ermişler meclisine çekildi gitti. Bana dedi ki, sen, dedi, Murtaza Ağasın, sana kimse kıyamaz, kul da, Azrail de... Topal benim can bir kardaşım. Şimdi onunla küsülüyüz ya, olsun, kardaş kardaşa, oğul babaya küser. Biz de yanlışımızı anladık. Bu Ali Bey kardaşımız da boş insan değil, onun da alnına Kırk Ermişler ocağı yazılıp gelir."

Murtaza Ağanın bundan önceki İnce Memed telaşını artık Taşkın Halil Bey yüklenmişti. Murtaza Ağanın dışında bütün Ağalar, Beyler can telaşındaydılar. Mahmut Ağanın başına gelen, niçin bir gün onların da başına gelmesindi. Gene arzuhalciler çalışıyor, gene Ankaraya adamlar gidiyor, gene İçişleri Bakanlığının eşiği aşındırılıyordu. Bu sefer başvurular çok daha akıllıca, usturuplu yapılıyordu. Yalnız ortada çok kötü bir iş var, Arif Saim Bey sırtını onlara dönmüş, ne kasabaya geliyor, ne de Ankaraya giden adamlardan birisi onun yüzünü görebiliyordu. Bütün korkuları, onun, kasabanın başına bir çorap örmesiydi. Belki de İnce Memedi tutuyordu. Onu kanatları altına almış koruyordu. Belki de İnce Memedi bağışlar, Toros dağlarından alır Ankaraya götürürlerdi. Herkesin dağda özel bir eşkıyası vardı, her Ağanın, her Beyin. İnce Memed de Arif Saim Beyin, öteki büyüklerin, en baştakinin özel bir eşkıyası olamaz mıydı?

Vayvay köyünden, Anavarza altından iyi haberler gelince herkesin yüreğine su serpildi. Kasaba bir anda düğün bayram yerine dönüp herkes sevince garkoldu. İnce Memedi candarmalar Vayvay köyüne girerken kıstırmışlar, ne yazık ki, o melun, o yılan soyu karanlıktan bilistifade kaçmış kurtulmuş,

Anavarza örenine, kayalıklarına kaçmıştı. Kasaba böyle haberlerle çalkalanırken altındaki soylu atı kan tere batmış, neredeyse çatlayacak hale gelmiş bir atlı, soluk soluğa Belediyenin önünde atından indi, herkes, Yüzbaşı Faruk, Kaymakam, Savcı, Yargıçlar, Ağalar, Beyler, aralarında bir Murtaza Ağa yoktu, Belediye Başkanının odasında toplanmışlar durum vaziyetini müzakere ediyorlardı, adam, odaya yıldırım gibi girdi:

"Çevirdik," dedi, "onu çevirdik. Herkes gördü onu. Bütün köylüler gördü, on sekiz pare köyün kadını erkeği, iki bölük candarma onu Akçasazda kıstırdık."

"Kimi?" diye sordu Kaymakam.

"İnce Memedi," dedi gelen delikanlı. "Onu Akçasazda kıstırdık. Kaçmasının, elimizden kurtulmasının mümkünü çaresi yok. On sekiz pare köy atımızla itimizle, karımızla kısrağımızla, çoluğumuzla çocuğumuzla sardık Akçasazı. Daha da köylüler geliyorlar. Duyan tırpanını, orağını, tabancasını, hançerini, kamasını, silahını alan geliyor, alan geliyor. Kozan altından, Ceyhan, Osmaniye köylüklerinden duyan geliyor o kan içiciyi yakalamaya. Akçasazın kıyıları o kadar doldu ki insanla, iğne atsan insandan yere düşmeyecek."

"Nasıl biliyorsunuz o Akçasazın içine kaçan kişinin İnce Memed olduğunu?"

"Herkes gördü," dedi haberci.

"Onlar nereden tanıyor İnce Memedi?"

"Cin Veli tanıyor," dedi haberci. "Cin Veli İnce Memedin köyünden olur, Anavarza köyünde de yanaşma."

"Seni kim gönderdi?"

"Beni Çavuşum gönderdi. Var haber ver Yüzbaşıma, biz Akçasazı çevirdik, çabuk gelsin. Ya İnce Memedi yakalayacağız, ya da o Akçasazın bataklığına kendi kendini gömecek. Yüzbaşıma söyle, gün geçirip fırsat vermesin zamana, önce Allah, sonra Yüzbaşımın sayesinde onu diri diri yakalayacağız, dedi."

"Yakalayacağız," diye güldü Yüzbaşı. "Ama onun Akçasaza girdiğini kim görmüş?"

"Önce onu, Vayvay köyüne girerken gece yarısı, derenin içinde kıstırıyor Çavuşum, köyü beklerlerken. İnce Memed de kendi karısı Seyrana gidiyordu, Seyranla evlendi o, Çavuşum

onu kıstırınca başlıyor çarpışma. Memed bir yandan çarpışıyor, bir yandan derenin ortasına keçi yavrularını bağlayaraktan kaçıyor. Candarma da durmadan onun bağladığı keçi yavrularını kurşunluyor. Böyle böyle ala şafakta Memed Anavarza kayalıklarını tutuyor. O Anavarza kayalıklarını tutunca tam yedi candarmayı ayaklarından vuruyor. Hepsinin de ayağı kırık. Bir oğlağı da Anavarza öreninin dibine bağlayıp kendisi başka yöne kayıyor. Bizimkiler oğlağı kurşunluyorlar. O kadar çok kurşun sıkıyorlar ki oğlağa oğlak parça parça, kuşbaşı oluyor. Oradan İnce Memed devedikenliğe düşüyor. Devedikenlikte, sel yatağı derenin içine giriyor, derenin içinde yitiyor. Cin Veli de onu, Anavarza kayalıklarına oturmuş görüyor. Anlıyor ki İnce Memed, onu bir iyice tanıyor. Candarmaya haber veriyor. Candarma da korkuyor."

"Neden, nasıl, bir tek adamdan mı korkuyor o kadar Türk askeri, olamaz, olamaz efendim. Sus bakalım sen! Başka?"

"Yok Yüzbaşım yok." Delikanlı zırıl zırıl terliyordu. "Yok Yüzbaşım, yok, candarmalar İnce Memedden korkmuyorlardı."

"Ya neden korkuyorlardı?" diye çok sert sordu Yüzbaşı. "Türk askeri hiçbir şeyden korkmaz."

"Biliyorum," dedi zırıl zırıl durmadan terleyen delikanlı, "ben de askerlik yaptım, Türk askeri hiçbir şeyden korkmaz, ama o derenin içi ağzına kadar karayılan dolu. Her yılanın boyu da, na şu kadar..." Kollarını açtı, uzunluğu gösterdi. "Nah şu kadar, beş arşın boyunda her birisi. İşte oraya ne Türk askeri, ne de Türk köylüsü, hiç kimse giremez."

Yüzbaşı öfkeyle ayağa kalktı, parlak çizmeli bacaklarının üstünde üç kere yaylandıktan sonra:

"Pekiyi, oraya kimse giremez de o kan içici nasıl girmiş?"

"O girer," dedi delikanlı. "Onun parmağında Kırkgöz Ocağının verdiği yüzük varmış. Bir de yılana afsunluymuş o. Üstüne gelen yılanları kuyruklarından tutup tutup yere çalıyormuş o... Bir de onu ejderha karşılamış."

"Sus," diye bağırdı Yüzbaşı. "Bin atına git de haber ver Çavuşa, ben hemen geliyorum, kuşatmayı gevşetmesin. Köylüleri de el ele dizsin Akçasazın etrafına."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

Delikanlı bir asker selamı verip, koşarak dışarı fırladı, atına atladığı gibi çarşıya sürdü, çarşının içinden yel gibi geçti. Görkemli atını, hem de doludizgin çarşının ortasından sürerek, kasabalılara gösterdiği için delikanlı çok mutluydu.

"Bu delikanlı Anavarza kaplanı Talip Beyin en küçük oğlu," dedi Taşkın Halil Bey.

"Ah, şimdi, bu anda Anavarza kaplanı sağ olsaydı," diye onun sözünü kesti Zülfü Bey, "İnce Memed mi, kalın Memed mi, gösterirdi ona ejderhanın deliğini, ona Talip Bey..."

"Yüzbaşım da gösterir," diye ayağa kalktı Kaymakam, elini Yüzbaşıya uzattı, "Allah gazanı mübarek kılsın Yüzbaşım," dedi. "Muvaffakiyetiniz ebedi, ölmez Cumhuriyetimizin unutulmaz zaferi olacaktır. Ve siz, bu belayı üstümüzden, asil kanlı vatanımızdan bertaraf ettiğiniz için Türk tarihine altın harflerle yazılacaksınız."

Ötekiler de hep birden ayağa kalktılar ve teker teker Yüzbaşıya muzafferiyetler dilediler.

"Türk candarması her şeye kadirdir."

"Yüzbaşım siz İnce Memedi Akçasazın harimi ismetinde boğacaksınız."

"Ve Yüzbaşım, bu asil kanlı topraklar tez bir günde o kanlı zalime mezar olacaktır."

Yüzbaşı sağ eliyle manevra kayışını tutarak geniş asker adımlarıyla dışarı çıktı. Yüzünde şimdiden büyük bir muzafferiyet kazanmış komutanların mutluluğu okunuyordu.

"Allah sözünü geçkil, kılıcını keskin eylesin Yüzbaşım."

"Allah başımızdan sizin gibi asil kanlı Cumhuriyet çocuklarını eksik etmesin."

"Bir İnce Memed değil, öyle bir vatan haini, İngiliz casusu sana vız gelip durur."

Yüzbaşı yarım saat içinde giyindi kuşandı, hazırlandı, atına bindi, arkasında bir bölük candarmayla çarşının ortasından geçip Anavarzaya aşağı yola revan oldu.

Yüzbaşı gittikten sonra üç gün kasabada tam bir sessizlik sürdü. Murtaza Ağa bile ağzını açıp da bir tek sözcük bile konuşmadı. Arzuhalciler dilekçelerini kestiler. Ankaraya bir tek tel bile çekilmedi. Kasaba derin bir beklemenin içindey-

di. Üçüncü günün akşamı, gene o delikanlı soylu atın binicisi, Anavarza kaplanı Talip Beyin en küçük oğlu çarşının içinden atını doludizgin sürdü geldi Belediyenin önünde durdu. Belediye Başkanı onu dış kapının önünde karşıladı.

"Ne oldu?" diye sordu.

Onun arkasından ötekiler, kasaba ileri gelenleri de dış kapıya gelmişlerdi, önlerinde Savcı ve Yargıçlar.

"Yakaladı Yüzbaşım," dedi, "boynuna ip takmış İnce Memedin getiriyormuş, getiriyormuş."

"Sana kim söyledi?"

"Yalnızdut Muhtarı bana var git kasabaya yetiş, haberi ulaştır, dedi," diyerek gülümsedi, atına atladığı gibi sürdü, "ben İnce Memedi görmeye gidiyorum."

Geride kalanlar hemen sevinemediler. Ne Adanaya, ne de Ankaraya başarı teli çekmediler. Sütten ağzı yanan yoğurdu üfler de içer, salt, "İnşallah gelen haber, doğrudur," dediler, ne bayraklar astılar, ne de davul dövdürdüler.

Yalnız Murtaza Ağa ortalığa düşmüş: "Onu kimse yakalayamaz, O Allahın aslanını, o Muhammedin şahinini... Onun parmağındaki yüzüğü kim verdi biliyor musunuz, Kırkgöz Ocağının son piri Anacık Sultan verdi, o yüzük öyle ışık saçıyor ki, bakanın gözü yanıyor, kör oluyor parlaklığından, yakalasın onu bir kimse bakalım azıcık yüreği varsa, o, Allahın aslanını," diyor, ortalığı kasıp kavuruyordu.

Topal Ali Murtaza Ağayı günü gününe izliyor, ondaki bu değişikliğe bir anlam veremiyordu. Sonunda durumu çaktı. İnce Memedin, Mahmut Ağayı kurşunlarken söylediği sözleri bir yerlerden öğrendi. Şimdi artık gene Murtaza onun başının belasıydı. Kim bilir onunla barışmak için neler yapacaktı, şu İnce Memed için de neler söylenmiyordu. Yakalandığı haberi gelmiş, halk beklemeye geçmiş, bir türlü de aslı astarı çıkmamıştı.

Devedikenliğe giren İnce Memedin üstüne karayılanlar, oradan oraya uçarak akmaya başlamışlar, İnce Memeddir çekmiş tabancasını attığı yılanı ortasından ikiye bölmüş, attığını bölmüş, yılanlar bakmışlar ki olmayacak, izin vermişler o da devedikenliğin içine girmiş yerleşmiş. Ne candarmalar, ne Yüzbaşı, ne de köylüler korkularından devedikenliğe giremi-

yorlarmış. Memed içerde, karayılanların arasında, köylüler, candarmalar dışarda, Anavarza kayalıklarında, Anavarza ovasında, Akçasaz kıyılarındaymışlar. Memedle yılanlar bir yanda, candarmalarla köylüler bir yanda.

"İnce Memedi yılanlar padişahı ve hem de ejderha çıkmış sarayından, almış onu altın boynuzlarının üstüne sarayına götürmüş."

"Yüzbaşı Faruktur bu. Artık bu sefer İnce Memedin ya ölüsü, ya da dirisi..."

"İnce Memed bu sefer kuş olsa da kurtulamaz Faruk Yüzbaşının elinden. Ya ölüsü, ya dirisi."

"Altın boynuzlu değil, elmas boynuzlu da olsa onu ejderhanın elinden alır."

"Sarayını başına yıkar da alır."

"Akçasazı suyu, batağı, ağaçları, yılanları, kuşlarıyla yakar da alır."

"Bu sefer ya Yüzbaşı, ya da İnce Memed."

"Parmağındaki yüzüğü o nereye giderse gitsin şavk veriyor, gözleri kör ediyor, ama onun yanına kimse, yaklaşamıyor."

Akçasazın kuşatmasına o yörelerden o kadar çok insan geldi ki, haymalar, alaçıklar kuruldu. Gece sabahlara kadar ateşler yandı. Koyunlar, danalar, keçiler kesildi, dükkanlar kuruldu, gezgin satıcılar ortalığı aldı, ekmek, peynir, kavurga, kaynamış yumurta, yoğurt, süt, bal satanlar çok iş tuttular. Uzunca bir süre bataklığa akıp gelen kalabalığın ardı arkası kesilmedi. Av köpekleri, tazılar, iri çoban köpekleriyle geldiler. Akçasazı çalı çalı, kamış kamış, ağaç ağaç aradılar. Aramadık hiçbir yer, en küçük bir kuytu, karartı bırakmadılar.

En sonunda onu bulmaktan umudu kesenler, var bunda bir sırrı hikmet, dediler. Yer yarılmadı ki yere girsin, kuş olmadı ki göğe uçsun, yılan donuna girmedi ki akıp gitsin yılanlara karışsın, ne oldu bu adama? Bu işte bir tuhaf iş var ki Allah sonunu hayra tebdil eylesin.

Yılanların arasında, şu devedikenliğinin içinde olmasın? Candarmalar, Yüzbaşı, köylüler bir süre uçsuz bucaksız devedikenliğin kıyısında beklediler. Bir süre korktular, dikenliğe giremediler. En sonunda Yüzbaşı belinden tabancasını çekti,

atının dizginini kıstı, "marş marş, hücum," dedi, devedikenliğin içine atını sürdü. Dikenler atın üstünde onun yarı beline kadar geliyor, bıçak gibi de batıyorlardı. Bereket versin bacaklarında çizme vardı. Candarmalar da onun arkasından daldılar dikenliğe... Candarmaların ardından da köylüler. O gün akşama kadar devedikenlikte bir karayılan kırımı oldu, sen de yüz, ben deyim bin... Hikmeti Huda ne kadar çok yılan varmış şu dikenlikte, çok yılan öldürdüler. Çoğunu da kaçırdılar. Candarmaları, köylüleri gören yılanların büyük bir çoğunluğu sanki kanat takıp uçuyorlar, bir anda da gözden yitiyorlardı.

O gün bütün dikenliği taş, ağaç, çalı delik delik aradılar. Akşam olunca herkes yorgunluktan yere serildi, bir süre kıpırdayamadılar. Bacaklarını dikenler dalamış, herkesin bedeni kan içinde kalmıştı.

Yüzbaşı ertesi günün akşamı Akçasaz kuşatmasını kaldırdı, bir gece yarısı kasabaya sessizce döndü. Çavuşun kumandasındaki candarmalar o yörede kaldılar. En küçük bir ipucunu değerlendirecekler, İnce Memedi köy köy, ev ev de olsa arayacaklardı. O kan içici eşkıya daha buralardan ayrılamamıştı. Bugünlerde bir yerlerden başını göstermemesinin mümkünü çaresi yoktu.

4

Ağacın üstü rahattı. Daha öncekiler en yumuşak otları döşemişlerdi yataklarına. Memed kendini bırakır bırakmaz uyudu. Uyumasıyla uyanması da bir oldu. Çok tedirgindi, Müslümdense hiç ses sada çıkmıyordu. Garbi yeli kesilmiş, göğü kalın bulutlar örtmüştü. Kurşun geçirmez bir karanlık çökmüştü bataklığın üstüne. Gece sıkıntılı, yapış yapıştı.

"Haydi kalkalım Müslüm."

"Kalkıp da ne yapalım?"

O uyanır uyanmaz, onunla birlikte Müslüm de uyanmıştı.

"Gidelim Müslüm. Bana öyle geliyor ki kuşatıldık."

"Ne biliyorsun kuşatıldığımızı?"

"Biliyorum. Kulak ver de dört köşeyi dinle... Birtakım sesler geliyor usuldan, duyulur duyulmaz."

Ortalıkta bir süre bir sessizlik oldu, ne o konuştu, ne de öteki.

"Ben hiçbir şey duymuyorum," dedi Müslüm.

"Duyamazsın," dedi Memed, "neden ki dersen, senin kulağın eşkıya kulağı değil."

"Nasıl olurmuş eşkıya kulağı?"

"İşte böyle, benimki gibi olur. Kırk günlük yolda yaprak kıpırdasa duyar. Haydi kalk, bir an önce yola çıkalım, kuşatıldık."

"Kuşatıldıysak nasıl çıkacağız?"

"Devedikenlikten, sel yatağından, yılanların içinden... Orasını kimse akıl edip de beklemez. Bir de korkarlar. Haydi kalk..."

"Bu gece yarısı, bu karanlıkta Memed Ağam, yılanlar bizi yerler. Gece yarısı yılanlar çok azgın olurlar, parçalarlar bizi, didik didik ederler..."

"Hani sen ne diyordun, ben diyordun, yılanlara kazan kazan süt verdim, bilumum yılanlar beni tanır, diyordun?"

"Göz gözü görmez karanlıkta ne bilsinler beni?"

"Hani yedi başlı ejderha, yılanların başı değil mi, o seni kardaş gibi tanırdı, altın boynuzlarının üstüne alıp seni sarayına..."

"Taşkala etme benimle Memed Ağam."

"Haydi kalk gidelim."

"Bak Memed Ağam... Belki de kuşatılmadık, hele azıcık ortalık ışısın, alacakaranlıklasın, işte biz de..."

"O zaman bizi herkes görür. Şimdi gidersek kurtuluruz."

"Şimdi gidemeyiz Memed Ağam, yılanların en azgın zamanıdır gece yarıları. Şimdi onlar öyle azmışlardır ki biribirlerini yiyorlardır. Bir de onlar gece yarıları sevişirler, kıpkırmızı, demircinin ocağındaki köz gibi kıpkırmızı olmuş demir gibi olurlar, biribirlerine dolanıp direk gibi ayağa kalkar, kuyruklarının üstüne dikilirler. Onlar böyle kıpkırmızı kesilince öyle azgın olurlar ki gözlerinin gördüğü yerdeki insanı, kurşun gibi akarak ortalarından biçerler, ardından da dilim dilim ederler..."

"O senin dediğin narlar çiçek açtığında olur. Narlar çiçek açtığında Çukurovanın karayılanları da nar çiçeği gibi kızarır, sevişirler, narlar daha çiçek açmadı."

"Narlar çiçek açtı," dedi Müslüm. "Çukurovada narlar çok erken açar."

"Haziranda açar," dedi Memed. "Daha hazirana da çok var. Haydi kalk yürü, düş önüme."

Söğüt ağacından yere atladı, bir an orada bekledi, yönünü doğrulttu, bu sırada Müslüm de ağacın gövdesinden aşağıya kayıverdi. Durmadan dualar okuyordu.

"Hançerini çek... Yılanlar üstümüze atlarsa kurşun sıkmak yok... Hançeri sallayacaksın." Memed çok yavaş, duyulur duyulmaz, Müslümün kulağına konuşuyordu. "Başka çaremiz yok Müslüm, şimdi şu sazlığın kıyıları, şu Anavarzanın etekleri insanla dolmuştur. İtiyle atıyla, kızı kısrağı, yaşlısı genciyle bütün Çukurova köyleri ayaklanmış bizi kuşatmışlardır. Bu gece buradan çıkmazsak, yarın sabaha bizim iğne ucu kadar bir yerimiz kalmaz. Köylüler bizi öyle parçalarlar ki candarmalar bir parçamızı bile göremezler. Haydi yürü."

Memed önde, Müslüm arkada, çabuk çabuk yürüyerek devedikenliğini buldular.

Müslüm:

"Dur Memed Ağam," dedi, "ben buraları ayak yordamıyla bulurum, yılanlar da beni tanırlar, ben önden gideyim, onlara kazan kazan süt veren ben değil miyim, eğer bana bir şey yaparlarsa sütlerim gözlerine dizlerine dursun."

Öne düştü, yürüdüler. Müslüm çok çabuk yürüyor, Memed arkasından zor yetişiyor, bacaklarını, kimi zaman da yüzünü dikenler dalıyor, acıtıyor, parçalıyordu. Ama Müslüm gittikçe hızlanıyor, dikenleri de daha az hışırdatıyordu. Devedikenliğin içinden bir yılan gibi kayıyorlardı sessizce...

Sağ yanda, Anavarza kayalığının bittiği, Ceyhan ırmağının kayalığın ucunu yalayarak aktığı yerde bir büyük ateş yanıyor, bir büyük kalabalığın da uğultusu geliyordu, bir an durdular.

"Ben sana demedim mi Müslüm," dedi Memed fısıltıyla. "Bütün Çukurova burada bu gece. Sabah olunca İnce Memed avına çıkacaklar."

"Biz onlara ne yaptık ki," dedi Müslüm.

"Bir şey yapmadık ya, keyif... İnce Memedi yakalayacaklar, paramparça edecekler... Keyiflenecekler. Bu da kıyamete kadar dillerde söylenecek... Keyif... Şimdi daha sessiz."

"Bak, bir yıldız, göründü," dedi Müslüm, "Azıcık aydınlık..."

"Aman, dur Müslüm, aydınlık bizi yakar."

"Onlar burayı bekleyemezler, yılanlardan korkarlar. Şimdi bu dereyi aşağı inince Ceyhan ırmağının yarlarına ulaşırız."

"Yolumuz çok mu uzun?" diye sordu Memed. "Gün doğmadan Ceyhan ırmağını tutabilir miyiz?"

"Tutarız," dedi Müslüm.

"Hani hiç yılan yok."

"Yılanlar gece uyurlar, hele serin bahar gecelerinde, hele devedikenliğin içinde, fıkaralar bir kelep olur uyurlar."

"Hani kıpkırmızı olurlardı?"

"Ben yılandan korkarım."

"Şimdi ya?"

"Şimdi de korkuyorum."

"Haydi yürü, şimdi daha da sessiz."

"Daha sessiz," dedi Müslüm.

Öylesine yürüdü ki en küçük bir çıtırtı bile çıkarmıyordu. Memed, hem önündeki çocuğun yürüyüşüne, yürüyüşüne değil de, bu sessizlikte gecede önünden kayışına şaşıyor, kendi de elinden geldiğince ona uymaya çalışıyordu.

İri taşlı bir yere geldiler.

"Burada yılan kaynar," dedi Müslüm. "Yılanların en azılısı buradadır. Bir ok yılanı olur burada, her birisi uzun, üç kulaç. Kalınlıkları da serçeparmağım kadardır. Oradan oraya uçar, ne bulursa sokarlar. Mandayı bile soksalar, manda bile yerinden kıpırdayamaz, günden gölgeye ulaşamaz, hık der de canı çıkar. Altın gibidir her birisi. Güneşte sarı ışıltılar saçarak oradan oraya durmadan akarlar."

"Şimdi ne yapıyorlar?"

"Uyuyorlar. Ok yılanı var ya, öteki yılanlar gibi öyle kelep olaraktan uyumazlar."

"Ya ne yaparlar?"

"Öyle upuzun, altın bir çubuk gibi yere serilir yatarlar. Çoğunluk da yol üstlerine yatarlar. Yolda giderken gün vurmuş ışıltılar saçan bir altın çubuk görürsün, almaya eğilirsin, elin değer değmez bir de bakmışsın ki yemişsin dişi, oracıkta kıvrılır kalırsın, canın da hemen o anda çıkıverir. Şimdi uyuyorlar. Çok şükür Allaha ki uykuları ağırdır, kuyruğuna bassan uyanmazlar."

Konuşma onu biraz yavaşlatmıştı. Onlar ilerledikçe yöreden gelen uğultular, sesler artıyor, sağdan soldan, kuzeyden güneyden de durmadan tek tek yalımlar patlıyordu.

Müslümün birden, eyvah, demesiyle atlaması bir oldu. Memed, önündeki karartının bir havalandığını, sonra da düştüğünü gördü. Tam o anda da bir hışırtı koptu, geldi geçti, hışırtı daha ötelerden gelip duruyordu.

Memed ona koştu. Müslüm, o gelinceye kadar ayağa kalkmıştı.

"Ne oldu Müslüm?"

"Yılan," dedi Müslüm. "Kara bir yılan. Belki yüz kulaç. Vurdu bana. Bacağım tutmuyor, çont oldu."

"Yürüyemeyecek misin?"

"Dur bakalım, çok ağrıyor."

"Bin sırtıma öyleyse..."

"Yok Memed Ağam, yok. Ağrıyor dedikse ayağımız kökünden koptu demedik."

Yürümeye başladı. Ama bu sefer Müslümün önden giden karartısı eğilip eğilip kalkıyordu.

"Müslüm nasılsın?"

"İyiyim, iyiyim."

Müslümün önden, eğilip kalkarak giden karartısı gittikçe hızlanıyor, o hızlandıkça dikenlikten de daha az hışırtı geliyordu.

Bir an oldu, Müslümün hızı birden düştü. Ardından da durdu.

"Ne oldu Müslüm?"

"Azıcık, azıcık duralım Memed Ağam. Bacağımı hiç çekemiyorum."

"Soktu mu acaba?"

"Yok," dedi Müslüm, "soksaydı, ben şimdiye öteki dünyayı çoktan boylamıştım. Çok sert vurdu. İnşallah kemiği kırmamıştır."

Memede bir süre dayandı, öyle kaldı. Biraz sonra da doğruldu, "Yolcu yolunda gerek Memed Ağam, sabaha kadar buradan çıkamazsak, sen haklıymışsın, şunlar bizi..." Öbek öbek yanan ateşleri gösterdi.

Dört yandan gelen gürültüye kulak kabarttılar.

"Sanki bütün Çukurovanın adamı kurdu kuşu, atı itiyle buraya toplanmışlar," dedi Müslüm. "Yarın bizi Akçasazda bulamayınca..."

"Çok kaçak bulacaklar," dedi.

"Doğrusun," dedi Müslüm, "Akçasazın içi hiçbir zaman kaçaksız kalmaz."

Bu sefer çok daha hızlı kayıyor, Memed arkasından yetişemiyordu. Biraz sonra Memed dili dışarda, sıcakta kalmış kuşlar gibi harladı.

"Sana yetişemiyorum Müslüm."

"Yetiş Memed Ağam yetiş, çok acıyor, acıdan yüreğim kopuyor. Yetiş Memed Ağam yetiş."

Memed çalışıyor çabalıyor, bir türlü ona ulaşamıyor, öteki gittikçe arayı açıyordu. Kıyılardan da gürültüler gittikçe çoğalarak, gecenin içinde daha büyüyerek, Anavarza kayalıklarında yankılanarak geliyordu.

"Kalabalığın üstüne yürüyoruz Müslüm."

"Önümüzde kimse yok."

"Neden yok Müslüm?"

"Önümüzde de yılan çok Memed Ağam. Orada ırmağın kıyısında, o kayalığın dibinde bir ejderha var ki onu buralarda görmeyen yok. Yüz yirmi tane boynuzu var, kıpkırmızı. Ağzından da durmadan yalım püskürtür. Bu yörelere kimse kimse, kimsecikler yanaşamaz."

Gündoğuda Gavur dağlarının başında karanlığın üstüne bir ışık parçası düştü düşecek, onlar Ceyhan ırmağının kıyısına, yarın altına sel yatağından indiler. İner inmez de Müslüm suyun kıyısına, çakıltaşlarının üstüne inleyerek kendisini attı, attı, oraya uzandı kaldı.

Memed telaşlandı:

"Çok mu kötüsün Müslüm?"

"Yok Memed Ağam, azıcık toparlanayım, şimdi geçer. Bacağım gittikçe azıyor. Vay babam vay... Ne yılanmış bre! Belki on kulaç."

Memed, onun başında bir süre bekledi, baktı ki ortalık neredeyse ağaracak, Gavur dağlarının üstünde incecik ak bir çizgi belirdi.

"Kalk Müslüm," dedi, onu elinden tutup hızla çekti kaldırdı. "Kalk, buraya kadar geldik de yılanları söke söke, bundan sonra yakayı ele vermeyelim. Şu yukarı köylere..."

"Köylere mi?"

"Köylere," dedi Memed.

Bu sefer Memed öne düştü, çakılların üstünden koşarcasına yürüdü.

"Çok ses çıkarıyorsun," diye arkasından yetişti Müslüm. "Dur, o kadar çabuk yürüme. Şurada, az ilerde bir köy var."

Öne geçti.

"Çakılların üstünden yürüme. Arkamdan gel, şu yarın dibinden... Yar diplerinde çakıl olmaz."

"Vay bre, yok," diye sevindi Memed.

Gün ağarıyordu ki bir ılgın çalısı topluluğuna geldiler. Suyun yüzü dümdüz bir ayna gibiydi. Uykudan daha yeni uyanır bir hali vardı. Işıklar, bir yanından giriyor, hızla öbür başından çıkıyordu.

"Bak, ötede de köy."

"Köy," dedi Müslüm, ılgın çalılarının içine girdi, bir açıklığa, çakıltaşlarının üstüne uzandı.

"Demek bu kadar kötüsün."

"Kötüyüm," diye dişini sıktı Müslüm. Yüzü gerildi.

"Öyleyse sen burada bekle, ben şu köye gideyim."

"Dur, sen burada bekle de ben gideyim," dedi Müslüm, "tüfeğim de burada kalsın. Beni üç cigara içimi bekle, gelmezsem, sen bildiğin yere git. Al bunları da..."

Memede bir boncuklu kese uzattı, ardından da, fişeklikleri çıkardı, tüfeğinin üstüne koydu, topallayarak yardan yola çıktı, yolu geçip köye yollandı.

Döndüğünde gün iyice kızdırmış, suyun dibine gün vurmuş, çakıltaşları suyun ipiltileri içinde kalmıştı. Müslüm şimdi daha çok topallıyor, yüzü acıdan kasılıyor, buruş buruş oluyordu.

"Köy bomboş," dedi Müslüm yarı aşağı inerken. "Siniler sinek yok. O kadar dolaştım köyün içinde tavuklardan, bir de kırlangıçlardan, bir de bir sarı yılandan başka hiçbir canlı görmedim."

"Yılanı öldüreydin bari."

"Zavalsız yılanı öldürmek olmaz."

"Haydi gidelim."

Cüppesini giydi.

"Baksana Müslüm, halimiz de çok berbat. Yırtılmadık, kanamadık yerimiz kalmamış."

Dik yarı yandaki sel aşıntısından çıktılar. Kamıştan, çitten, sazlardan yapılmış evleriyle köy, ovanın üstüne cansız, kıpırtısız yatmış, soyu tükenmiş, bir tarihöncesi hayvana benziyordu. Köye yaklaşırlarken Memed:

"Şu ilk eve girelim, ne dersin Müslüm?" diye sordu.

Müslüm acı içindeki buruşmuş yüzüyle gülümsedi.

"Girelim Ağam, bakalım Allah kısmetimize ne çıkaracak."

Kamıştan, üstü saz kaplı uzun evin avlusuna girdiler, yaşlı bir kadın karşıladı onları. Uzun boylu, güleç, uzun yüzlü, sivri çeneli, söbe kara gözlü, ak başörtülü bir kadındı. Başörtüsünün kenarlarına pul işlemiş, ayaklarına gülüşeftali kırmızı, topuksuz Maraş ayakkabısı giymişti. İnceden, alımlı bir kadındı.

"Buyurun, buyurun Hoca Efendi. Arkandaki şu topallayan yavru da mollan mı? Nesi var fıkaranın, yoksa anadan doğma topal mı? Hoş geldiniz, safalar getirdiniz. Evin erkeği de evde yok ya yavrular, İmam Efendi. Hele içeriye buyurun," diye onları güleç yüzle karşıladı.

Kapıda çok güzel bir kız duruyordu, konukları görünce hemen içeriye çekildi, içerden getirdiği yastıkları sedirin üstüne koydu, ellerini önüne kavuşturup içeriye girenleri bekledi. Onlar eşikten adımlarını attıktan sonra vardı, Memedin elini aldı öptü, ardından da alnına götürdü.

"Hoş gelmişsin Hoca Efendim."

"Hoş bulduk kızım," dedi Memed.

Yandaki odadan bir gelinle üç çocuk çıktı. Çocuklardan ikisi kız, birisi oğlandı. Gelin de Memedin elini öpüp, Müslüme, hoş geldiniz dedikten sonra, köşeye dikilip bekledi.

Memed sedire çöküp oturduktan sonra:

"Hatun anam," dedi, "ben hoca değilim," dedi gülümseyerek, bu arada da cüppesini çıkardı.

Kadın:

"Anladım, anladım kurban olduğum konuk," dedi, "şimdi iyice anladım, sen İnce Memedi kovalamaktan geliyorsun öyle mi, bu evin erkeği de senin gibi giyindi kuşandı da, her bir yanına fişeklikler taktı da, mavzerini aldı da İnce Memedi öldürmeye gitti. Bizim köyün erkeğinin hepsi de, yediden yetmişe silahlandılar da İnce Memedi öldürmeye gittiler. Kadınlar bile gittiler."

"Ne alıp veremedikleri varmış İnce Memedlen?"

"Ne bileyim kardaşım, ne bileyim ben, herhal İnce Memed babalarını öldürmüş, analarının da ırzına geçmiş, evlerini başlarına yıkmış, ocaklarını söndürmüş, köylerini yakmış. Ne bileyim kardaşım. Bu yörenin köylerinde, eli silah tutar kimse

kalmadı, İnce Memed lafını duyunca köyler boşaldı da onu öldürmeye, parça parça doğramaya, kıyma gibi kıymaya gittiler. Ben ne bileyim kardaşım ben."

"İnce Memedin onlara ne zararı dokunmuş ki, ne istiyorlar ki ondan?"

Kadın, İnce Memedin oturduğu sedire doğru sert bir adım atarak sesini daha da yükseltti, yüzünü ateş bastı, boyun damarları şişti, yüzü pespembe oldu.

"Sen ne istedin ki ondan, ne alıp veremediğin var İnce Memedlen, yedi koşar fişek bağladın da, Çerkes hançerini taktın da, kara dürbünü boynuna astın da, Alaman filintasını eline aldın da ne demeye gittin Anavarza yazısına, Akçasaz bataklığına? İnce Memed, ne yaptıydı sana yavrum, şu topal sabiyi yanına aldın da... Öyle mi? Şu halinize bakın yavrum, adamlıktan çıkmışsınız, yakalayıp da ne yapacaksınız İnce Memedi, öldürecek misiniz, derisini yüzüp güneşte mi kurutacaksınız, gözlerini oyup Ankaraya mı göndereceksiniz, etlerini kıyma edip kebap mı yapacaksınız, ya da o insana benzemez, dişi domuz suratlı, kurbağa gözlü, insandan azmış Kertiş Aliye, ya da Yüzbaşıya mı teslim edeceksiniz? İnce Memed size ne yaptı oğlum, avradınızı mı aldı elinizden, bacınızın başına mı çöktü? Abdi Ağayı öldürdü, o zalim, yedi köyün düşmanı, kan içici Abdi Ağa sizin neyiniz olur da onun öcünü almak için silahlandınız da, İnce Memedi öldürmeye gittiniz? Abdi öldü de tüm şu Toros dağları, bir dinsiz imansızdan kurtulduk, diye, dağlara taşlara ateş vererek bayram etmedi mi? Ali Safayı öldürdü, diye yerinden yurdundan olmuş Vayvay köyü geri baba ocaklarına dönmediler mi? Yüz adamın kanlısı, kan içici, fıkara celladı Çiçekli Mahmut Ağayı öldürdü de bütün bir Çukurova şadlık şadımanlık eylemedi mi?"

"Dur anam, dur güzel ablam, dur ki sana ne söyleyim..."

Kadın ter içinde kalmıştı.

"Durmam," diye bağırdı. "Bak bak, bedenin görünmüyor fişekten. Aboov, tırnağına kadar koşar koşar fişek bağlamışsın. Bak şu sabiye, onu da kendine benzetmişsin. Ne yaptı söyle, ne yaptı sana İnce Memed?"

O bağırdıkça Memed gülüyordu.

"İnce Memed bana bir şey yapmadı anacığım. Ben de ona..."

"Gül gül," diye daha çok kızdı kadın. "Ah, sen evimde konuk olmasaydın, sana yapacağımı bilirdim."

Dışarıya çıktı hızla, aynı hızla da geriye döndü.

"Teh, şuna da bak, İnce Memedi öldürmeye gidene de bak, bir de imam kılığına girmiş, kandıracak da, İnce oğlumu yakalayacak da, götürüp de Ağası Kertiş Aliyle, o sarı çıyan Yüzbaşıya teslim edecek de... Tuzlayım da kokmayın e mi, Yüzbaşı da, Ankaradaki Gazi Mustafa Kemal de efendi oğluma kırmızı kuyruklu madalya verecek de..."

"Ana, bacı, Kertiş Ali benim ağam değil."

"Hemi de Kertiş Ali senin feriştahın, o cellat, o kan içici, hemi senin, hemi de bu evin, boynu altında kalası erkeğinin paşası. O İnce Memede bir şey olsun da, hiçbir şey olmaz ya, ben ona gösteririm. Bir daha eve sokmam onu. Alır çoluk çocuğunu, şu avradını gider cehennemin dibine. Bu evin eşiğinden içeri onun ayağını sokarsam bana da Kara Zeynep demesinler, şu saçlarımı keser de eşeklere kuyruk eylerim."

Durdu, gerildi, alaycı, küçümseyici bir tavır aldı:

"Yiğitlerimiz Akçasazda İnce Memedi kıstırmışlar da, otuz pare köyün yiğitleri, beş bölük candarma da yanlarında İnce Memedi yakalamaya, öldürmeye... Breh, breh, breh, yiğitlerime de bakın!"

Kadın alaycılığı bıraktı, birden kükrer gibi oldu, değişti, kabardı.

"Oğullarım, oğullarım, bir tek adamı bin beş yüz bin, beş yüz bin köylüylen, atınan itinen böyle sabi çocuklarınan kıstırıp öldürmek kolay, İnce Memed ölmez ya..." Sesini indirdi, "İnce Memed olmak zor, İnce Memedlik zor yavrularım. Beni dinle oğlum, iyi ki bıraktın da geldin İnce Memedi kovalamayı..." Memede doğru eğildi, Memedin gözleri yaş içinde kalmıştı, kendini bıraksa, şurada, şu kadının dizlerine kapanıp ağlayacaktı. "Bak yavrum, o İnce Memed var ya, bir ermiş kişi, ona dokunan, onun için bir kötülük düşünen kişi çont olur, ocağı söner, zürriyeti tükenir, hanesinde baykuşlar öter. Bak yavrum, iyi ki döndün geldin..." Artık sesini alçaltmış, coşkusu geçmişti, "Bak oğlum..." Ona bir giz söy-

ler gibi üstüne eğildi. "Beni dinle, ben iyi biliyorum, yerinden biliyorum, İnce Memede hiçbir şey olmaz. Onda Kırkgöz Ocağının mührü var. Anacık Sultanımız, ocağın mührünü, kılıcını, o kılıcı İnce Memedden başka kimse yerinden kaldıramıyormuş, İnce Memede vermiş. Bir de bin ayet yazılı gömleği vermiş ona. İşte bu yüzden İnce Memede hiçbir şey olamaz. Şimdi o Akçasazın ortasından kuş olmuş uçmuş, yılan olmuş akmış, bulut olmuş Düldül dağının doruğuna ağmıştır, ona hiçbir şey olmaz. Sen sağ salim gelmişsin çok şükür, elin ayağın çont olmadan. İnşallah koca Allah benim oğlumu da gönderir."

Kadın içini dökmüş, epeyce yeynilmiş, kıpkırmızı olmuş, ter içinde kalmış yüzü yavaş yavaş açılıyordu.

Kadın Memedin gözlerini yaş içinde görünce çok üzüldü:

"Kusuruma kalma oğul," diye özür diledi, "senin gönlünü kırdım. Ben batayım, ben böyleyim işte. İnsan hiç evine gelen tanrı konuğunu böyle karşılar mı, seni çok üzdüm oğlum. İyi ki, İnce Memedi kovalayanlara katılmadın da döndün geldin. Kusuruma kalma."

Memedin gözlerinden iki damla yaş, kucağına yatırdığı tüfeğinin kundağına düştü.

Kadın buna daha çok üzüldü, ne yapacağını, konuğun gönlünü nasıl alacağını bilemedi, dizlerine vurmaya başladı:

"Vay, ben ne ettim, vay benim iki gözüm önüme aksın, vay ben yılancıklardan, vay ben yağlı kurşunlardan gideyim, insan hiçbir tanrı misafirine, bir konuğa benim ettiğimi eder mi?"

Elini Memedin omuzuna koydu:

"Konuk," dedi, "konuk, senin elini ayağını öpeyim, senin kesip attığın tırnağına kurban olayım beni bağışla, kurban olayım ağlama konuğum."

Memed konuşmak istiyor, durmadan da bir yumruk geliyor onun boğazını tıkıyordu. Kadın da ne yapacağım bilemiyor, onların yöresinde özür dileyerek dönüp duruyordu. En sonunda kendini toparlayan Memed:

"Anam," dedi, "ben senin elini ayağını öpeyim. Anam, bacım kendini yeme. Ben İnce Memedim."

"Neee?" diye bir çığlık attı kadın, "neee?"

"İnce Memed dedikleri, İnce Memed. Ağam budur İşte," dedi Müslüm, tane tane. Ama onun da sesi boğulmuştu.

Şaşkınlık içindeki kadın birden yere sağılıverdi, yere çöktü oturdu bir süre konuşamadı, İnce Memede baktı kaldı, gözlerini de ondan ayıramıyordu. Neden sonra:

"Çok şükür Allahıma," dedi. "Çok şükür Allahıma ki, Allahımın böyle bir günü de var imiş. Çok şükür."

Ayağa kalktı, dışarıya çıktı, içeriye girdi, odalara daldı. Durmadan gülüyordu. Biraz sonra kendine geldi, bir iyice dinginlemişti. Gülerek Memedin yanına geldi, omuzuna dokundu:

"Nerenden belli senin İnce Memed olduğun hey bre konuk, şöyle bir bakarsan sen bir kımık çocuksun. Böyle de İnce Memed olur muymuş? Arkadaşının da ağzı süt kokuyor, İnce Memedin de böyle arkadaşı olur muymuş? Bir de sen durmadan avrat gibi gözyaşı döküyorsun hey konuk. İnce Memed böyle avratlar gibi de ağlar mıymış? Kusuruma kalma konuk, sen İnce Memed olmaya İnce Memedsin ya, sen ne biçim İnce Memedsin Allahaşkına söyle bana, Kara Zeynep kurban olsun sana."

Müslüm azıcık kızmıştı:

"Anacık," dedi, "sen baksana onun parmağına. Bak da gör, sen tanır mısın Kırkgöz Ocağının mührünü?"

"Tanırım," dedi kadın Memedin ellerine atıldı, eğildi mühre baktı, ardından da aldı, önce mührü, sonra da Memedin elini öptü. Bir süre durmadan bir eli, bir mührü öptü durdu.

"Çok şükür Allahıma, çok şükür bu günüme, çok şükür İnce Memedi bu eve getiren talihe."

Birden gene telaşlandı:

"Vay benim iki gözüm de kör olsun, durmuş da dır dır konuşuyorum, durmuş da... Siz acınızdan öldünüz çocuklar, demiyorum... Kızlar!"

Kızla gelin hemen geldiler Kara Zeynebin önüne dikildiler.

"Hemen su getirin, konuklar ellerini yüzlerini yusunlar. Ben de onlara bir yiyecek hazırlayayım."

Gelinle kız ibrik, leğen, sırmalı, yarpuz kokulu konuk havlusu, kokulu sabunla bir anda gelip Memedin önüne dikildiler, Memed önce ayakkabılarını, çoraplarını çıkardı, bir iyice

yıkadı. Bacaklarında kan kurumuştu sildi. Ardından da yüzünü yudu. Sabun çok güzel kokuyordu, koku onu hafifletti. Müslüm de onun gibi yıkandı arındı. Bu İnce Memed bir tuhaf adamdır, diye düşündü Müslüm yüzünü yıkarken, durup dururken on yedi yaşındaki bir öksüz kız gibi ağlayıverdi. Ne biçim adam böyle bu adam.

Tuhaf tuhaf Memedin yüzüne baktı bir süre:

"Ne bakıyorsun bana öyle Müslüm, tanıyamadın mı yoksa?"

Müslüm, başını indirdi, zaar ermişler böyle olur, dedi, kestirdi attı.

"Ne bakıyordun öyle?"

"Hiiiiç!"

Bu sırada Zeynep Hatun sofrayı getirdi, sedirin üstüne ikisinin ortasına serdi. Yufka ekmek dürümleri sofranın içindeydi. Önce bir sahanda sapsarı, püren kokulu bal geldi. Ardından kaymak... Peynir, üstünde daha ayran kabarcıkları olan, yayıktan yeni çıkmış bir tereyağ topağı, yoğurt...

"Kusura kalma yavru, İnce Memed, acele oldu."

"Eline sağlık Zeynep Hatun. Her şey çok güzel."

"Sağ olasın yavrum."

Az sonra bir çaydanlıkta kaynamış sütü de getirdi gelin.

"Memedim, bir şey soracağım sana, Seyran kız nasıl?"

"Çok iyi Zeynep Ana, ellerinden öper."

"El öpenin çok olsun Memedim. Sen onunla evlendin mi yavrum, evlenmek fırsatını buldun mu?"

"Evlendim Ana."

"Allah başaça gönendirsin."

"Bir de düğün oldu ki," diye ağzı dolu dolu konuştu Müslüm, "üç gün üç gece davul çalındı, hem de yedi davul. Çukurovada böyle görkemli düğün olmadı."

"Bir de senin bir Hürü Anan varmış, sen yaralanınca gidip de sana Kırkgözün Anacık Sultanını getiren, getirip de senin yaralarını sağaltan... O senin gerçek anan değil değil mi?"

"Değil Zeynep Ana. Akrabam da değil, bizim komşumuz."

"Allah ona uzun ömür versin, Hazreti Ali gibi yiğit bir şey o."

"Yiğittir Hürü Anam."

"Sana bir şey soracağım yavrum, Memedim, Hatçenin yavrucuğu ne oldu. Iraz Hatundan ne haber, Iraz şu bizim aşağıdaki köyden olur. Onları bir daha gördün mü?"

"Görmedim Zeynep Abla, kaçmadan kovalamaya fırsat bulamadım ki..."

"Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, bir gün olur seni de yavruna kavuşturur inşallah..."

"İnşallah Abla," diye içini çekti Memed. Sonra elinde lokması bir süre Zeynep Hatuna baktı, sonunda da, "Zeynep Hatun," dedi, "sana bir şey soracağım."

"Sor kurban olduğum," dedi Zeynep Hatun.

"Sen bütün bunları, Seyranı, Hürü Anayı nereden duydun ki..."

"Amaaaan," diye güldü Zeynep Hatun, "seni bilmeyen mi var şu dünyada! Bu dünyada senin ıncığını, cıncığını yediden yetmişe herkes bilir. Senin bir de, Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü, adı güzel Muhammedin Burağı gibi bir de atın varmış. Tılsımlı, büyülü, erişmiş bir atmış. Yedi düvel bir olmuş da onu ne yakalayabilmiş, ne de öldürebilmişler. Diyorlar ki senin canın o attaymış, o at yakalanmadan, öldürülmeden kimse senin canına dokunamazmış. Senin atın var ya, o da Köroğlunun Kırı gibi bengi su içmiş, kıyamete kadar yaşayacakmış. Şunun sorduğu şeye bak hele, bütün dünya, fakir fıkara seni konuşuyor, yediden yetmişe yavrum... Şunun da sorduğu... Recep Çavuş, Deli Durdu, Ferhat Hoca. O avucunun tam ortasında peygamber mührü olan... Şu sorduğu şeye de..."

Uzun uzun yemeklerini yediler, sofrada ne varsa sildiler süpürdüler. Gelinle kız gene leğenle ibriği getirdiler, onlar gene kokulu sabunla bir güzel yıkanıp ağızlarını sabunla çalkaladılar.

"Size içerde yatak serdim, yavrular, kim bilir kaç gecedir uykusuzsunuzdur, şimdi gözlerinizden uyku akıyordur."

Odanın kapısını açtı:

"Yataklarınız serildi," dedi, "buyurun içeriye girin, yatın,"

"Sağ ol Zeynep Hatun."

Odaya girmeleriyle soyunup yer yataklarına yatmaları bir oldu.

Memed, daha yatağa girer girmez hemencecik uyudu. Müslümünse bacağı kopacakmış gibi ağrıyor, utandığından kimseye bir şey söylemiyordu. Yatak çarşafları sakız gibiydi, ince bir sabun ve dağ elması kokusuyla kokuyordu. Neden sonra, uyku ağrıya baskın çıktı, Müslüm de uyudu.

Gün ta aşağılara indi gitti, vakit ikindine geldi, Memedle Müslüm daha uyuyorlardı. Güneyde Akdenizin üstünden ak bulutlar kabarmaya başladı. Ovayı çevirmiş dağların koyaklarındaki gölgeler doğuya düştü, uzadı, garbi yeli inceden fisiledi, İnce Memedi yakalamaya giden silahlı, tırpanlı, eski zaman kılıçlı, palalı, baltalı, tahralı köylüler gazalarından birer ikişer, yorgun, hepsinin de suratı asık dönüyorlardı. Zeynep Hatun oğlunu bekliyordu. Gelenlerle de, yolun kıyısına durmuş alttan alta alay ediyordu. Biraz sonra da oğlu göründü aşağı yoldan, atının üstünde öne doğru eğilmiş, düşecek gibi sallanarak geliyordu. İkisi omuzdan çaprazlama üç koşar fişeklik bağlamıştı. Yepyeni Alaman filintasını kucağına almıştı. Altındaki atı Araptı, tayken Urfadan getirtmişti. Ağır ağır evin avlusuna sürdü atını. At geldi iri dut ağacının altında durdu. Zeynep Hatun onu gülerek karşıladı. İki elini beline koymuş, oğluna bakıp bakıp gülüyordu. Gelinle kız da ötede durmuşlar, onlar da tıpkı Zeynep Hatun gibi gülüyorlardı. Çocuklar, kendi kendilerine bir tuhaf oyun tutturmuşlar, atlının yöresinde koşarak, bir şeyler söyleyerek dönüyorlardı.

"Oğlum Yunus hoş geldin. Gazan mübarek olsun. İnce Memedi yakaladınız mı? Bakıyorum da hepiniz keyifsiz geliyorsunuz, ağızlarınızı bıçaklar açmıyor."

Yunus anasının bu sevincine şaşırarak atından atladı, kız kardeşi geldi, atın dizginini onun elinden aldı ahıra götürdü.

"Yavrum Yunusum, bakıp görüyorum ki, gazadan gelenlerin hepsinin yüzünden düşen sinek kırk parça oluyor. İnce Memedi yakaladınız da Kertiş Ali, sarı çıyan Yüzbaşıya teslim ettiniz de onun yasını mı çekiyorsunuz, benim yiğit yavrum."

"Ana ne oldu Allahaşkına, ana beni niye taşkalaya alıyorsun?"

"Ne oldu İnce Memede, yoksa onu karayılanlar mı yutmuş, yutmuş da böyle eli boş dönüyorsunuz?"

Zeynep Hatun gülmeyi, oğluyla alay etmeyi kesti:

"Çok mu yoruldun kurban olduğum Yunusum, sana gitme demedim mi, İnce Memedi yakalayamazsınız, demedim mi?"

"Nerden biliyorsun İnce Memedi yakalayamadığımızı?"

"Halinizden. Bakınsana kendinize, hepinizin süngüsü düşmüş ki, süngü kalmamış burnunuzda."

"Bulamadık onu," diye hayıflandı Yunus. "Akçasazda kamış kamış, çalı çalı, Anavarzada köşe bucak, kaya kovuk aramadık yer bırakmadık, belki otuz köyün adamı, bulamadık. Onun Akçasaza devedikenli dereden girdiğini belki yüz kişi gözleriyle görmüş, aradık taradık, bulamadık. Yılanın deliğine, kuşun kanadının altına mı girdi, yer yarıldı da yerin altına mı sığındı, o kadar aradık bulamadık."

"Belki ejderha yutmuştur onu, siz daha Akçasaza varmadan önce," diye kahkahayla güldü Zeynep Hatun.

"Ana ne gülüyorsun böyle Allahını seversen, bir şey mi oldu?"

"Oldu ya kara gözlüm, evimize bir şahin indi, bir devlet kuşu da başımıza kondu ya... kondu ya..."

"Ne kondu Ana, hangi şahin Ana?"

"Güzel, görkemli bir şahin, bir karayılanı cırnağına geçirmiş geldi evimizin üstüne kondu. Ben de o güzel şahini evimize çağırdım, ağırladım, balla kaymakla... Şimdi de koçlar kurban edeceğim onun yoluna."

"Ana sizin dilinizin altında bir şey var. Hepiniz sevinç içindesiniz. Ana, bunca yıldır, babam öldüğünden bu yana ben seni hiç böyle şenlik şadımanlık içinde görmedim."

Zeynep Hatun ona yaklaştı, sağ elini onun omuzuna koydu, sevgiyle okşadı, sesini alçaltarak:

"O bizim evin üstüne konan görkemli şahin kim biliyor musun?"

"Kim ana?"

"İnce Memed Yunusum, o bize geldi. O Allahın güzel kulu, ermişi, yiğidi, eli çatal kılıçlı Alisi, Bozatlı Hızırı, Kıratlı Köroğlusu..."

"Nerede o şimdi Ana?"

"İçerde uyuyor."

"Deli bu Ana... Bu dediğin İnce Memed olamaz. Bir dünya alem ardında, tüm Çukurova onun kanına susamış, o da gelmiş senin kamıştan evinde uyuyor, öyle mi?"

"Uyuyor yavrum."

"Sana güvendi de uyuyor, öyle mi?"

"Bana güvendi de uyuyor yavrum, insanın hası, çatal yüreklisi, bir bebecik kadar safı, Hazreti Ali kadar akıllısı, ak sakallı, yeşil donlu Hızır gibi kerametlisi, Köroğlu gibi kurnazı, adı güzel, kendi güzel Muhammed gibi insanoğluna saygılısı insana güvenir yavrum. Gözünü kapatır da en kötü insana canını teslim eder yavrum. O insana güvenmeyen, her insanda bir kötülük gören, insanı insan saymayan insan değil piçtir yavrum."

"Ana ne bildin o uyuyan adamın İnce Memed olduğunu?"

"İnanmadım önce, sonra parmağında Kırkgöz Ocağının taçlı mührünü görünce inandım, sevincimden de deliye döndüm."

Yunusun yüzü ışıdı, o da anası gibi sevindi. Gidiyor geliyor, "Demek içerde, bizim evde, benim yatağımda uyuyor İnce Memed ha!" diyor, gülüyor, şadımanlık ediyordu. "Nasıl bir adam Ana o? Boyu bosu nasıl? Güleç mi, sert yüzlü mü, nasıl bakıyor, o bakınca gözlerinden bir hoş bir kıvılcımlar saçılırmış, Ana onu iyi ağırladın mı?"

Zeynep Hatun, o ne sormuşsa uzun uzun karşılığını veriyor, onun sevincine katılıyordu.

"Ana, o ne zaman uyanır Ana o, Ana onu ne zaman görürüm ana?"

Zeynep Hatun sert:

"Uyuyan adama bakılmaz. Hele konuksa hiç bakılmaz. Uyuyan insana bakmak, onu seyreylemek, onu öldürmek gibi bir şeydir. Sabırlı ol, uyansın o, konuşursun onunla. Çok tatlı, bebecikler gibi de ağlayan yüreği yufka birisi..."

Yunusun kabı kabına sığmıyor, durmadan avlunun içinde oradan oraya dönenip duruyordu.

"Amman ha Ana, az daha unutuyordum. Az daha, az daha... İnce Memede birkaç kurban kesmek iktiza etmez mi?"

"Geç bile kaldım, geç! Eğer baban sağ olaydı, İnce Memed de onun evine ineydi, bir koç değil dokuz koç kurban ederdi baban ona. Ayağının dibinde koçlar, tosunlar, boğalar keser-

di. İşte senin baban böyle bir adamdı yiğidim, Yunusum. İnce Memed gibi bir adam, bir koç Köroğlu, bir Hızır, Kırklar pirler bin yılda bir gelirler bu dünyaya, o da en kutlu ocağa konuk olurlar."

"Ana ben gidiyorum, aşağıdaki sürülerden bir koç almaya. Amman uyanırsa bir yere salma onu."

"Salmam yavrum. Çifte koç al. Bütün köyü toyumuza düğünümüze, İnce Memedimize çağır."

Yunus ahıra koştu, atına atladı, doludizgin sürdü, köyün sürüsü aşağıda Ceyhan ırmağının yalısındaydı. Sürüye ulaştı, "Şunu, şunu, şunu," diyerek üç koçu gösterdi. "Hemen al bize getir. Bizim konuğumuz İnce Memed, koçları al getir. Sen de şölene çağrılısın... Bütün köy de..."

"Gerçek mi?" diye boyun damarları şişerek sordu çoban başı.

"Gerçek," dedi Yunus, "Elini çabuk tut. Gün kavuşmadan her şey hazır olmalı."

Eve geldiğinde Memedle Müslüm uyanmışlar, ellerini yüzlerini yuyorlardı. Yunus, atından hemen atladı. Koşarak Memede gitti, onu kucakladı, Müslümü de...

"Hoş geldin, hoş geldin kardaşımız, İnce Memedimiz, hoş gelip safalar getirdiniz, evimi ocağımı kutsadınız. Oturun hele."

Tepeden tırnağa ona bakıyor, her bir yerini inceliyor, hayran, ona bakmaya doyamıyordu. Kırkgöz Ocağının mühründen de gözlerini alamıyordu. Derken çobanın koçlarıyla birlikte avluya bir genç kız, yaşlı kadın kalabalığı girdi. Çoban koçları keserken kızlar da ulu dut ağacının altını, sonra da bütün avluyu süpürüyor, yerlere hasırlar, çullar atıyor, hasırların, çulların üstüne de kilimler, halılar, döşekler atıyorlardı. Avluya giren her kadın elinde bir şey getiriyor, kilim, halı, döşek, avluya seriyorlardı. Kadınların bir kısmı avlu duvarının altına ocakları kurmuşlar, ocaklara kazanları vurmuşlar, kimi et doğruyor, kimi patates soyuyor, kimi pirinç ayıklıyordu.

Gün, neredeyse kavuştu kavuşacakken köyün erkekleri avluya gelmeye başladılar. Her gelen İnce Memede gidiyor, onun karşısında biraz durup, hayran ona baktıktan sonra onu ku-

caklıyorlardı. En sonunda Yunusun evine Avşaroğlu Memed Ağa geldi, uzun boylu, sarkık bıyıklı, kırmızı güleç yüzlü, güleç yüzlülüğü ağırbaşlılığını bozmayan bir kişiydi. Yunus onu kapıda karşıladı. Onu görünce Memed de ayağa kalktı, ona doğru yürüdü. Avşaroğlu da onu kucaklayıp alnından öptü:

"Hoş gelmişsin İnce Memed," dedi içten gülerek, "Binboğa dağlarının çatal yürekli kartalı..."

"Hoş bulduk Ağam."

"Köyümüze gelmekle bizi gönendirdin."

"Ben de sizi görmekle gönendim Ağam."

Avşaroğlu, kendisine ayrılmış başköşeye geçip oturmadan, Memed yerine oturmadı. Öteki ağacın gövdesinin oraya serilmiş kalın döşeğe geçti, Memedi de elinden çekti, yanına oturttu, ondan sonra köylüler oturdular.

Yemekler geldi, yediler, gece yarıya kadar sohbet ettiler. Avşaroğlu, "Faruk Yüzbaşının Anavarza üstüne yılan seferi hezimeti," diyor gülüyordu da, başka bir şey demiyordu,

Avşaroğlu konağa gitmek için ayağa kalkarken:

"Zeynep Hatun izin verirse bu gece bende kal İnce Memed, yavrum," dedi.

"Yok," diye onun önüne dikildi Zeynep Hatun, "benim konuğum, bu gece benim konuğumdur, o hiçbir yere gidemez. Yoksa Yunusun babasının kemikleri mezarında sızlamaz mı?"

"Haklısın Zeynep Hatun, İnce Memed bu gece sende kalsın, yarın gece de bende... Onu bir yere salma, olur mu?"

"Salmam," dedi sevinçle Zeynep Hatun.

"Ama bunlar eşkıyadır, hiç belli olmazlar, bir bakmışsın, pır!"

"Sana can baş kurban Ağam, yarın İnce Memedi kendi elimlen senin konağına getiririm."

5

Murtaza Ağa sabaha kadar uyuyamadı. Gözüne bir türlü uyku girmiyor, yatakta oflayarak, puflayarak dönüp duruyordu. Şimdi artık kendi yatak odasında, Mahmut Ağanın öldürüldüğü yerde değil de başka bir odada yatıyordu. Ne yapsa, netse neylese Mahmut Ağanın kan gölüne batmış ölüsü gözlerinin önünden gitmiyordu. Nereye gitse, her nereye baksa kan gölünde yüzen Mahmut Ağanın ölüsü gözlerinin önünde.

Bir de o İnce Memedi, o kan içiciyi utanmadan, Allahtan korkmadan, kuldan sıkılmadan göklere çıkarmış, bütün millete de ilanat vermişti. Hiç kimse de o kanlı katil İnce Memedi ermiş mertebesine yükseltirken, Yavuz Sultan Selimle, Fatih Sultan Memedle bir tutarken, Hızır Aleyhisselam mertebesinden de yukarı çıkarırken, nurlara garkeyleyip onu Düldül dağının doruğundaki Kırklar meclisine başkan yaparken, hiç kimse de dur, dur Murtaza, ne yapıyorsun, dememişti. Koyun, koyun, ne koyun millet bu millet iki gözüm sultanım. Ulan behey ahmak Murtaza, o kana susamış seni hiç bağışlar mı, seni ele geçirmişken, seni kurşununun altına almışken... Ne demişti, gider ayak, seni Topal Aliye havale ettim, demişti. Demek Topal Ali onun has adamıydı, yani ben seni şimdi öldürmüyorum, o yaptığın hakaretlerden dolayı, seni Topal Ali öldürecek, ben, seni ona havale ettim. Evet, sadhazar evet ve de evet, beni Topal Ali öldürecek. Kendi ölüsünü kan gölü içinde gördü. Boynu kırılmış, yastığın üstüne yan düşmüş, azıcık da aşağıya sarkmıştı. Dili de dışardaydı ve kan içindeydi. Uzadıkça uzuyor, uzuyordu. Uzadıkça yılan dili gibi çatal çatal oluyordu. Sonra odanın içinde kan yükseliyor, Murtazanın şişmiş, bir hütdağı olmuş ölüsü, üstüne binlerce yeşil sinek kon-

muş, üstünde binlerce yeşil sinek uçuşan ölüsü kan gölünde yüzüyor. Sonra da ölü, kanları, sinekleri duvarlara fışkırtarak dönüyor, dönüyor. Kan köpürüyor, Murtazanın ölüsü, sarkmış dili, sararmış yüzü köpürüyor, sinekleniyor. Sinekler, binlerce, ölünün üstüne çakarak iniyor kalkıyorlar. Sinekler şişiyor, şişiyor. Kan köpürüyor, hütdağı gibi olmuş Murtazanın ölüsünü köpekler sineklerden alıyorlar. Durmadan kan köpürüyor, durmadan... Murtazanın ölüsü ağzına kadar gülle, nergisle, menekşeyle dolmuş bir ovanın ortasında, ama ölüsü şişiyor. Şişen ölüsünün üstüne yüz binlerce mor kelebek konuyor, ölü gözükmüyor, nergisler, güller, menekşeler de gözükmüyorlar mor kelebekten. Ölü bir ara mor bir ışık içinde balkıyor. Mor ışık bir yükselerek, direk direk olarak, eğilip bükülüyor, bir tostoparlak olaraktan ovanın üstünden toprağı yalayarak, bir uçtan bir uca kayıyor, ortasında şişmiş ölü, çok sıcak, bir sıcak çökmüş ki, toprak kayalar çatır çatır ediyor, ölü çatır çatır eden toprağın uçsuz bucaksızlığının üstünde. Güneş kızdırıyor. Ölü durmadan terliyor, terliyor, ardından da kuruyor, kapkara derisi kemiklerine yapışıyor, Topal Ali geliyor burnunu tutarak, kokuyor, bu Murtaza kokuyor, diye bağırıyor. Bu kadar kokacağını bilseydim, ben öldürmezdim onu. Bütün ovayı, bütün mor kelebekleri, yeri göğü kokuttu Murtazanın ölüsü. Amanın kokuyor... Evet, evet, bu doğru, yoksa eline geçmişken Memed onu niçin öldürmesin. Babasının oğlu, öz bir kardaşı değil ki... Hazır önünde durup dururken iki kurşun da ona sıkardı. Ya, ya, ya, seni Topal Aliye havale ettim demek ne demek. Seni Allaha havale ettim, der gibi bir şey. Yüzde yüz, yüzde yüz, seni Topal öldürecek demek.

Yatakta duramadı, kalktı, çabuk çabuk giyindi. Mahmut Ağa öldürüldükten sonra hiçbir Ağa, Bey, ne Zülfü, ne Taşkın Halil Bey, hiç kimse, hiç kimse evinde yatmıyor, bir ahmak Murtaza Ağadan başka. O Murtaza Ağa ki, kanına kendi öz bir kanına susamış.

"Hüsne Hatun, uyandın kalktın mı?"

"Uyumuyordum zaten kurbanlar olduğum Murtazam. Senin başında böyle haller varken, benim nasıl gözlerime uyku girer kullar olduğum Murtaza Ağam."

"Doğrusun, hem de yerden göğe kadar haklısın Hatun, boğazımda ip sallanır durur, yüreğimde kurşun deprenir durur. Ben ne yapayım Hatun, seni Topal Aliye havale ettim ne demek Hatun, seni Topal Ali öldürecek de kan gölüne yatıracak demek değil mi? Manası bu değil mi?"

"Bu," dedi Hatun.

"Ya ben bu Topal Aliyi eskisi gibi kardaş etmeliyim, ya da onu ortadan kaldırmalıyım."

"Başka hiçbir mümkünü çaresi yok."

"Yok," dedi Murtaza. "Pekiyi Hatun, senin teşebbüslerinden bir şeyler çıkmadı mı?"

"Çıkmadı Ağa ama çıkacak. Bana öyle geliyor ki, her şey Molla Duran Efendinin başının altından çıkıyor. Öğrendiğime göre İnce Memed kimi geceler onun evine geliyormuş."

"Sus, Hatun sus."

"Bu dediğim doğru, içerden... Bana söyleyen İnce Memedi kendi gözüyle görmüş. İnce Memed onun evinde üç gün, üç gece saklandıktan sonra gelmiş de o gece Çiçekli Mahmut Ağayı vurmuş. Bizim evin yolunu da ona Topal Ali göstermiş. Oda kapısını da ona Topal Ali kendi elceğiziyle açmış."

"Sus, Hatun sus. Bu olamaz Hatun. Senin dediklerin doğruysa Hatun, bu Topal benim soyumu kurutur, zürriyetimi keser."

"Sen ona, ölümden beter işler yaptın, keser Ağa."

"Ne yaptım Hatun, ne yaptım, bana bu kadar işkence edecek kadar, sus, Hatun sus! Ben Bayramoğluna gideyim, gideyim de şu Topal Alinin bir icabına baktırayım. İnce Memed beni ona havale ettikten sonra gözlerime uyku girer mi? Bir insan, bugün değilse yarın öleceğini bile bile yaşayabilir mi."

"Haklısın kurban olduğum, yoluna öldüğüm Ağam haklısın, Topal Ali ölmeden biz yaşayamayız."

"Pekiyi, Rüstem onu öldürebilir mi?"

"Tanımıyorum, bilmiyorum ki Kürt Rüstemi, Ağam. Yalnız adını duyarım her bayramda."

"Topalla bir daha dost, kardaş olmamızın mümkünü yok mu, hiç denedin mi?"

"Deniyorum, deneyeceğim de... Sana on beş gün içinde doğru bir söz söyleyebilirim Topal Ali üstüne."

"Ben Kürt Rüsteme gidiyorum."

"Git kurban olduğum git, git de şu tatlı canımızı kurtar."

Murtaza merdivene yöneldi.

"Kendine dikkat ederek, karanlık, kuytu yollardan yürü, belki Topal seni şimdi konağın dışında, pusuya yatmış bekliyordur."

Murtaza Ağa merdiveni gürültü çıkarmadan ağır ağır indi, kulağı kirişte, ortalığı kollayarak, her taşın arkasında, her evin köşesinde o kanlı düşman, o deli Topal olabilirdi. Avlu kapısını açtı, duvar diplerine sinerek, karanlığa yapışarak caddeyi yukarı çıktı. Cadde bitince de aldı yatırdı. Soluk soluğa bir bahçe geçti, üç çit, bir duvar atladı. Az daha kocaman, boynu tohtlu bir çoban köpeği onu kapıyordu, hendeğe düştü. Uzun bir süre, köpek orayı terk edinceye kadar hendeğin dibinde bekledi. Hendekten çıkınca eski bir örene düştü, örenin içini, yanını, yönünü yaşlı nar ağaçları almıştı. Bu örende de çok yılan olurdu ya, narlar daha çiçek açmamıştı, karayılanların ortaya çıkmasına çok vardı. Mezarlığı geçince, Kürt Rüstemin teneke evi hemen oracıktaydı.

Rüstemin küçücük evinin üstüne büyük bir çınarın uzun, geniş dalı çökmüştü. Murtaza Ağa, daha soluğu taşarak ağacın gövdesinin yanında durdu, birkaç kere gırtlağını temizledikten sonra:

"Rüstem Ağa, Rüstem Ağa," diye seslendi.

Hemen o anda da karşılık geldi:

"Buyur Murtaza Ağa, aha ben geliyorum."

Az sonra şalvarını bağlaya bağlaya Rüstem elinde bir çıralıkla dışarıya çıktı, çıralığın ışığını Murtaza Ağanın yüzüne tuttu:

"Ben bilmişim," dedi gülerek, "kim olduğun hemen bilmişim. Bu gece yarısı çok güzel görmüşüm seni Ağa. Hele buyur otur sen. Ben biliyorum senin başında ne var."

Murtaza Ağa daha soluyarak yandaki iri kesme taşın üstüne otururken:

"Ne var benim başımda Rüstem?" diye sordu.

Rüstem de onun karşısına, başka bir kesme taşın üstüne oturdu, çıralığı da yanına koydu.

"Söndür şunu hele."

Rüstem bir üflemede çıralığı söndürdü.

"Çok iş var senin başında. İnce Memed seni öldürmeye geldi, sonra ne oldu, senin yanındaki Mahmut Ağayı öldürdü..."

"Hem de kan gölü ortasında koyarak, üç öküzden fazla kanı aktı o cılız adamın. Ne dersin Rüstem, nerden almış o kadar kanı o cılız adam?"

"Yanındaki Mahmut Ağayı öldürünce sıra sana geldi, tüfeğini sana çevirdi, vazgeçti, seni Topal Aliye havale ettim, dedi, yönünü çevirdi gitti. Çünkü o Topal Aliye seni öldürmeyeceğine söz vermişti. Çünkü Topal Ali seni öldürecek, yüreğini soğutacaktı. İnce Memed seni öldüremezdi, onun sana gücü yetmezdi. O seni öldürseydi eğer, Topal onun başına çok işler açardı. Şimdi Topal seni rahat rahat, bir güzel öldürecek."

"Bütün bunları sen nereden biliyorsun?"

"Ağama da bak hele, Ağama, Murtaza Beyime, çık çarşıya, şu benim söylediklerimi bilmeyen var mı, Topal her önüne gelene, onu, o Murtaza Dağlıkarasının oğlunu kimse öldüremez, izin veremem. İnce Memed değil de ferištah gelse gene öldüremez. O benim öz bir kısmetimdir, ben onu çarşının ortasında, öyle rahat yatağında değil, öküz gibi kör bıçaklarla boğazlayacağım. Ağama da bak hele, Ağama, bunu bu kasabada bilmeyen duymayan kaldı mı, git yedi yaşındaki çocuğa, yüz yaşındaki yaşlı kadına sor sana bir bir söylesin. Eee, de bakalım Ağam, bu gece yarısı hanemize teşrifatının sebebi alisi nedir?"

Murtaza Ağadan ses çıkmadı.

"Murtaza Ağa, Murtaza Ağa, ne oldu sana?"

Ondan inilti gibi bir ses geldi.

Rüstem hiç telaşlanmadı, kalktı, el yordamıyla gitti, çınarın gövdesinin dibindeki küpten bir maşrapa su aldı:

"İç şunu, şimdi geçer. Zor iş, zor iş, can pazarı bu, yağma mı, Allah kimseyi senin durumuna düşürmesin. Topal Ali de inatçı adam, keşki sen onu öyle anadan doğma soyup da çarşının ortasına atmasaydın. Kötü, çok kötü olmuş bu iş. Böyle bir işi değil Topal Ali gibi Hazreti Aliye yamaç, eşkıyalar başı, ermiş bir adamın başına getirmek, yedi yaşında bir çocuğa yap-

saydın, çoktaaan öteki dünyayı boylardın. Ali şimdiye kadar niye öldürmedi seni, biliyor musun?" dedi.

"Niye öldürmedi?"

"Her gittiği yerde onu ölmeden bin kez öldürüyorum, diyormuş, o her gün, her gün ölecek, bir gün de onu çarşının ortasında yatıracağım, öküzler gibi kör bir testereyle keseceğim, diyormuş."

"Bunun önüne geçmenin çaresi yok mu, Ali Ağayı hiçbir, bir biçimde insafa getiremez miyiz?"

"Dünyadaki bütün insanlar insafa gelir, herkes babasını, kardaşını, anasını, yavrusunu öldüreni, bir gün gelir bağışlayabilir. Topal Ali seni hiçbir surette bağışlayamaz. Bir de buna, bu Topala benzer inatçı bir adam tanıdım, o da Bayramoğludur."

Murtaza Ağa, bir yudum içtiği elindeki maşrapayı başına dikti, hepsini içti.

"Ölüleriyin ruhuna gitsin."

"Sağ ol Ağam."

"İşte bu gece ben de sana geldim."

"Geleceğini biliyordum."

"Ne biliyordun?"

"Ne bileceğim, Topal Ali söyledi bana. Dedi ki Murtaza Ağanın mümkünü çaresi kalmadı, beni öldürtmek için sana gelecek, sana bir çiftliklik toprak, kese kese altın teklif edecek..."

"Doğru, sana şimdi bir çiftliklik toprak, üç tane de sarı Osmanlı altını teklif ediyorum. Öldür şunu. Seni bir gün bile içerde yatırmam."

"Ben adam öldürmem. İnsan öldürmek çok kötüdür. İnsan hiç Allahın yaptığı en güzel binayı yıkar mı?"

"Topal Ali mi Allahın yaptığı en güzel bina?"

"Onun orasını ancak büyük Allah bilir, kim bilir Allah indinde kim kimdir. Ben dünya malı için Allahın binasını yıkamam. İnsan çok güzel bir yaratıktır Ağam, ağlayan, gülen, seven, hele de seven..."

Gün atıncaya tartıştılar, Murtaza Ağa, bin dereden su getirerek onu kandırmaya çalıştı, Rüstem la dedi de illallah, Nuh, dedi de peygamber demedi.

Murtaza Ağa konağına geldiğinde gün bir kavak boyu kalkmıştı.

Hatun:

"Ne oldu," diye sordu, "Kürdü yola getirebildin mi?"

Murtazanın sözü ağzından bir fısıltı gibi çıktı:

"Yok Hatun yok," dedi, soyunmadan kendini yatağın üstüne attı, atmasıyla da kendinden geçmesi bir oldu.

Hüsne Hatun kocasını incitmeden soydu. Yatağına yatırdı. Bu adama, bu çocuk huylu, içi dışı belli, can telaşına düşmüş, bu iyi adama çok acıyordu. Ela gözlerinden iki damla yaş yorganın çarşafının üstüne düştü.

İkindiüstü Taşkın Halil Beyden adam geldi, Bey onu yazıhanesinde hemen bekliyordu.

"Uyanır uyanmaz hemen Murtaza Ağayı gönderirim," dedi Hüsne Hatun.

"Bey hemen gelsin," dedi, "çok aceleymiş."

Hüsne Hatun odaya girdi, Murtaza Ağa uyanmış, bir şeyler bekler gibi bir hal almıştı. Terli yüzü allak bullaktı.

"Ne o Hatun, biri mi geldi?"

"Taşkın Bey adam göndermiş, seni bekliyormuş, aman Murtaza Ağa hemen yetişsin, demiş."

Murtaza Ağanın yüzü o anda düzeldi, sıçradı yataktan çıktı, çarçabuk da giyindi, "Sonra tıraş olurum, sakallarım da epeyi uzamış değil mi, neyse kör Salihe tıraş olurum. Çok işler dönüyor Hatun, bu kasabada, başımızda çok işler dönüyor, çok."

"Akşama ne yapayım Bey?"

"Tavuk yahnisi yap Hüsne, tavuk yahnisi yap... Çoktandır yemedim."

"Merdivenlere atıldı, koşarcana aşağı indi, göz açıp kapayıncaya kadar avlu kapısının dışına çıktı, bir anda çarşıya geldi, karşısına çıkanlara selam vermedi, selam verenlerin selamlarını duymadı, o geçerken ayağa fırlayan esnafı görmedi, birkaç dakika içinde Taşkın Beyin yazıhanesine geldi. Kurtuluş Savaşı kahramanı Taşkın Bey onu kapıda karşıladı.

"Hoş geldin Murtaza Ağa," dedi, "safalar getirdin."

Onu yandaki mor maroken koltuğa oturttu. Bu kasabadaki, belki de Adana bölgesindeki tek maroken koltuktu bu. Taşkın

Bey bu koltuğu Mersinde, mobilyalarını birlikte ta Almanyadan getiren pamuk eksperi bir Almandan, nesi var nesi yok vererek almıştı. Fakir bir Türkmen Ağasının oğluydu. Şimdi de çok bir şeyi yoktu ama, çok yakınlarda Zülfü sayesinde, Arif Saim Bey desteğinde yedi sülalesine yetecek tarlası olmuştu. Murtaza Ağaya biraz tepeden baksa da ona çok saygı besliyordu. Murtaza Ağa, bu kasabanın değil, belki de bütün Çukurovanın, Antakyadan Mersine kadar en zengin adamıydı.

"Buraya kadar derakap zahmetin için teşekkür ederim Ağam. Çok teşekkür eder, saygılarımı sunarım, efendim. Seni buraya kadar yorduğum için beni affet, acil bir mesele var da... Bir çay içer misin?"

"İçerim, içerim, sağ ol."

Taşkın Beyin bugün birazıcık daha fazla iltifat ettiği gözünden kaçmadı. Taşkın, odanın kapısına gidip aşağıdaki kahveye iki çay, diye bağırdı, geri geldi, onun karşısındaki masaya, tahta koltuğuna oturdu. Murtaza maroken koltuğa bütün bedeniyle yayılmış, ayak ayak üstüne atmıştı.

Çaylar gelinceye kadar konuşmadılar, biribirlerine bakıştılar durdular,

"Evet efendim, Murtaza Ağam, kusuruma bakma, seni rahatsız etmemin sebebi gayetle mühimdir."

"Estağfurullah. Mühimdir. Sen mühim demişsen, bu demektir ki çok mühimdir. Ehemmiyetlidir."

"Bu mesele beni sadece sen kardeşimi ilgilendirdiği için beni alakadar ediyor, yoksa benim için hiçbir kıymeti yoktur."

"Söyle Taşkın Bey, çatlatma beni, bu beni ilgilendiren hayati mesele neymiş."

"Evet, iyi söyledin Murtaza Ağa, hayati mesele lafı, bu gayetle yerinde... Bir sözdür ki bütün çarşının, bütün Çukurovanın ağzına vermişsin ki, dillere pelesenk eylemişsin. Yüzbaşıyla alay etmiş, onu tefe koymuşsun ki Yüzbaşı kederinden ölüyor, Murtaza Ağamız bana bunu mu yapacaktı diyor da başka bir şey demiyor."

"Ne demiş de onunla alay etmişim, söyle Taşkın, söyle rica ederim?"

Ayağa kalktı, yerine geri otururken yüzü taş gibi gerilmişti.

Taşkın Bey tane tane:

"Sen," dedi, "demişsin ki, günlerce her önüne gelene söylemişsin ki, Yüzbaşı Faruk Beyin Anavarza karayılan seferi. Ve hem de hezimeti demişsin."

"Dedim," diye gürledi, Murtaza. "O, Anavarzaya İnce Memedi öldürmeye gitmedi mi, bu kaçıncı, İnce Memed yerine doksan dokuz yılanı mecruh kılmadı mı? Ben de dedim ki, min gayri haddin, Yüzbaşının doksan dokuz mecruh yılanlık seferi Türk tarihine İstiklal Harbi gibi şerefli geçecektir. Bunda ne var?"

"Yüzbaşı çok alınmış."

"Alınsın, benim için onun alınmasının hiçbir kıymeti yok. Kulağasma, ben onun gönlünü, az sonra derakap alırım."

Kahkahalarla uzun uzun güldü, Taşkın Bey de ona katılmış gülüyordu.

"Bakmış ki İnce Memed nam şeytan elinden yılan olmuş da kaymış, Yüzbaşım da, otuz pare köyü, üç bölük candarmayı tam teçhizat çekmiş devedikenliğe, hem de korkmadan ve hem de hiç fütur etmeden, başlamış yılanlarla savaşa. Sen de beş yüz, ben deyim bin doksan dokuz yılan öldürmüş Yüzbaşı. Mübalağa cenk olunmuş. O gün akşam olurken, bilcümle yılanlar mecruh yere serilmiş, her bir tanesinin boyu, en küçüğünün boyu üç kulaç... İşte böylelikle Yüzbaşımız, kahraman Faruk bin doksan dokuz yılanı öldürerekten, geriye kalanını da saf dışı yaparaktan ve hem de firara mecbur kılaraktan..."

"Sus, Murtaza sus, çatlatma adamı, gülmekten."

Yeni belirmeye başlamış göbeğini tuta tuta gülüyordu.

"Yerden göğe kadar hakkın var ya... Şimdilik susalım. Beceriksiz, korkak bir adam. Onun gücü ancak zehirsiz karayılanlara yeter. O da yanına otuz köyün adamını alırsa..."

"Şu İnce Memed onun sayesinde kökümüzü kesecek. Şu Topal Aliyi dersen... Diyorlarmış ki Taşkın, şimdi öldürülme sırası sendeymiş."

"Ben de duydum, hem de sağlam bir yerden, bendeymiş. Tabii bende olacak Murtaza Ağam, beni öldürmeden o, bu kasabada hükümranlığını kurabilir mi?"

"Kuramaz," diye bağırdı Murtaza Ağa, "hay ağzını öpeyim

senin, ballar damlayan gül ağzını... Topal Ali de beni öldürecek..."

"Aman Murtaza Ağa bir yanlışa düşeyim deme. O bizim has adamımız. Eğer bir gün İnce Memedi yakalayacak olursak bu tamamen Topal Ali Beyin sayesinde olacak."

"Bey deme o köpeğe," diye çıkıştı Murtaza Ağa, kötü koku almışcana yüzünü buruşturarak, "O beni öldürecek."

"Öldürmez."

"Ben onu öldürteceğim, milyonlarımı, bütün servetimi gerekirse vererek."

"Çok büyük bir yanlış yaparsın."

"Ben onu ortadan kaldırmazsam, o beni muhakkak ortadan kaldıracak."

"Kaldırmaz."

Aralarında çetin bir tartışma başladı. Uzun sürdü. Ne o onu kandırabiliyor, ne de öteki onu. Sonunda Taşkın Bey:

"Topal Ali Beyin katledilmesi için ne kadar para verebileceksin?" diye sordu, Murtaza Ağanın gözlerinin bebeğine gözlerini dikmiş, karşılığını bekleyerek.

"Sen söyle," dedi Murtaza, "ne kadar gerekiyorsa."

"Ben almayacağım," diye tepeden gülümsedi Taşkın Bey. "Hele bir düşünelim. Topal Alinin imhası çok kolay."

Murtaza Ağa ayağa kalktı onun ellerine yapıştı:

"Hayatımı kurtarıyorsun arkadaşım, şunu iyi bil ki canımı kurtarıyorsun."

Taşkının yüzü ciddileşti, dudağı üst üste üç kere seyirdi, önemli işlerde böyle olur, bu da hiçbir zaman Murtazanın gözünden kaçmazdı.

"Topal Ali Beyi imha etmek kolay ya, çok kolay... Onu bu gece yağdan kıl çekercesine öldürtürüm, kolaycacık... Ama işin içinde çok mühim bir iş var."

"Nedir o?" diye heyecanla sordu Murtaza Ağa. "Kulun olayım, nedir o?"

"O da, biz Topal Ali Beyi ortadan kaldırırsak, İnce Memedin bizi, yani seni de, beni de yaşatmayacağı, bu kasabayı da otuyla ocağıyla ateşe vurup yakacağıdır."

"Haklısın yakar. Yakar mı?"

"Çünkü İnce Memed Topal Ali Beyin bizim casusumuz, bizim adamımız olduğunu bilmiyor. Öğrenirse onu kendi eliyle öldürür."

"İnce Memede bir haber göndererek, o da gelir Topal Ali Beyi..."

"Topal Ali Bey ölünce de, bize İnce Memedi kim yakalayacak? Aman, Topal Ali Beyin bizim adamımız olduğunu, bir yerde ağzından kaçırayım, deme."

Murtaza Ağa gene bağırarak ayağa kalktı, Taşkın Bey, sözü onun ağzından aldı:

"İnce Memed, onun bizim adamımız olduğunu bilseydi, derakap gelir, demir kafeste de olsa, onu çoktan öldürmüş bulunurdu. Sen İstiklal Harbi günlerini bilmez misin, eşkıyalar, ikili oynayanları hiç sevmezlerdi. Sen bilmezsin eşkıyaları, İnce Memedi."

"Bilirim," diye gürledi Murtaza Ağa, "hem de ne biçim bilirim. Molla Duran ne derse desin Topal Ali deyyusu Memedin has adamıdır. Molla Duran da öyle, sureta bizden gözüküyor ya, ben onun gözlerinden okuyorum, o bizim, hepimizin can düşmanıdır. Fırsat bulsa hepimizi bir kaşık suda boğar. İnce Memed Çiçekli Mahmut Ağayı öldürmeye Topal Aliyle birlikte Molla Duranın evinden geldi. Sen buna da inanmazsın."

"Sus, kıyma Topal Aliye! Aman Murtaza bu söylediklerini kimsecikler duymasın."

Murtaza Ağa sustu, korktu, yorulmuştu. Allak bullaktı. Kafasının içinden bu anda, gidip İnce Memedle, o yiğit, o koca bir ülkeye başkaldıran kişiyle tanışmak, ona her şeyi anlatmak, kendisini, bu kimsiz kimsesiz ağasını bağışlamasını istemek geçiyordu.

"Bir de başka bir mesele daha var, sen İnce Memedi Hızır Aleyhisselam yapmış da başımıza çıkarmışsın. Senin İnce Memedi göklere çıkarmaların Adanayı geçti de Ankarayı tuttu, Gazi Mustafa Kemalin kulağına ulaştı bile."

"İnce Memed hakkında ne söyledimse doğrudur. Ben zort atmam efendim."

"Yani sen diyesiymişsin ki, İnce Memed odaya girince bir top ışık patladı odanın içinde diyesiymişsin..."

"Öyle oldu, ortada ne İnce Memed vardı, ne bir şey sadece bir top ışık vardı, aydınlığı gözleri kamaştırıp kör eden... Sonra o ışık üç kere patladı. Vay babam vay, vay ki vay, bir baktım, Mahmut Ağa kan deryasında yüzüyor, o küçücük, serçe kadar adamın kanı ne kadar da çokmuş öyle."

"İnsan kanı çok olur."

"Bununki üç öküz kanı kadardı."

"Efendim, sen bir de diyormuşsun ki..."

Sustu, bekledi. Murtaza ona gözlerini dikmişti.

"Onun parmağındaki güneş gibi ışılayan yüzüğü Kırkgöz Ocağının Anacık Sultanı vermiş diyesiymişsin bir de. Bir de o yüzüğü takana hiçbir zaman kurşun deymez, deyse de geçmez, geçse de o adam ölmez. Bir de diyesiymişsin ki, o adama kılıç işlemez, bıçak kesmez. Bir de diyesiymişsin ki, o adamı ateş yakmaz, sel götürmez, derya boğmaz diyesiymişsin."

"Doğrudur, amenna ve saddakna doğrudur."

"Yahu bunlar nasıl doğru olabilir Murtaza Ağa, sen aklını mı yitirdin?"

"Doğrudur, doğrudur. Kırkgöz Ocağı bin yıldır bu kerametleri gösterir."

Taşkın Halil Bey alay ediyordu:

"Yani dağlardan geyikler gelir Kırkgöz Ocağına sağılmak için... Yani geyikler boyunlarını uzatırlar bıçaklara kesilmek için, bunlar hep doğrudur?"

Murtaza Ağa gayet dingin, soğukkanlı:

"Doğrudur, Taşkın Beyim doğrudur, bu bin yıldır denenmiştir. Bir de o gömlek var Anacık Sultan Hazretlerinin sandığında, mis kokulu, işte bu gömleğin üstünde dokuz yüz doksan dokuz ayet ve de üç bin üç yüz otuz üç dua yazılıdır. Anacık Sultan Hazretleri bunu da İnce Memede verecekmiş, dokuz yüz doksan dokuz pehlivanın yerden kaldıramadığı, asılı olduğu duvardan indiremediği, Eyüboğlu Selahaddinin tek başına haçlı ordularını durduran kılıcını da İnce Memede verecekmiş. O kılıç adamsız, askersiz, tek başına kendi kendine bir orduyu kesen kılıçtır. Ya ayet yazılı gömlek? Onu giyen kuş olur uçarmış. Onu giyen gözden nihan olurmuş, onu giyen ışık olur kayar gidermiş..."

"Sus, sus, sen aklını kaçırmışsın Murtaza Ağa, sus. Mühürmüş, kılıçmış, gömlekmiş, sus Allah aşkına, bunlar hurafe, safsata."

"Safsata olamaz. Bin yıldır denendi Bey, hem de koskoca bir dünyanın önünde. Sen bu halkı, insanları ahmak mı sanıyorsun Taşkın Bey, bu insanlar gözleriyle görmedikleri bir şeye inanırlar mı sanıyorsun? Biz, bin, bin yıldır biz, bütün dünyayla denedik Kırkgöz Ocağının kerametlerini."

"Yalan, safsata, o isterik orospu Anacık Sultan..."

Murtaza Ağa ayağa kalktı, yüzü allak bullak olmuş, ne yapacağını bilemiyor, durmadan, elini kolunu sallayarak, "Ne, ne, ne, sen ne diyorsun ne, tövbe, tövbe, tövbe de, ocağına yıldırım düşmeden, kökün kurumadan, amanın ha, zürriyetin kesilmeden, senin şu güzel bedeninde yılancıklar çıkmadan, tövbe estağfurullah de, ne olursun. Yazık sana. Tövbe, tövbe, ben senin namına tövbe, diyorum. Ben, ben, ben senin namına o kutsal ocaktan özür diliyorum."

Taşkın Bey de ayağa kalkmıştı. Murtaza Ağa ne kadar korku içinde, ne kadar telaşlıysa, o, o kadar soğukkanlıydı. Gülerek:

"O isterik orospunun azıcık kerameti varsa, beni şu anda çarpsın bakalım. Haydi, şimdi ben, şu anda onun ocağının ortasına sıçıyorum, hem de çatur çutur..."

Kollarını açtı, bacaklarını gerdi, birkaç kere yaylandı.

"İşte bak dipdiriyim. O orospuya yapacağımı ben bilirim. Ona kazık sokacağım, kazık... İnce Memedi himayesine almış, kutsal kişidir, diye, bütün Torosa, Çukurovaya yaymış, yakalayabilirsen yakala İnce Memedi artık. Ben, kendi elimle kazık sokacağım ona, kazık."

Murtaza Ağanın artık sesi çıkmıyordu. Bu korkunç Allahsızlık karşısında bir şeyler söylemek istiyor, çırpınıyor, bağırıyor, ne dediği anlaşılmıyordu. Yüzü ter içinde kalmış, kıpkırmızı kesilmiş, boyun damarları şişmiş, parmak parmak olmuştu. Gözleri de yuvalarından fırlamış, yuvalarında korkuyla dönüp duruyorlardı.

Taşkın Halil Bey, dingin, masasının üstündeki sürahiden aldığı bir bardak suyu ona uzattı:

"Şunu iç Ağam," dedi, "o kadar heyecanlanma canım. Olur böyle şeyler..."

Murtaza Ağa, Taşkının elinden aldığı suyu bir dikişte içtikten sonra:

"Tövbe de Halil, tövbe de... Yazık sana."

Yorgun, bitkin yerine oturdu, mendilini çıkardı yüzünü sildi.

Taşkın Halil Bey tepeden gülümseyerek:

"Bu İnce Memed propagandası senin istikbalin için hiç iyi değil, sanki bütün söylediklerini gizli polis Ankaraya rapor etmiyor mu sanıyorsun? Biliyorsun ki Mustafa Kemal Paşa böyle hurafe işlerini, gericiliği hiç sevmez. O bu vatanı Yunandan kurtardığı gibi, dincilerin, gericilerin ellerinden de kurtardı. Biz de ona iman eyledik."

"Haşa, haşa," diye gene ayağa kalktı Murtaza Ağa. "Tövbe de, tövbe, bir Müslüman ancak Allaha iman eder, tövbe estağfurullah."

"Sen İnce Memedi ermiş mertebesine yükselttin, sen ve o Anacık Sultan olacak orospu. Zavallı Yüzbaşı onu bulamıyor ki, köylüler onu himaye ediyorlar."

"Hiç de değil, ne ben, ne de Anacık Sultan Hazretleri İnce Memedi ermiş yapmadık, o zaten kendisi Allahın bir ermişiydi."

Murtaza bunu söyler söylemez, Taşkın Halil Bey, bu soğukkanlı, ağırbaşlı adam kendini tutamadı, ayağa fırlayıp gitti Murtaza Ağanın yakasına yapıştı. Öteki de ondan geriye kalmadı, o da Taşkının yakasına yapıştı. Karşılıklı konuşuyor, bağrışıyor, ne dedikleri anlaşılmıyor, biribirlerini çekiştirip duruyorlardı. Sonunda o kadar bağırdılar, o kadar itişip kakıştılar ki ikisi de yorgun düştü. Birden sustular göz göze geldiler bakıştılar, ayakta duracak halleri kalmamıştı, koltuklarına döndüler.

Taşkın Halil Bey soluğunu toparlayıp biraz dinlendikten sonra:

"Affını dilerim Murtaza Ağa, seni bunun için buraya çağırmamıştım. Çok çok affedersin."

"Sen affedersin," dedi Murtaza. "Ben de senin gibi kardaşıma, iki gözümün bebeğine kafir dememeliydim."

"Hiçbir kıymeti yok," dedi Taşkın Halil Bey, "ikimiz de fazla heyecanlandık, malum ya can pazarı."

"Can pazarı," diye yineledi Murtaza Ağa.

"İnce Memed işinde haklısın. Halkımız, o, efendimiz olan köylümüz böyle inanıyor, onu ermiş mertebesine yükseltiyor, halbuki biz can telaşındayız."

"Yükseltmez olsun o canavarı, doğru, biz can telaşındayız. Çiçekli Mahmut üç kurşunu yiyince bir kan aktı, aman Allah oda derya deniz oldu. Ne kadar da kanı çokmuş o serçe kadar adamın."

"İnsan kanıdır çok akar. Bizim hepimizin de ölümü böyle, bu minval üzere olacak."

"Biliyorum, olacak. Ya Topal Ali?"

"Onu sen bana bırak. Topal Ali işini ben yağdan kıl çekercesine hallederim."

"Sağ ol, var ol, ben de bugünden sonra o İnce Memede, Anacık Sultan Hazretlerine, zatının tavsiyesi üzerine başka bir gözle bakar, onlar hakkında başka türlü konuşurum."

"Çiçekli Mahmut Ağa öldürülmeden nasıl konuşuyorsan öyle."

"Öyle konuşurum ya Anacık Sultan Hazretlerine orospu demem. Çünkü kanım kurur, ocağım söner, zürriyetim biter. O mübarek Hatun kişi hakkında kötü bir şey söyleyemem."

"Olur, söyleme. Şu İnce Memede, onunla başa çıkmak için, halkı düşman etmeliyiz. Halk, bugünkü gibi onu tuttukça, onu evliya mertebesine yükselttikçe biz onun kılına bile dokunamayız. O, her gün birimizi öldüre öldüre bu kasabada bir tek Ağa bırakmaz. Sen Kertiş Aliyi benden iyi bilirsin, taşı, demiri, çeliği, dilsiz toprağı işkenceye çekse konuşturur. O Kertiş Ali Uzatmalı Onbaşı. Uzatmalı Onbaşı ne demektir sen bilir misin?..."

"Bilirim."

"Dünyada bunlardan zalimi olamaz. Balta sapını kesmez derler ya yalandır. Bütün ağaçları kesen baltanın sapı da ağaçtandır. İşte bu Kertiş Ali üç bölük candarmayla, günlerce, aylarca Toros köylüklerinin üstünden geçti, Allah var demeden döve döve bütün köylüleri işkenceyle mecruh kıldı. Ağızlarından İnce Memed hakkında bir tek söz alamadılar. Şimdi gide-

lim şu Toroslara, yediden yetmişe dayaktan geçirelim onları, hayalarına, yani tenasül aletlerine elektrik bağlayalım, etlerini kerpetenle kuşbaşı kuşbaşı koparalım, İnce Memed hakkında ağızlarından bir şey alabilir miyiz?"

"Alamayız."

"Demek ki karşımızda yalnız İnce Memed yok, bir koskocaman Toros dağı köylüleri var. Bir koskoca Çukurova, tekmil Anadolu köylüsü. İnce Memed bir timsal... Demek ki, düşmandan kurtardığımız bu vatanın dibi oyulmuş. Bu köylüler, bize toptan düşman."

"Yerden göğe hakkın var, hem de ne düşman!"

"Bir İnce Memedi ele geçirdiler, bak başımıza ne işler açıyorlar."

"Ya İnce Memed beş, on, yüz olursa ne yapacaklar!"

"Bin, bir milyon."

"Ben demedim mi Halil Bey, ben demedim mi ve hem de siz benim üstüme gülmediniz mi, yılanın başı küçükten ezilmeli dediğimde de..."

"İşte o zaman anlayamadık, canavarı bu hale getirdik... Şimdi ne yapmalıyız, ok daha yaydan çıkmadan..."

"Bir ordu gelmeli. Hiç başka mümkünü çaresi yok," diye ellerini biribirine sertçe vurdu Murtaza Ağa.

"O kolay değil," dedi Halil Bey, "Arif Saim Bey de bize küsülü."

"Çok yazık, küsülü..."

"Onun için biz kendi başımızın çaresine kendimiz bakmak mecburiyetindeyiz."

"Doğru, yerden göğe kadar haklısın. Ah ah, ah, benim dediğim zamanlar, İnce Memed daha evliya olmadan, ah, ah!"

Çok derinden, ciğerleri sökülürcesine ah çekiyordu Murtaza Ağa.

"Şimdi biz seninle... Bu kasabada, bu işte de baştan bu yana anlaşıldı ki, senden akıllı bir kişi yoktur."

"Estağfurullah."

"Öyle, öyle, hiç tevazu gösterme Murtaza Ağa."

Halil Bey onu böyle övünce, Murtaza Ağanın koltukları kabardı, kendine geldi, eski sevinç içindeki durumunu aldı.

"Estağfurullah."

"Efendim şimdi halledeceğimiz iş, İnce Memedin atı işidir. Yüzbaşı da, Kaymakam da, Zülfü de, bilhassa Zülfü, Belediye Reisimiz de, o ahmak bile, o deli bozuk bile, Hakim Bey de, Savcı da, herkes aynı fikirde, İnce Memedin o deli atı yakalanıp getirilmeden, getirilip de şu meydanda kurşuna dizilmeden biz hiçbir şey yapamayız İnce Memede."

"O at deli."

"Haklısın, o at büyülü."

"Köylüler o atı da İnce Memed gibi himayelerine aldılar."

"O at da Köroğlunun atı gibi ölümsüz, yakalayamıyor kimse onu. Kimse ona dokunamıyor. Bir bakmışsın burada... Bir bakmışsın yalım olmuş, kuş olmuş, geyik olmuş, şahin olmuş da göklere ağmış."

"Bu at bir şeytan."

"Bu at, İnce Memedden daha beter başımızın en büyük belası. İnce Memedin canı da ondaymış. Hani masaldaki devin canı nasıl kafesteki küçük kuştaysa... Kuşu öldürünce devin de nasıl hık demiş canı çıkmışsa..."

"Doğru, doğru, dosdoğru..."

Murtaza Ağa, Taşkın Halilin, bu dinsiz imansız kişinin atın kerametine, İnce Memedin canının bu atta oluşuna inandığına bir sevindi, bir sevindi ki, neredeyse oturduğu koltuktan fırlayacak onu iki yanağından öpecekti.

"Önce bu atı ele geçireceğiz, eğer atı ele geçirip kurşuna dizince İnce Memed ölmezse, bence at kurşuna dizilince İnce Memed yarı yarıya öldü demektir, sonra Anacık Sultanı hale yola koyacağız. O zaman İnce Memed Hazreti Ali olsa, Köroğlu olsa dağda uzun yaşayamaz. At bir timsaldir. Onun arkasındaki Anacık Sultan da timsaldir. Bak, Köroğlu öldü gitti de bu namussuz köylüler Köroğlunun atını öldürmediler. O at, sözüm ona kıyamete kadar yaşayacak, başımız belası olarak."

"Sözüm ona değil, Köroğlunun Kıratı daha yaşıyor. Her yıl Halep pazarında bir fıkara adama satılıyormuş. Dünyanın bütün pazarlarında satılıyormuş. Onu satın alan fıkara adamın evine de bolluk, bereket yağıyormuş."

"Yani demem bunlar halkın yarattığı timsal... İsyan timsal-

leri. Bize güçleri yetmeyince atı iti, börtü böceği, kurdu çakalı ölümsüzleştiriyorlar."

"Köroğlu da ölmedi."

"Ya ne oldu?" diye safça sordu Taşkın Bey.

"Kırklara karıştı," dedi Murtaza Ağa. "Sen bunu bilmiyor muydun, o Demircioğlu var ya, bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum.".

"Olur mu hiç, olur mu Taşkın Beyim, çok yaman bir iştir bu. Bir gün Köroğluyla Demircioğlu bir dağda bir çobana rastgelmişler. Çobanın omuzundan bir delikli demir asılıymış. Demircioğlu sormuş, bu omuzundaki nedir, çobandır bu, demiş ki, bu omuzumdaki silahtır..."

Murtaza Ağa, Köroğlu hikayesini anlatırken sevinç içinde kalmıştı, gözleri parlıyor, mutluluktan uçuyordu.

"Bu silah ne yapar? Bu silah insanı öldürür. Öyleyse sık bana, bakalım nasıl öldürecek buncacık şey beni. Anan Yahşi, baban Yahşi, çoban derdini anlatamamış ona. Karşısına geçmiş Demircioğlunun, basmış tetiğe. O koskocaman adam bir çınar ağacı gibi devrilivermiş. Köroğludur, delikli demir icat oldu, mertlik bozuldu, bize bu dünyada iş kalmadı, demiş, Kıratı salıvermiş, kendisi de gitmiş kırk ölmezlere karışmış."

"Bilmiyordum, çok güzel. Demek kırk ölmezlere karışmış?"

"İnce Memed de onun gibi olacak."

"Olmamalı, önce onun atını yakalamalı kurşuna dizmeli, sonra da Anacık Sultanın ağzından, İnce Memed kafirdir, diye bir fetva almalıyız."

"Vermez."

"Hele dur bakalım, şu at işini önce halledelim de."

"Ondan sonrasına Allah kerim."

"Ben diyorum ki, bu atı köylüler kendi elleriyle yakalayıp bize getirmeli."

"En münasibi de bu," dedi Murtaza Ağa, "köylüyü bu işe katmalıyız."

"İyi ya, nasıl katmalıyız."

Murtaza Ağa başını önüne eğdi, çenesini kaşıdı, bir süre bu halde düşündü. Başını kaldırdı, Taşkın Halil Beyin gözlerine gözlerini dikti, ardından da indirdi, gene düşündü, ayağa

kalktı, odanın içinde dolaştı, geldi yerine oturdu, elini çenesine dayadı. Aklına bir türlü bir şey gelmiyordu.

Taşkın Halil Bey, Murtaza Ağanın huyunu çok iyi bildiği için aklındakini kendi söylemek istemiyor, ona buldurmaya çabalıyordu.

"Ne yapalım Murtaza Ağam, bir şey gelmiyor mu aklına, atın başına..."

Murtaza Ağanın yüzü sevince battı:

"Buldum," diye bağırdı, "sen atın başı deyince buldum."

"Ne buldun?" diye sevindi, el çırptı Taşkın Halil Bey.

"Atın başına bir para koyalım, atı bize tutup da getirene, vurana değil, çünkü onu büyük merasimlerle kurşuna dizmemiz, başını da kasaba kasaba, köy köy dolaştırarak teşhir etmemiz gerek, büyük bir para vermeliyiz."

"Ne kadar bir para mesela?"

Murtaza Ağa düşündü:

"Mesela, mesela, mesela..." Sakalını kaşıdı, dizlerini şaplakladı... "Meselaaaa, Messssssss..."

"Şimdi en güzel, en değerli, en soylu bir at, kaç liradır Murtaza Ağa, mesela senin atın?"

"Benimki çok soylu bir attır, küheylan, mesela benim atımı satacak olsam yüz liraya satarım."

"Öyleyse?"

"Bu atın başına ne koyalım, diyorsun, öyle mi?"

"Öyle," dedi Halil Bey.

Murtaza Ağa, bu sefer hiç düşünmeden:

"Bin beş yüz lira koyalım atın başına. Biz o atı getirene bin beş yüz verecek olursak, karışma gerisine, o at saniyesinde elimizdedir."

"Evet elimizdedir ya, bir atın başı için çok para bu. İnce Memedin başına bile bu kadar para konmaz."

"Ben İnce Memedin başına bin lira koyarım."

"Bak Murtaza Ağam, yiğidim, iki kara gözlerinden öptüğüm kardeşim, olmaz, bir eşkıyanın atının başına, eşkıya atıdır, diye, bir soylu atın on beş misli fiyat koyamayız."

"Evet, haklısın ve hem de yerden göğe kadar... Ne yapalım? Ama köylüler de bu keramet sahibi, evliya katına ermiş, bu

sırrı hikmetli atı o kadar ucuza yakalamazlar, canlarını, mallarını, soy soplarını kadim bir tehlikeye atmazlar. Evet, atın başına bin beş yüz lirayı ben koyuyorum. Bin beş yüz liraya o köylüler değil atı yakalamak, bin beş yüz liraya onlar Allahlarını da satarlar."

"Bin lira koyalım."

"Ben veriyorum bin beş yüzü Bey."

"Sen ver, bin beş yüz lira etmez, o boklu atı yakalamak."

"Etmez, biliyorum, etmez ya, Ali Safa Bey onu Urfadan getirtmişti. Yaşlı bir attır. O atı ben gece karanlığında görsem gene tanırım. Ali Safa, fıkara bu atla çok övünür, önüne gelene göstermek için yapmadığını koymazdı. Ölümüne de bu at sebep oldu. Yaşlı, şöyle böyle bir attır. Benim atımın yanında araba beygiri gibi kalır o... Ama neyleyim ki, adı çıkmış. İnce Memedin atıdır."

Taşkın Halil ayağa kalktı, Murtaza Ağanın yanına geldi. O, onun yanına gelince, öteki de hemen ayağa fırladı. Halil Bey sağ elini onun omuzuna koydu:

"Gel bin lira koyalım şunun başına," dedi. "Eğer bin liraya at gelmezse, o zaman parayı yükseltiriz, bin beş yüze de çıkarız."

"Bin beş yüze, iki bine, on bine de çıkarız. Siz paradan dolayı hiç kaygı çekmeyin. Topal Ali işi?"

"Allahını seversen Murtaza Ağa, gözünü öpeyim, fazla üsteleme. Ali işini bana bırak, dedim ya..."

"Sana bırakıyorum onu, senin vicdanına havale ediyorum Topal Ali Beyi... Canımı, istikbalimi, zürriyetimi sana emanet ediyorum."

"Bu akşam deli atın şerefine bizim evde bir araya gelecek, verdiğimiz bu akıllıca kararı kutlayacak, yarın sabah da atın başına para koyduğumuzu ilan edeceğiz."

"Ben derim ki, gene bin beş yüz olsun. Sen beni dinle Bey... Ben bir şey biliyorum. Bu atla birlikte biz bu köylülerin Allahlarını satın alıyoruz. Sen beni dinle, bin beş yüz edelim şunu. Bu para bir at için çok, Allahları için az."

"Karar verdik ya, bu akşam onu da konuşuruz. İstersek üç bin de yaparız."

"Yaparız," diye sevindi Murtaza Ağa.

Taşkın Halil Beyin evinde erkenden toplandılar. Sofrada keklik eti vardı. Bol rakı içtiler, çok yemek yediler. İnce Memedi, atını, Arif Saim Beyi ve Ankarayı konuştular. Kozan, Osmaniye, Ceyhan Ağaları, Beyleri üstüne dedikodu yaptılar. Burunlarının ucunu göremeyecek kadar sarhoş oldular.

O gün kuşluğa kadar öğretmen Sami Turgut büyük boy kartonlara bir at başı resmi yapıp, altına, İnce Memedin atının başına bin beş yüz lira kondu, diye yazdı ve hemencecik de Taşkın Halil Beye götürdü. Halil Bey geriye çekilip uzun uzun at başına baktı, ardından da:

"Çok güzel olmuş, çok güzel," diye başını salladı. "Murtaza Ağa az sonra gelecek, o da görsün de..." Gene kıvançla başını salladı.

Biraz sonra kahkahalarını savurarak içeriye Murtaza Ağa girdi. Dünkü yorgun bitkin adama hiç benzemiyordu. Gözlerinin altındaki karalık gitmiş, alnının kırışıkları açılmış, yüzüne kan gelmiş, terü taze bir hal almıştı. At başını görünce çok sevindi:

"Güzel, güzel, güzel olmuş," dedi. "Hepsini böyle kara yapmayacaksın başların, kimi ak, kimisini, kimisini de kırmızı yapacaksın. Bin beş yüzü de daha büyük yazacaksın. Bu kağıtlardan iki yüz elli tane alınacak ve her yol ağzına, kasabadaki her köşe başına, her köye asılacak. Kaç günde yapabileceksin bunları?"

"Bir haftada Ağam."

"Bunlar için sana ne kadar para gerekecek?"

"Ağam bilir, Ağamın eli tutulmaz."

Murtaza Ağa elini iç cebine attı, cüzdanını çıkardı, başını paranın üstüne eğerek asık yüzle saydı, sağ eline aldığı desteyi Sami Turguta uzattı:

"Al," dedi, "bu bile az senin gibi marifetli bir arkadaşa. At yakalansın, onu kurşuna dizelim, seni daha çok, çok memnun edeceğim. Senden bir ricam daha var."

Sami Turgut elindeki parayı cebine koyduktan sonra hazırol durumuna geçti:

"Estağfurullah Ağam, buyurun Ağam, rica ne demek Ağam, emredersin."

"Senden ricam, İnce Memedin atı yakalanınca, şu meydanın ortasına bir kürsü kurduracağım, kürsüyü baştan ayağa al bayraklarla görkemli donatacağım. Yetmiş köyün, beş kazanın üç vilayetin halkını da buraya çağıracağım. O kadar kalabalık olacak ki, kasabada iğne atsam yere düşmeyecek."

"Düşmeyecek efendim."

"Ha şöyle, düşmeyecek. Sonra kürsüye çıkacaksın. Çıkıp göğsünü şöyle bir gereceksin."

"Gereceğim efendim."

"Gerdikten sonra başlayacaksın, biz, biz, biz diye bağıracaksın, Altaylardan Viyana kapılarına kadar on altı devlet kurduk diyeceksin."

"Derim efendim."

"Dünya atlarımızın nalları altında inledi, diyeceksin. Nallarımızı yeryüzünün göbeğine çaktık, diye haykıracaksın. Bütün kızıl kanımızı ırmaklar gibi çağıl çağıl yeryüzüne döktük, bayrakları al kanımızla boyadık, bozkurdumuzu güneşlere, aylara, yıldızlara eş olaraktan gökyüzünün ortasına çaktık."

Sami Turgut taş kesilmiş, hazır olda öylesine duruyordu ki kılıç sallasan da boynunu vursan gözlerini kırpmayacaktı.

"Bütün kanımız al bayrağımıza geçmiştir. Biz her zaman kan gölü, kan gölü, derya deniz kan gölü içinde yüzmüşüzdür. Serçe kadar olanımızın bile üç öküz kanı kadar kanı vardır. Ol sebepten biz kanımızı yeryüzünün en ücra köşesine kadar serpmişizdir... Yok, hayır, hayır, yalnız, saçmışız, savurmuşuzdur."

"Baş üstüne efendim, savurmuşuzdur."

"Son Türk Devletini unutma."

"Hiç unutur muyum efendim. Elimizde kalan son Türk Devletini böyle atlara çiğnetmeyeceğiz, diyeceğim."

"Çiğnetemeyiz. Böyle söyle. Köroğlunun atına da, Alinin Düldülü olsa, ona da, Muhammedin Burağına, Genç Osmanın Arabına, hiçbir ata da bir son Türk Devletini çiğnetmeyeceğim, diyeceksin. Böyle toprağımıza göz dikmiş, toprağımızın harimi ismetine girmiş at kılığındaki beygirlere ve de at suretine girmiş eşeklere veryansın edeceksin."

"Biliyorum efendim."

"Evet, evet, sen her şeyi herkesten iyi bilirsin Muallim Bey, ben de tutmuş sana on altı Türk Devletiyle kızıl kandan bayrağımızı anlatıyorum. Yani demem o ki öyle bir nutuk çekeceksin ki, herkes böylesi zalim, canavar atların ne mene atlar olduğunu, vatanımıza ne biçim bir timsal olaraktan başkaldırdıklarını öğrenecek. Aman canım sen herkesten iyi bilirsin ya, sen böyle ateşli Orta Asyalı, şorul şorul kanlı konuşmayla mebus, hem de baş mebus olacaksın..."

"Sayenizde Ağam."

"Haydi git de çalış bakalım. Mebus olmadan önce Vatan senden hizmet bekliyor."

Sami Turgut kapıdan çıkarken Murtaza Ağa onun sırtını tapıklıyordu.

"Evet, Taşkın Halil Bey, her şey yolunda. Az sonra Tellal Kambur Ahmet gür sesiyle çarşıyı inletecek. Haydi kahveye çıkalım da onun gür sadasını dinleyelim, o görkemli Türk sesini duyalım. Anlayalım ki hiçbir millette böyle bir gür ses yoktur."

Taşkın Halil önde Murtaza arkada, büyük iş görmüşlerin mutluluğu içindeki, kabarık göğüsleriyle çarşının ilk dükkanına gelmişlerdi ki Kambur Ahmedin sesini duydular.

"Dinle Taşkın dinle! Vay senin güzel, hem de öz Türk bir sadana kurban olsun Murtaza. Dinle Taşkın dinle, Türkün öz bir ulu sadasını dinle."

Kambur Ahmedin boyu kısacıktı. Alt yanı incecik, üst yanı geniş, boynu hiç gözükmüyor, başı da yarıya kadar omuzlarının içine gömülüyordu. Sallanarak, yuvarlanır gibi bir hoş yürüyordu.

"Eeeey ahali, eeeey ahali, eeeey, duyduk duymadık, demeyin. Şimdi size mühim ilanatta bulunacağım, biliyorsunuz İnce Memed nam kan içici var dağlarda, biliyorsunuz İnce Memed nam kan içici ki, genç kızların zorla ırzlarına geçer, genç gebe kadınların karınlarındaki bebeyi süngüleyerek çıkarır da sırıklara geçirir bebeleri, o İnce Memed eşkıya ki, insanların derilerini yüzer eşeğe ters bindirerekten ve de kuyruklarını ellerine vererekten. O İnce Memed nam eşkıya ki yaptıkları saymakla bitmez. O İnce Memed nam eşkıya ki, çocukların, önüne çıkan her çocuğun gözlerini oyar. Şu dağlarda kör olmayan

çocuk kalmadı. O İnce nam kafir ki, zalim ki, vatan düşmanı, insan düşmanı ki..."

İnce aleyhine gür sesiyle verdi veriştirdi. Ne söylemiyordu ki, akla hayale gelmez neler yakıştırmıyordu ki İnce Memede. En sonunda sadede geldi.

"Eeeeeeey ahali, o İnce Memed nam eşkıyanın bir atı vardır ki İnce Memedin canı o attadır. Deli, kendi yöresinde dönen, bir görünen, hemencecik yiten, ateş görünce içine dalan ve hem de yanmadan çıkan ve hem de daima sarp kayalıkların sivrisinde dolaşan... Gözünün önündeyken görünmez olan. Eeeeey ahali, işte bu atın başına bin beş yüz Türk lirası konmuştur. İşte her kim bu atı tutup getirir, candarma dairesine teslim ederse helalinden bin beş yüz Türk lirası verilecektir ona. Helalinden bin beş yüz Türk lirası... Eeeey ahali, bin beş yüz Türk lirası... Ey ahali, o atı getiren hem bin beş yüz Türk lirası alacak helalinden, hem de milli kahraman ilan edilecektir. İstiklal Savaşı kahramanlarına yamaç tutulacaktır. Eeeey, ahali duyduk duymadık, demeyin."

Kambur Ahmet tellalını bundan sonra üç gün daha çağırdı. Bu arada Sami Turgut da, yeşil, mavi, ak, kırmızı, turuncu at başlarıyla sokakları, köşebaşlarını, kahveleri, kalın ağaç gövdelerini donatıyordu.

6

Akdeniz kıyılarında toprak da deniz gibi köpürür. Çiçeğe durmuş turunç, portakal, limon bahçeleri de deniz gibi köpürür, denizin üstünden ağır ağır yükselerek, ışık doldurulmuşçasına şişerek göğe ağan ak bulutlar da köpürür.

Memedle Müslüm kendilerini derin bir yarın dibinde, çakılların üstünde buldular. Daha sabaha epeyi bir süre vardı, deniz kapkara, kıyıya her çarpışında toprağı sallayan bir uğultu, bir gümbürtüydü. Memed elini korkarak suya soktu, ılıktı, öyle Toros pınarlarına benzemiyordu. Koskocaman, uçsuz bucaksız bir karanlık çalkalanıyordu. Ya da Memede öyle geliyordu. Şu anda karşısında, karanlığın altında bütün ağırlığıyla dağlar çalkalanıyor, köpükleniyordu. Karanlıkta, denizin üstünde yer yer de yıldızlar çakıyor sönüyor, çakıyor sönüyordu. Yaz aylarında Toros dağlarında, Düldül, Dibek dağlarında da böyle olur, başı gözükmeyen doruklarda, karanlığın içinde top top yıldızlar çakar sönerdi ve yıldızlar, o doruktan bu doruğa durmadan akar dururlardı. Burada da, gümbürtülü, karanlık denizde de bir uçtan bir uca yıldızlar akıp duruyorlardı. Memedin burnuna şimdiye kadar hiç bilmediği bir koku da geldi, tuzlu, bir tuhaf, acıca, insanı birazıcık sevindiren bir kokuydu. Memed yorgunluktan, uykusuzluktan ölüyordu ya uyumak istemiyordu. Müslüm yarın dibine kıvrılmış, çoktan uyumuştu. Memed imam cüppesini onun üstüne örttü ve belini yarın toprağına dayayıp, dizlerini karnına çekti, düşünmeye koyuldu. Tabanları öylesine sızlıyordu ki, öyle tatlı tatlı da düşünemiyordu. Bacakları, beli de ağrıyordu. Başında da bir uyuşma vardı. Arada bir Kara Zeynep Hatun geliyordu gözlerinin önüne, ardından karayılanlar... Karayılanlar yüzlerce, telaş

içinde, uçarak, çığlık çığlığa kaçışıyorlardı. Bir orman yangını görmüştü eskiden, dağ gibi yalımlar ulu ağaçların üstüne, sert esen poyraz yelinin altından yüklenirken, ateşin önünden hayvanlar, canlarını dişlerine takmışlar, sonsuz bir can telaşı içinde kaçıp yangından canlarını kurtarmaya çalışıyorlardı. Uzun kuyruklu bir tilkinin kuyruğu tutuşmuş, o da kaçmayı bırakmış, orada, yalımların önünde havaya sıçrayıp duruyordu. Yalımlar göz açıp kapayıncaya kadar onu içine almıştı, üç yılan, sonsuz bir devingenlikte uçarak gidiyorlar, çakallar, geyikler, sansarlar, sincaplar delirmişçesine kaçıyorlardı. Yanan ormandan çığlıklar, çatırtılar, derinliklerden de şu denize benzer karanlık gümbürtüler geliyor, toprağı sallıyordu. Yanan orman güzel kokuyordu. Anavarzanın karayılanları da köylülerin, candarmaların önünden, bir yangının önünden kaçar gibi kaçıyorlar, kendilerini Ceyhan suyuna atıyorlardı. Yüzbaşı İnce Memed yerine çok, çok yılan öldürtmüş o gün. Orman yangını da öyleydi. Yüzlerce hayvan en geride de yılanlar arkalarından hızla akarak gelen yalımdan kaçıyorlar, önlerindeki akarsuya gelince kendilerini kapıp koyveriyor, çağıldayarak akan suyla birlikte akıp gidiyorlardı.

Çok uzaklarda öten bir kuşun sesi geliyordu. Ben ne yaptım da beni böyle karşıladı Zeynep Hatun, Kesikkeli köyü? Ben ne iyilik ettim ki bu insanlara? Bir yaşlı Abdi Ağayı, ardından da Ali Sefa Beyi, şimdi de Çiçekli Mahmut Ağayı... Ben bunları öldürünce ellerine ne geçti ki, köylüler ne kazandı? Şu uyuyan, şu sabi çocuk, şu Müslüm canını dişine takmış geliyor, bir haftadır çekmediği kalmadı, anasından emdiği burnundan geldi. Acaba o İnce Memed dedikleri ben değil miyim, öyle peygamber emsali, öyle ermiş, öyle yiğit, Köroğlu, Genç Osman, Hızır Aleyhisselam, Hazreti Ali gibi bir İnce Memed daha var da, beni onunla mı karıştırıyorlar? Ben ben buradayım, şu Akdenizin kıyısında, bir karınca, bir kelebek, bir serçe kadar küçücük, yalnızım, kimsesizim. Ama İnce Memed adı dillere destan. Herkes, herkes onu seviyor. Hem öldürmek için bütün Çukurova atıyla itiyle Akçasazdaki İnce Memedi yakalamaya, Yüzbaşıya yardıma gidiyor, hem de Kesikkeli köyünde görünce... Bu ne iştir şu insanlıktaki, ne acayip iştir Yarabbim... Yakalansaydım,

yakaladık, diye sevinecekler, o yakaladıkları beni kasabanın orta yerinde astıklarında da hepsi her yerden yas tutup ağıtlar yakacaklardı. Derin düşüncelere daldı. Uğurböcekleri geldi gözlerinin önüne, eline konan uğurböceklerini, "Uç uç, tellice böcek, sana pabuç alacağım, sana şalvar sana fistan alacağım. Uç uç tellice böcek sana dünyayı vereceğim, sana nar çiçeği, boynu bükük mor menekşe takacağım. Uç uç tellice böcek..." Ben ne yaptım ki de... Beni ne sanıyorlar? Kuzgun Velinin de parasını, bir hırsız gibi çaldım. Ben hiçbir işe yaramaz, babam İbrahim gibi, eline ver ağzındaki lokmayı al, dedikleri bir kişiyim. İyi ki bıraktım şu eşkıyalığı, burada şu denizin kıyısında, Akyalı köyünde, Abdülselam Hocanın yanında, bu kutsal adamın koltuğu altında, Hürü Anam da, Seyran da evimde, rahat, etliye sütlüye karışmadan... Ben böyle yaratılmış, yumuşacık, içinde kimseye karşı, Hatçeyi öldüren Yüzbaşıya karşı kin bile gütmeyen birisiyim. Ben yalnız böyle değilim ki, bütün köylüler, dağlılar, Çukurovalılar böyle, biz hepimiz yumuşak, boyun eğen, yüzünün üstüne bas, ez, kul köle eyle, on yıl askerlik yaptır, öldür, zulüm et, derisini yüz, ırzına geç, ses çıkarmayan bir tuhaf insanlar, yaratıklarız.

Acı bir çiçek kokusu geldi az ilerden, sağ yandan, Memed bu kokuyu çok iyi biliyordu. Koku deniz kokusuna karışmış geliyordu ya, su püreni kokusu olduğunu anladı. Bu yakınlarda bir sel yatağı olmalıydı. Su püreni akarsu kıyılarında, büyük pınarların yörelerinde biterdi. Öyle keskin kokardı ki dağlarda, insan onun kokusunu çok uzaklardan bile alabilirdi. Ayağa kalktı, burun delikleri açılmış, şavullayarak, çakıltaşlarının üstünden kokuya doğru yürüdü. Burnu pürenin kokusunu almış onu doğru pürenliğin üstüne götürüyordu. Biraz yürüyünce kuru bir sel yatağına geldiğini anladı, bacaklarına birtakım otlar değiyordu, eğildi, bitkilerin üstünde elini gezdirdi, burnuna götürdü elini kokladı, bu bitkilerin içinde püren yoktu. Yere eğildi, araştırmasını sürdürdü, epeyi bir süre elini bitkilerin üstünde gezdirdi. Sel yatağının kuytusunda bir top püren çalısını bulunca sevincinden nerdeyse kanat takacak uçacaktı. Çalının yanına çöktü, pürenler bir ot gibi yumuşacık, tazeydi. Deniz kıyısından dolayı olacak, belki de Çukurova baharından

dolayı, pürenler keskin kokuyorlardı. Burnunu pürenin içine soktu, uzun uzun kokladı. O kokladıkça bacaklarının sızısı, bütün bedenindeki yorgunluk, içindeki karamsarlık akıp gidiyor, yerini güvene, bir sevince bırakıyordu. Şimdi şurada, şu karanlığın içinde, bu hiç bilmediği yoğun karanlığın, dalgalanan, dünyayı sallayan gümbürtünün yanında, yalnızlığın ortasında, yabancılığın tedirginliğinde, sel yatağında bulduğu su püreninin yanında, onu eğilip eğilip koklayarak kendine geliyor, yalnızlığını, yabancılığını unutup gidiyordu. Şu Abdülselam Hoca kimdi, neydi. Ferhat Hocanın çok yakın arkadaşı olduğuna göre ona benziyordu belki de bir parça. Ne bir parçası, tıpkı onun gibi bir adamdı, tıpkı onun gibi gülüyor, onun gibi dünyayı yıkarcasına öfkeleniyordu. Tıpkı onun gibi yürekli, kendisini, düşünmeden ateşin içine atan birisiydi. Tıpkı onun gibi... Hocalara güven olmaz ya Ferhat Hoca gibi birisi değil de, ihbarcı, korkak, iki yüzlü birisiyse... Bana bir kötülük yaparsa Abdülselam Hoca, Müslüm var, diye sevindi Memed, Müslüm onu yaşatmaz. Püreni bir daha kokladıktan, eli, yüzü, bütün bedeni püren kokusuna kestikten sonra Müslümün yanına döndü, başucuna çakılların üstüne, sırtını yara verdi oturdu. Çocuk derin uykulara dalmış, sanki soluk almadan, ölü gibi uyuyordu. Sağlıklı insanlar işte böyle uyurlar, diye düşündü Memed, böyle bebecikler gibi sessiz uyurlar. Hürü Ana, o yaşında bunun gibi sessiz uyuyordu. Böyle telaşsız, sessiz, en küçük horultu, ses çıkarmadan uyunan uykulara köylüler günahsız uyku, diyorlardı.

Birden dağların başının ağardığını gördü Memed. Deniz de önünde sonsuza dek sütbeyaz serilmişti. Günbatıda apak bir bulut kümesi ovanın üstüne yığılmış sallanıp duruyordu. Martılar, apak, sarı gagalı kuşlar denizin üstüne bir iniyor, bir kalkıyorlardı. İnceden, çok hafif bir yel esiyor, Memedi sevinçten uçuruyordu.

Ayağa kalktı, doğuya, dağlara döndü, dağların başı ak bir çizgideydi. Çizgi göğe doğru genişliyor, dağın başındaki sırmalanmış bulutlar bir turuncuya kesiyor, bir kırmızı, pembe mor oluyor, bir, bir demircinin köresindeki köze benziyordu. Çok uzaktaki bir dağın doruğuna da gün vurmuştu.

Bu denize mavi demişlerdi, diye düşündü, bir sütbeyazlık bulutlar gibi kabararak sonsuza kadar gidiyor, kıyılar buğulanıyordu usuldan, deniz o geceki ağırlığını, dünyanın üstüne dağ gibi çöktüğü, sallandıkça dünyayı, gökyüzünü, yıldızlarla birlikte çalkaladığı halini yitirmişti. Dün gece, dalgalanan bin yıllık bir karanlık gibiydi. Kıyıya uzun aralıklarla büyük dalgalar ağır geliyor, çakıltaşlarına seriliyor, ardından da yavaş yavaş, köpüklerini söndürerek dönüyordu.

Memed baktı ki deniz gittikçe, ortalık ağardıkça mavileşiyor, dalgalar da daha büyüyor, sıklaşıyor, kabarıyor. Günbatıdaki üst üste yığılışmış bulutlar da kabarıyor, şişiyor, göğe doğru büyüyerek, ağararak yükseliyor. Gün doğunca, deniz, toprak, dağlar ova birden değişiverdi. Dünya artık öteki dünya, deniz artık öteki deniz değildi. Her şey uyanıyordu. Martılar bir telaşta, bir telaşta denizin üstüne inip inip kalkıyorlardı. Mavinin üstüne, ta ötelere kadar bir ipilti çökmüş, Memedin gözlerini alıyordu. Hemen yandaki pürenli sel yatağına koştu. Dere baştan sona kadar pürenlikti. Gün vurunca pürenler daha keskin daha ağır kokuyordu. Deniz de daha başka kokuyordu. İnceden de bir toprak kokusu geliyordu dağlardan reçine kokusuna karışmış. Güneş kızdırdıkça reçine kokusu daha belirginleşiyordu.

Neden sonra Müslüm doğruldu, uyanmaya, nerede olduğunu anlamaya çalışıyor, gözlerini ovuşturarak yöreye bakıyor, bir şey anlamamış olacak ki gözlerini ovuşturup ovuşturup bakıyordu.

"Deniz kıyısındayız Müslüm," diye güldü Memed. "Sen getirdin bizi buraya."

Müslüm üstündeki cüppeyi fırlatıp yana attıktan sonra ayağa kalktı:

"Buraya mı gelmişiz, burası neresi ki?" diyerek denizin kıyısına gitti, çakıltaşlarının üstüne diz çöküp denizden avuçlarıyla aldığı suyla bir iyice ova ova yüzünü yıkadı.

"Sen hiç uyumadın mı?"

"Uyumadım," dedi Memed. "Uyuyamazdım. Denizi merak ettim. Dün gece bir karanlık gümbürtü üstüme üstüme geliyordu."

"Deniz adamı ilk görüşte çok korkutur," dedi Müslüm, çok bilmiş. "Gündüz olsun, gece olsun insan denizi ilk olaraktan görünce yüreğine bir korku, bir yalnızlık, çaresizlik, yabancılık, kimsesizlik çöker."

"Hele hele, hele Müslüm!"

"Beni alaya alma Memed Ağam, ben daha çocuktum eskiden, bu denizin kıyısında kuzu güderdim. İlk olaraktan denizi görünce içim ürperdi. Sonra sonra alıştım ya, bundan sonra da ne zaman denizin yanına gelsem, içimden hep ağlamak gelirdi. Şimdi sen yanımda olmasaydın, gene ağlardım ben burada tek başıma."

"Doğru bre Müslüm," dedi Memed, "senin bu dediklerin. Benim de içimden ağlamak geldi gün doğunca... Şunu görünce... Bir de Düldül dağının karşısında böyle olmuştum, bir ikindiüstü Düldül dağı karşıma çıkınca..."

"Ben acıktım," dedi Müslüm. "Bu deniz kıyıları, bir de beni çok acıktırır."

"Buralarda su var mı?"

"Şu ilerdeki dereye baktın mı?"

"Baktım," dedi Memed, "kuru dere o."

"Susuz yiyelim."

Belindeki azık çıkınını çözdü, yere sermişken geri kapadı, beline kuşandı, yarın üstüne çıktı, yöreye uzun uzun baktı.

"Öğleye kadar yemezsek ölmeyiz ya," dedi, yardan aşağı indi.

"Ölmeyiz," dedi Memed. Bu pembe yanaklı, cin gibi akıllı, yürekli çocuğa bakmaya doyamıyordu. Keşki böyle bir kardeşim olsaydı, diye düşündü. Ama bu çocuk şimdi kardeşimden de, anamdan da, babamdan da bana yakın, diye düzeltti düşüncesini. Hürü Anacıktan da yakın, diyecekti ödü koptu. Ya Hürü Anacık, onun böyle düşündüğünü bir sezecek olursa, dünyayı başına yıkardı.

Yanına gelip durmuş, ona bir şeyler söylemeye hazırlanan Müslümü kucakladı, sıktı: "Benim küçük, yürekli, cefakar, dünya akıllısı yiğit kardaşım," dedi, o iğne ucu gibi çelik ışıltı geldi gözlerine bir nokta gibi çakıldı kaldı, başında da o sarı ışıltılar savrularak dönmeye başladı.

"Sen eşkıya olmayacaksın," dedi.

Müslümün, gördüğü bu sevgiden dolayı gözleri yaş içinde kalmış, içi kabarmıştı.

"Benim evimin yanında sana da bir ev alacağım." Alacağım derken utanmış, Kuzgun Velinin hırsızlık paralarıyla mı, diye de düşünmüştü. Olsun, varsın olsun, aldırma, dedi kendi kendine. Müslüm eşkıya olmasın da, Müslüm benim yanımda kalsın da...

"Öyle işte," dedi Memed. "Şimdi ne yapacağız?"

"Şimdi sen, şu kocaman suyun yanında, işte şurada tek başına kalacaksın. İstersen de denize bakacak, hüngür hüngür ağlayacaksın. İmam cüppeni de üstüne giyecek, benim silahımı da, senin silahını da altına saklayacaksın. Seni bir gören olursa da, ben bu denizin bekçisiyim, bu dünyanın denizlerinin hepsini ben beklerim, diyeceksin. Benim adıma, deryalar bekçisi İnce Memed derler, diyeceksin. Şimdi ben, Abdülselam Hocanın köyünün yolunu düzelttim, köyün camisinin minaresinin ucunu gördüm, şimdi oraya gidiyorum. Abdülselam Hocaya böyle böyle, diyerekten şu kağıdı ona vereceğim."

"Bu kağıdı mı?"

Müslüm ona elindeki kağıdı uzattı.

Memed elindeki kağıdı evirdi çevirdi, önüne arkasına baktı, "Bu kağıtta hiç yazı yok ki," dedi. "Bir tek, bir tuhaf kökü havada, başı yerde bir ağaç resmi var."

Müslüm kağıdı onun elinden aldı, tersine çevirdi:

"Bak Memed Ağa," diye güldü, "böyle çevirirsen kökü yerde olur," dedi.

Memed, kağıdı onun elinden yeniden aldı, baktı baktı: "Bunun kökü havada, nasıl tutarsan tut, gene de bu ağacın kökü havada."

Aralarında sert bir tartışma başladı. Sonunda Müslüm bıktı, "Varsın kökü havada olsun," dedi, kesti attı.

Memed:

"Kökü havada olmayan bir ağaçla ne demek ister ki Ferhat Hoca. İlle de kökü havada olmalı."

"Onun orasına ben karışmam. Herhalde bir bildikleri, herhalde aralarında bir tılsımları var."

"Tılsımları var," dedi Memed. "Yılanların da hepsini öldürmüşler, devedikenlikte bir tek yılan koymamışlar, hepsini kırmışlar, Yüzbaşıyla köylüler, duydun ya..."

Müslüm içini çekti, "Kırmışlar, yılan kalmamış," dedi, "Çukurovada. Oysa ki karayılanlar Çukurovanın yakışığı, uğuruydu, bereketiydi. Ben gidiyorum. Abdülselam Hocaya, sana bir Molla geliyor ki diyeceğim, Molla derim sana. Nah cüppesi bu kadar..."

"Burada da yılan var mı Müslüm?"

"Var," dedi çocuk. "Ararsan bir sarı çıyan, bir kırkayak bulursun eğlenmek için. Sağlıcakla kal, ben hemen gider geriye dönerim."

Yarı koşarak çıktı, sel yatağına girince gözden yitti. O gözden yitince Memed de yarın dibine çöküp denize gözlerini dikti. Uzaklarda, yelkenleri şişmiş büyük bir yelkenli süzülüyordu.

Müslüm gittiği yerden ikindiüstü döndü. Memed oturduğu yerden hiç kıpırdamamış, gözlerini denize dikmiş, öyle kalakalmıştı. Müslümü görünce irkilerek ayağa fırladı.

"Müslüm," dedi yüzü allak bullak, "insan bu denizin karşısında küçülüyor, küçülüyor, iğne ucu kadar bir şey kalıyor."

"Denizi ilk görünce hep öyle olur," dedi Müslüm.

"Dağı görünce de öyle oluyor."

"Ben onu bilmiyorum," dedi Müslüm. "Ben dağda büyüdüm."

"Bu çaba, bu kavga, bu kaçıp kovalama niye ki, insan bir iğne ucu kadar kalınca?"

"Onun orasını bilmem," dedi Müslüm. "Eğer Abdülselam Hocadan biraz sorup sual edersen selamı var. O ağaç neymiş sen biliyor musun?"

"Ne imiş?"

"Kökü gökte, dalları yerdeymiş. Abdülselam Hoca kağıdı alınca, ben bir iyice baktım kağıda, Hoca kağıdı kökü gökte, dalları yerde tuttu?"

"Ne demekmiş o ağaç?"

"Hoca bana okudu, o mektupta Ferhat Hoca diyormuş ki, bu gelen öyle bir adamdır ki, benim canımdan ileridir. Senin

de canından ileri olacak. Yer yarılmadan, dünya tersine dönmeden, dağlar doruklarının üstüne oturmadan, ağaçlar kökü göklerde bitmeden, hiçbir surette bu gelen konuğun kılına, o Çukurova dedikleri yerde kimse dokunamayacaktır. O ne isterse, onun her isteği yerine getirile... Tamam mı?"

"Tamam," dedi Memed.

"Karanlık kavuşuncaya kadar burada bekleyecek, karanlıkta gideceğiz Abdülselam Hocanın evine."

"Ben acımdan öldüm."

"Ben karnımı balla börekle bir iyice doyurdum."

"Nasıl bir adam Hoca?"

"Uzun boylu, güleç yüzlü, incecik, yakışıklı bir adam. Senin gibi sırtında öyle haldur huldur cüppesi de yok. Tıpkı, tıpkı Ferhat Hocaya benziyor. Bir elmayı ikiye bölmüşler, bir yarısı Ferhat Hoca, öteki yarısı da Abdülselam Hoca. Bunlar kardaş olmayalar?"

"Eski arkadaşlar biribirlerine çok benzerler."

"Ben sana hiç benziyor muyum?"

"Hele dur, biraz daha eskiyelim, biz de biribirimize benzeriz."

"Keşki," diye onun yüzüne hayranlıkla baktı Müslüm. "Keşki ben de sana öyle benzesem."

"Karanlığa kadar burada beklemeyelim, haydi, dışarıya çıkalım da dolaşalım."

"Senin cüppen var. Birisiyle karşılaşırsak... Sen Hocasın. Bir şey olmaz."

"Olmaz," dedi Memed.

Yardan yukarıya çıktılar. Gavur dağları ovanın tam ucundan, denizden yükselir gibi birden yükseliyordu. Dağın eteğine yakın bir yerde, ovanın üstünde büyük bir yapı yükseliyordu. Sol yanda da portakal, turunç, limon bahçeleri... Yönlerini bahçelere döndüler. Toprak ağzına kadar pampal dedikleri kır laleleriyle dolmuştu. Pampallar renk renk, üst üste serilmişlerdi düz ovaya. Çiçeklerin üstünde, inip kalkan, havada dalga dalga esen, çavan, yüzlerce bir çalının üstüne konan, bir sel gibi akan, uzak gökte burgaçlanan, dönen, savrulan kelebekler ılık güneşte ışık içinde kalmışlardı.

Karşıda, apak çiçekler açmış, hiç yapraksız, bir bulut gibi pampallı düzlüğe çökmüş ulu bir ağaç durmadan ışık değiştiriyor, bir ak renkten başka bir ak renge, bir ışıktan başka bir ışığa giriyor, sert, yumuşak, yansımaları ışığı usturalıyor, uzatıyor, tane tane ediyor, ipiltiye boğuyordu. Ağaca yaklaştıkça ağaç uğulduyordu. Biraz daha yaklaştıkça ağacın uğultusu daha da büyüyordu.

"Uğulduyor Müslüm," dedi Memed. "Ben hiç böyle uğuldayan bir ağaç görmedim. Bin kovanlık arıyı bir araya getirmişsin gibi uğulduyor. Hani bir yer var. Deliktaşın doruğu, oradaki kovukta, kovuk bir mağara gibidir, kayalara oyulmuş, işte oraya yaklaşırken de kayalar böyle uğuldar. Doruktan, oradan ta aşağılara kadar, bir sel yatağından bal akmıştır. Tekmil böcekler o bala çokuşur, kuşlar, öteki bal seven hayvanlar... O yarığa hiçbir insan yaklaşamaz. Yaklaşanlara da arılar tepeden tırnağa sıvanır, kıpırdatmaz ederler. Bilmeden, arı kovuğunun önünden geçenler canlarını zor kurtarırlar."

"Ben öyle çok arı kovuğu biliyorum," dedi Müslüm. "O kovukların balını yersen deli gibi olur, göklere uçar, göklerde yüzersin."

"Biliyorum, ben de yüzdüm," dedi Memed.

"Ne fayda," diye üzüldü Müslüm. "Sen bundan sonra dağları göremeyecek, o baldan yiyip de uçamayacaksın."

"Sen bana getirirsin," diye güldü Memed. "Kardaşım, yoldaşım Müslüm ne güne duruyor?"

"Sana o baldan çok bal getiririm," diye sevindi Müslüm. "O baldan Abdülselam Hocaya da verirsin. Çok getiririm. İyi bir adama benziyor, o da uçsun fıkara."

"Uçsun anasını satayım bre Müslüm," diye onun omuzuna vurdu Memed.

"O iyi bir adama benziyor, uçsun varsın fıkara, yesin balı, yesin balı karnı şişsin de şu Gavur dağının doruğuna konsun, güneşin doğduğu yere."

Uğuldayan ağacın on adım yakınına kadar geldiler durdular. Tepeden tırnağa şıkırdım gibi çiçek açmış ağaca arılar çokuşmuşlar, binlerce titreyen kanattan kıvılcımlanan keskin mavi, pembe, kırmızı ipilti yöreye saçılıyor, yağıyordu. Ağa-

ca uzun bir süre bakamadılar, gözleri kamaştı. Bu kadar çok, mavi, kırmızı, yeşil, binbir renkte çakan, irili ufaklı çeşit çeşit arıyı Memed hiçbir yerde görmemişti.

"Abooooov," dedi Müslüm, "yer gök, bütün dünya arıya kesmiş."

"Arıya kesmiş," dedi Memed. O da Müslüm kadar şaşırmıştı.

Bir de inceden, arı kokularına karışmış çiçek kokusu geliyordu, yel belli belirsiz efiledikçe başları dönüyordu. Bu, çiçekten köpürmüş ağacı üç kere dolandıktan sonra portakal bahçelerine vardılar. Ovayı doldurmuş portakal, limon, turunç ağaçları da tepeden tırnağa çiçeğe durmuş, apak köpürmüştü ve arıların uğultusu... Çiçeklerin kokusu dalga dalga yüzlerine vuruyor, onları kaya balı yemiş gibi esrikleştiriyor, göklere uçuruyordu.

"Bal yemiş gibiyim," dedi Müslüm mestolmuş. "Çok da arı var.

Arılar da kokuyor."

"Kokuyor," dedi Memed.

Ve bahçelerin ortasına, ılık toprağın üstüne oturdular. Oturur oturmaz Memedin elinin üstüne bir kırmızı, kara benekli uğurböceği geldi kondu. "Bak, bak, bak," diye sevindi Memed, "bak, uğurböceği... Beni, geliyor, geliyor buluyorlar bu sefer. Uç uç, tellice böcek... Sana pabuç alacağım... Uç uç..."

İkisi iki yerden sesleniyorlardı, uç uç... Tellice böcek Memedin eli üstünde açılmış kanadıyla bir süre bekledi, sonra da uçtu gitti. Böcek uçunca sevinçlerinden havaya sıçrayıp arkasından el çırptılar, böcek gitti ilerdeki turuncun çiçeğine kondu, çiçeğin içinde de yitti.

Ilık toprakta biraz oturduktan sonra, yerlerinde fazla duramadılar, ayağa kalktılar, sık bir orman gibi bitmiş ağaçların arasında dolaşmaya başladılar. Yeşil bir yılanla karşılaştılar. Yılan bir pınar kıyısında bitmiş, taze yeşil bir ot yeşilliğindeydi. Başını kaldırdı onlara baktı, ardından da ağırca aktı gitti. Taktaklayarak çiftleşen kaplumbağalar gördüler. Bir kaplumbağa ötekinin sırtına binmiş, gözleri dışarıya pörtlemiş, soluyuşu ta uzaklardan duyularak altındaki dişiyi iteliyordu ileriye doğru. Bir tilki şaşkınlıkla onlara baktı, uzun, kırmızı kuyruğunu sa-

vurdu, aldı yatırdı.

Gün batarken martı sesleri geldi denizden, uzak göklerde kuşlar dönüyordu alacakaranlığın üstünde, ışık içinde kalmışlar.

Karanlık çökünce köpürmüş bahçelerden ayrıldılar. İkisi de tepeden tırnağa limon, turunç, portakal çiçeği kokuyorlardı, keskin.

Memed, mutlu:

"Kokuyorum, başım dönüyor, uçuyorum." dedi. "Keşki..." İçini çekti. "Keşki Seyran da, Hürü Ana da burada olsa," diyecekti, diyemedi.

Müslüm de içini çekerek:

"Keşki..." dedi.

"Ne keşkisi?"

"Keşki Seyran da burada olsaydı, o da bizim gibi turunç çiçeği koksaydı."

"Koksaydı," dedi Memed, sesi hüzün doluydu.

Abdülselam Hoca onları evin avlu kapısında karşıladı. Çoktandır gözleri yolda onları bekliyordu.

"Hoş geldiniz, safalar getirdiniz, başım gözüm üstüne geldiniz. İnce Memed, evladım, bizim Ferhadın mektubunu alınca derecesiz sevindim, demek dünya gözüyle İnce Memedi görmek bize de nasip olacakmış."

Yukarı kata çıkan merdiven tahtaydı, bastıkça gıcırdıyordu. Bir salonun ortayerine çıktılar. Yukarda altı tane büyük oda vardı. Mollanın, beyaz başörtülü karısı, iki kızı, bir oğlu onları merdiven başında bekliyorlardı. "Hoş geldiniz," dediler, salonda karpuzu büyük üç lamba yanıyordu, sedire buyur ettiler.

Biraz dinlendikten sonra Abdülselam Hoca:

"Hamamlık yanıyor," dedi, "hemen yıkanın, sonra da yemek... Müslüm seni aşağıdakine götürsün kardeşin." Kızlardan birisi Hocanın oğlunun eline bir çamaşır bohçası verdi. Delikanlı elinde bohça, "Buyur kardaş," dedi, ona merdivenleri gösterdi. Memed de ayağa kalktı, o kalkınca onun da önüne Abdülselam Hoca düştü. Hamamlıkta bir mum yanıyor, bir mermer tekne ağzına kadar suyla doldurulmuş bekliyordu. Teknenin yanındaki mermer çanağın içinde de pembe büyük

bir kalıp sabun duruyordu. Memed, küçük tahta iskemleye oturdu, sıcak suyu döküldü. Bir yandan kokulu sabunla sabunlanıyor, öbür yandan gümüş hamam tasıyla üstüne su dökünüyordu kendinden geçmiş. Uzun yıllardan bu yana böyle sıcacık bir suyla, böyle mermer bir hamamlıkta, böyle kokulu, köpürgen sabunlarla yıkanmamıştı. Öylesine uzun yıkandı ki açlığını, Müslümü, Abdülselam Hocayı unuttu gitti.

Hoca dışardan boyuna öksürüyor, o duymuyor, duysa da üstüne alınmıyordu. Neden sonra Müslüm Memedin kapısını vurdu, usulcana, "Memed Ağam, Memed Ağam," dedi, "ne oldu sana, merak ettik." Memed bu ses üstüne kendine geldi, gevşemiş, yarı uykuda, yarı uyanık, yarı düşte gibiydi, ayağa kalktı, "Hemen kurunup giyiniyorum." Mis kokulu havlular yumuşacıktı. Memed kurulanmaya doyamıyordu. Ömründe, bu havlular kadar yumuşak bir şeyi de hiç ellememişti. Tavşan tüylerinden de yumuşak. Ev alır almaz, daha eve yerleşmeden ilk alacağı öteberi bu havlular olacaktı.

Bir yer masasının üstüne konmuş, kalaylı bakır sininin üstündeki tüten yemekler onu bekliyordu. Ortada tepeleme pirinç pilavı, onun yanında av etlerinden sövüşler, tavuk yahnisi, içli köfte... Daha neler neler... Abdülselam Hocanın karısı, kızları sofrayı donatmışlardı ki kuş sütü eksik. Hoca duasını okudu, oğlu da gelmiş yanına çökmüştü, başladılar. Yağlı pilav, av etleri, içli köfte... Memed ömründe hiç böylesine lezzetli yemek yememişti. Acaba çok açtı da ona mı böyle geliyordu? Yok, diye düşündü, yemekler, insan tok olsa da çok lezzetli. Müslüm yumulmuş, gözleri de fal taşı gibi açılmış atıştırıyordu.

Yemek yemeleri çok uzun sürdü. Yemeğin arkasından bal, kaymak, ceviz içi geldi sofraya. Apak petekli bir baldı sofraya gelen ve limon çiçeği kokuyordu. Memed ilk lokmayı ağzına atar atmaz, bütün bedenini bir limon çiçeği kokusu sardı. Sanki köpürmüş çiçekli büyük bir limon bahçesini, dünyasını, bir ova limon çiçeğini yutmuştu. Her lokmayı ağzına atışta çiçekten köpürmüş bir limon bahçesinin tekmil kokuları damarlarında dolaşıyordu. Yemek bittikten sonra kahveler geldi. Kahve kokusu da ortalığı aldı, limon çiçekleri kokusuna karıştı.

Kahveyi içtikten sonra:

"Her yer, taş toprak, ulu deniz, insan, ağaç, yaprak, çiçek hep limon kokuyor, Hocam," dedi Memed, biraz sıkılgan.

"Ben de şaşırdım buraya ilk geldiğimde, her an bir yerlerden güzel, keskin bir koku gelir insanın burnuna... Bir bakmışsın, ay dolunayken, ortalık deniz kokuyor. Bir bakmışsın, akşamüstü dağlardan kekik, yarpuz kokularına karışmış çam kokusu geliyor. Baharda limon, yazın sapsarı buğday kokar Çukurova, çok acı ekin kokar ortalık ekinler biçilirken. Bir de yağmur sonları toprak kokar Çukurova insanı deli divane eden. Bu toprakta doğan, buraya yerleşen, bir daha dünyanın başka hiçbir yerinde yaşayamaz, yaşamaya mecbur kalırsa da ölür," diye karşılık verdi Hoca.

"Ben şimdi limon çiçeği kokuyorum Hocam. O kadar yıkandım daha kokuyorum. Buraya gelirken portakalların içindeydik."

"Ben de tepeden tırnağa limon kokuyorum," dedi Müslüm.

"İlk gelişte hep böyle olur. Haydi siz şimdi yatın, çok yorgunsunuz, yarın uzun uzun konuşuruz."

Memed:

"Sağ ol Hocam, ellerinden öperim. Ama ne kadar çok Ferhat Hocaya benziyorsun sen. Şu uzun parmakların olmasa, ben bile seni Ferhat Hocadan ayıramazdım," diyerek ona hayretle bakıyordu.

Abdülselam Hoca sakalını sıvazlayarak güldü.

"Siz kardaş mısınız?"

Hoca karşılık vermedi. Gene güldü. Oda kapısını açtı. "Yarın konuşuruz," dedi, "bol bol vaktimiz var, çok konuşuruz. Işıkta uyuyamazsan başucundaki lambayı üfle. Allah rahatlık versin."

"Sağ ol Hocam."

Memed, şimdiye kadar böyle sakız gibi, mis kokulu bir yatağa da girmemişti.

"Müslüm..."

"Buyur Memed Ağam."

"Yatak da kokuyor."

Soyundu, lambayı üfledi, yatağa girdi ve uyudu. Sabahleyin çok geç, ancak gün kuşluk olduktan sonradır ki uyandı, apte-

saneye koştu, yüzünü yudu, geldi giyindi, uzun uzun aynaya baktı, aynadan korktu, başını hemen çevirdi.

Müslüm çoktan uyanmış, sedirde Hocayla karşılıklı oturmuşlar konuşuyorlar, onu bekliyorlardı. Onu gülerek karşıladılar. "Kusura bakma Hocam, başıma hiç böyle bir iş gelmedi şimdiye kadar. Bu yaşıma geldim, kuşluk vaktine hiç kalmadım. Kusuruma bakma."

Sofraya oturdular. Öyle zengin bir sofraydı ki Abdülselam Hocanın sofrası, bal, kaymak, daha kabarcıkları üstünde tereyağı, tüten süt, türlü türlü peynirler, ekmekler, yufkalar... Memed, ağır ağır, tadını çıkararak yapıyordu kahvaltısını, ekmeğinin üstüne önce yeni yayıktan çıkmış tereyağını, onun ardından da balı koyuyor, güzel bir dürüm yapıyor, alttan damlatmadan ısırarak, yarı kapalı gözlerle, yüzünde en güzel mutlulukların ışıltısı, yiyordu. Abdülselam Hoca da onun böyle mest, mutlu haline bakıyor seviniyordu. Memed, neden sonra kahvaltısını bitirince, Abdülselam Hoca:

"Memed yavrum," dedi, "şimdi az sonra berber gelecek, sakalların çok uzamış. Seni tıraş edecek. Burada herkes seni benim yeğenim biliyor, sen hiç konuşma bu hususta. Sanırım ki konuşkan bir insan da değilsindir. Korkma, bizim oğlanın giyitleri sana olur, onları giy. Tıraş olduktan sonra kasabaya alışverişe gideceğiz."

"Ben de gelecek miyim Abdülselam Hoca Efendi?" diye sordu Müslüm.

"Sen de geleceksin," dedi Hoca, Memede döndü:

"Silahlarınızı muhkem, bozulmaz, rutubet almaz, karıncalanmaz bir yere koydum yağlayarak. Ne zaman bir gerekli olursa..."

"Allah gerek etmez inşallah."

"İnşallah," dedi Hoca, "inşallah ya, hiç belli olmaz, dünyadır bu."

"Dünyadır bu," diye Memed boynunu büktü.

"Şimdi insek kasabaya, ben bu İnce Memeddir desem, bin tane de şahit göstersem, kimseyi inandıramam. İyi ki sen İnce Memede hiç benzemiyorsun."

"Benzemiyorum Hocam. Kimsecikler inanmıyor benim İnce Memedliğime."

Kahvaltı daha bitmeden, büyük deri çantası, elinde berber tasıyla berber geldi, sedire oturdu, onların kahvaltılarını bitirmelerini bekledi.

Onlar kahvaltıyı konuşarak bitirdiler. Berber çantasından tertemiz patiska bir önlük çıkardı, Memedi bir sandalyaya oturtup önlüğü boynuna taktı. Önlük de sabun kokuyordu. Sakalını bol köpürterek, keskin usturasını ikide bir kılavlayarak Memedi tıraş etti. Tıraştan sonra Memed, tüy gibi hafiflemişti, Hocanın oğlunun şalvarını, kaçak İngiliz kumaşından ceketini, kundurasını giydi, bir de kasket uydurdular ona, atlara binip kasabaya yollandılar.

Kasaba bağlık bahçelik bir yerdi. Portakal, limon, turunç bahçelerinin içinde düzgün, bazıları da çok güzel beyaz badanalı evler vardı. Güzel camisi, ince minaresi sülün gibiydi. Büyük bir alanı, yeni yapılmış çarşısı, çakıltaşları döşenmiş caddeleri düzgündü. Atlarını, alanın biraz ötesindeki büyük limon bahçesinin ortasındaki bir evin ahırına bağladılar, çarşıya indiler. Terziden, Memede göre, dikiş yerleri sırma işleme, İngiliz kumaşından bir şalvar buldular. Şalvarın kumaşı kaçak olaraktan Suriyeden geliyordu. Çok güzel bir de kundura, o da Suriyeden gelmişti, bir Adana ayakkabısı da aldılar. Ceketi alacakları yer eski, büyük bir dükkandı. O dükkana ceketler doğrudan İngiltereden gelirdi. Dükkancı onları, ta sokağın başında karşıladı.

"Allah bağışlasın, kim bu delikanlılar?"

"Bu yiğenim olur, bu da onun arkadaşı. Yiğenimin babası Anavarza ovasında oturur, çok variyetli bir kişidir."

"Bilirim, bilirim Anavarza düzlüğü Çukurovanın en verimli toprağıdır. Orada herkes zengindir."

"Öyledir," dedi Abdülselam Hoca. "İşte bu benim aslan yiğenim, her şeyi tepti, bana geldi. Dayısının yanına, bunun yedi kardeşi daha var, ama ben en çok bu yiğenimi severim. Memed de beni sever."

"Senin gibi ermiş bir dayısı olur da insanın, onu kim sevmez. Keramet sahibi."

"Estağfurullah... Onu burada yer yurt sahibi edeceğim. Ayalini, ayalinin anasını da getirteceğim. Bu gurbet elde yalnız yalnız olmuyor, insanın yanında birkaç kişisi bulunmalı."

Zeynullah Efendi bu kasabanın en eski dükkancısı, en köklü kişisiydi. Dükkanı da kasabanın odak noktasıydı. Kasabada ne oluyor, ne bitiyorsa burada biliniyor, bilinmeyen ne varsa da bu dükkandan bütün kasabaya, bütün ovaya yayılıyordu. Bütün ovanın dedikodusu, ölümü kalımı burada birikiyor, bütün ovaya da buradan dağılıyordu. Torosun en yalnız tepesinde bir olay geçsin de Zeynullah Efendinin dükkanına gelmesin, önemine göre de buradan Adanaya, Mersine, Osmaniyeye, Kozana, Kadirliye dağılmasın... Çok çok önemliyse olay, mümkünü yoktu ki Ankarayı bulup Gazi Mustafa Kemal Paşanın kulağına kadar gitmesin... İşte, Abdülselam Hoca bunun için inceden inceye, bir rapor verir gibi öz bir yiğeni Memedi Zeynullah Efendiye anlatıyordu.

"Demek böyle yedi tane yiğenin daha var?"

"Bende yiğen çok," diye güldü Abdülselam Hoca. "Bunlar daha bir tek kız kardeşimden."

"Allah bağışlasın."

Zeynullah Efendi gaga burunlu, uzun sivri yüzlü, küçük kara gözlü, uzun boyunlu, tilki gibi, her bir yanından hile akan, bu tavrını da hiçbir zaman saklamayan, durumuyla, kendisiyle övünen, kendi kendisiyle barışık birisiydi.

Dükkanın içindeki dört koltuğun dördü de marokendi. Yeşil koltukların ortasındaki oymalı masa da maundu. Koltuklardan başka büyük dükkanın içi, sağa sola atılmış, arkalıksız iskemle ve sandalyayla doluydu.

"Efendim, Zeynullah Bey kardeşim, yiğenim Memede çok güzel bir İngiliz ceketi lazım. Maluma bizim burada olan elbiseler Türkiyenin hiçbir yerinde, Ankarada bile yok. Maluma, ben bizim Memede haber gönderdim ki, aman sen sen ol, oralardan elbise falan alma, dedim."

"İyi yapmışsın." Memede döndü, "Senin dayın Hoca ama, cin gibi, anasının gözü bir Hoca. O çok siyaset bilir. Eğer o Hoca değil de başka bir şey olsaydı, bu Türkiyeyi toptan zapteder, emrine alırdı. Padişah olurdu şu Çukurovaya. Çukurova istiklalini ilan ederdi. Dayın bilir, Londrada lordların giyindiği mağazalarda ne varsa bende de vardır. Pariste aristokratlar ne giyiyorlarsa, sen benden de giyinebilirsin."

Çırağını dükkanın aşağı katına gönderdi. Delikanlı, elinde pırıl pırıl askılara takılı bir yığın ceketle geldi.

"Kalk ayağa Memed yavrum," diye sertçe buyurdu Zeynullah Efendi. Delikanlının iki eliyle havada tuttuğu bir ceketi aldı, askıdan çıkardı Memede giydirdi. O, olmadı, ötekini aldı. Delikanlının elinde ne kadar ceket varsa, kendi kendine homurdanarak Memede giydirdi giydirdi çıkardı.

"Olmadı, bunlar benim Abdülselam kardeşimin yakışıklı, dal gibi yiğenine layık değil. Al bunları da sandıktakileri çıkar getir."

Üç tane sandıktan çıkan sayısız ceket denendikten sonra Zeynullah Efendi bir çığlık attı:

"Bulduk," diye sevincinden titredi, "bak, kalıp gibi oturdu." Memedin çenesini kaldırdı gözlerinin içine baktı, "Rengini beğendiysen tamam," dedi.

Memed:

"Çok beğendim," dedi, "çok güzel. Sen sağ ol Zeynullah Efendi. Çok zahmet ettin."

Koynundan bir büyük kese çıkardı:

"Kaç para?" dedi. "Bende kağıt para yok, altınım var."

"Altın da olur, olur," dedi Zeynullah Efendi.

Abdülselam Hoca:

"Dur yiğenim," dedi, "sen keseni cebine koy, bu kadar küçük şeyleri izin ver de dayın ödesin."

"Doğru," diye onayladı Zeynullah, "insanın böyle bir dayısı olur da, ne kadar zengin olursan ol, insan hiç onun huzurunda keseye davranır mı?"

Memed bir kız gibi utandı, büzülerek kesesini iç cebine attı.

Memed ceketi çıkardı, koltuklara oturdular, çaylar geldi.

"Birkaç da gömlek..."

"Var," dedi Zeynullah Efendi. "Hem de İngiliz. Daha önceki gün Kaptan Roberto getirdi." Aşağıya, Memedin bedenine uygun, son gelen gömleklerden, üç tane getirmesini buyurdu. Bundan hemen sonra da, sabırsızlıkla dedikoduya geçtiler. Zeynullah Efendi sordu:

"Dulkadiroğlu Şakir Beyden ne haber, konağını bitirdi mi?"

"Bitmez o konak," diye kahkahayı bastırdı Hoca. "Konağın bir parçası bitiyor, Şakir Bey karşısına geçiyor, yemeden içme-

den o biten kısmı üç gün, bir hafta seyrediyor, ardından da, ona bitişik, ondan daha güzel bir kısma başlıyor. Konak uzadı gitti."

"İstanbuldan mimarlar, Mardinden, Diyarbakırdan taşçı ustaları getirmiş, doğru mu?"

"Bilmem, belki doğrudur."

"Ya Muallim Zeki Nejadla arası?"

"O Muallimi öldürteceğim, diyormuş da, başka bir şey demiyormuş."

"Benim bildiğim Şakir Bey, o fıkara Muallimi değil, isterse Fevzi Paşayı, İsmet Paşayı da öldürtür."

"Muallim de öyle yabana atılacak bir zat değil, gözü kanlı birisi, kolay kolay Şakire pes, diyeceğini sanmıyorum."

"Gene binlerce dönüm çeltik ekecekmiş aşağıya, ovaya... Bu sefer de dokuz köy su altında kalacakmış."

Memed, onların konuşmalarından, çeltik ekerek dokuz köyü su altında bırakmaktan, Dulkadiroğlu Şakir Beyle Muallim Nejadın ne yüzden çatıştıklarından bir şey anlamıyordu.

Zeynullah Efendiyle Abdülselam Hoca durmadan fincan fincan çay içerek tam öğleye kadar Şakir Beyle Muallim Nejadı konuştular.

Öğleyi az geçe, daha ezan okunmamıştı, Abdülselam Hoca, bir avuçtan daha çok saatının altın kordonundan tuttu çekti, altın, mineli, işlemeli saatını çıkardı, kapağını fiyakalıca açtı, "daha öğleye çok var, haydi çocuklar kebapçıya gidelim."

Daha kebapçı dükkanına yaklaşırlarken burunlarına közde pişen kuzu yağı kokusuyla sumak, acı biber, limon çiçeği kokusu geldi. İçeri girdiklerinde tertemiz giyinmiş bir garson onları saygıyla karşıladı, yer gösterdi oturdular. Memed biraz sonra başını kaldırıp da karşısına bakınca, iki şaşkın gözün kendisine dikildiğini gördü, yüzü kül kesildi. Memed bu yüzü bir yerlerden anımsıyordu. İki çift göz biribirine öylece, bir süre takıldılar kaldılar. Memed, adamın kendisini bir iyice tanıdığını, tanıyınca da şaşkınlıktan küçük dilini yuttuğunu anladı. Ne yapacağını bilemiyordu. Kimdi, neciydi bu adam, tanıyordu, bir yerlerde bu adamla bir araya gelmişler, konuşmuşlardı, ama kimdi bu kişi? Derken adam Memedin allak bullak

bakışları altında ayağa kalktı dışarıya çıktı, Memed de ayağa kalktı, büyülenmişcesine onun ardından gitti. Adam önce çarşıya yöneldi. Memed bu kadar çabuk yürüyen hiç adam görmemişti. Adam caminin kapısına varınca, Memedin arkasından geleceğini biliyordu ki, belli etmeden başını usulca çevirdi ona baktı, camiye girmeden, yandaki, asma dallarının üstünü boydan boya örttüğü sokağa saptı. Öndeki adam yürüyor, Memed onun arkasından koşuyordu. Adam bir yan sokağa daha saptı, Memed de arkasından. Bir cadde geçtiler, bir alanı döndüler, onları böyle görenler durup seyrediyorlardı, bir hıltanlığa düştüler, ardından bir zıncarlığı aştılar, bir suyu geçtiler, bir bataklığı dolandılar, Memed, bir kamışlıkta adamın izini yitirdi. Ayakta kalacak hali kalmamıştı, bir hendeğin sekisine oturdu.

Kasabaya döndüğünde bitkindi. Hocayla Müslümü camide buldu.

"Ne o Memed, bu halin ne?"

"Beni tanıdı," dedi.

"Kim o seni tanıyan?"

"Biliyorum da kim olduğunu çıkaramıyorum."

7

Öğretmen Sami Turgut çok at başı boyamıştı. Kasabanın sokakları, ağaçları renk renk at başlarıyla donatılmış, at başı resimleri Torosların en ulaşılmaz köylerine varmış, Çukurovanın her köyünün kahvesine, camisine asılmıştı.

Kasabanın pazarıydı. Çok eskilerden bu yana, daha bu kasaba kurulmadan önce bu toprak tepenin dibinde, bu çayın kıyısında, tam buradaki alanda pazar kurulurdu. Yayladan dönen yörükler, Türkmenler ürünlerini burada, bu çakıltaşlarının baştan sona örttüğü geniş alanda sergilerlerdi. Yukardaki, bir ucunu tepeye dayamış kesme kefenk taştan örülmüş köprü yapılınca pazaryerinin adı köprü altı, diye adlandırılmıştı. Yüksek gözleri, çok ak taşları, tepenin yamacına yapıştırılmış görüntüsüyle bu köprü uzaklardan, ovadan gözüküyordu.

Pazaryerine, o gün bu gündür Avşarlar, Türkmenler, Yörükler aynı malları getiriyorlardı. Koyunlar, keçiler, sığırlar, atlar, eşekler... Bir de yağ, peynir, bal, mezdeğe, kenger sakızı... Bir de çam bardaklar, beşikler, ekmek tahtaları, oklavalar, yayıklar... Bir de kilimler, çuvallar, çullar, halılar...

Pazaryeri çok kalabalık oluyordu. Cığcık kilimlerini köprünün ak korkuluklarından aşağıya bir uçtan bir uca sarkıtıyorlardı. Ilık bahar güneşi altında uçuşan, çıldıran bir renk cümbüşü başlıyordu köprünün üstünde. Her gören bu renk kasırgasına hayran kalıyordu.

Anavarzanın üstbaşında, Bozkuyuyla Cığcık köyünün altında boz topraklı yayvan geniş bir yığıntı vardır. Bu yığıntı düz bir alandır. Bu alana baştan aşağıya mozaik serilmiştir. Burası da çılgın bir renk cümbüşündedir. Kadim günlerden bu yana bu mozaikler Çukurovaya renklerini, biçimlerini, bit-

mez tükenmez bir kaynak olarak dağıtırlar ve Cığcık köylülerinin kilimleri geleneksel kilim renklerinden, nakışlarından kopmuş, kendine özgü renkler, nakışlar bulmuştur. Kilimleri bir gizde, bir büyüde balkır ve Cığcıklılar bu büyünün gizini kimseye söylemezler, gözleri gibi korurlar gizlerini, gözleri gibi korurlar ak topraklar üstündeki mozaiklerini ve mozaiklerinin yerini. Mozaikler onların örnekleri, büyü kaynakları. Kilimlerine yüzlerce nakış oradan akmış gelmiştir. Bir de yörük halılarına. Çok keklik, çok karayılan, çok ceren resmi vardır mozaiklerde. Bir doru at bir maviliğin üstünde koşar kuyruğunu dikmiş, yelelerini bulut gibi kabartmış. Bir mor geyik bir kayanın üstünde dikilmiş durur. Bir akrep, tupturuncudur, kuyruğunu kaldırmış sokacak birisini aramakta, bir kırmızı yılan genç, saçları uzun bir kızın bacakları arasına akmaktadır. Sabah vaktidir, bir tilki uzun yalım gibi kuyruğu, boncuk gözleriyle kurnaz, yöreye, uzaktaki uçan bir turaca bakmaktadır. Alabildiğine kızdırmış güneş, ışıklarını, tarlalarda eğilip kalkan kırmızı uzun bacaklı, kırmızı uzun gagalı leyleklerin üstüne dökmektedir. Öndeki çok büyük bir leylek gagasını uzatmış, uzun ak boynu sünmüş, önündeki sazların içine sıçradı sıçrayacak bir kurbağayı yakalamaktadır. Bu mozaiklerden, Anavarza öreninin içindeki, yöresindeki toprakları yarım kulaç kadar kazacak olursak türlü türlü, boy boy çıkar. Misiste de öyle, Dumlukale yakınlarında da öyle. Yörükler de halılarına örneklik için, toprağı kazarak mozaik çıkarmayı öğrenmişlerdir ve mozaikler, halılarda, kilimlerde canlanır. Yukardaki, büyük alandaki kuşları, atları, cerenleri de hiç ıska geçmezler. Yeraltından aldıkları, gün görmemiş renkleri, biçimleri halılarına daha da parlaklaştırarak, daha da güzelleştirerek aktarırlar. İşte onların halıları, kilimleri bu yüzden daha görkemli, daha büyülüdür. Gören insanın başını döndürür.

Pazar kaynaşıyor, kilimler, halılar köprünün kanatlarına asılıyor, çam bardaklar, beşikler suyun kıyısına her birisi oymalı, nakışlı birer anıt gibi diziliyor, kalabalıktan iğne atsan yere düşmüyordu. Pazaryerindeki ağaçların gövdelerine, köprünün ayaklarına da Sami Turgutun renk renk at başlarından bir haylisi yapıştırılmıştı. Gelen köylü önce bir afişin önünde

duruyor, at başına gözlerini dikip bir iyice baktıktan sonra öteki at başlarına geçiyordu. Pazarda alışveriş unutulmuş, yalnız İnce Memedin atı konuşuluyordu, kimi:

"Abooov," diyordu, "bu kadar paraya o köylüler değil İnce Memedin atını, İnce Memedi de alır getirirler hükümete. Bu kadar paraya Köroğlunun Kıratını, Genç Osmanın Arabını, Alinin Düldülünü de alır getirirler. Bu kadar paraya... Abooooov!"

Kimi de diyordu ki:

"Köroğlunun atını bulur getirirler, İnce Memedin atını netseler, neyleseler ele geçiremezler. Yemenden öte bir yerde Düldül daha savaştadır. Düldülü de bulur, savaştan alır getirirler, İnce Memedin atını getiremezler. Genç Osman, şimdi kellesi koltuğunda Bağdadın tunç kapısı önünde daha kılıç sallamaktadır, onun atını altından çeker alırlar da, İnce Memedin atını alamazlar, bulamazlar, bulsalar yakalayamazlar, yakalasalar zaptedemezler, zaptetseler depremler, yıldırımlar, seller götürür dünyamızı yağız at ellerinden kurtulur."

Pazaryeri böyle konuşurken, ikindiüstü, kalabalığı bir haber dalgalandırdı. Pazaryeri halkı candarma dairesinin önüne aktı. Onlardan çok önce kasaba halkı candarma dairesinin avlusunun önüne gelmiş, itiş kakış, alt alta, üst üste avlunun ortasındaki yazılı, üstünde düz burunlu çok güzel bir kadın kabartması olan ak mermer taşın yanında duran ata bakıyorlardı. At çelimsiz, karnı sırtına yapışmış, boynu incecik, gözleri çapaklı, tam sırtının ortasındaki yağara bir yığın sinek yapışmış, kuyruğunu bile sallamaya gücü yetmeyen, başını dizinin oraya kadar sarkıtmış, sağ arka ayağını karnına çekmiş, orada, bir sağlam yel esse yıkılacakmış gibi duran bir attı.

Atı gören şaşırıyor, gören şaşırıyordu ya, bir türlü de kimse yerinden ayrılamıyor, duyan geliyor, duyan geliyor, kalabalık gittikçe büyüyordu. Herkes şaşkınlıkla bir ata, bir kalabalığa bakıyordu. Kalabalıktansa hiç ses sada çıkmıyordu. Suskun, şaşkınlıktan dilleri tutulmuş bekliyorlardı.

Önce kalabalığı yararak Murtaza Ağa girdi candarma dairesinin avlusuna. Yüzü sevinçten ışıl ışıldı. Candarma kumandanı onu avluda görünce merdivenleri koşarak indi, koluna girerek onu ak taşın yanında başını sarkıtmış duran

kurada beygirin yanına getirdi, iki elini açtı, orada beygirin sarkık başının önünde öylece bekledi. Atı gören Murtaza Ağanın da sevinci yüzünde dondu kaldı. Atın sağına soluna, önüne, arkasına geçti, uzun uzun inceledi. Ata baktıkça yüzü kararıyordu. Kuyruğunu kaldırdı baktı, ağzını açtı baktı, yüzü buruştu, öfkeyle, umutsuzlukla candarma dairesinin merdivenlerine atıldı, arkasından da Yüzbaşı koştu. Biraz sonra önde Kaymakam, arkasında Taşkın Halil Bey, onun arkasında yargıçlar, Zülfü, Belediye Başkanı, ötekiler, candarmanın yol açmasıyla avluya girdiler, ak taşın yanına varınca atın önünde durdular, elleriyle atı göstererek gülüştüler, bu sırada da onları yukardan gören Murtaza Ağa koşarak yanlarına geldi. Atın başına birikmişler, o yanlarına gelip de birkaç sözcük söyleyince yüzleri asıldı. Konuşmadan, ağır ağır candarma dairesine yöneldiler. Murtaza Ağa, ellerini kollarını sallayarak bir şeyler söylüyor, ötekiler başlarını yere eğmişler ayakkabılarının burunlarına bakıyorlardı. Onlar merdiveni çıkıp da kapıdan içeri girince kalabalıkta da birden bir kaynaşma oldu, her ağızdan bir ses çıkıyor, bağırıyorlar çağırıyorlar, itişiyor kakışıyorlardı.

"Lafa bak lafa..."

"İnce Memedin de atıymış bu."

"Tuzlayım da kokma!"

"İnce Memedin atı hiç yakalanır mı?"

"O at cindir, peridir."

"O at görkeminden güneş gibi parlar."

"Şu uyuz ata bak, şu uyuz ata."

"Köroğlunun da atına benziyor."

"Kırata."

"Kırat da böyle zayıftır."

"Böyle üfürsen yıkılacak."

"Ocağın batmaya Kör Haydar Usta..."

"Almış da şu beygiri..."

"Yılkıya bırakılmış..."

"Alacak bin beş yüzü Murtaza Ağadan."

"Murtaza Ağanın parası paradır, çakıltaşı değil."

"Hiç bu uyuz beygire bin beş yüz verir mi?"

"Kör Haydar Usta bu beygiri İnce Memedin atı değil de, bin yaşındadır, diye, antikadır diye..."

"Almış da getirmiş."

"İnce Memed duysa ki, şu kuradayı..."

"Şu uyuzu..."

"Şu yağarı..."

"Kendi atı diye getirmiş Kör Haydar, onu bir yağlı kurşuna kurban ederdi."

"Bir tek."

"İki kurşun istemez."

"Şu İnce Memedin de atına bakın hele."

"At derim sana."

"Küheylan derim ki esen yel ilen yarışır."

"Küheylan derim ki ona, kanat çıkarır da uçar."

"Küheylan derim ki sana Kör Haydar Ustayı dişlerine alır da Kafdağının başına götürür."

At orada, ak taşın yanında yerinden hiç kıpırdamadan başı düşmüş, yeleleri sarkmış olduğu gibi duruyor, kalabalık da, patırtı kütürtü, Kör Haydar Ustanın bin beş yüz lirayı alıp alamayacağını kıyasıya tartışıyordu. Kimi, bu parayı Kör Haydar Usta alır, kimi de alamaz, diyordu. Tartışmalar kavgaya kadar varıyor, kimisi, bu İnce Memedin atıdır, dağda tek başına, bakımsızlıktan bu hale gelmiştir, kimi de İnce Memedin böyle bir atı olamaz, olsa da İnce Memedin atı bu hale gelemez, diyordu.

Derken candarmalar bir kişiye daha kalabalığı yararak yol açtılar. Bu gelen Seyis Seydiydi ve İnce Memedin atı onun öldürdüğü Ali Safa Beydeyken seyisi bu Seydiydi. Seydinin adı kalabalıkta bir uçtan bir uca dilden dile geçti. Bir söylentiye göre İnce Memed salt bu ata sahip olmak için öldürmüştü Ali Safayı.

"İnce Memedin canı bu attadır."

"Seyis Seydi derse ki, bu at İnce Memedin atıdır..."

"Kurşuna dizecekler onu."

"Dağdaki İnce Memedin de orada, bu burada yağlı kurşunları yer yemez, onun da orada canı çıkacaktır."

"Seni tuzlayım da kokma emi?"

"Aklınla sen bin yaşa düdüğüm..."

"Züttürü züt."

Bu arada ak taşın yanındaki at sineklenip, o da usulca kuyruğunu salladı. Kalabalıktan bir gümbürtü gibi bir kahkaha koptu. "Bu İnce Memedin atıdır, bakın hele bakın, kuyruğunu bile salladı."

"Vallahi de salladı..."

"Billahi de salladı."

"Bu İnce Memedin atı olmasaydı..."

"Böyle bir kuyruk sallayabilir miydi?"

"Mademki kuyruğunu salladı..."

"Versinler bin beş yüzü..."

"Kör Haydara versinler."

"O da o parayla..."

"Yerin altını üstüne getirsin."

"Yerin altında ne var, ne yoksa bulsun."

"Bulsun Kör deyyus."

Ağır ağır ata doğru yürüyen Seyis Seydi, şöyle atın uzağında durdu, ata bir göz atar gibi yaptı, arkasını döndü, merdivenlere yürüdü. Kalabalık sesini soluğunu kesmiş, Seyis Seydinin en küçük kıpırdanışını bile kaçırmamıştı.

İçerdeyse kıyamet kopuyor, Murtaza Ağa bu at Ali Safa Beyin atı değildir, diyor, Kör Haydar Usta da diretiyordu.

Kör Haydar Usta, şu ovanın ucundaki Ceyhan ırmağının dağlardan kurtulduğu yerlerdeki köylerden birisinden olurdu. Köyünün yakınında bir kale, kalenin dibinden başlayan, geniş bir düzlüğe yayılan bir de şehir kalıntısı vardı. Bu şehrin tiyatrosu hiç bozulmamış, daha dün yapılmış gibi duruyor, köylüler tiyatronun tabanını harman yeri olarak kullanıyorlardı. Üstüne mavi çiçekler işlenmiş, daha kokusunu salan çiçekler, mor çinke taşlar tarlaların, örenlerin aralarına düşmüş parlıyorlardı. Uzun bir caddenin iki yanına mavi çinke taşlardan yontulmuş yüksek taş direkler dizilmişlerdi. Bu direklerden yalnız üç tanesi yıkılmış, ötekiler ayaktaydılar. Kırılmış mermer, çinke taşından heykeller, seramikler, insan başları, ayaklar kollar, mozaikler tarlaların içine, oraya buraya serpilmişlerdi.

Kör Haydar Usta değirmen taşı ustasıydı. Bunlar babadan dededen, büyük kayalıklardan, mavi, ak çinke taşlarından de-

ğirmen taşları keserlerdi. Kör Haydar Usta da on yedi yaşına kadar babasıyla birlikte taş kesti. Bir gün, bir kayayı yontarken kopan bir taş parçası gözüne geldi ve sol gözünü çıkardı. Bereket karşıdaki göçmen köyünde İdris Hoca derler bir göz cerrahı vardı da onun öteki gözünü kurtardı. Yoksa Kör Haydar Usta iki gözden de olacak, dünyası kararacaktı. Kör Haydar Usta bir daha kaya kesmedi, eline çekiç keski almadı, öyle avare, o dağ senin, bu bağ benim, bir süre sersem dolaştı durdu. Onun yolunu bir gün bir rastlantı değiştirdi. Yılan derilerine merak sardırmıştı, dağ taş dolaşıyor nerede bir yılan kavı bulsa alıyor, torbasına koyuyordu. İdris Hoca ne demişti, senin gözünü yılan kavı kurtardı, demişti. Elimdeki ilaç doksan dokuz kavlamış yılanın kavının özü çıkarılarak yapılmış ve de senin, senin gibi de birçok insanın gözünü kurtarmıştır, demişti.

İşte gene bir gün kav toplamak için kalede dolaşırken bir çalının dibinde bir ışıltı görmüş, eğilip almıştı. Bu biribirine bağlanmış bir çift altın küpeydi. Olan olmuş, al Allah delini, zapteyle kulunu, Kör Haydar Usta bundan sonra defineciliğe başlamış, ünü bütün Çukurovayı tutmuştu. O, bundan sonra çok gezmiş, çok okumuş, Çukurovayı delik deşik kazmış, ayağının basmadığı yer, kazmasının değmediği ören bırakmamıştı Çukurovada. Çok heykel, çok değerli taş, çok altın, gümüş, bakır para, çok bilezik, çok gerdanlık, yüzük, halhal, çok değerli boncuk, üstleri oyulmuş, kabartmalı avuç avuç renk renk çok yüzük kaşı, kıymetli taş bulmuştu. Lavi krallığının sarayını, Arzava, Kizvatna, Hitit, Kue, Kilikya, Pers, Selçukid, Asur krallarının hazinelerini, gömütlüklerini aramıştı.

Elleri, ayakları bedenine bakarak çok kocamandı. Uzun, pos bıyıklarını kınalıyor, büyük, kehribar bir ağızlıkla avurtlarını şişirerek sigarasını içiyordu. Bütün çabalardan elinde, köyüne, büyük bahçenin içine yaptırdığı saray yavrusu konağından, bir de beş yüz dönümlük toprağından başka bir şey kalmamıştı. Antikalardan kazandığı paraların altından girmiş üstünden çıkmıştı. İstanbullarda, Antakya, Şam, Haleplerde girmediği meyhane, görmediği güzel kadın kalmamıştı. Şimdiyse yaşlanmıştı. Ve elinde değerine paha biçilemeyen bir tek, küçük bir antika kuşu kalmıştı. Kuşun başı, boynu, göğ-

sü, ayakları altın, gövdesi lapis lazuli taşındandı. Kör Haydar Ustaya göre güzel kuşu en az otuz beş yüzyıllıktı. Ona gözü gibi bakıyor, sakladığı yeri kimseye söylemiyor, bu büyük, bu büyülü gizini de öyle herkese göstermiyordu.

"Evet beyefendiler, bu at Ali Safa Beyden İnce Memede geçen attır. Çünkü atı ben yakaladım. O at öylesine bir afsunlanmış attır ki, bu afsunlanmış atları bazı kimselerden başka kimse yakalayamaz. Bu Ali Safa Beyden İnce Memede intikal etmiş olan tılsımlı attır."

"İnce Memed tarafından Ali Safa Bey öldürülerek gasp edilmiş..."

"İntikal etmiş attır. Ben onu dağ taş orman bayır araya araya Düldül dağının doruğundaki Kırkgöz kayasının en sivri ucunda buldum. Hangi at, söyleyin hangi at Düldül dağının doruğundaki apak çakmaktaşı kayanın, ancak iki ayak sığacak kadar ustura gibi keskin sivrisinde durabilir, o kayaları söken sert yelin, boranın, depremin karşısında durabilir, söyleyin."

Murtaza Bey çıldıracak hale gelmişti, bu Kör Haydara derdini bir türlü anlatamıyordu.

"Yahu Haydar, bu at Ali Safa Beyin atı değildir. Yahu kardeşim, ben bu atı ta Urfadan geldiği günden beri biliyorum, ben bu atı tanımazsam hiçbir atı tanımam, sen yağar bir beygiri yakalamış getirmişsin, ben bunun için bin beş yüz lirayı veremem. Ben parayı su kıyısından toplamadım. Bu at İnce Memedin atı değildir."

"Bu at o attır. Çünkü Düldül dağının tepesinde, beni görünce bir kişnedi, bir kişnedi, bütün dağ doruktan tabana sallandı, hemen de sivri, ustura kayanın üstünden atladı yanıma geldi. Bu tılsımlı atlar yanına gidecekleri adamları bilirler. Sen bana parayı vermemek için bu at o at değildir, diyorsun."

Onlar böyle durmadan tartıştıkça Yüzbaşı öfkeleniyordu. Söze karıştı, öfkesini içinde tutarak:

"İnce Memedin böyle atı olur mu, böyle uyuz, böyle nerdeyse ölecek, siz bir tuhaf zatlarsınız," diye konuştu. Sözler, sıktığı dişlerinin arasından ıslık gibi çıkıyordu.

"Sevgili muhterem Yüzbaşım, bunlar sussunlar, ben zatı devletlerini ikna edemezsem İnce Memedin atını götürüp gene

aldığım yere bırakacağım. İşte o zaman bu İnce Memedin atı değildir, diyenler, gitsinler de, o atı yakalamak değil, bir kilometre yanına yaklaşsınlar bakalım."

Yüzbaşı, Kör Haydarın ona söylediği saygılı sözlerden sonra yumuşadı.

"Ama Haydar Bey, bu at çok zayıf, neredeyse ölecek."

"Muhterem ve yiğit Yüzbaşım, ben derdimi sizin gibi Cumhuriyetin bir kahraman evladına, sarışın bir kurda benzeyen asil Türk çocuğuna anlatabileceğimi zannediyorum. Öyleyse beni dinleyin. Efendim bu soylu, bu ölümsüz atlar böyledir. Bu dünyada hala yaşamakta olan eski, en yaşlı at İskenderül Zülkarneynin Bukefalos adlı atıdır. Ve hem de kendileri çift kafalıdırlar. İskendere de çift boynuzlu İskender derler. Çünküleyim ki, o anasından uzun, çangal, çift boynuzlarla dünyaya teşrif etmiştir. Ol sebepten, o doğduktan sonra parçalanan valideleri vefat eylemiştir. Ona İskenderül Kebir de denir. Onun bir adı da Makedonyalı İskenderdir. Bu İskenderül Zülkarneyn, efendime söyleyim, dünyada ilk ve son dünya cihangiridir. Bendeniz onun üstüne bu kadar bilgiye, o büyük zatın Anavarza Kalesine, Hindistanı zapta giderken sakladığı hazinesini ararken sahip oldum. İşte onun çift kafalı atı da validelerini doğarken parçalamışlardır."

Murtaza Ağa:

"Kısa kes," diye Kör Haydara küçümser, şöyle bir baktı. "Bize ne İskenderin boynuzlarıyla, bilmem, anasının neresini parçaladığı. Kısa kes! Yeter be, sıktın Kör Haydar."

Yüzbaşı:

"Bırak Haydar Beyi de konuşsun," dedi. "Müstefit oluyoruz. Elbet, at üstüne de bir diyeceği vardır."

Kör Haydar tek gözüyle Murtaza Ağaya öyle bir bakış fırlattı ki, Murtaza Ağa ondan yüzünü çevirmek zorunda kaldı.

"Evet, evet, muhterem, asil Türk evladı, kıymetli Yüzbaşım, şimdi ata da geleceğim. İskenderül Zülkarneynin bir atı vardı. O at, İnce Memedin atı, Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü ve de öteki ölümsüz atlar gibi onun alnına yazılmıştı. O, daha on altı yaşındayken o at gelmiş babasının sarayının önünde durmuş, o atı yakalamak istemişler, kimseye yakalanmadığı gibi,

oradan da ayrılmamış, ta ki İskender gelene kadar. İskender gelince kuzu kuzu gitmiş onun elini yalamış. Çift boynuzlu İskender de, bu atın kendisine gaipten gönderildiğini anlamış. Hazreti Ali nasıl Düldülün üstünden kılıcını sallayıp, Anavarza kayalıklarını ikiye bölmüş, Ali kesiğini açmışsa... İskender bir de bakmış, kendisi nasıl çift boynuzluysa, at da çift kafalı... Atın adını çift kafa koymuş. Dört gözlü, dört kulaklı, iki ağızlı, dört burunlu. Bukefalosun üstüne binmiş, kılıcını sallamış, onun kılıcı da Hazreti Alinin kılıcı gibi... Babasına gitmiş İskenderül Zülkarneyn, yani çift boynuzlu, babası, oğlunun altındaki çift kafa atı görünce, bu nedir biliyor musun oğul, o da bilmiyorum baba, demiş, bu at senin alnına yazılmış ki, bunun da manası şu ki, sen bu dünyayı zapt edeceksin, günün doğduğu yerden, battığı yere kadar, bir dünya daha olsaymış, onu da gene sen zapt ederdin, demektir, bunun, bu atın sana gönderilmesinin manası... İskenderdir çok sevinmiş. Ben bu çifte kafalı atı geçen yıl Akçasazın kıyısında gördüm de yakalayamadım. Atın donu demirkırdı, gözleri de dört yalp yalp yanan yıldızdı. Onu yakalasam da Alaman müzesine bir satsam, bana dünyanın parasını verirlerdi. İskenderül Zülkarneynin atı ne demek, onun nalları yakuttan, yeleleri sırmadan, eyeri de yeşil yeşim, inci, pırlanta döşeli... Ne yazık ki, ben ata yaklaştım, yaklaştım, yaklaştım, elimi değdirdim, yaaaa, ben şanlı Bukefalosa elimi değdirdim, ben elimi ona değdirince o da bir mor bulut oluverdi ve hem de göğe çekildi. O göğe çekilen bulutun içinde ışıklar patladı, yıldızlar kaynadı. Az sonra da yıldız yakuta kesip kıpkızıl, göğün ucuna yapıştı kaldı, sabaha kadar da bütün geceyi yakut kızılına boyadı koca Akdenizi bile... İşte İnce Memedin atı da böyle bir attır. Böyle bir at için bin beş yüz lira da para mı? O atı, geçen yıl Akçasazın kıyısında gördüğümde, önce aldırmadım, öyle, bayağı, beygir gibi bir attı, ama azıcık sonra anladım ki bu atta bir tuhaflık var, dikkatlice bakınca bu atın çift kafalı olduğunu gördüm ve dahi ona koştum. Demirkır donlu at, bir zayıf, bir kurada attı ki, tıpkı aşağıdaki İnce Memedin atı gibi... Ve de uçtu gitti. Size halisane, hulusu kalple tavsiyede bulunabilirim ki, bu at da bu gece Bukefalos gibi uçabilir, hemen bu atı benden ala, derakap, şimdi kurşuna

dizesiniz. Yoksa çok geç kalmış olabilirsiniz. Ben o anda akıl etseydim de ata atlasaydım, at gene göğe ağardı ya, ama ben de üstünde, yelesine yapışmışım, yıldızların arasında... Sonra orada, yıldızların arasında dolaş dolaş ne olacak, acıkıp yere inecekti... Ali kılıncını çekti, Düldülü doldurdu, salladı, Anavarza kayalığını tepeden tabana ikiye ayırdı."

Ve çift boynuzlu İskender, çift başlı Bukefalosun üstündeydi. Geldi Toros dağlarının, ulu kayalıkların önünde durdu. Bu dağı aşmanın, bu kayalıkları geçmenin mümkünü çaresi yoktu. Kumandanları, askerleri dağı aşmanın yollarını çok aradılar, günlerce düşündüler, bu başı göklere ulaşmış keskin, mor, çakmaktaşı kayalıkları aşmanın bir yolunu bulamadılar. Çift boynuza geldiler, eeeey İskender, dediler, bu dağı aşmanın bir mümkünü çaresi yok, geriye dönelim. İskenderdir, kızdı köpürdü, dönmek de ne söz, dedi, eğildi çift kafa Bukefalosun dört kulağının dördüne de bir şeyler söyledi, dört gözünün dördünden de öptü, ardından da kılıcını çekti, elindeki kılıç şimşek gibi yedi kez çaktı. Bukefalosu doldurdu, at, dağa yıldırım gibi sündü, kılıç dağın sırtında yedi kez şimşek gibi çaktı, dağ güm güm öttü ve ikiye ayrıldı. Gülek Boğazını İskender işte böylece atının gücüyle açtı. İskenderül Zülkarneyn Gülek Boğazını açtığını bildiren yazıyı kılıcının ucuyla kayalara kazıdı. Bu yazı daha Gülek Boğazının en dar yerinde durur ve de Bukefalos o gün bugündür, her bahar aylarında, kayalar çiçeklenirken Gülek Boğazına gelir, yüzünü yazıya sürer, ardından da kişner, kişnemesi bütün Toros kayalıklarında koyaktan koyağa geçerek yankılanır.

Murtaza Ağa kendini tutamadı:

"Tevatür, tevatür," dedi gülerek, "Tevatür ki ne tevatür. Vay senin, bütün kuyruklu yalanlarınla, boynuzlu kısraklarınla ocağın batsın Kör Haydar."

Kör Haydar Usta, Murtaza Ağayı görmüyor, duymuyor tavrı takınarak:

"İskenderül Zülkarneyn, tevatür adamdır," diye ortaya konuştu.

Bu İskender Çukurovayı, Hindistanı, Çini, Maçini, arkasından da Mısırı zaptettikten sonra Babile geldi. Bukefalosun üs-

tünden hiç inmiyor, orada yiyor, içiyor, orada uyuyordu. Babil o günlerde dünyanın en büyük şehriydi ya, bizim Adana gibi sıtmalı, yılanlı çıyanlı bir şehirdi. Bizim şimdiki Anavarza gibi. Siz Anavarzayı böyle bellemeyin, o, İskender çağında, o da Babil gibi bir şehirdi. Bakın şimdi, taş üstünde taş kalmamış. Bu dünya kimseye, İskendere bile baki değildir. Anavarzada, bir zamanlar o çok konuşan Çiçero bile valilik etti, ne haber... Anavarzada doğan büyük hekimler yılan ağısından ölümün ilacını buldular. Efendime söyleyim, İskender bir deyişe göre Babilde sıtmadan, bir deyişe göre karın ağrısından öldü. Kör Haydar Ustaya göreyse onun ölümü akrep sokmasından oldu. Babil bizim Diyarbakır gibi kara surlar içinde bir şehirdi, çok kara akrep vardı orada da. Kumandanları İskenderin kıymetli naaşını toprağa gömmeye, Fırata atmaya, yakmaya kıyamadılar, atına yükleyip salıverdiler. Atı aldı onun değerli ölüsünü Toros dağlarına getirdi, burada onun ölüsünü Kırk Ermişlere teslim etti. Kendisi de Toroslarda dolaşmaya başladı. Köroğlunun atı da öyle, Genç Osmanın, Alinin, Muhammedin binitleri de hep öyle...

"Evet," dedi Kör Haydar Usta, "beni dinlediğiniz için hepinize şükran borçluyum, bu ölümsüz atlar, belki de yaşlılıktan, belki de naturaları, huyları böyledir, hep böyle bir deri bir kemik olurlar, üfürsen yıkılacak gibi. Ben bu atı Düldül dağının tepesinde böyle bir deri, bir kemik görmeseydim, öyle Murtaza Ağanın atı gibi kanlı canlı olsaydı bu at, bana milyon verseniz getirmezdim."

Yorulmuş soluyordu. Bir süre susarak soluğunu topladıktan sonra:

"Şimdi her şeyi bir bir, bir iyice anlatabildim mi, o zaman derakap atın başına koyduğunuz bin beş yüz lirayı verin gidiyorum. Eğer hakkım olan parayı alamazsam, ta Ankaraya kadar gider hakkımı ararım."

"Ben de seni sahtekar olarak Ankarada yakalatır hapse attırırım."

Murtazayla aralarında uzun süren biribirlerini aşağılamaya kadar varan ağız dalaşı oldu. Taşkın Halil Bey onları yatıştırmasaydı bu ağız dalaşı daha kötü sonuçlara varabilirdi.

Bereket versin ki, başka bir olay çıkmadan içeriye Seyis Seydi girdi:

"Nerde kaldın bre Seyis Seydi," diye öfkeyle sordu Murtaza Ağa, "bre kardaşım, seni bekleye bekleye gözümüz dört oldu. Bazı karşımıza alıp da konuşmayacağımız kişilere de muhatap olduk, olduk."

Kör Haydar Usta, onun bu aşağılamasına aldırmadı, duymamışcılıktan geldi, Seyis Seydinin ne diyeceğini merakla, sağlam gözünü kocaman açmış, onun kurumuş, bir beygir yüzüne benzemiş yüzüne dikmiş bekliyordu.

Seyis Seydi gülmeye başladı önce, sonra da, gülmesini kesmeden konuştu:

"Bu at bizim, yaşlandığından dolayı kuradaya çıkarıp dağa, yılkıya bıraktığımız attır. İnce Memedin Ağamız Ali Safa Beyden aldığı atla, en küçük, uzaktan yakından bir benzerliği yoktur."

Kör Haydar Usta kıpkırmızı kesilerek ayağa kalktı, Seyis Seydinin önüne geldi dikildi:

"Yalancı, yalancı," diye bağırdı. "Bütün bu yalanlarınla birlikte Allah seni kahredecek, kahredecek."

Oradakilere döndü yumuşak bir sesle:

"Bu yalancı uşağa inandınız, değil mi, şimdi ben İnce Memedin soylu atını alıp götürüyorum, iyi ki bana inanmadınız da bu atı kurşuna dizmediniz. Ben bu at yüzünden cehennemde yanacaktım. Şimdi ben bu atı alıp götüreceğim ve hem de aldığım yere, Düldül dağına bırakacağım."

Dışarıya çıktı, hemen de geriye döndü, eşikte durdu:

"Düldül dağına neden bu adı takmışlar," diye sordu, "neden?"

Kimse bir karşılıkta bulunmadı.

"Çünkü," dedi, "Hazreti Alinin Düldülü orayı mekan tutmuştur. Her ayın on beşinde Düldülün sivri kayasının üstünde, ay ışığı yelelerine yağmur gibi dökülürken, Düldül atı orada dimdik durur. Şimdi İnce Memedin atını da götüreceğim, o Düldülün yanına bırakacağım. İki at kıyamete kadar kötülerle, zalimlerle, hak yiyicilerle savaşacaklar. İyi ki beğenmediniz bu atı. Beğenip de kurşuna dizmediniz. Dizip de beni altından

kalkamayacağım bir günaha sokmadınız. Anam beni kadir gecesi doğurmuş... Şimdi, bir daha yakalayabilirseniz yakalayın bakalım yağız atı... Anam beni, anam beni... Kadir gecesi doğurmuş."

Merdivenleri gülerek, sevinç içinde indi, atın yanına vardı, başını kaldırdı, sağ eliyle yelesini okşadı bir süre. Yularını eline aldı, yedekledi, o geçerken kalabalık kendiliğinden aralandı, daha gülmesi dudaklarında, ağır ağır çıktı gitti.

Onun arkasından kalabalık gene karıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu.

"Allah biliyor ya, bu at İnce Memedin atıydı."

"Soylu atlar hep böyle olurlar yılın kimi aylarında."

"İyi ki tanımadılar atı."

"Tanıyıp da kurşuna dizmediler İnce Memedin atını."

8

Ferhat Hoca derin düşüncelere dalmıştı. Aptes alıyor, namaz kılıyor, ellerini havaya açıyor, ağzı kıpır kıpır dualar okuyordu. Çeteler de, orada, kırmızı damarlı kayalığın kuytusuna sığınmışlar sabırla onu bekliyorlardı. Ferhat Hoca namaz kılmadığı, dua etmediği sıralar yüzü asık, alnı kırışmış başını kaldırmadan düşünürdü. Ağzına bir iki lokma yemek alıyor, ne yediğinin farkında bile olmadan kalkıyor, başı önünde yürümeye başlıyor, namaz vaktine kadar böylece gidip geliyordu.

Üç günden beri burada bu minval üzere bekliyorlardı.

Akşam olmuş, gün batıyordu ki, sakalını karıştıran Ferhat Hocanın yüzü ışıdı, eliyle Kasımı çağırdı:

"Kasım," dedi, "hazırlanın, yemeğinizi yiyin, suyunuzu için, sonra azıcık dinlenin, zor bir işe gidiyoruz."

Hemen gür ateşler yakıldı, kestikleri koçtan arta kalanını çaman yapıp tuzladılar, kalın közlerin üstüne serdiler.

Herkes, közlerin üstünde pişen etten bir parça alıyor, elindeki yufkanın içine koyuyor, dürüm yapıp yiyordu.

Karınlarını doyurduktan sonra giyindiler, kuşandılar. Tüfeklerini taktılar, Ferhat Hocanın karşısına geldiler beklediler.

"Zor bir işe kalkışıyoruz çocuklar. Şimdiye kadar hiçbir eşkıya, bu dağlar dağ oldu olalı böyle bir işe kalkışmadı. Biz kalkışacağız, bundan sonra ya İnce Memed ölecek, ya da bir iyice dillere destan olacak. Ya da hepimiz bir tekimiz kalmamacasına öldürüleceğiz. Biz şimdi bu gece yarısı Sarı Sultanoğlunun evini basmaya gidiyoruz. Sarı Sultanoğlunun evi bir kale gibidir, onun evini de, gece olsun, gündüz olsun, her köşe başında bir keskin nişancı bekler. Onlar her gözlerinin gördüğünü vurabilirler. Şimdi biz oraya toptan ölmeye gidiyoruz. İçimizde

ölmek istemeyenler varsa şimdi burada ayrılsınlar. Belki gündüz gözüne arkadaşlar ayrılmayı kendilerine yediremezler, az sonra bir ormandan gideceğiz, karanlıkta, bizimle ölüme gelmek istemeyenler orada ayrılıversinler."

Yandaki küçük çiğire saptı, ayaklarına kanat takılmışçasına çabuk yürümeye başladı... Ferhat Hoca ayağına çok çabuk bir kişiydi, şimdi daha da hızlı yürüyor, çeteler arkasından ulaşmaya çalışıyorlardı. Ne kadar hızlı yürüyorsa o kadar da hızlı düşünüyordu. Ömründe ilk olarak böyle bir baskına kalkışıyor, böyle büyük bir soyguna girişiyordu. Sarı Sultanoğlunun evi bu dağ kasabasının dışında büyük bir bahçenin ortasında, kesme taşlardan örülü yüksek bir avlu duvarının içindeydi. Kırk odalı, geniş, at oynatacak kadar büyük salonlu, sofalı, iki katlı, bol pencereli bir konaktı. Bu konağın Sarı Sultanoğlunun dedesinden kaldığı söyleniyordu.

Çiğirden sonra bir ormana geldiler, orman yolu işlek bir yoldu, birçok pınar suyu geçerek, keskin kayalıklı bir yamaca düştüler, yamaçtan sonra bir düzlüğe indiler. Düzlükte burunlarına bir yanık kokusu geldi.

Ferhat Hoca burada durdu, ilk olaraktan arkasına döndü, karanlıkta çetelerini saydı, hepsi tamamdı.

"Demek hepimiz birlikte ölüme gidiyoruz. Şimdi beni dinleyin, Kasımla Şahan benimle gelecekler. Temir, sen de kalanlarla dışarda, avlu duvarının az ötesindeki hendekte bekleyeceksiniz. İçerde bize bir şey olacak olursa Sarı Sultanoğlu konağında hiçbir canlı kalmayacak. Kedilerini, köpeklerini, kafesteki kuşlarını, saçaklarına yuva yapmış kırlangıçlarını bile öldüreceksiniz. Bu konaktan bir tek canlı bile kurtulursa siz yaşayamazsınız. Tamam mı?"

"Tamam," dedi Temir.

Bahçe çitinden atlayarak büyük avlu kapısına geldiler. Ferhat Hoca sert:

"Aç kapıyı oğlum," dedi kapıyı bekleyen silahlı kişiye. "Ben İnce Memed çetesiyim. Adım da Ferhat Hoca."

"Beye haber vereyim, sen şurada bekle de..."

Az sonra geri geldi, kapının ağır kanatlarından birisini araladı:

"Buyurun," dedi.

Kapıyı kapadıktan sonra önlerine düştü, Beyin odasının kapısına kadar götürdü.

"Geldiler Beyim," dedi.

Bey:

"Hoş geldin İnce Memed," diye ayağa kalktı. "Hanginiz İnce Memedsiniz?" diye de sordu.

Ferhat Hoca Kasımı gösterdi. Sarı Sultanoğlu onun elini sıktı. "Ben de seni görmeyi çok arzu ediyordum İnce Memed," dedi. Ferhat Hocayla Şahanın da elini sıktı. Sedire buyur etti. Odada üç tane karpuzu yeşil, büyük lamba yanıyordu.

Sarı Sultanoğlu çok uzun boylu, ince yapılı, burulmuş bıyıklı, büyük kara gözlü, kartal burunlu, uzun yüzlü bir kişiydi. Yüzünden düşünce, keder akıyordu sanki. Ceplerinin ağzı, dikiş yerleri, paçaları sırma işleme mavi çizgili, açık mavi bir şalvar geçirmişti bacaklarına. Üstüne kırk düğmeli Halep işi, yakası belki bir el genişliğinde sırma bir yelek takmış, kırk altın düğmenin hepsini de iliklemişti. Saatının altın kösteğini, belki on beş zincir bir arada, göbeğinin üstünden bir cepten bir cebe sarkıtmıştı.

"Eeee, hoş geldiniz. Yemek yediniz mi?"

Ferhat Hoca:

"Ziyade olsun, yedik."

"Kahve, nasıl olsun."

"Biz soymaya geldiğimiz evin kahvesini içmeyiz. Ayıp olmaz mı Sarı Sultanoğlu."

"Ayıp olur," diye güldü Sarı Sultanoğlu, "ayıp olur ya, benim evimden kahve içmeden de kimse dışarıya çıkamaz."

Elini şaklattı, içeriye giren delikanlıya:

"Ağalara kahve..."

"Sade," dedi Ferhat Hoca.

"Sade," dedi Kasım.

"Sade," dedi Şahan.

"Çabuk olsun," dedi Sarı Sultanoğlu, "Ağaların acelesi var."

Odadaki sarı çakmaktaşından çok güzel yapılmış ocak ilk göze çarpıyordu. Dört duvar da ceviz kaplamaydı. Duvara oyulmuş dolapların tahta kapakları oymacılığın usta işiydi ve

çok ince işlenmişti. Tavan da öyleydi. Duvarlarda büyük, altın yaldızlı yazılarla, renkli, mavi, pembe tuğralarla bezenmiş fermanlar asılıydı. Bir de, tam ocağın üstünde, gene oymalı, altın yaldızla bezenmiş bir soyağacı duruyordu. Ağacın gövdesi, dalları altın varaktı.. Her dala yeşil birkaç yaprak konmuş, yeşil yaprağın içine de altın yaldızla adlar yazılmıştı.

Sarı Sultanoğlu konuşmuyor, Ferhat Hoca da dalmış duvarlardaki oymalara, fermanlara, tavanın güzelliğine, soyağacının görkemine bakıyordu.

"Ne o, daldın Hocam."

"Çok güzel," dedi Ferhat Hoca. "Bu konağın böyle güzel olduğunu hiç bilmiyordum. Bu fermanlar, bu soyağacı..."

"Dulkadiroğlunun konağıdır bu konak," dedi Sultanoğlu alçak gönüllü, boyun bükerek.

Dulkadiroğlu dört yüz yıl bu dağlara, Maraştan Adanaya, oradan Kayseriye, Niğdeye, oradan Orta Anadolu içlerine kadar hükmetmişti. Sultan Memedin anası da Dulkadirli Sultanının kızıydı. O yüzden Toros dağları Osmanlı bizim yiğenimizdir, der, övünürdü.

Sarı Sultanoğlu da, ben Dulkadiroğluyum, diyordu. Oysa, onun soyunu bilenler, onun Kürt olduğunu söylüyorlardı. Sarı Sultanoğulları Kürttü, Dulkadirliler de Türkmendiler ama, Allah için bu Sarı Sultanlıların da Dulkadirlilerden kalır bir yanları yoktu. Bunlar burada, bir yanları uçsuz bucaksız Uzunyaylada, bir yanları gür ormanlıklı Binboğa dağlarındaydı. Soylu atlar yetiştiriyorlar, koyun, tosun, sığır sürüleri besliyorlardı. Atlarının, kınalı koyunlarının namı Çöl Arabistanı aşmış, Firengistana ulaşmıştı.

"Evet," dedi Hoca, "Dulkadirli, Osmanlıdan da soylu, Osmanlıdan da eski bir soydur. Dünyanın en adil sultanları Dulkadirliden çıkmıştır."

"Çok iyi biliyorsun Hocam tarihimizi."

"Az buçuk mürekkep yaladık Sultanoğlu Beyim."

Sultanoğlu hep sevinç içinde gülüyordu.

Kahveler geldi, konuklar kahveleri höpürdetmeden, çok saygılı içtiler, fincanları yanlarındaki oymalı sehpanın üstüne koydular.

Bey ayağa kalktı:

"Buyur Ferhat Hoca, emrini söyle."

"Estağfurullah Beyim, emrim değil, ricam olacak zatına."

"Çabuk söyle, ne kadar Hocam?"

"Bin altın Beyim?"

"Baş üstüne Hocam."

Bey gene el çırptı, biraz önce kahve getiren delikanlı içeriye girdi.

"Hatuna söyle, para sandığını sana versin de al getir."

Delikanlı gitti, biraz sonra da elinde, altın çekirdekler, değerli taşlarla kakmalı, oymalı, güzel bir sandıkla geldi. Sarı Sultanoğlu belinden bir deste anahtar çıkardı, anahtarların içinden birisini hemen ayırdı kilide soktu, kilit çın diye açıldı. Sarı Sultanoğlu sandıktan bir kadife torba aldı, "Buyur Ferhat Hoca," dedi, "tam bin altındır."

Hoca keseyi aldı, ağzını çözdü, içindeki altınları önüne döktü, altın yığını önünde ışıladı. "Bir, iki, üç," diyerek saymaya başladı. "Dört, beş, altı, yedi, sekiz..." On beşi saydıktan sonra sesi düştü, duyulur duyulmaz oldu. Biraz geçince de sesi hiç duyulmaz olup, dudakları kıpır kıpır etti.

Sarı Sultanoğlu sedire bağdaş kurmuş oturmuş, biraz öne eğilmiş, yüzünde şaşkın bir gülümseme, para sayan Ferhat Hocayı izliyordu. Ferhat Hoca para yığınından sol eliyle bir avuç altın alıyor, sağ eliyle kadife keseye, şık şık, atıyordu.

Para sayıldı bitti, Ferhat Hoca kadife kesenin ağzını büzdü, ayağa kalktı, tüfeğini omuzuna aldı:

"Sağ ol Sarı Sultanoğlu," dedi, "çok onurlu adammışsın. Böyle olacağını bilseydim... Ama hiç mümkünümüz, çaremiz yok."

"Biliyorsun herhalde Ferhat Hoca, bu konağı soyan ilk eşkıya İnce Memed çetesidir. Bu yürekliliği, bu ocak bu ocak oldu olalı ilk siz gösterdiniz."

"Biz gösterdik," dedi Ferhat Hoca.

İnce Memed, diye tanıtılan Kasım konuşmak zorunda olduğunu sandı:

"Kusura kalma Bey, her şeyi göze aldık. Ammavelakin yiğit adammışsın."

"Durun," dedi Sarı Sultanoğlu, "durun bu adam İnce Memed olamaz."

Kasıma döndü:

"Sen yörüksün," dedi. "Yörükler gibi konuşuyorsun."

Sedirden atladı geldi, Ferhat Hocanın kolundan tuttu:

"Sen Ferhat Hocasın biliyorum, bu adam İnce Memed değil. Eğer yalan söylüyorsanız, bu adam İnce Memed değilse hiçbiriniz bu konaktan sağ çıkamazsınız dışarıya."

"Benim Beyim," dedi soğukkanlı Kasım. "Bizim köyün yarıdan çoğu sonradan yerleşiktir. Biz aslında Yörüğüz, dilimiz de azıcık Yörük diline çalıyor herhalde." Kasım konuşurken gülüyordu da. Onun tavrı, soğukkanlılığı, gülmesi Beyi yatıştırdı.

"Demek İnce Memed sensin. Evet, benziyorsun İnce Memede. Bana senin gibi birisini tarif etmişlerdi."

Kasımın yanına geldi, koluna girdi, onlar önde, Ferhat Hocayla Şahan arkada merdivenleri indiler. Bey onları böylece avlu kapısına kadar uğurladı. Kapıdaki kişi iki kanadı birden açtı.

Bey:

"Güle güle, uğurilen," dedi, ardından da İnce Memede seslendi: "İnce Memed, İnce Memed!" Kasım ürküntüyle, bir yaylım ateşi bekleyerek, geriye döndü.

"Buyur Bey."

"Köylüler senin atı tutup da Hükümete teslim etmezler değil mi?"

"Etmezler."

"Atın başına bin beş yüz lira koymuşlar da... Çok para."

"Koysunlar, etmezler."

"Hele bekleyelim bakalım, şu bizim köylülerde ne kadar insanlık kalmış."

Arkasını döndü konağa yürürken avlunun ağır çifte kanadı da karanlığın üstüne kapandı.

Gökte çok yıldız vardı. Bütün gökyüzü şıkır şıkır kaynıyordu. Karşı yüksek dağın çakmaktaşı doruğu bir yıldız ışığı buğusu içindeydi.

Önde Ferhat Hoca, arkada ötekiler olağanüstü çabuklukla yürüyor, gün doğmadan önce ormanı, pınarları, kepir taşlığı aşıp batıdaki sarp kayalıkları tutmak istiyorlardı.

Gün burnuna kayalıkların dibine gelince Hoca:

"Mola arkadaşlar," dedi.

Yandaki mavi, kırmızı damarlı kayanın tam göbeğinden, taşı oymuş bir pınar akıyordu. Hoca oraya gitti, ağzını suya dayadı, kana kana içti, sakalı ıslanmıştı, yeniyle sildi, kollarını sıvadı, ayakkabılarını, çorabını, fesini çıkardı aptes aldı telaşsız. Aşağıdaki çimenliğe gitti, fesini önüne koydu namaza durdu. Gün bir kavak boyu kalkıncaya kadar namazını kıldı. Namaz bittikten sonra olduğu yere oturdu, tespih çekerek duasını topladı, önündeki fesini başına koydu, sağ yanındaki tüfeği eline aldı ayağa kalktı.

"Bugün öğleye kadar şu yamaçtaki kayalığı tutmalıyız."

Sarp, bir geyik bile gezemez kayalığı gösterdi. Kimse ses çıkarmadan onun ardınca kayalığa vurdular. Kayalar ustura gibi keskindi, elleri, dizleri kan içinde kaldı.

Öğleden az önce Ferhat Hocanın gösterdiği yere geldiler. Burası, kayaların bir duvar gibi çevirdiği, yeşil, küçük bir düzlüktü. Düzlüğün tam ortasından bir pınar çıkıyordu. Suyun ayağına uzun çam bir oluk yerleştirilmişti.

Ferhat Hoca:

"Vesüphanallah," diye ellerini havaya açtı, "buralara kim gelir de, burasını kim bilir de şu pınarın ayağına bir de güzel bir oluk koyar?"

Pınarın yanına vardı, bağdaş kurdu. Ötekiler de onun yanına vardılar, oturdular.

"Bakın arkadaşlar, evini bastığımız kişi Sarı Sultanoğludur. Bize bir Sultan nasıl davranırsa öyle davrandı. Herhalde yolda Kasımla Şahan olanı biteni size anlattılar. Hiç aldanmayalım, Sarı Sultanoğlu bu parayı bize kolay yedirmez. Şimdi belki yüz kişisi bizim ardımızdadır. Ona göre davranmalıyız. Biz bundan sonra kendimizi yarı yarıya ölü saymalıyız, belki yarıdan da daha çok ölüyüz. Öyleyse neden bu adamın evini bastık, ölmek için mi, diyeceksiniz? İş, hiç de öyle değil. Bu adamın evini basmasaydık, uzun bir süre bu dağlar bizi barındırmazdı. Şimdi büyük, can alıcı bir düşman sahibi olduk ya, bütün dağları da dost edindik."

Temir:

"Sen nasıl bildiysen öyle yaptık. Demek ki doğru yaptık Hocam."

"Sağ ol Temir. Şimdi karnımızı doyuralım, ardından da uyuyalım. Ne kadar uyuyabileceğimiz belli değil."

Güdük Hacı çetenin yiyecekçisiydi, bir tek tabancadan başka silah taşımazdı. Geniş omuzlu, kısa boylu, çok güçlü, dayanıklı bir kişiydi.

"Güdük Ağa, ne çıkaracaksın şimdi bize, soframıza ne getireceksin?"

Güdük Hacı, kayanın dibindeki yiyecek heybelerini aldı getirdi ortaya koydu.

"Önce bal, börek, arkasından da kuş sütü Hocam."

"Sağ ol Hacım, bizi iyi düşünmüşsün."

Hacı heybenin bir gözünü açtı, yufka dürümlerini önce çıkardı çimenlerin üstüne koydu, ardından da, her bir eşkıyaya, içine peynir, çökelek koyarak birer sokum yaptı, ellerine tutuşturdu. Sokumu yiyip bitirenler Hacıdan bir sokum daha istiyorlar, daha onlar ellerini uzatmadan Hacı ellerine sokumu veriveriyordu. Onlar sokumları bitirince, Hacı gerçekten ellerine, bir yağlı, mavi kağıdın içinden çıkardığı ballı böreği, eşit parçalara ayırarak, her birisine büyük bir parça verdi.

"Ballı böreği verdin Hacı," diye güldü Hoca, "kuş sütü nerede?"

"O da bulunur," diye güldü, koltukları kabaran Güdük.

Geriye kalan böreği, bir parçasını kendine ayırdıktan sonra, yağlı mavi kağıda yeniden sardı Hacı, heybeye yerleştirdi. Tütün kaçakçıları bu kağıdı tütün paketi yapmakta kullanıyorlardı. Hacı bu kağıtlardan bir hayli ele geçirmiş, o da bunlara yağlı, ballı yiyeceklerini koyuyordu.

"Çocuklar, hiç kimse açıkta, yan yana uyumasın. Her birimiz uzak, sıtaralı, ha deyince kurşun işlemez... Temir de bizi bekleyecek! İyi uykular."

Uyumalarıyla, aşağıdan, yandan yönden gelen büyük bir cayırtıyla uyanmaları bir oldu.

Ötekiler, kayaların arasından yukarı doğru çıkarlarken, Temir onları hemen görmüş, önde gelen sarışın delikanlıyı bir kurşunda düşürmüştü.

Büyük cayırtıyla hemen toparlandılar. Üstlerine aşağıdan, sağdan, soldan yağmur gibi kurşun yağıyordu. Gelenlerin çok kalabalık ve usta nişancılar olduğu gelen kurşunlardan anlaşılıyordu.

"Yüz kişiyle çevrildiniz İnce Memed," diye yandan bağırdı tok sesli birisi. "Karşındaki Keçi Çobanı Abdi Ağa değil İnce Memed. Karşındaki padişah fermanlı Sultanoğlu. Teslim olun. Teslim olmazsanız hepinizin canını az sonra cehenneme yollarım..."

"Buradan babayın yanına gitmeye hiç kimsenin niyeti yok, yok, yok," diye bağırdı Ferhat Hoca. Arkasından da sesin geldiği kayaya tüfeğindeki bütün kurşunları boşalttı. Bundan sonra da dehşet, kızgın bir çarpışma başladı. O, sesi tok adam durmadan bağırıyor, kurşun seslerinden, parçalanan kaya parçalarının gürültüsünden ne dediği anlaşılmıyordu.

Ferhat Hoca yatarak Temirin yanına gitti:

"Haydi Temir biz yukarı doğru sürünelim. Yukarıya giderken bizi görüp vuramazlarsa kurtulduk. Üstelik de onların yarısının da ölüsü bu kayalıklarda kalır. Haydi Temir."

Yukarıya sürünerek tırmanmak çok zor oluyordu. Ferhat Hoca sürünürken üç kez kurşun yeme tehlikesi atlattı, bir keresinde de önündeki derin uçuruma düşüyordu, sağlam bir köke son anda tutundu. Temirse aşağıdan yukarıya kayan bir yılan gibi usta akıyordu.

Çıktıkları yer çıkılması olanaksız bir yerdi. Yukarıdan aşağıya bakınca, öyle sarp bir uçurumun başıydı ki çıktıkları yer, insanın soluğu kesiliyor, başı dönüyordu.

"Yukarıya, bizim yanımıza sürünün," diye emir verdi Ferhat Hoca. "Biz sizi koruyoruz."

Yukardan, ikisi iki yerden aşağıya, Sultanoğlunun adamlarının üstüne kurşun yağdırdılar. Başını kaldıranı vuruyorlardı. Vurulan bağırarak, kayaları yankılandırarak kayalardan aşağıya atıyordu kendisini.

Gün batarken aşağıdan kurşun sesleri kesildi.

"Üstlerine kurşun yağdıralım," diye emir verdi Hoca. "Kaçmalarına fırsat vermeyin, öldürmeye sıkın, bu ilk ve son çarpışmamızdır. Bundan sonra ne candarma, ne eşkıya çeteleri,

ne de Sultanoğlu bir daha üstümüze gelebilirler." Soluk soluğa kalmış, durmadan silahını doldurup doldurup boşaltıyor, hemen hemen hiçbir kurşunu boşa salmıyordu.

Yavaş yavaş yukardan aşağıya, kayaların arkasına saklanarak iniyorlardı. Hiçbir yerden ne bir kurşun sesi, ne bir çıtırtı geliyordu. Gün de yavaş yavaş dağların arkasına çekiliyordu.

Ortasından pınar kaynayan düzlüğe inmişlerdi ki, aşağıdan bir inilti duyuldu.

Ferhat Hoca:

"Hemen aşağı inip şu adamı öldürün," diye buyurdu.

Kasım koşarak indi ve adamın iniltisi de az sonra kesildi.

"Bu gece buralardan uzaklaşmalı, çok uzaklara gitmeliyiz. En azından o Kızılbaş köyünü tutmalıyız. Neydi o köyün adı?"

"Menekşeli," dedi Temir.

"Bugünlerde o köyün ineklerinin sütü menekşe kokar," dedi Güdük Hacı.

"O köyde bu sıralar yer gök hep menekşe açar. Her şey menekşe kokar. İnsan, hayvan, toprak, ağaç, kurt kuş hep menekşe kokarlar. İnekler de menekşe yediklerinden... İneklerin sütü de, pınarların suyu da..."

"Haydiyin bakalım," dedi Ferhat Hoca, önlerine düştü, ter içinde kalmış, giyitleri sırılsıklam olmuş, kulunçlarından ter fışkırmıştı. Nedense kan içindeki dizlerinin, kollarının yaraları sızlamıyordu. Ötekiler de Ferhat Hoca gibiydiler.

Gene Ferhat Hoca önde, Kasımla Şahan yanında, ötekiler arkasında yola düştüler, kayadan kayaya, çalıdan çalıya, dereden dereye, düşüyorlar, uçarcasına gidiyorlardı.

Menekşeliye geldiklerinde tanyerleri ışıyordu. Eğer bir gecede aştıkları yolu Menekşeli köylülerine söyleseler di, mümkünü yok, bir çocuğu bile inandıramazlardı.

Köye girince Dursun Dedenin evini sordular, çok güzel giyinmiş, pembe yüzlü, parıltı içinde kara gözlü güzel bir kız önlerine düşerek onları Dursun Dedenin evine götürdü.

Hemen Dedenin evinin önüne bir kalabalık birikti. Bu eşkıyaların halini gören şaşıyor, gören şaşıyordu. Dizleri, kolları, göğüsleri parça parça olmuş, her yanları kana bulanmıştı.

Dursun Dede, bu halde de olsa Ferhat Hocayı hemen tanıdı,

sağ elini yüreğinin üstüne koyarak onu selamladı. Ferhat Hoca da öyle yaptı. Ardından da kucaklaştılar. Ferhat Hocadan sonra Dede ötekileri de, sağ elini yüreğinin üstüne koyarak selamladı, kapıyı gösterip, "içeriye buyurun, erenler," dedi. Önde Ferhat Hoca, arkada öteki eşkıyalar eve girdiler. Dedenin onları buyur ettiği yer uzunlamasına, geniş, kilim döşeli, duvarlarında hatlar, sazlar asılı, ocaklığının alnında çatal bir kılıç duran bir salondu. Yorgun argın sedirlere çöktüler.

"Ne bu hal Ferhat Hoca?" diye sordu Dede.

"Sorma erenler," dedi Ferhat Hoca, "bir belaya çattık ki bela derim sana."

Olanı biteni baştan sona anlattı.

Dursun Dede:

"O sizin ardınızı bırakmaz. Adamları çoktan köyü sarmışlardır. O, Dulkadiroğlu değildir, biliyorsun. Dulkadirli Sultanları soyundan kimse kalmadı. Bir tek kişi var, o da Andırındaki Saraç Hacı. Saraç Hacı çok güzel türkü söyler, soylu atlara sırma işleme, savatlı eyer, dizgin yapar. Bir at, soylu, onun istediği gibi bir at değilse Dulkadiroğlu Hacı Sultan ona dünyayı verseler o ata eyer, dizgin, belleme yapmaz. Onun her işlediği eyer bir renk denizi, bir çiçeklik, bir cennet bahçesidir. Sarı Sultanoğlu kıyamete kadar senin yakanı bırakmaz. Şimdi köyü sarmışlarsa da çekinme. Bizim köyün delikanlıları onların icabına bakarlar."

Daha soluklarını toparlamamışlardı ki, salonun içini mis gibi bir kokuyla doldurarak, kahveler geldi.

"Ne zahmet," dedi Ferhat Hoca.

"Estağfurullah, uzak yoldan geldiniz."

"Bu kahve menekşe kokuyor," dedi Ferhat Hoca, kahveden bir yudum aldıktan sonra.

Ötekiler de, "Menekşe kokuyor," dediler.

"Bizim köyde çok menekşe vardır," diye gülümsedi kıvançla Dursun Dede. "Bizim burada her kaya, çalı, ağaç dibi, her dere, her kuytuluk ağzına kadar menekşeyle doludur. Allah buraya da menekşe yağdırmış. Dışardan gelenlerin menekşe kokusundan başları döner."

Kahveler içilip bittikten sonra:

"Dede," dedi Ferhat Hoca, "bizim çocuklar, bir köye girince öyle bir evde hepimiz tıkılıp kalmayız. Kusura kalma, geleneğimiz budur, ikişer ikişer bizler köyün öteki evlerine dağılırız. İki kişi köyün en ucundaki, kayalıkların dibindeki evlere, iki kişi güneye, iki kişi de kuzeye, biz de burada kalacağız."

Dede el çırptı, dışardan uzun boylu, karayağız, uzun pos bıyıklı delikanlılar girdiler içeriye, Dursun Dede onlara, eşkıyaları hangi evlere götürmeleri gerektiğini söyledi.

"Yaralarına ilaç yapacak, saracak, yırtılmış giyitlerini dikecek, dikilmeyecek kadar parçalanmışlarının yerine de yenilerini vereceksiniz."

Delikanlılar, "Baş üstüne pirim," diyerek eşkıyalarla birlikte çıktılar, Ferhat Hocayla birlikte Kasım kaldı. Eşkıyalar çıkıp gittikten sonra Dursun Dede:

"Haydi siz de değişin bakalım şu partallarınızı."

Her ikisinin yanına birer bohça getirilip kondu.

"Şu odaya girin de şu ilaçları yaralarınıza sürün, kanlarını sıcak suyla yuduktan sonra. Bir de güzel yıkanıp, tertemiz giyinin," diye giriş kapısının yanındaki kapalı kapıyı gösterdi onlara.

Bir ellerine bohçayı, öbür ellerine tahta ilaç çanaklarını aldılar, ayağa kalktılar, önde Ferhat Hoca, arkada Kasım, Dedenin gösterdiği kapıyı açtılar içeriye girdiler. Uzun bir süre içerde kaldıktan sonra yunmuş arınmış, pırıl pırıl dışarıya çıktılar:

"Sağ ol erenler," dedi Ferhat, "anamdan yeni doğmuşa döndüm."

Geldi eski yerine oturdu.

Dursun Dede onlar geldiğinden bu yana kıvranıyor, bir şey sormak istiyor, bir türlü de soramıyordu. Ferhat Hocaysa onun bu kıvranmasının sebebini anlıyordu. Sonunda gülerek:

"İnce Memedi soracaksın değil mi erenler?" diye, o da onun gözlerinin içine bakarak sordu.

Dursun Dede:

"Merak ettim sultanım. İnşallah başına bir iş gelmemiştir." Apansız yakalandığından biraz sıkılmıştı.

"Gelmedi," dedi Ferhat Hoca. "Gelmedi ya, o, eşkıyalığı bıraktı. Bir daha dağa çıkmayacak. Adını sanını yitirdi, bir köylü

oldu, köylü kalabalığına karıştı. Adını da işte böyle bize bıraktı. Kıyamete kadar da İnce Memed çetesi dağlardan inmeyecek."

"Onu dağdan indiremezler," dedi Dursun Dede. "Onu dağdan indirmeye senin de, benim de, kimsenin de, İnce Memedin de artık gücü yetmez."

Gür bıyıklarını, incecik solgun, yumuşak yüzündeki sakallarını sağ eliyle sıvazladı:

"Duydun mu Hocam, sultanım, İnce Memedin deli atının işini, duydun mu?"

"Kulağıma bir şeyler çalındı," dedi Hoca, "ne olmuş ki İnce Memedin atına?"

"İnce Memedin atının başına bin beş yüz lira koymuşlar..."

"Ne yapacaklarmış o atı?"

"Kurşuna dizeceklermiş."

"Benim bildiğim köylüyse bu köylü İnce Memedin atını tutup da bin beş yüz lira için onlara teslim edemez, korkarlar?"

"Korkarlar," dedi Dursun Dede.

"Götürürler," dedi Ferhat Hoca, "şu dağlarda ne kadar beygir bulurlarsa alır götürürler, ama o deli atın, hele bundan sonra kimse yanına yaklaşamaz."

"Bir de o ata kanat takarlar, her sabah, her akşam at uçar da Cennete gider."

"Kim akıl etmiş o atı yakalamayı, yakalayıp da kurşuna dizmeyi?"

"Kim akıl etmişse iyi etmiş aklınca... Bence bu bir deneme. Eğer atı köylüler alır da getirirlerse, bu demektir ki, İnce Memedi de alır getirirler."

"Bana öyle geliyor ki Dursun Dede, İnce Memed de, atı da kıyamete kadar savaşacaklar," dedi Ferhat Hoca.

Dursun Dede:

"Ben bu İnce Memed işini çok merak ediyorum Hocam," dedi. "İnce Memedi ben iyi tanırım, sen de yakından tanırsın, herkes gibi bir insan. Bir sürü eşkıya da onun gibi adam öldürerek dağa çıkmış, onun gibi zulme, haksızlığa karşı gelmiş, Ağaların, Beylerin evini basmış, İnce Memedden daha yürekli, daha becerikli olmuşlar, millet neden İnce Memedi seçmiş, işte

bunu bir türlü çözemedim. Şimdi senin yanında İnce Memed olmasaydı..."

"Yandımdı," dedi Ferhat Hoca. "Eğer Sarı Sultanın konağına yanımda İnce Memed olmadan gitseydim, bir kere önce konağa giremezdim, girebilseydim de, Sarı Sultanoğlunu soyduktan sonra oradan sağ çıkamazdım."

"Bir sırrı hikmet... Bizim bilmediğimiz bir şey, bir giz var bu adamlarda... Biz göremiyoruz da kalabalıklar görüyor."

"Sen, ben, biz bir tek gözüz," diye sakalını çekiştirdi Ferhat Hoca, "oysa ki kalabalıklar bin, on bin, yüz bin, yüz milyon göz. Onlar İnce Memedlere yüz milyon insanın, bin yıllık gözleriyle bakıyorlar."

Akşama kadar at üstüne, İnce Memed üstüne konuştuklarını gittikçe koyulaştırdılar. Akşam olunca büyük bir bakır sini geldi ortaya... Çok güzel giyinmiş genç kızlar, delikanlılar türlü yiyecekler taşıdılar sininin üstüne.

"Buyur Hocam."

"Sağ ol Sultanım. Her yer menekşe kokuyor."

"Kokuyor," dedi Dursun Dede.

Konuşmadan yemeklerini yediler.

Yemekten sonra büyük odaya köylüler birer ikişer, sağ elleri yüreklerinin üstünde, uzun pos bıyıklarıyla gelerek sedirlere saygılıca çöktüler. Kısa bir sürede de oda kadın erkek doldu.

Bir delikanlı duvardaki sazlardan birisini aldı getirdi Dedenin önüne koydu. Dede pos bıyıklarını sıvazladıktan sonra sazı aldı, düzenini verdi, birdenbire de yeniden yüzü değişti, bir düş içine girdi büyülenmişçesine çalmaya söylemeye başladı. Dedenin sesi içe işleyiciydi. Bin yıl öteden gelir, bin yıl ileriye gider gibiydi.

Yemenden öte bir yerde Düldül hala savaştadır. Ali daha savaştadır. Kafdağının arkasında Köroğlunun Kıratı, dostluk için, yiğitlik, doğruluk için, zulme karşı, bilcümle kötülüklere karşı savaştadır. Alagözlü Dedem Pir Sultan, yedi derya ötesinde zulme karşı savaştadır. Cümle Kırklar, pirler, iyi kimseler zulme karşı savaştadır, diyordu. Dünya kurulduğundan bu yana güzel dünya savaştadır, kötü dünyaya karşı, çirkin dünyaya karşı. Her gün başka bir gün doğuyor, her gün yeni yıldızlar

döşeniyor gökyüzüne, diyordu Dursun Dede. Her doğan gün, her gece gökyüzüne yeniden döşenen yıldızlar savaştadır. Her sabah yeni çiçekler açıyor, dünkünden daha güzel, diyordu Dursun Dede, yeni bebeler doğuyor, her gün, her gün yeniden, eskisinden daha sağlıklı. Dünya her gün, her gün, her gün güneş doğarken deri değiştiriyor, yepyeni terütaze oluyor. İnsan, her insan, eğer insansa, her gün, her gün tanyerleri ışırken yeniden doğuyor. Toprağa düşen her tohum, toprağı yaran her filiz yenidir. Gökyüzü her ışıyışında yeniden kuruluyor, dünya yeniden kuruluyor her tan atışında, tohum yepyeni uçuyor, su yepyeni akıyor, ışık yepyeni akıyor. İnsan yüreği yepyeni yepyeni atıyor. Çiçek sevgiye duruyor, yürek sevgiye duruyor, şırlayıp gelen ışık sevgiye duruyor. Ölüm yok, diyordu Dursun Dede... İnsana ölüm yok. İnsan muhabbete, insan sevgiye doğuyor. İnsan sevgiye doğmuyorsa insan olamazdı, o zaman ölürdü işte... İnsan insana doğuyor.

Dursun Dede sazını göğsüne çekmiş, gözlerini kapamış söylüyor uğunuyordu. Yüzünde tatlılık, sevgi, yumuşaklık, Cennetin ortasında oturur gibi, bir tadın, bir inancın rahatlığında. Dünyayı Tanrı yedi günde yaratmadı, bir göz açıp kapayıncaya kadarki sürede yarattı. O çakan sevgidir işte. Evreni sevgi yarattı, toprağı, gökyüzünü sevgi yarattı, onun içindir ki evren böylesine sonsuz, toprak bu kadar zengin, yaratıcı, gökyüzü böylesine ışık kaynağı. İnsanı sevgi yarattı, onun içindir ki insan bu kadar yaratıcı, böylesine güzel, diyordu Dursun Dede.

İnsan güzel olacak, diyordu Dursun Dede. İnsan her gün biraz daha sevgi dolu, biraz daha mutlu, biraz daha zulme karşı, kötülüklere karşı bilenerek doğacak, çünkü onu sevgi yarattı.

Yorulmuştu, tanyerleri de ışıyordu, Dursun Dede gözlerini açtı, sazı göğsünden kucağına doğru kaydı, ayağa kalktı, gülümsüyordu, elindeki sazı duvara astı geldi.

O yerine oturunca Ferhat Hoca ayağa kalktı, Dursun Dedenin ellerine sarıldı, aldı götürdü yüreğinin üstüne koydu.

Odadaki kalabalık ayağa kalkmıştı, ellerini yüreklerinin üstüne götürerek sessizce selamlayarak onları dışarıya çıktılar. Tanyerleri ışımıştı. Hoca aptes almak için avluya gitti.

Ona, odanın ortasına bir seccade serdi kendi eliyle Dursun

Dede, Ferhat Hoca çemrenmiş yenlerini indirdikten sonra namaza durdu. Dursun Dede sedire oturmuş, onun eğilip kalkarak, ağzı kıpır kıpır dualar okuyarak namaz kılışını seyretti. Ferhat Hocanın namazı o kadar uzun sürmedi, seccadesini toplayarak ayağa kalktı:

"Seni Kızılbaş dedesi seni," dedi. "Oooh, ne iyi, namaz yok, oruç yok... Ne kolay!"

"Zor," dedi gülerek Dursun Dede. "İnsan olmak çok zor sultanım. Dünyada çok şey kolay da, insan olmak zor."

Akşamki sini gene geldi, kahvaltı dolu sahanlar üstüne dizildi. Tüten tarhana çorbasını görünce Ferhat Hoca:

"Tarhana çorbasına bak Dursun Dede. Tarhana çorbasına, nasıl da tütüyor, nasıl da menekşe kokuyor..." Çocuk gibi sevinerek tahta kaşığın sapına yapıştı.

"Menekşe kokuyor," diye güldü Dursun Dede.

"Vallahi de billahi de menekşe kokuyor," dedi, akşamdan beri hiç konuşmamış Kasım. "Yalan değil, vallahi de billahi de bu çorba menekşe kokuyor."

Kahvaltıyı da hiç konuşmadan, biribirine bakıp, sevinç içinde bitirdikten, kalkıp sedire, eski yerlerine oturduktan sonra yunmuş arınmış, onarılmış giyitleri bir bohça içinde getirildi yanlarına kondu.

"Sen git çabucak üstünü değiştir Kasım," dedi Hoca. Kasım yanındaki bohçayı aldı, ilerdeki odaya girdi, az sonra da üstünü değiştirmiş geri çıktı:

"Yepyeni," diye gülüyordu, "baksana Hocam benim giyitlerime, yepyeni. Sanki hiç yırtılmamış gibi."

Hoca da bohçasını aldı, odaya girdi, onun da giyinmesi uzun sürmedi.

"Benimkiler de Kasım, bak benimkiler de yepyeni." Gün doğdu, ortalık aydınlandı, içeriye Menekşeli delikanlılardan birisi girdi:

"Dede Sultan," dedi, "biz köyün dışında dokuz kişi nöbetteydik. Sarı Sultanoğlunun adamlarını gördük. Aşağıda, derede, kayalığın arkasına pusu kurmuşlar, altmış kişi kadar varlar."

"Onlar sizi gördüler mi?"

"Görmediler Dede Sultan."

"Öyleyse nasıl saydınız onları?"

"Apaçık ortadalar, başlarını sokmuşlar toprağa, kıçları dışarda kalmış. Ağaca, çıkınca onları daha iyi gördüm. Orada öyle bekliyorlar."

"Sağ ol yavrum," dedi Ferhat Hoca, "gönlün dert görmesin. Bizimkileri de buraya çağırabilir misin, yerlerini biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi delikanlı, "onları dün gece o evlere ben yerleştirdim."

Delikanlı dışarıya çıktı. Dedenin avlusunda, kökü kayalıkların arasından derine gitmiş, belki üç yüz yıllık bir çınar ağacı dallarını çok uzaklara, arkadaki kayalıkların üstüne kadar uzatmış, gün ışığıyla yıkanıyordu. Ferhat Hocayla Kasım da onun arkasından dışarıya çıktılar, geldiler çınarın gövdesinin yanında durdular. Az sonra yanlarına Dursun Dede de geldi, mahcup bir hali vardı. Boynunu bükerek Ferhat Hocanın yanında durdu. "Hocam," dedi, "senden bir dileğim var."

Hoca toparlandı:

"Buyur Dede Sultanım," dedi.

Dursun Dede sıkıntısından yüzü buruşmuş, terleyerek, ona küçük bir kutu uzattı, "Bunu al," dedi, yere bakarak. "Bu, bizim ocağın uğurudur. Belalara, kötülüklere, hastalıklara, ateşe, kurşuna karşıdır. Bilmem, bizde böyle inanırlar."

Ferhat Hoca:

"Sağ ol Dede Sultan," diye onu kucakladı.

Eline aldığı kutuyu açtı, kutunun içinden bir tuhaf yeşil bir hayvana benzeyen, şimdiye kadar Ferhat Hocanın hiçbir yerde görmediği, menevişlenen, üstünden bir kıvılcımın akıp gittiği bir taş çıktı.

"Sağ ol Dede Sultan."

Evlere dağılmış eşkıyalar, önlerinde az önceki delikanlıyla geldiler çınarın altında durdular.

"Hemen gidiyor musunuz Hocam?"

"Hemen gidiyoruz Dede Sultan. Aşağıda bizi bekliyorlar, biliyorsun. Benim de senden bir dileğim..."

"Dileğin başım, gözüm üstüne Hocam."

"Şimdi buraya, ne kadar yetim, kimsesiz, babası askerde kalmış gelmemiş, evlenme çağında kız varsa çağır."

"Baş üstüne Hocam."

Dursun Dede yanındaki delikanlının kulağına bir şeyler söyledi, delikanlı çınarın altından, yanına birkaç delikanlı daha aldı, köyün içine ok gibi fırladılar.

"Biraz bekleyeceğiz Hocam."

"Aşağıdakilerin nasıl olsa bir yere gittikleri yok. Onlar nasıl olsa bizi, ne zaman gidersek o zamana kadar bekleyecekler."

"Bekleyecekler Hocam."

Dedenin sandığı kadar beklemediler. Delikanlılar yanlarında on altı kızla çınarın altına geldiler. Hepsinin de babası Kurtuluş Savaşında kalmıştı.

Hoca, Dursun Dedenin yanına geldi, kulağına eğildi yavaşça, "Dede Sultan," dedi, "söyle kızlara, kusuruma kalmasınlar, biz de onların babasıyız, onlara biraz bir evlenme hediyesi yapacağım, beni kırmasınlar."

Dursun Dede kıpkırmızı kesildi, o anda da yüzü ter içinde kaldı ya, Hocanın dediğini de buyrukmuşçana yerine getirdi.

Hoca da utangaç, başı yerde kızların yanına gitti. Kadife keseden çıkardığı altınları teker teker, kızların avuçlarına koydu.

Çınarın altına köylü kalabalığı hıncahınç dolmuştu. Hepsi de pos bıyıklı, ela gözlü, buğday benizli, uzun boylu, aydınlık yüzlü insanlardı.

"Hakkınızı helal edin," dedi avlu kapısından dışarıya çıktı Ferhat Hoca. Arkasından da öteki eşkıyalar.

"Güle güle git Hocam."

"Allah seni kazadan beladan esirgesin."

"Ocağımızın uğuru senin üstüne olsun."

"Ne hakkımız geçmişse helal olsun."

Onlar köyün dışına doğru ilerlerken, Dursun Dede arkalarından bağırdı:

"Ferhat Hoca, Ferhat Hoca, biraz bekler misiniz, az daha unutuyordum."

Eşkıyalar bir araya geldiler.

Hoca:

"Aralaşın şöyle," diye buyurdu. "Babanızın evinde de olsanız, birikişmek yok, hem de hiçbir zaman."

Dursun Dede önde, birkaç köylü arkasında ellerinde torbalarla koşarak geldiler:

"Uğur taşını verdik de, asıl gerekeni unuttuk Ferhat Hocam," dedi Dursun Dede boynunu kıvratarak. "Al bu torbayı, içindeki mermiler senin silahına uyar."

Torbayı Hocaya verdi. Bu mermileri daha akşamdan hazırlamışlardı.

"Biraz sonra çok gerek olacak, sağ ol Hocam."

Onlar köyü çıkar çıkmaz, karşılarına, kayalıkların arkasından, dişlerine kadar silahlanmış, aynı boyda, hepsi de yakası sırmalı Maraş abası giymiş, bacaklarına şayak şalvar, dizleme nakışlı çorap geçirmiş, hepsi de büyük ela gözlü, kıvırcık kumral saçlı, sırım gibi delikanlılardı, yedi kişi çıktı.

Baştaki delikanlı:

"Biz geldik Hocam," dedi.

"Vay hoş geldiniz, safalar getirdiniz," diye hafiften alaycı güldü Ferhat Hoca. Delikanlıların birden karşılarına çıkışlarına da şaşırmıştı.

"Dün geceden beri bu köyün kapısında sizi bekliyoruz. Senden dileğimiz var, biz de İnce Memed çetesine katılmaya geldik."

"İyi, güzel ya, siz niye dağa çıktınız?"

"İnce Memed niye dağa çıktıysa..."

"Hııımmm." Hoca dudaklarını büzdü, alnını kırıştırdı, sakalını karıştırdı. Delikanlılar onun karşısına sıralanmışlar, gözlerini de yüzüne dikmişler bekliyorlardı.

"Sen niçin eşkıya çıkmışsan Hocam."

"Hımmm..."

Hoca başını kaldırdı, teker teker her birisinin gözünün içine baktı, kimse gözünü onun sert, delici, araştırıcı, ağır bakışından kaçırmadı.

"Senin adın ne?" diye sordu birinciye.

"Memed," dedi delikanlı.

Hoca apaydınlık gülümsedi.

İkinciye geçti:

"Ya senin?"

"Memed."

Geriye kalanların hepsinin de adı Memeddi.

Hoca, az ötedeki taşın üstüne oturdu, çenesini ellerinin arasına aldı, bir süre orada öylece düşündü. Önce Kasımı, ardından Temiri, Şahanı, ötekileri çağırdı, konuştular. Memedler gözlerini Hocaya dikmişler ayırmadan bakıyor, bekliyorlardı. Sonunda ayağa kalkan Hoca:

"Gelin buraya," diye Memedleri yanına çağırdı. "Çıkarın tüfeklerinizi."

Memedler, aynı anda, kurulmuş yay gibi tüfeklerini çıkardılar, elini uzatmış Hocaya verdiler. Hoca birinci Memedin tüfeğini aldı, uzunca bir süre inceledi:

"Hiç denedin mi," diye sordu.

"Denedim Hocam, kaçan tavşanı art ayağından..."

Hepsinin tüfeği aynıydı.

"Yavrum Memedler, size yazık ki şimdi iyi bir haber veremeyeceğim. Şu aşağıdaki derede, sarp kayalıkların arkasında altmış kişi pusu kurmuş bizi bekliyorlar, kanımıza susamışlar, Sarı Sultanoğlunun kulları..."

"Biliyoruz Hocam," dediler Memedler. "Biz onları gördük. Her birisinin yerini de... Elimizle koymuş gibi."

"Temir gel buraya," diye çağırdı Hoca, "Memedlerin arasına katıl, boğazın karşı yakasını siz tutacaksınız. Sarı Sultanoğlunun kullarına hiç acımayacak, ölümlerine sıkacaksınız. Bu, kendilerini, canlarını satmış ahmakların, mümkünü çaresi varsa bir tanesi elimizden kurtulmasın. Bunlar candarma, emir kulları değil, Sultanoğlunun..."

"Baş üstüne Ferhat Hocamız, onların bir teki bile elimizden inşallah kurtulamayacaklar," dediler Memedler.

İki koldan ormanın içine daldılar. Ferhat Hoca burasını avucunun içi gibi biliyordu. Ormanı çıkınca sarp bir kayalık gelecekti önlerine. Kayalığın arkası, her iki yanı da keskin kayalıklı dar bir boğazdı. Sarı Sultanoğlunun kulları bu darboğazın iki yanını tutmuşlardı. İnce Memed çetesi önlerindeki kuru dere yatağından geçecek, onlar da hiçbirisini kaçırmadan...

"Bir tekini kaçırmayacağız değil mi Kasım."

"Kaçırmayacağız."

"Ben Sultanoğluna kızmıyorum. Sultanoğlu Sultanoğludur. Ne ise odur. Zalimdir, delidir, kan içicidir. Ben onun, bu bedavaya üren köpeklerine, canlarını Sarı Sultanoğlunun sarı altınları uğruna kurban adayanlara kızıyorum. Dünyamızı berbat edenler Sarı Sultanoğullarından daha çok bunlar. Karşıma şu anda Sarı Sultanoğlu çıksa belki vurmam. Ama bu kapı köpeklerine, köpekten çok köpeklere acımak yok. Allah bizimledir. Allah zulmün kırbaçlarıyla hiçbir zaman beraber olmamıştır."

"Bir tanesi kurtulamayacak zulmün kırbaçlarından inşallah..."

"Sarı Sultanoğluna canını adamış kullardan."

"İnşallah," diye hep birden ellerini göğe açtılar, dualar okudular.

Hoca, öyle bir yere getirmişti ki adamlarını Sarı Sultanoğlunun kulları ayaklarının dibindeydi. Hoca, aşağıdakilerin hiçbirisinin ellerinden kolay kurtulamayacağını biliyordu. Adamlarını da teker teker kendisi yerleştirdi kayaların arkasına. Kasımla kendisi de kahverengi bir kayalığın arkasına geçti. Kayanın diplerinden çalılar fışkırmış, çalıların altında da öbek öbek mor menekşeler çıkmıştı. Kasım sevinerek:

"Ferhat Hocam, Ferhat Hocam bak," dedi, boynu bükük, yeşil yaprakların üstünü almış menekşeleri gösterdi. "Bak, dünya menekşe kokuyor, Hocam."

O sözünü daha bitirmeden karşı yakadan Memedlerin cayırtıları başladı. Kurşun seslerine bağırtılar, çığlıklar, küfürler, inlemeler karıştı.

"Haydi Kasım."

Kasımın eli makinalı gibi işliyor, aşağıda düğme kadar yerini bile gösterenleri bağışlamıyordu. Hocanın tetikteki eli de her zamankinden daha öfkedeydi. Hem sıkıyor, hem de kendi kendine öfkeyle sokurdanıyordu.

9

Memed, buraya geldiği geceki sel yatağında bulduğu pürenleri unutamadı. Anası çocukluğunda yastığının içine püren çiçekleri doldurur, yatağının altına, yanına yöresine yarpuz, peryavşan, kekik, almageyik çiçekleri serperdi. Bir koku düşünde uyur, bir koku düşünde uyanırdı. Tanyerleri ışımadan, anasının yaktığı ocaktan yanan odunların da türlü kokuları karışırdı çiçek kokularına. Yatağında, her sabah uzunca bir süre kalır, kokuların cennet mestliğinde toprak damın islenmiş ustununu, salmalarını seyrederdi, ocakta tüten tarhana çorbasının ve onun üstüne cazırdayarak dökülen tereyağının mis gibi kokusu burnuna gelinceye kadar. Memed Abdülselam Hocanın evine alıştıktan sonra ilk olarak, sel yatağından yürüyerek denizin kıyısına gitti. Çukurovada bahar çılgıncasına bir patlamadaydı. Ilık güneşin altında çiçekler, otlar, arılar, kelebekler, kuşlar, kokular biribirlerine karışmış kaynaşıyorlardı. Torosun toprağı böyle değildi, bu Çukurovada her bitki öyle ağır ağır topraktan filizleyerek büyümüyor, birden fışkırıyordu.

Denizin kıyısına geldi, bir püren kümesinin yanına oturdu. Karşısındaki büyük deniz dümdüzdü ve Memed denize baktıkça çözülüyor, kendine geliyordu. Gözlerini dikmiş, bu, püren kokusuna karışmış tuz kokusunu salıveren mavi boşluğa bakıyordu. Burada pürenin yanında, denizin ucunda kendini sonsuz bir güvene kapmış koyvermiş, mutluluktan uçuyor, güneş, deniz, toprak, çiçekler, kokular içinde kendinden geçiyordu.

O gün akşama kadar yerinden hiç kıpırdamadan, hiçbir şey düşünmeden Seyranı, Hürü Anayı, Ferhat Hocayı bile aklına bir kerecik olsun getirmeden önündeki maviliğe öyle bomboş

baktı. Memed, doğadaki her parçayı kokusundan tanır, bilirdi. Bir ağacı, bir kuşu, karınca körelerini, arı peteklerini, bir kayayı, bir pınarı, bir suyu, kuş yuvalarını, o yuvada hangi kuşun kaldığını, hangi otun bittiğini hep kokularından bilirdi. Gece karanlığında bir yoldan, bir ormandan, bir tarladan geçerken kokularından yöresinde ne bitmiş, ne ekili bilebilirdi. Dağların kendine has bir kokusu vardı. Çukurovanın da kendine has bir kokusu var. Dağlarda kayalık yerlerin kokusu nasıl başkaysa, düzlük, ormanlık, pınarlık yerlerin kokusu nasıl başkaysa, bu Çukurovada da deniz kıyılarının, toprağın, köylerin, kasabanın kokuları başka başkadır. Deniz kıyısında pürenin kokusu başka, limon, portakal, turuncun kokusu başka, denizin kıyısından uzaklaşınca başkadır. Deniz kıyısındaki kuş yuvalarının kokusu başka, içerdekilerin gene başkadır. Burada bulutlar, topraktan kalkan ak buğu bile başka kokuyor.

Gün battı batacak ayağa kalktı, batıdaki bulutlar açık turuncudan koyu yeşile, turuncu mora, pembe maviye dönüşmüş, kenarları da sırmalanmıştı. Günbatısı bir renk balkımasındaydı ve güneş koskocaman, testekerlek bir koyu pembede dünyanın üstüne oturmuş yavaş yavaş aşağıya, denizin içine iniyordu.

Memed arkasına dönünce o adamı gördü. Adam sel yatağının yarının yanında durmuş, kollarını kavuşturmuş, yönünü de batan güne dönmüş, gölgesi de sel yatağındaki çakıltaşlarının üstünden aşıp doğudaki yarın altından karşıda mor, büyük çiçeklerden gözükmeyen lop çalının önüne düşmüştü. Onu böyle görünce Memedin önce yüreği bütün hızıyla, göğsünü döverek çarptı, eli ayağı çözülür gibi oldu, sonra burnuna, bütün kokuların içinden süzülerek püren kokusu geldi, içini birdenbire bir sevinç aldı. Artık adamı yakalayabilecekti, yayından boşanmış bir ok gibi adama koştu, adamı yakalamaya elini uzattı, eli boşta kaldı. Adam o anda yok oldu. Memed, bir boşluğun ortasında kaldı, sağına, soluna, önüne, arkasına döndü, hiç kimseyi göremedi. Hayal mi görüyorum, diye birkaç kere kendi kendine sordu. Denizin kıyısına vardı. Batan güneşin dışarda küçük, kıpkırmızı bir parçası kalmış, dağların başı, bulutlar, denizin uzaktaki ucu kıpkırmızı olmuştu. Garbi yeli

çıkmış, denizin yüzünü inceden kırıştırıyordu. Karşı yüksek Gavur dağlarını gördü, dağın doruğu ışık içindeydi, balkıyordu. Portakal, limon, turunç bahçelerinin ak çiçekleri toprağın üstüne çökmüşler, garbi yelinde hafiften, belli belirsiz sallanıyorlardı. Memed başını köyden yana çevirince, o tepeden tırnağa apak olmuş, çiçeklerine çokuşmuş arıların vızıltıları ta uzaklardan duyulan, uğuldayan ağacın tam gövdesinin yanında adamı gene gördü. Adam tepeden tırnağa kapkara giyinmişti. Memed bu adamı tanıyordu. Hem de çok yakından, hem de bu adamlan konuşmuşluğu bile vardı. Kimdi, kimdi bu adam, ne istiyordu? Ağaca doğru koştu. O gelirken adam hiç yerinden kıpırdamadı. Memed yaklaşınca adam ağacın gövdesinin arkasına kaçtı. Memed de... Adam ağacın gövdesini, çok hızlı dönüyor, Memed de ona yetişmeye çalışıyordu. Memed, adamı kolundan üç kere yakaladı, adam üç keresinde de kolunu onun elinden silkti aldı. Ağaç binlerce kovan arı vızıldarcasına uğulduyor, turunç çiçekleri baş döndürücü, acı, keskin kokuyordu. Adamdan da, adam ter içinde kalmıştı, bildik bir koku geliyordu. Memed, ona elini bir daha uzatmıştı ki eli boşta kaldı, adam önünden kaydı, yitiklere karıştı gitti. Memed, şaşkın, ağacın altında kalakaldı. Umudunu yitirdi. Ah yanında tabancası olsaydı, adamı vurarak, ayaklarına ateş ederse ölmezdi, yakalardı. Meraktan ölüyordu, bu çok yakından tanıdığı kişi kimdi, ne zaman görmüştü de bu kadar yakından tanıyordu. İçinde de adama karşı belli belirsiz bir sevgi vardı. Cin miydi, peri miydi, ondan ne istiyordu, bir derdi vardı da söyleyemiyor muydu? Artık bundan sonra tabancasını yanına almayı düşünürken, adamın başını sel yatağının içinden, devedikenlerinin arasından gördü. Bütün gücüyle, öfkesiyle, dişlerini sıkarak adama doğru atıldı. Adam önünden koşuyor, bir, sel yatağından çıkıyor, bahçelerin arasına giriyor, devedikenlerinin içine dalıyor, bir, yeniden sel yatağına iniyordu. Adam bir an, Memed elini uzatsa tutacakmış gibi yavaşlıyor, Memed, onu yakaladım derken, hızlanıyor uzaklaşıyordu.

Memed, çok uzun, saatlarca, yorulmadan koşar, günlerce yorulmadan yürürdü. Soluk soluğa kalmış, gittikçe kesiliyor, önündeki adamsa bir yavaşlıyor, bir hızlanıyordu. Karanlık da

çöküyor, önden kaçan adamın sadece karartısı gözüküyordu. Köyün altına geldiklerinde adam bir iyice yavaşladı, Memed, elini uzattı tuttum, tutacağım, derken, adam ellerinin arasından kaydı, bir daha gözükmedi. Bu insan değil, bu bir cin, bir peri, bir çobanaldatan kuşu, diye düşündü Memed, ağır ağır, bitkin köye döndü. Sini sofraya yemekler konmuş, Selam Hoca sedire oturmuş onu bekliyordu.

"Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu," diye ayağa kalktı, ona doğru bir adım attı. "Buyur sofraya. Nerelerdeydin, bir tuhaf, yorgun görünüyorsun."

"Denizin kıyısına gittim," diye gülümsemeye çalıştı Memed.

Sofranın başına çöktüler.

"Bu deniz, bu toprak, bu bahar kokuları insanı deli eder kendinden geçirir. İnsan yılan kavlar gibi kavlar buralarda, kendi kalıbının içinden çıkar, başka bir insan olur. Hele ovalar pampallarla ağzına kadar dolunca, hele turunçlar çiçek açınca, hele arılar ağaçlara çokuşunca... Hele dağlardan ılgıt ılgıt yarpuz kokulu yeller esince, hele tanyerleri ışırken ulu deniz uçsuz bucaksız ağarınca, hele deniz ince kokunca... İnsan bir hoş olur. Ama geçer Memedim. Hele alışınca..."

"Hele insanın burnuna püren kokusu gelince..." diye Hocaya katıldı Memed. Azıcık kendine getirdi Abdülselam Hocanın sözleri onu.

İkisi de çok acıkmışlardı, önlerindeki yemeğe aç kurtlar gibi saldırdılar.

"Hele böylesine acıkınca," diye güldü Abdülselam Hoca.

"Hele sofrada böyle mis kokulu güzel yemekler olunca..."

Memed, daha yemek bitmeden gevşedi, kendine geldi. Gözleri ışıl ışıldı. Abdülselam Hocanın bu değişiklik gözünden kaçmadı. Ondaki bu değişikliğe sevindi.

Yemek bitince Hoca:

"Memed oğlum," dedi, "hiç sormuyorsun, ben bugün ne işler gördüm..." Başını salladı. "Çok çok, çok iyi işler oldu. Sana sevineceğin haberler getirdim."

"Söyle Hocam."

"Sana evi buldum. Hem de turunç, portakal, limon bahçesi içinde. Hem de beyaz, ak bir güvercin kadar beyaz bir ev."

"Sağ ol Hocam, var ol Hocam." Memed kalktı, onun yanına vardı. Coşku içindeydi. "Hemen yarın değil mi?"

"Yarın göreceğiz evi."

O gece Memedin gözlerine uyku girmedi, daha gün doğmadan yataktan çıktı, aşağı kata çıt çıkarmadan, çıplak ayaklarının ucuna basarak indi, usulca sedire oturdu, sabırsızlıkla Hocayı bekledi. Pencereden dışarıya, Gavur dağlarının başına bakıyor, orada bir ışık arıyor, Hocanın hemen uyanmasını, daha gün doğmadan alacağı evi görmelerini... Ayağa kalkıyor, odada dolanıyor, gene dağların doruklarına bakıyor, bir ışık göremeyince üzülüyor, bu Hoca da ne kadar çok uyuyor, diye kızıyor, gene geliyor sedire oturuyor, yerinde duramıyor, kalkıyor, karanlıkta çiçek açmış bir dalı ta pencerenin önüne kadar inmiş çiçekli, portakal dalını kokluyor, usulca pencereden dışarıya kayıyor, otların üstüne çiy yağmış, ıslak otlar ayaklarını üşütüyor, dalları eğip çiçekleri kokluyor. Dağların doruğunda ilk ışıklar belirince Hocanın penceresine bakıyor, orada, yaşlı portakalın altında bekliyor. Hocadan ses sada yok. Hoca uyanmıyor. Seher yeli inceden, ışık gibi hafif esiyor. İnceden kokular... Memedin içine, onu mutluluktan uçuran bir sevinç doluyor. Hocayı unutuyor, bahçeye dalıyor. İlk ışıklar belli belirsiz dağların ardından gölgelerle birlikte ovaya iniyor. Portakal çiçeklerinin üstünde uyuşmuş, kanatlarını kısmış arılar uykuda. Büyük bir sarıcaarı peteğinde üst üste, donmuş, kıpırdamayan ıslak arılar, sapsarı büyük bir arı zorla kanatlarını açıyor, geriniyor. Küçük mavi mineli yumulmuş küçücük çiçekler döşeli bahçe duvarının dibi, gün vurunca belli belirsiz açılmaya başlıyorlar. Memed çiçeklerin önlerine oturuyor, çiçeklerin açılışlarına, çiçeklerin üstündeki kırmızı uğurböceklerine bir tansığa tanık olurcasına bakıyor. Körelerinin ağzına çıkmış birkaç karınca ön ayaklarıyla başlarını sıvazlıyor. Ot köklerini, ince yaprakları, ıslak, kanatlarını kapatıp uyumuş kelebekleri, toprağı, böcekleri, çatlayan tohumları... Uyanan, gerinen dünyanın büyüsüne, toprağın doğurganlığına, zenginliğine kendisini kapıp koyvermiş delikanlı, Abdülselam Hocanın onu çağıran sesini duymuyor bile.

Sonunda Hocanın gür sesi başının üstünde çın çın öterek parçalanıyor, hemen eve koşuyor.

"Nerdesin Memed?"

"Dışardaydım Hocam."

"Uyumadın değil mi bu gece?"

"Uyumadım Hocam."

Odanın ortasında, sininin üstünde kalaylı tasların içinde üstü tereyağlı, naneli, sarmısaklı tarhana çorbası tütüyor. Memedin sofraya oturmasıyla, çorbayı hızlı hızlı kaşıklayıp kalkması bir oluyor.

"Dur be Memed. Ben daha bir kaşık almadan..." Hoca gülümsüyor.

"Kusura bakma Hocam."

Hoca da çorbasını çabuk içiyor, sofradaki öteki yiyeceklere elini sürmeden kalkıyor.

"Ev şu ilerde Memed, atla mı gidelim, yaya mı?"

"Yaya Hocam, yaya," dedi Memed.

Hoca önde, Memed arkada yola düştüler, Memedin coşkusu Hocaya da geçmişti ki, Hoca önde ayaklarına kanat takılmışçasına yürüyordu. Üstünü asmaların örttüğü, yer yer gün ışığı sızan dar bir sokağı geçtiler. Bahçelerin duvarları, insan başı büyüklüğündeki çakıltaşları üst üste gelişigüzel yığılarak yapılmıştı. İki yanına sık telli kavak dikilmiş bir yolda yürüdüler. Ardından bir ham yola düştüler, sağa döndüler, kendilerini, tahtaları yer yer çatlamış büyük bir avlu kapısının önünde buldular. Abdülselam Hoca ipi çekti, içerden bir zil sesi geldi, bir ayak patırtısı duyuldu, Memedin eli ayağı titriyordu, ağzının içi kurumuştu, kapıyı açan ak başörtülü, yaşlı, mavi gözlü bir kadın, "Buyrun," dedi. Belirli bir Rum şivesiyle konuşuyordu.

Hoca, küçük çakıltaşlarıyla örülmüş beyaz dar bir yoldan eve ilerledi. Ev bembeyazdı. İki katlıydı. Büyücek bir bahçesi, bahçesinde portakal, limon, turunç ağaçları dikiliydi. Her köşede bir nar ağacı topluluğu göze çarpıyordu. Çakıltaşından örülmüş dar yolun kıyılarına, avlu kapısından konağa kadar çiçekler dikilmiş, üstünü de boydan boya asmalar örtmüştü. Asmalar da çiçekteydiler. İçeriye girdiler. Sakız gibi yunmuş arınmış bir tahta merdivenden yukarıya çıktılar. Ev reçine, sa-

bun kokuyordu. Üst katı dolaştılar, ortada bir salon, salonun her iki yanına açılan ikişer oda vardı. Balkonu büyüktü ve balkondan, duman içinde deniz gözüküyordu. Aşağıda da gene salon, gene odalar. Yalnız odanın birisi hamamlık, öbürü de mutfak olmuştu. Mutfaktaki mermer ocaklık, odaya hemen ilk girişte göze çarpıyordu. Banyoyu görünce Memed neredeyse coşkudan bayılacaktı.

"Bizimki, Allah rahmet eylesin, yıkanmaya çok meraklıydı. Bu ak mermerleri bilmem nereden getirtti bilemiyorum, kurnalarla şu yeşil mermer yalakları kendi gitti de İstanbula aldı getirdi. Suyumuzu şu kazanda kaynatırız. İçeriye hiç duman sızmaz. Dedim ya bizim bey evine çok meraklıydı."

Dışarıya çıktılar, kadın onlara kahve yapmak için mutfağa girdi. Memed coşkudan titreyerek Hocanın kolunu tuttu. Hocanın canı bayağı acıdı ya aldırmadı.

"Alacağız değil mi Hocam?" Coşkusundan sesi kısılmış çıkmıyordu.

"Alacağız," dedi Hoca...

"Hemen bugün."

Kadın kocasıyla birlikte Giritten gelmiş, öteki birkaç Giritli eviyle birlikte buraya yerleştirilmişlerdi. Yaşlı hanımın kocası at arabası ve tahıl alımıyla uğraşıyor, iyi para kazanıyordu. Evine, bahçesine çok meraklıydı. Ölünce karısına, iki yetişkin kızına bir hayli para kalmıştı. İstanbulda akrabaları vardı. Babaları öldükten birkaç ay sonra kızlar İstanbula gitmişler, anayı evde tek başına bırakmışlardı. Ana da evi satar satmaz hemen İstanbula gidecekti. Kızlarını çok merak ediyor, ne pahasına olursa olsun evi çabucak elden çıkarmaya bakıyordu.

Kadın kapıdan, elinde gümüş bir tepsinin içindeki güzel kulpsuz fincanlarda, kokusunu bütün bahçeye dağıtan kahvelerle geldi. Memed, bu kahve kokusunu anımsıyordu, bu koku kendisi için erişilmez, bir daha hiçbir zaman yakalayamayacağı bir kokuydu. Kahveyi içince esrikleşti, kahveyi ilk içtiği günkü gibi oldu. İçi sevinçten doldu taştı. Akdeniz bütün ışığı, aydınlığıyla geldi ayağının dibine serildi. Sarı kuş geldi başının yöresinde altından sarı halkalar çizdi. Sarı güneş kıvılcımlandı, kafasının içinde savruldu, o çelik ışık geldi gözbebeğine

oturdu ve Abdülselam Hoca Memeddeki bu değişikliğin farkına vardı, içinden, "Demek İnce Memed dedikleri de buymuş," diye geçirdi.

Kahveler içildikten sonra kadın içeriye gitti. Memed:

"Hocam, ne duruyoruz," dedi telaşla.

"Şimdi gideceğiz."

"Gidip..."

"Öyle işte."

Memed, birden dondu kaldı. Avlunun, onlar girdiklerinde açık kalmış kapısının ortasında o adam dikilmiş duruyordu, meydan okurcana.

"Hocam gördün mü, onu, onu, işte onu?"

Yüzü kül kesilmiş, öfkeden tir tir titriyordu.

"Gördün mü?"

Sesi bıçak gibiydi.

"Gördüm, ne olacak?"

"Orada, kapının ortasında dikilmiş duruyor, onu, onu gördün mü?"

"Onu gördüm."

"Ben onu tanıyorum, tanıyorum ama bir türlü çıkaramıyorum. Hep karşıma çıkıyor, sonra da alıp başını yitiriyor."

Memed çabuk çabuk konuşuyor, bir çırpıda olanı biteni anlatmaya çalışıyordu.

"Tabancam olsaydı şimdi üstümde onu vururdum. Bu adamın gözü göz değil, bu adam beni kancıklayacak."

Sözünü bitirmesiyle adama doğru atılması bir oldu. Abdülselam Hocayla, kapıdan çıkmakta olan kadın durmuşlar, şaşkınlıkla onun atılmasına, avlu kapısının ortasındaki adamın da hemen o anda gözden yitişine bakıyorlardı.

Memed fırladı gitti ya adam ortalarda yoktu. Bir kerpiç bahçe duvarı aştı. Karşısına dikenli kaktüslerden sık, geçit vermez bir ağıl çıktı. Kaktüsler kan kırmızısı yalım yalım iri çiçeklerini açmışlardı. Kaktüslerin aralığından adamı gören Memed aşağı doğru koştu. O koştukça karşıdaki adam da, Memede bağlıymış gibi aşağıya koşuyordu. Kaktüs ağılı tükendi, sık bir kavaklık başladı. İkisi birden yan yana kavaklığa daldılar. Adam kavaklığın içinden geçerek, bir turunç ormanına gir-

di. Turunçlar da çok dikenliydiler. Memedin omuzları, boynu, yüzü yırtıldı kan içinde kaldı. Ter de kulunçlarından fışkırmıştı. Yan yana bir böğürtlenliğe düştüler, adam böğürtlenlikte yitti gitti. Böğürtlenlik çok sıktı ve böğürtlenlerin uzun dalları her yanı sarmışlar, adım atacak en küçük yer bırakmamışlardı. Memed, gözleriyle böğürtlenliği aradı taradı, adam bir daha gözükmedi. İster istemez, Memed, birkaç kere ayağı böğürtlenlere takılarak, Hocanın yanına döndü. Soluk soluğa kalmış, su gibi terlemişti. Yüzünden sızan kanı tere karışıyor, boynundan aşağıya gömleğine kadar iniyor, ak gömleği kana boyuyordu.

"Kim bu adam Memed?"

"Bilmiyorum, çıkaramıyorum Hocam ya, ben onu tanıyorum."

"Ne oldu sana böyle?"

"Dikenler yırttı yüzümü, boynumu."

"Gömleğin de kana batmış."

"Ben bu adamı biliyorum, biliyorum, biliyorum Hocam ya ammavelakin çıkaramıyorum."

"Üzülme, belki çıkarırsın bir gün... O güne kadar da..."

"Başka hiçbir şeyden korkmuyorum, uykuda bastırırlar, diye korkuyorum."

"Bir çaresine bakarız," diye soğukkanlı, güvenli konuştu Hoca. Bu da Memedin endişesini biraz azalttı.

"Haydi eve gidelim de üstünü değiş."

Üç gün içinde her şey tamamlandı, Memed tapuyu aldı cebine koydu. Bu Hoca çok yaman adamdı. Nereye gitse ona bütün kapılar açılıyor, kimi görse, hiç kimse ona saygıda kusur etmiyordu.

Memed, tapuyu alır almaz, hemen eve koştu, kadın onu kapıda bekliyordu. Evi bu üç gün içinde boşaltmış, silmiş süpürmüştü.

Biraz hüzünlü, biraz acı içinde, azıcık da gülümseyerek, gözleri dolmuş, daha da çok şaşkın orada, niçin beklediğini bilmeyerek, duruyordu.

Memed ona yaklaşınca bir adım ileriye attı, ona anahtarları uzattı:

"Hayırlı olsun yavrum," dedi. "Güle güle otur. Biz evde sonuna kadar mutlu olduk. Allah sizi de sonuna kadar mutlu etsin."

Memed, kadının elinden anahtarları aldı, bir süre elindekileri ne yapacağını bilemez, baktı kaldı. Sonra bir kadına, bir elindeki anahtarlara gitti geldi gözleri. Bir şeyleri anımsamış olacaktı ki, sevinerek kendi kendine gülümseyerek bahçenin içine yürüdü. Mutluluktan doluyor taşıyordu. Seyranı düşündü, onun güzelliği, yürüyüşü, usul boyu, gamzeleri geldi gözünün önüne. Anasını, babasını, Hatçeyi düşündü. Hürü geldi, bahçenin ortasında, iki elini beline koydu durdu, bir eve bakıyor, bir ona bakıyor, sevince kesmiş gülüyordu. Ağaç ağaç, ot ot bahçeyi geziyor, her taşına, her yerine bakarken evi dolanıyordu. Evin önündeki, ağzı işlemeli mermerden kuyuyu keşfedince sevinci bir kat daha arttı. Bu kuyuya bir çıkrık gerekiyor, dedi kendi kendine, çıkrık olmazsa, Seyran su çekerken yorulur, dedi. Birden farkına vardı ki akşam olmuş, gün batmış, karnı da bir acıkmış ki... Evin karşısına geçti, alacakaranlıkta bile ev apak parlıyordu. Bir süre hayranlıkla seyreyledi. Ilık, dalga dalga esen bahar yeli inceden bir limon çiçeği kokusu getiriyordu.

Ayakları geri geri giderek, zorla Abdülselam Hocanın evine vardı. Hoca onu bekliyordu, güler yüzle karşıladı.

Sabahleyin, Gavur dağlarının başı bir ışık dumanı içinde kalırken yataktan fırladı, alelacele giyinerek evine koştu. Avlu kapısını açıp da, tam evin karşısında, dün akşam kendisinin durduğu yerde, sırtını ağaca dayayıp uyumuş kadını gördü, kadını uyandırmamak için ayaklarının ucuna basarak evin arkasına kaydı, orada, arka kapının ak mermerden yapılmış üç basamaklı merdivenine oturdu, günün doğmasını bekledi. Kuşlar, gün doğmadan az önce uyandılar, hep bir ağızdan vıcırdaşmaya, ağaçtan ağaca kaynaşarak uçmaya başladılar. Öteki bütün bahçelerden de böyle çıldırmış kuş sesleri geliyordu. Gün doğunca, ilk ışıklarla birlikte de ortalığa, inceden esen ılık yelin getirdiği kokular çöktü.

Memed, ayağa kalktı, kadını merak etmişti, usulcana öne kaydı. Kadın uyanmış, büyümüş gözlerle evini seyrediyordu. Memedi görünce gülümsedi, ama, hiç yerinden kıpırdamadı.

Memed de onun biraz ötesindeki ağaca belini dayadı oturdu. Hiç konuşmadan yan yana öyle oturup öğle olup gün tepeye dikilinceye kadar evi seyrettiler.

Ayağa kalkan Memedin gölgesi, bir yuvarlak delik gibi, tam ayaklarının üstüne düşüyordu. İlk adımda kadının yanına vardı, cebinden çıkardığı anahtarları:

"Al Hatun abla," dedi, "burada uyuyacağına, İstanbula gidene kadar evde uyu, yazık değil mi sana. Bizimkiler daha gelmediler."

"Yok," dedi kadın, "bak, şu komşu evde kalıyorum. Bu gece beni orada uyku tutmadı da, geldim de burada uyudum."

Anahtarları almadı.

Memed, Abdülselam Hocanın evinde her sabah uyandı, kendi evine koştu, avlu kapısını, hiç ses çıkarmadan anahtarı soktu, usulca açtı, evin eski sahibi kadını, sırtını o yaşlı portakal ağacına dayamış uyur buldu. Uyanınca da yan yana oturup doya doya bembeyaz evi seyrettiler.

Memedin mutluluğu artıp azalmıyordu. O adam da ortalıkta hiç gözükmüyordu. Memed gittikçe, merakı içinde büyüyerek, o adamı dört gözle bekliyordu.

Gene bir sabah usulca kapıyı açıp içeri girince kadını göremedi. Bir anda içi bomboş kaldı, ne yapacağını bilemedi, evin arkasına geçti, merdivene oturdu duramadı, bahçeyi dolaştı olmadı, dışarıya çıktı, kadının konuk kaldığı komşu evin kapısını çaldı, komşu evin kadını onu tanımıştı, güler yüzle karşıladı:

"Kimi aradığını biliyorum, Zehra Hanım bu sabah erkenden İstanbula gitti. Sen onu görmedin mi, bu gece de evinde uyudu."

Memed, biraz daha erken gelmediğine üzüldü, Abdülselam Hocaya döndü. O, eve girerken Hoca da kahvaltıya oturuyordu:

"Gitti, gitti Hocam," dedi, sesi acı doluydu.

"Gel otur, ne kadar sabahtır, ne kadar gündür seni göremiyorum, neredesin hay İnce Memed?"

Memed gülerek sofraya oturdu.

"Ben bugün kasabaya iniyorum. Senin işin var mı?"

"Yok," dedi Memed. "O gitti."

"Senin evinin her şeyini hazırladım. Gidip görelim beğenirsen alalım."

"Alalım Hocam."

Hoca, topuzları yaldızlı, biri iki kişilik, birisi de tek iki karyola ayırtmıştı. Demek, bu karyolada yatacağız Seyranla, diye sevindi. Hürü Ana da şu tek kişilikte yatacak. Alimallah Hürü Ana bu karyolada yatmaz. Üstüne üstlük bir de kıyameti koparır ki... Koparsın varsın... Kendisine karyola alındığına da çok memnun olacak.

Koltuklar, kanepeler, sedirler... Sedirlerin üstüne örtülecek ipekli Halep kumaşları... Duvarlar için üstünde ayetler yazılı levhalar, cam üstüne yapılmış bir ejderha, başı insan, kuyruğu ejderha, dünya güzeli, Hazreti Muhammedin kız başlı, at gövdeli Burak atı, deve üstüne yükletilmiş kendi ölüsünü uçsuz bucaksız çöle, devenin başını çekip götüren, Hazreti Ali... Memed bu resimlere hayranlıkla daldı gitti. Hoca resimlerin, levhaların ne olduklarını anlatıyor, o anlattıkça Memed şaşkınlığından, coşkusundan, sevincinden renkten renge giriyor, Hocaya sorular üstüne soru soruyordu.

"Demek ejderha gövdeli, kız başlı bir yaratık bizimle yaşıyor bu dünyada öyle mi?"

"Yaşıyor Memedim. Kafdağının arkasında."

"Demek Hazreti Peygamberin atı böyle dünya güzeli kız başlıydı?"

"Yaşıyor Memedim, Kafdağının arkasında."

"Demek Hazreti Ali geldi de kendi ölüsünü devesinin üstüne koydu da götürdü, öyle mi?"

"Götürdü, çöle, bilinmeze götürdü."

Memed dükkanda dolaşırken şaha kalkmış görkemli bir kır atın üstünde kılıcını kınından sıyırmış heybetli, büyük gözlü, geniş omuzlu, ay bıyıklı cam üstüne yapılmış, renkleri göz kamaştıran bir resim daha seçti resimlerin arasından.

"Bu kimin resmi?" diye sordu Hocaya.

"Köroğlunun," dedi Hoca.

"Bunu da alalım," diye yalvarırcasına Hocanın gözlerinin içine baktı.

"Alalım, alalım," dedi Hoca. "Çok güzel bir resim. Ustası çok

büyük bir usta. Konyada Molla Hünkarın Türbedarıdır kendileri. Kırklara karışacak kadar mertebesini bulmuş, erişmiş bir zattır Efendi Hazretleri. Onun resimleri mübarektir. Hangi eve girerse o eve kötülük, zulüm, ayrılık giremez. O eve bet bereket yağar üstelik de..."

Memed başka bir resim gösterdi, ağzından yalımlar çıkan bir yeşil kurbağaydı bu.

"Bu resim Efendi Hazretlerinin elinden çıkmamıştır, değersiz bir tasvirdir."

Memed utanarak, bir büyük, çok renkli, gökleri Çukurova göğü, çiçekleri sarı, eflatuni, kırmızı, mor Çukurova çiçekleri gibi, ağaçları yeşilden patlamış, renk renk çiçekten taşmış, bir suyun başında çırılçıplak birisi kadın, öteki erkek iki insan durmuş, arkalarında, kırmızı çatal dilini dışarıya fırlatmış, bir ağaca, dipten başa kadar dolanmış bir yılan olan bir resmin karşısında durdu. Bu iki çıplak insanın çıplaklığından utanıyordu. Hemen Seyranı anımsadı, orada, çayın kıyısında, ipek gibi yumuşacık serilmiş çiçeklerin üstünde, tanyerleri ışırken kamışların, böğürtlenlerin duldasında... Şehvetten çıldırarak, kendilerinden geçerek... Memed, bunları düşünürken, bu resmin karşısında da bütün bedeni şehvetten çımgıştı, bir hoş oldu, kendinden geçmiş sevişirlerken, bir de bakmıştı ki üstlerine gün doğmuş, gün kuşluk olmuş, elli adım ötede de, o deli yağız durmuş, burun delikleri körük gibi şişerek, toprağı koklayarak kendilerini seyrediyor büyümüş gözlerle.

"Ne baktın kaldın bu resme Memed?"

Memed, birden irkildi, sallandı, utandı, kendine geldi:

"Baktım Hoca," diye toparlandı.

"Efendi Hazretlerinin en güzel yaptığı tasvir budur. Baksana Efendi Hazretlerinin yaptığı cennet, cennetialadan daha gerçek, daha da güzeldir."

"Çok güzel Hocam," dedi Memed kızararak, önüne bakarak.

"Efendi Hazretleri cenneti bilerek, görerek resmetmiştir."

"Ölmeden de cennete gidilir mi?" diye merakını yenemeyen Memed, başını yerden kaldıramadan sordu.

"Efendi Hazretleri gönül gözüyle cennete her gün gider ge-

lir. Yol etmiştir cennetin kapısını. Yoksa bu resmi nasıl yapardı cennetten daha güzel, cenneti görmeden."

"Çok güzel," diyebildi Memed, utancından titreyerek, "çok güzel... Bu yılan... Bu yılanları... çok..." Eli ayağı çözülmüştü. "Bir de kırmızı elma... Bir de kırmızı... Çok parlak, kırmızı..."

"Bu tasvir Hazreti Adem Atamızla Havva Anamızın cennetten kovulmalarının tasviridir. İşte şu yılan hilekar, kandırıcı, baştan çıkarıcı yılandır. İşte onun Havva Anamıza verdiği elma anamızın sağ elinde duruyor, az sonra dayanamayarak elmayı dişleyecek, yarısını yiyecek, öbür yarısını da Adem Babamıza verecek... Bak, bak, bak şu resmin canlılığına, Allah sanki az önce çamura üflediği gibi buna da can üfürmüş, tasvirin içinden kaçıp gidecekler. Efendi Hazretleri bu tasviri yaparken cennetin içinde Adem Atamızla Havva Anamız karşısında durmuşlar da sankileyim poz vermişler, yılanları, elmaları da yanlarında."

"Havva Anamız çok güzelmiş. Adem Atamız da ne yakışıklı..."

"İnsan yüreği, insan bedeni, insan kafası biz cennetten kovulduktan sonra bozuldu. Işık fışkıran bir kaynaktan çıktık, bir ulu su olarak bulana bulana, çarpuk çurpuk, yozlaşarak bugüne geldik."

Seyran çok güzel, diye düşündü Memed, Havva Anamızdan bin kere daha güzel. Kuğu boynu, usul boyu, güneşli teni... Bu düşüncesini Selam Hoca fark etti mi, diye de onun yüzüne korkuyla baktı.

"İstersen bunu da alalım Memed. Alalım ya, bunun hediyesi çok. Ne olacak, alalım istersen, varsın çok olsun."

"Alalım Hocam," diye duyulur duyulmaz sözler döküldü Memedin ağzından. Hoca, belki Adem ile Havvayı almayacak, diye ödü kopuyordu.

Bereli, sakallı, eli tespihli, cüppeli, ağzı kıpır kıpır dualı, çok uzun, kırış kırış uzun boyunlu adam duvardan özenerek, okşayarak resmi indirdi. Adamın boynu öylesine uzundu ki, başı insanda bir sopanın ucuna geçirilmiş duygusunu uyandırıyordu. Tasvirdeki Adem Babamızın boynu da onunki kadar uzundu.

Bundan sonra büyük bir Çığcık kilimiyle, bir Avşar halısı aldılar. Çok güzel, pırıl pırıl renkli bir de seccade buldular ki aldıkları kilimlerden daha güzeldi.

Memed Hazreti Adem tasvirini aldıktan sonra Hocanın ardınca çarşıda artık bir uyurgezer gibi dolaşıyordu. Hoca ne alırsa alsın, "Güzel, Hocam, çok güzel, eline sağlık," diyor, başka bir şey demiyordu. Aklı fikri hep Efendi Hazretlerinin en görkemli eseri Adem Atamızla Havva Anamızdaydı. Şimdi onu o resmin önüne koysalar, yemeden içmeden, gece gündüz bu resmi seyreder ve hem de doyamazdı. Seçtiklerinden başka Efendi Hazretleri onlara birkaç resim daha vermişti ya, bu başkaydı.

Zeynullah Efendiye gittiklerini, sedir, koltuk, kanepe, sandalya, masa, daha başka bir sürü öteberi, kap kacak, bardak, küp aldıklarını ancak hayal meyal anımsıyordu. Hoca, karpuzu pembe büyük bir gaz lambasını satın alırken Memed lambaya bakamadı. Bu lambayı da o kaçan adam gibi bir yerlerden, bir iyice anımsıyordu ya çıkaramıyordu.

"Hocam bunu almayalım."

"Şu yeşil karpuzlusu iyi mi?"

"O olmasın da, hangisi olursa olsun, iyi!"

Hoca iki tane de çok güzel lamba seçti.

Birkaç gün içinde, eve birtakım adamlar geldiler, duvarları badanaladılar, kapıları, pencereleri boyadılar. Birtakım adamlar geldiler, kilimleri, halıyı serdiler, koltukları, sandalyaları, masayı, karyolaları yerleştirdiler. Evde her şey yerli yerine konunca, en son Abdülselam Hocanın karısı elinde büyük bir bohçayla geldi. Güzel, uzun boylu, esmer, uzun kuğu boyunlu genç bir kadındı. Güzelliği hemen hemen Seyranın güzelliğine yakındı. Kadın bohçayı açtı, bohçanın içinden işlenmiş patiska perdeler çıktı, karı koca uzun uzun çalışarak evin bütün pencerelerini perdelediler. Bundan sonra Abdülselam Hocayla karısı eve birkaç gün daha geldiler gittiler. Memed, onların ne yaptıkları, nasıl çalıştıklarıyla hiç ilgilenmiyor, Adem Havva tasvirinin önünden akşamlara kadar ayrılamıyor, gözlerini dikiyor, resmin karşısında kalakalıyordu.

"Bu kadar çok sevdin demek Memed sen bu resmi?"

Ötekisi kendinden geçmiş:

"Çok sevdim Hocam, çok sevdim," diyor yeniden resme dalıyordu.

Her an da resimde yeni renkler, yeni biçimler buluyor, dünyayı bulmuşçasına yüreği hop oturup hop kalkıyordu.

İşte şurada, şu açık yeşil yaprağın üstünde bir uğurböceği, yaprağın arkasında daha binlerce uğurböceği var. Şurada da bir, göğsü sarı, mavi küçücük bir kuş, gözleri yuvalarında fıldır fıldır, telaşlı... Neredeyse kanatlarını açacak, uçup gidecek... Onun da arkasında bir kuş var. Mavi benekli yeşil, kın kanatlı bir böcek, kabuğunu açmış, içi kıpkırmızı, zar kanadı mavi, titriyor, uğunuyor. Sonunda Memed, öylesine coştu ki, koşarak Hocaya gitti:

"Hocam," dedi, "Konyada Molla Hünkarın türbesini ziyaret etmek yarım hac sayılırmış. Ben de Konyaya gitmek, bu resimleri yapan Efendi Hazretlerinin elini öpmek istiyorum, Seyran geldikten..."

"Gideriz ya Mevlana Hazretlerine... Efendi Hazretleri burada. O gördüğün uzun boyunlu zat oydu."

"O muydu o, o muydu," diye Memed heyecanla sordu. "Tuh, bilemedim onu. Bilip de elini öpemedim, tuh..."

"Öpersin," dedi Hoca.

Bir hafta sonra Memede Urfadan getirtilmiş safkan bir at aldılar. At, dört yaşındaydı. Eyeri, kaşı gümüş savatlı bir Çerkes eyeriydi. Dizgini, üzengilerinin bağları, terkisi de gümüş savatlıydı. Memed, bu eyeri beğenmişti. Bir de nagant tabanca aldı, beline taktı. Atın her şeyi tamamlandıktan sonra Abdülselam Hoca: "Memedim," dedi, "kusura kalma ya, ata bu kılıkla buralarda binmezler."

"Ya nasıl?"

Zeynullah Efendiye gittiler. Ondan lacivert bir külot pantolon, bir lacivert ceket, bir de Memedin tam ayağına göre körüklü bir çizme buldular, bir de bir damalı kasket, bir düzine de gömlek aldılar.

Memed, bütün giyitleri giyiyor, bayağı da hoşlanıyordu ya, ona, şu dünyada, insanların ortasında çırılçıplak kalmış gibi geliyordu. Yakaları sırmalı Maraş abasının, ham çarığın, na-

kışlı dizleme yün çorabın, Maraş manısından mintanın yerini hiçbir şey tutmuyordu.

O gün bu gündür, atı aldığı, tabancayı beline taktığından beri o kaçan adamı bir daha göremedi. Atına bindi, sel yatağına gitti, pürenin yanı başında, bir gün akşama kadar, gözleri denize dikilmiş kaldı, camiye geldi, orada bekledi, kebapçı dükkanında çok kebap yedi, bir daha o adama rastlamadı. Her nereye gitse, hah, burada karşıma çıkacak, diye içi hop ediyor, adam da bir türlü bir yerde gözükmüyordu. Aaah, bir kere, bir kere daha şu adamı görseydi, kuş olsa da kurtulmazdı elinden.

Ev dayandı döşendi çiçek gibi oldu. Abdülselam Hoca, geldiği zaman emanet aldığı altın dolu büyük, altın, gümüş kakmalı, derisi işlemeli kuburu geriye verdi:

"Artık evin var, paran sende kalabilir," dedi.

Memed, kuburu eline aldı, evirdi çevirdi, içine baktı. Kuburun içi daha para doluydu. Oysa ne kadar da çok para harcamışlardı. Demek ki Kuzgun çok altın toplamıştı bunca yıl dağda. Kuburu Hocaya geri uzattı:

"Seyran gelsin de Hocam," dedi, "o zaman alırım altınları. Şimdilik sizde kalsın."

Hoca kuburdan beş altın aldı Memede verdi:

"Üstünde bulunsun," dedi, "ne olur ne olmaz, insan halidir."

Memed, altınları aldı, boncuklu, akrep işleme kesesinin içine koydu. Kesede bir hayli altın daha vardı.

"Birkaçını Zeynullah Efendiye bozdur," dedi. "Zeynullah seni çok seviyor. O bir adamı bir kere sevince, artık o adamın bir daha sırtı yere gelemez. Haydi bin atına da ona gidelim."

"Gidelim," dedi Memed.

Yeni, çok güzel dikilmiş külot pantolonunun üstüne çizmesini çekmiş, çizmenin koncuna sapı gümüşlü kırbacını sokmuş, gümüşlü bel kemeri, beyaz gömleğinin yakası açık, lacivert ceketiyle...

Atı büyük çınarın az ilerisindeki taş hana bağladılar, çınarın altına geldiler. Üç yüz yıllık çınarın kalın gövdesinin dibinden bir su kaynıyor, orada dibi çakıltaşlı, aydınlık, çakıltaşları ipileyen bir havuz oluşturuyordu. Havuzun ayağı kayalıkların

arasından çağlayarak gidiyor, portakal bahçelerinin içinde yitiyordu.

Bir süre çınarın dibinde oturup bir kahve içtiler. Hoca, Memedi birçok insanla tanıştırdı. Ardından Zeynullah Efendinin dükkanına gittiler. Zeynullah Efendi Memedi böyle giyinmiş kuşanmış görünce ona hayranlıkla baktı.

"Abdülselam Hoca," diye güldü, "ne de yakışıklı yiğenin var, eğer evli olmasaydı, şu Çukurovanın kızlarını kasar kavururdu."

"Yiğenim çok yakışıklıdır," diye onu onayladı Hoca kıvançla. "Bakıyorum, gözün benim yiğeni tuttu, artık onun bundan sonra sırtı yere gelemez."

"Allah sayesinde," dedi Zeynullah Efendi.

Zeynullah Efendinin bu dükkanı yıllardan bu yana Ortadoğunun en namlı iş merkeziydi. Suriyenin sınır kasabası İskenderundan, Halepten, Şamdan, Kahireden, İskenderiyeden, Paristen, Londradan, Napoliden gelen kaçak mallar burada birikir, buradan bütün Türkiyeye, İrana, Iraka, daha uzaklara dağıtılırdı. Zeynullah Efendinin kasabanın dışındaki büyük konağı arı kovanı gibi işlerdi. Arap, Fransız, İngiliz, İtalyan, Türk çok adamı vardı. Zeynullah Efendinin bu durumunu da, bu bölgede olsun, Ankarada, İstanbulda olsun bilmeyen yoktu. Zeynullah Efendi kazandığı paralarla ucuza çok portakal bahçesi, çok toprak kapatmıştı. Şu dağın dibinden Akdenize kadar uzanan bütün ova onundu. Türlü silah, esrar, eroin, atlar, koyun sürüleri, satılacak, alınacak ne varsa... Her gece konağına değerli mal yüklü on beş atlı geliyor, yirmi beş atlı gidiyordu.

Zeynullah Efendinin geniş dükkanı bir de kasaba ileri gelenlerinin toplandıkları yerdi. Kaymakam, Candarma Komutanı, Belediye Başkanı, Müftü, İmam, Malmüdürü, Ağalar, Beyler her gün ikindiüstü burada toplanır, rahat maroken koltuklara oturarak çay içer, sohbet ederlerdi. Türkiyenin, Suriyenin, Fransanın, İngilterenin politikaları burada konuşulur, burada bir karara varılırdı. Bol dedikodu, bol insan çekiştirme de bu dükkanın başlıca özelliklerindendi. Türkiyede, Türkiyenin kuytu bir köyünde bir önemli olay geçsin de burada konuşulmasın, olamazdı.

"Demek evi de aldınız ha?"

"Allah sayesinde aldık Efendi Hazretleri." dedi Abdülselam Hoca.

"Ucuz da almışsınız duyduğuma göre."

"O kadar ucuz değil Efendi Hazretleri."

"Kadın günlerce evine yapışmış da gitmemiş. Gece gündüz, yemeden içmeden, uyumadan evini seyretmiş."

"Sonunda gitti," dedi Abdülselam Hoca.

"Ben," dedi Memed, utangaç, iki eli dizlerinin üstünde, saygılı, "ona dedim ki, istersen bizimle birlikte kal Hatun, dedim."

"Ne yaptı o?"

"Bir sabah gittim ki eve, yok. Sordum soruşturdum, İstanbula gitmiş."

"Zor," dedi Zeynullah Efendi, "Allah kimsenin başına vermesin, bir insanın yuvasından ayrılması zor. Ben uzun yıllardır bu kasabadayım. Babam, şu Payas Kalesi hapisaneyken buranın kumandanıydı. Ben okumaya Şama gittim, sonra dünyayı dolaştım, ama doğduğum kasabayı bir türlü unutamadım. Daha burnuma tüter durur. Yakında Anavarza ovası senin de burnuna tütecek. Ama seninki yakın, sabahleyin buradan atına atlar, daha akşam olmadan Anavarzaya varırsın. Benim kasabam yurtdışında kaldı. Malım mülküm, hiçbir şeyim olmayaydı da ben kasabamda yaşayaydım. Benim kasabam bütün dünyada köprüsü, bir de güzel evleriyle ünlüdür."

Zeynullah Efendinin kasabasından söz ederken dudakları titriyor, gözleri yaşarıyor, göğsü iniyor kalkıyordu.

Dükkana ilk önce Müftü Efendi geldi. Çok uzun boylu, iri kahverengi gözlü, kara tahta sakallı, kemer burunlu, biraz öne eğik duran, güleç yüzlü bir kişiydi. Arkasından Şakir Bey girdi dükkana. O girince herkes ayağa fırladı. Şakir Bey, Memedin pantolonu gibi dikilmiş mavi bir külot pantolon giymiş, kahverengi körüklü bir çizme çekmiş, çizmenin koncuna da gümüş savatlı kırbacını sokmuştu. Ceketi İngiliz kumaşındandı ve İstanbulda özel olaraktan diktirilmişti. İpek gömleği tiril tirildi, üstündeki büyük incisi ilk bakışta göze çarpan küçük elmaslar döşeli altın iğnesiyle kırmızı ipek kravatı onun yüzüne bir başka anlam veriyordu. Borsalino, kırmızı tüylü ışıltılı kara şapka-

sını başından eksik etmiyordu. Nereye gitse, ne yapsa, kiminle konuşsa şahin gibi dik bakıyordu. Bu bakışa özellikle dikkat ediyordu. Bir kere olsun bir yere, unutup da şahin bakışlarıyla bakmayınca, kendisini çok suçluyor, karşısındaki bir başkasıymış gibi ağzına geleni söylüyordu.

Biraz sonra da içeriye öğretmen Zeki Nejad girdi. Abdülselam Hoca ayağa fırladı, onu gören Memed de öyle yaptı. Müftü şöyle bir doğruldu, Şakir Beyle Zeynullah Efendi yerlerinden bile kıpırdamadılar.

Öğretmen, patlayacakmış gibi öfkeli görünüyor, bir ayağı topallıyor, yürürken topallığını belli etmemeye çalışıyor, bunda da epeyce başarı sağlıyordu. Ona yürürken alıcı gözle bakmayan birisi topallamasını göremiyordu. Güzel bir ayakkabı giymiş, çizgili lacivert bir çorap geçirmişti ayağına, takım giyitleri de lacivertti. Beyaz ipek gömleğinin üstüne mavi bir kravat takmıştı. Onun da şapkası siyah Borsalinoydu. Yalnız bununkinin tüyü yoktu. Bir de yakasında kırmızı şeritli İstiklal Madalyası sallanıyordu. Mustafa Kemal Paşanınkinin tıpkısı. Madalya altındı ve ışılıyordu, öbür altınlardan daha çok...

Derken öbürleri de birer ikişer damladılar. Zeynullah Efendinin genç adamı aşağıdan pirinç semaveri, altın yaldızlı çay kadehlerini gümüş bir tepside getirdi. Herkese kokulu İngiliz çayından birer kadeh dolduruldu. Hem çay içiliyor, hem konuşuluyordu. Her zaman böyle olurdu. Artık burada çay içmeleri töreleşmişti. Bunu, Zeynullah Efendi bile istese değiştiremezdi. Önce kaçakçılıktan söz açıldı. Çerkesin oğlu dedikleri kaçakçı Gavur dağlarının eteklerinde pusuya düşürülmüş, bir bölük candarmayla savaşa savaşa Suriyeye gerisin geri, hiçbir telefat vermeden çekilmişti. Çerkesin oğlu her zaman sınırı altmış atlıyla geçerdi, bu altmış atlının her birisi de keskin nişancıydı. Ardından ünü çoktan Türkiyeyi tutmuş bir milletvekilinin binlerce dönümlük bir hazine köyüne el koyduğuna geçildi. Köy Yüreğir toprağındaydı ve öyle bir topraktı ki bu, insan eksen biterdi. Sonra milletvekillerinin, Kurtuluş Savaşı kahramanlarının vatan toprağını nasıl paylaştıkları üstünde duruldu. Bir yağmadır gidiyordu ki, önüne geçebilene aşk olsun. Sonunda

söz döndü dolaştı, son ayların en çok konuşulan konusuna, eşkıya olaylarına, özellikle de İnce Memede gelip çattı.

"Yeni bir haber geldi mi?" diye ufak tefek, cüppesinin altında yitmiş gitmiş İmama sordu Müftü. Bütün eşkıyalık haberlerini o bilir, nerede ne gibi bir eşkıya olayı olmuşsa İmam Efendi bir destancı kıvraklığıyla, dinleyenlerin ağızlarının suyunu akıtarak anlatırdı.

İmam Efendi doğruldu, gırtlağını temizledi, herkes onun ağzının içine bakıyordu. Şu insanların kendisini böyle ilgiyle, ağzının içine girercesine dinlemeleri onu mestediyordu. Önce İnce Memedin Akçasazda otuz köyün silahlı erkeği ve üç ilin candarmasınca kuşatıldığını, İnce Memedinse bataklığın ortasındaki ejderhanın sırtına binerek köylülerin, candarmanın üstüne savlet ettiğini, bunu gören candarmaların ve köylülerin dehşete düşerek can havliyle kaçtıklarını...

Şakir Bey, onun sözünü öfkeyle kesti:

"Saçma," dedi, "olmaz böyle bir şey. Akçasazın içinde sıkışan İnce Memed, bilmem ejderhaya binmiş de, onun yelesine yapışmış da, ağzından bir orman yangını gibi yalımlar saçarak köylülerin ve de candarmaların üstüne yürümüş de... Efsane efendim, uyduruk, yalan efendim. Küllü yalan. Bilgisiz halkı kandırıyorlar, halk da bu katili evliya yapıp da başımıza koyuyor. Hem sen İmam Efendi, bu efsaneyi bir ay önce de tıpkı böyle anlatmış, işte ben de reaksiyonumu gene böyle ifade etmiştim. Geçin bunları efendim, halkı kandırmayın. Halk da böyle saçmalara inanmaya muheyya."

"Ben uydurmadım bu anlattıklarımı muhterem Şakir Beyefendi efendim. Ben sadece duyduğumu arz ettim. Biraz önce arz ettiğim bu değildi. Geçenlerde söylediğim, İnce Memed nam eşkıyanın bin altmış altı karayılanın ortasında Yılan Kalesinden aşağıya, bir top yalım eşliğinde savlet kılışları, bunu gören halkın da tabanları yağlamaları, yılanların ve İnce Memedin üstüne kurşun yağdıran candarmaların hiçbir kurşunlarını ne bir yılana, ne de İnce Memede isabet ettirememeleriydi. İsabet ettirmişlerse de kurşunların ne yılanlara, ne de Memede değmemesiydi. Bu yeni gelen haberden anlaşılıyor ki efendimiz öbür haber iptal edilmiştir ve bu yeni haber şimdilik revaçtadır."

"Saçma, saçma efendim."

"Saçma olmayabilir," diye söze karıştı Müftü Efendi.

"Nasıl?" diye kaşlarını çattı Şakir Bey. "Rica ederim Müftü Efendi, siz büyük bir din adamısınız, böyle şeylere, ejderhaya, cine, periye nasıl inanabilirsiniz?"

"Kuranda yazıyor Şakir Bey," diye tepeden konuştu onunla Müftü Efendi. "Ejderha da, cin de, peri de Kuranda yazar efendim."

Kurandan Arapça bir ayet okudu, sonra da okuduğu ayeti ağır ağır açıkladı. Kurana göre ejderha da, cin de, peri de vardı.

İşin içine Kuran girince akan sular durur ama, Şakir Bey susmadı:

"Pekiyi Müftü, İnce Memed, Akçasazın ortasında ejderhayı tuttu, ağzına gem taktı, ejderhanın üstüne atlayıp dizginlerini eline aldı..."

"Olabilir efendim."

"Bu da Kuranda yazıyor mu?"

"Haşa," diye dualar mırıldandı Müftü. "Lütfen dikkatli konuşun Şakir Bey, tövbe edin. Haşa!"

"Haşa," dedi Şakir Bey, "pekiyi Müftü Efendi, İnce Memedin parmağında bir Ocaktan çalınmış, nereye giderse orada yıldırım gibi, şimşek gibi çakan, güneş gibi gece gündüz parlayan bir yüzük varmış. Bu yüzük onun parmağında iken, onu su boğmaz, ateş yakmaz, dünyanın kurşununu onun üstüne boşaltsan ona değmez, değse de geçmezmiş. Bu da var mı Kuranda?"

"Muhterem Şakir Bey, bunlar Kuranı Kerimde yok ama, evliyaların, embiyaların hayatlarında çok var. Bir kere İnce Memede verilen o yüzük çalınmış değildir. Kırkgöz Ocağının piri Anacık Sultan tarafından İnce Memede armağan edilmiştir."

Şakir Bey parladı, kızdı, eli ayağı titredi, bağırarak:

"Kadınlardan pir olur mu?" diye gürledi. "Tarihte kadından evliya, peygamber görülmüş müdür?"

"Görülmüştür," diye onu yanıtladı Müftü. "Birincisi Havva Anamız, ikincisi Meryem anamızdır."

Tartışma uzun sürdü. Şakir Beyi yatıştırıncaya kadar akla karayı seçtiler.

Müftü de gemi azıya almış susmuyordu.

"Sen Kırkgöz Ocağından Yunan Savaşına on altı yeşil donlu mübarek kişinin gittiğine, ordunun önünde eli kılıçlı yeşil donluların Yunanlılara saldırdığına da inanmazsın. Sen esir düşen Yunan askerlerinin, bizi siz yenmediniz, ordunuzun önündeki, her birisi bir kavak boyundaki, eli kılıçlı yeşil donlular yendi bizi dediklerine de... Sen, bizimkilerin de, biz önümüzde öyle yeşil donlu zatları görmedik, dediklerine de... Sen!... Sen!... Sen!"

Müftü çok sert saldırıya geçmişti, bunun üstüne Şakir Bey:

"İşte buna inanırım Müftü Efendi, bunu ben savaştan dönen askerlerden kendi kulaklarımla duydum."

Adının bu kasabada dinsize çıkacağından korkmuş, hemen yüz seksen derece çark etmişti. Müftü de onun bu zayıf yönünü yakalamış, bastırıyordu:

"Gene Anacık Sultan, o mübarek kadın, İnce Memede soyundan kalan, Haçlılara karşı savaşırken Selahaddini Eyyubinin giydiği, üstüne dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz ayet ve hem de keskin dua yazılı gömleği de ona vermiş, yani İnce Memede..."

"Ne bulmuş da İnce Memedde ona vermiş bu tarihi, mübarek gömleği?"

"Çünkü istemiş ki, o gömleği giyen Selahaddini Eyyubi gibi İnce Memedi de kılıç kesmesin, ateş yakmasın, su boğmasın, ona kurşun geçmesin, insanoğlu onu yakalayamasın."

"Ne bulmuş ki onda, o kanlı katilde mübarek Anacık Sultan?" diye alaylı sordu Şakir Bey. O kadar öfkeliydi ki, bütün gemileri yakıyordu. Oysa kendisini dindar bellesinler, diye her cuma camiye gidiyor, en önde namaza duruyordu, hiç mi hiç inanmadığı halde.

"Onun orasını biz bilemeyiz, onun orasını bir Tanrı bilir. Biz Tanrının işine karışamayız. Bir de, Anacık Sultan Ocağının mübarek yüzüğünü, gömleğini İnce Memede vermişse... O ne yaptığını bilir."

"Bir kere kılıcı veremez."

"Neden veremesin?"

"Çünkü onu, Kırkgöz pirleri soyundan gelmeyen kimse kaldıramaz.

"Kim bilir, biz bilemeyiz ki, belki İnce Memed Kırkgöz pirleri soyundandır da, yüzüğü..."

Bu sırada gözü, orada koltuğun içine büzülmüş, ellerini saygılıca dizinin üstüne uzatmış, Memedin parmağındaki yüzüğe ilişti, bir süre baktı, gözleri yuvalarından fırladı:

"Getir, getir, getir," diye Memede buyurdu. "Getir de şu yüzüğe bakayım."

Memed saygılıca ayağa kalktı, Müftü Efendinin önüne geldi, yüzüklü elini ona doğru uzattı:

"Vesüphanallah," diyen Müftü, yüzüğü incelerken şaşkınlığını dile getirdi. "Ben gençliğimde Kırkgöz Ocağına yüz sürmeye gittiğimde, işte bu yüzüğün tıpkısı son pirin parmağındaydı, hani o savaşa gidip de, Kırklara karışarak orada kalan, geri dönmeyen pirdeydi."

Uzun uzun, evirdi çevirdi baktı:

"Evet, evet, tıpkısı," dedi, eli bıraktı. "Ortasında taş, yöresinde on iki yıldız... Tıpkısı..."

Memed süklüm püklüm gitti yerine oturdu, gene öyle saygılı, alçakgönüllü ellerini dizlerinin üstüne koydu.

"Sen nereden buldun bu yüzüğü Memed oğlum?"

Memed, saygıyla toparlandı:

"Benim dedemin dedesinden kalmış."

"Ona nereden kalmış."

"Bilemiyorum."

"Sizin öyle büyük ocaklarla bir ilişiğiniz var mı?"

"Bizim Anavarza ovasında ocak yok ki."

Yüzbaşı epeyden beri kızıyor, bekliyor, sabrediyordu. Ortalığın biraz yatışmasından faydalanarak:

"Her zaman böyle olur," dedi. "Ben İzmirliyim, benim çocukluğumda bir Çakırcalı Memed Efe vardı, bin kişiden fazla adam öldürmüştü. Onda da böyle bir yüzük, böyle bir gömlek olduğu söyleniyordu. Çünkü o bin kişiyi öldüren Çakırcalı zenginleri soyuyor, fıkara obalara, köylere para dağıtıyordu tıpkı Köroğlu gibi. Sonunda Çakırcalıyı vurdular, ölüsünü de kasabanın çarşısında bir ağaca ayaklarından çırılçıplak astılar. Sonra, ona kurşun geçmeyeceğine inanmış halk, onun ölüsünü aldı, ovaya, dört yol ağzındaki bir çınarın altına gömdü.

Altı ay geçmeden Çakırcalının mezarı evliya mezarı ilan edildi. Bütün köylüler gece onun mezarına, dağlardan bir top ışığın süzülerek indiğini, gelip Çakırcalının başucuna oturduğunu gördüler. Bundan sonra da Çakırcalının mezar toprağı bütün dertlere deva oldu. Ve o dört yol ağzından geçen köylüler, onun mezarına bir kilometre yaklaştıklarında bağırıyorlardı, destur Çakırcalı Efe, destur, yaban değiliz, yol ver de geçelim. Ben o yoldan babamla ne zaman geçmişsem, babam atının başını çekiyor, gece olsun, gündüz olsun, var sesiyle bağırıyordu, destuuuuuuuuur!"

"Ben de duydum bunu," dedi Kaymakam, "o yörelerde kaymakamlık ederken."

"İnce Memedi de böyle yapacaklar," dedi Savcı, kalın pos bıyıklarıyla gülerek. "Bu cahil halkla başa çıkılmaz."

"Başa çıkılmaz," dedi Yargıç. "Acayip adamlardan ibaret bu halk, otuz yıldır hakimlik yapıyorum, ben bu halkı hiç mi hiç anlayamadım gitti. Bence bu İnce Memed bir halk ayaklanması gerçekleştirmeye çalışıyor. Önce dini duyguları sömürüyor, sonra halka, fıkaralara altın dağıtıyor... Sonra da... Dün aldığımız bir habere göre..."

İnce Memed kulak kesildi, dur bakalım, diye düşündü bizim Ferhat Hoca ne yapıyor.

İmam sözü Yargıcın ağzından aldı, başladı anlatmaya, gerçekten güzel anlatıyor, herkesi ağzına baktırıyordu. Herkes tartışmak için can atıyor, bir türlü de kimse İmamın sözünü kesmek yürekliliğini gösteremiyordu.

İnce Memed, Toroslarda, Çukurovada ne kadar namlı, köklü zengin varsa gözlerinin yaşına bakmadan, inanılmaz işkencelerden geçirerek soyuyor, soyduktan sonra da üç gün üç gece karılarının, kızlarının, gelinlerinin ırzına geçiyormuş. Bu işkencelere, ırza geçmelere dayanamayan üç Ağa, bütün hane halkını öldürdükten sonra son kurşunu da kendilerine sıkmışlar.

Ferhat Hoca bunu yapmaz, diye içinden geçiren Memed, farkında olmadan bir yay gibi gerilerek ayağa kalktı yerine oturdu.

Abdülselam Hoca dişlerini sıkıyor, öfkeden kudurarak susuyordu.

"Anacık Sultanımız ocağın mührünü, dokuz bin dokuz yüz doksan ayet ve dua yazılı gömleğini ve Eyyubi Hazretlerinin kılıcını ırz düşmanı böyle bir caniye vermez. Bu ırz meselesi külliyen yalandır."

İmam boynunu büktü:

"Ben böyle işittim efendim," dedi.

Savcı da:

"Bize böyle intikal etti," diye pekiştirdi.

İnce Memed bir de Toros dağlarında ne kadar delikanlı varsa hepsinin adını Memed koymuş. Ya da bir rivayete göre o dağlarda ne kadar erkek çocuk, genç, yaşlı varsa hepsi adlarını kendiliklerinden değiştirerek Memed adını almışlar. Her gün de İnce Memede binlerce kişi eşkıya olmak için başvuruyormuş. O da biribirine tıpıtıpına, bir anadan doğmuşçasına benzeyen yedi kişiyi ayırıyor, yeni Memed çetesi kuruyormuş. Dağlar Memed çeteleriyle dolmuş. Dağlardaki, Çukurovadaki zenginler, evlerini barklarını toplayaraktan başka yerlere kaçıyorlarmış. Para pul, mal mülk hiçbir şey değil ya, ille de namus. Namus, ırz bostan tarlasında bitmez ki...

Bu Memedler çetesi üstünde de tartışıldı. Kimi böyle bir şey olabilir, kimisi de olamaz, dedi. Tartışmaya katılmayan, ama tartışmayı, bir sözcüğünü kaçırmadan dinleyen Yüzbaşı, sonunda kestirdi attı:

"Bizim namussuz, alçak köylü her bir haltı karıştırır. Köylü olmasa ardında, birkaç eşkıya, İnce Memed gibi birkaç çalıkakıcı nedir ki... Ulan bir elime geçse İnce Memed, ulan şu dağlara, İnce Memed takibine bir gönderseler beni, o bacaksız İnce Memedi bacaklarından tutar, şöyle cart, diye ikiye ayırırdım. O alçak köylülere de gösterirdim. Onları bir işkenceden geçirirdim, on bin, yüz bin İnce Memed olsunlar bakalım, bir milyon İnce Memed olsunlar, onlara kan işetirdim."

Yüzbaşının çok dirayetli, çok yaman, çok vatansever bir asker olduğunu oradaki herkes tasdik etti. Yüzbaşı değil yalnız Toros dağı Memedlerine, bütün Çukurova, bütün, bütün Türkiye Memedlerine kan işetebilir, onların tırnaklarını sökebilir, derilerini yüzebilirdi.

"Bu vatan hainleri ne demek istiyorlar, isimlerini toptan İnce Memed yaparak!"

Yüzbaşı coşmuş yağıp gürlüyordu.

Öğretmen Zeki Nejad:

"Eşkıyalar vatan haini değillerdir."

"Vatan hainidirler," dedi Şakir Bey. "Yani sen ne demek istiyorsun Muallim Bey!"

"Ben bir şey demek istemiyorum Şakir Bey..."

Yüzbaşı öfkeden ayağa kalkıp boyun damarları şişerek:

"Sen ne demek istiyorsun Muallim," diye bağırdı. "Biz şehit kanıyla çizdik bu yurdun haritasını. Eşkıyalar devlete asidirler ve de vatan hainidirler."

Zeki Nejad da ayağa fırladı, o da:

"Eşkıyalar vatan haini olamazlar," diye bağırdı. Elini kolunu sallıyor, hiç kimseyi dinlemeden konuşuyordu.

"Dinle, rica ederim dinle Yüzbaşım, dinle, size hakikati açıklamalıyım. Dinle beni soylu, Türk askeri Yüzbaşım dinle!"

Altın madalyası o bağırdıkça öne arkaya sallanıyordu. Yüzbaşı yukardaki sözler üstüne dinginledi, ter içinde kalmış yerine oturdu.

"Evet Yüzbaşım zatınıza arz edeyim. Gizik Duran, büyük eşkıya, Haçın cephesinde ben onunla yan yana düşmana karşı çarpıştım. Haçın cephesinde bu eşkıya olmasaydı, biz çok ölü verirdik. Ben Antepte de çarpıştım. Karayılan, Kürt Süleyman... Siz benden iyi bilirsiniz. Ben Antepte onlarla da diz dize kurşun salladım düşmana. Karayılan yanımda şehit düştü... Ya Yunan cephesinde, Yüzbaşım siz benden daha iyi bilirsiniz, Gökçen Efe, Demirci Efe, Yörük Ali Efe."

"Siz İnce Memedin avukatı mısınız Muallim?" diye onun sözünü kesti Şakir Bey.

Öğretmen Zeki Nejad ona kahredici bir bakış fırlattı sadece, yanıtlamadı.

"Evet arkadaşlar, onlar, o eşkıyalar düşmana karşı savaşarak ölürlerken, Ağalar, Beyler düşmanla işbirliği içindeydiler."

Bu sözler oradaki bütün Ağaları, Beyleri yürekten paraladı ya kimse, Yüzbaşı bile ses çıkaramadı. Muallim Zeki Nejadın çok gizli, çifte aylı bir servisten olduğunu sanıyorlardı.

Yoksa böyle bilgili, kültürlü, cin gibi, İstiklal Madalyalı bir zatın bu küçük kasabada, üstelik de kasabanın köyünde ne işi vardı. Üstelik de ne toprak, ne bahçe istiyordu. Üstelik de Hükümete, İsmet Paşaya bile demediğini bırakmıyordu. Bir tek Mustafa Kemal Paşaya bir şey söylemiyordu. Demek ki, Zeki Nejad doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşaya bağlıydı.

"Evet Beyler, İnce Memedi halk yüceltti, onu evliya, peygamber seviyesine getirdi. Demek ki buna ihtiyacı var. Demek ki, biz halkın ihtiyacını karşılayamadık. Ona zulmettik. Onu hala insandan saymıyor, onu aşağılıyoruz. O da başkaldıran birisini bulursa kendi adına, kendisinden birisini bulursa onu koruyor, evliya yapıyor, başına da taç ediyor. Adı Memedse, kendisi de yediden yetmişe adını değiştirip Memed oluyor. Onu yakalamak kolay olmayacak..."

"Ah," dedi Yüzbaşı, "ah, Muallim Bey, beni bir gönderseler onun takibine... Ben Doğu Anadoluda böyle çooook İnce Memedi bir ipe dizerek kurşunladım."

"Evet," dedi Kaymakam, "Yüzbaşımı iyi tanırım, çok tecrübesi vardır onun, İnce Memed değil de Çakırcalı, Köroğlu bile olsa ona vız gelir."

Yüzbaşı utangaç bir delikanlı gibi önüne bakıyordu.

Abdülselam Hoca hiçbir tartışmaya katılmadan, arada sırada Memede bir göz atarak, bıyık altından gülümsüyordu.

Tartışma iyice yumuşamış, herkes dinginlemiş, önlerindeki çay kadehleri bir kez daha doldurulmuştu. İmamsa hep konuşmak istiyor, "Bir şey daha var, bir güzel bir haber daha var" diyor, ötekiler onu duymuyordu. En sonunda dayanamadı, "Bir, bir, bir mühim haber daha var, İnce Memedin atı," dedi.

"Ne olmuş İnce Memedin atına," diye ilgilendiler. "Yeni bir haber mi var attan?"

İnce Memedin atı bütün kasabada, çarşıda, evlerde, birkaç haftadır dillerden düşmeden konuşuluyordu. Buradaki herkes de İnce Memedin atının macerasını biliyordu. Abdülselam Hoca da günler önce duymuştu at için söylenilenleri. Ama onu üzmemek için haberi İnce Memede söylememişti. İmamın anlatmasının da tadı başkaydı. İmam çok iyi Köroğlu hikayesi de

anlatırdı ki, bu bölgedeki hiçbir destancı onun eline su dökemezdi.

"Yeni haberler de nedir İmam", diye sordu Şakir Bey, "atı yakalamışlar mı, yakalayıp kurşuna dizmişler mi?"

"Daha yakalayamamışlar," dedi İmam. "Yakalayamamışlar ya, Toros dağlarını da kum gibi insan talamış. Atı bulmak için akrebin deliğine, kuşun kanadının altına da bakıyorlarmış."

"Öyleyse bulacaklar," dedi Şakir Bey. "Bulacaklar, hem de kasaba meydanında binlerce köylünün gözü önünde kurşuna dizecekler."

Öğretmen Zeki Nejad kızdı, alaylı:

"Şakir Bey," dedi, "o asi atı kurşuna dizerken gözlerini de bağlayacaklar mı?"

"Elbette," diye güldü Şakir Bey. "Sen alay et Muallim, o at yakalanır da kurşuna dizilirse, İnce Memedin beli kırılmış demektir. At İnce Memedin timsalidir. Ha atı kurşuna dizmişsin, ha Memedi, hiçbir farkı yok... Yakında atı yakalayacaklar."

"Yakalayamazlar," dedi Müftü Efendi. "Allah indinde kimi atlar sahiplerinden daha önemlidir. Size yüzlerce örnek verebilirim, işte İskenderül Zülkarneyn, kendi öldü, atı daha yaşıyor, Alinin, Köroğlunun atları da yaşıyor. Hazreti Peygamberin Burak atı da yaşıyor. Halbuki Peygamberi Zişan Hazretleri çoktan vefat buyurdular. Ben bu İnce Memedin atıyla biraz fazla meşgul olmak mecburiyetinde oldum da... İnce Memedin soylu atını Hızır Aleyhisselam koruyor. Kendi himayeleri altına almışlar."

"Sizin İnce Memede bu kadar yakınlığınız olduğunu bilmiyordum Müftü Efendi."

"Öyleyse bil Şakir Bey, onun o soylu atı benim kısrağımın kulunu, İnce Memed de benim amcamın oğludur. Şimdi anladın mı Şakir Bey."

"Anladım," diye ayağa kalktı Şakir Bey, "anladım Müftü Efendi. Zaten sizin gibi hocalardır halkın kafasını hurafelerle dolduran. Mustafa Kemal Paşa sizinle başa çıkamadı ama bekleyin, çıkacak. Koca Osmanlı İmparatorluğunu örümcekli kafalar yıktı." Kapıdan çıkarken döndü: "Asi, vatan haini, hunhar İnce Memedin atını mübarek, kendisini evliya olaraktan halka

takdim edenler, hem de Kaymakamların, Hakimlerin, Yüzbaşıların gözlerinin içine baka baka takdim edenler bir gün cezalarını bulacaklardır," dedi gitti.

O gider gitmez de, arkasından başladı bir taşlama. Şakir Beyin ıncığı cıncığı, soyu sopu, dalavereleri, yalancılığı, sahte, hem de yeşil şeritli, hem de tunç bir İstiklal Madalyası bularak, ovayı nasıl zaptettiği, nasıl bir soyguncu, hunhar bir cani olduğu ortaya saçıldı döküldü.

Ve Köroğlu Bingöl dağlarında dolaşırken gökte uçan üç ördek düşürdü üç ok atışta. Al yeşil çadırını Bingöl yaylasına kurdurdu. Seyisine dedi ki, al şu ördekleri temizle, yıka getir de kendimize bir şölen çekelim. Kıratı da götür yanında, o da sulansın. Seyistir, aldı ördekleri, tuttu Kıratın dizgininden, biraz ilerdeki yeşil düzlükten kaynayan pınara gitti, önce atı suladı, çayıra bıraktı, sonra da ördekleri yolmaya başladı. Birinci ördeğin yolunması bitince yıkamak için onu suya soktu, ördek suya değer değmez, öyle çırılçıplak, tüysüz canlanıverdi, seyisin elinden kaydı, havalandı gitti. İkinci, üçüncü ördek, onlar da suya girer girmez canlanıp uçtular. Seyis korku içinde, başına ne geldiğini bilemeden Köroğluna koştu, hal keyfiyet böyle böyle, dedi. Köroğlu, amanın diye, delirmişçesine ayağa fırladı, aman ha, sen içtin mi o sudan, diye sordu, içmedim, dedi seyis. Kırat içti mi? O, içti, dedi seyis. Eyvah, ocağın yana, o bengisudur, ölümsüzlük suyudur. Hızır Aleyhisselamın içip ölümsüzlük kazandığı sudur, haydi gidelim de biz de içelim. Koştular vardılar ki, ne görsünler, o pınar bin tane göl olmuş. Eyvah, dedi Köroğlu, eyvah ki eyvah... İşte bu olaydan sonra koçyiğit Köroğlu kendi kırk ölmezlere karışmasına karşın bengisuyu arıyor. Kendisi zaten ölmez. Kendisi için değil, insanlar için... Pınarı buluyor, bulunca sevincinden kanatlanıyor, ölümsüzlük, ölümsüzlük, diye bağırıyor, gür sesinden dağlar yankılanıyor, sevinçten kanat takmışken, bir de görüyor ki ayağının dibindeki pınar bin tane göl olmuş ve hem de sular biribirine karışmış. Birçok ölmez kuş vardır gökyüzünde işte bu kuşlar Köroğlunun öldürüp de pınarlara soktuğu, sonradan dirilen kuşlardır. Köroğlu kuşları ve atları severdi. Onun için onları ölümsüzleştirdi. Soylu atların piri Hızır Aleyhisselamdır. onun

altındaki Bozat da ölümsüzdür. Onun için ona deryalar yüzünde dolaşan Bozatlı Hızır derler. Bozatlı Hızırın atı denizlerin üstünden ışık gibi süner, batmadan, bir göz açıp kapayıncaya kadar dünyanın ucunu bulur. Köroğlu, o gün bugündür, Kafdağının arkasında bengisuyu aramaktadır. Bir gün o pınarı zincire vuracak, onun bin göl olmasının önüne geçecektir. Şimdi, şu anda dünyanın herhangi bir yerinde, belki Bingöl yaylasında, belki Yemende, belki Seba Melikesi Belkısın ülkesinde, pınarlara ölü kuş sokup uçurmaktadır.

"İnsanoğlu bir gün ölümsüz olacaktır."

"O atı yakalayamazlar," diye inançla konuştu Müftü.

Allah Allah, diye düşündü Memed, şu deli at da neymiş ki böyle!

Bunca zamandır hiç konuşmayan, sadece dinleyen Abdülselam Hoca, dalgın, düşünceli, bir Memede, bir Zeki Nejada, bir Müftüye baktı, sakalını sıvazladı, tespihini çekerek:

"Çok keramet var insanda," diye kendi kendisine konuşurcasına söylendi. "Çok keramet var atlarda, çok keramet var kuşlarda... Çok keramet var arıda..." Ak dişlerini ışılatarak güldü, utkulu bir insanın kendine güvenirliğiyle güldü. "Çok keramet var toprakta..."

Memed bir yandan Seyranla birlikte gelecek Hürü Anayı, Müslümü bekliyor, bekleyi bekleyi gözlerim dört oldu, diye sabırsızlanarak, bir yandan da artık bir daha görünmeyen o adamı arayarak, bir yandan da çarşının tiryakisi olmuş, o dükkan benim, bu kahve senin dolaşıp duruyordu. Kısa denebilecek bir sürede hemen herkes onu, o da herkesi tanımıştı. Çok konuşuyor, çok dinliyor, elinden geldiğince, gücü yettiğince herkesin derdine ortak oluyordu. Bu arada kasabanın bütün girdisini çıktısını öğrenmişti. En çok da öğretmen Zeki Nejadla dostluk kurmuştu. Saf, temiz, sözünün eri, yalansız dolansız, çocuk huylu, biraz da alıngan, biraz da delifişek, kendini birtakım düşüncelere adamış bir kişiydi. İnce Memedi de sonuna kadar tutuyordu. Ve durmadan da ona İnce Memedi anlatıyordu.

Memed, dost olduğu demirciler, berberler, marangozlar, manifaturacılar kadar Zeynullah Efendiye de önem veriyor, onu hiç boşlamıyordu. Zeki Nejadla iki güne bir ona uğruyor-

lardı. Orada her zaman, Yargıç Beyde, Savcıda, özellikle destancı İmamda İnce Memed üstüne mutlaka yeni haberler vardı. Hele at üstüne, son günlerde dolaşan haberler o kadar çok, o kadar çeşitliydi ki, Memed de, Zeki Nejad da şaşıp kalıyorlardı.

Zeki Nejad:

"Halk açıktan açığa İnce Memedi, yüzde yüz, istediği gibi tutamıyor, atı bulmuş ata yükleniyor. Bu at, tarih boyunca bütün başkaldırmaların, insanoğlunun yüreğine sıkışmış kalmış bütün ayaklanmaların timsali oldu çıktı."

Kasaba ikiye ayrılmıştı. Çoğunluk, demirciler, marangozlar, köylüler, ırgatlar, bahçıvanlar, bütün çalışanlar İnce Memedi tutuyorlar, dağlardan onlara her gün güzel haberler geliyor, İnce Memedi yere göğe sığdıramıyorlar, zenginlereyse dağlardan, karanlık kötü haberler ulaşıyor, onlar da İnce Memedi yerin dibine batırıyorlardı. Ama bütün kasaba, Şakir Bey gibi birkaç dinsiz, Allahsız zındığın dışında at üstüne birlikti. At üstüne her gün bir hikaye çıkıyor, bir anda da yediden yetmişe bütün kasabanın diline düşüyordu. Dünya dünya olalı, atlar üstüne ne söylenmiş, ne bilinmişse yağız ata mal ediliyordu. Yıllar önceki Adem hikayesi bile burada olduğu gibi biliniyordu. Ali Safa Bey, İnce Memedin öldürdüğü, ne demiş, Ademe ne demiş, sen, gözüyün gördüğü yerden serçeyi gözünün bebeğinden vurursun, şu atın bana ya ölüsünü, ya da dirisini... Ademdir, aman Beyim, o da bir şey mi, sana hemen bugün getiririm, ya ölüsünü, ya da dirisini... Tüfeğini almış, dişlerine kadar fişekliklerini takarak çıkmış Anavarza ovasına, bir ulu çınarın dibinde atı görünce sevinmiş, at, on adım ötesinde, gez göz, arpacık, atın tam gözüne nişan almış, tetiğe basmış, basmış ki ne görsün, at orada durup durur. Oraya diz çökmüş, üstünde ne kadar kurşun varsa ata döşenmiş, at orada, hiçbir şeyden habersiz, kuyruğunu sallar sineklenirmiş. Sağ art ayağını da karnına çekmişmiş. O anda Hızır çıkmış Ademin karşısına, ey ahmak insanoğlu, demiş, bak o kadar kurşun sıktın, ne oldu kurşunların? Bu atı, bu kadar yakından senin gibi bir dünya nişancısı değil, beş yaşında bir çocuk vurur. Ey, ahmak insanoğlu, demek ki, bu atı yakalamaya, öldürmeye izin yok. Var git işine bir daha da bu ata bulaşma. Yoksa sonun kötü. Yoksa

şu bataklığın kurtlarına yem olursun. O at, tanrı buyruğuyla İnce Memedin alnına yazılmıştır. Adem bütün bunları dinlememiş. Atın ardınca Anavarza ovasında dolaşmış durmuş. At, onunla oynamış, bir gün bataklığa girmişse, ikinci gün karaçalılıkta... Bir gün kayalıklara çıkmışsa, ikinci gün böğürtlenlikte, zıncarlıkta, kamışlıkta, çamur deryasında, yağmurun altında, güneşin kızgınında... Adem de arkasında... Ademin ne üstünde üst, ne başında baş kalmış, elleri, ayakları, yüzü gözü yırtılmış, insanlıktan çıkmış, bir başka yaratığa benzemiş. Bu arada da ona acıyan Hızır Aleyhisselam onun önüne iki kere daha çıkmış, yapma etme, yakanı bırakırım sonra, demiş. Gözü dönmüş Adem onu dinlememiş. Bir gün tanyerleri ışırken, at Ademi almış bataklığa çekmiş götürmüş, at gitmiş, onun ardınca Adem gitmiş, at bataklığın üstünden uçuyormuş. Adem, bataklıkta ilerleyince bataklık onu aşağıya çekmeye başlamış. At da, az ilerde durmuş, onun batışını seyrediyormuş.

Adem bağırmaya başlamış:

"Beni kurtar soylu at, beni kurtar ermişim," diye...

Bağırarak batmış gitmiş, bataklığın kurtlarına yem olmuş. Şimdi, tanyerleri ışırken, Anavarzanın oralardan geçenler, kayalıklarda yankılanan Ademin bağırtısını duyarlarmış.

"İnce Memedi belki yakalarlar, belki öldürürler ama, atın kılına kimse dokunamaz."

Ak sakallı, mavi gözlü, geniş omuzlu Giritli demirciye Zeki Nejad:

"Yerden göğe kadar haklısın Hayri Usta," dedi.

"Hızır bir kimseyi tutmayagörsün, ister at olsun, ister karınca..."

10

Candarmalar yorgun bitkindiler. Günlerden beri dağ taş dememiş o atı aramışlardı. Atı bulsunlar, diye de köylüleri sıkıştırmışlar, onlara o kadar sopa çekmişlerdi ki, felek de maşallah, demiş, bu köylüler de gavur olmuşlar, ne onlara atı yakalamış vermişler, ne de atın yerini söylemişlerdi.

Antebin çöle yakın bir köylüğünden olan Çavuş, önüne gelene:

"Ben bu işe şaştım arkadaş," diyordu. "Bizim oralarda Allaha tapar, peygambere iman ederler, halbuki bu dağlarda bu ata tapıyorlar. Bu at bunların çocuklarından, analarından da değerli."

Atı yalnız Antepli Çavuşun candarmaları aramıyor, başka başka birlikler de düşmüşler Toroslara, köylerin altını üstüne getiriyorlardı. Dayaktan başı gözü yarılanların, ayağı kolu kırılanların esamisi okunmuyordu. Candarmalar bir karanlık işkence yeli gibi esiyorlardı Torosun üstünde, ya atı bulacak, teslim edecek, ya da yerini gösterecek bir tek Allahın kulunu bulamıyorlardı.

Antepli Çavuşun birliği köye ilk akşamdan girdi. Muhtar, köylüler bu birliğin ününü duymuşlar, eli yüreklerinde, hem birliği, hem de başlarına gelecekleri bekliyorlardı. Birlik Muhtarın, daha avlusunun kapısından girer girmez, çangal boynuzlu kesilmeye hazır bir koçla karşılaştı. Bıçağı elinde tutan delikanlı avluya giren candarmaları görür görmez eğildi, yerde yatan, iki kişinin ayaklarından tuttuğu koça bıçağı çaldı, koçun boynundan fışkıran kan Çavuşun ayaklarına kadar geldi. Ulan, diye geçirdi içinden Çavuş, değil koç, ayaklarımın dibinde boğa kesseniz size acımam. Ata tapanlar kavmine, ben de-

ğil, kim yumuşak davranabilir. Çok sağlam yerlerden biribirini tamamlayan ihbarlar almıştı, ya bu at bu köyde ortaya çıkarılacak, ya da bu köy, bu Allahsızlar, Allah yerine ata tapanlar dayaktan, işkenceden öldürüleceklerdi.

Antepli Çavuş ve birliği ne akşam, ne de gece köylülere hiçbir şey demediler, onların sundukları kavurmaları, süzme balı, kaymağı, tereyağını, onlarla birlikte yediler, serdikleri sakız gibi, mis kokulu yataklarda uyudular.

Sabah olunca, Çavuş:

"Muhtar," diye sert buyurdu, "bütün köylüyü köyün alanına topla. Ya o deli atı tutar getirirsiniz, ya da başınıza gelecekler-den ben mesul değilim. İçimizde bir candarma var ki, Kertiş Ali Onbaşının babasına bin kere rahmet okutur. Çok sağlam yerlerden ihbar aldım, ya atı şimdi, burada bana derakap teslim edersiniz, ya da başınıza geleceklere razı olursunuz."

"Çavuşum, o atın başına bin beş yüz lira konduğunu biliyor musun?"

"Biliyorum."

"O bin beş yüz liranın yetmeyip üç bin liraya da çıkarıldığını biliyor musun?"

"Bunu bilmiyorum Muhtar."

"Bil öyleyse."

"Bilirsem ne olacak."

"Babayiğit Çavuşum, sen üç bin liranın ne kadar çok para olduğunu da biliyorsun değil mi? Üç bin liraya, üç yüzden daha çok öküz, daha çok beygir, sürü sürü koyun alınabileceğini de biliyor musun?"

"Biliyorum Muhtar."

"İşte o at bu köyde olsa, ben de o atı yakalayabilsem, götürür de üç bin liramı alırım, alır da ömrümün sonuna kadar yoksulluk yüzü görmem."

"Demek bu atı bize teslim etmeyeceksin?"

"At bu köyde yok."

"Buralarda dolanıyormuş."

"Ben de dolandığını duydum ama, yüzünü bir kere olsun görmedim."

"Görsen yakalar da bize teslim eder miydin?"

"Onun orası belli olmaz."

"Siz Allaha değil bu ata tapıyorsunuz."

"Haşa Çavuşum."

"Sizin Kuranınız, Peygamberiniz bu at."

"Tövbe de Çavuşum, günaha giriyorsun."

Çavuş dişlerini sıktı:

"Allahtan değil, siz bu attan korkuyorsunuz."

"Haşa."

"Haşa, haşa, ne ulan, ne var ki atı teslim etmekte... Köy defterini getir."

"Hemen getiriyorum Çavuşum."

"Köyün alanına... Yanına da köy defterini al! Bütün künyeler tamam mı?"

"Tamam," dedi Muhtar.

Bekçi kayanın üstüne çıktı, tellal çağırmaya başladı:

"Köyün alanına derakap gelmeyen köylü cunhalı düşecektir. Candarma Çavuşu, kıymetli Bekir Çavuşumuz, sizi alanda bekliyor. Gelmeyenin hali çok duman olacaktır. Çünküleyim ki, Bekir Çavuşumuzun kıymetli ellerinde köy defteri vardır."

Çavuş önde, Muhtar arkada köyün alanına gelindi. Alan ince yeşildi, yer yer çakıltaşlı bir çayırlıktı. Çayırlığın ortasından bir pınar çıkıyordu. Pınarın on beş adım ötesi keskin kayalıklardı. Köylü alana yavaş yavaş toplanıyordu.

Çavuş, köy defterindeki adları bir bir okuduktan, bulunmayanları ayrı bir kağıda yazdıktan sonra, candarmalara buyurdu. Önce Muhtarı yatırdılar alanın ortasına, ellerindeki hazır falakaya geçirdiler. Ellerinde boğa aletinden kırbaçlar vardı, başladılar Muhtara, yer misin, yemez misin. Muhtarın çığlığı göklere ulaşıyordu. Muhtarın sesi dayanılmaz olunca dayağı kesiyor, bir candarma, Muhtar yaşlıydı, yaşlı adamın sırtına biniyor, tekmeleyerek pınarın içine sürüyor, gene yatırıp dövüyorlardı.

O gün akşama kadar, candarma birliği köyün yarısından fazla erkeğini sopadan geçirdi, gün kavuşurken Muhtarın konuk odasına döndüler. Onurlarına birkaç dana kesildi. Sofraya süzme bal, kavurma, kaymak geldi gene. Yalnız fıkara Muhtar, acısından sofrada bulunamayacağından özür diledi. Bekir Ça-

vuş, iyi, yüreği yumuşak bir delikanlıydı, ne yapsın vazifeydi, yoksa onun kaçakçı babası da candarmalardan çok dayak yemişti, keşki dayak yemekle kalsaydı, onun babasını candarmalar sınırda bağırta yalvarta öldürmüşlerdi. Ol sebepten, bu hususlarda çok anlayışlıydı Bekir Çavuş. İşte bakın, Muhtarın öteki odadan inlemesi buraya kadar geliyordu. Babası candarmalarca öldürülmüş bir kişi buna dayanabilir miydi? Hemen bir candarma gönderdi ona, susmasını, yoksa... buyurdu.

Dayak, işkence faslı ikinci, gerekirse üçüncü gün de sürecekti. Ya at yakalanıp getirilecek, ya da bu köyde ayakta, ya da sakatlanmamış bir kişi kalmayacaktı. Bekir Çavuş adam öldüremezdi, çünkü babasını candarmalar, bağırta çağırta kan gölünde boğarak Suriye sınırında, on bin liralık bir kazanç için öldürmüşlerdi. Şükretsinlerdi buna, Bekir Çavuşa... Yoksa öbür birlikler...

Sabah olunca birden köy kaynaştı. Kulaktan kulağa bir fısıltıdır gidiyor, Bekir Çavuş bunun ne olduğunu, soruyor soruşturuyor, bir türlü öğrenemiyordu. Sonunda yaşlı bir kadın Çavuşun önüne dikildi.

"Bekir Çavuş, Bekir Çavuş," dedi, "bak, milletin kemiklerini boş yere kırdın, at aşağıda, hem de İnce Memedin yağız atı. Bu dağlarda o atı bilmeyen, görmeyen yok. Aşağıda çayırlıkta, bizim köyün yılkısının içinde, beş yüz atın arasından seçiliyor, hiç görmeyenler bile İnce Memedin atının o olduğunu bir görmede anlayıverirler. Haydi var da git yakalasana onu. Haydi var da git öldürsene onu kuzucuğum, gök gibi gürleyen Bekirim," diye onunla biraz da alaycı konuştu.

"Kadın sus, benimle alay etme. Yoksa... Ben kadın madın, yaşlı maşlı dinlemem... Ben bu dağların Azrailiyim."

"Var git kurşun sık ona da Adem gibi ol. Var git onu yakalamaya da Kelce Ömer gibi ol... Gitsene onu yakalamaya, götünde donun varsa... O at seni çont etsin de, ağzın bir yana, burnun bir yana, gözün bir yana gitsin... Var git de, sen zaten babanı öldürmüşsün, o atı öldürmeye kalk da anana kavuşama..."

Yaşlı kadın açılmış, veriştiriyordu.

"Ben babamı öldürmedim."

"Sen ağzınla söyledin, babamı candarma öldürdü, diye. Söylemedin mi?"

"Söyledim."

"Öyleyse, ha sen öldürmüşsün, ha başka candarma, ne fark eder?"

"Çok fark eder. Sus kadın, sabrımı taşırma."

"Babasını öldürenden her şey beklenir, her şeeeeey," diye bağırıyordu kadın. "Sen beni de öldürür, İnce Memedin atını da öldürürsün... Haydiii, haydiiii, haydiiii var gitsene, at orada... Sık kurşununu, vuruver. O atın da canı çıkıversin eğer kurşunun geçerse... Var git de yakala onu, eğer yakalayabilirsen..."

Bekir Çavuşu kadın bunaltmış, ne yapacağını bilemiyor, köyün alanının ortasında kalakalmış, kadınsa veryansın ediyordu.

Çavuş biliyordu, atı yakalamaya, onun durduğu kayanın doruğuna çıkan Kelce Ömer kayanın üstünden uçuruma düşmüş, aşağıya ininceye kadar parçalanmıştı. Ademin macerasını da Çukurovada görmeyen, bilmeyen kimse yoktu. Atı yakalamaya kalkan Tazı Tahsinin üstüne yıldırım düşmüş, ata kurşun sıkan Delioğlan felç olmuş, daha bütün bedeni, uçacakmış gibi zangır zangır titriyor. Bu ata bulaşan çok kişinin başına olmadık işler gelmişti. Hele bir tanesini Bekir Çavuş kendi gözleriyle görmüştü. O akşam Urfalı candarma Şehmus yemin etmiş, ben bu atı yakalamadan, sılam bana nasip olmasın, demişti. Aradan üç gün geçmeden, Urfadan gelen on dört yaşındaki bir çocuk Şehmusun kafasına, hem de yedi kurşun sıkarak öldürmüştü. Meğer Şehmusun babası çocuğun babasını öldürmüş, hapse girmişmiş.

"Haydi, haydiiii, haydiiii, babayiğitsen var git de atı yakala, atı. Öldür, bak ayağına kadar gelmiş İnce Memedin atı, böyle fırsat kaçırılır mı?"

Bu sıra köylüler topallayarak, inleyerek alana doluştular. Muhtar bile geldi. Her iki koluna birer delikanlı girmişti.

Bekir Çavuşun gözlerinin içine oyar gibi bakarak:

"Çavuş," diye zar zor konuştu. "Anan seni Kadir gecesi doğurmuş, bak, at ayağına geldi. Haydi yola düşelim. Yağız çayırlıkta. Senin kendisini aradığını, onun için bizi bu hale getirdi-

ğini biliyor ki, bizi kurtarmaya geldi. Haydi onu yakalamaya, öldürmeye gidelim. Bütün candarmaların keskin nişancı, sen de öylesin değil mi? Bir kocaman atı, eline ver silahını beş yaşındaki bir çocuk da vurur. Şu titrek yaşlı adama ver, bak, doksan yaşında, o bile gözünü kapatır da vurur o atı. Seni anan Kadir gecesi doğurmuş ki at ayağına geldi. Atı vurursan, belki üç bin lirayı da sana verirler. Haydiyin arkadaşlar, çocuklar, avratlar, atı yakalamaya, yakalayamazsak vurmaya gidiyoruz."

Bekir Çavuş kızarıyor bozarıyor, eli ayağı titriyor, bir umar arayarak Muhtara yalvararak bakıyordu. Öteki candarmaların durumları da ondan iyi değildi.

Önde koşan çocuklar, arkasından genç kızlar, delikanlılar, daha arkadan da yaşlılar, topallayanlar, en arkadan da yılgın adımlarla candarmalar çayırlığa yürüdüler. Gelen, bir ova kadar geniş, yemyeşil serilmiş, yoncası çiçek olup uzamış, çayırlığın ucunda duruyordu. Candarmalar da geldiler oraya sıralandılar. Köyün yılkısı, belki iki yüz, üç yüz at, kısrak, tay az ilerilerindeydi, kimi yayılıyor, kimi ayağını karnına çekmiş güneşleniyor, kimi durmuş kuyruğunu sallıyordu. Yağız ortalarındaydı. Ve öteki atların arasından, yüksek, uzun bedeni, büyük elma gözleri, kalem kulakları, enli göğsü, uzun, boynunu aşarak ta aşağılara kadar dökülmüş kara yelesi, uzun, topuklarına kadar inen kuyruğu, yıldırdayan tüyleriyle bir güzellik, bir görkem gibi soylu duruyordu. Kalabalığı görünce bütün atlar azıcık tedirgin oldular ya, bir şey yapmadılar. Yağız başını kaldırdı, burun kanatları geniş geniş açılarak havayı kokladı. Bir ara kuyruğunu dikti, indirdi. Ardından bir daha kuyruğunu dikti, çayırın öbür ucundaki ormana kadar koştu, ormana varır varmaz da geriye döndü geldi yılkının yöresinde koşmaya başladı. Bir ara durdu, gene başını göğe dikti, burun delikleri açılmış havayı kokladı. Arka bacakları üstüne dikildi. Toprağa inerken birkaç kere yelesini salladı, ardından da göğe tırmanırcasına, ön ayaklarını havaya kaldırdı. Bu hareketi birkaç kere daha yaptı. Sonra da şahlanarak üst üste üç kere kişnedi. Sesi karşı kayalıkta, daha da büyüyerek üç kere yankılandı. Yağız ata bir şeyler olmuş yerinde duramıyordu. Önce büyük yuvarlaklar çizerek, yuvarlağı gittikçe küçülterek

kendi yöresinde döndü. Dönüşünü bitirince bir süre durdu kalabalığa baktı. Başını ön ayaklarına indirdi, birkaç kere sertçe silkeledi, bu sefer de günbatıya, alanın ucundaki çalılığa aldı yatırdı. Öteki atlar ılık güneşin altında rahat duruyorlardı. Yalnız birkaç kısrakta küçük kıpırdanmalar vardı. Yağız, çalılığın kıyısındaki bir pınara eğildi su içti. Orada durup, başını havaya kaldırarak üç kere kişnediği duyuldu. Kuyruğunu, başını kaldırarak, uzayarak bu yana doldurdu.

Başta Bekir Çavuş, yanında candarmalar, tüfekleri omuzlarında, elleri kayışlarda, durmuşlar bekliyorlar, gittikçe de yüzleri sararıyordu. O biraz önce köyde Bekir Çavuşla konuşan çok yaşlı kadın, bükülmüş beli, incecik bedeni, kırışık içinde kalmış yüzü, ak başörtüsüyle geldi Çavuşun önünde durdu, at da biraz yavaşlamış, kalabalığın önünde bir sağa, bir sola koşuyordu, bir gösteride bulunur gibi.

"İşte at önünde, işte sen, işte candarmaların. Haydi yakalayın bakalım Memedin atını. Tüfekleriniz kurşun dolu, vurun bakalım İnce Memedin atını. Haydi bakalım, bir koca köyün gözü önünde, işte at, işte siz, haydiyin bakalım."

Köylüye döndü:

"Söyleyin bakalım, şu görkemli at İnce Memedin atı değil mi?"

Kalabalıktan ses çıkmıyordu. Bekir Çavuş, candarmalar gerilmiş öyle duruyorlardı. Kalabalık da gözlerini onlara dikmişti. At, kuyruğunu dikmiş, önlerinden gidiyor geliyordu.

Kadın bağırıyor, susmuyor, Bekir Çavuşu kışkırtıyor, öbürüyse sararıyor, dudakları titriyor, durmadan da terliyordu.

"Haydi, vursana İnce Memedin atını, işte at, işte sen. Milletin kemiklerini kıracağına..."

Yerde oturan Muhtar, sürünerek ayağa kalktı, kadına doğru birkaç adım attı, sendeledi, delikanlılar, bu anda ona yetişip koluna girdiler, Muhtar:

"Sus Zöhre Hatun," dedi, "sus!"

"Susmayacağım Muhtar, susmayacağım, hepiniz avrat gibi onun sopasının altına yattınız, şimdi gücün bana mı yetiyor."

Muhtar gene:

"Sus Zöhre Hatun," diye inledi, "başımıza büyük işler açma..."

Bunun üstüne kalabalıktan beş on yaşlı kadın çıktı, alana yürüdüler, Zöhre Hatunu aralarına aldılar, çektiler götürdüler.

At da, koşmaktan, gösteriden yorulmuş olacak ki gitti yılkıya karıştı. Bir kısrak buldu. Kısrak ona bacaklarını açarak, gererek, küçük küçük su koyvererek yanaştı. Yağız at kısrağının boynuna yapıştı dişleriyle, birkaç kere yöresinde boynunu dişleyerek, bacak aralarını, açılmış, titreyen burun kanatlarıyla kokladı, aletini çıkardı, kısrağın üstüne çıktı, ön bacakları kısrağın yanlarından sarkmış titriyordu. Dişlerini de boynuna geçirmişti, kısrak, üstündeki azgın atı zor taşıyordu. Beli bükülmüştü. Atın altında bir iki adım ileriye gidiyor, sağa sola sallanıyordu. Yağız at, bu sırada kısrağa aştı, gözleri birkaç misli büyümüş, sağrısı kırışmış, seyiriyordu.

Yağız at, bunun arkasından bir kısrak daha buldu, ona da aştı. Kır kısraktan sonra üç yaşında gösteren bir al tayla uzun uzun seviştikten, tayın boynunu diş yaraları içinde bıraktıktan sonra, ona da aştı. Yorulmuştu, yılkının biraz ötesine gitti, başı yerde azıcık bekledi.

Alanın kıyısındaki kalabalık, hiç ses çıkarmadan, gerilmiş öylece bekliyorlar, yalnızca, arada sırada candarmalara, belli etmeden bir göz atıyorlardı.

Orada biraz bekleyen yağız, gene havayı kokladı, ön ayaklarını koşarcana sallayarak gene göğe tırmandı, şahlandı, uzun uzun kişnedi, geldi kalabalığın önünde biraz durdu, sağa sola koştu, ardından da, gündoğudaki kayalıklara, arada bir kendi yöresinde dönerek, aldı yatırdı. Az sonra keskin kayalığın sivrisindeydi. Yönünü güne dönmüş, kuyruğunu ağır ağır sallayarak, yele çırpıyordu.

Kalabalık, hiç kimseden en küçük bir çıt çıkmadan, gerilmekten yorgun, bitkin köye döndü. Candarmalar da onların arkasından köye geldiler. Onlar da hiç konuşmuyorlardı. Onların da yorgunluktan yürüyecek halleri kalmamıştı. Yüzleri de daha sapsarıydı. Köyün içinde hiç durmadan, başları önde, öteki köye çektiler gittiler.

11

Kasaba derin uykusundaydı. Topal şafağa karşı yatağından çıktı, giyindi kuşandı yola düştü. Kürt Rüstemin evinin yanındaki mezarlığa girerken ilk horozlar ötüyordu.

"Ooooo, Rüstem, Kürt Rüstem..."

"Ha buradayım, kimdir ki o?"

"Benim ben, ben Topal Ali."

"Buyurmuş olsun Topal Ağa. Sen hoş gelmiş, safalar getirmişsin benim evime."

Eve yaklaşmış Topal Aliye koştu, eline yapıştı. "Sabah sabah, bir iyi haber mi Topal Ağa."

"İyi, iyi," dedi Topal, eve yürüdü.

Arkasından gelen Kürt Rüstem:

"Bir kahve Topal Ağa, süt, çay... Sen kahvaltı bile yapmadın."

Büyük ağacın altındaki tahta kanepelerin üstüne oturdular. Kürt Rüstemin karısı çoktan uyanmış, uçkurlarını tutarak alt yandaki dereye koşan çocuklarına çorba pişiriyordu. Topal Aliyi görünce ocağa bir de çaydanlık sürdü. Küçük bir tencerede de süt kaynatıyordu.

"Avrat, cezveyi de... Sade olacak. Ağalar şekersiz içer, ben bilirim."

Kahvaltı gelinceye kadar havadan sudan konuştular. Kadın sofrayı önlerinden aldıktan sonradır ki Topal Ali ıkınıp sıkınarak söze başladı:

"Duydum ki Rüstem sen sana yakışmayacak bir iş yapmışsın. Bu sabah ben sana bunun için geldim."

"Hangisiymiş o iş?"

"Sen Murtaza Ağanın canına bekçi durmuşsun."

"Doğrudur, aha durmuşum."

Topal Ali başını yukarıya kaldırdı, dikti, "Oldu mu bu yani, yakıştı mı bu sana, sen elaleme uşak durmak için mi bunca yıl Bayramoğlu gibi bir eşkıyayla dağda, can pazarında gezdin?" dedi.

"Benim çocuklarım açtır. Aha ben de bu mezarlığın içinde otururum, ölülerin içinde. Uşaklık senin gibi Ağaya yakışır da, neden benim gibi gariban Kürt Rüsteme yakışmasın?"

Ali üstündeki ağacın iri dallarına, ağaca sarılarak ta doruğa çıkmış gür, sağlıklı, çiçek açmış asmaya bakıyor, sanki onu dinlemiyordu.

"Bir kere ben Bayramoğlu gibi bir büyük adamın çetesi değil, üstelik topal bir fıkara köylüyüm."

"Sen de İnce Memed gibi bir eşkıyanın adamısın. Bu kasabada bilmeyen var mı sanıyorsun? Çiçekli Mahmut Ağayı birlikte öldürdünüz, bir kurşun sen, bir kurşun o... Bunu da kasabada herkes biliyor. Sen İnce Memedin önüne düşmüş Murtaza Ağanın evine götürürken seni herkes görmüş."

"Sana bir şey soracağım."

"Sor bakalım Topal Ağa."

"Şimdi İnce Murtaza Ağayı öldürmeye gelse, sen de onun bekçisi olsan ne yaparsın?"

"İnce Memed Murtaza Ağanın konağına giremez."

"Neden giremesin?"

"Benim elimdeki silah, silah değil midir Topal Ağa?"

"Yani sen, Murtaza Ağa için İnce Memedi mi öldüreceksin?"

"Ben ne için para alıyorum Murtaza Ağadan, İnce Memed Murtaza Ağayı vurmaya gelsin de, ben de, buyur Ağa, Murtaza bu odada uyuyor, hoş geldin, safalar getirdin, buyur öldür onu, demek için mi?"

"O zaman da İnce Memed seni daha önce öldürür."

"O hiç belli olmaz Topal Ağa, Allah ya ona verir, ya bana. Hemi de sen İnce Memedin öldüğünü, ya da yittiğini duymadın mı? Dağda onun namına eşkıyalık yapanın Ferhat Hoca olduğunu bilmiyor musun?"

Topal Ali bu sözleri duyunca boncuk boncuk terledi, hem de dudakları morardı:

"Bütün bunları sen nereden biliyorsun?" diye kırık bir sesle sordu.

"Ohhooooo," diye güldü Kürt Rüstem, "bunu çarşıda herkes biliyor, git Kör Salihin berber dükkanına sana bunların hepsini bir bir söylesin. Senin de..."

"Bana da ne olmuş?"

"Senin de İnce Memedin kasabadaki baş adamı olduğunu bilmeyen var mı sanıyorsun, ama korkma, bunu yalnız biz biliyoruz. Ağalara, Beylere de kimse söylemiyor. Bir de Murtaza Ağa biliyor."

"Kim söylemiş ona?"

"Hiç kimse söylememiş. O kendisi biliyor. Murtaza Ağa senin kendisini erinde geçinde öldüreceğini biliyor, sen onu öldüreceksin. İnce Memed onu öldüresin, hayfını, öcünü ondan alasın, diye onu öldürmemiş, bırakmış sana. Murtaza Ağa, İnce Memedden değil, senden korkusundan, senin için tuttu beni..."

"Bunun için ne veriyor sana?"

"Her bir şey... Tarla, ev, para, at, her şey."

"Ben de veririm sana."

"Söz vermişim Murtazaya..."

Aralarında uzun bir söz cebelleşmesi geçti. Topal Ali neler önermedi ona. Murtaza Ağa, bir vermişse, o, on verdi. Kürt Rüstem, "söz vermişim," dedi de başka bir şey, demedi.

"Öyleyse biz seninle karşı karşıyayız, öyle mi Şerbetçi Kürt Rüstem?"

"Öyle," dedi Rüstem, ceketini sinirli çekiştirirken belindeki tabanca gözüktü.

"Bak, o belindeki tabancayı senden önce bana vermişti Murtaza."

"Biliyorum Topal Ağa."

"Bana ne yaptığını da biliyor musun?"

"Onu da biliyorum Topal Ağa. Seni anadan doğma soydu, çarşıya attı, öyle değil mi?"

"Öyle. İnce Memed, Topal Ali korkusu geçsin, bana yaptığını tıpkı sana da yapacak."

"Ben Topal Ali değilim," diye gürledi Rüstem, "ben de onu orada hemen vuracağım. Sen kurnazsın, sen vuracaksın onu, onu da İnce Memedin üstüne atacaksın."

Ali, çok az öfkelenirdi, bu Kürde o kadar öfkelenmişti ki, öfkesini, belki ömründe ilk kez yenemeyerek ayağa fırladı:

"Öyleyse Allah ya sana, ya bana verir Kürt," diye bağırdı. "Çocuklarının günahı senin boynuna, senin boynuna," diye, topal ayağını yere vurdu. "Çocuklarının günahı senin boynuna, senin boynuna..."

Mezarlığa yürüdü. O kadar hızla yürüyordu ki topallığı hiç belli olmuyordu. Bir anda da oradan uzaklaştı, mezar taşlarının arkasında yitti gitti.

Bu olaydan sonra Topal Aliyi bir kaygıdır aldı. Düşünüyor, düşünüyor, bir çıkar yol bulamıyordu. Murtaza Ağa, eğer Kürt Rüstemi koruyucu yaparsa işi zordu. Onu öldürmeden, bu yiğit, bu mert adamı, Murtaza Ağayı kimse öldüremezdi. Onu öldürmek de hem o kadar kolay değildi, hem de başka sakıncaları vardı. Bir kere başta Bayramoğlu, sonra da öteki çete adamları onun kanını ararlardı. Çete dağdan inmişti ya, hiçbir biçimde, daha dağılmamıştı. Böylece birkaç gün kendi kendine kıvrandı durdu. Hüsne Hatun ona hemen yetişmeseydi, kim bilir hali nice olur, başına ne işler gelirdi.

Hüsne Hatundan gelen kadın:

"Hüsne Hatun dedi ki bu son, artık bir daha ona kimseyi göndermeyeceğim. Ağa da zaten Kürt Rüstemi tutuyor, günlerdir onun önüne ben geçiyorum, bu son. Beni kırmasın, bu gece ortadan el ayak çekilince konağa gelsin de konuşalım. Ben koca bir Türkmen Beyinin kızıyım. Beni koskoca Çukurovada kıran olmadı. Ne beni, ne de soyumu... Ali Ağa da, eğer soyunda azıcık yiğitlik, kendisinde insanlık var ise beni kırmasın gelsin," dedi.

Topal Ali:

"Sen git," dedi, "Hatuna selam söyle, ellerinden öperim, bu gece yarısı konağa geliyorum, Murtaza Ağa da evde olursa daha iyi olur."

Tam gece yarısı konağın kapısını çaldı Topal Ali. Kapı hemen açıldı. Merdivenin başında Hatunla Murtaza bekliyordu. Murtaza Ağa da, Hatun da giyinmiş kuşanmışlardı. Hatun, kenarları altın işleme başörtüsünü bağlamış, altın zincirli beşi biryerdelerini boynundan aşağı sarkıtmış, altın bileziklerini

bileklerine kadar takmıştı. Hatun her zaman değerli konuklarını bu kılıkta karşılardı.

Murtaza Ağa, bir iki basamak inerek Alinin koluna girdi, yukarıya öyle çıktılar:

"Hoş gelmiş benim öz bir kardaşım," diyor, Alinin yöresinde dönüyordu. "Biliyordum, bizi böyle sonuna kadar mahzun koymayacağını, biliyordum, etin tırnaktan, canın tenden ayrılmayacağını, biliyordum, bir küçük şakanın kırgınlığının yıllar sürmeyeceğini. Şimdi ben gidiyorum, Hatunun seninle konuşacağı var. Allahaısmarladık, biz sonra çok konuşuruz seninle, çok konuşacağımız var. Diyorlar ki, İnce Memedi Ferhat Hoca öldürmüş, bir de diyorlar ki İnce Memed Ankaraya gitmiş. Seninle çok konuşacağımız var. Sen gideli çok şey birikti."

Ellerini havaya açtı:

"Allahım sana çok şükür, sana çok şükür şu dünya gözüyle kardaşım Aliyi bir daha gördüm ya, senden artık başka bir şey istemem Allahım, sana, sana çok şükür. Sana hamdüsenalar olsun."

Bir sevinç kasırgasında dönerek ikişer ikişer atlayarak merdivenleri inerken bir an durdu, yukarıya bağırdı: "İnce Memedin atını da yakalamış getirmişler, ben onu görmeye gidiyorum. O atın yakalanabileceğine inanmıyorum ya..."

Kapıyı arkasından hızla çekti.

"Ya Ali kardaşım, bu evde bir dediğin iki olmayacak. Ne istersen senin olacak. Demek giyit, çizme, şapka istemiyorsun, hakkın var kardaşım, hem de yerden göğe kadar. Atını da silahını da kendin alacaksın, o da doğru. Ağanın tabancasını da istemiyorsun, çiftlikten toprak da, ev de istemiyorsun... Seni anlıyorum. Demek dolgun bir maaş istiyorsun, Kaymakam, Yüzbaşı, Doktor gibi."

"Onlar gibi," dedi, başı yerde Ali, utangaç.

"Yarın hemen."

"Bir de Kürt Rüstem bu evin semtine uğramayacak. Eğer onu bu kapıdan geçerken bile görürsem vururum. O, İnce Memedin has adamı. Bayramoğlu da öyle."

"Kürt Rüstem de bu kapıdan geçemeyecek, Ali, bu da sana söz."

"Sağ ol Hatunum."

"Ali, sana bir şey söyleyeceğim. Bu söyleyeceğimi şimdiye kadar kimseye açmadım, Ağaya bile, çocuklarıma bile."

"Buyur Hatunum." Hatunun yüzü kıpkırmızı olmuş, gözleri de çakmak çakmaktı.

"O gece var ya, Çiçekli Mahmut Ağanın öldürüldüğü gece, ben seni gördüm."

Bu sözleri duyar duymaz Alinin başından kaynar sular döküldü, topal bacağından bir damar kasıklarına kadar çekildi, kasıldı, yüreği göğsünü hızla dövmeye başladı.

"Ben pencerenin önünde duruyor, dışarıyı seyrediyordum. İçime bir karanlık gelmiş çökmüş, beni uyutmuyordu. Sizi görünce elim ayağım çözüldü. Sen önde, öteki adam arkada merdivenleri çıktınız. Sen odanın kapısını açtın, yanındaki adam içeriye girdi. Karanlıktı, yanındaki adamın yüzünü göremedim. Boyu senden kısaydı. Seni de topallamandan tanıdım. Bir de duyulur duyulmaz, sesin geldi kulağıma. O kısa adama bir iki söz söyledin. Ardından hemen kurşunlar patladı. Benim de dizlerim çözüldü, pencerenin önünde kalakaldım. O sen miydin Ali?"

"Senden gizlim saklım yok Hatunum, o bendim," dedi Ali. "Bir şeyi anlamadım Hatunum, niçin kimseye söylemedin bunu?"

"Bilmem, bilemem ama söylemedim. Seni başkaları da görmüş çarşının içinde, yolda bize o adamlarla gelirken, o günlerde ay ışığı vardı, seni tanımışlar, geldiler bize, Ağalara, Beylere söylediler. Ben de, ben onları gördüm, dedim, gördüğüme de ant içtim, Ali onların arasında yoktu, dedim."

"Neden bütün bunları benim için yaptın Hatunum?"

"Bilemiyorum Ali kardaş, yaptım işte."

"Ötekilerin beni gördüklerini biliyordum da, seni bilmiyordum."

"Ben de inkarı basınca, seni hapisten kurtardım."

"Sağ ol Hatunum, senin bu iyiliyiğin altında kalmayacağım."

"Kalacaksın, Ali. Sen erinde geçinde Murtazayı öldüreceksin. Belki binde bir yüreğine bir iyilik gelir de, belki benim

için, belki çocukları için, belki de iyi, yüreği temiz bir adam olduğu için öldürmezsin. O, ölümden, o senden çok korkuyor."

"Sen bütün bunları bile bile niye evine, Murtaza Ağaya koruyucu olaraktan alıyorsun beni?"

"Ölümden çok korkuyor, her gün bin kere ölüyor, ölüm korkusundan sabahlara kadar gözlerine uyku girmiyor. Ha öldürmeye geldiler, ha gelecekler, çılgına dönüyor. Sen elinin altında olunca korkmuyor. Ben düşündüm ki, Murtaza Ağayı, sen nasıl olsa öldüreceksin, hiç olmazsa fıkara bir kere ölsün."

"Belki de haklısın Hatunum. Ben kalkıyorum."

"Koruyuculuğu kabul ettin mi?"

Ayağa kalkan Topal Ali, önce başını yere eğdi, uzun bir süre soluk bile almadan düşündü, farkında olmadan Topal ayağını birkaç kere öne arkaya salladı, başını kaldırdı, gözlerini Hatunun gözlerinin içine dikti:

"Kabul ediyorum Hatunum, hem de senin o gülden nazik, soylu Türkmen Beyi kızı hatırın için."

"Bu gece burada kalsana. Vakit çok geçti."

"Molla Duran Efendiye gitmeliyim, ondan helallığımı almalıyım."

"Ne diyor bütün bu olan bitene Molla Duran?"

"Onun için bir Ağa, bir Bey, bir zengin ölsün de isterse babası olsun, onun için düğün bayram... O da benim Murtaza Ağayı öldüreceğimi biliyor, o günü de dört gözle bekliyor. İyi geceler Hatunum, yarın gelirim."

Topal ayağını yorgun, sürükleyerek çıktı, merdivenleri hiç ses çıkarmadan ağır ağır indi. Onun ayak seslerinden gittiğini anlayan Murtaza Ağa, yandaki odada heyecanından dokuz doğuruyor, odanın içini hızla fır dönüyordu, odadan, koşarak birkaç adımda Hüsne Hatunun yanına geldi:

"Ne oldu Hatun?" diye gözleri kocaman açılmış, ona sordu.

"Oldu Ağa, kabul etti."

"Çok şükür Allahıma," diye Murtaza Ağa, ellerini havaya açtı. "Çok şükür, canımı bağışlayan Allahıma."

Hüsne Hatuna sarıldı, onu öptü.

"Sağ olasın, sağ olasın Hatun, sen olmasaydın, bu dinsiz yola gelmez, koruyuculuğu kabul etmez, sonunda da beni öl-

dürürdü. Şimdi, ekmeğimizi yemeyi, kahvemizi içmeyi kabul eylediğine göre bizi öldürmez, değil mi?"

"Öldürmez, hem de hiç öldürmez. Topal Ali bize kardaş oldu," diye karşılık verdi Hüsne Hatun.

"Bu gününe, bu dirliğine çok şükür Allahım. İnce Memedin de atını hiç yakalayamayacaklar. Paramız da yanımızda kalacak, ben de o paranın bir kısmını Ali kardaşımıza vereceğim."

Uyumadan, ilk ışıklara kadar, odada yan yana oturup konuştular. Hatun onun içindeki onulmaz korkuyu söküp atmak istiyordu. İstiyordu ya, bunun da kolay olmayacağını biliyordu. Aliye güveni birkaç gün sürecek, ondan sonra gene önce İnce Memedden, ardından da Topal Aliden korkmaya başlayacaktı. Çiçekli Mahmut Ağanın onun yanında öldürülüşü çok kötü olmuş, yaraya tuz biber ekmişti.

Kahvaltıyı erkenden yaptılar. Murtaza Ağa hemen giyindi kuşandı, İnce Memedin atı komisyonuna gitmek için yola çıktı.

"Kim bilir, bugün de komisyona ne iki yüzlüler, dolandırıcılar, ne yılanlar, ne aşağılık adamlar ne kurada atlar getirecekler. Ben bugün onlara gösteririm. İnce Memedin atını kim yakalayabilir, behey ahmaklar..."

Candarma dairesine geldiğinde komisyonu kendisini bekler buldu. Komisyona, atlar üstüne tecrübesine binaen, Molla Duran Efendiyi de almışlardı. Duran Efendi onu görünce güldü:

"Bakıyorum ki, bugün bambaşkasın, bakıyorum ki bugün sevincinden yanına yaklaşılmıyor, bakıyorum ki tadı canı garantiye almışsın ki kanat takmış uçuyorsun, bakıyorum ki Topal Ali kardaşımızı gene yola getirmişsiniz."

"Can candan, et tırnaktan ayrılmaz," diye yerine oturdu Murtaza Ağa.

Molla Duran onun Aliyi ayarttığına kızmış göründü.

"Bakıyorum ki, avcı kediyi farenin deliğinin ağzına bağlamışsın."

Murtaza Ağa, ona acıyarak tepeden baktı:

"Sen öyle bil..."

Gene, on beş yirmi köylü ellerinde birer çıplak, karnı karnına geçmiş, yaşlılıktan ayakta duramayan yağız beygirle gelmişler, candarma komutanlığının avlusunda duruyorlardı.

"O adam daha duruyor mu?" diye sordu Murtaza Ağa.

"O adam bu avluda ölecek, onu hiçbir güç buradan ayıramaz. Ya atını alıp parasını vereceğiz, ya da o buradan ayrılmayacak."

"Haydi inelim de aşağı atlara bakalım," dedi Taşkın Halil Bey. "Başımıza bir bela aldık ki bela derim sana. Bu işin altından nasıl kalkacağız, Allah bilir."

Önde Yüzbaşı, yanında Kertiş Ali, Muallim Rüstem Bey kendiliğinden talip olmuştu komisyon üyeliğine, bu işi içlerinde en ciddiye alan kişiydi, Muallim Rüstem Bey, ötekiler avluya indiler, karakol kapısının önüne sıralanmış sandalyaya oturdular. Önlerindeki üstüne yeşil bir örtü atılmış masanın üstünde bir kırbaç, bir sürahi suyla bir bardak, birkaç tane de kül tablası duruyordu.

"Getirin bakalım."

Baştaki atın başını çok yaşlı, avurdu avurduna geçmiş, uzun, tel tel sakallı, beli biraz öne doğru bükülmüş yırtık şalvarlı, yırtık, yün şapkası ta kaşlarının üstüne kadar düşmüş bir kişi tutuyordu.

Atların yanındaki düzenleyici candarma, adama:

"Çek," dedi küçümseyerek.

Adam, atın boynuna doladığı kıl örmeyi çekti, at bir türlü yerinden kımıldayamıyordu. Çekiyor, sövüyor, atın karnını tekmeliyor, kulaklarına asılıyor, ölümcül at, bir türlü yerinden kıpırdamıyordu. Sonunda, candarmanın, öbür at sahiplerinin yardımıyla at, ayağı ayağına dolanarak birkaç adım atabildi.

"Yani şimdi bu at İnce Memedin atı mı?"

"İnce Memedin atı," diye diretti yaşlı adam. "En has, en ala, en küheylan İnce Memed atı budur işte."

"Nereden belli İnce Memedin atı olduğu bunun?"

"Çünkü at, İnce Memedin öz bir atıdır da oradan belli. Yani İnce Memedin atının alnında Peygamber mührü mü var?"

Seyis Seydi ayağa kalktı:

"İnce Memedin atının alnında Peygamber mührü yok ya, ağzında, tam damağında koskocaman bir mühür var, şimdi bakacağız bakalım, bu İnce Memedin atı mı, değil mi?"

İki candarma atın ağzını açtı, baktı:

"Yok," dedi, " götürün."

Yaşlı adam:

"Bu İnce Memedin atıydı," diye inler gibi konuştu. "Eyvah, siz İnce Memedin atını hiçbir zaman bulamayacaksınız. Çünkü İnce Memedin atı buydu, kaçırdınız. Eyvah ki eyvah!"

Atın boynundaki kıl örmeyi tuttu, çekti çekti, terledi, bağırdı, at yerinden kıpırdamadı. Yalvarırcasına komisyona, candarmalara, köylülere baktı, komutanlık avlusunun öte yüzünü, büyük, üst üste bir kalabalık doldurmuştu, onların üstünde yalvarırcasına, gözlerini gezdirdi. Baktı ki kimse onunla ilgilenmiyor, Seyis Seydi de Peygamber mührü var mı yok mu, diye başka bir atın ağzına bakıyor.

"Bakın," diye gürledi yaşlı adam, kendinden umulmadık bir sesle, "bana bir iyice kulak verin, bu at İnce Memedin öz bir atıdır. Nereden belli diyeceksiniz, çünküleyim bu at onun atıdır. Siz, parayı vermemek için, bu atın ağzında mühür yok, diyorsunuz. Oysa bu atın ağzında da mührü var." Gitti atın kuyruğunu kaldırdı. "Bakın, bakın götünde de mührü var." Kuyruğu bıraktı, atın başına koştu, boynundaki kıl örmeyi çözdü. "Bu at İnce Memedin atıdır" bunu iyi bilesiniz. Ben bu atı size armağan ettim."

Atın sağrısına bir tokat aşkedip oradan uzaklaştı, bir anda da avlu duvarının arkasındaki kalabalığın içinde yitti.

Seyis Seydi büyük ciddiyetle, işini seven bir insanın ağırbaşlılığı, vakarıyla öteki atların da ağzını teker teker açtırıp, damaklarında Peygamber mührü var mı yok mu, diye baktı. Ne yazık ki, hiçbir atın damağında Peygamber mührü yoktu. At sahipleri ses çıkarmadan, atlarını aldılar gittiler. Kimisi daha avluyu çıkar çıkmaz, kimisi çarşının içinde, kimisi de kasabayı çıkınca, çayın kıyısında getirdikleri atları bıraktılar. İnce Memedin atının başına para konduğu günden bu yana kasaba İnce Memedin atlarını yakalayıp getirenlerle dolmuş taşmış, bu gelen kişilerin birçoğu da getirdikleri kurada, yağır, topal, kör, solağan beygirleri kasabada bırakıp gitmişlerdi. Kasabanın yöresindeki tepeler, çayın kıyıları, kasabanın ev araları, alanları bırakılmış beygirlerle dolmuştu. Bu, bıçağan, solağan, ölümcül beygirlerin aşağı yukarı hepsi de yağırdı ve bu beygirlerin sırt-

larına saksağanlar konuyorlar, orada, beygirlerin sırtlarında kanatları savrularak zavallıların sırtlarını gagalıyorlardı. Kimi saksağanlar atların sırtındaki işlerine öyle dalmış oluyorlardı ki, kimi zaman da kendilerini atla birlikte çarşının ortasında buluyor, telaşla uçuşup gidiyorlardı.

Sıra, Komutanlık avlusundan o gün bugündür ayrılmayan Kedi Kadrideydi. Kedi Kadri ovadaki köylerden birisindendi. Çok yaşlı olduğu söyleniyordu ya, tam bir köse olduğundan yaşını hiç belli etmiyordu. Boyu da çok kısaydı. Bacakları da çarpıktı. Burnu bir yana kaymış, gözleri çukura kaçmıştı. Saçları da diken dikendi.

"Seyis Seydi Efendi," diye yalvardı, "bu ata bir daha bak. Tabanlarının altını öpeyim bak. Sen, bugün de şu Peygamber mührünü icat eyledin." Atının ağzını açtı, baktı. "Gel de bak. Atana babana rahmet, sen iyi akıl ettin İnce Memedin atının ağzında Peygamber Aleyhisselamın mührü olduğunu... Evet ve de evet, İnce Memedin atının ağzında nal kadar bir mühür vardır, ben de kendi gözümle gördüm... İşte bu atın, şimdi İnce Memedin atı olduğu anlaşıldı. Siz bu at İnce Memedin atı değildir deyince, ben de size kanaraktan, iyi ki atı alıp götürmemişim." Atın ağzını bıraktı, geldi komisyonun önüne dikildi. "Bakın, o gün ben sizin aklınıza uysaydım, ne büyük felaket olacaktı. Ben, İnce Memedin atını alıp götürecektim, siz de kıyamete kadar ağzı Allah mühürlü atı arayacaktınız. Ben bu atı, şu Düldül dağının doruğunda çakmaktaşı sivri kayanın keskin ucunda görünce, işte İnce Memedin atı budur, dedim. Yanına kadar çıktım, at bana boynunu uzattı, üstüne bindim, gözlerimi kapattığımı biliyorum, gözlerimi açtım ki bir de ne göreyim."

"Kısa kes."

"Kısa kesemem Taşkın Halil Bey... Burada benim canım üstüne oyun var. Nasıl kısa keserim, şimdi ben can pazarındayım, siz de can pazarındasınız. Ya İnce Memedin atını yakalayamazsanız, o zaman neye varır haliniz sizin de... Yaaaa, susamam Taşkın Halil Beyim, susamam."

"Konuşsun," dedi Murtaza Ağa gülerek...

"Konuşsun," dedi Molla Duran Efendi.

"Konuş," diye buyurdu Yüzbaşı, sert.

"Sağ ol Yüzbaşım," dedi Kedi Kadir, elini, yan giydiği, sağ kulağının üstüne inmiş şapkasının kırık siperliğine götürerek bir asker selamı verdi Yüzbaşıya. "Sağ ol var ol... Yüzbaşıma söyleyim ki, iyi ki bu fırsatı kaçırmadınız, ananız sizi, çünküleyim ki Kadir gecesi doğurmuş. Bu atın başına, bu at hiçbir zaman yüce dağ başlarındaki çakmaktaşından keskin kayalıkların üstünden inmez, hiçbir insanoğlu da oraya ulaşamaz, bin beş yüz lira koydunuz, işte şu, şurada duran atın başına, sonra üç bin ettiniz. Az daha beklesem, beklesem beş bin, on bin, yüz bin lira yapacaksınız. Ama ben beklemem, ben vatanperverane bir kişiyim. Ben, şu dağlarda göğsümü düşmana karşı tunçsiper etmiş bir kişiyim. İnce Memedin atını yakalamışım da getirip vatanıma vermez miyim? Ben, dağın doruğunda, atın sırtına binip de, gözümü köyün içinde açınca, bunda bir şey, bunda bir hikmeti Hüdalık iş var, dedim. Bizim köyde de bir Hoca var, Hoca değil ermiş, yedi düvelin yarısını gezmiş, hem de Kuranı Kerimini bir ayaküstünde okuyor. Her gece de Peygamberle konuşuyor, buyruk alıyor. Atı doğru ona götürdüm, Hoca ata baktı baktı, kuyruğunu, ayaklarını kaldırdı baktı. Karnını elledi, sağrısını şaplakladı, her bir yerini inceden inceye gözden geçirdi, bir de atın ağzını açtı ki Hocanın aklı başından gitti. Amanın ha, amanın Kedi Kadri, sen ne yapmışsın, bu atın ağzında bir mühür var ki, üstünde Allah yazılı. Hiç kimseye söyleme, amanın ha kimse duymasın, bu at ermiş bir kişilerden. Sen bunu evine götür bağla, evine gökten para, mal mülk, sağlık, bereket yağsın. Ben de atımı aldım, baktım ki aradığınız at bu attır, yüce Devletimin mademki bu ata ihtiyacı vardır, ben vatanperverane bir adamım, varsın canım da, malım da Devletime anası sütü gibi helal olsun. Şimdi, ben atı size vereceğim, yalnız, bunun karşılığında bir şartım şurtum var, duydum ki siz bu atı bulunca kurşuna dizecekmişsiniz, paranızı biltekmil alacağım, hemen şimdi burada avucumun içine sayacaksınız. Yalnız iş bununla bitmeyecek, siz atı üç gün yedirip içirecek, ondan sonra kurşuna dizeceksiniz. Malum ya, asılacak, kurşuna dizilecek kişilerin son arzuları yerine getirilir, bu at da aç. Onun arzusu da bir torba yem."

"Sen atla konuştun mu, son arzusunu ne biliyorsun?" diye sordu onunla alay ederek Taşkın Halil Bey.

Kedi Kadri önce biraz şaşırdı, yardım ister gibi Murtaza Ağanın gözlerine baktı, komisyon üyeleri dalgalarındaydılar, bu Kedi Kadrinin gözünden kaçmadı, doğrusu onların bu halleri ağrına da gitti. Ah paraya gereksinimim olmasa, milyon verseler İnce Memedin atını size vermezdim, diye içinden geçirirken, güzel aklı yardımına ulaştı.

"Bana o Hoca, yani bizim köyün ermişi dedi ki, hayvanların ağızlarında Allah mührü olanları, insanlardan daha mübarektir ve akıllıdır, onun için onlar kurşuna dizilecekken, son arzuları yerine getirilmeli. Aman Hocam, ben atla nasıl konuşurum, at dili bilmem ki ben, dedim."

Komisyon üyeleri hep birden kahkahayı patlattılar. Kedi Kadri de onlara uydu. İçinde bir umut çaktı söndü. Belki de kanatlı sözlerle onları kandırmıştı. Ya Allah, dedi içinden, konuşmasını sürdürdü.

"Hayvanların ağızlarında Allah mührü de olsa, son arzuları, ölmeden önce, üç gün üç gece yem yemeleridir."

Kollarını havaya açarak bağırdı:

"Değil üç bin lira, yüz bin, milyon verseniz, İnce Memedin atının son arzusunu yerine getireceğinize dair bana senet vermezseniz, ben de bu atı size vermem."

Vakit gelmiş geçmişti, hepsinin de karnı zil çalıyordu. Taşkın Halil Bey ayağa kalktı, kollarını açtı, gerindi, "Of yorulmuşum," dedi. "Seyis Seydi, baksana şu atın ağzına, Allah yazılı mıymış." Gülüyordu, alay ediyordu, Kedi Kadri, onun bu davranışından, kendisini aşağılamasından dolayı utanıyor, yerin dibine geçiyordu ya, ne yapsın. İşin ucunda üç bin lira vardı ve çoluk çocuğu kıyamete kadar rahat edecekti. Bu yüzden ses çıkarmıyor, beylerin hali böyledir, diye kendi kendini teselli ediyordu. Bunlar, insanlarla hep taşak geçerler.

Seyis Seydi ata yaklaşırken Kedi Kadri bir sıçramada atın yanına vardı, ağzını açtı:

"Bak bak, bak Seyis Ağa efendim, işte orada, damağının altında, bak, orada Allah yazılı, gördün mü, Allah yazısı..."

Seyis Seydi atın damağına, dilinin altına, avurtlarına uzun uzun baktıktan sonra:

"Yok," dedi, "ne Allah var, ne de kitap... Yahu sen ne biçim adamsın Kedi Kadri? Sen hiç utanmıyor musun, İnce Memedin atının donu yağız, buysa al, uyuz bir beygir."

"Senin okuryazarlığın yok," diye bağırdı Kedi Kadri. "Eeeeey, millet okuryazarlığı olmayan bir adam, atın ağzındaki Allahı okuyabilir mi?"

Candarmalar, Yüzbaşının buyruğuyla Kedi Kadriyi tuttular, avlu dışına götürdüler, bıraktılar. Kedi Kadri, avlu dışından da bağırıyordu, "gitmeyeceğim, bu yanlışlığı size yaptırmayacağım. Aklınız başınıza gelinceye kadar burada, kumandanlığın önünde, İnce Memedin ağzında Allah yazılı atı elimde, yemeden içmeden, ölünceye kadar bekleyeceğim. Bırakın benim ölümümü, ağzında Allah yazılı at acından ölürse siz günaha girmez misiniz, bu dünyada da, öteki dünyada da kaçacak delik aramaz mısınız?"

Yüzbaşı, Kertiş Aliye:

"Ali Onbaşı," diye buyurdu, "bu adamı susturursan ancak sen susturursun."

Taşkın Halil Bey Seyise:

"Yahu Seyisbaşı, nerden buldun bu mühür hikayesini?" diye sordu.

"Sorma Bey," diye başını salladı Seyis Seydi, "haltettim. Adam söyleyince aklıma geldi. Şimdi işin yoksa at ağzı ara dur. İki gün içinde ağzı mühürlü bin tane at dolar çarşıya. Hem de ağzı altın tuğralı binbir tane yılkıya bırakılmış at."

"Ne demek yılkıya bırakılmış at?" diye sordu komisyon üyesi Savcı. İnce Memed atı komisyonuna Savcı üye olduğundan bu yana, her gün birkaç kere soruyor, Taşkın Halil Bey de onu yanıtlıyordu. Bu sefer Murtaza Ağa onu yanıtladı:

"Bak Müddeiumumi Bey, atlar yaşlanır, atlar yaşlanınca elden ayaktan düşerler. Köylü bunu ne yapsın, işe yaramayan atı. Eti yenmez ki, derisi işe yaramaz ki kessin. İşte o zaman bu atları sahipleri götürürler dağa bırakırlar. Dağda da bu bırakılmış atlar bir araya gelirler, elli, yüz, yüz elli... Böylece dağlarda dolaşırlar. Bilhassa kıtlık yıllarında dağlara çok at

bırakılır. Bunlara da yılkı atı, yılkıya bırakılmış at, derler."

"Anlar gibi oluyorum. Sonra ne olur bu atlara?"

"Vadesi yetenler, Allah rahmet eylesin ölürler, ölmeyenleri de işte böyle yakalarlar, İnce Memedin atı, diye bize getirirler."

"Anlamaya başlıyorum galiba Murtaza Bey..."

Nazifoğlunun lokantasına girdiler. Taşkın Bey kendisini, "yorgunluktan öldüm," diye sandalyaya attı.

Bugünler kasaba bir şenlikti. Herkesin yüzü gülüyor, kimse kimseyle takışmıyor, kavga etmiyor, kimse kimsenin nerdeyse dedikodusunu bile yapmıyordu. Kasaba değişmiş gitmiş, tarihinde böyle sevinçli, hoş günler yaşamamıştı. Bütün bu işler İnce Memed sayesinde olmuştu. Herkes İnce Memedin dağdaki binbir maceralarla dolu yaşamına katılıyor, daha da çok fıkaralar, köylüler, delikanlılar onunla bütünleşiyorlardı. Hele İnce Memedin atının başına para konması kasabayı iyice sevince boğdu. Kasaba ikiye ayrılmış, kimisi köylüler İnce Memedin atını yakalar, teslim ederler, diyor, kimi de böyle bir şeyin olamayacağını söylüyordu. Sonra kurada atları cins cins adamlar getirmeye başlayınca kasabada gerçek bir düğün bayramdır yaşandı. Atlarının İnce Memedin atı olduğunu kanıtlayamayan birçok kişi kasabanın içine düşüyor, üfürsen yıkılacak atı üstüne bir masal uyduruyor, kendisine inanmayanlara veryansın ediyordu. Kasabada at destanlarından, oyunlarından, türkülerinden, kimisi de, bilmem nerede yakaladığı at üstüne hikayeler çıkarıyordu, at efsanelerinden, masallarından geçilmiyordu. Masal yüzü görmemiş kasaba çocukları, köy çocukları gibi masallarla, üstelik de türlü türlü, işitilmemiş at masallarıyla uykuya varıyorlardı.

Kadın günlerinde de yalnız İnce Memed vardı. Onlar da İnce Memedden başka bir şey konuşmuyorlardı. Bu kasabada sıkıntıdan patlayan, ikide birde soluğu büyük şehirlerde alan Yüzbaşının karısı bile, artık kasabadan ayrılmak istemiyordu. Kasabadaki şenlik böyle sürerse ölünceye kadar burada kalabilirdi. Ömrünün sonuna kadar da mutlu olabilirdi. Dağdan, İnce Memedden her gün öyle haberler geliyordu ki, anlatılınca kadınlar mestoluyorlardı. Bütün kadınlar canı yürekten İnce Memedi tutuyordu. Zülfünün karısı, Hüsne Hatun, Taşkın Ha-

lil Beyin, Yüzbaşının karısı gibi kocaları İnce Memedce öldürülecek olanlar bile.

Kasabanın bütün kadınlarının hepsinin bir günü yoktu. Her mahallenin, her tabaka kadınlarının ayrı ayrı günleri vardı. Kadınlar haftanın her gününde bir başka evde toplanıyorlar, yiyip içiyor, eğleniyorlardı. İnce icat olunduktan sonra günler haftada ikiye çıktı, attan sonra günler haftada üçleşti.

İnce Memed babayiğit, uzun boyluydu. Onu görenler, yüzüne durup da yüz yıl baksalar, doyamıyorlardı. İnce bir insandı, insanlara, özellikle kadınlara o kadar iyi, candan davranıyordu ki, kadınlar ona toptan sevdalanıyordu, İnce Memed, o kadar yakışıklıymış ki, Toros kızları, oradan İnce Memed geçecek, geçecek de salt yüzünü görecekler, diye, yağmurda çamurda, karda kıyamette, boranda kışta günlerce onun yolunu bekliyorlarmış, İnce Memed de hiçbir kadını geriye çevirmiyor, hepsiyle gerdeğe giriyormuş. Yalnız kötü bir huyu varmış, onu isteyen kızlar çoğalınca on bir kızla bile, bir seferinde yatağa giriyor, kızoğlan on bir kızın da sabaha kadar bekaretini alıyormuş. İyi bir şey değil, iyi bir şey değil ya, ne yapsın İnce Memed, o kadar güzel, hoş kız var ki dağlarda, sağlıklı, kütür kütür kızlar.

Açık hikayeler anlatıyorlardı ki kadınlar, kimi alışkan olmayanlar duyunca kıpkırmızı kesiliyorlardı. O dağ gibi İnce Memedin kızların üstüne nasıl yüklendiğini, bacaklarını, memelerini, çenelerinin altını nasıl emdiğini, bakire kızların nasıl bayıldığını ballandıra ballandıra anlatmakta kimi kadınlar öylesine ustalaşmıştı ki, o kadına yalvarıp yakararak, bir anlattığını üst üste birkaç kere daha söyletiyorlardı.

Bu anlatıcıların başında Hüsne Hatun geliyordu, en açık saçık, en anlatılmaz konuyu öylesine bir ağırbaşlılıkla anlatıyordu ki, bütün kadınları, hiç görmedikleri İnce Memede karasevda bağlatıyordu. Dinlerken kızaranlar arasında Zülfünün karısı vardı. Genç, uzun boylu, esmer, Arap kısrağı gibi, kalın dudaklı, göreni şehvetten çıldırtacak kadar alımlı, iri gözlü, uzun, kuğu boyunlu bir kadındı. Kasabaya gelin geleli beş yıl olmuş, bu beş yılda kendisini, ne kılığını, ne de konuşma biçimini hiç değiştirmemişti. Kasabada her gören delikanlı ona aşık olmuş, üstüne türküler çıkarılmıştı.

Köylü biçimi fistan giyiyor, başına, öne gelen yanına altınlar döşenmiş sırmalı fes geçiriyor, üstüne de renk renk ipekliler bağlıyor, ayaklarına da altın çekirdekli inci halhallar takıyordu. Gerdanlığına, kemerine paha biçilemiyordu. Günlerde, geliyor, bir köşeye çekiliyor, ağzını açmıyor, sadece, o da çok açık saçık şeyler anlatıldığında, onda bir değişiklik oluyor, yüzü yalım yalım, kıpkırmızı kesiliyor, o büyük kara gözleri ıslanıyor, parlıyordu. İnce Memed, Çiçekli Mahmut Ağayı öldürmek için kasabaya geldiğinde Zülfünün evine iniyor. Zülfü korkusundan bir odaya saklanıyor, bu kadın da, işte cerene benzeyen bu kadın da Memedin koynuna giriyor, sabaha kadar... İnce Memed, Çiçekliyi öldürüp, kasabayı çıkınca, bu kadın onun üzengilerine yapışıyor, beni de, beni de götür, diye ayaklarını öpüyor. Memed diyor ki, etme eyleme Hatun, ben seni çok sevdim, kıyma kendine. Hatçeyi, dayanamadım dağa götürdüm de Yüzbaşı onu öldürdü. Senin başına bir iş gelmesin sevdiğim, demiş. Ben arada sırada gelir, sende birkaç gece kalırım... Atını üzengilemiş gitmiş. Bu kadın ondan sonra yemeden içmeden kesilmiş, gülmeyi, konuşmayı unutmuş. O gün bugündür İnce Memedi, ağzını bıçaklar açmadan bekliyor. Vay fıkara! Allah böyle bir sevdayı kimsenin başına vermesin.

Taşkın Halil Beyin karısı çok şişmandı. Bu kadınlar arasında Adana Kız Lisesine kadar gitmiş, tek kadın oydu. Hiç durmadan konuşuyor, insanları bıktırıyordu. Çok merak ettiğinden dayanamamış bir keresinde Zülfünün karısına sormuştu, "Nasıldı hanım kardeşim, İnce Memed iyi miydi, bir daha gelip seni aramadı değil mi?" Kadının o kocaman gözleri ardına kadar açılmış, yüzü kıpkırmızı olmuş, başını önüne eğmiş, uzun bir süre de kaldırmamıştı. Taşkın Halil Beyin karısı iyi, soylu bir kadındı. Kadın bu kadar duygulanınca, sevda işi zor iştir, demiş, bir daha üstelememişti.

İnce Memed neyse ne ya, atı onu bastırmıştı. Daha dün dağlardan bir haber gelmiş, İnce Memedin atı, bütün bir köyün, kadın erkek, kız gelin, yaşlı çocuk, bütün bir köyün, hem de bir bölük candarmanın gözleri önünde sırasıyla kırk kısrağa aşmıştı. O at kısraklara aşarken candarmalar dayamışlar tüfeklerini ata hepsi her yerden ateş etmişler, bir tanesi bile geç-

memişti ata. At, sinek ısırdığında yaptığı gibi, derisini bile oynatmamıştı. Kırk kısrağa aşan at, işini bitirince, candarmaların üstünden atlayarak varmış, çakmaktaşından kayanın keskin sivrisinde, gün ışığının ortasında durmuş, dağlara karşı üç kere üst üste kişnemiş, bütün o yörenin kısrakları da ona karşılık vermişlerdi.

Kuşluk vaktiydi, Seyis Seydi, on beş kadar atın ağzına bakmış, Peygamber mührü aramış, yazık ki hiçbirisinin ağzında böyle en küçük bir işarete rastlamamıştı. Hır çıkarmak isteyen, gürültü yapan at sahiplerine de Kertiş Ali şöyle azıcık kendisini gösterince ortalık süt liman oluvermişti. İşte bu sıralar, görkemli bir yağız atı çekerek hırsız Selim girdi avluya, ağır ağır ilerleyerek geldi komisyonun önünde durdu:

"Söyleyin bakalım, bu da mı İnce Memedin atı değil."

Çerkes Selim, atın başına para konduğundan bu yana Uzunyayla Çerkeslerinden Çukurovaya taşımadık soylu at bırakmamıştı. Getirdiği atların hırsızlık olduğunu Yüzbaşı da biliyor, ses çıkarmıyordu. Armağanını vermiyorlardı, bir de adamı hırsız diye mi yakalasınlardı, böyle bir tutum insanlığa sığmaz, Yüzbaşının vicdanı böyle insaniyetsizliğe razı gelemezdi.

Seyis Seydi atın yanına geldi:

"Aç şunun ağzını," dedi sertçe. O, at hırsızlarını hiç sevmezdi. Zaten hiçbir seyis at hırsızlarını sevmez. Besle besle büyüt bir tayı, görkemli bir at olsun, bir hırsız gelsin, onu da alsın götürsün.

"Ne var yani," dedi Çerkes Selim, "atı beğendiniz de ödülümü mü vereceksiniz, onun için de yaşına mı bakacaksınız, hiç yorulma Seydi, yaşı beş..."

"Aç ağzını şunun."

"Yahu ağzını ne yapacaksın atın, yaşı beş, dedim ya..."

Çerkes Selimin konuşmasına Yüzbaşı kızdı:

"Aç şu atın ağzını, diyorum sana. Ukalalık etme. Ağzındaki mühre bakacak," diye bağırdı.

Çerkes Selim, hemen atın ağzını açtı, Seyis Seydi atın damağına, dilinin altına, avurtlarına baktı:

"Yok," dedi. "Oysa ne güzel, ne soylu bir at. İnce Memedin atı olacak bir at bu."

"Götür," diye bağırdı Yüzbaşı. "Bu hırsızın getirdiği at İnce Memedin atı da olsa, ağzının içi mühürle de döşeli bulunsa, kim bilir nereden çalmıştır, istemez."

Çerkes Selim, orada duruyor, bu mühür işini anlamaya çalışıyordu, "Ne mührü, ne ağzı," diye söyleniyordu.

Ayağa fırlayan Yüzbaşı:

"Çabuk, toz ol buradan," diye kızdı.

Selim atın başını tutmuş hızla oradan uzaklaşırken, kalabalığı yararak Pire Durmuş Ağa girdi avluya. Onu görünce bütün komisyon üyeleri sevindiler, "Hoş geldin Pire Ağa, Durmuş Ağa," diye onu ayağa kalkarak karşıladılar.

Pire Durmuş Ağa, Ceyhan Irmağının öte geçesinden bir Türkmen aşiretinin Beyi olurdu. Soyunun Harzem Sultanlarına çıktığı, dahası da Celalettin Harzemşahın bunun büyük dedesi olduğu söylenirdi. Getirdiği at soylu bir Arap atıydı. Ata sırma işleme eyer vurmuştu. Eyerin üzengileri, kaşı da gümüş savatlıydı. Atın boğazına, aralarında sırmalı muskalar olan mavi, kırmızı, sarı, yeşil boncuklar takmış, atın kuyruğuna, alnına da renk renk kordelalar bağlamıştı. Bu İnce Memedin atını yakalamak için çok çalışmış çabalamış, başından çok işler geçmiş, atın yerini de sonunda doğrultmuştu. Ona da Allah yardım etmişti. Yoksa böyle atları görebilmek, bulabilmek imkan haricidir. Bir bakmışsın gözünün önünde, bir bakmışsın yok oluvermişler. Atı önce Urfada aramış, sonra Halepte soluğu almış, sonra çölde, at yedi bin cerenin ortasında gezerken onu bulmuştu. Bu soy atlar, çoğunlukla, bir de çöllerde cerenlerle gezerler. Gördüm atı, yedi bin cerenin arasında, haydi yakala bakalım. Pire Durmuş Ağadır bu, feleğin çemberinden geçmiştir. Oraya İsmiazam duasını öğrenerek gitmiştir. Dua okuyup da hangi yaratığa üflersen, o yaratık bir daha yerinden kıpırdayamaz. Aslan olsun, ejderha, kaplan, gergedan olsun yerinde taş kesilir kalır. Çölün ortasında yedi bin cerenle, ortalarındaki at taş kesildi kaldı. Pire Durmuş Ağa, Allah sayesinde, vardı atı yelesinden tuttuğu gibi üstüne atladı, dün akşam çölden evine geldi. İşte şimdi de burada.

"Şu atın ağzına bak Seyis."

"Yaşı altı. İnce Memedin atının da yaşı altıdır. Ben dişine baktım."

"Yok, İnce Memedin atının ağzında Peygamber tuğrası var, üstünde de Allah yazılı."

"Ona bakmadım işte," diye endişelendi Pire Durmuş, "ama bu atın ağzında mutlaka mühür vardır, eğer onun ağzında varsa."

Atın ağzını açıp bakan Seyis Seydi:

"Mühür falan yok bunun ağzında," dedi, "bütün öteki atların ağzı gibi."

Vardır, yoktur, diye aralarında yoğun bir tartışma başladı. Atın ağzını o açıp bakıyor, bu açıp bakıyor, üzüntüyle başını sallayarak yerine dönüyordu.

Pire Durmuş Ağa sonunda:

"Yahu," dedi, "siz deli misiniz, koskocaman, deve dişi gibi adamlar oturmuşsunuz şuraya, sabahtan akşamlara kadar kurada, ölümcül atların ağzında mühür arıyorsunuz arkadaşlar, siz deli misiniz, atların ağzını açıp da Allah yazılı mührü kim basmış oraya. Yahu İnce Memedin atının alnında, bu at İnce Memedin atıdır, diye yazılı değildir ya, bulursunuz, işte böyle görkemli bir at, bu İnce Memedin atıdır, dersiniz, olur biter... Tellalın eline verir, bir gün akşama kadar, İnce Memedin atını yakaladık, diye çarşıyı dolaştırırsınız, olur biter."

Pire Durmuş Ağanın söylediği akla yatkındı ama, gene tartıştılar. Ve tartışmanın sonunda en doğru yolu buldular. İnce Memedin atı, eğer öyle bir at varsa, belki de böyle bir at hiçbir zaman mevcut olmamıştı, köylüler İnce Memede böyle bir efsanevi at uydurmuşlardı. Yapmadıkları iş değildi ki, sıkıştıkça uyduruyorlardı, ermiş, eşkıya, cin peri... Niçin böyle yüz kanatlı, ölümsüz, yakalanmaz bir atı uydurmasınlardı?

Önce Zülfü kalktı yerinden, atlardan iyi anlardı, atın ağzına baktı, bu atın ağzına beşinci bakışıydı, mühür var mı, yok mu diye, bir kere kuşkulanmıştı. Başını çevirerek yerine dönerken:

"Allalem, bu atın damağının altında bir mühür görünüyor gibime geliyor, Allah biliyor ya, bu at İnce Memedin atıdır."

"Demedim mi ben?" diye el çırptı Pire Durmuş sevinçle. "Onun damağının altında öyle bir mühür var ki, hem de kalıp gibi. Hem de mührün içine bir güzel Allah yazısı yazılmış ki, en güzel sülüs yazısıyla..."

"Taşkın Halil Bey, bir de sen bak."

Taşkın Halil, atın ağzını Seyis Seydiye açtırdı, ağzın içini, dilin altını uzun uzun araştırdı, yerine otururken:

"Evet," dedi, "öyle bir yazı var ama, sülüs mü, kufi mi bilemem."

"Bir de Yüzbaşımız baksın," dedi Durmuş Ağa, "onun gözü değerli bir asker gözüdür, biz bir görürsek, o bin görür."

Yüzbaşı dimdik ayağa kalktı, askeri adımlarla ata yürüdü, ata geldi, o daha yaklaşmadan Seyis Seydi atın ağzını açmış bekliyordu.

Yüzbaşı, atın ağzına şöyle bir göz attıktan sonra:

"Evet," dedi, "orada, damağın istikametinde bir mühür ayan beyan görünüyor, yalnız içindeki Allah yazısı sülüs müdür, kufi midir, ben seçemedim."

Muallim Rüstem Bey, Savcı, Yargıç, Belediye Başkanı, herkes atın ağzının içinde Allah yazılı mührü gördüler, ama ne yazık ki mührün yazısı sülüs müdür, kufi midir çıkaramadılar.

En sonunda atın ağzına Murtaza Ağa baktı. Bütün oradakiler, bütün umutlarını Murtaza Ağaya bağlamışlardı. Buradakilerin içinde en çok mürekkebi o yalamıştı. Bilse bilse, atın ağzına Allah tarafından basılmış mührün yazısının sülüs mü, kufi mi, ya da başka cins bir yazı mı olduğunu Murtaza Ağa bilebilirdi.

Murtaza Ağa gitti geldi, atın ağzını açtırıp uzun uzun damağına baktı, başını salladı, gene dolaştı, gene baktı, kıçını kaşıdı, gözlerini ovuşturdu, neden sonradır ki:

"Buldum," diye el çırptı, "buldum, buldum." Sevincinden dört dönüyordu. "Buldum. Bu yazı ne sülüs, ne kufi, ne de başka bir yazıdır. Bu yazı, düpedüz Allahın kendi elinden çıkmış öz bir yazısı, şahsa mahsus tuğrasıdır. Bakınsana, alıcı gözle bakınca nasıl da şimşek gibi çakıyor yazı atın ağzında."

Evet, bu at İnce Memedin atıydı, ağzındaki mühre de Allah, biltamam, kendi eliyle güneş gibi şavkıyan mübarek tuğrasını basmıştı.

Taşkın Halil Bey, Murtaza Ağaya, sen işi bana bırak dercesine bir göz kırptı.

"Eeeee, Durmuş Ağa, şimdi biz senin şu ağzı mühürlü ata ne vereceğiz?"

"Ne vereceksiniz, ilanat verdiniz ya, üç bin lira vereceğiz, diye."

"Ama bu İnce Memedin atı değil ki, yalan söyleme, hile yapma, sen de biliyorsun, bu at İnce Memedin atı değil, onun atı olsaydı üç bini alırdın."

"Doğru, onun atı değil ya, ağzı mühürlü."

"Haklısın, ben de onun ağzı mühürlü olduğu için elli liralık atına yüz lira veriyorum."

Pire Durmuş Ağa, bir pire çevikliğiyle yerinden havaya sıçradı:

"Sen yüz liraya eşek mi alıyorsun, sen İnce Memedin ağzı Allah tarafından mühürlenmiş atını alıyorsun."

İnce Memedin, ağzının içi Allah tarafından mühürlenmiş atının yakalandığı bir anda bütün çarşıya yayıldı, komutanlık avlusu duvarının arkası bir anda, üst üste insanla doldu.

Pire Durmuşa çok öfkelenen Yüzbaşı:

"Sus," diye sert buyurdu. "Sen ne biçim adammışsın be? Hem atının ağzında Allah mührü var, diyoruz, bu kadar adam, hem de sen bağırıyorsun. Bak, görmüyor musun kalabalığı?"

Pire Durmuş Ağa sesini indirdi ama, üç bin lirasından da vazgeçmiyordu.

Pazarlık uzun sürdü. Pire Durmuş Ağa sonunda iki yüz elli liraya razı geldi.

"Oldu," diye kıvançla el çırptı Murtaza Ağa, "bu da oldu bitti. İki yüz elli lira sana anan sütü gibi helal olsun, mademki İnce Memedin atını aldın getirdin ya... Bu cuma günü, hem kasabanın pazarı, hem de Cuma namazına gelirler köylüler, evet, bu Cuma günü, tanyerleri ışırken, kasabanın büyük meydanında at kurşuna dizilecektir. Alanda şahit olarak biz de, bütün kasaba halkıyla birlikte, biz de bulunacağız. Sen de gel... Gel de İnce Memedin atı nasıl can veriyor gör..."

"Ne, ne, ne," diye Pire Durmuş, gene yerinden can havliyle havaya sıçradı, "ne ne, ne," diyerek yere düştü. Şaşkınlıktan dili tutulmuş, "Ne, ne, ne..."den başka bir şey çıkmıyordu ağzından. Bütün bedenini ter basmış, alnında da boncuk boncuk birikmişti. Epeyce bir çabadan sonra Pire Durmuş Ağanın dili çözüldü:

"Ben atımı, ben atımı dünya malı için kurşuna dizdiremem. Onu benim en soylu kısrağım doğurdu. O, en soylu bir atın da kulunudur. Öyle durduğuna bakmayın, küheylandır o. Ben de sandım ki, İnce Memedin atını yakalayacaksınız da Yüzbaşıma vereceksiniz. İki yüz elli liraya bunun için razı geldim. Şimdi bir milyon lira verseniz bile ben onu kurşuna dizdirmem. Ben onu doğduğu günden bu yana bebe gibi, balla, şekerle koynumda besledim, onu kurşuna dizdiremem. Ona kıyamam. Paranız da pulunuz da, milyonunuz da sizin olsun, onun kılına kimseyi dokundurmam. O benim elime doğdu."

"Hani Suriye, hem de Mezopotamya çölünde yedi bin ceylanın ortasında dondurarak yakalamıştın bunu?"

"Evet, evet, bin kere evet, bu altı aylık tay iken kaçtı da çöle, cerenlere karıştı, ben de peşine düştüm tayımın. Bu tayda bir hikmeti Hüda olduğunu biliyordum. Ben onu kırk bin cerenin ortasında görünce, o da beni gördü. Beni tanıyınca da sevincinden kişnemesi yeri göğü inletti ve geldi yüzünü benim ellerime sürdü. Benim yüreğim bu duruma, tayın bu insaniyetliğine dayanamadı, gözlerimden yağmur gibi yaşlar boşandı. Ben böyle bir tayı nasıl kurşuna dizdiririm? Çok rica ederim, hepinize teker teker yalvarırım, kurşuna dizmeyin benim güzelimi, bakın nasıl da süsledim, gerdeğe girecek damat gibi. Bu paraya çok, çok ihtiyacım var, yoksa ben bu soylu atı hiç elden çıkarır mıydım. Acımdan da ölsem, parasızlıktan evim barkım dağılsa da, toptan ölsek de... Etmeyin eylemeyin..."

Pire Durmuş Ağa, soylu Türkmenin iskandan sonra yoksul düşmüş Beyi, kimse ona Beyliği yakıştırmıyor da, herkes ona Ağa, diyor, atı kurşuna dizmeyin, diye, komisyona çok yalvardı, çok diller döktü, çok zarıladı, o komisyondakiler, onların hepsi eski arkadaşlarıydı, çok da sevişirlerdi, Nuh dediler de peygamber demediler. Taş kesildiler, çelik kesildiler.

Onların bu insaniyetsizliklerine, kana susamışlıklarına çok kızan Pire Durmuş Ağa yerinden sıçradığı gibi atına bindi:

"Sizi kanlı katiller, kana susamışlar, sizin hepinizi bu soylu atımın, yiğidimin tırnağına kurban ederim. Paranız da size kefenlik olur, kefenlik olur inşallah. İnce Memed yakında geliyor... Kefenlik, kefenlik..."

Atını doldurdu, at, yüksek avlu duvarından atladı, sürdü. Nal sesleri çarşının çakıltaşı döşemelerinde bir süre çınladı.

Kedi Kadri orada, günlerdir, getirdiği atla birlikte durduğu köşede duruyor, karanlıkta parlayan kedi gözleri gibi gözleriyle olanı biteni en küçük ayrıntısını kaçırmadan izliyordu. Pire Durmuş atına atlayıp da gidince, Kedi Kadri ayağa kalktı, gülerek komisyona baktı, atının yularını tuttu, gülümseyerek onlara doğru yürüdü.

"Ben size demedim mi," dedi, "şu benim getirdiğim at İnce Memedin atıdır, açın bakın ağzını, bakın görün ki bu atın ağzında kalıp gibi, yalp yalp yanan, tan yıldızı gibi şavklanan, içinde Allah adı yazılı bir mühür var. Ben size söyledim, siz benim bu cennetten çıkma atımın ağzına bile açıp bakmadınız."

Geldi, atıyla birlikte komisyonun önünde durdu.

Taşkın Halil Bey, ne olursa olsun, şu işi artık bitirmek istiyordu. Murtaza Ağaya:

"Şu atın ağzına bak bakalım, sanırım, Allalem bu atın ağzında mühür var, baksana Murtaza Ağa, şu atın her hali onun ağzında mühür olduğunu gösteriyor."

Kedi Kadri sevindi, hemen atın ağzını açtı:

"Buyur, buyur Murtaza Ağam, buyur da bak atın ağzına, hem de mühür, hem de kalıp gibi. Hem de bir ışık, ışıklı bir göz gibi. Atın ağzının içinde Allah adı yalp yalp edip durur."

Murtaza Ağanın yüzü ciddileşti, atın ağzını uzun uzun gözden geçirdi:

"Aradığımız at bu at," dedi, "biz boş yere yorulmuşuz. Boş yere başka atların ağızlarında mühür aramışız. Bakın şu atın ağzına, tam damağın altında Allah adı, oradan oraya, bir yıldız gibi kayıp durur, pöh, pöh, pöh, ne yıldız, ne yıldız, hem de ne yıldız!... Bakın arkadaşlar, bakın, bakın da Allah adını görün. Vasüpanallah!"

Sözlerini avlu duvarının arkasındaki meraklı kalabalığa duyuracak kadar yükseltiyordu.

"Bence İnce Memedin atı budur ve hem de ağzındaki mühür yıldız gibi çakıyor, Allah oradan dünyamızı ısıtıyor. Bakın, bakın, haydi, siz de bakın da Allah adını görün, görün ki, bir atın ağzında nasıl parlıyor."

Ötekiler de atın ağzına baktılar. Atın ağzına bakan, büyük bir şaşkınlık içinde:

"Allah Allah, Allah Allah, hikmeti Hüda, olacak iş değil, atın ağzında bir ışık seli," diyor, oradan ayrılıyordu.

Yeni gelen Kaymakam da merak ederek atın ağzına baktı, o, daha büyük şaşkınlık içinde kalmıştı ya, kimseye bir şey söyleyemiyordu.

Murtaza Ağa:

"Kedi," diye buyurdu, "gel buraya!"

"Geldim Ağam."

Kedi hemen onun burnunun önünde bitti.

Memed Ağa, şişkin cüzdanını çıkardı, cüzdana paralar yüzer yüzer sıralanmıştı, oradan bir yüz elli lira ayırdı:

"Al," dedi, "güle güle harca."

"Ağa, bu yüz elli lira az değil mi?"

"Vay pezevenk," diye gürledi Murtaza, "beş paralık yılkı atına yüz elli lira veriyorum, vay ulan pezevenk vay, ulan onu sana niye veriyorum... Geriye ver o parayı... Şimdi Kumandana söyler, hırsızlık at getirdi, diye bir zabıt tuttururum..." Uzandı, elindeki parayı aldı, "Hastir oradan, al götür uyuz atını," dedi. Arkasını Kedi Kadriye döndü, bir süre kendi kendisine söylendi, "Şu bizim, şu bizim adamlarımız, şu bizim, iyilik bilmezler. Yılkıdan tutup getirdiği atına, ya da çaldığı beygire yüz elli lira veriyorsun..."

"Kusura kalma Ağa, ben de... Hani sen o mührü, içinde Allah adı çakıp sönen mührü gördün sanıyordum."

"Ne mührü ulan, ne çakıp sönmesi... Kim çıkardı bu mühür işini de başımıza? Şimdi de İnce Memedin atının ağzının içinde Allah adı. Al başına belayı. İnce Memedin parmağındaki yüzük yetmiyormuş gibi. Ulan kim çıkardı mührü başımıza..."

"Ben çıkarmadım Ağam."

Yakasından tuttu:

"Kim çıkardı, diyorum sana?"

Kedi Kadrinin korkudan gözleri dışarı uğramıştı:

"Ben değil," diye inledi. "Aman Ağam, ben değilim, benim kanıma girme, o çıkardı, o Pire mi, ne diyorsunuz siz. Hani o yalancı, o çok yalancı adamdır o. Atın ağzında mühür olduğu-

nu ilk o görmüş. Benim hiçbir günahım yok. Ver yüz elli liramı da gideyim."

"Vereceğim," dedi Murtaza Ağa. "Şimdi sen yukarıya çıkacak, Asım Çavuşa, İnce Memedin atının başına konan üç bin liralık ödülü biltamam aldım, diye bir senet vereceksin."

"Sen yeter ki ver yüz elliyi, ben on bin liralık da senet veririm."

"Ali Onbaşı, al götür şu Kediyi yukarıya."

Kalabalığın yanına döndü:

"Evet, bu işin de içinden alnımızın akıyla çıktık. Şimdi bu atı bir iyice süslemek gerek. Seyis Seydi!"

"Buyur Ağa."

"Bu at cuma gününün şafağına kadar sana teslim. Bu ata iyi bakacak, onu sulayacak, yemleyeceksin o güne kadar. Ağzına da, zinhar, kimseyi baktırmayacaksın. Bir de onu öyle süsleyecek püsleyecek, gerdeğe girecek damat gibi yapacaksın."

"Yaparım Ağam."

"At burada, candarma kumandanlığında tevkifli olaraktan nezarethanede kalacaktır."

Tam bu sırada Kambur Ahmet, eli arkasında sallanarak geldi, komisyonun karşısında durdu. İnce Memedin atının yakalandığı, atın ağzının içinde Allah yazılı, kayan yıldızlar misali parlayan bir mühür basılı olduğu bir anda baştan sona bütün kasabaya yayılmıştı. Kambur Ahmet de, nasıl olsa beni çağırırlar, diye merakını yenemeyerek candarma komutanlığına damlamıştı.

"Evet, kalacaktır. Nerede olursa olsun, ben bu atı damat gibi cuma gününe kadar süslerim."

"Alinin Düldülü gibi."

"Evet Ağam, Alinin Düldülü gibi."

Murtaza Ağa ona bir deste para uzattı, öteki çarşıya doğru yollandı. Arkasını dönünce de Kedi Kadrinin elindeki kağıdı kendine uzatır gördü.

"Getirdim Ağam üç bin liralık senedi. Asım Çavuş çok güzel donattı senedi. Atın ağzının içinde altın varak bir mühür olduğunu da yazdı."

Murtaza Ağa senedi onun elinden aldı, biraz önce ayırdığı yüz elli lirayı ona verdi, ardından da kulağına eğildi:

"İnce Memedin atının başına konan üç bin lirayı bil tekmil aldım. Bunun hilafına, herhangi bir beyanda bulunursam, öz bir anam, öz bir avradım olsun. Yemin et!"

"Öz bir avradım olsun," dedi Kedi Kadri.

"Haydi güle güle harca."

Kedi Kadri Murtaza Ağanın eline sarıldıktan sonra tabanları yağladı. Topukları kıçını döverek avlu duvarının arkasındaki kalabalığı yararak çarşıyı buldu. Önüne gelene macerasını anlatmaya başladı:

"Ben atlara afsunluyum," diyordu... "Yedi bin ceren arasından İsmiazam duasıyla... Bir de Düldül dağının... Biltekmil de üç bin liramı aldım, çoluğumun çocuğumun geleceğini kurtardım. Ağzında da altın varaklı mühür."

Çarşıyı dükkan dükkan fır dönüyor, insanlar da Andırının türkücüsü Kel Aşık örneği onu bütün yaşamında ilk olarak dinliyorlardı.

Taşkın Halil Bey, ayağa kalkarak, ağır ağır sallanarak gelmiş, hazırola geçerek önlerinde durmuş Kambur Ahmedin yanında durdu, koluna girdi:

"Durumu biliyorsun Ahmet Efendi, Allahın inayetiyle İnce Memedin atını çok şükür yakaladık, bu saadetli haberi, cuma gününe kadar, her gün sabahtan akşamlara dek, tellal çağıracaksın. Sen ne diyeceğini, nasıl tellal çağıracağını, her şeyi biliyorsun Ahmet Efendi."

"Her şeyi biliyorum, Taşkın Halil Bey efendim."

Murtaza Ağa, tellalı kaçıracağından korkuyordu. Seyis Seydiyi savar savmaz Kambur Ahmedin yanına koştu.

"Bilali Habeşi gibi avazınla öyle bir tellal çağıracaksın ki Ahmet Efendi, duyan insan dilhun olacak, iki gözü iki çeşme ağlayacak, hem de yüreğinden kan gidecek. O İnce Memed de..."

Topal Alinin eve geldiğini, onunla yeniden kardeş olduklarını anımsadı, İnce Memedi kötüleyen bir konuşmayı yapmanın burada uygun olmayacağını düşündü ve sustu.

Kambur Ahmet bir iyice hazırola geçerek, başı omuzlarının arasına biraz daha gömülerek:

"Siz gerisini bana bırakın, ben öyle bir tellal çağırayım ki..."

Taşkın Halil Bey komisyon üyelerine döndü, evinde atın ya-

kalanması onuruna bir şölen hazırladığını onlara söyledi. Herkes bundan kıvançlandı. Utku kazanmış komutanların ağırbaşlılığıyla Taşkın Halil Beyin evine yürüdüler. Daha sokağın başına gelmeden burunlarına yoğun bir yemek kokusu geldi. Koku buradan çarşıya aşağı yayılıyordu.

Kambur Ahmet, o gün hemen tellal çağırmaya çıkmadı, İnce Memedin atının tellalı onun tellallık yaşamının en önemlisiydi. İnce Memedin yakalanmasından daha da önemliydi. Millet nedense bu at işine çok bağlanmış, onu başlıca sorunu yapmıştı. Öyle bir tellal çağırmalıydı ki, onun tellalı, sesi dillere destan olmalı, uzun yıllar belleklerden silinmemeliydi. O gece bir damla olsun uyumadı, söyleyeceği sözleri ezberledi, kasabanın üstündeki tepeye çıktı, sabaha kadar, bütün sesiyle karanlığa durmadan tellal çağırdı, tanyerleri ışırken de çarşıya indi, caddenin başında bekledi, gırtlağını temizledi, kepenkler gümbürtüyle açılırken o da sesini, kepenklerin gümbürtülerinin üstüne çıkacak kadar yükseltti, koyverdi. Bir anda kepenk gümbürtüleri, öteki sabah sesleri dindi, kasaba kulak kesildi, onu dinlemeye başladı.

"Eeeeey, ahali duyduk duymadık demeyin, size ehemmiyetli ve de çok değerli bir haber ulaştıracağım ki duyanın dudakları uçuklayarak, Lalü ebkem kalacaktır. Şimdi söylüyorum, şimdi, şimdi söylüyorum, şimdi az sonra söylüyorum."

Durdu, başını iyice havaya kaldırdı, ceketinin yakasını, eteklerini çekiştirdi, gırtlağını temizledi, içinden, sesini ayarladı:

"Eeeeeeey ahali," diye başladı. Sesi sabahın sessizliğinde çınladı. Taş toprak, insan, duvar, kaldırımlar bir kulak kesilmiş onu dinliyorlardı. Bundan sonsuz kıvanç duydu. İçi sevinçten pır pır etti.

"Duyduk duymadık demeyin, İnce Memed nam şakinin atı yakalanmıştır. Atı yakalayıp getiren kişi, atın başına konmuş bulunan üç bin Türk lirası parayı almıştır. Bu tılsımlı atı yakalamak kolay olmamıştır. Hiç de kolay olmamıştır. Atı yakalayan kişi, büyük sihirbaza giderek kendisi at afsunuyla afsunlandıktan sonra yola çıkmıştır. Günlerce araştırdıktan sonra Mezopotamya dedikleri çöller ülkesine gelmiştir, atın peşinde.

Bakmış ki, büyülü at, yedi bin cerenin ortasında, çölde yayılıp durur, atla göz göze gelmiştir. At ve ortasında yayıldığı yedi bin cerenle göz göze bakışıp kalmışlardır öyle. O vatandaşın aklına hemen İsmiazam duasını okumak düşmüştür. Ve de vatandaş duayı okuyunca ve de yedi bin ceren ve hem de at, orada, çölün ortasında donmuş kalmışlardır. Vatandaş varmış, donmuş kalmış atın sırtına atlayıp yelelerinden yakalamıştır. İsmiazam duasını üç kez daha okuyunca at cana gelmiş, uçmaya başlamış, atın üstündeki afsunlu vatandaş gözünü kapayınca kendini Düldül dağının ak çakmaktaşından doruğunda bulmuştur. Gözünü açmış ki, ne görsün, at bir keskin, sivri kayanın üstüne konmuş ki, dünyanın ucu sanırsın, atın başı göğe değip dururmuş. Bir İsmiazam duası daha okuyunca dağın biltekmil kartalları uçmaya başlamış... Korkusundan at da, binicisi de gözlerini kapamışlar. Birden de yörelerinde büyük fırtınalar kopmuş, gözlerini bir açmış bakmışlar ki, kasabadalar ve de candarma kumandanlığının önündeler. Eeeeeey ahali, bunu gören komisyon azaları küçük dillerini yutmuşlar bu gökten inen kanatlı at karşısında. At öyle görkemliymiş ki gözleri kamaşmış, ata bir daha bakamamışlar. Sonracığıma başlarını çevirmişler ki at don değiştirmiş, ölümcül bir beygir olmuş. Şaşıran azalar biribirlerine bakışmışlar ki, o kadar olur. Ne yapalım, ne yapalım, diye düşünürlerken orada atlardan anlayan Pire Durmuş nam Türkmen Beyi varmış. Amanın demiş, bu tılsımlı atların huyu böyledir, onlar ağızlarının içindeki, damaklarına basılmış mühürden belli olurlar. Atın ağzını açmışlar ki, atın ağzından gün ışığı gibi, gözleri kamaştıran ve hem de yakan ışıklar fışkırmış.

"Eeeeeeey, ahali duyduk duymadık demeyin, atın damağına basılmış mührün içinde ne var, ne var, ne var biliyor musunuz? Ey ahaliiii, ne bileceksiniz, Allahın büyük hikmeti, Allahu Zülcelalin kendi adı yazılı... Ol sebepten, eeeey ahali, atın ağzının içi gün gibi ışıyor. İşte bu at İnce Memedin atıdır. Başka bir at İnce Memedin atı olamaz. Çünküleyim ki başka bir atın ağzında gün ışığı gibi şırlayan bir mühür olamaz.

"Eeeeeey ahali, bu at İnce Memedin atı olunca, İnce Memedin canı bu attadır, atın canı da İnce Memeddedir.

"Eeeeeeey, ahaliiii duyduk duymadık demeyin, bu at hastalanınca, İnce Memed de hastalanır. Bu sevinince o da sevinir, o da güler. Bu at ağlayınca o da ağlar. İnce ölünce bu at da ölecek. Bu at ölünce, İnce Memed de ölecek. İşte ol sebepten, eeeey ahali, cuma günü, şafak vaktinde bu at kurşuna dizilecektir. Bu at kurşuna dizilir dizilmez de takdiri Hüda İnce Memed de, dünyanın neresindeyse orada canı çıkacaktır. Ve de vatanımız bu kan içici, bu ırz düşmanı, bu can, mal düşmanı canavardan kurtulacaktır. Ağalarımız beylerimiz, amirlerimiz memurlarımız ve de aç susuz, açlıktan dağlarda ot yiyen köylülerimiz bu belanın, vatan düşmanının şerrinden kurtulacaktır. Eeeeeey, ahali vatanımız, cennet Çukurovamız bir ejderhanın, bir Allah, bir din düşmanının kanlı ellerinden kurtulacaktır... Eeeey, ahali, kurtulacaktır. Mübarek cuma sabahı, ağzında Allah yazılı at kurşuna dizilecek, dizilecek, dizilecektir. O anda da İnce Memedin canı, canı, canı çıkacaktır.

"Eeeeeey ahali, mübarek cuma günü, ala şafakta, İnce Memed nam eli kanlının ölmesini, canının çıkmasını görmeye, görmeye gelin!"

Kambur Ahmet, çarşının başından ortasına yürüdü, orada da daha güzel, dokunaklı tellalını çağırdı. Çarşı bugün tellaldan dolayı, her günkünden daha erken kalabalıklaştı. Vakit öğleyi bulduğunda çarşı, sokaklar binbir ayaktı. Herkes can kulağıyla Kambur Ahmedi dinliyordu.

Kambur Ahmedin tellalı, her çağırışında biraz daha güzelleşerek, üç gün sürdü. Kambur Ahmedin yanık, etkili, dokunaklı sesinden dolayı, o, biraz soluk almak için tellalını kesince, önüne gelen kutluyordu. Özellikle ağalar, beyler... Murtaza Ağa o kadar hayran kalmıştı ki onun sesine, neredeyse, gücü yetse, yüreğini çıkaracak, ona verecekti.

İnce Memedin atını kurşuna dizme komisyonu, ne olur ne olmaz, diye, Seyis Seydi tarafından süslenmiş atı candarma komutanlığına gelip gördüler. Seyisin atı donatmasını çok beğendiler. O, yaşlı, ölümcül, kurada at neredeyse İnce Memedin gerçek atı olmuştu.

Davul zurna, davul zurnayla birlikte hay huy da şafaktan çok önce başladı. Kasabanın alanını küçük bulan yöneticiler,

daha önceden akıl edip, atın kurşuna dizileceği yeri değiştirdiler. Köprünün alt yanındaki, eski günlerden bu yana pazar kurulan alan bu iş için daha uygundu.

Cuma günü kasabanın pazarıydı. Pazar için her cuma büyük bir köylü kalabalığı kasabaya iniyordu. Gene cuma günleri dini bütün köylüler, cuma namazlarını kılmak için kasabanın büyük camisine geliyorlardı. Bir de bunlara İnce Memedin atının kurşuna dizileceğini haber veren tellalı ekleyince, ortalığın mahşere dönüşeceğinden kimsenin kuşkusu olamazdı.

Kalabalık pazaryerine umulandan da çok geldi. Köprüden aşağıdaki dereye, çaydan kasabanın ortalarına, çayın öbür kıyısına kadar geniş bir alan insanla, daha ortalık ışımadan doldu.

Durmadan davullar, zurnalar çalıyor, ortalık uğulduyordu. Doğudaki dağların dorukları ağarır, karşı tepenin yamacına gün vururken alanda iğne atılacak yer kalmamıştı. O kadar ki, atı kurşuna dizecek candarma bölüğü, onun arkasındaki kasabanın yöneticileri ve ileri geleni, alanın ortasına varabilmek için epeyce çaba harcamak zorunda kaldılar. Onlar yerlerini aldıktan az sonra kalabalığın ötesinden süslenmiş püslenmiş atın başı göründü. Bu anda da davul zurna sesleri, kalabalığın uğultusu kirp diye kesildi. Ortalığa derin bir sessizlik çöktü. İnsanların soluk alışları bile duyuluyordu.

Seyis Seydi atın sırmalı dizgininden tutmuş çekiyor, atın her iki yanında da silahları ellerinde candarmalar geliyorlardı. Kalabalık, kendiliğinden ikiye ayrıldı, üfürsen yıkılacak at ayakları biribirine dolanarak getirildi, ak kefenk taşından örülmüş köprünün az ilerisine dikildi. Candarmalar, yan yana karşıya dizildiler. Geceden, suyun kıyısına bayrağa sarılmış kürsü kurulmuştu. Önce kürsüye Kaymakam çıktı, bu günün değerlendirmesini, İnce Memedin nasıl bir kişi olduğunu, bu atın onun yaşamında ne olduğunu açık seçik anlattı. Kürsüden indi, kalabalık kendisini alkışlayacak sandı, sağa sola bakındı, kimsede en küçük bir devinim göremeyince başını önüne eğdi, yerine döndü, ardından Belediye Başkanı, ondan sonra da ötekiler, kürsüye çıktılar, konuştular, indiler. Kalabalıkta en küçük bir kıpırdanma olmadı. Öğretmen Sami Turgutun yırtı-

nan, ortalığı sallayan, Orta Asyalı, sorul sorul kanlı konuşması bile halka sinek vızıltısı geldi. Herkes soluğunu tutmuş, kimseden çıt bile çıkmıyordu.

Sessizliği Yüzbaşının sert komut sesiyle birlikte iki manga candarmanın silahlarından aynı anda çıkan kurşun sesleri bozdu, karşıdaki at usulca yere indi, hiç debelenmeden orada cansız öyle yan üstü yatmış kalakaldı. Kalabalığın sırtında gözle görülür, elle tutulur bir ürperti dolaştı, ortalık, eskisinden de beter bir sessizliğe gömüldü. Bir süre hiç kimse yerinden bile kıpırdamadı. Kasabadan, kasaba çarşısından en küçük ses gelmiyordu. Sonra gene Yüzbaşının sert komutu duyuldu. Candarmalar hazırola geçtiler, ardından da, ayak sesleri ortalığı çınlatarak kasabaya yürüdüler gittiler. Candarma komutanlığına varıncaya kadar kalabalık onların ayak seslerini dinledi. Kasaba ileri gelenlerinin, önlerinde Yüzbaşı, başları yerde oradan ayrılmaları bile donmuş kalmış kalabalığın durumunu bozmadı.

Çarşıya geldiklerinde Taşkın Halil Bey başını kaldırdı, yanındakilere döndü:

"Biz bu işi çok kötü yaptık, o atın ağzının içindeki Allah yazılı mühür başımıza çok kötü işler açacak."

"Başka ne yapabilirdik?" dedi Kaymakam.

"Ama atla birlikte İnce Memedi de öldürdük bu şekilde," dedi Yüzbaşı.

Candarma komutanlığına kadar aralarında yoğun, endişeli bir konuşma geçti.

Komutanlıkta herkes çayını içerken Taşkın Halil Bey:

"Hele bir bekleyelim, devran ne gösterecek," diye sabır önerisinde bulundu. "Kalabalığın bu sessizliği hiç hoşuma gitmedi."

Kalabalığın sessizliği, gürültüsünden patırtısından, ortalığı yıkıp yakmalarından çok daha korkunç oluyor, insanı ilikle-rine kadar donduruyordu. Ellerinde olsaydı, o an, atı kurşuna dizdirmekten vazgeçmek, Yüzbaşı da içinde, vazgeçmek hepsinin de içinden geçti.

Kasabanın sessizliği daha sürüp gidiyordu. Kulak kabartmışlar, en küçük bir çıt çıkmayan, ölmüş gitmiş kasabayı din-

liyorlardı. Öğleye kadar arada bir konuşarak, daha da çok kasabayı dinleyerek diken üstünde oturdular. Güneş tam tepeye dikildiğinde yukardaki mahalleden, tek başına öten bir horozun sesi geldi, ona başka kenar mahallelerden birkaç horoz daha katıldı, ardından da çarşıdan gelen duyulur duyulmaz sesler biribirine karıştı. Sesler az sonra da uğultuya dönüştü. Kulak verip dinlediler, kasaba yavaş yavaş eski haline geliyordu. Onlar da, bütün endişelerinden sıyrılıp kendilerine geldiler.

Köylüler akşama kadar, bölük bölük, sonra da birer ikişer, atın önünde gelip bir süre yüzleri uzamış, kederli, saygıyla duruyorlar, gözlerini ölü ata dikip orada bir süre kalıyorlar, sonra da çabuk çabuk attan uzaklaşıyor, kasabanın, köylerinin yolunu tutuyorlardı. Köylülerin, kasabalıların ölü atı ziyaretleri gecenin karanlığına kadar sürdü.

Atın ölüsü, orada köprünün altında bir gün, bir gece kaldı. Atın yanına yaklaşıp, ona kimse, parmağının ucuyla bile dokunamadı. Köpekler bile ölü atın yanına varamadılar. Uzaklarda duruyor, ata şöyle bir göz atıyorlar, sonra da kuyruklarını patançlarının arasına kıstırıyor, oradan süklüm püklüm ayrılıyorlardı.

İkinci günün sabahında, tanyerleri ışıdı ışıyacak, kasabalılar, uzun bir at kişnemesiyle yataklarından fırladılar. Kişneme üst üste üç kez daha alacakaranlığı biçti, köprünün altından kuzeydeki dağlara, güneydeki Akdenize, doğuya batıya dalga dalga yayıldı gitti. Bir anda da köprünün altını bir kalabalık aldı, atın kurşuna dizildiği yere geldiler baktılar ki, atın ölüsünün yerinde yeller esiyor.

O gün kasaba her günkünden daha canlıydı, kasabalılar, genç yaşlı, çoluk çocuk çarşıya, alanlara dökülmüşler olağanüstü bir günün heyecanını yaşıyorlardı.

Şafağa karşıydı, köprünün üstündeki yüksek tepenin yamacından on iki ak libaslı kişi ışıklar içinde balkıyarak aşağı indiler, köprüye ayak basar basmaz da İnce Memedin atı ayağa kalktı, derin bir uykudan uyanırcasına silkindi, ışık içindeki adamlar ona yaklaşırlarken, şaha kalktı, burun delikleri şişti, ön ayakları göğü döverek üst üste kişnedi. Atın donu değişmiş, apak bir bulut gibi olmuş, bedeni de büyümüştü. Yelesi, kuy-

ruğu savruluyordu. Gelen on iki ak libaslı kişi onun yöresini aldılar, bir süre beklediler. At onları teker teker kokladıktan sonra uysallaştı, yönünü dağlara döndü, boynunu uzattı esen yeli kokladı, on iki ak libaslı kişi de onun dört yanını çevirmişti, yürüdüler, dağlara doğru çekildiler gittiler. Orada, köprünün gözünün altında, atın kurşuna dizildiği yerde küçücük, arada sırada sert çakan bir ışık kaldı.

Bu sabah çarşıda dükkanlarda evlerde hep kurşuna dizilen at konuşuluyordu. Kimisi yöresindeki on iki kişiyle atı dağlara ağıp giderken, kimisi ovadan Akdenize inerken, kimisi doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde görmüştü onları.

On iki ak libaslı kişiyle, aralarındaki kır at, gecenin karanlığının ortasında ulu, ak bir çiçek gibi açmışlardı. Kimisi de böyle görmüştü onları.

12

İnce Memedin atının kurşuna dizilme olayı birkaç gün içinde Zeynullah Efendinin dükkanına kadar geldi. İmam, bütün coşkusuyla, gözlerini kapatıp atın maceralarını dinleyicilerine kendinden geçerek anlattı. Müftü onun unuttuklarını, onun sözünü arada bir keserek anımsatıyordu. At hikayesi çok tuttu. Demirciler çarşısından saraçlara, saraçlardan kahvelere, kahvelerden ova ve dağ köylüklerine bir çığ gibi büyüyerek yayıldı.

At, köprünün altında, ala kan içinde kişneyerek dirilince, karşısında ak libaslara bürünmüş Kırk Ermişleri bulmuş. Kırk Ermişler de şaha kalkan bu görülmemiş güzellikteki atı aralarına almış, Akdenize aşağı inmişler. Atın kişnemeleri ala şafakta yeri göğü inletiyor, insanları derin uykularından sıçratıyormuş. Böylecene, şahlanan atla yürürlerken, Kırk Ermişler bakmışlar ki ellerindeki at yavaş yavaş göğe ağmaya başlamış, ağmış ağmış göğe, mavinin ortasında ak bir ışık gibi, yıldız gibi parıldayarak durmuş. Kırk Ermişler bile buna şaşmışlar. Bunun ardından gökte bir yıldız gibi parıldarken at, bir ak bulut olmuş, yeniden kasabanın üstüne akmış. Şimdi, ışıkla şişirilmiş o ak bulut, köylerin, şehirlerin üstüne gidiyormuş her şafak vakti, bulutken gene at donuna giriyor, başlıyormuş kişnemeye, atın kişnemesini duyan insanlar da derin uykularından fırlıyor, kişnemenin geldiği gökyüzüne bakıyor, şehirin, köyün üstünde salınmış duran ışık saçan bir top bir ak buluttan başka bir şey görmüyorlarmış. Ama gene de bu kişnemenin İnce Memedin atının kişnemesi olduğunu biliyorlar, yüreklerinin başında dehşet bir sevinç duyuyorlarmış.

Memed kasabaya, soylu Arap atına binip, gider gelir, at üstüne çıkarılmış türlü söylenceler duyarken, bir sabah gün ışır-

ken, avlu kapısından Müslümün sesinin geldiğini duydu, yüreği hop etti, giyinikti, merdivenleri ikişer atlayarak, bir koşu vardı, avlu kapısını eli ayağına dolanarak açtı. Seyran, uzun boyu, kapkara ışıklı gözleriyle ona bakıyordu. Memed olduğu yerde kalakalmış, ileriye bir adım atamıyor, konuşmak, onlara bir şeyler söylemek, bir, hoş geldin demek istiyor, bir yumruk gelmiş boğazını tıkamış konuşamıyordu. Hürü Ana da, Müslüm de öyle kalakalmışlar, onlara bakıp duruyorlardı.

Sonunda kendini toparlayan Hürü Ana, ileriye bir iki adım atarak Memedin önünde durdu:

"Ne oldu size böyle çocuklarım, öylc donup kaldınız, biliyorum ben bu hali," dedi. "Ben bunu hiç bilmez miyim, kurban olduklarım, Durmuş Ali emminiz Yemenden, dokuz yıl sonra döndüğünde biz de böyle olmuş, bir gün bir gece konuşamadan işte şimdi sizin durduğunuz gibi dilsizler gibi durmuş kalmıştık. Hep böyle olur kurban olduklarım, hep böyle olur, şenlik şadımanlık yapmak dururken, işte insan böyle taş kesilip kalır... Hep böyle olur, kurban olduklarım, insanoğlu hep böyle olur."

Hürü Ananın sözleri birazıcık Memedi kendine getirdi, Seyrandan gözünü ayırdı, bu arada Ana ona iyice yaklaşmıştı, eğildi elini aldı üç kere öptü alnına götürdü. Döndü Seyrana baktı, onun yüzü bembeyaz kesilmiş, gözleri yaş içinde kalmış, dudakları titriyordu, vardı, sağ elini tuttu, Seyranın eli titriyordu, sırça parmağını usulca sıktı, göz göze geldiler, belli belirsiz gülümsediler. Müslüm de, yüklü beygirlerden birisinin yuları elinde pırıltılı gözlerle onları seyreyliyordu. Memed, onu unuttu diye, utangaç ona koştu kucakladı.

Üç beygirin birisi yüklü, ikisi boş, eyerliydi.

Müslüm:

"Bu beygirlerin üçü de bizim," dedi, "satın aldım."

"Sen yükü indir," dedi Memed, "biz içeriye gidiyoruz."

Hürü Ana önde, onlar arkada eve girdiler.

Memed, önce mutfağa götürdü onları:

"Şimdi, bir kahvaltı yapalım da, evi sonra gösteririm," dedi Memed, utangaç. Başı da yerdeydi.

Seyran, orada, mutfağın kapısında durdu kaldı. Belliydi ki evi hemen görmek istiyordu.

Önce mutfaktan başladılar. Memed, çaydanlıkları, bakır kalaylı sahanları, tencereleri, yaldızlı porselen tabakları, fincanları, mutfakta ne var, ne yoksa, çatalları, bıçakları çabucak gösterdi onlara. Çok güzel nakışlı bir de kepçe, nakışlı tahta kaşıklar almayı da unutmamıştı, hepsini gösterdi. Acelesi olduğu her halinden anlaşılıyordu. Yoksa, mutfaktaki çok şeyi Ananın da, Seyranın da görmediğini biliyordu. Bunların çoğunu, satın alıncaya kadar kendisi de görmemişti.

Hemen yukarıya çıktılar, Memedin yüzü bir kızarıyor, bir bozarıyordu.

Resimlerin hepsini Abdülselam Hocayla birlikte bir güzel duvarlara yerleştirmişlerdi. Önce Adem ile Havva Anamızın resmi önünde durdular.

"İşte bu Adem Babamızla Havva Anamızdır. Bu da onları iğfal eden yılan. Ağzında bir gonca gül. Bu gül dünyadaki güzel nimetler demektir. Bu da yedikleri elma. Bu elmayı onlara yılan getirmiş, onları kandırarak yedirmiştir."

Abdülselam Hoca kendisine Adem ile Havva kıssasını nasıl anlatmışsa, o da, onun kıssasını, farkında olmadan daha güzelleştirerek, daha zenginleştirerek anlatıyordu. Abdülselam Hoca resimdeki öteki şeyleri de göstermişti ona, o da Anayla Seyrana kendi anlatabildiğince, kendinden geçerek anlatıyordu. Burası cennettir, diyordu. Az sonra, elmayı yiyecekler, hem de cennetten kovulacak, bizim dünyamıza gelecekler. Bu buluttur, sıcak yeller de esiyor, az daha sonra, yağdı yağacak. Şu uğurböceğidir, kan kırmızı, sırtında yedi tane kara işaret, insanlar dünyaya geldiklerinde onları kazadan beladan korusun diye... İşte şu köpürmüş akan su abı kevserdir, dört yanını çiçekler almış. Durmadan, dili çözülmüş anlattıkça anlatıyor, Seyranla Ana da lalü ebkem onu can kulağıyla dinliyorlardı. Adem ile Havvadan sonra Hazreti Aliye geçti, aynı coşkuyla, deveye yüklü kendi ölüsünü alarak, devenin yularından tutmuş kalın kara kaşlı, çangal bıyıklı, koskocaman ela gözlü Alinin resmini anlattı. "Bu resimde neden Düldül yok onu anlamadım," dedi. "Oysa Hazreti Ali Düldülsüz hiçbir yere gitmezdi." Bu sözleri de Abdülselam Hocadan duymuştu.

Hürü Ana kaşlarını çatarak, derin düşüncelerden uyanırcasına, güvenli bir sesle:

"Düldül Hazreti Aliyi, gitmiş, cennetin kapısında bekliyor da onun için bu tasviri yapan fıkaracık, Düldülü buraya koyamamış. Vay kurban olduğum vay, vay kara gözlerine hayran olduğum yavrucuğum Alim vay! Demek yağlı kurşunu yüreğinin başından yedin de vay, kendi cenazeni cennete kendin taşıyorsun vay! Hürü Anan senin bastığın topraklara yüz sürsün, vay oğlum Alim, adı güzel kendi güzel Muhammedimin yoldaşı, vay... Bu tasvirler çok güzel, evimize kaza bela giremez, vay. Bir de adı güzel, kendi güzel Muhammedin tasviri olsaydı."

"Ben de sordum soruşturdum, aradım, Peygamberimizin tasviri olamazmış. Onun yüzü ışıktanmış da tasvire gelmezmiş, Abdülselam Hocam söyledi," dedi Memed üzülerek.

"Öyleyse bana kara kaşlı, ela gözlü Alimin, yavrumun tasviri yeter," dedi Hürü Ana. "Ben bundan sonra hemen namaza başlayacağım, Düldül atın binicisi, eli çatal kılıçlı, savaşa girince Zülfikarı yüz arşın uzayan Alimin huzurunda namazsız aptessiz duramam. Yaşım da geldi geçti, bundan sonra ben, hele güzel Alimi de bulunca, namazımı hiçbir zaman kazaya koymamalıyım."

Kurnaz kurnaz Seyranla Memedin yüzüne baktı, şefkatle onlara gülümsedi:

"Siz gençsiniz siz yavrularım, siz de benim gibi bir ayağı çukurda olunca kılarsınız çocuklarım," dedi. Memede döndü, "Sen adam öldürdün," diye yüzünü yere eğerek konuştu, "ama seni Alim bağışlar, namaz kılmasan, oruç tutmasan da bağışlar. Ben onu biliyorum, çok düşümde gördüm Alimi. Düşümde bana hep gülüyordu. İyidir Alim, iyilerin iyisidir. O da çok adam öldürdü, kötü adamları öldürdü, Allah onu bağışladı, üstelik de cennetini ona ihsan buyurdu. Alim seni bağışlar, cennetini de ihsan buyurur... O da senin gibi fakir fıkaranın ekmeği olmaya uğraşıyordu."

Hürü Ana, Hazreti Alinin resminin karşısında durmuş, gözlerini faltaşı gibi açmış, resimdeki en küçük ayrıntıyı kaçırmadan, konuşuyor konuşuyordu.

Uzun bir süre geçtikten sonra Memed onu kolundan tuttu,

öteki resimlerin önüne çekti. İşte bu ejderhadır, başı dünya güzelinin başı, kuyruğu yedi derya ejderhasının kuyruğu...

Hürü Ana kafasını, ölüsünü taşıyan Aliye takmış, öteki resimlerin önünde duruyor, dalgın, hep Aliyi düşünerek oradan ayrılıyordu.

Bu şafak vaktindeki ekin tarlasıdır, başaklarda çiy kabarcıkları... Az sonra gün doğacak, dünya altın sarısına kesecek, esen yelde de usul usul ığralanacak. Dünyaya düşen Çukurova sıcağıdır, az sonra cırcırböcekleri ötecek. Akşamüstü de, şuradan ak bulutlar çıkacak, denizin üstünden, garbi yeli esecek, bulutlar üstümüze gelecek, bize gölge edecekler.

"Çukurovada ekin yeğin olur," dedi Hürü Ana, başka konuşmadı. Dönüp dönüp arkada kalmış Aliye bir göz atıyordu.

Bu Yavuz gemisidir, bizimdir, yedi derya üstünde yüzer, top atar da düşmanının ödünü kopartır. Bacasından, ta göğe ulaşan dumanlar püskürtür.

Hürü Anayı Yavuz zırhlısı da o kadar ilgilendirmedi.

Bu da Mustafa Kemal Paşadır, elinde kırbacı, giyinmiş kuşanmış, atının yanında duruyor.

Hürü Ana, azıcık o resimle ilgilendi, biraz baktı, elini cama sürdü.

"Bu o mu?" diye sordu, biraz şaşkın.

"Bu odur Ana," dedi Memed, gözlerinin içine bakarak.

Ana yeniden:

"Bu o mu?" diye sordu.

"Odur Ana," dedi Memed.

Ana bir Memede, bir Mustafa Kemal Paşaya, bir Seyrana baktıktan sonra dudakları titredi, alnı kırıştı, bir daha Mustafa Kemale baktı, gözdağı verircesine kaşlarını çattı:

"Baksana, bunun yanındaki atı doru..." Kaşları gittikçe çatılıyor, içinden bir ikircik geçtiği belli oluyordu. "Yakası da sırmalı. Omuzlarında da som altından, som altından sırma var."

Resmin önünden sertçe ayrılırken:

"Ben onunla sonra konuşurum," dedi.

Birkaç resme daha baktıktan sonra Memed onu duvardaki son resmin önüne götürdü.

İşte alttakiler, uzanmış gitmiş mor dağlar. Sıram sıram ta

uzaklara kadar gitmişler. Üstte de duru mavi gök. Göğün ortasında bir top ak bulut, ak bulutun altında, çakmaktaşından sivri doruğun üstünde de başı yukarda bir kır at...

Ananın o anda yüzü ışıdı, güldü, sevindi:

"Ben bildim onu," dedi, "işte bu tasvir bizim deli atın tasviri. Donu neden böyle kır olmuş?"

"Diyorlar ki anam, buradaki kasabanın adamları, yemiyorlar, içmiyorlar onu konuşuyorlar, diyorlar ki, o yeniden dirilirken..."

"Konuşacaklaaar." Konurlanarak, güvenli konuştu. "Elbet konuşacaklar. Bizim dağlarda da o atın herkes mucizatını konuşuyor. Demek burada siz de duydunuz?"

"Duyduk Ana."

"Demek bizim duyduklarımız hep doğruymuş. Öyleyse bunun donu neden yağız değil de kır?"

"Diyorlar ki Ana, at öldükten sonra dirilince don değiştirmiş. Çok da kişniyormuş."

"Kişnemesini duydum," dedi Hürü Ana. "Şafak vakti, öyle bir kişnemiş ki, yeri göğü biribirine katmış, kasabalıların ödünü koparmış. Herkes, kıyamet mi kopuyor, diye yatağından fırlamış."

Memed, at üstüne burada duyduklarını Anaya, Ana da dağda duyduklarını Memede anlattı.

"Kim çıkarmış bunun tasvirini?" diye sordu Ana, şaşkınlık içinde kalmış. "Daha dün, Kırklar Yediler geldiler de onu aldılar öldürüldüğü yerden götürdüler. Bunu yapan nerede, ne zaman gökyüzünde görmüş de tasvirini almış, kim bu kişi?"

"Usta," dedi Memed, "iyi bir adam. Yüzünden nur damlıyor. Konyadaki Hazreti Pirin, Molla Hünkar, diyorlar, işte onun türbedarı."

Hürü Ana bilgiç bilgiç:

"Hele belli, onun da iyi kimselerden olduğu belli. Eskiden beri söylerler tasvir çıkaranlar hep iyi kimselerden, erişmişlerden olurlarmış."

"Bana bu atı iki gün önce getirdi."

"Demek görmüş..."

"Bizim dağlarda at üstüne türkü de çıkarmışlar. Türkücü

Kıvrak Ali, elinde saz köy köy dolanıyor, atın türkülerini, hikayelerini söylüyormuş. Hiç kimseden de korkmuyormuş."

"Hak aşıkları Allahtan başka hiç kimseden korkmazlar."

"Vay babam vay... Ben bildiydim, bu atın altında bir şey olduğunu. Sen vurulduğunda geldi de üç gün üç gece benim damın kapısına yüzünü dayadı da orada bekledi kaldıydı. Ben de onun dilinden anlamayınca, o küstü gitti kayanın sivrisine konduydu. Ben de onun yanına varınca, beni görünce kızdı da kayalıktan süzüldü aktı gittiydi. O zaman donu yağızdı. Ben de ona sövdüm, sövdüm, bir iyice sıçtım sıvadıydım. Vay benim dillerim çürüsün, ben ne bileyim, ben, onu bir deli at biliyordum. Şimdi ne olacak benim halim? Perilerin, Kırkların Yedilerin, meleklerin gökte kanat takıp da dolaştırdıkları ata ben neler, neler yapmadım ki... Şimdi anlıyorum, senin canını kurtaran da, Anacık Sultanın yüreğine girip onu sana getiren de bu attı. Vay benim iki gözüm önüme aksın, vay benim şu söyler dillerim söylemez olsun, vay benim o ata domuz, deli, solucan diyen dillerim çürüsün."

Başını elleri arasına aldı:

"Ben ne yaptım, vay ben ne yaptım," diye üzüldü.

Sonra yüzünü kaldırdı, gözleri ıslanmıştı:

"Bak, sana ne söyleyim Memed!"

Durdu, bir süre düşündü:

"Sana burasını bulan da, bizi kimseye göstermeden buraya getiren de bu attır. Vay benim ahmak kafam kesilsin... Ne bilirdim ki, bir deli atın, ona bir daha deli demem, haşa, ne bilirdim ki ben bir atın böyle çıkacağını. Oysa azıcık düşünsem, Köroğlunun Kıratını, Hızırın Benlibozunu, Alimin Düldülünü düşünsem hemencecik içime doğardı. Ah ben neyleyim ki iş işten geçti. Başımı hangi en büyük kayaya vurayım ki..."

"Ana üzülme, o at benim atım."

Bu sözleri duyunca Ananın birden yüzü ışıdı:

"Doğrusun, doğrusun," diye şakıdı. "O at bizim atımız. Ondan bize hiçbir zarar gelmez. Üstelik de iyilik gelir. Aaah, nettim neyledim de onun güzel yüreciğini kırdım."

Seyran ilk olaraktan söze karıştı:

"Ne bilirdin ki anam," dedi, "her at gibi bir at, gelmiş evin kapısında durmuş."

Bundan sonra yatak odasına girdiler, Hürü Ana karyolayı, yorganı, döşeği, yastıkları, odadaki halıyı, penceredeki perdeleri, odada ne var ne yoksa hepsini bir bir elleyerek inceledi, sonunda da, "güzel," dedi ağırbaşlı. "Allah sizi böyle bir yatakta, bir yastıkta kocaltsın."

Memed, ona kendi odasını gösterdi. Ona da yaldızlı, bir tek kişilik karyola alınmıştı. Yorganı, çarşafları, yataktaki her bir şeyi gene elleyerek bir bir gözden geçirdi, yüzü biraz asıldı. Memed:

"Ne var Ana?" diye korkuyla sordu.

"Ben böyle şeylerin içinde yatamam," diye gürledi. "Kaldır bunu," diye karyolayı göstererek buyurdu. "Ben yer yatağında yatarım. Onu sat, parasına da bana büyük bir başörtüsü al." Yerdeki halıyı işaret etti. "Bunun yerine bir kilim serin. Şu duvara da Alimin tasvirini getir as. O da senin gibi, o da benim oğlum."

"Hemen, Ana," dedi Memed.

"Dur acele etme. Yarın gidecek değilim. Yarın da asarsın, öbürsü gün de..."

"Olur Anam."

Aşağı indiler, Memed, fırdolayı sedir konmuş, yere de çok güzel bir kilim serilmiş odayı gösterdi.

"Bu oda çok güzel, bu kilim, bu nakışlı sedir de..."

Memed, büyük, kalaylı, üstü binbir ayet yazılı siniyi getirdi, dört köşe bir tahta iskemlenin üstüne koydu:

"Bu sini de çok güzel..." Hürü Ana eski yazı siniye hayran olmuştu. Ellerini yukarıya açıp, Seyran mutfaktan yiyecekleri getirinceye kadar dualar okudu, alkışlar verdi.

Seyranın kahvaltıyı hazırlaması uzun sürmüş, Memedle Hürü Ana, köyden, dağlardan, ölenlerden, Ferhat Hocadan konuşmuşlardı. Hürü Ana Memede kıvanç duyacağı, mutlu olacağı haberler getirmişti. Bu arada, unutup gittikleri Müslüm, yüzü pespembe, ter içinde odaya girdi.

"Her şeyi eve taşıdım, beygirleri de suladım, bir de portakal bahçelerinde dolaştım. Biz buraya geldiğimizde bütün ağaçlar çiçeğe durmuştu, şimdi portakallar yemyeşil, her bir tanesi de parmağım kadar, parmağım kadar."

Sininin başına çöktü. Seyran yiyecekleri bir uçtan getiriyor, Müslümse yutkunuyordu. Seyran gelip de sofraya oturunca Müslüm, bir aç kurt gibi yumuldu.

"Bakın çocuklar," dedi Hürü Ana, ince belli, yaldızlı bardaktan çayını içerek. "Bana bakın, ben yarın erkenden bir çorba yaparım ki size, üstü yarpuzlu, kokulu. Yarpuz var mı burada?"

"Var Ana," dedi Memed, "sağ ol Ana. Siz gelmeden ben her bir şeyi aldım."

Memed, onlara o gün, evi baştan sona bir daha gezdirdikten sonra, yakın bahçelere de götürdü. Hürü Ana öğle yemeği için tereyağlı, yanmış yağ kokusu bütün evi saran bir de bulgur pilavı yaptı. Memed, Hürü Ananın bulgur pilavını çok özlemişti.

Akşam olup gün batınca Hürü Ana alelacele yemeğini yiyip odasına çıktı, odadan karyola çıkarılmış, yere serili halı kalkmış yerine kilim konmuş, kilimin üstüne de köşeye yer yatağı yapılmıştı. Hürü Ana ipek kaplı, işlemeli yorgana hayran kaldı, bu oğlan, dedi içinden, eşkıyalığı bıraktığına iyi etti, o ağzı var dili yok İbrahimin oğlundan böyle bir adam çıkacağı kimin aklına gelirdi, anası Döne bunun bu günlerini görseydi kim bilir nasıl sevinirdi, diye düşündü. Eğildi, yorganı okşadı, başını kaldırınca duvardaki Aliyi, kendi ölüsünü taşıyan deveyi çekerken gördü, resmin karşısına geldi, elpençe divan durdu, resmi uzunca bir, en küçük ayrıntılarına kadar inceledikten sonra Alinin azıcık bir gülümsediğini gördü:

"Gül Alim," dedi, "gül yavrum, gül benim sultanım, Allah sana kendi ölünü kendin taşıma mübarekliğini bağışlamış, gül tırnaklarına kurban olduğum yiğidim, sana boşuna Allahın aslanı dememişler. Kendi ölünü kendin deveye yükleyip de götüren sen değil misin, gül, Düldül atın binicisi, gül! Öyleyse şimdi beni iyi dinle aslanım, bu İnce Memed var ya, o da senin gibi, o da fakir fıkaranın ekmeği, doğduğu günden bu yana gün görmedi. Anasını da öldürdüler. Ben de onun anasıyım. Abdi Ağayı öldürdü, iyi de etti, o zulüm bir adamdı. Sen de çok zulüm öldürdün. Allahın kurduğu yapıyı yıkmak hiç iyi değil ya, Allahımız Abdinin yapısını çok kötü, çok zulüm üstüne kurmuş. Sen çatal kılıcınla çok zulüm öldürmedin mi, çok

Allahın yapısını yıkmadın mı? Zulümü öldürmek iyidir. Zaten bu Memed var ya, ben olmasam Abdiyi öldürmüyor, gidip Hükümete teslim oluyordu. Ben onun yakasından tuttum da, gözlerimi belerttim de, nereye avrat yürekli, hemi de serçe yürekli, hemi de bir sıçan kadar korkak Memed, dedim de, nereye gidiyorsun, gene bizi Abdinin eline bırakıp da nereye gidiyorsun, sen Abdiyi köyden kaçırınca fakir fıkara da bol bolamadı ekmek buldu da, şimdi sen nereye gidiyorsun, dedim. O da benim gönlümü kırmadı da, gitti Abdiyi öldürdü de, ondan sonra da başına bunca işler geldi de, bütün bu işler benim yüzümden oldu da, Memedin ne günahı varsa, hiç yok, hiç yok ya, siz belli olmazsınız, onun hep sevabı var, İncemin azıcık günahı varsa da hepsi benim boynuma. Bak, atı da Kırklara karıştı gitti, senin Düldül atın gibi, gitti de senin Düldüle yoldaş oldu. Şimdi ikisi birden, ak bulutların arasından kişneyip duruyorlar. Kişneyip de zulümlerin ödünü koparıyorlar her şafak vaktinde... Sen bunu duydun mu Alim? Duymaz olur musun sen. Şimdi senden dileğim Alim, bak ne güzel de evi var, benim Memed oğlum fakir fıkaranın kılına dokunmadı, yakında belki çocukları da olacak. Hatçemi de o gözü kör olası Yüzbaşı öldürdü, çocuğunu da o Iraz aldı götürdü, ben de yarın öbür gün, o doru atlı, yakası yıldızlı Mustafa Kemal Paşayla konuşacağım, ona bir iki sözüm var ki altından kalkabilirse yiğit derim ona, soracağım ona, hiç insanın göreneğinde avrat öldürmek, avrada el kaldırmak var mı, ona çok çok şeyler söyleyeceğim. Bak Alim, aha bu dünyada da, öteki dünyada da iki elim yakanda olacak, bir daha Memedin başına kötü bir iş açma, açılırsa da önüne geç. Allahın aslanı sen değil misin, kendi ölünü sen kendin sırtlamış götüren değil misin, İnce Memed de senin bir yoldaşın değil mi? Şimdi beni iyi dinle, gülen kara gözlerine kurban olduğum, İnce Memed sana teslim. Ben onu iki gözümden sakınırım, işte ben bu yiğidimi sana teslim ediyorum. Anla ki, senin ne kadar kıymetin var benim yanımda."

Gitti, camın üstüne elini koydu:

"Duydun değil mi Hürüceyi aslanım?" diye sesini yükseltti. "Bak, eğer Memedime bir şey olursa, sana bir daha ağzımı açmam, ölene dek yüzüne bakmam, sana hiç Allahın aslanı

demem, yakanı da tutar, bu dünyada da öbür dünyada da cart, diye yırtarım. Duydun mu beni, kıyamete kadar, kıyamette bile yakanı elimden kurtaramazsın... Yüzüme, sende azıcık adamlık kalmışsa, hiçbir zaman bakamazsın. Baksana ne güzel evi var yiğidimin, bu güzel evini bozdurma."

Başını önüne eğdi, odada, bir baştan bir başa birkaç kere dolaştı: "Bu güzel evciğini bozdurma, bozdurma, diyorum sana. Bozdurma! Duydun mu?"

Bu son konuşması Aliye bir buyurma, bir gözdağıydı. Yatağına gitti, içi alıp alıp veriyor, bir de korkuyordu. Yatağın yanına, kilimin üstüne oturdu, ipekli yorgan yüzünü okşadı, içinde bir korku vardı, nerden geldiği belirsiz. Sonra birden bir sevinç doldu içine. İnce Memedi Ali korumazsa, o at, o deli at, diyecekti vazgeçti, o at korurdu, o, köylerin, şehirlerin üstüne varıp da şafak vakitleri kişneyen at.

Yorganı okşar, Aliye bakarken ayağa kalktı:

"Memed, gel buraya," diye buyurdu.

Memed, hemen kapıyı açıp içeriye girdi.

"Buyur Ana, bir isteğin mi var?"

"Var," dedi Ana, Alinin resmini gösterdi, "bak, Alimi ayak ucuma asmışsın olur mu, sonra gönüllenir Alim. Onu oradan al da, başucuma, şuraya as."

Memed hemen çıktı, bir çivi, bir çekiçle geri döndü:

"Yavaş tut Alimi, incitme yavrumu, o da senin bir yoldaşın. Bak, ne de güzel gülümsüyor. Hah, böyle işte."

Memed, Aliyi usulcana yerinden aldı, yavaşçana götürdü öteki duvara astı:

"Oldu mu Ana?"

"Oldu," dedi. "Şimdi Alim başımın üstünde."

Memed gittikten sonra lambanın fitilini kıstı, üfledi, yatağına girdi, döşek yumuşacıktı, bu yumuşak yatakta bile bir süre uyuyamadı. Başına hiç böyle bir iş gelmemişti, o, kulağının dibinde top patlasa bile başını yastığa kor komaz uyurdu. Bir süre daha Aliyle konuştu. Düldül ata öğütler verdi. Anacık Sultanı da unutmadı, ondan da dilek diledi. Memede de bol bol öğütler verdi. Seyrana da akıllar verdi. Bu portakal ağaçlarının yaprakları da ne güzel kokuyordu. Müslüm, portakalların,

ağaçlara bulut gibi konmuş ak çiçeklerini anlatmıştı. Denizi de söylemişti. Deniz de portakal çiçeği gibi kokuyormuş. Bu Çukurovada, toprak bile portakal çiçeği kokarmış. Bu Müslüm oğlanı da gözü tutmuştu. Yarın da onu Aliye azıcık teslim edeyim, dedi. Sonra da vazgeçti. Belki de Ali iki kişiye yüksünürdü. Memed yeterdi. Uyudu.

Ertesi gün Seyranla kolları sıvayıp mutfağa girdiler. Memed, bir kuzu kestirmişti. Seyran bir gecede değişmişti. Gözleri, eli ayağı, bütün bedeni gülüyor, yöresine sevinç dağıtıyordu. Onun sevinci Hürüceye de geçti. Kütükte et döverek bir içli köfte yaptılar ki bir yiyen bir daha yer, hem de parmaklarını birlikte yer. Çok başka yemekler de yaptılar. Titizleniyorlardı. Bu gece yemeğe konuklar geleceklerdi. İnce Memedin sofrasında kuş sütü bile eksik olmamalıydı. O Alinin resmini yapan usta da gelecekti. Kim bilir nasıl kutsal, keramet sahibi bir kişiydi. Onun en çok da, Aliye can veren, kurdu kuşu dirilten ellerini merak ediyordu. Her şeyini merak ediyordu ya en çok ellerini merak ediyordu. Herhal onun gözleri de başka türlü bakar, başka türlü görürdü, yitikleri, gizlileri bile. Akşamı iple çektiler.

Önce Zeki Nejad, karısı, üç çocuğuyla geldi. Karısı çok gençti ve kesik saçlıydı. Hürü Ana onun kısa, erkek saçlarından azıcık uzun saçlarına takıldı, ama şaşmadı. Kadının başı da açıktı. Hürü Ana buna da şaşmadı. Etekleri de kısaydı. Uzun topuklu ayakkabı giymişti, Hürü Ana, bunun üstünde bu nasıl duruyor, nasıl yürüyor, diye şaşırdı. Yakasını da memelerine kadar açmıştı. Mademki Memedin konuğuydular, haklarında kötü bir şey düşünmedi. Düşündüklerini hiç belli etmeden, evin büyüğü olaraktan onları güler yüzle karşıladı, odaya buyur etti incelikle. Öğretmen, üstü eski yazıyla donatılmış bir gümüş tepsi getirmişti yeni kurulan eve, çok güzeldi, güzeldi ya biraz eski olduğu belliydi. Belliydi ya zarar etmezdi, mademki üstünde hak kelamı yazılıydı, demek ki değerli bir şeydi. Onlara canı yürekten, sağ olun, dedi. Çok iyi insanlar gibi gözüküyorlardı, çocuklarını sevdi. Her çocuğa, köyden Memedi için getirmiş iri, pespembe narlardan, içi giderek, Memedin narlarını başkasına nasıl veririm, diyerek verdi.

Arkadan Efendi Hazretleri dedikleri Usta, elinde, kapağı altın yaldızlı kabı içinde bir kuran getirdi, kitabı öpüp başına götürdükten sonra Hürü Anaya verdi. Hürü Anayı, Efendi Hazretlerini görür görmez bir titreme almıştı. Kuranı Kerimi, elleri zangır zangır ederek aldı, dudağına zorla ulaştırdı, öperken az daha yere düşürüyordu, Memed, hemen ona yetişti, kitabı elinden aldı, götürdü en üstteki çiviye astı. Hürü Ana ayakta duramadı, gitti kendisini öğretmenin hanımının yanına attı, oraya yığıldı kaldı. Memed, ona su getirdi, suyu yudum yudum içti. Kendine gelir gibi oldu. İlkönce karşısına oturmuş Efendi Hazretlerine baktı. Gözlerini, ellerini göremiyordu. Gözü Efendi Hazretlerinin mintanına, mintanındaki sedef düğmeye takılmıştı. Az sonra kendini toparladı, yüreklendi, önce ellerine kaydı gözleri, parmakları upuzundu. Gözlerini onun ellerinden ayırıp da bir türlü gözlerine götüremiyordu. Sonra onun gözlerinden başka her yerini gördü. Mintanında hep boya lekeleri vardı. Onun o mübarek elleri de boyalı, tırnakları da uzamıştı. Gözlerini görünce gene titremeye başladı. Gözleri insanın gözlerinin içine içine bakıyor, insanın yüreğinin, kafasının içinde ne var, ne yoksa görüyor, geçmişini de, geleceğini de okuyordu.

Abdülselam Hoca, başörtülü, uzun fistanından ayakları bile zar zor görülen karısıyla geldi. O da bir kahve değirmeni, bir semaver, altın yaldızlı, ince belli çay bardakları getirmişti. Semaver, değirmen öylesine bir sarı ışıltıdaydı ki hayran kaldılar. Memedin başındaki o eski sarı güneş ışıkları değirmen ve semaverle birlikte çaktı söndü, savruldu.

Seyran siniyi ortaya getirdi. Hocanın karısı, Hürü Ana, Seyran sofrayı donattılar. Önce büyük sahanda tüten içli köfteyi getirmişlerdi.

Sofraya dört erkek, bir de öğretmenin karısı oturmuşlardı. Öteki kadınlarla çocuklar yemeklerini mutfakta yediler.

Hocayla Efendi Hazretleri yatsı namazını kıldıktan sonra, kaldıkları yerden yeniden konuşmaya başladılar. Daha doğrusu, konuşmuyorlar, hep öğretmeni dinliyorlardı, çok coşkulu bir adamdı, nutuk çeker gibi elini kolunu sallayarak, kendinden geçerek konuşuyordu. Antep cephesinde, Şahin Beyin köp-

rüde tek başına koca bir Fransız alayıyla savaşarak öldüğünden, eşkıya Karayılanla birlikte savaştığından, onun, yanında şehit düştüğünden, okuryazar olmadığından, ama İstanbulda okumuş kişilerin hepsini cebinden çıkardığından, onun dünyayı herkesten iyi bildiğinden, Köroğlu soyu bir eşkıya olup, zenginden alarak fakire verdiğinden, daha kurşun sesini duyar duymaz kaçan, ya da düşmanla işbirliği yapmış Ağaların ovayı paylaştıklarından, gene eski hamam, eski tas fakir fıkaranın aç kaldığından, Ağaların, Beylerin fakir fıkaraya olmadık zulümler ettiğinden, hiçbir şeyin değişmediğinden, fıkaraların sinekler gibi sıtmadan kırıldıklarından, Mustafa Kemal Paşanın yöresini alan bu Ağaların, Beylerin onu kandırdıklarından söz ediyor, coşmuş, bir çağlayan gibi akıp gidiyordu.

Hürü Ana, hem onu can kulağıyla dinliyor, hem de Efendi Hazretlerinden gözlerini bir an için ayırmıyordu. Şimdi işi anladım, diye düşünüyordu. İşte şimdi anlamıştı Hanyayı Konyayı. Bu Mustafa Kemal Paşanın işte şimdi kim olduğunu bir güzelce, bir iyice öğrenmişti. Hele şunlar bir gitsinler, o, omuzları altın döşeli Mustafa Kemal Paşaya bir iki sözü vardı ki, her sözü onun yüreğine hançerler gibi işleyecekti. Çok da ağır konuşmamalıydı. Herhalde iyi bir adamdı ki, Efendi Hazretleri onun tasvirini çıkarmıştı. Şu Zeki öğretmen de, herkese yağıp gürlüyor, Ağaların Beylerin üstüne yalım püskürüyor, onlara ağza alınmayacak sözler söylüyordu da Kemal Paşaya bir türlü kıyamıyordu. İşte şimdi anlamıştı onun askerlerini İncenin üstüne çekip Yüzbaşısına Hatçeyi niçin öldürttüğünü. Hele şunlar gitsinlerdi evden. Hele ortalıktan el ayak çekilip, Seyranla Memed uyusunlardı, bir sözler söyleyecekti ki ona, öğretmen ne diyordu, öğretmenin söylediklerini duymuş, kulaklarına İnanamamıştı, ne diyordu şu öğretmen Zeki ne diyordu? Mustafa Kemal Paşa da köylü, bizden bir kişidir, diyordu, o, tarlalarda, ekinlerini kargalar yemesin diye, karga çobanlığı yapmıştır, diyordu. Ona bir sözler söyleyecek, o, ölüp yitinceye kadar bu sözlerin altından kalkamayacaktı. Sen diyecekti, dul bir kadının oğlu olasın da, karga çobanlığı yapasın da, sonra da gelesin, ordunun başı olasın da, fakir fıkara da senin askerin ola, sen de fakir fıkaraya zırnık koklatmayasın da, bütün

dünyayı gene Ağalara, Beylere pay edesin de... Bunu sana hiç yakıştıramadım. Bu Ağalar, Beyler senin neyin olur ki, sen bir karga çobanıyken onlar senin gül yüzüne bir kere olsun bakıyorlar, seni adamdan sayıp Allahın bir kuru selamını sana veriyorlar mıydı?

Zeki Nejad, Yunan savaşını anlatıyordu. Yunan savaşında da çarpışmış, Mustafa Kemal Paşayla orada burun buruna gelmişlerdi. Mavi gözleri çok güzelmiş. Sarışınmış.

Hürüce, bizim Sarı Veliye benziyor, diye düşündü. O da Çanakkalede dövüşmüş, bir bacağını orada koyarak dönmüştü. Öfkeli, dediğim dedik, sert huylu, doğruca bir kişiydi Sarı Veli. Demek, bütün sarı adamlar böyle oluyorlar, bu sarı benizli mavi gözlüler. Bunlara konuşmak fayda vermez, dedi kendi kendine. Ben de onun yüzüne ölüp yitene kadar bir daha bakmam. O karga çobanına ağzımı açıp da bir tek bir söz edersem, nah, böyle çont olayım. Bu adamlara söz geçiremezsin. Ben de, Yüzbaşısına Hatçeyi öldürtenin bir daha yüzüne bakarsam...

Şu öğretmene bir iki sual soracaktı ya, neylersin, şurada Efendi Hazretleri konuşuyordu. Diyecekti ki, O Mustafa Kemal Paşa bizim adamımızdı da, karga çobanı has bir kişiydi de, sen de onunla burun buruna geldin de neden varıp da onun yanına sokulmadın, sokulup da sen bizim has adamımızsın, demedin? Demedin de onu gidip Ağalara, Beylere teslim ettin? Senin de bu işte hiç suçun yok mu Zeki oğlum? Gene de o Mustafa Kemalin, ölüp yitene dek yüzüne bakmayacaktı. Onun da hiç aklı yok muydu, o, kargalara çobanlık ederken, kendisinin yüzüne bakmayan o kan içici, o zulümkarların kim olduklarını bilmiyor muydu?

Efendi Hazretlerine de bir sözü vardı, sen ki Alinin, Hazreti Muhammedin atının, Köroğlunun tasvirini çıkarmış bir kutlu kişisin, hele söyle bakalım, bunun tasvirini niye çıkardın, yoksa bu Zeki yalan mı söylüyor? Niye yalan söylesin, Hatçeyi öldüren onlar değil mi?

Öğretmen konuştukça o böyle düşünüyor, bu omuzu altınlı Paşanın işini, doluya koyuyor olmuyor, boşa koyuyor dolmuyordu, bir türlü anlayamıyordu. Sonunda işin içinden çıkamadı, vazgeçti.

İyi ki onlar gece yarısı gittiler de Hürünün de, başı çatlamaktan kurtuldu.

Bu öğretmen Zeki onu yormuştu. Bir de Efendi Hazretlerinin huzurunda gerilerek kaskatı kesilmişti. Kemikleri çatırdayarak odasına giderken Mustafa Kemal Paşanın tasvirinin önünden, onun yüzüne bile bakmadan geçti. Varsın çatlasın, dedi kendi kendine, ben şu Binboğa dağlarının Hürüce Anasıyım, bir daha ona yönümü dönersem... Lambayı, başucundaki Alinin de yüzüne bakmadan söndürdü. Sanki Hatçeyi öldürenlerden birisi de oydu. Yatağa girer girmez uyudu. Sabahleyin de erkenden uyandı. Memed onları denize götürecekti. Gün ışırken Mustafa Kemalin doru atın yanında çıkarılmış tasvirine ters ters baktı. Aşağıda Müslüm, Seyran, Memed atların başlarını tutmuşlar onu bekliyorlardı.

"Bin Ana," dedi Memed, dizgininden tuttuğu atını önüne çekti, ayağından tuttu kaldırdı. Hürü Ana genç bir insan çevikliğiyle eyere atladı. Seyran, kimsenin yardımı olmadan, usta bir binici gibi kendi bindi. Memed önde, ötekiler arkada sel yatağından aşağıya, denizin kıyısına indiler. Ana, denizi görür görmez attan atladı, yürüyerek denizin kıyısına geldi, çakıltaşlarının üstünde durdu. Deniz bu sabah çok durgundu. Dalgalar kıyıya, kabararak, aralıklarla gelip yavaşça vuruyordu. Hürü Ana, elini beline verdi, bir süre güneşli denizi seyretti. Deniz ta ilerlerde yuvarlaklaşıyor, kabarıyordu. Seyran da tıpkı onun gibi ayakta dikilmiş kalmıştı. Böyle ne kadar gözlerini denize dikip beklediler, kimse farkına varmadı. Bir tuhaf, güneş kokusu karışığı bir tuz kokusuyla kokuyordu ortalık.

"Abooooooov, Memed, yavrum, insan bunun karşısında küçücük bir iğne ucu kadar kalıyor. Ben korktum bu senin deniz dediğinden."

Durduğu yerin az ötesinde, çakılların arasında dar bir çimenlik uzanıyordu, yana doğru bir iki adım attı Hürü Ana, çimenlerin üstüne bağdaş kurdu oturdu. Seyran da yanına geldi. Orada yan yana, gözlerini denizin uzaklıklarına dikmiş kıpırdanmadan kaldılar. Memed, onlara bir şeyler söyleyecek oldu, duymadılar. Müslüm, atları sel yatağındaki çayırlığa bağlar bağlamaz, bahçelerin içine daldı gitti. Memed pürenliğe koştu,

bir püren kümesinin yanına oturdu, pürenin mesteden kokusunu içine çekti. Pürenler çiçeklerini dökmüş, küçücük yuvarlak, püren yapraklarından, çiçeklerinden daha keskin kokulu tohuma durmuşlardı. Karşıdaki geniş bir püren kümesinin üstünü de ak bir kelebek bulutu baştan aşağı örtmüştü.

Memed ayağa kalktı, küçük püreni kökünden söktü, Ananın yanına vardı, sevinerek, uçarak:

"Bak Anam bak, bizim dağların püreni buraya gelmiş."

Hürü Ana onu duymadı. Memed, sözlerini birkaç kere yineledi, baktı ki Ana duyacak gibi değil, püreni onun yanı başına koydu, oradan ayrıldı, çakıltaşlarının, kumların üstünden günbatıya doğru yürüdü. Uzun gölgesi çok önünden, kiminde de güneşli denizin üstüne düşerek gidiyordu. Çakılların arasına sıkışmış, kumların üstüne saplanmış türlü biçimde, renkte deniz kabukları, kıyıda denizin attığı hayvan ölüleri, kırmızı çam kabukları, kütükler, ayakkabı eskileri, kırılmış şişeler, kurumuş deniz dibi bitkileri... Memed bunların hiçbirisini görmemişti. Denizin çok ötelerinden de buğu gibi yaygın, ardından da kabararak, uzayarak, genişleyerek ak bulutlar yükseliyordu. Şu Hürü Anayla Seyran, ne oldu onlara böyle, başlarına vurulmuş gibi, denizi görünce kıyıda öyle dilsiz kendilerinden geçmiş kalakaldılar. Bir de sabaha karşı, daha gün ışımadan, deniz kıpırtısız, süt beyazken, işte o zaman göğün ta uzağına uçan martıların kanatları göğe değerken, bir ışık kasırgası içinde kalır, savrulurken, işte o zaman görmelilerdi denizi Hürü Anayla Seyran... O zaman kırk gün kırk gece buradan bu denizin kıyısından ayrılamazlar, gözlerini denizden ayırmadan, hem de dilsiz, hem de sağır, hem de etini bıçakla kessen haberi olmayacak bir biçimde, yemeden içmeden kalakalırlardı.

Güneş ağır ağır yükseliyor, gölgesi ayaklarının dibine çekiliyordu. Hem yürüyor, hem de ayaklarının sesini dinliyordu. Daha bu kasabaya, bu eve, bu denize, keskin kokulu portakal bahçelerine alışamamıştı. Abdülselam Hoca, belki de iyi adamdı ya, bir tuhaftı. O adamda bir eksiklik vardı ya, neydi. Öğretmen Zeki Nejad da iyi bir adama benziyordu ya, onda da bir eksiklik vardı. Bu kasabadaki, şu okumuş yazmış takımında çok eksik vardı. Hepsi yarım adamlarmış gibi geliyordu Meme-

de. Ağası, Beyi, Kaymakamı Müftüsü bir tuhaf, insanı rahatsız eden havadaydılar. Onların içlerini kemiren, dünyayı onlara cehennem eden bir kurt vardı ya, ama bu kurt, bu eksiklik, yarımlık neydi? Bir Efendi Hazretlerinin yanında, bir demirciler çarşısında kendi köyündeymiş gibi rahat ediyordu Memed. Demirciler kırmızı demiri döverler, demire türlü biçimler verirler, örsün üstünden top top kıvılcımlar fışkırtır, ağız dolusu, mutlu kıvılcımlar fışkırtır, ağız dolusu, mutlu gülerlerken Memed gözlerini onların elinden ayıramıyordu. Efendi Hazretleri zaten bu dünyadan değildi ki... Belki az önce cennetten çıkmıştı, az sonra da, o güzel parmaklarıyla dünyayı nakışlarla donatacak, arkasından da çekip, gerisin geriye cennetine gidecekti. Efendi Hazretlerinde yaramaz bir çocuk hali vardı. Cennetinde, gidip çocukları bulacak, onlarla erik, portakal, ceviz hırsızlığına gidecek, bütün bahçeleri talan ettikten sonra, cepleri koyunları dolu dolu, Kevser ırmağının gözüne dönecekler, bir çalılığın ortasına, kuytuluğuna sığınıp, gözlerden uzak, ceplerinden çıkardıklarını, kuşkuyla yörelerine bakındıktan sonra yiyeceklerdi. İşyerinde çalışırken de, parmaklarının ucundan renkler, biçimler akarken de Efendi Hazretleri kuşkuyla yöresine ürkek bakıyor, elindeki fırçayı, bir çalıntı yiyecek yercesine camın üstünde gezdiriyor, kendisinin de inanamadığı, görünce şaşkınlık içinde kaldığı bir renk, bir biçim ortaya çıkınca yüzünde önce bir sevinç, sonra bir hayranlık beliriyor, ardından da bir hüzün geliyor, işyerini, bütün resimleri, Efendi Hazretlerinin tüm bedenini kaplıyordu. Her resimde, her zaman böyle olmuyordu. Kimi zaman sevinç, kimi zaman da hayranlık sonuna kadar sürüp gidiyordu.

Denizin üstünde, ikide bir denize inen martıların yanında bir karartı gördü, aklına hemen o adam geldi. Neydi, neyin nesiydi, kimdi, bilmiyor, hiç kimseden de bir şey öğrenemiyordu. Acaba bir kere daha karşısına çıkacak mıydı? Adamı o kadar merak ediyordu ki vurarak da olsa onu yakalayacak, kim olduğunu öğrenecekti. Efendi Hazretlerine, ya da Hürü Anaya sorabilseydi adamı, bunlar ona bir akıl verebilirlerdi. Nedense bir türlü olayı kimseye anlatamıyor, bir şeylerden çekiniyordu. Belki de bir tuhaf bir güç dilini bağlıyordu. Ona

hiç eksiği olmayan insan olarak yalnız Efendi Hazretleri geliyordu. O, çiçek yüklü bir bahar ağacına benziyordu, her dalında başka renk, başka biçim çiçekler açan ulu bir bahar ağacına. Hürüce Ananın Alinin tasviriyle konuştuğunu, kapının ardından dinlemişti. O ne biçim konuşuyordu öyle koskocaman, Allahın aslanı denilen bir Peygamberle! Sanki Ali, yedi yaşında bir çocuk da, yaramazlık yapmış da, o da onunla öyle konuşuyordu. Hürüce Ana boşa laf etmezdi, herhalde Ali onun bildiği gibi sıcakkanlı, çocuk yürekli, seven sevilen bir kişiydi ki, onun da atı İskenderül Zülkarneynin atı gibi dünyamızda daha dolaşıp duruyor. Efendi Hazretleri İskenderül Zülkarneynin de resmini, atıyla birlikte yapmıştı ya, o kadar resim satın almıştı ki bunu istemeye çekinmişti. Ona öyle geliyordu ki, Efendi Hazretleri resimlerini satmak istemiyor, satınca da çok üzülüyordu. Bir resmi bitirince ne kadar seviniyorsa, satarken de kahroluyordu. Efendi Hazretleri çok çiçek, çok ceren, çok geyik, at, cami, Mekkei Mükerreme, çok deniz, deniz üstünde güneş ve martılar, Köroğlu kaleleri, mor dağların üstünden, bulutlara sarınmış uçan cerenler... Leylekler yapıyordu büyük sürmeli gözlü, çok uzun gagalı ve bacaklı... Otur onun işyerine, kıyamete kadar dışarıya çıkma, her şey, bütün dünya, denizi, kokusu, toprağı, kuşu, hayvanı, ışığı, bulutuyla gözlerinin önüne seriliyordu, otur ömrünün sonuna dek seyreyle... Denizi deniz kadar, ağacı, ışığı, toprağı, kokusu tekmil kokulardan daha güzel. Onun cam üstüne yaptığı denizlerden koku, Akdenizden gelen kokudan daha keskin, daha güzel geliyor, onun portakal çiçekleri dallardakinden daha çok mestediyordu insanı. Bu Efendi Hazretleri şaşkına çeviriyordu insanları.

Çok uzaklara gitmişti, hemen geriye döndü, çabuk çabuk yürüdü. Belki Hürü Anayla Seyran denizlerinden uyanmışlar, uyanmış bakmışlardır ki kendisi yok, Müslümü çağırmışlar, atlara binmişler gitmişlerdi. Çok hızlı yürüyor, arada bir de koşuyordu. Yanlarına yaklaştı ki ne görsün, onlar oldukları yerden kıpırdamamışlar, gözleri de denizde dalmış gitmişler.

Yanlarına gelince:

"Ana," diye güldü, "ne oldu size böyle, bu deniz sizi afsun-

ladı. Kim olursa olsun, denizi ilk gören, işte böyle, senin gibi afsunlanır kalır, kıyamete kadar onun yanından ayrılmazmış."

"Sus," diye gürledi Hürüce, "gevezelik etme!" Sesi, sert bir buyruktu.

Onun konuşmamasından faydalanmak isteyen Memed:

"Ana bak, bizim dağlardan gelmiş püren, nasıl da güzel kokuyor," dedi, püreni getirdi onun burnuna dayadı. "Kokla." Hürüce onun elinden kaptığı püreni öfkeyle ta ileriye fırlattı.

"Sus!" diye gözlerini belertti. "Bir daha da, ben çağırıncaya kadar yanıma gelme."

"Olur Ana, baş üstüne Ana!"

Seyran sanki olan bitenden habersiz, onun yanı başına çökmüş, ondan da dalgın, çenesini dizinin üstüne koymuş, gözleri denizin ötelerinde... Memed gidince Ana da dizlerini kaldırdı çenesini üstüne koydu.

Gün yıkıldı gitti, ışıklar çekildi. Memedle Müslüm onların arkalarındaki yara oturmuş, ayaklarını da yardan aşağı sarkıtmışlar bekliyorlardı.

Gün kavuşurken Hürü Ana ayağa kalktı, gerindi, kemikleri çatırdadı, üstünü silkeledi, geriye döndü. Derin bir düşün içinden usul usul çıkıyor gibiydi:

"Memedim," dedi, "sağ olasın yavrum." Gitti, biraz önce fırlattığı püreni kıyıdan aldı, kokladı. "Oooh," dedi, "ne güzel kokuyor."

Üstünü başını silkeleyerek Seyran da onun yanına geldi.

"Atları getirin."

Atlara bindiler, yönlerini köye döndüler, akşam denizi dalgalarını büyütmüş, ta tepelerde köpüklerini patlatıyordu. Ne Hürü Ana, ne de Seyran bir kere arkalarına dönüp bir daha denize bakmadılar.

Eve geldiklerinde gün iyice kavuşmuştu. Hürü Ana, kapıda durup, atları ahıra götüren Memedi bekledi. Memed gelince, vardı, onun elinden tuttu, sıcacık sıktı:

"Memed," dedi, "şahinim, yavrum, beni oraya götürdüğün için sağ ol. Bu iyiliğini ölene dek unutmam. Çok büyük, çok mavi. Köpükleri de apak. İnsan onun yanında bir toz parçası kadar kalıyor."

"Ana bir de sen onu gün doğmadan önce göreceksin... Sütbeyaz... Mavi değil, ak bulutlar gibi apak..."

"Çok erken gitmedik mi biz?"

"Daha erken Ana, o zaman deniz ağarıyor, daha genişliyor, uzuyor."

"Adam ondan gözünü alamıyor."

"Alamıyor Ana," dedi Memed.

Yemeklerini yedikten sonra erkenden uyudular. Sabah gene çok erkenden kalktılar. Bu sefer bahçeleri, ovanın ortasındaki eski kaleyi dolaşacaklardı. Hürü Ana gelmedi. Bu uçsuz bucaksız, dümdüz Çukurova, bu büyük deniz onun gözünü korkutmuş, ona bir haller olmuştu.

Memedle Seyran, seher vaktinde yaya olarak yola çıktılar. Yolda çocuklar gibi biribirlerini kovalıyor oynaşıyorlardı. Gün doğarken, göğüslerine kadar çıkan, kalın başaklı bir buğday tarlasını geçiyorlardı. Esen yelde çiğli ekinlerin sırtı, çalkalanan bir altın pırıltısında göz alabildiğine ışıldıyordu. Seyran küçük bir kız çocuğu gibi koşuyor, geliyor, elinde kokulu bir ot, hiç görmediği bir çiçek, bir diken, bir böcek, yere ekinlerin içine yapılmış, içinde üç tane benekli yumurtası duran bir kuş yuvası, uzun bir yılan kavı... Çukurovanın taşına toprağına, böceğine, çiçeğine öylesine karışmış gitmişti ki şu ovanın ortasında, ekinlerin duldasında sevişmek aklına bile gelmiyordu. Kabuklu bir böcek, yemyeşil, yanar döner, kıpkırmızı boş bir arı peteği, bir kuş teleği... Memede ha bire, en küçük ayrıntı üstüne sorular yağdırıyordu. Bir an denizin kıyısında, mavinin ortasında kaldılar, mavinin içine girdiler, çıktılar, kıyıda, yarın kıyısında, tıpkı, ilk tanıştıklarında bostanda olduğu gibi sarılıp biribirlerine geçtiler. Üstlerini çok mavi, güneş geçirmeyen bir sis örttü. Mavinin serinliğinde kendilerinden geçtiler.

Deniz gümbürder, garbi yeli azıtmış eser, denizin arkasından kabarmış, yamaçlarına gün vurmuş ak bulutlar kalkarken çimenlerin üstünde, pürenlerin yanında, çalıların kuytusunda kendilerini çırılçıplak buldular. Üstlerindeki yaldızlı, masmavi sis kalkınca ne yapacaklarını, nereye kaçacaklarını bilemediler, koşarak yarın dibine gidip çabucak göz göze gelip gülerek, giyindiler.

"Deniz menekşe kokuyor," dedi Seyran. "Buğday tarlası da bir hoş, şırlayan ışık gibi kokuyor burada. Burada her şey başka kokuyor."

Memed, cebinden üç tane yeşil, küçücük portakal çıkardı ona uzattı:

"Bu," dedi, "daha büyüyecek, turuncu olacak, tatlanacak..."

Yeşil portakalları koklarken:

"Deniz ne kadar da büyük," dedi Seyran. "Bugün hiç korkmuyorum. Dün bir hal olduydu bana, başım dönüyordu. Portakal kokuyor."

Garbi yeli hızlanır, denizin dalgaları kabarır köpükler saçarken gecenin de böcekleri ötüşmeye başladı. Eve geldiklerinde gece yarıyı geçiyordu. Hürü Anayı avlunun kapısına çökmüş kendilerini bekler buldular.

"Acınızdan öldünüz yavrularım, size yarpuz kokulu tarhana, bulgur pilavı yaptım, bir de kavurma kavurdum."

"Vay, sağ olasın Ana," diye Memed onun ellerine sarıldı öptü.

Anayla Seyran Memede üstü yarpuzlu, yayla kokulu çorbalar, içli köfteler, tereyağı kokulu bulgur pilavları yapıyorlar, Memedin mutluluğu her geçen gün biraz daha artıyor, yaşamanın, sevincin ne olduğunu daha yeni yeni anlıyordu. Hürüyle Seyran, öğretmenin, Abdülselam Hocanın karısıyla kasabaya gidiyorlar, dükkan dükkan dolaşarak alışveriş ediyorlardı. Seyran neyi severse önüne ne gelirse, yeter ki azıcık hoşuna gitsin, alıyordu. Altın bilezikler, fistanlıklar, pullu yazmalar, renk renk ipek başörtüleri, gerdanlıklar... Bir de çok güzel bir Cığcık kilimi aldı eve. Memed için de metre metre gömleklikler... Memedin aldığı dikiş makinası yepyeniydi. Daha yeni çalışacaktı. Ayaklarına, o, öğretmenin karısının giydiği uzun topuklu ayakkabılardan da aldı. Evde bir gün akşama kadar giydi, gitti geldi, hemencecik de alıştı. O kadar zor değilmiş, diye gülümsedi.

Memede aşağı yukarı her iki güne bir gömlek dikiyordu. Gömlekler çoğalınca da ona çamaşırlar dikmeye koyuldu. Bütün bu giyecekleri koyacak sandık gerekti, nedense Memed, her şeyi almış da sandıkları unutmuştu. Öğretmenin karısını

aldı çarşıya gitti, üstleri ceren, keklik, gül, salep çiçeği, sığırcık, yağmurcuk kuşu kabartmalı üç tane büyücek ceviz sandık aldı. Cilalı ceviz sandıklar pırıl pırıl ediyorlar, üstlerindeki sürmeli cerenler çölde uçuyorlardı. Yabangülleri de inceden kokuyorlardı.

Öğretmenin karısıyla kebapçı dükkanına gittiler. Tereotlu, sumaklı, ayranlı güzel bir kebap yediler. Memed, kebabın lezzetini öyle bir anlatmıştı da inanmamıştı. Onun dediğinden de lezzetliymiş kebap... Dize kadar ipekli çorap da aldı. Bu ipekli çorap zar gibiydi. Öyle onun giydiklerine hiç benzemiyordu.

Çarşıyı çok seviyordu. Az bir sürede çarşıdaki bütün insanları adlarıyla sanlarıyla öğrenmişti. Kasabalılar da onu çok sevmişler, bazı yaşlı erkekler, onun yüzüne karşı bile, iç çekerek, bu Seyran dünya güzeli, Allah bu kızı, boş zamanında özene bezene yaratmış, öyle bir güzel ki Seyran, ne peride, ne huride, melekte eşi menendi yok, demişlerdi.

Seyran bu hiç tanımadığı kasaba dünyasına şaşırmamış, çabucak da alışmıştı. Köyü özlediği zaman da pazarın kurulduğu kasabanın ortasındaki alana gidiyordu. Öğretmenin karısı da pazar kurulduğu günleri seviyor, sabahtan akşama, pazarın kurulmasından dağılmasına kadar, orada duruyor, dolaşıyor, alışveriş ediyor, köylü kadınlarla çene yarıştırıyordu. Seyran, bütün köylülerin ona, kasabalılardan daha çok hayran baktıklarını, ona, bir meleğe, bir peri kızına bakar gibi baktıklarını biliyor, gamzeleri mutluluktan çukurlaşarak, gittikçe de güzelleşiyordu. Seyran gittikçe güzelleştiğinin de farkındaydı. İnsan, hangi insan olursa olsun, yaşamı değişir, günü sevinç içinde başlar, sevinç içinde sürer giderse güzelleşir. Son zamanlarda kötü bir huy edinmişti, fırsat buldukça doğru aynaya koşuyor, kendini seyrediyor, hayran kalıyordu. Acaba onu Memed de böyle görüyor muydu? Gene son günlerde ona bir hal olmuştu, içine bir kurt düşmüş, derdini de kimseye açamıyordu. Acaba Memed, ölene dek onu böyle sevecek miydi? Ya bir gün... Bunu Hürü Anaya soramazdı ki, kıyametleri koparırdı.

Seyran, aşağı yukarı her gün, yemek pişirir, bahçede çalışır, çamaşır yıkar, dikiş dikerken birden duruyor, içinde bir sevinç fırtınası, içi taşıyor, sevinçten dört dönüyor, ne yapacağını bile-

miyor, koşarak, bir kahkahada savrularak Hürü Anaya gidiyor, ona sarılıyor, iki kadın, biribirlerine sarılmış dönüyorlardı.

"Ana, bugünleri de görecek miydim, Ana..."

Hürü Ana da, ondan daha çok, mutluluktan uçarak:

"Çok şükür Allahımıza kızım, çok şükür. Bu halimize, bu günümüze çok şükür. Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, işte bizim yüzümüze de baktı," diyordu.

Bu coşkun sevinç, bu güzellik Hürü Anayı korkutuyordu. Seyranın da korktuğunu biliyor, korkusunu ona belli etmemek için her çareye başvuruyordu. Ve her resminin önünden geçtikçe öfkesini Köroğluna kusuyordu. Alinin de kusuru vardı ya, o hiç olmazsa, camide namaz kılarken, Allahın huzurunda, tam yüreğinin başından zağlı hançeri yemişti. Yemiş de ölüvermişti. Mustafa Kemal Paşaya gelince Hürüce ona bir iyice küsmüştü. O gün bugündür, başını çevirip de onun, bir kere olsun yüzüne bile bakmamıştı. Ama gene de ona birkaç sözü vardı ki, söz derim sana, o dul avradın fıkara oğlu altından kalkabilirse kalksındı.

Gitti Köroğlunun resminin karşısına dikildi, hiçbir şey konuşmadan, düşünmeden orada durdu. Sadece onun Kıratını, burma bıyıklarını, kocaman ela gözlerini, mavi göğü, gök azıcık kırışmıştı, ipek çarşaf mıydı ki gök kırışsın, atın ayakları bulutların üstünde, gökte yüzer gibi. Yanında yönünde de, onunla birlikte birkaç kartal uçuyordu, tüyleri altından... Hiç tüyleri altın kartal görmemişti. Tüyleri de altından kartal olur mu, olur ya, onmayası Hürüce, yok da Hazret Efendi, nereden uydurmuş da görmediği şeyi yapmış. Hazret Efendi hiç bilmediği, görmediği, olmayan bir şeyi uydurur mu? Sonra öfkesi birdenbire patladı, ne kartal kaldı gözlerinin önünde, ne de Köroğlu. Seni olmaz olası seyisin hiyanetlik oğlu, diye başladı. Sen Köroğlu oldun da, zenginden aldın fıkaraya verdin de kötü mü ettin, ha, kötü mü ettin? Sen ağaları kaçırdın, tarlalarını fıkaraya verdin de kötü mü ettin? Sen vardın da Ağayı öldürdün, kötü mü oldu, söyle bana kör seyisin adam olmaz oğlu, söyle, sen bir kervan kestin de beş oba donattın, sen zalimleri kılıcınla ikiye biçtin de, zulümü öldürdün de, sen Çamlıbelde Köroğluluk ederken, kurtla kuzu birlikte yayılır, fıkara zengin

kalmazken ortada, yetimler, elsiz ayaksızlar bol bolamadı doyarlarken kötü müydü bu dünya? Şu insanlar da seni Köroğlu ederekten, seni başlarına taç yapıp oturtmadılar mı, koca Allahımız da seni, fakir fıkaranın haline acıyarak, seni ölmezleştirip Kırklara Yedilere karıştırmadılar mı, seni deryalar yüzündeki Bozatlı Hızıra yoldaş etmediler mi? Ölmez bir kişi olunca, sana hiçbir şeyin, fakir fıkaranın gereği kalmayınca sen ne yaptın, bıraktın Çamlıbeli gittin, gittin de Kırklar meclisine, fıçı fıçı şarabı iç babam iç ettin... Ne fakir fıkara kaldı gözünde, ne de bir kimse. Aslını yitiren haramzadedir, yani senin anlayacağın piçtir. Sen kırk ölmezlere karışınca, bir daha da kıyamete kadar hiç ölmeyeceğini anlayınca, bir daha da gözünde ne o seni adam eden fıkara kör seyis baban Yusuf kaldı, ne de seni baş tacı eden fakir fıkaralar. Çekildin dağların başına, yanında kırk tane huri melek, şarap fıçıları önünde, şişirdin karnını, şişirdin ha... O kadar, kendinden başka kimseyi düşünmedin ki, ortalığı zulüm, yalan, haksızlık aldı götürdü, fakir fıkara bir ekmeğe muhtaç oldu da sen aldırmadın, görmezcelikten geldin... Zenginler, ağalar, beyler fakir fıkaranın gözlerini oydular, derisini yüzdüler, diri diri kuyulara gömdüler, sen gene aldırmadın. Bir de öyle ata binmiş de, bulutların üstünde sanki adama benzer bir adammışsın gibi gert gert geriniyorsun... Fakir fıkara kan ağlıyor kan, körün oğlu, koca Allahımız seni bunun için mi ölümsüz yaptı, seni ölümsüz yaptı ki, şu fakir fıkaranın arasına git karış da, onlara zulüm eden olursa onlarla birlik ol da... Kıyamete kadar fakir fıkara dirlik düzenlik içinde yaşasın, diye de... Sen de... Sen de, öyle mi diyorsun, bin ağa, bin bey öldürürsen iki bini geliyor, seni de bu akıl mı yıldırdı, sen hiç akıl etmedin mi üç bin öldürmeyi... Sen de altı bin, on bin öldür. Ağalar beyler sonunda tükenirler, tükenmezlerse bile korkar, sinerler, sen bunu hiç akıl etmedin mi, bu mu gözünü yıldırdı? Utandın da kendi insanlığından, seni ölümsüz eden koca Allahımızdan, fakir fıkaranın yanına o Kıratını gönderdin değil mi? O, ağzı var, dili yok bir hayvandır, bu ağalarla, beylerle başa çıkamaz, fakir fıkaraya yardım edemez, hiç düşünmedin mi? Gene de kötü bir şey değil atın aramızda dolaşması, insanın yüreğine güç veriyor.

Kimi zaman da, Köroğluna çok yüklenince ona acıyor, belki ölmüştür, belki yatalaktır, diye düşünüyordu. Zulüm bunca artar, insanoğlu bunca aşağılanırken, başında bir hal olmasa o koç Köroğlu hiç yerinde durabilir miydi? Kiminde de, o Köroğlu, belki Mustafa Kemal donunda gelmiştir, diye düşünüyor, düşünür düşünmez de vazgeçiyordu.

Kimi zaman da o kadar çok, o kadar çok korkuyordu ki, öfkesini, korkusunu gidiyor Adem Babamızla Havva Anamızın üstüne kusuyor, teh, diyordu, çırılçıplak duruyorsunuz ya, cennetin ortasında, suyun başında, yanınızda yılan... Şunlara bakın hele, şunlara... Çırılçıplak. Hiç de güzel değiller, ikisi de çirkin mi çirkin. Birer yaprak koymuşlar oralarına, koymaz olasıcalar. Sizi kim görecek ki orada, sizden başka insan var mı cennette a gözleri kör olasıcalar, var mı? Öyleyse oralarınızı sallaya sallaya gezin cennetin ortasında. Şeytan mı görecek, şeytan zaten görmüş her bir yerinizi. Şeytana göstermediğiniz bir yeriniz mi kalmış çirkin batasıcalar? Hazret Efendi mi sizi öyle yaptı, siz Hazret Efendinin kim olduğunu biliyor musunuz, hiç iftira etmeyin, o yalan söylemez, o Allahın bir ermişidir o... O da sizden türeme ama, o size hiç benzemiyor, çirkin gözlü kör olasılar, hiç kendinizi kasmayın. Hazret Efendi sizin tasvirinizi olduğu gibi çıkarmıştır, çirkin yalancılar. Sizi tamahkarlar sizi, bir küçücük elmaya kandınız da, hem de bir yılancığa, şu zıkkımı yediniz de başımıza bunca işi açtınız. Çıkın bakalım şu belanın altından, çocuklarınız biribirlerini yiyor. Biribirlerinin kanını içiyor. İşte bunlar şu azıcık, bir lokma elmaya dayanamadığınızdan oldu, çirkin bokboğazlar. Alın işte, görün marifetlerinizi, zengin fakiri yiyor. Ne diyordu o, öfkeli adam, adı Zeki mi ne, çeltikçiler her yaz bu ovada bin tane çocuğu keyif için öldürüyorlarmış. Doğurmaz olasıca fallik, yani ellik orospusu beğendin mi ettiğini, torunların aç, aç, aç! Kan içinde yüzüyorlar. Ölene dek sizin de yakanızı bırakmayacağım. Çirkinler, sağ olsun Hazret Efendi Usta, sağ olsun ki sizin şu çirkin tasvirinizi çıkarmış da...

Bazı zamanlar Seyran, onun dudakları kıpır kıpır resimlerle konuştuğunu görünce:

"Ana onlar canlı değil ki, onlar tasvir, onlar senin söylediklerini duymazlar ki," diyordu.

"Nasıl duymazlar onlar beni," diye azarlıyordu onu Hürüce, "sus, günaha girme, onlar, her bir şeyi duyar, anlarlar. Hazret Efendi onları boşuna mı yapmış? Duymazlar, anlamazlar da bunlar ne işe yararlar?"

Memed, Hürü Ananın bu resimlerle konuşmasını, gittikçe de artan bu merakını bir türlü anlamamıştı. Bu cin gibi insan resimlerle konuşmayı, öfkelenince, üzülünce, sevinince kendine iş edinmişti. Herhalde bir bildiği var, diyordu Memed. Belki de burada çok canı sıkılıyor, sıkılıyor da o resimlere sığınıyor, diye düşünüyordu arada sırada da.

Bu arada Memed kendisini kasabanın, dedikodularının, çatışmalarının, kıran kırana çıkar savaşımlarının ortasında bulmuş, bu hiç bilmediği insanları, dünyayı öğrenmeye dört elle sarılmıştı. Eğer, bu kasabada öğretmen Zeki Nejad gibi birisini tanımamış olsaydı, ne kendini bütün bu savaşımların içinde, gökten düşmüş gibi birdenbire bulur, ne de bir yanı tutup onların dövüşlerine canı gönülden katılırdı. Öğretmen Nejadla birlikte o arzuhalciden, bu arzuhalciye gidiyor, Kaymakama çıkıyor, birtakım pulların üstüne adını yazıyordu. Bu arada öğretmen ona adını yazmayı da öğretmişti. O da çabucak, hem de kolaylıkla öğrenmişti Memed yazmayı. Kağıtların üstüne her Memed yazdıkça yüreği, bir kızı ilk öperkenki gibi çarpıyordu. Öğretmen ona yakında okuryazarlığı da öğretecekti. Öğretmenin dediğine göre bu işi üç aya kalmadan öğrenecek, bütün dünyayı, dünyada ne kadar söz varsa okuyacak yazacaktı. Memed, yeni, tuhaf bir dünyaya yeniden doğmuştu. Öğretmen Zeki Nejada yüreği öylesine ısınmış, bu deli dolu, son söyleyeceği sözü ilkten söyleyen adama öylesine bağlanmış, onu öylesine kardeş bilmişti ki ona, kimliğini açıklamadığından dolayı utanıyor, yerin dibine geçiyordu. O da İnce Memedi fakir fıkara kadar, belki de onlardan çok seviyor, dirilip de göğe çekilen ata, söz dönüp dolaşıp gelince de, hiç konuşmuyor, onu derin bir düşüncedir alıyordu. Onun İnce Memed olduğunu bilse kim bilir ne yapardı? Sevinir miydi, coşar mıydı, coşar da sarılıp öper miydi, ya da korkar mıydı? Bu delifişek, bu

ateş çemberinden geçmiş kişi, bu dünyada hiç korkacağa benzemiyordu. Ona, bak, şu karşıdaki ölümdür, bir adım atarsan içindesin deseler, o, gözlerini kırpmadan, gülerek dalmacaya atılırdı. Memed, ömründe bunun kadar yürekli bir Topal Aliyi, bir de Recep Çavuşu görmüştü. İnsan yaratığı şu evrendeki yaratıkların en korkaklarından birisidir, ama içlerinde çok da yüreklileri var, Hürü Ana, Ferhat Hoca gibi. Bu dünya o yürekli insanların yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor. Hürü Ana bir beterdi. O, Aliyle, Allahla bile, babasının oğlu gibi göz belerterek çekişe dövüşe konuşuyordu. Elinden gelse gidecek Ankaraya, Mustafa Kemal Paşanın yakasına yapışacak, ağzına geleni söyleyecekti. Onun da, en son, çekindiği bir yer, yanında konuşmaya bile korktuğu bir kişi vardı, Efendi Hazretleri. Ona Hazret Efendi Usta diyordu da, başka bir şey demiyordu. Memed ona kaç kere Efendi Hazretlerinin adını yanlış söylediğini söylemiş, onu vazgeçirememişti.

O sabah sisler, güneş doğmuş, iki üç kavak boyu kalkmıştı ya, daha kalkmamış, yerden bir karış yukarda sallanıp duruyordu. Memed, atının üstünde kasabayı, kasabalıları, Ferhat Hocayı, şehirlerin, köylerin, dağların, ovaların üstünde uçarak dolaşan, her şafak vakti de dünyaya dehşet bir kişneme bırakan atını düşünüyor, öğretmen Zeki Nejadla buluşmaya kasabaya gidiyordu. Yolun kıyıları boyunca portakal, limon, turunç ağaçlarında küçücük küçücük, çok yeşil, koparınca dünyayı keskin bir kokuya boğan, her birisi başparmak büyüklüğünde şıkırdım meyveler vardı. Meyveler büyüyünce kim bilir bu dallar onları nasıl çekecekti!

Uzakta, yolun ortasından bir insan karartısı gidiyordu. Memed, karartının kim olduğunu hemen anladı, acaba atı doldurup üstüne sürse miydi, bir ikircik geçirdi, atı hızlı süreceği yerde yavaşlattı. O yavaşlayınca biraz sonra, alıcı gözle bakınca karartı da yavaşladı. O, atının başını çekti, karartı da olduğu yerde zınk, diye durdu. O, atını sürer sürmez, karartı da yürüdü. Sanki biribirlerine bağlılardı, birisi durunca öbürsü duruyor, birisi yürüyünce de ötekisi... Bu oyunları öğleye kadar sürdü. Memed, birkaç kere köye döndü, baktı ki, her seferinde karartı da arkasına takılmış geliyor. Bir seferinde onu ta kö-

yün ağıllarına kadar da geriye getirdi. Hürü Anadan çekinmese evin kapısına kadar getirecekti adamı. Böyle git gel, dur kalk, Memed sonunda öfkelendi, altındaki Arap atını doldurdu, at kuş gibi uçtu. Önündeki adam da koştu. Sonra da baktı ki Memedden kurtuluş yok, yolun ortasında dimdik durdu, onu bekledi. Memed, ona on adım kadar yaklaşınca tabancasına davrandı. O, daha tabancasını çekmeden adam, üç el kurşunu arka arkaya atın tam alnının ortasına boşalttı, arkasından da hendeğe atladı, Akdenize aşağı koşmaya başladı. Memed hiç zaman yitirmeden, can çekişen atını yolun ortasına bıraktı, adamın ardınca koşmaya başladı. Ona biraz yaklaştıkça ona birkaç kurşun sallıyor, vuramıyordu. Tazı gibi bir adamdı önde koşan, Memed ona, kurşunun etkili olacağı kadar, hiçbir zaman yaklaşamıyordu. Gide gide, sel yatağına vardılar. Memedin burnuna püren kokuları gelince gevşedi, yavaşladı, adam da çoktan gözden yitmişti, geriye döndü. Yola geldiğinde neredeyse akşam oluyordu. Ölmüş atın başında, yolun kıyısına oturmuş bekleyip duran öğretmen Zeki Nejadı gördü.

"Demedim mi sana," diye ayağa kalkarak ona doğru yürüdü öğretmen, "demedim mi sana, dikkali olalım, bu adam, bu Şakir olacak köpek kan içici bir insan kasabıdır, diye. İşte ilkönce senin başına geldi. İlk seni öldürtmek istedi. Seni öldürerek bana gözdağı vermek istedi. Şimdi anladın mı kardeşim bizim kimlerle uğraştığımızı, canımızın her an tehlikede olduğunu. Bizim bütün arkadaşların canı tehlikede. Ona göre davranmalı, ona göre ayağımızı denk almalıyız. Bak, eğer bu iş senin başına gelmeseydi, tehlike içinde olduğumuzu, karşımızdaki kişilerin kan içici olduklarını alimallah kimseye, sana bile anlatamazdım."

Memed:

"Zeki kardaş," dedi, "biz tehlikedeyiz ya, bu başka." Olayı baştan sona, bir çırpıda kesik kesik, ona anlattı. "Bu ne iştir, sen söyle, sen akıllısın. İsteseydi, atı vuracağına beni, haydi haydi yüz kez vurabilirdi. Ona yetişemeyim diye atı vurdu. Ona yetişirsem, merakımdan onu vurarak ele geçireceğimi biliyordu. Başka çaresi olmadığı için atı vurdu. Bu adamın benimle bir alıp veremediği var ya, nedir ki o?"

Atın baş yanına, yolun kıyısına sekilendiler. İkisi de düşünceye daldı. Zeki Nejad da, Memed de, başları çatlayıncaya, karanlık kavuşuncaya kadar düşündüler. Sonra ayağa kalktılar, atın koşumlarını çözdüler, eyeri Memed, heybeyi, dizgini, bellemeyi öğretmen aldı, eve doğru yola düştüler.

"Tuhaf bir iş," diye şaşkınlığını dile getirdi öğretmen Zeki Nejad. "Ben bunca ömür yaşadım, bunca işler geldi geçti başımdan, bunca savaşa girdim çıktım, yedi cephede savaştım, ne başıma böyle bir iş geldi, ne böyle bir iş gördüm, ne de duydum. Senin o Anavarza ovasında bir düşmanın mı var, bunun için mi orasını bıraktın da geldin?"

"Yok," dedi Memed.

"Öyleyse bu senin başına gelen dünyanın en tuhaf işi. O adamı tanıyor muyum, dedin, gözün mü ısırıyordu, dedin?"

"Onu çok iyi tanıyorum, onun yüzünü çok görmüşüm gibime geldi. Ama düşünüyorum, düşünüyorum çıkaramıyorum."

"Evet, atı tam alnının ortasından vuran bir adam, üç kurşunu da yan yana değdirmiş atın alnının sakarının içine, atın üstündeki seni, çoktaaan uçururdu. Tuhaf bir iş."

"Çok tuhaf."

"Ne düşünüyorsun?"

"Düşünecek bir şey yok. Yalnız bu işi Hürü Ana bilmesin. Ona zor anlatırız."

"Zor anlatırız," dedi Zeki Nejad. "Hem zor anlatırız, hem de onun gözünden öyle bir düşeriz ki atını öldürtmüş bir kişi olarak, kıyamete kadar ne senin, ne de benim yüzüme bakar. Eğer bir gün dayanamaz da birimizle konuşacak olursa, o da bir uyuz köpekle konuşur gibi konuşur. Haydi dönüp gidelim de, atın ölüsünü çalıların içine çekelim de kimse görmesin. Ya da birisi görür, tanır da..."

Gerisin geri döndüler, ağır atı kan ter içinde kalarak çalılığın içine kadar çektiler.

"Şimdi bunu kartallar iki gün içinde yer bitirirler, kemiklerini bile bırakmazlar."

O, böyle konuşurken Memed bağırdı:

"İşte, işte, o orada..."

Arkasından koşarken, bacakları deyip üç kurşun sıktı. Adam düşer gibi oldu, öğretmen, "vurdun," diye bağırdı, "tam isabet," adamın düşmesiyle kalkması bir oldu.

Alacakaranlıkta ikisi birden adamı Akdenize kadar, ellerinde çıplak tabancaları kovaladılar. Akdenizin orada, karanlık iyice bastı, önlerindeki ışıklı denizin yüzü bile karardı.

Yorgun, öfkeli eve döndüler.

Çukurovanın o yoğun, taş gibi ağır, soluk aldırmaz sarı sıcağı çöktü. Bütün ova, ta buradan Anavarza ovasına, oradan Kozan altına, Misise, oradan da Yüreğir toprağına kadar sonsuz bir düzlük sarı, yoğun, gözleri yakan bir ışıltıya batmış yalbırdıyordu. Biçilmiş ekinlerin sapları, yollara dökülmüş samanlardan fışkırıyor, ortalık kaynıyordu.

Ovaya, birkaç yıldır çeltik ekmeye Maraşlılar geliyor, ovaya, buradan Akdenize, kuzeyde Ceyhan ırmağına, aşağıda Toprakkaleye kadar binlerce dönüm çeltik ekiyorlardı. Binlerce dönüm çeltiğin bataklığı içinde köyler çiftlikler kalıyor, bataklıklardan bulut bulut kalkan sivrisinekler ovanın göğünü tutuyordu. Sivrisinekler geceleri insanları uyutmadıkları gibi, atlara, öküzlere, ineklere, öteki hayvanlara da rahat vermiyorlar, özellikle, sineklerin saldırısına uğrayan atların bütün gövdeleri kızıl kana kesiyordu.

Bölgenin en büyük çeltikçisi de Şakir Beydi. Şakir Bey, her yıl ne kadar çeltik ekiyor, her yıl ovanın kaç bin dönümlük yerini bataklığa çeviriyor, kendi de bilmiyordu. Ve ovada sıtmalanmayan hemen hemen hiçbir kimse kalmıyordu her yaz. Çeltik tarlalarının, yani bataklığın ortasında kalan köylerin hali dumandı. O köylerin insanları, daha da çok çocukları sıtmadan sinekler gibi kırılıyorlardı. Bütün ova köylerinin mezarlıkları her yıl taze çocuk mezarlarıyla doluyordu.

Zeki Beyle Abdülselam Hoca vakit geçirmediler, sınırın ötesine geçerek Memede, öldürülen atından da görkemli, soylu, soyu yedi göbekten daha yukarıya çıkabilen bir at aldılar. Memed, bu atı daha çok sevdi. Atına biniyor, her gün kasabaya iniyor, arzuhalcilere öğretmenle birlikte uğruyor, Ankaraya tel üstüne tel çekiyorlardı.

Bir sabah erkenden çarşıya inmişler, önce kunduracı Celal

Ustaya uğramışlar, onu alıp terzi Rifatın dükkanına gitmişler, oraya saraç Veli Usta, öteki arkadaşları da gelmişler, bütün gün tartışmışlar, yıllardan bu yana yasak ettirmeye çalıştıkları, hiçbir zaman da başaramadıkları, bu yıl öteki yılların üç misli ekilen çeltiğin zararlarını nasıl azaltırız, diye kafa yormuşlardı. Bir kere köylerin içine kadar çeltik ekilmesi yasaktı. Bu yıl birçok köy çeltik alanlarının ortasında, bataklıkların içinde kalmıştı. Çeltik sahalarının yerleşim yerlerine uzaklığı en az üç bin metre olmalıydı, oysa ki, bu alanlar, kasabanın son evlerinin avlu duvarlarından başlıyordu.

Öğretmen Zeki Nejad, köyleri su altında kalmış köylüleri de kışkırtıyor, onlara da, her gün tel üstüne tel çektiriyordu Ankaraya.

O sabah, öğretmen Zeki Nejad, saraç Veli, saraç Veli çember sakallı, beş vakit namazında, etliye sütlüye karışmayan, ama iş çeltik sorununa gelince zıvanadan çıkan, iyi bir kişiydi, Memed, bir de Müftü Efendi Zeynullahın dükkanına oturmuşlar çay içiyorlardı. Yanlarında birkaç kişi daha vardı. Önce dükkanın kapısı önünde Şakir Beyin gölgesi belirdi, ardından da gözlerini belertmiş Şakir Bey hışım gibi girdi dükkana... Tozlu çizmeleri, lacivert külot pantolonu, tozlu ceketi, ipek mintanı, Borsalino şapkası, elindeki sapı kehribar gümüşlü kırbacıyla toz içinde kalmış bir heybet gibiydi.

"Muallim," diye bağırdı, "çek elini benden. Seni ne alakadar eder benim çeltik sahalarım? Alanlarımın içinde köyler kalmış sana ne? Ben onların kanını paramla satın alıyorum."

Öğretmen Zeki Nejad, kendisinden beklenilmeyen bir dinginlikle karşılık verdi:

"Köylerin içlerine kadar çeltik ekmek, köyleri binlerce dönüm bataklığın içine hapsetmek yasak."

"Para, para verdim ben onlara, köylerini bu yaz için satın aldım. Sen bir öğretmensin, çocuklarını okut, başka işlere burnunu sokma. Bak, bak, eserine bak. Sen çeltiğin ve milli servetin düşmanısın ve de kendini bil, muallimliğini bil ve hem de çizmeden yukarıya çıkma... Bak, bak eserine. Kendilerini çamura bulamışlar bu alçaklar, beni Kaymakama şikayete gidiyorlar."

"Sen bulamadın mı onları çamura, kendilerini niçin çamura bulasınlar, neden uydursunlar? Bulut gibi gelen, insanlara kurt gibi saldıran zehirli sıtmadan öldüren sivrisinekleri de bu köylüler uyduruyorlar, öyle mi?"

"Muallim. Muallim," diye, gözlerini belerterek sağ ayağını yere vurdu Şakir Bey, taban tahtaları çatırdarken, dükkan zangırdadı. "Muallim. Muallim sen o göğsünde takılı teneke parçasına mı güveniyorsun, ona güvenme. El elden üstündür arşa kadar. Yanına yörene topladığın beş on kopuğa güvenme." Memedin oturduğu yere döndü. "Sen de daha dün geldin buraya, ne olduğun, kim olduğun belli değil, buraya niçin geldiğin de hiç belli değil, sen de ayağını denk al! Yakında hakkında bir tahkikat açtırırım ki..."

Memedle göz göze geldiler, Şakir Bey, gözlerini kaçıracak bir yer arıyor, gözlerini Memedden bir türlü kurtaramıyordu. Memedin gözlerine o eski çelik ışıltısı gelmiş oturmuştu gene. Şakir Bey çok telaşlandı. Nereye gitse, ne yapsa Memedin bakışlarının altında eziliyordu.

Şakir Bey gidiyor, geliyor, çırpınıyor, bağırıyor, onun bakışlarından kendisini bir türlü kurtaramıyordu. En sonunda, kendisini dışarıya, çamur içinde, Hükümet konağına doğru çekilen, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu kalabalığın arasına attı:

"Görün, görün eserinizi, bu çamura buladığınız köylüleri görün. Şunlara bakın, bunlar insan değil, çamurdan birer heykel... Çamur, çamur, çamur heykeli..."

Ne yapsa, ne etse Memedin gözleri üstündeydi ve Şakir Beyin yüreğini bir korku almış onu rahat bırakmıyordu. Çamur kalabalığını yardı, dibinden su kaynayan, alanın ortasındaki ulu çınarın altına kadar koşarcasına yürüdü, abalı bir saka atının başını tutuyordu, ata atladı, ovaya aşağı doldurdu. Atın ayaklarının çıkardığı toz bulutunun ortasında kalarak kasabayı çıktı.

"Bu adam oynatmış, delirmiş," dedi Zeki Nejad. "Bu ne biçim iş, adam bütün köyleri bataklık yapmış, köylüler, boğazlarına kadar suyun çamurun içinde kalmışlar... Sonra da onları ben çamurdan heykele çevirmişim. Ulan, sana kan kusturacağım Şakir Beyefendi. Ben Zeki Nejadsam, ben de adamsam."

Madalyasını tuttu. "Eğer bu da bir teneke parçası değilse, ben de bu köylülerin kanını sende bırakmayacağım."

Memed, bugün Zeki Nejadı daha iyi, daha yakından tanıyor, içinden, bir insanı olayların içinde tanımaktan başka yol yok, diye geçiriyordu. Bu delifişek adamın, biraz önceki Şakir Bey karşısındaki soğukkanlı halini yemin billah anlatsalar inanamazdı. İşte adam gibi adam böyle olurdu.

Müftüyle Zeynullah, Zeki Nejadı yatıştırmak, olayın daha da büyümesinin önünü almak için diller döküyorlar, yakından tanıdıkları öğretmeni yatıştırmaya çalışıyorlardı. Deneylerle biliyorlardı ki, böyle giderse bu işin sonu kötü bitecekti.

Bu Şakir Bey de buranın yerlisi değildi. Şu yukarı dağlardan, Maraş ilinden olurdu. Onun da evinin duvarında altın yaldızlı, yeşil, kalabalık dallı, tam bir kapı büyüklüğünde, altın yaldız çerçeveli bir soyağacı, aynı büyüklükte, gene altın yaldız çerçeveli bir padişah fermanı asılıydı. O da soyunu Dulkadiroğlu hükümdarlarına bağlıyordu. İşte tanıkları da, üç yüz yıl önce yazılmış soy kütüğü ve padişahça verilmiş ferman. Bu fermanın dünyada, Topkapı Sarayında bile eşi menendi yoktu. Başka, önemli, önemliden de önemli bir tanığı daha vardı, Payas Kalesi. Payas Kalesi, Gavur dağlarının eteğindeki düzlüğün ortasına, Akdenizle dağın arasına yapılmıştı. Geceleri, elini uzatsan tutacakmışsın gibi yaklaşan dağdan çam kokuları, gündüzleri kalenin burçlarının altına serilmiş gibi duran biraz uzaktaki denizden tuz kokuları geliyordu. Bu kaleyi Osmanlılar, daha düne, Cumhuriyete kadar hapisane olarak kullanmışlar, nice politik mahkumları burada boğarak öldürmüşler, ölülerini de, ya Akdenize, balıklara, ya da dağa, kurtlara atmışlardı. Bu kale, Osmanlıya geçmeden, yani Fırkai Islahiyeden önce Küçükalioğullarının elindeydi. Mısırdan, Şamdan, Kudüsten gelen ve ipek yoluna çıkan kervanların başlarını Küçükalioğulları alıyordu. Yalan, diyordu Şakir Bey yalan, Küçükalioğulları da kim oluyorlar, Küçükalioğulları Dulkadirli hükümdarlığının küçük bir Beyi, ipek yolu haracını tam bin yıl Dulkadirliler almışlardır, benim öz bir dedelerim.

Dulkadirli, Şakir Beyin dedesi mi, değil mi, burada hiç kimse bunu bilmiyordu. Bilmesinler, onun konağında kapı kadar

bir soyağacı, bir de ferman asılıydı ya, bilsinler, ya da bilmesinler ne yazardı.

Şakir Bey Kurtuluş Savaşı biter bitmez kasabaya gelmiş, büyük bir portakal bahçesinin ortasındaki, iki katlı, on iki odalı, ak badanalı konağa kimseye sormadan yerleşmiş, arkadan da hane halkını kasabaya getirmişti. Görkemli doru bir ata biniyor, altın saat, zincirleri iki avuç gelen altın köstek takıyor, kehribar saplı gümüşlü kırbacını çizmelerinde şaklatıyordu. Kasabaya yerleştikten birkaç gün sonra Kaymakama gitti, ona kendi saatı gibi Longines marka bir altın saatla birlikte, kendi kösteğinden de ağır bir altın köstek armağan etti. Kaymakam onun bu cömertliğine çok sevindi, hemen o akşam, onun yüz dönümden fazla bir portakal bahçesi içindeki evine gitti. Kaymakam bu evin eski sahibi Ermeni hakkında çok şey biliyordu.

Kaymakam Bey, bu yumuşak huylu, mert, yiğit görünüşlü, soylu kişiyi, hele evinin duvarına asılı fermanı, soyağacını görünce, çok sevmişti. Evde hiçbir şeye bakmadan, kahve içmeyi, yemek yemeyi unutmuş, duvardaki kapı gibi değerli, kutsal dede yadigarlarına, gözünü onlardan ayıramadan bakmıştı.

Şakir Bey de bu yaşlı ama, feleğin çemberinden geçmiş, Osmanlı İmparatorluğunun birçok macerasına karışmış kişiye bir büyük kardeş, bir baba gibi saygı duymuştu. Bu düşüncesini de açık açık Kaymakama, orada, evinin içinde söylemişti. Çünkü Şakir Beyde yalan dolan yoktu. Onun sözü açıktı ve her zaman da civanmertçeydi.

Birkaç gün sonra da Şakir Bey, Kaymakamın, bu çok saydığı insanın karısına da çok değerli, eski, antika altın bilezikler, bir Hint mihracesinin hazinesinden çıkarıldığı söylenen çekirdek altın, yeşim, inci karışığı bir kolye getirdi. Kaymakam, mesleği icabı bu işlerden, değerli taşlardan anlardı. Ne gerdanlık, ne altınlar, hiçbirisi sahte değildi. Ve paha biçilmez değerdeydiler. Kaymakam, bu, kendisine armağan olaraktan verilmiş, değerine paha biçilmez gerdanlık ve bilezikler üstünde çok düşündü. Bu ev içinse, çiftlikler, portakal bahçeleri içinse bütün değerli armağanlara gerek yoktu. Her Ağa, her Bey, azıcık ağzı laf yapan, falan cephede savaştım, çarpıştım diyen, yarası varsa, onu da göstermeye gerek kalmadan, kolaylıkla bir yolunu bulu-

yor, istediği eve, bahçeye, toprağa konuyordu. Demek ki, böyle değerli, her birisine paha biçilmez armağanlar yaptığına göre, bu Dulkadiroğlu, bu fermanlı, soyağaçlı Bey kendisini çok sevmişti. Kaymakam da bu soylu kişi için canını verebilirdi.

Birkaç gün sonra Şakir Bey, bu saygı duyduğu insana, soylu Kaymakama, onu soyluluğuna inandırmak için çok diller dökmüştü, bu alçakgönüllü insan bir türlü soyluluğuna inanamıyor, o da onun yüzünü, uzun parmaklı ellerini, halini tavrını, konuşmasını, duruşunu, yürüyüşünü tanık gösteriyor, yeminler kasemler ediyordu, içi altın sırma işleme, belki üç yüz yıllık bir halı getirdi. İşte bu halı Kaymakamı çıldırtabilirdi. Çünkü Kaymakam halıdan da anlardı. Bu değerde bir halının şu koca Anadoluda bir eşi daha yoktu. Kaymakam bu halıyı görünce soyluluğuna da, dedesinin, Şakir Beyin evindeki gibi padişah fermanlı, soyağaçlı bir Bey, bir hükümdar olduğuna da inandı:

"Ne zahmet mirim," dedi, "ne zahmet. Ne zahmet nuru aynim, ne zahmet muhterem Dulkadirlinin ahfadı, ne zahmet!" Coşkudan tıkandı, elleri titredi, başka bir şey diyemedi.

Sonra ağır ağır kendisine geldi, gülümsedi, halıyı okşadı elleri uçarak...

Masasına otururken:

"Nuru aynim," dedi sevecen, yumuşacık, gözlerinin içi güleрek, "bugün derhal Mal Müdürüyle görüşmeliyiz."

"Evet efendim, evet muhterem beyefendi, ona küçük hediyeler hazırlamıştım, malum ya..."

"Lüzumsuz, onun için hediye lüzumsuz ya, mademki değersiz şeyler, siz bilirsiniz. Yalnız, lütfen benim yanımda vermeyinki kilükali mucip olmasın."

"Olur efendim, emredersiniz efendim."

"Çünkü efendim, zatıaliniz öylesine cana yakın bir kıymetli zatsınız ki, sizi her gören, size hayran kalır. Bir de efendim siz büyük hükümdarlar soyundansınız."

"Malumualiniz beyefendi, muhterem sultan Fatih Mehmet Hazretlerinin nur içinde yatan valideleri Dulkadirli kızıdır. Bunu da bütün tarihler Avrupada olsun, bütün dünyada olsun, böyle yazarlar. Yani efendim, bütün dünya biliyor ki, bütün Toroslar, bütün Çukurova ve bilumum Osmanlı toprağı ve bu-

günkü Cumhuriyet Türkiyesi ve de bilumum dünya, buradan Çinimaçine kadar biliyorlar ki, Fatih Sultan Mehmet Hazretlerinin nur içine gömülmüş Valideleri benim öz be öz büyük teyzemdir."

"Malum, malum, tarafımızdan malumdur efendim. Gençliğimizde tetebbuda kusur etmedik efendim."

Bu konuşma böyle uzadı gitti. Şakir Bey sevincinden yere basamıyor, Kaymakamsa gözlerini halıdan alamadan, bir aptal oğlan gibi gülüp duruyordu.

O gün kaymakamlıktan çıkan Şakir Bey, doğru Mal Müdürüne gitti, Kaymakam Beyefendinin gönderdiğini söylemeyi ihmal etmedi. Mal Müdürünün odasında birkaç kişi vardı. Onlar çıktıktan sonra ona da iki avuç altın kösteği olan, ama başka marka altın bir İsviçre saatı hediye etti. Mal Müdürü saatı eline alınca gözlerine inanamadı, dili tutulmuş gibi, bir şeyler kekelemeye çalıştı, beceremedi, sanki bir tansık karşısındaydı. Öyle kalakaldı. Şimdiye kadar ona elli liradan fazla bir rüşveti kimse vermemişti. Elindeki saat düpedüz bir servetti.

Şakir Bey, onu akşama evine çağırdı. İzin isteyerek ayağa kalktı, o, kapıdan çıkarken öteki de elinde saatı, saattan gözlerini alamadan arkasına düştü. Şakir Bey, arkasına düşen adama, akşama buyuracaksınız, diyemedi. Müdür Bey, elinde saat, saattan gözlerini alamayarak dışarıya çıktı.

Şakir Bey, onu kolundan tuttu:

"Beyefendi," dedi, "saatınızı cebinize koysanız iyi olacak. Hani kilükali mucip olur, diye düşündüm de... Evde hanımefendiyle birlikte bakarsınız."

Mal Müdürü gözlerini faltaşı gibi açarak, şaşkınlıkla bir ona, bir saata baktı. Gözleri fıldır fıldır ederek bir Şakir Beye, bir saata gidip gidip geliyordu.

"Yani bütün bu saat, hepsi benim mi, bana mı verdiniz efendim?"

"Sizin bu saat efendim, böyle küçük bir hediye size layık değil ya..."

Müdür az daha küçük dilini yutuyordu:

"Bana layık değil mi, bana, bana, bana layık değil mi? Bu saat benim mi?"

Hemen, elinden alacaklarmışçasına saatı yan cebine koydu. Oraya gönlü razı gelmedi, o cepten aldı ötekine koydu, o cepten aldı ötekine, sonunda iç cebinde karar kıldı, cebin düğmesini de ilikledi.

"Azimet ne yana efendim?"

"Bizim fakirhaneye efendim?"

"Gidelim, gidelim, zatıalilerinin köşklerini görmek en büyük arzumdur. Sizi tanımaktan namütenahi memnun oldum?"

"Köşk değil beyefendi, sadece eski bir hane. Köşkü yaptıracağız efendim, dedemizin ismine layık. Malum ya, bizim dedemiz Dulkadiroğludur. Malum ya, Fatih Sultan Mehmet Hazretleri de bizim öz be öz yeğenimiz olurlar."

Eve varıncaya kadar soyunu, Fatih Sultan Mehmetle ne kadar yakın akraba olduklarını, Mustafa Kemal Paşanın da Fatih Sultan Mehmedin ahfadından bulunduğunun rivayet edildiğini, malum ya, Toros dağları insanlarının birçoğunun mavi gözlü ve altın sarısı saçlı olduklarını saydı döktü. Eve geldiklerinde Mal Müdürü kendine iyice gelmişti ya, niçin adamın ardına düşüp de buraya kadar geldiğinin sebebini bir türlü anlamıyordu.

Mal Müdürü evi görür görmez, işi anladı. Eve girdiler. Gene fermanlar, soyağaçları, eski, Dulkadirliden kalma, üstü ayetlerle bezeli kılıçlar, Selahaddini Eyyubinin kılıcı ve bizzat okuduğu Kuranı... Mal Müdürü böylesine büyük bir soyluluk karşısında neredeyse aklını oynatacaktı. Şakir Bey, durmadan anlatıyor, Müdür, utancından, böyle büyük bir Beyin huzurunda nasıl durulacağını bilemediğinden, büzüldükçe büzülüyor, zırıl zırıl da terliyordu.

"Kaymakam Bey, dediler ki Müdür Bey, bu bina, Müdür Bey... Zannederim ki..."

Müdür hemen sözü ağzından aldı:

"Evet efendim, bu bina efendim, yarın efendim, müzayedeye çıkarılacaktır efendim, bir siz bileceksiniz efendim, bir de muhterem Kaymakam bilecekler efendim. Sizi bana kendileri göndermişlerdi değil mi, efendim?"

"Kendileri gönderdiler."

"Yarın cüzi bir parayla efendim... Emin olun Efendim, kim-

senin haberi olmayacaktır efendim. Sizden başka kimsenin müzayedeye katılmasına müsaade etmeyeceğiz, efendim."

"Çok teşekkür ederim efendim."

Ardından Tapu Memuru, onun ardından da Tahrirat Katibi, Candarma Kumandanı evi ziyaret ettiler. Üstelik de evde, hanımlarıyla birlikte her bir memura görkemli şölenler verildi. Sofrada kuş sütü bile eksik değildi. Görmüş geçirmiş Kaymakama en alasından Fransız şampanyası bile patlatıldı. Bütün bu şölenler, içkiler, dostluklar aylarca sürdü. Ne biçim bir ermiş kişiydi ki bu adam, tabii onun Dulkadiroğlu soyundan geldiği ve Fatih Sultan Mehmedin dayısı olduğu konuşmalarda hiç unutulmuyordu, hiç karşılıksız, binlerce liralık ikramlarda, armağanlarda bulunuyordu, bu Birinci Dünya ve İstiklal Harbi döküntüleri, yarı aç, yarı tok memurlara?

Hiç kimse bütün ikram edilenlerin, verilen armağanların Zeynullah Efendiden geldiğini bilmiyordu. Zeynullah Efendi sıkı adamdı ve bu kasabada tutunmak zorundaydı. Kellesini kesseler bile Zeynullah Efendinin ağzından, armağanların, ikram paralarının kendisinden borç alındığı üstüne bir tek sözcük bile alamazlardı. Çünkü, kimin kim olduğunu bilecek kadar hinoğlu hindi ve kaz gelecek yerden tavuk esirgemezdi. Şakir Beyin kim olduğunu daha ilk günden anlamış, hele soyağacını, hele fermanı görünce karşısındakine bir iyice kesenin ağzını açmıştı. Bu adama hayranlığı her gün geçtikçe artıyordu. Şakir Bey, bir mucize adamdı. Bu kasabaya geldiği an, eliyle koymuş gibi varıp Zeynullah Efendiyi bulması, her şeyi açık seçik ortaya döküyordu.

"Bu kasabaya gelir gelmez, ilk beni buldunuz, ilk benimle konuştunuz değil mi? Bunu nasıl yaptınız?"

Dehşet bir meraka kapılıp Zeynullah Efendi, bunu belki yüz kez Şakir Beye sormuş, o da gülerek:

"Biz adamın hasının kokusunu alırız," diye kıvanç içinde kalarak gülmüştü. "Yiğit yiğidi gözünden tanır, kırk günlük yerde de olsa, arının bal çanağını..."

Birkaç ay içinde Şakir Bey kasabanın, ağzından girdi, burnundan çıktı. Altın saatlar, bilezikler, gerdanlıklar, İngiliz kumaşları, kaşmir kazaklar ardı arası kesilmeden işledi durdu.

En iyi evler, en iyi portakal bahçeleri, en verimli tarlalar, çiftlikler onun oldu. Dulkadiroğlu, fermanlı Bey, soyu ta varıp da Hazreti Ebubekire kadar çıkan Şakir Bey toprağa, eve, bahçeye doymuyordu. Mal Müdürüyle Tapucu ona uygun bir bahçe, bir ev bulduklarında, sevinçlerinden yürekleri çarparak, koşarak ona haber veriyorlar, tarlayı da hemen o gün açık artırmaya çıkarıyorlardı. Mal Müdürü açık artırma ilanını öyle bir yere asıyordu ki, herhangi bir kişi kırk yıl arasa onun yerini bulamazdı. Mal Müdürü Bey saklamasa ne olurdu ki, açığa, gitse de alanın ortasındaki çınar ağacının gövdesine yapıştırsa ne olurdu ki. Kim gelir de Şakir Beyin karşısına dikilir de açık artırmaya girerdi. Böyle bir kişi daha anasından doğmamıştı.

Tarla, bahçe, ev işleri bitince, artık Şakir Bey serbest kaldı. Şimdi de birden, çok para kazanmanın sırası gelmişti. Bugünlerde bu ovada iki zanaattan para kazanılıyordu, birisi kaçakçılık, öbürü de çeltik tarımıydı. Kaçakçılığın kapısını Zeynullah Efendi muhkem tutmuştu. O kapıdan kimseyi geçirecek değildi. Ne akla gelirse, silah, eroin, altın, at, giyim, kuşam, otomobil, her şeyin kaçakçılığını yapıyor, kazandığı paralarla da Boğaziçinde yalılar, Beyoğlunda, Sirkecide hanlar, apartmanlar, oteller alıyordu. Şakir Bey onun gözüpekliğine, yürekliliğine, zekasına hayrandı. Bu yaşa gelmiş, bunun gibi değil, böyle bir adam dünyada bulunmazdı, buna benzer bir insanı görmemişti bile. Ve Memedle ilk karşılaştıkları gün Zeynullah onu göstermiş, bu küçük adam netameli bir kişi bence, gözlerimizi onun üstünden hiç eksik etmemeliyiz, demişti. Çok görmüş geçirmiş, başından çok işler geçmiş bir kişiye benziyor. Böylesi kişilerin yalımları içlerinde hiç belli etmeden yanar durur, aman dikkat. O gün bugündür, Şakir Bey Memedi göz hapsine almış, hiçbir davranışını gözden kaçırmamıştı. Zeynullah Efendi dikkatini onun üstüne çekmeseydi bile, bu küçük adam onun gözünden kaçamazdı. Bir tuhaf, korkutucu gözleri vardı bu küçük adamın. Bir yerlerinden tükenmez bir ışık kaynayıp duruyordu. Bu yaşa gelmiş, dünyada hiçbir gözden bu kadar korkmamıştı.

Kaçakçılık kapısı ona kapalı olduğuna göre, bugünlerde en çok para getiren iş çeltikçilikti. Çeltik, bire yüz, yüz yir-

mi veriyor, bir insanı bir yılda ihya edip çıkıyordu. Hiç masraf yapmaya da gerek yoktu. Ne sürmek, ne otunu vurmak... Ham tarlaya atıyorsun tohumu, basıyorsun suyu, basıyorsun suyu, iş tamam, sonbahar gelince, dağlardan yüz binlerce köylü iniyor, boğaz tokluğuna mahsulü topluyordu. Suyu tarlalara taşımak için ark falan da kazmaya gerek yoktu. Eskiden kalma arklar, olduğu gibi durup duruyorlardı.

O yıl, Maraştan gelmiş öteki çeltik ekicileriyle, bütün ovayı bataklığa çevirerek çeltik ektiler. Maraştan, Altındiş Alinin sakabaşılığında çok usta sakalar getirtmişti. O yıl çok ürün aldı, inanılmaz para kazandı. İlk olarak Zeynullah Efendiye bütün borçlarını fazlasıyla ödedi. Bundan önce uzun yıllar çeltik ekilmemiş, ovada sivrisinek sıtma kalmamıştı, Şakir Beyin salakları içinde dokuz köy kaldı. Öteki çeltikçilerin her birisinin tarlaları ortasında da bir o kadar, belki ondan da fazla köy kalmıştı. Çeltik salaklarının bataklığında inanılmaz bir hızla üreyen sivrisinekler, büyük uğultularla, kara yağmur bulutları gibi köylerin, kasabaların üstüne çökmüş, koskoca ovada hemen hemen hastalanmayan kimse kalmamıştı. Çok çocuk ölmüştü sıtmadan o yaz. Köy, kasaba mezarlıkları yeni, küçücük yüzlerce mezarcıkla dolmuştu o yaz. Ne kasabada, ne köylerde cibinliksiz uyumanın mümkünü çaresi yoktu. Bütün yaz, çamur içinde kalıp, çamurdan birer heykele dönmüş sıtmalılarla öteki köylüler, kasabanın yaşlı tek doktorunun evinin önünü, cami avlularını, bahçeleri, sokakları, caddeleri, alanları doldurdular. Her birisi sıtmadan iki büklüm olmuş, karnı sırtına yapışmış, avurdu avurduna geçmiş, bacakları biribirine karışmış kimseler, tozlara belenerek inliyor, bir yanıyor, bir üşüyorlardı. İşte bu çeltikçilere karşı savaşıma Zeki Nejad, hemen o yaz girişti. Kendisine epeyce yandaş da buldu. Ankaraya teller çekildi, kasabaya gelen Valiye taze çocuk mezarları gösterildi, dalağı şişip, karnı Hütdağı gibi şişmiş yaşlıların, gençlerin, çocukların fotoğrafları çektirilip devlet büyüklerine gönderildi, ama bütün bu çabalardan hiçbir sonuç alınamadı. Çeltikçiler, salaklarını daha da büyüterek, daha çok köyü su altında bırakarak işlerini sürdürdüler. Zeki Nejad ve yandaşları da aşağı yukarı her gün, her hafta, tellerle, mektuplarla, toplu çocuk mezarları

fotoğraflarıyla Ankarayı rahatsız etmekten geriye durmadılar. Onlar bağırıyor, çağırıyor, çeltikçiler de durmadan çeltik ekiyor, Karun kadar zengin oluyorlardı.

Zeki Nejad ve yandaşları öylesine bir savaşım vermişlerdi ki, ovada koskocaman bir sıtma, çeltik edebiyatı doğmuştu. Çeltik mevlitleri, ağıtları, türküleri çıkarılmıştı ki, Ankaradaki, İstanbuldaki o vurdumduymaz, dünyayla ilişkisini kesmiş aydınların bile kulağına gitmiş, bu acıklı duruma onlar bile, vah vah, diyerek, yurdun insanlarına acıdıklarını göstermişlerdi. Bunlardan başka Zeki Nejad, az da olsa çabalarının semeresini görmüyor değildi. Ovaya, çamur içindeki, çamur dışındaki, sapsarı çeltik sularını içen köylülere sağlık memurları bol bol yeşil kinin dağıtıyor, küçük camların üstüne bir damlacık kan alıyor, sıtmalılar saptanıyordu. Buna hiç gerek yoktu. Çünkü ovada sıtmaya yakalanmayan bir tek kişi bile kalmamıştı.

Zeki Nejad ve arkadaşları istiyorlardı ki, çeltik yasası iyi uygulansın. Köylerin üç bin metreden daha az yakınına çeltik ekilmesin. Kesik sulama dedikleri, köyleri bataklıkların ortasında koyan yasanın uygulanma olanağı yoktur. Bu korkunç yalandan vazgeçilsin. Ova sıcak, sıtmalık bir bölgedir, burada sıtmadan nice uygarlıklar sönmüştür, burada çeltik ekimi toptan yasaklansın. İstediklerinin hiçbirisi olamıyordu, olamayacaktı da, çünkü dehşet bir rüşvet ağı kurulmuş, en namuslu kişi bile o ağa düşmekten kurtulamıyordu.

Zeki Nejad ve arkadaşları bugünlerde daha güçlü, daha etkiliydiler. Eski yaşlı doktor emekli olmuş, yerine köylü kökenli, babası Kurtuluş Savaşına gönüllü gitmiş, bir daha da oradan dönmemiş genç bir doktor atanmıştı. Bu doktor onların bütün çabalarına katılıyor, yılmadan, ölümü göze alarak Zeki öğretmenin yanında savaşım veriyordu. Bu portakal, pamuk, sebze ambarı ovaya çeltik ekmek, hem de bu biçimde ekmek cinayetti. Bütün düşündüklerini Ankaraya yazıyorlar, oradansa çıt çıkmıyordu. Ankaraya göre çeltiğin yasaklanması, dünyanın neresinde olursa olsun düşünülemezdi, çünkü çeltik milli ve onurlu bir üründü. Burası Çukurovaydı ve ova toprağının, çeltik olsa da olmasa da, yarıdan çoğu bataklıktı. Sinek olacak,

sıtma olacaktı. Ve çocuklar ve hem de büyükler, şimdiye kadar öldükleri gibi, gene öleceklerdi.

Fakat ters bir iş oldu, İl Sağlık Müdürü de onlardan yana çıktı. Candarma alay kumandanı da Kurtuluş Savaşında çarpışanlardandı, Zeki Nejadla Dumlupınardan sonra İzmir kapılarında tanışmışlardı.

Çamur içindeki yüzlerce kişi her gün, her sabah geliyorlar, Kaymakamlığın avlusunu, kasabanın alanını, Hükümet Tabipliğinin önünü alıyorlar, akşam olup da gün batıncaya kadar oralardan ayrılmıyorlardı. Şakir Bey, köylerini su altında bırakıp evlerinin içine kadar çeltik ekerken, bu yaz o köylerin her evine cibinlik vermeye söz vermişti. Ama gelin görün ki, yaz gelip de sivrisinek kara bulutları gökte uğuldamaya başlayınca verdiği sözü çoktan unutmuştu.

Şakir Bey, bu köylülerin bütün bu davranışlarını, gelip Kaymakamlığı işgal edişlerini, kasabanın alanlarını, çamura bulanarak, sokaklarını, camilerini dolduruşlarını, Ankaraya tel üstüne tel, fotoğraf üstüne fotoğraf, gazeteye bile haber ulaştırmalarını hep, hep Zeki Nejad vatan haininin iğvasına bağlıyordu. Yoksa bu, bu aslan Türk köylüleri, bu munis, bu eline vur da ekmeğini elinden al, bu ipekten ince de pamuktan yumuşak köylüler hiç ekmek yedikleri sofraya bıçak sokarlar mıydı. Çeltikçiler onlara, az ya da çok para veriyorlardı. Sıtmadan, bundan önce olduğu gibi, bundan sonra da kırılacaklardı. Bu onların kaderiydi. Çocukları da ölecekti. Ve de ölmeliydi. Yoksa o kadar ürer, o kadar ürerlerdi ki, çünkü her köylü kadını en az on iki çocuk doğuruyordu, birkaç yılda bu Türk köylüleri dünyayı alıverirlerdi. Sen seyreyle o zaman işte dünyadaki gümbürtüyü. Bu munis, bu ermiş, bu suskun köylülerin her birisi bir Atilla olurdu insanlığın başına. Bu alçak, bu köpek, bu vatan haini Zeki Nejad, eşek arılarının deliklerine çöp sokuyor, o yumuşacık, uyuşuk, deliklerinde kaskatı kesilmiş, kanatlarını oynatamayan arılar, kıpkızıl, yalım gibi kesilip dışarı uğruyorlardı. İstese, şimdi istese, Şakir Bey, o, yuvalarına çomak sokup, önlerine düştüğü köylülere Zeki Nejadı birkaç kuruşa öldürtebilirdi. Ve de bu iş, hiç zor bir iş değildi. Cibinlik söz verilmiş, elbette verilir, ama behey ahmak öğretmen, bu köy-

lüler ne bilirler cibinlik kullanmayı. Bunlar var ya, bunlar ilk akşamdan bir sivrisinek bulutunu cibinliğin içine doldururlar da, orada baş başa, kardeş kardeş birlikte uyurlar. Şu yanından hiç ayırmadığı, o gözleri mor bir kurşuna benzeyen kişi olmasa, artık burasına gelmişti, bütün vatandaşların, bu köylüler herkesi canından bezdirmişti, Zeki Nejadın işi tamamdı. Gene de belli olmazdı, bu öğretmen parçası, vatandaşın üstüne çok geliyordu. Bunu ona, o ahmak kişiye anlatmaya çalışmış, tatlı canın tehlikede demek istemiş, ötekinin burnu havada, göğsündeki tenekeyi havalandırarak aldırmamıştı. Şakir Bey yumuşak adamdı, şimdiye kadar, o da yediği sofraya bıçak sokan alçak, korkak birkaç kişiden fazla adam öldürtmemişti. Yumuşak atın tekmesi sert, öldürücü olurdu ya bunu öğretmen Zeki Nejad bilmiyordu, hiçbir zaman da öğrenemeyecekti. Öyleyse kendi kaderini kendi eliyle kendisi çizmişti, beklesindi. Zeynullah olmasa, o şimdiye öteki dünyayı boylamış, kemikleri bile kalmamıştı. Bir de şu gözleri tuhaf küçük adam... Bayağı korkutuyordu Şakir Beyi. Kimdi, nenin nesiydi? O sümüklü Hocanın yiğeni değildi ya, kimdi acaba? Elbet bir gün öğreneceklerdi. Zeynullah Efendi, şimdiye kadar, öldürtemezsin Zeki Nejadı, diyordu, çünkü onun arkasında Ankara var... Bu Kuvayi Milliyeciler biribirlerini çingeneler gibi tutuyorlar. Bu adam öldürülecek olursa, sizler onunla çekişmedesiniz, hemen sizin üstünüze atarlar, sonra da kıyamet kopar. Bu küçük adamdan da ödü kopuyor. Aman ha aman, bugünlerde, bu adamın kim olduğunu öğrenmeden Zeki Nejada ilişmek yok. Başımıza bir iş açarız ki canımızdan oluruz. Oluruz ya, Zeki Nejad da azıttıkça azıtıyor.

Tam bu sırada Şakir Beyin hiç beklemediği bir şey oldu, İlçe Çeltik Komisyonu, köylerin içine çeltik ektiği için Şakir Beyin bütün salaklarının, birkaç da başka salağın sularını kestirdi. Vali de bunu onayladı. Şakir Beyin başına hiç böyle bir iş gelmemişti. Öfkesinden deliye döndü. Adanaya, Ankaraya tel üstüne tel döşendi, hiçbir sonuç alamadı. Candarmalar, tarlalara giden suları kesmişler, arkın başına da tüfeklerini çatmışlar, çadır kurmuşlardı. Başlarında da yaşlıca, kır saçlı bir uzatmalı Çavuş vardı. Şakir Bey, Çavuşu görür görmez onun uzatmalı olduğunu kır

saçlarından anladı, içi sevinçten doldu taştı. Bu kurt uzatmalılar, rüşvet için doğmuşlardı. Artık iş kolaydı, öğretmen Zeki Nejad da varsın kıçıyla Toros dağını yıksındı, rüşvet işledikten sonra. O akşam bir adamını gönderdi, uzatmalıyı gördü, erlere de beş koyun kestirip, bol şarap gönderdi. Candarmalar, hemen o gece canı gönülden çalışarak kendi elleriyle salağa suları saldılar. Şakir Beyin gözüne girmişti bu uzatmalı, ona çok iyiliklerde bulunacaktı, hele bir o gün gelsindi hele, candarmaları çok iyi, kırk yıllık çeltik sakalarından da iyi çalıştırıyordu.

Zeki Nejad, o sabah suyun gece bırakıldığını köylülerden duydu, Kaymakama, Doktora, Albaya haber verdi. Albay ikinci gün kasabaya geldi. Yüzbaşıyı yanına alarak hemen çeltik salağına gitti. Bir ağacın altına uzanmış candarmaların çoğu sarhoştu. Hendeğin üstüne koyun postları serilmiş, oraya buraya boş rakı, şarap şişeleri atılmıştı. Albay bu rezaleti görünce küplere bindi. Gelmiş karşısında sallanarak selam duran uzatmalı Çavuşa emir verdi, "Derhal bu anda hemen soyun ve derakap istifa et!" Çavuş, hemen o anda Albayın buyruğunu yerine getirerek don gömlek kaldı. Komutanlar, oradaki bütün candarmaları da cezalandırıp, ödevlerine son verdiler. Onların yerine o akşam başka bir birlik geldi. Askerlikten ayrılan uzatmalı Çavuşu, dolgun bir ücretle, hemen o akşam Şakir Bey işe aldı ve salağın suyunun kesilmesi işini de ona tevdi etti. Uzatmalı, ne yaptı, ne eyledi de yeni komutanın, candarmaların ağızlarından girdi, burunlarından çıktı da suyu birkaç gün sonra salağa bıraktırdı.

Zeki Nejad, işin burada bitmeyeceğini, bu gece gene suyun bırakılacağını biliyordu. Sabahleyin erkenden köylüler kapısındaydılar, sular gene güldür güldür akıyordu. Albaya haber verdi, Albay, atına öfkeyle atladı soluğu çeltik salağında aldı, hiçbir şey değişmemişti. Gene ağaç altındaki sarhoşlar, koyun postları, boş rakı, şarap şişeleri... Onları da değiştirdi.

Zeki Nejad, bundan sonra artık candarmaların dayanacaklarına inanıyordu, umduğu gibi çıkmadı, sabah erkenden köylüler gene kapısındaydılar.

Bundan sonra Albay candarmaları değiştirdi, Şakir Bey canını dişine takmıştı, göz göre göre servetini mahvedemezdi.

Şakir Bey ne yaptı etti de onları baştan çıkardı. Ah, şu Zeki Nejad olmasa... Çeltiğin başına kartal gibi oturmuş, Şakir Beye, onun candarmalarına göz açtırmıyor, Albayı da boş bırakmıyordu.

"Bakın Miralayım, düşmanı Dumlupınarda askerlerimiz yendiler ama, burada, Şakir Beyin önünde perişan oldular."

Görmüş geçirmiş Albay bu işe çok üzülüyor, elinden geleni yapıyor, gerçekten de Şakir Beyle başa çıkamıyor, ancak, "Bunlar candarma, bunlar Dumlupınarda dövüşenler değil," diyebiliyordu.

Albayla Şakir Beyin savaşımı Zeki Nejadın ölüm haberi gelinceye kadar sürdü. Albay habere çok üzüldü, katillerin bulunması için sıkı buyruklar verdi, katil belliydi, katillerin hiçbir zaman bulunamayacağını bile bile, "Allah bin belanızı versin," diyerek kasabadan ayrıldı.

Memedle Müslüm, deniz kıyısına vardıklarında öğle oluyordu. Çok sıcak vardı. İkisi de kan tere batmışlardı. Kalabalığı yararak ölünün başına geldiler, Zeki Nejad, kurşunu tam yüreğinin üstünden yemişti. Sol yanı kana batmış çıkmıştı. Ayakları denizin içinde kalmıştı. Dalgalar dizlerine kadar vuruyordu. Öğretmenin gözleri açık kalmış, dişleri görünüyordu. Bıyıkları sarkmış, sağ eli usulca yarasının yanına kadar gelmişti.

Öğretmenin öldürüldüğünü duyan arkadaşları, ölünün bulunduğu yere koşmuşlar gelmişlerdi.

Öfkeyle konuşuyor, sövüyor, hep bir ağızdan Şakir Beyi suçluyorlardı.

Zeki Nejadın cenaze töreni çok görkemli oldu. Cenazeye, aşağı yukarı, bütün kasaba dökülmüş gelmişti. Tabutu da Türk bayrağına sarmışlar, öğretmenin altın madalyasını tabutun alnına asmışlardı. Şakir Bey, yanındaki uzatmalı Çavuş, ikisi de karalar giymişlerdi. Caminin avlusunda, nasılsa Memedle yan yana düşmüşlerdi. Şöyle azıcık dönüp de biribirlerine bakamıyorlardı. Yalnız, bu büyük kalabalığın içinde o, çamura batmış çıkmış, sıtmadan sapsarı kesilmiş köylülerden bir teki bile gözükmüyordu. Toz olmuşlardı.

Öğretmenin arkadaşlarından birisi mezarın başında çok dokunaklı bir nutuk çekti. Onun, bütün girdiği savaşları, yiğit-

liklerini, son girdiği çeltik ve sıtma savaşında şehit düştüğünü dile getirdi. Sözlerini de, "O kendisi için hiçbir şey istemiyordu," sözleriyle bitirdi.

Mezardan, Memed başını önüne eğmiş, yüreğine hançer saplasan bir damla kanı akmaz, düşünceli ayrıldı. Müslüm de onun yanında yürüyordu.

Memed, bir uyurgezer gibiydi. Sanki bastığı yeri görmüyordu. Evin yakınına gelince yolunu değiştirdi, bir süre oralarda başıboş dolandı. Müslüm, onun huyunu iyi bildiğinden, konuşmuyor, yanında yokmuş gibi duruyordu. O, böylesi anlarda ne görür, ne de duyardı. Sel yatağına gelince, orada biraz durdular, beklediler. Memed, bir şeyleri anımsamak ister gibi alnını kırıştırıyordu. Az sonra yüzü değişti, sel yatağında aşağıya, denize yürüdü. Yüzü bir bozarıyor, kızarıyor, bir sertleşiyor, bıçak gibi oluyor, bir yumuşuyor, bir çocuğun uykudaki yüzüne dönüyordu.

Geldi, püren çalılarının içinde durdu, yüzü gene bir şeyleri anımsamak ister gibiydi. Alnı bir kırışıyor, bir açılıyordu. Yüzünün bu hali biraz sonra geçti, donmuş gibi kıpırtısız kalakaldı. Müslüm de gitti, karşıya, yarın üstüne oturdu. Bacaklarını da yardan aşağıya sarkıttı.

İkindi oldu, gün aşağıya sarktı, ak bulutlar yükseldi, garbi yeli çıktı, deniz kabardı, dalgaları sıklaştı. Ak köpükler kıyıda, çakıl taşlarının üstünde dağıldı. Akşam oldu, gün battı, deniz gümbürdedi, denizin üstündeki son ışıklar da çekildi çekilecek, Memed olduğu yerde daha öyle duruyordu. Müslüm, karanlık çökünce, ne yani be, diye kızdı, ayağa kalktı, öfkeyle Memedin yanına yürüdü, ne yapacağını, ona ne söyleyeceğini bilemiyordu. Yöresinde iki üç kere, kızgınlıkla döndükten sonra eğildi, püren çalılarından birkaçını kopardı, ayakta, daha hiç kıpırdamadan duran adamın burnuna uzattı:

"Buna püren derler, kokla," dedi. Gerçekten de Memed püreni kokladı, onun gülümsediğini Müslüm alacakaranlıkta gördü, kendine geldiğini anladı. "Haydi eve gidelim," diye Müslüm onun koluna dokundu. "Bugün cenaze günü, Hürü Ana, Seyran bizi merak ederler."

"Merak ederler," dedi Memed dalgın, "haydi gidelim."

"Haydi gidelim." dedi Müslüm, ona bir şeyler söylemek istiyor, bir türlü de söyleyemiyordu. Sonunda kendisini toparladı, çok sert, çocukların karanlıkta bağırdıkları gibi:

"Beni dinle Memed Ağa," dedi, "beni dinle!"

"Söyle Müslüm," dedi onun bu bıçak gibi sesine şaşırmış Memed, "söyle!"

Ben bu Şakir Beyi öldüreceğim. Onu öldürüp de gideceğim, Ferhat Hocanın İnce Memed çetesine katılacağım. Ben zaten anamdan eşkıya doğmuş bir kişiyim, burada, bu kasabada, bu portakal bahçelerinin içinde yapamam. Ben, dağda doğdum dağda öleceğim. İzin ver bana."

Memed karşılık vermedi, adımlarını sıklaştırarak önünde hızla yürüyordu.

"O Şakir öldürdü Muallimi, öldürmedi mi, sen de onu öldürmeyi düşünüyorsun. Sen onu öldüremezsin. Sen bir daha İnce Memed olmak istemiyorsun. Dün Hürü Anayla Seyran konuşurlarken duydum, bir de çocuğun olacakmış yakında. Sen Şakiri ne demeye öldüreceksin, ben variken sana düşmez. Muallim, senin kadar benim de arkadaşımdı. Sana öğrettiği kadar okuryazarlığı, bana da öğretti. Ben de senin gibi ak kağıt üstüne Müslüm yazıyorum. Bana izin ver, ben onu, tam alanın ortasında, çınarın altında oturmuş nargilesini höpürdetirken... Yüreğinin başından... Binerim Arap atıma, çekerim dağa... Beni de hiç kimse yakalayamaz."

Müslüm konuşuyor, konuşuyor, diller döküyor, onu kandırmaya, ondan izin almaya çalışıyor, Memedse ağzını açmıyor, daha da hızlanarak yürüyordu. Sonunda Müslüm vardı, onun yolunu kesti, yakasına yapıştı:

"Söyle," dedi keskin, "söyle Memed Ağa, bana izin veriyor musun, vermiyor musun?"

Memed, onun yakasına yapışmış elini hızla silkeledi attı, daha sert, daha hızlı yürümesini sürdürdü.

13

Güz yaprakları sararmıştı, uçsuz bucaksız ormanın üstünden turuncu, sarı, altın ışıltısında ışıklar geçiyor, ormana ılık güz güneşi düşüyordu. Pembe, mor orman laleleri, otları kurumuş, çatlamış toprağı yarmışlar, bir kayayı çatlatırcasına dışarıya çıkmışlardı. Ferhat Hoca, bu ucu bucağı bulunmaz ormanın orta yerindeki koyun damını temizletmiş, onartmış yerleşmişti. Burada dinleniyorlar, ormanda, bütün Torosta, Çukurovada, dahası Ankarada kuş uçsa haberleri oluyordu. Hele atın göğe çekilmesinden sonra işleri daha da kolaylamış, bu dağlardaki her insan, kadın erkek, genç yaşlı, çoluk çocuk, herkes onlara çalışıyor, onların bu dağlarda köresine giren karıncadan bile haberleri oluyordu. Daha candarmaların burnu kasabanın dışına çıkar çıkmaz bunlara, kuşun kanadında haberler geliyordu. Ferhat Hoca, her şeye karşın, oturdukları yeri kimseye göstermiyordu. Ormanın dışına kademe kademe gözcüler koymuştu, gelen haberler, ancak üç kişiden geçtikten sonradır ki oturdukları yere ulaşabiliyordu. Oturdukları koyun damını yüksek, keskin mor bir kayalık ay gibi çeviriyor, önünden de derin, bir ırmak kadar su taşıyan bir çay akıyordu. İnce Memedin atı denen uyuz beygirin, bir küheylan olarak dirilmesi, Kırklar Yedilerin onu alıp kasabanın ortasından çekerek götürmeleri, sonra da atın göğe çekilmesi, kişneyerek şehirlerin üstünden uçması onu çok etkilemişti. Bu işin sonu, kendilerinin sonu, İnce Memedin sonu ne olacaktı? Arada sırada da İnce Memed üstüne bilgi kırıntıları geliyordu. O, çeteyle, dağlarla bütün ilişkisini kılıçla keser gibi kesmiş atmıştı. Bir köye yerleşmiş, hangi köy olduğunu Ferhat Hocaya bile kimse söylemiyordu, ya da bilmiyorlardı. Oysa, Memedi o köye Ferhat

Hoca göndermişti, en güvendiği arkadaşına, kendi gözünden de daha çok güvendiği... Bundan da hiç kimsenin haberi olmamıştı. Hoca insanları iyi biliyordu. İnsan yüreklerinin sırrına vakıftı. O biliyordu ki İnce Memed gibi insanlar, öyle uzun bir süre eli kolu bağlı, hiç eylemsiz duramazlardı. Bir gün er ya da geç Memed bu dağların yolunu tutacaktı, bundan hiç küşüm etmiyordu. Onun kafasını kurcalayan, kendi düşüncesine güvenini sarsan Bayramoğlunun tutumuydu. Bunca yıl nasıl olmuş da, yok yoksul, iki çelimsiz öküzün ardında, verimsiz, kıraç dağ toprağında çift sürerek, ne üstte üst, ne başta baş gitmiş gelmişti. Belki o dünyaya küsmüştü. Belki de yüreğinde köklü bir değişiklik olmuştu. Kim bilir, belki İnce Memed de dünyaya küser, kim bilir, belki onun da yüreğinde köklü bir değişiklik olmuştur. Ferhat Hoca bunu böyle düşünüyordu, ne Bayramoğlunun dünyaya küstüğüne, ne de İnce Memedin küseceğine yüreğini bir türlü inandıramıyordu. Bunlar içlerinde yalım taşıyan insanlardı. Yüreklerindeki yalım ne kadar solarsa solsun tükenemezdi. Dünya kuruldu kurulalı onlar gibisilerin yüreklerindeki yalım tükenmemişti. Ya şöyle, ya da böyle, iyilik için, dostluk, sevgi için yalazlamış durmuştu. Bayramoğluyla İnce Memed, yüreklerini söndürmeye çalışıyorlar ki yüreklerini koparıp atmadan, içlerindeki o yalımı söndüremezler.

Ormanın batı kıyısına koyduğu son, yani üçüncü gözcü geldi:

"Hocam," dedi, "yedi kişi daha geldi, alayım getireyim mi ormanın içine?"

Hoca:

"Al getir," dedi. "Bunlar da mı eşkıya olmaya gelmişler?"

"Bunlar da eşkıya olmaya gelmişler. Hepsi de sarı benizli, hepsi de sarkık sarı bıyıklı, hepsi de yeşil gözlü, hepsi de bir boy. Tüfekleri, fişeklikleri, ayaklarındaki ayakkabılar, sırtlarındaki sırmalı Maraş abaları, her bir şeyleri tıpkı... Birini ötekinden ayıramazsın."

Hoca güldü:

"Hepsinin de adı Memed, öyle mi?"

"Memed," dedi gözcü. "Şaşırdım kaldım Hocam, bu dağlarda kime sorsan hepsinin de adı Memed."

Hoca gülmesini sürdürerek:

"Biliyorum, duydum," dedi, "velminel garaip."

Ormanın alt ucundaki dağın eteğine kadar Hoca yürüdü, dağa çıktı, bir kayalığın ardında biraz dinlendikten sonra aşağıya indi. Memedler onu dağdan inerken gördüler.

"Hoş geldiniz çocuklar."

Önünde elpençe divan durup:

"Hoş bulduk Hocamız," dediler.

"Niçin eşkıya çıktığınızı sormayacağız, biliyorum onu, bana göre ne kadar fakir fıkara, ne kadar babası, emmisi, kardaşı, dayısı Yemene, Çanakkaleye, Sarıkamışa gitmiş de gelmemiş, ne kadar aşağılanmış, adamdan sayılmamış kişi varsa dağa çıkmalı. Biliyorum, herkes dağa çıkmadığına göre sizin yüreğinizde kurt var, yalım var. Şunu size açık açık söyleyim de bilin, İnce Memed bizim çetemizde yok, dağlarda da yok."

Baştaki duran delikanlı:

"Biz onu buraya gelirken gördük, onunla konuştuk da Hocam. O, her yerde var."

Hocanın yüzü ışıdı:

"İşte buna, buraya gelirken Memedi gördüğünüze sevindim. Hepiniz de gördünüz mü onu?"

"Hepimiz de gördük Hocam."

"Senin adın ne?" diye birdenbire sordu Hoca:

"Memed," dedi öteki toparlanarak.

Hoca, hep gülüyordu. Sonra birden sertleşti:

"Beni dinleyin Memedler," dedi, "bir tek sözümü bile kulak ardı etmeyin. Memed olmak kolay değil."

"Biliyoruz, kolay değil Hocamız."

"Ucunda, erinde olsun, geçinde olsun yüzde yüz ölüm var."

"Biliyoruz Hocam."

"Öyleyse Allahın adı ve de Kuranı Kerim üstüne şu söyleyeceklerimi yerine getireceğinize yemin edeceksiniz."

"Ederiz Hocam."

"Durun, söyleyeceklerimi dinleyin de, yemin edecekseniz o zaman edin. Belki de etmezsiniz."

"Ederiz Hocam, bilerek geldik."

"Fakir fıkaraya zulmetmeyeceksiniz. Onlara hep güler yüz

gösterecek, tatlı söz söyleyeceksiniz. Yardıma muhtaçlarına yardım edeceksiniz."

"Allahın adı ve hem de Kuran üstüne ant içeriz Hocam."

"Zenginleri soyacak olursanız, bir kuruşunu yemeden, önce en fakirlere, sonra derece derece, dağıtacaksınız."

"Dağıtacağız Hocam. Allahın adı üstüne."

"Kimsenin ırzına dolanmayacaksınız. Köroğlu da, Ali de, İskenderül Zülkarneyn de kimsenin ırzına dolanmadı. Milletin ırzı sizin ırzınızdır. Irza dolanan bir eşkıyayı, derhal o anda arkadaşları öldürmeliler. Allahın yanında da, kulun yanında da, dört kitapta da böyle kişilerin katli vaciptir."

"Vaciptir Hocam."

"Bir tek fakirden, evine konuk olsanız bile zırnık almayacaksınız. Çobanlardan koyun alırsanız, istemese, yalvarsa bile hemen parasını vereceksiniz."

"Baş üstüne Hocam."

"Şimdi beni, bir daha iyice, bir daha can kulağıyla dinleyin. Bu dağlar İnce Memedi çok seviyor, onu Hızır, onu Ali gibi ermiş yaptılar. Atı da üstümüzde şehir şehir dolanarak uçuyor. Hem de kişniyor."

"Uçuyor Hocam."

"Böyle bir çetede çalışmanın mesuliyetini biliyorsunuz."

"Onun için geldik buraya."

"Bu dağların hepsi bizim dostumuz ya, ne kadar dostumuz varsa, o kadar da düşmanımız var. Biz dağlardaki ilk İnce Memedler değiliz. Dünya kurulduğundan bu yana vardık, bundan sonra da olacağız. Şöyle bir düşünürsek, kötülük, zulüm, yoksulluk, haksızlık, insanın insanı köle gibi kullanması sürüp gittiğine göre, biz hep yenilmişiz. Kıyamet gününe kadar da yenilecek miyiz, ben, şimdilik onun orasını bilemem, belki bir gün gelir..."

Hocanın gözleri doldu, sesi karıncalandı:

"Belki bir gün gelir, bir kere de biz onları yeneriz, yeneriz, yeneriz... İşte o zaman ne yoksul, ne hasta, ne zulmeden, ne zulüm gören..." Hoca iyice dolmuştu, sözünü sürdüremedi, başını yere eğdi, delikanlılar, gözlerindeki yaşı, bozuk yüzünü görmesinler, diye.

Neden sonra başını kaldırdı, teker teker delikanlıların yeşil gözlerine baktı:

"Öyle bir gün mutlaka gelecek," diye sözlerine daha tok bir sesle, daha imanlı, daha güvenli başladı Hoca. "Öyle bir günü insanoğlu mutlaka görecek... Çünkü insanoğlu öyle bir gün için, insan insan olduğundan beri savaşıyor. İnsanoğlu dediğini yapacak, kurtla kuzu yayılacak."

Sesi acılaştı, hüzünlendi.

"Belki de bizler öyle bir günü hiç görmeyeceğiz, görmeden, bu dağlarda ölecek, mezarımız bile olmayacak, kurda kuşa yem olacağız."

Sonra birden doğruldu, dimdik oldu, yüzü bir kaya parçası gibi sertleşti:

"Ama biz gücümüzün yettiği kadar dövüşeceğiz."

"Dövüşeceğiz Hocam."

Hocanın kaya parçası yüzü yumuşadı, gülümsedi, silahını kucağına aldı, bir kayanın üstüne sekilendi. Çocuklara eşkıyalık, saklanma, köylülerle ilişkiler, her yerde gözü kulağı olma üstüne öğütler verdi. Onlara Sarı Sultanoğlunu, onu niçin soyduğunu, Sarı Sultanoğullarının, Abdi Ağaların, Ali Safa Beylerin, öteki Çukurova Ağalarının, Türkiyedeki Beylerin kimler olduklarını anlattı. Delikanlılardan üç tanesi gurbet görmüş, içlerinden birisi de dokuma fabrikasında çalışmıştı. Biraz olsun Hanyayı Konyayı öğrenmişlerdi.

"Kaç Memedler çetesi var dağlarda?" diye Hoca durup dururken sordu.

"Biz üç tanesini biliyoruz."

"Tanıyor musunuz?"

"Tanışıyoruz."

"Bizimle ve de onlarla hiçbir zaman irtibatı koparmayacaksınız. Bize düşman, bulsalar bizi bir kaşık suda boğacak kaç çete var?"

Delikanlılar, bir çırpıda düşman çetelerin adlarını saydılar.

"Sarı Sultanoğlunun adamlarını da unutmayın, onları nerede görürseniz... Onlar, hem de ötekiler, fakir fıkaranın düşmanlarıdır."

"Biliyoruz Hocam."

Ayağa kalktı, onunla birlikte ötekiler de kalktılar, el kavşurup Hocanın huzurunda durdular.

"Haydi gidin, yolunuz açık olsun. İnce Memede selamınızı söyleyeceğim. Düşümde gördüm, yakında onu göreceğim."

Memedler, sıraya girdiler, teker teker Hocanın elini öptükten sonra oradan ayrıldılar.

Ertesi gün, daha gün ışımadan ormanın dışından Ferhat Hocaya bir haber daha geldi, seninle Memedler görüşmek istiyorlar, diye. Hoca gene onları ormanın dışında dağdan inerek karşıladı. Bunlar da yedi kişiydiler. Yedisi de sarı mavi Halep işi kırk düğmeli yelek giymişler, yepyeni dürbünler takmışlar, başlarına kara püsküllleri fırlanan mor fes geçirmişler, hepsinin de fişeklikleri altın sırma, koşar koşar bağlamışlar, hepsinin de abası mor çizgili, yakalarına da sırmayla şahinleri işlenmiş. Hançerleri, tabancaları, Trablus kuşaklarıyla hepsi de bir çarktan çıkmışçasına, boyları, omuzları, gözleri, kaşları, burma bıyıkları, ayaklarına giydikleri kırmızı, tabanları otomobil lastiği ayakkabılarıyla biribirlerine benziyorlardı. Hepsinin gözlerinde, ölümün ötesine düşmenin pervasızlığı, yürekliliği, mutluluğu balkıyordu. Ferhat Hoca bunlara da, dünkü Memedlere konuştuğu gibi konuştu. Bunlar çok daha kararlı gelmişlerdi, sevinçlerinden gözleri yaşardı.

"Biz bu işin bu kadar olduğunu bilmiyorduk Hocamız," dediler, "yenmişler, yeniyorlar, ama sonunda yenilecekler. Dağ taş, canlı cansız hep bizimle, biz gökte kuş, yerde karınca kadar çoğuz. Biz, yeneceğiz. Ondan sonra da sonuna kadar... Bir daha hiç..."

"Bir daha hiç," dedi Ferhat Hoca.

Bundan sonra bir sürü Memedler geldiler gittiler. Gelenlerin hepsi de yedi kişiydiler, aynı boyda, aynı kıbaldaydılar. Yedi kişinin yedisi de biribirlerinin tıpkısı giyinmişler, fişekliklleri, ayakkabıları, dürbünleri, üstlerinde neleri var, neleri yoksa hepsi biribirinin tıpkısıydı. Ferhat Hoca, her gelene, ilk gelenlere söylediği sözleri söylüyor, ötekiler de hep bir ağızdan biliyoruz Hocam, diyorlardı.

"Bakın çocuklar, Padişaha başkaldıranlar, Beyler, Paşalar, Ağalar yenildiklerinde çoğu zaman öldürülmediler. Üstelik de

Padişah onların büyük bir kısmını Vali, Beylerbeyi, Vezir, Sadrazam yaptı. Bakın çocuklar, bir Mehdiler vardı başkaldıranlar içinde, kendilerine Mehdiyi Resul diyenler. Onlar, bozulan dünyayı toptan değiştirmek isteyenlerdi, işte Padişah bunları yendiğinde hiç bağışlamıyor, bir tekini bile... Çünkü onlar fakir fıkaraydılar, fakir fıkaranın adamıydılar. Bunun için Padişah, onları yenip yakalayınca, eşeğe ters bindirtiyor, mafsallarını kanıra kanıra, gözlerini oya oya, derilerini yüze yüze, bütün şehre tellal çağırtarak dolaştırıyor, üç günde, beş günde bu Mehdi Hazretlerinin dayanıklılığına bakıyordu, bir haftada öldürtüyordu. Ve Mehdiler, gözlerini kırpmadan, tüyleri kıpırdamadan, ağızlarından en küçücük bir şikayet sözcüğü çıkmadan, ancak, ölürken o da, eriş ya Dede Sultan, diyorlar, can veriyorlardı. Bakın çocuklar, şimdi Ankara, bizim bir olduğumuzu bilirse, bizi yakalayınca eşeğe ters bindirir, ters bindirmezse de ona benzer bir şeyler yapar."

"Biliyoruz Hocam."

"Aramızda İnce Memed yok, bizi bıraktı, küstü de gitti. Anlayamadım, niçin küstü bize... Ama geri gelecek."

"İnce dağlarda Hocam."

"Biz onu gelirken gördük Hocam."

"Biz gelirken, şu aşağıdaki gedikten onu aşarken gördük."

"Yayla yolunda bir taşın üstüne oturmuş, tüfeğini temizliyordu."

"Şu karşı dağın doruğunda başında çok adam..."

"Eriş ya Dede Sultan diyebilecek miyiz."

"Hepimiz Hocam."

Memedler çekilip gittikten sonra, bir gece yarısı, Hocayı derin uykusundan uyandırdılar:

"Candarmalarla, Sarı Sultanoğlunun adamları Memedlerden birisini, ya da ikisini aşağıdaki koyakta kıstırdılar," dediler.

Hoca hemen kalktı, giyindi. Öteki eşkıyalar da giyindiler. Hiç vakit geçirmeden yola düştüler. Yoğun bir yağmur yağıyor, ortalık sel sele gidiyordu. Ormanı çıktıklarında yağmur ilikle-rine kadar işlemişti.

Sabaha karşı, kolaylıkla koyağı buldular. Ortalıkta ses sada

yoktu. Hoca adamlarını, özellikle toprak yarların, tümseklerin arkasına yerleştirdi. Çok zorunluk olmayınca kayaların arkasına sığınmak onun için tehlikeliydi.

Daha gün doğarken, ortalık ışıdı ışıyacak koyağın dibinden kurşun sesleri gelmeye başladı. Ferhat Hoca:

"Bakın arkadaşlar, Sarı Sultanoğullarından, yani sivillerden kimi görürseniz öldüreceksiniz. Hiçbirisini yaralamak yok. Öyle sanıyorum ki, Allahın izniyle hiçbiri elimizden kurtulamayacaktır. Şimdi yavaş yavaş, çıt çıkarmadan ilerleyelim ve de tepelerinde bitelim. Candarmaya gelince, kurşunu yalnız onların ayaklarına, ellerine sıkacaksınız. Diz kapaklarından vurun ki ömür boyu sakat kalsınlar. Onlar emir kullarıdır. İçinizde Kertiş Aliyi tanıyan var mı?"

"Ben tanıyorum," dedi Şahan.

"Beni iyi dinle oğlum Şahan, senin gözlerin yalnız onu arayacak, öldürmeyecek, yaralayacaksın, gidemeyecek biçimde, onu hiç yaralamadan yakalamak istiyorum. Yaralansa da, onu, iyileştikten sonra bir köye götüreceğiz, köyün alanında onu işkenceyle, gözlerini oyarak, derisini yüzerek öldüreceğiz. İyi bir şey değil ya, belki İnce Memed buna razı gelmez ya, bu çete de onun adını taşıyor ya... Ama bin yıldır onlar bizimkileri böyle öldürdüler... Biz onların küçücük bir köpeğini... Ah İnce Memed, ah! Bu işe razı gelmez... Hele onu bir yakalayalım da..."

Sağdan, soldan, koyağın her iki yamacından giriştiler. Aşağıdaki, su yolunu kesmiş, küçük gölcük ortaya çıkarmış kayalığın ardından da Memedler, dehşet çabuk, her birisinin elinde bir makinalı varmış gibi ateş ediyorlardı.

O gün akşama kadar çok candarma yaralayıp, çok Sarı Sultanoğlu adamı öldürdüler. Karanlık kavuşunca kurşun sesleri durdu. Aşağıdan iniltiler geliyordu. Ve iniltiler sabaha kadar kesilmedi.

Koyak aydınlanınca, iniltilerin geldiği yere indiler. Candarmaları, sivilleri biribirinden ayırdılar. Candarmaların hiçbirisinin yarası ağır değildi, hepsi de diz kapaklarının altından vurulmuşlardı. Ferhat Hoca:

"Kusura kalmayın candarmalar, siz bizi öldürmek için sıkı-

yordunuz, oysa biz, görüyorsunuz, bu kadar olur işte. Kusura kalmayın," dedi onlara okşayan bir sesle.

Sonra teker teker, hepsinin halini hatırını sordu. Onları öldürmek istemediklerini söyledi birkaç kez daha. İsteselerdi, yerde yatan ölüleri gösterdi. "Kusura kalmayın candarmalar mermilerinizi, silahlarınızı alacağız. Belki de almayız. Hele şu Sarı Sultanoğlunun, bir lokma yal verip de ölüme gönderdiklerine bakalım. Onların mermileri daha çok, tüfekleri gıcır gıcır olmalı."

Az sonra aşağıdan Memedler geldiler. Hepsi de kana batmış çıkmışlar, alınları, kakülleri kan içindeydi. Üç Memedlerin üçü de karşısına el kavuşturup durdular. Üç kişi yitirmişlerdi. Ferhat Hoca, karşısındaki Memedleri, yanıldım mı, diye birkaç kere saydı, yirmi bir taneydiler.

"Ölüler nerede?"

"Onlar gittiler."

Hoca içinden, "velminel garaip," diye yeniden geçirdi. Üç kişi ölmüş, bu dağın başında, hepsi de kana batmış çıkmışken, yeni üç kişiyi hemen, o anda, nereden bulmuşlardı? Hoca üstelemedi, ötekiler de bir açıklamada bulunmadılar.

Onları bırakan Hoca, Sarı Sultanoğlunun yaralı köpeklerine geldi. Onlara ağır ağır konuşmaya başladı. Önce, neden o Beye, uğruna canlarını verecek kadar köpeklik ettiklerini sordu. Sordukça öfkeleniyor, öfkelendikçe soruyordu. Ötekilerse, inlemeyi bile bırakmışlar, yumulup taş kesilmişler, gözleri yerde Hocayı dinliyorlardı. Hoca bu yaralıları kurşuna dizemeyeceğini, onlara bir şey yapamayacağını düşündükçe kuduruyor, boyun damarları şişmiş, gözleri yuvalarından dışarıya uğramış, ağza alınmaz küfürlerle onları aşağılıyor, teker teker, gözlerinin içine bakarak yüzlerine tükürüyordu.

Birden, yaralı kalabalığının en ucundaki, avurdu avurduna geçmiş, karnının üstüne yumulup iki büklüm olmuş otuz yaşında gösteren, gözleri çukura kaçmış köylü, iki eliyle karnına bastırarak ayağa fırladı, o da Hocanın yüzüne var gücüyle bir tükrük fırlattı:

"Vur beni, vur Hoca. Bir de Hoca olacaksın. Vur da yüzüme tükürme. İnsanlara her şeyi yap da bunu yapma. Tuuuuuu, tu-

uuuuuu, tuuuuuuuu, senin yüzüne. Sen seni bil de, öfkelensen de insanlarla böyle konuşma. Ölüm Allahın emri, öldür beni de, bana bu sözleri söyleme."

Hoca, adamın karşısında dondu kaldı. Öteki karşısında öfkeden tir tir titriyordu. Neredeyse ayakta kalamayacaktı. Hoca bunun farkına vardı. Öfkesinden eser kalmamıştı. Utanmış, kimsenin yüzüne bakamıyordu. Başını yerden kaldırmadan, onun koluna girdi, yerine oturttu: "Kusura kalma yavrum," dedi, "beni bağışla."

Adamın da yavaş yavaş titremesi geçiyordu.

"Ama benim öfkemi de, anla," diye sözünü sürdürdü Hoca. "Niçin, niçin Sarı Sultanın emriyle bizi öldürmeye geliyorsunuz. Bak, şu yerde yatanlara, her birisi on tane, o bir ayağı topal Sarı Sultanoğlu etmez mi? Ben böyle, insanlıktan çıkıp da, size olmadık işler yapmayım da kimler yapsın."

"Hiç hakkın yok," dedi, gene yumulmuş, iki büklüm olmuş karnını tutan adam.

"Neden hakkım yok, ha diyelim bunlar candarma, emir kulu, bunlar mecbur, ya siz?"

"O candarmalar bir yıl, iki yıl mecbur. Onlar bir yıl, iki yıl Hükümetin kulu, ya ben, ölünceye kadar Sarı Sultanoğlunun kuluyum. Babam da, dedem de, onun dedesi, onun da dedesinin dedesi hep Sarı Sultanlıların kuluydu. Ben de, benim çocuğum da, benim çocuğumun çocuğu da onların kulu. Yazık değil mi, yazık değil mi, şu bir lokma ekmeğin kullarını öldürdünüz."

"Onlar da bizi öldürecekti."

"Onların hakkı var, onların hakkı var. Onlardan bunu Beyleri istedi, istedi..."

Adam boşandı, biraz daha yumuldu, başı dizlerinin üstüne değecek bir hal aldı, sırtı inip kalka kalka ağlamaya başladı. O sert Hoca, bu ağlayan adam karşısında ne yapacağını bilemedi. Yanına oturdu, omuzlarını okşadı, yaran ağır mı, diye sordu, karşılık alamadı, karnından mı yaralandın, inşallah yaran ağır değildir. Adamı, bir ağabey gibi sevecenlikle kucakladı, ona olmadık diller döktü, güzel kanatlı, kırılmış gönlünü onaracak sözler söyledi. Adamın ağlaması dininceye kadar yanından ay-

rılmadı. Adam kendine gelince, yanı başındaki Hocanın elini öptü. Hoca da allak bullak olmuş ayağa kalktı, candarmalara döndü:

"İçinizde Kertiş Ali yok mu?" diye sordu.

Candarmalardan birisi:

"O, şu aşağı köyde, tüm köylüyü dayaktan geçiriyor. Köylüleri bitiremedi de orada kaldı. Şimdi gidersen onu elinle koymuş gibi orada bulursun... Var git de gör Hocam, var git de gör köylünün halini."

"Siz buradan kıpırdamayın, ben şimdi size köylerden at, adam gönderirim. Kasabaya, doktora sizi çabuk ulaştırırlar."

"Sağ olasın Hocam, Allah sana bu dünyada da, öteki dünyada da bir zulüm göstermesin."

"Amin," dedi Hoca.

Yaralı candarmalardan birisi acısından yüzünü buruşturarak sordu:

"Hocam senden bir dileğimiz daha var."

"Buyurun, söyleyin..."

"Hani dedik ki, yaralandık, ölümlerden ölüm beğendik, başımıza bunca işler geldi, hiç olmazsa, dünya gözüyle... Hani dedik ki... Yani İnce Memedi görsek... Terhis olup da memlekete varınca... Hani biz de İnce Memedin takibinde yaralandık deyince... Hani bizim köylüler de... Biz de, diz kapağımızdan topal kalınca, İnce Memedi görmemek, tanımamak olur mu?"

"Olmaz," diye güldü Hoca, vardı, Memedlerin ortasındaki perçemi alnına dökülmüş, abası yırtılmış, kana batmış çıkmış, fesi yitip başı açık kalmış delikanlının önünde durdu: "İşte İnce Memed bu," dedi.

"Sağ ol Hocam, ellerinden öperim Hocam, Allah sana da Hocam, İnce Memede de Hocam, Allah uzun ömür versin Hocam."

Hocayla Memedler, öteki eşkıyalar, Yanıkören köyüne, ikinci gün kuşluklayın girdiler. Köy, bir feryadı figandı, gene de Ferhat Hocayı iyi karşılayıp onu camiye götürdüler. Köyde, hiçbir delikanlı ayakta, doğru dürüst duramıyordu. Kimisi daha yataktaydı. Kimisi değnekle yürüyor, kimisi de babasının, dedesinin, anasının, kız kardeşinin kolunda sürükleniyor, Ca-

fer de can çekişiyordu. Hoca, can çekişen Caferi ziyaret ederek, üstünde tam iki buçuk saat, o güzel, o içe işleyen sesiyle Kuran okudu.

O gün cumaydı, Ferhat Hoca, köyün minaresi yoktu, kayanın sivrisine çıktı, sela vererek ezan okudu. Cemaatin önüne geçerek namaz kıldırdı. Yanıkörenliler, cuma vaazını da onun vermesini istediler. Hoca başladı, dağlardan, çakıltaşlarının üstünden, ulu kayalıkların arasından, gür ormanlardan çağlayarak inen sular örneği konuşmaya, Allah insanları zulüm altında yaşasınlar diye yaratmamıştır, diye bağırıyordu. Bu dünya zulüm dünyası oldu. Allah istemiyor, Peygamber bunu istemiyor. Biri yiyor, bini bakıyor, Allah bunu istemiyor, diyordu. Kuranı Kerimde Allah, diyor ki, diyordu, zulüm edenler kafirdir. Zulüm görüp de karşı koymayanlar, ölümleri pahasına, açlıkları pahasına da olsa karşı koymayanlar da kafirdir. Zulme şahit olup da karşı koymayanlar, seyredenler, boyun eğenler de kafirdir. Cennet, zulme karşı koyan, kötülüklere, ne için olursa olsun karşı koyan kişinin ayağının altındadır, bunu böyle bilesiniz ve durmadan düşüncesini doğrulamak için Kurandan Arapça ayetler okuyor, uzun uzun, o güzel, o yüreğe işleyen sesiyle Allahın sözlerinin anlamını açıklıyordu. Hutbesi bittiğinde yorulmuş, ter içinde kalmıştı. İlk işi Caferin evine uğrayıp onu ziyaret etmek oldu. Caferin durumu gittikçe kötülüyordu. Onun başucuna oturdu, gene Kuran okumaya başladı. Delikanlının başucunda, dilinde ayetler, gözleri kapalı, yüzü tarifsiz acılar içinde gürül gürül okuyordu.

Gelip, incelikle onu yemeğe çağırmasalardı, kendini unutup gitmişti, sesi kısılıncaya, uyuyup kalıncaya kadar Kuran okuyacaktı.

Bütün eşkıyalar, yaşlı köylüler, erkekler, kadınlar caminin içine kurulmuş sofranın başına oturdular. Hoca başta, meğer iki günden bu yana kursaklarına lokma girmeyen eşkıyalar açlarından ölmüşlermiş. Güzel kokulu yemeklere yumuldular. Ama Hocanın boğazından bir türlü yemek aşmıyordu. Ağzına bir lokma atıyor çiğniyor, çiğniyor lokma bir türlü boğazından aşağıya inmiyor, o da her lokmanın üstüne bir su içiyordu. Bazan de eline aldığı kaşık, lokma elinde öylece kalakalıyordu.

Bir hafta önce bir bölük candarmayla köye gelen Kertiş Ali tam bir narı beyza halindeydi. Azgın, kudurmuş bir köpeğe benziyordu. Önce köyü sardırdı. Köyden hiçbir kişi dışarıya çıkmayacaktı. Camiyi zorla açtırdı, köyün bütün delikanlılarını caminin avlusuna doldurdu. Evleri, ahırları, samanlıkları, kuyuları candarmalara aratarak, dışarda hiçbir delikanlının kalmadığına inanınca, kalabalığın içinden gözüne kestirdiği birisini çağırdı:

"Senin adın ne?" diye sordu.

"Adım mı, adım ha, benim adım Memed."

"Memed ha, başka adın yok mu?"

"Yok."

"Yatırın şunu."

Candarmalar, delikanlıyı falakaya yatırdılar, başladılar sopalamaya, yüzü sapsarı kesilinceye kadar dövdüler. Kertiş Ali, tabanları dövülen bir kişinin yüzünün sararmasının ne demek olduğunu biliyordu. Dayağı durdurdu:

"Adın ne senin?" diye sordu.

Delikanlı duyulur duyulmaz:

"Memed," dedi.

Dayak gene başladı. Delikanlıdan en küçük bir of, bir inleme, bir ses çıkmıyordu.

Kertiş Ali bir süre sonra, demir tavında dövülür, dayak da kıvamında kalmalı, diye delikanlıya gene sordu:

"Adın ne senin."

"Memed."

Bu sefer kendi başladı dövmeye, o usta, o alışkın elleri bile delikanlıdan bir ses çıkaramadı. Bu sefer yalvarmaya, onu zengin, karun edeceğini, onu evlendireceğini söylemeye başladı. "Adın ne?"

Delikanlının sesi artık çıkmıyordu ya, dudaklarının kıpırtısından anlaşılıyordu:

"Memed."

Sonra gene dövdüler, gene sordu. Dövdüler sordu. Sonunda, öldürecek değildi ya bıraktı, bunlar gavur olmuşlar Müslümanız demiyorlardı. Ama Kertiş Ali de Kertiş Aliydi. Bu köylülere nasıl bir vatanperverane bir kişi olduğunu, vatanı ve hem de

yurdu uğruna canını nasıl koyduğunu bu adam olmaz, bu insanlıktan çıkışmış köylülere gösterecek, icap ederse, kızıl kanlarını ala toprağın üstüne şorul şorul akıtacaktı.

Kertiş Ali, bundan sonra delikanlıların üstünde üç gün üç gece dövündü. Ne etti, neylediyse onlarla başa çıkamadı. Son soluktaki genç bile, benim adım Memed, dedi. Bütün bu inat karşısında Kertiş Ali şaşkına dönmüştü. Kendisi de köylüydü. Bunca yıl dayak atmak işi gücü ve hem de en yüce uğraşı olmuştu. Ona göre dayak candarmanın en kutsal işidir. Ve hem de cennetten çıkmadır, bu millet dayak üstüne bina edilmiştir, bu köylünün üstünden bir gün olsun dayağı eksik edersen bu ülke batar, diye öğrettiklerinden bu yana, Toroslarda, Orta Anadoluda, Doğuda, Güneydoğuda fırtınalar gibi eserek, görülmedik dayaklar atarak bu vatanı korumuştu. Fakat şu son aylardaki gibisi hiç başına gelmemişti. Hangi köylü delikanlısına sorsa, adım Memed, diyordu da başka bir şey demiyordu. Dövüyor, dayaktan işetiyor, yatalak bırakıyor, onların ağzından gene de Memedden başka bir sözcük çıkmıyordu. Bir de bunlar, ne kadar dayak yerlerse yesinler, ölüyorlar gidiyorlar, ne bağırıyor, ne inliyor, ne de ağızlarından soluktan başka bir şey çıkıyordu. Çoğu da, son solukta olsalar bile, benim adım Memed, derlerken, gülümsüyorlar. Haydi bir köyün, iki, üç, dört köyün insanları serttir, olabilir denebilirse de... Kertiş Ali Çukurovadan bu yana, bir işkence, bir ölüm yeli gibi esiyor, bir Allahın kulu çıkıp da, benim adım Ali, ya da Hüseyin, İbrahim demiyordu. Yani toptan, kızları kadınları da, beşiktekiler de, doğacak bebekleri de, topunun adı da Memed olsa ne olacaktı yani... İnat etmişlerdi bir kere, Kertiş Ali de, Hükümet de, Yüzbaşı da, Albay da, Ankaradaki İsmet Paşa, Mareşal Fevzi Paşa da inat etmişti, hodri meydan, el mi yamandı bey mi?

Kertiş Ali ya ölecek, ya da hiç olmazsa bir tek kişiye benim adım Memed değil diye söyletecekti.

Candarmalar Caferi köyün içinden bulup getirince derecesiz sevindi. Cafer, çok zayıf, üfürsen yıkılacak, boynu armut çöpü gibi, cansız, on yedi, on sekiz yaşlarında gösteren, yüzü mum gibi sarı bir gençti. Üstelik de candarmalar onu, iri bir

ağacın yaprakları arasına tünemiş, korkudan titrerken bulmuşlar, almış getirmişlerdi.

"Adın ne senin?"

Cafer, sözcüğü uzatarak, oralı olmayarak, yürekli:

"Memeeeeed."

"Ulan, öyle o nasıl bir Memed?"

"Memeeeeed!"

Kertiş, önce çocuğa yalvarmış, onu kandırmak için türlü diller dökmüş, Cafer, "Memeeeeeed," demiş de başka bir şey dememişti.

Kertiş Ali, canım, bu çelimsiz iki dayakta, bir kere değil, bin kere Memeeeed, der, diye, büyük, soylu, vatanperverane hünerine, canını dişine takarak başlamış, şimdiye kadarki bütün dayakçılık deneylerini bu çelimsiz belada kullanmış, bu canavar kişi ve hem de vatan düşmanı bu adam bana mısın dememişti. İşte, yedi devleti alt eden, dünyaya kafa tutan Türkiye Cumhuriyetinin gücü bir küçücük sabi çocuğa yetememişti. Onun gözbebeği, şimdiye kadar tarihlerin yazmadığı büyük dayak ustası, eline geçirdiği kayayı, çeliği konuşturan Ali Onbaşının gücü yetmemişti. Bu alçak, vatan, millet, bu köylü düşmanı köylüler için, yeni dayak biçimleri icat edilmesi gerekiyordu. Azıcık daha geç kalınırsa, bu köhne usullerle köylüye dayak atılırsa işte sonu da böyle olur, dayakçılığı gelişmemiş bu ülke de böyle batardı işte. Son Türk Devletine işte böyle kıydık, işte. Uğruna kanımızı şorul şorul akıttığımız bu vatanda, sümüklü bir köylüye Memedden başka bir laf söyletemeyecek hale geldik işte.

Hiçbir şey değil de, bu çelimsiz, yarı ölü delikanlının direnci kahretmişti onu. Bunca yıllık ününü, saygınlığını bu ölümcül insan beş paralık etmiş de çamurların içine atıvermişti. Bunca yıl, bu işe canını koyarak emek verdikten sonra, insanların, sevgili amirlerinin yüzüne hangi yüzle bakacaktı.

Dünyaya küstü, candarmalara sert buyurdu:

"Bırakın onu," diye.

Candarmalar cansız, soluksuz Caferi caminin avlusunun ortasında bıraktılar gittiler...

Neden sonradır ki Cafer, getirdikleri evlerinde gözlerini

açabildi ya hali kötüydü. Gün görmüş kişiler onun iflah olmayacağını söylüyorlardı.

Akşamüstü Hocaya üzgün bir delikanlı topallayarak geldi:

"Hocam, Cafer ağırlaştı," dedi.

Hoca gitti, gene hastanın başucuna oturdu, Cafer son soluğunu verinceye kadar, Kuran okuyarak elini tuttu. Bu arada delikanlı bir kere gözlerini açtı, Hoca onun gözlerinde sonsuz bir şaşkınlığı gördü, bu başıma gelenler nedir, diye gözleriyle soruyordu. Ya da Hocaya öyle geldi.

14

Kasaba şimdiye kadar görmediği büyük bir baskı altındaydı. İnce Memedin, ağzı altın varaklı, Allah mühürlü, Kırklara karışmış gitmiş de Hızır Aleyhisselamın Bozatına yoldaş olmuş atından söz etmek yasaktı. Her kim ki, iyi ya da kötüsüne bu attan söz edecek olursa ağır cezalara uğrayacaktı. Bir kere doyasıya dayak yiyor, Candarma Kumandanlığının altındaki odada diz boyu suların içinde bekletiliyor, Savcı bir yasal gediğini bulmuş, böyle kişileri üç aydan başlayarak, Devlete karşı... İlk günler çok kişi karakola düşmüş, kan işeyinceye kadar dayak yemiş, su dolu bodrumda da aç bırakılarak günlerce bekletilmişlerdi. Mahkum olup içeri girenler de vardı. Bu cezalardan sonra, çarşıda birdenbire İnce Memedin atının sözü kılıçla kesilircesine kirp, diye kesilmişti. Sanki kasabada ne böyle olay geçmiş, ne o at ala şafakta bulutların üstüne çıkmış kişnemişti, ne de kasabada, yasaklandığı halde, bağıra bağıra attan söz etti diye, kimi insanların kemikleri kırılmış, pis lağım sularının içinde bekletilmiş, ne de mahkum olarak kimse hapisaneye düşmüştü. Gene de el altından, evlerde, köylerde, özellikle kadınlar arasında at üstüne söylentiler, zenginleşerek, almış yürümüştü. Gün geçmiyordu ki attan yeni, iç açıcı bir haber gelmesin, atın bir hüneri, bir kerameti duyulmasın. Koca burunlu hak aşığı Kel Aşık at üstüne öyle bir destan çıkarmıştı ki, sazını kapmış yollara düşmüş, atın macerasını diyar diyar anlatmaya başlamıştı. Bunu, bu at işini kasabanın başına saranlar da duyuyor, biliyorlardı ya, olsun, hiç olmazsa bu alçaklar açık açık konuşup da, kasabanın ortasında ata destanlar düzenliyorlardı.

Yalnız karılar çok azıtmışlardı. Hüsne Hatun, Yüzbaşının hanımı, Taşkın Halil Beyin hanımı, Yargıcın, Belediye Başka-

nının, Savcının hanımları, kasabadaki bütün ileri gelenlerin hanımları bir araya geliyorlar, sabahtan akşamlara kadar atı konuşuyorlardı. Hatunlar İnce Memede, atına kendilerini o kadar kaptırmışlardı ki ne dayak, ne hapis, ne ölüm, hiçbir şey para edemezdi. Allah da onlara yardım ediyor, nereden çıkıyorsa, kasabaya aşağı yukarı her gün yeni, kızoğlan kız bir at, bir İnce Memed olayı tellenerek pullanarak geliyor, onların mutluluklarına mutluluk katıyordu. Haberlerin en ilginçlerini de Zülfünün o sessiz, süzme göz karısı öğreniyor getiriyordu, nereden öğreniyorsa... Özellikle onun getirdiği haberler, mutluluktan çıldırtıyordu kadınları. Hele son gelen haberler kadınların dillerinden düşmüyor, bir anlatan, dönüyor, bir daha anlatıyordu. Her gece kasabada el ayak çekildikten sonra köprünün altından, atın kurşuna dizildiği yerde bir top ışık patlıyor, önce kıpkırmızı bir ışıktır bu. Sonra yeşile, turuncuya, maviye dönüşüyor, tepenin başına çıktığında şişiyor, uzuyor, genişliyor, kapkara kesiliyor, kara ışık sonra apaydınlık oluyor, tepenin başı gün ışığı vurmuş gibi ağarıyor. Bu aydınlığa, dört yandan, kuyrukları sırtlarında kısraklar geliyor, seçkin, soylu, görkemli kısraklar... Tepenin başında bacaklarını açıp gererek, usulca su bırakıyorlar. At önce toprağı, sonra kısrakların sağrı aralarını kokluyor, burun delikleri sonuna kadar gerilmiş, açılarak, başını göğe kaldırıyor, bir süre öyle durduktan sonra, öbür kısrağın su döktüğü yere, sonra da sağrı arasına geçiyor, bazı da başı havadayken inceden bir kişneme koparıyor. Sonra birden kısrağın üstüne çıkıyor, yükleniyor... Ve teker teker ve sabaha kadar o kısrağı bırakıp, ona atlıyor, o kısrağı bırakıp ona... Bu sırada, at oraya geldiğinden bu yana kısraklardan önce de kadınlar, kızlar geliyorlar tepeye, atın, kısrakların yöresinde halkalanıp onların, hiçbir insana nasip olmayacak çılgın, sıcak, candan sevişmelerini seyrediyorlardı. Tanyerleri ışırken, işini bitirmiş, kuyruğu, yelesi, kulakları düşmüş at, bir süre bekliyor, ardından da ortadan yitiyor, bir dağın doruğundan uzun kişnemesi geliyordu.

Atın, bu dünyayı sarmış hikayeleri kadınlar arasında bile tavsamışken, Memedler imdada yetişti. Gelen haberler kasabayı, Adanayı, dahası da Ankarayı, bütün Türkiyeyi sarsacak

kadar korkunçtu. Toros dağları köylüklerindeki bütün çocuklar, delikanlılar adlarını değiştirmişler Memed olmuşlardı. Bu hareket dağlardan aşağıya Çukurovaya kadar bile sirayet etmişti. Haber duyulduğunda kasabada bir panik havası esmiş, en soğukkanlı kişiler bile bu korkunç olay karşısında kendilerini tutamamışlar, genel havaya kapılmış gitmişlerdi. Murtaza Ağa bile telaşlanmış, hemen eve koşmuş, Topal Aliyi karşısına almış, şimdi ne yapacaklarını, bu yedi başlı ejderhanın elinden nasıl kurtulacaklarını ona sormaya, ondan bir umut aramaya başlamıştı.

Çarşıya düşmüş:

"Ben size demedim mi?" diye önüne gelene dert yanmaya başlamıştı. "Ben size demedim mi, daha İnce Memed çiçeği burnundayken, yılanın başı küçükken ezilmeli, dememiş miydim?"

Dert yandığı kişiler de:

"Sen ne haklıymışsın Murtaza Ağa, seni dinlemedik de, işte şimdi kendi ipimizi kendimiz, kendi elimizle çektik," diyorlar, hayıflı hayıflı baş sallıyorlardı.

Hemen o gün başta Halil Bey, Yüzbaşı, görmüş geçirmiş, kasabalıların çoğunun öğretmeni, ağır başlı, İstiklal Harbi kahramanı, büyük Öğretmen Çiftliğinin sahibi ağırbaşlı Rüstem Bey, tapucu Zülfü, Savcı, Yargıç, Belediye Başkanı, Molla Duran Efendi, öğretmenler, daha birçok kişiler, Köy Ağaları, Oba Beyleri Kaymakamın odasında toplandılar. Ne yapılmalıydı? Bu sorunun da altından kalkmak hayli zordu. Çünkü işin içinde iş vardı.

"Yazamam, telgraf çekemem Arif Saim Beye," dedi Zülfü, "o bize küstü. Arif Saim Bey bize o kadar küsmüş ki, afedersiniz, kıçlarından bal damlayan, kendi elimle ona sepetler içinde gönderdiğim incirlerin bile yüzüne bakmamış. Halbuki o, incirlere deli divane olurdu. Bunu hepiniz biliyorsunuz. O, incir sözünü duyunca, mübarek ağızları sulanır, sellenirdi. Gözleri de sevinçten ışıl ışıl ederdi. Şimdi, o, canım incirleri tanımamış, gönderdiğim sepetin yüzüne bile bakmamış, altın saplı bastonunun ucuyla şöyle, sığır tezeği gibi ittirivermiş. Şu benim kendi elceğizimle yetiştirdiğim, canı azizim gibi bakıp

büyüttüğüm ürünlerime köpek muamelesi yapmış. Ben artık bundan sonra, bu hakareti gördükten sonra, bir can için de olsa, ben onu... Hepiniz biliyorsunuz, bir daha onun yüzüne bakamam."

"Bakma, bakma ama, mademki incirlerine böyle azim bir hakaret yapılmış, hiçbir şey yapma ya, bu iş ciddidir," dedi Muallim Rüstem Bey, çenesini bastonuna dayamış, yeşil gözleri kırışmış, o kalın gerdanı sarkmış, "bu iş ciddidir, hem de İstiklal Harbi zamanındaki kadar. Bu azim, bu tarihimizde ilk defa vuku bulan hadiseyi mutlaka Ankaraya, Arif Saim Beyin kulağına ulaştırmanın bir yolunu bulmalıyız."

"Ben söylemiştim," diye gene yineledi Murtaza Ağa. "Yılanın başı her zaman küçükken ezilir. Bu, görenek bize Osmanlı atamızdan miras kalmaydı. Daha böyle bütün dağlar, Memed bile olamamışken, hepiniz biliyorsunuz, Kuyucu Murat Paşa Hazretleri Efendimiz, İstanbuldan buralara akan bir yıldız gibi hışımla kayarak geldi, taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmayarak, bu canavar Toros dağlarını, Çukurova ovasını, Sıvası, Malatyayı kuyularla doldurdu. O yaşlı piri faninin hiç mi aklı yoktu?"

Taşkın Halil Bey, onun sözünü keserek asıl soruna girmek istedi, Murtaza Ağa ona kızdı, "Hep senin yüzünden başımıza geldi bu işler," diye bağırdı. "Daha yılanın başı küçükken, o zavallı Abdi mecruh ve şehit düşmüşken, ben size açık açık söyledim, amanın ha, amanın ha, dedim."

"O geçti," dedi, dingin Taşkın Halil Bey. Bugün göğsüne İstiklal Madalyasını da takmıştı. "Biz şimdiki güne, bu ana bakalım."

"Bakalım," dedi soluğu taşmış, göğsü inip inip kalkan, boyun damarları şişmiş, gözleri çakmak çakmak Murtaza Ağa. "Siz biliyor musunuz, ya da duydunuz mu, benim dağlarla irtibatım büyüktür?"

"Senin o büyük irtibatın da o topal adam mı?" diye tepeden, alaylı güldü Taşkın Halil Bey. Sonra yüzü ciddileşti. "Bil ki Murtaza, senin hiç haberin yok ya, asıl yılanı koynunda besleyen sensin. Ben o Topal adamın yılan gözlerini hiç mi hiç beğenmiyorum. Bana öyle geliyor ki, her şeyin başı o senin topal adamın."

Murtaza Ağa, ayağa fırladı, köpürdü, kudurdu. Ayağa fırladı fırladı, geri yerine oturdu. Bir şeyler konuşuyor, bağırıyordu ama anlaşılmıyordu. O kadar çırpındı, bağırdı ki yorularak bir külçe gibi koltuğuna çöktü, "Siz beni, adamımı kıskanıyorsunuz, kıskanıyorsunuz. O benim öz bir kardeşimdir. Arkamdaki kalemdir. Bir İnce Memed değil, bin İnce Memed olsa onun gölgesinden ürker. İşte siz de bunu bildiğiniz için..."

"Ayıptır Murtaza Bey, ayıptır," diye onu yatıştırmaya çalıştı Kaymakam. "Halil Bey size bir şey demediler ki..."

Ötekiler de Kaymakamın sözlerine benzer sözler ettiler ve Murtazaya o kadar yüklendiler ki, sonunda adam özür dilemek zorunda kaldı. Kan tere batmış çıkmıştı.

"Afedersiniz, fazla heyecanlandım. Kusura kalmayın. Taşkın Bey benim öz kardeşimden bile, benim için kıymetlidir. O bana hiçbir vakit, hiçbir şey için gönüllenmez. Şimdi Efendim, çok ehemmiyetli ve de hayatidir, onun için yırtmıyorum. Çünkü efendim, bu vatanın hayatı ve mematı mevzuubahistir. Herkesin adı Memed olmuş, bunun o kadar bir kıymeti harbiyesi olmayabilir, bu da vahimdir ama, bundan daha vahim olanı da vardır, efendim, yedişer yedişer silahlı gençler geliyorlarmış dağa, İnce Memede, nereden geldikleri belirsiz, dişlerine kadar silahlı, bombalı, mitralyozlu. Hepsi de aynı biçimde giyiniyorlarmış. Saçları, gözleri, elleri de biribirinin tıpkısıymış. Hepsinin de adı, ne hikmetse Memedmiş, emrine geldik İnce Memed, diyorlarmış... O da onlara dağlarda talim ettiriyor, o dinsiz, Allahsız Hocayla birlikte, kendi gibi yetiştirip salıveriyormuş dağlara... Dağlarda, bu biribirine benzer yedilerden geçilmiyormuş. Hepsi de keskin nişancıymış, uçan turnayı gözünün bebeğinden vuruyorlarmış. Yolları belleri tutmuşlar, soymadık insan, ırzına geçmedik kız koymuyorlarmış. Dağlarda zengin kalmadı, hep ovaya kaçtılar. Zavallılar, sanki aynı şeyler, burada da başımıza gelmeyecek gibi. Benim sözüm bu kadar. Teşekkür eder, beni sabır ve metanetle dinlediğinizden dolayı sağ olun, der, bir daha da benim canımdan aziz Topal Ali Ağa Bey öz bir kardaşıma, zinhar sataşmamanızı rica ve hem de tavsiye ederim."

Ellerini dizlerinin üstüne koyduktan sonra herkesin yüzüne teker teker baktı, ardından da gözlerini yere indirdi.

Taşkın Halil Bey ellerini ovuşturarak söze başladı: "Evvela, geniş izahlarından dolayı muhterem Murtaza Ağaya hulusu kalble teşekkür ederim. Mesele vahimdir. İş büyümeden, bunun önüne geçmeliyiz. Her şeyi burada açık açık konuşmalıyız. Öyle anlaşılıyor ki Arif Saim Beyden, Ankaradan bize bir destek, bir hayır olmayacak. Bu dağlarda olup bitenleri onlar küçümsüyorlar. Vaziyetin vehametini Ankaraya anlatabilmemize bir imkan görmüyorum. Bir tek imkanımız vardı, o da mebusu alimiz Arif Saim Bey... O da sırtını bize dönmüş vaziyette... Onu aşarak, Ankaraya ulaşıp, her şeyi anlatmamız mümkün değil. Biz buradan Dahiliye Vekaletine tel çeksek, önce onun eline geçecek. Kemal Paşaya, İsmet Paşaya, Fevzi Paşaya çektiğimiz teller evvela onun eline ulaşıyor. Biz çeksek de..." diyerek sözünü bitirdi.

"Hiçbir yere, onun bilgisi dışında tel çekemeyiz," dedi üzgün bir sesle Zülfü. Suratı gittikçe asılıyordu.

"Yapamayız," dedi Kaymakam, "kasabamızda, bütün dünya Memede inkılap etse de asayiş berkemaldir."

Muallim Rüstem Bey:

"Biz burada, tek başımıza, Toros dağlarında düşmana karşı nasıl teşkilat kurmuşşak... Şimdi de öyle... Arz edeyim efendim, duydum ki, dağlarda İnce Memede karşı, bir devlet kadar güçlü, at yetiştiricisi Sarı Sultanoğlu, çok tesirli bir çete kurmuş, gene benim kulağıma geldiğine göre İnce Memedi çok sıkıştırıyormuş," derken, sözü onun ağzından:

"Ohhhooooo," diye gülerek Murtaza Ağa aldı. "Muallim Bey, Muallim Bey, o, önceki gündü. Dün gece, İnce Memed çetesi, Sarı Sultanoğlunun bütün adamlarını imha eyledi. Toroslarda kartallar insan etine doydular, Sarı Sultanoğlu şimdi kaçacak delik arıyor. Şimdi onun Toros dağlarında girebileceği bir sıçan deliği, bin altın ediyor?"

"Vaziyetin gayetle vahim olduğu anlaşılıyor."

Muallim Rüstem Bey çok üzülmüştü, dudakları titreyerek:

"Küçük bir maruzatım daha var," dedi sesini yükseltmeden, yumuşacık. "Arz edebilir miyim efendim?"

Kaymakam:

"Buyurun," dedi.

"Efendim, herkesin, her gencin, her çocuğun Memed adını alması, şimdiye kadar, bu vatanın başına gelmiş en mühim beladır. Bu vatan, bendenizce efendim, dokuz yüz yıldır, böyle vahim bir tehlikeyle karşılaşmadı. Herkesin Memed adını almasının köylülerce derin bir manası olsa gerek. Bendeniz de arz edeyim efendim, bu bir köklü, derinden gelen, geniş bir isyan denemesidir. Bu baldırı çıplakların inatla böyle bir isim yöresinde, bir kişi olaraktan bayrak açmaları, şimdiye kadar, Ispartaküsten bu yana insanlığın gördüğü en vahim harekettir. Yenilecekler, malum, hazır değiller, bunu onlar da bilmeden biliyorlar, arz edeyim, ben çok tarih okumuşumdur, bu halk dedikleri, çoğu zaman bilmeden bilir, evet, bunların attıkları tohum, çok derinlere, kimsenin sökemeyeceği kadar derinlere kök salacaktır. Şuurlu olduğunu sanmıyorum, bu İnce Memed, yanındakiler, yenileceklerini, pek yakında da öldürüleceklerini bilmeden gayet iyi biliyorlar. İnsiyaklarıyla da korkunç, kökü ulaşılamayacak kadar derinlere inen bir kök saldıklarını da, tarihteki en vahim, dünyayı sarsacak bir tohum attıklarını bilmeden biliyorlar. Yoksa, bütün köylülerin yediden yetmişe Memed adını almaları ve hemen de Memed olarak teşkilatlanmaları... Ankarada bu vehamete, öyle zannediyorum ki istikbalin bu canavar köküne aklı erecek çok kimse yok."

"Yazık ki yok," dedi Taşkın Halil Bey, yüzü sararmıştı. "Evet, toprağımızın altı oyuluyor."

"Çok güzel belirttiniz," dedi, alı al, moru mor Yüzbaşı. "Ben şimdi büyük bir birliği genç bir subayın kumandasında, Ali Onbaşının rehberliğinde hemen dağlara göndereceğim, onlara Memed olmanın ne demek olduğunu göstereceğim. Sağ olsun Albay bize çok candarma ve mühimmat gönderdi. Beyler korkmayınız, müsterih olunuz, değil beş on, değil bir Toros dağı dolusu baldırı çıplak, açlıktan nefesleri kokan, gıdasızlıktan bir deri, bir kemik kalmış köylüler, bütün dünya Memed olsa bile, biz onları, yılanın başını ezer gibi ezeriz. Müsterih olun efendiler, ezeceğiz... Muhterem Kaymakam Beyimizin dedikleri gibi, bunu Ankara hiç duymadan yağdan kıl çeker gibi halledeceğiz, hem de kolaylıkla. Şimdiye kadar candarma azlı-

ğından oldu olanlar. Her şey planlanmıştır. Pek yakında bütün onların kelleleri, çarşıdaki dut ağaçlarına asılacaktır."

Yüzbaşının böylesine teminat vermesinden dolayı herkesin yüzü güldü.

"Yüzbaşı haklı."

"Sopayı yiyen..."

"Değil Memedliğini, Allahını bile inkar eder."

"Hele Ali Onbaşımızın sopasını."

"Yakında Toros dağlarının üstüne bir kara bulut olarak çöker."

"Taşı toprağı, ağacı bile, suyu, ateşi bile, ben Memed değilim, diye bağırtır."

"Ve hem de feryadı figan ettirir."

"Ali Onbaşı onları öyle bir hale getirir ki... Kıyamete kadar, doğacak çocuklarına bir daha Memed adı değil, Muhammed adı bile koyamazlar. Kasabada, şehirde, Çukurovada Memed adlı birisini görecek olsalar, başlarını alır yitirirler, cehenneme kadar kaçarlar."

Yüzbaşı bir zafer kazanmışçasına kıvançlıydı. Hemen ayağa kalktı:

"Efendim, yüksek müsadelerinizi dilerim, ben hemen, şimdi birliğimizi harekata geçirmeliyim."

"Güle güle, yolunuz açık, kurşununuz keskin, gazanız mübarek olsun."

Herkes ayağa kalkmış minnetle onun elini sıkıyordu.

O çıkar çıkmaz, arkasından Muallim Rüstem Bey de, başı yerde, yüzü kararmış oradan ayrıldı.

Ötekiler, her şeye olmuş bitmiş gözüyle bakmasalar da, Kertiş Ali Onbaşının bu Memedler işini kökten halledeceğine inanıyorlardı. Hele bir gitsindi Torosa, başarıyla dönerse, gerisinin altından kalkmak kolaydı.

Kaymakamın odasından, Kaymakam da içinde, soluğu doğru Nazifoğlunun lokantasında aldılar.

Murtaza Ağa eve gece yarısına doğru geldi, Hüsne Hatun uyumamış, onu merakla bekliyordu. Bu Memedler işi onu da kuşkulandırmıştı. Ama işin ne olduğunu bir türlü anlayamamıştı. Duyduğuna göre dağlardaki bütün insanlar, yüz yaşın-

daki kocakarılar bile Memed adını almışlardı. Hüsne Hatun, varsın alsınlar, diye düşünüyordu, isim kendilerinin değil mi, kendi adlarını Memed de yaparlar, Ahmed de... Bunun kime ne zararı olur ki, bu işten niçin bu kadar korktular da, ortalığı bu kadar tantanaya veriyorlar?

"Sorma Hatun," dedi Murtaza Ağa, "hiç sorma halimizi. Vaziyet fevkalade vahim. Bütün dediklerim bir bir çıkıyor. Ben, ta başlangıçta vaziyetin durumunu, vehametini onlara, bütün dünyaya, Ankaraya arz etmeye çalışırken benimle alay ediyorlardı. Şimdi herkesin adı Memed olunca ne yapacaklarını bilemiyorlar. Bunlar o kadar akılsızlar ki, Muallim Rüstem Bey, Memedler işinin vehametini onlara, uzak tarihlerden misaller getirerek anlatmasa gene de anlayamayacaklardı. Daha da pek anladıklarını sanmıyorum. Vaziyeti Ankaraya olduğu gibi anlatmaya korkuyorlar. Olmaz, olmaz, vatan elden gidiyor, şu sarp, şu ulu Toros dağları dağ taş, toprak ağaç, insan hep Memed oldu."

"Varsın olsunlar," dedi Hüsne Hatun, "ne olacak? Ne var bunda, ne isterlerse olsunlar. İsterlerse hepsi de adını İsmet Paşa koysun. Ne var bunda?"

"Çok şey var bunda, çok. Muallim Rüstem Bey anlattı, öyle bir anlattı ki bu Memedler faciasını, oradaki herkes korkusundan şakır şakır donuna işedi. Tohum, tohum, ölmez yitmez tohum atıyorlar toprağa, o tohumlar yeşerecek, toprağın derinlerine, kürrei arzın ortasına kadar sökülmez köklerini salacaklar. Tohum hatun, tohum..."

"Ne tohumu kurban olduğum Murtaza Ağa?..."

"Memed tohumu. Bizim ölüm fermanımızın tohumu."

Hüsne Hatun, Memedlerden nasıl bir tohum olabileceğini, bunun ne tohumu olduğunu bir türlü anlamadı ya üstelemedi de... Öyle bir tohum ki... Bu kadar korktuklarına göre, hepsinin birden, bu tohumda bir şeyler, bir tuhaflıklar olacaktı. Bu tohumdan hiçbir şey anlamıyordu ya, onun da yüreğinin bir köşesine bir anlamsız korku, azıcık da olsa, belli belirsiz gelmiş yerleşmişti. Şimdi Murtaza Ağa birazıcık sarhoştu, belki yarın ona, bu tohum işinin vehametini ona daha açık seçik anlatırdı. Bugün Topal Alide de bir tuhaflık vardı. Belki de, onun

yüzünün asıklığı da bu olmaz olası, kökleri yerin dibine ulaşan tohum yüzündendi. Yarın öbür gün İnce Memed kasabaya inecek, hepsini soyacak öldürecek miydi? Yerin altı, kökler dediklerine göre, bunların hepsi öldürülecek miydi? Düşündü, düşündü Hüsne Hatun, bu tohum işinin içinden çıkamadı. Amaaaan, dedi, kendi kendine, bunlar da çok korkuyorlar, o, bir avuç içi kadar köylü çocuğundan, benim babamın evinde olsaydı... Amaaaan aldırma, her şey olacağına varır. Düşünmekten vazgeçti. Bunlar biribirlerini korkutuyorlar, diye içinden geçirdi.

"Topal Ali Ağa nerede?"

"İçerde uyuyor."

"Böyle bir günde ha, herkes can telaşına düşmüş, dünyayı Memedler almışken, biz kan içinde boğulurken, tohumun kökü kürrei arzın tam ortasını bulmuşken, o daha osura osura uyuyor ha!"

"Öfkelenme kurban olduğum, öfkelenme sevdiğim, dün gece sen uyurken, o fıkara tabanca elinde, mavzer yanında gözlerini kırpmadan bizi bekledi," dedi Hüsne Hatun yumuşacık. "Gece yarısı uyandım da o fıkara, fedakar kardaşına çay yaptım."

Murtaza Ağa, usuldan sallanarak odanın kapısını açtı, yavaşça, sesini tatlılaştırarak:

"Ali, Alim, Ali kardaşım," diye seslendi. Ali hemen yataktan fırladı, kendine çeki düzen verdikten sonra Ağanın karşısına geldi dikildi.

Soyunmadan, yatağın üstüne şöyle bir uzanmış, Ağanın Hüsne Hatunla konuşmasını, bir sözcük bile kaçırmadan duymuştu. Tabancası da elindeydi.

"Uyuyor muydun Ali kardaşım?"

"Azıcık dalmışım da..."

Murtaza Ağa sevecen, sesini daha yumuşatarak, sevgi dolu:

"Dün gece hiç uyumadın da..."

Ali gülümseyerek:

"Gündüz uyudum sevgili Ağam," dedi. Eve döndüğünden bu yana, Murtaza Ağaya hep, sevgili Ağam, diyordu. Nasıl demesin ki, Ağa, Hüsne Hatun, bütün ev halkı ona öyle bir sevgi,

saygı gösteriyorlardı ki Ali bu hiç görmediği bu sevgi dağının altında ezilip kalıyor, ne yapacağını şaşırıyor, arada sırada da coşup, onu öldürmek düşüncesinden bile vazgeçiyordu. Kimi zaman da o kadar ileri gidiyordu ki Murtaza Ağa kardaşına bu kadar kin beslediğinden utanıyor, yerin dibine geçiyor, sonra da hemen toparlanıyor, ne yapıyorsun Ali, diye kendine geliyordu. Ama şurası da bir gerçekti ki Hüsne Hatun kendisini, Hürü Ananın, o mendebur cehennemlik karının İnce Memedi sevdiğinden de daha çok seviyordu. Hüsne Hatun ona neler yapmıyordu ki, en sevdiği yemekleri bir bir öğrenmiş, her gün Aliye o yemekleri kendi elceğiziyle özene bezene pişiriyor, çocuklarının, kız erkek adlarını öğrenmiş, her birisine kat kat, paha biçilmez kumaşlardan giyitler dikiyor, her giyitin içine de, Ağanın haberi bile olmadan, kendi cebinden paralar koyuyor, bir atlı bindiriyor, köye yolluyordu. Karısına bile, iyi ki o pasaklı karıyı görmemişti, beş tane ipekli fistan, don dikmiş göndermişti. O parlak kunduralardan bile, özel olarak Adanaya adam göndererek üç çift aldırmış, dağa yollamıştı. Her ay da çocuklar için ak petekli bal sağdırıyordu. Köyle kasaba arasında bir atlı durmadan mekik dokuyor, yukarıya, dağa kuş sütü bile götürüyordu. Konakta herkes gözünün içine bakıyor, daha aklından bile geçirmeden, her istediği anında karşılanıyor, bütün konak onun yöresinde, can ilacıymış gibi fır dönüyordu. Onu bir sevgi çemberinin içine almışlardı ki, ve bu yalan da değildi, Ali gibi bir eski kurt, hem de sevgi kurdu, hiçbir şeyi bilmese de, sevginin yalan mı, gerçek mi olduğunu bilirdi, böylesine bir sevgi karşısında Ali değil, insan taş olsa erirdi. Ali bütün bunlara karşın, kendinden utanarak da olsa, dayanıyordu, zordu ama, dayanmaya çalışacaktı da... Onun yerinde başka, yumuşak bir kişi olsa, Murtaza Ağayı öldürmeyi inatla düşünmek yerine, böyle bir adam için, Hüsne Hatun gibi karısı olan bir kişi için seve seve canını verirdi. Kimi zaman o kadar bunalıyordu ki, insanlığından o kadar utanıyordu ki, keşki İnce Memed, Çiçekli Mahmut Ağayı öldürdüğünde, izin verseydim de, bir kurşun da şu Murtazaya sıksa, sıksa da ben de bu işkencelerden kurtulsam, diyordu. Durum vaziyet böyle giderse, hiçbir zaman, ne pahasına olursa olsun, bu adamı öl-

düremeyeceğinden, kendisine ve ele aleme rezil kepaze olacağından korkuyordu.

"Duydun mu Ali başımıza geleni, duydun mu Ali, benim canımdan aziz kardaşım, duydun mu yürüyüp gelen felaketi, duydun mu Memedleri?"

"Duydum Ağam."

"Ne diyorsun?"

"Duydum da hiçbir şey anlamadım... Duydum da bunda bu kadar korkacak hiçbir şey bulamadım. Varsın, dağın taşın, kurdun kuşun, börtü böceğin, hem de yerdeki karıncanın, sudaki balığın adı Memed olsun, bunda ne var ki... Bizim dağlılar tuhaf adamlardır, biri nereye giderse bini oraya gider. Birisi Memed olunca, bini de olmuş."

"Hatun söyle de bir çay yapsınlar. Belki Ali kardaşım kahve ister."

"Ben de çay isterim Ağam."

"Çabuk git de Hatun, sen gelinceye kadar konuşmayacağız."

Hatunun gitmesiyle gelmesi bir oldu.

"Durum vaziyet hiç de öyle değil Ali, vaziyet gittikçe vehamet kesbediyor. Birinci şahidim sensin. Ben o zaman, kurdun ağzına kan değmesin, eşeğin aklına karpuz kabuğu düşmesin, yılan küçükken ezilir demedim mi?"

Gözlerini Alinin gözlerinin içine ısrarla dikip bakarak karşılık bekledi.

"Bir ben değil cümle alem biliyor."

"Biliyor Ali, biliyor. İşte böyle yaktılar bizi, söndürdüler ocağımızı, ıssız koydular yuvamızı, batırdılar yurdumuzu, öksüz koydular yavrumuzu..."

Başını önüne eğdi, yüzü andan ana değişiyor, bir soluyor, bir bozarıyor, bir kızarıyor, bir uzuyor, bir açılıyordu. Sonra başını kaldırdı, ısrarla gözlerini Alinin gözlerinin içine dikti, orada bir şeyler, bir sevecenlik, bir dostluk, bir sevgi arar gibiydi.

"Biliyorum beni seversin Ali."

"O da ne söz," diye ona çıkıştı Hüsne Hatun, "tabii sever, o, senin öz kardaşın değil mi?"

"Severim."

"Öz bir candan?"

"Severim."

"Gözlerinden okudum Ali. Beni ilk olarak seviyorsun."

"O da ne söz, Ali seni her zaman severdi. Suç sende."

"Doğru Ağam."

"Şimdi benim için canını verir misin?"

"O da nasıl söz, bir adamın kardaşı, kardaşı için canını vermez mi?"

Ali kekeledi, sıkışmıştı, terledi:

"O, zamanı gelince belli olur Ağam."

"Haklısın Ali, can pazarı, bu zort atmaya gelmez. Sonra insan kendi kendine mahcup olur."

"Ali bu can pazarında, canını bizim uğrumuza feda kılmıştır."

"Evelallah Ali, şuna Allaha inanır gibi inanıyorum ki... Sen İnce Memedle başa çıkarsın."

"Evelallah Ağam..."

"Sen onun gözünü çocukken korkutmuşsundur, değil mi?"

"Çocukken korkardı benden."

"Ödü kopardı değil mi? Bir insan, bir insandan çocukken korkarsa eğer, artık iflah etmez, bu Allahın emridir ve ölünceye kadar o insan o insandan korkar. Benim de gözüm eşkıyalardan çocukken korktu, işte ondan sonra da hiç iflah olmadım. Eşkıya lafını duydum mu korkumdan yüreğim ağzıma geliyor. Neden ki dersen..."

Sözlerini sürdürecekken, birden kesti, Hüsne Hatunun yüzüne bir süre baktı, ona gülümsedi, Hüsne Hatun da ona gülümsedi.

"Neden ki derseniz, eşkıyalar ben çocukken üç büyük kardeşimi, iki amca oğlumu, bizim aşiretten de yedi kişiyi öldürdüler. Ben altı yedi yaşlarındaydım, feryadı figana bir yetiştim, ortalık kan gölü. Kiminin gözü yerinden fırlamış çıkmış, bir uzun damarın ucunda sallanıp duruyor, kiminin beyni akmış, kiminin yüreği dışarda kalmış atıp duruyor. Eşkıyalar da dikilmişler oraya gülüyorlar."

Sustu. Kan ter içinde kalmıştı:

"Bu kanlı faciayı hiç anlatamamıştım, artık yüreğim kaldırmıyor."

Gözlerinden iki damla sızarak, ta çenesinin altına kadar indi. Ali, ona o kadar acıdı ki, kendini bıraksa, başını onun dizleri üstüne koyarak katıla katıla ağlayacaktı.

Hüsne Hatunsa çok şaşırmıştı, Karadağlı soyunun girdisini çıktısını, inciğini cıncığını biliyordu. Bu kadar yıl bu evdeydi, ne Murtaza Ağanın, ne hiçbir kimsenin ağzından böyle bir olay duymamıştı. Uyduruyor, dese, uyduran adam, uydurduğu yalana bu kadar üzülür de oturur ağlar mı? Kocasına bakıyor, bir şey anlamıyordu, gittikçe de doluyordu. Birdenbire boşanıverdi. Omuzları inip kalka kalka ağlıyordu. Ali artık buna, bu insanların en iyisi, bu dünya güzeli Hatunun ağlamasına dayanamazdı:

"Sus Hatun," dedi, bütün sevgisi, dostluğu, en sıcak sesiyle. "Sus Hatunum. Şimdi size bir şey söyleyeceğim ki her şey bitecek."

Hatunun ağlaması, bıçakla kesilir gibi kesildi, ikisi de gözlerini dikip Aliye baktılar.

"İçerden Kuranı Kerimi getirsene Hatunum."

Hatun hemen koştu, getirdi Kuranı Alinin eline verdi. Ali Kuranı üç kere öpüp başına götürdü. Boynunu büktü:

"Nasıl söyleyeyim güzel Hatunum, iyilik dolu cömert Ağam," dedi. "Ben bunu size nasıl söyleyeyim." Bir çocuk gibi utangaçlaşmıştı. "Ben bunu size nasıl yaparım ki, ama hiçbir umarım çarem yok ki..."

"Ne istiyorsan onu yap Ali," dedi sabırsızlıkla Murtaza Ağa. "Sen bizim kardeşimiz değil misin, şu gök gibi gürleyen koca Türkmenin kızı senin ablan değil mi?"

"Allah şahidimdir ki siz bu kadar sıkışkın olmasanız, Allah şahidim olsun ki ben bu sırrı kul olana söylemezdim. Ölüp yitene kadar bu bende kalırdı, ama neyleyim ki, sizin bu insanlığınız, bana gösterdiğiniz bu kardaşlık, ablalıktır ki benim elimi kolumu bağlayan..."

Kesin kararını verdi, dikeldi, gözleri ışıklandı, Kuranı uzattı:

"Bunun üstüne ellerinizi koyun," dedi.

İkisi iki yerden, titreyen ellerini Kuranın üstüne koydular."

"Söyleyin."

Ötekiler, gözlerini açıp beklediler.

"Allahın önünde, şu mübarek kitaba el basarak yemin içip, ant veririz ki..."

"Ant veririz ki," dediler heyecanla, bekleyerek, "Topal Alinin bize verdiği sırrı ölüp yitene kadar..."

"Ölüp yitene kadar, hiçbir kuluna, hem de canlıya, cansıza, toprağa taşa bile söylemeyeceğiz. Bu sır bizimle öbür dünyaya gidecek, toprağa gömülecek."

"Toprağa gömülecek."

Yüzü sapsarı kesilmiş, elleri titreyen Ali rahat bir soluk aldı.

"Şimdi siz alın kitabı." Hatuna uzattı, kendi de sağ elini Kuranın üstüne koydu. Zangır zangır titriyordu. Alnında ter damlaları.

"Allahın önünde, Kurana el basaraktan söylüyorum ki, bu söyleyeceklerim, doğru, dosdoğrudur. Hiçbir, en küçük bir hilafım, bir yakıştırmam yoktur."

"Söyle," diye bağırdı Murtaza Ağa, can çekişir gibi, "söyle."

Hüsne Hatun kitabı aldı, üç kere öpüp, başına götürdükten sonra odaya götürdü, altın yaldızlı kabına koydu geldi.

"Söyle."

"İnce Memed, fıkara İbrahimin oğlu, Döneden doğma İnce nam Memed eşkıya, eşkıyalığı aylar önce terk ederekten, başını almış bu dağları terk ederekten, avradı Seyranı ve de komşu kadını, o dört kitapta katli vacip Hürü Anasını alaraktan, terki diyar ederekten, bizim diyarları terk ederekten gitmiştir, bir daha eşkıyalık yapmayacağını bilcümle yaranına bildirmekten, nereden geldiği, kim olduğu bilinmeyen, beş vakit aptesli ve de namazlı Ferhat Hocaya el vererekten..."

Heyecandan soluğu taşıyordu.

Murtaza Ağa, Hüsne Hatun donmuş kalmışlar, ne söyleyeceklerini, nasıl konuşacaklarını bilemiyorlardı. Murtaza Ağa ha bire yutkunuyordu.

"Yani, yani, yani, ne demek istiyorsun Ali?"

"Yani, yani, İnce Memed bu dağ, dağ, dağlarda gezmiyor artık."

Birden Aliye sarıldılar ikisi iki yerden.

"Canımız kurtuldu Alim."

"İyice kurtuldu Ağam."

Bir sevinç dalgası içinde kalaraktan, bir süre ayakta dikildiler kaldılar. Gülmekten, sevinmekten, ne yapacaklarını bilmiyorlar, Murtaza Ağa ellerini koyacak yer bulamıyordu.

"Tatlı canımız, bu milletin de ırzı namusu, şerefi, malı mülkü, parası kurtuldu."

"Kurtulduk," dedi Ali de...

Oturmayı akıl ettiler.

Yorulmuşlardı. Susup biraz dinlendiler. Hüsne Hatun da, Murtaza Ağa da, bütün sevgilerini, minnetlerini gözlerine toplamışlar hayranlıkla ona bakıyorlardı.

"Bir daha eşkıya çıkmaz mı o Ali?"

"Çıkamaz. Çünküleyim ki o, eşkıyacılığı hiç sevemedi. Adam öldürmek de onun çok zoruna gidiyordu. Çünküleyim diyordu ki o, bin Ağa öldürsen yerine iki bini geliyor, gelen de gideni aratıyor, senin de dağlarda rezil olduğun yanına kar kalıyor. Bu sebepten dolayı, benim bildiğim, o, bir daha dağlara ayak basamaz."

"Alışmış kudurmuştan beterdir, o gene dağa çıkacak."

"Çıkamaz."

"Neden çıkamasın?"

"Çocuğu olacakmış yakında, parası pulu da var. Ferhat Hoca, Kuzgun Veliyi öldürdüklerinde, onun bütün parasını ona verdi. Kuzgun Velinin de kemerinden çok altın çıktı ki bu kasabayı taşıyla toprağıyla satın alır. Memed de o paraylan kendisine ev bark kurmuş, bahçe, çiftlik donatmış."

"Benim bildiğim hiçbir eşkıya düzde sonuna dek kalamamıştır. Dünya malına garkolsa da sonunda soluğu dağda almıştır. Çakırcalı derler bir eşkıya vardı İzmir dağlarında, on dört yıl dağlarda gezdi. Öldürdüğü Ağaların, Beylerin kellelerinden kaleler kurulur. Padişah onu dört kere affeyledi, ona altınlar, çiftlikler, bir de kır serdarlığı rütbesi verdi, onu Paşa yaptı da, o dört seferinde de soluğu dağlarda aldı. Alışmış kudurmuştan beterdir. Nice hanumanlar söndürdü, köprüler yaptırdı, camiler kurdurdu, köylere yollar açtı, zenginden aldı fıkaraya verdi. Sonra da Karıncalıdağda kör bir kurşuna kurban gitti."

"Ben onun orasını bilmem ama Ağa, bu İnce Memed, bu

kadar yoksulluktan sonra, eline bu kadar rahatlık geçmişken, sanmam ki bir daha dağa çıksın. Azıcık aklı olan bir daha kendini ölüme atar mı? İnce Memed de çok akıllıdır, o her zaman ne derdi biliyor musun?..."

"Ne derdi Ali?"

"Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz, derdi."

"Acayip," diye, artık kendisine iyice gelmiş Murtaza Ağa şaşkınlığını belirtti. "Ama bütün bunları bilerek bunca yıl dağda gezdi."

"Mecburi," dedi Ali.

"Mecburi," diye onu onayladı Hatun. "Bir insan bu kadar rahatını bulmuş, Karun kadar zengin olmuşken niye dağa çıksın da kendisini zebil ziyan etsin. Ali kardaş doğru söylüyor."

Murtaza Ağa gittikçe rahatlıyor ama, içindeki endişeleri de bir türlü atamıyordu.

"Onu rahat bırakmazlar ki..."

"Onu kimse tanımıyor ki, adını da değiştirmiş."

Murtaza Ağa, inat ediyordu.

"Benim bildiğim hiçbir eşkıya sonuna kadar düzde kalamamıştır. Ben bunu bilirim, bunu söylerim."

"Yanlışsın Ağa."

"Neymiş yanlışım?"

"Yerden göğe kadar yanlışsın. Söyle bana, şu dağlar dağ olalı beri Bayramoğlu gibi bir eşkıya gördü mü?"

Hüsne Hatun atıldı:

"Gördü mü?" diye sevinçle bağırdı. "Gördü mü, gördü mü?"

Murtaza Ağa gevşedi, rahatladı, güldü, yumuşak konuştu:

"Görmedi," dedi kıvançla, azıcık da utanmış.

"O kaç yıldır adımını dağa atmadı. Atmadı değil, dağa dönüp de bakmadı bile."

"Bak Topal Ali," dedi Murtaza Ağa, "bizde de hiç adamlık kalmamış. Adamı orada, köyünde, yok yoksul, kuyunun dibindeki taş gibi unuttuk gittik. Bundan sonra ilk işimiz onu ziyaret olmalı. Gittim köyünü, evini gördüm, it barınmaz evinde. O kadar yoksul ki, evinin ortasına bir fare düşse başı yarılır. Bir çift ölümcül öküzü yok ki, çift sürsün. Karısı, çoluk çocuğuyla kazmayla deşip, ekinlerini öyle ekiyorlar. Gittim, halini

gördüm de yüreğim paramparça oldu. Ona bir tutam çay, azıcık şeker götürdüm de o elimi bırakıp, bu elimi, bu elimi bırakıp ötekini öpüyordu. Ne üstte üst, ne başta baş var. Ona çay, şeker, azıcık da bir şeyler götürelim. O, eskiden çaya alışmış. Allah kimseyi gördüğünden geriye koymasın."

"Amin," dedi Hüsne Hatun, gözleri yaş içinde kalmış. "Ben de yarın hemen ona hemen don gömlek, mintan dikeyim. Senin eski, giymediğin çuha şalvarınla Halep işi kaputunu da ona götür. Daha yepyeni. Hiç giymedin ki kurban olduğum."

Ali duygulanmıştı:

"Ne zaman istersen gidelim Ağam. Ben de dünya gözüyle bir kere olsun, o Hazreti Ali gibi dünya aslanını, hiç olmazsa bir sefer görmüş olurum."

Bundan sonra Ağa, başını önüne eğdi, derin düşüncelere daldı. Ya bu Memedler ne olacaktı, bu, dünyanın ortasına kadar zulüm köklerini muhkem olaraktan salacak olan canavarlar? Yarın bir gün her birisi bir İnce olup, binlerce kişi, on binlerce Memed, ellerinde alışkın tüfeklerle kurt sürüleri gibi dağdan şehirlere inerlerse?.. Taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakırlar mı? Irzına geçmedikleri kız, kadın kalır mı, bu dağlılar, hele köylüler, akça pakça şehirli kadınlarına çok düşkün olurlar. İşte o zaman, işte o zaman... Tarihte olmamış iş değil ki... Ama onlar o kadar büyüyünce de karşılarında orduları bulurlar. Bir Kuyucu Murat Paşa değil, karşılarına o zaman da bin Kuyucu Murat Paşa çıkar. Keşki, öyle bir fiile kalkışsalar da, toptan ezilseler de bir daha kıyamete kadar sesleri solukları çıkmasa... Kuyucu Murat Paşadan sonra üç yüz yıl, bu dağlarda bir daha, bir kimse en küçük bir çıt çıkarabildi mi, ta Kozanoğlu başkaldırmasına kadar. Kozanoğlu da bunlardan değil, o, bir Beydi, hükümdarlık sevdasındaydı, bunları, bu baldırı çıplakları kandırdı, kullandı.

Başını kaldırdı:

"Keşki bu Memedler çoğalsalar," dedi, "işte o zaman görürler babalarının gününü. İşte o zaman görürler bizim nasıl tunçsiper göğüs olarak, İstiklal Savaşında düşmanı ezdiğimiz gibi, onların kafalarını nasıl ezeceğimizi, atamız şanlı Kuyucu Murat Paşa gibi, kuyulara diri diri onları nasıl gömdüğümüzü... İşte o zaman görürler..."

Aliye tepeden, kendine güvenmiş, ezici bir bakış fırlattı:

"Değil mi Topal Ali Ağa?"

Basbayağı alay ediyordu.

"Değil mi ulan dağlar aslanı, kahraman Topal! Yaman olan İnce Memeddi, iki gözümün yarım çiçeği Topal..."

Ali üzülüp büzülüyordu. Onun bu hali Murtaza Ağayı, sevinçlere garketti.

"Yaman olan, kan içici olan İnce Memeddi. O da yok artık."

"Yok artık," dedi Topal Ali boynunu bükerek.

"Sen de, ondan dolayı artık yoksun. Senin de artık Padişahlığın son buldu."

"Ağam bilir."

Murtaza Ağa, ayağa kalktı, gerindi. Kollarını açtı, gerindi, salonda sert adımlarla gidip gelmeye başladı. Alinin önüne geldikçe de, ona, "Bilirim bilirim," ya da, "ben bilirim," diye laf atmaktan kendini alamıyordu. "Elbette, elbette ben bilirim, sen bilecek değilsin ya topal Padişah..."

Geldi, sert, ayağını yere vurarak durdu. Taban tahtaları çatırdadı.

"Hatun," diye buyurdu, "şu Topal Ali Ağanın yatağını benim odamdan alın da aşağıya indirin. Oradaki en güzel odaya serin. Ne de olsa kardaşımız değil mi?"

Hüsne Hatun, yerinden kalkmış, odanın kapısını açmış, el kol işaretiyle, Aliye göstermeden Ağayı çağırıyordu.

Ağa, sonunda ona döndü:

"Biliyorum Hüsne, beni neden çağırdığını, biliyorum. Şimdi geleceğim."

Alinin karşısına durmuş, çivi gözlerini üstüne dikmiş, bir heybet gibi bütün ağırlığıyla adamın üstüne çökmüş, öteki de büzüldükçe büzülüyor, bir söze varamıyordu.

Bunun böyle olacağı aklının köşesinden bile geçmemiş, İnce Memedin dağdan indiğini söylediğine pişmanlıktan da öte bir pişmanlık duyuyordu. Vay ananı avradını, böyle iş, böyle adam olur muymuş, diyor da başka bir söz aklına gelmiyordu.

Topalı, karşısında böyle durarak, onu küçülterek iyice ezdiğine, onu yerin dibine batırarak öcünü aldığına inanınca Hüsne Hatunun çağrısına uyarak odaya geçti:

"Buyur bakalım Hatun," dedi.

"Yapma Ağam, kurban olayım, ayaklarının altını öpeyim yapma Ağam. Bakarsın İnce Memed, bir daha dağa çıkar, etme eyleme, ayaklarının altını öpeyim, yapma bunu şu adama. Bizde hiç insanlık kalmadı mı?"

"İnsanlık insana yapılır Hatun."

Gümbür gümbür sesi, dışardan olduğu gibi duyuluyor, Ali kulak kabartmış dinliyordu.

"Yapma Ağa, İnce Memed gene dağa çıkar, biz gene bu adama muhtaç oluruz."

"İnce Memed, bir daha dağa çıkmaz."

"Neden çıkmasın?"

"Hatun sen deli misin," diye bir kahkaha attı, "bu kadar sağmanı serveti eline geçirmiş de İnce Memed, bütün dağları ona versen de bir daha o adımını dağa atar mı sanıyorsun? Korkma, bu ayağı çarıklıları ben bilirim. Bir tek kuruş için bu adamlar bin takla atarlar."

"Kurban olayım Ağa, bu gece onu odandan atma."

"Dayanamam Hatun, dayanamam. Bunca gün dayandım, kokuyor o. Ayakları, götü, her yeri kokuyor, odamda onun varlığına bir saniye bile dayanamam."

"Niye söylemedin onun koktuğunu şimdiye kadar, ben onu her gün hamama sokardım. İki güne bir de fıkarayı zaten hamama sokuyordum. Bir kalıp kokulu sabunu bitirene kadar yunup arınıyordu. Çarşıda kokulu sabun komadım ona harcadım. Çok da temiz bir adam o..."

"Kokuyor, onun kokusuna dayanamam, daha bir saniye bile... Hatun, Hatun, sen bilmiyor musun, bu adam bu eve sahip oldu. Padişah gibi oturuyor, Arap ata biniyor, beni, velinimetini bile hiçe sayıyordu. Sanki bu evin sahibi ben değilim de oydu. Utanmaz, kokar, pis adam."

"Fıkara hiçbir şey yapmıyordu ki Ağa, ağzı var, dili yok bir adamdı. Ne yapsak, neylesek, hep gülümsüyor, ses çıkarmıyordu."

"Niye çıkarsın, niye çıkarsın Hatun, her gün keklik eti, Aladağdan gelen ak petekli, püren kokulu bal. Her gün Padişah şöleni. Bunca yıl, bu adam bu eve gelene kadar, bizim evde böyle

bir savurganlık oldu mu? Neredeyse, bu adam, bu evde daha üç ay kalsaydı ben iflas etmiştim. İyi ki Kurana el bastık da..."

Aralarındaki tartışma kıran kırana gün ışıyıncaya kadar sürdü.

Hatun gün ışırken son sözünü söyledi:

"Bu gece Ali kardaşım, senin odanda yatacak. Eğer, o, bu gece o yatakta yatmazsa, ben de bu evde durmam, bohçamı alır da babamın evine bunca yıl sonra giderim. İşte Kuran, işte sen, bunu böyle yapacağıma, Kurana el basarak yemin ediyorum. Haydi bakalım."

Ali gitmek istiyor, tartışmanın sonunu da merak ediyor, ha şimdi kalkayım, ha birazdan, diye, yerinden kalkamıyordu. Sabaha karşı ayağa kalktı, çıkıp gidecekti ki Hatunun son sözlerini duydu, ayıp olurdu bu yiğit Hatuna karşı, yeniden yerine çöktü.

"Sabah oldu zaten, ben çarşıya çıkıyorum. Sen onu götür de yatağına yatır."

"Sağ ol Ağa," diye ona sarıldı Hatun, "beni, evimi, ocağımı kurtardın."

Murtaza Ağa da ona sarıldı:

"Öyleyse Hatun, madem bu kadar istiyorsun, Topal istediği kadar bu evde kalır."

"O çok onurlu adamdır," dedi Hatun, "bunca çekişmeden sonra, sanmam ki bizde kalsın artık. Çok kötü oldu. Kim bilir, belki benim hatırımı kırmaz da, belki birkaç gün daha bizde kalır."

"Ama onu odama almam, kokuyor."

"Alma," dedi Hatun, "ben onu kuştüyü yataklarda yatırırım, eskisinden de daha iyi ağırlarım." Bu sözleri kapıyı açıp bağırarak söyledi ki Ali duysun.

Dışarıya çıktı, Aliyi kolundan tuttu kaldırdı, en sıcak, en sevgi dolu sesi, bir kardeş sevecenliğiyle:

"Kalk Ali kardaşım," dedi, "seni bu gece çok yorduk, üzdük. Ağam çok içmişti, kusuruna kalma."

Odaya götürdü, kapıyı kapadı, kulağına fısıldadı:

"Bunlar böyle işte Alim," dedi. "Anlamadım bunlar nasıl insan. Bunlar, işlerine gelirse bugün böyleler, gelmezse yarın

şöyleler. Kurban olayım Ali kardaşım, ben bunların insanlıklarından bir şey anlamadım. Oysa benim babamın evinin erkekleri, benim obamın, elimin aşiretimin insanları, hırsızları, alçakları bile böyle değillerdi. Ben bunların adamlığından hiçbir şey anlamadım ya ne yapayım, bir kere kader beni aralarına düşürmüş."

Sesi bir ağıt gibiydi. Aliyi odada bıraktı çıktı.

O sabah Murtaza Ağa uzun uzun tıraş oldu, epeydir aynalara bakmıyordu, aynada bıyıklarını özenle burdu, İstanbulda dikilmiş lacivertlerini çekti, kırmızı boyunbağını boynuna geçirdi, rugan ayakkabılarını giydi kostaklanarak çarşıya indi. Daha hiçbir dükkan açılmamıştı. Kaldırımlarda uyumuş köpekler o geçerken, başlarını kaldırıp uykulu gözlerle ona bakıyor, sonra da başlarını ön bacaklarının üstüne uzatıp, gözlerini kapatıyorlardı.

İlk dükkanı Hacı Hanefinin açacağını biliyordu. Otuz yıldır bu böyleydi. Az sonra dükkanın önünde karşılaştılar. Hacı Hanefi besmele çekerek, kepenkleri gümbürdetti. Çarşı yankılandı.

"Buyurun Murtaza Bey Ağa, hayrola bu ne erkencilik?"

"Biz de zatın gibi her zaman erkenciyiz Hacı Bey."

Murtaza Ağanın kıvrandığı, bir şeyler söylemek için çırpındığı Hacı Hanefinin gözünden kaçmıyordu. Cin gibi adam dediklerindendi Hacı Hanefi. Çember sakallıydı, ağzından dualar eksik olmayan birisiydi. Gece gündüz, uykuda bile ağzı kıpır kıpır ediyor, önüne kim gelirse okuyup üflüyordu. Her yıl, Hacca gidiyordu. Söylediklerine göre, bu yöntemle de kaçakçılık yapıyordu. Hem dindarlığından, hem de mağazasında her şeyin bulunmasından ötürü dükkanı arı kovanı gibi işliyordu. Öylesine ki, harıl harıl çalışan üç yardımcısıyla bile gelen müşterilerle baş edemiyordu.

Dükkanın orasını burasını düzelterek bir yerlerden, elindeki ıslak bezle toz aldıktan, birkaç kez, dükkanın ortasına doğru okuyup üfledikten sonra Ağanın yanına geldi, saygılıca karşıdaki sandalyaya oturdu, iki elini de dizlerinin üstüne koydu.

"Size bir çay kaynatsam mı?"

"İstemez, zahmet etme. Şimdi kahveler açılır."

"Çok sevindim zatınızı fakirhanede görmekle."

Kasabada Darendeli Hacı Hanefiyi kimse sevmezdi. Hele Murtaza hiç sevmezdi.

"Geliriz," dedi. "Bu Memedler bir hiç Hacı Efendi."

"Uydurma efendim. Büyütüyorlar efendim, hiç devletül Türkiya ilen birkaç çapulcu başa çıkabilir mi, değil bin Memed, on bin, yüz bin Memed, bütün Türkiya Memed olsa, ne yazar ki efendim. Yedi düvelle, hem de Düveli Muazzama ile çarpışarak, onları bihakkın yere seren tunçsiper göğüslü ordumuz, son Türk Devletinin bekçiliğini yaparlar, bir küçük Anadolunun on milyon çapulcusuyla başa çıkamaz mı?"

"Çıkar, hem de şu Toros dağlarını un ufak edecek Kuyucu Murat Paşa Hazretleri cennetmekan efendimiz gibi bin insan çıkarır, şu Toroslardan çaylar, ırmaklar dolusu kanlar çağlatarak, dünyayı kuyularla doldurur."

"Doldurur Bey Ağa Hazretleri."

"Bu İnce Memedde de iş yok. Eline beş on kuruş geçmeye görsün, eşkıyalığı da bırakır, anasını da satar."

"Zatı devletleriniz bana biraz, atın başına koyduğumuz kadar para veriniz, bendeniz de gideyim dağlara, o eşkıyaların hepsini satın alıp da indireyim düze de mübarek huzurunuza getireyim de elinizi bus ettireyim, hem de ayaklarınızı."

"Doğru mu bu?"

"Vallahi de billahi de..."

"İnce Memedi de mi?"

"Elbette, ve hem de başta onu. Ben bu dağları çok bilirim efendim. Gençliğimizde oralarda çerçilik zenaatını yürütürdük. Bunlar çok fakirlerdir. Ot, yaprak, kabak yiye yiye karınları Hütdağı gibi şişerek, kendileri bihakkın vefat ederler. Sinekler kadar çokturlar, sinekler gibi vefat ederler. Duyup işittiğimize göre bunlar Abdinin kullarıymışlar. Zatıaliniz zannederim, zatı şerifle müşerref oldunuz, kendileri çarşıda bir çingene gibi hırpani dolaşırlar, açlıktan da, biiznillahi nefesleri kokardı. Bir düşününüz Ağa efendi hazretleri, Beyi böyle olanın tebası nasıl olabilir."

"Demek İnce Memedi de..."

"Vallahi de, tallahi de yarından tezi yok, giderim dağa, onu

iki kuruşa satın alır getiririm size. Bu kadar telaşa ne lüzum var."

Bu Hacı Hanefi makbul adam değildi ya, gene de doğru söylüyor, onların ciğerlerinde kaç damar olduğunu bildiğinden, bunca yıl alışveriş ederek, köylüleri yakından tanıdığından, doğru söylüyordu.

Kepenkler gümbürtüyle arka arkaya açılarak çarşı dolmaya başladı. Erkenden kasabaya inen köylüler, başıboş oradan buraya dolaşıp duruyorlardı. Hacının kahveciye ısmarladığı, dumanı üstünde, tavşan kanı ilk çaylar geldi. Murtaza Ağa çayı çabuk çabuk, ağzı yanarak içti, ayağa kalktı, artık uyanmış olmalıydı, bu okumuş beyler, efendiler geç uyanırlardı, Taşkın Halil Beyin konağına koşar adım ilerledi. Onu, balkonda oturmuş çayını yudumlar buldu. Ta uzaklardan seslendi:

"Taşkın Bey, Taşkın Bey, heeeeeeyt, Taşkın Bey, ne kadar da erken uyandın Beyimiz."

Kapı açıldı, merdivenleri ikişer ikişer çıktı. Halil Bey onu ayakta karşıladı, karşısına oturttu, bir çay söyledi, kısa etekli bir kız hemen çayı getirdi.

Murtaza Ağanın içinin içine sığmadığı, dolup taştığı, dilinin altında iyi bir şeyler olduğu gözden kaçmıyordu.

"Hiçbir kıymeti yok," diye başladı Murtaza Ağa, "bu Memedlerin de, İnce Memedin de hiçbir kıymeti kanuniyesi yok..."

"Söyle Murtaza ne oldu?"

"Söyleyemem. Bana yemin ettirdi. O alçak Topal Ali, cahil, kan içici hayvan, hem de Kurana el bastırarak, o cahil, o kan içici cahil köpek. Ancak şunu söyleyebilirim ki, artık en büyük düşmanımız dağlarda yok, kıyamete kadar olmayacak da... Memedlere gelince..."

Gece Hüsne Hatunla konuştuklarını olduğu gibi yineleyerek, her şeyi anlattı, sözünü de, Türk ordusunun bin tane Kuyucu Murat Paşa çıkaracağıyla bağladı.

"Ne diyorsun sen Murtaza!"

"Gelsinler, gelsinler, milyonlarca gelsinler de, yeryüzünden ebediyen silinsinler. Ayaklanma nedir görsünler. Ordumuz o hainlerin bir tekini bile sağ bırakmasın."

"Sen ne diyorsun Murtaza!"

"Tohum yok, diyorum, kürrei arzın ortasındaki kök de yok. Zaten kürrei arzın ortası ateş doludur. Oraya ulaşan kökler yanar, yeşermez."

"Yahu sen ne diyorsun Murtaza?"

"O Muallim Rüstem Bey atıyor, senin de, benim de Hocamız ama atıyor. İnce Memed de yok, mafiş. Sana sabah sabah bunu söylemeye geldim ki artık korkmayalım, mal ve de can telaşında olmayalım. İnce Memedi ben, beş liraya satın aldım."

"Yahu sen ne diyorsun Murtaza, ben senin bu söylediklerinden hiçbir şey anlamıyorum."

"Ah, ah, ah," diye dişini sıktı Murtaza, "ah şu yeminim olmasaydı. Her şeyi kolaylıkla anlardın ya... Ah, ah, şu yemin yüzünden dillerim bağlı."

"Ne oldu İnce Memede, öldü mü?"

"Ölmedi."

"Kaçtı mı?"

"Kaçmadı."

"Ya ne oldu?"

"Ah, ah bilmiyorum. Dillerim bağlanmış söyleyemiyorum."

Bu sefer Hacı Hanefiyle konuştuklarını, köylülerin ot yediklerini, dağlardaki eşkıyanın da iki pula satın alınacağını, İnce Memedin de...

"Bak, kardeşim Murtaza, geldiğinden beri bu konuştuklarından bir şey anlıyorsam Arap olayım. Yahu, Murtaza, biz seninle bir uyuz atın başına tam üç bin Türk lirası koyduk da, ele aleme rezil rüsvay olmadık mı? Sonunda da ölmüş atı küheylan edip, üstümüzde, gökyüzünde kişnetmedik mi, Allahını seversen açık konuşsana."

"Ah, ah bağlı dillerim çözülmüyor ki... Ölüyorum, geberiyorum da gene dilimi çözemiyorum, ağır yemin..."

Murtaza Ağa, kılı kırk yararak, lisanı hal ile İnce Memedin kaçıp gittiğini dünyanın bir yerinde çiftlikler, hanlar sahibi olduğunu, küp küp altınların üstünde oturduğunu anlattı, sözlerini de, "Böylesine, Karun kadar zengin olan bir kişi eşkıya çıkar mı?" diye bitirdi. "Sen söyle çıkar mı?"

"Niçin çıksın," dedi Halil Bey. Yüzü kararmış, onu anlamaya çalışma çabasından ötürü alnı kırışmıştı.

"Şimdi anladın öyleyse."

"Hiçbir şey anlamadım."

"Haydi bana allahaısmarladık." Der demez de ayağa fırladı, çarşıya koştu, büyük olayı lisanı hal ile önüne gelene anlatmaya çalıştı. Herkes ahmak kesilmiş, hiç kimse bir şey anlamıyordu. Bu kadar insan içinden, açık açık her şeyi söylediği halde, durup yüzüne pel pel bakıyorlar, sonra da düşünceli düşünceli, ona anladık, ya da anlamadık demeden çekip gidiyorlardı, söylediklerini bir anlayan çıkmamıştı.

Topal Aliye gitse, canını verse, acaba yeminini geriye alır mıydı?

Müftüye koştu:

"Müftü Efendi, acaba edilen yemin bozulabilir mi?" diye sordu. Müftü:

"Hiçbir zaman, katiyyen bozulamaz," dedi.

Bugün çarşıda kimsenin ağzını bıçak açmıyor, herkesin, köylülerin yüzünden bile düşen bin parça oluyordu. Murtazanın bütün çabaları heba olmuş gitmişti. Bana ne, dedi, kendi kendine, onlar bu kadar ahmak olmasınlar, leb deyince leblebiyi anlasınlar. Bütün kasabaya küstü, bir daha da kimseye ağzını açıp bir tek lakırdı bile söylemedi. Bereket versin ki çarşı o anda kaynaştı. Murtaza Ağa başını kaldırınca çarşının ortasından, her birisinin başını bir candarmanın çektiği üstlerine ölülerin atıldığı atları gördü. Halk, dükkanlardan kaldırımlara dökülmüş, bu geçit törenini seyrediyor, kulaktan kulağa da fısıldaşıyorlardı. Şu üç kara giyitli olanlar, yani çiçeği burnunda olanlar Memedlerdenmişler. Ötekilerse, İnce Memedin çetesiymiş. Belki de içlerinde İnce Memed bile varmış.

Kendisini tutamayan Murtaza Ağa:

"Bunların içinde İnce Memed olamaz," diye bağırdı. "Sabahtan bu yana söylüyorum, söylüyorum anlatamıyorum, İnce Memed yok."

Atların nal seslerinden başka ses duyulmayan çarşıda herkes dönüp Murtaza Ağanın bağırtısına baktı, o da bundan hoşnut oldu. Daha yüksek sesle:

"İnce Memed, o yok oldu," diye yineledi sözlerini.

Eşkıya ölüsü bir hayliydi. Bir, iki, üç, on, on beş, diye sa-

yıyorlardı. Ama bunların hemen hepsinin Sarı Sultanoğlunun adamları olduğunu kimse bilmiyordu.

Ölüleri, çarşıdan geçirip kasabayı mahalle mahalle dolaştırdıktan sonra candarma komutanlığına getirdiler, silahlarını kucaklarına verip duvarın dibine dizdiler.

Kasabaya kızgınlığı, küskünlüğü daha sürüp giden Murtaza eve koştu, onu karşılayan Hüsne Hatuna:

"Bu kasabanın hepsi kör ahmak. Anlattım, anlattım da hiçbir şey anlamadılar. Hem de açık açık, hem de gözlerinin içine sokarak. Keşki yemin etmeseydik, ne güzel olacaktı. Bütün dediklerim çıkıyor. Git de candarma kumandanlığına Memedlerin ölüsünü gör. Sanki Kuyucu Murat Paşa Hazretleri dirilmiş de kumandayı eline almış."

15

Ağaçlarda portakallar, limonlar, turunçlar, her gün biraz daha büyüyorlardı. Memed her sabah ağaçları teker teker dolaşıyor, bu büyüyen yemyeşil portakallara, limonlara, turunçlara bakıyor, incitmeden yeşil yuvarlacıkları kokluyordu. Her bir ağacın da kendine has bir kokusu vardı. Bir gün gözlerini kapasa, birileri de her ağaçtan bir yaprak getirip koklatsa, belki de o yaprağın hangi ağacın yaprağı olduğunu bilebilirdi.

Bir gün bir turuncu, yüreği titreyerek kopardı, avucunda ovaladı, turunçtan bir delice koku fışkırdı. Artık her gün, kimseye belli etmeden, hırsızlama bir turunç koparıyor, avucunda ovalıyor, keskin kokuyu, bir ağacın altına ağzı yukarı yatarak, ovalayıp kokluyor, kendinden geçinceye, usanıp bıkıncaya kadar bu işini sürdürüyordu.

Ekinler başak vermişti. Memed sabah erkenden bir limonu, dalından koparmaya kıyamadan, dala ellerini uzatıp ovaladı, avuçlarını kokladı. Bahçeler, tepesinin üstünde asılı duran Gavur dağları, uzaktaki ekin tarlaları buğulanıyor, sabahın ışığı çökmüş dünya, karşıdaki denize doğru gittikçe aydınlanıyordu. Sırtlarına gün vurmuş, esen yelin kabarttığı buğusu yavaşça yükselen, göğsüne kadar gelen ekin tarlalarının içinden geçti, denizin kıyısına geldi, kıyıda bir an durdu, denizi hiç görmedi, üstündeki aydınlığı, uçuşan martıları, ince dalgaların üstüne yatmış, kıpırdamayan sabah bulutlarını da görmedi. Burnuna bir koku da gelmedi. Ayaklarının altındaki çakıltaşları da ses vermiyordu. Sel yatağındaki püren de kurumuş, çıtır çıtır olmuş, bakır rengine dönüşmüştü. Pürenin üstünde kanatları ıslak, bir kuş kadar büyük, yaldızları soluk mavi bir kelebek, bir yana sarkmış uyuyordu. Onu uyandırmaktan kor-

karak, usulca pürenin yanına çöktü. Pürene dokunamadı, elini süremedi. Elini uzatıyor uzatıyor, parmağı pürene değdi değecek, kızgın demire dokunmuşçasına irkilerek geriye çekiyordu. Pürenden karşıdaki çiçekleri kurumuş, yaprakları kıpkırmızı olmuş sığırkuyruğuna büyük, ince dokuma bir örümcek ağı gerilmiş ağ ıslanmıştı. Üstüne küçücük ak sinekler, bir de sırtı yeşil, mor, menevişli benekleri olan küçücük bir böcek takılmıştı. Örümcek ortada gözükmüyordu. Gözlerini ağın köşesine dikti, bir yerlerden çıkıp gelecek örümceği bekledi. Gün kuşluk oldu, örümcek, daldaki sarkmış yaldızlı kelebek uyanmadı. Deniz soludu, ince dalgalar kıyıyı dövdü, bir kuş öttü, cırcırböcekleri kuşlukla birlikte hep birden, bütün sesleri, kuş ötüşlerini, sıcağın çatırtısını, denizin soluklanışını, sabah yelindeki başakların hışırtısını bastırarak ötmeye başladılar. Cırcırböceklerinin sesleri gün kızdırdıkça artıyordu, kulakları sağır edercesine. Memedin başının içinde bir uğultu. Sonra bütün bedeni uğultuya kesti. Cırcırböcekleri durup dinlenmeden, ıyıp kesmeden bastırıyordu. Kaskatı kesilmiş, uyuşmuş gitmişti. Öğle oldu, güneş geldi tepeye dikildi, gölgeler çekildi bir avuç kaldı, toprak yalım gibi kızardı, elini, ayağını üstünde bir an tutamazsın, kızgın demire döndü. Memed, gözlerini açıp yoğun ışığa bakmayı birkaç kez denedi, kamaşan gözlerini, bütün ağırlığıyla denize, sapsarı yanan, dalgalandıkça savrulan ekin tarlalarına çökmüş ipiltiler yaktı. Örümcek daha gelmiyor, gün kızdırdıkça yaldızları solan, mavisi menevişlenen kelebek yerinden kıpırdamıyordu. İkindi oldu, garbi yeli çıktı. Memedin sırtındaki ter kurudu, ak bulutlar denizden koparak göğe ağdı, deniz maviledi, ekinlerin hışırtısı, cırcırböceklerinin sesleri arasından denizin kıyısına geldi, büyümüş, kıyıya ak köpüklerini seren dalgaların gümbürtülerine karıştı. Gün ta aşağılara, denizin öteki ucuna indi, denizi, ovaya sapsarı çökmüş ekin tarlalarını önce turuncu, sonra kırmızı pembe, sonra mor pembe, ardından da turuncu mor, yeşil mor, pembe turuncu yeşil mor bir ışık bastırdı. Memedin eli kendiliğinden pürene değdi, çalı sallandı, sarkmış kelebek yere, ak çakıltaşlarının üstüne düştü. Bir çocuk ölüsü kederinde, kanatları sonuna kadar açılmış, ipiltisini, menevişini yitirmiş gözleri kosko-

caman öyle kalakaldı. Karanlık bastı örümcek gelmedi. Belki de onu, bir düşmanı çoktan yemiştir, diye düşündü Memed, hüzünlendi. Belki bir kırlangıç, belki bir serçe, belki de bir yılan, bir kertenkele... Belki, o yeşil, o kırmızı dilleri dışarda kertenkele, belki o pörtlek gözlü kurbağa yutmuştur onu. Oysa Memed onu ne kadar bekliyordu. Ayağa kalktı, ekinlerin içine daldı, sırtından bir ürperti geçti. Eve geldiğinde akşam ezanı okunuyordu, biraz sonra Hürü Ana namaza durdu. Başını kaldırıp ondan yana bakamadı. Seyran onu her zamanki gibi özlemli, sıcak, ortalığı sevince boğarak karşıladı. Onun sevincini, sıcaklığını ta yüreğinin ortasında duydu. Hürü Ana namazını çabucak kıldı. Seyranın hazırladığı sofraya geldi. Memedin başı önündeydi. Hürü Anaya, nasılsın iyi misin bile demedi. Memed, bir uyurgezer gibi, yemek yiyip yemediğinin farkında olmadan yemeğini yedi bitirdi. Gene bir uyurgezer gibi kalktı, doğruca yatağına gitti. Günlerden bu yana hali böyleydi. Kimsenin yüzüne bakamıyor, başı hep yerde, denizin kıyısı senin, ekin tarlaları, bahçeler, bataklıklar benim dolaşıp duruyor, eve geliyor, yemeğini yiyor, yatıyor, sabah erken kalkıyor, yollara düşüyor, nereye gittiğini Allah bilir, yatsı namazında nasılsa evi anımsayabilip, eve geliyordu, Abdülselam Hocayla konuşmuyor, onun da yüzüne bakmıyordu. İnsan soyuna küsmüş bir hali vardı. Bu arada o adam, atının alnından kan fışkırtan, o tuhaf adam üç kere karşısına çıktı. Birincisi ekin tarlalarının içindeydi, nerdeyse son ışıklar da yitecekti. Adam bir karaçalının arkasından çıkıp karşısına dikildi. Olduğu yerde duruyor, boyu, yüzü, kolları, gözleri uzadıkça uzuyordu. Memed, onun da yüzüne bakmadı, kolunu sıyırtarak, yanından geçerken, onun sık sık soluk alıp verişini duydu. Adam onun arkasına düştü, Memed arkasına dönüp bakmadı. Başında, gözlerinin önünde çakan, harmanlayarak fışkıran, savrulan ekin tarlalarıyla birlikte dönen ışıklar durmadan balkıyordu. Birisi onun, bu anda gözbebeklerinin içine bakacak olsa o çelik ışıltının gelmiş, oturmuş olduğunu görürdü. Adamın arkasından geldiğini ardından hışırdayıp gelen ekinlerden, onun ham toprağa gömülen ayaklarının sürtünmesinden bildi. İkincisi, denizin kıyısındaydı. Memed, çakıl taşlarının üstüne oturmuş,

gözlerini ötelere dikmişti. Deniz sütbeyaz, ortalık sütlimandı. Dağların yansıması aklığın bir ucunu karartmıştı. Dünyadan çıt çıkmıyor, toprak bile soluklanmıyordu. Bir tek ak bir martı, göğün çok yükseğinde bir ışık parçası içinde kalmış, daha da aklaşarak orada durup duruyordu. Deniz, Memedin şimdiye kadar hiç koklamadığı bir biçimde, incecik seher yelinde dalga dalga kokuyordu. Memed büzülmüş, azıcık da üşümüştü. Hemen yanı başında çakıltaşlarının sesini duydu. Başını döndürmeden gözucuyla o yana baktı, adamı gördü, ayağında, daha al tüyleri üstünde duran, boğa derisinden yapılmış bir ham çarık vardı. Ayakları da gittikçe çakıltaşlarının arasına gömülüyordu. Yukardan mavi bir ışık yağdı, aşağıda da, denizde mavi bir buğu tüttü. Karşıki dağlar maviledi. Toprak, ağaçlar, kuşlar, bakılmayacak kadar parlak, esen yelle yatan sırtları yaldırdayan sarı ekin tarlaları som maviye kesti. Yağan mavi Memedin iliklerine kadar işledi. Ayakta durmuş adam da gittikçe maviliyordu. Dikenlidüzü karşı dağın dibine kadar çakırdikenlikti. Çakırdikenlik patladı, bir mavi ışık saçıldı dünyaya. Gür bir kaynaktan çıkar gibi, durmadan bir mavi dağılıyordu ortalığa, ormana, kayalara... Bir köpek sürüsü koptu Düldül dağının dibinden, hep birden ürerek, gittikçe mavileyerek. Ala karlı Düldül dağı da mavilendi. Yukarda dolanan tek martı denizin üstüne kadar hızla indi, kanatlarını suya vurdu, kalktı, denizin, bir kavak boyu üstünden ta ötelere kaydı gitti. Dönerken apak olmuştu. Deniz de usul usul ağardı. Günden yanı soldumola, yerden yanı uldumola, Memedimin ala gözün karıncalar oydumola... Karıncalar katar katar, yarın üstündeki kurumuş otların arasından kendilerine incecik bir yol açmışlar, uzaklara, ağızlarında tohumlarla düşe kalka çekiliyorlardı. Kesilmiş kellesi gözleri bakar, kesilmiş kellesi, gözleri de faltaşı gibi açılmış, yumruk gibi dışarıya uğramış, pörtlemiş. Her şeye, her şeye hasret kalmış. Hasret kalmış bakıyor. Kesik baştan kan damlıyor. Damlalar iri iri. Kayaları, yolları, bir uzun sırığın ucuna geçirmişler, sırığı taşıyan adamı, kasabanın kaldırımlarını, yeşil otları, akar çayı kıpkırmızıya boyuyor. Kocaman, damlalar, bir pınardan akar gibi damlıyor. Kesik başı seyre çıkmış kasabalıları, iğne atsan kalabalıktan yere düşmez kalaba-

lığı tepeden tırnağa kana boğuyor. Evler, yollar, insanlar köpürmüş kan altında kalıyor. Memedimin ala gözün karıncalar oydumola. Karıncalar kan denizinin üstünden yol açmışlar, otlar kıpkırmızı, sırığın ucundaki pörtlek gözlerden kan damlıyor. Karıncalar sırığı taşıyan adamın sırtını yol yapmışlar, boynundan sağ koluna, sağ kolundan sırığa, sırıktan kesik başın gözlerine... Gözlerden kan fışkırıyor.

Adamın ayağındaki boğa derisinden çarığın tüyleri yavaş yavaş kabardı. Yerinden hiç kıpırdamıyor. Adamın gölgesi apak denizin üstüne düştü, deniz kıpırdamıyor, ot sallanmıyor, yaprak titremiyor, karıncalar, oraya, apak denizin yanından geçen yollarında durmuşlar, ön ayaklarıyla, hepsi birden tozlanmış gözlerini siliyorlar. Birden sıcak patladı, ışıklar patladı, kurumuş otlar patladı. Nar bahçesi, yamaçları aydınlık dağla deniz arasını kaplıyordu. Nar çiçekleri patladı. Ova apal, dağın dibinden, ağarmış, apak olmuş denize kadar dalgalandı. Ekin tarlalarına, ağaçlara bir allık çöktü. Üç tane, kıpkırmızı olmuş uzun yılan kuyruklarının üstüne dikilip nar bahçesinin ortasında durdular. Emekleyerek bir çocuk geldi, yılanların kuyruklarından tuttu, çocukla yılanlar alt alta üst üste oynamaya başladılar. Seyran geldi telaşla, bir çığlık atarak çocuğu yılanlardan ayırmaya çalıştı. Yılanlar kapkara, mosmor oldular, sırtları menevişledi. Seyran öfkeden çıldırıyor, karman çorman olmuş yılanlarla çocuğu ayıramıyordu.

Deniz sütbeyazdı, sütlimandı, martı uçuyordu. Memedin yanı başındaki boğa derisinin tüyleri dikilip dikilip iniyordu. Ortalıkta çıt çıkmıyor, deniz donmuş gibiydi, kıpırdamıyordu.

Sırığın ucundaki kesik başı Hatçeye götürdüler, çok kar yağıyordu. Hatçe gülüyordu. Mağarada ateş yanıyor, Hatçe iki eliyle çıplak memelerini tutuyordu. İri memeleri ellerinden taşıyordu. Kesik baştan toprağa kan damlıyor, ortalık sel sele gidiyordu. Hatçenin memelerinden de kan fışkırdı.

Portakallar yavaş yavaş kızarıyor, iri narlar en güzel pembede olgunlaşıyor, Hürü Ana sevinçten, mutluluktan uçarak, yanında Efendi Hazretleriyle birlikte ağaçların altında, yeşil çimenlere serdikleri kilim seccadelerinin üstünde namaz kılıyorlardı. Seyran bir oğlan çocuğunu elinden tutmuş, ikisi dur-

madan gülerek nar ağaçlarının altında koşuyorlar, pespembe, kocaman, yarılıp iki şak olmuş, narların içinden iri kırmızı taneler dökülüyordu, küçük oğlanın, Seyranın, yılanların açılmış avuçlarına. Hürü Ana, bahçenin ortasında dolaşıyor, en pespembe, en iri narları seçerek eteğine dolduruyor, abooooov, bu kadar da iri nar olur muymuş, diye bir sevinç çığlığı geliyordu nar ağaçlarının arasından. Hürü Ana durmuş, şaşkın gözlerle. Memedinin ala gözün karıncalar oydumola, atım kalmadı bucakta, oğlum kalmadı ocakta, ne yatarsın Memed oğlum kuşluklayın şu sıcakta. Sevinç çığlığı ölüm çığlığına dönüşüyor. Sırığın ucundaki kesik başın boynundan kanlar damlıyor, gözleri yumruk gibi dışarıya fırlamış. Hürü Ana kesik başı kucaklıyor, tepeden tırnağa kana batıp çıkıyor. Pembe narlardan, al nar çiçeklerinden bir öbek yapıyor. Kucağında kesik baş ağıt söyleye söyleye dağlara çekilip gidiyor. Ben öpmeye kıyamazdım, kesivermişler başını, diye, dağlara taşlara söylüyor. Köylüler dağda onun başına birikiyorlar. Gelen köylü birikiyor, gelen birikiyor, Dikenlidüzünde büyük bir halka oluyorlar, üst üste yığılaşarak... Ana ortada, kucağında kesik baş, kana batıp çıkarak, kucağındakini nazlı bir bebek gibi ığralayarak ninni söylüyor. Ninnisi ağıt gibi, duyanda yürek koymuyor.

Biraz kesilen mavi ışık gene yağmaya başladı. Memed maviye battı, sırılsıklam oldu. Yanındaki adamın, denizin üstüne uzamış gitmiş gölgesi kısaldı, o da ıslandı. Memed ayağa kalktı, mavi çakıl taşlarına basarak, sel yatağına, kurumuş, bakır rengi olmuş pürenin yanına gitti, oturdu. Oturur oturmaz da kalktı. Adam başucunda durmuş bekliyordu. Memed yürüyünce adam da yürüdü. Memed portakal bahçelerinin ucunda durunca, adam da durdu. Kurumuş çalılara, uzun otlara, hatmilere, sığırkuyruklarına, çetilere, öteki bodur çalılara küçücük ak sümüklüböcekler sıvanmışlardı. Memed portakal bahçesinin içine girdi, arkasına dönüp de hiç bakmıyordu. Portakal bahçesini çıkınca tozlu yolda, böğürtlen çalılarının yanında, sıra sıra yol boyunca dizilmiş uzun telli kavakların altında durdu. Arkasına döndü, adamla karşı karşıya kaldılar. Memed gözlerini adamın gözlerine dikti, ayırmadı. Adam gözlerini onun gözlerinden ayırmak istiyor, bir türlü ayıramıyor,

bir büyüye kapılmışçasına orada kaskatı kesilmiş bekliyordu. Memed, bu adamı o kadar iyi, o kadar iyi biliyordu ki, anımsayamadığına deli divane oluyordu. En sonunda, onun gözlerinde aradığını bulamayınca gözlerini onun gözlerinden kopardı aldı, eve yaklaşmıştı, avlu kapısına gelince arkasına döndü baktı, adam olduğu yerde duruyor, sallanıyor, dalgaların üstündeki bir kayık gibi, bir iniyor, bir çıkıyordu.

Evde Hürü Ana seccadesini sofaya sermiş namaz kılıyordu. Son zamanlarda kendisini iyice namaza niyaza vermişti. Onun bu hali Seyranı da etkilemiş, o da arada sırada onun yanında namaza duruyordu.

Sofraya önce tüten tarhana çorbası geldi, evin içini ezilmiş sarmısak kokusuna karışmış nane kokusu aldı. Memed elinde kaşık, tüten çorbanın karşısında öyle durup kalmıştı, nasıl olduysa, elindeki kaşığı çorbaya daldırdı, usul usul getirdi ağzının ucunda beklettikten sonra içti, uzun bir sürede, böyle bekleye bekleye ancak üç kaşık çorba koyabildi ağzına. Hürü Ananın, Seyranın yüzüne bakamadan yattıkları odaya gitti, ölü gibi, soyunmadan yatağın üstüne serildi.

Bomboş kalmıştı. Gecenin, gündüzün ortasında yapayalnızdı. Seyran, Hürü Ana, Abdülselam Hoca, Müslüm, deniz, dünya, dönerek oylum oylum dalgalanan seher vaktinin dalgaları, apal olmuş, ovayı doldurmuş, şıkırdım gibi çiçeğe durmuş nar bahçeleri, sel yatağındaki pürenler, her şey silinmişti.

Her sabah gün atmadan, daha deniz beyazken kıyıya gidiyor, oraya, çakıltaşlarının üstüne oturuyor, gözlerini denizin uzak ötelerine dikiyor, aklığın üstündeki o hayal meyal martıyı izliyordu.

Bir gemi geçti gecenin içinden, bütün ışıklarını fora etmiş. Gemi geceyi yararak, bir ışık cümbüşünün içinden çekip gidince yerinde apak bir deniz, bir de martı kaldı. Memed soluna döndü baktı, boğa derisinden, tüyleri kızaran ham çarığı göremedi, sağına, önüne, arkasına baktı göremedi. İçi daha da bomboş kaldı. Karşıdaki, denizin üstünde dolaşan tek martı, kanatlarını germiş, iki kavak boyu yüksekte uyuyor, gölgesi denizin üstüne düşüyordu. İnceden bir seher yeli esiyordu. Uzun tüylü boğa derisi ham çarık gelmiyordu. Denizin beyazı

çekildi, bulutlar şiştiler kalktılar, ışıklar yağdı, gölgeler uzadı, sıcak çöktü, ortalığı kızdırdı, toprak kızgın demire kesti, yollardan tozlar kalktı, bir yel efiledi, tozlar toz direği oldu, parladı söndü, parladı söndü, ekinler hışırdadı, koca ova bir sapsarı ışık denizi oldu, ağır, oylum oylum dalgalanan, cırcırböcekleri hep bir ağızdan başladılar, sesleriyle ova doldu, karşı dağlar yankılandı, o tek martı göğün en uzağına kadar döne döne çıktı, mavi ışığında yitti gitti, uzun tüylü kırmızı boğa derisi gelmedi. Boğa derisi oralarda gözükmedikçe bunun yalnızlığı arttı. Bir yağmurcuk kuşu geldi, çok tatlı, insanın içini okşayan mavi tüyleri, güzel başı, uzun gagası, kapkara ışıklı gözleriyle yarın üstüne kondu, oradan da ayrılmadı. Mavisi denize, toprağa dağlara doğru mavi bir buğu gibi dağılıyordu. Mavi, uzun bir yılan geldi, yağmurcuk kuşunun yanı başına kıvrıldı kelep oldu. Kırmızı çatal dili, hışıladıkça uzuyordu. Yılan dilini daha kırmızılaştırarak, uzatarak hışıladı, hışıltısı ıslık oldu, kuş yerinden kıpırdamayınca, yılan da çıngırağını öttüre öttüre çekti gitti. Akşam oldu gün battı, boğa derisi gözükmedi. Memed ayağa kalktı, püren çalısına ilerledi, yanına çöktü. Kelebek ölüsünün karartısı daha orada duruyordu. Alacakaranlıkta kederli hali daha da artmıştı. Pürenin üstünde okşarcasına elini gezdirdi, burnuna götürdü, püren acı acı koktu. Onun ardından deniz de koktu. Burnuna bir de yanık ot kokusu geldi. Karnı iyice acıkmıştı, ayağa kalktı, keskin gözleriyle yöreyi döne döne araştırdı, gözlerinin görebildiği yerlerde hiçbir insan karartısı gözükmedi. Eve giderken de arkasından hiç ayak patırtısı gelmedi. Sofraya oturdu, kaşık elinde öyle unutulmuş kalakaldı. Ne Hürü Ana, ne de Seyran ona bir tek sözcük bile söylemediler. Kendisini yatağa attı, uykuyla uyanıklık arasında gitti geldi, yatağında bile boğa derisinden çarığı bekledi. Adam gelmedikçe onun içi bomboş kalıyor, hiçbir şey düşünemiyor, o, arada sırada başının içinde dönerek çakan, savrulan ışık bile, bir kere olsun başında çakmadı. Denizin kıyısına geldi, deniz sütliman, sütbeyazdı. O, tek başına kalmış martı uçuyordu denizin üstünde. Işıklarını fora etmiş, gemi aklığı savurarak geldi geçti.

Bunun ne kadar, kaç gün, kaç gece sürdüğünü bilemezdi

Memed, gözlerinin önünden, karanlığı biçerek, gecenin içinden ışıklarını salıvermiş gemi, durmadan aklığın üstünden geliyor geçiyordu. Gemi gittikten sonra yıldızla döşeli denizin aklığına yıldızlar akıyordu, üst üste, geceyi biçerek, dilim dilim ederek... Boğa derisinden, uzun, yumuşak, kırmızı tüylü ham çarık gelip yanında durmuyor, adamın karartısının gölgesi de denizin aklığına düşmüyordu. Adamın öldürülmüş olabileceğini düşününce deli divaneye döndü, atının vurulduğu yere kadar soluksuz koştu. Adamı orada bulacağını sanıyordu, bulamayınca içi daha da bomboş kaldı. Bu boşluk onu öldürecekti. Şimdiye kadar başına böyle bomboş kalma işi gelmemişti. Korkudan, acımaktan, üzüntüden, her şeyden bin beterdi bu bomboş kalma, ölümden de beterdi. Adamı ilk gördüğü kebapçı dükkanına gitti, çok erkendi, çarşıda hiçbir dükkan açılmamıştı, dükkanın kapısında bekledi. Kepenkler gümbürtüyle birer birer açılmaya başladı. Sonunda kebapçı da geldi, o da dükkanını açtı. Dükkan akşamdan süpürülmüş, temizlenmişti, adam sadece ocağa odunkömürü doldurdu. Ardından bir kıyma makinasında kıyma çekti. Soğan doğradı, domates ezdi, biber kesti, şişlere köfteleri yapıştırdı. Arkasından dükkanda çalışanlar geldiler, önlüklerini takıp ustalarına yardıma koyuldular. Memed, yandaki masaya oturmuş, kollarını da masanın üstüne koymuş, alanın ortasındaki ulu çınarın dibinden kaynayan suya bakıyordu. Çınarın suya gölgesi düşüyordu. Çakıl taşlarının üstünden kayan balıklar, çınarın dibinden kaynayarak çıkan suyun altından aşağıdaki değirmene arka arkaya dizilmişler, küme küme akıyorlardı. Kasabanın üstünde, çok yükseklerde o ak martı, denizin üstünde döner gibi dönüyordu. Memedse hiç konuşmuyor, belki de dükkanda çalışanları görmüyordu. Kebapçının önünden Şakir Bey üç kere geçti. Memedin tüyü bile kıpırdamadı, sanki böyle birisini hiç görmemiş tanımamıştı. Öğle olunca ona kebabını getirdiler, yanına ayran, önüne maydanoz, tereotu, yeşil biber, yeşil soğan, mor sumak koydular. Dükkanın içi közde yanmış kebap yağı, kırmızıbiber, sumak koktu. Kebapçının kapısından dışarıya yağlı bir duman savruluyor, kokusu buradan, caminin arkasına geçiyor, doktorun evinin avlusunu doldurmuş sıtmalı ka-

labalığın burnuna kadar ulaşıyordu. Sıtmalılar tozlu yollarda, caddelerde, sokaklarda, cami avlularında, ev aralarında tir tir titreyerek, yüzleri safran sarısı, kimi cehennemde yanarcasına göyünerek, kimisi de, buz kalıplarının üstüne çırılçıplak yatırılmışçasına üşüyerek, yerde yuvarlanıyor, of, çekerek debeleniyorlardı. Kimisi çamura, kimisi de toza batmış çıkmıştı. Memede bir tabak daha getirdiler, Memed hiç farkında olmadan onu da yedi. Kebabın mis kokusu onun başını döndürüyordu.

İkindiye doğru kebapçı işi çaktı:

"O adam çoktandır gelmiyor," dedi.

Memed uykudan uyanırcasına onun yüzüne pel pel baktı.

"O adam, çoktandır gelmiyor," diye yineledi kebapçı.

Memed kendine geldi, gözleri parladı, ayağa kalktı, telaşlı telaşlı:

"O adam değil mi, o adam, ayaklarında boğa derisinden ham çarık olan, hani çarığının kırmızı tüyleri de uzun..."

"Çarığını marığını bilmem ya o adamı biliyorum. Senin onunla bir geçmişin olacak."

"Nerede o?" diye sordu Memed heyecandan tıkanarak.

"Gelmedi, o günden bu yana hiç gelmedi."

"Bir daha gelmeyecek mi?"

"Onun orasını bilemem."

"Adı ne onun, sen onu tanıyor musun?"

"Bir kere gördüm. Bir daha da gözükmedi."

"Yarın gelir mi?"

"Bilemem."

Ertesi sabah erkenden gene dükkanın kapısındaydı Memed, gene kepenkler gümbürtüyle açıldı, aydınlık suyun dibinden balıklar kaydı, çınarın gölgesinin bir ucu suyun ayağının üstüne düştü, apak martı gökte uçtu. Gavur dağlarının başı aydınlandı, kebapçı geldi dükkanını açtı. Kıymalar çekildi, soğanlar doğrandı, kırmızı acı biberler koktu. Kebapçının yardımcıları geldiler, önlüklerini taktılar, ocağa odunkömürü doldurup körükleyerek yaktılar. Ocak tepeleme kızıl közle doldu. Usta közleri ocağın üstüne serdi. Öğle oldu, usta ilk kebabı Memed için ocağa sürdü. Memed, kendinde olmayarak kebapları yedi. Kapıdan sumak, yanmış yağ kokulu dumanlar fışkırdı, kokusu camiyi aştı.

Doktorun toza batmış çıkmış sıtmalılarla dolu avlusuna ulaştı. İkindiye doğru usta onun önüne bir kebap tabağı daha getirdi koydu, Memed de oralı olmayarak, yağlı parmaklarını yalayarak kebabı yedi bitirdi. Akşam oldu, Memed gözlerini çınarın altına dikmiş, bir tek sözcük konuşmadan bekliyordu.

Kebapçı onun başucuna dikildi:

"O adam çoktandır gözükmedi," dedi.

Memed ayağa kalktı:

"Ayakları boğa derisi çarıklı. Deniz kıyısına geldi de, ayakları yanı başımda durdu."

"Çarığını marığını bilemem. Onu bir kere gördüm. Onda da sen kovaladın."

"Nerede şimdi o?"

"Gelmedi."

"Bir daha gelmeyecek mi?"

"Ben onun orasını bilemem."

"Adı ne onun?"

"Bilemem."

"Yarın gelecek mi?"

"Bilemem."

"Boğa derisi..."

Ertesi sabah Memed tam zamanında gene geldi, adam gelmedi.

"Boğa derisi," dedi Memed.

"Çarık," dedi kebapçı.

"Gelir mi?"

"Allah bilir," dedi kebapçı.

Dumanlar fışkırdı.

Odalara cibinlik kurdurmuştu Seyran, Memed hiç farkında olmamıştı. Cibinliği kaldırıyor, altına giriyor, uyuyordu. Sivrisinek orduları öylesine saldırıyordu ki Seyran sabahleyin kalktığında beş on sivrisineği cibinliğin köşesine sinmiş buluyor, öldürüyor, sinek sokmasından şişmiş alnını, bacaklarını, kollarını, yüzünü, boynunu kaşıyordu.

Kebapçı dükkanı, Zeynullah Efendi, dağ yolları, çeltik tarlaları, Zeki Nejadın mezarı, köyler, Memed yollara düşmüş adamı arıyordu.

"Kırk düğmeli mavi Halep işi yeleği var."

"Görmedim, bilemem."

Altın dişi var, uzun boyu, burma bıyığı var, tüylü çarığı, benli gözleri var, parmağında yüzüğü, lacivert pantolonu, ak ipekliden püsküllleri sarkan kuşağı, kırmızı çorapları var. Yanık yüzünde derin bir bıçak izi, çizgili ceketi, ipekli gömleği, kalın kaşları var... Görmedim, bilemem.

Sallanarak yürürken hep arkasına bakar, kulakları kepçe, beli bacaklarına bakarak uzundur, parmakları boğum boğum, beli incedir. Görmedim, bilemem.

Çeltik diz boyu olmuş, yeşilden patlamıştı. Memed, o adamı köylerde, çeltik tarlalarının içinde, Adanada, dağlarda, eski örenlerde, Payas Kalesinde aradı, aradı bulamadı. İyice umudunu yitirmiş, ta Anavarzanın dibine kadar, paçalarını, ellerini ayaklarını, yüzünü karaçalılara farkında olmadan parçalatarak yürümüş, tozlu bir yola çıkmış, yolun tozları ayak bileklerini geçmiş, tenini dağlamıştı. Adam birden karşısına çıkıverdi. Memed, onun yüzüne bakarak, "Selamanüaleyküm," diyerek yanından geçti. Adam onun selamına karşılık vermedi, bu Memedin ağırına gitti, kendine geldi, öfkeyle geriye döndü. O daha geriye dönerken adam aldı yatırdı, Memed, eyvah, dedi, kaçırdık, karanlık kavuşuncaya kadar onu karaçalılıktan kamışlığa, kamışlıktan deve dikenlerine kadar kovaladı. Sonra da gözden yitirdi. Yorgun argın, üç gün sonra eve döndüğünde sabah oluyor, Müslüm onu, sırtını avlu kapısına vermiş, başı göğsüne düşmüş bekliyordu. Onu uyandırmadan içeriye girdi. Hürü Ananın homurtusunu duydu. Sefil İbrahimin kademsiz oğlu, diyordu, ne olacak, bundan adamlık mı beklenir. Akibetinin böyle olacağı, ortalıkta böyle mecnun dolaşacağı belliydi. Bu sözler onu yüreğinden yaraladı. Cibinliği açtı yatağa girdi. Seyran uyumuyordu. Arkasını döndü, yorganı bu sıcakta üstüne çekti. Böylece yataktan hiç çıkmadan üç gün üç gece kaldı. Su getirdiler içti, yemek getirdiler yedi. Hiç kimseyle bir sözcük bile konuşmadı. Bu arada eve Abdülselam Hoca, öğretmen Zeki Nejadın arkadaşları Saraç Veli Ustayla, Kunduracı Rifat Usta birkaç kez geldiler, onu uyandırmadan geri gittiler.

Dördüncü gün sevinç içinde uyandı, gülerek kahvaltısını etti, ama gene kimseyle konuşmadan sokağa çıktı. Hürü Ana arkasından ilendi, ağzına ne gelirse sövdü, Memed bütün bunları duyuyordu. "O, olmaz olasıca, mezarında yatmayasıca, o mualim mi ne, onun ölümünden sonra böyle oldu bu çocuk, böyle zıvıttı. Dediklerine göre bir adam arıyormuş, düşmüş yollara yollara, bir adam arıyormuş denizde, dağda, Anavarzanın dibinde... Ben sana oğlum, Anavarzanın dibine gitme, demedim mi? Anavarza at oynağı, kana belenmiş gömleği, kıyman aşiretler kıyman, kör karının bir değneği, demedim mi? Ben sana demedim mi, Akçasazın ejderhası adamı iflah etmez, ben sana demedim mi, yönünü Akçasazdan yana dönüp de bakma, diye. Ben sana demedim mi?"

Hürü Ananın artık burasına gelmişti, kılıcını, dişlerini, dilini yavaş yavaş bileyliyordu, onunla, o, ağzı var da dili yok Sefil İbrahimin, birazıcık yaldızlı bir karyolada yatınca, azıcık bir Arap ata binince, ayaklarına da Topal Ali gibi çizmeler geçirince ne oldum delisi olmuş sümüklü oğluna, o görgüsüze yapacağını biliyordu. O adam olmuş da, o İnce Memedmiş de, atının ağzının içinde mühür de varmış da, Hürüce de bu yaşta varır da onun da, atının da ağızlarının orta yerine takır da tukur, takır da takır... Seni yezit seni, bir elime, bir daha düşersen, dağlarda mecnun, divane olmuş da altın köstekli, altın dişli, altın çarıklı o adamı arıyor. Seni soytarı seni, sen ne yapacaksın o adamı? İşte bu Hürüce seni de, o senin altın köstekli, altın bıyıklı, altın çarıklını da tutar da, ağızlarını açar da tam da orta yerini nişanlar da takır takır da tukur... Elin, bin beladan geçmiş kızını sen şu sıcağa, cehenneme, gurbete getir de, ondan sonra da kızın yüzüne bakma da, seni bok soylu seni! Şuna bakın, şuna, kulunuz kurbanınız olayım da, yolunuza öleyim de oğlanın evi de varmış da, Hazreti Aliyi de, o şeksiz şüphesiz iye peygamber olanı da getirmiş de baş köşeye oturtmuş da, bunu gören akılsız Hürüce de onu adam gibi bir adam bellemiş de, yanına gelmiş de, o gözü kör olası, yağlı kurşunlardan gidesi, tuh tuh, ağzımdan yel alsın, böyle ilenen de dillerim çürüsün, onun yanına gelmiş de, o da ona ağzını açmamış da... Bu cehennemin her sineği de bir alıcı kurt ol-

muş da, kurbanınız olayım böyle de iş olur mu! Bu Çukurovanın her sineği bir alıcı kurt olmuş da, bu cehennem sıcağında o akılsız Hürüceyi o sinekler parçalayıp yemişler bitirmişler de, o görgüsüz de geldi geleli, ne oldum delisi olaraktan anası Hürücenin bir daha yüzüne bakmamış da... Evine de anadan doğma çırılçıplak, götü bağrı açık Havva Anamızlan, o adama benzemez, domuz gibi kıllı, kılını Hazret Efendi tavuk gibi yolmuş da tasvirini öyle çıkarmış, Adem Babamızı evine almış, almış o kör olasıcaları duvara asmış da kendini bir adam bellemiş. Bir de elma koymuşlar o akılsızların yanına. Bir de koskocaman bir Anavarza yılanı. Havvanın da yüzü hiç gülmüyor, Adem de usanmış ondan da arkasını ona dönmüş, götünde de bir yaprak...

Daha çok konuştu Hürü Ana, Memedin elle tutulacak, yüzüne bakılacak bir yerini koymadı. Seyran yetişmese Hürü Ana, daha o kadar kötü sözler söyleyecekti ki artık bundan sonra da Memedin yüzüne bakamayacak, ölünceye kadar kendini bağışlamayacaktı.

"Ana, Ana, kurban olayım Ana, öldürme kendini, bu kadar üzülme, onun bir derdi var, yakında gelir kendine."

"Kim o adam, o aradığı adam, kim?"

"Ne bileyim ben Anam? Yakında kendine gelir o. O adamdan da vazgeçer. Onun derdi büyük olacak Ana."

"Ne derdi var onun," diye bağırdı Hürü.

"Bilmiyorum Ana."

Hürücenin öfkesi birden indi. Hemen o anda da Memede o kadar sövdüğüne pişman oldu.

"Ne derdi varsa onun kızım bana, sana gelsin. Bilsem ki onun ne derdi var, onun tabanlarının altına kurbancıklar olurum, yolunda da ölürüm. Ona söven de, ağzımda dillerim çürüsün, onun derdi ne ola ki... Böyle düşüne düşüne, Hazreti Ali yapılım, benim gül yüzlüm ince hastalıklara uğrayacak, çont olacak," diye üzüldü. "Tüh, tüh, evlerden, ocaklardan ırak. Onun ne derdi olurmuş ki kızım? İşte evi saray gibi, işte bahçesi, kasabaya gidince de bütün dükkancılar ayağa fırlayıp selam duruyor. Bir tek onun İnce Memed olduğunu bilmiyorlar. Onu da bilmesinler, sen, ben, kendisi, bir de koca Allah biliyor

ya, ne olacak... O aradığı, altın köstekli, altın dişli, altın çarıklı adamı da bulamayıversin, ne olacak yani?"

"Bana öyle geliyor ki, birisi onu tanımış. İnce Memed olduğunu bilmiş. O da onu bilmiş."

"Kızım, kızım," diye dikeldi Hürüce, "Kızım Seyran gelin, derdimizin yöresinde dolaşıp durma." Ellerini beline götürdü, yüzü keskinleşti. "Kızım, kızım, biribirimize yalan söylemeyelim. Kendimizden bile sakladığımız o bildiğimiz derdi, biribirimizden saklamamızın hiçbir faydası yok."

Seyranın yüzü pespembe oldu, gamzesi biraz daha çukurlaştı, alnı terledi, boynunu büktü:

"Hiçbir faydası yok. Memed gene dağa çıkmak istiyor. Onu da yapamıyor, kıvranıyor, kendini yiyor bitiriyor, kendi kendini öldürüyor. Biz ona ne yaptık Ana da bizi bırakıp gitmek istiyor... Biz ona..." Gitti Ananın ellerine yapıştı, hıçkırarak ağlamaya başladı, "Biz ona ne yaptık, ne kötülük ettik Ana, aylardır, ne sana, ne bana ağzını açmıyor. Varsın, gitsin dağa, varsın gene İnce Memed olsun, böyle, kendisini de, bizi de öldürmesin, o altın dişliyi de aramasın. Yemesin kendini, diri diri kendini mezara gömmesin. Bizi de kendini de... Ben ona ne yaptım Ana!"

O ağlamasını, konuşmasını bitirinceye kadar Hürü Ana konuşmadı, sadece Seyranın saçlarını usul usul okşadı. O, sesini kesip de karşıdaki sedire gidip oturunca Ana da vardı, onun yanında durdu:

"Kızım, kızım, benim gül yüzlü insanlıklı, kadersiz, dünya güzeli kızım, o Memed, benim elimde büyüdü, daha şu kadarcıktan..." Hürü Ana iyice dinginlemiş, kendine güvenli, taş gibi, eski haline dönmüştü. "Onun yüreğinden ne geçer, uyurken nasıl bir düş görür, ben hepsini bilirim. O Muallim öldürülmeseydi de, o gene bir bahane bularak dağa gidecekti. Beni iyi dinle, gül yüzlüm, senin hiçbir suçun, günahın yok. Gene çok dayandı kızım. İyi tuttu kendini bunca ay, demek ki seni de, beni de canından çok seviyormuş bu oğlan. Varsın gitsin, burada, ipekli yatakta ince hastalıktan, bir deri bir kemik, çingene dağarcığına dönmüş osura osura ölecekse, öfkesinden çont olup yataklara mıhlanacaksa varsın gitsin dağlarda kar-

tallar, şahinler, kaplanlar gibi ölsün. Bizim de kaderimiz bu imiş kızım. Senin bu işte hiçbir suçun sudurun yok. Varsın, bir şafak vakti, gene atına binsin, filintasını omuzuna assın, sırmalı fişeklerini çaprazlama kuşansın, gün ışığı gibi şırlayarak varsın aksın gitsin."

"Aksın gitsin," diye gözlerini silerek gülümsedi Seyran. "Varsın gitsin, böyle bir adam olacağına, varsın gitsin gün ışığı gibi şırlayarak dağlara şahin olsun, kaplan olsun. Böyle kendini her gün her gün, azar azar öldüreceğine, varsın gitsin dağlara, gün ışığı gibi vursun. Yüreğimin üstünde parıldasın. Ben onu ölene dek beklerim. Yeter ki o, gene İnce Memed olsun, Binboğaların kaplanı olsun. Ben ona bir şey yapmadım ya Ana, gönlünü kırmadım, hatırını üzmedim, yüreğini incitmedim ya Ana, bilmeyerek... Sen söyle bana Ana, kara başım kurban sana, ben ona hiçbir şey yapmadım, en küçük, onu üzecek bir şey..."

Hürü Ana, onu omuzlarından kucakladı, kucağına bir bebek almış gibi ığralayarak, "Benim gül yüzlüm, gül yüzlüm, benim kadersizim, dünya güzelim, Allahın överek yarattığı, yüzü gibi yüreği de güzelim, incem benim, senin hiç suçun olur mu, bizim, insan olmaktan başka suçumuz olur mu?" Onu bıraktı, sesi keskinleşti, karşısına geçti, "Kızım, kızım," dedi, "yedi ülker, dört terazim, yıldızım, bunların huyu böyle. Bunların, bu İnce Memedlerin yüreğinde bir kurt var ki durdurmaz onları. Yörük Battal Ağa da böyle söyledi. Eğer onlar, Bayramoğlu gibi güçleri yeter de içlerindeki kurdu öldürürlerse, o zaman da hiçbir boka yaramazlar. İşte böyle şimdiki Memed gibi, İşte öyle Bayramoğlu gibi canlı cenaze olurlar."

"Dua edelim Ana, kurbanı keselim Ana, öyleyse Ana... Benim bir suçum yok değil mi Ana, onu hiç incitmedim Ana, yüreğini kırmadım, koca Allahım şahidimdir."

"Sus," diye bağırdı Ana, "senin ne suçun olacak? Allah onun yüreğine nurdan bir kurt koymuş, sus!"

İki kadın, sarmaş dolaş oldular gene. Seyran Hürü Ananın bir elini öpüyor, alnına götürüyor, bir, öbür elini alıyordu.

Hemen mutfağa indiler, Memedin sevdiği en güzel yemekleri yaptılar, sevinç içinde yüzüyorlardı. Memedin ayak sesleri

avludan duyulunca, ikisi de dışarıya çıktılar, karşıdan sallanarak gelen uyurgezeri karşıladılar. Onu ikisi iki yerden öpüşlere boğdular. Kapıdan güzel yemek kokuları geliyor, Hürü Ana, ne konuştuğuna aldırmadan durmadan konuşuyor, yeni diktiği fesleğenlerden, fesleğenin kokusundan, balkondaki kırlangıç yuvasından, kırlangıç yuvasında sarı ağızları kocaman kocaman açılarak yaygara koparan beş yavru olduğundan, kasabadan, kasabanın altın köstekli... Köstekli sözüne Memed, hemen kulak kabarttı. Hürü Ana da sözünü sürdürdü. Kasabalılar, diyorlarmış ki, dedi, Abdülselam Hocanın yiğenine bir şeyler olmuş, gece gündüz altın dişli, altın köstekli, altın bilezikli birisini arıyormuş. Yemiyor içmiyor, uyumuyor arıyormuş. Oysa öyle bir adam yokmuş. Köstekli adam sözünü burada bitirdi. Başka şeylere atladı, altı tane tavuk aldığını, hepsini de bastırdığını, her birisinin altında da yirmi beşer yumurta olduğunu, arı kovanlarından, delice ballardan, kocaman denizden, denize akan yıldızlardan, denizin yüzünün yıldızdan gözükmediğinden konuştu. Seyran şen şakrak:

"Ben de gördüm denizin yüzünü bir gece, yıldızdan gözükmüyordu. Gök denize inmişti." dedi, sesi sevinçten taşarak.

Memed hem yemeğini yiyor, hem şaşkınlık içinde kalmış onları dinliyor, ister istemez yüreği yeyniyor, onların taşkın sevinçlerine ortak oluyordu.

Yemek boyunca, yemeği bitirince gene konuşmadı ya, onda elle tutulur bir değişiklik olduğu da apaçıktı. Gözleri ışıl ışıl ediyor, dudaklarında belli belirsiz bir gülümseme, bir geliyor, bir gidiyordu. Cibinliğin altına girip başını yastığa koyunca uyuyakaldı.

Seyran:

"Ana, Ana," diye usulca çağırdı, "baksana Ana," dedi, "bebecikler gibi dudağını sündüre sündüre uyuyor. Hiç böyle de eşkıya olur mu?"

"Olur," diye dikeldi Ana, "işte böylesi yüreği temiz, bebecikler gibi uyuyanlardan olur Memed gibi, Köroğlu gibi eşkıya. Tam bunlardan olur. Allahın aslanı, ala gözlü peygamberimiz, Alimiz de Memed gibiydi. O da böyle bebecikler gibi dudağını sündüre sündüre uyurdu. Bunların, bu yürekleri ışıktan olan-

ların hepsi böyle çocuk huylu olurlar. Bu yüzden de başlarından da bela eksik olmaz."

Aşağıya, bahçeye indiler, Hürü Ana, çok eskilerden kalma bir türkü tutturdu, hiç duyulmamış bir sevinç türküsüydü bu, Seyran da bu hiç duymadığı türküye katıldı, Anayla birlikte söylemeye başladı. Ortalıkta çok sıcak vardı ve inceden esen yel, karşı dağdan yoğun kokular getiriyordu.

Memed güze kadar, üstünde tek martı süzülen, rengi sütbeyaz, yanındaki sel yatağında püren bitmiş, pürenlerin altında bir kelebek ölüsü yatan deniz kıyısına, kebapçı dükkanına, Zeynullaha, oradan Payas Kalesine, çeltik tarlalarına, köylere gitti. Bu yörede dolaşmadığı, uğramadığı yer bırakmadı. Karşı Gavur dağlarına bile çıktı. Orada köylülerle konuştu. Şu aşağıdaki kalenin sahibi Mıstık Paşa bu dağlarda eşkıyalık da yapmışmış. Aşağı yoldan gelen tüm kervanların haracını o alır, bir kısmını da padişaha gönderirmiş, Özerli aşiretinin fermanlı beyi Küçükalioğullarından olurmuş. Payas Kalesine de gitti. Son yıllarda burası kürek mahkumlarının mahpusanesiymiş. Kalın duvarlı kale onu ürküttü. Deniz sütbeyazken, denizle gök arasına asılmış şıkır şıkır ışıklarını dünyaya koyvermiş büyük bir vapur gördü. Vapur orada durdu durdu, sonra da gün doğarken ışıklarını söndürdü, denizin üstüne indi çekildi gitti. Yeşilden kütürdeyen çeltik tarlalarına gitti. Yeşilin ortasında ak leylekler, kırmızı uzun gagalarını, uzun boyunlarını sündüre sündüre, kırmızı uzun bacakları üstünde yaylanarak dolaşıyorlardı. Sivrisinekler, değil insanları, gece dışarda kalmış atları, inekleri de parçalıyorlar, hayvanların sırtları kızıl kan içinde kalıyordu. Köylerde taze çocuk mezarları sıra sıra yatıyor, kimi köylerde de çocuk mezarları su altında kalıyor, kemikleri çürüyordu. Hiçbir çeltikçi de, hiçbir köylüye bir metre bile olsun cibinlik almamıştı. Çamur, sinek içinde günlerini gün ediyorlar, kadın erkek, genç yaşlı, bir deri bir kemik, hayali fener olmuşlar dolaşıp duruyorlardı. Zeynullahın dükkanında ne bu köylülerin, ne de ölümünden sonra öğretmen Zeki Nejadın hiç sözü edilmiyordu. Ne bu kasabadan Zeki Nejad, diye birisi gelmiş geçmiş, ne de böyle köyler çamur içinde, sivrisinek bulutları altında kalmıştı. Memed, bu işlerin

hepsine şaşıyordu. Şaşıyor da, bütün bunlar niye böyle oluyor, bir türlü akıl erdiremiyordu. Gerçi ona Zeki Nejad çok şeyler söylemişti ya gene de bir şey anlamıyordu. Kendisi de, Zeki Nejadın isteği üzerine, her gün sabah akşam yeşil kininler yutuyordu. Öğretmen öldürüldükten sonra sinmiş köylüler, her şeyden ellerini eteklerini çekmişler, sıtmadan yanıp üşüyerek sadece titreşiyorlardı. Zeynullahın dükkanında oturanlar her geleni boynuna sarılarak karşılıyorlar, her kalkıp gidenin de arkasından, yağmur gibi dedikodulara başlıyorlardı. Adamın ne hırsızlığı, ne pezevenkliği, ne gözü doymazlığı, ne ikiyüzlülüğü kalıyordu. Her kalkıp giden de kendi arkasından aynı şeylerin söyleneceğini biliyordu, Memed, bu işlere çok şaşıyor, ne Abdülselam Hocaya, ne de öğretmenin arkadaşlarına bir şey soramıyor, hep susuyordu. Kendisi için de burada çok şeyin konuşulduğunu biliyor, duyuyordu. Altın bıyıklı, altın ayakkabılı, altın dişli bir adamı gece gündüz aradığı dilden dile dolaşıyor, çok geçmeden de o adam, bir genç kıza dönüşüyordu, altın saçlı, altın halhallı, altın gerdanlıklı. Karısı için de çok şeyler söylendiğini biliyordu ya bunu kimse ona söylemiyordu.

Bütün yaz, hiç konuşmadan, hep dinleyerek, kunduracı Rifat Ustayı, Abdülselam Hocayı, Saraç Veliyi azıcık adamdan sayarak, onları da kuşkuyla severek sonbaharı etti.

Hürü Ana, Seyran, birazıcık da Abdülselam Hoca onun ne yaptığını, ne düşündüğünü, kendisi kadar değilse de ona yakın biliyorlardı. Bu da Memedi rahatlatıyordu. İkircik cehenneminde yanıyordu. Abdülselam Hoca, bir iki kez ona öğüt vermeye kalkışmış, onun dinlemediğini, aklının çok başka yerlerde olduğunu anlayınca vazgeçmişti.

Sonbaharda çeltikler olgunlaşmış, tarlalar ekin tarlaları gibi sararmış, iri başaklar saçılmış, dağlardan, ovalardan eli oraklı, sırtları yüklü, boyunları uzamış ırgatlar çeltik salaklarına dökülmüş, salakların kıyılarına alaçıklar, çadırlar kurarak, yarı bellerine kadar çamur içinde çalışmaya koyulmuşlardı. Bir kısımları ala şafaktan akşamın karanlığına kadar çeltiği biçiyorlar, bir kısımları da sırtlarında bu biçilmiş sapları harman yerlerine çekiyorlardı. Çeltik sahaları, çoluk çocuk, genç yaşlı, çamur içinde karıncalar gibi kaynaşan bir insan denizine dön-

müştü. Tarlalarda büyük gürültülerle batoslar işliyor, kamyonlar, daha da çok büyük tekerlekli ağır manda arabaları, öküz, nakışlı, çamura batmış atlarıyla at arabaları, deve katarları batosların çektiği çuval çuval çeltikleri Ceyhandaki, Adanadaki fabrikalara taşıyorlardı.

Çeltikler bitti bitecek, söylediklerine göre her yıl, beş aşağı, beş yukarı böyle olurmuş, Çukurovanın o uzun bacaklı yağmurları başladı. Yağmur bir an olsun durmuyor, bastırdıkça bastırıyor, gökleri çatlatan gürültüler, yıldırımlar, şimşekler, fırtınalarla bastırdıkça bastırıyordu. Irgatların alaçıkları, çadırları uçuyor, ırgatlar suya batmış çıkmış, dağlara, ovalara çekiliyor, büyük bir kalabalık da kasabayı doldurmuş, cami avlularında, Hükümet Konağı önünde, bahçelerde sığınacak, onları alabilecek hiçbir yer bulmaksızın, elleri koyunlarında öylece bekleşiyorlardı. Memed çok geçmeden, bu bekleyenlerin ücretlerini çeltikçilerden alamamış, ücretlerini almak için kapı eşiklerini aşındıran ırgatlar olduklarını öğrendi. Onu dehşet bir merak sardı, bu işin sonu ne olacaktı? Her sabah erkenden kalkıyor, yağmur altında kasabaya geliyor, yağmur altındaki titreşen ırgatların arasına karışıyor, onlarla birlikte o Ağanın evi senin, bu Beyin konağı benim dolaşıp duruyordu. Gözleri büyümüş, zayıflamış, yüzü sertleşmiş, bıçak gibi olmuştu. Onun bu halini gören Hürü Ana da, Seyran da, Abdülselam Hoca da korkuyordu.

Hürü Ana:

"Kızım, kızım, benim gül yüzlü kızım, şu oğlan her gün, her gün böyle ölüp dirileceğine, tüfeğini alsa da şu dağa çekilse gitse daha iyi olacak," diyordu. "Biz burada, Müslüm de yanımızda, kendi başımızın çaresine kendimiz bakarız nasıl olsa, gül gibi de geçinir gideriz. İnşallah, akıl eder de, tez günde dağına çekilir gider de, biz de kurtuluruz kızım."

"İnşallah Ana."

Ve ırgatlar kapı önlerinde, sabahlardan akşamlara kadar bekliyorlar, bir çeltikçi ağasını yakalayınca da başlıyorlardı yalvarmaya.

"Ağam, Ağam, tabanlarının altını öptüğümüz Ağam, şu hakkımızı ver de gidelim. Bak, çoluk çocuk, bak, oğlan uşak,

bak, yaşlı genç hepimiz rezil olduk şu yağmur altında, hepimiz hasta olduk, hepimiz öldük. Sığınacak bir çatı altı da yok."

"Çeltiği satamadık, fabrika daha para vermedi."

Bundan başkaca da söz çıkmıyordu Ağaların ağzından.

Irgatların bir kısmı bölük bölük, emeklerinden vazgeçip, boyunlarını içlerine çekmiş savuşup gidiyorlardı.

Ağaların en zalimi de Şakir Beydi. Her gün, sabahtan akşama kadar ardında yalvaran bir ırgat kalabalığıyla dolaşan Şakir Beydi. Şakir Bey, bir kahveye giriyor, kapıda bekleşen bir ırgat kalabalığı, o kahveden çıkıncaya kadar bekliyorlar, o çıkınca da başlıyorlardı ta evinin kapısına kadar yalvarmaya... Zeynullahın dükkanının, Hükümet Konağının önünde, sırtlarından dumanlar tüterek, ıslak...

Kasaba alışmıştı. Kimse ırgatlarla ilgilenmiyor, kimse onların yüzlerine bile bakmıyordu. Sadece Zeynullah, "Bıktım bu yüzsüz insanlardan, ırgatlardan," diye arada sırada bağırıyordu. Yalnız, Zeki Nejadın arkadaşları bir araya geldiklerinde, acıyla başlarını sallıyor, veryansın ediyorlardı Ağalara, Hükümete, ırgatlara...

Gene bir sabahtı, Memed yağmur altında her zamanki gibi kasabaya inmiş, Rifat Ustayla kahvede çayını içiyor, karşıdaki saçağın altına birikmiş abalıların halini seyrediyordu. Ortalık birden karıştı. Eli oraklı, demir dirgenli, sopalı, elleri taşlı bir kalabalık geldi, sessiz, kasabanın alanındaki çınarın altında durdular. Gelenler, varıyorlar sessizce alanda birikiyorlardı. Bu birikme öğleye kadar sürdü. Kalabalığı alan almadı, yan sokaklara, cami avlularına, Hükümet Konağının önüne, bahçelere, evlere kadar taştılar. Çıt çıkarmıyorlardı. İndirdikçe indiren yağmurun altında dimdik duruyorlardı. Kasabalılar da kahve kapılarına, dükkanlarının önüne çıkmışlar, pencerelere üşüşmüşler, bu suskun kalabalığı seyreyliyorlardı.

Birden kalabalık dalgalandı, üçe dörde ayrılıp, başka başka yönlere yürümeye başladılar. Ayaklarının çamurda çıkardığı seslerden başka ses yoktu ortalıkta. Bir bölüğün başında, beli bükülmüş, ak sakallı, yeşil gözlü, çok zayıf, uzun boylu bir kişi yürüyordu. Memed onu tanıyordu, Şakir Beye yalvarırken onu çok görmüştü.

"Usta bunlar bir şey yapacaklar, şu kalabalığı görüyor musun. İşte bunlar... Haydi onların ardına düşelim. Bir kalabalık bu kadar sessiz olunca..."

Kalabalık yürüdü Şakir Beyin konağına geldi. Sessizce avlunun kapısında durdular, kapıyı yavaşça çaldılar. Beklediler, çaldılar. Kapı bir türlü açılmadı. Yüklendiler, kapı yere serildi olduğu gibi.

"Şakir Bey, biz köye gidiyoruz, paramızı ver."

Bağırdılar, bağırdılar, konaktan ses sada gelmedi.

"Şakir Bey paramızı ver."

Sonunda bir kadın çıktı balkona:

"Şakir evde yok," dedi. "Yarın gelin."

Yüzü korku içindeydi.

Kadın balkonda kaybolunca, birden bir patırtı, çatırtı başladı. Kalabalığın hepsi her yerden konağa yüklendiler. Şakir Bey arka kapıdan çoktan kaçmış, ahırdaki atına atlamış, doldurmuş, bahçenin arka kapısından dolu dizgin çıkmış gitmişti. Bir bölük delikanlı onun arkasına düştü, yakalayamayacaklarını anlayınca, öfkeyle geriye döndüler.

Pencereler, kapılar, tahtalar, tavanlar kırılıyor, duvarlar yıkılıyor, başörtülü kadınlar içerden alınıp incelikle kapının önüne konuluyorlardı.

Bu iş öğleye kadar sürdü. Öğleüstü bir bölük candarma geldi, kalabalığa girmeden, avlu duvarının arkasından yıkılmış konağın üstüne yaylım ateşine geçtiler. Kimse yaylım ateşini duymuyor, belki de duyuyor aldırmıyorlardı, konağın ayakta kalmış duvarlarının üstüne bir abanıyor, abanmalarıyla kalkmaları bir oluyor, duvarın yerinde yeller esiyordu.

İşlerini bir temiz bitirdikten sonra, avlu duvarının dibinde bekleyen candarmaların önünden, gene geldikleri gibi sessiz, ama bu sefer dingin, çekildiler, kasaba alanından geçip dağların yolunu tuttular. Candarmalar durdukları yerden, donmuş kalmışlar gibi kıpırdayamamışlar, yağmurun altında dikilip kalmışlardı.

O gün kasabada, aynı biçimde beş konak daha yıkılmış, hiçbir öldürme, ya da yaralama olayı olmamıştı. Irgatlar çekilip gittikten sonra kasabalılar sokaklara dökülmüş, ortalık ana baba gününe dönmüştü.

Memed, hemen eve koştu, daha kapıdan:

"Ana, Ana, Seyran, Seyran," diye sevinçten taşan bir sesle bağırdı. Onun sesine dışarıya çıkan Anaya, Seyrana sarıldı. Birini bırakıp öbürüne, onu bırakıp ötekine sarılıyordu. "Olanı biteni duydunuz mu?"

Yukarıya çıktılar, bu hiç konuşmayan Memedin çenesi açılmış, kasabanın imamından da, dağların Kel Aşığından da beter gürül gürül olayı anlatmaya başlamıştı. Sevinç içinde şakıyıp duruyordu. Sözünü daha bitirmeden Abdülselam Hocaya koştu, onun da yüzünde güller açmış onu bekliyordu. Bir de olanı biteni, hiçbir ayrıcalığı kaçırmadan ona anlattı. Hoca da her şeyi görmüş, o da olayı baştan sona izlemişti. Eve döndü:

"Ana, Ana," dedi, "bende de adamlık kalmamış. Öldü öleli, o güzel adamın, muallimin çocuklarını, avradını hiç sormayı akıl ettik mi? Bizde de bizde de... Adamlık..."

"Bre oğlum," dedi Hürüce, "senin hiç aklın başında mıydı ki..." "Ben şimdi Müslümle, onları alıp eve getiriyorum. Onlar artık bundan sonra bizde kalacaklar. Biz açsak onlar da aç, biz toksak onlar da..."

Akşama doğru öğretmenin karısıyla çocukları, öteberileri, neleri var, neleri yoksa eve getirilmiş, yerleştirilmişti bile. Ve Hürüce Hürüce ve Seyran Seyran ve Memed Memed oldu olalı, böyle dolup taşan bir sevinç yaşamamışlardı. Abdi Ağanın, Ali Safa Beyin ölümlerinde bile.

Ve yağmur dindi. Giyitleri buruş buruş olmuş ırgatlar karıncalar gibi, toza toprağa bulanmış, yolları belleri doldurmuşlar dağlara yukarı, ovaya aşağı, çekiliyorlardı. Memed, daha o günkü sevincin kasırgasında uçup duruyordu. Bir çocuk şımarıklığında:

"Hocam," dedi, "hemen gidelim de bana bir at alalım, hem de kır bir at, hem de Arap.

"Senin atın var ya Memed," dedi Abdülselam Hoca, "hem de kır, hem de Arap, hem de ölümsüz, hem de her şafak vakti köylerin, şehirlerin üstünde uçarak kişneyen..."

"Var," dedi Memed, "var ama, onu ele geçirmek zor. Ben bile onu yakalayamam, yakalasam bile onu bana vermezler ki..."

"Haydi gidelim öyleyse, sana bir at bulalım ki, hem kır, hem de Arap... Hem de Hacı Süleyman da, hem de bizi bekliyor. Hem de Hacı Süleyman bu işe çok sevinecek. Onda çok at var. Dediklerine göre Köroğlunun Kıratı bile onun yılkısındaymış."

O gün Hacı Süleymana gittiler, atlar içinden at beğendiler, saraca geldiler, bu çok yaşlı bir ustaydı. Gözü kanlı Antep, Maraş, Avşar Beylerine at takımlarını hep o yapmıştı, beğenmediği atlara takım yapmazdı, ona da bir eyer, belleme, gümüş savatlı üzengi, kılaptan işleme dizgin ısmarladılar. Memed atı eve getirince, birkaç gün atı seyreyledi, at eskidi. Hocayla gene Hacı Süleymana gittiler, o atı verip başka bir kır at aldılar geldiler. Memed, onu da beğenmedi, değiştirdiler. Böylece bir on gün uğraştılar, sonunda çok güzel bir at buldular, Hacı Süleyman, "Bu son," dedi, "bu tavlada bundan daha güzel at yok. Bu tavlaya bundan daha güzeli gelmedi. Bakın, bunun elimde kapı gibi soy kütüğü var. Yemen Padişahı bile bundan güzeline, yiğidine binmemiştir. İnce Memedin, Köroğlunun atı bile bunun yanında beygir kalır. Bunu yalnız be yalnız Abdülselam Hocanın gül hatırı için veriyorum. Ben paraya at vermem, ben ancak atlarımı ona layıkıyla binecek soylu adamlara veririm. Haydi hayırlı olsun."

Saraca getirdiler, saraç da ata hayran kaldı. Atı kendi eliyle eyerledi, dizginlerini taktı, karşısına da şöyle bir geçip, hayran, uzun uzun seyreyledi: "Haydi yolunuz açık, gazanız mübarek olsun," dedi.

İşte Memed buna şaşırdı. Ve İnce Memed, içinden geçirdi, bu adam, benim gazaya çıkacağımı ne bildi, bu eski ustalar, ermiş oluyorlar, dedi. Eve geldiler, Seyran, Hürü Ana, öğretmenin hanımı onları coşkuyla karşıladılar. Hürü Ana, bu güzel atı uzun bir süre yöresinde döne döne okşadı. Kuyruğuna, yelesine, alnına üçer tane mavi boncuk taktı.

Memed, boynunu bükerek:

"Ana, ben bugün yalnız kabak çiçeği dolması istiyorum," dedi.

Ana bundan sonra her gün ona, öğle akşam, hep kabak çiçeği dolması yaptı. Kendi bahçelerindeki kabak çiçekleri bitti, Hocanın evinden çiçekler getirdiler. O da bitti, komşulardan

gittiler aldılar. Memed kabak çiçeğine doymadı. Seyranla yukarı kata kapandılar, üç gün üç gece odadan çıkmadılar. Kabak çiçeği dolması yemek için bile aşağı inmediler. Seyran, ikide birde, Hürü Anam, öğretmenin hanımı ne der, diye utangaç söylendi. Ama, yataktan çıkıp da bu üç gün içinde bir kez olsun giyinmeye de davranmadı. Memed, onun bedeninde öpülmedik, koklanmadık bir tek bir yer bırakmadı. Coşkun, çılgın bir sevişmede kendilerinden geçtiler. Biribirlerinin bedenlerini belleklerine nakşettiler. Sevişmenin esrikliğinde, yitirilen, bir daha hiçbir zaman ele geçmeyecek bir cennetin, uçup giden bir dünyanın tadında bütünleşip eridiler.

Memed, tanyerleri ışırken cennetinden çıktı, atına bindi Zeynullaha geldi, "Bana el değmedik, daha bir tek kurşun bile sıkılmamış bir filinta," dedi. Zeynullah ona, menevişleri ışıl ışıl yanan bir filinta verdi. Memed, filintayı çok beğendi. "Bir de fişeklikler," dedi, "Halep işi olacak, bir de fes..." Zeynullah, aşağıdaki kapalı yerden püsküllü mor bir fesle, kılaptan işleme, altın nakışlarla bezeli fişeklikler çıkardı. Memed, eve geldi, aldığı bir heybe dolusu fişeği, Seyran, Hürü Ana, öğretmenin hanımı güle oynaya fişekliklere dizdiler. İkinci sabah, daha deniz beyazken denizin kıyısına gitti. O tek martı daha denizin üstünde dönüyor, durmadan da yükseliyordu, gözlerini, martı gökte yitip gidinceye kadar ondan ayırmadı. Gün açıldı, deniz koktu, vardı sel yatağındaki kurumuş, bakır rengini almış pürenin yanında durdu. Kelebek ölüsü daha olduğu yerde, kuru bir ota takılmış, yan yatmış, mavisi, yaldızı gitmiş mahzun duruyordu. Eğildi, pürene elini sürdü, sonra da burnuna götürdü. Püren daha acı, daha keskin koktu. Omuzundan tüfeğini aldı, denize döndü, bir tarak fişeği denizin üstüne boşalttı, deniz kurşun seslerini yuttu. Tüfeğini çok beğendi, daha tetiğe dokunur dokunmaz kurşunlar namludan sağılıyordu.

Eve döndüğünde Müslüm, ayakkabıcıya ısmarladığı, altı otomobil tekerleği lastiğinden ayakkabısını getirmişti. Ananın, onun için ördüğü, tıpkı Hatçenin onun için dokuduğu nakışlı çoraplara benzeyen üstü muhabbet kuşlu çorabı, yüreği cızzz ederek, Seyrana bakamadan ayaklarına geçirdi, üstüne

de ayakkabıyı giydi. Giyindi kuşandı, fişeklerini, dürbününü, fesini, başka öteberilerini, Seyranın onun için nakışladığı ipekli ak mendilli kilim heybesine yerleştirdi. Atına bindi.

"Ana, Seyran hakkınızı helal edin," dedi, "gidip de gelmemek var, gelip de görmemek var. Sizi Allaha emanet ediyorum," dedi. Öğretmenin çocuklarını yerden teker teker aldı, bağrına basıp öptü, yere usulca indirdi. Öğretmenin hanımına döndü, "Bacı sen de hakkını helal et," dedi, atını Abdülselam Hocanın evine sürdü. Hoca onu bekliyordu. Memed, onun avlusunda attan indi, vardı elini öptü:

"Çocuklar, Hürü Ana, Seyran evvel Allaha, sonra da sana emanet," dedi.

"Sana söyledim ya oğlum Memed, sen benim için, çocuklar için hiç küşüm çekme, buralarda benim yanıma yaklaşacak, kılıma dokunacak kimse daha, evelallah, anasından doğmamıştır, ben Ferhadın arkadaşı Abdülselamım," dedi. "Var sağlıcakla git, gözün arkada kalmasın..." Ona sarıldı, iki yanaklarından öptü. "Orada, Zeynullahın dükkanındalar, Allah gazanı mübarek, yolunu açık etsin."

Memed atına atladı, doludizgin sürdü. Tüfeğini atın terkisine bağlamış, yamçısını da üstüne örtmüştü. Atın başını Zeynullahın dükkanının önüne çekti, attan atlamasıyla dükkanın içine girmesi bir oldu. Başında o sarı ışık dönüyor, şavkıyor, savruluyordu. Gözlerine de o çelik ışıltısı gelmiş yerleşmişti. Dükkandakiler, onun böyle girişinden dolayı tedirgin olmuşlar, biribirlerine bakışıp kalmışlardı. Şakir Beyin önüne geldi dikildi durdu, tabancasını çekti, "çık dışarı Şakir," diye keskin, buyurucu, bağırdı, "kalk da dışarıya çık." Şakir Bey, bir anda sapsarı kesildi, eli ayağı çözüldü, bir ölüye döndü, hemen de onun buyruğuna uydu, ayakları biribirine dolanarak dışarıya çıktı. Memed, onu önüne kattı alana, çınarın altına sürdü. Kasabalılar, kaldırıma dizilmişler, çıt çıkarmadan olana bitene bakıyorlardı. Onu çınarın altında durdurdu, gözlerinin içine dikti gözlerini, "bu Muallim Zeki Bey için," diye tetiğe bastı. "Bu da sıtmadan ölen çocuklar için..." Bir daha tetiğe çöktü, çok soğukkanlıydı. Yüzü de gülüyor gibiydi, "Bu da hakkını yediğin ırgatlar için."

Şakir Bey sallanarak toprağa düştü. Memed eğildi, baktı, Şakir Beyin canı o anda çıkmış, üç kurşunun üçünü de tam yüreğinin başından, aynı yerden yemiş... Ağır ağır, büyümüş gözler altında atına gitti, atladı sürdü, kasabanın çarşısında atının nalının şakırtısı kaldı.

Her şey o kadar şaşırtıcı olmuştu ki kasabalılar, uzun bir süre kendilerine gelemediler. Candarmaların haberi olduğunda Memed, çoktan mor dağları tutmuştu. Gece yarıyı dağda ettikten sonra Hemite köyünün yoluna düştü. Buraları o kadar iyi öğrenmişti ki karanlıkta Ceyhan ırmağının geçeceğini bile buldu, suyu geçti. Ferhat Hocayı Hemite dağının dibindeki kayalıkların altındaki Celiloğlunun konağında bekleyecekti, konağa iner inmez Ferhat Hocaya ulak gönderdi.

16

Orman balkıyordu. Sarı bir bulut kaynıyordu bu ağaç denizinin üstünde, som ışığa batmış. Kırmızı lekeler uçuşuyordu ağaçların arasında. Kayalıklar gözükmüyordu. Arada sırada yeşile, sarıya batmış sıra sıra dağlardan mor, kırmızı, ak keskin bir doruk yükseliyordu, gün ışığını emen, ortalığı pul pul ipiltilere boğan.

Bir derenin kıyısındaki büyük taşların üstüne, ulu çınarların altına oturmuşlardı. Arada sırada üstlerine, yanlarına yörelerine yukardaki dallardan sarıya doymuş, kırmızı damarlı bir yaprak düşüyordu döne döne. Ayaklarının dibinden, iri kayaları dolanarak akan su çağıldıyor, Ferhat Hoca, Memedin kendisine getirdiği, altın sarısı gibi tütünden sardığı sigarayı içiyordu. Buluştukları günden beri, gece demeyiş, gündüz demeyiş konuşmuşlardı ya daha konuşmaya doyamamışlardı. Hoca durmadan soru soruyor, Memedse bıkmadan usanmadan anlatıyordu.

"Atı duydun mu?" diye sordu gene. Belki bu beşinci kez soruşuydu.

"Duydum," dedi Memed gülerek.

"Her şeyi, her şeyi..."

"Belki de her şeyin on katını. Dağlardan, ovalardan at hikayeleri denize gelinceye kadar, bilsen Hocam, neler neler oluyor. Koca, uçsuz bucaksız denizin üstünde, bulutların yukarısında, her gün tanyerleri ışırken..."

"Bir at kişniyordu, değil mi?" diye sordu Hoca.

"Bir at kişniyordu," dedi Memed, "belki on at büyüklüğünde, yeleleri bulutlara karışmış bir at..."

Daha kasabadan bir haber alamamışlardı. Memed, kasa-

badan çıktıktan sonra orada ne olup bittiğini merak ediyordu.

"Hiç merak etme Memedim," dedi Hoca. "Orada bizim Abdülselam var ki bir orduya bedel bir kişidir, dört okka yürektir. Onunla kimse başa çıkamaz. Sen de onu gördün, tanıdın ya..."

"Tanıdım," dedi Memed, "bu dünya, bu pis dünya, Muallim Zeki Beye kıyan dünya, herhalde böyle insanların yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor. Şakir Beyi öldürmemi hiç istemiyordu. Eğer onu ben öldürmeseydim, ne yapacak, ne edecek kendisi öldürecekti. Muallimin ölümü onu yürekten yaraladı. Hiç konuşmuyor, Muallim üstüne bir tek söz bile söylemiyordu ya onu cenazede gördüm, taş gibi donmuş kalmıştı, yüzü kaya gibiydi, işte o zaman her şeyi anlamıştım. Ben olmasaydım orada, Abdülselam Hoca, Şakir Beyi öldürmüş, bugün buradaydı, o çok sevdiği kadınını bırakmış gelmişti. Benim Şakir Beyi öldüreceğimi anlayınca, öyle sevindi ki... Ben daha ikircikliyken, tam karar vermemişken, o, benim artık, benim ne yapacağımı anlayıverdi yüzüme bir bakışta. Gözlerinin içi güldü. Biliyorum, o Zeki Beyin kanını hiçbir zaman yerde koymayacaktı. Belki de ilk olarak elini kana bulayacaktı." Memed, hüzünle ellerine baktı. Bu da Ferhat Hocanın gözünden kaçmadı.

"Alışamadın," dedi, "adam öldürmeye."

"Kim olursa olsun, hiçbir zaman da adam öldürmeye alışamayacağım Hocam."

"Adam her şeye alışır da, adam öldürmeye alışmak bir müşkül haldir. İnsanın her zaman yüreğinin başından bir şey kopar."

"O öldürülen Muallim Zeki Bey var ya, çok şey biliyordu, dünya üstüne, insan üstüne. Çok adam öldürmüştü ya harpte."

"Çok görmüş geçirmiş bir adammış. Karayılana, Şahine, Gizik Durana yoldaşlık etmiş."

Memed içini çekti:

"Keşki ölmeyeydi. Şimdi ondan sonra ben, bir tek Memed değilim, iki üç, beş tane adam gibiyim. O karşıma çıkmasaydı..." Bu dünyaya hayvan gelmiş, bön gidecektim, diyecekti, vazgeçti. Çünkü Ferhat Hocadan da çok şey öğrenmişti. "Hocam," diye, sevinerek uzandı elini tuttu Ferhat Hocanın, "ben

adımı yazmayı bile öğrendim." Hoca gülümsedi, bu, kaçıncı söyleyişiydi onun bir çocuk gibi utanarak, kızararak söylemesi. Eğer, onun elinde olsa, diye düşündü Ferhat Hoca, şimdi şu Düldül dağının başına çıkar, atı gibi doruğun en sivrisinde durur, dünyanın üstüne, "Ben adımı yazmayı biliyorum," diye bütün sesiyle kişnerdi.

"Ferhat Hocam, biz var ya..."

"Var," dedi Hoca.

"Biz umut oluyoruz. O deli atın kişnemesi kayaları yerinden oynatıyor. Bin yıllık, bin bin yıllık kıpırdamaz kayaların yüreklerini hoplatıyor. Biz de öyle değil miyiz? Bir işe yarıyoruz Hocam."

"Bilemem," dedi Hoca.

"Ben de bilemiyorum ya Hocam, bir şeyler var bu işte. Bir şeyler var ki bu millet bizim üstümüze bu kadar düşüyor. Bizi dillerine pelesenk etmişler. O kasabayı bir görseydin Hocam, bir imam vardı, işte imam derim ona, bir anlatıyordu, ağzım açık kalıyordu her anlatışında."

"Bilemem," dedi gene Hoca.

Memed, Hocaya her bir şeyi, unuttuklarını bile, döne döne anlatmıştı da ırgatların konakları yıkışlarını bir türlü anlatmamış, onu sıcacık, büyülü bir giz gibi, bencil, kendine saklamıştı. Kafasının içinden, yağmur altında, sırılsıklam olmuş, giyitleri bedenlerine yapışmış, çamur içinde kadınlı erkekli kalabalıklar geçiyordu, sessiz, onurlu, vakarlı... Sonra kalabalıklar konakların üstüne kartallar gibi bir yumuluyorlar, bir kalkıyorlardı. Ve konakların yerinde yeller esiyordu. Memed, bu korkunç güce şaşakalmıştı. Şakir Beyin konağının böyle bir anda... Bu kalabalık, böyle bir kalabalık olunca, hiç konuşmayıp susunca... Bu kalabalık çok, çok, çok çoğalınca, dağlara, ovalara sığmayınca... İşte o zaman insan neler yapamazdı ki... Herkes, her şey önlerinde dümdüz olurdu. Önlerinde onların ne dağ, deniz, ne toprak, ne fırtına, ne sel dayanabilirdi. Keşki Hoca görseydi onları... Keşki, keşki... Onları görmeyenler, onların sessiz, dilsiz, akıp giden güçlerine inanamazlar ki... Ve Memed o gün bugündür dalıp dalıp gidiyordu. Ucu bucağı belirsiz kalabalıklar dağlardan iniyor, ovaları dolduruyor, de-

nizlerin üstünden yürüyerek geliyorlardı. Adanayı, Ceyhanı görmüş, Ankarayı, İstanbulu duymuştu. Tarifsiz büyüktü o şehirler. İşte bu kalabalıklar, yağmurlar yağarken, suya girmiş çıkmışçasına, çamurlara bulanmış, bu şehirleri kuşatıyorlar, dilediklerini, diledikleri gibi yapıyorlardı. Ve kalabalığın başında beş kişi oluyordu, Ferhat Hoca, Karayılan, Muallim Zeki, Abdülselam Hoca, Şahin Bey... Şahin Bey çok akıllıydı. Birkaç arkadaşıyla yatmıştı köprü başına, önünde mitralyozu... Ölümün üstünden geçmeden Fransızlar Antebe giremezler, demişti. O gün Şahinin bütün arkadaşları gün akşama erişmeden köprübaşında öldüler. Şahin tek başına kaldı mitralyozunun başında. Ve tek başına öldü gün akşam olurken ve Fransız ordusu onun ölüsünün üstünden geçerek Antebe girdi.

Şahin Bey, kalabalıkların önünde sessizlere dil olmuş ilerliyor, gök gibi gürlüyordu. Ferhat Hoca uzun, üç şerefeli minareye çıkmış ezan okur gibi bütün dünyaya vaaz ediyordu. Yeni, güzel, görkemli, kanatlı düşüncelerini söylüyordu. İnsanlar her şeye, her şeye başkaldırmalı, diyordu. İnsanlar böyle uyudukça, insanlar böyle zulüm altında inlemeyi kabul ettikçe insanlığın bir sinekten ne farkı olur, insanlar, eğer en küçük bir haksızlığa, bir zulme başkaldırmayı akıl etmezlerse, insanlık bundan böyle daha da beter hale düşecektir. Allah, başkaldır ya kulum, demiş ve insan onun cennetine başkaldırmış. Allah, başkaldır ya kulum, demiş, insanların bir kısmı başkaldırmış, onlar, Allah indinde mutlu kişiler olmuşlar, bir kısmı, yani çoğunluğu Allahın emrine uymamış, Allah onlara cehennemini vermiş. İnsan kendine, kendi yüreğine, kendi korkusuna toptan başkaldırmadıkça insan soyu bundan da beter olacak, aşağılanacak, zulüm, korku iliklerine işleyecek, insanlıktan çıkacak, bir solucandan da daha mutsuz olacak. Solucanın gözü yok, kulağı, ağzı, dili yok, insanın var. İnsan soyu başkaldırmayı yemek, içmek, yaşamak, uyumak, çocuk yapmak gibi bir yaşama biçimi yapmazsa bugünden de bin beter olacak, içi boşalacak, duymayı, düşünmeyi, sevmeyi, sevişmeyi, dostluğu, arkadaşlığı, göğün, yerin, kurdun kuşun, akarsuyun, tanyerindeki ışığın, yürekteki sıcaklığını unutacak. Allah buyurdu ki, ben sizi yarattım ki başkaldırasınız, siz beni dinlemediniz, önce kendinize, sonra başka insanlara, sonra her şeye, her şeye

boyun eğdiniz, ne buldunuz, ne öğrendinizse, ne yarattınızsa hepsi boyun eğme üstüne oldu. Ve boyun eğdiniz, ve boyun eğdiniz, ve boyun eğdiniz, boyun eğmeyenleri lanetlediniz, öldürdünüz, kustunuz, ve boyun eğdiniz, boyun eğmeyi, yemek yemek, su içmek, sevişmek gibi bir yaşama biçimi yaptınız. Ve de öldünüz. Ve de solucandan beter oldunuz. Daha da olacaksınız. Hoca coşmuştu, bağırıyordu, güzel sesi dağı taşı eritiyor, insan yüreklerine işliyordu. Hoca, o güzel, ışıklı kara gözleri yaş içinde kalarak, daha vakit varken, daha her şey bitmemişken, eeeeeey, insanoğlu başkaldır, diye bağırıyordu, korkma, içindeki o yüz bin yıllık ağının, korkunun üstüne yürü, ona başkaldır. Önce içindeki, yüreğindeki zinciri kopar, başkaldır. Sonra dünyanın bütün zincirlerini kır, tekmil kötülüklere başkaldır, iyilik getir. Getirdiğin iyilikler de, belki bir gün insanlar için kötülük olur, kendi iyiliğine de başkaldır. Eeeeey, insanoğlu, sen solucan, sen karınca, sen böcek değilsin. Allah seni bir tek şey, bir tek, bir tek şey için yarattı, başkaldırman için yarattı. Allah sana büyük bir hazinesini, tek kıymetli varlığını armağan etti, yüreğindeki umudu verdi sana... Başkaldırman için umuttan daha değerli bir şey, bir silah veremezdi sana. Onun verdiği umutla, sen eğer başkaldırmayı öğrenseydin, ölümü bile yenerdin.

Memed, Hocanın gözlerinin içine gözlerini dikti. Öyle bir sevgiyle baktı ki Hoca tepeden tırnağa ürperdi.

"Ne o Memed," dedi onun sevgisinin altında ezilerek, "ne o oğlum, nerelerdesin, ne yanlarda dolaşıyorsun?"

Memed, Hocanın hiçbir zaman duymadığı, insanı derinden saran bir sıcacık sesle:

"Çok şükür Hocam, çok şükür bu günümüze, halimize, Allahın bize verdiklerine," dedi sustu, bir süre düşündükten sonra, "o da senin gibi söylüyordu sanırsam ya, onun sözlerini öyle seninkiler gibi anlayamıyordum."

"Kimin sözlerini?"

"Muallim Zeki Beyin... Ona kıydılar. Senin gibi, senin gibi konuşuyordu. Çok öfkeli söylüyordu. Sen hiç öfkelenmiyorsun."

"Öfke güzeldir," dedi Hoca, "insanın yüreğini temizler. Ama sen gene de öfkelenmeyeceksin, öfkelenmek Allahın hakkıdır,

çünkü o her şeye kadirdir. Biz neyimize öfkeleneceğiz ki, biz insanız. Daha bir kertenkele gibi sürünüyoruz. En küçük bir başkaldırmayı bile öğrenemedik."

"Bu halimize, bugünümüze de şükür, düşünüyoruz ya Hocam."

"Çok şükür," dedi Hoca.

Oturdukları yerden kalktılar, dere boyunca, çakıl taşlarının, çınar yapraklarının üstünden yürüyerek aşağıya indiler. Önlerine dik, keskin kayalıklı bir dağ çıktı. Dağdaki ormanın ağaçları uzun ve kalındı. Yarı yarıya da yapraklar sararmıştı. Ormanın üstünde bir sarı bulut tütüyordu, ışığa doymuş. Hoca önde, ötekiler arkada birerle kol bir çiğire düşüp dağa yukarı ilerlemeye başladılar. Yürüdükleri yer, gidile geline aşınmış ak çakmaktaşı kayalıklardı. Öndeki Hoca düz yolda yürüyormuşçasına hızlı yürüyordu. Hoca, nerede olursa olsun, ister dağda, kayalıklarda, ister ormanda, ister düzde, olağanüstü bir hızda yürürdü her zaman, onun hızına ancak yetişse yetişse Yel Veli yetişebilirdi. Arkadan gelenler, onun hızına erişebilmek için, çoğu zaman arkasından soluk soluğa koşmak zorunda kalıyorlardı. Tepeye çıktıklarında, başta Hoca, sonra ötekiler çıpıldak tere batmış çıkmışlardı.

"Şu yamaçtaki pınarın başında yiyelim yemeğimizi."

"Olur," dedi Memed, "bir yere oturalım da, nereye olursa olsun." Soluk soluğa kalmıştı.

Yokuştan aşağıya koşarak indiler. Pınar, yedi kardeş dedikleri, gövdeleri kalın, doruğu göğe ağmış, yedi sedir ağacının köklerinden kaynıyordu. İçi ak çakıltaşlıydı ve ağzına kadar, pınar, ışıkla dolmuştu. Aşağısında uzun bir çam oluktan akan su, terütaze yeşil çimenlerin arasından geçerek, çok derinlerdeki dereye ulaşıyordu.

Azıkçı Güdük Hacı sırtındaki şişkin azık torbasını indirdi. Torbadan önce bir çizgili, çarşaf kadar büyük Maraş bezi çıkardı, çimenlerin üstüne serdi. Arkasından ekmek, tıka basa kavurmayla doldurulmuş bir dağarcık, tandır ekmeği, soğan, kaynatılmış yumurta, peynir, çökelek çıkardı.

"İşte kuzu kavurması Memed," dedi Hoca, "sen seversin diye..."

"Sağ ol Hocam, beni her zaman benden çok düşündün."

Hoca başını önüne eğdi, yufkanın içine sarıp, güzel bir sokum yaptığı kavurmayı dişlemeye başladı. Kavurmalarını atıştırarak, gidip oluktan soğuk, ışıklı sularını içerek yemeklerini bitirdiler, ağaçların altına kıvrıldılar uyudular. Kasım nöbetçi durdu.

Çok uyumadılar, Ferhat Hoca hemen ayağa fırladı, kuşkulu gözlerle sarısı patlamış gür ormanlıklı ulu koyağı, karşıdaki dumanlanan dağı, yandaki kahverengi, içi kırmızı damarlı çakmaktaşı kayalığını gözden geçirdi. Başta Memed, öteki eşkıyalar da onun gibi yaptılar. Hoca uzun uzun yöreyi araştırdıktan sonra: "Kimse yok," dedi, aşağı doğru yürümeye başladı, ötekiler de onu izlediler. Keskin kayalıklı ince bir geçitten tabanlarının altı yanarak geçtiler. Karşılarına mor bir kayalık çıktı, kayalık o kadar yüksekti ki, doruğundaki kartallar bir serçe kadar küçücük gözüküyorlardı. Kayalığı dolanmak kolay olmadı. Kayalıktan sonra karşılarına sık bir sedir ormanı geldi. Ağaçlarda çok kuş yuvası vardı. Hemen hemen her ağacın altından, yöresini mavi çiçekli, güzel kokulu yarpuzlar almış bir pınar kaynıyordu. Bir pınardan su içen apak, uzun kuyruklu bir tilki gördüler. Tilki onları görünce apıştı kaldı, yerinden kıpırdayamadı. Yandaki çukurda çangal boynuzlu, kırmızı tüyleri yıldırdayan bir geyik sürüsü başlarını kaldırdılar, düşünceli, kederli gözlerle onlara şaşkınlık içinde baktılar.

"Memed, bunlardan birisini senin için vurayım mı?"

Hoca tüfeğini omuzuna alırken:

"Yapma Hocam," diye, onun tüfeğini tutup namluyu başka yöne çevirirken, bağırdı Memed, "Kırkgöz Ocağının, Anacık Sultanın geyikleri bunlar."

Hoca ona kızdı ama, belli etmedi. Geyikler de, ak kuyruğu bulut gibi savrulan tilki örneği yerlerinden kıpırdamadılar. Kartal, atmaca, şahin sesleri kayalıklarda keskin yankılanıyordu. Taşsız küçük bir alana indiler. Alanı, yarısı yıkılmış bir ağılla çevirmişler, sonra terk edip gitmişlerdi. Çiftçilikle uğraşmış her kişi burasına yıllardır saban demiri girmediğini bir bakışta anlayabilirdi. Ne de güzel, etli, yağlı, bir toprak, diye düşündü Hoca. Alimallah bire otuz verir bu tarla. Niye bırak-

mışlar ki? Sonra da böyle bir tarlam olsaydı, diye düşündü. Neler ekmezdim, neler, diye içini çekti. Bir bostan ekerdim, içine o memeli domateslerden, acı, sivri yeşil biberlerden, mor, yaldızlı patlıcanlardan dikerdim. Yanından da ne güzel bir su akıyor. Burasının havası da ne ılımanlık. Sonracığıma balkabakları, kavun, karpuz ve hem de yeşil salatalık, taze, çamurlu çamurlu koparır insan. Kokusu keskindir, dünyanın bütün tazeliği bu kokudadır. İnsan, dünyada ne kadar taze ot, çiçek, dokunsan solacak ince çimen varsa, onların kokusunu iliklerinde, damarlarında, derisinde duyar. Şuraya, şu kayanın dibine, çınarların altına da küçücük bir ev, bir de güzel, büyük kara gözlü, kuğu boyunlu, güneş yanığı tenli...

Memed, tarlanın ucunda durmuş kalmış, derin düşünceler içine gömülmüş Hocaya:

"Hocam, Hocam," diye seslendi, "nasıl da dalmış gitmişsin, Hocam."

Hoca yaş içinde kalmış gözleriyle ona döndü:

"Ne düşünüyordum biliyor musun Memed, şu bırakılmış tarla var ya, benim olsa, ben de şuraya bir gözcük bir ev kursam... Bostan eksem, kadife çiçeği, reyhan, peryavşan, yarpuz diksem yöresine fırdolayı. Bir evlek de salatalık..."

Memedin yüzü o anda karardı, Hocadan daha çok hüzünlü:

"Nerdeeeee o günler Hocam, bizim bundan sonra, hiçbir şeyimiz olmayacak. Kurdun bile yuvası var, bizim bir çöpümüz, mağaralardan başka sığınağımız olmayacak."

"Aldırma," diyen Hoca güldü. "Bizimkinin de ayrı bir tadı var. Bak, kim bilir, bu tarlanın sahibi başına ne iş gelmiş de bırakıp gitmiş. Şu bizim imrendiğimiz, her karışı bir kan eden toprağı..."

Hoca küçük tarlayı ikiye biçerek, gözlerini topraktan alamadan karşıdaki dereye gitti, iri çakıltaşlarına basa basa dereyi geçtiler. Ağaçların arkasından bir düzlük gözüküyordu. Düzlük epeyce büyük olmalıydı. Hoca, az ilerde çift süren yaşlı adamı görünce sevindi. Çabuk çabuk adamın yanına vardı. Memed de, ötekiler de düzde ona ayak uydurabiliyorlardı. Ardından geldiler. Yaşlı adamın önündeki öküzler belki kendinden de yaşlıydı. Bir deri bir kemik adamın göze ilk uzun, kırış kırış boynu çar-

pıyordu. Önündeki öküzlerin de kaburgaları kaburgalarına geçmişti. Ağacın dibine üfürsen yıkılacak yaşlı bir kadın çömelip tünemiş, fıldır fıldır gözleriyle gelenlere bakıyordu.

"Selamünaleyküm."

"Aleykümselam Ferhat Hocamız. Sen hoş gelmiş, safalar getirmişsin."

"Sen hangi köyden olursun?"

Adam, tel tel uzun sakalıyla, gösterdi:

"Teeee, o köyden olurum."

Eşkıyalar, adamın gösterdiği yere baktılar, ormanın içinde tüten uzun bir dumandan başka bir şey göremediler.

"Orası mı?"

"Orası," dedi adam, "istersen bu gece bizde tanrı misafiri ol... Bizi..."

"Orada bir küçük tarla gördüm, her karışı bir kan eder."

"Eder," dedi adam boynunu sündürerek.

"Kimin o tarla?"

"Benim."

"Neden bıraktın öyle verimli bir yeri, senin de."

"Şu öküzlere baksana, saban mı öküzleri, öküzler mi sabanı çekiyor belli değil. Ben, bu iki evleklik tarlayı bile süremiyorum. Bu öküzler de ölürlerse, ben de onların ardından çok yaşamaz, acımdan ölürüm."

Memed fırtınanın yaklaştığını anlamış, olacağı bekliyordu. Hoca, dağlardaki yaşamını en ince ayrıntılarına kadar ona anlatmıştı.

"Şahan!"

Hocanın Şahan demesiyle onun tüfeğini omuzuna alıp iki öküzü de, iki kurşunla yere sermesi bir oldu. Bu sırada da, karşıda ağacın altına çömelmiş kadının yaralı bir kaplan gibi Ferhat Hocanın üstüne atılması, o itince de taşlara, keseklere sarılması bir oldu. Hem bir yandan Hocayı taş, kesek yağmuruna tutuyor, bir yandan da bağırıyordu:

"Öldür, öldür, öldür bizi sakalı boklu Hoca, öldür. Madem öküzlerimizi öldürecektin, önce neden bizi öldürmedin? Biz, biiiiiz, biz şimdi ne yapacağız, biz şimdi, öldür bizi de kurtulalım."

Taşları, kesekleri bıraktı, geldi Hocanın yakasına yapıştı, "Öldür, öldür, öldür bizi," diyor, başka bir şey söylemiyordu. Memed, öteki eşkıyalar, Hocanın yakasını kadının elinden almaya çalışıyorlar, kadının kartal pençesi gibi Hocanın abasının yakasına geçirmiş ellerini bir türlü sökemiyorlardı.

Adamsa başları kan içinde kalmış öküzlerin başucuna gitmiş çömelmiş, hiç ses çıkarmadan, derin bir hüzünde ığranıyordu. Yüzü uzamış, ölü yüzü gibi olmuştu.

Sonunda Şahan kadının elini Hocanın yakasından koparabildi, "Dur, anam, dur, azıcık bekle, bağırma, sövme, sonra pişman olursun," diyerek, onu götürdü, eski yerine, ağacın altına koydu. Oradan da vardı adamın kolundan tuttu kaldırdı. Adam ayakta duramıyordu. Bıraksa yere düşecekti, öylesine bacakları feldirdiyordu. Adamı getirdi Hocanın önüne dikti. Hoca, elini koynuna soktu, yeşil atlas bir büyük kese çıkardı, Memedi çağırdı:

"Söyle bana İnce Memed," dedi, "bu adam iki genç, yiğit öküzü kaç altına alabilir?"

Kadının yüzü değişti, gözleri yuvalarında fıldır fıldır döndü, hemen ayağa fırladı kocasının yanına geldi, orada dimdik durdu. Gözlerini Hocanın gözlerine dikti. Adamın da o anda bacaklarının feldirdemesi durmuştu. Onun da gözleri Hocanın elindeki keseye takılmıştı.

"Beş altına," dedi Memed.

Hoca kızdı:

"Yahu oğlum Memed, ben beş altına bir sürü öküz alırım, etme eyleme. Sen ne diyorsun yahu, sen!"

"Aşağı olmaz. Adam neredeyse ölüyordu Hocam. Beş altın."

"İyi bilin ki bu beş altın çok. Ama neyleyim ki, çetebaşı İnce Memed buyuruyor, boynumuz kıldan ince."

Erkekle kadının gözleri faltaşı gibi açılmış, Ferhat Hocanın kesenin kaytanına giden eline dikmişler, inanmaz inanmaz bakıyorlardı.

Hoca keseden beş altın aldı:

"Aç avucunu," dedi adama, "sana yedi tane öküz parası veriyorum. Bir, iki, üç, dört, beş... Tamam mı?"

Adamın eli titremeye, gene bacakları feldirdemeye başladı.

Kadının keskin, ince, sert, buyurucu sesi duyuldu:

"Çabuk koy onu cebine."

Adam, o anda beş altını, elleri titreyerek kuburuna koydu. Kadınsa yıldırım gibi koşarak Hocaya sarıldı. Onu bıraktı Memede, Memedi bıraktı ona sarıldı. Bir süre, böylece Hocayla Memed arasında mekik dokuduktan sonra öteki eşkıyalara geçti, onlara da sıcacık sarıldı, ardından da geldi Hocanın karşısında durdu. Gözlerinin içi gülüyor, her bir yanından sevinç fışkırıyordu.

"Koca Allahımın güzel adamı Ferhat Hocam, senin yerin doğru cennet. Herkes böyle derdi de senin için, o bir ermiş derlerdi de inanmazdım. Kurban olduğum ermişim, ala gözlüm, hiç yolundan şaşma, cennetin kapısı senin için açılıp durur."

Sonra Hocaya alkışlar etti, dualar okudu. Konuştukça coşuyor, Hoca da onun kanatlı sözlerini kesmiyordu.

"Keşki sana nasip olan cennetteki köşk, başka, öteki ermişlere de nasip olsa, Allahın güzel adamı."

Birden Memedi anımsadı, ona gülerek baktı, yanına vardı, elini tuttu:

"Benim yiğit, güzel, Allahın kılıcı oğlum, Allah övmüş yaratmış, serdar etmiş ermişlerin üstüne. Allah seni kazadan beladan kurşunlardan esirgesin."

Memede de, öteki eşkıyalara da çok konuştu. Hepsine de teker teker, adlarını sorarak alkışlarda bulundu, sonra da Hocaya döndü:

"Allahın güzel adamı sana bir şey soracağım, şu senin vurdurduğun öküzü akıl edip de kesemedik. Onu kesseydik, bütün köylü bol bolamadı et yerdi."

"Bre bacı bu öküzler bir deri bir kemik, köylü bunun nesini yiyecek?"

"Biz yeriz," diye övündü kadın. "Biz onları bir yeriz ki feriştah gibi. Şimdi sen söyle bana Allahın iyi adamı, bu öküzler murdar mı, değil mi?"

"Murdar değil anam," dedi Hoca, gözlerini ölü öküzlerden ayırmadan.

"Kurşunla öldürülürse bir hayvan, o murdar olmaz."

"Kadın, orada, iki eli önündeki kuburuna sıkı sıkıya sarıl-

mış, kalakalmış kocasının yanına geldi, onun kulağına fısır fısır bir şeyler söyledi. Karıkoca el ele tutuştular, köylerinin yolunu tuttular. O kadar çabuk yürüyorlardı ki, arkalarından bakakalmış Ferhat Hoca, şu uçup gidenlerin, az önce önündeki porsumuş yaşlılar olduğuna bir türlü inanamıyordu. Sarı bir altın tozu almıştı ortalığı. Her şey sarı bir pul pul, ışıltı içindeydi.

"Nereye gidiyoruz Hocam?"

"Bugün sana bir şölen var."

Önlerine düştü, Memed de yanında, hiç konuşmadan yürüdüler. Memed, Hocaya, çalışıyor çabalıyor bir türlü ayak uyduramıyordu. Az bir sürede kan ter içinde kaldı. Bu Hoca ayaklarına kanat takmış, diye gülümsüyordu. Oysa eskiden Hocadan çabuk yürürdü.

Akşamüstü bir köyün üstündeki ormanlıklı yamaca geldiler. Memed, içinden, Hoca inşallah şurada bir mola verir, diyordu. Dileği de hemen yerine geldi.

"Şu aşağıdaki köyün adı Yelpınardır," dedi Hoca, "şurada azıcık yornuk çıkaralım."

"Çıkaralım," dedi Memed, hemencecik de oraya çöktü. Körük gibi soluyordu. Bunun farkına varan Hoca, elini Memedin omuzuna koyarak yanına oturdu:

"Sen de eşkıyalığa alışacaksın oğlum," dedi.

"Alışacağım Hocam."

Aşağıdaki köyün tüten dumanları ormanın üstünde ağır ağır salınıyor, köyden eşek anırtıları, köpek ürümeleri bir uğultuya karışmış geliyordu. Bir tek de, vakti şaşırmış bir horoz öttü.

"Bu köy çok eski bir köy," dedi Hoca. "Bu köyün bir başka adı da inadım inat köyüdür."

Hoca, dinlenme sırasında bu köyü baştan sona gülerek güldürerek anlattı. Fırkai Islahiye sıralarında, yani Türkmenler daha yerleşmeye zorlanmadan, yani Türkmenler daha başkaldırmadan Adana Valilerinden birisi dağ köylüklerini ovaya inmeye zorluyor, bunun için de güç kullanıyor, direnen köylülerin evlerini yıktırdıktan sonra, onları candarmalarla, çoluk çocuk, köyde bir canlı kalmamacasına ovaya indiriyordu. Köylülerse, bir altı aya kalmadan Çukurovadaki ot evlerini bırakı-

yor, baştan başa yıkılmış köylerine geri dönüyorlardı. Valiyle köylüler arasında dağlardan ovaya, ovadan dağlara amansız bir koşuşturma başlamıştı. Bu korkunç kovalamaca, Türkmenler yenilip ovaya yüz binlerce insan hapsedildikten, hanelerine sıtma kıranı girip binlerce kişi sinekler gibi kırıldıktan sonraya kadar da sürdü. Birçok dağ köyü sıtmaya, ölüme karşın hükümetle başa çıkamayıp ovaya yerleşti, ama Yelpınar köyü inadını sürdürdü. O ünlü Validen sonra da hükümet onların yakalarını bırakmadı. Evlerini yıktılar, onlar gene ev yaptılar. Hapsettiler, inatlarından dönmediler. Yıkık köyün ortasına candarma karakolları kurdular, köye dönenleri yakalayıp hapisanelere taşıdılar. Köylüler uzak dağlara, kuytulara, saklı yerlere alaçıklar, çadırlar, evler kurdular. Zaptiyeler, candarmalar onları oralarda da rahat bırakmadılar. Ne yaptılar, ne ettilerse inadım inat Yelpınar köylüleriyle, onun gibi daha birçok köyle başa çıkamadılar. Toros köylüleri dağlarda aç susuz, zulüm altında kalsalar bile Çukurovanın sıcağına, sivrisineğine alışamadılar, yıkılmış yakılmış köylerine gerisin geri döndüler. Bu kovalamaca uzun bir süre, hükümetler inatlarından dönünceye, onları ve dağları unutuncaya kadar sürdü.

"Haydi kalkın çocuklar," dedi Hoca, "şu inadım inat köyüne kadar gidelim. Geleceğimizden haberleri var. Onlar şimdi bizim burada oturmuş ne konuştuğumuzu bile biliyorlar. Onların uçan kuştan bile haber alma alışkanlıkları var. Şu koca dağın neresinde bir karınca yürüyor, onlar bilirler. Hele candarmanın kokusunu, daha onlar yönlerini dağlara dönmeden haber alırlar. Yıllarca kovalanmışlığın alışkanlığı. Şimdi bütün Yelpınar köyü yediden yetmişe, bizimle. Bizim, bu dağlardaki gören gözümüz, işiten kulağımız onlar. Bu dağlarda yaprak kıpırdasa ilk onlar duyarlar. Hiç de, hiçbir şeyden, o kadar yüz göz olmuşlar ki, candarmadan, tahsildardan, eşkıyadan korkmuyorlar. Anacık Sultana da çok bağlılar."

Onları köyün dışında, giyinmiş kuşanmış, yedi genç Memedle birlikte Cafer Dede sağ elini yüreğinin üstüne götürerek karşıladı. Yedi Memedin yedisi de aynı biçim kahverengi el dokuması şalvar giymiş, üstüne de dizleme çorap çekmişlerdi. Sırmalı abaları da kahverengiydi. Fişeklikleri, tüfekleri, han-

çerleri, dürbünleri de biribirinin tıpkısıydı. Memedlerin hepsi de tıp demişler, biribirlerinin burunlarından düşmüşlerdi sanki. Onlar da, Cafer Dede gibi, sağ ellerini yüreklerinin üstüne götürmüşler gelenleri selamlıyorlardı.

"Bunlar da bizim köyün Memedleri İnce Memed," dedi Cafer Dede, biraz da övünerek. "Eti de senin, kemiği de, al senin olsun."

Köye yaklaşırlarken Hoca Memedi öne almıştı, kendisi de bir adım arkadan yürüyordu. İşte bu yüzdendir ki Cafer Dede, hiç görmediği İnce Memedi tanımıştı.

Köye girdiklerinde, köyün alanında yediden yetmişe bütün köylü kalabalığı, bir tapınaktaymışçasına sessiz, bütün gözler Memedin üstüne dikilmiş onları karşıladı. Memedse utangaç, gözleri yerde sağ elini yüreğinin üstüne kendiliğinden götürerek köylüleri selamladı. Cafer Dedenin evinin dayalı döşeli konuk odasına girdiklerinde bile eli yüreğinin üstündeydi. Elini orada unutmuş gitmişti. Tüfeğini omuzundan alırken, elini yüreğinde unuttuğunun farkına vardı, kendi kendine, belli belirsiz gülümsedi.

Akşam oldu, türlü yemekler geldi, yediler içtiler.

Yemekten sonra odayı, evin öteki odalarını, saçak altlarını, avlusunu köylüler doldurdular. Gece yarısına doğru Cafer Dede sazını duvardan aldı, en eski demeleri, yenilgileri, yengileri söyledi. Ne Ferhat Hoca, ne Memed, ne de ötekiler böyle saz çalan bir kişiyi daha dinlememişlerdi. Dede onları almış cennetlere, uzak çağlara, savaşlara, acılara, sevinçlere götürmüştü. Sabah olup da Cafer Dede sazını keserek, türküsünü bitirdiğinde, yürekleri, bedenleri, kafaları yunmuş arınmış, anadan yeni doğmuş gibi olmuşlardı.

Cafer Dede sigarasını içer, sol eliyle makas görmemiş uzun, pos bıyıklarını sıvazlarken:

"Size güzel bir haberim var," dedi. "Bizim köy uğurlu köydür, pir ocağıdır. Bu köyün nasibi vardır. İşte biz, bu yüzdendir ki, öldük bittik, işte bu yüzdendir ki, koca bir Osmanlı bizimle baş edemedi, işte bu yüzdendir ki İnce Memedin kutlu ayağı bu topraklara bastı. İşte bu yüzden..."

"Dede, adamı çatlatma," diye güldü Hoca, "haberin ne?"

"Haberim," dedi Dede, "İnce Memed gelmeden atı geldi köyümüze. Ben hep tanyerleri ışımadan uyanırım. Bir sabah uyandım ki bir yağız at gelmiş bizim kapımıza, boyun bükmüş, arka sağ ayağını karnına çekmiş durur. Amanın bu at nedir, bu ne haldir derken komşular yetiştiler, bu at, dediler İnce Memedin atıdır. Aman, aman ola ki, bu ata kimse dokunmaya. O kendisine kimsenin dokunmasını sevmez, yoksa uçar, gözden uçar gider. O at orada bir gün, bir gece durdu. Yem verdik yemedi, su verdik içmedi."

Atın Dedenin kapısına geldiğini duyan bütün köylü, uzaktan, elleri yüreklerinin üstünde, çıt çıkarmadan ona baktılar. Gece bile yerlerinden ayrılmadılar.

"At, üç gün, üç gece boyun kırıp yerinden kıpırdamadı."

"Pir ocağıdır," dedi Ferhat Hoca.

"Hocam, sen de mi bunu söylüyorsun?"

"Ben de bunu söylüyorum. Pir ocakları bizim için de pir ocağıdır. Nasıl Kırkgöz Ocağı sizin ocağınızsa."

"Amenna ve saddakna," dedi Dede, elini yüreğine götürdü, boyun kırdı.

"Efendime söyleyim, dedim ki arkadaşlara, hey erenler, dedim, bu at buradan gidici değil. Üç günün sonunda ona bir kova su gönderdim Meryem kızımla. Suyu kana kana içti, gene durumunu bozmadan. Akşamüstü, hey erenler, dedim, bu at Pir Ocağına gelmiş ki gidici değil, şu ata biz de konukseverliğimizi gösterelim. Kızım Meryemin eline bir yular verdim, var git kızım, bu senin elinden su içti, belki de sana teslim olur. Meryem usul usul ata yaklaştı, bu at ne yapacak, diye bizim yüreğimiz pat pat, Meryem az daha yaklaştı, kutlu at durumunu hiç bozmadı. Meryem gitti yelesini, alnını okşadı, atta hiçbir değişiklik olmadı. Meryem yuları boynuna geçirdi, çekti... Aman, bu at bizi deyi, pir ocağı deyi gelmiş de, Allah bizim gözümüzü kör eylemiş de, onu üç gün, üç gecedir kapıda bekletiriz, buna güzel bir yer, ahır mı, ahır olur mu İnce Memedin atına! Dağa taşa, kurda kuşa selam vermeyen, yanına canlı yaklaştırmayan, ayaklarına şimşek dolayıp da öyle koşan bu kutlu ata... Her huyunu bırakmış da, gelmiş de pir ocağına... İşte şimdi, orada, önüne arpa, saman, yeşil ot, yeşil otu pınar

başlarından tutam tutam yolarak getirdiler çocuklar... Görmek ister misiniz? Fıkara o kadar acıkmış ki kaç gündür başını kaldırmadan yem yiyor."

"Ben görmek isterim," dedi Memed, utangaç. Ayağa kalktı, Cafer Dede onun önüne düştü, küçük, güzel, tertemiz, avlunun içindeki bir eve götürdü. Ev aydınlıktı ve at ortaya konmuş büyük bir sandıktan başını kaldırmadan kütürdeterek yem yiyordu. Onların kapıyı açışlarına, ayak seslerine bile başını kaldırmadı at. Kapıda durdular, bir süre başını kaldırmadan ot yiyen atı seyrettiler.

Memed, kendi kendine duyulur duyulmaz söylendi, "demek bu o imiş." Arkasını döndü, düşüncelere batmış çıkmış, başı yerde oradan ayrıldı. İçeri döndüğünde çok iri, kırmızı postalını kapının ağzında bırakmış, kırmızı abalı başı tavana değen, geniş omuzlu bir kişiyi ayakta dimdik durmuş bekler buldu. Bu adamı gözü ısırıyordu. Bir yerlerden tanıyordu ya çıkaramadı. Yerine oturunca iri adam geldi, önünde niyaza durdu:

"Anacık Sultan Hazretlerinin İnce Memede, arkadaşlarına selamı var," dedi, "Anacık Sultan Hazretleri diyor ki, bize buyursunlar."

O görkemli bedeniyle ayağa kalktı, elpençe divan, arka arka yürüyerek eşiğe vardı, eğildi, yerden postallarını aldı, çabucak giydi ve gitti.

Ferhat Hoca, çok eskiden bu yana pir ocağını, ocağın dedelerini duymuştu, biliyordu. Bunlar, Baba İshak soyundan geliyorlardı. Baba İshak on üçüncü yüzyılda başkaldıran Türkmenlerin, Ağaçerlerinin piriydi. Bu pir ocağının şimdiki Dedesi de Cafer Dedeydi. İshaklıların soy kütükleri de buradaydı. Ferhat Hoca, Baba İshaklıların maceralarını gençliğinde bir tekkeden ele geçirdiği elyazması bir kitaptan okumuş, ondan sonra da Baba İshaka, onun piri Baba İlyasa merak sarmıştı. Bu, Anadolunun, bilinen ilk büyük başkaldırısı üstüne ne bulmuşsa okumuştu.

Baba İshak ayaklanmasında ilk başkaldırma gene bu Toros dağlarında başlamıştı. Ağaçerleri adı verilen ağaç işleme, tahta biçme ırgatları haksızlığa, yoksulluğa, zulme dayanamamışlar,

eriş ya Dede Sultan, diyerek, baltaları, nacakları, kargılarıyla dağlardan ovalara günlerce akmışlar, ovalardaki, onlar gibi başkaldırmış Türkmenlerle birleşmişler, köyler, kasabalar, şehirler ele geçirmişler, geçtikleri yerlerde hakka, adalete dayalı yönetimler kurmuşlar, Adıyamandan Malatyaya, Malatyadan Kayseriye, Sivasa, başkent Konyaya kadar, bütün Anadolu bozkırlarını buyrukları altına almışlar ve adalet ve müsavat ve hürriyet ve hem de uhuvvet üzere bir dünya kuracaklarına kızıl bayrak ve kızıl taca el basarak ant içmişlerdi.

Selçuki Sultanlarının onlara karşı gönderdikleri ağır silahlı ordular, bu ant içmiş, eli baltalı, nacaklı, mızraklı, demir dirgenli kalabalık önünde yele karşı konmuş kar örneği erimişlerdi. Anadolu bozkırından şimdiye kadar hiç duyulmamış hürriyet, uhuvvet, müsavat çığlıkları sevinç türkülerine karışmış geliyordu. İnsanoğlu insanoğlu oldu olalı, bu çoluklu çocuklu, kadınlı kızlı, yaşlı genç kalabalığından gelen, dünyayı dalga dalga dolduran sevinç türküleri gibi türküler, sevinç oyunları gibi oyunlar duymamışlar, görmemişlerdi. Bir bozkır dünyası otu ocağı, suyu toprağı, börtü böceğiyle sevince, güzelliğe, yürek sıcaklığına kesmişti. Ve az kalmıştı başkent Konyayı almalarına. Konyayı alacak, zulmün sultanını ele geçirecek, bunca kötülüğün, çürümüşlüğün, zulmün hesabını ondan soracaklardı. Ondan ve hem de adamlarından. Ve gene bir şafak vakti başladı savaş. Yediden yetmişe bütün obalar, hastası yatağından kalkarak, yaşlısı değneğine dayanarak, kadını erkeğine yardım ederek savaşa girişiler. Bu son savaştı. Ya yenecek, ya toptan yok olacaklardı. Ve netsin neylesinler ki, ve bilmiyorlardı ki Selçuklu Sultanının kendi ordusundan da daha ağır silahlı ve atlı ve hem de demir zırhlı ordular kiraladığını komşusu Bizanstan. Kıyasıya bir savaş oldu. Ve eli baltalılar, en yiğitlerini yitirdiler önce. Dayandılar. Sonra geriye kalan yiğitlerini... Sonra geriye kalanlarını... Baba İshaklılardan hiç kimse, bir yaşlı, bir çocuk bile geriye dönüp kaçmadı. Zulmün kılıcı, tolgası, zırhı altında ezildiler. Kadınlar, genç kızlar çıktılar bu sefer de bu kapkara esen zulmün, ölümün karşısına. Onlar erkeklerinden daha çok dayandılar, dişleri, tırnaklarıyla,

içlerinden bir teki bile kalmayıncaya kadar dövüştüler. Birkaç gün önceki bu sevinç türküleri ölüm ağıtları oldu. Ve Selçuklunun ve Bizansın, Konya ve İstanbulun gözü dönmüş azgın kanlılarının atlarının ayakları altında ezildi el değmemiş genç kız memeleri, sırma saçları. Baba İshakı da kalede kuşattılar. Koca ordular, atlarının ayakları bileklerine kadar kana batmış zulmün azgın binicileri hep bu küçücük kalenin yöresinde birikiştiler. Saldırdılar küçücük kaleye, bir anda duvarlarını yerle bir ettiler. Baba İshak kır atının üstüne binmiş, yeşil maşlahını örtünmüş, bir top ışık içinde yalp yalp ediyordu. Demir donlular, atları sırma koşumlular yetiştiler, Baba İshakın üstüne kılıç, ok, mızrak üşürdüler. Baba İshaktır, onlara şöyle bir uzaktan baktı, netsek neylesek zait, bir kez yenilmişiz, dedi, arkasından da bütün kalabalığı titreten sesiyle, eriş ya Dede Sultan, diye bağırdı, atını üzengileyerek, kalabalığın üstünden göğe ağdı, bir top ak bulut oldu, bir süre kalabalığın üstünde, eriş ya Dede Sultan, diye dolandı, uzaklaştı gitti.

O gündür bugündür, işte o ak bulut Anadolu bozkırının üstünde dolanıp durur. Bir günü geldiğinde de...

Cafer Dede, onları üç gün göndermedi. "Bu ocak pir ocağıdır. Balım Sultan, Baba İshak, Baba İlyas ocağıdır," diyordu. "İnce Memed gibi bir er bu ocağa gelirse üç gün kalmadan buradan ayrılamaz. Kırklar, Yediler, pirler erenler ona izin vermezler. Ben bu çocuklara ne dedim, at bizim kapıya gelince, dedim ki çocuklar hazır olun. İnce Memedi de pirler yakında buraya getirecekler, dedim. Sizi pirler getirdi bana, pirler izin vermeyince de gidemezsiniz."

İnce Memed, bu üç gün içinde birçok kez atının yanına gitti, onu seyretti, onu anlamaya, yüreğinin içine girmeye çalıştı, hiçbir şey olmadı. Yalnız at yemliğinden bir kere başını kaldırdı, ona baktı. Ne güzel, hüzünlü, düşünceli gözleri vardı. En son, tam evden ayrılacakları sırada da İnce Memed atının yanına vardı. Bu sefer at başını iyice kaldırdı, ona baktı, gözleri gülüyordu. Memed, buna sevindi. Öteki eşkıyalar da Memedden sonra, başta Ferhat Hoca atı ziyaret ettiler.

Bütün köylüler onları köyün dışına kadar uğurladılar.

Cafer Dede:

"İnce Memed, aslanım," diye ona sarıldı, "yolun açık olsun. Kırklar, Yediler, pirler, eli çatal kılıçlı Ali seninle olsun. Atını da hiç merak etme, ölene kadar yanımızda kalacak, ona gözümüz gibi bakacağız, gözün, onun için arkada kalmasın. O, pirlerin bize bir armağanıdır. Bizim yanımızda Alinin Düldülü neyse, senin atın da odur."

Yola düştüler. Bu sefer İnce Memed başı çekiyordu. Az sonra Hoca ona ulaştı, yan yana yürümeye başladılar.

"Hocam bu köy, başka bir köy... Üstleri başları da yepyeni, evleri de tertemiz. Bizim öteki köylere hiç benzemiyorlar. Baktım toprakları da o kadar çok değil."

"Bunlar ustadırlar." dedi Hoca. "Baba İshaktan bu yana ağaç işlerler. Bunlar öyle hünerlidirler ki ağaçtan adam yaparlar da konuştururlar bile."

Kasım:

"Ben bunların ağaçtan insan, geyik, doludizgin giden at, tek boynuzlu gergedan, gökte uçan turna yaptıklarını kendi gözlerimle gördüm," diye söze karıştı.

"Kasım haklı," dedi Ferhat Hoca. "Bunlar, çok da güzel, nakışlı, sedef, altın, gümüş kakma beşikler yaparlar. Padişahların, Beylerin çocukları bunların beşiklerinde uyur. Öyle beşikler yaparlar ki her birisine paha biçilmez. Sonra, bu dağların en güzel balını da bunlar çıkarırlar. Büyük konakların, oya gibi işlenmiş tahta işleri de bunlarındır. Camilerin mihrapları da bunların hüneridir. Senin at ahmak mı yoksa, gitsin de bu köye konuk olsun!"

Memedin sevincine diyecek yoktu. İçi pır pır ediyordu. Bir de ikide birde, bükük kuğu boynuyla gelip Seyran karşısında durmasa... Meraktan deli oluyor, derdini de, başta Hoca, hiç kimseye söyleyemiyordu. Hocaya da deli oluyor, böyle de bir adam olur muymuş, o günden beri bir kereden başka Seyranı sormadı, diye içinden boyuna geçiriyordu. Hoca her kendine baktıkça, bir söz söylemeye hazırlandıkça, işte Hoca Seyranı soracak, diye heyecanlanıyor, o da onun adını bir kere olsun ağzına alamıyordu. Keşki Müslümü de birlikte getirseydim, diye düşünüyor, iç çekiyordu, onunla Seyranı ne güzel konu-

şurduk, her gün, her gün, her an. Gene de Seyranı durmadan düşünmesi Seyranın gelip gelip karşısına dikilmesi, onu derecesiz mutlu ediyordu. Öyle düş falan değil, kimi kez Seyran geliyor, etiyle kemiğiyle, ışıltılı gözleriyle, kimi kederli, kimi sevinçli, olduğu gibi karşısında duruyordu. Birkaç kez Seyranı atla konuşmak istemiş, sonra utanıp vazgeçmişti. Şimdi dalmış gitmiş, Seyranı iliklerine kadar bütün bedeniyle düşünürken, onu atla konuşmadığına bin pişman oluyor, kulağının dibinde Baba İshakı, Tahtacıları, coşmuş anlatan Hocayı duymuyordu bile.

O gece bir Yörük obasında kaldılar. Yörükler onların Yelpınardan Kırkgöz Ocağına doğru yola çıktıklarını duymuşlar, yolda nasıl olsa kendilerine uğrayacaklarını bildiklerinden, hazırlıklarını yapmışlar bekliyorlardı. Bir düğün bayram sevinciyle karşılandılar. O gece derimevinde hep atı konuştular. Atın, başına konan paralardan, uydurma bir atı kurşuna dizdiklerinden, o uydurma atın bile vurulduğu günün şafağında silkinip ayağa kalkarak Köroğlunun Kıratı gibi bulut yeleli bir kır at olduğundan, kasabanın göğüne gelip kişnediğinden söz ettiler. Uydurma atı bile Kırklar Yediler, kasabalılara inat gelip dirilttiklerinden... Memed, hiçbir söze karışmadan, bir taş suskunluğunda onları dinliyor, Anacık Sultanın onları niçin çağırdığını merak ederek düşünüyordu. Hürü Ana, Anacık Sultandan ona çok konuşmuş, patlayan, kayalardan fışkıran mavi çiçeklerden, ocağın üstüne bir bulut gibi çöken, içi mavi kıvılcımlı ışıktan söz etmişti. O hiçbir zaman doruğundan ışık eksik olmayan, doruğun üstünde dönen, kaynayan bulutan mavi kıvılcımlar sağılıyor, çöküyordu doruğa. O gece mavi bir ay doğmuştu dünyaya. Kayan, mavi kıvılcımlar savurtan yıldızlar doldurmuştu gökyüzünü. Gece bile mavi mavi balkımıştı. Memedin kafası allak bullak olmuştu. Öğretmen Zeki Nejad, o tuhaf insanların doldurduğu kasaba, kendi ölüsünü deveye yüklemiş alıp götüren Alinin resmi, Baba İshaklıların ovadaki savaşları, kadınların son kadın kalıncaya kadar direnişleri, Seyran, Seyran onların arasında olsaydı, onun nasıl dövüşeceği hiç aklından çıkmıyordu. İzciler başı Topal Ali... Topal Ali Baba İshaklı savaşının başlarından birisi olsaydı...

Ferhat Hoca, Yörük Battal Ağa, Zeki Nejad... Konya ovasında kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Ak libaslılar, Anacık Sultanın dedeleri... Kalabalıklar kafir ordusunun üstüne akıyorlar, dağlardan, ovalardan, Karadenizden, Van gölünden, Akdenizden, yerden biter, gökten yağar gibi dalga dalga geliyorlar, kafirin demir donlu, demir mızraklı ordusuna çarpıyorlar, ölüyorlardı. Birinci dalga geliyor, ak libasları, ak başörtüleriyle toprağa dökülüyor, ölürken, avazları çıktığı kadar, eriş ya Dede Sultan, diye bağırıyorlar, üstlerini köpüklü bir kan seli örtüyor, gözden yitip gidiyorlardı. Bir dalga, bir dalga daha geliyor, onlar da dökülüyorlardı. Ama insanoğlu yerdeki karınca, gökteki kuş kadar çoktur, durmadan dalga dalga geliyorlar, durmadan dökülüyor, kırılıyorlardı. En son, en kalabalık dalga geldi, erkeklerin başında topal ayaklı öğretmen Zeki Nejad, tepeden tırnağa ak bir libasa bürünmüş, lekesiz, Ferhat Hoca, Topal Ali, tilki, kurnaz, Memed, temkinli, daha başka, akıllı insanlar, gün ışığı gibi ak libaslar giyinmişler, kır atının üstünde Baba İshak, Köroğlu, Köse Kenan, akıllı, tilki, kurnaz, arkalarında yetmiş iki milletin fakir fıkarası... Kadınların başında Anacık Sultan, Hürü Ana, Seyran kır atların üstünde, ellerinde cıdalar, arkalarında yetmiş iki milletin kadınları, ak başörtüleri bayraklar gibi uçuşarak... Kuşatıyorlardı dört bir yandan demir donluları, demir mızraklıları, kalabalığın ortasında kalıyorlardı Sultanın askerleri, kiralıkları. Kalabalık o kadar bastırıyor, sıkıştırıyordu ki Sultanlıları, onlar, kollarını bile kıpırdatamıyorlardı. Bir de bakıyorlardı ki, ne görsünler, Sultanın askerleri ortada yok. Hepsi ayaklarının altında. Kadınlar onların demir zırhlarını, mızraklarını parçalıyorlar, bir demir şangırtısıdır alıyordu dünyayı. Konya çarşısında en yüksek minareye çıkmış Ferhat Hoca, gürül gürül Kuran okur gibi, hak ve adalet üstüne konuşuyordu. O iniyor, öğretmen Zeki Nejad çıkıyordu minareye. Kırmızı şeritli altın madalyası göğsünde sallanarak, yarılmış, kanlar akan göğsünü sol eliyle kavrayarak, ak libası kızıl kana bulanarak, biz çokluğuz, diyordu, işte hep böyle bir araya gelirsek, biz, dağları devirir yol ederiz. Dünyanın en büyük gücü de olsa, işte bu sabahki gibi, ortamızda yiter gider, toz olur da gider. Ve öğretmen Zeki Ne-

jad son sözünü söylemeden, ak libasları kızıl kana batmış ölü bir kuş gibi minareden aşağı sağılıyor, daha yere düşmeden, onun gül ölüsünü kalabalık havada yakalayıveriyordu. Deniz açılıyordu önünde, sütbeyaz, sütliman bir deniz... Bir tek ak bir martı süzülüyordu denizin üstünde, ışığa batmış. Öğretmen Zeki Nejad, kan içinde kalmış karşısına dikiliveriyordu, iyi yaptın Memed, diyordu, eli kanayan göğsünü kavramış, benim kanımı yerde koymadın. Ama çok kan yerde kaldı, çok da kalacak. Belki senin kanın da yerde kalacak. Ama bir gün, mutlaka bir gün kalabalıklar yürüyecekler, Şakir Beyin konağına yürüdükleri gibi. O kadar çok, o kadar çok yürüyecekler ki onları durduracak güç bu dünyada bulunmayacak. Ve daha konuşan Zeki Nejad, son sözünü söylemeden, son sözünü ondan sonra geleceklerin söyleyeceğine inanarak, denizin kıyısına düşüp kalacaktı. Kır at çıkıp gelecekti denizden, yerdeki öğretmeni dişleriyle yerden alacak, sırtına atıp gene denize dönecekti.

O gece, yarı düşte yarı hayalde sabaha vardı. Uyandığında hiç yorgunluğu kalmamış, kuş gibi yeynimişti. Sabah kahvaltısını nasıl yaptılar, ne söylediler, ne konuştular Memed hiçbir şeyin farkına varmadan kendi içine çekilmiş, yola düştü. Öylesine çabuk yürüyordu ki Ferhat Hoca bile arkasından zor yetişiyordu. Sonunda Hoca onu kolundan çekti durdurdu:

"Ne var Memed yavrum?" dedi, "Öyle bir dalmışsın ki sanki bu dünyada değilsin. Ne düşünüyorsun? Arkandan koşarak bile zor yetişiyor insan."

Memed, bir süre Hocanın yüzüne gözlerini kirpiştirerek aval aval baktıktan sonra, gülümsedi, kendi kabuğundan çıktı. "Hocam," dedi, "hani onlar var ya, Baba İshaklılar..."

"Onları mı düşünüyordun, böyle derin derin?"

"Onları düşünüyordum."

"Söyle bakalım, Baba İshaklılar var ya?"

"Hani Konya önlerinde, o düz ovada yenildiler ya, bir kalabalık dalgası daha gelseydi, bir dalga, bir dalga daha... Fakir fıkaralar çok, Sultanlılar az... Sultanlılar kalabalığın ortasında kalsalar da kıpırdayamaz olsalardı, ne olurdu?"

"Baba İshaklılar yenerdi," dedi Hoca.

Memed, şimdi bu anda Baba İshaklılar, Sultanlıları yenmiş gibi kıvançlandı, Hocaya sarıldı, öyle bir sıktı ki Hocanın bir an soluksuz kaldığının farkına varamadı, "Muallim Zeki Nejad," dedi yürümeye koyuldu, "kırmızı ipek şeritli altın madalyası da vardı onun."

Gün ikindine ulaşmadan Kırkgöz Tekkesine vardılar. Kızıl abalı, yeşil börklü, kırmızı postallı üç genç onları avlu kapısının dışında bekliyorlardı. Ellerinden tüfeklerini, tabancalarını, hançerlerini aldılar. Önde Hoca, arkasında Memed, ötekiler niyazda bulunarak, töreyi eksiksiz yerine getirerek Ocağa girdiler. İçerde Anacık Sultan soluk yüzüyle ayakta bekliyordu. Şimdiye kadar, Ferhat Hocanın bildiğince, bu postun sahipleri, padişah olsun, Bey olsun kimseyi ayakta karşılamamışlardı. Anacık Sultan da töreyi bozmamıştı. Bugün bozduğuna göre işin içinde iş vardı. Bir olağanüstü hal olmalıydı. Teker teker Anacık Sultana niyazda bulundular, Anacık Sultan sediri gösterdi, oturdular. Onlar oturur oturmaz da kırmızı abalılardan bir tanesi yeşil bir atlas bohça getirdi Anacık Sultanın önüne koydu. Anacık Sultan bohçayı aldı, üç kere öptükten sonra başına götürdü. Dizlerinin üstüne aldığı bohçayı titreyen parmaklarıyla açtı, bohçanın içinde çok düzgün katlanmış, azıcık da sararmış, üstü karınca izi gibi incecik Arapça yazılarla bezenmiş bir gömlek duruyordu. Ferhat Hoca da, İnce Memed de gömleği görünce buraya niçin çağrıldıklarını anladılar. Bu gömlek dünyada sayısı çok az olan tılsımlı gömleklerden birisiydi. Böyle bir gömleği giymek her kula, her padişaha bile nasip değildi. Böylesi bir gömleği bu dünyada giyebilmiş sayılı birkaç kumandan, birkaç padişah vardı ancak. Ve onlar da belliydi. Gömleğin üstünde doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz ayet, dua, tılsım, hadis, Allahın bütün sıfatları, esmai hüsna, vefk ve cefrler yazılıydı. Bu gömleği giyenlere hiçbir hastalık yaklaşamazdı. Onlara kurşun işlemez, onları kılıç kesmezdi. Bu gömleklerden giyenler bilcümle kötülüklerden arınırdı. Onları ateş yakmaz, su boğmazdı. Kollarındaki zincirler kendiliğinden sökülür, mahpusane duvarları bir bakışta yıkılırdı. Anacık Sultan ayağa kalktı, gömlek iki elinin üstündeydi. Memede buyurdu, "Soyun," dedi. Memed, hiç ikircik ge-

çirmeden soyundu, giyitlerini yandaki ceviz sandığın üstüne yığdı. Üst yanı çırılçıplak kaldı.

"Ferhat Hoca, Kuran oku."

Hoca ellerini havaya açtı, güzel, çınlamalı sesiyle, sanki geniş kubbeli büyük bir selatin camide okur gibi başladı okumaya. Bu sırada kırmızı abalılardan birisi ellerinin üstünde apak patiska bir gömlek getirip önünde niyaz ettikten sonra onu Memede giydirdi, çekildi, yanda dimdik durdu. Anacık Sultan işaret edinceye kadar orada bekledi. Hoca hiç durmadan gürül gürül Kuran okuyordu. Kızıl abalı delikanlı, İnce Memedi omuzlarından tutarak Anacık Sultanın önünde niyaza durdu. Anacık Sultan da dudakları kıpır kıpır dualar okuyarak ellerindeki yakasız gömleği üç kere Memedin başından geçirerek giydirdi. Onu kolundan tuttu kaldırdı, sandığın üstündeki giyitlerini göstererek yerine oturdu. Ferhat Hoca da Kuranı kesti. Memed, elleri makina gibi işleyerek giyitlerini giydi. Anacık Sultan onu yanına çağırıp oturttu.

"Bu gömlek Sultan Selahaddin Eyyubi Han Hazretlerinin gömleğidir. Onunla kafirlere karşı sayısız savaşlara girmiş sağ salim çıkmıştır. Sultan Selahaddin Hazretleri bu gömleği kendi eliyle Ocağa armağan etmiş, o gün bugündür de bu tılsımlı gömleği Selahaddin Eyyubi Han Hazretlerinden sonra kimse giymemiştir. İşte bundan bir ay kadar önce Sultan Selahaddin Eyyubi Hazretleri bir gece benim yanıma geldi, yeşil donlara bürünmüştü, elinde kıpkızıl, iri bir çınar yaprağı tutuyordu, çınar yaprağından kökler uzuyor, dünyayı dolanıyordu. Gözlerini bana dikti, Anacık Sultan, dedi, sizde benim bir emanetim var, onun sahibi İnce Memeddir, gömleği ona giydir. Böyle der demez de, önümden silindi, bir yeşil ışık oldu çekildi gitti. Ben de senin İnce Memed, burada olmadığını, ama bir gün gelip nasibini alacağını biliyor, dağlara dönmeni bekliyordum. Allah yolunu açık, gazanı mübarek, kılıcını keskin etsin." Ayağa kalktı. Ötekiler de onunla birlikte kalktılar. Dışarıya yürüdü, eşikte azıcık durdu bekledi, Ferhat Hoca yanına gelince:

"Hoca, senin de gazanı Allah mübarek eylesin." Gözlerinin içine gözlerini dikerek, "Beni iyi dinle Ferhat Hoca," dedi, bir süre gözü gözlerinde bekledi. "Beni dinle." Elini yavaşça Hoca-

nın omuzuna koydu. "Benim vaktim erişti, ben artık gidiciyim. Dünyamı değiştirmeye az kaldı. Yoksa Selahaddin Hazretleri gelip de gömleğini benden istemezdi. Kırkgöz Ocağı da söndü, bitti. Bu son. Hoca, bu Ocak sana emanet. Bari sen sahip çık da Ocağa, tükenmeden önce rezil olmasın."

"Emanetin can baş üstüne Anacık Sultan," dedi Hoca dizini yere koyarak niyaza durdu, onun elini aldı üç kere öptü, üç kere başına götürdü. "Senin emanetin can baş üstüne, can baş üstüne," dedi birkaç kez.

Anacık Sultan onu omuzlarından tuttu kaldırdı. Az aşağıdaki suyun kıyısına yapılmış, taşları oya gibi işlenmiş kümbete gittiler, huzurunda durdular, fatiha okudular. Onlar fatihayı okumuş bitirmişlerdi ki üç kızıl abalı delikanlının iri, çangal boynuzlu bir geyiği getirdiklerini gördüler.

Delikanlılar geyiği kümbetin duvarı dibine yıkıp, bellerinden çıkardıkları palayla kestiler. Kanlar birkaç kulaç öteye kadar fışkırdı. Geyiğin bacakları, havaya dikilmiş uzun bir süre titredi. Anacık Sultan eğildi, parmaklarını kana soktu çıkardı, önce kanı Memedin, sonra Ferhat Hocanın, arkasından da ötekilerin alnına sürdü.

"Gidin, geyiğin etini aşağıdaki köyün fıkaralarına dağıtın," dedi.

Kayalar çatırdamaya, aralarından taze, buğulu mavi çiçekler, bir uçtan bir uca silme çıkmaya başladı.

17

Zülfü Beyin kafası kızmıştı. Bütün bunları hep zengin eden kimdi, kim olacak, Zülfü Beydi. O Muallim Rüsteme, o Taşkın Beye, Molla Durana bütün bu toprakları, babalarından, dedelerinden kalmışçasına tapulayan kimdi, kim olacak... O beceriksizlere kalsa, bu her karışı kan eden topraklar şimdi hazinenindi, ya da buralı olmayan, bu kasabanın adını bile bilmeyen Kurtuluş Savaşı kahramanlarınındı. Zülfü Beyin bu kasabada toprak vermediği bir kimse kalmamıştı. Şimdi her birisi bir devlet toprağı kadar topraklara konmuşlardı, hem de dünyanın bereketli topraklarına. Ya Arif Saim Bey, o çiftlikleri nereden, nasıl almıştı, ceman yirmi sekiz bin dönüm eden çiftlikleri? Şimdi de kıç atıyor, bütün kasaba can telaşında iken, o Ankarada yan gelmiş yatıyor, suyun gözünü tutmuş dev gibi, can telaşında olan kişilerin feryadü figanlarını büyüklere ulaştırmıyordu. Alsındı o şimdi, görsündü o, küssündü bu kasabaya, küssündü canını, malını, her şeyini borçlu olduğu Zülfüye. Uğramasındı bakalım buraya, kardeşi Zülfü burada kan içinde yüzerken, İnce Memedin Toroslardan bıraktığı kan seli içinde o burada boğulmak üzereyken... Şimdi ya gelecek Zülfünün eline ayağına kapanacak, ya da eskisinden kötü durumlara düşecekti. Zaten dillere düşmüştü. Onun Mustafa Kemal Paşayı İngilizlerle, Fransızlarla birleşerek öldüreceğini bu ovada duymayan, bilmeyen kalmamıştı. Bir haberin şüyuu vukuundan beterdir. Bunu kimse bilmezse bile, feleğin çemberinden geçmiş Arif Saim Bey bilirdi. Kendisine, arkasındaki, onu tutan Paşaya çok güveniyordu ama, iş can pazarına gelince, ne kardeş kalırdı, ne ana, ne de arkadaş. Hele bu dedikodular bir Ankaraya ulaşsın, bir de Paşanın kulağına gitsindi hele, işte o

zaman hiçbir şey para etmez, onu bunca belalardan kurtarmış Zülfünün feraseti bile bir işe yaramazdı. İş, can oyununa gelince, üstelik baştaki tek adam için, kuşkular bin misli, on bin misli büyürdü. Gene de onu, durum bu hale gelmeden, Zülfü, az bir zararla kurtaracaktı.

Zülfü günlerdir uyumuyor, kafasındaki bütün tilkileri seferber etmiş, düşünüyor, Arif Saim Beyi kasabaya getirmenin, bu İnce Memed olayına el koymasının bir yolunu arıyordu. İnce Memed, onu can evinden vurmalıydı ki, onu bu Çukurovaya rezili rüsvay etmeliydi ki can korkusu, ün korkusu nedir o zaman anlasın.

Taşkın Beyin evinde çok gizli bir toplantıdaydılar. Bu toplantıdan ne Kaymakamın, ne Savcının, Yargıcın, ne de Belediye Başkanının haberi vardı. Hiçbir zaman da burada toplanmış bu beş kişiden başka kimsenin haberi olmayacaktı. Odada Zülfü, Taşkın Beyden başka Muallim Rüstem Bey, Molla Duran Efendi ve Murtaza Ağa vardı. Vakit sabahın üçüydü ve girişecekleri eylem üstüne yüzde yüz anlaşmışlar, bu eylem gerçekleştikten sonra da, eylemi kimin geçekleştirdiği üstüne hiçbir zaman, hiçbir kimseye bir tek sözcük bile sızdırılmayacağı üstüne avrat boşayarak Kurana el basmışlardı.

Üç gün Önce Zülfü Beyin çiftlikten getirterek, hiçbir şey söylemediği eski eşkıya, İnce Memedin en iyi arkadaşı, İnce Memedi öldürtmek için zorladıkları Uzun Cabbar aşağıda bekliyordu. Onu çağırttılar. Uzun Cabbar, yüzü kapkara kesilmiş, sakalları uzamış, ellerini nereye koyacağını bilemeden iki büklüm odaya girdi. Hep birden ayağa kalkarak onu koltuğa buyur ettiler. Kahve söylediler. Uzun Cabbar, nereye koyacağını bilemediği ellerini dizlerinin üstüne koydu, karanlıktan bol ışığa çıkmışçasına gözlerini kirpiştiriyor, karşısındakileri görmüyordu. Kahve söylediler, kahve gelinceye kadar hiçbir söze varmadılar. Uzun Cabbar bu arada gözlerini kirpiştirdikçe kirpiştiriyor, ellerini bütün gücüyle dizlerine bastırıyor, eti kemikleşecek kadar kasılıyordu. Kahve geldi, Cabbar kahveye uzandı, eli öylesine titriyordu ki fincanı alamadı. Murtaza Ağa imdadına yetişip fincanı aldı onun önüne çektiği sehpaya koydu.

"Evet Cabbar Ağa," dedi Zülfü Bey, "bu gece yarısı buraya toplandık ki senden büyük bir dileğimiz var."

"Yapamam, İnce Memedi öldüremem," diye karşı koydu Cabbar, kendisinden beklenmeyen bir canlanmayla. "İnce Memedi, Memedi kimse de, hiç kimse de öldüremez bundan sonra..."

"Dileğimiz o değil, bu başka, başka..." diye yumuşacık bir sesle konuştu Zülfü Bey. "İnce Memed işi değil."

Cabbar onu duymuyordu.

"Ona Anacık Sultan tılsımlı gömleği de verdi, atı da dirildi de onu da Kırklar Yediler aldılar götürdüler. Ona kurşun geçmez bundan sonra. Onu su boğmaz, ateş yakmaz. Tılsımlı gömleği duymadınız mı?"

"Duyduk," dedi Zülfü.

"Öyleyse benim yakamı bırakın. Bırakmazsanız, şurada şimdi, çekin tabancalarınızı beni öldürün. Ayaklarınızın altını öpeyim, beni öldürün. Çocuklarımı da öldürün, ama ben İnce Memedi, öz bir arkadaşımı, öldürebilsem bile öldüremem. Kendimi öldürür de o Allahın ermişini, kurşuna dizilen atı bile dirilen kutlu kişiyi öldürüp de kıyamete kadar cehennemde yanamam."

"Dur, senden istediğimiz İnce Memed değil," diye onu omuzlarından tuttu iyice sarstı Murtaza Ağa. "Kendine gel!"

"Onu öldürse öldürse Bayramoğlu öldürür, öldürebilir, o da öldürebilirse. Çünküleyim Bayramoğlu bunca nama, üne, adamlığa susamıştır. Dayanamaz o, İnce Memed gibi kendinden üstün, ermiş bir eşkıyayı öldürüp yeniden nama, şana kavuşmak ister. Ben bilirim eski eşkıyaları, onlar, ölürler giderler de içlerindeki kurt ölmez."

"Doğrusun, ölmez," dedi, tok sesiyle Taşkın Bey, çok dingin, güvenli. Sesini biraz daha yükseltti, Murtaza Ağa Cabbarı omuzlarından tutmuş daha sarsıyor, öbürü de can telaşıyla durmadan, çırpınarak Murtazaya aldırmadan, onları kandırmaya uğraşarak konuşuyordu, "Biz de İnce Memedi öldürmeye Bayramoğlunu yollayacağız."

"Neee?" diye şaşkınlıkla kendine geldi Cabbar.

"Biz İnce Memedi öldürmeye yarın öbür gün Bayramoğlunu yolluyoruz."

Cabbar bu sefer Bayramoğlunu övmeye koyuldu. Onun nişancılığını, yiğitliğini, Köroğlundan kurnaz bir eşkıya olduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Coşmuş, kendinden geçmiş, ağzı dili kuruyarak, bu hiç konuşmaz adam, bir destancı akıcılığıyla Bayramoğlu üstüne neler neler anlatmıyordu.

"İnce Memed tılsımlı gömleği giydi ya, yıldırım taşını, taçlı mührü taktı ya, belli olmaz, Bayramoğludur bu, onun da tılsımlı gömleği, mührü, yıldırım taşı vardır belki, belki de onun tılsımı İnce Memedin tılsımına baskın çıkar."

"Baskın çıkacak," diye bağırdı Murtaza. "Şimdi bizim senden istediğimiz..."

"Ben Bayramoğlu çetesine de girmem, İnce Memedi takibe gitmem."

"Senden bunu da istemiyoruz."

"Ne, ne, ne, istemiyor musunuz?" diye sevinçle ayağa fırladı Cabbar, önce vardı Zülfünün, sonra Taşkın Beyin, ötekilerin elini öptü. Odada "Ne, ne, ne!" diye sevinçten dört dönüyor, ne yapacağını bilmiyordu.

Murtaza gitti, uzun boyuyla ortada kalakalmış adamı omuzlarından tuttu getirdi yerine oturttu, sevecen bir sesle:

"Sakinleş azıcık kardaş," dedi. "Bak sana biz ne söyleyeceğiz, sevincinden, bu sefer dört köşe olacaksın da yerinden kalkamayacaksın. Hele bir kahve iç, hele azıcık kendine gel!" Dışarıya çıktı bir kahve daha söyledi.

Cabbarı orada kendi halinde bırakıp, onunla hiç uğraşmadılar, kendi aralarında havadan sudan, her sözcüğe gülerek konuşmaya başladılar. Bu sefer genç kız gümüş tepside altı kahve getirdi ve önce Cabbara uzattı, Cabbar eli titremeden kahveyi aldı, höpürdeterek, odayı höpürtüye boğarak içmeye başladı. Kendine iyice geldiği, iki elini rahatça dizlerinin üstüne koyup, gözlerini çok saygılı karşı pencereye dikmesinden anlaşıldı.

"Senden isteğimiz şu. İyi dinle."

Zülfü Bey, sözcüklerin üstüne basa basa konuşuyordu.

"Buyur Beyim, emrin baş üstüne Beyim. Sizin hepinize canım kurban olsun Beyim. Ne buyurursanız yaparım Beyim. Ölüme derseniz ölüme hemen koşarım Beyim."

"Yanına güvendiğin iki, üç, ne kadar istersen o kadar kişi alacaksın."

"Alırım Beyim."

"Hepsini biz donatacağız. En yenisinden, hiç el değmemiş Alaman filintaları vereceğiz elinize. İstediğiniz kadar da cephane. Altınıza da Uzunyayladan getirtilmiş birer soylu at."

"Bineriz Beyim."

"Sana tarla, para, ne istersen."

"Tarla isterim Beyim."

"İşte siz böyle donandıktan sonra Arif Saim Beyin çiftliğine gidecek, o çiftliği soyacaksınız."

"Soyarız Beyim."

"Cabbar, beni iyi dinle..."

"Arif Saim Bey, dedim, iyi duydun mu, onun kim olduğunu sen biliyor musun?"

"Bilirim Beyim."

"Nereden biliyorsun?"

"O, af çıkardı bize. Hani sizin hepinizden büyük olan. Sizin hepinizin ödü ondan kopar Beyim. Onu görünce sizin hepiniz kaçacak delik ararsınız."

Gülüştüler.

"Ararız Cabbar."

"Hani Ankarada, Mustafa Kemal Paşanın yanında oturur. Herkes ondan korkar, Vali bile."

"Sen ondan korkmaz mısın?"

"Korkarım Beyim."

"Bu kadar korktuğun adamın çiftliğini nasıl soyacaksın?"

"Yalnız çiftliğini değil, arkamda siz olduktan sonra, kendisini de, otomobilini yolda durdurur soyarım, Beyim."

"Bunu sızıltısız, gürültüsüz yapabilir misin?"

"Yağdan kıl çekercesine beceririm Beyim."

"Korkmadan?"

"Ölümden öte yol gitmez Beyim."

"Onun bir kahyası var, Hacı Ali Çavuş."

"Tanırım Beyim. Hani köyün ortasında altı kişi öldürdü de, Arif Saim Bey onu bir gün bile hapiste yatırmadıydı ya, o işte, Beyim."

"Arif Saim Bey onu canı gibi sever."

"Bilirim Beyim."

"İşte onu da öldüreceksin."

Cabbarın sevindiği yüzünün ışımasından belli oldu.

"Öldürürüm Beyim."

"Çok yiğit, attığını vurur, öyle postu kolay kolay deldirmez bir kişidir."

"Delerim Beyim."

"Oldu, şimdi en mühim işe geliyoruz."

"Kıymeti yok Beyim."

"Öyleyse beni iyi dinle."

"İyi dinliyorum, canı yürekten dinliyorum Beyim."

"Arif Saim Beyin bir babası var, şişman bir adam."

"Onu da tanırım Beyim, öldürürüm Beyim."

"Onu öldürmeyeceksin."

"Öldürmem Beyim."

"Onun göğsünde altın bir saatı var, güzel bir saat."

"Çok gördüm Beyim."

"Nerede gördün ki?"

"Ben dağdan aşağıya inince o çiftlikte ırgatlık ettim Beyim. Her sabah Beyim, biz işe başlamadan, bunca ırgat birerle kol onun önünden geçer, teker teker elini öperdik. Bir elinde de o altın saatı hep tutardı Beyim. O saatı gece gündüz hiç elinden düşürmezdi, bakardı ha bakardı Beyim. Söylediklerine göre Beyim o bir okka gelen altın köstekli saatı ona Mustafa Kemal Paşa yadigar etmiş Beyim."

"İşte o saatı de alacaksın."

"Alır sana getiririm Beyim."

"Sende kalacak, senin olacak saat."

"Benim olacak. Onu öyle bir yere saklarım ki şeytan da bulamaz Beyim."

"Haydi sen şimdi çiftliğe git, ben de yarın öbür gün gelirim."

"Baş üstüne Beyim."

Murtaza elini iç cebine soktu cüzdanını çıkardı, ona kalınca bir deste para uzattı, Cabbar aldı paraları koynuna soktu, çıktı gitti.

Oradakiler o gittikten sonra sabaha kadar konuştular, tar-

tıştılar. Zülfünün bu buluşu dahiyaneydi. Arif Saim artık İnce Memedi ciddiye almasındı, orduyu, Toroslara çekmesindi bakalım. Bu işin hiç de bir tehlikesi yoktu, en küçük bile. Cabbar yakalansa, vurulsa bile hiç mi hiç bir tehlikesi yoktu. Herkes, bütün bölge biliyordu ki Cabbar İnce Memedin en yakın arkadaşıydı. Çiftliğinin soyulması, babasının sakalına tükürülmesi, bunu da Cabbardan isteyecekti, dahası Cabbar, babayı soyarken, ben İnce Memedim de diyecekti, der mi, derdi. Hacı Ali Çavuşun öldürülmesi belki ona ölüm darbesi olmayacaktı, ama Mustafa Kemal Paşanın ona yadigarı saatının İnce Memedin, bir eşkıya parçasının eline geçmesi onu kahrından öldürecekti.

Cabbarın çiftliği basmayı kabul etmesinden birkaç gün sonra Amber Bey olayı patlak verdi ki kasaba Ağaları sevinçlerinden dört köşe oldular. Bugünlerde Allah onlara yardım ediyor, diledikleri her şey oluyordu.

Amber Bey bu kasabanın en çok sevdiği, hilafsız saydığı bir kişiydi. Kozanoğlu başkaldırmasına katılmış, Kozanoğlu Ahmet Paşa teslim olduğu halde teslim olup boyun eğmemiş Sumbaslı aşiretinin Beyinin büyük torunuydu. Dedesi ölünceye kadar dağda kalmış, türbesi Türkmenlerin kutsal bir ziyaret yeri olmuştu. Onun için, dedesinden dolayı en sevilen boy Sumbaslı boyu, Türkmende en sayılan boy Sumbaslı, en sayılan Beyler de Sumbaslı Beyleriydi. Babası öldüğünde Amber Bey genç, yakışıklı, çimeni yeşil gözlü bir delikanlıydı. Ve babası ölmeden biraz önce oğullarını başına çağırmış, Beylik mührünü ona vermişti. Mührü eline alan Amber Bey ağlamaya başlamış, "Baba beni bağışla, ben Beylik yapamam. Ben fakir fıkaradan vergi alamam. Ben onlara zulmedemem," demişti. "Senden hiçbir şey istemiyorum, şu aşağıdaki değirmenin tozcuğunu bana verirsen beni çok sevindirirsin." Can çekişen babasının onunla tartışacak hali kalmamıştı. Onun elindeki mührü aldı, yanında aç kurtlar gibi bekleyen küçük kardeşine verdi. Bundan sonra da Amber Bey, sabahtan akşamlara kadar unlara bulanarak, tek başına öğüttüğü buğdaylardan, arpalardan aldığı küçük bir yüzdeyle yaşamını sürmüştü.

Eğer değirmenini sel alıp götürmeseydi gelip kasabaya yer-

leşecek değildi. Değirmenin altında küçük bir nar bahçesi, küçük bir bostanı vardı. Bey olan kardeşi, bunları onun elinden almamış, ona Beyliği bağışlayan Amber Beye, bütün mala mülke ortak oldukları halde ancak bu bir avuç toprağı vermişti. Amber Ağaysa bundan dolayı en küçük bir öfkeye kapılmamış, topraklarını gasbetmiş zalim kardeşi hakkında kötü bir tek sözcük bile söylememişti. O, hiç kimse için kötü konuşmazdı ya, kardeşine, kendisini Beylik derdinden kurtardığı için minnet duyuyordu.

Bahçesindeki narları, incirleri, asmaları aşılıyor, yakın yörelerden aşılar, değerli fidanlar getirterek, en büyük pembe narları, en tatlı incirleri, görülmemiş büyüklükteki üzüm salkımlarını o yetiştiriyordu. Bostandaki domatesler, patlıcanlar, biberler, kavunlar, karpuzlar ta zemheriye kadar sürüyordu. Her sabah eşeğini bahçesinin, bostanının ürünleriyle yüklüyor, kasaba pazarına getiriyordu. Getirir getirmez de ürünleri, göz açıp kapayıncaya kadar satılıp bitiyordu. Bu yüzden de evini, karısını, çocuklarını, Romalılardan kalma eski kilisenin yanında bulduğu bir arsaya yaptırdığı huğa taşımıştı. Huğun üstü ot, duvarları kalın çitti ama, tertemiz, gıcır gıcırdı. Huğun küçük avlusundan iri güller, reyhanlar, mavi sarmaşıklar, kadife çiçekleri kış yaz eksik olmazdı.

Savaş başlayıp da kasaba halkı biribirine düşünce, ortalık karışıp da herkes Müslüman, Ermeni, diye ikiye ayrılınca, göç etmekte olan Ermeniler Amber Ağaya başvurmak zorunda kaldılar. Kasabada üç mahalle Ermeni vardı. Kasabanın çoğunluk esnafı, demircisi, ayakkabıcısı, çiftlik sahipleri, zenginleri onlardandı. Ve Ermeniler Amber Beyi yakından tanıyorlar, ona gözleri gibi güveniyorlardı, altınlarını, mücevherlerini, yolda başımıza neyin geleceği, neyin gelmeyeceği belli değildir diyerek, ona emanet bıraktılar... Savaş bittikten, onlar kasabaya döndükten sonra geri almak üzere. Doğrusu da bu ya, onlar dönünce, paralarının bir tamam ellerinde olacağını, bu paraları hiç kimsenin Amber Ağanın elinden alamayacağını biliyorlardı.

Ermeniler gittikten hemen sonra bütün servetlerini Amber Beye bıraktıkları duyuldu. Ama Amber Beyin yaşamında hiçbir değişiklik olmadı. Gene her gün bahçesinden, bostanından

ürünlerini taşıdı, gene göz açıp kapayıncaya kadar ürünlerini sattı bitirdi. Yalnız, küçücük huğundan çıkıp Ermeni komşusu Artinin ona yalvar yakar, oturmasını istediği konağına taşındı. Artin dönmeyince, kimse de onun bu evden çıkmasını istemedi. Zülfü Bey de hazineye kalmış bu konağı açık artırmaya çıkarttı. Kasabadan kimse Amber Beyin karşısına çıkıp da pey sürmedi. Ve böylece çok ucuza bu konak Amber Beyin oldu. Birkaç gün öncesine kadar Amber Beyin alçakgönüllü yaşamı tekdüze sürdü gitti. Kasabadaki birçok kişi Ermenileri de, onların Amber Beydeki servetlerini de unutmuş gitmişlerdi. Gece yarısı Amber Beyin kapısı çalındı, yıllardır bu vakitlerde onun kapısını hiç kimse çalmamıştı. Kapıyı kendi açtı. Karşısında başları kırmızı fesli eşkıyaları görünce hiç şaşırmadı, korkmadı. ikircik geçirmeden:

"Buyurun Ağalar," dedi, "hoş gelip safalar getirmişsiniz." Eşkıyalar içeriye girdiler. Bir ikisi dışarda, kapının önünde kaldı.

Yukarı çıkıp, Amber Beyin gösterdiği sedire oturdular.

"Bu İnce Memed," dedi Ferhat Hoca.

"Sen de Ferhat Hoca olacaksın," dedi Amber Bey.

"Benim," dedi Ferhat Hoca.

"Allah bu günü de bana nasip etti," diye ellerini havaya açtı sevinerek Amber Bey. "Bana deselerdi ki Allahtan bir tek şey iste Amber, hemen isteğin yerine getirilecek, ben İnce Memedi görmek istediğimi söylerdim. Bir kahve, aç mısınız, tok musunuz?"

Hoca sert:

"İstemez," dedi, sesi bozuktu.

Memed, utancından terlemeye başlamıştı.

"Yemek, şerbet..."

"İstemez."

"Neden canım, Tanrı misafirisiniz."

"İstemez."

Hocanın sesi titriyor, gittikçe sertleşiyordu.

"Neden canım."

"Biz seni soymaya, Ermenilerin sana bıraktıkları emanetleri almaya geldik."

"O da bir şey mi?" diye sevinç içinde güldü Amber Bey. "Ben

de sizi bekliyordum, sizin gibi iyilik sever kişiler... Allah sizi inandırsın, o gün bugündür, ben bu paraları ne yapacağımı bilmiyordum. Ben ölünceye kadar, bu paraya ne ben, ne de kimse dokunamazdı. Ya ben öldükten sonra ne olacaktı? Gece demiyor, gündüz demiyor bunu düşünüyor, bir türlü de içinden çıkamıyordum. Sizin gibi de dağıtamazdım ya. İyi ki geldiniz, geldiniz de beni bu dertten kurtardınız."

Sevinç içinde kalmış şakıyordu Amber Bey.

"Şimdi bana bir adam verin."

"Kasım, sen git."

Memed başını yere dikmiş, hiç kimsenin yüzüne bakamıyor, zırıl zırıl da durmadan terliyordu.

Amber Bey, öteki odaya girdi bir lamba alarak çıktı, merdivenleri indi, Kasım da arkasında, aşağıda bir kapı açtı, bir daha... Yerdeki mermer taşı gösterdi, odanın tabanı hep mermer döşeliydi. Bu taşın ortasında kalın mor bir çizgi vardı.

"Bu taşı kaldır."

Kasım çalıştı çabaladı kaldıramadı. "Bir kişi daha gelsin aşağıya."

Ferhat Hoca kendi indi.

"Buyur Amber Bey."

"Bu eve girdiğimizin gecesi altınları buraya gömmüş, bu taşı da üstüne koymuştum. Size bir kazma bulayım."

Arkasına döndü, kazmalar, kürekler, beller, üst üste yığılı orada duruyordu.

"Alın şu kazmayı, daha kolay olur."

Kasımla Hoca uzunca bir süre çalıştıktan sonra taşı yerinden söktüler.

"Toprağı dışarıya atın."

Kasım bir kürek aldı. Amber Bey, lambayı tutuyordu.

"O kadar derinde değil, ellerinizle daha kolay olur."

Biraz sonra ortaya bir su testisinden az büyük bir küp çıktı. Küpün ağzı çamurla sıvanmıştı.

"Yukarıya."

Amber Bey önde, ötekiler arkada yukarıya çıktılar, Amber Bey, durmadan gülüyor, "Allah sizden bin razı olsun, geldiniz de beni bu işkenceden kurtardınız. İyi ki, iyi ki..." diyordu.

Kasım getirdi küpü sedirin üstüne koydu.

"Ağzını sökün."

Hoca hançeriyle çamurları söktü.

"Şimdi şuraya kilimin üstüne dökün bakalım Hocam şunu."

Hoca küpü çevirince altınlar, değerli taşlı gerdanlıklar, bilezikler, yüzükler büyücek bir yığın oluşturdu kilimin üstünde. Hiçbirisi bu kadar çok altını bir arada görmemişti. Gözleri faltaşı gibi açılarak lalü ebkem bakakaldılar.

Sonunda gene Hoca konuştu:

"Hepsini bize mi veriyorsun?"

"Hepsi sizin."

"Olmaz," dedi Ferhat Hoca.

Olurdu olmazdı, diye aralarında sert bir tartışmaya giriştiler. Hoca baktı ki olmayacak, yığından yakut bir yüzük aldı ona uzattı:

"Bari bunu al!"

"Olmaz."

"Bunların bu kadar bekçiliğini yaptın. Bu da bekçilik hakkı."

"Olmaz."

"Olur," diye kızdı Ferhat Hoca, "ne inatçı bir adammışsın sen." Memede döndü. "Haydi biz gidelim. O, bu yüzüğü almazsa, biz de bu altınları almayız. Haydi kalkın gidiyoruz."

Önce Memed, sonra ötekiler ayağa kalktılar.

Amber Bey güldü:

"Oturun," dedi, "alıyorum, alıyor, Ferhat Hocaya bunu teslim ediyorum. Babası Sarıkamışta kalmış bir kıza versin."

"Sen, kendi elinle ver öyleyse."

"Peki, ver yüzüğü, iyi akıl, ben kendi elimle vereceğim, Davut Çavuşun kızına."

Amber Bey aldı, yüzüğü cebine koydu.

Kahveler geldi, höpürdeterek içtiler.

Amber Beyi derin bir düşünce almış, hiç konuşmuyordu.

"Çok düşünüyorsun Bey, yoksa bir derdin mi var?"

"Bir adamın evine İnce Memed gibi birisi gelmişse onun ne derdi olur hey oğul! Ama bir derdim var."

"Söyle, elimizden gelirse her dileğini yerine getirelim. İstersen kardeşini soyalım."

"Onu soymayın, onun Allah zaten belasını, babamız öldüğü gün verdi. Benim derdim başka."

"Nedir?"

"Şimdi siz geldiniz, benim yirmi bir yıldır sakladığım komşuların emanetlerini elimden aldınız, bu emanetlerin bende olduğunu herkes biliyor, bunları benden sizin aldığınızı millete nasıl söylerim de, onları nasıl inandırırım. Benim derdim bu."

"Söylersin."

"İnanmazlar."

"Evini bastık işte."

"Kim gördü?"

"Seni öldürelim mi?" diye sordu Ferhat Hoca.

"İnsanlığım lekeleneceğine beni öldürün. İnsanların insanlara güveni kalmayacağına, bu dünyada güvenilir bir insanın bile olmayacağına insanların inanması, insanlığın ölümü demektir. Ben buna sebep olacaksam, ölmem daha iyidir. Haydi bir şey yapın öyleyse."

"Korkma Amber Bey, istediğini yapacağız," dedi ayağa kalktı Memed. O küçücük adam Amber Beyin gözünde büyüdü, uzadı, devleşti. Demek İnce Memed dedikleri İnce Memed bu imiş, diye içinden geçirdi.

"Azıcık durun, bekleyin," diye de içeriye koştu. İçerde kadınlar, çocuklar büyümüş, korkmuş gözlerle onu karşıladılar. "Şu benim, babamdan kalan halı heybeyi verin," dedi, heybeyi aldı, yanlarına geldi. "Al bunu İnce Memed," dedi, "babamdan kalan evimdeki tek şey buydu. Bunu da sana veriyorum. Her şey layığını bulmalı. Dedem de, babam da yiğit insanlardı. Dünya teslim oldu da, Kozanoğlu Osmanlıya teslim oldu da onlar olmadı. Alın, emanetleri bunun içine doldurun. Emanetler yerlerini bulacak, heybe de buldu. Şimdi artık gözüm açık gitmeyeceğim öbür dünyaya, Allah sizden razı olsun."

Temir, emanetleri heybeye çabuk çabuk, bir anda doldurdu ayağa kalktı, heybeyi de boynuna geçirdi. Ağır yükünün altında zorlanıyordu.

Amber Bey, gözleri yaş içinde kalmış, onları teker teker kucaklayarak öptü.

"Şimdi, babaları, kocaları cephede kalmış kızlar, delikanlılar, dullar bayram edecekler."

"Oğulları cephede kalmış yaşlılar da," diye ekledi Memed.

Önde Amber Bey, arkada eşkıyalar aşağıya kadar indiler. Elinde lamba kapıyı açan Amber Bey, onlara son bir kere daha, "Allah sizden razı olsun, Allah tuttuğunuzu altın, gazanızı mübarek kılsın," dedi.

"Kapının önünden çekil," diye buyurdu Memed. "Pencerelerin önünde de kimse kalmasın. Amber Bey koşarak merdivenleri çıktı, evdekilerin hepsini yere yatırdı, İnce Memedin ne demek istediğini anlamıştı. Birden, bir yaylım ateşi patladı. Kapılara, pencerelere yağmur gibi kurşun yağıyordu ve İnce Memed, Ferhat Hoca, gür sesli Kasım, öteki eşkıyalar hep bir ağızdan bağırıyorlardı.

"İnce Memed çetesi, İnce Memed çetesi... Aç kapıyı Amber Bey, aç kapıyı. Ya canını alacağız, ya altınları..."

Yukardan Amber Bey de kasaba yönündeki pencereyi açmış, yönünü aşağıya dönmüş, olanca sesiyle onlara karşılık veriyordu:

"Aldınız ya, hepsi bu kadar, bu kadar... Bende bir zırnık bile kalmadı. Hepsini aldınız, aldınız."

Kasabalılar, kurşun seslerine derin uykularından sıçrayıp uyandılar. Kurşun seslerine, İnce Memed, İnce Memed, Amber Bey, Amber Bey bağırtıları karışıyordu. "İnce Memed kasabayı, Amber Beyin konağını bastı," dediler. Büyük bir endişeyle sonucu, yataklarının içine büzülüp beklediler.

Bu sırada candarmalar da eşkıyalara karşılık vermeye başladılar. Eşkıyalar, bir yarım saat sonra arkadaki tepeye çekildiler, yaylım ateşlerini orada sürdürdüler.

Candarmalarla tam karşılaşmaları Akarca ormanında oldu. Sabaha kadar tüfek yalımlarına kurşun sıktılar. Sabahın alacasında bir de baktı ki Memed, Asım Çavuş tam önünde. "Teslim ol," diye bağırdı Ferhat Hoca. Asım Çavuş, şaşkın şaşkın ayağa kalktı, ne yapacağını bilemeden, kendi yöresinde birkaç kere döndü. Temir onun yanına vardı, tüfeğini elinden aldı. Asım Çavuş ortada şaşkın, öyle kalakaldı. Candarmalarla eşkıyalar arasındaki çarpışma daha öyle yoğunlaşarak sürüyordu. Me-

med, "yat aşağı Asım Çavuş," diye bir daha bağırdı. Temir onu ceketinden çekip yere almasaydı kurşunu yiyordu. Sürünerek yanına vardı. "Temir, Çavuşumun silahını ona geri ver," dedi. "Tanıdın mı beni Çavuşum?" Çavuş onun yüzüne dostça baktı. "Seni tanımaz mıyım İnce Memed," dedi, "hiç değişmemişsin. Ben seni eşkıyalığı bırakmış biliyordum."

"Geriye döndüm Çavuşum," dedi Memed. "İyi ki de dönmüşüm. Seni dünya gözüyle bir daha gördüm ya."

"Kasabayı bastığına iyi yapmadın."

"Kasabayı basmadım Çavuşum."

Sürüne sürüne, bir kayalığın ardındaki çukura indiler. Burasını, hangi yerden olursa olsun, kurşun tutmuyordu. Yan yana oturdular, sırtlarını kayaya dayadılar. Çavuş çantasından bir sigara çıkarıp Memede uzattı, sigaralarını yaktılar. Temir, onları korumak için, az ilerlerindeki kütüğün arkasına yatmış, önlerindeki en küçük bir yerleri gözüken candarmalara basıyordu kurşunu.

"Kimseyi vurmayın," diye buyurdu Memed, "Çavuşumun hatırı için."

"Üç candarmayı kolundan vurdum," diye övündü Temir.

"O kadarı olur," dedi Memed.

"Niçin kasabayı bastın Memed, bunu sana hiç yakıştıramadım."

"Amber Beyi soyduk. Ondaki emanetleri aldık. Yukarda, dağlarda çok fıkara var. Babaları cephede kalmışlar..."

"Biliyorum," dedi Çavuş. "Bari emanetler yüklü müydü?" "Çok yüklü, iki heybe gözü altın. Bütün dağları donatacağız." "Sizden Ağalar, Beyler çok korkuyorlar. Arif Saim Beyin çiftliğini basmaya adam gönderdiler, senin uzun Cabbarı." "İnce Memed soydu, diyecekler."

"Arif Saim Bey de sizin üstünüze ordu çekecek, ortalığı kasıp kavuracak."

"Çok zulmedecekler fakir fıkaraya."

Asım Çavuşun gözüne, Memedin giydiği gömlek ilişti.

"O gömlek bu gömlek değil mi Memed?" diye sordu.

"O gömlek," dedi Memed.

"Korkuyorum."

"Neden korkuyorsun Çavuşum?"

"Anacık Sultana bir şeyler yapacaklar. En çok ona diş biliyorlar."

"Ona kimse hiçbir şey yapamaz."

"İnşallah," dedi Çavuş inanmayarak.

Bu sefer Memed onun gözlerinin içine soru dolu gözlerle baktı.

Çavuş:

"Sor," dedi.

"Sen Muallim Zeki Nejad Beyi hiç duydun mu, hani altın madalyası var? Şahin Beyin, Karayılanın arkadaşı. Bir ayağı da topal."

"Onu kim bilmez ki Memed, o, gerçek bir kahramandı. Düşman karşısında bir aslan kesilirdi, Maraşta, Antepte, Karboğazında Fransızlara kan kusturanların başında hep o vardı. Çanakkalede, Yunanda..."

"Onu öldürdüklerini duydun mu?"

"Duymaz olur muyum," dedi Çavuş. "Onu öldüreni de Memed adında birisi öldürmüş," Memed, derken yüreğine tıp etti, gene Memedin gözlerine soru dolu gözlerle baktı. Üstlerinden vızır vızır kurşunlar geçiyordu.

"O Memed benim işte Çavuşum, Abdülselam Hocanın yiğeni olan..."

Asım Çavuş, elini uzattı sıcacık, sevgi dolu gözlerle onun gözlerinin içine bakarak, elini onun elinin üstüne koydu, sıktı.

"Bunu iyi yaptın işte," dedi gözleri doldu. "Bir kahramanın kanını yerde koymadın. Dağa geri döndüğüne değdi." Boğazını bir yumruk gelmiş tıkamıştı, dokunsan ağlayacaktı.

"Seyranla Hürü Ana orada kaldı, öyle mi?"

"Orada kaldı, Abdülselam Hoca yiğit adam. Çok görmüş geçirmiş. Ferhat Hocanın da arkadaşı."

"Biliyorum."

"Demek benim Uzun Cabbar İnce Memed oldu ha?"

"Başka çaresi yoktu. Seni öldürmeye gelsin, diye onu çok zorladılar, kabul etmedi."

"Biliyorum. Topal Ali nasıl, kasabada daha değil mi?"

"Kasabada. Bir gün Murtaza Ağada, bir bakmışsın birkaç gün sonra Molla Duran Efendide. Görme Topalı sen, Arap atlar üstünde, lenger şapka başında. Ben ömrümde ne böyle akıllı, ne böyle yürekli, onurlu bir adam daha görmedim. Bana öyle geliyor ki bu adam dünyada yalnız senin için yaşıyor."

"Kendini suçlu sayıyor, bana karşı. Hatçenin kendi yüzünden öldürüldüğü düşüncesini içinden söküp atamadı."

Gün doğuncaya kadar, üstlerinden vızır vızır geçen kurşunların, altında böylece konuştular.

Gün doğarken Temir:

"Baksana İnce Memed," dedi, "baksana şu candarmalara, her bir yerleri açıkta. Deli mi ne bunlar, hepsini armut gibi düşüreceğim."

"Düşürme," dedi Memed.

Çavuş ayağa kalktı, palaskasını, manevra kayışını düzeltti, kendisine bir süre çekidüzen verdi, üstünü çırptı.

"Ben gidiyorum Memed."

"Kimse görmedi, kimse bilmez ya birlikte olduğumuzu?"

"Bilemezler," dedi Çavuş. "Bilseler ki, ne olur."

Kucaklaştılar. Memed Çavuşu ellerinden öptü, Çavuş da Memedi yanaklarından...

"Dünya gözüyle bir daha biribirimizi gördük ya, bundan sonra ölsem de gam yemem."

Ayrılırken Çavuş:

"İyi ettin oğul," dedi, "çok İyi ettin Muallim Zeki Nejadın kanını yerde koymadığına. Allah seni kazalardan belalardan esirgesin."

Ayrıldılar.

Memed, eşkıyalara ateşi kesmeleri için emir verdi. Ne olur ne olmaz, Asım Çavuşa kör bir kurşun değebilirdi.

Biraz sonra candarmalar da kestiler ateşi.

"Bu gece Ümmette kalalım," dedi, Ferhat Hoca. "Bizi iyi ağırlar o. Candarmalar yeniden toparlanıp dağa çıkıncaya kadar aradan bir hafta geçer."

"Asım Çavuş," dedi Memed, "ne adam be! Bana öyle geliyor ki bizim Muallim Zeki Beyin has arkadaşı."

Yolda uzun uzadıya Asım Çavuşu konuştular.

"Öyle bir adam onlara hiç yakışmıyor, keşki bizim aramızda olsaydı," dedi Ferhat Hoca.

"Bizim aramızda değil mi Hocam?"

"Değil," dedi Hoca üzülerek.

İnce Memedin kasabayı bastığı, Amber Beydeki emanetleri, iki heybe gözü dolusu altını aldığı, bu altınları da köy köy dolaşarak, babaları Kafkas cephesinde, Çanakkalede kalmışlara dağıtacağı birkaç gün içinde Kozandan Osmaniyeye, Dörtyola, Adanaya, bütün ovaya, dağlara yayıldı. Çok insan sevindi, bir kısım insanın da ödü koptu. Haberi duyan Hürü Ana sevincinden o gece sabaha kadar uyumayıp, kendi ölüsünü deveye yükleyip devenin başını çeken Aliyle konuştu, ziller takarak oynadı. Ne Zeki Nejadın karısını, ne Seyranı, ne de elinde tüfeği onları bekleyen Müslümü sabaha kadar uyutmadı.

Bunun arkasından Arif Saim Beyin çiftliğinin basıldığı haberi ulaştı. İnce Memed, kasabadan sonra gitmiş onun da çiftliğini basmış, ondan da iki heybe gözü dolusu altını almış, dağlara çekilmişti. Altın neyse ne, hiçbir kıymeti yoktu altının. Kahyası, canı kadar sevdiği, birlikte cephelerde çarpıştığı, altı adamı çarşının ortasında, o kadar milletin gözünün önünde öldürdüğü halde onu bir tek gün bile hapiste yatırmadığı kahyası Hacı Ali Çavuşu öldürmüştü. Bunun da o kadar kıymeti yoktu. Bu da o kadar koymazdı Arif Saim Beye. İnce Memed büyük, çok büyük, hiçbir zaman Arif Sami Beyin hiçbir biçimde bağışlayamayacağı bir suç işlemiş, Mustafa Kemal Paşanın ona yadigar olarak verdiği altın köstekli, üstünde Paşanın tuğrası olan saatı, babasının boynunu sıka sıka, ondan koparmıştı. Koparmış, "Mustafa Kemal Paşanın üstünde adı yazılı saat size değil, sizin gibi yalancılara, asker kaçaklarına değil, Molla Kerime, Karayılana, Şahin Beye, onlar da öldüklerine göre eşkıya Bayramoğluna yakışır," demişti.

Artık İnce Memedin sonu da gelmişti. Artık onun üstüne, bu öfkeyle orduyu çeker getirirdi Arif Saim Bey. Ama ordunun da onunla başa çıkabileceği şüpheliydi. Çünkü o, Selahaddini Eyyubinin giydiği, düşman ordusunun içine dalkılıç daldığı tılsımlı gömleği giymişti. Bu gömleği giyen Selahaddini Eyyubi Kudüs kapılarında dalkılıç demir donlu Haçlı ordularının içine

bir kaplan gibi dalmış, kılıç sallaya sallaya öbür yanından tek başına çıkmıştı. Ve bu gömlek sayesinde kutsal toprağı onlara mezar eylemiş, kutsal Kudüs şehrine onları sokmamıştı. Kırkgöz Ocağı bu gömleği Yunan savaşına gidip de gelmeyen on altı kişisinden bir tekine bile giydirmemiş, onun sahibi var, yakında gelecek, gömleğini giyecek, demişti. O da işte, anlı şanlı İnce Memed olarak, Toros dağlarına kaplan gibi dalkılıç dalmıştı.

Kasabanın ileri gelenleri o gün bugündür toplantı halindeydi. Sevinçlerinden yanlarına varılmıyor, bugün yarın Arif Saim Beyi bekliyorlardı. O gelecek, ortalığı kasıp kavuracaktı. Onun bile, Türkiye Cumhuriyetinin bile İnce Memedle başa çıkabileceği müşküldü ya olsun. Bu seferki bir küçük eşkıya hareketi değildi. Tılsımlı gömleğin ünü bütün Çukurovayı tutmuş, Torosları aşmış, bütün Anadolunu sarmış, dağlar silahlı binlerce Memedle dolmuştu. Bunlar da hep o gerici Anacık Sultan yüzünden olmuştu. Anacık Sultan çok bilinçli hareket ediyor, eşkıyayı, hırsızı, kaçakçıyı kanlı katilleri öç almak için kullanıyordu. O, bu kasaba ileri gelenlerinden, Ankaradakilerden de daha bilinçli, daha kurnazdı. Halkı, gelenekleri icabı çok iyi tanıyor, istediği gibi yönlendiriyor, kurşuna dizilmiş ölümcül, yağır, uyuz, rengi belirsiz bir atı kır bir küheylan olarak diriltiyor, göklere, kırk ak libas giyinmiş iyi kimselerle, Kırklar, Yediler cemine uçuruyordu.

"Suç bizim," dedi Zülfü kurnaz kurnaz gülerek, "önce biz o atın ağzına Allah mührünü bastık."

"De git sen de," diye kızdı Murtaza Ağa. "İnce Memedin atının ağzını biz mi Allah adıyla mühürledik, onu biz mi uydurduk sanıyorsun..."

"Biz mühürledik," diye diretti Zülfü Bey. "Bir boktan atın başına kim koydu üç bin lirayı? Biz o boktan atın başına büyük bir servet koyar da, onun yerine merasimle bir uyuz atı kurşuna dizersek o da dirilir."

"Biz dirilttik."

Nerdeyse gırtlak gırtlağa geleceklerdi Zülfü Beyle Murtaza Ağa, emekli Muallim Rüstem araya girdi:

"Beyler," dedi, "bizler, biz arkadaşlar, biz kader birliği etmiş kişiler nedense biribirimizi çok kolay incitiyoruz. Çok hissi ki-

şiler olduk, biribirimizi kolay suçluyoruz. Bu at işinde hiç kimsenin bir kabahati, suçu yok. Eğer, elimize aldığımız silah geriye tepmemiş olsaydı, biz, İnce Memedi yarı yarıya öldürmüş olacaktık. Ama düşünemedik ki, cemiyet kanunlarını göz önüne getirmedik ki, İnce Memedin atının ağzındaki Allah mührü on bin, yüz bin yıldan bu yana basılıp durur. Ahileyusun atlarının da, İskenderin, Muhammedin, Alinin, Köroğlunun atlarının da ağızlarına Allah mühürleri basılmıştı. O gariban İsa Peygamberin bir atı olsaydı, onun da atının ağzına kalıp gibi ışık saçan mührü basarlardı. Efendiler, unutmayın ki, İsadan önce altı, yedi bin yıl önceleri, bizim Çanakkaledeki Troya harabelerine savaşmaya gelen Ahileyusun atlarının ağzına bile bu mührü basmışlardı. Efendiler unutmayalım ki atların ağzına mühür basmayı biz icat etmedik. Şimdi biz biribirimize düşmeyelim, İnce Memed bize en büyük iyiliği yaparaktan Arif Saim Beyin çiftliğini bastı ve babasının gırtlağını sıkarak kutsal saatını elinden aldı. Keşki babasını da öldürseydi. Bizim kasabamızı basması hiçbir şey ifade etmez. Bizim kasabamız çok basılmış, çarşılarımızın ortasında çok insan, kartal gibi Beyler öldürülmüş, kimsenin tüyü bile kıpırdamamıştır. Önemli olan, o kutsal saattır. Saatı akıl ettiğinden dolayı en büyük düşmanımız İnce Memedi hep birden tebrik etmeliyiz. Anacık Sultana gelince, o, saatın çalınmasından daha büyük bir tehlikedir. Ve irtica eşkıyalık olarak, İnce Memedin şahsında hortlamıştır. Bu metodu kullanabilirsek... Arif Saim Beyi ikna edebilirsek, o, bizim kadar tecrübelidir, bir çarşı tellalının oğludur, irticaın da, eşkıyalığın da, başkaldırmanın da ne olduğunu hepimiz kadar bilir. Biz şimdi onu nasıl karşılayacağımızı, öfkesini nereye kanalize edeceğimizi düşünelim. Arif Saim Bey, unutmayalım ki, buradaki vakayiyi layıkıyle Ankaraya, ne pahasına olursa Ankaraya arz etmeyecektir. İşine gelmez. Bu, bittecrübe sabittir. Ben size derim ki, onu korkutalım, onu bizzat can telaşına düşürelim ki..."

"Doğru, düşürelim. En güzel yol bu."

"Bir adamın canına değmeyince..."

"Düşürelim ya bu sefer de bir iyice korkar, can telaşına düşer de bir daha bu kasabaya ayak basmazsa..."

"İşte o zaman ayvayı yedik."

"Korkmayalım," diye ayağa kalkıp, bacakları üstünde yaylandı Zülfü. "Ben onun ciğerinde kaç damar var bilirim. Siz de biliyorsunuz ki ben onu gayetle yakından tanıyorum, o, ne kadar korkarsa bir hadisenin üstüne o kadar gider. O, öyle bir adamdır ki, korktuğu kadar yaşayan bir insandır. Onu korkutmalıyız. Bir hadise eğer onun canına gelip de dokunmazsa, dünya yansa onun umurunda olmaz."

"İnce Memed, Mustafa Kemal Paşanın saatını almış, unutmayalım ki, bu saat bu dünyada yalnız sana layıktır, diye Bayramoğluna vermiştir."

"İşte bu hadise onu ta kalbinden yaralar. Tanrı gibi gururludur o."

"Bu mühim hadisenin de üzerinde duralım. Elimizdeki en büyük koz bu."

"Budur," dedi Zülfü Bey. "Ben onu çok iyi tanırım. O, tanrı kadar gururlu olmaya kendi kendini alıştırmış bir kişidir. Bir eşkıyanın, Bayramoğlu da olsa, İnce Memed tarafından da vuku bulsa, bir insanın kendisinden üstün sayılmasına dayanamaz."

Arif Saim Beyi nasıl karşılayacaklarına, ona nasıl davranıp, onu nasıl etkileyeceklerine günlerce tartışarak, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmamak için büyük çabalar harcayacaklarına karar verdiler.

"Sinek pis değil ya mide bulandırır," dedi Murtaza Ağa. "Şu İnce Memed işi bitmeli artık."

"O sinek değil," dedi emekli Muallim Rüstem Bey. "O, gırtlağımıza yapışmış bir kaplan, bu vatanın istikbalini söndürecek bir tufandır."

"Şu çalıkakıcıyı bu kadar da büyütmeyelim," diye onları yatıştırmaya çalıştı Taşkın Halil Bey.

Murtaza Ağa, bugün o kadar söze katılmıyordu. Kafası hep Topal Aliyle meşguldü. İnce Memedin dağda olmadığına dair Kurana el basarak yemin etmişti. Ama şimdi ne olmuştu, Asım Çavuş, öteki candarmaların hepsi onu kendi gözleriyle görmüşlerdi. Durun bakalım, o yiğit, alçak Topal Ali buna ne diyecekti? Bir an önce bunları bırakıp Topalı bulmaya can atıyordu.

18

Sana küsüm Alim. Hani senden ne istediydim ben, neden bu işleri açtın başımıza? Neden gene dağa gönderdin Memedimi? Kendi cenazesini deveye yükleyip de devenin başını çeken sen değil misin Alim, senin gücün neye yetmez ki, yoksa bizi mi kandırdın Alim, eli Zülfikarlı, Düldül atın binicisi Alim? Peygamberin sevgilisi Alim, kim açtı bu işleri başımıza Alim? Sen ne biçim bir Alisin Alim? Hiç düşünmedin mi Alim, bir insan hem kendi tabutunu kendi devesine yükler, hem de devenin başını çekebilir mi Alim? Ya tabutun içinde kimse yok, ya da deveyi çeken sen değilsin Alim. O, devenin başını çeken kalın kaşlı, çatal bıyıklı, azgın kara yüzlü, sarsak adımlı, kısa boylu güdümen adam sen olabilir misin Alim? Ya sen doğru değilsin, ya da Hazret Efendi senin tasvirini yanlış çıkarmış. Yoksa, ben sana o kadar yalvardım yakardım, şu İnce Memedin başına bir iş daha açma dedim, sen sen olsan, dünya dünyaya geçse de sen beni kırar mıydın Alim? Benim yüzüme bundan böyle, o azgın suratlı adam sen olsan da, nasıl bakacaksın Alim? Bak, bak, şu evine bak İnce Memedimin, çiçek gibi nasıl da dayamış döşemiş, seni de getirmiş, seni de bir adam sayaraktan baş köşeye oturtmuş, yakında da bir çocuğu olacak, senin yüreğin buna nasıl dayanıyor, gönlün nasıl razı oluyor Alim? Seni Şah Ali, Ali Şah diyerekten tahtını yüreğimizin başına kurduk, yiğit Alidir, Allahın aslanıdır, dedik, öyleyse sen bize neler eyledin Alim? Belki de gücün yetmiyor, belki bir iyice ölüsün. Belki de ne deveyi sen çektin, ne de tabutta sen varsın Alim. Öyleyse ölü burnunu bu işlere neden sokuyorsun da bizi umsunuk ediyorsun? İnsanlara umut vermek iyidir de, o umudun altından kalkamamak kötüdür.

Umudun ölmesi, insanın ölmesinden daha beterdir Alim. İnsan ölür, ölüm haktır. En kötüsü, beteri, dayanılmazı umudun ölmesidir, sen bizim umudumuzu neden öldürdün Alim? Olur mu Alim, bu senin peygamberliğine, insanlığına yakışır mı Alim! Kim çıkardı o Şakir Beyi, o mezarında yatmayası dinsizi Memedimin karşısına Alim? İnce Memed onu öldürmeseydi, diyeceksin, ya Muallimi, üç çocuk babasını öldüreni, o kadar fakir fıkarayı aç koyanı ne yapsaydı, söylesene Alim? O, dört kitapta katli vacip murtad kişiyi öldürdü de iyi yaptı, has yaptı, ben de bu yaşımda varır da onun solucan dolu mezarının başına, ziller de takar oynarım, oynarım da ha oynarım. Beni görenin de parmağı şaşkınlığından ağzının içinde kalır. İşte ben gidiyorum. Sırf sana küstüğümden, bir daha o kara azgın yüzünü, isterse o yüz senin asıl yüzün olmasın, görmemek için gidiyorum. Kıyamete kadar da senin adını ağzıma almayacağım, sana eli Zülfikarlı demeyeceğim, yüzünü bir daha ölene dek görmeyeceğim. Aldın mı, al al işte, al işte, sözünde durmayanın, insanların umutlarını üzenlerin sonları budur Ali. Çatal kılıçlı, görkemli peygamberim, Alim, işte ben de buradan, o dağlara kaçırdığın İnce Memedin evinden senin kara yüzünü görmemek için gidiyorum. Umut üzen, insan kadri bilmeyen Ali. Kim bilir daha kimlerin başına daha bin beter haller getirdin, umutlarını üzüp onları ölümden de öte bir cehenneme soktun. İyi de yaptın, iyi de yaptın. O ahmaklar da sana bu kadar güvenmemelilerdi.

"Seyran," diye bağırdı.

"Buyur Ana."

"Buraya gel."

"Geldim Ana."

"Bir kara, yas başörtüsü var mı?"

"Var Ana."

"Al getir bana."

Seyran gitti, ceviz sandıktan büyük, kara bir yazma çıkardı getirdi, elinde yazma onun önüne dikildi. Kara yazmayı ne yapacak, diye düşünüyordu. Acaba kötü bir haber geldi de, başına mı bağlayacak, diye ikirciklendi.

"Şu sandalyayı al," diye buyurdu Ana. "Al da şuraya getir,

üstüne çık da," Alinin tasvirini gösterdi, "onun yüzüne ört, ört ki, o zalimin yüzünü bir daha gözüm görmesin."

Seyran onun dediğini hemen yerine getirdi.

Hürüce kara yazmanın altındaki Alinin tasvirinin önüne geçti:

"Oldu mu şimdi Ali, insanları böyle kandırırsan, onların umutlarını üzer, onları ölümlerden de beter cehennemlerin içine sokarsan işte sen de böyle olur, kapkara örtüler altında kalırsın."

Arkasını döndü odadan çıktı, Seyrana usulca, Aliye duyurmadan, "gel kızım gel," dedi, "şu bahçeye inelim de sana diyeceklerim var."

O önde, Seyran arkada merdivenleri indiler. Hürü onu kuytu bir yere götürdü, ağzını onun kulağına yaklaştırdı:

"Ben Alime, o zalıma, o sözünde durmaza küstüm," dedi, "ona ağzıma geleni de söyledim ya sen bana bakma, o gene Alidir, o, onunla bizim aramızdadır, sen gene de onu, gene de incitme. Kızma ona, belki de fıkaranın elinden hiçbir gelir yoktu. İncitme."

"İncitmem Ana."

"Hiçbir vakit onun kalbini kıracak bir davranışta bulunma."

"Olur Ana."

"Ben buradan gidince de üstündeki o örtüyü kaldır, bunalmasın fıkara. Onu da öldürmüşler, zalimler, yüreğinin başından hançerleyip ala kanını caminin içine akıtmışlar. Örtüyü..."

"Kaldırırım Ana."

"Ben gidince..."

"Sen nereye gidiyorsun?"

"Ben İnce Memedime dağa gidiyorum."

"Ya Ana, biz burada ne yapacağız, sensiz?"

"Bir güzel yaparsınız. Muallimin Hanımı Necla Hanımla sırt sırta verirsiniz, o avukat gibi bir avrat, sen de İnce Memed gibisin, dağ gibisin, gül gibi geçinir, çocuklarınızı büyütürsünüz. Bak, Selam Hoca da size bir bahçe daha alıyor. İnce Memed de size çok altın bıraktı da gitti.

"Ana etme eyleme, Ana kurbanlar olayım sana, bizi kimlere bırakıp da gidiyorsun, Ana?"

"Yoook, kızım, ben burada bundan sonra, bağlasalar da duramam. İnce Memedimi de orada, o dağlarda tek başına koyup kurda kuşa yem ettiremem. Hürü Anası onun yanında olmayınca, ona güç kuvvet vermeyince, benim yavrum o kadar hırlının hırsızın, candarmanın, eşkıyanın, canavarın arasında ne yapar ki tek başına."

Kulağına eğildi:

"Beni iyi dinle," dedi, "sen bakma Memedimin, yavrumun, insanların hasının öyle durduğuna, bıyıklarının kocaman, burma burma olduğuna, onların soyu öyledir, onlar anadan bıyıklı doğarlar, benim yavrum çocuktur daha. Çiçeği burnunda yeni yetme bir delikanlıdır. Hiç gördün mü ki bir kişiyi, onu İnce Memede benzetsin?"

Seyran gülünce Hürü Ana derecesiz kızdı:

"Orospu," diye bağırdı, "ne gülüyorsun üstüme? O İnce Memedi bir daha gözüm görmeyecek mi sanıyorsun? Senin üstüme güldüğünü, beni taşkalaya aldığını söylemeyecek miyim, sanıyorsun?"

Seyran onun ellerine sarıldı, öptü:

"Ana vallahi billahi senin üstüne gülmedim."

Yalvardı yakardı, onun yüzünü, ellerini sayısız öptü, sonunda da iyi yürekli Hürücenin gönlünü aldı, onu yatıştırdı.

"Hazırlan öyleyse," diye güldü Hürü Ana. "Şimdi hemen doğru Hazret Efendiye gidiyoruz. O avukat Necla da nerede?"

"Burada Ana."

"O da gelecek bizimlen. Ona iyi bak. Benim gözüm tuttu onu. Yiğit bir avrat. Çok konuşuyor ya, dik dik söylüyor ya, olsun. O, olmasaydı senin yanında, ben seni bu gurbet ellerde tek başına bırakıp da gidemezdim."

Hazırlandılar, Müslüm çoktan komşu faytoncuyu almış kapıya getirmişti. Faytona bindiler. Hürü Ana bugün çok güzel giyinmiş, hırızmalarını burnuna takmış, halhallarını ayak bileklerine bağlamış, ak başörtüsünü başına atmış, Memedin kendisine, giderken aldığı ipek fistanını sırtına geçirmiş, beline lahuri şal kuşağını sarmıştı. Düğüne bayrama gider gibiydi.

Araba Efendi Hazretlerinin işliğinin önünde durdu. Efen-

di Hazretleri dışarıya çıkarak onları sevinçle karşıladı. Hürü Ananın elinden tutarak onu arabadan indirdi. Hürü Ana, onun bu davranışından dolayı kıvançlandı. İçeriye girdiler, Efendi Hazretleri kendi eliyle çektiği koltuğa onu oturttu. Yandaki kahveye kahveler söyledi. Söyledikleri de çabucak geldi. Hürü Ana kurularak kahveyi höpürdetti. Kahve bittikten, Efendi Hazretleri fincanı onun elinden aldıktan sonra Hürü Ana, ışıl ışıl yanan gözlerle ona sordu:

"Hazret Efendi," dedi, "o tasvir doğru doğru dosdoğru Alinin tasviri mi?

"Alinin."

Hürü Ana kurnaz kurnaz bakıp, bıyık altından gülümseyerek:

"Sen Aliyi görerek mi yaptın o tasviri?"

"Görmedim."

Hürü Ana daha gülümsüyordu:

"Görmedin de nasıl bir Alidir bu?"

"Ben görmedim ya Aliyi görenlerin, ya da görmeden ona benzetenlerin yaptıkları tasvirlere bakarak yaparız biz bunları."

"Hıım, anladım şimdi. Yani siz de bizim yaptığımız kilimler gibi, o eski tasvirlere bakarak örnek çıkarırsınız."

"Ona benzer bir şey."

Seyrana baktı, şimdi her şeyi iyice anlamıştı. Suyunun suyu, diye düşündü. Demek Alinin, o eski, Düldülün binicisi Alinin bu işte hiçbir suçu yoktu. Aliye bunca gün, bu kadar zulmettiğine bin pişman oldu ya elden bir gelir yoktu. Bu düşüncelerini oradakilere belli etmedi.

"Hazret Efendi senden bir dileğim var. Ne kadar para istersen o kadar veririm. Memedim giderken, ben istemedim ama, bana bir yığın para bıraktı."

"Paranın hiçbir kıymeti yok, elimizden gelirse..."

"Senden bir at istiyorum. Hani o İnce Memedin atı var ya, işte onun tasvirini."

"Baş üstüne Hürü Hatun."

"At gökte olacak. Ayakları da bir ak buluta değecek."

"Kolay."

"O atın örneği sende var mı?"

"Yok ya..."

"Yok da o atın tasvirini nasıl çıkaracaksın?"

"Aklımdan."

"Bir de at kişneyecek. Başını havaya dikmiş, burun delikleri şişerek..."

"Kişneyecek."

"İşte bu kişneyen atın üstüne benim Memedimi bindireceksin."

"Bindiririm."

"Atın alnının ortasına da Mustafa Kemal Paşanın, hani o, yakasındaki ışıl ışıl yanan altını koyacaksın. Hani baklava dilimi gibi. Bir de meşe yaprağı koyacaksın."

"Koyarız."

"Ata binmiş Memedin omuzuna da güzel, yepyeni bir filinta takacaksın ki menevişlenen..."

"Takarım."

"Sen onu hiç öyle gördün mü?"

"Görmedim."

"Öyleyse nasıl koyacaksın?"

"Aklımdan."

"Hıım."

Hürü Ana bundan sonra Memedin kılığını kıyafetini, sırmalı abasını, sırmalı fişekliklerini, savatlı kamasını, her bir şeyini uzun uzun anlattıktan sonra:

"Yüzü iyice gözünün önünde mi?"

"Önünde."

"Tıpkısını çıkarabilir misin?"

"Tıpkısını..."

"Memedim güleçtir. Onun yüzü Alinin yüzü gibi azgın değildir. Sen onu hiç gülerken gördün mü?"

"Gördüm."

"Benim oğlum ışık gibi güler."

"Işık gibi."

"Öyle çok da gülmesin. Şöyle, atın üstünde bir şıvgacık dal gibi gülümsesin."

"Gülümseyecek."

"Başına da fes geçirme. Fes ona hiç yakışmıyor. Şapka da olmasın. Şapka giyerse, o uğursuz Topal Aliye benzer, diye korkuyorum. Başı kabak olacak, kıvırcık kakülü de azıcık alnına dökülecek."

"Dökülecek."

"Ne zaman?"

"Ne zaman istersen, geceyi gündüze katar yetiştiririm onu sana."

Hürü Ana:

"Sağ ol," diye ayağa fırladı Efendi Hazretlerinin eline sarıldı öptü.

"Estağfurullah, estağfurullah, siz ne yapıyorsunuz Hürü Hatun!"

"Ben bir şey yapmıyorum."

Hürü Ana, iki resim daha istiyordu ya utanıyordu. Tam bu sırada da Efendi Hazretleri onun imdadına yetişti.

"Başka bir isteğiniz?"

Hürü Ana genç bir kız utangaçlığıyla kızardı, ezildi büzüldü:

"Sana çok zahmet veriyorum."

"Yok, yok, ne isteğiniz varsa başım üstüne. Ne zahmeti, bu benim için en büyük zevk."

"Sahi mi bu söylediğin, zevk mi?"

"Zevk."

"Öyleyse bana bir de Alinin Düldülünü yapacaksın. Üstünde, yanında, yönünde, hiçbir yerinde Ali olmayacak."

"Alisiz Düldül olur mu Hürü Hatun?"

"Olur, olur, olur," diye sertleşti Hürü Ana. "Öyleyse bir de cenazesini taşıyan Aliyi."

"Peki yaparım," diye güldü Efendi Hazretleri.

"Bir de o kadını, dünya güzelini. Hani kuyruğu ejderha da, başı güzel. Yanına da iri bir gül koy. Sırtı da pul pul altın olsun."

"Öyledir zaten."

"Onun örneği var sende değil mi?"

"En güzel bir örneği var ki aslının tıpkısı."

"Bir de Adem Babamızla, Havva Anamızı isterim."

"Zaten var, hazır."

"Yalnız onların önlerindeki yaprağı istemem. O yapraklar doğru değil, yanlış."

"Neden yanlış?" diye merakla sordu Efendi Hazretleri, sakalını sıvazlayarak.

"Yanlış. Cennette onlardan başka bir Allahın kulu var mıydı ki onların oralarını görecek. Öyleyse neden önlerine o kocaman incir yapraklarını koysunlar?"

"Doğru, hiç düşünmemiştim."

"Hah, şöyle işte. Bundan sonra bir örneği çıkarırken aklını kullan, yaprak maprak koyma."

"Koymam."

Hürü Ana, arkasını onlara döndü, eteğinin altındaki kesesini çıkardı, Efendi Hazretlerine uzattı:

"Burada çok para var," dedi, "İstediğin kadar al, çekinme. İstersen hepsini al. Oğlum bana daha çok verecek."

Efendi Hazretleri keseyi aldı, büzgü ipini çekti açtı, içinden küçük bir para aldı, onlara göstermeden cebine attı. Hürü Ana, onun küçük bir para aldığını görüp ses çıkarmadı, bu da nasıl bir Hazret Efendi, diye içinden geçirdi, kendi kendine hile yapıyor. Bunun ne adam olduğu Alimi o haline getirdiğinden de belliydi. Bize uydurma bir Ali verip ocağımıza da işte böylece sıçtı, diye de düşündü. Hele İnce Memedin tasvirini de Aliye benzetsin hele, işte o, işte o zaman görürdü babasının gününü. Belki de İnce Memed, onun önüne de, giderken çok para dökmüştü. Yoksa bir insan bu kadar cömert olabilir mi?

"Size resimleri tez günde yetiştiririm."

"Onları dağa götüreceğim, Anacık Sultana da, cümle aleme de göstereceğim."

Ah, bu Hazret Efendi, tasvirini çıkaracağı Memedin, İnce Memed olduğunu bir bilseydi, kim bilir o zaman ne biçim bir tasvir çıkarırdı, kim bilir.

Efendi Hazretleri onları kapıda bekleyen paytona kadar uğurladı. Ne Müslüm, ne de öteki kadınlar Efendi Hazretlerinin huzurunda, bir kere olsun, ağızlarını açmamışlar, saygıyla onları dinlemişlerdi.

Memed, Şakir Beyi öldürdükten sonra kasaba karışmış, kimi Şakir Bey ettiğini buldu, kimi de, böyle de iş olur muymuş, adam, çarşının ortasında Şakir Beyi, dünya alemin gözleri önünde güpegündüz kurşuna dizdi, Hükümet yok mu, demişlerdi. Çoğunluksa Memedi, Muallim Zeki Nejadı tutmuş, geriye kalanların da yüreğine bir korku düşmüştü. Çeltikçi Ağalar, hele Şakir Beyin öldürülmesinden sonra ırgatların paralarını bir tamam ödemişlerdi. Şakir Beyin adamlarıysa, hiçbir harekette bulunmamışlar, ne Abdülselam Hocaya, ne de Memedin evine yaklaşamamışlardı. Müslümse, evin kapısı önündeki hendeğin içinde, kurşunu tüfeğinin ağzına sürmüş, umutla, birkaç kişi gelecek de, onları yere sereceğim, diye beklemiş durmuştu. Abdülselam Hocanınsa itibarı, kasabada eskiden beri sevilen, sayılan bir adam olduğu halde, birkaç misli artmıştı. Çarşıdan geçerken artık bütün esnaf, dükkanlarından dışarıya uğruyor, kendilerini ona göstererek selama duruyorlardı. Bu, Şakir Beyi öldüren Memedin, İnce Memed olduğunu, kasabada Efendi Hazretlerinden başka kimse öğrenememiş, o da büyük gizini, kendinden bile gizlercesine yüreğine gömmüştü. Bir gün, Zeki Nejad Beyin ölümünden sonra, İnce Memedin kendine açtığı gizi Efendi Hazretleri kendisiyle birlikte mezara kadar götürecekti. Yakın arkadaşı olan, elbette Memedin İnce Memed olduğunu bilen Selam Hocaya bile, bu kutsal gizini açmamıştı.

Seyrana yeni bir portakal bahçesi alma işini de Efendi Hazretleri, ne olur, ne olmaz, eşkıyanın sonu erinde geçinde kurşundur, bari Seyran yoksul kalmasın, diye düşünmüş, önerisini İnce Memedi bildiğini hiç belli etmeden Abdülselam Hocaya açmıştı. Bugünlerde portakal bahçeleri bedava denecek kadar ucuzdu ve hazineye kalan bu bahçeler kapanın elinde kalıyordu.

Birkaç gün içinde çok güzel, sağlıklı, on altı dönümlük bir bahçe buldular. Mal Müdürüne, ikisi birden giderek söylediler. Artık kasabada Abdülselam Hocanın karşısına çıkıp da pey sürecek kimse olamazdı, bahçeyi kolaylıkla aldılar ve tapusunu Seyranın üstüne çıkardılar.

Hürü Ana, Seyran, Muallim Zeki Nejadın karısı Necla Ha-

nım her sabah, gün ışımadan bahçeye gidiyorlar, yanlarına aldıkları usta bir bahçıvanın yardımıyla gün kararana kadar çalışıyorlardı.

Birkaç gün içinde Efendi Hazretleri Hürü Ananın ısmarıçlarını gece gündüz demeyip çalışarak bitirdi, eve kadar Hürü Anaya getirdi. Hürü Ana İnce Memedin tasvirine hayran kaldı. "Amanın avratlar, amanın Abdülselam Hocam, kulunuz kurbanınız olayım, böyle de iş olur muymuş! İşte İnce Memed olduğu gibi, güleç yüzü, ışıltılı gözleriyle, bulutların üstünde yüzen kır atının üstünde. Uçup gidiyor, süzülüp gidiyor, benim oğlum Memede de ne kadar benziyor."

Gece gündüz karşısına koyduğu resmin önünden ayrılmıyor, gözlerini kocaman kocaman açmış seyrediyor, Aliyle konuştuğu gibi, onunla da öfkelenerek, sevinerek, severek konuşuyor, doyamıyordu.

Beş altı gün sonradır ki Hürü Ana, Adem Atamızla Havva Anamızın farkına vardı, onların önünde de durdu şöyle bir baktı. Hazret Efendi onların önlerindeki incir yapraklarını atmış, yaprakların altından Adem Babamızın uzun, yeşil aleti upuzun ortaya çıkmıştı. Hürü Ana hayretler içinde kaldı, amanın kurbanınız olayım, atamızın da mereti ne kocamanmış, diye söylendi kendi kendine. Amanın kurbanınız olayım, ocaklardan, bucaklardan ırak. Havva Anamızın ki ise, çok çok güzeldi. İri bir sabah gülü gibi açılmış, kabarmış sevişmeyi bekliyordu. Hürü Ananın bu gayetle hoşuna gitti. Hele onun orasının kabarmış, sevişmeyi beklemesine çok sevindi. Hemen de Seyran düştü aklına. O da Havva Anamız gibi, diye düşündü. İnce Memedin talihi var. Ama, o fıkara da, neylesin ki, Havva Anamızdan daha iştahla sevişmeyi bekleyen Seyranı buralarda kodu da, başını aldı da dağlara çekti de gitti.

Bedeni pul pul altından, dünya güzeli ejderha kıza şöyle bir göz attıktan sonra Seyranı çağırdı.

"Şu örtüyü Alimin üstünden al. Bak, İncemin tasvirini böyle canlı gibi çıkaran Alimin de tasvirini olduğu gibi oraya koymuştur. Örtünün altında kaç gündür bunalmıştır fıkaracık. Bak, bana yaptığı Ali de onun tıpkısı ya benimkisi gülümsüyor."

Seyran sandalyayı çekti, üstüne çıktı, yazmayı resmin üstünden çekti aldı. Hürü resmin karşısına geçip, yaramaz bir kız çocuğu kurnazlığıyla ona utangaç gülümseyerek baktı, özür diledi.

"Ana gidiyor musun?" diye, gözleri yaş içinde kalmış Seyran boynunu büktü.

"Gidiyorum," dedi Hürü Ana sert.

"Ana çocuğumuz olacak."

Ana daha sertleşti, yüzü keskinledi.

"Bensiz de doğar. Sen Müslümü çağır da atı hazırlasın. Yarın erkenden, gün doğarken."

Başını çevirince Alinin ona melul mahzun bakan Düldülünü gördü. Alisiz bu at da hiçbir şeye benzemiyor.

"Seyran."

"Buyur Ana."

"Şurada duran şu tasvir Alimin Düldülünün tasviridir. O, burada kalacak. Ona iyi bak."

"Olur Ana, baş üstüne Ana."

"Seyran ister istemez heybeleri, torbaları, çuvalları Ananın günlerdir kasabadan taşıdığı öteberilerle, ona Necla Hanımın, Abdülselam Hocanın kendinin aldığı armağanlarla doldurdu. Cam resimleri de Efendi Hazretlerinin kalın mukavvalara, kırılmasınlar diye, muhkem sardı:

"Ana, bunları nasıl götüreceksin, bir yerlere çarpmazlar mı?"

"Atın terkisine bağlarız, çarpmazlar."

Ananın, sonra birden gözleri doldu, kendisini tutmasa katıla katıla ağlayacaktı:

"Benim güzel kızım, ben ne bileyim, ben..." diyebildi ancak.

19

Kasaba ileri gelenleriyle, büyük kalabalık köprünün öteki ucunda Arif Saim Beyi sabahtan beri bekliyorlardı. Vakit öğleye gelmiş çatmış, Arif Saim Bey daha ortalarda gözükmüyordu. Öğleyi az geçe, kubbenin oradan otomobillerin çıkardığı uzun tozu ova yolunda görenler muştuyu Kaymakama verdiler. Bu sefer bekleyenlerin yüzleri çok asıktı. Arif Saimin onlara nasıl davranacağını, ne söyleyeceğini bilmiyorlardı. Sabırları taşmış, beklemekten iyice sıkılmışlardı. Derken, arabaların karşıdan geldiğini gördüler. Otomobiller yolda yöreye fışkırttıkları tozlardan yoğun bir bulut içinde kalarak ilerliyorlardı. Az sonra da köprüye geldiler, kalabalığın önünde durmadan geçip kasabaya gittiler. Arif Saim Beyin, arabanın tozlu camı arkasından hayal meyal gözüken yüzü, eğer doğru görmüşlerse korkunçtu. Valiyse ondan da beterdi.

Önde kasabanın ileri gelenleri, arkada kalabalık koşarak kasabaya geri döndüler. Arif Saim Bey gitmiş arabasını Taşkın Halil Beyin avlusunda durdurmuştu. Vali de, Candarma Alay Komutanı da öyle yapmıştı. Onları Taşkın Halil Beyin hanımı konaktan aşağı inerek yukarı çağırmıştı. Hepsinin de tozdan hiçbir yerleri gözükmüyor, dişleri gözleri ışılıyordu salt. Tozdan adam olmuşlardı.

Onlar, tozlarını silkelemiş, yüzlerini yıkamış yerlerine oturmuşlardı ki, ötekiler soluk soluğa Taşkın Halil Beyin evine ulaştılar:

"Hoş gelip safalar getirmişsiniz."

Kasaba ileri gelenleri sırasıyla konukların ellerini sıkıyor, hoş geldin, diyor, Vali, Alay Komutanı onlara karşılık veriyor, Arif Saim Beyse kaşları çatılmış suskun, taş kesilmiş öyle du-

ruyordu. Kahveler, şerbetler, ayranlar, bal şerbetleri arka arkaya geldi, Arif Saim Bey gelenlerin hepsini gümüş tabaklardan alarak içti, fakat konuşmadı. O konuşmayınca Vali de, Candarma Alay Komutanı da, ötekiler de konuşmak yürekliliğini gösteremiyorlardı.

Sofralar kuruldu, yemekler, rakılar, şaraplar doldurdu masaların üstünü, başta Arif Saim Bey, sofraya oturdular, yemekleri yediler, rakıları, şarapları içtiler ama hiç kimseden en küçük bir ses çıkmadı, salt çatal bıçak, kaşık sesi.

İkindi oldu, gün yıkıldı gitti, akşamı buldu, gene hiç kimse konuşmadı. Sanki üstlerine ölü toprağı serpilmişti.

Akşam yemeği geldi, Arif Saim Bey tek başınaymışçasına masaya oturdu. Yanına yönüne bir kere olsun bakmadan, tek başına içti. Ötekiler de tek başlarına kalakalmışlar, tek başlarına içiyorlardı.

Herkes kopacak fırtınayı bekliyor, şu fırtına bir kopsa da, biz de bu ölüm sessizliğinden kurtulsak, diye içlerinden geçiriyorlar, sessizlik tonlarca taş ağırlığında onların omuzlarına çökmüş, çökerttikçe çökertiyordu.

Tam gece yarısı Arif Saim Bey başına diktiği boş rakı bardağını sertçe masaya koydu, masadan tok bir ses salona yayıldı. Bu Arif Saim Beyin, bu eve girdiğinden bu yana çıkardığı tek sesti. O kadar inatla susmuştu ki saatlar boyu bir kere olsun öksürmemişti bile. Ayağa kalktı, onunla birlikte masadakilerin hepsi de ayağa fırladılar. Arif Saim Beyin başı öndeydi, başını kaldırdı, boş gözlerle, görmeyerek, kalabalığa, karıncalara, pirelere bakar gibi tepeden şöyle bir baktı, ardından da sallanarak yürüdü. Sapı altın kakma bastonunu kolunda unutmuştu. Taşkın Halil Bey arkasından koştu, ona odanın kapısını açtı. Kapıyı açar açmaz da yüzlerine tertemiz, sakız gibi bir koku çarptı.

Arif Saim sallanarak kapının önünde durdu, bir ileri, bir geri gitti geldi, Taşkın Halil Beye parmağıyla, sen git işareti yaptı, kapıyı açıp içeriye girdi, soyunmadan, olduğu gibi ayakkabıları ve giyitleriyle yatağa devrildi.

Sabahleyin erken uyanan Arif Saim Bey epeyce değişmişti. Kahvaltıda Taşkın Halil Beyle birkaç sözcük bile konuştu.

Onlar kahvaltılarını bitirmişlerdi ki Kaymakamın evinde kalan Valiyle, Yüzbaşının evinde kalan Alay Komutanı geldiler. Onların ardından da kasaba ileri gelenleri sökün eylediler. Onlar içeri girip, düğmelerini gösterişle ilikleyerek yerlerine geçtikten sonra Arif Saim Bey bastonunu sertçe üç kere taban tahtasına tak, tak, tak, diye vurdu, şahin gözlerini onların üzerinde teker teker, delici bakışlarla dolaştırdıktan sonra dingin bir sesle:

"Arkadaşlar, benim çiftliğimi niçin bastırdınız eşkıyalara, benim kahyam, canım kadar sevdiğim Hacı Ali Çavuşu niçin öldürttünüz, büyük Paşamızın bana yadigarı olan saatı niçin çaldırdınız, bana lütfen söyleyin."

Şahin gözlerini gene, herkesin gözlerinin içine içine dikerek, üstlerinde gezdirdi. Herkes, Vali, Alay Komutanı bile taş kesilmişlerdi.

"Bunu benim yutacağımı mı sandınız, hanginiz akıl etti benim çiftliğimi soydurmayı? Bu adamı, ne yapıp yapıp bulacağım ve onunla yekeyek kozumu pay edeceğim. Allah ya ona verir ya da bana."

"Senin çiftliğini bastıracak kadar alçalmış bir adam bu kasabadan olamaz," diye onun sözünü kesti Molla Duran Efendi büyük bir yüreklilikle.

"Sen sus sahtekar Molla Duran. Senin aklın her bir sahtekarlığa erer de bu kasabadakilerin alçaklıklarına aklın ermez. Bu dünya dünya oldu olalı, bu kasabadaki kadar alçak bir insan soyunu bir arada görmemiştir. Sen sus, senin bile bu kadar ikiyüzlülüğe aklın ermez. Bunlar o kadar ikiyüzlüdürler ki senin gibi bin yüzlü bir adam bile bunların çırağı olamaz." Arif Saim yummuş gözünü, açmıştı ağzını, diline ne kadar küfür, ne kadar aşağılayıcı söz geliyorsa esirgemeden söylüyor, ötekilerse başlarını önlerine eğmişler, büzüldükçe büzülüyor, kaçacak delik arıyorlardı.

Arif Saim Bey acı acı gülerek:

"Şimdi bakın, benim çiftliğimi basma kahramanlığını içinizden kim düşünebilir, ben size söyleyim, benim yakın arkadaşım, Zülfü."

Zülfü etine hançer sokulmuşçasına irkildi, ayağa fırladı:

"Haşa Bey, haşa. Yanlış düşünüyorsunuz. Sizin çiftliğinizi bizzat İnce Memed basmıştır. Biz bunu tahkik ettik. O bir alelade eşkıya değil, o bir halk ayaklanmasının lideridir. O, size, Devlete, Mustafa Kemal Paşaya meydan okumak için sizin çiftliği bizzat basmıştır. Nasıl ki, Amber Beyin konağını basıp da emanetleri gaspeylediği gibi. Siz gelmeden, biz Beyimizin çiftliğinin basılma olayını tahkik ettik. Bizzat ben bulundum tahkikatta. İnce Memed sizin çiftliği, yanına dört kişi alarak basıyor. Bu baskında da Ferhat Hoca bulunmuyor. Saatı almasının sebebi de çok basit, diyormuş ki, bizzat İnce Memedin ağzından duyup da bize gelerek söyleyenler var, diyormuş ki İnce Memed, Mustafa Kemal Paşanın saatı, öylesi adamlara, haşa huzurunuzdan, yakışmaz, gerçek kahramanların saatı ancak gerçek kahramanlara, Bayramoğlu gibilerine yakışır, diyormuş. Saatı Beybabanın boynunu sıkarak elinden aldıktan sonra, getirmiş Bayramoğluna vermiş. Bayramoğlu da İnce Memedin bu jestine derecesiz memnun olmuş. İsterseniz tahkik edebilirsiniz, saat şu anda bile Bayramoğlunun boynundaymış. Tahkik ettirebilirsiniz."

"Ben yanılmam Zülfü, ben sizi iyi tanırım. Neyin nereden, nasıl geleceğini bu kadar tecrübeden sonra öğrenebildik. Bu iş senin başının altından çıkmamışsa, benim başımın altından çıkmıştır."

"Haşa, haşa, haşa, Paşanın saatını da ben mi götürüp verdim Bayramoğluna?"

"Sen vermiş olabilirsin. Ama biliyorum ki, saat Bayramoğlunda değil, sizin birinizin evindedir."

"Haşa!"

"Ben adamımı bilirim ya, aldırma Zülfü."

"Haşa, siz İnce Memedi tanımıyor, onu alelade bir eşkıya sanıyorsunuz."

"O, gariban, iyi niyetli, başı belaya girmiş bir çocuktur."

"O, isyan bayrağını açmıştır," diye bağırdı Zülfü. "Burada, şu anda, hepimizin hayatı, hususiyetle de sizin hayatınız tehlikede. O, öyle bir casus ağı kurmuştur ki dağda, bizim burada soluk alışlarımızı bile dinliyor."

"Breh, breh, breh!" diye güldü Arif Saim Bey, her şeyi unutmuş, neşesini bulmuştu.

Ötekiler ona, bütün Torosların yediden yetmişe, kadın erkek, hepsinin Memed olduğunu, yedişer yedişer bir araya gelerek hepsi de Memed adını alarak, hepsi de biribirine, biribirinin burunlarından düşmüşçesine benzeyerek aynı kaş, aynı burun, aynı boy, aynı göz, aynı saç, aynı renk İnce Memede gelip ondan icazet alarak dağa çıktıklarını, şimdi dağlarda sayısız yediler bulunduğunu, bu yedilerin kin uşağı olduklarını ve İnce Memedden de daha kan içici bulunduklarını, Devlete meydan okuduklarını, İnce Memedin ve bunların ovada, dağlarda zengin adam bırakmayıp hepsini soyduklarını, zenginlerden alıp fakirlere verdiklerini, bu gidişle Bolşevikliğin ülkede tez bir günde yerleşeceğini, Anacık Sultanın önce yıldırım taşını, sonra tılsımlı yüzüğü, sonra da Selahaddini Eyyubinin tılsımlı gömleğini büyük törenlerle İnce Memede giydirdiğini, akıllarına ne gelmişse Arif Saim Beyi etkileyecek, biri alıp öbürü bırakarak bir bir söylediler. Onlar konuştukça Arif Saim Bey acısını unutuyor, neşesini buluyordu. Konuşuyor, gülüyor, onunla bununla alay ediyordu. Hele biribirinin tıpkısı, göz kaş, giyitleri de, boyları posları da aynı yedi Memedler çok hoşuna gitti. Ne kadar tehlikeli olsa da o kadar güzeldi. Acaba, niçin sekiz, on, on beş, üç, dört değil de yedi oluyorlar, o kadar biribirine benzeyen kişiyi nereden buluyorlar, biribirlerine benzemelerine niçin gerek duyuyorlardı? Kadın erkek, niçin Memed adını almak gereğini duyuyorlardı? Niçin olacak, diye kendi kendine güldü Arif Saim Bey, bu kasaba kahramanlarının ödlerini koparmak için. Ama, bir de işin gerçeği vardı, bu İnce Memed de çok ileriye gidiyor, alelade eşkıyalıktan çıkıp halk ayaklanması liderliğine soyunuyordu. İşi çok büyütmeden, Paşanın kulağına herhangi bir haber ulaşmadan... Ankarada Torosların ayaklandığı duyulur, o da Paşanın kulağına giderse Arif Saim Bey için hiç de iyi olmazdı. Bölgesinde halk ayaklanması çıkmış bir milletvekili bir daha, ensesinin kökünü görür de, milletvekilliğini bir daha göremezdi. Eğer Arif Saim Bey Paşanın gözünden düşerek bir daha milletvekili olamazsa kendi kendini, bir şarjörü ağzına boşaltarak öldürürdü.

"Duydum ki İnce Memedin atı diye, size bir uyuz atı yutturmuşlar, siz de atı kurşuna dizmişsiniz. Nereden icabetti atı kurşuna dizmek?"

"İnce Memedin canı attaymış, diye bir dedikodu yayıldı. Atı öldürerek, biz de..."

"Silah geri tepti değil mi?"

"Geri tepti."

"Uyuz at bir küheylan olaraktan..."

"Her sabah kasabanın üstünde kişniyor."

"Sizinle düpedüz alay ediyor köylüler."

"Ediyorlar efendim."

"Aldırmayın, biz onlarla tarih boyunca alay etmişiz, hala da ediyoruz."

"Ediyoruz efendim."

"Bu İnce Memedden neden bu kadar korkuyorsunuz."

"Öldürüyor. Ağaları, Beyleri soyuyor, öldürüyor. Şimdiye kadar hiçbir eşkıya, bunun gibi Ağaları, Beyleri öldürmedi, soyamadı. Bu başka. Bu, kurdun ağzına kan değdiriyor. Halk ayaklanması hazırlıyor. Bunlar, bu halk bize öylesine bir kin duyuyor ki bir ayaklanırlarsa, şehirlerde taş üstünde taş, omuz üstünde baş kalmaz."

"Bakın arkadaşlar, yani siz İnce Memedin, bir gün gelerek, sizin kasabayı basarak hepinizin kellesini koparacağından korkuyorsunuz, değil mi?"

"Evet, korkuyoruz," dedi Taşkın Halil Bey, etli, mor dudaklarını sündürerek, "canımızdan ve de malımızdan ve de ırzımızdan korkuyoruz."

"Korkmayın, Türkiye Cumhuriyeti bir tek eşkıyayla, yüzlerce eşkıyayla başa çıkacak güçtedir, korkmayın."

"Halk ayaklanması hazırlığı içindedir, İnce Memed. Bütün hareketleri onu gösteriyor. Para biriktiriyor. Onun bugünkü hazinesi hiç yoksa, bir Suriye Devletinin bütçesi kadar var. İrticayla, kapatılmış tekkelerin mensubinleriyle işbirliği yapıyor, halkı ayaklandırmak için..."

Taşkın Halil Beyden başka herkes söze karıştı, bütün düşünceler, İnce Memedin bir halk ayaklanması hazırlığı içinde olduğunda birleşiyordu. Yalnız Murtaza, Arif Saim Bey onu görmesin diye köşe bucak saklanıyordu. Onu görürse, gözlerinin içine bir bakarsa, onun çiftliğini bastıranlardan birisi olduğunu yüreğini okuyarak bilecek, o zaman emir vererekten

kendisini İnce Memede öldürtecek, İnce Memed de kurşunu tam onun kafasına çakacak, beyni fırlayıp odanın duvarına yapışacaktı.

Arif Saim Beyin yüzü ciddileşti. Bastonunu sıkıca kavradı: "Bakın arkadaşlar," diye yeniden başladı. "Bakın arkadaşlar, bir İnce Memed değil, yüz bin İnce Memed olsa, böyle yüz bin de dağlarda dolanan atı bulunsa bu halk başkaldıramaz. Bizim halkımız binlerce yıldan bu yana yoksulluk çekmiş, ezilmiş, çiğnenmiş, bütün insan olma gücü elinden alınmış bir halktır. Böyle bir halk değil başkaldırmak, korkusundan gözünü bile açamaz, siz keyfinize bakın. İnce Memed de birkaç gün dağda dolaşsın bakalım. Fazla telaşlanmışsınız, telaşlanmayın. Hem böyle bir adam var mı, orası da meçhul."

"Var," dedi Taşkın Halil Bey. "Amber Bey onu tanıyor, geçen gün evini bastı ya. İnce Memed diye birisi var."

"Bütün köylüler onu her gün görüyorlar. Bizim Topal Ali Ağa onu yakından tanıyor," diye söze karıştı Molla Duran Efendi.

"Bizim hepimizi öldürecek," diye bir söz savurdu, dayanamayarak Murtaza Ağa saklandığı yerden.

"Hah işte, şimdi sadede geldiniz," diye bastonunu yere uzun uzun vurdu Arif Saim Bey. "Evet İnce Memed sizi öldürecek, yalnız şunu iyi bilin ki, durmadan tekrar edeceğim, bu halktan, bu ezilmeye, aşağılanmaya, küçük görülmeye, insandan sayılmamaya alışmış halktan hiçbir şey çıkamaz." Daldı, başını yere dikip bir süre düşündü. Başını salladı, içlenmiş bir sesle, "Keşki ayaklansa, ayaklanabilse de bu halk hepimizin kellesini koparsa."

"Ayaklanacak," diye bağırdı Murtaza, Arif Saim onu duymamışlıktan geldi.

"Ben İnce Memedi yakalayıncaya kadar, çiftliğimi basanı buluncaya kadar buradan gitmeyeceğim. Önce sızıltılara meydan vermeden, kol kırılır yen içinde kalince buradaki güçlerimizce harekete geçeceğim. Olmazsa, İnce Memed ve de Toroslar üstüne ordu çekecek, icap ederse Toroslarda taş üstünde taş, kelle üstünde baş bırakmayacağım." Birden kızdı köpürdü, ayaklarını yere vurdu, ev temelden dama kadar sarsıldı, "Yarın işe başlayacağım. Ya Allah bana verir bu mücadelede, ya da o

İnce piçine." Tüyleri diken diken olmuş, karşısındaki İnce Memede meydan okuyordu.

"Bana Amber Ağayı çağıracaksınız," dedi.

"Hemen şimdi mi?" diye sordu Taşkın Bey.

"Hemen şimdi," dedi Arif Saim.

Arif Saim Bey ayağa kalktı, balkona çıktı, orada tek başına, Amber Bey gelinceye kadar volta vurdu. Amber Bey gelmeden az önce yerine döndü. Yüzü kaya parçaları kadar sertti. Onun yüzüne bakan İnce Memedin çoktan cavlağı çektiğini anlardı.

Amber Bey geldi, ellerini önüne kavuşturmuş. Arif Saim Beyin karşısında saygıyla, daha da çok ürküntüyle durdu. Onun ne kadar sert, acımasız bir kişi olduğunu Çukurovada herkes bilirdi. Döve döve adam öldürdüğü, otomobiline insan çiğnettiği, yüz otuz evlik bir köyü olduğu gibi yerinden alaraktan Torosun kayalıklarına sürdüğü daha belleklerden silinmemişti. Şu Türkiye Cumhuriyetinde onun yapamayacağı hiçbir şey yoktu. Onun köylülere yaptırdığı işkenceler dillere destandı. Onun bu dehşet ünü Çukurovayı aşmış, bütün Türkiye yüzeyine yayılmıştı. Korkudan zangır zangır titremek için onun öküz gözlerini görmek gerekmezdi, adını duymak yeterdi. Arif Saimin işe böylesine el koyması oradaki herkesin yüreğine su serpmişti.

"Şuraya, karşıma otur bakalım Amber Ağa." Bastonunun ucuyla yer gösterdi. Amber Beyin altına bir koltuk çektiler, Amber Bey, bastonun ucunun gösterdiği koltuğun üstüne çöktü, ellerini saygıyla, ürküntüyle dizlerinin üstüne koydu.

"Söyle bakalım Amber Ağa, hani sen, baban ölürken, sana uzattığı Beylik mührünü, ben fakir fıkaraya zulmedemem diyerekten reddeden zat değil misin?"

"Benim efendim."

"Sonra değirmen tozculuğu yaptın?"

"Öyle oldu efendim."

"Onun ardından da..."

"Nar, incir, asma bahçem var."

"Bir de küçük bostanın..."

"Geçinip gidiyoruz Beyim."

"Sen ne biçim adamsın be! Ermiş desem, dinsiz bir kişisin. Bolşevik desem, medreselisin. Sen medresede okudun mu?"

"Okumadım efendim."

"Velhasıl bir acayip, kendi şahsına münhasır bir zatsın. Şimdi söyle bana o İnce Memedi gördün mü?"

"Gördüm Beyim."

"Benim çiftliğim gibi senin de evini mi bastı?"

"Benim evimi de bastı efendim."

"Sendeki emanetleri aldı öyle mi?"

"Aldı efendim."

"Çok muydu?"

"Çoktu efendim."

"Ne kadardı, hiç saymadın mı?"

"Saymadım efendim."

"Merak da mı etmedin?"

"Bana ne, niçin merak edeyim herkesin parasını?"

"Hepsini İnce Memede mi verdin?"

"Hepsini ona verdim. O da bana emanetlerin içinden seçtiği bu yüzüğü zorla verdi. Almasam, eşkıyadır bu, belki başıma bir iş açar, diye mecburen aldım."

Yüzüğü cebinden çıkardı Beye verdi. Bey evirdi çevirdi, hayran gözlerle yüzüğe baktıktan sonra Amber Beye geri vermeyip önündeki sehpanın üstüne koydu.

"Söyle bakalım şimdi, senin gördüğün İnce Memed hakiki bir İnce Memed miydi, su katılmamış?"

"Bana öyle geliyor ki, bendenizi soyan İnce Memed su katılmamış bir İnce Memeddi."

"Su katılmamış İnce Memed kimdi, nasıl bir kişiydi?"

"Nasıl anlatsam Beyime... Nasıl söyleyim ki..." Ellerini açtı gösterdi. "İşte bu kadarcık bir çocuk. Küçücük bir şey. İnce bıyıklı, büyük, güzel gözlü, geniş omuzlu, sağlam dişli, utangaç, utangaçlığından hemen hiç konuşmayan, adamın gözlerinin içine sevgi dolu gözlerle bakan, öyle adam öldürecek bir kişiye hiç benzemeyen, durmadan, bana ne oldu da, ben buralara düştüm, bu tüfeği elime kim verdi, bu eşkıya kılığına beni kim soktu, diye soran bir hali olan bir delikanlı. Bana deselerdi ki işte Abdi Ağayı, Ali Safa Beyi, Çiçekli Mahmut Ağayı öldüren

İnce Memed budur, yemin etseler, Kurana el bassalar da bu çocuğun eşkıya İnce Memed olduğuna inanmazdım."

"Yakında gelir de Murtaza Ağayı çarşının ortasında gözlerinin bebeğinden vurur da..."

"Aman Allah göstermesin," diye Murtaza Ağadan ölüm iniltisi gibi bir inilti geldi.

"Çok mu korkuyorsun Murtaza ondan?"

İnilti karşılık verdi:

"Çok korkuyorum."

"Seni de tam gözbebeğinin ortasından..."

"Aman Allah göstermesin, tam ortasından..."

"Onun parmağında o taçlı yüzük, sırtında da dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz ayetli gömlek var mıydı, gömlekte de altın yaldızla işlenmiş menekşeler?"

"Vardı efendim."

"Demek hakiki bir İnce Memed var?"

"Var, efendim."

"Utangaç da bir çocuk?"

"O kadar utangaç bir çocuk ki utangaçlığından insanın yüzüne bakamıyor, küpü getirdim önüne attım, yüzüme şaşkın şaşkın, bu adam ne yapıyor, diye bakakaldı, bir eşkıya küpün ağzını açıp da altınları yere dökünce seninkinin aklı başından iyice gidip almak istemedi, emanettir, dedi, bunca yıl saklamışsın, bundan sonra da sakla, dedi. Bana ölüler gibi, küpü geriye alayım, diye yalvardı. Utandığından yerin dibine geçiyordu."

"Sen de niçin almadın altınları geriye?" Öfkesini belli ederek bağırdı Arif Saim. "Eşkıyaya, bu fakir milletin altınlarını götürüp de zorla niçin teslim ettin, seni tevkif ettireceğim halkımıza bu ihanetinden dolayı."

"Halkın bir zararı olmadı bundan, sevgili Beyim," diye sinmiş Amber Bey sesini indirdi, yumuşattı.

"Nasıl zararı olmazmış?" diye bastonunu bütün gücüyle yere vurarak kaşlarını çattı Arif Saim Bey.

"Çünkü, çünkü efendim," diye kekeledi Amber Bey, "onları babaları Kafkas, Çanakkale, Yunan cephesinde kalan kızlara, delikanlılara dağıtacak."

"Sen de bunun için mi eşkıyanın sana iade ettiği altınları kabul etmedin? Senin hakkında çok şey biliniyor Amber Ağa, hiç merak etme. Senin kim olduğunu, birtakım şüpheli dış ilişkilerini bilmiyor değiliz."

Amber Bey korktu, yüzü kül kesildi, dudakları titredi:

"Haşa, haşa Bey, benim ne iç, ne dış hiçbir ilişkim olamaz."

Arif Saim Bey göğsünü gererek, sesini toklaştırdı, öküz gözleri büyüdü:

"Biz herkesi, sizin gibisileri, hususiyetle, takip ederek fişleriz."

"Haşa, haşa efendim. Geçen Amerikan konsolosu gelmişti. Nar meraklısıymış, bahçeye götürdüm. Ondan başka da ömrümde ecnebiyan görmedim."

"Biz insanın hiçbir hareketini kaçırmayız ve de, gördün ya, sizin gibisilerin nefes alışlarını bile duyar, kontrol altında tutarız."

"Haşa, haşa efendim, bir daha ecnebiyanla görüşürsem, iki olsun." Elleri, ayakları zangır zangır ediyor, başına ne bela açılacağını bilemediğinden, korkusu da gittikçe gittikçe büyüyordu.

"Fazla telaşlanmaya lüzum yok. Ben variken burada, seni sevdim, kimse senin tüyüne dokunamaz. Ama senin suçun çok büyük. İnce Memedin sana iade ettiği..."

Amber Bey can havliyle onun sözünü kesti:

"Geri vermezlerdi altınları. İnce Memed iyi çocuk, has adam, o geriye verirdi de, o canavar Ferhat Hoca o kadar altını ele geçirmiş de hiç geriye verir mi? İnce Memed, altınları bana geri vermek isterken o canavar Hoca bana şöyle bir baktı, ciğerimi deldi. Ben o altınları geriye alsaydım, hiç kurtuluşum yoktu, Hoca o anda beni öldürürdü."

"Şimdi anladım işi," diye kahkahalarla güldü Arif Saim Bey.

"Yaaa Beyim, öldürürdü, Beyim, ben aklımla, kurnazlığımla canımı onların elinden kurtardım. Emin ol, ecnebiyanla hiç konuşmayacağım bir daha Beyim."

"Ecnebilerle sen her zaman konuşabilirsin."

Ayağa kalktı:

"Baş üstüne efendim, nasıl buyurursanız efendim. Başıma bir iş gelmez ya..."

"Ya bu yüzük?" Yüzüğü sehpanın üstünden aldı, işlenişine, taşına hayran kaldı Arif Saim Bey.

"Kalsın efendim, emanet efendim. Benim için büyük bir zevk olur sizde kalması."

"Pekiyi kalsın. Bunu senin hediyen olarak hemşirene vereceğim."

"Benim hediyem olsun efendim, hemşire hanıma selam söyleyin, hürmetlerimi arz ederim, efendim."

"Seninle bundan sonra İnce Memed için işbirliği yaparız."

"Yaparız Efendim."

"Haydi güle güle."

Amber Bey, ayakları ayaklarına dolanarak merdivenleri indi, evden uzaklaşınca derin bir soluk aldı, doğru bostanına gitti. Bir daha konsolosla, bir ecnebiyanla görüşmek mi, aman Allah, Allah yazdıysa bozsun! Ecnebiyanla hiç konuşmamaya karar vermişti ya zaten bütün ömründe topu topu bir yabancıyla konuşmuş, o da yampiri yürüyen uzun kafalı Amerikan konsolosuydu. Onun derdi İnce Memeddi, Arif Saim Bey işe el koymuştu, İnce Memedin de bu modern Kuyucu Murat Paşanın elinden kurtuluşu olamazdı. Yeni Kuyucu Murat Paşa Torosların üstünden silindir gibi geçecek, koca Toros dağı inim inim inleyecek, ocakları sönecekti. Nasıl etse de İnce Memede bir haber ulaştırsa, ulaştırsa da durumu ona anlatabilse, o da bir süre için dağlardan çekilip gitse, ortalarda gözükmeseydi. Yazık olacaktı İnce Memede.

Arif Saim Bey Valiyi, Alay Komutanını savdıktan sonra sağlam bir araştırmaya girişti. Eşkıyalarca soyulmuş kişilerin hepsini, başta Sarı Sultanoğlu olmak üzere kasabaya çağırdı. İnce Memed, Ferhat Hoca, Şahan, Temir, Kasım üstüne derinlemesine bilgi topladı. Onlar hakkında ne kadar çok öğrenirse şaşkınlığı o kadar artıyor, biz memleket insanını hiç mi hiç tanımıyoruz, diye, önüne gelene söylüyordu.

Taşkın Halil Beyin evi, savaştaki bir ordu karargahı gibi çalışıyordu. Güvenilir adamlardan sağlam bir haber alma örgütü kuruldu. Bu örgüte en başta, halen Molla Duran Efendinin evinde çalışan izciler başı Topal Ali de alındı. Arif Saim Bey, Topal Aliyi çok sevmiş, ona çok güveniyor, ona danışmadan,

onun düşüncesini sormadan en küçük bir işe girişmiyor, herhangi bir eylemde bulunmuyordu. Ali, bu sefer de Arif Saim Beyin gözdesi ve gözbebeği olunca Murtaza Ağa küplere binip, öfkesinden deliye döndü. Benim kasabaya getirtip, herkesle tanıştırdığım şu Topal alçağa bakın, neredeyse Ankaraya gidecek, Erkanı Harbiye Reisi olacak.

Arif Saim Beyin çalışmaları yavaş yavaş semeresini veriyordu. İnce Memede kimlerin yataklık yaptığı, onu hangi köylerin, kimlerin koruduğu bir bir öğrenilmişti, İnce Memed de sağlam bir haber alma ağı kurmuştu. Kasabada, ovada, dağlarda arı uçsa onun da haberi oluyordu. Ona habercilik yapanlar, onların başları da yavaş yavaş saptanıyor, hiçbir sızıltıya meydan vermeden yakalanıyor, yakalanma sebepleri kimseye bildirilmeden, getirilip gözaltına tıkılıyorlardı.

Candarmaların, kuş olsalar da, İnce Memed gibi halkın yüreğine derinlemesine yerleşmiş bir kişiyi bulmaları, bulsalar da yakalamaları kolay değildi. Onun için Memedle başa çıkacak eski eşkıyalar gerekiyordu. Çivi çiviyi sökmeliydi. İlk akla gelen eşkıya, Kurtuluş Savaşı kahramanı Bayramoğluydu. Ama o, İnce Memede karşı dağa çıkar mıydı, ne olursa olsun onu İnce Memedin üstüne, it dişi domuz derisi, göndermenin bir yolunu bulmalıydı. Sonra öteki eşkıyalar, İnce Memedin arkadaşı Uzun Cabbar, Kör İbrahim, Horoz Ramo, Çiçekli Nuri, onları da, Bayramoğlu isterse onun emrine vermeliydi. Daha başka eşkıyaların da, ince eleyip sık dokuyarak, kişilikleri üstünde duruldu. Ama her şey Bayramoğluna bağlıydı. O, İnce Memedin üstüne giderse, bu iş, yağdan kıl çekercesine kolaylıkla halledilirdi. İnce Memed gibi bir acemi çaylak, arkasında, Kırkgöz Ocağı değil de, kim olursa olsun, şu adları deftere yazılmış, eşkıyaların bir tekine bile yetmezdi.

Her şey günlerce çalışılarak, inceden inceye hazırlanmış, bir, harekete geçmek zamanı kalmıştı. Yüzbaşı da, Asım Çavuş da mutluydu. Arif Saim Bey, her tasarımda onların düşüncelerini alıyor, en küçük olayı bile onlarla tartışıyordu. Karakol, gözaltı yerleri İnce Memedin casuslarıyla dolmuştu. Aşağı yukarı bu casusların hepsinin de adını Kertiş Ali Onbaşı vermiş-

ti. Arif Saim Bey bu Kertiş Ali Onbaşıyı çok sevmişti. O, gözü kara, askerliğe baş koymuş, anasından asker doğmuş, bu ezilmiş, alçalmış köylüye de kin bağlamış bir yiğitti. Arif Saim Bey şimdi buyursa, şu bütün Toros dağlarını yediden yetmişe döve döve öldür, dese, gözünü kırpmadan hemen işe girişirdi. Arif Saim Bey, kendisiyle övünüyordu, Kurtuluş Savaşında bölge komutanı iken bile, İnce Memede karşı hazırlandığı gibi, düşmana karşı hazırlanmamıştı.

"Taşkın Bey, arkadaşları çağırın da artık Bayramoğlu için bir şey düşünelim, tartışalım. Kış gelmeden İnce Memedin işini bitirmeliyiz. Yörükler yayladan indiler, değil mi?"

"İniyorlar."

"Onlar inince düze, İnce Memed dağlarda en büyük desteğinden mahrum kalır."

"Doğrusunuz Efendim."

Taşkın Bey adamlar gönderdi, Zülfü Beyi, Molla Duran Efendiyi, Muallim Rüstem Beyi, Belediye Başkanını, Kertiş Aliyi, Topal Aliyi, Yüzbaşıyı, Asım Çavuşu, ilgili memurları, daha birçok kişiyi evine çağırttı. Çağrıyı alanların hepsi koşarak geldi. Üst üste birkaç kere adam gönderdiği halde Murtaza Ağa gelmiyordu. Sonunda Taşkın Halil Bey, kendisi gitti Murtaza Ağanın konağına, çok şaşırmıştı Murtaza Ağanın bu tutumuna, oysa Murtaza Ağa, böylesi işlerde şapkasını havaya atar, altında koşarak...

"Yahu Murtaza, ne oldu, bir şey mi var, Arif Saim Bey geldi geleli bir kere uğramadın bize..."

"Uğradım," dedi Murtaza.

"Biliyorum, birkaç kez uğradın, o da bir köşeye saklandın, büzüldün, bir yumak oldun, kimse görmesin diye de..."

"Doğrusun, öyle oldu, korkuyorum."

"Kimden?"

"Arif Saim Beyden. Bana öyle geliyor ki, o her şeyi biliyor. Çiftliğini bizim... Bana öyle bir bakıyor ki yüreğimin içini okuyor. Ben o adamın yanına bir daha gidemem. Bana öyle geliyor ki o, beni görünce her şeyi bir bir anlayacak."

"Aman be Murtaza, sen aklını mı oynattın. Ne bilecek o bizim çiftliğini..."

"Gözümün içine bakışından belli. Deliyor gözleriyle yüreğimi... Biliyor."

Aralarında uzun bir tartışma çıktı ya iyi yürekli Murtaza Ağayı Taşkın kandırarak Arif Saim Beye götürdü.

"Evet arkadaşlar, ben Bayramoğlunu çok yakından tanırım. Yüzbaşı iken çok takibinde bulundum. Yiğit, inanılmaz cesarette, çok kurnaz, mert bir kişidir Bayramoğlu. Gençliğim eşkıya takibinde geçti, o kadar eşkıya yakaladım, öldürdüm, ömrüm boyunca böyle bir adama rastlamadım. Onu buraya nasıl getireceğiz, bu işin içine nasıl sokacağız?"

"Murtaza Ağa, onun adamı," dedi Taşkın Bey. "O gider, sizin çağırdığınızı söyler, alır getirir."

"Ne diyorsun Murtaza, buraya yakına gelsene."

Murtaza büzüldüğü köşeden kalktı, onun yüzüne hiç bakamayarak, gösterdikleri koltuğa, karşısına geçti oturdu.

"Giderim Beyim. Hiç sanmıyorum ya, gelirse alır gelirim."

"Onu yakından bilmek gerek. Zayıf noktalarını tespit etmek, işi yarı yarıya halleder. Şunu bilin ki, o nam ve gösteriş için yaşayan bir kişidir. Eşkıyalığı bırakıp İstiklal Harbine de nam için, ünlenmek için girmiştir. Ben, birçok şeyi anlıyor, izah edebiliyorum da Bayramoğlu gibi gösteriş düşkünü bir insanın bu kadar zaman köyüne çekilip fakir bir hayat sürmesini anlamıyorum."

"Hem de ne fakirlik," dedi Murtaza Ağa. "Hem de öyle bir fakirlik ki, çok sevdiği halde aylarca ne bir tutam çay, ne de bir dirhem şeker bulabiliyor."

"Öyleyse ona..."

"Bir heybe dolusu şeker, çay götüreceğim, hususiyle Arif Saim Bey bunları senin için Ankaradan getirdi, diyeceğim. Bir de lacivert bir giyit. Bir çift körüklü çizme, bir lenger şapka, don gömlek, mintan, ipek çorap, yakasına da kırmızı mendil."

"Sen benden iyi tanıyorsun Bayramoğlunu..."

"Tanıyorum ya, bir türlü de işe koşamıyorum onu."

"Sen onu al getir, koşacağız. Gerisini bana bırak."

Murtaza Ağa tedarikini gördü, her şeyi kendi eliyle bir bir hazırlayarak atına bindi, bir soylu doru atı da yedekleyerek yola düştü.

Bayramoğlu, beklemediği bir biçimde onu iyi, candan karşıladı. Armağanları verdi, yedekteki soylu atı gösterdi:

"Bütün bu hediyeleri sana Arif Saim Bey gönderdi," dedi.

Bayramoğlu sevindi, sevincinden elleri, dudakları titredi.

"Biz onunla iyi tanışırdık," dedi, "Yüzbaşıyken benim çok takibimde gezdi, İstiklal Harbinde Haçın cephesinde de beraberdik. Demek beni gönülden uzak etmemiş, hatırlamış ha... Eh, canım, eski silah arkadaşı değil mi, silah arkadaşlığı kardeşlikten ileridir. Şimdi çok büyük bir adam oldu o, değil mi?"

"Büyük adam da söz mü Bayramoğlu, onun astığı astık, kestiği kestik, o, ipten adam alır. İstediğini Karun kadar zengin, istediğini nan ekmeğe muhtaç eder."

"Onun çiftliğini basmışlar, bu işi kim yapabilir ki... Bu işi ancak bir deli yapar."

"İnce Memed yapmış."

"İnce Memed akıllıdır, cami duvarına işemez."

"Diyorlar ki Mustafa Kemal Paşanın Arif Saim Beye verdiği altın saatı da almış. Güya ki, diyesiymiş ki, Mustafa Kemalin saatı, öyle bir yiğidin armağanı yakışsa yakışsa Bayramoğlu gibi yiğide yakışır, diyesiymiş. Güya ki, getire saatı sana veresiymiş."

Bayramoğlu öyle bir öfkelendi ki bir kaplana benzedi, saçının, sakalının her telinden kıvılcımlar saçılıyordu. Murtaza Ağanın ödü koptu. Demek ha, diye düşündü, vay anasını, demek Bayramoğlu, o mazlum, karıncayı incitmez gözüken o yoksul adam, bu ağzı var da dili yok kişi demek böyle, demek icabında kaplan kesilen bir kişiymiş.

Murtaza Ağa, onun öfkesi karşısında o kadar şaşırdı ki bir süre ağzını açamadı. Bayramoğluysa, evinin avlusunda, bir süre kafesinde, yeleleri kabarmış bir aslan nasıl dolaşırsa, o da homurdanarak öyle dolandı durdu. Sonunda yatışmış olacak ki gülerek, ter içinde kalmış Murtazanın yanına geldi:

"Yüzbaşı Arif akıllı kişidir, böyle saçma sapan dedikodulara inanmadı, değil mi," diye sordu.

Murtaza Ağa, bir beladan kurtulmanın rahatlığında:

"Hiç inanır mı canım. Ama seni yarın ona götüremezsem inanır da, her bir şeyi de yapar."

"Haydi gel, bizimkiler bir güzel çay kaynatsınlar bize, bir içelim, bir içelim."

İçeriye seslendi, sonra heybeleri, torbaları açtı. Gözleri faltaşı gibi büyüdü:

"Bunların hepsini bana Yüzbaşı Arif mi gönderdi?"

"O gönderdi. Şu al atı da o gönderdi."

Bayramoğlu kalktı, atın yanında yönünde, her yerine inceden inceye bakarak dolaştı, boynunu şaplakladı, yelesini okşadı, ağzını açtı, dişlerine baktı, "Allah, Allah," diye şaşkınlığını dile getirdi, "böyle bir atı, baba oğula, kardaş kardaşa vermez," dedi, "demek benim eski günlerimi hatırlamış Yüzbaşı Arif."

Murtaza Ağanın yanına geldi, elini onun omuzuna koydu:

"Demek beni unutmayan bir adam da varmış ha, hay Yüzbaşı Arif hay!"

"Seni görmeyi çok istiyor."

Gözleri dünyanın bütün oyuncakları kendisine bağışlanmış, sevincinden kabına sığamayan bir çocuğun sevinci ve kurnazlığıyla ışılıyordu.

"Yarın giyinir kuşanır, biner atlarımıza gideriz, gideriz de Yüzbaşı Arifimizi görürüz. Bakalım ki yaşlanmış mı o da bizim gibi."

Bu sefer de sevinmek sırası Murtaza Ağaya geldi, oradan genç bir köylü buldu:

"Ne yapıp edip, şu pusulayı Arif Saim Beye ulaştıracaksın," dedi. Eline yüklüce bir para tutuşturdu. Delikanlı atına atladığı gibi, dağlardan aşağıya sürdü, ertesi gün ikindi üzeri, üstünde, "Cuma günü Bayramoğluyla birlikte kasabada olacağız, bilgi edinilmesi," diye yazan pusulayı Taşkın Halil Beyin eline verdi.

Arif Saim:

"Evet," dedi, "Bayramoğlunu bu kasabada devlet reisleri gibi karşılayacağız. Bu karşılama öyle harikulade bir karşılama olmalı ki Bayramoğlu neye uğradığını bilememeli."

Törenin, gerektiğinden de daha görkemli olması için hazırlıklara giriştiler.

Dağlardan mersin dalları, kır çiçekleri getirtildi, bahçelerde ne kadar kasımpatı varsa yolundu, bir, çarşının bu başına,

bir, öteki ucuna büyük zafer takları dikildi. Büyük alandaki ağaçların gövdelerine de çiçekler, dallar sarıldı. Dükkancılar dükkanlarını çiçeklerle, bayraklarla süslediler. Kasaba tepeden tırnağa yundu. Evlerin birçoğu bile kapılarını, pencerelerini çiçeklerle, dallarla donattılar. Her esnaf, her zanaatçı, kasabada oturan her kişi Bayramoğlunun onuruna, gücü yettiğince bir katkıda bulunmuş, kasabanın süslenmesi için elinden geleni geriye koymamıştı. Bu kasabada bu kadar çiçeğin, bayrağın bulunabileceği kimsenin aklından geçmezdi.

Kasaba bir çiçek, bir bayrak bahçesine dönmüştü. Herkes en güzel giyitlerini giymiş, bekliyorlardı. Arif Saim Bey, dün akşamdan Bayramoğlunun yoluna bir atlı göndermişti. Atlı gelenleri görür görmez doludizgin geriye dönecek, kasaba da Bayramoğlunu bir saatlık yolda karşılayacaktı.

Sulanmış, süpürülmüş çarşıda kedi köpek bile gözükmüyordu ortalıkta. Oysa öteki günler, başıboş köpekler sürülerle çarşıdan alana, alandan köprüye, köprüden mahalle aralarına dolaşırlardı.

Arif Saim Bey, o gün erkenden kalktı, usturayla sinek kaydı tıraş oldu, ipekli gömleğini giyip kırmızı, elmas iğneli kravatını taktı, giyindi kuşandı iki dirhem bir çekirdek oldu. Görkemli lord şapkası, beyaz eldivenleri, sapı altın bastonu, rugan kunduralarıyla ürkütücü, göz kamaştırıcı bir heybete benziyordu. Kasaba ileri gelenlerinin hepsi de bayramlık giyitlerini giymişler, tam tekmil Taşkın Halil Beyin konağının avlusuna doluşmuşlar, Arif Saim Beyin yukardan inmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı. Kasabadaki bütün okullar, davulcular, zurnacılar, kasabanın futbol takımı, mücahitler derneği, bunların kılıkları türlü türlüydü ve üç etekten tutun da Maraş abasına, eski, yeni asker, subay kılıklarına bürünmüşlerdi. Her mücahidin yakasında da kırmızı kordelalı madalya, ya da madalyaya benzer bir şey sarkıyordu. Ellerine de paslı kılıçlar, kamalar, av tüfekleri, kundakları yarılmış, kurt yemiş tüfekler, çakmaklı tüfekler, toplu tabancalar, çakmaklı tabancalar almışlardı, kimisinin göğsüne de dürbünler asılmıştı, kırmızı postallar giymiş halaycılar, çoktan yola çıkmışlar, Tapu tepesinin altındaki yola varmışlar, çoktandır bekliyorlardı.

Hazırlığını bitiren Arif Saim Bey, son bir kez daha aynaya baktıktan, bıyıklarını burduktan sonra kasılarak, ağır ağır, ayakkabılarının kurumuş tahtada çıkardığı tok sesi dinleyerek aşağıya indi, herkes ona koştu. O, sadece sağ elini uzatmış, kasılmış öyle duruyor, elini kim öpüyor, kim sıkıyor bakmıyordu bile. El öpme ve sıkma töreni bitince Arif Saim Bey, avluyu, karşıki portakal ağacından, köşedeki nara kadar gidip gelmeye başladı. Yanına yöresine hiç bakmıyor kasıldıkça göğsü geriliyor, şişiyordu. Başı da gittikçe dikleşiyor, bastığı yeri görmüyordu. Ötekilerse avluda durmuşlar, çıt çıkarmadan, hayranlıkla, onun gittikçe şişen, genişleyen göğsünü, uzayan boyunu seyreyliyorlardı.

Tam öğle olurken atlı doludizgin geldi, atının başını Beyefendinin tam önünde çekti ve büyük bir ustalıkla da atı olduğu yerde durdurdu.

"Geldiler efendim," dedi.

Arif Saim Bey, ona, eliyle sinek kovar gibi, çekilmesi için bir işaret yaptı, otomobiline doğru yürüdü, şoför kapıyı açmış çoktandır onu bekliyordu. Taşkın Halil Beyi, Zülfüyü, Molla Duranı da yanına çağırdı. Otomobil önde, bayramlıklarını giyinmiş kasaba ileri gelenleri arkada, onların da arkasında kadın erkek, genç yaşlı kasabalılar ağır ağır kasabanın dışına ilerlediler, bir yarım saat sonra çakıltaşları serili bir büyük çukur alana gelip, çoktandır beklemekten canı çıkmış öğrencilerin, yamalı bohça örneği renk renk, kılık kılık orada durmuş kalmış mücahitlerin, çorapsız, ayakkabısız çubuklu sarı lacivert formalarını çekmiş sporcuların, tunçsiper göğüslerini şişirmiş, gözler ilerde, her birisi bir çelik parçasına dönmüş candarma bölüğünün ilerisine geçtiler durdular. Arif Saim Bey ve otomobilindekiler aşağıya inmediler. Ne zaman ki Bayramoğluyla Murtaza Ağanın başı çalıların arkasından gözüktü, işte o zaman Arif Saim Bey bütün heybetiyle otomobilden çıktı, en başa gitti dikildi. Bayramoğlu onun önüne gelince atının başını çekti, atladı. İki eski arkadaş kucaklaştılar. Tam bu sırada da davullar zurnalar çalmaya başladı. Arif Saim onun kulağına, "Kimseye yüz vermeden, derhal atına bin ve orduyu teftişe çıkmış bir kumandan gibi göğsünü şişirerek, yüzlerine bakmayarak önlerinden geç," dedi.

Bayramoğlu, onun ne demek istediğini hemen anlamış, ötekilerin yüzlerine bile bakmadan ata atlamış, bir ordu komutanı gibi göğsünü şişirmişti. Murtaza Ağa da onun arkasında, o da, onun gibi göğüs şişkin, bakışlar karşıya fırlamış, boyun uzamış kimsenin yüzüne bakmadan atını sürüyordu.

Bayramoğlu, daha işini bitirmemiş kalabalığın sonuna gelmemişti ki cuşu huruşa gelen bir mücahit, işte düşman diyerekten tüfeğini omuzuna aldı, karşı dağlara savlet eyledi. Eski tüfek öyle bir patladı ki yer gök sallandı, hem de ortalık barut dumanı içinde kaldı. Artık mücahitleri durdurabilirsen durdur. Tüfekler patlıyor, ortalığı dumanlar alıyor, mücahitlerin kimisi yolun tozları içine seriliyor, vatan için tatlı canlarını verirlerken, yerlerini göğüsleri tunçsiper başka yiğitler alıyordu. Onların da kızıl kanları yolun diz boyu tozlarının içine akınca, onların da barut dumanları, toz bulutları içindeki yerlerini başka vatan kahramanları alıyorlardı. Kılıçlar, kamalar çekiliyor, millet biribirine giriyordu. Mücahitler, o eski günleri yaşarcasına öylesine hırsla düşmanlarına saldırıyorlardı ki, insan o eski günleri olduğu gibi yeniden yaşıyordu. Bu sebepten dokuz tane saçı sakalı ağarmış eski mücahit hançerlerle biribirlerini yaralayıp, ala kanlarını yolun tozlarına akıttılar.

Bayramoğlu, teftişini bitirdikten sonra, gitmiş kalabalığın öteki ucunda durmuş, ne diyeceğini bilemeden, bu savaşırken bir kere olsun rastlamadığı saçı sakalı ağarmış adamların bu tuhaf oyunlarına ne diyeceğini bilemeden bakıyordu. Hele bunların arasında, neredeyse yıkıldı yıkılacak, kulaklarına kırmızı kordela bağlanmış bir çıplak ölümcül ata binmiş Kürt Rüstemi görünce şaşkınlığı bir kat daha arttı. Kahraman Rüstem, neredense, eline uzun bir kılıç geçirmiş, olduğu yerden kıpırdanmadan, kıpırdarsa, altındaki atın yola serileceğini biliyor, paslı kılıcını havaya, naralar atarak savuruyordu.

Önde Arif Saim Beyin otomobili, yanında Bayramoğluyla Murtaza Ağa, arkalarında coşmuş, bacaklarını ta yukarı kaldırarak halay çekenler, mücahitler, askerler, sporcular, halk biribirlerine karışmışlar, sebebini bilemedikleri bir coşkuyu yaşıyor, İstiklal Savaşı günlerinin heyecanını yeniden, yürek-

lerinde bütün tazeliğiyle duyuyor, Bayramoğlunu görmenin, onu coşkuyla karşılamanın mutluluğu içinde kendilerinden geçiyorlardı.

Önde Arif Saim Beyin otomobili, yanında Bayramoğlunun atı çarşının başına kadar geldiler, Arif Saim Bey otomobili durdurdu, şoför kapıyı açtı, o da gerinerek, bir taş yontu gibi otomobilinden çıktı. Bayramoğlu da atından indi, Arif Saim Bey Yüzbaşıyı yanına çağırdı, onu solunda durdurdu. Sağında da Bayramoğlu, uygun adımlarla, çarşının içine yürüdüler. Çarşıyı, kesen yollardan çabucak gelerek doldurmuş kalabalık onları alkışlıyor, bağırıyor, çağırıyordu. Üç zafer takının üçünün de altından geçtiler. Birisinin üstünde kol uzunluğunda harflerle, hoş geldin milli kahraman Bayramoğlu yazıyordu. Arif Saim Bey, bunu Bayramoğluna gösterdi, Bayramoğlunun okuryazarlığı yoktu, bunu bilen Arif Saim Bey, yazıyı ona gösterirken de okudu. Bayramoğlunun ağzı kulaklarına vardı. Bir iyilik et de denize at, balık bilmezse Halik bilir, diyordu. Demek ki, bu millet beni, benim dökülen kanımı unutmamış da beni böyle karşılıyor. Gözleri yaş içinde kaldı, bütün sevgisini gözlerine toplayarak minnetle Arif Saime baktı. Konur dağda yakaladığımda iyi ki bu hileci, bin yüzlü herifi öldürmemişim, diye düşündü. Ona o kadar yalvarmıştı ki Arif Saim, Bayramoğlu, kendinden, insanlıktan utanmış, bir böcek öldürülür de, ne yaparsa yapsın, bu adam öldürülmez, demiş, Yüzbaşı Arifi pınarın başında bir gün ağırladıktan sonra bırakmıştı. Ondan sonra da çok karşılaşmışlar, cephe arkadaşı olarak yan yana Fransızlara karşı çarpışmışlar, ikisi de, bir daha Konur dağı olayını akıllarının ucundan geçirmemişlerdi.

Kasabanın alanına gelir gelmez, alanı silme doldurmuş kalabalık, "Hoş geldin Bayramoğlu, hoş geldin kurtarıcımız, hoş geldin kahraman," diye hep bir ağızdan bağırdılar ve halaycılar, türküsünü söyleyerek Bayramoğlu halayını çektiler. Bayramoğlu, dağdayken hakkındaki çıkarılan türkülerden birinden yapılan bu halayı uzun yıllardır seyretmemiş, kendisiyle birlikte, kendisi için çıkarılmış halayları, türküleri de unutmuştu. Gözlerinden birer damla yaş süzüldü, bıyığından boynuna indi.

Arif Saim Bey, onun duygulanmış perişan olmuş halini gör-

dü, ona acıdı, bir Arif Saim, bir insana ne kadar acıyabilirse o kadar acıdı:

"Haydi arabaya binelim de gidelim. Bunlar senin kasabaya gelişini coşmuşlar kutluyorlar. Bu şenlik daha uzun süreceğe benzer," dedi, onu kolundan tuttu, otomobile soktu.

Eve döndüklerinde, Taşkın Beyin salonuna, masalar birleştirilerek, uzun bir sofranın kurulduğunu, oradakilerin kendilerini beklediklerini gördüler. Arif Saim Bey, kendisi için hazırlanmış yere, masanın başına uzun bir tartışmadan sonra Bayramoğlunu oturttu. Hemen, önce onun bardağına, arkasından da kendi kadehine boz rakıyı doldurdu. Bayramoğlu bu rakı işine de sevindi. Uzun yıllardır, bir kere olsun rakıyı ağzına almamış, tadını, kokusunu bile unutmuştu.

"Şerefe," diye bardağını kaldırdı Arif Saim Bey. "İstiklal Harbimizin büyük kahramanı, Mustafa Kemal Paşamızın gözbebeği ve de gözdesi, aramızda bulunmak şerefini bize bahşeden, Torosun ölümsüz kartalı Bayramoğlunun şerefine."

Bütün masa kadeh kaldırdı:

"Şerefe," dediler. "Torosun ölümsüz kartalının şerefine."

Yemek yatsı namazına kadar sürdü. Tatlılar, şerbetler, kahveler geldi. Konuklar birer ikişer izin isteyerek gittiler. Arif Saim Bey göndermek istemediklerini, küçük bir göz işaretiyle alakoydu.

Herkes dağılıp, sofra ortadan kaldırıldıktan sonra, Arif Saim Bey yanına oturttuğu Bayramoğlunun ellerini avuçları arasına aldı, okşayarak:

"Senden büyük bir ricamız var."

"Biliyorum, İnce Memed," diye onun sözünü kesti Bayramoğlu.

"Evet, biliyorsun, İnce Memed nam vatan haini, ırz düşmanı, kanlı katil bu vatanın ve de bu kasabanın adını beş paralık etti, bunu da biliyorsun."

Gözünü Bayramoğlunun gözleri içine dikmiş, ısrarla bakıyordu. En sonunda Bayramoğlu, "Biliyorum," demek zorunda kaldı.

"Biliyorsun, Candarma Kumandanımız kusura bakmasın, candarmalar yıllardır onunla başa çıkamıyorlar. Bu adam bir

çıban başı olaraktan bizi bütün dünyaya rezili rüsvay etti. Ünü İngilizleri, Fransızları geçti de Rusu buldu. Onlar da bizim bir çalıkakıcı İnce Memedle başa çıkamayacağımızı öğrenip, bizi beş paralık bir vatan sandılar. Bu böyle sürer giderse, senin, benim kan dökerek kurtardığımız bu vatan elimizden kayıp gidecek. Bizim İnce Memedle uğraştığımızı duyan Fransızlar, İngilizler ve dahi Ruslar geri gelecekler, geriye gelip bizi gene boyunduruk altına alacaklar. O zaman haydi, gene silaha sarıl Bayramoğlu. Bizim bu İnce Memede gücümüz yetmedi, biz de Torosun ölmez kaplanı, kaplan gibi kükreyeni Bayramoğluna dahalet ettik. Bu vatanı şu İnce Memedin elinden kurtarabilirsen ancak sen kurtarırsın."

Bayramoğlu başını önüne düşürmüş, yüz çizgileri gerilmiş düşünüyordu.

"Ne diyorsun Bayramoğlu, bu vatanı bir sefer daha, bu sefer de, o düşmandan daha zalim bu düşman, İnce Memedin elinden kurtarabilecek misin?"

Bayramoğlu başını kaldırdı, elini Arif Saim Beyin dizinin üstüne koydu:

"Bu vatanı İnce Memedin elinden ben değil hiç kimse kurtaramaz."

"Niçin kurtaramazmış?" diye öfkeli bir sesle sordu Arif Saim Bey. "Kim oluyormuş da o Bayramoğlu gibi bir kahramanın karşısına çıkıyormuş. Aldığımız istihbarata nazaran, o İnce Memed, o sümüklü çocuk diyormuş ki ben öyle bir eşkıyayım ki Bayramoğlu bile benim yanımda eşek hırsızı kalır. Her gittiği yerde, her gittiği..."

"İnce Memedle bu dünyada ben değil, kimse başa çıkamaz."

"Demek senin için bütün söyledikleri, Bayramoğlunun benim yanımda bir sinek hükmü kadar hükmü yok dediği doğru öyleyse."

"Doğru."

"Nasıl olabilir, sen Bayramoğlusun."

"O da İnce Memed."

"Bayramoğlunun yanında İnce Memed kim oluyor ya..."

"Aaaah," diye derinden ciğeri sökülürcesine içini çekti Bayramoğlu. "O İnce Memeddir. Bütün Toros, bütün Çukurova

köylüleri, şu koca Anadolundan Şama, Bağdada kadar herkes onu tutuyor, onu ermiş bellemiş. Bayramoğluna gelince kuyunun dibinde unutulmuş taşa dönmüş, yıllardır kimse yüzüne dönüp bakmamış. O da kendisini bir daha dirilmemesiye öldürmüş... Bir ölü koskoca İnce Memedle nasıl başa çıkar, ben kendimi bilirim. Bir daha, üstelik de ele aleme rezil ederek, leşini köpeklere, kurtlara kuşlara yem ederek öldürsün diye, Bayramoğlunu onun üstüne gönderemem. Ben onun üstüne gider de İnce Memedi öldürürsem, ya da yakalarsam, şu ayağı çarıklılar, şu bıyıkları düşükler, şu utangaçlıklarından başını yerden kaldıramayanlar beni tükrükle boğarlar, ondan sonra da ölümü bok çukuruna atarlar. İnce Memedle başa çıkamaz kimse."

"Bayramoğlu çıkar. Çünkü onun arkasında yedi düvelle baş etmiş Türkiye Cumhuriyeti, onun askerleri, onun zabitleri, onun Ağaları, Beyleri var. O baldırı çıplakların bizim yanımızda hiçbir kıymeti yok," diye bağırdı Arif Saim Bey.

"Hiçbir kıymeti yok da, o bir damla çocuğu, o, okuryazarlığı bile olmayan köylüyü yıllardır neden yakalayamıyorsun da benim gibi bir yaşlı adama yalvarıyorsunuz?"

Arif Saim Bey bu sözlere o kadar öfkelendi ki ayağa sıçradı, duvarı tekmelemeye, ağzına geleni Bayramoğluna söylemeye başladı. Bayramoğlu da ayağa kalkmış, o da onun bir söylediğine, daha da ağır on sözle karşılık veriyordu. Oradakiler, hiçbir söze varmıyorlar, oldukları yere sinmişler, Bayramoğluna hem acıyor, hem de kızıyorlardı. Artık Bayramoğlu, kim olursa olsun, Bayramoğlu değil, isterse İsmet Paşa olsun yanmıştı. Onurlu Arif Saim Bey, kendisiyle bu kadar ağır konuşan bir kişiyi yaşatmazdı. Bayramoğlu, Bayramoğludur ama, onun bile, Arif Saim Bey gibi bir adamı, onun bile bu kadar insanın içinde aşağılamaya, onu beş paralık, rezil kepaze etmeye hakkı yoktur.

Arif Saim bağırmasını, aşağılamalarını, küfürlerini artırdıkça artırıyor, arada sırada da orada durmuş, ona küçümseyerek bakan, gerekince de soğukkanlı daha ağır karşılıklar veren Bayramoğlunun üstüne yürüyordu. Taşkın Halil Bey, yolunu kesince geriye dönüyordu.

Arif Saim sonunda o kadar kendinden geçti ki, soluk soluğa kaldı, yüzü sapsarı kesildi, geldi Bayramoğlunun karşısında durdu:

"Sen bastırdın çiftliğimi İnce Memede değil mi, sizi eşkıya parçaları sizi, sizi tavuk hırsızları sizi! Hacı Ali Çavuşu sen öldürttün değil mi, Paşanın babama yadigar olarak verdiği o saatı İnce Memed sana getirdi, değil mi? Demek bütün canavarlıkların, öldürmelerin, İnce Memedlerin arkasında sen varsın. Eşkıyalığı bırakmış da Ağamız, bir lokma ekmeğe muhtaç köyüne çekilmiş de..." Alay ediyordu. "Bunu da dünya aleme yutturmuş da..."

Hızla döndü, sağ elinin şehadet parmağını ok gibi Bayramoğlunun gözleri budur, diye fırlattı, eğer Bayramoğlu o anda sakınmasaydı, bir gözü mümkünü yok çıkardı. Çünkü parmak olanca öfke ve güçle fırlamıştı.

"Asılacaksın," diye bağırdı Arif Saim Bey. "Seni bu kasabanın ortasında astıracağım. Bütün bu suçlarının, canavarlıklarının cezasını ipin ucunda sallanarak çekeceksin. Korkma, o senin pis leşine o köylü orospuları ağıtlar, türküler söyler, halaylar..." Dişlerini sıktı:

"Ama asılacak, cezanı çekeceksin. Hain köpek."

"Hain köpek hem sensin, hem de senin o baban."

Arif Saim, onun bu soğukkanlı çıkışı karşısında önce bocaladı, sonra kendine gelir gibi olunca, Bayramoğlu, artık her şeyin bittiğini anlamıştı, Arif Saimi iyi tanırdı, onun yapamayacağı bir kötülük yoktu, ne yapalım, bizim de kaderimiz buymuş, diye düşündü ve tane tane:

"Yüzbaşı Arif beni dinle," dedi ve sesi bir buyruk gibi çıktı. "Şunu bil ki senden her şeyi beklerim. Beni astırırsın, kıyma gibi kıydırırsın. Konur dağda seni iyi tanımıştım. Bir can için bana köpekler gibi, sürüngenler gibi önümde yatarak, sürünerek yalvarmış, götümü öpmüştün. Ben, senin gibi bir adamı karşımda, insan suretinde, insan gibi görünce, bir can için sen böylesine alçalınca, ben insanlık adına, bu kadar alçalabilen bir adam nasıl çıkmış insanlar arasından, diye, insanlığımdan utanmıştım."

Arif Saim Bey sözün sonu gelmeden tabancasını çekti, Bayramoğluna doğrulttu, tetiğe çöktü, Taşkın Halil Bey tam arka-

sındaydı, o tetiğe daha çökmeden dirseğine dokundu, kurşun da gitti duvara saplandı.

Bayramoğlu onun karşısında durmuş, sevinç içinde gülüyordu. "Bir can için beni korkutamazsın Yüzbaşı Arif... Bir can için, senin gibi insanların yüz karası olamam. Haydi bakalım, bir daha. Oğlum Taşkın, bırak o köpeği de ne yapacaksa yapsın bakalım."

Murtaza Ağa, Zülfü, elinde tabanca zangır zangır titreyen Arif Saim Beyi koltuğuna oturttular, ona şerbet verdiler, alnını, kollarını, boynunu kolonyayla ovdular, tabancasını kılıfına soktular, ardından da bir kahve getirdiler... Bayramoğlu, ayakta öyle kalakalmıştı. Artık oturamazdı, kapıya doğru yürüdü. Bunu gören Arif Saim Bey telaşlandı:

"Göndermeyin onu," dedi, "biz eski arkadaşız, aramızda böyle şeyler olur."

Bayramoğlu, biz eski arkadaşız, sözünü duyunca kendiliğinden geriye döndü, geldi yerine oturdu. Bir beladan kurtulmanın sevincindeydi, gülümsüyordu.

"Biz eski arkadaşız," dedi Bayramoğlu da, neden sonra.

"Bayramoğluna da bir kahve getirin," diye buyurdu Arif Saim Bey. "Biz eski arkadaşız. Bu vatanı birlikte kurtardık."

"Birlikte," dedi yumuşacık Bayramoğlu.

"O bizi bırakıp dağlara çekilmeseydi."

"Çekildik," dedi Bayramoğlu. "Eşkıya dünyaya hükümdar olmaz. O yüzden çekildik."

"Bayramoğlu isterse olurdu."

Yumuşadılar, şakalar ettiler, sanki biraz önce biribirlerinin gırtlaklarına sarılanlar, biribirlerinin kanlarına susamışlar bunlar değildi, sarmaş dolaş oldular. Sohbet koyulaştı, söz, döndü dolaştı geldi, gene İnce Memede dayandı.

Bayramoğlu:

"Mademki biz seninle iki eski arkadaşız, arkadaştan da ileri kardaşız, sana doğru doğru dosdoğru konuşmalıyım ki bu İnce Memede bir çare bulmalısınız. Bu İnce Memedle, mümkünü yok ordularla, savaşla başa çıkılamaz Bey," diye kestirdi attı.

"Neden?"

"Çünkü Beyim onun üstünde yıldırım taşı var."

Arif Saim Bey güldü.

"Ne işe yarar bu?"

"Kimin üstünde yıldırım taşı varsa ona kurşun geçmez."

"Sen buna nasıl inanırsın, senin için de, ona kurşun geçmez, diyorlardı."

"Görüyorsun ki geçmemiş. Az önce de değmedi."

Hep birlikte yarı sinirli gülüştüler.

"Bir de onda Kırkgöz Ocağının mührü var. O da onu bütün kazalardan saklıyor."

"Yahu sen inanıyor musun Bayramoğlu bütün bunlara?"

"Bir de Anacık Sultan ona Selahaddini Eyyubinin sihirli gömleğini verdi, onu giyen gözükmez olur."

"Yahu sen şaka mı ediyorsun Bayramoğlu?"

"Şaka falan ettiğim yok. Daha dün koca bir kasabanın gözleri önünde İnce Memedin atıdır, diye kurşuna dizilen uyuz bir at küheylan olarak dirilip de göğe ağmadı mı? Her sabah da gün ışımadan üstümüzde kişnemiyor mu? Kırkgöz Ocağının da, şu koca Torosta ne kadar Alevi, Sünni Ocağı varsa hepsinin de Kırkları, pirleri, gözükenleri, gözükmeyenleri İnce Memedin yanında. Zamanında da, bu kadar olmasa da, azıcıkları benim yanımdaydı. Burada oturmuş, biribirimizi kıracağımıza, İnce Memedi ele geçirmek için bir yol arayalım."

"Ölü ya da diri," diye ekledi Arif Saim Bey.

Sabaha kadar uyumadan, rakı içerek, kahve getirterek, İnce Memed işini öfkelenmeden derinlemesine, kardeşçesine konuştular. Arif Saim Bey, bu konuşmadan sonra Bayramoğlunu yürekten, hilafsız sevdi. Bu ne akıllı, bu ne mert, ne yiğit adamdı böyle. Yüreği herkese, her yaratığa, her canlıya sevgiyle doluydu. Eşkıyalığı bırakmasının sebebini şimdi iyice anlamıştı. Çok da saf, çocuklar gibi de tertemizdi. Böylesi bir adam, bunca yıl dağda nasıl kalabilmiş, birisi, bir çocuk bile onu kandırabilirdi, onu kandırıp, nasıl olmuş da öldürmemişlerdi?

Sabaha karşı gün doğdu doğacakken Arif Saim Beyin içindeki yıldız parladı:

"Hay benim kafam," diye başına vurdu, "unuttum gittim, hay benim deli aklım, Bayramoğluyla kavgaya daldım da, o da hep Bayramoğlunun yüzünden, asıl işi unuttum. Taşkın Bey,

o filintayı, fişeklikleri getir. Getir de armağanı sahibine verelim."

Cin gibi Taşkın Bey, her şeyi anlamıştı. İçeriye koştu, kılıfının içindeki filintayı, fişeklikleri aldı getirdi Arif Saim Beye verdi. Arif Saim Bey filintayı, fişeklikleri Taşkın Beyin elinden aldı, kutsal bir emanetmişçesine önemseyerek dizlerinin üstüne koydu. Yavaş yavaş kabararak eski haline geldi. Şimdi artık, küçük dağları ben yarattım, büyükleri de babamdan kaldı tavrındaydı. Gözlerini Bayramoğlunun gözlerine dikti, delici bakışlarını bir daha, uzun bir süre oradan ayırmadı, Bayramoğlunun aklından ne geçiyorsa, artık beş aşağı, beş yukarı biliyordu. Vaktin geldiğini anlamış olacak ki birden bağırdı:

"İnce Memedi yakalamaya gitmeyecek misin Bayramoğlu?"

Daha ağzından söz çıkar çıkmaz, Bayramoğlu karşılığını yapıştırdı:

"Gitmeyeceğim."

"Gideceksin, hem de mecburen... Hem de güle oynaya... Şimdi beni can kulağıyla iyi dinle, bu filintayı, bu fişeklikleri sana Mustafa Kemal Paşa gönderdi. Dedi ki, Bayramoğluna selam söyle, o Bayramoğludur, İnce Memedlerden, kalın Memedlerden korkacak bir kişi değildir. En azından o, İnce Memedse, bu da Bayramoğludur, o benim cephe arkadaşımdır, benim dağlarımda o varken, bana asi bir kişi o dağlarda nasıl dolaşır?"

Filintayı, fişeklikleri aldı, kaldırdı, gene usulca Bayramoğlunun kucağına koydu. Bayramoğlu uzun bir süre pencereden vuran gün ışığı altında menevişlenen filintadan, sırma işleme fişekliklerden gözlerini alamadı. Sonra başını ağır ağır kaldırdı, gözleri yaş içinde kalmıştı:

"Demek," dedi, "Paşamız beni hatırladı ha..." Kekeliyordu, sesi de karıncalanmıştı. "Ben sanıyordum ki, herkes beni kuyunun dibindeki taş gibi unuttu. Demek Paşamız beni hatırladı... Biz onunla... Biliyorsun, Yüzbaşı Arif, o ne buyurursa buyruğu başım üstüne... Ben onunla birlikte çarpıştım. Bin canım olsa binini de ona kurban ederim. İnce Memed mi?"

Kahkahalarla gülüyor, boyuna yineliyordu, "İnce Memed mi, o çocuk mu?"

20

Yokuşu çıkınca köy karşısına çıkıverdi, Hürü Ana şaşırmadı. Bu köy, bu evler, şu karşıdaki tepe bu kadar küçücük müydü, diye düşündü. Karşıdan gözüken başı dumanlı Alidağı bile küçülmüştü. İşte buna şaşırdı Hürü Ana.

Köyü görünce bir hoş olmuş, yüreği küt küt atmaya başlamıştı. Köye bir an önce ulaşmak için altındaki atı boyuna üzengiliyor, at hara kalkınca da, üstü tıka basa yüklü, sert başlı atı durdurmak o kadar kolay olmuyor, ama içi içine sığmayan Hürü Ana at yavaşlayınca ata söverek, "hörtükler alası," diyerek, ya onu kırbaçlıyor, ya da gene üzengiliyordu.

Orası, o köy, Seyran, Selam Hoca, Hazret Efendi, kasaba, büyük deniz, portakal bahçeleri, Memedin konağı, her şey çok güzeldi, hoştu ya köyün de özlemi gelmiş yüreğinin başına çökmüştü. Oradayken, bu özlemini kendi kendinden bile saklıyordu. Memed, orada kalsaydı eğer, özlemini ta içinin derinine gömecek, bağrına taş basacak, özlemden ölse de bir gün olsun özlemini kendine bile belli etmeyecekti. Köyün, burnunda ne kadar tüttüğünü dağların kokusu burnuna gelince, köyü görünce anlamıştı. İçindeki özlemi meğer ne kadar yamanmış da onun haberi bile olmuyormuş.

Atını bir daha üzengiledi, "Deeeh, gavurun dölü," dedi, "deeeeh!" Karşı çalının içinden şalvarının bağını bağlayarak yola çıkan Çolak Salihin oğlu Hacı Veliyi görünce atı sertçe birkaç kere daha üzengiledi, "Deeeeh, deeeeh, domuzun dölü, deeeeh!" Bir an önce, onu görünce yolun ortasında kalakalmış Çolak Salihin oğluna yetişmeye can atıyordu.

Onun kendine yaklaştığını gören yolun ortasında kalakalmış delikanlı geriye döndü koşmaya başladı. Hürüce, bu it so-

yuna o kadar kızdı ki atı üst üste kırbaçladı, hara kaldırdı, az sonra da koşan delikanlının arkasından yetişti:

"Dur, it südüğü," diye bağırdı, "beni görünce başını aldın da nereye kaçıyorsun, dur!"

Hürü Ana, öylesine etkili, sert bir sesle buyurmuştu ki oğlan yolun ortasında, neye uğradığını bilemeden, gözleri fıldır fıldır dikildi durdu.

"Ulan beni görünce neden kaçıyorsun, ulan it südüğü sen Çolak Salihin oğlu Hacı Veli değil misin?"

Hacı Veli karşılık vermedi. Gözlerini sonuna kadar açmış ona şaşkınlıkla bakıyordu.

"Ulan senin dilini eşekarıları mı soktu? Ulan öyle durmuş da yüzüme pel pel ne bakıyorsun öyle?"

Ne yapsa, ne söylese Hacı Velinin dilini çözemiyor, çözemedikçe de öfkesi başına çıkıyordu.

"Ulan oğlum Veli, Allah seni benim başıma, şu köyün ucunda bela olarak mı çıkardı, ne oldu, köyün başında bir bela mı var, yoksa baban mı öldü."

Büyülenmiş delikanlının dili çözüldü, usulcana:

"Babam ölmedi," dedi.

"Ya kim öldü Hacı Veli?"

Bir tansık gerçekleşti, Hacı Velinin ağzı çarpılarak sözcükler ağzından döküldü.

"Benim adım Hacı Veli değil."

"Ya senin adın ne?"

"Benim adım Memed."

Hürü Ananın kızgınlığı birden geçti, keyiflendi, gülmeye başladı.

"Düş önüme öyleyse Memed! Eve gidelim de şu yükleri indirmeme yardım edersin."

Oğlan ister istemez önüne düştü, yürüdü. Evin kapısına geldiklerinde de durmadı.

"Dur orada," diye buyurdu Hürü Ana, sesi komut gibiydi. "Görmüyor musun sersem sepet herif, evin kapısına geldik. Şu atın başını tut."

Hacı Veli döndü geldi, atın başını tuttu. Hürü Ananın yüzüne öyle pel pel bakıyordu. Hürü Ana, Allah sonunu hayır

getire, diye düşündü, işin içinde bir iş var, var olmaya ya nedir ola?

Attan indi, atın dizginini onun elinden aldı, terkiyi gösterdi:

"Git de şu terkidekileri çöz," dedi. "Yavaş yavaş, onlar hep cam, kırılırsa, şu parmaklarımı gözlerine sokar da oyarım."

Delikanlı yavaş yavaş terkiyi çözdü, mukavvalara sarılmış resimleri aldı, duvarın dibine koydu.

"Al şu anahtarı da kapıyı aç!"

Kuşağından çözdüğü anahtarı Veliye uzattı, delikanlı epeyi uğraşarak kapıyı açtı, resimleri içeriye taşıdı, geriye geldi, öteki yükleri de çözmeye başladı. Çözüyor, heybeleri, torbaları eve taşıyor, gene geliyor heybeler, torbalar çözüyordu. Bu atı yükleyen de çok ustaymış, diye düşünüyordu. Üç atlık yükü bir ata yükleyebilmek çok hüner isteyen bir iştir, diyor, şaşıyordu.

Sonunda delikanlı atın üstündeki son büyük hurcu da çözdü, indirdi içeriye götürdü. Ter içindeydi.

"Atı al da şu kavağa bağla, sonra da içeriye gel!"

İçeriye girdi, evini gözden geçirdi, burnuna özlediği, hiçbir yerde bulamadığı evinin kokusu geldi, boğazına bir yumruk oturdu, boğazı tıkandı, "Hoş bulduk güzel evim," dedi, "senden daha, senden sıcak, tatlı, güzel bir yer var mola şu dünyada?" Gülümsedi, ardından da, "Yok," diye kestirdi attı. Gitti pencereleri açtı, kurt yemiş, kalın ortadirek ışıl ışıldı. Damın usturunu, salmalarını is bağlamış, kömür gibi kararıyor, yukardan aşağı büyük, sağlam, hiçbir tanesi bozulmamış, hiçbirisine de bir tek sinek bile düşmemiş örümcekler ağlara gerilmiş sarkıyorlardı. Dalmış gitmiş, kendi eliyle dokuduğu kilimleri, nakışlı çuvalları, heybeleri, çulları okşuyor, seviyor, durduğu her eşyanın önünde, "Seni de göresim geldi seni de," diyordu. Birden Hacı Veliyi anımsadı, ne oldu bu çocuğa, diyerek dışarıya çıktı, baktı ki at ağaca bağlı, çocuk yok. İçinden, çocuğa, babasına, anasına verdi veriştirdi. Verip veriştirirken köylü de aklına geldi. Ne oldu bu köylüye, diye telaşlandı. Köyün üstüne ölü toprağı serpilmiş gibi, çıt çıkmıyor, bir eşek bile anırmıyor, bir köpek ürmüyor, bir horoz bile ötmüyor. Köyün içine yürüdü, ortalıkta kimsecikler yoktu. Biraz daha ilerledi, hemen de geriye döndü. Söyleniyor, onu böyle karşılayan köy-

lüye basıyordu kalayı, benden kaçan köylüye, benim yüzüme kapılarını kapatanlara da, ben de kapımı açmam, diye ant üstüne ant veriyordu. Çok da merak ediyor, ama onurunu ayaklar altına alıp da varıp birisinin kapısını, ne oldu, niçin böylesiniz iflahsızlar deyip, çalmıyordu.

Birisiyle karşılaşırım, diye, kovaları aldı, köyün ortasındaki çeşmeye gitti, ortalıkta kimsecikler yoktu. Çeşmenin taşına oturdu, bekledi bir süre. Çeşmenin yalağına akan su şıkırdıyordu. Aydınlık bir güneş basmıştı dünyayı, karşı Alıçlı koyakta da bir duman tütüyordu. Ne oldu bunlara, nereye gitti bütün köy? Haydi gelirken görmediler, diyelim, Çolak Salihin ahmak oğlu da mı söylemedi onlara geldiğimi? Fazla düşünmek olmazdı, hepsinin de canı cehenneme, dedi, kovalarını doldurdu, koşarcasına evine döndü, evini sildi süpürdü, örümcek ağlarını aldı, çulu dışarda silkti, getirdi yere serdi, evini süsledi püsledi, Hazret Efendinin yaptığı tasvirleri çözdü çıkardı. Çok şükür hiçbirisi de kırılmamıştı. At üstündeki İnce Memedi aldı ortadireğe astı. Alinin yeri karşı duvardı, onu götürdü oraya koydu. Tasvirleri nerelere yerleştireceğini yolda hep düşünmüştü, onun için zorluk çekmedi. Adem ile Havva Anamızın yeri ocağın sağ yanıydı, mısır koçanlarını çividen aldı, onların yerine o tasviri bağladı. Sol yanı da dünya güzelinindi... Tasvirlerin karşısında durdu, ilk olarak görüyormuşçasına karşılarına geçti, her birisini doya doya seyretti.

Heybelere el sürmedi. Gelmesinler, benden kaçsınlar, diye öfkelendi, sağ ayağını üç kere yere vurdu. "Gelmesinler, gelmesinler," diye bağırdı. Sesindeki öfkeden kendi de ürktü. Sesini indirdi, yumuşattı. "Ben de onlara, onlar için getirdiğim, şu güzel şeyciklerimden zırnık koklatırsam," diye Alinin tasvirine konuştu. İkide birde de, birisi geliyor mu, diye çıktı kapıya baktı. Umudu kesilince de, vardı, ocağın yanına çöktü oturdu, küstü, somurttu, derin düşüncelere daldı.

Daldığı düşüncelerinden onu dışardan gelen ayak sesleri ayıktırdı. Ayak tapırtıları gittikçe yaklaşıyordu, fırladı ayağa kalktı, yüreği gene küt küt atmaya başladı. Dışarıya koştu, bir sürü yaşlı kadın, başlarına kara çatma bağlamışlar, ayaklarının ucuna baka baka, sessiz, yaslara bürünmüş ona geliyorlardı.

Kadınların kara çatkıları onun yüreğine bir acı düşürdü, içi yandı.

Kadınlar, başlarını kaldırmadan ona, dudaklarının ucuyla, bir ölüm habercisi gibi, "Hoş geldin, kara yazgılı Hürüce," dediler.

"Hoş bulduk ya niye kara yazgılı oluyormuşum avratlar?" diye gürledi. "Dilinizin altındakini söyleyin. Hepinizin başındaki bu kara çatkılar da ne?"

Kadınlar onun sorusuna karşılık vermediler, başlarını önlerine eğip sustular.

Hürüce de bir daha onlara başka bir soru sormadı, geçti köşesine küstü oturdu. Hiçbirisinin de yüzüne bakmıyordu. Sonunda kadınlardan birisi dayanamadı:

"Kara yazgılı Hürüce," dedi, "ne küsüyorsun bize?" diye ona çıkıştı. "Ne küsüyorsun bize kara çatkı bağladık, diye. Kara çatkı bağlamayıp da göbek mi atsaydık?" Sustu.

Hürü Ana, ocağın yanındaki duvara sırtını dayamış, kurumuş kalmıştı. Niye kara çatkı bağladınız, diye sorma yürekliliğini de bir türlü, kendini zorluyor zorluyor, gösteremiyordu. Biraz sonra dayanacak hali kalmamış olacak ki patladı:

"Ne olmuş," diye sordu tepeden, "başımıza bir iş mi gelmiş."

Az önceki konuşan kadın:

"Gözü kör olasıca, ocağı sönesice Hürüce, ocağın batmadı mı sanıyorsun. Demek, olanı biteni duymadın, İnce Memedi vurdular. Biz aylardır, bu kara çatkıyı başımızdan çıkarmadık."

"Ne zaman vurmuşlar İnce Memedi, ne zaman?" diye canlandı Hürü Ana. "Ne zaman, ne zaman."

"Biz haber alalı beş altı ay oluyor."

"Nerede vurmuşlar onu?"

Hürü Ananın sesi gülüyordu. Gözleri de pırıl pırıldı.

"Orada, Çukurovada, Akçasazda bütün Çukurovanın gavur, dinsiz köylüleriyle candarmalar kıstırmışlar onu. İnce Memedin bir yanından uzun, kara ejderhalar geliyormuş, bir yanından da köylüler, candarmalar, bir yanı da deniz derya bataklık... İnce Memed, ne yapsın, bataklığın üstüne yürümüş, bataklık da onu yutmuş. Ölüsü de geçmedi elimize yiğidimi-

zin. Bizler kara çatkı bağlamayalım da kimler bağlasın? O gün, bugündür biz başımızdan kara çatkılarımızı çıkarmadık, nasıl çıkarırdık, bütün bu dağ köylüklerinin hepsinin de kadınları kara çatkılı. Bundan sonra kara çatkı bizim kaderimiz."

Hürü oturduğu yerden doğruldu, yüzü çiçek gibi açmıştı. Baştan başlayıp sona kadar olanı biteni, portakal bahçelerini, İnce Memedin konağını, deniz dedikleri mavi büyük suyu, Muallim Zekiyi, Abdülselam Hocayı, çeltik ırgatlarının halini, sıtmayı, Şakir Beyi, Hazret Efendiyi, iki katlı, apak evleri olan kasabayı, ağır ağır, olduğu gibi, en küçük bir şey katmadan anlattı bitirdi.

"O, mezarında yatmayası Şakir Bey, Abdi Ağadan bin beterdi," dedi. "İnce Memedime haber saldım, yakında buraya da gelecek."

Kadınların gözlerine baktı ki, her birisinin gözlerinde ona inanmadıkları okunuyor. Hiçbir dediğine inanmamışlar gibi. Ayağa kalktı, ortadirekteki İnce Memedin tasvirinin karşısına geldi durdu:

"Kalkın da yerinizden bakın şuna. Bu tasvir İnce Memede benzemiyor mu?"

Kadınlar yerlerinden kalkıp onun yanında durdular.

"İnce Memed bataklığın dibinde olsa, Hazret Efendi, Peygamberimizin Baş Türbedarı, onun yüzüne nasıl bakar da tasvirini çıkarırdı, söyleyin?"

Kadınlar, biribirlerinin üstüne yığılışarak, boyunlarını uzatarak İnce Memedin at üstündeki tasvirini inceden inceye gözden geçirdiler:

"Doğru, bu bizim İnce Memed," dediler. "Atı da bulutların üstünde. Hem de kişniyor, sesi duyulmuyor ya, kişniyor."

"Kişnesin de, varsın biz onun sesini duymayalım," dedi Hürüce. "Allah onun kişnemesini başımızdan eksik etmesin."

Kadınlar, hemen o anda canlandılar, sevinç içinde Hürü Anaya sarıldılar. Başlarındaki kara çatkıları çıkardılar yere çaldılar, oturdular, Hürüceye soru üstüne sorular sordular. O da bendinden boşanmış sular gibi konuştu, çağladı.

Biraz sonra bütün köylü Hürü Ananın kapısının önüne yığılıştı. Zalanın yatalak kızını da, yürüyemeyecek kadar yaşlıları

da aldılar getirdiler. Bir sevinç denizi gibi dalgalanıyordu kalabalık. Hürü Ana bir sekinin üstüne çıktı, gördüklerini, bildiklerini bir daha kalabalığa da anlattı:

"Şimdi," dedi, "beni bekleyin, çam sakızı, çoban armağanı bir şeycikler getirdim, hazır herkes burada iken..."

Yanına iki üç genç kız aldı içeriye girdiler, heybeleri, torbaları, hurcu açtılar. Hürü Ana, köydeki her kıza, geline hediyeler almış, herkesin de hediyesini aklında tutmuştu. Heybelerden, torbalardan kimin hediyesi eline gelirse, dışarıya çıkıyor, onu çağırarak hediyesini veriyordu.

Sırça bilezikler, sırça gümüş yüzükler, gerdanlıklar, boncuklardan, mercanlardan halhallar, saç tokaları, boncuk, mercan, gümüş küpeler, akikler, kehribarlar, nakışlı renk renk yazmalar, ham ipekten başörtüler, şeş dedikleri ince, ak başörtüler, ipek krepler, ipek, incecik çoraplar, çocuk patikleri, maşallahlar, iğneler, köyde bulunmayan iplik yumakları, örgü şişleri, akla ne gelirse, köyün bütün kadınlarına yetecek kadar... Getirilen her hediye, verilecek kimseye göre inceden inceye düşünüldüğü için herkes memnundu. Dağıtım gün kavuşuncaya kadar sürdü. Hürü Anada da kıpırdayacak hal kalmadı, yürürken sağına soluna sarhoşlar gibi yalpalıyordu. En son, hediyesini bekleyen Zalanın yatalak kızına sıra geldi. Geldiğinden bu yana, dört göz olmuş bekleyen yatalak kız umudunu yitirmişti ki Hürü Ana büyücek bir paketi getirdi kucağına koydu. Anası kızın paketini açtı, paketten bir mavi çiçekli kırmızı ipek entari, bir ipek çorap, bir parlak kundura, yeşil bir krep, bir mercan küpe, altı tane de renk renk sırça bilezik çıktı. Gözleri dolmuş kız, eline aldığı parlak rugan kunduraya dalmış gitmişti. Bunun farkına varan Hürü Ana, eğildi onun saçlarını sevecenlikle okşadı, yürekten sıcacık bir sesle:

"İyi olacaksın kızım," dedi, "iyi olacaksın dünya güzelim. İyi olacaksın gülüm. İyi olacaksın da, bu ayakkabıları giyecek, dünyanın ortasında uzun boyunlu kuğular gibi salınacaksın."

İkinci gün de Hürü Ananın evi doldu taştı. Özellikle genç kızlar bölük bölük geliyorlar, duvarlara asılı resimlerin önünde duruyor, en küçük ayrıntılarını bile kaçırmadan sessizce sey-

rediyorlar, Adem ile Havvanın resmi önünde önce bir irkiliyorlar, sonra da baş başa vererek kikirdeşiyorlardı.

İnce Memed resmi bildikleri bir şeydi. Devenin üstündeki ölüsünü taşıyan Aliyi de çok duymuşlardı. Köroğlunun atının da yabancısı değillerdi. Ama dünya güzeli, ejderha gövdesi, sürmeli gözleri, kalın kaşları, kuyruğundan çıkmış yalım gibi çatal dili, pul pul altın gövdesi ak pak gerdanıyla onları çok ilgilendirmiş, onun hakkında köyde hemen türlü rivayetler çıkarılmıştı.

İnce Memedi, Akçasazın bataklığında otuz kırk Çukurova köyünün acımasız, kan içici insanıyla bir ova dolusu karayılanı, bölük bölük candarması kuşatmıştı. İnce Memed tek başına bu kadar insanın ve de yılanın ortasında kalmıştı. Kuş olsa da kurtulmasının mümkünü kalmamıştı. Başı sıkışmış İnce Memed, ne yapsın fıkara, yatmış bir tümseğin arkasına, arkası bataklık, önü yangın... Bir ateş vermişlerdi köylüler, candarmalar bu güz gününde Akçasızın kurumuş kamışlarına, otlarına, ağaçlarına, bir de yel çıkmış, yalımlar Anavarza kayalıklarına kadar yükselmiş, çatırdayarak, çatırtıları yeri göğü tutmuş, neredeyse İnce Memedi yuttu yutacak. İnce Memed, akşamdan beri kurşun sıkıyordu sağa sola, girip kurtulacağı bir delik bile gözükmüyordu ortada. Bir yandan yangın geliyor üstüne, bir yanı yılan, bir yanı bataklık, bataklığın arkasında duvar gibi Anavarza kayalığı, bir yanda eli silahlı Çukurova köylüleri, candarmalar... İnce Memed bir de bakıyor ki bir tek kurşunu bile kalmamış. Tüfeğine bakıyor bakıyor, bu işe yaramazı kaldırıyor, bataklığın içine fırlatıp atıyor. Elinde tabancası, belinde hançeriyle kalakalıyor, ne yapacağını bilemez, orta yerde, yaklaşıp gelen yangının, karayılanların, candarmaların arasında dönüp dururken bir gümbürtü geliyor kulağına bataklığın sularından, başını çevirince bataklığın üstüne bir büyük top ak bulutun indiğini görüyor. Yangın da kendisini aldı alacak, bir yandan da candarmaların kurşun takırtıları, bağrışmalar yaklaşıyor. Memed, kendisini bataklığa atacak, bataklık onu çekip dibine götürecekken bir kız sesi duyuyor, ses, "İnce Memed, İnce Memed," diyor, "azıcık dur, ben geldim," diyor, bulutun içinden işte bu dünya güzeli çıkıyor, o bulutun içinden çıkınca,

yangının aydınlattığı altın tüyleri dünyayı ışıltılara boğuyor. İnce Memed, suları yararak, altın ışıklarını fışkırtarak kendine doğru gelen bu heybetten önce korkuyor, yangına doğru koşuyor, yangın onu yutacak, bir ses daha duyuyor, "Dur, olduğun yerde İnce Memed!" İnce Memed, gözleri kamaşmış duruyor. "Dur İnce Memed, korkma!" İnce Memed, korkma, sözünü duyunca, kendine yediremiyor, öyle de ölüm, böyle de ölüm, diyerekten duruyor, ağzından, "Korkmuyorum," diye zorla bir söz dökülüyor. Kız yanına geliyor ki İnce Memed ne baksın, karşısında dünya güzeli bir kız. Kızı görünce, azıcık kendine gelip soruyor, "İn misin, cin misin?" Kız ona gülerek karşılık veriyor, "Ne inim, ne de cinim, Anavarza kalesinin dünya güzeliyim, seni kurtarmaya geldim," diyor. "Tut saçlarımdan da gidelim." İnce Memed, onu saçlarından tutuyor, o anda da ak bulut geliyor, üstlerini örtüyor. İnce Memed gözlerini açıyor ki ne görsün, bataklığın ortasındaki adadalar, adada gün gibi şırlayan bir sırça saray, her bir yanda buz gibi kaynaklar, her yan ağzına kadar binbir türlü çiçeklerle dolmuş, türlü türlü, güneş tüylü, renk renk kuşlar, sürmeli gözlü cerenler... İnce Memedin atı da orada, İnce Memed, gözlerine inanamamış. Dünya güzelidir almış İnce Memedi, sarayın hamamına sokmuş, onu gül, amber, menekşe, nergis sularıyla, hem de kendi eliyle yumuş. O gün halvet olmuşlar. Dünya güzeli, "İnce Memed," demiş, "ben bir dünyada yalnız seni sevdim, sana karasevda bağladım, sen önce Hatçeyi, sonra da Seyranı başıma çıkardın, ben de sana yaklaşamadım. Meğer yazgı bozulmaz imiş. Ben seni şimdi işte dar gününde elime geçirdim, bir daha seni bırakmam. Senden çocuklarım olacak." İnce Memed, işte buna derecesiz üzülmüş, ona çekinmeden, "İyi has ya, bizim doğan çocuklarımız, senin gibi dünya güzeli başlı, ejderha gövdeli, altın pullu mu olacak?" diye sormuş. Ejderha gövdeli dünya güzeli buna çok gülmüş, "Yok" demiş, "bizim çocuklarımız benim gibi değil, senin gibi doğacaklar," demiş. Orada, sırça sarayda kırk gün, kırk gece yataktan çıkmamışlar. Kırk birinci gün İnce Memed kendine gelip yataktan çıkmış, "Ben gitmeliyim dünya güzeli," demiş. Dünya güzelidir, "Sen beni beğenmedin de gidiyorsun," diye gözlerinden kanlı yaşlar dökmüş. "Eğer Seyranı istiyorsan

onu da alır sarayımıza getiririm. Ben onunla gül gibi geçinirim. Eğer Hürü Ananı istiyorsan onu da getiririm," diye yalvarmış, onu bırakmamış. İnce Memed, orada kalmış ya gün gün de sararmış solmuş, iğne ipliğe dönmüş. Dünya güzeli bakmış ki olmayacak, Memedde durur göz yok, böyle giderse ölecek, onu toptan yitirecek, "Öyleyse Memed, sen istediğin yere git," demiş. "Git de beni unutma, çocuğumuz olduğunda gel de, tıpı tıpına senin gibi doğacak çocuğumuzu gör." İnce Memeddir, ona söz vermiş. O da İnce Memede sarılmış öpmüş, sarılmış öpmüş. Yatağa girmişler, bir daha, bir daha üç gün, üç gece bir halvet olmuşlar ki, dünyayı, yeri göğü, kendilerini unutmuşlar. Dünya dünya oldu olalı, hiçbir erkekle, hiçbir kadın arasında böyle yangın gibi bir aşk olmamış. Sonunda dünya güzeli Memedi uğurlamış. Eline de üç bergüzar vermiş, birisi şu Hürü Ananın evinde duran tasvir. "Bunu al, kırma, tasvire baktıkça beni anımsarsın." Saçından üç tel koparmış, "Bu da üstünde kaldıkça, bütün kötülüklerden seni koruyacak," has bahçeden bir kırmızı gül almış, "bu gül de kıyamete kadar solmayacak, kokusu artacak eskimeyecek, karanlıklaştıkça dünya, sen bunu kokladıkça yüreğin aydınlanacak, hiçbir zaman karamsarlığa, umutsuzluğa düşmeyeceksin," demiş. "Dünyan aydınlık, umutlu olacak her daim." Memed de yola düşmüş, gelmiş Hürü Ananın yanına, tasviri ona vermiş. Hürü Ana da getirmiş duvarına asmış.

"Yolunu gözlüyor Memedin şimdi fıkara."

"Memed de dağa çıkmış."

"Allah bir adama her şeyi verir de bir şeyi eksik koyar."

"Akılsız adam."

"Bulunca bunamış."

"Eşkıyalığın sonu var mı?"

"Önü sonu bir yağlı kurşun."

"Ulan bulmuşsun bir sırça saray..."

"Bulmuşsun bir dünya güzeli..."

"Çocukların da olacakmış."

"Hem de sana benzer."

"Var yaşa bu cennette ölene kadar."

"Ne olacak, Sefil İbrahimin oğlu..."

"Otu çek de köküne bak."
"Kolları yok ki, nasıl sarmış İnce Memedi?"
"Bacakları yok ki, neresiylen halvet olmuşlar."
"Burnunun ucunda da bir gül duruyor."
"Umutsuz olmasın, diye."
"Kolları da gözükmüyor."
"Öbür yanında kalmış."
"Bacakları da var."
"O da gözükmüyor."
"Öteki yeri de var."
"Tasvirde çıkmamış."
"Havva Anamızınki nasıl çıkmış öyleyse?"
"Bu utanmış."

Tam bu sıralarda köye Aşık Hüseyin geldi. Beş yıl önce bir daha gelmişti. Aşık Hüseyin gerçek bir hak aşığıydı. O, hangi köye gelse, köye bet bereket yağar, dünya sevince keser, düğün bayram olurdu. Aşık Hüseyini, öteki seferkinden de büyük bir coşkuyla karşılayıp, ona kuş sütü bile ikram ederek, onu bir hafta bırakmadılar. Aşık Hüseyinse coştukça coştu, onlara gün yüzü görmemiş nice türküler, destanlar söyledi ki herkes, başka, umutlu, terü taze dünyalarda yaşadı. Son günü de İnce Memedle dünya güzelinin destanını dile getirdi. Üç gün üç gece çaldı anlattı da bitiremedi. O destanı söyledikten sonra İnce Memedin dünya güzeliyle olan macerasına inanmayanlar, kuşkuyla bakanlar da inandılar, iman ettiler. Aşık Hüseyinden sonra destan öteki aşıkların dillerine de düştü, az bir sürede de bütün Toroslar destanı duydu. Destanı duyar duymaz Sefil Ali, bir iyice ezber ederekten İnce Memede koştu, onu Menekşe köyünde buldu. Üç gün, üç gece durup dinlenmeden söyledi, dinleyenlerin parmakları ağzında kaldı. İnce Memed, ağzını açmadan, başını önüne eğmiş destanı kıpırdamadan dinledi. Destan bittiğinde onun azıcık gözlerinin yaşardığını gördüler, başka hiçbir şey olmadı. Kimse de, dünya güzeli üstüne ona hiçbir şey soramadı.

Hürü Ananın evinin dolup taşması gün gittikçe tavsadı. Son günlerde de günde ancak birkaç kişi gelir oldu. Onların da bir süre sonra ayakları kesildi. Hürü Ananın evi, öteki ma-

halleden olan Gül Emineye kaldı. Gül Emine, Hürü Ana köye döndüğünden bu yana giyinip kuşanıyor, her sabah Hürü Ananın evine geliyor, Adem ile Havva tasvirinin karşısına geçiyor, oturuyor, karanlık kavuşuncaya kadar gözlerini tasvirden ayırmıyordu. Köyün de, tekmil Toros dağlarının da en güzel kızı olduğu her yerde söyleniyordu. Uzun kirpikleri, kuğu boynu, gamzeli yanakları, iri ceren gözleri, usul boyuyla göreni alıyor sevdalara götürüyordu. Güldüğünde sıcacık gülüyor, konuştuğunda sesi insanı büyülüyordu. Hürü Anaya göre Gül Emine Seyrandan da daha güzeldi. Keşki Seyran yerine bu gül Emine gelinim olsaydı, oğluma da böyle bir güzel yakışırdı, diye düşünüyor, böyle düşündüğü için de, ona o kadar iyi davranmış Seyrandan hemen utanıyor, düşünceyi kafasından kovuyordu.

İlk günler Adem Babamızla Havva Anamız herkese olduğu gibi Gül Emineye de şaşırtıcı geldi, öbür kızlarla kadınlarla birlikte o da utangaç, onların çırılçıplak, her bir yerleri ortada hallerine o da güldü, sonra da çok şaşırdı. Sonra da, cennette onlardan başka kimse olmadığını, onun için, bu yüzden böyle anadan doğma dolaştıklarını Hürü Anadan öğrenince alıştı. Yalnız Adem Babamızın o şeyi o kadar kocamandı ki şaşırmaktan kendini alamadı. Havva Anamızınki de kabarmış, ağzını bir gül gibi açmış, Adem Babamızı, ya da başka bir erkeği, başka bir erkek yoktu ki, bekliyor, bekledikçe de gerinerek kemikleri çatırdıyordu. Bir süre sonra Gül Emine Anamızın aşktan kıvranan iniltilerini duydu. Onunla birlikte o da kıvranarak inledi. Adem Baba buna dayanamadı, yerinden kıpırdadı, önündeki yeşil pembe uzunluk kalktı, şişti. Havva Anamıza yaklaştı. Havva Anamızın orası gül gibi açtı. Biribirlerine kapandılar. Evde kimse yoktu, Emine gitti kapıyı örttü, geldi yerine oturdu, gözlerini yumdu, o da kendi üstüne kapandı. Ademle Havvanın iniltileri bütün evi aldı, Gül Eminenin iniltilerine, kıvranmalarına, gerinmelerine karıştı. Adem Babamız Havva Anamızdan ayrıldı, geldi Gül Emineye sarıldı, Gül Emine de kaşla göz arasında soyundu, kendisini Adem Babamıza bıraktı. Onları seyreden Havva Anamızdan utanmayı aklından geçirmeden. Kendinden geçti, bir tat cennetine girdi çıktı.

Bundan sonra Gül Emine her gün Hürü Ananın evini gözledi, o, evden çıkınca eve daldı, ya da eve girip Hürü Ananın komşulara gitmesini bekledi. Yalnız kalınca da gözlerini yumdu. Artık Adem Babamız, Havva Anamıza gitmeden, doğrudan ona geliyordu. Bu iş başladıktan on gün sonra da Havva Anamıza öyle bir düşman kesildi ki, Adem Babamızın da birlikte yok olacağını bilmeseydi, onu paramparça edecekti. Gül Emine Adem Babamıza karasevda bağladı. Nereye gitse, ne yapsa onu aklından silemiyor, gece olsun, gündüz olsun dayanamayıp Hürü Ananın evine koşuyordu. Gece karanlığında, tasviri göremeyince gidiyor, soğuk camı elleriyle okşuyor, böylece de, birazıcık olsun, özlemini dindiriyordu. Onun bu hallerini gözden kaçırmayan Hürü Ana, ona hoşgörüyle, anlayışla gülümseyerek, "Kız fallik, sen Adem Babamıza karasevda bağlamışsın, haberin var mı?" diyordu. "Ah gençlik, ah," diye de iç geçiriyordu.

Bu durum ne kadar sürdü, ne Gül Emine bunun farkındaydı, ne de Hürü Ana. İkisi de bunun doğallığına alışmışlardı. Köyde usuldan usula da, ucundan kıyısından, belli belirsiz, herkes biribirinden saklayarak dedikodulara başlamıştı. Bunu sezen Gül Emine de Hürü Ananın evine gitmeyi seyrekleştirdi. Sonunda da, dedikoduların önünü almak için eve büsbütün gitmemeye başladı. Ama yerinde duramıyor, sevdasını yenemiyordu. Ona artık uyku dünek yoktu. Böyle deli divane dolaşırken yöresine bakmaktan başka bir umar bulamadı. Köyün bütün delikanlıları ona karasevdalıydı. Bunu düşününce sevindi. Her birisini teker teker gözden geçirdi. Öteki köyden Selim geldi gözlerinin önüne. Onu beğendi. Uzun boylu, geniş omuzlu, mavi gözlü, kıvırcık saçlı, sarı burma bıyıklıydı. Onu bulması gerekti. Köyüne haber gönderdi. Selim Memedlere karışmış, yedi Memed olmuşlar, silahlanmış dağa çıkmışlardı. Onu üç gün içinde buldurdu. Delikanlı geldi, Alıçlı koyaktaki nar bahçesinde buluştular. Gül Emine soyundu, gözlerini kapadı, üstüne Adem Baba geliyordu ki, göğsüne bastı tekmeyi, Selimi üstüne çekti. Yumuşak otların üstünde bir gün, bir gece seviştiler. Gül Emine otların üstüne, yorgun, serildi kaldı.

Ertesi ikindi Gül Emine köye döndü, doğru Hürü Ananın evine geldi. Hürü Ana evdeydi, onun yüzüne bakınca her şeyi anladı. Kız doğru Adem ile Havva Anamızın tasvirine gitti, bir süre onları gözden geçirdi, ardından da resmi duvardan aldı, var gücüyle yere çaldı. Cam resim paramparça oldu, kırıklar bütün eve dağıldı. Hürü Ana buna hiç ses çıkarmadı. Öteki onun yüzüne bile bakmadan çıktı evine gitti, evden çeyiz bohçasını aldı, onu narlıkta bekleyen Selime koştu, kavuştular, el ele tutuşup Selimin köyünün yolunu tuttular.

Köylüler onun kaçtığına, en güzel kızlarının başka bir köyün delikanlısına vardığına aldırmadılar ama, Adem Babamızla, Havva Anamızı tuz buz edişine çok içerlediler.

21

Taşkın Halil Beyin evi Bayramoğlunun da karargahı olmuştu. Gidenler, gelenler, haber getirenler... Ev, bir arı kovanı gibi işliyordu, çok sıkı bir ödev ayrımı yapılmıştı. Yüzbaşının, Muallim Rüstem Beyin, Molla Duran Efendinin, Zülfünün, Topal Alinin, öteki kasaba ileri gelenlerinin her birisinin ayrı ayrı önemli işleri vardı. Bunların arasında Murtaza Ağa kan tere batmış koşturup duruyor, bütün işlere yetişmeye çalışıyordu.

Bayramoğluyla Arif Saim Bey bir dakika bile biribirlerinden ayrılmadan o gün bugündür gece gündüz düşünüyorlar, bu iki eski dağ adamı, bu iki eski kurt, aşkla şevkle İnce Memede tuzak üstüne tuzak hazırlıyorlardı, öylesine hazırlanıyorlardı ki, hiçbir adımlarını, hiçbir kurşunlarını boşa atmayacaklardı. Dağdan aldıkları haberlere bakılırsa, İnce Memed daha şimdiden avuçlarının içindeydi. Bu durumda, kuş olsa da, onun Bayramoğlunun elinden kaçıp kurtulmasının mümkünü yoktu.

Arif Saim Bey önce Sarı Sultanoğlunu çağırdı. Sarı Sultanoğlu Taşkın Halil Beyin avlusuna altmış beş, dişlerine kadar silahlanmış atlıyla geldi durdu. Onu bizzat, konaktan, altın başlı bastonuna çöke çöke inerek Arif Saim Bey karşıladı. Sarı Sultanoğlu onun geldiğini görünce bir delikanlı gibi attan atlayarak huzuruna vardı, kucaklaştılar. İki eski arkadaş, uzun uzun sarmaşarak hasret giderdiler.

"İşte bunların her birisi yüz İnce Memede bedeldir, ammavelakin..."

Atlılar atlarından insinler, dinlenmeye çekilsinler, diye buyruk verdiler.

Merdivenleri kol kola çıktılar. Yukarda, odanın kapısında Bayramoğlu onları bekliyordu. Sarı Sultanoğluyla el sıkıştılar.

Bayramoğlu eşkıyalığının ilk yıllarında onun evini basmak istemiş, ona, altın göndersin, diye haberler göndermiş, Sarı Sultanoğluysa geleceği varsa, göreceği de var, buyursun gelsin, kendi elimle vereyim ona altınları, diye meydan okumuş, Bayramoğlu da onun üstüne gitme yürekliliğini bir türlü gösterememişti.

"Benim adamlarımın ne biçim bir insanlar olduklarını Bayramoğlu da bilir. Her birisi bir kartal gibidir. Her birisinin boynunda en az üç kişinin kanı vardır. Nişancılıklarına gelince gökteki turnayı düşürürler. Bayramoğluna sor istersen Bey, o Bayramoğlu ki, yüzüne demek gibi olmasın, şimdiye kadar Toros dağları bir Bayramoğlu daha görmedi. Bundan önce de, sen de biliyorsun Bey, Bayramoğlu gibi bir eşkıya gelmemişti Torosa, belki de dünyaya... O bile benim üstüme gelememişti."

"Doğrusu gidemedim," diye güldü Bayramoğlu. "Korktum doğrusu."

"Sen hiçbir şeyden korkmazdın... Korkmazdın ya, düşündün."

"Doğrusu düşündüm," dedi Bayramoğlu.

O çocuksu, o genç bir kız kadar utangaç Bayramoğlu gitmiş, yerine sivri yüzü, çekik, kısılmış, kurnaz tilki gözleriyle, kartal burnu, burma bıyıklarıyla, her zaman buyurmaya hazır keskin duruşuyla bir başka insan, bir başka, yırtıcı yaratık gelmişti.

"Ama İnce Memed, o konağı, Dulkadiroğlu Sarayını bastı," dedi Arif Saim Bey. Koltuğu gösterdi, Sarı Sultanoğlu elini dizlerinin üstüne bastırarak oturdu. Arkasından da, onun yanı başına Bayramoğlu geldi yerleşti. Arif Saim Bey de karşılarına geçti. Kahveler söylendi.

"İnce Memed... Ne kadar da yürekli bir adammış. Bayramoğlunun, yıllar yılı isteyip de yanına yaklaşamadığı sarayımı bastı." Sesine iyice alaylı bir hava verdi, "Bu İnce Memed de neyimiş böyle, belki de Zaloğlu Rüstemdir."

"Yaptıklarına bakılırsa Rüstemdir," diye onu onayladı Arif Saim Bey... Sonra birden ciddileşti, Sarı Sultanoğlunun gözlerini buldu, "Ama sen, İnce Memed seni soyduktan sonra, şu aşağıdaki yiğitlerini İnce Memedin üstüne gönderdin değil mi?"

"Gönderdim," dedi gözlerini yere indirerek Sarı Sultanoğlu.

"Kaç kere bozdu senin şu yiğitlerini İnce Memed, kaç kişini öldürdü?"

"On altı," dedi boynunu bükerek Sarı Sultanoğlu.

"Eeeeee, hani senin yiğitler?"

"Bir sırrı hikmet var bu işte."

"Ben sır falan anlamam Sarı Sultanoğlu. Adam düpedüz cesur, güçlü kuvvetli. Sen onunla başa çıkamadın."

"Çıkamadım Bey. Bunu itiraf etmek mecburiyetindeyim. Onunla bu durumda kimse de başa çıkamaz. Eğer bir kişiyle bu dağlarda ben başa çıkamamışsam, kendi dağlarımda, bu demektir ki onunla kimse başa çıkamayacak."

"Bayramoğlu da mı?" diye şaşkınlıkla sordu Arif Saim Bey.

"Bayramoğlu da," dedi, çok serinkanlı, Sarı Sultanoğlu.

Kahveler geldi. Aralarında derin bir sessizlik oldu. Bir süre kahve höpürtülerini dinlediler.

Kaşlarını çatan Arif Saim Bey:

"Neden imiş o?" Sesinden çok kızdığı belli oluyordu.

"Çünkü Bey, onun parmağında Ocak Yüzüğü var. Kırkgöz Ocağının yüzüğü..."

"Olabilir."

"Çünkü Bey, o, Selahaddini Eyyubi Hazretlerinin Haçlı ordularıyla savaşırken giydiği gömleği giyiyor. Çünkü Bey, Kırkgöz Ocağı bugünlerde gömlek fabrikası gibi çalışıyor. O gömleklerden her Memede bir gömlek dikiliyor."

"Olabilir."

"Çünkü Bey, ben önceki gün bizim oralardan ayrılırken İnce Memedin atı ala şafakta konmuş bir bulutun sırtına kişniyor, dağ taş yankılanıyordu."

"Olabilir, hepsini duydum, biliyorum."

"Çünkü Bey, ben adamlarımı İnce Memed üstüne gönderdiğimde, adamlarımın yolunu Memedler kesti. Her çete yedi Memedden teşekkül ediyor. On altı adamımı, daha İnce Memedin izini doğrultamadan bu Memedler öldürdü. Kaç tane Memed çetesi olduğu da bilinmiyor. Çünkü Bey, sana gerçeği söyleyeyim, biz bu İnce Memedi bu Torosun elinden zor alırız. Çünkü Bey, bütün Alevi Dedeleri, bütün Sünni İmamları, bütün kızlar, kadınlar ermiş saymışlar İnce Memedi. Çünkü Bey..."

Arif Saim Bey patladı:

"Yani sen bana diyorsun ki, sen burada durma, ne Sarı Sul-

tanoğlu, ne Bayramoğlu, ne Arif Saim, hiçbirimiz beş para etmeyiz, sen çek Ankaraya git, Mustafa Kemal Paşaya söyle, ordu çeksin Toroslara."

"Estağfurullah Bey."

"Estağfurullahı mestağfurullahı yok. Sen öyle bir manzara çizdin ki başka hiçbir yol bırakmadın."

Epeydir gerilmiş bekleyen Bayramoğlu:

"Sarı Sultanoğlu," dedi göğsünü kabartarak, "dediklerinin bir kısmı doğru, köylü ona tapınmış. Atı da Toros dağlarının üstünde her şafak vakti kişniyor. Unutma ki bir zamanlar, bizim de atımız kişnemişti."

Böyle konuşması için Bayramoğlunun çok öfkelenmesi gerekti. Sarı Sultanoğlu ileri gittiğini anladı.

"Doğru, kişnemişti."

"Bizim parmağımızda da yıldırım taşlı o yüzük vardı."

"Amenna vardı."

"Biz de giydik Selahaddini Eyyubinin gömleğini."

"Giydin..." Kendini tutamayan Sarı Sultanoğlu, "giydin de, onun için yaşıyorsun işte ya..." dedi gülümseyerek.

"Allahını seversen Sarı Sultanoğlu sen bütün bunlara inanıyor musun?" diye sordu Arif Saim Bey.

"İstersen inanma..." diye Sarı Sultanoğlu elini dışarıya, karşı dağlara doğru uzattı. "İstersen inanma, bütün bu dağlar inanıyor."

"İnansınlar," diye dişlerini sıktı Bayramoğlu, "ben onlara, çok uzak değil, yakında gösteririm. Onlara Hanyayı da, Konyayı da öğretirim."

"İnşallah," diye içini çekti Sarı Sultanoğlu, "İnşallah dediğin olur. Biliyorum, sen Bayramoğlusun, öylesi çocuklar, Hazreti Ali olsalar da... İşte biz de sana yardıma geldik, bütün varımız yoğumuzla..."

"Sağ ol," dedi Bayramoğlu bıçak gibi yüzüyle.

Arif Saim Bey düşünceli ayağa kalktı, karşı salonda bekleyen kasaba ileri gelenlerini çağırdı. Sarı Sultanoğluyla hepsi tanışıyordu. Onun gelmesine de, Bayramoğlunun İnce Memedin takibine çıkacağı kadar sevindiler.

Sarı Sultanoğlundan sonra Kederoğlu geldi. Ovada çok top-

rakları vardı. Soylu atlar yetiştirir, çeltik ekerdi. Arkasında dokuz köylük bir aşireti vardı. Onun da evinde kapı gibi bir fermanla bir soyağacı asılıydı. Tıpkı tıpkısına Sarı Sultanoğlundakilere benziyordu. Kederoğlu soyunun tarihini çok iyi biliyordu. Oğuzların Bozok kolunun Beyleriydi dedeleri. Dulkadiroğulları derlerdi bunlara. Ortadoğunun en güçlü hükümdarlıklarından birisini bin üç yüz otuz dokuz yılında kurmuşlardı. İlk Beyleri Karaca Beydi. Adıyaman, Malatya, Harput, Antakya, Maraş, Antep, Samsat, Zülkadriye, Antakya Beyliği sınırları içindeydi. Beylik, bin beş yüz yirmi birde son Beyleri Ali Beyin ölmesiyle Osmanlının eline düştü ve son buldu. Ve üç yüz yılda ne olduysa oldu, Dulkadiroğullarının namı nişanı silindi. O soydan hiçbir kişi kalmadı. Sağda solda, ben Dulkadiroğlu soyundanım, diyen birkaç kişiden başka. Onların da ellerinde ne soyağaçları, ne de şecereleri vardı. Ama sonraları Toroslarda çok Dulkadiroğlu çıktı ortaya. Her zengin olan, her adamım, diyen kendisini Dulkadiroğlu saydı. Maraşta ünlü bir Hoca, Molla Tahsin vardı. Şam Medresesinde okumuş, hattat olmuş, gelmiş yurdu Maraşa yerleşmişti. Hat sanatı eski hükmünü yitirdiğinden Molla Tahsin Efendi geçinmenin, hem de zengin olmanın yolunu aramış, bulmuştu. Her on beş altını bastırana bir Dulkadiroğlu soyağacıyla, Padişahtan yaldızlı, tuğralı bir ferman veriyordu. Tahsin Efendi o kadar çok Dulkadiroğlu soyağacı, o kadar çok Padişah fermanı yazdı ki, Toroslarda Dulkadiroğlu soyundan geçilmez oldu. İşte bu, aslında Dulkadiroğlu olan Kederoğlunu da İnce Memed bir hafta önce soymuş, kese kese küflü altınlarını almıştı. Onun ardından Gündeşli ovasından Karaca Bey geldi. Karaca Bey Dulkadirlinin ilk Beyinin adıydı. Maraş altındaki Gündeşli ovasının yarısı onundu. Çok at, çok tosun, çok koyun yetiştirir, Halebe, Şama götürür satardı. Altınının çokluğuyla ünlüydü. Onun da evinde Dulkadiroğlu soyağacıyla Padişah fermanı vardı. Yalnız onun soyağacı herkesinkinden daha yaldızlı, daha büyüktü. Fermandaki tuğra da bir cennet bahçesi gibi çiçeklerle donatılmış, yazılar altın varakla yazılmıştı. Belki bir okka altın sıvamıştı Tahsin Efendi fermana. Sonra başkaları geldiler. Arkalarında aşiretleri, yanlarında silahlı adamları olan ağalar, beyler,

zenginler. Çoğunu da İnce Memed soymuş, onlardan aldıklarını babaları cephede kalmış genç kızlara, delikanlılara düğün hediyesi olarak dağıtmıştı. İnce Memede ateş püskürüyorlardı.

Bayramoğlundan sonra eşkıya Kör İbrahimi de çağırdılar. Yıllarca dağlarda gezmiş, Toroslarda, Çukurovada namı yürümüş, sonunda bir gün gelmiş karakola teslim olmuş, Anavarza ovasından toprak almış, dört karıyla evlenip çoluk çocuğa karışmıştı. Uzun Cabbar da geldi Bayramoğluna katıldı. Horoz Ramo da Bayramoğlu çetesindendi. Soyduğu ağaları, beyleri, zenginleri çırılçıplak ettikten sonra yere yatırır, üstlerine çıkar, kanat çırpa çırpa horoz gibi öterdi. Ol sebepten adı horoza çıkmıştı. Çiçekli Nuri de geldi. O da eski bir eşkıyaydı ve zalimliğiyle ünlüydü. Torosu titretmişti. Ondan söz ederken köylüler, Allah sevdiği kulunu onun eline düşürmesin derlerdi.

Daha, dağlardan, Çukurovadan, Maraştan, deniz kıyısından çok kişi geldi. Arif Saim Bey işini sağlam tutuyordu. İlk vuruşta, sessiz sadasız, İnce Memedin işini görmeliydi, bu kadar ayyuka çıkmış İnce Memed yitip gitmeli, namı nişanı ortadan silinmeliydi.

Uzun bir araştırmadan, soruşturmadan, planlardan, tasarımlardan sonra Bayramoğlu dağlara doğru yola çıktı. Yanında Topal Ali, İnce Memedi çok iyi tanıyan onun arkadaşı Cabbar ve öteki eşkıyalar vardı. Sarı Sultanoğlunun, öteki ağaların, beylerin adamları, ovadan, dağlardan gelen gönüllüler, her birisi İnce Memedin kanına susamıştı, onu öldürecekler ve namları kıyamete kadar yürüyecekti, onlar da Bayramoğluna katıldılar.

Bayramoğlu, Topal Ali, Rüstem, Kör İbrahim atlı, ötekiler yayaydılar.

Kasabayı çıkar çıkmaz ilk haberciyle karşılaştılar. İnce Memed, üstüne Bayramoğlunun asker çektiğini haber almış, Kırksuya doğru çekilmişti. Çok geniş, sağlam bir haberci ağı kurmuşlardı. Bayramoğlu her haberciyle teker teker konuşmuş, onlarla enine boyuna uğraşmıştı. Habercilerin içinde İnce Memedin de adamları olabilir, onu yanıltabilirlerdi. Eşkıyalığında, kendi adamlarıyla karşısındakileri çok yanlış yollara göndermişti. Bu dağdaki her canlı göz İnce Memedin gözüydü,

her canlı kulak onun kulağıydı. Eğer İnce Memed istemezse, onunla, yıllarca bu dağlarda gezse de karşılaşamazdı. Ama gene de belli olmazdı. Onun kurduğu haberci ağı kadar bir ağ da Bayramoğlu kurmuştu. İnce Memed, bu kadar can yakmış, bu kadar insan öldürmüş, bu kadar ev basmış, soymuştu. Çok da gençti ve burnu da havadaydı. Kendisini Köroğlu, Çakırcalı, Karayılan sanıyordu. Kimseden de korkmuyor, kendisini öyle fazla saklama gereğini duymuyordu. Köylüye de, her birisi Memed olmuş delikanlılara da fazla güveniyordu. Oysa, o Memedlerin içinden öyle kaypak Memedler çıkardı ki İnce Memedin şaşkınlıktan dudakları uçuklardı. Bayramoğluna göre insan, bu dünyada yalnız be yalnız kendine güvenmeliydi. Yüzyıllardır, üstlerinden zulümler, işkenceler, savaşlar, salgınlar geçmiş köylüler öylesine kaypaklaşmışlardı ki elle tutulacak yerleri kalmamıştı. Bilselerdi ki yarın İnce Memedle Bayramoğlu karşılaşacak, bu karşılaşmada da İnce Memed yenilecek, daha Bayramoğlu yetişmeden İnce Memedi haklarlar, kellesini de bir sırığa geçirip, alır getirir Bayramoğluna verirlerdi. Eğer köylü insan gibi insan olsaydı, Bayramoğlu hiç dağdan iner miydi? Niçin bu kadar asker, gönüllü takmıştı Bayramoğlu arkasına? On beş yirmi kişilik bir eşkıya çetesi için bu kadar kalabalık çok değil miydi? Kendi yanındakilerden başka Yüzbaşı Faruk komutasında iki bölük, Teğmen İzzet Nuri komutasında iki bölük, Yüzbaşı Gavur Ali komutasında iki bölük dağlara doğru yol almışlardı. Eşkıyayı yakalamak için böylesine büyük kalabalıklarla onların üstüne yürümek yanlıştı. Eşkıyayı avlamak için seçme elli kişilik bir güç yeterdi. Ama Arif Saim Bey de, Bayramoğlu da bu kalabalıklardan başka bir şey, Toros köylülerinin gözlerini korkutmayı umuyorlardı. Halkı böylesine bir kalabalık candarmayla, gönüllüyle, Bayramoğluyla korkutabilirlerse gerisi kolaydı. Köylüler de hep candarma, asker kalabalığından korkmuşlardı. Çünkü yalnız, üstlerine gelen yer götürmez asker onları yenebilmişti.

Bir akşamüstü Çiçekli köyünün altındaki düzlüğe geldiler, tüfek çatıp çadır kurdular. Koyunlar, boğalar, koçlar kestiler, tepeleme pirinç pilavı yığıldı ortaya, yediler içtiler. Bayramoğlu askerlerinin, öteki askerlerin bütün giderlerini gelip kasabaya

birikişmiş ağalar, beyler veriyorlardı. Arif Saim Beye göre, bu askerler devleti değil, onları korumak için canlarını tehlikeye atıyorlardı. Onlar da hiç olmazsa giderleri çeksinlerdi. Beyler, ağalar da onun bu önerisini seve seve yerine getirdiler.

Orada, Çiçekli köyünün alt başındaki düzlükte üç gün kaldılar, köyün üstüne harman gibi közlerde kızarttıkları etlerin yağlı, iştah açıcı dumanlarını savurdular. Bu üç gün üç gece içinde köyden bir tek kişi çıkıp da onlara, bir, hoş geldiniz, demedi. Nereden gelip nerelere gidiyorsunuz, diye sormadı. Herkes evine kapanmış, köyün ortasındaki alanda kimsecikler gözükmüyordu. Bayramoğlu bu işe şaşmış da kalmıştı. Sonunda dayanamadı, köye adam gönderip Sarı Çavuşu çağırttı. Sarı Çavuş onun eski arkadaşıydı ve onunla çok sevişirlerdi. Sarı Çavuş gelen adama, "Git selam söyle o Bayramoğluna, benim yüzüme bakacak yürekliliği nereden almış ki o? Asker kaçağı Arif Saimden almış olmasın? Git selam söyle Bayramoğluna, benim onun yüzüne bakacak gözüm yok."

Bayramoğlu birkaç adam daha gönderdi köye, Sarı Çavuş diretiyordu. Sonunda edemedi Kürt Rüstemi gönderdi ona Bayramoğlu. Sarı Çavuş Rüstemi çok severdi. Onun yüzüne bile kaşını kaldırıp bakmadı. Onunla bir tek sözcük bile konuşmadı. Kürt Rüstem onun yanında bekledi, bekledi, sonunda edemedi, yıkılmış, bitkin Bayramoğluna geldi:

"Benimle bir tek söz bile konuşmadı. Yüzüme de bakmadı. Bana köpeğe bakar gibi bile bakmadı. Taş kesilmiş ocağın başında öyle oturdu kaldı."

"Ben gidiyorum o Sarı Çavuşa," diye öfkeyle ayağa fırladı Bayramoğlu, atına atladığı gibi köyün yolunu tuttu. Onunla birlikte Rüstem de geliyordu.

Attan İner inmez kapıyı açıp içeriye girdi: "Sarı Çavuş!" diye bağırdı. "Aşk olsun sana Sarı Çavuş, böyle miydi seninle kavli kararımız, böyle miydi seninle arkadaşlığımız, kardeşliğimiz böyle miydi seninle..."

Sarı Çavuş ocağın karşısına, eski bir kıl çulun üstüne bağdaş kurmuş oturmuş, kamburunu çıkarmış, gözlerini önündeki közlere dikmişti. Sanki içeri girenleri duymadı. Yerinden

de hiç kıpırdamadı. Başını çevirip de ona bakmadı. Yalnız sırtı biraz daha kamburlaştı.

"Sarı Çavuş, ben geldim, ben Bayramoğlu."

Sarı Çavuşun sırtı iki kez kalktı, indi.

Bayramoğlu tepeden, alaycı, şaşkın:

"Sarı Çavuş, evine Tanrı konuğu geldi, anlamadın mı?"

Gene en küçük bir kıpırtı yoktu Sarı Çavuşta. Bayramoğlu Bayramoğlu oldu olalı hiç böyle bir iş gelmemişti başına. Böylesine onuruna düşkün bir kişiyi bak hele Sarı Çavuş ne hale getirmişti. Onu şimdiye kadar hiç kimse böyle karşılamamıştı.

"Tanrı konuğu dedik, seni deyi evine geldik. Ya anlamadın ya da sen bir iyice bunamışsın koca köpek."

Bu sözleri duyar duymaz Sarı Çavuş, bir ok gibi yerinden fırladı, geldi Bayramoğlunun karşısına dikildi:

"Ben değil, sen bunamışsın," dedi acı acı gülümseyerek. "Şu koca Bayramoğluna bakın hele, bir zamanlar bastığı toprağı titreten, bir şahin kadar onurlu olan, Allahın aslanı Ali gibi gürleyen, fakir fıkaranın ekmeği olan, bütün dağların, aşağıdaki ovaların üstüne titrediği, gözünden esirgediği, şu koskoca Bayramoğluna bakın hele, Ağalara, Beylere zağar olmuş da İnce Memedin üstüne Sarı Sultanoğlunun, Kamberoğlu zaliminin, Kederoğlunun, Kadıoğlunun askerini çekmiş de dağlara çıkmış. İnce Memedi yakalayacak da, onun derisini yüzecek, gözlerini oyacak, sonra da götürecek Sarı Sultanoğluna teslim edecek... Keşki ben öleydim de Çanakkalede, denizdeki vapurlar bir top güllesiyle göğe çıkarken, bu günleri, Bayramoğlunun bu hallerini görmeyeydim. Kurt kocayınca köpeklere maskara olurmuş. Keşki Bayramoğlunun kocadığını görmeseydim."

Geldi, kocaman elleriyle Bayramoğlunun yakasına yapıştı. Gözlerinin içi yaşla dolmuştu. Zangır zangır titriyordu.

"Nereye gidiyorsun Bayramoğlu?" diye sordu, gözlerini onun gözbebeklerinin içine dikerek, "nereye, İnce Memedi öldürmeye mi gidiyorsun? Yok Bayramoğlu yok, sen İnce Memedi öldürmeye gitmiyorsun, sen kendi gençliğini öldürmeye gidiyorsun. Sen Bayramoğlunu, Köroğlunu, Karayılanı, Sen Hazreti Aliyi öldürmeye gidiyorsun. Sen zulme karşı ayağa kalkmış bütün yürekleri öldürmeye gidiyorsun. Sen insanlığı, sen

Toros dağlarını öldürmeye gidiyorsun. Şimdi yüzüme bakacak gözün var mı senin, söyle koçyiğit Bayramoğlu? Bak, Bayramoğlu sana ne diyeceğim, sen öldündü ya, sen çekilip gittindi ya, bu Toroslar hep senin türkülerini, destanlarını söyledi. Hep Bayramoğlu halaylarını çekti. Bundan sonra o destanları, türküleri, halayları bir başkasına, İnce Memedi, Bayramoğlunu öldürmeye kalkmayanlara verecekler. Bayramoğlunun namını nişanını hem bu dünyadan, hem de yüreklerinden sökecek atacaklar. Duydun mu söylediklerimi?"

Önünden çekildi, dışarıya çıktı. Dışarda parlak bir güneş vardı. Buz gibi de dağlardan aşağıya bir yel esiyordu. Sarı Çavuş gitti, küskün, avlunun köşesindeki ceviz ağacının altındaki tahta sedirin üstüne çöktü, yönünü de çadır kurmuş Bayramoğlu ordugahına döndü. Bayramoğlu içerden yalpalayarak çıktı, geldi, bir an Sarı Çavuşun önünde durdu. Sarı Çavuş kasketinin siperliğini tam gözlerinin üstüne indirmiş, gözlerini, yüzünün yarısını kapatmıştı. Bayramoğlu, ona doğru birkaç adım attı, sonra durdu, bir şeyler söyleyecekti vazgeçti, geriye döndü. Ayakları ayaklarına dolaşıyor yalpalıyordu. Atının dizginini Kürt Rüstemin elinden aldı, bacakları titriyordu, bu durumda ata binemezdi. Yüzü kararmış, alnı kırışmış, dudakları sünmüştü. Başı önünde, atını ağır ağır çekerek askerlerinin arasına döndü, kendisini çadıra dar attı. Rüstem de geldi yanına oturdu.

"Sarı Çavuş haklı," dedi Bayramoğlu, "biz gençliğimizi öldürüyoruz. Biz başkaldıran, bir gül gibi açılmış kendi yüreğimizi koparıyoruz. Sarı Çavuş gene de iyi arkadaş imiş, yüzüme, haktuuuu, deyip de tükürmedi. Şu benim yüzüm, kendi yüreğini sökmeye giden yüzüm tükürülecek yüz."

"Biz ikimiz şu dağlara attığımız tohumların güne karşı açmış taze çiçeklerini talana gidiyoruz. Elimizden silahımızı bıraktığımızda keşki ölseydik," diye hayıflandı Kürt Rüstem. "Olan oldu. Başımıza bu işler de geldi."

"Artık dönemeyiz, değil mi Rüstem?"

"Dönemeyiz Ağam."

"Dönsek ne olur?"

"Dönsek derler ki koskocaman Bayramoğlu İnce Memed adındaki çocuğun üstüne gitti de korkusundan yüz geri etti,

derler. Sen buna dayanamazsın. İşte senin için gerçek ölüm bu olur. Kimse bilmez ki biz ince Memede, gençliğimize, dağlara attığımız tohumun taze çiçeğine kıyamadık. Kimse bilmez ki Bayramoğlu kendi gençliğini öldürmektense kendini öldürdü."

"Kimse bilmez," dedi Bayramoğlu. "Demek kader yolumuzu böyle çizmiş, İnce Memedi yakalamak bize düşmüş."

Bayramoğlu gözlerini çadırın kapısından gözüken uzaktaki yüce dağın karlı doruğuna dikti, daldı gitti. Başını çevirdiğinde gözleri yaş içinde kalmıştı. Yüzü gerilmiş, yüz çizgileri keskinlemişti. Kendi kendine konuşur gibi:

"Keşki ilk çarpışmada İnce Memed bizi vursa da, biz de bu alçaklıktan kurtulsak," diye söylendi Bayramoğlu.

"Keşki," diye bağırdı Kürt Rüstem.

Bayramoğlu eskiden bir köye, bir kasabaya inmeyegörsün, köy, kasaba bayram yerine döner, onu görmek için insanlar yollara dökülürlerdi.

Bayramoğlu Çiçekli köyünden kalktı. Çadırları muhtara bıraktılar. Çadırlar ağırlık oluyordu, artık köy evlerinde konaklayacaklardı.

Bir gün, bir gece yol gittiler. Yolda, haberciler durmadan haber getiriyor, Bayramoğlu atının üstüne yumulmuş, derin bir düşünceye gömülmüş, getirilen haberler onu ilgilendirmiyorcasına dinliyor, atına yol veriyordu.

Önlerindeki dağı aşınca sağdaki koyakta bir köy gördüler, atları da, kendileri de yorulmuş, acıkmışlardı. Köyden duman tütüyordu. Ortayerinde ulu üç çınar ağacı dikili bir alan yemyeşil gözüküyor, yeşilliği dümdüz, ağaran, köpüklenen küçük bir dere ikiye ayırıyordu.

Köye yöneldiler. Onları gören köylüler kaçıp evlerine sığınıyorlardı. Bu da zaten işkilli olan Bayramoğlunun gözünden kaçmıyordu. Muhtarın evini sordular, büyük, eski bir konaktı. Avlusuna geldiler, beklediler, kimse dışarıya çıkıp onları karşılamıyor, Bayramoğlunun şaşkınlığı gittikçe artıyordu. Bu yaşına gelmiş, başına böyle işler gelmemişti.

Horoz Ramo bağırdı:

"Bu konakta kimse yok mu?"

Sesi çok gür ve öfkeliydi.

Ramo birkaç kere daha bağırdı, evden ses sada gelmedi. Kapılar kilitliydi.

"Kapıları kırın," diye, yılan ıslığı bir sesle buyurdu Bayramoğlu.

Birkaç kişi birden yüklenince bütün kapılar açıldı. İçerden çok yaşlı, uzun ak sakallı bir adam çıkardılar. Adamı sakalından tutmuşlar çekiyorlardı.

"Bırakın onun sakalını," diye buyurdu Bayramoğlu adamı görünce, kim olduğunu anlayınca tepeden tırnağa öfkeye kesti. Onunla birlikte altındaki atı da öfkeden titriyordu. Bu gelen yaşlı adam, Paşa Ahmet onun çok eski, yakın bir arkadaşıydı. Aşağıdaki ovada geniş bir çiftliği vardı. Dulkadirli soyundan olduğunu, bu dünyada yalnız kendisinin Dulkadirliden geldiğini, ötekilerin hepsinin yalancı olduklarını kitaplara, soy kütüklerine, fermanlara dayanarak önüne gelene anlatmaya çalışıyordu. O gün bugündür de bunu kimseye anlatamamış, bu dağlarda, ovada Dulkadirli soyundan gelen soy kütüklü, altın varak fermanlı kişiler çoğaldıkça çoğalmıştı. Buna dayanamayan Paşa Ahmet de mitili barhanayı toplamış, soyunun köyüne, eski baba konağına dönmüş, köyün de muhtarlığını almıştı. Onun bu köyde olduğunu, işte bu yüzden Bayramoğlu bilmiyordu.

"Ahmet Paşa, beni tanımadın mı?"

Sesinden öfke taşıyordu.

"Tanıdım," dedi Paşa Ahmet kırgın bir sesle. "Sen Bayramoğlusun, seni ben nasıl tanımam?"

"Adam Bayramoğlunu böyle mi karşılar?"

Paşa gülümsedi:

"Var git yoluna Bayramoğlu," dedi Paşa Ahmet, "var git yoluna. Seninle içilmiş kahvemiz, yenilmiş yemeğimiz var. Var git yoluna Bayramoğlu. Sen Bayramoğlu gibi Bayramoğluysan var git yoluna. Bizimle uğraşma. Var git de İnce Memedi öldür. Var git yoluna eski arkadaşım, kartal gibi onurlu, şahin gibi atak, yiğitler yiğidi Bayramoğlu var git yoluna. Var git de İnce Memedi yakala, öldür."

"Yahu Paşa Ahmet duydum ki İnce Memed senin evini de basmış, seni de soymuş, doğru mu?"

Paşa Ahmet başını kaldırdı, ilk olarak onun yüzüne, gözlerinin içine baktı, küçük yeşil gözlerini kirpiştirerek.

"Doğru," dedi Paşa Ahmet, "İnce Memed evimi de bastı, ne kadar altınım varsa hepsini de aldı, aldı da babaları cephede kalmışlara verdi."

Bütün hali tavrıyla, bunda ne var, der gibiydi.

Bir an karşı karşıya öyle durdular, bakıştılar. Sonunda Paşa Ahmet:

"Var git Bayramoğlu, var git de İnce Memedi öldür. Ama onu arkasından kurşunla. Senin gibi bir Bayramoğlunun şanına ancak böylesi yakışır," dedi, acı acı gülümseyerek arkasını döndü, konağına girdi.

Ortalıkta kimsecikler yoktu. Birkaç çocuk ev köşelerinden boyunlarını uzatıp onlara bakıp bakıp kaçıyorlardı. Alanın bir ucuna yığılmış küllükte de horozlar ışıltılı tüyleriyle eşiniyorlar, küle batıp çıkıyorlardı.

Bayramoğlu bundan sonra birkaç eski arkadaşıyla daha karşılaştı. Hepsinin de tavrı Sarı Çavuştan, Paşa Ahmetten daha beterdi. Her sözleri Bayramoğlunun yüreğinde onulmaz yaralar açtı. Köylülerin ona karşı davranışları da, günler geçtikçe daha aşağılayıcı, tepeden, soğuk, alaycı oluyordu. Hiçbir köylü onunla candan, yürekten konuşmuyor, onu aşağılamak için de hiçbir fırsatı kaçırmıyorlardı. Bayramoğlu bu yaşta, o iki yüzlü, sürüngen saydığı köylünün başka bir yönünü daha öğrenmişti.

Soluk soluğa dağlardan yola bir haberci indi geldi:

"Bayramoğlu, Bayramoğlu," dedi, "tam üstündesiniz. Yüzbaşı Gavur Aliyle, Teğmen İzzet Nuri İnce Memed çetesini az ilerde çevirdiler. Yarım saat daha ilerlerseniz tam üstüne varırsınız."

Bu haberci Bayramoğlunun en güvendiği haberciydi. Eşkıyalığında Kurtuluş Savaşı günlerinde de bu kişi ona habercilik yapmış, hiçbir haberinde de yanılmamıştı.

"Onlar arkadan çevirdiler, siz de buradan giderseniz... İnce Memedi yakalarsınız."

Bayramoğlunun yüzü sapsarı kesildi, yanındaki Topal Aliye baktı:

"Ne dersin Ali?"

"Doğru olamaz, benim sürdüğüm izler o yana değil..." Ters yönü gösterdi. "Eşkıyaların izleri bu yana gidiyor."

Geriye, Topal Alinin gösterdiği yöne döndüler. Biraz sonra da Yüzbaşı Gavur Ali ve İzzet Nuriyle İnce Memed çetesinin çatışması başladı. Çatışma iki gün bir gece sürdü. Eğer, Bayramoğlu habercinin dediği yöne gitseydi İnce Memed çetesi dört bir yandan sarılmış olacak, ya kıskıvrak yakalanacaklar, ya da öldürüleceklerdi. Bu kadar büyük bir kalabalığı söküp çıkmaları olasılığı yoktu. Onları bu sefer Topal Aliyle Bayramoğlu kurtarmıştı.

Bu olaydan sonra İnce Memedin, Akçadağda olduğu haberi gelince, Bayramoğlu tam ters yöne Ahırdağına doğru yola çıkıyor, İnce Memed Konur dağdaysa, o, Feke dağlarına yöneliyordu. O, böyle yaptıkça da köylülerin ona ilgisi gittikçe artıyor köylüler onu yollara dökülerek davul zurnalarla, halaylarla karşılıyorlar, köy alanlarında, onun onuruna görkemli toylar, şölenler kuruyorlardı. Bayramoğlu o eski sevgiyle, dostlukla, umutla sarmalandığı günlerini yaşıyordu. Eski arkadaşları, dostları da ondan kaçmak değil, onu arayıp buluyor, kucaklayıp hasret gideriyorlardı.

Kış geldi çattı, Bayramoğlu bir kere olsun İnce Memedle karşılaşmadı. Oysa, Gavur Ali, İzzet Nuri, son günlerde gönderilen Yüzbaşı Halis Bey kumandasındaki candarmalar İnce Memed çetesiyle en az üçer kez karşılaşmışlar, onu kayıplar vererek, verdirerek ellerinden kaçırmışlardı.

Bayramoğlunun İnce Memedden kaçtığı aşağıda duyulmuş, Arif Saim Bey, ötekiler küplere binmişlerdi. Bundan sonra da Arif Saim dağlara, Bayramoğluna, alçaklığını yüzüne vuran mektup üstüne mektup göndermişti.

Bayramoğlunun İnce Memedle karşılaşmaktan korktuğu, karşılaşınca da bayrağını açarak ona teslim olduğu, İnce Memedin de ona tepeden bakarak, bu yaşlı eşkıyayı öldürmeyip, aşağılayarak bıraktığı kasabada çalkalanıyor, bu da günü gününe Bayramoğlunun kulağına geliyordu.

Bir de her şeye karşın İnce Memedle karşılaşmayı, çarpışmaya girişmeyi o kadar çok istiyordu ki, İnce Memed her gece türlü biçimde düşlerine giriyordu.

Bu yıl dehşet bir kar yağdı. Kayalıklar, ormanlar, dağlar, koyaklar, köyler, akarsular silme kar altında kaldı. Dağlarda dolaşmak zorlaştı, ama Yüzbaşı Gavur Ali, Halis Bey, Teğmen İzzet Nuri, arkadan çok güçlü, seçme bir birlikle gelen Yüzbaşı Faruk bahar gelmeden İnce Memedi ölü ya da diri ele geçirmek için kar, tipi, fırtına demeden canlarını dişlerine takmışlar, ayakları, elleri donarak mağara mağara, kovuk delik, İnce Memedi bıkmadan usanmadan arıyorlardı. Aşağıdaki Arif Saim Bey üç gün Ankaradaysa bir ay kasabadaydı ve önüne gelene buyruk yağdırıyordu. İnce Memed eğer bahara kadar ele geçmezse, bütün subaylar biliyorlardı ki halleri dumandı ve kendilerine martın ilk günlerinde iş aramak zorunda kalacaklardı. Bayramoğlununsa durumu tamamen tersine dönmüş, bugünlerde artık herkes onunla alay eder olmuştu. Bu duruma da Bayramoğlu ilk dağa geldiği günlerdeki durum kadar kızıyordu. Bir sabah çok erkenden uyandı, "Topal Ali," diye bağırdı, "hemen uyan, giyin kuşan ve hem de karşıma gel."

Topal Ali az sonra karşısındaydı.

"Buyur Bayramoğlu ben geldim."

"İnce Memedin üstüne artık yürüyeceğiz Topal. Ele aleme rezil rüsvay olduk. Aşağıdaki Arif Saimden haber geldi, Mustafa Kemal Paşa diyormuş ki, Bayramoğlu Ağa da nasıl bir Bayramoğluymuş böyle, parmak kadar çocukla başa çıkamayana da ben Bayramoğlu da demem, silah arkadaşım da demem. Haydi artık sen Topal Aliysen göster Topal Aliliğini, işe başla. Üç gün içinde senden İnce Memedi isterim."

"Ben de sana onu bulurum."

Yoğun bir haberleşme başladı. Her yandan haberciler geliyor, Memedlerden, İnce Memedden türlü haberler getiriyorlardı. Öteki birliklerle de ilişki kurulmuş, Bayramoğlu herkesi, belli etmeden komutası altına almıştı. Ve dağlar, köyler, ovalar taranıyor, onlar İnce Memedi burada ararlarken, ta uzaklardan, Torosun öte yüzünden İnce Memedin bir olayı duyuluyordu. Candarma birlikleri bütün güçleriyle oraya koşuyor, onlar daha oraya varmadan İnce Memed çetesinin sesi Maraş altından, Gündeşli ovasından geliyordu. Böylesine bir çabukluk Bayramoğlunu da, bunca deneylerden geçmiş candarma subaylarını

da şaşırtıyordu. İnce Memed, bununla da kalmıyor, bir günde üç ayrı yerde üç ilginç olay yaratıyordu. Bayramoğlu böylesi olayların yabancısı değildi, kendisi de eşkıyalığında tıpkı İnce Memed gibi yan çeteler kurmuş, bir gecede dört beş yerde vukuat çıkarttırmıştı. Onun başka bir usulü daha vardı, bunun adını örümcek usulü koymuştu. Eşkıyalığında en çok bu örümcek usulü işine yaramıştı. Şimdi de İnce Memede örümcek usulünü uygulamanın tam sırasıydı. İnce Memed, buralarda en çok nerelerde dolaşıyor, nerelerde kalıyordu, orasını bir iyice saptayacak, ondan sonra o yörede, ağının köşesine çekilip bekleyen örümcek gibi bir köşeye sinecek bekleyecekti.

Uzun bir araştırmadan sonra Alidağını, onun yakın yörelerini saptadı. Öteki candarma birliklerine de durumu anlattı, onları da Alidağı yöresindeki köylere yerleştirdi. Ortada yalnız, öfkeli, burnundan soluyan, her yere koşan, kendinin de, candarmalarının da canını çıkaran, yerinde duramayan Yüzbaşı Gavur Ali, birliğini bıraktı. Gavur Ali nerden bir ses duysa oraya koşuyor, varıyor ki İnce Memedi koydunsa bul, başlıyordu köylüleri dayağa çekmeye. Köylülere dayak atmada bu Gavur Ali Kertiş Aliye bile taş çıkartıyordu.

Bayramoğlu, bir de birliklere her gün kuzular, koyunlar, koçlar, tosunlar kestiriyor, kasabadan katır yüküyle içkiler getirtiyordu. Bu içkiler de, yiyecekler de Bayramoğlu taktiğinin içindeydi, Bayramoğlu candarmaların, sivillerin içinden seçtiği büyük bir çoğunluğun ağzına bir damla içkiyi bile sürdürmüyor, onları inanılmaz bir disiplinde tutuyordu. İçkilerle, yiyecekler, kesilen koçlar, tosunlarla İnce Memede, bunlar kışı bu köylerde zevki safa içinde geçirecekleri izlenimini vermek istiyordu. Gavur Alinin de ortalıkta, dur durak bilmeden dolaşması işine yarıyordu. Üstelik Gavur Ali birliğinin başına gelenler onun işini çok kolaylaştırıyordu. Bir gün, İnce Memed çetesiyle altı saat çarpışan Yüzbaşı Gavur Ali birliğini kayalık bir köye çekti. Candarmalar çok yorulmuşlar, Ağanın konuk odasına doluşmuşlar çay içiyorlardı. Yüzbaşı Gavur Aliyse konağın ikinci katındaki odada Ağayla oturmuşlar kafayı çekiyorlardı. Gavur Ali İnce Memede atıp tutuyordu ki kapıdan bir namlu uzandı, "Teslim," dedi, "ben İnce Memedim." Yüzbaşı ayağa

kalkarken elindeki bardak düştü, ellerini havaya kaldırdı. Ağa da onun gibi yaptı. Yüzbaşıyı aşağıya indirdiler. Candarmalarını da teslim almışlar, onları kendirle biribirlerine bağlamışlar Yüzbaşıyı bekliyorlardı.

"Şimdi, tüfeklerinizi, fişeklerinizi aldık" dedi Memed. "Baktık ki bu tüfekler, mermiler sizin hiç işinize yaramıyor, bari bu güzel tüfekler bizim olsun, dedik. İyi mi yaptık Yüzbaşım?"

"İyi yaptınız," dedi Gavur Ali. "Yalnız bunu niçin bize yaptınız da Ali dağının dibinde sel gibi rakı içenlere yapmadınız, benim anlamadığım bu. Onlarda daha çok tüfek, daha çok mermi var. Çok da para var. Onlarda makinalı tüfek de var. Sizin işinize çok yarar."

"Onlarda Bayramoğlu da var. Onun ne düşündüğü belli olmaz."

"Ne düşünürse düşünsün, o, korkağın ve de sarhoşun teki."

"Sen öyle belle," dedi İnce Memed, "Bayramoğlunu bilen bilir."

"Ben de gördüm tanıdım," dedi Yüzbaşı, "sen hangi yöne gittiysen, o ters yöne kaçtı. Ele aleme rezil rüsvay oldu, insan içine çıkacak yüzü kalmadı. O, korkağın biri. Eğer insan içine çıkabilseydi, çoktan tüfeği bırakır köyüne kaçardı. Siz hiç on beş yıl tüfeğini bırakıp karısının eteği altına saklanan eşkıya gördünüz mü?"

Memed, Yüzbaşının bu sözlerine karşılık vermedi.

"Seni kasabaya, böylece askerlerinle birlikte kolları bağlı yollayacağım, seni Arif Saim Beye böyle şanlı şöhretli teslim edeceğim."

"Beni değil de, Bayramoğlunu böyle eli kolu bağlı Arif Saime yollasan namına nam katılırdı. İnce Memed adını duyan akarsular da dururdu."

"Bayramoğlunu böyle diri diri kimse yakalayıp da onun kollarını bağlayamaz."

İnce Memed, Yüzbaşıyı Tazı Tahsinle birlikte iki eşkıyaya teslim etti. Tazı Tahsin de sonunda Yedi Memedlere karışmış, gözü pek bir eşkıya olmuş, İnce Memede candan yürekten inanmış, onun yoluna baş koymuştu.

İnce Memedin ölüm haberini kasabaya nasıl ulaştırdığını,

Ağalardan, Beylerden ne kadar çok para aldığını, gözü dönmüş kebapçının onu nasıl bir öfkeyle dükkanından, parayı bile almadan kovduğunu, kadınların İnce Memed, diye nasıl çam yarması Osmanın ölüsüne ağıt yaktıklarını, İnce Memedin o huysuz atının onu ağacın tepesine hapsettiğini, ayaklarına şimşekler dolanıncaya kadar ağacın üstünde nasıl soğuktan donduğunu, buyup ölecekken şimşeklerin onu kurtardığını bire bin katarak anlatıyor, dinleyenleri gülmekten kırıp geçiriyordu. Attan da daha ödü kopuyordu. Arkadaşları onu hep, at geliyor, diye kandırıyor, korkutuyorlardı. Tazı Tahsin daha at sözünü duyar duymaz sapsarı kesiliyor, zangır zangır titriyor, "Şu İnce Memed de ne diye salıvermiş o deli atı ortalığa, söylemeli İnce Memede de atını bağlasın yahu, onun atı Kertiş Ali onbaşıdan da beter, insanlara Kertiş Aliden de daha çok zulmediyor. Millet o atın korkusundan, başını evinin kapısından bile çıkaramıyor," diyerekten dert yanıyordu.

"İnce Memedin canı o atta."

"İnce Memed bir duymasın senin o at için, canı için böyle konuştuğunu..."

"O atın da canı kuşta."

"O alıcı kuş onun gözünü oyar."

"O kuş onun gözünü oysun da Memed de benim gözlerimi oysun."

"O at uçmuş."

"Kurşuna dizmişler."

"Küheylan olaraktan dirilmiş."

"O at kuştan korkmaz bundan dolayı."

"Korkar. Herkes bir şeyden korkar."

"Korkmaz."

"Havada uçana kuş neyler ki..."

"Korkar."

İki eşkıya, bir Tazı Tahsin Çukurovaya doğru yola düştüler. Köylerde konaklayarak aşağıya, karlara bata çıka iniyorlardı. Tazı Tahsin ilk köyde Yüzbaşı Gavur Alinin kollarını açtı, "Sütüne zümmedine," dedi, "istersen kaç. Erkek adamsan kaçmazsın."

"Kaçmam," dedi Yüzbaşı, "bana bir at gerek."

"Buluruz." dedi Tazı Tahsin. "Yalnız kasabaya kolları bağlı olaraktan hem de yaya yapıldak gireceksin."

"Öyle girerim," dedi Yüzbaşı.

Yüzbaşıya eyerli bir at buldular.

Kasabaya yaklaştıklarında Yüzbaşı attan indi, Tazı Tahsin onun kollarını bağladı, önüne kattı.

"Beni hapse de attırmayacak, tüfeğimi de elimden aldırmayacaksın. Yoksa, İnce Memed seni bir daha yakaladığında öldürür. Beni esir de aldırmayacaksın. Ben elçiyim, elçiye de zeval olmaz."

"Olmaz," dedi Yüzbaşı Gavur Ali.

Öteki eşkıyalar kasabanın dışında kaldılar ve Tazı Tahsine:

"Biz gidiyoruz, seni beklemeyeceğiz, çabuk dön," dediler.

"Çabuk dönerim."

Kasabaya girdiklerinde Tazı Tahsin Yüzbaşıya yaklaştı, kulağına, "istersen kollarını çözeyim," önerisinde bulundu.

"İstersen çöz," dedi Yüzbaşı da.

Tazı Tahsin onun kollarını çözdü.

"İstersen tüfeğimi de al."

"İstemez," dedi Yüzbaşı, "bu kadarı yeter."

Tazı Tahsin Yüzbaşıyla yan yana yürüyor, dudaklarını sündürüyor, bir şeyler söylemek istiyor, sonra da hemen vazgeçiyordu.

"Söyle," diye buyurdu Yüzbaşı sertçe. "Dilinin altında bir şeyler var senin."

"Olur," diye boyun eğdi Tazı Tahsin, "olur. Bak Yüzbaşım, sen gene dağa çıkacaksın değil mi? Hemen çıkacaksın Öyle mi?"

"Hemen çıkacağım."

"İnce Memedi öldürmek için mi?"

"Yakalamak için. Yakalanmazsa öldürmek için."

"Yazık," dedi Tazı Tahsin.

"Niçin yazık?"

"İnce Memedin hiç suçu yok da... Bütün suç..."

"Bütün suç kimde?"

"Bütün suç o atta."

"Hangi atta?"

"İnce Memedin o deli atı var ya, her bir kötülüğü yapan, insanları öldüren, soyan... İnce Memedin canı da o attadır. Diyorlar ki o at ölmeyince İnce Memedi kimse ne yakalayabilir, ne de öldürebilir."

"Duydum," dedi Yüzbaşı, "o atı..."

"Onu öldür Yüzbaşım. O at var ya, onun ayaklarına yıldırım, yani şimşek dolanmazsa o insanları yiyor."

"İnsanları mı yiyor?"

"Yiyor ya onu öldürürsen, İnce Memed, hiç."

"Onu öldürürüm. Benim de senden bir isteğim var."

"Söyle Yüzbaşım, ne istiyorsun."

"Gel sen benimle kal, seni bağışlatırım, anladığıma göre suçun da yok."

"Ben eşkıya oldum Yüzbaşım, kalamam."

"Neden?"

"Arkadaşlarım beni beklerler de..."

Tazı Tahsin Candarma Komutanlığına varana dek, döndü döndü atı anlattı. Yüzbaşıdan dağa döndüğünde ilk iş olarak atı öldüreceği üstüne muhkem söz aldı. Belli olmazdı, at, öldürülsündü hele, belki de ondan sonra Tazı Tahsin dağdan vazgeçer, Yüzbaşının yanında kalırdı.

Tazı Tahsin Yüzbaşıyı, candarmalarını çarşının içinden geçirerek, aldı Taşkın Halil Beyin evine götürdü, candarmaları avluda tek sıra dizerek, başlarına Yüzbaşıyı dikti:

"Siz bekleyin, ben hemen gelirim," dedi, konağın merdivenlerine atıldı, yukarıya çıktı. Arif Saim Bey, onları pencereden görmüş, konağa gelen Tazı Tahsini bekliyordu pencerenin yanında. Tazı Tahsin onun karşısına geldi dikildi, bir asker selamı çaktı yalan yanlış.

"Bunları sana İnce Memed gönderdi. Sen Yüzbaşıyı, candarmaları alacak, doğru Arif Saim Beye, benden selam söyleyerek teslim edeceksin, dedi. Bir de dedi ki, selam eder, hürmetlerimi yollarım, kusuruma kalmasın, onların silahlarını aldım. Hükümetin çok silahı, mermisi var, bizde yok. Bir de dedi ki, zaten bu silahlar onların hiç işlerine yaramıyordu."

"Biliyorum, yaramıyordu. Eğer yarasaydı... Sen nesin, eşkıya mısın, Yüzbaşıyı çağır buraya."

Tazı Tahsin koşarak merdivenleri indi, Yüzbaşıyı önüne kattı getirdi.

"Ben bir köylüyüm Paşam."

"Köylüsün de omuzundaki bu tüfek ne, adın ne senin?"

"Bu tüfeği bana, Yüzbaşıyı kaçırmadan sana getireyim diye, İnce Memed verdi. Adımı sorarsan da, bana da Memed, derler."

Murtaza Ağa, Arif Saim Beyin azıcık gerisinde durmuş, bu Memedin kim olduğunu anımsamaya çalışıyordu, biraz sonra da kim olduğunu çıkardı:

"Sen Tazı Tahsin değil misin ulan?" diye sordu.

Tazı Tahsin sert, dikeldi:

"Ben Memedim," dedi. "Sen beni başka birisine benzetiyorsun Ağa."

"Yok, sen osun."

"Biz bütün köylüler hep biribirimize benzeriz. Benzetiyorsun Ağa..."

"Yahu İnce Memedin ölümünü... Yahu, Kertiş Ali Onbaşı senin kemiklerini... Yahu..."

"Benim adım Memed, hiç çabalama Murtaza Ağa."

Murtaza Ağa, Tazı Tahsini olduğu gibi anımsıyor, sayıp döküyordu boyuna. Tazı Tahsin de Memedim, diyor da başka bir şey demiyordu.

Sonunda Arif Saim Bey:

"Çabalama Murtaza Ağa, sen bu Memedi Tazı Tahsin yapamayacaksın," dedi.

"Yaparım," dedi Murtaza Ağa, cebinden cüzdanını çıkardı, içinden üç tane yüzlük aldı, Tazı Tahsine gösterdi:

"Bunları biliyor musun?"

"Biliyorum," dedi Tazı Tahsin yutkundu, "bunların her birisi yüz liralık, üçü eder üç yüz lira."

"Bildin. Al bunlar senin olsun."

Tazı Tahsin boynunu büktü, paraya bakamıyordu. Ne de çok paraydı, gözleri yaşardı, tam otuz tane öküz alınabilirdi bu paraya.

"İstemez," dedi, arkasını döndü yürüdü. Başı dönüyordu. Kasabayı koşarak çıktı. Sanki arkasından onu bir canavar, san-

ki arkasından onu üç tane yüzlük, sanki onu arkasından otuz tane ay boynuzlu boğa kovalıyordu.

Yüzbaşı ertesi gün silahlanıp candarmalarıyla, daha öfkeli, daha bilenmiş dağa yeniden döndü. O da kendi kendisine söz vermişti, İnce Memedi yakalayacak, getirecek kasabaya Arif Saime teslim edecek, sonra da gece bırakacaktı. Ama bir kereliğine. İkinci yakaladığında da ya kasabanın ortasındaki alanda ya da köprünün altında asılacaktı İnce Memed... Atın kurşuna dizildiği yerde. Evet, Tazı Tahsine söz vermişti, atı da öldürecekti ilk iş olarak.

Bayramoğlu değil, ferişţah olsa, çöllerin aslanı, ormanların kaplanı olsa, eli gürzlü Zaloğlu Rüstem olsa, çatal kılıçlı Ali olsa varamaz İnce Memedin üstüne. O çok yaşlanmış da, çok kartamış. Gözleri görmüyor ki İnce Memedle çarpışsın, elleri tutmuyor ki tetiğe bassın. Koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler. Bayramoğlu eşkıyayken İnce Memed daha doğmamıştı bile, nasıl pay etsinler kozlarını? İnce bir yürümüş Bayramoğlunun üstüne, Bayramoğlu, üstüme dağ, orman, akarsular, çatırdayarak kayalar yürüyor sanmış. Adını burada duysa İnce Memedin, kırk günlük ötede soluğu alıyormuş Bayramoğlu. İnce Memed de Bayramoğlunun candarmalarla, Ağalarla, Arif Saim Beyle birlik olduğuna çok üzülüyormuş, üzülüyormuş da, Allah, diye yalvarıyormuş, benim sonumu Bayramoğlu gibi yapacaksan, beni öldür Allahım, diyormuş. Benim sonumu öyle yapma da kız kardeşiyle zina etmişin kurşunuyla öldürt beni istersen, diyormuş. Bayramoğluna haber üstüne haber gönderiyormuş, gel, gel kaçma da şu dağın başında kozumuzu pay edelim. Sen de bir zamanlar şu dağları titretendin, sen de bir zamanlar, şu benim sırtımdaki gibi bir dualı gömleği giyendin. Can bu kadar tatlı mı Bayramoğlu, bu kadar tatlı mı ki sürüngenler gibi kaçacak delik arıyorsun? Yüce dağ başında bir koca kartal, Bayramoğlu. Açmış kanadını dünyayı örter, Bayramoğlu. Bazı yiğit vardır ölümden korkar, Bayramoğlu. Ben korkmam ölümden er geç yolumdur, Bayramoğlu. Ölümden öte köy yok, Bayramoğlu. Can insanın onurundan daha değerli değildir, Bayramoğlu.

Bütün köyler, kasabalar bir tek dil olmuşlar Bayramoğluna

yükleniyorlar, ağızlarına ne gelirse esirgemeden söylüyorlar, yayıyorlardı. Bayramoğlunun korkaklığı üstüne, onu gülünç bir duruma sokan, karalayan türküler de dillere düşmüştü. İnce nerede anılıyorsa Bayramoğlu da, onunla birlikte orada anılıyor, destancılar, türkücüler Bayramoğlunu itin götüne sokup çıkarıyor, milleti gülmekten kırıp geçiriyorlardı. Bayramoğluyla İnce Memedi karşı karşıya getiren, İnce Memedi yüceltip, Bayramoğlunu yerin dibine geçiren destanı Arif Saim Bey de, Kel Aşığı ta dağlardan getirterek dinledi ve öğretmen Sami Turguta destanı olduğu gibi bir deftere geçirmesini buyurdu.

Bayramoğlu da kendi hakkında her söylenen sözü, her çıkarılan türküyü duyuyor, kiminde gülüp geçiyor, kiminde üzülüyor, kiminde de öylesine öfkeleniyordu ki gözlerine uyku girmiyordu günlerce. Bu türküler, destanlar içinde onu en çok Aşık Kıvrak Alinin çıkardığı destan ilgilendirmişti. Kıvrak Ali destanında Bayramoğlunun çocukluğunu, babasını, babasının askerden dönmeyişini, kız kardeşinin, anasının başına gelenleri, dağa çıkışını, dağdaki yiğitliklerini, onun dağda Karayılana, Köroğluna, Baba İshaka, Genç Osmana eş olduğunu söylüyor, kahramanlıklarını, ermişliğini, çatal yürekli bir yiğit olduğunu öve öve bitiremiyor, Kurtuluş Savaşından sonra onun köyüne çekilişini, bir ermiş yaşamı sürüşünü dile getiriyor, destan burada söz olarak ses olarak kanatlanıyor, sevgiyle, sıcaklıkla, dostlukla, sevinçle, umuda doluyor taşıyor, İnce Memedi öldürme işine gelince de destanın bu parçası önce dehşet bir hüzünde, umutsuzlukta yürüyor, dinleyenleri Bayramoğluna acındırıyor, herkesi onu anlamaya çağırıyor, sonra da destan birden coşuyor, sesiyle, sözüyle bir öfke çığlığına kesiyor, her şey Bayramoğlunu yeriyor, onun bu durumlara düşecek adam olmadığını, onun ölmesi, kara topraklara düşerek bu alçak durumdan kurtulmasını diliyor, sonra birden de hüzünden, öfkeden, yergiden karalamaya, taşlamaya, güldürüye geçiyor, destan Bayramoğlunun ölüsüne yakılan bir gülünç ağıtla bitiyordu.

Bayramoğlu:

"İki gün içinde Aşık Kıvrak Aliyi isterim," diye buyurdu. "Gelmek istemezse, onun bana ölüsünü getirirsiniz. Gelirken sazını da yanına alsın."

Adamları daha iki gün dolmadan Aşık Kıvrak Aliyi buldular getirdiler.

Bayramoğlu, yüzü bir çakmaktaşı kayası gibi keskin, Aşık Kıvrak Aliyi ayağa kalkarak karşıladı:

"Buyur Aşık, hoş gelmiş safalar getirmişsiniz."

"Hoş bulduk Bayramoğlu."

Bayramoğlunun bıçak gibi yüzünü gören Aşık Kıvrak Alinin de yüzü, onun yüzünden de daha sertleşti:

"Sen bir Bayramoğlu destanı söylüyormuşsun."

"Söylüyorum."

"Bana da söyleyeceksin."

"Sana da söylerim."

"Ne bir eksik, ne bir fazla."

Aşık Kıvrak Ali gülümsedi, sazını kucağına çekti, başladı söylemeye.

Bulundukları büyük evin uzun salonu ağzına kadar insanla dolmuştu, herkes can kulağıyla Bayramoğlu destanını dinliyordu.

Bayramoğlu sırtını duvara dayamış, sağ elini kuşağının altına sokmuş, bağdaş kurmuş oturmuş, yüzünden hiçbir duygusunu belli etmeden Aşığı dinliyordu.

İlk akşamdan destana başlayan Aşık, destanını şafağın ilk horozları öterken bitirdi. O, destanı bitirince, bir kaya parçası gibi donmuş kalmış Bayramoğlunun gözlerinden iri iki damla yaş yanaklarından aşağıya yuvarlandı, bıyıklarının arasında yitti.

"Diline sağlık Aşık," dedi yıkılmış, bitkin bir sesle Bayramoğlu. "Çok güzel, çok haklı, çok namuslu, korkusuz söylemişsin Aşık. Bu dünyada senin gibi aşıklar olunca arkadaş, iyiliğin, doğruluğun, güzelliğin sırtı yere gelemez."

"Sağ ol Bayramoğlu."

Aşık ayağa kalkınca Bayramoğlu da, ötekiler de toptan ayağa fırladılar:

"Seni memnun edemedim Aşık, çünkü hiçbir şeyim yok. Neyim varsa elimden aldırdım. Kusuruma kalma."

"Bayramoğlu sağ olsun."

Bayramoğlu Aşığın koluna girdi, dışarıya ayaza çıktılar,

karları çatırdatarak köyün dışına yürüdüler. Dikenlidüzünü silme bir ay ışığı doldurmuş, karlar incecik bir cam göbeği mavisinde ışılaşıyordu. Gölgeleri önlerinde, onlarla birlikte ağır ağır ilerliyordu.

Bayramoğlu onun kolunu dostça sıkarak, yumuşacık, sıcak bir sesle, yavaşça:

"Bu destan böyle bitmese ne iyi olur, öyle değil mi Aşık Ali?"

"İyi olur," diye onu onayladı Aşık Kıvrak Ali.

Konuşarak, destandan, eski Aşıklardan, Karacaoğlandan, Dadaloğlundan, Aşık Halilden söz ederek eve geri döndüler. Ocakta çaylar kaynıyor, tereyağları topak topak, üstleri ayran kabarcıklı sofraya taşınıyor, kazanlarda tarhana çorbası, nane, sarmısak kokuları saçarak pişiyordu.

Babasının askere gittiği günü Bayramoğlu olduğu gibi anımsıyordu. Babası, iki amcası, üç dayısı hep birlikte savaşa çağrılmışlardı. Anası, dedesi, bütün köyle birlikte askere gidenleri ta kasabaya kadar uğurlamışlar, sevkiyat camilere doldurulduktan sonra bile kasabadan ayrılamamışlardı. Birkaç ay sonra da Bayramoğlunun babasının, amcalarının, dayılarının künyesi gelmişti. Birkaç yıl geçince anlaşıldı ki bu dağlardan askere gidenlerin hemen hepsi savaş alanlarında kalmışlardı. Yaşlılardan, sakatlardan, bir de asker kaçaklarından, çocuklardan başka erkek kalmamıştı dağlarda. Artık her işi, erkek işi, kadın işi demeden kadınlar görüyorlardı.

Bir gün anası, iki ablasıyla köyün alt yanındaki koyakta döven sürüyorlardı. İkindi üstüydü, gün yıkılmış gitmişti ki üç silahlı adam geldi harmana, su istediler, su verdi onlara kızlar. Meşenin dibine oturdular, bir süre dinlendiler. İçlerinden çangal bıyıklısı sordu:

"Hatun," dedi yılışık bir sesle, "sen bu kızları nerede büyüttün ki, gün yüzü görmemişler, her birisi bir dünya güzeli. Bu kızlar bize yazılıp gelir. Sen de şu bizim arkadaşımızınsın. Bunun çoktan beri sende gözü varmış. Kocan askerden dönmeyince sevincinden deliye döndü. Allahın emri Peygamberin kavliyle seni şu sarı bıyıklıya, kızlarını da benimle, şu arkadaşıma istiyorum."

Ana, silahlı kişilere yalvarıp yakarmaya başladı. Sonun-

da o konuşan kişi ananın ağzını kapattı, koluna girdi ayağa kaldırdı. Kızları da ötekiler yakaladılar. Kızlar çığlıklar attı. Ötekiler onları birer yumrukta susturdular. Bayramoğlu, bu durum karşısında çılgına döndü, yerden kaldırabildiği kaya parçalarını alıp alıp silahlı kişilerin üstüne fırlatıyordu. On dört yaşlarındaydı. Silahlı adamlardan biri sonunda onun saldırılarına dayanamadı, belinden tabancasını çekti, Bayramoğlunun üstüne boşalttı. Çocuk oraya yığıldı kaldı. Hiç sesi sadası çıkmadı. Bir çalının dibine düştü. Çok kan yitiriyordu, gömleğini çıkardı, kurşun kaba etine girmiş, yararak dışarıya çıkmıştı, bacağını sıkı sıkıya sardı, sürünerek köye geldi. Köydekiler ona baktılar, türlü dağ çiçeklerinden, otlarından ona ilaç, fitil yaptılar, onu tez günde iyi ettiler, Bayramoğlu daha yarası iyi olmadan tarlaya döndü, döveni sürdü, ürünü çuvalladı eve getirdi. Anasından, ablalarından hiçbir yerden en küçük bir haber bile alamıyor, öfkesinden, merakından deliye dönüyordu. Evde babasından kalma bir tabanca vardı, onu beline taktı, karşı dağa çıktı, torbada ne kadar fişek varsa, küçücük ak taşları nişan alarak sıktı, hiçbir attığını vuramadı. Evlerinde beş tane tosunları vardı, üçünü sattı, o zamanlar, ortada erkek kalmadığı için silah, mermi çok ucuzlamıştı, çok güzel bir filinta, bol bol mermi aldı. Köylerinde, karşı dağın ardından gelen Kürt Haydar derler çok yaşlı bir kişi vardı, üç kızıyla büyük bir evde oturur, güzel, soylu atlar yetiştirirdi. Küp küp altınları olduğu söyleniyordu. Sürü sürü koyunları aşağıdaki düzlükte yayılırdı. Belki elli tane de tazı beslerdi. Her birisi, kırmızı, sarı, kara, ala, uzun boyunlu, uzun bacaklı, ince uzun belli tazılar. Ve bu dağlarda attığını vurmakta üstüne yoktu. Onun atıcılığını Bayramoğlu bile görmüş, gökyüzünün uzaklarından bir kırmızı kartalın tenger menger düşüşüne tanık olmuştu. Onun gözünün gördüğü her şeyi, ne kadar küçük olursa olsun, vurduğu bu dağlarda herkesçe biliniyor, bu yüzden ona ne eşkıya, ne de bir hırsız yaklaşamıyordu. Bayramoğlu filintasını, bir büyük torba dolusu mermilerini aldı doğru Kürt Haydara gitti. "Bana atıcılığı öğreteceksin Haydar Ağa," dedi. "Ben de senin gibi olacağım."

Kürt Haydar onun elindeki filintayı aldı, evire çevire uzun uzun inceledikten sonra, "Güzel filinta," dedi, "hayırlı olsun. Sen kimin oğlusun?" Çocuk, "Bayramın oğluyum," diye karşılık, verdi, "hani savaşa gitti de gelmedi ya..." Kürt Haydar Bayramı çok severdi, "Hakkın var," dedi, "sen nişancılığı, bu dünyada herkesten daha iyi öğrenmelisin. Anandan, bacılarından hiç haber yok mu?" Anasının, bacılarının sözü edilince yerin dibine geçiyordu çocuk. Kıpkırmızı kesilerek, "Gülmezoğlu Nebi," diyebildi. "Vay alçak vay," diye, boyun damarları şişerek öfkelendi Kürt Haydar. "O, Bayramdan öç alıyor, Gülmezin oğlu. O, Bayramı hiç çekemezdi. Bayram babayiğitti, o, beş para etmez yüreksizin birisiydi. Haydi bakalım, hemen başlayalım." Ve hemen başladılar. Kürt Haydar bundan sonra ona hep Bayramoğlu, dedi, bundan sonra köylüler de ona böyle seslendiler, öz adı unutuldu.

Nişan talimleri aylarca sürdü. Kürt Haydar Gülmezoğlu Nebiye o kadar çok kızıyordu ki, Bayramoğluyla seve seve uğraşıyordu. Sonunda:

"Var git Bayramoğlu, Allah yolunu açık, kurşununu keskin eylesin," dedi, onun saçlarını okşayarak. "Şimdi sen benden de, herkeslerden de daha nişancısın. Bu dağlarda, şu aşağıdaki ovada nişancılıkta senin elini tutacak kimse yok."

Bayramoğlu, iyi bir nişancı olmuştu ya, attığını dediği yerden vuruyordu ya Gülmezoğlu Nebiden de, herkesten de ödü kopuyordu. Karanlık basınca da, tek başına kaldığı evde korkusundan sabahlara kadar uyuyamıyordu. Köyün dışına da hiç çıkamıyordu. Korkusunu yenmek için elinden geleni yapmış, bir türlü kendisiyle başa çıkamamıştı. Sonunda, o, korkusunun içinde çürür, kurtulmak için çırpınırken anasıyla bacıları bitkin eve geldiler. Bayramoğlu buna çok sevindi, sevincinden deliye döndü. Onların eve dönüşleri için kurban kesti. Sevincinden ne yapacağını bilemiyor, gözlerine uyku girmiyordu. Anasına, kız kardeşlerine, onlar gittikten sonra neler yaptığını, nasıl bir nişancı olduğunu anlata anlata bitiremiyor, Gülmezoğlu Nebiyle bir daha karşı karşıya gelirse, ya Allah ona verir, ya bana, diyor, övünüyordu.

Bir on beş gün sonra Gülmezoğlu Nebi gece yarısı eve geldi, kadınları, hançerini çekerek önüne kattı götürdü. Bayramoğlu,

onların arkasından dışarıya koştu, kese yoldan koşarak önlerini kesti, pusuya yattı, ortalık gündüz gibiydi, üç adam, üç ağlayan kadın, o bir kayanın arkasına yatmıştı, önünden geçtiler. Bayramoğlu o kadar titriyordu ki, o kadar çözülmüştü ki tetiğe basacak gücü kendinde bulamadı.

Bundan sonra anasıyla kız kardeşleri her on beş güne bir, her ayda bir kaçtılar kaçtılar eve geldiler, Gülmezoğlu Nebi ve arkadaşları da her seferinde gece yarıları onları aldılar götürdüler. Her seferinde de Bayramoğlu onların yoluna pusu kurdu, eli tetiğe varmadı.

Son gelişinde anası artık ona çok kızmıştı:

"Sen ne biçim erkeksin?" diye bağırdı. "Boyun devrilsin de kara topraklara gir. Biz her seferinde kaçıyoruz. Gülmezoğlu her seferinde geliyor, bizi senin elinden alıyor. Bir de bu dağların en iyi nişancısıymış benim oğlum, yiğidim oğlum. Bir tarla sıçanı kadar korkak oğlum. Sen olmaz olasın oğlum."

Bunun üstüne Bayramoğlu anasıyla, bacılarıyla hiç konuşmadı. Birkaç gün de eve uğramadı, bir ağacın kovuğuna sığınıp, yemek yemeden, su içmeden orada kasılmış kaldı. Sonra da Kürt Haydara gitmeyi akıl etti, başına gelenleri, hiçbir şeyi saklamadan ona bir bir anlattı, "Korkuyorum, korkmaktan ölüyorum, korkudan aklım başımdan gidiyor, korkudan tetiğe basamıyorum. Kendimi öldürmek istiyorum, o zaman da daha çok korkuyorum," dedi. "Bu kadar korkan insan kendini öldürebilir mi, kendini öldürebilir mi?"

"Öldürür," dedi Kürt Haydar gülerek, onun saçlarını okşayarak, "İnsan korktuğu için öldürür, kendini de başkalarını da. En çok korkan, korkunun son sınırına varana dek korkan, korkudan başka hiçbir şeysi kalmamış insan en yürekli insandır. Şu anlattıklarından senin durumunu bir iyice anladım ki sen iliklerine kadar korkmuş, korkuyu aşacak kadar korkmuş, tepeden tırnağa korkuya kesmişsin. Var git yolun açık olsun, sen bugün değilse de yarın, senin yüreğini bu kadar büyük korku almışken Gülmezoğlunu da öldürürsün, varır gider padişahı da öldürürsün."

Korku, korkudan el ayak çözülmesi üstüne o gece uyumadan sabaha kadar konuştular. Bayramoğlu, en ince ayrıntıları-

na kadar korkularını anlattı, Kürt Haydar da bıkmadan usanmadan yorumladı.

"Kendini toparlayıp, canını dişine takarak, yeter ki bir kez tetiğe basabil, gerisi çorap söküğü gibi gelir artık. Artık seni ondan sonra kimse tutamaz."

Ve gece yarısı Gülmezoğlu Nebi gene geldi. Kadınları önüne kattı. Bu sefer kadınlar artık hiç direnmediler. Anası giderken, direğin dibine büzülmüş kalmış, bütün kanı çekilip apak kesilmiş oğlunun yüzüne bakmadı bile.

Her seferki gibi, gene ayakları onu aldı pusu yerine götürdü. Korkuyu aşan bir korkuyla korkuyordu. Bir ara kaskatı kesildi, ardından da çözüldü. Ateşler içinde yandı, ter döktü, ardından da bütün bedeni buza kesti. Neredeyse dişleri takırdayacaktı. Gece karanlıktı, ortalığı yıldız ışıkları az da olsa aydınlatıyordu. Önde gelenin Gülmezoğlu olduğunu seçti keskin gözleri. Arkasından anası, onun yanında da kız kardeşleri, en arkadan da öteki adamlar geliyorlardı. Gülmezoğlunun karartısı tam karşısına gelince öylesine bir korkuya kapıldı ki kendinden geçti, eli tetiğe kendiliğinden gitti. Filintanın namlusu kendiliğinden arkadaki adamlara döndü.

Bayramoğlu beraberinde bir torba fişek getirmiş, tarakları filintaya basıp basıp geceyi kurşunluyordu. Bütün köy uyanmış, Bayramoğlunun kurşun sıktığı yöreye gelmişler, kayaların, kütüklerin arkasına sinmişler, Bayramoğlunun biteviye sıktığı kurşunların seslerini dinliyorlardı. Sabah oldu, gün açıldı. Bayramoğlunun da kurşunları bitti. Yorgunluktan her şeyi unutmuştu. Başını önündeki kütüğün üstüne koydu, koyar koymaz da uyudu. Anası geldi, onu incitmeden kaldırdı, birkaç kadın da ona yardım etti, Bayramoğlunun koluna girdiler, ayakları sürüklenerek, onu aldılar eve götürdüler yatırdılar. İlk kurşunu yiyen Gülmezoğlu yaralı kaçmış, öteki iki arkadaşıysa kanlar içinde yolun ortasına serilmiş kalmışlardı.

Bayramoğlu çabuk kendine geldi. İlk işi Gülmezoğlunu sormak oldu. Ölmediğini, yaralandığını söylediler. Bayramoğlu, tabancasını takıp onu izledi. Gülmezoğlu, izlendiğini anlayınca kaçtı. Bu çocuktan gözü çok korkmuştu. Bayramoğlu onu kaçtığı İskenderunda buldu. Kasabanın alanında, o gün pazar

vardı, kalabalığın içinde, alnının ortası budur, diye kurşunu patlattı. Kurşun, o anda araya giren başka birisinin kafasını deldi. Gülmezoğlu İskenderunda yitti. Bayramoğlu onun ardını bırakmıyordu. Onu Antakyada buldu, elinden kaçırdı. Hamada, bir gece karşı karşıya geldiler. Bayramoğlu, tabancasını çekmeyi unutarak, onun gırtlağına atladı. Eğer, yandan yöreden yetişenler Gülmezoğlunu onun hırslı, çelikleşmiş, korkuyla gerilmiş ellerinden kurtarmasalardı, gözleri yuvalarından fırlayarak pörtlemiş adam öbür dünyayı biraz sonra boylayacaktı. Gülmezoğlu Hamadan sonra Halebe, Halepten Şama gitti. Bayramoğlu, o, nereye giderse onun gölgesi gibi izliyor, sonunda da onunla karşı karşıya geliyordu ya Gülmezoğlu yedi canlıydı, onu ya, elini ayağını kesen büyük korkusunun, ya da onu bulma sevincinin telaşından bir türlü öldüremiyordu. Onu süre süre Adanaya, ardından da kasabaya getirdi. O gün kasabanın pazarıydı. Pazaryerinde iğne atsan insandan yere düşmüyordu. Köprünün alt başında, İnce Memedin atının kurşuna dizildiği yerde karşı karşıya geldiler. Gülmezoğlu tabancasını ondan önce çekti ya, daha o tetiğe çökmeden Bayramoğlu, bir şahin atikliğiyle onun üstüne atladı, bir eliyle gırtlağına yapıştı, öbür eliyle hançerini çekti. Korkudan kendinden geçmiş, durmadan Gülmezoğluna hançerini üşürüyordu. Adam yere düştü, canı çıktı o daha daha hançerini, eli makina gibi işleyerek, adamın neresine gelirse sokup sokup çekiyor, o büyük kalabalık donmuş kalmış, gözleri büyümüş, olanı biteni seyretmekten başka hiçbir şey yapamıyordu. Sonunda Bayramoğlu, tepeden tırnağa, bir iğne ucu kadar yeri gözükmemesine kan içinde kaldı. Bir süre sonra çok yorulmuş olacak ki, ölünün üstünden doğruldu, boş gözlerle yanına yönüne, yerdeki kana batmış çıkmış ölüye baktı, hiçbir şey anlamadı. Korkusunu da unutmuştu. Birden korkusu aklına geldi, önünde yatan, kandan gözükmeyen ölüyü gördü. Pazaryerindeki gözleri şaşkınlıktan büyümüş, hıncahınç kalabalığı da gördü. Korkusu gittikçe büyüdü. Neredeyse eli ayağı çözülecek, şuraya, ölünün yanına çöküp kalacaktı. Böyle eli ayağı çözülüp kendinden geçecekken hep tabancası gelirdi aklına. Tabancasını çekti, ölünün üstüne, içinde ne kadar mermi varsa boşalttı. Cebinden

mermiler çıkardı. Soğukkanlı, ölünün başucunda durmuş, tabancanın topunu ağır ağır çevirerek mermileri yerleştirdi, yavaş yavaş yukarıya, çarşıya yöneldi. Herkes onu Candarma Komutanlığına gidiyor sandı. Oysa Bayramoğlu, Candarma Komutanlığının yakınına gelince yan sokağa saptı, eski kiliseyi geçerek tepeye, çalılıkların içine vurdu, az sonra da kendini ormanda, bir pınarın başında buldu. Avuçlarıyla kana kana su içti, ardından da oraya, pınarın başına, yarpuzların içine yattı, uyudu. Arkasından ormana gelen kolluk güçleri onu ne kadar sıkı aradılarsa da bulamadılar.

Bayramoğlunun Gülmezoğlu Nebiyi öldürüşü dillere düştü. Çukurovada, Toroslarda namı kısa bir sürede yürüdü. Bayramoğlu bu namla başına, gözünü daldan budaktan sakınmayan arkadaşlar topladı. Uzun bir süre dağda gezdi, zenginden aldı fakire verdi, üstüne türküler, destanlar çıkarıldı, halaylar yapıldı. Adı Genç Osman, Köroğlu, Hazreti Ali, çift boynuzlu İskenderle bir tutuldu. Elini sürdüğü hastalar bütün dertlerinden salah buldu. Bastığı toprağın suyunu içenler cümle dertlerinden arınıp pirüpak oldular. Kurtuluş Savaşı gelip çatınca da Bayramoğlu, Karayılan gibi, Gizik Duran, Yörük Ali Efe, Gökçen Efe, Demirci Efe gibi silahını düşmana çevirdi. Haçında, Karboğazında, Mamurede çarpıştı. Kurtuluş Savaşı kazanılınca da tüfeğini atıp köyüne çekildi. Köye geldiğinde cebinde bir tek Osmanlı altını vardı. O parayla bir çift öküz, bir saban aldı. Artan paraya da çayla şeker, çayı çok seviyordu. Çiftçiliğe başladı. Çıkardığı ürünler ancak evini, kör topal, döndürüyordu. Her zaman da, her gün çay içecek kadar para kazanamıyordu. Anası daha sağdı. Evlenmiş üç tane de çocuğu olmuştu, ikisi erkek, birisi kız. Kız kardeşleri de Gülmezoğlunun ölümünden sonra evlenebilmişlerdi. İnce Memedin dağa çıkışı, Abdi Ağayı inatla kovalayarak öldürmesi, Ali Safa Bey hikayesi, sonuncu da Çiçekli Mahmut Ağa olayı onu çok etkilemiş, İnce Memede içinden derin bir sevgi bağlamıştı. Bu genç adam onun yapamadıklarını da yapıyordu. Onun ünü Bayramoğlunun ününü çoktan geçmişti. Bayramoğlu, aradan yıllar geçince unutulmaya yüz tutmuş, İnce Memedse kıyamete kadar unutulmayacaktı. Durum bunu gösteriyordu. Ve her gün, merak sarmıştı, en in-

ce ayrıntısına kadar İnce Memedin devinimlerini izliyor, o da benim gibi, korkudan da öte korkuyor, diyordu. Bayramoğlu, Kurtuluş Savaşı günlerinde bütün korkusunu yitirmiş, gözünü daldan budaktan esirgemeyen, kendisini ateşin ortasına kopup koyveren yiğit bir kişi olmuştu. Çünkü Kurtuluş Savaşı günlerinde yalnız, tek başına değildi. Düşmana karşı bütün insanlarla birlikte dövüşüyordu. Bu yüzden korkuyu unutmuş, içindeki korkuyu bütün insanlara dağıtmıştı. Belki de korkuya alışmıştı. İçinde oluşan bu değişiklikten dolayıdır ki, eşkıyalığı bırakmış, hiçbir şey kabul etmeyerek köyüne çekilmiş, inanılmaz bir yoksulluğun içine düşmüştü. İnce Memedi, takibe çık, dedikleri zamana kadar korkmadan, ot gibi yaşamıştı. Karşısına İnce Memed işi çıkıncadır ki...

Haberciler gene sıklaştılar, İnce Memedin yeri iyice saptanmıştı. Bayramoğlu, Yüzbaşı Faruğa, Yüzbaşı Gavur Aliye, teğmenlere haber gönderdi, gece Alidağının dibinde buluştular, İnce Memed onların durumlarını haber almasın diye akla gelen her gizliliğe, onu yanıltmak için her hileye başvuruyorlardı. İnce Memed Yolaşan köyünde Gül Dedenin evindeydi. Bu kesindi, öyleyse bütün birlikler ters yöne gidecekler, sonra da çok çabuk bir dönüşle Yolaşan köyünü saracaklardı. O gece yürüyüşe geçtiler, sabaha karşı Yalnızçam köyüne geldiler. İnce Memed, onların Yolaşana gelmek için yön değiştirdiklerini anlamış, o da onların gittiği yöne yönelmiş, onlardan önce kese yollardan Yalnızçam köyüne gelmiş, Veli Dedenin evine yerleşmişti. Şimdi çete biraz daha çoğalmış, on dokuz kişi olmuşlardı.

Telaşlı bir haber geldi:

"Köyü sardılar."

"Eyvah, bizi aldattı Bayramoğlu," dedi Ferhat Hoca. "Boşa attı, dolu çıktı. Şimdi ne yapacağız, hazırlanın, köyü daha iyice sarmadan onlar, biz..."

"Dur, Hoca." dedi Memed, yüzü sapsarı kesilmişti ya soğukkanlılığını yitirmiyordu. "Dur Hocam, dur da bir yolunu bulalım. Biz şimdi bu köyden ayrılırsak, bizi bu düzlükte Bayramoğlu keklik gibi avlar."

"Sarıldık," dedi Hoca. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da fişekliklerini kuşanıyordu. "Çabuk olun çocuklar, belki daha

iyice kuşatamadılar köyü, kuşattılarsa da, böyle eli kolu bağlı onların kucaklarına düşmektense çarpışa çarpışa ölürüz."

"Dur Hocam, dur, acele işe şeytan karışır."

Memed evin ortasında dimdik durdu, elini çenesine verdi, bir süre düşündü. Bu arada Ferhat Hoca kıpır kıpır, telaşından ölüyordu.

"Veli Dede!"

"Buyur İnce Memed."

"Bize yardım edeceksin."

"Can baş üstüne İnce Memed."

"Şimdi hemen on dokuz kişi çağır dışardan..."

"Şimdi, derhal."

Sanki orada hazırmışlar gibi o anda on dokuz kişi eve girdi.

"Şimdi soyunun arkadaşlar. Bizimkiler sizde, sizin giyitler bizde olacak."

Ferhat Hocanın yüzü güldü, Memedin yanına yürüdü, omuzuna elini koydu okşadı, "Anladım," dedi, "başka hiç mümkünümüz çaremiz yok!"

"Yok," dedi Memed. "Tek kurtuluşumuz bu. Yalnız çocuklar... Onlar hain ve geveze olurlar."

"Siz çocuklardan korkmayın, şimdi az sonra kızamık olur hepsi, yatağa girerler."

"Ben çocuklardan korkarım," dedi Hoca.

"Korkmayın, hiçbirisi yataktan çıkamaz, Ali gelse gene yataktan çıkamazlar, beni dinlerler," dedi Veli Dede.

Köylüler eşkıyaların, eşkıyalar da köylülerin giyitlerini giydiler. Ferhat Hocayla İnce Memede en fıkara köylülerin yırtık pırtıkları düşmüştü.

"Silahları alın çocuklar yerden, fesleri, dürbünleri de... Şimdi herkes evlere, köyün içine dağılsın."

"Silahları bulamazlar," dedi Veli Dede. "Öyle bir saklayacağım ki onları, ben bile arayınca bulamayacağım."

Eşkıyalar ve köylüler köyün içine dağıldılar.

"Ya bizi, bütün köyü bir araya toplarlarsa... Ya Bayramoğlunun yanındaki Uzun Cabbar seni Bayramoğluna söylerse?"

"Söylemez," dedi güvenli bir sesle İnce Memed, "o benim arkadaşımdır."

"Topal Ali de Bayramoğlunun yanında."

Memed güldü:

"Etme eyleme Hocam," dedi.

Hoca da güldü.

"Yel Musa da içlerinde, izimizi o sürüyor. Burasını da iz süre süre o bulmuştur. Yel Musa seni tanımaz mı?"

"Tanır," dedi Memed.

"Şu Bayramoğlu başımıza bela oldu, kudurmuş, tüyü dökülmüş uyuz köpek. Keşki onu öldürseydik."

"Keşki," dedi Memed. "Onun böyle edeceğini, Arif Saimin, ağaların iti olacağını, koca Bayramoğlunun bu kadar alçalabileceğini kim bilebilirdi ki... Ya Yel Musa... Bu adam oldum olası benim ardımda. Ne dedim de öldürmedim onu. Keşki Topal Aliyi dinleseydim. İşte bugünkü hal başımıza gelmezdi."

"Ben çocuklardan korkuyorum," dedi Ferhat Hoca. "Bir tanesi yataktan kaçıp da..."

"Kaçamazlar," dedi Memed, "Bunlar bize benzemezler. Bunlar Alevidirler, çocukları bile Dedelerinin sözlerinden, öldür Allah çıkmazlar."

"Ya bir deli, namussuz çıkar da içlerinden bizi Bayramoğluna gösterirse..."

"Veli Dede her şeyin tedbirini çoktan almıştır, delinin, namussuzun bile..."

"Öyleyse Yel Musadan başka..."

"Belki başkaları da tanıyordur."

"Aldırma," dedi Ferhat Hoca, "tevekkül tü taalallah."

Bütün köy, bir beden kesilmişler, kızamıklı yataktaki çocukları, hastaları sayrıları, yatalakları, yaşlılarıyla Bayramoğlu birliğini bekliyorlar, köyden çıt çıkmıyor, çok uzaklarda birkaç köpek ürüşüp, birkaç eşek anırıyordu.

Derken Yel Musa önde, onun yanında Topal Ali, biraz ötelerinde de atının üstünde dimdik duran Bayramoğlu, sağında Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Faruğun az gerisinde Asım Çavuş, Yüzbaşı Gavur Ali, Teğmen Halis, Teğmen İzzet Nuri gözleri Yel Musanın iz süren değneğinde geliyordu. Yel Musa izi süre süre Veli Dedenin hem ev, hem de derimevi bulunan geniş avlusuna kadar getirdi:

"İşte bu eve girmişler eşkıyalar ve çıkmamışlar buradan ve on dokuz kişiler."

"Demek ki Yel Musa, eşkıyalar benim eve girmişler, bir daha da buradan çıkmamışlar?"

Yel Musa, kendine güvenmiş:

"Evet Veli Dede, çıkmamışlar," diye alaylı konuştu.

"Buyur öyleyse, evin içini de ara, belki eşkıyaları elinle koymuş gibi bulursun."

"Arayacağım ve hem de izini bulduğum gibi İnce Memedi de ben bulacağım."

"Buyur içeriye."

Yel Musa elindeki kızılcık dalından değneğiyle izlere dokuna dokuna içeriye girdi, girmesiyle de çıkması bir oldu:

"Eşkıyalar buradalar, bu köydeler, eğer kanat takıp uçmamışlarsa, bu evden iki saat önce çıkmışlar, köyün içine dağılmışlar."

Çabuk çabuk iz sürerekten köyün içine daldı, bir izi bir kapıya götürüyor, orada bırakıyor, öbür izi alıyordu. Vakit öğleyi geçerken ter içinde kalmış, geldi Bayramoğlunun karşısında durdu:

"İnce Memed de içinde eşkıyaların on dokuzu da bu köyde. Evlerde, kuyularda, bir yerlerde saklanıyorlar, aranırsa bulunur. İzler köyün içine dağılmış, aşağı yukarı her eve uğramışlar."

"Her evde ne işleri var da bütün evlere uğramışlar Yel Musa?" diye sordu Bayramoğlu.

Eşkıyaların köylü giyiti giyerekten köylülere karışacağı Bayramoğlunun aklından bile geçmiyordu. Bu yürekliliği hiçbir aklı başında eşkıya düşünemez, silahsız pusatsız, çırılçıplak köylünün arasına katılmayı kimse göze alamazdı.

"Her eve uğramışlar Bayramoğlu..."

Köyün içine daldı, değneği önünde, şahin gözleri değneğin ucuna dikilmiş köyü bir saat daha dolaştı geldi:

"Sen ne söylersen söyle Bayramoğlu," dedi, "İnce Memed de, çetesi de bu köyde. O kadar aradım araştırdım, köyün dışına çıkmamışlar."

"Nasıl bulalım, dersin?"

"Köyün içine dağılmışlar."

Bayramoğlu bir süre düşündükten sonra Yüzbaşı Faruğun yanına atını sürdü:

"Yüzbaşım," dedi, "senin bölüğü köye alalım da köyü ev ev arayarak, köyün bütün erkeğini alana toplayalım. Belki, hiç sanmıyorum ya, İnce Memed içlerindedir."

Yel Musaya döndü:

"Sen İnce Memedi tanıyorsun değil mi?"

"Tanıyorum Bayramoğlu."

"Şimdi görsen..."

"Tanırım Bayramoğlu."

"Ben de Ferhat Hocayı tanırım," dedi Yüzbaşı.

Bir bölük candarma köye girdi, köyü ev ev arayarak erkekleri alana, çeşmenin önündeki düzlüğe toplamaya başladılar. Altıncı erkek olarak da İnce Memed getirildi, ortaya. Ayakları yalın, şalvarı yırtık pırtık, gömleğinin sökülmüş, tiftiklenmiş kuluncundan etleri gözüküyordu. Soğuktan büzülmüş, ayakları da kıpkırmızı kesilmişti. Yel Musa onu görünce irkildi, bir çığlık attı. "İşte, işte İnce Memed," dedi, ona doğru yürüdü. Topal Ali onun yanında bitti, arkasından yürüdü, "Eğer onu gösterirsen seni şu anda öldürür, sonra da kendimi vururum," diye usulca, kesinlikle söyledi. Sesi öylesine kararlıydı ki, Yel Musa kendisini şimdiden ölmüş saydı. Ayakları biribirine dolanarak vardı İnce Memedin karşısında durdu, bir süre orada bekledi düşündü, sonra da sevinç içinde İnce Memedin yanındaki delikanlının yakasına yapıştı, "İşte bu, İnce Memed bu," diye bağırdı. Böyle bir hileye başvurarak canını kurtarmıştı, dolup taşan sevinci hemen buluverdiği hile yüzündendi. Tam bu sırada İnce Memedle Asım Çavuş göz göze geldiler, belli belirsiz biribirlerine gülümsediler. Bir buçuk saat içinde aşağı yukarı köyün bütün erkeklerini alana topladılar. En geç Ferhat Hoca bulunmuştu, öteki yaşlı birkaç hastayla birlikte alana getirildi. Ferhat Hoca ayakta duramayıp çeşmenin yalak taşının kıyısına ilişti. Onun da ayağı, Memedinki gibi yalın, üstü başı da hilim hilimdi. Sakalını da az önce tıraş ettirmiş, sakalın yerindeki deri bembeyaz, hastalıklı ortaya çıkmıştı. Bu yaşlı, çeşmenin yalak taşına ilişip dizini karnına çekmiş, bir deri bir kemik

kişiye Ferhat Hoca demeye bin tanık isterdi. Bu durumda değil Yüzbaşının, onu az önce sakallı gören köylülerin tanımalarının bile mümkünü yoktu.

Köyü aradılar, taradılar, İnce Memed diye Yel Musanın gösterdiği delikanlıyı Kertişe teslim ettiler, Kertiş Ali onun kemiklerini kırıp, iliklerini söktü, sonunda delikanlı, ben hem Memedim ve hem de bir iyice İnce Memedim, dedi. Bunun arkasından Kertiş Ali delikanlıyı, ben Memed ve hem de İnce Memed değilim, diye sıkıştırdı, yedi kaburgasını kırarak onu bayılttı, öldü, diye de bıraktı, Faruk Yüzbaşıya geldi, "Bu adam İnce Memed değil," dedi. "O kadar dövdüm de, İnce Memed olmadığını ona söyletemedim."

Faruk Yüzbaşı:

"Öyleyse kurşuna dizelim pezevengi İnce Memed diye," dedi, bağırdı. Öfkesinden kudurmuştu. "Kurşuna dizelim ve çarpışmada vuruldu, diyelim."

Gavur Ali Yüzbaşı onu bu düşüncesinden caydırmak için çok diller döktü.

Yel Musa ortalığa düşmüş, delirmişçesine bağırıyor, "Vallahi de, billahi de İnce Memed bu köyde, bu insanların arasında, Kurana el basarak yemin ederim ki o burada... Ben İnce Memedi göreli çok oldu da tanıyamadım. Onu içinizde gören, tanıyan bir kişi yok mu, olmaz olur mu, korkuyor da söylemiyorsunuz."

Parlak bir güneş ortalığı doldurmuş, karların üstü kıvılcımlanan mavi ışıltılara kesmişti.

Köyün alanındaki kalabalık candarmaların izniyle yavaş yavaş dağılıyor, Yel Musaysa, son bir gayretle ortalığa düşmüş bağırıyor, önüne gelenin yakasına yapışıyor, "Doğru söyle, Kurana el bas, sen İnce Memedi görmedin mi?" diye soruyor, ondan olumlu bir karşılık alamayınca öteki adama geçiyordu. En sonunda geldi Topal Alinin yakasına yapıştı, "Sen de mi, sende mi görmedin İnce Memedi?" diye onu sarsmaya başladı. Ali, onun elinden yakasını kurtarırken, "Görmedim," dedi, "İnce yok. Atına bindi de gitti." Yel Musa yeniden onun yakasına yapıştı, gözleri yuvalarından fırlamış, boyun damarları şişmişti. "Ben seni öldüreceğim, asıl ben seni, ben seni... Sen benim iz-

ciliğimi kıskanıyor, her seferinde İnce Memedi elimden alıyor, beni dünyaya rezil rüsvay ediyorsun. Ben seni, ben seni, ben seni öldüreceğim sonunda."

"Öldür," dedi Topal Ali, "öldür beni de şu dünyayı sana versinler. Öldür beni de cennete git. Öldür beni de.."

Yel Musa bir yılan ıslığı gibi soludu:

"Öldüreceğim seni, öldüreceğim. Sen, bu dünyada senden üstün izci olmasını çekemiyorsun. Çekemiyorsun da her seferinde avımı elimden alıyorsun. Seni, seni..."

Sonra Yel Musa çözüldü, Topal Alinin yakasını bıraktı, orada bir taş duvarın üstüne çöktü, için için ağlamaya başladı. Topal Ali ona acıdı, geldi yanına çöktü, "Bak Musa kardaş," dedi, "mesele senin bildiğin gibi değil. Sen büyük bir izcisin. Bu dünyaya senin gibi bir izci ne geldi, ne de gelir. Değil ben, senin eline izci Kel Abbas bile su dökemez. Ben kimim ki Yel Musa gibi bir ustayı kıskanayım. Mesele senin bildiğin gibi değil."

Yel Musanın gözleri parladı, sevinçten keçi sakalı titredi:

"Gerçek mi bu söylediklerin, benimle alay etmiyorsun ya?" diye Topal Alinin eline sarıldı.

"Kurana el basarım ki gerçeği söylüyorum."

"İyi öyleyse, İnce Memedi kurtardığımıza iyi yaptık."

"İyi yaptık," dedi Topal Ali, onun yanından ayrıldı, Bayramoğlunun yanına geldi.

"İnce Memed buralarda dolanıyor," dedi Bayramoğlu. "Bu adam ya düpedüz ahmak, ya kendine çok güveniyor, ya da beni hiçe sayıyor."

Topal Ali ona söyleyecek söz bulamadı, sustu.

Yalnızçam köyünden biraz sonra ayrıldılar, onlar köyden ayrılır ayrılmaz da yataktaki kızamıklı çocukların hepsi birden arı oğul verircesine dışarıya döküldüler. Köyü bir sevinç dalgası sardı. O gece perşembe gecesiydi. Dede derimevinde büyük bir Cem kurdu. Gün yüzü görmemiş demeler söyleyip semahlar çaldı. Uzun, ince, kuğu boyunlu kadınlar, büyük gözlü, pos bıyıklı, karayağız, dal gibi delikanlılar semah döndüler. Dede semaha Hazreti Aliyi, on iki imamı, Genç Osmanı, Baba İshakı, Pir Sultanı, Baba İlyası, Sarı Saltıkı, Köroğlunu, Türkmen Kocası Yunusu, Hacı Bektaşı Veliyi, Abdal Musayı, Kırk-

ları, Yedileri, Üçleri çağırdı. Hep birlikte sabaha kadar, eriş ya Dede Sultan diyerek semah döndüler. Onlarla birlikte bütün Toros dağları dağı taşı, ağacı, suyu, yıldızları, kurdu karıncası, börtü böceği, kar altından yeni çıkmış apak kar çiçekleriyle semah döndü. Onlarla birlikte gülbenk çektiler. Candarmalarca öldürülmüş yedi Memedleri andılar. Ölüleri çıplak atlara atılmış her bir Memedin üstünde ışıltılı, çok mavi, bir damla güneş gibi bir kuş uçuyor, atlar durunca kuşlar da duruyor, onlar yürüyünce kuşlar da gidiyordu. Yedi Memedin üstündeki yedi güneş damlası mavi kuş da Toroslardan kasabaya kadar Memedlerin üstünde ışıltılı mavi çizgiler çizerek indiler, Candarma Komutanlığının avlusu köşesindeki iri nar ağacına konup, mavilerini duvarın dibindeki ölülerin üstlerine fora ettiler.

Bayramoğlu köyden çıkınca sırtını Alidağına döndü, batıya doğru inmeye başladı. Subaylar da türlü yönlere dağıldılar. Ama hepsi Alidağına sırtlarını dönmüşlerdi. İnce Memedin adamları onları anı anına izliyorlardı. Böylelikle Alidağı yollarını boş bıraktılar. Bayramoğlunun baştan beri bütün hesapları örümcek tuzağı üstüneydi. Bir eşkıya köylerde değil de dağda yaşayacaksa bu dağlardaki en uygun yer Alidağındaki Karsavurdu koyağıydı. Karsavurdu mağaralarının her birisi bir saray gibiydi ve hiçbir candarma oralara ulaşmayı göze alamazdı bu karda kıyamette, alanlar da eşkıyaların hangi mağaraya saklandıklarını bilemezlerdi. Ama Bayramoğlu, Kör İbrahim, Horoz Ramo, Kürt Rüstem o mağaraya saklanmış eşkıyaları elleriyle koymuşlar gibi bulabilirlerdi. Bir de yanlarında Topal Ali, Yel Musa gibi gökteki kuşun izini süren kişiler olunca hele.

"Söyle Topal Ali, İnce Memedi o köyde bulamadığımız iyi oldu değil mi?"

"İyi oldu Bayramoğlu."

Atlarını yan yana sürüyorlar, Bayramoğlu bir düşünüyor, bir atının başını çekiyor, Topal Alinin yüzüne bakıyor, bir şey söyleyecek oluyor, sonra da vazgeçiyordu.

Sonunda patladı:

"Topal Ali," dedi, bir süre bekledi, "Topal Ali..." Atının boynunu sıvazladı. "Topal Ali, onun hangisi İnce Memeddi, Yel

Musanın ilk gösterdiği kısa boylu geniş omuzlu olanı mı, yoksa son gösterdiği zayıf, uzun boylusu mu?"

"İlk gösterdiği," dedi Topal Ali hiç telaşlanmadan.

"Ne dedin de... Yel Musaya..."

"Onu hemen oracıkta öldürürdüm. Yel Musa cin gibi adam, yüzüme bakınca anladı."

"Ben de anladım," dedi Bayramoğlu.

"Biliyordum," dedi Topal Ali.

"Beni de öldürür müydün?"

"Öldürürdüm," dedi Topal Ali.

"Bak şimdi öyleyse Topal Ali, Memed, bugün değilse yarın, yarın değilse öbür gün Karsavurdu mağaralarına çıkacak. Ben de onu orada kıstıracağım. Yel Musa iz sürecek, iz sürmesine de gerek yok, eşkıyalar üstten bir alttaki mağarada kalırlar hep. O mağaranın eşiğinden bir pınar kaynar. Oraya candarma ulaşıncaya kadar, sen yanımdan hiç ayrılmayacak, Yel Musayla da, hiç kimseyle de konuşmayacaksın. Yoksa ben seni hemen öldürürüm, anladın mı?"

"Anladım."

Topal Ali onların bu gece sabaha karşı Karsavurduya sığınacaklarını biliyordu. Bu kadar candarmanın arasında çekirge bir sıçrar, iki sıçrar sonra yakayı ele verirdi. Bu Bayramoğlundaki akıl da hiç kimsede yoktu. Demek ki Bayramoğlu bu akılla bunca yıl bu dağlarda padişahlık etmişti. Ne yapmalıydı? İnce bugün değilse yarın kapana kısılacaktı. On dokuz kişi bunca askerle, bunca gün görmüş, ömür geçirmiş şahin gibi eşkıyayla nasıl başa çıkardı? Biliyordu, yanından bir dakika olsun ayrılmaya kalksa Bayramoğlu onu öldürüverirdi. Bir umarsızlığa düşmüş, ezildikçe eziliyordu.

Gece oldu, dolunay testekerlek göğün öbür ucundaydı. Mavi, ışıltılı bir duman çökmüştü Alidağına, Dikenlidüzüne. Mavi kar kıvılcımları uçuşuyordu gecede. Keskin bir ayaz ortalığı biçiyordu. Sabaha karşı ilk haberci geldi. İnce Memed çetesi köyden ayrılmış, Alidağına doğru yönlenmişti.

"Gördün mü Ali?"

"Gördüm," dedi Ali, can çekişir gibi.

Gün doğarken ay göğün ortasından batıya sarkmış, mavi-

sini yitirmişti. Alidağının tepesi kızarır, bir billur pırıltısında yanar, kıvılcımlar bulutlar gibi döner savrulurken, ovaya da uçsuz bucaksız, sonsuz aklıkta ipiltiler çökmüştü. Bir köye girdiler, girer girmez de gözden yittiler. Birlikler arasında haberciler mekik dokuyor hiç kimse Bayramoğlunun dediğinden dışarı çıkmıyordu.

Ve ikinci gece kararlaştırdıkları gibi Bayramoğlu koyağın alt başından, Yüzbaşı Faruk soldan, Gavur Ali sağdan yürüyecekler. İnce Memed çetesine çıkacak yol bırakmayacaklardı. Eğer hasbelkader bir tanesi, birkaçı çemberden kurtulacak olurlarsa Teğmen Halisle İzzet Nurinin birlikleri onları düzde karşılayacaklardı.

Ve ikinci gece sabaha karşı Yel Musa, eliyle koymuş gibi eşkıyaların sığındıkları mağarayı Bayramoğluna gösterdi. Bayramoğlu onları uykuda bastıracak, hepsini sabaha karşı kulaklarından tutacak, bu acemi çaylakları alacak kasabaya alayı vala ile götürecekti. Onların geldiğini, sarıldıklarını önce nöbetçi olan Temir gördü. İçeriye can havliyle girdi. Ortada büyük bir ateş yanıyor, eşkıyalar altlarında ve üstlerinde büyük ayı postları uyuyorlardı.

"Geldiler, sarıldık."

"Kim?"

"Candarmalar."

İnce Memed hemen ayağa fırladı, arkasından da ötekiler...

"Candarmalar olamaz, candarmalar buraya kadar gelemezler... Bu, Bayramoğludur."

Silahlarını aldılar dışarıya çıktılar, uçurumun başına geldiler, aşağıdaki derinlerdeki çay kudurmuş akıyor, sesi kulakları sağır edecek kadar gürültülü çağlıyordu.

"Teslim ol İnce Memed, her bir yerden sarıldın, kurtuluşun yok."

"Bayramoğlu, sen misin?"

"Sen kimsin?"

"Ben İnce Memedim."

"Teslim ol, yazık olacak sana."

"Sen hiç teslim oldun mu Bayramoğlu?"

Bayramoğlu karşılık vermedi. Ortada uzun süren bir sessiz-

lik oldu. Sonra da üst baştan bir yaylım ateşi bastırdı. Kayaların, kütüklerin arkasına siperlendiler. Sağdan, soldan, üstten, alttan üstlerine o kadar çok kurşun yağıyordu ki şaşırdılar.

"Kötü yakalandık Hocam."

"Dur bakalım, belli olmaz, biz Bayramoğlunun üstüne gidelim, onu yerinden bir koparırsak, candarmalar kolay... Candarmalar dayanamazlar."

"Bayramoğlunu da yerinden söküp atmak zor. Yanında Kör İbrahim, bizim Cabbar, Topal Ali, Horoz Ramo, Kürt Rüstem, daha başka eski eşkıyalar, Sarı Sultanoğlunun, öteki beylerin adamları var. Ah, yalnız candarma olsaydı, candarma kolaydı."

Çarpışma bütün hızıyla sürüyordu. İlk anda İnce Memed çetesinden üç kişi yaralandı. Kurşunlar dört bir yönden geliyor, nereye siperleneceklerini bilemiyorlardı.

Sabah oldu, gün açıldı, karlar, kayalar, kar altında kalmış ağaçlar aydınlandı. Aşağıda, derinden akan suyun altına ışık düştü, çakıl taşları gözüktü. Bayramoğlu, candarmalar gittikçe bastırıyor, kayalara değen kurşunlar, barut dumanları, kurşun sesleri, yankılar ortalığı cehenneme çeviriyordu.

Bayramoğlu, candarmalar bir an kesmeden bastırdıkça bastırıyorlardı. İnce Memed çetesi iyice bunalmıştı. İnce Memedle Hoca mağaranın içine çekilip baş başa verip uzun konuştular. Bugün bu çemberi yarıp da dışarıya çıkamazlarsa, artık iş işten geçmiş olacak, kurşunları tükenecek, işte o zaman da ya teslim olmak, ya da ölmek zorunda kalacaklardı. İnce Memed teslim olmayı aklından bile geçirmiyordu.

İnce Memed, iki kişiyi dışarıda bırakıp, eşkıyaları mağaraya çağırdı. Bu sırada da başlarının üstünden takırdayan makinalıların kurşunları su gibi akıyordu.

"Arkadaşlar, bana öyle geliyor ki bugün artık sonumuz geldi. Bayramoğludur karşımızdaki. Çemberi yarmaya çalışacağız. Çemberi yararken hiçbirimiz de kurtulmayabiliriz. Adamların makinalıları zehir gibi. Hepsi de çok nişancı. Geceye kalırsak, gece bile kurtuluşumuz yok."

Sol üstte bir çiğir vardı. Oraya yüklendiler. Öyle bir yaylım ateşiyle karşılaştılar ki gerisin geri mağaranın ağzına döndüler.

O gün ikindine kadar türlü yerlerden birkaç kez yarma giri-

şiminde bulundular. Karşıdakiler sanki yörelerini, her bir yanı kurşun duvarlarıyla örmüşlerdi.

Yüzbaşı Faruğun sevinçten dolup taşan sesi, onlar her yüz geri ettikçe derin koyağın içinde yankılanarak çınlıyordu.

"İnce Memed, İnce Memed çabalama. İster teslim ol, ister olma. Senin artık kurtuluşun yok."

Onun bu bağırtıları, sesindeki olağanüstü sevinç Bayramoğlunu çileden çıkarıyordu ama yapacağı hiçbir şey yoktu. O, şimdi salt İnce Memed teslim olsun, diye dua ediyordu. Teslim olursa, belki bir yolu bulunurdu. Bunca yıllık deneyiyle biliyordu ki, İnce Memed çetesinden bir tek kişinin kurtulmasının mümkünü yoktu. Eğer teslim olursa, Bayramoğlu belki bir yolunu bulur, onu bir gece, belki de baskın vererek candarmaların ellerinden alabilirdi.

İnce Memed çetesinin yöresindeki çember de gittikçe daralıyordu. Neredeyse mitralyozlar mağaranın kapısında takırdayacaklardı.

Bayramoğlu da birkaç kere böyle sarılmış, bütün mümkünü çareleri kesilmişti. Hiçbir kurtuluşu kalmamışken, kuşatmanın komutanının üstüne atılmış, onu vurduktan sonra çember kendiliğinden açılmıştı. Şimdi, İnce Memedin yerinde ben olsam, nasıl bir kurtulma çaresi bulurdum, diye düşündü. Aradı taradı, aklına hiçbir kurtuluş yolu gelmedi. Bir tek yolu vardı, bu gece İnce Memed ve çetesi şu karşıdaki dik kayanın üstüne çıkarlar da aşağıdaki büvete atlarlarsa, o da donmazlarsa belki kurtulurlardı. Ama büvetin başı da tutulmuştu.

Artık ikindi oluyordu. İnce Memed çetesinden gelen ateş seyrelmişti. Kurşunları çok esirgeyerek kullanıyorlardı. Demek ki mermileri azalmıştı. Artık zor dayanırlardı.

"İnce Memed oğlum, yiğidim," diye konuşmaya başladı Bayramoğlu, "çok düşündüm taşındım, senin buradan kurtulman zor. Gel teslim ol yavrum, benim hatırımı kırma. Senin ölmene benim gönlüm razı olamaz. Sen teslim olunca belki bir yolu bulunur."

"Kocamış köpek," diye bağırdı Ferhat Hoca, "ben Ferhat Hocayım Bayramoğlu. Biz burada ölürsek senin yüzünden öleceğiz. Sen sus, sen konuşma, sen ağaların, beylerin, sen Hükü-

metin itisin. Sen kendi kendinin düşmanısın. Sen, bu yaptığın bu alçaklıktan dolayı hem bu dünya cehenneminde, hem öteki dünya cehenneminde yanacaksın."

Ferhat Hocadan sözü İnce Memed aldı:

"Bizim kitabımızda teslim olmak yazmaz Bayramoğlum." Sesi çok saygılıydı. "Bunu da sen hepimizden iyi bilirsin. Biliyorum sıkıştık sayende. Canın sağ olsun. Var sen, biz ölünce sonuna dek gönen."

Ferhat Hoca öfkeden tirtir titriyordu, Memedin sözünü kesti:

"Bayramoğlu, Bayramoğlu, sana Bayramoğlu diyen dillerim kurusun, sen Bayramoğlu değil, haramoğlusun, yarın sabah, katırların sırtına atılmış ölülerimiz kasabaya varınca, sen de avradıyın donunu bir sırığın ucuna geçir de bir sevinç bayrağı olaraktan Candarma Kumandanlığının önünde salla. Biz bir kere öldük, öleceğiz haramoğlu, sen yaşadıkça her gün öleceksin."

Gün batıncaya kadar Bayramoğlu İnce Memede teslim ol, diye yalvardı. Ferhat Hoca sözlerini gittikçe ağırlaştırarak, onun her sözünü it yese kudururdu, ona karşılık verdi. Memedse, artık kaderine razı olmuş, susuyor, akibeti bekliyordu.

Candarmalar, rahatça ateşlerini yaktılar, bir kısmı yemek yiyor, bir kısmı eli tetikte bekliyor, en küçük bir çıtırtıya yüz kurşun birden patlıyor, mitralyozlar takırdıyordu.

O gece Bayramoğlunun gözüne uyku girmedi, Memedin kurtuluş umudu kalmadıkça, o da Memedden daha çok sıkışıyordu. Sabaha kadar düşündü. Sabah gün ışırken, gülerek, sevinç içinde ayağa kalktı:

"Kürt Rüstem," dedi, "biz seninle hiç ayrılmadık değil mi?"

"Ayrılmadık."

"Bu sefer ayrılacağız. Ben İnce Memede gidiyorum."

"İnce Memedin kurtuluşu yok. Sen de onunla birlikte ölürsün."

"Biliyorum Rüstem."

Topal Ali ayağa kalktı:

"Ben de seninle geliyorum."

"Gel," dedi Bayramoğlu.

"Ben de," dedi Horoz Ramo.

"Ben de," dedi Uzun Cabbar.

"Ben de," dedi Çiçekli Nuri.

Cabbarı kolundan tuttu:

"Sen gelme, sen bizim aramıza yakışmazsın. Sen İnce Memedim, diye Arif Saimin çiftliğini bastın, Hacı Ali Çavuşu öldürdün, Mustafa Kemal Paşanın saatını aldın. Saat nerede?"

"Bende," dedi Uzun Cabbar.

"Ver o saatı bana."

Cabbar saatı koltuğunun altına bağladığı bir torbadan çıkardı ona verdi. Bayramoğlu altın saata uzun baktıktan, kösteğini sağ eliyle tarttıktan sonra saatı yelek cebine koyup altın kösteği göbeğinin üstüne sarkıttı.

"Mermilerinizi bize verin."

O yakınlarda kim varsa hepsinin mermilerini aldı. Horoz Ramo, Topal Ali, Çiçekli Nuri mermileri yüklendiler. Bayramoğlu cebinden mendilini çıkardı. Tüfeğinin ucuna bağladı:

"Ben oraya geliyorum, seni teslim almaya geliyorum," diye üç kere bağırdı. Subaylar Bayramoğlu İnce Memedi teslim alacak, bu iş de daha çok kan dökülmeden burada bitecek, diye sevindiler. Bayramoğlu önde, ötekiler arkada, koyağı indiler, suyu, iki kaya üstüne uzatılmış uzun bir kütükten geçtiler. Her iki yan da ateş kesmiş bekliyordu. İnce Memed, her şeyi göze alarak Bayramoğlunu aşağıya kadar inerek, koyağın dibinde karşıladı, eline sarılıp öptü. Bayramoğlu da onu kucakladı, alnından öptü. Öteki eşkıyalar da onu yolda karşıladılar, kucaklaşıp öpüştüler. Mağaranın önüne gelince, Bayramoğlu bir kaya gibi olmuş yüzüyle karşılarına dikildi.

"Şimdi, onlar ateş edinceye kadar bekleyeceğiz, keyfîmize bakacağız. Şimdi beni dinleyin, herhangi bir sözümün üstüne söz söyleyeni, bana karşı koyanı anam avradım olsun ki, Allahın divanına köpek donuna girmiş olarak gideyim ki vururum. Akşam olunca, şu yarı görüyor musunuz, orası açık, o yarın altından sürünerek aşağı inecek, su boyunca ovaya doğru yürüyeceksiniz. Ben buradan tek başıma, sizi korur, kimseyi arkanızdan göndermem. Önünüz de boş, önünüze çıkan olursa da siz onlarla baş edersiniz. Yakında Memedler geliyor. Onlar

da çarpışmaya girecekler. Ben bunlarla başa çıkarım. Siz Memedleri geriye çevirin. Yarın sabah da teslim olur, İnce Memed beni tutsak etti derim."

Onun bu sözlerine kimse ses çıkaramadı. Subaylar ikindine kadar beklediler, beklediler, Bayramoğlunun tutsak edildiğini anlayınca ateşe başladılar. Dört bir yandan makinalılar takırdadı.

Bayramoğlu mağaranın kapısına büyük bir taşla, bir de çok kalın bir kütük getirtti koydurdu.

"Karşılık vermeyelim," dedi Bayramoğlu.

"Çember gittikçe daralıyor," dedi Ferhat Hoca.

"Daha daralsın," dedi Bayramoğlu.

Gün sarkmış, aşağılara inmiş, dağın karlarına bir kızıllık çökmüştü. Karlar binlerce billur kırmızı ipiltilerle kıvılcımlanıyordu.

"Şimdi hepimiz her yerden yaylım ateşine geçelim."

Bayramoğlu, ötekiler, bu, kurşun sıkmada usta kişiler, birden öylesine bir yaylım ateşine geçtiler ki her birisinin eli makinalı tüfek gibi işliyordu.

Subaylar, candarmalar neye uğradıklarını bilemediler, şu yoğun ateşe bakınca, karşılarında bir eşkıya çetesi değil, sanki yüzlerce kişi vardı.

"Ateşi kesin."

Gün battı batacak.

"Hazırlanın... Kurşunları yanıma yığın. Siz giderken ben..."

Güneşin dışarda kalmış son dilimi de aşağıya iniverdi. Gökyüzü, karlar önce mosmor oldu, sonra dilim dilim kırmızılıklar, turuncular, mor yeşiller sürdü bir an. Alacakaranlık ağır ağır dağa doğru gelirken bir ışık patlaması oldu, sonra da ortalık karardı.

"Haydiyin çocuklar. Allah yolunuzu açık etsin."

Önce Memed Bayramoğlunun karşısına geldi durdu. Göz göze bir süre bakıştılar. Bayramoğlunun gözbebekleri sevinç içindeydi, gizliden gizliye gülüyor, Memede minnetle bakıyordu. Memed, eğildi, onun sağ elini aldı, bir süre avucunun içinde sıcacık, dostça, saygıyla tuttu, üç kez öperek alnına götürdü. Sonra Ferhat Hoca geldi, o da onun elini kaptı, öpecekken Bay-

ramoğlu elini çekti, kucaklaştılar. Sonra da ötekiler, önünde durup elini öptüler, sinerek, yere yatarak koyağın dibine, çayın kıyısına ulaşmak için yamaçtan aşağıya inmeye çalıştılar. Onların kaçtığını fark eden subaylar, candarmalar sevinçlerinden bağrışarak eşkıyaların önlerini kesmek için ileriye atıldılar. Bayramoğlunun ateşiyle karşılaşıp saklandıkları yerlere geri döndüler. Bu arada Bayramoğlu beş candarmayı vurmuş, bu da onları çok korkutmuştu. Eşkıyalar alacakaranlıkta sarp yamacın karlarına yapışarak aşağıya inmişler, subaylar onların yollarını ne zaman kesmek için ayağa kalkmışlarsa Bayramoğlunun yoğun ateşiyle karşılaşmışlar, her seferinde de birkaç kayıp vererek canlarını kayalıkların arkasına zor atmışlardı.

Bayramoğluyla çarpışmaları o gece, kimi zaman kesilerek, kimi zaman yoğunlaşarak sabaha kadar sürdü. Sabah olup da gün açılınca Asım Çavuş Faruk Yüzbaşının yanına geldi:

"Yüzbaşım," dedi, "akşamdan beri karşımızda, dikkat ettiniz mi, bir tek kişi var."

"Bir tek kişi ama, yüz kişiye bedel. Kim olabilir ki bu adam?"

"Bayramoğlundan başkası olamaz. İnce Memedin kuşatmayı yaramayacağını elimize düşeceğini anlayınca..."

"Tuhaf," dedi Yüzbaşı. "İnce Memedi çekemiyor, ona ne kadar da düşman görünüyordu. Belki o değildir."

"Kim olursa olsun," diye telaşlandı Asım Çavuş. "Biz bu adamı, ne pahasına olursa olsun kuşluk vaktine kadar, sağ ya da ölü ele geçirmeliyiz, yoksa biteriz, dünyaya rezil rüsvay oluruz. İnce Memed, öğleye kadar, başına bütün Memedleri toplayarak geriye döner, bu sefer o bizi kuşatır, biz de onun elinden kurtulamayız Karsavurdu tuzağından. Şu adamın işini ne pahasına olursa olsun bitirip bu tuzaktan kurtulmalıyız.

"Bu adamı ele geçirmek için çok telefat vereceğiz."

"Başka hiçbir mümkünümüz çaremiz yok. İnce Memed geriye döner de bizi burada yakalarsa, ne sizi, ne de beni, ne de hiçbirimizi sağ bırakmaz. Sizi, beni öldürür ya, o Hatçenin öldürülmesini unutamaz, öldürmediklerini de tutsak kılar, boğazlarına ip bağlayarak bütün Torosları dolaştırır, yalınayak başı kabak karların üstünde, belki de çırılçıplak..."

Öteki subaylara da düşüncelerini açtılar. Hepsi de karşıla-

rındaki kişinin bir tek kişi olduğunu anlamıştı. Yüzbaşı Gavur Ali, bu karşımızdaki tek kişi İnce Memedden başkası olamaz, diyordu da başka hiçbir söz dinlemiyordu. "Onu ölü ya da diri ele geçirmek benim hakkım. O, bana hakaret etti."

Ve Yüzbaşı Gavur Ali, bölüğündeki bütün candarmalar ve mitralyozlar, bombalarla harekete geçti. Hırsla dövüşüyorlar, karşıdaki, eli makinalı tüfek gibi işleyen adamı bir türlü susturamıyorlardı.

İnce Memedle arkadaşları daha dağdan inmemişlerdi ki karşılarından Memedler geldi. Hep yedişer yedişer dizilmişlerdi. Her yedi kişi kılıkları, silahları, saçları renkleriyle biribirlerinin hık demiş, burunlarından düşmüşlerdi.

İnce Memed, onları görünce sevindi, umuda düştü, Bayramoğlunu belki kurtarabilirlerdi.

"Arkadaşlar," dedi, "biz şimdi buradan aşağıya iniyor, geriye dönüyoruz. Öğleye kadar oraya varır da candarmaları, Beylerin adamlarını kuşatırsak belki Bayramoğlunu kurtarabiliriz."

"Kurtarmalıyız, hem de kurtaracağız," diye sevindi Ferhat Hoca.

"Ben Bayramoğlunu bilirim," diye üzüldü Kürt Rüstem, "onu bundan sonra kimse kurtaramaz. Biz onu kurtarsak bile, bu sefer de o bize karşı dövüşür. Biz onu sağ teslim alamayız."

"Gene de gidelim," dedi İnce Memed.

Düze inip, koyağın yukarısına doğru, inanılmaz bir hızda yürüyüşe geçtiler. Sanki dün akşam ateş çemberinden çıkanlar, ağızlarına dünden beri bir lokma ekmek koymayanlar, yaralı arkadaşlarını sırtlarında taşıyanlar bunlar değildi.

Çarpışma ikindine kadar sürdü. Mağaranın ağzına o kadar çok kurşun bomba yağıyordu ki Bayramoğlu Bayramoğluyken bile, çarpışmalarda soğukkanlılığını hiç yitirmezdi, bunalmıştı. Önündeki büyük kütük de kurşundan didik didik olmuştu. Bayramoğlu alnından, saçlarından süzülerek gözlerine dolan teri silmeye bile vakit bulamıyor, şimdi daha sık kızan tüfeğini yanındaki soğumuş tüfekle değiştiriyordu. Ne düşündü, ne düşünmedi, yüzü gerilmiş, gözleri kan çanağına dönmüş, bıyıkları sarkmış, ayağa kalktı, şaşkın şaşkın, ne oluyor, ben neredeyim, der gibi dört yanına bakındı, karşısında

Yüzbaşı Gavur Aliyi gördü, Gavur Ali de, tam bu sırada tetiğe bastı, yüreğinin başını nişan almıştı, kurşun ümüğünden girdi, ensesinden çıktı. Bayramoğlu son bir gayretle tüfeğini doğrulttu, Gavur Alinin karartısı önünde sallanarak düşerken, kendi de yere sağıldı, başını kütüğün üstüne koydu, gözlerine kan doldu.

"Dediğim çıktı," dedi Asım Çavuş, "kuşatıldık. Ali Yüzbaşı da vuruldu, inşallah ölmemiştir."

Yüzbaşı Farukla onun yanına koştular, Yüzbaşı omuzundan yaralanmıştı. Üçü birden, merakla mağaraya koştular. Bayramoğlu daha oluk gibi kanıyordu. Asım Çavuş eğildi baktı:

"Ölmüş," dedi, "yiğit adamdı. Gözleri açık kalmış." Gözlerini usulca kapattı.

"Şimdi nasıl kurtulacağız?"

Başlarının üstünde kum gibi kurşun kaynıyordu.

"Şu yaramı saralım," dedi Yüzbaşı Ali, "onlardan da kurtuluruz."

Sağlıkçı eri çağırdılar. Er, Yüzbaşıyı mağaranın içine yatırdı, omuzunu, usta elleriyle kısa bir sürede sardı. Yüzbaşı hiçbir şey olmamış gibi ayağa kalktı:

"İsteseydi Bayramoğlu beni öldürürdü. Oysa ben onu öldürmüştüm. Beni neden öldürmedi ki?" diye şaşkınlıkla sordu. "Tam alnıma nişan almıştı, boğazından kan fışkırıyordu, bir an göz göze geldik, namlusunun ucunu omuzuma indirdiğini gördüm, beni neden vurmadı ki?"

"O, hiçbir zaman, Gülmezoğlundan başka bir adamı bilerek öldürmek istemedi."

"İnce Memed gibi," dedi Yüzbaşı Gavur Ali.

"İnce Memed gibi," dedi Yüzbaşı Faruk.

"İyi ki mağaradayız," diye sevindi Asım Çavuş. "Yoksa İnce Memed bizi bu sefer, bizi bu gece..."

"Boran geliyor," dedi Yüzbaşı Gavur Ali.

"Kurtarırsa bu boran kurtarır bu gece bizi İnce Memedin elinden," dedi Asım Çavuş.

Ortalık birden karardı. Dehşet bir fırtına başladı, karları savurdu. Bir ara göz gözü görmedi, görülmemiş bir gıcılı boran başladı ve boranın başlamasıyla da kurşun sesleri kesildi.

"Bu gece burada donarak ölmezsek, kurtulduk," dedi Yüzbaşı Faruk.

"Mağaralara doluşmaktan başka çaremiz yok," diye önerdi Asım Çavuş.

"Ya bizi burada kıstırırsa İnce Memed?"

"Başka çaremiz yok. Bu boranda bu dağda İnce Memed de kalamaz. Kalsa da bizim üstümüze gelemez. O, artık buralarda durmaz. Üç gün içinde Akçadağı tutar o."

Bora, fırtına gittikçe azıtıyor, yaralılar, candarmaların sırtlarında mağaralara taşınıyor, odunlar getiriliyor, ateşler yakılıyor, kütüğün üstüne kapanmış Bayramoğlunun kan içinde kalmış bedeni rahat, dingin, bir tuhaf, dizlerini karnına çekmiş, ayakları kıvrılmış, posbıyıkları karmakarış uyuyordu.

22

Bayramoğlunun haberi Arif Saim Beye ulaştığında, o, bir saat önce Ankaradan dönmüş, ham yollarda otomobili birkaç kez çamura saplanmış, yorgundu. Bayramoğlunun macerasını birkaç kere dinledikten sonra, "O namussuzun böyle yapacağı belliydi," dedi, içine de bir sevinç geldi yerleşti, yorgunluğu o anda geçti. Sırtından bir yük daha kalkmış, can korkusuyla ayaklarını öptüğü kişi ortadan kalkmıştı. İçinde, derinlerde, uzaklarda İnce Memede karşı belli belirsiz bir sevgi duyuyordu.

Rakı masası hemen kuruldu. Kasaba ileri gelenleri karşı odada onun çağırmasını bekliyorlardı. Arif Saim Beyse, onların beklediklerini biliyor, salonda, başı önde çabuk çabuk yürüyerek volta atıyordu.

Taşkın Halil Bey korkarak, onun yanına yaklaştı:

"Yüzbaşı Faruk Bey geldi efendim," dedi, "onu siz istemiştiniz."

"Gelsin!"

Yüzbaşı, onun karşısında ayaklarını biribirlerine sert vurarak dimdik durdu. Yüzbaşı dimdik dururken, o, voltasını sürdürdü. Yüzbaşının yanına geldikçe göz altından ona şöyle bir bakıyor, ardından da yürümesini sürdürüyordu. Neden sonradır ki, koltuğa çökerken:

"Gel şöyle yanıma otur Yüzbaşı," dedi, "otur ve olanı biteni bana anlat."

Yüzbaşı onun karşısındaki koltuğa saygıyla oturdu, ellerini de dizlerinin üstüne koydu köylüler gibi, Bayramoğlunun macerasını, en ince ayrıntılarına kadar anlatmaya başladı. Arif Saim Bey onun arada sırada, burasını yeniden anlat, diye sö-

zünü kesiyor, Yüzbaşı da anlatmaya ta baştan başlıyordu. Akşam yemeğini, sofradaki rakıları unuttular, Yüzbaşı durmadan anlatıyor, Arif Saim Bey gözleri büyümüş, şaşkınlıkla, hırsla Yüzbaşıyı, her bir sözcüğünü yutarcasına dinliyordu. Sonunda, "Evet," dedi, "Bayramoğlunun elinden de başka türlüsü gelmezdi. Demek ki, Bayramoğlu da Bayramoğlu gibi ölmüş. Evet, yiğit adamdı. Başka türlü ölseydi, Bayramoğluna yazık olurdu."

Yüzbaşı, Bayramoğlunun macerasından sonra Arif Saim Beye Yedi Memedlerden, Torosta herkesin Memed olduğundan bir daha söz etti. Bunların hepsini biliyorum, diye onun sözünü kesti Arif Saim Bey. Yüzbaşı Kırkgöz Tekkesinden, Anacık Sultandan söz etmeye başlamıştı ki, bunu da biliyorum, dedi Arif Saim Bey. Yüzbaşı sözünü sürdürmek için:

"Rica ederim efendim, beni dinleyin biraz daha," dedi, "çünkü Bayramoğlunu yoldan çıkaran Anacık Sultandır. Bayramoğlu Kırkgöz Ocağına gittikten sonra döndü."

"Yanılıyorsun Yüzbaşı. Onun kendini kurtarmak için, bu yaptığından başka hiçbir çaresi yoktu. O daha, yola çıkarken başına geleceği biliyordu."

"Nasıl olur efendim, o İnce Memedi öldürmek için öyle bir arıyordu ki... Şahidi benim."

"Ama son anda... İnce Memedi öldürünce..."

"Anladım efendim. Bundan sonra, hele Anacık Sultan da varken, artık İnce Memedle başa çıkmak..."

Arif Saim Bey, karnı çok acıkmıştı, Taşkın Beyi çağırdı:

"Arkadaşlar, gelsinler," dedi. Başta Zülfü, arkadan ötekiler salona girdiler. Arif Saim Zülfüyle kucaklaştı, ötekilerin ellerini sıktı.

"Oturun Beyler."

Hemen rakı masasının başına geçtiler. Masanın üstünde türlü mezeler vardı. İnce bir düzende, yerli yerince yerleştirilmişlerdi. Masaya hizmet eden delikanlılar rakı bardaklarını doldurdular, billur sürahilerde soğutulmuş suları rakılara döktüler.

Arif Saim Beyin, o her zamanki azgın hali gitmiş, yerine sevinçten taşan bambaşka, konuşkan, gülen bir kişi gelmişti. Herkesi dinliyor, birçok şeyi, olayı hoşgörüyle karşılıyordu.

Masa başında konuşmaları sabaha kadar sürdü. Arif Saim Bey kimsenin sözünü kesmedi. Herkes istediğini istediği gibi söyledi. İnce Memed, Bayramoğlu olayından sonra artık iyice güçlenmiş, köylülerce tapınılan bir insan durumuna getirilmişti. Ve Anacık Sultan ve aşıklar, aşıklar içinde de en çok Aşık Kıvrak İnce Memedin ermişliğinde, ününün gittikçe yayılmasında etkili oluyorlardı.

Sabaha karşı sarhoşlayan, eski azgın yüzlü durumuna dönen Arif Saim Bey ayağa kalktı, salonun bir başından öteki ucuna voltalar atmaya başladı. Masadakilerin gözleri onun üstündeydi, soluk almadan onun gidiş gelişlerini izliyorlar, kopacak fırtınayı bekliyorlardı.

Arif Saim gelip de karşılarında durduğunda artık gün ışımıştı.

"Yüzbaşı," dedi sert bir sesle, "Yüzbaşı, yarından tezi yok, hemen senden o Anacık Sultan denilen irtica ve eşkıya yuvasının başını istiyorum. Bir de o İnce Memed hayranı aşıkları... Aşık Kıvrak Aliyi de başta... Göstereceğim onlara. Biz bu vatanı yerde bulmadık. Biz bu vatanı yedi düvelle, yedi cephede dövüşerek bu hale getirdik. Tekkelerle aşıklar ve eşkıyalar el ele vererekten bu vatanı yıkamayacaklardır. Türkiye Cumhuriyeti o alçakların tepelerine balyoz gibi inecektir. O yılanı, Anacık Sultan denilen o zilliyi, o çıngıraklı yılanı hemen istiyorum. O, aşıkları da... Tanırım o Kıvrak Aliyi, biz İstiklal Harbinde çarpışırken, o da bir elinde silah, bir elinde saz bizimle birlikte düşmana karşı çarpışıyordu. Şimdi eşkıyalarla birlik olmuş öyle mi?"

"Öyle," dedi Zülfü. "Bunların hepsini Anacık Sultan idare ediyor. O da dışardan emir alıyor. İrticanın başı ezilmedi daha. Eşkıyası, aşığı, hocası, hacısıyla genç, çiçeği burnundaki Cumhuriyetimize saldırıyorlar. Kökü binlerce yıllık yıkıcı propagandalarıyla altımızı oyuyorlar. Karışımızda İnce Memed yok, irtica var."

"İrtica var," dedi Muallim Rüstem.

"Yoksa bir İnce Memed, bir eşkıya, tek başına ne yapabilirdi ki?" diye söze karıştı Murtaza Ağa. "İrticanın başı ezilmeden bu vatan kurtulamaz..."

"Bu irticadan kurtuluncaya kadar, daha çok çekeceğimiz var," diye başını salladı Taşkın Bey.

"İrtica büyük kuvvettir ama, dize gelecektir. Çökmüş bir müesseseyi değil Anacık Sultan, hiç kimse, bin tane İnce Memed de olsa ayakta tutamaz," diye sakalını sıvazladı Molla Duran.

Taşkın Halil Bey, onları dinliyor, kısılmış tilki gözleri, tam sırası geldi, diye parlıyordu. Söze ölçülü, soğukkanlı girdi:

"Mustafa Kemal Paşa inşallah bu vakanın irticadan kaynaklandığını duymaz. Malumunuzdur ki Paşa Hazretleri denize döktüğü düşmandan çok, başını ezdiği irticaya ehemmiyet verir. Başını ezdiği irticanın eşkıyalık kisvesi altında..." dedi, sustu.

Bu sözleriyle Arif Saim Beye düpedüz gözdağı veriyor, bu iş artık çığırından çıktı, İnce Memed olayı önemli bir olaydır, önemi büyüklüğünde ele alınmalıdır, Paşa duyarsa, bu iş senin için de hiç iyi olmaz ve Paşaya da Toroslarda başkaldıran gericilik duyurulur, demek istiyordu.

Arif Saim Bey, bu sözlerin altındakini anlamayacak adam değildi, öfkesinden deliye döndü ve ayaklarını yere vurmaya başladı. Ayaklarını o kadar öfkeyle taban tahtalarına vuruyordu ki taban tahtaları gıcırdıyor, bütün konak zangırdıyordu.

"Bana bak oğlum Taşkın, anlıyorum, sen beni tehdit ediyorsun. Demek istiyorsun ki, sen irtica hareketlerine gereken önemi vermiyorsun. Paşanın da üstünde hassasiyetle durduğu, en ehemmiyet verdiği şey irticadır. Sen beni düpedüz tehdit ediyorsun. Sana gösteririm. Sizin hepinize gösteririm. Bunda hiçbir şekilde bir irtica hareketi görmüyorum ben. Eşkıyalığı da siz, siz, siz yaratıp besliyorsunuz. İnce Memed gibi bir ikisi dışında dağdaki eşkıyaların hepsi sizin adamlarınız. Onları Hükümete karşı, halka karşı zulüm aletleri olarak kullanıyorsunuz."

Arif Saim Bey avazı çıktığı kadar bağırıyor, çırpınıyor, elini kolunu sallıyor, gözleri kan çanağına dönmüş, kendinden geçiyor, ağzı köpürmüş, yüz etleri gerilmiş kuduruyordu.

En sonunda Zülfü bütün yürekliliği üstünde, kan ter içinde kalmış ayağa kalktı, onun kolundan tuttu:

"Bey, Bey, Bey," dedi yavaşça, "kendine gel. Sana bir şey olacak. Taşkın Bey sana karşı hiç öyle sözler söyler mi, sen yanlış anladın."

Taşkın Bey, süt dökmüş kediye dönmüş, bir köşeye çekilerek büzülmüş, Beyefendinin hışmından korunmak için ne yapabileceğini düşünüyordu.

Zülfünün durumundan yüreklenen öteki kişiler de ayağa kalktılar, Arif Saim Beyin yöresinde halka olarak, onun Taşkın Beyi yanlış anladığını, oysa Taşkın Halil Beyin, hiç öyle kötü bir niyeti olmadığını söylediler. Onu kandırmak için, bin dereden su getirerek, her bir yandan, o alarak, öteki bırakarak konuştular. Taşkın Halil Bey, büzüldüğü yerden fırladı, o da öfkelenmişti. "Bey, Bey, Bey," diye, ondan daha yüksek bağırarak Beyin karşısına geldi dikildi.

"Beni dinle, beni dinle, beni dinle Arif Saim Bey, bu ev benim, benim evimdir, bu evde sana kimse kaşın altında gözün var bile diyemez. Yanlış, yanlış anladın beni. Yanlış, yanlış, yanlııış..."

O kadar bağırdı ki sonunda Arif Saim Bey, uykudan uyanırcasına kendine geldi, sesini kesti, sağına soluna şaşkın şaşkın, ne oluyor, dercesine bakındı. Taşkın Halil Bey bu fırsatı kaçırmadı:

"Bu ev benim evimdir, bu evde ne ben, ne de hiçbir insan Beyimize, kaşın altında gözün var, diyemez."

"Öyle mi?" diye sordu Arif Saim Bey.

"Vallahi de tallahi de öyle," dedi Taşkın Halil Bey.

Ötekiler de yemini bastılar.

Arif Saim Bey epeyi bir uğraştan sonra yatıştı.

"Yüzbaşı."

"Buyur Beyim."

"O kadını ve o aşıkları istiyorum. Ne kadar aşık varsa şu ovada ve dağlarda toplayacaksınız. Bu irtica unsurlarından kimse kalmayacak. O kadını, ne kadar çabuk alıp getirmek mümkünse o kadar çabuk, bizzat sen gidecek dağlara alacak getireceksin. Bizzat sen!"

Yüzbaşı, "Anacık Sultanın bulunduğu yer, dağların doruğudur, bugünlerde oralara kardan, boradan, fırtınadan çıkı-

lamaz," diyecek oldu, Arif Saim Bey sözü onun ağzına tıkayarak:

"O kadını derhal istiyorum, emrediyorum." Durdu, gözlerini Yüzbaşının gözlerinin içine dikti, çenesini kaşıdı, düşündü, "O kadını üç gün içinde istiyorum, bu bir emirdir," dedi. "Aşıkları da unutmayın. Hepsini yakalayıp içeriye atın, bu da bir emirdir. Ve bizzat Faruk Yüzbaşı, sen gideceksin Kırkgöz Ocağına o kadını alacak, buraya, bana getireceksin."

"Baş üstüne Kumandanım."

"Yarın sabah gün doğmadan... Güle güle."

Yüzbaşı Faruk sert bir selam çaktıktan sonra arkasını döndü dışarıya çıktı.

"Evet, Bayramoğlu denemesi hüsranla nihayet buldu. Biz bu İnce Memede karşı daha yeni metotlar bulmalı, daha zecri tedbirler almalıyız. Artık anlaşılmıştır ki halk onu kendi çocuğu gibi seviyor. Bu kadar tecrübelerimden sonra biliyorum ki halk yeri gelirse, menfaati ve çıkarı uğruna kendi çocuğunu da gözünün yaşına bakmadan feda eder. Anacık Sultan geldiğinde her şeyi daha iyi anlayacağız."

"Çok sert bir kadın, çok da yaşlı, benim bildiğim kadarıyla da, o kendisini Kırklara karışmış bir ermiş sayıyor. Burnu da Kafdağında," dedi Zülfü, "onu İnce Memedden ayırmak zor olacak."

"Bu devlet de lazım olduğunda ne kadar sert olduğunu göstermiştir," diyerek ayağa kalktı Arif Saim Bey. Saatının altın kösteğiyle oynayarak salonun bir başından bir başına gidip gelmeye başladı. Bir ara Molla Duran Efendinin önünde durdu, onun gözlerinin içine bakarak:

"Ben bu işi bundan sonra şahsi mesele yaptım. Bundan sonra Allah ya İnce Memede verecek, ya bana..."

Molla Duran Efendi, bir köpek gibi yaltaklanarak ayağa, "Haşa, haşa," diye fırladı, "kim oluyor o İnce Memed dedikleri it de sen onu karşına alıp, İnce Memed işini şahsi mesele yapıyorsun. Haşa, haşa, haşa huzurundan. Sen kim, o ayağı çarık bile görmemiş İnce Memed kim, bin kere haşa."

Salondakilerin hepsi yerlerinden kalkarak, "Haşa, haşa, haşa huzurdan," diye hep bir ağızdan konuştular. "O ayağı çarıklı da kim oluyor."

Arif Saim Bey daha saatının kösteğiyle oynayarak, "Teşekkür ederim Beyler," dedi, "teveccüh buyuruyorsunuz. Lütfen rica ederim yerlerinize oturunuz. Unutmayalım ki burası benim intihap mıntıkam. Unutmayalım ki ben buraların, bu ovanın, bu dağların ve dahi uçsuz bucaksız Mezopotamyanın kahramanıyım. Benim mıntıkamda böylesi bir çıban başının teşekkül etmesi, benim gibi bir adama büyük bir darbedir. Bu vakayı Paşa Hazretleri duyarsa, aklından geçirmez mi ki, Milli Kahramanımız düşmanı böyle mi yendi, diye, düşünmez mi ki... Bu vakadan sonra ben ki, Paşa Hazretlerinin en yakın arkadaşıyım, onun yüzüne nasıl bakarım ki... Bana dese ki senin intihap mıntıkanda bir Köroğlu türemiş ki zenginden alıyor fakire veriyor, bizim yapamadığımızı o yapıyor, halka adalet dağıtıyormuş dese, ben kendimi öldürmez miyim Paşa Hazretlerinin böyle bir tarizi karşısında. Evet muhterem Beyler, o bir yalınayak, başıkabak da olsa, çırılçıplak da dağlarda dolaşsa, mademki o benim mıntıkamda icrai faaliyet eyliyor, o, benim şahsi düşmanımdır. Ne yapıp yapacak, onu en çabuk, en tez günde ortadan kaldıracağım. Ya da o beni kaldıracak."

Gene aradakiler ayağa kalkarak, bir "haşa!" salladılar. "Öylesi uyuz köpekler senin şahsi düşmanın olamazlar. Bin kere haşa."

"Lütfen oturunuz Beyler."

Oradakilerin, İnce Memedle kendini bir tutunca, gösterdikleri aşırı tepki çok hoşuna gidiyor, bunun için de, "İnce Memed benim şahsi meselemdir," diye durmadan yineliyor, boyuna ötekilerden, gittikçe daha sertleşen tepkiyi alıyordu.

"Şu kadını merak ediyorum," dedi yerine otururken. "Bu ne biçim bir insan. Kadından postnişin olmaz, bu, kendini evliya ilan etmiş. Korkusuz birisi olsa gerek. Bari karşı koymasa Yüzbaşıya."

"Ben onu tanırım," dedi Zülfü, yüzü endişeliydi. "Korkarım ki karşı koyacak. O, hiçbir şeyden korkmaz."

Murtaza Ağa güldü:

"İsterse karşı koysun," dedi. "Yüzbaşı beraberinde Kertiş Ali Onbaşıyı da götürüyor. Onun yüzünü gören her kim olursa olsun, korkusundan donuna işer."

"Anacık Sultan ölümden korkmaz," dedi Taşkın Halil Bey. "Ben Kırkgöz Ocağı soyunu çok iyi tanırım. Onlar, toptan, her fertlerinin kahraman doğduklarına inanırlar. İstiklal Harbine Kırkgöz Ocağının on altı erkeğinin on altısı da gönüllü gitti. Malumunuz, hiçbir tanesi de geriye dönmedi. Çok sert insanlar."

Murtaza Ağa ağzı kulaklarında gülüyor, onlar ne derlerse desinler, o boyuna, "Kertiş Ali Onbaşı," diyordu.

"Onu yanımıza almalıyız."

"Kertiş Ali Onbaşı."

Herkes Arif Saim Beyin, Murtaza Ağanın, her sözün başı, Kertiş Ali Onbaşı demesine kızacağını sanıyor, o, Kertiş Ali Onbaşı, dedikçe, başlarını yere eğiyorlardı. Oysa Arif Saim ona kızmak şöyle dursun, onun Ali Onbaşıyı diline pelesenk etmesine bayağı zevkleniyordu.

"Aşıkları da..."

"Kertiş Ali Onbaşı."

Arif Saim Bey, ayağa kalktı, geldi Murtaza Ağanın önünde durdu, elini onun omuzuna koydu, Murtaza Ağa ayağa kalkacak oldu, öteki elini bastırdı, kalkmasının önüne geçti:

"Kertiş Ali Onbaşı," dedi, kahkahayla gülmeye başladı. Oradakilerin tümü de onun gülmesine, daha yüksek seslerle katıldılar.

Arif Saim Bey, yerine otururken, başını salladı, yüzü azgınlaştı, "Maalesef," dedi, "bin kere maalesef, bizim halkımız yalnız ve yalnız kuvvetten anlar. Onu ezeceksin, ezeceksin, ezeceksin..." Dişini sıkıyor, sağ elinin başparmağını masanın üstüne bütün gücüyle bastırıyordu. "Onu ezeceksin."

"Ezeceksin," dedi Zülfü.

"O, yalnız ezilmekten, dayaktan anlar." dedi Taşkın Halil Bey.

"İstiklal Harbinde eğer dayak olmasaydı, arkalarından kurşun, süngü gelmeseydi bu köylülerin hiçbirisi savaşa gitmezlerdi. Zorla onlara vatanlarını müdafaa ettirdik," dedi Muallim Rüstem Bey.

"Kertiş Ali Onbaşı," diye havayı yumuşattı gülerek Arif Saim Bey.

"Kertiş Ali Onbaşı," dedi sevincinden dört köşe olarak Murtaza Ağa.

"Köylü çok inatlaştı," diye söze karıştı Molla Duran Efendi. "İnce Memedi köylünün elinden almak zor. Birkaç gün önce dağlardan izci Topal Ali geldi. Biliyorsunuz, o da Bayramoğluyla birlikte İnce Memedi teslim almaya gidenlerden ve de İnce Memedin elinden kaçıp kurtulanlardan. İzci Topal Ali, diyor ki, ben korktum bu İnce Memedden, diyor. Köylüler, Allaha değil, İnce Memede tapıyorlar, diyor. Ona göre, bana göre de, ne kadar kuvvetimiz olursa olsun, köylüler direnecekler, İnce Memedi bize vermeyecekler."

"Verirler, verirler, kuvvet her şeydir," diye yerine otururken başını salladı Arif Saim Bey, "Verirler. Sen müsterih ol Molla Duran. Ben işi büyütmek istemiyorum da böyle yumuşak davranıyorum. Yoksa, ben bu Torosun kemiğini sökerim. Vermezler değil, İnce Memedi bana teslim etmek için sıraya girerler. Ayaklarımı öpmek için yakında sıraya girecekler. İlk önce o kadını, arkasından da aşıkları bakın nasıl bülbül gibi öttüreceğim. Bu köylüler yalnız kuvvetten anlarlar. Arkalarında süngülerimiz olmasaydı, Taşkın Bey münasip buyurdu, kıçlarına tüfeklerimizi dayamasaydık, bu köylülerden bir teki bile İstiklal Harbine katılmazdı. Bakın arkadaşlar, gittikçe kafam kızıyor, ben istersem, ne yapabilirim, biliyor musunuz?" Gözlerini teker teker, her birisinin gözbebeklerinin içine bakarak, salondakilerin üstünde dolaştırdı. "Biliyor musunuz, eğer ben istersem ne yaparım, o İnce Memede Allah, diyerekten tapan köylülerin hepsini İnce Memedin kanına susatırım. İnce Memed de bu zalim köylülerden canını kurtarmak için gelir de bana sığınır. Kertiş Ali Onbaşı!"

"Kertiş Ali Onbaşı usulünden iyisi bulunamaz bu dünyada," dedi Murtaza Ağa.

"Bulunamaz," dediler ötekiler de.

"Topal Ali diyor ki..." derken Molla Duran Efendi, Arif Saim Bey onun sözünü kesti:

"Yarın onu görmek istiyorum," dedi.

Molla Duran Efendi el ovalayarak, "Baş üstüne," derken, Arif Saim Bey:

"Dikkat edin arkadaşlar bu Molla Durana, kendisine bir Topal Ali bulmuş ki izciler başı," diyerek altın tabakasından çıkardığı bir sigarayı ona attı. Molla Duran, iki eliyle sigarayı havada tuttu. "Sağ ol."

"Onun izci başısı bir değil, iki."

"Öbürü kim?"

"Yel Musa."

"Evet, dikkat edelim, bunda bir iş var. Yel Musayı da istiyorum yarın."

Gene ayağa kalktı, kollarını yana açtı, uzun uzun gerinirken Taşkın Halil Beye:

"Sen beni tehdit etmiyorsun değil mi?" diye kaşlarını çatarak gülümsedi.

"Haşa," diye ayağa fırladı Taşkın Halil Bey.

"Haşa," dediler ötekiler de hep bir ağızdan ve ayağa fırladılar.

Gün ışıdı ışıyacaktı, Arif Saim Bey pencereye gitti, dağların ortasından gecenin arkasına düşmüş belli belirsiz aydınlığı gördü, o anda da çözüldü, aklına uyumak geldi, "İyi sabahlar Beyler, Ağalar," dedi, geriye döndü, Taşkın Halil Beyin koluna girdi, yatak odasına gittiler, Arif Saim Bey ayakkabısını çıkarır çıkarmaz kendisini yatağın üstüne attı, başı yastığa değer değmez de sızdı.

Yüzbaşı Faruk dağlardan daha yeni dönmüştü. Yorgun ve bitkindi. Karısı da, yeniden İstanbula çekmiş gitmişti. Anacık Sultanı Kertiş Ali, ya da birkaç candarma alıp getiremezler miydi, ille de, Yüzbaşı, bizzat sen gideceksin, bu bir emirdir, diye diretmek niçin? Emrin başına çalınsın koca deyyus.

Yüzbaşı, o gece Kertiş Aliye, ayağı çabuklardan bir candarma takımı hazırlamasını istedi, yarın erkenden yola çıkacaklardı.

Ilık bir pazar sabahı yola düştüler, dağlara yürüdüler. Yüzbaşı atlı, Kertiş Aliyle öteki candarmalar yayaydı. İkinci günün ikindisinde yaylaları tuttular ve yoğun bir kar fırtınası karşıladı onları. Göz gözü görmüyor, göbeklerine kadar gelen karı yararak ancak ilerleyebiliyorlardı. Yüzbaşı yoğun karda yürüyemeyen atından inmiş, onu yedekliyorlardı. Gece yarı-

sına doğru bir köye ulaşabildiler. Yorgunluktan, soğuktan kıpırdayacak halleri kalmamıştı, fırtına dininceye kadar o köyde kaldılar.

Kırkgöz Tekkesine günlerden sonra ulaşabildiler. İnsanlık halleri kalmamıştı. Yüzbaşı, başına bu işleri açan Anacık Sultana, Arif Saim Beye veryansın ediyordu.

"İşte geldik Ali Onbaşı, bu Allahın cehennemi, bu Allahın belası yere."

"Geldik," diye boynunu büktü Ali Onbaşı. Yüzbaşının Kırkgöz Ocağına, bu Allahın belası yer demesine, gönlü hiç razı gelmiyor, başlarına kötü bir iş geleceğinden korkuyordu. Yüzbaşı da onun bu duygusunu çok iyi biliyor, kendisi de, içinden, derinden ürpererek, tekkeye ağza alınmaz küfürlerle sövüyor, çenesi açılmış, durmadan da alay ediyordu:

"Hah, hah, baksana Ali, baksana, hani tekkeye yaklaşırken bir insan, hani kayalar yarılır da mavi çiçekler fışkırırdı?"

"Fışkırır efendim."

"Hani nerede ya?"

"Biz görmüyoruz."

"Hani o kuş?"

"O da orada efendim, biz göremiyoruz."

"O bulut nerede?"

"Dağın doruğunda, eski yerinde duruyor efendim."

"Su neden tersine akmıyor."

"Akıyor efendim."

"Ali sen aklını mı yitirdin?"

"Yitirmedim efendim."

"Bütün bu saçmalıklara nasıl inanırsın?"

"İnanırım efendim."

"Şimdi ben sana desem ki, var git de, şu anda Anacık Sultanı öldür de, bana ölüsünü getir dersem ne dersin?"

"Ölüsünü getiririm efendim."

"Hani ermiş, hani peygamberdi?"

"Dinlemem efendim, vazife başka, peygamber başka. Ben hem Allah kuluyum, hem de emir kuluyum."

"Ama günahı sen işliyorsun."

"Ben işlemiyorum."

"Öyleyse ben mi işliyorum Ali Onbaşı?"

"Haşa, sen de işlemiyorsun, korkma, sen de emir kulusun."

"Ya kim işliyor Ali Onbaşı?"

"Onun orasını artık ben bilemem, Yüzbaşım bilir."

"Anacık Sultanı değil öldürmek, ona bir fiske vuran cehennemde yanar mı?"

"Yanar Yüzbaşım."

"Öyleyse sen yandın."

"Ben yanamam efendim. Çünküleyim ki, ben emir kuluyum."

Ocağın yıkık kemerli avlu kapısında durdular.

"Git şu kadını al da getir."

"Baş üstüne Yüzbaşım."

Kertiş Ali Onbaşı, birkaç adım atarak avlu kapısının altına geldi, sağ ayağını öne uzattı, dizini yere koydu, eğildi eşiğin aşınmış ak taşını üç kere öpüp alnını üç kere öptüğü yere koydu. Sonra avlunun orta yerindeki taşı gördü, aynı işlemi orada da yaptıktan sonra evin kapısına vardı, orada da niyaza durdu. O niyazını bitirir bitirmez de kapı açıldı, o iri delikanlı onu içeriye buyur etti. Anacık Sultan, giyinmiş kuşanmış büyük odanın ortasında durmuş, onu bekliyordu. Ali Onbaşı büyük bir coşkuyla onun ayaklarına kapanıp üç kere öptükten sonra gene niyaza durdu, elini aldı dudaklarına, alnına götürdü. Anacık Sultan, "Berhudar ol oğlum," diye, onu omuzundan tuttu kaldırdı. Kertiş Ali Onbaşı dudakları kıpır kıpır dualar okuyor, zangır zangır da titriyordu.

Anacık Sultan, dudaklarında ince bir gülümseme:

"Ali Onbaşı," dedi, "ben hazırım, günlerdir sizi bekliyordum, geciktiniz."

"Çok kar vardı Sultanımız."

Ali Onbaşının titremesi durmuyordu.

"İstersen haydi gidelim. Ya da Yüzbaşına söyle, dışarda çok soğuk var, bir çorbamızı, bir acı kahvemizi içsin. Bu Ocağa gelip de bir kaşık çorbamızı içmemek olmaz."

"Hemen gidip Yüzbaşıma söyleyeyim."

Koşarak dışarıya çıktı, heyecanından tıkanıyordu neredeyse:

"Yüzbaşım, Yüzbaşım Anacık Sultan bizi bir kaşık çorba içmeye çağırdı. Kırkgöz Ocağının çorbasını içmek kime nasip olmuşsa, Allah onu kazalardan belalardan her zaman saklamıştır," dedi, onun gözlerinin içine yalvararak baktı.

"İstemez, al getir onu."

"Yüzbaşım, bir çorba içmekle ne olur ki, hazır Ocağa gelmişken... Kırkgöz Ocağını ziyaret yarım Kabe sayılır. Allah, Kırkgöz Ocağının bir kaşıcık çorbasını içenleri hastalıklardan, kurşunlardan korur."

"İstemez, çabuk git o kadını getir."

Kertiş Ali Onbaşı içeriye girdi:

"Sultanım, Yüzbaşı gelmiyor," diye özür diledi. "Haydi gidelim."

Kocaman açılmış gözlerle sağa sola bakındı.

"Ne istiyorsun Ali Onbaşı?"

Ali Onbaşı bir kız çocuğu gibi utangaç:

"Bir kaşık çorba var mı acaba?"

Anacık Sultan ona eliyle mutfaktaki ağzı açık üstü buğulanan büyük, islenmiş kara kazanı gösterdi. Kertiş Ali koşarak kazana gitti, yandaki kepçeyi aldı, çorbaya daldırdı, üfleyerek, ağzı yanarak içti, gene koşarak Anacık Sultanın yanına geldi:

"Haydi gidelim, içtim," dedi. "Varsın onlar içmesin. Onlar, o Yüzbaşı Kırkgöz Ocağını, onun kerametlerini bilmezler ki... Çok şükür, Allah bana Kırkgöz Ocağının çorbasını nasip etti."

O önde, Anacık Sultan arkada dışarıya çıktılar.

Yüzbaşı:

"Kelepçele şunun kollarını," diye çok sert, gözlerinden kıvılcımlar saçarak buyurdu.

Ali Onbaşı, Yüzbaşının önüne geldi dikildi, boyun büktü:

"Yaşlı bir kadındır, üstelik de Anacık Sultandır, bunun ellerini kelepçelemesek olmaz mı?"

"Olmaz," diye bağırdı Yüzbaşı. "Derhal kelepçele".

Anacık Sultan, "Gel, yavrum Ali Onbaşı," diye gülümseyerek ellerini uzattı, Ali Onbaşı, elleri titremekten uçarak onun bileklerine kelepçeyi taktı. Bu sırada da sırmalı bir Maraş abası giymiş, o deminki kapıyı açan adam elinde büyük bir kamış sepetle geldi.

Anacık Sultan Yüzbaşıya dönerek:

"Bunun adı Bünyamin. Geyikler çobanı Mülayim Hazretlerinin ortanca oğludur. İzin verirsen o da bizimle gelecek."

"Ne iş yapacak," diye, kaşlarını çatarak sert sordu Yüzbaşı.

"Yol çok uzun," diye yumuşacık, inceden gülümseyerek açıkladı, "çok da kar var. Ben sizin başınıza bela olmayayım, diye... İzin versen iyi olur, Bünyamine."

Bünyamin kırmızı postalları, dizleme nakışlı çorapları, kahverengi el dokuması şalvarıyla karşıda, elinde sepeti bir heybet gibi duruyordu.

"Peki, gelsin."

Önde Yüzbaşı, arkada Bünyamin, onun yanında süklüm büklüm Kertiş Ali Onbaşı, arkada candarmalar, hepsinin de ayaklarında hedik, yürüyorlardı. Yamaçtan aşağıya inmek çok zordu. Anacık Sultan her birkaç adımda bir yere yuvarlanıyor, bir tek onun ayağında hedik yoktu, Bünyamin koşarak onu yerden kaldırıyor, karın üstüne koyuyor, bileklerindeki kelepçeden dolayı dengesini yitiren kadın biraz sonra gene yuvarlanıyordu.

Bünyamin sonunda dayanamadı, Kertiş Ali Onbaşıya yanaştı:

"Anacık Sultanı sırtıma almalıyım, o, çok yaşlı. Böyle giderse onu kasabaya ulaştıramazsınız," diye kulağına fısıldadı, Kertiş Ali Onbaşı da Yüzbaşının yanına gitti, o da onun kulağına aynı sözcükleri yineledi. Yüzbaşının yüzü taş gibi gerildi, ona karşılık vermedi, yüzüne de bakmadı. O, çok başka şeyler düşünüyor, endişeleniyordu. Kertiş Ali Onbaşı sözlerini birkaç kere daha yineledikten, Yüzbaşıdan karşılık olarak bir sözcük bile duymadıktan sonra Bünyaminin yanına döndü, gözleri yaş içinde kalmıştı, "Olmuyor," dedi.

Sarp yamacı aşağıya ininceye kadar Anacık Sultan, sonunda Bünyamin onun koluna girdiği halde, on beş yirmi kez yuvarlandı.

Yamacı inince, karları savuran, ormanın ağaçlarını biribirine katan, göz açtırmayan dehşet bir fırtına başladı. Yüzbaşı, askerler bile bu korkunç fırtına içinde oradan oraya savruluyorlar, yüzleri, elleri ayakları donuyor, gece yarısından önce

aşağıdaki köye ulaşmaları gittikçe güçleşiyordu. Hepsinin de bıyıkları donmuştu.

Bünyamin Anacık Sultanı Kertiş Aliye bırakıp Yüzbaşının yanına vardı:

"Yüzbaşım," diye, ona sesini duyurabilmek için bağırdı, "Anacık Sultan, böyle giderse çok dayanamaz ölür, onu sırtıma, sırtımda da donar, kucağıma almalıyım."

Yüzbaşı:

"Al," dedi.

Bünyamin de, Kertiş Ali de buna sevindi.

"Kelepçe buz tutmuş."

Bünyamin sırtından abasını çıkardı Anacık Sultana sardı.

Anacık Sultandan hiçbir ses çıkmıyor, başına ne gelirse gelsin, öyle taş gibi, ölü gibi susuyordu.

Gün battı, karanlık düştü, fırtına gittikçe azıtıyordu. Yanlarında, buralarını iyi bilen Bünyamin olmasa fırtınada yitecekler, bu derin derenin dibinde de ölülerini, bahara kadar kimseler bulamayacaktı, Bünyaminin kılavuzluğunda şafağa karşı derenin üstüne çıkabildiler. Fırtına onları yere seriyordu. Bünyamin Anacık Sultanı abasına sarmış, onu kucağına almış, kelepçeli kadını kendi sıcaklığıyla ısıtarak gidiyordu. Köye az kalmıştı, gün ışıyordu ki alacakaranlığın içinden, mekanizma şakırtılarıyla bir ses geldi:

"Yüzbaşı Faruk, Yüzbaşı Faruk ben İnce Memedim, sana teslim ol, demiyorum, şimdi seninle çarpışmak da istemiyorum, yanındaki Anacık Sultana bir zarar gelmesin, diye. Onu bırak da git. Yolunu kesmeyeceğim. Bu sefer seni Anacık Sultana bağışladım."

Yüzbaşı:

"Bünyamin, evladım, o kucağındakini al götür eşkıyalara," diye buyurdu, yumuşacık.

Öfkesinden dişlerini sıkıyor, çenesi çatırdıyordu.

Bünyamin kucağındaki değerli emanetiyle karşı kayalığın arkasını şavullayarak koştu, kayalığın ardından çıkan İnce Memed onları yarı yolda karşıladı:

"Anacık Sultan nasıl?" diye sordu.

"İyi," dedi Bünyamin.

Eşkıyalar, yanlarında birçok yamçı, kepenek getirmişlerdi. Anacık Sultanı bir yamçıya sıkı sıkıya sardılar, candarmaların gittikleri yönün tersine yürüdüler. Derin derenin büyük kıvrımındaki köy onları bekliyordu, öğleye doğru köyü tuttular. Kadınlar en sıcak, en güzel bir odada Anacık Sultana yatak hazırlamışlardı. Ocağa kütükler attılar, çay pişirdiler, yağ bal kaynattılar, Anacık Sultan az bir sürede kendine geldi, kadınlarla şakalaştı. Sonra da İnce Memedi çağırdı:

"Gülüm oğlum," dedi, "sen beni candarmaların elinden aldın ya nerelere götüreceksin, beni bu yaştan sonra eşkıya mı edeceksin?"

"Sen nasıl buyurursan Anacık Sultan."

"Beni götür candarmalara teslim et. Biliyorum, bu senin için kolay olmayacak."

Memedin arkasında duran Ferhat Hoca söze karıştı:

"Seni teslim edersek onlara, seni Arif Saim istemiş, seni o yaşatmaz."

"Ölüm Allahın emri," diye gülümsedi Anacık Sultan.

"Sana hakaret ederler, etmediklerini bırakmazlar." "Biliyorum," dedi Anacık Sultan, "o da Allahın emri."

İnce Memed, Ferhat Hoca, köylüler hepsi her yerden Anacık Sultana yüklendiler, onun inadını kıramadılar, Faruk Yüzbaşıya haber gönderdiler. Kabul ederse, Anacık Sultanı kasabaya köylüler indirecekler, Kara Hasanın değirmeninde kadını ona teslim edeceklerdi.

Sabahleyin uyandıklarında kar dinmiş, geyikler çobanı Mülayimi, geyik postlarına sarınmış, Anacık Sultanın kapısı önünde elpençe divan durmuş, boyun bükmüş bekler buldular.

"Olmaz," diye haber gönderdi Yüzbaşı, "Anacık Sultanı verirlerse ben kendim götürürüm. Başka da hiçbir şartı kabul etmem."

İster istemez, Anacık Sultanı yünlülere sardılar sarmaladılar omuzlarına güzel bir yamçı attılar, yumuşak Çerkez eyerli bir ata bindirdiler, atın yularını Bünyaminin eline verdiler, Yüzbaşıya gönderdiler. Yüzbaşı, Anacık Sultanın geri dönmesine çok sevindi. Onun, eşkıyaları zorlayarak geri döndüğünü öğrenmişti. Bu sefer onun bileklerine kelepçe takmadı. İnce

Memede karşı içindeki öfkesi gittikçe artıyordu. Hemen yola düştüler.

Anacık Sultanın, Arif Saim Beyin buyruğuyla Ocaktan alınarak kasabaya götürüldüğü, bir anda bütün Torosta duyulmuş, köylüler onu görmek için, genç yaşlı, hasta sayrı, geçtiği yollara dökülmüşlerdi. O geçerken elpençe divan duruyor, dualar okuyor, onun atının bastığı yerleri öpüyorlardı. Birçoğu da dayanamayıp ağıt yakarak ağlıyorlardı.

İnce Memedin Anacık Sultanı kaçırdığı onun bu kaçırılmayı kabul etmeyerek zalimlerin kelepçelerine ince bileklerini uzattığı da bütün Torosta duyuldu, birkaç gün içinde de bu ilginç haber bütün Çukurovayı, Akdeniz kıyılarını da sardı.

Çukurovaya inerlerken beş kere boraya, fırtınaya tutulmuşlar, beş keresinde de hiçbir telefat vermeden kurtulmuşlardı. Bu öldürücü yolculuğa, hiç beklemedikleri halde Anacık Sultan bile, ölümcül hale gelmesine, eyerin kaşına yapışarak ancak atın sırtında kalabilmesine karşın dayanmıştı.

Arif Saim Bey, her gün biraz daha öfkelenerek Anacık Sultanı bekliyor, dağlardan bir haber alamayınca da, kendisini yenemiyor, otomobiline biniyor Adanaya gidiyor, oradan da Ankaraya kadar uzanıyor, bakıyor ki Ankarada hiç kimsenin İnce Memed var mı yok mu, hiçbir haberi yok, sevinerek, ama içinde, nasıl olsa İnce Memed olayını bütün boyutlarıyla, kepazelikleriyle, iş daha uzarsa bir gün duyacakları ağır kaygısıyla kasabaya dönüyor, yerinde duramıyor, beklemekten gözlerine uyku girmiyor, sabahtan akşamlara kadar yanından ayırmadığı kasaba ileri gelenlerini yiyip bitiriyordu.

Yüzbaşının, Anacık Sultanla birlikte geldiğini haber verdiklerinde artık bekleme direnci sonuna gelmişti. Hemen Candarma Komutanlığına koştu, komutanın odasına azgın, saldırgan bir boğa gibi düştü. Daha masaya oturmadan:

"Bana Yüzbaşıyı çağırın," diye bağırdı. "Hemen, derhal."

Yüzbaşı apar topar geldi, sıkı bir selam çakıp dimdik ayakta durdu:

"Buyurun Kumandanım."

Arif Saim Beyin onu günlerdir ne biçim beklediğini, nasıl

öfkeden deli divaneye döndüğünü, gelir gelmez ona bütün ayrıntılarıyla anlatmışlardı.

"Ne oldu böyle sana Yüzbaşı?" diye tepeden, alaylı konuştu Arif Saim Bey. "Seni gözleye gözleye gözümüz dört oldu. Duyduk ki muhterem Yüzbaşım, zatını İnce Memed esir almış, sen de Anacık Sultanı ona teslim ederek canını ve şerefini, ne kadar kurtarabilmişsen kurtarmışsın. Duyduk ki, bu yaşlı kaltağa borçluymuşsun hayatını. Bari onu rahat getirebildin mi, incitmeden?"

"Çok yaşlı efendim."

"Şimdi nerede o orospu?"

"Aşağıda, nezarette."

"Bari kuştüyü döşekler serdin mi hayatını borçlu olduğun o ihtiyar orospuya."

"Çok hasta efendim."

"Bari doktorlar, büyücüler götürdün mü o vatan haini büyücüye?"

"Ölecek diye korktum efendim. Ölecek de onu zatınıza ulaştıramayacağım diye korktum."

"Demek korktun ha," diyerek acı acı güldü Arif Saim Bey, ayağa kalktı, odanın içinde gitti geldi. Ortada dimdik durmuş kalmış Yüzbaşıyı durarak tepeden tırnağa süzdü.

"Git, şimdi getir bana o orospular sultanını," dedi, ağzından çıkan her söz bir yılan ıslığı gibiydi. Yüzbaşı ürperdi.

Biraz sonra Anacık Sultanı iki candarma kollarına girmişler getirdiler.

"Bırakın onu."

Candarmalar, Anacık Sultanın kolundan çıktılar, kadın, onlar kolundan çıkar çıkmaz yere sağılıverdi. Yüzü sapsarıydı, dudakları buruşmuş, gözleri çukura kaçmış, avurtları çökmüştü. Yerden, ayağa kalkmak için çabalıyor, duvarlara tutunuyor, ellerini döşemeye bastırıyor, yanındaki sandalyaya yapışıyor, bir türlü ayağa kalkamıyordu.

"Kaldırın şunu ve ayağa dikin ve de koluna girin. Ali Onbaşı, sen!"

Kapının ağzında duran Ali Onbaşı koştu, Anacık Sultanı okşar gibi, incitmeden yerden aldı, candarmanın da yardımıyla ayağa dikti.

"Söyle bakalım kadın, sen büyü yapıyor, halkı aldatıyormuşsun?"

"Ben büyü yapmam. Bunu sana kim söylediyse yalan söylemiş. Bizim Ocağımızdan hiçbir zaman bir büyü, sihir sadır olmamıştır."

"Sen keramet gösteriyormuşsun, sizin ocak keramet ocağıymış. Sen halka yayıyormuşsun ki, İstiklal Harbini, Yunan savaşında sizin ocaktan gönüllü giden on altı kişi kazanmış. Bize esir düşen Yunan askerleri diyesilermiş ki, biz hiç Türk askeri görmedik, bizimle dövüşenler, bizi yenenler o on altı yeşil donlu kişiydi. Doğru mu bütün bunlar?"

Kaşlarını çatarak, kendisine büyük güvenle:

"Doğru," dedi Anacık Sultan. "Yalnız Yunan askerleri görmemişler bizim yeşil donluları, Türk askerleri de görmüşler. Şu Çukurovada, şu dağlarda Yunan harbine gitmiş kime sorarsan, sana, ordunun önünde dövüşen yeşil sarıklıları söyler."

"Pekiyi, ne oldu bu evliyalara, hepsi şehit mi oldu?"

Arif Saim Bey acı gülüşüyle birlikte alay dozunu da artırıyor, bu da Anacık Sultanın gözünden kaçmıyor, öfkeleniyor, rahat soluk alamıyordu. Bunu gören Arif Saim Bey candarmalara, kadını sandalyaya oturtmalarını söyledi.

"Onların hiçbirisi şehit olmadı. Bizim Ocağın erkekleri hiç şehit olmazlar, hep gazi olurlar."

"Şimdi neredeler senin o gaziler."

"Bizim Ocağın gazileri hep Kırklara karışırlar."

"Demek hep böyle yalanlarla kandırıyorsunuz halkı ha?"

"Sen öyle bil."

"Sizden, bu yalanlarınızdan ne zaman, ne zaman kurtulacak bu millet?" diye masayı yumrukladı Arif Saim Bey. Odanın penceresinin camları zangırdadı.

"Bizim Ocaktan, bin yıldır yalan söyleyen bir tek kişi bile çıkmamıştır. Bizim Ocağımıza değil yalan, eğri odun bile giremez. Kırkların, pirlerin, ala gözlü ermişlerin ocağıdır bu Ocak."

"Ya senin kerametlerin?"

"Ne benim, ne de Ocağımızın hiçbir kerameti yok."

"Sen ölüleri bile diriltirmişsin, yaralıları, kalbi bile parça-

lansa sıhhatlerine kavuştururmuşsun. Bunu da inkar et bakalım. Sende keramet yok da bunlar ne ya?"

"Bende keramet yok. Keramet çiçekte, ağaçta, otta, kuşta, böcekte, insandadır. İnsanları benim kerametim değil, benim, binbir çiçekten, ottan, topraktan, ağaçtan süzerek çıkardığım ilaçlar iyi eder."

"İnce Memedi de ilaçlarınla mı iyi ettin?"

"İlaçlarımla."

"Sen büyücü değilsin de, başta İnce Memed, eşkıyalara, üstünde dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz dua yazılı gömleği niçin verdin?"

"Onlara kurşun geçmesin, diye."

"Demek o katillere, o her birisinin boynunda on on beş cinayet olan kişilere devletin kurşunu geçmesin, diye, öyle mi?"

"Onların katil olup olmadıklarını Allah bilir."

"Her birisinin parmağına o taçlı yüzüğü sen taktın değil mi, korkmasınlar, hastalanmasınlar, onlara kurşun değmesin diye, demek, bu kan içici asilere..."

"Ben verdim."

"Üstelik de ocak mı bucak mı ne, o gericilik cehennemini bu katillere sen yatak yaptın, değil mi?"

"Onlara Ocağımızı yatak yapmadım. Zaten onlar da benden böyle bir şey istemediler."

"Yaptın. Bütün deliller gösteriyor ki... Sen... Sen... Sen..."

Masadan kalktı, kıpkırmızı kesilmiş, boyun damarları şişmiş, alnında boncuk boncuk terler, öfkeden boğularak, ayaklarını yere vurarak bağırmaya, kendinden geçerek yırtınmaya başladı.

"Yaptın, yaptın... Söyle kadın..." Parmağını onun gözlerine doğru ok gibi fırlattı, "söyle, söyle kadın, siz, tekkeleri kapattık diye o zavallı eşkıyaları kışkırtarak üstümüze salıyorsunuz değil mi? Söyle kadın, söyle orospu."

Durdu, kadına alay edercesine baktı, bekledi, acaba Anacık Sultanın bu ağır söze tepkisi ne olacaktı? Anacık Sultan, ona şöyle bir tepeden, küçümser baktı. Arif Saim Bey birden küçüldü. Küçülmesiyle de öfkesi kudurdu:

"Söyle, söyle, söyle orospu. Bütün Toros dağlarının üstünden geçtiği orospu, söyle."

Anacık Sultanın sapsarı yüzü gülümser gibi etti, boynunu sağa, yana yıktı.

"Benimle alay ediyorsun değil mi fahişe? Söyle fahişe, söyle!"

Arif Saim Bey gidiyor geliyor, Anacık Sultanın önünde durup ayaklarını yere vuruyor, bağırıyor çağırıyor, Anacık Sultan taş kesilmiş susuyordu.

"Bana, bana, Arif Saime şimdiye kadar hiç kimse böyle bir hitapta bulunamadı. Sen bana en büyük hakareti ediyorsun. Bak, dudakların oynuyor, kendin susuyorsun. Dudakların oynuyor. Kendin susuyorsun. Kendin, kendin, kendin susuyorsun. Ben senin ne konuştuğunu, ne sustuğunu bilmiyor muyum sanıyorsun... Sen kim oluyorsun da, oluyorsun da, oluyorsun da kaltak, katmerli orospu, benim karımı, ölmüş annemi ağzına alıyorsun. Söyle fahişe sen kim oluyorsun da... Duydum, duydum, senin ne söylediğini dudaklarının kıpırdamasından anladım. Sen, sen kim oluyorsun da... Her gün dağlarda yüz çobanın altına yatan orospu. Yatıp da gene doymayan fahişe, sözünü geri al, geri al..."

Arif Saim Bey kendinden geçiyor, gözü dönmüş çırpınıyor, bağırıyor, yırtınıyor, duvarları, eski konağı sallıyor, öfkelendikçe öfkeleniyordu. Sonunda edemedi, tabancasını çekti Anacık Sultanın alnına dayadı, gözleri yalım yalımdı, dişlerini sıkarak:

"Sözünü geri al fahişe," dedi. Sesi yılan ıslığı gibi çıkmıştı. "Yoksa şu anda beynin paramparça olur. Sözünü derhal geri al fahişe. Susma fahişe. Konuş da ne konuşursan konuş fahişe. Susma böyle bir küfür dağı gibi. Bana daha fazla susarak hakaret edemezsin. Sözünü geri al ve susma."

Anacık Sultan soğukkanlıydı, durumunu hiç bozmuyordu.

Arif Saim Beyin tabancalı eli titriyordu. Tabancanın namlusu kadının alnında gidip geliyordu. Kadından umudunu bir iyice kesmiş Arif Saim Bey böğürdü:

"Söyle, söyle, söyle fahişe, anam avradım olsun seni öldürürüm. Söyle ve de susma. Ve de ölü, vefat etmiş anamı ağzına alma. Hem de susma. Susmak sövmektir. Hem de çok ağır bir hakarettir. Lütfen, orospu lütfen... Bin beş yüz çobanın... Evet

ve de... Benim karım ve de annem, mübarek ve hem de sen orospu susarak bana, anneme ve hem de karıma... Sen bir fahişe ve hem de dünya orospususun. Tamam mı?"

Anacık Sultan başını kaldırdı gözlerini, küçümseyerek, gülümseyerek onun yüzüne dikti, bir bokböceğine, solucana bakar gibi baktı. Öyle bir tavır takındı ki, senin gibisilerin yüzüne böylesine bakmak bile insanı küçültmeye yeter, der gibi.

Arif Saim Bey gibi yüreği taşa kesmiş bir adam bile bu bakışların altında ezildi ufaldı, ortadan silindi gitti. Sağa sola döndü sustu, bağırdı, gene sustu. Kötü durumdaydı, kurtulmanın bir yolunu bulamıyordu. Anacık Sultan onun tetiğe basmasını dört gözle bekliyordu. Bunu anlayınca dünya başına yıkıldı. Bir süre suskun olduğu yerde durdu bekledi. Kendisini bu durumdan kurtarmanın bir yolunu bulmalıydı. Kafası son hızla çalışıyordu. Kadın şimdi koskocaman bir suskunluktu. Tabancasını kadının alnından çekti beline soktu. Biraz dinginlemişti nedense. Odanın içinde geniş adımlarla volta atmaya başladı, öfkesi, heyecanı geçince mendiliyle alnını, yüzünü kurulayarak geldi gene kadının önünde durdu.

"Bak Hatun, sana çok ciddi olaraktan söylüyorum, ya şu anda sözünü geri alacaksın, ya da senin başına gelen bu dünyada hiçbir kadının başına gelmemiş olacak. Şimdi seni beş dakika bekleyeceğim. Ya bu cehennem misali sükutunu bozacak, ya da... Bak ben şimdi sana fahişe diyorum. Üstünden de bin çoban geçti diyorum. Daha susacak mısın?" Saatını çıkardı, kapağını açtı, bakarak masaya yürüdü, gözlerini saattan ayırmadan sandalyaya oturdu. Ortalıktan ses çıkmıyor, saatın tik takları olduğu gibi duyuluyor, zaman da bir türlü geçmek bilmiyordu. Arif Saim Bey bu arada birkaç kez gözünü saattan ayırıp Anacık Sultana baktı, kadın taş kesilmiş susuyor, suskunluğu da gittikçe korkutucu bir durum alıyordu. Böylece, gözleri saatla Anacık Sultan arasında mekik dokuyarak beş dakika doldu.

"Demek hep böyle taş gibi, toprak gibi susacaksın fahişe. Demek böyle susarak bana hakaret edeceksin. Demek ben de bütün bu hakaretleri yutacağım ha... Demek biz İstiklal Harbini... Demek ha demek... Demek ha..." Fazla ileri gittiğini anladı. Bu yaşlı kadının karşısında, şimdiye kadar hiç kimsenin karşı-

sında böylesine ne küçülmüş, ne de bocalamıştı. "Büyücü," diye bağırdı. "Sen bir büyücüsün. Demek benim, annem de, karım da ha... Demek... Seni şeytanın orospusu, seni şeytanın..."

Durdu, bekledi. Umutsuzluğu son kertedeydi. Ama o, ama o Arif Saim Bey onu kırmayı, kendi gözünde bile onu bir sürüngen, bir solucan haline getirmeyi bilirdi.

Çok dingin, kararlı:

"Demek konuşmayacak, sükutunu devam ettirecek, böylelikle beni kendi gözümde beş paralık edeceksin konuşmamakla. Günah benden gitti. Şimdi beni bekle öyleyse, bak kadın, şimdi sana ne söyleyeceğim, beni can kulağıyla dinle. Bak, şurada şu kadar candarma var." Oradaki askerlere Yüzbaşıya döndü, "Sizlerden özür diliyorum, bak kadın, elimizde yirmi, yirmi bir yaşlarında taş gibi delikanlılar var hem de yüzlerce. Seni önce Kertiş Ali Onbaşıya teslim edeceğim, o senin sükutunu bozduramazsa, bu sefer de delikanlıları senin üstüne salacağım, emredeceğim, bu taş gibi delikanlıların hepsi birkaçar sefer senin üstünden geçecekler. Seni beğenmezler belki, pörsümüşsündür ya, onlar gençtirler ve de benim emrimi dinlerler ve de vatan hizmeti olaraktan bu hizmeti yerine defalarca getirirler. Anladın mı? Sus bakalım şimdi, sus! Evliyalığına da hiç güvenme. Bizim delikanlılar evliyalara daha meraklıdırlar. Evliyanın eti gevrek olur. Bizim delikanlılar, hem de taş gibi delikanlılar evliya ırzına geçmekten ayrıca büyük hoşnutluk duyarlar. Diyorlar ki, bakireymişsin de, o zaman, oooh, yaşadı bizim taş gibi yiğitler. Şimdi söyle bakalım büyük Ocak fahişesi, bin çobanın Toroslarda üstünden geçtiği... Susacak mısın ve hem de susarak bana hakaret edecek misin?"

O daha çok konuştu. Yalvardı bile. Ağzından bir tek sözcük çıksın yeterdi. Onu bağışlayacak, evine gönderecekti. Bir tek sözcük, bir damla bir ses... Anacık Sultan bana mısın demiyor kendi üstüne bir iyicene çelik kapılarını kapatmış, içeriye hiçbir şeyi sızdırmıyordu.

"Ali Onbaşı, kendi düşen ağlamaz değil mi?"

"Ağlamaz kumandanım."

"Şu zavallı kadını, dilsiz kalmış evliyayı konuşturacaksın ve hem de bütün söylediklerini bir bir ona geri aldırtacaksın."

"Baş üstüne kumandanım."

"Dikkat et öldürmeyeceksin. O, sonra candarmalarıma gerek olacak."

"O, bülbüller gibi konuşacak efendim. Susturmak için gücümüz yetmeyecek. Bütün sözlerini de geriye alacak. Bundan hiç kuşkun olmasın kumandanım."

"Haydi, öyleyse götür Sultanımızı." Sultanımız, diyerek Anacık Sultanla alay ediyordu. "Yarın sabah bütün sözlerini geriye almış olaraktan huzurumuza getirilecek olan bu kadın kendisi bülbül gibi şakıyarak, suskunluğunu bozacaktır. Senin gücün yetmezse, candarmalara teslim iktiza edecektir. O da olmazsa, ben onun suskunluğunu Avrupa konuşturma aletleri ve tekniğiyle bozmasını bilirim. Yarın sabah saat onda, sağ salim, bülbül gibi öterek, karga gibi şakıyarak... Huzurda... Onu öldürürsen, sükutunu kıramazsan, sen de kendini ölmüş bil. Senin de söyler dillerin söylemez olacak."

"Onun söylemez dilleri söyleyecek, kumandanım."

"Yüzbaşı, senden de, iri yapılı on tane candarma isterim taş gibi, anladın ya..."

"Anladım efendim."

"Belki on candarma yetmez, Anacık Sultana. Malum ya, kendileri çok yaşlıdırlar. Bir on tane taş gibi oğlan da yedekte beklesin."

"Baş üstüne kumandanım."

"Haydi götürün onu. Ali Onbaşı göreyim seni."

"Taş olsa da kumandanım, ona sözünü geri aldıracağım."

Candarmalar, Anacık Sultanın koluna girdiler. Kadın ayakta duramıyordu. Ayakları sürüklenerek gözaltına götürdüler. Gözaltı eski yapının penceresiz bodrumundaydı. İçerde, ölgün, şişesi yarı yarıya islenmiş, kör ışıklı bir küçük lamba yanıyordu. Anacık Sultanı getirdiler, köşeye diktiler. Kadın ayakta duramadı, aşağıya, çimentonun üstüne içi boş bir çuval gibi indi. Ortalık ağır, nemli, küfle karışık, insanın burun direğini sızlatan ağır bir kokuyla kokuyordu.

Kertiş Ali Onbaşı candarmalara buyurdu:

"Çabuk, çabuk Anacık Sultanımıza, Şahımıza, ermişimize bir koltuk getirin. Vay benim gözüm çıksın da önüme aksın da,

şu güzel dünyayı görmek nasip olmasın da, Sultanımız, kuru çimentoların üstünde oturmaya layık mı, çabuk çabuk, en güzel, en yumuşak koltuğu getirin..."

Gitti, Anacık Sultanı yerden kaldırdı, kadın zayıf, tüy gibiydi. Koltuk gelinceye kadar onu ayakta tuttu.

"Aman Anacık Sultanım, aman kulun kurbanın olayım, benim kusuruma kalma, bana gönüllenme, nolursun, kulun kurbanın olayım evliyam, seni buraya atan ben değilim. Yüzbaşım da değil, o büyük mebus, Ankaradan gelen Arif Saim Bey de değil, canım güzelim, analar anası biz sana inandık iman ettik. Senin Ocağına yüzümüzü sürdük. Bu işte bizim hiçbir suçumuz yok. Emir büyük yerden, Ankaradan, Allahın emri emirdir. Büyük yerin emri de büyük emirdir. Nolursun bize bir kötülük düşünme. Sana fahişe, dedi, ne bilsin Arif Saim Bey senin kim olduğunu. Onun ağzı alışmış da, o her gördüğü, senin gibi güzel kadına fahişe der. Alışmış bir kere. Alışmış insan da kudurmuş köpekten daha beterdir. Ne olur sözünü geri alsan da..."

Bu sırada da candarmalar yukardan, eski püskü, her bir yanı dökülen, toz içinde kalmış bir koltuğu getirdiler, Kertiş Ali Onbaşı Anacık Sultanı kaldırdı, usulca koltuğa yerleştirdi.

"Hah işte şöyle, Anacık Sultanlar, ermişler, Ocak ululuları böyle padişah koltukları gibi koltuklara otururlar."

Ali Onbaşı, hem konuşuyor, hem de Anacık Sultanın yöresinde telaşla dönüyordu.

"Candarmalar."

"Buyur Onbaşım," diye candarmalar hazırola geçtiler.

"Bizim eve gideceksiniz, hanıma benden selam söyleyeceksiniz, evdeki en yumuşak döşeği en ak çarşafı, kuştüyü yastığı, yün yorganı versin. Hanıma söyleyin ki, bu gece Anacık Sultanımız bizim has misafirimizdir. Ona çok güzel bir yayla çorbası yapsın..."

Eğildi, sağ dizini yere koydu, Anacık Sultanın elini aldı, üç kere öpüp başına götürdü, geriye çekildi, lamba ona çok sönük geldi, uzandı duvardaki çiviye asılmış lambanın fitilini kaldırdı, ortalık biraz daha ışıdı, az geriye çekildi Sultanın huzurunda elpençe divan durdu. Anacık Sultan başını azıcık

kaldırdı ona bakar gibi yaptı, azıcık da gülümser gibiydi. Ali Onbaşı, hemen koştu ellerine sarıldı.

"Demek, demek sözünü geri alıyorsun. Neee, almıyor musun? Al, al anacığım al, nolursun al da beni kurtar anacığım. Beni kurtar, benim canım da varım da, çoluk çocuğum da senin yoluna kurban. Sen sözünü geri almazsan, kulağınla da duydun ya şu yukardaki yezid beni öldürür, ocağımı söndürür, ıssız kor yuvamı. Benim katilim, benim kanlım olma Anacık Sultanım."

"Vay benim iki gözüm de önüme aksın Anacık Sultanım, bak, candarmalar bekliyorlar, çorba, yayla çorbası gönderecek sana bizim hanım, bol naneli. Vay, benim Allah belamı versin, sen günlerdir ağzına bir lokma bile koymadın, insanın bu telaşta aklı başında kalmıyor ki... Söyle Anacık Sultan, başka ne istiyorsun? Bal mı, börek mi, kızarmış tavuk mu, pirzola mı, ne istersen... Söyle Anacık Sultanım. Ben seni böyle mi ağırlardım, emrin gözü kör olsun, emir yüksek yerden... Ne istiyorsan söyle ala gözlü ermişim. Benim de elimden bundan başka bir şey gelmiyor ki... Söyle ne istiyorsun?"

Kadın koltuğun bir köşesine küçücük büzülmüş, gözleri koskocaman açılmış yalnız bir çift göz olmuş çıkmıştı. Ali Onbaşı onun gözlerini görünce ürperdi, korktu, kaçacak bir yer aradı, sağa sola döndü, gözden bir türlü kurtulamıyordu. Lambanın fitilini indirdi, göz gene onu delip geçiyordu.

"Anacık Sultan," dedi, "Anacık Sultan, ayaklarına, ayaklarının tırnaklarına kurban olayım bana bir kötülük yapma. Ben hemen sana yiyecek, yatak getiriyorum, benim kusuruma bakma. Emir büyük yerden, ferman Ankaradan. Yoksa seni ben bu gece burada, bu pis yerde hiç bırakır mıydım. Bağışla bu fıkara, bu Allahın kemter kulunu."

Birkaç kere koltuğun yöresinde daha döndü, onu bir titreme aldı, eli ayağı çözüldü. Edemedi, gene kadının önünde niyaza durdu, bir elini alıyor, öpüyor, onu bırakıp ötekini alıyordu. Titremesi de durmadan artıyordu. Sonunda, edemedi, kendini dışarıya attı, arkasından da candarmalar geldi. Kapıdaki nöbetçiye, "İçerde kim var, biliyor musun, Anacık Sultan var," dedi, "ona mukayyet ol... Ben gelinceye kadar... Kapıyı da kilitle...

Sıkı dur... Gözleri... Belki de buradan şimdi çıkar da gider... Kapılar açılır, duvarlar yıkılır kaçar da gider. Mukayyet ol ha... Göz, göz, gözleri..."

Candarmalarla birlikte koşarcasına komutanlıktan çıktı, yolda, o delici, öldürücü göz hep üstündeydi, onu eziyor, elini ayağını çözüyordu. İçinden de boyuna dualar ediyordu. Yıkılsın duvarlar, açılsın kapılar da, Anacık Sultan, bir kerameti var ise, çıksın da gitsin, çıksın da gitsin, çıksın da gitsin... Gitsin, gitsin, gitsin. Ben de dönünce onu bulamayayım. Kurtulayım bu beladan. Demek, ermiş demek de buymuş. Eve geldi, merdivenleri dizleri kırılarak çıktı. Hanımı onu merdivenin başında karşıladı:

"Ne oldu sana böyle," diye korkuyla sordu. "Anacık Sultan sana bir şey mi yaptı Alim, konuşmadı, sözünü geri almadı mı?"

Ali körük gibi soluyordu. Yüzü allak bullaktı, kendisini sandalyaya bitkin attı. Yanındaki candarmalar da ondan daha kötüydüler. Korkudan gözleri pörtlemiş, yüzleri gerilmişti.

"Bir su, bir su avrat, bir su... Gözleri."

"Ne olmuş gözlerine?"

"Bir su."

Kadın gitti, bir bakır tasla küpten suyu aldı getirdi. Ali, bakır tası bir dikişte bitirdi.

"Bir su."

Kadın koşarak, eli ayağına dolanarak küpe gitti bir tas daha su aldı getirdi. Ali onu da bir dikişte içti.

"Bir su."

Kadın koşarak gidiyor, bir tas suyu getiriyor, Ali bir dikişte içiyor, bir su, diyordu arkasından da... Kadın ne kadar su getirdi, Ali ne kadar içti kimse farkında değildi. "Bir su."

Onun arkasından da candarmalar da su istediler. Onlar da Ali gibi suya doyamıyorlardı. Gidip gele gele kadının ayaklarına kara su indi. Su faslı bittikten sonra Ali kendini azıcık toparladı.

"Evde yiyecek olaraktan ne varsa, hemen. Anacık Sultan acından öldü. Günlerdir yemedi, içmedi. O, ölürse ben de öldüm. Hepimiz öldük. O, ölürse başımıza taş yağacak. O, ölürse

bu dünyayı seller, yılanlar, zelzeleler götürecek. O, ölürse bu dünya yıkılacak. Amanın avrat, bu dünya onların yüzü suyu hürmetine ayakta duruyor, biz de onlara fahişe diyoruz. Hiç olur mu, o da sözünü geri almıyor, hiç alır mı. Yiyeceğin var mı... Ak çarşafı, yumuşak döşeği... Belki kapılar açılır da, belki duvarlar yıkılır da, ben de bu beladan kurtulurum. Ben bundan sonra bu dünyada da, öbür dünyada da iflah olur muyum ki..."

Kadın elini beline koydu, Alinin karşısına dikildi, sert bir sesle:

"Ali, Ali, Ali kendine gel," dedi. "Sen bugüne bugün bu hükümetin ortadireği bir Ali Onbaşısın. Ona sen fahişe demedin ki... Bize ne, bizim ne suçumuz var bunda... O da ermişse de, evliyaysa da kadınlığını bilsin. Koskocaman hükümetin anasına, avradına, kızlarına orospu demesin. Demişse de sözünü geri almazsa da..."

"Sus avrat, sus," diye bağırdı Ali. "Tövbe tövbe, tövbe de avrat. Amanın haş, haş, haşa. O Ocak büyük bir Ocaktır. Aman ha!"

Kadın soğukkanlı:

"Kim olursa olsun," dedi, dingin, güvenli. "Sen kendine gel. Bunda, bu işte bizim suçumuz yok. Emir büyük yerden. O avrat kendi kozunu Ankarayla kendi arasında pay etsin."

Ali Onbaşı:

"Amman avrat öyle konuşma. Ağzında dillerin çürür, çocuklarımızın başına bir hal gelir. Amman avrat, Anacık Sultana avrat deme. O Sultandır, ermiştir. Sen onun gözlerini görmedin de... Sen sus şimdi. Sen gırtlağına kadar günaha batıyorsun. Sen şimdi ona çabuk yemekler hazırla."

"Susmayacağım," diye dikeldi kadın. "Hiç de susmayacağım. O da kadınlığını bilsin." Sesi öfkeden çınlıyordu.

Ali Onbaşı ayağa kalktı, karısının gözlerinin içine baktı, çok alçak, duyulur duyulmaz bir sesle:

"Avrat sana sus diyorum," dedi.

Kadın, Ali Onbaşının böyle yavaştan konuşmasının ne demek olduğunu bilirdi, boyun eğdi, yüklüğe gitti, candarmalar da onu izlediler. Döşek, yorgan, kuştüyü yastık...

"Siz gidin, alın da bunları gidin. Yüzbaşı, Arif Saim Bey, ötekiler görmesinler bunları. Görürlerse, yeni Yüzbaşının yatağı deyin. Yiyecekleri de ben alır getiririm."

Candarmalar yatağı alıp çıktılar.

Kadın mutfağa girdi, kapıyı da arkasından kapattı. O da, Anacık Sultan için böyle konuştuğundan dolayı korkmuştu. Bir tek dua biliyordu, çorbayı pişirinceye kadar o duayı yineledi. Dışarda Ali Onbaşı, üstündeki öldürücü bir çift gözle cebelleşiyor, netse neylese o gözlerden bir türlü kurtulamıyordu. Mutfağın kapısını açtı, "Çorba pişti mi?" diye karısına sordu. Kadın, "Pişiyor," dedi. Ali Onbaşı bitkin, "Amanın çabuk... Gözleri..." Konuşmadı, kapıyı kapattı, kendisini köşedeki yeşil koltuğa attı, o da olmadı, kalktı, duvardaki geyik postu seccadeyi aldı, yere serdi, gitti dışarda, sofada aptes aldı, namaza durdu. Namaz kıldıkça, dualar okudukça kendine geliyordu. Duasını topladığında karısı yemekleri bir tamam pişirmiş, sefertasına koymuş, ayakta kendisini bekliyordu. Ali Onbaşı, duasını bitirip iki eliyle yüzünü sıvazladıktan sonra tespihini cebine koydu, ayağa kalktı, karısının elindeki sefertasını aldı:

"Korkma avrat," dedi, "Allah bizi bundan da kurtaracak, Yusufu kuyudan çıkaran Mevla, bir gün olup bize bakmaz mı dersin."

"Bakacak kurban olduğum Alim, Onbaşım, bakacak. Biz kul olana kötülük ettik mi? Bak, koskoca Hükümet kendi evliyasını hapse atıyor, ona fahişe de, diyor, biz de ona yemekler yapıyoruz ki birlikte parmağını da yersin."

Sonra boynunu büktü, yutkundu:

"Yemekler, o kadar güzel oldu ki... Otursak da... Çocuklar da birazdan gelirler, bir kerecik de birlikte yesek olmaz mı?" diye utangaç, kızararak konuştu.

Ali üzüldü:

"Ah avrat," dedi, "kimse kimsenin halinden bilmez ki, benim yemek yiyecek halim mi var. Anacık Sultan acından ölecek. Günlerdir... Ne o istedi, ne de biz akıl ettik..."

Çıktı gitti. Gözaltına geldiğinde birkaç candarmayı kapıyı tutmuş buldu.

"Ne oldu?"

"Bir şey olmadı Onbaşım."

"Yüzbaşı mı sizi gönderdi buraya?"

"Yoook, biz geldik. Hani dedik ki, kapı nasıl açılacak, duvarlar nasıl yıkılacak?"

"Ne oldu?"

"Bekledik, bekledik hiçbir şey olmadı."

Nöbetçi kapıyı açtı. Anacık Sultan koltuğun köşesine büzülmüş, daha da küçülmüş öyle oturuyor, gözleri de birkaç misli daha büyümüş öyle bakıyordu.

"Bir masa getirin. Yukardaki gümüş tepsiyi de alın gelin."

Candarmalar koşuştular. Ali Onbaşı masayı koltuğun önüne sürmeden eğildi, Anacık Sultana bir niyazda daha bulundu. Onun arkasından öteki candarmalar da niyaz ettiler. Onbaşı sefertasını açtı, yemek kaplarını tepsinin üstüne dizdi, ekmeği, kaşığı, çatalı bıçağı yan yana koydu:

"Buyur ye," dedi, "Anacık Sultanımız. Ah bizim gibi akılsızların gözü çıksın, ah seni bunca gün aç koyduk."

Çıktı. Yerinde duramıyordu. Çarşıya aşağı yürüdü, kahvenin önünden geçti. Herkes ona korkuyla baktı. İki çift kocaman açılmış göz sırtına yapışmış, o nereye giderse oraya gidiyordu.

Anacık Sultan, bir tuhaf, güzel, epeydir unuttuğu bir kokuyu aldı. Burun delikleri genişledi, gözlerini önündeki yemeklere dikti, elini uzattı, kaşığı alacakken, parmaklarını kızgın kora değmişçesine geriye çekti. Önündeki yemek dehşet kokuyor, içi kazınıyordu. Yemeye üç kere daha uzandı, üçünde de hemencecik elini geri çekti. Anasını düşünüyordu. Uzun boylu, kara saçlıydı. Ocağın bütün işlerini, bıkmadan, usanmadan o görüyor, kocaman kazanlarda pişen çok güzel kokulu yemeklerin, daha iyi pişmesi için mutfağa giriyor çıkıyor, aşçı kadınlara buyruklar yağdırıyordu. Hastalara, sayrılara dervişlerle birlikte dağlardan toplanmış kucak kucak çiçeklerle ilaç kaynatıyor, bu yüzden de bütün bedeni, geçtiği yerler çiçek özü kokuyordu. Ocakta çiçek kaynatma, ilaç çıkarma işi başlı başına bir uğraştı. Ocağın dervişleri, köylüler, köylü kadınları, kızları, çocukları bahar aylarında torbalarını alıyor, çiçek toplamaya dağlara yayılıyorlardı. Kimi bir ay, on gün, bir hafta, üç gün sonra dönüyor, torbalarını, çuvallarını, hurçlarını Oca-

ğın çimenli avlusuna boşaltıyorlardı. Avluda bir insan boyunu aşacak yükseklikte bir sürü çiçek öbekleri ortaya çıkıyor, bu çiçeklerden usta dervişler hangi çiçek, hangi hastalığa iyi gelir, günlerce çalışarak ayırıyorlar, avlu duvarlarının dibine kurulmuş kazanlarda bunları harlı ateşte kaynatıyorlar, çiçeklerin özlerini çıkarıp renk renk şişelere dolduruyorlardı. Çiçekleri kaynatma süresince ondan sonra da bütün Ocak, Ocağın yöresindeki ağaçlar, kayalar, toprak günlerce çiçek kokuyor, çiçek kokuları insanların, hayvanların derilerine siniyordu.

Bir gün, bir çiçek toplama zamanı, yaşını anımsamıyor, ya yedisinde, ya sekizinde olacaktı, anasıyla birlikte onlar da torbalarını almışlar, çiçek toplamaya dağlara gidiyorlardı. Bahar sevincinden çıldırmış, yamaçlar, ağaç araları, küçük düzlükler ağzına kadar türlü türlü çiçeklerle dolmuştu. O gün akşama kadar o çiçek senin, bu çiçek benim dolaşmışlar, kıyıp da bir tek çiçek bile koparamamışlardı. Anası, ağaca, kuşa, çiçeğe, bilcümle yaratığa sevgi dağıtıyordu. Onu gören, onun okşadığı, gülerek yaklaştığı, dokunduğu, sevgi dağıttığı hastaların yüzlerinde sevinçten güller açıyordu. Anası, oturmuştu bu Ocağa, bu dağın başına bütün dünyaya bitmez tükenmez sevgisini dağıtıyordu. Kötürümler, deliler, bitkinler, karasevda düşkünleri, kurşun yemişler, hançerlenmişler, yoksulluktan bir deri bir kemik kalmışlar geliyorlardı Ocağa, sağalıp gidiyorlardı. Bu insanlara, bu cümle yaratığa sevgi, dostluk ona anasından kalmıştı. O da köşesinde, kim olursa olsun, isterse yetmiş milletten olsun, yetmiş iki dinden olsun, kurt kuş, yılan çıyan, eşkıya, uğru, çıngıraklı yılan, cümle yaratığa sevgisini dağıtıyordu. Ve geyikler iniyordu dağlardan, küçük karacalar, cerenler iniyordu. Zurba zurba keklikler, ak güvercinler konuyordu Ocağın avlusuna... Kışın karlı günlerinde kurtlar, sincaplar, vaşaklar sığınıyorlardı Ocağa, kıllarına hile gelmeyeceğini bilerek, korkusuz. İçi yanıyor, susuzluktan ölüyordu. Gün vurmuştu yamaçtaki, bir uçtan bir uca serilmiş açmış sarı salep çiçeklerine. Pınarın dibindeki birer ışık damlası balıklar oynaşıyorlardı. Kar yağıyordu ağaçlar boyu ve insanlar karları yararak Ocağa hasta, sayrı, sakat, aç dökülüyorlardı. Anası...

Kapının açıldığını duydu, başını azıcık o yana döner gibi etti, Kertiş Aliyi hayal meyal seçti.

"Yemedin mi yemeklerini Anacık Sultan, anacığım. Vay benim iki gözüm çıksın ki, vay benim... Demek suyu unutmuşum. Susuz yemek yenir mi? Candarma, hemen su."

Az sonra su geldi.

"Yaaa, işte su. İç iç, anacığım iç... Ben senin bunca gün su istediğini de görmedim. İnsan bu kadar gün susuzluğa dayanabilir mi?"

Elini aldı, bardağı tutuşturdu, Anacık Sultanın eli titriyordu, az daha masanın üstüne bırakmasa bardak düşecekti.

"Anacığım öleceksin, öleceksin, suyu iç, yemeği ye."

İki delici göz üstüne dikilmişti. Duramadı, dışarıya kaçtı.

Dağlardan düzlüğe aşağı sular gümbürdeyerek akıyor, karlar savuruyordu. Binlerce, kara batmış çıkmış, kardan adam olmuş insan anasının cenazesine gelmişlerdi. Ölü anası daha herkese sevgi dağıtıyordu. Başucunda, nereden gelmişse çok uzun saplı bir kocaman mavi çiçek gelmiş mavi mavi balkıyarak, boynunu bükmüş orada öyle dikilmiş kalmıştı. Anası çiçek kokuyordu. Ağıtlar yakıyordu kadınlar. Mezara ak çiçekler taşıyorlardı. O mavi çiçek yatağın başucundan kalktı yürüdü geldi, köklerini mezarın başucuna soktu, orada uzun, boynu bükük, mavileri şırlayıp akarak durdu kaldı, bunu da herkes gördü. O çiçek yıllar yılı hiç solmadan kurumadan, mavisi gün ışığı gibi şırlayarak aktı. Kurtuluş Savaşına giden on altı pir dönmeyince çiçek de bir gün tanyerleri ışırken kalktı, mavisini bütün dünyaya yayarak çekildi gitti. Anacık Sultan bu olayı kendi gözleriyle gördü. O da çiçeğin ardınca gün ışıyıncaya kadar mavilere batarak gitti. Sonra aşağıdaki büyük, ak çakıltaşlı pınarda çiçeği yitirdi. Pınarın suları o gün bugündür, bu çiçekten dolayı som mavi akar. Ak çakıltaşları, yöredeki kayalar da sudaki balıklar da mavilediler. Anacık Sultan şimdi mavi çiçeğin ardına düşmüş, maviye batıp çıkarak kayıyordu. Çiçek pınara girdi. Anacık Sultan bir denizin ortasında kaldı, soluk alamıyordu, göğsünden bir inilti koptu, bu sırada gene Kertiş Ali Onbaşı içeriye girdi.

"Aman Allahım aman, daha ne bir kaşık su içmiş, ne de bir

lokma yemek yemiş. Öleceksin. Anacık Sultanım, tırnaklarına kurban olduğum öleceksin."

Gene yalvardı yakardı, Anacık Sultan taş kesilmişti, onda küçük bir kıpırdama belirtisi olmadı. Gözleri de gittikçe daha büyümüştü, dayanamadı, yalvarmalarını kesti, gene dışarıya kaçtı, köprüye vardı, çakıltaşlarına, böğürtlen çalılarının, hayıtların içine düştü, suyu birkaç kere geçti. Su dizlerine kadar çıkmıştı, farkında olmadı.

Kasabanın içinde, yöresinde, nereye gittiğini bilmeden dört dönüyor, komutanlığa geliyor, içeriye giriyor, gözaltının kapısına kadar varıyor, içeri girmek istiyor, bir türlü giremiyor, geriye dönüyordu. Anacık Sultan ölürse, her şeyin biteceğini düşünüyor, bu düşünce de onu kendinden geçiriyor, kasabaya sığamıyordu. Sonunda edemedi, çayın kıyısında durdu, yönünü kıbleye döndü, namaza durdu. Durmadan, bıkmadan usanmadan Anacık Sultana, Allaha yalvararak, dualar okuyarak namaz kıldı. Gidiyor, çaydan aptes alıyor, geliyor gene namaza duruyordu.

Gün çoktan ışımış, bir kavak boyu yekinmiş, kasabaya gelen köylüler köprünün üstünde yaya, atlı, eşekli görünmüşlerdi ki az ilerisinde iki candarma bitti. Ali Onbaşı onları hayal meyal gördü ya kim olduklarını çıkaramadı.

"Onbaşım, Onbaşım, Yüzbaşım seni istiyor."

Ali Onbaşı, namazı, yalvarmaları, duayı o anda unutup ayağa fırladı:

"Neee, Yüzbaşı mı, beni mi istiyor?"

"Yüzbaşım çoktandır kumandanlıkta, seni istedi. Biz de seni aramadık yer koymadık."

Ali Onbaşı, kasabaya doğru koşmaya başladı, candarmalar arkasından yetişemiyorlardı. O hızla komutanlığa geldi, merdivenleri üçer üçer çıktı.

"Neredesin Ali Onbaşı?"

"Yüzbaşım, Yüzbaşım..."

"Neredeydin, seni aratmadık yer bırakmadım."

"Yüzbaşım, Yüzbaşım."

Kekeliyordu.

"Ne oldu sana?"

"Na... na... namaz kılıyordum."

"Ne namazı?"

"Yemek yemiyor, su içmiyor, yatak serdim yatmıyor, sözünü de geri almıyor. Bu Anacık Sultan ölecek, ölümünü de bizim üstümüze atacaklar. Arif Saim Bey de benim rütbemi sökecek."

Yüzbaşı kaşlarını çattı:

"Demek onu konuşturamadın?"

" Konuşturamadım."

"Evet senin rütben sökülecek. Bununla da kalsalar iyi."

"Ölecek."

"Git ve ona sözünü geri aldır. Bir saat sonra Arif Saim Bey buraya gelecek ve o kadını sözünü almış bulmazsa, gerisini sen düşün."

"Ölecek."

"Ölsün ama, sözünü geri aldıktan sonra ölsün."

Kertiş Ali Onbaşı baktı ki Yüzbaşıdan imdat yok, bitmiş tükenmiş, başı dönerek gözaltına indi. Kapıyı açmaya gücü yetmedi, nöbetçiye buyurdu, nöbetçi kapıyı gürültüyle açtı. Anacık Sultan koltuğun köşesindeydi. Gitti ayaklarına kapandı, niyaza durdu. İki damla yaş Anacık Sultanın ellerini ıslattı.

"Sana benim elim nasıl kalkar Anacık Sultanım, dağ kokulum, dağ kokulum. Ben ne yapayım şimdi, söyle bana ne yapayım? Sizin Ocağınız merhamet, sizin Ocağınız bağışlama, sizin Ocağınız dertliye derman dağıtan bir Ocak değil mi, niye beni şefaatinden mahrum ediyorsun, ben ne yaptım ki size, neden sözünü geriye almıyorsun, niye yemek yemiyorsun? Biliyorum öleceksin. Öl istersen, kimse sizin, sizin gibi ermişlerin işine karışamaz, şu sözünü geri al da öyle öl, olur mu Anacıkların anası? Beni de, çocuklarımı da öldürme. Sen sözünü geri almadan, böyle yemek yemeyerek, su içmeyerek ve hem de uyumayarak ölürsen, benim rütbemi sökerler. Bunca emeklerim boşa gider. Hiç gözümün yaşına bakmazlar. Çoluk çocuğum da acından ölür. Avradım da beni bırakır gider. Benim avradım kimin kızı biliyor musun Sultanım? Bizim köyün en zengininin kızı, o kızı bana verirler miydi sanıyorsun? Ben uzatmalı Onbaşı oldum da, koluma bu rütbeyi taktım da, ondan sonra köye gittim de, bu kıza ta çocukluktan beri vur-

gundum da, kızı istedim de, kapısında her gün, gece gündüz çalışarak, hem de boğaz tokluğuna, her gün üç öğün de kemiklerim kırılıncaya kadar dayak yiyerek, her gün ölerek, bana kızı verirler miydi, ben de Onbaşı olunca bana da kızı verdiler. Şimdi benim rütbem sökülürse, ben o kadar rüşvet yiyemedim, benim işim millete dayak atmaktı, bu avrat da çocuklarımı alıp da gitmez mi, o zaman ben ne yaparım, ben de kendi kendimi öldürmez miyim? İşte sen sözünü geri almadan ölürsen, benim kanlı katilim olur da cehennemde yanarsın. Sen beni öldürürsen, Allahın binasını yıkmış olursun. İşte o zaman Ocaklığın, ermişliğin para eder mi sanıyorsun? Sen bu dünyada gün görmedin, öteki dünyada güzel bir cennetin olsun diye evlenmedin, sıcak yataklara girmedin. Bütün bir ömür tek başına yatağında bir erkek düşünerek üşüdün. Çocukların olmadı, olmadı ya cennetini de sağlama aldın. Şimdi benim gibi, bu günahkar kul yüzünden, beni öldürerekten cennetini ne demeye cehenneme çevireceksin. Katillik, adam öldürmek Allah indinde çok kötüdür. O senin ermiş sülalen bile sana himmet edemez, seni cehennemden kurtaramazlar. Haydi konuş Anacığım, gülüm benim, mor çiçekli dağlar güzelim. Gözlerini de üstüme öyle dikme, vallahi de, billahi de senin bu evliya gözlerin öldürecek beni. Ben de sabaha kadar namaz kıldım da dua ettim, sözünü geriye alasın ve de ölmeyesin diye... Haydi konuş, konuş sultanım, güzeller güzeli. Bak senin ışığından bu pis nezaret bile ışıyıp durur. Öldürme beni, merhamet kıl."

Ali Onbaşı netti neylediyse, ne kadar yalvardı yakardıysa da onun ağzından bir tek sözcük bile alamadı, deliye döndü, bağırmaya, çırpınmaya başladı, sonunda da kendinden geçip, "Fahişe, fahişe, sana diyorum fahişe," diye başını üç kez duvara vurdu. "Şimdi senin üstünden on, sonra on beş, yirmi, yüz taş gibi oğlan geçecek. O zaman senin oran soğur ya, yangının söner ya, taş gibi yüz tane oğlana nasıl dayanırsın, ölürsün. Bunlar senin bildiğin adama benzemezler. Sen Arif Saim Beyin kim olduğunu biliyor musun, bunlar tunçsiper göğüslü, kan içici kimselerdir. Sen bunların kim olduğunu bilmezsin. Konuş fahişe."

Önüne geldi dikildi ayaklarını yere vurdu, ayakları kırılırcasına ağrıdı.

O duvardan, o duvara attı kendini, boğuluyordu, dışarıya kaçtı, Yüzbaşının odasına çıktı, "Bu fahişe konuşmuyor, bir tek bir söz bile çıkmıyor ağzından," dedi, Yüzbaşının karşısında hazırola geçti, "benim rütbemi sökecekler Yüzbaşım," diye inledi.

"Ne yazık ki sökecekler Ali Onbaşı."

"Ben ne yapayım Yüzbaşım, ben ne yapayım. Ben, ben, ben... Kendimi öldüreyim mi?"

"Haydi git, konuştur onu."

"Ölecek."

"Ya ölsün, ya da konuşsun."

"Rütbem..."

"Konuştur onu."

Ali Onbaşı dışarıya çıktı, candarmalar ona çay yetiştirdiler, üst üste birkaç bardak çay içtikten sonra azıcık kendine geldi aşağıya indi. İçeri girince Anacık Sultanın gözlerini kapalı gördü, öldü, diye ödü koptu, o anda da dinginledi, vardı kadının nabzını tuttu, nabız sağlam bir insanın nabzı gibi atıyordu, sevindi. Bu sevinç onu iyice kendine getirdi, Anacık Sultanın önüne diz çöktü.

"Bak Anacık Sultanım, bir anam vardı benim, başka hiç kimsemiz yoktu. Bizim avradın babasının kapısında büyüdüm. Dinsiz imansız bir adamdı. Bir günde anamla ikimize bir tek ekmeği ancak, o da zar zor verirdi. Anamla, eller, bal yağ yerlerken, biz dağlardan topladığımız otları, ayrık köklerini kaynatır öyle yerdik, ben ta ki asker oluncaya kadar. Askerlikte ilk olaraktan et girdi kursağıma, okuryazar oldum geceleri uyumayarak, onbaşı kursuna gittim, onbaşı oldum. Sevincimden uçtum. Anama bir fistan, biraz para, bir ayakkabı bile gönderdim. Ben candarma olunca, öyle bir dayak atmayı öğrendim ki ölüyü, taşı toprağı bile dayak atarak konuşturdum. Bana o kadar çok adam dövdürdüler ki, bak ellerime, avuçlarım otomobil tekerine döndü. Dayağıma dayanamayarak çok kişi bile öldü. Ben ilkin çok üzüldüm, sonra da alıştım. Bundan dolayı da beni, Türkiyede en iyi dayak atan, ölüyü konuşturan tunçsiper bir kişi olduğumdan dolayı kumandanlarım beni uzatmalı yaptılar. Her gün, her gün ben de adam dövüyorum. Kolay mı

sanıyorsun? Kimileri öyle çok bağırıyorlar ki kulaklarım sağır oldu sanıyorum. Ama neylersin ki vazife. Vazife, Allah adı gibi mübarektir. Bu dayak atan eller benim ellerim değil ki, ben bu elleri hükümete verdim, o da bana rütbe verdi, benim hiç günahım yok bu işte. Bir de ben adam öldürenleri, hırsızları dövdüm. Onlar kötüdürler. Bir de Hükümetimize karşı koyanları, eşkıyaları döve döve öldürdüm. Benim hiçbir suçum yok. Şimdi seni döve döve öldürürsem, benim hiç suçum olmaz. Cehenneme de gitmem seni öldürdüğümden dolayı. Çünkü bu el, seni öldüren bu el benim elim değil, Arif Saim Beyin, o gavatın, bir de hükümetin eli. Yıkma ocağımı, söndürme, sen ki adı güzel, kendi güzel Muhammed, eli çatal kılıçlı Peygamber Ali, küffara karşı tunçsiper olmuş Selahaddini Eyyubinin yoldaşı, kılıcını kırk deve götüremez Hasan Beyin soyundansın. O kılıç daha Ocağın duvarında asılıp durur, ıssız koyma yuvamı. Bak ben, askere gidinceye kadar gece gündüz dayak yerken, şimdi bütün dünyaya dayak atan bir onbaşı oldum. Kendime güzel bir düzen kurdum. Şimdi sen sözünü geri almazsan, konuşmazsan, söyle ben ne olurum. Ben seni, eğer sen Anacık Sultan olmasaydın, taş olsan da, demir olsan da, ölü olsan da seni söyletirdim."

Anacık Sultan gülümser gibi oldu, gözlerini açtı, Ali Onbaşı bundan dolayı umuda düştü. Demek sözünü geri almıştı.

Bu sırada da Arif Saim Bey, yanında Taşkın Halil, Molla Duran Efendi, Kaymakam, Yargıçlar, Savcı, Muallim Rüstem Bey, Belediye Başkanı, Sarı Sultanoğlu, öteki ağalar beyler cümbür cemaat, şen şakrak, gülerek, eğlenerek Candarma Kumandanlığını doldurdular. Candarma Komutanının odası bu kadar büyük kalabalığı almadı, onlar da yemekhaneye, Arif Saim Bey için, bir koltuk taşıyarak, candarmaların yemekhanesine geçtiler. Merakla beklemeye başladılar, acaba Kertiş Ali Onbaşı kadına sözünü geri aldırabilmiş miydi? Yoksa ahır zaman evliyası Anacık Sultanı taş gibi oğlanlara teslim etmek zorunda mı kalacaklardı? Gülüşleri ortalığı çınlatıyordu.

Çaylar gelince Arif Saim Bey, "O fahişeyi getirin," diye buyurdu. Altın tabakasından sigarasını çıkardı, altın ağızlığına taktı, yandan yönden beş altı çakmak birden parladı. Arif Saim

Bey sigarasından derin bir nefes çekti, "Biz İstiklal Harbinde, bu dağlarda," diye başladı, "bu köylülerden çektiğimizi..."

Biraz sonra kollarına girmiş iki candarmanın arasında Anacık Sultan ayakları sürüklenerek Arif Saim Beyin huzuruna getirildi.

"Oturtun onu."

Duvarın dibine, daha önceden kendisi için konmuş sandalyaya Anacık Sultanı oturttular. Kadının yüzü sapsarı solmuş, azıcık da yeşillenmişti. Ölüm yüzüne damgasını vurmuş gibiydi. Ocağın avlusunda iki insan boyu çiçek öbekleri... Dağlardan, sırtlarında çuvalları, torbaları, heybeleri, hurçlarıyla insanlar, kadın erkek, çoluk çocuk, genç yaşlı iniyor, gelip yüklerini Ocağın avlusuna boşaltıyorlardı. Türküler söylüyor, sazlar çalıyor, semahlar dönüyor, kudümler dövüyorlardı. Geceleri, yıldız dolu dereyi geçerek, dolgun, süt dolu memeleriyle geyikler geliyorlardı her gece, sütleri sağıldıktan sonra, Ocakta daha fazla durmadan dağlarına çekiliyorlardı. Geyiklerin boynuzlarında, ovalara düştüklerinde Ocağın bayrakları dalgalanıyor, üstlerinde, nereye giderlerse, onlarla birlikte bir bulut akıyordu. Kar savuruyor, çocuklar üşüyor, koyaklar, ormanlar silme kar altında kalıyordu. Yamaçlar boyunca, göz alabildiğine sapsarı açılmış salep çiçekleri kar altında kalıyordu. Tepelerce yığılmış çiçekler, çiçeklere çokuşmuş arılar, avluya dolmuş, şırılayan gün ışığı kar altında kalıyordu. Ak karçiçekleri dolduruyordu ovayı, denizi, dağları... Yedi iklim dört köşe kar altında kalıyordu. Bu kurt sürüsü koşturuyordu Ocağın yöresinde, her birisinin ağzında kanları saçılan bir geyik yavrusu. Geyik yavrularının gözlerinde yaş. Kurtlar uluyorlardı sabaha kadar. Hasan Beyin kılıcı ışığa batmış orada, duvarda balkıyordu. Uzun bir uçurumdan çiçek öbekleri, kaynayan, altlarından yalım fışkıran kara kazanlar aşağıya yuvarlanıyor, ormanı, dağları, uçurumun altını yoğun bir çiçek özü kokusuna boğuyorlardı. Binlerce kurt, yönlerini Ocağa dönmüşler, ak dişleri sıralanmış, keskin ustura uluyorlardı. Keskin, kılıç gibi bir kurt kaynayan kazanların üstüne yürüyordu.

"Sözünü geri aldın mı?"

Anacık Sultan irkilir gibi oldu, yüzü biraz daha sarardı.

"Cevap ver Hanım."

Bekledi, sandalyanın üstüne yumulup kalmış Anacık Sultandan bir karşılık gelmedi.

"Demek konuşmuyorsun sen ha?" dedi.

Gene bir süre bekledi. Birkaç kere sapı altın bastonunu sinirli sinirli taban tahtasına vurdu. Gittikçe öfkeleniyor, öfkelendikçe, "Sözünü geri alacak mısın," diye üst üste soruyordu.

"Karşımda böyle put gibi susmakla kendini kurtaramazsın. Sen, benim ölmüş anama orospu, fahişe, dedin. Ben bu kadar büyük hakaretin altında kalacak insan değilim. Ben, bu yaşa geldim vefat etmiş anneme kimseyi küfrettirmedim."

Arif Saim çok soğukkanlı ve biraz da alaycıydı.

"Şimdi beni iyi dinle, sen... sen... sen... sen, behey sen, Kırkgöz Ocağının fahişesi olan Anacık Sultan, sözünü geri almazsan, şu aşağıdaki taş gibi delikanlıları üstünden geçireceğim. Öyle, delikanlılar üstünden geçerken sen de cenabet cenabet ölecek, Allahın huzuruna cünüp gideceksin. Seni, mezarına yıkatmadan gömdüreceğim."

Sonra, ağza alınmayacak kötü, pis sözcüklerle onunla alay etmeye, onu aşağılamaya başladı. O, konuştukça konuşuyor, sövüyor, aşağılıyor, Anacık Sultanın durumunda hiçbir değişiklik olmuyor, sanki gözlerini bile kırpmıyor, büyümüş gözlerle salt karşıya bakıyordu. "Demek muhterem evliya fahişemiz konuşmayacak?" Oradakilerin hepsi ürpererek, hep bir ağızdan gülüştüler. Nasıl gülüşmeyebilirlerdi ki, Arif Saim Bey evliya fahişe buluşunu tane tane, tadını çıkararak Anacık Sultanın suratına fırlatmış, ondan sonra da kahkahayla gülerek teker teker, oradakilerin yüzüne bakmıştı. O, gülüşünü sürdürdüğü sürece ötekiler de sürdürdüler.

Arif Saim Bey kirp diye gülüşünü kesti, ötekilerin de o anda gülüşleri usturayla kesilmişçesine kesildi. Azgın yüzü biraz daha sertleşti, yüz çizgileri gerildi, ötekilerin de yüzleri asıldı. "Kertiş Ali!"

"Buyur Komutanım."

"Sana, bu kadına sözünü geriye aldırmazsan, senin rütbeni sökerim, sonra da seni eşek cennetine atarım, dememiş miydim?"

"Demiştin Kumandanım," diye Kertiş Ali Onbaşı biraz daha kasılarak karşıda, yere dikilmiş bir hançer gibi dimdik durdu.

"Peki, Ali Beyefendi, bu evliya fahişe..." Durdu, bekledi, hep birden güldüler. "Evet, bu evliya fahişe benim vefat buyurmuş anneme sövdü." Anne, sözü geçince hepsinin birden yüzü asıldı. "Sen de bu kadına sözünü geri aldıramadın değil mi, şimdi benim vefat buyurmuş annemin kemikleri toprağın içinde ne durumdadır?"

"Çatırdıyordur efendim."

"Evet, gazaba gelmiştir benim sevgili anneciğim şimdi, üzülmüş, kalpleri incinmiştir şimdi, çünkü ne sağlığında, ne de şimdi, onun kulağına hiçbir vakit böyle kaba, böyle galiz küfürler gitmemiştir. Vah, benim anneciğim. Demek, Cumhuriyetin taşı toprağı konuşturan bir onbaşısı, bir fahişeyi, onun manevi kudretinden korkarak konuşturamıyor. Bilmiyorlar ki insanlar, fahişelerin manevi kudretleri olmaz. Öyle değil mi Kertiş Ali Onbaşı?" Kertiş, derken gülümsüyordu.

"Olmaz Kumandanım," diye kendini tutamayarak bağırdı Onbaşı.

"Öyleyse niçin sözünü geri aldıramadın? Bak, Ali Onbaşı, bu kadın sözünü geri almazsa önce senin rütbeni geri alır, sonra da bu kadını taş gibi oğlanlara teslim ederim. İşte o zaman, isterse, bu fahişeler sultanı..."

Bu buluşu da hoşuna gitti, gene hep birlikte kahkahalarla güldüler.

"Kaldır şunu karşımdan. Kaldır ve yarın sabah, bu saatte onu sözünü almış olaraktan bana getir. Kaldır şunu buradan." Yüzünü, yanlışlıkla pis bir şey içmiş gibi buruşturdu. Ayağa kalktı, bastonunu sol koluna takıp Taşkın Halil Beyin koluna girdi, ötekiler de onunla birlikte ayağa fırlamışlardı, geldikleri gibi gülerek şakalaşarak merdivene doğru yürüdüler.

Candarmalar, onlar gidince Anacık Sultanı boş bir çuval gibi kaldırıp sürüyerek, önde Kertiş Ali Onbaşı gözaltına götürdüler. Ali onu candarmaların elinden aldı, kaldırdı her bir yerini kurt yemiş, yırtılmadık yeri kalmamış, toz içindeki koltuğun üstüne fırlattı:

"İşte, bana yaptığını kendi gözlerinle gördün, kendi kulaklarınla duydun. Rütbemi sökecekler işte..." Bağırmaya başladı. "Sende hiç vicdan merhamet yok mu, sende hiç insanlık kalmadı mı, ne demeye bana bu kötülüğü yapıyorsun? Bak, Beyefendi de söyledi, sen evliya da değilmişsin. Sen... Sen... Sen..." Söylemeye korktu. "Sen başka bir şeymişsin. İşte ben de senin kemiklerini sökerim. Şimdi on delikanlıyı getirir ırzına geçirtirim. Anladın mı, anladın mı, sözünü geri alacak mısın?" Onu omuzlarından tutarak, bir süre çılgıncasına salladı, sarstı, karşıya çekildi, soluyor, alnından damla damla ter dökülüyordu.

Birkaç köyün kadınları bir araya gelmişler, bayramlık giyitlerini giymişler ellerinde tırpanlar, oraklar, ağzına kadar çiçekle dolmuş dümdüz, sonsuza kadar uzanmış bir ovaya girmişler, çiçekleri biçiyor, altlarında yalım, kaynayan kara kazanlara dolduruyorlar, çiçek özlerini tas tas, üst üste yığılmış hastalara içiriyorlardı. Sonra da kemikleri kemiklerine geçmiş geyikler geliyor, biçilmiş toprağın üstüne düşüyorlar, çiçek biçen kadınlar tas tas çiçek özünü, ağızlarını, boynuzlarına asılarak yukarı kaldırdıkları geyiklerin boğazlarına akıtıyorlar, çiçek özünü içen geyik silkinip ayağa kalkıyordu.

"Bak, Anacık Sultan, söylemedi, deme. İstersen beni çont, kötürüm et. İstersen beni cehenneme at. İstersen evliya değil de, Peygamber ol, Allahın da öz bir kızı ol, benden bu kadar. Ben rütbemi senin yüzünden söktüremem. Kendi kanıma kendi elimle ekmek doğrayamam. Senin derini yüzerim Anacık Sultan, senin gözlerini oyarım. Şimdiye kadar benim elimde can verenin, sakat, kötürüm kalanın haddi hesabı yok. Bak, Anacık Sultan, ben şu Anadolunda, şu ovada, şu dağlarda kara bir boran gibi estim. Köyler yaktım, ocaklar söndürdüm. Bu uzatmalı Ali Onbaşılığı boşa vermediler. Şimdi benim itibarım İsmet Paşanın, Fevzi Paşanın yanında Adana Valisinden de, ordu paşasından da daha büyüktür, neden ki dersen, benim gibi dayakçı, benim gibi koca bir ülkenin bu alçak köylüsünün kemiklerini söken bir kişi bu dünyaya bir tane daha gelmemiştir."

Oraya koltuğun yanına oturdu, Anacık Sultanın yüzüne bakmaya başladı. Kadın, kendinden geçmiş uyuyordu. Birkaç

kere gözlerini açtı, şaşkınlıkla, hiçbir şey anlamadan, nerede olduğunu bilmeden yöreye baktı, sonra da geri yumdu.

"Benim elime düşen, eğer konuşmazlarsa ya ölür, ya kötürüm kalır, ya da ırzına geçerler... Mümkünü çaresi yok konuşacaksın, sen de sözünü geri alacaksın, almazsan eğer, bana dayanamazsın. Sana vuran bu el benim elim değil, Arif Saim Beyin elidir. Senin ırzına geçen ben değilim, o taş gibi candarmalar da değil, onlar çok yukardalar, onlar yalnız emir verirler, kendileri gözükmezler. Ben, Allah indinde de, kul indinde de vazifemi yapıyor, bihakkın yerine getiriyorum. Vazifesini bihakkın yapmayan insanı ben insandan bile saymam. Anacık Sultanım, bak, şimdi senin üstüne, her birisi köylerinden ayrılalı iki, üç yıl olmuş... Şimdi ben onları senin üstüne yollayacağım... Onlar ne Ocak dinlerler, ne de evliya, ne de Allah, seni parçalarlar. Gel sözünü geri al Anacığım. Sen bana zulmediyorsun... Kıyma bana Anacık Sultan... Anacık Sultan ben seni... Anacık Sultan..."

Kendinden geçti. Hiç farkında olmadan Anacık Sultanın üstüne atıldı, yerinden kaldırdı. Alışkın elleri, kendinde olmayarak işlemeye başladı. Biraz sonra kendine geldiğinde kadının yüreğini dinledi, yürek saat gibi işliyordu, sevindi. Demek ki dayanacak, ölmeyecekti. Öyleyse gerisi kolaydı. Kulağını kadının yüreğine bir daha verdi, derinden dinledi. Yüreğin atışları azalmıştı, korktu, titredi. Ölemez, ölmez, eski topraktır, diye geçirdi içinden... Eski topraktır, eski topraktır, diye ortada dönmeye, arada bir de gelip kadının yüreğini dinlemeye başladı. Burnuna, burun direğini kıran bir koku geldi, kendisini dışarıya attı. Çok karanlık vardı, yağmur çiseliyordu. Kumandanlığın avlusunu birkaç kere fırdolayı dolandı. Köşedeki incir ağaçlarının, gövdeleri kıvrım kıvrım kalın yaşlı nar ağaçlarının içinde, yosunlu duvarın dibinde o iri yarı, adam azgını Kırkgöz Ocağının bekçisi Bünyamin geldiği günden bu yana oraya dikilmiş kıpırdamadan duruyordu. Gözleri de karanlıkta kedi gözleri gibi ışıl ışıl yanıyordu. Nar ağaçlarının altında durdu. Bünyamine birşeyler söyleyecek oldu, söyleyemedi. Orada bir süre, ne yapacağını bilmez bekledikten sonra, gözaltı odasına koştu, Anacık Sultan boynunu bir yana düşürmüştü, onun

karşısına geçti, yüzüne baktı kaldı. Kadının yüzü gittikçe sarıyordu. Korktu, dışarıya kaçtı. Dışardaki karanlık, gittikçe yoğunlaşmış, kurşun geçirmez bir karanlığa dönüşmüş, yağmur da yukardan seller gibi dökülmeye başlamıştı. Bünyaminin ardında durduğu nar ağaçlarına geldi, gözleri Bünyamini aradı, hayal meyal karartıyı gözleri duvarın dibinde ancak seçebildi. Bünyamin, Bünyamin, diye seslenecek oldu, sesi çıkmadı. Sesinin çıkmadığının farkında olmadı... Bünyamin, Bünyamin, Anacık Sultan ölüyor, kurtar onu. Sende Ocağın ilacı, ilacı, o can ilacından yok mu? Yok mu Bünyamin, Anacık Sultanı kurtaracak? O ölürse benim derimi yüzerler. Ben avradımı alırken, ona söz verdim, onbaşı kalmayacak, o kadar döveceğim ki milleti yüzbaşı, binbaşı, general olacağım, dedim. Şu koca Torosu, şu koca Anadolunu baştan aşağı sopadan geçirdim de, dünyayı sopamın kahrı altında inlettim de, göz çıkardım, deri yüzdüm, dil koparttım da değil yüzbaşı, beni çavuş bile yapmadılar. Şimdi de, Anacık Sultan ölünce de benim rütbemi sökecekler. Ölüyor, ölüyor, Anacık Sultan ölüyor, yetiş Bünyamin, kurtar onu, kurtar beni. Yetiş, yetiş, yetiş Bünyamin. Sen Anacık Sultanı kurtarırsın... Ben de seni... Ben ona parmağımın ucuyla bile dokunmadım. Ona azıcık öfkelendim, ne var bu kadar kızıp da ölecek kadar. Bünyamin, Bünyamin, sen geyikler çobanı Mülayim Dedenin oğlusun Bünyamin. Ona geyik sütü mü verirsin, çiçek özü, balözü mü, ne verirsen ver de kurtar onu. İçeriye koştu. Her bir yanından sular saçılıyordu. Anacık Sultanın üstüne eğildi. Sular kadının yüzüne çarpınca gözlerini açtı kapadı. Bu gözler ölü, diye içinden geçirdi Kertiş Ali. Ölüyor, diye inledi. Kadına bir daha dokunamadı.

Dokunursam ölür, diye korkuyordu. Dışarıya koştu, nar ağaçlarına geldi. Gök gürlüyor, şimşekler ardı ardına çakıyor, yağmur duvarını aydınlatıyor, ortalığı bıçak gibi kesiyor, köşedeki ağaçların ardındaki Bünyaminin iri gövdesini birkaç misli daha irileştiriyor, onun yöresinde bir ışıktan halkayı döndür ha döndür ediyordu. Bünyaminin yanına kadar geldi, ona dokunmak istedi dokunamadan geriye, gözaltına koştu. Anacık Sultanı bu sefer göremedi bile, içeriye girer girmez bir güç onu dışarıya fırlattı. Dışardan içeriye, içerden nar ağaçlarına,

nar ağaçlarından şimşek ışıklarına, Bünyaminin yöresindeki dönen ışık halkasına, derin bir suya düştü çıktı. Gözaltıyla yağmur arasında soluk soluğa mekik dokudu. Sonunda Anacık Sultana dokundu. Kadının elleri buz kesmişti. Sırtına aldı onu, nar ağaçlarına götürdü, o anda da gözaltına geri döndü. Sırtındaki kadınla artık gözaltından narlara, narlardan gözaltına gidip gelmeye başladı. Anacık Sultanı birkaç kere sırtından çamurlara düşürdü, kadını düşürdüğü yerde unutup gözaltına girdi, orada, Anacık Sultanı aradı, bulamayınca korkusundan çıldırdı, narlara, Bünyamine geldi. Avluda dört döndü. Yağmur, fırtına gittikçe azıtıyordu. Uzun bir şimşek ışığında suların altındaki kadını gördü, onu hemen sırtına aldı, doktorun evine koştu. Doktor kapıyı açtı, uykuluydu, şaşırmış, bir Onbaşıya, bir sırtındaki kadına bakıyordu. Ali Onbaşı da ona gözlerini dikmiş konuşamıyordu. Doktor elini uzattı, kadının bileğini tuttu. "Ali Onbaşı, bu kadını nezarete götür," dedi. "Tamam." Tamam, tamam, tamam, diye geçirdi içinden, kapı yüzüne kapandı. Bir süre kapalı kapının önünde bekledi. Kapı bir daha açılmadı. Oradan evine koştu. Karısı saç baş darmadağın kapıyı açtı. Durmadan bağırıyor, Ali Onbaşı onun söylediklerinin birçoğunu anlamıyordu. Kadın, giderim, diyordu, çocuklarımı alır da babamın evine giderim. Hani sen Yüzbaşı olacaktın, milleti sopalaya sopalaya? Yüzbaşı olamadın ya, şimdi de kel onbaşı rütbeni sökecekler. Bir fahişeyle başa çıkamadın da öldürdün. Öldürdün de rütbeni söktürdün. Ben çoktan bohçamı yaptım, sen beni kandırdın, ben de babamın evine gidiyorum. Eve gider gitmez de evleneceğim. Kertiş Ali, Kertiş Ali, kabak yiye yiye karnı şişmiş Kertiş Ali, Ali oradan da merdivenleri nasıl indiğini bilmeyerek, başının içinde bir kovan arı vınlayarak Yüzbaşının evine yöneldi. Yolda üç kere Anacık Sultanı sırtından düşürdü, üç keresinde de onu yerden bir kartal gibi kaptı. Yüzbaşının kapısına geldi, kapıyı çalamadı, evin yöresinde dönmeye başladı. Yağmur bastırdıkça bastırıyor, karanlıktan göz gözü görmüyordu. Köylüler, dervişler binlerce, dağlardan çuval çuval çiçekler getiriyor, Ocağın avlusunun ortasında öbekler yükseliyor, altlarında gür ateşler yanan kazanlar kaynıyor, dünya yoğun bir kokuyla kokuyordu.

Bir kuş sürüsü, hepsi de sütbeyaz, Ocağın avlusuna, kaynayan kazanların üstüne ocağın, kümbetin damına karşı kayalıklara durmadan iniyor, dünya apak kesiliyordu. Durmadan da karanlık bir yağmur yağıyordu. Kayalar çatlıyor, maviler dumanlanıyor, fışkırıyor, süt mavisine dönüşüyor, soluyor, uzak bir kaval sesi geliyordu tül gibi sallanan uzak mavinin ardından. Beyaz da soluyordu. Ağır bir yağmur yağıyordu, karanlık taş gibi. Yağmur soluyordu. Karşı, her zaman, gece gündüz, ışık açan dağın doruğu da soluyordu. Ölüyor, ölüyor Yüzbaşım. Doktora götürdüm Yüzbaşım... İğne yaptı. Bir şey olmaz, dedi, ben de sana getirdim Yüzbaşım. Yağmur yağıyor, çok karanlık, yüreği atmıyor, kokular da soluyor soldu yağmur soluyor on altı yeşil donlu adam ellerinde yalın kılıçları dalıyorlar düşman ordusunun içine o ağır kılıcı kim kaldırıp da alacak duvardan yalımlar fışkırıyor kazanların altından dünya yağmur başlangıcının toprak kokusuyla kokuyor karanlık kayıyor soluyor Yüzbaşım benim rütbemi sökecekler mi, suyun kıyısına, köprünün altına geldiler. Ali Onbaşı dizlerine kadar suya girdi, Yüzbaşı onu tuttu, sudan çıkardı. Ardından da kendi girdi. Suyun içinde döndüler durdular.

Sabah oldu, yağmur durdu, inceden bir ışık ortalığı doldurdu. Dünya yunmuş arınmış pırıl pırıl olmuştu.

İlk olaraktan, köprünün altında yan yana, kan içinde yatmış kalmış ölüleri kasabaya gelen köylüler gördüler, dualar okuyarak kasabaya koştular. Kasabalı bir anda köprünün altını doldurdu. Biraz sonra Arif Saim Beyin otomobili gözüktü, ölülerin ayak uçlarına kadar geldikten sonra durdu. İçinden Arif Saim Bey indi. Yüzü çok kederliydi. Ali Onbaşıyla Yüzbaşı Faruğun ortasında gözlerini ardına kadar açmış yatan Anacık Sultana bakınca tepeden tırnağa ürperdi, ellerini havaya açarak uzun bir süre dudakları kıpır kıpır dualar okudu. O daha duasını bitirmemişti ki önde Taşkın Halil Bey, arkada kasabanın öteki ileri gelenleri, İstiklal Madalyası olanlar madalyalarını takmışlardı, geldiler, ölülerin karşısında elpençe divan durdular.

"Kan içindeler," dedi Arif Saim Bey... Ölülerin yöresinde eğilerek, yaralarına bakarak birkaç kere döndü. "Kan içindeler. Hançerle param parça, delik deşik etmiş bunları öldürenler.

Bakın bakın, bu ölü kadın da gözlerini açmış da nasıl da bakıyor. Dünyayı yiyecekmiş gibi bakıyor. Ve de sözünü geri almıyor." Gülümsedi. "Yiğit kadın çıktı şu küçük fahişe. Demek ki yüzyıllardan gelen bir irsi güçleri var."

"Var," diye ortaya atıldı Murtaza. "Bakın, bakın, nasıl da bakıyor dünyaya. Sanki ölmemiş gibi, diri gibi, bir de gülüyor bize. Dünyaya gülüyor. Çok ölü gördüm, bu küçücük kadın gibisini şimdiye kadar görmedim. Bakın, oraya yatmış da hepimize gülüyor. Yüzbaşı da kan içinde kalmış. Vah! Dağları titreten, biltekmil Anadolunu sopası altında inleten Ali Onbaşı da baştan ayağa kan içinde. Vah!"

"Kan içinde vah!" dedi Molla Duran Efendi.

Emekli Muallim Beyin yüzü kıpkırmızı kana kesmiş, elleri zangır zangır ediyordu:

"Vah, vah," dedi, "vah, vah!"

"Vah, vah," dedi Belediye Başkanı.

"Zatıalileri Yüzbaşımız çok kan kaybetmişler ve de mecruh düşmüşler," dedi Savcı.

Soluk soluğa gelen Doktor, hemen eğildi, ölüleri muayeneye başladı. Muayenesi uzun sürdü, ötekiler onu elleri göbeklerinde beklediler.

Doktor başını kaldırdı:

"Tamam," dedi, "muhterem Yüzbaşı Faruk Bey tam on dokuz yerinden hançerle, hançer yaranın içinde burgu gibi döndürülerek katlolunmuştur. Ali Onbaşıya gelince, kendilerine o kadar hançer isabet etmiş ki, beni mazur görünüz, hançer darbelerini sayamadım. Şu gözleri açık kadına gelince... Bakınız." Anacık Sultanın gözlerini yukardan aşağıya sıvazlayarak kapattı, o elini kaldırır kaldırmaz kadının gözleri yeniden açıldı. Bunu birkaç kez yineledi. Her yinelemede kadının gözleri yeniden hemen açılıyordu. "Evet, gördünüz." Oradaki bütün köylüler de hep bir göz kesilmişler, gözlerini Doktorun kapatamadığı kadının gözlerine dikmişlerdi. "Bu kadında herhangi bir darp izi yoktur."

"Vardır," diye bağırdı Murtaza Ağa.

"Olmalı," dedi Arif Saim Bey... Köylülere duyurmak için sesini yükseltti, "Elbette vardır, çünkü Kırkgöz Ocağının kut-

sal piri muhterem ve mukaddes Anacık Sultan Hazretlerini o kan içici İnce Memed nam kafir öldürmüştür. Bu sebepten onun mübarek vücudunun bir yanında bir darp izi bulunmalı."

"Vardır Beyefendi," diye sevindi Murtaza Ağa, "çünküleyim ki, İnce Memed nam kan içici kanlarını içtiği cümle masumları ilk olaraktan gözlerini oyaraktan darbeyler. Bakınız, muhterem vatan şehidi Yüzbaşı Faruk Beyin gözlerine. Bu gözler, o kafir tarafından birer kan pınarına döndürülmüştür. Muhterem vatan şehidi ve hem de vatan üstündeki bilcümle kötüleri döve döve katleden Ali Onbaşının ala gözlerine. Birer kan kuyusu olmuştur. Evet, Anacık Sultanı, bu mübarek Hazret kadını da ve hem de gözlerinden İnce Memed katleylemiştir." Murtaza da sesini Arif Saim Beyden daha çok yükseltti, "Görsün İnce Memed," dedi, "görsün o kan içici, görsün, ne demektir Kırkgöz Ocağının son ermişini, hem de en mübarek kadınını öldürmek ne demektir. Kırkgöz Ocağı onu kötürüm etmez mi, Kırkgöz Ocağı onun bütün bedenini kurtlandırıp, kıvıl kıvıl eden kurtlara yem etmez mi, yalnız kemiği kalaraktan, kemikleri biribirine vurarak çatırdamaz mı? Ya Türkiye Cumhuriyeti, Yüzbaşısı, vatan, Onbaşısı öldürüldükten sonra o kan içiciyi yakalayarak kasap çengellerine asmaz mı, atamız Kuyucu Murat Paşa gibi..."

Murtaza Ağa çok coşmuş, kanatlı sözlere yol vermiş, daha neler neler konuşacaktı ki Arif Saim Beyin otomobiline bindiğini gördü, sesini hemen kesti, arzı tazimatta bulunmak için onun yanına önünü ilikleyerek koştu, eğildi birkaç kere. Arif Saim Bey ona gülümsedi. Otomobil yürüdü.

Kasaba ileri gelenleri toplu olaraktan kasabaya yönelmişlerdi. Murtaza Ağa arkalarından yetişti. Bağıra çağıra, Candarma Komutanlığına kadar Murtaza Ağa İnce Memedin, öldürdüklerinin gözlerini nasıl oyduğunu anlattı.

Komutanlığa vardıklarında Yüzbaşı Gavur Alinin, köprünün altında ölüleri ilk gören köylülerin ifadelerini aldığını gördüler. Gavur Ali ifadelerin hemen hepsini almış, köylü kalabalığını yollamıştı. Geriye kalan birkaç kişinin ifadesini çabucak alıp Arif Saim Beyin huzuruna geldi:

"Arz edeyim efendim," dedi, "bütün ifadeler biribirini tutuyor. Hiçbir aykırı ifade bulamadım. Şimdi efendim, daha gün doğmadan kasabaya gelen, köprüden geçerek ölüleri gören ilk insan yaşlı bir kadındır. O kadın, kan içindeki ölülerin başında abalı, kırmızı postallı, şayak şalvarlı, dev gibi iri, elindeki uzun hançerinden kan damlayan birisi görmüş. Adam orada, ölülerin başucunda kıpırdamadan duruyormuş. Öteki köylüler de bu kadının söylediklerini teyit ettiler."

"Sonra ne olmuş, o kıpırdamayan adam nereye gitmiş?"

"Kaybolmuş efendim."

"Nasıl kaybolmuş?"

"Çok sordum efendim, nasıl kaybolduğunu görmemişler efendim."

"Evet, iyi ki kaybolmuş."

"Bulacağız o kişiyi efendim."

"Bulacaksınız, biliyorum, bulunuz, yalnız biliniz ki Yüzbaşı Faruk Beyi, Onbaşı Ali Efendiyi ve mukaddes anamız Anacık Sultan pirimizi İnce Memed öldürmüştür. Öldürülmesine dahi ikna edici bir sebep bulacaksınız. İnce Memed, onun yaralarını sağaltan, ona sihirli yüzük, sihirli gömlek veren bir kişiyi niçin öldürsün, halkın inanabileceği bir sebep bulacağız."

"Bulacağız efendim," dedi Yüzbaşı Gavur Ali.

"Evet, buyur otur Yüzbaşım, bulacağız."

Yüzbaşıya yanındaki sandalyayı gösterdi. Bundan sonra da sebep bulma üstüne oradakiler arasında bir yarış başladı. Öğleye kadar herkes bir sebep buldu. Arif Saim Bey hiçbirisini beğenmedi. Öğle yemeğine Taşkın Halil Beyin evine gittiler, sebep bulma yarışı orada da sürdü. Sonunda Murtaza, boyun damarları şişmiş, gözleri dışarı uğramış, "Buldum," diye bağırdı.

"Söyle," diye onun elini tuttu Arif Saim Bey. Murtaza Ağa, Arif Saim Bey onun elini tutunca yöresindekilere, işte biz böyleyiz dercesine tepeden gözünün ucuyla şöyle bir baktı.

"Anacık Sultan var ya..."

"Var."

"İnce Memede bir sihirli yüzük verdi değil mi, bir de üstünde doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz dua yazılı bir gömlek verdi, değil mi?"

"Verdi biliyoruz."

"Şimdi beni iyi dinleyiniz, muhterem Arif Saim Bey Anacık Sultanı kasabaya davet etti, o da Arif Saim Beyimizin davetini kabul etti. Arif Saim Bey niçin davet etti onu, çünkü ondan sihirli yüzüğü ve doksan dokuz bin dokuz yüz doksan dokuz dua yazılı gömleklerden isteyecek, askerlerine verecekti. İşte o zaman İnce Memed, bu kurşun geçmez candarmalarla başa çıkamayacaktı." Ayağa kalktı, gözlerini oradakilerin üstünde teker teker gezdirdikten sonra sözünü sürdürdü. "Anacık Sultan önceleri, çok diretti. Fakat sonra, Arif Saim Beyin Kırkgöz Ocağının pirleriyle cephede diz dize, düşmana karşı çarpıştığını duyunca yüzüğü ve gömlekleri vereceğini, İnce Memeddeki yüzüğün de, gömleğin de sihrini iptal edeceğini söyledi. Bu da İnce Memedin kulağına gidince... O da geldi... Maalesef hem Anacık Sultanı ve hem de onu korumaya çalışan... Evet efendim, şehit Yüzbaşı muhterem Faruk Bey, muhterem şehit Onbaşı Ali Efendi Anacık Sultan uğruna seve seve kanlarını döktüler."

Arif Saim Bey gözleri sevinçten ışılayarak:

"Bravo Murtaza Ağa," dedi, "bravo senin keskin zekana. Bravo arkadaş."

Zülfü yerinden fırlayarak onu kucakladı. "İnce Memed işte böyle mahvü perişan edilir. İşte böyle kendi silahıyla kalbinin ortasından vurulur. Bravo Murtaza, bravo kardeşim."

Oradakilerin hepsi de Murtazayı ayağa kalkarak kutladılar, onun için övücü sözler söylediler.

Ardından Arif Saim Bey, o, haber yasağı koyduğu muhabir öğretmeni çağırdı, İnce Memedin, bu son cinayetlerini ona dikte ettirdikten sonra:

"Şimdi git, bu haberi bütün gazetelere ayrı ayrı telle. Ben de gazete sahiplerine haberi iyi değerlendirsinler, diye telgraf çekerim. Yakında İnce Memed bütün gazetelerin birinci sayfalarında yer alacaktır, hem de fotoğraflarıyla."

Öğretmen boynunu büktü:

"Efendim," dedi, "yıllardır arıyorum, İnce Memedin en küçük bir resmini bulamadım. Çünkü efendim o, ömründe hiç fotoğraf çektirmemiş. O, fotoğraf makinasını bile görmemiş. Bulamadım."

"Onlar, o gazeteciler bulurlar," diye güldü Arif Saim Bey. Ötekiler de güldüler. "Hem de en uzun bıyıklısından öyle bir İnce Memed bulurlar ki görenin ödü patlar."

Öğretmen sevinerek, "Evet efendim, inşallah bulurlar efendim. Ben telgrafları çekmeye gidiyorum."

Murtaza onu kapıda yakaladı, iç cebinden büyük cüzdanını herkese göstererek çıkardı, öğretmenin eline bir deste para sıkıştırdı:

"Bu da senin güzel emeğinin karşılığı," dedi, geldi Arif Saim Beyin yanındaki koltuğa oturdu, ellerini dizlerinin üstüne koydu.

"Şimdi kolları sıvayacağız, bu kasabadan bütün köylere şahinler uçuracak, İnce Memedin Anacık Sultanı öldürdüğünü sebepleriyle yayacağız."

Murtaza Ağa:

"Bey," dedi, "sen onu benim gözümden iste, iki gün içinde İnce Memedin üstüne bu ovadan, hem de bu dağlardan lanetler yağacak, onun soluğu kesilecek."

Ötekiler de:

"Bu kadının İnce Memed tarafından öldürülmesi iyi oldu, bundan sonra İnce Memedin işi tamam. Onun Anacık Sultanı öldürdüğü çabuk yayılır."

"Yüzbaşının da, Onbaşının da... Şimdi ben Ankaraya gidince Dahiliye Vekilinden Karafırtına Miralay Azmi Beyi isteyebilirim. Bu kış kıyamette bile Karafırtına İnce Memed üstüne yürür. Halk bizimledir, bir de Karafırtına... Bir de irticai hareket sözü, İnce Memed bir ay içinde toz."

Akşam oldu, rakı sofrası kuruldu, Karafırtına Azmi Bey üstüne konuşulmaya başlandı. Azmi Bey, bütün Türkiye için bitmez tükenmez konuydu. Onun adını duyan köylü, dünyanın öte ucunda da olsa korkusundan altına ediyordu. O, Cumhuriyet kurulduğundan bu yana Anadolunun doğusunda, batısında, güneyinde, bütün yurdun üstünde kara bir fırtına gibi esmiş, bir yangın yeli gibi bu başkaldırıcı hain köylünün üstünden geçmiş, büyük atası Kuyucu Murat Paşa Hazretlerine, nur içinde yatsın, rahmet okutmuştu. İşte bu büyük destan kahramanı, köylülerin celladı kahraman kişi yakında Toros dağları-

nın üstüne yürüyecek. Toros dağları çakmaktaşı kayaları, dik dorukları, yeri sarsan çağlayanlı suları, kartalları, insanlarıyla onun önünde yerlere kadar eğilecekti.

Sevinç içinde şakıyor, gülüyor, eğleniyorlardı. Murtaza, öylesine sevinç içindeydi ki bir ara dayanamadı, yaman bir çiftetelli döktürdü.

Topal Ali önce Taşkın Halil Beyin evine geldi, duvarın dibinde durdu yukarıdaki şamatayı dinledi, sonra oradan usulca ayrıldı. Dün gecekinden de daha beter bir yağmur başlamış, gökten seller boşanmıştı, karanlık duvar gibiydi, Topal Ali el yordamıyla yürüyordu. Zorla, cıcığı çıkmış Candarma Komutanlığının avlu kapısını buldu. Evlerin çinkolarına hışım gibi yağan yağmur öyle bir gürültü çıkarıyordu ki, top atsan kimse duyamazdı. Avlu kapısından sağa döndü, duvara tutuna tutuna nar ağaçlarını buldu. Bünyaminin yerini şavullamıştı, birkaç adımda onun yanına vardı, kolundan tuttu:

"Bünyamin, ben Topal Aliyim, duydun mu?"

Bünyamin ne konuştu, ne de yerinden kıpırdadı. Ali konuşmasını sürdürdü, bağırdı çağırdı, sövdü, koluna asıldı çekti, sürükleyerek götürmek istedi, bu iri, kaya gibi adamı yerinden bir parmak bile kıpırdatamadı. Omuzuna asıldı beline sarıldı, sırtını dürttü, Bünyamin oralı bile olmuyordu.

"Bünyamin, Bünyamin, Bünyamin, ulan Bünyamin, sen artık burada kalamazsın, yarın sabah candarmalar seni burada görürlerse öldürürler. Seni öldürürler Bünyamin."

Uzun uzun konuştu, bacaklarını tekmeledi, yerden kaptığı bir taşı var gücüyle sırtına indirdi. Bünyamin gene hiç aldırmadı. Orada duvar gibi, ağaç gibi duruyordu.

"Bünyamin, ne olursun Bünyamin, yiğidim Bünyamin, aslanım Bünyamin..."

Daha çok diller döktü, yalvardı yakardı, Bünyamin hiç aldırmıyordu. Ondan umudunu kesti. Yarın sabah onu gören candarmalar her şeyi anlayacak, daha, onu görür görmez vuracaklardı. Karşıdaki ağaca sırtını dayadı, az ilerisindeki Bünyaminin karanlığa karışmış karartısı birkaç kere sallanır gibi oldu, niyaz eder gibi eğildi, dizini yere koyar gibi etti, doğruldu, ellerini göğsüne koydu kıyama durdu. Belki de Topal Aliye

öyle geldi. O böyle yapınca Topal Alinin yüreğine tıp etti, belki onu yerinden kıpırdatabilirdi.

"Bünyamin, Bünyamin, Kırkgöz Ocağının dervişi Bünyamin, geyikler çobanı, gece gündüz avucunda közler taşıyan Mülayim ermişin oğlu Bünyamin, Anacık Sultanın sana buyrultusunu söylüyorum." Bir taşın üstüne çıkarak, Bünyaminin koluna asılarak ağzını onun kulağına dayadı, "Bünyamin, Bünyamin, sana Anacık Sultanın buyruğunu söylüyorum, Topal Alinin arkasına düş ve yürü. Ey, Bünyamin, bu sana benim buyruğumdur, sen yıl on iki ay, söndürmeden avuçlarında ateş taşıyan geyikler çobanı Mülayimin oğluysan, Topal Ali nam kimesnenin ardına düş ve yürü. Düş ve yürü, düş ve yürü..."

Elini uzattı, kolundan tuttu çekti ve Bünyamin onun ardı sıra kuzu kuzu geldi. Yağmurun gürültüsü kulakları sağır edecek gibiydi. Komutanlığın avlusunu çıktılar, aşağıya, çarşıya yöneldiler. Aşağıda, köprünün altına kadar inen caddeyi seller ağzına kadar doldurmuş çağlayarak akıyordu. Hiçbir evin penceresinde de ışık yoktu. Topal Ali yularından tuttuğu bir atı götürürcesine, kolundan tuttuğu Bünyamini çekerek Molla Duran Efendinin evine götürdü. Molla Duran sabırsızlıkla onları bekliyordu. Molla Duran onların ayak seslerini duyar duymaz kapıyı açtı, o, kapıyı açar açmaz, onlardan önce bir yağmur dalgası içeriye doldu:

"Çabuk... Girin içeriye."

Topal Ali Bünyamini önce içeriye itti, ardından da kendisi girdi.

"Ne oldu, beni korkuttun Ali."

Ali, elinde bir gemici feneri tutan Molla Durana Bünyamini gösterdi:

"Görüyorsun işte. Orada, köşede donmuş kalmıştı. Zor kopardım Bünyamini."

Bünyamin sağ elinde sıkı sıkıya, kanlı gibi duran iki ağızlı, gümüş saplı uzun bir Çerkeş hançeri tutuyordu. Hançeri tutan elinin parmak aralarına kan dolmuştu. Kanı, o kadar yağan yağmur bile yıkayıp götürememişti.

Yukarıya odaya çıktılar. Ocakta, üst üste atılmış kuru kütükler uzun yalımları savurarak yanıyorlardı. Bünyamin orta-

da dikildi kaldı. Molla Duran, Topal Ali onun yöresinde dönerek, her bir yanına baktılar. Bünyamin tepeden tırnağa kan içinde kalmıştı.

Molla Duran:

"Soy şunu Ali," dedi.

Ali ortada dikilmiş kalmış adamın ilkin elindeki kamasını almak istedi, uğraştı uğraştı kamayı onun elinden koparamadı. Molla Duran da gelip güçlü elleriyle ona yardım etti, kamanın sapına yapışmış eline ne yaptılar ettilerse bir türlü açamadılar. Kan ter içinde kalıncaya kadar çabaladılar, Bünyaminin bir parmağını bile yerinden oynatamadılar. Bir iyice yorulan Topal Ali köşeye çekildi, ocağın yalımlarına ellerini tuttu, sırtından dumanlar tütüyordu. "Hele ben soyunayım da, cıcığım çıktı," diyerek odadan ayrıldı. Odaya geri geldiğinde bacağına şayak bir şalvar çekmiş, ayaklarına kırmızı postal giymiş, sırtına da yepyeni sırmalı bir Maraş abası geçirmişti. Gülümseyerek, ortada öyle dimdik kalakalmış Bünyaminin yanına geldi:

"Eeeey, Derviş Bünyamin," diye bağırdı. "Anacık Sultanın buyruğu olarak sana sesleniyorum, elindeki hançeri karşındaki Topal Aliye ver. Ondan sonra da önce ayakkabılarını, sonra şalvarını, abanı çıkar, eeey Bünyamin."

Bünyamin, usulcana elindeki kamayı, boyun bükerek saygıyla Topal Aliye uzattı, arkasından da yere oturdu postallarını çözdü, çıkardı. Postallara su geçmemiş, ayakları kuruydu.

"Ya Bünyamin, Anacık Sultanın buyruğunu söylüyorum sana, bak bakalım şalvarından yağmur geçmiş mi?"

Bünyamin şalvarını elleriyle yokladıktan sonra:

"Geçmemiş," dedi duyulur duyulmaz bir sesle.

"Abana bak."

Bünyamin onu da yokladı:

"Geçmemiş."

"Pekiyi, öyleyse ocağın başına gel!"

Bünyamin ta tavana değen uzun gövdesiyle ayağa kalktı, geldi ocağın önüne oturdu, başını eğdi, öyle kalakaldı.

Biraz sonra büyük bir tepside tüten, ağır bir sarmısak kokusuna karışmış nane kokusuyla kokan bir tas tarhana çorbası, gene tüten bir sahan bulgur pilavıyla, etli patates getirdiler.

Molla Duran Efendi:

"Buyur derviş Bünyamin," dedi, "kim bilir kaç gündür açsın."

"Ohhooo," dedi Topal Ali, "o, bu kasabaya geldiği günden beri avlunun köşesine, nar ağaçlarının ardına, incirlerin altına gitti, orada kıpırdamadan durdu. Onu orada kimse de görmedi. Belki gördüler de görmediler. Hani var ya, herkes gözünün önündeki bir şeyi, her an görür de hiç görmez."

"Öyle olur," dedi Molla Duran.

"Buyur Derviş Bünyamin. Önündeki yemeğe buyur." Derviş Bünyamin sanki, getirilip yanına konmuş yemeği görmüyordu.

"Derviş Bünyamin yemek soğuyor."

Bir Molla Duran konuşuyor, bir Topal Ali konuşuyor, Bünyamin onları duymuyordu bile. Topal Ali sonunda gene eski usulüne başvurdu:

"Eeeeey, Derviş Bünyamin," dedi, "Kırkgöz Ocağının, Anacık Sultanın buyruğudur, şimdi sağına dönecek, yanındaki tepside duran tarhana çorbasını içecek, arkasından bulgur pilavını, patates yemeğini, onun ardından da petekli balı yiyeceksin. Ama çok yavaş yiyeceksin. Anacık Sultanın buyruğu böyle."

Ocağın başına bağdaş kurmuş oturmuş Bünyamin ayağa kalkmadan, ellerini yere koyup bastırarak, bir değirmen taşı gibi tepsiye döndü, kaşığı eline alır almaz çorbaya saldırdı, bir anda çorbayı süpürdü bitirdi. Bulgur pilavıyla patates o kadar bile sürmedi. Sıra bala gelince, Topal Ali ona, "dur," dedi, "şimdi tarhana gelecek, sen çok açsın." Bünyamin, sabırla bekledi. Tarhana çorbası, ardından da etli patatesle bulgur geldi. Bünyaminin eli makina gibi işliyordu. Gelen yemekler de kısa bir sürede bitti. Bundan sonra yemekler geldi, boş sahanlar gitti. Topal Ali, bal çanağını onun önüne sürmeseydi Bünyamin, belki de sabaha kadar, önüne ne getirilse yiyecekti. Balı, usul usul, ekmeğini büyük lokmalar yaparak, içine kaşık kaşık balı doldurarak yedi.

"Dur ya Bünyamin."

Bünyamin:

"Çok şükür Allahım verdiğine de, vereceğine de," diye dua okudu, ağzı kıpır kıpır etti.

Gözleri büyüdü. Bir uykudan hemen uyanmışlığın şaşkınlığıyla yöresine, gözlerini kirpiştirerek bakındı. Bir an gülümser gibi oldu. Ardından da kaşları çatıldı, yüz çizgileri gerildi, bedeni ürperdi, azgınlaştı, sırtı kabardı. Topal Alinin ellerine sarıldı:

"Ali Ağam, kamam nerede?"

Ali kamayı ona uzattı:

"Al, burada."

Bünyamin kamayı aldı, kınına soktu. Yüzü ışıdı, açıldı, gülümsedi.

"Sağ ol Ali Ağam."

"Sen de sağ ol Bünyamin."

Bünyamin, onun gözlerinin içine gözlerini dikti kaldı. Ali gözlerini nereye kaçırırsa kaçırsın Bünyaminin gözleri onun gözlerinin içindeydi.

"Anacık Sultanı döve döve öldürdüler," dedi sonunda. Sesi, gözleri, yüzü bir ölüm kederine büründü.

"O, nerede şimdi?"

Bir şeyler daha söyleyecekti, sesi çıkmadı, boğazında kısıldı kaldı.

"Camide," dedi Topal Ali, onun bu sözler ağzından çıkar çıkmaz Bünyamin ayağa fırladı, kapıya kadar vardı, Topal Ali, "dur ey Bünyamin," diye bağırdı arkasından. Bünyamin olduğu yerde durdu kaldı.

"Ya Bünyamin, biraz bekleyelim. Ben de seninle birlikte geleceğim."

Bünyamin yere oturdu, elindeki postallarını giydi. Giyer giymez de kapıyı açtı dışarıya çıktı. Ali de arkasından gitti.

"Dur ya Bünyamin, tut kolumu. Bize bir elektrik feneri gerek. Bekle beni burada."

Merdivenleri çıktı, ocağın sekisindeki tabaka biçimindeki feneri aldı, Bünyamin onu avluda bekliyordu, koluna girdi, yürüdüler. Yağmur daha da yoğunlaşarak sürüyor, ortalığı sel götürüyordu. Fenerin yardımıyla kaldırımlardan yürüyerek, selleri aşarak camiye geldiler. Anacık Sultan sofada tek başına yatıyordu, üstüne ak bir çarşaf örtülmüştü. Bünyamin ona doğru yürüdü, ona varırken üç kere niyaza durdu toprağı öptü.

Sonra da sofaya çıktı, Anacık Sultanın üstündeki çarşafı aldı, onun önünde de niyaza durdu, elini öptü üç kere, başına götürdü. Ölüye, arkasını döndü diz çöktü, kadını sırtına çekecekken Topal Ali, "Eeeeey, Bünyamin, dur!" dedi. Bünyamin bekledi. "Şu feneri tut." Bünyamin feneri onun elinden aldı. Topal Ali sırtındaki abasını çıkardı, "Feneri Anacık Sultanın üstüne tut," dedi, Bünyamin ayağa kalktı. Topal Ali, "Anacık Sultanın ölüsü ıslanmasın, çok yağmur yağıyor," dedi. İkisi birden abayı ölüye giydirdiler. Ali, Anacık Sultanı kaldırdı, Anacığın ölüsü bir kuş ölüsü kadar hafifti, Bünyaminin sırtına verdi.

"Fener de sende kalsın. Karanlık yollarda gerek olur. Tabancan var mı?"

"Yok," dedi Bünyamin.

Topal Ali belindeki tabancayı çıkardı, onun beline bağladı, "İçinde on dört kurşun var," dedi, "seni kurttan kuştan korur. Haydi uğurola, yolun açık olsun."

Bünyamin caminin avlu kapısından karanlığa karıştı.

Yüzbaşı Faruk Beyle, Kertiş Ali Onbaşı için büyük törenler yapıldı, söylevler çekildi. Her kürsüye çıkan, bu vatan şehitleri için önce gözyaşı döktü, ardından da onları öldüren kan içici cani İnce Memedi lanetledi, sonra vatan şehitlerini göklere çıkardı.

En son Arif Saim Bey kürsüye ağır ağır ilerledi. Tepeden tırnağa siyahlar içindeydi. Elindeki beyaz mendille gözlerini siliyordu. Kürsüye çıktı. Kürsüde de mendilini birkaç kez gözlerine götürdü. Öksürerek gırtlağını temizledi. Ortalıkta çıt yoktu. Sinek uçsa kanadının sesi duyulurdu.

"Evet," diye söze başladı. "Muhterem vatandaşlar, İnce Memed nam cani kasabamıza kadar inerekten, evliyalar sultanı, zavallı kadın kahraman Anacık Sultan Hazretlerini katleylemiştir. Bu Peygamber soyundan gelen değerli kadın evliyayı canlarını vererek müdafaa eden vatan şehidi Yüzbaşımızla, Onbaşımızı maalesef, kadın evliyayla birlikte katleylemiştir. Biz, bu kadın evliyayı korumak, onun uğruna canımızı vermek mecburiyetindeydik. Çünkü bu dünyaya çok çok, binlerce, milyonlarca erkek evliya, erkek peygamber gelmiş de kadın peygamber, kadın evliya gelmemiştir. Dünyaya gelmiş bu tek

evliya kadın, yeryüzünde Allah böyle bir evliya kadını yalnız Türk milletine nasip eylediğinden, büyük Paşamız da taifei nisaya çok ehemmiyet bahşettiğinden, onların yüksek haklarına çok hürmet ettiğimizden, Anacık Sultan Hazretlerinin de dağlarda tehlikede olduğunu, İnce Memed nam caninin onu katleyleyeceğini istihbar eylediğimizden, en kıymetli Yüzbaşımızı onu kasabaya davete icabet ve azmettirdik. Onu kuştüyü yataklarda misafir ederek, kuş sütüyle besledik. Dünyanın, bizden başka hiçbir milletine nasip olmamış ilk kadın peygamberini bir mücevher gibi muhafaza etmek, onu müdafaa etmek bizim büyük vazifemizdi. Anacık Sultan Hazretleri bizim ona karşı gösterdiğimiz bu muameleden çok hoşnut ve memnun kalarak, bize müteşekkir olarak... İnce Memed nam Allah, kitap, Kuran, Peygamber bilmez kişi bizim bu hürmetli muamelemizden gazaba gelerek ve gözlerini kan bürüyerek, kin içinde yanarak, yağmurdan, şimşeklerden, bizim gafletimizden bilistifade maalesef Anacık Sultan Hazretleri ve onu muhafaza etmekte olan Yüzbaşımızı katleylemiştir.

"Eeeeeey, muhterem milletim, kahraman kasabalılarım, size, duyar duymaz, gözlerinizden kan yaş akıttıracak bir gerçeği söylemek mecburiyetinde olduğum için kendimi bedbaht hissediyorum. Şöyle ki, dün gece, camide yüz candarmanın ihtiramı bozamadıkları için, İnce Memed nam cani gelerekten, candarmalarımızı silahtan tecrit ederekten, Anacık Sultanımızın mübarek naaşlarını almış götürmüştür. Ol mübarek naaşı götürürken bağırarak konuşmuş, haşa huzurunuzdan, ben bu fahişenin kurtlanmış leşini köpeklere atacağım ki yesinler de kudursunlar, demiş. Daha başka şeyler de söylemiş ki, o kadar ağır sözler ki, değil evliya bir kadın için, bir orospu için bile söylenemez."

Sesini alçalttı, elindeki mendiliyle önce gözlerini, sonra yüzünü sildi. Sesi çatallaştı, ağlayan bir hal aldı. Şimdi artık kararlıydı ve dingindi.

"Evet, arkadaşlar, ben bu Anacık Sultanın harbe gidip de dönmeyen on altı atasıyla birlikte cephede düşmana karşı diz dize, omuz omuza dövüştüm. Bu on altı kişi bir orduya bedel oldu. Biz, onların da yardımlarıyla düşmanı İzmirde denize

döktük." Sesini birden yükseltti. "Biz, biiiiiz, Türk milletiiiiii, o, on altı ermiş, evliya şehidin kanından gelen bir şahsın, isterse peygamber olmasın, hırsız, katil, fahişe olsun isterse, onların hatırı için, onun kanını hiçbir zaman yerde koyamayız. Anacık Sultanın intikamını bu milleeeeeet, o İnce Memed Allahsızından, kan içiciden alacaktır."

Kollarını kartal kanatları gibi havaya açtı ve bu anda da kalabalık patladı:

"Alacaktır."

"İnce Memed çok yakında derdest edilecektir."

"Edilecektir."

"Onu yakalayınca, ona neler yapılacak işte o zaman görülecektir."

"Görülecektir."

Ve Arif Saim Bey, bütün kurtlarını dökmüş, rahatlamış, mutlu, kürsüden indi. Oradaki herkes onu kutlamaya koştu, kimi elini öpüyor, kimi kucaklıyor, kimi paltosunu, omuzunu kokluyor, kimi elini sıkıyordu. O ise her şeyi unutmuş, ağzı kulaklarında gülüyordu.

Tören bitip dağılma sırası gelince Arif Saim Bey otomobile binmedi, altın saplı bastonuna ağır ağır çökerek, arkasında memurlar, kasaba ileri gelenleri beşuş bir çehreyle, başı dimdik, göğüs ilerde, ayaklarının ucunu görmeden çarşıyı baştan başa, önünde eğilenleri, elpençe divan duranları görmeden yürüyerek geldi geçti.

İnce Memedin, dağdan gelerek Anacık Sultanı, candarmalara sihirli gömleği ve yüzüğü vereceğinden dolayı öldürdüğü söylentisi bir gün bile sürmedi. İlkin inanmış gözükenler bile sonradan, böyle bir kuyruklu yalana inandıklarından dolayı utandıklarını açık açık herkese anlattılar. Kertiş Aliyle Yüzbaşının Anacık Sultanı döve döve öldürdüklerini, İnce Memedin de, içinde bir sıkıntı duyarak, kulağına derinlerden, kırk günlük yoldan bir ses gelerek onu ürperttiğini, kasabaya koşaraktan, ulaşamayıp, ancak Anacık Sultanın köprü altında ölüsünü görerek kan ağlayaraktan Candarma Komutanlığına giderek, önce Kertiş Aliyi, sonra da Hatçenin katili Yüzbaşıyı öldürerek, iki öcü birden alarak, onların ölülerini komutanlıktan köprü-

nün altına getirerek, birisini Anacık Sultanın bir yanına, ötekisini de öbür yanına yatırdığını bilmeyen duymayan kalmadı.

Büyük törenden birkaç gün sonra da Anacık Sultanın ölüsünün ak libaslı kırk ölümsüzle birlikte kasabaya gelen İnce çetesince Candarma Komutanlığı basılarak, ölüyü bekleyen üç yüz candarmanın gözleri önünde ölü alınarak, eller üstünde dağlara, Kırkgöz Ocağına götürüldüğü gerçeği de halkın diline düştü. Bu dünya öyle bir dünyaydı ki güneş balçıkla sıvanamaz, hiçbir gerçek sonuna kadar gizli kalamazdı.

Arif Saim Bey otomobiline binip, yanında Molla Duran Efendi, Taşkın Halil Bey ve Zülfüyle Ankaranın yolunu tutarken, Bünyamin de sırtında dünyanın en değerli emanetiyle Kırkgöz Ocağına doğru, dağlara düşmüş, yoldaki bütün köylere uğrayarak, Kertiş Aliyle Yüzbaşının Anacık Sultanı döverek öldürdüklerini, sonra da kendilerinin, daha Anacık Sultanın canı çıkmadan öldüklerini ilan ederek gidiyordu.

Karlı dağları, derin suları aşarak Kırkgöz Ocağına kutsal emanetiyle ulaşan Bünyamin ölüyü Ocağın avlusunda bir uzun masa gibi duran mavi çinkeden binek taşının üstüne koydu. Kendisi de boyun kırarak ölünün karşısında el bağlayarak kıyama durdu. Ve gün ışır ışımaz dağlardan, koyaklardan insanlar Kırkgöz Ocağına akmaya başladılar. İlk önce geyikler çobanı, her iki avucunda hiç sönmeden yalımlar yanan Mülayim geldi. Anacık Sultanın ölüsü karşısında niyaz edip el bağladı. Mülayimden sonra şu koca dağların arkasındaki Fırat suyu kıyılarından Ağuiçen Ocağının yüz yaşındaki dedesi Balım Dede geldi. Belinde kavalı, başında sikkesi, elinde on iki telli büyük sazı vardı. Ak sakalı göbeğine kadar inmişti. O da geldi geyikler çobanının yanında boyun kırıp el bağladı. Onun arkasından da güneyden, Akdeniz kıyılarından Dede Kargın Ocağının pirleri geldiler, kıyama durdular. Bunların hüneri, Akdenizin üstünde, tozlu yollarda yürür gibi yürümekti. Sonra Ege denizi kıyılarından Bedrettiniler geldiler. Bunların hüneri, dağ olsun, kaya, çöl, kıraç toprak olsun yürüdükleri yerlerde binbir kokuyla kokan çiçekleri o anda yeşertmek, hem de katmer çiçeklerini açtırmak, hem de dünyayı güzel kokulara boğmaktı. Bunların ardından Dersim Abdalları geldiler, bunların hüner-

leri dille tarif edilemez, kaleme gelmez, kağıda dökülemezdi. Bunların arkasından da Kırşehirden, Hacı Bektaş Ocağından erenler güvercin donunda geldiler, kümbetle binektaşı arasına üst üste, gün ışığını bile sızdırmayacak sıklıkta göğe kadar ak bir perde kurdular. Bütün bunların ardından da kılıç yutanlar, bedenlerini şişlerle delenler, ateşte yürüyenler, aslana binenler, kayalara, cansız duvarlara binip yürütenler geldiler. Anacık Sultanın huzurunda el bağladılar, kıyama durdular.

Antebin demirci, Maraşın dokumacı, ayakkabıcı, Adananın pamukçu, Malatyanın kuyumcu esnafı da, Anadoluda bu ölümü duyan işiten bilcümle yaran da Anacık Sultanın ölüsü üstüne kar kıyamet demeden koşarak geldiler. Ve ak başörtülü, kara çatkı bağlamış, renk renk fistanlarıyla ortalığı bir renk cümbüşüne boğmuş kadınlar ölünün bulunduğu taşın yöresine halkalandılar. Yöreden duyan kadın kara çatkı bağlayıp, ak başörtülerini başlarına sararak, bayramlıklarını, düğünlüklerini giyinerek, incilerini, altınlarını, mercanlarını, göktaşı gerdanlıklarını, eski mezarlardan çıkmış boncuklarını, takılarını takarak ardı arkası kesilmeden geliyorlardı. Geliyor, halka olmuş kadınların arkalarında bir halka da onlar oluşturuyorlardı. Halkalar gittikçe büyüyor, bütün avluyu dolduruyor, avludan dışarıya taşıyor, yandaki akarsuya, kümbete, aşağıdaki mor kayalıklara kadar büyüyordu. Erkekler, birkaç pirin, Mülayim ve Bünyaminin dışında halkaya girmiyorlar, uzaklarda, üst üste yığılmışçasına ayakta ta karşı doruğun yanına kadar yayılmışlar, sessizce bekliyorlardı.

Ağıda ilk olarak Hürü Ana başladı. Onun sağ yanında soylu ağıtçı Bey kızı Telli Hatun, solunda da Telli Hatunun kız kardeşi hak aşığı, türküleriyle, ağıtlarıyla taşı dile getiren, akarsuları durduran, ağaçları yürüten, dağları titreten Hasibe Hatun duruyordu. Hürü Ana önce ağıttan bir dörtlük söylüyor, halkalardaki bütün kadınlar hep bir ağızdan onu tekrarlıyorlar, ardından da gene hep bir ağızdan ağlıyorlardı. Yüzlerce kadının hep bir ağızdan sallanarak söylediği ağıt bu keskin kayalıklı dağlarda, ardı ardına yedi kere yankılanıyor, oradaki insanları, taşı toprağı, ağacı, çiçeği, suyu, göğü ürpertiyordu. Hürü Ana, Anacık Sultanım, diyordu, öldü bir kafirin sopası altında,

bir yezidin, bir dinsizin, dinsizlerin sopası altında. Kara ceren gözleri süzüldü. O, diyordu, Anacık Sultan, kurdun kuşun, karıncanın, böceğin dilinden anlardı. Cümle yaratık gelir onun huzurunda divan dururdu... Dağlar, diyordu, dağlar ona gelir, şahlar ona gelir, akan sular, koskoca Fırat yönünü değiştirir de, aktığı ovayı bırakır da, ayaklarına yüz sürmek için, şu ulu dağları aşar da buraya gelir. Dağlar onun için yankılanır, çiçekler onun için açar, gün onun için ışığını gönderir. Ve bu bütün söyledikleri yüzlerce kadın tarafından yineleniyor, yöredeki dağlar seslerden bir iniyor, bir kalkıyordu. Her çiçek ona adını söylerdi. Her çiçek ona derdini söylerdi. Kurt kuş, börtü böcek, karınca ona derdini söylerdi. Cümle yaratık derman aramaya ona gelirlerdi. O, çiçekleri, toprakları, yaprakları, suları, sakızları, merhemleriyle cümle yaralıları iyi eder, yarı ölüleri bile diriltirdi. İşte şurada, işte karşıda, İnce Memed günbatıdaki duvarın dibine elindeki filintası, gövdesine baştan başa sıvanmış altın sırma fişeklikleri, mor püsküllü fesi, dürbünü, sırmalı, nakışlı Maraş abasıyla yüzü gerilmiş, orada dimdik duruyor, bir ışık direği gibi duruyor, onu kurtaran, ölmüş canını geri vereni kim, Anacık Sultan. Anacık Sultan diye dağlar ard ardına yedi kere yankılanıyordu.

Hürüce Ana ayağa kalktı, onunla birlikte halkadaki yüzlerce kadın da kalktı. Hürü Ana, Anacık Sultanın önüne geldi, el bağladı, boyun kırdı, ardından da eğildi, niyaza durdu, sonra da ölünün elini aldı üç kere öpüp başına götürdü. Ve yeniden, daha gür, daha başka bir sesle ağıdına başladı. Uyan, diyordu, uyan Anacık Sultan, uyan dünya güzeli, uyan fakir fıkaranın ekmeği, umudu, gürü güvencesi, uyan, uyan, uyan da bak kimler geldi cenazene. Uyan da, dedelerin, o Eyyubi kılıçlılar, o Hasan dağında şehit düşenler, kılıçları yerden kalkmayanlar, yeşil donlular, halk içinde yitenler, o Kırklara karışmış dedelerin geldiler, bak, bak, senin huzurunda el bağlayıp divan durdular. Anacık Sultanım uyan, uyan ceren gözlüm uyan, uyan dünya güzelim uyan, uyan da gör ki, seni uğurlamaya kimler geldiler, Hacı Bektaşın, Dede Kargının, Balım Sultanın, Abdal Musanın talipleri, pirler soyunun yiğitleri, Çukurovanın, ucu bucağı belirsiz Anadolunun, Van dağlarının, Akça denizin,

Arabistan çölünün kadını erkeği, çoluğu çocuğu, kurdu kuşu güvercini seni deyip de geldiler, huzurunda elpençe divan durdular, kanlı yaşlar dökerekten sana niyazda bulundular. Uyan dünya güzelim, yumuşak ellim, güleç yüzlüm, sevgi donlum uyan, uyan da kimler geldi sana, seni deyip, uyan, uyan da gör, eli çatal kılıçlı, burma bıyıklı, büyük ela gözlü Alim geldi, Düldül atın binicisi, Hasan Hüseyinin babası, adı güzel kendi güzel Muhammedimin yoldaşı, yoksulların kardaşı, zalimlerin belası Alim geldi. Uyan da gör Anacık Sultan, daha kim geldi, deryalar yüzünde yürüyen Benliboz atın binicisi, denizler ulusu Hızır da geldi. Yeşil Bayraklı, bir türkü söyleyince cansız taşları yürüten Pir Sultan Abdal, postunu denizin üstüne sererekten yedi derya aşan Pir Sarı Saltık, bin tane ak güvercin olaraktan Kırşehir düzüne inen Pir Hacı Bektaşı Veli, bir türkü söyleyerekten çirkini güzel yapan, cehennem yerinde hiç ateş yoktur diyerekten, buradan oraya ateş götüren Karacaoğlan, Erciyas dağını ateşe verip kül eden Dadaloğlu, bir üfürmede karanlık geceyi gündüz eden Koca Yunus, geyikler çobanı Mülayim Baba, Kıratın binicisi Koçyiğit Köroğlu, senin oğlun İnce Memed de geldi. Uyan bak, Anacık Sultan, daha kimler var senin başucunda, adı güzel, kendi güzel Muhammedin çifte kanatlı, kız yüzlü, melek kanatlı Burak atı, kelle koltuğunda üç gün çarpışan, Bağdadın kapısını açan Genç Osmanın Arap atı, Köroğlunun Kıratı, Alinin Düldülü de geldi, İnce Memedin yağız atı da geldi. Kişnemeleri, ağıtları dağı taşı, yeri göğü tuttu. Uyan Anacık Sultanım uyan. Geriye, sırtını ölüye dönmeden arka arka giderek yerine oturdu. Öteki kadınlar da yerlerine geçtiler oturdular. Onun ardından ağıda Telli Hatun başladı. Sesi zil gibiydi ve duyanın yüreğini paralıyordu. O bitirince Hasibe Hatun, onun arkasından da tanınmış öteki ağıtçılar aldılar ağıdı. Ve kadınların ağıtları ikindiüstüne kadar sürdü. Sonra ölüyü kokulu sabunlarla yudular, ipek kefene sardılar, ceviz ağacından tabuta koydular, tabutu eller üstünde taşıyarak karşıdaki, gece gündüz üstünden hiç ışık eksilmeyen, her zaman yalp yalp yanan çakmaktaşından doruğa yöneldiler. Dağın yamacına, iğne atsan insandan yere düşmezdi. Bu sırada ölünün üstüne ak bir bulut geldi durdu, o, her zaman Ocağın

üstünde salınıp duran bulut. Kanadı uzun üç tane ak kuş uçuyordu doruğa doğru, uçuyorlar, doruğa gidiyor, ışığa batıp çıkıyor, geriye geliyor, tabutun üstünde süzülüp kalıyorlardı. Derken, nereden geldiği belirsiz ince bir kaval sesi, belki topraktan çıkıyordu, belki gökten, dağlardan iniyordu, ortalığı sarıverdi. Çatırdayan kayalardan da mavi çiçekler fışkırdı, mestedici mavi, ince kokular aldı dünyayı.

Doruktaki çakmaktaşı kayalığın içine ustalar apak bir mezar yapmışlardı. Anacık Sultanı getirdiler mezara indirdiler. Ferhat Hoca Kuran okudu. Mezardaki ölünün üstüne herkes elindeki çiçeği attı. Mezar ağzına kadar çiçekle doldu taştı. Bu kışta kıyamette, bu karda boranda herkes Anacık Sultanın mezarına koyacak çiçeği ne etmiş, ne eylemiş bulmuştu. Çiçeklerin üstünü topraklayıp, doruktan sessizce ayrıldılar. O ak bulutla, o üç kuş doruğun üstünde süzüldüler kaldılar. Gece de bir yıldız kümesi dönerek, ışıkları savrularak doruğun üstüne indi.

"Uyan Anacık Sultan uyan, uyan da gör!"

Anacık Sultanın öldürülmesi aşıkların işine yaradı ve bu hengame içinde onlar unutuldular, Arif Saim Bey de, aşıkların toplanarak gözaltına alınması buyruğunu bir daha anımsamadı.

23

Düldül dağının doruğuna tanyerleri ışımadan çok önce gün vurur, dağın ak çakmaktaşından doruğu bir ışık fırtınasına tutulur, ak çağşaklı pınarlar, dereler, çaylar, ırmaklar, göller aydınlanır, diplerine Kuran düşse okunur.

Çarpışma, ıhırcık karanlıkta başladı. Düldül dağının dibinde Sırapınar köyünün altındaydılar. Bir insan boyu kar koyakları, düzlükleri, ormanları, dağları, ovaları doldurmuş yollar beller geçit vermiyordu.

Bu dağlarda on kez ölmeden, bir kez dirilemezsin.

Karafırtına, Kemikkıran Albay Azmi Bey kasabaya büyük yetkilerle ve takviyeli bir alay candarmayla geldi. Kasaba onu, candarmalarını büyük coşkuyla bağrına bastı. Ağalar, beyler onun ayaklarının dibinde sayısız koç, boğa, deve kurban eylediler, kasabanın yılda bir et yüzü görmeyen fakir fıkarası Kemikkıran, Karafırtına Azmi Bey sayesinde ete doydu. Molla Duran Efendi bile o kadar coşmuştu ki Karafırtınanın ayakları dibinde üst üste sekiz boğa kestirmişti. Kasaba ağaları öylesine bir kurban yarışına girmişlerdi ki, kasabanın alanı, çarşısı kesilmiş, yüzülmeyi bekleyen cendeklerle dolmuştu. Kasaba daha da hızını alamamış, manifaturacı, demirci, ayakkabıcı esnafı biribirleriyle yarışa girmişler, durmadan, bağırtarak, elleri yüzleri kan içindeki kasaplara kurban kestiriyorlardı. Arif Saim Bey sonunda dayanamadı:

"Bu böyle olmaz kardeşim," dedi, "bu hiç böyle olmaz. Bu gidişle Çukurovada, Toroslarda kesilmedik hayvan kalmayacak. Bundan sonra kurban kesmek yasak."

Bu buyruk üstüne birçok kasabalının isteği kursağında kalıp, "Arif Saim Bey Karafırtınayı kıskandı," dediler.

Karafırtına, kasabada candarmalarıyla bir hafta kaldı. Geniş araştırmalarda bulundu. İnce Memedin, yanındakilerin, Yedi Memedlerin, Anacık Sultanın yedi cedlerine kadar gelmişlerini geçmişlerini öğrendi. Köylerin, dağların haritası elindeydi. Bu haritayı Almanlar yapmışlardı. Alevi köylerini, Sünni köylerini, huylarını huslarını, İnce Memede hangi köylerin, hangi aşiretlerin, boyların, hangi kişilerin yataklık ettiklerini bir bir öğrendi. Her şeyi öğrenmiş, her şeyi kafasında yerli yerince sıralamıştı da İnce Memedin Anacık Sultanı öldürmesini, Yedi Memedleri, kadın erkek, çoluk çocuk adlarını değiştirerek toptan Memed oluşlarını, bunun ne anlama geldiğini bir türlü anlayamamıştı. Kasabada bir yıl da beklese bu sorulara kimsenin bir karşılık bulamayacağını anlayınca askerini bu karda kıyamette Toroslara çekti. Sular, yollar, beller, dağlar yol vermiyor, koca Toroslarda ot, orman, ocak, dağ, tepe, köy kalmamış, dünya bir kar fırtınasına, bir borana dönmüş, göz açtırmaz bir ak cehennemde savruluyordu.

Arif Saim, Albaya bu kıyamette harekata başlamamasını, baharı, karların eridiği, hiç olmazsa fırtınaların durduğu günlerde dağlara çıkmasını önerdi. Onun bu önerisine Karafırtına hiçbir karşılık vermedi. Zaten hemen hemen hiç konuşmuyor, hiç gülmüyor, azgın, kıpırtısız, donmuş bir suratla kibirli, göğsü ilerde, dimdik, hiç yanına yöresine bakmadan ya yürüyor, ya da dimdik, taş kesilmiş bir yontu gibi kıpırtısız duruyordu.

Arif Saim Bey bu tuhaf adama kızıyordu ya elinden bir şey gelmiyordu. Bu sonsuz yetkiyi Ankarada ona bizzat kendisi verdirmişti. Yanındaki ağalara, beylere dert yanıyordu:

"İşte bir Enver Paşa daha çıktı başımıza. Bu sefer doğuda, Rus hududunda, Allahuekber dağlarında, doksan bin kişi değil de Toroslarda bir alay donacak. Biz de rezil olacağız gene dünyaya, başımıza iş açtık."

Karafırtına Kemikkıran Azmiyi çok yakından tanıyordu. Doğu, Güneydoğu, Batı Anadolunun, nerede eşkıya varsa, o, üstünden silindir gibi geçmişti. Bilcümle halkın kemikleriyle birlikte bellerini de kırmıştı ya olsun, vatanı eşkıya belasından kurtarmıştı. Arif Saim Bey gerçekten üzülüyordu, böylesi insanların bir zulüm kılıcı gibi halkın üstüne her an inmesinden.

Kurtuluş Savaşında Çerkes Ethem neyse, savaştan sonra da Azmi Bey oydu. İşkencelerin türlü biçimlerini, binbir uygulamasını, üstün, kıvrak zekasıyla Azmi Bey bulmuş ve de Osmanlı atalarına rahmet okuturcasına uygulamıştı. Onun eşkıya takibine çıktığı bölgelerde ot bitmiyor, onun geçtiği kasabalarda, köylerde insanlar uzun bir süre, belki de yıllarca, tatlı canlarından olmamışlarsa, kendilerine gelemiyorlardı.

İlk olarak önüne çıkan Yedi Memedlerden beş çeteyi, su içercesine, çevirip öldürdü, ölülerini çıplak atlara atarak kasabaya gönderdi. Uğradığı her köyü yangın yerine çevirdi. Köylerde dayaktan ölenlerin ölülerini de çıplak atlara atarak, eşkıya diye kasabaya yolladı. Önüne gelene, kadın erkek, çoluk çocuk yediden yetmişe adını sordu. Memed diyeni, adı Memedse de, yarı ölü olarak bıraktı gitti. Dağlarda eşkıya, kaçak, hırsız kalmadı. Memedle Ferhat Hoca biraz daha gecikseydiler, Yedi Memedlerin tümünü de kıracaktı Karafırtına. Memed, ulaklarıyla bütün Torosa haber uçurdu, Yedi Memedler silahlarını saklayıp, adlarını değiştirip, çiftlerinin çubuklarının başlarına geçsinler, diye. Ayağa kalkmanın, Memed olmanın bir gün sırası gene nasıl olsa gelecekti. Bu dünyada bin kez ölünmeden bir kez dirilmenin mümkünü yoktu.

Yedi Memedler, öteki eşkıyalar, kaçakçılar ortadan kaldırılınca, Karafırtınanın önünde İnce Memedden başka kimse kalmadı. Albay Azmi ağaların, beylerin güvenilir adamlarından, iyi işleyen bir haberci ağı kurmuş, Torosun en kuytu, en ulaşılmaz yerinde bir ateş parlasa haber alır olmuştu.

Günlerdir, karda kıyamette, fırtınalara, boranlara tutula tutula candarmalarının ayakları, elleri donarak, hastalanarak İnce Memedle karşılaşmak için dolaşmış, bu şeytanın hiçbir yerde izine bile rastgelememişti. Yanında götürdüğü Topal Aliye ve Yel Musaya da hiçbir şey sormuyor, sadece köylüleri korkutuyor, onları görülmedik işkencelerden geçiriyordu. Kızılgedik köylülerinin başlarına gelenlerse ibretlikti, İnce Memedin Kızılgediğe geldiğini duymuş, köyü sarmış, bütün köylüyü köyün dışına çıkarmış, orasını ev ev, köşe bucak, delik delik aratmış, kimseyi bulamayınca, vay başına gelene, işkenceden geçirmedik kimseyi koymamış, belekteki çocukları bile... Kı-

zılgedikten hiç kimse ayakta duramadığı için, yakın köylerden köylüler gelerek günlerce onlara bakmak zorunda kalmışlardı.

Ama Karafırtına umudunu yitirmiyor, candarmaları ve güvenilir habercileriyle nerede bir çıt çıksa oraya ulaşıyor, İnce Memedi bulamayınca da... İnatçı, tuttuğunu koparan bir kişiydi. Ülkede de o kadar ünlü bir kişiydi ki, Toroslardan eli boş dönemezdi. Ya ölecek, ya İnce Memedi yakalayacaktı. Üstelik de bu son işiydi. Emekliliğine bir yıldan daha az bir süre kalmıştı.

İnce Memedle, bora fırtına savurur, göz gözü görmez, eller tüfeklerin kundaklarını tutamaz donarken, Karameşe koyağının kayalıklarında, ormanın kıyısında karşılaştılar. Bütün orman ağaçların tepelerine kadar kar altında kalmıştı.

"Teslim ol İnce Memed, ben Karafırtına nam Miralay Azmiyim. Teslim olursan, seni en az cezayla kurtarırım. Bütün etrafını, sen de görüyorsun sardım. Kurtulman mümkün değil. Benim elimden şimdiye kadar takip ettiğim hiçbir eşkıya kurtulamadı. Sen de kurtulamayacaksın. Teslim olursan, cürmün ne kadar büyük olursa olsun, senin canını kurtarırım, söz veriyorum. Benim sözüm yiğit sözüdür. Unutma, ben Karafırtına Miralay Azmiyim..."

Azmi Bey bekledi bekledi karşıdan hiçbir karşılık gelmedi.

"İnce Memed, bana cevap vermiyorsun. Yanındaki arkadaşlarının, Ferhat Hocanın, Temirin, Kasımın, Kürt Dursunun," Kürt Dursun Dersimin dillere destan namlı eşkıyalarındandı, bir süre önce Torosa gelmiş üç kişisiyle birlikte İnce Memede katılmıştı, "Şahanın da suçlarını bağışlatmaya çalışacağım. Unutma İnce Memed bana Kemikkıran Miralay Azmi derler... Haydi evladım, haydi İnce Memedim, müsademe az sonra başlarsa, sen dayanamazsın, her yanını çevirdim, bir alayla."

Bekledi, bekledi gene karşılık yok. Karafırtına çok kızdı, aklı başından gitti, "Ateş," diye bağırdı. Kar örtmüş kayaların arasından mitralyozlar takırdamaya, mavzerler ötmeye başladı. Onlar böyle yaylım ateşine başlayınca İnce Memedler de başladı. Memedler, Azmi Bey üstünde yoğunlaştırmıştı kurşunlarını. Önündeki kayaya kurşunlar yağıyor, yanına yönüne, bir karış ötesine kadar kurşunlar düşüyor, Karafırtına yerinden

kıpırdayamıyordu. Eğer kıpırdayacak olsa, bu keskin nişancıların anında kurşunlarını yiyeceğini biliyordu.

Başlarını, bir an için olsun kaldırmadan, yerlerinden de kıpırdamadan çarpışma karanlık kavuşuncaya kadar sürdü. Dört candarma vuruldu. Eşkıyalara hiçbir şey olmadı. Karanlığın kavuşmasıyla gıcılı boranın azıtması bir oldu.

"Ormana," dedi Memed, "başka hiçbir çaremiz yok. Belki bu gece yürüyerek, sabaha ormanın ardındaki köylere ulaşırız."

"Bu ormanı, bu karı yarabilirsek..."

"Bir de," dedi, Memed, "bir de Miralay akıl edip de bizden önce oraları tutmazsa."

"O, bu ormana giremez," dedi Ferhat Hoca. "Giremeyince de bu ormanın arkasına, bu kadar ağırlıkla bir haftada varamaz."

Ormana daldılar. Fırtına, boran göz açtırmıyordu. Karlara gömülerek yürüdüler. Ama ne gün atarken, ne de ertesi gün ormanı çıkabildiler. Eğer Deliktaş köylüleri çarpışmadan haberlenip onların ormanda yittiklerini öğrenmiş olmasalardı, İnce Memed çetesi tümüyle donacak, Karafırtına bahar gelip de buzlar çözülünce onların donmuş ölülerini bir tek kurşun sıkmadan ele geçirecekti.

Ayaklarına hedikler giymiş Deliktaşlıların eski Memedleri, Yedi Memedleri için onları sırtlarında ormandan düze çıkarmaları o kadar zor olmadı ya bu yarı donmuş kişileri iyileştirmek için köyde saklamak o kadar kolay olmayacaktı. Köy bir tuhaf olmuştu, bu Karafırtına Azmi Torosa ayak bastıktan sonra kimse kimseye, oğul babaya, kardeş kardeşe, bir göz ötekine güvenmiyordu. Uzun bir tartışmadan sonra dağın yamacındaki Kale mağarasına gitmeye karar verdiler. Kale mağarası bu yöre köylülerince bilinen bir yerdi ya bu karda candarmaların oraya çıkmalarının pek olasılığı yoktu. Uzun bir yürüyüşten sonra Kale mağarasına, el ayak donmuş vardılar. Kar, fırtına savuruyor, bu göz açtırmaz boranda kayaların üstünde bir sürü kartallar süzülerek dönüyordu.

"Kartallar döndüğüne göre," dedi Ferhat Hoca, "buralarda çok donarak ölmüş hayvan olmalı."

"İnsan da olabilir," dedi Temir.

"Bizden başka buraya kimse çıkamaz," diye karşılık verdi İnce Memed.

"İsterse Karafırtına buraya kadar gelsin de çarpışalım," diye güldü Ferhat Hoca. "Sarıkamışta donarak kazık kesilen Enver Paşanın doksan bin kişilik ordusu gibi Karafırtınanın candarmaları da kazık kesilir bir gecede."

"Öyleyse," diye uzun bıyıklarını sıvazladı Dursun, "Geleceği varsa göreceği de var Karafırtınanın."

Mağaranın içine hemen ateş yaktılar köylüler. Önce ortalığı kalın bir duman tabakası örttü, arkasından da, kütükler köz olunca çekildi. Ellerini, ayaklarını ısıttılar. Köz harmanında kurundular. Köylüler azıklarını dağarcıklarından çıkardılar. Katı yumurta, çökelek, peynir, bir de kurutulmuş keçi eti çıktı hepsinin de dağarcığından. Kurutulmuş eti közlerin üstüne serip, kızdırılmış yufkaya sararak yediler. Onların da dağarcıklarında peynir, çökelek, kuru soğan vardı, onlardan da tattılar.

Yemekten sonra köylüler:

"Burası muhkem bir yer. Sizin burada olduğunuzu bizden başka kimse bilmiyor. Ne gereksiniminiz varsa Halil size getirir."

"Sağ olun arkadaşlar," dedi Memed, "ne gönderirseniz makbulümüz."

Köylüler, birer büyük çam dalı kırarak, izleri belli olmasın, diye arkalarından sürükleyerek, kendilerini kar fırtınasının içine attılar. Bu kar fırtınasında, arkalarından çalı çekmeseler bile, izleri bir anda kapanıyordu. Kar fırtınası öyle bir savuruyordu ki ormanın ağaçları çatırdıyor, ortalık uğulduyor, kayalar sallanıyordu.

Deliktaşlılar, İnce Memed çetesine yardıma gönderdiklerini dört gözle bekliyorlardı. Durumu öğrenince sevindiler. Dağdan gelen köylüler çeteyi nereye sakladıklarını hiç kimseye söylemediler. Kimse de, çetelerin nerede kaldıklarını sormadı. Çünkü herkes, bu karda onların nerede barınabileceklerini biliyordu.

Halil çetelere, fırtına dursa da, durmasa da arkasından çalısını çekerek yiyecekler götürdü. Çay, şeker, kahve, çaydanlık, ince belli çay bardağı, tütün de, kağıt da götürdü.

Artık çeteler Kale mağarasının sıcak köşesinde Güdük Hacının taşıdığı büyük kütükleri yakıp gürleterek, iki güne, üç güne bir Halilin yolunu gözleyerek, orada da, düşmanın, hele Karafırtına gibi düşmanın ne zaman vuracağı hiç de belli olmaz, yan gelip yatıyorlardı. Yalnız, hepsi de uyuzlar gibi hart hart kaşınıyordu. Aylardır, hiçbirisinin bedeni bir damla su görmemişti. Hepsinin de sakalı bir karış uzamış, kirden yağlı yağlı parlıyordu.

Memed, derin derin içini çekti.

"Ne o oğlum Memed, ne çektin içini böyle?"

"Şu halimize bak," diye güldü Memed, "Öyle bir kokuyoruz ki Karafırtına bizi buraya yakalamaya gelse, daha mağaranın ağzına ulaşmadan kokudan şak diye yere düşer de ölür."

"Ölür," dedi Temir.

"Ölür," dedi Kasım.

"Müstahak olur o zalime de böyle kokudan ölmek, tam ona göre bir ölüm," diye içini çekti Ferhat Hoca. "Bu Allahın işine hiç aklım ermiyor, bu kadar zalim bir adamı nasıl ediyor da yaratıyor, yaratırken, yarattığından..." Boynunu iki yana kıvırdı, "Tövbe, tövbe estağfurullah," diye dualar okudu. "Böyle bir zalim bir adam nasıl olur, insanoğluna onun kıydığı gibi, insanoğlunu onun aşağıladığı gibi insanlık nasıl aşağılanır! Allah da kendi yarattığı kullarına yapılan bunca işkenceye, aşağılamaya nasıl razı gelir, aklım ermiyor. Şu Karafırtınayı öyle bir merak ediyorum ki..."

"Onu yakalayalım da soralım," dedi Temir.

"Soralım," dedi Dursun.

"Soralım ya onun bize ne söyleyeceği daha şimdiden belli."

"Ne söyleyecek," diye merakla sordu Ferhat Hoca.

"Bizi o, insandan saymıyor," dedi Memed. "Ben bunu öğrendim. Muallim Zeki Nejad söyledi."

"Muallim Zeki, madalyası da varmış, bizi insandan sayıyor muydu?"

"Sayıyordu," dedi Memed. "Bana çok şey söyledi ya söylediklerinin çoğunu anlayamıyordum. Bana, diyordu ki her zaman, sen görmeden görüyor, bilmeden biliyorsun. Doğru mola?"

"Doğru," dedi Ferhat Hoca. "Gene de Karafırtınayla karşılaşmak isterdim. Ne biçim bir adammış, bilmek isterdim."

Kar fırtınası gittikçe azıtıyor, dağlar, bir uğultuya kesmiş bir kalkıyor, bir iniyor, savrulan karlar ta mağaranın içine kadar doluyor, ateşin üstüne kadar geliyordu. Soğuk da gittikçe donduruyor. Güdük Hacıyla Hamza kütük taşımaktan bir hal oluyor, yetişemedikleri zaman da Memedle birlikte ötekiler de onlara yardımcı oluyorlardı,

Halil gelmeyeli beş gün oluyordu. Yiyecekleri bitmiş, durmadan çay kaynatıp içiyorlardı. Neredeyse çayları, şekerleri de bitecekti. Merak ediyorlardı, acaba Halil yolda donmuş kalmış mıydı, yoksa, Karafırtına köyü basmış, bütün köyü işkenceye çekmiş, hepsini yatalak mı eylemişti?

Yedinci gün çayları, şekerleri de bitti, su kaynatıp içmeye başladılar. Fırtına durmuyor, orman, derin bir iniltide çatırdayarak inliyordu. Bütün dağı, ormanı kar örtmüş, ortalıkta en küçük bir kara leke gözükmüyordu. Bitlenmişler, anadan doğma soyunmuş, hepsi her yerden bit kırarak, tırnaklarının arası kan dolarak hart hart kaşınıyorlardı.

"Ah, bir sıcak su,"

"Ah, bir sıcak su,"

"Bir teneke sıcak su, sabun kokan bir don, bir gömlek, kokmayan bir çorap için canımı verirdim."

"Muallim Zeki Nejad da öyle diyordu. Çanakkalede, cephede aylarca yıkanmamışlar, çorapları o kadar kokuyormuş ki kokan çoraplarını mermi yerine, taşa sarıp düşman siperlerine atmışlar."

"Öyleyse Karafırtınanın geleceği varsa, göreceği de var."

Bir gece yarısı, nöbetçi aşağıdan birilerinin geldiğini haber verdi, açlıktan hiçbirisinin gözüne uyku girmiyordu, silah başı ettiler. Biraz sonra Halilin aşağıdan kısılmış sesi duyulur gibi oldu. Ateşi ölçerdiler, mağaranın içi aydınlandı. Dışardan ışık gözükmesin, kar girmesin diye mağaranın ağzına, çam dallarını üst üste koyarak kapatmışlardı. Beklediler. Halil, iki arkadaşıyla içeriye girdiğinde onu tanıyamadılar. Yüzü gözü, kaşı kirpikleri, bıyıkları kardan, bütün bedeni kardan gözükmüyordu. Her birisinin sırtında da bir yüzülmüş koyun vardı.

Etler de apak olup çıkmıştı. Onların sırtlarında getirdiklerinin yüzülmüş koyun olduğunu neden sonra anlayabildiler. Onlara hiçbir şey sormadan, onlarla konuşmadan ocağı gürleterek, koyunun birisini parçalayarak etleri közlerin üstüne serdiler. Mağaranın içi yanmış mis gibi kokan bir yağ, et kokusuyla doldu. Fırtınadan mağara zangırdıyordu. Yufkaları ateşte ısıtıp etlere saldırdılar. Herkes yumulmuş, keskin, ak dişlerinin arasında etler öğütülüyordu. Kimse yanına yöresine bakmıyordu. Birkaç gündür açlıktan uyuyamayanlar, karınları doyunca oldukları yere sızıverdiler. Uyandıklarında Halille arkadaşlarının gittiklerini gördüler, buna bir anlam veremediler. Ferhat Hoca, Deliktaşın başında büyük bir iş var, diye endişelendi. Halile para verecekti, veremediğinden dolayı da üzüldü.

Halilin getirdikleri yiyecekleri, bitlerini kıra kıra, bedenlerini kanatıncaya kadar kaşınarak bir haftada bitirdiler. Gene çaydanlıkta su kaynatarak içmeye başladılar. Yiyecekleri bittikten sonra birkaç gün daha beklediler. Kar fırtınası azıcık dinginlemişti. Açlık canlarına tak, dedi. Burada, bu Karameşe koyağında birkaç gün daha kalırlarsa açlıktan kıpırdayacak halleri kalmayacaktı. İşte o zaman, bir tek kurşun bile sıkamadan Karafırtına Albay Azmi Beyin kucağına düşecekler, bu çok tanımak istedikleri adamı işte o zaman tanıyacaklardı. Hem de, ne tanıma! Düze inmekten başka umarlarının olmadığını anladılar, kendilerini Karameşe koyağının çam ağaçlarının boyunu aşan karlarının içine attılar. Tam bir öğleüstü Deliktaş köyünün üstündeki yamaca vardılar, yorgun, bitkindiler. Büyük, yuvarlak bir pencere gibi ortası oyulmuş kayanın duldasına sindiler, kara batmış çıkmışlar, buz tutmadık hiçbir yerleri kalmamıştı. Fırtına gene bastırmaya başlamıştı. Köyün evlerinin hiçbir bacası tütmüyor, köyden bir horoz sesi, bir köpek havlaması, bir eşek anırtısı, bir at kişnemesi, bir insan bağırtısı gelmiyordu. Bu onları kuşkulandırdı. Deliktaşın dibinde biribirlerine sokularak, soğuktan zangır zangır titreyerek, dişleri biribirine kırılırcasına vurarak gün karanlığa ulaşıncaya kadar beklediler. Köyde en küçük bir can belirtisi yoktu.

"Allahım," dedi Memed, "bu köyün adını bu taştan dolayı Deliktaş koymuşlar," dedi titremekten uçarak.

"Yok," dedi Ferhat Hoca, "bu köyün insanları Deliktaşlı obasından olurlarmış da ondan dolayı buraya Deliktaş demişler."

"Yok," dedi Alevi Dursun, "hiçbirisi değil. Buraya bir pir gelmiş, ben bu Deliktaşı iyi biliyorum, buralılar pire inanıp iman etmemişler. Pir de, demek siz bana inanmıyorsunuz, demiş, köyden bu yamaca yürümüş. O, yürüyünce, onun arkasından taşlar, ağaçlar, akan pınarlar geriye dönüp buraya kadar yürümüşler. Pir de öfkeyle bu kayaya parmağını sokmuş."

"Tevatür," dedi Temir.

"Bir ejderha sarılmış bu kayaya. Kayayı delmiş de kırmızı çatal diliyle, boynuna takmış da buraya getirmiş," dedi Şahan. "İşte bunu gören köylüler de şimdiki gibi köyü boşaltmışlar da başlarını almış gitmişler."

"İşte asıl tevatür olan bu," dedi Kasım.

Seninki tevatür onunki tevatür, diye yoğun bir tartışmaya başladılar. Deliktaş üstüne herkes ortaya bir söylence atıyor, söylencesine de inanarak onu canla başla savunuyordu. Bağırıyorlar, çağırıyorlar, kalkıp biribirlerinin yakasına yapışıyorlar, küfürleşmeye kadar varıyorlar, neredeyse tüfeklere sarılacaklar. Memed, "Susun," diye ortalığa atıldı, "biz deli miyiz be, Deliktaş mı, bölüktaş mı ne zıknabutsa bize ne, biz canımızın derdine düşmüşüz, bu gece burada kalırsak hepimiz buyar da ölürüz, karanlık iyice kavuşmadan şu köye inelim."

Köye aşağı yürüdü, ötekiler de arkasına düştüler. Fırtına bu güçlü adamları bile oradan oraya savuruyor, buradan alıp oraya atıyor, ortalık zıngır zıngır ötüyordu. Biribirlerinin kollarına girdiler, yan yan giderek, omuzlarını yele vererek köye indiler. Köyün ilk evlerine iki, üç yüz adım kalınca kendiliklerinden durdular.

Memed:

"Girelim Hocam," dedi. "Soğuktan, açlıktan öleceğiz."

"Olmaz," dedi Hoca. "Biz bir tuzağın içindeyiz. Belki de, şu anda yöremiz sarılı."

"Sarılı olsaydı görürdük Hocam."

"Belki evlerin içi candarma dolu. Bizim köye girmemizi bekliyorlar. Ben şimdiye kadar hiç böyle boş köy görmedim.

Boş köyler tekin olmaz. Bu köye girersek mutlaka başımıza bir iş gelecek."

"Öyleyse durmayalım, durursak donacağız. Köyün yöresinde dönerek konuşalım."

Köyün yöresinde dönerek tartışmaya başladılar. Hem koşarak yürüyor, hem solukları taşarak tartışıyorlardı. Memed, ikide birde köye girmek istiyor, ötekiler, onun önüne geçiyorlardı. Uzun bir süre köyün yöresini döndüler, köye giremediler. Ferhat Hoca, bu boş köyde kendilerine büyük bir tuzak kurulduğuna yüzde yüz inanıyor, Memedden başka, ötekilerin de hepsini etkisi altında bırakıyordu. Memed de, Hocayı kırmak istemediğinden, yüzde yüz boş olduğunu, tuzak falan kurulduğuna inanmadığı bu köye giremiyordu. Sonunda edemedi:

"Böyle dön dön, ne olacak," dedi. "Daha ne kadar dayanırız? Sabaha kadar köyü böyle dönersek işte o zaman tuzağa düşeriz. Düşmezsek de biraz sonra kıkırdar kalırız. Nasıl olsa yakınlarda bir köy vardır."

Yönlerini belirsiz bir yana dönüp yürüdüler. Gün ışıdı ışıyacak, hemen önlerindeki derenin dibinde ışıklar gördüler. Bir köpek havladı, arkasından bir daha... Yürüyecek halleri kalmamış, yarı donmuş, ancak sürüklenebiliyorlardı. Candarma, tuzak var mı, yok mu, diye düşünmeden yardan aşağıya indiler. Bu saatte bütün evlerin ışıkları yanıyordu. Oysa, bütün köylerin ışıkları, ocakları bu saatlarda sönerdi, bunda bir iş var demediler, köyün ilk evinin kapısını çaldılar, beklediler, beklediler kimse kapıyı açmadı, ayakta duramıyorlardı, çalmayı sürdürdüler. Kapı açılmıyor, içerden iniltiye benzer sesler geliyordu. Dursun belinden kamasını çıkardı, kapıya sokup kolaylıkla açtı, içeriye doluştular, sönmüş ocağın dört bir yanına yataklar, keçeler, kilimler, gelişigüzel atılmış, altlarına evin halkı girmişler, inleşip duruyorlardı.

"Ne oldu size böyle," diye sordu Memed, soğukkanlılığını yitirmeden, "hepiniz hasta mı oldunuz?"

Bir yorganın altından çok yaşlı, uzun ak sakallı birisi başını çıkardı, bir şeyler söyleyecek oldu, boynu uzadı, sakalı titredi, dili diline dolaştı, sonra da başı yastığın üstüne düştü, daha

konuşmaya çabalıyor, başını kaldırıyor, dik tutamıyor, başı gene düşüyordu.

"Geçmiş olsun," dedi Memed, evden çıktılar, yandaki evin kapısına geldiler, o evde de ışık yanıyordu, kapıyı çaldılar, beklediler açılmadı. Dursun gene kamasına başvurdu, o evin durumu ötekinden daha kötüydü. Bu evin de ocağı sönmüş kül bağlamıştı. Evin erkeği konuştu ya bir şey anlamadılar. Adam, sözleri biribirine karıştırıyor, bir şeyler anlatmaya çalışıyor, "Candarma," diyor, "İlyas Çavuş, İlyas Çavuş," diyor, arkasını getiremiyordu. Bu İlyas Çavuşta bir iş vardı ya neydi? Gün ışıyıncaya kadar altı kapıyı çaldılar, hepsinden de İlyas Çavuş sözünü duydular, sonunda da İlyas Çavuşun evini buldular. İlyas Çavuş da onları yatakta güler yüzle karşıladı, onun da ocağı yanmıyor, bütün hane halkı da inildeyip duruyordu.

"Hoş geldin İnce Memed, evime onur verdin. Sen yeter ki sağ ol yavrum, senin yüzünden başımıza ne gelirse gelsin, yeter ki senin canın sağ olsun. Sen öyle bir İnce Memedsin ki, senin ayağına batan diken bizim yüreğimize batar. İyi ki geldiniz, o kafir evde ocağı yakacak kimseyi bile bırakmadı. Çoluk çocuk hepimizi kırfacana çevirdi. İyi ki geldiniz, yüzünüzden, halinizden belli, yorgunluktan ölüyorsunuz ya, gidin, şu yandaki damdan odun alın da ocağı yakın. Tüfeğinizi de elden bırakmayın, o kafir bu yakınlarda, kim bilir şimdi hangi köyü öldürüyordur."

Hamzayla Şahan içlerinde en diri kalmışlarıydı. Çünkü onlar çobanlıktan eşkıyalığa geçmişlerdi. Hemen ocağı tutuşturdular. Gür ateşle ortalık bir anda ısındı. İlyas Çavuş onlara çaydanlığı, çayın şekerin, ekmeğin, yiyeceklerinin yerini gösterdi:

"Kendi çayınızı kendiniz hazırlayın, kendi yiyeceğinizi kendiniz... Bu evde şimdiye kadar böyle konuk ağırlanmadı ama, neyleyim ki, işte görüyorsunuz."

Hane halkı da yorganlarından başlarını çıkarmışlar, bu kendi çaylarını kendileri kaynatan, sofralarını kendileri hazırlayan konuklara şaşkınlıkla bakıyorlardı.

İlyas Çavuş işi şakaya boğarak, durmadan konuşuyordu.

"Adam amma da Karafırtına gibi bir adammış. Köyde, ayağının üstünde kalabilecek bir tek adam bırakmadı. Yediden

yetmişe hepimizi, kadın erkek, kız kısrak demeden yataklık etti. Yakalayabilse miyav diyen kedilerimizi de falakaya çekecekti. Herif üstümüzden karafırtına gibi geçti. Aman, yemek yerken silahlarınızı elden bırakmayın. Benim bu adamdan gözüm korktu. Şu anda kapıda bitebilir. Öldür onu İnce Memed..."

Memed, Hoca, ötekiler ocağı çepeçevre sarmışlar üstlerindeki, kaşlarındaki, kirpiklerindeki, sakal ve bıyıklarındaki buzlar çözülüyor, onlar ısındıkça, burun deliklerini kıran bir koku da, ustura gibi keskin ortalığa yayılıyordu.

İlyas Çavuş kokularından dolayı onların rahatsız olduklarını anladı:

"Üzülmeyin," dedi, "ben Allahuekber dağındayken, hepimiz bundan daha çok koktuk, daha da çok bitlendik." Tatlı tatlı, hoşgörülü, görmüş geçirmiş gülüyordu. "Üzülmeyin, yarın değilse öbür gün bu koca İlyas ayağa kalkar, size bir su ısıtır, birer kalıp sabun verir, sabahtan akşamlara kadar yıkan babam yıkan edersiniz. Ben var ya, hastaneye düşünce yaram iyi olduktan sonra, hastanenin hamamına girdim, bir gün akşama kadar sabunlana sabunlana yundum. Bıraksalardı üç gün üç gece hamamdan çıkmayacaktım."

Birden Ferhat Hocaya döndü:

"Adınızı bağışlamadınız, sen Ferhat Hocasın değil mi?" diye sordu.

"Benim," dedi Hoca kıvançla, gözlerinin içi gülerek.

"Sen de Kasımsın."

"Benim."

"Bu da Yörük Temir."

"Benim."

"Bu da Şahan, bu da Dursun."

"Oooo, İlyas Ağa, sen hepimizi biliyorsun."

"Sizleri kim bilmez ki kara gözlerine hayran olduğum yiğitlerim."

İlyas Çavuş, onlara yiyeceklerin yerini gösterdi.

"Orada bal, peynir, yoğurt, yağ var. Size yarın koca İlyas bir koç kurban edecek."

Hamza yiyeceklerin yerlerini eliyle koymuş gibi buldu. Büyük bakır siniyi getirdi ortaya koydu. Yufkaları közlerin üstün-

de ısıtarak, herkese önce birer tane verdi. Eşkıyalar, atıştırmaya başladılar. Çeneleri değirmen gibi işliyordu.

İlyas Çavuş yatağında doğrulmuş onların yemek yiyişlerini seyrediyordu:

"Durun," dedi, "yavaşlayın çocuklar. Herhalde birkaç gündür açsınız. Aç adamın böyle çabuk yemesi insanı vurur. Hepiniz hasta olursunuz. Hepiniz de hasta olunca, o, Karafırtına mı ne zehir zemberek gelir de hepinizi kar kekliği gibi toplar."

Gülümseyerek yavaşladılar. Artık çeneleri öyle değirmentaşı gibi işlemiyordu.

Yemeği bitirdiklerinde neredeyse sabah oluyordu. Ne hızmanda bal, ne küpte peynir, ne de selede ekmek kalmıştı. Yemeklerini bitirdikten sonra bir süre ateşe bakıp daldılar. İlyas Çavuş durmadan, sevinerek, gülerek konuşuyor, ötekiler, onun ne söylediğini anlamıyorlardı. İlyas Çavuş konuşmasını sürdürürken, onların ocaklığın yöresine kıvrılıp uyuduklarını görünce kızdı:

"Düdüklerim, düdüklerim," diye alay etti. "Bunlar da eşkıya, bunlar da İnce Memed olacaklar. Şimdi bir kel onbaşı iki candarmayla gelse, bunların topunu bir urgana bağlar da alır götürür."

Uyumalarına kızıyor, kızdıkça da ağza alınmaz sözlerle konuklarına sövüyordu. Sövdü, sövdü, hırsı geçince de acımaya başladı. Kim bilir, dedi içinden, fıkaralar, o karlı dağların başında, boranın fırtınanın ortasında aç susuz, uykusuz kim bilir neler çekmişlerdir. Arkalarında da bir ordu candarma.

Gözleri yaşardı:

"Zor," diye inledi, "eşkıyalık zor zanaat. Can pazarı. Eninde sonunda da ellerine hiçbir şey geçmez. Çabaları hiçbir şeye yaramaz." Yüksek sesle, "Yaramaz," diye yineledi. "Ama eşkıyalık, hiçbir işe yaramasa da kıyamete kadar eşkıya insanlar bu dünyada ellerinde silah dolaşacaklar." Sesini gene yükseltti, "Dolaşacaklar."

Biraz sonra kendi de, İnce Memedin evine onur verdiğini, böyle bir mutluluğa bu dağlarda çok kişinin ulaşamadığını düşünerek, zonklayan ayaklarının sızısını unutarak derin bir uykuya daldı.

Eşkıyalar uyandıklarında İlyas Çavuşu ayakta buldular. Şişmiş, bir bebek kundağı gibi olmuş ayaklarına nakışlı bir çorap çekmiş, üstüne de büyük bir çarık giymişti. Topallayarak, yürüyor, durmadan da gülüyordu. Sevinç içindeki çakır gözleri de sevgiyle bakıyordu.

Konuklar, biribirlerinin ellerine ibrikle su dökerek, sabunu köpürterek ellerini yüzlerini yudular. Bu sırada İlyas Çavuşun karısı, gelinleri, oğulları, çocukları da yataktan çıktılar. Hiçbirisi ayakta doğru dürüst duramıyor, sünnet olmuş çocuklar gibi bacaklarını açarak paytak paytak yürüyorlardı.

İlyas Çavuş eşkıyaları konuk odasına çağırdı. Konuk odasının ocağını da becerikli Hamza yaktı gene. Gelinler, oğullar güzel bir sofra çıkardılar. Mis gibi kokan dibek kahvesi içildi.

"İçerde kazan kazan su kaynıyor," dedi İlyas Çavuş, "şimdi hamamlığa geçer, üçer dörder yıkanırsınız. Korkmayın, istediğiniz kadar sabun harcayın. Geçenlerde Maraştan bir çuval balmumu sabunu getirdim. Arılar gibi taze kokacaksınız."

Hamamlığa üçer dörder girerek, tam öğleye kadar yıkandılar. Kuş gibi yeynidiler.

İlyas Çavuş onurlarına iri bir koç kestirdi. Karısı güzel et yemekleri, pirinç pilavı, tatlılar yaptı. Köyün Ağasını, İlyas Çavuşun evine delikanlılar sırtta getirdiler. Ayağa kalkabilmiş birkaç köylü daha geldi. İnce Memedin karşısına oturdular, sevgiyle, bir dağa bakar gibi hayranlıkla ona bakıyordular. Yemekleri dün gecekinin tersine ağır ağır, konuşmadan yediler. Sofraya Halil İbrahim bereketi dilediler hep bir ağızdan.

"Ben esir düştüm," diye geceki konuşmasını sürdürdü İlyas Çavuş. "Esirlikte yol yaptım, siper kazdım, taş kırdım. Ama bu Karafırtına gibi bir fırtına görmedim. Bu adam insanları aşağılıyor. Bunun yanında insan, insan değil bir bokböceğidir. Karınca bile değil. Ona göre insan bir solucandır. Deli gözleri var. Böylesine bütün dünyayı işkenceden geçiren adam akıllı olamaz. Bir insan insanoğluna bu kadar işkence yapamaz, insanlığı bu kadar aşağılayamaz. Ben çok cephede bulundum. Dokuz yıl cepheden cepheye koştum, bütün ömrümde böyle bir insan görmedim. Bu Miralay Azmi gibi de çok insan gördüm, bizi bunların hiçbirisi insan yerine koymuyordu. Katır-

ları bizden değerliydi ya bunun gibisini görmedim. İşkenceden bağıranları görünce bu adamın zevkten gözleri dönüyor, ağzı sulanıyor, dudaklarını yalıyor, kollarını açarak gerin babam gerin ediyordu. Bunların, bu Beylerin Efendilerin, bu Osmanlıların bize karşı tutumları çoğunlukla böyle oldu ya ben böylesini görmedim. Onun dayakçı çavuşu beni işkenceye çekerken, dayanamadı kendi de üstüme çıktı, çizmeleriyle göğsümü, yüzümü, karnımı ezdi. Ezdikçe köpürüyor, köpürdükçe üstümde tepiniyordu."

Karafırtına kasabayı çıkar çıkmaz, yamaçlarda ilk rastladığı köye girmiş, bir bölük dayakçı, uzmanlaştırdığı candarmayı köyün içine salıvermiş, ünlü, kemikkıran dayaklarına başlamıştı. Candarmalar, işlerini bitirip köyden ayrıldıklarında köylüden ayakta hiç kimse kalmamıştı. Bundan sonra Karafırtına Albay Azmi Bey, İnce Memedi bulamadıkça, İnce Memedle karşılaşıp onu elinden kaçırdıkça candarmaları vuruldukça bütün gücü, öfkesiyle köylerin üstüne abanmış, hırsını onlardan almıştı. Azmi Beye göre bu köylülerin hepsi hain, hepsi ikiyüzlü, hepsi yalancı, hepsi din düşmanı ve hepsi de kadın erkek, çoluk çocuk birer İnce Memeddi. Bu köylülerin kökü kurumadan ülke adam olmaz, insanlık kötülüklerden kurtulamazdı.

Toros köylüleri o kadar yılmışlardı ki, Karafırtına Azmi Beyin köylerine doğru geldiğini duyunca kar olsun, fırtına, boran essin köylerini boşaltıp canlarını ya uzak bir köye, ya Çukurovaya, sığınacak mağara bulurlarsa dağlara atıyorlardı. Deliktaş köylüleri de, İlyas Çavuşun köyünün, öteki köylerin başlarına gelenleri duymuşlar, selameti köylerini bırakıp kaçmakta bulmuşlardı. Nereye gittiklerini de kimse bilmiyordu. Öteki köylerini boşaltıp giden köylülerin de nereye gittiklerini, nasıl gittiklerini kimse bilemiyordu. Köylerini her boşaltanların imleri timleri bellisiz oluyordu.

Kadim bir söz vardır, korkuya dağ dayanmaz. Albay Azmi Bey öyle bir korku salacaktı ki bu canavar köylülerin yüreklerine, Kuyucu Murat Paşa Hazretlerine bin kere rahmet okuyacaklar, İnce Memedi yakalayıp, kendi elleriyle, bu kutsal kahramanlarını ona teslim edeceklerdi. Sırasında dünyanın en

korkak, sırasında da dünyanın en yürekli insanları bu köylülerdi.

"Bu zalimi buraya, bu dağlara Arif Saim getirdi. Bizim ne suçumuz var, işte siz, işte İnce Memed. Ben o Arif Saimi tanırım. Onu gördüm. Onun kibrini gördüm. Gözlerim kör ola, önüme akaydı da o adamı, öyle bir insanı görmez olaydım. Karanlığı, insanlara bir böcek gibi aşağılayarak bakışı, yüreğimin başına, o gün bugündür kara bir taş gibi oturdu. Hiçbir insanı öldürmek istemem, Allahın en kötü yaratığı da olsa, Allahın yapısını bozmak istemem. Bu kadar savaş gördüm, ölümden, kandan bıktım. Ama bu Arif Saimi seve seve öldürürdüm. Bütün kötülüğün başı o..."

İlyas Çavuş, tepeden tırnağa öfkeye kesmişti:

"Oğlum İnce Memed, sana karşı içimde en küçük bir kırgınlık yok, başımıza bu işleri sen açtın. Allah da, Peygamber de şahidimdir ki sana içimde sevgiden başka hiçbir şey duymadım, o adam beni senin yüzünden aşağılarken bile. Senin işin bu. Sen yolunu seçmişsin. Başka bir yolun olamaz. Nasıl olsa bir gün ya bir kurşunla ya darağacında can vereceksin. Dünya kuruldu kurulalı senin gibi bir adamın yatağında osura osura öldüğü görülmemiştir, biliyorsun..."

"Biliyorum," diye güldü İnce Memed.

"Bildiğin halde dağlarda geziyor, Abdi Ağaları öldürüyorsun."

"Öldürüyorum."

"Bana bu sefer kurtuluşun yok gibi geliyor. Karafırtına ağır basıyor."

"Bana da öyle geliyor," dedi İnce Memed.

"Nasıl, nerede öleceğini de hiç düşünüyor musun?"

"Çok düşünüyorum."

"Şimdiye kadar kim bilir kaç kere öldün."

"Çoook," dedi İnce Memed. "Beni her gün öldürüyorlar."

"Bu dağlarda bin kez ölmeden bir kez dirilemezsin."

"Eski sözdür, hem de doğrudur," dedi İnce Memed.

"Öyleyse beni dinle İnce Memed."

"Dinliyorum İlyas Çavuş."

"O boşalan köyler var ya, iyi ki Deliktaş köyüne girmediniz.

Bence o boşalan köyler birer tuzak. O köyleri Karafırtına boş bırakmaz. Yanılıp yazılıp da siz boş bir köye girecek olursanız, pusuya düşebilirsiniz. Neden ki dersen çünküleyim ki siz o köye girerken, içinde insan yok ki, birisi kaçsın da, pusu var diye haber versin. Bizim köye girmek de tehlikeliydi. Köyde, sürünerek de olsa, sana haber verecek kimse kalmamıştı ki... Bundan sonra işin zor. Adam senin suyunu gözünden kesiyor, balık gibi toprağın yüzünde kalasın da, Karafırtına seni toplasın diye."

"Suyu gözden kurutuyor."

"Allah seni korusun İnce Memed. Senin yolun eski yoldur, güzel yoldur, hak yoludur."

"Sağ ol İlyas Çavuş."

"Senin köye geldiğini duyunca bütün köy yarasını unuttu, herkes yatağından çıktı. Seni görmek için sabırsızlanıyorlar."

"Köyün ortasına çıkalım," dedi İnce Memed.

"Seni görsünler," diye sevincini belirtti İlyas Çavuş.

"Tıraş olalım," dedi İnce Memed. "Beni böyle görmesinler."

"Görmesinler," dedi İlyas Çavuş. "Köyün berberini şimdi çağırtırım.

Biraz sonra genç bir berber geldi. O da Yedi Memedlerdendi. Sakalını sabunlarken, bunu Memedin kulağına fısıldadı. Ayaklarının üstüne zor basıyor, ha bire dişlerini sıkıyor, yüzünü buruşturuyordu.

Tıraşları bitti, üstlerini başlarını düzeltip, silahlarını kuşandılar, köyün alanına yollandılar. Köylü alanı ağzına kadar doldurmuş, daha birçok kişi de paytak paytak yürüyerek, değneklerine dayanarak, durup dinlenerek geliyordu. Önde İnce Memed, arkada ötekiler, alana başları önlerinde girdiler. Orada, yapraksız, dallarını kar örtmüş ulu çınarın altında, yalağını buz tutmuş çeşmenin yanında durdular. Köylü onlara dönüp gözlerini üstlerine dikti, onlar da başlarını kaldırdılar. Uzun bir süre öyle kıpırdanmadan kaldılar.

"İşte İnce Memed bu," dedi İlyas Çavuş. İnce Memedi eliyle gösterdi. Köylüde en küçük bir kıpırdanma olmadı. Hiçbir ses de çıkmadı. Herkes soluğunu tutmuş salt bakıyordu.

Sonra İlyas Çavuş, Memedin koluna girdi. Utangaç Memed,

gene başını önüne eğmişti, Çavuşun evine yürüdüler. Kalabalık da, bir çıt bile çıkarmadan sessizce dağıldı.

Eve geldiklerinde İlyas Çavuş, öteki eşkıyalardan özür dileyerek İnce Memedi samanlığa götürdü.

İlyas Çavuş, gençliğinde, bu dağlarda geyik avcılığıyla epeyce ünlenmişti. Gözünün gördüğü her geyiği nerede olursa olsun indirmiş, sonra asker olmuş, dokuz yıl kurşun sallamıştı. Orduda da keskin nişancılığıyla ünlenmişti. Hali vakti de yerindeydi. Koyun, at, namlı boğalar yetiştiriyordu.

"Karafırtına Azmi Bey benim," dedi, "o beni ölmeden öldürdü. Çoluk çocuğum önünde beni köpekler gibi ürdürdü. Benim insanlığımı elimden aldı."

İnce Memed bir şeyler söyleyecek oldu. İlyas Çavuş onun sözünü çok sert kesti:

"Sana bilesin diye söyledim. Adamsan eğer, sen de..."

"Biliyorum Çavuş," dedi İnce Memed. "Ben de adamsam."

"Haydi gidelim. Bu konuştuklarımızı kimse bilmesin. Ferhat Hoca iyi adam."

"İyi adam," dedi Memed. "Safi yürek, safi sevgi. Ben ömrümde böyle akıllı, böyle insan bir insan görmedim. O, öldürülecek diye ödüm kopuyor, içim kan ağlıyor. Keşki eşkıyalığı bıraksa da gitse uzak bir yerde imamlık etse, evlense, çoluk çocuğa karışsa. Bin kere söyledim, her seferinde de sözümü ağzımda bıraktı."

"O da eşkıyalığı bırakamaz. O da bin kere ölmeden, bir kere dirilemeyeceğine iman etmişlerden birisi. O da senin soyundan... Köroğlunun, Genç Osmanın, çatal kılıçlı Alinin soyundan. Uğraşma onunla, üzme onu. O, isteseydi imam da, müftü de olurdu. Çoluk çocuğa da karışırdı. Baksana, şu koca dağların, şu koca ovanın, koskoca Anadolunun insanları zulüm altında, yoksulluktan kan ağlıyorlar."

"Onlara bir faydamız olmuyor ki. Bir zulüm de bizim yüzümüzden görüyorlar. Şu alandaki insanların hallerini gördüm de yüzlerine bakamadım. Utancımdan yerin dibine geçtim. Ya Allah, diye yalvardım içimden, yer yarılsın da yerin dibine geçeyim."

"Onlar kıvanç içindeydiler. Görmedin mi, düğüne bayrama

gider gibi giyinmiş kuşanmışlar, kızlar gelinler al vala bağlamış, yaşlılar ak başörtü örtünmüşlerdi, oyalı pullu..."

İnce Memed sevinç içinde güldü:

"Şu insanoğluna akıl sır ermiyor."

"Ermez," dedi İlyas Çavuş.

Konuk odasına döndüler.

Köylüler odayı ağzına kadar doldurmuşlardı. Aşık Deli Veli elinde sazı, onların gelmesini bekliyordu. İnce Memed kapıdan girince ayağa kalkıp onu karşıladılar. İnce Memed gene utancından ne yapacağını, ellerini nereye koyacağını bilemedi. İnsanlar onu niçin bu kadar sayıyorlar, niçin ona bir ulu kişiye bakar gibi bakıyorlar, çocukları, kardeşleri gibi niçin böylesine sevgi gösterisinde bulunuyorlardı, bunu bir türlü anlayamıyordu.

Aşık Deli Veli, herkes yerine oturunca sazı kucağına çekti, yavaştan bir İnce Memed türküsüne başladı. İnce Memedi dağların kartallarına benzeterek övüyor, Karafırtınayı yerin dibine geçiriyor, İnce Memedi Albayla karşılaştırıyor, bir Albay söylüyor, bir İnce Memed söylüyordu. İnce Memed hep doğru, iyi, yiğit, güzel, Karafırtına zalim ve kötüydü.

Türküyü dinleyen İnce Memed bir anda tepeden tırnağa, utancından tere battı çıktı, Ferhat Hocanın kulağına eğildi.

"Hocam, Hocam kurban olayım, elini ayağını öpeyim Hocam, şu aşığı sustur," diye yalvardı.

Ferhat Hoca:

"Aşık Veli," dedi en yumuşak sesiyle, "şu İnce Memed türküsünü kes. Bak Memed nasıl terledi. Anlarsın ya, o böyle şeylere alışık değil."

"Kesmem," diye dikleşti Aşık Deli Veli. "Kesemem. Ben sizin babanızın uşağı değilim. Ben aşığım, istediğim yerde istediğim türküyü söylerim. İstersem şimdi şu senin İnce Memedini itin götüne sokar da çıkarırım."

"Biliyorum çıkarırsın," dedi Ferhat Hoca.

"Kimse de bana bir şey yapamaz. İnce Memed değil, feriştahı bile."

"Yapamaz," dedi Ferhat Hoca.

İnce Memed bu tartışma üstüne daha terlemeye başladı. Yüzüne de kan bastı. İlyas Çavuş, işi tatlıya bağlamak için:

"Aşık Veli," diye söze başladı, "unutmayalım ki İnce Memed bizim konuğumuz."

Aşık çok öfkelenmişti, ayağa fırladı:

"Böyle konuklar da yerin dibine batsın," dedi, kapıda durdu, geriye döndü, "zaten bu İnce Memed de İnce Memede benzemez bir avuç bir çocuk. Keşki onu görmez olsaydım. Bu adam İnce Memed değildir, olamaz. Kim bilir İnce şimdi nerede, hangi dağın ardında, zalim düşmanla hangi savaştadır. Böylesi boyu bir karış çocuk İnce Memed olursa, herkes İnce Memed olur." Çıktı gitti, köyün dışına doğru kendisini kara vurmuş, ayakları uçarcasına gidiyor, durmadan da söyleniyordu, "Zaten bu oğlanı gözüm tutmadıydı. Bu sıralarda da dağ taş İnce Memede kesti. Ulan ahmaklar, bu bir kımık çocuktan da İnce Memed olur mu, İnce Memed dediğin de dağ gibi bir yiğittir. O, Hazreti Ali, Zaloğlu Rüstem, Koç Köroğlu gibi. Kimse bana bu oğlanı İnce Memed, diye yutturamaz. İnce Memed dediğin de dağ gibi uşak, beline bağlamış da demirden kuşak. O, yürürken yer sallanır, çiçekler açar sevincinden. Sular akmayı durdurur saygısından. Yüce göklerin kartalları divan durur karşısında. Ölü atlar dirilir yüzü suyu hürmetine, Kırklar Yediler onu meclislerine alırlar. Deryalar yüzünde Bozatının üstünde gezen ak sakallı Hızır onun yoldaşıdır. Şu mor dağların ötesinde İnce Memed şimdi, şu anda savaştadır. Bıyıkları çangal, çangaldır. İri ela gözlerinden kıvılcımlar saçar. O, yoksulun ekmeği, umarsızın umududur. Bu sümüklü de gözleri şaşı oğlandan İnce Memed olur mu? İnce Memed dediğin de bir ulu aslan, odur yüce dağlara sultan. Kurdu kuşu karıncayı bile incitmez bir insanoğlu insan."

İlk karşısına çıkan köye kadar böyle söylendi. Kafasında yeni bir İnce Memed doğdu. Böyle düzmece İnce Memedlerin İnce Memedin tırnağı bile olamayacağı üstüne bir türkü oluştu. Köyün konuk odasına girer girmez, selam vermeyi bile unutarak sazının üstüne yumuldu, oradakilere asıl, mor dağların arkasında bir yerde yoksulların umarı, ekmeği için şimdi savaşta olan İnce Memed türküsünü kendinden geçerek çaldı söyledi. Öyle her İnce Memedim diyenin İnce Memed olamadığını cümle alemin bilmesini duymasını istedi. İlyas Çavuşun evin-

deki düzmece İnce Memedden de söz etmeyi unutmadı. Onunla, onun boynu bükük, insanın gözlerinin içine korkusundan bakamayan haliyle alay ederek, onun duruşuna, konuşmasına öykünerek orada bulunanları kırdı geçirdi. Türküsünü bitirir bitirmez, yeni türküsünün bütün coşkusuyla, yemek yemeyi, bir kahve içmeyi de unutarak başka bir köyde türküsünü söylemek için kendini kırlara vurdu. Ayaklarına kanat takmış, yeni türküsünü geliştirerek gitti.

İlyas Çavuş, o gittikten sonra, İnce Memede:

"Aşık Deli Velinin kusuruna bakma yavrum," dedi, "o seni İnce Memede benzetemedi de ona öfkelendi. Onun İnce Memedi başkaydı. Seni böyle karşısında etten kemikten İnce Memed görünce deliye döndü, inanmadı. Ferhat Hocamın sözlerini de bahane bildi, başını aldı da gitti."

İnce Memed buna alışmıştı. İnceden, alçakgönüllü gülümsedi.

"Kusura kalma yavrum, sen İnce Memedsin ya herkesin yüreğinde kendi İnce Memedi var. Sen Aşık Velinin İnce Memedine hiç benzemiyorsun."

"Biliyorum, hiç benzemiyorum İnce Memede ben."

"Gene de sen İnce Memedsin. Yüreğinde İnce Memedlik olmayanı, durup dururken, boşu boşuna kimse İnce Memed yapmaz."

"Ne bileyim ben," dedi İnce Memed, bir şey söylemek için.

İlyas Çavuş onları üç gün daha evinde ağırladı. Kar fırtınası durdu. Dağlara, koyaklara, düzlüklere gün vurdu. Dünyaya göz kamaştıran ipiltilerle gün vurdu. Dünya göz kamaştıran ipiltilere boğuldu. Köylülerin hemen hepsi onları köyün dışına kadar cümbür cemaat uğurladılar. Ayrılmadan önce İlyas Çavuş her birisinin eline küçük, üstlerine menekşeler, nergisler, yabangülü işlenmiş birer bohça tutuşturdu, "Bunları size köyün kızları diktiler. Size dağlarda çamaşır, mendil gerek olur diye."

Kucaklaşıp ayrıldılar. İlyas Çavuşun, onlar ayrılırken çimeni yeşil çocuk gözleri yaşarmış, uzun, tel tel, lekesiz apak sakalı titremiş, her zaman güleç olan yüzüne bir keder çökmüştü.

"Gidip de gelmemek, gelip de görmemek var. Hakkınızı helal edin."

"Siz de helal edin İlyas Çavuş."

Onlar uzakta, karların üstünde küçücük lekeler halinde kalıncaya, gözden yitip gidinceye kadar, köylüler ayaklarının üstünde dikilerek baktılar.

İnce Memed:

"Canım sıkılıyor Hocam, bak yüzümüzden neler oluyor."

Hoca sert:

"Olacak," dedi.

"İlyas Çavuş Karafırtınayı öldürecek. Bari o öldürmeden."

"O, öldürecek," dedi Hoca. "Bunu bilmeyecek ne var."

"Çok yaşlı, elleri de titriyor, o nasıl öldürür ki Karafırtınayı?"

"Öldürür," dedi Ferhat Hoca.

"Ya öldüremeyip de yakalanırsa, onun derisini yüzerler."

"Öldürecek."

"Bu kadar yaşlı, eli tüfek tutmayan bir kişi..."

"O, kaç savaştan, Sarıkamışın karlarından, bitlerinden, Dumlupınardan, Balkandan geriye kalmış bir kişi. Onun binlerce insan arasından sıyrılıp çıkması, tatlı canı kurtarması rastlantı mı sanıyorsun, talihe mi yoruyorsun? O, Karafırtınayı öldürecek."

"Kendisi de ölecek."

"Onun da istediği bu ya..."

İnce Memedin başında o sarı güneş fırtınası gene döndü, savruldu, gözlerine o çelik ışıltısı geldi gene oturdu. Tüyleri diken diken oldu:

"Ya biz ondan önce öldürürsek?"

"O gene ölecek," diye güldü Ferhat Hoca. "O, çoluğunun çocuğunun önünde gördüğü aşağılanmaya karşılık veremezse, zaten kendiliğinden çatlayıp ölecek."

Memed başını önüne eğdi, yürümesini hızlı hızlı sürdürdü. Ötekiler ona ayak uyduramıyorlar, arkasından yetişemiyorlardı. Yorulunca Hoca, kolundan tuttu Memedi durdurdu. Dalmış gitmiş, yanını yönünü görmüyordu. Bir kayanın üstüne çöktüler oturdular. Hoca bohçasını açtı. İçinden kokulu, pembe bir kalıp sabunla, işlemeli bir iç gömleği, bir don, bir de köşeleri işlemeli büyücek ak bir ipek mendil çıktı. Ötekiler de açtılar. Onlarınki de tıpkısıydı.

"Kızlar çeyizliklerini vermişler bize," dedi Hoca.

Memed:

"Biz onlara ne iyilik yaptık ki, onlara zulümden, kötülüklerden başka ne verdik ki, ben bu işi anlamadım gitti."

"Benim yaşıma gelirsen anlarsın," dedi Hoca sesi sevinçten şakıyarak.

Kalktılar, karşı dağa döndüler yönlerini. Dağın dibinde bir köy kararıyordu.

"O köye gidelim." dedi Hoca. "O köyün adı Yedi Kardeşlerdir. Orada Kale Bekçisi Mestan oturur. Çok yoksul bir köydür. Yiyecek ekmek bile bulamazlar. Toprakları hep kepir taşlıktır. Yiğit insanlardır. Hiç yaşlısı yoktur. Bu köyün bütün erkekleri savaşa gitmiş, hiçbirisi de geri dönmemiştir. Köyün bütün insanları yaşlı dul kadınlar, genç kızlar, delikanlılardır. Çocukları da çok azdır."

"Bir duldaya sığınalım," dedi Temir. "Böyle güpegündüz. Bir alay da candarma arkamızda."

"Olur," dedi Ferhat Hoca.

Memed, derin düşüncelere dalmış, sanki yanında yöresinde olan bitenleri görmüyor, konuşulanları duymuyordu. Bir koyağın dibine indiler, bir yarın altına sığındılar, bir kütüğün üstüne, karlarını süpürerek oturdular. Oturur oturmaz da hepsi birden bohçalarını açıp, armağanlara gözlerini diktiler, daldılar. Memed, mor işlemeli dürülü mendili, kutsal bir emanete dokunurcasına saygıyla açtı kokladı, yüzüne sürdü. Biz onlara zulümden, aşağılamalardan başka ne verdik ki, diye içinden geçirdi. Bunu da boyuna yineledi. Sonra da ne yapmalı, ne yapmalı, diye sordu boyuna. Ne yapmalı, ne yapmalı? Ölüm kolay, ölümü göze almak daha kolay... İnsanın bir canı var, onun da bir kurşunluk hükmü var, ama ne yapmalı, işte bu zor.

Ihırcık karanlık çökünce bohçalarını topladılar, hiç konuşmamışlardı. Konuşmadan yola düştüler. Köye girerken onları bir çocuk karşıladı.

"Beni Mestan Ağa gönderdi, köy candarmayla dolu, Karafırtına da burada, dedi. Ben şimdi sizi bir yere götüreceğim, o da gece yarısından sonra gelecek. Onu çok dövdüler, zor yürüyebiliyor. Köyün hepsini de kırfacan ettiler. Herkes yatakta.

Bebeleri bile döve döve öldürdüler. Ben saklandım da beni bulamadılar. Bizden çok yemek istediler. Bizim köyde hiç yiyecek yok ki, tavukları da, keçileri de, bizim bir ala keçi vardı, onu da, oğlağını da kestiler yediler. Mestan Ağa, dedi ki, ben gece yarısından sonra gelir onları bulurum."

Çocuk onları aldı, karşı ormanlık koyaktaki bir dama götürdü. Onlara ateş yaktı, ısındılar. Ocağa kurumuş et atıp pişirdiler. İlyas Çavuş onların dağarcıklarına çok yiyecek, çok ekmek doldurmuştu, tıkış tıkış, ortaya serdiler. Çocuk, kıtlıktan çıkmışçasına yemeklere yumuldu, eşkıyalar yemeklerini bırakıp şaşkınlıkla, bu aç çocuğun yemek yiyişine baktılar. Çocuk, yanına yöresine bakmadan ha bire tıkıştırıyordu. Karnı davul gibi şişinceye kadar yedi, yanına yönüne şaşkınlıkla bir göz attıktan sonra:

"Amma da güzel yemekleriniz varmış, bir yedim, bir yedim. Siz bu kadar güzel yiyecekleri nereden buldunuz?"

"Allah verdi," diye güldü Ferhat Hoca.

"Sizin böyle ne güzel Allahınız var, bizim Allah bize hiç böyle yiyecekler vermiyor. Böyle bir Allahınız varsa hiç sırtınız yere gelmez, bu dünyada da, öteki dünyada da... Sizin Allahınız çok yaman."

"Yaman," dedi Ferhat Hoca.

"Bizim Allahımız çok fıkara. Bizim Allahımız bizden de fıkara olacak."

"Onun da bir şeyleri var," dedi Hoca.

"Tövbe de," dedi çocuk. "Bir şeyleri olsa bize de verirdi."

"Verecek."

"Vermeyecek."

Çocukla Ferhat Hoca arasında, verirdi, vermezdi, diye sert bir tartışma çıktı. Hoca, Allahın bir gün onlara da vereceğini söylüyor, çocuk inatla karşı koyuyor, ötekiler de onların tartışmalarına gülüyorlardı. Sonunda çocuk Hocaya küçümseyerek baktı, senin dediğin olsun, diyerek sözü değiştirdi.

Çocuk:

"Aranızda İnce Memedin kim olduğunu bileyim mi?" diye sordu.

Ferhat Hoca neşelenmişti:

"Bil bakalım şeytan çekici."

"Ağzını bozma," dedi çocuk, "bak bir kucak da kocaman sakalın var. Böyle sövmeler senin ağzına hiç yakışmıyor."

"Kusura bakma, şaka ettim. Bu kadar kızacağını bilseydim."

"İyi öyleyse," dedi çocuk, "bundan sonra öğrenirsin."

"Öğrendim."

Çocuk parmağıyla Memedi gösterdi:

"İşte bu İnce Memed."

"Ne bildin?"

"Ben bilirim. O hiç konuşmuyor."

"Bir adam konuşmayınca ne olurmuş?"

"Konuşmayınca, konuşmayınca... Anam öyle dedi. Konuşmayan adam..."

"Ne yaparmış?"

"Anam öyle dedi ya, ben unuttum. Bildim ya bu adamın kim olduğunu."

"Bildin," dedi Ferhat Hoca onun diken diken sarı saçlarını okşayarak. Bu, çocuğun hoşuna gitti.

"Çok konuşuyorsun ya, sen de iyi bir adamsın. Bir kucak da sakalın var ya gözlerin iyi bakıyor. İyi bir adamsın. Biliyor musun sakallı, ben de eşkıya olacağım. İşte o zaman da, o sizin iyi Allahınız bana da, bunun gibi bol bolamadı yiyecek verecek."

"Her zaman böyle güzel yemek vermez."

"Yani bal vermez mi? Biliyor musun, ben bundan önce de bir keresinde bir kaşık bal yedim. Hırsızladım onu da. Bizim Allahımız hırsızlamayınca insana bal vermiyor. Ondan sonra da o köyün adamı beni yakaladı, döve döve beni kusturdu. Arılar da benim her yerimi soktular. Davul gibi şiştim. Şişince de senin kadar kocaman bir adam oldum, olunca da bizim köyün adamları da benden korktular. Biliyor musun, sizin Allahınız bana bal verecek."

"Vermez."

"Ben balı çok sevdim de, kokusu daha genzimde... Ben pekmez de severim. Eşkıya olursam pekmez de mi vermez?"

"Vermez."

"Size veriyor mu?"

"Arada sırada veriyor."

"Öyleyse bana çocuğum diye vermeyecek, öyle mi?" Sesi umutsuz, hüzünlüydü. Dünya başına çökmüş gibi o sevinç taşan çocuğun yüzü karardı, Hoca buna üzüldü.

"Yani, yani vermez dedimse de belli olmaz, sen de iyi bir insana benziyorsun, belki de sana..."

Çocuğun gözleri parladı:

"Demek iyi insanlara veriyor. Anam bana diyor ki sen benim iyi, altın yürekli oğlumsun."

"Öyleyse Allah sana çok bal verecek," dedi Hoca. "Senin gibi bir adama Allah eşkıya olmadan da bal verecek. Hem de üç gün üç gece yiye yiye o balı bitiremeyeceksin."

"Yemin et," dedi çocuk. "Herhalde sen büyük bir Hocasın. Allahıma de."

"Allahıma," dedi Hoca.

Gece yarısı horozlarının sesi uzaklardan duyulur duyulmaz geldi, Güdük dışarıya çıktı nöbetteki Şahana sordu:

"Bir gelen mi var?"

"Kimsecikler gözükmüyor," dedi Şahan.

"Mestan gecikti," diye endişelendi Hoca.

"O, yiğit adamdır," diye Hocanın endişesini giderdi çocuk. "Sen hiç korkma. O, yakında candarmaları atlatır da gelir. Ne yaman adamdır o! Bizim köyden herkes savaşa gitmiş de dönmemiş. Bir o kaçmış da kurtulmuş. O, adamın yüzüne bir bakmasın, yüreğinden ne geçiyor, bilir o. Yakında gelir, korkma."

"Sen de insanın yüreğinden geçeni bilir misin?"

"Ben ondan daha çok bilirim."

"Söyle bakalım."

"Bak, sana deyim ki, beni iyi dinle sakallı, Allah bana bir bal, bir bal gönderecek, üç gün üç gece yiyeceğim de bitiremeyeceğim de, anama da vereceğim de, o da bitiremeyecek, hapisteki babama da göndereceğim. Benim babam var ya, hep at hırsızlar, iyi ya hırsızlasın, o kadar beceriksiz ki, o çok genç, benden biraz büyük, şu İnce Memed kadar bir şey, çok genç olunca da boyuna candarmalar onu yakalıyor, candarmalar onu hapse atıyor. O da yatıp çıkıyor, çıkar çıkmaz da hemen bir at daha çalıyor, hemencecik de, daha atın üstüne binmeden onu tutuyorlar, tutunca da onu götürüyorlar kasabaya eşek

cennetine atıyorlar. O çıkınca çaldığı atlardan birisini yakalatmaz da satarsa, işte o zaman bana neler, neler alacak... Anam, diyor ki, senin babanın hiç talihi yok, onu hep Allah yakalatıyor." Boynunu büktü, mavi gözleri dumanlandı. "İşte bizim Allahımız böyle bir Allah, tövbe tövbe, çok ters bir Allah. Ben o adamın kovanını gece yarısı karanlıkta yağmur yağarken, göz gözü hiç görmüyordu, o karanlıkta da Allah arılara beni gösterdi de sokturdu, sonra beni yakalattı, yani çok ters bir Allah o... Babamı da yakalatıyor. Ben de babama, sizin Allahınızın verdiği baldan götüreceğim. Bir sevinecek, bir sevinecek, eli, ayağı, bıyıklarıyla bir dalacak bala, yiyecek bitirecek. Benim babamın koskocaman bıyıkları bile var."

"Senin adın ne?" dedi Ferhat Hoca.

Çocuk gülerek Memede baktı:

"İşte bu," dedi.

"Yani Memed."

"Nasıl bir Memed, sonradan mı?"

"Sonradan olur mu canım, o savaşa gidip de dönmeyen dedem var ya, onun da adı Memedmiş, bana koymuşlar. Öteki Memedler var ya, onları çok dövdüler, ayaklarının altını yardılar, kan da işettiler, öldüreceklerdi, ne yapsınlar fıkaralar can değil mi, onlar da asıl adlarını söylediler. Adı, benim gibi doğuştan Memed olanların hepsi de adlarını değiştirdiler. Ne yapsın fıkaralar, bir Memed adı uğruna ölsünler mi? Sonra onların hepsinin adları gene Memed olacak. Hepsi de yemin içti, ant verdi."

Memede döndü:

"Sen adını değiştirmedin, değil mi?"

"Değiştirmedim."

"Yaşa, sen yiğit adam çıktın. Bundan sonra da değiştirmeyeceksin. Seni yakalarlarsa... Seni yakalarlarsa asacaklar ya... Değiştirmezsin değil mi?"

"Değiştirmem."

"Ben de, assalar da, derimi yüzseler de adımı değiştirmem."

"İyi edersin."

"Herkesin adı herkesin, adım Memed olmasa da, ben de onlar gibi sonradan Memed olsaydım, gene değiştirmezdim."

"İyi ederdin."

İnce Memed de, öteki eşkıyalar da uyukluyorlardı. Memed Çocuk:

"Siz uyuyun," dedi, "kim bilir ne uzak yollardan geldiniz. Candarmalar da sizi kim bilir nasıl kovaladı. İyi ki yakalanmadınız. Sizi yakalasalardı tabanlarınızı yarar, kan işetirlerdi." Memedi gösterdi, "Bunu da asarlardı. Yazık. Size yüreğim bir acıyor ki... Siz uyuyun, ben beklerim."

Ötekiler uyudu, Memed Çocuk gözünü kırpmadan onları beklemeye başladı, koyağın alt başından kurşun sesleri gelinceye kadar.

"Uyanın," diye bağırdı Memed Çocuk. Uyuyanlar, zaten ilk kurşun sesiyle uyanmış, ayağa fırlamışlardı.

Ferhat Hoca:

"Sen git artık Memed Çocuk, biz dağa çıkacağız. Belki çarpışma da olur. Sana bir kör kurşun değer de..."

"Ben, beni öldürseniz de gidemem arkadaş."

"Neden?"

"Bana Mestan Ağa, dedi ki, sen onların yanından hiç ayrılmayacaksın. Candarma seni yakalar, tabanlarını yarar, yarığa da tuz doldurur da, sen de dayanamazsın. Ben dayanırım, derimi yüzseler de sizin yerinizi söylemem ya söz verdim Mestan Ağaya, ben büyüyünce o beni everecek."

"Hayır, gideceksin."

"Gitmem."

"Başımıza bela mısın?"

"Belayım."

Ferhat Hocayla Memed Çocuk arasındaki tartışma sürüyor, kurşun sesleri yaklaşıyordu.

Memed Çocuk edemedi, gitti İnce Memedin elini usulca tuttu:

"Bak," dedi, "adaşım, siz buralarının yabancısısınız. Bu karanlıkta yol bilmez, iz bulamazsınız. Ben sizi öyle bir yere götürürüm ki değil Karafırtına, Kertiş Ali Onbaşı bile gelse yanınıza yaklaşamaz. O Mestan Ağa da ya yakalandı, ya da, öldürüldü. O, sözünün eri bir adamdır. Tamam mı?"

"Tamam," dedi Memed, "haydi düş önümüze."

Memed Çocuk önde, onlar arkada karanlığa çıktılar. Önlerinden yürüyen çocuğun karartısı, keklik gibi taştan taşa sekerek gidiyordu, ince bir kar ışığı vardı. Donmuş kar ayaklarının altında çıtırdıyordu. Küçük bir dere geçtiler, bir ormana düştüler. Dik bir bayır çıktılar. Keskin kayalıklara tırmandılar. Memed Çocuk onları keçiyolundan tepeye çıkardı. Duvarlar, yıkıntılar arasından geçtiler. "Geldik," dedi, öndeki küçücük karartı. "Burası Kara Kale işte." Durdu, eşkıyaların yanına gelmesini bekledi. "Burada bir dam var. İçi yılan doludur ya, kışın yılanlar kaçarlar, şimdi yok. Siz burada bekleyin de ben içerde size bir ateş yakayım da öyle gelirsiniz. Kibritiniz var mı? Amma da soğuk var ha. Siz karanlıktan korkmazsınız herhalde, siz eşkıyasınız değil mi?"

"Eşkıyayız," dedi Ferhat Hoca. Bu çocuğa içi kaynamış, içine garip bir sevgi oturmuştu. Sevincinden ne yapacağını bilmiyor, çocuklaşmış, Memedle durmadan konuşuyordu.

"Şu benim sorduğum şeye de bakın hele, karanlıktan korksanız eşkıya olmazdınız. Neden korkacakmışsınız? Karanlık da karanlık gibidir zaten. Bir de kocaman tüfeğiniz var. Karanlıkta cinler çok olur. Cinler, gün doğunca kaçışırlar, ortadan yok olurlar da geceleri ortaya çıkarlar. Bu kale de cinler padişahının sarayıdır. Hem de onun sarayı sırçadandır. Biz cinleri de, saraylarını da görmeyiz ya, onlar vardırlar. Ama siz eşkıyasınız, eşkıyalar cinlerden korkmazlar değil mi?"

"Korkmazlar."

"Bir de dua okuyunca, bismillah deyince onlar kaçışırlar değil mi?"

"Kaçışırlar."

Geldi Ferhat Hocanın önünde durdu, yukardan aşağıya ona baktı:

"Senin sakalın var, hem de bir kucak. Sen Hocasın, eşkıyasın ya, mademki sakalın var, Hocasın da... Sen de eşkıyaların Hocasısın. Ben içeriye giriyorum bir dua söyle de cinler kaçışsınlar. Cin kaçıran duayı bilir misin?"

"Bilirim."

"Yazık," dedi Memed Çocuk. "Bu soğukta fıkara cinleri yerlerinden yurtlarından, sıcak yataklarından edeceğiz ya, biz de üşüyoruz değil mi?"

"Üşüyoruz."

"Oku duayı."

Ferhat Hoca onu yerden aldı, kaldırdı, bağrına bastı, sıcacık, içi sevgi dolarak öptükten sonra usulca, okşayarak yere indirdi.

"Oku duanı."

"Okuyorum. İstersen Güdük de seninle içeriye gelsin."

"Gelsin," dedi Memed Çocuk, "belki cinler, dua okuyarak onları kaçırdık diye kızarlar da..."

"Onlar kızarlar," dedi Ferhat Hoca.

Memed Çocuk duvarların diplerinden, becerikli elleriyle, çabucak bir kucak çalı çırpı topladı, kalenin kapısında durdu:

"Gel Güdük," dedi, Güdüğü önce içeriye soktu, kendi de girdi arkasından. Biraz sonra içerden dışarıya incecik bir ışık sızdı. Memed Çocuk dışarıya çıktı.

"Hey eşkıyalar, gelin artık," dedi. "Şimdi size bir ateş yakacağım ki içerisi hamam gibi sıcak olacak. Zaten cinler içerisini ısıtmışlar. Ben duayı okuyunca hepsi kaçtı, korkmayın. Bu sakallının duasından da kaçtılar. Cinler keskin dualara hiç dayanamazlar. Hele sakallı adamların dualarına hiç..."

Eşkıyaları içeriye götürdü. Çalıların parladığı duman almış, ocak gibi bir yerin yöresine oturttu. Burada çok ateş yakıldığı, duvarların isinden, köşede yığılı küllerden belliydi. Taşların üstüne sekilendiler. Çok soğuk vardı, çok da üşümüşlerdi.

Memed Çocuk:

"Siz korkmayın, ben şimdi gelirim. Cinler hep kaçtılar ya, eğer korkarsanız, tüfeğiniz de var ya, belki cinlere kurşun değmez, bu sakallı ben gelinceye kadar dua okusun," dedi dışarıya çıktı. Daha çalıların ateşi geçmeden kuru bir kütükle geri geldi, "Korkmadınız ya," dedi geri gitti. Bir yarım saat içinde ortaya bir sürü kuru odun, kütük yığdı.

"Şimdi iyice şu ateşi gürletelim bakalım."

Orada oturmuş kalmış eşkıyaların şaşkın bakışları altında ocağı gürletti. Ortalık ışıdı. Kendi de geldi Ferhat Hocanın yanına oturdu. Kızarmış ellerini, ayaklarını yalımlara tutarak ısıttı. İşte o zaman farkına vardılar ki Memed Çocuğun ayakları yalın.

"Senin ayağın yalın," dedi Ferhat Hoca.

"Yalın," dedi Memed Çocuk. "Bizim köyde bütün çocukların, avratların ayakları yalın olur."

"Üşümüyor musunuz?"

"Üşüyoruz, üşüyoruz ya ne halt edersin Ağam, yoksulluk başa bela. Yoksulluk bir ateşten gömlektir, onu giyen bilir. Siz aldırmayın bana. Bizim halimiz dirliğimiz böyle. Benim dedem Memed var ya, onun üstüne bu dünyada bir tane bile at hırsızı yokmuş. Şu Uzunyaylanın Çerkeslerinde bir tane çalmadık at bırakmamış. Her çaldığı atı sattığında da babama Maraştan bir kovan balla, bir kundura alıyormuş." Boynunu büktü. "Benim babam beceriksiz çıktı. O da dedem gibi atları çalıyor, çalıyor ya hep yakalanıyor, hapse giriyor. Olmaz olsun böyle hırsızlık, hep hapse girdikten sonra. Ben, öyle bir hırsız olacağım ki dedem gibi. O zaman babama hırsızlık yasak. Beceremedi gitti bu işi fıkara. Ben sizi görmeden eşkıya olayım diyordum ya, yazık size, vazgeçtim."

"Neden vazgeçtin ki?"

"Canım nasıl vazgeçmeyim ki sizin bu halinizi gördükten sonra? Böyle gece gündüz kaç babam kaç, bunun sonu neye varacak? Bir gün de bir kurşunla sizi Karafırtına mı ne, haklayıverecek!"

"Biliyoruz," dedi Ferhat Hoca.

"Biliyorsunuz ya, görünen köy kılavuz istemez ki... Ama bakın, ben size ne söyleyeceğim..."

"Ne söyleyeceksin?"

Memed başını önüne eğdi, elini kirpi oku gibi dimdik saçlarında gezdirdi. Belli ki ikircik geçiriyordu.

"Söyle."

"Öyleyse söyleyim, bu İnce Memed var ya," eliyle Memedi gösterdi, "bunun gibi eşkıya olmak iyi. Neden ki derseniz, candarmalar bizim köyü kırfacana çevirdiler, işte bunun için," gene İnce Memedi eliyle gösterdi, "ayaklarını yardılar, hepsine de tuz bastılar, kimse de bu İnce Memede hiç sövmedi. Herkes buna," parmağıyla İnce Memedi gösterdi, "tapıyor."

Sustu, başını önüne eğdi. ikircik geçirdiği belliydi. Yüzü andan ana değişiyor, bir kızarıyor, bir bozarıyordu. Sonra kahkahayla güldü, ardından da:

"Bu İnce Memedi var ya, köylüler bir görseler, boyunun da benim boyum kadar olduğunu bir bilseler..." Gülmesi daha sürüyordu.

"Bilseler ne olurdu yani?"

Memed Çocuk gülmesini kesti, başparmağını ağzına soktu, somurdu.

"Bilseler ne mi olurdu?"

Onların yüzlerine teker teker baktı.

"Bilseler ne olurdu Memed?"

"Bir şey olmazdı," dedi Memed sevinerek. "Hiçbir şey olmazdı. Neden ki dersen aba altında er yatar. Bizim köydeki çocuklar var ya," Kasımı gösterdi, "işte bunun kadar iri olan çocuklar bile benden korkarlar. Bizim köylüler var ya, işte bu adamın İnce Memed olduğuna önce, elimi keserim ki inanmazlar, sonra da alışırlar, onun İnce Memed olduğuna daha çok inanırlar. Siz şimdi uyuyun. Kim bilir ne kadar yorgunsunuzdur, vay fıkaralar, dağ bayır kaça kaça... Bakın, şu bizim yaktığımız şu ateş var ya, dışardan hiç gözükmez. Neden ki derseniz, dışarda bir duvar daha var, çok yüksek. Dedem çaldığı atları buraya saklarmış. Köylüler de onun yerini bilirler, hiç kimseye de söylemezlermiş. Babam öyle mi ya onu kim görse yakalayıp candarmaya teslim ediyormuş fıkarayı. Siz hiç korkmayın köylü ölür de sizin yerinizi kimseye söylemez." İnce Memede sevgiyle baktı. "Bu İnce Memed var ya, onda şeytan tüyü var. Kimi insanlarda çok şeytan tüyü var. İşte bundan dolayı Karafırtına değil ya ferişteh gelse İnce Memedin yanına yaklaşamaz."

Ferhat Hocanın yanından kalktı, İnce Memedin yanına gitti oturdu, onu abasının kolundan tuttu: "Kulağını bana versene," dedi. Çakır gözlerinden bir korku gölgesi geldi geçti. At kirpiği gibi uzun, kıvırcık kirpikleri birkaç kez açıldı açıldı kapandı. İnce Memed başını eğdi, kulağını onun ağzına dayadı. Memed Çocuk yalvaran bir sesle, hiç kimseye duyurmadan, "O Karafırtınayı öldür, olur mu," dedi. "O milleti perişan etti. Onu öldür olur mu?"

İnce Memed de onun başını kendine çekti, o da onun kulağına:

"Olur," dedi.

"Söz ver?"

İnce Memed bir ikircik geçirdi.

"Söz mü?"

İnce Memed karşılık vermiyordu.

"Bak arkadaş, erinde geçinde seni nasıl olsa öldürecekler."

İnce Memed, onun kulağına gene ağzını dayadı: "Biliyorum, öldürecekler."

"Öyleyse söz mü?"

"Bilemem ki..."

Memed ayağa kalktı, gitti, öteki yana, ocağın karanlığına çöktü somurttu.

"Ne oldu Memed Çocuk, İnce Memede niye kızdın?"

Memed Çocuk, iyice küsmüştü, karşılık vermedi.

Ferhat Hoca, İnce Memed, öteki eşkıyalar onun üstüne düştüler, konuştular, şakalaştılar. Memed Çocuk bir daha ağzını açmadı, yürekten küsmüştü. Biraz sonra da uyudu, küçücük başı omuzuna düştü.

Kasımı nöbete koyup onlar da uyudular.

Memed Çocuk daha gün ışımadan uyandı, usullacık, ayaklarının ucuna basa basa dışarıya çıktı, parmağını dudaklarına götürerek, nöbetteki Kasıma, sus, işareti yaptı, kalenin burcu altındaki ormandan bir kucak kuru odunla döndü, kül bağlamış ocağın közlerini üfürerek tutuşturdu. Getirdiği odunların hepsini ateşin üstüne usturuplu, hepsi tutuşacak biçimde dizdi. Sonra gitti, daha kucak kucak odunlar taşıdı. Ateşi bir iyice harlattıktan sonra Güdüğü burnundan tutarak uyandırdı. Güdük Hacı korkuyla uyandı. Memed Çocuk dışarıya kaçtı, Güdük Hacının korkusuna kasıklarını tutarak, dizlerini döverek güldü. Kasım da, onun böyle neye güldüğünü bilmeden, onunla birlikte güldü.

Güdük aşağıdaki dereden isli çaydanlığını doldurdu geldi; Memed Çocuk ona daha gülüyordu.

Kasım:

"Bu neye bu kadar gülüyor böyle Hacı?" diye sordu.

"Neye gülecek it tohumu," diye karşılık verdi Hacı, "benim uykudan korkuyla sıçrayıp uyanışıma gülüyor." Güdük Hacı da güldü.

Memed Çocuk:

"Sus," dedi, onun yanına gelerek, "öyle sesli gülme. Baksana fıkaralar serilmişler, ölü gibi uyuyorlar. Kim bilir, ne kadar yorgunlar, fıkaralar."

Güdük sesini kesti. Memed gitti dün geceki köşesine büzüldü.

Çay kaynadı, fokurdadı, önce Ferhat Hoca kalktı, aşağıya, çaya indi, aptes aldı, abasını çıkardı yere serdi, üstünde namaza durdu. Onun arkasından öteki eşkıyalar birer ikişer uyanıp dışarıya çıktılar geldiler. Memed Çocuk köşesinde yüzünü iki eli arasına almış, derin düşüncelere dalmıştı. Hoca namazını bitirdi, sofra kurulmuş, yiyecekler ortaya çıkarılmıştı. Güdük Hacı kalaylı bir tasa çay doldurdu önce Ferhat Hocaya verdi. Hoca, tasa üç tane şeker atıp bir çöple karıştırdı. İçecekken tas elinde kalakaldı, "Amanın, konuğumuz," dedi. "Gel konuğumuz. Kusura kalma, seni unuttuk. Vay akılsız başım vay! Buyur konuğumuz." Memed Çocuk hiç durumunu bozmadı. Hoca ısrar etti, taşta ses var, Memed Çocukta ses yok. Onun ardından İnce Memed, ötekiler de konuğu buyur ettiler, kimse kahvaltıya el sürmemiş, çay tası Hocanın elinde öyle tüterek duruyordu. Sonunda Memed gitti, Memed Çocuğu tuttu kaldırdı getirdi Ferhat Hocanın yanına oturttu. Bütün çabalamalarına karşın Memed Çocuk elini yiyeceklere sürmedi, Ferhat Hocanın uzattığı tası da almadı.

Hoca çok üzülmüştü, üzüntüsü sesinden belliydi: "Yahu sana ne yaptık Memed Çocuk, yavrum, bir kusur işledikse bağışla bizi."

İnce Memed de:

"Bağışla kusurumuzu adaşım," dedi, "sana karşı bilmeden bir kusur işledikse."

Ötekiler de, "bağışla," dediler.

Memed Çocuğun dudakları sündü, çakır ela gözleri puslandı, neredeyse ağlayacaktı:

"Ben," dedi, "eşşeğin biriyim. Hem de eşşoğlu eşşek bir akılsızım."

"Neden imiş o?"

"Neden olacak arkadaş, benim gibi bir çocuktan adam çıkmaz, anam derdi de inanmazdım."

"Şimdi nasıl inandın, ne oldu ki?"

"Daha ne olacak, dün gece yiyeceğinizin hepsini yedim, siz de bir şey söylemediniz. Düşünmedim ki, ulan eşşek kafa, akılsız adam, eşkıya adamların yiyeceklerinin hepsi camus gibi sümürülür mü? Çok da açtım, evde de hiç yiyecek yoktu, sizin yiyeceğiniz de o kadar tatlıydı ki dayanamadım. İşte şimdi de köpekler gibi pişman oldum. Ne vardı yani, o kadar yiyeceğin hepsini yemeye. Hiç düşünmedim ki, bir eşkıya adam bu dağlarda yiyeceği nereden bulur, vay, yazık!"

Gene dudaklarını sündürdü, kalktı gitti köşesine oturdu.

Bir yandan Ferhat Hoca, bir yandan Memed onu kandırmaya çalıştılar. İnce Memed yerinden kalktı, onun yanına oturdu, ağzını onun kulağına dayadı, fısır fısır bir şeyler konuştular, Memed Çocuk yerinden kalktı, geldi gene Ferhat Hocanın yanına oturdu. Ferhat Hocanın verdiği tası aldı, içti, sofraya uzandı, dün gecekinden de daha iştahla, her şeyi unutup, gene yiyeceklere yumuldu, çenesi değirmen gibi işlemeye başladı, eşkıyaların şaşkın bakışları altında, sofrayı sildi süpürdü. Çay tası elden ele dolaşıyor, ona sıra gelinceye kadar çok vakit geçiyor, Memed Çocuk da sabırsızlanıyordu. Ferhat Hoca, kendi eliyle tası çayla doldurdu, içine de beş şeker attı, karıştırdı, "Bu çayı yalnız sen içeceksin, içine çok şeker attım, bal gibi oldu."

Memed Çocuk, gözleri kocaman açılarak, sıcak çaydan ağzı yanarak, tastaki çayı bir anda bitirdi.

"Bir çay daha?"

Memed Çocuk:

"Ziyade olsun," dedi, "yeter. Ömrümde böyle güzel bir çayı hiç içmemiştim. Bu çay dedikleri de ne güzel kokarmış meğer. Kokusu daha karnımdan yukarıya vuruyor."

Eşkıyalar, kahvaltılarını yapıp ayağa kalktılar. Memed Çocuk da kalktı:

"Ben artık gideyim," dedi, "Mestan Ağayı çok merak ediyorum. O, bildiğiniz adamlara benzemez. Söz verip de gelmediğine göre, onu öldürdüler. Yoksa imkanı mı var? Vay, babayiğit Mestan Emmi vay."

Ferhat Hoca onu bir köşeye çekti, eline para koymak iste-

di, Memed Çocuk, eli paraya değince ateşe dokunmuşçasına irkildi:

"Eşkıya adamın parası alınmaz. Bu dağlarda çok para gerek size. Zaten yiyeceğinizin hepsini de yedim bitirdim. Olamaz," diye bağırdı.

Alırsındı, almazsındı, diye Ferhat Hocayla cebelleşmeye başladılar. Hoca parayı onun cebine zorla sokuyor, öteki çıkarıp kalenin penceresinin içine koyuyordu. İnce Memed baktı ki cebelleşme uzun sürecek, "Hocam, sen dur," dedi. Hoca, elindeki parayı İnce Memede verip çekildi. İnce Memed, gene onun kulağına eğildi, fısırdaştılar, çocuk parayı aldı, cebine koydu, arkasından da karşı karşıya geçip gülüşmeye başladılar. Kasıklarını tuta tuta kendilerinden geçmiş gülüyorlardı. Gülmeleri ötekilere de geçti. Hep birden sevince boğularak güldüler. Gülmeleri bittikten sonra Memed Çocuk:

"Bana izin," dedi. "Allah sizi kazadan beladan, kör kurşunlardan saklasın. Şimdi beni iyi dinleyin, ben gittikten hemen sonra siz buradan gidecek, yitiklere karışacaksınız, ama hemen. Burada durmayacaksınız."

"Neden imiş o?"

"Çünküleyim ki, Karafırtınanın candarmaları beni yakalayınca, tabanlarımı yarınca, yaraya da tuz basınca, ben de dayanamayınca, sizin yerinizi onlara söyleyince, onlar da gelince, sizi öldürünce... Onlar çok, siz azlıksınız. Bir de, fıkaralarım, siz yorgunluktan ölüyorsunuz. Siz de ölünce, ben de buna dayanamayınca..." Durdu, bekledi, koşarak geldi İnce Memedin elini tuttu, onun kulağına bir şeyler fısıldadı, ayrıldılar.

"Bu parayı vermeseniz iyi olurdu," dedi, boynunu büktü. "Ayıp oldu. Yemeğinizin hepsini de yedim. Ne yapayım, yiyecekleriniz çok güzel, çayınız da bal gibiydi. Bu para... olmadı."

"Ayağına bir ayakkabı alırsın..."

"Ohhhoooo, sen ne diyorsun bre sakallı, ne ayakkabısı... Evde un yok, tuz yok, hemen götürüp anama vereceğim. Anam bir sevinecek, bir sevinecek... Bal bile, çay bile almayacağım. Sen ne ayakkabısından söz ediyorsun öyle, behey sakallı!"

"Güle güle Memed Çocuk, arkadaşımız," dediler. "Senden ayrılmak ne zor arkadaş, ama eşkıyacılık bu, gözü kör olsun."

Onu derenin ucuna kadar uğurladılar. İnce Memedin boğazına bir yumruk geldi tıkadı.

"Haydi arkadaşlar toparlanın gidelim. Memed Çocuğa söz verdik."

Toparlanıp, kaleden aşağı indiler, Kuru Çınar köyünün üst başında durdular. Şahan, bu köyü görünce, köyde tanıdıkları olduğunu söyledi. Köyden gürültüler, patırtılar geliyordu. Geceye kadar, geniş dallı bir çınarın altında, bir kayanın kuytusuna sığınarak beklediler. Çok üşüdüler. Karanlık kavuşunca, Şahanı aşağıya gönderdiler. Şahanın gitmesiyle dönmesi bir oldu:

"Köy candarmayla ağzına kadar dolu," dedi...

Oradan yüz geri ettiler. Bu geceyi de kalede geçiremez miyiz?" diye sordu Temir.

İnce Memed, bu soruya karşılık bile vermedi.

Sabaha karşı Mestanın köyüne vardılar. Köy sessizliğe gömülmüştü. Köyün dışındaki tek basma, bir büyük ağacın altındaki, sırtını kayalara dayamış bir damın el kadar penceresinden incecik bir ışık sızıyordu, o evin kapısını çaldılar. Kapıyı açan yaşlı bir kadındı, onları görünce çok sevindi:

"Hoş geldin İnce Memed, hoş geldin yavrum benim evime. Gelin, candarmalar dün sabah köyden gittiler. Ocağımızı söndürüp, evimizi başımıza yıktılar da gittiler. Mestanımızı da, o babayiğidimizi öldürdüler de gittiler. Siz hoş geldiniz, safalar getirdiniz, Mestanın cenazesine geldiniz herhalde."

Ateşi ölçerdi, yere kilim, döşek serdi, buyur etti. Eşkıyalar ayakkabılarını çıkarmak istediler.

"Ne o, ne o!" dedi yaşlı kadın, "eşkıya adam hiç ayakkabılarını çıkarır mı, biz hiç mi eşkıya görmedik? Eşkıya adam hiç silahını elinden bırakır mı, belli olmaz ki, bir düşman şuradan çıkıverir."

Kadın ocağı ölçerdi, ocağa bir su koydu, elleri yanlarına düştü, oraya ocağın başına çömeldi kaldı, yüzü de kedere kesti. Kadının bu hali Memedin gözünden kaçmadı:

"Ne o ana?" dedi, "ne oldu sana böyle? Yüzün çok karardı."

"Kurban olduğum oğlum, yiğidim, aslanım, koca İnce Memed, Hazreti Aliye eş, bin yılın bir başı evime gelmiş de," sesi

ağlamsıydı, ağıt yakar gibi konuşuyordu, "benim gözüm kör olsun da, önüme aksın da, beni kara topraklar alsın da, İnce Memed yiğidime, yoldaşlarına içirecek bir tutam kahvem, bir yudum çayım, yedirecek bir lokma ekmeğim de... Kurban olduğum yavrum, benim yüzüm kararmasın da kimin yüzü kararsın."

"Aldırma güzel anam," diye onu teselli etti İnce Memed, "senin bu güler yüzün, tatlı dilin yeter bize."

"Güler yüzüm, tatlı dilim batsın. Bir yılın bir başı İnce Memed evime gelsin de... Durun hele belki sizin karnınızı doyuracak... Bir horozum, kocaman... Tavuklar hep kırıldılar da, bir bu kaldı. O da sizin kısmetinizmiş. Hemen yakalar gelirim. Siz de kesersiniz, size bir yahni yaparım ki..."

Horoz aklına gelince kadının yüzü birden değişti, gözlerinin içi de güldü.

Horozu kesmesinin önüne geçmeye çok çalıştılar ya kadının vazgeçmeyeceğini de biliyorlardı. Kadının horozunu yememek, onu en büyük aşağılama olurdu. Çarnaçar razı oldular.

Horozu Güdük kesti:

"Ana sen otur konuklarınla konuş, ben horozu yolar, temizlerim," dedi. "Sen de yahni yaparsın. Bende de çok soğan var. Ben bunların aşçıbaşısıyım."

"Aşçıbaşıysan iyi."

Güdük dışarı çıktı horozu temizlemeye başladı. Usuldan ortalık ağarıyor, Torosun karlı doruklarına kırmızı, mor, pembe ışıklar dökülüyordu.

Horozu temizleyip içeriye giren Güdük:

"Ana, sen bu horoza amma da iyi bakmışsın," dedi. "Bir koyun kadar büyük. Yağlı da."

Kadın sevindi:

"O benim biriciğimdi," diye karşılık verdi. "Ben ona yemedim yedirdim, içmedim içirdim. Şu Allahın güzel işine bakın ki o da İnce Memedime nasip oldu. Anam beni Kadir gecesi doğurmuş ki Allah benim başıma, bu sabahın alacasında devlet kuşu kondurmuş ki, koca Allah böyle bir talihi kime nasip etmiş ki..."

"Sağ ol Ana, var ol."

Kadın ocağa büyük bir tencere koydu, horozu içine attı. Gidiyor, geliyor, gülüyor, seviniyor, Allaha dualar ediyordu. Tepeden tırnağa sevinç olmuş çıkmış, bir genç kız gibi şakıyordu.

"Sizi gördüm, Mestanın ölüsünü bile unuttum. O benim yeğenimdi. İnce Memedin yoluna bin tane Mestan kurban olsun."

İnce Memed:

"Ana," dedi, "senden bir dileğim var."

"Söyle," dedi kadın, "söyle kara gözlüm, anan sana da, dileğine de bu sabahın alacasında, dağların doruğuna gün vururken kurban olsun, söyle."

"Ana, buralarda, bu yakınlarda hiçbir balcı var mı?"

"Var," dedi kadın, "var benim şahinim. Bal mı istedi canın yiğit, insan yüreğine hayran olduğum. Koca Abdullah var."

"Yakın mı?"

"İşte şuracıkta."

"Ana sana para verelim de, bir hızman balı, şu bizim Şahanla al da gel."

"Hemen gider de alır gelirim gülüm. Onda her zaman bal olur. Kimseye de bir zırnık koklatmaz. Kendi de bir parmak balı ağzına sürmez. Ben beni bildim bileli o bal sağar. Diyorlar ki, ömründe hiç bal tadı bilmez imiş. Fıkara, balcıklarını hep satar. Hep satar da tütüne verir."

"Bir koca hızman."

"Onda hızman da var kul olduğum."

"Bir büyük, bir de küçük hızman olur mu?"

"Ne kadar balı varsa sana alırım da getiririm kara gözlüm."

"Ne kadar varsa al da gel."

Şahanla kadın bal almaya gittiler, Hoca aptes aldı, namaza durdu. Horoz ocakta fokurdayarak kaynıyordu.

Kadınla Şahanın dönmeleri uzun sürdü. Güdük ocaktaki horozu, soğan doğrayarak, bir güzelce yahni yaptı onlar gelinceye kadar.

Kadınla Şahan ellerinde bir büyük, bir de küçük hızmanla geriye döndüler.

Kadın:

"Hem de petekli bal, apak her peteği, oğlum İnce Memed yesin de, güçlensin de düşmanlarına göt attırsın. Gözü kör ola-

sı Abdullah bir de para aldı, bir de para aldı bu Şahan çocuktan, bir kucak. Gözü paraya doymuyor, o paraları yese içim yanmaz. Hep tütüne veriyor, dumanını da gece gündüz havaya savuruyor. Kendi de balcıklarından bir zırnık bile koklamıyor." Sonra birden telaşlandı, "Siz yemek yiyeceksiniz. Bu güzel balcıkları da... Evde ekmek yok. Gideyim de komşudan ekmek alayım."

Dışarıya koştu, birkaç dürüm ekmekle geriye döndü. Eski kilim sofrayı yere serdi, büyük bir bakır sahana yahniyi boşalttı, "Çok güzel yahni yapmışsınız," dedi, tencereyi koklayarak, "mis gibi de kokuyor. Ah, bunun yanında bir de bulgur olaydı ki, yazık, benim hiç bulgurum yok ki..."

"Gerek yok bulgura," dedi Ferhat Hoca. "Böyle de iyi."

Bir sahana da küçük hızmandan bal boşalttı, "bal da burcu burcu püren kokuyor, yeme de kokla, insanın bu güzel kokudan başı döner.

Sofranın başına oturdular. Kadın oturmuyor, ayakta dikilmiş duruyordu.

"Ana otur," dedi İnce Memed.

Kadın oturmamakta direniyordu.

İnce Memed:

"Ana eğer, sen de bizimle oturup yemek yemezsen, biz de şu senin horozuna el sürmeyeceğiz."

Çarnaçar kadın oturdu.

Bir tek kaşığı vardı kadının, kaşık elden ele geçiyordu. Kimisi de yufka ekmeği lokma ediyordu. Kadın yahniye elini sürmedi, sahandaki bala ekmeğini batarak, gözlerini kapatarak, kendisinden geçerek, ballı yufkayı ağzına atıyor, burun delikleri açılarak, burun kanatları titreyerek, bu güzel kokuyu sindire sindire yutuyordu.

Sahandaki bal bitince, kadın biraz daha bal koymak istedi, İnce Memed bunun önüne geçti.

Kadın:

"Doğru ya," diye içini çekti. "Bu soğukta bal size gerek olacak."

Karınlarını doyurup sofrayı kaldırdılar, köşeye koydular. Tencerede, sahanda kemiklerden başka, horozdan zırnık bile kalmamıştı.

Kadın, yarın sabah artık gül horozumun bülbül sesini duyamayacağım, diye düşündü, arkasından da ekledi, böyle bir güllüce horoz İnce Memedime kurban olsun. Bir kümes horozum olaydı da, hepsi de böyle güllüce, onun hepsini de İnce Memedime kesseydim, sevinçten de şıkır şıkır göbek atardım. Şıkır da şıkır.

Kadının içindeki sevinç dışına vurmuş, yüzü bir sevinç çiçeği gibi açmıştı. Onun sevinci ötekilere de geçti.

"Ana, bu köyde bir Memed Çocuk var, hani çakır gözlü, kısacık boylu, saçları da kirpi oku gibi, dimdik duran."

"Biliyorum onu," dedi kadın, biraz düşündü. "Memed Çocuk, hani dün, eşkıyalar ona bir koca kucak para vermişler. Siz verdiniz değil mi, kim verecekti ya, ancak o kadar parayı gönlü gani İnce Memed verirdi bir çocuğa. Benim hiç çocuğum olmadı. Kocam, üç kardaşım savaşa gittiler de bir daha dönmediler. İşte ben de burada böyle tek başıma kaldım. Benim evime hiç kimse uğramaz ki, yıllardır ilk uğrayan konuk sizsiniz." Ellerini havaya açtı. "Allah sizden razı olsun. Allah tuttuğunuzu altın etsin. Allah düşmanlarınızın gözünü kör, sizin kılıcınızı keskin eylesin. Allah... Siz beni kıyamete kadar gönendirdiniz evime gelerek, siz beni kıyamete kadar gönendirdiniz... Allah..."

"Sağ ol, var ol Ana, o Memed Çocuğu bulabilir miyiz acaba şimdi?"

"Buluruz ya, evleri şu aşağıda derenin içinde, pınarın başında. Babası da hırsız. Dedesi de, onun dedesinin dedesi de hırsızdı. Bunlar yedi ceddir, hep hırsızlık yaparlar. Bunların soyundan da hırsızdan başka bir şey çıkmaz. Hiç ellerini ılıktan soğuğa sokmazlar, hep hırsızlar. Ben şimdi o çocuğu alayım geleyim mi, o çocuk sizin de paranızı çalmadı ya?"

"Çalmadı."

"O çocuk öyle bir çocuk ki gözden sürmeyi çeker, bir de bal sever fıkara. Geçen yıl bal yüzünden ölüyordu. Gitmiş de bu dinsiz imansız Abdullahın, sizden bir çanak bal için, vay, bir kucak para aldı ya, işte onun kovanlarını açmış. Arılar da onun yüzüne gözüne sıvanmışlar, bu çocuğu öyle sokmuşlar, öyle sokmuşlar ki çocuk şişmiş, davul gibi, iki üç misli olmuş. Şişmekten

de gözleri kapanmış. Ağzı açılmamış. Ağzına çorbayı kamış düdükle akıtmışlar. Karaçalı köyün Fatma Anası olmasa bu çocuk ölüyormuş. Ona ilaçlar içirmiş de ölümden kurtarmış. Behey hırsız oğlu hırsız, ölümden kurtuldun ya, dur yerinde, durmaz. Bir daha kovanları açmış. Arılar onu bir daha şişirmişler. Fatma Ana onu gene ilaçlamış. Memed gene durmamış. O gün bugündür Abdullahın arıları her aya bir, iki aya bir onu şişiriyor. Ne yapsın şişmeye alıştı fıkara. Şişmeyince yapamıyor. Bu çocuğu eğer arılar sokup da öldürmezse, bu dedesini de, dedesinin dedesini de aratmayacak." Çabuk çabuk konuşuyordu. "Bulayım mı onu size? Paranızı çalmışsa gelmez."

"Çalmadı, gelir."

"Ben şimdi hemen dışarı çıkar, çağırırım onu. Bir de iyi çocuk ki, hiç kimseyi kırmaz. Benim bütün odunlarımı dağdan o getirir. Mantar zamanı bana dağdan mantar, kiraz, armut, nar, elma zamanı bana dağdan elma, nar toplar, çiçek zamanı bana mantıvar toplar. O, herkesin eli ayağıdır. Öyle bir çocuk bulunmaz."

Dışarıya çıktı, yokuşun üstünden aşağıya:

"Memed, Memed," diye bağırdı, "gel bize de sana ne vereceğim. Ne vereceğim."

Daha o kapıdan girmeden, Memed Çocuk koşarak geldi, eşkıyaları görünce önce şaşırdı, sonra sevinç içinde kalarak güldü, utandı, çekingen bir hal aldı:

"Zöhre Ana beni bu sabahın köründe çağırınca, siz olduğunuz hemen yüreğime tıp etti. Eeeee, hoş gelip safalar getirmişsiniz."

"Hoş bulduk," dedi İnce Memed.

"Ben bildim," diye üzüldü Çocuk. Kirpikleri ıslandı. "Mestan iyi bir adamdı. O, bize gelirken candarmalar onu sıkıştırmışlar. O da bizim yerimizi göstermemek için kaçmış, candarmalar da onu vurmuşlar. Allah rahmet eylesin iyi bir adamdı. Balcı Abdullahın elinden beni hep o kurtardı. Bana fiske de vurdurmadı. Yoksa, o balcı var ya, benim şiştiğime de bakmaz, derimi yüzerdi."

Sonra, Memed, Ferhat Hocanın yanına usulca kaydı, onun elini tuttu:

"Ben senin kim olduğunu biliyorum," dedi. "Seni kurnaz seni! Bir de hiç belli etmiyorsun. Zaten anlamalıydım senin kim olduğunu. Sakalına bakınca bilmeliydim. Böyle kocaman sakal kimde olur ki... Benimki de ahmak bir kafa işte, adam seninle konuşur da, arkadaş olur da senin kim olduğunu bilmez mi?"

"Ben kimim ki?"

"Ha, hah, bir de kimim, diye bana soruyor, seni kurnaz seni! Sen, ermişler ermişi Ferhat Hoca değil misin, sen, İnce Memedi afsunlayıp kurşun geçirmez eden sen değil misin, İnce Memedin kurşuna dizilmiş yağız atını, bir kır küheylan olarak dirilten sen değil misin, Anacık Sultanı öldüren Yüzbaşı Faruklan, Kertiş Ali Onbaşının canını alaraktan, köprünün altında, onları Anacık Sultanın ölüsü yanına uzatan sen değil misin, İnce Memedi, peri kızlarını göndererek, Çiçekli Mahmut Ağanın zindanından, kalın zincirlerini koparttırıp kaçıran sen değil misin? Senin öyle çok, öyle çok marifetlerin var ki, saymakla bitmez."

"Bütün bu saydıklarının hiçbirisini ben yapmadım. Bütün bunlar doğru değil."

"Bir de sakalını kestirip, sonra da uzatan Ferhat Hoca sen değil misin?"

"Ben Ferhat Hocayım."

"Öyleyse benim dediklerim de doğru. Sen bütün bunları benim külahıma anlat. Seni yalancı seniiiiii!"

"Bu senin dediğin gibi bir adama hiç yalancı denir mi?"

Memed Çocuk, onun elini bıraktı, gözlerinden bir korkunun gölgesi geçti, vardı kapının eşikliğinde kaçacakmış gibi durdu. Başını yere eğip bir süre düşündü. Gözlerini kaldırdı, yalvarırcasına Ferhat Hocaya baktı:

"Sana yalancı dedim diye Allah bana bir şey yapmaz değil mi, çont olmam değil mi, Allah beni öldürmez değil mi? Bir bok yedik, bir kusur işledik senin arkadaşlığına güvenerek, beni bağışlasan olmaz mı?"

"Seni bağışladım Memed Çocuk. Gel bakalım yanıma."

Memed Çocuk, gözlerini onun yüzünden ayırmadan, korkarak, ayağı ayağına dolanarak gitti, onun karşısında durdu.

"Güdük, şu büyük hızmanı getir. Kaşığı da al gel."

Güdük, bal hızmanıyla kaşığı getirdi Ferhat Hocaya verdi. Hoca bir dizini yere koydu, kaşığı hızmana daldırdı, kaşıkla birlikte apak bir bal peteği çıktı, Memed Çocuk gözlerine inanamadı. "Aç ağzını!" Çocuk gözlerini kapadı, ağzını ardına kadar açtı. Hoca, bal peteğini onun ağzına sokuşturdu. Memed, gözleri kapalı, kendinden geçmiş, ağzındaki bal peteğini, balını, dudaklarından akıtarak, diliyle yöreyi yalayarak uzun uzun çiğneyerek yedi. Gözlerini minnetle açarak, önce Ferhat Hocaya, sonra da teker teker ötekilere baktı.

"Bu hızmanın hepsi senin."

"Benim mi?" inanmaz, inanmaz sordu. "Benim mi, benim mi?"

"Hepsi senin."

"Nereden buldunuz bu kadar balı?"

"Biz buluruz."

Çocuk, gene eşkıyaların yüzüne teker teker baktı:

"Hiçbirinizi bir tek arı bile sokmamış."

"Bizi arı sokmaz," dedi İnce Memed, "bizim hepimizi, arıya karşı Ferhat Hoca afsunladı."

"Yalancılar," dedi Memed Çocuk. "Siz beni kandırıyorsunuz. Ayıp değil mi, parmak kadar bir çocuk kandırılır mı, bir bal için."

Gene gitti eşiğe, oraya oturup başını önüne eğdi somurttu. İkide birde de, kaşını kaldırıp, kimseye belli etmeden, özlemle bal hızmanına bakıyordu.

Ferhat Hoca, ona diller döküyor, o, duymuyor gibi yapıyordu. Yerinden kalktı, İnce Memedin yanına geldi, onu elinden tuttu, köşeye çekti, eğilmesini istedi, İnce Memed eğildi. Ağzını kulağına dayadı, fısır fısır konuştular. Ayağa fırladı, geldi bal hızmanını kucakladı, Zöhre Anaya acıyarak baktı:

"Bir sahan getir Zöhre Hatun," dedi, cömertçe, "bu bal bana çok. Sana biraz bal vereyim."

"Onun da balı var. İşte şu küçük hızman da onun."

Bunu görünce Memed Çocuğu bir sevinç aldı, önce Ferhat Hocaya saldırdı. Bir elini alıp öpüyor bırakıyor, öteki elini alıyordu, sonra ötekilere saldırdı. En son da Zöhre Ananın elini öptü, ardından da balını kaptı, dışarıya fırladı. Boyu kadar

hızmanı zor götürüyordu. Dışardan, "Ana, Ana, Ana gel, yetiş," diyen sesi bir süre ortalığı çınlattı.

Eşkıyalar, her birisi bir köşeye çekilerek uyumaya başladılar. Ferhat Hoca nöbetçi kaldı. Hiçbir şey bilmiyorum, diye düşünüyordu. Şu dünya üstüne, şu insanlar üstüne hiç kimse bir şey bilmiyor. Şu dünyaya insanlar, ahmak geliyor, kör gidiyorlar. Belki şu çocucak, İnce Memed... Onda bir şeyler olmasa, ona insanlar, boşu boşuna sarılırlar mıydı? Bu çocukta bir şeyler olmalı.

Öğleye doğru, uzaktan gelen ağıt sesleriyle uyandılar.

İnce Memed:

"Cenazeye gideceğiz, tıraş olalım, üstümüzü başımızı düzeltelim."

Ocağa su koydu Zöhre Ana. Hamza usturasını belinden çıkardığı palaskasında kılavladı. Önce İnce Memedi dışarı çıkardı, bir taşın üstündeki karı süpürerek oraya oturttu, sakalını bol sabunla köpürttü, tıraş etti. Arkasından da ötekileri.

Zöhre Ana genç bir kız gibi utangaç, kırış kırış olmuş yüzü kızararak Memedin yanına geldi, "Yavru," diye onun elinden tuttu, "yiğidim oğlum, şalvarın boydan boya yırtılmış, çıkar da dikeyim, cenazeye böyle gitmesen iyi olur, dost var, düşman var."

Memed hemen şalvarını çıkardı Zöhre Anaya verdi, kendisi paçalı donuyla kaldı.

"Sağ ol Zöhre Hatun, ben de bunu senden isteyecektim ya utanıyordum."

"Aman sen de, şu İnce Memede bakındı hele, insan hiç anasından utanır mı?"

Alışkın elleriyle iğneyi ipliğe geçirerek şalvarı dikmeye başladı. Ağıt sesleri gittikçe çoğalıyor, çığlıklar göğe çakıyordu.

Fişekliklerini, tüfeklerini, kırmızı postallarını sildiler, parlattılar dışarıya çıktılar. Dışarıya çıkar çıkmaz da Kör Süleymanla karşılaştılar. Kör Süleyman, semerli bir beygirin üstündeydi, yedeğinde de yüklü iki katır çekiyordu.

"Yahu sizi araya araya bir hal oldum. Aramadık yer bırakmadım. Yolda bir çocuğa rastlamasaydım, gene de bulamazdım. Çocuk beni görünce, sen kimi arıyorsun, diye bana sordu.

Ben de İnce Memedi, dedim. Aldı beni doğru buraya getirdi. Yolda da durmadan, önüme düşmüş, bağıra bağıra türkü söylüyor, başkaca hiçbir şey konuşmuyordu."

"Saçları kirpi oku gibi, sarı bir çocuk mu?"

"O," dedi Kör Süleyman. "Buraya gelince de evi gösterdi, ardından da aldı yatırdı. Ben de biraz..."

"O bizim yeni arkadaşımız," dedi İnce Memed. "Adı da Memed. Öyle sonradan değil, dedesinin de adı Hırsız Memed. Öldürseler, tabanlarını yarıp tuz bassalar da adını değiştirmez, bizi ele vermez."

"Sağlam adam," diye güldü Kör Süleyman, attan indi.

İnce Memed, Zöhre Anaya gitti:

"Zöhre Hatun," dedi, "bize cephane geldi. Senin evde saklayabilir miyiz? Candarmalar da gitti. Belki bir daha bu köye gelmezler, gelseler de senin evi aramazlar."

"İnce Memedime de bak," dedi Zöhre Ana, "bre yavrum, yiğidim, İnce Memedim, candarmalar, isterlerse her gün, yıl on iki ay bu köyden çıkmasınlar, isterlerse de her gün on kez benim evimi arasınlar, öyle bir saklarım ki senin silahlarını, bu köyü, şu dağların altını üstüne getirseler de senin bir kurşununu bulamazlar."

Kör Süleymana geldi:

"İndir yükünü şu kapıya," diye buyurdu. "İndir de, hemen arkana bakmadan git."

Kör Süleyman buyruğa uydu, yükleri indirdi, beygirine bindi, arkasına bakmadan köyü çıktı gitti.

"İyi yetişti Kör Süleyman. Hiç cephanemiz kalmamıştı. Tükenecek, diye ödüm kopuyordu. Cıngıllıoğlu yiğit adam, sağlam kaçakçı. Kıyamet kopsa da bizi cephanesiz bırakmayacak," dedi Ferhat Hoca.

"Yiğit adama bu dünyada kıran girmedi," dedi İnce Memed. "Bu dünya öküzün sırtında değil, böyle yiğit, sözünün eri adamların sırtında duruyor. Karafırtına yiğitse gelsin de Zöhre Hatunun elinden bir tek fişek alsın, isterse etlerini kerpetenle koparsın."

"Alamaz," dedi Ferhat Hoca.

Bütün dağlar, ovalar silme kar altındaydı. Bu uçsuz bucak-

sız aklığa göz kamaştıran bol bir ışık çökmüştü. Ayaklarını sürüyerek ölü evine geldiler. Uzun bir damın örtmesinin altına, ak bir çarşaf altındaki ölünün yöresine halkalanmış kadınlar onları görünce bir an ağıtlarını kestiler, hemencecik de, seslerini daha yükselterek, ağlayarak ağıtlarını sürdürdüler. Köyün delikanlıları, dalları geniş bir alanın üstüne yayılmış, yapraksız, çırılçıplak bir çınarın kalın gövdesinden başlayan taş ağılın üstüne sıralanmışlar, kederli gözleri, uzamış yüzleriyle ağıt söyleyen kadınları dinliyorlardı. Kadınlar, örtmenin altından taşmışlar, karların üstüne serdikleri keçelerin üstüne oturmuşlar, çınarın gövdesine kadar avluyu doldurmuşlardı. Delikanlılar, eşkıyaları görünce saygıyla yerlerinden kalktılar, ellerini göğüslerine götürüp selamladılar, onları oturdukları yere buyur ettiler, kendileri de bir kıyıya çekilip, elpençe divan orada durdular.

Yaşlıca iri bir kadın, önce gür sesiyle ağıdı söylüyor, sonra bütün kadınlar onun söylediğini, gene kadınla birlikte yineliyorlar, arkasından da ağlaşıyorlardı.

İri kadın İnce Memedi görünce şöyle bir dikeldi, sesine çeki düzen verdi, göğüsleri kabardı, sesi daha gürleşti:

Düldül dağı kavakları, Kızılgedik durakları, sana İnce Memed demem, yıkmayınca konakları, diyordu. Ve bütün kadınlar tekrarlıyorlardı. Sesleri, bütün koyağı dolduruyor, ortalıkta çınlıyordu. Koçyiğitler, koçyiğitler, ağlasın selvi söğütler, öldürmüşler Mestanımı, kanını yalamış itler. Kadın başını kaldırdı, İnce Memedin gözlerini aradı buldu. Ben ağlarım yana yana, düşman da susamış kana, uyan Mestan oğlum uyan, İnce Memed geldi sana. Kadın üç kere dizlerine vurdu. Bilmem demiş, bilmem demiş, ben hayınlık bilmem demiş, İnce Memedin yerini, düşmanlara demem, demiş. Kadın, uzandı, çarşafın ucundan tuttu, ölünün yüzünü açtı. Hele yazdı, hele yazdı, kadir Mevlam böyle yazdı, İnce Memedi duyunca, sevincinden öle yazdı. Çarşafın kaldırdığı ucunu elinde tutuyor, gözlerini ölünün yüzüne dikmiş bakıyordu. Ölüyor yiğit ölüyor, dünyaya ışık salıyor, hele bakın Mestanıma, ölüsü bile gülüyor. Kadın, önündeki bohçadan Mestanın sırmalı abasını aldı, İnce Memede karşı salladı. Kurşun yemiş, uçmuş canın, kalbur gibi

her bir yanın, İnce Memed derler buna, öcünü alacak senin. Önündeki bohçadan katlanmış, işlemeli bir ipek mendil aldı, kalktı, İnce Memede doğru gitti, mendili ona verdi, döndü. Kızılgediğin yolunu, koparma cennet gülünü, İnce Memedime verdim, senin kanlı mendilini. Kadın yerine oturdu, başörtüsünün ucuyla gözlerini sildi. Öteki kadınlar da öyle yaptılar. Kadın göğe doğru sağ kolunu salladı, görünmeyen düşmana meydan okudu. Kurban olayım diline, gelir salına salına, bin oğlum daha olsaydı, verirdim İncem yoluna. Mestanın açık kalmış yüzünü örttü. Kızılgediğin ortası, elimde de ağı tası, suçsuz yere can veren de, İnce Memedimin yoldaşı. Fırtına Karafırtına, kargışlar ederim sana, buna İnce Memed derler, bunu koyar mı yanına. Gökten yıldızlar düşüyor, yavrum toprakta üşüyor, uyan da gör Mestan oğlum, İnce Memed dövüşüyor.

İri kadın yoruldu, sözü onun yanındaki ak saçlı, ince yapılı kadın aldı. O da söyledi. Kadınlar ağladılar. İnce kadından sonra da genç bir gelin ağıda başladı. Sesi çok dokunaklıydı. Ayaktaki delikanlılar, eşkıyalar da ağladılar.

Sonra birden ağıt kirp, diye kesildi. Delikanlılar vardılar, Mestanın ölüsünü avludaki yontma, üstünde üzüm salkımları ve koç başı kabartması olan bir taşın üstüne yatırdılar. Köyün camisi, imamı yoktu, Ferhat Hoca yandaki pınardan aptes aldı. Ötekiler de aptes aldılar. Ferhat Hoca kollarını sıvadı, ölünün kanlı bedenini bir kalıp sabunla iyice yıkadı. Kurutup kefenlediler. Ölüyü bir salacaya koyup çırılçıplak bir yamaca götürüp çoktan kazılmış mezara, üstüne mersin dalları atarak gömdüler. Hoca, bir toprak mezarın üstüne, burada bütün mezarlar topraktı, oturdu, güzel sesiyle uzunca bir Kuran okudu. Cemaat önde, eşkıyalar arkada, köye geri geldiler. O gece, bütün evler ölü yemeği pişirmiştiler. Bütün köylüler ölü evinde bir araya gelerek yemek yediler.

Yatsı namazından sonra eşkıyalar Zöhre Hatunun evine geldiler. Ferhat Hoca namaz kıldı. İlk olarak Memed de ona katıldı.

Namazdan sonra Ferhat Hoca:

"Hayrola İnce Memed," dedi, "ne var, namaz kıldın?"

"Kıldım Hocam, Allaha dua ettim. Şu Karafırtına mı ne ağının kökü, onu benim elime düşürsün, diye."

"Nasıl düşürecek, diyorsun?"

"Çok düşündüm Hocam, Kanlıgedikte pusu kuracağız. Kaç gün olursa olsun bekleyeceğiz, o, atının üstünde, candarmasının önünde gediğe girince hep birden ateş edeceğiz. O, bugünlerde nasıl olsa bir gün Kanlıgedikten geçecek."

"Geçecek, başka yolu yok."

Kanlıgedik, dar, iki yanı çok yüksek, kayalık uçurum bir geçitti, bir at geçecek kadar ince yolun solundan da, çok derinlerde de, iri taşları dolanarak bir çay akıyordu.

"O zaman, biz uçurumun başına, kayaların ardına bir pusu kuracağız, hepimiz her yerden, Karafırtınayı kalbura çevireceğiz."

"Ya candarmaları ne yapacağız, onlar bizim ardımızı kesmezler mi, bizi uçuruma hapseyleyip keklik gibi avlamazlar mı?"

"O, belli mi olur ki Hocam, ya akıl ederler, ya da etmezler. Biz, böylelikle İlyas Çavuşu da ölümden kurtarırız."

Ferhat Hoca güldü:

"Sen de onun sözlerine kandın mı, o yerinden kalkamıyor, İnce Memed, yavrum."

"Yanlışın var Hocam, biz Karafırtınayı birkaç gün içinde öldüremezsek, İlyas Çavuş onu öldürecek, sonra da kendisi ölecek."

"Hiç sanmam. Orada pusu kurmak bizim için ölümdür."

"Nasıl olsa yakında öleceğiz Hocam, her şey apaçık ortada, o, Arif Saim Bey bizi dağlarda bırakır mı sanıyorsun? O, bizim yüzümüzden Anacık Sultanı bile öldürdü. Bizi bırakır mı sanıyorsun? Ölümümüz çok yakın Hocam."

"Biliyorum yakın oğlum Memedim, iki gözümün çiçeği. Ama bile bile ölüme gitmek, Allah indinde çok günahtır."

Tartışma çok uzadı, Ferhat Hoca pusuya bir türlü razı olmuyordu. İnce Memed sonunda kestirdi attı:

"Kusuruma kalma Hocam, ellerinden öperim, ben Kanlıgediğe, ne pahasına olursa olsun pusu kuracağım. Benimle gelen gelsin, gelmeyene Allah selamet versin."

"Pekiyi, oğlum," dedi Ferhat Hoca, "madem işi sen bu kadara vardırdın, ben seninle geliyorum. Gelmeyen var mı?"

Öteki eşkıyaların hepsi de:

"Geliyoruz," dediler.

Tam bu sırada da önde Memed Çocuk, arkadan birkaç delikanlı içeriye girdiler.

"Candarmalar köye geliyorlar, çok kalabalıklar. Başlarında da Karafırtına."

Hoca gülümseyerek Memede göz kırptı.

"Burada olmaz Hocam, Kanlıgedikte."

Hoca:

"Ama orada kanlı gömlek kaç yiğide don olur," dedi.

"Asıl burada olur," dedi Memed. "Tam ortalık yerdeyiz. Kaçacak bir delik de yok."

"Haydi kalkalım." dedi Hoca, "şu yezid bu köye girmeden..."

Delikanlılar ellerinde onlara çıkın çıkın yiyecekler getirmişlerdi, çıkınları aldılar, yola çıkmaya hazırlandılar.

Zöhre Ana, İnce Memedi bir köşeye çekti, ona eski, savatlı bir gümüş yüzük uzattı, "Bu rahmetlinin yüzüğü," dedi, "şehidin. Parmağına tak. Bu yüzüğü bana kim getirirse ona cephane veririm. İyi mukayyet ol ona. Bir yere düşüreyim, deme. Vurulursan da yoldaşlarına ver, yoksa cephaneniz orada çürür. Kellemi kesseler, bu yüzük gelmeyince kimse bu cephaneden bir fişek bile elimden alamaz. Yüzük eline oldu mu?"

Memed, parmağına taktığı yüzüğü ona gösterdi:

"Oldu." Eğildi, onun elini öptü, o da Memedi yanaklarından. Ötekiler de Zöhre Anadan, helallaşıp ayrıldılar.

Memed Çocuk, onlarla köyün dışına kadar geldi, köyü çıkınca önlerinde durdu:

"Ben burada sizden ayrılıyorum," dedi, ağladı ağlayacak bir sesle. "Allah yolunuzu açık, kurşunlarınızı keskin etsin."

Ferhat Hocanın yanına vardı, "Al şunu," dedi, "anam senin için pişirdi. Ben gördüm, sen horoz etini çok seviyorsun. Bak, Ferhat Hocam, vallahi de billahi de ben bu horozu hırsızlamadım. İki gözüm önüme aksın ki... Ben bilmez miyim senin gibi bir insanın haram yemeyeceğini? Ben senin gibi bir Allahın ermişine hiç hırsızlık mal yedirir miyim? Bu kocaman, kar gibi ak horoz bizimdi. Bir de yağlıydı, ağzına layık. Kendi elimle kestim..." Boynunu büktü, "Eğer bana inanmıyorsan, horozu

İnce Memede ver, o yesin. Ama sen yesen çok sevinirim. Neden ki dersen, sen horoz etini çok seviyor, gözlerini belerte belerte yiyorsun."

"Senin horozunu hiç kimseye vermem Memed, hırsızlık olsa bile, senin gül hatırın için, gözlerimi belerte belerte yerim."

"Yaşa," dedi Memed Çocuk, İnce Memedin yanına gitti, biraz uzak bir yere çekilip bir taşın üstüne oturdular. Fısıltılarla konuştular, ardından da geceyi çınlatan kahkahalarla yürekten güldüler. Kucaklaştılar sonra da. Ferhat Hoca onu İnce Memedin kucağından aldı bağrına bastı, öptü, sonra teker teker helallaştılar.

Ayrılırlarken, Memed Çocuk:

"Ah, ulan ah," dedi, "bu çocukluk da yerin dibine batsın. Yoksa ben sizden hiç ayrılır mıydım..."

Arkasını döndü koşarak köye girdi.

Bütün gece yürüdüler. Temir buralarını, taş, kaya, adım adım bildiği için onlara kılavuzluk ediyordu. Göbeklerine kadar gelen karda bile öyle çabuk yürüdüler ki daha tanyerleri ışımadan Telli Kavak köyünün üst başındaki ormana geldiler. En güvenilir yataklardan birisi olan Gök Hüseyin Onbaşı burada otururdu. Temir silahlarını çıkararak, bir çoban gibi, eline bir değnek alarak köye, Gök Hüseyin Onbaşının evine indi. Gök Hüseyin onu coşkuyla karşıladı:

"Ödüm koptu köye gelecek de, candarmanın tuzağına düşeceksiniz, diye. Biz candarmaların köye doğru geldiğini duyunca dağa, bizim yayla evlerine çekildik, köyü onlara bomboş bıraktık. Candarmalar da köye yerleşmişler, beklemişler, beklemişler, sizler köye gelmeyince, ne kadar yiyeceğimiz varsa yemişler, sonra da çekip gitmişler. Dün biz onların çekildiklerini haber alınca köye indik, her evi tamtakır bulduk. Köyde ne tavuk, ne koyun, ne keçi, evlerde ne yağ, ne bulgur, ne un bırakmışlar. İşte böyle. İnce Memed yukarda mı? Git de al getir onları. Sanırım buraya bir daha uğramazlar."

Temir, koşarcasına gitti, arkadaşlarını aldı Gök Hüseyin Onbaşının evine getirdi. Ferhat Hoca, durumu öğrenince çok üzüldü, kemerindeki altınları saydı, bir kısmını ayırdı. Gök Hüseyine, "Köylüyü alana çağır," dedi. Gök Hüseyin bekçiyi,

tellal çağırması için köyün içine gönderdi. Tellaldan sonra da, önde İnce Memed, arkada öteki eşkıyalar alana geldiler. Köylüler alanı doldurmuştu. Utangaç İnce Memed, başını kaldırıp da bir türlü kalabalığa bakamıyordu.

Gök Hüseyin:

"Her evden bir kişi, şuraya çıksın, arka arkaya dizilsinler."

Kadın, erkek, genç kız, yaşlı çınarın altına bir sıra oldular.

Memed, ilk baştakine sordu, "Sizin evde kaç baş insansınız?" Yaşlı kadın, "İki baş," diye karşılık verdi. Memed, baştan sona sıradakilere kaç baş olduklarını sordu. Ardından da üç eve, beş eve birer altın dağıttı. Hocanın verdiği altınlar yetmedi. Kemerdeki öteki altınları da aldı.

Gök Hüseyinin evine dönerlerken Ferhat Hoca:

"Hiç para kalmadı Memedim. Sen istemezsin ya, biz eli fermanlı, evi soyağaçlı birkaç Dulkadiroğlunu daha soymazsak olmayacak."

Memed:

"Olmayacak," dedi.

"Candarma köylüleri nan ekmeğe muhtaç ediyor."

"Ediyor Hocam."

"Şu Gündeşli ovası Beylerini soysak da Karafırtınanın pususuna öyle yatsak, ne dersin?"

"Olmaz Hocam. Karafırtınayı ortadan kaldırdıktan sonra, bu dağlarda, ovalarda ne kadar fermanlı Dulkadiroğlu varsa, hepsini soyarız, hem de kolaylıkla."

Hoca sustu. Gök Hüseyinin evine geldiler. Gök Hüseyinin oğulları nereden bulmuşlarsa bulmuşlar, bir koç bulup kesmişler, ocağa doldurdukları közlerin üstünde pişiriyorlardı. Büyük, kilim yer sofrası ortaya serilmiş, ocaktaki közlerin ışığında kilimin binbir renkteki nakışları balkıyordu.

Yemekten sonra, Gök Hüseyinden her birisi için bir kepenek istediler. Az bir sürede köyden kepenekler toplanarak getirildi. Her kepeneğin göğüslerinde yalım gibi ışılayan bir çift turuncu güneşi vardı.

"Bunu iyi akıl ettin Hocam. Bu kepeneklerin içinde değil üç gün, on gün bile karın, fırtınanın arasında bekleriz de üşümeyiz. Çobanlar bunu iyi icat etmişler, kepeneklerin içi fırın gibi olur."

"Fırın gibi olur," dedi Hoca.

"Haklısın İnce Memed, bu adam bir zulüm kasırgası gibi geçiyor üstümüzden. Kudurmuş, Kanlıgedikte mi?"

"Kanlıgedikte," diye karşılık verdi Memed.

"Çolak Eşkıya da Yüzbaşı Şükrüyü orada pusuya düşürmüş, öldürmüştü."

İnce Memed, gördün mü, der gibisine Hocanın yüzüne baktı.

Hoca, buna karşılık, "Allah yardımcımız olur inşallah," dedi.

Hep bir ağızdan, "İnşallah," dediler.

Bütün hazırlıklarını yaparak, bir akşamüstü Kanlıgediğe doğru yola düştüler. Kepeneklerini giyinip kayalıkların arasına yerleştiler. Öylesine yerleşmişlerdi ki, dışardan onları görmenin mümkünü yoktu. Onlar yerleşir yerleşmez kar yağmaya başlamış, kepenekleri kar altında kalmış, gözükmez olmuşlardı. Burada üç gün üç gece beklediler. Altlarındaki yoldan perperişan üç candarma bölüğü geçti. İsteselerdi bunların büyük bir çoğunluğunu, önlerinde atlara binili subaylarıyla birlikte öldürebilirlerdi. Eşkıyalığın geleneğinde çarpışma dışı pusu kurarak, ya da çarpışırken, çok zorda kalmadan candarmaya can alıcı kurşun sıkmak yoktu. Ferhat Hocaya kalsa Karafırtınayı bile pusuya düşürerek öldürmek istemiyordu. Ama, ne yazık ki Memede söz geçiremiyor Karafırtına Kanlıgediğe uğramasın, diye içinden dua etmekten başka bir şey gelmiyordu. Ve Memed, şahin gözleri uçurumun altındaki yolda, aşağıdaki düzlükte, karın üstünde belirecek kara lekeleri bekliyor, kafasında sarı güneş kıvılcımları, Zeki Nejadın göğsünde sallanan kırmızı şeritli altın İstiklal Madalyasının ışıltılarına karışarak savruluyor, o çelik ışıltısı gelip gözbebeklerine oturuyordu. Bir ancık bile gözlerini, belki kaçırırım, diye, yoldan ayırmıyor, yerinden de hiç kıpırdamıyordu. Eli de hep tetikteydi.

Beklediler, beklediler, sonunda Memed:

"Hocam," dedi, "şu fakir fıkaranın da hiç mi talihi yokmuş. Zaten onların talihleri olsa bu halde kalırlar mıydı?"

Hoca içinden seviniyordu:

"Gidiyor muyuz Memed?"

"Ne yapalım, elimizden ne gelir. Bekledik, bekledik gelmedi. Kim bilir bu adam hangi cehennemin deliğine girdi?"

Uçurumdan yola indiler, iner inmez de bir bölük candarmayla karşılaştılar. Başlarında Karafırtına vardı. Eşkıyaları görür görmez, o kadar çabuk atından yere atlayıp siper tuttu ki, Memed geç kaldı, attığı kurşun eyerin kaşını sıyırdı geçti gitti. Vakit öğleydi. Çarpışmaları karanlık kavuşuncaya kadar sürdü. O gece, cebri yürüyüşle eşkıyalar Telli Kavak köyünü tuttular. Burada barınamazlardı. Arkalarında Sarı Sultanoğlunun adamları, Ağaların, Beylerin dağlarda besledikleri, korudukları öteki çeteler, dur durak vermeden onları izliyorlar, köylüler de onları şaşırtıyorlardı ya, İnce Memed çetesi nerdeyse, onları ters yöne gönderiyorlardı ya...

İnce Memed:

"Hocam," dedi, "birkaç aydır, kaça, kovalaya biz bittik. Biz buradan doğru Düldül dağına, Sırapınar köyüne gidelim, kışı orada geçirelim. Sırapınarda olduğumuz kimsenin aklına da gelmez. Bizi orada bulsalar bile, arkamız Düldül dağı, dağa çekilir, canımızı kurtarırız. Bu kepenek işini de iyi akıl ettik. Sırapınarlılar da yiğit, sağlam adamlar, ser verirler de sır vermezler."

Ferhat Hoca başta, öteki çeteler de bu düşünceye katıldılar. Gök Hüseyinin evinde birkaç gün kaldıktan sonra, ver elini Düldül dağı, dediler. Yolda üç tane kapı gibi fermanlı, soyağaçlı Dulkadiroğlu soydular, çok para aldılar, bu paralarla on beş köyün yoksulunu, babaları savaşta kalmışlarını donatabilirlerdi.

Sırapınar köyüne bir sigara içimlik yolları kalmıştı ki bir çobanın uyarmasına karşın, dibi çakıltaşlı kuru bir derenin içinde candarmalarla karşılaştılar. Çarpışma ıhırcık karanlıkta başladı ve öğleye kadar yoğun bir biçimde sürdü. Çarpışmada Şahan, Dursunun adamlarından birisi ve Temir vuruldu. Temirin vurulması Memedi de, Ferhat Hocayı da deliye çevirdi, artık attıklarını düşürüyorlardı. Karanlık basarken candarma çemberini yararak Sırapınar köyüne geldiler. Yaralıları köylülere bırakarak, köyün çobanlarıyla dağa çekildiler. Köylüler yaralıları, daha onlar köyden ayrılmadan, yakınlarındaki

Karagül köyünde oturan Cerrah Nesimiye götürdüler. Çobanlar diyorlardı ki bu Nesimi öyle bir cerrahtır ki, ölüyü diriltir. Kırkgöz Ocağından el almıştır. Bu Karagül köylüleri Karafırtına değil, onun şeytanı gelse, toptan ölmeden İnce Memedin adamlarını kimseye vermezler.

Candarmalar, ağa, bey çeteleri, adamları, Karafırtına Düldülün çakmaktaşından, boralı fırtınalı keskin kayalıklarında bile onların arkalarını bırakmadılar. Topal Aliyle Yel Veli iz sürdü. Candarmalar, onların gölgelerini bile göremediler. Yorgun, bitkin Düldül dağının yamaçlarından indiklerinde bir kısmının elleri, ayakları donmuştu. Bunun üstüne İnce Memed çetesi soluğu Konur dağda aldı. Bunu duyan Karafırtına deliye döndü. Bu ne çabukluktu. Birkaç günde, bu boranda fırtınada insan kuş olsa da Düldülden Konur dağına varamazdı. Karafırtına ilk kez şaşırdı ve İnce Memed çetesine hayranlık duydu. Bundan sonra da dehşet bir kovalamaca başladı. İnce Memed çetesi bugün Berit dağındaysa, birkaç gün sonra Ahır dağlarından sesi geliyordu.

Sonunda Hoca da, Dursun da, ötekiler de yorulmuşlar, kıpırdayacak halleri kalmamıştı. Cerrah Nesiminin iyileştirdiği eşkıyalar da gelmişler çeteye katılmışlar, onlar da yorulmuşlardı. Bitkindiler. Memed de yorgundu ya, o durmak bilmiyordu. Karafırtınayla karşılaşmak için en küçük bir fırsatı kaçırmıyor, karşılaştıklarında da candarma duvarını aşıp ona ulaşamıyordu.

Sonra bir gün bir haberle dağlar dalgalandı, Karafırtına Miralay Azmi Bey Kanlıgedikte, candarmaların önünde atının üstünde giderken pusuya düşürülerek bir kurşunda öldürülmüştü. Köylüler, onu kimin öldürdüğünü görmüşler, biliyorlardı ya, bunu kendi kendilerine bile söylemiyorlardı.

İnce Memed çetesi köyünden gittikten sonra İlyas Çavuş, işin ardını bırakmamış, Kanlıgediğe giden yollara gözcü dikmiş, oralarda uçan kuşların bile haberini almıştı. Her şeyi hazırdı. Tüfeğini yağlamış, heybeler dolusu kurşunu yanına almış, atını eyerlemiş, ormana gitmiş, birkaç gün sabahtan akşamlara kadar ateş ederek elini alıştırmış, düşmanını, insanlığını elinden alanı beklemeye başlamıştı.

Bir gün sabah erkenden gözcü Veysel doludizgin gelerek, İlyas Çavuşun avlusunda atından atladı. Veysel, İlyas Çavuşun savaştan dönmeyen kardeşlerinden birisinin oğluydu, üzüntülü bir sesle, Karafırtınanın Kanlıgedik yolunda olduğunu söyledi. İlyas Çavuş, en güzel giyitlerini, şal kuşağını, sırmalı mintanını, çizmelerini sandıktan çıkardı, giyindi kuşandı, saatını yeleğinin cebine koydu, kösteğini göbeğinin üstüne sarkıttı, bıyıklarını özenerek burdu, atına bindi, önce hane halkıyla helallaştı, sonra onun nereye gittiğini bilerek, onu uğurlamaya gelen köylülerle... Mavzerini omuzuna taktı, köyün içinden doludizgin çıktı. Kanlıgediğin arkasındaki dağa geldi, atını bir çalıya bağlayıp uçuruma indi, bir kayanın arkasına pusuya yattı, çok geçmeden Miralay Azmi Bey, al, soylu atının üstünde, candarmaların önünde gözüktü. Çok zayıf, kır bıyıklı, avurdu avurduna geçmiş, yüz çizgileri keskin, atının üstünde durmadan kıpırdayan bir kişiydi. İlyas Çavuş, onu görünce yüreğine bir acı düştü, acı yüreğine çöreklendi. Savaştaki Miralayı da tıpkı buna benziyordu. Mavi gözleri dupduruydu. Belki bunun da gözleri mavi, dupdurudur. Azmi Beyi yakından görmüştü ya, o karmaşıklıkta gözlerine bakamamıştı. Neredeyse tüfeğin namlusunu indirecek, salt savaştaki albayının anısına Karafırtınayı öldürmekten vazgeçecekti. Bunun önüne geçmek için, "O insanlığımı elimden aldı," diye çabuk çabuk birkaç kez konuştu. Daha da öfkelenmek, kendine gelmek için, "O, insanların insanlığını elinden alıyor, elinden alıyor," diye söylendi. Bu sırada da Azmi Bey, tam önüne gelmişti. Gez, göz, arpacık, İlyas Çavuşun tetiğe basan eli hiç titremedi ve Karafırtına Azmi Bey atından aşağıya sıyrıldı, boylu boyunca, ağzı yukarı yolun kayalıklarının üstüne serildi.

İlyas Çavuş, soğukkanlı, hiçbir şey olmamış gibi tüfeğini omuzuna aldı, uçurumu çıkmaya başladı. Arkasından ateş eden candarmalar onu sırtından vurdular. Kurşunu yiyen Çavuş kayanın üstüne kapaklandı kalktı, üç kere kapaklandı kalktı. Üstüne kum gibi kurşun yağıyordu, uçurumu çıktı, kayalık yamacı indi, atına zorla bindi, yelesine sarıldı. At onu doludizgin aldı köye getirdi, evinin kapısında durdu, İlyas Çavuş gözlerini açtı, oraya toplanmış kalabalığa şaşırarak baktı, atın

başını çevirdi, altındaki kır at kana bulanmıştı, yönünü mor, karlı dağlara döndürdü, doludizgin sürdü, kalabalık onu apak yamaçlarda kara, küçük bir leke kalıncaya kadar izledi.

Bundan sonra İlyas Çavuştan hiçbir haber alınmadı. Atının da, kendinin de, o kadar aranmalarına karşın, ne ölüleri, ne de dirileri bulundu.

24

Ilık yeller esti. Güneş düzlükleri, dağları, koyakları doldurdu. Bütün yaratıklar uyandılar, yuvalarından dışarıya çıktılar, tembel, uyuşuk, mest ılık güneşin altına serildiler. Çiğdem çiçekleri sapsarı tomurcuklarının ucuyla toprağı yardı. Birkaç sabah sonra da açılarak, toprağın yüzüne yayıldılar. Çalı diplerinde ince yeşil sapları üstünde boyunları bükülmüş mor menekşeler gözüktü. Kokuları, inceden inceye koyaklarda esti. Sümbüller kayalıkları yardılar, mavi bir bulut gibi ortalığa çöktüler. Yabangülleri açtı. Derken çimenlerle birlikte öteki çiçekler, bitkiler de bir göz açıp kapayıncaya kadar topraktan fışkırdı. Güneş ilk olaraktan doğuyorcasına, ıslak, terü taze dağların doruğunda açıldı. Binbir koku güneyden, kuzeyden, doğudan, batıdan geldi. Büyük, yaldızlı kelebekler, kırmızı, yeşil benekli, saydam kanatlı arılar, karıncalar, kurtlar, tilkiler, ayılar, böcekler, sansarlar, kirpiler sarhoş oldular kokulardan, yollara bellere saldırdılar. Kanallar, şahinler, öteki yırtıcı kuşlar, güvercinler, sarıasmalar, ibibikler, üveyikler yalpalayarak, çığlık çığlığa gökyüzünde kayarak, süzülerek, takla atarak, kendilerinden geçerek dolaştılar. Toprak, doğurganlığının en cömert günlerini gerinerek, mestolarak yaşıyordu. Bir sabah Hürü Anaya, İnce Memedin atının Alidağında olduğu haberini verdiler. Hürü Ana, yel yepelek oraya koştu. Atı, Alidağının yamacında çakmaktaşından, pul pul mor ışıltılı keskin bir kayanın doruğunda gördü. Dağ, dibinden doruğuna kadar, renk renk çiçeğe durmuş, Dikenlidüzü de ağzına kadar çiçekle dolmuştu. Tanyerinin incecik, kokularla yüklü yeli esiyor, otları, çiçekleri dalgalandırıyor, dağlar, ovalar, koyaklar kokudan nennileniyordu. Hürü Ana, usul usul ayak-

larının ucuna basarak, ata gözükmemeye çalışarak kayalığa tırmanmaya başladı. Kayalık, at pul pul mor ipiltiler içinde kalmıştı. Ana, yüreği çarparak atın yanına kadar çıktı, daha ata dokunmadan, ona dokunmaya korkuyordu, usul usul, sesini yumuşatarak, atı okşarcasına konuşmaya başladı. "Güzelim, yiğidim, tavşan sekişlim, elma gözlüm, kız perçemlim, sırma yelelim, yağız atım, senin gelişin iyi bir şeylere alamet. İnce Memedimden, Ali suretlimden, Genç Osman yüreklimden haber mi getirdin, söyle bana, Hürü Anacık kurban olsun sana. Altı ay oldu da ondan ya iyi, ya da kötü bir haber alamadım. Candarmalar dağ gibi geçti üstümüzden. Kırdılar, kırfacan eylediler bizi, büktüler belimizi, kestiler dilimizi, başımıza yıktılar evimizi, kırdılar kolumuzu. İnce Memedim, o, Karafırtınanın hakkından geldi de, biz de tatlı canımızı kurtardık. Kurtarmaz olaydık, İnce Memedimizden olduk. Altı ay oldu, onun dirisinden de ölüsünden de bir haberimiz olmadı. Hürü Ana kurban olsun senin sürmeli gözlerine, Hürü Ana hayran olsun senin sırma yelelerine, bir deri bir kemik, kurşuna dizilen sen değil misin, ölüyken, köprünün alt başında, sana doğru gelen Kırkları dirilip silkinerek, bir kır küheylan olaraktan, şaha kalkarak karşılayan sen değil misin, onları karşıladıktan sonra bir alaca bulut gibi göğe ağarak, kasabaların üstünde dönerek kişneyerek zalimleri uykusundan uyandıran sen değil misin, sonra da varıp Köroğlunun Kıratının, Muhammedin binip de Allahımızı görmeye gittiği kız suratlı Burağının, çatal kılıçlı Hazreti Alinin Düldülünün, Genç Osmanın kelle koltuğunda üstünden inmeyerek dövüştüğü Arabının yılkısına karışan sen değil misin? Biliyorum hayırlı bir haber getirdin bana, tatlı canım kurban olsun yağız at sana. İnce Memedimden bana bir haber mi vereceksin? O Aladağda, kocaman bir ocağın başında şimdi oturuyor mu diyeceksin? Yaz bahar ayları gelince, çayır çimen topraktan yükselince, o, akça bulut gelip Kırkgöz Ocağının üstünde durunca, İnce Memedin de esen yeller ile burcu burcu kokarak, buralara, Hürüce Anasına geleceğini mi söyleyeceksin? Haydi, sürmeli gözlüm, sırma saçlım, ceren sekişlim, ondan iyi bir haber ver bana, bu kara canım kurban olsun sana."

Yerinden doğruldu, elini yavaş yavaş, dizlerinin üstünde yükselerek atın boynuna doğru götürdü, bir parmak ötede durdu, bir türlü elini atın boynuna dokunduramıyor, ona dokunur dokunmaz, gene uçup gideceğini sanıyordu. Sesini daha da yumuşattı, yüreğindeki bütün sevgisini sesine yükledi, bir süre daha konuştu. Artık böyle bir sesle, böyle bir konuşmaya dağ dayanmazdı, parmağını usulca götürdü atın boynuna sürdü. Bir tansık gerçekleşti, at yerinden kıpırdamadı.

Dizlerinin üstünden ayağa dikildi, avucunun içiyle atın bütün boynunu okşayarak yukarıya, atın kulaklarına kadar çıktı. At, öyle durmuş hoşarlanarak, güzel gözleriyle ona, sevgi dolu bakarak bekliyor, kaçmıyordu. Ama gene de Hürü Ana, onun hemen şu anda elinin altından kayacağını sanıyor, ödü kopuyordu. Hürü Ananın korkusu, eli atın alnına gelinceye kadar sürdü. Alnını uzun uzun okşadı, at olduğu yerde, biraz da güler gibi, tanıdık, dost öyle duruyordu. Bir ara arka bacaklarını gerdi, meretini çıkardı, uzun uzun işedikten sonra birkaç kere karnına vurdu. Hürü Ananın korkusu iyice geçti, atı buradan çekerek nasıl indireceğini düşündü, yelesini tuttu, sağa döndü baktı, sola döndü baktı, onu çekerek aşağıya indirmenin bir mümkününün olmadığını anladı. Ata binerek, birlikte aşağı atlamayı düşündü. Bu bir adımlık yerde, bu çıplak ata nasıl binebilirdi ki... En sonunda, "Güzel at," diye buyurdu, "mademki, sen bana İnce Memedimden iyi bir haber getirdin, onun Aladağda olduğunu söyledin, belki de Binboğada, dedin, öyleyse in de beni aşağıda, bu kayalığın dibinde bekle." Atın sağrısına bir tokat attı, "Haydi." At süzüldü, aşağıya indi, iner inmez de başını çevirdi, keskin kayalığın doruğuna baktı, olduğu yerde de durdu kaldı. Hürü Ana çabucak aşağıya indi, atın yanına vardı, onu yelesinden tutup çekti, at arkasından uysal uysal geliyordu. Atı aldı getirdi, tek ineğini koyduğu küçük ahıra çekti, boynuna bir kıl örme ip geçirdi, yemliğe bağladı, tabana kuru otlar serpti, yemliğe saman doldurdu, at samanı yemedi. Yemezdi ya, bu at İnce Memedin atıydı, hem de kurşuna dizildikten sonra bir küheylan olaraktan dirilmiş göğe ağmıştı. Buna arpa gerekti, hem de taşsız, gıllıgışsız saf arpa... Bir telis çuval alarak dükkancı Darendeliye gitti, "Şunu arpayla doldur Darendeli," dedi, "evde çok değerli bir konuğum var."

"Kim o?" diye sordu Darendeli.

"İnce Memedimin atı."

"Gözün aydın," diye onu kutladı Darendeli. Çuvalı arpayla doldurdu. "Ana, bu arpayı da deftere yazıyorum."

"Yaz," dedi Hürü Ana, oradan geçen bir delikanlıyı çağırdı, arpa çuvalını sırtına verdi, "Bunu bizim eve götür, ahır damının kapısının önüne koy," diye buyurdu, kendi de etekleri zil çalarak köyün içine daldı, önüne gelen kapıyı açtı, yağız atın macerasını olduğu gibi ev ev dolaşarak anlattı, daha o eve dönmeden damının önü köylüyle doldu.

Hürü Ana, eve gelir gelmez, ahıra koştu, atı ipinden tutarak dışarıya çıkardı:

"Tanıdınız mı?" diye sevinç içinde şakıdı. "İşte bu da İnce Memedimin yağızı. İnce Memedden haber getirdi. O, Aladağlardaymış. Kışı orada geçirmiş. Yakında da buralara inecekmiş. Bana bu yağız at bunu böylece söyledi. Kendisi de gitmiş kırk atlara karışmış, Köroğlunun, Zaloğlunun, Genç Osmanın, Alinin, çift boynuzlu İskenderin atlarına yoldaş olmuş. Korkmayın İnce Memedim sağ selametmiş. Ferhat Hoca da iyiymiş. At bana dedi ki, bundan böyle köylülerin başına o kadar kötü zulümler gelmeyecekmiş."

İnce Memedin atının gelerek Alidağının kayalıklarında üç gün üç gece beklemesi, bunu da duyan Hürü Ana ona gidince, bu yabanıl atın hemen teslim olması... Bunda bir hayır, bunda bir iş vardı. Köylüler, bütün acılarını, yaralarını, bütün zulümleri unutup sevinç içinde kaldılar. Bahar, birdenbire bütün hışmıyla patladı. Tomurcuklar, birdenbire açtı. Dağlar birdenbire çiçeklendi, köpürdü. Koyaklar, düzlükler, birdenbire çiçeklendi, köpürdü. Akarsular, pınarlar birdenbire çiçeklendi, köpürdü. Kokuyla yüklenmiş yeller, yıldızlar, gece, tanyerleri birdenbire çiçeklenip köpürdüler. Ve dağların başı ağardı, pul pul kıvılcımlandı, savruldu, ışıklar köpürdü. Ve Çukurovada toprak da deniz gibi köpürür ve Toroslarda ışık da deniz gibi köpürür.

Baharla birlikte Arif Saim Bey de yanında genç, yetenekli Binbaşı Nafiz Beyle kasabaya geldi. Nafiz Bey Arif Saim Beyin isteği üzerine büyük yetkilerle mücehhez kılınmıştı.

Buyruğunda da istediğinden de çok candarma vardı. Kasabalılar Arif Saim Beyi Adana tren istasyonunda alayı vala ile karşıladılar. Dokuz otomobillik bir konvoyla, şimdiye kadar görülmedik bir törenle kasabaya girdiler. Binbaşı Nafiz Beyin oldum olası Arif Saim Beye, bu kahramana saygısı vardı, bu töreni görünce de büsbütün arttı. İsmet Paşa, Fevzi Paşa bile böylesine hiçbir yerde, hiçbir zaman karşılanmamıştı. Hele, Binbaşı o kürsüye çıkıp paralanarak, şorul şorul kanlar akıtarak nutuk atan öğretmene bayıldı. Eğer böyle dirayetli, her sözünde insanın yüreğini heyecandan ağzında hoplatarak, insanı cuşu huruşa getiren, ağzından söz yerine, yırtıcı kurtlar gibi kanlar saçan bir kişi Ankara, İstanbulda olsaydı, bir kerecik de kürsüye çıkmak fırsatını bulsaydı derhal milletvekili yapılır, Büyük Millet Meclisinin kürsüsünden inmeyerek, vatansever kıvılcımlı sözleriyle yürekleri bir volkana çevirir, bizi Avrupanın hizasına kadar götürecek altın çağı açardı. O, kürsüden iner inmez, Binbaşı Nafiz koşarak gitti, ona sarıldı, öğretmeni birkaç kez, yürekten kutlayarak öptü. Onun bu vatanperverane hareketi Ağaları, Beyleri candan sevindirdi. Binbaşının hele duruşu, hele duruşu... Sarışın, görkemli bir kurda benziyor, parlak çizmeleri üstünde yaylanıyordu. Böyle çelik yay gibi yaylanan bir Binbaşıyı daha görmemişlerdi. Ve Binbaşı Nafiz gelmeden çok önce onun bir destan yaratacak kadar ünlü kahramanlıkları kasabanın afakını sarmış, yürekleri fethetmişti. Evet, o yaşlı Miralayın yapamadığını bu yapacak, bu nankör, bu hain, kendilerini düşmanın pençesinden kurtaranlara başkaldıran köylülere, Allahın izni, Peygamberin şefaatiyle kan kusturacaktı.

Taşkın Halil Beyin evindeki görkemli şölen sofrası, İskenderundan getirtilmiş Fransız şarapları, Skoç viskileri, Rus votkalarıyla onları elpençe divan bekliyordu. Onlar şölene oturdular. Bir yandan da candarma, bitmeden tükenmeden çekilip geliyor, yeni Yüzbaşıyla, yeni Kaymakam onları kasabanın altındaki kumluk alana yerleştiriyorlardı. Bütün kasaba halkı, ellerinde çiçeklerle candarmaları karşılamaktan geri durmuyorlardı. Candarmaların ilden çıktığını duyan köylüler de ellerinde çiçeklerle, onlara öyle buyrulmuştu, candarmaları alkış-

layarak karşılıyorlar, getirdikleri çiçekleri onların ayaklarının dibine, tozlu yollara serpiyorlardı.

Arif Saim Bey, biraz kafayı çekip yorgunluğu geçtikten sonra, ağzı kulaklarında:

"Bu sefer suyu gözünden, yani kaynağından keseceğim. Bu, suyu kökünden kesme işinde muhterem Binbaşım da benimle mutabık kaldılar."

"Estağfurullah, ne demek efendim, emredersiniz. Siz bizim büyüğümüzsünüz. Siz emredersiniz, biz tatbik ederiz."

"Teşekkür ederim."

"Köylüler, bu suyu kesme işini çok iyi bilirler. Hususiyetle Toros dağlarının köylüleri. Toros dağlarının çaylarında, derelerinde, göleklerinde, pınarlarında çok alabalık olur. Hem de kırmızı benekli... Bu kadar lezzetli alabalık dünyanın hiçbir yerinde bulunamaz. Bu alabalıkları yakalamak dünyanın en zor işidir. Ağla, oltayla, tuzakla falan yakalanmazlar. Ancak, elini köklerin altına, kovuklara sokarak yakalayabilirsin. O da çok kaygan olan balığı çoğu kez elinden kaçırırsın. O zaman bizim kurnaz köylüler ne yaparlar, suyu gözden keserek yolunu değiştirirler. Sular çekilir, balıklar çakıltaşlarının üstlerinde ya da küçük birikintilerde kalırlar. Köylüler de bu sular çekilmiş çakılların üstünde hoplayan balıkları toplarlar. Efendim, şimdi anlaşıldı mı, biz yarından tezi yok, alabalık harekatına başlayacağız. Yani, bütün Toros köylerini, aşağıya, Çukurovaya indireceğiz. İnce Memed yakalanıncaya kadar da onlara çıkış müsaadesi vermeyeceğiz. Dağlarda yapayalnız, suyu kesilmiş, yani köylülerin yardımlarından mahrum kalan İnce Memed de, alabalık gibi, muhterem Binbaşım tarafından çakıltaşlarının üstünden kuyruğundan tutularak alınıverecek."

Arif Saim Bey sözünü bitirir bitirmez, dehşet bir alkış koptu. Yaşa, dediler. Bravo, böyle bir akıl ne Napolyonda, ne İskenderül Zülkarneynde, ne de Atillada, ne de Cengiz Handa var, dediler. Ve Arif Saim Beyin koltukları kabardı, bu büyük, sonunda askeri okullarda ders olarak okutulacak, tarihe geçecek buluşundan kıvanç duyarak kadehini oradakilerin onuruna kaldırdı.

Ve gece yarısına kadar içen Arif Saim Bey, erken uyanacağı için yatak odasına çekildi, başını yastığa koyar koymaz da uyudu. Onu uyandırdıklarında daha gün doğmamıştı. Giyindi kuşandı, tıraş oldu, altın gözlüklerini taktı, saatının altın kösteğini yelek ceplerinden göbeğinin üstüne sarkıttı, altın saplı bastonunu eline aldı, kasabanın alanına dimdik dikildi. Candarmalar, rap rap, rap rap, önünden geçtiler. Karayağızdılar, çelikleşmiştiler, gözleri yırtıcı kuş gözleri gibi ileriye bakıyordu. Göğüsleri tunçsiperdi. Her birisi, Toros köylüsüne saldırır saldırmaz, derakap parçalayacak bir kaplana benziyordu. Ve de alabalık hareketi böylece başladı.

Bir iki gün içinde ilk dağ köylerine ulaşan candarmalar süngü takıp, köylere hücum ettiler, daha köylülere, nedir, ne oluyor, demeye vakit bırakmadan, onları yayan yapıldak, yatakları sırtlarında Çukurova yoluna düşürdüler, candarmaların korumasında, uzun ağıtlar, ilenmeler, çığlıklar, iniltiler gökleri tutarak düze indirildiler. Dağlara çıkan yollar tutulmuş, candarmanın haberi olmadan ne yukardan bir tek kişi aşağıya inebiliyor, ne de bir tek kişi aşağıdan yukarıya çıkabiliyordu.

Kimi köylerde candarmalar, hiç beklemedikleri direnmelerle karşılaşıyorlar, direnmeden dolayı çılgına dönen Nafiz Bey, o köyü yakıp yıkıyor, yerle bir ediyordu. Kimi köyler de, candarmanın zulmünden korkarak, candarma daha köylerine ulaşmadan öteberilerini, yiyeceklerini alarak Çukurovanın yolunu tutuyorlardı. Yollarda, böyle kendiliklerinden yollara düşmüş köylülerle karşılaşınca Nafiz Bey kıvançlanıyor, böylesi köylüleri ödüllendireceğini söyleyerek adlarını alıyordu. İnce Memed yakalanır yakalanmaz, dağlara ilk salınıverecek kişiler bunlardı. Kimi köyler de köylerini boşaltıp kuş uçmaz, kervan geçmez ormanların kuytuluklarına sığınıyordu. Köylüler, bu Çukurovaya indirilerek, oraya hapsedilme işinde büyük deneylerden geçmişlerdi. Kozanoğlu başkaldırmasının ardından da böyle olmuş, yüz binlerce kişi, dağ ve yayla insanı Çukurova bataklıklarının arasına, sıtmanın, sıcağın, öteki salgın hastalıkların kucağına atılmış, bunların yarıdan çoğu ilk aylarda ölmüşler, geriye kalanların bir bölüğü de maldan mal, paradan para, kızdan kız rüşvet vererek canlarını dağlara

atarak yaşamlarını, ilerici, öfkeli bir Vali dağlardaki damlarını başlarına yıkıncaya, köylerini böyle, bugünkü gibi, candarma korumasında Çukurovaya indirinceye kadar sürdürmüşlerdi, sıcaktan, sıtmadan gene kırılmış, gene maldan mal... Sıtmanın, öteki salgın hastalıkların, bu amansız iskanların ağıtları, türküleri daha belleklerdeydi ve kış gecelerinde ocak başlarında, yaz aylarında pınar yörelerinde söyleniyor, Kozanoğlunu yenen Derviş Paşaya, o ilerici, dağlara düşman Valiye lanetler yağdırılıyordu.

Buralarda dağlar da deniz gibi dalgalanır ve dağlar da deniz gibi köpürür.

Yolları belleri Çukurovaya inen, kaçan, sürgün edilen insanlar doldurmuştu. Geçitlerde, köprülerde yığılışan köylüler, oralarda günlerce bekliyorlardı. Toroslar feryadü figandı, Kuyucu Murat Paşa, Kozanoğlu günlerindeki gibi.

İnce Memedden epeydir bir haber alınmıyordu ya, atı gene ortadaydı. Onu batıda Gülek Boğazı köylüleri, al bir yalım gibi Demirkazık doruğundan kopmuş Çukurovaya süzülüp inerken görmüşlerdi. Al atın yalım gibi gölgesi toprağı yalıyor, kişnemesi dört köşeden duyuluyordu. Güneyde gözüken kır at, ta ötelerde, uzakta, Akdenizin mavisinden tüter gibi şahlanarak yükseliyor, şişen, ışıkla dolmuş yelken bulutlarıyla birlikte Toroslara ağıyor, gölgesi toprağa apak düşüyor, kişnemesi çakmaktaşından kayalıklarda yankılanıyordu. Doğuda günle birlikte, tanyerlerinin ışığına boğulmuş, yalp yalp ederek bir doru at donunda doğuyor, gölgesi koyaklardan, ormanlardan bir ışık seli olarak akıyor, kişnemesi dağları sarsıyor, geliyor, Düldül dağının doruğunda duruyordu. Ve kuzeyden, oylum oylum kara bir duman gibi tüten at, bozkırdan yukarıya ağıyor, Erciyasın tepesinden koparak güneye, dağlara kayıyor, gölgesi kayalıkları oyuyor, kişnemesi bozkırdan sularla, rüzgarlarla birlikte akarak geliyor, Dikenlidüzünün göğüne çakılıyordu.

Kışı Akçadağın eteklerinde geçiren İnce Memed çetesi, olanı biteni haber alınca son hızla Dikenlidüzüne yürüdü. Yolda, çoban kılığına girmiş habercilerden her şeyi anı anına izleyebiliyorlardı. Karafırtınadan sonra öyle bir fırtına gelmişti ki Torosa, fırtına derim sana. Topal Aliden gelen habercilerin

haberleri de işi iyice pekiştiriyordu. Bütün Toros dağları köylerini Çukurovaya taşımak akıl almaz bir şeydi. Ve kasabaya oturmuş, Arif Saim Bey bunu kuruyor, Torosta bir tek insan, yerde yürüyen karınca, gökte uçan kuş kalmayacak, hepsi Çukurovaya inecekler, diye buyuruyordu. Yardım ettikleri, bağırlarına bastıkları İnce Memed o dağlarda tek başına aç susuz kalacak, Binbaşı Nafiz Bey de onu dalında oluşmuş armut gibi toplayacaktı.

Bunları duydukça İnce Memedin öfkesi artıyor, duymuyor, görmüyor, düşünemiyor, öfkesine kendisini kaptırmış ha bire yürüyordu. Ötekiler arkasından zor yetişiyordu. Bir gün, sabaha karşı, tanyerleri ışımadan kendilerini Değirmenoluk köyünde, Hürü Ananın evinin önünde buldular. Hürü Ana onların geleceğini biliyor, kulağı kirişte uyumamış, bekliyordu. Daha onlar eve yaklaşmadan kapıyı açtı, koşarak geldi Memede sarıldı:

"Hoş geldin yavrum, yiğidim, senin atın da burada, o uçan, göklerde dolaşan kır at değil de, o doru olanı, Düldülün doruğuna konanı değil de, o günbatıda şavkıyan al at değil de, Akçadenizden bulutlarla birlikte yekinen de, denizden çıkan da değil de, hani o ateşi görünce fır dönen deli at var ya, işte o at burada. Geçen gün geldi, ben de onu yakaladım, getirdim ahıra bağladım."

"Demek yakalandı sana o at, demek ha! O at, Seyrana da yakalanmıştı, biliyorsun ya Ana. Ama o at, bir köyde, bir ahırdaydı..."

"Biliyorum, biliyorum kurban olduğum. Hele gelin içeriye. Işığı, ocağı yakmış da sizi bekliyordum. Durun, hemen bir kuzu, bir koç aldırayım da... Şimdi siz acınızdan ölüyorsunuzdur."

"Doğrusunu istersen ölüyoruz Ana."

Hürü Ana hemen dışarıya çıktı, birkaç adam çağırdı evlerden. Adamlar da Hürü Anaya uyarak uyumamış, çeteyi beklemişlerdi. Hemen geldiler. Birkaç koyunla, iri bir koçu çoktan hazırlamışlardı, kestiler. Hürü Ananın ocağını gürleterek, etleri közlerin üstüne atarak eşkıyaların karınlarını doyurdular. Közdeki et, yanmış yağ kokusunun dumanı sabahın alacasında

bütün köyün üstünü kapladı. Köylüler, burun delikleri iştahla açılarak yataklarından fırladılar, geldiler Hürü Ananın avlusuna doluştular. İnce Memed, avlunun ortasına büyük bir ateş yakılmasını, bütün köylüler doyuncaya kadar koç kurban kesilmesini buyurdu. Ferhat Hoca, bir delikanlıyı köşeye çekip eline kurban paralarını saydı.

"Sizin başınıza çok iş açtım," dedi İnce Memed, "sonuncusu da, yerinizden yurdunuzdan oluyorsunuz."

"Yeter ki senin canın sağ olsun İnce Memedimiz, bu da geçer," diye karşılık verdiler.

"Ne zaman yolculuk?"

"Dün candarma geldi, bu sabah..."

"Hele bugün bekleyin. Gün doğmadan neler doğar."

"Bekleriz İnce Memedimiz, gün doğmadan neler doğar."

İnce Memed, eğildi, sağ yanındaki Hürü Ananın elini öptü:

"Ana gidiyoruz."

"Biliyorum," dedi Ana gülerek. "Allah gazanı mübarek etsin. Sen gelene kadar atını hazırlayayım mı, eyerleyip gemleyim mi?"

"Hazırla Ana."

Eşkıyalar kalabalığı yararak dışarıya çıktılar, Alidağının yolunu tuttular. Ortalığı bol güneş doldurmuş, Alidağının yamaçlarında açmış çiçeklerin kokuları esen ılık yele karışmıştı. Koygun bir koku dalga dalga dağdan ovaya iniyordu. Gün batana kadar bir koyakta beklediler. Gün boyu bir haberci geldi, bir haberci gitti. Candarmalar, köyleri boşaltarak geliyorlardı.

"Kardöken Boğazına ne dersin Hocam?"

"İyi derim oğlum."

"Cephanemiz yeter mi?"

"Yetecek kadar var."

"Haydi öyleyse."

Gün batmadan Kardöken Boğazına geldiler. Boğazın her iki yanı da yüksek keskin kayalıklardı. Boğaz aşağıya indikçe de daralıyordu. Aşağıdaki yoldan ancak bir atlı, iki insan yan yana geçebilirdi.

"Vurmaya mı Hocam?"

"Sen bilirsin yavrum. İlk ateşi açacak sensin."

"Bu da öteki gibi zalim mi?"

"Bunların hepsi de zalim olmaya zalim ya, bunların hepsi de bir çarktan çıkmış gibiler ya, gene de sen bilirsin. Sanırsam biz bunları zor tüketiriz."

"Zor tüketiriz Hocam."

Gün batıya yıkılmış inerken Nafiz Bey al atının üstünde gözüktü. At görkemli, sağlıklı bir attı ve yürürken oynuyordu. Onun arkasında Yüzbaşı Gavur Ali, teğmenler, onların arkasında da Asım Çavuş. Asım Çavuşun kurnaz gözleri hep boğazın kayalıklarına bakıyor, kuşkulanmış olacak ki gözlerini önüne hiç indirmiyordu. En arkadan da ucu bucağı gözükmeyen sayısız candarmalar geliyorlardı. Binbaşının atı oynayarak, kuyruk, baş sallayarak, sağa sola dönerek, tam Memedin altına, tüfeğinin namlusunun ucuna geldi. Memed tetiğe dokundu, Binbaşı atıyla birlikte tekerlendi. Kayalardan aşağıya, aşağıdan yukarıya bir cayırtıdır koptu, ortalık cehenneme döndü. Asım Çavuş, sanki hiçbir şey olmuyormuşçasına yukarıya, kayalıklara baka baka, Binbaşının düştüğü yere koştu, onu aldı, kayalığın dibine, kurşun erişmeyecek bir yere götürdü:

"Yaranız bacağınızdan Binbaşım, belli ki sizi öldürmeye atmamış. Yoksa İnce Memed çok nişancıdır. Yoksa böyle iki adımlık yerden..."

Gene korunmasız, elini kolunu sallayarak, sağlıkçıya gitti, ilaçlar, sargılar aldı döndü.

"Çok yaralı var Binbaşım, öldürmeye atmıyorlar. Sandığımızdan da kalabalıklar. İyi ki öldürmeye atmıyorlar, yoksa çok can kaybımız olurdu."

"Şimdi ne yapacağız Çavuş?"

"Teslim olursa İnce Memed, size?"

"Onu astırmamaya çalışırım Çavuşum."

"Bir deneyeyim mi?"

"Dene Çavuşum, kötü kısıldık, yoksa elimizde sağlam candarma kalmayacak."

Asım Çavuş, ortaya çıktı, soğukkanlı:

"Kesin ateşi," dedi, "İnce Memede birkaç sözüm var."

Ateş hemen, iki yandan da kesildi.

"Beni dinle İnce Memed." Bağırmasına gerek yoktu, burada fısıldasa orada İnce Memed duyardı. "Binbaşının sen canına kıymadın. Candarmalara da kıymıyorsun. Miralay Azmi Beyi de senin öldürmediğini biliyoruz. Onu İlyas Çavuş öldürdü. Bunu Binbaşı Nafiz Bey de biliyor. Bizim Binbaşı yiğit adamdır, sözünün eridir. Teslim olursan seni astırmayacak. Belki de seni affettirir."

"Sen de biliyorsun Çavuşum, ben teslim olmam. Teslim olsaydım bile ben bu adama teslim olmazdım. Böyle bir adam, koca bir Toros ülkesinin köylüsünü, başa çıkamadığı bir eşkıya parçası için yerinden yurdundan edip, kan kusarak sıtmadan kırılsınlar diye Çukurovanın bataklıklarına gömülmeye gönderir mi?"

"Binbaşı Nafiz Bey göndermiyor Çukurovaya onları. Bizim Binbaşımız böyle işler yapmaz. Emir aldı o, emir. Teslim olacaksan, böyle bir adama olmalısın. Kellesi gitse de, söz verince seni astırmaz."

"Kim vermiş ona bu emri, niçin dinliyor, bak ben emir dinliyor muyum, üstelik o okuryazar, Binbaşı, Hanyayı Konyayı, dünyayı biliyor, böyle bir emri, emir olsa da insan olan insan dinler mi? Ona kim vermiş emri, yalan. Kimse böyle bir vicdansızlığı yapamaz. Yalan, yalan, inanmam."

"Arif Saim Bey benim yanımda verdi ona emri. Arif Saim Bey, Arif Saim Bey. Biliyor musun, biliyor musun, kasabada oturmuş senin kelleni bekliyor."

"Çekil Çavuşum aradan, bir kör kurşun değmesin sana."

Cayırtı, deminkinden de daha yoğun başladı. Asım Çavuş Binbaşının yanına gitti.

Binbaşının yüzü sapsarıydı.

"Teslim olmuyor Binbaşım."

"Haklı. Ben olsam, küçücük bir eşkıya için, bir ülke kadar büyük bir bölgenin insanını sürgün eden bir insana teslim olmam. Demek beni bunun için, aşağı gördüğü için, tenezzül etmediği için öldürmedi." Elini Asım Çavuşa uzattı, gözleri yaş içinde kalmış, onuru kırılmıştı. "Tut, beni kaldır da buradan gidelim açık açık, nasıl olsa benim gibi bir düşmanı öldürmeye tenezzül etmeyecek."

Asım Çavuş onun koluna girdi, korunmasız, taşların arasına sığınıp kalmış candarmaların aralarına sürükledi.

Ateş sürüp gidiyor, arada sırada, bacağından kurşunu yiyen bir candarmadan bir çığlık yükseliyordu. Ortalık kararınca bu cayırtı durdu başladı, başladı durdu.

Karanlık kavuşurken İnce Memed:

"Hocam," dedi, "bunları burada, başınıza bir iş gelmeden ne kadar tutabilirsiniz?"

"Ancak bir gün daha."

"Bu bana yeter mi Hocam?"

"Yetmez," dedi Hoca, "dayanacağız. Bunları, şu aşağıdakileri, burada beş gün bile tutarız ya bana öyle geliyor ki yarın öğleye kadar yeni kuvvetler gelip bizi arkadan çevirecekler. O zaman da hiçbirimizin buradan kurtulmasının mümkünü yok."

"Yok," dedi Memed boynunu bükerek. "Öyleyse ben de kalıyorum."

"Sen gitmelisin oğlum," dedi Hoca, "böyle bir insaniyetsizliği onların yanına koymamalıyız. Sen gitmezsen olmaz. Yoksa bu köylünün yüzüne bir daha nasıl bakarız. Haydi yolun açık olsun. Biliyorsun, böyle bir dünyada bin kez ölmeden bir kez dirilemezsin. Atalar bunu boşu boşuna söylememişler."

Teker teker kucaklaştılar, helallaştılar, İnce Memed, bir dağ keçisi gibi kolaylıkla dağdan indi, çarpışmanın cayırtısından dağlar yankılanıyordu, gece yarısına doğru Değirmenoluğa, Hürü Ananın evine geldi. Hürü Ana onu bekliyor, sofra açık duruyordu. Tüten yemekler sofraya kondu. Yediler doydular. İşte o zaman Memed, Hürü Ana sofrayı kaldırırken, evin toplandığının farkına vardı:

"Ne o Ana," dedi, "toparlanmışsın?"

"Toparlanmayıp da ne yapacaktık yavrum. Bak Alimin tasvirini aldım götürüyorum. Bu Alim var ya, sana çok yardım etti, seni korudu. Bundan böyle de koruyacak. Ben de köylüyle birlikte Çukurovaya ineceğim, oradan da Seyranımın yanına kaçacağım. Ama bu köylülere yanıyor yüreğim, düşüyor da közlerin üstüne kavruluyor. Bu Çukurovada kırfacan girecek onlara. Büyükleri bilmem ama hiç çocuk kalmayacak. Bu sefer gördün mü köylüyü?"

"Gördüm Ana."

"Hiç mızırdanmadılar, Sefil İbrahimin oğlu Abdi Ağayı, Ali Safayı, Çiçekli Mahmudu öldürmüş de zort atıyor, demediler. Bizi sürgüne gönderiyor, hepimizi öldürdü, diye kargış etmediler. Arkandan da konuşmadılar. Allah, bizim ömrümüzden al da İnce Memede ver, dediler, alkışlar kopardılar. Köylüler sana çok güvendiler. Keşki, Toros ülkesi cehenneme, sürgüne gönderilirken sana sövselerdi."

"Keşki sövselerdi."

"Yerin dibine geçirselerdi."

"Geçirselerdi."

"Seni öldürmeye kalksalardı."

"Keşki Ana."

"Senin yerlerini Hükümete haber verselerdi."

"Keşki Ana."

"Hiçbir şey yapmıyorlar. Seni başlarına taç etmişler de, İnce Memed, diyorlar da başka bir şey demiyorlar. Şimdi çıksan da ortaya şu senin yüzünden sürgüne gönderilen koca Toros ülkesine desen ki, benim için toptan, şu uçurumdan aşağıya atılıp öleceksiniz. Gözlerini kırpmadan atılır, ölürler. Şu koca Toros ülkesine kalksan da desen ki, haydiyin, yürüyelim şu Çukurovanın üstüne, silahların, topların üstüne, etten kale olur, yürürler. Söyle bakalım, şimdi ne yapacaksın oğlum, Memedim, Aliye de çok yalvardım, bu iş başımıza gelince, Allah canımı al da İnce Memedimin bu durumunu bana gösterme, dedim." Ağlamaya başladı, dizini döverek: "Ben ne yapayım şimdi, Ali de, Allah da bana yardım etmedi, ben ne edeyim şimdi, ben nasıl ellerin yüzüne bakayım. Ben nasıl edeyim de yerin dibine geçmeyim... Ah, Ali, aah, aaah, çatal kılıçlı da, kendi ölüsünü kendi taşıyan Ali aaah, sana güvendim de bana yardım etmedin."

"Dur Ana," dedi Memed, tok, güvenli bir sesle. "Dur Ana ağlama, dur Ana üzülme. Dur Ana, dur bekle ki, kim bilir, belki... Her tepeden bir gün doğar."

Hürü Ana ağlamasını kesti, başörtüsünün ucuyla gözlerini kuruladı, gülümsedi.

"Kusuruma bakma oğlum, herhalde çok yaşlandım da gözyaşlarımı tutamıyorum. Ama bunların ettiklerini hiç içim gö-

türmüyor, yutamıyorum. Bunların şu Toros ülkesine yaptıkları, bir eşkıyacık için, insanlığa sığmaz. Onlar beni sürgün etmezseler de, gene de ben, bundan sonra buradan başımı alır da Seyranımın yanına giderim."

"Git Ana, Seyranı yalnız bırakma. Çocuk da..."

"Hele şu iş bir... Belki de bizi sürgün etmezler. Ferhat Hoca, öteki yoldaşların?"

"Çarpışıyorlar."

"İyi ki sen geldin. Onları öldürecekler. Ben kendimi bildim bileli eşkıya kısmı bu kadar uzun çarpışmaya dayanamaz, hep öldürülürler."

"Ferhat Hoca dayanır."

"İnşallah."

Azıcık uyumuşlardı ki bir ayak tapırtısına Memed uyandı, silahını kaptı, dışarıya anahtar deliğinden baktı:

"Kim o?"

"Benim," dedi, yeni kartalmış bir ses, Memed Müslümü sesinden tanıdı, kucakladı. İçeriye geçtiler, Hürü Ana onu görünce sevincinden deliye döndü, "İstemem, istemem," diye bağırdı. "Ben buralarını istemem. Sen beni hemen al da Seyranıma götür. Evi barkı batsın, çulu çaputu, mitili barhanası yerin dibine geçsin. Ben bu evde her şeyi bırakır da bir tek Alimin tasvirini, bir de İnce Memediminkini alır da giderim."

Birdenbire aklına geldi, başını dövmeye başladı:

"Vay benim akılsız, kesilesice kara başım, insan hiç unutur mu?" Gitti, çabuk çabuk, sardığı kilimlerden, keçelerden İnce Memedin, bulutlar üstündeki atına binili resmini getirdi, "Bak, sana tıpkı, tıpkı senin gibi benziyor. Ben bunu Hazret Efendiye yaptırdım. Oğlumun gül yüzü kıyamete kadar kalsın, insanlar onun gül yüzünü görsünler de sevinsinler, diye."

İnce Memed, resme daldı, sevindi, içine onu uçuran bir sevinç ışığı doldu.

"Bir de şu sürgün işi..."

"Olmayacak Ana," diye bir top sevinç olaraktan ayağa fırladı. "Olmayacak, olmayacak Ana."

Yerine geri oturdu.

Müslümün gözleri ışıladı:

"Size bir haberim daha var. İnce Memedin bir oğlu oldu. Adını da İbrahim koydu Seyran Bacı. İnce Memedin babası olurmuş."

Ana, o kadar sevinmişti ki yutkunuyor, yutkunuyor konuşamıyordu. Dili damağı kurumuştu. Memed de konuşamadı.

Epeyi bir süre geçtikten sonra Ana ayağa kalktı, kalçalarını kıvırarak, parmaklarını şakırdatarak göbek attı:

"Şükür Allahıma," dedi. "Alim sen de sağ olasın, yiğidim, çatal kılıçlım."

Memede döndü:

"Ben yarından tezi yok gidiyorum. Tez günde İbrahimimi, sefil İbrahimimi görmeliyim. Bundan sonra bağlasalar duramam. Onu dizlerime yatırıp nenni çalmalı, şu dağların kokusunu, çiçeğini, bulutunu nennilerimlen ona götürmeliyim. Yarın, yarın..."

"Ana, beni beklemeyecek misin? Bir işim var, hemen gider, sana geri gelirim. Çok bekletmem seni. Sen de ondan sonra gidersin."

"Olur yavrum."

Hürü Ana boynunu büküp dudaklarını sündürdü.

Memedle Müslüm ocağın başında fısırdaşmaya başladılar. Bir ara, Hürü Ananın kulağına, bir Topal Ali, sözü geldi. Ana yerinden fırladı, yırtıcı bir kuş gibi gitti Memedin yakasına yapıştı:

"Öldür onu, o Topalı. Sen de o Topalı öldürmezsen, ben de sana analık hakkımı helal etmem. O kadar adam öldürdün, bunu da öldür. Sen öldüremezsen o Topal solucanı, söyle de Müslüm öldürsün."

Müslüm Topal solucanı öldüreceğine, bin dereden su getirerek Anayı inandırdı, Memed de yakasını onun elinden kurtarabildi.

"Biz gidiyoruz Hürü Ana."

"Olmaz, azıcık durun. Bir kahvaltı... Çay, tereyağ, bal..."

Kalktı, sofrayı çabucak kurdu, çayı demledi, sütü kaynattı.

Kahvaltı çabucak bitince Hürü Ana, Memedin önüne getirdi bir torba koydu, "Al bunu," dedi gülümseyerek.

"Bu ne Ana?"

"Nar," dedi Ana, genç bir kız gibi şakıyarak. "Senin için toplamış saklamıştım. O narlardan. Her birisi... Pembe, pembe... Dişleri parmak kadar, parmak kadar."

Memedle Müslüm dışarıya çıktılar. Dışarda ayaz vardı. Alidağının doruğu yıldız içindeydi.

"Atın nerede?"

"Atı, aşağıya koyun damına çektim. Silahım da orada."

Hürü Ana İnce Memedin atını ahırdan çekti getirdi, dizgini onun eline uzattı. Dizginin sırmalı olduğunu Memed, bu sabaha karşının alacasında bile fark etti. Eyer de savatlı, sırma işleme bir Çerkes eyeriydi.

"Sağ ol Ana."

Eğildi, elini aldı öptü, ata atladı, Müslüm önde, Memed arkada koyun damına geldiler. Müslümün atını aldılar, Çukurovaya doğru sürdüler. Bugün ormanlardan giderek eteklere kadar inecek, gece de Narlıbahçeye varacaklardı.

Silme karanlıktı. Belli belirsiz bir çiselti geceyi ıslatıyordu. Yolu kısaltmak, candarmayla karşılaşmamak için Anızlının kese yoluna saptılar. Gittikleri çiğir dardı ya, daha az inişli yokuşluydu. Atlarını üzengileyip, başlarını bıraktılar. Sert yeli yararak ilerliyorlar, her iki yanlarından orman karanlık, yoğun bir su gibi uğuldayarak akıyordu. Önlerine bir su çıktı, atların başlarını çekmediler, suyu hızla geçtiler. Ayakları, bacakları ıslandı. Uzakta, güneyde, gökyüzünün ucunda bir parlak yıldız gözüktü. Yıldızın gözükmesiyle yitmesi bir oldu. Islak gece, karanlık orman da onlarla birlikte sert rüzgarları yararak akıyordu. O parlak yıldız bir daha gözüktü, sonra da göğü bir uçtan bir uca yaldızlayıp biçerek yitti. "Gördün mü?" diye sordu İnce Memed. "Gördüm," dedi Müslüm, "baksana orada, tanyıldızı yalbırdayıp duruyor." Yeri göğü almış bir kuş cıvıltısının arasından geçtiler. O kadar uzaklaşmalarına karşın kuş cıvıltıları uğuldayarak arkalarından geliyordu. Kuş cıvıltıları kesilirken o yıldız gene gözüktü, bir uçtan bir uca geceyi yaldızlayarak ağır ağır aktı gitti.

"Ben bunca yıl dağda kaldım, hiç böyle bir yıldız görmedim," dedi Müslüm.

"Ben de görmedim," diye ona karşılık verdi Memed. "Bu, tanyıldızı değil."

"Bunda bir iş var, bu yıldızda."

"Olmalı," dedi Memed.

Altlarındaki atlar, ıslak, ağır gecenin içinden su gibi akıyorlardı. Yıldız gene gözüktü ve çisentili gece birden top gibi patlayan bir gürültüyle sallandı. Kuş cıvıltıları, at kişnemeleri, köpek ürüşmeleri, bağrışmalar, ezan sesleri, ağıtlar, biribirine karıştı. Gecenin altından, yıldızın yaldızladığı yerden, tanyerlerinin ucundan ışıklarla yunarak tepeden tırnağa çamura bulanmış, baştan ayağa toza batmış, yalnız gözleri, dişleri ışılayan büyük bir kalabalık çıktı, çam ormanlarının, kayalıkların, çınarların, pembe çiçeğe durmuş ağınağaçlarının arasından geçerek, büyük, uzun koyağın dibine serilmiş çakıl taşlarının üstünden akarak ovaya indiler. Karşılarındaki göğü yaldızlayan yıldız, bir görünüp bir yitiyordu. Çeltik tarlalarından, uzun tozlu yollardan, yılanlı, mor devedikenli kuru dereden geçerek, üstlerini, turuncu portakalların pıtırak gibi sardığı bir portakal ağacı ormanına düştüler. Karşılarında büyük ışıklarla köpüren apak olmuş denizi gördüler. Yıldız geldi, denizin az yukarısına, köpüren mavinin üstüne tünedi, yalp yalp etmeye başladı. Bir püren kokusu aldı ortalığı. Denizin mavi köpüklerinden ak atlar fırladılar kıyıya, ışıkla dolmuş, kabarmış, usul usul yükselen ak yelken bulutlarıyla koştular, bulutlar, atlar biribirlerine karıştılar, ovaya sürdüler. Binlerce nal parladı söndü, parladı söndü ovada, ova sütbeyaz oldu bir anda, toynakların tapırtıları altında... Kartallar uçtu Gavur dağından, uzak deniz dağın altına kadar geldi. Dağın tepesinden, yeşilin ucundan kırmızı mor bir ışık koptu ve koyaklardan silkinerek doru atlar şaha kalktılar, ovaya aşağı bir yalım seli gibi, arkalarında tanyerlerinin ışığını sürükleyerek indiler. Günbatıya döndü kalabalık, Gülek Boğazının önündeki kayalıklarda durdular, kayalıklardan su gibi, yalım gibi sünerek al atlar fışkırdılar, Aladağın ala karlı aydınlığını sürükleyerek, Anavarzanın kapısında durdular ve yağız atlar geldiler kuzeyden, bozkırdan, dağların arkasından, alımlı, güzel, dumanlı, oylum oylum ateşli Erciyasın, Hasan dağının karlarında kapkara tüylerinde pul pul ışıltılar Misisin önünde yığılışıp kaldılar. Yalım yeleler, bulut, mor duman, mavi deniz yeleler, kuyruklar biribirine karıştı. Konak-

lar evler yıkıldı. Deniz kabardı, büyüdü, çok maviledi, üstünde bir tek, çok ışıklı kanatlarını hiç kıpırdatmadan süzülen bir tek martı kaldı. Orman uğulduyor, kuş sesleri ormanı doldurmuş, cıvıltılar tüm geceyi almıştı. Karanlık sallanıyor, yağmur çiseliyordu. O, gecenin ucundaki yıldız gene doğdu. Orada, gün ışığı vurmuş dağın doruğuna oturdu kaldı. Kalabalık, atlar, püren kokusu, kuş cıvıltısı, mor bir çınar yaprağı kasabanın üstüne yürüdü, konakları yıktılar. Dulkadiroğlu fermanlarını ayaklar altına aldılar. Hazret Efendi caminin şadırvanında boyalı ellerini yıkıyordu. Öğretmen Zeki Nejad minareye çıktı, başladı konuşmaya. O konuştukça kalabalıklar, atlar, yıldızlar dalgalanıyor, öğretmen Zeki Nejadın yakasındaki altın madalya dalgalanıyordu. Öğretmen Zeki Nejad minareden indi, bir kır ata bindi, sürdü. Kalabalıklar, ak bulutlar, püren kokusu, tek martı, Yedi Memedler, Ferhat Hoca, Şahan, Temir, Dursun, Kasım, Memed Çocuk arkasından yürüdüler. Şu mor dağların ötesindedir, Fırat suyu, yeşildir, mavidir, sapsarıdır. Fırat suyunun kıyısına geldiler. Doğudan bir kalabalık tozu dumana katarak, Fırat suyunu yararak, kurutarak onlara geldi katıldı. Üstlerinde bir, kocaman kanadını açmış bir kartal dönüyordu. Başlarında öğretmen Zeki Nejad, Teğmen Şahin, eşkıya Karayılan yürüdüler. Erciyasın dibinde onların yollarını candarmalar kesti, çoktular, ama kalabalık daha çoktu, candarmalar kalabalığın arasında kaldılar, bir daha gözükmediler. Bozkırdan, yerden biter gibi, gökten yağar gibi yer götürmez bir kalabalık daha çıktı. Erciyas dağından yeleleri, kuyrukları savrulan binlerce bulut gibi atlar indi. Bozkırı, gittikçe kalabalıklaşarak, sağdan soldan gittikçe kollar alarak, büyüdüler, yer götürmez bir kalabalık oldular, bozkırı doldurdular, Konya şehrinin geldiler önünde durdular. Karşılarına demir donlular, çelik zırhlılar çıktılar. Onlar da çok kalabalıktılar. Önce onların üstüne yeleleri savrulan atlar, sonra tek martı, sonra deniz, sonra orman, ardından da kalabalık yürüdü. Kar yağdı, dünya karın altında kaldı. Demir donlular kalabalığın altında kaldı. Konya şehrinin kapısını açtılar, ilkin o kapıdan Baba İlyasın kadınları girdiler, Seyran da içlerinde, kucağında da İbrahim, sonra atlar, sonra da kalabalık. Konya şehri kalabalığın altında kaldı. Atlar hep bir ağızdan kişnediler.

Öğretmen Zeki Nejad minareye çıktı, altın madalyası bir ateş parçasıydı, göğsünde dalgalandı. Kalabalık İstanbulun, Ankaranın, öteki şehirlerin, kasabaların, köylerin önünde durmadan içeriye daldılar. Zeki Nejad minareye çıktı, madalyası bir yalım parçası gibi dalgalandı. Kadınlar terü taze, tanyeri ışığında yıkanmış sevinç türküleri söylediler, insan yürekleri sevinçten kuşlar gibi uçtu. Dünya sevinç türküleriyle doldu. Gece, orman, uğultu akıyor, karşıdaki yıldız göğün ucunda, denizin az üstünde durmuş, olduğu yerde yalbırdıyor, büyük, mavi denizin üstünde o ak martı arada sırada maviye batıp çıkarak, kanatlarını kıpırdatmadan süzülüyordu.

Ormanın uğultusu bitti, gece aydınlanır gibi oldu, atlar yavaşladı, Müslüm:

"Burası," dedi, "Hasan Dede burası."

Dizginlerini kıstıkları atlarını yoldan ayrılarak sağ yana, ormanın içine sürdüler. Büyük bir çınarın altında atlardan indiler. Usuldan yağmur çiseliyordu, hava da ılıktı. Ortalığı, dehşet bir püren kokusu almıştı.

İnce Memed, bir püren çalısı aradı buldu. Onu bulunca tedirginliği geçti, içine bir sevinç aydınlığı geldi oturdu. Şimdi anadan yeni doğmuş gibi pırıl pırıldı.

"Burada gece yarısına kadar bekleyeceğiz."

"Bekleriz," dedi Müslüm.

Gün doğdu, kahvaltıya oturdular. Müslüm dağarcığından büyük bir incir yaprağına sarılı kabak çiçeği dolması çıkardı, "Al," dedi, "bunu Seyran yolladı sana." Dolmayı alırken Memedin eli titredi, bir yumruk geldi boğazını tıkadı. Elindeki, incir yaprağının üstündeki sapsarı dolmalara gözlerini dikti kaldı. Dolmaları yemek istiyor, bir türlü yiyemiyordu. Gözleri yaşla doldu. Elindeki yaprağı, kutsal bir emaneti yere koyar gibi çimenli toprağın üstüne koydu. Hasan Dedenin içinde yattığı kümbet arkasındaydı, döndü, kapısını açıp kümbete girdi, girmesiyle de çıkması bir oldu. Türbenin içini, bacaklarından asılarak sarkmış yarasalar doldurmuştu, İnce Memedin ödü koptu, yüzü sarardı, Müslümün yanına soluyarak geldi.

"Ne o, İnce Memed, ne oldu sana böyle, yüzün sapsarı?" diye korkarak sordu Müslüm.

"Bir şey yok," dedi Memed, "Şuradan bir su al da ver. Çok korktum."

Müslüm koştu, yandaki dereden çamçağı doldurdu geldi. Memed suyu içti.

"Neden korktun, mezardan mı?"

"Yok," dedi Memed, daha soluyarak. "İçerde, bütün kümbet, ağzına kadar kayışkanat dolu."

Müslüm kümbete yöneldi, Memed, hemen onun önüne geçti:

"Dur," dedi, "Müslüm, sen ne yapıyorsun? Sen kanına mı susadın, onlar insana bir yapışırlar, kanını somurur bitirirler. Bir yapışmaya görsünler. Sen bilmiyorsun, parça parça etsen de bir daha onların dişlerini etinden koparamazsın."

Müslüm kabadayılandı:

"Bana bir şey olmaz," dedi, kümbete yürüdü. Memed, öylesine öfkelendi ki kan beynine sıçradı, Müslüm onu şimdiye kadar hiç böyle görmemişti, kümbete girmekten vazgeçti.

"Ben uyuyorum, sen benim başımdan ayrılmadan bekle, ben uyuyunca da buradan bir yere ayrılayım, kümbete gireyim, deme. Yoksa sen bilirsin."

"Olur," dedi Müslüm.

Memed, yapraklardan yastık yaptı, çimenlerin üstüne uzandı, başını koyar koymaz da uyudu. Öğleyin uyandığında Müslüme baktı, yüzü allak bullaktı. "Kümbete girdin mi?" diye sordu. "Hep düşümde gördüm de..." Müslüm gülerek, "Girmedim," dedi. "Sen bilmiyor musun ki gündüz düşü düş sayılmaz."

"Biliyorum," diye somurttu Memed.

Müslüm, ona güldüğünü göstermemek için kalktı suyun kıyısına gitti, çamçağı doldurdu geldi. Kendisini bir türlü tutamıyor, gülmesini tutmak için kıpkırmızı kesilmiş elinde çamçak Memedin başına dikilmiş duruyordu. Birden patladı, bir gülme sağanağına tutuldu. Güldükçe gülüyordu, kasıklarını tuta tuta... Sonunda Memed de ona katıldı, birlikte gülmeye başladılar, uzun uzun güldüler. Sonunda yüzünü asmaya çalışarak:

"Sus bre ulan," dedi Memed, "oturup da yemeğimizi yiyelim."

Dağarcıklar çıktı, yiyecekleri çimenlerin üstüne serdiler. Memed, yufka ekmekten bir parça kopardı, önündeki sarı ka-

bak çiçeği sarmasını aldı, bir süre baktı, sonra da yufkaya sardı, çabuk çabuk yemeye başladı.

Karanlık kavuşunca atlara bindiler, az sonra ormandan çıktılar. Tarlalardan geçtiler. Narlıbahçeye geldiler. Yağmur çiselemeye başlamıştı, karanlıktan göz gözü görmüyordu, atlardan indiler. Topal Ali onların ayak tapırtılarını duyunca, usullacık, "Burdayım," diye seslendi. Sese dönünce ulu ağacın karartısını işte o zaman seçebildiler.

Ali:

"Ben sana da at getirmiştim," dedi, "senin altındaki at, gene o deli at mı?"

"O," dedi Memed.

Karşı karşıya geçip çömeldiler. Konuşmadan, bir süre öyle durup beklediler. Topal Ali cebinden gümüş tabakasını çıkardı. Memede bir sigara uzattı, kendi de aldı, önce Memedin sonra da kendi sigarasını yaktı, sigaralar içilip tükeninceye kadar ne onun dudaklarından bir sözcük, ne ötekinin döküldü.

Sigaralarını söndürdüler.

Topal Ali sesi titreyerek:

"Bilmem ki," dedi.

Memed aldırmadı, bekledi.

"Yani bilmem ki... Seninki Taşkın Halil Beyin evinde. Bu gece içmeyecek, içmediği geceler yatağa erkenden girer, gazete okur. Biz gece yarısına doğru kasabaya girelim. Ben seni onun yattığı odanın kapısına kadar götürürüm. Bu kılıkta beni kimse tanımaz. İstediğim zaman topallamam bile. Orada, odanın kapısında senden ayrılacağım. Benim de bu gece, senin gibi işim var."

"Biliyorum. Biliyorum ya, seni kimse tanımıyor, bizimle birlikte olduğunu bilmiyorlar. Bu işi... Belki bir daha..."

"Olmaz İnce Memed," diye kükredi Topal Ali.

İnce Memed sustu.

Gece yarısı horozları öterken atlara bindiler. Memed, Müslümü yanına çağırdı, eline altınlar koydu. "Sen buradan doğru Seyrana gideceksin. Seyran sana emanet. Elindekileri de ona vereceksin," dedi atını sürdü.

"Başka bir şey söylemeyeyim mi?" diye arkasından seslendi Müslüm.

"Söyleme," diye sesi kırgın karşılık verdi Memed.

Kasabaya güney yolundan girdiler. Atlarını ağır sürüyorlardı, avluya sessizce girdiler. Atlarını köşedeki geniş dallı zeytin ağacına bağladılar. Ali konağın kapısını kolaycana açtı. Ayaklarının ucuna basa basa yukarıya çıktılar.

"Işığı yanıyor, içerde."

Ali merdivenlere yürüdü, Memed oda kapısını açtı, içeriye girdi. Filintası elinde, parmağı tetikteydi. Arif Saim Bey yaldızlı karyolaya yatmış gazete okuyordu. Patırtıyı duyunca gazeteyi indirdi. Karşısındaki İnce Memede bir tuhaf öfkeyle baktı. İnce Memed:

"Arif Saim Bey, ben İnce Memedim," dedi.

Arif Saim Bey gülümser gibi etti. Memed tüfeği kaldırınca gözleri faltaşı gibi açılarak, "Evladım, sen ne yapıyorsun, sen ne yapıyorsun, hiç olur mu? Ben... ben... beni ha, ben!" diye kekeledi. Sonra da elleriyle yüzünü örttü, İnce Memedin elindeki tüfeğin ucundan arka arkaya beş kere yalım sündü. Kurşunların rüzgarından arka duvardaki karpuzu pembe, mavi gül işlemeli büyük lamba söndü.

Yıldırım gibi aşağı İnen Memed, zeytin ağacının altındaki atına atladığı gibi doldurdu, kasabadan çıktı. Kasaba bir hayhuy içinde kaldı. Arada sırada da cıvılayan bir kurşunun sesi uzaklardan geliyordu.

Sabaha karşı Dikenlidüzünü tuttu. Hürü Anaya gidecek, onunla bir daha helallaşacaktı. Düzlüğe inen gediğe varınca Dikenlidüzünün ağzına kadar insanla dolduğunu gördü. Atını kalabalığa sürdü. Memed kalabalığın ucunda durdu, orada bir süre bekledi. Altındaki at köpürmüş, tere batmış, daha da kararmış, parlak gün ışığı altında pul pul ipildiyordu. Gölgesi yeşil çimenlerin üstüne düşmüştü. Hiç görmediği, kırlangıç büyüklüğündeki sivri kanatlı, lekesiz apak bir kuş kalabalığın üstünde göğü biçerek oradan oraya uçuyordu.

Memed, kalabalığın içinde aradığını bulmuştu. Hürü Ana, ta ortalarda bir yerdeydi. Atını sürdü, kalabalık ikiye ayrıldı, ona yol açtılar. Ortalık, sessizlikten çın çın ötüyordu. Sanki insanlar soluk bile almıyorlardı. Sadece binlerce göz Memede çevrilmiş, bakıyorlardı.

Memed geldi, Hürü Ananın önünde atından indi, onun elini aldı, üç kere öpüp başına götürdü. Hürü Ana da onu kucaklayıp öptü. Memed, atına atladı, at, kulaklarını dikti.

"Ana hakkını helal et, sana çok çektirdim."

Üzengilerin üstüne basarak ayağa kalktı, kalabalığa:

"Siz de hakkınızı helal edin," diye bağırdıktan sonra, eyere oturdu, ama atı sürmedi, orada, başı önünde bir süre bekledi. Sonra gene üzengilerin üstünde yükseldi, gözlerini, dönerek bütün kalabalığın üstünde dolaştırdı, "Gene geleceğim, gene geleceğim," dedi, atını doldurdu, kalabalığın arasından süzüldü çıktı, Alidağının arkasına aktı gitti.

Ve Dikenlidüzünü doldurmuş köylü kalabalığı, haberi duymuşlar, gittikçe de çoğalıyorlardı. Bayram, Cümek, öteki davulcular, zurnacılar, davullarını, zurnalarını kapmış gelmişlerdi. Bir anda ortaya çakırdikenlerinden, karaçalılardan, kevenlerden, devedikenlerinden bir tepe gibi bir öbek yığıldı. Hürü Ana gitti öbeğe ateş verdi. Aptal Bayram, öteki davulcular, zurnacılar öbeğin üstüne fırladılar, yalımların içinde kalıncaya kadar oynadılar, bütün kalabalık da onlarla birlikte oynuyordu. Yalımlar bir yanlarını sarınca, öbekten indiler kalabalığa karıştılar. Bütün kalabalığın katıldığı dev bir halaya girildi. Halay bitince sevinç türküleri başladı. Dünya bir sevinç kasırgasına tutuldu, sevinç kasırgasında döndü. Yalımlar diken öbeklerinden düzlüğe atladı. Kurumuş çakırdikeni düzlüğü tepeden tırnağa bir anda yalıma kesti. Yalımlar bütün düzlüğü, yamaçları, koyakları doldurarak aktı. Yalımların kızıltısı mor dağlara vurdu, dağlar aydınlandı, sallandı.

Toros dağlarının doruklarına, güneş doğmadan çok önce gün vurur ve çakmaktaşından ak doruklar ışığa batar.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı, imi timi bellisiz oldu.

O gün bugündür, Dikenlidüzü, Çiçeklideresi, Menekşe, Yanıkören köylüleri ve biltekmil öteki Toros köylükleri toprağa saban atmazdan önce giyinirler, kuşanırlar düzlüklere, koyaklara, ovalara çıkarlar, çakırdikenlerden, karaçalılardan, kevenlerden, devedikenlerinden büyük öbekler yığarlar, köyün en yakışıklı delikanlısıyla, en güzel kızı öbeklere ateş

verirler. Büyük bir toy düğün kurulur. Halaylar çekilir, görülmedik eski zaman, yeni zaman oyunları oynanır, sevinç türküleri dağları aşar, yolları, belleri, ovaları tutar, ülkeden ülkeye yayılır. Sevinç türküleriyle birlikte de, öbeklerden yalımlar düzlüklere, koyaklara, ovalara atlar. Yalımlar, bütün gece toprağı yalar, bir sel gibi akarak, her yanı sarar, bu ateşle birlikte de Alidağının, Düldül dağının, Yıldızdağın, Binboğanın doruklarında birer top ışık patlar, dağların doruğu üç gece ağarır, apaydınlık, gündüz gibi olur.